1. szám. 1883. Január 7.

526
1883
1

KOSZORU

a Petőfi-társaság heti közlönye.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A rossz matéria (elbeszélés). Irta Mikszáth Kálmán.
A lengyelországi harangok (költemény). Irta Endrődi Sándor.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Dumas és Petőfi (visszaemlékezések). Irta gr. Teleki Sándor.
Irodalom. — Képzőművészet. — Hivatalos közlemények.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes szám ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

M. ACADEMIA KÖNYVTÁRA

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

VII-dik ÜNNEPÉLYES KÖZGYŰLÉSÉNEK

TÁRGYSOROZATA.

1883. évi január 7-dik napján.

1. Elnöki megnyitó beszéd	Komócsy Józseftől.
2. Titkári jelentés	Szana Tamástól.
3. Arany János emlékezete	Névy Lászlótól.
4. „A lengyelországi harangok“ (költemény)	Endrődi Sándortól.
5. „Terèz“ (költemény)	Ábrányi Emiltől.
6. „A rossz matéria“ (elbeszélés)	Mikszáth Kálmántól.
7. Elnöki zárszó.	

VEGYESEK.

* (**Petőfi első szónoklata.**) Cs. I., a pápai ref. főiskola egykori növendéke Petőfiről a következő érdekes följegyzéseket közli a „Vasárnapi ujság“-ban: Az 1872-ik évnek valamelyik tavaszi hónapján gyülése volt a pápai képző-társulatnak, melynek elnöke a hirneves Tarczy professor volt. Fel volt irva a napirendre: Petrovits Sándor szaval; szavalja az „Olmos botok“-at. Petőfiről, kinek a neve még akkor Petrovits volt, nagyon sokat bizony nem tartottunk! hiszen csak nem régiben is az öreg Bocsor jól leszidta a históriából való készületlenségeért: „Amice — mondá — nem muszáj ám minden embernek bötüs emberré lenni! van elég tisztességes mesterség, — kár annak a kollegium küszöbét koptatni, a ki nem akar a bötükkel megbarátkozni“. Azonban tudtuk róla, hogy néhány jó zamatu verset irt, — hogy nagyon szegény és hogy nagyon különc. Egy kis asztalka volt a szónokok számára kitéve. Most is látom lelki szemeimmel, hogyan rontott Petőfi e kis asztalka mellé — két lépéssel hátrább elkiáltva magát: „Hahó, tekintetes karok és rendek“ — s ekkor öklével ugy csapott az asztalra, hogy az menten majdnem felfordult, — „utánam csak, majd én elől menendek.“ — Mint egy meteor, ugy jelent meg a szavaló-helyen, aztán sistergett; s mi lélekzetünket visszafojtva lestük minden szavát, mely villámlott, dörgött, csattogott, s mikor végezte e szavakon: „Az ásványoknak ón lesz a jele; növényeké a botnak cser nyele; s az állatoké — szép renddel menendek: — az állatoké a tens karok és rendek.“

Az általános lelkesedésnek elragadtatása tört ki minden kebelből, — minden ajakról. Meg volt bűvölve a hallgatóság. — Birálókul, még az ülés kezdetén, Bárány Gusztáv és Jókai Móric neveztettek ki az elnökség által. De ki juthatott volna itt szóhoz, vagy ki hallgatott volna meg valami pedáns birálatot. Maga az elnök: Tarczy professor felugrott székéből, — odament Petőfihez, — hatalmasan megrázta jobbját, és mint egy dicsőségtől sugárzó orcával mondá: „Nemde, ezt a remek költeményt, ön maga irta?“

— Nem, — felelt Petőfi szerénykedve — tegnap kaptam egy barátomtól: Debrecenből.

Tarczy szinte megszégyenkezett, amennyiben nem lett igaza s midőn valaki fitymával mondta: „Tudtam én, hogy nem irhatta“, Tarczy igy válaszolt: „No ha nem irta is, én mondom önnek, hogy ez irni fog még ennél különbeket is.“ — Az idősebb biráló megrótta a szónokot, mingyárt a kezdetért, hogy az eltérve a szabálytól — a helyett, hogy az elszavalandó darabot s annak iróját megnevete volna — ugy rontott az állványhoz, mintha verekedni indult volna, s öklével ütötte meg az asztalt, a mi nem aesthetikus. De azért a szónoknak szerencsét kivánt, mint a ki még sok sziveket fog megindítani szónoklatával. Másik kinevezett biráló volt Jókai Mór.

A szép telt képü gyermek-ifju (olyan komolyan tudta már akkor is adni a komoly férfiut, pedig ha a podiumra lekerülhettünk, felséges birkozó és különösen félelmes boxirozó volt), felállt és átszellemült arccal csak ennyit tudott mondani: „Uraim, e szavalati előadást nekem meg kellene birálnom, de ez, minden izében oly sajátságos, oly eredeti, a közönségesen szokott deklamációktól annyira elütő volt, hogy ennek birálatát különös studium tárgyává kellene tenni. Én elragadtatásomban — dacára szabálytalanságának — egyebet nem tudok mondani, és azt olvasom le önök arcairól is, hogy ez az előadás fényesen sikerült előadás vala.“ Petőfinek diáktársai előtti auktoritása ezzel a szavalati előadással meg lett alapitva.

* (**A párisi „Opéra populaire“**), a népszerü operaszinház, mely a francia főváros segélyével jön létre, valószinüleg Rott Jenőt kapja igazgatóul. A város a szinházat 300,000 frank évi segélyben részesiti. Ennek fejében az igazgató tüzbiztos szinházat köteles épiteni, mely legalább 2000 személyt képes befogadni. A helyeknek legalább háromnegyed része olcsó, legfölebb három frankos hely lesz. A többi helyek árát az igazgató tetszése szerint állapithatja meg. Az igazgató köteles a két hónapra terjedő nyári szinidő kivételével minden este előadást tartani és évenkint legalább tiz felvonás uj dalmüvet szinre hozni, operettek kivételével. Ezenkivül köteles régibb dalmüveket, a mennyiben történelmi jelentőséggel birnak, föleleveniteni. A zenekarnak legalább 75 zenészből, az énekkarnak 60 tagból kell állania. Solistáknak két első és két második tenoristát, három baritonistát, két bassistát, két komikai énekest, két soprán-énekesnőt, egy kontraaltistánét, két altistánét stb., tartozik az igazgató szerződtetni.

* (**Wagner Richárd Velencében**) igen visszavonultan él. Délelőtt szorgalmasan dolgozik és senkit sem fogad, Conti grófot, a velencei „Liceo Marcello“ elnöke kivételével. a ki maga is kitünő zenész. Délután a mester nejével és Siegfried nevü fiával mindig megjelenik a Márk-téren, hol a katonai zenekar játszik és végighallgatja ennek zeneelőadásait. Tiszteletére a karmester a müsort tulnyomólag Wagner müveiből szokta összeállitani. — A napokban Kozima asszony születésnapját fogják megünnepelni és ez alkalomra Wagner különös meglepetést tervez számára. Előadja ugyanis egyik ifjukori müvét, egy négy tételes szimfóniát (C-durban), melyet 1832-ben irt, midőn még az ellenpontot tanulta Weinlich kántornál. A müvön még nagyon meglátszik Beethoven hatása, és a hangszerelésben sem árulja el magát a későbbi operák szerzője. Wagner a partiturát annak idején elküldte Mendelsohnnak, azzal a kéréssel, fogadná el a mü ajánlatát. Mendelsohn őt válaszra sem méltatta. — A mostani előadás szorosan baráti körben a „Liceo Marcello“ termében és a konservatórium megerősitett zenekarának közreműködésével fog megtartatni. Mind a termet, mind a zenekart Conti gróf közbenjárásával bocsátották a mester rendelkezésére. A hangverseny után Wagner bankettet ad vendégeinek.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

1883

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

304225

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Elbeszélések, rajzok, humoreszkek.

	Szám
Beniczkyné Bajza Lenke: Szeretlek! . .	13
Bodon József: Ada	3—4
— Galagonyabokor	18—19
Csáktornyai Lajos: A tisztelendő ur imakönyve	8
Frankenburg Adolf: Valami az emberi és egyéb állatokról	13
Hajnalka: A kit nem ismertek	20
Jakab Ödön: Mit csinált örömében Darkó Dénes?	5
Karczag Vilmos: Az élhetetlen	11—12
Kovács János: A gügyü	18
— A vőfény	21
— A tyukverő	22
Margitay Dezső: Őszi verőfény	1—17
Mikszáth Kálmán: A rosz matéria . . .	1—2
Sacher Masoch: Hasara Raba	16—25
Szabó Sándor: A barna kereszt	6—7
P. Szathmáry Károly: A Sugár Laci nótája	14—15
Tóth Sándor: Extraneus	9—10
Vértesi Arnold: Tekintetes Konyáry István ur	21—22

KÖLTEMÉNYEK.

Bedőházy János: A folyó regéje	16
Endrődi Sándor: A lengyelországi harangok	1
Földváry István: Ne kérdd	11
Halász Dezső: Kikötőben	23
Kiss József: Könyvemmel	10
Koroda Pál: Ida	18
Radó Antal: Giustiból	5
Reviczky Gyula: Édes dalok, mérges dalok	14
Szerdahelyi Aladár: Biró Panna . . .	12
Tóth Endre: Egy uj sirnál	1
— Szomoru nap	13
— Világ asszonya	25
Tolnai Lajos: Egy nagy költő halálára .	9
Torkos László: Gyulékony keblek . . .	7

Ismeretterjesztő cikkek, vegyesek.

B. Büttner Lina: Aphorismák	1. 14. 24
Butyka Dezső: Musset Alfréd	19—20
György Aladár: Őseink mint napimádók .	5—6
— A török irodalomról . .	14
— A hirlapok s a könyvirodalom hazánkban . .	15
— Pulszky Ferenc	21
Győry Vilmos: Petőfi szülőiről	7
Dr. Hatala Péter: A szent sir templomában	13—14
Márki Sándor: Schiller magyar forditói .	7—8
Jámbor Jenő: Wagner Rikhárd zenéjéről .	8
L. M.: Lenau Miklós szerelme	10
Névy László: Arany János emlékezete . .	1—4
Rakodczay Pál: Szerdahelyi és Halmi . .	11
— Costume és toilette a szinpadon	18

	Szám
Rakodczay Pál: A monolog elhanyagolása	24
— Ujházi Ede	25
Rényi Rezső: A vallás befolyása Shakespearere	16—17
Reviczky Gyula: Szemere Miklós	6—7
— Csillag Teréz	16
Szana Tamás: Arany János életéből	12
— Spányi Béla	12
P. Szathmáry Károly: A magyar politikai költészetről	22—23
Gr. Teleki Sándor: Dumás és Petőfi	1
Vutkovich Sándor: Petőfi Pozsonyban	9

Birálatok, ismertetések.

„Szász Károly kisebb költeményei“	1
„Halász Dezső ujabb költeményei“	1
„Ida“, Rákosi Jenő vigjátéka	2
Vértesi Arnold: „Öngyilkosok“	2
Kálmány Lajos: „Szeged népe“	3
Verescsagin képei	3
Jókai Mór: „Bálványos-vár“	4
Feuillet Oktáv: „Egy párisi regény“	5
Brankovics György: „Hópelyhek“	6
Katinszky: „A magyar nemzeti irodalom története“	7
Darvas A.: „Rózsabokor“	8
Csiky Gergely: „Bozóti Márta“	9
Kayserling: „Zsidó-nők“	9
„Szász Béla költeményei“	10
Ferenczy: „Garay János életrajza“	12
Calderon: „A zalameai biró“	13
Tóth Sándor: „A jó erdélyiek“	15
Az Aignerféle Petőfi-forditás	16
Rózsaágí Antal: „Össze-vissza“	17
Szerb és román vigjátékok	17
Ovidus: „A szerelem müvészete“	18
Reviczky Gyula: „Ifjuságom“	19
„Magyar népköltési gyüjtemény“	20
Wohl Stefánie: „Egy szerelem életrajza“	21
Beniczkyné Bajza Lenke: „Tévesztett utak“	22
Kadocsa Elek: „Egy élet tavaszából“	23
Ifj. Ábrányi K.: „Egy férj filozofiája“	24
Mikszáth Kálmán: „Kavicsok“	25

Mellékletek: Vértesi Arnold, Halmi Ferencz, Spányi Béla, Csillag Teréz, Pulszky Ferenc és Ujházi Ede fénynyomatu arcképei Kozmata Ferenc m. kir. udvari fényképésztől.

1356.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutcza 5.

KOSZORU

M. T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

1. szám. 1883. Január 7.

A ROSSZ MATÉRIA.

— Elbeszélés. —

Irta: MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Molnár András uram kis emberke volt termetre nézve, de kis emberben is gyakran találhatni nagy virtusokat. Volt benne is; legalább az az egy virtus kétségkivül megvolt, hogy mindenben tulakart tenni Nagy Pál uramon, a kivel már évek óta erősködtek.

Ez a kötekedés pedig attól az időtől mérgesült el csodálatos irányban, a melytől ez az elbeszélés kezdődik.

Ugyanis mind Nagy Pál, mind Molnár András uraimék kosztos diákokat tartottak, és pedig nem levén rászorulva egyik sem a tizennégy forint havi kosztpénzre, eleinte mind a ketten ugyszolván abból az indokból, hogy ezek az átkozott gyerekek legalább elevenné teszik a házat. Persze még akkor senki sem gyanithatta, hogy e körülmény sajátszerü versengésnek magvát fejlesztgeti.

Egyszer valami nagy megfigyelő tehetség (aligha nem nemzetes Csomainé asszonyom) azt a futó megjegyzést tette mikor a gymnasium összes gyerekeit látta kiömleni az iskolaépület nagy kapuján:

— Nini, ezek a Nagyék kosztosai mégis mintha kövérebbek volnának, mint a Molnáréké.

Azért volt ez futó megjegyzés, mert még az nap délutánján keresztül futott az Iskola-utcán, sőt az egész Palánk-városrészen át a Molnár Andrásné asszonyom füleibe, rémitő megbotránykozást keltve a Molnár-familiában.

— Mi? Hogy a Nagyék diákjai a kövérebbek? De már olyan nincs! De már ezt nem szabad engedni! Forgós teremtette, ennek nem szabad megtörténni.

— Elölne a szégyen — kiabálta maga Molnár András teli tüdővel. Meg kell ereszteni a zsiradékot. Mit fösvénykedtek? Ami becsület dolga, az becsület dolga.

A derék Molnár-pár egész meg volt hökkenve. Délben az ebédnél aggódva nézegették a diákokat. Mind jó husban van, hála istennek. Aztán milyen pirosak, frisek, szinte repedeznek az egészségtől. Ni, a kis Kermely Lacinak bizony még tokája is van! Jaj beh szép, jaj beh gyönyörü tokácska! Gyere ide, fiacskám, hadd simogassam meg a kedves, gömbölyü állacskádat.

A familia mindjárt délután sessiót tartott, melyen részt vett még Mucsiné asszonyom mint szakértő (valamikor szakácsné volt a prépostnál), a szolgáló Répási Zsuzsánna, sőt maga a kis Molnár Anna is, aki a legtöbbet igérő rózsabimbó volt akkoriban a Felső-városban. S a Felső-városnál már csak a Móra-városrész ékeskedik különb női ábrázatokkal.

Mucsiné asszonyom vitte a szót, mint tapasztalatokban bővelkedő, ki a gyakorlati téren is eredményeket mutathatott fel.

— Tésztás ételeket kell csinálni, ha mondom. A bélesek, rétesek és marcipánok adják meg a módját. A főtt tészták meg kiváltképen. A csik meg a derelye, kedves Molnárné asszonyom. . . . a derelye . . .

— Ejh, mit derelye! vágott bele Molnár András uram fitymálódva. A husban vagyon az erő, meg a halpaprikásban.

De már a Mucsiné asszonyom tudományát ne halványitsa senki, mert az nagy violentia.

— Nem tud ahhoz kegyelmed Molnár uram, hát ne üsse bele kegyelmed az orrát, ha én beszélek. Ott van a megboldogult prépost ő nagysága, két mázsa, tizenhét font lett a kezem alatt . . . isten nyugosztalja

meg. Én tápláltam nem kegyelmed. Én tudom hát mitől vitte annyira.

Ezt már nem lehetett megcáfolni. A tények imponálnak. Molnárné szeme felcsillogott ennek hallattára. Két mázsa, tizenhét font! Istenem, ha az ő diákjai legalább másfél mázsáig gyarapodnának! Tudom, elvinné mérgében az ördög Nagy Pálnét, ha ugyan kellene neki, mert az se olyan bolond már.

Denique elhatározták a tésztás ételeket s ettől fogva rendszer szerint hizlalták azokat a gonosz kölyköket, kiknek ugy is olyan az étvágyuk, mint a sárkányé.

Hanem iszen nem maradhatott ez titokban, Nagy Pálék előtt sem. Huh! milyen dühbe jött erre az a mérges ember egyszeribe. A nemzetes asszonyról nem is szólok, mert az valóságos furiában rohant a piacra, fűszereshez, kertészhez és a csemegeárusokhoz. Az ő kosztjukon akarnak tultenni, az ő kosztjukon! S kik akarnak tultenni egy Nagy Pálnén? Oh, oh, ügyefogyott Molnár Andrásné, hiszen nem is áll jól kezében a főzőkanál! Nincs az a szegedi lélek, aki valaha jóizűt evett volna a főztéből. Ha van valaki, álljon elő, hadd nézzen a nemzetes asszony a szeme közzé!

Teljes dühhel indult meg a versenyzés. Mert nem is hagyhatta a becsületét egyik sem. De volt is látható nyoma; mire a diligencia bevégződék, a diákjaik ugy néztek ki, mint valami gombolyagok, zömökök lettek és nagyképüek. Kerpely Lacinak kettős tokája támadt, Horváth Gyuri alig birta huzni a lábait potroha miatt, Kis Palinak pedig egészen benőttek a szemei a kövér ábrázatába, ugy hogy csak az apró karikájuk maradt látható. Erre ugyan rá nem ösmer az édes anyja — az examenen!

Molnár Andrásné asszonyom nem tudott hová lenni a kevélységtől, mikor végig nézett rajtuk. Szive lázasan dobogott örömében. Nemzetes Molnár András uram pedig mikor már a vakációk közeledtek, elvitte valamennyit a vámoló hivatalba, tekintetes Huszár Mihály uramhoz, — a kivel két atyafigyerek — hogy az a város hiteles mázsálóján mérje meg az ő diákjait s tegye hivatalos testimonium alakjában irásba az utókor számára, mennyi vala az ő testi súlyuk, isten kegyelmes jóvoltából.

S a merre vitte — pedig vitte — Nagyék ablakai alatt is, minden ismerősét megállitotta útközben.

— Hová, hová? Én meg ezeket a gyerekeket viszem megmérni. Szépen meggyarapodtak, hüm! Csak egy falás volt ez a szöszke mikor hozzám hozta az apja, most valóságos medve. No de nézze hát meg őket. Az ott cérna-cingár legényke volt, most meg már vaságyban hálatom . . . mert letörne alatta a faágy. Hiába, a koszt, a koszt! . . . Olyan levest a római pápa se eszik, mint minőt a feleségem főz — nem azért mondom, hogy az én feleségem . . . hanem ami ugy van, az ugy van. No hát lépkedjetek gyerekek egymásután!

Visszajövet Nagy Pálék előtt, maga a nemzetes asszony állott a kapuban a sárga virágos kacabájban s a helyett, hogy bedugta volna a bóbitás fejét elszontyorodva, a helyett mondom kackiásan még kijebb jött az utcára s gúnyosan nézte végig a diákokat, mikoron pedig Molnár András uram tisztességtudással megemelinté a bárányból süvegét, alig biccentett neki viszonzásúl.

— Hol jár, hol sógor?

— A diákjaimat mérettem meg — mondá a sógor hetykén.

— Én tegnap fényképeztettem le az enyimeket.

Azután közönyösen hozzátevé:

— Na és aztán nyomnak-e valamit az apróságok?

— Ha nyomnak-e valamit? Ha apróságok-e? — gyulladozott sértődve a sógor. Három mázsa, tiz font a három együtt! Becsületemre mondom.

— Szép, szép! — sziszegte Nagyné gúnyosan. De hát a negyedik diákja hová maradt?

A negyedik diák? Ez ez! Mintha éles kést döftek volna a Molnár uram szivébe. Ez a negyedik diák volt a gyenge oldala, az egyedüli sebezhető része. Hogy kitudta választani az a gonosz asszony!

— Rossz matéria . . . dünnyögé. A negyedik diák rosz fundamentum.

S gyorsitott léptekkel párolgott el a Kárász-közbe. A fiuk alig győztek utána poroszkálni a nehéz testükkel . . .

A negyedik diák pedig ezalatt otthon tanulgatott a veteményes kertben petrezselymek, répák és georgina-rózsák között. De a szeme bizony csak akkor volt a könyvön, mikor a gyomlálgató Annáé lopva rajta pihent.

No de ez szerencsére nem volt gyak-

ran, mert Anna még nagyon félénk s csak épen akkor fordult meg egy pillantásra, ha valami gazt kellett kihajitani a barázdára, ne rontsa ott virág-ágyának puhaságát, vagy ha a Bodrit küldözgette el — mert a vén eb ott settenkedik a kis gazdasszonya mellett s a kezecskéit kezdi nyalogatni.

Elréműlve dugdossa azokat a köténye alá, meg a háta mögé. Olyan gyönyörűség azt elnézni. A kutya felmordul berzenkedve s ide-oda kapkod a fejével.

Zavarában, félelmében szelid, majdnem nyöszörgő hangon kérlelgeti:

— No, Bodri . . . Ne bántson engem!

Erre a vézna diák elmosolyodik s meghajitja az oktalan állatot a Virgiliussal — fut is az tőle, — a mi különben korántsem arra magyarázandó, mintha nem becsülné a klasszikusokat, hiszen nagyrészt őseinek bőre védi őket az enyészettől.

— Oh kis bolond! Hát még a kutyát is magázza?

S ezen azután mosolyogni kezd maga a kis Anna is, mert olyan nevetséges is az, hogy ő nem merte te-nek szólitani a Bodri kutyát, nehogy még jobban megharagudjék.

Mosolyától elfut a káposztalevelek és a dinnye-indák ónszine, az árnyék megriadva ugrál a pázsiton, minden tündöklik, minden ragyog, még a Tóth Gyula sovány arca is.

S ha már egyszer be van csapva a Virgilius — hadd pihenjen. Sok olyan érdekes dolog nincs ám meg abban, a mit ők egymással megbeszélgethetnek.

— No maga okos, ha olyan okos, — mondja Anna — hát csináljon ma megint egy hajót, hanem vitorlását.

Ugyan nagy dolog az! A hajó kitelik egy fehér papirból, a vitorlákat is könnyü hozzá ragasztani. Az enyves bögre mindig ott van az orgona-bokorba elrejtve, hogy a pajtások meg ne találják, csak egy kis tüzet kell előbb alágyujtani száraz ribizke-ágakból.

Mig a hajó készült, Anna egy cserebogarat fogott meg, annak ott ágyat vetettek, illatosat, rózsa-szirmokból, s beültették a kis vizi-járműbe, ugy hogy csak a fényes barna háta látszott ki, aztán lementek a Tiszához, ott a kert végében folyik, méltóságosan, csendesen s vizre eresztették a hajót a cserebogárral együtt, rábizván sorsát a kedvező szelekre.

(Folyt. köv.)

A LENGYELORSZÁGI HARANGOK.

(Lésniewicz Carla urnőnek.)

Suhognak a kegyetlen kancsukák:
„Előre ti cudar lengyel kutyák!“

S a hómezőkön a fáradt csapat,
Megannyi hős, némán tovább halad.

Mellettük harminc vad kozák üget
S vagdossa, korbácsolja testüket.

Sajognak régi, nyilnak uj sebek:
A fehér hóra piros vér csepeg. . .

Tűrik jaj nélkül, mennek szótalan
A bércig, hol honuk határa van.

Oh itt egy búcsu-csókot legalább
A szent rögöknek, — azután tovább!

De könyeikre kacagás felel
S testüket uj korbács szijazza fel.

„El! el!“ A csók, a köny is tiltva van:
Nyomuk veszszen a földön nyomtalan!

Virad, s a hajnal első sugara
Utólszor hull a honi földre ma.

Utólszor a raboknak, oh n e k i k:
Holnap a bányák azt is elfedik.

De im, e végső, drága pillanatban,
Mint valamely bübájos, tiszta dallam —

A falvakból felzeng a messzehangzó,
Üde, ébresztő, hajnali harangszó.

„Halljátok ezt a hangot! Bim-bam . . bem-bem . .
Azt kongja: b o s z ú t á l l n i v i s s z a j ö n Bem!

S ha mindjárt századok, ha ezredévek —
Egykor beáll a rettentő itélet;

Lobogni fog felséges zászlaja:
Mi elveszünk, nem veszhet a haza!“

S a kongás-bongás harc-dalként hevit,
Mint hogyha nászba menne mindenik —

Emelt homlokkal mennek és derülten
A csodás hittel elalélt szivükben.

Látnád m o s t őket, népük zsarnoka,
Hősöket látnál, minőket soha.

Látnád, hogy korbács és bilincs alatt
Ember meghal, de nem a gondolat;

S mig ezreket nyom bányád vasfala:
Szárnyakra kel a legendák szava, —

S harangok zúgják, szellők szertehordják:
„Bem visszajön, hogy éljen Lengyelország!“

ENDRŐDI SÁNDOR.

J e g y z e t: A lengyel népnél a harangok e legendája Bem dicső magyarországi hadjáratai után keletkezett. Lásd: Michelet „Lengyel- és Oroszország“ cimű munkája 32-ik lapját. Forditotta De Gerando Antónina

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

I.

Túr Iván eltolta maga elől a lombikokkal és egyéb vegyészi készülékekkel telt dolgozóasztalkát és unottan, majdnem szomorúan tekintett szét a szobában.

Szemben vele egy nagy, fekete szekrény állott, melynek az eleje üveg volt, belülről zöld függönynyel ellátva. A függöny az egyik szögleten fölakadt s egy álló emberi csontváz térdcsuklója látszott ki a nyiladékon. Jobbra ettől egy asztalon nehány szétszabdalt béka; a baloldali falhoz pedig vegyészeti gipszkohó volt épitve, melyben fekete szén, hideg hamu, hideg, rozsdás tüzfogók s nehány darab ólom — összevissza hányva — látszottak.

Megsárgult levelü, régi kötésü könyvek hevertek szanaszét a szobában: asztalon, széken, asztal alatt. A szoba egész bútorzata vas és fa; sehol semmi puha, semmi meleg; az egyetlen nagy ablak — mely olyan hosszú volt, hogy megkellett hajtania a fejét a reá nehezülő komor ivezet alatt — sürü vasráccsal volt ellátva és isten tudja, hány éves por lepte az üvegtáblákat, minek folytán a beömlő világosság hideg és szürkének látszott, amint a kopár, szürke falakon megtört.

Nem volt a szobában semmi, a mi ragyogott volna; semmi élő; még legyek sem zümmögtek az ablak körül, csak pókháló volt a szögletekben, de abban se mozgott semmi s majdnem leszakadt a portól.

Túr Iván hátradőlve székében, lassan lehunyta a szemeit, aztán ujra fölnyitotta; ujra körülnézett és összeráncolta szemöldökeit.

Fázott.

Vette kalapját és kiment a szabadba.

A kastélyt meglehetős nagy angol izlésü kert vette körül, csakhogy el volt hanyagolva. Kiszáradt vizmedencék; letört karu szobrok; elkorhadt lócák és megmohosodott kőkanapék. A kastély homlokzata alá vezető kocsiút kockakövei kimozgatva helyeikből, de nem robogó kocsik által; a hébehóba megeredő zápor vize mosta ki őket s kacskaringós árkot csinálva magának közöttük, teljesen alkalmatlanná tette az utat a kocsiközlekedésre.

A kastély főbejáratának kettős vasajtaja rég, régidőtől óta be van zárva s előtte a téres tornác márványtáblái közt itt-ott fű nőtt.

A hajdani virágágyak helyén most oda nem ültetett vad bokrok, árva csalán és fejér üröm tenyészik — s a kert egészben véve mégis szép; százados vén fái bozontos koronáikkal; az itt-ott elterülő zöld pázsit, a fák lombjai közt átszűrődő verőfénynyel; a senki által nem szabdalt bokrok számtalan madárfészkeikkel és vigan csicsergő lakosaikkal csalogatni látszanak az embert.

Hanem Túr Iván azért mégse ment a parkba; szemére vonva kalapját — hátra sem tekintve — kiment a mezőre; a lekaszált réten keresztül, ki, ki messze a „szerelmesek dombja“ mellett kezdődő erdő szélére, ahonnan messze be lehet látni a rétséget, a falut, a kastélyt elhagyatott parkjával.

Ott egy fa alatt, ahova épen odasütött a lefelé sietö nap rézsutas sugara, lefeküdt a fűre; kiterjesztette tagjait a nap melegének, hadd elevenedjék föl benne a vér s kalapját pár lépésre dobva magától, fölnézett a derült, verőfényes égre.

Millió apró legyek kavarogtak fölötte, örültek a nap meleg sugarainak; madarak röppentek jobbra-balra cikkázva s egymást kergetve a levegőben; a fa levelei remegtek és fénylettek a rájok ömlő napsugarakban, mintha megfördöttek volna valami csoda tiszta forrásban és most elevenen le akarnák rázni magukról a nedvességet.

Mintha ropogva nőne alatta az illatos fű; az ezerszinü mindenféle rovar vigan röpdösi, ugrálja, zümmögi, sziszegi, dalolja körül; mintha az egész természet megrészegedett volna, ugy örül valaminek. Szinte érzi az ember, hogy az életerő bugyog, lüktet a nagy mindenségben.

Túr Iván ugy tesz, mintha aludnék; — de nem alszik. Valami nyögés formát hall a fa tetejéről. Föltekint; két hamvas tollú madarat lát maga fölött.

Máskor legelőször is az jutott volna eszébe, hogy azokat a madarakat a nép nyelvén vadgalambnak nevezik; tartozik ehez és ahoz a fajhoz; eledele ez az; hazája: ahol meleg van. — Most azt látja meg rajtok legelőször, hogy egymás mellett ülnek egy rövidke galyon; alig férnek meg a szamarak egymástól s azért még sem teszi egyik se, hogy más galyra repülne, hanem mindig közelebb, közelebb tipegnek egymáshoz, mig egyszer a him odakap a nőhöz, csőrébe fogja annak a csőrét.

azután turbékolnak, bóbiskolnak, — csókolóznak!

Túr Iván hátat forditva nekik, féloldra könyököl. — A domb lábánál, az eleven zöld rétségen keresztül munkások — nők és férfiak sietnek a falu felé. A vénje elől megy; vigan eregetik a pipafüstöt a férfiak s az utánok jövő nőkkel hangosan enyelegnek. A fiatalja hátul egymást kergeti a réten, cicázik vagy dalol és tele torokból kacag.

Egy lány kivágódik a többiek közül, futásnak ered; egyenesen a „szerelmesek dombja“ felé, utána megy egy legény; kergeti, üzi. Mikor a bokrok közé jutottak, ahol alulról nem lehet őket látni, a lány meglassitja szaladását; a legény beéri, átöleli. Túr Iván hallja, amint halkitott hangon kéri a lányt:

— Ne szaladj.

— Mit akarsz?

— A szádat, Anica!

A lány előbb ugy tesz, mintha vonakodnék; de aztán megfordúl, fölemeli két gömbölyü karját, megöleli a fiút s lábujjhegyre ágaskodva, engedi csókolni piros száját.

— Este kijösz? — kérdi susogva a legény.

— Nem engedi ám az anyám! — válaszol susogva a lány.

— De mikor várni foglak!

— Oh te szerelmes macska, te!

— Hát miért élnék, ha még szeretni se tudnék? Kijösz-e, Anica?

— Ki, ki, ki! — susogja a lány s el kezd ujra visszafelé szaladni. A legény vár, aztán utána, nagy kiabálva.

Túr Iván ujra hanyatt fordul; de nem sokáig marad ugy. Arccal fekszik a földre; aztán megint felkönyököl, benéz a szürkülni kezdő messzeségbe; meg akarja várni, mig az esthajnali csillag feljő, de nem tud sokáig egy oldalon feküdni; összehuzódik, kinyujtja magát; leheveri a füvet maga körül, mintha valami nagy fájdalomban vonagló ember feküdt volna a helyen.

Végre nem állhatja ki tovább; fölugrik a földről, komoran nyul kalapja után.

— De mi az ördögért susogtak? mikor különben sem hallhatták meg a szavukat. — „Hát miért élnék!“ — A szamár! — Felágaskodott a lábujja hegyére . . .

Szemeire huzta a kalapot; hátra tette a kezét s lesütött fővel — észre sem véve az őt utközben üdvözlőket — ért haza a hideg, magas ivezetü s minden lépést üres kongással visszhangzó kastélyba.

Kiment, hogy üdülést szerezzen, felmelegitse magát, s most még jobban fázik, még szomorúbb.

Végig várja mig öreg, csuszogva járó gazdasszonya megterit a vacsorához; összevont szemöldökkel nézi, mikor fölhordja a párolgó eledelt és bort, de meg se mozdul székéről, mely a legsötétebb szögletbe van helyezve s mikor a vén nő pöfögő, fogatlan szájjal jelenti, hogy minden kész a vacsorához, ellöki maga elől a széket s rámordul a szegény vasorru bábára:

— Ki mondta, hogy vacsorálni akarok? Miért nem vetette meg inkább az ágyat? Nem látja, hogy fázom, majd meggebedek?

Aztán neki megy a hálószobának, föltárja az ajtót. Csak ekkor veszi észre, hogy a vén asszony ugy megijedt hangjától, hogy mozdulni sem tud.

— Na Babett, na! — szól nyájasabban. — Látja, hogy a kedvem . . . Nem jól érzem magamat. — Majd holnapig kiheverem, de vesse meg gyorsan az ágyat.

Hanem másnap reggel is kedvetlenül kél föl. — Fázik; nagynak, üresnek találja a szobákat. Besiet a laboratoriumba, de — nem sok időt tölt ott.

A béka darabok már nincsenek az asztalon s ő mégis ideges sietséggel fordul el; üres tekintettel néz a kohóra; szeretné, ha ropogna benne a tüz — de nincs kedve meggyujtani a szenet. Fölnyitja a szekrényt, sokáig nézi a csontvázat. — Saját kezeivel rakta azt össze, minden sodronygöb az ő kezeitől eredt; naponkint látta már évek óta s most mégis kiváncsian nézi a szomoru alakot.

— Vajjon ez is fölágaskodott-e egyszer a lábujja hegyére, mikor még vert valami belül, ott a bordacsontok mögött?

Kimeredt szemekkel lesi a mozdulatlan alkotmányt, mintha azt várná, hogy megmozdul valamelyik része; hogy megdobban neki valahol.

Bolond gondolat! hisz ez hideg, élettelen anyag — most . . . De egyszer — mikor élt? — Valószinüleg sok terhet cipelt a vállain; a kissé behorpadt vállcsont arra mutat; — de . . .

Összevont szemöldökkel, komoran zárja be a szekrény ajtaját; kimegy a parkba, ott

a nagyobb területekről a füvet aratják le a daloló lányok; leül egy fa alá, a félig elporhadt kőlócára és hallgatja a dalt:

„Szeretni, szeretni! Tudsz-e rózsám szeretni?
Ha szólnék, kacsintnék, meg tudnál-e ölelni? . . .“

Túr Iván lekönyököl a térdére; fejét tenyereibe hajtja, behunyja a szemét és ugy hallgatja a dalt:

„Szeress kedves rózsám, ne zárd el a szivedet;
Addig szeress, rózsám, mig lehet.“

Dél felé jár az idő.

Túr Iván gyorsan bemegy a kastélyba; behivatja a kulcsárt.

— László! Rendelje meg, hogy fogjanak be; maga pedig legyen kéznél, hogy a kastély kulcsait átvehesse. — Elutazom.

— Most mingyárt, kérem alássan?

— Haladék nélkül.

— De a bérlők . . .

— Nem tesz semmit. Maga átveszi tőlök a pénzt, aztán utánam küld belőle bizonyos részt. — Majd megirom, mennyit; azt is majd megirom: hova? — Siessen a kocsis, hogy el ne késsem a déli vonattól.

— Igen is, értem.

Túr Iván öreg gazdasszonya segélyével gyorsan bepakol egyetmást egy utazó-ládába s elutazik a déli vonattal.

II.

Túr Iván körülbelől negyven éves férfi lehetett. Megtermett, életerős; intelligens feje van, bár nem valami szépség. Gesztenyeszin haj; kissé világosabb szakál és bajusz; finom arcél, de a bőrén, ha figyelmesen nézi az ember, meglátszik, hogy valamikor himlős volt. Nem igen szokott mosolyogni, hanem ha mosolyog, jóleső, bizalomkeltő melegség ömlik el az arcáján s nagy, barna-sárga szemei beszédesekké lesznek; nem ugy, mint más negyven éves férfinál szokott! Bizonyos szelid, majdnem lányos kifejezés villan föl bennök s olyan felötlő, de nem sértő disharmóniát képez férfias arcával, mely a figyelmet megkapja s kényszeriti az embert, hogy mindaddig ránézzen, mig mosolyog.

Öltözete nem valami elegáns; nem sokat törődik vele, hogy öltötte föl a kabátját? Egyenesen áll-e a nyakkendője? Itt-ott meglátszik a ruhaszöveten, hogy gipszszel s poros könyvekkel foglalkozott; haja, szakála kissé hosszabb, mint épen szükséges volna; de azért a pongyolaság nem áll neki roszul; nem húzódunk tőle félre, mint a cábár emberektől szokás; azt sem gondoljuk róla, hogy talán valami cinikus, vagy különc, vagy affektáló! Kilátszik belőle az első pillanatra, hogy úr és jóizléssel biró férfi; — hanem inkább a belső világára fordit gondot.

Atyja, Túr Gedeon gazdag, magyar úr volt, büszke arra, hogy ősei már negyedik Béla alatt szerepeltek; büszke arra, hogy megyéjének leggazdagabb nemese volt; büszke arra, hogy a megyei gyüléseken az ő szemöldökei szoktak dönteni; büszke arra, hogy fiatal korában a „szép huszár“-nak nevezték — mert huszonnégy éves koráig szolgált s mint főhadnagy tért haza.

Fenhéjázva és torokhangon szokott beszélni és mindenhez hozzászólt a világon, de valójában semmihez sem értett alaposan.

Egy nagyon becsülendő tulajdonság azonban megvolt benne: nem költött többet, mint a mennyi a jövedelme volt. Megnősült; elvett egy nálánál szegényebb kisasszonyt, a ki szép és szelid volt. Gedeon ur csakhamar zsarnoka lett a szelid asszonynak; ez türt, mert nagyon szerette férjét, s mert azt hitte, hogy ha majd gyermekkel fogja megajándékozni, nyájasabb lesz iránta.

Eljött annak is az ideje; Iván megszületett, de azért a férj és feleség közti viszony mitsem változott. Iványon — mihelyest kifejezést tudott adni érzelmeinek — mindjárt meglátszott, hogy jobban szereti anyját, mint Gedeon urat. Ezt türte az apa, mig a fiu tiz, tizenkét éves nem lett, de akkor azon ürügy alatt, hogy az anya elkényezteti a gyermeket s lányos hajlamokat önt belé, elküldte Ivánt egy fővárosi nevelő-intézetbe.

— Azt akarom, hogy legyen belőle valami!

A fiu nőtt, szorgalmasan tanult és sokat olvasott; de az apa nem volt azért vele megelégedve. Nem olyan fiut akart ő, a ki a könyveket bújja, hanem olyat, a ki ví, lő, lovagol s készülés nélkül is fölmerjen állani a megyegyüléseken.

— Nem! dehogy tudnak ma gyermeket nevelni! — szokta mondani. — Hiszen, ha én vehetném a kezem alá! De hát nem lehet; elkényezteti az anyja!

A szegény türő asszony pedig nem mondott ellent, csak mosolygott; neki kedvére volt az az irány, melyben az Iván ne-

velése haladt; nem szerette volna, ha férje zavarólag lép közbe. Lelki szemeivel már látta fiát, mint komoly, valóságos, alapos ismeretekkel biró férfit, a ki nem fog nagy hangon kiabálni, nem fog száz tervbe kapni s egyet se végezni s különösen, ha megházasodik, nem fog a feleségének zsarnoka lenni.

Nem érhette meg azt az időt.

Épen, midőn Iván bevégezte egyetemi pályafutását, szállitották öt be nagy pompával a családi sirboltba.

Gedeon urat nagyon leverte a veszteség; mert hiszen ő szivéből szerette feleségét, de mit tehetett róla, ha parancsolónak született? — Hanem félt, hogy fia, aki nagyon sápadt volt a temetésen s a temetés után néhány héttel se indult pirúlásnak, messzebb találja vinni a bánkódást, mintsem azt a józan ész megengedi; annálfogva megfogta mellé azt a vigkedélyü, kissé könnyelmü, de azért tetőtől talpig gavallér lengyel emigránst, aki már évek óta a megye gazdagabb urainál mulatott s elküldte őket utazni, hogy járják be Európa nevezetesebb részeit s két éven innen semmi esetre se térjenek vissza.

Iván szivesen engedett a parancsnak, mert üresnek, szomorunak találta ősei lakát anyja halála után. Huszonkét éves korában elindult a melléje adott Pozavinszkyval az európai útra.

Eleintén nem nagyon jól érezte magát ennek az embernek a társaságában. Gondolkozásmódjuk, fölfogásuk az egyes, fontosabb kérdések felől, mint a minő a vallás, a társadalmi rend, a becsületesség, ugy különbözött egymástól, mint az ég a földtől.

Iván szerette a költőit, a mistikust, a gyermekeket, a virágokat, a zenét; ohajtotta a békét; a templomok félhomálya, a tömjénfüst, a gyermekek kara a miséken, a hivők őszinte sohajai a feszület előtt meghatották őt; tisztelettel beszélt a világi és szellemi nagyságokról, s csak egy becsületességet ismert el; nem azt a modern becsületességet, mely azt tartja, hogy ha valaki elszerette a más feleségét s párbajban lelőtte a férjét, vagy meglövette magát, tiszta, mint a hó, hanem azt, melynek nem kell gyilkoló szerszámokkal védelmére kelni; — végre a szerelemről — még soha sem volt eddig szerelmes — az a fogalma volt, hogy az valami üstökös az élet egén, mely minden embernek megjelenik egyszer, de csak egyszer!

Pozavinszky tagadta, hogy igazán poetikus léteznék; igazi szép nem létezik: a néző fölfogásától függ minden; a gyermekeket ő is szerette, ha leányok voltak és nagyokat sóhajtott:

— Hm! hm! Beh kár, hogy nem leszek akkor is harminchét éves, mint most, mikor ez a szép kerek szem megtanul égni, ragyogni!

Szenvedélyesen gyülölte a békét, a nyugalmat; azt mondta, hogy a nyugalom egy végtelen kolostori élet, ő pedig szivesebben főbelövi magát, semhogy két hétig egy kolostor falai között maradjon. — Ha templomba ment, azt nézte, vannak-e ott tollas Rembrandt-kalapok? s ha igen, érdekes arc rejlik-e alattok?

A születési arisztokratákról azt tartotta, hogy az a szerencséjök, ami a sárkelep magjának: egy bolond szél kövér földre fútta; az észarisztokráciát elösmerte, de csak az orrát fintorgatta, ha egyes kitünőségekről volt a szó; a pénzarisztokratákról méltósága alattinak tartotta beszélni.

Gavallér volt minden izében; lovagi becsülete olyan tiszta és ragyogó volt, mint az inggalléra; ha valamely férfi hidegebben tekintett rá, mint amint ő illendőnek találta, nyomban készen állott nála a kérdés, melyet, alsó ajkát előbbre tolva, oda vetett.

— Szolgálatára lehetek talán valamivel, uram?

A kártyán vesztett pénzt egy huszonnégy óra alatt kifizette, ha mindjárt az utolsó kabátját kellett volna is érte eladnia; de nevetve és vállvonitva beszélt a hitelezőiről, a kik — ő szerinte — elég bolondok voltak neki pénzt kölcsönözni.

No és a szerelemről? Arról nagyon különös fogalmai voltak.

— Mi a szerelem? — Hát egy szép asszony, barátom! Én tiz éves korom óta mindig szerelmes vagyok s az is maradok, mig minden tagomat külön meg nem üti a guta. Sőt azt hiszem, hogy ha már mozdulni se fogok s rám hajol egy kecses asszony, én egy időre sarokba dobom a gutaütést s ujra szerelmes leszek; ujra rajongni fogok.

Szép férfi volt, finom, de rugékony tagokkal; kecsesen táncolt, szivesen és szépen énekelt; ha zongorához ült, játékában nem volt ugyan mélység és igazi érzés, de

bravurral tudta előadni a nem nagyon nehéz zenerészleteket.

Hát ez a férfi volt az, akit Iván eleintén nem nagyon szeretett; hanem később — mert igen müvelt volt, nézeteit nem igyekezett senkire tukmálni, vig volt minden időben, merészen, könnyelmü kockáztatással vágta keresztül magát bármily kényes helyzeten — annyira hozzászokott, hogy rövid ideig is csak alig tudta őt nélkülözni.

Egy és fél évet töltöttek külföldön. Iván — köszönet a Pozavinszky örökké derült kedélyének — sokat veszitett abból a komoly, néha-néha álmodozásba átcsapó természetéből, mely őt a zajosabb társaságok kerülésére s a magányosabb helyek keresésére inditotta.

Szivesen ment Pozavinszkyval a klubbokba, a nyilvános estélyekre, a családokhoz, melyekhez ajánló levelei voltak; — könnyed, sima modort kapott; leköszörülődött róla minden szögletesség, melyet a nevelőintézetből hozott magával. — Kellemes embernek találták őt a férfiak, akikkel politikáról, a napi kérdésekről igen alaposan tudott beszélni; — az éltesebb nők, akikkel visztet, pikettet játszott; — a fiatalabb nők, akik érdekes embernek találták, eleintén tartózkodva mosolyogtak rá, de később egész bizalommal, minden félelem, vagy fesz nélkül nevezték barátjoknak.

De legkülönösebben a tizennégy-husz éves lányok között csinált hóditásokat; játszott, enyelgett velük, idillikus-szerelmes dolgokat mesélt nekiek. Ezer és ezer apró történeteket tudott elbeszélni; ha épen nem jutott eszébe semmi azok közül, amiket olvasott, rögtönzött maga s oly érdekesen tudta azokat előadni; nagy, barna sárga szemei oly enyhe melegséggel ragyogtak, hogy álmodozó, szerelemvágyó fiatal hallgató közönsége egész a könyezésig el volt ragadtatva s nem egy ábrándos, kék, vagy barna szempár nyugodott olyankor rajta titkos epedéssel; nem egy fiatal arc fordult el tőle pirulva, ha véletlenül arra forditotta szemeit; de ő nem vette észre azokat: — nem ért rá az elbeszéléstől, mely őt magát is gyönyörködtette.

Másfél év multával megindultak hazafelé. Galiczián át akartak Magyarországba jutni.

Pozavinszky Lembergben elmaradt Iántól; megállapitották, hogy Iván nehány hetet fog tölteni a magyar felvidék szebb pontjain s vár, mig Pozavinszky hozzá érkezik, hogy aztán együtt térjenek haza, ahonnan kiindultak.

III.

Iván mindenek előtt a magas Tátra vidékét ohajtotta ösmerni. Elhatározta, hogy a hegyeket be fogja járni; meg fog ösmerkedni a hegylakók szokásaival és életmódjával; hogy rajzokat készit a szebb helyekről, szóval, hogy tanulmányozni fog. — Hogy pedig célját annál tökéletesebben elérhesse, föltette magában hogy kikerül minden várost, vagy olyan helyet, hol uri társaságokba keveredhetnék; gyalog jár mindenhova; mentől kevesebb időt tölt korcsmák, vagy vendégfogadókban s annál többet a hegylakók tanyáin és házaiban.

Első megállapodási helyül egy kis, 30—40 házból álló falucskát választott. Ebben a faluban egyetlen uri ház sem volt; gyönyörü fekvése, nyugodt, egyszerü csendessége, a kirándulási pontok közelsége nagyon alkalmas megállapodási helynek bizonyiták.

Mingyárt az első nap delutánján, hogy egy parasztházba kényelmesen befészkelte magát, fölkapaszkodott a helység fölött emelkedő magaslatra s széttekintve onnan, gyönyörködött az alatta elterülő völgy szépségeiben. Öt vagy hat falut láthatott onnan be; többnyire egyszerü, rendetlenül épült falucskákat, fából épült templomokkal és galyakkal fölkeritett szántóföldekkel.

Csupán egyben vett észre egy nagy kőépületet, a mult században divatos emeletes tetőzettel s tágas kerttel; a kert erős kőfallal volt körülvéve s benne magas és hatalmas lombkoronáju fák diszlettek, majdnem egészen eltakarva a szem elől az általuk körülvett épületet, mely valószinüleg olyan régen épült kastély lehetett, aminő ezen a vidéken csaknem minden harmadik faluban látható.

Iván megvárta, mig esteledni kezdett; megbámulta az estalkony rózsaszinét; meghallgatta az esti harangszót, mely a szétszórt falvak templomaiból itt vékonyan, amott vastagabb hangon átrezgett a tiszta levegőn s aztán boldogan ment haza aludni.

Másnap korán kelt, vezetőt vett magához, elment a hegyek közé s csak késő este tért meg kifáradva, de boldogan; a jövő, a harmadik és negyedik nap ismétlődött ugyanez. (Folyt. köv.)

DUMAS ÉS PETŐFI.

(Emlékeimből.)

Senki sem csinál annyi s akkora bolondokat, mint a hirtelen meggazdagodott ember. Ezeknek hóbortja legtöbbnyire az épitkezésben tör ki; rendesen addig furják a sziklákat, rakatják a köveket egymásra, mig végre rájok omlik, s ott feküsznek a bankerott romjai alatt.

Ismertem egy Indiákon hirtelen meggazdagodott angolt, ki visszajőve ködös hazájába s utközben Dumas Monte-Christóját olvasva, elhitette magával, hogy ő Monte-Christo. Megvette a toszkánai kormánytól Monte-Christo-szigetét s nagymérvü épitkezésekhez kezdett; volt két gőzhajója, keritttetett magának egy gyanus Aidát, ki aztán később az egyik kapitánynyal megszökött, mikor a végrehajtó patkányok a szigeten sürüen kezdték magokat mutogatni; a sziget egyik óriás szikláját szétrobbantatta, a tengerbe hordatta, egy nagy viztartót homorittatott belé, s felébe faragott gránitból és carrarai márványból egy akkora kastélyt akart épiteni, mely mint ő mondá: a Monte-Christo nagyságát impozáns méltóságával nagyszerüen hirdesse. A vége az lett, hogy megbukott, s az őrültek házába került. Még ott is protestált, hogy ő Viktor Emánuelt, az olasz egységet, és a pápa világi hatalmának megszüntetését nem ismeri el, mert ő il conte Monte-Christo! Pedig ha jól emlékezem Tom Brown-nak hitták.

Toscanában van egy gyönyörü völgy, a Lima-völgye; a Lima vize hasitja ketté, mely az Apenin-hegyek magaslatán veszi eredetét, s nagy kavicsok közt rohanó sebességgel, zúgva folyik kőszirt medrében. Partjait szőlőskertekkel és gesztenye-erdőkkel megrakott hegyek környezik, s oldalaikon egy-egy falu tornya fehéren tükröződik vissza a Lima vizében. Ezekbe a falukba csak öszvér hátán vagy gyalog lehet feljutni; asszonyok s vén emberek lakják, mert férfi népsége szét van szórva a nagy világ minden részében, Szibériától Japánig, s Tiflisztől Peruig mindenfelé; mindenütt ők árulják a gipsz-figurákat, évtizedekig bujdosnak, vándorolnak s gyakran meggazdagodva térnek haza. Egy ilyen meggazdagodott figurista a Lima-völgy legszebb pontján épittetett egy nagyon csinos nyaralót, a Diána viz Limába folyása között, mely helyet Ponte de Diánának hivják. A figurista roszul számitott, mert mikor kertje s villája készen volt, berendezve, bebutorozva, akkor kellett beadnia a kulcsot. Birtoka dobra került, potom áron rám verték s jóval becsün alól jutott birtokomba. Szebb helyet ennél alig lehet képzelni; hátránya csak az volt, hogy legközelebbi tőszomszédom egy fél óra járásnyira lakott; de legalább senki tyukja sem kapart a kertemben. Ha tisztelt hallgatóim nem unják, egy kis helyszini vázlatot adok: Két emeletes épület stilszerütlen olasz modorban, dombor veres cseréppel fedve; nagy tágas konyha a földszinten, melybe karvastagságban omlott folytonosan a viz egy nagy márvány-medencében; mellette hosszu ebédlő-terem, nagy kiálló köpenyeges márvány- és gránit-kandallóval, mely a középkorban faragott oltár volt s melyet a figurista egy romba dőlt templomból szerzett meg ebédlője diszitésére. Carrara közel levén, a márvány talán tulságosan is volt a diszitményekben pazarolva. Az első emeleten voltak a nappali lakó, — mondhatnám — termek, a harmadikon a hálószobák. — A kinek egy kevés izlése és sok pénze van, az szép dolgokat csináltathat, kivált ha okos ember esze után jár; de vidéket, tájékot, éghajlatot épiteni nem lehet. Azt a természet teremti; s ebben volt Ponte de Diána nagyszerü. — A Lima az épület mellett, hálószobám ablaka felett, óriási kőszirtről nagy robajjal vizesésben zuhant alá, s ha gutta cavat lapidem, — képzelhetni folytonos esésével mekkora üreget vájt ezer meg ezer évek hosszu során át. Ellenkező oldalon, a könyvtárból, tágas nagy terrasse-ra nyilt az ajtó. — mert a kert felől az emelet földszintes volt — sugár magas, vékony, földig zöld ciprus-fákkal szegélyezve, a szélmentes helyeken narancs, czitrom és gránát-alma, a használhatatlan helyeken fügefák, és a mindig zöldlevelü pompás fehér virágu magnoliák olyan illatot árasztottak, hogy virágzásuk esténkint majdnem kellemetlen volt; s a mi egyetlen Olaszországban is: a narancs, citrom, gránát-alma, magnolia, camélia, fukszia, s minden melegházi növények regiojából, három órai gyaloglás után fenyvesekbe sétálhattam, s öt óra alatt havasok közt lehettem. Azért választották az Olaszországban lakó angolok Bagni di Luccát, Ponte di Diana városát nyaraló helyül, hol az angol comfort az olasz paradicsommal szövetkezett, s a honnan én olyan nagyon, —

de nagyon vágytam haza, a rideg égalju Nagybánya vidékére, magnolia-illatos, narancs- és citrom-virág-balzsamos levegőjéből tele torokkal magamba színi Fernezej kohóinak fekete, kénszagú füstjét!

* * *

Nagy záporeső volt. Csak ugy pergett a házfedél cserepein; az országuton vastagon omlott a szürke habarcs a Limába; a Diána áradni kezdett s köveket hömpölygetett, melyek nagy csörömpöléssel zuhantak alá a vizesés medrébe; fekete fellegek alant járva, s a széltől meg-meg szaggatva kergették egymást; a ciprus-fák majdnem földig hajoltak, Leone nevü new-fundlandi nagy fehér kutyám kéjelegve fetrengett a megáradt ut árkában s teljes megelégedése jeléül laposakat pillantott rám. A prato fioritón nagyot cikázott egy villám, s azt rögtön iszonyu éles csattanás követtve. Ablakaim megrendültek, s a ház fedele recsegett. Kiszaladtunk a terrasse-ra, Leone feljött hozzám, megrázta magát, farkát csóválva kezemen végig nyalt s azt látszott mondani: nem kell félni.

Leonenak igaza volt. Az idő derülni kezdett, az ég nagy csattanása megszaggatta a fellegeket, melyek hirtelen szétoszlottak, s megülök a nap szépen, világosan, melegen kisütött. A prato fioritóról egy szivárvány a szomszéd hegyre kanyarult, ugy hogy házam épen az ivezet közepére esett. Szivárvány? A reménység jelképe. Azt kérdeztem Leonétól:

— Valjon haza megyünk-e ez idén?

Nem akart hazudni; megfordult s ott hagyott a faképnél.

* * *

A ki hosszasabb ideig nem lakott Olaszországban, annak nincsen fogalma arról, hogy mi egy tavaszi záporos vihar után a kiderülés. Rögtöni átmenete a sötétségnek a világosságba, az árnyéknak a fénybe, a nedvességnek a szárazságba. A köd egyszerre aszálylyá válik, az esőcseppek a fák, növények leveleiről szemlátomást eltünnek s csak a levegőben marad valami üde, jótékonyhatásu nyirkosság, melyet érezni, magunkba színi, élvezni s megkönnyebbülni, de leirni nem lehet.

Feleségemmel s még akkor kis gyermekeimmel kiültünk a terrasse-ra, mint az olasz mondja: prendere il sole — napot venni magunkba. — Távolból kocsizörgést hallunk; kiváncsian nézünk az országuton végig. A kocsi közeledik, egy athlétai alak ül egyedül benne, furcsa, különös jelmezben. Meglátván minket a terrasse-on, barátságosan int kezével. Feleségem elkiáltja magát:

— Dumas papa!

S szaladtunk elibe. Nem hagyott szóhoz jutni.

— Ugy-e, hogy szép vagyok? Nektek köszönöm, hogy nem áztam meg, felöltöztem nektek Bagni di Luccában, azalatt elmult a zivatar. Szép országban laktok, — köszönöm — a hol meg üti az embert az isten nyila — jöjjetek csókoljatok meg. — Még Pesten föltettem magamban, hogy ebben az uniformisban leplek meg benneteket — (kalpagján egy hosszu sastollra mutatva) ezt a városon kivül tettem föl, külömben a mennyi gamin mind utánam szaladt volna, s nem akartam mint nálatok mondják: bánderiummal jönni. — De megnőtt a kis Mustafa! Emlékezel Matild mikor Nápolyban nem akart megcsókolni? Pezsgőt adtam neki s aztán ugy jött rám mint a cirkusi ló a cukorra. Te vad ember, látod ezt a kardot? Pesten kaptam. Páris után Pest én mondom neked; meg vagy-e elégedve? Ne busulj: haza mehetsz, komolyan mondom, soha sem fog nálatok a német gyökeret verni. De már most menjünk fel; hadd vetkezzem le; a csizma is, a nadrág is szorit. De kár, hogy ezt a szük nadrágot nem a német találta ki; akkor nem viselnétek.

Fölmentünk, szobájába kisértem s levetköztettem, s mikor ujból felöltözött azt kérdi:

— Ebédeltetek-e?

— Még nem.

— Hol van a konyha?

— A földszinten.

— Jer, menjünk oda.

Feleségemet ott találtuk. A szakácsnővel rendelkezett.

— Matild, hogy hijják a szakácsnődet?

— Máriának.

— Mária, Mária! Olaszországban minden szakácsnőt Máriának hinak. — Itt van leányom husz frank; nem azért adom, hogy főzz, hanem azért, hogy ne főzz. Asszonyod már tudja: én fogok főzni, te csak a kezem alá dolgozol. Megfőzte az ebédet, s mindnyájan kuktáskodtunk neki. Nagyon vigan

ebédeltünk; Dumasban csak ugy szikrázott az élc és szellem. Végre azt mondja:

— Én megyek a szobámba, még ma egy tárcát kell irnom a Siècle nek.

— Menjünk a könyvtárba, ott irhat. Mindent elkészitettem, a lámpát égni hagyom, s mikor elvégezte, fölmehet. Ott kényelmesebben dolgozhatik. Jó éjszakát! Felmentünk a könyvtárba s leültünk az iróasztal mellé.

— Beszélj nekem valamit erről a vidékről; szeretnék egy mulatságos tárcát irni kamatba Havinnek. Cime már meg van: Vihar az Apeninek alján.

Történetesen az asztalon fekvő könyvhez nyult s bele tekintett. Petőfi összes költeményeinek első kötete volt.

— Ugyan jó, épen azt akartam kérdezni; mondjad, ki volt és mi volt az a Petőfi? Sokat hallottam róla nálatok, mindenki igen okosan akarta magyarázni, azért nem tudok semmit róla.

— Petőfi a kis-kőrösi mészáros fia, szegény szülőktől . . .

— Nem azt kérdem én tőled, hogy ki fia volt. Mit bánom én, gazdagok vagy szegények voltak-e szülői, azt mondd meg, hogy mint költő mi volt, miféle genreben irt?

— Minden, és mindenben; volt benne Dante, Shakspeare, Molière, Hugo, Beranger, Hégésippe Moreau, Baudelaire.

— Sok lesz tán; honnan ismered te Hégésippe Moreaut?

— Sokkal többet voltam francia számüzött munkásokkal, mint hogy Moreaut ne ismerném.

— Keményebb legény vagy, mint gondoltam.

— Sokat voltam Dumas papával.

— Eredj, te hizelgő udvaronc; az udvarok büzhödt levegője egészen korrumpált. De lássuk Petőfit; fordits le nekem belőle valamit; ezt ne, mindjárt itt elől — s az ajánlatra mutatott. Halljuk!

— Könnyü neked azt mondani: forditsak le valamit Petőfitől. Először Petőfit nem lehet leforditani, aztán én nem birom eléggé a francia nyelvet.

— Ketten csak megbirjuk.

Ugy a hogy le franciáztam: „Szabadság, szerelem. E kettő kell nekem.“

— Ez már valami, menjünk tovább.

És igy folytattuk. Megvirradt, mindenki fölébredt s fölkelt. A nap szépen besütött a könyvtár ablakain; feleségem bejött s meglepetve kérdé:

— Hát magok nem feküdtek le? Mit akar reggelizni Dumas papa?

— Semmit; adj egy lepedőt, megfürdöm, aztán irok a Siéclenek, s aztán édes öregem folytatjuk Petőfit, ugy-e folytatjuk?

Én szobámban ledőltem a divánra s elaludtam. Mária, a szakácsnő, költött fel s azt mondta:

— Dumas ur kéreti azt az albumot, melybe már irt; veres bársonyba van kötve.

Mikor bementem szobájába, átnyujtotta az albumot s ezt mondta:

— Olvasd.

— Elolvastam. Az öröm sugárzott szemeimben s kérdé:

— Jól van?

Nem szóltam semmit, hanem megöleltem századunk egyik legnagyobb geniejét.

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem,
Szerelmemért föláldozom
Az életet
Szabadságért föláldozom
Szerelmemet

volt franciára leforditva s albumomba beirva.

Gróf TELEKI SÁNDOR.

IRODALOM.

Szász Károly kisebb költeményei. (Két kötet, a szerző arcképével. Kiadta a Franklin-társulat. Budapest, 1883.)

Valóban attól kell tartanom, hogy a napi és időszaki sajtóban külön véleményt mondok Szász Károly költeményeiről. Nem azért, mintha az alkalmi ódák sokat emlegetett iróját háta megett jó költőnek tartanák, hanem . . . De minek soroljam itt fel az okokat, miért fogja a sajtó Szász Károlyt, a költőt megdicsérni! Irodalmi viszonyaink távolról ismerője is eltalálja. Sőt abban is bizonyos vagyok, ha akad egy őszinte kritikus, a ki csak a verses könyvet látja s nem egyszersmind a szerző óvatosságot és csürést-csavarást parancsoló cimét, korát és irodalmi befolyását, s a ki figyelmeztetni bátorkodik Szász Károlyt, hogy ne sokat adjon a futólagos recensiók dicséreteire; mert ritkán sugalta azokat meggyőződés; a ki hangot ad ama csak lappangó, de nyiltan kirukkolni nem merő közvéleménynek, hogy Szász Károly csak középszerü költő, vagy az önéletrajzában használt kifejezéssel élve: versiró; — mondom, ha meg mer szólalni egy ily szerencsétlen halandó: jobb lett volna neki némán születnie, mert meggyőződése nyilt kimondásaért ugyancsak elverik a port isten adta páráján. Jaj neked, Titán Laci, fiatal óriás! Több irodalmi bőregér kapaszkodnék

*

borzas üstöködbe, mint a mennyit Don Quijote riasztott föl a denevérek barlangjában.

És mégis! Félelmem, hogy lehurrognak nem oly erős, mint vágyam, hogy őszinte legyek. Dicsekszem vele biz' én, hogy még fiatal vagyok s azért se pirulok, hogy Szász Károly poezise nem birt meghóditani. Nem mondom én, hogy Szász Károly nem szerzett érdemeket. A ki annyi éven át oly fáradhatatlan mivelője volt a magyar irodalomnak, a ki a költészet oly sok ágában és annyi munkával kisérlette meg erejét, azt semmi esetre se lehet agyonhallgatni. Ha csak a Nibelung-éneket forditotta volna le, megérdemelné, hogy az irodalomtörténet néhány meleg sort szenteljen neki; jó költő azonban csak az lehet, a ki jó verseket ir s igy a ki Szász Károly verseit nem találja jóknak, őt magát se tarthatja jeles költőnek. Ez oly tiszta logika, melyhez nem férhet szó. S most megpróbálom kimutatni, hogy mennyire nem jók Szász Károly versei. — Előrebocsátom, hogy kortársai közt, az elhunytakról és Vajda Jánosról nem is szólva, fölötte állónak tartom Gyulai Pált, a kiben nem egy helyütt találunk igazi hangulatra és tiszta formaérzékre; fiatalabb lirikusaink közül pedig akárhányra tudnék rámutatni, még Vargha Gyulára is, ki a magyar dalnokversenyben elnyerte a díjat Szász Károly elől. Nehányan, ha másban nem, legalább a korrekt verselésben mulják felül őt, a kit pedig az irodalmi közvélemény a technika mesterének vall. Én tehát, bebizonyitandó e kivételes véleményt, kénytelen vagyok először is aprólékosságokra kiterjeszkedni. — Mindjárt a legelső lapon ezen a két soron zökkent meg ritmus-érzékem:

Cifra urnak rossz a lelke s o k s z o r,
Mint a festett szinü v a d a l m a b o r.

A technika mestere nem rimeltet trocheust (sokszor) pyrrhichiussal. (—ma bor) S o k s z o r — r o s s z b o r jobb lett volna. — A következő versben a szellőről igy ir:

Miután soká barangolt
Illatos mezők f ö l ö t t,
A hol csevegő dalába
Szép virágregéket s z ő t t.

Manapság már minden kezdő versiró tudja, hogy ha valamely verssor utolsó lába jambus, (mint a „f ö l ö t t“) a neki megfelelő rimnek is jambusnak kell lennie, mert a spondeus (—k e t s z ő t t) nagyot zökkent a ritmuson. Azonkivül a „fölött“-re jobb rim is lett volna: s z ö v ö t t.

Ugyanebben a hibában szenved a következő strófa:

Ámde mire visszatére,
— Én istenem, m i l y e n k á r! —
Egy száraz fűszálat ejt le
Egy fészkét rakó m a d á r.

Nem jobban hangzik-e: Én istenem, jaj de kár! — Ez a sor különben is csak amolyan fölösleges betoldás. A negyedik sorban nincs metszet, melyet megtartani szintén nem lett volna boszorkányság ily módon: Fészkét rakó kis madár. —

Mingyárt a következő versszak igy hangzik:

Hej, ki volt itt? Hej, ki járt itt?
— F é l i g h a r a g o s a n s z ó l t —
Hogy imént még tova szálltam,
Itt egy szikra gaz s e v o l t.

Megint spondeus rímel jambussal s megint nagyon egyszerü lett volna igy irni: Félig haragudva szólt. — Ugyanez a vers ily zökkenéssel végződik:

Tiszta már, mint egy p o h á r!
Talán vendége k e t v á r.

A kinek a fülét ez nem sérti, az nem tudja, mi a ritmus. Jobban gördül a vers igy: Talán vendégekre vár.

Nehogy valaki azt higyje, hogy Szász Károly ritmusérzéke csak elvétve szunyókál, álljon itt még a döccenések egész sora. Térkimélés kedveért azonban csak az egymással rimelő sorokat irom ide:

Idegen ég g y e r m e k i,
Honnan szárma z á t o k t i? (11. l.)
Mély árnyában nyu g o s z i k
A picike kol i b r i k. (12. l.)
Mind ragyogóbb, b á j o s a b b;
Fényt lövell a k e l ő n a p. (13. l.)
A gyönyörü bok r é t á t
Harmattá oldvad n a k á t. (13. l.)

A magyar zenéről ily zeneietlen sorokat olvasok:

Hallod, hallod a hegedüt!
Óh, hogy sir, hogy k e s e r e g!
Négy kis hurban ennyi bánat
Nem is tudom, hogy f é r m e g!
Hallod, hallod a hegedüt!
Most megint a n é p h e z s z ó l
Milliók ö-|-röme, búja
Viszhangzik hur-|-j a i b ó l.
Most a csikós kurjantása
S vidám füttye hang z i k f e l,
A mikor a csárdás közben
Barna szép le-|-ányt ö l e l. (25. l.)

Mindezek az idézetek Szász ifjabbkori verseiből valók, a mikor még a szerző mentségeül szolgált, hogy azokat nem sokkal Arany János feltünése után s Arany a magyar versidomról szóló értekezésének megjelenése előtt irta. A szerző, ugy látszik, csakugyan tanult Arany Jánostól; mert a fentebbiekhez hasonló ritmustalanságokat ritkábban találunk későbbi verseiben. Most, midőn összes verseit kiadta, kijavithatta volna az idézetteket is; hisz láttuk, hogy nincs könnyebb dolog, mint döcögős sorokat nyélbe ütni. A verselés, vagyis a poétai külső forma, csak mesterség, melyet mindenki megtanulhat. S hogy ne tanulhatta volna meg az, a ki harminchat év óta és annyi tömérdeket ir. És nemcsak hogy ezt nem tette, hanem még ujabb verseiben is sokszor nem látszik érezni a vers zeneietlenségét. Egy 1855-ki versében p. igy ir:

Áll még a ház, a régi j ó h á z,
De hol a régi nyugalom?
Falai közt most uj gond t a n y á z,
A temetőn uj sir halom (157. l.)

Ugyanebben a versben fordulnak elő e rimelő sorok:

Kietlen, puszta és kopár . . .
Mint egy álmodott tündérvár.

Továbbá a következő ficamitások:

E g y i s m e g n e m ismerne tán
É n i s s e n k i t n e m ismerek.

Még 1874-ben is b o l d o g s á g-ot v i r á g o s ág-gal rimeltet. — Az a rosz szokása, hogy jam-

busban irt verseket, spondeussal végez, mindvégig megmarad. Álljon itt néhány példa mind a két kötetből:

Pedig nincs ajándékra kilátásom. (I. k., 151. l.)
Mikor, a melynek érintésén. (II. k., 3. l.)
Az, a mikor rég remény vesztve. (II. k, 4, l.)
Kis gyermekim, hadd ültetlek be
E boldog árnyba, hűs rejtekbe . . .
Óh, jó anyánk, nézz végig rajtunk. (II. k., 191. l.)
Elég közel, hogy rájok lásson . . .
Magas helyen, nyilt dombhajlatban . . . (II. k., 194. l.)
Vigasztalódj'! — e magános fa. (II. k., 196. l.)

És igy tovább; e példákat meg lehetne huszszorozni.

Egy másik ferde szokása Szász Károlynak, hogy a félmultat únos-untalan használja, bár sokszor ily gyalázatos hangzásu verseket hoz létre:

Mézért a kast, mi meg nem támadók . . .
Mert sziveinket egymásnak adók. (l. k., 169. l.)
Értők mi jól, mi tégedet gyötört . . .
Látók a végzetes veszélyü kört. (II. k., 43. l.)
Nem, mint beteg madár, elbúja s meghalt. (U. o. 48. l.)
Horáccal ittam s szeretők. (II. k., 157. l.)

Sokszor a metrum se követeli meg ezt a félmultat:

Vezete, biztatott, gyöngéden, édesen. (II. k., 113. l)
Nekünk fénylék szemén az égi láng. (U. o. 177. l.)
Szédülve forgék, félig holtan. (U. o. 187. l.)

Mily rettenetes kakophoniát szül a következő négy kéttagu szó, melyek mindegyike magánhangzóval végződik:

Fajáért ége lelke tiszta lángja (II. k., 178. l.)

Ha nem akarta, hogy két szó egymásután **t**-vel végződjék, irhatta volna igy:

Fajáér' égett lelke tiszta lángja.

Egyéb verselési és nyelvi szabálytalanságokat és furcsaságokat is találunk a két kötetben akármennyit. — Nem egy helyen p. használja a szenvedő alakot, mely Arany János eme sorában:

Adassék e levél Hunyady Mátyásnak.

a mesterre vall, mert ez a sor — egy régi levélcim — igy válik jellemzetessé, de különben még óvatosabban kerülendő versben, mint a szép-prózában. — Nem igen hangzatosak továbbá az e fajta versek:

Igy olvad össz' üdv és fájdalom . . . (I. k., 38. l.)
(Jobb lett volna: Igy foly össze üdv és fájdalom.)
Hasonlva bolyong . . . (I. k., 381. l.)
Mily ártatlan — s mily boldogok! (II. k., 101 l.)

A szerző itt először a nyelvtan ellen vét; továbbá az a kétszeres felkiáltás csökkenti a hatást. Épen mert nagyon erősen akar bizonyitani, rosszul bizonyit. Igazabb és egyszerübb lett volna:

Ártatlanok még s boldogok (t. i. az árvák.)

Ép ily nyelvtani vétség van e sorban:

Isten — s magadban el ne veszd hited' (II. k., 204. l.)

Van arra is példa, hogy kettészakitott mondatot visz át Szász K. egyik strófából a másikba. Például:

S mig boldogit szerelmed,
Nem is felejtem én
E kis padok, hol egykor . . . (II. k., 54. l.)

Sokat, sokat idézhetnék még, ha terem engedné; de azért hiszem, ennyivel is kimutattam, hogy Szász K. korántsem oly mestere a verselésnek, mint sokan hiresztelik. Meg nem állhatom azonban, hogy ki ne irjak még két mulatságos foltot. Mindakettő ritkitja párját. Ime:

Méz-csorrantó drága formint
Olyan édes, oly vidor (!) mint . . . (II. k., 165. l.)
Egymást ölelve még — ehon! —
Mint Baucis és Philemon. (U. o. 343. l.)

Kétségkivül legjobb technikája van Szász Károlynak a legutóbbi 6—8 év alatt irt verseiben.

Tehát Szász K. technikája nem a legjobb. Helyes. De — mondhatják sokan — Petőfi, Vajda, Szemere Miklós is pongyolán irtak, pedig különb legények Szász Károlynál. Igaz. — Én ugyan kivánatosnak tartom, hogy a szép versnek formája is tökéletes legyen; de azért mégis a lirikus essenciája mindig a világnézet, egyéniség, hangulat, eszme és az u. n. belső forma. — A külső forma elavul, változik, de a költő egyénisége, eszméi, világnézete mindig szószólói maradnak az utókor előtt.

Mingyárt meg fogjuk látni, milyen Szász Károly az egyén; előbb azonban vizsgáljuk, hogyan küzd meg a belső formával. Bizony nem valami vitézül.

Mingyárt az első kötet elején van egy csinosan induló vers, melyben a költő kéri az Istent, hogy tavasszal jöjjön el halála. Ezt a sóhajt mint refraint átviszi a következő strófákba, oly képen, hogy az olvasóban is tavaszi hangulatot akarván vele ébreszteni, leirja a tavaszt. De mit lát meg a tavaszból? Az általános jelleg és hangulat helyett apró részleteket. Ime egy strófa:

A rózsatőn virág nyílik,
Zsonogva jő a könnyü méhe;
S megkapja édes harmatát
A síron nyílt virág kelyhébe!
Siet haza. De ott hintázik
Egy óriás pók hosszu szálon,
Elfogja a kis méhikét . . .
Tavasszal jöjjön el halálom!

Bizony, bizony, nem ez az a hang, mely az olvasóban is felkölthetné a vágyat, (pedig ez a lira hatása) hogy tavaszszal jöjjön el a halála.

A következő verse szintén jól indul:

Hagyd el, ne bántsd az ifjut,
Ha élveket keres;
Meglásd szenvedni is tud,
A miért érdemes.

De mikor az élvek leirására kerül a sor, Szász K. nem talál egyebet az ily poétai közhelyeknél:

Most, mint a röpke méhe,
Szép és szebb virágra lép,
S annak pihen kelyhébe,
A melyik édesebb.
Dus, íratos mezőben
Jő, megy, meg visszaszáll.
Ad hő csókot cserében
A mézért, mit talál.
Virág elébe hajlik,
Ringatja gyönge galy;
S bár kéjtől vére zajlik:
Ne félj hogy belehal! (I k. 293 l.)

Kis fia születésekor igy zeng:

És kivigyem sivatag vadonba,
Bősz vadak, — nem emberek közé. (II. k. 37. l.)

N.-B. az utolsó két szót Száz K. is ritkítva szedette. Se nem költői, se nem hat, époly kevéssé, mint mikor kedveséről, a kivel husz év mulva ujra találkozik, igy kezd egy verset:

Régi eszményképem' láttam ... (II k. 183. l.)

Poéta ezt nem igy irta volna! — Az apja emlékeért lelkesedő költő se szokott igy felkiáltani:

Oh, mily ember volt! — kétkedő, ne hidd,
Hogy mint fiu túlzón dicsérem őt. (II. k. 47. l.)

A poétai lelkesedés lázának nem jut eszébe, hogy kétkedők is vannak.

De lássuk már Szász Károlyt az egyént. Én sehol se látom. Az „egy színü költők" ama nagy csoportjába tartozik, a kikről Szemere Miklós megírta: „Annyi sok fej s a hang csak egy" ... Egyéni jellemvonás nélkül ir. Majd minden külföldi lirikus, a kiből forditott, gyönge visszhangra lel eredeti verseiben. Ott látjuk Freiligrathot idegen szavaival és exotikus rímeivel. A kolibri és a Missisippi jut legtöbbször eszébe. Képzetéről pedig szintén freiligrathi képpel irja:

— — — mint sivatagban
Sátorát a karaván,
Fölvonja egy pillanatban
Régen elhagyott tanyám.

Nála is mint Tennysonnál: „az óra csendesen suhan le, mint holtat vivő ladik." — Megpróbálkozik a balladával is, mert Arany, Tennyson és Hugo Viktor nagy szerencsével müvelték, Lenau Schilfliederjeiből lesznek Dalok a tó partján, a Rajnán cimü versében a Loreleyt variálja; feleségével, mint Petőfi, elméláz az élet mulandósága fölött; Aranynyal elmondja, hogy ő is élt s a hegedű száraz fájáról is zeng egy magyar nótát. Épen ezért egyéni versei, melyekben szerelmeit, emlékeit, családi örömeit, örökösen egyhangu modorban, langyos hangulattal variálja, legkevesebbet érnek. Mennyire nem született dalköltőnek, legjobban bizonyitja a következő kis vers, melynek már címe is annyira ékesszóló, hogy azzal együtt közlöm.

Tudom és tudja.

Jól tudom, hogy a galambom
Az ibolyát szereti:
— Azért súgok édes szóval
Száz gyöngéd titkot neki.
Jól tudja a galambom, hogy
A szamócát szeretem:
Azért ad ő édes ajkkal
Százezer csókot nekem.

Ó Trissotin, Trissotin!

Ellenben mint receptiv tehetség jobban irt meg oly verseket, melyek tárgya nem az egyénből indul ki. Ezekhez csak egy kis hangulat-mártást kellett készíteni. — Ezek is nagyobbrészt reminiscenciák, mint a már emlitettem Rajnán cimü költemény; de legalább nem zavarja őket az első személy, mely Szász Károlynál az utolsó. Ilyenek: Angyal és ördög, Thurzóné ibolyája, Krimhild rózsái és talán még egy pár.

Egy szó mint száz, Szász Károly épen nem szaporítja telietséggel megáldott lirikusaink számát. Egy helyt azonban mégis látnoki szellemet födöztem fel benne: sírversében. Itt az általa fordított nagy költőket apostrofálván, igy sohajt fel: „Hírnevetekből rám egy sugaracska se süt."

REVICZKY GYULA.

Halász Dezső ujabb költeményei. (Budapest, 1882. Szerző sajátja.)

A régibb költői nemzedék nagy zajjal nem müködött, feltünést nem kereső, magát divatossá tenni nem vágyó, pajtáskodás révén olcsó dicsőséget nem hajhászó, egyik tagja csaknem negyedszázados munkásságának termékeit foglalja magában e husz ivnél többre terjedő gyüjtemény, mely hivatva van szerzőjének nevét ösmertté tenni szélesebb körökben. Óhajtjuk, hogy elérje célját s örvendetes tanubizonyságot tehessen amellett, hogy olvasóközönségünk izlése még nincs megrontva.

Halász Dezső költeményei dicsekedhetnek azzal a manapság nem mindig föltalálható erénynyel, hogy őszinték, keresetlenek. E kötet egy tükör, mely szerzőjének szellemi alakját a saját valóságában tükrözi vissza. Ha olvastuk, ismerjük a költő életét, mely egyszerü és nemes, mint sok szép dala.

Szerző a költőnek hivatását nem abban találja, hogy megszünjék ember lenni, s elérhetetlen ideálok után sóvárogva, elveszitse a talajt lábai alól. A versirást nem tartja ürügynek, melylyel polgári kötelességének teljesitése alól kibuvhatik. Haza, szülőföld, szerelem, család, otthon egyaránt lelkesitik és dalra buzditják. Mint hazafinak tenni és a hazáért élni a jelszava, a munkában találja fel az élet üdvét. Az elnyomatás napjaiban ő is osztozik a hazafiak bánatában, de egészséges kedélye megóvja a kétségbeeséstől; tudja, hogy megvirad még valaha, s véget ér a satnya kor, melynek nyügét sinli.

Türni és remélni a hit tanitja meg. Igazán jól esik látni mily bízton, tántorithatlanul támaszkodik a hit szilárd oszlopára; gyermeki, a modern skepsis árnyékától sem érintett lelke mily naiv közvetlenséggel csügg a mindenség alkotásán. A természet minden tüneményében az Istent ösmeri fel, hozzá kiált szirteket megbolygatni képes bizalommal, ha lelke a küzdelemben pillanatra kifáradt. Szeme a legkisebb és a legnagyobb tárgyon meglátja egy sugarát ez „árnytalan fénynek", amint költőien nevezi; szellemét rokonnak tudja az őserővel, s a halál, mely azzal egyesiteni fogja, elveszti előtte borzalmait. Bármint hányja az élet vésze, csak ringatásnak veszi azt, s betegágyán is megnyugvást talál a gondolatban, hogy árvái felett, kiknek vagyont nem hagyhat, őrködik a mennyei gondviselés. A szerelem mellett legszebb dalait a mély vallásos meggyőződés fakasztá. Ilyenek a szentlélekhez intézett emelkedett fohász, az „Örök valóság", a hivő lélek segélykiáltása; a „Templomban" a vett jókért hálás lélek köszönete; a „föld körül", melyben az anyag, s a „Találkozunk" és „Halhatatlanság", melyben a lélek halhatatlanságát énekli meg egyszerüen, szépen és igazan.

Szerelmében mindig nemes és férfias marad, a nőt sem eszménynek, sem érzéki vágyak játékszerének nem tekinti. Az igazi boldogság az, ha talá-

lunk egy szivet, mely szeret. Ő föllelte azt kedvesében, ki neje lesz. Vele szemben sem affektál, bevallja, hogy már szeretett, de most szeret legutóljára; szerelmével elvonul, a hol nem látja őket senki, csak az Isten gyönyörködik bennük. Minden küzdelmeért elég kárpótlás kedvese, s a jelen boldogsága mult bajt, jövő fenyegetést elfeledtet. A „szentlélek tüze", minek szerelmét mondja, csak magasabbra csap lelkében, midőn kedvese nejévé lesz. Az úr elhalmozta áldásával, nincs nála boldogabb. A családi élet meleg légkörében van az ő világa. Költői lelkülete megaranyoz minden kicsiséget, megénekli a fecskefészket, megáldja a lakást, mely boldogságának hallgatag tanuja volt, s múzsája belső örömmel szegődik kis leánya szolgálatába, hogy annak naiv, szivből jövő szerencsekivánatait tolmácsolja az édes anya nevenapján. Szerelmi és családi dalaiból a kevéssel megelégedés, az élet örömeit élvezni tudás, gyakran megragadó, szivhezszóló hangon árad ki. Az „emlékezés egy éjszakámra", „Nehéz idők", „Elraboltad a szivemet", „Vágy", „Jegyesem nevenapjára", „Találkozunk" s még sok más maradandó becsü, liránkban számot tevő költemények.

Szintén ily melegséggel ragaszkodik a hozzá közelállókhoz. Rokonok, barátok életének jelentősebb mozzanataiban mindig megszólal dala, s épugy fölzendül a gyászhymnus, valahányszor a halál elragadja köréből egy-egy hivét. Ebben az értelemben családja az egész haza. Amint részt vesz örömében, osztozik bánatában. Egész gyüjteményt képeznek a jelesek halálára irt elegiák, melyekben igaz érzés, őszinte fájdalom nyilvánul, s melyek az Arany halálát siratót költeménynyel végződnek.

A költő nemes szive nem marad érzéketlen semmi szenvedő iránt. A részvétet a nyomorultak, betegek, szükölködők érdekében felkölteni, egyik legszebb feladatának tekinti. Egyes alkalmi verseinek nem egy árva köszönheti könyei felszáradását, nem egy szükölködő balsorsa enyhülését.

Természetesen Halász Dezső is ugy jár, mint minden költő: a fejtől a papirosig sok szép dolog vesz kárba, az eszme szépségének gyakran árt a formai fogyatkozás. Egyes költeményei hasonlók a görög istenszobrokhoz, melyekre bundát akasztottak; az isteni eszme türelmetlenül vágyik lerázni a feszélyező nyügöt. Gyakorta látjuk, mint küzd a kifejezés nehézségeivel, s némely darabján, mely prózává laposul gondolati szépségei mellett, szinte több raffinirtságot kivánnánk neki. Nem is mindig szükségből énekel, az alkotásra csalogató vágyat veszi ihletnek. Ilyenkor költészete, mely különben is hajlik a rethorika felé, erőltetett, keveset mondó, izlése is cserbe hagyja, „fekete égnek" nevezi el a lány szemét, „hab-kar"-ról beszél és „menyországszin" szemen andalog el. Gondolathiányt üres frázissal takar el, midőn azt mondja, hogy a lány szeme szivéig ragyog, s titánkodásba téved, a kedves sirján összetörni készülvén érte égő szivét. Szerencsére az ilyen csak kivétel. Versei legnagyobb részben fenkölt gondolkozásu, eleven költői kedélyü, bár nem kiváló eszmegazdagságu és hatalmas erejü, de müvelt izlésü, gyöngéden érző, melegen szerető és sziklahitü iróra vallanak, kinek müveit könnyed verselés, változatos népies és nyugateurópai versalakok használata, tiszta, széphangzásu magyaros nyelv ékesitik.

A gyüjtemény tisztes helyet biztosit szerzőjének a magyar irodalomban. Megjelenését a tisztán aesthetikai okok mellett egy ethikai indokból is örömmel üdvözöljük: örökbecsü tanuságot vonhatunk le abból, melyet Carlyle annak idején*) e szép szavakba foglalt:

„Olvasó, akár ki légy is, e percben ő tanácsot ád neked, s közli veled költői alchymiájának titkát, mely ebben áll: Igyekezz élni! Igen, a te élted, bár egyike volnál a föld legnyomorultabb teremtményeinek, nem hiu álom, de komoly való. A tied az, s az minden, a mivel a végtelenség elébe léphetsz. Müködj tehát, mint ő tette, a csillaghoz hasonlatosan, de egyuttal szünet nélkül. Élj boldogul!"

—y— e.

„A mi az embert környékezi", olvasmányok a természet világából a müvelt közönség s az ifjuság számára. Dr. Berlin stockholmi orvos munkája nyomán a hazai viszonyokhoz alkalmazva, irták többen, szerkesztette Hoitsy Pál. A természet egész világával foglalkozik e munka, mely a „Franklin könyvtár" egyik legterjedelmesb kötete gyanánt hagyta el a sajtót. A tudományok egyik ága iránt sem mutat a közönség oly érdeklődést, mint a természettudományok iránt, melynek közepette él, melylyel minden perce össze van kötve. Mennyire szükséges azonban oly munka, mely e tudomány alapismereteit, vezéreszméit magában foglalja, azt nemcsak azok érzik, a kiknek nem volt alkalmuk magasabb iskolákat látogatni, hanem azok is a kik a szerzett ismereteket már elfeledték. Ilyen kalauz a most megjelent könyv, mely a svéd tudós munkája alapján készült, de csakis alapján, mert nagy részben bővitve van, egyes részei átdolgozva, s másképen rendezve. Népszerüen, könnyen megérthető modorban és 147 rajzzal is fölvilágositva a közleményeket, általában mindennel foglalkozik, a mi az embert környékezi: a természeti jelenségekkel, a szerves világgal, sőt a mi ezekkel összefügg, a tudományos megfigyelésekkel, utazásokkal, s azzal a viszonynyal, melyben az ipar van az ásvány- vagy növényországgal. Nyolc fejezetre oszlik. Legelőször a földet, annak képződését, öveit, tüzhányóit és a földrengéseket ismerteti; majd a hegységekkel, a bányákkal, ércekkel, a kőszénnel, gázvilágitással, a termő talajjal, lápokkal, stb. foglalkozik. A következő fejezet a vizről szól, a tengerekről, forrásokról, a viz sajátságáról, a gőzről; aztán a levegőről, felhőkről, szélről, villamosságról, északi fényről, a rezgésekről, a hangról; továbbá az égi testekről, a föld forgásáról, a csillagászati tüneményekről. Ez a rész az 589 oldalra terjedő kötetből 221 oldalt foglal el s a többi jut az embernek, az élettannak, a társadalmi viszonyoknak, az állatoknak és a növényeknek. Nemcsak az ifjuságnak ajánlható, hanem a népkönyvtáraknak is, mint igen gyakorlati és vonzón oktató kézikönyv. Ára 3 frt.

Csató Pál szépirodalmi munkái. Az iró arcképével, életrajzával. Budapest. 1883. Franklin társulat.

A Kisfaludy-társaság hasznos szolgálatot tett

---

*) Göthe arcképéhez irt sorok a Fraser's Magasinban.

az irodalomnak, midőn egyik legrégibb és sokáig mellőzött tagjának: Csató Pálnak szépirodalmi munkáit egy 486 oldalra terjedő izmos kötetben közrebocsátotta. Csató mint elbeszélő és vigjátékiró egyaránt haladást képvisel a harmincas évek irodalmában. Mint elbeszélő erősebb szenvedélyeket és bonyolultabb társadalmi viszonyokat fest elődeinél, s munkáit a társadalmi reform szelleme lengi át; mint vígjátékiró lélektanában nem egyszer vakmerő föltevésekhez folyamodik ugyan, de van ötlete, elmésssége s az övéhez hasonló vídám mosolylyal előtte hazai iró még nem jelent meg a magyar szinpad szalonján. A Kisfaludy-társaság által kiadott gyüjtemény hét elbeszélést, nehány verset s két vígjátékot tartalmaz, melyek egyike: a „Megházasodtam“ mégma is megérdemelt tapsokat arat. A kötethez Beöthy Zsolt irt tartalmas bevezetést.

Hoitsy Pál ismert fiatal tudósunk népszerü természettudományi értekezések gyüjteményét bocsátotta közre „A nagy természet és a kicsiny ember“ cim alatt. A Franklin-társulat által diszesen kiállitott kötetben tizenhat értekezés van s mindenik közlemény külön-külön tárgygyal foglalkozik. Az egyes értekezések következők: Helyünk a mindenségben. Örök mozgás. Hulló csillagok. Időjóslás mint babona. Meteorológia mint időjóslás. A zongorahur. A szinek. Ujabb találmányok. A magyarok csillaga. A puszták fiai. Inga-lengés. Véges tudás. A természet kommunizmusa. A hold és a holdlakók. Egy oxygén parány. Szellemi átöröklés és a magyar faj. — A kötet minden egyes közleménye kerek egészet képez, szellemmel és alapos tudással irva. A könyv ára kemény kötésben 1 frt. 40 kr.

Nordenskiöld utleirása: „Ázsia és Európa körülhajózása a Vegán“ közelébb magyar átdolgozásban is megjelent Varga Ottó tanártól, mint az „Utazások könyvtárá“-nak első kötete. A legnevezetesebb fölfedező utazások egyike ez az ujabb időben, mert az annyit és sokszor szerencsétlenségek közepette kutatott átjárón szerencsésen áthatolt az éjszaki Jeges-tengerből a Csendes-oceánba. A magyar kiadást egy térkép, számos rajz s a svéd utazó acélmetszetü arcképe disziti. Ára 2 forint.

Az „Olcsó könyvtár“ ujabb füzetei: 147. „Három ara egy koronára“. Gozlan Leo beszélye. Forditotta: Sz. E. Ára 20 kr., 148. „A hold regéi“. Irta: Suonio. Forditotta Vikár Béla. Ára 20 kr. — 149. Orosz beszélyek. Irták: Puskin, Gogoly, Krylóv, Dosztojevszkij és Turgenyev. Forditotta Csopey László. Ára 80 kr. — 150. „Érzelgés és világ folyása.“ Beszély levelekben. Irta: Fáy András. Ára 30 kr. — 151. „Viharban.“ Regény, irta Lever Károly. Angolból forditotta György Aladár. Ára 60 kr. — 152. Beatrix vagy a szinművészet istennője. (Legouvé Ernő szinműve) forditotta: Feleky József. Ára 40 kr. — 153. „Az első és a második“. Elbeszélés. Irta Csiky Gergely. Ára 30 kr. — 154. „Pompon.“ Irta: Malot Hector, franciából forditotta: Sz. E. Ára 80 kr. — 155. „Az igmándi kispap.“ Népszinmü 3 felvonásban. Irta: Berczik Árpád. Ára 80 kr.

KÉPZŐMÜVÉSZET.

Wereschagin képeinek kiállitása e hó 15-dikén nyilik meg a képzőmüvészeti társulat palotájában. Nyolcvannál több kép lesz látható a világhirü orosz festőtől, ki napjainkban legtöbb erővel, igazsággal s egyuttal költészettel tudja festeni a csaták borzalmait s egyik legnagyobb apostola az ezrek meg ezrek által sóvárgott világbékének. Wereschagin, ki Miklós nagyherceg kiséretében maga is részt vett a legujabb orosz-török háboruban, nem elődeinek és kortársainak szokott modorában festi a „csataképeket“; nem látunk festményein egymásra rohanó tömegeket, füstben és porban elkeseredetten küzdő katonákat, tajtékzó paripákat; ő nem magát a csatát festi vagy annak egyes ütközeteit, hanem egyes részleteket mutat be a csata előtt és után, ugy hogy a néző képzelődésének kell kiegésziteni a közbeeső borzalmas eseményeket. Müvei főleg azért gyakorolnak ránk megrázó hatást, mert nem csak szemeinket, de egyuttal képzelődésünket is élénken foglalkoztatják. Képein valami sötét, buskomor hangulat ömlik el, mely megindit s egyuttal gondolkozóba ejt. A „Sebesültek“, a „Sipka-szoros sirjai“ az „Ostrom előtt“ és „Ostrom után“ s a „Török kórház“ — hogy többet ne emlitsünk — egytől-egyig megrázó hatásu festmények lesznek s fényes bizonyságot nyujtanak a müvész nemes lelkületéről.

Az a részrehajlatlanság, melylyel Wereschagin képei az orosz-török háboruról birálatot mondanak, hazájában már nem egy ellenséget szerzett a hirneves müvésznek. A „Foglyok“ cimü képe miatt, melyben egész részvéttel festi a török katonák sorsát, el is kellett hagynia az orosz fővárost. De már ezt megelőzőleg sem néztek rá jó szemmel az orosz udvarnál. A Szaniszló-rendet még II. Sándor cár uralkodása alatt visszautasitotta; de nem fogadta el a tanári cimet sem, melylyel őt a pétervári képzőmüvészeti akademia megkinálta. „A szabad müvészetnek“, mondá, „nincs szüksége fokozatokra; a fiatal embereknek, kik minket figyelemmel kisérnek, ilyen példát ne mutassunk. A müvészetben nincs más tiszteleti állás, csak az, melyet munkánkkal szerezünk; csak a név, a melyet kiérdemeltünk.“

Wereschagin 1842-ben született s először a tengerészeti pályára készült. A festészeti akadémiába csak tizennyolc éves korában, 1860-ban lépett, s tanulmányait Párisban végezte, hol az Ecol des Beaux-Arts, később pedig Gérôme tanitványa volt. A salonban először 1866-ban találkozunk a nevével. A hires festő képeit a kiállitás megnyitása után bővebben ismertetjük.

— **Uj zenemüvek.** Táborszky és Parsch kiadásában megjelentek: „Pannonia-induló“. Zongorára szerzé: Thonet Ágoston. Ára 60 kr. — „Athléta csárdás“. Zongorára szerzé: Berkes Lajos. Ára 1 frt. — „Elegáns csárdások“. („Szálldogál a fecske. Arra kérem a kapitány uramat. Gyöngyvirág a bokor alján. Harmat van a falevelen.) Zongorára alkalmazta: Ábrányi Kornél. Ára 1 frt.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK.

KOMÓCSY JÓZSEF ELNÖKI MEGNYITÓBESZÉDE

a Petőfi-társaság hetedik közgyülésén 1883. január 6-dikán.

Tisztelt társaság! A Petőfi-társaság hetedik ünnepélyes ülésére jöttünk össze. A cél és ok, mely minket összegyüjtött, hogy ünnepet üljünk a nagy dalnok emlékezetére: azon tisztelet, mely hódolatra kényszerit a halhatatlanság iránt és azon lelkesedés, melylyel az ő nevét hirdetni nem szününk meg soha, mig a hármas-bércü országban érteni fogják a Petőfi nyelvét, érezni dalainak szépségét és lángra gyulni tudnak az ő lelkének örökké égő fényétől.

És ki az, akinek Petőfi világra szóló neve említésénél melegebben nem dobban meg szive? Van-e széles e hazában érezni és gondolkozni tudó lény, akit ne lelkesitenének Petőfi dalai, melyeknek minden betüjét a nemzet szivébe irta be, hogy örökké melegitsenek és világitsanak azok, mint a sugaraival éltető nap, mely lángjait magától az őserőtől nyeri, csak azért, hogy megoszsza azt mindenkivel, mig önmaga osztatlan marad, hirdetni a végtelen időkig saját pompáját és fönségét!

Az ünnepély tehát, melyet e társaság a legnagyobb magyar dalnok emlékezetének szokott szentelni, nemcsak a mienk, kik az ő nevének kultusában egyesültünk: — hanem az egész nemzeté kell, hogy legyen, mert hiszen a költészet és irodalom is az egész nemzeté; a nemzeti müveltségnek virága, a közérzületnek hangja, melylyel jelt ad magáról: örömeiről, fájdalmáról és reményeiről. Oltár ez, melynek lángjait nem szabad engednünk, hogy kialudjanak — soha! ha az élő népek sorában fenn akarunk maradni; mert a költészet és irodalom, az érzelmek és gondolkozás kifejezői: a nemzeti egyéniséget kell, hogy érvényre emeljék a népcsaládok amaz óriási harcában, melynek neve: kultura!

Összegyültünk tehát t. társaság, hogy ünneppé tegyük magunknak e napot; összegyültünk, hogy tehetségünk és legjobb szándékunk szerint tanubizonyságot tegyünk afelől, hogy együtt gondolkozunk, együtt érezünk a nemzettel, melynek jobbjai mindenkor lelkesedni tudtak azokkal, kik a lanttal és tollal életöket a nemzeti müveltségnek szentelték.

És mi nem tartjuk fáradozásainkat, munkálkodásunkat áldozatnak; mert a kötelesség érzete ösztönöz minket arra, hogy erőnkhöz képest, hivatottságunk szerint betöltsük a tért, melyet elfoglalnunk parancsol a honszeretet, melyen haladásra lelkesitenek a dicső példák, — és saját dicsvágyunk, nemes ambiciónk: kiérdemelhetni a nemzet jobbjainak, az irodalmat szerető hazafiaknak és honleányoknak biztató elismerését.

A kötelességérzet nem hiányzik lelkünkben, mely a haza szolgálatára hív minket. Irodalmunknak halhatatlan koszorusai, mint vezércsillagok, mutatják nekünk az utat ad astra! Ami azonban a nagy közönségnek biztató elismerését illeti, általában el lehet mondanunk, hogy ha az utóbbi években növekedett is az olvasási vágy hazánkban: az nem történt nemzeti irányban . . . .

Kis nemzet vagyunk, igaz, — számban meg sem közelithetjük ama nagy nemzeteket, kik büszkén emlitik költőik és iróik nevét, — akik által a müveltségben világuralmi jelentőségre jutottak; de hát ok-e ez arra, hogy mi magyarok, kiket a természet annyi fogékonysággal áldott meg a szép és igaz iránt, kik csudálatos szivóssággal, kitartásunkkal szigetet, erős szigetet birtunk alkotni a mindenfelül csapkodó hullámokkal szemben: közönyösek legyünk irodalmunk fejlődése iránt!?

Pedig hát közönyösek vagyunk. Legjelesebb költőink, iróink könyvei ott hevernek a könyvárusok polcain, s bár társaságokban szivesen emlitjük a költők és irók neveit, sőt drága szalagos koszorukkal pazarul betakarjuk sirjaikat; de vajh mi kevés azok száma, akik el is olvassák, és még kevesebb azoké, (tisztelet a kivételeknek!) akik meg is veszik a magyar iró könyvét!

És itt a magyar olvasó-közönség mentségére kell valamit felhoznom. Tudom, hogy megrovásnak leszek kitéve, darázsfészekbe nyúlok, — de kimondom, hogy a nemzeti irodalom iránt való közönynek legnagyobb

okozói mi — magyar irók vagyunk. Azaz bocsánat, — irodalmunknak azon része csak, mely e névvel nevezhető: „zsurnalisztika.“

A sajtó gépei, e szüntelen éhező Erisichtonok, szakadatlanul betü után éheznek. És mig gyakran gúnyosan emlitik, hogy maholnap több magyar iró lesz, mint magyar olvasó: a nagy napilapok a fekete vonal alatt levő hasábjaikat csaknem kivétel nélkül külföldi irodalmi termékek vásári forditásaival töltik be. Ez által két bünt követnek el: az olvasó-közönséget, — mely ma jobbára a hirlapokból táplálkozik — elszoktatják a nemzeties irányu, zamatu, cselekményü olvasmányoktól és elveszik a tért, a müködésre, a magyar irótól.

Helyesnek, szükségesnek ismerjük mi azt, hogy a jelesebb külföldi termékeket irodalmunkba sietünk átültetni. A nagy elmék jeles alkotásai, kell, hogy az emberiség közkincseivé váljanak; de az idegen növények (és leggyakrabban mily növények!) túlbuzgó ápolása elveszi a talaj erejét a hazai növényektől, melyek azután, nem csuda, ha ahelyett, hogy diszben, terjedelemben fejlődnének, — elsatnyulásnak indulnak.

A Petőfi-társaság e pár vonással jelzett iránynyal szemben, fennállása óta mindig oda törekedett, létjogának főalapját, ugy szolván — az képezte, (és az fogja képezni ezután is!) hogy a magyar irodalomnak nyerje meg a magyar olvasóközönséget és a magyar olvasóközönségnek a magyar irodalom eredeti termékeit nyujtsa.

Lehet, hogy vállalkozásunk ez idő szerint merész; az is lehet, hogy a nagy tömeg hideg közönyével fog találkozni a mi törekvésünk; de ez nem fog minket lankasztani sem buzgóságunkban, sem feladatunknak szem elől való tévesztésére nem vezet. És ha mi elpusztulunk is, de az eszme, melyet társaságunk zászlójára irt, kell hogy diadalmaskodjék: ez eszme a magyar költészetnek, irodalomnak ugy tartalomban, mint alakban nemzeties irányu müvelése.

Ez eszméhez való ragaszkodásunk hangsulyozásával, midőn van szerencsém a Petőfi-társaság hetedik ünnepélyes közülését megnyitni: üdvözlöm a társaság tagjait és a mélyen tisztelt hallgató közönséget.

TITKÁRI JELENTÉS

a Petőfi-társaság 1882. évi müködéséről.

A lefolyt év, melynek történetét ismertetni kedves kötelességem, bizonyára emlékezetes marad fiatal társaságunknak életében. Tavaly nyilt ugyanis először alkalmunk arra, hogy egyik régóta taplált tervünket valósithassuk, s a vidéken fölolvasó-ülések rendezése által müködésünknek szélesebb és mélyebb medret áshassunk.

Jól tudják a Petőfi-társaság tagjai, hogy a főváros az a központ, honnan a szellemi élet vérkeringése a honnak testében szétárad, s hogy a nemes küzdelmet jutalmazó elismerés, a haza szivében, nem egy városnak, hanem egy nemzetnek bizalmi szavazata; de viszont arról is megvannak győződve, hogy valamint a természet örök törvényei szerint, egészséges test csak az összes szervezet egyöntetü müködése mellett képzelhető; ugy szellemi törekvéseink is csak akkor vezethetnek igazi és tartós eredményre, ha azokban a nagy nemzettestnek minden egyes tagja osztakozik.

Ez a meggyőződés birta társaságunkat arra, hogy az ország nagyobb városaiban időről-időre hirdetője legyen Petőfi nagy eszméinek s egyuttal tolmácsa annak a nemzeties iránynak, melyet a magyar szépirodalomban ezideig legtöbb erővel és fénynyel az ő lángszelleme képviselt.

Első utunk Debrecenbe, az alföld nagy magyar városába vitt, melyben egykor Csokonai bölcsője rengett s mely szinhelye, tanuja volt Petőfi első nagyobb sikereinek. Nem magunknak, hanem a zászlónkra irt nagy névnek tulajdonitjuk a tüntető fogadtatást, melyben Társaságunk részesült; de a lelkes taps, mely ülésünk fölolvasásait kisérte, annak bizonyitéka volt, hogy a vidék közönsége megértette törekvéseinket s méltányolni tudja és akarja iróit, kik föladatukul tüzték ki, hogy a nemzeties szellemtől áthatott, nemesebb irányu szépirodalomnak propagandát csináljanak.

Debrecen bizalma, érdeklődése s nemsokára ezután a buzditásnak egy messze távolból érkezett hangja: a legnagyobb élő magyarnak munkára serkentő szózata ujabb szárnyakat adott törekvéseinknek, s minket arra ösztönöz, hogy a megkezdett uton lelkesülten és bátran előre haladjunk. Debrecen nemes példaadása nem maradt követők nélkül; már is nem egy kitüntető meghivás fekszik

előttünk. Fogadják küldőik előre is köszönetünket, s annak biztositékát, hogy bizalmuknak értékét érezi s meg tudja becsülni társaságunk.

Egy más alkalom, melyen tevékenységünknek ujabb jelét adhattuk, a mult októberhavában kinálkozott. A nemzet Petőfi ércszobrát leplezte le, az ünnepély fontosságához illő lelkesedéssel. Társaságunk nem vehetett részt e szobor tervezésének szép munkájában (a költő dalain lelkesülő nemzedék már jóval a Petőfi-társaság megalakulása előtt érezte a kötelességet, mely reá e szobor létrehozásában várakozott); de az ünnepély diszét legalább erejéhez képest emelni igyekezett. Elnökünk: Jókai Mór tartott emlékbeszédet, méltót a Petőfi szelleméhez, társaságunk pedig pályadijat tüzött ki, az elsőt fennállása óta, hogy ünnepi költeményben dicsőitse azt a költőt, kinek emléke még akkor is élni fog, ha az idők viharai a kövön és ércen erőt vesznek.

Szellemi tevékenységünknek ilyetén emelkedése mellett a lefolyt évben társaságunknak alaptőkéje is szépen gyarapodott. Debrecen város lelkes közönsége, felolvasóülésünk jövedelméből előbbi száz forintos adományát három száz forinttal pótolta. Özv. Hegyi Mihályné szül. Józsa Eufrozina és Böszörményi Róza urnők pedig, valamint Simonffy Sámuel ur is 100—100 forinttal társaságunk alapitó tagjai közé léptek. Részben őket megelőzőleg, részben szép példájukat követve Kalmár István, Odry Lehel, Csávolszky Lajos és dr. Stiller Mór urak lettek szintén 100—100 forinttal társaságunknak alapitó tagjaivá. Vagyonunk állása ekép épen ezer forintnyi örvendetes gyarapodást mutat a lefolyt évben. El nem mulaszthatjuk, hogy érte a magyar szépirodalom barátainak e helyen is ki ne fejezzük köszönetünket.

Az érdeklődés társaságunk munkássága iránt azonban kiválólag havi üléseink tömeges látogatásában nyilatkozott. E havi ülések tárgysorozatán a lefolyt évben Ábrányi Emil, Ábrányi Kornél, Bartók Lajos, Bodnár Zsigmond, György Aladár, Hatala Péter, Jókai Mór, B. Kaas Ivor, Kiss József, Komócsy József, Kvassay Ede, László Mihály, Margitay Dezső, Mikszáth Kálmán, Petelei István, Rádl Ödön, Reviczky Gyula, Szabó Endre, Szász Gerő, P. Szathmáry Károly, gr. Teleki Sándor, Torkos László, Váradi Antal és Vértesi Arnold szerepeltek eredeti müveik felolvasásával. Hasonló jellege van könyvkiadó-vállalatunknak is, mely a lefolyt évben két kötettel: Bulla János humoros elbeszéléseivel s Mikszáth Kálmán „Kavicsok“ cimü beszélyfüzérével gazdagodott.

A vállalat uj folyamában még ez év elején napvilágot látnak: Kvassay Ede társadalmi regénye: a „Vármegye szava“ és Reviczky Gyula „Ifjuságom“ cimü költeményes kötete. Ezeket fogják követni az ősz folyamában Bodon József és gr. Teleki Sándor elbeszélései. Társaságunk tevékenységéről tanuskodik továbbá hivatalos közlönyünk a „Koszoru“, melyet minél tartalmasabbá és változatosabbá tenni jövőre is főtörekvésünk leend.

Rendes müködő tagot nem választottunk, de Tóth Lőrincet, Lewinsky Józsefet és a svéd Birger Schöldströmöt a társaság tiszteleti tagjai közé soroztuk. Az elsőt irói jubileumának alkalmából sokoldalu és üdvös tevékenységéért, a két utóbbit Petőfi müveinek terjesztése körül szerzett bokros érdemeikért.

Az elősorolt adatok mind társaságunk örvendetes gyarapodásáról szólanak.

Mielőtt jelentésemet bevégezném, engedjék meg önök, hogy veszteségeinkre is rámutathassak.

Társaságunknak két halottja van. Mingyárt a mult év elején kisértük örök nyugalomra Petőfi egyik legelső fordítóját, világhirének korai hirnökét, a jobb sorsra érdemes Kertbeny Károlyt. Irodalmunk jóformán csak ez után fogja megérezni, mit vesztett Kertbenyben, a sokszor gunyolt, de kellőleg soha nem jutalmazott iróban, ki harminc éves irói pályáján akkora tevékenységet fejtett ki költői irodalmunk ismertetése körül, mint előtte senki és napjainkban is csak igen kevesen. Társaságunk, melynek alapittatásától kezdve tagja volt, egyik legbuzgóbb munkását siratja benne s hálásan őrizi emlékezetét. Másik halottunk a magyar költészet egyik örök büszkesége Arany János volt. Mai közgyülésünk jelentékeny részét az ő nagy emlékének szenteljük. Hogy a halhatatlan halott érdemeit méltányolja és sirjára hálás elismerésünk koszoruját letegye: t. tagtársunknak, Névy Lászlónak adom át a szót.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“ SZEMÉLYZETE

az 1882-ik évben.

Tisztviselők:

Elnök: Jókai Mór
Alelnök: Komócsy József
Titkár: Szana Tamás
Másodtitkár: Váradi Antal
Pénztárnok: Paulay Ede
Ellenőr: György Aladár.

Rendes működő tagok:

Abafi Lajos (1876) Budapesten
Abonyi Lajos N.-Abonyban
Ábrányi Emil (1876) Budapesten
Ábrányi Kornél (1876) Budapesten
Ifj. Ábrányi Kornél (1876) Budapesten
Balázs Sándor Budapesten
Beniczky-Bajza Lenke (1878) Zsámbokon
Bercsényi Béla (1880) Budapesten
Bartók Lajos (1876) Budapesten
Bodnár Zsigmond (1877) Budapesten
Bodon József (1877) Gyöngyösön
Boruth Elemér (1878) S.-A.-Ujhelyen
Bulla János (1878) Budapesten
Csengey Gusztáv (1877) Aszódon
Csiky Gergely (1876) Budapesten
Éjszaki Károly Kolozsvárt
Endrődi Sándor Nagy-Váradon
Erődi Béla (1876) Fiumében
Fest Imre (1876) Budapesten
György Aladár Budapesten
Győry Vilmos (1876) Budapesten
Hatala Péter Budapesten
Helfy Ignác (1876) Budapesten
Irmei Ferenc (1879) Budapesten
Jókai Mór Budapesten
B. Kaas Ivor (1876) Budapesten
Kisfaludy Atala (1877) Kaposvárt
Kiss József (1878) Budapesten
Komócsy József Budapesten
E. Kovács Gyula (1876) Budapesten
Kvassay Ede (1880) Budapesten
László Mihály (1876) Budapesten
Lauka Gusztáv Budapesten
Margitay Dezső (1877) Budapesten
Meltzl Hugó (1876) Kolozsvárt
Mikszáth Kálmán (1881) Budapesten
Névy László Budapesten
Neugebauer László (1876) Budapesten
Paulay Ede Budapesten
Peteley István (1880) Kolozsvárt
Prém József (1878) Budapesten
Pulszky Ferenc (1876) Budapesten
Rádl Ödön (1877) Nagy-Váradon
Reviczky Gyula (1878) Budapesten
Szabados János (1876) Szegeden
Szabó Endre (1877) Budapesten
Szana Tamás Budapesten
Szász Gerő (1876) Kolozsvárt
P. Szathmáry Károly Budapesten
Gr. Teleki Géza Budapesten
Gr. Teleki Sándor (1877) Koltón
Tolnai Lajos (1878) M.-Vásárhelyt
Torkos László (1876) Budapesten
Tóth Endre (1876) Vattán
Törs Kálmán Budapesten
Vámbéry Ármin (1876) Budapesten
Váradi Antal (1876) Budapesten
Vértesi Arnold (1876) Debrecenben
Gr. Zichy Géza Budapesten.

Az évszám az illető taggá választásának idejét jelöli; a társaság alkotó tagjai e névsorban évszám nélkül szerepelnek.

Elhúnyt tagok:

1878.

Balogh Zoltán
Szigligeti Ede.

1879.

Toldy István.

1880.

Csepreghy Ferenc
K. Papp Miklós
Petőfi István.

1882.

Kertbeny Károly
Arany János.

Tiszteletbeli tagok:

Kossuth Lajos
Kovács Pál Győrött
Tóth Lőrinc Budapesten
Bodenstedt Frigyes
Cassone József Notoban (Sicilia)
Lewinsky József, Bécs
Birger Schöldström, Stockholm.

Alapitó tagok:

Bokros Elek (100 frttal)
Debrecen városa (400 frttal)
Kégly György (200 frttal)
Szmrecsányi Paula (200 frttal)
Virágh Elek (100 frttal)
Beniczky-Bajza Lenke (100 frttal)
Brázay Kálmán (100 frttal)
Gr. Teleki Sándor (200 frttal)
Dr. Falk Miksa (100 frttal)
Özv. Balogh Zoltánné (200 frttal)
Özv. Hegyi Mihályné szül. Józsa Eufrosina (100 frttal)
Böszörményi Róza (100 frttal)
Simonffy Sámuel (100 frttal)
Kalmár István (100 frttal)
Odry Lehel (100 frttal)
Csávolszky Lajos (100 frttal)
Dr. Stiller Mór (100 frttal.)

— **A Petőfi-társaság könyvkiadó-vállalata** jövőre a Révai testvérek kiadásában jelenik meg. Tartalmát (évenkint 60 nyomatott iv) szépirodalmi olvasmányok: regények, elbeszélések és költemények képezik. A vállalat pártolói három évfolyam megrendelésére kötelezik magukat s évenkint 5 frtot fizetnek. Az első évfolyam illetményei lesznek: „A vármegye szava“ (regény) Kvassay Edétől; „Ifjuságom“ (költeményfüzér) Reviczky Gyulától; Elbeszélések Bodon Józseftől; Humoros beszélyek gr. Teleki Sándortól. Az előfizetési pénzek a Révai testvérek könyvkiadó-hivatalába (Váci-utca 11. sz.) küldendők. A vállalat első kötetei april hó folytán küldetnek szét.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállítása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei, az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak ismént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A „**Petőfi-Társaság Könyvtára**" első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf Zichy Géza
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN.
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A
NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA.
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötives füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ **Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.**

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ müveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolya- ☞ mot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszűkebb jövedelmű egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

Előfizetési felhivás

a

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG KÖZLÖNYE.

V-dik évi folyamára.

A „Koszoru“ jövőre is a Petőfi-társaság közlönye lesz, de ez évtől kezdve már, nem mint eddig havonkint egyszer, hanem minden héten rendesen bekopogtat olvasóihoz.

Társaságunk reméli, hogy az a diszes kör, melynek rokonszenvét megnyernie sikerült, csak örömmel fogadja bizalmas régi házi barátjának sürübb látogatását. A „Koszoru“ pedig azzal viszonozza a szives látást, hogy jövőre sem feledkezik meg előkelő közönségének magasabb igényeiről, s folyton arra törekszik, hogy midőn a magyar szépirodalom termelésének szinét, javát adja át, ugy tartalomban, mint formában a nemesebb izlésnek legyen képviselője.

A „Koszoru“ közöl elbeszéléseket, évenkint 2—3 rövidebb regényt, költeményeket, széptani, müvelődéstörténeti dolgozatokat, kalauzolja a közönséget olvasmányainak megválasztásában, sőt figyelmét ezután a szinházakra, hangversenytermekre s a közmüvelődési társulatok tevékenységére is kiterjeszti, hogy minden tekintetben hü tükre lehessen szellemi életünk hullámveréseinek.

Munkatársai lesznek a Petőfi-társaság tagjai s kivülök mindazok az irók, kik egy tartalmasabb szépirodalmi vállalatnak fölvirágozását közmüvelődési érdeknek tekintik.

Folyóiratunk átalakitása nem csekély anyagi áldozattal jár; ezért egész bizalommmal kérjük eddigi előfizetőink s általában a müveltebb magyar olvasók szives támogatását. Ők tudhatják legjobban, hogy a szépirodalom, melynek müvelésén fáradozunk, nem csupán a szórakoztatásnak eszköze; de egyuttal gyujtó szikrája a honszeretet lángjának, vezére a szivnek, kedélynek s mint ilyen valóságos közmüvelődési tényező, melyet elhanyagolni vétkes mulasztás.

Mi bizunk a magyar értelmiségben, hogy pártfogásába veszi a Petőfi-társaság „Koszoru“ját, mely négy évi pályafutása alatt, ugy hisszük, elég jogcimet szerzett arra, hogy ezt a támogatást megvárhassa.

Budapest, 1883. január hó elején.

A „Petőfi-társaság“ nevében.

SZANA TAMÁS titkár. **JÓKAI MÓR** elnök.

KIADÓI SZÓ.

Midőn a „Koszoru“ kiadására vállalkozom, kedves kötelességemnek tekintem, hogy azt gazdag tartalmához illő diszes kiállitásban nyujtsam a magyar olvasó-közönségnek.

A lap uj évtől kezdve minden vasárnap két iven, szines boritékkal jelenik meg s havi mellékletei, mint eddig ugy ezentul is, müvészi kivitelü arcképek lesznek.

A „KOSZORU“ ELŐFIZETÉSI ÁRA:

Egész évre	8 forint.
Fél évre	4 forint.
Negyedévre	2 forint.

Azok a lelkes irodalombarátok, kik a vállalat három évi támogatására kötelezik magukat, pártoló tagjaivá lesznek a Petőfi-társaságnak, mint ilyenek — az alapszabályok értelmében — oklevelet szerezhetnek.

A gyüjtőknek 8 előfizető után t. példánynyal szolgálok.

Az előfizetési pénzek kiadó-hivatalomba (Budapest IV. váci-utca 1.) küldendők.

AIGNER LAJOS
kiadó.

Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

2. szám. 1883. Január 14.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A rossz matéria (elbeszélés). Irta Mikszáth Kálmán.
Aphorismák. Irta B. Büttner Lina.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Arany János emlékezete. Irta Névy László
Irodalom. — Szinház. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes szám ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* **A segesvári Petőfi-siremlék** eszméje megvalósulásához közeleg. Az ez ügyben alakult „Petőfi-siremlék-egylet“ a napokban tartotta meg közgyülését, melyen a titkár bejelentette, hogy eddig már 3000 frt. gyült össze a szép célra. Igaz ugyan, hogy a Gerenday készitette tervek kiviteli költségei 5—8000 forint közt váltakoznak, de Szász Károly megigérte, hogy közbe fog járni, hogy a budapesti Petőfi-szoborra egybegyült pénzekből fenmaradt összeget a siremlék-egylet kapja meg. Ha Szász Károlynak sikerül ezt kieszközölni — a min nincs okunk kételkedni — nemsokára ott áll majd a félegyházi határban Petőfi siremléke.

* **A magy. tud. Akadémia** e hó 8-dikán tartott összes ülését Lónyay gróf nyitotta meg, röviden üdvözölve az Akademia tagjait, kik az uj évben ezuttal gyültek össze először. Utána Fraknói főtitkár tett jelentést a pályázatokról.

A Teleki-féle jutalomra, melyért most szomorujátékok versenyeznek, 23 darab érkezett. Kettő azonban vigjáték. A titkár tehát csak huszonegy darabot vett számba. Ezek cim szerint: Hunyadi László. Rosimund. Lombiak. Tungb. Egy szív története. Bánfi Dénes. A pártos. Bajamonte. Két római. Utolsó szerelem. Légyott. Késő ébredés. Mária király. Az egoisták. Harmadik Endre király. A lászlóvári gróf. István boszniai király. Zrinyi Péter. Vál. Sámson. Ajantides.

A Farkas-Raskó-féle dijra (hazafias költemény) mely most van először kitüzve, 16 költemény jött: Szózat a zsidókhoz. Tárogató. Elzugott a vihar. Zsidó fiuk. A gyermekhősök. Ima. Honszeretet fényes könyve. Puszta oltár előtt. Nemzetiség. Edit. Hazám története. Gróf Telekihez. A magyar szabadság. Nyaláb romján. Megtagadva. Arany János emlékezete.

A Marczibányi-jutalomra egy pályamü érkezett: A magyar szórend elmélete. A Czartoriszki-jutalomra is egy: A magyar-lengyel érintkezés történetéhez. Az Oltványi-jutalomra szintén egy: A magyar Pálos-szerzetes-rend története. A Péczely-jutalomra kettő: Bosznia története. A másik: Bosznia történelme a legrégibb időktől a magyar fennhatóság alatt. A Fáy-jutalomra egy: Az európai főbb államok adóügyének történeti fejlődése s jelen állapota, különös tekintettel Magyarország adóügyének s államháztartásának rendezésére.

Az Athenaeum-pályázatra (a magyar hirlapirodalom története), valamint a Fraknói-pályázatra (egyházmegye története) és a Vitéz-pályázatra (magyarországi könyvtárak története) pályamüvek nem érkeztek.

Ellenben a következő kérdésekre, melyekre az idén nem volt pályázat hirdetve, előre érkeztek pályamüvek: A Karácsonyi-jutalomra vigjáték: Előkelő világ. A Nádasdy-jutalomra költemények: Hét árva. A feledés utja. Aranka. A Teleki-pályázatra két vigjáték: Nézd meg az anyját, vedd el a lányát. A szemorvos. Ezeket a levéltárban őrzik, mig a pályázat sorompói megnyilnak.

* **A sugáruti dalmüszinház** épitő bizottsága legközelebb végleg megállapitja az épitési munkálatok folytatásának programmját. Jelenleg a munkálatok az előrehaladt hideg időjárás miatt nagyrészt szünetelnek. A diszes fölépcsőt már teljesen elhelyezték, a majolika diszitési munkálatokat is nagyrészben befejezték. Tavaszszal hozzáfognak ama falak előkészitéséhez, melyekre a falfestmények jönnek, hogy a festőművészek a folyó évben megkezdhessék munkálataikat. Tavaszszal fogják elhelyezni a homlokzat párkányára jövő még hiányzó szobrokat, ugyszintén Liszt és Erkel életnagyságu ülőszobrait is. Az épitési irodában jelenleg a belső diszités tervezetének részletes kidolgozásával foglalkoznak, melynek kivitelét szintén tavaszszal fogják megkezdeni.

* **Coquelin és Favartné asszony matinéja.** Az országos nőiparegylet f. hó 17-én délelőtt fél tizenkét órakor rendezi nagy reggélyét Coquelin és Favartné asszony közreműködésével a vigadó kis termében. E reggély iránt annál nagyobb az érdeklődés, mert a népszinház előadásaira már alig kaphatók jegyek, és mert teremben sokkal inkább kitünik Coquelin művészete a gyönyörü monologokban és dialogokban, melyeket legtöbbnyire maga szokott irni. Az előadásra jegyek válthatók a „Harmonia“ társulat váci-utcai termében.

* **Mennyi adót fizet a főváros?** Budapest főváros öt adópénztárában az elmult évben 197,053 fizető fél után összesen 8.774,542 frt. adó folyt be. Ez összegből 6.4 millió állami, 2·3 millió községi adó volt. A pénztárak közül legtöbbet vett be a harmadik (IV. és V. ker.) összesen 4.382,000 frtot, legkevesebbet a második, (III. ker.) összesen 225,800 frtot.

* **Boszorkányok Angliában** még most is vannak, bár mai napság nem égetik el őket, mint még 150 évvel ezelőtt tették. Hanem azért gyakran érkezik hir angol vidéki városokból, hogy valamely witch (boszorkány) hirében álló asszonyt a nép ugyancsak megzaklat. Mint a Graphicban olvassuk, Anglia nyugoti részeiben sokkal több a „boszorkány“ mint akár a zuluföldön, melynek királya, tudvalevőleg egész hadjáratot inditott ellenök. Nemrég Plymouthban a következő eset történt: Egy matróz, a ki valami brixhami hajóskapitánynyal szállt tengerre, utközben megbetegedett. Egy orvos tudtára adta, hogy alighanem el fogja veszteni szeme világát. A hajóskapitány már most azt tanácsolta emberünknek, menjen a plymouthi boszorkányhoz, majd az segit a bajáu. A matróz el is ment s a boszorkány tudtára adta, hogy nemcsak ő, de az illető hajó legénysége is meg van átkozva s hogy ő majd iparkodni fog kiengesztelni azt a varázslót, a kitől az átok ered. Elmult egy pár nap, de az „átok“ csak nem mult el, mindamellett, hogy feloldásáért a boszorkánynak jócskán megfizettek. Végre a matróz, mit tehetett egyebet, mint hogy felvétette magát egy kórházba, a hol nemsokára kigyógyitották.

KOSZORU

2. szám. 1883. Január 14.

A ROSSZ MATÉRIA.

— Elbeszélés. —

Irta: MIKSZÁTH KÁLMÁN.

(Vége.)

A parton összebujva nézték, hogy indul meg, hogy megy, aggódva amint fennakadt egy-egy beálló fűzágba s tapsoltak örömmel a mint a hullám szerencsésen kiemelte onnan s mindig belebb-belebb vitte a Tisza medre felé!

— Cserebogár! kiáltották utána. Kis cserebogarunk, köszöntsd a tengert!

Az pedig oda se hederitett nekik. Olyan egykedvűen hagyta magát utnak indittatni, mint akár az operettei Menelaus király.

— Mikor fog ez valjon odaérni, a hová akarjuk? — tünődött a kis lány s egészen elszomorodott mikor Gyula azt felelte, hogy talán soha sem. Ki tudja, mi lesz vele utközben? Szél leboritja a hajót, belevesz a vizbe, vagy zátonyra kerül.

Nézték amig csak láthatták, mig csak egy fehér pontocska látszott belőle, messze, mesze, azután mikor már semmi sem látszott, ugy elfelejtették, de ugy elfelejtették azt a szegény utazó cserebogarat, mintha soha sem lett volna.

Közelebb hajoltak egymáshoz. A viz locsogott a lábaiknál, a fűzek suttogtak a fejök fölött.

Annácska látta azt a mamájától, hogy mikor vasárnap délután pihenő van, az akkor kezébe veszi a Molnár István uram nagy fejét s keres benne — mint ahogy a polgárasszonyok nevezik ezt a mulatságot, az pedig édesdeden pislog a szemeivel s lassan-lassan elalszik mint a csirke. Valami nagyon jó lehet az, mert a nemzetes asszony arcán is boldogság, megelégedés fénylik ilyenkor. A kicsinyeknek olyan ellenállhatlan vágyuk utánozni a nagyokat, kivált a leányoknak. Hát bizony az Anna ujja is odakerült a Gyula szőke haja közzé s ott kotorászott azok között a delejes füvek között, a melyek suhognak mint a selyem, csiklandoznak mint a hangya és égetnek mint a parázs. Nem gyerekeknek való játék az!

— Mit is akartam csak kérdezni? Igaz-e Gyula, hogy magának hat apja van?

Gyula azt hitte csufolódik s ráütött a kezére pajkosan, a mire az duzzogva elfordult s eltaszitotta magától.

— No, ne nehezteljen. Tudja mikor az iskoláimat bevégzem, inkább eljövök magáért. Jó lesz-e Anna?

A kis lány engesztelődve bólingatott, hogy jó lesz, jó lesz, és lekapcsolt köténykéjével legyezte magát, ugy hogy a piruló arcába ne lásson.

— Hát az jó lesz-e, ha elbeszélem a hat apámat?

Persze hogy az is jó lesz s el is beszélte aztán a történetet. Apja egy makói korcsmáros volt, aki utközben halt meg, mikor borokért járt valahol Palócországban. Mikor hirét hozták a szomoru esetnek ő még kicsiny volt, nem értette. Hanem ott ült épen akkor is az ivóban egy korhely-kompánia, azok letették a poharukat és igy szóltak: „Ennek a szegény fiucskának nem maradt semmije, nincs senkije. Neveljük fel gyerekek ezt a porontyot, legyen a mi fiunk.“ Hatan voltak, felosztották havi részletekre a költséget s pontosan küldözik a kosztpénzt Molnár uramnak minden elsején.

Néha bevetődik egyik-egyik az apák közül Szegedre is s fölkeresik otthon vagy az iskolában. A vén tiszttartó mindig egy ezüst pénzt csusztat a markába, a fiskális, (az jár be a legtöbbször,) egy-egy barackot nyom a fejére és hátba üti: ebből áll a szeretete. A sertéskereskedő a kihez a vakációkra jár

fejét csóválja. „Nem sokáig fizetünk ezért a gyerekért . . . nem sokáig!“ Vagy fölkiált: „Mit csinálsz, fiu, mit csinálsz? Legyen eszed, ha mondom!“ A negyedik apa egy törvényszéki ülnök, aki az ócska ruháit mind neki küldözgeti, soha se jön, de szorgalmatos levelezést folytat, egy részt az igazgató tanár urral, más részt Molnár András urammal, a „gyermekük“ iránt.

Az igazgató mindig azt feleli, hogy a Gyula nagy talentum, jeles ember lesz valaha; Molnár uram pedig mindig azt feleli: „Nem lesz belőle semmi, nagyon rosz fundamentum . . . egyébiránt igen jó magaviseletű fiucska.“ Ki az ördög tudna ezen azután eligazodni?

— Istenem, de boldog volnék — sohajtott fel Anna — ha nekem is hat apácskám lenne!

. . . Naiv volt, kicsi volt még elérteni, mikor kevesebb a hat az egynél!

— Aztán ugyan lássuk, Annácska, mi lenne az a maga nagy boldogsága?

— Hát, hogy soha se kellene járnom délután oskolába. Mert mindennap másik-másik apám hivná meg ebédre a tanitó urat.

Aminthogy ebben volt is valami igaz, mert Molnár István uram minden héten meginvitálta egyszer ebédre az Anna tanitóját, Csapanka János urat, s ez akkor főbenjáró okoknál fogva, soha sem tarthatta meg a délutáni lecke-órát.

Oh ezek a gyermekkori idyllek, — de kár azokért, hogy végük szakad. Az aranyfüstből is felhő lesz, mint minden másféle füstből. A tavasznak épen a korán érő virágait csipi meg a dér legbiztosabban.

Szegény Tóth Gyulának is el kellett mennie. Vége szakadt 'a játékoknak, a tündér alkonyatoknak, a Tiszaparton. Neki is meg kellett irni a levelet: „Kedves szüleim“ — mert igy cimezte a „cimeres korhelyeket“ ők meg magukat cimezték igy). Kedves szüleim — irta — közelednek a szünnapok, hová lesz szabad elmennem?

Ezuttal a fiskálisra került a sor, az jött el érte a vizsga után, mert épen dolgai is voltak akkor; kifizette Molnár Andrásnak a hátralékot s igy szólt a fiuhoz:

— Szedd össze a cókmókodat, de gyorsan!

Aztán Molnárhoz fordult:

— Hogy teszünk hé? Jövőre hé?

Molnár András uram kijelentette, hogy a gyereket nem szándékozik visszavenni többé.

Mély és kinos hallgatás következett. A Molnár szavai oly borzalmasan süvitettek a szobában, mint egy halálitélet.

A fiu leejtette a kis batyuját s nem mert senkire ránézni többé. Azt hitte, a szive hasad ketté, mindjárt, mindjárt meg fog halni. Anna fekete szemeiben könnyek gyülemlettek meg s kifutott a szobából.

— Mi? Nem kell többé a fiu? — förmedt fel a fiskális, ki nagyot hallott kissé. — Talán nem fizettünk rendesen, hé? Vagy rossz a poronty, mi?

— Nem, nem! — sietett beleszólni a nemzetes asszony. — Jobb lesz, eredj ki, édes fiacskám, a kocsira.

Megsimogatta a fejét. — Ne félj semmit — biztatgatta az ajtóig kisérve, de az lehorgasztott fővel, reszketve tántorgott ki. Sovány alakja még jobban összeesett, a hátgerince meglátszott a kabátja szövetén át. Szegény kis bogár, majd eligazitjuk azt még! Ne félj, eligazitjuk . . .

— A gyerek nem telelni való — vette fel most a szót Molnár uram. Azért hát ne is hozzák vissza az őszre, vigyék Nagyékhoz. Az is jó hely. Nekem nem kell. Mit csináljak én vele? Csak a becsületemben gázol. Nem fog azon semmi, de semmi. Ha mennyei mannával etetnők se lenne különb a kinézése. S ezért a kinézésért engem szólnak meg uram . . .

A méltatlankodás keserűsége ömlött el a szavain. Érezte a mit mondott, meg volt győződve, hogy csak a saját becsületét oltalmazza, s ezért kellett a „rosz fundamentumnak“ odahagyni a régi helyét — talán örökre.

Elment, elment! S mikor visszajött két hónap mulva, beadták Nagy Pálékhoz. Hiszen az is jó hely! Itt van, vagy ott van, e miatt bizony nem igen megy ki a világ a formájából.

Nem is ment ki, de a fiu azóta még jobban fogyott, szemlátomást lett halaványabb, gyengébb. S a mi a legcsodálatosabb, feléje se nézett a Molnár-portának.

De miért is nem megy? Törték a fejüket rajta a Molnárék kövér diákjai. Sőt néha fölemlegették a nemzetes urék is. Csak nem tart talán örökös haragot? Ej no, hova is férne bele? A hova a lélek is már csak

hálni jár, mit keressen ott állandóan a neheztelés?

És mégis, mégis nagyon fájhatott neki, mert egyszer, (vasárnap volt, azt hiszem), egy délután arra látták s még csak oda se nézett a zöld redőnyös ablakokra, a sorompós udvarra, az ismerős házfedélre, ugy lépegetett el hidegen, mintha valami közönyös, nagyon közönyös vidéken járna. De látszott a mesterkélt fejtartásán, hogy erőtetve teszi a szegény Gyula.

Más alkalommal, rá ugy egy-két hétre, maga Molnár néni fogta elő valahol az utcán s behitta egy kis fris pogácsára. Kissé vonakodva ugyan, de bejött, inkább bevánszorgott, nagyon rosszul nézett ki s gyakran köhécselt beszéd közben, mialatt piros, kerek foltok gyultak ki az ábrázatján.

A néni megkérdezte, hogy van megelégedve az uj helylyel, mit főztek tegnap, tegnapelőtt? Gyönge, elfátyolozott hangon felelgetett neki s annyi szemrehányás volt a szemeiben, annyi bánat, hogy a néni elfordult, nem nézhetett rá tovább.

A pogácsából letört egy darabot, de lopva azt is a zsebébe csusztatta, nem ette meg . . . pedig milyen pogácsa volt!

Feszesen ült a széken, csakis az egyik csücskén . . . mintha idegen helyen ülne s ez oly szomoruan vette ki magát. Az óra siri csöndben ketyegett, s a nemzetes asszonynak nem jutott eszébe semmi szó, semmi kérdés.

Az ajtók nyiltak az épületben s e nyiló ajtók megreszkettették. Mintha attól félne, hogy bejön valaki, a kit vár, vagy a kit nem vár. Senki se jött, csak a cselédek jártak ki s be az épületben.

Egyszer mégis kinyilt a szobaajtó, s bejött a Bodri. Ránézett, de nem ösmerte meg. Megszagolta a padlót, azután kiment.

Gyula is felkelt.

— El akarsz menni fiacskám?

— Elmegyek néni . . . mert . . .

Végig simitotta sovány, hegyes ujjait fehér homlokán, melyet kék erek szeltek át oly sürűn, mint valami sok folyamú országnak a mappáját.

— Mert már elmegyek néni . . . tette hozzá zavartan s lehajolt, megcsókolta a nemzetes asszony kezét.

S az érezte, hogy egy könycsepp gurúl végig kezefején s egy vékony csíkban megmelegiti.

— Óh ez már elég, óh ez már sok volt! Átfogta a fiu fejét s szivéhez szoritotta.

— Visszaveszlek fiacskám, visszaveszlek. Nem hagylak ott aranyom, ne félj semmit. Fodormentát iszol minden reggel. Az ezüst poharamból itatlak.

Az udvarra is kikisérte a néni, s ott maga gombolta be a téli kabátját, hogy ne fázzék az uton, pedig igazán nem fázott, melege volt ez egyszer.

— Gyere el holnap is, gyere el mindennap.

Bágyadt derü jelent meg arcán s olyan halvány piros volt most egészen, mint átlátszó fülei.

— A bácsi is itthon lesz holnap, az Anna is . . .

— Az is — hebegé elhalványodva s zavartan babrálta tarka nyakkendője csokrát. Elmentek? De miről is beszéltünk?

És lesütötte a fejét.

— Ő róluk. Az öreg Szatymázon van, Anna pedig a diákokkal játszik valahol.

— Ugy . . . igaz — szólt elhalón s sietve eltávozott.

— Játszik a diákokkal! — suttogá fájdalmasan útközben. Egy helyütt előfogta a köhögés, de már menni sem birt. Egy házhoz támaszkodott pihenni s ezalatt fekete krétát huzott ki a zsebéből s önkénytelenül odairta a falra: Molnár Anna — és még egyszer: Molnár Anna. Kétszer akarta látni a nevét.

Azután kivakarta mindakettőt s tovább ment. Mikor hazaért rögtön az ágyba feküdt.

— Nem megyek többé oda, nem, nem!

Másnap is az ágyban maradt, de föltette magában, vasárnap fölkel, hogy o d a mehessen.

Nem kelt fel sem vasárnap, sem azután, semmikor többé. A novemberi ködös napokig huzta ki csak. Akkor szép csöndesen elaludt egy éjjel.

Lucskos idő volt reggelre. Az őszi felhők párákkal sürüsiték meg a levegőt s e fehér foszló párák ráfeküdtek az ablakokra. Ugy nézett ki a végtelen hullámzó fehérség, mint egy tenger.

Anna mosolyogva ébredt.

— Talán álmodtál valami szépet? kérdé nemzetes Molnár András uram kellemeztetve magát.

*

Anna a szemeit dörzsölgette rózsaszin tenyereivel.

— Egy kis bogárról, aki papirhajón beérkezett a tengerbe . . . .

— Oh, kedves lányocskám, neked mindig olyan kis bogarak motoszkálnak a fejedben.

Mucsiné asszonyom, aki korán reggel cimetért ment a kosztosok borlevesébe, most érkezett meg s szánakozó hangon ujságolta a konyhában :

— A sovány diák meghalt az éjjel.

Anna szive megdobbant. Meghalt! Minden ezt látszott zugni körülötte.

A szolgáló okoskodva jegyzé meg odakünn :

— Bevégezte az iskoláit.

E pillanatban kelt a nap s tündöklő sáv, égből ereszkedő hid tört át a ködön s az ablakon.

Anna remegve bujt a paplan alá. Jaj, azt igérte, hogy érte jön, ha az iskoláit bevégzi.

— Kár a gyerekért — vélte Molnár uram elkomolyodva — de hiába, rosz matéria volt.

Azután elgondolkozott :

— És mégis jobb, higyjétek meg sokkal jobb, hogy ott halt meg, mintha nekünk csinált volna galyibát!

A nemzetes asszony, a kit fésülködés közben ért a hir, kikiáltott a szolgálónak :

— Zsuzsi, poroljátok ki a fekete ruhámat. A pléhje el van szakadva alul. Nézd meg, varrd fel. Elmegyek a temetésére.

Zsuzsi helyett kevés vártatva Mucsiné asszonyom felelete hangzott be :

— Abból ugyan semmi sem lesz. A fekete ruha a mosásban van!

— Szegény fiu! sohajtott fel a nemzetes asszony. — Mindenben szerencsétlen! Hozza csak be a hajolajat a pohárszékből Mucsiné!

— Mamám! — szólt Anna halkan, szomoruan fejecskéjét fölemelve — A kosztosoknak mégis kellene talán kivasaltatni egy-egy inget holnapra . . .

S ez volt, ez az intézkedés volt az egyedüli pompa a vézna fiu temetésén.

APHORISMÁK.

Van a lélek nemes nyugalmában valami isteni, de azt csak nehéz emberi küzdelmek árán lehet elnyerni.

*

Ha csupán annak akarunk tetszeni, aki nekünk tetszik, az nem kacérság, az egy szerény szív becsületes törekvése; de aki mindenkinek akar tetszeni, annak nem tetszik senki, csak saját maga, s egy ily hiu lélek önző kapzsisága — az a kacérság.

*

A nő idealizmusa: a romlatlan kedély gyermeteg hite a tökélyben; a férfi idealismusa: egy fennkölt lélek büszke hite saját tökélyében.

*

Szerelmes lenni mindenki tud, de szeretni csupán a nemes szív képes, mint ahogy virága lehet minden gyomnak, de rózsát csak a rózsató terem.

*

Gyakran találkozunk a legjobb körökben is olyan nőkkel, kik miként a hárpiák Phineusnak minden ételét bemocskolták és élvezhetlenné tették, ugy ezek is bármily tiszta, nemes, és szent legyen egy érzelem, egy eszme, vagy tett, amint ők beszélnek arról: beszennyezik és meggyülöltetik azt.

*

A lángész a legostobább embertől is tud valamit tanulni, az ostoba a lángésztől sem tanul semmit.

*

A nagyságnak térre van szüksége, kis helyen senki sem lehet nagy.

*

A társadalmi törvények martyrjai közt vannak komikus alakok is s ezek között a legkomikusabbak azok, kikre nézve sulyos rabság a „tisztességesség“, melyet állásuk, viszonyaik, vagy a köztisztelet rótt rájuk, s kiket vágyuk egészen más utra késztet, de a gyávaság fogva tart. Ezek elkeseredve, kárvallott arccal viselik a „tisztességesség“ bilincsét, mely minden szabadabb mozdulatnál emlékeztetően csörren meg rajtuk.

*

Aki nem hisz a boldogságban, az nem is lehet soha boldog.

*

A jó ember, ha egyebet sem tesz, csak azt, hogy él, már jót tesz.

*

Ha a rossz passiv lenne, megszünnék rossz lenni.

Vannak emberek, kiket jóknak tartanak, pedig csak tunyaságból passivok minden iránt, ami az ő érdekeiktől távol áll; mert ha valami hátrányos rájok nézve, akkor a kegyetlenségig rosszak tudnak lenni.

*

Előbb-utóbb minden idealista elér az élet-tapasztalás ama pontjához, hol a derék skótok levették szent Giles képét a zászlóról, mely alatt a létért küzdöttek, s a helyett a bogáncsot tüzték föl azzal a jelmondattal: „megtorlatlanul senki ne bántson!“ — de az idealista hasztalan választja az erős öklű skótok jelvényét, mert ő azért a bogáncsnak is csak a virágát szórja ellenségeire, mig a tüskékkel egyedül saját magát sérti meg.

*

A könnyelmü nem bir szabad akarattal s tetteiben mindig a pillanatnyi benyomások vezetik; mint a könnyü tollat bármely kósza szellő is ide-oda hajthatja.

*

Ha egy üres fejbe valami igaztalan előitélet, vagy valami gonosz botorság béleveszi magát, az aztán mindenkorra bennszorul.

*

Akinek a körében legjobbak vagyunk, legnemesebben gondolkozunk, azt szeretjük legjobban a világon.

*

Egyeseket megvethetünk s gyülölhetünk, de az összes emberiséget kötelességünk tisztelni és szeretni.

*

A nemes nőnek egy szerelmi álmában több igazság van, mint Don Juannak mind az ezerhárom szerelmeskedésében.

B. BÜTTNER LINA.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Az ötödik nap engedelmet kért a vezetője, hogy nem mehet ki vele.

— Sebaj! — gondolta magában Iván; — a mai napot egy olyan vidéken fogom barangolással eltölteni, amelyet már ösmerek tegnap, vagy tegnapelőttről.

Föllökte vállára utazótáskáját; kezébe vette a szeges botot és neki indult az erdőségnek. Barangolt délig. A nap melegen sütött; elfáradt és megizzadt.

— Milyen jól esnék most egy pohár édes tej! — gondolta magában s széttekintett, hogy nem látna-e valahol valami kecsketanyát, ahol tejet, túrót kaphat az utazó.

Emberi lakot nem vett észre, de egy meglehetősen kitaposott ösvény futott el előtte, melyről azt kellett hinnie, hogy bizonyosan valami tanyához vezet.

Elindult rajta s nem csalatkozott. Pár száz lépésnyire alacsony, fából összerótt pásztorlakra bukkant körülvéve galykeritéssel; a pásztorlak mellett meglehetős tágas kecskehodály.

A kis tanya igen kies helyen feküdt; északról egy magas és kopár szirtfal védte, melyre az erdei gyikok kifeküdtek, melengetni zöld hátaikat a derült nap sugarainál.

Iván megállapodott egy pillanatra; körülnézett; egy 18—19 éves parasztlányt pillantott meg, aki a vidék festői viseletében ott ült a hodály nem nagyon magas ereszén s lelógatta lábait a levegőbe.

Szép, gyöngéd fehér bőre volt; nagy, félig zárt kék szemei; kövérke piros ajkai, gömbölyü állacskája s szép, bár kissé rövid orra. Feje törökveres kezkenővel hátra volt kötve; szoros pruszlikjából csaknem kihasadt a válla, kebele.

Valami erdei gyümölcsöt evett a kötényéből s aközben apró kavicsokkal hajigálta a napon sütkérező gyikokat, jóizüen nevetve, ha egyszer, egyszer eltalálta őket.

Arcéllel esvén Ivánnak, nem vette észre megjelenését azonnal; nehány perc telhetett belé, hogy a kedves jelenséget szótalanul bámulta, mikor a lány véletlenül odapillantott.

Meglepetve tekintett rá; mozdulatot tett, mintha leakarna ugorni az ereszről; de aztán mégis csak ott maradt és dacosan, majdnem büszkén tekintett a jövevény szemei közé, mintha azt akarná tőle kérdezni: hogy mertél ide jönni?

Iván mosolyogni kezdett s megérintve kezével kalapja karimáját, azt mondta neki:

— Ne szaladj szép kis lány! — El ne szaladj! — Sajnálom, hogy zavartam a mulatságodat, de nagyon elfáradtam s ha lennél szives egy pohár tejet adni... Megfizetek ám érte; nem kérem ingyen!

A lány a beszéd elején megtartotta arcának előbbi dacos kifejezését, de aztán hirtelen elnevette magát, mikor a fizetésről volt szó.

— Ugy?! — szólt. — Szomjazik?

— Szomjazom; igen. — Csak az hozott ide, hogy reméltem egy pohár tejet kaphatni. — No valld meg, hogy megijedtél tőlem az imént; nem hitted, hogy ilyen jámbor . . .

A lány ujra elnevette magát s mint az evet, leszökött az ereszről.

— Oh, ha csak tejet akar!

— Nem, még mást is akarok; téged is látni akarlak, mialatt a tejet iszom.

A lány harmadszor is kacagott.

— Oh jé, óh!

— Olyan szép voltál, mikor ott ültél az ereszen, mint Hamupipőke, mikor megpillantotta a királyfi.

— De maga nem királyfi; ugy-e nem?

— Nem biz' én! de azért én is meglátom a szép lányokat . . .

— Ha az ereszen ülnek és ha tejre szomjazik! — vágott közbe a lány nevetve. — No várjon; mindjárt adok én magának egy egész bögre tejet! — s köténye szögletét — még sok gyümölcs volt benne — a derekát átölelő szalag alá csiptetve, fürgén beszaladt a házba.

Iván még le se vethette válláról az utitáskát, már ujból visszatért a lány, két kezével egy nagy tejes köcsögöt emelve.

— Azt hiszem, hogy elég lesz, mi?

— Oh sok is — sok. — De hát . . . Nem aludt tej az?

A lány oda nézett a köcsögre; megbillegtette, hogy folyós-e? s mikor látta, hogy megsürüdött tejföl van a tetején, mely megdűtve sem engedi a fazékból kifolyni a tejet, jóizüen kacagott.

— Ej, no lám! Majd el is tévesztem. Hiszen nem ezt akartam kihozni! — Megálljon, mindjárt! — s ujra visszafutott a szobába.

Hanem nem jött ki mindjárt. Iványnak elég ideje maradt letenni a táskát s leülni az eresz alatt felállitott tőkére s elég ideje maradt elgondolni, hogy milyen szép egy hely ez és mennyivel szebb még a lakója: ez a lány. Egy kicsit szeles, de még az is olyan jól áll neki.

A lány kinyitotta az ajtót, de nem jött ki, csak a fejét dugta előre.

— Hol van? — Igazán tejet akar inni? Iván bámulva tekintett rá.

— Igazán? — Persze, hogy igazán.

— Nem akarna inkább sajtot enni? Van! — Nagyon jó!

— De hát . . . Hiszen szomjazom!

— Ugy? — No jó, hát lesz tej. — Hanem meg kell szolgálni érte! — mondta a lány kilépve s kezében tej helyett üres fejő zsajtárt tartott. — Odabent nincs friss tej. — Hanka — a néném — eltette valahova. — Hanem van a hodályban egy kecske; nem ment ki a többiekkel, mert fáj a lába . . .

— Meg akarod fejni? — Annál frissebb lesz a tej.

— Igen, de az a kecske öklel. — Ha megfogja a szarvát . . .

Iván elnevette magát. A lány vele együtt nevetett; aztán odamentek mindketten a hodályhoz, megtalálták ott a fájós lábu kecskét, Iván megakarta fogni, a kecske elugrott, a lány kiszaladt; Iván a kecske után vetette magát, a lány pedig nézte a versenyfutást a félig bezárt ajtóból és kacagott, hogy alig tudott mit csinálni.

— Megvan! — kiáltotta Iván, diadalmasan fogva az állat szarvát és jól esett neki, hogy csakugyan megvan; röstelte volna az előtt a lány előtt, ha az a kecske kijátsza.

— De ám van-e elég ereje fogni?

— Ohó! Csak nem erősebb nálam egy kecske? — kérdezte Iván félig-meddig enyelegve; de azért elpirult; nem jól esett neki a kérdés.

A lány tartózkodva közeledett az állathoz, aztán fejni kezdte, miközben folyton nevetett. A nevetés volt-e az oka, vagy más, meglehetősen ügyetlennek mutatta magát a fejésben; a tejsugarak sokszor félre mentek s nem a zsajtárba; most a kötényét frecskendezte össze, majd gömbölyü karján pattogtak végig a csöppek; egyszer meg épen Iván fele lövelt a sugár. Iván ugy gondolta, hogy ez az utóbbi nem véletlenből történt; félrehúzta magát s jóizüen nevetett a lánynyal. Eszében sem volt, hogy megharagudjék érte!

Végre elég volt a tej: bögrébe töltötték s Iván leülve a ház eresze alatt a tökére, elkezdte inni.

— Elfáradtál ugy-e?

— Miből gondolja?

— Mert ugy kipirult az arcád. — Egyébiránt nem válik ám károdra! — Most még szebb vagy, mint azelőtt.

— Igazán? —

— Nem akkor, mikor ott ültél az ereszen! — Mert akkor a legszebb voltál. — Ugy néztél ott ki, hátrakötött fejeddel, mint mint . . .

A lány várt pár pillanatig, aztán, hogy

látta Iván habozását, felkacagott, és beszaladt a házba.

Iván magára maradva, megvillant az agyában, hogy hátha ő is beszaladna a lány után, körülölelné karcsu derekát s azt mondva neki, hogy: most megbüntetlek, mert kinevettél! — kövérke ajkaira tapasztaná ajakait?

Valami jóleső melegség öntötte el egész valóját. — Jól esett látnia a verőfényt a fák lombjain; a sütkérező gyikokat a kopár sziklafalon; valami eddig még nem hallott lágy zümmögést vett észre a levegőben, mely őt arra ösztönözte, hogy keresse föl a lányt; keveredjék játékba vele, aztán ha megfutamodik előtte, szaladjon utána s kergetőzzék, mint a nép gyermekei teszik a mezőn.

Nem, nem! Ez az illatos levegő megrészegiti az embert, de azért van az akarat, hogy ellene tudjunk állni a vágynak.

De azért mégis kár, hogy olyan sokáig bent van az a lány a házban! — Vajjon mit csinálhat? — Bizonyosan valami dolga akadt. De hogy tud abban a házban olyan sokáig maradni, mikor idekivel olyan ragyogó minden?

Iván oda szögezé szemét az ajtóra és nyugtalanul várja, hogy mikor nyilik már föl; mikor lép rajta ki a lány?

Egyszerre csak halk nevetést hall a háta mögött; föltekint — a lány már ismét ott ül az ereszen; épen olyan helyzetben mint az imént; mintha le se szállt volna onnan; eszegeti az erdei gyümölcsöt a kötényéből; közben kavicsokkal dobálja a gyikokat és nevet neki, ha egyet-egyet eltalál.

Oda sem néz Iván felé, mintha nem tudná, hogy kivüle még más valaki is van az udvaron; vagy: mintha nem törődnék vele, ha van is. — Most a piros kezkenő nem hátra van kötve a fején; jó előre van huzva, mintha a nap ellen akarná ernyőül használni. A nap sugarai ráesnek a vékony szövetre s a fehér arc piros viszfénynyel van körülvéve.

— Oh, hát te már ott vagy!!

A lány ráveti nagy, kék szemeit s egyet bólint a fejével.

— Én meg itt várlak az ajtón.

— Vár? — Minek vár?

— Mért ültél az ereszre megint?

A lány felelet helyett, megbillenti a vállát s mintha nem tartaná a kérdést érdemesnek a feleletre, kavicsot dob a gyikok felé.

Iván föláll, odamegy mellé s rákönyököl az ereszre.

— Vigyázzon a ruhámra, össze ne gyürje! és megigazitja szoknyáját, meglóbázza kissé lábait a levegőben s ujra kavicsot dob a gyikok felé.

— Hogy hivnak? — kérdi Iván.

A lány hosszan néz le reá; hosszu pillái félig árnyékban tartják szemeit; ha nem volna olyan közel hozzá Iván, azt hihetné, hogy feketék.

— Magda! — felel a lány, nehány pillanatnyi hallgatás után; aztán lassan elforditja az arcát; felső testét is egészen elforditja a mellette álló ifjutól s mintha megfeledkeznék a kötényében levő csemegéről, lebocsátja karjait.

— Nem akarsz rám nézni?

Semmi felelet.

— Hátha megölelnélek?

Magda hirtelen odatekint; hosszan néz a szemei közé; pillái fél árnyékban tartják szemeit.

— Ha megölelnélek?

A kapuban egy fiatal, nagyon takaros parasztasszony jelenik meg, utána vagy husz kecske szalad ugrálva, mekegve. A fiatal asszony föllöki a kaput, hogy bejöhessenek a kecskék s aztán a hodály felé pillantva, megdöbbenve állapodik meg.

Magda elkacagja magát; a kötényében levő gyümölcsmaradékot a levegőbe röpiti; rátámasztja kezét a fiatal ember vállára s leszökik az ereszről.

— A néném! Hanka néném! — No hiszen szép! — s nevetve szaladt a még mindig egy helyben álló paraszt asszonyhoz.

Valamit beszélt neki; valószinüleg megmagyarázta, hogy miként került ide a fiatal ur? Aztán megigazgatta a kötényét s vig arccal jött vissza Iványhoz.

Iván még egy ideig maradt a tanyán; jókedvüen csevegett a két nővel; akiknek egyike: a menyecske eleintén minden lépten zavarba jött és ügyetlenségeket követett el az idegen miatt, de később Magda pajkossága, meg Iván jóakaratu mosolygásai által föl-bátorittatva, mind beszédesebbé lett s kiváncsian kérdezte ki a vendéget: hova való? micsoda? mit akar itt a vidékeu s meddig szándékozik maradni? — Iván felelt mindenre; később fizetett s ment.

— Nincsen vezetője? — kiáltott utána Magda.

— Van, de ma nem jöhetett velem.

— Oh, én szégyelnék is vezetővel járni, ha olyan nagy volnék! — gunyolódott a lány s beszaladt a házba.

IV.

Másnap a vezető korán reggel jelentkezett; Iványnak nem volt kedve nagyobb utra; kifizette az embert s azt mondta neki:

— Majd holnap reggel, barátom! — Ha lehet ugy készülődjék föl, hogy két-három nap kint maradunk a hegyek közt.

Maga pedig, kezébe véve botját, elhatározta, hogy különféle sziklai növényeket fog kutatni a közeli erdőségben.

Nem talált valami érdekes példányt; az igaz, hogy nem is mászott utánok a kopár oldalakra, hanem ment egyenesen azon az uton, melyen tegnap barangolt. Ment, mig egyszer azon vette észre magát, hogy már nagyon közel van a tegnapi tanyához.

— Mit csinálhat Magda? Vajjon ott ül-e most is az ereszen? — Mért ne tekintenék be hozzá? Egy pohár tej jól fog esni.

Nem ült az ereszen; a sövényre könyökölve, nézett a kis gyalogösvényen végig; de amint észrevette Ivánt, egy nagy hamvas szőrü cicával kezdett el játszadozni, mely nagy gymnasztikai ügyességgel lépkedve, épen ott járkált a sövényen.

Ma nem kellett megfogni a kecske szarvát Iványnak, hogy tejet ihassék; el volt készülve a friss, édes tej a bögrében, mintha vártak volna rá.

A lány vállvonogatva tagadta, hogy vártak volna rá. — Miért is vártak volna? Az utazó urak ma itt, holnap meg ott; aztán sohse látja őket többet az ember.

Iván nevetett.

— Magda! — Ej, ej! Talán bizony óhajtotta volna, hogy valamelyik . . . .

Magda hidegen nézett vállán keresztül Iván szemei közé, aztán gúnyosan billentette féloldalra fejét s szó nélkül lépkedett a kapu felé.

— Ohó! — nevetett ujra Iván. — Haragudni is tudsz?

Magda ismételte a nézést a vállán keresztül s röviden azt mondta, hogy:

— Nem! — unom magamat.

— No nézze meg az ember! — Soha ilyen harapós kis paraszt lányt! — Ezért meg fogsz lakolni! — s fölugrott a tőkéről, hogy Magda derekát átölelje.

A lány kacagva szaladt előtte körül az udvaron s mikor elérte a ház ajtaját, mint a gyik, beosont; rázárta magára az ajtót s az ablakon dugta ki nevető fejét.

A tervezett nagyobb kirándulásból másnap, harmadnap és — soha sem lett semmi. — Az a kis boszorkány megbüvölte Ivánt.

— Ejh! gondolta magában. — A hegyeket ráérek még más alkalommal is bebarangolni; de ez a kis tanya olyan vonzó egy hely!

A hetedik nap, a rendes bögre tej után azt kérdezte Magda Ivántól: nem tetszik-e neki a kőszáli gyopár?

— Hogy ne tetszenék?

— Nekem is! — Nem jő ki velem szedni?

— Édes örömest! — Ha az ember nem egyedül megy gyopárt keresni, sokkal könnyebben ráakad a telepre. Magda különben is járatos a tájon s tudja, hogy hol lehet találni a legszebbeket?

Mikor megszedték magokat — Magdának a piros kendője is tele volt s szép aranyszőke haja két vastag fonatban verdeste a csípőit — kerestek egy árnyas helyet, ahol vastag volt az eleven zöld moha, hogy ott letelepedjenek a keresmény rendezése végett.

Magda kiöntötte kendőjéből a gyopárt a moh-szőnyegre.

— Üljön mellé s válogassa ki a szebbeket.

— És te?

— Üljön le!

Iván leült, Magda pedig nevetve szaladt föl egy közel eső sziklacsúcsra s annak a legszélére leülve, el kezdte bontogatni haját.

— Magda! az istenért! mit csinálsz? — Leesel! — kiabált Iván s föl akart kelni, hogy utána siessen.

— Ne jőjjön utánam, mert leugrom! fenyegetőzött a leány, fél testével a meredek oldalon kihajolva.

— Nem, nem megyek utánad; hanem megyek a meredek oldalon, hogy le ne ugorhass.

Magda rázta a fejét és nevetett.

— Zergének kell annak lenni, aki azt meg akarja tenni!

— Mit adsz, ha feljutok hozzád?

Magda összecsucsoritotta piros ajkait s szemeit behunyva Iván felé nyujtotta a fejét, mintha egy csókot akarna kiállani. Aztán elfordult és bontogatta tovább a haját, anélkül, hogy hátra tekintene.

(Folyt. köv.)

ARANY JÁNOS EMLÉKEZETE.

Irta és a Petőfi-társaság közgyülésén, 1883. január 6-án felolvasta

NÉVY LÁSZLÓ.

Közel három hónapja már. Hosszú idő a fájdalom viselésében, de rövid arra, hogy a szív belenyugodjék a mulandóság kényszerűségébe. Közel három hónapja már, hogy Arany Jánost sirba tettük, s még látjuk a könnyes szemek ezreit, halljuk a koporsó dübörgését a nehéz hantok alatt s érezzük a kin nyilalását, mely tagadni látszik az idő gyógyitó hatalmát. Keressük a gondolatot, mely felemelje lelkünket, a vigasztalást, mely enyhületet ád a sebhedt szivnek, és nem találjuk másban, mint abban, a mit ő maga mondott: Bölcs Isten az, ki rendel..... És a bölcs Isten azt rendelte, hogy a nagyok legnagyobbikának is legyen mulandó része, de a szellem diadalmasan kel ki a földi rögből, s fennen hirdeti a halhatatlanságot! És ime! érezzük, tudjuk, hogy ő most is a mienk; és az lesz örökké; azok a dicső müvek, melyekből az örök szép, jó, igaz eszméinek fénye árad reánk, az ő halhatatlan szellemének formái, költészetének varázsa hatja át szivünket — lelkünket, s az emlékezés nemcsak a halott iránti kegyelet kifejezése lesz, hanem az örökéletű költő magasztalása.

Igy ünnepelik és fogják ünnepelni Arany János emlékezetét mindenütt, a hol magyar szív dobog. Igy ünnepeli azt társaságunk is.

Arany János társaságunk tiszteletbeli tagja volt. Az a szerény, de a nemzeti müveltség ügyeért tőle telhetőleg dolgozni akaró irói kör, mely Petőfi fényes nevének aegise alatt alakult társasággá, Aranynak, Petőfi benső barátjának, érdemben és dicsőségben osztályos lélekrokonának részvéte, javallása nélkül nem nyerte volna meg felavatását a munkára. És ő nem tagadta meg tőlünk a részvétet. Örvendett az ifjabb irói nemzedék törekvésének; méltányolta buzgalmát; bizalommal, igaz szeretettel kértük őt, s ő a nagy, szeretettel fogadott bennünket, kicsinyeket. Azt az őszinte, mély hódolatot, melylyel szellemének adóztunk, azzal viszonozta, hogy barátjainak tekintett bennünket s büszkékké teve arra, hogy azt az irodalmat szolgálhatjuk csekély erőnkkel, melyet ő lángelméjének annyi remekével gazdagitott! Ismertük őt, mint embert; csodáltuk szivjóságát, nemeslelkűségét, mint erényeit; a szerénységben, a nagy jellemek ezen, egyszerü polgári öltözetében is éreztük azt, a mit koporsója felett egy könnyező szónok mondott róla, hogy ő emberi mértékkel mérve tökéletes vala. Oh vajha méltó kifejezést tudnék adni ez ünnepélyes órában azon érzelmeknek, melyeket e ritka nagyság emléke ápol kebleinkben? Vajha az emlékezés méltó lehetne ő hozzá. Gyengeségem, csekélységem tudatában állok a helyen, melyet annyiszor szentelt már fel a kegyelet templomává a szónoki müvészet. Nem álszégyenkezés mondatja velem e szavakat; kifejezői azok annak a megdöbbenésnek, melyet társaim bizalma okozott, midőn a megtisztelő kötelességet rám ruházta. Érzem, tudom, hogy sokra, erőmet tulhaladó feladatra vállalkozám, ha arról volna szó, hogy én füzzek méltó koszorút a nagy költő és ember emlékezetének, s épen azért, szerényebben fogtam fel kötelességemet. Ugy gondolám, s ez meggyőződésem e percben is, hogy a legegyszerübb szó, a minő az igaz érzelemé szokott tenni, elég lesz arra, hogy az önök lelke maga fesse és szinezze ki a fenséges képet, hogy saját szivökből buzogjon fel a hálás kegyelet azon férfiu iránt, a ki dús élte kincsét nemzetére, mireánk költé, azt a kincset, mely nem fogy az idővel, a használattal, sőt a nemzeti müveltség ápolása alatt hatásában gyarapodva száll át a késő maradékokra.

Önök ismerik Arany életét és munkásságát, melynek nagy részéről baráti kérelemre ő maga vetett papirra örökbecsü képet. Az igaz kegyelet érdeklődésével olvastak róla, magasztos egyéniségéről számos vonást, melyekből oly tisztán kialakul bámulatos jelleme. Ismernek tudományos müveket, tanulmányokat, értekezéseket, melyek Arany müveivel foglalkoznak, Arany szellemének mélységeit kutatják, alkotásaiból a müvészet törvényeit állapitják meg, eszméiből a gondolatok egy uj világát állitják össze, nyelvéből a költői szépségeknek, a magyarság kincseinek dusgazdag gyüjteményét, az eredeti szólásmód mintáit rakják össze, fennen hirdetvén a költőnek, a gondolkodónak, a müvészetté emelt népiesség, a hamisitatlan magyarság leghatalmasabb képviselőjének korszakos jelentőségét. Ime! nem kell az emlékezetnek fáklyát gyujtania, hogy bevilágitson a feledés éjébe; nem kell hivatkoznia a jelenkor igazságos itéletére, hogy

az igazi érdemnek elégtételt szolgáltasson más idők elfogultságáért, vagy hálátlanságáért. A mi emlékezésünk tiszta, lélekemelő összhangja lehet érzelmeinknek, ha a nagy ember, költő és tudós életpályáján végig tekintünk.

Arany János szegény pórfiuból lett a magyar nemzet büszkesége, örök dicsősége. Születéshelye az egykori szabad hajdufészek, Szalonta, Bihar megyében; családja még I. Rákóczy Györgytől nyerte a nemességet, de a kiváltságokat idővel elvesztette, mert erdélyi fejedelem adta őket; s igy midőn 1817-ben március 2-án beköszöntött a kis házba az istenáldás, a jogtalan nép tömegébe hullott le az istenségnek egy fénysugara. Isten áldása volt a gyermek a szegény viskóban, melynek örömeit, egy rég férjhez ment leányt kivéve, sorra elszedte a halál. A már öregülő szülők életének kietlenségében egy csodás virág sarjadt fel, s a csendes hajlék paradicsommá lett. E gyermek volt szülőinek egyetlen reménye, vigasza; szerették őt az öregség minden vonzalmával; őrizték, mint szemök fényét nemcsak testi sérelmektől, hanem a lelki mételytől, annak még közelségétől is. Mély vallásosságukat átplántálák a zsenge szivbe, szent énekekkel, a szentirással táplálák a gyermeki lelket, s mint ő maga mondja, szentegyház vala a kis bogárhátu viskó, hol füle soha egy trágár szót nem hallott, nem levén benne a kis családon kivül senki is. E helyzetben a gyermek lelke korán vett komoly irányt. Tanulékonysága csodaszerü volt. Emlékezetét meghaladó idő előtt hallásból megtanulta a zsoltárokat és a szentirás vonzóbb részeit; értelmes, irástudó atyjától hamuba irt betűkön már 3—4 éves korában megtanult olvasni, s e tudományát ugy használta, hogy mire hat éves korában eljutott oda, hová epedve vágyakozott, — az iskolába, már némi olvasottsága is volt. Olvasta, a mi keze ügyébe esett; de leginkább a bibliai történetekhez és a ponyvairodalom termékeihez vonzódott. Ime a leendő költő első lépése a betük világában, azé a költőé, kinek müveiben oly tiszta fényben ragyog az erkölcsiség, s a ki a ponyváról oly drága gyöngyöket tudott felszedni!

Az iskolában már a felvételnél első helyre jutott, s e helyet mindvégig megtartotta. A szerény emberek legszerényebbike látható örömmel emlékszik vissza önéletrajzában e korra, midőn a többi osztályok tanitói, a felsőbb osztályok növendékei, sőt külső emberek is csodájára jártak, s productióiért, egyebek közt a diákos apjától tanult latin Pater noster és Credo elmondásáért, krajcárokkal jutalmazák. — A tanulás kitünő sikerrel haladt. Mohó vágygyal olvasta, a mihez hozzájutott. Más körbe, egy gyönyörü idyll keretébe áthelyezve, maga magát festi a költő abban a nagyobbik fiuban, a ki olvas . . . . .

. . . . nem ügyelve másra;
E fiuból pap lesz, akárki meglássa!
Legalább igy szokta mondani az apjok,
Noha a fiu nem imádságon kapkod:
Jobban kedveli a verseket, nótákat,
Efélét csinálni maga is próbálgat . . . .

Mikor a grammatikai osztályba jutott, tehát 11—12 éves korában, ismerte, a mi Szalontán kapható volt: Gvadányit, Haller János Hármas istoriáját, Décsi Osmanographiáját, Fortunatust, minden apróságot, a ponyvairodalom egész özönét, s már ekkor a könyv-, de különösen a versirók voltak eszményképei, s ő maga is rimelgetett iskolai és játszás közti kalandokról. A poetikai osztályban saját szavai szerint már „halomra irta verseit“, s a szalontai világban hires kis poeta volt.

Nagyon érdekes fejlődésének ismerése szempontjából önéletrajzának az a része, mely e korbeli irodalmi tanulmányairól szól. A honi költészet uj iskolája, tudniillik Kisfaludy Károly, Vörösmarty és társaik költészete már akkor, 1831-ben teljes virágzásban volt; de ő még nem ismerte. Tanitói, a kik Debrecenből kerültek ki, Csokonait, Debrecen fiát és büszkeségét állitották eléje példányképül, s a gyermek-ifju „igen szerette“ Csokonait. Egy másik debreceni iró, Kovács József, kinek tehetsége a hibátlan rimek kovácsolásában culminált, csak ez oldalról keltette fel bámulatát. Maga mondja, hogy egyik tanára, Kovács Pál társalgásának, utmutatásának, tanitásának sokat köszönhet a tájékozódásban, de az is bizonyos, hogy az ifjunak biztos érzéke volt az igazi költészet iránt. Szász Károly irja róla, hogy Arany később is szeretett gúnyolódni a debreceni iskola s kivált a Kovács József rimelési módjával. Egyéb olvasmányai a római classicusokon kivül, kiket iskolai kötelezettségén felül terjedelmesebben és behatóan tanulmányozott, főkép a régibb magyar elbeszélések, köztök Dugonics regényei, s a

világirodalomból Tasso Megszabaditott Jeruzsáleme, Tanárky gyarló prózai fordításában, Milton Elveszett paradicsoma Bessenyei Sándor, Voltaire Henriása Péczeli József fordításában valának. Gyarló volt a forma, melyben a külföld nagy szellemei hozzá szólottak, de hogy e szellemek ugy is fejlesztőleg hatottak reá, a későbbi nagy magyar epikusra, az kétségtelen. Első tünemény rá nézve az uj világból a „Lant", és egy kötet „Aurora" volt. Az előbbi jelentéktelen vállalat, de az Auroráról tudjuk, mi mély nyomokat hagyott irodalmunk fejlődésében. Az „Aurora" képviselte azt az irányt, mely a nyelvujitás vívmányaival, választékos kifejezésmódjával, a modern európai költészet formáival nemzeti tudatot és törekvést egyesitett; természetes, hogy ahhoz képest, a mit az ifju Arany addig magyarul olvasott, az „uj tünemények" igazán azok voltak. Tárgy, kezelés, hang, nyelv, izlés, szin, — minden uj volt neki, s rá nézve, a ki eddig oly annyira különböző szellemi ételekkel táplálkozott, ez az „uj modor" inkább elidegenitő, mint vonzó vala. A költőnek ez a vallomása sejteti velünk, hogy ő, ha kiveszi is magának a részt az uj irodalom tanulmányából; ha méltányolja is azt a rendkivüli hasznot, melyet költészetünk s vele a magyar szellem az uj irány bajnokainak köszönhet, az elért eredménynél nem áll meg; nem fognak nála kárba veszni sem gyermekkora benyomásai, sem első, hogy ugy mondjam, parlagi irodalmi tanulmányai; mint nem hatástalan rá nézve az uj szellem; hanem a szép, jó, igazán nemzeti az ő lelkében fog teljes, fenséges egészszé olvadni, s a költészetben ő fogja előteremteni az ideált, a mai kor müvészi gondolatainak megtestesülését.

Arany János szülővárosában végezte a gymnasium hat osztályát. Hogy szegény szülőit a költségektől megkimélje, s valamicskét keressen is a következendő collegiumi életre; az utolsó években kisebb gyermekeket tanitott és az iskolába ment lakni. Csekély volt a jövedelem, csekély a megtakaritás, ugy, hogy midőn Debrecenbe ment tanulmányait folytatni, pénze alighogy a beöltözés költségeit fedezte. Hazulról nem várhatott semmit, de nem is kért. Azt a kis házat, azt a néhány köblös földet kellett volna pénzzé tenniök az öregeknek, hogy fiokat támogathassák. S a fiu megborzadt a gondolattól is, hogy ilyen áldozatot kivánjon tőlök; másrészről azonban az önfentartás nehézségei, a sanyarú jövő képzelete ijesztgeték. Ne csodálkozzunk rajta, hogy nem mert szembeszállni vele. A szinte aggodalmas, kényeztető szülői szeretet szárnyai alatt felserdült ifjuban nem fejlődhetett ki még az az erély, mely az élet küzdelmeiben szükséges. Arany elcsüggedt, kedvét veszté a tanulástól; — de nem veszté el minden hitét a jobb fordulatban. Pénzt szerzendő a jövő tanévre, Kis-Ujszállásra ment tanitónak, hol egy évet töltött. Ez az év is nagy erkölcsi haszonnal folyt le rá nézve. Szép előmenetelt tett a német nyelvben, ugy hogy már Schillert olvashatta, s megbarátkozott a francia nyelv elemeivel. Buzgón támogatta őt törekvéseiben az iskola érdemes rektora, a későbbi ref. püspök, Török Pál, kinek válogatott hazai és külföldi müvekből álló könyvtára nyitva állt számára. Ekkor már teljes tájékozottságot szerzett az uj magyar irodalomban, s ugy látszik, a magyar hexameter zengése bájolta el leginkább, mert — mint emliti — Virgilius néhány énekét leforditotta.

Hivatalbeli buzgósága, komoly jelleme, szerénysége számos jóakarót szerezvén neki, kevés pénzzel ugyan, de sok jó ajánlattal s kilátásokkal tért vissza Debrecenbe tanulmányait folytatandó. És helyzete csakugyan tetemesen megjavult. Tanárai kitüntető figyelemben kezdék részesiteni; magántanitásért tisztességes ellátást nyert, ugy hogy anyagi gondok nem nyugtalaniták; — és ime! néhány hónap mulva, 1836. februárjában „minden anyagi és erkölcsi kényszerités nélkül" elhagyá a collegiumot, hogy oda soha vissza ne térjen. Arany belépett a Debrecenben időző szinésztársaságba. Okai e lépésre saját vallomása szerint nem egyebek, mint hogy megkapta lelkét a kalandos életpálya ábrándja; megunta az iskolai élet egyhanguságát, hosszalta az előkészületet azon pályára, melyet szülői kivánságára választandó volt: a papira. Nagyon jellemzi az ifju lélekállapotát, hogy mielőtt a szinészetre szánta magát, majd festő, majd szobrász vágyott lenni, a nélkül, hogy tudta volna, mint kezdjen a dologhoz ... Ki nem látja e homályos vágyakozásban, e türelmetlenkedésben azt a hatalmas ösztönt, mely minden igazi müvészi természetet sarkal, hogy magát, egyéniségét a mindennapi korlátolt

*

életformákból kiszabaditván, eszmék, egyetemes, világravaló gondolatok képviselője, kifejezője legyen?

Tapasztalatok mutatják, hogy az ifjukor érzékenysége, mely oly dúsan tenyésztő ágya a szenvedélyeknek, az ingerlékeny képzelődés, mely annyira hajlandó az élet komoly feladatai helyébe — a játékot, az élvezeteket állitani, sok embernek lett már átkává; a müvészi pálya dicsősége kábitó szer, mely álomképében sok agyat, sok szivet megzavart már; s jaj annak, ki e pályán az óhajtást erőnek, a lelkesedést képességnek tekinti!

Arany János nem tartozik az ilyen ábrándozók közé. Nem mint festő, szobrász, nem mint szinész, hanem mint költő lett nagygyá, mint költő, a kinek amazokban is kell laknia, hogy nagyokká lehessenek. Élete ekkori szakában, melyet maga fordulópontnak nevez, nem volt még előtte világos az ut; nem számolhatott le tisztára a sorssal, de lelkesedése a müvészet iránt ébredező erejének bizonysága. Igy fogták fel meglepő elhatározását tanárai is, és nem beszélték le szándokáról. Az egyik, az öreg Sárvári Shakspeare-t köté lelkére, s bizalommal bocsátá őt uj pályájára. És ki tudja, mily sikereket arathatott volna ezen is, ha megmaradhat rajta? Annyi bizonyos, hogy a legnemesebb ambitio vezette; mély intelligenciájának adta jelét a drámai felfogásban, midőn már ekkor eléje helyezte Bánk-bánt Stibor vajdának. A Fáncsy- és László-féle társaság erői között kitünő példákat is láthatott, s igy a sikernek elég feltétele megvolt. Midőn azonban e társaság belső cselszövény következtében váratlanul egyszerre felbomlott: Arany elvesztette minden tartalékát; gyenge sajkája a hullámos tengerre volt dobva. — Önéletrajzának itt következő részét lehetetlen mély megindulás nélkül olvasni. A társaság szétoszlása után egy ujan alakulthoz csatlakozott, mert lehetetlennek látszott akár reményeikben csalódott öreg szüleihez mennie, akár a collegiumba visszatérnie. Az elhatározás és indulás Nagy-Károly felé oly gyorsan történt, hogy Aranynak holmiját magához venni sem volt ideje, — de különben sem fért volna a szekérre. Kezdő szinésznek kis helyen el kell férnie. Nagy-Károlyból Szathmárra, onnan Marmaros-Szigetre vándoroltak. „Képzeld a nyomort! — irja Gyulainak — padon hálni, kabáttal takarózni, s kölcsön kérni ruhát, míg az ember mosat! És ez rajtam történik, kit szegény öreg szüleim minden vagyontalanságuk mellett kissé mégis elkényeztettek; rajtam, ki u. n. élelmes ember sohasem voltam, rajtam, kit éltemben minden legkisebb csekélység végtelenül affligált.“ Kedve, mint képzelhető, elment ily körülmények közt a szinészettől, annyival inkább, mert társai, nagyon is messze állottak attól az eszményképtől, melyet ő a szinészről alkotott magának. Ha már előbb fel-felszólalt lelkiismerete, midőn utána búsúló, jó szüleire gondolt, most, saját szavai szerint „az öntudat kigyói marták éjjel-nappal.“ „Magányosan bolyongék, — irja megható őszinteséggel, Sziget hegyein, az Iza partján; — elmélkedtem, vezeklettem. Egy nap, hasonló gyötrelmek közt álom ért rám, — s jó édes anyámat halva láttam. A benyomás oly erős volt, hogy többé nem verhetém ki fejemből; ellenállhatatlan ösztönt érzék hazamenni.“ De mikép? Az általa ismert uton a távolság 50 mértföld . . . Rajzoljuk-e a kiálott sanyaruságot? mint tett meg ily utat a gyermeki szeretettől vonva egy huszassal, egy zsebkendőbe kötött batyucskával hét nap alatt, gyalog? S mi várt reá otthon, az egykor boldog tanyán?! Atyját megvakulva találta! Néhány hét mulva hazaérkezte után anyja halt meg, hirtelen halállal . . . Mit tehetett a gyermek, midőn a galambősz öreg világtalan embert látta, jó társát, egyedüli támaszát siratva?! Ah, a valóság gyakran kegyetlenül bünteti az ábrándozást, s áldhatja a gondviselést, a kinek oly szilárd erkölcsi érzés jutott osztályrészül, mint a mi Aranyunknak. Elfoszlottak az álomképek, összeomlottak a dicsőség tündérvárai; de a gyermeki kötelességérzet férfiuvá avatta az ifjut, s adott neki erőt nemcsak a lemondásra, hanem a kötelezettség hű, odaadó teljesitésére is.

(Folyt. köv.)

NEMZETI SZINHÁZ.

Ida, vigjáték négy felvonásban, irta Rákosi Jenő. Első előadása a nemzeti szinházban, 1883. január 5-én.

1883. január 8-án.

Egy nagy politikai napilap szini birálója, a ki, ugy látszik, nem tartja izléstelen dolognak egyszerüen kicsinyelni a magáéval ellenkező véleményt, megtámadta azt az általános felfogást, mely a première közönségének és a napi sajtónak egybehangzó itéletében kife-

jezést nyert. E támadásban, melynek esetleges személyi inditó okait nem ismerjük, feltüntek nekünk a darab tárgyáról irt következő sorok:

„Nem tekinthetjük másnak Béla gróf (az egyik főszemély) tervét, mint uri hóbortnak. Rákosi önkénytelenül érezte, hogy ha ezen az alapon egyáltalában épülhet valami, ugy csak vigjáték lehet az. A gondolat sajátszerü tévelygése kell hozzá, ingadozás és bizonytalanság a szép alapformáinak érzésében, hogy valaki azt mondhassa: ezen az alapon csak komoly dráma épülhetett volna fel, s a szerző ott vétette el dolgát, hogy nem ilyenné formálta. Pedig szellőztették ezt az eső után való köpönyeget is s hangoztatták több felől azt a megjegyzést, bár okát adni mindenütt elmulasztották.“

Ez a kritikus kissé különösen jár el birálatában. Nem fogadja el a föltételt, melyet a szerző az expositioban kinál, hanem ő maga imputál neki egy másikat, mely Rákosinak esze ágában se lehetett. Erre a saját maga által készitett alapra támaszkodva aztán ugy következtet, hogy nagyon rosszul okoskodnak azok, a kiknek itéletében nem egy képzelt ok, hanem a szerző tisztán kifejezett thesise szolgált kiinduló pontul. Kisüti, hogy „Idá“-ban egy „uri hóbort“ a cselekvény motora, minthogy pedig „hóbortból nem szoktak kiindulni a szorosabb értelemben vett drámák“, kételkedik azok eszejárásának helyességében, a kik „Idá“-nak bármily értékü, de határozottan drámai természetü alapjából már akármilyen drámát, de komoly hangu s komikai elemektől ment drámát vártak. Szóval, előre megir egy receptet, abból állapitja meg a betegséget s megleckézteti azokat, a kik a diagnozisra nem az ő receptjéből következtettek. Persze igy sajátságos eredményekre lehet jutni.

Mert, hogy az az alap, melyen ez az egész okoskodás épül, nem igaz — hogy legelső föltevését „Idá“-nak sem egész tárgya, de sőt egyetlen szava sem erősiti meg, — szóval, hogy annak az „uri hóbort“-féle motivumnak, melyre e separatum votum érvelése támaszkodik, semmi köze a Rákosi darabjához, az a thémának rövid tárgyalásából is kitünik. A legvilágosabban szól ez annak lehetetlensége mellett, hogy Rákosi erre, a darabjában egy szóval sem emlitett föltevésre akart volna akármit is (drámát vagy vigjátékot) épiteni.

Részletezzük a tárgyat, hogy minden kétséget kizárjunk annak drámai természete felől. Béla grófnak évekkel ezelőtt szerencsétlen házassága volt; neje megcsalta, a minek az lett a következése, hogy a dolog kisülvén, a nő öngyilkossá lett, Béla megölte a csábitót s elbujdosott idegen országba, hogy léha gyönyörökben keressen feledést. Neje után maradt egy kis árvája, a kit tizenöt éves koráig elhanyagolt, mig nemesebb érzelmei fölébredtek, s haza jött külföldről, hogy gyermekét lássa, s kárpótlást nyujtson neki a tizenöt évig nem élvezett szeretet-nyilvánitásokért; azért anyát akar adni neki, szerető, jó anyát, a ki méltó rá és nevére, a kit azért nem tesz igazi feleségévé, mert nem akar adni és kérni szerelmi jogokat szerelem nélkül. Ida hozzá megy, mert anyja halála óta a nyomortól kell rettegnie, mert tud lelkesülni azért a célért, melyet Béla magasztos hivatásképp kinál meg neki, s mert végre valaha nagyon szerette azt az embert, a ki most nevet, vagyont, gyermeket kinál neki.

Eszünk ágában sincs, hogy ennek a tárgynak a megtámadhatatlanságát vitassuk; oly belső ellenmondásokat látunk benne, melyeket bármily észszerüen magyarázott is a szerző, nem tudott eloszlatni s igy nem tudta a dolgot természetessé tenni, de csakis ez a sujet lehet a birálat kiinduló pontja, mert ez foglalja magában a szerző tételét. Hol van ebben a hóbort? a komikum? hóbort-e Béla terve, mert valaki hóbortosnak látja, komédiát készit-e az elő, mert valaki a thesist komikusnak tartja? Sőt inkább; ez a tárgy — melyben öngyilkosság, ölés, szerencsétlen szerelmek, árvaság, halál és nyomor a kiemelkedő pontok — akármi, csak nem vigjátéki, s bármilyen képtelennék lássék, még mindig logikusabb, mint az a megmagyarázhatatlan „uri hóbort“, melyet az emlitett kritikus Béla gróf elhatározásában fölfedezni vél. E drámai tárgyu expositio, melynek sötét alapszinét egyetlen élénkebb, vigabb szin sem zavarja meg, csak komoly drámára készitheti el mindazokat, a kiknek a „szép alapformái iránt helyes érzékök van.“ Ebben a komor hangu első felvonásban, mely tisztán exponálja a szerző

tételét, joggal keressük a jövendő darab csiráját, előhangját, s a határozottan drámai szinezetü tétel után, melylyel megismertet, csak zavartalanul komoly hangu drámát várhatunk. Olyan igéret ez a tárgy, melyet a szerző nem tudott beváltani.

Az első felvonásban ugyan nem némul el a drámai elem; a mi e csomóból fejlődik: Ida küzdelme előkelő vendégeivel, a kik vele, mint társaságukba tolakodó idegennel bánnak; összeütközése férje kedvesével: Arabellával — még mind nem drámai természetü dolog. De már a második és harmadik felvonásban nagy tért foglalnak el a darab tulajdonképi tárgyához nem tartazó vigjátéki cafrangok, melyek egyszerre csak nyakára nőnek a nagyfejü és vékony testü, idomtalan drámának. A főúri látogatók és a cocotte jeleneteiben már elvesztette a szerző a fonalat, mely tétele bizonyitásához vezethetne.

A vigjátéki megoldás mégis előkészitetlenül érkezik. Az élére állitott helyzet, melybe Ida és Béla jutnak, midőn kölcsönös szerelmet érezve nem közeledhetnek egymáshoz, akármit sejtet, csak nem Mimike gyermekes féltékenykedési jelenetét. Még csak az kellett, hogy a Béla és Ida közti sajátságos viszony, melyről nem egyedül a meghittek tudnak, de melyet a darab egész főúri társasága oly leplezetlenül és a házassági titkok szüziességét sértőleg emleget, egy naiv féltékenység inditó okául szolgáljon. Ez nem vigjáték, hanem farce, melyet a szerző játszik el a nézö előtt. A dráma oda van.

Nem hisszük, hogy a legalább is kivételes és hálátlan tárgyat, melybe Rákosi csodálatos módon beleszeretett, könnyen lehetne jó drámai formába önteni; de bizonyos az, hogy a szerző leginkább ott vétette el dolgát, a hol a drámát, melyet tételében igért, nem fejlesztette ki egységesen, s ez által lemondott arról, hogy, ha nem is kiváló, de legalább olyan darabot nyujtson, mely az alapjában rejlő organikus baj mellett is sikerrel indithatott volna egységes, megfelelő, drámai hangulatra.

Ez magyarázza meg előttünk, hogy „Ida“ egyes meglepő gondossággal, és szépen irt részleteivel sem tudott meleg fogadtatásra tenni szert. —sz—

IRODALOM.

„Öngyilkosok“. (Irta Vértesi Arnold. Debrecen, 1882. Szerző sajátja.) Ára 1 frt. 50 kr.

Vannak emberek, s a tapasztalás bizonyitja, hogy naponta növekszik számuk, akiknek szeme a vörös szint nem tudja megkülönböztetni. Az ilyen szemet szinvaknak mondjuk, s betegnek ismerjük el. Ép igy vannak irók, akiknek szeme képtelen fölösmerni az élet vidámabb szineit, s mindenütt csak a sötétet, a gyászost, a vigasztalant látja meg. Az ilyeneket nevezzük par excellence modern iróknak, s vannak közöttünk elegen, akik épen emiatt hajlandók őket kiváltságos, felsőbb lényeknek tartani. Pedig ez is csak fogyatkozás, nagyobb és sajnálatraméltóbb a szinvakságnál. Azok, kik igazán szenvednek benne, mindenesetre részvétünket érdemlik meg, azok, akik csak kacérkodnak vele, mint divatos dologgal, nem méltók a kiméletre.

Vértesi Arnold nem ez utólsók közül való. Aki ösmeri személyét, életét, nem tagadhatja meg tőle az őszinte meggyőződést. Ha ő vigasztalannak, minden öröm nélkül szükölködőnek festi az életet, csak jóhiszemüleg cselekszik. Nagy a rokonság közte és Lenau között; mindkettőnél a szenvedésekben, keserü tapasztalatokban gazdag pálya szentesiti költészetüket, s nyomja arra a subjectiv igazság bélyegét. De azért nem kevésbé igaz, hogy az ő szemük beteg szem, hogy az ő kedélyük önmagával meghasonlott kedély, hogy az ő világnézetük egyoldalu, szükkörü és téves. Az a világ, melyet ők festenek, ép oly kevéssé hasonló az igazihoz, mint azoké a költőké, akik csak tökéletességet, csak szépet, igazat és jót látnak a földön. Az élet keveréke a jónak és rossznak, ez megdönthetetlen igazság, s az is, hogy amint nincs ember tökéletesen boldog, ugy nincs teljesen szerencsétlen sem. Épen azért valódi müvész csak az, ki az életet, mint a komornak és vidámnak vegyülékét tudja felfogni és festeni.

Az „Öngyilkosok“, e könyv, melynek minden levele könyektől ázik, a leghivebb tükre szerzője kedélyének. Vértesi egyetlen öröme az, ha a fájdalomban kéjeleghet. Csak is az ilyen tárgyak szólanak szivéhez, s sentimentalismusa annyira erőt vesz rajta, hogy többször egészen költőietlen tárgyakat választ a feldolgozásra, ha azokba subjectiv fájdalmát beleöntheti. Egy tolvaj, egy lelkiismeretlen

csaló is jó neki hősnek, el tud keseregni a sors felett, mely azokat megérdemlett büntetéssel sujtja, anélkül, hogy észrevenné, mily erkölcstelen tendentia papjává szegődik ezzel. Ő nem elbeszélő költő, alakjai csak ürügyül szolgálnak neki arra, hogy önön fájdalma szószólóivá tehesse őket. Ő érez, ő beszél helyettük, azért valamennyien egy fából faragvák és szerzőjük képére és hasonlatosságára teremtvék. Jellemezni csak önmagát tudja, mihelyt e fajtától elütő emberekre van szüksége, azonnal chablonhoz nyúl. E kötetje nem egy példával szolgálhat e nemben: a testes, végtelen udvarias miniszteri tanácsos; az elmeskedő titkár; a prózai hivatalnok; a törvényszékkel udvariaskodó, fecsegő zsidó stb. stb., megannyi régen ösmert, jórészt megunt chablonok, s nem ujabbak a népszinmüvek részeges kántoránál és jüdlirozó kocsmárosánál. Inventiója szintén csekély, ritkán egyekszik eredetiségre a mesealkotásban, közkeletü történeteket dolgoz föl, s csupán az elbeszélés módja uj nála. Álarcás lyrikus, ki csakis alanyi közvetlenségével hat.

Az alapeszme, melynek e könyv hirdetője, természetesen nem lehet más, mint tiltakozás a sors és a társadalmi rend ellen, mely alatt — mint az előszó mondja — „összeroskad annyi nemes sziv, megtörik annyi erély és hős akarat, s elvesz a sárban annyi ártatlanság és ifjuság". Érdekes, hogy a lyrai szépségekkel meg nem vesztegethető, érzelmi okok által értelmi tudatából ki nem forgatható olvasónál Vértesi épen az ellenkező hatást éri el mint a melyre törekszik. Mert hőseit, vagy hősét — amennyiben egy typus képviselője valamennyi, csupán ő tartja nemesnek, erős akaratúnak, és ártatlannak. Voltaképen nagy szavakat hánytorgató, folyton érzelmi szélsőségekben vergődő, ingatag, gyönge lelkü, elhatározásra és tettre képtelen lények azok, kiknek gyávasága gyakran boszantó. Sorsukat maguk idézik föl, büntetésük megérdemlett, sőt néha kicsiny. Épen ezért kibékitik az olvasót a világrenddel, s föltüntetve előtte, hogy a hiba megtoroltatik, megerősitik reményében, hogy az erény szintén meg fogja kapni jutalmát. Igy lesz a szerző — kár, hogy akarata ellen — oly ethikai eszmék apostolává, melyek a legnagyobb mértékben fölemelők és megnyugtatók.

Van még egy fogyatkozása Vértesinek, ami szintén alanyiságának kifolyása: az, hogy küzdelmet, lelki tusát drámailag festeni nem tud. Alakjait, valahányszor elhatározás előtt állanak, bizonyos bódultság fogja el, eltompulnak, s tehetetlenségük kétségbeejtő érzetében kábultan rohannak az örvénybe, mint az alvajárók. Ez a minden elbeszélésében előforduló beszámithatlan állapot szintén megingatja a hitet abban, hogy emberei igazi husból és vérből valók.

Az előttünk fekvő kötetben hét elbeszélés van. Az első az „Apostol" egy socialista agitátor sorsát rajzolja, ki végre odasülyed, hogy pénzért épen elveinek ellenkezőjét hirdeti. Viszonylagosan sikerültebb darab. Eleinte igaz vonásokkal van jellemezve a hős, aki ott hagyja lelkészi állását, mert nem hiszi, amit hirdet, s tür szegénységet, börtönt elveiért. Azonban amint a sors igazi megpróbáltatásnak teszi ki, amint övéi éheznek, rögtön elfogja az emlitettük bódulás, s megy a miniszteriumhoz subventiót könyörögni lapjának, mely ezentúl a kormányt dicséri. Lehetetlen alak ez is, mert az igazi apostol, aki olyan mint a beszély első részében, bizonyára inkább napszámoskodnék, mig ott nem rogyna össze a nehéz teher alatt, semhogy áruba bocsássa meggyőződését. Vértesinek kezében volt az eszköz, hogy hősét költőivé tegye, ő élődivé sülyesztette, ki nem érdemli, hogy a föld megtürje hátán.

A „Mulandóság" főalakja legalább következetes. A büszke leány nem bir elég akaraterővel, hogy megossza a szegénységet kedvesével, s zárdába temeti magát. Érdeme Vértesinek, hogy ez elkoptatott tárgyra érzelmes előadásával uj himet tudott varrni.

A „Müvész" igazán sohasem volt az. Pályatévesztett existentia, ki a festészethez való hajlamát tehetségnek vette, vagyonát elverte, s most elaljasodva, cynikussá válva, cimtáblákat festeget. Egy romantikus hölgy az ösmeretes fajtából hinni kezd e groteszk és igazi carrikatur alak tehetségében, segiteni akar rajta, de még szerencsétlenebbé teszi, mert a festő beleszeret, s megőrül azon, hogy a nő csak testvéri szeretetet és pénzsegélyt adhat neki. A megőrülés teljesen indokolatlan, ha csak el nem fogadjuk azt, amit Szomolányi ur mond, hogy szegény piktornak soha sem volt tökéletes esze. Ám akkor hol van a tragikum e sorsban, mely végre is elmebeli fogyatkozásból származik.

A „Tárgyaláson" egy fiatal kereskedő-

segédet itélnek el, ki lopott és pedig hónapokon át, hogy beteg testvérein segitsen. A Vértesi sentimentalismusa itt egészen kirugja maga alól a földet. Szivtelen háziur, szivtelen főnök, szivtelen orvos, szóval egy szivtelen világ tör megrontására a gyámoltalan ifjunak, ki bódultságában (ujra ez) végre a máséhoz nyúl. Mennyivel jobb az a világ, ahol szegényeknek ingyen rendelő orvosok, betegsegélyző és egyéb jótékony intézetek, főleg pedig olyan becsületes emberek is vannak, akik az első bajban nem válnak tolvajokká. Sajnálni kell azt a fáradságot, melyet Vértesi a visszataszitó tárgy igazán szép feldolgozására forditott.

A „Kalandor" tragikuma az, hogy egy elszegényedett báró beleunva a krumpli-evésbe, hamis kártyás társául szegődik fiatal mágnások kifosztogatására. Megfoghatatlan, hogy tarthatja szerző részvétet érdemlőnek e csalót azért, mivel nem sikerül neki nőül venni egy becsületes, szép leányt, s mivel a magas társaság, melyet zsarolni segitett, végre is kidobja köréből. Az eszme határozottan erkölcstelen.

Az „Igéret"-et a tekintetes ur teszi haldokló cselédjének, hogy lányáról gondoskodni fog. A leány a sentimentalismusban elolvadó teremtés, amilyen szerencsére paraszt-leányok között nincs. Arra a gyanura, hogy ő urának a szeretője, bódultan (ismét) rohan a temetőbe, s mikor ott ura megtalálja, ellenállás nélkül omlik karjai közé. Egy szóval sem mondja a szerző, hogy a lány szerette urát, s igy e tettét csak a kábulás magyarázhatja meg. Ura megunja, s ő elszökik az elcsapott, korhely ispánnal, a legkisebb érdeket is kiölve maga iránt azzal, hogy feltörve a pénzszekrényt, utravalóról is gondoskodik.

A „Jegyesek" utolsó, s nézetünk szerint a legjobb darabja a kötetnek. Egy fiatal ember elkápráztatva egy szép leány érzéki bájai által, megfeledkezik pillanatra kedveséről, kihez igazi szerelem csatolja. Mámorából kiocsudik ugyan, belátja, hogy a szép, de szellemtelen leánynyal boldog nem lesz, de nem léphet vissza, mert már jegyesévé tette azt. Egyszerü bájjal festett, költőileg is megindító történet, melyben még az el nem maradható bódulás is felfogható.

Az „Öngyilkosok"-at nem tárgya, hanem előadása teszi becsessé. Vértesi nagy mértékben birja az érzelmes, hangulatkeltő előadás titkát. Néha a legegyszerübb eszközökkel nagy hatást ér el, egy mondat, egy szó föltárja nála az emberi szív mélységeit. Természetesen ő rá is áll, ami a modern irókra általában, hogy a gondolatokat és érzelmet ugyszólva beleönti az olvasóba, ki önmaga tétlen marad, s a könyv végén látja be, hogy tulajdonképen nem tett egyebet, csak olvasott. Egy német aesthetikus az ily irókat szellemi dajkáknak mondja, kik előbb maguk rágják meg az ételt, mielőtt a csecsemőnek nyujtanák.

A könyvnek folytatása is lesz, melyre mint az utószóból kitetszik, jobban fog illeni a közös cim, mint a mostanira. Öngyilkosok, kik életben maradnak, nincsenek. Ez a cim keresett, s tulajdonkép nonsens.

KARLOVSZKY ENDRE.

A „Történelmi tár" ez évi első kötete (január—máciusra) már elhagyta a sajtót. Az akadémia történelmi bizottságának és a történelmi társulatnak közös folyóirata, melyben okiratokat publikálnak. E kötetben közli Szilágyi Sándor az Absolon külföldi követségeire vonatkozó okiratokat 1676—1680-ból. Érdekes és uj adatok. Absolon Dániel a későbbi áruló, kezdetben nagy buzgalommal szolgálta a kurucok ügyét, s közbejárt a segitség érdekében a lengyel és francia udvaroknál. Mily tevékenységet fejtett ki, mint folytak az alkudozások, részletesen feltüntetik a marosvásárhelyi Teleki-féle levéltár okiratai, s ezekből az is kiviláglik, hogy Teleki Mihályt egyenesen francia kivánságra választották meg a bujdosók vezéreül. A magyar történet ama mozzanatairól, melyek Absolon küldetésével összefüzvék, nem sokat ismertünk eddig, Absolon e szereplése pedig teljesen ismeretlen volt. Ekkép az okiratok (kevés kivétellel magyar nyelvüek) becses adalékot képeznek. Wenzel Gusztáv folytatja az okmánytár közlését a Fuggerek nagykereskedésének történetéhez; Szádeczky Lajos az Erdély történetére vonatkozó levelekét az 1599—1601. évekből. Gergely Sámuel pedig adalékokat szolgáltat Bethlen Gábornak a portához való viszonyához. Koncz József az udvarfalvi Rozsnyay-féle családi levéltárból Rozsnyay Dávidnak, az utolsó török deáknak fogságát és kiszabadulását magyarázó leveleket tesz közzé 1679—1682-ből. Ezek után müvelődéstörténeti adatok következnek. Thaly Kálmán már a harmadik közleményt adja II. Rákóczi Ferenc udvarának müveltségi viszonyairól. Békési Emil a nagyszombati kalmár céh 1547-ki szabályzatait mutatja be, Pettkó Béla Kassa város 1643—44-iki kincstári jegyzékét. stb. Még egyéb apró közlemény is van a történetkedvelőkre nézve érdekes kötetben.

„Telegraf" cimü lap indult meg, mint szak- és közérdekü ismereteket terjesztő közlöny a telegraf, telefon, villanyvilágitás s egyátalán a villamosság mindenféle alkalmazásának köréből. Szerkeszti és kiadja Rácz Sándor. Megjelenik egy hóban háromszor másfél iven, boritékkal. Előfizetési ára egész évre 6 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr. A megrendelések zöldfa-utca 2. szám alá intézendők.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria" könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállítása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei, az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak ismént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf Zichy Géza
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA.
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötives füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ müveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolya- ☞ mot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszűkebb jövedelmű egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

Előfizetési felhivás

a

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG KÖZLÖNYE.

V-dik évi folyamára.

A „Koszoru“ jövőre is a Petőfi-társaság közlönye lesz, de ez évtől kezdve már, nem mint eddig havonkint egyszer, hanem minden héten rendesen bekopogtat olvasóihoz.

Társaságunk reméli, hogy az a diszes kör, melynek rokonszenvét megnyernie sikerült, csak örömmel fogadja bizalmas régi házi barátjának sürübb látogatását. A „Koszoru“ pedig azzal viszonozza a szives látást, hogy jövőre sem feledkezik meg előkelő közönségének magasabb igényeiről, s folyton arra törekszik, hogy midőn a magyar szépirodalom termelésének szinét, javát adja át, ugy tartalomban, mint formában a nemesebb izlésnek legyen képviselője.

A „Koszoru“ közöl elbeszéléseket, évenkint 2—3 rövidebb regényt, költeményeket, széptani, müvelődéstörténeti dolgozatokat, kalauzolja a közönséget olvasmányainak megválasztásában, sőt figyelmét ezután a szinházakra, hangversenytermekre s a közmüvelődési társulatok tevékenységére is kiterjeszti, hogy minden tekintetben hü tükre lehessen szellemi életünk hullámveréseinek.

Munkatársai lesznek a Petőfi-társaság tagjai s kivülök mindazok az irók, kik egy tartalmasabb szépirodalmi vállalatnak fölvirágozását közmüvelődési érdeknek tekintik.

Folyóiratunk átalakitása nem csekély anyagi áldozattal jár; ezért egész bizalommmal kérjük eddigi előfizetőink s általában a müveltebb magyar olvasók szives támogatását. Ők tudhatják legjobban, hogy a szépirodalom, melynek müvelésén fáradozunk, nem csupán a szórakoztatásnak eszköze; de egyuttal gyujtó szikrája a honszeretet lángjának, vezére a szivnek, kedélynek s mint ilyen valóságos közmüvelődési tényező, melyet elhanyagolni vétkes mulasztás.

Mi bizunk a magyar értelmiségben, hogy pártfogásába veszi a Petőfi-társaság „Koszoru“ját, mely négy évi pályafutása alatt, ugy hisszük, elég jogcimet szerzett arra, hogy ezt a támogatást megvárhassa.

Budapest, 1883. január hó elején.

A „Petőfi-társaság“ nevében.

SZANA TAMÁS
titkár.

JÓKAI MÓR
elnök.

KIADÓI SZÓ.

Midőn a „Koszoru“ kiadására vállalkozom, kedves kötelességemnek tekintem, hogy azt gazdag tartalmához illő diszes kiállitásban nyujtsam a magyar olvasó-közönségnek.

A lap uj évtől kezdve minden vasárnap két iven, szines boritékkal jelenik meg s havi mellékletei, mint eddig ugy ezentul is, müvészi kivitelü arcképek lesznek.

A „KOSZORU“ LŐFIZETÉSI ÁRA:

Egész évre	8 forint.
Fél évre	4 forint.
Negyedévre	2 forint.

Azok a lelkes irodalombarátok, kik a vállalat három évi támogatására kötelezik magukat, pártoló tagjaivá lesznek a Petőfi-társaságnak, mint ilyenek — az alapszabályok értelmében — oklevelet szerezhetnek.

A gyüjtőknek 8 előfizető után 1. példánynyal szolgálok.

Az előfizetési pénzek kiadó-hivatalomba (Budapest IV. váci-utca 1.) küldendők.

AIGNER LAJOS
kiadó.

70.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

3. szám. 1883. Január 21.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Ada (elbeszélés). Irta Bodon József.
Egy uj sirnál (költemény). Irta Tóth Endre.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Arany János emlékezete. Irta Névy László.
Irodalom. — Veresohagin képei. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes szám ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**„Petőfi első szónoklatára“**) vonatkozólag, Dr. Vutkovich Sándor, pozsonyi kir. akadémiai tanár közli velünk, hogy Petőfi, illetőleg akkor még Petrovics 1842-ben, nyárhó 30-án szavalta Szalkay Mátétól az „Ólmos botok“-at a pápai megyeház termében, a pápai főiskolai képző társaság második évi örömünnepe alkalmával. Ugyanekkor szavalta még a „Liszt Ferenchez“ irt ódát Vörösmartytól, Petrics Somának „Viszontorlás“ című első jutalmat nyert beszélyéből pedig mutatványt olvasott föl. Nevezetes ez örömünnep még arról is, hogy az ifju költőnek két balladáját szavalták. A „Lehel“ címűt (mely dicséretet nyert) Kis János, a „Szin és való“-t (mint jutalmazottat) Kozma Sándor. A programm érdekes voltánál fogva bizonynyal érdekli az irodalomkedvelőket; azért V. azt hiven lemásolta Petőfi egykori barátjának Tóth Istvánnak, (ki szintén közremüködött) nyomtatásban őrzött példányáról, mely igy hangzik:

Örömünneprend. 1. Jegyzői előadás a társaság ez évi munkálatáról. 2. Szavalások és felolvasások: — 1. „Lengyel keservek“ jutalmazott dalok Ács Károltól, szavalja Tóth István. — 2. „Lehel“ dicséretet nyert ballada **Petrovics** Sándortól, szavalja Kis János. — 3. Mutatvány Jókay Móric „Tüz és viz“ című másod jutalmat nyert beszélyéből, olv. Dömjén. — 4. Magánbeszéd Bárány Gusztáv „Keresztény és pogány“ cimü beszélyéből, szav. a szerző. — 5. „Petike“ Vörösmartytól, szav. Kis Gábor. — 6. Mutatvány, Kerkapoly Károl jutalmat nyert értekezéséből, ezen feladatról: „Fejtessék ki töredékesen honunk hátramaradása egyéb országoktól, s mik ezen hátramaradás okai?“ olv. a szerző. 7. „Büvölt lantos“ Dömjén Ferenctől, szav. Salkovics Károl. — 8. „Özvegy“ Vörösmartytól, szavalja Pap Dénes. — 9. Mutatvány Petrics Soma „Viszontorlás“ című, első jutalmat nyert beszélyéből, olv. **Petrovics** Sándor. — 10. „Falusi kislyány Pesten“ Czuczortól, szavalja Petrics Soma. — 11. „Sirdalok“ dicséretet nyert lyramü Ács Károltól, előadja a szerző. — 12. Mutatvány Bárány Gusztáv „Szerelem és halál“ című beszélyéből, olv. a szerző. — 13. „Élő szobor“ Vörösmartytól, szav. Ács Károl. — 14. „Ólmos botok“ Szalkay Mátétól, szav. **Petrovics**. — 15. Mutatvány Tatay Samu dicséretet nyert értekezéséből, a fent nevezett feladatról, olv. a szerző. — 16. „Szin és való“, jutalmazott ballada **Petrovicstól**, szav. Kozma Sándor. — 17. Mutatvány Lantay Sándor „Lovag szerelme“ című dicséretet nyert beszélyéből, olv. a szerző. — 18. „Holdhoz“ Vörösmartytól, szav. Pap Dénes. — 19. „Búcsú“ B. Eötvöstől, szav. Parrag Gábor. — 20. Istenitélet“ beszély Jókay Móricról, olv. Bárány Gusztáv. — 21. „Liszt Ferenchez“ Vörösmartytól szav. **Petrovics**.

* (**Stanleyről**), a hirneves afrikai utazóról a „Times“-nak a következőket irják: Alapos gyanuokok forognak fenn, hogy Stanley Lissabonból már néhány hét előtt Congoba elutazott. Hirek terjedtek volt el betegségéről, mely Párisban és Nizzában utólérte és Spanyolországba kellett mennie üdülés végett; de ez mind csak csel, hogy valódi célját rejtegessék. Mert nem hihető, hogy a nagy erélyü utazó nyugodtan nézhetné, hogy roppant fáradozásai és kutatásainak gyümölcseit mások leszedjék. Minden valószinüség amellett szól, hogy ha de Brazza, kinek pénze és kisérője van elég, megkisérlené rálépni arra a területre, melyet Stanley némileg saját birtokául tekint, a francia kutató heves fogadtatásra lehet elkészülve.

* (**Ajándék a nemzeti muzeum képtárának.**) Gyárfás Jenő „Tetemre hivás“ cimü nagy kompozicióját, mely a mücsarnok 1881-iki kiállitásán a társulati dijat nyerte és mely a bécsi nemzetközi mükiállitáson is nagy feltünést keltett, a nemzeti muzeum képtárának ajándékozta. A nagy festményt már kicsomagolták, de felállitása alig lesz a jövő hét előtt eszközölhető, mert az értékes keret a szállitás alatt megsérült.

* (**A párisi magyarok**) mult héten tartották meg egyletök rendes évi közgyülését, melyen a tisztujitás következő eredményre vezetett: elnök lett Zichy Mihály, alelnök Ciriák, titkár Arányi Miksa, jegyző Huszár Imre. Egyszersmind elhatározták, hogy az egylet február 4-én saját betegápoló intézete javára a Palais Royal Véfour nagytermében hangversenynyel, tombolával s tánccal egybekötött estélyt rendez.

* (**Pályadij elbeszélésre.**) A Révai-testvérek, mint a „Jó könyvek“ népies irodalmi vállalat kiadói, 250 franknyi pályadijat tüztek ki egy kis elbeszélésre. A fölhivás igy szól: „Alólirtak, mint a „Jó könyvek“ népirodalmi vállalat kiadói, erkölcsi kötelességüknek tartják e vállalat füzetei között már a legközelebbi időben egy oly füzet közrebocsátását, mely a népet a pálinkaivás káros hatásáról meggyőzze. E czélt legjobban az által vélik elérhetni, ha a pálinka romboló hatása egy érdekfeszitő és erkölcsi tanulsággal biró elbeszélés kéretén belől költőileg feldolgoztatik. Ez okból pályázatot hirdetnek alólirt kiadók oly elbeszélésre, mely népies hangon tartva, fenti cél elérésére szolgál és a „Jó könyvek“ keretébe beleillik. A pályázat külső feltételei a következők: A pályázó mü terjedelme 1, legfeljebb $1\frac{1}{2}$ ivnyi lehet a „Jó könyvek“ alakjában. A pályázó mű idegen kézirással irva és szerző nevét rejtő jeligés levélkével ellátva, legkésőbb 1883-ik évi március 31-ig küldendő be alulirottak könyvkiadó hivatalába (Budapest IV. váci utca 11. szám.) A dijkoszoruzott mü 250 frank jutalomban részesül. A beküldendő müvek birálatát Győry Vilmos, Komócsy József és P. Szathmáry Károly urak voltak szivesek elvállalni. A pályanyertes mű a pályadij kifizetése után alulirt kiadók tulajdonát képezi. Budapesten. 1883. jan. 5. Révai testvérek könyvkiadóhivatala.“

KOSZORU

3. szám. 1883. Január 21.

A D A.

— Elbeszélés. —

Irta: BODON JÓZSEF.

I.

Hatalmas zivatar tört ki a főváros felett. Villám villámra gyult, a zápor széles barázdákban zuhogott a csattogó fellegekből. Öreg Dunánk felborzalt hullám-sörényét rázta, mocskos viztornyok csapkodták a partok kövét.

— Ereszd le a függönyt Bélám. Félek.

— Mitől édes kis bohóm?

— Oly szörnyü ez a dörgés. Egész testemben reszketek tőle. Csak most ne tört volna ki a vihar.

— Miért?

— Nem tudom.

— Babonás vagy, Ada?

— Egy kicsikét, de nagyon kicsikét. Ne nevess ki érte, most ne.

— Hát holnap megtehetem?

— Akkor nem bánom.

A férfi édesen mosolyogva ült mellé a pamlagra és szőke fürtös fejét gyöngéden vonta a vállára. Csendes, suttogó hangon csevegtek, mintha két madár csicseregne puha fészke szélén.

— Nem hoztam magammal semmit.

— Kell-e egyéb nekem, rajtad kivül! Oh! édes, édes Ada, ha szivembe láthatnál, én nagyon boldog vagyok.

— Még most is ugy reszketek. Kertünkből egy rózsát szakitottam le. Elhoztam neked. Sokszor visszanéztem a házra; mindig kis szobámat láttam, meg téged s lassan jöttem.

— Min gondolkoztál?

— Nem tudom, gondolkoztam-e; lelkem valami vágytól remegett; néha megálltam, még vissza is mentem egy kicsit.

— De nagyon kicsit, ugy-e?

— Egyszer igen sokat; talán husz lépés is volt.

— Husz . . . lé . . . pés?

— Bizony! . . . De megint kinevetsz! Bohóságokat beszélek, ugy-e?

— Nem, édes Ada; értem én azt a husz lépést nagyon.

— Mondd, Bélám, mi a bün?

— Lopni, csalni, rabolni.

— Több bün nincs?

— De hát mért kérdi ezt az én kis Adám?

— Eszembe jutott.

— Más oka nincs?

A piros, égő arc felsimult a férfi arcához s nem felelt semmit.

Az ablakok függönyén át beszürödött a meleg napfény s a falon arany csikok rezegtek.

Kinyitották az ablakot s egymás mellé könyökölve nézték a szőke Dunát, mely ismét csendesen hömpölygött ágyában. A parton sétálók raja nyüzsgött fel s alá; a tarka, hullámzó képre egy széles, ragyogó szivárvány hintette fényét; mint valami pompás szalag borult keresztül a vén Gellért ormán, és üde fénynyel vonta be az öreg hegy méltatlan koronáját.

— Az a mi életünk képe — szólt Béla a szivárványra mutatva.

— Nem lesz több zivatar? Ugy érted?

— Ugy. Vagy ha lesz is, kisüt a szivárvány utána.

Egy férfi kivált a sétálók tömegéből s szinházi látcsövén erős kiváncsisággal szemlélgette az ablakot. Aztán közelebb-közelebb jött, mintha önkénytelenül vezetné valami.

— Erős a fény, szólt Ada halkan és elhuzódott az ablakból.

II.

Hol fehér hattyuk eveznek az orrot boszantgató tavon; hol savanykás képü csehek rikatják avas kintornájukat: hol nyalka bakák ültetgetik ördög motóllára kicsipett babájukat; hol „végeladást“ ordit két csomag gyufájára a kócos gyerek, (de leendő házi ur;) hol pereces inasok versenyben sivitanak fülhasgató trombitájukon; hol termetes, puha husu szakácsnők izzadva, lihegve kapkodják a labdát; hova a főváros vasárnaponként kiönti tarka népét: egy szóval a városligetben nyaraltak Béláék.

Félreeső helyen, lombos hársaktól elfedve állt a nyárilak: az önfeledt boldogság, mámor kicsinyke tanyája.

Eszti néni (istenfélő, kegyes vén asszony) vezette a háztartást, Jani segitségével, a kit minden vasárnap templomba küldözgetett. „Ha én nem szabadulhatok, legalább te menj el Jani.“ És Jani el is ment szivesen, de mikor haza jött, mindég erősen kerülgette az öreg asszonyt, mert Janiból keményen dőlt az ital szaga.

— Ki prédikált Jani?

— A káplán.

— Hisz az elmult vasárnap is az papolt. — Az öreg gyanusan pillantott Janira.

— Vagyis nem a káplán, a pap predikált, néném asszony.

— Mi volt a textus?

— A textus, a textus? azt bizony szépségesen elfeledtem. Ilyen ez az én sütni való eszem.

Ada szeretett kisétálgatni a liget árnyas fái közé.

Falun nevekedvén, ujság volt előtte a kép, mely számtalan változatban tarkállott a liget tágas gyepén. Puha karját a Béláéba öltve, olykor sötétig is elbolyongott a nyüzsgő sétányokon. Gyermekies kiváncsisággal bámult meg mindent; a hintát, melyben ábrándos szobalányok repülnek, hátravetett nyakkal; a megyvizest, ki rekedtségig orditja magát portékája mellett; a vén koldust, ki egy hurú, rokkant hegedűjén kalapjába rijja a krajcárokat.

Mig ő gyönyörködött, észre sem vette, hogy ő benne meg mások gyönyörködnek. A visszaforduló férfi arcok, a meglepetés egy-egy önkénytelenül kiszaladt hangja — észrevétlenül maradtak előtte. Csak egyszer ütődött fülébe ez a szó: gyönyörü. És Ada mosolygott, jobban oda simult Bélához, ránézett és két ragyogó szeme azt mondta: tied vagyok.

Fürödtek a boldogságban, mint két öntudatlan gyermek a nap sugaraiban. Az élet örömét, kéjét mámoros ajakkal szürcsölték; a hetek, hónapok röpke szárnyon illantak tőlük. Béla egy percre sem hagyta el kis otthonukat, pedig hozzá volt szokva a társasághoz. Most nem ment sehová, őket sem látogatta senki.

— Nem vágyódol valahová menni, Bélám?

— Nem, édesem.

— Pedig te szeretted a társaságot és a férfinak talán szüksége is van reá.

— Legboldogabb vagyok itthon.

— Szemrehányást tennék magamnak, ha miattam nélkülöznél valamit, a mihez szokva vagy. Légy őszinte.

— Talán megforditva áll a dolog s Ada unja már magát.

— Te csuf ember. Hogy mondhat maga ilyet? — És meglegyintette az arcát finom mutató-ujjával.

— Ez is azt bizonyitja, hogy igazam van, hogy . . .

— Ne beszéljen . . . és szájára nyomta puha, kis kezét. — Hanem mondanék valamit, ha ki nem nevetne érte.

— Mit?

— Igérje meg, hogy nem nevet ki.

— Igérem.

— Még csak nem is mosolyog.

— Nem is mosolygok.

— Jól van. Hát tudod kedves Bélám ugy-e, hogy én falusi lány voltam.

— Tudom.

— Aztán minden vasárnap elmentem a templomba imádkozni.

— Azt nem tudom.

— Itt pedig még nem voltam egyszer sem.

— Ezt tudom.

— Hát vigy el engem ma a templomba

— Készen vagyok.

Temérdek nép ácsorgott a templom ajtajában, mikor oda értek. A szenthely belseje még üres volt, csak a viaszgyertyák lobogtak a csendes félhomályban s a góth-ives ablakok párkányán nehány galamb turbékolt.

Az első padokban foglaltak helyet, a fényben uszó oltár előtt, melyre a megváltó szelid arca nézett alá. Ada lehajtott fővel imádkozott. Nemsokára mély, hosszu zsongás töltötte be a templomot, selyemruhák uszálya suhogott végig a márvány kockákon s Ada

folytatta csendes imáját. Mikor elmélyedéséből halkan fölemelte fejét, tekintete egy női alakra esett; a tiszta fehérbe öltözött sugár lányka az oltár zsámolyán térdelt, koszorus feje hosszu fehér fátyollal volt letakarva.

Az Ada szive megdobbant, fehér arcát erős pir futotta el s fejét csendesen lehajtotta.

Az orgona méla, édes hangokba olvadt fohásza lágyan emelkedett az ég felé, a csillárok kigyultak s fénynyel boritották be a szent helyet.

Jött a lelkész, az orgona elnémult s az ifju pár térdepelve fogadta áldását, mit a gyülekezet felállva hallgatott végig. Csak Ada nem emelte fel szép szőke fejét, s remegő keze arcára huzogatta le kalapja fátyolát. A fényárban, a templomi csendben csak a pap érces szava hangzott; festette az emberi életet, melynek göröngyös utain csak a szeretet fakaszt virágokat. S mikor végső áldását mondotta az ifju párra: az Ada két szeme átnedvesült; nem látta a sugár lányka boldog arcát, a mint remegve nyujtja karját ifju vőlegényének; nem hallotta a selyem suhogását, a hosszu zsongást, mely halkan elhalt a templom ajtajánál és néma, csendes lett a tágas szent csarnok ujra. Mozdulatlanul, lehajtott fővel ült helyén. Csak arra eszmélt fel, mikor egy kéz gyöngéden megérintette.

— Menjünk Ada.

Felállt és kimentek a templomból.

— Milyen szótalan lett az én Adám; nagyon meghatotta annak a vén papnak a beszéde. Pedig fogadom, hogy minden alkalommal ezt mondja el; rendkivül dohos szaga volt.

Ada nem szólt rá semmit.

Mikor haza értek, némán borult a férfi nyakába s szivéhez ölelte melegen. Azután átment kis szobájába és leborult varró-asztalkájára. Zokogott.

III.

Béla nem tudta mire vélni hosszas időzését a szobában s csendesen benyitotta az ajtót. Ada még akkor is asztalkájára volt borulva. Lábujjhegyen, lopózkodva ment hozzá, lehajolt s mindkét karjával átölelte szőke fürtös fejét.

Ada felkelt s mosolyogva tekintett a férfira.

— Mi bajod édesem?

— Semmi.

— Te sirtál, Ada?

— Nem, nem sirtam.

— Ne tagadd, kis bohóm. Miért sirtál?

— Gyermekség az egész,

— Nem mondod meg?

— Az jutott eszembe, hogy ha te egyszer engem nem szeretnél . . . . . Ugy-e bohó vagyok; nevess ki érte.

— Többet teszek: haragszom. Adtam-e rá okot, hogy ilyen gondolatokkal tépelődj? te, te kis rosszam. Évekig vártam az édes órák után, melyeket most veled tölthetek. Adhatja-e férfi több bizonyságát a meleg vonzalomnak? szerethet-e mélyebben, odaadóbban, mint én?

Ada hozzá simult és arca egészen felderült a boldog mosolytól. De azért lelke előtt folytonosan ott lebegett a templomi jelenet. Csak ne ment volna az isten házába; csak ne látta volna az arakoszorut, a menyasszonyi fehér fátyolt; csak ne hallotta volna az orgona fohászát, a pap áldó szavait. A hosszú zsongás ott borongott a lelkén, mint az árnyék. De mindezeket elmondhatja-e Bélának? Felfedezheti-e előttte, miért dobbant meg szive, mikor az oltár zsámolyán térdeplő arát megpillantotta? Miért huzódott végig halvány arcán az a piros égő vonal? Nem, ezt nem teheti. Mély, igaz szerelme önzésnek látszanék s elveszthetné Béla előtt minden zománcát.

A lelkére borult árnyat vig, csapongó jókedv alá igyekezett elrejteni. Hatalmas zongorájának hangjai betöltötték a kis nyári lakot, kirepültek a nyitott ablakon és ott haltak el a platánok rezgő árnya alatt. Hóldvilágos estéken sokakat arra felé csalogatott a zongora hangja; a hársak, platánok sugár törzseinél hallgatódzó alakok ácsorogtak.

Egy estén vidáman szökkent fel zongorája mellől. S a dal hangjai tovább rezegtek.

— Gyüjts egy kis társaságot körünkbe, édesem.

— Ugy-e megmondtam, hogy Ada unja meg először a remeteséget.

— Nem; Ada ezt nem cselekszi. Csak táncolni szeretne. Oh mit ér az élet tánc és zene nélkül.

És trillázva, bájosan szökdicsélve, Bélát is táncra perditette.

A férfi lelkéből felkacagott.

— Mi lelte az én kis bohó Adámat?!

*

Dalolva felelt: „Az életkedv, az életkedv!“

— Hát aztán kiket hijunk meg?

— A kiket magának tetszik. — Ezt is trillázva mondta.

— Ne hagyjuk abba a táncot, mig legalább tanácskozunk?

— Ne, ne, ne hagyjuk — és dalolva szökdicsélt tovább, — Béla pedig nevetett jóizün.

— Jó lesz-e Kompolti Laci?

— Jó, jó, jó!

— Hát Szeöke Pista?

— Az is, az is, az is!

— Damó Viktor ellen nincs kifogásod?

— Nincs, nincs, nincs!

— De hiszen egyiket sem ismered, te kis pajzán.

— Óh, az nem tesz semmit, semmit, és még egyszer semmit.

Abba hagyta a táncot és a mint szeme összetalálkozott a Béláéval, mindketten felkacagtak.

— Te rakoncátlan kis golyhó, mi ütött magához?

— Ne tréfázz, Béla, mert ismét táncba viszlek. — Irigyled a jó kedvemet?

— A világért se teszem. — Hát holnap estélyt adunk.

— Igen. Azonnal beszélek Eszti nénivel, maga pedig Jancsinak adja ki a rendeletet.

És csicseregve kisurrant a szobából, mint egy madár.

IV.

Az estélyek sürün követték egymást. Zajos vigalmak tanyájává lett a kis nyári lak, utána meg a télire bérelt lakás is. Bélának sok ismerőse, számos barátja volt, azok most mind ellátogattak a „rendkivül kedves“ estékre. Igy nevezgették a zajos örömek óráit, melyeket ott töltögettek.

De nők nem jöttek a „rendkivül kedves“ estékre. Egy se jött soha; férfiakból állt az egész társaság.

Ada azt hitte, bizonyosan nőtlen ember lesz valamennyi. Már több izben kérdést akart intézni Bélához, de mindannyiszor abba hagyta. Lelke valamitől megrezzent, nem merte.

Egy este, a kártya-asztal mellől ez a nehány szó ütötte meg Ada fülét:

— Az én kis feleségem jól tudja.

— Az enyém is tudja.

Ada mélyen elpirult.

Ellátogattak az álarcos bálokba is. Béla a legfényesebb jelmezekről gondoskodott mindég s örült, hogy azt a deli szép alakot a férfiaknak egész csoportja környékezte, de az soha sem távozott az ő oldala mellől.

— Miért megyünk mi csupán az álarcos bálokba? Hiszen te kapsz meghivót a többi bálokra is.

Bélát szemmel látható zavarba ejtette a kérdés. Késlekedve válaszolt:

— Az a legélvezetesebb, édesem, a többi nem sokat ér.

Az Ada szemében most jelent meg először egy fájó mosoly. S elhallgatott.

Másnap Eszti nénivel a boltokba ment bevásárolni.

— Ismerte Eszti néni Tarnay Ilonkát? Nézze, amott jön a nagynénjével. Nekem legkedvesebb barátnőm volt; a szomszéd faluban laktak, de azért minden naposak voltunk egymással.

És Ada örömtől ragyogó arccal sietett a csinos barna lányka elé, ki a jó vidékiek szokása szerint minden kirakat előtt megállitotta nagynénjét, hogy apróra megbámulhasson mindent.

Most is megálltak.

Ada felhuzta fátyolát szép halovány arcáról, megállt a lányka mellett, kezét előre nyujtotta és a szeretet meleg hangján ejtette ki nevét.

— Ilonkám!

A lányka ránézett és mintha észre sem venné az eléje nyujtott remegő kezet, végtelen fagyosan mondá:

— Ni, ni, Ada.

A figyelmessé lett nagynéni szintén ránézett és szúró tekintetével végig mérve fojtott hangon szólt:

— Menjünk Ilonka.

Ada ott állt, kipirult arccal, minden izében remegve, egyedül. A mellette le s fel hullámzó tömeg bámészkodva surrant tovább.

— Mi lelte édesem? — Kérdé Eszti néni, mikor elérte.

— Megfájult a fejem, nagyon szédülök. Menjünk haza. — És vérpiros homlokára nyomta a kezét.

(Vége köv.)

EGY UJ SIRNÁL.

Egy kis kereszttel több van a sirok közt;
A földön egy nagy búval kevesebb . . .
A mit könyével annyit megfürösztött —
Koporsójában nem fáj már a seb.

Szépségétől virított egykor a táj,
Ő volt a környék nyári reggele;
Mi a sziveknek édes-boldogan fáj:
Elérhetlennek tünt föl szelleme . . .

Mint a virág, nyilt öntudatlan diszben;
Ártatlanság volt egész báj-öve.
Dicskört reá, hasadó hajnalszinben,
A magasztaltság mosolya szöve. —

Két hü dalnoknak zengett érte kobza . . .
S elandalult a varázs hangokon.
Hallgatta majd ezt, majd amazt, habozva:
Hisz' mind a kettő oly szent, oly rokon!

Boldogtalan lett! Ketté vált szivében
Egy oltáron két szent láng lobbana . . .
S nem birván el, hogy csak az egyik égjen:
El kelle mind a kettőt óltnia!! —

Megdöbbentő volt életében látni:
Kerülve őket — mennyit szenvedett!
A tündér vágyak édes boldog álmi
Mily gyászt viseltek benn a sziv felett!

Mint önhamvába rejlő fényes szikra,
Nem nyerve tápot, titkon senyvede. —
S mint az elégett tárgyak hamvaikra:
Arcára ölté — mi volt élete . . .

Most a hideg sír mélyen elhantolja
Megosztott, mégis osztatlan szivét . . .
S keresztfájára búsan ráhajolva,
Nem a két dalnok — az én könyem ég.

TÓTH ENDRE.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Iván fogta szeges botját és neki indult a meredeknek. Nehéz volt az út és a leomló kövek miatt majdnem lehetetlen; itt-ott, mikor legbiztosabb helyen hitte a lábát, hirtelen szétmállott a talaj alatta s ő két-három lépéssel volt lejebb, mint azelőtt. — Magda nem nézett oda, de azért minden visszacsésnél kacagott.

Végre, majdnem egy negyedórai küzködés után, sikerült Iványnak megkapni egy fa derekát, melynél fogva felhuzhatta magát a tetőre. — Magda felugrott és szélsebességgel szaladni kezdett befelé; szőke haja, mint egy arany fátyol lebegett utána.

— Nem ugy! adós vagy; meg kell fizetned! — kiáltott Iván, és utána szaladt. A lány leért oda, ahol a gyopár le volt öntve; pici lábai besüppedtek a vastag mohába; egyszer-kétszer meg is botlott valami utban álló fagyökérben. Iván utólérte; átkarolta derekát; a lány hátraforditotta fejét; fáradtan pihegett; félig nyilt ajkain át meleg lehellete érintette Iván arcáit. Még egyszer megkisérlette kiszabadulni az ölelő karok közül; szőke haja Iványra omlott, betakarta; hosszu pillái alól kiragyogó szemeivel ránézett Iványra, aztán ráhajtotta fejét az ölelő férfi kebelére.

V.

Másnap nem találta Magdát a tanyán.

Harmadnap, amint benézett a keritésen, uri nőt pillantott meg az udvaron, fekete ruhában, divatosan fésülve. Háttal állott a bejáratnak s egy kis kutyával játszott; nyári kalapját szalagjánál fogva kapkodta előtte a levegőben; a kis kutya nagyokat ugrott utána, hogy elkaphassa, a nő ügyesen föl-rántotta előle és fölkacagott.

Hirtelen megfordult; hosszú szempillái által félig takart kék szemeit Iványra szögezte.

— Bocsánat! — szólt Iván, meglepetve és zavarában nem tudta, hogy levett kalapjával mit csináljon.

Az úri nő ugy tett, mintha szintén meg volna lepetve; kövérke piros ajkait félig nyitva feledte s ugy állott helyében, mozdulatlanul, mint egy élő kérdőjel.

— Magda!

A fekete ruhás nő hátralépett, miközben lassan ingatta szőke fejét.

— Nem! — Madelaine.

— Magda! — ismételte Iván és előbbre lépett.

— Oh, oh! — Hát csakugyan Magda? — nevetett a nő s eldobva kalapját, két lebbenéssel Iván mellett termett; hozzásimult; odafektette szőke fejét kebelére s hizelkedve pillantott szemei közé.

— De micsoda tréfa ez, Magda? — kérdezte Iván, gyöngéden eltolva magától a lányt, hogy végig nézhesse nem divatos, olcsó anyagból készitett s alól meglehetősen kifoszlott szegélyü öltözetében, mely azonban, dacára mindennek s dacára, hogy a felső testen itt-ott nagyon is megfeszült — egy helyen ki is volt pattanva s csak a szinehagyott cérna tartotta össze — jól állott formás termetén.

— Nem vagyok igy szép?

— Szép vagy, de amúgy szebb.

— A ruha teszi! — szólt Magda, hirtelen végigpillantva magán. Elpirult és kedvetlen lett.

— Magda! te bohó . . .

— Nem, nem! — Madelaine! — Most van igazán; akkor volt a tréfa . . .

Aztán hirtelen ujra földerült az arca; összecsapva kezeit, kacagni kezdett.

— Hát olyan jól adtam a paraszt lányt? — Hát jobban tetszem neked ugy? — No megállj — No megállj! — és azzal a könyelmü, tipegő futással, mely Magdánál, a kis piros csizmában olyan csábitó volt, de a hosszú, szük fekete ruhában — melyről látszott ugyan, hogy reá szabták, de régen: azóta gömbölyödött, telt, — elvesztette felét a kellemnek, beszaladt a házba.

Iván zavartan, nem tudva, hogy mit gondoljon? maradt az udvaron; föltette kalapját és lecsüggesztett fővel el kezdett föl s alá sétálni.

Magda, vagy Madelaine sokáig maradt a szobában; mikor kilépett rövidke szoknyában, piros kendővel a fején, szemlesütve állott meg az ajtó előtt; két kezével köténye két sarkát babrálva, félénken, pirulva hajtotta meg kétszer a térdét.

Iván odaszaladt hozzá és megölelte.

Egy óra mulva odavezette Iván a lányt a hodály elé; fölemelte s föltette az ereszre, ugy, amint először látta. A lány nevetve engedett magával tenni, amit Iván akart; engedte, hogy rátapadjon szerelmes szemeivel s mig némán gyönyörködött kellemeiben, kavicsokkal dobálta a gyikokat és hangosan kacagott, ha egyet-egyet eltalált.

— Oh, Magda! — susogta Iván, fejét a lány térdeire nyugtatva és fölnézve reá.

Magda ráforditotta tekintetét, játszani kezdett a férfi hajával; lassanként fölhagyott a kacagással; a mosoly is eltünt ajkairól; hosszu szempillái kezdtek leereszkedni szemeire s egyszerre csak megvillantak.

— Ejh! — kiáltott föl, hirtelen elkomorodva s leugrott az ereszről. — Madelaine! — Hallod? Madelaine, ha mondom. — Elővettem ezt a ruhát, mert különös volt s mert untam magamat. — Nem látod? — Hisz ez a Hanka ruhája, a mi majorosnénké. Aztán mulattatott, hogy te . . . Hanem azért nem vagyok Magda! — Jön velem gyapárt keresni a hegyeken?

— Nem akarok Madelaine-ról hallani egy szót se; nekem Magda maradsz.

A lány hosszan, komolyan tekintett szemei közé; aztán elnevette magát.

— No legyen! — Jer, keressünk gyapárt a hegyekben; utközben majd elmondom, hogy ki az a Madelaine kisasszony?

Elindultak.

Hát az a Madelaine kisasszony egy sajnálatraméltó teremtés. — Nézd, ott lakik abban az emeletes tetejü, ó-divatu kastélyban. Hideg falak; nagy, kongó folyosók; a fák nem engedik a szobákba sütni a napocskát. Az apja Vrenovics Teodor, egy kiasszott magas ur, aki mindig olcsó szürke ruhában jár, meg kopott kalapban, meg elkopott sarku csizmában. — Nem azért, mintha szegény volna! — hanem . . .

Lábujjhegyre ágaskodott s nagy titkolózva sugta az Iván fülébe:

— Fösvény! Minő fösvény! — A lányának se vesz soha ruhát . . .

Magda személdökei összerándultak, kedvetlenné vált arcát elforditotta Ivántól.

— Nem vesz?

A lány nem felelt mindjárt; meglökött lábával egy követ s nézte, amint az gurult lefelé a hegyoldalon. Aztán fölrántotta vállát s alsó ajkát kicsinylőleg előretolva, mondta:

— Hisz láttad, a szegényt!

— No, de mégis . . .

— Férjhez se akarja adni, mert fél, hogy a lakodalom pénzbe kerül.

Iván némán ment a lány mellett, aki szintén elhallgatott; itt-ott virágokat szakitott s piros ajkaival tépdeste le róluk a szirmokat.

— Pedig . . . .

— Pedig? — kérdezte Iván gépiesen.

— Pedig. — Ugy-e szép?

— Nagyon szép!

— Elvennék! — Még a kopott ruháiban is; — el! Hátha még szép öltözetei volnának! — Nyárban könnyü fehér tru-tru ruha, halványkék szalagokkal ékitve. — Mint a hab!

Iván ránézett a leányra; olyan álmodozó volt annak az arca, mintha valami tündérregére figyelne. Rögtön észrevette, hogy néznek rá és elnevette magát.

— Tudod, mi jutott eszembe?

— Nem!

— Az a meglepetés, mikor rám néztél ma — a fekete ruhában, Madelaine kisasz-

szony is meglepetve nézett reád . . . Ugy-e, az még jobban zavarba hozott?

— Egy kissé.

— Aztán, mikor azt mondtad, hogy: Magda! azt hitted, ugy-e, hogy álöltözet a fekete ruha?

— Igen!

— És most?

Iván megölelte a lányt. Magda odahajtotta fejét a kebelére s álmodozva susogta:

— Nézd, milyen meredek a hegy itt előttünk; odalent, a mélyben alig látszanak a fák . . . Milyen jó volna, ha együtt legurornánk!

— Ezt Magda mondja, a bohó. — Madelaine sokkal okosabb; Madelaine nem beszélne igy.

— Szereted a — szegényt?

— Szeretem.

— Mit csinálsz vele?

— Mit?

— Megszökteted? — kérdezte a lány mosolygós kiváncsisággal lesve a szemébe.

— Nem.

Magda szemei elborultak; lenézett a mélységbe, odalépett a legszélső kőre s anélkül, hogy fölpillantott volna, kérdezte:

— Hát — mit?

— Elmegyek a fösvény urhoz, és megkérem a lánya kezét.

Magda visszavonult, mintha szédülne a mélység láttára s mindkét karját nyakába akasztva Iványnak — nem szerelemmel, vagy örömmel, hanem tanakodó hangon kérdezte:

— És ha nem adja?

— Én vagyonos ember vagyok s nem kérek tőle semmit; még egy uj ruhát sem a lánya számára.

— De ha még ugy sem adná, mert félne, hogy majd az anyai örökséget . . .

— Én nem követelek tőle semmit.

— Nem, nem! Mert látod: — nem adná! — s azután sem maradna más út; pedig már nehezebb lenne! — Szöktesd meg! — Igen? Oh, milyen szép lesz! — Tudod; Magdát szereted jobban. Magdát fogod emelni a kocsiba, aztán — huss! —

Tapsolt és tipegett örömében. Iván elfogta és össze csókolta kezeit, karját, piros ajakait. Mikor elbocsátotta, a lány ismét komoly volt.

— Nem akarom, hogy bemutasd nálunk magadat. — Nem fogadnának szivesen. — Aztán . . . Szégyelném magamat, ha látnád a rongyos butorokat; a rozsdás vasakat az ebédlő szoba közepén . . . Nem akarom! Éjjel odaállasz kocsival a kert hátulsó kapujához, aztán . . . Úgy akarom!

VI.

Pozavinszky sokkal hamarabb elvégezte dolgát, mintsem előre hitte. Utra kelt s egy délután mikor Iván a tanyáról — hol most napjait tölteni szokta — hazatért, lakása udvarán találta őt egy széken ülve és cigarettát sziva.

— Hohó, Pozavinszky, hozott az ég!

— Ne hálálkodjunk sokáig, mert este lesz. Jerünk.

— Hová?

— Szerencsére nem bocsátottam el a kocsimat s igy elmehetünk valahová, ahol tisztességes emberek meghálhatnak. — Nem vagyok én remete, hogy mohágyon feküdjem. Nagyon becsülöm az idillt, de . . . No jer hamar, mert én a te palotádba be se lépek.

— Nem, nem mehetek — és te se mészsz.

— Én?!

— Csak még ez éjszaka ne! Holnap együtt mehetünk. — Valamit akarok mutatni neked; sőt kérni is akarlak — valamire. — Igen, kérni akarlak valamire.

Pozavinszky figyelmesen nézett Iványra, aki az utóbbi szavak alatt — szeges botját még mindig kezében tartva s mindenhova nézve, csak barátja szemei közé nem — lassan fel s alá kezdett járni az udvarban.

— Csak nem vagy szerelmes? — kérdezte végre kacagva.

— Szerelmes? — Mért nem? Szerelmes vagyok.

— Kecskepásztor lányba?

— Ahogy vesszük.

— No ahoz elég vagy magad is. — Én megyek s bevárlak Kassán. Ha majd beleunsz a frissen fejt tejbe s a kecskegödölyék bámulásába, dobd el koszorúdat s jer utánam. — Adieu!

— Megállj, Pozavinszky, — arámat akarom neked bemutatni.

Pozavinszky kikapta maga alól a széket; oda szaladt Iványhoz, megtapintotta üterét, betekintett a szemébe.

— Mit akarsz?

— Arámat bemutatni.

— Arádat?

— Igen.

— Akivel jegyet váltottál?

Iván zavartan sütötte le szemeit.

— Az az . . . .

— Tudom. — Maradok. — Megyek, elbocsátom a kocsit. — Hopp! de mégis: ha elbocsátom, hogy fogunk vizitet tenni?

— A kocsit nem bocsátjuk el, mert szükségünk lesz rá. — Hanem a vizitet gyalog fogjuk megtenni.

— Gyalog? Hm! — Ugy is jó. — De csak nem lesz nagyon kecskeszagu a vidék?

— Majorságba megyünk.

— Ne mondj többet! — Mára elég. — Nagyon elég! — Sőt sok.

Ivánnak nem is volt kedve fecsegni. Nehány kérdést intézet Pozavinszkyhez utazása iránt s ez az egész estén át mesélt minden tarkaságot össze-vissza. Iván kezébe támasztotta fejét s ugy tett mintha figyelne szavaira.

Másnap ideje korán felkeltek; reggeliztek, felületesen megtekintették a vidéket s aztán elindultak a tanya felé.

Nagyon korán érkeztek; Magda még nem volt a tanyán, de félóra mulva megérkezett viseltes fekete ruhájában s nyári kalapjával a kezében.

Pozavinszky igen nyájasan, de leereszkedőleg hajtotta meg magát a bemutatásnál, aztán hátra téve karját, elkezdett beszélni a vidékről, az időjárásról, a nép szokásairól; később megnézte óráját és ásitni kezdett, mit azonbon félbeharapott s nyájasan meghajtva magát, megkérdezte Madelaine kisasszonytól, megengedi-e hogy távolabb egy cigarettát elszivjon?

Madelaine meg volt lepetve, mikor az idegen férfit megpillantotta; izgett-mozgott a bemutatásnál és nem merte szemét fölemelni. Aztán leült az eresz alatti tőkére s egyre hidegülő arccal engedte Pozavinszkyt beszélni: kétszer háromszor hideg, kevély pillantást vetett rá s végre, midőn a férfi engedélyt kért a cigarette elszivására, válasz helyett fölállt s ugy tett, mintha valamit leejtett volna a földre s azt keresné a szemeivel.

— Ez barátja? — Kérdé később Ivánt, mikor Pozavinszky cigarettáját sziva, kisétált az udvarból.

— Igen.

— Minek mutatta nekem be? — Óh — elrontotta a napomat.

— De Magda!

— Az az ember engem lenézett.

— Az ég szerelmére . . .

— Ne közelitsen felém! . . . Sirhatnám! — s az ujjai közt göngyölgetett kalapszalag ketté repedt. — Menjen! — Bucsuzzanak mentől előbb.

Iván belátta, hogy nem tehet okosabbat. Mihelyt Pozavinszky előjött, inditványozta a hazamenetelt. Pozavinszky ujolag hidegen, udvariasan hajtotta meg magát és sietve ment ki a tanyából. Iván megszoritotta Madelaine kezét.

— Ma este! — mondta félhangon.

A lány szórakozottan tekintett rá, mintha nem értette volna, amit Iván mondott.

— Ma este! — ismételte Iván s utána sietett Pozavinszkynak.

Sokáig mentek egymás mellett szótalanul. Pozavinszky sétapálcájával csapkodta a növények leveleit, Iván pedig a földre nézve gondolkozott.

— Nos? — kérdezte később Iván, anélkül, hogy felnézett volna társára.

— Csinos lány! — vetette oda Pozavinszky hanyagon.

— De . . . .

— Mindegy; akár hol találjuk a szépet, okos ember gomblyukába tüzi a virágot, ha mindjárt az útfélen termett is, ha szép.

— Igen, igen . . .

— Nem vesztegetted az idődet hasztalanul.

— Hanem . . . Te kitérsz a kérdés elől.

— Szereted? — kérdezé Pozavinszky megállva.

— Szeretem.

— Nos, akkor boldog vagy; mert a szerelemben nagy boldogság van. — Igyekezz mentől tovább az maradni. Én előre megyek Kassára s ha eldobtad a koszorut . . . .

— Nem értelek; Hiszen mondtam már, hogy ha nem történt is meg formalisan az eljegyzés . . . .

— Annál jobb! — Annál jobb! — Annál kellemesebb lesz a visszaemlékezés álmatokra, ha majd fölébredtek belőle. De hát én istenem! Egyszer minden álomnak végére kell érni!

(Folyt. köv.)

ARANY JÁNOS EMLÉKEZETE.

Irta és a Petőfi-társaság közgyülésén, 1883. január 6-án felolvasta

NÉVY LÁSZLÓ.

(Folytatás.)

A város és az egyház előljárói részvéttel tekinték sorsát, s még 1836. őszén tanitónak választák a gymnasiumban. Egy ideig atyjánál lakott, midőn azonban nagy nehezen sikerült rábirnia a világtalant, hogy leányához költözzék, kinél gondosabb ápolásban részesülhet, ő maga a collegiumba ment lakni. Közel három évig müködött itt conrectori minőségben, a magyar és latin grammatikai osztályokat tanitván. 1839 tavaszán városi irnoknak, egy év mulva rendes aljegyzőnek választották.

A hivatal, melyet mindig példás lelkiismeretességgel töltött be, eléggé lefoglalta idejét; de azért nem hanyagolta el tanulmányait; inkább szórakozásból olvasott ugyan, mint azon reményben, hogy ábrándos céljai egyszer valósulhatnak, de mégis mindig olyant és u g y olvasott, hogy foglalkozása beillik a legkomolyabb tanulásnak. Csak azt kereste, amiről hallotta, hogy remekmű s a nehezet eléje tette a mulattató könnyünek, érezvén, hogy ha fárasztóbb is az ut a bérctetőre, mint a sik mezőn, de a nyert látáskör is jutalmazóbb. Ekkor forgatta először Shakspere-t, mig németben küzdött Molière-rel és Crebillon-nal, elő-elővette Homerost, s az iskolában szerzett kevés görög ismerettel iparkodott szellemébe hatolni.

Igy táplálta szomju lelkét egész 1840. novemberig, a mikor nőül vevén szive régi választottját, föltette magában, hogy nem olvas többet, hanem él hivatalának, családjának: lesz közönséges ember, mint más. És megtartotta fogadását pár évig. A mi ideje a hivatalon kivül maradt, azt betöltötte teljesen házi boldogsága; még hirlap is alig fordult meg kezében, mondja önéletrajzában. Mintha a sorson akart volna boszut állani, a miért első müvészi álmaiból oly durva kézzel rázta fel őt. Csakhogy az a hit, hogy más közönséges ember módjára viseli el az életet, hogy a t e t t r e való vágyás szikráját ily elhatározással ki lehet oltani: ö n á m i t á s v a l a! A művészet geniusa követelte jogát a nagyra hivatott lélek felett, s Arany nemsokára vissza van adva rendeltetésének, mint az ifju Achilles.

A jó sors egy régi barátjával, Szilágyi Istvánnal hozza őt huzamosabb és bizalmasabb érintkezésbe. A jó barátnak szép sikerei voltak a tudományos és költői irodalomban; természetes, hogy a beszélgetés tárgya köztök legtöbbször az irodalom lett. Szilágyi feltétlenül bizott Arany tehetségében, s mindent elkövetett, hogy érdeklődését fokozza, ambitióját felkeltse. Könyveket hordott neki, s szinte rá erőszakolta. Saját dolgozatait felolvasta előtte s véleményét kérte ki róluk. A Kisfaludy-Társaság akkor, 1842-ben, a görög tragikusok fordítását kezdte kiadni, és Szilágyi addig unszolta barátját, mig az csakugyan leforditotta Sophokles Philokratesét; a ki pedig ily munkával kezdi meg szolgálatát a költészet Muzsájánál, az nem fog többé megállani. Egyszer Szilágyi egy angol nyelvtant hagyott nála. Arany forgatni kezdte, s addig nevetett az olvasás bizarrságán, addig törte Hamlet hires magánbeszédét: hogy kedvet kapott a német Shakspere-t összenézni az eredetivel. A munka nehéz, de annál ingerlőbb vala rá nézve; s ime nemsokára magyar jambusokban szólalt meg II. J á n o s k i r á l y, mely a sokkal később megjelent magyar Shakspere-ben a legjobb fordítások egyike. (Arany utóbb Vörösmartyval és Petőfivel egyesült Shakspere összes szinmüveinek kiadására, de a közbejött politikai viszonyok megakasztá a vállalatot az első darab megjelenése után.)

Költőnk tehát, mint mondja, ismét beleesett „az olvasás ragályába“, a nélkül, hogy komoly szándéka lett volna valaha mint iró fellépni. De nehéz volt a kisértésnek ellenállani. A mit egy bölcselő a philosophiáról mond, az áll a hivatottra nézve a költészetről is. Penitus exhausta reducit ad Deum: a ki a költészet forrásából igen sokat iszik, visszatér a müvészet istenségéhez. 1843-ban Frankenburg Életképeiben már egy érdekes, éles megfigyelésről, eredeti felfogásról tanuskodó falusi elbeszélés jelent meg tőle. Azután megint hallgatott egy ideig.

1845. nyarán a költő szemét különösen visszás, bántó jelenségek kötötték le: a m e g y e i é l e t k i c s a p o n g á s a i. D i f f i c i l e e r a t s a t i r a m n o n s c r i b e r e. Nehéz volt szatirát nem irni arról a politikai világról, melyben a Rák Bendék, Hamarfyak, Ingadiak, Kolocintosok, Pörgediek et consortes intézik a haza sorsát; és Arany János, csak magának könnyebbülésére, boszuságának kiöntésére, megkezdé minden terv

nélkül az „Elveszett alkotmányt“, eredeti cimén Rák Bendét. A költemény időről időre nőtt, szélesedett. A Kisfaludy-Társaságtól ekkor volt kiirva pályázat vig eposzra. Aranynak ez kikerülte figyelmét; midőn azonban a nyár folyamában ismételtetett a jutalomtétel, elhatározta, hogy szerencsét próbál. Ingerelte őt a jutalom: szerette volna tudni, hogyan érzi magát az ember, ha irodalmi téren jutalmat nyer, aztán meg — ugymond — nem volt mit féltenie ismeretlen nevén. Az eposzt gyorsan befejezte — és elnyerte a jutalmat.

A birálók közől az egyik elismerőleg, a másik nagy dicsérettel szólt a müről; de a harmadik, bár elismeri, hogy eszmékben gazdag és nem költőietlen, rá is alkalmazza általános itéletét, hogy tudniillik a beküldött komikai költeményekben több a szatira és didaxis, mint a komikum, s a nyelv és verselés olynemü, mintha irodalmunk vaskorát élnők; azért Rák Bendét is csak mint a többi közt legtürhetőbbet ajánlta jutalomra. Ez a harmadik biráló Vörösmarty volt. — És Arany csak Vörösmarty itéletét hallotta. Érezte, hogy igaza van; érezte már a munka folyamában is alkotása tökéletlenségét, s magában a müben is kifejezést ád ennek; de azt is érezte, hogy ama vaskori hexametereken kivül egyebet is tud irni; felébredt benne a költői ambitio, és már a következő évben megszületett Toldi.

Ekkor már a népiesség nagy tért foglalt volt költészetünkben. Hiszen „a nemzeti irány“ üres fogalom volna, ha képviselői nem karolják fel azt, a mi az egész nemzetre nézve jellemző, a mi a nemzetnek eredeti sajátsága. Nemcsak Czuczor népdalaiban, népi elbeszéléseiben, hanem a magasabb regiókban szárnyaló Vörösmartynál is találunk bőségesen oly elemeket, melyek azt bizonyitják, hogy az igazi korköltészet, a milyennek minden korköltészetnek lennie kell, a nép szellemvilágából veszi hatásának legfőbb tényezőit. Nem a véletlen müve, hogy a 40-es években a népiesség egyetemesen jellemző tulajdonává kezd válni a költészetnek, valamint nem egy-két humanusan érző politikus müve volt a népnek, mint politikai tényezőnek, felemelése. Életrevaló nemzetnek haladnia kell, s haladás csak a tökéletesebb felé lehetséges. Ez az elv nyilvánul mint történelmi eszme mindenütt azon korlátok ledöntésében, melyek a kiváltságos osztályokat a teherhordó, de jogokat nem élvező tömegtől elválasztják. A politikai életnek ezen természetes alakulása tükröződik le a költészetben is, mint viszont a költészetben kifejezésre jutó egyetemesen nemzeti öntudat hatalmasan támogatja a haladás küzdelmeit. Valóban rendkivül érdekes tünemény, hogy mikor a politikai lapok vezércikkei és az országgyülés szónokai a nép érdekei mellett harcolnak, ugyanakkor egy irodalmi társaságban a népköltészetről tartanak lelkes értekezéseket s elhatározzák, hogy ennek a költészetnek kincseit összegyüjtik és közrebocsátják. Erdélyi Jánosé a dicsőség, hogy ez az ügy épen ott karoltatott fel, honnan legtöbbet várhatott a közérdek: a Kisfaludy-Társaságban.

És kell-e emlitenem, hogy ez években már hatalmasan zengett Petőfi lyrája, sőt János vitézében a népmesei elemek alakulnak müvészien népies elbeszéléssé, mig Tompa szorgalmasan gyüjti az anyagot és dolgozik a népregéken és népmondákon, melyek nemsokára elbájolják a közönséget?

1845-ben a Kisfaludy-Társaság maga is buzditani kivánván a költőket ez irányban, olyan verses költői beszélyre hirdetett pályázatot, melynek hőse valamely a nép ajkán élő történeti vagy mondai személy, kikötvén egyszersmind, hogy „a forma és szellem népies legyen.“ — Arany János megirta „Toldi“-ját, s egyszerre a legelső magyar költők között foglalt helyet. Nem a dolog érdemére nézve fontos, de jellemzi a helyzetet, hogy a szerény anyagi eszközökkel rendelkező társaság a kiirt 15 arany jutalmat még öttel toldotta meg, hogy igy is kifejezést adjon örvendező csodálatának a rendkivüli siker felett, mig a szintén pályázó Tompa Mihály „Szuhai Mátyás“-ának külön jutalmat adott.

„Toldi“ valóban tünemény volt. Közönség és kritika elragadtatással szólt róla, s az irók siettek magukat azzal megtisztelni, hogy az egyszerü, kisvárosi jegyzőt barátságukkal ajándékozzák meg. Legbecsesebb jutalma Petőfi elismerése, baráti rokonszenve volt, ki ez időtől fogva szenvedélyes természete egész hevével ragaszkodott hozzá. Ki nem ismeri azon gyönyörü költői levelet, melylyel Toldinak akkor még személyesen nem ismert iróját üdvözli?

A szeretet és csodálat ömlengése az a

költő iránt, ki mint a vulkán egyszerre bukkant ki a tenger mélységéből, kit a természet tanitott mesterkezekkel pengetni a lantot, ki a nép ajkára hullatja keblének menynyei harmatját, a ki hivatva van arra, hogy a mit ő nem egészen disztelenül kezdett, folytassa teljes dicsőséggel . . .

Ne várja tőlem a tisztelt hallgatóság, hogy Toldi-nak tüzetes méltatásába bocsátkozzam. Jóformán ismételnem kellene azon teljes mértékben megérdemlett magasztalásokat, melyekkel a felséges mü már elhalmoztatott. Nem szólok tehát arról, mint vált Arany mesteri keze alatt Ilosvai durva, töredékes krónikájából tökéletes müvészi organismus; mint eszményült meg az ő felfogásában Toldi alakja s lett egy daliás kor hatalmas képviselője; mily igazsággal van benne rajzolva az emberi lélek; mily plasztikai határozottsággal domborodik ki minden jellem; mily müvészet nyilvánul a külső világ rajzaiban, melyeket a költő személyeinek belső világával mindig szoros összefüggésben tart; mily bűbáj ömlik el az előadáson, melyben a népnyelv tősgyökeres kifejezései, a nyelvben megörökült eredeti magyar észjárás eddig nem sejtett bájjal és erővel emelik a költemény belső szépségeit. Mind erről nem szólok. De kiemelendőnek tartom, hogy Arany, a ki ily váratlanul jelent meg egész költői nagyságában, a legvilágosabb tudattal alkotta meg Toldi-ját. Szerinte „a népköltő feladata nem az, hogy elvegyüljön a durva nép között, hanem tanulja meg a legfensőbb költői szépségeket is a népnek élvezhető alakban adni elő.“ És kiemelendőnek tartom azt, a mit már Erdélyi János hangsulyozott, hogy t. i. „a költő virtuozitása épen abban tünik ki, hogy müvének szálait a müvészet kivánalmai szerint ily tökéletesen szőtte a nélkül, hogy a magasabb müveltségü költőnek s a müvésznek kezei érezhető küljeleket hagynának“, más szóval, Arany a népi naivság sértetlen formájában volt képes a költői müvészség egyik legszebb remekét megteremteni. Az ily remeknek, természetesen, más hivatása is van, mint az olvasóközönséget nemesen mulattatni. Toldi költője dicsőségének nem legkisebb része az, hogy müve valóságos iskolai könyv lett; s ma már oly helyet foglal el az oktatás tárgyai közt, minőt az emberiség legnagyobb szellemeinek alkotásai. Belőle tanul a zsengébb korú középiskolai ifjuság erkölcsi eszméket, compositiót, jellemzést, előadást, igazi magyarságot; rajta finomodik morális érzése, aesthetikai érzéke, itélete; belőle merit lelkesedést a szépért, jóért, igazért, s megtanulja rajta szeretni nemzetiségét, hazáját, becsülni irodalmát s annak munkásait! Ennyi kincs van egy „egyszerü“ népies költeményben!

Arany lángelméje az epikában találta meg a neki leginkább megfelelő formát, s ezentul is kiválóan az elbeszélő költést müvelte. Még 1847-ben megirta „Murány ostromát“, s nagy részét „Toldi estéjé“-nek. Az első 1848-ban jelenvén meg, a forrongó világban szinte elhangzott, s később sem részesült abban a méltánylásban avagy csak figyelemben is, melyet Toldi költője közönségtől és kritikától megvárhatott, annyival inkább, mert Arany egy igen érdekes problemát akart e művével megoldani. Oly nyelvet akart benne megkisérleni, mely erős legyen s ne cikornyás s mintegy közepet tartson az irodalom és a népies nyelv között; oly nyelvet, mely szélesebb olvasókörrel birhasson, mint csupán a müvelt közönség. Igy akart egyrészt a költői nyelvnek nagyobb népszerüséget szerezni, másrészt a népet egy fokkal magasabb olvasmányhoz szoktatni. Méltó feladat egy nagy költőhöz, s hogy Arany virtuozitása a nyelvkezelésben itt is remekelt, azt az illetékesek tartózkodás nélkül be fogják vallani.

Az 1848—49-iki viharok között keveset dolgozott. Többször tette azt a vallomást, hogy neki a munkához nyugalom kell; költői természete lényegesen különbözött a lyricus Petőfiétől, a ki forrott önmagában, mint a vulkánok mélységei; a kinek a nagy izgalmak voltak eleme, s azért nemcsak a szerelemnek, hanem a forradalomnak is leglángolóbb dalnoka lett. Érezte Arany is, s mily elevenen, mily mélyen érezte a hazafi reményeit, — lelkesedését, — aggodalmait és sötét fájdalmát, — ez időből való néhány költeménye, pl. „A rodostói temetőben“, az „Álom-való“ megragadó kifejezései küzdő, borongó érzelmeinek, de termékenyebbé e téren is akkor válik szelleme, midőn az idő és bölcselkedés elegiai hangulattá enyhitette az emésztő keservet.

Külső életében is nevezetes változást idézett elő a szabadságharc. Szűknek s megszaporodott teendői miatt terhesnek érzé eddigi helyzetét, s a nagyvilág fényét, izgalmait

kezdé megkivánni, nem hiuságból, mert ezt nem ismerte, hanem főkép azért, hogy benne lehessen az irodalom gyujtópontjában, állandóan érintkezhessék irótársaival, s különösen szeretett Petőfijével. E vágy inditá arra, hogy hivatalt kérjen a miniszteriumnál. 1849. tavaszán fogalmazónak neveztetett ki a belügyminiszteriumban, s el is foglalta állását; azon hirre azonban, hogy az orosz Debrecen alatt van, már junius végén bucsút vett hivatalától, s visszatért családjához Szalontára. Egy évnél tovább tartó kénytelen visszavonultság után, mely idő alatt bár nem sok, de saját és a kor hangulatát hiven festő remek lyrai költeményt, s „Katalin“ cim alatt egy gyönyörü festésekben gazdag nagyobb elbeszélést irt, 1851. őszén az ujra szervezett nagykőrösi gymnasiumhoz hivták meg a latin és magyar nyelv tanszékére. Az uj hatáskörben költői ere is bővebben kezdett buzogni. Befejezte egyebek közt még Szalontán megkezdett komikus eposzát, a „Nagyidai cigányok“-at, ezt az aristophanesi szellemü karrikaturáját a nagy eposzoknak, melynek megértéséhez és méltánylásához a költő maga adja a kulcsot a következő szavakban: „E népies vig eposz oly kedélyállapot kifolyása, midőn a világ folyásával és enmagammal meghasonolva, torzalakok festésében akartam kárpótlást keresni.“ És e szavak, ugy hiszem arra a kérdésre is feleletet adnak, vajjon van-e a műnek realis politikai célzata, s mennyiben tekinthető saját szabadságharcunk parodiájának? Befejezte, s 1854-ben közrebocsátotta a szintén régebben megkezdett „Toldi estéjét“ is, mely Toldinak, a már agg bajnoknak utolsó hőstettét, az olasz vitéz legyőzését, Lajos királylyal való kibéküléset és halálát irja le ugyanazzal a költői erővel, ugyanazzal a bevégzett müvészettel, melyet az ifju Toldi kalandjainak előadásában csodáltunk. A magyar lovagi kor legfényesebb időszakának e két dicső képén, az önerejéből, nagyratermettségének tudatával magát felküzdő ifju, és a nemzeti becsületért a megásott sirból is kilépő öreg Toldi fennséges alakján, gyönyörrel pihen meg; de nem azon óhajtás nélkül, vajha a bajnoki cselekvés e két véghatára között lezajló időben is láthatná kedvenc hősét, a férfiu Toldi világra szóló tetteit. Barátjai köztök Petőfi, a ki kéziratban ismerte Toldi estéjének nagy részét, csakugyan sürgették a költőt, hogy irja meg a középső részt is.

(Vége köv.)

IRODALOM.

Szeged népe. (Temesköz népköltése. Gyüjtötte: Kálmány Lajos. Arad, Réthy Lipót és fia. 1882. II. kötet. Ára 1 frt 50 kr.)

Hogy a magyar népköltészet valóságos kincses bánya, és gazdagságra nézve ritkitja párját, arról a népköltési gyüjtemények ujabban és ujabban megjelenő kötetei tesznek bizonyságot. Alig pár hó előtt emlékeztem meg e lapok hasábjain a Kisfaludy-társaság gazdag gyüjteményének harmadik kötetéről, s ime ismét egy tartalmas munka fekszik előttem: „Szeged népköltésé“-nek második, kiegészitő része. Terjedelmére nézve nem versenyezhet a Kisfaludy-társaság kiadványával, melynek tetemes részét a Székelyföld szolgáltatta; de a kinálkozó anyag fölhasználásának módja s a gyüjteményhez csatolt jegyzetek szerfelett érdekessé, nyelvészeti és mythologiai szempontból pedig igen becsessé teszik a kötetet, mely kizárólag Temesköz népköltésével foglalkozik.

Buzgó kiadója: Kálmány Lajos érezte, hogy fáradozásai csak akkor vezetnek kellő eredményre, ha kutatásait nem terjeszti ki az ország minden vidékére, hanem megmarad szülőföldjén; de ennek termékeit azután az eltérések és nyelvi sajátságok oly pontos megjelölésével mutatja be, hogy azokból ugy a nép lélektanának buvára, mint a nyelvész biztos kiindulási pontokat szerezhet további kutatásaihoz. Kötetében a munkafelosztás elve érvényesül; aránylag szük térre szoritkozik, de tárgyába mélyen behatol s azt minden részletében megismerteti az olvasókkal.

Kálmány Lajos kutatása, mint már röviden fennebb is érintettem, a Temesközre szoritkozik.

Még nincs nagy ideje annak, hogy ezt a földet magyar ajku és érzelmü lakosság vallja sajátjának. A mult század második felében, Mária Terézia s még inkább II. József uralkodása alatt, a török dulás következtében kipusztult Temesközön jóformán hire-hamva sem volt a magyar fajnak. Már III. Károly ideje óta kimondott elv volt: egyedül katholikusoknak, lehetőleg nem magyaroknak, engedni a megtelepedést, s ez a gyakorlat később oda fejlődött, hogy települhetett német, szláv, oláh, francia, spanyol, ha akart cigány is, (amint Temesvármegye Maros mellékén és Lugos vidékén telepedett is) csak magyar embernek volt megnehezitve az ut bejuthatni a magyar Kanaánra. II. József még az orosz alattvalókat is fényes igéretekkel csalogatta

Dél-Magyarországra, — de ha magyar folyamodott települő engedvényért, nem kapta meg, mert magyar gyarmatosok számára Dél-Magyarországon nem voltak telephelyek.

Volt azonban a hazának olyan népe, mely nem riadt vissza semmi akadálytól, nem ismert lehetetlent, s várva-várta az alkalmat, hogy szivében hazafias érzelmekkel, ajkán magyar szóval a Temesközre léphessen. Ez a nép — Szeged népe volt. Bizott erejében, irja Kálmány a kötet bevezetőjében, hogy el nem enyészik a magyar szót nem ismerő földön, hogy nyomokat hagy, hogy hivatásának megfelel.

Nem ment ismeretlen, idegen földre. Szeged népe, mint életrevaló faj a Maroson, Tiszán és Dunán már régebben kereskedést folytatott; ősei pedig már a 14-dik században birták Temesköznek egy részét.

Települése rendszeres, fokozatos volt. 1743-ban még csak Száz-egyháza körül lakott, melynek plébániájába Szeged Ferenc-rendü szerzetesei jártak ki az egyházi szertartásokat végezni; 1774-ben már Térvárt szállta meg, s mindig belebb és belebb vonult Temesközbe, elannyira, hogy 1776-ban Török-Becsére, Tordára, Kanizsára, Orosziba és Csókára is szegedi magyarok mentek. Nagyobb mérveket öltött a település, midőn 1781-ben a kincstár birtokainak egy része eladásra került. Szeged a Szőregről nevezettet vette meg; mások, többnyire idegenek, más jószágokat s a vett birtokokon magyar falvakat telepitettek. Igy jutottak a szegediek 1780—83-ban Ó-Szt.-Iványra, Monostorra, Rábéra, Keresztúrra s hihetőleg Morotvára is; mig pár évvel később Padét, Szajánt, Józovát, Hodicsot és Tisza-Szt.-Miklóst szállották meg.

A települők kezdetben Szegednél keltek át a Tiszán és Szőregen, Majdánon keresztül huzódva ágaztak két felé. Az egyik rész Monostornak tartott s ez az ág lehuzódott N.-Becskerek alá; a másik rész Kis-Orosz felé vonult s ma már Versec alatt van. Később, midőn valóságos népvándorlássá fejlődött ki a mozgalom, egyesek más irányt is követtek.

A nép, mely ezer akadálylyal küzdve idegen, ellenséges elemek közt szerzett uj lakóhelyet a magyar fajnak, származásának bélyegét még mai napság is hiven őrizi. Szokásaik, nyelvjárásuk, viseletük, népköltésük egyaránt a Szegedről való származásra vallanak. Szaporodás, nemzetiségéhez való ragaszkodás, életrevalóság jellemzik Temesköz lakosságát, s e három tulajdonságának köszönheti, hogy az ellenséges környezet dacára sem indult pusztulásnak, sőt folyvást gyarapodik, erősödik és időről-időre nagyobb tért foglal.

Kálmány Lajos Temesköz lakosságának e kiváló tulajdonságaira igyekszik figyelmessé tenni a közönséget közelébb megjelent népköltési gyüjteményében.

Kötetének adatait nem azért mondja Temesköz, illetőleg Szeged népköltésének, mintha annak minden darabja Temesköz, vagy mondjuk, Szeged népének ajkán termett volna; hanem azért, mert a Temesköz népe érzület-világának, gondolkozásmódjának bélyegét még azokra a dalokra is rányomja, amelyek eredetileg nem nála keletkeztek.

A népszellem termékei különben nem csak vidékről-vidékre, hanem országokról-országokra is átvándorolnak, megbecsülhetetlen adalékokat szolgáltatva egyes népfajok érzelmi és szellemi látkörének ismertetéséhez.

Különös figyelmet érdemelnek e tekintetben a balladák és rokonnemüek. Kálmány Lajos gyüjteményében van egy szép népballada: a „Három árva." Ennek a dán, norvég, lengyel népköltészetben vannak rokonai, sőt föltalálható az eszt Kalevipoeg mondában is.

A magyar népballada igy hangzik:

Amoda mén három árva:
Impériumba,
A temető kapujába,
Édös anynya sirhalmára.

Kêj föl, kel' föl édös anyám!
Mê êronygyollott a ruhánk,
Mosogas' ki ruhájinkat,
Türü'gess' mög fejeinket:
Mer' nincs nekünk édös anyánk,
A ki varogasson rejánk!"

„Nem kelhetök én szülöttem:
A csontyajim széthullottak,
Inajim szétszakadosztak!"

Sirva kéri a másik is:
„Kel' föl, kel' föl édös anyám!
Mê êronygyollott a ruhánk
Mosogas' ki ruhájinkat,
Türü'ges' mög fejeinket:
Mer' nincs nekünk édös anyánk,
A ki varogasson réjánk!"

„Nem kelhetök én szülöttem:
A csontyajim széthullottak,
Inajim szétszakadosztak!"

Harmadik is sírva kéri:
„Kel' föl, kel' föl édös anyám!
Mê êronygyollott a ruhánk
Mosogas' ki ruhájinkat,
Türügesd mög fejeinket:
Mer' nincs nékünk édös anyánk,
A ki varogasson rejánk!"

„Nem kelhetök én szülöttem:
A csontyajim széthullottak,
Inajim szétszakadosztak!“

„Szöd' öszsze a csontyajidat
Kötöszd öszsze inajidat!“
Fő'kêt az ű édös anynyuk,
Mögmosta a fejejiket:
De nem vizbé, ha' könyvibe';
Kifűsülte fejejiket:
Nem fűsüvê, tisz körmivê;
Mögmosta a ruhájukat:
De nem vizbe' ha' könyvibe';
Mögvarta a ruhájukat:
Nem cérnávâ, hajszálavâ.

Haza mén a három árva,
Minygyá' monygya a mustoha:
„Hun vôtatok három árva,
Három árva, három kutya?!
Ki fűsülte fejetöket?
Ki varta mög ruhátokat?“

„Szomszédaszszony, a jó aszszony
A' fűsülte fejejinket,
A' varta mög ruháinkat!“

A dán balladában az édes anya szintén kikél a sirjából, az egyiket megfésüli, a másikat öltözteti, sőt a mostohának szemrehányásokat is tesz, mire az megjavul. A norvég balladában az édes anya csak meginti a mostohát, mig a lengyel ballada édes anyja már ennyit sem tesz; csak megvigasztalva küldi haza gyermekét, mire az harmadnapra meghal s a mennybe megy, mig a szivtelen mostoha a pokolba jut. Tárgyat mindannyinak a mostoha szivtelensége és az édes anya szeretete szolgáltat; de mindezt legszebben, legtöbb költészettel tünteti föl a magyar népballada, melyben az édes anya könyével mossa, körmével fésüli gyermekeit s hajszálával varrja össze ruhájokat, ekép saját testével ápolja őket. Meghatóbb, szebb rajzát már képzelni sem lehetne az édes anyai szeretetnek!

A tárgy természetéből folyik, hogy a költői gondolat ilyetén vándorlására a szerelmes dalokban már csak elvétve találunk. Ezekben mindig bizonyos adott helyzet szüli meg az érzelmet, gondolatot, s ez a helyzet az időhöz, helyhez és egyénhez képest változván, hatásának nyilatkozása is eltérő. Ezért egyes vidékek népdalai más vidékeken a legtöbbször teljesen ismeretlenek; vagy ha elhatol is valamely szerelmes népdal máshova, lényeges átalakuláson megy át a helyi viszonyokhoz képest. Legtöbb ismeretlen verssel Kálmány kötetében is a szerelmes dalok közt találkozunk, de viszont arra is találunk példákat, hogy a nép egyes müköltők dalait, saját izlése szerint alakitja át. Petőfi musájának hamisitatlanul népies jellege mellett leginkább az a körülmény bizonyit, hogy dalai többnyire minden átalakitás nélkül váltak a nép ajkán közkincsekké. Kevés müköltő részesült hasonló elismerésben.

A szerelmes dalokról szólva, alkalma nyilik Kálmánynak arra, hogy a népies költeményekben gyakran előforduló átkozódásról külön és bővebben is megemlékezzék. Azt hiszi, hogy a szeretőt a szeretőnek megátkozni nem magyar sajátság s az átok leginkább oly magyar községekben található fel, melyek tót községekkel érintkeznek, vagy a melyeknek lakosai közé tótok vagy tótokkal huzamosabb ideig érintkezésben volt népek keveredtek. Kálmány számos meggyőző példával igazolja állitását.

A hazafiui dalok közt a multak emlékét csak hiányos töredékek őrzik meg; mig a legutóbbi idők eseményei által sugallt katonadalok nem egyszer merész őszinteséggel adnak kifejezést a nép hangulatának, s egykor nem megvetendő adalékok gyanánt fognak járulni korunk történetének ismertetéséhez.

A tréfás és csufolódó dalok rendesen nagyon is alkalmi szinezetüek és napi érdekük; mig a dajka rimek, gyermek versikék, dalok és játékok nem egyszer mythologiai szempontból is igen érdekesek. A más ajkuakkal való érintkezés nyomait legtöbbnyire a gyermek versekben találjuk föl, s a pogány szertartások emlékeit is e gyermek versikék őrizik, melyeket nemzedékeken át szájról-szájra ad át egymásnak az apró sereg. Gyüjtő e gyermek versikékből igyekszik kimagyarázni a „kum bátor“ (jöjj, délibáb!) és a „pim bátor“ (a növények, füvek Bátorja) jelentését, valamint azt is, hogy a népdalainkban gyakran szereplő daru madár a Tüz-isten madara volt.

Kálmány érdekes jegyzetekkel kiséri a babonás szokásokat, hiedelmeket, meséket, s végül Temesköz nyelvjárásának szentel megfigyelésre érdemes lapokat, külön tárgyalva e nyelvjárás hang-, szó- és mondattanát. Becses kötetét tájszók jegyzéke rekeszti be, melyben az évad is előfordul, mint olyan szó, a melyet Temesközön is használnak, egy helyen (Deszken) évangyán alakban.

A kezeink közt levő kötet már negyedik gyüjteménye Kálmány Lajosnak. Az irodalom minden igaz barátja köszönettel tartozik fáradozásaiért, mert eddigi kutatásaival a népköltészetnek nem egy elrejtett vo-

natkozását, nyelvünknek nem egy sajátságát deritette föl, s mythologiánk ismertetéséhez is járult fölvilágositó adalékokkal. De köszönettel tartozik Szeged városának is, mely áldozatkészségével lehetővé tette, hogy az érdemes gyüjtő kéziratai napvilágot láthassanak. A város müvelt közönsége érezte, hogy e munka közrebocsátásával nemcsak a hazai tudományosságnak tesz szolgálatot, de egyuttal népe költői szellemének is emléket emel. És igaza volt. SZANDAI.

Jókai Mór legujabb regénye: a „Bálványosvár", melyet a „Nemzet" közölt először, most külön lenyomatban is megjelent az Athenaeum-társulatnál. Közelebb bövebben fogjuk ismertetni s most csak annyit jegyzünk meg, hogy egészen uj, finom metszésü betükkel nyomva két diszes kötetre terjed s az ára 2 forint.

Carmen Sylvának, Románia királynéjának, „Egy ima" cimü bájos elbeszélését igen diszes kiállitásban adta ki Aigner Lajos. A könyv meritett papirra van nyomva s a költőnő jól talált arcképe disziti. Az elbeszélést B. Büttner Lina forditotta még pedig gondosan. Ára 1 frt. 20 krajcár.

Csiky Gergely szinmüveiből most már az ötödik füzet jelent meg az Athenaeum kiadásában. A „Kaviar" cimü bohózat van benne, melyet először a mult év március havában mutattak be a nemzeti szinpadon. A füzet ára 70 kr.

Ilonka könyve. Ez a cime egy kötetnek, melyben nyolc elbeszélés van összegyüjtve Hory Béla kolozsvári irótól, ki szerényebb igényü elbeszéléseket évek előtt többször irt a lapokba. Ezekből van összeválogatva e kötet, mely Budapesten a Révai-testvérek bizományában kapható egy forintért. A nyolc elbeszélés: A korrektor. A kit élve temettek el. A koponya. A boszu. A velencei nő. A Gellérthegyen. A szomszéd zártszék. A szép postamesterné. — Mindenik egyszerü történet, kevés leleménynyel s még kevesebb müvészettel elmesélve.

VERESCHAGIN KÉPEI.

A képzőmüvészeti társulat szük helyiségei nem voltak elegendők arra, hogy Vereschagin összes kiválóbb festményeit befogadhassák. Az orosz képiró lángeiméjét csakis harmincnégy darab képviseli, s legnagyobb alkotásai, köztük a „Walesi herceg Indiában" cimü colossalis festmény, nem kaptak helyet. Ezeket tehát jelenleg, s talán örökre is, nélkülözni leszünk kénytelenek. Vereschagin képei azonban még igy is rendkivül érdekessé teszik a kiállitást s nemcsak egész erejében, de egyuttal ritka sokoldalusságában is méltón képviselik az utolsó nagy háboru költői illustratorát.

Ha valaki Vereschagin indiai képeit s az orosz-török háboruból vett jeleneteket, minden tájékoztató nélkül, nézi végig: könynyen azt hiheti, hogy két különböző müvészi tehetség alkotásai állanak előtte. Az indiai képeken szemünk mindenütt tündöklő kék éggel, buja növényzettel, a nap átható, éltető melegével, gazdag szinpompával s lüktető élettel találkozik; az orosz-török háboru jelenetei zordon égalj alá, dermesztő hómezőkre, szerte-szét heverő holttestek, prédára leső madarak szóval a halál és megsemmisülés megdöbbentőn sivár képei közé vezetnek. Csodálkoznunk kell: miként képes a müvész egymástól ennyire elütő s teljesen ellenkező hangulatokat keltő tárgyakat ugy földolgozni, hogy azok mind fölfogás, mind kivitel tekintetében egyenlően magas fokon álljanak. Már pedig Vereschaginnál erre a tüneményre találunk. Müvészi szempontból itélve nem könnyü föladat volna eldönteni: napfényes, meleg, élettől duzzadozó képeit becsüljük-e többre, vagy azokat, amelyek felé jeges levegő, jeges nyugalom s a halál lehellete nehezedik. S ha mégis több érdeklődéssel állunk meg a csaták pusztitásait ábrázoló festmények előtt: ez csak azért történik, mert a müvész ezeken a képeken nemcsak képzelődésünkhez, de egyuttal érzelmeinkhez is szól és szivünkben az érdeklődésnek, szánalomnak és fölháborodásnak hurját penditi meg.

Vereschagin minden egyes képe élénk tiltakozás a népek félelmes párbaja: a háboruk ellen. Az orosz képiró nem fest egymással elkeseredve küzdő tömegeket; nem mutatja be a hősies önfeláldozás lélekemelő példáit; hanem előzményeiben és következményeiben tünteti elénk a csatákat, melyeket napjainkban a népek, egymást öldökölve, lelkesedés nélkül szoktak végigküzdeni. A müvésznek bizonyára kényelmesebb lett volna az orosz seregek és a cár dicsőitését festeni; de ő a humanismus nevében emel szót a század barbarsága ellen, s a közönséghez fordul, hogy azt a nagyok és hatalmasak vérfagyasztó szinjátékára figyelmeztesse.

Ennek az eszmének legerősebb kifejezése: „Az orosz cár Plevna előtt." A nagy ostromot, melyet a cár nevenapján intéztek Plevna ellen, a minden oroszok ura és kisérete egy halom biztos távolából nézi. Ötszáz ágyu és tömérdek puska füstfelhője gomolyog előtte, de azért ő, mint egy modern Nero, gyönyörködik a harcoló katonák látványában, s várja mit hoznak neki fiai ajándékul nevenapjára. Megdöbbentő látni egy oldalon a véres ro-

hamot, mely annyi ezer orosz életébe került, a másikon pedig a cár arcán elömlő közönyt és nyugalmat.

Hatalmas erővel festett kép a „Győzelem után.“ A Sipka-szoros egyik völgye tárul föl előttünk; hó borit mindent és szerteszét halottak feküsznek, törökök meg muszkák közösen. 1878. jan. 9-dike van. A győztes csapatokat hadi rendbe állitják. Szkobeleff tábornok kiséretével ellovagol előttök, s a haza és cár nevében köszönetet mond nekik. A katonák hurraht kiáltanak, a havon pedig ott feküsznek a halottak. Egy közülök ugy fagyott meg, amint kezét épen az ég felé emeli. Megrázó és hatásos kép.

Kivitel dolgában egyszerübb, de talán még ennél is meghatóbb az a három kis kép, mely Radeczky hirhedt jelentését illustrálja: „A Sipka-szorosban minden csöndes.“ Egy őr áll a nagy hóban. A másik képen már félig elboritotta a hófuvatag. A harmadik képen csak kámzsájának hegye s a puska szuronya látszanak. Most már nagyon csöndes. Poetikusabb fölfogással festő még aligha ábrázolta a háboru iszonyát.

Az emberiség mély szeretete tükröződik vissza a „Török foglyok“-on. Az országut irányát hóval fedett mezőségen táviró-póznák mutatják. Török katonákat kisértek a Duna felé s a merre kisérték, mindenütt holttestek jelölik az utat. Rongyosan, mezitláb vezették őket a hóban; megfagyva egymás után rogytak össze, s most a hollók serege lakmározik rajtok.

Diadalmi menet helyett egy másik képen a sebesültek szállitását látjuk. A messze távolból rozzant szekerek hosszu sora bontakozik ki előttünk, s minden szekér meg van rakva sebesültekkel: Hatalmas cár örülj plevnai győzelmednek! A kép cime: „Az orosz sebesültek.“

A „Legyőzöttek“ erős realizmussal, de nem sértő tulzással festett kép. A csata után szemlét tartottak s rendekbe sorozva, közös gödör mellé hordták össze 1500 karabélyosnak minden ruházattól megfosztott holttestét. Az egész képen csak két élőnek jutott hely: a pópának, ki beszenteli a sirt s egy katonának, ki a szertartásban ministrál neki.

Az eddig elősorolt festmények, mind szabad ég alatt, sivár, fagyos természet környezetében, mutatják be a háboru egyes epizodjait. Hideg, de élénk és világos szinek dominálnak a képeken. Plevna egyik alacsony, sötét és nyirkos viskóját tárja fel előttünk a „Török tábori kórház.“ A szük szoba egyetlen kicsiny ablakán alig tör be némi világosság. A padlón, lócákon egymás mellé dobálva feküsznek a török katonák, mert Plevna átadásakor mindenki megfeledkezett a sebesültekről, s azok ott vesztek el, a hová épen bedobták őket. A képen rembrandti homály uralkodik, melyből holttestek bontakoznak ki. A sötét kép sötét hangulatot kelt a nézőkben is. Nagy tömeg mesteri elhelyezésével imponál a „Roham után.“ Plevna bevétele óriási áldozatába került az orosznak. Csak a balszárnyon, Szkobeleff vezénylete alatt 9000 ember esett el. Nem volt elég sátor, fedett hely a sebesültek számára. Ott hevernek a puszta földön, összezsugorodva, kinlódva, napon, esőben. A földön hentergő, tehetetlen embergomoly szörnyü látvány, minővel csak a nagy hadjáratok kinálkoznak, s a minőt ily megrázó erővel ma csak Vereschagin képes festeni.

Vereschagin kérlelhetlen hüséggel veti vásznára ezeket a borzalmas jeleneteket. Nem szépit rajtuk, de nem is ad hozzájok semmit. Realismusa nem egyszer megdöbbentő. Minél hivebben, minél igazabban — ez a jelszava. Ezért olykor még a compositió törvényeit is megsérti, s hadat izen a traditióknak. Müveiben nincs meg az az alkotás, melyre az akadémiák tanitanak; de azért mindeniken érezzük, hogy a művész lelke mélyeig inspirálva van. Vereschagin valóságos izgató a művészetben; de merészségét örömest megbocsátjuk, mert realismusával idealis eszméket szolgál. Festményein mindig mély érzéseknek ad kifejezést, s költői érzékkel választott tárgyai bennünk gondolatokat ébresztenek. Vezet és gyönyörködtet. Az ujabb festők közt kevés van, a kiről ilyen dicséretet mondhatnánk.

A képzőmüvészeti társulat albumlapjait most küldik szét. Eredeti kép egy van köztük Aggházy Gyula „Terefere“ cimü élénk életképének másolata, Goupil párisi müintézete állitotta elő s igy mondanunk sem kell, hogy messze fölötte áll a nálunk könyomatokban elterjedt magyar tárgyu képeknek. A második és harmadik albumlap az országos képtárból való. Ezek egyike a hiresebb Teniersnek életképe a németalföldi iskolának a képtárban levő gyüjteményéből s Woernle metszvényében kapja a közönség. A másikat is ő karcolta rézbe. Ez vallásos tárgyu: Tiepolotól „Mária dicsőitése“. E két lap kisebb az Aggházy életképénél. A lapok már az 1883-iki évre szólnak.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan díszes s ennélfogva drága kiállítása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak ismént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta **gróf Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf Zichy Géza
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET és FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA.
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötíves füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ **Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.**

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ müveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második év folya- ☞ mot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszűkebb jövedelmű egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

***Politische Geschichte der Serben** in Ungarn. Von J. H. Schwicker . 4 frt — kr

***Geschichte des Temeser Banats.** Von J. H. Schwicker (előbb 3 frt) 2 frt — kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József művei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály művei. 2 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula összes művei. 2 kötet	2 frt 80 kr
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— drámai	1 frt 40 kr

☞ **Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.** ☜

☞ **A 30 kötet egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél fűzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése s kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.**

E 30 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

117.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

4. szám. 1883. Január 28.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Ada (elbeszélés). Irta Bodon József.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Arany János emlékezete. Irta Névy László.
Irodalom. — Képzőművészet. — Vegyesek.
Melléklet: Vértesi Arnold fénynyomatu arcképe Kozmata Ferenc, m. kir. udv. fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes szám ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Mircse János**) halálhirét hozza Velencéből a táviró. Szivgörcs vetett végett tevékeny életének, melyet egészen a magyar történelem tanulmányozásának szentelt. A magyar tudományos Akadémia történelmi bizottsága mintegy öt éven át kutattatott vele a velencei állami levéltárban s a Monumenta Diplomatica hét kötete legnagyobb részben ennek a kutatásnak köszönheti megjelenését. Nagy csomó érdekes okiratot gyüjtött össze ezeken kivül is. A velencei könyvtárban már egész otthonosan érezte magát és ritka szerencséje volt az ott lappangó kéziratok kikutatásában. Nagyértékü könyvgyüjteményt hagyott hátra, melyet rendkivüli gonddal s szakismerettel gyüjtött — a Magyarországot illető vagy magyar vonatkozásu munkákból, melyek közt több ismeretlen unicum is van. Nyugodjanak békével porai!

* (**Őrültek lapja.**) A wards-islandi tébolyda lakói ez év elejétől kezdve „The Moon“ (A hold) cimmel lapot szerkesztenek és adnak ki. Teszik ezt részint pénzkeresés, részint szórakozás céljából, mert az ottani tébolydában feltünően nagy számal vannak betüszedők.

* (**A Gladstone-kabinet tagjairól**) következő kimutatást közölnek az angol lapok. A kabinet tizennégy tagból áll, kik közül hét a felső és ugyanannyi az alsóház tagja. A kabinet két legidősebb tagja: Gladstone (73 éves) és Selborne, a lord kancellár (71), a legifjabb sir Charles Dilke (40). Hét miniszter 5000 font, öt pedig 2000 font fizetést kap. A legnagyobb jövedelme van lord Spencernek, ki mint Irország kormányzója 20,000 és mint elnök 2000, összesen tehát 22,000 font fizetést huz. Az államtitkárok fizetése 2000 és 1500 font közt ingadozik. Sir Henry James főügyész évenkint 7000 fontot kap. Legnagyobb földbirtoka van Derby lordnak, a gyarmatok miniszterének, kinek birtoka 64,000 acres-re terjed s több mint 170,000 fontot jövedelmez évenkint. Utána következik Spencer lord 42,000 font, Kimberley indiai miniszter 25,000 és Rosebery belügyi államtitkár 24,000 font évi jövedelemmel. Gladstone jövedelme 2000 acres után 5000 fontra rug.

* (**Zichy Géza gróf Berlinben.**) A főrangu müvész, ki mindenfelé nagy sensátiót kelt mesteri játékával, közelébb Berlinben játszott hirneves hazánkfiának, Joachim Józsefnek társaságában. Hangversenyük fényesen sikerült. A diszes, müértő közönség nem győzte tapsokkal a félkezü müvészt, ki jobbára saját compositióival gyönyörködteti hallgatóságát. Rhapsodiáját is ismételnie kellett. — Zichy grófot a német udvarhoz is meghivták, de hangversenye, Károly Frigyes herceg halála miatt, elmarad.

* (**A debreceni képkiállitás**) ünnepélyes bezárása mult szombaton ment végbe, a közönség élénk részvéte mellett. A kiállitást négy hét alatt mintegy 1400-an látogatták, a mi nem valami fényes siker. Kedvezőbb eredményt tüntet föl a képvásárlás. A sorsjátékhoz hét képet, magánosok tizenhetet és igy összesen 24 képet vásároltak Debrecenben, Konek Idától, Egervári Ágosttól, Mesterházy Kálmántól, Molnár Józseftől, Ligeti Antaltól, Ujházytól és Spányi Bélától.

* (**A kinek nem kellenek a milliók.**) Nemrég az a hir járta be a lapokat, hogy Galliera hercegnő a pápának engedte át két nagy jószága haszonélvezetét. Most a Gallierákról a következő érdekes dolgokat olvassuk olasz lapokban: Galliera herceg, aki nemrég halt meg, 200 millió franknyi vagyon ura volt. Fia már ifju korában megutálta az ugynevezett „uri passziókat“ és 20 éves korában elment egy Nizza melletti faluba, a hol megtétette magát — tanitónak. Apja évenként 3—400,000 frankot küldött neki, de ő a pénzt rögtön Párisba küldte oszszák ki, mint névtelen adományt, az ottani szegények közt. Mikor meghalt az édes atyja s az óriási vagyon ő reá szállott, adott egy irást, melyben a vagyon feletti rendelkező jogot teljesen ráruházta édes anyjára. Csupán csak abból a pénzből él még most is, melyet állomása révén kap: anyja pedig nagy vagyonából bőven részesiti az olasz papságot, mely iparkodott a bigott hercegnőt teljesen befolyása alá keriteni.

* (**Az orosz cimer**), melyet nemrég alakitottak át, már most a következő alakot öltötte: Arany mezőben fekete kétfejü sas van, mindegyik fején egy-egy császári korona. A sas fölött ezekhez hasonló, de nagyobb fajtáju korona van, melyről a szent-András-rend szalaga lóg le. A sas az arany jogart és a birodalmi almát tartja körmeiben. A sas mellén a moszkvai szent-György cimer van. A főpaizs körül Kazán, Asztrakán, Lengyelország, Szibéria, Kerzonézus, Tauria, Gruzia és Finnország cimerei vannak alatta pedig a császári család cimere látható. A főpaizs fölött Ukraina, Fehér-Oroszország, Litvánia, a balti tengeri és a keleti tartományok, továbbá Turkesztán cimerei vannak, mely utóbbit csak legujabban vették föl a birodalmi cimerbe. Egyuttal a „Turkesztán parancsolója“ cimet is fölvette a cár.

* (**Mirabeau unokája.**) Egy 71 esztendős, madame Cotelle nevü párisi öreg asszonyt a napokban holtan találták meg rue de la Folie-Méricourti lakásán. Konstatálták, hogy a szerencsétlen két napig nem evett semmit sem és hogy az éhhaláltól való félelmében széngőzzel vetett véget életének. Cotelle asszony a hires Mirabeau egyik unokája volt.

* (**Vén holló.**) Nemrég Markirchben, a Frankfurt közelében lévő helységben, egy paraszt hollót látott röpködni a légben, és nyakán egy kis sárgaréz-táblácskát vett észre. Kiváncsiságból lelőtte a madarat, s a táblácskába foglalva egy I. Napoleon korabeli érmet talált, rája ragasztva pedig egy darab papirost, melyen e sorok állottak: „Ezt a hollót mikor kaptam, eleven volt, elevenen bocsátom el. Éljen még sokáig. Frankfurt 1814, Schertle szobrász.“

* (**Boito „Mefistofeles“-e**) Brüsszelben első előadása alkalmával roppant sikert aratott. A jelenvolt szerzőt ismételten kihivták és elhalmozták tetszésnyilvánitásokkal. Hasonló lelkesedéssel fogadták Hamburgban Massenet „Herodiás“-át, melyet a szerző személyesen vezényelt. A harmadik felvonás bevezető zenéjét közkivánatra ismételni kellett.

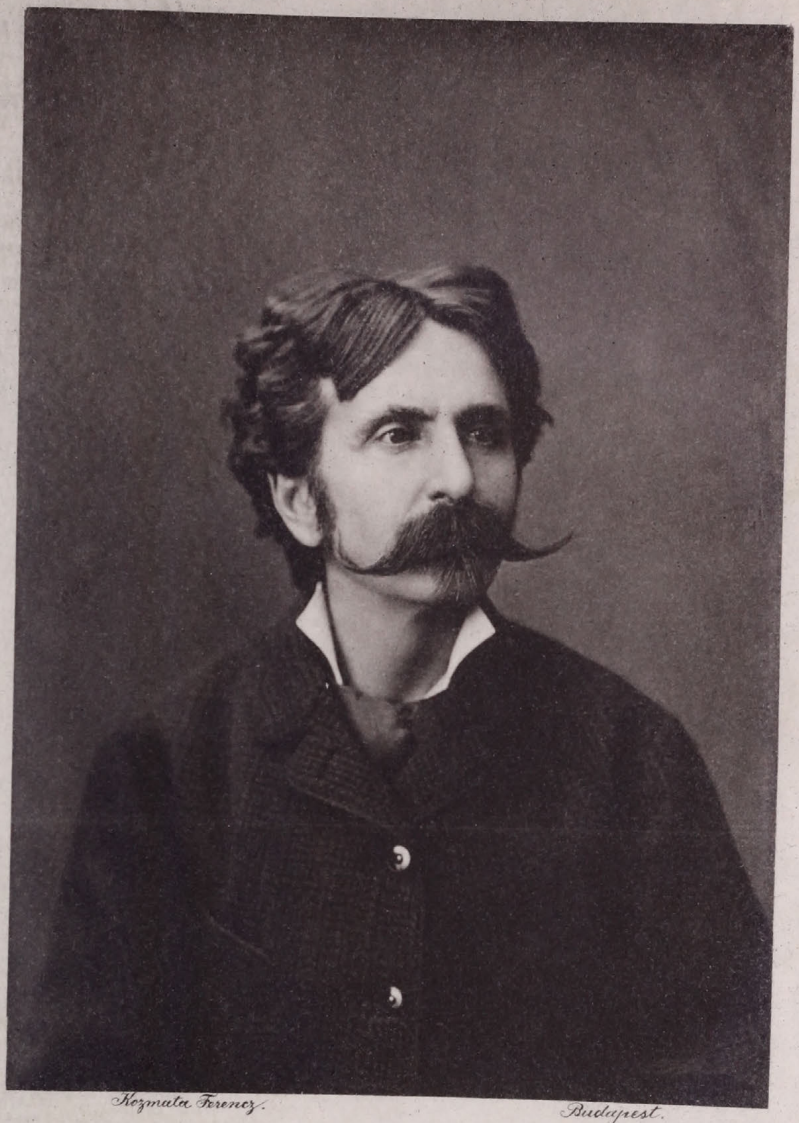

Kozmata Ferencz. Budapest.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KOSZORU

4. szám. 1883. Január 28.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ADA.

— Elbeszélés. —

Irta: BODON JÓZSEF.

(Vége.)

Ada tántorogva ment szobájába, lerogyott a kanapéra, mint egy lézengő beteg és zokogott keservesen.

Béla ijedten futott hozzá.

— Az istenért, mi az? Mi bajod édes Ada?

Mikor látta, hogy nem felel, leült mellé, oda hajolt az arcához, gyöngéden simogatta és folytonosan beszélt hozzá.

Darab idő mulva felemelte a fejét s fájdalmasan sohajtott:

— Óh istenem! Istenem! — S ujra erőt vett rajta a zokogás.

Béla szeretettel, nyájasan szólitgatta:

— Beszélj, édes Ada, mi történt?

— Ne haragudj rám, nem birom tovább, ugy fáj a lelkem.

Halkan, töredezve elmondott mindent.

— Ki vagyok taszitva a társadalomból, az emberek nem bocsátják meg vétkemet soha. Óh Bélám! édesem! add vissza lelkem nyugalmát, add vissza önbecsülésemet!

— Szegény, szegény Adám! Bocsásd meg nekem, az ellened elkövetett sulyos bünt. Én vagyok oka boldogtalanságodnak, téged nem terhel semmi. Miért nem birtam uralkodni érzelmeim felett; miért kellett ép nekem szerencsétlenségbe dönteni téged, nekem, a ki oly melegen szeretlek. Hisz én férfi vagyok; erős akarattal elfojthattam volna szivemben azt az édes érzést, melyért most keserűen kell meglakolnom. Én vagyok a bünös!

— Nem, nem te vagy!

— Én vagyok, édes szegény Adám. Tudnom kellett volna, hogy mindez bekövetkezhetik és én nem változtathatok rajta semmit.

— Miért nem fedeztem fel előtted a valót, miért hallgatam el, hogy szivünk közt az a sirkereszt áll, melyre egy jó anyának neve van bevésve. Ne kivánd, hogy többet elmondjak.

— Mondd el. Fedezz fel előttem mindent. Elaltatom vele a lelkemet.

— Nagyon szerettem édes anyámat. Áldott emlékét kegyelettel, hálával őrzöm szivemben. Volt neki egy távoli rokona, egy árva lányka, a kit ő nevelt fel és nagyon szeretett. Az anyai sziv örömével, melegségével dédelgette azt a kedves eszméjét, hogy ő nekem nevelte fel azt a lánykát. Én nem éreztem iránta vonzalmat, pedig kedves, finom teremtés volt. Eleinte nem is csináltam ebből semmi titkot, a mi anyámat mélyen elszomoritotta. Én láttam ezt s nem akartam áldott lelkének keserü érzéseket okozni és tettetéshez nyultam. Egész környezetünk tudta, hogy Margit szeret engem én pedig mutattam, hogy szeretem őt. Anyám látszólag örült, de azért a női lélek finom sejtelmével érezte, hogy az én vonzalmam nem erős. Halála előtt egy nappal oda hitt ágyához és szemét szeretettel rám függesztve, kezemet reszkető kezébe fogva, igy szólt hozzám:

— Kedves fiam, ugy-e teljesiteni fogod egyetlen kivánságomat és boldoggá teszed az én Margitomat? Ő mélyen szeret téged, mint nekem az imént is megvallotta. Igérd meg édes gyermekem.

— Igérem, kedves anyám.

— Hijjátok be Margitomat.

Margit bejött. Haldokló anyám odaszólitotta az ágyához, kezünket egymáséba tette, mi letérdepeltünk ágya széléhez s ő megáldott bennünket.

— Most már meghalhatok! — Es e

szavainál egész életének öröme, boldogsága ott sugárzott tisztes arcán. Ott sugárzott utóljára. — Én vagyok a bünös, édes Adám.

Ada tágra nyilt szemekkel nézett rá.

— Margit nőd?

— Megvetsz? — Nyomorultnak tartasz?

Ada felsimult a férfi széles mellére s gyöngéden átkarolta.

. . . . . .

Mert nagyon szerette!

V.

Horgas orrú emberek kezdtek járogatni hozzájok, olyan emberek, kik alázatos arccal, sompolyogva szokták benyitni az ajtót. Béla a maga szobájába vonulgatott el velök.

Azután olyan férfiak jöttek, kik hárman tesznek egy ember-számot. Az egyik fakalamárist hordozgat a zsebében; a másik nagy iratnyalábot cipel a hóna alatt; a harmadik pedig egyetlen röpke pillantással meg szokta becsülni a szobák tartalmát: vajjon kifutja-e?

Béla rálépett arra a lajtorjára, melynek fokai sohajtásból, könyekből, fogcsikorgatásból, és dobpergésből állanak.

Mikor az utolsó fokon is átesett, elmentek lakni egy hónapos kis szobába.

Ada rendkivüli szorgalommal himezgetett az ablaknál; az a parányi tű szaporán villogott puha kis kezében. Béla pedig egy rozoga asztalon másolgatott. Irén magának himzett, Béla a saját pereiben másolgatta az iratokat. Legalább igy mondogatták egymásnak. És a rozoga asztal fiában gyakran találgatott Béla egy kis pénzt, melyről nem tudta, honnan kerülhetett oda.

A jó ismerősök apránként elmaradoztak, a jó barátok hébe-hóba még ajtót nyitottak rájok, azután végkép eltüntek ezek is.

Béla naponként eltávozott hazulról s olykor órákig elmaradt. Azt mondta, ügyvédéhez megy értekezni. Ada is ilyenkor osont el egy-egy kis időre, hogy egész nyaláb vásznakkal térjen haza, amiket gondosan elrejtegetett. E titkos utjaikban megtörtént egypárszor, hogy távolról felismerték egymást az utcán és sebtiben elbujtak, kitértak egymás elől. Ada nagy rakás vásznával besurrant valamelyik kapu alá és dobogó szivvel leste, mig a férfi, gyors léptekkel elhalad a kapu előtt. Az a két szerető sziv nem akart találkozni az utcákon!

Béla fáradtan téregetett haza esténkint.

— Sokat jártál, izzadt a homlokod.

— Siettem hozzád.

Ada félénken simult mellé s homlokát megtörülgette.

— Nem szabad nekem tudnom, miért fáradoz annyit az én Bélám?

— Pereimet hajszolom. Szeretnék valamit megmenteni.

A büszke, ősnemes család sarja restelte megvallani, hogy egy parányi hivatalocska után szaladgál; de biztatásnál egyebet ekkoráig még nem kapott. Pedig járt-kelt, futkosott buzgón. Restelte megmondani, hogy az a gyorsan villogó varrótü szurja a szemét, hogy a rozoga asztalfiában termő pénzecske bántani kezdi a lelkét.

A sürü, gomolygó ködben botorkálva jártak az emberek, a le s fel szaladgáló kocsik tompán dübörögtek a gránitkockákon; a pereces inas erőködése kárba veszett, harsány sipjának hangja belehalt a ködbe. Ki is rágódnék most azon a megereszkedett sós gúzson?

Béla köhécselve nyitotta be a hónapos kis szoba ajtaját s leült a kályha mellé. Fázott. És másnap ugy feküdt a szegényes ágyon, mint egy darab fa. Ada ott állott ágya szélén, aggódó szivvel, tépelődő gonddal.

— Mi lesz most, istenem!

Abban a zajló nagy embertömegben nem volt senkije, semmije. Egy varrótücskéje volt csupán, meg szerető lelke.

És ápolta betegét önfeláldozó hűséggel. A kis szobát betöltötte a patika szaga, a beteg férfi lélegzetvétele, meg a varrótü suhogása, a mint gyorsan villogva hasogatta a vásznat. Az apró öltések szaporán sorakoztak egymas mellé, azután viragokká alakultak a vásznon s a virágokból orvosságos üvegek termettek az egyetlen ablak párkányán. De mekkora fegyver az a parányi varrótü, az élet nehéz harcában?!

Eszti néni minden nap szorgalmasan ellátogatott, hogy kockás zsebkendőjét tele sirogassa, a kis kályha mellett. Nagy halkan settenkedett a rozoga asztalhoz, hogy titokban rárakosgassa a kevés cukrocskát, néhány lat kávét és pár vajas kiflit.

Ada pirulva fogadkozott az ajándékocska elfogadásától, de végtére is nem akarta az öreget elszomoritani.

Valahányszor jött, mindég termett a rozoga asztalon valami; egypár narancs, alma, fonyorodott szemü szőlőfürt vagy sárga cukor.

— Ugyan — ugyan Eszti néni! már megint!

— A sárga cukor magának édesem, tegnap köhögött. Mindjárt főzök egy kis hársfavirág herbateát is. Aztán ne hallgasson a doktorra lelkem galambom; minden patikájuknál többet ér a szénaperenye, meg az ezerjófű. Ebből csinálunk fürdőt.

Ada még abban a nehéz állapotában is kénytelen volt elmosolyodni. De azt restelte volna megvallani az öreg asszony előtt, hogy ő még a „szénaperenye“ s „ezerjófű“ fürdőt sem csinálhatja meg. Nincs miből. Éjet, napot egygyé tett, mégsem kereshetett annyit, hogy kedves betegét minden szükségessel elláthassa.

Egy varró-intézetben azt az ajánlatot tették neki, álljon be élő mintának. Beállt. Gyönyörü alakját titkos irigységgel szemlélgették nőtársai, mikor egész a vállfüzőig levetkezett s gömbölyü, fehér két karját lebocsátotta. Ott állt mint egy szobor; huszharminc bámész tekintet meredt rá; arca hideg volt, mint a márvány, de szive meleg volt az örömtől, hogy ő most pénzt szerezhet.

A betegség ezt is elnyelte. Már az orvosságot sem birta megcsináltatni. Valahányszor zsebébe tévedt a keze, felrezzent. Ott hordozta az orvosi rendelvényt napok óta.

Ép fésülködni akart, mikor Eszti néni benyitott hozzá.

— Majd én megfésülöm, édesem.

Lebontotta azt a szép arany hajat s olyan gyönyörüséggel meritgette bele a fésűt, hogy öreges szája is félrecsucsorodott a rátévedt mosolyban.

— Soh' se láttam ilyen szép hajat, lelkem.

Ada el volt merülve a fésülködés alatt. De az öreg asszony motyogó megjegyzésére feleszmélt s mintha az örömnek egy sugara futott volna keresztül lankadt, halavány arcán.

— Siessen Eszti néni.

— Megvagyok galambom, csak tüzze fel.

Hirtelen összekapkodta magát s elment hazulról. Az öregnek azt mondta, hogy sietős dolga van a városban, de tüstént visszatér.

Egy rövid félóra mulva otthon is termett. Eszti nénit valami ürügy alatt kiküldte a szobából, azután lekuporodott a sarokba s egy virágos kendővel kötötte be a fejét.

Ne lássa meg senki, hogy fejének gyönyörü koronája, szőke arany haja . . . eltünt.

— Itt az orvosság én édesem. Csak most hozhattam el; nagyon sokáig készültek el vele a gyógytárban. — Én is megkóstolom. Igazán nem rossz. Ettől már jobban lesz az én Bélám; az a csunya betegség elmulik, aztán kijárogatunk a szabadba.

Susogva, dédelgetve beszélt féltett betegéhez, az orvosságos üveget is szeretettel szorongatta s arca kipirult a vidámságtól.

De az orvos nem igy gondolkozott. Tágasabb helyiségről kell gondoskodni. Különben nincs reménysége hozzá. Az a szoba szerfelett kicsiny, levegője kevés, gyakran szellőztetni nem lehet, mert Béla meghülhet s akkor vége.

Künn a tornácon mondta el ezeket s az Ada arcán végig csorgott a könyü, mig hallgatta. Megdermedve, elszibbadt lélekkel állt ott, az orvos távozása után is.

— Én édes istenem, mit tegyek? Eszti néni, lelkem Eszti néni, Béla meghal, ha tovább is itt marad.

— Dehogy hal, édesem. Bizzunk az isten ő szent felségében.

— Meg, meghal. Óh nagy isten!

S mire bementek, arcán már semminyoma nem volt a könyeknek. Mohón osont az ágyhoz s fölibe hajolt. Aludt.

A szerető női lélek kétségbeesésével kutatott egy mentő gondolat után.

Nemsokára felöltözködött legtürhetőbb ruhájába s elment.

Damó Viktort kereste fel. Barátja Bélának, bizonyosan segiteni fog rajta.

— Á, szép nagysád, minek tulajdonithatom a ritka szerencsét?

Helylyel kinálta meg s maga is leült halvány arcu vendége mellé.

Ada tiszteletlenségnek tartotta ugyan, hogy a férfi egész bizalmasan mellé ült; aztán bántotta a modor, a tekintet is, melylyel fogadta, de most mindezekkel nem törődött. Csak segitsen rajta, szivesen eltürt mindent.

Mint a kinek nagyon sietős a dolga, mint a kit kergetnek, gyorsan, lázasan elmondta, miért jött.

— Rendkivül örvendek a bizalomnak, parancsoljon velem, bájos nagysád. És tárcájából nehány bankjegyet vett elő. A pénz átnyujtásakor, az Ada kis kezét egészen átfogta s egy léha mosoly kiséretében megszoritotta. A nő fülig pirultan, reszketve kapta el kezét s a pénz lehullt a szőnyegre.

Elfutott.

Egy csinos ház első emeleti lakásán csengetett be. Ifju barna nő nyitotta ki az ajtót s egyszerre tekintett végig fehér csipkés reggeli pongyoláján és Adán.

— Kompolti urat keresem.

— Nincs itthon.

— Mikor találhatnám.

— Mostanában semmikor; elutazott.

Ada meghajtotta magát, az ifju barna nő fagyosan bólintott s e pillanatban, a félig nyilt ajtón egy ismerős hang szólt ki:

— Mariskám!

Ada jól ismerte a hangot, de nem tért vissza; gyorsan leszaladt a lépcsőkön, mint a kit kergetnek.

Szeőke Pistát ép a tükör előtt találta. Ez a kinyalt macska a kirakatok üveg tábláinál szokta igazgatni a nyakkendőjét, szétvetett lábakkal, nyilvánosan.

— Mikor mán Pistához ilyen gyönyörü hölgyek tekingetnek be, akkor mán jó világot élünk, szentem nassád.

Ada ugy tett, mintha észre se venné a parlagi gavallér nyerseségét. Röviden elmondta, mit akar.

— Ne vegye ugy szivére a dolgot, gyöngyöm nassádkám. Gombház, ha leszakad, lesz más.

— Az én kedélyállapotom nem alkalmas most a tréfára.

— Komoly beszéd-e, nassád. De hű egy sziv lakik itt. — Öklével mellére ütött.

— Részeg ön?

— Mindég is a vótam, ha ebbe a ragyogó két csillagba tekintettem. Tudja-e mit kedves . . . .

— Bocsásson!

— No, hisz nem akarom megbántani.

— Bocsásson! Ellökte maga elől s kitántorgott az ajtón.

Elöntötte a keserüség. Lelkében vihar dult, szivét öszemarkolta a kin.

— Csak szeretője vagyok, csak kedvese vagyok. Utcai rongy, a mit megtaposhat minden ember.

Otthon a beteg férfi nyögése fogadta. És neki nem volt szabad sirni annak az ágyánál. Neki csak letérdepelni volt szabad és oda vonni azt a hideg kezet az ő meleg szivéhez; talán megérzi a kinos tusát, mely lelkében viharzik, melynek eldőltét minden jajszava, minden sohajtása sietteti.

VI.

A hónapos kis szoba kitágult szép nagy szobává. A déli nap meleg sugara meg a Dunáról jövő üde levegő két magas ablakon át ömlött belé; még egy másik szoba is volt mellette, csinnal berendezve.

A beteg férfit kényelem vette körül, az orvosnak minden rendeletét pontosan teljesitették, sőt Ada még egy másik orvost is hivatott mellé.

De Béla igy is nagyon lassan vette fel magát; hetek kerültek belé, mig lábbadozni kezdett.

— Hol vagyok én, Ada?

— Itthon vagy, édes Bélám.

— Ni, ni, hisz az a szekrény valaha a mienk volt.

— Most is az.

— Az a kanapé is mienk volt.

— Most is az.

Béla oda vonta magához azt az elsóványodott fehér kis kezet és megcsókolta.

— Hová lett a hajad, Adám?

— Nagyon hullott, hát — levágattam.

— Kár volt. Olyan különös vagy azzal a rövid, göndör hajjal. De nem csunyább ám, ne gondold. — Hát ott ki lakik?

— Hol?

— Abban a másik szobában.

— Mink.

— Olyan nagy lakásunk van?

— Két szoba az egész.

Pár nap mulva Béla már kimehetett a szabad levegőre. Az Ada karjára támaszkodva, rövid sétákat tettek, a város zajtalanabb részein.

Egy sétájok alkalmával Viktor jött velök szembe, s megállottak. Az Ada karja mintha megrándult volna a Béla jobbjában.

— Felé se nézel az embernek, szólt Béla.

— Ép holnap akartam tisztelkedni. És kérdőleg tekintett Adára, ki egy kérlelő pillantással felelt a néma kérdésre. Béla ugy tett, mintha nem vette volna észre a szemcserét.

Haza mentek.

— Édes Adám, te még tartozol nekem valamivel.

— Mivel?

— Mondd csak, Ada, hogyan jutottunk mi a régi butorainkhoz? — Én szerfelett kiváncsi vagyok erre.

— Visszavásároltam.

— Min?

— Pénzen.

— Sok pénz kellett hozzá!

— Nem oly nagyon sok.

— Aztán . . . hol vetted a pénzt?

Ada hallgatott.

— Nem felelsz?

— Ne kérdezz . . .

— Ne kérdezzelek? Mit tesz az? Mit jelent . . .

A férfi hangja elakadt.

— Hát a lakásért mennyit fizetünk?

— Nem tudom.

— Nem! — Hát hogyne tudnád? — Aztán . . . miből fizetjük?

— Nem tudom.

— Ne vedd el az eszemet! — Beszélj! . . . Ez a kényelem, ez a bő élet honnan van?

A nő fájdalmas tekintettel roskadt le s átkarolta a férfi térdeit.

— Érted . . . Te érted! .

— Mit értem? — Szólj! . . . Elhullt a hajad? — Te göndör . . .

— Taposs el . . .

— El, szajha! — És vad indulattal lökte el magától.

— El innen! Pusztulj! — Ne lássalak!

Ada térden csuszott utána; a férfi bősz haraggal markolt föl egy széket és tört, zuzott mindent maga körül.

Mikor egy pillanatra magához tért, egyedül volt; odarohant az ablakhoz. Lent, a Dunapart egészen néptelen volt, csak egy fehérbe öltözött nő futott keresztül rajta a viz felé.

Eltántorgott az ajtóig, de zárjáról a keze lehullt: összerogygyant és kezébe temetett arccal zokogott.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

— Szenderegtél egyet a magas Tátra alatt s aztán, ha harminc év mulva ujra erre vetődöl, ősz fejjel és édesen-fájó visszaemlékezéssel elzarándokolsz bizonyos pontokra, megállasz, sóhajtasz és mosolyogsz. — Kérdezősködöl „róla“ valamely ürügy alatt a parasztoktól, akik azt fogják felelni neked, hogy nyolc gyermeke van és — meghizott. — Bah! — Én Kassán foglak bevárni; majd ha eldobod a koszorut . . .

— Soha!

Pozavinszky megállott s erősen belenézett Iván szemeibe.

— El akarod venni?

— El.

Pozavinszky még egy darabig nézett rá; aztán szánakozva megbillentette a vállát; lecsapott egy közeli virágot a botjával s egykedvüen válaszolta:

— Akkor menj s kérd meg a kezét.

Ujra elindultak s haladtak egymás mellett némán.

— Ugy ám! — szólalt meg egyszerre Iván. — De Madelaine nem akarja.

Pozavinszky ujra megállt s öklét csipőjére támasztva, nagy szemeket vetett Iványra.

— Nem akarja?!

— Azt akarja, hogy megszöktessem.

— Dehogy?!

— Attól tart, hogy atyja, aki fösvény . . .

— Ne mondd tovább. — Tudom! — Tehát azt akarja, hogy megszöktesd? — No ez legalább nem mindennapi vonás. — Akkor nem mehetek Kassára te előtted. — A bakra szorulok! — Ejh, hát isten neki! — Te is megtennéd, remélem, ha én szöktetnék valakit? — Hány órakor? — Megvan téve minden irányban az intézkedés? — Megirhattad volna nekem, akkor pihent lovak vártak volna reánk minden állomáson.

Megtörtént, aminek megtörténnie kellett; de nem ugy, mint a regényekben van. Madelaine értesittetve Hanka által az óráról, melyben a kocsi megérkezik, könnyü fekete ruhájában s egy szürke nagy kendőbe burkolva, pontosan megjelent a hátulsó kijáratnál és várt. A szöktetők azonban nem tudták a járást; más ajtó előtt állottak meg és szintén vártak.

Madelaine didergett a hüvös éjben s majdnem pityeregni kezdett már, mikor a késlekedést megsokaló Iván, kémjáratot tartva a keritésen körül, megtalálta. — Elakarta kisérni a kocsihoz; Madelaine kijelentette, hogy egy lépést se tesz gyalog; a kocsinak kellett odafordulni; Madelaine kedvetlenül és a hidegtől reszketve lépett be; Iván hallgatva, mély gondolatokba merülve ült mellé; Pozavinszky az orráig felhuzta köpenyét a bakon és kacagott.

Utközben a tengely elpattant; a kocsi féloldalra dült; az utasok gyalog kényszerültek menni a legközelebbi kovácsig s ott a

kohó tüze előtt melengetőzve várni, mig a tengely helyreigazittatott.

Az esketési engedély sok lótás-futásba és pénzbe került s mikor már készen volt minden valahára, Pozavinszky fáradtan baktatott Iván mellett a fogadó felé, hol Madelaine várt reájok.

— Phü! — Hál' istennek — egyszer! — sóhajtott, fejét szellőztetve.

Aztán kacagva kiáltott:

— Szeretném tudni, mit fog mondani az öreg ur odahaza ehez a mi regényünkhöz?

A templomban vették észre, hogy nincs második tanu. Pozavinszky öt forintot csusztatott az egyházfi kezébe s levett kalappal, igen udvariasan, mintha legalább is valami zászlós urhoz intézné szavait, felszólitotta, hogy kegyeskedjék az esketési bizonyitványt mint második tanu aláirni.

— Tiszta szivvel, kérem alásan, hanem — disznókat szoktam csinálni, ha irok.

— Annál jobb; annál jobb! — A disznó, az — ügyes állat! — és sétapálcájával tolta, hogy menjen a sekrestyébe.

Az öreg ur odahaza nem szólt semmit a regényhez; ezelőtt két hónappal megütötte a guta; csupán két napig feküdt önkivületben. A tiszttartó sürgönyözött mindenfelé, ahol gondolta, hogy Iván van, de a sürgönyök visszakerültek. „Cimzett nem található."

Tur Gedeon ur harmadnapra megszünt lélegzeni; elköltözött neje után, aki valószinüleg türelmes főhajtással és mosolyogva fogadta a más világon.

VII.

A fiatal asszony legelőbb is nem fehér tru-tru ruhát, halványkék szalagokkal ékitve, hanem fekete öltözékeket készittetett magának. Mindent mély feketét. Fekete öltönyt, fekete csipkékkel diszitve; fekete kalapot, Rembrandt-izlésben, hosszu, válláig lecsüngő fekete tollal; fekete keztyüket tizenkét gombbal, melyek fölértek majdnem a könyökig.

A gallér s a ruha ujjára alkalmazott rüzs is fekete volt, sötét-fekete.

Mikor igy fölöltözve állott tükre elé, csak akkor vette észre, hogy milyen jól veszi ki magát — mély gyászban. Gyönyörü fehér bőre most igazán hasonlit a liliom szirmaihoz; piros ajkai most pirosabbaknak látszanak; kissé fáradt tekintetü kék szemei olyan kimondhatlan epedést fejeznek ki! — Nem mindig! Ha kissé fölebb nyitja a pilláit és mosolyog, ugy ragyognak, ugy szórják a szikrát! Aranyszőke haja élesen elüt a fénynélküli fekete szintől s azt az érzést önti a szemlélőbe, mintha egy angyalt öltöztettek volna apácaruhába.

Igazán meglepő ellentét; a komor fekete ruha, az üde arc, az aranyszőke haj. S hogy ez az ellentét annál igézőbb, annál lekötőbb legyen, elhatározza magában, hogy ezentul sohasem fog ugrálva, vagy gyorsan lépkedve járni. Lassan, kimérten tesz minden lépést; halkan, meggondolva beszél; nem nevet soha hangosan s méltóságosan, nyugodtan fog tekinteni arra, akivel beszél.

Ez nagyon illeni fog a gyászhoz; jól fog esni Iványnak és — elbüvöli azt, aki ránéz.

Utóbb nem elégszik ennyivel meg. Elmerengve áll tükre előtt és gondolkozik, hogy mivel lehetne még zárdaiabbá tenni megjelenését? Szőke haját egyszerü sima fonatokba hátra fésülni? — Nem! azok a pajkos fürtök olyan mosolygósan kandikálnak ki a fekete Rembrandt-kalap alól; ezt nem szabad föláldozni.

Hanem — mi lenne, ha fekete fából, fekete bevonattal rendelne magának egy szoba butort? — A falakat fekete szőnyeggel vonatná be; az etagèren csak fekete csecsebecsék, az állványokon fekete szobrok. — Fekete kocsi, fekete szerszámban fekete lovak s egészen feketébe öltöztetett kocsis, inas? — És mind e feketeség közepett egy üde fej, puhán aláomló, aranyszőke hajjal . . . . .

A parasztok, a cselédek álmélkodva susogták egymás közt, mikor a fekete butorok megérkeztek s a fekete fogat először robogott ki a kastélyból:

— Milyen jószivü asszonyság! — Hogy gyászolja az ipáját. — pedig nem is ösmerte.

Iván eleintén nem figyelt rá; el volt foglalva bánatával, meg az ügyes-bajos dolgokkal, melyek az ilyen esetekben rászakadnak az uj gazda vállaira. De később vigaszt, pihenést akart volna keresni az ő nevető Magdájánál.

Azonban Magda nem volt sehol sem; Madelaine pedig el volt foglalva a fekete szoba berendezésével s ha Iván hozzá jött, ha megkisértette rá mosolyogni, lassan, ünnepélyesen ráemelte szemeit:

— Mit mondasz, Iván: nem kellene-e a tükrökre is fekete fátyol? — Talán nem! — De dekorálni? minden esetre kell dekorálni;

felül összefogva, aztán két oldalt gazdag redőkben fog földig omlani a fekete szövet.

Iván lehajtott fővel ment ki a szobából. De akárhová ment, mindenütt csend és nyomott hangulat fogadta. — A cselédek lábujjhegyen surrantak át a folyosókon; sehol semmi zaj, hangos szó, vagy egy ajtóbecsapás. — Madelaine gondoskodott, hogy az egész kastélyban megőrizzék az ünnepélyes hangúlatot.

— Magda! — próbálta nehányszor megszólitani nejét, ha a kint pezsgő életkedv megragadta s erősebb mozgásba hozta kedélyét.

Madelaine komoly, kerekre nyitott szemekkel nézett rá s ezekben a szemekben annyi szemrehányás volt, hogy Iván pirulva hallgatott el.

Kisietett a kastélyból; fáradt volt, kimerült volt, de azért ujra megkisérlette a munkát s ha nem sikerült, puskával vállán barangolta be a vidéket; ha meg haza ment, nem háborgatta nejét, hanem odaállott az anyja képe elé és nézte annak komoly, szelid arcát.

Az is fiatal volt még a képen; annak is kék szeme volt, mint Madelainenak, de hiányzott róla az arany haj, meg a mély gyász. — Májszin selyem ruhát viselt s egy viráglevelet tartott a kezében, melyre meleg szeretettel nézett. A levél közepére apró betükkel oda volt irva: — Iván. 1840, december 5.

Madelaine befejezte volt a fekete szoba rendezését s most ahoz látott, hogy az ünnepélyes, lassu járásba, a bágyadt, halk beszédbe begyakorolja magát. Végig méltóságoskodott a termeken, aztán meglátva férjét az arckép előtt, megállott; komolyan ráemelte szemét s halk, de minden szinezet nélküli hangon szólt:

— Jó reggelt — Iván!

Iván összerezzen; elpirul és boszankodva, de szó nélkül néz utána Madelainenak, aki tovább méltóságoskodik, anélkül, hogy visszatekintene, — mintha valamely komoly foglalatosság hína valamerre.

Ezen méltóságos utazgatása közben néha találkozik Pozavinszkyval is, aki mostanában csak látogatóban jár el Iványhoz s ha jön, gyorsan szokta fölrántani az ajtókat, hangosan beszél és hangosan nevet, ha oka van rá.

Madelaine megáll, ha találkozik vele; hideg-komolyan emeli rá szemét s kissé összébb huzza a szemöldeit a zaj hallattára, melyet megérkezésével okoz.

A vendég mindezzel nem sokat törödik; udvariasan, de futólag hajtja meg magát Madelaine előtt, miközben mosolyogva futtatja végig tekintetét öltözetén; — Pozavinszky nem tud szeliden, vagy lágyan mosolyogni! — aztán siet fölkeresni Ivánt.

Madelaine összeszoritja piros ajkait, aztán sötéten néz az elsiető után, aki soha, egyetlen egyszer sem, még véletlenségből sem tekint vissza, hanem könnyelmü testhimbálással, dudorázva megy Ivánhoz s szokott kétértelmü modorában enyeleg vele:

— Ejh, fiu! Bizony még divatba hozod, hogy az ember gyászruhában s halványra puderezett arccal megy látogatóba az uj házasokhoz. — Nem mennénk el a Tátra alá tejkúrára — mi?

Hogy gyűlöli Madelaine ezt az embert! — és az — elég szemtelen ugy mutatni, mintha észre se venné.

Az asztalnál nyilik legtöbb alkalom éreztetni vele, hogy könnyelmü modora illetlen egy házban, ahol gyászolnak.

— Szerencsés ember ön! — kezdi halkan Madelaine, villáját és kanalát óvatosan igazgatva meg tányéra mellett, nehogy zajt csináljon velök. — Valószinüleg nem volt gyásza soha?

— Nem. — Nem áll nekem jól a fekete öltözet; — felel nevetve Pozavinszky. — Aztán a gyászhoz nem illik a nevetés. Én pedig nem érzem magamat eléggé jó színésznek hazug sápadtság alá rejteni alaptermészetemet.

— Vannak emberek, akiknek nem igen van érzékök a kegyelet szokásai iránt! — válaszol Madelaine.

— Én is egyike vagyok azoknak. Egy vidéki temetésen voltam jelen egyszer, ahol az van szokásban, hogy vén asszonyok siratják el a halottat, akit nem is igen ösmertek. — Csak alig tudtam megállni, hogy el ne pácázzam a siratókat.

Iván hallgatva és szemeit tányérára függesztve ült az asztalnál. — Isten tudja, miért? eszébe jutott az a nap, amikor megtudta, hogy Magda kisasszony s amikor az mellette menve a szük ösvényen, álmodozva beszélt:

— Nyárban könnyü, fehér tru-tru ruha, halványkék szalagokkal ékitve. — Mint a hab! — Aztán nevetett a fölött, hogy

milyen jól adta a parasztleány szerepét . . . Akkor is azt a szerepet adta, mikor kibontott szőke haja Iványra ömlött.

Az ősz is mulni kezdett. Beállt a tél. Még nem fagyott el; a lombtalan galyak üresen himbálóztak a légben; se zöld levél se fehér zuzmara; az ablaktáblákra nem rajzolt virágleveleket a hideg.

Iván lázasan feküdt szobájában; az orvosok konstatálták, hogy himlő lepte meg. Madelaine halvány, rémült arccal futott ki a szobából; ledobta magáról a fekete ruhát, mert az orvosok azt mondták, hogy a fekete szin legalkalmasabb a ragály átültetésére. A fekete szoba zárva maradt.

Eddig még nem tettek látogatásokat a vidéken, a gyász, Iván elfoglaltatása s Madelaine gyász iránti szerelme miatt, annálfogva — nehány sajnálkozó öreg uron kivül — senki se jelenkezett a kastélyban; pedig Madelaine most mindenáron zajt, életet akart; félt a csendtől, a fekete ruhától, a sápadt arctól, a lassan kiejtett szótól s legfőképen a kastély azon részétől, hol Iván feküdt betegen.

Pozavinszky sem jelenkezett, csak nagy későre. — Megtekintette barátját, enyelgett vele, aztán kiment a parkba sétálni.

Egyszerre hallja, hogy valaki megkocogtatja az ablakot, amely mellett elhalad. Föl-néz: Madelaine int neki a bezárt ablakon keresztül, hogy jöjjön közelebb.

Odament.

— Volt ön Ivánnál? — kérdezte Madelaine, anélkül, hogy kinyitotta volna az ablakot.

— Voltam.

— Hogy találta őt?

— Bizony betegen.

Madelaine habozik, mintha kérdezni akarna valamit, de nem volna ahoz elég bátorsága.

— Hogy néz ki?

— Csunya biz az! — Csunya, szegény. — Végig tapogattam; föl van puffadva egészen.

Az asszony megborzad; kissé hátrább huzza magát az ablaktól; valami szeszt önt a kezére s azt szagolgatja, azután szól:

— Menjen be kérem a szobájába. Küldök szereket, melyekkel fertőztelenitheti magát. — Nagyon szeretnék öntől szegény Ivánomról hallani valamit. Én nem merek hozzá menni; — nem — nem! A kandallós szobában várom; ha átöltözött eljön oda?

Pozavinszky igenlőleg int a fejével, anélkül, hogy szokott modorában nevetne. — Madelaine hálásan teszi össze kacsóit köszönete jeleül; ugy néz ki fehér csipke pongyolájában, mint egy pihés galamb; még az örv is ott van a nyaka körül: a gazdag, fehér csipke-fodor. — Aztán bánatosan mosolyog; aztán eltávozik az ablakból.

Pozavinszky nem siet azonnal szobájába körüljárja a kertet; kiszí nehány cigarettát; megkérdi a kertésztől, hogy behordott-e már minden üvegházi növényt s csak azután megy átöltözködni.

A Madelaine által küldött savakat és szeszeket nem használja, sőt ruháit sem változtatja meg egészen; csak a kabátot veti le, ahelyett ölt mást, elegánsabbat. Hullámos haját ujjaival hátrasimitja s nyakkendőjét megigazitja; aztán szokott testhimbálásával, halkan dudorázva megy a kandallós-szobába.

Madelaine már több, mint másfél órája várakozik rá, hol ülve, a kandalló mellett álló egyik karosszékben; hol járkálva a szobában; most izgatottan, majd elgondolkozva, de mindig élénken lesve az ajtó fölnyilását.

Végre belépett a nehezen várt.

Madelaine nem tesz neki szemrehányásokat, hogy olyan sokáig váratott magára, hanem eléje siet s pici kacsóival megragadja mindkét kezét.

— Látta őt? — kérdi, majdnem zokogásba törve.

— Igen; láttam. Meg is tapogattam a kezeimmel.

Madelaine elhalványodva vonul pár lépést vissza. — Pozavinszky elmosolyodik.

— Nincs oka félni! — Ha a végzet ugy akarja . . .

— Oh, nem tehetek róla! — én félek — nagyon félek! — susogja a nő, szemeit lesütve.

Pozavinszky nevetve legyint kezével a levegőben.

— Nem jó katona lett volna belőle. Hogy állna meg a sorban, mikor jobbról-balról látja eldülni bajtársait? — Meg mikor dühöngött a kolera. — Hány barátomat mentettem meg fördetés, dörzsölés által a haláltól! — Na, egyébiránt nem csupán a fátumban bizhatik. Gondosan megmosakodtam az ön által küldött óvszerekben! — (pedig nem mond igazat!) — Remélem bizik a saját óvszereiben?

(Folyt. köv.)

ARANY JÁNOS EMLÉKEZETE.

Irta és a Petőfi-társaság közgyülésén, 1883. január 6-án felolvasta

NÉVY LÁSZLÓ.

(Vége.)

Arany, bár előbb nem is gondolt egy II. részre, hajolt az unszolásra, s megkezdte azt „Daliás idők“ cim alatt. Az I. ének után abban hagyta; később megint folytatta, meg abban hagyta. E küzködés mutatja, mily nehézségek állottak a költő utjában, s voltaképen miért nem gondolt ő eleve a férfiu Toldiról szóló költemény irására. Arany ismerte az eposz körében a mondai és történelmi alapnak fontosságát, melytől az epikai hitelt teszi függővé. A monda alig használható anyagot, a történelem Toldi személyére vonatkozólag semmit sem nyujtott. Hanem azért a lángész diadalmaskodott a nehézségeken, s bár évek hosszu sora után, akkor, midőn a lelki és testi fájdalmak alatt görnyedező költő lantja végkép elnémultnak látszott: megzendült „Toldi szerelme“, hogy bizonyságot tegyen a szellem győzelméről a roskatag test felett.

Arany János kőrösi élete gazdagon gyümölcsözött a nevelésnek, az irodalomnak. Boldog családi élete, melynek legszebb öröme szépen serdülő leánya és fia valának, lelkes pályatársak szeretete, a polgári életben általános tisztelet, tanitványainak igaz ragaszkodása adták meg neki azt, a mi nélkül a költői dicsőség fénye örökké hideg marad. Ez időszakból való számos lyrai költeményén, számos kisebb elbeszélésén, élet- és jellemképén kivül legtöbbje azon remek balladáinak, melyek e jelentős müfajt tulajdonképen bevezették irodalmunkba. Finom érzéke, a népköltészet alapos ismerete már korán rávezette arra, hogy a mi terjengő, érzelmek, helyzetek, természeti képek, cselekvények aprózó festésében német mintákat utánzó müballadánk korán sem az, a minek a balladának lennie kell: t. i. az élet drámájának lehető legrövidebb elbeszélő előadása. Már 1847-iki első kisérletei: A varró lányok, Szőke Panna mutatják, mint iparkodik a compositió népies formáját érvényesiteni; alkotó ereje izmosodik további tanulmányain, melyek kiterjeszkednek az északi, különösen a skót-angol népballadákra is, s nemsokára odaemeli a magyar müballadát, hogy a ballada elméletének tudós irója, Arany szellemes commentálója Greguss Ágost, az ő müveit tekinti a müfaj mintáinak.

Ily tevékenység iránt fejezte ki elismerését a Tudományos Akademia, midőn tiz évi szünet után tartott első nagygyülésén 1858-ban levelező tagjául választotta. 1860-ban feléledvén a Kisfaludy-Társaság is, melynek Arany 1848 óta volt tagja, a nagy költőt hívta meg igazgatónak. Arany nem könnyen hagyta el azt a helyet, melyhez annyi kedves kötelék füzte, de végre is engedvén barátai unszolásának, a választást elfogadta s Pestre tette lakását.

A Társaság és az irodalom történetirója a legnagyobb elismerés szavaival fogja rajzolni az érdemeket, melyeket uj hivatalában szerzett, egyebek között a magyar Shakspere megindításával, s mint szerkesztő és aesthetikus iró a „Szépirodalmi Figyelő“, majd a „Koszoru“ cimü szépirodalmi, tudományos és társadalmi lapokkal. Kimagasodó jelenség, s jellemző reá, mint tudósra nézve az Akademiában tartott székfoglalója, Zrinyiről és Tassóról, mely dolgozata nemcsak a magyar és olasz epikus érintkezési pontjaira vet világot, kimutatván Zrinyinek teljes eredetiségét minden lényeges pontban, hanem a kérdést legmagasabb, tudniillik világirodalmi szempontból tárgyalván, ugy az ismeretek gazdagságával, mint a felfogás genialis eredetiségével, ugy a fejtegetés világosságával mint az előadás classicus tömörségével és nemes egyszerüségével széptani irodalmunknak szinte egyedül álló kincse; oly mű, melyhez foghatót e nemben más irodalmakban is keveset, különbet egyet sem találunk. Fájdalom, töredék maradt.

Az 1860. év mint költőnek is uj babért termett. A nagy veszteség feletti fájdalomnak, mely a nemzetet Széchenyi István halálával érte, ő adott legméltóbb kifejezést.

Hogy is ne? Hiszen az igazi költő szivén át buzognak népének legnemesebb érzelmei, s ha volt költő, a ki ezen értelemben népének költője volt: az Arany János vala. És az az emlék, melyet Arany emelt a legnagyobb magyarnak, tartósabb, mint érc és márvány: halhatatlan, mint az ünnepelt érdemei, örök mint a nemzet hálás emlékezése egyik legdicsőbb fia iránt.

1864-ben az Akadémia birálói a Nádasdy-jutalomra pályázó müvekről adván jelentést, elragadtatással szólottak egy tüneményszerü munkáról, mely a hún mondák alapján Atillá-

*

nak a csodás karddal királylyá avatását és Buda halálát tárgyalja. A költeményt, mely szerényen hún regének nevezi magát, egyenesen korszakosnak nevezték, egyaránt magasztalván compositióját, jellemfestését, ó-szerüen naiv előadását, melylyel a költő oly mesterien szinezi az ókori tárgyat. E tüneményszerü munka megint Arany János nagy alkotása: Buda halála. Gondolják hozzá, hogy e már magában véve nagyszerü népies epopoeia csupán egyik része, az iró szavai szerint csak mintegy előjátéka a nagy tragédiának, mely a költő gondolatában megalkotva élt, hogy tehát Arany János a hún világot egész dicsőségében és bukásában akarta megénekelni: még inkább fogjuk bámulni a felséges conceptiót; de a fájdalom is jobban ég szivünkben, hogy a nagy gondolat testet nem ölthetett.

A nemzet osztatlan tisztelete és szeretete kisérte az igénytelen férfiut ez áldásos tevékenységben. Midőn az akademiai titoknokság Szalay László halálával 1865-ben megürült, hivhatott volna-e helyére az intézet érdemesebbet Arany Jánosnál? a ki nagy müveltségével, széleskörü tudományosságával a tudósok körének is disze vala. Uj hivatala teendőinek élt ezentul oly lelkiismeretességgel, hogy a „Koszorut“ is megszüntette; de gondoskodott róla, hogy végre müveinek lehetőleg teljes kiadását birhassa a nemzet. 1867-ben jelent meg e kiadás kétféle formában. A szellem és kedély drága kincseinek tárházai e kötetek, s a közönség olyanokul ismerte el őket. Büszkeségeink ők, s igaza van egy jellemzőjének, nemcsak az akkori időre, hanem a maira s a legkésőbb jövendőre nézve is, a ki azt mondja, hogy a magyar ember, ha olvassa, magasabbnak érezheti magát. Az akkor megkoronázott király is népével együtt ünnepelte a költőt, midőn elismerése jeleül a Szent-István-rendet adta neki. Eddigelé hallatlan kitüntetés egy magyar iróra nézve; — de a szerény férfiu mellén soha sem csillogott a fejedelmi kegy e fényes jele.

1870. elején az Akadémia uj rendszabályai értelmében az intézet főtitkárává lett, s e minőségében müködött kilenc évig. De ez évek jó része szenvedések ideje volt. Régibb bajai támadták meg pusztitó erővel, s a nagy, nemes lélek, ki imádott leányának néhány év előtt történt elhunyta miatt alig elviselhető fájdalom súlya alatt roskadozott, egyre jobban érezte a test erejének fogytát, az életmüszerek gyarlóságait.

Fessem a gyászos vég körülményeit? Felidézzem-e kinjainak emlékezetét, azt a hosszu keserves tusát, melyet a nagy szellem a törékeny testtel vív vala? Tetszett a Gondviselésnek, nehéz próbára tenni őt, a ki a boldogság teljességére vala érdemes, bizonyára csak azért, hogy a szenvedések elviselésében is példaképpé magasztosuljon előttünk. És mily nagynak bizonyult lelke ebben a küzdelemben is! Éveken át fájó szorongással lestünk róla minden hirt, mert tudtuk, hogy beteg, nagyon beteg; láttuk a roskatag alakot, kit a fájdalmak idő előtt aggá tettek; alig volt reményünk, hogy még egyszer megzendül e hallgatag ajkon az isteni dal! És akkor végezte be „Toldi szerelmét“! A gyönyör ámulatával olvastuk e remeket, s hajlandók valánk kivetni szivünkből a bús sejtelmet; — néhány balladája, köztök a „Tetemre hivás“ fényes tanuságot tett a gyengületlen költői erőről, Aristophanes összes vigjátékainak classicus forditása, mely oly tökéletességgel ragyogtatja a genialis görög játszi humorát, a mi költőnk szellemének elevenségét hirdeté, ugy hogy erős hittel kezdők hinni, hogy messze van még, a mitől féltünk. De a gyilkos betegség erősebb volt, mint a szervezet. Megérte hő vágyának teljesülését, hogy a nagy fiait tisztelő nemzet koszorukkal halmozza el Petőfi ércszobrát, mely nemcsak egy lánglelkü dalnok képe, hanem egy hősi korszak beszélő emléke; de már csak betegszobájában áldozhatott megdicsőült barátja emlékezetének; egy hét mulva, október 22-én szárnyra kelt a nagy, a szép lélek, oda, honnan eredt, az istenség fényvilágába.

Oh, mily nagy az üresség, mely eltávozása után támadt? Be fogja-e valaki tölteni helyét talán századok alatt? . . .

De hiszen emlékezetét ünnepeljük. Enyhüljön veszteségünk érzete attól a tudattól, hogy halhatatlan szellemi kincseket hagyott ránk örökül, lángelméjének, nemes szivének kincseit, melyekkel a jelenben és a jövendő korokban milliók agya és kebele fog gazdagodni; enyhüljön attól a tudattól, hogy Arany ihletni fogja a lelkeket szent lelkesedésével, oktatni bölcseségével, vigasztalni hitével, vezérelni erényeivel, a mint azok saját életében, s dicső alkotásaiban megnyilatkoznak. Igenis, igy hat az igazi költő, a minő ő vala.

Epikai müveiről azt mondja az irodalomtörténet, hogy velök a költő a kor csucsára hágott. És mik azok a tulajdonságok, melyek ezt az itéletet igazolják. Toldiról szóltomban érintettem nehányat; azok alapvonásai többi nagy elbeszélésének is. Tökéletességek, minőkkel a magyar eposz soha, még a classicus mez ragyogásában sem dicsekedhetett. Ha az epikus költőnek feladata cselekvényekben, objectiv képekben megeszményitve rajzolni elénk a multat, ugy hogy az egyetemesen emberi és nemzeti érdekek a hősök egyéni életének phasisaiban, jellemök kifejtésében hassanak lelkünkre, és pedig a lélektani és költői igazság erejével: akkor Arany a feladatot ugy oldotta meg, mint a legnagyobbak bármelyike. Nyilvánvaló, hogy e feladatban, mint általában az egész tárgyi költésben legfontosabb, legnehezebb, s azért a müvészi erőt leginkább bizonyitó a jellemzés, tudniillik az a jellemzés, mely a lelki élet t elhatározásokban, tettekben, ugynevezett drámai processusban tünteti fel, s igy a személyeket az egyéniség határozottságával, az élet igazságával munkáltatja. Az igy alakult jellemek azok, melyek ki nem törölhető nyomokat hagynak a lélekben, melyek sorsukkal magukhoz láncolják érdeklődésünket, s melyek egyedül képesek az erkölcsi eszméket el nem enyésző hatással képviselni. Arany János mint jellemalkotó és festő a világirodalom legelső müvészei közt áll. Plasztikusak, egyszerüen fenségesek, igazak és életteljesek az ő alakjai, mint Homeroséi. Egy név kell csak: Etele, Buda, Detre, Ildikó vagy Gyöngyvár, Toldi Lőrincné, György vagy Miklós, Lajos király, Tar Lőrinc, Rozgonyi Piroska vagy akármelyiké a mellékalakok közől, s megjelennek képzeletünk előtt az élet teljességével: dicsőségökben, haragjokban, bújokban, küzdve, remélve, szenvedve.

De Arany János másban is hasonlit az eposz ősatyjához. Magasztalva emlegetik erről, hogy a legtárgyilagosabb elbeszélő, s tőle vette az elmélet azt a szabályt, hogy az epikus mint a mondák szája alanyiságának belekeverése nélkül, a maga tiszta mivoltában láttatta a hősvilágot. Szép és okos tan, mert mély hatást csak a tárgyiasan kifejezett költői igazság tesz a lélekre az események elbeszélésében. Ám a ki olvasni tud, megérzi a tárgylagos Homerosnál is, hogy a költő nem rideg mesélő; ott dereng müvén naiv hitének, áhitatának hajnalfénye, a csaták viharában, a népirtó gyülölet és boszú véres képein is áthat a költő emberszeretetének melege. Avagy hogy csak ismeretes példára hivatkozzam, irhatott-e költő oly jelenetet, minő Hektor bucsuja Andromachétól, ha saját lelke mélyén nem érzi a szerelem fájó-édes érzelmét, a családi élet boldogságát, az elvesztés sejtelmének borongását? Nemcsak az tehát a homérosi hely, a hol áldáz szenvedélyek, szörnyü fegyverek küzdenek a hősi dicsőségért, hanem az is, a hol az életjelenségek igazságán át sugárzik a költői kedély. Az ily homérosi helyekről mondhatni joggal, hogy bennök a legnagyobb hatást a legegyszerűbb eszközzel éri el a költő, csakhogy ez a legegyszerűbbb eszköz csak az igazi költő birtokában van.

Olvassátok Arany eposzait, s érezni fogjátok, mint emeli lelketeket a költő hite, csodálata, áhitata a mult nagysága iránt; érezni fogjátok a szenvedély sodrását, a lelkesedés ihletét; meg lesztek hatva, könyek tolulnak szemeitekbe a mikor a szeretet, hüség, önfeláldozás mindennapi életviszonyokban, egyszerü jelenetekben szól hozzátok. Igen, mert bár „Egyszerü az ének, rajta semmi disz tán, de a szivből fakad melegen és tisztán.“ Arany nem csupán képzelmével, hanem szivével is teremté jellemeit, azért oly sok nála az érzelmek homérosi helye. Gondoljunk csak Toldi Miklósnak és édes anyjának egymáshoz való viszonyára; vagy Rozgonyi Piroskára, az ő fájdalmas szerelmére! Arany János nem volt a szerelem költője. Egyetlen szerelmi dalt sem ismerünk tőle, pedig legtermékenyebb abban az időben volt, midőn Petőfi példájára az egész magyar verselő világ a szerelmi lyrát pengette. És mégis hány lyrai gyüjteményben van együttvéve annyi igaz vonás, annyi melegség, annyi költészet a szerelemről, mint Piroska szerelmének rajzában.

Épen ily fényes bizonyitékokat szolgáltatnak Arany „meleg, tiszta“, mély kedélye és csodálatos jellemző ereje mellett kisebb elbeszélései is, különösen pedig balladái. Emelhette volna-e a balladai müfajt más oly magasságra, mint oly költő, a ki az elbeszéléshez a legerősebb drámai érzéket nyerte? Ismerjük alakjait egytől-egyig: a büntudat tragikus hőseit: V. Lászlót, Ágnes asszonyt, az árva fiú gonosz mostoháját, Edward királyt, az apai kényszer áldozatát Bor vitéz mát-

kájában, Zách Klárát, a letört liliomot. Szondi dalos apródjait, Török Bálintot, Rozgonyinét, a kedvesét megboszúló egri leányt, Rákóczynét, Kund Abigélt és a többit. Mennyi igazság, mennyi élet, mennyi közvetetlenség valamennyiben! A tömörségben is mily gazdagsága az élethű vonásoknak, mily hatalmas nyilvánulása a drámai vagy épen tragikus eszmének? És a mi a művek szépségének, hatásának egyik főtényezője: a költőnek rajtok átsugárzó mélabús hangulata. E tekintetben mondja Greguss nagyon helyesen, hogy Arany balladáiban a tények rideg anyaga teljesen felolvadt a sziv kohában, s minden, a mi történik, az érzelem visszfényében tündököl. Csupa kedély; semmi szónoklat. Arany megjelenése nemcsak elbeszélő, hanem balladaköltészetünkre nézve is korszakos, és a kik ujabban némi sikerrel müködnek e téren, mind az ő nyomán haladnak. Ez itélet ezelőtt tizenkilenc évvel mondatott, s talán ma sem kell módositani.

És minő jelentősége van Aranynak mint lyricusnak. Mit köszönhetünk neki azon téren, azon müformában, hol a költő én-je, alanyi világa jut közvetetlen nyilvánulásra? Vajjon azon szellem, mely kiválóan plasztikus szemléletre és alakitásra van teremtve, képes-e az érzelem költészetében, mely magábafordulást, érzékenységet, szenvedélyt, a phantasiának szabadabb csapongását, erősebb zenei érzéket feltételez, mondom, képes-e az érzelem költészetében is örökbecsü müveket létrehozni?

A felelet meg van adva egész sorában a lyrai költés gyöngyeinek. Nem Petőfi, az igaz, a mint hogy csak egy Petőfi van; de a harmonikus világnézet, bölcselő lélek, mélységes kedély, kibékitő humor, játszi szeszély, hatalmas lyrai egyéniséggé teszik, és eredetiségét a másik lángelme mellett biztositják. Ő maga magyarázta nem egyszer az ötvenes évek alatt ijesztően termékeny lyra müvelőinek, hogy hiába keresik az üdvösséget Petőfi utánzásában. A lángész, ugymond, egyedül áll; neki iskolája nincs; ki vele egy irányban indul, feljül kell haladnia őt, vagy mögötte nyom nélküli homályban veszni el. — Nem arra kell törekednünk, hogyan legyünk hasonlók ő hozzá, sőt inkább arra, hogy menekülünk azon szellemi alárendeltségből, mely öntudatlan is az ő magikai körébe von. Uj utakat kell törnünk, hol szabadabban kifejthessük egyedi tehetségünket. Ez történik, ha mind a lyrában az övétől különböző irányokat választunk, mind a költészet egyéb fajait tanulmány tárgyává teszszük, és lelkesen gyakoroljuk .... E jó tanács sikerét látjuk, — saját lyrai müveiben, s azon kisebb lyrai-epikai müfajokban, melyek szellemi sokoldalúságának oly fényes bizonyitékai ....

Lelkemet vonják a remek alkotások. Szeretnék velök egyenkint foglalkozni, hogy ujra átélvezzük azt a gyönyört, melyet a költő dús eszméi, nemes érzelmei, lélekösszhangja, megragadó képei, bübájos nyelve annyiszor nyujtottak mindnyájunknak; szeretnék beszélni felséges humoráról, mely epikai müveinek egy-egy alakjában, a — fájdalom — töredékül maradt „Bolond Istók“-ban a világhumor alkotásainak magaslatán jelenik meg, s lyrai és vegyes elemü müvei többjébe is oly kedvesen játszik; azonban szerény emlékezésem egy hatalmas folyamra dobott zöld levéllé lenne, ha mindent el akarnék mondani, a mi nagy költőnk dicsőségére szolgál. De nem hallgathatok arról, hogy Arany lantján a hazafiúi érzelmek lelke egész ihletével szólaltak meg. Való-igaz, hogy Arany három nagy kor dalnoka. „Etele és nagy Lajos korának alakjait, saját korának érzelmeit és hangulatát véste kőbe örökre, maradandólag.“ Nem volt viharmadár, kinek hangja belesikolt ez elemek szörnyü csatájába, de zengett mint csalogány kint a temető bokrain, búsan, vérző szivvel, majd mint a pacsirta, fenn hirdetve a hajnalt, a tavaszt! Vigasztalásra volt szüksége szenvedő nemzetének, s emésztő keservéből felemelkedve bízik és remél, és bizalmat és reményt kelt a csüggedőkben .... Rachel búja virrasztott, dacolva pörbe szállt a sírral, mely várta megölt kisdedeit, — végre, csendes a bú, mint ha éji vész multán a hold fájdalmasan kinéz ... És lelke tűrni tud, habár föleszmélt. Elbirja az emlékezet keresztjét .... Könyhullatásban kínfájdalma könnyül. Bánatja szózatos panaszban enyhül ... És Rachel siratja, — siratja gyermekeit ... de felemeli lelkét a prófétai ihlet; látja a megnyilt jövendőt, s hirdeti az Ige, az Eszme közel diadalát.

A jóslat teljesedésbe megy. A hon ujra érez, ujra él. Az ébredés dala: Hazádnak rendületlenül ... milliók ajkain zeng. A költő ápolja a szent lángot, mely dalban és szivben lobog, s felhangzik ajkán is a szó: Rendületlenül! Ne legyen merő szokássá, olcsó malaszttá, ne legyen külcsillogássá a szent ima! Szeresd a hazát rendületlenül akkor,

mikor legnehezebb, midőn az ár nő, ostromol, ragad.

A reményt, az életbe vetett erős hitet ki nem irtja szivéből semmi sem. Az a fordulat politikai életünkben, mely ismét a kétség éjébe látszott visszalökni a reménykedő nemzetet, őt meg nem tántoritá. „Légy hű, s bizzál jövődbe nemzetem!“ kiáltja a csüggedőknek.

Elhallgatok. Áttekintettünk a költői pályán, mely mint a tejút csillagmilliárdjaival, a végtelenbe viszi a képzeletet ragyogó eszméivel, nemes érzelmeivel. S mikor e fényes pályán andalog tekintetünk, megjelenik előttünk a költő mellett az ember is; és lelkünket ez a fenséges jelenség ragadja meg. Mint szent legenda, hangzik fülünkbe minden, a a mi életéről, erényeiről szól; pedig nem költemény, szép valóság az. Megtestesülése annak a tiszta, lélekemelő, nemesitő ethikának, melyet költői müvei hirdetnek. És ez emeli a legmagasabbra költészete becsét. Müveiben látjuk az embert, s az ember bizonyságot tesz költészetének egyszerü fennsége és igazsága mellett. Aranyt a legmagyarabb költőnek nevezik, s ez az elnevezés sok oknál fogva megilleti; de nem a legkisebb ok az, hogy személyiségében, emberi jellemében látjuk fajunk legjellemzőbb tulajdonságait, de csak az erényeket, a gyengeségek nélkül. Tiszteletünk és csodálatunk egyenlő mértékben illeti a költőt és az embert, s ha e tisztelet, a mint kell, tetté akar válni, nemcsak alkotásain fogunk lelkesedni, hanem erényekben dúsgazdag élete példáján is; és ha ezt teszszük, akkor az egymást követő nemzedékek mind közelebb jutnak a tökéletességhez; akkor valósulnak költőnk legszebb álmai; akkor fog dicsőült szelleme elégedetten tekinteni a koszorukra, melyeket a késő utódok áldoznak emlékének; akkor lesz a nemzet, mint költője, nagy, dicső, halhatatlan!!

IRODALOM.

„Bálványos-vár.“ Történeti regény. Irta Jókai Mór. Két kötet. Budapest. Athenaeum. 1883.

Egy könyv, amelynél keressük az előszót, s híját érezzük, mig rá nem akadunk hátul. Mert szükségünk van rá, hogy megértsük belőle szándékát a nagynevü szerzőnek, ki meg is adja a felvilágositást. Lényege az, hogy Jókai, a közönség egy részénél kedves, egy-egy müvelődési irányt, vagy történelmi korszakot tudományos apparatussal megjeleniteni törekvő regények mintájára az ős magyar mythologiát, elődeink szokásait, fogalmait, erkölcseit akarta plastice előállitani. Belátja, hogy feladata nehéz, mert ugymond: „a magyar mythologia után csak tapogatózni lehet: annak a véghangjait csak a szájhagyomány őrzi. Két összetalálkozó rimből ki kell találni az egész verset.“ E rimeket kutatva, lelkiismeretes buzgalommal áttanulmányozza az egész irodalmat: Ipolyi, Kőváry, Orbán Balázs, Szabó Károly stb. szolgáltatják az anyagot, melyből párját ritkitó alakitó képességével impozáns épületet emel, dus képzelmének aranyát, mint az izléses müvész, csak ott használva föl diszitésre, ahol elkerülhetlenül szükséges.

Nem rajta mult, hogy amit épitett, az nem a magyar mythologia temploma. Egész jóhiszemüleg használta fel adatait, s ép igy gyüjtötték azokat a tudósok, kikre támaszkodik. Kielégiteni törekedtek egy nemzeti szükséget, segiteni vágytak egy mélyen érzett hiányon. Akik a magyar mythologiát, a magyar hősmondakört kutatták és fölfedezni hitték, a közérzületnek voltak szószólói, s a nemzettel együtt tévedtek, melyet érthető és alapjában nemes hiusága ragadott messzebbre a kelletinél.

Midőn a mult század végén, s a mostani elején a németeknél hatalmasan ujult fel ismét a nemzetiségi érzület, a figyelem első sorban az ős germán emlékek felé fordult, a „Nibelungok“, az „Edda“ becse igazán csak akkor ösmertetett föl, a germán mythologiával foglalkozni csak akkor tartották érdemesnek az ezáltal európai hirüvé lett német tudósok. Ugyanez a tünemény ismétlődött nálunk, abban a Magyarországban, mely Széchényitől megérté, hogy „lesz“, de tudta azt is, hogy „volt.“ Semmiben sem akartunk elmaradni más nemzetek mögött, kikkel, ha számra kevesebbek vagyunk is, egyenlőnek, itt-ott előbbre valónak érezzük magunkat. S ime, hogy többet ne emlitsünk, Toldy Ferenc proklamálja a magyar hősmondakört, Ipolyi Arnold megirja a magyar mythologia könyvét.

Nemzetünk ma már férfivá izmosult a lángoló ifjuból, s félig irigykedve, félig szánva tekint vissza annak az erények tulhajtásából származott botlásaira. S honszerző őseinket nem tartjuk kisebbeknek azért, ha az ujabb kutatások világánál le is foszlik róluk a költőiség, amit rájuk ruházni szerettünk. Kezd-

jük belátni, hogy a magyar aligha volt par excellence költői nép, hogy hősmondánk nincs, az ugynevezett magyar mythologia részben fictio, részben kölcsönzés, s ami benne kimutathatólag a mienk, az elődeinket bejövetelökkör nem tünteti föl magasabb fokon állónak, mint manapság például a mordvinok. Még a finnek is szerencsésebbek nálunk Kalevalájukkal.

Hogy Jókai nem akar kritikát gyakorolni e bájos legendákkal, regékkel és mondákkal szemben, azt eminens költői lelkülete magyarázza meg. Igaz hittel hisz bennök, s joggal tehette munkája czimèhez a „történeti“ jelzőt. Előttünk pedig nem kisebb becsü azért, mert meséül olvassuk könyvét, hisz e mese gyönyörü.

A cselekvény a székelyek közt játszik, kik Jókai szemében Atilla közvetlen utódai, s a XIII. század elején, mikor az ős pogányvallás oltártüzei már csak a Székelyföld egyes zugaiban égtek. Az alapmese történeti: egy keresztény Mike leány elrablása a pogány Opour-fiu által, a két családnak ebből következő véres összeütközése, mely a lányrabló törzsének keresztény hitre térítésével simul el. Jókai a Mike családot a keresztény, az Opourt az ős pogány vallás előharcosává teszi; szerencséjüktől vagy bukásuktól függ, melyik vallás uralkodjék a Székelyföldön.

Ez alapot használja föl szerző arra, hogy csodálatos találékonysággal, szinpompás képek, fantastikus jelenetek egész káprázatos sorozatának segélyével összeilleszsze s plastice megelevenitse a mese, hagyomány, monda kincseit, s fejedelmi gazdagságu kincsesházát rendezze belőle a költőiségnek. Leirja a most romban heverő székely várakat, melyek akkor fontos szerepet játszottak az ország védelmében, a „Fergetyüvár“-at örökké forgó tornyaival, hogy minden felől meg lehessen látni a közeledő ellenséget, a „Bálványos várat“, az Opourok fészkét, s utolsó menedékét a teudon hitnek; a kunok átvonulását Magyarországra, hol letelepedni szándékoznak; a „körültájt“-t, a székely nagyok országtanácsát a maksai dombon; a „susogó“-t, manapság leánykérést, a pogány nász szokásait, a gyász-tor, a hős-temetés szertartásait, a szent tüz meggyujtásának ünnepélyeit stb. stb., s leirja oly költői leleménynyel, annyi mythikus bájjal, annyi szeretettel, csodálattal tárgya iránt, s ép azért oly megkapólag, oly felejthetlenül, ahogy épen csak ő képes egymaga.

Ennyi volt szándékában, s célját tökéletesen elérte. Ha műalkotásra, szabatosságra is törekszik, s mellőzi, ami a meséhez lényegileg nem tartozik, akkor például a kunokat sem festi fejezeteken át, s igy megfosztja a könyvet az egyik legbámulatosabb leirástól. Bizonyosan bemutathatta volna alakjait egyebütt is, mint a kunok átvonulásának módja fölött tanácskozó gyülésen, kezdhette volna a történetet ott, hol Szilamér elrabolja Imolát, kit anyja nem ad hozzá a pogányhoz. A két ház között emiatt kitört villongás, melyben az Opourház többi fiai elvesznek, Bálványos-vár csaknem a kereszténység kezébe kerül, maga Szilamér megtántorodik hitében, s a vén Opour sem látva segitséget a földön, kénytelen az ég ajtaján kopogtatni tanácsért „elrejtőztetve“ magát; ennyi is elég lett volna arra, hogy a bonyodalom egységes, a mű maga kerekdedebb legyen. Igy a megoldást, mely abból áll, hogy az elkábitott, de azért halló Opourt az élve-eltemetéstől, amit áruló környezete akar, Imola megmenti, s a föléledt vén pogány menye nemeslelküségéből megösmerve a keresztény vallás szellemét, maga is az igaz Isten követői közé áll, lehetett volna siettetni. De mindez csak másodsorban jöhet tekintetbe, s belőlük fegyvert faragni a „Bálványos vár“ ellen, ép oly félreértése volna Jókainak, mint az, ha a cselekvényt hordozó alakokat, a multak, a legendák ködétől óriásokká, csodaszerűkké nagyitott, a valószinüség szük törvényeitől nem korlátozott e lényeket a józanság rőfjével mérné valaki. Misem lenne könyebb, mint felhányni Rapsonnénak boszorkányságát, eleven kigyóképezte övét; a vén Opour oroszlányát, mely ebként követi mindenütt; Imola csodaerejét, még csodásabb szemérmét, mely a leplezetlen női test látására zokogásra fakasztja a bátorságával férfiakat megszégyenitő szüzet s még egyéb részletet a két kötet bármelyik lapjáról. Jogos csak ott a kifogás, ahol Jókai maga kiesik szerepéből, s ez megtörténik néha. Többek közt Szilamér és Imola oly modern humorral s kicsinylő utilitarismussal fejtegetik olykor illető hitük dogmáit és babonáit, hogy a könyv olvasóival egyivásu emberek sem tehetnék különben.

Megdicsérgetni Jókai tőzsgyökeres magyar, páratlanul hajlékony, minden jelenethez és alakhoz simuló, s a szó legszorosabb

értelmében festői nyelvét, nem volna egyéb vizhordásnál a Dunába. Jól tudjuk mindnyájan, hogy koszorus költőnk egyéb adományai mellett olyan irálylyal bir, melynek párját keresve, sokat kutathatnánk a világirodalomban. A „Bálványos vár"-ban a megszokott jelességeken kivül speciális zamatot kölcsönöz a nyelvnek a székelyes szójárás, rég feledésbe ment elnevezések, szók használata, melyek megértésére jegyzetek is csatolvák a könyv végére.

A „Bálványos vár" bájos mese, a legjobb mesemondótól előadva. A kiknek meg van hozzá az érzékük, pár önfeledt percet fognak köszönhetni e könyvnek, s a Madách Évájával álomba merülten fognak visszaszállni a messze multba, s ha fölébreszti is őket az élet, csak hálával lehetnek Jókai, e hatalmas bűbájos iránt. KARLOVSZKY ENDRE.

Ugy a mint volt. Elbeszélések egy kötetben. Irta: Szépfaludi Ö. Ferenc. Összesen tizenegy elbeszélés van a 415 lapra terjedő izmos kötetben s ezek az elbeszélések nem most látnak először napvilágot. Szerzőjük, ki a hetvenes évek elején csaknem minden szépirodalmi vállalatnak buzgó munkatársa volt, egyenkint már mind közölte azokat, sőt közölt az itt egybegyüjtötteken kivül még számosat, mert azok közé az elbeszélők közé tartozott, kik tollukat soha sem szerették pihentetni. Hogy nagy termékenysége nem egyszer a mügond rovására érvényesült: arról ebben a kötetben is több darab tanuskodik. Szépfaludi csak ritkán nyujt kerek történetet, sőt alakjait is a legtöbb esetben chablonok után másolja. Mintha nem volna elég ideje vagy türelme ahoz, hogy közelebbről is megfigyelje a körülte pezsgő életet. Ezért szereplői előttünk nem annyira közvetlenül az életből, mint inkább könyvekből ismeretesek. Előnye azonban, hogy kerülni tudja a nehezebb themákat s megmarad egy szükebb érzelemkörben, melynek festése nem gördit eléje nagyobb nehézségeket. Kötetét nagyobb emotiok nélkül olvassuk ugyan végig s eszmékkel nem gazdagitanak történetei; de elbeszélései közt nincs olyan sem, mely miatt boszankodnunk kellene, hogy fölvette a kötetébe. Legtöbb eredetiség van talán az „Edith keze" cimü elbeszélésben. A kötethez Kazár Emil irt a baráti szeretet melegétől áthatott előszót. A könyv kapható Grill Károlynál s ára 2 forint 50 krajcár.

Cassone József közelebb ismét egy kötetre valót ad sajtó alá Petőfi-forditásaiból. A szemelvény, mint lapunknak irja, 400 oldalra terjed s egy tekintélyes római kiadó cégnél fog megjelenni, mintegy 200 költemény olasz forditását tartalmazva. Az uj kötetnek bizonyára nagy kelendősége lesz Olaszországban. Erre enged következtetnünk az a körülmény, hogy a „Foglie di Cipresso" első kiadása nem egészen egy év alatt teljesen elfogyott.

Petőfi németül. Olmützben dr. Becher forditásában ujabb gyüjtemény jelenik meg Petőfi költeményeiből. Becher Pozsonyban tanult, s ott sajátitotta el a magyar nyelvet. A nagy költőnek lyrai költeményeit forditotta le.

A magyar irodalom ismertetésére a külföldi vállalatok kezdenek sulyt fektetni. Lipcsében Spamer Ottó kiadásában illustrált irodalomtörténeti mű jelenik meg füzetes kiadásban („Illustrirte Geschichte der fremden Literaturen in volksthümlicher Darstellung"), szerkeszti Leixner Ottó. Most jelent meg a 26—27-ik füzet, melylyel a vállalat bevégződik. Ebben részletesben és alaposban foglalkozik a magyar irodalommal, mint a külföldi vállalatok szokták. A szerkesztő meg is jegyzi, hogy épen azért, mert fölötte hiányos a magyar irodalom ismerete, egy magyar irót, Somogyi Edét, kért föl e fejezetnek megirására. Az ismertetés a vállalat 451—474. lapjait foglalja el és Somogyi elég jól rajzolja irodalmunk történetének főbb vonásait, nevezetesb jelenségeit s forditásokban több költeményt is bemutat. A közlemény előtt Petőfi arcképéből, az ország cimeréből, a koronázás jelvényeiből vignette van. Közli Vörösmarty, Eötvös, Jókai, Petőfi és Arany arcképeit is.

Magyar könyvtár. Ez a cime a népies füzetek ama gyüjteményének, melyet Székely Ferenc, dr. Staub Mór és Bakos János szerkesztenek. Pártolásra méltó, mert szintén a ponyvairodalom ellen küzd. Ujabban négy füzete hagyta el a sajtót. Minden füzet egy-egy ivből áll. Az uj négy füzetben ezek vannak: „Saját boszujának áldozata" és „Az arany középut" elbeszélések, mind a kettő Mayer Miksától. „Hogyan lehet könnyen meggazdagodni" elbeszélés Győry Vilmostól. „A három tornyu vár" népmese, irta Mokos Károly. Minden füzet ára 15 kr. Kiadja: Aigner Lajos.

Uj francia könyvek. Quantin, ismert párisi könyvárus, a francia nevezetességek életrajzait bocsátja közre füzetekben. A sorozatot Jules Grevy, köztársasági elnök életrajza nyitja meg. A vállalat első füzete január 20-dikán került ki a sajtó alól. — L. Hébert könyvkiadó-hivatala Molière összes müveinek uj kiadására vállalkozott hét kötetben („in 8° cavalier") s 19 rézmetszettel. Az egész mű ára 56 franc lesz. Hébert az eredeti szöveget közli az összes variansok kiséretében.

KÉPZŐMÜVÉSZET.

Francia müvészet. A kölni mücsarnokban közelebb az ujabb francia képirók müveiből egész sorozat volt kiállitva. Ez a körülmény alkalmul szolgál a „Kölnische Zeitung" egyik mübirájának arra, hogy pálcát törjön és keserü itéletet hangoztasson a francia festők ujabb iránya felett. „A ki — igy ir a többek közt — eme képek után a modern francia festészettel vagy a francia élet szellemi tartalmával akarna megismerkedni, roszul járna; mert a merész energiát s a természet lelkiismeretes tanulmányát, mely tulajdonságok a kiválóbb francia festőkné

minden gyöngeségük mellett is föltalálhatók, bennök hiába keresné; a francia nép pedig e képek ábrázolása után agyvelőlágyulásban szenvedő cretin-ek csoportja gyanánt tünnék föl előtte. Habár sok igazság van abban, hogy egy geniet és egy népet csak legfényesebb termékei után lehet megitélni, mégis a népszellem megfigyelésre méltó ziláltságára mutat, ha a tehetségesebb müvészeken a blazirtság és a sziv üressége annyira erőt vesznek, hogy lelkesedésük az utca sarából nem képes fölemelkedni.“ Mik az ismertető jelei ezeknek a képeknek? — kérdi tovább a biráló s itt egymásután veti szemükre a francia festőknek, hogy nem ismerik eléggé a természetet, nem hisznek a nép erejében, de hizelegnek a felsőbb osztályok erkölcsi romlottságának, s fő előttük egyéni hiuságuk, melynek kielégitésére minden képzelhető eszközt fölhasználnak. Csak ujat, még ismeretlent és szembeötlőt! — ez a jelszavuk. A kritikus egyenkint veszi elő ezután Dupaint, Popelin, Comerre képeit, melyeket egytől-egyig természetelleneseknek, szinpadiasaknak talál. Nincs velük akkor sem megelégedve, ha a falusi élet kellemeit festik. „Azokhoz az uraságokhoz hasonlitanak, kik patak partján költik el a párisi szakács által készitett és előre küldött ozsonnát.“ Heve annyira elragadja, hogy még Bastien-Lepage ellen is kikél, a ki pedig épen a természet szorgos megfigyelésében és visszatükröztetésében a legerősebb. Csakis Toudouze tudja némileg kielégiteni, kinek „Gyermek arckép“-én finom szineket és egészséges realismust talál. A német kritikus azonban egészen elfeledi, hogy az általa ledorongolt festők egyáltalában nem elsőrangu képviselői az ujabb francia müvészetnek, s hogy az impressionisták szélsőségekben tetszelgő iskolája épen nem kifejezése a francia közizlésnek. Hiszen csak legközelébb is egy kitünő mübiró: Houssaye mennydörgött ellenök s abban talált vigasztalást, hogy számuk még mindig nem nagy, s feltünőbb tehetségeket nem is vesztegetett meg ez az irány.

— **A müizlés hanyatlására** vontak következtetést abból, hogy a közelebbi bécsi nemzetközi mükiállitás osztrák osztályában alig egy pár darabbal volt képviselve az egyházi és történeti festészet, mig az érzékcsiklandó lasciv festmények feles számban szerepeltek. A vallás- és közoktatásügyi miniszter föl is szólitotta a képzőmüvészeti akadémia tanárait, hogy ez irány elharapózása ellen, legalább az akadémiában, tőlük telhetőleg küzdjenek. Tervben van tehát az osztrák történelem behatóbb, részletezőbb tanitása, valamint az is, hogy egyházi és történelmi vázlatokra jövőre több pályázatot hirdessenek.

Doré Gusztáv. A biblia, Dante, Ariosto és az emberi szellem annyi más remekeinek geniális illustrátora, a kit maga nemében századunkban csak kevesen közelitettek meg, de el senki sem ért: D o r é Gusztáv nincs többé. Doré sok oldalu müvész volt. A milyen jól beletudta magát élni az „Isteni Szinjáték“ borzalmas és mystikus jeleneteibe, ép olyan jól eltalálta az „Orlandó Furioso“ tündérmeséihez illő stilust. Ónja alatt ujra megelevenül az örjöngő Lóránt és szép Angelicája, ujra pezsg előttünk a lovagkor édes romantikájával. Bibliai illustrációi sokkal ismertebbek, hogysem dicsérgetnünk kellene őket. E helyett inkább megemlitjük, azokat a müveket, melyekhez egyéb hirnevesebb illustrációit készitette: Cervantes „Don Quijote“-ja, Rabelais munkái (1854), A bolygó zsidó legendája; Balzac „Contes drolatiques“jai, Taine „Utazása a Pyreneek közé“, Lafontain meséi, Tennyson királyidylljei, Davillier „Spanyolországi utja“, Coleridge „A vén tengerész dala“ Énault müve Londonról stb. E képek legnagyobb részét Doré nemcsak megrajzolta, hanem meg is festette és kiállitotta a salonban. Festményei között különösen a Dante-félék rendkivüli dimenzióuak. Ezeknek köszönte legnagyobb mérvben dicsőségét és a becsületrend nagykeresztjét, melylyel 1861. augusztus 15-én diszitették fel.

Spányi Béla tájképei nagy feltünést keltenek a párisi irói és müvészi körökben. Kleinberger mütermében, az Avenue de l'Opéra 5. számu házában, három nagyobb mocsaros tájképe látható a szép tehetségü fiatal müvésznek s egy biráló e festményeknek közvetlenül a legjelesebb francia tájfestők müvei mellett jelöl ki helyet.

Mellékletünk. Lapunk mai száma mellett küldjük szét a magyar olvasó-közönség kedvelt elbeszélőjének Vértesi Arnoldnak arcképét. Az iró neve és működése sokkal ismeretesebbek, hogysem bemutató vagy ajánló levelet kellene csatolnunk a jól sikerült fényképhez. Vértesi husz évnél hosszabb időre terjedő irói pályája alatt több száz elbeszélő müben, köztük egy-két terjedelmes regényben, adta jelét nem közönséges tehetségének. A magyar középosztályt erényeivel, de egyuttál hibáival is, kevés elbeszélőnk rajzolja hivebben, s mint meseköltő csaknem páratlanul áll kortársai között. Világnézete nem egyszer tulságosan komor, legutóbbi kötetének iránya ellen lapunk is fölszólalt; de ez nem elég ok arra, hogy tehetségének fényes oldalai előtt kalapot ne emeljünk s elismeréssel ne viseltessünk egyéb kiváló irói tulajdonságai iránt. Ilyenek mindenekelőtt gazdag inventiója, jellemző ereje s könnyed, elegáns előadási modora, melyek előkelő helyet biztositottak számára ugy a közönség előtt, mint ujabbkori elbeszélő irodalmunk történetében. Azt hiszszük, hogy olvasóink szivesen látják régi, kedves ismerősüknek hű képmását.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállitása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak imént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf Zichy Géza
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A
NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA.
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ivre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötives füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ **Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.**

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ műveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolya- ☞ mot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszükebb jövedelmü egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MÜVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben	16 frt 40 kr
A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . .	7 frt 60 kr
***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve	5 frt 20 kr
***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy	3 frt — kr
***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás	3 frt — kr
***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre	1 frt 20 kr
***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály	1 frt 20 kr
***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek	— frt 60 kr
***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László	1 frt — kr
***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . .	1 frt 20 kr
Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. .	1 frt — kr
***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . .	— frt 80 kr
Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . .	1 frt 50 kr
***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . .	— frt 30 kr
***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . .	— frt 30 kr
A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy	— frt 50 kr
Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve	2 frt 40 kr
Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . .	1 frt — kr
Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek	2 frt 50 kr
Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . .	12 frt — kr
Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . .	1 frt — kr
***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . .	5 frt — kr
***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet	4 frt — kr
Oklevélészeti naptár. Irta Torma J.	2 frt — kr
Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. .	1 frt — kr
***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . .	— frt 40 kr
Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy	— frt 40 kr
Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris	1 frt — kr
A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . .	7 frt 50 kr
Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet	6 frt — kr
A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József	1 frt 50 kr
***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . .	2 frt — kr
***Politische Geschichte der Serben** in Ungarn. Von J. H. Schwicker .	4 frt — kr
***Geschichte des Temeser Banats.** Von J. H. Schwicker (előbb 3 frt)	2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály müvei. 2 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula összes müvei. 2 kötet	2 frt 80 kr
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— drámai	1 frt 40 kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

A 30 kötet egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése s kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 30 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

158.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

5. szám. 1883. Február 4.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Mit csinált örömében Darkó Dénes? (Elbeszélés.) Irta Jakab Ödön.
San' Ambrogio (Giuseppe Giusti költeménye) Radó Antaltól.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Őseink, mint napimádók. Irta György Aladár.
Szinházak. — Irodalom. — Képzőmüvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes szám ára . . .	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Vieuxtemps hegedüit**) 50,000 frankért Campo Medinae herceg vásárolta meg. A hercegnek, ki szenvedélyesen szereti a zenét, gazdag és igen érdekes hangszer-gyüjteménye van.

* (**Hogy dolgozott Flotow?**) Genée, az ismert zeneszerző és szövegiró, ki sokat érintkezett a közelébb elhunyt Flotowval érdekesen beszéli el: mily módon szokott volt a „Mártha“ szerzője dolgozni. Genée szerint Flotow Frigyes személyben volt tősgyökeres német birtokos, meklenburgi földesur és világfi, ki több évi párisi tartózkodása alatt személyes összeköttetésben állván a leghiresebb müvészekkel, a legszabadabb világnézetet sajátitotta el. Környezete mindig befolyással birt rá, mert Flotow épen nem volt magába zárkózott, hanem tele jóindulattal mindenki irányában. E mellett volt éles megfigyelő tehetsége és finom izlése is. Párisban tanulta meg, hogy milyennek kell lenni egy zenedrámai műnél a szövegnek. „A komikus dalműnél — mondá egyszer — az első este sikere kizárólag a szövegirót illeti meg; a századiké ellenben csak a zene-szerzőt. A jó szöveg eredménye, ha a dalmű azonnal megtetszik a közönségnek, a jó zene pedig a szövegnél azt eredményezi, hogy nem lesz idejekorán avult és unott.“ — És igaza volt, miután tapasztalásból beszélt, mert két legnépszerübb művéhez, a „Stradella“ és „Márthá“-hoz kitünő szövegkönyvet kapott, a melyet Friedrich irt Flotow egyenes utasitására. A sajátságos véletlenről, mely egy szerencsés gondolat kitalálásakor közremüködik, Flotow egyszer a következőket beszélte: „Mikor a „Márthát“ irtam, sok ideig hiába igyekeztem a „rokka quartett“-hez illő motivumokat találni. Azt akartam, hogy életteljes, könnyed és emellett a felső hangok számára hálás thema legyen: többször hozzá kezdtem és ismét eldobtam, mert érzém, hogy nem ez az igazi. Felnyitva hevert előttem a vázlatkönyv és megpillantottam benne egy sentimentális dallamot, a melyet egykor énekrésznek irtam egy tenor számára. Felveszem a könyvet, eljátszom az „Andante cantabile“-nek megirt részt gyors „Allegro-tempóban“ és — ime — meg volt a rokka quartetthez keresett motivum.“ És valóban, ha az ember ezt a dallamot, mely az egész világot allegro-tempóban járta be, lassan és hozzá való kisérettel játsza: teljesen rendes, érzelmes énekrészt nyer. Flotow csaknem mindig zongorán szerzette müveit. „Egy napon“ — mondá — „olyan themát akartam feldolgozni, amely népszerü és könnyen érthető legyen. Több óra hosszat küzdöttem gondolataimmal, játszottam ismételten mást és mást, végre, amint zeneszerzőknél megesik — kedvet vesztve felkeltem és sétálni kezdtem a házban. Egyszer csak meghallom szakácsnőm hangját a szemközt levő konyhából, amint énekli a themát, a melyet én hiába iparkodtam feldolgozni. Most már világos volt előttem! „A themád népszerü lesz“, kiáltám és a zongorához sietve, ugy irtam le, amint a szakácsné énekelte. És csakugyan népszerü lett!

* (**Szondinak**), a drégelyi hősnek emlékét Selmecen ugy akarták pár évvel ezelőtt megörökiteni, hogy eleste helyén kápolnát épitsenek. Most ujra mozgalom indult meg, mely azonban a hős emlékére nem kápolnát, hanem szobrot akar emelni. A szükséges alap beszerzésére egész Hontmegyében gyüjtést inditanak s ezenkivül évenkint hangversenyeket, felolvasásokat, mulatságokat fognak rendezni. Ha a szoborra elegendő pénz nem gyülne be, akkor egyszerü emlékoszlopot fognak állitani.

* (**Irodalmi adomát**) elevenitenek föl a francia lapok. Jules Sandeau épen reggelijénél ült, s cigaretteje bodor füstjében gyönyörködött, midőn egy nagyon fogyatékosan öltözött férfiu lépett be hozzá. — „Uram“, szólt a jövevény, „ön előtt nagy bünös áll, a ki azonban kegyetlenül bünhödött. Én pap vagyok, azaz csak voltam, egyszer egy könyvet vettem a kezembe, — az ön „Marianne“-ja volt“... Folytassa, csak folytassa jó ember, válaszolá Sandeau atyai hangon. „Nos, tehát, én vétkeztem, és — elcsaptak. Nem birtam ellentállni a varázsnak; annyira belemélyedtem az ön müve eszméibe, hogy papi kötelességemet elhanyagoltam s a püspök felfüggesztett — — — de elég! Nincs senkim, a kihez jelen helyzetemben fordulhatnék“ — — Itt van szegény barátom egy Louis d'or — szólt Sandeau meghatottan; — jöjjön el holnap ismét, majd meglássuk, mit tehetünk érdekében. Midőn másnap Sandeau a boulevardon sétált, Méryvel találkozott, ki sötéten maga elé bámulva jött vele szemközt. „Mi baja van?“ tudakolá Sandeau. „Kedvesem“, válaszolt Méry szomoruan, „tudja ön, hogy mi irók sok rossznak vagyunk okozói, a nélkül, hogy tudnók! Tegnap este ép vacsoránál ülök, midőn bejő — — —“ E percben a beszélgetők felé Gauthier Théophile közeledett, kinek arcán keserü melancholia ömlött el. „Fiuk“ kiáltá már messziről, „vannak hülyék, kik azt állitják, hogy az irodalomnak nincs se jó, se rossz hatása az emberiségre. Nos egyik könyvem egy olyan ember életpályáját tette tönkre, kit soha sem láttam, soha sem ismertem, s kinek tisztét ti el nem találjátok, ha éltetek fogytáig találgatjátok is“. — „Pap volt — a gazember!“ kiáltának Sandeau és Méry egyszerre. „Honnan tudjátok?“ kérdé Gauthier elbámulva. Megmagyarázták neki az ügy állását: „Oh, értem már — mondá, — de mondhatom, a fickó gazember ugyan, de nem ostoba!“

* (**Magyar baritonista Chicagóban.**) Lánczy Gyula baritonistát, mint egy Chicagóból itt lakó öreg atyjához érkezett levélből kitünik, a chicagói opera-társulat baritonistájává szerződtették. Lánczynak az atyja régebben cigányprimás volt Esztergomban, a hol fia is született, a kit nem akart zenésznek nevelni. Lánczy Gyula 18 éves korában beállt egy utazó szintársulathoz színésznek, a hol csengő bariton-hangja miatt kedvelték. Nemsokára azonban megunta helyzetét, megvált a társulattól és elment külföldre. A párisi világkiállitás alkalmával Párisban volt, ahol mint magyar népénekes egy nagyobb mulató-helyen volt szerződtetve. A kiállitás után egy angol impressário szerződtette egy nagyobb társasággal New-Yorkba, s ott egész eddig tartózkodott, megtanult alaposan angolul, gyakorolta magát operai szerepekben és mintegy 2 hóval ezelőtt kapott meghivást vendégszereplésre Chicagóba. A meghivás eredménye szerződtetés lett.

KOSZORU

5. szám. 1883. Február 4.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

MIT CSINÁLT ÖRÖMÉBEN DARKÓ DÉNES?

— Hol kaptad azt a madárfészket?

— A nagy nyárfán, az alszegen.

Csak igy beszéltek az egész faluban, ha a Darkó Dénes kertjében álló vén nyárfáról volt szó. Megértette mindenki.

Tetemes egy fa is volt az istenadta! Törzse oly vastag, mint valami szürkés, régi, kerek bástya; koronája pedig beillett volna egy kis erdőségnek. Ágain annyi varju megfért éjjeli szállásra, hogy mikor onnan úgy őszi reggelenként utra kerekedtek: nagy darab helyen elfogták s fekete, széles bakacsinnal húzták be az eget. Ha nyári estéken sűrű lombozatját megbolygatta a szél: egész a cinteremig felhallszott a reszkető levelek csöndes susogása.

Az egész falu gyönyörködött benne.

Egyedül a tőszomszédban lakó szegény Antal János volt az, kinek sok boszuságot, sok keserűséget okozott az a fa, mivel nagy bolondúl éppen a keritès mellé ültetèk be hajdan, melyen keresztül horihorgas, otromba ágait idővel messze átalnyujtá a szomszéd veteményes kertbe.

Ilyen körülmények között aztán nem lehet csodálkozni, ha a jámbor tőszomszédnak valahára türelme szakadott. Bámulat, hogy eddig is kibirta.

Egy késő őszi délután átszólott a kerten:

— Te Dénes! Csinálj, fiam, valamit ezzel az istenverte fával. Nem tűrhetem tovább itt a veteményes mellett.

— Ne akadékoskodjék annyit — hangzott a felelet. Senkinek se fáj a foga erre a fára, csak kendnek.

— Hát másnak miért is fájjon, hallod-e? Nincsen az másnak romlására, csak nekem.

— Kendet se eszi meg, ne féljen!

— Hiszen megenni nem eszen meg, fiam, de elég baj nekem, hogy ebben a kertben nem teremhet miatta semmi se. Csak a sok adót fizetem utána.

— Teremjen!

— De ha nem terem! Értsd meg. A tegnap is sirva panaszolt a feleségem. Olyan csenevész káposztàk teremtek a fád árnyéka miatt, hogy szégyelli elsózni.

Darkó Dénes vállat vont és gúnyolódva veté oda a szót:

— Ne legyen olyan szégyellős!

Antal Jánosnak a vére melegedni kezdett:

— Ej beh könnyen beszélsz! De nem addig van ám a szegény embernek! Nekem nincs nagy dominiumom, mint neked; s ha ez a nyomorult kert se terem egy kicsi zöldséget: mit főzünk a télen?

— Hiába óbégat, én nem nyulok a fához.

— Nem is kivánom ingyen, Dénes. A mint mondtam, megveszem a fáját, ha kivágod. Te pénzt kapsz értte, engem pedig nem rontasz minden esztendőben. Elég volt eddig.

— Azt lássa meg, hogy kivágjam!

Antal János mérgesen indult be a háza felé s fenyegetve kiáltotta vissza:

— Na, ha nem látom meg, majd meglátod te, hogy mit csinálok!

Darkó Dénes a markába kacagott:

— Ehet a méreg, vén bolond!

Hanem bezzeg nem kacagott, mikor vasárnap reggel bekiáltott hozzá a sánta kovács:

— Darkó uram! Nézzen hátra: mi lelte azt a fát? Erősen meghitványkozott az éjszaka. Valaki lemocskolta rutul.

Semmit sem szólott a kovács beszédjére, csak hátra került izibe a csür mögé a fához, hol a guta szinte megütötte. Nem akart a szemeinek hinni.

A hulldogáló levelü nagy fa régi, szép szabályos, kerek koronája olyan volt, mint a téli szénaboglya, melynek egyik felét középen keresztül földig lemetélték. A szomszéd kertjébe átnyuló hosszu, izmos ágak egytől-egyig le voltak tőből fürészelve. Ott feküdtek rakásban egymáson.

Első felindulásában át akart ugrani az Antal János portájára, hogy keservesen számon kérje tőle: ki engedelméből merészelte a más fáját ugy összevagdalni?

Mégse ment átal: tartott, hogy az öreg embernek a fia is otthon lesz.

Szinte kihasadt a méregtől, de nem tudta mitévő legyen. E nélkül is már régideje nem nézhette jó szemmel az öreg szomszédot, mióta az egyszer az úrasztalánál a sorban elejébe állott.

Eszébe jutott most minden.

Jó darab idő múlva tikkadó haraggal kapta fel a fejét s átalfenyegetett a szomszéd jószágra:

— No várj meg! Ha levagdaltad az én fámat: majd koldusbotot csinálsz te még abból! Perre viszem majd a dolgot s meghurcollak fel a királyig, mig a sok törvénylátásra utolsó falatod is felmegy. No várj csak!

Nem is volt ennek a beszédnek a fele se tréfa, mert két hét múlva mindkettőjöket megidézték szépen Makfalvára, a törvény elébe.

Az Antal János felesége egész nap sirt otthon, hogy elveszik most mindenöket azért a nehány levágott faágért. Hasztalan vigasztalták.

Pedig kár volt a sok siránkozás, mert az öregnek adtak ám Makfalván igazat. Azt itélte a törvény, hogy minden ember szabadon bánhat azzal a faággal, mely az ő kertje fölébe áthajlik. Még a gyökeret is szabad kiszaggatni, ha más földjébe ereszti be azt az idegen fa.

Mikor kijöttek a perlekedésről, Darkó Dénes elcsüggedve morogta magában:

— Nincs igazság!

Azzal lement a hosszu fogadóba, hova később ellenfele is bevetődött.

Szótalanul üldögéltek két asztalnál s a nyertes fél ugyancsak gyakran hajtogatta az üveget, széles jó kedvében. Egészen megfeledkezett arról, hogy öreg embernek nem bir meg sokat a természete.

Meg is látszott rajta hamar.

A mit nem tett már legalább két esztendő óta: csendesen dúdolgatni kezdett valami régimódi, kenetes szép nótákat, melyek a zsoltárok énekére emlékeztetének. A nyelve is megeredett s bizalmasan összedarált mindent, boldognak, boldogtalannak.

Végre nagy barátságosan Darkó Dénes-hez is csak oda fordult:

— Ne neheztelj reám, Dénes fiam, mert látod, nekem van igazam, pedig szegény ember vagyok. Nem vétettem én neked semmit. Tudod, én szegény ember vagyok, de olyan ember vagyok, hogy azt mindenki ismeri, hogy én milyen ember vagyok. Nem ártok én, fiam, a légynek se.

Nem volt vége-hossza az öreg ember beszédének: folyt az, mint a zavaros áradat. Eltartott volna, isten tudja: meddig, ha társa nem kezd utra készülődni.

— Dénes fiam, én is veled megyek, mert én neked jó embered vagyok, tudod. Apádnak is én fogtam volt a fejénél a koporsóját, mikor kivittük a házból. Jó ember volt szegény! Várj meg na!

Aztán megindultak ketten.

Pár napja vala már, hogy a kora tél beköszöntött. Vastag hóréteg boritá a földet, melyre még egyre szállingóztak a szürke felhők lustán kóválygó hópelyhei. A faluk felett tömött köddé verődött össze a fehér kémények lerekedett füstje.

Alkonyodni kezdett.

Mikor a nagy-útból Geges felé kitértek a hegyre, oly sürü havazás lepte meg a mezőt, mint mikor a méhek nyárban eresztenek. Nem látott a szem egy balog hajitásra.

Az öreg Antal Jánosnak szerfelett megártott az ital: alig birt a lábán megállani. Belé fogódzott Darkó Dénesbe, ki maga is apránként kezdett kibékülni a körülménynyel s nem taszitá el magától a gyenge úti társat.

Beértek a cserefás erdőbe.

Az öreg kábultan gyökintgetett fejével s szakadatlanúl motyogott az úton:

— Öreg a legény, a nyűadtát! Pedig én olyan ember voltam, hogy . . . .

Eldünnyögte a többit.

A borvizkutnál megállott:

— Szuszszanjunk egy kicsit. Nagyon vastag a levegő. Melegem van.

Hat lépést se tettek s ujból beszélt:

— Te Dénes fiam! Látod azokat a fényes karikákat az úton? Én látom, te.

— Nincs ott semmi, csak a szeme káprázik. Jöjjön, mert itt hagyom.

Nem volt már kinek beszélni: az öreg keveset tudott a világról. Teljesen oda lett.

Darkó Dénes boszankodott és szidta, hogy vegyen erőt magán.

Utóbb egészen kijött a sodrából s egyébért is kezdett haragudni:

— Vén tolvaj! Megnyesi a fámat, megnyer a törvényen, aztán még én kinlódjam vele! Kinlódjék az apja!

Maga sem tudta: miként, csak egyszer azon vette észre, hogy ismét a régi haraggal haragszik a tehetetlen, elalélt emberre, kit alig birt valahogy fenntartani.

Gonosz szándék villant meg felhevült agyában.

Habozás nélkül lökte az öreget az ut melletti sáncba s örvendő boszúval sziszegte utána:

— Ott fagyj meg, kutya!

Gyorsan iramodott visszafelé, a merről jöttek. Nem akart azon a rövidebb uton haladni tovább. Ugy gondolta: visszatér ismét a nagy-utra, hol a Küküllő mentében egyenesen Szentgyörgynek veszi le majd magát. Hosszu kerülő ugyan, de azon is csak haza verekedik valahogy éjfélre. Otthon aztán azt fogja állitani, hogy ő nem is egy úton indult haza az öreggel.

Igy rendén lesz a dolog.

A mint azonban a hegyről a nagy-utba eláereszkedett, egy ember szólitá meg, ki velök Makfalván a hosszú fogadóban együtt mulatozott, most pedig nyugodtan ballagott haza: Csókfalvára.

— Hát az öreg hol maradott földi?

Darkó Dénest végigfutotta a hideg. Ötölve-hatolva felelé:

— Átkisértem az erdőn, magam meg visszajöttem erre. Dolgom van Szentgyörgyön.

Több szót nem is birt belőle az idegen kivenni. Hallgatott, mint a sir; tette magát, hogy részeg. Pedig dehogy volt részeg! Akár ha bort se látott volna!

Erős félelem kezdé szorongatni s nem győzte eléggé várni, hogy valahára elszakadjon tőle az idegen.

Csókfalván túl magára maradott. Egy lelket se látot a mezőben sehol.

Megtámaszkodott egy keskeny hid karfájára s gondolkozott mélyen:

— Istenem, istenem! mi lesz most belőlem? Az az ember jól látta, hogy nem igaz úton járok. Reám fog az vallani, ha híre megy majd a szomorú esetnek. Ott pusztulok el a tömlöcben, a gonosztevők között! Mert hát bizony csak én dobtam a hóba. Hiába tagadnám.

Visszatámolygott nehány lépésnyire, de megállott ujra:

— Miért mennék már? Megfagyott az addig. Végem van! Gyilkos lettem! Jaj!

Kétségbe esve rántotta össze téli köpenyegét s lelkendezve igyekezett tovább, Szentgyörgy felé.

Élesen süvitett a szél:

— Megállj, zsivány!

Haragos arcu emberré alakult a szakadozó felhő, melyet a szél feje fölött űzött.

A keresztutnál mogorván nyult feléje a száraz utmutató karja, mintha meg akarná fogni.

A kőcsorgó mellett álló hires feszületen elsötétült a Megváltó képe s halkan nyögött, mikor előtte elhaladt.

Látta, hogy ellene van a világon minden!

Sirni kezdett, mint egy erőtlen aszszony. Forró veriték folyt le a homlokáról s kegyetlenül rázta a hideg a belső részét.

Nehéz átokkal átkozta meg azt is, ki azt a fát valamikor a kertjébe ültette. Az a fa csinált belőle gyilkost, földönfutót! Verje meg az isten minden egy levelét!

A szentgyörgyi nagy jegenyék között a vámosnál szeretett volna egy pohár bort inni; de nem volt annyi lelke, hogy emberrel szemtől szembe álljon.

Már éjfél után járdogált az idő, mire a faluja közelébe jutott. Még a határdombon hallotta az éjféli kakasszót.

Sokáig töprengett, hányta-vetette a dolgot: vajjon haza menjen, vagy ne?

Majdnem megbolondult!

Utoljára abban állapodott meg, hogy reggel jókor az egészet meggyónja a papnak, azután meg rendbe szed egyetmást s — feljelenti magát.

Egyebet nem tehet.

Óvakodva sompolygott végig az utcán. Lehetőleg a keritések tövében haladott, hogy ne találkozzék senkivel.

Mégse tudta kikerülni.

A falu hidján a harangozó szembe fogta:

— Te vagy, Dénes?

— Én hát! Hol jár kend ilyen későn?

*

— Az öreg Antal Jánoséktól jövök.

Darkó Dénesnek a fejébe futott a vér s elveszett a szeme világa ijedtében. Zavartan hebegte:

— Mit keresett ott?

— Az öreget kúrálgattuk, öcsém. Most este hozta haza az árendás zsidó. Parajdon járt sóért s a gegesi erdőn kapta meg az uton a hóba heveredve. Részeg volt az öreg; még most se tudja: mi történt vele? Csak arra emlékszik, hogy veled indult el Makfalváról.

Darkó Dénes, a harangozót, kicsibe mult, hogy az ölébe nem kapta. Egészen felháborodott a nagy öröm miatt. Sóhajtozva, kacagva mondá:

— Én Szentgyörgy felé jöttem. Látja.

— Jó, hogy te is haza kerültél, öcsém. Ládd, nem érdemli meg ezt a szigoru utat az a haszontalan nyárfa.

— Nem is perlekedem én többet érette! — vágott közbe Darkó Dénes. Mondja meg reggel az öreg Antal Jánosnak, hogy jőjjön át a fiával s vágják ki a fát tövestől. Jól fog télire. Nekik adom ingyen.

Oda is adta.

JAKAB ÖDÖN.

SAN' AMBROGIO.*)

(GIUSEPPE GIUSTI.)

Uram! ön, aki nem szenvedhet engem,
S haragosom pár semmis dal miatt,
S azt mondja, verselek a német ellen,
Mert egyre átkozom a gazokat:
Engedje, kérem, most elénekelnem,
A multkor sétám félbe mint szakadt,
S hogyan vetődtem, Milanóba' járva,
Szent Ámbrus ősi, fényes templomába.

Odáig egy fiatal ur kisért el —
A „veszedelmesek" közül való;
Nagy zajt csapott valami bús regénynyel,
A melybe' „jegyesekről" foly a szó . . .
Olvasta? vagy talán nem vágta még fel? . . .
Tudom . . . a dolga roppant sok . . . no jó!
Hisz drága agyvelője ilyenekre
Már rég kiszáradt — rég el van temetve!

Belépek, s ott ben katonát találok —
Nagy csapat északhoni katonát.
Sok cseh vitéz meg horvát harcos állt ott,
Szőlőnkbe kit karónak hoztak át.
És csakugyan be volt karózva lábok —
Mikéntha akkor mondták vón' az „állj!"-t.
Ugy álltak ottan istennek előtte,
Mikéntha ércbe lettek volna öntve!

*) Az osztrák uralom korában készült. R. A.

Hátul maradtam; mert ahogy bementem
Azok közé a fajankók közé:
Undorodám . . . Mi akkor volt szivemben,
Azt Méltóságod sohsem érezé!
Valami olyan szörnyen nyomta mellem —
Én nem tudom: gőz volt-e vagy büz-é?
Ugy érzém, mintha ott a szent falakra
Csak faggyu-gyertya fénye pislogatna!

A titkos étken volt a sor: az ostyán;
A jó pap épen végezett vele,
Midőn egyszerre lágyan cseng le hozzám
Katonabanda-fújta szent zene.
Ugy szólt, mint hogyha valaki lerogyván
Az Úr elébe, hozzá esdene,
Vagy mintha nemzet, nyögve vasbilincsen,
Elsirná, mije volt és mije nincsen . . .

És szólt a kar — a Verdi lágy zenéje,
Egy lombard szívből szálló halk panasz:
„Ki ide hoztál idegen vidékre . . ."
Soknak szivét meglágyitotta az!
Azt hittem én is: el vagyok cserélve,
S hogy ott körültem az a sok kamasz
A mieinkkel küzdött egy seregben . . .
S önkénytelen feléjök közeledtem.

Hát tudja kérem — — szép nagyon a kardal — —
Mienk is — — aztán jól el is fuvák — —
És ha az ember ilyen égi kart hall:
Felejti gyűlöletjét és buját.
De már alighogy végeztek a dallal:
Élt ujra bennem az a bosszuvágy!
S most — mintha csuffá vágytak volna tenni:
Egy méla dalba kezdett valamennyi.

Mely lomha, lassu szárnynyal szállt fel égnek:
Valami régi német dal vala.
Nem ugy szólt, mintha benn' könyörgenének,
De mintha az ember sírást hallana.
Oly ünnepélyes, gyászos volt az ének —
Most is szivembe csendül dallama . . .
S csodáltam, hogy e majmok keble mélyén
Hogy élhet ennyi érzés — s meg nem értém!

E bús melódiában összerezgett,
Mit kis fiúként dalltam hajdanán:
Sok régi ének, mely szivembe reszket
Sötét napoknak borus hajnalán . . .
Szemeim ujra titeket kerestek:
Letünt szerelmem, békém, holt anyám . . .
És láttam magamat száműzve innen —
Láttam sokat, de óh! nem földi szinben!

Az ének elhal . . . S bennem enyhitőleg
Sok édes eszme rajként szálldogál.
„Szegények!" mondok, „elcipelte őket
A lombard-tipró gazdag szláv király;
Rabok bár: elhozá rab-őrizőknek —
El onnan, ahol szülő-házok áll,
S ide terelte mint a marha-csordát!
Maremma-légbe jött a cseh, a horvát!

Bús létre vas kezektől idekötve —
Igy élnek itten, árván, szótlanul;
Hisz ez a nép vak eszköz csúf bünökre,
Amikből hasznot egy huz: a „nagy úr".

S a gyülöletnek, a mely áll közötte
S a lombard nép között válaszfalúl,
Ez egy örül . . . Mert trónja azon épül,
Hogy mindig elforduljon nép a néptül.

A sok szegény fi itt él elhagyottan,
És nincs, ki ne gyülölné, sértené . . .
Pedig ki tudja, hogy (csak ugy titokban)
Gazdájukat nem oda küldik-é,
Ahova én is küldögetni szoktam ?!
Ha akkor nem rohanok kifelé :
Biz átöleltem volna azt a káplárt,
Ki ott elől faszent módjára strázsált !

RADÓ ANTAL.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Madelaine azzal bizonyitja be bizalmát, hogy ujra közeledik hozzá.

— Szenved ? — Nagyon szenved ?

— Oh nem !

— Nem . . . Kérem üljön le ; ide a karosszékbe. — A kandalló előtt melegebb van. — Én most fázom ; mindég nagyon fázom. — S miután maga is leült Pozavinszkyval szemben, valósággal össze is borzad. — Nem . . . József ! gyertyákat s még nehány darab fát a tüzre ! — Nem hiányzik neki valami ?

— A betegápoló nagyon ügyes asszony !

— De — hogy is mondjam ? — Nem kérdezősködik valaki után ?

— Ön után ?

— Ön nagyon kegyetlen !

— Inkább talán ügyetlen ; mert mindig megharagitom magamra. — Nem ! — Nem kérdezősködik senki után. Magas foku láza van ; önkivületében nem igen tudja, kik forgolódnak körülötte ?

— Tehát magas foku láza van ? — Legtöbbnyire önkivületben fekszik ?

— No, mint ilyen esetben lenni szokott ! — Hanem azért nem kell minden reményét elvesztenie. — Persze, a himlő felnőtteknél veszedelmes betegség, de azért nem végződik okvetlenül . . .

— Ne beszéljen ! — kiáltott föl Madelaine kis kezeit arcára tapasztva.

Pozavinszky közönyösen nézett végig a nőn.

— Talán kimerült ? — Ideges. — Nyugalomra lesz szüksége s én nem tartóztatom föl. — Mondta aztán, székéről lassan fölállva.

— Nem ! nem leszek ideges. — Üljön le, kérem.

— Ön valószinüleg nem fog vacsorálni ; nekem sincs étvágyam. — Fáradtnak is érzem magamat s holnap korán kell kelnem, hogy tovább utazhassak.

Madelaine rémülten pillantott föl a beszélőre.

— El akar engem hagyni ?!

— Most nem maradhatok itt.

— Hova akar utazni ? —

— Még nem tudom. — Valamerre.

— Nem, nem ! Itt fog maradni velem . . . Ha valami . . . a karosszék rojtjait szaggatta . . . Én nem tudhatom, mi történhetik, ami férfi jelenlétét szükségessé teheti . . . Maradnia kell.

— Szó sem lehet a maradásról — önnel egyedül.

Madelaine hallgatott pár pillanatig, mintha még valamit várna kiegészitéseül a mondatnak, aztán kérdő tekintettel pillantott Pozavinszkyra, aki közönyös arccal állott előtte.

— Nem értené ? — Vagy velem akarja elhitetni, hogy nem érti ? — kérdezte ez, erősen szeme közé nézve a nőnek.

Madelaine fölemelte fejét ; szemei hidegebb kifejezést nyertek.

— Nem, valóban nem értem.

Pozavinszky elmosolyodott.

— Annál roszabb önre nézve. — Én harmincnyolc éves férfi vagyok és még elég életerős : ön legfelebb husz éves asszony s igen szép.

— No és ? — kérdezte Madelaine kevély pillantásal.

— Oh, oh, oh ! nevetett Pozavinszky. — A hang, a tekintet semmit sem bizonyit. Ön vagy nagyon elbizakodott erejében, vagy azt hiszi, hogy én oktondi vagyok. Én azonban tudom, hogy az ördögöt nem szabad a falra festeni ; még akkor sem, ha nem életrevaló ; kettőnk közül pedig egyik sem olyan. — Ha mi együtt maradunk, együtt töltjük a magános, csöndes téli estéket . . .

— Elég ! — kiáltot Madelaine, kezeit ujból arcára tapasztva.

— No látja, hogy végre is ideges, és nem szereti az őszinte beszédet. Minek kivánja hát, hogy oldala mellett maradjak ? Nekem főképen két rosz tulajdonságom van : meglátom, ami a más ember szivében történik s kimondom azt, ha belehalok is. — Velem nem lehetne elhitetni, mint a szegény Ivánnal, hogy szereti. — Unta magát ; vágyott szeretni s megszabadulni a magánytól . . .

Különben sem illünk mi együvé; ön szeret mutatni, én kinevetném érte; ön a látszatra sokat ad, én egy mákszemnyi élvezetet sem áldozok föl érte. — Jobb lesz önnek most lefeküdni s beletörődni abba a gondolatba, hogy egyedül marad, semhogy azt mondja nekem, hogy üljek le, ami annyit jelent, hogy maradjak itt oldala mellett, amig akarja. — Mert lássa, ön előtt ám most sem vagyok érdektelen ember; oh már régen nem vagyok az! De azt akarta volna, hogy lábai elé boruljak, — akkor talán lett volna elég ereje kinevetni — hanem ezt nem éri el ön sohasem, mert én férfi vagyok; az erősebb fél s ha kettőnk közül egynek hajlani kell, ön lesz, aki kezdi. — Hátha még maradnék! — Azok után, amiket most mondtam, csak két szó között van választása: vagy az, hogy takarodjam . . .

Hallgatva állt egy darabig, a szék karjára támasztva kezét. Madelaine egyetlen hangot sem adott, egyetlen mozdulattal sem árulta el, hogy él.

— Madelaine! — kezdte ujra Pozavinszky. — Ne gondolja, hogy szinjáték az, ami folyamatban van közöttünk. Ez az élet. Önnek e pillanatban még van férje, aki esetleg kilábolhat betegségéből; — igaz, hogy pár évig nem lesz emberi képe, — de ha megél, önnek nem marad más szerepe velem szemben, mint a szeretőé. — Ne mondja, hogy csábitója voltam! Én szeretem; de el tudok menni s más élvezetek közt majd elfeledem.

Ujra elhallgatott és nézte a nőt, kinek arcáit eltakarták kezei.

— Jó éjszakát, Madelaine!

A nő megmozdult; de arcáról nem vette le kezeit; csak ugy susogta:

— Üljön le.

— Megfontolta-e, hogy mit tesz ez a szó? Vagy csak mostani rémületétől akar menekülni; társat keres a magány ellen, azt gondolván, hogy . . .

— Üljön le.

Pozavinszky odament a nőhöz; lefejtette arcáról két kezét. Halvány volt nagyon; szemében két köny remegett.

Odahajolt föléje s gyönyörrel nézve fiatal bájait, susogta:

— Hiszem, hogy szeretni fogsz. — Maradok.

VIII.

Maradt.

Iván tavaszig nem kelhetett föl betegágyából; mikor legelőször kivitték jól bepólyálva a verandára, hogy a tavaszi verőfényt élvezze, meghűtötte magát s ideglázba esett.

Az orvosok csóválták a fejöket s nagyon komoly arcot csináltak ehez az uj eseményhez.

Ujra bezárult a betegszoba ajtaja; ujra megkezdődött a versenyfuttatás az élet s a halál között.

A kastélyban külömben semmi változást nem idézett elő a dolog. A cselédek megszokták már, hogy bizonyos folyosón, bizonyos szobákban lassan, lábujjhegyen kell járni; hogy ez és amaz ablak alatt tilos a dalolás. — A kocsis minden reggel parancs nélkül befogott, hogy elhozza az orvos urat; a lovaslegény nyereg alatt tartotta paripáját, hogy a szomszédos mezőváros gyógyszertárához lovagoljon. — Az egyiknek jó alkalom volt ez, szeretőjét legalább egyszer hetenkint megkocsikáztatni, a másiknak meg volt elég ideje, lova nyergére könyökölve, a körülötte nevetkérező belső lányokkal enyelegni.

Tavaszi időben, mikor rügyeznek a fák, az élet megindul erdőben, ligeten; virágok nyilnak a kertben s a pacsirta csengő dalával van tele a levegő, csak a sir felé ballagó öregek sohajtanak szomorúan. Volt nekik is egyszer tavaszuk; — most már nem nekiek énekel a madár.

Madelaine fiatal volt, szép volt; hogy ne örült volna a tavasznak?

Mikor Iván először hagyta el az ágyat a téli betegsége után, őszinte örömmel segitett neki a verandára kimenni. Egyik karját ő, a másikat Pozavinszky fogta. Igaz, hogy csúnya volt a szegény; fekete foltokkal volt tele az arca; szemei, ajkai duzzadtak voltak, de Madelaine elforditotta tőle fejét s vigan csevegett:

— No kedves! — Csakhogy már egyszer valahára kijösz. — Ide azzal a székkel; ide jobban süt a nap. — Igy! — Egy párnát a lábod alá.

Aztán oda állott a szék háta mögé; Pozavinszky is ott állott; mind a kettő a szék karjára tette kezét; ujjaik érintkeztek. Madelaine mosolyogva nézett oldalt; nem Pozavinszkyra! mert tudta, érezte, hogy az most ránéz s tekintete kérdeni látszik:

— Madelaine! — Mi ez? — Szinjáték?

Kisujjával gyöngéden megnyomta Pozavinszky kezét.

— Oh milyen szép nap, Iván! — Oly őszintén boldognak érzem magamat ma. Bennem is a tavasz van.

S mikor Iván ujra beteg lett; mikor ujra lefekteték a szobában; mikor az orvosok kimondták, hogy egy uj betegség: idegláz vesz rajta erőt . . . .

Pozavinszky a kertben találta; egy lugas alatt ült, oda ment hozzá s leült mellé a padra. — Madelaine sóhajtva támasztotta karját vállára és merengve nézett ki a kék levegőbe.

— Minden virul, minden örül az életnek — csak ő hervad!

Pozavinszky átkarolta, meleg csókot nyomott vállára, melyről a könnyü tavaszi köpenyke lesiklott.

— Szereted?

Madelaine lassan ráemelte szemét; rövid, édes nevetést hallatott, aztán mindkét karjával átölelte a férfi nyakát.

A cselédek nem botránkoztak meg rajta, ha urnőjüket a „lengyel ur“ karján látták sétálni a kert bokrai közt. Megszokták a bizalmat közöttük. Azt se rótták föl Madelainenek, hogy nem járt a beteg szobája felé. Hiszen maga az orvos mondta, hogy ragadós a betegség.

Hallották őt nevetni; vigan kelt; virágot szedett a kertben s bokrétát kötött magának, meg a lengyel ur asztalára. — Látták, hogy boldog; hogy örül a szép napoknak; látták együtt sétálni a lengyel urral a kastély előtti terrasse-on, várva a hold keltét; merengve dőlt a vezető karra, vagy élénk csevegés közt, mosolyogva tekintett a férfi szemeibe.

Multak a hetek. Madelaine egyszer csak elkezdett komolyodni; néha halaványan kelt föl az ágyból; ingerült, szeszélyes lett; fél napokig ült bent a szobában, vagy járt-kelt föl s alá, magára csukva az ajtót. — Szobalánya erőnek erejével azt akarta észrevenni szemein, hogy sirt.

Majd hirtelen, minden átmenet, vagy észrevehető ok nélkül vig lett, mint a kedvén telt paripa, mely fékevesztve ugrál a mezőn. Nem ritkán történt, hogy csendesen sétált Pozavinszkyval a kertben; egyszer csak kikapta kezét a férfi karából; szemei ragyogtak, arca kipirult s fehér ruháját összekapva elől nevetve kezdett szaladni a kavicsos uton, mint a szél.

Futott, — nem! repült, mig elszédült, lélegzete elakadt és sápadtan, félig meghalva rogyott a legközelebbi kerti lócára.

Mikor Pozavinszky utólérte, rendesen két karjára borulva találta.

— Madelaine! — Az istenért, mi a baja?

A nő nem mozdult meg; meg se hallotta szavát. Pozavinszky odament, fölemelte fejét: csupa egy köny volt. Keserves zokogásban tört ki.

Ivánban másodszor is legyőzte az élet a halált. Az orvos egy nap mosolygós arccal és kezeit dörzsölve örömében, adta tudtul Madelainenek, hogy nincs többé veszély; férje meg van mentve. Pozavinszky is jelen volt a szobában, épen Madelainen nyugodott a tekintete s látta, hogy a nő elhalványodik s szemei egyszerre olyan beesetteknek látszanak, mint akit ájulás környékez.

Gyorsan beleöltötte karját az orvoséba, odavezette az ablakhoz, úgy hogy háttal esett Madelainenek s tanácskozó hangon kérdezősködött tőle:

— Nemde, nem sokára elhagyhatja Iván az ágyat?

— Ma már megengedtem, hogy félóráig fent legyen a szobában.

— És mikor ülhet kocsira?

— Ha valami közbe nem jő, egy hét mulva.

— Akkor két hét mulva elindulhat Velencébe?

Az orvos megütközve nézett Pozavinszkyra.

— Hová gondol? — két hét?! Egy hó mulva — talán.

— Ejh dehogy! — Ezelőtt már egy héttel mondta, hogy ha Iván tengermelléki levegőt szivhatna . . , .

— Az igaz . . .

— Most itt az alkalom s ön halasztani akarja.

— Mert az utazás . . .

— Oh hiszen ön lesz szives elkisérni. Az ön gondozása alatt csak nem lehet félteni a kimerüléstől. — Az volna csak a szép! — Hanem doktorkám! — folytatá bizalmasabb, lassu hangon, közelebb lépve az orvoshoz és szeme közé mosolyogva. — Valamiről ne feledkezzék ám meg! — A nagyságos asszony

valószinüleg szintén menni akar majd férjével; — pedig . . . a betegnek nyugalom kell!

— Oh, oh, oh! — pödörte bajuszát az orvos, szemeivel intve Pozavinszkynak. — Abból ugyan semmi sem lesz! — Ha miniszter volnék, azt mondanám, hogy tárcakérdés; de, minthogy orvos vagyok, aki parancsol, azt mondom, hogy nem lesz belőle semmi, punktum.

— Ugy, ugy! — Meg fogja neki tiltani, nemde?

— Természetesen.

— Hanem jó eleve! Nehogy késő legyen a tanács. — Talán legjobb lesz most, hogy látogatást tesz; ha a férje előtt fogja megtiltani neki, meg lesz lepetve s férje iránti gyöngédségből nem mer ellene szólni. — Tudja doktorkám, a nő eleven . . . szép . . . Tudja . . . — No de hisz jó helyen van az ügyük az ön kezeiben!

Az orvos önérzetesen vágott Pozavinszkyra szemeivel; aztán oda sugta:

— Sietek vissza a beteghez. Ne féljen semmit! Az első találkozásnál bevágok én minden utat előtte! — És futólag ajánlva magát, a legközelebbi folyóson sietett Iványhoz, hogy Madelaine valahogy meg ne előzze, és — mint Pozavinszky mondta — késő ne jöjjön a tanácscsal.

Pozavinszky pedig odament Madelainehez, aki mereven bámult maga elé.

— Mit csinálják? — kérdezte kétségbeesetten.

Pozavinszky eleven taglejtésekkel kisérve szavait — ha veszedelem forgott szóban, mindig elevennek mutatta magát — viszonozta:

— Rögtön meglátogatja Ivánt.

— Oh — meghalok inkább! — zokogott Madelaine, arcát kezeibe rejtve.

Pozavinszky megragadta karját s megszoritotta, hogy a nő rémülten tekintett szemei közé.

— Rögtön meglátogatja Ivánt! — ismételte olyan hangon, mintha valami szolgálattevő katonához beszélne. Szemöldeit összevonva, kevély-hidegen pillantott a nő szemei közé s megfogta annak tekintetét, hogy nem volt képes róla levenni.

— Megmondtam önnek jó eleve, — folytatta ugyanazon hangon, ugyanazon nézéssel — hogy nekem nem lehet szindarabot játszani; aki nekem egyben enged, mindenben tartozik parancsaimnak engedelmeskedni. — Rögtön meglátogatja Ivánt. — Nos?

— Igen! — rebegte Madelaine, majdnem remegve a félelemtől.

— Mosolyogni fog előtte; vig lesz és mutatni fogja, hogy boldoggá teszi fölüdülése. — Ön elég ügyesen tud tettetni, hogy az az egyszerü ember mindent elhigyjen.

— Oh . . .

— Akarom! — Meglesz?

— Igen.

— Azontul is megfogja látogatni őt mindennap, mig el nem utazik és vignak, boldognak fogja mutatni magát; egy szóval, mozdulattal sem árulja el, hogy fél.

— Igen.

— Nos, és most menjen; mossa meg az arcát hideg vizben, mert szemei alatt karikák vannak s arca halavány — mondta, most már lehajolva a nőhöz, megsimogatva homlokát s megcsippentve állát. — Micsoda ostobaságot követett volna el, ha nem állnék a háta mögött! — Mi jó következhetnék a sirásból, a kétségbeesésből; megsemmisitené vele azt, amitől fél? Nem! de feltünést okozna; kutatásokra adna okot s önmaga tenné lehetetlenné azt a reményt, mely igy megmarad. — Iván két hét mulva el fog utazni és aztán . . . ki tudja!? — No menjen és mossa meg arcát erősen hideg vizzel.

Madelaine engedelmeskedett, mint a paripa, mely először ágaskodik, de aztán érezve, hogy lovasa nem érti a tréfát, lehajtott fővel, még kissé talán rémedezve, de szeliden enged a zabola minden mozdulatának.

Fölállt, elment megmosakodni, aztán még kissé bizonytalan tekintettel, de természetes, üde szinét visszanyerve, tért vissza.

Az első látogatásnál minden ugy ment, mint Pozavinszky akarta: az orvos kijelentette, hogy két hét mulva Iványnak fürdőre kell utaznia s mosolyos komolysággal, ujját kérlelhetlenségének jelzése végett fölemelve, fordult Madelainehez:

— Önnek pedig, nagyságos asszonyom megtiltom, hogy csak kivánságát jelentse is, férjét elkisérni — no! — Szót se! — Szót se! — Akármit hozna is elő, a legridegebben: — nem!

(Folyt. köv.)

ŐSEINK, MINT NAPIMÁDÓK.

Irta: GYÖRGY ALADÁR.

Az őseink szellemi életéről fenmaradt egykoru tudósitások vagy egészen nyiltan vagy pedig körülirásokkal tüzimádóknak nevezik őseinket. Kivétel e tekintetben köztök nincs s a leghatározottabban nyilatkoznak ily irányban ép az ősmagyarok idejében élt s részben velök összeköttetésben álló arabs irók, kiknek eddig kevéssé ismert adataira modern történetiróink méltán oly nagy sulyt fektetnek. Ibn Dasta, Abulfeda, Ibn Fozba, Mazsudi, Albekri, továbbá Theophylaksos, Cynnamos, Menander s a többi külföldi irók mind felemlitik a magyarok e jellemző sajátságát s a hazai irók kivétel nélkül megemlékeznek az égő áldozatokról. S hogy e vallásos szertartás csakugyan létezett, nemcsak Szent Lászlónak a pogányság ellen hozott törvényei, de egyes, különösen a székely nép hagyományai között fenmaradt s már Ipolyi által gondosan összegyüjtött adatok is bizonyitják.

Nagyon feltünő ily körülmények között, hogy a magyar mythologiával foglalkozó férfiak, őseink e jellemző szokásaira aránylag csekély gondot s figyelmet forditottak. Még Ipolyi s Hunfalvy is mellékesen s jóformán futólag emlékeznek meg felőle, Barna Ferdinánd, ki pedig tudja, hogy a mordváknál szintén tiszteletben részesült a tüz s külön ünnepet rendeztek tiszteletére, főkép csak az általa kegyeletesen emlegetett ősrégi természet istenasszonya tiszteletére rendezett ünnepek közé sorozza a tüz tiszteletét s legujabban Vámbéry Ármin „A magyarok eredetét“ tárgyaló nagy müvében az arab irók egyhangu tanusága ellen azt az érvet emeli ki, hogy a tüzimádás tanát nem kell komolyan venni, mivel régebben az irók minden idegent perzsának s az ismeretlen pogány vallásokat perzsa vallásnak tartották.

Az egyetértő tudósitások s a fenmaradt emlékek nagy számu s mindenesetre fontos érvei mellett azonban, nézetem szerint, nincs jogunk e kérdést ily könnyedén mellőzni, nincs jogunk azért sem, mivel őseink vallásos nézeteiről, hogy ne mondjam dogmáiról, egyetlen pontra vonatkozólag sincs ily határozott adatunk, mint a tüzimádásról. Az egy teremtő isten hite, a lélek halhatatlansága s annyi más ujabban őseinknek tulajdonitott nézet, inkább csak hypothesis; az özönnel támadt uj istenségek „Ukko“, „Természet istenasszonya“, „Nyirfa kisasszony“, „Terem“ stb., hogy a már elavult „Hadur“-ról s „Magyarok istené“-ről ne is szóljak, inkább csak combinatiok, s a rokon nemzetek mythologiájából vett analogiák, mert mindaz, mi őseink vallásáról irva fenmaradt, a tüzimádáson kivül jóformán csak az áldozati szertartásokra, a táltosokra s más kultuszdolgokra vonatkozik s a többit a rokon népek mythologiai hagyományai s a magyar nyelvemlékeknek az idegen elemektől még ez után nagy fáradsággal megtisztitandó nyomainak összehasonlitása után lehet s kell biztosan megállapitanunk.

Nincs is okunk arra, hogy a tüzimádás tanát apriori okokból elvessük. A modern összehasonlitó mythologia vezérlete mellett bizonynyal senkinek sem fog eszébe jutni, hogy e tan kedveért a magyarokat a parsismus hivőinek vallja. Bármily magas fogalommal legyünk is őseink szellemi képességeiről, lehetetlen feltennünk, hogy ők ily kategorikus világnézettel birtak volna. Ott, hol a tüz nemcsak az istenség, de egyuttal általános, a világ sorsát intéző erkölcsi erő kifejezése, mint a régi perzsáknál volt, a mythologia egész világa e szerint módosul s osztályoztatik. S nálunk ez osztályozást tudományosan megállapitani lehetetlen. Bármennyire iparkodtak is egykor az erkölcsi dualismus bebizonyitása kedveért a mi mythologiánkba is behozni az „Ármány“ alakját, elfogulatlan szemlélő előtt kétségtelen, hogy ez erkölcsi dualismus őseink világnézetében teljesen hiányzott s annak megtestesülése csak a keresztyénség elfogadása után történt. Tündérek, banyák s gnómok, a mennyire azok a népies hagyományokból megismerhetők, felváltva képviselik a jót és rosszat, de e képviselet nem annyira az erkölcsi, mint inkább a természeti viszonyokra, tehát kevésbbé a jóra s rosszra, mint inkább a célszerüre s célszerütlenre vonatkozik.

S lehetne-e egyátalában a modern világnézettel s erkölcsi fogalmakkal hasonlitani össze őseink hitét?

Megkisérlették nem egyszer. Egy isten hitét akarták reájok erőszakolni, azt hivén, hogy e felruházás dicsőségökre szolgál, s kudarcot vallottak vele. Megkisérlették nem egy alkalommal rendszeres mythologiai világot alkotni a fenmaradt emlékekből s a kisérlet hamisnak bizonyult. Ma már csaknem

bizonyos, hogy ha sikerül is őseink hitének egyes részleteit minél világosabbá tenni, oly mythologiai rendszert, minőt például a görögöknél ismerünk, semmi esetre sem leszünk képesek reconstrualni, sőt nagyon valószinű, hogy őseink égi hierarchiája még annyira sem fejlődött ki, mint a rokon finneké, kiknek mythologiájában nem egy határozottan körvonalozott s personificalt alak található. Nemcsak abból következtetem ezt, hogy a mi Mythologiánk alakjai csak az általános fogalmak személyesitéseig (minők a tündér, táltos, vasorru bába stb.) emelkedtek, de még inkább abból a körülményből, hogy a keresztyénség elfogadása aránylag rövid idő alatt s kevés ellenállás után történt.

Legyünk egyszer tisztában a kérdéssel, vagyis helyesebben ne szégyenljük a fenmaradt adatokból eléggé világosan kitűnő tényt nyiltan is hirdetni, hogy t. i, *őseink vallása nem erkölcsi, de még csak nem is symbolikus, hanem egyszerüen természeti vallás volt.* Isteneik nem erkölcsi elveket, nem elvont eszméket képviseltek, hanem legfelebb a természeti tünemények s erők személyesitői voltak. Dogmáik, a mennyiben ilyenek léteztek, nem a világ eredetére s a világrendre vonatkoztak, hanem egyszerü naiv hittel az istenek kegyének megnyerését célozták. Ez okozta, hogy még csak valóságos polytheismus sem fejlődött ki náluk, mint a régi görögöknél s rómaiaknál s legfelebb nyomai mutatkoztak a fejlődésnek. A keresztyénséggel érintkezve a fejlődés e folyama megszakad, de a szakadás csak külső volt, mert a keresztyénség már ez időben a szentekben s vértanukban több mythologiai elemet adott, mint a mennyi a magyaroknál készen volt. A régi elemek tehát igen könnyen elenyészhettek vagy egyes vonásaikban (a mint azt több esetben igazolhatjuk) összeolvadtak a keresztyén nézettel. Ez okozta azonban, hogy a keresztyénség még erkölcsi tekintetben előkészitetlen talajt találva, a magyar nép vallásos erkölcsi életére aránylag kevés hatást gyakorolt. Az a vallásos pietismus, mely főkép a germán nemzeteknél s ezek közt első sorban az angoloknál észlelhető, a mi népünkben hiányzik, hiányzik annyira, hogy a vallásos türelem (ha más érdekek nem játszanak közre) egész a közönyösségig fajul. S ez nem csak napjainkban van igy, élő példája volt ennek a krónikák szerint Géza fejedelem is, ki büszkén s jellemzőleg elég gazdagnak mondotta magát arra, hogy a keresztyén s magyar istennek egyszerre áldozhasson.

Valóban nincs kétség a felett, hogy az ős magyarok hite természetimádás volt. Nem mondjuk, hogy durva samanismus vagy feticismus, hiszen elég adatunk van arra, hogy ennél fejlettebbnek tartsuk őseink világnézetét, de kétségtelen, hogy természeti vallás, mely, mint ilyen, a világ céljáról s az erkölcsi világrendről philosophemákat nem alkotott, mint azt Hadur s Ármány személyében ujabban képzelni akarták; de nem alkotott még hierarchikus fokozatot sem istenei között, mint a görögök vagy germánok; nem azért sem, mivel isteneinek egyedisége nagyrészt még nem volt elég világosan kifejlődve.

S ha ily szempontból tekintjük őseink vallását s ugy hiszszük, hogy ehez teljes jogunk is van, kétségtelen, hogy a tüzimádásnak nemcsak előkelő helye lehetett abban, de sőt csaknem lehetetlen őseink vallását e nélkül elképzelnünk. Csak ne ragaszkodjunk szigoruan a lényegtelen kifejezésekhez s ne *feledjük el, hogy a tüzimádás tulajdonkép csak a keresztyének s mohamedanok által használt jelölés volt a napimádás helyett.*

Végig futhatunk az eddig ismert népek összes mythologiáján s a vadság kötelékeiből némileg kibontakozni kezdő népektől egész azokig a nemzetekig, kik önálló vallásrendszereket alkottak, mindenütt ott találjuk a napot mint főistenséget. Sőt még tovább kutatva, az egy istenség tanának megalkotóinál, a semitáknál s a kaukazusi faj első irott termékeiben, a sanskrit irodalomban is látjuk, hogy a nap volt kezdetben az imádat s tisztelet tárgya. Ma már egész bátran elmondhatjuk, hogy nehány teljesen vad népet kivéve, kiknél a vallás helyét ma is a babona pótolja, a napimádás volt mindenkor a vallásos élet első kezdőpontja s csak ott nem tudjuk ezt kimutatni, hol egyes népek régi vallásos nézeteit nem ismerjük.

Nem is csodálkozhatunk ezen. Az animismus tehetsége lelkünkben, mely a vallásos érzetnek szülője, mindenütt s mindenkor élénk táplálékot nyert a természet nagyszerü tüneményeiben, melyek az ős embert sokkal közvetlenebbül érdekelték, mint a bennünk létező, de általa még nem ismerhetett erkölcsi erő. A vihar hatalma, a források csergedezése, a szél titokteljes zugása minden nép mytholo-

giájában meg van örökitve, hol mint természeterő, hol mint személyesitett lény. De legelső sorban áll mindezek között az a nagy tüzes égi test, mely életet s meleget terjeszt, melynek feltünte s eltávozása osztja meg az időt, melynek sugarai nyujtanak gyönyört s teszik édessé a természetet. Az eszmélni kezdő ember bámulva látta az égi test rendszeres útját, töméntelen jelekből tanulta ismerni hatalmát s ösztönszerüleg sejdité, hogy ez adja az életet s ettől függ mindene. A tisztelet s vonzalom e hatalmas égi test iránt valóban bámulatos. Ki ne ismerné a regét, hogy az ifju, kit atyja Rousseau szigoru elveihez hiven oly módon nevelt, hogy istenről s vallásról semmi sejtelme sem volt, az öntudat ébredésénél atyja parkjának rejtett zugába vonult s ott égő áldozatot hozott a napistennek! Nem e naiv ősök, nem ez ábrándos ifju, még korunkban is a hitetlennek nevezett tudósok is isteni tisztelethez hasonló áhitattal szólanak a napról. Ma, napjainkban tudtuk meg, hogy e földön minden, de minden e hatalmas égi testnek köszönheti részben vagy egészen életét. A föld felületén végbemenő összes mozgásokat — napsugarak képezik, ők gyüjtik össze a felhőket, ők növesztik a növényt s állatot: a nap támaszt hideget s meleget, sugarai melegségi fokától függ az egyes földrészek alakzatának nagy változása s az évezredeken át a föld alatt összegyüjtött napsugarakat, mint köszént, használjuk fel a modern világforgalom csodáinak megalkotására.

Nem állitom én, hogy a napimádás őseink vallásának főjellemvonása lett volna, nem azt sem, hogy a napistent tehetnénk egyszerüen „Hadur“ helyére. Valóságos kifejlett égi hierarchia, mint fentebb is említém, őseink mythologiájában nem volt, s hogy más természeti tüneményt is personifikáltak, elég arra utalnom, mit régebben szintén e helyen fejtegettem, hogy a felleg s vihar személyesitője, a vasorru-bába, szintén mythologiánk lényeges kiegészitő részét képezi.

De hogy a magyarok hitvallásában a napisten határozottan megvolt s a napimádás a kultusznak egyik kiváló részét képezte, azt alig lehet megtagadni.

Az ujabb zamatu magyarok istenén kivül néphagyományainkban csak az öreg isten s Napisten szerepel még, mint külön megnevezett istenség. Régi meséinkben e napisten vagy az ezt helyettesitő napkirályfi mindenkor mint izzó vörös arcu, tüzes képü egyén szerepel, kinek szemei ragyognak, ugy hogy idegen tekintetöket nem birja kiállani. Arany palotában lakik, mert az arany is a tűzre emlékeztet, paripája (a népmeséinkben oly nagy szerepet játszó tátos ló) oly gyorsan repül, mint a napsugár, orrából tüzet fuv s nem ritkán tüzet eszik. A napistent személyesitő királyfi rendesen ellenséges viszonyban áll a felhőt jelentő vasorru bábával, mely a szelet szolgálatába keritve szintén repül s vihart támaszt, de rendesen legyőzetik, mert az „isten nyilá“-nak nevezett villám a napisten hatalmas fegyvere s maga a napsugár, a tátosló, fortélyaival képes őt legyőzni. Ki ne emlékeznék a meleg nyári délutánokra, midőn a közelgő sötét fellegek üldözni látszanak a napsugarakat, melyek mindannyiszor szét-szétrobbantják a fellegeket s azok széleit megaranyozzák; ki ne látta volna ragyogni a hatalmas égi testet a vihar lezajlása után, mint valamely diadalmas hőst?

Mi tudjuk, hogy ez csak hasonlat, mi értjük a természet tüneményeinek okait. De attól a foktól kezdve, midőn a görög Heliost arany szekerével az égre felvonulni látta, addig, midőn a zsoltáriró énekel a napról, mely, m i n t diadalmas hős jő fel, az ősember világnézetében igen nagy fordulat állott be. S e fordulatot az ősmagyar nem érte meg. Ő a természeterőt személyesitette, a titokteljes mozdulatok háta megett hasonlóan magához értelmes lényt látott s nem a nap alkotóját, hanem magát azt a titokteljes lényt, kit nap alakjában látunk, imádta nagy szépségéért s rendkivüli áldásáért.

S mi volt természetesebb, mint hogy e hatalmas lény tiszteletét annak földre jött gyermekében, a tűzben, tisztelte. A rendkivüli jót, melyet a tűz az embernek ad, a villámcsapás után tanulta megismerni s természetes összeköttetésbe hozta azt a melegitő napsugarakkal. A görög Prometheus, a zsidó Mózes, az ind Mâtariç, a német Loki, kik az égből lehozzák a tüzet, a mythos félistenei s az emberek jóltevői. Az örök tűz fentartása különös gondját képezi minden népnek, a rómaiak egész apácarendet állitanak fel számára s az ősmagyarok ilynemü gondoskodásának nyomai még megvannak a pozsonyi missaleban, mely az ó-tűz kioltása s az ujnak élesztésére nézve külön szertartásokat ir elő. Háromszéken, Ika várában, őrizték egykor őseink e szent tüzet s a Duna balpartján csaknem

napjainkig fennmaradt e szent tűz gyujtásának emléke különösen a Napistennek szentelt mai Szent-Iván napján. S még ma is nem egy helyen gyulad fel a régi emlék szentelte tűz ünnepélyek napján, a nélkül, hogy az utód annak jelentőségét tudná; a puritan hitü unitariusok sem vonhatják ki magukat ez alól s homoródi bucsujukon évenként tudatlanul áldoznak az ősi istennek, mig más helyeken, valószinüleg a keresztyénség első századaiból maradt emlék gyanánt, magyar ifjak gunyosan ugrálgatnak át égő rőzseközegek felett, hasonlóan a khivaiakhoz s mordvákhoz, csak azért, mert — mint mondják — a régi szokás igy kivánja. (Vége köv.)

SZINHÁZAK.

„EGY PÁRISI REGÉNY.“

(Feuillet Oktáv szinmüve.*)

Mr. Targy hirtelen elszegényedik s ezért felesége megszökik egy olasz impresario opera-társulatával Amerikába. Az a hajó, melyen a társulat utazik, nyilt tengeren elég, de az asszony megmenekül, és nagy nyomorában visszatér férjéhez. Mivel azonban hallja, hogy ez nem hajlandó neki megbocsátani, öngyilkossá lesz.

Ez a Feuillet legujabb darabjának drámai magva; rossz mag, a melyből nem lehetett jó drámát növeszteni. Rossz mindenek előtt azért, mert catastrophájának indoka puszta véletlen. Egy hajó elégése épenugy nem lehet drámai cselekvény főmotivuma, mint az, hogyha valaki a sikos járdán megcsuszva, kitöri a lábát. Pedig a szerzőnek nem lett volna arra szüksége, hogy ilyen kezdetleges eszközökkel dolgozzék. Expositiójában megvan minden, a miből igazi drámai bonyodalom keletkezhetik. Ott van signor Juliani, a szép olasz tenorista, aki tulajdonképen el akarja csak csábitani Targynét s elhiteti vele, hogy okvetlen a világ legelső primadonnája lesz belőle, ha vele megy. Abból, hogy az asszony mint csalódik hangjában, s főkép mint csalódik Julianiban, sokkal jobb catastrophát lehetett volna csinálni, mint a milyen ama hajóégés catastrophája. Feuilletnél a hütelen feleség azért tér csak vissza bocsánatot kérni, mert — ügyetlen volt annak a hajónak valamelyik matróza, melyen Uj-Orleansból tovább akart vitorlázni. Ha az ügyetlen matróz elfojtja csirájában a tüzet: madame Targy tovább utazgat szép tenoristájával, lesz belőle vagy maitresse-e a csábitó olasz énekesnek, vagy másod-, harmad-, vagy negyedrangu primadonna: de semmi esetre sem drámai hősnő.

Ez a szinmü legfőbb, de nem egyedüli hibája. Ügyes technikáju drámairó ebből a meséből is tudott volna olyan drámát teremteni, mely compositiója előnyeivel pótolja a belső mag silányságát. De mit tett Feuillet? Szükségesnek tartotta a publikumnak tudtára adni, mint szegényedett el az ő hősnőjének ura. Nem vagyunk ugyan erre valami nagyon kiváncsiak; elmondhatná a szerző egy pár szóval, hogy Targy kezességet vállalt valamelyik barátjáért, tőzsdei üzletek, elemi csapások tönkre tették s a közönség teljesen meg volna elégedve. Hiszen az, hogy valaki egyszerre elveszti vagyonát, nem olyan rendkivüli dolog, hogy két felvonáson keresztül kellene ezt demonstrálni! Igenis; két felvonást tölt be Feuillet azzal, hogy megmutassa a publikumnak, mint jutott Mr. Targy koldusbotra. Kissé szokatlan uton, igaz. Édes atyja kezei közé 3 millió frankot tett le egy Fevriére nevü barátja, kinek valami d'Ambleuse aszszonytól egy törvénytelen leánya volt. Mig d'Ambleuse ur élt, addig természetesen nem hagyhatta egy idegen ember azt a sok pénzt d'Ambleusenéra, anélkül, hogy a férj ne gyanitotta volna e hagyaték keletkeztének okait. Igy hát Fevriére arra kérte Targy atyját, tartsa magánál a milliókat addig, mig d'Ambleuse meghal. Csakhogy az öreg Targy a rábizott pénzt a tőzsdén elvesztette, s mikor a letéteményt vissza kellett volna adnia: nem tehette volna ezt anélkül, hogy teljesen tönkre ne juttassa magát. Megtartotta a milliókat, melyekről nem volt tudomása senkinek sem, és csak halálos ágyán árulta el a nagy titkot feleségének. Ez is reszket attól, hogy, ha visszafizetik azt a sok pénzt, tönkre jutnak; titkolja ez is a hagyaték dolgát fia előtt, titkolja egy évig, talán kettőig, titkolja mindaddig — mig Feuillet ur meg nem kezdi a darabját. Ekkor is csak azért árulja el, hogy a szinmüvet meg lehessen kezdeni. S mennyire kell a szerzőnek erőltetnie a dolgot, csakhogy elhitesse, hogy most vallhatta csak meg az öreg Targyné a nagy titkot! Olyan nehezen indul az ő drámai meséje, mint mikor valaki nagy sziklát akar egy hegyre felgörgetni; izzad, fárad, mig végre

*) Előadták a nemzeti szinpadon jan. 26-án.

feltolja arra a csúcspontra, melyen az igazi dráma kezdődik; de ott elereszti s a szikla a hegy másik felén egy pillanat alatt legördül a völgybe.

Hogy felgörgethesse, ime mi mindent kell elkövetnie. Estély van Targyéknál; három jó barát a szalonban magára marad, s elkezdenek beszélgetni a családról. Monsieur Chevrial elmond mindenféle dolgot, miket jó a publikumnak megtudnia, de miket az ő barátjai már okvetetlenül tudnak. De nem; az egyik igy szól: „Beszéld csak el, Chevrial; hiszen tudod, hogy én három évig voltam Szent-Pétervárott és csak most jöttem vissza; semmit sem tudok az egészről!“ Milyen kezdetleges, milyen naiv módja ez egy kis expositió elmondásának!

Később szétoszolnak a vendégek; a fiatal pár magára marad és madame Targy megkérdezi urától, mennyi hozománya volt neki? (Persze ő ezt m a g a nem tudta sohasem; csak épen most jut eszébe, felőle tudakozódni — azt hiszem, mert Feuillet ügyesebb módon nem mondhatta el a publikumnak, hogy a szegény leány csak 80.000 frankkal szaporitotta Mr. Targy millióit.) Mikor véget ér a kis dialog, jön Chesnel orvos, a kit beküldenek az öreg Targynéhoz. Az orvos ugy hiszi, hogy az asszonynak valami titkos bánata lehet. Már most Targy be akar menni édes anyjához; a küszöbön megállva, hallja, hogy az agg nő „szokása szerint“ ismét monologizál. „Mily lelki furdalás! Ah mily szörnyü lelki furdalás!“ szól az öreg asszony és a hallgatózó fiu rögtön megfordul és megy feleségéhez. „Ah, szól, mire vonatkozhatott az a „lelki furdalás“? Talán édes anyám nem tisztességes —“

Hál' isten, Targy nem hiába mondta ezt; monologizálni szerető anyja a monolog közben is meghallotta, hogy valaki ajtaja előtt botorkál; „ennek következtében“ gyöngélkedése dacára is rögtön besiet a szalonba, mert — no mert „rosszat sejtett“; ő is megáll az ajtó előtt, ő is hallgatózik, s csakugyan meghallja, amit fia mond. „Ah, te gyanusitasz?“ kiált fel, hirtelen belépve, és — elmondja a milliók történetét. — Mekkora szegénysége az invenciónak, mikor egy modern drámairó ajtó mögötti hallgatózásokkal kénytelen megindítani a cselekményt! Milyen szerencse, hogy az öreg Targyné szeret monologizálni! Milyen jó, hogy annyi év multán a fiatal Targynak végre eszébe jut, édes anyja ajtaján hallgatózni! Milyen pompás, hogy a beteg öreg asszony egy kis láb-csoszogás hallattára rögtön kisiet szobájából s hallgatózni megy ő is! Áldott hallgatózás! Nélküled nem lett volna dráma!

Targy becsületes ember és azzal a hatásos felkiáltással zárja be az első felvonást, hogy: „Mindent vissza kell adni!“ Jó; a néző szivesen elhiszi neki, hogy csakugyan mindent vissza fog adni, és épen nem kiváncsi arra, mint fogja ő d'Ambleusené leányának, a mostani Chevrial bárónénak, a nagy bőrtárcában elvinni azokat az ezres bankókat. Több érdeke volna a dolognak, ha a publikum nem tudná, mit akar Targy tenni, s igy látná bekopogtatni Chevrial báróhoz; de hát igy is csak felesleges nyujtása volna a szindarabnak. A második felvonás bizvást elmaradhatna, mert a harmadikban ugy is megtudjuk, hogy Targy szavának ura volt, és hogy elvesztve vagyonát, Chevrial banküzletében kapott állást. Ebben a harmadik felvonásban kezdődik a tulajdonképeni dráma. Eddig csak egy felvonás expositiót, és egy felesleges fölvonást láttunk; de mindakettőt anélkül, hogy csak sejtelmünk is lehetett volna róla: miből készül majd itt a dráma? Targy visszaadja a milliókat, felesége szentül igéri neki, hogy bátran fog vele együtt nélkülözni, s nekünk semmi okunk kételkedni az asszony szavaiban. Épenséggel semmi sincsen az egész két felvonásban, ami csak némileg is sejtetné, hogy vajjon mi lesz a drámai összeütközés alapja? Már pedig ez nagy hiba. Azoknak az indulatoknak, melyek a cselekvő személyek tetteinek motivumaiként szerepelnek, ugyszólván előttünk kell támadniok; a Feuillet darabjában egyszerre csak arra ébredünk a harmadik felvonásban, hogy Targyné mégis csak inkább férje millióiba volt szerelmes; most gunyolja, sérti, és — megszökik tőle. A nő gyors elváltozása a balszerencsében ránk nézve épen oly meglepő, mint férjére; mi is, mint ő, képtelennek hittük erre. A közönség is ugy van itt e lélektani metamorphosissal, mint a jó Targy, kit a darabban háromszor ér teljesen előkészületlenül valami csapás. Targy uramat érheti, a publikumot nem!

A negyedik felvonás nemcsak hogy felesleges, mint a második, de nem is tartozik szorosan véve a szinmühöz. Lazán hozzája csapott epizód, mely tisztán arra van számitva, hogy egy jó szinész bravúroskod-

hassék benne. Chevrial báró, ez a kicsapongó milliomos, a ki szörnyen udvarol Terpsichore egy keményszivü papnőjének; vesz ennek számára egy palotát, melyet dús lakomával avatnak fel. A báró épen toastot mond az anyagiságra, mikor egyszerre rosszul lesz, s a másik percben már halott. Kétségkivül igen szép tanuságot vonhat belőle a kicsapongásra hajló fiatalság. Lám, ti jó fiuk, szól hozzájuk az erkölcsi Feuillet: „Igy jár, aki mindig bort iszik, mert a sirba korán kiviszik!“ Épületes dolog; de kár, hogy nem drámába való.

Az ötödik felvonásban ujra megindul egy szindarab. Chevrialné gyöngéd vonzalommal viseltetik Targy iránt, mely érzelmet ez viszonoz is. Az öreg anya már boldog reménynyel szemléli a fiatal párt, mikor egyszerre a felhőtlen égből villám csap le: a hütelen feleség visszatér. Ime a drámai összeütközés: egyik részen a törvényes hitves, a kit már most gyülöl, a másik részen az a nő, a kit imád, s a kivel boldog lehetne. De hát az ötödik felvonás végén vagyunk már; uj dráma nem kezdődhetik, mert már féltizenegyre: igy hát csattanós befejezésről kell gondoskodni. Targynét napája elrejti egy kerti házba, a honnan hallja, hogy férje neki nem tudna megbocsátani sohasem. Ime tehát az az áldott hallgatózás, mely segitett meginditani a darabot, segit azt befejezni is: a hütelen asszony, mint már fentebb emlitettük, öngyilkossá lesz, a minek nemcsak az a haszna, hogy a függöny most már végleg legördülhet, hanem az is, hogy a közönség megint gyönyörködhetik egy haldoklási jelenetben.

A darab jellemei közt az egyetlen Chevrial igazán j e l l e m. Az életből van véve; minden szin, minden egyes árnyalat, melylyel a szerző festi, való; igazi müvészettel van megalkotva. Mellette csak a kis táncosnő alakja érdemel figyelmet, mig a tulajdonképeni főszerepek mind vagy határozottan el vannak hibázva, vagy chablonszerüek. Targy becsületes, de rendkivül unalmas legény; feleségével nem tudjuk, hányadán vagyunk. Látjuk, hogy menekül a nélkülözések elől; nem szereti igazán férjét, s ha a hajó, melyen a tenoristával utazik, el nem ég, aligha tér vissza. Azért nem is hiszszük el neki bünbánatát, s ha igen: közönséges, mindennapi asszonynak tartjuk, kit Feuillet nem tudott drámailag érdekessé tenni. Az öreg Targyné azok közé az okos mamák közé tartozik, kik a francia szinpadon már typusokká váltak; az öreg orvos olyan „drámai póstás“-féle, a kinek az a feladata, hogy mindig egy-egy hirt mondjon a szereplőknek, melytől a darab előredöcögjön; Chevrialné végül valódi szent asszony; épen olyan nemeslelkü, mint Targy — és épen olyan unalmas is. Csakugyan összeillenek.

S ha a „Párisi regény“ mindez elősorolt fogyatkozásai mellett mégis birt hatni: ez első sorban egyes mesterileg megirt jeleneteknek, másod sorban a szinészeknek köszönhető. A második felvonás ama jelenete, melyben Targy elhozza Chevrialnak a milliókat; a harmadik felvonás ama jelenete, melyben Chevrial el akarja csábitani Targynét; a negyedik felvonás lakomája, s végül az ötödik felvonás ama mozzanata, melyben az öreg orvos Targy anyját bocsánat-adásra birja: mindezek müvészi ecsettel vannak festve és teljesen érthetővé teszik a darab sikerét, különösen ha hozzá veszszük azt a sok poetikus mondást és apró költői helyzetet, melyekben a szinmü olyan nagyon bővölködik. Ezt a sikert zajossá Halmi (Chevrial), Helvey Laura (Targyné) és Prielle Kornélia (Targy anyja) tették; geniális Halminkat, kire Európa bármely szinpada büszke lehetne, negyedik felvonásbeli meghalási jelenete után ötször hivták ki. Az apróbb szerepek közül kitünő kézben voltak Róza, a ballerina, kit Csillag Teréz k. a. személyesitett, továbbá Chesnel, a kiből Bercsényi igen jó alakot csinált. Targyval sem Náday, sem Gyenes nem tudott hatni; ennek oka épugy föltalálható Targyban, mint Nádayban és Gyenesben. Még a szindarab forditásáról jegyezzük meg, hogy noha vannak benne egyes apróbb botlások, általában folyékony és jól hozzá simul az eredetihez. Csak egy hibára figyelmeztetjük Kürthy urat: helytelenül ir impressariot impresario helyett. Különben kevés magyar iró van, a ki ilyen hibát el ne követne.

Rl.

A népszinházban is volt ujdonság a mult héten. „A fekete hajó“ cimü eredeti magyar operettet adták elő, melynek szövegét R á k o s i Jenő, zenéjét pedig báró B á n f f y György irta. Rákosi „erkölcsös tendenciáju“ szöveget akart irni, s e célra felhasználta Shakspere „Pericles“-ének ama jelenetét, melyben Marina nyilvános házba kerül. Egy egész

felvonást játszat le Laktuka asszony „korcsmá"-jában, hosszu sorozatát adván benne a legdurvább izléstelenségeknek. Hősnője természetesen a bűn tanyáján is meg akarja óvni erényét, amiért aztán a „korcsmárosnő" valami erős emberért küld, a ki a leányt „megtanitsa" stb. A publikum müvelt része megbotránkozva bámult a szinpadra, s el nem tudta gondolni, hogy az a toll, mely az „Aesopus"-t irta, hogy vethetett papirra ilyeneket! A főváros népszinházi bizottsága is annyira felháborodott a dolgon, hogy másnap rögtön betiltotta a darabot, mely aztán uj átdolgozással kedden került szinre. Már most a hősnőt egy gazdag mitylenei polgár vásárolja meg rableánynak, ama bizonyos erős ember pedig csak megakarja őt ettől venni. Valamint ezt, ugy a darab többi durvaságát is igen ügyesen simitotta el a szerző tolla, ugy hogy remélhető, hogy „A fekete hajó" hosszabb ideig fog a népszinház műsorán maradni. Élénk, és igazán költői helyzetek nélkül sem szükölködő mese, eleven operett-stilus, és a darab zenéjének fülbemászó (bár nagyobb részben csak compilált) melódiái teszik ezt valószinüvé.

—ad—

IRODALOM.

Hópelyhek. (Elbeszélések. Irta Brankovics György. Budapest. 1883.)

Brankovics György egyike azoknak, kik meggyőződésből irhatják be magukat irókul a népszámláló lapokba. Szerkesztője egy lapnak, ir szomorujátékot, regényeket, elbeszéléseket, aesthetikai értekezést, fordit sokfélét, vannak olvasói. Megannyi jogcim az irói névre, megannyi indok, hogy a lapok vele foglalkozzanak.

Pedig ez — csak szépirodalmi kisérleteit értve — hálátlan feladat. Brankovics jelentéktelen elbeszélő. Bizonyos olvasottság, némi hajlam, irástudó körökkel érintkezés, önbizalom, kritika-hiány s munkakedv sarkallják az irásra, anélkül, hogy érzelmes kedély, megfigyelő, alkotó képesség, eredetiség mutatkoznék nála. Utánoz utánzókat, a tárgyhoz, melyet felvesz, képtelen a magáéból a legcsekélyebbet is adni, alakjai minden egyéniség nélküliek, indokolatlan tettekkel, édeskés, természetellenes divatlap-beszéddel.

A „Hópelyhek" cim alá különben nyolc elbeszélés van foglalva. A „Melegitett hamu" egy nő történetét beszéli el, ki nőül megy szeretett férjének gyilkosához. Szerző kitér a kényelmetlenség elől, hogy megmagyarázza az indokokat, melyek a hölgyet e csunya lépésre birták, s csak a száraz tényeket adja bő lében. Ép igy cselekszik „A sirokból uj élet kél" cimüben, hol a nő gyermekük sirján bocsát meg férjének, kit meggyülölt, mert az szeretőt tartott. Az „Utolsó Botond"-ból három külön történet kerülne ki hőse három háztüznézése szerint. Ez a kötet legzagyvább darabja. A „Mindhalálig" azért iratott, hogy a hősnő háromszor ismételhesse e frázist. Megüzeni kérőjének, hogy nem megy hozzá mindhalálig, majd szemébe vágja, hogy gyülöli mindhalálig, s végül, mert az gyermekét megmenté, övé lesz mindhalálig. Indokolásról szó sincs. „A táncoló bibornok" egy adoma Richelieuről, viszonylag ügyesebb feldolgozásban. A „Pap boszúja" Ponson du Terrail hatása alatt keletkezhetett. Regényes história egy démoni papról, ki megsértőjének nejét elszereti, vagyonát elnyeri, őt magát őrültté teszi. A „Modern házasságok"-ban három úr nyeri el a féltékenység, nagyravágyás és hiuság okozta obligát nyomoruságot. „Az álarcos bál vége" siralmasan tárgyalja egy a pletyka által kora sirba döntött ifju történetét.

Szerző mellékelte a kötethez összes müveinek jegyzékét. Jól tette. Hasznos utbaigazitás lehet ez a müködése iránt érdeklődőknek. Adta arcképét is, még jobban tette. Csinos ember.

—y.

Petőfi atyjának: Petrovics Istvánnak gyászlapját küldte be a Petőfi-muzeum számára Társaságunk r. tagja Erődi Béla Fiuméből. A szokásos fekete keret nélkül nyomott jelentés igy szól: „Petőfiné, szül: Hersz Mária, — távollevő fiai: István és Sándor; szeretett menye, szül. Szendrey Julia és kisded unokája: Géza nevében is — szomorodott szivel jelenti: szeretett férje s illetőleg felejthetlen atyjuk Petőfi István élete 58-dik évében, rövid betegség után f. évi március 21-én történt gyászos halálát. — A megboldogultnak hült tetemei f. évi március 23-án pénteken délután 3 órakor fognak belváros-zöldkertutcai lakásáról a József külvárosi sirkertbe, örök nyugalomra szállittatni; melynek az ágost. evang. vallás szertartása szerinti gyászünnepélyére s kiséretére ismerősei, baráti ezennel meghivatnak. Kelt Pesten, március 22-én 1849." Nyomatott Lukács és társánál. — Feltünő ezen a gyászlapon, hogy Petrovics István már Petőfi, neje Hrusz Mária Hersz Mária néven szerepel, a költő egyetlen fia: Zoltán pedig mint Géza emlittetik. Köszönetre érdemes munkát végezne a ki e pontok s általában e gyászlap története felől felvilágositást nyujtana a Petőfi-társaságnak.

„Százlevelü rózsa.“ Prózában beszélve száz vers. Szerzőjük fiatal ember lehet nagyon. Mutatja ezt a cim gyermekes szerénytelensége, az álnév használata, mit az igazi nevet megmondó sor kacérkodásnak minősit, s a kötet minden lapja. Szinte sajnálja az ember, mikor nem kiméltheti meg a keserü igazság meghallásától, hogy versfüzére semmi tehetségre, sőt verselési ügyességre sem vall. Mindössze azt mutatja, hogy olvas, s primitiv eszközökkel törekszik utánozni hangulatot és formát. A fejlődő önbirálat bizonyosan nála is egyenként le fogja fosztani rózsájának száz levelét, s akkor már nem azok elhervadását sajnálja majd, hanem azt, hogy a nyilvánosság előtt is bizonyságot tett naivságáról.

A magyar hirlapirodalom 1883-ban. Szinnyei József az idén is nagy gonddal készült kimutatást közöl a magyar hirlapirodalomról a „Vasárnapi Ujság“ legutóbbi számában. A mult évben 80 hirlap és folyóirat keletkezett. És pedig politikai napilap 2, a „Nemzet“ és „Kolozsvári Közlöny“, politikai hetilap 6, egyházi és iskolai lap 4, szépirodalmi és vegyes tartalmu 4, humorisztikus 2, szaklap 17, vidéki lap nem politikai tartalommal 24, hirdetési lap 2, folyóirat 15, vegyes melléklap 4. De egyszersmind meg is szünt 89 hirlap és folyóirat, köztük több olyan, mely évközben indult meg, ekkép a mostani évet és a tavalyi évkezdetet összehasonlitva, a szaporodás 15.

A számarányokat 1882 és 1883 elején a következő kimutatás tünteti föl:

	1882. elején	1883. elején		
Politikai napilapok	21	20	—	1
Politikai hetilapok	30	36	+	6
Vegyes tartalmu képes lapok .	5	4	—	1
Egyházi és iskolai lapok . . .	29	28	—	1
Szépirodalmi és vegyes tartalmu lapok	22	15	—	7
Humorisztikus lapok	8	7	—	1
Szaklapok	77	81	—	4
Vidéki lapok (nem politikai tartalommal)	93	104	+	11
Hirdetési lapok	4	5	+	1
Folyóiratok	104	105	+	1
Vegyes melléklapok	19	21	+	2
Összesen .	412	426	+	14

Az első magyar hirlap 1780. jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás Magyar Hirmondó-ja), Budapesten 1788. okt. 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap Magyar Merkurius cimmel, hetenkint kétszer; aztán 1806-ban a „Hazai tudósitások“ indultak meg Kultsár István szerkesztésében. 1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat volt, 1840-ben 26, már 1848—49-ben 86, de 1850 elején csak 9; ez 1854-ben 20-ra emelkedett; 1861-ben 52; már az 1867-iki 80 lap a következő évben 140-re szállt föl, 1872-ben volt 198. Az első hirlap megjelenése óta mostanig (104 esztendő) 1948 magyar hirlap és folyóirat volt. Összesen 1883 elején a fővárosban 183, a vidéken 103 helyen 244 és 2 külföldön jelent meg. (Mig a mult 1882. év elején Budapesten 182, és 90 vidéki városban 229, külföldön 1 hirlap és folyóirat adatott ki magyar nyelven.) Ezenkivül megjelen hazánkban idegen nyelvü lap és folyóirat: német nyelven 136, (1882 elején 104); szláv nyelven 53, (1882 elején 42); román nyelven 21, (1882 elején 22); olasz nyelven 4, (1882 elején 3); héber nyelven 2, (1882 elején 1); francia nyelven 3, (1882 elején 2); összesen 219. (1882 évben 174, a magyarokkal együtt 586.) E szerint 14,370 magyarul beszélő egyénre esik egy magyar hirlap, 15,223 németre egy német; 33,782 szlávra egy szláv és 110,650 román ajku egyénre egy román hirlap. Ez időszerint tehát Magyarországban megjelen összesen 646 hirlap és folyóirat; ebből 21,215 főre esik egy.

„Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben.“ Gelich Rikhárd tábornok nagyterjedelmü müvéből a 2 füzet hagyta el a sajtót. Havonkint két füzet jelenik meg, egy-egy füzet ára 40 kr., előfizethetni Aignernél 6 füzetre 2 frt 40 kr, tizenkét füzetre 4 frt 80 krjával.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KÉPZŐMÜVÉSZET.

Piloty Károly Münchenben egy uj képen dolgozik, melynek megkapó motivumát a keresztények üldözésének korából meritette. A vadállatok áldozataképen, félig lepelbe takarva, egy szép fiatal keresztény nő holtteste fekszik az arena porondján. Az arcon átszellemültség s a hit lelkesültsége tükröződik vissza. Egy csoport pap (augurok) halad el mellette közönyösen, részvétlenül. Csak egy, az utósó, áll meg az áldozat megható látványa előtt. A fiatal pap sejteni látszik Krisztus tanainak világmegváltó hatalmát, ama tanokét, melyekért a hivők oly örömest szenvednek halált és kinoztatást. Szemei már látják a most még üldözött, megvetett vallás diadalát az elavult hit felett, melynek szolgálatában áll. A képnek mind compositiója mind kivitele azt sejtetik, hogy a nagynevü mester legjobb müvei közé fog sorakozni.

Berlioznak Párisban szobrot állitanak. A párisi „La renaissance musicale“ cimü lap gyüjtésének oly szép eredménye lett, hogy az emlék kivitelével már meg is biztak egy francia müvészt. A szobrot, mely Berlioz sirját fogja jelölni, halálozásának napján, március 8-án leplezik le. Az adakozók névsorában Liszt Ferencet az elsők közt találjuk 300 franckal.

A francia állam a lefolyt évben a szépmüvészetek igazgatósága által 320,000 franc értékü megrendeléseket és bevásárlásokat tett. Ebből az összegből eredeti festményekre 52,000, régi mesterek másolataira 15,500, szobormüvekre 192,006 franc esik. A festmények közt vannak: Lakanal arcképe Friel-től (2900 franc), Leroux „Herculanum“-a (6000 franc), az Egyesült-Államok százéves jubileumának ünnepélyességei, tiz aquarelle, Régameytől (75,000 franc). A szobrászok közül Jacquemart Mariette Bey szobráért, mely Boulogne-Sur-Mer város tulajdona, 18,000 francot, Doré Gusztáv Dumas Sándor emlékeért 12,500, Lanson „Judith és Holofernes“ cimü müveért 15,000, Doublemard „Bacchus neveltetése“-ért 8500 francot kapott. Allesseur és Cavelier egyenkint 7200 franc dijazásban részesültek; az első Rameau, az utóbbi Gluck szobráért, melyeket a nagy opera számára rendeltek meg.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállítása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak imént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf **Zichy Géza**
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A
NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA.
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötives füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) **10 frt 80 kr.**, félévre (18 füzetre) **5 frt 40 kr.**, negyed évre (9 füzet) **2 frt 70 kr.** Egyes füzet ára **30 kr.** ☞ **Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.**

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ műveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolya- ☞ mot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszükebb jövedelmü egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

VEGYESEK.

* (**Renan a zsidóságról.**) Renan Párisban a Cercle Historiqueban a judaizmusról felolvasást tartott, s ebben kimondta, hogy nagy tévedés zsidó fajról beszélni, mert csak zsidó vallás van. Eredetileg a judaizmus egy nagyszámu szemita családnak, a Beni Izraelnek vallása volt. Nem lehetett sokkal tisztább, mint a szomszéd pogány törzsek vallása és csak lassan-lassan fejlődött ki spiritualizmussá, mely által megkülönbözteté magát a bálványimádástól. Krisztus előtt a nyolcadik században vette föl a Jehovatiszteletet, azt az absolut jelleget, mely az összes emberiség alapvallásának bélyegét nyomta reá. Ez Jesaiás nagy próféta idejében történt. — Jeruzsálem lerombolásával lerombolták a korlátokat, melyek a zsidó népet a többi szomszéd néptől elzárták. Legbuzgóbb volt a zsidó propaganda Nagy Sándor utódjai és a rómaiak uralma alatt. Antiochiában és Alexandriában számos hellén család tért át zsidó hitre, megtanulták a héber nyelvet, de ragaszkodtak a göröghöz s a bibliai eredeti nyelv hamar feledésbe ment. Nem csekélyebb elterjedést nyert a zsidó monotheizmus Sziriában s Herodes családja számos kisebb keleti fejedelmet hóditott meg a zsidó vallásnak. A zsidó propaganda még akkor is tartott, mikor a názáreti Jézus vallása már sok hivet szerzett a zsidók és pogányok közt s csak a második században Krisztus után kezdett csökkenni. Számos görög és latin törzs, mely felvette a zsidó vallást, áttért a keresztény hitre; mások ellenben hivek maradtak a Jehovához s Gallia számos zsidaja, kikről toursi Gergely beszélt, nem volt a palesztinai zsidók maradéka, hanem benszülött gall. Gergely nem tud semmitsem egy idegen fajról, csak „zsidó eretnekekről.“ Renan a német és angol zsidókat is a gallusoktól származtatja, s Olaszországot tartja eredeti hazájuknak. Azt is tagadja Renan, hogy zsidó typus van. A Németországban megindult antisemitismusról nem szólt, de dicsérettel emlékezett meg az 1791-iki nemzetgyülésről, mely az izraelitákat emancipálta, nem kérdezvén, hogy más fajhoz tartoznak-e mint a francia keresztények.

* (**Az angol koronáról.**) A világ semmiféle koronájában nincs annyi drágakő és gyöngy, mint az angolban, melyet 1838-ban készitett a Rundel és Bridge-cég. Van benne gyémánt, rubin, saphir, smaragd és gyöngy, melyek mind aranyba és ezüstbe vannak foglalva. Maga a tulajdonképeni „sapka“ hermelinnel van diszitve, melyen két sorban összesen 241 gyöngy van. E két sor közt elől egy nagy saphir, hátul egy kisebb, oldalvást pedig három még kisebb saphir van. A saphirok fölött és alatt 14 gyémánt, a smaragdok és saphirok között pedig 160 brilliáns. A korona centrumában az a hires rubinkő van, melyet III. Eduárd fia kapott don Pedro kastiliai királytól. E rubin körött 75 gyemánt van elhelyezve, melyek keresztet képeznek. Jobbról, balról és hátul szintén van, az egyik 124, a másik 132, a harmadik 130 gyémántos. A négy kereszt mindegyikéből iv indul; mindegyik ivben 728 kisebb gyémánt van. A négy iv összehajlási pontjánál lévő nagy keresztben 4 nagyobb és 108 kisebb brilliáns. Mindössze a koronában van 1 nagy rubin, 1 nagy saphir, 11 smaragd, 4 kisebb rubin, 1363 fehér, 1273 rózsaszin brilliáns, 273 kisebb és négy nagyobb gyöngy.

* (**Az ördög kutja.**) Hátszeg vidékén, a Retyezát aljában, van egy kut, melyről a nép a következőket regéli: Hét tornyot lehetne abba beleállitani egymás fölibe, mégsem látszanék ki csak a legutolsónak a keresztje. Ezer esztendős, barna sziklából rakatta ki oldalát az a gróf, aki ásatta. Esténkint tompa hullámzajt hallani belőle, s aki ilyenkor sokáig belenéz, elájul vagy huszonnégy órára. Az a gróf nagyon rossz ember volt. A környék reszketett tőle. Valódi réme volt a vidékbeli lányoknak, a kiket annyira üldözött, hogy e miatt egyenesen a kutnak rohantak és belé vetették magukat. Szegény elveszett leányokról senki sem tudta, hogy hová lettek, mig végre egy öreg asszony, mikor vizet meritett a kutból, felhuzott a vederrel egy kendőt. Igy megtudták, hová lettek a falu lányai. A nép már most arra kérte a jó Istent, hogy ördög által pusztitsa el a borzasztó várurat. Az Isten türte még egy ideig a várur gonoszságait; de végre küldött egy ördögöt, ki a várurat éjjel addig csalta a kut felé, a mig bele ölte. Egy pásztor hallotta is, hogy kacagott az ördög, hogy sirt a várur, sőt azt is látta, hogy az ördög kijövet háromszor megkerülte a kutat. Azóta nem nő fü ottan. A grófi palota is elpusztult, mert éjfélenként a kutba ugrott lányok jajgatása hallatszott oda, a miért aztán senki sem mert bele hurcolkodni. A kuthoz közel még ma is látszik a domb, melyen a vár állott és a nép a körül máig sem vet semmit sem, mert az a darab föld el van átkozva.

* (**Egy amerikai lap**) az opelikai „Times“ legutóbbi számában ezt nyilatkoztatja ki: „Lapunk ezuttal elkésve jelenik meg, a minek következők az okai: Szedőink féltek bejönni a városba, mert itt most napi renden van a rablás és gyilkolás. A kik bejöttek is, éjjel nem dolgozhattak, mert a tömeg belövöldözött a nyomda ablakain. Megjegyezzük azonban, hogy mind e lövöldözés nem fog bennünket az igazság kimondásában meggátolni.“ Ugy látszik, nem nagyon kellemes dolog Opelikában lapot szerkeszteni.

* (**A Magyar Történelmi Társulat pályakérdése.**) A Tört. Társulat Bay Ilona urhölgy adományából 22 arany pályadijat tüz ki egy 4—5 nyomtatott ivre terjedő kisebb történeti dolgozatra. Versenyezhetni bármely eddig megoldatlan történeti kérdés tárgyalásával, bármely történeti alak életrajzával, vagy müvelődéstörténeti rajzzal. Kivántatik az eredeti kutforrások közvetlen felhasználása. A jutalmat csak önálló becsü munka nyerheti el. A jutalmazott munka a „Századok“-ban a rendes tiszteletdij mellett közrebocsáttatik. Ha a jutalmazott munkán kivül több önálló becsü munka versenyez, ezek szintén tiszteletdij mellett közzététetnek. A pályamüvek bekötve, idegen kézzel irva, lapszámozva és a szerző nevét rejtő jeligés levélkével ellátva, 1883. dec. 31-ig a titkári hivatalhoz (Budapest. IV. Egyetemi Könyvtár) küldendők be. A titkári hivatal.

* (**Kratzmann Ede**) e hó 1-én ismét megnyitotta érdekes üvegfestészeti kiállitását a füvészkert mögötti mütermében. A kiállitás az utóbbi időben számos uj és szép üvegfestészeti példánynyal szaporodott. Ajánljuk a müértő közönség figyelmébe.

KOSZORU

6. szám. 1883. Február 11.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A BARNA KERESZT. *)

— Elbeszélés. —

Irta: SZABÓ SÁNDOR.

A szép nyári alkonyatban vidám dallal tértek a mezőkről haza felé az aratók. Minden csoport élén haladt egy szép, ifju leány, a kinek fejére aranysárga kalászokból fontak koszorut. Leányok, legények ki nem fogytak a vidám dalból. Hála az égnek, gazdag esztendő van. Nem csak kenyér lesz, de lakadalom is bőven.

Erre a biztató gondolatra nem csuda, ha a fárasztó munkában eltöltött nap után is ki nem akart fogyni a nóta. Pedig már a leáldozott nap utolsó vérvörös sugara is elenyészett a láthatáron. De azért nem terithetett be mindent sötét fátyolával az este. Ujhold fénylett az égen s csillagok ragyogtak le a fellegtelen mennyboltozatról.

Még a mező sem csöndesedett el egészen. A mint az ujhold szelid fénye halvány ezüstfátyolként rezgett a letarolt buzatáblákon s a lekaszált illatos réteken, egy-egy elkésett madár hangos szárnycsattanással szállt át a halk szellőtől fölfrissitett légben. A nádasból fölhangzott a gólyák kelepelése s vad kácsák gágogtak a sások mentében. A békák hangos kuruttyolása áthangzott a tóról s tücsök cirpelt a tarló között. A mezei egér is cincogva futott keresztül a földeken s a fénybogárkák csillámló szárnyacskái drágakövekként ragyogtak az utak mentében. A dombocska aljában sötétlő berek fái és mogyorós bokrai halkan suttogtak. A tanyák, a majorok felől szarvasmarhák zaja hallatszott s a buja legelőkön megbéklyózott lovak nyeritése még élénkebbé tette az estét.

Ugy látszik: szép, csöndes nyári estéken ember, állat és növényzet egyaránt gyönyört talál az ébrenlétben. Az álom lassabban nehezedik a szemre s a növényzet is suttogva borul egymásra. Aztán lassanként csöndesül el az esteli zaj s kellemesen zsibong lágy szendergésünk közben. A csillagok egyre bágyadtabban reszketnek s a szellő is pihenni tér. Csak a hold folytatja végnélküli utját s a habok igyekeznek vándorutjokat megröviditeni. Teljes pihenés nincs a természetben. A nappali zaj elcsöndesedik egy kevéssé, de azért nem hal ki az élet — sohasem.

Ha sokan gyönyört is találtak a szép, zajos nyári estében, Faragó Pali alig várta az éjel elközeledtét. Mikor az aratók rongyokba takargatták sarlóik pengéjét s vidám dallal indultak a falunak, ő kedvetlenül huzta szemeire árvalányhajas pörge kalapját s hosszu botjára támaszkodva szótlanul tekintett a leszálló szürkületbe. A ki messziről nézett rá, azt hihette, hogy az ő helyén is buzakereszt áll. A napszámosok nem sokat törődtek vele; alig várták, hogy a faluba érjenek. Ugy sem Faragó Pali fizeti ki őket, de édes apja, a gazdag Faragó Mihály. Csak az apró béres gyerek, Pista szolott hozzá egy pár szót.

— Indulnánk hazafele fiatal gazda uram — mondá a mozdulatlanul álló legénynek. Este van már!

— Nem tartóztat senki — felelt kedvetlenül Faragó Pali. Megszolgáltátok a mai napot.

S azzal csak tovább bámult az egyre sötétedő estébe.

Pista gyerek álmélkodva tekintett rá.

— Na, ni! Talán státuának akar beállani kelmed, hogy meg sem mozdul. Vagy őrizni akarja a buzakereszteket? Hogy el ne lopják, hát én sem megyek haza. Gazda uraimék ugyis vissza küldenének s vissza se térhetnék addig, a mig csak kelmed is át nem lépné a küszöböt.

*) Az „Auf der Höhe“ pályázatán dicséretet nyert elbeszélés.

— Indulsz már, te csacsogó féreg — kiáltott rá indulatosan Pali. Ha maradok, magam szántából teszem s abban nem parancsol nekem senki. Mondd meg otthon, hogy a lovaknál akarok kint hálni. Az öreg Péter hamar elálmosodik, még el találnák tőle lopni. Aztán az erdő aljában nagyon kellemes az éjszaka s reggel ugy is az erdőre kell mennünk szénát gyüjteni. Takarodjál haza, s mondd meg, hogy learattuk a buzát.

De Pista gyereknek nem lehetett oly könnyen kiadni az utját. Ugy látszik, nemcsak gazdájának szidásától félt, hogy elhagyta Palit, de őszinte vonzalom kötötte Palihoz.

— Már pedig én nem megyek kelmed nélkül haza — mondá dacosan. Mert ha a barna kereszt előtt elmennék, hát a mellette levő kis ház ajtajánál is megtalálják kérdezni, hogy nem láttam-e kelmedet? S mit tudnék arra a kérdésre felelni? Azt csak nem, hogy szándékosan kerüli a falut.

Faragó Pali levette föltámasztott kezét botjáról s közelebb lépett Pista gyerekhez.

— A barna kereszt mellett? kérdé halkan. Hát már te is tudod az én keserüségemet?

— Ugyan ugy-e? nézett mosolyogva a derült arcu gyerek a legényre. Hát ki beszél ott kelmedről több jót, mint én? Az este is elmondtam a szép, a jó Erzsikének, minő zavar volt házunknál az előtte való este. Mint zsörtölődött, perelt, fenyegetőzött gazduram kelmeddel, hogy kitagadja minden jussából, ha nem néz gazdagabb leány után. No, de azt is elmondtam — tevé utána biztató negédességgel — hogy a mi fiatal gazd'urunk erősen állotta a helyét, akár a puskatorony melletti strázsa, mikor a legjobban dörög az ég.

— Igazán mondod, beszéltél felőlem? kérdé elpirulva Pali s elfeledkezett, hogy csak egy szegény szolgagyerekkel beszél.

— Beszéltem bizony s még azt is elmondom, hogy mi lett diskurálásunknak a vége — felelte nekibátorodva Pista. Csak induljunk hazafelé. A falu végeig be is fejezhetem s azt hiszem, kelmednek is jobb lesz, ha otthon aludja ki magát s nem muzsikáltatja el fényes tallérjait a Lájbis csárdájában.

Pali ugy el volt foglalva saját gondolataival, hogy rá sem ért megriasztani Pistát ezért a bizalmas leckéztetésért. Előtte most csak Erzsikének képe lebegett. A szép, jó, kedves Erzsikéé, a kit szülői el akartak szivétől szakitani.

S a mint az illatos nyári este gyönyörteljes levegőjével körülölelte lelkét s a berek aljában csalogány zengte lágy, szerelmi dalát, még inkább érezte, hogy szerelme által lehet csak boldog. S a hold is oly bohókás, hogy a ki rá néz, az égen uszkáló felhőcskékben a kedves alakot világitja meg. A felhő-foszlányok szeszélyesen alakulnak élő testekké s bennük csak azt látjuk megtestesülve, a ki szivünkhöz nőtt. S a csillagos égen most felhőcskék támadtak. Hosszu, uszályos ruhában lebegett előtte a szeretett leány s Pali álmadozva tekintett a magas égre.

— Bizony ugy — folytatá a megkezdett beszédfonalat Pista, Erzsike leányasszony tudja, hogy kelmed nem azért nem hál otthon, hogy a Bársonyt meg a Szellőt őrizze, de a dobzódásnak adja magát. Hejh, pedig az nem vezet semmi jóra. A garas is fogy, az egészség is vész, s a becsület sem nagy utána. Erzsike leányasszony arra kéri, hogy ne menjen többé Lájbis felé.

— De mikor olyan nagy a szomoruságom.

— Hát italba kell azt ölni, vagy a Tiszába, mint Selyem Ferke tette? Az is busult, ivott erősen s mikor a pénzét és a becsületét elfogyasztotta, hát neki ment a széles Tiszának s még harangszó se hangzott, mikor eltemették. Ha valakit eltiltanak a szeretőjétől, azért nem kell busulni. A ki olyan nagy legény mint kelmed, annak még a szolgabiró sem parancsolhat, ha megbecsüli magát és megmenekült az assentálástól. Én bizony nem hallgatnék senkire. Azt mondanám, van két erős karom, dolgozom akár kettő helyett, de a rózsámat elviszem az esküvőre.

A kis legény olyan lelkesülten beszélt, mintha csak a szivéből jönne minden szó. Legényke volt csak, az igaz, de már pelyhedzni kezdett az álla s lehet, hogy már az ő szivébe is belenyilallott már vagy egyszer. Szavai nem is tévesztették el hatásukat. Pali szivét fölbátoritotta ez a biztatás s mire a falu alá értek a távolról felhangzó dalba bele is dudolt néha.

— S mit mondott még Erzsike?

— Ő nem mondta ezeket nekem. Csak arra kért, hogy figyelmeztessem kelmedet egy kicsit rendesebb életmódra. Nagyon félti az egészségét, meg azt sem szeretné, ha ugy ital közben összekapna valakivel. Azt mondta, hogy ő nagyon szeretné, ha kelmed boldog lenne, de igy nem szerez a legény sok becsü-

letet. Ha kelmed megházasodik, elmegy a faluból s nem is jön többet vissza sohasem.

Mikor Pista ezeket elmondta, Pali megrezzent egy kissé. De nem a hallott szavak rettentették meg, hanem, mert a falu alatt egy fekete árny állott előtte. Pedig attól más ember nem riadt meg. Jámbor pápista lelkek áhitatosan emelték meg előtte a kalapot s még egy rövid imát is mondtak el mellette. A kereszt volt, a felfeszitett üdvözitő fájdalmas alakjával, s barna fája még sötétebb lett az est árnyában.

— Nem a szegénység az, a miért szülőim eltiltanak Erzsikémtől, hanem ez a kereszt, a barna kereszt!

S megállott előtte és fájdalmasan tekintett rá, talán még szenvedőbb arccal, mint a hogy az üdvözitő arról lenézett a mellette elhaladókra.

Pedig arra a keresztre nem lehetett haragudni. Olyan szerényen állott az egy kis halmocska tetejében, hogy talán még azt sem várta, hogy megsüvegelje valaki. Ha a nap ragyogott, az bizony nem vált valami nagy előnyére, mert csak azt világitotta meg, hogy nem sokat gondolnak vele. Barna fája már korhadni is kezdett s festett alakjának leginkább elhagyatottságáért, kopottságáért volt oka olyan fájdalmasan letekinteni.

A hold bár fénylett egy kevéssé, de ez nem volt a teli hold vakitó világa s bokrok, házak és a közeli erdő csakis körvonalaikat engedték láttatni. A barna keresztből sem látszott más, csak a keresztfák sötét vonala s a mint némán, hallgatagon állott az estében, ugy meghuzódott, mintha nem is akarná, hogy észre vegyék.

Mikor a kereszt elé értek, már akkor szünni kezdett az esteli zaj. Az aratók legnagyobb részben pihenni tértek s a friss tejjel telt sajtárokat is behozták a szarvasmarhák mellől. Az ajtókból kisugárzott a tüzelők fénye, de legnagyobb részben csak is hamvadó zsarátnokok utolsó lobbanásai vetettek fényt. A távolból fölhangzott egy-egy legelő ló vidám nyeritése, mig az ólakban jól lakott marhák fészkelődései csináltak egy kis zajt. Az utak is egyre néptelenebbekké váltak s Palinak csak elvétve kellett egy-egy jó estét mondania.

Palinak jól esett, hogy nem kellett sok emberrel találkoznia. Ha az ember bánatot hord szivében, még egy köszönő szó is nehezére esik. Ő pedig nagyon hamar visszaesett fölvillanyozott hangulatából tompa merengésébe.

— Csak menj haza, Pista. Én is mindjárt megyek.

— A folyót sem szeretjük, ha rendes utjáról letér.

— Nem akarok kicsapongani, csak egy szó szoritja a szivemet, a mit el kell mondanom, mert máskülömben nem tudnék nyugodalmat lelni az éjszaka. A busuló madár is könnyebben érzi magát, ha párjának elkesergi fájdalmát.

— Száz szó követ egy szót s aztán nem is tudom, beszélhet-e Erzsike leányasszonynyal? Világosságot sem látok az ablakban.

— Menj, ha mondom, mert ha nem állsz odább, másképen kurgatlak el.

Fenyegető mozdulatot tett s Pista gyerek egyszerre messzebb ugrott nehány lépéssel.

— Adott szó: zálog. Bizok fiatal gazduramban. Követnek megyek előre s megjelentem, hogy mindjárt otthon lesz. Addig is adjon Isten.

Csakugyan tovább ment s Pali utána nézett nehány pillanatig. Pista eltünt a faluba kanyarodó uton. Mikor már elcsöndesedett lépteinek zaja, Pali átugrott a domboldal aljában levő sövényen s gondolkodva haladt fel a keresztig.

A barna kereszt nem látszott azzal sokat törődni, hogy korhadó fáját még jobban megingatja a fejét búsan ráhajtó legény. Épen olyan szótlan, némán nézett el a közeledő éjbe mint előbb. Pedig Pali azt szerette volna, ha a rajta levő alak leszáll hozzá, felel panaszaira és kérdezősködéseire s nem tagadja meg tőle a biztató szót.

— Édes, jó Krisztusom — kesergett a legény. Hiszen te vagy a mi megváltónk is, és mégis miattad kell legtöbbet szenvednem.

Felnézett az égre, aztán a mozdulatlan alakra s várta, hogy legalább a szellő halk suttogásában jöjjön el számára az üzenet. De a lég némán, mozdulatlanul állott s a fűszeres, meleg levegő egy pillanatra sem mozdult meg.

— Könyörtelen az ég is — suttogá.

Dacosan emelte fel fejét s mereven nézett a sötétlő fakeresztre.

— Azért mégis az enyém lesz Erzsike — mondá magában. A feleségemnek kell lennie, mert másképen belehalok.

A dombocska aljában egy kis házikó szalmazsupos fedelét világitá meg az ujhold

*

szerény világa. Ugy rémlett, mintha a házikó mellől hangok ütnék meg füleit. Nem csalódott. S aztán nemsokára dal csendült fel ottan. Egy bánatos, szomoru dal, telve panaszszal, fájdalommal és keserüséggel. Pali elmélázva hallgatta s önkénytelenül indult a házikó felé. Olyan volt, mint a holdkóros. Vonta, hivta valami; álmodott és mégis ébren volt.

Megállott az alacsony keritès mellett s átszólott az udvarba:

— Jó estét Erzsikém. De panaszos az ajkad.

— Akkor igaz a nóta, ha a sziv mélyében fakad.

— Hát csak olyan bánatos gyöngyök teremnek ottan?

— Nem lehetünk mindig vidámak.

— Pedig én mindig csak vidámnak szeretnélek látni.

Pali ekkor már átugrott a sövényen s keblére vonta a szemeit lesütő leányt.

— Meglát édes apám — suttogta szemérmesen.

— Azt akarom én is, hogy igy lásson bennünket, még pedig nem csak ma, de ezután is mindig. Édes, drága, rubintos, gyémántos Erzsikém, akarsz-e a feleségemmé lenni?

— Még kérdheti kelmed, hiszen tudja jól, hogy szivem minden dobbanása csak érette ver.

— Hadd hallja tehát apád is, a mit mondok. Beszédet hallottam itten, gondoltam, hogy itthon van ő is. Nem akartam tehát már tovább halogatni a dolgot . . .

A leány tartózkodva akart visszahuzódni.

— Nagyon fel van izgatva, Pali. Talán megint jó kedvében van?

— Már megint ez a szemrehányás. A mi volt elmult. Igaz, hogy néha itallal akartam szivem keserüségét elfojtani, de beláttam, hogy nem mámorban kell keresni a gyógyulást. Én egészen kiakarok ebből a nehéz helyzetből gyógyulni s az csak ugy lehetséges, ha az enyém leszel.

— Ki van itt Erzsi? — kérdé a házból egy elerőtlenedett hang s száraz köhögés követte a kérdést.

Erzsi várni akart a felelettel.

— Megmondhatod édesem — suttogta izgatottan Pali s megcsókolta a leány égő arcát.

— Ilyen későn és a sötétben — suttogta szemérmesen a leány.

— Erősebb a szerelem fénye még a karbunkulus ragyogásánál is.

— Hát, hát . . . Pali van itt — mondá tartózkodó hebegéssel a leány.

— Pali és megint Pali — folytatta az előbbi hang. Mondtam már, jobb volna, ha megmondanád neki, hogy okosabban tenné, ha elkerülnétek egymást. A szerelem csak akkor ér valamit, ha az oltár elé is lehet lépni. Már pedig ti nem lehettek egymáséi sohasem.

— És miért nem? — kérdé felbátorodva Pali s kézen fogva Erzsikét, belépett a házba.

A konyha tüzelőjéről még föllángoltak a zsarátnokok s bevilágitottak a mellette levő kis szobába. A pokróccal beteritett lócán egy beteges öreg ember feküdt s az alacsony ablakon betörő hold fénye még halványabbá tette szenvedő arcát.

— Igen, édes jó Imre bátyám — folytatá az előbbi bátor hangon Pali, azért jöttem, hogy feleségemül kérjem Erzsikét.

A fekvő öreg ember feltámaszkodott nyugvó helyzetéből.

(Vége köv.)

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Madelaine eleintén tétovázva, szemlesütve közeledett a beteghez, amit ez részvétnek vett; később azonban — bár azután sem nézett arcára, mely még mindig fekete foltokkal volt tele és hámlott — mind jobban belejött, belemelegedett szerepébe s olyan kedvesnek, olyan vignak mutatta magát, hogy gyönyörüség volt rá nézni.

Ő maga is érezni látszott a sikert s tisztán ragyogó szemei mutatták, hogy örül annak, és büszke rá. Játékos kedvvel, rövid, kedves kacagásait hallatva simult Ivánhoz; enyelegve simogatta.

Pozavinszky velök szemben egy ablakmélyedésben állott, mellén keresztbe füzött karokkal és gunyosan mosolyogva nézett a nőre. Madelaine fölpillantott rá: összerezzent, elpirult és lesütötte szemét.

Az orvos már eltávozott volt.

Pozavinszky előlépett az ablakmélyedésből s szokott könnyed udvariasságával karját ajánlta Madelainenek.

— Nyugalomra van szüksége a betegnek, nagyságos asszonyom.

— Ne még! — Legalább egy fél óráig még hadd legyen körülöttem! — kérte Iván.

— Nem. — Majd holnap. Én később visszajövök. — És elvezette a nőt. Mikor beértek a nappali szobába, hidegen pillantott Madelaine szemei közé.

— Brávó! — Nagyon jól sikerült! Csak alig birtam kiállani, hogy el ne nevessem magamat, olyan remekül játszott! — mondta s megfordulva, kisietett a szobából.

Madelaine levetette magát egy divánra s karjaira borulva zokogott.

A két hét mindenik napja — mindenik kisebb-nagyobb mértékben hasonlóan a másikhoz — lepergett. Iván elutazott Velencébe; Madelaine odahaza maradt, Pozavinszky pedig — mert már nem volt beteg barát, akit ápolni kellett volna s a decorum megsértése nélkül nem maradhatott a kastélyban — ujra megkezdte barangolásait a vidéken.

Nem sokszor láthatta Madelainet s ha jött is rövid látogatásokra, soha sem a maga jószántából tette azt, hanem valamelyik öreg szomszéd ur beszélte rá, hogy ránduljanak át.

— Nézzünk szét a birtokon. — Hisz öcsém barátja különben is Tur Ivánnak . . . Bizony nem szép, hogy olyan közönyös a dolgai iránt! — Nekem különben is egy pár csikóra volna szükségem az ő fajtájából. — Na jöjjön velem! — Egy füst alatt két legyet ütünk.

Vagy pedig valamelyik hölgy volt kiváncsi: hogy nézhet ki a szép szalmaözvegy; nem unja-e magát; mit csinál?

— Halljuk, hogy kissé büszke teremtés! — Nem tett látogatást sehol. Eddig nem volt csoda; de talán ezután sem szándékozik. — Ugy halljuk, hogy nagyon különös; szeszélyes. — Most már még kocsizni se kocsizik ki; cselédei se látják. Szobalányát, aki nagyon tisztességes helybeli lány volt, csupa szeszélyből elbocsátotta . . .

— Ahá! — Riza nevü? — Egyszer hangosan nevetett a férje szobájához vezető folyosón. Ezt nem tudta neki feledni. — Én sejtettem, hogy ez lesz a vége. Pedig — csinos lány volt! — sajnálom! — De hát a szeszély, a szeszély!

— Na és helyette egy morva asszonyt fogadni, aki egy kukkot sem tud magyarul!

— Csinos legalább?

— Gonosz csont! Mindig ilyeneken jár az esze! — Tudja mit, Pozavinszky? — Maga olyan házibarátféle Túréknál . . .

— Féle? — Szerény vagyok, de ezzel nem elégszem meg. Vagy házibarát, vagy semmi.

— Oho! lám, milyen szerény. — Látogasson el a szép szalmaözvegyhez; — de bele ne szeressen!

— No ezt nem igérhetem meg.

— Hát csak szeressen bele; de jól nézzen körül, hogy mindenről fölvilágositást adhasson, ha visszatér. — Hallja? — Legkésőbb holnapután mindent tudni akarunk!

Magától soha sem ment környékére sem a falunak.

De mégis, egy éjszaka, tizenkét óra után, ment. Vágtatva jött lóháton, köpönyegbe burkolva a park keritéseig; ott leugrott, köpönyegével betakarta lovát, mely csupa hab volt és remegett a fáradságtól; megkötötte a kerités mellett, maga pedig beugrott a kertbe.

Sötéten, izgatottan járkált egy árnyas fasorban, türelmetlenül rugdalva el maga elől a békákat, melyek használva a borongós őszi éj melegét, az uton keresztül egymásnak viziteket csaptak.

Másfél óráig járhatott igy föl és alá; egyszerre valami neszt hallott az ut felső végén, mely a kastély felé kigyózott. Gyorsan arrafelé futott, ahonnan a neszt hallotta.

— Marja? — susogta.

— I' szme! — (Én vagyok!) — volt az isten tudja, minő tájszólásu szláv felelet.

— Hol van?

— A karomon.

— Micsoda?

— Lány?

— És . . .

— Alszik.

— Pszt! Zörgést hallok. — Add ide. — Balra gyorsan el.

Pozavinszky egy kisded fehér csomaggal a karján, visszafutott a keritéshez; fölvetette magát a lovára s nehány perc mulva eltünt a sötétben.

IX.

Ujra peregtek a napok lefelé. Az idő még mindig szép volt; derült, verőfényes reggelek; a délutáni ég meleg sárga szine éreztette ugyan az emberrel, hogy ez se nem tavasz, se nem nyár, de azért nem hatott leverőleg a kedélyre; a délről jövő meleg

szellők hosszu, fehér pókhálókat libegtettek a levegőben s későn érő gyümölcsök illatát hozták szárnyaikon; esténként megszólaltak a tücskök; a nádasokban a bölömbika messze elhallatszó búgása panaszolkodott; a hold különösen nagynak látszott az égen s a csöndes égboltozaton némán tovarepülő vándormadarak csapatai igyekeztek délnek.

Pozavinszky a Túr Iván lakhelyéhez közeleső szomszéd faluban, egy, már korosocska nőtelen cimborájánál töltötte az időt. Kint ültek a ház előtt, csak kettecskén. Előttök asztal s azon bor és poharak. A gyertya — gyertya is volt az asztalra téve — nem volt meggyujtva. A tisztán ragyogó hold fölöslegessé tette a gyertyavilágot s csak alkalmatlanságot csinált volna, amennyiben odacsalta volna az éji lepkéket és muslicák raját a borozókhoz.

A házi gazda hosszuszáru pipából eregette a füstöt; Pozavinszky időről-időre cigarettát göngyölt magának s engedte a cimborát — aki jókedvü és szivesen fecsegő ur volt — beszélni; ő maga nem igen volt szokott hangulatában s ugy tett, mintha hallgatta volna társa pikáns adomáit, melyeknek — állitólag — sajátmaga volt a hőse, de voltaképen a lakház fehér falára bámult és azt látszott számolni, hogy percenkint hány bolondos éji bogár üti be a fejét rajta?

Egyszerre csak érzi, hogy valaki oldalról megböki; a cimbora lökte meg a szájából kivett pipaszárral.

— Ni ni, te! Ennek a takaros menyecskének alighanem veled van ügye, mert nagyon oda állt melléd. — Pozavinszky urat keresi, galambom, mi?

Pozavinszky hirtelen hátra tekintett. Fiatal, karcsu parasztasszony állott mellette, kerek alju szoknya, hat szélben varrott kötény és ropogós kordován csizmákban.

Fejével — melyen a jó előre huzott tubakendő árnyékban tartotta arcát — némán intett igent a házi ur kérdésére.

— Kár, galambom, hogy nem velem van ügye! — No no, ne féljen! nem kormos ám a kezem, hogy ugy félti az áilacskáját. — Egyébiránt — no — nem lábatlankodom tovább itt. — Szervusz, Pozavinszky, te kópé! — Fölállt és csalfán vissza-visszatekintve, bement a házba.

Pozavinszky még egy ideig némán nézett a mellette mozdulatlanul álló asszonyra, aztán megfogta a kezét s gyorsan bevezette a szárnyépületbe, ahol az ő szobája volt. Bezárta az ajtót, leeresztette a függönyt az ablakon, meggyujtotta a világot — mindezt egy pillanat alatt — aztán odament a szoba közepén lesütött fejjel álló menyecske elé s nyomott, de szigoru hangon szólt:

— Madelaine! — Mi jutott önnek az eszébe?

— Eljöttem, mert okvetlenül beszélnem kellett önnel még ma — s mert — szeretlek! — dadogta, két karját kitárva a férfi felé.

Pozavinszky ugy tett, mintha nem értette volna meg a mozdulatot; megfogta a nő egyik karját, megszoritotta és megrázta, mintha álomból akarta volna fölkelteni.

— És ha megösmertek volna?

— Szeretlek!

— Butaság!

Madelaine elkezdett lassan sirni; Pozavinszky boszankodva járt fel s alá a szobában.

— Persze, megint az idegesség; az excentricitás! — Vitt volna el az ördög engem mikor szememet . . .

Az asszony zokogva fordult meg és ki akart menni az ajtón. — Pozavinszky megelőzte.

— Mit akarsz?

— Megyek, Pozavinszky, ereszszen.

— Hibát hibával akar helyreütni? — Azt hiszi, nem lesnének utána, hogy hova megy? — Megfoghatlan könnyelmüség! — Ha valaki nyomára jönne valaminek . . .

Nem fejezte be a mondatot, de izgatottan kezdett ujra föl s alá járni a szobában.

Madelaine megszünt zokogni; szemeit törülgette s kendője alatt utána nézett az izgatottan járkáló férfinak.

— Sajnálnám önt. — Nekem — mindegy; mondta szepegve.

Pozavinszky megállott, ránézett a nőre; mintha egy pillanatra meglágyult volna, de aztán gunyosan nevetett.

— Nézőjáték? — Megfogta a kezét s oda vezette egy divánhoz. — Madelaine! — folytatá, leültetve a nőt s maga is mellé ülve. — Ne gondolja, hogy tán magamért aggódom! — Nekem, tudja, nincs sok veszteni valóm. De gondolja meg, hogy ön férjes nő.

— Előbb kellett volna azt meggondolnom; most már késő. Most már . . . Nem szándékozom többé visszamenni, oda, ahonnan jöttem.

— Önkivületben beszél?

— Nem. — Olvassa ezt a levelet.

Pozavinszky kiragadta Madelaine kezéből a levelet és mohón átfutotta, aztán megkönnyülve szólt:

— Nos? — Ebben egyszerüen azt jelenti Iván, hogy a napokban haza érkezik.

— Igen, de engem nem fog a kastélyban találni . . . Nem! — nem! — tette utána, üres tekintettel nézve a levegőbe. — Oh, én nem nézhetek többé szemei közé; én nem engedhetem, hogy kezeimet megfogja, hogy . . .

Pozavinszky szemei megvillantak.

— Megint a régi fejesség? — Megint . . . Ha nem halt bele eddig, hogy mutasson . . .

— Ne tovább! — szólt közbe Madelaine fölugorva; — de szemeit csakhamar lesütötte a férfi gunyosan kérdő tekintete alatt s fejét meghajtva, susogva folytatta:

— Oh, ön nagyon kegyetlen! — Ha más beszélt volna igy velem valaha! — De ön tudja, hogy mindent tehet velem . . . megalázhat. — Ha nem haltam bele eddig a mutatásba? — De belehalnék ezután, mert . . . Ne kivánjon tőlem lehetetlent! — Nem, nem tudok hazudni tovább.

Pozavinszky hátradőlt a divánon s félig gyönyörködve, félig gúnyosan nézte végig Madelaine kackiás póröltözetét.

— Ha az ember látja, hogy milyen gondot forditott az öltözetére . . .

— Mert szeretlek; mert tetszeni akarok neked! — mondta Madelaine ujra visszaülve s hévvel karolva át a férfi nyakát. — Tudom, tudom, hogy ha nyugodtabban tudnám viselni magamat, becsesebb volnék előtted; tudom, hogy szenvedélyem kimutatása által kegyetlenségekre, zsarnokoskodásra szabaditlak föl s hogy végre is szenvedés lesz a jutalmam odaadásomért, de — ne taszits el, ne taszits el. — Hallgasd meg kérésemet.

— Mit akarsz?

— El, el — veled el messze e vidékről; mert én nem térhetek vissza; nem nézhetek többé szemébe Ivánnak.

— Elhagyni a jólétet? — Bemocskolni hirnevedet?

— Szeretlek!

— Ejh! . . . Tudja-e, hogy én nem adhatnék önnek olyan kényelmet . . .

— Szeretlek!

— Vissza fog térni. — Még ma nem sejt senki . . .

— Oh, már ezóta mindent tudnak! — A kocsis, aki a falu széléig hozott ebben az öltözetben; a tiszttartó, aki eddig megkapta a kastély kincseit; a cselédség, mely már napok óta sugdos . . . Hol van gyermekem?

Pozavinszky lassan keresztbe tette mellén karjait és szigoru tekintettel nézett a Madelaine szemei közé.

— Hol van gyermekem! — kérdezte az utóbbi még egyszer.

— Ugy! Tehát hátad mögött leégetted a hidat is?

— Hol van a leányom?

— Egy rokonom felügyelete alatt. — Azt hitted talán, hogy ha elhagytad férjedet, gyermeked közelében élhetsz?

— Gyermekem! — Gyermekem!

— Madelaine! kiáltott Pozavinszky összevont szemöldökökkel a kezeit tördelő nőre, mire az meghökkenve pillantott föl. — Miután mindent jóvátehetetlenné tettél, nem maradt más hátra, minthogy még ma a hajnali vonattal Bécsbe indulunk mind a ketten.

Madelaine összetette kezét s örömkiáltásra nyitotta ajkait, de Pozavinszky megelőzte:

— Csend! — Ezzel a lépéssel elvesztetted nevedet, rokonaidat, ösmerőseidet s mindazt, ami a multhoz füzött.

Madelaine lesütötte a fejét.

— Elvesztetted jogodat valamit kivánni, követelni. Aki szegény emberhez köti sorsát, annak le kell mondani a szeszélyről, a vágyakról. — Én szegény ember vagyok.

— Atyám . . . akarta volna mondani Madelaine.

— Tudom halálán van! — szólt közbe Pozavinszky komolyan, — s te örökölni fogsz de a vagyon — gyermekedé. — Akarom!

— Gyermekemé! — mondta a nő szemeit lesütve.

— Nem tehetek róla; magad akartad. Neked mindenbe, nekem szabadságomba került ez az est. — De én szivesen fogok dolgozni érted, föltéve, hogy határtalan engedelmességre kötelezed magadat velem szemben.

Madelaine ujra összetette kezeit, azzal akarva kijelenteni örömteli készségét.

— Én sokszor türelmetlen — durva vagyok.

— De szeretsz?

— Talán . . . nem állok jót érte, hogy . . . paraszt szokásaim vannak, ha indulatba jövök . . . ütök is . . .

Madelaine elsápadt s szemeit lesütve dadogta:

— Ha szeretsz . . . .

— Legelső akaratom az, hogy lányodat ne óhajtsd magad mellé. — Te nem tudsz a gyermekneveléshez — és . . . és. — Nem akarom, hogy anyjában . . . hogy megtudja születése titkát.

Madelaine lassan leborult a divánra és zokogott.

Pozavinszky oda ment hozzá, megsimogatta aranyszőke haját, melyről a keszkenő lecsuszott s gyöngéd hangon susogta fülébe:

— Látod! — Sok áldozatot kiván a szerelem; de azért még sem élt, aki nem szeretett.

X.

Iván teljesen fölujulva, vidor kedélylyel tért haza. A tengeri levegő, a nyugalom visszaadta testi erejét, lelke rugékonyságát. Megszépült, megizmosodott.

Fürgén ugrott ki a kocsiból, mikor az a veranda előtt megállapodott; aztán meglepetve tekintett szét maga körül és nem látott senkit, aki fogadására sietett volna.

Pár lovász cammogott a kert felől, nagy lassu tempóban; némán emelték meg a kalapot urok előtt s anélkül, hogy föltekintenének rá, lesütött fejjel igyekeztek dolgot találni a kocsi körül.

— Nos? — kérdé Iván az egyikhez fordulva, aki a kocsi hátulján a láda lebontásával bajlakodott.

A legény meglepetve kapta föl a fejét. Ugy tett, mintha megijedt volna valamitől s félig öntudatlanul hadarta:

— A tiszttartó ur? — kérem alássan, jön már; itt jön már. — Aztán ujra, egész mohósággal hozzáfogott a kocsiláda lecsavarásához.

A tiszttartó csakugyan jött a jobboldali szárnyépület felől; vattás köpönyegjét szorosan összefogva maga előtt, szőrme süvegét pedig mélyen szemeire vonva jött.

Iván sötéten tekintett a lassan közeledő felé; szive összeszorult. Valami azt sugta neki, hogy itt nagy baj van; de nem mert aziránt egyenes kérdést intézni a tiszttartóhoz.

Még egyszer nyugtalanul körül pillantott s most azt is észrevette, hogy a veranda külső vas ajtói, melyek rendesen nyitva szoktak lenni, be vannak zárva, az ablakok pedig le vannak függönyözve; szakasztott ugy, mint ezelőtt két évvel, mikor Madelainet haza hozta. — Akkor a bezárt ajtók és lefüggönyzött ablakok Gedeon úr halálát jelentették.

— Be szokták zárni . . . . A veranda vasajtóit be szokták zárni? — kérdé nyomott hangon a tiszttartótól.

— Parancsolja nagyságod, hogy fölnyissam?

— Nem, nem! — mindegy. — Ha már be vannak zárva . . . Menjünk amerre könynyebb.

És gyors, izgatott járással követte a tiszttartót, aki a jobboldali folyosón vezette be urát a kandallós terembe.

Mikor behajlott utánuk az ajtó, Iván hirtelen megfordult, oda állott a régi gazdasági tisztviselő elé és — nem szólt, nem kérdezett semmit, csak rá meredt.

A jámbor ember becsületes arcán félreösmerhetlenül látható volt, hogy kinos zavarban van. Sipkáját forgatta a kezei között s képzelt pelyheket csipegetett le róla. Majd tipegni kezdett; körültekintett a teremben.

— No, no, lám! — Az a bolondos lány! — Pedig meghagytam neki, hogy a kandallósban huzza föl a függönyöket. — Bocsánat! — s egy gyors mozdulatot tett a legközelebbi ablak felé.

— Megálljon! — A nőm . . . . Valami szerencsétlenség? — Vagy — vagy . . . .

A tiszttartó megállott, fölemelte a fejét és sajnálkozó tekintettel nézett urára.

— Oh dehogy! Nem! — morogta aztán. — A nagyságos asszony nem beteg, de . . .

Iván a neje lakosztályába vezető ajtóhoz sietett s megkisérté azt fölnyitni.

— Miért van az ajtó bezárva?

— A nagyságos asszony hagyta meg, mikor . . .

A tiszttartónak nyilván valami ötlete támadt. Odament a kandalló előtt álló kis asztalhoz s az odarakott levelek és lapok közül egy széles fekete szegélyű nyomtatványt előkeresve, azt átnyujtá Ivánnak.

— Gyász-jelentés? — Nőm atyja, — mormolta Iván. Aztán könnyebbülten sohajtott föl. — Elutazott? — Szegény Madelaine!

Most vette csak észre, hogy utazósipkája még mindig a fején van. Levette; odadobta egy székre.

(Folyt. köv.)

ŐSEINK, MINT NAPIMÁDÓK.

Irta: GYÖRGY ÁLADÁR.

(Vége.)

A tüz istenének természetesen tüzzel készült áldozatot is hoztak. Kevés megyéje van ez országnak, hol ily régi áldozati helyek ne volnának. Szabad ég alatt a nap-istennek szentelt fák vagy források közelében napfölkeltekor tartották ez isteni tiszteletet s a pap az áldozat előtt a nap felé háromszor emelt kézzel fejezte ki tiszteletét az istenség iránt. Az áldozat-helyeket még ma is Tüzhalomnak, Feltiznek nevezi a nép s őseink egyik legfőbb tisztsége: Gyula a gyujtástól nyerte nevezetét. Napkelte, napnyugta, naptámadat, napalkony, napurfi, a mesék ez alakjai innen vették nevöket s ez áldozatokra emlékeztet népmeséinkben az a sok küzdelem, melyet a bujdosó királyfi a tüzért az óriásokkal és sárkányokkal vív, az a sok csillogó fényes ékszer, melynek varázshatalmáért a sok próbának s feladatnak aláveti magát. S mintha még ma is hinne népünk a napisten csodás hatalmában, napfelkeltekor s napkelet felé keresi a boldogságot s a titokteljes erőknek, kisérteteknek csak a napisten eltünése után tulajdonit erőt, a varázsfüveket s bübájos eszközöket csak éjjel igyekszik kutatni.

De nem folytatom tovább a napimádás emlékeinek részletezését, melyek külön tanulmányt igényelnének, csak egy kiválóan érdekes s nevezetes nyomra akarok reá mutatni, mely őseink e szent hitét népdalainkban is megörökitette.

Régi nyomok s különösen II. Endrének a még mindig pogánysághoz szitó székelyek ellen kiadott rendeletéből következtethetjük, hogy a napnak szentelt tárgyak közt, melyekből a fehér ló s turul madár legismereteseb-bek, volt az őskorban az alma is. E kerek, piros s édes gyümölcs valószinüleg külsőjénél fogva emlékeztette őseinket a napra, de nem lehetetlen, hogy kellemes ize s gazdag nedve a napot, mint a termékenység főkutforrását is jelképezte s mint ilyen nálunk s más népeknél is kiváló tiszteletben részesült. Hogy az almának e kultusz-jellege őseinknél csakugyan meg volt, tanusitja az az elterjedt szokás, hogy az emlitett szentivánnapi tüzeknél az ifjak, midőn az égő rőzsét átugorják, abba egyuttal almát dobnak. De még inkább bizonyitja e kegyeletes jelleget az a tömérdek, gyakran kétségkivül régi eredetü szerep, melyet népmeséinkben s népdalainkban az alma játszik.

Alma, és pedig, hogy a naphoz való rokonságát még jobban kitüntesse, arany alma az a kincs, melynek birásáért Tündér Ilona oly nagy áldozatokat hoz; alma képezi igen gyakran a kakaslábon forgó palota főékességét s titkos kincsét s almában elrejtve található a sokfejü sárkány természetfeletti erejének kulcsa. Az alföldi ifju még ma is almát küld sok helyen a leánynak, kit megakar kérni, hadd lássa, valjon elfogadja-e? Ezért mondja, mint azt már Gyulai Pál felfedezte, ősrégi népdalunk oly titokteljesen:

„Három alma, meg egy fél,
Kérettelek nem jöttél".

Általában az alma szerepe népdalainkban a legsajátságosabb s azok az érthetlen, következetesség nélküli régi versek, melyeket régen üres izetlen rimjátéknak tartottak s melyek eredetét népünk költői képessége hiányának tulajdonitottak, nagyrészt az almával állanak összeköttetésben. Kálmány Lajos igyekezett legelőször némi világot terjeszteni e töredékekre az által, hogy az alma régi, a szerelemmel némi összeköttetésben álló jelentőségére utalt. Fejtegetésében kétségkivül van igaz is, de csak annyiban, mivel az alma, mint a napistennek szentelt gyümölcs, általában örömet jelentett s almának adományozása az illető szeretetét akarta még most is kifejezni. Sok, kétségkivül ősrégi népdal mutatja e vallásos jelleget. Egy a Török-féle gyüjteményben levő népies ének egyenesen igy szól:

A kis Jézus aranyalma,
Szüz Mária édes anyja.

E pár sor kétségkivül vagy gallimathias és kinrím, vagy összeköttetésben áll azzal a vallásos szereppel, melyet az alma őseink hitében játszott. Ez az alma fejezi ki örömünket:

Piros alma gömbö-gömbö-gömbölyü
Az én rózsám igen igen gyönyörü.

Almával köti össze a nép még most is fájdalmát:

Leesett a piros alma a fáról,
El kell válni az én kedves babámtól.

De még a gondviselést is némileg e szent gyümölcs képviseli. Igy Karasz Juci

„Nem talál a gyalog utra;
Piros alma hull az utra,
Ugy talál a gyalog utra."

*

Igy folytathatnók még tovább, csaknem a végtelenig. Közel egy évezred mult el azóta, hogy őseink vallásos hite a kereszténység behozatala által gyökeres átalakuláson ment keresztül, ez ezredév alatt két-három izben csaknem teljesen kiirtották a magyar fajt s mi ennél lényegesebb, folyton uj s uj összeköttetései lettek, idegen elemek módositólag hatottak gondolkozására s mindennek dacára a napisten tisztelete s a ragaszkodás az annak áldozott szent almához megtudott maradni nála s egyes szokásaiban, nyelvhagyományaiban, sőt még népdalaiban is feltalálható emléke. Mily erős bizonyiték ez a mellett, hogy a napimádás őseinknek nem más népektől átvett kultusza, hanem benső mythosképző erejének alkotása volt.

De a mythosképző erő valószinüleg nem is fejlődött ki nálunk még akkor nagyobbra. Napistenek s naphősök oly személyesitett alakjaival, minők a görögöknél Hercules, a régi zsidóknál Sámson, a régi németeknél Sigfried; a mi mythologiánkban nem találkozunk. De igaztalanok lennénk őseink iránt, ha kétségbe vonnók képességöket erre vonatkozólag. A napurfi s tündérkirályfi történetei meséinkben mutatják, hogy az első lépés ily mythologiai alak teremtésére már megtörtént s csak a kereszténység meghonosodása okozta, hogy ez alak részletesen kidolgozva s egyedisitve, mint nemzeti hős, nem maradt reánk.

Komolyan vizsgálva őstörténetünket, kétségtelenné lesz avatott egyén előtt, hogy még e történelmi átalakulás is megkezdődött már s hogy kifejlődésre nem jutott, annak oka az volt, mert keresztény elemekkel forrva össze egy élő nagy keresztény-alak történetéhez kapcsolódva maradt fenn a köztudatban.

Steinthal és a mi Goldzieherünk szellemes fejtegetései után tudjuk, hogyan olvadt össze a régi pogány zsidóknak a napistenről alkotott mythologiai képzete azzal az alakkal, mely történeti regéik szerint az uj vallás megalapitója, t. i. Mózesével. Hasonló érdekes lélektani fejlődések nyomaira az összehasonlitó mythologia már nem egyszer akadt. De alig hiszszük, hogy volna egy is ezek között oly érdekes s tanulságos, mint a mi esetünk, midőn az ős-magyarok napistenének jellemvonásai már a valódi történeti korban tapadtak oda annak a férfiunak jellemzéséhez, ki kétségkivül legtöbbet tett a magyarok pogány hitének végleges elnyomására s ki az uj hitnek egyik kiváló képviselője hazánkban.

Szent László királyt értjük, azt a nevezetes férfiut, kinek élete s müködése egészen történeti s kinek életéhez mindamellett csaknem naiv átalakitásban tudta hozzá csatolni az utókor mindazokat a regéket, melyek a napistenre vonatkoznak s őseink kegyeletes mythosának magvát képezték.

Szent László nem tartozik a jelesebb árpádházi királyok közé. Egykor, ha majd valódi biráló tehetség irja meg hazánk történetét, csodálkozni fognak rajta, hogy e közönségesnél alig valamivel nagyobb ember, kiben csak a személyes bátorság s vallásos fanatismus volt feltünően nagyobb a közepes mértéknél, hogyan lett ily nevezetessé s népszerüvé a magyar történelemben. Államférfiui tekintetben egyetlen jelentős vonást sem találunk nála, sőt a keresztes hadak által félig ingatag államéletünket végveszélynek is képes lett volna kitenni, ha szerencsére meg nem hal s utána egy nálánál sokkal nagyobb fejedelem, Kálmán nem lép a trónra. S mindamellett krónikairóink még a honalapitó Árpádot s az ujjászervező Szent Istvánt sem magasztalják annyira s nevéhez a nép egész sorozatát füzi a kegyeletes regéknek, többet, mint Mátyást kivéve, bármely királyunkéhoz.

Ne tulajdonitsuk e sajátságos esetet egyedül annak a körülménynek, hogy a régi történetirók s irástudók csaknem kizárólag a papi kaszthoz tartoztak, kik a pogányság e hatalmas ostorozója iránt természetes tisztelettel viseltettek. Mesterkélt utakon, századokon át nagy s kivált népszerü emberré tenni valakit lélektani képtelenség. S Szent László valóban népszerü volt. Középkorból maradt templomainkon, a hol a régi falfestmények még megmaradtak, csaknem kivétel nélkül találkozunk az ő alakjával, egyes reá vonatkozó regék s különösen a cserhalmi ütközet leirása terjedelmes compositiokban sok helyen fordul elő, nevéről keresztelnek egész sereg községet s védszent gyanánt mindenütt feltaláljuk őt, hol magyar ajk rebeg imát a láthatlanhoz. Szent István neve s képe is aránylag ritkább, mint az övé s a többi magyar szentekről jóformán csak a tudákos emberek birnak tudomással. A rop-

pant népszerüség titka abban áll, hogy a magyar nép régi kegyelettárgyának, a napistennek jelvényei László személyével egyesültek s ő reá vonatkozó regékké alakultak át.

Emlékezzünk csak a népmesékre, melyekben a napistent ábrázoló napkirályfi s tündérkirály a vasorru bábától a tündér-királykisasszonyt megszabaditja s az üldözőbe véve, a királykisasszony vagy a táltos ló varázseszközökkel segit szabaditójának. Ilyen a cserhalmai hős esete is. A kun által elrabolt leány maga segit az üldözőknek s midőn (más-más regében) veszedelemben forog a hős, varázseszközével, mely modern jellegüleg imádsággá alakul, szétválnak a sziklák (a tordai hasadék), kővé válnak az elhullatott aranypénzek, a hős az éhezőket csodálatosan megjelenő szarvas- és bivaly-gulyákkal éteti stb. A hatalmas király, mint a napistenről fenmaradt regék legiojában láthatjuk, egyszerü botütéssel három izben is forrásokat támaszt a sziklákban, mint a hogy a naptól küldött villám a felhőből esőt csikar ki, csatamezőn evet fut fel dárdájára, hatalmas bárdja, mely egyházi ábrázolásában sem hiányzik sehol, a napisten régi jelvénye, kedves harci paripája, melynek Zug vagy Szög nevét is megőrizték a krónikások, villámként nyargal s maga a hős egy fejjel nagyobb a mindennapi halandónál s arca ragyog, mintha valóban maga a napisten jelent volna meg közöttünk.

Ez Szent László alakja a krónikákban, egytől egyig mind mythologiai vonás, melyek e nevezetes fejedelmet a régi pogány magyarok napistenének csodálatos jellemzéseivel látják el.

Ne ütközzünk meg azon, hogy a magyarok között a legkeresztényibb király lesz a régi mondák hordozója. A mythosképző erő nem ismer logikát s az eszmék csoportositásában egyetlen tény vagy jellemvonás elegendő, hogy a már-már talaját veszteni kezdő hit az uj alapra helyezkedjék s itt módosulva s az uj világnézet szerint átalakulva tovább fejlődjék. Elég volt a képzeletnek az a tény, hogy e király külső megjelenése valóban daliás volt s ha még hozzájárult, a mi valószinü, a cserhalmi eset történeti igazsága, a mythos igen könnyen kifejlődhetett. Nem is szükséges messze mennünk e végett bizonyitékokért. Rolandról, Nagy Károly állitólagos hős vezéréről, egész regecyklust alkotott a francia nép mythosképző hatalma. Harca a saracénokkal a spanyol hegyek közt világhirü lett, hatalmas kürtje nemzedékek bámulattárgyát képezte s hős tetteinek elbeszélése oly nagyszerü népies mü, melyet az utókor Homér alkotásaihoz, a Nibelungénekhez s Kalevalához hasonlit. S mit tud erről a Rolandról a történelem? Egyszer hadnagy volt, ki elesett Nagy Károly rövid ideig tartó s jelentéktelen hadjáratában, egy kis érdektelen csetepatéban s több semmi. Neve is csak ez alkalommal jő elő; más tettei ismeretlenek. De a mythosképző erőnek elég volt ennyi is, hogy a haldokló pogányhit emlékeit nevéhez kapcsolja s a régi mythologiát egy hőskölteménynyé alakitsa át. Menynyivel nagyobb, érdemesebb alak volt a mi Szent Lászlónk. De fájdalom! épen ez volt a mi szerencsétlenségünk. László határozott történeti egyénisége s szilárdan körvonalozott multja nem engedték meg, hogy e rege tovább fejlődjék. A napisten hite beleolvadt a keresztény hős alakjába, töredékei, mint regék, ma is fenmaradtak, de maga a nemzeti eszmeáramlat, mint a nagy folyóba ömlő csermely habjai, elvesztek s öszeolvadtak az uj világnézettel. A mi mythologiánk itt megszünt s örökké eltemetve van; őseink istenei nem támadnak fel ujólag s Bálványosvár romjain nem alkothatunk egy magyar Olympot, melynek alakjai őseink képzetét világosan tárnák elébünk.

Nem, ily Olympról nálunk szó sem lehet. De a napisten hite azért nem veszett el örökre. Megmaradt szokásainkban, népmeséinkben, dalainkban s a ki figyelemmel vizsgálja azokat, számtalan utakon keresztül elkisérheti őket egész társadalmunk, el még a trónlépcsőig is. A magyar király, ki aranyalmát tart kezében, kinek koronáztatásakor, a hajdani áldomásokra s a napimádók isteni tiszteletére emlékeztetőleg ma is ökröt sütnek, ki dombra vágtatott ősi áldozó papként kardját ma is a nap felé emeli fel, a magyar király is ismétli öntudatlanul a régi porladó ősök kegyeletes szokásait. Nem ragyogó képek, csak szilánkok ezek az elveszett kincsből, de e szilánkok is becsesek, mert őseink eszmemenetét s világnézetét világitják meg előttünk. Kutassuk, gyüjtsük össze őket, mig végkép el nem tünnek.

SZEMERE MIKLÓS.

I.

A hatvanas évek elején az Arany János lapjában egyrészről Brassai és Salamon Ferenc, másrészről Szemere Miklós és Szász Károly heves polemiát folytattak. Az előbbiek azt állitották, hogy az iró müve megfelel egyéniségének, mig az utóbbiak szerint az iró egyénisége merőben különbözhetik müvétől. Szemere e meggyőződésének egy sok szellemmel irt, nagy irodalmi jártasságról tanuskodó és önálló füzetben megjelent röpiratban is adott kifejezést. A kis füzet aránylag nagy port vert föl, mert akadémiai tagságot szerzett irójának; mindazáltal én Brassaiéknak adok igazat, hogy t. i. az irodalmi (mondjuk: szépirodalmi) munkának, mint az én legközvetlenebb kifolyásának, magán kell viselnie az egyén minden jellemző vonását s azért biztosra vehető, hogy a munka mindig elárulja az iró lelkületét. Természetesen csak oly irókról beszélek, a kiknek irói voltuk hivatás; csak ezekből lehet a szabályt kivonni, épugy mint a virágok illatát csak az igazi, élő virágokon észlelhetjük.

Minden más okoskodás, hogy például a természettől vidám kedély müveiben lehet borongó, kétségbeesett és megforditva, vagy hogy a szemérmes természetü ember lehet lasciv iró, téves és csalékony. Ha azt mondják, hogy szabadságdalnokok, minők Horác (Dulce et decorum est pro patria mori), Herwegh (Reisst die Kreuze aus der Erden! Alle müssen Schwerter werden), a csatában gyáván megfutottak, ezzel még nem döntik meg azt az igazságot, hogy a pajzsát eldobó Horác és a cabrioletbe bujva menekülő Herwegh csakugyan lelkesedtek a hazáért, eszményükül vallották meghalni a szabadságért, szóval, hogy egész lelküket a hon- és szabadságszeretet lángja világitotta be. Hogy midőn tettre került a dolog, ők maguk nem tudtak meghalni a hazáért: ez moraliter ugyan nem szép dolog volt, de azért nem dönti meg azt az állitást, hogy az iró müve és egyénisége congruensek. Más közönséges ember se teszi mindig azt, a miért lelkesül, a mihez teljes szivével vonzódik s ez mégse változtat jellemének alapszinezetén. Mondhatjuk: Herwegh a csatában nejének szoknyája alá bujt; de egyéniségét akarnók elvitatni azt állitván, hogy nem szerette hazáját, nem rajongott a szabadságért, vagyis a poéta egyéniségét nem lehet a szerint megitélni, a mit *tesz*, hanem a szerint, a mint *érez* s azért, ha Salamon Ferenc azt állitotta, hogy az iró egyénisége és müve egymásnak megfelelnek, igaza volt; mert ellenkező esetben az illető rossz iró, a kivel nem is érdemes foglalkozni.

Valahányszor ujabb időben szó volt az iró és müve közt lehető különbségről, mindig szerették idézni Wielandot, a ki szüzies kedély mellett frivol iró volt. Fájdalom, én nem ismertem személyesen az Oberon költőjét; de annyit tudok, hogy neki is volt korszaka, melyben nagyon is erkölcsös dolgokat irogatott s hogy vagy az ájtatos fiatal vagy a ledér öreg Wieland nem volt az igazi. Épen Wieland mutatja, mennyire meg kell egyezniök münek és egyéniségnek. Midőn Kölcsey azt irta Berzsenyi valamelyik verséről, hogy benne raphaeli lélekkel fejezte ki egyéniségét és világnézetét, ezzel azt mondta, hogy ebben a versben látja legjobban Berzsenyit, az érző, eszmélkedő embert. Megforditva, mentül kevésbbé jut egy műben érvényre az iró egyénisége, annál bágyadtabb, szintelenebb lesz az. Wieland is meglehetősen szintelen, mert határozatlan, a szenteskedés és a frivolság szélsőségei közt ingadozó. A Karthausi is azért tett rám nagyobb hatást annak idejében, mint Werther, mert amabban éreztem Eötvösnek, az embernek szive dobogását, mig Goethe sohse volt az a Matthisson és Richardson olvasásán felnőtt érzelgős ifju, a minőnek Werthert rajzolja. Más szóval: a Karthausi nehézkessége mellett is *közvetlen*, Werther pedig minden rápazarolt müvészet dacára is *csinált*.

Bizonyos világnézlet, bizonyos érzelemvilág csak a neki megfelelő müveket hozhatja létre, minden éghajlat alatt csak az ennek megfelelő állat- és növényélet lehetséges. Mint a növény a neki meg nem felelő éghajlat alatt elcsenevész; az iró munkája is élettelen lesz, mihelyt nem mozog a lelkületének megfelelő légkörben. Arany János Szécsi Máriája ép azért sikerült legkevésbbé valamennyi munkája közt, mert a szerelem szenvedélye a költőt hidegen hagyta.

És nem követelünk-e a lirában első sorban őszinteséget és közvetlenséget? Nem hangoztatják-e Petőfinél folyvást mint nagy dicséretet, hogy verseiből meg lehetne irni életrajzát? Minthogy ezt maga Szemere is, elismeri, a vitatott tételt legalább is ily alakban kellett volna elfogadnia: *Ohajtandó*

hogy az iró müve megfeleljen egyéniségének. A nagyobb iróknál csakugyan mindig megfelel. Azok, a kik soha meg nem halt kedveseiket siratják el, velük meg nem történt esetekről dorombolnak, épen azért kontárok, mert hazudnak s axiómánk felállitásánál nem jöhetnek számba.

Kissé hosszasan foglalkoztam Szemere polemizáló füzetével, mely nemrég kiadott munkáiban is helyet talált, részint, mert érdekes kérdést fejteget, részint, mert alkalmam van Szemere állitását maga-magával megcáfolni. Az első kötetben (258. l.) van egy vers, cime a Szerelemhez. Ebben a versben a következő strófát olvastam:

Hó kezed rózsálló ujjat
Tündérpálcaként emel:
Büvös, édes intésére
Kéjben andalg a kebel.
Hölgy, valódnak
Hol hazája?
Léssz-e szivem
Hű arája?
Szellemajkad nem felel.

Ugyebár szintelen, bágyadt versszak? S az egész költemény ilyen. Kölcsey se volt negédesebb, cikornyásabb, mint Szemere Miklós ebben a versében, mely 1845-ből van keltezve. Ugyancsak az első kötetben (344 l.) van egy másik vers, cime: „Vidám élet.“ Ebben különösen a következő két versszak ragadta meg figyelmemet:

Van-e a kérésznek arra
Rövid napján ideje,
Hogy harcoljon, bölcselegjen,
Ölő búban elepedjen?
Szárnyra kelti őt a futó
Öröm tündérvesszeje.

Harmat vagyok, mit perc alatt
Fölszi a nap sugara;
Viráglevél a szellőben,
Zápor csöppje leesőben.
Rohanó pályája végén
Elnyeli a föld sara.

E versszakok nemcsak azért ébresztenek az olvasóban rokon hangulatot, mert tetszetős eszméket költőileg fejeznek ki, hanem főleg azért, mert egyénileg igazak, mert elárulják a költő lelki életét, világnézletét s arról tanuskodnak, hogy minden szavuk keresztül ment a szív kohóján. Vagyis Szemere Miklós maga cáfolta meg állitását, hogy az iró egyénisége és müve nem congruensek. A mig nem találta meg a hangot, a mely egyéniségét, szellemének és gondolkodásmódjának irányát legjobban kifejezi, a mig utánozta az akkori költők hangulatait és affektált érzelmeit, szóval, a mig verse nem volt congruens legbensőbb lényével: mindaddig szintelen, bágyadt, rossz verseket irt. Vagy föl nem ismerte mindjárt uralkodó hangulatait — pedig már tul volt negyven éven — vagy az uralkodó kedélyáramlattal szemben nem mert megszólalni rusticus, de egészséges és igaz érzelmeinek nyelvén. Ugy látszik, csak a negyvenes évek közepén tul, mikor Petőfi lantja már tulharsogta volt a német sentimentalismust erőtető magyar versirókat, ébredt föl Szemerében a tudat, hogy neki is van világa és élte fogytáig csakis akkor volt költő, midőn lantjának hangjai ebből a világból hangzottak. Érdemes rá, hogy megismerkedjünk vele, mert Szemere korának egyik legeredetibb és legrokonszenvesebb lirikusa.

REVICZKY GYULA.

IRODALOM.

„A magyar nemzeti irodalomtörténet vázlata.“ (Összeállitotta: Katinszky Géza, tanitóképző tanár. 2-dik kiadás. Budapest, 1883. Lauffer Vilmos.)

Felületes, gond nélkül készült munka, melylyel szerzője aligha fogja elérni a maga elé kitüzött s élénken hangoztatott célt, hogy müvelt tanitókat s a szellemi munkásságot méltányolni tudó lelkes honpolgárokat és honleányokat neveljen.

Felületességét még megbocsátanók az ó- és középkori irodalom ismertetésénél; mert hiszen eme korok termékei oly távol esnek a modern olvasóra nézve, hogy bővebb tanulmányozásukat csakis különösebb szenvedély vagy a tudomány érdeke igazolja; de boszant, ha látjuk, hogy nála ujabb — sőt legujabbkori irodalmunk sem részesül különb elbánásban. Mig munkája első részeiben megelégedett azzal, hogy egyszerü viszhangja volt Toldy és mások itéleteinek: ha az irodalmi fölvirágzás bajnokairól van szó, önálló véleményt is gyakran kockáztat, s talán kellő tanulmány, talán izlés hiányában, olyan itéleteket mond, hogy nem szeretnők, ha az általa elhintett nézetek növendékeinél termő talajra találnának.

Véleményünk igazolására elégnek tartjuk csak a legujabb kor történetéből hozni föl példákat. Katinszky az 1790-diki országgyülés nagyjelentőségü eredményeit alig tiz sorban ismerteti s a II. József uralkodása

alatt támadt hatalmas reactio okául elégnek tart csak annyit fölhozni, hogy az uralkodó 1784-iki rendeletével „Magyarországban is a német nyelvet akará hivatalos nyelvvé tenni.“ Kérdjük most már: mit várhatunk tőle az egyes irók jellemzésénél, midőn az egész korszakról csak ily halvány képet tud nyujtani? Szórakoztatás okából nem lesz azonban érdektelen egy-két kiválóbb iró jellemzésével megismerkednünk. Révai Miklóssal három sorban végez; Virág Benedekről azt jegyzi meg, hogy Horatius-forditásában „magát látszik felülmulni“, Ráday Gedeon grófnál azt hangsulyozza, hogy „széles összeköttetésével és személyes befolyásával sokat lenditett.“ Daykára azt a semmit nem mondó frázist alkalmazza, hogy gyönyörü dalai „soha el nem avuló gyöngyöket képeznek költészetünkben“. Csokonairól szólva pedig azt hiszi, hogy eleget tesz mübirói tisztének, ha felemliti, hogy „különben nagy gonddal és müvészi technikával irt költeményében aljas kifejezések fordulnak elő.“

Nem szerencsésebb akkor sem, ha a tudományos irodalom müvelőit kell ismertetnie Verseghyről megjegyzi, hogy kora nyelvtani tévedései alól nem tudott teljesen szabadulni de azt egy szóval sem érinti, hogy miben állottak ezek a tévedések. Ugyancsak ebben a fejezetben Fazekas Mihály „Magyar füvészkönyv“-ét, mely sok tekintetben még ma is forrásmü, minden habozás nélkül sorozza a „kezdetleges“ munkák közé.

A nyelvujitás korának költészetéről azt irja, hogy az „aesthetikailag is becses müremekeket alkotott,“ de fontoskodó arccal rögtön utána teszi, hogy iránya egészben véve még sem volt kielégitő, mert az eszményinek hódolt csupán, „már pedig a költemény csak akkor mondható sikerültnek, ha benne a való az eszményivel együtt forr kerekded egésszé össze.“ Az a kérdés most már, hogy lehet valami „becses müremek,“ mikor a kellő tényezők hiányában, még csak „sikerültnek“ sem mondható? Körülbelül ilyen itélet az is, midőn Kazinczy Ferenc ódáit, epigrammjait és epistoláit becses költői müveknek nevezi, de egyuttal azt is elmondja, hogy azok „kevés teremtő erőről tanuskodnak.“ Döbrenteyről csak annyit ir, hogy huszárdalain kivül régi magyar nyelvemlékeink összegyüjtésével szerzett érdemeket; Fáy András „Bélteky házának“ egyszerüen csak a cimét emliti, Berzsenyinél pedig ismét egy üres frázishoz folyamodik: „a költőt fönséges ódái gyakran Horátius fölé emelik.“ Kölcseyvel szemben minden ékesszólását előszedi s mosolyra inditó föllengéssel irja: „nagy ő mint költő, ha tulemelkedve e föld rögein lelke eszményi világban andalog.“ Ugyancsak Kölcseyről azt is megjegyzi, hogy a balladát ő honositotta meg irodalmunkban, a mi nem akadályozza, hogy később Arany Jánosról ismételje ugyanezt. Mig Kölcseynél azt rójja föl érdemül, hogy a föld rögein tulemelkedik, a Kisfaludy Károlyról szóló fejezetben már abban találja a valódi költészet hivatását, ha „nem vágyódik birhatatlanért, nem a csillagok honából meriti tárgyát; hanem az emberi életet, annak egyes jelenségeit megnemesitve adja elő.“ Ebből a szempontból kiindulva aztán, Kisfaludy Károlynak „jeles“ regényét „Tihamér“-t is olyan münek találja, mely ma is mintául szolgálhat. Ugy látszik, hogy Katinszky sem „Tihamér“-t nem olvasta, sem a modern regény hivatása felől nincsen tisztában.

Elérkezünk a legujabb korhoz, az általános virágzás, korához. Szerző folyvást a régi marad. Vörösmarty müködésének kiváló mozzanata gyanánt azt hozza föl, hogy „számos tudományos és szépirodalmi folyóirat munkatársa volt“; költői jelentőségét pedig abban találja, hogy oly „gyönyörü és változatos nyelven irt, hogy habozás nélkül mondhatjuk róla: „igy még nem zengett magyar!“ Ugyancsak Vörösmartyról egy helyen azt állitja, hogy „mindenha csak remeket alkotott“ s tiz sorral lejebb már arról panaszkodik, hogy szinmüveiben „a szini hatást illetőleg kevés szerencsével müködött.“ Arany Jánosban nem látja meg a nagy aesthetikust, a próza elsőrangu mesterét, Petőfiről pedig azt a véleményt kockáztatja, hogy „legnagyobb a *népköltészetben*, hol eddig páratlanul ragyog irodalmunk egén“, a minek persze igy értelme sincs. Garay „Obsitos“-át egyszerüen csak fölemliti, mig a „Magyar hölgy“-et „magasb becsü költeménynek“ találja; Gyulai Pálról csak annyit tud mondani, hogy „mint hirlapiró, költő, népmesegyüjtő, novellairó és müitélő egyaránt hathatós munkásságot fejt ki“, de Rosty Kálmán kalocsai jezsuita-tanárról már följegyzi, hogy „magasröptü ódái és bensőséggel teljes dalai vannak.“ Szemere Miklóst, Lévay Józsefet még csak névleg sem emliti, de Barina Vendel, Répássy János, Lázár Miklós és Pály Ede a költők közt szerepelnek.

Érdekes a szerző akkor is, ha egyes müfajok felett elmélkedik. „A regény és beszély — irja a 127-dik lapon — ha helyes irányt követ, a közmüvelődést hatalmasan elősegitheti; mert egyrészt a nyelv könnyed, szabatos használására tanit; másrészt fejleszti a szépérzetet; társadalmi illem-ismeretre oktat“ s mintegy másodsorban hozzáteszi: „megnemesiti jellemünket.“ Ily felfogás mellett nem csoda, ha Jósikánál azt is hangsulyozza, hogy „finom társadalmi müveltség jellemzi első és sikerültebb müveit.“ De ujabb regényiróink müködéséről sem ad tájékoztató képet. A „Karthausi“-ra azt jegyzi meg, „hogy lélektani tulhajtásai gyakran vontatottá teszik a cselekvény folyását“; Kemény Zsigmondnál azt találja, hogy „bár olykor-olykor komoly, — magas nyelvezete, szép leirásai feledtetik a forma hiányait.“ Jókai elbeszélő modorát „ügyes“-nek találja, a mi szép tőle.

A jelesebb humoristák közt Arany, Jókai, Ágai és Mikszáth mellett Ribizkének is helyet juttat, Pákh Albert azonban teljesen ismeretlen előtte.

Szigligetiről bámulatos bölcsességgel kisüti, hogy „rossz szinész volt, de annál jobb szinmüiró“; de Teleki Lászlót és Hugo Károlyt már egy szóval sem emliti.

És ez igy megy in infinitum. Katinszky könyvének minden lapjáról tüzhetnénk kritikusi tollunkra egy csodabogarat. De nem teszszük. Mutatványaink, ugy hiszszük elegendők arra, hogy lássa az olvasó-közönség: mily vezetőre tesz szert az, ki olvasmányainak megválasztásában, iróinak megitélésében a legujabb irodalomtörténetiró nézeteire támaszkodik. Sz. T.

Zsoltár-forditások. A magy. tud. Akadémia első osztályának e hó 4-ikén tartott ülésén Szász Károly egy fiatal katholikus papnak, a székesfehérvári egyházmegyéhez tartozó Kálmán Károlynak zsoltár-forditásait mutatta be. Kálmán leforditotta Dávid királynak mind a 150 zsoltárát, még pedig az eredeti héber szövegből. Nem egyházi, hanem költői és irodalmi célból tette, és oly sikerrel, hogy forditásainak kiadása nyereség volna vallási irodalmunkra. Érdekes ez a forditás most azért is, mert a protestáns egyház egyik bizottsága szintén azzal foglalkozik, hogy a Szenczi Molnár Albert által a XVII. század elején forditott, s már nyelvileg avulni kezdő forditásokat fölfrissitse. A katholikus egyház férfiai közül többen foglalkoztak már a zsoltárok forditásával. Igy Lázár Miklós nagyváradi plébános és cimzetes kanonok, ki a vallásos költészetben is sok érdemet szerzett. Szász Károly e forditásokból is olvasott föl párhuzamosan a Kálmán forditásával. Ez utóbbiakat a hűség jellemzi mindenütt. Felolvasta Kálmán előszavát is, melyet Izrael zsoltáraihoz irt, s mely ezek rendkivüli költői értékéről és magyar forditásaik történetéről szól. A magyar forditások legrégibb emlékét a Döbrentey-kodexben találjuk, de csak töredékeket. Molnár Albert után a katholikus egyház férfiai közül Virág Benedek; Sujánszky, Tárkányi foglalkoztak még zsoltár-forditásokkal, de csak egy-egy részt forditottak le, s nem az eredeti héberből. Kálmán a sorrendet a Vulgata felosztása szerint követi. Az alakot szabadon választotta. A zsoltárok ütemeit ma már ugy sem lehet tudni, ez valószinüleg megfejthetetlen talány is fog maradni. De a tartalomhoz, a szellemhez hü kivánt maradni. A felolvasott mutatványok dallamosak, lendülők, csengő rimekkel, s átalában rövidebb soruak, mint Molnár forditásában. Mutatványul közülök bemutatunk egyet, a hetvenkettedik zsoltárt:

Szent hegyeknek szirtfokán áll
Az az égi lak, melyet
Jákob összes hajlokánál
Nagy Jehova jobb szeret.

Dicsőséged által éled
Ráháb, Tyrus, Babylon,
Aethiop, mig égi fényed
Minden népet oda von.

Hirdetik majd messze-távol:
Csak Sionban üdv a lét,
Magától az üdv urától
Nyerte Sion életét.

Isten által bévezetve
Kik lakoznak ormidon,
Osztakoznak éledezve
Üdveidben oh Sion!

Kálmán határozottan költői munkát oldott meg. Szász Károly a forditási bravourokra is fölhivta a figyelmet, mint például a 118-ik (a protestansoknál 119) zsoltár, mely a leghosszabb valamennyi zsoltár közt és egész erkölcstant foglal magában. Ez a zsidó abéce szerint 22 szakaszból áll, s mindenik szakasz alliterációja az illető betünek felel meg. Kálmán ezt a betüjátékot a magyar ábéce szerint adta vissza, a nélkül, hogy mesterkéltségbe esett volna. Felolvasott Szász Károly a Lázár Miklós forditásában is többet, melyek szintén avatott zsoltár-forditóra mutatnak, továbbá a protestáns forditásokból (az uj javitásban), aztán saját magától kettőt, (az egyikről azt jegyezvén meg, hogy Kálmán forditása előnyeinek feltüntetésére mutatja be), aztán Szász Bélától a 18-ik (a protestánsoknál 19-ik) zsoltárt.

Hiawatha. Bernátsky Ferenc szolgálatot tett a magyar irodalomnak, midőn leforditotta Longfellow Henriknek, a nemrég elhunyt, kedvelt északamerikai költőnek az ojibway indiánok őseredetü költői szépségekkel teljes mondáit összefoglaló „Hiawathá“-ját, melyet a szerző méltán nevezett az indiánok Eddájának. A naiv epos, mely az éjszakamerikai indiánoknál általánosan elterjedt, egy fensőbb lényről szóló hagyományon alapszik, ki csodásan jött a világra, s hozzájuk küldetett, hogy ligeteiket, folyamaikat és tavaikat tisztogassa, s őket a béke müveire oktassa, megjelenésekor nagy

hatást keltett, mert Longfellow, ki e hagyománynyal egyéb indián legendákat is kötött össze, mesterileg alkotta a mondai tárgyat szerves, kikerekitett egészszé, s bámulatos finomsággal leste el az indián mysticus kedély, naiv felfogás és megragadó természet-cultus addig legfőlebb csak sejtett, s most általa feltárt egészen különleges bájakban gazdag tárházát. Az európai nagyobb nemzetek siettek fordításban magukévá tenni az epost, melyet, hogy csak egyet emlitsünk, a németek, hosszu idő óta birnak Freiligrathnak minden tekintetben kitünő átültetésében. A Bernátsky fordítása, szintén sikerült; magyarossága alig hagy fenn kivánni valót, a kényszeritès, erőltetettség annyira nem érzik rajta, hogy többnyire eredetit vélünk olvasni. A fordítás ellen csakis azt a kifogást lehetne tenni, hogy nem elég költői, s e tekintetben messze marad az eredetitől; de Hiawathánál, hol a költőiség a feldolgozás mellett, főleg magában a tárgyban rejlik, ez sem vonhat le sokat a Bernátsky érdeméből, kinek különben is lépten-nyomon csaknem legyőzhetetlen nehézségeken kellett áthatolnia. Dicséretére válik a fordítónak, hogy a gondolat szépségéből rendesen keveset áldozott fel a kifejezés csillogásáért, s tapintatra mutat, hogy erőltetett magyaritás helyett teljes alakjukban tartotta meg a Longfellow használta indián neveket. Szerző pár soros életrajza, az általa müvéhez irt jegyzetek fordítása, s a nevek magyarázata egészitik ki a kötetkét, s szolgálnak részben hasznos tájékoztatásul az idegenszerüségben különben magát nem egy könnyen tájékozható olvasónak. A gr. Károlyi Gyulánénak ajánlott, izléssel kiállitott kötet Gorischek Károly bécsi könyvárus utján rendelhető meg egy forintjával.

„Évkönyv"-et adott ki a békésmegyei régészeti és müvelődéstörténeti társulat 1881—82-re. Ez is méltán sorakozik tartalmi becsben a korábbi évkönyvekhez, s a társulat főtitkára Zsilinszky Mihály szerkesztette. A tartalom két részre oszlik. Első része történetirodalmi dolgozatok, a megye multjára vonatkozók; a második rész az egylet mozgalmas tevékenységét tünteti föl. Az irodalmi rész értekezései ezek: Néhai gróf Wenckheim József Antal emlékezete, Göndöcs Benedektől. „A békésmegyei hódoltság történetéből", Szilágyi Sándortól. „Regesták a bécsi cs. k. állami levéltárból", közli Károlyi Árpád. „Hevesy Bornemisza Benedek gyulai kapitánysága", dr. Csánky Dezsőtől. „Gyulának, a gyulai uradalomnak és a gyulai várnak keletkezése", Karácsonyi Jánostól. „Naplótöredék az 1683. évi hadjáratból", közli Zsilinszky Mihály. „Békésmegye földrajzához, magyarázó szövegül Békésmegye térképéhez", Mihályfi Józseftől. — A második részben, a hivatalos közleményekben, az egylet évi tevékenységének adatait találjuk, a közgyülési elnöki megnyitó beszédekkel, jegyzőkönyvekkel, főtitkári, pénztárnoki, muzeumőri jelentéssel, az egylet alapszabályaival és a tagok névsorával. Mellékletül a könyvhez van füzve néhai gr. Wenckheim József Antal arcképe, és Békésmegye pontosan rajzolt térképe Mihályfi József, szarvasi tanártól. A mű 13 nagy 8-adrét ivre terjed és Gyulán Dobay János nyomdájában jelent meg.

Dohm Ernő † A „Kladderadatsch" cimü hires berlini élclap szerkesztője, Dohm Ernő, egyike a legkiválóbb német humoristáknak e hó 4-dikén meghalt. Boroszlóban született 1819. május hó 24-én; eleinte theologiát és philosophiát tanult a berlini és hallei egyetemeken, később azonban teljesen a hirlapirásra adta magát. A „Kladderadatsch"-nak 1848-ban, azaz a lap megalapitása idején lett főmunkatársa; már a következő évben szerkesztője lett s mint ilyen a lapot a legjobb német politikai élclap rangjára emelte. Irt néhány jeles vigjátékot is, melyek közül a legjobbak az „Ihr Retter" és a „Der trojanische Krieg" cimüek. Végül leforditotta Lafontaine meséit, melyek aztán a Doré-féle illustrációk kiséretében jelentek meg ezelőtt kilenc évvel.

Megjelent: „Ujabb költemények." Irta Bartók Lajos. Budapest. 1883. A Franklin-Társulat kiadása. A hollandi papirra nyomott diszes kiállitásu kötet ára 1 frt 20 kr.

ZENE.

A philharmonikusok egyesülete első böjti hangversenyét, mely egyuttal ebben az évben a negyedik lesz, f. hó 14-én (szerdán) este $7\frac{1}{2}$ órakor fogja megtartani a Vigadó nagy termében Erkel Sándor vezetése és Brodszky A. tanár hegedümüvész közremüködése mellett. A müsor a következő: 1. „Sakuntala", nyitány Goldmarktól. 2. Hegedüverseny Tschaikowszkytól (először); előadja Brodszky tanár. 3. Andante cantabile a B-dur hármasból Beethowentől, zenekarra átirta Liszt. 4. a) Adagio a 9-ik hegedüversenyből Spohrtól. b) Spanyol tánc Sarasatetól; előadja Brodszky tanár. 5. Simfonia (C-dur) Schumanntól.

Ondricsek Ferenc, a rövid idő alatt oly nagy hirre vergődött hegedümüvész e hó 15-én érkezik Budapestre, 16-án tartja meg első hangversenyét a fővárosi vigadóban, 17-én az irók és müvészek köre által az ő tiszteletére rendezendő estélyen fogja müvészetét bemutatni, 19-én rendezi második és egyszersmind bucsu-hangversenyét, 20-án Szent-Pétervárra utazik, hogy a Rubinstein-féle nagy zenekari hangversenyekben részt vegyen.

Tamberlik, a hirneves tenorista, mint Londonból távirják, e napokban elhalt. 1820-ban Rómában született, a montefiasconai semináriumban tanulta a hittudományt. Később fölfedezte nagy értékü hangját és a legjobb mestereknél müveltette. 1841-ben Nápolyban lépett föl először, 1843-ban Lisszabonban volt, majd Barcellonában és Madridban szerepelt s végül Londonban, a coventgardeni szinházban. Igen sokszor énekelt Pétervártt. Mayerbeer Párisba igyekezett őt hivni, de nem mert franciául énekelni. Miután Dél-Amerikát is bejárta, Párisban az olasz szinházban nagy hatással énekelt. 1877-ben énekelt utoljára Párisban. Ez idő óta mint magánzó élt.

A londoni uj zene-konzervatoriumot május havában fogja megnyitni a walesi herceg, ki az intézet eszméjét nemcsak megpenditette, hanem annak létesitésében is tevékeny részt vett. Az alaptőke oly tekintélyes, hogy a konzervatoriumban ötven növendék nyerhet teljesen ingyen ellátást és kiképeztetést.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria" könyvnyomda nyomása, Budapesten.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállitása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei, az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak imént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A „**Petőfi-Társaság Könyvtára**" első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf **Zichy Géza**
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN.
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A
NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA.
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron**, azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötíves füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ **Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.**

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ műveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolyamot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszükebb jövedelmü egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

e hó 18-dikán (vasárnap) d. e. 10 órakor a magy. tud. Akademia első emeleti termében

FELOLVASÓ-ÜLÉST TART.

TÁRGYAK:

1. Egy modern szent. Irta és felolvassa . . . . . Bodnár Zsigmond r. t.
2. A tisztelendő ur imakönyve. (Elbeszélés.) . . . . . Csáktornyai Lajos vendégtől.
3. Dalok mátkámnak. (Költemények.) Földváry István vendégtől, felolvassa . . . . . Reviczky Gyula.
4. „Szeretlek!“ (Elbeszélés.) Beniczkyné Bajza Lenke r. tagtól, felolvassa . . . . . Berczényi Béla r. t.

A felolvasásokat zárt ülés követi.

VEGYESEK.

* (**Daudet és Gambetta.**) A „Nábob“ szerzőjéről legközelebb egy német könyv fog megjelenni, „Irodalmi arcképtanulmány“ cim alatt, melyből érdekesnek tartjuk átvenni a következő részletet: „Az az elem, melyben Daudet Alphonse fiatal éveit töltè, legtöbbnyire ifju tanulókból, s tanulmányaikat bevégzett fiatal egyénekből állott, kik a „Hotel au Sénat“-ban, melyben részint laktak, részint tartózkodtak, fesztelen módon közlekedtek egymással, előkészitve jövőjüket a törvényszék vagy a képviselőház szószéke számára. Lehetett hallani ott tüzes beszédeket, élénk vitatkozásokat mindennapi eseményt érintő dolog felől s voltak közöttük oly dühös szónokok, aminőket még a képviselőházban is hiába kerestek volna. Különösen kivált a tömegből egy fiatal jogász. Elragadó ékesszólással, meggyőző szenvedélyyel s erőteljes, messzicsengő hanggal támadott meg minden bonapartikus intézkedést. Metsző szónoklatával senki sem tudott tartósan szembe szállani, s az a meggyőződés és hév, amelylyel beszélt, végre is elnémitott mindenkit. Neve, amióta csalánnyos szónoklatait a „Grand Hotel au Sénat“-ban tartá, népszerü lőn egész Franciaországban, s mint a legszellemesebb, legügyesebb politikai szónok ösmeretes az egész világban — Léon Gambetta. Daudet néhány évvel ezelőtt, a következőket irta egykori iskolatársáról: „Már akkor is egészen olyan ember volt, mint aminőnek ma ösmerjük. Boldog volt, hogy élhetett, s ép olyan boldog, ha ő vihette a szót. Ez a fecsegő römai, beleerőszakolva a gall hüvelybe, önmagát kábitá el saját beszéde zajával; az ablaktáblák reszkettek, ha menydörgésszerü hangján beszélni kezdett. E szónoki gyakorlatok különben gyakran végződtek harsogó kacajban. Uralkodott már akkor is társai egész tömege fölött, s nagyon tekintélyes volt a városrészben. Annyival is inkább, minthogy Cahorsból havonta háromszász frankot kapott ajándékba; ami roppant összeget képviselt egy diák előtt abban az időben.“

* (**A Hirlapirók Egyesülete**) e hó 11-én tartotta meg évi közgyülését az irók és müvészek társaságának helyiségében. Urváry Lajos elnök a gyülést rövid jelentés mellett nyitotta meg, számot adván az igazgató-választmány müködéséről s a legutóbb befejezett reformmunkálatokról. Egyuttal kijelentette, hogy az uj választmányban, többekkel együtt, nem kiván résztvenni s helyüket a fiatalabb erőknek szivesen átengedik. — Az uj választást a következő eredménynyel ejtették meg. Megválasztották elnökké: Jókai Mórt, alelnökökké: Kaas Ivor bárót és Visi Imrét, titkárrá Neményi Ambrust, és Seffer Lászlót; pénztárnokká: Molnár Antalt; könyvtárnokká: Dolinay Gyulát. Választmányi tagokká lettek: Beksics Gusztáv, Borostyáni Nándor, Csávolszky Lajos, Falk Miksa, Gelléri Mór, Halász Sándor, Hegedüs Sándor, Törs Kálmán, Urváry Lajos, Eötvös Károly, Veigelsberg Leo, Csukássi József. A jury tagjaivá megválasztattak: Irányi Dániel, Szilágyi Dezső, Szontagh Pál, Horváth Lajos, Weisz B. F., Ráth Károly, Lipthay Béla b., Zichy Géza gróf, Pompéry János, Győry Vilmos, Gyulai Pál, Tóth Lőrinc. A szavazás eredményének kihirdetése után Urváry Lajos átadta az elnöki széket Kaas Ivor bárónak, az uj igazgatóság nevében pedig Visi Imre köszönetet mondott a közgyülésnek a megválasztásért. — Az uj választmány a közgyülés után nyomban megtartotta első ülését.

* (**A magyar nyomdászok évkönyve**) a naptárak közt elegáns kiállitás tekintetében első helyen áll. Ez az almanach naptár és szakkönyv egyszerre. Tanay József szerkesztette s ő a kiadója is. Érdekes tartalmát képezik a naptári részen s a szerkesztő által irt előszón kivül: Tótfalusi Miklós a XVII. század európai hirü nyomdászának életrajza. Ács Mihálytól. „A nyomdászok s a magyarosodás“ (meleg hangon irt buzditás a fővárosi nyomdászok általánosabb magyarosodására) Szabó Elektől. „Az uj betük berakásáról.“ Szakcikk Bendtner Józseftől. „A m. k. államnyomda ismertetése“ Firtinger Károlytól. Továbbá szakközlemények, a magyar korona országaiban levő összes nyomdák, valamint a bel- és külhoni szak-egyletek jegyzéke és hirdetések. — A nyomdai kiállitást a Franklin-nyomda teljesitette; a szöveg szép antik mediaval betükkel, tiszta nyomással; a hirdetések pedig igen diszes szedésben s rendkivül pontos, több szinü nyomásban. Kötése japáni bőrpapir a drezdai Corvin-codex diszitéseinek kisebbitett arany és ezüst utánzataival. Ajánljuk a szakértők figyelmébe.

* (**A Liszt-ünnepélyhez.**) A „Király-hymnus“-alap javára rendezendő Liszt-ünnepély közvetlen a mester elutazása előtt, április hó első napjaiban fog megtartatni. Ez alkalommal Liszt Ferenc legujabb szerzeményei közül is többet fognak előadni, igy nevezetesen: „A bölcsőtől a koporsóig“ („Du berceau jusqu'au cerceuil“) cimü zeneköltemény zenekarra és vegyes karra, továbbá az „Angyalhymnus“-t vonós hangszerekre és női karra. E két szerzeményt maga a mester óhajtotta a müsorba felvétetni.

* (**A nemzeti szinházból.**) Az uj operaház minden bizonnyal jövő évi október 1-én és pedig — az eddigi intézkedésekhez képest — Erkel Ferenc „Szent István“ cimü uj operájával fog megnyittatni. — A nemzeti szinház igazgatósága Perotti Gyula tenoristával hat évre terjedő vendégszereplés iránt kötött egyezséget. E szerződés értelmében Perotti, részben ugyanazon időben, melyben Wiltné asszony a nemzeti szinházban énekelni fog, a budapesti operánál évenkint 5 honapon át fog vendégszerepelni. A jeles müvész évenkint legalább egy uj operát fog — és pedig magyar nyelven — betanulni. Wilt Mária asszony most március 24-ig marad Budapesten. — „Bozóti Mártha“, Csiky drámája, e hó 23-ára van kitüzve.

* (**Olasz álarcos ünnepet**) fognak legközelebb Bécsben jótékony célra rendezni. Ez ünnep szinte páratlan lesz a maga nemében; Ausztria legelső müvészei fognak benne közreműködni, élükön az udvari szinházak fő-intendánsával, Hoffmann báróval.

KOSZORU

7. szám. 1883. Február 18.

A BARNA KERESZT.

— Elbeszélés. —

Irta: SZABÓ SÁNDOR.

(Vége.)

— Megháborodtál Pali? vagy talán ittas vagy. Azt gondolod, nem tudom rátartós szülőidnek a szándékát. Soha sem egyeznének bele, hogy olyan szegényül házasodjál meg. De ez még nem is lenne olyan nagy baj, mert Erzsike egyetlen gyermekem, én meg öreg, beteges özvegy ember vagyok s utoljára mégis van egy kis házikóm s nehány darab földecském is, a mik megérnek valamicskét. De az a nagyobb baj, hogy nem vagytok egy hiten.

— Nem hiszszük-e egyaránt az Istent?

— Te mondod, mi is azt mondjuk, de szüleid nem azt hangoztatják. Soha sem egyeznének bele, hogy egy pápista leányt vegyél feleségül. Ismerem én jól a Faragókat. A nagyapád is olyan nyakas kálvinista ember volt.

— Már pedig az nekem mindegy, akármit is mondanak szülőim. Nem bánom azt sem, ha ki is tagadnak mindenükből, csak kelmed fogadjon be házába apai szeretettel. Van két jó erős karom, tudok dolgozni s ha szegények is leszünk, azért nem fog talán a boldogság kikerülni.

A szép ifju leány egyszerre csak azt vette észre, hogy ott van a Pali karjai között. A mint a tüzelő zsarátnoka egy nagyot, utolsót és fényeset lobbant s a felhőcskéken tul haladó hold is eltünése előtt, mintha megakarta volna világitani ezt a jelenetet, fényessé, szinte ragyogóvá lett, a kis szoba s a kipirult, lelkesült szép legény arca még szebb volt mint máskor. A nemes önérzet lángot gyujtott Pali arcán s szemei fényesen ragyogtak. Erzsike maga sem tudta hogy, csak oda borult Pali keblére s örömkönny csillogott a szemeiben.

De aztán a leány lelkén végig vonult egy kép s akkor szomoruan tekintett fel Palira.

— Nem, nem akarok viszályt hinteni a szülők és gyermekük szive közé. Nekem elég, igy is boldog vagyok, hogy kijelentette, miszerint szegénység közt is boldog tudna velem lenni. Elválunk és keressen magának olyan feleséget, a kit bevezethet a szülőházba s a kinek megjelenését örömmel fogják üdvözölni.

— Nem, nem Erzsikém. Én csak veled akarok élni. Ha tehát édes apád is bele egyezik, négy hét alatt az esküvőnk is meg lesz.

— Nekem nem lenne ellenemre a házasság — mondá az öreg. Áldásomat adom rátok. Csak annyit mondok, hirbe ne hozd a lányomat ok nélkül s ha már igy vagytok gyürücsere legyen a legközelebbi viszontlátástokon.

A fiatal pár odaborult a gyönge, beteges emberhez.

— Milyen boldog lennék — fuldokolta az öreg ember, ha tudnám, hogy szüleid is áldásukat adják e frigyre. Pedig rátok adhatnák, mert Erzsikénél jobb menyet alig kaphatnának. De Faragó uram, az egész familiátok mindig ellensége volt a mi vallásunknak s ha a falu végére kiér, mindig dölyfösen fordul el a kereszttől.

Igen, a kereszt, a barna kereszt. De hát mi gyülölni való is van azon a kereszten? Pali végig gondolta, hogy arra nincs miért neheztelni. Hiszen a Megváltó mindnyájunkért meghalt s a kereszt, a Megváltó fölfeszitett szenvedő alakjával, csak emlékeztetőül áll ott.

A mint eltávozott a házikóból nem állhatta meg, hogy ujra föl ne keresse a keresztet. Épen olyan némán, szótlanul sötét-

lett az ott most is, mint az előtt. Hiszen igaz, hogy faragott kép van rajta, de ha édes apja megvetőleg is mondja, miszerint faragott képeket imádót nem tür meg a házában, a kereszt előtt imádkozók nem a faragott képhez könyörögnek segélyért.

S aztán végig futott előtte egy sereg monda, a miket gyermekkorában hallott még öreg jámbor asszonyoktól, játszó társaitól elbeszélni. Pápista emberek nagyon sokszor találtak már vigasztalást a keresztnél. Imádkoztak, könyörögtek mellette buzgón s betegek gyógyultak meg, özvegyek, árvák, elhagyottak leltek támaszt és vigasztalást. Hátha most ő is ettől a kereszttől kérne valamit.

Milyen bohó eszme! Egy kálvinista ember, mint valami vakbuzgó pápista boruljon le a kereszt előtt és kérjen, könyörögjön tőle vigasztalást.

A szél ekkor megmozgatta a keresztre feszitett üdvözitő alakját. Bizony lekivánkozott az már onnan. Eső, vihar nagyon megrongálta, a festék is sok helyen elmosódott rajta, de hát ebben a faluban nagyon kevés a pápista s szegények is felette, hát nem igen telik uj keresztre.

S a mi az előbb olyan bohókás eszmeként futott keresztül Pali agyán, az nem engedte nyugodni. Egyszerre csak oda borult a kereszt elé és imádkozott buzgón, hosszasan.

— Igen édes, jó Jézusom, békits ki szülőimmel. Ha megteszed, igérem, fogadom, hogy az én költségemre állittatok fel a te emlékedre egy diszes uj keresztet.

A szellő ujra végig suhant a légen s a bádogra festett fej, mintha lehajolt volna egy kissé hozzá. Ugy rémlett előtte, biztató szavakat hall suttogni s egészen megkönnyebbülve távozott haza.

Az öreg Faragó uram, Faragóné asszonyommal együtt aludni készült már, de ez legkevésbbé sem akadályozta őket abban, hogy a bölcs prédikációkban egymást kölcsönösen támogatva, el ne mondják még lefekvés előtt egyetlen fiuknak azt a sok jó tanácsot, a melylyel Palit ellátni meg nem szüntek sohasem.

— Egyenes ut is vezet haza fiam uram — kezdé az öreg Faragó, mig Faragóné asszonyom a késés okának boncolgatásába kezdett bocsátkozni.

— Már pedig hiába koptatod a csizmádat a körül a lány körül. Mert az nem lesz a tied a mi beleegyezésünkkel soha sem.

— Nem az ő hibája, hogy nem nagyon gazdag.

— A szegénysége még nem olyan hiba. De nem egy hiten vagytok. A viz is felzavarodik, ha ecetet öntenek bele. Külön ne járjatok a templomba. Ha imádkoztok, együtt küldjétek imátokat az éghez.

— Tiszta keblekből utat talál a fohász, az Istenhez bárhonnan küldjék is az égbe.

— De nagyon kedved van a feleselésre. Száz szónak is egy a vége, a mi beleegyezésünkkel nem lesz a tied a leány sohasem. Talán, hogy faragott meg festett képeket imádjanak az én portámon s bucsukra járjanak az unokáim. János öcsém is azért lett boldogtalan, mert a kereszt alatt ismerkedett meg a feleségével s annak a kedvéért inkább szitott a pápista hit, mint a mi igaz hitünk felé.

— Egy istent imádunk.

— János öcsém is mindig azt mondta. Pedig szegény szüleim eleget óvták a pápistáskodástól. De ő, a mint a feleségét elvette, még urvacsorára sem jött be a mi templomunkba. Sokszor mondta neki szegény öreg atyám: „Meglátod János, nem hoz rád jót, hogy a kereszt felé fordultál.“ De ő bizony nem hallgatott a jó tanácsra. Még a bucsukra is eljárt a feleségével. S mi lett a vége, hogy a keresztet süvegelte, a helyett, hogy a zsoltárokat énekelni jött volna velünk. Csapás, csapásra érte. Egész háza tája leégett, marhái elhullottak s a pápista hitben nőtt gyermekei egymásután haltak el. Vegyes hitü házasság nem hoz áldást a házhoz.

Pali nem szólott többet semmit, hanem szomorkodva fordult ki a szobából. A mint le is feküdt, nem tudott elaludni. Behunyta szemeit, de az álom nem nehezedett rájuk s szive fölött valami nagy nyomást érzett. Ugy rémlett előtte, mintha egy óriási teher nehezednék rá s sóhajtozva forgolódott ágyában.

— A kereszt nyom, a kereszt fekszik rajtam — sóhajtá.

Képzelődött csak, de mégis nem birt a nyomás terhétől szabadulni. Csakugyan mindig a keresztet érezte mellére nehezedni.

De aztán egyszerre elmultak a lázas pillanatok s a szendergés perceiben megkönnyebbülve érzé magát. Csudaszép, napfényes vidéket látott maga előtt, a hol ezerek zengtek hálateljes zsolozsmákat s térdepelve vették körül a barna keresztet. A vidék egészen más, sokkal szebb volt, mint a melyik az Erzsikéék háza mellett állott. Most is olyan

barna, avult, régi volt, de a rajta nyugvó Megváltó alakja fényesen sugárzott le s szelid mosolyában vigaszt lelt mindenki.

Mikor fölébredt dacosan vette magára öltönyét.

— Tegyük hát próbára nem hoz-e áldást a kereszt? Ezentul én is fogok a kereszt előtt kalapot emelni.

Ki is jelentette szándékát szülőinek. Azok gunyosan mosolyogtak felette.

— Ugyan mi jót hozhat az emberekre egy festett fakereszt? Ha nem hallgatsz ránk, ha vesztedet keresed, hát indulj a magad tapasztalatlansága után. De a mi portánkra nem teszi lábát pápista asszony.

El is indult Pali a maga utján s midőn szülőinek akarata ellenére, nehány hét mulva oltárhoz vezette Erzsikét, menyasszonyát nem a Faragó portára vezette be, de ő költözött az Erzsikéék házába. Bizony nagy áldás volt Erzsikének a férjhez menetel, mert rövid idő mulva beteges apja elhalálozott.

Faragó Mihály uram szigoru, nyakas ember volt s nem is akart az uj házasokkal találkozni.

— A ki szüleit nem becsüli, nem hajt azoknak jó tanácsára, az nem érdemli meg a szülői szeretetet — mondá gyakran komoran. Fogadtam is már fiut helyette: az eklézsiánkat, azé lesz halálunk után minden vagyonunk.

Pedig kiengesztelődhetett volna fiával szemben, ha előbb nem, hát akkor, midőn első unokája megszületett, egy szép, egészséges fiucska, barna, göndör hajjal és mosolygó kék szemekkel.

Felesége igyekezett kibékiteni. Annyi szépet, jót hallott munkás, szelid menyéről, eleven, mosolygó kis unokájáról, hogy nagyon szerette volna már őket látni. De férje indulatosan kiáltott rá ilyenkor a könyörgő asszonyra.

— Engedetlen volt, akaratunk ellenére cselekedett. Nem érdemli meg, hogy szeressük.

Gyakran, meglehet, Faragó Mihályt is elővette a vágy látni a fiát, menyét és kis unokáját, de aztán erőt vett rajta a nyakas dac. Talán azért is állott most asztalán folytonosan a boros kancsó s fekete haja egészen őszbe borult.

— A templomba sem jár, urvacsoráját sem vesz — mondá gyakran nekikeseredve feleségének Faragó Mihály. Imádkozni is a kereszthez jár. Hadd segitsen hát rajtuk a kereszt.

S Pali csakugyan bizonyos vak hittel tekintett mindig a keresztre. Tudja Isten, valami megmagyarázhatatlan tiszteletet érzett a régi barna kereszt iránt, mintha annak valami nevezetes szerepet kellene játszania életében.

Három év is eltelt s Faragó Pali nem kereste fel a szülei házat. Dolgozott szorgalmasan s ha szegényül is élt, de boldognak érezte magát.

Egy szép nyári napon azonban az istállójába kötött két ökör egyszerre csak elkezdett szédülni s nehány pillanat alatt elhullott mind a kettő. Ekkor valami nagy keserüség fogta el. Szegény volt, honnan kárpótolja ezt a nagy veszteséget?

Férfi létére is könyezve ment a szabadba s tekintete véletlenül ráesett a barna keresztre. A szive elszorult és nagy keserüség fogta el. Eszébe jutott, hogy szüleivel feleségének hite miatt kellett szakitania. Fölmerült előtte szerencsétlen, tönkre sujtott nagybátyjának emléke, a ki szintén felesége iránti szeretetből huzott a pápisták felé s a ki mindig oly kegyelettel emelte meg süvegét a kereszt előtt.

— Csakugyan nem hoz szerencsét a kereszt tisztelete — tört ki indulatosan. Kálvinistára csak szerencsétlenséget hoz a kereszt.

Felesége még sohasem látta ily indulatosnak, ily vadnak. Mikor a mezőre ment, sem feleségét, sem gyermekét nem simogatta, nem csókolta meg.

Pedig feleségének ajkain vigasztaló szavak fakadtak, a kis Palika pedig mosolyogva emelte felé kis kezecskéit. De ő vadul, komoran hagyta el házát s a közeli domb aljába ment, a hol vidám dalolás között arattak.

Felesége délben utána szaladt az étellel. A kis Palikát addig egyedül hagyta. Egy félóra mulva ugy is visszajön, addig hadd játszék az udvaron.

A mint Erzsi a mezőre sietett, a tiszta eget egyszerre sürü felleg boritá be. Meggyorsitotta lépteit, gondolván, hogy mig az eső elkezd esni, addig visszajő. De a mikor a domb aljához ért, az eső már nagy cseppekben hullott alá.

Férje kedvetlenül fogadta. Most sem csókolta meg feleségét s a kis Palikáról sem kérdezősködött. Akkor is mindig a barna

kereszt volt eszében, a mely alatt egyszer biztató szavakat hallott és a mely rá nézve mégsem hozott egyebet szerencsétlenségnél.

A közeli mezőn levők szintén kezdtek felhuzódni a domb oldalára. A dombon nehány óriási fa terebélye hivogatóan nyujtotta ki hatalmas ágait. Pali látta, hogy Faragó Mihály is, anyja is, hogy indulnak egy nagy körtefa alá.

A mint szüleit látta, még inkább eszébe jutott a barna kereszt s ökleit összeszoritva, megfordult, hogy talán megfenyegesse. De a mint visszafelé tekintett, a kereszt nem volt már előtte.

Egy nagy, óriási dördülés hangzott fel, mintha a világ zökkenne ki forgásából s a falu felől egy sötét, gomolygó, zavaros tömeg látszott előtörni. A dördülést ijesztő zugás váltotta fel.

Az egész domboldalon ijedt sikoltás támadt.

— Teremtő isten, fellegszakadás!

Csakugyan fellegszakadás volt s a lehullt viztömeg szédítő sebességgel kezdett a domb felé terjedni. A kik a dombra felszaladtak, azok egy pillanat alatt ijedten futottak össze.

Faragó Mihály is igy találkozott fiával és menyével. Mikor az első ijedtségből magukhoz tértek, velőtrázó sikoltás hasitotta át a levegőt.

— Jézus ne hagyj el, Palika odaveszett!

Faragó Mihály is, a felesége is megdermedve állottak meg. A menyük sikoltása volt s Faragó Pali vadul forgó szemekkel, lebegő hajjal erős átkozódásba tört ki.

— Ujra az átok! orditá. Csakugyan szerencsétlenség jár a kereszttel.

S a mint ott látta kétségbeesett feleségét, nem törődött annak óriási fájdalmával, hanem vadul, észnélkül rohant felé, mintegy önkénytelenül akarva összetiporni a szerencsétlen asszonyt.

Az asszony észrevette férjének őrjöngését s a nehéz tudat sulya alatt, hogy talán csakugyan az ő hite hozta ezt az ujabbi szerencsétlenséget is, kétségbeesve kezdett a domb oldalán a közeledő ár felé futni.

A körülállók megdermedve nézték ezt a jelenetet.

Azalatt az ég, megtisztulva sötét, nehéz terhétől, derülni kezdett s tisztán ellehetett a rohanó ár felett a falu felé látni.

— Megállj szerencsétlen asszony — kiáltá az öreg Faragó Mihály s fiát félrelökve teljes erejéből kezdett szaladni a kétségbeesett asszony után. Csak egy pillanat s a szegény asszonyt már elnyelték volna a rohanó, zugó ár hullámai.

De Faragó Mihály erős kézzel kapta meg az eszméletlen asszony derekát s egy pár lépéssel feljebb vonva, lefektette a puha fűbe.

Alig tette le Faragó Mihály az eszméletlen asszonyt, a domboldalhoz egy fadarabot sodort az ár. Faragó Mihály majd oda lett ámulatában. A fadarabról egy szép, göndörfürtü gyermek mosolygott felé, a ki mit sem sejtve borzasztó helyzetéről, nagy mulatságot talált abban, hogy a fadarabot átölelve ott uszkál a viz felületén.

Faragó Mihály kivonta a gyermeket s tudja Isten, a mint a gyermek beszélni kezdett hozzá, könyei megnedvesitették a gyermek fürteit.

Faragó Pali akkor is lihegve, vérben forgó szemekkel nézett maga elé.

A gyermek kiterjeszté felé kezecskéit.

— Apa, édes apuka.

Faragó Pali kacagva, táncolva, majdnem őrjöngve kapta ki a gyermeket apja kezei közül, aztán oda borult az eszméletlenül fekvő asszonyhoz s együtt simogatták annak szép, hosszu haját és halavány arcát.

Faragó Mihályné is oda borult férje vállára. Az pedig, hogy megindulását elrejtse, lehajolt a fadarab után, mely a gyermeket ide szállitotta és kivonta a domboldalra.

A mint a fadarabot megpillantotta, levette kalapját, feleségét oda vonta maga mellé és áhitatteljesen mondotta:

— Nagy az isten hatalma. Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus!

Aztán lehajolt a fadarabhoz és megcsókolta.

Alig egy ölnyi, korhadt fadarab volt, a melyen már csak egy szeg tartotta a rászegezett Krisztus alakját.

Hát bizony az ugy történt, hogy a lezuhanó viztömeg kitörte a régi keresztet s a mint az ár lesodorta, a játszó Palika véletlenül megfogózkodott benne.

. . . A mint az elájult asszony magához tért s maga körül látta férjét, gyermekét s az öreg Faragóékat, szelid mosolylyal kérdé:

— Ugy-e álmodtam csak, hogy olyan borzasztó történt velem?

Azok csókjaikkal boritották el s ott beszélgettek mindaddig, mély, hálás érzettel

eltelve, a mig csak le nem rohant a zugó ár a lejtős mezőn és együtt nem indultak hazafelé.

Maig is különös dologként emlegetik azt, hogy a kálvinista Faragó familia milyen szép, drága keresztet emeltetett a falunak mindkét oldalán. De egy darabig azon csudálkoztak legtöbbet, hogy Faragó Mihály uram nem fordul el már a kereszttől, ha mellette visz el az utja, hanem áhitatosan emeli meg előtte a kalapját. Sőt ha némelyik kálvinista gyerek süvegemelés nélkül megy el a kereszt mellett, erős hangon kiált rá:

— Szedd le a tökfedődet, kölyök! Te éretted is meghalt a Krisztus . . .

GYULÉKONY KEBLEK.

Gyulékony keblek, hő szivek,
Hol éj és napfény küzdenek,
A földivel hol ég s pokol,
Dicső és ocsmány egybefoly;
Hiába köny és sóhajok,
A végzet átka rajtatok.

Ha győz a földi indulat,
A vad gyönyör mit ér, mit ad?
Egy perc — s a lázas vér kihül,
A csalfa mámor elröpül
S a szivbe kinok pokla száll,
Gyötrelmesebb mint száz halál.

S ha földi vágyak s kéjeken
Az égié a győzelem,
A hosszu, kínos harc alatt
A vergődő szív megszakad,
S a küzdelem mig véget ér,
Száz égő sebből csorg a vér.

Gyulékony keblek, hő szivek,
Örök vergődés részetek,
Mámorra kín az ébredés,
Mámorral kín a küzködés, —
Csak azt nem vérzi kín nyila,
Ki mindig józan, vagy soha.

TORKOS LÁSZLÓ.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

— Csakhogy nem egyéb! — Csakhogy . . . Szegény Madelaine. — Most már kérem, ha lesz szives a függönyöket fölhuzni! — s rátekintett a tiszttartóra, aki sietett róla szánakozó tekintetét lekapni s mohó sietséggel látott hozzá a függönyök fölhuzásához.

Iván ajkai körül egy futó mosoly jelenkezett; aztán hirtelen elszégyelte magát, hogy ilyen pillanatban mosolyogni képes. — Pedig belől valami csodálatos ösztön nagyon, de nagyon biztatta, hogy nevessen, hogy dörzsölje a kezeit.

— Tehát elutazott? — De hát miért is nem mondta meg mindjárt? — Szegény Madelaine! — Nem hagyott hátra számomra valami értesitést?

— Ne—em . . .

— Nem? Semmit?

— Nem. — Azaz . . . ha csak. — Talán ebben a levélben . . . S a tiszttartó ujra az asztalkához lépett; egy levelet vett onnan elő, mely eddig ujságok és más iratok alatt feküdt.

— Pozavinszkytól?! — De hát . . . A fővárosban tették postára! — és . . .

A tiszttartó nem birta tovább kiállani Iván tekintetét; lesütötte a fejét, mintha valami becstelenségen kapták volna rajta és kisompolygott a teremből.

Hanem nem ment nagyon messzire. Az előszobában egy ablak elé állott s fejét lekonyitva, ujra csipegetni kezdte sipkájáról a képzelt pelyheket; csak akkor ütötte fel fejét figyelve, mikor meghallotta a kandallós szobában Iván lépteit.

Kip—kop—kop—kop.

Sóhajtott. Pár lépést tett a kandallós terem ajtaja felé, mintha be akart volna menni, de aztán tétovázva megállott és csak sipkáját forgatta kezei között.

A folyosóról egy szolga lépett be. A tiszttartó fogcsikorgatva mordult rá:

— Mit akarsz itt?

— Hát . . . valami parancs . . .

— Takarodj. — Nem látod, hogy itt vagyok én? Elviszi az ördög, aki még egyszer ide meri tenni a lábát.

A kandallós szobából, még egyre hallatszottak a nem nagyon gyors, de inkább nehézkes lépések, meg-megakadva, aztán ujra kezdődve, mintha az, aki jár, nem tudná magát valamire elhatározni.

Kip—kop . . . Kop . . .

Végre megállott az asztal előtt, melyre Pozavinszky levelét — mely már fel volt bontva — letette.

Leült és elkezdte olvasni a levelet.

„Iván pajtás!

Lehet: szemtelenségnek fogod tartani attól, aki nődet megszöktette e sorokat.

Persze könnyebb volna, miután már

ugyis távol vagyunk, rád bizni, hogy vedd a dolgot ugy, amint akarod.

Madelaine váltig azon volt, hogy ne irjak; de ő asszony, következésképp másként fogja föl a dolgokat, mint én.

Én például nem csináltam volna belőle lelkiismeretet, ha tovább is oldalad mellett marad s eltitkolja a közöttünk fennálló viszonyt, mint eltitkolta első betegséged óta; de ő azt mondja, hogy — erre képtelen.

Pedig én tudom, hogy ebben az egész komédiában nem a Madelaine elvesztése (majd ugy irtam, hogy: a Madelainetől való megszabadulás) fog leginkább sérteni, hanem a feltünés; — mondjuk: botrány.

Azonban ... Na mindegy. A botrány megvan s én tudom: mivel tartozom neked.

Háromheti várakozásra kérlek, hogy Madelaine anyagi helyzetét tőlem telhetőleg biztositsam. A mondott határidő után tudatni fogom veled cimemet.

Pozavinszky.“

Iván lassan közelebb és közelebb hajtotta fejét a levélhez, mintha még valami oda nem irt dolgot akarna abból kiolvasni; aztán behunyta szemeit s arccal két kinyujtott karjára borult ...

A terem ajtaja lassan megnyilt; a tisztartó lábujjhegyen lépett be rajta; szánakozva nézett urára; gyámoltalanul tipegett, mintha nem tudná, hogy mit tegyen; aztán halkan, kiméletesen köszörülni kezdte a torkát.

Iván nem hallott semmit.

A tiszttartó még egyszer kinyitotta az ajtót, aztán hangosabban csapta be ismét.

Iván megse mozdult.

A jó ember lábujjhegyen, de aggódó arccal sietett Iványhoz és gyöngéden megérintette vállát.

— Izé ... tetszett valamit ...

Iván keze, melyben a levelet tartotta, görcsösen összerándult. Fejét fölemelte és ránézett a tiszttartóra.

Nagyon halaványvolt s a himlőfoltok élesen barnálottak ki arcából, de különben nyugodtnak látszott.

— Mi az?

— Tetszett valamit ...

— Vagy ugy!? — Szóltam?

— Mintha csengetni tetszett volna.

— Lehet. — Nem emlékszem már rá. — Ha valaki meggyujtaná itt a tüzet ... Mintha fáznám.

— Oh azonnal; ebben a nyomban.

A kandallóban el volt helyezve a fa, csupán alá kellett gyujtani. Késő őszszel nem fölösleges az efféle gondoskodás; mert ha nappal — mig az áldott nap sugarai ragyogtak — enyhe is a lég, este, könnyen megeshetik, hogy hüvösre változik az idő.

A tiszttartó ahelyett, hogy valakit szólitott volna be, aki a nem hozzá illő munkát végezze, szolgálatkészen sietett a kandallóhoz s meggyujtá abban a tüzet.

Iván fölkelt az asztaltól s végigsétált a termen.

— Megérkezett-e már málhám az állomásról?

— Meg, igenis.

— De nem bontották még ki?

— Nem; nálam vannak a kulcsok.

— Jól van. Ne is bontsák ki. Holnap ugy is utazni fogok.

— Épen ezért nem bontottam ki. — Valószinü, gondoltam magamban (s a tisztartó tőle kitelhető buzgalommal dolgozott a kézi fujtatóval, ámbár a lángok már fél öl magasra csaptak föl); valószinü, hogy nagyságod amint meglátja a gyászjelentést s megtudja, hogy a nagyságos asszony — a fujtató szuszogott és recsegett — hogy a nagyságos asszonyt micsoda szomoru kötelesség szólitotta el hazulról — talán — szórakozás végett ... Mert hiszen, istenem! mindenbe bele kell ugyan nyugodnunk, ha már megtörtént — de mégis, utazás közben, mégis csak könnyebben felejt az ember ...

— Igen; meglehet ... Valószinü.

— Mikor az ember az utazásból hazatér, nem is érzi, hogy történt-e hát igazán valami baj? — Az emberek is régen elfeledték s nem beszélnek felőle.

— Holnap utazom.

— Igenis.

— S nem lehetetlen, hogy ...

— Ha mindjárt két évig tetszenék is távol lenni, — csak ugy példaképen mondom! — akkor sem lenne semmi baj. — Jót állok én minden felől! — De nem ugy ám, mint az én nagyanyám! — tette utána nevetve, miközben szines zsebkendőjével lepáholgatta magáról a rászállott hamut. — Nem ugy, mint a nagyanyám, aki nagyapámnak, mikor az inzurrekcióval elment, azt igérte, hogy jótáll mindenért. — Fiatal aszszonyka volt még akkor a szegény; a toborzó komissió az ő házában ütötte fel a sátorfáját; a komissióban meg volt egy nagyon takaros

huszártiszt . . . Hát — mikor a nagyapám négy esztendő mulva hazatért, se komissió, se asszony! A nagyapám, mint magyar ember, elkáromkodta magát, de mint okos ember megpödörte a bajuszát s azt mondta, hogy: Ilyen az élet!

Iván lecsüggesztett fejjel sétált a teremben.

— Az élet! — susogta magában s hátratett kezei egyikében megroppant valami; olyanféle nesz lett hallhatóvá, mint mikor valaki lassan forgatva, papirost gyürmöl össze a markában.

— Hát ne tessék aggódni, hogy az alatt mi történik idehaza? Jót állók én mindenért.

— Az élet! — mormolta még egyszer Iván s a kandalló elé állott, háttal a tüz felé.

— Holnap a hajnali vonattal el fogok utazni, tiszttartó ur.

Valami fehér esett be a kandallóba, mely még utközben meggyuladt s a vigan lobogó lángok fölkergették hamvát a kéménybe.

— Én teljesen bizom az ön hüségében, ügyességében; azért nem is nagyon fogok sietni a hazatéréssel . . . Mindent belátására bizok . . . Ha leveleim jönnének . . . Ösmeri ön a Pozavinszky ur irását?

— Oh, hogyne? Hogyne? — Olyan hátratört betük, szálkás lábakkal.

— Ha Pozavinszky urtól kapnék levelet. . . . Már tudom, hogy mi van benne! Kérem, dobja azt tüzbe, mihelyt megkapja.

— Igenis! — Azon módon.

— Ha valami sürgős, vagy a gazdaságot érdeklő levél érkeznék . . . Hiszen jóformán ki lehet azt találni . . .

— Méltoztassék csak rám bizni!

— A többieket pedig beteheti ön iróasztalomra. Majd, ha hazatérek, megtalálom azokat. — Most pedig jó éjszakát, tiszttartó úr! Ne feledje . . .

— Oh, rögtön tüzbe teszem; a többivel meg elbánok . . . Nem méltoztatnék, mielőtt a hálószobát elkészitik . . .

— Köszönöm; nem vagyok éhes. — Fáradt vagyok. — Jó éjszakát!

S kezet adva a tiszttartónak, melegen megszoritotta annak tiszteletteljesen odanyujtott ujjait.

— Az élet! — sohajtotta még egyszer, miközben hálószobájában levetkezett; aztán elfujta gyertyáját.

Nagyon szerette volna, ha mielőbb elalszik; de az álom olyan, mint a kacér asszony; mentől szivesebben hivod, annál kevésbbé jö.

A hajnali vonattal elutazott.

XI.

A két évi utazásból öt évig tartó barangolás lett.

Svájcban, Olaszországban kevés időt töltött; mert igaz ugyan, hogy a magyar nem igen szeret utazgatni, de ha utazni akar, ezeket a divatos helyeket szokta leginkább fölkeresni. Iván félt, hogy valahol honfitárssal, ösmerőssel akad össze s az meg találja tőle kérdezni hogy: hát a neje? Skóciába utazott s ott a nyugoti részen, az Atlanti tenger partján egy kis faluban huzta meg magát; hallgatta a tenger zugását, ette a ködöt és bámulta a halászok szorgalmát.

Mikor a körülte nyüzsgő-mozgó életet apróra megfigyelte; mikor szemei beteltek a vidék, a szokások különösségeivel; mikor odáig jutott, hogy a tenger zugása, a sirályok füttyentgetései nem hatottak többé izgatólag idegeire, kezdte magát összehasonlitani a körülte élő emberekkel, akik a létért küzdve, tevékeny, hasznos tagjaivá váltak a társadalomnak; szükebb, vagy tágabb körü céllal birtak s reggel mikor fölkeltek, volt miért fölébredniök; este, mikor lefeküdtek, azon megnyugtató érzéssel alhattak el, hogy megérdemlik a nyugodalmat..

Egy vén, elhagyatott urasági házban lakott, melynek csak az egyik szárnya volt használható karban; a másik már rom volt és vércsék, szárnyasegerek, meg egy nagy kerekfejü bagoly laktak benne.

Azon naptól fogva, hogy Iványt a bölcselkedési kedv meglepte, mind ritkábban és ritkábban ment végig a falun; leverőleg hatott reá a kapuk előtt üldögélő és rongyos hálókat foldozó asszonyok, a horgot és peckeket faragó öregek, feltürt ingujjal, munkától kimelegedetten tovasietö férfiak látása. Tengerparti sétáit is egyre rövidebbre szabta. Szégyelte magát, ha egy-egy sihederrel találkozott, aki nagy lihegve cipelte hátán a frissen fogott hallal tele kosarat és elpirult, ha egy-egy ujonnan megérkezett halászbárkát vett észre, melyet öt-tiz leány a kikötés után azonnal körülfogott; tapsolva, ugrándozva üdvözölték a partralépő halászt; egykettő meg is ölelgette; aztán mindannyian

hozzá láttak a halak, a rákok és tengeri pókok elkülönitéséhez; dalolva, egymás között évelődve siettek a munkát mentől előbb befejezni.

Leginkább szobájában tartózkodott, vagy a romlásnak indult épületszárny folyosóján sétált és farkasszemet nézett a nagy fejü bagolylyal, mely egy félig beomlott csigalépcső legfelső fokán szokott rendszerint gubbaszkodni.

Tétlenül meredt le a beomlott pince sötétjébe. Egész nap meg se mozdult helyéről; csak nagy, kerek szemeit hunyorgatta néha.

Nem! — Egyszer csak meglibbent a szárnya; mint egy szürke villanás eltünt a pince sötétjében, aztán csakhamar ujra megjelent, körmei között egy még vickándozó egérrel; egy falrepedéshez röppent, honnan négy kis bagolyfej bukkant elő. Átszolgáltatta nekiek a zsákmányt és megint visszaült előbbi helyére.

Iván elpirult és összerántotta szemöldeit, aztán bement a szobába.

Még a bagoly is!

Végtelen megaláztatás érzete és heves cselekvési vágy lepte meg. Ugyanakkor csodálatos módon birtokai jutottak eszébe; a szabálytalanul kanyargó, elhanyagolt utak; a kastély előtt és a falu alatt elterülő nagy darab földek, melyek isten tudja, minő cim alatt? használaton kivül hagyattak; a rendetlenül épült falu, lompos kutyáival, piszkos gyerekeivel; a gyérfüvü legelőkön bitangoló marhák . . .

Ha lenne, aki az utakat szabályozná, két oldalt eperfával ültethetné be s meghonositaná a selyemtenyésztést. — A gyermekek nem csavarognának tétlenül az utcákon és nem lopnák a napot bigézéssel a falu alatti páskumon; mert akkor a páskum sem disztelenkednék ott bogáncs- és tövisbokraival. Az okszerüleg ápolt legelőkön gazdagon tejelő tehenek legelnének. A falu egyenesre vett utcáira csinos és kényelmes kis házacskák tekintenének tisztára mosott ablakaikkal s a lakosok — mikor a mezei munka szünetel — nem renyhélkednének a falak alatt, hanem munkához látnának a gyárban; mert tul a halmokon, ott látszanak a gyár karcsu kéményei, amint vigan füstölögnek . . .

Mentől tovább gondolkozott, annál inkább érezte, hogy ő valaki s feje annálinkább emelkedett fölfelé. Utoljára meg épen mosolyogva és lelkesedéstől ragyogó szemekkel tekintett szét az üres szobában.

De csakhamar ismét elkomorodott; szemeit lesütötte a földre. Később levágta magát a divánra és kedvetlenül kezdte számolgatni az éveket, melyeket hazájától távol töltött.

— Egy, kettő — öt. — Öt év. — Kevés! — Az emberi emlékező-tehetség hosszura nyulik.

Komoran meredt a boltozatra; aztán ásitozni kezdett; kinlódva, vergődve forgolódott jobbra-balra; szeretett volna elaludni.

Még két napig fetrengett igy kinlódva és sóhajtozva; hanem harmadnapra kisütött a nap; az összeszivárgott köd kint a kövek között apró tócsákat képezett. Iván, szobája szürke falán egy remegő fényfoltot vett észre, olyan kis fényes folyócskát, amilyenekben sokszor gyönyörködött volt hajdan gyermekkorában, mikor a kis kék szobában édes anyjára várakozva, a pamlagon heverészett.

Fölugrott, hozzálátott holmiainak összepakolásához és negyednapra utban volt hazafelé.

Odahaza mindent türhető állapotban talált. Persze, a kastély egy kissé elkomorodott; az ajtók csikorogtak, ha nyitották, vagy zárták; a szobák levegője kissé nyomott és kissé hideg volt.

Iványra kellemetlenül hatott a nagy épület csöndje; az emlékeket keltő butorok látása; a belopózkodó szél sohajtozása az elhagyatott, kongó folyosókon; azért elhatározta magát, hogy mentől kevesebb időt fog tölteni otthon; örökkön-örökké járni fog, hol a gazdaságban, hol a szomszéd fölbirtokosoknál, egyrészt, hogy mentől hamarabb keresztülvigye magánál a reformeszméket, melyeket kigondolt, másrészt, hogy társulásra birja a szomszédos, vagyonosabb földesurakat.

A szomszédok szives magyar barátsággal fogadták mindenütt. Az ur már a tornácon nagy zajjal üdvözölte s szemmel láthatólag azon volt, hogy valahogy egy pillanatnyi csend se álljon be a beszélgetés közben. Nem kérdezte, hogy honnan jött, hol volt, mit csinált öt évi távolléte alatt? Beszélt az időről, a termésről, a nagy adóról s közbe világgá bocsátott egy-egy adomát, melyen önmaga nevetett legjobban és leghosszasabban.

(Folyt. köv.)

PETŐFI SZÜLŐIRŐL.

(Levél a „Koszoru“ szerkesztőjéhez.)

T. Szerkesztő ur! A „Koszoru“ utóbbi számában Petőfi atyjának gyászlapjáról lévén szó, a közlemény e sorokkal végződik: „Feltünő ezen a gyászlapon, hogy Petrovics István már Petőfi, neje Hrusz Mária Hersz Mária néven szerepel, a költő egyetlen fia: Zoltán pedig mint Géza emlittetik. Köszönetre érdemes munkát végezne, a ki e pontok s általában e gyászlap története felől felvilágositást nyujtana a Petőfi-Társaságnak.“

Ha minden pontra nem is, de egykettőre, én nyujthatok felvilágositást s azt tenni mulaszthatatlan köteleségemnek is ismerem.

Petőfi atyja is, anyja is a budapesti ágostai hitvallásu evangyélmi magyar egyház hallottjai. Mindakettőnek neve egy és ugyanazon lapján van feljegyezve halotti anyakönyvünknek, még pedig a 25 lapon ekképen:

„14 sz. 1849 Március 21 (halálozás napja) Március 23 (eltemetés napja) Petőfi István Nógrádmegyei születésű feleséges mészáros. 58 éves (halál-oka) typhus (Beszentelés-helye) Pest; (Temető lelkész) Székács József.“

De nemcsak ezen anyakönyvi adat, hanem megvan egyházunk levéltárában azon halottkém-orvosi bizonyitvány is, mely akkor a lelkészi hivatalra beküldetett. Ez betűről betűre igy hangzik:

„Halottkém-orvosi bizonyitvány azon vizsgálatról, mely az alulirt által Pesten a belvárosban Zöldkert uczába 481 szám alatt végbevitetett. Petőfy István ur, mészáros, Nógrád megyéből, 58 éves. Evangel: nős; meghólt mart: 21-kén Typhusba. Pesten, Mart: 22. 1849. (Ezen datum valószinüleg a bizonyitvány kiállitásának napja.) Eltemettetés ideje Mart: 23-ka. Erényi s. k.

Ezen bizonyitvány hármat tesz kétségtelenné; először azt: hogy az Erődi Béla ur által beküldött gyászlap teljesen hiteles, igazi; másodszor azt, hogy Petrovics István, élete utolsó évében már a fia által fölvett Petőfi nevet használta maga is; harmadszor azt: hogy a szülőpár ekkor hol lakott. Ugy emlékszem, hogy a Zöldkert-utca a mai Reáliskolautca volt, s igy az akkori 481 számu házat, vagy legalább hajdani helyét nagyon könnyen meg lehetne állapitani.

Valószinü pedig az, hogy Petőfi atyja az ekkor Pesten dúló cholera-járványnak esett áldozatául, melylyel a cholera-typhusz együtt szokott járni.

Petőfi anyjáról is nyujt némi felvilágositást anyakönyvünk és a gondosan eltett halottkém-bizonyitvány. Az anyakönyv, ugyancsak fönnebb emlitett 25. lapja 19-dik tételében ezt mondja: „1849. Május 17 (halálozás napja) Május 18 (temetés napja): Özvegy Petőfi született Hrus Mária Turócmegyei születésü, 58 éves, epekór; Pest; Székács József“. A halotti szemle pedig igy szól: „Bizonyitvány az alulirt által a Terézia-városban Erdősoron 93 szám alatt végbevitt halotti vizsgálatról. A meghalt kereszt és vezetékneve: Petőfi Mária született Hrus. születés helye, kora és hitvallása: Turoc Vármegy. 58 Éves Evangelicus. Életmódja és állapotja: Özvegy Mészáros Mesternő. A halál oka: Epekórban. A betegség neme..... A halál napja és órája: Május 17 reggel 4 órakor. Az illető orvos neve: Dr. Sas. A meghalt iránt tett különös renbeletek (! sic!)..... A temetés ideje és móbja: Május 18 reggel. Kelt Pesten Május 18 1849. Abel L Halottkém.“

Ezen egyszerü kis okmányból is kiviláglik nehány adat. Az első, hogy a gyászjelentés Hersz Máriája, minden kétségen kivül sajtóhiba! Hiszen lám, még a főváros halotti szemléjében is egymásután ott van két nyomdahiba: „renbeletek“ és „móbja“; pedig az hivatalos nyomtatvány volt! Mily könnyen megeshetett hasonló hiba a kivált cholera-járvány alkalmával nagyon is hevenyében kiadatni szokott gyászjelentéseknél. A második, a mi valószinü: az özvegy Petőfiné még szükebb körülmények között élhetett, mint még férje életében. A belváros Zöldkert utcája mégis csak belsőbb utca volt, mint az akkori Erdősor, — mely — a mint még magam is nagyon jól emlékszem, — igazán egészen falusias, alacsony házikókból, mondhatnám, gunyhókból állt akkoron, a Terézváros végen valóságos homokbuckákkal szemközt. Az özvegy Petőfiné ezen uj, még szerényebb lakásába bizonyára Szent-György napján költözött ki (April 24-ikén), az akkori költözési-szokás szerint; s őt is a cholera ragadta el (igy értem az epekórt, mely epemirigynek is neveztetett) két hónappal férje halála után. Az özvegynek orvosa, Dr. Sas, — ha nem csalódom, Dr. Sass István, jelenleg Tolnavármegyének köz-

*

tiszteletben álló főorvosa, volt, kivel Petőfi nemcsak a legbensőbb barátságban, hanem — ugy tudom — rokonságban is állott. Ha ezen sejtelmem alapos: a főorvos ur bizonyára szintén szives lenne a nagy költő szüléinek utolsó életök-szakáról néhány felvilágositó adatot nyujtani.

Ez anyakönyvi közlemények még a mellett is tanuskodnak, mily igazak, a valóságnak mily teljesen megfelelők a nagy költő verseinek kifejezései. A vén zászlótartó-ban ő is azt mondja:

„Vállait egy kinos élet gondja,
Betegség és ötvennyolc év nyomja."

Szüleim halálára cimü versében pedig:

Láttam jó atyámat, vagy csak koporsóját,
Annak sem látszott ki csak az egyik széle,
Ezt is akkor láttam kinn a temetőben,
Mikor jó anyámat tettük le melléje.

A halotti gyászjelentés azon adatára, hogy a költő fia Géza néven emlittetik: a kezem között lévő okmányok, természetesen, nem nyujthatnak felvilágositást. Ezen esetben csak kettő lehetséges: vagy Gézának is keresztelték Zoltánt, (a mit keresztlevelének másolata csakhamar felderithet) vagy a gyászjelentést fogalmazó kéznek tévedése. Ez utóbbi egyáltalában nem lehetetlen. Még akkor nem sok gyermek viselte a Zoltán keresztnevet! A gyászjelentés fogalmazója, sőt talán maga az egyszerű nagyanya is, a csak nemrég született kis unoka nevéről annyit tudhattak, hogy az valami régi magyar vezér nevét viseli: a Zoltánt még nem szokták meg, hamarjában eszökbe se jutott, irtak helyette Gézát. Hosszas fontolgatást a sürgető idő nem engedett meg, — a cholerás halottat mentől hamarább el kellett temetni, — a tévedés könnyen megeshetett.

Ennyi az, igen tisztelt Szerkesztő ur, a mennyit a kezeim közt lévő okmányokból én kiderithettem. Nem a köszönetért, melyet Szerkesztő ur jósága előre ajánlott, hanem azon kötelességnél fogva, melylyel oly nagy, oly dicső alaknak, mint Petőfi, élete minden egyes körülménye földeritése érdekében, mindnyájan tartozunk.

Budapesten, 1883. február 8.

GYŐRY VILMOS.

SCHILLER MAGYAR FORDITÓI.

Irta: Dr. MÁRKI SÁNDOR.

I.

„Fiescoját olvasva — irta Schillerhez Lakfalvy Ede, — mily sokszor támadt fel bennem az óhaj, hogy bár Schiller örökitné meg Rákóczyt, Nádasdyt, Bánkot; bár ő, ki erre egyedül méltó, ébresztené fel életre e férfiakat, bár ő hirdetné e nemesek történetét, kiknek hire, ha római szülöttek, nagyobb volna Scipio vagy Caesar hirénél." Olvasva Heinrich Gusztávnak a Schillerre vonatkozó egykoru birálatokból Braun által egybeállitott gyüjteményre irt kritikáját, eszembe jutott az ifju magyar katonának Sopronyból 1793. május 11-én kelt levele, melyet évekkel ezelőtt épen Heinrich Gusztáv közölt volt. 1793-ban, a levél iratásának évében, már közkézen forgott a „Räuber" magyar forditása, melyet Barcsai László eszközölt.

S a magyar irodalom, mely a mult század végén, határozott, önálló tehetségek híján, oly előszeretettel, ha nem is épen szerencsével foglalkozott a külföld jelesebb alkotásainak magyaritásával s átdolgozásával, valóban már oly időben fordult figyelmével Schiller felé, midőn ezt még saját honfitársai közül is akárhányan tartották füzfapoétának. Az ifju magyar katonának lelkesültsége s az „Erdélyi Játékos Gyüjtemény" szerkesztőjének választása bizonyosan nem válik szégyenére a magyar irodalmi izlésnek.

Sajátságos azonban, nagyon, de nagyon sajátságos, hogy a költőt, kinek szindarabjait nálunk is elég gyakran adják elő s kinek dalait, balladáit, epigrammjait, igaz, hogy rendesen eredeti szövegükben, iró- és olvasóközönség egyaránt szivesen idézi, ha egy-egy szép mondásra van szüksége, irodalmunk maig sem tudta bemutatni méltó alakban a magyar nemzetnek. Most halljuk és pedig örömmel halljuk, hogy Goethe forditója, Szász Károly, egy egész kötetre való Schiller-forditással szándékozik gazdagitani irodalmunkat. Mily nyereség volna, ha a nagy költőnek minden kisebb költeményét föltalálhatnók gyüjteményében! De ha nem találhatjuk is föl, legalább méltó alakban fogja Schillert bemutatni s alkalmat ád elmondanunk, hogy van jó Schiller-forditásunk.

Mert az eddigiek bizony nem jók. Találkozni fogunk egyesekkel, kik szerencsésen tol-

mácsolták a költőt; de a tulnyomó részre állhat az, a mivel az egyik vállalkozónak a költő szelleme felelt:

„Jó napot, oh Schiller! Müveid fordítni szeretném.“

„Hah! . . . . De a „Megnyugvás“-t megmagyarítni ne merd.“

Pedig már félszázad előtt megmagyaritá a „Resignation“-t Soproni Fidler Ferenc s vele egy időben Jeszeney Osvald. Sőt az első egész koszorut állitott össze Schiller költeményeiből, a mennyiben 29 lyrai verset és 9 balladát ültetett át nyelvünkre. 214 lapra terjedő kötetben „Schiller Fridrik versei“ cimmel adta ki őket Kolozsvártt, 1836-ban. Réges-régen napirendre tért már fölötte a kritika, melylyel szemben ő neki magának sem voltak igényei. Szenveyre irányozta a figyelmet, kit érdemesnek tartott Schiller közvetitésére. „Itt közből, a sziv táján nevezém meg — ugymond — azon érzéssel teljes forditót, azon felkentet, csekély itéletem szerént, kitől Schiller verseinek forditását kedvezőbb alakban remélhetjük; de mig e sokat igérő nap sugár-tengerével kitörne, kérlek, fogadjátok szeliden e bágyadt csillagot.“ Nem is csupán saját forditásait közölte; fölvett néhányat „kedves volt tanitójá“-nak, Szenveynek és Teleki Ferencnek kisérleteiből is. Szenveynek előnye a technikában állott; rímei, versformái rendesen jók, néha szinte mesteriek; az eredetinek szépségeit azonban nem volt képes visszaadni. Fidler verselése döcögősebb.

Fidler könyvének első száma „Amália“, melyet kivüle még Helmeczy és Gáspár Imre is leforditott. De már Schillernek Laurához való szerelmét magyarul csak e gyüjteményből ismerhetjük meg. „Ábránd Lórához“, — „Lóra a klavir mellett“, — „Elragadtatás Lórához“, — „A visszaemlékezés titka, Lórához“ és „Méla, Lórához“, az 1782. évnek e szép termékei, magyar nyelven, tudtomra, csupán itt vannak meg. S ez annál nagyobb baj, mert nem is tekintve nyelvezetének avatag voltát, Fidler nem egyszer még abba a gyanuba is jut, hogy nem hogy a költőt, de még magát a nyelvet sem értette mindenütt. Például az „Ábránd Lórához“ (Phantasie an Laura) ezt:

„Sie! er lehrt die schwebenden Planeten
Ew'gen Ringgangs um die Sonne fliehn
Und, gleich Kindern um die Mutter hüpfend,
Bunte Zirkel um die Fürstin ziehn,“

igy tolmácsolja:

„Lásd! a' tanitja az égtesteket
A nap körül gyürüben úszni
S mint annyuk körül vig gyermekeket
Körüle tarka körkört húzni.“

Azonkivül a külalakra sincs tekintettel; pl. a „Melancholie an Laura“ cimü költeményt ő igy kezdi:

„Lóra — napfeljötti láng ég
Arany pillantásodban még,
Arcádon bibor vér szökdel,
Szemed gyöngyöket özönel.
Mond anyám: mi gyönyörüség —
Kiért e szép harmat hull,
Ki ezáltal felujul,
Boldog ifju, ki megjutalmazva nyögdel,
Napok tüntenek annak fel!“

A gyermekgyilkos nőnek is csak egy forditását ösmerem ezenkivül, de az sem jöhet komolyan számba; Goldberger Jakabtól van s a nagyváradi gymnasiumi önképző-kör 1870. évi albumában jelent meg. „A virágok“-at ellenben most már Szász Károly forditásával helyettesithetjük. S ez:

„A megifjult nap szülötti,
Rét virági, titeket
Kéjre és gyönyörre költ ki
A teremtő szeretet“

bizonyosan pótolhatja is ezt:

„Díszlő virágok, mellyeket
Az ifjult nap nevele,
Kéj s gyönyörre szült titeket
A természet s kedvele.“

A „Minnához“ és „Egy moralistához“ cimü verseket csupán Fidlertől birjuk; a Resignatiót ellenben Szenvey és az 1835. évi „Honi Vezér“-ben F. Jeszeney Osvald is megmagyaritotta.

„Én is Arcadia' szép földén születtem
Én nékem is örömet igért
A természet, miglen bölcsőmben rengettem;
Én is Arcadia szép földjén születtem;
De kis tavaszom csak könyet mért.“

„Az örömhez“ cimüt máshol nem olvastam; a „Görögország Istenei“ cimüt azonban, ha jól emlékszem, mindkét változatban közlé pár év előtt a „Magyarország és a Nagyvilág.“ — Az „Emmához“ szóló szép költeményt 1836-ban majdnem oly roszul ültette át Fidler, mint 1865-ben, a „Nefelejts“-ben dr. Péterfi. A „Várást“-t (Die Erwartung) immár Vargha Gyula után is élvezheti a magyar közönség. Vargha, mint még lesz alkalmunk emliteni, több költeményt forditott már le Schillertől s a legutóbbi azok közé tartozik, melyeket 1883. január 31-én a Kisfaludy-Társaság a Fidler által

is áttett „Titok“-kal együtt megtapsolt. „A lányka panasza“ (Des Mädchens Klage) csupán Fidlertől, s a kecskeméti „Részvét Lapjai“ cimü vállalatban (1865) Alpártól; „A patak melletti ifju“ ugyanezektől, továbbá Helmeczytől, Deczky Károlytól (Költemények. 1868.) és a Schillert Goethenél sokkal többre becsülő Petőfitől maradt reánk. Fidleré álljon itt egészen:

A pataknál ült egy ifjú,
Rózsakoszorút fűzött
S látta, nehány elragadt fürt
Mint lejt a habok között.
Oly sietve tünedeznek
Napjaim, mint e patak!
Ifjuságom mint a rózsa-
Koszorú, oly hervatag!

Oh, ne kérdezd, mért kesergek,
Mért busit e rózsakor!
Minden örvend és remélhet
A tavasz ujultakor;
De mind e sok ezred hang'i
A kelő természetnek
Keblem mélyén csak nehéz bút
S bánatot tenyésztenek.

Nem találhat szívem enyhet
A tavasz vigalmiban,
Egyért esdek s az közelre
És örökre távol van.
Karjaim ez árnyalakhoz
Óhajtvást terjengetem
S oh! nyug nélkül dermed e szív!
Mert azt el nem érhetem.

Szállj, oh szállj le, kedves lélek!
Hagyd el büszke váradat!
Majd elhintem rózsaszállal
Kebled s csókkal ajkadat.
A liget, halld, zeng a daltól,
Vigan zeng a csermelye!
Egy boldog párnak elég hely
Egy kis kunyhó kebele.

Összehasonlitásul Petőfitől csupán az első versszakot irom ide:

„Forrás mellett ült a gyermek.
Koszorúkat kötözött
S látta őket elragadtan
Tűnni a habtánc között.
Éltem igy repül, miként a
Forrás, fáradatlanul
S mint a koszorúk, sietve
Ifjuságom elvirul.“

Az „Ohajtozás“; „A vándor“; „A havasi vadász“; „Az ideálok“; „A remény“; „Az asszony hatalma“ s az „Ének a harangról“ már Szenveytől van. Ezek közül az elsőt az 1836-iki Honi Vezérben egy névtelen és Alpár, — a „Vándor“-t a „Részvét Lapjai“-ban Őrhalmy, a „Remény“-t ugyanaz s a Harangról szóló dalt többen is leforditották; nevezetesen Gáspár Imre, kinek müve külön füzetben is megjelent (1881). A költeményhez egészen méltó fordítást Szász Károlytól remélünk. A Fidler-féle kiadás többi versét (Nina, Sziv melege és ész világa; A játszó gyermek; Az asszony hatalma; A nők érdeme), hacsak a „Magyarország“ régibb évfolyamaiban Schiller ellen körülbelül száz esetben elkövetett és szivből megbánt saját vétkeimet nem emlegetem föl, más, tudtomra még nem forditotta magyarra.

(Vége köv.)

SZEMERE MIKLÓS.

II.

Szemere Miklós azért jó lirikus, mert dalai hiven tolmácsolják az egyént. Költészete hiven magyarázza életét. A milyen egyszerü, pongyola az, olyan volt élete is. Alig van életrajza. Vadászott, bort ivott és a falusi élet apró gyönyöreinek élt. Mint e raffinált, civilizált világ elkésve született Hafiza igy énekel:

Egy örömem van: a rózsa levele,
A tölt pohár, a lány fejlő kebele.
Egy bánatom: a rózsa lehullása,
Üres pohár s a lányka hervadása. (I. k. 17. l.)

Még több hangulattal fejezi ki világnézetét „Kedvteléseim“ cimü ismert versében:

Az élet gyümölcsfa; mit nyuljak magasra?
Földig lehajolnak hozzám termő ági.
— — — — — — — — — — — —
S ha midőn bánat ér, vidor cimborák közt
Viharzom át az éjt, mig künn fergeteg dúl;
Köztük, mint a holt szén égő szenek között
Elsötétült kedvem ujonnan felpirul.
Mit is búslakodjam! Virít még a jelen,
Édes bor, tüzes ló, mosolygó leányszem!
Még könnyen haragszom, még könnyen békélek;
Gyülölt még a halál, édes még az élet!

A bor, a lány, a természet és a poézis lelkesitik és az öregség elnyomoritja. Majd mindig ezek a tárgyak hangolják irásra; mert káromkodó politikai verseit, agg korának e rut vonaglásait, nem vehetjük poézis-számba. Az igazi Szemere örül az életnek, nem vágyik tul kedves Lasztócán, csak „meddig az ibolyás rét lágy illatja terjed“ s az élet viszontagságai elől a természet védszárnyai alá menekül. Épen azért, mert az élet rövid és vissza nem hozható, le akarja tépni minden kinálkozó virágát s irtózik a haláltól,

mint az örök tétlenségtől és öntudatlanságtól:

Hanyatt feküdni ezred évig!
Sirszomszédunk tán jó barát;
S egymáshoz csak egy tréfaszót sem
Szólhatni oly sok éven át!
Ott lenn feküdni örök éjben,
Mig künn a nyájas nap ragyog,
Nem tudni semmit a szép földről,
Semmit az égről: — borzadok! (I. k. 34. l.)

Bordal annyi van a három kötetben, hogy az olvasó meg is unja. Minden husz-harmincadik lapon találunk egy verset a borról, még pedig nagyobbrészt a konvencionális s ma már nem divatos Bordal cimmel. Verseinek cimeivel egyátalán nem sokat törődött Szemere. Mondják, hogy mikor egy költemény irásába fogott, mindig azt irta fölibe: vers. De másban is nyilatkozik pongyolasága. Sokszor minden méret és ritmus nélkül egyszerüen egymás mellé rakja a sorokat s mint Petőfi a „rongyos vitézek"-et, ösztönszerüleg ő is védelmébe veszi a rosz verseket.

Még növelték e pongyolaság látszatát Szemere munkáinak kiadói, a kik mindent elkövettek, hogy a könnyebb humor lantosát élvezhetetlenné tegyék. Arról nem is szólok, hogy néhol a kéziratban kitörülni elfelejtett fölösleges szót, melyen a figyelmes szem rögtön fennakad, nem vették észre. Mikor pl. egy páros rimekben irt vers igy végződik: „a földgolyó csak ..... lyukas mogyoró", nagyon könnyü kitalálni, hogy a „csak" szót a költő kéziratában elfeledte kitörölni. — A pontozásjelek kétségbeejtő hanyagságról tanuskodnak. Nem hiszem, hogy maga a költő élt volna velük ily értelemzavarólag; de ha igen, a lelkiösmeretes kiadó dolga, hogy kitörülje onnan a kettős pontot, a hová kérdőjel kell, hogy ne használjon pontos vesszőt, ahol egyátalán semmi helye a pontozásjelnek és igy tovább. Pedig ilyenektől hemzseg a három kötet. — De még ez is hagyján; mert azzal is megboszulja a sors azt a költőt, a ki életében nem akart kiadni kötetet, hogy nehány verse szórul szóra kétszer van közölve más-más kötetben és más-más helyen. Mindezekhez még hozzájárul a pontatlan, néhol téves lapszámozás, ugy, hogy akárhány verset nem találunk meg a tartalomban megjelölt lapon; — továbbá a kötetek gyarló nyomdai kiállitása, a kronologiai és minden egyéb rend hiánya a versek összeállitásánál és a semmitmondó, önképzőköri stilben irt életrajz.

Az a zagyva összeállitás különösen kirivó a figyelmesebb olvasóra nézve, a ki sokszor csak a hangjából kénytelen találgatni, ifjabb vagy vén korában irta-e a költő. Mert tudni kell, hogy Petőfi feltüntéig, tehát — ha Szemere föllépését a harmincas évek végére teszszük — több mint hat éven át, költőnk nem ismerte föl, vagy még nem merte megszólaltatni valódi egyéniségét. Keze csak tapogatódzott a lanton s félénken és erőtelenül a Kölcsey és a legepekedőbb, legsentimentálisabb muzsafiak által pengetett húrokba kapott. Idéztem volt már egy versét 1845-ből, tehát a költő negyvenhárom éves korából. Álljon itt még nehány versszak mutatóul egy másikból, mely egy évvel korábban keletkezett. Már a cime (Szivremény) megadja a kellő akkordot a következő hangokhoz:

Sir ölén pihenni édes,
Megfáradtam, — sir ölén —
Mint borul a kis párnára
Fáradt gyermek éjszakára,
Már nyugodni vágyom én.

Mint bölcső ring a koporsó.
A sír bájos angyala
Ringatóul áll felette,
Szenderitő szárnya leble,
Zeng az éjben lágy dala.

Ifju arcait szivárvány
S bibor hajnalok szövék.
Fölpirul a sir homálya;
A nyugvót elönti bája,
S arca rózsafényben ég.

— — — — — —

Hosszu éjre hajnal ébred;
Porlakától áldva már
S mennyre a sziv esdekelve,
Regg sugáritól emelve,
Mint pacsirta zengve száll.

A Késő fájdalom cimű versben (II. k. 186. l), melynek keletkezési évét a kötet meg nem nevezi, a következő Vörösmarty előtti kifejezések torlódnak össze: lángvihar, rény, éjeszmék, száz (század) sat. — Más helyütt (III. k. 241. l.) Vajda Péter szóalkotását használva azt irja: Az istent kerestem a véglen világban.

Ugy látszik, Petőfi merész hangja, az ő sikerei bátoritották föl Szemerét is, a ki akkor már régen tul volt az ifjuság forrongásán, hogy saját nyelvén szólaljon meg, hogy bátran kövesse egyéniségének impulsusát, melyre aztán hallgatott is, mig életének vége felé a politika dissonanciája ismét elsiketitette ama hangok iránt, melyeknek a

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kedvteléseim, Vidám élet, Boldog vagyok... Túl a siron, Kérdés, A lukai pap, Peczek uram, Üres sziv, tele sziv, Malacpecsenye, A földhez, Az öreg poéta, Szent Dávid panasza a holdban, Vigasztalás, Választás, Jó tanács, Öreg ember ifju sziv, Szerepem, Napról-napra sat. cimü verseiben annyi kedélylyel és közvetlenséggel, bár majd mindig pongyolán, adott kifejezést.

A legelső versben, mely az igazi Szemerét tünteti föl, már látjuk a városi élet tömérdek formaságát nem ismerő kedélyes falusi embert, a ki már nem fiatal, szereti a dolce far nientét (panaszkodik is eleget vénségéről és röstségéről!) s távoli szemlélője levén az irodalomnak, annál jobban érdeklődik iránta. — A sziv lázongása megszünt, a sturm és drang korszakát a szemlélődő érettség nyugodt mosolya, a humor pajzánabb neme váltotta fel. Az öreg Szemerének már csak kora és röstsége s mint életrajzában olvasom, alacsony termete s talán arcának nem a legbájolóbb volta, no meg az ország átkozott politikája fáj. De azért ki-ki láthatja, hogy a lasztóci humorista egészséges, vidám, rusticus ember, a kinek a kedélyét szerencsésnek szokás nevezni s a kinek a bánat, a páthosz és az elérzékenyülés nem is áll jól. Pedig nem emlékszem poétára, a ki sürübben hirdetné, hogy vigsága csak látszólagos. Nem is hiszszük el neki, bár ily szép hasonlatokkal él:

Küzdelmim közt hadd öltsek piros köntöst,
Mint harcban egykor minden spártai,
Hogy vérző keblét elpalástolhassa.

Vagy más helyen:

Az én lelkem nem az, minek
Vídor dalaim mutatják . . .
Roskadó falon is tenyész
A mosolygó repkény s borág.
Az én lelkem alkony-felleg,
Széle piros, belől setét;
Makacs vívó, ha csak lehet
Eltagadja kapott sebét.
Az én lelkem visszás festő;
Kedvét abban leli,
Hogy a rózsát sötétre, a
Koporsót pirosra festi.

És ez igy megy minden harmadik-negyedik versben. Kacag, de el akarja velünk hitetni, hogy tulajdonképen sirni szeretne. Hogy mért, azt hiába kutatjuk. Egyetlen baja, melyet az olvasó meglát, hogy öreg; de ez is olyan, hogy mindenki vágyik rá.

Szemere maga is abba a hibába esik, a melyről több helyütt kicsinylőleg emlékszik meg: egyhanguvá lesz. Pedig ez voltaképen nem is oly nagy hiba, mint a minőnek látszik; mert csak az erős egyéniség kifolyása. Persze, hogy többet ér, ha valaki a hangulatok egész skáláját megtudja ütni, mint Heine és Petőfi; de igazi költő az is, a ki bár kevesebb hangulatot, de tisztán és hévvel tud kifejezni. Szemere Miklós dicsekedhetik ennyivel s épen azért több figyelmet érdemelt volna a sajtó és a közönség részéről. Nagyobb nemzeteknél is irodalmi esemény, ha egy lirikusnak csaknem egy félszázadon keresztül zengett dalai először jelennek meg összegyüjtve; nálunk kétszeresen az volt s nagyon sajnálatos, hogy a sajtó nagy része alig vett tudomást Szemere Miklós összegyüjtött munkáiról.

REVICZKY GYULA.

IRODALOM.

A Kisfaludy-társaság e hó 11-dikén tartotta meg 35-dik közgyülését a tudományos Akademia zsufolásig megtelt disztermében. A közülés első tárgyát Gyulai Pál elnöki megnyitója képezte, melyben ama sokat emlegetett vád ellen védekezett, hogy kevés eredetit irunk és sok idegent forditunk. Gyulai ugy találja, hogy nincs ok az aggodalomra s nem kell félni, hogy a forditások háttérbe szoritanák az eredeti irodalmat. „Egyetlen eredeti irónk sem vált forditóvá — szól — a nagyobb dicsőség vagy anyagi haszon reményében. Egy-egy sikerült eredeti mü sokkal több vevőre és olvasóra talál, mint akármely idegen remek forditása, melyet a közönség egy része eredetiben is ismer. A forditások csak nagy ritkán érnek második kiadást, mig a jobb eredeti müvek gyakrabban s régibb kitünő iróink folyvást ujabb meg ujabb kiadásban jelennek meg. Bizonyára az eredeti irodalom emelésére minden lehetőt meg kell tenniök egyeseknek és társaságoknak, de mindig csak az irodalom valódi érdeke szempontjából. Eredeti müvet csak azért irni, nyomatni, megvenni, olvasni, mert eredeti, habár keveset vagy éppen semmit sem ér, nem lehet se egyesek, se társaságok feladata. Csak helyeselhetni, ha egy társaság alakul, mint a Petőfi-társaság, oly célra, hogy csak eredeti jobb müveket adjon ki; de vajjon azért a Kisfaludy-társaság kitörülje-e alapszabályaiból azt a pontot, mely az ó- és uj-kor remekirói forditását is feladatául tüzte; vajjon az aka-

demia és természettudományi társulat, melyek a tudományt nemcsak mivelik, hanem terjesztik is, lemondjanak-e arról, hogy a magyar tudományos irodalom hézagait koronként a legjobb külföldi munkák fordításával pótolgassák? A fordítás elvi ellenzése a csak magyarul olvasó közönséget elzárná az európai szellem áramlataitól, elszigeteltségbe sülyesztené; ez eszme egyike azon nálunk divatos eszméknek, melyek valamely képzelt vagy valódi állami, társadalmi vagy irodalmi bajt ugy akarnának megorvosolni, hogy még nagyobb baj keletkezzék belőle."

Igen helyes. De Gyulai Pál ur, ugy látszik, nem ismeri eléggé a helyzetet. Az elismert jelességü classicus müvek leforditása ellen józan elméjü embernek nem juthat eszébe fölszólalni; de nálunk, fájdalom, nem az ilyen remekek, hanem a modern külföldi irodalmak selejtesebb termékei örvendenek nagy elterjedésnek és népszerüségnek. Shakspere, Molière és Puskin forditásai csak évek után érnek második kiadást, mig Ponson du Terrail selejtes, izlésrontó regényei már harmadik és negyedik kiadásban forognak a közönség kezei között s e kiadások mindegyike több ezer példányban van elterjedve. S Ponson du Terrail mellett nálunk hány harmad- és negyedrangu francia regényiró örvend nagyobb elismerésnek, mint Kemény Zsigmond, kinek első kiadásai még mindig kaphatók a könyvárusoknál? Vagy nem kizárólag selejtes idegen müvekből táplálkoznak-e azok a füzetes vállalatok, melyek évek óta valóságos áradattal fenyegetik a vidéket s melyek bámulatos olcsóságukkal gátot vetnek a jobban fizetett eredeti müvek elterjedésének?

Gyulai Pál megnyitó beszéde után Beöthy Zsolt titkár olvasta föl jelentését a társaság mult évi munkásságáról. A társaság kiadásában megjelent Molière forditásából a X-dik kötet, tartalmazva Don Juant, Psychét, a Vig pásztorjátékot s a Versaillesi rögtönzetet Lévay József, Perényi István és Csiky Gergely forditásában. Calderon Zalameai birója, Győry Vilmos forditásában már kikerült a sajtó alól s legközelebb szétküldetik. Közrebocsátotta a társaság nagy Népköltési Gyüjteményének harmadik kötetét, székelyföldi balladákkal, dalokkal és mesékkel, melyek között, Benedek Elek, Orbán Balázs és Sebesi Jób gyüjtésén kivül, benn foglaltatik Kriza János hagyatéka is. Az Évlapok nemrég kiadott XVII. kötetének számos becses közleménye a külföld remekiróival s a hazai népköltéssel foglalkozik: Euripides korával, Calderon drámájával, a Nibelungokkal s az erdélyi szász népepikával. Ezeken kivül a kötet egy uj nevet, egy érdemes müforditót mutat be: Fiók Károlyt, kitől a keleti nyelvekben mestere: az agg Lugossy, mintegy üdvözletét küldte a magyar irodalomnak, melyet hosszu életén át oly hiven szolgált. Ezenkivül tervbe vette a társaság a magyar Plautus kiadását Csiky Gergelytől, melynek első kötete már birálat alatt van, a magyar Racine folytatását Perényi Istvántól és Schiller válogatott költeményeinek közrebocsátását Szász Károly és Vargha Gyula forditásában. A pártolói könyvtár régebben megjelent köteteihez: Bánóczi Kisfaludy Károlyának első feléhez és Győry Vilmos svéd anthologiájához ez évben két ujabb kötet csatlakozott: Csató Pál szépirodalmi munkái és Gyulai Pál tanulmánya: Katona József és Bánk bánja. Az ujabb folyam sajtó alatt van s hozni fogja Pálffy Albert két kötetes regényét: Esztike kisasszony professzorát, azután Moore Tamás költői regényének, a Lalla-Roukhnak dicséretet aratott forditását a korán elhunyt Lehr Zsigmondtól s Bánóczy Kisfaludyjának befejező kötetét. A társaság az üresen álló helyekre Bartók Lajost és Vargha Gyulát választotta tagjaivá.

Ezután Szász Károly olvasta föl emlékbeszédét Lukács Móric felett, majd „Ismerős táj" és „Egykor és most" cimmel Dalmady Győző mutatott be két szép elegiát.

Zichy Antal „Széchenyiné gróf Széchenyi István Hiteléről" cim alatt tartott nagy érdekü felolvasást. Néhány bevezető szóval elmondotta, hogy mily nagy forrongást idézett elő a Hitel megjelenése s hogy mennyi ellenséget szerzett az szerzőjének. Sokan nagyobb veszélynek tartották ezt a munkát, mint az akkor uralkodott kolerát vagy ázsiai pestist. Br. Vesselényi Miklós örömmel karolta fel s egy hosszu epistolával üdvözölte Széchenyit; de a kaszinóban másként vélekedtek. Teleki Ádám gr. hevesen megtámadta Széchenyit a Hitel miatt. Teleki József sajnálkozott felette, mondván: „hogy mennyi jót tehetett volna ez a Széchenyi, csak kár, hogy ezt a Hitelt irta." Ezeken kivül egy női birálója is akadt a Hitelnek még pedig Széchenyi saját nejében, akkor még özv. Zichy Károlyné, szül. Seiler Crescence-ban. A grófné a Hitelnek egy német

kiadásán irta meg glossáit, itt-ott helyeslő és rokonszenvező megjegyzéseket füzvén Széchenyi gondolataihoz. De fordulnak elő oly helyek is, melyeket a grófnő megrovó megjegyzésekkel látott el. Mindezt kiegészitik a grófnő saját eszméi, melyek hazaszeretetéről, fenkölt gondolkozásáról tesznek tanuságot.

Az utósó felolvasó Baksay Sándor volt, ki „Babett“ cimü kis novelláját mutatta be tetszés mellett.

Végül Csiky Gergely másodtitkár tett jelentést az 1882-iki pályázat eredményéről s hirdette ki az uj jutalomkérdéseket, mire az ülés, az elnök zárszava után, kevéssel egy óra előtt véget ért.

„A kesergő szerelem“. Himfy szerelmeinek első része foglalkoztatja Dengi Jánost egy Temesvárt megjelent, 59 lapot elfoglaló füzetben. Kisfaludy Sándor ez egykor nagyhatásu müvéről az irodalomtörténeti krónika sokszor ir. Dengi összeállitja az erre vonatkozó irodalmat, s a maga részéről minden eredetiséget megtagad Kisfaludytól. Egészen Petrarca utánzójának mutatja be, s több részt összehasonlitás végett idéz is Petrarca sonettjeiből.

A „Figyelő“ irodalomtörténeti közlöny februári füzetében dr. Ferenczy József terjedelmes dolgozatban szól drámairodalmunk egyik jeleséről, a szinpadaink részéről több figyelmet érdemlő Czakó Zsigmondról. Szivák Iván folytatja „A magyar dráma kezdete“ cimü cikksorozatát, Csaplár Benedek a Révaira vonatkozó aprólékos életrajzi adatok közlését, Paszlavszky Sándor leveleket mutat be Kazinczytól, Imre Lajos pedig Vörös Mátyásnak (a XVII. századból) egyik énekéről szól. A füzetet Szinnyei József irodalomtörténeti repertóriuma zárja be.

„Szerelmi dalok magyar költőkből“ cimü dalgyüjteményre hirdet előfizetést Nagy-Szombatról Vágvölgyi Béla. Zenegyüjtemény lesz Petőfi, Tompa, Tóth Kálmán, Kuthen által irt dalokkal, énekhangra és zongorára. Az előfizetési ár 50 kr., bolti ára 1 frt lesz. Március közepén kapják meg az előfizetők.

„A drótosok hazájában“. Bergner Rudolftól Lipcsében, Morgensternél ily cimü füzet (142 oldal) jelent meg: „Eine Fahrt durch's Land der Rastelbinder“. A felvidéken tett utazásainak benyomásairól és élményeiről ad számot, szólva Pozsonymegyéről, Nagyszombatról, a zsidókérdésről, Trencsénről, a Vágvölgyéről, a tótokról, a drótosokról, a hegyi életről, vadászatokról, Zólyomról, Árváról, Liptóról, a Tátráról, a Szepességről, Tátrafüredről, a dobsinai jégbarlangról, Gömörmegyéről, honnan Kassa felé vette irányát az utazó. E néprajzi és touristai leirások, ha nem is kimeritők, de azok közé tartoznak, melyekből a felföldről és viszonyairól az idegen tájékozást nyerhet.

A lengyel irodalomnak halottja van. Krakkóban hosszas szenvedés után elhunyt dr. Szujsky József egyetemi tanár, egyike a legtöbb oldalu és legkiválóbb lengyel iróknak. Legfőbb müve: „Lengyelország történelme“, melyet négy kötetben irt meg. Ő alapitotta meg a lengyel történelmi drámát, forditotta Aeschylost, Aristophanest és Calderont lengyel nyelvre. Szujski az ország politikai életében is nagy szerepet játszott. Képviselő volt és ezelőtt két évvel a főrendiház tagja lett.

Conscience, a hires flamand regényiró, kinek regényei majdnem valamennyi nyelvre le vannak forditva (magyarra is egy-kettő) haldoklik. Feje volt annak a belga irodalmi pártnak, mely a francia befolyás ellenében nemzeti alapon álló irodalmat akart megteremteni. II. Lipót király nevelőjét veszti benne.

A „Magyar Népdalok“ egyetemes gyüjteményének harmadik kötetére nyit előfizetést Bartalus István. A vállalat folytatásával a Kisfaludy-társaság bizta meg s az akadémia is pártfogolja. A III. kötet tartalma, mint a két elsőé, önálló zongorára, s énekre alkalmazott 100 dalból áll, ugy hogy a dalokat a csak zongorázó közönség is használhassa. A dallamokhoz mellékelve lesznek mindazon költemények, melyeket azokra dalolni szoktak, s igy a költemények száma csaknem 200. Megjelen f. év március első napjaiban. Előfizetési ára: befüzve 2 frt; csinosan bekötve 3 forint. Az előfizetési pénzek Bartalushoz, muzeum-körut 27. szám küldendők.

A „Magyar Könyvesház“ (kiadja Aigner Lajos) 111—112 kettős füzet gyanánt eredeti szinművet közöl „Egy ballépés“ cim alatt, irta Márkus József. E füzettel egyszersmind a tizenkettedik évfolyam nyilik meg. Ára 40 kr.

Ifju Széchenyi Imre gróf egy kötetben kiadta „Amerikai leveleit“, azokat, melyeket az Egyesült-Államokban nyert közgazdasági tapasztalatairól irt a „Magyar Föld“-nek. Összesen tizenkét levél, melyek tüzetesen foglalkoznak az ujvilág földmivelésének minden részével. Eleven észlelődés eredményei és helyes nézetek nyilatkoznak a könyvben, s az érdekelt körökben bizonyára figyelemre talál. Ára egy frt.

Magyar iró németül. Az osztrák „Rundschau“ Mikszáth Kálmán „Alispán kisasszonyok“ cimü elbeszélését közli, az „U. Revue“ pedig ugyancsak Mikszáthnak „Mikor a sirkövet hoztuk“ cinü rajzát adja Sturm kitünő forditásában. Sturm egyuttal jellemrajzot is közöl Mikszáth Kálmánról.

Wagner Rikhárd †. Lapunk bezárásakor vesszük a tudósitást, hogy Wagner Rikhárd, a jelenkor egyik legnagyobb, leggenialisabb zeneszerzője meghalt Velencében. Jelenleg csak jelezni akarjuk a veszteséget, mely a zeneirodalmat Wagner elhunytával érte s közelébb még visszatérünk korszakalkotó müködésének ismertetésére. — Wagner Rikhárd egészségi szempontokból időzött Velencében, de gyorsan hanyatló erejét Olaszország levegője sem volt képes többé visszaadni. E hó 13-dikán szivszélhüdés vetett véget életének.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

A „Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület“

XLIII. ÉVI

RENDES KÖZGYÜLÉSÉT

1883. évi február hó 26-án délutáni 4 órakor

fogja megtartani

Budapesten saját helyiségében egyetem-utca 2. sz. a.

TÁRGYAI:

1. Igazgatósági és felügyelőbizottsági jelentés az 1882-ik évi üzleteredményről.
2. A mérleg és tiszta jövedelem iránti határozathozatal.
3. Az alapszabályok 36. §-a értelmében a felügyelő-bizottság ujbóli választása.
4. Igazgatósági előterjesztések.

☞ Mely közgyülésre a t. c. részvényesek azon figyelmeztetéssel hivatnak meg, hogy az alapszabályok 14. §-a értelmében csak oly részvényes gyakorolhatja akár saját személyében, akár meghatalmazott által szavazati jogát, kinek részvénye 1882. december 31-ig nevére iratott s a közgyülést megelőző nap déli 12 órájáig a társaság főpénztáránál le nem járt szelvényeivel együtt letétetett.

Kelt Budapesten, 1883. február 7-én.

Az igazgatóság.

(Utánnyomat nem dijaztatik.)

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállítása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei, az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a j ó m ű v e k n e k könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak imént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf **Zichy Géza**
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A
NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötives füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ Az előfizetők **bérmentve** veszik a füzeteket.

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ műveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolyamot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszükebb jövedelmü egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

279.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

8. szám. 1883. Február 25.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A tisztelendő ur imakönyve (Rajz). Irta Csáktornyai Lajos.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Wagner Rikhárd zenéjéről. Irta Jámbor Jenő.
Schiller magyar fordítói. Irta Márki Sándor.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.
Melléklet: Halmi Ferenc arcképe, Kozmata Ferenc m. kir. udv. fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Kolumbus**) egy érdekes régi arcképét találták meg nemrég Madridban. A festményről előbb el kellett távolitani azt a sok föléje mázolt cifraságot, melylyel a XVIII. század elektelenité, s eképen aztán napfényre jöttek a kép alá irt e szavak is: „Columbus Ligur: Novi Orbis Reptor.“ Az érdekes arckép megjelent a madridi földrajzi társaság legujabb évkönyvében is.

* (**Uj szinház Fiumében.**) A municipium egyik közelebbi ülésén elhatározták a fiumei uj szinház fölépitését. Az épület Felner bécsi épitész terve szerint az Ürményi-téren fog állani. Költségei háromszázezer forintban állapittattak meg. A munkálatok befejezése Brelich Ernő főjegyző inditványára 1884. szeptember 15-ikére tüzetett ki, tekintettel a magyar daláregyesültek által ugyanez év augusztus havában Fiumében tartandó országos ünnepélyre. Felner épitész a szinházat a szerződésileg kikötött idő előtt reméli befejezhetni.

* (**Dumas emlékszobra.**) Doré Gusztáv legutolsó müve idősebb Dumas Sándor szobrának gypsmodellje volt. A szobrot tudvalevőleg a Malesherbes-téren akarják felállitani, de még nincs együtt a szükséges összeg. Mindössze 57,377 frank gyült eddig össze s még legalább 30,000 frank hiányzik. Az ifjabb Dumas azonnal ajánlkozott a hiányzó összeg pótlására, de ezt az ajánlatot a szoborbizottság, természetesen visszautasitotta. Az ügyet most a „Société des gens de lettres“ és a „Société des auteurs dramatiques“ vették kezükbe. Doré gypsmodelljét jelenleg a párisi „Salon“ egyik termében állitották ki.

* (**Halmi Ferencről**) kedvező hirek érkeztek San-Remoból. A jeles müvész barátjához és tagtársához: Bercsényi Bélához intézett levelében némi megelégedéssel irja, hogy San-Remo sokkal inkább javára van, mint volt Pegli. San-Remoban enyhébb a levegő, mi határozottan javulására van, ugy hogy láza szünik, köhögése mulik és remélhetőleg az érkező tavasz, java részben visszahozza megfogyatkozott erejét. A beteg müvész levelében nagy örömmel és megnyugvással emliti a részvétet, melylyel a hazai közönség iránta viseltetik. Távol hazájától, távol a szinpadtól, távol családjától, mint irja, az nagy vigasztalására szolgál, hogy buzgósága, eddigi működése nem marad egész nyomtalan a közönség emlékében.

* (**Arad diszes szinháza**), melyet pár év előtt nagy ünnepélyességekkel nyitottak meg, e hó 18-dikán leégett. A tüz belülről ütött ki; oka ismeretlen. A kárt 150.000 frtra becsülik.

* (**Brehm Alfréd**) tanár előadásait március elején tartja a vigadó kis termében. A hires természettudós a következőkről fog előadni: Szibéria vadonjai s állatvilága. Az emlősállatok vándorlásai. Szerelem és házasság a madaraknál. Előjegyezhetni a három előadásra Grill Károly kir. udv. könyvkereskedésében. (Dorottya-utca.)

* (**Dumasról**) beszélik, hogy Claretie a „Monsieur le Ministre“ óriási szinpadi sikere után meglátogatta. „Sajnálom,“ szólt a „Kaméliás hölgy“ szerzőjéhez, a ki tudvalevőleg segitett neki az uj darab irásánál, „sajnálom, uram, hogy nem volt a premiéren!“ „Tudja kérem“, felelt Dumas, „sokkal több részem van a darabban, hogysem a közönség között és sokkal kevesebb, hogysem a szinpadon jellenhettem volna meg.“

* (**A föld népessége.**) Európának a legujabb összeállitások szerint 327.743,400, Afrikának 205 millió 823,260, Ázsiának 795.591,000, Amerikának 100 millió 415,400, Ausztráliának a szigetekkel együtt 4.232,000 lakosa van. Az egész föld lakossága e szerint 1434 millióra rug.

* (**A papir statisztikája.**) Van összesen 3985 gyár, mely évenkint 952 millió kilogramm papirt gyárt; ebből valami 476 millió kilogramm nyomtatási célokra szolgál. Ebből a 476 millió kilogrammból az ujságokra esik 300 millió, 100 millió kilogrammot használnak el az állami kormányok hivatalaikban; az iskolák 90 milliót, a kereskedés 120 milliót, az ipar 90 milliót, magán levelezés szintén 90 milliót. — A papirkészités 192,000 embernek ad kenyeret férfiaknak, nőknek és gyermekeknek.

* (**Egy magyar Szibériában.**) Egy aradi, ki 38 év óta Szibériában él, érkezett a napokban haza szülővárosába, ott élő rokonainak látogatására. Madáchy Lipót aradi születésü szücsmester ez, ki mint vállalkozó szellemü ifju ezelőtt harmincnyolc esztendővel Oroszországba vándorolt ki, s ott letelepedett. Fáradozásainak és szorgalmas munkájának megnyerte jutalmát, mert most Irkutskban és Jakutskban két nagy szőrmeüzlete van, honnét Európa minden részébe küldi szét a drága prémeket, melyeket lelkiismeretesen és izléssel dolgoz ki. Bármily jól menjen is dolga, nem tudta elfeledni övéit és hazáját, s legyőzve az 1500 mértföld távolságot, eljött, hogy meglátogassa mostoha nővérét. Hazajövetelének e mellett az volt az oka, hogy Madáchy eddig mint osztrák-magyar alattvaló élt Szibériában, most azonban felszolitá az orosz kormány, hogy vagy legyen orosz alattvalóvá, vagy igazolja, hogy még mindig magyar állampolgár. Hazánkfia nem akar orosz alattvalóvá lenni s most abban fárad, hogy állampolgári igazolványt nyerjen. Madáchy, ki teljes erejében van s kin az északi hideg égalj behatása nem látszik meg, bár töredezetten, de beszéli a magyar nyelvet. Mivel neje orosz nő, hogy el ne feledje anyanyelvét, magában szokott magyarul beszélni s magyarországi üzletfeleivel magyarul vezeti levelezéseit. Üzleteinek lebonyolitása után — a mi szerinte két évet fog igénybe venni — vissza szándékszik jönni hazájába, hogy itthon élvezze fáradsága eredményét.

* (**Magyar népzenészek Péterváron.**) Orosz lapokban olvassuk a következő hirdetményt: Febr. 16-án a szentpétervári hitelegylet termében fog megtartatni „A magyar cigányok“ első zeneestéje. Közreműködnek: Pintér Pál a cimbalom-virtuoz, Rózsai Aranka, Mariska és Virág szóló-énekesnők és Ridegvári baritonista. A magyar románcok és dalok cimbalom-kiséret mellett fognak előadatni, a közreműködők pedig magyar nemzeti öltözetben jelennek meg.

Kozmata Ferenez. Budapest.

M. T. AKAD. KÖNYVTÁR

KOSZORU

8. szám. 1883. Február 25.

A TISZTELENDŐ UR IMAKÖNYVE.

— Rajz. —

Akkoriban történt ez, mikor a tisztelendő ur aranyos szegélyü öreg imakönyvét templom alatt ellopták a papi székből.

Keresték akkor azt az imádságos könyvet mindenfelé. Mint az öregnek a háznál, csak akkor vették észre a becsét, mikor már nem volt. Törte a fejét egyházfi, harangozó, de még a kurátor uram is meghányta-vetette a „Nincskia-font“ zsidónál szilvóriumozás közben presbyter uraimékkal a dolgot, hogy hogyan tünhetett az az imakönyv el, mikor eddig esztendőkön át ott tudott maradni senkitől sem háborgatva, szentül, sértetlenül, békésen, porlepetten a pulpituson. — Kinek mi szüksége volt arra, s kié lehetett az a gonosz kéz, a melyik az istenházában ilyesmire vetemedett? Szégyenkőre kellene állitani, meg kellene seprüzni az ilyent! . . .

Rácz uram, az egyházfi, ugyan váltig azt mondta, hogy az a könyv egyenesen az égbe ragadtatott fel, rákivánkozott Illés próféta és maga után vitette; Sánta Pista, a harangozó ellenben azt állitotta, hogy azt nem más, mint a föld nyelte el, mert gonosz az emberi nemzetség. Sokkal bizonyosabbnak látszott azonban ama föltevés, hogy a hivek mind oda figyeltek az aranyszáju szent pap beszédére, mind odafüggesztették szemüket fényes homlokára, jóságos arcára, szép fehér hajára, s azalatt csente el valami rossz nevelésü, vásott gyerek a pulpitusról.

Hát akkoriban történt az, hogy a Csér Ambrus jegyváltásra készült az Ibolya Juliskával; nem csoda, hiszen rég szerették egymást. Igaz, hogy azt ők nem árulták el egyetlen hanggal sem; titoknak tartogatták, hogy csak akkor tudjon róla falu, város, mikor majd kihirdetik őket a „katétrá“-ból. Ne vegye őket addig a nyelvére senki; ugyis elég vénasszony van, a ki kása helyett hirt hord a szájában.

Hej, pedig senkisem örült volna jobban annak az ujságnak, mint az áldott jó öreg Csérné asszonyom. Rég házasitotta volna már a fiát fűvel-fával. Előadta neki szegről-végről, hogy: Látod, még két kisebb testvéred van szolgálatban, azokra is ráférne egy gondviselő kéz. Én már tehetetlen öreg asszony vagyok, mióta meg a balkezem megütötte a szél, felényit sem tehetek értük. Azután boldogult Terka nénédnek is itt volna ez a három apró gyermeke; mióta az atyjok felesége halála után világnak ment, ezeket is nekünk kell tartani. Bizony ezek sem a nyavalyás öreg anyjuk után sirnak, hanem egy derék, kedves asszony után, a ki anyjuk helyett anyjuk lenne; valamennyit megimádkoztatná, megfésülné, felöltöztetné, megetetgetné; megédesitené nekik édes mosolygással az árvák keserü falatját. Aztán te is boldog lennél, fiam, a mint megérdemled.

De Ambrus mindig csak a szoba földjét vizsgálta az ilyen szép beszédekre, mindaddig, mig a porszemek elkezdtek előtte nagyobb-nagyobb karikákban táncolni, keringelni, és a két szeme könybe lábadt. Tudta ő már, mit csinál. Nem lehetett belőle kivenni egy igét sem.

Egyéb panasza ugyan nem is lehetett az anyjának reá. Mert a legény kora reggeltől késő estig munkában volt, dolgozott fáradhatatlanul. Nem piacon lopta a napot s nem korcsmára kereste a pénzét, mint a többi legény. Ha kevés napszámot igértek, elment a kevésért is. Nem is látták szükét sohasem a kenyérnek, sőt szolgálatban lévő két kisebb testvérét is segitgette. Becsületes ember volt. Nem fájlalta ő a fejét se papjának, se birájának.

Jól ment volna már minden a lakodalom felé, ugy egyetértettek Juliskájával, mint a páros galambok. Már csak egy hét volt hátra, hogy megszerezzék a falunak a nagy meglepetést, mert már azt is megbeszélték, hogy kit hivjanak el násznagynak, abban is megállapodtak, hogy szombaton reggel mennek majd be a tisztelendő urhoz „iratkozni“, mikor egyszerre az a nagy eset adta elő magát, hogy Ambrus egy ezüstgombos selyem-pruszlikot pillantott meg a Juliskáján.

— No ugy-e szép pruszlik?

— Hol vetted te azt a pruszlikot, Julcsa?

— Ott, a hol adták! — Felelé a leány, kit láthatólag boszantott ez a fürkésződés.

— Mire való neked az az urias pruszlik? Nem leszel te ténsasszony, hallod!

— Ki tudja, még az is lehetek, ha olyan nagy veszekedhetnéked van!

— Ugy?! — kiáltott Ambrus lángba borulva, — megvallod hát! Az ispán vette neked a pruszlikot.

— Az hát. Felelé a leány kevély daccal a gyanusitásra, hogy majd elfakadt sirva. — Mi közöd hozzá?

— Mi közöm?! . . . Jól van, hát ne legyen semmi közöm. Mindig ellenkeztem, hogy az ispánhoz állj szolgálatba, váltig mondtam, hogy hagyd ottan. Szinte tudtam, hogy ez lesz! De jól van; ha az ispán rossza lettél, maradj is az, ne hozzon az isten se jóra!

— Ugy, ugy! csak mondd ki, a mi a lelked nyomja. Ha ilyen a természeted, jobb is, ha most válunk el, mint a lakodalom után. Te jobbra, én balra. Akár sohse lássuk egymást. Köztünk vége mindennek.

Igy „tépték össze a babaruhát“ Csér Ambrus, meg az Ibolya Juliska. Igy nem lett az eljegyzésből semmi. Igy ment füstbe a lakodalom. Kiadtak egymáson.

De hát minderről senki meg nem tudott egy árva betüt sem. Aminthogy a szerelmük csak kettőjük titka volt, az lett a szerelmes szivöknek különszakadása is.

Hej, ki hitte volna pedig, ki is hihette volna arról a szép lányról, hogy az a göröngyeges utra térjen, mikor még a legöregebb vénasszonyok sem mertek volna róla ilyet szomszédolni! Igaz, hogy az ispánnál szolgált már félesztendő óta, ő hozta rendbe a házatáját, tette csillogó tükörré a ház minminden zugát; az ő keze volt az éltető az egész belső gazdaságban; — de hát bérért tette, rá volt szorulva. Ha mindenkit el kellene áztatnunk, a ki bérért rászorul az idegen munkára!

Hej, az az édes-angyalom-képü, az a patyolat kezü, az a darázsderekú, az a mókuskalábu büszke szép Juliska, dehogy vetemedhetnék olyasmire!

— Rávetemedett pedig! Dörmögi keserüen Ambrus. — Minél szebb a leány, annál könnyebben megcsal. — Igen, de ha téged szeret, akármilyen szép is, akárhogy csalogatják is, csak hü az tehozzád! — Eh, csak áltatott, csak hitegetett! feleli Ambrus önmagának; mert nem vallotta hát meg, hogy ki adta neki a selyem-pruszlikot s miért adta?

Szegény Ambrus öcsém; könnyü eltaszitani, a kit szeretünk; csak az a baj, hogy a szivünket nem lehet utána hajitani! Az ott marad a keblünkben, s utána vágy éjjel-nappal. Ha vádoljuk, kimenti. Ha olyan feketére festjük, mint a korom, lemossa a két szemünk patakzó könyével olyan fehérre, mint a gyöngyvirág. Ha azt mondjuk, hogy: csak azért se fáj a hütlensége, azt feleli rá, hogy — keserüvé teszi még a borunkat is. Ha azt vetjük, hogy ellehetünk nála nélkül, azt mondja rá, hogy: meghalok utána!

Szegény Ambrus! Ő neki is annyira szivére esett ez az egész dolog, hogy akármilyen vignak tekintette is magát, akármennyire fogadkozott is, hogy: csak azért se búsúl, napról-napra fogyott az ereje, jó kedve a fogyó holddal. Utoljára is ágynak esett, betege lett a szerelemnek.

— Beteg ám a szegény Csér Ambrus, nagy beteg! hallotta szomszédaszony?

— Hallottam ám. Azt is beszélik, hogy már nemsokáig nyomja az ágya szalmáját.

— No, az igaz, hogy halálra dolgozta magát az istenadta.

— Ugy sajnálom szegény fiut, mint a tulajdon édes fiamat. Mi lesz most már abból az egész familiából édes jó istenem?!

— Hjaj bizony, ilyen a világ sorsa. Azt mondják, hogy az isten igazságos . . . Én elhiszem, de már egyszer — szeretném látni is!

— Szegény jó gyerek! Bizony még megsiratom.

Ibolya Juliska csak hallotta itt is, ott is ezeket a szomoru hireket. Akármerre ment, mindenütt utána huzódott mint egy gyász-

fátyol a Csér Ambrus bús históriája. Mikor egyedül volt is, éjes éjszakákon, vánkosai közt is odalopódzott valaki az oldalához, s ott ujra meg ujra, századszor is elmondta mind azt a gonosz hirt, azt a szivfacsaró történetet . . .

— Hess te, hess te! Valami gonosz lélek suttog a fülembe. Hess te! Nem akarok tudni róla.

Szegény özvegy édes anyja ugy járt házrul-házra kétségbeesetten panaszkodva, a három apró árva belekapaszkodott a szoknyájába, ugy kisérte mindenütt:

— Mi lesz belőlünk?! Istenem, mi lesz belőlünk?!

A szomszédok mindenfélét komendáltak a betegség ellen.

— Legjobb lenne ráolvasni. A Kuli Máté sógorom kis fiának is csak az használt. Az ám. Harmadnapra a ráolvasás után meghólt. Meg biz az. Magához vette a Jézuska.

— Ha a lábát fájlalja, meleg cserepet kell rakni a fejére, csak minél többet! Itt más nem segít, édes komámasszony. Igy hallottam a lódoktortól, a ki a katonákat gyógyitotta.

— Menjen be a paphoz, az lesz a legjobb. Könyörögtessen érte szomszédasszony. A multkoriban is, mikor közakarattal esőért könyörögtettünk, engem ugyse, megjött az eső három hétre rá, majd kiázott a kukorica.

Szegény Ambrus! Ő csak türt és szenvedett. Várta a halált, mint valami nagy jóltevőt s nem vágyott vissza többé ebbe az életbe, ebbe az örökös hajszába, a hol a többiek szivén keresztül tapodva tör mindenki a maga öröme után, — a hol a szegénynek már szeretni sem szabad.

A siró gyerekeket átküldték a szomszédba. A betegség forduló-pontot ért. Vagy él, vagy hal a szegény Ambrus, ne zavarja senki. Csak szegény jó öreg anyja imádkozik a faggyugyertya szomoru világa mellett, beszél az istennel, suttog cserepes ajkaival érthetetlen igéket az előtte kiteritett könyvből. Már nem sok van abból sem hátra . . . Csak az utolsó lap . . . A hosszas virasztás végre neki is lenyomja a két szeme könnyes pilláit . . . Leborul halk sohajtással, összekulcsolt, ráncos kezeire . . . Álmodik . . .

Álmodik, és lát álmában nyomort. Penészes szalmában, nyomorult viskóban fázó, éhező gyermekek. Száraz, dohos kenyér az ebédjök, melyet kegyes, részvevő szivek dobnak oda nekik, a „becsületes emberek" terheinek, hogy lerázzák őket a nyakukról. Lát könyeket, miket nem törül le senki, sebeket, a miket nem hegeszt be senki. Lát örömöt, vigalmat és gyönyört, melyben százak és ezerek lelköket megfürösztik. S látja, hogy nekik e nagy világon nem jut más vigaszul, csak egy sötét, durva fejfa, mely le a sirba és föl a szeretet istenéhez mutat . . . Csak ez a két ut van!

Álmodik . . . S lát álmában egy fehérre meszelt, vidám házikót; a pitvarban pattog a tűz, készül az estebéd, jókedvű, aranyos menyecske dalolva várja haza szerető, hű urát a napi munkából, eloszlatni homlokáról a redőket s letörölni verejtékeit. Benn a szobában életerős, egészséges gyerekek játszanak, zsivajognak, irnak és ábécéznek, gyarapodva emberek javára, isten dicsőségére, s fönn az asztalfőn egy csöndes öreg asszony olvas a bibliából, dicsérve az Urat, kinek áldása, jóvolta, szeretete látszik a házon, a házanépén . . . ah, minden porszemén!

— Nyugalommal megyek a sirba! — sohajtja a beteg. — Ha engem az én napom elhagyott, mit keressek még itt!? Jobb nekem odalenn . . . Csak a szegény édes anyámat, testvéreimet, meg ezeket a kis árvákat sajnálom.

Nem, nem igaz! Suttogja mellette valaki a légben, vánkosánál. Nem csak ezeket sajnálod . . ! Szeretnéd még egyszer látni azt, a kit eltaszitottál magadtól, a kit bűnében is szerettél, akié volt egész szived, lelked! Azt, azt szeretnéd! . . . Szólni vele, csak egyszer hát még, megmondani neki, hogy — — mindent megbocsátasz!

— Nem, nem bocsátok meg soha! Inkább meghalok!

— Elmegyek, elmegyek hozzá — suttogá Juliska. — Megmondom neki, hogy ártatlan voltam, mikor eltaszitott is, hogy tiszta vagyok, mint a nap. Hadd tudja meg, hadd fájjon a lelke, hadd vigye el a másvilágra is magának ostorúl! . . Bocsánatot fog kérni, sóhajtozni, sirni fog előttem. Azt akarom. Nem bocsátok meg neki soha. Inkább meghalok!

A faggyugyertya sötét-vörös lángja csak lobog, lobog tovább. A szegény jó özvegy asszony még mindig ott szendereg összekulcsolt ráncos kezére hajolva. A beteg fiu láz-álmokat lát.

Az ajtón lassu kocogás hallik. Az öreg

fakilincs fordul, s a küszöbön valami sötét angyal jelenik meg.

Ah, az a félelmes bosszu, az a kevélység, az a dac, mely ennek a szemeiből előtükröződik.

— A halál! . . . suttogja Ambrus fölemelve lázas arcát, égő szemeit a jövevényre. Tudom te vagy! Értem jöttél!

Nem, nem! Ez nem az a félelmes angyal. Hiszen arca egyszerre oly szeliddé, jóságossá válik, hiszen ennek az a szép szomoru hangja maga olyan mint Gileád minden balzsama. Hiszen ez mosolyog, hiszen ez sir!

— Jobban van, Ambrus?

— Jobban, sokkal jobban! susogja önkénytelenül a beteg.

— De nagyon beteg volt, ugy-e?

— Óh nagyon, nagyon beteg!

— De te meg fogsz gyógyulni! szól hirtelen a leány, és elhagyva a küszöböt, sebes léptekkel a beteg felé közeledik. Neked meg kell gyógyulni, Ambrus!

— Ugy-e meg kell, meg kell!

— Hiszen nincs semmi, a mi minket elválaszszon. Az ispán ur tegnapelőtt ülte a lakodalmát Kenderesen, elvette a szakácsnéját. Tudod az Erzsit, a Turák Erzsit, a ki velem járt iskolába. Az vette nekem ajándékba a pruszlikot. Az a szegény pruszlik nem vétett semmit.

— Ugy-e, hogy nem vétett, persze, hogy nem vétett! . . . Mindig mondtam én azt ennek a rosz embernek, a ki most itt a temetőbe készült . . .

— Látod, látod! . . . suttogá a leány s büszke szép arcán egy nagy, nehéz könycsepp gördült végig a legény kezére . . . Csak egy könycsepp! De mikor az a könycsepp többet ért az egész kenderesi patikánál!

— De most elmegyek. — Folytatá a leány. Jobban légy ám, azt parancsolom . . . Lopva megyek, a hogy jöttem . . . Meg ne tudja senki, hogy itt jártam! . . . No, ugy-e, hogy meggyógyulsz, — és fájdalmas-édesen fölnevetett — az én kedvemért, Ambruzs! Édes Ambruzs!

. . . Ekkor történt az, hogy az istenfélő öreg Csérné, a szegény jó özvegyasszony betipegett késő este az aranyszáju öreg paphoz. Azon kezdte, hogy már fölkelt a fia; azután ujra alig tudott a könyektől szóhoz jutni, összecsókolta a tisztelendő urnak mind a két kezét, s félig szavakkal, félig zokogással mondta el, hogy egyedül csak ő neki köszönheti egy tehetetlen, szegény özvegyasszony, meg öt istenadta árva gyermek a szabadulását, az életét: ő mentette azt meg!

— De hát hogyan mentettem volna én meg, jó asszony?

— Az imádságos könyvével édes jó tisztelendő uram, az imádságos könyvével, a mit én a templomból elloptam. Egyedül csak az használt, kiimádkoztam én azt végtülen végig, utolsó betüig!

— Jó asszony! Hiszen ez mind diákúl van!

— Mindegy az! Megértette a jó isten!

CSÁKTORNYAI LAJOS.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

A teremben az urnő, a kisasszonyok fogadták, szintén olyan könnyed otthonossággal, mintha csak tegnap este váltak volna el egymástól s csak titokban, mikor azt vélték, hogy a vendég figyelme másfelé van elfoglalva, néztek rá kiváncsi, szánakozó tekintetekkel.

Mind, valamennyien, nagyon, de nagyon figyelmesek voltak iránta. Az egyik urnál, akinek a többek között Madelaine nevü lánya is volt, az alig tizennégy éves Hermin — a házi kisasszonyok között a legifjabb — hogy meghallotta az érkező kocsi robogását, tapsolva, nevetve szaladt be a kertből a terembe s nem véve észre, hogy a vendég már ott van, hangosan kiáltotta oda nénjének:

— Madelaine! Madelaine! — Vendég . . .

A mama összevont szemöldökkel hallgattatta el a kis szeleverdit; Madelaine elpirult és ajkait harapdálta; a gouvernante vékony ajkairól egy éles „szsz!“ hallatszott s a házi ur tele torokból kezdte szidni az inast, hogy mért nem siett szolgálni egy kis szilvoriummal — holott épen ebéd után volt az idő.

Péter is, meg Pál is szivesen, félbeszakitás nélkül meghallgatta Iván reformterveit: részvéttellel, gyöngéden, majdnem sajnálkozással néztek rá, mialatt a népjólétről, a közös család: a haza ügyeinek emeléséről beszélt s biztatták, hogy csak foglalkozzék az eszméivel. Ki tehetné inkább, mint épen ő? — Hanem nekiek, akiknek a nagy család, meg a nagy adó a vállukon . . . .

Iván mindennap levertebben és inkább sohajtozva tért haza; mindenki átkozottul gyöngéden és kiméletesen bánt vele s ő mégis ugy érezte, hogy a föld poráig meg van alázva; hogy a világ minden kincseért se menne oda vissza, ahonnan jött, mert pirulva hagyta el a vendéglátó házat.

Végre egy vén torzonborz bajuszu agglegényre akadt aki nem volt vele szemben olyan kiméletes, mint a többiek.

— Ejh! sohse beszélj bizony nekem arról, öcsém, hogy milyen elösmerőleg nyilatkoztak ezek, meg azok reformterveidről. — Ösmerem én a világot! — Sajnálkoztak feletted! — Azt mondták maguk közt, hogy: Hát mit is csináljon egyebet egy férfi, akinek a feleségét megszöktették? Kártyázni nem kártyázik, a menyecskéket meg ki nem állhatja, mióta megégette a kása a száját, — hát a népboldogitásba akarja ölni a buját. — Na, én meg azt mondom neked, öcsém, hogy térj eszedre, még nem késő. A nép majd megboldogul nálad nélkül is, ha akarja, meg ha kedve kerekedik dolgozni; — de ha te egyszer megőszülsz s bele áll a lábodba a podegra, édes mézzel sem kapsz egy asszonyt, aki megkérdezze, hogy mi fáj?

Iván először elvörösödött erre a beszédre; de aztán kétszer, háromszor végigsimitva remegő ujjaival a haját, barátságosan rázta meg a vén szittya csontos jobbját.

Ezentúl nem ment ki a falujából; nem kereset társakat reformeszméi keresztülvitelére. — Azt hitte, hogy a saját ereje is elég lesz, ha nem is egy nagy vidéket, legalább egy darabocska földet, egy falu határát paradicsommá tenni.

De hát, tudja isten, mi csodás valami van ebben a magyar levegőben? Itt az emberek nagyokat, szépeket tudnak gondolni, de mikor a kivitelre kerül a sor: — a nép nyakas, ragaszkodik régi szokásaihoz s ha az ujmódi ekével szántott föld nem terem mindjárt öt mag helyett tizet és a mellé legalább is négy ökröt, szekérrel, járommal, — kinevet minden reformot; a kezdeményezők meg igen hamar — mint Luther — fejéhez vágják az ördögnek a tentatartót.

A következő tél ismét utban találta Iványt. Amerikába akart áthajózni, de nem ment tovább Bécsnél.

Utközben egy még fiatalnak látszó, de azért már egészen ősz olasz nemessel találkozott, akinek fölötte intelligens arca csodálatosan ragyogó szemei és az első pillanatban mindenkit meghóditó modora volt. Ajkain örökös, jóakaratu mosoly lebegett; nagy alapossággal beszélt mindenről, ami épen szóba került, de különösen a természettudományokban látszott igen otthonosnak; minden emberi találmány a kisujjában volt, de ugy beszélt felőlök, mint az apró pénzről szokás.

Csak egyetlen egy laboratoriumot ösmert el igazán nagynak, azt, a melyben a „nagy alkotó erő dolgozik“; sejtetni engedte, hogy vannak hivatottak, akiknek megengedtetett ebbe a laboratoriumba be-betekinteni s azt is sejtetni engedte, hogy ő maga .... vagy ha nem ő maga, hát olyan valaki, aki hozzá nagyon közel áll, szintén egyike ezen hivatottaknak.

Iványnal folyton igen barátságosan bánt; jóakaratu, ragyogó szemeit gyakran nyugtatta rajta s mikor már közel voltak Bécshez, hoazáfordult.

— Ön, uram Bécsben fog maradni?

— Az az ...

— Természetesen, Bécsben fog maradni. A Jasomirgott-Gasséban vesz lakást. Nem messze fogunk egymástól lakni s gyakran lesz alkalmunk érintkezni. Én tudom, hogy nagy kedvelője a természettudománynak, habár eddig nem foglalkozott is azzal tüzetesebben. Nem tesz semmit. Majd csevegünk felőle.

Olyan nyugodt, biztos hangon beszélt, mintha mindaz, amit mondott, magában érthető dolog lenne; mintha már évekkel ezelőtt mindezt megállapitották volna maguk között. Fényes szemeiből pedig annyi jóakarat, annyi bizalom sugárzott Iván arcára, hogy nem volt ereje nemet mondani.

Megállapodott Bécsben; lakást bérelt a Jasomirgott-Gasséban s mihelyest berendezkedett, legelső dolga volt, meglátogatni a fényes szemü embert.

XII.

Fabretto volt a neve. A Jasomirgott-Gasséban egy komor, vén épületben lakott; ugy látszott, hogy egyedül.

Meglehetősen sötét, de tágas munkateremben fogadta Iványt. Barna szinü munkazubbony volt rajta, arcán pedig asbest-álca, vastag üvegből készült szemvédővel.

A terem legsötétebb szögletében épitett chamotte-kohó előtt guggolt, melyben fehér tüz izzott; mellette egy hozzá hasonlóan föl-

szerelt ember állt, kezében egy grafit urna fedőjét tartva és feszült figyelemmel kisérve Fabretto minden mozdulatát.

Mikor Iván belépett, Fabretto futó pillantást vetett az ajtó felé.

— Pardon! — kiáltott. Aztán folytatta tovább a munkát: hosszu nyelü fogókkal igazgatta a tüzet valami edény körül, mely azonban nem volt megkülönböztethető az izzó tömeg közepett, később egy pici kőkanállal valami vörös port hintett az edénybe, mire vakitó fehér fényoszlop csapott föl a kohóban s betöltötte ragyogással az egész termet.

Fabretto most egy rengeteg vasfogót kapott föl s kiragadta vele a tüz közül az izzó edényt. Mint egy atléta kifeszült izmokkal állt egy pillanatig, lehetőleg távol tartva magától az edényt, mely, mint valami sustorgó égitestdarab, szórta magából a fényt és hőséget.

A jövő pillanatban a grafit urnában volt az edény, gondosan befedve a fedővel.

Fabretto megfordult; levette arcáról az asbest álarcot és jóságos nevetéssel ment Iván elé.

— Kezet nyujtanék önnek, de kormos. Hozta isten, kedvesem. Épen egy kis kisérletnél talált bennünket. Apropos! — Engedjék meg, hogy bemutathassam önöket egymásnak. — Ferretti Leó, cimzetes püspök ur . . . s puha kezével, melyről nem tette volna föl az ember, hogy olyan erős, mint amilyen volt, odamutatott a másik férfira aki neki segédkezett.

A bemutatott ekkorára szintén megszabaditá arcát a maszktól. Szép, magas termetü férfi volt, arisztokratikus arcéllel, érzéki ajkakkal s feltünően elegáns magatartással.

Negyven, negyvenkét év körül lehetett már, de azért nem látszott többnek harminchatnál; nagyon lekötelező, kellemes mosolylyal hajtotta meg fejét Iván előtt és nevetve szólt:

— Igaz, hogy az én kezem sem elég tiszta arra, hogy valami szép asszony előtt dicsekedjem vele, vagy áldást osztogassak, de barátok között, müteremben . . . Üdvözlöm önt! S mindkét kezével szivélyesen megrázta Iván odanyujtott jobbját.

— Pedig nagyon szép kezei vannak ám a püspök urnak! kiáltott közbe Fabretto, mialatt a vizmedencéhez ment s mosni kezdte a magáéit. — Érdemes, hogy megnézze. Kiválóan szép kezei vannak! — Sapperment! olyan kezekkel igazán élvezet lehet áldást osztogatni! — Hanem meg is tudja őrizni munka közben!

— Ez feddés akar lenni! — mondta enyelgő sugdosódással Ferretti, — ön még nem ösmeri a mestert. De majd megösmeri s akkor látni fogja, hogy mikor bókot mond s látszólag enyeleg, mindig valami komoly dologra gondol.

— Mit, mit susogott? Árulkodott rám ugy-e? — fordult hozzájuk a „mester", munka-zubbonyát elegáns frakkal cserélve föl.

Aztán jóságos mosolylyal fenyegette meg Ivánt.

— Kollegák lesznek, mert nekem komoly szándékom önt is fölvenni a „munkához"; — de előre is intem, hogy őrizkedjék a püspök urtól; ne hagyja magát elrontani általa. A püspök urnak mindene meg volna hozzá, hogy mesterré legyen; de — hm! — hej az a szép kéz! az a szép kéz!

— De mester, — szólt Ferretti egy választékosan szép mozdulattal püspök-gyürüjére mutatva.

— Igen, igen! — Hanem nagyon ragyog.

Mikor mindketten átöltöztek, a mester egy szőnyeg ajtót nyitott föl s a könyvtárba vezette vendégeit.

Régi kötésü foliánsok, megsárgult kézirat-csomók és egyéb kisérleti eszközök hevertek szanaszét a teremben. A falak mellett lefüggönyzött szekrények álltak, tele csontvázakkal; különböző asztalkákon nagy üvegtartályokban borszeszbe rakott emberi és állati magzatok a fejlődés különböző fokozataiban.

Itt egy felboncolt búzaszem isten tudja, hányszorosan nagyitó készülék alatt; amott egy tojás mesterségesen átlátszóvá téve s egy lassan müködő, melegfejtő géppel összeköttetésben; mindenütt meglehetős nagy por.

Fabretto legelőször is a melegfejtő gépkez szaladt s mint valami órát fölhuzta. Aztán kiváncsian lépett a terem közepén álló nagy üveggömbhöz, melyben valami opálszinü folyadék volt, mely lassan, alig észrevehetően majd kékes, majd gyönge rózsaszin zománcot kapott s szemmel látható volt, hogy az a folyadék nem tehetetlen tömeg, hanem él, mert egyenletes mozgásban van.

— Püspök, Püspök! — Jöjjön hamar ide! — kiáltott örömmel, lehajolva a gömb mellett s kiváncsi szemekkel lesve benne

valamit. — Jöjjön ide s nézze meg azt a kis homályos félkört, mely tegnap óta itt a közepén képződött. — Látja? Látja? — A lét első csirája, kedvesem! — Igen! — Hasonlitsa össze ezzel itt . . . .

S oda futott a legközelebbi asztalhoz, melyen fekete lepedő alatt egy fölnyitott és preparált női hulla feküdt. Fölrántotta a lepedőt s megragadva a püspök egyik szép kezét, kényszeritni akarta, hogy figyeljen oda.

Ferretti arcán legyőzhetlen undor mutatkozott; idegesen rántotta el a kezét, melyet a mester a hulla közelébe erőszakolt és elforditotta arcát.

Fabretto meglepetve tekintett föl s mikor látta a tanitványt elforditott arcájával, szelid fájdalommal bólintott a fejével kétszer, háromszor. Aztán megbillentette a vállát és szó nélkül letakarta a hullát.

— Nem tehetek róla, mester! — mentegetőzék Ferretti, nevetve. Ön tudja!

Fabretto szintén nevetni kezdett.

— Elfeledtem. — Semmit se tesz!

A püspök még egy ideig időzött a mesternél; nagyon szellemesen és kedvesen társalgott. Vitatkozásba bocsátkozott Fabrettóval és sok, sok készültséget, éles biráló tehetséget árult el. Hanem egyszerre a legérdekesebb társalgás közepett, mintha valami ötlött volna hirtelen eszébe, összerándultak szemöldei; elővonta óráját — pici női óra volt gyémántokkal kirakva és sietősen bocsánatot kérve, hogy távoznia kell, elhagyta a termet.

Fabretto némán tekintett utána; örökké nyájas, jóakaratu szemeiben a sajnálkozásnak némi árnyalata volt észrevehető.

— Ah-lo! sóhajtott föl később s szelid mosolylyal fordult Iván felé. — Persze, a tudomány sokat tehet, hanem egy kész jellemet, amely már kifejlett és megállapodott, az örök hatalom sem képes megváltoztatni. — Nagyon okos, éles biráló tehetséggel megáldott fő, édes fiam! — Ez az „édes fiam“ Iványnak szólott s oly bizalmas hangon volt mondva, hogy Iván azon gondolkozott: ne köszönje-e meg?

Fabretto folytatta:

— Nagyon okos fő! — Csak kár, hogy az élet oly nagy ingerrel bir reá. — Ugy született! — A nagy tudománynak is leginkább csak azon része iránt érdeklődik, mely . . . Az arany! — Az arany előállitása; ez előtte a fő. Megkisértettem ma is, de nem hiszem, hogy sikerült volna. Mert igaz ugyan, hogy csak egy anyag van a világon s az ólom, vas és arany mind egy és ugyanaz, csak alakban, megjelenési minőségben különböznek egymástól, következésképp az aranycsinálás nem tudomány, csak mesterség; — hanem — ha egyszer nincs ösztönöm, nincs lelkesülésem iránta! — Ez is egyéni sajátság; — ugy születtem! — A nagy titok: a lét — hm! — az élet!

Fölállt, odament az opálszinü gömbhöz és elmerengve bámult belé.

— Az első megmozdulás! — Az első melegszikra, melyből az életnek nevezett tűz kifejlődik... Ah-la!...

Kezével végig simitotta homlokát, aztán, mintha mély álomból ébredne, fölemelte fejét s szeliden mosolyogva nézett Iványra.

— Ah, ah! Bocsánat! — Hisz ön még mindezt nem érti! — De egykor meg fogja érteni. Én önhöz nagy reményeket kötök. Ön nyugodt, tiszta itélettel biró férfiu s dacára fiatalságának, ugy látom, leszámolt már az élettel, anélkül, hogy kételkedővé vált volna. — És ez nagy előny, édes fiam.

Aztán egyszerre hangot változtatva, vidorrá és nagyon elevenné változott. Külömben is fényes szemei, most még inkább ragyogni kezdtek; nevetve tapogatta meg gyomrát jól formált kezeivel s fölkiáltott:

— Hiszen én még nem is reggeliztem! — Most veszem észre, hogy még nem is reggeliztem! Velem fog tartani, nemde?

S karját Iván karjába öltve, átvezette a szomszéd terembe.

Mintha csak egész más világrészbe jutottak volna, mikor a könyvtár ajtaja behajlott utánok.

Kényelmes bársonyszékek, pamlagok; gazdag aranykeretü képek a falakon; a szögletekben nagy levelü pálmák, sötétzöld indiai sásbokrok, biborpiros virágu kaktuszokkal oly gazdagon összeállitva, hogy a közéjök helyezett szobrok, ugy vették ki magokat, mint egy mythologiai társaság, mely buvócskát játszik s azon van, hogy mentől inkább elrejtőzzék egymás elől.

A kandallóban vigan ropogott a tűz s előtte a reggelihez megteritett asztal állott. Leginkább tej, gyümölcs és édességfélék képezték a reggelit.

Fabretto egész boldogan kötötte föl nyakába az asztalkendőt; nevetett és csevegett s a mellett nagy étvágygyal evett. Leginkább látszott kedvelni a hamvas, sötét pirosszinü

őszi barackokat, melyeket nagy figyelemmel, mondhatni, gyöngédséggel tört föl s rakogatott apró darabokban a szájába.

— Mosolyog, ugy-e, asztal mellett látva engemet? — Igazán a tudósoknak nem is lenne szabad a gyöngeség ilyen pillanataiban láttatni magukat. — De hát — hja, haj! emberek vagyunk, édesem. — Mindnyájunknak vannak gyöngeségei; azért nem szabad elitélni senkit. — A püspök például — aki különben felvilágosodott, okos fő — a nőknek nem bir ellenállani s nem képes váltóinak lejáratát emlékezetében megtartani. Nálam meg a nőket a barackok helyettesitik s azokkal az átkozott lirákkal, fontokkal és forintokkal vagyok minduntalan megakadva. — Az agyban bizonyos sejtek hiánya, vagy fejletlensége!

Aztán nevetve mesélt el nehány kalandot, melybe azért jutott, mert nem ösmerte a pénz értékét.

Iván az első látogatás után tisztában volt a „mester"-rel. Egy kedves, szeretetreméltó kanárimadár, aki szereti az édességeket; boldog az aranyos kalitban, de ha egyszer kibocsátanák a szabadba, meghalna éhen.

A „nagy tudomány" felől csak annyit sejtett, hogy aki azzal foglalkozik, valami nagy, mély titok kutatására vállalkozott, mint minő a lét és nem lét kérdése s az egy anyagnak különböző alakban való megjelentetése. — Nem nagyon hitt benne eleinte. Inkább csak azért mutatott hajlandóságot a tanuláshoz, mert igy mindennap érintkezhetett a „mesterrel" s a szép kezü püspökkel, akikhez közel kiválóan jól érezte magát s mert rendkivül érdekesnek találta a két sajátságos férfi tanulmányozását.

De amint multak a napok, hetek, mindinkább kezdett érdeklődni a „nagy tudomány" iránt. Ugy érezte magát, mintha most kezdene csak látni. A tudásnak egy egész uj világa nyilt fel előtte s e világ szélén egy másik, titokzatos, melyben, köd és homályba burkolva, születik az első mozdulat, keletkezik az első szikra, melyet közönséges nyelven életnek neveznek és veszi fel az egy anyag számokkal ki nem fejezhető változatokban a megjelenési formát.

Ez a titokzatos világ ellenállhatlan vonzerővel hatott rá; hivogatta, mint valami nagy folyó a parton állót.

Most már nem egyedül a „mester" csóválgatta szelid sajnálkozással a fejét, ha Ferretti a legérdekesebb tárgyalásokat, vagy kisérleteket megszakitva, most szemöldeit összerántva, majd meg nevetve távozni készült.

— Már megint?

— Igen, igen! — viszonzá röviden, ha kedvetlen volt.

— Ismét valami dátumot feledett el! — mondta a mester Iványnak leverten, mikor a püspök után bezárult az ajtó.

Hanem ez ritkábban történt. A délceg főpap, akinek különben is inkább a vig dolgok iránt volt fogékonysága, többször mint nem, mosolyogva szokta elhagyni székét.

— Püspök! — Püspök! — feddette ilyenkor a mester.

A püspök engesztelőleg nevetett.

— Nem tehetek róla, mester! — Hisz ön tudja! — És nagyon barátságosan rázogatta meg mind a két férfi kezét, mintha érezné, hogy hibát követ el távozása által s ki akarná engesztelni barátait. — Hanem azért elment.

— Megint valami elfeledett dátum? — boszankodott Iván egy alkalommal, mikor a püspök — dacára, hogy az ő kedvenc tárgya: a kénesőnek arany alakban való megjelentetéséről volt a szó — megszakitotta a fölötte érdekes tárgyalást és eltávozott.

— Oh, nem! — rázta a fejét Fabretto s engesztelő pillantást vetett Iványra, bár szép, magas homlokán látszott, hogy komoly gondolatokkal foglalkozik. — Boszankodik? — Ne nehezteljen rá: — nem tehet róla.

A mester szelidsége eltévesztette a hatást; Iván most még menthetlenebbnek látta a püspök könnyüvérüségét s kedvetlenül jegyezte meg:

— A püspök független s mindenki ura akaratának.

Fabretto nagyon komolyan és hallgatva nézett egy ideig Iván orcájára, aztán tagadólag kezdte ingatni a fejét.

— Tévedés; nagy tévedés! — Nincs független ember és senki sem ura akaratának. — Az ösztön, barátom — az ösztön! két hatalmas erő tartja mozgásban a világegyetemet; a faj- és önfentartási ösztön. — Szeretek és akarok lenni! — önzés, semmi egyéb. — Ez rugója a legmagasztosabb törekvéseknek is. Igen! s ezzel szemben az akarat . . . Ah-la! — Ah-la! sohajtott fejével kedvetlenül rámártogatva, mintha szégyenkeznék a gondolat fölött, hogy méltóságos homlokával és jóságos tekintetével, ő is csak az ösztön szolgálatában álló valami.

(Folyt. köv.)

WAGNER RIKHÁRD ZENÉJÉRŐL.

Irta: JÁMBOR JENŐ.

A jövő zenéjére nézve uj korszak nyilt meg azon a napon, melyen megalkotója, Wagner Rikhárd, annyi küzdelem és keserüség, oly sok diadal és siker után befejezte életpályáját.

Önként feltámad az emberben a kérdés: lesz-e az elért sikernek mélyen menő, maradandó hatása, fenn fogják-e tartani magokat a jövő zenéjének alkotásai késő századokon át, s megvalósitják-e azt a nagy reformot, melyet általok szerzőjük keresztül vinni kivánt?

Oly kérdések, melyekre ma még alig felelhetünk.

Wagner közel negyvenévi munkássága alatt ugyan mindent elkövetett, hogy zenéjét érvényre juttassa, s törekvéseit valóban nagyszerü siker koronázta; mindazonáltal összes diadalai sem nyujtanak biztositékot arra nézve, hogy az uj zeneirányt egy jövő nemzedék csakugyan a magáévá teszi és zenészeti, valamint szinmüvészeti törekvéseit valóban az uj irány felé fogja terelni.

Az uj tanok, uj elvek valódi becsét, életképességét a későbbi korszakok nemzedékeinek elösmerése és itélete igazolja; fájdalom csak akkor, midőn azok megalkotói már régen elporladtak. A jövő zenéjének valódi becsét és életképességét is egy későbbi nemzedék lesz hivatva elfogulatlanul megitélni. Ma, midőn az uj irány megalkotója örökre lehunyta szemeit, csak az a tisztulási korszak vette kezdetét, melyben az uj zene iránti rajongás és elfogultság egyaránt lelohadnak, a téves az igaztól, a tulzott a mérsékelttől külön válik az igaz itélet előkészitésére.

Nem lesz érdektelen ez alkalommal, midőn Wagner szellemi hagyatéka befejezetten adatik át távoli idők criteriumának, a mester munkásságát habár csak futólagosan is jellemezni.

Wagner tevékenysége igen sokoldalu, amennyiben ő egy személyben zeneszerző, költő és aesthetikus volt. Természetesen ugy költői mint aesthetikai munkássága teljesen alá volt rendelve zeneszerzői intentióinak, melyek annyira különlegesek, annyira eltérők a hagyományos zenemüvészettől, hogy okvetlenül szükséges volt, miszerint azokat elméletileg is kimagyarázza s mint költő tényleg meg is valósitsa.

Zeneszerzői és költői munkássága szorosan egybe levén forrva, első sorban ezt a kettős tevékenységet fogjuk ösmertetni.

Wagner költői eszménye a nemzeti zenedráma volt, s ennek megalkotására törekedett egész életén át. Költői munkássága folytonos haladás ez eszmény felé s egy „Rienzi“, „Bolygó hollandi“, „Lohengrin“, „Tristan“ képezik a lépcső-fokokat a „Nibelungen-Ring“-hez és „Parsifal“-hoz, melyekben eszményét — hite szerint — végre megvalósitotta.

Rendkivüli erélyének, kitartásának sikerült óriási müveit egy, e célra épitett külön szinházban, a legkitünőbb müvészek közremüködése mellett előadatni, kik vele együtt mindent elkövettek, hogy azok előadása valóban páratlan legyen. Sajnos azonban, hogy ez előadásoknak minden erőfeszités dacára sem volt oly mélyen menő, oly maradandó hatása, mint azt Wagner és hivei remélték.

A bayreuthi olympiai játékok eseményt képeztek ugyan a müvészet történetében, de alig lesznek kezdő pontjai az általános zenészeti és szinmüvészeti reformnak, s legkevésbbé tényezői a német nép nemzetiségi érzületének.

Ennek főoka abban rejlik, hogy a nemzeti zenedráma hibás alapokra van fektetve, s fölépitése merőben természetellenes.

Wagner akkor követte el a legnagyobb hibát, midőn a görög dráma merev nemzeti jellegén felbuzdulva, annak régen elavult anyaga és formája szerint a modern társadalom részére mythicus nemzeti drámát alkotott, teljesen szem elől tévesztve, hogy a mai társadalom nem olyan, hogy az eféle alkotásokban élvezetet vagy szükségszerü szellemi tápot találhatna.

A nemzetiségi elv téves felfogása belevitte őt aztán a monda-körök mysticismusába, melyből kibontakozni többé nem tudott; sőt igyekezett a mondák mesés, csodás, hihetetlen dolgait az emberiség örök problemáinak symbolumaiként feltüntetni.

Igen természetes, hogy törekvései meghiusultak, mert a mai felvilágosodás és müizlés mysticus allegóriákból tanuságot nem merit, sőt azokban még csak nem is gyönyörködik.

Egyik tévedése belevonta őt a másikba. A nemzeti zenedráma mysticus anyagának kifejezéséhez sem a beszéd, sem a dal nem elégséges, felvette a hangbeszédet és végtelen

*

melódiát, mint a beszéd és dal superlativusait.

Alig szükséges megemlitenünk, hogy ezek az uj kifejezési eszközök valóságos caricaturáivá lőnek a beszédnek és dalnak.

Bármennyire elösmerjük is tehát a nemzeti zenedráma eszméjének magasztosságát s egyes részleteinek nagyszerüségét, egészben nem tarthatjuk azt egyébnek, mint tulzásnak, mely természetellenességénél fogva távolról sem közeliti meg azt a magas célt, melyet Wagner vele elérni ohajtott. És ezen alig lehet okunk bánkódni, mert ha a zenedráma maradandó hatást idéz elő, legalább egy időre szétdulta volna lyrai áramlatával a dráma, végtelen melódiájával pedig a zene természetes és életerős formáit.

Amily tulzóvá s természetellenessé vált Wagner zenedrámai intentiói folytán költői munkásságának utolsó periodusában, ép oly jelentéktelen és hatástalan volt zeneszerzői pályájának kezdetén. Az „Oper und Drama“ irója, bár állitása szerint onnan indult ki, a hová a nagy Beethoven csak a IX. symphoniában ért el, mélyen leledzik leggyülöltebb ellenfelének, Meyerbeernek formáiban és modorában.

A „Rienzi“ és a „Bolygó hollandi“ kétségtelen bizonyságai ennek. Teljes joggal elmondhatjuk róluk Izsák hagyományos mondását: hogy a hang ugyan a Jákob hangja, de a kezek Ézsau kezei; vagyis bennök a szellem már Wagneré, de a forma és a modor még Meyerbeeré! Innen van az, hogy a mester „Rienzi“-jét később meg is tagadta.

Wagner zeneszerzői munkásságának legfontosabb, legjelentékenyebb része az az időszak, mely a „Tannhäuser“ megirásával kezdődvén, „Tristán“ megalkotásáig tart, s a melyben Wagner már teljesen önállóvá lett, de zenedrámai törekvései által tulzásokra még nem ragadtatott.

Ebbe az időszakba esik a „Tannhäuser“-en kivül „Lohengrin“ és a „Mesterdalnokok“ megirása, melyek ugy hatásaikban, mint mübecsök tekintetében kétségkivül legkitünőbb alkotásai.

Ezekben a müvekben nyilatkozik reformátori tevékenysége a leghatározottabban, s hiszszük, hogy ezek példája az opera-irodalom terén regeneráló hatást fog gyakorolni.

Fő-előnye e müveknek első sorban a szöveg költőisége és correctsége. Mindegyike tökéletes dráma és zene nélkül is elő lehetne adni. Még van bennök az okszerü, fokozatos fejlődés s a szigoru, következetes megoldás, oly költői mozzanatokkal, melyek a drámai költészet bármely elsőrangu termékének is becsületére válnának.

Zenéjök eredeti, uj, fennköltt s a dráma mozzanatainak tökéletesen megfelelő. Wagner tulteszi magát a hagyományos, zárt formákon, de nem ignorálja a zeneköltészet örökérvényü törvényeit s azt a tért, melyet azok kijelölnek. Vannak azonban gyönge oldalai is, minők a gyakori hosszadalmasság, egyes zenei mozzanatok tulságos felhasználása és kiaknázása, a miket különben szivesen elnézünk az eredetiség és ujság benyomása alatt.

Körvonalozván ekként korszakonként Wagner zeneszerzői és költői tevékenységét, nem mulaszthatjuk el kiemelni, hogy ujitásai még életében befolyást kezdtek gyakorolni, és pedig ami elég különös, nem annyira az opera-irodalomra, mint inkább az absolut zene irányára.

Hatása ugyanis leginkább a formák szabadabb kezelésében, kiszélesitésében s a kidolgozásnak — a végtelen melódia mintája szerint eszközölt — folytonos változatosságában nyilatkozik.

Tagadhatatlan, hogy az epigonok részben tulzásaik, részben pedig képességeik kisebb volta miatt ma még nem örvendenek nagyobb feltünésnek; de hiszszük, hogy számuk azért növekedni fog s általuk Wagner hatása kétségkivül mind nagyobb és általánosabb leend. Nem hallgathatjuk el azonban, hogy a wagnerizmus iránya sok tekintetben károsan hatott és hat ugy a zene fejlődésére, mint a müértő közönség izlésére. Igy hibás iránylat benne a combinatio tulnyomósága, mi abban nyilatkozik, hogy a szerző egy vagy más eszméjét ugyszólván agyon dolgozza, hozván azt minden lehető és kigondolható alakban. Sőt néha annyira bele merül ebbe a hibába, hogy a költői produkálást teljesen száraz combinatióval fedezi, ami természetesen a legmegrovandóbb merénylet a zeneköltészet ellen.

A közönség izlésére nézve ez az irány azért mutatkozik károsnak, mert a közönség nagy része nemcsak hogy megelégszik az eszme nélküli zenészeti combinatioval, hanem határozott ellenszenvvel viseltetik a complicált combinatiot nélkülöző tiszta költői alkotások iránt, bármily eredetiek és szépek legyenek is azok különben.

Nézetünk szerint ez nagy hiba, mert a költői productio in ultima analysi nem combination, hanem közvetlen alkotáson alapul, s a combinatio előtérbe tolása által mindinkább háttérbe szorittatik a müvészet tulajdonképeni lényege: a költői gondolat.

Hibás iránylat a wagnerismusban továbbá a zenei átmenetek erőszakolása, mely sokszor a mester kezelése alatt is bántó, az epigonoknál pedig gyakran a legszélső végletekig fokozódván, türhetetlenné válik. Az átmenetek folytonos alkalmazása egyfelől a költői gondolat természetszerü fejlesztését gátolja, másfelől pedig bő alkalmat nyujt az eszmehiánynak a combinatio surrogatumaival való pótolására.

E hibás iránylatra való hajlam nagy mérvben meg volt Wagner egyéniségében is, mely túlnyomólag inkább combinativ és phantastikus, mintsem tisztán költői. Egyes művein gyakran lehet észlelni, hogy egy vagy más feltünőbb mozzanathoz csak nehézkes és erőltetett combinatiok után jutott, melyeket bármily szárazak legyenek is azok, kérlelhetetlenül végig hallgattat hallgatóival. Ez látszik ki dolgozási módjából is. Zeneszerzői munkássága közben sohasem aggályoskodott, hanem leirta minden gondolatát s vajudását válogatás nélkül.

A forçirozott átmenetek is kedvenc eszközei a mesternek, elannyira, hogy folytonos alkalmazásukkal sokszor semmi nyugpontot sem enged a hallgatónak, s teljesen kimeriti figyelmét, anélkül, hogy általuk élvezetet nyujtana.

Nem kevésbbé hibáztatható végre hangszerelési iránya. Wagner a hangszerek és énekhang természetét számba nem véve, a legnagyobb igényekkel lép föl irányokban s megkivánja, hogy azok sokszor természetellenes feladataiknak correcte megfeleljenek. Ez a hangszerelési önkény, nézetünk szerint, onnan magyarázható meg, hogy Wagner alkotásai közben a kiviteli módozatokra való tekintet nélkül halad az általa combinált költői cél felé. Törekvése tehát csak arra irányul, hogy célját megvalósitsa; a kivitel célszerüségi módozataival azonban nem törődik.

Sajátszerű önkénykedése különösen a nagy zenedrámákban lép feltünően előtérbe. Ezekben a szereplő istenek és istennők, hősök és hősnők a zenekar hangszereivel teljesen egy categoriába helyeztetnek s azokkal egy bánásmódban részesülnek. Szóval a zenedrámákban a költői eszmény már zsarnokilag elnyomja nemcsak a zenekart, hanem azokat a személyiségeket is, kik a drámát tényleg előadják.

Azt hiszszük, nem szükséges magyaráznunk, hogy ez az eljárás helytelen, természetellenes s csak az egyes hangszerek és szereplők elcsigázására vezet, anélkül, hogy természetellenes és túlfeszitett felhasználásuk rendkivülibb hatást eredményezne.

A most érintett hibák méltó aggodalmat kelthetnek föl a zeneköltészet jövője iránt, mert ha igaz az, hogy az epigonok rendszerint mesterök tulzásait sajátitják el leghamarább, akkor valóban tartani lehet attól, hogy ezek a hibás iránylatok az epigonok utján esetleg nagy tért hóditanak magoknak a zeneköltészetben.

Wagner kötetekre menő aesthetikai munkákat hagyott hátra, melyek mindannyian kitünően vannak irva s irójuk rendkivüli erélyéről, beható gondolkodásmódjáról s reformatori céljairól tesznek tanuságot.

Bámulatra méltó, hogy óriási zenészeti tevékenysége mellett, mint volt képes Wagner oly intensiv és nagy terjedelmü irói munkásság kifejtésére. A legnagyobb erély és kitartás volt szükséges e termékenységhez és csak az a sajnálatos, hogy müveiben sok a szenvedélyesség s e miatt gyakran tulzóvá és igaztalanná válik.

Minden egyes műve erős támadás az uj tanok és reformok ellenzői ellen; elveit mindenkor tudományosan igyekszik megalapitani. Kár, hogy zene-aesthetikai munkásságát általánosabb irányba nem terelte s kizárólag csak saját ujitásaival foglalkozik.

Kivételt képez ettől az iránytól az „Oper und Drama“ cimü munkája, mely főművének tekintendő, s melyben igen érdekes zenetörténeti és kritikai tanulmányok után a zenedráma eszményét behatóan fejtegeti s tudományosan megalapitja.

Könyve általánosabb jellegénél fogva nagyérdekü; de nagy kár, hogy a kritikai részben oly rideg sarcasmussal, oly maró gúnynyal lép fel a régi operai irányok egyes képviselői ellen, s a hol tanait kifejti, oly sophisticussá válik, hogy önkénytelenül feltámad az olvasóban a gondolat, hogy a könyv tételeit csakis a legnagyobb óvatossággal és fentartással kell értelmezni, nehogy szintén beleessék a szerző tulzásaiba.

Bármennyire elismerjük is tehát, hogy

Wagner irodalmi müvei többé-kevésbbé mind kitünően vannak irva, és fölötte sok érdekes és tanulságos dolgot tartalmaznak, határozottan kétségbe vonjuk azt, hogy e müveknek a zene-aesthetika terén reformáló hatásuk lesz. Kétségbe vonjuk pedig azért, mert mindannyian teljesen egyoldaluak, s épen ezen egyoldaluságuknál fogva nem egyebek, mint az uj zeneirány glossáriumai.

Wagner Rikhárd kétségbevonhatlanul nagy szellem. Alkotásainak eredetiségét s rendkivüliségét legmegrögzöttebb ellenségei is kénytelenek elösmerni. Bámulniok kell óriási erélyét, vas következetességét, melylyel reformjait a zene- és drámai költészet minden részében, keresztülvitte s eszményét az elébe gördülő akadályok dacára is fényesen megvalósitotta.

Sokban túlzott, sokban hibázott, sőt mint kimutattuk, túlzásai és hibái károsaknak bizonyultak, mindazonáltal elnézhetjük azokat neki, mert végre is hibázni emberi dolog, s hogy ő nagyokat hibázott, az onnan van, mert nagy ember volt.

Egyéniségének szép oldala a nemzetiségi elv lelkesült felkarolása s a buzgó törekvés, hogy hazájának és nemzetének müvészete által szolgálatokat tegyen. Kevésbbé rokonszenves vonása a túlságosan kifejlett önérzet. Ennek ösztönzése után kisebbiteni, sőt lerombolni igyekezett más nagy szellemek kétségbevonhatlan érdemeit, melyeket azok a zeneművészet fejlesztése körül szereztek oly alkotások által, melyekből ő maga is sokat tanult s a melyek nyomán volt képes oda eljutni, a hová tényleg eljutott.

Tagadhatatlan ugyanis, hogy bármenynyire ujak és eredetiek is reformjai, azoknak alapjai már régen léteztek. Elvei a zenedráma felől bengyökereztek már a Gluck-féle irányban; sajátszerü hangképleteinek és modulatióinak prototypjeit Weber bájos zenejében, intensiv s nagyszabásu hangszerelési módozataira nézve pedig a példát és utmutatást Berlioz müveiben találta fel.

Nyugodtan halhatott meg, mert eszméit, tanait érvényre emelte, zenéjével ellenségei elismerését is kivivta, elnyerte nemzetének és az egész zeneértő közönségnek bámulatát, szóval elért mindent, mit életében elérhetett. Hogy azonban óriási diadalai által valóban biztositotta-e müvészetének jövőjét ugy amint azt óhajtotta — az a távoli idők titka marad.

SCHILLER MAGYAR FORDITÓI.

Irta: Dr. MÁRKI SÁNDOR.

(Vége.)

A balladák jobban vonzották a forditókat. A Fidlernél közölt 9 balladát más kezekből is ösmerjük; és pedig

Polykrates gyürüjét Jánosy Gusztávtól;

Ibykus darvait Márki Józseftől és Vargha Gyulától (Budapesti Szemle, 1882.);

A buvárt (melynek leforditására 1864-ben pályadijat tüzött ki a debreceni kaszinó), Szenveytől és Jámbor Páltól;

Toggenburg lovagot Kerényi Frigyestől és Alpártól;

a Vashámorba-menést Jánosy Gusztávtól;

a Kezességet Lonkay Antaltól (Családi Lapok, 1855), Márki Józseftől és legujabban Vargha Gyulától;

Herót és Leandert ugyanőtőle;

Gróf Habsburgot Jámbor Páltól (szabadon);

végre a Keztyűt Sólyomtól (a Részvét Lapjai-ban) s mivel ki van nyomtatva, nincs mit tagadnom, a fentebbiekkel és sok egyébbel együtt én is leforditottam e balladát, ugy, hogy mint Fidler forditásában olvassuk,

„Bámulja s borzad bele
Minden vitéz s dáma kebele.“

Fidler könyvének tartalmát ekként felsorolván, láthatjuk, hogy az általa ha nem is jól forditott, de jól választott költeményeknek legnagyobb része még ma sincs méltó alakban bemutatva és Szenveyn kivül csupán Jánosy, Kerényi, Vargha és Szász Károly tarthat számot a müforditó nevére; maga Petőfi sem.

Petőfi különben nem egyetlen nagy költőnk, ki Schillerrel foglalkozott. Berzsenyi Dániel például már a mult században átültette nyelvünkre „Hektor bucsuzásá“-t. Oly módon pedig, mint azt Fidler könyvénél tettem, egész sorozatot állithatnék össze Schiller költeményeinek forditásairól; ez a bibliographiai számadás azonban igen messze vezetne s igy röviden csak a tevékenyebb, vagy szerencsésebb forditók névsorát állitom egybe. Ilyen, az emlitetteken kivül, Farkas Antal és Kolmár József, kik főleg az epigrammokkal foglalkoztak és pedig az utóbbi sikeresen. Továbbá: Győry Vilmos, ki vajha munkásabb lett volna e téren; Huba, kitől csak „Kassandrá-“t olvastam (Nővilág, 1862.),

Rudnyánszky Gyula, több igen csinos fordítással; Simonyi Zsigmond (A föld megosztása); és Szentmiklósy Alajos, ki több lyrai verset és epigrammot fordított le.

Legnagyobb részök az olvasónak bizonyosan csak Fidler versével ajánlgathatta „mü"-fordítását:

„Ebből ne itéld meg a drága irót,
Csak engemet itélj: a kiadót!"

II.

Sokkal élénkebben, de nem jobb fordításokkal méltányolta irodalmunk Schillert, mint szinmüirót. Legkorábban a „Räuber"-t tették át magyarra, mely Bartsai Lászlótól „A' Tolvajok. Szomorú-játék öt felvonásokban" cim alatt az „Erdélyi Játékos Gyüjtemény" II. szakaszának első darabjaként Kolozsvártt, 1793-ban jelent meg. Időközben mások is leforditották ugyan e tragoediát, de 1837. szept. 18-án mégis ezzel mutatták be Schillert a pesti nemzeti szinházban. Vörösmarty szerint a forditás borzasztó rosz. „Ideje lesz — mondá — az ilyen nyelvnek s beszédnek szinünkről elenyészni, mint a jelen darabban van. Itt a Vorsehung — előrelátásnak fordittatik; ewiges Chaos, szüntelen való zürzavarnak, örök chaos helyett s több nemkevésbbé botránkoztatólag félreértett, vagy ügyetlenül magyarázott helyek fordulnak elő. S mit kell annak éreznie, ki e darabot az eredeti erőteljes nyelvben s művészektől látta, ha a mai előadással összehasonlitja?" stb. Magának e tragoediának még három ujabb forditását ismerjük, de ezeknek sincs becsök. — 1817-ben ugyanis Czövek István „Az Európai hires zsiványok" cimmel ijesztgette a világot s remekmüvét Pesten a Gránátos-utcában 40 krajcárjával árultatta. Hat évvel utóbb Schedel (Toldy) Ferenc József „vivé át" magyarra, drámának és „Haramják"-nak nevezvén azt. A 218 lapra terjedő kötettel meglehetős szigoruan bánt el a kritika s utóbb maga Toldy is ifjukori bünei közé számitotta e kisérletet, mely azonban 1842-ben Nagy Ignác szinmütárának XI. füzetében ujólag is megjelent. Némi simitás mellett különben ma is Szenveynek forditásában adják szinpadainkon.

A Fiesco-t Nagy Ignác forditotta le s az ő magyarságában került először szinre e „köztársasági szomorujáték" a pesti nemzeti szinházban 1837. november 22-én.

A legszerencsésebb forditások közé tartozik az „Ármány és Szerelem" cimü szomorujáték, melyet Szenvey József eszközölt s melyet 1843. október 16. óta, midőn Pesten először adták, a fővárosban és vidéken ismételve s rendesen ezen szövegben hoztak szinre. A szinházak különben e darabnál Egressy Gábor forditását is használták.

Sokkal kisebb tetszésben részesült Don Carlos, minek oka egyébiránt Kelmenfi (Hazucha) Lászlónak gondatlansága lehet. Egyébiránt midőn 1847. október 5. a pesti nemzeti szinházban előadták, az „Életképek" tudósitójának voltaképen csak az ellen volt kifogása, hogy Kelmenfi szerént az „Infant von Spanien" „Spanyolhon örököse." Ujabban szép, költői nyelvvel forditotta le Don Carlost E. Kovács Gyula s a darab, mely Wallensteinnal együtt már egyik első dramaturgunk. Vörösmarty, szerént is azok közé tartozik, melyekben a szinész erejének teljes nagyságában mutatkozhatik, ez alakban 1881. febr. 28-án került először szinre, nyomtatásban pedig mint Aigner könyvesházának 91. és 96 füzete forog közkézen.

Wallensteinnak mind a három részét leforditotta Tomor Ferenc s müvét 1862. junius 27. nyujtotta be a Kisfaludy-társasághoz, mely azt 1864. okt. 26. bocsátotta végbirálat alá. Az eredményt abból sejthetjük, hogy idáig a hires trilogiának minden része ösmeretlen szinpadainkon, melyeknek számára különben Hegedüs István bizonyosan megfelelő ujabb forditást készitett.

Stuart Máriát Kelmenfi használhatóan forditotta le a nemzeti szinház számára, hol azt, mint erről az „Életképek" referense biztosit, első előadásakor, 1846. julius 1. nagy tetszéssel adták.

Ehhez hasonlóan Szenvey József forditásában játékrenden van a „Messinai menyasszony" és az „Orleansi szüz", melyek közül az előbbi Pesten, 1836-ban a „Messinai hölgy" cim alatt (8r. 201 lapon) nyomtatásban is megjelent, mint az akademia „Külföldi Játékszin"-ének XIII. kötete, az utóbbi azonban kéziratban lappang, csak Várady Antal forditásában ismerünk belőle néhány töredéket.

Tell Vilmost Tomor Ferenc forditotta le s Pesten 1869-ben 8r. 128 lapon nyomatta ki. A dalokból Szász Károly is bemutatott néhányat.

Schillernek idegen forditások után készitett darabjai közől három szintén megvan a mi nyelvünkön. Ilyen 1) Racine Phädrája,

melyet Horváth Döme (Kecskeméten, 1851.) Schiller után adott. — 2) Gozzi Turandot-ja, melyet Gáthy János fordításában (8r. 159 lapon) már 1835. kinyomatott az akademia. Nagyobb részének fordítását egyes vidéki lapokban Márki Sándor is közölte. — 3) Picard Képmutatója (Parasit), melyet, ha nem is szó szerént, Horváth Béla magyaritott Kecskeméten, 1864-ben (8r. 108 lap.)

Egészben véve Schillert a szinpadról jól ösmeri közönségünk; kivánatos azonban, hogy a jobbadán elavult fordításokat jobbakkal és ujabbakkal pótolják s hogy Schiller költeményeinek magyar kiadását a magyar Shakespearehez hasonló gondosságu magyar Schiller kövesse.

III.

Schillert, mint prózairót, irodalmunk korán kezdte becsülni. Tanárky Mihály már 1810-ben két kötetet adott ki e cimen: „Biographiák, vagy a' régi és ujabb időbéli nevezetes embereknek életeknek 's viselt dolgainak leirásai", s a cimlapon jelezte, hogy ő ezt Schiller müvének negyedik német kiadása után forditotta. Az I. kötet II. József, III. Gusztáv, II. Katalin, I. Napoleon, Reubell, Carnot, Lafayette, Dumouriez, Pitt, Kaunitz, Herzberg, Potemkin, Laudon, Mirabeau, Robespierre, Danton, Marat, Schneider, Franklin, Cook, Mohammed, Cromwell, Jean d'Arc, Huthen és Petrarca, — a II. pedig Mária Terézia, II. Frigyes, Szaniszló Ágost, Jenő herceg, Moreau, Hoche, Suwarow, Charette, Barras, Sieyes, Voltaire, Necker, Fox, Paine, Bahrdt, Ninon de l'Enclos, Shakespeare, Columbus, Münzer és . . . Thököli életrajzait tartalmazza. Az egész 8rétü 643 lapra terjed.

Sőt, ha chronologiai következetességgel akarnánk eljárni, már Tanárky ezen müve előtt emlithettük volna föl Gaál Györgynek Pesten még 1803-ban 8r. 173 lapon kiadott ezen könyvét: „A' régi 's mostani leg-nevezetesebb idöbéliek' híres tetteiknek és élettyeiknek hiteles rajzolattyok. Mellyet Siller (igy) és Meiszner történet íróknak Német munkájok szerént megmagyarázott G. György." Schedius folyóirata (Zeitschrift von und für Ungern, IV. 311.) ugy nyilatkozott róla, hogy a „forditás többnyire tiszta és folyékony, ha itt-ott vannak is kifejezései, miket aligha helyeselhetne minden nyelvtudós." Természetes, hogy Gaál gyüjteménye sokkal kevesebbet ölel föl, mint Tanárkyé, de igy is jellemző azon tekintélyre nézve, melynek Schiller, mint történetiró, nálunk már e század elején örvendett.

Bajza József az 1829. évi Felső Magyarországi Minervában Schillernek a népvándorlásról, keresztes hadjáratokról s a középkorról irt kisebb tanulmányát, Jánosy Gusztáv pedig 1880-ban a Franklin-Társulat „Olcsó Könyvtárá"-ban „Mózes küldetésé"-t mutatta be. Legösmertebb történeti müve azonban a „Harmincéves háboru története", melyet Torkos István forditásában Heckenast Gusztáv Pesten 1864-ben 8-rétü 423 lapon adott ki. „Természetes — irta Torkos — hogy a szövegen, mint forditó, semmit sem változtattam s nem is változtathattam s igy a müben, különösen ott, a hol a tárgy a magyar történelemmel, Bocskayval és Rákóczival érintkezik, — előforduló történelmi botlások semmi esetre se nekem, hanem az irónak, — vagy talán a magyar történelem még akkori fejletlenségének betudandók. Bár a botlások majdnem kézzel foghatók, még se éreztem magamat feljogositva, a szövegen legkisebbet is változtatni." Ez a két mondat egyuttal a forditó magyarságát is jellemzi. Annál több elismerést érdemel Jánosy nyelvezete s azért a németül nem tudó magyar olvasók legcélszerübben az ő forditása nyomán ösmerkedhetnek meg Schillerrel, mint prózairóval.

Mint költővel, behatóbban csak az ujabb időben kezdenek vele foglalkozni középiskoláink, hol költeményeit és egyik-másik szindarabjái kellőleg méltatják és magyarázzák. Egyetemeinken időnkint szintén tartanak rá vonatkozó collegiumokat. Magyarban legbővebb és legjobb életrajza azonban, a hogy tudom, most is csak az, melyet Szász Károly még az 1860. évi Budapesti Szemlébe irt. Vajha ezt is olvashatnók azon kötet élén, mely Szász Károlynak a Kisfaludy-társaságban tett igérete szerént már ez évben hozni fogja Schiller legszebb költeményeit!

IRODALOM.

Rózsabokor. (Népies elbeszélések. Irta Darvas Aladár. Budapest. 1883.) Aigner Lajos. Ára 1 forint.

Egy uj ember, aki tud irni. Szellemes fő, s francia mintaképektől leshette el az ügyességet, verve-et, a müvészetet, mindenütt eleget és sokat sehol nem mondani. Nyoma sincs a kezdő habozásának, dagályosságának,

bőbeszédüségének e raffinirozott egyszerüséggel, kellemmel, gyakran genialitással odavetett sorokban. Valóban a füzet jóval többet ád, mint amennyit az obligat cim igér, mely az ösmeretlen név iránt bizalmatlanná tehet.

Ösmertté lesz, ha dolgozik. Mert költő: lát és érez. Érdekli a természet, az ember, s a kölcsönös viszony e kettő között. Mindig meg van hatva s azért az egyéniség közvetlensége sugárzik át elbeszélésen, leiráson, bár nem esik ki szerepéből, s személye közbezavarásával nem rontja a tárgyilagosságot.

Most a magyar népéletről ir: ösmeri azt. Tudja, hogy él, lakik, viselkedik a paraszt, van intuitioja beleélni magát gondolkozásába, s megszólaltatni őt saját nyelvén, tősgyökeres kifejezéseivel. A tömegben meglátja az egyest, s vesz észre rajta sajátos vonásokat, melyek a többitől megkülönböztetik. Igaz, hogy most még többnyire csak ötletei vannak, melyekkel fest és jellemez ugyan egy percre, egy helyzetben, de azok nincsenek mindig öszhangban, gyakran nem is illenek egy alakra. Ezért van, hogy emberei nem egyszer ellentmondásba jönnek önmagukkal, tettük nem természetes, jellemük indokolatlanul és gyökeresen megváltozik.

Mert sorsukat nem önmaguk és a körülmények intézik, hanem a szerző akarata. Ez fatumuk, s összehozza őket minden valószinüség ellenére oly helyzetekben, melyeket ezelőtt regényeseknek mondtak, és érdekeseknek hittek. Most már meguntuk e szülőket, kik eltévedt gyermekeket ösmernek föl, e holtnak hitt családtagokat, kik épen jókor toppannak be valamely familiaris öröm, vagy gyászünnepre, szóval a mese e mesterkélt szövését, amiben Darvasnak nagy kedve telik. Pedig nincs rá szüksége.

Hat rövid elbeszélésből áll a mindössze 90 lapra terjedő kötet. A „Menyasszonytánc"-ot Hajagos Józsi járja Szekeres Örzsével nagy elbusulásban. Mert az ő szeretőjének Kardos Gazsi kötötte be a fejét, s az ő szegénységétől nem telt volna ki, hogy a lakodalmakon szokásos árverésen száz pengővel biztositsa magának az uj menyecske első táncát, ha meg nem lopja a vén Kardos uramat. Pandurok lépnek be, hogy elvigyék a tolvajt, de az öreg Kardos elkiáltja magát, hogy Jóska a saját pénzén táncoltatott. Ez igaz is, mert a Kardos senior atya pénzeért megölte a „paraszt grófnét", kinek Jóska az ivadéka. Bonyolódott történet, mely erőszakoltan is végződik azzal, hogy Kardos Mozsi elválasztja fiától Örzsét és Jóskának adja.

Az „Ezres bankók"-ért az uraságot ölték meg. Gallér Bandi már az akasztófa alatt áll a dologért, mikor Kelemen Laci bevallja, hogy ő a bünös, s az urban feleségének a szeretőjét pusztitotta el e világról. Az életből ellesett, igaz vonás az, hogy a szenvedélyes paraszt nem bántja a hütlen asszonyt, mert a csábító kifolyt vérével a bünt lemosva látja; szintugy jellemző, hogy nem jelenti föl magát, mig felesége uj kikapásai meg nem utáltatják vele az életet. De képtelenség, pedig szerző el akarná hitetni, hogy a gyilkos csak az utolsó percben tudja meg, mikép az ő vétkéért mást itéltek el. Megkapó képet fest az iró elbeszélésében a nyári éjen a kastély körül véres szándékkal leselkedő férjről.

A „Vásárfiá"-ban elevenen van bemutatva a nyüzsgő sokadalom. Hanem maga a történet parasztok között nem eshetett meg. Nincs olyan sensitiv legény, aki egy pillanat alatt megutálja elcsábitott, szeretett kedvesét, mert az gyermekükért félévi tartáspénzzel adós. Hiszen igazi baj nem történt, a gyermek él, s a lány legfölebb szidást érdemel. Kárpótol némileg a befejezés humora.

A „Szép asszony", Boglár Andrásné megcsalja férjét a kántorral. Meglátják, hogy éjjel egy férfi ugrik ki a Boglárék ablakából. Boglár Zsófit veszik gyanuba, s a hőslelkü lány tür szégyent, elkergetést, mert nem akarja bevádolni mostoháját. A való kiderül, s a férj rárival nejére: Te? Te? . . . Szeretőd van??! . . ." Ez a bevégzés. De vajjon az-e? Nem épen azt kellene-e elbeszélni, amit az iró elhallgat. Igy nem lehet elgondolni, mit akar e töredékkel.

Az „Ágról szakadt" meséjének vázolására lapok kellenének. Gyilkossági, öngyilkossági kisérlet, két elveszett és felismert gyermek, egy megkerült férj, halál és házasság vannak összezsufolva husz nyomtatott oldalon tagadhatatlan ügyességgel. Az egészből csak a vasuti bakter életelevenen odavetett alakja marad meg eszünkben, s a végén van időnk elkábulásunkból magunkhoz térve belátni, hogy egy parasztlegénynek nem reped meg a szive azért, mert vetélytársára rálőtt. Nagyon sentimentális halál ez.

A „Rózsakirályné" szintén oly családból származik, melynek szövevényes története egy kötetre való anyagot szolgáltatna a tárca-

regény-iróknak. Baja az is, hogy a keretet Darvas nem az életből, hanem a Jókai „Magyar Nábob“-jából vette. Ezt követi nyomról nyomra a pünkösdi király és rózsakirályné választás szertartásainak leirásában. Természetesen messze elmarad mögötte, hisz utánozza.

A kötet fogyatkozásai dacára is figyelemre méltó első szereplés. Igéret, mely ha beváltatik, nyer vele az irodalom. Mindenesetre megérdemelné azt, amiben talán kevés része lesz, az olvasást. —y—e.

A Petőfi-társaság e hó 18-án délelőtt 10 órakor Komócsy József elnöklete alatt felolvasó-ülést tartott, melyre szépszámu közönség gyült össze az akadémia heti ülésternébe. A társaság tagjai közül jelen voltak: Tóth Lőrinc t. tag, Ábrányi Emil, Ábrányi Kornél, Aigner Lajos, Bercsényi Béla, Bodnár Zsigmond, Kiss József, László Mihály, Margitay Dezső, Neugebauer László, Reviczky Gyula, Szana Tamás és Torkos László r. tagok. Az első felolvasást „Egy modern szent“-ről Bodnár Zsigmond tartotta. Ez a modern szent Kubinszky Mihály theologiai tanár, a ki a pesti szemináriumnak is volt igazgatója. Kubinszkynek valódi meggyőződése volt a vallás, a kalocsai szemináriumban sok esztendeig tanitotta a keresztény erkölcstant s midőn megvált a pesti szemináriumtól, visszament kalocsai kanonoki székébe. Kubinszky egyszerüen hivő, igen müvelt ember s kitünő szónok volt. Csáktornyai Lajos a „Tisztelendő ur imakönyve“ cimü rajzát Margitay Dezső olvasta fel, a közönség tetszése között. Utána Reviczky Gyula olvasott fel két költeményt Földváry István vendégtől. Tetszésben részesült Beniczkyné Bajza Lenke „Szeretlek“ cimü elbeszélése, melyet Bercsényi Béla olvasott fel. A felolvasás után zárt ülés következett, melyen folyó ügyek intéztettek el. Igy többek közt az, hogy a társaság legközelebbi vidéki felolvasó-ülését május hóban Sopronyban fogja megtartani.

A Révai testvérek kiadásában ismét több munka hagyta el a sajtót. A közönség bizonyára nem kis érdeklődéssel fogadja ezek közt gr. Teleki Sándor könyvét: „Garibaldi alatt 1859-ben“. Teleki Sándor előkelő részt vett Garibaldi hadjáratában, s most lankadatlan élénkséggel beszéli el e nevezetes eseményeket, azok apró epizódjait, festve egyformán az időket, az embereket, és szikráztatva az elmésséget. A nagy diszszel kiállitott könyv Türr tábornoknak van ajánlva. — Zola Emiltől két kötetes regény forditását kapjuk: „A szeretet rabja“ (Une page d'amour). Forditotta Csukássiné Zmeskál Aranka; ára a két kötetnek 2 frt 50 kr. — „Zsidó nők a történelemben, az irodalomban és a müvészet terén“, irta dr. Kaiserling Mór budapesti rabbi, forditotta Reismann Mária. Kaiserling évek előtt irta e munkát, különösen müvelődési szempontból. A zsidók közt feltünt nők hosszabb vagy rövidebb életrajzát, jellemzését nyujtja a két kötet. A biblia asszonyai nincsenek fölvéve a sorozatba; de intő például nem hiányzanak azok a nők, kik vallásukat elhagyták, s kiválóbb szerepet vittek. A talmud nő-alakjaitól, a martiroktól kezdve, végig a trónon ült zsidó nőkön, irónőkön, müvésznőkön majd négyszáz nőről van megemlékezés a gyüjteményben. Ára 2 frt 50 kr.

Érdekes gyüjteményt hagyott hátra a nemrég elhunyt Asburnham gróf. Körülbelől 4000 kézirat van benne, köztük egy XIV. századbeli régi zsoltár, továbbá tollrajzok Rubenstől, Van Eycktől, Peruginó-tól, Francia-tól s az olasz és holland iskola még sok más müvészétől. A gyüjtemény, melyet valószínüleg a British Museum fog megvásárolni, 160,000 font sterlingre van becsülve.

MÜVÉSZET.

A képzőmüvészeti társulat és a bécsi müsokszorositó társaság közötti szerződési viszony a folyó évben ér véget. A társulat ezentul nem lesz kötve mülapjainak megválasztásában s azt mindenkor a közönség óhajainak és tisztán a magyar müvészet igényeinek megfelelően fogja gyakorolhatni. Igy már a jövő esztendőre jeles fiatal metszőnk: Michalek nagyméretü rézmetszetet készit Madarász Viktornak a muzeumban elhelyezett „Zrinyi és Frangepán“ cimü történelmi festménye után, 1885-re pedig Lieczen-Mayer Sándor készit a „Magyarországi Szent Erzsébet“ után egy nagy mülap számára szénrajzot. A „Faust“ és „Glocke“ illustrációk sokkal élénkebb emlékezetben vannak még, sem hogy egy Lieczen-Mayer saját rajza után készült mülap értékét külön ki kellene emelnünk.

Üvegfestészet. Kratzmann Ede üvegfestőnk jelenleg mütermében egy nagyobb kiállitást rendez a legkülönfélébb müvekből s ezenkivül számos uj megrendelésen dolgozik, melyek közül a kiválóbbak: a gróf Károlyi Alajos által épittetett mágocsi templom összes ablakai, a barsi templom több ablaka, a soproni szent Benedek templom ablakai, melyeket Storno müépitész javit, továbbá több sirkápolna ablaka a helybeli temető számára, 6 diszablak az uj városháza disztermébe, a szegedi törvényszéki palota lépcsőházának 6 ablaka, 8 ablak gróf Andrássy Manó billéri uradalmi kastélya számára s végül a Bukarestből megrendelt ablakok. — Kratzmann nehány év óta oda törekszik, hogy ezt a müvészeti iparágat hazánkban meghonositsa, s az üvegfestészetre magyar embereket képezzen és e végből több magyar ifjut alkalmaz mütermében. A vallás- és közoktatásügyi miniszter szintén élénk érdeklődést tanusit az üvegfestészet iránt; három tanulót segélyez ösztöndijjal s maga Kratzmann is segélyezi növendékeit kisebb-nagyobb összegekkel. Eddig 5 növendék müködik az intézetben, kik mindannyian szegénysorsu szülők gyermekei, de Kratzmann még több növendéket is hajlandó üzletébe felvenni, hol 3—4 év alatt teljes kiképeztetést nyernek s azután tisztességes fizetéssel alkalmaztatnak mütermében, hol a munka és megbizás folyton szaporodik.

Mai számunk mellett küldjük szét havi mellékletünket: Halmi Ferencnek, a nemzeti szinház kiváló müvészének arcképét.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállitása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei, az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak imént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf Zichy Géza
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötives füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) 10 frt 80 kr., félévre (18 füzetre) 5 frt 40 kr., negyed évre (9 füzet) 2 frt 70 kr. Egyes füzet ára 30 kr. ☞ Az előfizetők **bérmentve** veszik a füzeteket.

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ műveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolya- ☞ mot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszükebb jövedelmü egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István napjaink történelmében.** Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet. . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

***Politische Geschichte der Serben** in Ungarn. Von J. H. Schwicker . 4 frt — kr

***Geschichte des Temeser Banats.** Von J. H. Schwicker (előbb 3 frt) 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti ABAFI LAJOS.

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József művei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály művei. 2 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula összes művei. 2 kötet	2 frt 80 kr
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— drámai	1 frt 40 kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva. ☜

☞ A 30 kötet egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket. ☜

E 30 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett írók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

319.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

9. szám. 1883 Március 4.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Az extraneus (elbeszélés). Irta Tóth Sándor.
Egy nagy költő halálára (költemény). Irta Tolnai Lajos.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Petőfi Pozsonyban. Irta Vutkovich Sándor.
Csiky legujabb szinmüve.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Francia irók életkora.**) A párisi „Société des gens de lettres“ kimutatást tesz közzé tagjainak életkoráról. Tagjai közt kilencvenes években levő van egy: Amédée de Bast, a restauratió irója, több könyv szerzője; nyolcvanas három: Michel Masson, Émile Marco de Saint-Hilaire és Victor Hugo. Negyedik lett volna Paul Lacroix (bibliophil Jacob), ő azonban kilépett a társulatból. A hetvenedik évet 42, a hatvanadikat 67 tag lépte át.

* (**Sacher-Masoch**) a nálunk is kedvelt német elbeszélő, ki közelébb ünnepelte meg 25 éves irói jubilaeumát, a becsületrend keresztjét kapta a francia köztársaság elnökétől. Ugyanez alkalommal az „Auf der Höhe“ szerkesztőségének tagjai egy pompás kiállitásu albumot nyujtottak át neki, az összes munkatársak kézirataival.

* (**Arany-, ezüst-, zománc-mükiállitás.**) Az iparmuzeum igazgatója: Ráth György kezdeményezésére arany-, ezüst-, zománc-mükiállitást fognak rendezni, melynek országos bizottsága e hó 25-én déli 12 órakor, Pulszky Ferenc vezetése alatt, a muzeumban tartott ülésén megalakult. Elnökökké választattak: gróf Keglevich István és Ipolyi Arnold, jegyzővé: Radisich Jenő. Beható vita után, melyben a jelenvoltak élénk részt vettek, elhatározták a bizottság kiegészitését akkora számra, hogy elég legyen kisebb bizottságok alakitására, melyek vidékenként müködjenek a tárgyak beszerzésére. A kiállitás december hó közepén nyilik meg s helye a nemzeti muzeum képtára lesz.

* (**Kazinczy-ereklye**) van Szász Gerő birtokában: egy kis bársonyba kötött fél oktáv könyvecske. Az elegáns bársony táblák vastag, durva s félig sárgult papirt foglalnak magukban, s a kis lapokon elmosódott világossárgaszinü sorok, versek vannak, melyeket Kazinczy Ferenc munkácsi börtönében ecet és rozsdakeverékkel irt.

* (**Örökös naptár.**) Egy angol lapban érdekes módot olvasunk arra nézve, mint lehet a bármely dátumnak megfelelő heti napot meghatározni. Az évszázadhoz hozzá adjuk annak negyedrészét, továbbá az illető évszázad negyedrészét és azt a számot, mely jelenti, hányadik az illető nap az évben. Az összegből vonjuk le azt a számot, mely jelenti, hányadik az illető század, a különbséget pedig oszszuk 7-tel; az osztásból megmaradó hányados jelenti, a hét hányadik napjára esik az illető nap. Pld. Mikorra esett 1797. márc. 22-ike:

Évszám	1797
Negyedrésze	449
A századszám (17) negyede	4
Hányadik nap az évben	81
	2331
Levonva belőle a századszámot	17
	2214 : 7 = 330
marad	4

A hét negyedik napja szerda, tehát az emlitett dátum szerdára esik.

* (**Carmen Sylva nyaralója.**) A román királyi pár nyáron Sinaiában szokott tartózkodni s a királyné által Pelesnek elnevezett erdei patak mellett épül az uj nagy kastély. E kastély körül állanak ama sziklák, melyekhez Carmen Sylvia regéit füzte, s az épülőfélben levő kastélytól tiz percnyire van az erdészlak, hol költeményeit irta. Mig a kastély és az erdei lak épitését meg nem kezdték, a sinaiai kolostor szolgált a román királyi pár lakhelyéül. A kolostor a Pelesnek a Prahova folyóba való torkolatánál fekszik. Télen csak a barátok laknak a kolostorban; de azért Sinaia községe sem lakatlan. Az országut mentén épült nyaralók ugyan néptelenek, hanem a nagy vendéglőkben mindig fordulnak meg utasok. Nyaranta a barátok szerényen visszavonulnak s a királyi pár legtöbb külföldi vendége nem is tudja, hogy a király egy tető alatt lakik a szerzetesekkel. — A királyi pár nyaranta számos látogatást fogad a pompás erdei tanyán. Alig mulik el nap, hogy a bukaresti vonat ne hozna uj vendégeket, kiket rendesen mindennap vár a csengős udvari fogat a nemzeti ruhába öltözött kocsissal. — A királyi pár vendégszeretetének, mely nem fajul pazarlássá, meg van a maga sajátságos bája. Nem ugy fogad, mint egy koronás fejedelem. A királyné bájoló szeretetreméltóságával mindig arra törekszik, hogy elfeledtesse azt, hogy királyné s a királynak mindig megerőltetésébe kerül fölemelkedni a kényelmes egyszerüségből. A király rendesen egyenruhát visel, a királyné ellenben, miután letette hegymászó ruháját, román paraszt ruhába öltözik, fejét az oláh asszonyok módjára beköti, ugy hogy elfödje rövidre nyirott haját. — A sinaiai kolostornak pompás fekvése van, de kevés ember fér el benne. Egyemeletes épület, mely négyszögben van épülve a templom körül. Az udvar felől belől fafolyosó vonul végig, melyből az egymástól elkülönitett szobákba juthatni. Minden egyszerüen van berendezve. A királynénak még dolgozó-szobája sem volt; hálószobájában irta költeményeit addig, mig elkészült az erdei lak. — Az ujonnan épülő kastélyban több lesz száz szobánál; addig természetesen meg kell szük helyen férnie a királynénak. Ha a királyné sétál, a gyermekek mindig eléje futnak s kezet csókolnak neki. Egyszer hiányzott egy kis gyermek, s a királyné azonnal fölkereste. Toroklobban feküdt a szegény s alig nehány perc mulva már kiadta lelkét a királyné karjai közt.

* (**A kertész-madár.**) Él Uj-Guineában egy furcsa madár, melyről azt mondják, hogy ért a kertészethez, sőt határozott szenvedélye a kertészkedés. A bennszülöttek e madarat „tuczan-kobannak“ (kertész-madár) nevezik s tevékenységét Beccari olasz tudós következőkép irja le: A tuczan-koban igen ritka madár; az őserdőben tisztást keres ki magának, melynek közepén bokor van; e bokor körül több apró, gömbölyü, méhkasalaku fészket rak, melyek egyik felén nyilás van, hogy ki s bejárhasson rajtuk. Mint a fecske fészekrakáskor, a tuczan-koban is földet hord össze s gondosan eltávolitva belőle a köveket, fészke körül hinti szét azokat. Ebbe veti el a garcinia-, és vaccinium-magvakat. A mint a növény elhervad, ujra kezdi a müveletet. Az utazó ritkán lát az erdőkben ily telepeket, de az elmondottak valóságához kétség nem férhet. Nemrég Uj-Guineában két ifju kertész-madarat fogtak s a francia jardin d'acclimatisationnak küldötték; de utközben a madarak elpusztultak.

KOSZORU

9. szám. 1883 Március 4.

AZ EXTRANEUS*)

— Elbeszélés. —

Irta: TÓTH SÁNDOR.

I.

Klárika leányasszony szines szalagok közt válogat: egyet félretesz, mást elhány. Aztán kiszedi a superlátból gyöngyeit, arany kösöntyüit, bársony pártáját s próbálgatja a tükörben. Beh szép lenne buzavirág-szinü köntöse mellé pár arany fülön-függő, amolyan váradi verésü, melynek haragos-vörös nagy követ remekben szokták apró gyémántok közé foglalni! De hát szegény nem születik uri kényre! — sóhajtja s átpislog a szomszédos tükörbe, hogy segitsen az is neki. Hanem onnan egy dévaj kép nevet vissza. Te szép vagy — mondja — igazán szép! Lásd, hogy veri válladat az a szőke hajfonadék! de ugyan módosan szabták alája vállfüződet! Hej ha Nagy Szabó Feri látná mostan, a hogy kicsit kikandikál hófehér kebled, kacéran gömbölyödő karod! . . . Meglátja, ne félj kicsi! — vigasztalja az a sötétkék szempár. — Ide nézz, ebbe' van ökegyelmének az éjszakája. Megszédül szegény, nem hiába pillantott beléje! Aztán te! — szólongatja tovább a kép — Borsos Sándort akár el is felejthet'd. Zavard el; mit neked egy gyerek-mester, talléros társasági? Epedez te utánad más fia is; mint a céh mondja: te vagy Pálos Csiszér István atya-mester aranyos leánya!

Illegeti — rakja, mi a hogyan illik. Csakhogy oda nem perdül apja elébe: hadd látná, milyen takaros teremtést készül kiadni házából! . . .

Mesteravatásra jönnek: Kerekes Jób Péter dékán, Kasi Józsa János öreg-mester, meg a többi tizenegy kőmüves, a kiket céhtáblával behíttak; mindnyájan a szentegyházból.

György patrónus képe előtt végigállották az Ur szolgálatát, hallgattak hozzá avató beszédet s most déli harangszóra fölvezetik Nagy Szabó Ferenc uramat, ki ez idő szerint csak tizenhárom erős kőház ura ugyan Vásárhelytt; de épiteni annyit épihetne, hogy az érdemes céh nyakig volna a nyomoruságával, ha más levegő nem járna a kék zászlaja árnyékában. Mert hiszen aranyos betüiről jó keresztyén ember bizvást leolvashatja, hogy hosszu egyszáz esztendő óta sorakoznak alája munkaszerető polgárok, kikre jószerin lesütött az Ur napja, áldással-könyörülettel.

A szép szálas ember megáll a terem közepén, céh-könyörgést mond. Panyókára vetett kék fodorillyér dolmány, virágos melles és megyszinü zsinóros nadrág fedi testét, jobbjában pedig kis pörge kalap nyugszik: ugy váltja a „verses dikciót“ a tónusadó dékánnal mind — — a kilencvenedik kérdésig.

Tudja, akár az irás; a tizenkettő csak fejet csóval rá.

Próbálják „limintálni“: ha netalán drágán akarna „müvelni“ mesteridejére; a remek ugyis arra vall. Pergamen lapon kéttornyu épület rajza, a milyen az ó-vár eleje; csakhogy a hideresztőn fali rózsák vannak, a tornyok pedig egészben áttetszők a négy oszlop közt. Nézik-méregetik: derék munka, rangos a studiumja, arany-vegy a festése; bizony bevág heti dolognak ilyen, remeket alig mustráltak még a vásárhelyi mesterasztalnál!

A dékán most utoljára szólal meg:

— Városi architectus nec non compossessor, Nagy Szabó Ferenc uram! az urat ezen tisztelendő jámbor atyánkfiaival egyetemben acceptáljuk, mondván az urat hites céhbeli társunknak és felruházván cehális hatá-

*) Az „Auf der Höhe“ pályázatán 150 frank jutalommal kitüntetett mü.

rozványunk értelmében jelen privilegium-levelünkkel. Minekutána pedig kegyelmeteknek, tisztelendő mesterek! bölcs akarata szerint mától számitandó egy évre és egy napra asszonyt veszen, mi sem állja utját, hogy architectus uram „extraneus“ névvel illettessék, közöttünk tiszteltessék, mind pedig a hozzánk tartozóktól generatim testvérnek neveztessék.

A remeket fölszedi s kézszoritással visszanyujtja:

— Használja nagy jó uram, lelki békességgel!

Valamennyi társul fogadja; az atyamester lelke rajt', ha egyszer architectus kellett a leánya mellé! . . .

Sürög-forog is a dévaj! Messze leng a pártakötése, amint köztük elsurran: hozatja a teritéket. Fehér keze közben rakosgat-rendez; olykor pedig le-lelop egy tekintetet a keblén nyugvó virágra. Azt hiszi, nem látják, hogy pirul, ég az arca: neki szánta — — talán jó szaváért, talán kláris-gyöngyéért, vagy épen a jövendő nagyasszonyság reményében!? . . .

A mesterfalatolást egyébkint könnyiti az urfi pincéje, kamrája; hajnal óta hordják először: a csukát tormával; a másodiknak: a gyümölcslében főtt ludat, velős rizskását, tyukpecsenyét, malacot; harmadiknak: a malozsaszőlőt, tovább a gyömbért, mandolát, gyümölcsöt, mesterperecet. Meg sem állnak hat fogásig, négy akó borig. A ládapénzzel — fél aranyforintig — ráérnek esztendőre: van hitele annak, a ki atyamesterleányért szállt le az uri familiából.

Kerekes Jób Péter tartja a köszönő poharat. Körben állva hallgatják:

— Tisztelendő jámbor atyafiak, hallja meg atyafiságtok! A mely atyafinak oly fegyvere volna, ki egy ökölnél nagyobb volna, adja elé atyafiságtok; el nem vesz, hahogy aranyos volna is.

Következik az asztaltiltás:

— A jámbor mester asztala tilalmas; se árulás ne légyen, se abroszmetélgetés, se asztalkocogtatás; senki pedig idegen nyelven ne szóljon, senki pedig tiszteletlen szót ne mondjon, senki ne szitkozódjék, senki követetlen ki se menjen, be se jöjjön, hanem képebelit hagyjon, mert a jámbor atyafiak büntetését találják.

Helyet foglalnak az első ivás után, de kéz alatt a legfiatalabbat kituszkolják mestergazdának: ha a feldarabolásban hiba esik, adózzék az egy citel erejéig. A többi az első fogást áztatja.

Sora kerül ezalatt a dikcióknak, asztali áldásnak: jut a közt atyamester uramnak is, meg a háza tájékának is.

A hatodik fogásnál fölszabaditja az extraneust a nekilendült jókedv, a ki ugysem állaná tovább az ajtófa mellől: egészben akarja látni azt a leányképet. Azt hiszi, surran; pedig csak a jó öregek hunynak szemet, hadd essék a szive szerint . . . .

Letelepszik melléje a pitvarban, széles nádülésü székre.

— Fiatal, hugom, a viganód! Bizony mára készült? kezdi.

— Mint az architektus uram mesterlevele! — kacag a lány.

— No, no! — feddi amaz, s elméláz sötét szemein. — Szived utja volt az; kicsit meredek, veszedelmes! . . . .

A szép teremtés mosolygásra fogta. Mintha mondani akarná: Csakhogy célhoz jutottál! . . . De elhallgatta. Inkább odatapadt tekintetével az arcára s csak rövid szünet mulva felelt meg:

— Ma az én napom volt, ezentul a kegyelmedé következik. Fordul a sors kereke...

— Klárika!

— Nincs mit panaszoljak? — kötődik tovább. — Avagy architektus uram nem azért küldte ezt a rubinos mit-mitsem, hogy aztán ránk se nézzen? Elteszszük a gráciáját!

Kezébe vette, forgatta, nézegette. Látszott, a szive örül, a szeme nem kivánja: iveshajlásu ajka is ugy mutatta.

Egyszerre fölsikoltott: az aranyos nyakcsillag hiányzott. Zavarodtan nézett szomszédjára s kezei ide-odakeresgéltek.

— Kegyelmednél van! — szólt s erősen elpirult.

— Kósza emlék, hagyd hugom! — válaszolt komoran az ifju. Aztán hozzátette: Jól mondtad, ezentul az én napom következik. Hej, mért is láttam szemeidet? mért is lestem annyit ajakad mosolygását?

S menni készült.

A leány keze után kapott, marasztotta. S megrezdült a csáb szava szemében; esengett-könyörgött szó nélkül. Az ifju visszahelyezkedett ülőhelyére s hosszan szivta magába az édes igézetet.

— Nem megyek, kicsi! — hajolt feléje, — Te akard, marad a szivem . . . . Gondolsz-e

vagy egyszer arra, mikor az egyházban imádságos arcodat elmerülve néztem s kimenet pirulva mondtad meg, ki leánya vagy? Sokat gondolok én vissza, szüntelen látlak Klárika s éjjel-nappal üz-bolygat a szerelem. Akkor nem jöhettem: a te sorsod más volt, az enyém is más. Urféle nem való polgárleányhoz, mondta apád s lásd, akkor eljöttem ide, fölvettem sorsodat, csakhogy szerethess. A kitől féltél, otthon van; nálad az extraneus mulatozik: öleli karcsú testedet, részegül csókodtól!

— — — — — — — — — —

Ottbenn ezalatt kereng a vig pohár. Esik közben szóváltás is, valamelyest faggatózás: a fiatalokat emlegetik. Az öreg-mester váltja fel éppen a szomszédját.

— Tartok just hozzá! — pattan ki s nagy-jóakarólag nevet — Én mondom: szemre vette!

— Pszt! — csititja a másik — megneszeli!

— Neszeli vagy sem! Tudom aztán, le is emelné a pártáját. Ugy van-e, komám? — fordul dékánszomszédjához, ki nehéz fejjel, düledező szemekkel bizonykodik.

Majd közelebb szoronkoznak, hármannégyen: ki pártbeli, ki meg irigye. Némelyik félti, más meg száz kézzel is adná. Szóba veszik Borsos Sándort, a kinek minap volt az avatása. Derék, szorgalmas egy fiatal! — tartja a mestergazda. Hanem az asztalvégen az a kis vörhenyes nem embere: odapirit rá, hogy a vérire vall; nem emberségből dicséri. Szó szót fejt, a tizedik aztán megfájhat valakinek . . . .

— Egyebüvé járjon a rudja, itt hiába keres — vágja ketté a vitát diadalmasan a dékán. — Szinte esőzuhogás, tisztelendő atyafiak! olyan csókos az ajakuk. Hogy kegyelmetek itt benn civódik, mind lesem őket. A kicsi pötyög, de csak majd hajlik is, a hogy isten ő szent felsége végezte.

— Esztendő teltére ugy hát tartsák is készen jámbor atyafiak atyafiságos hajlandóságukat! — szólalt meg nagysokára Pálos Csiszér uram, miután jól kinézték magukat szemei a fiatalokon. — Nem is másnak termett az a leány, mind csak egészben magistratuális nagyasszonyságnak!

II.

Nehéz volt az a szó az avatók fülének. Mint a szélvihar, ugy felszaporitották irigyeit. Volt a ki keltette, fujta. S nem ok nélkül. Változás annyiban történt az atyamesteri háznál, hogy a mesterasszony máslis fejkötőjét urasszony-virággal cserélgetik azóta s brokát-dísz csomójára drágaköves csatot illesztenek; a férj pedig egyre az urak padját keresi az egyházban, mivel onnét közelebb látja leányát, ki csakhogynem a gyereksorba tolakodik szines cafrangjaival. Sok birálja, sok kárhoztatja. Igen felpillantottak! — mondogatják — hogy urmag esik közéjök. Jó, jó... szegények, elkél még köztük a mi atyafiságunk!

Pedig csak a rosszakarat mondat olyant. Irigyei a szép leánynak, házi tisztességnek. Egyéb baj nincsen. Mi vétek volna is abban, ha módos ember rangjabelieivel érintkezik? Semmi; aminthogy Nagy Szabó Ferenc uram szárnyai alatt sem azért rejtőzködnek, mintha kelletlen volna a jámbor atyafiság; hanem hát — — ur-számba esni nem utolsó szerencse. Gyarapodik az ember maga is — gondolja az érdemes családfő s nyugodt lélekkel helyezkedik el karos-székében, mikor Borsos Sándornak jelentik látogatását. Jöhet már!...

Eleven képű, barátságos külsejü ember lép be. Látszik, fiatal, tapasztalatlan: a módja sem uras, mint az architektusé. Szava rezgő, bátortalan: bizony nem forgott rangos társaságban. No de jóravaló mester, lehet a nyelvén szólni:

— Hát megy, öcsém, a munka?

— Istennek hála. Kivált a finomabb.

— Ej! Furnirozunk is?

— Biz a', tuljárok a szinmélyesztésen.

— Lám! Akkor hát tudsz a pácrakáshoz is, mi?

— Mestertársamnak ugy irták Fejérvárról, hogy a rezidencia staffirungját az én kalkulusom szerint készittetik.

— Öcsém emberszámot tész!

— Nem is volna hiány egyébben, csak — — instálom: asszonyban.

— Terem az is!

— Hiszem. Mennék aztán műasztalosságért Pestre.

— Pestre? Pest-Budára? Sok kell oda, öcsém! Kivált asszony mellett.

— Az Ur jóvoltából jut is, marad is. Édes apám, isten nyugosztalja, Telepi fiskus iródeákja volt.

— Hm, hm!

— Jutott vagy egy fél-hely a kis-idécsi

határon. De a kezem után is telnék — — akár selyemrokolyára. Azért nem átallottam atyamester uram tisztelendő háza népéhez —

— Vagy ni, hogy szavadat ne felejtsd, hát most is uri dologban vagy, ugy-e? A ki műasztalos, annak sohase fogy ki a penna kezéből.

— Nem a'! Bárcsak nyugodalom is volna hozzá! Hanem valaki elvette, atyamester uram.

— Ha elvette, én meg nem szerzem, öcsém! He, te! Még csak az kellene! — S kacagott.

A fiatal asztalos tétova nézegetett arcába: csaknem elhagyta a bátorsága. De aztán megint eszébe jutott az a leányarc, mely hónapokon át nyugtalanitja; visszagondolt gyermekkorára, mikor még az is gyermek volt s együtt játszadoztak kosárdombi házuk előtt . . .

Az öreg elcsendesült s palástolhatatlan szorongással pillantott hol ki az udvarra, hol meg az utcára, honnan feleségét, leányát várhatta. A tünődő percek elmultak, az ifju mester felállt s határozott hangon mondá:

— Nem azért léptem át tisztelendő Csiszér uram küszöbét, hogy künnmaradjon a szivem szándéka: kérésem volna kegyelmedhez!

— Az-e? Há'szen a jó emberen segitünk. Ugy ismersz örökké, szép öcsém!

— Könnyiti munkámat, ked. Ha hát jó szivvel van hozzám, feleségül venném a kis hugomat.

— Mi, te? Csak nem a leányomat gondolod?

— Vagy azt, Csiszér uram! Szeretem a lelkem igazságával. Apja helyett apja, édes anyja lészek: de már élni nem kivánok, hanemha az oldalán . . . Takaros, ügyes aszszony lesz a', öröm nézni!

— Biz' öcsém, királyfi is megállhat mellette.

— Mind beszélik: a céh rózsája!

— Urszemek lesnek rá.

— Megakad rajta a szegény emberé is . . .

— Gondolnám; pedig nem a' csillagban született. A Csizió mondja, főemberhez mégyen . . . Skorpióbeli öcsém! nem vizöntős. Aztán beszéltél-e vele?

— Régen-régen; mielőtt vándorolni mentem. Akkor ugy mondta mindig: én leszek a gazdája. Együtt ültünk a kerek kövön, a külső ajtónál s eljátszottunk. Klárika fonó-rokkát kivánt, faragtam; aztán kis szobát a buba számára, az is került; végtére a házszert hoztam el: festett konyhát, kicsi hidast, akolt s belé marhákat. De kitelt az apróság is, győzte apám csontnyelü kése . . . Egyszer sokat ültünk, szótlan-kedvtelen: árvaságra jutottam az nap. Vigasztalni kezdett azzal a sötét szemével, melynek mélységesmély a sugara: alig lehet megpillantani. Én megpillantottam, s a szivem elfogódott, mikor azt sugta: ne szomorkodjam, ő lesz az én vigasztalásom. Akkor beszéltem vele utolján. Azóta jártam-keltem, mig-mignem nesze kélt, hogy atyamester uramék Kláráján uri szemek mulatoznak . . . Eh, hagyján, — gondoltam — vegyék szemre, ha szemrevaló, annál fennyebben tartja majd a pártáját. Hanem ezután egyebet is mondtak. Azt mondták, hogy a leány cicoma, hajlik. Nem hittem, lelkem Csiszér uram! ugy nem, mint jámbor atyaságod. De azért eljöttem, itt vagyok, hogy megkérdezzem; igazán Klárikáért volt-e a Szent-György-napi dáridó? . . . Meg az a rubinos nyakcsillag váltságdij-e valaki számára? Aranyjáték ártatlan szerelméért? . . . Mondja kegyelmed! — —

S könny rezgett szép férfias szemeiben.

Az atyamester merőn nézett maga elé; félbeszakitás nélkül hallgatta. Bizony szép idő volt, hanem elmult: az élet változik. Szegény fiatal ember, kicsit lágyszivű, jámbor; nehezen szokik majd a gondolathoz, hogy nem neki termett virág az, hogy más számára nyit, más érik a csókjára. Ma — lehet — fáj, fáj holnap is: de azután megváltozik, — gondolja s nagy-lassan fölveti szemeit.

A fiatal asztalos a kemence rámájához dőlve áll, onnét lesi a választ.

Lesujtó, a mit hall.

— Öcsém, mestertársam! Fiatal legény vagy: felejtsd, a mit gyerekészszel szőttél-alkottál, az álmot. Mondd, álmodtad! Klárikát meg hagyd; nem igért, nem tart: van valaki más a szivében. Azontul maradunk emberséggel-barátsággal: ugy áldjon az én istenem!

Azzal elfordult. Nem birta tovább: keresgélt, jött-ment; mialatt az az elitélt sápadt arccal, kétségbeesetten hallgatott.

Fölszedte botját, fövegét, indulni akart. Akkor lépett be Klárika. Mindjárt, hogy megpillantotta, fagyos arca közé nevetett. Az ifju szomoruan visszanézett pajzán szemeire, de nem szólt egyet is s csöndesen távozott.

Léptei elhangzottak már, mikor az atya-

mester háza maró megszólástól visszhangzott. Jó, hogy nem hallotta; talán elátkozta volna azt a szerelmet, melynek sebei követik — — boldogsága nélkül.

Fiatal ember! eredj is munkaasztalodhoz; végy gyalut, vésőt a kezedbe, mint akár tegnap. Nem uri kényelem, de csupa tisztesség; maradj szolgálatodnál, aztán feledni is megtanulsz. Láttad szemeit? nem a te mennyországod; lested halavány arcát, gyenge mosolyát? nem érted pirul-gyúlad egy vonása sem. Hazug az árny, mely ajka mögül biztat; bolond az álom, melynek rabja vagy éjtenappalonta. Feledd el: a házat, hol enyelegtél volna, a virágos kertet, hol reményeidet szövögetted, a kicsi széket, melynek zsámolyán ülve ölébe hajtottad fejedet! . . . Szegény fiu, azok ott nevetnek rajtad — — te ne vágyj közéjök! Az anya kezdi, a leány folytatja: az öreg már csak mosolyog, kacag, hahotáz. Nem hiszed ugy-e? pedig mulatságos az: utána kacsintani egy álmodozónak, aztán beszélni tovább — — annak, a ki utba kerül: az öreglegénynek, a pallérnak, a ripesz inas-gyerekeknek. Hahaha!... ezek megtartják a titkot, ne busulj: hiszen azért meséli az öreg, mikor állást rakat Nagy Szabó Ferenc uram mintája szerint a város főutcáján.

(Vége köv.)

EGY NAGY KÖLTŐ HALÁLAKOR.

Halál? mi a halál? Meghalt! Hogy halt volna?
De ember orditja, de a harang kongja.
De aranyos falon mutatja a posztó,
Egészen bizonyos — — ahol a koporsó!

Oh a te halálod, mester, nem halál az,
A fenséges élők dicsköréből válasz;
A Homerok, Danték, Shakesperok körébül,
Holott a te sátrad sátrok mellett épül.

Mennek hozzád sokan kikelt, bus orcával —
Az álnok szeretet de mily sokra rávall.
Sirnak, nyöszörögnek, mintegy Attilánál,
Utoljára hogy még velök szóba állnál.

Átadnád fegyvered, ennek a kardodat,
Kivel meghódítál számos országokat.
Ez lovadra kapna — ez a törpe cigány —
Mást az a sivalgó kopasz ur se kiván.
Nagy szerénységével tán annyit se várna:
Csak felkaphatna bár a lovad farára.

Ez, szemeit törli véresre — mert ugy szép.
A feleségednek lábaihoz kúsznék. —
Az, haját cibálja — mutatja, mily házi:
Csak a testén lehet koporsódhoz mászni.

Hogy szeretnének ők, ugy mint én: félig sem.
Nekem csak ember vagy: nekik már félisten;
Nekem csak mester vagy: király ő szájukba —
Valamelyikre ha koronád rájutna.

Oh mester, te mindég szelid ember voltál,
De ha most az egyszer te talpra ugornál,
S koboz helyett ostort fognál a kezedbe —
Hogy ezt a rongynépet szaggatnád ezerbe:

Akkor én — ki most itt elbujva kesergek,
Mint a kocsiszinben holmi szolgagyermek —
Egy pillantás alatt ott teremnék nálad:
Hogy megsirassalak szivből, mint apámat.

Hogy kezedre sirjam: oh dicső te voltál,
Ki a futók között járni tanitottál;
Ki egy-két bus dalra megtanitál engem,
Vigaszul magamnak hogy elénekeljem.

. . . Csak én titkon egyet koporsódnál sirnék:
Nem bánnám, szemfedőd széleit hadd vinnék
Mások, kik koporsód közelébe törnek,
Vásárt ütve önnön kedves személyöknek.

Nem bánnám, hadd tépnék arany koszoruid,
Tudok én várni a szép tavaszon ujig.
Egyetlen levélke jut nekem majd onnan:
És nem is hirdetem, hogy: k i é b ő l hoztam.

TOLNAI LAJOS.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

De nemsokára ujból mosolyogni kezdett.

— A mi püspök barátunk, — mondta szeret.— Nem tehet róla.

Iván önkénytelenül elnevette magát; a mester kérdőleg tekintett rá.

— Bocsánat! — Én sem tehetek róla, ha nevethetném. — Hát hány éves a püspök?

— Mi köze a szerelemnek az évekhez? — Vannak emberek, akikben az élet legmagasabb fokán sem alszik ki a vágy, szeretni.

— Ugy! — Tehát csak szerelmi vágyról van szó?

Nem kapott azonnal választ. — Fabretto ujra gondolkozóvá vált; fölállt, párszor végigsétált a termen, aztán szaggatottan kezdte mondani:

— Nem. — Ezen esetben — véletlenül — nem csak szerelmi vágyról van szó. — Véletlenül valóságos szerelem, melynek nehány hó óta tárgya van.

— Dehogy?!

A mester megállott; komolyan nézett Iván nevetős arcába, aztán megbillentette a vállát s ujra sétálni kezdett.

— On nem tudja, hogy mi a szerelem? különben nem gunyolódnék. A honvágy nevetséges valami annak, aki nem szenvedett benne; halálos lehet annak, aki érzi. — Jobban teszi, ha inkább aggódik, hogy hátha elveszitjük miatta barátunkat?

De Iván nem volt olyan hangulatban, hogy elkomolyodjék. Megint csak nevetve vetette oda:

— Valami elérhetlen magasság? — Valószinü, mert az elérhetlen dolgok szoktak legcsábitóbbak lenni.

— Magasság? — Nem. — De elérhetetlennek — azt hiszem — elérhetetlen. Képzelje a mi deli barátunkat, a büszke, lovagias főpapot, aki hozzá van szokva, nyitva találni maga előtt az ajtókat a legmagasabb körökben is, szemben egy épen nem magas állásu nővel, aki mégis . . . Ah-la! Ah-la! — Egy megfoghatatlan asszony, akiről még azt sem lehet bizonyosan tudni, hogy a társadalom melyik osztályához tartozik voltaképen és mégis . . . A nagyon magasan álló dolgok nem csábitanak annyira, mint az elérhetőnek látszók, melyek azonban még sem elérhetők.

— Egy bizonytalan állásu nő?! kiáltott föl Iván, bámulva. — Hát hol a manóban ösmerkedhetett meg a püspök egy bizonytalan állásu nővel?

— Egyszerü történet, barátom. — A férj kifogástalan modoru gavallér, mintha valami elszegényedett francia marquis-családból származott volna. Az előkelőségek legtöbbjével bizalmas viszonyban áll; elfogadtatik a társaságokban . . .

— Tehát ezek egyikében?

— Dehogy! — Hisz a nőre nem áll ez; vagy legalább soha sem látta senki eme társaságok valamelyikében. — A férj szerepe sem baráti, vagy aféle, hanem . . . Aki lő, vág s nagyon kényes bőrünek mutatja magát, ha be akar lépni valamely salonba, nem utasitják vissza. — Aztán igen szükséges individuum az ügyleti dolgokkal bibelődni nem szerető, a polgári elemmel pedig nem szivesen érintkező uraknak olyan valaki, aki modoránál, meg — isten tudja: honnan származó — megszokásnál fogva, a társasághoz tartozik s nem rest a rábizottakat elvégezni. — A püspök ezzel az emberrel ösmerkedett meg s mintbogy neki — fájdalom! — sok és terhes ügyletei vannak . . . Apropos! — Aligha nem hontársa önnek az az asszony! — állott meg hirtelen a mester Iván előtt.

Ez meglepetve, majdnem megrettenve tekintett a mester szemei közé, akinek a tekintete rajta függött, de olyan távolnéző modorban, hogy fogadni lehetett volna rá, hogy semmit sem lát.

— Szép asszony! nagyon szép; pedig én tudom, hogy sokat epeszti magát. — Hanem a halványság is jól áll neki; azért visel fekete ruhát is, mert tudja, hogy ez madonnaszerüvé teszi.

Iván féloldalt fordult a beszélőnek s egy villanygép elzárójával kezdett játszani.

— Vigyázzon, nehogy kinyissa! mert szétdurran a higanytartó üveg, melylyel összeköttetésben van; — vetette oda Fabretto s folytatta sétáját.

— Megfoghatatlan asszony! — Csodálatos vegyüléke az igazságnak és tettetésnek! — Ösztöne van, mindenkit meghóditani, pedig eszébe sincs viszonyba lépni valakivel. Vakon szereti a férjét és félti. — Azt mondják, hogy néha álruhában futkos utána, vagy egész éjeken át sir, ha kimarad. Hanem nem mer zúgolódni; csak tűr és elsápad, ha férje komolyan rátekint. — Mert nem nagyon kiméletes. — Vannak, akik állitják, hogy mikor magukra maradnak . . . . Ejh! . . . . Legalább féltékenységgel nem kinozza. — Mosolyogva fogadja a püspököt és mosolyogva nézi, mikor neje mellé ül. — Mintha soha sem látott volna házasságtörő nőt! — Pedig aligha nem hontársa önnek ez a nő! — Pozavinszkyné — Madelaine . . .

Durr! a kénesőtartó üveg szétrobbant; Fabretto meglepetve pillantott vissza. Mikor meglátta Ivánt, aki izgatottan és szemlesütve állt a felnyitott villanygép mellett, nevetni kezdett.

— Megmondtam, ugy-e? — Megmondtam! — Hanem azért nem érdemes, hogy ennyire megzavarodjék miatta! — Nem sokat vesztettünk; holnap majd ujra kezdjük a hevitést.

Nem kezdték. — Másnap nem volt kedve Ivánnak a mester munkatermét meglátogatni. De lakásán sem birt maradni. Kóborolt; maga sem tudta, hogy merre? csak azt érezte, hogy, mikor hazatért, igen ki volt merülve.

Másnap már kóborolni sem volt kedve. — Nehány kötet könyvet hozott volt a mestertől, ezekben kezdett lapozni, de nem igen

értette, amit olvasott. — Egyszer ugy rémlett előtte, mintha Hermes Trismegistus „Poemander"-ében egy névre bukkant volna: Madelaine. Fölugrott s eldobva a könyvet, fölkiáltott:

— Árulja?

A hatodik napra nyugodtabb lett s elhatározta, hogy meglátogatja a mestert.

A könyvtárban találta; a földön kisebb, nagyobb csomókban hevertek a polcokról leszedett könyvek. A mester aggódó arccal ott kovályogott közöttük, mint valami gyámoltalan fecske, melynek fiait pajkos gyermekek leverték s most félti őket, szeretne rajtok segiteni, de hasztalan! csak kóvályogni tud.

Mikor az ajtóban, a jelenet fölött bámuló Ivánt megpillantotta, kezeit összecsapta maga előtt s elnevette magát.

— Ugy-e gyámoltalannak látszom? — Nagyon gyámoltalannak?

— Mi történt? kérdezte Iván.

— Féltem a könyveimet; a kisérleti eszközeimet.

— De hát . . .

— Vagy ugy! — Hisz ön nem is tudja még, hogy barátunk, a püspök elutazott s palotáját, az egész berendezéssel együtt a hitelezők . . . olvassa csak, olvassa! — s levelet nyujtott át Iványnak, mely aranyozott szélü, elegans, cimerrel ellátott és fölötte kellemes illatot terjesztő papirra volt irva.

„Kedves barátom, Mester! — volt a levélben gyors és finom vonásokkal irva.

Bocsásson meg, hogy csak levélben bucsuzom. Gyorsan el kell utaznom. — Nem tudom egész bizonyossággal, de lehet, hogy lesznek, akik távollétem alatt követelést fognak formálni ellenem s biztositni akarják magukat javaimra. Azért, hogy ön háborgatva ne legyen, küldöm az ide mellékelt ajándékozási levelet palotáim összes berendezésére nézve. Ezzel a biróságok előtt is megvédheti jogait.

— Micsoda jogaimat? — kiáltott föl a mester, nyugtalanul tipegve. — Hiszen az igazság az, hogy minden a püspöké. — Csak könyveimet! könyveimet! — s ujra megkezdte a futkosást egyik könyvrakástól a másikhoz.

Iván folytatta az olvasást:

„Ha a grábeni házhoz elmegy, ki fogja találni gyors elutazásom okát s hiszem, hogy — jóságos szivében minden harag nélkül — fog felkiáltani: Ugy született! Nem tehet róla a szegény

Ferretti."

— Persze, persze! — és szomoru tekintetet vetett az opálszinü üveggömbre.

— Micsoda grábeni ház? — kérdezte Iván.

— Ott lakott — tudja! — az az aszszony, — a férjével. A mi szegény barátunk valami állomást eszközölt ki a férjnek a pápai udvarnál; kényelmes állomást! — s a bolond emberek visszautasitották.

— Visszautasitották! — ismétlé Iván, élesen tekintve a mester szemei közé.

— Igen! és Londonba mentek valamely csekély ügyletnek a lebonyolitására, melyből pár ezer forintra van kilátásuk . . . A püspök utánok utazott . . . Szegény Ferretti! — Ah-la! — Ah-la! — A könyveim . . .

Iván hallgatva nézte a mestert, amint az ujra megkezdte gyámoltalan futkosását könyvei között, aztán valami komoly elhatározásra jutva, elébe lépett s gyöngéden megfogta a karját.

— Mester! Ajánlatom van. Nekem nincs ugyan palotám Bécsben, de nagyon kényelmes falusi lakásom van Magyarországon. Ha ön elhatározná magát, hogy vendégem legyen . . .

— Köszönöm, édes fiam! — Oh, köszönöm! — Gyöngéden megveregette a vállát és szelid, majdnem engedelemkérő mosolylyal folytatta:

— A mi kisérleteink, meg az én kedvenc csemegéim — az én gyöngeségeim — nagyon sokba kerülnek . . . Nekem van egy orosz hercegem, aki minden áron akarja, hogy hozzá költözködjem, Pétervárra . . . A napokban is kaptam tőle levelet . . . De könyveim; kisérleti eszközeim! . . . A roppant költség, melybe az elszállittatás kerül. — És . . . szégyenkezve nevetett — nekem nem szokott pénzem lenni. — Hanem, tudja mit? — tette hozzá gyorsan, egészen földerülve. — Az én mütermemben sok, nagyon fontos készülékből, a könyvek közt pedig szintén sokból két példány van. — Ha ön ugy látná, hogy nem károsodik általa . . .

Nehány nap mulva a készülékek és könyvek utban voltak Pétervár felé az orosz herceg cime alatt. Iván magával vitte a mestert birtokára, ahol közös felügyeletük alatt a kastély egyik szobája munkateremmé alakittatott át.

Pár hetet töltöttek el együtt a „nagy

tudomány“ felől beszélgetve s nehány, Iván előtt még ösmeretlen kisérletet végrehajtva.

— Irigyelném önt, — mondta a mester szokott szelid mosolyával, mikor végre utrakészen állt és Iván kezét bucsuképen két keze közt rázogatta. — Irigyelném önt, ha meg volna bennem a hajlam, ifjuságáért. Ah-la! ah-la! nagy kincs! Pótolhatatlan eddig . . . De ki tudja? — Öntől én sokat várok. — Igérje meg, hogy szorgalmatosan fog velem levelezni.

Iván igérte; elkisérte a mestert Kassáig, aztán hazatért és egy ember mohóságával, akinek ugy sincs mit keresnie az emberek között, hozzá látott a munkához.

Éveken át türelemmel és nagy odaadással kutatott a menstruum universale után; leste az első mozdulatot: csinálta az aranyat — mig egyszer megfázott. Szivét nyugtalan vágy lepte meg valami ösmeretlen iránt s elindult keresni.

Hogy mit? maga sem tudta volna megmondani.

Mindenekelőtt a fővárosba ment; azt hitte, hogy talán szórakozásra van szüksége. Gyönyörködni akart a müvészet, müipar és épitészet alkotásaiban. Feljárta a tárlatokat; megnézte az ujabb épületeket és órákat töltött a gazdagabb kirakatok előtt, aztán, mikor hazament és be akart számolni magának a látottakról, hasztalan gondolkozott, nem jutott eszébe semmi. Csak ásitott és végtelenül fáradtnak érezte magát.

— Embereket, élő, mozgó embereket kell keresned! — gondolta magában és esti sétákba kezdett. Belevetette magát a hüsölő főváros tömegébe; engedte magát az ár által ragadtatni, taszigáltatni.

Itt-ott egy-egy női alak megragadta figyelmét: szeszélyesen fölcsapott karimáju kalap, méltóságos járás . . . Valami arra ösztönözte, hogy igyekezzék közvetlen közelébe jutni.

Mikor a háta mögé furakodott, hallotta kisérőjével beszélgetni. — Semmit mondó megjegyzéseket tett a sétálókra impertinens francia nyelven, különös gonddal hangoztatva az orrhangokat.

— Comment, Monsieur! — Vous n'avez vu pas? C'etait vraiment ridicule . . . .

Kedvetlenül forditotta tekintetét más irányba.

Fekete szemü, nevetős arcu fiatal lányka jött vele szemben; vigan csevegve és minden affectációtól menten siklott át a tömegen. Iván önkénytelenül megfordult, mikor mellette elhaladt. A pajzán fekete szemek merészen villantak szemei közé; a szemek alatt a horganypor kékes-szürke szinét vette észre.

Kedvetlenül tért haza; lefeküdt. Nem aludt el, hanem valami buta, gondolat nélküli állapotba sülyedt. — Mintha valami megmérhetlen nagyságu, nehéz tárgy nyomná, melynek nem bir nevet adni, de ellenállhatatlan ösztönt érez, kiugrani alóla és elszaladni — valahová.

Másnap korán reggel becsomagolt és kikocsizott a pályafőhöz.

— Egy első osztályu jegyet kérek.

— Hová tetszik utazni?

— Hová?

— Talán a különvonattal?

— Igen, a különvonattal.

— Bécsig, vagy egészen Fiumeig?

— Egészen Fiuméig.

A szolgálattevő sürgetve nógatta.

— Gyorsan uram, mert elkésik.

Iván beugrott egy kocsiba; a gép füttyentett, az ajtók becsapódtak s a vonat kirobogott a pályaudvarból.

XIII.

Negyednap est felé a magyar tengerparton sétált egyedül és meglehetősen nyomott hangulatban.

A lenyugvó nap sárgavöröses visszfényt hagyott hátra maga után az égen és tengeren, mely lassankint zölddé, aztán lilaszinüvé változott.

A sétálók özöne még nem lepte el a corsot; a munkások zajgása, futkosása azonban már csillapodni kezdett. — Iván hirtelen megállapodott sétája közben; egy embert vett észre a tengerparton, aki fényes magastetejü kalapját fejebubjára billentve s két kezével egy vastag, aranygombbal ellátott nádpálcára támaszkodva, egész odaadással bámulta a szinpompát, melylyel az alkony az eget és tengert fölruházta.

Ragyogó szemeiben csaknem gyermekes lelkesülés; piros, egészséges arcáiban a megelégedés tükröződött. A tenger felől szálldogáló szellő enyelegve játszott hófehér fürteivel.

— Mester! — kiáltott föl Iván örömteli meglepetéssel. — Fabretto! — Hisz ön az?

(Folyt. köv.)

PETŐFI POZSONYBAN.

(Ujabb adatok.)

Petőfi Sándor, mint egyik ifjukori benső barátja Kemény János is irja, *) többször fölkereste barátait Pozsonyban. Az időtájt két nevezetes diáktanya volt itt. Az egyik az apáca-utcában „kaszárnya“, a másik a magas utcában „burg“ név alatt. Ez utóbbinak jelenlegi tulajdonosa Nemessányi Gyula, közbecsülésnek örvendő pozsonyi ügyvéd.

Neumann Károly és Reguly János magukhoz akarták vinni Sándort, de a „burgiak“: Skultéty Ede, Tomka László, Török Gyula, Dlhányi Zsiga, Krupecz Vilmos, Csörföly Lajos, Dömök Elek stb. „leokkupálták“ s náluk lakott egy alkalommal mintegy 10—14 napig. A rakoncátlan diákok a házi gazda minden székét, ágydeszkáját elégették, mert akkor szörnyü hideg és fában nagy hiány volt. Igy beszélte ezt e közlemény irójának, a költő egykori pajtása: Ujházy Lajos, ki pár évvel ezelőtt hunyt el Nagyszombatban.

Tőle értesültem arról is, hogy midőn ő 1843. május 12-én, mint nógrádmegyei követi irnok, az „Árpád“ gőzössel Pozsonyba került a királydombi kikötőnél a költő őt megpillantva, barátságosan üdvözölte. Ujházy visszatekintett, s a háta mögött bicegő Dömök Eleknek igy szólt: Nini, itt van Petrovics Sándor!

„Te falusi ripők — vágott közbe a költő — te azt sem tudod, hogy én Petőfi vagyok s nem Petrovics.“ Majd karon csipték a jó pajtások s az apáca-utcába vitték, hol a nógrádi követek irnokai részére lakás volt lefoglalva.

Rendes lakása ez időtájt Petőfinek nem volt Pozsonyban, hanem néhány vidám fickóval a ligeti szinkörben hált. „Ezek a szinészek, meg az oláhcigányok a legszabadabb emberek Magyarországban,“ mondá több izben pajtásainak.

Később elhagyta a „szinházi budikot“ s Ujházival lakott egy szobában a szélutca és iskola sarkán, most konvent-utca 8. számu, ujonnan épült, akkor tájban meglehetős piszkos házban.

Igen kedves helye volt a költőnek Pozsonyban a második „Batzenhäusel“, jelenleg „bimbóház“. Gyakran kijárt a hegyekbe, az ugynevezett „Gebirgsparkba“, főleg azonban az emlitett „bimbóház“ kutja mellé, hol akkor egy kis fenyőerdőcske volt, meg aztán csinos szőke leánya a fogadósnak. Pozsonyi verseit majd mind e kedves pihenő helyén irta.

Sajátsága volt Petőfinek, hogy költeményeit nem engedte a kéziratból olvasni. S ha egy-egy versével elkészült, az asztalra ütött s ezt mondta: punctum!

Pozsonyi barátai állitása szerint nagyon mértékletesen élt s a bormámort csak hiréből ismerte.

Végül még egy apróságot.

1843-ban egy alkalommmal „Kean“ került szinre a pozsonyi szinkörben.

Petőfi az előadás után Angermayer János apáca-utcai kocsmájába ment a Schiller házzal szemben. Ott egy meszely bort kért, majd a másodikat s harmadikat rendelte meg s egymásután fel is hajtotta.

Szállástársának ez nagyon föltünt s haza hivta. Petőfi azonban vonakodott s választ sem adott Ujházynak, ki sietve haza ment ágyat vetni, mert csak egy ágyuk volt. Egyik éjjel ugyanis Petőfi aludt a madracon, Ujházy pedig a szalmazsákon, más nap megforditva, persze egyik a földön.

Alig végezte azonban Ujházy szobaleányi kötelességét, Petőfi mérgesen betoppantott a szobába s az ajtót becsapva és bőrlepényes sapkáját (akkor ilyent viselt este) a földhöz vágva, felkiáltott: „Hiszen Kean csak egy komédiás“.

Pajtása ismervén indulatos természetét, nem háborgatta őt.

Másnap reggel szerfölött kedvetlen volt a költő s csak délben mesélte el, hogy a szindarabban előforduló kicsinyitő megjegyzés őt végtelenül bántotta s hogy apjának a szinészet iránt tanusitott megvető nyilatkozatai eszébe jutottak.

Ezért keresett vidulást a borban.

Dr. VUTKOVICH SÁNDOR.

*) „Koszoru“ 1881. február havi füzet.

CSIKY LEGUJABB SZINMÜVE.

„Bozóti Márta.“ Előadták a nemzeti szinházban február 24-dikén.

Képzeljen az olvasó egy épületet, melynek tulajdonosa meghitt bennünket, hogy pár órát töltsünk társaságában. Mi elfogadjuk a meghivást s a kitüzött órában elme-

*

gyünk az illetőhöz. A ház elé érve, csodálkozással veszszük észre, hogy a kapu előtt egész halom kődarab van. Mindegy; áttörtetünk rajta, és beérünk a pitvarba, melyben szerteszét egy pár gerenda meg fatuskó hever. Megbotlunk bennök, de aztán szerencsésen átugorva a sok akadályt, végre becsengetünk a lakás ajtaján — igaz, hogy kissé boszankodva a házi gazda furcsaságán. Belépünk a salonba, ahol lekötelező szivességgel fogadnak bennünket, leültetnek a dusan megteritett asztalhoz és jóltartanak pompás étellel, itallal. Lakoma után eltávozunk, és nagy boszankodásunkra megint csak át kell ugrálnunk azon a sok gerendán, meg fatuskón, megint csak át kell gázolnunk azon a kőrakáson. „Furcsa egy ház!“ gondoljuk magunkban, és jobban szemügyre veszszük. Hát ime, a teteje rozzant zsindelyekből van összetákolva, a falai meg hüvelyknyi vastagságu deszkákból. „Szörnyüség!“ mondogatjuk, „hiszen ez a ház nagyon silányul van fölépitve! . . . Hanem a salonban mégis jó ebédet kaptunk!“

A Csiky darabjában ez a salon, melyben olyan jó drámai ebédet kaptunk: a második felvonás. Az elsőben léptünk be a házba, a harmadikban hagytuk azt ott. Nézzük már most meg, mifélék azok a gerendák és fatuskók, melyeken át kellett ugrándoznunk, hogy hozzájuthassunk ahoz a jó ebédhez; vizsgálgassuk azokat a gyönge deszkafalakat, azt a rozzant fatetőt; aztán pedig betüzzük végig azt a menut, melyet a salonban elénk tálalt a házi gazda.

Csiky Gergely legujabb drámai „épületének“ főhibáját egy kiváló kritikusunk abban találta, hogy rossz mint *irány*darab. Már pedig ez szerinte nagy baj, mivel Csiky épen iránydarabot akart teremteni! E vád kissé különös. Miből következteti azt a biráló, hogy *mit akart a szerző*? Azt irta talán a szinlapra: „Bozóti Márta, *irány-szinmü az uzsora ellen*“? Nem. Nyilatkozott talán, hogy: „Tisztelt közönség! Méltóztassék e darabot az uzsora ellen intézett tendenciózus münek tekinteni!“? Esze ágában sem volt. Nos hát akkor mi alapon fogja rá a kritikus, hogy iránydarabot akart alkotni, még pedig épen az uzsora ellen? A szinmüiró csak ritka esetben tüzheti azt ki feladatául, hogy megfejtsen egy társadalmi problémát, vagy rámutasson arra a gyógyszerre, melylyel szerinte valamely bajnak elejét lehetne venni. Nem vezércikkiró ő, aki pertractálva egy napi kérdést, kell hogy positiv vagy negativ irányban valami végső megállapodásra jusson, valami thesist kimondjon! Ő a mostani társadalomból veszi alakjait és viszonyait, mert tudja, hogy a közönséget ezek érdeklik leginkább. De nem mondja: „Uraim! Én most borzasztó példákban fogom elétek állitani az uzsora pusztitó hatását. Nektek, uzsorások, megmutatom, hogy végül mégis csak pórul jártok! Titeket, kik még nem vagytok az uzsorások áldozatai, arra figyelmeztetlek, hogy ne irjatok alá váltót, mert ime látjátok X. Y. és Z. példájából, hogy ez az ut az anyagi és erkölcsi tönkrejutáshoz vezet!“

Már pedig némely kritikus, ugy látszik, ezt kivánja a drámairótól. A „Budapesti Hirlap“ —ő-je pél. ép ebből a szempontból rosszalja Csiky Gergely alakjait; demonstrálja, hogy azok nem alkalmasak arra, hogy az iró bennök mutassa be az uzsora pusztitó hatását, mivelhogy részint könnyelmüek, részint pedig ostobaságból keveredtek adósságba. Épugy járt el —ő ur a „Cifra nyomoruság“ birálása alkalmával; itt is azt bizonyitgatta, hogy Csiky alakjai jobbára léhaságból jutottak bele abba a „cifra nyomoruságba“ és igy nem jól reprezentálják a társadalmi baj áldozatainak fajtáját. De hát ez a cél itt is ugyszólván csak rá volt tukmálva a szerzőre! Ha az ő emberei igazi emberek: minek azt fürkészni tudákos tekintettel, jó példákat hozott-e fel olyan szabályra vagy thesisre, melyet tulajdonképen ki sem akart mondani?

Indokolatlannak tartom hát mindakét vádat, melylyel az emlitettem kritikusok Csiky ellen támadtak. Nem az a „Bozóti Márta“ főhibája, hogy nem felel meg az iránymü követelményeinek, hanem a rossz fundamentum és a rozzant tető. — Bonyodalma lehetetlen alapon épül és a csomót nem oldják benne fel, hanem egyszerüen ketté vágják — karddal. Minden szindarabban ez a két legfőbb nehézség: csinálni olyan expositiót, melyből hatásos actio fejlődhetik, és aztán az actiot drámailag befejezni. E két célt az iró többféleképen szokta elérni; vagy igaz az expositió, de belőle természetszerüleg nem fejleszthetők hatást keltő jelenetek — ez esetben magok e jelenetek lesznek valószinütlenekké; vagy nem igaz az expositió, de belőle igenis természetszerüleg fejlődhetik hatásos bonyodalom — ez esetben az illető

jelenetek magokban véve jók, de az, amin épülnek, rossz; végre a harmadik mód az, mely csak az igazi mesternek szokott sikerülni: mikor való az alap, és ez alapból természetszerüleg folynak az effectust keltő mozzanatok is. E három mód közül legroszszabb kétségkivül az első, minthogy itt a jelenetek önmagokban véve valószinütlenek, s ép ezért nem is hathatnak a nézőre; a második már jobb, minthogy a néző akkor, mikor előtte a cselekvény idegrázó momentumai lefolynak, már nem gondol, sőt nem is gondolhat arra, hogy ezek a következmények helytelen tételből vannak vonva. Az iró magával ragadja — ő megindul, lelkesedik, tapsol, s mikor a hatás közvetlenségének vége: kedvetlenül látja be, hogy az, ami annyira megkapta, igaztalan, hamis, beteg dolog. De a kritika kénytelen konstatálni, hogy a szerzőt ennyiszer meg ennyiszer hitta ki a publikum, hogy „rengett a ház a tapstól“: és ennek a ténynek konstatálása jelenti a fényes külső sikert.

Legnépszerübb drámairónk sikerei többnyire e fajtájuak. Ne higyje azonban senki, hogy midőn azt mondjuk, fitymáljuk ama müvészetet, mely ilyenre képes. Nem. Olyan jelenetek hallatára, aminőket Csiky teremtett a „Bozóti Márta“ második felvonásában, teljesen értjük és méltányoljuk azt a kritikust, ki a darabon való elragadtatásában igy kiáltott fel: „Uraim, le a kalappal!“ Igenis, le a kalappal; mert azok a jelenetek becsületére válnának magának Sardounak is! De ime, mily áron jutunk hozzájuk.

Bozóti Mártát férje azzal gyanusitotta, hogy „teljes mérvben“ viszonozza Villányi Adolf szerelmét. A gyanu túlzott volt; de azért a férj mégis párbajra hivja Villányit, ki őt aztán lelövi. Az asszonytól a férj rokonai elveszik gyermekét Kálmánt, s föl is nevelik körülbelől 20 éves koráig. (Mikor a darab megindul, Kálmán hivatalnok, ki ép nősülni akar; azt hiszem, joggal föltehetem, hogy van már akkor 25—26 éves. Nagybátyjától megtudjuk, hogy Kálmán a darab kezdete előtt körülbelől 5—6 évvel maradt magára, s e szerint számitásom helyes.) Az anya mind ez ideig (tehát legalább 15 évig) nem közelitett gyermekéhez; tegyük fel, hogy szégyellett előtte megjelenni, mivel tudta, hogy Kálmán csak rosszat hallhatott felőle. Mikor a fiu 20 éves korában magára marad, véghetetlen anyai szerelmében megtehetné ugyan, hogy elmenne fiához s megmondaná neki: „Hidd el, én ártatlan vagyok!“ — s a fiu, aki ezt a darab végén pár szóra ugy is elhiszi, akkor is elhitte volna. De Bozóti Márta nem igy tesz. Látja, hogy fiának rosszul folynak dolgai, és elhatározza, hogy majd segélyezi valahogy. Egy 20 éves müvelt fiatal ember, hacsak nem valami ügyetlen fickó, megélhet ugyan már a maga emberségéből is: hanem azért teljesen értjük, hogy a szerető, nemeslelkü anya mégis „havi pénzt“ akar neki juttatni. De azt már épen nem értjük, hogy a szerető, nemeslelkü anya ezért a kis „havipénzért“ olyan aljas bünre adja magát, aminőt a darabban csakugyan elkövet. Ha valaki fiát éhhalállal látja küzdeni: értjük, ha lopni megy kenyeret; de ha az a fiu egy kis tarka cukrot kér: nem fog az apa e miatt egy boltot kifosztogatni, vagy embert ölni! Különben Bozóti Márta már csak azért sem lehet cinkosa egy vérszopó uzsorásnak, — ezzé lesz a darabban — mert reszketnie kell attól, hogy ha az annyira bálványozott fiu megtudja, undorodni fog majd tőle. De a nő erre nem gondolt, mert nem is tudta, mit tesz, midőn kötelezte magát arra, hogy Villányi Adolf uzsoraüzleteire odadja cégérül a saját maga becsületes nevét.

Kimondja maga is: „Tudtam is én akkor, mit csinálok!“ Tehát Bozóti Mártának nem volt annyi esze, hogy megértse, miféle gazságra akarják őt eszközül felhasználni. Nem értette meg akkor, mikor megkötötték az alkut, s akkor, mikor már érti, egyetlen lépést sem tesz, hogy ketté szakitsa az előtte is utálatossá vált bilincseket. Hisz mikor az első szegény ember, kinek Villányi elárverezteté mindenét, odajött hozzája könyörületet esdeni: e jelleméből kifolyólag rohannia kellett volna arról a csúf ösvényről, melyre, mondjuk, meggondolatlansága rávitte. Bozóti Márta, az a Bozóti Márta, kit Csiky elénk vezet: nem létezhetik. Ilyen charakter nincs. De nincs olyan sem, aminőnek Csiky Villányi Adolfot festette. Egy megrögzött vén gazember, ki az anyát saját fia ellen akarja felhasználni, ki nem irtóznék vissza még a gyilkosságtól sem, — a legtisztább, a legönzetlenebb szerelemmel rajong egy fiatal leányért. De ha elfogadjuk, hogy van ilyen Villányi Adolf, s hogy van ilyen Bozóti Márta is: akkor — hogy visszatérjek föntebbi hasonlatomhoz — beléphetünk a salonba.

Villányi Adolf ugyanazt a leányt szereti, aki már viszonozza Márta fiának, Kálmánnak szerelmét. Az uzsorás, hogy elérje célját, összevásárolja e leány atyjának: Dávidházy legfőbb itélőszéki birónak váltóit, s ezt csődbe akarja juttatni, hogy aztán a végszükségben szabaditóként lépve fel, megkérje a leány kezét. A második felvonás tulajdonképeni actiója tehát azzal kezdődik, hogy Dávidházy nagy szorultságában pénzt megy hajhászni. A megtört aggot Vilma leánya próbálja vigasztalni; jókedvet szinlel előtte, és mikor egyedül van: sirva fakad. Ekkor lép be Kálmán; megvallja szerelmét s a mint megtudja, hogy Dávidházy tönkrejutott: bátorságával együtt szerelme is szinte növekszik s a fiatalok a jelenet végén boldogan ábrándoznak az aranyos jövőről. Ekkor jön Villányi, s azt mondja az apának: „Fogadj vődnek, s akkor vagyonom is a tied!“ Dávidházy örömmel odaadná neki a leányt, mert ő is, az egész világgal együtt, becsületes embernek hiszi a kérőt. Beszólitják Vilmát, és ez, nagy lelki harc után, már-már kész volna az áldozatra, mikor az első távoztával jön a második kérő: Kálmán. S a leány annak, akinek fél órával azelőtt odaigérte kezét, azt kénytelen mondani: „Nem emlékszem már rá, mit igértem önnek!“ E rendkivüli ügyességgel megalkotott jelenetek után a hatás ama mozzanatban kulminál, mikor belép — az anya. Vilma, ki már azelőtt egy mellékszobába távolitotta el Kálmánt, könyörögni kezd előtte: ne tegye őket semmivé. Márta zokog, de nem engedhet. Ekkor a leány beszél neki szerelméről, boldogságáról, s a végső percben felszökik, mintegy őrült szenvedélylyel, s bevonszolja a mellékszobából az anya elé — fiát. Igy előkészitett, igy megalkotott jelenet — ujra mondom — becsületére vált volna Sardounak. Márta hirtelen tudatára ébred annak, hogy azzal az eszközzel, melylyel fia anyagi jólétét akarta biztositani, őt boldogtalanná tette. „Igy nem alkudtunk!“ kiált fel kétségbeesett dühvel és elrohan, hogy megmentse Kálmánt.

A harmadik felvonásra, a „rozzant tetőre“, nem sok szót kell pazarolnom. A szerző egyszerüen ugy vet véget a drámának, hogy azt, ki a szerető szivek egyesülését gátolja, párbajban agyonlöveti.

Ime Csiky Gergely legujabb alkotása. Hibái dacára ez is tanuskodik arról, hogy folyton folyvást és biztos lépésekkel halad azon magaslat felé, melyen majd a nagy közönség tapsaival együtt a kritika is örömriadallal fogadja. Bozóti Mártában megfogyott mérvben lépnek már fel azok a hibák, melyek eddigi szinmüveiben előfordultak; egyetlen nagyobb hibája, hogy cselekvénye számára nem keresett egészséges alapot. Csiky Gergely tud majd ilyen alapon is jó bonyodalmat teremteni, és ezáltal egy nagy lépéssel közeledik majd a tökély felé, melyet hogy el fog érni, szentül hiszszük. —l.

IRODALOM.

Zsidónők a történelem, az irodalom és a művészet terén. Irta dr. Kayserling M. Forditotta Reismann Mária. Két kötet. Budapest. Révai testvérek kiadása. 1883. A két kötet ára 2 frt 50 kr.

Paradox nélkül el lehet mondani, hogy a nők tanulmányozása és ismerete legjobb eszköz valamely kor vagy társadalom megismerésére. A nők állása a társadalomban pontos fokmérője a társadalom állásának a civilisátióban. Sőt a nők állásáról a társadalomban lehet a legmegbizhatóbb következtetéseket a társadalom jövendő civilisatiója fejlődésének irányára és intenzivitására nézve felállitani.

Épen azért nagyon hálás vállalat volt dr. Kayserlingtől, midőn a zsidónőket kivánta könyvében lehető sokoldalu világitásban bemutatni. A zsidóság társadalma eléggé ismeretes; ellenségesen vagy barátságosan bár, de mindenhol és mindenütt érdeklődtek a zsidók iránt. S ha nem egyszer balul ismerték őket, annak nem a társadalom, a melyben a zsidók éltek, az oka, hanem a zsidók, kik nagyon keveset tettek arra, hogy magokat igazán megismertessék, hogy magukat jó oldalaikról ismertessék meg. Természetesen még kevésbbé lehetett ismerni a nőket. A zsidó család csak a legujabb időben nyilt meg a társadalomnak s ma sem minden rétegében. Keresztyénekre nézve másfél, sőt több ezer éven át olyan volt a zsidó család, mint a hárem a nem-mozlimra nézve: elzárt, ismeretlen s épen azért babonás hiedelmek s a kiváncsiság gyanusitásai által környezett.

Ily előzmények után el lehet képzelni, hogy érdeklődéssel nyitottuk fel dr. Kayserling könyvét a „zsidó nőkről“; hisz' oly ember irta, kinek állásánál fogva ismerni kell tárgyát, s kinek könyve nem lesz elfo-

gult, legalább nem — s ezt jobban szeretjük — a zsidóság ellen. Igy okoskodtunk: ez a könyv be fog vezetni bennünket ama titkos mühelybe, a hol a zsidóság társadalma készül: el fog bennünket vezetni a zsidó anyához, kinek vezérlete alatt bepillanthatunk a családba, a hol születik, nevelődik, benyomásokat nyer ama különös, feltünő egyén, jellem, a kit a társadalomban ezzel a névvel különböztetnek meg: a zsidó. Ez lett volna e könyvnek legérdekesebb tanusága: s épen ebből nyujt a szerző legkevesebbet; majdnem semmit; épen semmi jellemzőt. E helyett kaleidoskopszerü képeket kapunk; egy csomó adatot, hagyományt, érdekes adomát a talmudból, sőt a modern kor emlékeiből mozaikszerüleg egymás mellé rakva, a nélkül, hogy a szerző el tudná különiteni az igazat a hamistól, a hitelest a mendemondától: s mindezt zománcozva rokonszenvének jóakaratu szinezetével. A fajszeretet elveszi a tudós iró éles látását; szemei előtt sokat átélt fajának dicsősége oly vakitó glóriát képez, mely bearanyozza előtte a legutálatosabb dolgokat is. Pedig a zsidónép élete hasonlit a kalandor életéhez s erény és bün, nemes és nemtelen váltakozva fordulnak elő benne, de minden ok nélkül, s épen azért az erény nem lelkesitő, a bün nem gerjeszt szánalmat. A zsidó nép élete századokon át tragikus vergődés: keresni és soha meg nem találni a kiegyeztető pontot a környező világgal.

Tekintsünk azonban könyvünkbe. Mi azt óhajtottuk, hogy szerző bennünket a zsidónő érzelemvilágával ismertessen meg, s e helyett ez a könyv majdnem kizárólag a nő intelligenciájával foglalkozik. Ezt általában senki se tagadta meg a zsidóktól egyátalában és igy a zsidónőktől sem. Leszámitva a bujaság egyes jeleneteit, és a jótékonyság nehány magasztos példáját, az érzelmi világból alig kapunk többet. Az első kötet oly dolgokat érint, melyekből következtethetünk a zsidónők energiájára (női gyöngédséget könyvünk nem ismer), a második kötet a zsidónők szellemességének a panegyrise. Az anya csak egy helyen tünik fel előttünk: az üldöztetések korszakában. Üldöztetvén a zsidó anyák, csapatostul ölik meg gyermekeiket, nehogy a keresztyének kezébe jussanak. Keresztviz alá vitték volna őket. Magasztos, római jellemvonás: de minden gyöngédség hiján.

Abban a fejezetben, melyben szerző a zsidónőket mutatja be a trónon, a legregényesebb, egyszersmind a legborzasztóbb képletek tünnek elénk. Vér és fertőzet, nagyravágyás és bün. E királynőknek semmi sem maradt meg a nőiességből más, mint a féltékenység és a szépség. Bünre bün következik; az anyáktól öröklik a leányok, ezektől az unokák: s mindennek oka s magyarázata a szivtelenség. — Majd elkisérhetjük a zsidó nőket — vezetőnk segélyével — a kegyencnőkhöz, a fejedelmek zsidó szeretőihez, a hárem odaliszkjaihoz és cselszövő asszonyaihoz. — Megfoghatatlan, mennyire eltévesztették a zsidók a középkorban a szerepet, melyet viselniök kellett volna az akkori ellenséges társadalommal szemben. Élősdiek gyanánt tapadtak a rosz kormányokhoz, s az ezek ellen táplált gyülölség mindannyiszor szikrát adott a bigottériának: s minduntalan kigyult az üldözés tüze. Kapzsi fejedelmek oldala mellett találkozunk az udvari zsidóval, ki a kormánynak pénzt ad rosz célokra; kéjenc Sybariták hálótermében zsidó kegyencnők uralkodnak, környezve a hatalom és befolyás muló dicsőségével s az emberek gyülöletével. Azt hitték, hogy legjobban megvédhetik magokat, ha a hatalom árnyába vonulnak, elfelejtvén, hogy a hatalom gyakorlása mulandó és visszatorlást von maga után. A zsidóüldözésekben a bigottéria vezette az embereket: kegyetlen logikája a sorsnak. A zsidóság bigottériája, mely a Megváltó halála emlékéhez füződik, maga után vonva az üldözést, a keresztyén bigottéria szomoru emlékét. S a makacsság és a dac, mely a zsidókat jellemzi, csak növelte az üldözők dühét, kik vallásukban a türelmet prédikálván, bár maguk nem követték, megkövetelték másokban.

Kayserling könyvének legnagyobb részét foglalja el ama nők ismertetése a talmud alapján, kik a tudományban lettek hiresekké. De ez a tudomány nagyon meddő és száraz; nem áll másból, mint az irás, a talmud tudásából. A zsidó férfiak az általános, haladó tudományosság terén is mindannyiszor dicséretesen érdemesiték magokat, elsajátiták a román-keresztyén civilisátió vivmányait, ellenben a nők megmaradtak talmudistáknak — a legujabb ideig — s ez által hasznos szolgálatokat tettek ugyan a zsidó vallásnak, de másfelől bennök kell keresnünk ama mély ellentét okát, mely a zsidót még ma is elválasztja a más hitüektől. Nem vették észre a zsidók, hogy ez a tudományosság, melyet

szerzőnk is magasztal, meddő és fejlődésre képtelen, s nincs ereje a tudatlanság és az értelmi homály eloszlatására. Azok a zsidók, kik csupán ezzel a tudományossággal táplálkoznak, ma is a legsötétebb foltjai a művelődésnek.

A második kötet a zsidónők elite-jének van szánva. Ama zsidónőkének, kik elsajátitották a keresztyén civilisátió külsőségeit: salont tartanak, érdeklődnek az irodalom és művészet iránt, sőt maguk is kisérletet tesznek e téren, irónők és művésznők. Mindezen jelenségek azonban a felszinen mozognak; nem érintik a zsidóság zömét; az általános civilisátió hajtásai: a nagy tömeg ott fetreng a régi hagyományok sötétségében.

Igaztalanok volnánk, ha elfelejtenők kiemelni e könyv érdekességét, bár nem egy helyen keltette fel visszatetszésünket. Mi máskép irtuk volna azt a helyet (2. kötet 34 lap), a hol szerző helyeselni látszik és „erélyes rendszabályok"-nak nevezi a zsidókormány ama tényét, midőn 80 boszorkánysággal vádolt szerencsétlen asszonyt feszittettek keresztre. S aligha csökkentette volna a könyv vonzó erejét, ha kimaradtak volna azok a lapok, melyeken Krisztus környezete ugy állittatik elő, mint roszhirü asszonyok társasága.

Végül meg kell még jegyeznünk a jelen magyar kiadásra, hogy az az eredeti némettől némely bővitésekben különbözik. A forditás maga kielégitő, bár a forditó nem birt megküzdeni a magyar irodalomban roszul hangzó germanismusokkal. Gondosabb átolvasás után kikerülhette volna azokat.

Petőfi családi viszonyairól érdekes feljegyzéseket küldött be szerkesztőségünknek Pásztor Ferenc ur Szolnokról. „Midőn a hatvanas években — irja — Petőfi születési helye fölött vitatkoztam Zilahy Károlyval, ő Kis-Kőrös, én Félegyháza mellett kardoskodván, adatok végett a költő öcscséhez: Petőfi Istvánhoz is fordultam az 1867. okt. 13-dikán tartott félegyházi Petőfi-ünnepélyen. Ő nehány nap mulva, a többek közt ezeket irta nekem Csákóról: „Ha tanuk emlékeznek arra, hogy Félegyházán szüleimnek gyermekük született, az Sándor és nem én; mert én 1827. aug. 18-án Szabadszálláson születtem, hová anyám Félegyházáról — engem szive alatt viselvén — nővére látogatására ment el. Ezt édes anyámtól tudom. E szerint vizitben jöttem a világra." A levelet Reményi Ede 1870-ben Jászberényben létekor elkérte tőlem; de sürgetéseim dacára is, mind e mai napig nem adta vissza. Ugyancsak ebben a levélben Petőfi István kivonatosan közölte velem saját keresztlevelét, melynek „jegyzet" rovatában ez áll: „N. B. Ezen család később Petőfi nevet vett föl. Bizonyitom Nagy Sámuel s. k. lelkész." Ennek a Nagy Sámuelnek a fia, Nagy Károly volt az, ki 1829-ben Petőfit a fülöpszállási választó-kerületben, etetéssel és itatással megbuktatta. E szerint tekintettel a szabadszállási ev. egyház anyakönyvének hitelességére, tény az, hogy a Petrovics-család — természetesen a költő után — Petőfi nevet vett föl, azt pedig Petőfi Istvántól magától tudom, hogy „később már az atyja is a Petőfi nevet viselte." — Végre megjegyzem, hogy ama nővérnek a fia, kiről Petőfi István hozzám intézett levelében emlitést tesz, ma is él; Baranyai Sándornak hijják és szanki jegyző. Baranyai tehát elsőágu unokatestvér a nagy költővel és Istvánnal. Anyai ágon ő, apai ágról pedig Petőfi Károly (ki Petőfi Istvánnak hagyományosa is) a legközelebbi rokonok, kik még életben vannak a nagy költő családjából."

„A magyar nyelv eredete", észrevételek Vámbéry Ármin a „Magyarok eredete" cimü müvének nyelvészeti részére. Ily cim alatt bocsátotta közre Dr. Szinnyei József az „Egyetemes philologiai közlönyben" megjelent polemikus értekezését, melynek éle Vámbéry nagy ethnologiai tanulmánya ellen van forditva. Szinnyeinek munkája illetékes szakkörökben élénk figyelmet gerjesztett ugy kritikájának boncoló ereje, mint az alapos meggyőződés ama heve által, melylyel a magyar-ugor nyelvrokonság tanát Vámbéry támadásaival szemben védelmezi. Különválasztja a nyelvet a néptől és lehetségesnek tartja, bár bebizonyitottnak nem, hogy őseink ereiben török vér csergedezett, noha ugor nyelvet beszéltek. Mint nyelvész nem is foglalkozik Vámbéry müveinek ethnografikus és historiai részével; a birálatra főleg a nyelvészeti részek serkentették. A históriai részből csak a nevekre vonatkozó fejtegetésekkel foglalkozik. Vámbéry tudvalevőleg a neveket a törökből magyarázza ki és ezzel szemben azt bizonyitja Szinnyei, hogy Vámbéry névmagyarázata alig tekinthető egyébnek, mint etymologiai játéknak. Azután sorba veszi a hangtani, alaktani és szótári részt, pontról pontra cáfolva Vámbéri állitásait. Vámbéri tévedéseinek okát abban látja, hogy Vámbéry nem bir kellő ismeretekkel az ugor nyelvekről s nincsen módszere. A végeredmény Szinnyei szerint az, hogy Vámbéry művének nyelvészeti részéből nagyon kevés állhat meg, a mi pedig megállhat, az is jobbára régebben már meg volt irva. A füzet

azzal a tétellel végződik, hogy „Vámbéri meg sem tudta ingatni azt a szilárd alapokra rakott épületet, melyet meg akart dönteni“ t. i. a magyar-ugor nyelvrokonság tanát. — Szinnyei nézeteit széles alapokon tárgyalja, megtartva a tudományos vitatkozás tárgyilagos méltóságát. A Vámbéry nagyszabásu munkája által támasztott nyelvészeti eszmeharcban dr. Szinnyei József kis füzete egyike a figyelemre érdemes dolgozatoknak.

„Shakspere lirikuma és erkölcsbölcseleti álláspontja“ cimü munkára adott ki megrendelési felhivást dr. Dallos József főgymnasiumi tanár Szombathelyen. Dallos, mint a felhivásban mondja, nem rendszeres metaphisikát akart a költő müveiből kiolvasni, hanem teljesen bevégzett és önálló világ- és életnézletet, mely az ó, uj s legujabb kor bölcsészeti rendszereivel bátran sikra szállhat s mely a költőre rásütött pessimismustól és atheismustól egyaránt messze áll. A mü első részét az egyes darabokban elszórt lirikumnak mozaikszerü összeállitása foglalja el. Az egész mintegy 25 ivre terjed; megrendelési ára 1 frt 50 kr.

„Az illem könyve.“ A Révai testvérek e füzetes vállalatából, melyet Kalocsa Róza szerkeszt, a 3—5. füzetek kerültek ki a sajtó alól. A háztartásról s társas érintkezésről szól s általában arról a viseletről és magatartásról, melyet az illem megsértése nélkül tullépni nem lehet. Általában az élet mindenféle szakára ád utasitásokat hazai és külföldi müvek felhasználásával. A most megjelent füzetek a ház asszonyával, a családi élettel, a cselédekkel foglalkoznak, s megkezdődik a második rész: az ember életének különböző szakairól, a születésről, keresztelésről, bérmálásról, a jegyváltásról, mátkaságról, a kelengyéről, az esküvőről. Egy füzet ára 30 kr. Az egész munka körülbelől 16—18 füzetre terjed.

Megjelent: „A r o k o n o k.“ Angol regény, irta: Miss F o t h e r g i l l. Forditotta: Z i c h y Kamilla. Kiadta az „Athenaeum“ részvény-társulat. A két kötet ára 2 frt 50 krajcár.

MÜVÉSZET.

A népszinházban mult pénteken egy Millöcker-féle bécsi operettet adtak elő. Cime „A koldusdiák“, szövegirói Zell és Genée. Közönséges, uj motivumokban nagyon szegény zenét hallottunk benne, melyben mégis van két fülbemászó ária, s leginkább ezeknek köszönheti az uj darab, ha még egy ideig műsoron maradhat. Legnagyobb hibája különben az, hogy a zene ott, ahol önmagában véve szép volna, a legnagyobb dissonantiában van a szöveggel, s igy például tragikus helyzetben könnyed táncmelódiákat kell a szereplőknek énekelniök. Zell és Genée invencióban gazdag librettója nagyon sokat vesztett a gyarló forditás által, mely némely helyen annyira döcögős, hogy alig lehet elénekelni. Szinte megsajnálja az ember az énekesnőket, kiknek feladatát a darabos szöveg természetesen nagyon megnehezíti. Hanem azért Blaha Lujza, Hegyi Aranka és Pálmai Ilka kitünően megállták helyöket, bár az elsőnek olyan szerepet osztott az igazgató, mely határozottan férfinak való, s melyet a szövegirók is annak szántak. b.

Lewinsky József, a bécsi Burgszinház nagy müvésze, köruton van most az országban, és nagyobb német városainkban szavalati előadásokat rendez, melyeknek programmján P e t ő f i versei, M i k s z á t h rajzai s még nehány más költő müvei is szerepelnek. Lewinsky közelébb Brassóban tartott ilyen előadást, s mint mindenütt, ugy itt is élénk tetszéssel fogadták. Az ovációkat Lewinsky végül azzal akarta viszonozni, hogy elszavalta Petőfi nehány hazafias versét. Tüzzel, lelkesedéssel adta őket elő, de a remélt hatás teljesen elmaradt. A szászok előbbi elragadtatása egyszerre hidegséggé változott, s szegény Lewinsky kiesett a brassóiak magas gráciájából. Még szóba is alig álltak vele többet. Már most az a kérdés, — szól a kolozsvári „M. P.“ — hogy Lewinsky ur ez eset után kit fog az eddiginél kevesebbre becsülni: Petőfit vagy a brassói szászokat?

A fiumei uj szinház, mely tudvalevőleg Fellner és Helmer bécsi épitészek terve szerint fog az „Ürményi-téren“ épittetni, előreláthatólag pompás épület lesz. A szinházban 1200 nézőnek jut hely s lesz benne három páholysor, karzat, s földszinti nézőtér. A szinház össze lesz kötve étkező s pihenő helyiséggel. A szinpadtól jobbra az első emeleten a fiumei kormányzó, balra a polgármester páholya lesz. Az épület tiszta olasz renaissance-modorban készül, homlokzatán gazdag diszitésekkel. Az épitészek dija 18,000 forintban állapittatott meg, ezenkivül minden utazásra 150 frt átalány. A munkák állandó vezetésével megbizott épitész ezenkivül egy butorozott szobából, előszobából s konyhából álló lakást fog kapni. Az épületnek jövő évi szeptember 15-ére kell elkészülni.

„A gyürü.“ A népszinház legközelebbi ujdonsága március 9-én kerül először szinre. Audrannak ez uj operettje az idei párisi ujdonságok közt a legnagyobb sikert aratta.

Aggházy Károly zongoramüvész, a nemzeti zenede tanára, kit a legelőkelőbb berlini zeneintézet zongora-tanárrá szerződtetett, Berlinbe utazott, hogy egy ott rendezendő jótékonycélu hangversenyen közreműködve, müvészetét a berlini közönséggel megismertesse.

Brindis de Salas, a néger hegedümüvész, ki jelenleg Németországban hangversenyez nagy sikerrel, a napokban Bécsben fog fellépni és onnét egyenesen Budapestre jön. A néger müvész összesen 3 hangversenyt rendez Budapesten.

Bellini-nek közelebb emlékszobrot állitanak N á p o l y b a n. A mü kivitelével J e r a c a szobrász van megbizva. A szobor talapzatát dombormüvek fogják disziteni, melyek a „Norma“, az „Alvajáró“,

a „Puritánok“ és „Beatrice di Tenda“ egyes jeleneteit ábrázolják.

Mendelssohn-Bartholdy-nak egy eddig ismeretlen szimfóniáját találták meg Angersben. Ezt a művét a zeneköltő egykori jó barátja, Rietz Ede hegedümüvész számára irta, ki, midőn balkeze megbénult, sokáig igazgatója volt egy filharmóniai társulatnak.

Hoff Konrád festőművész halálát jelentik Münchenből. Hoff 1816. november 19. született Schwerinben, nagyon szegényes viszonyok között. Mesterséghez kényszerülvén fogni, szobafestő lett; mint ilyen bejárta egész Németországot, és végre Münchenbe jutott, a hol önálló művészszé képezte magát. Később az ottani művész-szövetkezet elnökévé lett; de mindenféle áskálódások és ellenségeskedések annyira elkeseritették, hogy visszalépett diszes állásáról és mindinkább elvonult a világtól. Halála mult hó 19-én következett be.

Uj szinház a vidéken. A sátoralja-ujhelyi szinházat március 7-én nyitják meg jótékonycélu előadással, melynek kiváló érdeket fog kölcsönözni B l a h a Lujza asszony föllépte, aki a nemes cél iránti tekintetből megigérte közremüködését. Az ottani közönség már nagyban készül a müvésznő méltó fogadására, az előadás iránt pedig oly nagy érdeklődést tanusit, hogy az első előadásra már csak álló- és karzati jegyek kaphatók.

Magyar müvészek külföldön. New-Yorkból irják: Ravasz Ilona, Korbay Ferenc, Joseffy Rafael és Reményi hangversenyei mindenütt tetszésben részesülnek Amerikában. Legujabban az alig tizenöt éves Küzdő Győző fiatal hegedümüvész sorakozott hozzájok és nem kisebb kitüntetés kiséri. Küzdő New-Yorkban hét hónapig tartózkodott s ez idő alatt oly jó névre tett szert, hogy a new-yorki hatóság elnökétől szabadalmat nyert nyilvános hangversenyek tartására noha a new-yorki rendszabályok értelmében, a tizenhat éven alóli gyermekeknek nyilvánosan játszaniok sem lehet. Küzdő most New-York legnagyobb concert-termében, Koster és Bialnál, hol Vilhelmi, Reményi s a legismertebb müvészek játsztak, általános tetszés közt hangversenyez.

Sarah Bernhardt a minap látogatást tett a párisi „Salpetriére“-kórházban. Valamely „érdekes esetet“ szeretett volna tanulmányozni, szerencsétlenségére azonban épen az nap nem fordult elő ilyen eset. E fölötti boszuságában azután epileptikus rohamot szinlelt, még pedig oly természethiven, hogy az őt kisérő orvos egészen zavarba jött és segiteni akart rajta, amint őt az ágyon vergődni látta. Ekkor azonban a müvésznő felugrott és mosolyogva igy szólt az orvoshoz: „Lássa, uram, ilyenforma jelenetet akartam volna látni!“ Ez a látogatás összefügg egy uj sensátiós szereppel, melyre a müvésznő most készül.

Olivier Metra, a párisi opera karnagya, vig opera zenéjén dolgozik, mely már közel áll befejezéséhez. Az opera cime: „Les caprices du roi“ (A király szeszélyei). Az még nincsen meghatározva, hogy a mü melyik párisi szinpadon fog szinre kerülni.

Gounod és Verdi Wagnerről. Egyik berlini lapban Roeder elmondja G o u n o d-val való találkozását Milanóban. A beszélgetés folyamán Wagner is szóba jött, kiről Gounod eként nyilatkozott: „Wagner a legzseniálisabb operaszerző, a ki valaha létezett, De vak volt — hivei megfosztották szeme világától. Ha ez a ritka férfiu tovább haladt volna azon az ösvényen, a melyen „Tannhäuser“-rel és „Lohengrin“-nel azonnal meghóditotta honfitársai és az egész müvészvilág szivét, akkor ma oly müvészi jelenséggel állanánk szemközt, a minőt a világ talán még soha sem látott. Igy azonban Wagner letünik — és maga ásta meg sirját! Menjen, mondja meg neki, hogy ezt én mondtam!“ — Tavaly Roeder V e r d i v e l találkozott, a ki a többi közt ezeket mondá: „Igazatok van, gyermekek! Wagner tetőtől talpig férfi! Csak ne utánozzátok őt! Alkotásainak nagyságából és azok megvalósitásában tanusitott szivósságából tanuljátok meg, hogyan kell a müvészet tövises pályáján erélylyel, bátran előre haladni. Tanulmányoztam „Niebelungring“-jének partituráját. Sok belőle érthetetlen reám nézve, sok megzavar . . . De azért Wagner tetőtől talpig férfi. De bármilyen magasra becsüljem a férfit és a müvészt, mégis szigoruan megtiltanám minden muzsafinak, aki még nem tökéletesen jártas az egyszerü és a kettős ellenpontban, hogy Wagner-féle partiturát kezébe vegyen. Legtehetségesebb fiatal zeneszerzőink, a kik Wagnert utánozni akarják, csak torzszülötteket hoznak a világra, melyek szükségképen azt eredményezik, hogy Wagner nevét nálunk nem tisztelik. Wagnert magát nagyra becsülöm, habár ő engem majdnem perhorreskált, de iskolájától borzadok! Mi az én végleges nézetem a drámai müvészet elveiről, azt — reménylem — meg fogom mutathatni „Jago“-ban.

A műcsarnokból. A Z i c h y M i h á l y festményeiből és rajzaiból rendezendő kiállitás megnyitása e hó 12-re van tervezve. Zichy Mihály, ki jelenleg Szent-Pétervárott tartózkodik, a kiállitás idejére Budapestre jön. Liszt Ferenc, kinek Zichytől egy festménye van: — „A bölcsőtől a sirig“ cimmel, — megigérte, hogy e festményt a kiállitásra át fogja engedni. A müvész legjelentékenyebb festményei, a „Danse macabre“ és a „Modern szirén“ már itt vannak, ezenkivül még vagy 40—50 különféle festményt és rajzot állitanak ki Zichytől, melyek este villamos világitás mellett lesznek láthatók.

Az aradi szinház fölépitése tárgyában az ottani szinügyi bizottság vasárnap értekezett F e l l n e r épitészszel, ki ez alkalomra Aradra utazott. Fellner kifejtette, hogy a szinház helyreállitása a volt keretek közt mintegy 140.000 forintba kerülne, ide nem értve a diszletek beszerzését és a vizvezeték berendezését. Ha pedig a szinházépület a bérháztól teljesen elkülönittetik, az épitkezés belekerül 180.000 forintba.

Huszár Adolf már befejezte a Deák-szobor munkában levő két mellékalakjának óriási agyagmintáját és jelenleg Deák ülő alakjának mintázásával foglalkozik, melynek néhány száz fadarabból összeállitott vázát már bevonta agyaggal. A müvész legközelebb hozzáfog az aradi vértanuk szobrának mintázásához

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

Eredeti magyar szépirodalmi művek olcsó kiadása.

A PETŐFI-TÁRSASÁG-KÖNYVTÁRA.

A Petőfi-Társaság könyvkiadványai ez ideig a magyar olvasó-közönségnek csak egy kisebb körében tudtak pártfogásra, támogatásra találni. Az egyes művek kiválóan diszes s ennélfogva drága kiállítása gátul szolgált arra, hogy a gyüjtemény kötetei, a magyar szépirodalom megannyi értékes termékei, az egész olvasó-világ könnyen hozzáférhető tulajdonaivá váljanak.

Alólirottat az e részben több oldalról nyilvánult óhaj arra birta, hogy most e kiváló művekből, füzetekben olcsó kiadást rendezzen s igy a jó műveknek könnyü uton való megszerezhetését lehetővé tegye. Midőn ekkép az olcsó de izlésrontó olvasmányok elburjánozását — mi ellen csak imént emelkedett szó az „Irók és művészek társaságá"-nak értekezletén — elismerő jelességü művek közrebocsátása által igyekszik ellensulyozni, azt hiszi, hogy buzgalma a hazafias érzelmü közönség méltánylására és pártfogására számithat.

A **„Petőfi-Társaság Könyvtára"** első folyama felöleli e társaság következő kiadványait:

ÉSZAK HONÁBÓL.
Muszka rajzok.
Irta **Jókai Mór.**

EMLÉKEIM.
Irta gróf **Teleki Sándor** ezredes.
2. kötet.

A MULTBÓL A JELENNEK.
Emlékjegyzetek
Irta **Lauka Gusztáv.**

Endrődy Sándor
KÖLTEMÉNYEI.
2. kötet.

TARKA KÉPEK
Beszély- és rajzgyüjtemény.
Irta **Balázs Sándor.**
2. kötet.

Gróf Zichy Géza
KÖLTEMÉNYEI.

AZ ÉN VILÁGOM.
Költemények.
Irta **Váradi Antal.**

A CYDONI ALMA.
Vigjáték 5 felvonásban.
Irta **Éjszaki Károly.**

ITT A SZÉP ALFÖLDÖN
Népies elbeszélések.
Irta **Abonyi Lajos.**

VIG ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Balázs Sándor.**

MOLIÈRE ÉLETE ÉS MŰVEI.
Irta **Szana Tamás.**

A
NYOMORUSÁG ISKOLÁJA.
Regény.
Irta **Vértesi Arnold.**

Bartók Lajos
KÖLTEMÉNYEI.

Ezekhez járulnak a társaság tagjainak következő művei:

AZ ÉN ISMERŐSEIM.
Beszélyek.
Irta **Tolnai Lajos.**

ELŐITÉLET
és
FELVILÁGOSULTSÁG.
Regény.
Irta **Beniczky-Bajza Lenke.**
4. kötet.

A MAGYAR REGEVILÁG.
Irta **P. Szathmáry Károly.**

MÁSODVIRÁGZÁS.
Elbeszélés.
Irta **Endrődi Sándor.**

EGY VILÁGFI ALBUMA
Irta **Kvassay Ede.**

ITT IS OTT IS.
Irta **K. Papp Miklós.**

HUMOROS ELBESZÉLÉSEK.
Irta **Bulla János.**

E 26 kötetre, illetőleg 363 ívre terjedő 20 szépirodalmi munka, melynek eredeti bolti ára **39 frt 70 kr.** volt, ez új olcsó kiadásban **fele áron,** azaz: **21 frt 60 kron** lesz kapható.

Havonkint 3 ötíves füzetet bocsátunk ki, úgy hogy az egész gyüjtemény 2 év lefolyása alatt az előfizetők kezében lesz.

Előfizetési ára: egész évre (36 füzet) **10 frt 80 kr.,** félévre (18 füzetre) **5 frt 40 kr.,** negyed évre (9 füzet) **2 frt 70 kr.** Egyes füzet ára 30 kr. ☞ **Az előfizetők bérmentve veszik a füzeteket.**

☞ A kik mind a két évfolyam előfizetési árát beküldik, a ☞ műveket azonnal egyszerre s bérmentve kapják. A kik az első ☞ évfolyam árát beküldik, azonnal megkapják a második évfolyamot is, ha az illető összegnek egy év alatt való törlesztésére ☞ kötelezik magukat.

Oly feltételek ezek, melyek mellett a legszükebb jövedelmü egyénnek vagy társaságnak módjában áll, könyvtárát jeles művekkel gyarapitani.

!! Pártoljuk a magyar irodalmat, mert nemzetiségünk éltetője az !!

AIGNER LAJOS kiadóhivatala
Budapest, váci-utca 1. sz.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István napjaink történelmében.** Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

***Politische Geschichte der Serben** in Ungarn. Von J. H. Schwicker . 4 frt — kr

***Geschichte des Temeser Banats.** Von J. H. Schwicker (előbb 3 frt) 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály müvei. 2 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula összes müvei. 2 kötet	2 frt 80 kr
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— drámai	1 frt 40 kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva. ☜

☞ A 30 kötet egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket. ☜

E 30 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „Nemzeti Könyvtárnak“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

372.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

10. szám. 1883 Március 11.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Az extraneus (elbeszélés). Irta Tóth Sándor.
Könyvemmel (költemény). Irta Kiss József.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Lenau Miklós szerelme.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG"

e hó 11-dikén (vasárnap) d. e. 10 órakor a magy. tud. Akademia elsőemeleti termében

FELOLVASÓ-ÜLÉST TART.

TÁRGYAK:

1. „A hirlap- és könyvirodalom Magyarországon". Irta és felolvassa . . . . . György Aladár, r. tag.
2. „Mese a varrógépről". Irta és felolvassa . . . . . Kiss József, r. tag
3. „Biró Panna". (Költemény.) Szerdahelyi Aladár vendégtől, felolvassa . . . . . Komócsy József, r. tag.
4. „Az élhetetlen". (Elbeszélés.) . . . . . Karczag Vilmos vendégtől.

A felolvasásokat zárt ülés követi; ennek főtárgya a soproni kirándulás módozatainak s programmjának megállapitása.

VEGYESEK.

* (**Doré Gusztáv végrendeletét**) a napokban bontották föl Párisban. A hires illustrátor ugy intézkedett, hogy összes hátrahagyott müvei két évig lepecsételve tartassanak, s azután egy nagy nyilvános árverésen eladassanak. Az elhunyt jelentékeny összegeket hagyott az Orphelinat des arts és az Association des Alsaciens-Lorrains számára. Ama részek, melyeket Dumas Sándor szobrához készitett, már készen vannak bronzöntvényben. Az illető bizottság azt hiszi, hogy az emlékszobrot le lehet leplezni aprilis elején, s ekkor Dumas-Doré kettős ünnepet lehetne ülni, melyen bizonyára résztvenne Páris minden iró és müvész kitünősége.

* (**A magyarországi minorita-rendről**) e rend ép most megjelent naptárában következő érdekes adatokat olvassuk: A rend főrektora Beréný i Gedő, ki Aradon székel. Az alatta levő provincia 4 őrségre van osztva és áll 13 konventből s 4 székházból. A rend kezelésében 16 plébánia van, 76 fiókközséggel és 62910 lélekkel. Tagjai 4 közép- és 8 elemi iskolát látnak el s 36 iskolában hittanárokul müködnek. Rendtag van 109, segédtestvér 15. A rend alapitásától, 1212-től kezdve Magyarországban 119 minorita kolostor állt fenn, a kapcsolt részekben 25. Ezekből ma 17 kolostor létezik. Az önálló magyar provincia megállapitása 1239-ik évről keltezhető, mint amely évben a magyarországi kolostorok a német rendfőnökök fenhatósága alól kikerültek. Erdélyben VIII. Orbán pápa alapitott provinciát, mely azonban már 1714-ben a magyarba olvadt be.

* (**Hugo Victor 82. születésnapja.**) A párisi irók és müvészek a „Hotel Continental"-ban fényes bankettel ünnepelték meg Hugo Victor 82. születésnapját. A lakomán résztvettek az ősz költőnek unokái, Georges és Jeanne, s ezek anyja, szül. Lockroyné is. Ez a jubilansnak balján, Edmond Adamné pedig jobbján ült, unokái vele szemben. A lakomán megjelentek még Edmond About, John Lemoinne, Rochefort, Renan, Augier, Got, Monnet-Sully, Déroulède, Sully-Prud'homme. Az első felköszöntőt About mondta, a század legnagyobb férfiának nevezvén Hugo Victort. „Uraim", végezé About felköszöntőjét, „egy nagy müvész, a ki nehány száz szenvedélynek volt az okozója, Liszt Ferenc, jogos büszkeséggel mondta egykor: „Az én szeretőim soha sem viszálkodnak, mert szeretik egymást bennem." Én is azt mondom önöknek: szeressük egymást Victor Hugoban, s ne felejtsük el — sajnos — elkerülhetetlen pártviszályaink közt, hogy mi 1883. február 27-én együtt ittunk az ő egészségére!" Az ősz költő mélyen meghatva köszönte meg a rokonszenv nyilvánulásait.

* (**Egy világlap költségvetése**) A párisi „Figaro" kiadására alakult társaság közelebbi közgyülésén beterjesztették az 1882. évről szóló jelentést is. E szerint ez évben a társaság tiszta jövedelme 2.560,138 frank és 5 centime volt. A bevétel 6.008,654 frk és 6 cme, a kiadás 3.437,797 frankra és 70 centimere rugott. Ebből levonva az 1883-ik évre szóló, és már előre lefizetett előfizetési dijak cimén 10,718 frankot és 31 centimet, marad a föntebb emlitett tiszta jövedelem. A bevételek jegyzékében következő pontok szerepelnek: 1. Előfizetések: Párisban és a vidéken 453.507 frk 63 cm., külföldön 1.703,380 frk és 67 cm.; összesen 2.156,888 frk 30 cm. 2. Egyes elárusitás Párisban és a vidéken 1.196,008 frk 59 cm., külföldön 1.070,302 frk 32 cm.; mindössze 2.266,310 frk 91 cm. 3. Hirdetések, reklámok stb.: 1.471,827 frk 4. Különböző bevételek: 113.627 frk 85 cm. — A kiadások rovatában ezek szerepelnek: 1) Szedés 161.462 frk 84 cm. 2) Nyomás, tipografálás, papir 1.529,276 frk 98 cm. 3) Szalagozás 37.486,60. 4) Különböző nyomtatványok 3.281 frk 40 cm. 5) Postadijak 360.045 fr. 49 cm. 6) Szerkesztőségi személyzet 537 634 frk 58 cm. 7) Kiadóhivatal 262.870 frk 80 cm. 8) Különböző és rendkivüli kiadások 515.739 frk 01 cm. 9) Az obligációk kamatai 30 000 frk. — A Figaro-részvények jelenlegi állása: 920 frk.; a legutóbbi közgyülés minden részvényre 62 frank 50 centim. osztalékot állapitott meg.

* (**Wagner Rikhárd**) nevéről fogják elnevezni mint azt a velencei városi képviselőtestület elhatározta, a Vendramin-palotához közel fekvő tért. Tudvalevőleg Wagner a Vendramin-palotában halt meg.

* (**Az angol államadósság.**) ha meg lehetne mérni, 6282 tonna arany és 120,000 tonna ezüstöt nyomna. Szállitásához 26, 250 tonnás hajó kellene vagy 12.581 kocsi, melyek közül mindegyik 10 mázsát vinne; vagy 281.769 katona, kik közül mindegyik fél mázsát cipelne. Ha arany livres-ekben egymás tetejére raknák, az oszlop 710 angol mértföldnyi magasságot érne el; egymás mellé téve, 11.048 angol mértföld hosszu szalagot képeznének, melylyel körülbelül kétszer lehetne a holdat körül fogni. Ha az adósságot a világ összes lakói közt szétosztanák, mindegyikre 16 silling, tehát majdnem 10 forint jutna.

* (**Elmés ajándék.**) A római Apollo-szinházban mult hó 26-án lépett föl ujból signora Moro, kit kis fiának születése hosszabb ideig távol tartott hivatásától. E hölgy egyik tisztelője az előadás végeztével egy bölcsőformáju virágbokrétát nyujtatott át, melynek közepén volt egy doboz e fölirással: „Gyermektápliszt" — a doboz azonban szinültig tele volt — aranynyal.

* (**Kihaló félben levő nyelv.**) Még ezelőtt 30 esztendővel Granbündten svájci kanton lakosainak nagyobb fele ladin (rhaeto-román) nyelven beszélt. Most e nyelvet egész Svájcban már csak körülbelül 40,000 ember beszéli, Granbündten kantonban pedig a lakosoknak alig két ötöde.

* (**Csodagépnek**) mondhatni azt az uj eszközt, melyet egy Perraux nevü francia mechanikus talált föl nemrég. Olyan gép ez, melylyel egy millimétert, tehát szabad szemmel alig észrevehető hosszuságu vonalat, 1500 részre lehet osztani. Ez eszköznek különösen az orvosok és természetbuvárok nagy hasznát vehetik.

KOSZORU

10. szám. 1883 Március 11.

AZ EXTRANEUS.

— Elbeszélés. —

Irta: TÓTH SÁNDOR.

III.

Épül az uj hivatalház. A világ azt mondja: uri rokonsággal költözködik bele az architektus; pedig a kosárdombiak jobban szeretnék tudni, hogy az uj asszony miatt készül két kontignacióra. Az atyamester naponta kijár, parancsol, sürgölődik. Alig volt csinosabb munkája: nem hiába rendel ki négy pallért s hozzájuk köteles emberszámot! Mikor a belsejét rakatja, tünődve jelöli meg a helyet, hol a kis menyecske aludni, üldögélni, enyelegni fog s a szép veranda árnyékába előre odaképzeli mosolygó, pirosarcu unokával. A legények tudják, mi az a fény öreges szemeiben s mért ragyog az arca, ha félrehuzódik s belemélyed az épület vizsgálatába. Egyik lök könyökével a másikon, odafigyelmezteti:

— Megint morfondiroz, mi te! . . .

S a társa megneveti. Aztán tovább szövik-váltják a tréfát. Öreg munka fiatal szó: egy a más kinája.

Felkészüi a tüzfal, fel a tetőzet: festik a párkányt meg az ablakrózsákat. Ma-holnap berakják a kapuköveket is, berendezkednek: csak a lakó hiányzik.

Akad az is nemsokára, az uri rokonságból: a két Laboda néni, jóvérü vén kisasszonyok, meg egy bácsi, ki ez idő szerint ősi armálisa fényárnyait az uj palotában szedi össze . . . .

Pompás emberek, lesz dáridó! — tapogatózik egyik-másik.

Méltóságos atyafiak! — dörzsöli kövér öreg kezeit az atyamesterné.

Szállitják is a nehéz brokát függönyöket, damasz szőnyeget és bársonyos butorral töltik meg a házat. Uri nép, szaporodik vele a vásárhelyi elegancia! Ide igazán illik az a ragyogó szemü gyermekleány: csinálnak hajából fürtöket, szabnak derekára uszályos ruhát s kicsi lábaira is feszesebben szorul szattyánnál a vágott selyemcipő. Tanitják helyes módra, finom hajlásra; besugják, mi az uri szokás, ha az embert táncban ölelik, de meg ha jóakarattal kezeit szoritják, szeme tüzét lopják. Gavallér sok lesz, jó családból való urfiak, dámák, kik között hamar feltünik, a mi nem uri, nem előkelő. Legyen könnyed, simulékony, elegans . . . .

Délutánonkint jár fel hozzájuk, a többi idő a méltóságosaké. A nénik antik pongyolában fogadják, a jó bácsi pedig szeretettel csipi meg arcáját, mikor benyit s a régi alázatossággal köszön. Rossz szokás benne, nehezen hajlik, nincs még routinja.

Megkezdik az órát. Bácsi a gavallér, Feri ur dolog után jár. Különben is, igy jobban idomul a kicsi; máskor turbékolhatnak eleget — —

Bevezetésül egy jelenet szolgál a Murányi Vénusból. Klárika mint szerelmes Széchy Mária, lovagló köntösben, kicsi páncéllal és oldalán arany-karddal. Végigsétál a kockás padlón, kacéran méregeti magát a nagy velencei tükörben és hideg-merev arccal szólitja meg udvarlóját. Tüzes ostrom követi ezt: hej, hogy ing a Wesselényi sisakbokrétája! Kikiszorong ugyan alóla a fekete paróka — — de hagyján! A jó bácsi térdre hull, elszavalja esküjét! Utána összeroskad Mária, igézőn, csábitólag, a hogy hetek óta próbálgatják . . .

Vén arcok mosolya mutatja, hogy meg vannak elégedve.

Az óra más része tánc. Klárika a tüzes Fornarina, a bácsi pedig átöltözik olasz Rinál-dónak: a szerelmes csábitót adja. Micsoda

szerep! . . . öreg évei összébb szorulnak, fiatalsága — a régi — hizelegve nyomul tarkója alá s a szive táján pezsditi: Menuet-t jár a szép leánynyal, klárinét-hang mellett. Sima, feszes lábharisnyái nagyokat rezdülnek a sebes fordulónál, mig az andalgó és szerelmi bókhajlás rozoga ábrándait kicsikarja. A könnyü lepel most félrecsap, amint a nyulánk gyermek pajzánul elhajol s a patyolatot felkapja a langy légáramlat; az öreg szerelmes belevész révedő szemével keble árnyába s kábultan dörzsöli homlokát, mikor a csábos éj megnyilik a leány sötét pillái mögött. Rinaldó reszketve kerüli jobbra s lesegeti, ha követi-e az a veszedelmes szempár? — — Igy, igy helyes: érik a kis lány, vihetik próbára . . . .

Termek nyilnak meg, nyüzsg-bolyg előttük az uri nép, báliasan, méltósággal. Mikor belép, körülzajongják mint egy királynőt, a fiatalok s tovább haladva fényes emelvény fogadja, a honnan kedvese siet eléje.

Kissé elfogultnak találja még Megszólitja halkan:

— Méltóságos asszonyok, főuri dámák! Jer, karomon hajlongj!

S bemutatja, mint a társaság uj tagját. Kegyesen fogadják ezek is, egy fiatal éppen még kezet is nyujt néki. Finom világ! be mások a te keztyüs, puha-kezü embereid! Fölpezsdül a szegény polgárleány vére, föl egész arcáig s onnan lüktet vissza hevesen, szuróan le a szive mélyeig. Örül, hogy itt van: álmai valósága körében . . . .

A zene rázendül, a párok egyesülnek; kezdik a táncot.

A bálház csillárai leragyognak a keringő tömegre: mámoros alakok tünnek fel, tünnek tova. Az a gyermek is forog, kézrül-kézre szökik, odatapad a pihegő férfikebelre, enyeleg. Azt hiszi: üdvössége órája érkezett el.

— — — — — — — — — —

A hajnal órái lankadt, kábult világ felé derengenek. A méltóságos apák kidőledeznek a kártyaasztal mellől, keresik anyjostól a leányt az urfiak közt.

Idején; jut nekik is még valami, a fáradhatatlan nénik gondoskodnak meglepetésről: szép leány csábja csapja meg szemöket; ép a minő fásult idegeket csikland. „Aratáncot“ jár, ugy mondják. A dámák azonban összesugnak, amint lenge öltönye ide odaszállong, az urfi nép pedig rangja szerint helyen marad s a fiatal gazda körül les-vár az ingerlő jelenségre. Akad közben egy-egy szó is:

— Harmatos bimbó, hamar elszikkad!

— Ördögi szem: csapodár, angyal, csalafinta!

— Hahaha! Mozogsz te is öreg? Fiatal préda!

— Csitt, menyasszony!

— Az?! Mátkásitják a jó Labodanénék! . . . Hej Szabó Feri fiam, finom a fogásod! Fürdik a lelked ugy-e?

A megszólitott kerevetre dőlve nézi a szép alakot. Feje fél-mámorosan hanyatlik a fali vánkosra s egy illatos virágbokréta levélkéit tépdesi. A kérdésre megfordul s csak ennyit mond unatkozva:

— Irigyled? . . . Hahaha, holnap a tied lehet!

Körösdi táncra lengyel következik. Ki lesz a párja?

A leány epedő szemeit az arcán nyugtatja: csábos, elragadó. Felugrik, szerelmesen ráhajitja virágait s maga is feléje siet; aztán andalitó zeneszóra lejtenek együtt, kéz-kézben és a forduló alatt szív-szivhez közel. Szava reszket, amint mámoros ajka hattyunyakát érinti s viszi-viszi lázasan, őrülten . . .

A gyermek bágyad, nyugalomra hivja.

Egy ablakfülke virágai közé ülteti, hol senki sem látja s nem hat el felé a pokoli férfiszem. A leány összevonja ruhája foszlányait, pihegő keble lázas tüzét hosszu sohajjal oltogatja s kedvetlen kerüli a csókot. Látszik, baja van, nem a kimerültség bántja. Kedvese vállára hajol, hogy egy mosolyát ellopja: hiába, a szomoru arc nem derül.

— Mi bajod, Klárika? Bálban voltál, vágyad vitt oda. Gyönyörüség az!

— Vezessen innen, kegyelmed! — fuldokolja a leány s összekulcsolja két kezét.

Hahaha! . . . mikor az a könycsepp égetőbb a tüznél, a boru részegitőbben hat szerelemszomjas emberre!

— Egyedül vagyunk, kicsi! — suttog a férfi. — Hova? hova? Nem énnálam vagy-e? . . . Repeső ajkam nem ajkad szivja, ölelésem nem maraszt?

— Félek! félek! . . .

— Galamb te — — ezektől itt? Részeg valamennyi . . . Ölelj meg! Haha! — S vonta magához kacagva.

A leány hirtelen kiszakitotta magát karjai közül, felszökött a kerevetről, letörülte könyeit s szeme közé nézett az embernek:

— Megyek. Szédítő világ ez. Látom, szerető kell belé, az — egy bolond leány, a ki kézen-közön járja le végét! . . . Méltóságos ur, sokra tanitottak: arra is, hogy megszégyenüljek . . . — S letépte nyakláncát, fülönfüggőit, hervadt bokrétáit s lába elé hajitotta:

— Nem játszunk őrült komédiát: itt az ajándék, rakja fel kegyelmed a méltóságos urasszonyokra!

Nem volt egyéb letarolt virágnál, de ugyis magasan, büszkén nézett a görnyedező férfialakra. S mig hajló keze szobormerevséggel állt, felébredt angyali lelke, ártatlansága.

A csábitó felelni akart; de már messzejárt a lépcsők aljón, onnan ki a hidegéjü utcán.

IV.

A szent-király-utca-sarki asztalos-mühely ujdonat-uj berendezésü. A „schild"-jén Galambodi Péter neve mellé alig fél esztendeje irták ugyan ki a Borsos Sándorét, de azért kivül-belül látszik, hogy a fiatal „szövetség" javára szolgált. Uri mühely, mondják az egész utcában, meg egyebütt is. Egyikmásik mester tiz-tizenkét legényre dolgozik s a mit nem enged a Galambodi mester vénsége, Sándor kezére vall a munka.

Benn vannak rajzaik mellett. Az öreg pipázgatva nézi, mit csinál a másik. Fejet csóvál olykor a lankadatlan munkán, az ügyes vonalakon, a szép festésen, s mind próbálja szóhoz juttatni. Néma, szomorkás a fiu hetek óta, hiába is vigasztalja.

— Te Sándor! — mondja — megreked egyszer a munka, ha örökké rajt' fekszel.

— Hagyján, keresztapám! — feleli bánatosan — győzöm én, sok a keserűség hozzá!

Az öreg tudja, hiszen eleget látja-hallja. Kisérti máskép, gyönge, habfehér-arcu leányokkal, a kik örömest kivonnák a hinárból, hová botoran jutott: ugy nem veszi be tanácsát, mint a hogy a holt nem. Pedig, hogy kudarcot vallott annál a háznál, azóta is sok a mende-monda: portálják a leányt utcáról-utcára. Még neve sem a régi, valami cifra, a milyen az öltözője — — —

Eltünődnek hosszan: Galambodi abból a szándékból, hogy egyszer csak mégis tuljár a buján szegénynek; mig a fiatal társ komoran végzi nehéz rajzait a fejérváriak számára. Az ének az egy, a mi jól esik mindkettőjüknek, a legényszobából: a párja-vesztettről, az elátkozott szerelemről . . .

Kis, bozontos-fejü inasgyerek emel át ott künn az első legény asztalára holmi oldalfát. Az indulatosan löki félre:

— Duhaj te, mi eb-szemét hoztál?

A gyerek ríva fakad: harmadszor fordul, mégse jó, a mit hoz. A többi összenéz, nem szól, csak ugy int át a másiknak, hogy mi baj érhette? A lárma tart:

— Ófrálni voltál; mint a köztért fujod, azt. Nekem ilyen bognárfát! Hej, megdögönyözlek én ma! . . . Aztán hallottál mit — valamit, csimasz?

— A májter-kisasszonyrul? — pöfög át egy nyujtó mögül s félsirva-vigyorogva les a morózus emberre. Az ijedten hátratekint, ha nem hallják-e ott bent, s ravaszul odasompolyog, öt erős ujját belemélyeszti sürü sörtehajába, ugy tartja.

— Láttál Bécset, ni? — — ha orditasz!

— Kalamajkát jártak az éjjel a cinteremben; a májter-kisasszonyt is odavitték — súg a fiu. — Urféle valamennyi, méltóságosak.

— Hú, te! — kacag egy legény, kihez alig hat el a hang — a töpörtyü-pött Labodanénik?

Röhögés fogadja a gúnyszót Hát még, mikor a gyerek tovább mesél:

— A Csiszér-lány maskaráját is, mondják, a perókás szeretője vette . . . rifirancon váltotta meg: azóta parádés — —

— A' hát, — böki oldalvást inastársa — te tudod legjobban; a nemzetes extraneus váltotta. Laboda uram csak olyan keresztapja, ni! — S mutatja, hogy milyen? A mühely szinte fölreng a hahotától.

A bozontos gyerek nem veszi számba; van a mit tartogat: azon nevetnek majd! Odasug az első legénynek:

— Üssön meg a szöszménykő, ha nem járt soknak az ölelésén. A tejfeles Somosdiné, a szipa Feketéné, Kantai Luca, mind ott forogtak a méltóságosak. Dunnog az egyik, a másik véknyan sikolt, a harmadik kukattiroz, boldogtalankodik. Haha! — S azzal kifordul, s szaladtában lekapja az öreglegény fölöstököm-részét, s ki az udvarra, a deszkarakáshoz!

A másik inas utána meg egy-két fiatal legény. Nemsokára hozzák — farkasguzsban. A gyerek sí-rí, fenyegetőzik:

— Az apámnak se szólok. Nem biz' én!

— A frustukomat! — zördül meg mö-

götte a károsult. — Kificsinkázik a mellesed alól, bestia!

A gyerek elesküszi magát, hogy nem látta.

Két párt kerekedik: az egyik csititja, hogy beszéljen; a másik a reggeli jussért harcol. Az első legény kiszabaditja:

— Mit zsannagol kegyelmetek Pali, Ferkó? Persze, hogy nem látta! Beszélsz-e már, hé? Kapsz marcit, falni.

— Kieresztünk! — mondja a másik s szorit egyet a guzson. A többi megröhögi.

— Jaj! — sivit a tolvaj, de hallgat.

— Kapsz pipét s puliszkát s dalauzit! — segit a szomszéd.

— Dóci ebédet, azt; a ki irmagnak maradtál, söttön! — egésziti ki a másik és simit kócos fején.

— Jaj! — ordit ujra, most már lelke szakadtából.

A baj megvan; még be találják hallani . . .

Maga a Károly szólongatja:

— Zsigi te, édes, órálj! — Hanem az nem enged; gunnyaszt, nyöszörög.

— Órálj, lelkem! — kérleli a többi is.

A kis tolvaj egyet-egyet böfög. Szeme fennakad a lábujja hegyén: legyet lát, fogdossa.

A mühely forrong: kifog rajtuk. Már most a károsultat faggatják.

— Hagy' egye! Megrőkönyödik bele!

Megneszeli, hogy nem kereskednek többé rajta; odaszól félszemmel:

— Áldja is istent kendtek: az apám se venné ki egy szómat!

Aztán elmeséli, a hogy más mondta. Mikor odaér, hogy a leányt haza kergették fél-pórázra, gyalázattal, — egy hang dördül meg a háttérben:

— Meg ne mukkanj, azt mondom!.... Kendtek meg keljenek dolgukra: a mühely nem városház!

Kiki visszatakarodik az asztalhoz. Szégyenszemre jutottak, erősen restelik a fiatal mester előtt. A gyerek megszeppenve integet társának, hogy oldja fel a gúzsból: győszködik, kucorog. Egyik se látja, ugy marad.

A haragos alak ekközben kifordul. Szeme szikrázik, keze reszket s maga alig mozdul. Galambodi mester ijedten kap utána:

— Sándor! . . . Hiszen gyerekszó, pletyka!

Vigasztalgatja, kiméli. Szegény, hogy éppen itt hallja. Jár az a beszéd régóta, tudja jól; de csak takargatta-titkolta eddig. Olykor meg is simogatja, hogy csak csillapodjék: ugy, mintha gyermeke volna. Gyermek igazán, nógatni kell, hitegetni jó hirrel, tanácscsal, praktikával. Végre eltuszkolja hazulról; akkor kiszól a mühelybe s kergeti a fiatalokat kószálni, ha valami kellemetesebbet ujságolhatnának. Meghagyja nekik erősen, hogy egy értelmes javasasszonyt is szedjenek föl, a ki tartsa kicsit a lelkét reménységgel. Tipeg-topog, östörög, csupa kéz-láb szegény jó öreg, ugy kivánja a gyógyulását . . . .

Estelenkint rá összeülnek aztán; ki, a mi jót tud, elmondja. Keveset toldanak is hozzá, mióta szó esett arról, hogy Borsos mester szivére vette a dolgot. A hir elhat a mühely aljába: a mesterasztalhoz, onnan a boldogtalan emberhez, kinek a sebe lassan-lassan heged, kivált hogy a leány sehova sem jár isten házán kivül, jámbor egyszerü, alázatos.

Visszatér a régi kedve, dalol is olykor: kihangzik a legénykarból érces-erős hangja. Galambodi mind noszogatja jó lelkével; biznék is most már; hiszen örökké egy szép leányról mesél, kit a lejtő szélén megmentett angyala: ártatlan jó lélek, csakhogy szünetlen szomoru — — — Hadd higye, szegény! Hátha ugyis csak álom az egész, avval a különbséggel, hogy szereti ma is, szereti — reménytelen!

V.

Kemény üzenettel köszönt be a mestertársaknál virágvasárnapján reggel a dékán céhtáblása. Nem kevesebbet mond, mint azt, hogy Borsos Sándor mesteréve és egy napja husvét hétfőjén letelik: tartsa hát a statutumok értelmében lelkiismeretes kötelességének hitvestársát a dekanátos előtt bemutatni, „ellenkező esetben v a k v á l a s z t á s rovatván ki fejére".

A céhszolga, miután felolvasta az iratot, nagyobb hatás kedvéért elbeszéli a módozatokat is: a megjelenés óráját, személyeit és azon nehézséget, hogy zöld csütörtökig a tisztelendő mesterasszony nevét okvetetlen be kell jelenteni.

A két mester figyelemmel hallja; pedig jól tudja mindegyik, mit beszél. Galambodi összehuzza őszes szemöldökét s azt sugja:

— Sándor fiam, itt nincs mód: vész asszonytársat!

A megszólított nem válaszol; szomoru, tétova arca mégis vádolni látszik őt, mintha kérdené:

— Nem ismersz, öreg? Meghalok inkább!

Áldatlan napok, keserü éjek! Telnek óriási gyorsasággal az óráig, mikor vak választásra megyen, a ki nem mutathat be hitvest a dekanátus előtt.

Galambodi hallgatag lépeget oldalán: szeretné, ha még hosszu idő választaná el a déli harangszótól. Alig tiz perc, öt perc: éppen hogy még jóakaratu biztatást sughat a fiatalnak fülébe. Pedig maga is hitetlen: fáradtan, kimerülve ül egy rámás padra, hol már tisztes sorban várja a mestergyülés.

A dékán rövid elősort képez a céh- és atyamesterrel s két más ifjabbal. Azt kérdezik:

— Borsos Sándor, mestertársunk! Elhoztad-e tisztelendő asszonytársadat?

A megszólított hidegen válaszol:

— Nem hoztam.

Akkor ismétlik a statutumot: „Vak választás döntse el a sorsát!“

Szegény fiu, legyen meg hát az Ur akaratja! . . .

Megnyitják a hátsó ajtót: a két fiatal mester három sürün lefátyolozott nőalakot vezet be. Egyik olyan mint a másik, egy sem kivető, a céh legjámborabbjai. Sem ők nem tudták, ki a hőslő, sem most ez, kire esik választása.

Megállnak sorban. A dékán elmondja, hogy hajadonok állnak előtte, az erényesség mintái, kik közül egyet szemeljen ki feleségül azalatt, mig a tisztelendő céhmester százat olvas.

Az ifju fejet hajt s lesütött szemekkel vár itéletére. A halk, reszkető hang rákezd, számlálja: husz — negyven — hatvan — nyolcvan — kilencven — —

Néha-néha ugy hallatszik, mintha elfojtott sóhajtás volna a visszhangja; de aztán csend fogadja magába a lesorolt számokat végig — végig . . .

— Kilencvennyolc, kilencvenkilenc — olvassa a céhmester s megfeszül a figyelem, hogy ki lesz a választott? Az utolsót mondja már, mikor egy élesebb hang elfojtja az övét: a középső nőalak kiválik a sorból, hirtelen odaveti magát lábaik elé s fuldokolva, kiterjesztett karokkal kiáltja:

— Oh, hagyják nekem kegyelmetek!

Döbbenést érez mindannyi: csak a viszszafojtott lélekzet és a szivek gyors verése szavaz . . . Legyen ugy, kiérdemelte!

Az ifju mester gyönyörtől ittasan emeli karjaiba, félrevonja fátyolát s odavezeti az atyamester elé, hogy áldja meg — — gyermekét egy hosszu boldogságra!

* * *

A lakodalmi ünnepre elhozzák atyafiságos hajlandóságaikat, kik Pálos Csiszér uramnál extraneust avattak; csakhogy a magok szerény körében, magistratuális vendéglátás nélkül. Ki is gondolna azzal, hogy mi volt egy évvel előbb? A mátkafalatolás kibékiti a multakat. Csak „utóáztatáskor“ emlegetnek egy hülye nemzetes urat, — azt is az alsó házban, hol főcéhbeli nem settenkedik — s hahoták közt mesélgetik, mi okozta szégyenét, bukását? . . . Szeretőket tartott mint a méltóságosak, élt mint a méltóságosak és nyomorog mint a méltóságosak . . .

Gyaloghintón viszi ma is egy kopott lakáj, a ki gorombán visszafelesel tehetetlen urára, ha mérgesen rárivall:

— Hette, me-me-me-mem!

KÖNYVEMMEL.

(Emléksorok.)

Ott szedem a gyöngyöt, a hol találom;
Lopáson érnek, azt se nagyon bánom;
Tetőled is loptam, sok jót és szépet,
Im itt a könyvem, visszaadom néked!

KISS JÓZSEF.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Fabretto rávetette tekintetét; aztán szokott jóságos mosolyával sietett Iván felé, mindkét kezét előre nyujtva.

— Hogyan; — ön — ön az? — Adja ide; adja ide a kezét. — Nincsen-e a háta mögött Ferretti, a püspök: a mi szegény barátunk? — Sapperment! minő kellemetes meglepetés lett volna!

— Nem; nincs. Nem tudok semmit róla, mester. És ön se?

— Nem! — Nem! Ah-la! — Nagyon okos, éles biráló tehetséggel megáldott fő volt; hanem . . . Londonban megint csak a régi mosolylyal fogadták. — Vannak dolgok, melyeket hasztalan erőszakol az ember.

— És ön, mester? — Az orosz herceg . . .

Fabretto némi zavarral forditotta el róla tekintetét.

— Nem vagyok már ott. — Istenem! Ezek az urak — ugy látszik — csak azt a részét kedvelik a nagy tudománynak, mely az anyagnak külömböző alakban való megjelentetéséről szól. — Most egy angol urral utazom — hm. — Készülékeim — hm — pihennek egy időre . . . De hát ön? Valami ügylet?

— Nem.

— Ösmerős ön itt?

— Nem. Csupán szórakozás végett utazom.

— Annál jobb! Annál jobb! — Holnap kijő velem a St.-Salvator-villába. — Oh már nekem van itt ösmeretségem! — Ön is jól fogja ott magát találni. — Tehát el van határozva, hogy kijő. — Az ezredesné asszony, aki nagyon müvelt özvegy-hölgy és a lánya egészsége végett tölti a nyárat a tengerparton . . .

Iván mosolyogva nézett szemei közé.

— Ej, ej, mester? — Csak nem lett hütelen a barackokhoz?

Fabretto jóizüen nevetett.

— Oh nem! Oh nem! — De meglátja, hogy igazam volt, mikor azt mondtam, hogy jól fogja magát találni.

Ezzel karonfogta Ivánt; jó nagy sétát tettek a tengerparton, miközben megállapitották az időt és helyet, amikor találkozni fognak holnap délután, hogy a St.-Salvator-villába együtt kiránduljanak.

A St.-Salvator-villa, ahova Fabretto Ivánt vezette, a várostól pár órányira, pompás villáktól körülvéve, fensikon feküdt. Vén gesztenyefák és sárga haju platánok tartották árnyékban; olaj-, oleander- és más bokrok a fák alatt; a tisztásabb tereken féltérdig érő buja fű, tarkitva a vad virágok ezerével. A galyak között csicsergő madarak; a levegő tele verőfénynyel és illattal.

Maga a nyaraló régi, görög izlésben épült épület volt, nagy háromszög homlokzattal, melyhez két sor gesztenyefával szegélyzett széles út vezetett.

Az özvegy ezredesnét a nagy társalgóteremben találták. Termetéhez simuló vadgalambszin ruha volt rajta, fodor és minden más cifraság nélkül; bőre finom, fehér, majdnem átlátszó: — könnyen, mintha habból volna formálva, ült a kanapén; egyik karját kecsesen a támlányra nyugtatta és elegánsan játszott az aranyfoglalatu lorgnettel, mely vékony aranyláncon függött le kézcsuklójáról.

Egy fiatal emberrel beszélt, akinek kiborotvált állu, szőke, természettől fodros fürtei voltak; fehér nyakkendőt és ragyogó fehér ingében gyémánt gombocskákat viselt. Ott ült vele szemben egy kényelmes karosszékben, meglehetős hosszu lábszárait egymáson keresztbe téve, ugy, hogy sárgás rózsaszinü harisnyáiból pár ujjnyi kivillogott.

— Hozta isten, édes Fabretto! hozta isten! — szólt korrekt francia nyelven, nyájasan mosolyogva és finom, keskeny kezével üdvözlést intve az előtte meghajló s Ivánt bemutató Fabrettonak. — Örülök; nagyon örülök! Az ön barátai szivesen látott vendégek házamban. — Engedjék meg, hogy bemutassam önöket egymásnak; — folytatta, a borotvált állu fiatal ember felé mosolyogva. — Kelendy Aladár. Honfitársak! — jobban mondva, mindhárman azok vagyunk, habár én kissé rosszul beszélem is a magyar nyelvet, miután lengyel szülőktől származom; de hát megboldogult férjem után . . . Kedves Aladár, nem lenne szives utána nézni Sárának? — Istenem! Az a hálátlan gyermek! — Tudja, hogy kimaradása nyugtalanná tesz és mégis . . .

Aladár ur felállt, előbbre rántotta kézelőit, hogy a gyémántos gombocskák ott is ragyogni kezdtek, aztán meghajtotta magát és távozni készült, mikor a terem ajtója gyorsan fölpattant s rajta egy fiatal lány lépett be lángoló barna szemekkel s kipirult arccal. Aranyszőke haja kissé zilált volt.

Utána egy huszonöt éves forma, rövidre nyirt haju, barna, de meglehetősen közönséges arcu fiatal ember jött, kezében egy női nyári kalapot hozva.

— Sára! — az égre, Sára! megint kipirult arccal? — szólt az ezredesné méltóságos megütődéssel.

— Szaladtam.

— És a kalapod?

— Eldobtam. — Melegem volt.

— Ha körültekintettél volna, meglátthattod volna, hogy vendégeink vannak, — szólt az ezredesné hidegen. — Sára, a — leányom; — folytatta kissé vontatottan. — S mikor a bemutatások megtörténtek (a barna fiatal embert Zoldi urnak mondta, Magyarországból), nyájasan intett Iványnak, hogy foglalja el a kanapé előtti támlásszéket.

— Legyen elnéző, kérem! — mondta, mintha csak neki akarta volna mondani, de azért elég hangosan, hogy mindenki meghallja. — Sára még majdnem gyermek s ezek a gyermekek, — oh istenem, ezek a hálátlan gyermekek!

Még egy szemrehányó tekintetet vetett Sárára, aztán lorgnettejével kecsesen játszva, magához intette Fabrettot a kanapéra, hozzáhajolt, halkan csevegett vele, mialatt azonban félig lehunyt szempillái alól nem egy-két kíváncsi tekintetet vetett Iványra.

Iván a maga részéről nem vette ezt észre. Ő, amint a lány belépett, sajátságos elfogódást érzett magában; nem tudta tekintetét levenni arról a lángoló barna szempárról és aranyszőke hajról. — Mintha látta volna már valahol ezt a lányt; és mikor megszólalt: mintha ösmerős volna előtte az a hang.

De hát hol? — De hát mikor? — Behunyta a szemeit egy pillanatra, aztán hirtelen ujból rápillantott a kipirult arcra s azt mondta magában, hogy csodálatos ugyan, de nem képes rá visszaemlékezni, hogy találkozott volna vele valahol.

Sára a bemutatás alkalmával mereven és idegenül nézett rá kerekre nyitott szemeivel; aztán az ezredesné szavaira elpirult. Valószinü, hogy maga is érezte elpirulását, mert összerántotta szemöldeit s dacos kedvetlenséggel vonult vissza a terem egy távoli szögletébe, anélkül, hogy Aladár ur elegáns üdvözlésére figyelt, vagy későbbi csevegéseire válaszolt volna.

Engedte a két fiatal embert beszélni. — Sokáig szótalan és kedvetlen maradt; komoran tekintgetett szögletéből a terem másik oldalára, ahol az ezredesné, Fabretto és Iván beszélgettek; ez oldalról a jókedvnek minden észrevehetőbb nyilvánulása boszantani látszék őt s mikor egyszer magán kapta Iván gondolkozó tekintetét, hirtelen elhagyta székét, mondott valamit a fáradtságról és eltávozott.

Az uzsonnához sem jelent meg, bár az ezredesné kétszer is küldött utána.

— Ah istenem! — sohajtott az ezredesné; — megint, megint a szeszély! — Tudja, hogy aggodalmakat okoz nekem és mégis . . . Ah, szomoruvá tette megint a napomat!

Hanem azért nem igen sokáig maradt szomoru. — Ugy látszik: ösmerte Fabretto gyöngeségét, mert gyakran és igen nyájasan kinálgatta őt a gyümölcsökből. — Sokat és jóizüen csevegett Ivánnal, aki kissé szórakozott volt és gyakran rajta feledte tekintetét, ámbár nem látta őt.

A többek közt megkérdezte tőle azt is, minőnek találja a St.-Salvator-villa fekvését? s mikor azt a feleletet kapta, hogy kitünőnek, megemlitette, hogy a tőszomszédságban van egy kicsi, pompás nyaraló, mely még kiadó.

— Nos, kedvesem? — kérdezte Fabretto, mikor este felé elhagyták a St.-Salvator-villát, hogy hazakocsizzanak. — Hogy tetszik önnek a St.-Salvator-villa?

— Szép; nagyon kedves hely.

— Ha igazán kedvesnek találja, csak öntől függ, hogy . . . Tudja, az a bizonyos kis nyaraló.

Iván gondolkozva nézett egy ideig a mester jóságos arcába, aztán gyorsan megindult.

— Jerünk, mester, jerünk! — Késő lesz, mire hazaérünk.

— Nemde, igazam volt, mikor azt mondtam, hogy jól fogja magát találni? — kérdé Fabretto, mikor a kocsiban némi fészkelődés után elhelyezkedett. — Nagyon szerette a kényelmet ülés közben.

— Oh igen! — De ugy látszik, a háziak közül volt valaki, aki nem mondhatja ezt magáról.

— Ah! — Sárát érti? Szeszélyes — kissé szeszélyes leány! — És nemde, ennek dacára is mily gyöngédséggel bánik vele az ezredesné? nem szigorral, inkább méltósággal szól hozzá s ez finom tapintatáról tanuskodik. — Mi lenne belőle, ha a dacos gyermekkel szigoruan bánnának? — Persze, a lány még csaknem gyermek; kissé el is van kényeztetve; aztán meg ugy . . . ugy született! — Hanem azért nagyon sok kellemetlen órát okoz a szegény nőnek féktelenségével és szeszélyességével — és ez nem szép tőle! Különösen, ha meggondolja, hogy mennyi hálával tartozik neki. — Mert hiszen ő tulajdonképen nem is lánya az ezredesnének.

— Nem lánya?

— Természetesen. Tudja — olyan — hogy is mondjam? — Az ezredesné csupán nagylelküségből fogadta Sárát leányaul. — Egy szegény nővér, aki, mint hajadon halt el . . . szerelmi viszony . . . Mindezt csak ugy az ezredesné elejtett szavaiból állitottam össze, aki — különösen Sára születési titkát ille-

tőleg — nagyon óvatos. — Sajnálja a gyermeket! — S talán épen ez az oka annak, hogy olyan elnézőleg, ugyszólva: részvéttel bánik vele.

Iván összehuzta magát a kocsi szögletében s az egész uton alig adott pár rövid feleletet a mesternek.

Másnap szokott egyhangu sétáit akarta végezni, de nagyon izgatottnak érezte magát. — Mintha valami sürgős teendője lett volna, amit azonban elfeledett; — vagy mintha valahová sürgősen mennie kellett volna, de mikor beült a kocsiba, nem tudta megmondeni a kocsisnak, hogy hova hajtson. Haza kocsizott. Még nem jött el az idő, mikor rendszerint le szokott feküdni, de azért már ágyban volt és nagyon elhagyatottnak érezte magát.

Harmadnap fölkereste a mestert; megtudta tőle, hogy holnap utaznia kell az angol urral, aki nagyon unalmas ember s nem találja magát jól sehol hosszabb ideig. Épen készülődés közben találta; a St.-Salvator-villába akart kimenni, hogy bucsulátogatását megtegye.

— Tartson velem. — A társaság kedveért — ha más dolga nincs.

Iván gondolkozott kissé, aztán ment.

Mikor a nyaraló fasorai alá értek, egy női alakot láttak gyorsan elsurranni a bokrok között. — Az ezredesné szokott nyájasságával fogadta őket; jókedvüen csevegett; kecsesen játszadozott az arany foglalatu lorgnettel; pompás gyümölcsökkel vendégelte meg Fabrettót és ujra emlitésbe hozta a szomszédos kis nyaralót.

Sára egész délután nem mutatta magát. Az ezredesné nehányszor nyugtalankodva kiáltott föl:

— Ah, oh! pedig tudja, hogy mennyire aggódom miatta! — hanem aztán megint csakhamar elfeledte.

Fabretto elutazása után Iván még elhagyottabbnak érezte magát; ha lakásán maradt, boszantotta őt a magány; ha emberek közé ment, boszantotta a zaj. Nagyon ingerlékenynyé lett, sokszor maga is csodálkozott magán, ha néha csak egy, nem tetszős arc is annyira ki tudta hozni rendes hangulatából, hogy minden csepp vérét forrni érezte ereiben.

Egy véletlen némi változást idézett elő életében.

Elgondolkozva sétált egy délután s nem vette észre, hogy már egy félóra óta elhagyta Fiumét azon az uton, mely a St.-Salvator-villa felé vezetett. Elmélyedéséből nehány kövér esőcsepp riasztotta föl. Körültekintett: az égen záporral fenyegető fellegek mutatkoztak és közelében sehol semmi menedék.

A nyaralók felől, lassan döcögve, egy régi divatu társaskocsi közeledett; mikor közel ért hozzá, anélkül, hogy megállitotta volna, hátulról fölugrott s a legközelebbi ülésben elhelyezkedett.

A kocsi csikos vászonfallal két részre volt különitve, s a tulsó oldalról egyszerre olyan hang üti meg Iván fülét, mely előtte ösmerősnek tetszett.

— Igazad van! mondta angol nyelven — valószinüleg feleletképen — annak, akivel beszélgetett. — Sokkal kényelmesebb lesz, ha a szomszéd kis nyaralót kibérelem. — Pompás lány! annyit mondhatok neked.

— Szép? — kérdezte egy idegen hang.

— Természetesen. De hát annyi a szép leány s mégis . . . Az ördög tudja, mi lehet benne, ami annyira ingerel. — Mindig az forog az eszembe, hogy ha megölelhetném . . .

— Hanem — őrzik?

— Őrzik. — Egy bamba udvarló, aki azonban nem veszélyes . . . A nő azok közül való, akik, mig fiatalok, nem rettennek vissza egy-egy kis idilltől, de csak a gyöngéd tekintetváltásig engedik menni a dolgot; negyven éves korukon túl azonban már szigoru moralistákká válnak. — Szerencse, hogy még nem érte egészen el a negyven évet; még szereti, ha kecsesnek találják. Különben tapintatos nagyon. Ügyesen tudja a szavakat elejteni, melyekből össze lehet állitani, hogy a lány nem az övé; szerelem-gyermek, kit csak kegyelemből tart . . .

— Szerelem gyermek? — Na! hisz akkor vérében hordja végzetét!

— Természetesen! — De ami a kegyelmet illeti . . . . Volt alkalmam némely papirokból meggyőződni, hogy az ezredesné egész háztartása a lány jövedelmeiből telik ki. — Holnap kibérlem a nyaralót s ha egyszer oly közel lesz hozzám, hogy karjaimmal elérhetem . . . Tudod . . .

Iván fölkelt; átment a kocsi másik osztályába. A szőke, kiborotvált állu urat, akit az ezredesné Kelendy Aladár név alatt mutatott volt be neki, találta ott, egy idegen urral beszélgetve.

(Folyt. köv.)

LENAU MIKLÓS SZERELME.

— Egy kortárs emlékezése. —

A költői élet tragikus eleme, a folytonos küzdelem, lét és látszat, ég és pokol, kéj és bubánat között sehol sem mutatkozott megrenditőbben, mint Lenau Miklós sorsában. Igaz, hogy nem ő volt az első őrült költő. Az „afflatus quasi furoris“ szomoru dicsfénye, Cicero tétele szerint, a lángész bélyege, a költői őrültség borus sugára rég megvillant előtte nagy költők babérjain, milyenek voltak: Tasso, Holderlin, Lenz.

Lenau saját életének történetét a következő buskomor sorokban örökitette meg:

Ő szenvedett, mint ezren szenvedének,
Csak hogy ezernél többet éle meg
Csak hogy ezernél több küzdelme lett
S lett azzá, mivé ezren nem levének!

Lenau bölcsőjénél ott állott a szükség, miként sok ezernél, ugy nála is a tizedik muzsa és a legjobb tanitók egyike. Apja egy ősrégi nemesi család elfajult utóda volt, nagyapja és annak családja még gazdag és mindenki által becsült viszonyok között éltek. Anyja, a kit leánykorában Maigräber Teréznek neveztek, sötétszemü tüzes, szép asszony volt, kit a Krentsch hadnagygyal kötött szerelmi frigy keserü szegénységbe döntött. Férjének el kellett hagynia a katonai pályát és ugy lett azután jegyző Csatád nevü kis faluban Temesvár mellett, hol, sajnos, folytonos alkalma volt két szenvedélyének, a bornak és kártyának hódolni és ennek föláldozta nemcsak csekély évi fizetését, hanem egyuttal ifju nejének szerény vagyonát is.

Egy jelentékeny adósság, melyet szülei kifizetni immár képtelenek voltak, ónsulylyal nehezedett reája, midőn költői hajlamu fia 1802 augusztus harmadikán a napvilágot megpillantotta. Ifju anyja könyekkel üdvözölte fiát és hogy élelmiszerekről gondoskodhassék, finom kezeivel durva varrómunkát volt kénytelen végezni. Nélkülözések és szüleinek komoly viszálkodásai homályositották el a leendő költőnek első gyermekéveit.

Apja csakhamar meghalt, a mi tulajdonkép a nyomorból való kiszabadulást mozditotta elő, de a családnak helyzete lényegesen meg nem javult. Anyja ismét férjhez ment, de mostohaatyja, egy fiatal orvos, nem volt képes annyit keresni, hogy házi szükségleteit fedezhette volna.

Nagyszülei ennélfogva a kis Miklóst elkérték anyjától, egyfelül, hogy szüleinek terhén könnyithessenek, másfelül, hogy rangjuknak megfelelő nevelésben részesithessék.

De Teréz asszonynak szenvedélyes anyai szeretete utját állotta ezen igazságos és okos gondolatnak; hirtelen fölébredt az anyai féltékenység és nem akarta azt megengedni, hogy kedves Nikije — a mint mindig nevezte — a gyöngéd nagymama által tőle elszakittassék. Az utóbbi valóban megható leveleket irt menyéhez, csakhogy kivánságának teljesitésére rábirja. Különösen arra törekedett, hogy szivét tulságos udvariasság által meglágyitsa. Igy az akkori doktornét mindig „Nagyságod“ cimmel illeti. Sajátszerü azonban, hogy a hatóságok is ezen cimet szánták neki, valószinüleg azért, mert egykor nemes embernél volt férjnél.

Ő nagysága tehát mindegyre csak varrta a sok fehérruhát, a kis „Niki báró“ pedig a kegyesrendiek polgári iskoláját látogatta, azt is elég keservesen, főleg pedig mint tandijmentes.

Mostoha apja jövedelmének csekély voltánál fogva Tokajba tette át lakhelyét, a hol ő lett az egyedüli orvos. De az ottani iskola még kevesebb alkalmat nyujtott a kis Miklósnak arra nézve, hogy valamit tanuljon. Annál fogékonyabbá lett a költészet iránt. A borban dus Tokaj rózsáival és csalogányaival fölébresztette a gyermekifju képzeletét. A regényes magyar haza csöndes pusztáival, verőfényes napjaival és csillagos éjjeleivel oly maradandó benyomást hagyott hátra lelkében, mely később költeményeiben mindig élénkebben ébredt föl. A jókedvü cigányok szomoru zenéjökkel mindig előtte lebegtek, mikor oly elragadó szépen játszott a hegedün.

De nagyszülei sehogy sem nyugodhattak meg azon nyomoruságos nevelésen, melyben a kis városkában részesült és utoljára is azon gondolatra jöttek, hogy a kis Miklóst és Ilonka nővérét erőszakkal keritik hatalmukba.

Egy ügyes szolgának segitségével sikerült is a gyermekeket megszöktetni. Az anyának e szöktetésről irt szenvedélyes panaszai csak lassankint csöndesedtek el Miklós fiának gyöngéd levelei következtében, a ki el nem fáradt annak leirásában, hogy most végre valahára valami „becsületeset“ tanulhat.

Oly szorgalmasan tanult, hogy már tizenhét éves korában fényesen letehette a vizsgálatot és az egyetemre léphetett át. De hogy elhatározásában szeszélyes és ingadozó volt, az már akkor világosan mutatkozott. A

*

jogtudományról átlépett az orvostudományra, azután pedig inkább gazdaságra adta magát. Nagyszülei ezért nehezteltek reája és utoljára is levették róla kezüket, ugy hogy ismét visszatért anyjához.

Egy alantas rangu és alantas gondolkodásu leánynyal folytatott szerelmi viszonya szintén hozzájárult ahhoz, hogy kellemetlen viszonyok közé kerüljön. Különösen nyomasztóvá vált rája nézve a pénzszükség, életének átka.

Költeményei, melyeket eleinte igazi neve alatt, később Lenau álnév alatt (családi nevének két utolsó szótagja) adott ki, nagyon csekély tiszteletdijat hoztak neki, dacára annak, hogy a legnagyobb föltünést okozták.

Kiadójuk, Cotta, az első kiadásért körülbelül kétszáz tallért adott, a mi a fiatal költő szemében nagy összegnek tünt föl.

Münchenbe és Stuttgartba eszközlött utazása megajándékozta irodalmi ismeretségekkel, megismerkedett Uhlanddal, Schwabbal és Kernerrel, a kik mindannyian személyes jó barátaivá lettek.

Stuttgartban kötött továbbá egy nemes szerelmi frigyet, mely amaz elhatározást érlelte meg benne, hogy méltatlan ifjukori tévedéseinek bilincseiből ki fog szabadulni. De azért imádottjának föl nem ajánlhatta kezét; mert nem voltak anyagi körülményei olyanok, hogy magának házi tüzhelyet alapithatott volna.

Lenau ezt a viszonyt következőleg irta le: „Lotti teste csábitólag szép volt, de nemes lélek lakott benne, mely könnyed járásából, minden mozdulatának kelleméből is visszasugárzott. Arca nemes és áhitatos kifejezésü, szeme sötétkék a szemöld kimondhatatlanul bájos ive alatt, de különösen homlokán gyermekded kecs honol, bár mégis szellemes — eh, félre az ostoba leirással, gyönyörü leányka! De mégis le kell mondanom e gyönyörü gyermekről; mert oly kevés boldogságot érzek magamban, hogy azt mással meg nem oszthatom. Helyzetem sokkal korlátoltabb és bizonytalanabb, semhogy szabad lenne valamit tervezni. Óh igen, le kell mondanom róla, de most jobban sujtottnak érzem magamat mint valaha; egész stuttgarti életem, a kéjes napoknak e szakadatlan sora oly gyanus előttem, hogy majdnem hajlandó volnék magamnak belőle közeli halált jósolni. Azok talán a bucsunak ünnepélyes napjai voltak és a sors által azért lettek nékem adva, hogy jobb véleménynyel muljak ki a világnak vendégszeretetéről. E pillantás a szerelem napjába — ez talán sok is énnekem!“ — E „kéjes napok“ boldogságának lényeges része volt a költői barátság, mely őt Reinbeck Emiliához kötötte.

Egy derült falusi kirándulásról hazatértében ismerkedett meg vele és fiatal kedvesét majdnem elfeledve a koros asszony mellett maradt; mert egy a müvészetről folytatott párbeszéd hozzája kötötte. Reinbeck Emilla ugyanis költő volt a szineknek terén, tájképei valóban müvészi tökélyt tüntettek föl. Akkor ép Lenau költeményeihez készitett rajzokat, különösen az „Erdei Kápolná“-hoz és ebbeli rajzán csodálatos látnoki tehetséggel egy őrültet ábrázolt, a ki komor holdas éjjelen sirokon busong.

Lenau Reinbeck Emilia barátságában gazdag kincsét nyerte a jóságnak és értelemnek; háza és szive rája nézve uj hazává lettek. „Fönséges asszony“-nak nevezte és két legszebb költeménye: „Csillagom“ és „Vágy nélkül“ hozzája vannak intézve.

Hasonló rajongó barátságot érzett Lenau a lángeszü württembergi Sándor gróf iránt. A királyi családdal közeli rokonságban lévén, irodalmi kitünőségért folytatott törekvése akkor nagy föltünést keltett. Kedvence volt az előkelő világnak, de egyuttal viszálkodásainak tárgya; mérték nélkül dicsérték és gáncsolták és általában véve szerettek róla beszélni és sokat is beszéltek róla.

Lenau azt irta róla: „Az a Sándor pompás egy fickó, vad, bátor, lovagias, szivélyes.“ Szomorú életének tán legderültebb napjai voltak azok, melyeket Serachban töltött Esslingen mellett, Sándor grófnak büvös várában, a hol az mindenféle nevezetességeket maga köré gyüjtött. Ezen társaságok a nők kellemét és a férfiakat lelkesitő költői szellemet illetőleg semmiben sem maradtak el a középkor szerelmi dalnokaitól, s hogy ott mily jól fölismerték Lenau költői búskomorságát, az kitünik egy társasjátékbeli tréfából, mely szerint minden jelenlevőnek valami növénytani nevet kellett adni.

A jámbor Kerner Justinust elnevezték golgotha-virágnak, a házigazdát vad szőlőnek, Lenaut ellenben vörös bükkfa-nak, mely fának komor lombjai kétségkivül rája utalhatnának a költészetnek erdejében.

Lenau főleg pályája kezdetén hevesen vágyódott uj költői motivumok és nagy vagyon

után. Mindkettőt Európán kivül, az őserdők sürüjében vélte föltalálhatni; a hová akkor oly sokan özönlöttek.

Nagyszüleitől öröklött vagyonának romjaival Amerikába akart menni, ott földbirtokot szerezni és az által meggazdagodni.

Amerika őserdőitől várt motivumokat költészete számára. Azt állitotta, hogy már csak ez egyetlen hangzatos szó „Niagara“ képes benne lelkesedést kelteni. De képzelt sikerei csakhamar köddé változtak és már tiz hónap mulva annyira megunta az uj világot, hogy sietve tért haza.

Később nagyon nehezen, csak amugy vontatva beszélt szerencsétlen véget ért fölfedező utazásáról, dacára annak, hogy onnan költészetének készletét nem egy darab szinaranynyal gazdagitotta. Kevéssel visszatérte után állott költői dicsőségének tetőpontján.

Midőn Bécsben szigoru kritikusokból álló hallgatóság előtt Faustját olvasta föl, Grillparzer *német Dante*-nak nevezte el; Don Juánja és lyrai költeményei által pedig még nagyobb jogosultsággal a *német Byron* melléknevét szerezte meg.

Lenau 1833-ban Bécsben igy szól: „Legmerészebb reményeimet fölülmulta a való — de hiába, az emberi boldogságra irányult vágyaimról örökre le kell mondanom: mert hogy valaki boldog lehessen nővel és magzatokkal kell birni — az pedig rám nézve elveszett.“

Ezen szomoru utalásban rejlék a Kleyele Zsófiához való lelketlen viszonynak kulcsa. E hölgynek eddigelé még neve is jóformán ismeretlen volt, dacára annak, hogy mindenki tudta, hogy a hozzá való szerelem összefügg költőnk balsorsával.

Az öreg Holteinak egyik följegyzéséből tudták csak meg az ő halála után, e csodálatos költői szerelem történetét, mely mint valami mérges virág őrületet és halált rejtegetett kelyhében.

Kleyele Zsófia már férjes asszony volt, midőn Lenau vele 1833-ban Bécsben megismerkedett és őt megszerette. Férje, kit Löwenthalnak hivtak Lenauhoz közeli baráti viszonyban állott, és sohasem tett kisérletet arra nézve, hogy Lenaut felelősségre vonja. De Zsófia nem is kivánt kedvesével örökre egyesülni, bár annak képe egész lelkét betöltötte. Tiz évnél tovább tartott e tövisekben dús szerelem: Lenau néha elszakadt és hónapokig elmaradt. Legszivesebben időzött barátnőjénél, Reinbeck Emiliánál. Annak férje, ki szintén iró volt és mint finom érzékü kritikus ismeretes, sokat lenditett Lenau költői működésén és legtöbb müvét megmérte az igazi barátság biráló mértékével.

Lenaunak szobáit Reinbeck Emilia képei ékesitették és ezekről következőleg ir sógorának: „Valami kimondhatatlan bűbáj rejlik meleg szinezetü képeiben, minden felleg lélekzik, minden levélkében benn lüktet az anyatermészet. Nem lehet ez édes tájképekre szivdobogás nélkül rátekinteni. Óh testvér, ha ismernéd ezt az isteni asszonyt, megértenéd, hogy miért szeretem annyira!“

Lenau, mint valami igazi fiu, örömet és búbánatot vitt anyai barátnője életébe. Pályájának szomoru végén ugy búsult, mint egy igazi anya. A sorsnak tragikus intézkedése volt, hogy a költőt az őrültség ép az ő házában lepte meg. Az e miatt érzett félelem, a rettegés és fájdalom, azok vitték a sirba. Két évi sorvadás után meghalt.

Lenaunak még az őrültség éjjelében is bámulatos sejtelme volt Emilia halála óráját és akkortájt ismételten kiáltá: „Emilia, drága Emiliám, látni akarlak téged!“ Utolsó festménye, melyet ugyszólván könnyeivel vetett a vászonra, Lenau következő mélabús költeményét tárgyalja:

„Ha vad szemmel tekint az őrület,
Az égre, hol az örök boltozat
Derüjén a csillagok lejtenek:
Legbúsabb kép ez a nagy ég alatt!
Mit vétett, sors, ez ember ellened,
Hogy őrültség homályát szórta szét
Éltének utján kegytelen kezed,
S kiszaggatád lelkéből Istenét?“

Justinus Kerner is mindig vendégszeretőleg fogadta Weinsbergben Lenaut, és az utóbbi néha hónapokig is ott időzött nála. A Kerner-féle birtokhoz tartozó csonka toronyban költötte Lenau Savanarólát és az Albigenseseket, mig ablaka alatt a kertben a fülemülék daloltak, távolról pedig Weibertreu várából az aeolhárfa hangjai hatottak fülébe. Este azután meghitt családi körben Kerner mesteri ügyességgel játszott a dorombon, Lenau pedig fütyült hozzá, akár csak a hamelni patkányfogó. Ez utóbbi különben is valóságos virtuóz volt a fütyülés dolgában és barátnőit nem ritkán kellett zongorajátékukban kisérnie. Zenei tehetsége azonban mégis leginkább a hegedüjátéknál mutatkozott; idegei akkor görcsös rángásba jöttek, a gyermekségében hallott cigánynótákat emlékezetből

játszotta, és vad ugrásokban táncolt mellettök, majd sirva, majd ismét nevetve.

A végzetes 1843. év nyarán is Kerner kisérte el Baden-Badenbe. A lichtenthali fasorban a két költőbarát mindig fölkeltette a járó-kelőknek szánalommal teljes részvételét. Kerner már akkor félig vak volt, és ennek dacára mindig legforróbb óhajtása volt, hogy az arramenőknek arcát, a léleknek tükrét, megláthassa. Hogy ezt elérhesse, kedves cselt talált ki minden más bemutatási forma helyett szabadságot vett magának arra, hogy az ujonnan bemutatott hölgyeknek csókra nyujtsa az arcát, a mi a hölgyeknél nem csekély föltünést okozott. A csók pillanatában való rövid érintkezés tökéletesen elégséges volt neki arra nézve, hogy az uj arcvonásokról itéletet tudjon mondani.

Az eredményt többnyire egészen hangosan mondotta ki; „jó vonások“ mondá néha, néha azonban kedvezőtlenebb itéletet is mondott a megcsókoltakról.

Lenau külső megjelenése ekkor következőkép mutatkozott. Inkább kicsiny volt, mintsem nagy, melle széles, tüdeje ép. Nagy koponyája nagyon kifejlődött agyról tanuskodott. Haja már kissé megritkult gondterhelte homloka körül. Szakálla és bajusza dus volt és sötétszinü. Arccsontjai kissé kiállottak, orra hajlott, szemei — e tündéri ragyogásu barna szemek — különösen szépek voltak, mélyen benn feküdtek gödreikben és fölváltva búskomorság és lelki tüz villant ki azokból. Keze és lába csinos, kicsiny volt. Tartása többnyire kényelmesen-hanyag volt, jártában előrehajolva, ültében pedig ferde. Ruházatában több gond látszott meg, mint a mennyit a közönség a tudósokról és költőkről föltételez, különösen mindig szép kezyüt viselt. Hangjának lágy és szivhezszóló hangzása volt és kiejtése kiegészitette a kellemes képet. Egyetlen tekintet, egyetlen mosoly által hirtelen földerült búskomor arca és ekkor meglehetett érteni ama gyors hatást, melyet a női szivekre gyakorolt.

Kevéssel előbb, mintsem szellemének „borús homálya“ elhatalmasodott, még egyszer rája mosolygott a boldogságnak verőfénye és a szerelem reménye rája tekintett egy szép leány szemeiből.

Frankfurtban, a Majna partján megpillantotta Behrend Máriát, és Madonnára emlékeztető lénye egészen elragadta a költőt. Megkérte, szives fogadtatásban részesült, hisz a menyasszony boldog volt, hogy oly hires férfiunak neje leend. De csakhamar leesett képzeletének és reményeinek egéből, és megizlelte az öröm és fájdalom hirtelen megváltoztának keserü kelyhét!

Lenau azt hitte arájáról, hogy gazdag, s midőn csalódásáról meggyőződött, az élettel való küzdelem félelme minden reményt és boldogságot kiölt a költői szivből. Már Amerikában is hasztalan reménylette, hogy géniuszát aranyos szárnyakkal fogja ellátni, s ime most ismét a szegénység ónbilincsei fenyegették.

Kétségbeesve küzdött e végzettel, hideg pénzért előre eladta Cottának muzsája összes termékeit. Ezáltal muzsája hydrává lett, kinzó szellemmé, mely szivének vérét és agyának verejtékét kivánta.

Az a föladat, hogy költenie kell, joggal terhesnek tünt föl előtte. Amugy is gyönge idegeit halálos izgatottság szállotta meg, képtelen volt határozott, megváltó lépésre. — Akkor még vesztére Bécsből hirül hozták neki, hogy Bécsbe kell mennie; mert Zsófia az eljegyzésére vonatkozó hir által lelke legmélyén megsebezve, a kétségbeeséssel vivja végső harcát. Odasietett, barátai hiába marasztották, elment és siettette szomoru sorsának katastropháját.

A viszontlátás kedvesével, kit elhagyni készült, megrázta őt lelke mélyében, megrázta mindkettejöket. Szörnyü jelenetek állottak be. Arájától nem birt és nem akart tágitani, de ép oly kevéssé tudta elviselni az elhagyatott nőnek panaszát, ki utóljára is félig jósló, félig fenyegető hangon igy szólott hozzája: „Tégy amit akarsz, de azt biztosan tudom, hogyha mi ketten egymástól elszakadunk, valamelyikünk okvetetlenül megőrül.“

Dúlt arccal és roncsolt lélekkel hagyta el Lenau a kétségbeesőt, és arájához készült, de ugy látszott neki, mintha már szerencséje örökre elhagyta volna. Bécstől való elváltakor irta a hajón, mely a habokat vigan szelte keresztül, a következő bús dalt:

„Hogyha láttál tünő üdvöt,
Mely sohasem tér meg,
Nézz a vizbe; habjai
Csak egy percig élnek!

*

Csak nézz bele, tekints bele
Könnyebben megérted,
Hogy mindent, a mi drága volt
Szivedből kitéptek!

*

Csak nézz merőn a habba le
Mig belehull könnyed,
S ugy nézzél a kék habra át
Fátylán könyözönnek!

*

Lágy szendergőn a feledés
Szűd sebét bezárja:
Lelked bajával önmagát
Látja messze szállva!

Ez volt bucsuszava Kleyele Zsófiához. Utolsó öntudatos pillanataiban azt kivánta, hogy küldjék meg neki.

1844. év október 16-án az őrültség iszonyu erővel tört ki rajta.

Elvesztette az emberiség legszebb ismervét, a nyelvet és mint gyógyithatatlan őrült vitetett a döblingi tébolydába Bécs mellett, ahol 1850. aug. 22-én meghalt. Weidlingben temették el kicsiny, vadvirágos sirkertben.

Szerencsétlen arája nem látta őt viszont képét tisztán akarta keblében megőrizni, illetetlenül a lelki betegség torzitásaitól. Még ma is él Frankfurtban a Majna mellett, egészen jegyese emlékének szentelve napjait.

Kleyele Zsófia további életét és halálát mély titok leple födi; senki sem tudott meg semmit viszonyairól.

IRODALOM.

Szász Béla költeményei. (Kolozsvár. Stein János bizománya. 1883.)

Talán husz év vagy még nagyobb idő költői munkásságát képviseli az a 28 ivre menő kötet, melyben a kolozsvári költő Szász Béla költeményeit közrebocsátotta.

Husz év! Egész élet! Mennyi esemény, mennyi változás, az élet felfogásában mily lényeges eltérések, az érzéseknek mily apálya-dagálya, mennyi kincse a tapasztalásnak, mennyi öröm, fájdalom, gond, keserüség, csalódás s igazi boldogság emléke van összefoglalva husz esztendőben! Különösen oly husz esztendőben, mely az ifjuság zsenge korszakán tul kezdődik s belevezet, mint egy hosszu, rónával és tövissel szegélyzett ut, a férfikorba.

Chatterton egész élete még husz évre se terjedt. Tizennyolc éves korában már megmérgezte magát, mert nem akart tovább koplalni, dacára egy tömött hasu britt miniszter jókedvü biztatásának, hogy csak éhezzék, mert a csalogány is csak akkor trillázik csodaszépen, ha üres a gyomrocskája. Chatterton nem volt annyi idős, mint Szász Béla könyve és mégis eleget élt a halhatatlanságra.

Husz vagy több esztendeig irt Szász Béla költeményeket, anélkül, hogy kötetbe füzte volna őket. Még a Kisfaludy-társaság is csak a lapokban megjelent költeményei alapján választotta meg tagjának. E sorsban rajta kivül csak Szemere Miklós részesült.

Hogy elhagyott mulni ennyi időt, mig eltökélte magát, hogy verseit rendbe szedi és kötetbe füzi, ez nyilván a poeta szerénységét bizonyitja. Bizonyithat még egyebet is. Azt, hogy közönyös a napi elismerés, a sajtó bókjai vagy gáncsai iránt. Bizonyithatja mindakettőt egyszerre. A szerénység természeténél fogva passiv s a passivitásban benne van a közöny.

Annyi tény, hogy lázas, izgatott, mohó természete nincs. Inkább az ellenkező. Hagyja forogni a világot, mert hiszen mundus se expediet. Akármi történjék, a világ meg nem áll. A legnagyobb kurjantás is elhangzik végtére. A legizgágább legény is oda kerül, a hol egy tagját sem birja mozgatni többet. Minek szaporitani a dulakodók számát? Minek felrohanni a szinpadra, hogy versenyt ágáljunk a rossz komédiásokkal? Taps, fütty egyformán véget ér. A függöny legördül. És the rest is silence.

Nem, nem; az ő természete inkább huz a boldog egyszerüség csendessége felé. Ha valami zaj kedves előtte, az csak a gyermekek zaja, a kik ablaka alatt játszadoznak, kergetődznek. E vonás főalkatrésze költészetének; nem uj, de mindig vonzó, mindig jóleső. Akárhol találjuk, akár Hugo Viktornál, ki annyi fenséget árasztott a gyermekre, mint Krisztus, akár Longfellownál, akár a kisebb költőknél, e vonás kellemesen érint és ha csak egy kis melegséggel, kellemmel párosul, hamar elbájol. Nem kell nagyon igyekezni a költőnek. Már a tárgy maga, csupaszon, mennyire megható!

Szász Béla lantján a családi boldogság hurja ád legtisztább, legkellemesebb hangokat. Nem aféle filiszter-lantos ő, a ki bő hálókabátból nézi a világ folyását s a háziasság jó berendezését kisszerü, alantjáró megelégedéssel rimeli. Ő a családi élet tiszta és nemes költészetét szólaltatja meg. Mélyen átérzi ezt a bájos összhangot, a nyugalomnak és zavartalan üdvnek azt az idylli állandóságát, mely a boldog családi életben rejlik s melyből a valóság semmit sem rabolhat el, annyira egy és oszthatatlan. Mielőtt e kedves révbe jutott, sokat hányódott ő is az ifjuság szilaj tenge-

rén. Érezte a kacér népség megalázó hatalmát, a boldogtalan szerelem maró kinjait, a magány gyötrelmét, melyben a kétség keselyüje ette máját.

„Szarvas lerogy erdő gyöpére
Zöld füre omlik piros vére:
A vas épen sziven találta!
S bár zöld a pás't tavaszra kelvén —
Nem zöldül a fü este helyén
Hol a nyil betört oldalába;
Sárgán marad vére nyomába'.

— Gyakran jártam a fáknak árnyát
S most, hogy lombjuk' megint kitárják:
Egy fa alá remegve lépek!
Zöldül a fü, a pás't ujonnal,
De egy helyett a fü sárga, fonnyadt.
Ott hol először láttam képed,
A fü könyümtől mind kiégett!
(„Az Erdőben". 48. l.)

Jár vigadó emberek közt idegen földön és arca elborul, mert neki senkije sincs a kivel szivét megoszthatná:

„Mindenütt mulató, vigadó emberek,
S Istenem, reájok még nézni sem merek
Gyülölök szivemben mindent, a mi boldog
Mióta szivemben én csak átkot hordok!
. . . . . .
. . . . . .
S futottam ész nélkül, futottam hazáig,
Áztatom könyümmel ágyamnak párnáit
A levegő nehéz, a tető majd bedül;
Itt is csak egyedül!"
(Jéna. okt. 30.)

Azután, hogy elhagyatottságát s a magányban rajzó gyötrő emlékeket felejtse, rekedt hangon a mámor démonait hivja s a gyönyör serlege után kapdos:

Ki mondja, hogy ne énekeljek,
Ha rám az öröm kelyhe vár?
S miért ne hajtsam föl e kelyhet,
Ha szinültig van telve már?

Ki bátor visszatartni ajkam,
Ha tüzes csókra hiv a csók?
Mit nyerhetek a bús sohajban?
— Ez igazabb, az kábitóbb . . .

S az kell nekem: kábult szilajság,
Midőn élvez s felejt a szív —
És bár ezt hűtlenségnek tartsák:
Megyek a kéj órája hiv.
(Életfilozófia. 100. l.)

De Szász Béla nem az az ember, ki a költői szenvedély féktelenségével vetné magát oda a kábult szilajság szelének. Benne ily erős, ily túláradó, ily kárhozatba vető szenvedély nincs. Rajta megeshetik az, hogy kétségbeesésében egyszer-másszor a mámor poharából annyit iszik, hogy megittasul tőle. De az ilyen dorbézolás után csak röstelkedni tud, mint a tisztességes ember, a ki többet ivott a kelleténél és másnap — némi főfájás mellett — pironkodva gondol vissza qualifikálhatatlan állapotára és azontul hasonló kicsapongásoktól szigoruan tartózkodik. Nincs neki érzéke, szenvedélye, ereje ahhoz, hogy megdöbbentse a világot fájdalma sivárságával és dobzódása féktelenségeivel. Semmi sincs benne a lázadó szenvedély végzetességéből. Hiába állitja, hogy „kábult szilajság kell neki!" Költészetében sem kábultság, sem szilajság nincs és az az egynehány dala, melyben ily hangokat próbál megütni, egyáltalában hidegen hagy bennünket. Mert végre is az ő szive az, a minek saját maga festi:

„Szivem nem zúgó tenger árja
Melyen végig szánt a vihar,
Nem a tó suttogó hulláma,
Mely kebliben örvényt takar;
Nem vágyban égő rózsa kelyhe
Mely a lepke csókjára vár:
Nem suttogó lomb, mely epedve
Hallgatja a dalos madárt;
Nem bolygó csillag, mely kereng, viv
S futja, futja a nagy eget:
Az én szivem egy egyszerü sziv
A mely szeret, téged szeret!"
(Dalok egy régi ösmerőshez. 47. l.)

Egy egyszerü sziv, igen, és nincs oka röstelni, hogy egyszerü. Ennek köszönheti boldogságát és ennek köszönheti költészete maradandó szépségeit.

Annyira nem tud elkábulni a szilajságban, annyira megőriz némi prózai józanságot még a kábultságban is, hogy mikor a szobáját titkon meglátogató rémalakról (üldöző szerelméről) ir, ily sorokat találunk nála:

„Érzem, tudom, leheletével
Szivem hogy összeégeti.
S mégis, bár jobb részemtől tép el
Magam nyitok ajtót neki.

Magam segitem, félőrülten
Hogy már-már kész oltáromat,
Melynek épültén ugy örültem
Lerontsuk végkép, ujolag . . .

Oh! hányszor kezdém rakni ujra,
Hányszor készült már félig el
És a remény zöld koszorúja
Hányszor boritá fényivel.

S ilyenkor tér a kis hajlékba
A régi, jól ismert alak!
S ha elmegy is, beföd árnyéka
Asztalt, széket, ajtót, falat".
(Setét órák 108. l.)

Az utolsó sor leltári felsorolás. Ilyesmit versben leirni nem volna szabad.

Gyötrő démonjától megszabadulva, —

költőnk talál egy gyöngéd, tiszta, igazán szerető, igazán boldogitni tudó szivet, — ráakad ama szent jóságu nők egyikére, a kik egész életükben változatlan, hű szerelemmel tartják átölelve az istentől nekik rendelt férfit, a kik nem bágyadnak el sem a kötelesség teljesitésében, mely édes nekik, sem az anyaság szenvedéseiben, mely szent előttük, — a kikre nézve csak egy család létezik a világon, mint a madárra nézve a fészek s a kik áldozatukat sohasem sokalják, mert mindig kevésnek vélik azokat cserében a boldogságért, mely e földön osztályrészük lett. E nő a költő hitvese lesz s a mint az évek szaporodnak, ugy szaporodik a kis család is, mely a költőre nézve most a boldogság, a nyugalom, az elégedettség, a költészet édes forrásaként buzog. Oda menekül az élet minden búja, keserüsége, rosszasága elől. Ez az a forrás, melyben lelke megüdül. Ez az a forrás, mely több ihletet ád neki Castália vizénél. Nejéről, gyermekeiről irt költeményei képezik gyüjteménye fénypontját. Őszintesége, melegsége, ereje ezekben ellenállhatlanul hatásos. E nemü költeményei költői kifejezések, müvészi forma dolgában is legmagasabban állanak. A szeretet fenségét érezzük néha bennük. Példakép legyen szabad idéznünk az alább következőt, hangulatra, kidolgozásra a kötet egyik legkedvesebb darabját:

HAJNALI KÉP.

„Szemhéjjam fátyla még fedez
Köti félálom méz harmatja;
Az ablaknál kél könnyü nesz
Borostyán lombja simogatja.

Tán hallom, tán csak álmodom,
Az ág közt mint csacsog a fészek
Lenn árny, de fön az ormokon
Fölgyuló láng pirjába nézek.

S szál völgyön át a fényözön,
Már kis szobánkban is világlik —
Imedve én, félkönyökön
Elnézem telt fészkünk csodáit.

Anyjok feje pihen karán,
A többi mind körüle-véle,
Vegyest a fiu és a lány,
Mint Hetevény hat kis csibéje.

A pici keblén álmodik;
Félig még szájában a bimbó;
Most is mosolyg, oly boldog itt,
Mint méh, a rózsa kelyhén ringó . . .

Az egyik átnyujtá kezét
S anyjának kis-ujját szoritja;
Az, bársony karját vetve szét.
Ez göndör fürtivel boritja.

Ez bábuját ölelte meg
— Immár az anyaságot sejti — —
Az ugy hivé, hogy nem feled,
Ha könyvét feje alá rejti . . .

S a képet a kelő sugár
Arany kerettel fogja egybe —
Müvész! ki ilyet alkotál,
Szálljon dicséret nagy nevedre!“

Ehhez hasonló értéküek a következők: Egy ibolyára. (287. l.) Pirikét virasztva. (289. l.) A rab dala. (401 l.) A gyermek. (417 l.) Erzsike képe előtt. (429 l.) Ezekben szép kifejezésre jut Szász Béla egyénisége: ez egyszerü szív, mely épp oly nemesen érez, mint a mily tisztán feje gondolkozik. ÁBRÁNYI EMIL.

„A jó erdélyiek“. Ez a cime Tóth Sándor beszélygyüjteményének, mely közelébb jelent meg a Révai-testvérek kiadásában. Az „Extraneus“-t, mely nemrég 150 márka jutalmat nyert az „Auf der Höhe“ pályázatán, mutatványképen közöljük a figyelemre méltó gyüjteményből.

„Kemény Zsigmond. A forradalom és a kiegyezés“ cim alatt az Athenaeum részvénytársaság kiadásában diszes kiállitásban, tizenkilenc nagy ivnyi terjedelmü munka hagyta el a sajtót s került a könyvpiacra. Szerzője Beksics Gusztáv, a „Nemzet“ egyik főmunkatársa, ki a mult legkiválóbb magyar publicistáinak nyomdokán haladva, tehetségét az essay-irodalom terrenumán nagyobb műben ezuttal érvényesiti először. Beksics könyve a közel multnak a jelenbe is átjátszó kérdéseit nagy adatbőséggel, kiváló gonddal s rendkivüli tárgyszeretettel tárgyalja. Rendkivüli érdeket nyer a kötet azzal is, hogy abban kerül először nyilvánosságra báró Kemény Zsigmond egy memoire-szerü irata a forradalomról, mely meglepő uj részletei mellett, az események előadásának közvetetlensége, subjectiv megvilágitása, s a saját szellemében kérlelhetetlen szókimondása által hivatva van a forradalom történetéhez egyre szarapodó adatkészletben oly tényező-kép szerepelni, a minő szerepre Kemény Zsigmond tanuságtételének még azok előtt is joga van, kik az eseményeket más szempontból tekintik, s más rokon- és ellenszenvek világánál méltányolják, mint a debreceni békepárt ezen egykori kitartó tagja s a későbbi kiegyezési párt lapjának nagy tekintélyü szerkesztője.

Magyar Helikon cimen Pozsonyban Stampfel Károly udvari könyvkereskedésében irodalmi vállalat indult meg, mely jeles magyar irók, tudósok, müvészek s államférfiak életrajzait közli. A szerkesztő: Zólyomi (Wagner) Lajos, főreáliskolai tanár. Eddig a következő életrajzok jelentek meg képekkel diszitve: I. füzet Toldy Ferenc, dr. Zólyomi Lajostól, II. füzet Vörösmarty Mihaly, dr. Zólyomi Lajostól, III. füzet Dugonics András, Endrődi Sándortól, IV. füzet Kölcsey Ferenc, Endrődi Sándortól. V., VI., VII., és VIII. füzet Petőfi Sándor, dr. Vutkovich Sándortól. Ez utóbbi munka, mely röviden Petőfi életének minden mozzanatát

felöleli, külön kiadásban is megjelent. Nem csupán Petőfi életrajzát foglalja magában, hanem vonzóan irt irodalmi méltatását is, megtoldva a Petőfi-szobor leleplezése ünnepélyének ismertetésével. Az egyes füzetek ára 20 kr., Petőfi külön 80 kr., albumszerü diszkiadás kötve 2 forint.

„Rontó Pál", Gyadányi generális e jóizü és jókedvü müve olcsó kiadásban jelent meg Esztergomban a Buzárovits-féle „Mulattató zsebkönyvtárban". A verses regény 185 lapra terjedő, sürü nyomásu kötetet foglal el, s ára huszonnégy kr. Az első kiadás után van sajtó alá rendezve. Kár, hogy minden bevezetés vagy fölvilágositó jegyzetek nélkül (melyekre a szövegnél is szükség lett volna) kapjuk; nem mintha igy nem lehetne élvezni Rontó Pálnak földön, tengereken álmélkodásra méltó történetét és véghez vitt dolgait, de mert a régi iró bemutatásával is nyert volna az olvasó, s a szöveg többféle vonatkozása és célzása fölfrissül.

A „Magyarország" havi folyóirat most megjelent márciusi füzetével befejezte első félévi pályafutását. A tapintatosan szerkesztett folyóiratnak a folyamatban levő magyarosodási mozgalom élesztésében jelentékeny része van, s már csak ezért is támogatásra méltó. De figyelmet érdemel az, mint a magyarosodási mozgalmak történetének okmánytára is, s ép ezért kivánatos, hogy köz- és magánkönyvtáraink, egyletek, társulatok és különösen a kaszinók mentül több példányban megőrizzék az utókornak. Előfizetési ára negyedévre csak 1 frt. A már megjelent félévi folyam 2 frtért szintén megrendelhető a kiadóhivatalban, Budapesten, Sándor-utca 12. sz.

Berczik Árpádtól, kinek a „Házasitók" vigjátéka volt az utolsó elfogadott darabja, uj háromfelvonásos vigjátékot fogadott el a nemzeti szinház drámabiráló bizottsága. Cime: „Nézd meg az anyját". Az uj darab valószinüleg csak őszszel kerül szinre.

MÜVÉSZET.

A dalmüszinház festményei. A dalmüszinház épitő-bizottsága legujabban Aggházy Gyula és Kovács Mihály festőművészeket bizta meg a dalmüszinház festményei egy részének kivitelével. Aggházy egy plafondra fog képeket festeni, mig Kovács az udvari csarnokhoz vezető lépcsőház ablakainak ivezeteibe fog a zenét jelképező gyermekalakokat és egy nagyobb történelmi festményt készíteni. Vastagh György most készíti Bachus diadalmenetének szinvázlatát. E festmény eredetije a főcsarnokba jön 4 ölnyi magasságra. A kép maga három öl hosszu és 7 láb magas lesz, mintegy 25 alakkal. Bachus két bachansnővel egy koszorukkal, virágfüzérekkel stb. diszitett és két királytigris által vont kocsiban ül, serlegét magasra emelve. A gyermek által vezetett tigrisek előtt táncoló és zenélő bachansok, bachansnők és pán-ok láthatók. Két oldalt részben a füben heverészve, részben pedig állva, buja bachansnők üdvözlik Bachust, mig egy másik csoport, szőlőt, gyümölcsöt és szőlőnedvvel telt serleget visz. A menet völgymélyedésben halad, melyet az egyik oldalon erdőség, a másikon hatalmas szikla határol.

A vigadó termeibe szánt szobrok tárgyában értekezletet tartottak a város által felhivott művészek és saját ambitiójuk szerint következőleg osztották fel maguk között a munkát: Kiss György fogja készíteni a szavalat ábrázolását Lendvay személyében; Sefcsik Antal a hegedüt Bihari alakjával; Vasady a népköltészetet (Tinódy) s Donáth a népdalt. A kis mintákat april 1-ig fogják a képzőművészeti bizottságnak bemutatni. A nagyterem táncalakjai közül Strobl a Lengyelkének s Brozorád a Menuettenek már benyujtott s elfogadott kis mintáin még többrendbeli célszerü javitást tesznek s a nagy minták e szerint fognak készülni. A müvészek tüzetes nézetcserét inditottak meg a szobrok kiviteli anyaga felől is s ugy találták, hogy a célbavett cink-anyag semmi esetre sem lesz ajánlatos; mert a hatás a termek fehér falain nem lenne jó. A legcélszerübb lenne a vigadó belső szobrait carrarai márványból készíteni.

Arany János dalai. A nagy költőnek zenei hagyatékára előfizetési felhivást adtak ki a Révai testvérek. A dallamokat énekre és önálló zongorára feldolgozta Bartalus István, ki azt már a Kisfaludy-társaság ülésén is bemutatta. Album-kiadásban, Gyulai László rajzaival (összesen husz illusztráció) jelenik meg a tiz dal: A tudós macskája (3 képpel), Igyunk biz azt egy kicsit (egy képpel), A hegedü száraz fája (2 kép), Kondorosi csárda mellett (2 kép), Zách Klára (3 kép), továbbá Petőfi három költeményére: A toronyban delet harangoznak (két kép), A tintás üveg (2 kép), Hozzám jösz-e (egy kép), Csokonai (egy kép), és végül Amadé László költeménye „Toborzó" két képpel. Előfizetési ár 4 frt, diszkötésben 6 frt. Lesz amateurök számára külön diszkiadás is hollandi papiron. 10 frt és 14 frtos előfizetés mellett. Ebből csak 25 példányt nyomnak. Május hó közepén jelenik meg, s az előfizetést a kiadók april közepéig kérik beküldeni. A munka a királynénak lesz ajánlva, ki ez ajánlást elfogadta. A tiszta jövedelmet Arany szobrára forditják.

Nyizsnyay Gusztáv összes zeneműveiből a második füzet is elhagyta a sajtót. A tősgyökeres magyarságu zeneköltőnek huszonhat népdalát közli e füzet énekhangra és zongorakisérettel. A dalok kisérete magában foglalván a dallamot, az ének elhagyásával mint zongoradarabok játszhatók. Endrényi és társa vállalkoztak a kiadásra Szegeden, és csinnal állitják ki a füzeteket. Összesen hat füzet lesz, s az előfizetési ár 7 frt 20 kr. Figyelmeztetjük rá a szép magyar dalok kedvelőit.

Wiltné Mária asszony e hó 25-ig marad Budapesten s ez idő alatt legkiválóbb szerepein kivül még egy ujat is szándékozik bemutatni a főváros közönségének. Ez az „éj királynője" szerepe a „Varázsfuvolá"-ban, melyet a müvésznő oly szorgalommal tanul, hogy valószinüleg már e hó közepe felé szinre kerülhet a darab.

A müncheni udvari szinházban husvét hétfőjén megkezdik Wagner dalmüveinek sorozatát, „Rienzi" előadásával. Másnap szinre kerül a „Bolygó hollandi", azután egy-egy nap közbevetésével „Tannhäuser", „Lohengrin", „Tristán és Isolda", „A mesterdalnokok", majd egymásután a „Nibelungen-Ring", ugymint „Rheingold", „A Walkürök", „Siegfried" és a „Götterdämmerung".

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria" könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelödési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent SZÉPIRODALMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. Ábrányi Kornél. A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt., diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre.** Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre.** A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony. Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László.** Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsgimondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinmüvei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök.** Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre.** Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc.** Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János.** A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv.** A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt.** A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Románnép dalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László.** Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . . . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon.** Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós.** Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt. 40 kr
***Petőfi-évkönyv.** Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail.** A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József.** Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
Schiller. Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 frt 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal.** Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás.** Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly.** Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór.** Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos.** Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor.** Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal.** Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold.** Világ folyása. Beszélyek. Ket kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

432.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

11. szám. 1883 Március 18.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Az élhetetlen (elbeszélés). Irta Karczag Vilmos.
Ne kérdd . . . (költemény). Irta Földváry István.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Szerdahelyi és Halmi. Irta Rakodczay Pál.
Fest Imre. †
Irodalom. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Liszt Ferenc és Berlioz.**) Berlioz Hector szobrára tudvalevőleg gyüjtő-bizottság alakult. Berlioz végrendeletének végrehajtója, Edward Alexandre e dologban a következő levelet kapta Liszt Ferenctől: „Budapest 1883. március 3-ikán. Kedves uram! Hálámul szives soraiért értesitem önt, hogy ugyane postával küldöttem Delaborde vicomtenak 350 francot a Berlioz szobrára. — Ötven éve, hogy mély bámulatom Berlioz magas tehetsége iránt nem csökkent. — Őszintén üdvözlöm. Liszt Ferenc." — Franciaország minden városában alakultak már bizottságok gyüjteni a Berlioz-szoborra, ugyanilyen bizottságok alakultak, — kitünő férfiakkal élükön, — Genuában, Brüsszelben, Londonban, Sevillában, Hollandiában és Portugáliában is.

* (**Egy ideges poeta.**) Sarah Bernhardt uj költőt fedezett föl: Rollinat Móricot. Rollinat, ki eddig csak a demimonde salonjaiban mutatta be verselményeit, — most egy egész kötettel lépett a nyilvánosság elé. A költeményfüzér cime „Nervoses". Nervose bizonyos idegbajt jelent. S valóban a költő fején találta a szeget, mikor a gyüjteménynek ezt a cimet adta. Csak egy ideges, őrült agy gondolhat ilyesmit össze. A Nervoses öt fejezetre oszlik. Cimei: A lelkek; Orgiák; Menedékhelyek; Kisértetek; Sötétség. — Az egész füzetből siri szag lehel felénk: borzadva járunk a csontvázak között, melyek kisérteties táncot járnak, dögleletes levegőt terjesztve maguk körül. — Hogy csak némi fogalmunk legyen a költeményekről, elég cimöket ide igtatni: Öngyilkosság tárháza. — A sápadt angyal. — Csontváz kisasszony. — A paradicsom mosónője. — A holttest balladája. — Az elevenen eltemetett. — Troppmann magánbeszéde. — A leguillottineozottak rondója. — A rothadás stb. Minden költeményt valamely barátjának ajánl a szerző. Körülbelül háromszáz darab van összesen. Legborzasztóbb a „Spectres" cimü ciklus, valóságos irodalmi borzalom-tár. Fejből kiszakitott szemek, véres kések, félig elrothadt holttestek .. Ilyen szépséges gyüjtemény a Rollinat füzete.

* (**Horatius — zsidó**) Ezt akarja bebizonyitani dr. Braun Vilmos, a trieszti községi gymnasium igazgatója. Állitását az igazgató egy Triesztben megjelent röpiratban fejti ki bővebben. Horátius apja, szerinte, egy jámbor és istenfélő alexandriai zsidó volt, ki fiát apái vallásában s ennek szent iratai szellemében nevelte fel. Ezért, ugymond, Horatius költeményeinek filozofiája olyan, mint a milyen a zsidók szent könyveiben nyilvánul, melyek a „bölcseség könyvei" cimen vannak összefoglalva. Állitását dr. Braun több idézettel iparkodik bebizonyitani. Továbbá Horátius epikureismusában s humorában is zsidó vonást vél feltalálni s e tekintetben a római költőt Heinevel hasonlitja össze (!) Érdekes, hogy dr. Braun azt a röpszóvá lett mondást: „Credat Judaeus Apella" ugy értelmezi, hogy Apella — Abelest jelent. Ez aztán etymológia!"

* (**Sakk-játszóknak.**) A Londonban rendezendő nemzetközi sakkjáték-verseny igazgató választmánya egyik ülésén elhatározta, hogy a főnyeremény összegét 1000 font sterlingre emeli fel. Az első dij 250 font st., a második, 175, a harmadik 150, a negyedik 120, az ötödik 100, a hatodik 80, a hetedik 50 s a nyolcadik 25.

* (**Konstantinápolyból**) irják, hogy Széchenyi István egyik fia Ödön, ki mint tüzoltó-parancsnok ment ki a török fővárosba és ott évek óta nagy buzgalmat fejt ki, ismét kitüntetésben részesült az ottani kormány részéről. E napokban ugyanis a magyar grófot: Széchenyi Ödön pasát, osztálytábornokká mozditották elő.

* (**A legrégibb khinai nyelvtan.**) Dr. Platzmann Gyula lipcsei nyelvész igen érdekes és ritka mü birtokába jutott. Mintegy kétszáz éve, hogy Varo Ferenc nevü spanyol dominikanus megirta az első khinai nyelvtant s müvét 1703-ban Kantonban khinai szokás szerint fametszetben kinyomatták. E mü egyik példánya jutott most az emlitett német tudós kezébe. A mü a cimlapon, előszón s egy 10 lapra terjedő gyónás mintán kivül 64 nagy negyedrét lapra terjed. Szerzője sok tekintetben megelőzte korát s a mü tudományos tekintetben is eléggé jelentékeny. E példányt állitólag Klaproth Gyula hires orientalista 1812-ben vásárolta egy Montucci nevü tudostól. Később Remusat hires khinolog kezébe került, ezután Landresse, majd Villot s Thonnelier tulajdona lett s igy került a Maison neuve et Co. nevü nagy párisi antiquariusok utján Platzmann birtokába. A ritka müből most lenyomatokat fognak készitteni.

* (**Nazr-Eddin sah Európában.**) Teherani hirek szerint Nazr-Eddin sah április közepe felé elhagyja fővárosát s Tábrisen át Szent-Pétervárra megy, honnan Berlinbe, Amsterdamba, Brüsszelbe, Párisba és Londonba utazik. Bécsbe julius vége felé érkezik s innen Olaszországba megy, hogy aztán Athénen és Konstantinápolyon keresztül visszatérjen Perzsiába.

* (**Egy khinai szépirónak**) sikerült több évi fáradságos munka után egyetlen rizsszemre egy 33 szóból álló költeményt bevésni, melyet azonban természetesen csak nagyitó üveggel lehet elolvasni. Az érdekes müvet készitője egy khinai hercegnek ajándékozta.

* (**Orvos-állatok.**) Ujabb időben két jeles tudós, egyik francia, a másik olasz, érdekes vizsgálódásokat folytattak arra nézve, mint gyógyitják magukat az állatok, ha megbetegednek. Kutatásaik közben sok meglepő eredményre jutottak, melyekből közöljük ezeket: A kutyák ha étvágyhiányban szenvednek, különös mohósággal falják a zsiros dolgokat. Egy veres hangyának egyszer kitépték a csápjait; társai rögtön odamentek és egy a szájukból kivett nedvvel megkenték a sérült helyet. Egy kutya, kit egy vipera csipett meg, sebét két napig folyóvizbe áztatta és csakugyan meg is gyógyult. Egy másik kutya, kit egy kocsi elgázolt, három álló hétig áztatta sebeit egy patakban, és ez is meggyógyult. Még több ily adatot emlitenek az illető tudósok, érdekes világot vetve az állatok ösztönére.

* (**Lebkő**) Brescia közelében egy 50 kilogramm sulyu lebkő esett le. Töredékeit nagyon drágán adták el. A bolognai muzeum igazgatója egy kilogramm s hét hektogramm sulyu darabot 700 frankon vett meg.

KOSZORU

11. szám. 1883 Március 18.

AZ ÉLHETETLEN.

— Elbeszélés. —

Irta: KARCZAG VILMOS.

I.

Egy mozdulat, egy gyujtó tekintet, egy igéző mosoly, egy tetszetős dal, — taps, éljenzés, kihivás egyszer — aztán még egyszer, — — a közönség meg van hóditva.

Az első fellépés sikere méltó volt Elvira jó hiréhez, mely őt megelőzte; a lapok tele vannak dicsőitésével, a szini referensek elragadtatásukban hozsannákat zengenek, a fiatalság magánkivül van s kávéházakban, casinókban, a hivatalokban, sőt még az iskolákban is csak róla beszél.

Az első fellépés sikerét követi a második, a harmadik s igy tovább. A közönség már nem is azt nézi a szinlapon, hogy mit játszanak, hanem hogy Elvira játszik-e; ilyenkor a pénztár valóságos ostromnak van kitéve.

Az előadások folyamán egymást érik a látogatók a szinfalak között. Boldog az, a ki a nagy müvésznő közelébe juthat s irigylésre méltó, a ki hófehér kezecskéit megcsókolhatja. Kalandokat hajhászó gavallérok, köhécselő „ifju-öreg“ urak, és a hatalmuk nagyságában elbizakodott, pöffeszkedő ujságirók egymást érik. Egyik virágbokrétát, a másik finom bonbon-okat, a harmadik meg egy rakás szebbnél szebb bókot visz a szinpadra s nyujt át a müvésznőnek hódolata jeléül.

Elvira juttat kinek-kinek a gyujtó tekintetből, az igéző mosolyból és az édesen csengő csicsergő pajzán szavakból; az ujságirónak valamennyiből.

Óh a világért sem számitásból. Ő nem szorult az ujságirók személyes rokonszenvére. Tehetsége biztositja számára a sikert. Ezt érzi, tudja s a nagy közönség jelét adja annak.

A rajongók mindenike remél, mindenik biztatja, tüzeli, sarkalja önmagát a tovább udvarlásra, s minél inkább közeledni látja célját, annál jobban kineveti pajtását, kiről azt hiszi, hogy reménytelen vetélytársa.

Ne merje például senki szemébe mondani Adorján Ferkónak, hogy nem ő az, kit a müvésznő leginkább kitüntet, mert ugyancsak meggyülne vele a baja. Szereti hinni Elviráról, hogy sokkal több esze, sokkal jobb szeme, érzőbb szive van, semhogy Adorján Ferkó mindazon tulajdonait észre ne vegye, melyek őt a többi versengő mellett egy lóhoszszal elébb a célhoz segitik. Szabója az ő ruháin remekel, fodrásza sem időt, sem fáradtságot nem kimél s a divatüzletek a „legujabb“-at mindig ő hozzá juttatják először. Adorján Ferkó egy eleven „kleiderstock“, a ki diktál a férfi divatvilágnak. Különben szép ember is, — s foglalkozására nézve: magánzó, a mi mindig irigylendő mesterség s érteni kell hozzá.

A magánzó, ha nem akar járda-taposónak, naplopónak feltünni, akkor fel kell tünnie azzal, hogy kitünően tudja beosztani idejét; tudnia kell mit, miből mennyit, mikor, meddig és miként szabad. Külsejének olyannak kell lenni, mintha aranynyal lenne befuttatva. A feje üres lehet, a zsebe soha. Kimértnek s hivatásához képest eléggé aristokratikusnak kell lennie. Nézetének szabad lenni néha, ugy azonban, hogy az se meleg se hideg ne legyen, s mit se rontson le szeretetreméltóságából; minden nőnek udvarolnia kell, a világ azonban azt higyje, hogy a nők udvarolnak neki; ha sétálni megy, sem jobbra, sem balra nem tekintget, ő nem lát senkit, őt mindenki; ha egy bálterembe belép, csak akkor vegyül a tömeg közé, ha már mindenki észrevette, hogy ő is megjelent; a haza iránti kötelezettségeit pedig leróhatja tiszteletbeli

hivatalokkal, melyek elösmerést és dicsőséget is szereznek.

Adorján Ferkó teljes tudatában van hivatásának s ha valaki, ugy ő bizonynyal kifogástalan magánzó volt.

Tehát nem ő-e az, ki legtöbb joggal remélhetett. Ki hát, ha még ő sem?

Olyan elbizakodott önérzettel járt-kelt a szinfalak labirintjében, mint a régi jó világban egy Otho a Nero udvaránál.

Ő hozott bokrétát, bonbon-t, szép szavakat egymaga, sőt még ráadásul dirigált egy rakás claqueurt és megvásárolta az ujságirókat is.

Nos, Elvira csak nem maradhat hideg, hiszen mint a zuhatag ugy ellepte e sok mindennel Adorján. Meg kell hódolnia, akárminek tulajdonitja is Adorján áldozatkészségét, a mely lehet hizelgés, gyöngédség, szerelem, s nem gyanusitható jóság, mely jövőjét biztositja.

Lehet tőr is, melybe a madár beleröpül. Mindenre, csak erre nem gondolt Elvira. Nagy kár. Egy szinésznőnek mindig vigyázni kell. Tört látni ott is, a hol a szerelem gyanutlan arccal, édes szavakkal vagy hallgatagon, csak néha-néha lopva küldött tekintettel lép fel.

A tapasztalatlanság nagyobb müvésznőt is legörditett már a magas Olympról; ugy, hogy az iszonyu bukás aztán nyakát szegte.

A százkezü ügyelő leereszkedő mosolylyal biztatja a türelmetlenkedő Adorján urat, hogy Elvira mindjárt elvégzi a jelenését, s aztán a felvonás végeig nem kell ismét megjelennie. — Az álfalak közt ŏgyelgő, suttogó, nevetgélő kardalnoknők tiszteletteljes hódolattal állanak félre Adorján ur előtt, ki sovárgó tekintettel nézi a szinpadon éneklő müvésznőt. A monokliját is felteszi, hogy jobban lásson.

Hogyne, mikor olyan igéző. Szép romanceot énekel; kezdetben kacérkodva tekint hol jobbra, hol balra, lemosolyog a karmesterre, ki izgatottan veri az ütemeket, aztán a mint a romance mindig inkább andalgó lesz, lassan-lassan mintha öntudatát vesztené el, merengve tekint maga elé, s a végső hang mintha lelket vesztene, elhal ajkain. Felzudul a taps, Elvira magához tér, meghajtja magát és pajzánul kifut.

— Brávo picikém. Ez aztán csinos volt.

De mit jelent ez? Mintha Elvira ma nem volna eléggé hálás az elösmerésért. Kedvetlen, mintha valaki bántotta volna; kezét nyujtja ugyan, hanem olyan hidegen, érzéketlenül. Adorján ur nem emlékezik, hogy valami olyat tett volna, a mi sérthetné a müvésznőt, s csodálkozik e különös magaviselet felett.

Elvira nagyon sajnálja, bocsánatot kér, de igazán nem tudja okát adni. Talán valami előérzet nehezedett a lelkére, de ő ma olyan nem jól érzi magát.

Köszöni szépen a virágot, meg a cukorkákat is; a virágot majd haza viszi, pohárban megőrzi szépen, — a cukorból most nem kér, mert aztán nem tud énekelni.

Adorján ur most még jobban csudálkozik. Nem emlékszik, hogy eddig a müvésznő félt volna a cukortól.

— Legalább egy darabkát, kis szivem.

— Jól van, de csak egyet.

— Igy ni. Na lássa már haragudni kezdtem, de most kibékitett.

Őszintén szólva azonban Andorján ur nem békült ki egészen. A müvésznő keblén egy rózsa viritott, mely nem tünt el onnan, hogy az övének adjon helyet, a cukorkát is mintha a szinpadon egy kis gyermeknek adta volna oda — óh itt valaminek történni kellett. Meg kell tudnia, hogy ki az a vakmerő, ki mellette elsőbbségre merészel concurrálni.

Adorján ur szép, sima homlokát, melyet gond még sohasem közelitett meg, most összeráncolja, s csak nyájas pillantásokhoz szoktatott szemei mintha haragot lövelnének, s lábai is a szokottnál gyorsabb lépteket tesznek. Na, na Adorján ur, ha ezt a világ meglátná, azt hihetné, hogy az aristokratikus, hidegvérü gavallért valami bántja, boszszantja. Talán a hiuság? Bizonynyal az, különben nem volna olyan ideges, hogy se lát se hall, nem veszi észre, hogy ezalatt a tulsó oldalon valami történik, a mit ha meglátna, még inkább boszantaná.

Vagy talán csak azért nem vette észre, mert a szinpad most éppen alkonyszerü félhomályban uszott, vagy talán, mert az a jelenet egy pillanat alatt játszódott le?

A szinpad külsőségei akarták, s az előadott darab intentiója megkövetelte, hogy a hátulsó függöny fényes napja a bokrok közé rejtőzzék, s lassan-lassan eltünjék, aztán a villanygép a hold ezüst sugarát lövelje be a szinpadra; az álfalak oldal-lámpái elalszanak, lágy szellő susogása hallatszik, s a szinpad festékes illata most százszorta bóditóbb.

A csend ihletszerü; visszafojtott lélekzettel figyel mindenki, s Elvira elmélázva, lassu léptekkel távozik a szinpadról.

Valaki várta, a kihez most közel hajol, s gyorsan vált nehány szót.

— Megtettem.

— Láttam. Köszönöm.

— Most már nyugodt vagy?

— Szeretlek.

Ágyudörgés, lárma, zaj, fáklyákkal világitva nép rohan be a szinpadra, a világitó egyet csavar a légszesz óráján, s a szinpad ismét fénytengerben uszik.

Talán csak álom volt mindaz, a mi történt. Ugy van, álom.

Adorján urat hamar megvigasztalja Elvira egy két jókedvü, nyájas, barátságos szóval.

Adorján ur hát ismét boldog, mert meg van neki engedve, hogy tovább is reméljen.

Az előadás késő este ér véget, s Adorján pajtásai nem is várakoznak reá, mert tudják, hogy a kópé most kaland után szaladoz. Szerencsés egy fickó, sikerül neki mindenütt.

És Adorján ur öntelten sétál az elsötétült, üres, kihalt szinpadon, s várja mig a müvésznő leveti a szinpadi hercegnő toilettejét. Ajkán bizonyos mosoly ül, s elégedetten simogatja a füle mögül szép rendben előrefésült „sechser"-ét; lábai alatt a sülyedőre épitett szinpad padozata kong, a mint egyet-egyet lép; a különben biboros nézőtér most feketén ásit felé, s csak a magasban fénylik halványan a csillár csiszolt üvegdisze, mikor a karzaton kis éji lámpással futkosó tüzoltó gyertya-világa egy-egy sugarat lövel reá; az ajtók nyikorognak, a kulcs érzékenykedve fordul a zárakban, az öltözőszobákból szellemes megjegyzések hallatszanak ki, melyek legtöbbnyire a vacsorát illetik; azután cselédek sietnek át a szinpadon nagy kosarakkal, s ingyend udolják az áriákat, a melyeket este urnőjük drága pénzért, lámpafénynél adott elő, — utánok fülig betakargatva siet az est babérokkal elárasztott hőse vagy hősnője; még egy pillantás a holnapi programmot megállapitó fekete táblára s aztán eltünik . . . . Végre!

Elvira elfogadja Adorján karját.

— Talán kocsit parancsol?

— Oh nem. Köszönöm! Csak néhány lépésnyire lakom.

Volt oka reá, hogy gyalog menjen. Tudta, hogy az a valaki, ki a szinfalak között néhány édes szót sugott fülébe, lakásához közel egy kapu mélyében meghuzódva vár reá, hogy mint mindig, jó éjszakát és szép álmokat kivánjon neki.

Adorján ur bizon ma-holnap megneheztel már a kis ördögre, ha még sokáig vezeti őt orránál fogva. A kis kigyó; — könyörülettel lehetne már égő szenvedélye iránt s illenék, hogy egy este theára meghivja őt.

— Hozzávalóról majd gondoskodom én! teszi utána szellemesen és nagylelküséggel.

— Adorján ur, mit gondol? Késő este lakásomon?

— Pedig én ezt igy álmodtam. Hiszen olyan pásztori volna az! A kandallóban lobog a tűz, kint fütyül a szél, a thea gőzölög, s mi „karba kar — ajkra ajk.". Na? Há? Ugy-e?

Elvira rá se figyelt. Merően szegezte tekintetét egy sötét pont felé.

— Jó éjszakát. A viszontlátásra!

— Hát elkerget?

— Viszontlátásra; holnap!

Adorján ur még a zárt ajtónál is suttog egy-két esdő szót; aztán mélyebbre huzza kalapját, felgyűri kabátja gallérját, tova siet, s mig a vendéglőbe ér, hol barátai várnak reá, — még igen sokszor elmondogatja magában biztató mosoly mellett, hogy „azért mégis az enyém leszesz te picikém"! „Tetszem neked, tetszem, kár tagadni is, csak rátartósak vagyunk még, hogy a portékának nagyobb ára legyen. Megadjuk, s aztán egyszer, kétszer, senki többet: háromszor. Adorján ur haza viheti a kis angyalt s kedve telhetik benne, a mig meg nem unja."

Hüvös őszi este van. A szél pirosra csipi az ember arcát; az utcák olyanok, mintha kihaltak volna. Szerencsére, mert ha valaki meglátná, bizony nagyot bámulna rajta, hogy a bálványozott primadonna nem félve attól, hogy meghűti magát, földszinti lakásának egyik ablakszárnyát lázas sietséggel s minden óvatosság nélkül nyitja fel, hogy kitekintsen rajta.

Egy pillanat, s az az ifju, kinek az álfalak között nehány szót sugott, ablaka alatt terem. Borotvált arcu, szép fiu. Szinész collegája Elvirának. — Nemes, komoly vonásai rokonszenvesek, s hangja, melyen a müvésznőhöz szól, lágy s reszket a megindulástól.

Csak sietve mondhat pár szót, pedig

annyi mondani valója volna; de abban a pár szóban benne van forró szerelme, hűsége, meg egy kis méltatlankodás is. — Hát hogyne?

Elvira csak őt szereti, hát nem őt illetné meg az a szerencse, hogy kisérgesse. E helyett azonban neki, mint valami árnyéknak, elrejtve, kullogva szabad az imádott nőt követnie, s jól ügyelni arra, hogy valahogy vonzódásukat emberi halandó meg ne tudja, mert akkor a müvésznő könnyen kompromittálva lenne. Egy színésznőnek szabad, s ő t k e l l udvarlót tartania egyet-tizet, vagy a mennyire épen s z ü k s é g e v a n, hanem sohasem szabad annyira megfeledkeznie magáról, hogy egy közönséges színészhez leereszkedjék. „Ez nem elegáns.“ Sőt mi több, ez felségsértés volna azokkal szemben, kik a müvésznőt, színésznőt, vagy komédiásnőt azzal tisztelik meg, hogy kegyeikkel elhalmozzák.

Mivé lenne a közönség és színésznő közötti solidaritás akkor, ha maholnap egy eredménydús kalandot sem lehet kezdeni, mert a hősnek attól kell tartania, hogy egy jöttment komédiás kiüti őt a nyeregből.

V á g i A u r é l, az a fiatal színész, tudja azt nagyon jól, hogy igy gondolkodnak, s bármennyire fáj is neki, de imádott Elvirája jövője érdekében titkot tart. Bocsásson meg neki Elvira, ha olykor mégis ajkára jön a méltatlankodó szó, de ő érzi, hogy az alárendelt helyzetbe belenyugodni annyi, mint sarokba dobni férfiasságát, s a mások jóakaratáért s önző pártfogásaért feláldozni nyugalmát, s bérbe adni azt a boldogságot, melyet szerelme kinál. — Bocsásson meg neki Elvira, de ő nem kalandhős, ő igazán szeret; s a szerelemnek ezernyi vágya van; bizon az ember néha akarata ellen is kifakad.

Nagy gyerek ez az Aurél; ugy elérzékenykedik, hogy szinte majd elpityeredik bele, — aztán meg bocsánatot is kér. Hát miért? E titkolódzás sulya ép ugy nyomja az Elvira lelkét is, sőt neki még kellemetlenebb a helyzete, mert neki hallgatnia kell azoknak a léhütőknek elkoptatott frázisait, kik körüldongják mint a méhraj, s neki még álkodnia is kell; örülni, mosolyogni, s megköszönni a szives részvétet, — akkor, midőn lelke a magány után sóvárog, vagy annak az ifjunak szerető karjai közé vágyik, kinek nemes szive többet ér, mint azok a léha uracsok egészen együttvéve.

Mindezt elmondták már egymásnak sokszor, nagyon sokszor, s most, midőn elválnak, bizonyosan ismét ezek a gondolatok jutnak eszökbe.

De Aurél mégis boldog, mert holnap meglátogathatja Elvirát. Holnap Elvira egyedül lesz s várni fogja őt.

Holnap! Holnapig azonban még sok olyan történik, a mire Aurél nem számitott.

(Vége köv.)

NE KÉRDD . . .

Ne kérdd! ne kérdd, ki vagy te nékem,
Azt el nem mondhatom, csak érzem!

Sokszor szivembe nézek s látom
Te vagy az én egész világom.

Neved ezernyi változatban
Ég ott, — örökre olthatatlan.

S bár annyi sok édes szavam van,
Az mind kevés, hogy elmondhassam,

Csak ráborulva vállaidra
Csak édesen könyezve, sirva

Hallgatni tudnék, — mert ugy érzem,
Nincs arra szó: — ki vagy te nékem! . . .

FÖLDVÁRY ISTVÁN.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

A fiatal ember némi meglepetéssel tekintett a váratlanul belépőre s ugy látszott: üdvözletet várt tőle.

Iván nem üdvözölte; hidegen nézett végig rajta s szó nélkül hagyta el a kocsit.

. . . . . Vérében hordja végzetét! — gondolta magában, mialatt hazafelé gyalogolt s nagyot suhintott pálcájával a levegőben. — Vérében hordja végzetét! Ez a mondat forgott egész éjjel az agyában és nem tudott tőle aludni.

Reggel korán kelt; kikocsizott a St.-Salvator-villához és kibérelte a szomszédos kis nyaralót.

Az ezredesné épen Sárával volt elfoglalva, tehát elegánsan unott és méltóságosan levert volt, mikor tudtára adták, hogy a szomszédos kis nyaraló uj lakót kapott.

Elmosolyodott, aztán legyezőjét ajkaihoz emelve, gyöngén köhécselt és erőnek erejével azon volt, hogy előbbi méltóságos hangulatába visszatalálja magát.

Sára szótlanul és sötéten nézett rá.

— Te tudhatod legjobban, édes Sára

— s ezt Szeverin bácsi is nem egyszer megjegyezte! — folytatta az ezredesné a csak pár percre megszakitott tárgyat, — mennyire gyöngéd, mondhatnám: gyönge vagyok irányodban. — Talán magam vagyok az oka... a tulságos elnézés! — Szeverin bácsi ebben a nézetben van .... A szeszély és szertelenkedés talán jól állhat a gyermekeknek; talán vonzóvá is teszi őket, — de édes istenem. Gyermek vagy-e te? Nem! te nem lehetsz azon, hogy elpiruljak miattad, különösen .... Édes Zoldi, nemde beszélt ön a szomszédos nyaraló uj lakójával?

A barna fiatal ember, ki a Sárának tartott előadás alatt röstelkedve tipegett, sohajtozott és ugy tett, mintha egy albumban lapozna, — szolgálatkészen sietett válaszolni:

— Nem, nagysád! — Csak hallottam, hogy ma reggel kiadták a nyaralót.

— Tehát nem tudjuk, hogy ki? — Talán meg fog látogatni ma bennünket? — Hiszi ön?

— Mehetek? — kérdé Sára, dacosan, lesütött fejjel állva a szoba közepén.

— Ah istenem! — sohajtott az ezredesné, lassan a lányra emelve tekintetét s fejét méltóságosan ingatva.

Zoldi ur aggódva kapott ujra az album után, de amitől félt, nem következett be.

A terem ajtaja fölnyilt s rajta a szőke, kiborotvált állu Aladár lépett be fehér nyakkendőjével s ragyogó fehér ingében a gyémánt gombocskákkal.

Az ezredesné nyájasan int neki üdvözletet összecsapott legyezőjével; Sára kedvetlenül ül le egy szögletben. Aladár pedig siet hasznát venni társalgási ügyességének. — Előbb az ezredesné, később Sára mellé telepedve cseveg; pikáns ujdonságokat mesél el a társaságból, nelyek az ezredesnét pár izben mosolygásra birják; gunyos megjegyzésekkel tiszteli meg Zoldi urat, amire ez komor tekintetekkel felel és ama tolakodó bizalmaskodással, mely — ugy látszik — divatba jött, sug párszor valamit Sárának. Sára sem felel neki szavakban, csak hidegen végig nézi, kiborotvált állától le egész fénymázos cipője hegyéig, melyet — egyik lábát a másikon keresztültéve — a levegőben lóbáz.

Aladár mosolyogva veszi tudomásul a tekintetet, melyre más kisebb világu ember minden bizonynyal rendbe szedné magát és távolabb vonná székét a lánytól; — ő nem ül távolabb s zavartalanul folytatja tovább, amint kezdte.

Jellemző egyébiránt rá nézve, hogy mindig per „maga, Sára“ szólitgatja a lányt; az ezredesnével is közel ilyen hangon beszél, de nem mulasztja el koronkint lágy tekinteteket vetni rá. Szeret hires neveket vegyiteni szavai közé, nem, mintha az illetők ösmeretségével dicsekednék! mert előadásából kitünik, hogy neki nincs oka valakinek az ösmeretségével dicsekedni. — Mindenhez kiválóképen ért: utazott annyit, mint valamelyik turista; gondolkozott az uralkodó kérdések fölött annyit, mint akármelyik bölcs, aki beleőszült a tudományába s épen ezért nagyon hajlandó minden erkölcsi tétel fölött nevetni. — Ha valaki szóba jő, csak kétféleképen tud felőle beszélni: vagy gunynyal, vagy az orrán keresztül, bizonyos elnéző pártfogással.

Hogy előkelő sportman, az magában érthető; öltönyeit — állitólag — Angolországban készitik; társalgási modora párisi — legalább ami a sikamlósságot illeti. — Igyekszik ahol csak lehet kimutatni, hogy ő mindent, ami magyar: — müvészet, irodalom, társadalmi viszonyok — végtelenül lenéz és megvet. — Szóval: minden szavából, mozdulatából, még abból is, ahogy ülni szokott kirí, hogy ő telivér tagja annak a magyar „arany ifjuságnak“, mely az orosz nihilizmusban és tiszta gallérban kulminál.

Vele szemben Zoldi ur természetesen nagyon homályos egyéniség. Ugynevezett „egyszerü fiu“, aki szégyenkezés nélkül vallja be, hogy ő bizony csak közönséges gazdálkodással foglalkozó magyar ember, aki nem sokat törődik a világot mozgásban tartó aktualis kérdésekkel; őszintén tud örülni, elszomorodni, vagy zavarba jőni s minden érzelem egyszerre leolvasható az arcáról. Semmi sem boldogithatja inkább, mintha „Sárika nagysád“ gondolatait ellesheti s apró szolgálatokat tehet neki még mielőtt felkéretett volna rá.

Egy fél óra mulva megszaparodott a társaság. Iván, az uj szomszéd jelent meg. Csak rövid látogatásra jött. Az ezredesné elnyomott mosolylyal és legyezőjével kecsesen játszva, fogadta üdvözlését; Sára idegenül nézett rá kerekrenyitott szemeivel, mikor meghajtotta magát előtte; Zoldi ur látva ezt s ellenszenvet olvasva ki a lány modorából, egy másodpercig nem tudta: elfogadja-e

a barátságosan eléje nyujtott kezet, vagy ne? Később elfogadta, de ujjai nagyon merevek voltak s nem viszonozta a kapott kézszoritást.

Aladár előtt ugy haladt el Iván, mintha nem vette volna észre jelenlétét. — Fölemelt fővel ment tova. Meg kellett vallani mindenkinek, aki látta, hogy ez a felemelt fő jól állott neki.

Sára észrevette a mulasztást, de — ugy látszik — nem vette azt puszta elnézésnek. Gondolkozva nézett utána, aztán a mellette ülő Aladárra emelte tekintetét, mintha annak arcából akarná kitalálni azt, amit nem értett.

A kiborotvált állu fiatal ember könnyed mosolylyal ajkai körül, folytatta megkezdett csevegését, mintha mi sem történt volna. Hanem nehány perccel később elhagyta székét, egy elegans mozdulattal előbbre rántotta gyémántgombos kézelőit; pár lépést tett a teremben s mintha véletlenül történt volna, hirtelen megállott Iván előtt és félig behunyt szemmel végigmérve, fölkiáltott:

— Ah, még mindig itt?

— Igen.

— Valami kereskedelmi megbizatásban? — folytatta tovább kecsesen himbálva magát állásában.

— Nem.

— Akkor . . . Talán hivatalos kiküldetés? — kérdi az orrán keresztül; mintha azt akarná mondani: Mindenesetre ösmerni fogom hivatali főnöködet, barátom s lesz rá gondom, téged figyelmébe ajánlani.

— Az sem; az sem! — Mi magyarok csak akkor fogunk valami munkához, ha elköltöttük apáink szerzeményét. Akkor aztán a kataszter . . . és a többi . . . Valószinüleg ön sem kereskedelmi megbizatásban tartózkodik a vidéken? . . . Talán valami hivatalos foglalkozás? Nem? oh — gondoltam.

Igen nyugodtan és egyszerüen beszélt, aztán odament az ezredesnéhez, aki ezalatt Zoldival csevegett, de azért figyelemmel kisérte a két férfi mozdulatait s meglehetős gyorsan kezdte kinyitogatni és ismét bezárogatni legyezőjét.

Aladár összeszoritotta egy pillanatra a fogait, de aztán nevetve ment Sárához s azt mondta neki:

— Egy ur, a ki harapós.

Sára nem válaszolt.

Iván kikérte az engedelmet az ezredesnétől, hogy ezentul, mint közeli szomszéd, többször tehessen látogatást a St.-Salvator-villában; aztán bucsut vett a társaságtól és távozott.

— Nem vett ön észre valami különös dolgot, Zoldi? — kérdé Sára a barna fiatal embertől, akivel Aladár távozása után egy sétát tett a kert fasorai alatt.

— Valami különös dolgot, Sárika nagyságod? — Engedelmet, — ez a göröngy — s lábával nagy ügyességgel háritott el az utból egy földibékát, melytől Sára különösen irtózott. — Nem, nem emlékszem.

— Nem látta ön, hogyan haladt el Kelendy előtt az az ur, aki . . . A kis nyaraló bérlője?

— Lehetetlen! — Hát Tur Iván lenne az uj szomszéd.

— Természetesen.

— Mondta?

— Nem; de én — ugy gondolom. — Valaminek kellett közöttök történni. — Nem hallott ön semmit?

— Nem; azaz . . . Hm! hacsak az nem lesz az oka, hogy Kelendy is ki akarta volna bérelni a kis nyaralót. Ma mondta a legényem, aki unalomból át szokott járogatni a kis nyaraló felügyelőnőjéhez, hogy Kelendy ur is tudakozódott a nyaraló után, de már akkor ki volt adva.

Sára hallgatva ment tovább; apró galyvégeket tördelt le az ut melletti bokrokról és gondolatokba merülve szórta a lefosztott leveleket az utra.

Egyszer, mikor egy uj galyacskát tört le, hirtelen megállt s azt kérdezte:

— Tudja, hogy van a keletieknél egy jelképes beszédmód, melyet virágnyelvnek neveznek?

— Oh, igen. — Tudom. — Könyv is van róla irva.

— Másik is van ehez hasonló. — Legyező nyelvnek hivják. — Nem ösmeri? — Én sem ösmerem, — de nagyon csinos lehet. — Vannak hölgyek, akik olyan kellemmel tudnak a legyezővel bánni! — No, nem?

— Természetesen. Különösen, akik méltóságos külsővel birnak. Például ő nagysága, a . . .

— Volt már ön valaha segéd, valamely lovagias ügy elintézésénél? — kapott a szóba Sára, ujra elindulva és ujra fosztogatva a galyról a leveleket.

Zoldi meglepetve pillantott rá, de nem ért rá válaszolni, mert Sára be nem várva a feleletet, közönyös arccal folytatta:

— Én, ha férfinak születtem volna, nem lettem volna ugynevezett „jó fiu“. — Jó! — Nem találja, hogy van ebben a szóban valami sértő? — Azt hiszem, nem hagytam volna egy kétes tekintetet se megtorlás nélkül s annyival kevésbbé azt, ha valaki elébem állva, az orrán keresztül szólitott volna meg. — Pfuj! — Nemde, azt hiszi ön is, hogy ilyesmit csak gyáva férfi tür el?

— Az az . . .

— Oh! — kiáltott közbe, piros alsó ajkát megvetőleg csucsoritva ki. — Nem teszem föl róla, hogy a gyávák pártjára álljon. — Mit gondol eltürné-e Kelendy, ha valaki szándékosan megsértené? — Én nem hiszem! Kelendyt e tekintetben férfiasnak tartom. — És ön?

Megint megállott és várakozással pillantott a fiatal ember arcába. Zoldi jobbra és balra nézegetett, hogy kikerülje a lány tekintetét, de elborult arca elárulta azt, amit szemeivel elárulni nem akart.

— Igen . . . azt hiszem . . . tagolta halk hangon.

Sára eldobta a lefosztott galyat és karját nyájasan a Zoldi karjába öltötte.

— Csodálkozik, hogy ilyen bohóságokat kérdek? — Én is! — Magam sem ösmerem még egészen magamat; sokszor azt hiszem, hogy nincs bennem semmi lányos gyöngeség s aztán . . . Ejh! most is a kiváncsiság háborgat. — Ön nem figyelt, de én észrevettem, hogy Kelendy és a másik között valaminek kellett történni, ami . . .

Elhallgatott; kissé elforditotta arcát Zolditól, aztán kedvetlenül folytatta:

— Kiváncsi vagyok az okát megtudni. — Hogy miért? — nem tudom. — Különösnek látszik előttem, holott még alig ösmerik egymást; pedig meg vagyok győződve, hogy az ok olyan . . . Csak fegyver dönthet közöttök. — Hogy miért vagyok igy meggyőződve? — azt megint nem tudom. Mondja csak: a segédekkel közölni szokták a viadal okát?

— Természetesen, Sárika nagysád; különben hogy tudnának a fenforgó ügyben . . .

— Volt már segéd?

— Voltam. — Azaz . . . Nem ment a dolog a végsőkig. — A sértő fél magyarázatot adott a verekedésre kitüzött nap reggelén.

Sára megvetéssel mosolygott.

— S ha most fölkérnék? — kérdezte aztán.

— Ha fölkérnének?

— Elfogadná a segéd tisztét?

— Attól függ, hogy ki kérne föl.

— De ha kedvemre tehetne általa?

— Sárika nagysád! — mondta Zoldi mentegetőző hangon, mialatt tekintete megint az ut melletti bokrokokon kalandozott. — Hiszen tudja; legjobban tudja Sárika nagysád, hogy mindent kész vagyok megtenni, ami kedvére van. — De hát . . . Vannak okok . . . azaz — jobban mondva . . . A segédeknek néha becsületbeli kötelességök a rájok bizott titkokat megőrizni; s ha teszem . . .

Sára gondolkozva nézett a beszélő egyszerü, de becsületes arcába, aztán nyájasan nyujtotta neki a kezét.

— Igaza van! — Ha ez az eset forogna fönn . . . Én egy szóval sem fogom kérdeni. — De ha csakugyan verekedésre kerülne a dolog és fölszólitanák?

— Ha nagyon akarja . . .

— Igen. Akarom.

— Ugy elfogom fogadni.

— Köszönöm.

XV.

Iván, mint uj szomszéd, gyakori vendég lett a St.-Salvator-villában. Többnyire az ezredesné fogadta, aki gyorsan hozzászokott, őt a ház barátjának tekinteni; szivesen fogadott el tőle apró szolgálatokat és legyezőjével kecsesen játszva, „édes Ivánnak“ nevezte.

Olykor Aladárt is mellette találta; de ha Iván megjelent, nemsokára elhagyta a termet; nem, mintha Ivánt akarta volna kikerülni! Rendszerint nagyuri felsemvevéssel nézett rá, mikor belépett, aztán fölállt, előre rántogatta kézelőit, fölborzolta haját; kerültfordult és eltünt a teremből, mintha csak arra várt volna, hogy valaki helyettesitse a mamánál.

Sárát sohasem találta bent. Párszor látta a ruháját megvillanni a kert bokrai között és nehányszor hallott felőle a kis nyaraló fölügyelőnőjétől, aki nála szolgálatot teljesitett.

Egy este tovább maradt Iván az ezredesnénél, mint rendesen. Isten tudja, hogyan és miért? az jutott eszébe az özvegynek, hogy Iván jó fölolvasó; Iván hiába tiltakozott ellene, ő határozottan megmaradt állitása mellett és oly szivesen kérte: olvassa föl neki kedvenc költeményét, Lárát lord Byrontól, hogy udvariatlanság nélkül nem lehette kérelmét megtagadni.

Hozzá kezdett tehát az olvasáshoz, de a költemény egyharmadánál már beesteledett. Lámpát hoztak s Iván lámpavilágnál folytatta az olvasást.

A lámpa nem terjesztett annyi világosságot, hogy a nagy termet bevilágitotta volna; az olvasóasztaltól nehány lépésnyire már félhomály volt, a szögletekben pedig csak derengés. A lámpa által vetett erős fénykarajban ült Iván, kezében a könyvvel; arcán a figyelem és a költemény szépségeibe való merülés tükröződött: hangjában nem volt semmi pathósz, sőt talán kissé nyomottabban és lassabban olvasott, mint a költemény természete magával hozta volna, de szemei meg-megvillantak, ha egy-egy szenvedélyesebb érzelemkitöréshez ért, hangja megrezzent s homlokát önkénytelenül felebb emelte.

Egészen belemerült a költeménybe. Talán azt se tudta már, hogy hallgatják, vagy nem törődött vele. Hanem egyszer mégis fölütötte fejét s megpillantotta magával szemben, a terem egyik sötét szögletében Sárát, aki kerekrenyitott szemekkel nézett reá.

— Ah, ah! — szólt a háta mögött valaki nevetve. — Ön beszéli az angol nyelvet?

Iván hátratekintett és Aladárt pillantotta meg, aki mellén keresztbefont karokkal állott ott, amint látszott, már régebb idő óta.

— Igen — egy kissé, — válaszolt Iván hidegen.

— Amint látom, elég tökéletesen. — És — Ah, persze! hisz ön a szomszéd nyaraló bérlője?

— Én. — Igen; én.

— Bocsánat, hogy félbe szakitottam. Nem akarok tovább lenni az olvasóasztalnál! — Élesen szembe nézte Ivánt, mialatt ezt mondta, aztán nevetve ment tovább, szokott messzelátó fejhordozásával.

Iván ujból hozzáfogott az olvasáshoz, de előbb körüljáratta szemeit a teremben. Sára nem állt előbbi helyén és nem volt sehol látható.

Aladár, amint elhagyta Ivánt, egyenesen egy ablakmélyedéshez ment, ahol Zoldi állott.

— Kedves Zoldi ur! — szólitotta meg, kezét vállára téve. — Mi ugyan nem vagyunk bensőbb barátok; de azért, minthogy ön idekivül lakik, nekem pedig egy negyed mulva már utban kell lennem, megtehetne egy szivességet. Néha távolabbi ösmerősöknek is meg szokás tenni egyet-mást.

— Oh kérem, rendelkezzék velem, ha tetszik.

— Az az ur, aki olvas, nehány nap előtt találkozott velem egy társaskocsiban, melybe én egy ösmerősöm kedvéért ugrottam föl. Nem köszöntött, dacára, hogy be voltunk egymásnak mutatva. Azt gondoltam, hogy . . . Na, tudja! egy kereskedelmi városban, mint Fiume, sok ember megfordul, akiktől nem követelhetjük meg, hogy a kis ujjokban hordják az illemszabályokat. — A legközelebbi alkalommal ismétlődött az eset itt e teremben. Én nevettem. — Most látom, hogy ez az ur beszél angolul. — Én angol nyelven társalogtam ösmerősömmel a társaskocsiban s lehet, hogy mondtam olyas valamit, ami nem volt inye szerinti. — Nem szoktam soha senkinek adósa maradni, ha azt hiszi, hogy joga van tőlem valamit követelni. Lehet pedig, hogy ez az ur azt hiszi. Kérem, sziveskedjék nevemben meglátogatni s megkérdezni: hiszi-e, hogy van joga tőlem valamit követelni? Én bármikor szivesen szolgálatára állok. — Nem lesz terhére kérelmem teljesitése?

— A legtávolabbról sem.

— De még ma este; nehogy egy éjen át is azon hitben ringassa magát, hogy . . .

— Amint óhajtja!

Pár óra mulva csengetett a kis nyaraló ajtaján; a fölügyelőnő nyitotta föl előtte s bevezette Iványhoz, aki egyedül járkált föl s alá a szobában.

— Bocsánat, hogy ilyen szokatlan időben alkalmatlankodom, de . . . kezdte a barna fiatal ember, elfoglalva a székek egyikét, melyeket Iván összeguritott.

— Nem tesz semmit. Ön valószinüleg nem a saját nevében jött, pedig én ugy is már napokkal ezelőtt szivesen láttam volna! válaszolt Iván mosolyogva.

— Nem! — Nem a magam nevében. Ugy látszik, értesülve van a dologról s ez megkönnyiti feladatomat!

— Vegyük, mintha nem sejteném, hogy Kelendy urnak ellenére van kissé angol nyelvbeli jártasságom.

— Nem ez van ellenére.

— Akkor . . .

— Én azt hiszem, csak elnézésből történt, hogy ön nem üdvözölte . . .

(Folyt. köv.)

SZERDAHELYI ÉS HALMI.

Ritka jelenség színészeti kritikánkban, hogy színészek alakitásairól összehasonlitásokat olvashatnánk. A szini birálat eme művészettörténeti és gyakorlati fontosságu módja különben nemcsak nálunk, hanem másutt is kivételes jelenség. Egy tekintélyesebb dramaturgunk könyvében fölöslegesnek is tartja. A „Pesti Hirlap“ szerkesztői üzenetei közt ép e napokban olvashattuk, hogy: „minden nagyobb müvésznek összehasonlitást nem türő egyénisége van, melynél fogva tán egyikmásik szerepében nagyobb, mint az, kivel összehasonlitják, s viszont ez utóbbi más szerepekben jobb lehet amannál . . .“ Ilyenformán Blahánné vagy Solymosi egy szinvonalon állhatna Raabe Hedviggel és Halmival, emezek Rachellel, Rossival — mert hisz mindegyiknek meg van a maga szerepe, melyben tökéleteset ad. Már pedig kétségtelen, hogy e — maguk nemében kitünő müvészek mégis csak különböző rangviszonyban állanak egymáshoz. Müvészi rangjok fokozatát pedig az összehasonlitás adja meg. Tény, hogy ez a színészetben nehéz, mert benyomásainkat nem egymás mellett, hanem egymásután szerezzük; igy emlékezetünkre vagyunk utalva és a legutóbbi benyomás elfogultságával kell megküzdenünk. E szerint a színészi összehasonlitás eléggé kényelmetlen munka és ha van példa reá, rendesen oly alkalmakkor, midőn egyik színészt a másiknak rovására dicsérjük vagy ócsároljuk; ez kényelmesebb.

Közelébb igy huzta a rövidebbet Ujházi kritikusaink többsége előtt, kik a betegsége folytán pihenő Halmit Chevrial báró szerepében („Egy párisi regény“) föléje helyezték. Csak néhány magyar lap kelt Ujházi védelmére mérsékeltebben, a „Pester Lloyd“ azonban föltétlen elismeréssel. Én Ujházit e kérdéses szerepében csak a kritikák megjelente után láttam, azonban előre is bizalmatlan voltam föltétlenül elitélő véleményük iránt, anélkül, hogy ismertem volna Ujházi alakitását. Még pedig azért, mert csekélységemet Halmi alakitása sem vesztegette meg annyira, hogy az ő Chevrialjánál jobbat már ne is tudjak képzelni és nem azon szerepének tartottam, melyben színészi kitünősége tetőznék.

Minden néző aláirhatja Beöthy találó megfigyelésü észrevételeit, melyekben Ujházi fogyatkozásait megjelöli: „Az élvhajhász báró szerepében — ugymond — e színészünk, ki a szélesebb szójetést és mozgást kedveli, igen nehézkes volt és nagyon is kényelmes arra, hogy bármit is hajhászszon. Hiányzott belőle a szellem mozgalmassága és az az izgató láng, mely Halmiban oly emésztőleg lobogott. Nagyon hirtelen volt, nagyon előkészitetlen és nehézkes — és mégis igen könnyü . . .“ Csakhogy mind e fogyatkozásokra Halmi bámulói el lehettek készülve, mert azok Ujházi bármely más szerepében is föltünők, — ha néha előnyeivé válnak is. Nem várhattunk tőle mást és természetes volt, hogy Ujházi, mint genre-színész a köszvényes embert jellemzi Chevrialban, amint a sulyzókat fölemelni erőlködik. Ez előtte lényegesebb volt, mint pl. az, hogy nejével szemben ne durván zsarnokoskodjék, hanem finom csipősséggel kivánja tőle Targy ajánlatának elfogadását. Az sem lephetett meg senkit is, hogy Ujházi háttal Targynak állva végezte toilettejét, mig az udvarias Halmi előtte faragcsálta körmeit — de az udvarias közelségben egyuttal vallatásait is impertinensebben intézhette. Halmi az ő szeretetreméltó hamisságával kérdi a tartozásáról beszámoló Targytól oly önzetlen jósággal, a mi ily önző kérdéssel elragadó ellentétet szokott képezni Halmi szájában: „Hát a kamatok? . . .“ Nem csodálkozhatunk, hogy az öreg-színész Ujházi e kérdést mindössze az üzletember korrektségével intézte. Az élces dialektika, melylyel Halmi orvosát csipkedi és mókázva szemére hányja: „Doktor maga nem szeret engem!“ persze nagyon fölélesztő emlékezetünket, midőn a Knabékhoz szokott Ujházi szinte fájdalmas meggyőződéssel mondja a föntebbi vádat. Szóval e felvonásban a folyton táncoló, hajlongó, szurkáló szellemü Halmi bámulóit nem elégithette ki Ujházi Mosolygó-, Csoma bácsikban otthonos egyszerü, kedvetlen gunyja (a mi viszont Ujházi kizárólagos eredetisége), mely folyton lassu, alanti hangnemekben jár. Hanem azért elfogultság, Halmit mindenkép Ujházi fölé helyezni, ki az utolsó felvonásban igazán hangulatot kelt, sőt — bár vetélytársánál kevésbbé ragyogó szellemü — ezt fölülmulta abban, hogy a nézőt Chevrial katastrophájára szép momentumokban előkészitette, a mit Halmi tenni elfelejtett. Igy pl. midőn Chevrial az illető felvonás elején pillanatra roszszul lesz, boszus karlejtéssel, mely jelezte afölötti kedvetlenségét és aggályát, hogy baja

ismét utolérte — parancsolt vizet. Azontul pedig hol a székre, hol az asztalra támaszkodva bágyadtan, erőltetve mondja élceit. Vizióját (Feuillet e lélektani remekét!) egyszerűbb és valóbbszinü magatartással adja elő. Mozdulatlan állva, szakadozott mondatait mindig halkabban, szerény szünetekkel mondja el — minélfogva valószinü, hogy a társaság a közelgő rémpercet nem sejtve, rá se néz, mulat, csufolja s csak akkor kezd figyelni, mikor poharát elejti. Valóban megdöbbentő hangulatot vésett Ujházi a néző emlékébe. Halmi rosszulléte mindkét fönnebbi momentumnál váratlanabb. A néző, tudva, mily beteg a müvész, mondásait rögtönzésnek vehette, melyekkel saját valódi rosszullétét akarta palástolni, — annyival inkább, mert a környezet, nem lévén semmi mondanivalója, nem szakithatta őt félbe és idő előtt rábámulni volt kénytelen. Ujházi még egy jelenetben diadalmasan versenyzett Halmival; meg kell vallani, hogy itt egyik sem került a másik alá, mert mindegyikök a maga módja szerinti bravourral vágta ki a skizt. Ez az a jelenet, a hol Chevrial Targynejét, Marcellet szerelmének megnyerni iparkodik és ez által azon hitben hagyva, hogy reménylhet, távozik el. Halmi itt mestermüvet vitt végbe. Mindig közelebb rukkolt székével Marcelle felé és mindannyiszor halkabban beszélt — ezáltal folyton növelve a jelenet szinte borzalmas titokszerüségét; midőn kimegy az ajtón, már csak alig hallhatóan rebegi szavait, sugárzó tekintetét folyton Marcellere függesztve. Chevrialban itt Tartuffe-öt élveztük. Nem hittem, hogy e jelenetben utána Ujházi hatást kelthetne. S mégis ugy volt. Ujházi nem tudott diskrét módon határt csinálni, drastikusnak kellett lennie. Ő is közelebb-közelebb „rukkolt“ Marcelle felé. Eleinte csak ez a „rukkolás“ keltett komikumot, de aztán Ujházi mindinkább a tárgyra tért; nem a kéjvágyó csábitó volt, hanem ajánlattevő; minden ujabbat ugy mondott, mintha azzal kinálná Marcellenek: „No hajoljon már, ez még jobb annál a mit előbb ajánlottam, alkudjunk már . . . .“ Titkos elégültséggel kel aztán föl, bár szakadozva, de még mindig ama kináló tónusban beszélve; aztán távozik, visszafordul, gyönyörtelten néz végig egyet Marcellen és kis ujjával tenyerébe pattintva gyorsan kilép.

Halminak és Ujházinak e szerepben kölcsönösen meg vannak előnyeik és fogyatkozásaik. Egyikük sem adott egészet, a mi abban állana, hogy a jellem összes tulajdonait, minden oldalu viszonyait érvényesitették volna. Mindaketten csak a maguk tulajdonait, a szinészi inspirátiót érvényesitették, azokat, a melyek véletlenül találtak a szerepéivel. Egyikük sem volt a merészsége dacára is zárkozott, meglett, félelmetes aristokrata Chevrial: az egyik genre-szemléletét, a másik fiatalos bonvivánt humorát érvényesitette. Kivitelük hasonlag pongyola. Halmi csakugy összevissza gestikulál két kézzel egyszerre, csipőire teszi kezeit, mint Ujházy. Csakugy üresen hagyja a lélektani alkalmakat, melyeket a monolog és félreszólás ad a szinésznek, mint Ujházi; csakugy nem vetkőzi le amaz operettei tempót, hogy magánbeszédeinél, félreszólásainál hirtelen a közönséghez forduljon; csakugy ismétli, minden szerepében nyafogva fitymáló sohajait, mint Ujházi a maga e nemü fogásait. Mert egyikök sem annyira tárgyilagos szinész, hogy minden szerepét minden izében ujra dolgozná ki, uj formákkal gazdagitaná. Az jellemzi az alanyias szinészt (oly kitünő alanyias szinészt értek mint Halmi!) hogy a szerepnek csak egyes különösségeit tekinti uj föladatnak, s csak ezeket tanulmányozza behatóabban. Minden más, a mi első tekintetre nem látszik részére nehézségnek, mellékes részére: azért az ilyesmit aztán az előadás pillanataira bizza. Segédszerei monokli, pálca, kalap; mint routineált szinész tud már velök bánni; szintigy felkacagni, megörülni valaminek, megijedni apróbb dolgoktól, megállani a szinpadon, némely a jelenlevőktől észre nem vett mondásokat ügyesen a közönséghez mondani, ajtón belépni, távozni: mindezt már megtudja tenni gyakorlás nélkül is, tehát nem tanulmányozza különösebben, hogy e fogásai sikerüljenek, mert ugyis sikerülnek. Csakhogy a mit nem tervelünk ki szándékosan, ha az önkénytelenségre bizzuk, mindig egyféleképen fogjuk csinálni. A néző igy mindig a szinész alanyát látja belépni, félreszólni, fitymálni stb. nem pedig tárgyát: a szerepet, mely mindig más meg más. A tárgyilagos szinész ez aprólékosságokat is mindig ujra próbálgatja, uj formákban teremti meg. Rossi pl. minden szerepében más felkiáltásokat, hangmódositásokat, állásokat, fej-kézmozdulatokat használ ha felörvend, csodálkozik, magában beszél stb. Ily finom nuance-ok által tud egy-

mástól elütővé tenni két rokon, szerelmes szerepet: Romeot és Paolot („Franceska di Riminiben"). Sok szerep — dúsabb tartalom hijában lévén — nagyobbára ily „mellékességekből" áll. Az ilyenekben aztán a színész alanyiasságán kivül semmit sem ad. Halminak is vannak szerepei, melyekben csupa reminiscenciával él (Ballandard, Szalapay) és csak annak tetszhetik, a ki őt életében először látja. Megvallom Chevrialja viziója sem hatott rám egyébként, mint puszta töredék Coupeaujának nagyszerü viziójából. Hogy ő csakugyan nem bibelődik minden aprólékossággal és sokat a véletlenre biz, abból is láthatjuk, hogy legpompásabb mozzanataihoz hűtlen lesz és nem ismétli azokat. Igy a „Váljunk el"-ben, midőn rászedte Cypriennet, az eredmény fölött alig fojthatva el kacaját, oldalt tántorog mint a részeg, csapkodva lábát kezével. Az „Idegen nő"-ben egyszer élénk mozgalmat keltett a jelenetben, midőn mellénye hónaljába akasztva hüvelykujját, másik kezét sértett neje felé nyujtja és fejét hátraszegezve nagy kegyesen mondja: „Hát én önnek — megbocsátok"... E pompás mozzanatait egészen elhagyta; az utóbbinál jellemző, hogy első alkalommal a közönséggel szemben állva, rövid nyári zekében, másodizben már zárt salonkabátban, a közönségnek háttal játszotta — ami mind a véletlen játéka mellett szól. Másodizben Halmi e mozzanata nem is tett hatást, mert nem volt oly kedvben, hogy hasonlót rögtönözzön. Épen a jó kedv az, a minek az alanyias színészek játéka különösen alá van vetve, holott a tárgyilagos színészt kész formái jókedv nélkül is belémelegitik föladatába. Az előbbi osztályhoz tartozó müvészek azok, kiket azzal szokás megdicsérni, hogy: „ma jó kedvvel játszotta szerepét . . ." Halmi alanyiasságának igen jellemző példája Gratiano szerepe „A velencei kalmár"-ban. Itt a törvényszéki jelenetben realisztikus módon érzékiti meg Gratiano jellemét azáltal, hogy más Gratianoktól eltér és a Shylock-előadó hanglejtését és mozdulatait utánozva kurjongatja: „Uj Dániel itél! . . ." De ezenkivül épen nem jeles Gratiano, csak jeles Halmi, mert sehogy sem érthetni meg, mért ócsárolják a darabban parlagiasságát, mikor olyan ékesen beszélő, sima gavallér. Csak ugy érthetjük meg persze, hogy Halmi csak a fönnebbi jelenetben tárgy, a többiekben pedig csupán alany. E nem kielégitő alkotási mód nyitját abban leljük, hogy Halminál a testtartás, mozgás, arcjáték formái nem állanak arányban beszéde készültségével és változatosságával — noha az utóbbi is még változatosabb lehetne, ha mimikai előadásmódját megfelelőleg fejlesztené, mert tényleg bizonyos testtartás, mozgás egészen más hangvételekre utalja a színész képzelmét, higgadtabbá, nyugalmasabbá teszi alkotásait. Hogy Halmi mégis teljes alkotásokat is ad, az azt bizonyitja, hogy némely szerepeiben csupán a hangbeli előadás módjaival is annyira képes inspirálni magát és nézőt egyaránt, hogy megfigyelésünket elforditni képes attól, a mi érzékelhető és jóformán nem is látjuk, hogyan gestikulál vagy egyáltalában él-e ismétlésekkel. De hát Coupeau? vetheti valaki ellenem — nem ad-e ebben Halmi mimikailag is megrázó képet? Kérem én már fönnebb is oda érveltem, hogy a nem közönséges alanyias színész (a milyen Halmi) lehet tárgyias érzékü, csakhogy nincs türelme folyton és mindenütt ez érzékét fejleszteni s csak a szembeötlőbb sajátságoknál alkalmazza. Ilyen különössége Coupeau szerepének a haldoklójelenet, melyet Halmi nagyszerü tárgyhoz alkalmazkodással teremtett meg. De egy jelenet csak egy lélekállapot, nem pedig egész jellem! Salvini talán nem haladja meg Halmit Othello haldokló-jelenetében, ámde már addig az élő embert is jellemezte hasonló teljességgel. Ezért bizonyára tulozott az a nézö, ki ez egy jelenet sikereért Halmit rögtön Salvini mellé állitotta. Vitt-e végbe Halmi hasonló jellemrajzot Coupeau haláláig? Nem is vihetett, mert hisz Coupeau katastrophájának alig vannak a megelőző felvonások alatt előzményei, jellemének, ugyszólván, semmi szinpadi fejlődése sincs, azt csak a felvonásközökbe képzeljük el, hogy eliszákosodik. Igaz ugyan, hogy ezt a kis jellemzőt, a mi a szerep első felében van, valamely alkalmazkodó színész tán fölhasználta volna arra, hogy előlegesen és ha nem kedvet, de hajlandóságot mutasson az iránt, a mi Coupeau vesztét okozza, vagy a megelőző részegségi jelenetben már föltüntesse a delirium tremens előjeleit: de hogy Halmi ezt nem tette, az nem volt lényeges mulasztás. Coupeau jellemzése elől oly szerény igényü, beéri akármivel; itt egyénibb formákat nem vártunk Halmitól, elég az, hogy kedélye nemcsak talált a szereppel, hanem azt gazdagitotta is. A nézö csak örül, hogy Halmi a szegény szerepbe beleoltotta szeretetreméltóságát. Mily kedves és gyöngéd,

mikor az épület-állványról, honnét később lezuhan, kis leányának csókot hány! A geniális szinpadi lirikusok ama sajátsága pedig, hogy ha kell, egy-egy jelenetet okvetlen kidolgoznak, az ő haldoklásában is tetőzik. Hatalmas inspiratiója itt elfeledtette némely kezdetlegesebb formáit is. Nem neheztelünk még azért sem, hogy egyedül lévén, a monolog természete ellenére, ujján mutatja a közönségnek: „Azt mondta az orvos, ha csak ennyit iszom is még, meghalok!“ . . .; azért sem, hogy a pálinkás üveget (még midőn józan) gyerekesen körüljárja. És bár meghatározhatni, hogy egyes teendőit szerepe szavaiból is kiolvashatta (mint pl. azt, mikor ugrálva lesodorja térdéről a képzelt patkányokat: „Pusztuljatok, ocsmány férgek! . . .“), ez nem kisebbiti abbeli dicsőségét, hogy hangban és mozgásban egyaránt uj formákat teremtett, kiegészitve képzelméből azt, a mire nem volt semmi utasitása sem. Minden fordulata, állása stb. uj volt, nem idézett semmit régibb szerepeiből, mindent pontosan előre kitervelt; kétszer láttam és hiven ismételte legihletettebb mozzanatait is. Mindenekelőtt e jelenetben gyönyörü egészet adott Coupeau multjáról és jelenéről. Az előbbi tisztességes, gyermekkedélyü Coupeau rettenetes átváltozásban lép föl; nem megtörve, hanem megmeredten, feszes tartással, térdhajlitás nélkül lépdel egyet-kettőt, mintha békóban járna. Időnkint remegés fogja el, a mit hol a fej, hol váltogatva egyik-másik kéz görcsös vonaglásából combinálva jelez. Egy-egy ily gestust a szó közepén kezd és hagy abba. A kérdésre, hogy mikép jött ki a kórházból, nyugodtan feleli: „Az igaz, hogy nem igen kéret-tem magamat . . .“ a -tem szótagnál görcsös rángás közt ül le. Jellemzőbbé válik ez ott, a hol pillanatra a hajdani Coupeaut tünteti elénk — s ez egyik legszebb leleménye! „Hol van Nana, Nana? . . .“ kérdi a régi Coupeau hangján. Aztán meglátja régi szomszédnéját, Poissonnét. Vidoran kezdi: „Jó napot, Pois-sonné asszony . . .!“ De már az elvágott szótagnál ismét belényilall a rángás és kedélye eltompul. — A mohóságot, melylyel a pálinkás üvegből nagyot huz, valamint a delirium tetőpontját, midőn a szobában őrülten nyargalva lehanyatlik, felszökik, meg ujra a földön fetreng hol egyik, hol másik lábát és ellenkező kezét rázva hörög folytonos tremolóban — mindezt leirni nem lehet.

Midőn először láttam, nem mint a drámai jelenet nézője, hanem mint egy látvány tanuja néztem végig tele irtózattal és borzadálylyal; csak a második előadáson birtam mint művészetet élvezni játékát. Fájdalom! ez az életigaz játék oka, hogy most Halmit, a nagy művészt nélkülözzük. Mert — bár némi egyoldalusággal fejlődik és bonyolódottabb, költői dictiójú jellemekben nem próbálkozott is meg, egyben bevégzett művész: a beszéd művészetében. Vannak szerepei, melyekben csupán a beszéd művészetével teljes sikert arat. Ebben adja azt, a mit vézna alakjával, épen nem feltünő arcvonásaival, sokszor gyenge mozgásával épen nem birna kifejezni: az ész emberét. Az ő ironiája magában véve egy szilárd, daliás, oktató és mégis könnyed, mindenekfölött démoni lény, mely egy szó, vagy szótag lassitásában, föltagolásában, ujjongó vagy fagytól megcsipett szinezésében szinpadon és nézőtéren egyaránt urrá tud lenni. Ez azon sajátsága, melyet sohasem hanyagol el, sőt időről-időre több bravourral visz keresztül. Chevrialban ez a sajátság nagy tért nyer s e tekintetben az ő alakitása csábitóbb és behizelgőbb Ujháziénál. Valami különös kritikai éberség jellemző az ő hangsulyában és mindig kiemeli azt, a mivel a költő megváltoztatja a másik szereplő helyzetét, nevetségessé teszi a különböző viszonyokat. Ezért Halmi pompás alakitója a könnyelmü élvhajhászóknak, kik mulatságos avagy vétkes hóbortjaikért felelősek tudnak lenni, sőt hamis élcükkel az élctelen igazság ellenében is pillanatra maguk részére nyerik az érdekeltséget. Képes a gondtalan kedélyü, sőt még oly léha fráter szájában megnyerő oktató intelmeket hangoztatni, hirtelen elkomolyodni — a nélkül, hogy bölcselkedővé vagy épen sentimentalissá válna. Pl. Az „Első évforduló“-ban egy könnyüvérü, joviális fiatal férjet ad, a ki gyermekmódra mókázik kis nejével, hanem aztán mikor az akaratoskodik, oly erélyesen, fenyegetőleg és mégis igazságos-gyöngéden szólitja nevén: „Vilma!“ — mintha hirtelen apjává lett volna, ki szeretett gyermekét rendreutasitaná, hogy „az már nem tréfadolog, viseld jól magadat!“ . . . Mindig olyan az ő ébersége, mint az öntudatos bonvivanté, ki mikor már a többiek asztal alá itták egymást, még folyvást szellemi józanságával tréfál és mosolyogja amazok gyengeségét. Az „A hol mulatnak“-ban egy erkölcsileg csekély sulyu urficskát ad, ki paj-

tásával e tekintetben majdnem egy szinvonalon áll. Mégis midőn Halmi végighallgatja a másik léha történetét, melyben amaz elpanaszolja, mily kinos áldozatok árán űzi szerelmét egy férjes nővel: Halmi fejével bólintva fölülmulhatlan tréfás és mégis tekintélyes intelemmel mondja: „Hja! ezek a rózsa tövisei!“ ... Halmi csak e szavaló-sajátságaival minden, ezek nélkül semmi — és ez nem tulzott állitás. Csak ott valami, a hol érvelhet, kritizálhat, enyelegve gunyolhat, szarkazmusát megereszti, — szóval, a hol mondhat valamit. Arcjátéka, mozgása, hangszinezése ott, a hol nem támaszthatja meg szellemét, majdnem jelentéktelen. Arca, jelentéktelen idomaival és nem igen fegyelmezett vonásaival tekintete szellemességében birja érdekességét; a harag, öröm, félelem stb. átmeneteit hamar rángó izmai meghiusitják. Annál jellemzőbb arcának állandóan figyelő és mókázó jellege, mely éles és kijátszhatatlan szellemre vall, mely ellen a gyarlóság, hencegés, fontoskodás nem állhat meg s a kit élce célba vett, hasztalan menekül; szája körül már előre megvan a kárörvendő mosoly: „Megfogtalak!“ ... Derült tréfás gunyjával, világos-kék, s mégis metsző szemeivel, gyermekes nevetésével, magas, ujjongó hangjával a könnyelmü, sőt erőszakos, de eszes és jószivü Leopoldok („Fourchambault-család“) megtestesitője. Most már ezekben valóságos Halmi-szakmát alapitott. Mig Halmit csak azért szerepeltették, hogy Szerdahelyit pótolja, nem birt boldogulni.

Szerdahelyi külső előnyökben is gazdag egyéniség volt; nemcsak beszéde szellemességével hatott, hanem puszta megjelenésével is; társalgó és bonvivant-komikus egyaránt. Magas, impozáns alak, kiképzettebb, mérsékelt mozgással, szúrós fekete szemével, és alkalom szerinti szeleburdisága mellett is sulyos, meglett humorával valódi arisztokrata volt, sötét és félelmetes gunyolódó, ki Jagot, Tartuffe-öt is ambitiójává tette, Bolingbrokeban sátánt adott. Nachim bégben („Szigetvári vértanuk“) mesterileg alakitott egy taktusra beszélő, látszólag együgyü törököt, kinek jámbor gunyolódását csak az értette a jelenlévők közől, a kit célba vett, ez meg nem árthatott neki. Ilyenforma volt La Tremouille marquisja is; („Haza“) csupa ünnepélyes udvariasság — fogoly létére is a félelmes Albát és tanácsurait folyton gunyolva, épen akkor, mikor látszólag igazat adott nekik. Gunymosoly nélkül tudott gunyolni. Bolondját („Lear“) ezért kitünő alaknak kellett tartanunk — bár Greguss hibáztatta e szerepét; pergett a nyelve, de komoly képpel mondta el keserü élceit. Csak abban hibázott, hogy mint annyian, ő sem vette figyelembe a mit a darabban róla mondanak: „mióta Cordelia elment, a bolond egészen elemészti magát bujában“ ...

Hogy várhattuk volna, hogy ezt a müvészt Halmi Liliomfi-, Champignac — stb. más szeleverdi szerepekben, melyekben nagy elődje épen a szellem hiánya, az üres fej komikuma által hóditott, pótolhassa?! .. Az ily szerepekben Halmi bambasága mindössze abban állott, hogy bambán felvonta szemöldökeit, körülnézett, vagy pedig fejét éktelenül kapkodta jobbra-balra. Ő a bambaságot nem adta, hanem mintegy mutatta, — mint mikor valami szellemes ember nagyjából utánozza az ostobát: „Nézzétek, most az ostobát játszom!...“ Szerdahelyi Jóizü Samuban („Szakács és titkár“) Jean („Szép molnárné“) rettenetes ostoba tudott lenni — teljes tudatában annak, hogy nem ostoba. A bécsi Knaack, és Náday ad ily fölséges ostobákat; utóbbi valóban megfelelő sikerrel is pótolja e szerepekben Szerdahelyit, — a ki egyébiránt ahoz is értett, hogy a vele szereplőket ostobává tudta tenni („Farsangi iskolá“-ban stb.) Halminak igy eleinte igen szánandó szerepe jutott — mert nemcsak az együgyüség látszott nála tettetettnek, hanem az uriasság is, mely nála inkább utánzat és eltanulás jellegével birt. Csak lassan tört elő egy-egy sajátosabb tulajdona. Igy először a „Házasság XV. Lajos alatt“ egy kis szerelmes szerepében, hol egyszerü, gyermekies megindulása egészen uj és váratlan volt szinpadunkon. Azóta Fourchambault Lipótban fakasztott ezzel könyeket szemeinkből! Szerdahelyi látszólagos középszerü utódja egyszerre többet mutatott: mert Szerdahelyiből ez a melegség hiányzott. Hamis pathosba ugyan nem esett, sentimentalis sem volt, de érzelme könnyü, nem annyira sirós, mint inkább pityergős. Megszólalt Halmi tehetségének egyik főmotivuma: a kedély naiv ellágyulása, melylyel a könnyelmü fickók sivár jellemének (Leopold, Gaetan) kik az elhatárzó percben megjavulnak, oly kedves és váratlan fordulatot tud adni. Hátra volt még az, hogy tehetségének főmotivuma: a szellemes hangsulyozás nyilatkozhassék. Ez is megtörtént Mazilier Hectorban („47. cikk“)

Septmonts hercegben („Idegen nő“) Zátonyiban („Proletárok“) stb.

E két motivum az, melyek által Halmi könnyüvérü, sokszor vétkes alakjai majdnem szeretetreméltók és igazoltak lesznek. E két vonásban van az általa alapitott szakma fajjellege kifejezve. E szakma tehát az ő eredetije és eltérő Szerdahelyiétől, kit nem pótol. Csak egyben rokon nagy elődével, abban t. i., hogy, mint Szerdahelyi, az egyszerü társalgásban képes kiemelni, magyarázni az iró célzatait s francia és egyes magyar irók szellemes dialogjaiból vezérczikkeket tud szavalni. Már most, ha Halmi egyenranguságát Szerdahelyivel elismerjük, nem érdektelen annak vizsgálata: minő rangot foglalnak el a szini világban, nevezetesen színészetünk legnagyobb alkotóival viszonyitva. A felelet erre az, hogy sem az egyik, sem a másik az alkotás legfőbb fokára nem emelkedett. Fényes tulajdonaikat mindketten — képzelemmel bár — de könnyedébb szerepekben érvényesitik, melyeket inkább magukhoz illesztettek: holott ez classikaibb föladatoknál nem elégséges. Ott a színész teljes illeszkedése elkerülhetetlen, — a mi még több képzelmet és teljes önmegtagadást igényel.

A vigjáték és középfaju drámák jellemei erre nem is elégségesek. E két kitünőségünk a maga alanyi formáit fejlesztette — ez elég a reális életet tükröző modern darabokban. Mindakettő az életben is azon formákkal mozgott és beszélt — illetőleg mozog és beszél, mint a szinpadon, mert hogy csakugyan csakis egyéni tulajdonaikat képezték ki, tapasztalhatja, ki hozzájuk hasonló színészszel érintkezik. Az igy fejlődött müvész a közéletben is ugyanolyan elegantiával imponál s ugyan ugy ragad el humorával, szeretetreméltóságával; ő maga sem veszi észre, hogy másokkal társalgás közben is gyakorolja szinpadi formáit, — és megfigyeléseit azok kiegészitésére használja legfeljebb. A nagy jellemszinész Egressy is elárulta méltóságos, sőt feszes magatartásával, hogy hősöket, diplomatákat ábrázol a szinpadon, de pl. Lear haragját, fájdalmát nem vihette át az életbe és nem is találta meg ott másban sem. Egy-egy káromkodást, kitörést elleshetünk az életből, de mindössze is csak ennyit: Lear jambusos, virágos átkait a képzelemnek kell kiegészitenie s mire ez megtörtént, abban a Learban senki sem ismert a méltóságos, feszes urra, kivel az utcán kezet szoritott. — Kinek juttatná eszébe Rossi derült arca a zord Othellót, a busongó Hamletet?

Az ily jellemszinész csak az életben alany, szinpadon tárgy; ott realis, itt idealis egyén. E tárgyilagosság felé Szerdahelyi törekedett Jagoban, Tartuffeben, Gringoireban; nagy töredékeket adott is — de az önmegtagadó munkát, hogy nem önmaguktól fölmerülő tehetségeit is kifejleszsze, a halál meggátolta. Kissé későn is fogott e munkába.

Midőn először élveztem Halmi Septmonts hercegének sarkazmusát, abban Jago, Biberach jellemzésére láttam kezességet és csudáltam, hogy e szerepekben folyton mások kisérleteznek; nem hihetem, hogyha Faust szinrekerül, hogy másnak adhatnák Mephistophelest, mint neki. Igaz, hogy ha ezután vállalkozik hasonló föladatokra, most kell még megküzdenie nem egy alapformával, melyet operette- és vigjátéki fejlődése eddig késleltetett.

E vállalkozás persze első sorban saját ambitiójától függ; kérdés van-e kedve ily föladatokra? Azt hiszem, ha volna, ugy vidéki vendégszereplései alkalmával játszhatott volna classikai repertoiret, ha már a nemzeti szinház ilyenben nem mutatta be.

Egyébiránt Halmi még folyton fejlődhet és jelenben részére elég dicsőség az, hogyha ő nem pótolhatta Szerdahelyit, most — betegsége idején — őt sem pótolhatja senki sem!...

RAKODCZAY PÁL.

FEST IMRE.

1817—1883.

Társaságunknak halottja van! Fest Imre, Petőfi egyik legbuzgóbb forditója, ki a nagy lirikus csaknem minden költeményét átültette német nyelvre, e hó 11-én este egészen váratlanul a szivszélhüdés áldozata lett.

Tevékeny, küzdelemben, munkában és eredményekben egyaránt gazdag élet szállt vele a sirba. Fest Imre 1817. nov. 3-dikán Szepsi-Váralján született, hol elemi iskoláit kijárván, további képeztetését Késmárkon, Miskolcon és Eperjesen, mind a három helyt virágzó protestans iskolában nyerte. Már első fiatalságában kitünt ugy szorgalma, mint szelid és nyájas egyénisége által. A gymnasiumi s bölcsészeti tanfolyamok végeztével jogi tanfolyamra előbb Debrecenbe ment, s azt utóbb Pesten, az egyetemen végezte. 1839-

ben ügyvédi oklevelet nyert, mint oly szükséges valamit, amit akkor tájban egy jóravaló magyar ember sem nélkülözhetett, habár annak közvetlen hasznát venni nem akarta is. S Fest épen ez utóbbiak közé tartozott.

Szepesbe visszatérve, diplomáját félretette, s az ügyvédi gyakorlat helyett a bányaipar terén keresett hatáskört magának. Tevékenysége e téren csakhamar közmeltánylattal találkozott, s már a következő évben (1840) jegyzőjévé lett a felső-magyarországi bányapolgárság egyesületének, s mint e testület küldöttje, résztvett az 1843—4-dik évi pozsonyi országgyülésen, az uj bányatörvénykönyv kidolgozásában.

Pozsonyból visszatérve, ismét előbbi gyakorlati müködését folytatta, s 1846 óta a vastermelés és gyártás óriási fontosságát fölismerve, — a vasgyári vállalatokban kezdett résztvenni, s egyszersmind az iparegylet szepesi képviselője volt.

1848-ban mind Szepesmegye, mind a XVI szepesi város-kerület körében, tevékeny részt vett az ujraéledt politikai életben és a közigazgatásban is. De 1849-ben ismét megszünvén a politikai élet, előbbi müködési terére tért vissza. S attól fogva egészen 1861-ig kizárólag a bánya-, főleg a vasipar előmozditásának szentelte minden erejét s összes munkásságát; több, ez érdekben alakult szövetségnek s bizottságnak tevékeny tagja volt, s meg levén győződve, hogyha valahol — az anyagi téren csak az egyesülés által lehet nagyot hozni létre, — főtényezőjévé vált a felső-magyarországi vasgyári egylet megalapitásának.

Az 1861. év ismét a politikai közélet terére szólitván az egész nemzetet s annak minden tehetségesb fiát, Fest Imrét is fölkereste megyéje közbizalma, s Szepesmegye első alispánjává egy értelemmel választatott meg. E tisztet a nem egészen egy évig tartott közigazgatási nehéz szakban hiven és egészségének feláldozásával teljesitette. A provisorium beálltával azonban ő is visszatért a magánéletbe; nem a tétlenség ölébe, melynek henye vánkosán sohasem szeretett pihenni, hanem csak azért, hogy kedvenc foglalkozását az anyagi érdekek terén s kivált az egyesületi szellem előmozditása által ismét megkezdje s az eddigi buzgósággal és sikerrel folytassa. E szellem adott lételt a kassa-oderbergi vasut eszméjének, melyet Fest fölkarolván, annak legfőbb előmozditója lett, mert abban kereste szülőmegyéjének jövendő ipari nagyságát, abban az északi megyék egyik legfőbb érdekének előmozditását.

1863-ban Szepesből Budapestre tette át lakását, s itt az anyagi, különösen a vasuti érdekek előmozditásán müködött. E müködésének köszönheti kétségkivül, hogy az 1865. december 10-kére összehivott országgyülésre a szepes-göllnici választókerület őt, az iparérdekek egyik leghübb és buzgóbb képviselőjét, egyértelmüleg megválasztotta. Az országgyülésen folyvást Deák Ferenc elveit vallotta, s bár itt szónoki minőségben talán egyszer sem lépett föl, de annál tevékenyebb részt vett a bizottsági tárgyalásokban, és pedig nemcsak a szorosan anyagi érdekiekben, hanem a legfontosabb politikaikban is, hol a jobbközép politikáját folyvást támogatta, s annak egyik tevékeny napszámosa volt. Magatartása választóinak teljes megelégedésével találkozott.

Az országgyülésen kivül főleg az országos iparegyesület megalapitására forditotta tevékenységét, s e roppant horderejü egylet szervezését nagy részben az ő fáradhatlan munkásságának köszönhetni. Ezért az uj miniszterium megalakulása után a kereskedelmi miniszterium államtitkári állásával kinálták meg s Fest e minőségben 1875-ig üdvös tevékenységet fejtett ki. Az osztrák bank ujjászervezésekor a bank budapesti alkormányzójává neveztetett ki.

Fest Imre, mint iró, a journalistikai téren is tisztes állást vivott ki magának. Már a forradalom előtt a „Pesti Hirlap“ és „Hetilap“-ban, azután a „Pesti Napló“, „Llyod“ és több bécsi lap hasábjain, majd mint levelező, majd mint vezércikkező, többnyire az ipari érdekek terén, alapos dolgozataival tünt ki. Legutolsó müve az Arany trilogia mintaszerü átültetése volt. Ezt megelőzőleg forditotta le németre Petőfi elbeszélő és lirai költeményeit, még pedig oly hiven, és annyi költészettel, hogy forditásairól a külföld elsőrangu irói is elismeréssel nyilatkoztak. Ezek a forditások, melyekért a „Petőfi-társaság“ mindjárt alakulásának első évében tagjai közé sorozta őt, még mindig kiadóra várakoznak. Egyenkint kevés jelent meg közülök, mert Fest egyik ambitiója az volt, hogy egyszerre Petőfi összes müveinek forditásával lépjen fel.

Tervét nem valósithatta meg. Hisszük azonban, hogy forditásai, most, midőn Petőfi költészete iránt az érdeklődés európaszerte növekvőben van, nem sokáig fognak várakozni a kiadóra.

IRODALOM.

A Petőfi-társaság vasárnapi ülésének nagyszámu és diszes közönsége volt. Kezdetét vette Komócsy József alelnök jelentésével, hogy Számmer Imre ismert kiadó és nyomdatulajdonos Székesfehérvárról 100 frttal a társaság alapitó tagjai közé lépett. Megéljenezték. Ezután a lapunk mult heti számában előre hirdetett felolvasások következtek; azzal a különbséggel, hogy Karczag Vilmos „Az élhetetlen“ cimü beszélyének felolvasására nem maradt idő. A tehetséges fiatal elbeszélő munkálatával a mai számban ismerkednek meg a „Koszoru“ olvasói. György Aladár és Szerdahelyi Aladár felolvasott müvei a jövő szám tartalmát fogják gazdagitani. A zárt ülésben titkár Petőfi Sándor egy eddig ismeretlen kéziratát (1846-ban Kecskeméthy Aurelhez intézett levelét) mutatta be, melyet Frankenburg Adolf ajándékozott a társaságnak. A levelet a Petőfi-ereklyék közé sorozza, Frankenburg Adolfnak pedig köszönetet mond a társaság. Ebben a zárt ülésben ment határozatba, hogy a soproni felolvasó-ülés csakugyan május hó 20-dik napján tartatik meg, s hogy a társaság tagjai az april havi felolvasó-ülésig jelenhetik meg részvételi szándékukat. Az ülés kevéssel 12 óra után ért véget s részt vettek benne a társaság r. tagjai közül: Abafi Lajos, Ábrányi Emil, György Aladár, Győry Vilmos, Kiss József, László Mihály, Torkos László és Szana Tamás.

„A filozofiai irók tárá“-ban ismét egy nevezetes munkához, az angol bölcsészeti irodalom egyik remekéhez jut a magyar közönség. Ez Hume könyve „Vizsgálódás az emberi értelemről“, forditotta és gazdag magyarázatokkal ellátta Alexander Bernát, ki e vállalatot (melyet a tudományos akadémia támogat) Bánóczi Józseffel együtt szerkeszti. Eddig egy-egy kötetet Descartes és Schoppenhauer a francia és német gondolkozás mestereinek müveiből ültetett át, most folytatva a változatos bemutatást, angol filozofot vezet a magyar közönség körébe, kinek „vizsgálódásai“ oly kitünő helyet foglalnak el a világ tudományos irodalmában s ki annyira tud hatni az elmélkedés ébresztésére. Érdekes függelékei a munkának a szintén Alexander által irt jegyzetek, melyek közt megvan Hume önéletrajza is. Alexander taglalja magát a müvet, az angol filozofia fejlődését Humeig s tájékoztat a Hume-irodalomról. A kötet ára 1 forint 20 kr. s a Franklin-társulat kiadásában jelent meg.

„Mondások“ cimmel 64 lapra terjedő, igen diszes kiállitásu kötet jelent meg a Franklin-társulat kiadásában. Ezeket a mondásokat a nem rég elhunyt Greguss Ágost jegyezte ki „az élet könyvéből“, hozzájok csatolva toldalékképen nehány verses mondást a mesékből. Élvezettel lapoztuk végig a vékony könyvet, melynek ára aranymetszésü vászonkötésben 1 forint.

„A magyar nyelv rokonai.“ A nagy közönség számára irta: Dr. Szinnyei József. Az előszó szerint a müvecske célja: röviden és könnyen érthető modorban tájékoztatni a nem-nyelvész közönséget az ugor-magyar nyelvrokonság kérdésében. A füzet szól a nyelvrokonságról általában, a hangtanról, a grammatikáról, a szókincsről, a legközelebbi rokonokról s végül pedig a török-magyar nyelvviszonyról, a melynek tárgyalásánál Szinnyei azt fejti ki, hogy a magyar nyelv nagyon távoli rokonságban áll a török nyelvekkel. A füzet ára 30 krajcár.

Forditott regények. A Franklin-társulat kiadásában ujabban ismét két illustrált regény jelent meg, mint külön lenyomat a „Vasárnapi Ujság“-ból. Ezek egyike: „A Robinsonok iskolája“ Verne Gyulától. Forditotta, még pedig igen gondosan, Visi Imre. A 252 lapra terjedő, számos képpel diszitett kötet ára 1 frt 60 kr. — A másik: Payn Jakab angol iró regénye s cime: „Egy fedél alatt.“ Ezt a százkezü Szász Károly dolgozta át, s ára 1 frt 20 kr. Mindkét regényt az eredeti kiadások képeinek cynkografikus másolatai diszitik.

Mircse János kéziratai. A tudományos akadémia történelmi bizottsága, Mircse János Velencében elhunyt jeles tudósunk kéziratait, a kiküldött bizottság véleménye alapján megvette. Mircse nemcsak a velencei levéltárban tett kutatásokat, hanem más olaszországi levéltárakban is, de gyüjteménye mégis legnagyobb részben csak a velencei levéltárban tett kutatásokat foglalja magában. A közjegyzői levéltárt előtte még senki sem kutatta át s abból is igen sok uj dolgot hozott napfényre. Ezek értékesitése iránt a történelmi bizottság később fog határozni.

Két kötet vers. Székesfehérvárott Pongrácz Bélától, a „Szabadság“ szerkesztőjétől, kit közelébb esküdtszéki itélet következtében sajtóvétség miatt kilenchavi fogságra itéltek, „Álmatlan éjszakák“ cim alatt egy kötet költemény jelent meg, melynek jövedelméből a szerző fogságára nézve remél enyhülést. Ára 1 forint. — Debrecenben pedig Igmándi Miklóstól hagyták el a sajtót (Takács Ferenc nyomdájában) egy kötetre gyült „Költemények“. Ennek ára is 1 frt. Ha terünk engedi: mind a két kötetről bővebben megemlékezünk.

„VII. Gergely“ a cime Carlo Lotti uj drámájának, mely legközelebb Rómában szinre kerül. Az ottani rendőrség már engedélyt adott a darab előadására, melyben egy pápa cselekvőleg lép fel.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **SZÉPIRODALMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt., diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő**. A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre**. Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre**. A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek**. Az aranyhaju asszony. Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma**. Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László**. Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsgimondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinművei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök**. Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre**. Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc**. Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János**. A sziv életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv**. A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt**. A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor**. Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Románnép dalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László**. Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . . . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon**. Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós**. Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt. 40 kr
***Petőfi**-évkönyv. Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail**. A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József**. Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller**. Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 frt 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal**. Anthologia Fábián Gábor költői müfordításaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr**. A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás**. Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly**. Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór**. Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos**. Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán**. Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor**. Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal**. Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold**. Világ folyása. Beszélyek. Ket kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

474.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

12. szám. 1883 Március 25.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Az élhetetlen (elbeszélés). Irta Karczag Vilmos.
Biró Panna (költemény). Irta Szerdahelyi Aladár.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Arany János életéből.
Spányi Béla. Irta Szana Tamás.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Pályázatok.**) A Légrády-testvérek közelebb két pályadijat tüztek ki. 10 körmöci aranyat egy legfölebb 8—9 tárcahasábra, azaz mintegy 300 sorra terjedő eredeti tárcacikkre, mely a „Pesti Hirlap"-ban fog megjelenni és 15 körmöci aranyat egy rövid, legfölebb három számra terjedő elbeszélésre, melynek tárgya a magyar társadalmi életből van meritve s melyet a „Magyarország és a Nagyvilág" fog közleni. A tárcacikkek pályabirái: Borostyáni Nándor, Mikszáth Kálmán és Törs Kálmán; az elbeszéléseké: Bartók Lajos Dalmady Győző és P. Szathmáry Károly. A jutalom csak absolut becsü munkáknak adatik ki s a dicséretben részesitett pályamüvek, a szokásos tiszteletdij mellett a Légrády-testvérek lapjaiban közöltetnek. A pályamüvek május 15-dikéig küldendők be, s a pályázatok eredményéről a jelentés julius elsején fog közöltetni.

* (**II. Jakab angol király koponyáját**) most találták meg Párisban a régi skót iskolaépületben. A trónját vesztett király maga rendelte meg, hogy koponyáját ide vigyék s a skótok kegyelettel őrizték ez emléket egész a francia forradalomig, midőn a tömeg kirabolta a kollégiumot s a koponya elveszett. Ujabban az épületben levő kápolnát kijavitván, egy üregben megtalálták II. Jakab koponyáját s a Perth hercegnő szivét egy bőrszekrényben. Azt hiszik, hogy a forradalmi tömeg ez üregbe akarta eltemetni a szomszédban levő angol apácákat s előbb ide dobta az értéktelennek látszó ereklyéket. A koponyát most más helyre tették.

* (**Tudós ázsiai herceg**) halt meg Bangkokban: Srizu-Rye-Vanice herceg, sziámi másod-király és a jelenleg uralkodó király nagybátyja. A herceg épen sétahajózásra készült s be is lépett a hajóba, midőn szélhüdés érte. Srizu herceg unoka-öcscsei kiskoruságának idejében több évig kormányozta az országot s midőn a trónörökös nagykoruvá lett, a „másod király", cimet vette fel. De az idő óta keveset törődött az állam ügyeivel, minden idejét a tudományoknak szentelte. Több európai tudományos társaságnak levelező tagja volt. Ferenc József 1868-ban a Lipót-rend nagykeresztjét küldte meg a hercegnek.

* (**A cár megkoronáztatása.**) Moszkvából irják: Rendkivüli buzgósággal folyik a készülődés a koronázásra, hogy az lehetőleg olyan pompás legyen, minő a III. Sándor cár elődeié volt. Az már kétségtelen, hogy az idegen hatalmakat legtöbbnyire uralkodó házak sarjai fogják képviselni a moszkvai koronázáson. A koronázás szertartása öt részre oszlik. Az első rész: A Petrowszki palotából való bevonulás Moszkvába. A második a koronázás nyilvános kihirdetése az actus előtt három nappal; a harmadik rész leirja a „Mennybemenetel" székesegyházat (Uspenski sobor), melyben a koronázás lefolyni fog; negyedik a koronázással foglalkozik; az ötödik leirja a Kreml disztermét a „Granovitza Palatá"-t, melynek egyik oldala pyramisosan faragott kövekből áll. A koronázás alkalmából még a következő ünnepélyek lesznek: szinházi diszelőadás, bál a Sándor teremben, népmulatságok, álarcos menetek, diszvacsora és tüzijáték. A Moszkvába bevonulás kezdetét kilenc ágyulövés jelzi, és a „Mennybemenetel" harangjainak zugása között folyik le. Azon pillanatban, a midőn a cár Moszkvába ér, 71 ágyu dördül el, midőn a székesegyházba lépnek, 85 ágyuból tüzelnek. A Kremlben a cári párt a papság fogadja. Az első koronázási marsal és a palota méltóságai kenyeret és sót nyujtanak át a cárnak, mialatt az ágyukkal 101-et lőnek. — A koronázás módjáról a következőket irják: a görög egyház két módon nyujtja a szt. vacsorát, egyikkel a papoknak, másikkal a hiveknek. Mindkét mód a képfal, az Ikonostas mögött történik. A cárnak azonban a képfal elé hozzák a kenyeret és bort is, s egyszerre, a kehelyből egy kanálban kimeritve, nyujtják át.

* (**Orosz hirlapirodalom.**) Szt.-Pétervárott 212 folyóirat jelenik meg. A legujabb hivatalos statisztikai jelentés szerint, ebből százkilencvenegy orosz, huszonegy pedig idegen nyelvü. Moszkvában ellenben csak 76 folyóirat jelenik meg, közülök hetvenhárom oroszul. A pétervári folyóiratok számából jó rész (38) hivatalos kiadványokra, kormányintézetek és társulatok lapjaira esik, — nem tekintve, hogy a lapok külön mellékleteit önálló lapnak számitják.

* (**Nagy emberek a szivarról és alkoholról.**) Egy Reade nevü angol tudós a minap felolvasást tartott Londonban, melyben a többi közt felemlitette, hogy korunk egyes nagyjai mint vélekednek a dohányzásról és a szeszes italokról. Gladstone pl. nem dohányzik, de a reggelinél rendesen megiszik egy-két pohár bordeauxit; ugyanannyit iszik ebédre is, s olykor fölibe még egy pohar portoit. Különösen akkor érzi szükségét a szeszes italok élvezésének, mikor nagy szellemi munkát végez. Jules Simont is megkérdezte Reade, de ez csak annyit felelt, hogy: „igen sok pálinka és igen sok dohányzás megárt." (Ezzel ugyan nem mondott ujat). Marc Twain, a hires amerikai humorista, nem tud irni, ha bort ivott; ellenben már 38 éve mértéktelenül dohányzik. Turgenjev a dohányt általában rossz dolognak tartja, az alkoholt ellenben kis mennyiségben megengedhető élvezetnek véli; ő maga sem ezzel, sem amazzal nem él. Taine a cigarettázást igen előnyösnek tartja, főkép ha az ember gondolatait tovább akarja szőni. Dr. Siemens a dohány ellensége, mig az alkoholról már nincs olyan rossz véleménynyel. Mr. James Payn munkaközben folyton szivarzik; iszik egy kis bordeauxit és pezsgőt is. Sir Erskine May, a hires államférfiu, ugy találta, hogy a bortól való tartózkodás butává teszi. Sir Theodor Martin, jeles angol történész, a dohányt méregnek mondja, mig a bort olyanokra nézve, a kik szellemi munkát végeznek, szükségesnek tartja. Darwin a burnótozás hive volt; naponkint ivott egy pohár bort, elszitt két cigarettet, aztán tubákolt. Mr. Mathes Arnold, a hires kritikus, sohsem dohányzott, de bort ivott mindig; Paul Berth szintén. Mr. F. W. Newmann nem is iszik, nem is dohányzik. — A kik más jeles emberek e tárgyról szóló véleménye iránt is érdeklődnek, megvehetik Reade felolvasását, mely a londoni Seinpkins és Marschall cégnél jelent meg.

Kozmata Ferencz. Budapest.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KOSZORU

12. szám. 1883 Március 25.

AZ ÉLHETETLEN.

— Elbeszélés. —

Irta: KARCZAG VILMOS.

(Vége.)

II.

Ott abban a vendéglőben, melyben vacsorázott, a szomszéd-asztalnál egy társaság élénk eszmecserét folytatott. Pikáns, csiklandós megjegyzések, gunyos kacaj vegyültek össze a zajban.

Egy sarokban zene játszott, mindenfelől hangos beszélgetés zagyválódott össze, ugy hogy csak nehezen lehetett kivenni, hogy a szomszéd asztalnál mi felett foly a vita. Aurélt nem is érdekelte valami nagyon, s a ködös, füstös éttermet azonnal el is hagyja, ha abban a pillanatban — midőn épen menni készült — az Elvira neve nem hangzik feléje.

Nem csalódott; az, a ki a szomszéd asztalnál épen Elviráról beszélt: Adorján Ferkó volt. Pöffeszkedő, öntelt mosoly ült ajkain, s jóizü kacaj között felelt, ha kérdeztek tőle valamit.

Aurél, habár szédülni kezdett, jól hallotta, mikor azt kérdezték Adorján Ferkótól, hogy: „hát aztán rátartós-e a kis Elvirácska?“ Valjon mit fog felelni? Aurél feszülten figyelt. Oh, ha az a nyomorult hazudni merne! Arcul ütné a szemtelent!

De Adorján Ferkó gentleman, nem árul el semmit. Kitérőleg felel. „Rátartós hát!“ „Persze hogy az.“ Hanem a mint feltekint Aurél, s szeme közé néz Adorjánnak, akkor vér boritja el a dühtől, mert látja, hogy abban a tekintetben, mosolyban, mely Adorján arcát a diadalérzet büszkeségével ruházza fel, benne van a tagadás, mely azt mondja, hogy: „ne higyjétek el azt, a mit mondok, mert nem igaz, de ugy kell beszélnem, mert igy követeli az illem.“

S aztán Aurél hall még egyebeket is, s csaknem öntudatát veszíti el. Öklei össze vannak szoritva, a vendéglőszoba szédül vele, a zene összhangnélküli zürzavarként hangzik neki s füle zug.

Azt se tudja, mit tesz, de lázasan felugrik helyéről, oda rohan ahoz a szomszéd asztalhoz, s csaknem tajtékzó ajakkal, hörögve mondja, hogy az, a mit az urak tesznek, az alávaló gyalázatosság, és egy védtelen nőt a háta megett megszólni, csak utcai suhancokhoz illik, a kiket ő arcul köp és felrug az utszélen.

— Őrült, — kiáltja Adorján ur; takarodj!

Mi történt még, szólt-e még valamit Aurél, mért nem vágta arcul Adorjánt — azt már ő mind nem tudja. A hideg, csipős levegőt érzi, mikor magához tér. Talán álmodott? Lelke olyan nehéz, mintha valami borzasztó dolognak a terhe nyomná; meg a lába is, alig bir menni. Alélt, el van kábulva, s csak lassan, mintegy felhőn át szürődnek meg emlékében az elmult események.

Most emlékezik már: a vendéglő, sok ember, zene, zaj, a szomszéd asztal, Adorján megjegyzései Elvirára, ő oda rohan és rendre utasitja, erre az ajtót mutat neki, s figyelmezteti, hogy ha nem akar kidobatni, távozzék jószántából.

És ő távozott. Oh, gyáva bolond! Hát miért távozott? Hogy volt szeme kiutasittatni magát? miért nem ragadta torkon a vakmerőt, ki igy merészelt fellépni ellene. Hova tette férfiasságát, büszkeségét, önérzetét? Pirulnia kell önmaga előtt, hiszen becstelen ember az, a kit egy nyilvános vendéglőből emberek szeme láttára kihajtanak. Hogy jelenjék meg ezután nyilt arccal, emelt fővel a szinpadon, a közönség között, s igy meg-

alázva, hogy merjen a szeme közé nézni Elvirának.

Elvira bizonynyal legjobban el fogja itélni őt, mert hiszen egy vendéglői botrány hősnőjévé alacsonyitotta. És minő jogon kelt védelmére? Nem férje, nem jegyese, nem rokona; semmije! Meg aztán védelemről szó sem lehet. Az, a mit ő tett, nem volt védelem, hanem olaj a botrány tüzére. Ki engedte meg neki azt, hogy Elvira becsületének rágalmazásaért kérdőre vonhasson valakit? Nem kellett volna-e meggondolnia, hogy fellépése által nemcsak hogy nem háritja el Elviráról a rágalmat, de sőt ujabbal tetézi azt, mert az emberek most már méltán gondolhatják, hogy ő is szeretője, a ki féltékeny, s egymaga szeretné a forró gesztenyét kikaparni. Mit fognak felőle gondolni? Mit? Hát kinevetik, mint a hogy kinevették, midőn hajadon fővel eszeveszetten a vendéglőből kirohant.

Igaz, csak most veszi észre, hogy hajadon fővel botorkál az utcán. Megerőlteti lépteit, és sietve halad át egyik utcából a másikba. Ha valami eltévedt, ködös, becsipett hazasietőt lát, kikerüli, s árnyékba huzódik előle, nehogy észre vegyék. — Hanem őt nem hagyja el egy pillanatra sem képzelődése, ujra meg ujra eszébe jut az a borzasztó helyzet, s görcsösen összeszoritott öklével hajadon fejére ütögetve, fogcsikorgatva mormolja, hogy:

„Gyáva bolond.“

Az egyik utcából kijut, betéved egy másikba. Öntudat nélkül járkál, (kabátja begombolatlan, nyakkendője kioldva.) — A gázlámpák halaványan pislognak, a torony órája tompán éjfélt üt. Aurél megrázkódik s megerőlteti lépteit. Hová? Meddig? Mit tudja ő, csak megy. Akárhova, csak haza nem.

Irtózva gondol arra, hogyha ösmerőssel kell majd szóba állani. És valjon fog-e szóba állani vele valaki? Bizonynyal nem. — Mit tegyen hát?

Éles harangszó hallatszik a közelből; egy épület mintha tüzben állana, ugy világit elé a sötétből. Az a vasuti indóház.

A gondviselés vezette lépteit. El, el! El a városból. Akárhova, csak itt ne lássa őt többé senki.

Aurél nem hányja-veti meg a dolgot, mint a vizbefuló a szalmaszálat, ragadja meg a gondolatot, hogy elmenjen innen.

Csengetnek egyszer, kétszer. Szaladnia kell, hogy le ne késsen. A futás alatt nem ér rá sorsával foglalkozni, most csak egy célja van, hogy elég korán az indóházhoz érkezzék.

Annyi ideje sincs, hogy menettervet készitsen magának. Elmegy arra, a merre a vasut viszi.

Az álmos pénztárnoknak ilyen elkésett, sietö urakkal gyakran baja van, hát nem köt ki velök. Kiadja a jegyet.

Az állomásfőnök és két kalauz siet betuszkolni a kocsiba az elkésett utast, a ki, mint látszik, a nagy sietségben még a kalapját is elvesztette.

— Mehet!

Rekedt sipolás, visitó fütty hallatszik, a gép serceg, sustorékol, a kéményből fekete füst között tüzszikrák pattognak elé, a kocsik összezökkennek s a vonat megindul.

Kevés utas van. Aurel egyedül ül a kocsiban.

A hosszu éjen át csak akkor ébred fel mély álmaiból, mikor egy-egy állomásnál a kocsi ajtaja fel-felnyilik s a csipős hideg szél betolakodik.

Néhány óra mennyi változást idézett elő. Az este még boldog volt, s holnapra találkozót adtak egymásnak Elvirával, s ime most elüldözve fut, menekül. De jobb igy. Szabad lesz. Holnap levelet ir Elvirának, melyben igazolni fogja tettét.

Ha szereti őt, ugy át fogja látni, hogy nem tehetett máskép; ő felelni fog s a távolban is szeretni fogja őt.

E gondolat, bármily megnyugtató volt is, izgatottsága egy percre sem hagyta el. Forgolódott jobbra, balra, egyik szegletből a másikba ült; aztán fázni kezdett. Elzárta az ablak felett a szelelőket megtapogatta kezeivel a lábmelegitőt, hogy meleg-e, és szorosan összefogta kabátját.

A dértől fehér volt reggel a föld, fa, mikor Aurél kiszállt. A kalauz, ki hivatalsapkáját viselte, eladta neki kalapját, s igy bemehetett a városba, melyben ösmeretlen volt.

A fogadóban szobát nyittatott magának. Át volt fázva, didergett és aztán az átvirrasztott éjszaka, a sok izgatottság megbénitották idegeit, s a kályha mellett csaknem aléltan elszenderedett.

Mélyen, nagyon mélyen aludt. Mikor felébredt, megijedt a helytől, a hol van. Józanabbul itélte meg helyzetét, tettét, s elborzadt. Hiába akarta terve szerint a levelet

megirni, belefogott ötször, de mindannyiszor széttépte.

Mit irjon? Ha hazudni nem akar, meg kell irni, hogy gyáva volt, nem mert szembe szállani az eseményekkel, ellenségeivel; és meghunyászkodva megugrott. Igen, igen. bizonynyal azt fogják hiresztelni róla, hogy megszökött, s majd ellátják mindazon cimekkel, melyekkel a szökevényeket felruházni szokták.

Elvirának pedig pirulnia kell majd, hogy ő ilyen embert még szeretni tudott.

Ez a levél-firkálás ismét hasonlitana az esteli fellépéséhez, a mikor léha szavakkal kelt síkra, a helyett, hogy arcul ütötte volna őket.

Ugy van, ugy! Ezt kellett volna tennie. Mennyire több oka van rá, hogy most már kétszeres erővel lépjen fel, hiszen most őt is lehetetlenné akarták tenni. — Oh jó urak, ez nem fog sikerülni. Elégtételt kell adniok, ha száz életök van is.

Nincs mit habozni. Férfi akar lenni, ki helyre hozza hibáját. Visszamegy és leszámol, s aztán Elvirának választania kell közte és amaz uracs között. Vagy ő, vagy az!

Haszonlesésnek, számitásnak itt nincs helye tovább. Legyen az övé és ő meg fogja tudni védeni, ugy hogy biztosan haladhat célja, jövője felé. Meg fogja kérdezni tőle. Óh, ő hiszi, hogy Elvira megérti az ő jó szivét s nem fog késni a választásban. Az esteli eseményekért is bizonynyal meg fog neki bocsátani. Hát végre is, mit tett ő? Szerelme, szenvedélye által elragadtatta magát, s elfelejtette meggondolni, hogy az ő tiltakozása gyenge egy annyi léhütő által szitott vihar lecsöndesitésére vagy elhallgattatására.

III.

Elvira nem talál senkit, ki vele a történteket hűen megismertesse. Hall sokat beszélni Vági Aurélról, kit 24 óra óta hiába keresnek a városban. A szinháznál csak annyit tudnak róla, hogy a vendéglőben Adorjánnal és nehány fiatal urral összeszólalkozása volt, azután eltünt és se hire, se hamva.

Boldog, boldogtalan érdeklődik a fiatal ember sorsa iránt. Összekutatják multját, jelenét; tudakozódnak, hogy nem volt-e adóssága, mely talán végzetes lépésre vezethette. A háziasszonya nehány kérdezősködő szinésznek sem tud adni semmi felvilágositást; a nagyságos kisasszonynak is csak annyit üzenhet a szobaleánynyal, hogy tegnap, mikor késő déltájban benyitott az urfi szobájába, az ágyat azon szent módon találta, a mint ő előtte való este saját két kezével fölvetette.

— Higyje meg lelkem galambom, én magam csodálkozom legjobban. Első eset, hogy az urfi házon kivül töltötte az éjszakát. Nem iszákos, nem kártyás, nem lump. A házbért pontosan megfizette mindég.

Nem is hiszi ő, hogy a fiatal ur valami roszban törné a fejét, s utoljára valami ártatlan dolog fog kisülni az egészből.

De Elvirát ez a felvilágositás nem nyugtatja meg; hiszen neki van legtöbb oka reszketni Aurélért. Csak most, midőn attól fél, hogy elveszti őt, érzi igazán, hogy mily önzetlenül szereti.

Irtózik a gondolattól, hogy Aurélt valami szerencsétlenség érte. Pedig ő érzi, hogy az érte, mert különben bizonynyal életjelt adott volna magáról.

Végre jött valaki, a ki felvilágositást adott neki. Adorján Ferkó. Vidor, pajkos, jókedvü volt, s nagyokat suhintott a levegőbe lovagvesszőjével. Alig győzi elbeszélni, annyi minden történt két nap óta. Valóságos regény. Ha nem untatja a müvésznőt, ugy elmondja; talán érdekelni fogja. Arról a fiatal szerelmes szinészről van szó, a ki eltünt.

— Na hát már megkerült. Dühös, mint egy tigris. — Az a furcsa kávéházi tréfa — ugy látszik — nagyon érzékenyen érintette. De hát mit is avatkozik bele más dolgaiba, mit kotnyeleskedik? Mi a kis müvésznőről, magáról picikém beszélgettünk, magasztaltuk, dicsőitettük, s egyik-másik szellemes megjegyzéseket tett. Ő oda ugrik, és sértést provokál. Goromba mint egy pokróc. Igazi komédiás.

Elvira nem állja meg, hogy közbe ne szóljon. Kéri Adorján urat, hogy ő előtte illendőbben fejezze ki magát.

— Na na! ez nem volt célzás. Kegyed müvésznő a szó nemes értelmében.

— Folytassa kérem, hát aztán mi történt? kérdi izgatott kiváncsisággal Elvira.

— Aztán — folytatja Adorján ur — aztán a kis ágaskadó pulyka mérgeskedésén jót nevettünk s maig hirét se hallottuk. Ma egyszerre csak a segédeit küldötte hozzám.

— Tehát itt van?

— Itt! De milyen különösen néz reám. Feltünően érdekelni látszik kegyedet ez a . . . ez a . . . hogy is mondjam — fiatal ember.

*

— Kollegám.

— Ah, igen, kollegája! Tehát kihivott engem, aztán kihivta a Mukit meg a Körmös Pistát is. Sorba meg akart verekedni valamennyiünkkel. — De hát természetesen ott hagytuk a faképnél, mert hiszen csak nem fogunk elégtételt szolgáltatni, mikor az állitólagos sértésért 24 óra elteltével kérik azt. Hát hol az ördögbe bujkált addig? Most már késő hencegni. Most már kapkod fűhöz-fához, mint Bernáth a menykőhöz. Pedig istenemre mondom, kedvem lett volna egy kis heccre. Különben, a mi késik nem mulik, azt mondják, hogy mikor meghallotta, hogy visszautasitjuk a kihivását, nagy tragikusan — tudja, olyan szinpadiasan — orditotta, hogy „megölöm azt az embert, aztán magamat.“ Na erre már igazán kiváncsi vagyok, hogy ez a jelenet hogyan fog neki sikerülni.

Elvira izgatottan ült székében. Arca halott-halovány lett, szeretett volna szólni, de érezte, hogy a szó torkán elakad.

Előtte világosan állott az a kétségbeejtő helyzet, melybe Aurél ő érette belesodorta magát. Óh valjon, hogy fog kiszabadulni? Lesz-e a ki kimenti őt? — Ha más nem, ő megteszi.

Nem volt ideje, hogy arra gondoljon, miként fogja ezt tenni. — Az ajtó hirtelen felnyilt, s Aurél rohant be mint egy őrült, melle zilált, szemei vérben forogtak, jobb keze egy pisztoly agyát szoritotta.

— Tudtam, hogy itt foglak találni nyomorult! Meghalsz!

Még fel sem emelhette a pisztolyt, hogy elkövesse a végzetes lépést, s Elvira felszökött helyéből s keblére borult.

— Őt véded? kérdé Aurél a gondolattól is iszonyodva.

— Nem Aurél! Téged szeretlek!

Egyetlen vágya van most csak. Ölelő karjával, szerető pillantással üzni el a gondot, bánatot, kétségbeesést annak az ifjunak a homlokáról. Oh, mily undorral gondol most azokra, kik azt a bánatot oda ültették. Ám lássák, irigyeljék, s aztán, ha kedvök tartja, hát akár forraljanak boszut is.

Kis feje lehanyatlik Aurél keblére, ki hévvel, szerelemmel csókolja meg homlokát hosszan — nagyon hosszan.

Adorján megütődik e nem várt jeleneten; hirtelen alig tud szóhoz jutni. — Tudománya egy percre mintha cserbe hagyná, mert nem tudja, boszankodjék-e, vagy pedig emberségre tanitsa a merénylőt. Végre uralkodik magán, nyugodt lesz, s felkacag.

— Pompás! hatásos jelenet!

Aurélt oly érzékenyen csipte meg a kigyó, hogy szinte felsziszeg a fájdalomtól, mikor e tolakodó arcot azzal a kihivó, fitymáló modorral ismét maga előtt látja. Boszut követelve jelent meg előtte, mindazon sérelem, mit ez az ember ellene elkövetett . . . Mintha egy szikra érintette volna, hirtelen átkarolta egyik kezével Elvirát, jobbjával pedig ajtót mutatott Adorjánnak.

De Adorján ur nem azon emberek közé tartozik, a kiknek ha ajtót mutatnak, kalapjukat veszik s szontyorodva, meghunyászkodva eltávoznak. Ő elébb leszámol, van egy-két komoly szava is ahoz, a ki elég merész ajtót mutatni neki; elég érthetően siet tudtára adni a pökhendi komédiásnak, hogy csak a hely iránti tisztelete tartja vissza őt attól, hogy kellő módon felfricskázza. Ha nem egy haszontalan, tollatlan gyerkőccel állna szemközt, ugy tudná, hogy mit kell tennie, de Adorján Ferkó nem kelhet sikra minden ringyrongy komédiással, a ki utjába áll, s a kit ő eltapos mint egy férget. Leszámolt. Ehez az ifju urhoz nincs több szava. De van Elvirához. Tovább ő nem várhat. Vagy, vagy! Ime felajánlja neki szivét és erszényét; fogadja el!

De Elvira, mintha oltalmat keresne, szorosan simult Aurél ölelő karjaiba.

— Ime válaszom! felelte lassan, de elég érthetően.

Adorján ur meg sem ütődött. Egy finom gavallért az ilyen helyzetek készen találnak. Az a hires sarcasticus mosoly, lenéző tekintet elfoglalja arcán helyét. Udvariasan meghajtja magát, egyet suhint lovagostorával a levegőbe s bucsuzóul csak egy szót dob oda. Egyetlen egy szót; hanem abban az egy szóban benne van Elvira egész jövője, sorsa, romlása, s az a kétségbeejtő helyzet, mely az örvénybe taszitja. Adorján ur nem durva ember, nem ildomtalan, még csak gyenge haragot sem mutat. Nyájasan, gyöngéden, finoman lebben el az a szó, és mégis ugy hat, mint a tű szurása: megvérez.

Csak ezt az egy szót mondta Adorján ur, hogy:

— Élhetetlen!

*

És ettől a naptól kezdve Elvira müvészete csorbát szenvedett, a csillag fénye homá-

lyosodni kezdett, hangja, mint mondták, napról-napra gyengébb lett, — játékában nem volt elegantia, chic, könnyüség, kifejezés. — Ah, nem is szinésznő!

És Elvirának kezébe kellett vennie a vándorbotot, s menni másfelé, a hol jobban megbecsülték — mig valaki ott is rá nem sütötte a bélyeget, hogy: élhetetlen!

BIRÓ PANNA.

Öregbiró uram kis kertje aljában —
Tubarózsa nyilik legeslegjavában;
Tubarózsa mellett liljomarcu lányka,
Biró Panna, éppen szeretőjét várja;
Várja napfogytáig, várná örökkétig,
Szivverése elhat gazdag uri népig.

Alkonyatra válott, — szellő csókja reszket;
Cifra uri szolga kis kerthez közelget:
„Panna, gyöngyvirágszál! esti harangszóra
A nagyságos asszony hivat egy-két szóra".
Biró Panna arcán halovány pir támad,
Ugy elnézi azt a tornyos uri házat . , .
„Messze oda az ut, nekem olyan messze!
Gyönge lábam addig vért is permetezne".

Lágy harangszó kondul esteli imára,
Himes uj ruhát vált öregbiró lánya;
Nagy remegve kerül kertek alján végig,
Karmazsin csizmáján harmatos gyöngy fénylik . . .
Szárnyas ajtó tárul, rózsaillat árad,
Panna ámul, szédül . . . lábán alig állhat.

Gyászos uriasszony bársonyos karszéken
Nézi merőn, hosszan, — bú a két szemében:
„Jöszte közelebbre, Panna, édes lányom!
Ezt a mai estét oly kinosan várom.
Csecsemőnek tudlak, mindig kedveltelek,
Keresztvizre is én tartottam fejedet; —
Im most én, az urnő, az anya — könyörgök:
Szivem drága kincsét add vissza te Györgyöt!"

Panna hallgat, sápad . . . szeme könybe lábad,
Uriasszony arcán nőttön-nő a bánat:
„Könyedért cserébe vedd gyémánt-gyürümet,
Halvány bús orcádért tiz egész telkemet;
Szóbeszéd se bántson: elvesz majd ispánom, —
Mondj le György fiamról, mondj le édes lányom!"

„Könyemért cserében kincsre én nem vágyom
György urfi szerelme kincsem, boldogságom.
Nagy szó köt hozzája, — hűség-esküm kérte;
Nagysásasszony kérem, ne átkozzon értte! . . .
Rontással nem éltem, isten a tudója!
Kis virágos kertem vétkeül se rójja . . .
Ha csak szivem kötne, — hasadjon meg értte!
Esküm meg nem szegem . . . isten ujja érne." . .

Gyászos uriasszony bársonyos karszéken,
Nézi lángra gyulva, tőr a két szemében:
„Félre hát előlem ledér parasztlélek!
Pellengérre álljon koldus nemzetséged!
Gyémántgyürü helyett vasperec kezedre,
Szalmakoszoruból nászék a fejedre!

Dús aranyszin hajad töviglen vágatom,
Veszteden találjon enyhet mély bánatom;
Poroszló kisérjen fél vármegyehosszat,
Hirdesse világgá: köpni kell a rosszat! . . .

Gyertyafény megrezzen, kínos sóhaj lebben,
Panna összeborzad e szörnyü szégyenben;
Szólna — nem tud, nem bir . . . hej, mit is felelne!
Nézése halottak hazajáró lelke . .
Tornyos uriházból megyen roskadozva;
Vérző mély sebére gyógyírt ki is hozna? . . .
. . . Szeglet-ablak csörren, halk szó kél feléje:
„Panna, szép szerelmem, várj el ma estére!"
— Biró Panna csak megy, csak fut holtra váltan;
„Jaj, szülőanyádnak átka jön utánam!" . . .

*

Tubarózsa hervad . . . Dér száll a mezőre . . .
Vig harangszó csendül uri esküvőre, —
Násznép sorakozik ott az oltár körül,
Örömanya lelke csaknem sir, ugy örül.
Gazdag uri lányka szemlesütve térdel,
György tartja a jobbját reszkető kezével:
Suttog papi szóra, — hej, de más eszében! —
„Szereted?" — „Szeretem! . . isten ugy segéljen!"

Násznép vigad, oszlik . . . hajnalcsillag éled:
Kis mécs a csillagja boldog nászi éjnek,
Nászágy ölén éden lágy szenderét tartja:
Ragyog piros ajkon váltott csók harmatja . . .
Titkos ajtó nyilik halkan, észrevétlen:
Biró Panna suhan nászágy közelébe.
Összeborzad . . . megáll némán, nesztelenül,
Hófehér ruháján virág-erdő terül.
Rozmarin-koszozu homlokán szegénynek,
Bánatos orcáján nyoma sincs a vérnek. —
Kettős nyoszolyának láttán csakugy szédül,
Szörnyü boszu tüzel égő két szemébül.

„Jaj nekem örökre! . . . jaj neked érettem!
Jaj, amért a falu cégérese lettem! . .
Folyjon piros véred lelkemért cserében;
Siron tul kisértsen leány-özvegységem!" . . .

Panna benyul mélyen patyolat-keblébe,
Hosszu kés villan meg gyönge kis kezébe;
Borzadva hajlik a kettős nyoszolyára, —
(Hej, nem igy várt egykor csókos mosolyára!)
Csak néz . . . néz sokáig, hajnal elmult régen;
György feje megmozdul hitvese ölében.
Megszólal álmában, ajkai remegnek:
„Esküszöm az égre, Panna, hogy szeretlek!
Csak egyedül téged, szivem drága gyöngye . . !"
— Panna csak áll, csak néz, — — megered a könnye.

Reszketve elrejti azt a hideg vasat,
Szörnyü nagy fájdalma, — szive majd meghasad.
Még egyszer reá néz, őrültek módjára,
Még egyszer rágondol sok ezer csókjára . . .
Aranyszín hajával boritja orcáit,
Aztán meg sem áll a mély Tisza partjáig:
Megyen esküvőre, nászéj gyönyörébe, —
Lágy karral öleli — hideg vőlegénye . . .

SZERDAHELYI ALADÁR.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

— Oh köszönöm! Udvariatlanság volt tőlem, igaz, de nem elnézésből történt. Én nem vagyok ugyan kötekedő ember, de ha már egyszer megtörtént . . . Tehát kihivás?

— Nem; azaz — nem egészen; képviseltem nem érzi sértve magát: sőt ellenkezőleg, azt hiszi, hogy talán ön . . .

— Én?

— Bizonyos találkozásról tett említést egy társas kocsiban, amikor ő angol nyelven beszélt egy ösmerősével.

Iván, aki eddig mosolygós jókedvében látszott lenni, lassan visszadőlt karosszékében és élesen tekintett a beszélő fiatal ember arcába.

— Kelendy mondta ezt önnek, Zoldi ur! — Kérdé aztán komolyan.

— Igen.

— Meglepő, hogy épen önt . . .

Hirtelen félbe szakitotta a mondatot s egészen közönyössé változott hangon folytatta:

— Szabad kérnem, hogy emlékeztessen a tárgyra, mely akkor Kelendy és társa közt szóban forgott? — Nem emlékszem már tisztán rá. — És, — szóltam én közbe valamit, ami Kelendy urnak visszatetszett?

— Nem, ő nem állitja, hogy ön szólott volna s azt sem emlitette, hogy miről volt akkor a szó közte és társa közt.

Iván arca ujból derülni kezdett, mintha valami félt kellemetlenségtől szabadult volna meg.

— Persze, persze! — mondta. — Valószinü, hogy ő sem emlékezik már minden akkor kimondott szóra. — Hanem hát, ha igy áll a dolog . . .

— Megvallom, hogy én magam sem értem egészen, mondta Zoldi vontotattan és láthatólag kedvetlenül. — Azonban, minthogy megigértem . . . Talán legjobb lesz, ha szó szerint teszem föl a kérdést, mely végett kért, hogy ide jöjek. — Kelendy ur attól tart, hogy olyas valamit mondhatott akkor a kocsiban, ami önnek nem tetszett, annálfogva azt a kérdést teszi föl általam: hiszi-e, hogy van joga tőle valamit követelni? — Ha igen, ő mindenkor szivesen szolgálatára áll.

— Oh! — kiáltott föl Iván boszankodva. — Van-e jogom? — Nagyon ügyesen! igen ügyesen!

Fölkelt s gondolatokba mélyedve sétált néhányszor végig a szobán, aztán megállott Zoldi előtt.

— Nincs! — mondta, lassan ingatva a fejét. Nincs jogom, kérem, legyen szives megmondani Kelendy urnak, hogy egyáltalában nincs jogom tőle valamit követelni. — Az én személyem nem volt a beszélgetésben megemlitve; az pedig, akiről szó volt . . . Egy szóval jogom semmi esetre sincs.

Zoldi fölállt és távozni készült; Iván marasztalta, de hasztalan.

— Pedig tehetné! — Hiszen ma már ugy sem megy vissza a St.-Salvator-villába, — mosolygott Iván.

— Természetesen nem.

— Hanem holnap reggel? — No, no! ne tekintsen olyan idegenül reám. Beösmerem, hogy nincs hozzá semmi közöm . . . Csak ugy jutott eszembe véletlenül, Sára kisasszonyra gondolva, aki nagyon unhatná magát az egyedüliségben. — Ön, mint jó barát szokta őt kisérni mindenhova, nemde?

— Mint régi ösmerős . . .

— Persze, persze. — Aladár ur is régi ösmerőse már a családnak?

— Nem mondhatnám.

— Annál jobb, ha ön, mint régi jó barát . . . Kelendy ur nem látszik olyannak aki egy fiatal lánynak igazán jó barátja lehetne. Tudja: — az a bizonyos mese a kecskéről, meg a káposztáról! — No lám, már megint olyan dologba avatkoztam, amihez nincs közöm. Még utóbb rágalmazónak fog tartani. Jó éjt, Zoldi ur. — Legyen szives megmondani képviseltjének, hogy hivatkozással a kocsiban történt beszélgetésre, nincs jogom tőle valamit követelni.

A barna fiatal ember sietve távozott, de amint kiért a nyaraló kertjéből, meglassitotta lépteit és gondolkozva haladt előre.

Csodálatosnak tetszett előtte az, amit ma este hallott és látott; fejét lehajtva ment, hogy még egyszer emlékébe idézze a részleteket.

— Nincs jogom; — különösen ama beszélgetésre hivatkozva, nincs joga tőle elégtételt kérni? — gondolta. — Miért emelte ki a szót, hogy „jog“? — Ki akarja kerülni az összeütközést? — Ugy látszott, mintha várta volna a kihivást s mikor megjelentem,

nem komolyodott el. — Félelemről szó sem lehet; — de hát . . . Nem vagyok képes megérteni, mi történhetett közöttök.

Már kétszer is elment az épület előtt, melyben lakott, anélkül, hogy becsengetett volna.

— Az a bizonyos mese a kecskéről, meg a káposztáról? — Hm! — célzás akart ez lenni, vagy . . . Nem vettem észre rajta, hogy szeretne gunyolódni. — Hanem mi juttathatta eszébe Sárát ép ez este?

Nem tudott tisztába jönni magával. Ötször is elmondta magában, hogy hiszen tulajdonképen az egész ügy nem tartozik rá, aztán mégis nyugtalan volt; mégis boszantotta valami.

Végre megállott; fölnézett az égre, mely sötétkék volt és különösen fényes, bár nem sütött holdvilág. A levegő erősen áthült s egyetlen széllendület sem mozgatta meg a fák lombjait.

— Jobb lett volna, ha el sem fogadtam volna a megbizást! — sohajtott föl, miközben szorosabban összefogva magán a felsőkabátot, csöngetett.

— Jó estét, uram! — szólt a felügyelő, kinyitva az ajtót. — Friss idő van! — Aligha a tenger táncra nem kerekedik pár nap alatt.

Másnap reggel ragyogva kelt föl a nap s tizenegy órakor már olyan hőség volt, hogy alig birta az ember kiállani.

Sára egy sürü levelü gesztenyefa alatt ült Zoldival s érdeklődéssel hallgatott arra, amit az beszélt.

— Bizonyos ön benne, — kérdezte, mikor Zoldi bevégezte előadását, — hogy nem volt megütődve, mikor belépni látta?

— Szó sincs róla! Mosolyogva beszélt egész addig, mig azt nem mondtam: hiszi-e, hogy van joga Kelendy urtól valamit követelni? — Jogom? — mondta. — Jogom nincs. Személyem nem volt a beszélgetésben megemlitve, akiről szó volt . . . Hanem nem fejezte be a mondatot.

Sára alig észrevehetőleg összerántotta szemöldeit és sietett közbeszólni:

— S végül?

— Végül? — Nem is emlékszem már rá pontosan; — válaszolt Zoldi vontatottan és zavarral, mert eszébe jutott Iván mondása a kecske és a káposztáról. — Kérdezősködött Sárika nagysád felől is . . . .

— Jobban mondva a St.-Salvátor-villa lakói felől. — S aztán, — vetette oda Sára közönyösen.

— Nem, nem! Egyenesen Sárika nagysád felől; mert jól emlékszem még legutóbbi szavaira: Kelendy nem látszik olyannak, aki egy fiatal leánynak igazán jó barátja lehetne.

— De hát hogy juthattam szóba én? kérdezte Sára meglepetve.

— Valóban én magam sem tudnám azt megmondani. — Sokáig törtem rajta a fejemet, hogy mi juttathatta eszébe Sárika nagysádat épen tegnap este?

Sára még pár másodpercig gondolkozva nézett a Zoldi arcába, aztán szó nélkül fölállt s követve a fiatal ember által, elhagyta a kertet.

Az ezredesné, aki a délelőttöt rendesen öltöző szobájában szokta olvasás, vagy jegyezgetésekkel eltölteni, még nem volt a nagy társalgóban. Sára és Zoldi kedvökre csevegtek a hüvös teremben, anélkül, hogy a méltóságos rendreutasitásoktól kellett volna tartaniok.

Eleintén az albumok képei, a teremben levő virágbokrok s a lebocsátott függönyök havas tájképei szolgáltatták a tárgyat a társalgáshoz, de Sára többször meg-megakadt a beszédben s aztán boszankodva vette azt észre és gyors beszéddel iparkodott helyrepótolni, amit elmulasztott.

Végre türelmetlenül ugrott föl helyéről.

— Ejh, nem megy! — Megkisérlettem kifogástalan kisasszony lenni; olyan, akiért nem kell elpirulni. — De hát — ha egyszer nem érdekelnek a festett havasok! — Jöjjön, tegyünk kisérletet a zongorával, — s egy zajos indulót kezdett játszani, melyet szeszélyes variációkkal és szökdécselő hangfutamokkal cifrázott föl.

— Igy, igy! — mondogatta játék közben, gyorsan mozgó ujjaival átrepülve a billentyükön. — Ösmeri? — Nem? — ugy-e, nem ösmeri? és nevetett, hogy Zoldi nem ösmeri föl a darabot, melyet játszott.

Egyszerre csak — egész váratlanul — nagyot ütött a billentyükre, hogy a húrok hosszan rezgő hangot adtak; felütötte a fejét és ránézett a mellette álló Zoldira.

— Mit gondol, — kérdezte, — ma korábban fog Kelendy jöni, mint máskor szokott?

— Kelendy? — De hát . . .

— Csak ugy jutott eszembe. — Vagy önnek kellett volna hozzá menni?

— Nem. — Hisz itt nem történt tulajdonképeni kihivás.

— Igaz. — Nem volna kedve délután egyet csolnakázni a tengeren?

— Csolnakázni ilyen nagy hőségben?! — Nem jobb volna, ha máskorra hagynók?

— Hőség! — szolt Sára, kicsinylőleg csucsoritva ki alsó ajakát. — Mikor tartott engem vissza a nagy hőség, ha valamit tenni akartam?

Aztán gondolkozva, mintha még nem érett volna meg benne teljesen a szándék, tette utána:

— Én — talán kimegyek . . . Majd meglátjuk délutánig.

Amint Sára gyanitotta, Aladár csakugyan korábban jelent meg délután a szokottnál. Zoldi közölte Iván válaszát s ő nevetve vette azt tudomásul.

— Köszönöm, édes Zoldi! — mondta, hanyag kézadással. — Igy már egészen tisztában vagyunk emberünkkel. — Kérem, legyen szives hallgatni az eseményről. Tudja kissé — hogy is mondjam? — Mosolyra inditó ágyuval támadni meg a szunyogot. — No nem?

S be sem várva a feleletet, Sárához ment, aki épen akkor lépett be a terembe.

— Ilyen korán? — kérdé Sára, rövid főbólintással fogadva Aladár üdvözlését.

— Korán?! Ejnye, maga ugyan szivesen fogad! Udvarias egy kérdés, mondhatom; — hanem azért, ha azt hiszi, hogy engem visszariaszt . . .

— Tudom, hogy nem riad vissza.

— Édes Zoldi! — intette magához a barna fiatal embert a szintén belépő ezredesné.

— Nem, magától soha — mondta Aladár. — Mert maga olyan — tudja . . . Ha keserüek is néha a szavai, én nem érzem; a szájára nézek s a szája olyan édes.

— Tudom; mondta már; vagy ha nem mondta is előttem . . . Társaskocsin jött?

— Sajátságos kérdés!

— Miért? Egyszerüen csak figyelmeztetni akarom, hogy az angol nyelv Fiumében elterjedt nyelv, melyet a társaskocsikban is megértenek; — mondta Sára hideg oldalpillantással.

Aladár kissé meg volt lepetve; de pár pillanat mulva már teljesen ura volt magának s nevetve kiáltott föl:

— Ah, ugy! — Hát árulkodtak előtte? — No ez persze kényelmesebb; kivált ha az ember fölvonva a vállát, azt mondhatja: tyjah — nincs jogom! — De azt nem mondták, hogy csunyának mondtam volna, mi? Mert az hazugság lenne.

Sára némán ment odább.

— Ön érteni fogja édes Zoldi, hogy ilyen értékesebb váltó bemutatásával . . . folytatta az ezredesné, összehajtogatott iratot adva át a fiatal embernek.

— Oh nagysád!

— Szivesen teszi? — Tudom, tudom! — Ön oly lekötelező! — Ah, jó napot, édes Iván! — Minő kellemes nap ez a mai! — Sára; kérlek, nem láttad valahol a legyezőmet?

— De igen! — s futólag üdvözölve a belépő Ivánt, átnyujtotta a keresett legyezőt.

— Megrendelte ön Zaffarit, a sajkást? — kérdezte aztán hangosan Zoldi felé fordulva.

— Meg, Sárika nagysád, egy-két evezőssel; de . . .

— Te a tengerre szándékozol ilyen melegben? — Mondja csak meg neki édes Iván, hogy . . .

— Ha szabad volna beleszólnom . . . kezdte Iván; de Sára ugy tett, mintha nem vette volna észre, hogy szólni kezdett.

— Szeretem a ragyogó tengert! — mondta élénken. — A kifeszitett födél alatt, kivált ha a szél is lengedezni fog . . . Nos, Zoldi, ön még sem készülődik?

— Reá hasztalanul számitottál! — Zoldi urat én foglaltam le magamnak az előbb. — Pár óra mulva azonban visszatér s akkorára az idő is enyhülni fog. — Sőt lehet, hogy ha szép lesz az est . . . Szereti ön a tengeri sétákat, édes Iván?

— Akkor elküldöm Zaffarit, — sietett Zoldi közbe szólni, miközben az ajtó felé vonult.

— Ne oly sietve tisztelt uram! — kiáltott utána Aladár és karjánál fogva visszatartotta. — A kisasszony még nem határozta el magát. — És én nem is értem, mért ne csolnakáznék, ha vágya van? A nap vidor; a hőséget enyhiti a viz; aztán a ragyogó tenger . . . . Én magam is bámulatosnak tartom a ragyogó tengert!

— De ha ő nagysága . . .

— Az nem akadály! — Este ujra kezdjük.

— Ki akarok menni, — mondta Sára határozottan.

(Folyt. köv.)

ARANY JÁNOS ÉLETÉBŐL.

Nyugodtabb és zajtalanabb életet, mint a minő az Aranyé volt, már képzelni is alig lehet.

A sors megtagadta ugyan tőle a kényelmet évek hosszu során át; sőt kora ifjuságában bajjal és nélkülözésekkel kellett küzdenie, melyek, orvosainak állitása szerint, testi szervezetében is nyomokat hagytak magok után; de viszont nem örökölte a lázongó szenvedélyek emésztő lángját sem, mely — mint a példák mutatják — annyi nagy szellemnél volt már örökbecsü alkotások, de egyuttal a hányatások és balsors előidézője.

Aranyt elérhetetlen vagy csak messze fekvő vágyak is soha nem zaklatták; megelégedett a sors adományaival, hálás volt minden kis jóért s nyilvános pályáján, a legnagyobb ünnepeltetések közepette, egyedüli törekvése az maradt, hogy ernyedetlen munkával, takarékossággal biztositsa családjának jövőjét, független állást vívhasson ki magának, s legalább élte alkonyán egész odaadással élhessen muzsájának.

Hogy az ilyen élet kevés beszédre ad okot s nem hivja föl a kiváncsiság tolakodását: igen természetes. És csakugyan Arany János életének apró körülményei nem csak a nagy közönség, hanem a költő barátai előtt is jóformán ismeretlenek maradtak mind e mai napig. Gyermek- és ifjukoráról alig tudtunk egyebet, mint azt, amit a költő jónak látott önéletrajzi levelében elmondani. Jegyzőségének és tanárkodásának idejéből csak halála után jöttek nyilvánosságra egyes, többékevésbbé érdekes adatok, de ezek is nagyobbára adomaszerü közlések voltak s egyéniségének megitéléséhez kevés anyagot szolgáltattak. Ercsey Sándor, a költő sógora, most azzal igyekszik segiteni e hiányon, hogy följegyzi mindazt, a mit a költő körében tapasztalt, vagy a rokonoktól és közelebbi ismerősöktől felőle hallott. Könyve, mely e napokban jelent meg Ráth Mórnál *) szorosan véve nem életrajz, de nem is akar ilyennek szinében föltünni. Ercsey csak az embert rajzolja Aranyban s ezt sem mindennemü viszonyaiban; de müve nagy érdekességet nyer az által, hogy legtöbbször magát a költőt beszélteti, közölve számos hozzá irt levelét.

*) „Arany János életéből.“ Irta: Ercsey Sándor. Budapest. 1883. Ráth Mór kiadása. N. 8r. 211 l. Ára 2 forint.

Arany János 1851-ben szakadt el Szalontáról Nagy-Kőrösre, s ekkor kezdődött közte és Ercsey közt az a bizalmas levelezés, mely egész a költő haláláig tartott s az ember megitélésére annyi uj adatot és jellemvonást foglal magában.

Ercsey azonban már az ötvenes éveket megelőzőleg is számos érdekes adatot tud följegyezni Arany gyermek- és ifjukorából. Igy tőle tudjuk meg, hogy a csecsemőt édes anyja részint hajlott kora, részint a szülés kevetkeztében származott sulyos betegsége miatt, nem volt képes szoptatni; igy aztán az első napokban a közelben lakó oly nők, kiknek épen kis gyermekök volt, mentek el szoptatni a kisded Aranyt, később pedig saját egyetlen nővére, ki már akkor férjesült állapotban volt s kinek épen az időtájban gyermeke született. Ercsey jegyzi föl azt is, számos kevésbbé érdekes adat mellett, mint alkalmazták Arany Jánost szülővárosában már tizennégy éves korában tanitóul, s mint használta föl tanitástól üresen maradt idejét, olvasgatván és nyelvismereteit gyarapitván folytonosan. Arany már ekkor kezdett irni verseket, melyek tréfás irányuak voltak, sőt megpróbálkozott a szinmüirással is. Lovassy István, kis-ujszállási birtokos, az Arany által irott nagyobb költemények közül a „Dévaványai juhbehajtás“ és „Cigánybucsuztató“ cimü tréfás költeményekre s ötfelvonásos drámájára: „Endre király“-ra emlékezik. Ezekből a költeményekből azonban mi sem maradt fenn.

Nem követem pontról pontra Ercsey Sándor följegyzéseit. A debreceni iskolázás nélkülözésekben gazdag évei, a fiatal Arany rövid ideig tartó szinészkedése, majd kisujszállási tanitóskodása s nagy szorgalommal és odaadással folytatott jegyzősége szülővárosában, jórészt magának a költőnek vallomásaiból ismeretesek, s ezekhez uj vonásokat Ercsey Sándor sem szolgáltat; de mielőtt a költőt magát beszéltetném, ide kell jegyeznem egy adatot, mely eddig az irodalomban teljesen ismeretlen volt. Ebből tudjuk meg, hogy Arany egyidőben a szinmüirással is foglalkozott. A N.-Kőrösre indulást megelőző napon ugyanis két egészen befejezett szinmüvet adott át sógorának azzal a kijelentéssel, hogy ő bár eléggé silányoknak tartja azokat, mint saját észszüleményeit mégis sajnálja sajátkezüleg elégetni, vagy másképen megsemmisiteni; neki adja tehát, hogy ha szórakozás végett

*

el akarja olvasni, ám olvassa el, de ne mutassa senkinek, elolvasás után pedig azonnal égesse el. Ercsey, bár sajnálkozva, teljesitette a költő megbizását. A szinmüvek egyikének cime volt: a „Perényiek“, a másik darab cimére Ercsey már nem emlékezik.

Arany János, mint fentebb már érintettem, 1851 őszén költözött Nagy-Kőrösre. Az ottani élet megszokása s az uj hivatalba való beletörődés kissé nehezen ment. Mindjárt az első hónapokban ezt irja sógorának: „Egészségünk jó, mindennapi kenyerünk még eddig nem hiányzott — nem ázunk, nem fázunk és . . . pipázunk; mi kell több a boldogságra? majd csak összesurlódunk az itteniekkel. Az emberek mindenütt emberek; ne várjunk tőlük se nagy jót, se nagy rosszat, akkor kijövünk, amugy gleichgültig! Az az ur, a ki fával biztatott, még eddig hallgat róla, s én nem bánom, inkább nélkülözni, mint lekötelezve érzeném magamat!“

Az összesurlódás azonban nem történt meg oly gyorsan, mint a költő remélte. Még egy évvel később is idegennek érezi magát s csaknem elkeseredve panaszkodik: „Szalontán sem éltem valami nagyon változatosan; de itt az egyhanguság megöl. Az emberek idegenek és nekem, ugy hiszem, azok maradnak, ha száz évig itt lakom is, mire ugyan nincs kilátás. Hanem erről szólani ezüst, hallgatni arany, s én, mint druszámnál, inkább az utóbbinál maradok.“ A drágaságról többször panaszkodik: „ezen az istenverte drága Kőrösön ide s tova az ingét is megeszi az ember“ s tréfálózva teszi hozzá: „igazán dudolja Losonczy László kollegánk az ő poemáiban: „Drága szülőföldem Kecskemét“, mert e két város a drágaságban Pestet is felülmulja.“ Nagyon kell gazdálkodnia, hogy csekély tanári fizetésével kijöhessen. Emellett apró véletlenségek is boszantják. 1853-ban kilátása volt egy 600 forintos irodalmi jövedelemre, de az is, vagy legalább egy része eloszlott, mint a füst és pára. „Toldi“-t (a régit) eladta 3 évre Heckenastnak, s már markában vélte lenni a pénzt, mikor Eggenberger protestált, hogy ő megvette a Kisfaludy-társaságtól az első kiadást s az még nem fogyott el. Aranynak vagy száz példányt kellett megvásárolnia, hogy a 600 pengőhöz hozzá juthasson.

A szórakozásban kevés része van. „Itt is esnék mód a korhelységben, ha a tekintély megengedné; de mivel ezt minden áron fenn kell tartanunk, azért csak piano mulatunk, minden zaj nélkül. Egy-egy névnap, estély stb. itt is esik, hol az ember éjfélig tisztességesen megunhatja magát, s ehetik rosz levegőt, pipafüstöt akár egész hétre“ — irja sógorának 1854. januárjában. Csak az nyujt neki némi vigasztalást, hogy unalmas hivatalát nem nézi örökösnek. „Egyszer az én exiliumumnak is vége szakad, és akkor ott vonom meg magamat, mint „szögény emböő“, amire hogy isten hova előbb segitene, óhajtom tiszta szivből.“

Fizetését 1855-ben fölebb viszik ötven jó forinttal, didactrum is meglehetősen jön be, s osztályra megy, ugy hogy 700 frtra számithat, de még ez is nagyon kevés „örvényében a drágaságnak.“ Gyakran kell a saját vagyonának jövedelméhez nyulnia, pedig azt szeretné, ha keresményéből is félretehetne valamit. Hogy miből állt ez a vagyon abban az időben, maga a költő mondja el.

„1. A ház és telekje.

2. A fáskert, 7—800 □ öl, két vékás, ha tetszik.

3. Mező-Panaszon egy nagyobb s kisebb darab föld, együtt valami 8—9 vékás (szántó.)

4. Mező-Gyarak szántóföld, egy darab, valami 8 vékás.

5. Vásáriban, két darabban szántóföld, mintegy 10 vékás (ősi.)

6. Ugyanott, Bakosféle föld, mintegy 9 vékás.

7. Kaszáló a Kórósérnél $10^{10}/_{16}$ köblös a Janiéval együtt, ennek fele enyém, tehát $5^{5}/_{16}$.

8. A közös kaszáló, Julié és a testvéreké, nem tudom, mennyi. A bartók-szigeti, a régi földkönyv szerint $5^{4}/_{16}$ vagyis 8400, ennek ötödrésze illeti Julit. A mit vettetek, azt nem tudom.

Ennyi föld jutott nekem a mi plánétánk superficieséből.“

Jövedelme később részint tanári fizetéséből, részint irodalmi munkálkodásából annyira emelkedik, hogy 1859 novemberében már 720 frtot küldhet sógorának, kérve őt, hogy abból, ha lehet, 800-at csináljon. Ugyanebből a leveléből látjuk, hogy kisebb kölcsönzésekkel már előbb is foglalkozott, valamint, hogy egy izben speculátióra gabonát is vásárolt.

Irodalmi kérdéseket sógorához intézett leveleiben csak ritkán érint, de ha olykor mégis vegyit irodalmi ügyeket családi bajai közé,

azt mindig egészen fesztelenül teszi. Igy például 1852-ben boszankodva irja a „Hölgyfutár"-ról, hogy abban „oly erősen grassál egy-pár félreismert lángész, hogy becsületes ember nem képes meg nem csömörleni tőle", később pedig a „Délibáb"-ot azért rójja meg, hogy „követni látszik Jókai elvét: tüskét, bogarat, akármit, csak sok legyen! mert irodalmunknak extensiv terjedésre van szüksége." Egy izben plane egészen elkeseredik, s nyiltan kimondja, hogy „az egész magyar szépirodalom nem ér egy hajitófát." Bizalmatlansága a közönségben és irodalomban annyira megy, hogy 1858-ban ezt irja sógorához: „Petőfi is egyszer kimegy nálunk a divatból — mert itt a divat határoz, nem a mübecs — s akkor aztán majd csak ugy emlékszik róla valamelyik bikfic ujságiró, mint Bessenyeyről olvastam mostanság: „egyike ismertebb költőinknek". Én azt nem érem már, de te megérheted, ha isten éltet".

Ily sötét szemüvegen át nézvén a világot, nem sok kedvet érez a munkához. Pedig mindenfelől sürgetik s tizfelé kellene irnia, ha mindenkit ki akarna elégiteni. „Ez igy nem megy — irja Erdeyhez — mert szerelmes nem vagyok, hogy a kedvest mindennap megénekeljem, ma a haját, holnap a kis körmét; elbeszélő költeményt pedig t. i. jót, nem lehet irni minden füttyentésre, ahoz tárgy és lelkesedés kell; s a körülmények is számba veendők." Nézete még két évvel később, 1857-ben is ugyanez: „Nagyobb dologba nem merek fogni — pedig vannak tervben! — a lyrába belecsömörlöttem. Majd ád most Lisznyai uj palócdalokat: már fuja a trombitát." Még 1858-ban, akademiai r. taggá választatásakor is azt irja sógorának, hogy ez a választás neki felényi örömet sem okoz, mint jó embereinek, de már ekkor mintegy büszkélkedve beszéli el, hogy először megtették levelező tagnak s félóra mulva promoveálták rendesnek. „Tudtomra első eset az Akademia történetében" irja dec. 28-dikáról keltezett levelében.

Arany János utolsó levelét N.-Kőrösről 1860 aug. 5-dikén küldi sógorának. A következő hónap már Pesten találja őt, mint a Kisfaludy-társaság igazgatóját, s a „Szépirodalmi Figyelő" leendő szerkesztőjét. Elhatározta, hogy ezentul kizárólag az irodalomnak él. Lapjára vonatkozólag Heckenasttal kötött szerződést, s nemsokára ezután meg is indult a „Szépirodalmi Figyelő", de a közönség nem érezte szükségét a tartalmas hetilap fennmaradásának s két évi fennállás után bukni engedte a szép vállalatot. — A költő korán elhalt leányának: Juliskának leveléből tudjuk meg, hogy Arany Heckenasttól évenkint 3000 forintot kapott a lap szellemi kiállitására, oly föltétellel, hogy ha a lap előfizetőinek száma nem ütné meg a 700-at, jogában áll Heckenastnak, annak kiadásáról egy év elteltével lemondani. A lapnak, 1860 novemberében, ugyancsak e levélnek tanusága szerint, nem volt több széles e magyar hazában 400 s egynehány előfizetőjénél. Nem volt több szerencséje a „Koszoru"-val sem, melyet a „Figyelő" bukása után azért inditott meg tulnyomólag szépirodalmi tartalommal, hogy saját szavai szerint „a nagyobb közönségnek és kivált a női olvasóknak is több, változatosb, érdekesb olvasmányt nyujtson, mint a „Figyelő" szaklapi minőségben tette és tehette." Azonban a nagy közönség izléséhez mérve a „Koszoru" is még mindig nagyon komoly volt s előfizetői már a második félévben kezdtek elmaradozni.

A hidegség és közöny, melylyel a közönség vállalatait fogadta, mindinkább megérlelte Aranyban a vágyat, vajha mielőbb visszavonulhatna Szalontára s bármily szerény anyagi viszonyok közt, de függetlenül élhetne családjának és muzsájának. Terve az volt, hogy a részint már készletben levő, részint bevenni remélt pénzből vesz egy kisebb földbirtokot, s hogy leányához, ki e közben Szél Kálmán szalontai ref. lelkészhez ment férjhez, minél közelebb legyen, a lelkészlak szomszédságában egy kisebb lakházat, mely lakház a nyugodt élet tanyájaul, a földbirtok jövedelme pedig az anyagi szükségletek fedezéseül szolgáljon.

Reményei hiu remények voltak. Juliska, szülőinek szemefénye és büszkesége, időközben meghalt s a költő testi szenvedéseknek és lelki fájdalmaknak esett áldozatául. Most már a Szalontára költözés terve is ritkábban foglalkoztatja, s lassankint belenyugszik sorsába, hogy mint az akadémia főtitkára, állandóan Budapest lakosa maradjon. 1866 julius havában már igy ir sógorának: „Egy módja lett volna a Szalontán településnek, mit Kálmán (Szél K.) ajánlott föl. Menjünk ő hozzá: ott az üres ház. De tudja isten. Az az üres ház először nem az övé; másodszor, ha sajátja volna is. Mi, ő és én és ti, tökéletesen megértenők egymást: hogy ez nem egyéb, mint Piroska (a költő

unokája) iránti gondoskodás. De a többséggel s az egész várossal szemben én valami lealázót érzettem benne. Nem mondanák-e, hogy „nyakára“ költöztünk? Szólj igazat: tehettük volna-e mi ezt? Most én fölhoztam. Kálmánnak a dolgot, s bár csinján, de láttam, nem esett jól. Pedig, ugy-e, mondok valamit? — És igy nem maradt fenn egyéb, mint várni, tovább is várni, legalább egy évet. Fájó szivvel teszem ezt. Ki tudja, mennyi időnk van még a várakozásra? S én, ki oly hő vágyakat ápoltam, hogy Juliskám boldog családi körében élhessem le végnapjaimat, még attól is meg legyek fosztva, hogy ő mellé temetkezzem?! Hisz ez már szerény óhajtás: ennyit sem adna meg a sors?!“

Elmult az egy év s a költő a fővárosban maradt. Magához vette szeretett unokáját, s kezdett hozzá szokni a gondolathoz, hogy félrevonultságának legalkalmasabb helye a főváros. De mit is csináljon Szalontán, hol régi ismerősei elhaltak s hová nem kötné más csak egy kedves sirdomb? Budapesten csak „eldöcög“ napról-napra, s „mint afféle megrótt, bélyegzett (keresztes) pecsovics“ a legtávolabb tarthatja magát bármely politikai érintkezéstől. A fővárosban ez lehetséges, Szalontán ez sem lehetne. Tapasztaltam a nyáron — irja egyik levelében — hogy ott szint kell vallani, máskép félóráig sem türik az embert.

Minők voltak a költő utolsó évei, arról Ercsey könyvéből kevés tájékoztatást kapunk. A folyvást betegeskedő költő szemei lassankint megtagadták a szolgálatot; elkezdődtek a szenvedések évei, s ezek folyamában csak ritkán hatolt ki egy-egy fájdalmas tudósitás az akadémia palotájából. Arany környezete gondosan óvakodott, hogy a lassu haldoklás hire szárnyra ne kapjon. Ercsey, dacára a szoros köteléknek, mely őt a költőhöz füzte, csak ritkán értesült a betegség fázisairól. Utolsó levelét 1880. szeptember havában vette; attól fogva megszakadt a levelezés közöttük. Ekép bizalmas közlések vagy a hirlapok értesitései után fejezi be a vázlatos életrajzot. Munkája azonban igy is kiváló helyet foglal el az Arany-irodalomban, s bizonyára főforrása lesz a költő később megirandó teljes életrajzának.

Ercsey kötetének érdemét nagyban emeli az a körülmény, hogy megelégszik a hiteles följegyző szerepével, s az olvasóra bizza, hogy képet alkosson magának az elszórva nyujtott vonásokból. Vitatni, igazolni semmit nem igyekszik, s a költő levelei mellett csakis saját emlékeit jegyzi föl vagy azokat, melyek nagyon megbizható forrásból jutottak tudomására. Az ex offo iró ily önmegtagadásra képes aligha lett volna. S ha saját intentiói szerint alakitja át a kinálkozó anyagot: müve talán nyer élénkség és forma dolgában, de bizonyára elveszti azt az eredeti zamatot, melyet Ercsey Sándor könyvének a tényekhez való szigoru ragaszkodás s a magyarázgatások kerülése kölcsönöz.

SPÁNYI BÉLA.

Az ujabb magyar festők közt kevés van, ki nevét aránylag rövid idő alatt oly ismertté és jóhangzásuvá tudta volna tenni, mint Spányi Béla.

A képzőmüvészeti társulat diszes palotájának megnyitásakor (mert képeivel itt jelent meg először a nyilvánosság előtt) még, ugy szólván, csak első lépéseit tette meg a müvészi pályán; festményei minden lépten-nyomon elárulták a kezdőt, ki nincsen tisztában tehetségének irányával s még a rajz nehézségeivel is minduntalan küzdeni kénytelen; s ime alig telik el egy-két év, a fiatal képiró tehetsége szokatlanul gyors szárnyalást vesz, vezér, példánykép nélkül, csak költői kedélyének sugullatára s az anyatermészet szózatára figyelve, önálló irányt jelöl ki müvészetének, meghóditja a kritikát, a közönséget, s nevét a legkiválóbb magyar képirók között kezdik emlegetni.

E gyors siker titkát csak az képes megérteni, ki eleitől kezdve figyelemmel, érdeklődéssel kisérte a fiatal müvész fejlődését. Elmondhatom magamról, hogy csirájában láttam e tehetséget és szemeim előtt történt folytonos izmosodása.

Spányi Béla hat év előtt még egyáltalában nem tartozott a sorsnak kegyeltjei közé. Egy zöldfa-utcai bérház szerényen butorozott szobájában (ateliernek még a legtulcsigázottabb képzelődés sem nevezhette volna el), közelébb a Béranger által megénekelt padlásszobákhoz, mint a fővárosi kényelem netovábbját képező földszinthez, a szemnek kevés nyugvó-ponttal kinálkozó környezetben, négy szürkére festett falnak meglehetősen egyhangu keretében tervezgette első festményeit. Gyakran meglátogattam a nagyratörő ambitio és kedves tervezgetések e szerény

bölcsőjét, s egy-egy kisebb sikernek csak ugy örültem, mint maga a fiatal festő, ki ekkor még — bocsásson meg nékem az őszinte vallomásokért — részletfizetésekre is örömest áruba bocsátotta apróbb képeit, s a győztes hadvezérnél büszkébb volt, midőn erdő-részletet ábrázoló első nagyobb tájképét a képzőmüvészeti társulat tagjai közt kisorsolásra megvették.

Mert négyszáz osztrák értékü forint (s ennyit kapott a képért) akkor tájon még rendkivüli nagy összeg volt a fiatal képiró előtt. Mennyi vásznat, rámát, festéket s más egyéb kelléket lehetett vásárolni ezen a pénzen! Mily rengeteg összeg volt ez ahoz a tizennyolc forinthoz képest, melyet első tájképének kisorsolásával szerzett, hogy váci mesterének: egy Török nevü öreg piktornak a tanórák diját kifizethesse, vagy ahoz a négyszáz forinthoz mérve is, melyet 1870-ben évi állami segélyezésképen kapott, hogy magát a bécsi festészeti akadémián kiképezhesse. Három éven át huzta ezt a segélypénzt, de a minden izében magyar tájfestő talán már akkor érezte, hogy müvészetének fejlődésére nem lehet jó hatással a bécsi müvészeti akadémiának levegője. Gyéren látogatta az előadásokat s eredetiségre törekvő tehetsége minden lépten-nyomon föllázadt az iskolai szabályok nyüge ellen. Mintha valami sugta volna neki, hogy azok az eszményitett tájképek, gondosan kicirkalmozott körvonalaikkal, pedans beosztásukkal, a természetet vasárnapi diszben mutató szineikkel, hazug másolatai az anyatermészetnek, s ha gyönyörködtetik is egy pillanatra szemeinket, arra nem képesek, hogy bennünk igazi és tartós hangulatot ébreszszenek. Minduntalan fülébe csengett az ujabb festészeti iskola jelszava, mely igazat kiván a festészetben, s harmadfélévi időzés után egy napon ott hagyta a császár-várost, hogy üdülni, inspiratiót meriteni hazájába, szülőföldjére térjen.

Ez időtől fogva költői kedélye s a szabad természet lettek mestereivé a fiatal, alig husz éves festőnek. Vászna előtt festéktáblájával kezében órákig elmerengett egy-egy szebb tájképrészlet előtt, s kérlelhetetlen pontossággal, a szinek és tünemények gondos átérezésével igyekezett vásznára vetni azt, amit a természetben megfigyelt. Érdeklődését első sorban a vizes, mocsaras tájak kötötték le, minőket bőven találhatott második szülőföldén, Szolnokon, hová gyermekkorának kedves emlékei kötötték. Már ezeken az első festményeken ritka szinérzéknek adta jeleit; de a rajz még többnyire határozatlan, körvonalaiban kevés biztosságra mutató volt, s a fiatal festő nem érzett magában arra elég bátorságot, hogy alakokkal élénkitse a tájképeknek egyhanguságát. A levegő távolában elmosódó madár, vagy az előtérben egy-egy gólyának gubbaszkodó alakja meg-megjelennek ugyan már ekkor is festményein, s nem ritkán elő is mozditják a melancholikus szinezetü tájnak hatását, de több életet, nagyobb mozgalmasságot nem tud önteni alkotásaiba. Barátai már-már félni kezdenek, hogy lassankint modorossá válik, egyhanguvá, unalmassá lesz. Spányinak nem sok időre volt szüksége, hogy eloszlassa a jó barátoknak aggodalmát. A mit az akadémián elmulasztott: szobájában és a természet ölén kétszeres buzgalommal igyekezett helyre pótolni. Halmazszámra készitette a vázlatokat s egész odaadással kezdte tanulmányozni a perspectiva szabályait és staffage-alakjainak idomait. És mindezt többnyire élő minták után, a szabad természetben. Két annyi fáradsággal ért el ugyan céljához, mint azok, kik a festészet e titkaiban tapasztalt mesterektől nyertek oktatást: de megőrizte eredetiségét s nem lett senkinek sem másolójává. Képein idegen befolyás nem érezhető, s ha kivétel dolgában legutóbbi párisi és müncheni kirándulásai alkalmával lesett is el a tájképirás nagy mestereitől egyet-mást: festményeinek összbenyomása Spányi Béla melancholikus, de melegen érző kedélyére vall. Kevés tájképfestőnk van, ki müvein hozzá hasonlólag tudná elönteni saját kedélyének hangulatát, s annyira megnyerné rokonszenvünket. Fessen bár mocsaras tájat viz felett repkedő sirályokkal, vagy sötét mélyü erdőséget legelésző barmokkal; fesse a mező buján tenyésző, élénkszinü zöld füvét, vagy a haldokló természetet, midőn a fák galyain már sárguló levelek mutatkoznak s a nap sugarai elvesztik melegségüket, mindig kedélyének egész melegségét önti vásznára, s tájképei az igazság erejével hatnak ránk.

Ki ne emlékeznék vissza a legutóbbi őszi tárlat nagyobbszabásu képére: az „Októberi első negyed“-re. Itt szintén a természet lassu haldoklását tükrözi vissza ábrándozásra, elmélyedésre csábitó képen. Erdővel szegélyezett, sással benőtt viz közepén tehenek állanak, s lenn a viz felett sirályok repkednek, szárnyukkal itt-ott annak tükrét is érintve.

Fákon, növényzeten már érezhető az ősz hervasztó lehellete, s hogy a hatás még mélyebb legyen: késő esti világitásban kapjuk a festői tájat. Önkénytelenül belemélyedünk a kép szemlélésébe, valami csöndes buskomorság vesz erőt kedélyünkön, hasonló ahoz, a minőt Tompa őszi dalainak olvasásakor érezünk.

A kép általános feltünést keltett, magas ára dacára rögtön vevőre talált s Spányi részére az ugyanekkor kiállitott „Sásszedő"-vel a legjobb magyar tájképre kitüzött dijat szerezte meg.

Ez idő óta Spányi Béla festői hirneve meg van állapitva. Az „Októberi első negyed" ma már a modern müvészek Mekkájában, Párisban kelt feltünést, s ha magyar müvészetről van szó: a fiatal képiró nevét többé számitáson kivül hagyni nem lehet.

Költői hangulata s az a sajátságos zamat, melyet müveinek a magyar tájak varázsa kölcsönöz, önállóságot és érdekességet adnak müvészi egyéniségének. SZANA TAMÁS.

IRODALOM.

Garay János életrajza 40 arany jutalmat nyert pályamü. Irta Ferenczy József. Budapest. Franklin-társulat. 1883. Ára 1 frt 20 kr. A jövedelem a Garay-szoborra fordittatik.

„Csapó Vilmos kir. kamarás ur pályázatot hirdet Garay János életrajzára. A mü terjedelméül 8—10 nyomatott iv kivántatik."

Ime története e könyvnek, s egyszersmind végzete is. Megrendelésre készült, jóakaratu, dicséretre méltó megrendelésre, mely csak abban tévedett, hogy megszabta a munka hosszuságát, ami célszerü lehet, de nem az egy aesthetikai münél. 8—10 nyomtatott iv, ez nem sok negyven aranyért, de előttünk legalább soknak látszik Garay Jánosról. A magyar irodalomban kevés olyan nagy ember van, — az elsők, a korszakalkotók legfölebb, — kik ennyit megérdemelnének, s Garay Jánost senki sem számitja közéjük.

Ferenczy Józsefnek természetesen alkalmazkodnia kellett a föltételekhez, s ugy látszik könnyen tette, mert müve 15 nyomtatott ivre terjed. Megvalljuk, ez kissé bizalmatlanná tett a munka iránt, azonban gondolkoztunk: végre sem az a fő, mennyit, hanem az, mit ir valaki. Tizenöt iv sok, ha csak Garayt, nem az, ha a kort akarjuk bemutatni, melyben müködött. Ez olyan eljárás ugyan, mint azé volna, ki a mai épitészet történetét dolgozván ki, egy becsületes, igyekező pallér alakja körül rendezné el anyagát; furcsa mód, melyen csodálkozhatnánk, de nem akadnánk föl, ha a munka különben megállaná helyét.

Szerző azonban nem igy tett. Ő nem a korral foglalkozik, melynek ismertetésére a 237 lapból egy tizedrész sem jut, hanem Garayval, mindig és folyvást Garayval. Természetesen nem kerülheti el a bőbeszédüséget. Tizével tölti meg a lapokat jelentéktelen, semmis részletek elmondásával. Például hosszadalmasan festi, mint fogdosott a gyermek Garay lepkéket, bogarakat, milyen büszke volt gyüjteményeire, hogy fájt neki, mikor szülei más városba küldték iskolába. Vajjon jellemző dolgok ezek, vajjon nem igy tesz-e minden gyermek anélkül, hogy valaki érdemesnek találná elmondani? Majd az anya egy látogatását kapjuk: hogy örültek neki Garay, neje, gyermekei, hogy fájt nekik, mikor az öreg asszonyság távozott stb. stb. A könyv egy harmadát körülbelül ily hiábavalóságok töltik meg, melyeket csak szerző találhat följegyzésre méltóknak, megbizonyitva velök, hogy nincs érzéke, kiválogatni a sok adat üres szalmája közül a kalászt.

Hogy e gyakran naiv, néha izléstelen aprólékoskodást helyén valónak találjuk, osztoznunk kellene a szerző felfogásában, ki mindjárt az első sorokban panaszkodik arról, hogy Garay iránt nem méltányos a nemzet. Nézetünk szerint nincs igaza. Hisz ő maga elmondja, hogy Garayt beválasztotta a Kisfaludy-társaság, s az Akadémia tagjai közé, kétszer kapott jelentékeny jutalmakat, árváinak a magyar nemzet 10,000 frtot ajándékozott, szülőházát kővel jelölte meg Szegszárd, szobrára gyüjtenek, s életrajzára pályadijat tüznek ki. Melyik magyar iró részesült többen s melyik ne panaszkodhatnék azon, hogy munkáit nem olvassák.

Ez mind nem elég Ferenczynek, s nem is lehet, mert ő Garayt nagy költőnek tartja, kiről csak a legmelegebb tisztelet és rokonszenv hangján lehet beszélni. S ezt meg is teszi. Bele nem fárad szorgalmas részletezésébe az egyhangu életnek, melynek minden változatossága csak abban áll, hogy Garay egyik laptól a másikhoz szegődik dolgozó társnak. Kegyelettel kiséri lépten nyomon, el nem enged egy cikkecskét sem, melyet ünnepeltje, ha maga nem irt is, legalább forditott, vesztegeti az időt külsőségekkel, mert nem látja a belső embert. A jellemzési

képesség hiányának néha föltünő jeleire akadunk. Ilyen, midőn leirja, mennyire szerette Garay első nejét, hogy buslakodott halála fölött, nem veszi észre, mint dönti halomra ez állitásait az a körülmény, hogy a vigasztalan férj, a gyászév letelte után rögtön más hölgygyel lép oltárhoz. Másutt és többszörösen hangoztatja a hazaszeretetet, mely költője lelkét egészen betöltötte, de azért egy szóval sem tartja szükségesnek indokolni, miként történhetett az, hogy e lángoló hazafi, ki fegyverre szólit egyik versében minden magyart, maga okosan elvonul a szabadságharc zivatarja elől. Gondolkozó olvasónál, kit szavak nem vesztegetnek meg e könyv gyakran az ellenkező hatást kelti, mint a melyre céloz.

Igy nem sikerül neki valószinüvé tenni, — pedig ez a főcélja — hogy Garay nagy költő, ki jogosan követelhet magának helyet a mai nemzedék emlékében. Mert eszközeit kevés ügyességgel válogatja meg. Itéletet mond, bizonyitékot hoz fel, s ez ellene vall. Például beszél Garay lángoló szerelméről, s azt e költeménynyel illustrálja:

„A neved, ha szép-e?
Lányka kérdezed.
„Szép ha volna — mondod —
Zengné éneked.“

Szép, ó hidd el, szebb az
Mindennél nekem!
S mégis énekimben
Nem nevezhetem.“

Ugyan ki lát Ferenczyn kivül szerelmi lángolást e hideg rimes prózában? Bizonyosan senki, a mint „mély keservet“ sem ebben a versben:

„Oh! hisz azért adott csak (az ég)
Téged nekem,
Hogy akinek angyalba
Nem volt hitem

Éltemben lássak egyet,
De birni őt
Nem hagyta, hogy büntesse
A nem hivőt.“

Nagyobb része elég szerencsétlen az idézeteknek, s csak arra szolgál, hogy alássa bizalmunkat szerző elfogulatlansága iránt. A munka lassanként annyira türelmetlenné lesz, hogy a végén hajlandók vagyunk tulzást látni ott is, hol Ferenczy összegezve a mondottakat, Garaynak irodalmi jelentőségét méltatja. Pedig e végitélet — mely sajátságos ellentétben áll a mü emphatikus hangjával, — alapjában elfogadható. Hisz szerző is beösmeri, hogy Garay sem egy uj eszmét, sem egy uj formát nem adott korának, hatása alatt állott magyar és külföldi költőknek, eszmét és hangot kölcsönözve tőlük, hogy mint dráma- és prózairó jelentéktelen, s csupán néhány kisebb elbeszélő müve, s lyrai költeménye az, melyben ma, csak harminc évvel halála után, az olvasó még aesthetikai élvezetet találhat. Ezt szivesen aláirjuk mi is, s csak a következtetésekben térünk el Ferenczytől, nem látván mást Garayban másod, sőt harmadrangu versirónál, becsületes iparkodásu munkásnál, ki dolgozott sokat, alkotott néha csinosat, ki megkapta jutalmát a népszerüségben, melyet élvezett, s a jelben, melyet a kegyelet állitott sirja fölé.

A közönség ok nélkül ritkán felejt el valakit, s Garay nem áldozat. Aki annak hiszi, lehet érzékeny lelkü ember, de nem elfogulatlan kritikus, mert az belátja, s pedig keserüség nélkül, hogy a Garay müködése csak egy „pas perdu“ az irodalomtörténet tágas csarnokában. KARLOVSZKY ENDRE.

Magyar irók külföldön. A „Berliner Fremdenblatt“, a legelterjedtebb berlini lapok egyike, Beniczkyné-Bajza Lenke asszony „Mártha“ cimü regényét igéri olvasóinak s a müvet és szerzőjét egyik közelebbi számában ekép mutatja be: „Az európai irodalmak közt a magyar a legfiatalabbak közül való ugyan, de rövid idő alatt oly magasra emelkedett, hogy Németországban is nagy számmal vannak már tisztelői. Különösen a magyar regényirodalom vonja magára a külföld figyelmét, mert, mint a többi kulturnépeknél, ugy a magyar regényirodalom is a társadalmi életet igyekszik visszatükrözni. A legfényesebb és legsajátosb jelenségek egyike e téren kétségkivül Beniczkyné-Bajza Lenke asszony, leánya Bajza Józsefnek, az ismert költőnek, ki gyermekét zsenge korától fogva kitünő nevelésben részesité. Bajzánál Magyarország legkiválóbb férfiai voltak bejáratosak, köztük gróf Széchenyi István, a mostani berlini osztrák-magyar nagykövet nagybátyja, gróf Teleki László, Deák Ferenc, a nagy államférfiu s mindnyájokat elbájolta a gyermek szépsége és korán fejlődő szelleme. „Tündér Ilonā“-nak nevezték. Husz éves korában neje lett egy harmincöt évvel idősebb férfinak; a kor, a nézetek különbsége miatt e frigyet kölcsönös megegyezéssel rövid idő mulva felbontották. Két évvel később Beniczky Ferenc kamarásnak, Jász-Nagykun-Szolnokmegye mostani főispánjának nyujtá kezét, kivel boldog házasságban él. 1880-ban megválasztották a Petőfi-társaság tagjának. Számos müvei közt a „Mártha“ cimü regény a legjelentékenyebb s közlését e napokban kezdjük meg; ez lesz az első kiadása német nyelven s előre felhivjuk rá olvasóink figyelmét. E mü Marlitt modorában irt érdekfeszitő családi regény, hü rajza a magyar nemesség erényeinek és hibáinak.

Mint minden müvében, ugy ebben is mély erkölcsi alapon vázolja a szerző a felsőbb és alsóbb osztályok közti viszonyt. A nagy tehetségü irónő eddigi sikerei arra a várakozásra jogositanak, hogy még több jeles művel fogja gazdagitani a magyar regényirodalmat.“ — Dóczi Lajos „Csók“-ját közelebb „En Kyss“ cim alatt Harald Molander svéd nyelvre forditotta. A vigjáték Stockholmban került szinre. — Az „Extraneus“-ról, Tóth Sándor elbeszéléséről, mely az „Auf der Höhe“ pályázatán a második dijat nyerte, igen szépen nyilatkozik a „Leipziger Tageblatt“ egyik utóbbi száma, fiatal, „sajátszerü“ és eredeti tehetségnek nevezvén szerzőjét. A beszély közelebb jelent meg Sacher-Masoch folyóiratában, mely folyvást elismerésre méltó buzgalmat fejt ki a magyar irodalom ismertetése körül.

Az akadémia Teleki-diját, mely az idén tragédiára volt kitüzve, Peterdi (Fenyéri) Mór „Késő ébredés“ cimü müve nyerte.

„Össze-vissza“. Beszély- és rajzgyüjtemény. Irta Rózsaági Antal. A hatvanas évek egyik ismert nevü elbeszélője e cim alatt ujabb müveit gyüjtötte össze egy diszes kiállitásu testes kötetbe. A beszélyek tárgya kivétel nélkül a modern társadalmi életből van meritve, melyet Rózsaági Antal élénken, itt-ott szellemesen rajzol. Az egyes darabok cimei: Az asztal végén. A kiknek nincs nevök. — A vendel-utcai remete. — Fokról fokra. — Álomképek. A kötet dr. Darányi Jánosnak van ajánlva s ára 1 frt 80 krajcár. Kiállitása becsületére válik Réthy Lipót és fia nyomdájának.

Moldován Gergely „Egy fürdőidény Borszéken“ cim alatt diszes kiállitásu könyvben irja le: milyennek találta a borszéki fürdőt és környékét az elmult saison alatt s minő benyomásokat tett az kedélyére. Nem adja a fürdő tudományos monographiáját, melyet Cseh Károly és Puskás Ferenc már különben is megirtak, de a regényes vidék s a Borszéken található vidám és kedélyes élet rajzolása által kiván ujabb hiveket szerezni a nagyhatásu fürdőnek. Az élénken irt könyv ára 1 frt 50 kr.

A Révay testvérek kiadásában megjelentek: „Egy szerelem életrajza“, regény egy kötetben. Irta Wohl Stefanie. A diszes kötet ára 2 frt. — „A [jó erdélyiek“ beszélygyüjtemény. Irta Tóth Sándor, a Kemény-Zsigmond-társaság kiadása, ára 1 frt 20 kr. — „Garibáldi alatt 1859-ben,“ Irta Teleki Sándor gróf; második jutányos kiadás, ára 80 kr. — „A halál után.“ Elbeszélés Turgenjeff Ivántól, forditotta Adorján Sándor. Ára 60 krajcár.

A Kisfaludy-társaság „Spanyol szinmütárá“-ból az ötödik kötet hagyta el a sajtót, s Calderon hires szinmüvét „A zalameai biró“-t adja Győry Vilmos kitünő forditásában. Ez a szinmü a 40-es években már le volt forditva egyszer, de német átdolgozás után. Most hamisitatlan alakjában, költészeti szépségeiben birja irodalmunk. A nemzeti szinháznál is készülnek előadására. Ára 1 frt.

„Nemzeti Ujság“ cim alatt Polónyi Géza mint főszerkesztő, Déri Gyula mint felelős szerkesztő s a „Corvina“ könyvnyomda, mint kiadó, e hó 20-án politikai képes napi lapot inditottak meg, mely a függetlenségi párt elvei mellett fog harcolni. Az előfizetések (egész évre 12 frt, félévre 6 frt, negyedévre 3 frt, egy hóra 1 frt) a Nemzeti Ujság kiadóhivatalába („Corvina“ könyvnyomda, Budapest, akadémia-utca 10. sz. a.) küldendők.

MÜVÉSZET.

A képzőmüvészeti társulat Ipolyi Arnold püspök elnöklete alatt ülést tartott. Ez alkalommal első sorban a közgazdasági miniszter felhivása folytán az 1885-ben Budapesten rendezendő országos kiállitás bizottságába a társulat kiküldöttéül Keleti Gusztáv igazgatósági tag választatott meg, majd elhatározta az ülés, hogy Benczur Gyulának nagy festménye, melyet az I. magyar általános biztositó társaság legutóbbi közgyülésén, az intézeti tisztviselők Lévay Henrik vezérigazgatójuknak jubileumi ajándékul felajánlottak, április hó közepétől május hó közepéig a mücsarnokban állittassék ki, azokkal a magyar festményekkel egyidejüleg, melyek a müncheni nemzetközi kiállitásra fognak küldetni. — Henszelmann Imre inditványára a társulat a vallás- és közoktatási miniszterhez felterjesztést intéz egy rézmetszészeti tanszéknek a mintarajztanodán leendő felállitása tárgyában, hogy a képzőmüvészeti akadémia létesitése ez által is egy lépéssel előbbre vitessék, és hogy kiváló hazai metszőink ne csak külföldön de itthon is találhassanak foglalkozást Fontossággal birna ez a tanszék különösen a képzőmüvészeti társulatra nézve, mert a tagok közt kiosztani szokott mülapokat azontul nem kellene a külföldön megrendelni. Ezután a társulat folyó évi költségvetését állapittották meg 73,568 frt 14 kr. bevétellel és 65,818 frt 13 kr. kiadással, mely két összeg — tekintve, hogy a társulat a folyó évre csupán rendes bevételeire van utalva — kedvező szinben tünteti fel a vagyoni helyzetet. Köztetszéssel fogadtatott Wahrmann Mór választmányi tagnak kijelentése, hogy 1000 forinttal a társulat pártoló tagjai sorába lép. Végül számos uj tagot jelentettek be.

Uj zenemüvek. Táborszky és Parsch nemzeti zenemükereskedésének kiadásában megjelent: Erdei rege. Keringő. Zongorára szerzé ifj. Fahrbach Fülöp. Ára 1 frt. — A „Magyar Dal-Album“-ból megjelent a IV. kötet 5-ik füzete is a 681—700 számu következő dallamokkal: 1. Felfogadtam száz meg százszor. 2. Felleg borult az erdőre. 3. Felleg sincs, mégis esik eső. 4. Félre tőlem ördög adta kesergés. 5. Fényes csillag gyult az égen. 6. Férjhez ment a reszelő. 7. Férjhez mentem borbélyhoz. 8. Gerlice turbékol a jegenyén. 9. Gyászba borult az életem. 10. Gyöngyharmat ül a virágon. 11. Gyöngyvirág a bokor alján. 12. Ha csakugyan kedves rózsám. 13. Ha érzed fogad fájását. 14. Ha mégegyszer lány lehetnék. 15. Ha nékem szóltál volna. 16. Harangoznak a toronyban. 17. Ha rózsámnak kedve volna 18. Ha te elmégy, én is el. 19. Havas eső esik. 20. Három, három, tizenhárom. Előfizetési ár egész évre: 10 füzetre 1 frt 80 kr., félévre: 5 füzetre 90 kr. Egyes füzet ára 25 kr. Minden füzet bérmentve küldetik szét. Előfizetések legcélszerübben postautalványon a „Magyar Dal-Album“ kiadóhivatalához Győrbe intézendők.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSITÓ TÁRSASÁG
BUDAPESTEN.
I. Tüz-, szállitmány- és jégbiztositási üzlet.

KIADÁSOK. Huszonötödik évi zárszámla 1882. január 1-től december 31-ig. **BEVÉTELEK.**

	frt	kr	frt	kr
I. Tűzbiztositás.				
Kifizetett károk a viszontbiztositott rész levonása után	1.647,061	18		
Függőben maradt károk tartaléka	261,186	59		
Szerzési költségek a viszontbiztositott rész utáni bevétel levonásával	289,551	14		
A tűzbiztositási üzletet terhelő igazgatási költségek és adó	305,265	24		
Behajthatlan követelések leirása	4,594	31		
A következő évek készpénz-díjtartaléka a viszontbiztositott rosz levonása után, és minden megterhelés nélkül	1.801,146	87	4.308,803	33
II. Szállitmány-biztositás.				
Kifizetett károk a viszontbiztositott rész levonásával	54,845	25		
Függőben maradt károk tartaléka	31,075	84		
Szerzési költségek	16,035	17		
A szállitmány biztositási üzletet terhelő igazgatási költségek	13,000	26		
A következő évnek díjtartaléka a viszontbiztositott rész levonásával	23,186	21	138,142	73
III. Jégbiztositás.				
Viszontbiztositások és törlések	746,175	84		
Kifizetett károk a viszontbiztositott rész levonásával	754,931	53		
Szerzési és igazgatási költségek a viszontbiztositások utáni bevételek levonása után	230,332	84		
Behajthatlan követelések leirása	2,004	01	1.733,444	22
A társasági tartaléktőkének kamatja			51,160	05
1881. évi nyeremény			701,975	86
			6.933,526	19

	frt	kr	frt	kr
1881. évi nyereményszámla: maradvány			1,504	67
I. Tűzbiztositás.				
Az 1881. évről áthozott készpénz díjtartalék a viszontbiztositott rész levonásával és minden megterhelés nélkül	1.856,530	93		
380.476,762 frt 83 kr. kötött biztositások után és a folyó évben lejart díjrészletekből befolyt díjak 3.951,887·05				
levonva: törlesztett díjak 198,155·88				
viszontbiztositási díjak 625,369·37				
lejárt visszbiztositási díjrészletek 321,329·49	1.144,854·74	2.807,032	91	
Az 1881. évben fenmaradt tartalék függőben volt károkért		131,649	85	4.795,213	09
II. Szállitmány-biztositás.				
Az 1881. évről áthozott díjtartalék		21.772	85		
29.729,172 frt 10 kr. kötött biztositások utáni díjak 227.007·28					
levonva: törlesztett díjak 8,577.08					
viszontbiztositási díjak 109,714.05	118,291·13	108,716	15		
Az 1881. évben fenmaradt tartalék függőben volt károkért		30,058	57	160,547	57
III. Jégbiztositás.				
74.114,048 frt 64 kr. kötött biztositások utáni díjak		1.671,781	70	1.671,781	70
IV. Egyéb bevételek.				
Beváltott szelvények után, valamint egyéb kamatok és bevételek		248,787	28		
Társasági házak tiszta jövedelme		55,691	88	304.479	16
				6.933,526	19

VAGYON Mérleg-számla 1882. december 31-én. **TEHER**

	frt	kr
Elhelyezett tőkepénzek: az első hazai takarékpénztárnál, az egyesült budapesti fővárosi takarékpénztárnál és magyar állami kincstári pénztárjegyekben	1.080,100	—
Értékpapirok:		
a) 324,400·— frt m. földhitelintézeti 5% zálogleveleK á 100% 1.166,400·—		
b) 324,000·— „ magyar földhitelintézeti 5½% zálogleveleK á 100% 324,000·—		
c) 1.342,800·— „ magy. északkeleti vasut els. ezüst kötvények á 89.75% 1.205,163·—		
d) 214,200·— „ kassa-oderbergi vasut els. ezüst kötvények á 93·25% 199,741·50		
e) 397.000·— „ m. nyugoti vasut II. kib. els. ez. kötv. á 94% 373,180·—		
f) 350,000·— „ m. gácsországi vasut II. kib. els. ez. kötvények á 90·50% 316,750·—		
g) 229,200·— „ Duna-drávai vasut els. kötvények á 91% 208,572·—		
h) 30,000·— „ I. erd. vas. ez. els. kötvények á 90·50% 27,150·—		
i) Lloyd-társ. s egyéb értékpapir. 258,491·—		
j) Olasz alapitványi kötvények Lire 375,000 86·75% 154,360·78		
a fenti értékpapirok után az év végéig esedékes kamatok	66,171.50	4.299,979	78
Leszámitolt és egyéb váltók		275,287	45
Lombard-kölcsön		200,000	—
A társaság házai Budapesten		1.210,000	—
Különféle adósok:			
a) Pénzkészlet és maradványok a képviselőségeknél		642,650	92
b) Maradványok idegen biztositó intézeteknél		329,985	44
Jégbiztositási osztály folyó számlán		172,875	81
Központi pénzkészlet		22,452	61
		8.233,332	01

	frt	kr	frt	kr
Részvényalaptőke teljesen befizetett 2000 egész részvény á 1000 frt	2.000,000·—			
Részvényalaptőke: teljesen befizetett 2000 fél részvény á 500 frt	1.000,000·—		3.000,000	—
Társasági tartaléktőke			1.330,161	42 *
Tűzbiztositási díjtartalék készpénzben a viszontbiztositott rész levonásával és minden megterhelés nélkül	1.801,146·87			
Szállitmány biztositási díjtartalék készpénzben a viszontbiztositott rész levonásával és minden megterhelés nélkül	23,186·21		1.824,333	08 **
Tűzbiztositási függő károk tartaléka			261,186	59
Szállitmáy biztositási függő károk tartaléka			31,075	84
Arkülönbözeti számla			309,93	08
Dunaparti házadó tartaléka			31,834	24
Különféle hitelezők			104,015	87
Előbbi évekről eddig fel nem vett osztalékok			5,910	—
Tisztviselők nyugdijalapja			398,849	35
Életbiztositási osztály folyó számlán			244,050	68
1882. évi nyeremény			701,975	86
*) A tartaléktőke az 1882. évi nyereményből emelkedett	1.418,100 frt 83 krra			
**) A díjtartaléktőke az 1882. évi nyereményből emelkedett	1.868,302 frt 78 krra		8.233,332	01

II. Életbiztosítási üzlet.

KIADÁSOK. Huszadik évi zárszámla 1882. január 1-től december 31-ig. BEVÉTELEK.

	frt	kr	frt.	kr
Törlesztett kötvények dija	114,282	22		
Visszaváltott kötvényekért	123,469	08		
Halálesetek után megtéritett összeg	549,840	42		
Lejárt kiházasitási tőkékért	311,540	44		
Kiházasitási biztositásoknál haláleset következtében dijvisszatérités	70,666	10		
Függőben levő károk tartaléka	89,220	59		
Évjáradékokért	10,836	74		
Viszontbiztositási dijak	30,106	85		
Bélyegekért	24,314	29		
Irodai bér, postadijak, nyomtatványok stb.	64,235	59		
Tiszti fizetések	40,797	41		
Jövedelmi adóért ez évi nyeremény után	26,749	85		
Orvosi dijakért	14,309	29		
Szerzési és dijbehajtási költségek	153,041	96		
Behajthatlan követelések leirása	10,171	21	1.633,658	07
Dijtartalék ez év végén			8.572,482	15
1882. évi nyeremény			178,922	88
			10.385,063	10

	frt	kr	frt	kr
A mult évből áthozott dijtartalék			7.828.550	90
Befolyt dijak: ez évben kiállitott kötvények után	260,591	68		
az előbbi években kiállitott kötvények után a biztositott tőke emelésére forditott nyeremények	1.673,296	24		
	15,039	10	1.948.847	02
Mult évi függőben volt károk tartaléka			129,977	45
Illetékek			31,456	63
Kamatjövedelem			446,131	10

VAGYON. Mérleg-számla 1882. december 31-én. TEHER.

		frt	kr
	Értékpapirok 6.794,600·95		
	ugyanis:		
1	1.207,400 frtnyi osztrák-magyar bank 5%-os záloglevelei 100 frtjával	1.207,400	—
2	399,400 frtnyi pesti magyar kereskedelmi bank 6%-os záloglevelei 100 frtjával	399,400	—
3	1.433,000 frtnyi magyar földhitelintézeti 5½%-os záloglevelek 100 frtjával	1.433,000	—
4	2.488,000 frtnyi magyar földh. 5% zálogl. 100 frtal	2.488,000	—
5	1.184,000 frtnyi magyar földhitelintézeti 4½%-os értékü záloglevelek 94 frtjával	1.112,960	—
6	131,040 frtnyi magyar földhitelintézeti 5%-os ércz értékü záloglevelek 117⅖ frtjával	153,840	96
7	Magyar királyi állampénztár jegyek	571,900	—
8	1882. évben esedékes kamatok	93,983	30
9	Jelzálog kölcsönök	187.194	62
10	Kötvény-kölcsönök	1.049,090	—
11	Viszontbizt. kötvény kölcsönök	21.471	68
12	A központ tartozása folyó számlán	234,050	68
13	Vezér- és főügynökségek s mások tartozásai	359,350	34
		9.311,641	58

		frt	kr	frt	kr
1	Dijtartalék	8.769,650·34			
	levonva viszontbiztositási dijtartalék	197.168·19		8.572,482	15
2	Biztositási alap			225,324	45
3	Kiházasitási tőkék nyeremény			235,935	67
4	Függőben levő károk tartaléka			89,220	59
5	Dijleszállitásokra vonatkozó nyeremények tartaléka			2,057	83
6	Előre fizetett dijak az 1883—1888 évekre			3,635	96
7	Vel nem vett nyeremények 1881. évről			107	58
8	Viszontbiztositási intézetek és mások követelései			3,504	47
9	1882. évi nyeremény			178,922	88
				9.311,641	58

Budapest, 1882. december 31-én.

AZ IGAZGATÓSÁG:

Fuchs Rudolf, Hajós József, Harkányi Frigyes, Lévay Henrik.

IGAZGATÓ-HELYETTESEK:

Pecz Vilmos, életbiztositási osztályfőnök. **Ormódy Vilmos**, igazgató. **Ullmann Károly Pál**, aligazgató. **Jeney Lajos**, a központi könyvezés főnöke.

A fenti zárszámlákat és mérlegeket megvizsgálván, azokat a törvényekben s az alapszadályokban meghatározott elvek szerint készülteknek és azok egyes tételeit a fő- és segédkönyvekkel teljesen megegyezőknek találtuk. **Kaczzinszky János**, életbiztositási könyvvivő.

A FELÜGYELŐBIZOTTSÁG:

Rudnyánszki Ferencz, Tornyai Schosberger Zsigmond, Szitányi Izidor.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

MAGYARORSZÁG FÜGGETLENSÉGI HARCA

1848—49-BEN.

Irta: GELICH RIKHÁRD tábornok.

Két kötet, szines képekkel, térképpel.

2 kötet vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harcz történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerüen és sokszor uj szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harcz hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerü ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harcz valamennyi stádiumában, valamint a hadmüveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka első, a honvédelem szervezéséről szóló része nem kirekesztőleg katonai tartalmu, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és napi eseményeket is kronológiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

536.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

13. szám. 1883 Április 1.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

MAGYAR AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

TARTALOM:

Szeretlek! (elbeszélés). Irta Beniczkyné Bajza Lenke.
Szomoru nap (költemény). Irta Tóth Endre.
Őszi verőfény (regény). Irta Margitay Dezső.
Valami az emberi és egyéb állatokról. Irta Frankenburg Adolf.
A szent sir templomában. Irta Dr. Hatala Péter.
Szinház. — Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Megtisztelt festőművésznő.**) Konek Ida kisasszony, néhai Konek Sándor egyetemi tanár leánya, nagy megtiszteltetésben részesült. Meghivást nyert, hogy József főherceg leányát, Mária főhercegnőt oktassa a rajzban és festészetben. Az első oktatást a fiatal főhercegnőnek anyja: Klotild főhercegasszony adta, a ki maga is igen ügyesen kezeli az ecsetet. Mária főhercegnő is már csinosan fest. Legutóbb egy női tanulmányfőt fejezett be, melynek kivitele szép tehetségre vall. Konek Ida kisasszony, ki Vastagh György tanitványa, az ünnepek után foglalta el uj állását.

* (**A szabadság óriás szobra**), melyet Amerika függetlenségének százéves jubileuma alkalmából Franciaország az Egyesült-Államoknak ajándékozott, már annyira készen van, hogy nemsokára New-Yorkba lehet szállitani. A szobor csillagkoszorus nőalakot ábrázol, mely fáklyát emel. Magassága 148 méter és 250,000 dollárba került, mely összeget negyedmillió francia adta össze egy dollárjával. Az Egyesült-Államok kormánya elhatározta, hogy a szobrot a Bedloes-szigeten, New-York, Brooklyn, Jersey-City és Hobokon városokkal szemben állittatja föl. Még csak a talapzat nincs meg és nincs is rá eddig pénz; de remélik, hogy magánadakozás után a szükséges 250,000 dollár rövid idő alatt begyül. A talapzatot 150 láb magasra tervezik, s igy az egész szobor 300 láb magas lesz, ép háromszor akkora, mint a minő a hires rhóduszi kolosszus volt az ókorban.

* (**Az orosz sajtó bajai.**) Az orosz lapok nem győznek eleget panaszkodni az orosz sajtó viszonyairól. Az olvasó meg a hirdető közönség is folyvást kisebbedik, mert a lapok elvesztik érdekességüket ama rendeletek miatt, melyek megtiltják, hogy bizonyos dolgokról tudomást vegyenek. Csak a két ultrapanszláv lapnak: a „Novoje Vremjá“-nak meg a „Peterburgszkaja Gazettá“-nak nincs oka a panaszra. Moszkvában csak az ó-orosz nemzetiségi „Moszkovszkaja Vjedomoszti“-nak, Katkov valóságos belső titkos tanácsos lapjának, van jó dolga, de tisztán csak abból az érthető okból, mert a szerkesztő sohasem fizeti meg az államnak, a lap tulajdonosának, a 20,000 rubelnyi évi bérösszeget. Valószinü, hogy a liberális, nyugoteurópai párt ismert közlönye, a „Golosz“, melynek megjelenését hat hónapra megtiltották, nem szünik meg végkép. Kiadói: Krajevszki és veje: Bilbaszov, uj kisérletet tesznek, bár tudják, hogy ujra meggyülik a bajuk a rendőrséggel. Ez elhatározásra Lorisz-Melikov biztatta őket egy levelével, melyben arra kéri Krajevszkit, hogy ne hagyja abba lapjának áldásos müködését.

* (**A halottégetés**) eszméjének nagy elterjedését bizonyitja az a statisztika, melyet a berlini halottégető társaság multkori ülésén a titkár tett közzé. Halottégető társaságok Berlinen kivül már Bécs, Budapest, Buffalo, Hamburg, Kopenhága, London, Milano, New-York, Páris, Rio de Janeiro, Róma, San-Francisco, Stockholm, Valparaiso, Wiesbaden és Zürich városokban vannak. A berlini társaság ez év májusában a halottégetéshez tartozó cikkekből k i á l l i t á s t fog rendezni. A kiállitáson koporsók, kemence-minták, hamvvedrek, emberi maradványok, tervek‘ szakirodalmi könyvek stb. lesznek láthatók. De legérdekesebb látni való lesz a Siemens által épitett teljes égető-kemence, melyben a kiállitás alatt állati hullákat és emberi holttesteket is fognak kisérletkép elégetni.

* (**Siami hercegnők.**) A siami királynak három leánya van, kik január havában érték el azt a kort, melyben a siami leányoknak le szokták vágni a haját, annyit hagyva meg csak a fejük tetején, a menyiből fonadékot készithetnek. A hajnyirás ceremoniája nagy ünnepélyességgel ment végbe a királyi udvaron; ott voltak a miniszterek és a diplomáciai testület tagjai is. Három napig tartott a családi ünnep s mindennap egy-egy hercegnőnek vágták le a haját. A hercegnők teljes diszben jelentek meg s helyet foglaltak a trónuson, mire az illető hivatalnok megkezdte a szertartást. A levágott hajfürtöket az anyáknak adták át megőrzés végett. A szertartás után tömérdek ajándékot kaptak királyi atyjuktól és rokonaiktól a hercegnők.

* (**Az ügyvédek Eldorádója**) legalább ez idő szerint New-York állam. Mintegy 5 millió lakóra ottan nem kevesebb, mint nyolc-tizezer ügyvéd esik, a kik mind igen jól megélnek az ügyködésből. Az egész Angolországban csupán 11—12,000 ügyvéd van. A budapesti ügyvédi kamaránál jóval több, mint 700 fővárosi ügyvéd, van bejegyezve.

* (**III. Ince pápa szobra.**) XIII. Leo pápa elhatározta, hogy III. Ince pápának a San Giovanni Laterano templomban méltó emlékszobrot állit. III. Ince pápa a legerélyesebb pápák egyike volt, ki azért az eszméért, hogy a pápa isten földi helytartója s az egész világ jogszerü uralkodója, a leghathatósabban küzdött. III. Ince pápa ugyanazon a vidéken született, a hol XIII. Leo; Perugiában halt meg, hol a jelenlegi pápa sokáig püspök volt. A tizenharmadik század óta nyugszanak III. Ince pápa hamvai Perugiában egyszerü sirban.

* (**Szinház**) legtöbb van Olaszországban, hol 28 millió lakosra 347 jut, Franciaországban 38 millióra 337, Spanyolországban 18 millióra 100, Németországban 41 millióra 194, Angliában 32 millióra 150, Ausztria-Magyarországban 36 millióra 132, Oroszországban 86 millióra 41, s Törökországban 23 millióra csak 4 esik.

* (**Elmés órát**) készittetett egy Goft Darius nevü ember Providenceben. Maga az óra ugyan már mintegy kétszáz éves, de uj gazdája különféle készülékekkel és a villamos erő segitségével egészen átalakitotta oly módon, hogy az előcsarnokból az egész háztartást kormányozza. A ház kapujának kinyitása és bezárása az órát felhuzza. A mutató lapon belül levő készülék szürületkor az előcsarnokot megvilágitja. Kora hajnalban, midőn a cselédségnek föl kell kelni, az óra a cselédszobában csengetyüt hoz mozgásba. Egy órával később más helyen alkalmazott csengetyü által a háziakat költi fel s ismét egy fél óra multva reggelire hivja őket. Ugyanez óra összeköttetésben áll egy más, a tulajdonos szobájában levő órával, oly módon, hogy mindkettő egyszerre üt.

KOSZORU

13. szám. 1883 Április 1.

SZERETLEK!

— Elbeszélés. —

Irta: BENICZKYNÉ BAJZA LENKE.

I.

A Lidóra függőlegesen estek a nap sugarai. Dél volt. Velence harangjai tizenkettőt zugtak; egymást hajtva érkeztek oda a gondolák, s idegenek lepték el a Lidóra vezető hidat, és a tenger partját.

A hidfőnél három nő ült, előttük három kosár. Az első apró, piros főtt rákokat árult, a másik kagylókat, a harmadik, egy csodaszépségü leány, — nyiló virágot. Arcbőre bársonysimaságu volt, nagy, mélytüzű szemei inkább Nápoly leányaira vallottak, mint Velence szülöttjére. Ugy mondták, a szép Inez anyja nápolyi volt; régen meghalt, egyedül hagyva gyermekét a Lidón virágaival, s a napsugárral. Ez volt öröksége. Könyörületes emberek nevelték föl; az a halvány, beteges arcu leány, ki mellette ült s a ráncos képü anyóka, ki rákokat árult.

Minden érkező idegen megállt előttük. Mint genreképet szemlélték a három alakot, néhány souért vettek áruikból, azután tovább mentek. A szép virágárusnő epedő szemmel nézte az érkező idegenek seregét; gondolat, érdek nélkül tüzte a szépségét csodáló urak gomblyukába virágait, tekintete az érkező gondolákon függött s a hozzá intézett kérdésekre szórakozottan felelt.

„Ma ismét magánkivül van a nyugtalanságtól“, sugá az anyóka a halvány leánynak, ki vállat vont és rosszalólag nézett Inezre.

Órák multak. A közel fekvő St.-Salvatore templom tornyából a harmadik óra ütése zugott el, a Lidó visszhangzott az ünnepélyes, érces kongástól; a virágárusnő nyugtalansága a legmagasb fokra hágott, arca lángolt az izgatottságtól, szemei tüzben égtek.

— Ma nem jön el, suttogá az anyóka társnőjének, ki részvéttel szemlélte Inezt, s halkan visszafelelt:

— Még eljöhet.

A virágárus leány meghallotta a suttogást. — A nap még nem áll a Golf fölött; a világitó toronyban még nem gyult föl a vörös lámpa, a hold még messze van — még eljöhet . . .

Hangja fájdalmas volt, ajkai reszkettek, szemeiben köny csillogott. Virágai majdnem mind elfogytak. A Lidó megüresedett, itt-ott suhant még át a tengeren egy gondola Velence felé; a levegő homályosodni, szürkülni kezdett, egy-egy kiáltás hangzott föl a csolnakokról vagy evező-csapás lubickolt még a habok között. A fiatal leány hirtelen elhagyta helyét, virágai öléből a földre hulltak. Nem vette észre, mert egy alak közeledett felé, gondolán jött, a partra ugrott és sietve termett Inez előtt, ki örömsikoltással futott elébe. „Inez! — mondá az ifju s megfogta a leány reszkető kezét — ma este a Márkus templomnál, a tér felőli ajtóban várj reám.“

— Paoló! — viszonzá érzelmei árjában reszketve a leány s hangja akadozott a boldogságtól. Ott leszek! — tevé halkan susogva hozzá.

Az ifju megszoritá kezét és visszasietett a gondolához, mely pillanat alatt tova siklott a viz tükrén a város felé.

A ráncos képü anyóka s a sáppadt leány jelentőségteljes tekintetet váltottak . . .

II.

A párisi Salon különösen szép képekkel nyilt meg az 187 . . . dik évben.

Nagy figyelmet gerjesztett egy festmény, ismeretlen szerző által beküldve. A festő neve Paoló Goya y Lucientes volt, a kép cime pedig: Inez.

A kik a festészet történetével ismeretesek, emlékeztek, hogy a XVII. században élt egy hasonló nevü festő Francisco Goya y Lucientes; Saragossában született s a spanyol iskolának egyik legkitünőbb müvésze volt. — Ez bizonynyal unokája annak . . .

Nagy csoportok álltak a kiállitott kép előtt, mely hatás-vadászat nélkül, költői egyszerüséggel volt festve. Virágos kertet ábrázolt, déli növényekkel, hátul aranyos rétek, fényteljes mező, egyetlen fával, mely alatt fehérruhás leány állt pár szál ibolyával kezében. A keret napfényes, világos, csillogó volt, az alak sötét arcával, leomló fekete fürteivel, piros ajkával, éjszinü szemeivel meglepő ellentétet képezett a ragyogó természettel. A szemek ábrándozni, az ajk beszélni, az ibolya illatozni látszott; mindenki a müvész nevét kérdezte, ki e remek müvet alkotá.

A kép ára százezer frank volt, s egy fiatal angol már az első héten megvette. Naponként ott ült óra számra a kép mellett; nem vette le róla szemeit, gyönyörködött a leány arcában, mosolyogva hallgatta a nézők lelkesült felkiáltásait: szerelmes volt a képbe.

Egy napon föltünő pár lépett a terembe, hol a kép kiállitva volt. Mindenki helyet adott nekik, midőn a festményhez közeledtek s csodálkozó moraj zugott át a közönségben. A kép gyönyörü alakját megelevenedni látták az ifju hölgyben, kinek társa érdekes spanyol ifju volt, a tehetség lángoló kifejezésével szemeiben.

Megálltak a kép előtt. Olaszul beszéltek. A leány arca sötétebb szint nyert a reá tapadó tekintetek hatása alatt.

— Menjünk innét, Paoló, sugá társának, ki mosolygott felindulásán; öntetszéssel, büszkeséggel legeltette szemeit majd a képen majd annak eredetijén; müértő szemmel vizsgálta a hasonlatot, a kedvező világitást, melyben az tündöklött. Nem vette észre az angol reájok tapadó tekintetét, mely belépésük óta egy pillanatra sem fordult el róluk.

Végigvezette társnőjét a termekben. Zugó moraj követte lépteiket, mindenki a kép eredetijét látta a leányban szépitve az élet melegsége által; az angol mindenütt kisérte őket, le egészen a lépcsőkig, hol csinos fogatba látta a fiatal párt ülni. Midőn elhagyták a salont, bérkocsiban követte őket.

III.

Ugyan az nap délután, Páris egyik félreeső utcájában csengettek egy emeletes palotaszerü kis ház kapuján, s midőn az megnyilt, bérruhás szolga és urias külsejü fiatal férfi álltak egymással szemben.

— E ház jelenlegi bérlője, Goya y Lucientes ur? kérdé az idegen.

— Szolgálatjára, uram.

— Itthon van?

— Pár perc előtt jött haza.

— Vigye föl kérem e névjegyet neki; beszélni óhajtanék vele.

A szolga beereszté az idegent. Egy földszinti terem ajtóját nyitotta meg előtte, hol várakozhatik s ő fölsietett a névjegygyel az emeletre. A jegyen Mr. Cecil Forfax állt, alul e szavak spanyolul: f o n t o s ü g y b e n.

Néhány perc mulva belépett a házi ur, Paoló y Lucientes, a Salon remek müvének festője.

— Csodáltam remek müvét, — mondá elragadtatással Forfax. A házi ur könnyedén hajtá meg magát s leültek.

— Különös ügyben jöttem önhöz; nem akarok tolakodó lenni, de miután szerencsés voltam a bájos Inez birtokosává lehetni, óhajtanám tudni, ki annak eredetije.

— Uram!

— Csak arra feleljen kérem: neje önnek az a fiatal hölgy, kit ma a Salonban karján vezetett?

— Nem . . .

— Mi áron válna meg ön töle?

A müvész, spanyol büszkeséggel nézett rajta végig.

— Jól birja kegyed a spanyol nyelvet, melyen most beszél, Mr. Forfax?

— Tökéletesen.

— Megbirja mérni azon kérdés horderejét, amit hozzám intézett?

— Teljes mérvben.

— Akkor e kérdésre csak egy felelet lehet — mondá a festő s az ajtóra mutatott.

— Bocsánat Mr. Lucientes, még egy más is van, amit mi angolok nem igen szoktunk otthon gyakorolni, de annál többször a continensen; ha valakinek sok és heves vére van.

Mindketten elhagyták helyöket.

— Mikor? kérdé büszke mosolylyal a spanyol.

— Holnap hajnalban; a Bois de Bou-

logne levegője reggel kellemes, lehütőleg hat az idegekre, különösen a tó közelében, a barlang mellett.

— Ott leszek.

Az angol egyenes tartással, ajkán mosolylyal hajtá meg magát és távozott.

IV.

A ház, melyben a festő lakott, egyemeletes volt s a terem, melyben a földszinten vendégeit fogadni szokta, illatos kertre nyilt.

Holdvilágos este volt, nyári alkony. A kert virágai között fiatal pár sétált, karöltve, nevetve, tréfálva. Minden mosolygott körülöttük. A csillagokat olykor elboritá egy átsuhanó fehér felhő, aztán ragyogva bukkantak elő, mintha tréfálnának a földdel; a keresztül iramló szellő megrázta az ezüstösnek látszó leveleket s Inez fürteit; a kavicsok szökdécseltek lábaik alatt, a virágok fejei üdvözlően hajlongtak ide-oda a könnyü ruha érintésére, a természet és szivük egyaránt telve volt szerelemmel, enyelgéssel, boldogsággal, mig lassanként az ábrándozás veszedelmes csöndje vette őket körül.

— Inez, mondá az ifju halkan, lehajolva hozzá, az oly boldogság, mint a mienk, nem tarthat sokáig; mit tennél, ha én — meghalnék?

A leány nagy szemei bámulattal tapadtak reá.

— A szerelemben nincs halál; mondá, mosolyogva hajtván az ifju vállára fejét. Ez az az egyedüli a földön, a minek kezdete van, de vége nincs . . .

— Ha én meghalnék, s te egyedül maradnál — folytatá Paoló; — mig hangja kissé reszketett — nemde visszatérnél Velencébe virágaid közé?

— Mit keresnék ott? — mondá csodálkozva a leány, én csak addig élhetek, és o t t, hol szerelmed fénye betölti a láthatárt . . .

Az ifju lehajtá fejét, hallgatott. Aztán mélyebb hangon beszéltek; az est titokteljes neszszel kisérte szavaikat, a ház előtt álló hársfa levelei reszkettek, az ezüstös fényben hosszu árny lengedezett lábaik előtt; a virágok megnyillott szirmaikkal gyönyört leheltek a meleg levegőben.

— Hogy hivták azt a sápadt arcu leányt, ki a Lidón mindig melletted ült, s kagylókat árult — kérdé egyszerre, hosszu hallgatás után Paoló.

— Anunciata Vaga.

— Anunciata Vaga! ismétlé az ifju, mintha emlékébe akarná vésni e nevet.

Egészen sötét lett. Páris órái tizenegyet zugtak, a város csak ekkor ébredt fel, a Boulevardeok hemzsegtek a sétálók és mulatók seregétől.

Paoló és Inez, nem gondoltak reájok. A felhők elboriták a holdat, a virágok illata erősen részegitő lett, a hárs levelei feketék lettek a sötétben, az est fénye megtörött az emelet ablakain, a természet gyönyört lehelt, a távoli lármás élet itt néma csendben veszett el, a harangok tizenkettőt zugtak.

V.

Egy éj a melynek nincsen reggele.

Inez csak egy percre ébredt fel, aztán lelke örökre elaludt.

Bámuló arccal, csodálkozó szemekkel nézte a mozdulatlan, halvány arcot, érinté a jéghideg kezet, aztán ráborult a szivre, mely már megszünt dobogni, s azt sugá a halott fülébe: szeretlek . . .

Mosolyogva nézett a hozzá beszélő magas férfi alakra; nem látta homlokán a Kain jegyét; de nem felelt. Később mosolyogva nyujtá kezét a sápadt Anunciátának, ki eljött érte, hogy visszavigye a Lidóra virágaihoz. Mosolygott midőn az öreg anyóka kisimitá homlokából fürteit és könyes szemekkel szólitá nevén; nézte a napot, a csendesen uszó fellegeket, illatos virágait, melyeket ellankasztottak a forró sugarak; hallgatja a tenger locsogását, az evezőcsapásokat és — mosolyog . . .

Olyan éjszaka borult reá, melynek nincs reggele.

Visszatért virágaihoz, a Lidóra áradó napsugarakhoz, melyek anyai örökségei voltak; boldog, csendes és mosolyog, csak akkor tör ki olykor zokogásban, ha egy-egy gondolata tova suhan s nem áll meg a Lidó partján. „Még mindig várja“ — sugja ilyenkor sohajtva öreg társnéjának Anunciáta.

— Egész életében fogja várni, viszonozza a ráncos képü anyóka.

Mr. Forfax elhagyta Párist a szép Inez nevü képpel, Paoló Goya y Lucientes utolsó remek müvével, a festő pedig a Père Lachèse temetőjében virágos sirdomb alatt álmodik a fülébe sugott szóról: „Szeretlek“.

SZOMORU NAP.

Majd ha hull a lomb a fárul,
Hulldogálva, csendesen;
Zöld mezőn a fű lesárgul,
A virágot hervadástul
Már nem óvja semmi sem . . .

Majd ha árva lesz a tájék,
A madár is utra kél;
S bérces erdők sudarán még
Egy-két őszi napsugár ég
S néha sóhajt fel a szél . . .

Majd ha néma lesz a róna,
A ligetben siri csend;
S játszi tündér takarója:
Délibábja, eltünt róla
S még csak egy madár se' zeng:

Akkor, akkor jöjj el értem,
Halkal, mint az éj, ha száll;
S melyben annyi bút átéltem,
Vedd magadhoz fáradt éltem'
Vedd magadhoz — ó halál!

S mint a lombhoz, mely aláhull,
Mint a dalhoz, mely kihal —
Tetemimhez is ugy járulj:
Csendbe vigy el a világrul,
Ne kisérjen semmi zaj.

S rejts el engem, hogy ne lássa
Soha senki siromat . . .
Gúny az élők zokogása —
S lomb helyett nő lombnak mása,
Dal helyébe más fakad! —

TÓTH ENDRE.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Az ezredesné olyanformán mosolygott, mintha valami kellemetlen benyomást akarna azzal palástolni, de nem avatkozott a vitatkozásba.

— Tehát? — kérdezte Zoldi még egyszer, reménykedő pillantást vetve a fejlesütve álló leányra.

— Hagyja csak a sajkást rám, Zoldi ur! — Kapott a szóba Aladár; aztán egy könnyü főhajtással az ezredesné felé folytatta:

— Ha megengedi . . . Én magam is nagyon szeretem a tengert nappal!

— Sőt — ha Sára csakugyan makacsul megmarad határozata mellett — természetesen kérni fogom önt, édes Aladár . . .

Iván fölállt.

— Ön is, szólt az ezredesné, legyezőjét gyorsan összezárva.

— Zoldi ur azt mondta, hogy a sajka két evezős.

Aladár szólni akart, de Sára megelőzte:

— Tud ön az evezővel bánni? kérdezte Iván felé fordulva.

— Sokáig tartózkodtam a tengerparton.

— Akkor szivesen elfogadom kiséretét! — Nemde megengeded mama? Annál kevesebb okod lesz miattam aggódni, — Kelendy! vegye magához a hálómat.

Az ezredesné ujra kinyitotta legyezőjét s lassan kezdte magára hajtani a szelet.

— Igazad lehet; erre nem is gondoltam, mert nem tudtam, hogy Túr Iván ur olyan szives akar lenni; — mondta fagyosan. — Zoldi ur! még egy pillanatra, ha szabad kérnem. — Ah, minő meleg van itt. — Nem találja ön szintén, hogy itt nagyon meleg van?

XVI.

Az ezredesnének igaza volt. A nap melegen sütött s az egész égboltozat tompa sárgás szinben fénylett, mintha valami ércboritó volna, mely mindenütt forró, egy ponton pedig már egészen átizzott. — A fák levelei hervatagon csüggtek le a galyakról; a bokrok porosaknak látszottak, a madarak pedig mintha mind egyszere eltüntek volna a vidékről, hallgattak.

Sára nem törődött a meleggel; vigan közeledett a tengerpart felé a két férfi társaságában.

A csinos, karcsu sajka ott várt reájok, köves omlós part közelében; a két evezős izmos, föltürt karjaikkal, fejüket a födélzet árnyékába dugva, a sajka orrában hasalt.

Egygyel többen jöttek, mint amennyire a sajka számitva volt. A két evezőssel öten lettek volna. Az egyik legény a parton maradt; evezőjét behuzták; Zaffari neki feszitette a magáét a partnak s a könnyü sajka tova sikamlott, éles hegyével hasitva maga előtt a ragyogó vizet.

Mikor jó távol voltak a parttól — egy fél órai haladás után — Zaffari megszünt dolgozni. Lekönyökölt a csolnak orrába s csak néha-néha csapott egyet lapátjával a vizen, hogy mozgásban legyenek, időközben pedig szórakozottan nézte a kisasszonyt, aki kicsike hálóját kivetve, a vizszinten uszkáló halakra tartott vadászatot. Néha el is kaccantotta magát azzal a néma nevetéssel, mely csak az arcon vehető észre s olyan villanás-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

szerü, ha Sára ügyetlenkedett a hálókivetésnél, vagy ha nagy örömmel és vigyázva emelte azt fölfelé, megérezve, hogy rabja van s aztán a hal egyszerre csak ketté hajlott s mint egy ezüst forgácsdarab — brr! kipattant belőle s be a tengerbe.

Ilyenkor behuzta nyakát széles vállai közé és körüljártatta tekintetét az égboltozaton. Talán, hogy meglássa: nem készül-e veszedelem? talán, hogy a kisasszonyt meg ne szégyenitse nevetése által? vagy talán csak, mert szokása volt.

Két órai csolnakázás után azonban ez a körültekintgetés egyre gyakoriabbá kezdett válni. Néha félig lezárva szemeit, hosszan nézett a távolban egy pontra; nyugtalankodni kezdett; végre elhagyva könyöklő helyzetét, kezébe fogta a lapátot és azt mondta:

— A part felé!

Sára szeretett volna még a tengeren maradni; Iván a Zaffari inditványát pártolta, Aladár pedig valószinüleg, hogy ellent mondhasson neki: egész uton azzal a nyájassággal bánt vele, mely a fogcsikorgatásra szokott emlékeztetni, mely azonban Ivánt nem hozta ki nyugalmából és nem birta rá, hogy a fiatal urat Sára közvetlen szomszédságába bocsássa — odalépett a sajkához s azt mondta neki:

— Előre!

Zaffari fölütötte a fejét, végig nézte az előtte álló urat, aztán megbillentette a vállát és pár dacos lökéssel engedelmeskedett a parancsnak.

Egy negyed óra mulva könnyü, átátsikamló szellők kezdtek barangolni a vizen; a nyugati égen, a tengerből egy sötét medvefej forma felhő emelkedett ki, mely csodálatosképen nőtt és kinyitotta a száját.

Zaffari sötéten nézte, amint mindinkább borzasodott és ágaskodott az ég teteje felé. Az evezőt kezében tartotta, de anélkül, hogy megbillentette volna.

Sára kerekre nyitott szemekkel nézett a rohamosan bontakozó felhőre, mely apró foszlányokat kezdett magából kiszórni.

— Szép! — mondta halkan, mintha magához beszélne.

— A vihar! — mondta Iván s intett kezével Zaffarinak, hogy a part felé evezzen.

A tenger még sima volt és ragyogó; de — Isten tudja, honnan kerültek elő? — sirályok kezdtek röpdösni a levegőben, fehér éles szárnyaikkal most a vizet csapkodva, majd fölvágódva magasan.

— Gyönyörü! — ismételte Sára, a felhő játékába merülve.

Zaffari egész erővel dolgozott. Egy szélroham kissé féloldalt lóditotta a sajkát; a tenger borzadozni kezdett; a felleg most egy idomtalan trombitás fejhez hasonlitott, mely trombitájából a napra fujja a sötétséget. A ragyogás mulni kezdett, aztán ólomszürke lett minden. — Ujabb szélroham — egy, kettő, három, rövid közökben egymás után... A sajka, mint a megperditett orsó, megfordult maga körül.

— Evezőre! — kiáltott Zaffari.

Az evező hely Aladár mellett volt; kinyomta a lapátot és elkezdett evezni, de ügyetlenül. Iván kérte, hogy engedje át helyét neki, Aladár pedig azzal a távol néző pillantással mérte végig, mely a magokról sokat tartóknak sajátja, ha nem akarják beösmerni, hogy nem tudnak valamihez.

Pedig nem tudott evezni s meglehetősen halaványvolt.

Most már állandóvá lett a szél: a tenger habzott, a sajka táncolt. A part felől valami fekete pont kezdett kibontakozni; valami sajka, mely az ellenkező széllel küzdve közeledett.

Aladár komoran nézegetett a part felé; feje szédülni kezdett; kimondhatatlanul kellemetlen érzés vett rajta erőt, mely izzadni kényszerité, hideg futkosott rajta keresztül.

Összeszoritotta fogait s két kézre fogta az evezőt, dolgozott, minduntalan ki-kihajolva a csolnak oldalán, ha egyet rántott a lapáton.

— Ne hajoljon ki! — figyelmeztette Iván.

Aladár komoran tekintett rá, aztán — nem dacból, hanem, mert az evező maga után kapta — még mélyebben hajolt ki; a sajka féloldalra billent s egy jókora magas hullám végiglocsanva Aladáron, bokáig érő vizzel töltötte meg a sajka fenekét.

— El onnan! — kiáltott Iván felugorva s kikapva az evezőt az egészen elsápadt fiatal ember kezéből, aki most ugy engedelmeskedett neki, mintha keményitőből lett volna egészen s hogy viz érte, megpuhult.

— Lassan; — mordult vissza Zaffari. — Ha még egyszer becsap . . .

— Előre! — felelte Iván nyugodtan s átlépve Aladáron, aki ugy kuporodott össze

mintha csak egy tehetetlen ruhacsomó volna, legelőször is levágta a födélzetül fölfeszitett vásznat, melybe a szél bele-belekapaszkodott aztán el kezdett evezni. — Hullám! Délkeletre! — kiáltott éles tekintetet vetve a sajka jobb oldalára.

Zaffari egyetértőleg bólintott a fejével, nagyot kanyaritott a lapáton s mikor a hullám alól kijutottak, odavillant a tekintetével Iványra, mintha azt akarta volna mondani:

— Igy szoktam!

Iván komolyan, felemelt fővel állt a második evező pad mellett. Arca kissé kipirult a munkától; tekintetével hol a közeledő vihart, hol a sajka előtti tengerfelületet vizsgálta, de azért egy pillanatig sem feledkezett meg az evezőről.

Sára fénylő szemekkel nézett rá.

— Balra! — kiáltott ujra Iván. — Az a sajka felénk törekszik.

— Lassan! — válaszolt Zaffari. — Sok viz van a sajkánkban. Nehéz.

— Majd mindjárt megkönnyebbülünk. S hatalmas evezőcsapásokkal nyomta előre a sajkát, mely a beömlött viz sulyánál fogva, mélyen járt a tengerben.

Nem sokára közel ért a két sajka egymáshoz, két evező legény és Zoldi ültek benne.

— Sárika nagysád! — Sárika nagysád...

Iván kinyujtotta lapátját s ennek segélyével összekötve a két csolnakot, hozzá fordult Sárához.

— Gyorsan lépjen át.

Sára fölnézett Iványra.

— S ön?

— Gyorsan lépjen át. Nem birom soká tartani.

A sajka megingott, aztán nagyot lendült. Valaki ugrott át a mentő csolnakba. Az összekötő evező lesiklott, egy közbefurakodó torlat szétválasztotta a sajkákat s mikor Iván föltekintett, a balra vert csolnakban Aladárt látta guggolni, Sára pedig mellette ült s bizalommal tekintett szeme közé.

— Ne boszankodjék! — szólt. — Ugy sem mentem volna át.

— Sárika nagysád . . . hangzott még egyszer, a szél által el-elkapatva. Aztán nem hallottak többé emberi hangot; magát a csolnakot is elvesztették szem elől; távoli, tompa roppanások reszkettették meg a levegőt, mintha a tenger alatt hegyeket robbantanának szét dinamittal.

Egészen besötétedett s északnyugatról éles, aprószemü eső kezdte verni a tajtékzó vizet. Az eső egyre sürüdött: a szél metsző hideg lett.

— Boritsa magára, kérem, a tető-vásznat.

— Már megtettem.

— Part! — kiáltott Zaffari.

Egy negyed óra mulva szárazföldön voltak. — Hanem mely vidéken? Még nem lehetett késő, de azért már egészen sötét volt; az eső mind jobban és jobban hullott, a szél pedig majdnem kiállhatatlanná vált.

Ugy tetszett, mintha nem messze a parttól bokrokat hajtogatott volna jobbra-balra a vihar s a bokrokon tul picike kis világ csillogott volna föl koronként.

— Csak előre! — mondta Zaffari. — Az valami halász tanyája lesz. — Csak előre!

Valóban halász-tanya volt, a parttól alig kétszáz lépésnyire. Rozzant kis épület, két szobával és egy halkamarával. A mécses az ablakba volt téve s amint Iván megzörgette az ajtót, egy nyájasképü, középkoru paraszt-asszony nyitotta azt ki előttük.

— Csak be gyorsan, mert el találja fujni a szél a mécsest. — Karjánál fogta Sárát és bevonta. — Hajóról? — kérdezte, mikor mind bentvoltak; az ajtót gondosan bereteszelte és nyájas kiváncsisággal végignézte vendégeit.

— Sajkából. — Adhat-e nekünk szállást; jó asszony? — kérdezte Iván.

— Hát persze! — Oh a szegény! bizonyosan megfázott, — fordult Sárához s megfogva a kezét a jobbra nyiló ajtón át kis szobába s itt picike főzőlyuk elé vezette, hol a tűz mellett egy pár fazékban bugyogott valami.

— Ugy, ugy, derék asszony, nézze körül és szoritson helyet a tüznél, hogy megmelengethesse a lábait, — mondta Iván, széttekintve a szobában, hogy nem találna-e valami alkalmas puha dolgot, amit szék gyanánt oda vihetne Sárának a tüz elé.

— Férje? — kérdezte az asszony bizalmaskodva.

Sára rápillantott Iványra, aztán jókedvüen fölkacagott.

Iván önkénytelenül hátra fordult s gondolkozva nézett a nevető lányra.

— Nem! — rázta ez fejét, feleletül az asszony kérdésére.

— Testvérek?

— Az sem.

— Csak nem apja?

Sára ujból rátekintett Iványra. Ez mosolygott és ujra megállt, hogy meghallja a feleletet.

— Igen! — Apám! — Az én kedves apám, — mondta Sára és nevetett hozzá olyan kedvesen, olyan csengő nevetéssel, hogy a kis szoba szinte melegebb és lakályosabb lett tőle.

— Hm! — bólintott a fejével a nő. — Hm! soha se hittem volna!

Végre talált Iván egy jókora darab hálószövetet, azt kifeszitette a tüz előtt két hordó közé ugy, hogy nem csak ülni lehetett rajta, de még a hátnak és fejnek is támaszul szolgálhatott.

— Nos, jó asszony — szólt aztán, miután Sára jó kedvüen befészkelte magát a rögtönzött hintaszékbe. — Nem adhatna-e nekünk egy kevés tejet s ha csakugyan itt kellene tölteni az éjet, külön helyet, ahol én is meghuzhatnám magamat.

— Tejet? — Hogy ne! — De más helyem nincs. — A másik végen én vagyok a tyukocskáimmal, meg a kis gyermekem, aki most alszik. — A kamarában — ott büzös a levegő a haltól s nedves a föld.

Sára nem birt magával; hangosan és teljes szivéből kacagott.

— A tyukocskákkal! — A halacskákkal! — mondogatta, mikor az asszony kifordult, hogy tej után lásson.

Soha ember még olyan vig hajótörést szenvedettet nem látott, mint aminő Sára volt. — Arca kipirult a nevetéstől, szemei ragyogtak. — A tüz melege feledtette vele a hideget, melyet kiállott s hálából emelt trónusán, mely minden mozdulatára himbálózott, ugy ült, mind egy kis despota.

— Nem tehetek róla, de nagyon mulatságos! — Az én apám — a tyukocskákkal — a halacskákkal! — Apóka .... Nem fejezte be a mondatot; rá nézett Iványra s barátságosan nyujtva feléje a kezét, kérdezte:

— Apóka?

— Igen; — apóka, ha ön ugy akarja.

— Akkor nem engedhetem meg, hogy a tyukocskákkal aludjék. — A tyukocskákkal! — Nem! — Ide ül mellém, a tüz elé és beszélgetni fogunk. Én nem vagyok álmos! nem, egy cseppet sem és sok kérdezni valóm lesz, eltart regelig, — ön pedig .... Az asszonyt hallom jönni; álljon mellém; tegyen ugy, mintha igazán apám volna. — Nem szabad kiesnünk a szerepünkből.

Az asszony csakugyan jött; tejet, egy tányér gyümölcsöt és barna kenyeret hozott. — Nehány vékony galyat dobott a tüzre, egy meglehetős köteget pedig odakészitett kéz alá; aztán megkérte az uraságot, hogy ne vigyék el a mécsest az ablakból, mert halásztörvény szerint mécsesnek kell égni az ablakban vihar alkalmával — és, jó éjszakát kivánva, eltávozott.

Sárát nagyon mulattatta az uj szerep. Mig az asszony bent volt a szobában, gyöngéden sürgette Ivánt, hogy üljön a tüz mellé; figyelmeztette átázott kabátjára; gondoskodva kérdezősködött, hogy nem kiván-e valamit? nincsen-e nagyon kimerülve? Aztán töltött neki tejet; a gyümölcsök közül kiválogatta számára a legszebbeket s minden alkalmat fölhasznált, hogy kimondhassa a szót: apóka.

Mikor az asszony eltávozott, kacagni kezdett.

— Minő szeretetreméltó, furcsa dolog! — Nos, apóka .... Nem esik önnek roszul, ha magunk között is igy szólitom?

— Szólitson csak ugy. — Ez olyan kedves, bizalmas megszólitás.

— És ön? — Alkudjunk meg. — Ön hogy fog engem nevezni?

Iván mosolygott.

— Ha ön engem apókának hí ....

— Várjon csak! — Lányom? — vágott közbe Sára gondolkozva; — aztán piros alsó ajkát kicsinylőleg előre nyomva tette utána:

— Nem, nem! — Ez nem olyan furcsa szó, mint az, hogy „apóka“. — Próbálja csak kimondani a nevemet.

— Sára?

— Igen, igen: szólitson igy. — Ha ön mondja, nem hangzik olyan csunyán, mint...

Elhallgatott és gondolkozva nézett Iványra.

— Mit gondol ön felőlem most? — kérdezte komolyan. — Nemde, azt gondolja, hogy „mégis igaza volt az ezredesnének, mikor első ottlétem alkalmával is pirongatással fogadta s azt mondta: Legyen elnéző! hiszen gyermek ....“ Ne válaszoljon! — Nem akarom sem azt, hogy valótlant mondjon, sem hogy .... Akkor mereven nézett rám és ez nekem jól esett. Azt hiszem, ellenszenvet éreztem iránta. — Mit gondolt akkor, mikor olyan mereven nézett rám?

— Nem tudom.

Sára ujra mosolyogni kezdett.

— Na, még nem vagyunk egészen őszinték egymás iránt! — Még nem tudja, hogy miként viselje magát velem szemben? — Mert igaz, hogy én egy kissé különös vagyok; sokszor magam sem értem magamat . . . Most is ugy illenék talán, hogy aggódjam s én nem tudok aggódni! Mulattat a különös helyzet; jól esik ebben a paraszt szobácskában lennem, meg, hogy azt mondhatom önnek „apóka“; ami megint különös és talán illetlen, de teszem, mert mulattat.

— Nincs oka röstelkedni, — mondta Iván; — ugy, ahogy van, igen kedves.

— Igazán? Annál jobb! — Egyébiránt, ha majd bővebben megösmer, nem fogja használni ezt a kifejezést.

— Miért nem?

— Mert ki nem állhatom, ha kicsinek, kedveskének, vagy jónak mondanak. De most, az ön szájából nem sért. Talán három nappal ezelőtt, mikor még nem tudtam azt, amit ma tudok . . . És lábacskáit, melyek időközben egészen megszáradtak a sajkában kapott víztől, levette a tüzelő párkányáról, ahol már nagyon melege volt, de aztán nem tudta hova tenni.

Iván fölállt s egy üres haltartó kosarat hozott zsámolyul.

— Köszönöm! — De üljön le ismét előbbi helyére. Most már egy igazán fontos kérdést akarok önhöz intézni. — Apóka! hiszi ön, hogy olyan valaki vagyok, akivel lehet komolyan beszélni? — De őszintén!

— Nagyon komolyan?

— Nagyon, nagyon komolyan!

— Magától érthető; — ámbár ugy gondolom, inkább szereti, ha mulatságos tárgyról van a szó.

— Mért nem nézett rám a sajkában. — Ha látta volna, hogy nem riadtam vissza a veszélytől s hogy mennyire tetszett nekem az ön komolysága . . . De mindegy! — Felel őszintén, ha valamit kérdezek?

— Ha módomban áll.

— Illendőnek tartaná valakivel megverekedni egy nőért, ha az a valaki rágalmazná előtte a nőt?

— Az a kérdés, hogy a nő . . .

— Tegyük, hogy én volnék.

Iván szemöldei összerándultak és fürkészőleg tekintett a lányra, aki a maga részéről kiváncsian látszott várni a válaszra.

Mikor látta a hatást, melyet kérdése Iványra tett, szemei fényleni kezdtek; mosolygott és ugy tett, mintha hirtelen más gondolat jutott volna eszébe.

— Ne válaszoljon, — mondta. — Gyakran megtörténik, hogy haszontalan kérdéseket teszek föl, hanem gyorsan megbánom. — Ön férfi, aminő én is lettem volna, ha . . . Milyen jó meleg van itt!

De Iván nem hagyta a dolgot annyiban.

— Talán beszéltek előtte valamit?

— Ugyan ki? — Ha sejtenék valamit . . . Néha egy hideg tekintetből sokat kitalálok.

— Tehát mégis?

— Eleintén, az első napokban nem birtam megérteni; azt hittem, hogy . . . Ejh! — Nem akarok róla tovább beszélni. — Most már nem hiszek semmit, csak azt érzem, hogy itt igen kényelmes ülni, behunyni a szememet és ringatni magamat.

Ugy tett: behunyta a szemét és ringatni kezdte magát, de csakhamar ujra fölpillantott és mosolyogva nézett Iványra.

— Jól esik tudnom, hogy ön itt van, apóka. — Azt hiszi, ugy-e, hogy fáradt vagyok? — Pedig nem — nem; — de csodálatosan jól érzem magamat.

Aztán megint behunyta szemét, megint ringatni kezdte magát.

— Hallja — hallja? — susogta később, szemeit félig fölnyitva. — Mint süvölt a szél! — Mi lett volna velünk, ha még most is a tengeren volnánk? — De odaállott az evezőhöz — apóka . . . Milyen hatalmasan nézett ki! — Átugrott — hogy átugrott a másik sajkába! — Valaki boszankodott, én meg nevettem; mert én ugy sem mentem volna át . . . szégyeltem volna magamat . . . Szsz! — Nagyon szeretem hallgatni a szél zugását! ugy érzem magamat, mintha repülnöm kellene . . . És ön?

Iván azt mondta, hogy ő is szereti; hogy ugy hat rá, mint a távoli zene; de nagyon lágyan mondta, miközben jóakaratu mosolylyal nézte a lányt, kinek szempillái alig észrevehetőleg ereszkedtek lefelé.

Sára visszamosolygott.

— Milyen jó meleg van itt! . . . Milyen jó itt lenni!

Iván egy marék rőzsét dobott a tüzre.

— Köszönöm . . . Feje kissé megmozdult s aranyszőke haja vállára omlott.

(Folyt. köv.)

VALAMI AZ EMBERI ÉS EGYÉB ÁLLATOKRÓL.

Irta: FRANKENBURG ADOLF.

Nem tudom, melyik világbölcs tette azt a fontos felfedezést, hogy minden ember többékevésbbé valami állathoz hasonlit? annyi bizonyos, hogy nem mondott épen oly ostoba dolgot, mint a minőt a világbölcsek (kivált azok, a kik a berlini „Schulverein"-hoz tartoznak) közönségesen mondani szoktak.

A magyar ember régóta használja már e kifejezést: „emberi állat"; jele, hogy fajunk mindent a maga nevén szokott szólitani, a mi vagy kevés ildomosságra, vagy dicséretes önismeretre mutat.

Mondják, hogy az ember abban különbözik a többi állatoktól, hogy beszél, és gondolkozik. Hát Bileám szamara nem beszélt-e, s a róka meglátogatná-e a tyúkólakat, ha nem gondolná, hogy kövérebb falatokat fog ott találni, mint odujában?

Az emberek és állatok közti rokonságot már a nevekben is találni. Hány Macskási, Szarvasi, Kecskés, Bárány, Pávai, Hollósi, Méhesi, Rákosi, Darázs, Farkas, Róka, Nyulfi, Verébi, Galambos s a többi van édes hazánkban, s hányan sajátitották és sajátitják el ezek közt maiglan is azoknak jó vagy rosz tulajdonait, a kiktől (s pedig ötvenkrajcáros „stempli" nélkül) nevüket kölcsönözték?!

Van ugyan sok tökfilkó, kit arszlánnak, sok vén primadonna, kit csalogánynak, és sok tudós, kit szamárnak hínak; de egyes esetek számba nem vehetők, s ezek is csak azt bizonyitják, hogy az emberek minden körülmények közt megtartják — állatiságukat.

Kár, hogy az ember az állatoknak inkább rosz, mint jó tulajdonait szokta elsajátitani, a mi egyébiránt már természetében fekszik, mely — bármit mondjanak is a filantropok — mindig hajlandóbb a roszszat mint a jónak elfogadására.

Igy példának okáért vannak, a kik szüntelen hátra felé mennek, csakhogy nem pirulnak el ostobaságuk fölött mint a rák; a kik kerülik a világosságot, de nem oly jóizüek mint a stockfisch; karmolnak, de nincs oly lágy kacsókájuk mint a szobacicuskának; lusták, de bőrüket nem lehet ugy fölhasználni mint a szamárét; csipnek, de fulánkjuk alatt nem rejtenek mézet mint a méh; éhesek, de nem elégesznek meg, ha jóllaktak, mint a farkas; rutak, de nem oly mulatságosak mint a majom; farkcsóválva járnak a nagyurak körül, de nem oly hivek hozzájuk mint az eb; más fészkébe rakják a tojást, de apai nevüket nem árulják el oly hamar mint a kakuk; együgyüek, de nem oly ártatlanok mint a galamb, s kiszijják egymás vérét, de felebarátjuk baján kevesebbet segitenek mint a pióca.

Vannak emberek, kik a sötétben turkálnak mint a vakandok; simák mint az angolna; hamisak mint a macska; irigyek mint az ölebecske; torkosok mint a sáska; buják mint a veréb; csacskák mint a papagály; ravaszok mint a róka; szemtelenek mint a légy; veszedelmesek mint a kigyó, s ha valakit dicsérni kell, némák mint a hal.

Ellenben vannak az állatok közt lusták mint a vén szolga; kérődzők mint egy jubilaeumos diurnista; vérszopók mint az uzsorás; vedlők mint a liberális hazafiak; éhesek mint a kegyelemfalatevők; ravaszok mint a diplomata; félénkek mint a zsarnok; ügyetlenek mint egy vasárnapi lovag; telhetetlenek mint bizonyos urak, kik a földi javakat szintugy monopolizálni szeretnék, mint az égieket.

A kutyák és kritikusok ugatnak; a macskák és aggszüzek nyivalkodnak; a libák és fiatal leányok gágognak; a farkasok és bizonyos énekesek orditanak; a kigyók és hizelgők sziszegnek; a galambok és szerelmesek turbékolnak; a varjuk és szenteskedők kárognak; a nádiverebek és szomszédasszonyok csiripolnak; a bárányok és bizonyos szónokok mekegnek; a kotlóstyukok s fiatal irók kodácsolnak.

A nyulak és szájvitézek a legkisebb neszre megfutamodnak; a békák s kétnapos huszárhadnagyok fölfujják magokat; a medvék és mamelukok ugy táncolnak, a hogy' nekik fütyölnek; a teheneket s peresfeleket megfejik; a juhokat s egyéb (arany) gyapjas állatokat megnyirják; a tyukok és fösvények kaparitanak; a bakkecskék és vén szerelmesek ugrándoznak; a hollók és élclapirók lopogatnak; a pávák és cigánygyerekek kereket hánynak; s a rágalmazók és skorpiók sötét odukban költenek.

Sok embernek (kivált a magyarnak) birkatürelme, soknak hangyaszorgalma, szamárhurutja, lófeje, sasorra, kecske-

szakálla, b i v a l bőre s k u t y a természete van; életében sok b a k lövést tesz s oly s z a r v a s-hibakat követ el, melyeket ritkán lehet ismét helyrehozni. A legkisebb veszedelemben n y u l-szivü; felebarátja baja fölött k r o k o d i l-könyeket sir; gyermekei iránt m a j o m szeretettel viseltetik; irása t y u k karmoláshoz hasonlit; ellenével f a r k a s szemet néz; szegényebb embertársával l ó hátról beszél, s a hölgyeknél l e p k e módra viseli magát.

Gyakran annak, a kivel szeretetünket vagy megvetésünket éreztetni akarjuk, állati nevet adunk. Igy a férj, kivált a mézeshetek elején, nejét g a l a m b nak, s ez őtet, ha a mézéshetek elmultak, többnyire m e d v é n e k nevezi. A korhely frátert jó m a d á r nak, az ostobát isten l o v á n a k, az uzsorást vérszopó n a d á l y nak, a fiatal leányt j é r c é n e k, Bismarckot vén r ó k á n a k, sőt még az emberi nem megváltóját is isten b á r á n y á n a k hijják.

Hány emberrel bánnak ugy mint a marhával, s hány vajpuhaszivü hölgy viseli jobban gondját kanári madarának s ölebecskéjének, mint tulajdon gyermekének? Hány ember szolgál közbotrányul embertelen tettei miatt, s hányat szégyenit meg sok állat nagylelkűsége által? A paradicsomi kigyó ravaszabb volt, mint első anyánk, a lónak sokszor több esze van, mint annak, a ki rajta ül; s Buridán szamara okosabban beszélt, mint némely profeszszor. A négy evangelistát is állatok társaságában látni, s fogadom, hogy nehezen cserélték volna föl ezeket sok nagyurnak udvarával. — Hát a madarak vidám éneke korán reggel lombos fák közt nem nyujt-e nagyobb élvezetet, mint némely mondva csinált első énekesnő nyifogása büdös gázvilágitásnál? s nem őrzi-e meg a házi eb azért a pár csontért, a mit neki odadobnak, jobban az urának vagyonát, mint a méregdrágán fizetett szolgasereg, mely a veszedelem első neszére csupa „jó érzelmüség"-ből megfutamodik? Egy tizenhat agancsos szarvas nem dicsőbb látvány-e, mint sok gálánt fiatal hölgynek murmutérférje; Renznek lovai nem táncolnak-e nagyobb kellemmel a homokos cirkusban, mint a kövér tanácsosnő egy fiatal fogalmazó karján a gazdasszonyok báljan; az őznek szeméből nem sugárzik-e ki több értelmiség, mint a bécsi növeldéből hazakerült kisasszony szőke pillái alól; az uszkár nem tanultabb-e sok urfinál, a kire egy fél millió örökség vár; s a vén Dániel nem volt-e biztosabb helyen az oroszlánbarlangban, mint egy szép erényes hölgy egy féltucat vénasszony kavészalonjában?!

Egy német tudós annak bebizonyitására (s mit nem bizonyit be mindent egy német tudós), hogy az emberek és az állatok egyenszületésüek, a spanyol bikaviadalokra hivatkozik, melyek szerinte, eléggé tanusitják az emberek és állatok közt létező egyformaságot. Most, miután az ottani arenákban az emberek a bikákkal párbajt vivnak, a párbajvivóknak pedig rangra és születésre nézve egymáshoz hasonlóknak kell lenni, világos, hogy az emberek és bikák közt különbség nem létezik.

Arra, hogy az emberek á l l a t o k k á sülyedtek, elég példánk van; de arra, hogy az állatok e m b e r e k k é lettek volna, senki sem emlékezik. Elég ember van, ki a sárban fetreng mint a disznó, rhinoceros bőrbe bujik, körmeit hosszura növeszti, oroszlánsörényt hordoz, s minden alkalommal bőrét veti; de az állatok, a majomfajtájuakat kivéve, melyek minden viszonyok közt egyformák maradnak, mindeddig kevés kedvet mutattak, magokat az emberekkel asszimilálni, s ezeket mesterük gyanánt tekinteni, holott folytonos közlekedésük folytán, főkép azok, a kik gazdájukat a b ö r z é r e szokták kisérni, vad természetüket szelidebbel cserélték föl, s a civilisatióban legalább annyira haladtak, hogy az ö l é s helyett a finomabb koppasztást, s különösen azt is megtanulták: hogy lehet valakinek a bőrét észrevétlenül lehuzni?!

A SZENT SIR TEMPLOMÁBAN.

Irta: Dr. HATALA PÉTER.

I.

Jeruzsálemben azon ősrégi bazilikát, mely a kereszténység nagy alapitójának, Jézus Krisztusnak, sziklasirját rejti magában, a keleti keresztények: K i j á m é-nak, a feltámadás templomának, nevezik. A nyugatiak ajkán ez a szent sir temploma. De nem egyedül a szent sir van e templomban, hanem a Golgotha is, a koponyák világhirü dombja. A kereszténység legszivrehatóbb emlékeinek szentegyháza ez. A kinszenvedés . . . a halál és a föltámadás temploma . . .

A keresztény bazilikától nem messzire áll az iszlamnak egy nagyszerü szentélye: a K ő s z i k l a m e c s e t, a Moria hegyén, ott, hol egykor S a l a m o n hires temploma állott. Nagy körépület ez is, mint a szent

sir temploma, melynek mintájára készült . . . A körnek közepén aranyozott rácscsal bekeritve látható a szent kőszikla; szélső részei nem érintik a földet. Midőn Mohammed, Burak nevü szárnyas lován, Gábor főangyal kiséretében a menyországba felszállott, e szikla is utána emelkedett, de Gábor angyal kezével érinté, s az ég és föld között a mostani helyzetében függőn maradt. Hivő moszlimek maiglan is bámulják a sziklán az angyal kezének nyomát . . . Az itélet napján Allah trónja e sziklán fog ragyogni, és a szent Kába, az iszlam legelső szentélye, Mekkából ide fog vándorolni. Egy ima, a szent szikla előtt, igy szólt a mekkai próféta, foganatosabb, mint más helyen mondott ezer ima.

A szent szikla alatt barlang van. Az iszlam előtti zsidó legendák szerint, Salamon templomában ott volt az Ében satja, az alapitás köve, az alapkő . . . Alatta, lenn a sziklaüregben az özönviz hullámainak zugása volt hallható. E kő a világ kellő közepét jelzi. Malkiczédek rajta áldozott, s Ábrahám is itt akarta feláldozni Izsákot . . . A frigy szent szekrénye is e kövön állott, s később Jeremiás próféta, a zsidó állam végveszedelmének napjaiban e kő alá rejté azt. Jehovának kimondhatlan neve, — a „Sem“ — a név — e sziklára volt felirva; Jézus, a názáreti tanitó, elolvasta azt, s e talizmánnal mivelte csodáit.

A szikla-mecsetet, mint egykor Salamon templomát is, fal keriti, a város éjszaki fala. Alatta mélyen, fekszik a Fekete patak völgye, a Kidron völgye. Ez a hires Jozafat völgye, hol a világitélet fog megtartatni. Az istenitélet völgyének éjszaki, a mecsettel szemben álló oldalát, az olajfák hegye képezi. E hegyen fog ülni, moszlim hagyomány szerint, az itéletnapon Jézus; vele szemben pedig a völgy másik oldalán, azon oszlopdarabon, mely a nagy mecsetet keritő falból, a völgy fölé kinyulik: Mohammed fog ülni. Az iszlam prófétája levén a legnagyobb próféta, ő lesz legközelebb Allához, ki a szent kősziklán fog ragyogó trónjáról itéletet mondani, az egész itt egybegyült emberiség fölött. És hogy mindannyian megférjünk a völgyben, a Moria és az Olajfák hegye, egymástól jobban eltávolodnak. Mohammed oszlopától, a völgy felett egy vékony vassodrony lesz kifeszitve, s az olajfák hegyén megerősitve. Ezen vékony hidon az igazakat őrangyalaik, biztos kézzel s villámgyorsan vezetik át, mig a gonoszok aláhullanak; le, egész a pokol fenekéig . . .

Sok, elaggott zsidó jön a szent városba, a világ minden részéből, hogy a Jozafat-völgybe temetkezhessenek. A földi élet már terhökre van, mint nem is közibénk tartozó jelenségek járnak-kelnek Jeruzsálem utcáin . . . Valahányszor lementem az István-kapun az istenitélet völgyébe, hol a földön heverő kőlapok jelölik az egészen lapos sirokat, ugy tetszett: mintha annak halottjait láttam volna az itt-ott ácsorgó öregekben, kik pillanatra kikeltek sirjaikból, s a szent városban tett látogatás után, most ujra megjelentek itt, keresve a földön a kőtáblát, mely alól kijöttek . . .

És nyugaton is, távol a messze kelettől, keresztény temetéseknél, a kántor bucsuéneke, a Jozafat völgyben való viszontlátás édes reménységével vigasztalja a sirató szüléket, hitveseket, gyermekeket, rokonokat . . .

„A viszontlátásra ama jól ismert völgyben . . .
A Jozafát völgyében! . . .“

A keresztény hagyomány szerint, Jézus az olajfák hegyéről emelkedett fel az égbe. A hegy tetején egy régi szentély jelöli e helyet. A menybemenetel volt, a feltámadásnak zárjelenete.

Ezzel végződik az igaz embernek földi zarándoklata.

Ebben a keresztény, a moszlim, a zsidó egyetértenek; s mindháromnak Jeruzsálem a föltámadás városa.

Itt fogja kezdetét venni az uj élet . . . a nagy erkölcsi elégtétel után, a földi, elmult balsors fölötti nagy kibékülés . . .

Midőn az ember gondolkozni kezdett önmaga felett, e két kérdéssel állott szemben: Honnan és Hová? . . . A legrégibb bölcselkedők, akár a Ganges partjain, akár a Nilus mellett, e kérdésekre kerestek választ. Keresték évezredeken át, a legősibb ind és egyiptomi bölcsektől kezdve Kantig és Hegelig, s a legmodernebb filozófusig . . .

A választ, melyet a bölcsek e kérdésekre adtak, a népek elfogadták, s e válasz tartalma okozta, hogy az a népnek vallásává, hitévé lőn. Az ember önmaga felett gondolkodva, azon következtetésre jutott: hogy élete, léte, nem végződhetik e földön, hanem annak folytatása lesz a siron tul, a mindenség, a nagy világ alkotójának körében — az Istennél. . . . Ez a legrégibb filozófiának eredménye. Az ember, a gondolkozó lény,

megkülömböztette önmagát a nagy világegyetemnek, a nagy természetnek egyéb lényeitől, melyekről azt észlelte, hogy nem gondolkoznak. S ép azért a körötte levő lények urának tartotta magát . . . S mert mindennek, a mi létezik, okvetlenül kell létokának, végokának lennie: e végokot az embernél hatalmasb gondolkodó lénybe helyezték. Ez az Isten, ki önmagának létoka, végoka . . . Azt ugyan ez emberi ész fel nem éri: miként lehessen valami, vagy valaki önmagának létoka, vagy más szavakkal: hogy valami, vagy valaki mindig volt legyen, kezdet nélkül mindig volt. . . . Ezt a végokok egyetlen kutatója sem birja megfejteni; de mindenki kénytelen azt tényként elismerni, hogy van valami, vagy valaki: a mi, vagy a ki mindig volt, anélkül, hogy valaha kezdete lett volna. — Az ugynevezett materialista bölcsészek az anyagról, a világegyetem anyagáról, a nagy természetről állitják, hogy az mindig volt, hogy örök létü, kezdet nélküli . . . A személyes Istent valló bölcsek ugyanezt állitják a világ, a természetalkotó legfőbb eszes lényről. . . . Midőn azt kérdezzük: Honnan? szükségkép azon következtetésre kell jönnünk, hogy vagy ezen mindenség kezdet nélküli vagy a mindenség, a világegyetem, bizonyos időben kezdetét vette, de annak alkotója — az okvetlen kezdet nélküli az mindig volt. - És ha mindig volt, akkor okvetlen mindig lesz . . . Mióta az emberiség gondolkozik, igy gondolkozott . . . Mert máskép nem is gondolkozhatott! . . . A külömbség a gondolkozók közt csak abban állott, hogy egy része a mindig létező, a kezdet nélküli alanynak a világegyetemet tekinti és tekintette: más része pedig a világegyetem alkotóját, a személyes Istent tartja örökkévalónak. Az örökkévalót, legyen az akár a világegyetem, akár az Istennek nevezett legfőbb eszes lény — az ember se nem képzelheti, se fel nem foghatja, eszünk csak egyszerün constatálja, hogy ily megfoghatlan örökkévalónak lennie kell.

De mindenesetre észszerübb, ha ezen megfoghatlan örökkévalót eszes lénynek tekintjük s nem öntudatlan anyagnak, bármily termő életerővel birjon is az.

Azért a személyes Istenben való hit észszerübb . . . A fizika, a természettudomány, utját nem állhatja a filozófiának, mert midőn az ősökről, az őseredetről van szó — a melyet látni, tapintani, vegyészetileg szétszedni nem lehet, akkor a természettudós is okoskodni, bölcselkedni kezd.

Kell is . . . s mindenesetre a természettudomány biztos adatainak felhasználásával.

Az erkölcsi jót és erkölcsi roszat sem lehet eltagadni s azt fizikai, anyagi, előnynek és hiánynak elkeresztelni.

A természet törvénye, a fizikai erő szükségkép müködik; az evés, ivás, alvás szükségkép történnek; de van igen sok cselekedete az embernek, mely szabad önelhatározás folytán lett végrehajtva: csak tőlünk függött, tenni vagy nem tenni. Ezek a szabad önelhatározás cselekedetei, s ezeket soroljuk az erkölcsi rendhez . . . És ezekkel, — a tapasztalás tanusitja, — sokszor a mások igaz érdekeit, jogait sértjük.

Van tehát erkölcsi világrend, erkölcsi jó és erkölcsi rosz.

És az erkölcsi világrend létezéséből a bölcselkedők már a legrégibb időkben azt következtették, hogy kell lennie egy világbirónak, aki megjutalmazza az erkölcsi jót és megbüntesse az erkölcsi roszat.

Tapasztalták már a régiek, hogy itt, e jelen életben az erkölcsi igazságszolgáltatás, a jó tettnek jutalma, és a rosznak büntetése, igen hiányos. — Sokszor épen a gonosz tettek szereznek földi jólétet, s az erény — az erkölcsi jó koldusbottal jár.

Az erkölcsi igazságszolgáltatásnak legfőbb jelenetét tehát a sirontuli korszakba helyezték.

Azért kell életnek lennie a siron tul, mert itt a jelenben nincs kellő igazságszolgáltatás.

Az erkölcsi rend olyannyira lényeges, hogy nélküle társadalom fenn nem állhat.

> Minden országnak támasza, talpköve,
> A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
> Róma ledől s rabigába görnyed . . .

Igy mondta el a magyar költő az emberi nem filozófiájának egyik évezredes tanát. . . . És ha a józan észnek ezen ősrégi tételét elvetjük: s következetesek maradunk, szerezzünk magunknak földi jólétet minden áron — becsülettel, ha lehet, s becstelen uton is, ha kell: hisz ekkor kettő közötti külömbség megszünik. — A rendőrség léte is igazolatlanná válik, mert csak akadályozza az embert saját anyagi előnyeinek megszerzésében. A más emberek java, vagy kára itt nem jöhet tekintetbe. — Vagy legfeljebb

csak akkor, midőn visszatorlástól tarthatunk . . . Legelső feladatunk legyen, az anyagi vagyonnak teljesen egyenlő részletekre való feldarabolása . . . Ma az egyik dőzsöl, a másik éhen hal . . . Kicsoda kényszeriti ezt e sorsra? . . .

A legkérlelhetlenebb, a legönzőbb anyagi communizmust kell következetesen életbe léptetnünk. Csakhogy ez sem pótolhatja azon erkölcsi világrendet, mely a sirontuli életben találja végérvényesülését.

Ki áll jót érte, hogy a föld kerekségén lakó millió és millió apró composessor békén megfér egymás mellett s nem szövetkezik-e egy nagyravágyó csoport a testvérek leigázására?

Az erkölcsi jó, a becsületesség oly szükséges az embernek mint a mindennapi kenyér. — A leganyagiabb communizmusban sem nélkülözhető.

A földi törvény, a földi állapot nem nyujt megfelelő igazságszolgáltatást. . . . Tehát a siron tul kell azt keresni . . . Mert meg kell lennie, ha itt nem, ugy amott . . . Büntetlenül gonosznak lenni nem szabad . . . Az emberiség évezredek óta ezzel biztatja magát . . . Önámitás-e? . . . Tény, hogy ezen biztatás szükséges a társadalmi együttlétre . . . s ha önámitás? . . . Akkor önámitás az emberi társadalomnak alapja . . .

Ezt elhinni — a legnagyobb önámitás! . . .

A szent sir nagy bazilikájának tekintetében a honnan és hová kérdések, az emberi nem ős problemái rejlenek.

II.

A szentély, melynek küszöbét átlépjük, másfélezer éve áll e helyen. 326-ban nagy Constantin császár épitett Jézus sirja fölé s a keresztrefeszittetés helyén egy-egy nagyszerü templomot. Amazt Anastasia, — feltámadás — emezt Baszilike, királytemplomnak nevezték. A felszentelés nagy ünnepélylyel, zsinatilag történt 336-ban. Egymás közelében állott a két templom, mert a Golgotha, a keresztre feszittetés helye, és a sir is egymás mellett valának. „Azon helyen, hol keresztre feszittetett — mondja a Jánosevangéliom XIX. 41, 42 — kert volt; és a kertben uj sirbolt, a melyben még senki se vala elhelyezve. A zsidók előünnepe végett, tehát, mert közel vala a sirbolt, ide fektették Jézust.“ A másfél ezer éven át sok viszontagság érte e szentélyt, de mai alakja lényegében olyan, minőnek azt, a tizenkettedik század elején, a keresztesek épitették. Tornya csonka, s az épület mellett, a főbejáratnál áll. Két nagy s egy kis kúp fedi a terjedelmes szentegyházat. A bejáratnál balra benn, a szentegyházban, ülnek a templom őrei, a moszlim effendik, pipázva és fekete kávét szörpölve. Jobbra, velök szemben, a Golgotha-magaslat van, a keresztrefeszittetés helye. Ettől alig száz lépésnyire, a nagy kúp alatt, a körröndnek közepén egy kisebb kápolnában Jézus sirja. Kőből van, s v á l u alaku, de fehér márványnyal fedett. A szent sirkápolna felett, a templom nagy kúpjának gömbölyü nyilása van, melyen nem csak a nap világa, de az eső s esetleg a hó is bejár a templomba. Csak az ég madarai nem járhatnak be, mert a nyilást drótháló fedi. A második nagy kúp a nem egyesült görögök temploma felett emelkedik; a harmadik, a kisebb kup, szent Heléna kápolnáját fedi. A nagy szentélynek majdnem minden talpalatnyi földéhez vallásos legendák füződnek. Sem ezeket, sem a szentély változatos multját, jó és balsorsát, nem szándékozom felsorolni. Hanem a vallásos életet, mely főleg a husvéti napokban, e szentélyben nyilvánul. Négy esztendeig voltam ennek tanuja.

A szent sir templomában, a legrégibb keresztény felekezetek, közösen imádkoznak, majd közös, majd saját oltárokon. Latin, görög, örmény, szirus, kopt szertartás szerint dicsérik az Istent; ünneplik a Megváltó kínszenvedésének, halálának s feltámadásának emlékét, Ázsia, Európa, Afrika, Amerika és Ausztrália szülöttei . . . A nagy, a gazdag felekezetek, gazdag szinpompával, aranyba, ezüstbe, selyembe öltözött püspökök, patriarkák, sok paptól környezve éneklik a misét, drága oltárokon arany ezüst keresztek, gyertyatartók ragyogása mellett, illatos tömjén közt, mely müvészies, nagy értékü füstölőkből száll az ég felé . . . A latin misét a benszülött nép arab éneke, mélabus dallamával kiséri; mig az örmény és görög főpapok liturgiájára szerzetesek fenhangu zsolozsmája s hiveik hymnusai viszhangzanak.

A koptok és szirusok igen szegények, s aránylag kevesen vannak; az ő hangjuk alig észrevehető, a nagy felekezeteknek Istenhez való kiáltásában . . .

Én mindig szerettem hallgatni ezen közös liturgiákat; mindannyiszor ugy tetszett,

mintha testvériségben élnénk, s egy szivvel lélekkel, bár különböző nyelven, különböző módon, imádkoznánk az Istenhez ... A legszentebb, a legszivrehatóbb testvéri egyetértésben, egy házban, egy fedél alatt, egymás mellett, ember ember hátán — valódi anyaszentegyházban. — Annak sirjánál, ki a szeretetet vallássá tette, azt hirdetvén, hogy Isten mindnyájunk atyja, mi pedig mindannyian testvérek vagyunk.

Csak pillanatnyi csalódás volt... Ugyan e helyen, a Megváltó sirja körül, s a Golgothának, a kínszenvedés helyének tőszomszédságában a legtürelmetlenebb felekezetiség elkeseredett testvérharcot szokott küzdeni, mely sátoros ünnepeken sem szünetel mindig.

Egyszer, a többi közt, nagypénteken délután az örmények istenitiszteletet tartottak, ennek végeztével a latin szertartásuakra került volna a sor — s ezeknek padjai már oda is helyeztettek a szent sir kápolnája elé: midőn a görögök, — kik szinte ekkor végezték a szentély egyik részében liturgiájukat: látták, hogy hiveik száma meghaladja az örmények számát, ezekkel kemény verekedést kezdettek. Az örmények a kezökben levő kereszteket, füstölőket, lámpatartókat használták fegyverökül a görög támadás visszaverésére; s midőn a csatázók a latinok padjaik közé érkeztek dulakodások közt, ezeket egymás hátán darabokra törték. E harcot mi a körönd emeleti csarnokaiból néztük. A francia konzul, ki a nagyobb szertartásokon mindig hivatalosan jelen volt — mert a szentföldön Franciaország a kath. egyháznak védnöke — látván, hogy közeledik már a latin szertartásnak számára kitüzött idő — titkárát a basához küldé, hogy az a szent sir körül rendet csináljon. Nem sokára egy század sorgyalogság rohant be szurony-szegezve, a viaskodók közé, s miután egy katona s két keresztény agyonveretett, a béke helyre állott, s a latin patriarka megkezdette a szent sir előtt a szertartást, csakhogy érseki széke, s a papok padjai szétdarabolva hevertek a szentély nagy köröndjének kövein.

Örmények és görögök többször dulakodnak egymással a szent helyen; a latinokkal, legalább ujabb időkben, ritkán. A támadók rendesen a görögök. Ők tartanak kizárólagos, kiváltságos jogot az egész templomra, s nehezen türik a latinokkal, örményekkel, s a kisebb keleti felekezetekkel való compossessoratust. A latinokat azért nem igen merik mostanában bolygatni, mert félnek az európai konzuloktól ... Egyébiránt, most sem szünnek meg, a mindig megvásárolható basákat, akár helyben, akár felsőbb helyen lekenyerezni.

A protestáns egyház, mint testület nem jelenik meg a szent sir templomában, ámbár a szent városban, a porosz-angol, vagy angol-porosz püspökség alatt a protestantismus főbb árnyalatai képviselvék. (Vége köv.)

NEMZETI SZINHÁZ.

„**A zalameai biró.**“ Szinmü 3 felvonásban. Irta Calderon, forditotta: Győry Vilmos. Szinre került mart. 26-án.

„A zalameai biró“ már nem ujdonság a nemzeti szinpadon. A negyvenes években adták először, akkor azonban a német átdolgozásból forditva, s ekép egészen kivetkőztetve az eredetinek szépségeiből. Most Győry Vilmos hü és költői forditásában láttuk a darabot, mely, ritka előnyeinél fogva, még most, harmadfél századdal iratása után is, jogot tarthat arra, hogy megjelenjen a világot ábrázoló deszkákon.

„Az élet álom“ talán több költészettel irt darabja Calderonnak; az „Állhatatos fejedelem“ jobban visszatükrözi az iró jellemző tulajdonságait; de a spanyol költő müvei közt egy sincs, mely általánosabb, igazabb vonásokkal festené az emberi természetet, mint „A zalameai biró“. A vallási rajongás, a lovagias hódolat, s az alattvalói hüség költője örökké élő emberi sajátságokat rajzol ebben a szinmüvében, s nem egy vonatkozása (mint ezt az első előadás is megmutatta) oly közvetlen hatást gyakorol a nézőre, mintha a szinmüvet most irták volna.

A „zalameai biró“ hőse, Pedro Crespo, egy zalameai öreg paraszt. A darab kezdetén katonák érkeznek a faluba s Crespóhoz egy fiatal, hetyke kapitányt szállásolnak, kinek midőn megmondják, minő szép parasztleánynál fog lakni, egész megvetéssel veti oda, hogy még időtöltésből sincs kedve parasztleányokkal enyelegni. Később azonban benne is fölébred a vágy, hogy megnézze a leányt; csellel Izabel szobájába hatol, beszél vele s egészen el van ragadtatva. Udvarlásában azonban Crespo és Juan, a leány testvére, lepik meg s ez utóbbi már épen számadásra akarja vonni, midőn megjelenik don Lope tábornok, elküldi a kapitányt s lakását maga foglalja el a gazdag parasztnál.

Izabel szépsége iránt a tábornok sem maradhat érzéketlen, s midőn azt mondják neki, hogy a leányt egy nap alatt meg nem nyerheti, hatalmas okoskodással ekép válaszol:

Egy nap alatt kél a nap s száll;
Egy nap alatt egész ország
Romba dől; egy nap alatt
Épület lesz sziklaszirtből:
Egy nap folytán dől el a harc
Győzelemre, győzetésre.
Egy nap alatt vált a tenger
Sima tükröt vészes árral;
Egy nap folytán nyerhet éltet
És halált az ember. Igy hát
Nem láthat az én szerelmem
Árnyat és fényt mint a csillag,
Bút s szerencsét mint az ország,
Népesülést mint az erdő,
Zajt s nyugalmat mint a tenger,
S mint a harc: vészt, győzedelmet,
Életet s halált, miként az
Érzelem s erők ura?
És ha egy nap oly elég volt
Arra, hogy szörnyű hatalma
Engem ekkép meggyötörjön:
Óh miért, mért ne lehetne
Egy nap arra elegendő
Hogy boldoggá is tegyen?
Több idő kell hát foganni
Boldogságnak, mint a kínnak?

A harcba indulás órája megérkezik. Az öreg paraszt és leánya épen az udvaron siránkoznak Juan távozása felett, midőn a kapitány csapatjával az udvarra tör s elrabolja a szép Izabelt.

A szegény leány később megrenditő szavakban mondja el gyalázatát, mely azonban nem marad boszulatlan. A fiatal Juan, a távolból hallva a jajkiáltást, a kapitány után rohant, utólérte, s bár későn ugyan, de megszabaditotta a leányt üldözőjétől. — Izabel az erdőben bolyong s ott találkozik atyjával, kit a katonák megkötözve szintén oda hurcoltak. Izabel kéri, hogy ölje meg őt; de Crespo nem bántja a leányt: a kapitányon akar boszut állani.

Ekkor hozzák neki a hirt, hogy a zalameai tanács őt választotta biróul. Crespo örül uj tisztének, mert a birói pálca őt becsületének urává tette; de mielőtt büntetne, meg akarja lágyitani a kapitány szivét s megindító szavakban kéri, hogy nőül vévén, adja vissza leánya becsületét. A kapitány visszautasitja az ajánlatot s Crespo már ki is adja a rendeletet, hogy a gonosztevő a „legillőbb tisztelettel“ felköttessék, midőn megjelenik don Lope s a kapitány kiadatását követeli. Majd megfenyiti ő maga, de a katonai ügyet nem bizhatja egy buta paraszt biróra. Crespo azonban igy felel:

Meglehet, paraszt, buta,
A ki hogyha vasfejében
Eltökélte, hogy akasztat;
Isten ugyse' megteszi!

És meg is teszi, börtönében fojtatva meg a kapitányt. Don Lope nagy haragra gerjed, s már felakarja gyujtani a falut, midőn egyszere megérkezik a király. Elmondatja magának az ügyet s Crespo magaviselete annyira megnyeri tetszését, hogy élethossziglan megteszi Zalamea birájává.

A darabot, melynek demokratikus ize Calderon korában kétszeresen feltünő, a nemzeti szinház müvészei nagy sikerrel játszották. A közönség különösen Ujházi (Crespo) és Bercsényi (Don Lope) gondos ábrázolását jutalmazta tapsaival.

IRODALOM.

„Egy magyar főur a XVII. században.“ A m. tud. Akadémia Lévay-dijával jutalmazott pályamü. Irta Deák Farkas. Kiadta Ráth Mór. 850 lap, ára 2 frt 80 krajcár. Szorgalmas történetbuvárunk legujabb müve érdekes részletet ölel föl a XVII. századból. A korrajz gróf Csáky István életrajzához van csatolva, oly férfiuéhoz, ki előkelő állásánál, szereplésénél fogva csakugyan alkalmas is egy korrajz központját képezni. Gr. Csáky István (1603—1662), ki Bethlen Gábornénak, a Brandenburgi Katalinnak kegyence volt, a legváltozatosb életet és szerepet vitte. Főispán, udvaronc, majd az erdélyi fejedelmi udvarban él, majd szepesi várában, aztán Bécsben — s e változó szinhelyre, a változó politikai események közepette, a szerző is hiven követi. Megirja a kor eseményeit, lefesti szokásait, megismertet a főuri élettel. Az adatok sokasága, az először használt kutfők nagyban emelik a munka értékét, s egész okirattár egésziti ki a kötetet, közöltetvén Csáky levelezése (melyből jó tollforgató tünik ki) s a mi rája vonatkozó fenmaradt a levéltárakban. E korrajz a szorgalmas gyüjtés és helyes fölhasználás kettős érdemével dicsekedhetik. Diszes kiállitásáról a Franklin-társulat nyomdája gondoskodott.

A Katona-ódára, melyet a nagy drámairó emléktáblájának leleplezésekor fognak elszavalni, 38 pályamü érkezett.

Dóczy Lajos vigjátékából, az „Utolsó szerelem“-ből a „Budapesti Hirlap“ a következő bájos kis szonettet közli:

Boldogtalan, ki senkit sem szeret,
Ki hódolatra szólit, mint a bálvány,
S ha jönnek myrrhát, koszorut kinálván,
Nem élvezi az édességeket.

Boldogtalan, ki hőn imád s eped,
Szerelme elhal, meg nem értve, árván,
Mint vérző galamb a közöny oltárán,
Egyenként hullat kinos cseppeket.

De száz halált hal és százszorta vérez,
Aki szerelmet ott vall, hol nem érez,
S szerelmet érez ott, hol vallani bün.

A szive hütelen lesz esküjéhez,
Az eskü hütelen lesz a szivéhez,
Szüzen hibázik s kéjt lel keserün.

A magyar főrangu családok történetét irja Doby Antal, a történelmi társulat tagja Homonnán. Már 14 év óta szorgalmasan gyüjti az adatokat, de bár eddig is nagy halmaz áll rendelkezésére, mégis kevésnek tartja ahoz, hogy a 712 mágnás-család történetét, genealogiáját, cimertanát stb. megirhassa. Ezért felhivást intéz a főuri családokhoz és mindazokhoz, kiknek módjukban áll és adatokkal rendelkeznek, hogy őt közléseikkel keressék föl s az adatokon kivül küldjenek cimer-rajzokat vagy pecsét-lenyomatokat is. Doby nagy sulyt fog fektetni az egyes mágnás-családok kiváló tagjainak életrajzaira és ismertetni fogja a beköltözött családokat is, a mennyiben azok a hazai történetben szerepeltek. A vállalkozás érdemes arra, hogy Doby urat mindazok támogassák munkájában, kik azt sikerrel tehetik.

Jókairól. A Révai testvérek „Jó könyvek“ cimü népies vállalata számára Mikszáth Kálmán ékes versekben megirta a nép számára, hogy kicsoda Jókai Mór. A jóizü füzet egész cime: „Jókai Mór, vagy a komáromi fiu, ki a világot hóditotta meg.“ Elmondja benne a költő gyermekkorát, prókátoroskodását, nagy érdemeit, és szól politicai szerepléséről is, szeretetreméltó költői szabadalmakkal szólván olykor-olykor. Az igazán népies előadás alkalmas rá, hogy a nép is szivesen halljon és olvasson a nemzet egyik kitünőségéről. A „Jó könyvek“ egyszerü füzetkéi mellett diszesb füzetekben is kiadták Révaiék Mikszáth verseit, számitva rá, hogy azokat mindenki szivesen olvassa. Benne van a költő arcképe s három illusztráció Jankó Jánostól és Dörre Tivadartól. Ára 40 kr.

„Graphica“ cimmel uj szaklap indult meg a fővárosban. A könyv- és kőnyomdászok, könyvkötők és rokon iparágak érdekeit fogja képviselni. A lapot, mely nagyon ügyesen van összeállitva és igen diszes kiállitásban jelent meg, Szőllőssy Mihály szerkeszti. Megjelen a Graphica minden hó 1-én és 16-án egy iven, előfizetési ára egy évre csak 2 frt. A pénzek (főut 14-ik sz.) a „Graphica“ kiadóhivatalába küldendők.

Az „Athenaeum“ kiadásában megjelent: „Az észak-amerikai Egyesült-Államok története. Irta: Higginson W. Tamás. I. rész. Az ősidőktől az amerikai szabadságharcig. Ára kötve 60 krajcár. Higginson könyve 8-dik kötetét képezi az „Athenaeum“ történeti kézikönyvek cimü érdemes vállalatának.

Rafael születésének négyszázados évfordulóját ugy Rómában, mint Urbinoban, a müvész szülővárosában, nagy pompával ülték meg. Ripalda herceg, a Villa Farnesina mostani tulajdonosa megigérte, hogy az ünnep napjától kezdve ismét megnyitja a közönségnek az oly soká zárva volt villát, melyben az Amor és Psyche történetét ábrázoló freskó a halhatatlan festő egyik leggyönyörübb munkája.

MÜVÉSZET.

A nemzeti szinházban nemsokára Musset Alfrédnak egy vigjátékát fogják adni, melyet magyarban még nem ismer a közönség, A darabnak cime „Borbála“ s magyar tárgya van; legalább magyar visszonyok és emberek is szerepelnek benne. A Musset-féle vigjátékból már ki is osztották a szerepeket és azt hiszik, hogy a darab számos költői szépsége hatással lesz a közönségre.

Az országos képzőmüvészeti társulat e hó 8-án d. e. 10 órakor saját mücsarnokában (sugárut 81. sz. a.) tartja évi rendes közgyülését, melynek tárgyai: Elnöki megnyitó beszéd. A választmány jelentése a lefolyt évről. A számvizsgáló-bizottság jelentése az 1882-iki zárszámadásokról. Az 1883. évi költségelőirányzat megállapitása. Az elnökségnek az alapszabályok 30. §. 3. pontja értelmében visszalépése és választása 3 évre. 15 választmányi tagnak választása és a folyó évi számadások megvizsgálására 3 tag és két póttag megválasztása.

Wagner ellen Lamoureux hangversenyében, melyet mult hó 23-kán a párisi „Chateau d'eau“ szinházban rendezett, a többi közt a müsoron állt Wagner „Parsifal“-jának bevezető zenéje is. A mint az első ütenyek felhangzottak, a közönség körében, mely azelőtt áhitatos csendben hallgatta az előadásokat, nyugtalanság támadt, némelyek elkezdtek köhécselni, mások pisszegtek, ugy hogy a karnagy joggal azt hihette, hogy tüntetés készül Wagner ellen. Azonnal jelt adott a zenekarnak, hogy hagyja abba a játékot, és midőn ismét csend lett, ujra kezdette a darabot, melyet ezuttal minden fennakadás nélkül végig játszott a zenekar. Az előadás végeztével néhányan ismét pisszegni kezdtek, de a tulnyomó többség tetszés-zaja csakhamar elfojtotta a pisszegést.

Maron Loretti ismert olasz tenorista, a jövő hó vége felé Budapestre érkezik, hogy itt három hangversenyt rendezzen. A tenorista kiséretében lesz még egy baritonista és egy olasz énekmüvésznő, kik a jelenleg Bécsben müködő Merelli-féle olasz operatársulat tagjai.

Booth Edwin, a hirneves amerikai színész m. hó 31-én kezdte meg a bécsi „Stadttheater“-ben vendégszereplését Hamlet-tel. April 2-án ugyanezt ismétli, reá következő szerdán és csütörtökön Othello-t, szombaton és hétfőn Lear király-t adja.

Zenemüvek. Táborszky és Parsch zenemükereskedésében megjelentek: „Négy magyar népdal.“ (Hol a Tisza vize . . . Ne hidd, ne hidd! Nem nézek én . . . Virágos fán . . .) Énekhangra, zongorára külön szerzé Varga József. Ára 80 kr. — „1883-iki jogász-csárdás“, eredeti magyar, zongorára szerzé Berkes Lajos, a jeles primás. Ára 1 forint.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

564.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

SZÉPIRODALMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. Ábrányi Kornél. A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt., diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — k

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre.** Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre.** A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony. Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László.** Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsgimondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinművei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök.** Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre.** Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc.** Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János.** A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv.** A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltménye a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt.** A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Románnép dalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László.** Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . . . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon.** Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós.** Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt. 40 kr
***Petőfi-évkönyv.** Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail.** A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József.** Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
-- A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller.** Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 frt 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal.** Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás.** Molière élete és müvei. 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly.** Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór.** Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 rk
***Tolnai Lajos.** Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** müvei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor.** Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal.** Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold.** Világ folyása. Beszélyek. Ket kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

565.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

14. szám. 1883 Április 8.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A Sugár Laci nótája. (Rajz.) Irta P. Szathmáry Károly.
Édes dalok, mérges dalok. (Költemény.) Irta Reviczky Gyula.
Őszi verőfény. (Regény.) Irta Margitay Dezső.
Aphorismák. Irta B. Büttner Lina.
A szent sir templomában. Irta Dr. Hatala Péter.
A török irodalomról.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG"

e hó 8-dikán (vasárnap) d. e. 10 órakor a magy. tud. Akademia elsőemeleti termében

FELOLVASÓ-ÜLÉST TART.

TÁRGYAK:

1. „A vallás befolyása Shaksperere" (Értekezés). Rényi Rezső vendégtől, felolvassa . . . . . Abafi Lajos, r. tag.
2. „Világasszonya". (Költemény.) Irta Tóth Endre, r. tag. Felolvassa . . . . . Komócsy József, r. tag.
3. „A Sugár Laci nótája". (Rajz.) Irta és felolvassa . . . P. Szathmáry Károly, r. tag.

A zárt ülés tárgyai: a társaság soproni felolvasó-ülése s egy t. tag választása.

VEGYESEK.

* (**A francia irók étkezési módjáról**) érdekes följegyzéseket olvasunk. Hugo Viktornak még most is kitünő étvágya van, mely bámulatba ejti vendégeit. Nagyon szereti a leves husételeket, melyeket cukros borral szokott megöntözni. Nagy héten sem tesz kivételt; akkor is meg kell lennie kedvenc ételének. — Sardou Viktor merő ellentéte Hugo Viktornak. Keveset eszik; végtelen idegessége még gyomrát is megtámadta; rendesen csak könnyü ételt eszik. Mikor a „Fédora" próbái folytak, hogy ne mulaszszon sokat, a szinpadon reggelizett. A nagyevő gépészek ugyancsak bámultak, hogy a szerző megelégedett egy kis süteménynyel s egy pohár malagával. Ha Sardou dolgozik, pezsgőbe mártott kétszersültet szokott enni. — Daudet Alfonz nem tagadja meg délszaki eredetét. Szereti az erősen füszerezett eledeleket s olajos salátát. — Zola Emil nagyon egyszerü konyhát tart. Cotelette, két ökörszem, főzelék meg fehér kenyér, ebből áll az ebédje. Csemegéül egy csésze teát iszik; bort soha. A ki oly rémitő szinekkel festi az ittasságot, soha sem izleli meg a hegy levét. De bár egyszerüen eszik, egy csemegét, a befőtt gyümölcsöt, nagyon szereti. A gyümölcsöt maga szokta befőzni. — Dumas Sándoron már messziről meglátszik az inyenc. Azelőtt gyakran járt a legdivatosabb vendéglőkbe; utóbbi időben azonban visszavonultabban él s egészen magán-szakácsára bizza a gyomrát. — Belot Adolf, mióta Magyarországban járt, megszerette a paprikát; Coppée szereti az olajos ételeket, Claretie ellenben mindent megeszik, a mit eléje tálalnak. Annál inkább kivánja a finom ételeket Augier. — Pailleron kiválóan a halat szereti. — Erckmann és Chatrian nemcsak a regényirásban, hanem az evésben is társak. Nem tagadhatják meg elzászi származásukat. A füstös brasseriekben erős sör mellett gyürik le a savanyu káposztát.

* (**A nemzeti szinház**) dalmü-énekeseinek tevékenységéről statisztikai adatokat állitott össze egyik napilapunk. Ezek szerint a mult évi április hó 1-től az ez évi április hó 1-sejéig legtöbbször (54-szer) volt elfoglalva Maleczkyné asszony; legközelebb áll hozzá Kordin Mariska k. a., a ki 45-ször énekelt operában, ezenkivül azonban háromszor közreműködött drámai előadásban (Liliomfiban), ugy, hogy föllépteinek száma 48; ezután jön Saxlehner Emma asszony 41, Bartolucci k. a. 34, Nádayné asszony 32, Bermann k. a. 26, Spányik Irma k. a. 21, Behrné asszony 11 föllépéssel. A férfiak közül legtöbbször volt elfoglalva Tallián, 76-szor; Ney Dávid 70, Pauli 55, Ódry 54, Kőszeghy 48, Perotti 47, Dalnoki 40, Gassi 32, Maleczky 27, Fektér 22 esto működött.

* (**A Rafael-ünnepélyek**) alkalmából a nagy festő kedvesének: a szép Fornarinának emlékét is csaknem rajongó tisztelettel ünnepelték meg Olaszországban. Valóságos bucsujárást rendeztek az elé a ház elé, melyben Fornarina lakott. Még most is teljes épségben áll ez a Via San-Dorotheában; láthatni belső berendezésén annak is a nyomát, hogy pék birta. A nemzeti kegyelet nem engedte lerombolni az épületet, melyben Olaszország egyik legnagyobb fiának kedvese lakott.

* (**Struensee papirjaiból**.) Egy angol lap kopenhágai levelezője közli ama levél szövegét, melyet Keresztély dán király intézett nejéhez, midőn azt eltaszitotta magától. A levél igy szól: „Madame! Vous savez, combien je vous ai aimée, mais comme vous n'avez pas voulu suivre mes bons conseils, vous m'obligez á vous éloigner de ma cour et de vous faire conduire à Cronenbourg, ou je vous souhaite un heureux répentir. Le 17. Janvier1 772. Christian. Rex." (Asszonyom! Ön tudja, mennyire szerettem önt, de minthogy nem akarta követni jó tanácsaimat, arra kényszerit, hogy önt udvaromból eltávolitsam és Cronenburgba vitessem, a hol, kivánom, boldog megbánásban éljen. 1772. január 17-én.)

* (**Nagy látványosság.**) Belot Adolf legujabb drámájában: „Le pavé de Paris" egy diszlet fordul elő, mely a közönség szemei előtt négyszer vagy ötször átváltozik. Legelőször a háztetőt ábrázolja, azután lassankint fölszáll, ugy hogy a néző egymásután látja a ház különböző emeleteit, le egész a pincéig. Az egyik padlásszobában gyilkosság történik; a gyilkos emeletről emeletre menekül, utóljára a pincébe jut, onnan pedig egy nyiláson át a ház alatt elfutó alagutba, a hol épen kisérleteket tesznek villamos világitással. Itt végre elfogják.

* (**A zseniális rendőrigazgató.**) Gorcsakoff elhunyta alkalmából érdekes adomát elevenitenek fel az orosz lapok. Pár esztendeje a herceg egy lakomáról hazatértében hirtelen azon veszi magát észre, hogy tárcája, melyben 30,000 rubel volt, nincs nála. Mivel pedig ugy emlékezett, hogy csak félórával azelőtt is abból adott tiz rubel borravalót egy pincérnek: arra a meggyőződésre jutott, hogy a tárcát valami zsebtolvaj csiphette el tőle. Hivatja Cselakoffot, a pétervári rendőrigazgatót és elmondja neki a dolgot. — „Milyen bankjegyekben volt a pénz?" „Husz ezres és husz 500-as rubel!" „Helyes. Legyen róla meggőződve hercegséged, hogy legkésőbb két hét alatt kezei között lesz az elcsent összeg!" Gorcsakoff megörült az igéretnek is; de hát még annak, hogy örült meg, mikor nem két, hanem egy hét leteltével betoppan hozzá a rendőrigazgató és leolvassa előtte jóféle bankjegyekben az egész 30,000 rubelt. „A tárcát persze a tolvaj — a mint maga is bevallotta — rögtön a lopás után eldobta, szólt Cselakoff, s igy sajnálom, hogy ezzel már nem szolgálhatok hercegségednek!" Bánta is azt Gorcsakoff! Csakhogy meg volt a pénze! Nem is győzte eleget dicsérni a rendőrigazgatót, ki ily bravurdolgot birt végbe vinni. Egy pár hét mulva, mikor már Cselakoff megkapta a szent Wladimir-rendjelt, Gorcsakoff a kabátja alján valami négyszögletes kemény tárgyat érez. Utána néz. Hát mi volt? . . . A 30,000 rubeles pénztárca, melyet nem loptak el tőle, hanem a mely lyukas zsebén keresztül lecsuszott a bélésbe. A jó Cselakoff akép keritette meg az el nem lopott pénzt, hogy a rendelkezési alapból kivette azt a potomságot és odaadta a hercegnek, csakhogy kimutathassa, milyen pompás rendőrsége van Szent-Pétervárnak!

KOSZORU

14. szám. 1883 Április 8.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A SUGÁR LACI NÓTÁJA.

— Rajz. —

Irta: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

Sugár Laci mind származására, mind tehetségére és külsejére nézve az aristokratiához tartozott, — már tudni illik — a cigánytársadalomban.

A mi származását illeti, primás, még pedig hires primás volt az apja s nagyapja is; sőt ha valaki a családi geneologiát pontosan vezette volna, talán fölvihetné a dolgot a Faraók uralkodásaig.

Tehetségéről beszélt nemcsak a megye székvárosa s az egész vármegye, hanem a fürdőhelyek mulató közönsége is. A fővárosban is megfordult ő bandájával; s könnyen kimehetett volna még Angliába vagy Amerikába is, de társai féltek — a viztől.

A hol Sugár Laci „száraz fája“ megszólalt, mulatott mindenki, vagy sirva, vagy vigadva. Ki tudná följegyezni, hány szerető szivet hozott ő közelebb egymáshoz; hány zaklatott kebelnek szerzett enyhülést; s hányszor hozta rezgésbe az ember szivében azt a hurt, melyen a hazaszeretet érzelmei szoktak megszólalni!

Annak dacára, hogy Sugár Laci csak legénykorában tanult meg „irásbul“ dolgozni: a jó Isten olyan tehetséggel áldotta meg, hogy nótát is tudott csinálni; a jó magyar hallgató nóták összeállitásában pedig olyan mester volt, mint kevés az országban.

Szerették is Lacit mindenütt a merre járt; de különösen A . . . városa a szó teljes értelmében büszke volt reá; lehetett is, mert különb primása, bandája kevés városnak volt az országban. Meg is becsülték: a város saját költségén szép piros zsinóros egyenruhát készittetett az egész bandának; a közönség pedig örült, ha valamelyik közhelyen megjelentek.

Sugár Laci külsőleg és jellemében egyaránt hordozta magas származásának bélyegét. Olajbarna volt az igaz, de nem a legsötétebb árnyalatból; van ily barnabőrü falusi földesur akárhány, kire többet süt a napsugár, mint a szalonok csillárai. Termete megfelelt nevének, mert sugár, daliás alakját akármelyik gavallér irigyelhette tőle; fényes, borzas haja és szakálla a természettől voltak örök időkre göndörré bodoritva; szemei fényesebbek és feketébbek a konkolynál; fogai fehérebbek az elefántcsontnál.

Egy szóval Sugár Laci sokat köszönhetett az Istennek; de nem keveset önmagának is. A külsőt a természet adta; de jellemét, jó anyja után, ő maga tette azzá a mi. Nem volt az sem rátartó, hencegő, sem megalázkodó, mint ez fajtájánál szokásos. Ismerte saját értékét; de azért soha sem volt szerénytelen. „Uri cigánynak“ hivta a köznép s igazán az is volt mind modorában, mind kedélyében. Szive olyan volt, mint külső tartása: fejét fennhordá s elég nyalkán, könnyen lépegetett; de azért minden tisztességes embernek köszönni szokott. Örömest teljesité a közönség vagy egyesek kivánságát; de ő maga nem „tányérozott“ soha.

Mindezekből könnyü megérteni, miért szerette, sőt lehet mondani becsülte Lacit az egész város és mindenki, a ki csak ismerte.

Ő is igyekezett megnyerni és megtartani a közönség kegyeit; de leginkább egy kis leányét, ki ott lakott a külvárosban, épen az ő háza mellett, melyet még az öreg Sugár szerzett a régi jó időkben.

A két telek, két ház ugy hasonlitott egymáshoz, mintha két testvér közmegegyezéssel épitette volna egyenlőre egymás mellé. A Sugár Lacié elég magányos volt, mert csak egy öreg gazdasszonynyal lakott; — apját, anyját rég kikisérte a temetőbe; de a szom-

szédassszonyé, nemzetes Vörös Andrásné asszonyom háza sem volt valami népes, mert az öreg mészárosnén, kinek elhalt férje „nemes ember“ volt, s a 17—18 éves Zsuzsikán kivül nem lakott benne más, csak egy nőcseléd.

Én nem tudom, ki találhatna abban valami természetellenes dolgot, vagy épen hibáztatásra méltót, hogy Zsuzsika szivesen ment le saját kertjökbe olyankor, midőn Sugár Laci kis lugosában, nem ugyan „irásbul“, de saját lelkéből és emlékezetéből nótáit tanulgatta, mert hiszen még nagy urak is mulatságnak tartják s jól megfizetik, ha olyan jó, siró hegedüszót hallgathatnak, mint a Sugár Lacié; abban már több volt valamivel, hogy Zsuzsika a piros virágu ugynevezett bivaly-paszulylyal befutott lugasában, mely esetleg épen a Lacié szomszédjában volt, — kötését vagy varrását lassabban látta előhaladni, mint benn a szobában: de talán legtöbb gáncsolni valót találhatna a nagy világ, ha ugyan megtudná, abban, hogy Zsuzsika a derék hegedümüvészt nemcsak szivesen hallgatta, de a deszkakeritès gyarlósága s különösen egy épen ott kihullott fenyü-göcs nyilásán át néha szivesen nézte is, ha ugyan ezt épen ugy nem lehetne széptani és lélektani indokokból kimagyarázni, melyek természetszerüen vezettek arra, hogy a müvészt ne csak hallgassuk, de lássuk is.

Annyi valószinü, hogy Zsuzsika munkája jó lassu haladásának ez természetszerübb oka volt, mint a zene puszta hallgatása; az meg épen bizonyos, hogy Zsuzsika kémszemléje alkalmából nem szeretett volna meglepetni; s ha édes anyja, nemzetes Vörössné Andrásné asszonyom hivó hangját hallotta, mint tetten ért bünös ugrott vissza szemlehelyéről.

Mindezekből talán még komolyabb baj nem származott volna. A keritès ott volt a két ifju sziv között, s ennél még komolyabb elválasztó falat képezett a társadalmi állás különbsége, mely a cigány zenészt a polgári lánytól, sőt a mint Vörössné Andrásné akarta, a nemes kisasszonytól elválasztotta; s melyet maga az özvegy mészárosné oly feneketlen mélységnek tartott, hogy eszeágában sem volt, hogy azt bármely érzelem átugorhatná. Mert, ha azt még lehetségesnek tartotta is, hogy Sugár Laci az ő „tündér szép kicsikéjéről“ amugy titokban ábrándozhassék; azt a társadalmi rendbe ütköző képtelenségnek s hihetetlennek vallotta volna, ha ugyan eszébe jut vala is, hogy az ő „aranyos leánya“ észre is vegye, hogy egy cigány legény esekedik utána.

Az a baj, hogy a közlekedési eszközök korunkban nagy haladást tettek; s Vörössné Andrásné elfelejtette, hogyha a nagy világot vasut köti össze s percek alatt villam futja be: az sem egészen lehetetlen, hogy a sziv villamos természetü érzelmei legalább a mindennap látott szomszédok között egymáshoz valahogy eljuthatnak, még ha oly „rossz villámvezető“ is van köztök, mint egy több helyütt átlátszó deszkakeritès. Ehez én még hozzá merem tenni, hogy a zene hangja, mint közlő eszköz a sziv érzelmeit illetőleg a legősibb kor óta hatásosabbnak bizonyult még a villamosságnál is.

Bizony a kis Zsuzsika elégszer is szomorkodott, busult Sugár Laci szivigható hallgató-nótáin; szivének igen nagy könnyebbülést, lelkének belső örömöt okoztak azok; — s ki tehet róla, hogy az emberi sziv oly hálás természetü, hogy a ki jót tesz vele, annak arcát is szivesen teszi vizsgálódása tárgyává.

Igy történt, hogy Zsuzsika is nem egyszer félbenhagyta kötését, varrását; s a keritéshez lopózkodva, a deszka-hasadékon keresztül hosszan, édesen elnézegette Sugár Lacit; a mint ez saját zenéjén lelkesülve, igazán átszellemült arccal állt ott a lugas közepén. Mert hiszen a zenész örömmel hallatja magát s mutatja be müvészetét a nagy világnak is; de tudvalévő dolog, hogy már baráti körben vagy saját magának szebben szokott muzsikálni, — de legszebben, ha az hallgatja, a kit szive szerelme tárgyául választott.

És mégis annak dacára, hogy Zsuzsika is nem egyszer énekelte kedves csengő hangján a Laci kedvenc nótáit, saját szivének titkos érzelmeit; s e szerint a müvészi élvezet kölcsönösen átcsepegteté a rokonszenvet: az érzelmek talán igen hosszan maradtak volna még a hegedüszó és énekhang mellett, ha egy rendkivüli eset közbe nem jő, mely a társadalmi rend akadályain egy hatalmas ugrással tultette a két érző szivet.

Történt ugyanis, hogy egy szép májusi délután, midőn a természet minden élő állatja és illatozó növénye belső érzelmeiről beszél: Zsuzsika megint a keritès hasadékához lépett és szép buzavirágszin szemecskéit, pirosló or-

cáit egészen a deszkához tartva, leste szomszédja játékát. Laci már többször észrevette, hogy a kedves leányka lesködik reá; de a világért sem vétette volna azt Zsuzsikával észre, hogy tudomása van róla; mert attól félt, hogy a szemérmes leányka el talál szaladni s nem részesülhet többé abban a szerencsében, hogy kedvesével egy levegőt szivhasson. De most egyszerre valami különös delejes vonzalom ragadta meg, melynek nem tudott ellentállani; s a mint a szép kék égben uszó csillagot megpillantá: a nélkül, hogy játékát megszakitaná, hirtelen ő is a keritès hasadékához guggolt alá; ugy hogy a négy szem pillái hirtelen egymáshoz értek. S miután ismeretes dolog, hogy a villanyosság épen a tárgyak hegyes végére szokott gyülni: a két batteria csakugyan elsült és e közvetlen közellét által, az érzelmeknek minden rejtett bimbócskája egyszerre fölpattant.

— Zsuzsika — kiáltott fel Laci elragadtatással — szemei elárulták: maga nem utál engem!

Zsuzsika ugyan hirtelen és elpirulva ugrott vissza, de már késő volt, — a hallgatás fogadalma meg volt törve.

— Miért utálnám? — mond szemérmesen a leányka — hiszen maga oly sok jó órát és örömet szerzett játékával nekem.

— Hát csak játékommal! — sohajtja bánatosan Sugár Laci — a szegény zenész személye s az az érzés, mely azokat a nótákat sugallja, nem is érdekli?

— Dehogy nem Laci — mond szemlesütve a leányka, hiszen magáról mindenki csak jót beszél.

— S ennyi az egész? kérdi az ifju szerelmet lehelő hangon. Hát azt nem sugták meg magának az én nótáim, hogy én a világon senkit nem szeretek, csak magát, meg a hegedümet?

Erre mind a ketten elhallgattak Laci maga is megijedt a merészségen; Zsuzsika elnémult s nem tudott semmit válaszolni, de Sugár Laci a világért le nem vette volna szemeit a nyilásról s látta, hogy Zsuzsika szép szemeibe könyek gyülnek, arcái a szerelem pirjában égnek — és ezek többet mondottak neki minden ékesszólásnál.

Zsuzsika e közben ugy érezhette magát, mint valami ideges miniszter, kit kényes tárgyban meginterpellálnak s ki nem meri az igazat nyiltan kimondani: végre mégis csak mondani kellett valamit; azért kötényét morzsolva kezei közt, igy szólott:

— Én nem vagyok rossz szivvel maga iránt Laci . . . De hát mit mondana reá édes anyám?

Ez ellenvetés elég kemény harc volt Lacinak, ki ostromlóból egyszerre ostromlott lett; és utóljára is sohajtva mondá:

— Hát bizony az erős dolog! . . . de hát ha maga engem igazán szeretne: mégsem lenne az olyan nagy akadály. Tudok én már tekintetes ur leányát is, ki cigányzenészhez ment férjhez; tegnap pedig épen azt olvastam az ujságból, hogy egy angol grófkisasszony beleszeretett egy cigány-primásba és elszökött vele.

— Igazán? — kiált fel kitünő örömmel Zsuzsika; de azután maga is megijedt, hogy örömét oly nyiltan fejezte ki és zavartan állott a keritès mellett.

E zavarából édes anyja éles kiáltása ragadta ki, ki szokott piaci hangján, melyet a szomszédok igen jól ismertek — kiáltott reá a kert aljából:

— Zsuzsika, te, Zsuzsika! Hol vagy? A csirkék mind kiszabadultak a kertrecből: a malacok éhen-szomjan visongálnak, senki se adott délre nekik enni; a fehérnemüt a spárgáról mind leszórta a szél; az utcaajtó tárva nyitva, mint a korcsmában: te pedig mint a nyiri dáma, mindig ott ülsz a kertben s a füledbotját sem mozditod semmire!

A nagyasszony mindezt egy lélegzettel mondta végig, miközben csipőre tett kézzel állott ott a kert rácsajtajánál.

— Uram segits! — mondja Laci; — ettől még én is elszaladok s hónja alá kapva hegedüjét, igyekezett befelé a kertből.

— Megyek már édes anyám — kiáltja Zsuzsika még egy búcsutekintetett vetve a keritès felé — hiszen csak nem ülhetek mindig az udvar közepén, — hogy a csirkéket, malacokat őrizzem.

— Csak hallgass te rosz leány; mert mostanság a házban sem akarsz maradni; mindig csak a kertben ülnél, mintha — a nagyasszony elgondolkozott, hogy micsoda madarat mondjon — verébbé váltál volna — süté ki végre — hogy ott csiripolj a garádon. Tán azt hiszed nem vettem észre, hogy mindig csak a Laci nótáját hallgatod; utoljára még kisül kisasszony, hogy rá is kacsingatsz arra a mihasznára! Dejszen majd adok én

*

neked! Azt mondom le ne merj többé menni a kertbe, mert hátul kötöm a sarkadat te rossz leány!

Zsuzsika szó nélkül hallgatta végig ezt a diszes prédikációt, és az nem hogy bántotta volna, hanem még jól esett neki, hogy Laciért szenvedhet.

(Vége köv.)

ÉDES DALOK, MÉRGES DALOK*)

A világon te a legkedvesebb
Leányka voltál . . . így képzellek én;
Maga a vígság, élet és öröm
Hosszú ruhádnak első reggelén.
Beh gyönyörű lehettél! Óh, ha igy
Találkozhattam volna én veled.
S nem most, midőn a költők bánata,
Az a sok édes dal megmérgezett.

El volt büvölve minden ismerőd,
A hajnal és a rózsa irigyelt;
Mező virága, erdő madara,
Ha meglátott, csupán reád figyelt.
Legjobb is voltál, nem legszebb csupán;
Merő kedély, vidámság, szeretet.
Minek olvastál annyi dalt, regényt! . . .
Az a sok édes dal megmérgezett.

Költő dalában érzéd, a mi szép;
Tolmácsolá saját érzelmidet.
Óh, de az édes, játszi dal mögött
Nem láttad a vérző, beteg szivet.
Azt hitted, a ki lelkesül, rajong,
Ha szenved is, csak félisten lehet! . . .
Óh szerelem, vágy csalfa éneke!
Dalok bübája, mely megmérgezett!

Nagy kín szüli meg a költő müvét,
S habár a szenvedőnek balzsama,
Kinek ártatlan, szüzi lelke van,
Nem érti, meg nem enyhül általa,
Szeretted az erdőt, a zongorát;
Voltál vidám, jókedvű, gyermeteg;
De jobb' szeretted a költő dalát,
S szived azóta bús, megmérgezett.

Ha elnyeri egy férfi majd kezed',
S lesz oly kedves lánykád, mint te valál:
Kérlek, ne adj kezébe verseket;
A vers emészt, a vers lassú halál.
Az élettel szünetlen' harcra hív,
Megöli gondtalan kedélyedet;
Örökre bánatos lesz az a szív,
A kit egy édes dal megmérgezett.

REVICZKY GYULA.

*) Mutatványul az „Ifjuságom“ cimü kötetből, mely a Petőfi-társaság legközelebbi kiadványa lesz.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Még egyszer föl akarta nyitni szemét: még párszor meglendült a háló, de már csak gyöngén és szakadozottan; végre egészen mozdulatlanná lett.

Iván fél kezébe támasztva fejét, gondolatokba merülve nézett a kissé hátracsuklott fejjel, mosolyogva alvó leányra.

Mintha nem uj volna előtte ez a jelenet! — Mintha már egyszer átélte volna valahol!

XVII.

A St. Salvator-villában nem vették észre, hogy mi van készülőben a tengeren, csak akkor, mikor a szél zörgetni kezdte az ablakokat s a nap jóformán elhomályosodott.

A ezredesné, aki az ifjabb Dumas egyik regényében lapozgatva, azt akarta elhitetni magával, hogy olvas, holott boszantotta és unta magát, álmélkodva tekintett föl könyvéről, mikor a szoba egyszerre homályosodni kezdett.

Csöngetett, de nem jelentkezett senki; csöngetett másodszor is, s a másodszori csöngetésre megjelenő szobalánytól azt kérdezte:

— Meghaltak mind, vagy megsiketültek? — (a cselédekkel szemben nem igen volt válogatós a szavakban). Mi történt odakint?

— Hirtelen elborult az ég, méltóságos asszonyom; a kertészné figyelmeztetett rá s én kiszaladtam, hogy megnézzem. — Vihar akar lenni.

— Vihar!?

— Igen. De azért ne tessék nyugtalankodni. Az urak azt hamarább észrevették a tengeren és Zoldi ur is, aki megérkezett, amint leugrott a kocsiból nyomban elébök futott.

Az ezredesné ujra fölemelte könyvét s intett a szobalánynak, hogy vonja föl a függönyöket. De nem sokáig olvashatott. Az idő szemlátomást sötétedett s apró szemü eső kezdte csapkodni az ablaktáblákat.

Nyugtalanul kelt föl helyéről és ujra csengetett.

— Nem jöttek még haza?

— Nem; de ne tessék nyugtalankodni. — Bizonyosan utban vannak.

A harmadik csengetésnél már az volt

a vigasztalása, hogy bizonyosan utban találta őket az eső, a sötétség és betértek valami halász lakására. Különben is Zoldi ur előjött volna már, ha valami baj volna.

Az ezredesné nem sohajtott, nem rázogatta méltóságosan a fejét, hanem azért igazán nyugtalan volt; elrendelte, hogy mindenki, aki csak mozogni bir a villában, menjen ki s igyekezzék valamit megtudni a tengerpart mellett fekvő halásztanyákon; maga pedig egyik szobából a másikba járva, aggodalmasan tekintgetve ki az ablakokon az égre és minden lépten-nyomon megállva az utjában eső órák előtt, csengetett, csengetett és ujra csengetett.

A szobalány, természetesen, mindig azt mondta, hogy semmi hir, pedig már ő tudott valamit, ami, igaz, nem sok volt, de azért mégis elég arra, hogy az ember elhallgasson vele.

Az egyik szolga ugyanis ugy tiz óra körül azzal jött haza, hogy épen most szállitotta be két ember Zoldi ur lakására Aladár urat, aki azt se tudja magáról, hogy fiu-e, vagy lány és félrebeszél.

Két óra körül elállt az eső, megszünt a szél és fényes, nagy csillagok kezdtek ragyogni a sötétkék égen.

Az ezredesné fázni kezdett; meggyujtatta a nagy csillár valamennyi gyertyáit, maga pedig — nem gondolva fürteivel, meleg kendőt vett magára s egy magas hátu székbe kuporodott, kezében az etagéreről elvett aranyozott feszülettel. Áhitatosan csókolgatta és imádkozott, mindaddig, mig egyszer keze fáradtan aláhanyatlott.

Mikor ujra kinyitotta a szemét, a szobalány állott előtte. Világos reggel volt; a nap besütött az ablakon.

— Parancsolta méltóságod, hogy azonnal jelentsem. — Sára kisasszony hazaérkezett.

— Egyedül?

— A szomszéd ur a kis nyaralóból és Zoldi ur kisérték haza. — Tetszik talán parancsolni, hogy . . .

Az ezredesné fölpillantott az átellenben függő nagy tükörre; elpirult; egy mozdulattal eltakarta a feszületet s nagy kendőjét összébb fogva magán, hogy a kimerültség folytán szenderjessé vált arcából alig látszott valami, sietett válaszolni:

— Nem, nem! — Távozzék. Ha szükségem lesz rá, csengetek. — Sára kisasszonyt kéretem, hogy várjon be a nagy társalgóban.

Mikor a nagy társalgóban megjelent, a szokott elegans uri nő volt: áttetsző finom bőr, remegő hajfürtök és méltóságosan fáradt tekintet.

— Édes istenem, ah! — szólt, belépés után egy pillanatra megállapodva az ajtóban; szemrehányó tekintettel nézett végig a feléje közeledő Sárán, de nem folytatta tovább szavait, mert előbb ösmernie kellett a körülményeket, hogy a legillőbb hangot választhassa hozzá.

— Tudom, hogy aggódtál! — sietett Sára közbeszólni. — És én — én elég hálátlan voltam egész éjjel igen nyugodtan aludni egy halászházikóban. — Nem bántam meg! — Ma jobb vagyok, mint tegnap voltam — ezt érzem; s hogy be is bizonyitsam, kész vagyok leülni és zugolódás nélkül végighallgatni, amit nekem mondani akarsz.

Az ezredesné Sára vidor hangulatából és üde kinézéséből azt következtette, hogy nem történt semmi olyas, ami részéről nagyobb izgatottságot követelne; különben is lesz még elég alkalom szavakban kifejezni méltatlankodását és — még egy másik ember is van itt, akivel szintén éreztetnie kell neheztelését, annálfogva méltóságával leginkább öszhangban állónak és legimpozánsabbnak találta, ha nem szól semmit, hanem hidegen fölemeli a fejét és tovább megy.

Rövid, de szintén hideg főbólintással üdvözölte Ivánt; aztán, mikor Zoldira tévedt a tekintete, ujból megállt és körülnézett.

— És . . . Nem látom Kelendyt?

— Kelendy ur — válaszolt Zoldi — meghütötte magát és — haza kocsizott.

Szóról-szora igaz volt, azzal a hozzáadással, hogy Kelendy ur nem maga ült föl a kocsiba s egyáltalában nem birt tudomással arról, hogy ő most kocsizik.

Sára e naptól fogva sokkal vigabbnak és kevésbbé dacosnak mutatkozott, mint annak előtte. Most sem tudta ugyan eltürni fejlesütés nélkül, ha az ezredesné elkezdte emlegetni gyöngédségét, mely határos a gyöngeséggel s jogát, melylyel megkövetelhetné, hogy Sára — megfontolva a dolgok állását, (ezt nyomatékkal szokta kiejteni!) — határtalan hálával viseltessék iránta. — De igyekezett kikerülni mindent, ami alkalmat szolgáltatott volna ilyen előadásokra.

Többnyire minden idejét kint a szabadban töltötte, az Iván és Zoldi társaságában.

— Mondja csak, kérdezte egyszer Iván-

tól, — nem tapasztalta, hogy vannak emberek, akik állati ösztönökkel születnek?

— Minden ember ugy születik, de később a müvelődés és társas élet mérséklőleg hatnak a felnőttre.

— No én rám nem hatott! — nevetett Sára. — Én madár-ösztönökkel születtem. — Ugy szeretem a szabadságot! S néha — ha madarakat látok repülni — meglep valami vágy; — ugy szeretnék velök repülni! — Ösmeri ön a sasok életmódját? — kérdezte, rögtön megállva.

— Igen.

— Családos életet élnek azok is, mint a fecskék?

— De mondja csak, hogy jut az eszébe? — nevetett Iván.

— Ugy! — Nekem nagyon tetszik a kőszáli sas. — Nem láttam ugyan még szabadban; de el tudom képzelni, mikor a szikla tetején ül s éles szemeivel letekint a völgybe. Olyan, mint egy középkorbeli várur.

— Amennyiben ez is rabol.

— Hiszen mindenki rabol! — Az igyekezet, az élet küzdelme mi más? — Csak az a különbség a hajdan és most között, hogy hajdan a személyes bátorság döntött; nyiltan, szemtől szemben — — Mi? — kicsinylőleg vonta föl a vállát és tovább ment.

A kavicsos és kopár dombok között egy helyre értek, hol pár lombosabb fának az árnyéka megvédte a füvet a nap égető hevétől.

— Tudja mit? — kiáltott föl, élénken fordulva vissza a nyomban utána menő Iványhoz. — Leülünk itt az árnyékban. Zoldi fog nekem törni egy galyat, melylyel elhajtom a muslicákat, ön pedig . . . pajkosan pillantott Iványra, de nem mondta ki, hogy „apóka“ — ön pedig el fog beszélni nekünk valamit. — Ne szabadkozzék! Bizonyos vagyok felőle, hogy nagyon szépen tud elbeszélni. — Hallgattam, mikor Lárát olvasta; sokáig hallgattam. — Nos?

Iván kénytelen volt valamit mesélni. Réges régen nem tette már, de azért nem rosszul sikerült.

Sára, fejét a fa derekához támasztva nézett reá; később megváltoztatta tekintetének irányát; ugy tett, mintha a feje fölött rajzó muslicákat bámulná és hallgatott.

Még akkor is mozdulatlanul maradt és hallgatott egy jókora darabig, mikor már Iván befejezte elbeszélését.

Később, mikor észrevette magát, gyorsan fölkapta a fejét, széttekintett, elmosolyodott és fölállt.

— Ne kérjen többet, hogy meséljek! — mondta Iván mosolyogva.

— Miért?

— Hiszen nem hallgatott rám!

Sára nem felelt. Hanem azért másnap ujra fölkereste a helyet; leült, mint tegnap, a fa alá és várt.

— Nos? — kérdezte aztán, mikor látta, hogy Iván mosolyogva néz rá, de nem kezd semmibe.

— Megmondtam, hogy nem fogok többet mesélni. Minek? Tegnap sem figyelt arra, amit elbeszéltem.

— Magam is azt hiszem. Hanem azért szórul szóra el tudnám mondani, ahogy ön mondta. — Valami csodálatos érzés fogott el, mintha ébren aludtam volna. Jól esett, hogy nem kellett mozognom, gondolkoznom. A semmittevés gyönyöre volt! — Apóka! — no! — tette össze kezecskéit, de hirtelen észrevette magát; rápillantott Zoldira és kissé restelkedve, mintha bántotta volna, hogy hazudnia kell, folytatta: Nem tudom, hogyan jutott eszembe e szó? — Bocsánat.

Iván önkénytelenül érezte, amit Sára érzett; további szóváltás nélkül belekezdett egy ujabb elbeszélésbe. Mindent elkövetett, hogy előadása érdekes legyen, hogy mentől előbb elfeledtethesse Sárával a kedvetlenséget, de nem sikerült neki; Sára nyugtalanul izgott-mozgott a fa alatt; mintha valami lenne a levegőben, ami őt nyomja s mielőtt még vége lett volna az elbeszélésnek, fölkelt s inditványozta, hogy térjenek haza.

— Csodálatos egy leány! — mormolta magában Iván, mikor este a kis nyaralóba visszatért. — Fáradtnak érezte magát; bement hálószobájába, hogy lefeküdjék; tanakodva állapodott meg ágya előtt s aztán ahelyett, hogy lefeküdt volna, levonta az éjeli lámpa lángját; odament az ablakhoz, kinyitotta és kitekintett rajta a csillagos égre.

— Csodálatos egy leány! — ismételte.

Tulajdonképen boszankodnia kellett volna, amiért Sára olyan figyelmetlenül, a befejezést be sem várva, félbeszakitotta elbeszélését, — és nem tudott boszankodni, de sőt valami jóleső érzés lepte meg, mely arra ösztönözte, hogy ott az ablakban könyökölve, dudolja el azt a dalt, (melyet hajdan még

édes anyjától hallott s mely most — isten tudja: miért? eszébe jutott) hogy:

„Szép Lenka vár a part felett,
Csolnakján a halász . . .“

Eldudolta, miközben a csillagokat, meg a tenger felett vékony, fehér fátyolként lebegő ködöt szemlélgette; aztán hirtelen elszégyelve magát, visszahuzódott az ablakból, levetkezett és lefeküdt, de még az ágyból is sokáig nézett az ablakon át a csillagos égre és még sokáig ott kisértett emlékezetében a dal:

„Szép Lenka vár a part felett . . .“

Másnap, mihelyt fölébredt, fölugrott az ágyból és sietősen felöltözött. Ugy érezte magát, mintha valami sietős tennivalója volna. — Minthogy azonban nem volt semmi s azt gondolta, hogy a St.-Salvator-villában még föl nem keltek, elindult ama hely felé, ahol tegnap és tegnapelőtt Sárával töltötte a délután egy részét.

Pompás reggel volt. Az éj hüvösségét megenyhitette a ragyogó nap melege, de még nem kivánta meg az ember az árnyékot; a fák levelei, a füvek gazdag harmatcseppekkel voltak megrakva, melyek majd lecseppentek, remegtek és a szivárvány minden szinével sugárzottak. A kakukfü, páfrány és vadrozmaring édes illattal töltötték meg a levegőt; fent, a magasban madárfütty; lent, a kavicsok között cikkázó ürgék vidám visongatása — az embernek magának is kedve volna velök ujongani.

Az ut a St.-Salvator-villa kertje mellett vezetett el. Iván jókedvvel és gyorsan haladt előre, egyszerre csak egy jólösmert hang csendült meg a háta mögött.

— Apóka! — Jó reggelt! — Jó reggelt!

Hátratekint; Sárát pillantja meg, amint nevetős arccal s az alacsony öntöttvas keritésen féltestével kihajolva, utána néz. — Fehér csipke reggeli öltöny volt rajta, halványkék szalagokkal, kezében a lekötőnél fogva nagy kerti kalapját himbálta, haja félig kibomolva omlott vállaira s amint fölágaskodott, hogy jobban kihajolhasson a keritésen, egyik lábacskája is meglátszott, fehér reggeli czipőben, kék szalagokkal.

Iván megállott és zavarodottan nézett rá nehány pillanatig.

Sára elnevette magát. — Ugy tetszett, mintha ettől a nevetéstől még üdébbé, még ragyogóbbá, még illatosabbá vált volna a levegő.

— Nem ösmer rám? — Vagy van rajtam valami, ami . . . S azzal a szüzies kacérsággal, mely csak igazi nőknél van meg, s olyan nálok, mint virágnál az illat, nézte magát körül.

— Oh . . . Csak valami jutott eszembe . . .

— Valami? — Rólam? — Akkor az a valami csak lány lehetett.

— Meglepett. — Nem hittem volna, hogy ily korán . . .

— Ohó! Hát mit gondol felőlem? Azt hitte talán, hogy délig szoktam aludni? — Ámbár nem azért kelek korán, hogy, mint a német lányok, virágaimat megöntözzem! — Nekem nincsenek virágaim, vagy jobban mondva: minden virág az enyém. — Szereti a virágot? — Igen? — Ha átlép a keritésen, kaphat.

Iván átlépett a keritésen.

— Eddig nem kivántam önnek jó reggelt, mert . . . Oh, milyen üde ön ma!

Sára elpirult és nevetett. Tipegve szaladt a legközelebbi virágágyhoz s egy sötétpiros bojtocskát hozott onnan.

— Hasonlit hozzám? — Fehérruhát szokott viselni? — kérdezte enyelegve, mialatt a bojtocskát Iván gomblyukába tüzte.

Minden izében olyan női volt; még a ruhája fodra is, még a levegő is, mely körülfogta olyan kivánatos volt.

— Milyen szép a reggel! — Milyen jó, hogy találkoztunk! — mondta Iván.

— Én hittem, hogy találkozunk! — Az este — nem tudtam mindjárt elaludni — kinéztem az éjbe és befejeztem a tegnapi beszélyt. — Mondja csak, apóka . . . Milyen jó, hogy apókának nevezhetem és nem kell magamat igazolnom. — Ki nem állhatom, ha igazolnom kell magamat! — Mondja csak, hisz ön az előérzetekben, meg az álom jelentőségében?

— Ha okoskodom és a dolgok okát fürkészem, egyikben sem kellene hinnem; de voltam már olyan helyzetben, hogy egy álom, vagy egy véletlen butorroppanás megdöbbentett.

— Azt mondják, hogy a sokat szenvedett emberek lesznek babonásokká. Én nem szenvedtem még sokat és mégis . . . Nem! nem vagyok babonás, de . . . képzelje csak, az éjjel azt álmodtam, hogy valami után nagyon vágytam. Majd hogy sirva nem fakadtam, ugy vágytam utána; — különben nappal is vagyok ugy sokszor! — De az a valami nem akart sikerülni. Egyszerre valaki

koszorut tett a fejemre. A koszoru harmatos volt; hideg érintése jól esett fejemnek s én elkezdtem nevetni. Hangosan nevethettem, mert felébredtem rá s felnyitva szemeimet, láttam, hogy reggel van. Siettem felöltözni és kijönni, mert meg voltam győződve, hogy találkozni fogok önnel.

— Azt tartják, hogy a koszoru, ha lány álmodik vele, nem rosz jelentőségü, — jegyezte meg Iván enyelegve.

— A tegnapi elbeszélés hősnője is elmondott valamit; legalább, amint én magamnak befejeztem, — kezdte Sára ujra, lassan megindulva a finom homokkal födött kerti uton. — Hanem egyet nem birtam benne megérteni; micsoda ellenállhatlan hatalom volt az, mely őt, mikor már mindennek vége volt, a férfi karjaiba vitte?

Iván meglepetve állott meg.

— Ugy fejezte be? —

— Ugy. Nem lehetett másképen befejezni; hiszen a kezdetben már benne volt a vég!

— Rendszerint ugy szokott lenni! — mondta Iván kedvetlenül. — Ellenállhatlan hatalom! — folytatta nehány pillanat mulva. — Lehet, hogy egykor majd meg fogja érteni.

— Nem, én nem fogom megérteni soha! — ütötte föl a fejét Sára dacosan.

Elhallgatott; elforditotta a fejét Iántól és ugy tett, mintha az ut melletti virágbokrokat szemlélné.

—„Rendszerint ugy szokott lenni“! — ismételte aztán gondolkodó hangon, anélkül, hogy fejét visszaforditotta volna. — Ön is a végzethivők közé tartozik?

— Igen, én hiszek a végzetben.

— De akkor a vér-átöröklés elméletét is el kellene fogadnia?

— El is fogadom.

— Igen, de akkor! — Hiszen ez rettenetes volna! — kiáltott föl nyugtalanul. — Nemcsak a szörnyü tudat, mely megaláz; a sajnálkozás, mely lázit . . . Tudja ön, hogy én képes volnék megfojtani, ha valaki sajnálkoznék fölöttem? — kérdezte, hirtelen Iánra tekintve.

Arca piros volt, szemei égtek.

Iván megdöbbenve hallgatott.

— Ah, én nem tudom elitélni Learben Edmundot, a Gloster gróf törvénytelen fiát! — Én áldozatnak tartom őt! folytatta tovább, megint oldalra tekintve. — Hála?! — azok iránt, akik . . . Nem találja, hogy melegen kezd sütni a nap?

— De igen! — Egyébiránt már régebben akartam mondani, hogy ha kalapját föltenné . . .

— Nem. — De mit is akartam önnek mondani? . . . . Nem jut már eszembe! — Délután nem megyünk ki a fák alá. — Látogatást kell tennünk Fiuméban s valószinüleg csak este térünk haza.

Még egy pár fordulatot tettek az árnyasabb utakon, közönyös dolgokról beszélgetve. — Sára igyekezett előbbi jó hangulatát visszanyerni, de hasztalan. Végre kezet adott Iánnak és sietve eltávozott.

XVIII.

Egy egész hónap mult el.

A legkésőbb nyiló rózsák is elhullatták szirmaikat; a gesztenyefákon vörösödni kezdtek a tüskés héju gyümölcsök; a nyilfarku parti fecskék fiai másodszor is kikeltek a tojásból.

Kelendy Aladár a tengeri fürdő óta nem jelentkezett a St.-Salvator-villában. Nem is igen volt ott, aki vágyakozott volna utána. A kósza hir megemlékezett egyszer kétszer róla, hogy nagy beteg volt. De hogy aztán később mi lett belőle? — nem törődött vele senki.

Az ezredesné élte napjait, mint azelőtt. A délelőttöt rendesen olvasással töltötte el magán szobájában; délután megjelent a nagy társalgóban, vagy legyezőjét, vagy az arany foglalatu lorgnettet kecsesen forgatva ujjai közt; rövid főbólintással üdvözölte Iánt, mihez néha mosolygott is egy keveset, aztán leült, jobban mondva: átengedte habszerü termetét a kanapénak és elegánsan unta magát.

Két éltesebb forma ur szokta volt mostanában meglátogatni Fiuméból; az egyik egy nyugalmazott őrnagy, a másik valami évi járadékra szorult hajdani nagybirtokos. Az őrnagy recsegős hangon elmondott katonai élményeivel mulattatta; a volt nagy birtokos pedig Párisról, Londonról mesélt neki csak nagyon ügyes elbeszélő által elmondható dolgokat, miközben izgott-mozgott, finomul mosolygott s gyakran elfeledkezve magáról, száraz, remegő ujjait szőke, göndör fürtei közé meritette, de aztán csak nagyon vigyázva huzta vissza ismét s egy oldaltekintetet vetett a tükörbe.

(Folyt. köv.)

APHORISMÁK.

Oly bánatban, melyet elpanaszolnak, már benne van a vigasztalódás; a vigasztalan bánattal titkon, némán, egyedül küzd meg az emberi sziv.

*

A megcsalt férj felett gyakran szánakozik a világ, de a házi barát szavain mindig kacag.

*

Midőn még az egész föld az első testvérpáré volt, Kain mindennek birtokában, megirigyelte a légben fölszálló füstöt s megölte értte Ábelt. Az irigynek most is elég egy s e m m i, egy szertefoszló füst, hogy halálosan gyülöljön és ha máskép nem teheti, legalább rágalommal próbáljon gyilkolni.

*

Azért van oly kevés boldogság a földön, mert boldogságunk mindig a más kezében van, és az áldásos jó kezek oly nagyon ritkák.

*

A természet a szenvedések elviselésére a férfinak erőt adott, a nőnek türelmet, s hol az erő már összeroskad, ott a türelem még átsegit.

*

Annyira szeretjük a kellemes képzelődéseket, hogy nem csak az egyéni, de az elvont átalános igazságok is fájnak hizelgésektől elkényeztetett lelkünknek; azért teszik ugyanazt annyian öntudatlanul mit Cicero öntudatosan tett: „ha ámitom magamat, szivesen ámitom magamat," — és nem óhajtanak tisztán látni, mig csalódni kellemesebb, vagy előnyösebb.

*

A hiú nőnek egy buta férfi legbutább hizelgése is több élvezetet nyujt, mint a költészet és müvészet magasztos, örökszép kincsei.

*

A szánakozásban mindig van keveslés, mig a részvét egy neme a nemes együttérzésnek.

*

A legerősebb embert is, kit senki sem győzhet le, legyőzi végre — az idő.

*

Boldog az, ki a gyermek-hitet végórájáig meg tudta tartani, mert ha mindenben csalódott volna is, átsegiti életen s halálon az a hit, hogy szive a sirban örök nyugalmat lel s lelke az égben örök üdvöt, — és ha az utolsó hite a legnagyobb csalódás lenne — arról akkor már ugy sem tudna semmit, s igy az nem is okozhat neki szenvedést.

*

A hála is édes kötelék; a hálás sziv sohasem lehet teljesen boldogtalan.

*

Vannak férfiak, kik azt hiszik: a nők csak arra valók, hogy rászedjék őket; és ezek a férfiak azok, kiket egész életökön át folyton rászednek az asszonyok.

*

Aki a szerelemben számba veszi: nem szenved-e ő rövidséget? nyer-e annyit, mint nyujt? az maga sem lehet boldog s mást sem tehet soha boldoggá.

*

Valamennyi ellenségünk együttvéve, minden gyülöletükkel, rágalmaikkal s gonoszkodásaikkal sem okozhatnak nekünk annyi szenvedést, mint egyetlen sértő szava, vagy tekintete annak, kit szeretünk. Mégis ellenségeinknek csak keserün s azzal a sivár reménynyel bocsátunk meg, hogy bosszut áll érettünk és rajtuk az isten; mig mennél nagyobb szenvedést kell megbocsátanunk annak, kit szeretünk, annál forróbban kérjük az istent, hogy valamikép ne büntesse őt érettünk.

*

A gőgös és elbizakodott ember többnyire vak eszköze lesz egy alázatos ravasznak.

*

Az önzőnek nem elég a t ö b b, mert mindig a m i n d e n t akarja.

*

A hangulat változó lehet, mint a felhők járása az égen, de a sziv azért változatlan maradhat, mint az örök égbolt.

B. BÜTTNER LINA.

A SZENT SIR TEMPLOMÁBAN.

Irta: Dr. HATALA PÉTER.

(Vége.)

Csak egyes protestánsok járnak a szent sir templomába imádkozni. És az egyes ájtatoskodók áhitata felekezeti különbség nélkül épületes, megható. A Golgothán és a szent sir körül sokakat láttam térdelni, elragadtatva az Istennel társalgás boldogságától. A protestans T o b l e r, a szent helyek hires történetirója, ki sokszor a kákán is csomót keres:

*

egy alkalommal a Golgothán látott egy görögöt imádkozni oly feltünő elragadtatással, hogy ő is szerette volna átérezni azt, ami az imádkozónak lelkében történt . . .

A moszlimek nagy prófétául tisztelik Jézust, de azt vallják, hogy itt e helyen az áruló Judás volt eltemetve. Allah ugyanis, midőn a zsidók Jézust halálra keresték: Judást veté kezeikbe, sőt Jézusnak tekintvén, mert Allah kápráztatta szemeiket, felakasztották a keresztre s itt eltemették. Jézus nem halt meg, Allah felvette magához a mennyországba. A templom kulcsait azonban a moszlimok őrzik, ők nyitnak ajtót s ők zárják azt le, s naphoszant ott ülnek a templomban az ajtó melletti divánban pipázva és kávézva. Bizonyos jelesb moszlim családnak előjoga ez.

A zsidók, a benszülöttek s a bevándorolt hivők, azért nem lépnek a szent sir templomába, mert azt hiszik, hogy a keresztények agyonvernék; de tán főleg azért, mert a rabbik nagy átok alatt megtilták a hamis Messiásnak sirjához való közeledést.

A zsidóknak nagy szentélyét a Moriahegyen — az iszlam foglalta el. Salamon templomának helyén ott büszkélkedik a szent kőszikla nagy mecsetje.

Azon nem moszlimet, ki ide belépne, csakugyan agyonvernék . . .

Ujabb időkben királyi hercegek, a szultán fermánjával, s erős katonai kisérettel léptek e helyre, az igaz hivő moszlimek szörnyü megbotránkozására.

Én egy alkalommal véletlenül száz lépésnyire közeledtem az egyik kapuhoz s az őrtálló feketék erős kőzáporral figyelmeztettek, hogy ne jöjjek közelebb.

Ilyen a hitélet Jeruzsálemben, a keresztények, a zsidók, s a moszlimeknek legrégibb szent városában. A zsidók a város legrégibb urai most. Azért is fizetniök kell, hogy a nagy mecset falának külső oldalánál, ott, hol nehány ősrégi kő van a falban Herodes vagy talán Salamon idejéből — siránkozhassanak a lejárt dicsőség felett. De házilag is saját magok közt nyolc külön hitközségre oszlottak, az Európából érkező alamizsnák miatt. A keresztények épen a szent sir körül küzdenek elkeseredett testvérharcot. A szent helyek kérdése, csak nem igen régen, az európai diplomatiát is felzavarta. A keleti szertartásuakat Oroszország gyámolitotta mindig — ő volt hivatalos védője a „Schismának“ mig Franciaország s vele a kath. hatalmasságok, a kath. egyháznak, s a vele tartó keleti szertartásoknak. A szultán tehát, a próféta utódja, sokszor két tüz közé szorult. A mérleg majd a görögök, majd a latinok felé hajolt.

A felekezeti differentiák a Megváltó sirjánál sem hallgattak el, sőt furfangos politikusok eszközeivé lettek.

A zsidó, a moszlim, s az összes keresztény felekezetek hisznek az Istenben, hiszik a lélek halhatatlanságát, hiszik a test feltámadását s a világitéletet, melyben a jó jutalmat nyer, a rosz bünhödni fog —; hirdetik az emberek testvériségét. Tehát a leglényegesebb dolgokban egyetértenek, mert ezekhez képest a többi alárendelt jelentőségü. És mégis az alárendelt jelentőségü dolgokhoz, a felekezeti differentiákhoz, a felekezetiséghez, még a köztestvériségnek, a testvéri szeretetnek rovására is ragaszkodnak. A felekezetiség volt mindig a testvériség megölője, a vallási harcok, a vallási gyülölködés sötét szelleme.

A felekezetiséget el kell különiteni a vallástól — az emberiség ősi dogmáitól. A felekezetiség azon válaszfal, mely elidegenitette egymástól az embereket. A felekezetiség okozta, hogy azok, kik mélyebben, behatóbban nem elmélkedtek, a felekezetiség okozta erkölcsi károk láttára, harcot inditottak a vallás ellen — — tévesen azonositván vallást és felekezetiséget. Ezen azonositók vagy nihilistákká lettek vagy bigottok, kik szinte nem képzelhetnek vallást felekezetiség nélkül.

A felekezetiség legyen külső, lényegtelen forma, melynek a lényeget, a vallást feláldozni nem szabad.

Ez a kulturális haladásnak egyik lényeges eleme. Tagadhatlan, hogy haladunk ebben is s kezd lassan-lassan hajnalodni Sion fölött. Isten csakugyan közös atyánkká lesz s mi mindannyian egymáshoz testvérekké . . .

III.

A keleti szertartásuaknak egyik legnagyobb és legnépszerübb ünnepe a szent tüz ünnepe.

Jeruzsálemben a görög-keleti patriarkának helyettese: „A szent tüz püspöke“ cimet viseli.

Husvét vasárnapját megelőző szombaton ünneplik azt a szent sir templomában.

A szertartás délután két órakor veszi kezdetét, de aki jó helyet akar, már korán

jöjjön a templomba. Én délelőtti tiz óra tájban felmentem a nagy körönd első emeleti csarnokaiba, honnan szép kilátás nyilik a hivők összes seregére, mely odalent a szent sirkápolna körül való tért ellepi. Ember, ember hátán áll. A nagy bazilikának egyéb helyei is tultömvék, s déltájban már nem is lehet a küszöböt átlépni. Minden ember egy csomó apró viaszgyertyát tart kezében, — némelyek halotti lepedőt karjukon; vagy kis üveglámpást is. Az emeleten nemcsak európai konzulok, sok utas, hanem Szurajja basa, Palesztina akkori kormányzója, is jelen volt. Lent, a szent sir kápolnájának ajtajától a görög-keletiek templomának hajójáig, ott, hol a püspök trónja áll, török gyalogság képez sorfalat. A görög-keleti papság s előkelő hiveik állanak a sorfalon belül, egy benső sorfalat képezve. Mindegyik viaszgyertyát tart kezében. Ezen uri hivek drága pénzen vették meg a jogot, hogy itt álhassanak. s bizonyos sorrendben, közvetlen a szent tüz püspökének kezeiből vehessék a szent tüzet. A görög-keletiek ötven, hatvan ezer piasztert — öt, hat ezer forintot — fizetnek az első lángért az egyház pénztárába. A szegényebbek kevesebbet. Igy a koptok csak nehány száz piasztert fizetnek. A kopt templom a latin patriarkátus szomszédságában áll s husvét előtti csütörtökön ott meg szokták tartani a szent tüz árverést. „Ki akar földi áron égi javakat vásárolni? . . .“ kiált fel énekszóval az oltár mellől a kopt pap. A hivek megteszik az ajánlatot. A legtöbbet igérőt, vagy igérőket körmenetileg körülvezetik a templomban: „Boldog ember, ki földi áron égieket vásárolt —!“ énekelve. A szombati ünnepélyre ezen legtöbbet igérők ide sorakoznak, a szent sirkápolnának ajtaja elé.

Mivel ezen ünnep kizárólagosan a görög-keletiek ünnepe, azért az orosz konzul is jelen van oda lent. Délután egy órakor a közönség már igen türelmetlen, óriási zajjal kiáltják: „Ha Isten akarja, eljő a szent tüz!“ Azt hiszik ugyanis, hogy a szent sirkápolnában Jézus sirja felett csodálatos módon az égi láng kicsap. A nagy templomban minden lámpát eloltanak. Két órakor a szent tüz püspöke, mindkét kezében viasz gyertyácskákat tartva, belép a szent sir kápolnába. Utána az ajtót beteszik. A hivők ezrei ugrálva, két kezökben a viaszgyertyácskákat magasra fentartva ordítozzák: „Ha Isten akarja, eljő a szent tüz!“

A szent tüz püspöke nem soká imádkozott a Jézus sirja felett — s a kápolna ablakán kinyujtja az égő viaszgyertya-csomót — a kik ott állanak az ablak alatt, meggyujtják gyertyáikat: tőlük nagy tolongás közben szomszédaik. Felülről, hol mi állottunk, ugy tetszett, mintha futó lángok járnának a hivők fejei felett, a sok ezer ember oly hirtelen gyujtja meg gyertyácskáit; kiáltva, orditva: „Hála Istennek, itt a szent tüz!“ . . . Az előkelők, kik a püspöki trón előtt a katonasor közt állanak, méltóságteljes áhitattal gyujtják meg sorrendjük szerint gyertyáikat a szent tüz püspökének gyertyáin. A nép a szent lánggal testét is érinti, sok haj és szakáll s bajusz ég el ilyenkor. A halottas lepedőkbe kereszt jelet égetnek. Mások kis lámpásokat gyujtanak a szent lángon, hogy elvigyék meszsze földre, hazájukba. De a szomszéd Betlehem városban lakó hivek közül is sokan sietnek meggyujtani a lámpást s szaladnak haza felé, mert aki első érkezik meg a szent lánggal Betlehembe, az jutalomban részesül. A szent tüznek sokféle csodás hatást tulajdonitanak; s főleg ez vonzza ide a keleti egyházak zarándokainak ezreit.

Husvét ünnepeiben szokásos, hogy egyházi és világi előkelők egymást meglátogatják s boldog ünnepeket kivánnak egymásnak. E szokást orthodoxok és eretnekek, s moszlimek felekezeti s valláskülömbség nélkül gyakorolják. A mi latin patriarkátusunkban épen a szent tüz püspöke volt jelen boldog ünnepeket kivánni Valerga latin patriarkának, midőn ugyan e célból a francia főkonzul, kancellárja s nehány francia ur által kisérve szinte megjelent. Az urak egyike, csekély diplomatiai tapintattal ellátva, azt kérdé az ősz, szép fehér szakállu püspöktől, hogy gyufával gyujt-e tüzet vagy kohából üti-e ki?

Az udvarias házi gazda, az utolsó szót elkapva a kiváncsi francia ajkáról, egy más sokkal érdekesb kérdéssel lepte meg a püspököt s nem engedett időt, hogy az elsőre válaszoljon.

Most a latin szertartásuak mosolyognak a görögök hiszékenysége felett. Az alrendü papság is erősen hiszen a szent tüz csodás eredetében, sőt Jeruzsálemben érvül használják annak beigazolására, hogy a görög-keleti egyház a Krisztus igazi anyaszentegyháza.

Régente a latinok is hitték a szent tüznek csodás kitörését.

II. Orbán pápa a clérmonti zsi-

naton 1095-ben ünnepélyesen hivatkozott e csodára.

Már korábbi latin zarándokok hittek e csodában. Hatvankét évvel a clérmonti zsinat előtt Ulrik orleansi püspök zarándokolt a szent sirhoz; azt irja, hogy saját szemeivel látta, midőn a szent sir előtt függő hét lámpa egyike csodásan meggyulladt s tőle a többi hat. A püspök egy ily lámpát olajostól meg is vett, s e szent olajjal betegeket gyógyított.

A mit Európában már nehány századon át hittek, azt a keresztesek is vallották. 1101-ben Chartresi Foucher, királyi káplán és szemtanu igy irja le a jelenetet: „Szokás szerint a husvét előestéjén a szent sir templomában egybegyültünk. Három órakor a káptalanbeliek a patriarka rendeletére megkezdték az isteni tiszteletet. Egymásután a latin és a görög lectiók olvastattak. Az isteni tisztelet végeztével egy görög, szokás szerint a Kirie eleison-t énekié, mit a többiek követtek. Én, Foucher, és sok más, kik eddigelé ily dallamot még nem hallottunk, töredelmes szivvel felkeltünk s égre emelt szemmel vártuk a felülről alászálló uj fényt. De hiába tekintettünk szerteszét, nem láthattuk meg — mert még nem tünt elő. Erre háromszor énekeltek Kirie eleison-t s miután feleltek reá — néma csend lőn. A káptalanbeliek folytatták az isteni tiszteletet; áhitattal vártuk a szent tüzet, mely a kilencedik órában vala megjelenendő. De nem jelent meg, s midőn a kilencedik óra elmult, a patriarka becsukta a templom ajtait s bement a kápolnába, azon reménynyel, hogy ott a szent tüzet meglátja, de reményében csalódott, s ámbár soká imádkozott és sirt, nagy szomorusággal kijött a kápolnából s kijelenté, hogy a várva várt tüzet nem látta!“ Ezután leirja Foucher a nagy keserüséget, mely elfogta a hivők seregét — siránkozva, fohászkodva kiáltották a Kirie eleison-t. Tanakodtak is a szent tüz elmaradásának okai felől — s azon eredményre jutottak, hogy az immár most, midőn Jeruzsálemben keresztény király uralkodik, feleslegessé vált. Elvégre azt jelentették a patriarkának, hogy az egyik lámpa a szent sir előtt mégis meggyuladt. A patriarka bement a kápolnába s égő gyertyával jött ki, melyet a megjelent szent lángnál meggyujtott — s a hivők ezrei az ő gyertyájánál gyujtották meg fáklyáikat.“ Igy Foucher. — S azóta ismét látták husvétkor a csodás szent tüzet. Hákim kalifáról irja Barhebreus, keleti patriarka, hogy 1008 körül a szent sir templomát feldúlatta, mert egy valaki azt mondá neki, hogy a keresztények husvétkor „A jeruzsálemi templomban megcsaljá k a templom előljáróit — moszlimeket — mert balzsam-kenettel bekenik a vas sodronyt, melyen a sir feletti lámpa függ. S midőn a moszlim főnök bezárja a sir ajtaját, ők a tetőn, a vas sodronyon tüzet gyujtanak, ez lefut a lámpáig s meggyujtja azt. Ezután Kirie eleisont kiáltanak és sirnak — örömükben — mintha látnák a tüzet az égből a sirra alászállani. Ezzel megerősödnek hitvallásukban . . .“ (Szirus Krónika.) A latinok a tizenötödik század elején még mindig hittek a csodában.

Tudvalevő dolog, hogy a szent tüznek az ó-szövetségi szent könyvekben is nagy szerepe van.

Majd minden régi népnek volt vallásos szent tüze. A latin egyháznak husvéti szertartásaiban is szerepel a szentelt tüz.

Ősrégi jelkép, symbolum ez, mely a kereszténységben is fentartotta magát. Krisztus az uj fény, a sirból — a halál sötét birodalmából kikelő — feltámadó Krisztus az uj világosság, mely fényt vet a jövendő, a sirontuli életre. S a feltámadást hivő keresztényeknek legnagyobb vigasztalása volt a sirnál — ott, hol a földi ember megszünni látszik — az uj élet, a halál sötétségét megvilágitó reménységnek égi fénye. Szülőik, hitvesük, gyermekeik, rokonaik, barátaik sirba szállásakor ezen remény világitott nekik; ez vigasztalta a drága halott feletti keserveikben. Átszellemült testben fogjuk őket, a feledhetleneket, viszontlátni! E remény volt a világosság, mely eloszlatá a halál éjszakáját. Igy ébred a nagy természet is — a téli, látszólagos dermedtség után, kikeletkor — uj életre. A husvét a tavasz, a tulvilágon viruló tavasznak ünnepe. E költőileg szép symbolumnak anyagias kifejezése a szent tüz, melyet épen annak sirjánál véltek látni, kiről hitték, hogy a sötétségből, a sirból feltámadott . . .

IV.

Egy országról sem irtak annyi könyvet, mint épen a zsidók országáról, Palesztináról, s jelesen annak fővárosáról, a szent Jeruzsálemről.

A legrégibb ember, kinek irott zarán-

dok naplója fenmaradt — a bordeauxi zarándok. 334-ben járt a szent földön. Akkor épitette fel Nagy Konstantin császár Jézus sirja fölé az Anastasia, a feltámadás szép templomát — s mellette, a kinszenvedés helyén a fényes bazilikát. Egy másik kortárs iró, ki Jeruzsálem közelében Cesareában püspök volt, a „Történetirás atyja“ Eusebius, körülményesen leirja ama szentélyek épitkezésének történetét. Szerinte a rómaiak Vénus szentélyét, — a Venerariumot — épiték a kereszténység nagy alapitójának sirja fölé. Ezt Jeromos egyházatya szerint, ki Rómából Betlehembe jött lakni s itt 420-ban meghalt, Hadrián császár cselekedte. Jeromos, a korábbi Eusebiustól eltérőleg, állitja, hogy a Vénus-oszlop a Golgothán állott, a siron pedig Jupiter szobra. Eusebius szemtanu volt, Jeromos nem; vagy talán részletezi Eusebiusnak általános jelentését. Ugyanazon Aelius Hadrianus a szent városban, a zsidók boszuságára, a Salamon templomának helyén a Jupiter Capitolinus szentélyét épité s a zsidókat a városból kitiltván, azt Aelia Capitolinának nevezé. De azért a zsidók előtt szent maradt a templom helye; épugy mint a keresztények előtt Jézus kinszenvedésének s temetkezésének helyei. De a Venerarium név divatba jött a keresztények közt is, és Ambrus egyházatya, a milanoi püspök, ki 397-ben halt meg, a XLVII. zsoltárt magyarázván, azt irja, hogy Jézus, tekintve a helyet, a Venerariumban kinszenvedett. Jeromos szerint száznyolcvan évig állott ott a Venerarium, tudni illik Hadrian korától fogva Nagy Konstantinig. Az Aelia Capitolina név is kiszoritá a Jeruzsálem elnevezést, s keresztény irók is használták akkor. A keresztény hitközség Jeruzsálemben soha sem szünt meg, azt Hadrián nem kergette ki a szent városból, mint a zsidókat — egyik püspökük 195 körül a Cesareában tartott zsinatnak elnöke volt. Eusebius név szerint felsorolja a jeruzsálemi egyház püspökeit. Még régibb irók, mint a hires Origenes, ki 213 körül járt a szent földön, s egyébként Egyptomban, Alexandriában lakott; és Cziprian, a karthagói püspök, ki 258-ban halt meg, felemlitik, hogy sokan zarándokolnak a Jézus emlékezete által megszentelt helyekre. A dolog természetében is rejlik, hogy a hivők, kiket vallásos kötelék füzött Jézushoz, megőrizték a kinszenvedés és temetkezés helyeit. Hisz mindig igaz volt, hogy a lelkes eljár őseinek sirjaihoz és gyujt régi fénynél uj szövétneket. A jeruzsálemi katastrófának helyeit a legközelebb érdekeltek nem feledték el. Azért — az ő boszantásukra — épitette oda Hadrián a Venerariumot. „Azt vélték az üldözők, mondja Jeromos, hogy elveszik a feltámadás és a keresztben való hitünket, ha a szent helyeket megszentségtelenitik!...“ A keresztények nem léptek ugyan be a Venerariumba, de épen a Venerarium volt a názáreti prófétának nagy emlékköve. Ha ugyan szükségük lett volna hiveinek arra, hogy ama hely külön megjelöltessék, a Venerarium megjelölte azt.

A szent sir temploma a városban áll, Jézus kinszenvedésének és sirjának helye a városon kivül, a városfalon kivül volt, de ennek közelében. Azóta még egy harmadik fallal is keritették a szent várost, felszaporodván népsége — s most az egykor a városon kivül álló helyek a városban vannak.

Sok legenda is füződött idők folytán e helyekhez, mint mindig és mindenütt, hol világra szóló események történtek.

És ilyen hely a szent sir temploma . . .

A TÖRÖK IRODALOMRÓL.

A török irodalomról rendes statisztikai kimutatásokat szokott közölni a hivatalos almanach (Salname), mely évenként jelenik meg. A kimutatás természetesen csak a nyomtatott könyvekre terjed ki s igy csak részben tájékoztató, mivel nemcsak arab szent könyveket, de más török, héber s perzsa nyelven irt theologiai munkákat, sőt török költeményeket is gyakran csak kéziratmásolás által szoktak terjeszteni. Némely könyvkereskedő csaknem kizárólag kéziratokkal kereskedik. Másik lényeges hiánya ez évkönyvnek, hogy csak öt nyelvre terjed ki. Jobbnak hiányában azonban ragaszkodunk e hivatalos adatokhoz.

A Salname mult évi folyama a Hedzsra 1299-ik évéről (1882) a török nyelven nyomtatott munkák számát 98-ra teszi, melyek főkép történelmi vagy szépirodalmi müvek. Az eredeti vagy forditott regények előbb rendesen a lapok tárcáiban jelennek meg. Van köztök továbbá egy pár orvosi s katonai munka is, melyek mind külön szakcensor felügyelete alatt állanak. Az „Osmanli“ lap a kimutatással szemben azt állitja, hogy a török

nyelven nyomatott uj munkák száma is meghaladja a 200-at s ezenkivül még számos régi munkát adtak ki. A legjelentékenyebb müvek közé tartozik Sami bej török-francia szótára (Kamus-i-fransevi), mely 102 füzetben jelent meg s egészben 1630 nyomtatott lapra terjed. Kétségtelen, hogy e szótár sokkal jobb, mint a régebbiek s a tudományos müszavakat is felöleli. A török türelem s kitartás érdekes példája, hogy e vállalat 102 füzetben jelent meg, mindenik iv külön füzetet képezvén.

Az arab nyelven nyomatott müvekről a kimutatás mit sem szól, habár a birodalom déli részében ez a divatos nyelv s különösen a Libanonban sok arab munkát szoktak nyomatni. A perzsa munkák nagy része külföldről jő s nagyon keresik. Jelentékeny helyet foglalnak el a görög munkák, melyek közt a hivatalos jelentés 50 ujat mutat ki; a legnagyobb része regény, de van nehány egyházi munka is. A kisebb iskolakönyvek nem közöltetnek. Örmény nyelven megjelent 38 uj munka, de a nagyobb rész csak örmény betükkel nyomatott török mü. A régi örmény müvek uj kiadásai, az iskolai könyvek s a protestans örmények kiadványai nincsenek felsorolva. A legjelesebb örmény munkákat különben Velencében s Párisban nyomják. Uj bolgár mü csak öt jelent meg a török birodalomban s ezek is amerikai missionariusok munkái; a legtöbb bolgár könyv az uj fejedelemségből kerül. A hivatalos kimutatásban, mint ötödik nyelv szerepel, a zsidó. Csak két spanyolzsidó nyelven nyomatott munkát sorol fel: egy imakönyvet s egy háztartási munkát. Valószinü azonban, hogy e kimutatás nagyon hiányos, mivel a török birodalomban számos rabbi van, kik munkáikat nyomtatásban is közre szokták bocsátani.

A török irodalomra vonatkozó e sovány adatokkal szemben érdekes, hogy a közoktatásügy általában örvendetesen fejlődik. Némely iskolák általában virágzóknak mondhatók. A galatai császári iskolában 48 tanitó s 576 tanuló van, kiknek nagyobb része állami költségen él; az orvosi akadémián van 33 tanár s 502 tanuló, a tanitóképző intézetben 74 növendék, a felsőbb leányiskolában 129. A nőnevelés általában nagyon terjed. Konstantinápoly némely részein több a leányiskolák száma, mint a fiu iskoláké, mely körülményt onnan lehet megmagyarázni, hogy mig a szegény iskolák vegyes nemüek, a többi fiukat a mecsetek mellett levő iskolákban, a leányokat ellenben családokban nevelik. A nyilvános iskolákban Konstantinápolyban oktatott fiuk száma 7612 s a leányoké 5761.

Mint a török irodalmat jellemző adalékot emlitjük fel végül, hogy egyik tekintélyesebb hirlapirójuk Ahmed Muktar bej, vagy irói néven Mollah bej, nemrég halt el 78 éves korában. Atyja kétszer volt nagyvezér s ő is jogi tanulmányokat tett s politikai pályára készült. Tizenkét éven át szerkesztette a Takvim-i-Vakai nevü hivatalos lapot s több jogi munkát irt, valamint magyarázatokat muzulmán szerzők munkáihoz. Két izben volt Seik-ul-Izlam. Törökországban általában nem ritka dolog, hogy a nagy urak egyuttal hirlapirók s igen sok tekintélyes ember a hirlapirodalom utján tett szert hirnévre.

IRODALOM.

A magy. tud. akadémiánál március hó utolsó napján telt le a tagajánlások ideje. Az inditványok felett a májusi nagygyülésben először az egyes osztályok intézkednek s csak az osztályok által helyben hagyott ajánlatok kerülnek a plenum elé. Az I. osztályba tiszteleti tagul J ó k a i Mór van ajánlva Szász Károly által és gr. Kuun Géza Vámbéry Ármin által; rendes tagnak Lévay Józsefet Gyulai és Vadnai, Szarvas Gábort Ivánovics és Budenz ajánlják; levelezőül Beöthy Zsolt ajánlja Szász Bélát. A második osztályba rendes tagul Deák Farkast Ipolyi, levelező tagokul Csontosi Jánost Wenzel, Felméri Lajost Brassai Sámuel, Földes Bélát Kautz, Hampel Józsefet Torma, Hegedüs Sándort Kautz, Kőváry Lászlót Szabó Károly, Láng Lajost Tóth Lőrinc, báró Nyáry Jenőt Mailáth Béla, Pulszky Károlyt Torma, Thallóczy Lajost b. Kemény Gábor ajánlják. A III. osztályba ajánltatnak: tiszteleti (esetleg rendes) tagul: Konkoly Miklós l. t. Török Józseftől; rendes tagokul: B. Eötvös Loránt, Szily Kálmán által, Fodor József Török József és Balogh Kálmán által; Kerpely Antal Wartha Vince által; Konkoli Miklós Szily Kálmán által; Krenner S. József Szabó József által; Wartha Vince Than Károly által; levelező tagokul: Ent Géza, Frivaldszky János által; Klein Gyula müegyet. tanár Jurányi Lajos által: Mocsáry Sándor muzeumi segédőr Frivaldszky János, Török József és Chyzer Kornél által; Wagner László Galgóczy Károly által; Weinek László Kondor Gusztáv által; kültagokul: Auwers Arthur berlini akad. csillagász Konkoly Miklós által. Huggins Vilmos londoni astrophysikus ugyanaz által.

„Toldi Szerelme", egy kihagyott versszakáról szól Gyulai Pál a „Budapesti Szemle" april havi füzetében. E versszak, melyet Arany azért hagyott ki, hogy hizelgőnek ne gunyolják, hogy „valami olyat ne sejtsenek, a minek semmi alapja sincs," a XII. ének végébe való, a 104 strófa után. (Mikor Toldi leborul Piroska sirja fölé, és megfogadja, hogy haláláig szive „asszonyt ne ismerjen,"

négy fiatal füzet ültet kedvese sirdombjára.) Ezután következik az Arany által kihagyott versszak, mely igy szól:

A négy füz elárvult sarjai tán élnek
Ma is, oltalmában fejdelmi személynek,
Ki, hogy e szép sziget rászálla idővel,
Beszövé nagy multját virányos jövővel.
S hagyta, hogy a környék agg fülemiléje
Éneke utolját ott elzengicsélje,
Azután hallgatva ott várja halálát — —
De kövessük Toldit és a rege szálát.

Arany e pár sorral akarta kifejezni József főherceg iránti hálaját, ki vele szemben — mint maga mondta Gyulai Pálnak — sok szivességet tanusitott minden feltünés nélkül észrevétlen, gyöngéden. A fürdő igazgatósága a legjobb szobákat adatta neki, bérét sohasem emelte, bár a másokét igen, gondoskodott kényelméről, anélkül hogy kérte volna, reggelenkint virágokat küldetett nejének és unokájának stb. Arany már Gyulai előtt is kifejezte óhajtását, hogy e kihagyott versszak belekerüljön „Toldi Szerelmé"-nek halála után megjelenendő kiadásába.

Rutén szótár. A tud. akadémia a Fekésházy-jutalomból pályadijat tüzött volt ki egy ruténmagyar szótárra, s a pályadijat Csopei László nyerte el, ki a magyarországi ruténekről többször irt hazafias szellemben a hirlapokba. Most e szótár megjelent a magyar állam kiadásában, kemény kötésben, s ára 2 frt 20 kr. Olyan mű ez, mely a 342,000 magyarországi rutén és a magyarság közti tolmács szerepére van hivatva s a ruténeknek megkönnyiti az államnyelv elsajátitását. Csopei bő bevezetéssel látta el a szótárt, s abban szól e nyelv sajátságairól, alaktanáról s tiltakozik az ellen, mintha a rutén nyelv az orosz nyelvnek csak dialektusa volna; önálló, külön nyelvül vitatja, melybe a sok orosz elem az egyházi nyelv utján vegyült, továbbá az által, mert az oroszok századok óta nyomják a kis-orosz (rutén) nyelv fejlődését. Oroszországba tilos bevinni rutén nyelven irt könyvet, tilos ott nyomtatni is bármit rutén nyelven. A filologiai tudományból is csinálnak aztán panszláv kérdést. A szótári rész 446 oldalra terjed, s érdekes benne, hogy a magyar nyelvből mennyi szó ment át a rutének ajkára, főleg kulturai, közigazgatási és hivatalbeli szavak.

A cigányokról. A „Völker Oesterreich-Ungarns" cimü ethnografiai kötetek közt, melyek a monarchia tarka csoportozatu nemzeteit ismertetik, a legujabban megjelent kötet a cigányokkal foglalkozik. Cime: „Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen", irta Schwicker budapesti tanár, ára 2 frt. — Részletes munka e sajátságos népről, s fölhasználja az eddig ismert forrásokat. Fejtegeti eredetöket, vándorlásaikat, elterjedésöket Európában, magyarországi viszontagságaikat; szól a cigány nyelvről, a cigányok életszokásairól, a zene iránti nagy hajlamukról és sok népdalt is közöl. Statisztikai kimutatásokat is nyujt számukról. Jóval többen vannak, mint gondolni lehetne. A legutóbbi népszámlálás szerint a magyar korona területén 79,393 cigányt irtak össze; ebből Magyarországra és Erdélyre 75,911 esik. Ezekből vallásra nézve legtöbb a g. kath. 23,660, aztán görög nemegyesült vallásu 21,529, tehát nagyobb részük a keleti egyházhoz tartozik; katholikus 19,141, református 9011, lutheránus 1631, unitárius 861, örmény egyházhoz tartozó 13, zsidó vallásu 3.

„Jó könyvek." A ponyvairodalom irtására a Révai-testvérek által megindított népies füzetkékből ismét több füzet jelent meg s ezeket is jónevü irók irták. Az uj füzetek, melyek megemlitésével a régiekre, az egész vállalatra ujolag felhivjuk a figyelmet, a következők: „Edelény, a holtig hü szerető", igaz história 3 énekben, irta Reviczky Gyula, három képpel Feszty Arpádtól. „Kocsis és királyleány", kalandos história, versekbe szedte Inczédi László, képeket rajzolt hozzá Baditz Ottó. „Puskás Klári", székely monda, irta Jókai, szintén Baditz rajzaival. „Varga János, vagy: kit az isten megbélyegzett", irta P. Szathmáry Károly, Gyulai László rajzaival. „Jókai Mór, vagy: a komáromi fiu, ki a világot hóditotta meg", irta Mikszáth Kálmán, képeket rajzoltak hozzá Jankó János és Dörre Tivadar. „A lutri koldusa", irta Mayer Miksa, Dörre Tivadar rajzaival. „Az áruló guzsaly", három énekben, irta Rudnyánszky Gyula, b. Mednyánszky László rajzaival.

„Az utolsó szerelem", Dóczi Lajosnak ama vigjátéka, melyet az akadémián a Teleki-féle drámai pályázatról kirekesztettek, s mely hirlapi felszólalásokra is szolgáltatott okot, nemsokára nyomatásban fog megjelenni. A Grill-cég diszes kiállitásban bocsátja a könyvpiacra. A darabból eddig megjelent mutatvány azt sejteti, hogy Dóczi méltó folytatását adja „Az utolsó szerelem"-ben az első „Csók"-nak.

Sarah Bernhardt emlékiratai. Közelebb Sarah Bernhardttól egy kötet emlékirat jelenik meg Párisban. A kézirat már teljesen készen van s a francia lapok közölnek is belőle mutatót. Egy ilyen a következő, mely a rendkivüli müvésznő szini pályájának kezdetéről szól: „Fiatal lánykoromban egyszerre megváltozott a természetem, — irja Sarah Bernhardt. — Ütöttem, vertem mindenkit és dühöngtem, ha valaki ingerelt. Egy nap anyám, keresztapám, néném és házunk egy öreg barátja családi tanácsot ültek, hogy sorsom fölött határozzanak. „Nos, gyermekem", mondá keresztapám a maga darabos modorában, „monddsza, mihez akarsz fogni. Neked nincs hozományod, és ha azt akarod hogy legyen, dolgoznod kell." — „Ah", kiáltott néném, a csinos barna, „mihez akar fogni: hát semmihez!" Anyám, a szőke, komoly szép asszony, a ki olyan volt, mint egy ráfaeli madonna, de egyszersmind kihivónak látszott, akár Rubens Magdalénája, elhallgattatta a nénit. Én pedig, habozva és reszketve e törvényálláson, néma voltam és szememet egy „A boldogság álma" cimü képmásolatr, forditottam. Ezen a képen, egy kicsit naivul, a szerencsének különböző fajai voltak ábrázolva: a boldog anya, a boldog szerelem, a müvészet által osztott boldogság stb. Szemem főleg egy fiatal emberen akadt meg, ki festett, mig a kedvese mosolyogva nézte munkáját. Rögtön elhatároztam magamat, hogy képiró leszek. A festés nem volt egészen

idegen mesterség előttem; már próbálkoztam festeni és ép abban a szobában függött egy Creuze-másolatom. De a tervem nem tetszett; a néni szinte elájult nevettében; rámutatott a napernyőjével a képre, hogy az egyik alaknak a szeme ferdén áll. A mint a napernyővel bökdöste a képet, egyet hasitott rajta, mire én elsápadtam mérgemben. A család öreg barátja pártomat fogta; azt mondta, hogy a vázlat tehetségre mutat. „De“, tette hozzá, „csak legyen Sárából szinésznő.“ — „Szinésznő!“ sápitott a keresztmama, „hiszen csunya, mint egy . . .“ — „Mit?“ pattant föl anyám, „az én leányom csunya? Sára charmant, ha egy kicsit borzas is. Nézze csak a szemeit, nem gyönyörük? Hát ez a fürtös haj? Megbolondult, édesem?“ — „De nyaviga, kicsi, mindig beteg“, folytatta a keresztmama, „legalább öltöznék divatosan.“ És fölemelte tulhosszu karjaimat, azután leejtette, majd ellökött magától, hogy bebizonyitsa gyönge voltomat.“ — Olyan voltam, mint a kivert csikó. De a jó öreg házibarát csak nem hagyott. „Majd nagyobb lesz,“ mondta, „majd megerősödik“ (persze nem sejtette, hogy soványságomból még egyszer az ujságirók fognak hizni) és azzal végezte, hogy be kell engem mutatni Auber urnak. Girardin ur, a ki másnap nénémet meglátogatja, majd tanácsot fog adni, hogy kell eljárni. Anyám, a ki külföldi volt, nem tudta, mint lehetne engem a szinházhoz beszerezni: ezért nem avatkozott a dologba. De másnap eljött Girardin és én csakhamar megtettem első lépésemet a szini pályán.“

MÜVÉSZET.

Magyar müvészek a Salonban Az „Ellenzék“-nek irják, hogy a Párisban élő magyar festők — Munkácsy kivételével — mind állitanak ki a Salonban. Mészöly két képet küld; az egyik: „Balaton partja“, a másik „Baromfiudvar“. A balatoni tájkép költői hangulatu, jól componált s vonzóan festett kép. Előterét egy kiöntés képezi, melyhez kétkerekü talyigán érkezik meg egy suhanc s beszédbe ereszkedik a vizet merő kis leánynyal. A háttérben Badacsony és a tihanyi bércek láthatók, a kép közepén sürü füzes, jobbra ettől a „magyartenger“. Igazi hazai poézis ömlik el e szép képen, mely, ha jó helyre kerül, bizonyára nagy sikert fog aratni a Salonban. A „Baromfiudvar“ nagy gonddal festett csinos kép. Előre láthatólag nagy sikere lesz Ebner „Mulató ujoncainak“ is. Ebner eddig kizárólag csak kisebb képeket festett, leginkább Szolnok tájékáról; most azonban nagyobb fába vágta fejszéjét s nagy szerencsével. A katonáknak besorozott legények bor és cigányzene mellett feledgetik bujokat, bánatjokat; ez a kép tárgya, de ez az egyszerü tárgy határozott drámaisággal van kidolgozva. A kép jobboldalán láthatók a mulató legények: a közepén egy gyöngédebb érzésü legény buslakodik, kezébe hajtva fejét, szegény öreg anyja meg vigasztalja, hogy majd csak megél ő nélküle is: „jó az isten, jót ád.“ A kép baloldalán a legények férfirokonsága iddogál s politizál, mert „hej akárki meglátja, megest háboru lesz; kell a császárnak a katona!“ Ebner festménye jól componált, erővel és jellegzetességgel festett kép. Tölgyesi Arthur alföldi tájképet; Bruck Lajos két festményt („A vonat indulása előtt“ és a „Libatolvaj“), Karlowszky Bertalan meg egy arcképet állit ki.

A Liszt Ferenc félszázados jubileumára a főváros által alapitott müvészi ösztöndijakat a tanács Aggházi Károly, Bauholzer Julia, Jeruzsalem Julia és Thomán István zeneakadémiai növendékeknek adományozta.

Sarah Bernhardtról. A Porte-Saint-Martin-szinház, melyben e hét közepe táján kerül szinre Belot-nak egy látványos párisi drámája, valószinüleg már a jövő hó első napjaiban, Sarah Bernhardt tulajdonává válik. A jelenlegi igazgatótól Damala akarja megvenni. Sarah Bernhardt e szerint a jövő őszi saisonban a Porte-Saint-Martinban fog játszani s mint quasi igazgató müködni. Beszélik, hogy Sardou ir darabot számára. Sardounak ugyanebben a szinházban évekkel ezelőtt már volt egy nagy sikere, a nálunk is ismert „Hazá“-val („La Patrie“) s bizonyára az anyagi siker ezuttal sem fog elmaradni. Megtartja-e Sarah Bernhardt az „Ambigu“-t is, melyben most jó üzletet csinál a „L'as de tréfle“-fel? — még nem tudni. A hires müvésznő még irodalmi munkán is dolgozik, melyért a kiadótól, hir szerint, 50,000 frank tiszteletdijat kap. Az őszkor megjelenendő munka cime „Ma vie de théâtre“ („Szinészi életem“) lesz s emlékiratait fogja tartalmazni.

Uj zenemü. Táborszky és Parsch zenemükereskedésében Budapesten megjelent: „12 kedvelt magyar népdal.“ 1. Volt szeretőm. 2. Lekaszálták már a rétet . . . 3. Felleg borul az erdőre . . . 4. Kiderült az ég felettem . . . 5. Nézlek, nézlek . . . 6. Rászállott a vadgalamb a kalászra . . . 7. Nincsen annyi tenger csillag . . . 8. Ha bemegyek, ha bemegyek . . . 9. Kétszer nyilik az akácfa virága . . . 10. Zsindelyezik a kaszárnya tetejét . . . 11. Keserü a borostyánfa levele . . . 12. Barna legény elbujdosott. Énekhangra zongorakisérettel átirta Varga József. Ára 1 frt.

A népszinháznak e hó 5-dikén ujdonsága volt: Vidor Pál uj népszinmüve a „Szárazmalom“. A fiatal énekes, ki „Vörös sipká“-jával némi szinmüirói tehetséget árult el, ez este nagy csatát vesztett. Uj darabja távolról sem elégitette ki azokat, kik első müve után reményeket kötöttek szinmüirói jövőjéhez. A „Szárazmalom“-ban is van nehány jól megfigyelt népies alak s egy-két csinosan megirt jelenet; de a darab cselekvénye gyakran vesztegel, egységes alkotásról pedig szólni sem lehet. A népszinház igazgatójának érdekében állott volna, hogy a társulat egyik kiváló tagját hasonló kudarctól, a közönséget pedig a feneketlen unalomtól megóvja. Vajjon kik birálják ott az ujdonságokat, hogy jóslói képességük ennyire cserben hagyta őket? — Az előadók mindent elkövettek, hogy a darabot megmentsék, de még Blahánné asszony (Horváthné) játéka is kárba veszett. A kiváló énekesnőt tehetségükkel és buzgalmukkal Tihanyi (Pitle), Tamássy (Kovács), Kassai (Daru) és Horváth (Czikornya) támogatták, de siker nélkül. Hiába, halál ellen nincs orvosság!

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

600.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark. Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **SZÉPIRODALMI MÜVEK.**	20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő**. A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre**. Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre**. A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek**. Az aranyhaju asszony. Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma**. Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László**. Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinmüvei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök**. Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre**. Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc**. Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János**. A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv**. A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt**. A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor**. Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László**. Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon**. Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós**. Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt. 40 kr
***Petőfi-évkönyv**. Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail**. A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József**. Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller**. Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság útja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal**. Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás**. Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly**. Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór**. Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos**. Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán**. Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor**. Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal**. Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold**. Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

599·83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

15. szám. 1883 Április 15.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A Sugár Laci nótája. (Rajz.) Irta P. Szathmáry Károly.
Őszi verőfény. (Regény.) Irta Margitay Dezső.
A hírlapok s a könyvirodalom hazánkban. Irta György Aladár.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A dalmüszinház**) belső munkálatai gyorsan haladnak előre s kilátás van arra, hogy a kitüzött határidőre a dalmüszinház befejezhető lesz. A belső plafond-gipsz-betéteket már mindenütt elhelyezték, ugy, hogy a belső diszitési munkálatokat és az alapfestést legközelebb megkezdhetik. A diszitési tervezet részleteinek kidolgozásán az épületben elhelyezett irodában szorgalmasan dolgoznak. Az ács és asztalos munkákat is folytatják, hogy e részben is lépést lehessen tartani a többi munkálatokkal. A falfestményekkel megbizott festőművészek vázlataik legnagyobb részét már beadták, sőt Lotz és Székely már a nagy kartonokat is elkészitették.

* (**Az orosz koronázási ünnepély.**) A koronázás programmja véglegesen meg van állapitva. A cár és családja május 20-án hagyják el Szent-Pétervárat s 22-én lesz az ünnepélyes bevonulás a Kremlbe. Az e napra következő négy hétköznapon egyházi szertartások lesznek s végre 27-én megtörténik a koronázás. Ezt különböző ünnepélyek követik. Meglehet, hogy az udvar junius 10-ig vagy 11-ig Moszkvában marad, hogy a Semeonowsky és a Presbrasenszky ezredek 200 éves jubileumán is jelen lehessen. Ekkor az udvar a külföldi vendégekkel együtt Pétervárra megy, hol az ünnepélyességek még tizennégy napig fognak tartani. A külföldi képviseletek részéről rendezendő ünnepélyek Szent-Pétervárott fognak végbemenni, mert Moszkvában rövidre van szabva az idő. A koronázási ceremoniák s az ünnepélyek hű utánzatai lesznek a II. Sándor cár koronázásakor történteknek. A moszkvaiak roppant előkészületeket tesznek a koronázáshoz. A közbiztonság fentartására 50,000 főből álló polgárőrséget szerveznek. A külföldi nagykövetségek Moszkvában szállásokat fogadtak, de a lakások ára a koronázási városban már oly nagy, hogy például az osztrák-magyar nagykövetség a koronázás tartamára csak 12,000 rubelért, a török 17,000-ért s az angol 20,000-ért kaphatott lakást. Egy kis etikett-kérdés is bolygatja a koronázás rendezőit. Az edinburgi herceg, mint már hivatalosan bejelentették, egy egész rendkivüli követség élén fog megjelenni, ami eddig sohasem szokott megtörténni. Már most az etikett szabályai szerint hivatalos ünnepélyek alkalmával a rendkivüli követ a rendes után kap helyet; a jelen esetben azonban majdnem lehetetlen egy angol királyi hercegnek s az orosz cár sógorának Thornton állandó angol nagykövet után adni ülést. Az etikett-kérdésből keletkezett nehézségek még nincsenek megoldva.

* (**Bécs felszabaditásának 200-ik évfordulóját**) az idén fogják megülni. Az ez alkalomból megtartandó történelmi kiállitáson a bécsi rendező bizottság meghivására nemzeti muzeumunk is részt fog venni. Mailáth Béla könyvtárőr készséggel engedett a felszólitásnak s az elküldendő anyagot már egybe is állitotta. A kollekció 27 darabból áll és pedig kisebb nyomtatvány 5 darab, szöveggel ellátott illustratiók, tervrajzok és egylapos nyomtatványok 16 darab, melyek mind a felszabaditás korából valók s latin, német és lengyel nyelvüek; van ezen kivül 5 darab későbbi nyomtatvány, melyek azonban szintén a felszabaditásra vonatkoznak.

* (**Az ir nyelv föltámasztásán**) fáradhatlanul dolgoznak az irek s buzgólkodásukat siker koronázza. Nyolcvan évvel ezelőtt egész Irlandban mindössze négyszáz ember tudott még az ős ir nyelven beszélni s akkor már-már közelállónak látszott az ir nyelv teljes kihalása. De a politikai küzdelmek egyik segédezközeül megalakitották „az ir nyelvet fentartó társulat"-ot s ez meglepő eredménynyel müködik, főkép elemi iskolai könyvek terjesztése által. Tavaly a társulat hatvannyolc ezer különböző tankönyvet osztott szét. Évtizedek óta szivós kitartással folytatott munkássága oda fejleszté ez ügyet, hogy most már rohamosan szaporodik az ir nyelven beszélők száma, mert most már szülőktől is tanulják a gyermekek, mint igazi anyanyelvet. Az irül beszélők száma tavaly 950,000 volt, vagyis mintegy hatodrésze az ország lakosságának.

* (**Lamartine haja.**) Lamartine-nak szobrot akarnak állitani s az adakozók egy-egy fürtöcskét kapnak ajándokul a nagy költő hajából. Hogy honnan kerül ki az a sok fürt, arra nézve ezeket irják Párisból: A költő az utóbbi husz évben egy és ugyanazon fodrásznál nyiratta haját s borotváltatta magát, olyan fodrásznál, ki magasan kiemelkedett a közönséges fodrászok serege közül s a ki méltó volt arra, hogy egy Lamartine állát borotválja. A borbélyt Yzopynak hivták s egy orániai vegyész fia volt. Korán jutott árvaságra, de csakhamar óriás vagyont örökölt egy bibornok és egy szobrász bátya után. Később a „Saint-Cecile" szinház igazgatója volt Párisban, de a szinház az államcsiny után megbukott s Yzopy fodrász-mühelyt nyitott. Husz évig járt Lamartine az üzletébe s ez Yzopyt nagyon boldoggá tette. Mindenütt a költő nyomában volt s valahány haja szála lehullott, azt ő mind gondosan összegyüjtötte, ugy hogy midőn Lamartine meghalt, Yzopy birtokában jókora gyüjtemény volt a nagy költő hajából. Yzopy aztán, ha valamelyik férfiunak megnyerte tetszését, tisztelete jeléül küldött neki Lamartine hajából egy-egy fürtöcskét. A mi megmaradt neki, ládába tette, hivatalosan lepecsételtette s a közjegyzőnek adta át megőrzés végett. Ezt a hajat osztják most szét az adakozók között.

* (**Őrültek lapja.**) Newyorki lapok nemrég említést tettek egy érdekes ujságról, melyet az ottani tébolydában szerkesztenek és nyomtatnak, s melyet ugyancsak e tébolyda betegei olvasnak el. Mint most francia lapokban olvassuk, ilyen ujság már régen jelenik meg a charentoni bolondok házában. Cime „Journal de Charenton", s valamennyi szedője, korrektora, munkatársa bolond. A lapot a kinyomatás előtt az intézet igazgatója szokta megvizsgálni, de ritkán talál benne kifogásolni valót. A „Journal de Charenton" legutóbbi számában André Gilltől, az ismert francia hirlapirótól és torzképrajzolótól is van egy vers. — Gill állapota különben már javulásnak indul s remélhető, hogy a művész nemsokára teljesen felépül.

KOSZORU

15. szám. 1883 Április 15.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A SUGÁR LACI NÓTÁJA.

— Rajz. —

Irta: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Vége.)

Ettől kezdve csakugyan nem eresztette le őt a nagyasszony a kertbe, csak ha maga is vele ment. Nem lehetett kívánni tőle, habár magáról is vehetett volna tanulságot — hogy olyan nagy lélekbuvár legyen, miszerint előre tudja, hogy Éva anyánk óta a tiltott gyümölcs mindig jobban tetszik a kínáltnál: hanem egyebet gondolt, tudniillik azt, hogy Zsuzsikának csakugyan eljött már az ideje, a mikor férjhezmenetel után kellene nézni; és gyakran fennhangon gondolkozva sorolta el leánya előtt azok neveit, a kikből válogathat.

— Itt lakik a harmadik szomszédban Zsiros János, a tagbaszakadt, jómódu mészároslegény, ki már a jövő krumplikapáláskor maga gazdája lesz; ott van a kis utcában Véső István, asztalosmester, fiatal özvegy ember, ki már nem egyszer hozta elő neki Zsuzsika leányát; vagy ott van Csákány Ambrus, a pandurhadnagy, kinek ugyan nem sokja van, de hires, régi, nemes familiából való s ő szentül tudja, hogy Zsuzsikának csak az ujját kell kinyujtani, hogy ily módon „ténsasszony“ legyen. Ha egyik sem kell, ott van Tollas Máté, a tudós néptanitó, ki ugyan nem valami szép ember, de a miért kancsalit, azt a kis hibát bőven pótolja a tudománya; ha meg épen gazdag ember kell: ott van Disznósi Jakab, a derék sertéskereskedő; örmény ember ugyan, de zsebében van a fél város!

Zsuzsika képzeletében mind végig futott ezeken a diszes egyéniségeken, de ugy találta, hogy mindössze sem érnek fel Sugár Laci hegedüjének legkisebb hurjával: hát még azzal a kis ujjával, a melylyel a „te vagy, te vagy, barna kis lány“-t olyan szépen ki tudja rakni — a lelkem!

Bizony az összehasonlitás — akár a külsőt, akár a belsőt nézte, csak az ő Lacijának adta az elsőséget; és száz szónak is egy a vége: minél jobban erősködék édes anyja Laci ellen, Zsuzsika annál jobban beleszeretett; a kertbemenés tilalmából pedig az lett, hogy mikor édes anyja — régi szokása szerint — reggelenként húsért maga ment: még be sem csattant az utcaajtó, mikor Zsuzsika már lent volt a kertben s olyan édesdeden elbeszélgetett ott Sugár Lacival, hogy a deszkakerités majd elolvadt közöttük. Néha biz azt észre sem vették, hogy az öreg asszony már hazajött, csak akkor, midőn csapódott az utcaajtó; a mikor aztán Zsuzsánna leányasszony tüskén-bokron keresztül vágtatott a köszméte-bokrok közé, vagy a zöld borsó és paszuly-karók erdejébe, szentül tettetvén magát, mintha rég idő óta ezek szedésével foglalkozott volna.

Ilyenkor aztán mindig egy-egy kis háború tört ki, melyet Laci a keritésen át megszomorodott szivvel hallgatott; s midőn a csattogó szóváltás közé még egyéb csattogás is vegyült: olyan szomoru nótát rántott reá, mintha vonóját buslakodó szive vérébe mártotta volna.

A sok háborunak a vége aztán az lett, a mi a háboruknak szokott: hogy egy szép holdvilágos éjelen az egyik ellenfél megretirált.

Sugár Laci tudniillik addig beszélt Zsuzsikának szive érzelmeiről és az amerikai dollárokról: mig a két szerelmes megkötötte a szerződést az örök boldogság kontójára.

Éjfél tájban Laci kiszedte a keritésközt; Zsuzsikát átemelte azon s miután már

minden előre volt készitve: csak karon kellett fognia kedvesét, ki hozományát egy kis kézi táskában vitte; s azzal lóhalálában siettek a vasuti állomás felé, melyről a vonatnak hajnalkor kellett tovább indulnia.

Jaj, „de ember tervez — Isten végez"! A nagyasszony reggel épen kenyeret akart sütni; azért korán feltápászkodott és szokás szerint első dolga volt, hogy leányát felköltse — kinek hivatása volt befüteni a sütő kemencét, mig ő dagaszt.

— Tyhü, forgós, láncos adta! — kiáltott a nagyasszony, midőn leánya ágyát üresen találta — hová lett ez a leány? Először arra gondolt, hogy talán vizbe ölte magát; de nem ismerte olyan érzékeny természetünek, hogy ilyesmi történhessék vele. Második gondolata természetesen Sugár Lacira esett; magára kapta hirtelen ruháit, nagy kendőjét s lélekszakadva szaladt ki a vasuti állomásra.

Már másodikat csengettek volt az indulókész vonatnak, midőn a nagyasszony oda ért; nem is igen akarták beereszteni a felszállásra: de ugy gyomorba lökte a kapust, hogy az majd hanyatt esett; azután végig ment az egész vonaton s egy másodosztályu coupéban csakugyan megtalálta a jó madarakat.

Képzelhetni azt a lármát, a melyet a nagyasszony ütött; mig végre a vonatvezető csakugyan kinyitotta a kocsit, mire aztán nem épen a leggyöngédebb módon vonszolta ki leányát s karon ragadva, diadalmasan vitte haza felé.

— Csak érjünk haza — dohogott a nagyasszony — majd adok én neked cigányvőlegényt! . . . Majd elküldelek én tégedet Amerikába . . . hogy vén asszony korodban is meglátszik a hátadon!

Szegény Sugár Laci most igazán ugy ballagott kedvese után, mint a kárvallott cigány; igyekezett is utközben a nagyasszonyt kiengesztelni:

— Hát hiszen kedves nagyasszonyom — mondja siránkozó hangon — a baj ugy is meg van már: az egész város tudni fogja, hogy Zsuzsika szerelemből jött el velem; csak jobb lesz, ha reánk adja anyai áldását.

— Elhallgatsz, te betyár! — kiált dühösen a nagyasszony — majd adok én neked is áldást a paszuly-karóval, csak érjünk haza, tudom, hogy megemlegeted egész életedben! Te leányrabló! Ne félj, mert még ma lesz a napja, hogy börtönben ülsz!

— Az nem vagyok! — mondja önérzetesen Laci — én nem raboltam el Zsuzsikát; hanem önként jött el velem, maga mászott által a keritésen, — tessék tőle megkérdeni!

— Magam bizony! — mondja sirva Zsuzsika! — s anyámasszony csak nem tesz olyan nagy szégyent rajtam, hogy felvigye a dolgot a városházára, — megölne a szégyen. Annyit mondhatok, hogyha édes anyám azt megteszi, első dolog lesz, hogy elpusztitom magamat!

A nagyasszony ezekre a replikákra maga is belátta, hogy nem lesz egészséges dolog, ha a dolgot tulságba viszi; azért beérte ezuttal a fenyegetéssel; keményen meghagyva Lacinak, hogy szemét Zsuzsikára fel ne emelje többé; otthon pedig a dagasztás közben azt is elhatározta, hogy leányával szemben ezután más politikát fog követni s a mi nem ment veréssel, majd megpróbálja szép szóval; addig pedig, mig a szökés hire lecsilapul, megelégszik a házi börtönnel, melyet leányára kiszabott.

* * *

Egyik hir a másikat szokta tolni; most is az történt; ezt a kis szökési kisérletet csakhamar elfelejtette A . . . város közönségével egy rablógyilkosság, azután egy pénztárnoknak az elszökése, mely sikkasztással volt összekötve. Sugár Laci történetéről nem beszélt többé senki; sőt miután ő maga eltagadta az egészet, Vörös Andrásné sem adta tovább, — elhallgatott róla a krónika.

De nem hallgatott el az érzelem Sugár Laci és szegény Zsuzsika szivében; mert ez érzelemnek természete egyenlő a diófáéval, melyet minél jobban összetörnek, annál több gyümölcsöt terem.

Vörös Andrásné asszonyom szép szóval édesgette leányát, hogy valamelyikhez az általa kijelölt kész kérők közül hozzásimuljon: de bizony hasztalan volt minden fáradsága, nem volt annak egyéb eredménye — mint a leány forró könyüi.

Ez alatt Sugár Laci egy más hadi tervet eszelt ki. Ha ő az egész város kedvét megtudta nyerni hegedüjével — gondolá magában — s ha az, a világon legdrágábbat, Zsuzsika szerelmét is megszerezte neki: miért ne sikerülne ezzel a fegyverrel Vörös Andrásné asszonyomat is meghóditani?

Föltette magában, hogy ő bizony megkisérti a nagyasszony haragját — l e h e g e d ü l n i.

A mint az első szép holdvilágos éjel bekövetkezett, zajtalanul oda állott azon ablak alá, hol a nagyasszony szokott aludni az első szobában. Azután elkezdette húzni a legszebb és legszomorubb magyar nótákat egész szivszakadásig.

A nagyasszony eleinte nem akart tudni a dologról semmit; tette magát, hogy mélyen alszik; de Laci nem tágitott, mig nem utoljára a nagyasszony felnyitotta az ablakot s kikiáltott reá nagy mérgesen:

— Nem mégysz innen te semmire kellő? Mért nem hagyod aludni az embert?

— Ha én nem tudok aludni, ne aludjék más sem! — mondja dacosan Sugár Laci — szabad nekem az utcán csendesen hegedülni! Azzal tovább húzta a nótát hajnalhasadásig.

A szegény Zsuzsika ugy zokogott ott a kis szobában, hogy néha kihallott az utcára is.

Másnap Laci ujra oda állott az ablak alá s még keservesebb nótákat húzott, mint a tegnapiak voltak. Az öreg asszony csak türte, türte egy darabig: de anyai szive a kétoldalu támadástól erős ostromnak volt kitéve. Szégyelt gyengeséget mutatni: de a tegnapinál mégis enyhébb hangon szólott ki:

— Eredj haza Laci, ne izélj; ne bosszantsd az embert avval a száraz fával. Megjöhetne már neked is az eszed, mikor tudhatod, hogy hasztalan ácsingózol egy nemes leány után!

Laci ez enyhébb fenyegetést jó jelnek vette s a harmadik éjjel épen oly pontosan megjelent az ablak alatt.

Olyan keserves magyar nótákat és olyan siró-rivó hegedüszót még nem hallott a világ. Közöttük volt az az elnyomott fájdalmú „fésüs nóta“ is, melyet azon a vidéken a „Sugár Laci nótájának“ neveztek.

Sirt, zokogott odabenn a szegény Zsuzsika: de a Vörös Andrásné asszonyom párnája sem maradt szárazon; és egy pár hang annyira a szivébe nyillalott, — hogy hirtelen fölugrott, gyertyát gyujtott s ingerülten fölszakitva az ablakot, kikiáltott az utcára:

— Hagyd el már, ne húzd tovább, mert a szive megszakad az embernek! Gyere be te semmirekellő, mert ha tovább húzod: még magam is elmegyek hozzád!

Természetes, hogy Laci sem mondatta magának kétszer; s a jövő pillanatban már Zsuzsikát ott tartá karjai között.

A következő vasárnapon, már kihirdette az öreg tiszteletes, hogy „Sugár László zeneművész veszi házastársul Vörös Zsuzsánnát, Vörös Andrásné asszonyom hajadon leányát.“

Volt is olyan lakodalom, hogy még a város hadnagya is viradtig táncolt benne, pedig az már igazi tekintetes ur.

Sugár Laci nem is gondolt aztán többet Amerikára; s azt beszélik, hogy Vörös Andrásné ép ugy szereti, rontja unokáját, — habár egy kissé hirtelen barna is, mint más kényeztető nagyanya.

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

Az ezredesné nagyon kedvesnek, kitünő férfiunak találta mind a kettőt és per „édes őrnagy“, „édes Fiola“ hivta őket. A „kettő“, ha együtt jelen volt, csak foghegyen szokott egymással beszélni; ha külön jelentek meg, az őrnagy csak per „az ur“ emlékezett meg a jelen nem levő néhai nagybirtokosról, mig ez mindig zavarba jött valahányszor az őrnagy nevét kellett kimondania:

— Izé . . . Pah! — De mindég is elfelejtem! — Ön tudja, ezredesné, kiről akarok szólani.

Sára a délutáni órákban csak kivételesen volt látható a villában: most csolnakázni, majd sétára ment ki Zoldival és Iványal. Különösebb s egyszersmind engedékenyebb lett, mint volt annakelőtte; minden csekélységnek, minden iránta tanusitott figyelemnek — egy sajátságos kagylónak, piros csengettyüvirágnak, vagy egy pohár forrásviznek — ugy tudott örülni, mint a gyermek s ilyenkor ugy is nézett ki, mintha igazán csak rövidruhás leányka volna még.

Nem Iván, Zoldi volt ezeknek a meglepetéseknek mestere. Neki hamarább eszébe jutott s több alkalma is nyilt az apró szolgálattételekre. — Ha Iván elbeszélt valamit, vagy Sárával vitatkozott (gyakran megesett, s ha Iván belemelegedett, élvezet volt hallgatni őt), nesztelenül ellopakodott a társaságból s mikor visszatért, mindig volt nála valami, ami Sárát hangos örömre birta.

Különben már előre tudta, mikor kiindultak, hogy lesz valami, aminek megörülhet; legalább ezt lehetett kiolvasni mosolygós, várakozó tekintetéből, melylyel koronkint a gondolkozó Zoldira nézett.

*

Igy történt meg, hogy nagyon gyakran egyedül maradt Ivánnal, vagy épen, hogy haza is csak Iván kisérte, mert hasztalan vártak a valami meglepő dolog után járó Zoldira.

Természetesen az ezredesné ilyenkor sohasem mulasztotta el fürtös fejét elegáns kimerültséggel megingatni s azt mondani:

— Te tudhatod leginkább, édes Sára — s ezt Szeverin bácsi is nem egyszer megjegyezte, mennyire gyöngéd, mondhatnám gyönge vagyok irányodban. — Talán magam vagyok az oka . . . a tulságos elnézés . . . De, édes istenem! hiszen már felnőtt leány vagy akinek tudni kell, hogy vannak dolgok, melyeket az illemszabályok egyáltalában meg nem engednek. — Mondd meg csak, kedvesem: miért is vagy te tulajdonképen mindig házon kivül . . . Tur Ivánnal.

Sára eleintén dacosan nézett az ezredesné szemei közé:

— Mert orvosi rendeletből vagyok itt — s Tur Iván megtisztel kiséretével, — mondta.

Később hallgatott, vagy kitért a kérdés elől.

Egy egész hónap mult el. — Hanem minő csodálatos hónap volt ez Iványra nézve!

Mikor egyszer véletlenül egy féligérett gesztenyét pillantott meg az uton heverni, meglepetve állt meg és gondolkozva tekintett föl a fára.

— Hogy lehet ez? — kérdezte magától. Hiszen az elébb még virágzottak a fák!

Másnap reggel, épen midőn különös jó hangulatban — ugy érezte, mintha ma okvetlen nagy szerencse fogná érni! — reggelizni leült, hallja valamelyik szögletből egy szegény légy jajgatását.

— Pók! — villan át az agyán és megmagyarázhatlan haragra gyulva, fölugrott. Mikor megszabaditva, gyöngéden tartotta ujjai közt a legyet, elnevette magát.

— Mi a patvar! — kiáltott föl. — Egy légy s én majd földöntöm miatta reggelimet! — De ha már megszabaditottalak, menj! — s kibocsátotta a szabadba.

Máskor meg az jutott eszébe, hogy irni fog valamit. — Hogy mit? azt nem tudta; de szükségét érezte az irásnak. — Valami ruhafodor; meg, hogy: milyen szép mégis ez az élet! — Vagy efféle más valami . . . Isten tudja! — Végre is az mentette meg az irástól, hogy nem tudta szavakba foglalni, ami képzeletében kóválygott.

Egy délután — Zoldit az ezredesné megint fölkérte, hogy egy váltót Fiuméban mutasson be — Sárának az az ötlete jött, hogy a St.-Salvator-villától északra eső meszes talaju, kopár dombok között fog kalandozni.

— Meguntam már a zöldet, a szabályost, — mondta Iványnak. — Valami rideg után vágyakozom. — Szeretnék magas sziklák között bolyongani. Vagy sötét erdő mélyében tévedezni, ahol tüskék vannak, meg... Nem! — a kigyótól iszonyodom.

Hallgatva mentek egymás mellett.

Enyhe idő volt. Az égen lassu, álmos fellegek uszkáltak s felfogták a nap melegét. A gyér fü, mely itt-ott a szürke kövek közül kinőtt, félig elszáradva rezgett, de a gyökerek uj, eleven hajtásokat vertek; dolgos hangyák sürögtek-forogtak a törmelék között; a légben — magasan — fecskék nyilaltak át, meg néha más, nagyobb madár, de mind némán; csak a tücskök felelgettek egymásnak, de azok is röviden, csak egy mukkanással.

— Minő sivár vidék! — kiáltott föl egyszerre Sára, eleven tekintettel nézve szét. — És mégis . . . tette utána gondolkozva, de nem fejezte be a mondatot.

— Ki volt azon, hogy itt töltsék a nyarat? — kérdezte Iván, csak azért, hogy szóljon valamit.

— Az orvosok tanácsolták és Szeverin bácsi bérelte ki számunkra a nyaralót . . . Én istenem, milyen jól érzem magamat! — Nem igen szokott ez velem megtörténni, máskor, csak, ha Szeverin bácsit várom.

Megállott és figyelve nézett Iványra.

— Tudja, ki ő? — Anyámnak unokafivére. — Nagyon, nagyon szeretem! — Meg vagyok győződve, hogy önök is nagyon szeretnék egymást. Vele is igy szoktam barangolni s ha elfáradok, leülünk valahová; fejemet a térdére hajtom és . . . valahol itt madárfészeknek kell lenni. Nem hallja itt a csipogást?

— De igen! itt van, mondta Iván, egy fészekre mutatva, mely oldalt két kő közé volt épitve.

Sára óvatosan közeledett hozzá s mikor meggyőződött, hogy az anyamadár nincs otthon, csak a fiókok vannak a fészekben, letérdelt a földre a fészek mellé.

— Oh, milyen szép, okos szemek! — susogta. Milyen kiváncsian néznek rám; de még nem tudnak elrepülni . . . Mért tartják a gerlét a szerelem jelképének? — kérdezte

aztán rögtön fölpillantva. — Mért nem tartják a fürjet, vagy a rigót?

— Talán, mert — azt hiszik a gerléről, hogy meghal, ha párját elveszitette.

— Hát nem volna igaz? — Ne tagadja meg; én szeretem hinni, ámbár . . . Szerelem?!

— Nem hisz benne?

Sára gondolkozva nézett Iván arcába.

— A szerelemben? — Nem tudom . . . Természetesen, én nem tudhatom.

— Vannak, akik megtagadják.

— Nem tudom. — Természetesen, én nem tudhatom! — ismételte Sára, miközben lassan fölállt s ama hely felé indult, hol Iván első meséjét elmondotta.

— Egyébiránt nem lep meg, hogy vannak, akik megtagadják, — folytatta. — Néha meglepi az embert a vágy, tagadni . . . . Hiszi-e, hogy volt idő, mikor nem birtam imádkozni?

— Az nagy lelki megrázkódtatásoknak szokott az eredménye lenni.

— Ön is volt már ugy?

— Én?

— Vagy talán egyáltalában nem szokott imádkozni?

— Igazán nem; vagy legalább nem szavakban kifejezetten. — De nem azért, mintha vallástalan volnék! — Én — óhajtok hinni.

— Óhajt? — kérdezte Sára, megállva a fa alatt és visszapillantva Iványra. Aztán levette kalapját, leült s fejét a fa derekához támasztva s hallgatva nézett a levegőbe pár pillanatig.

— Ki tudja! — mondta később, mikor Iván is leült, anélkül, hogy elforditotta volna tekintetét a sárgás szinben játszó égaljról.

— Ki tudja! — mondta még egyszer. — De ha van szerelem, kell benne lenni valami nagyon édesnek; valami különösnek, ami . . .

— Egyszer meg fogja érezni.

— Igazán? — Hát hiszi, hogy van?

— Mondják!

— Akkor — csodálatos érzésnek kell lennie, mert olyan nagy hatalma van. — Mondja csak, mikor a kertből megszólitottam . . . fehér ruha volt rajtam . . . nagyon hasonlitottam hozzá?

Kihez?

Sára nem felelt.

A nap a nyugati égen esett lejebb, lejebb; a néma madarak mind nagyobb csoportokban kezdtek kóválygogni a levegőben: a fecskék cikkcakkos fordulatokkal, a nagyobbak lomhán kiterjesztett szárnyakkal, csak ritkán csapva egyet-egyet. — A füben halk zümmögés kezdett éledezni; fuskaticák szárnyra kelve, rövid röppenéssel szálltak egyik füszálról a másikra; eleven szürke szöcskék pattantak ki a szélesebb levelekre s megmegcippenve édesgették magokhoz párjaikat. A mozdulatlan levegő tele illattal s azzal a csodás valamivel, amitől kiduzzadnak az erek, jóleső lüktetéssel dobog a szív s boldog az ember — isten tudja, hogy miért?

Iván hallgatva nézte Sárát.

— Milyen jó itt! — mondta ez félhangon, mintha nem akarná hangos szóval megzavarni a csendet.

— Nagyon, nagyon jó!

— Mégis csak szép az élet.

— Ha ösmeri az ember az értékét.

— Ha ösmeri?

— Igen. — Mert vannak, akik nem ösmerik. — Elzárkóznak a verőfény elől.

Sára fáradtan engedte hátrább csuklani fejét; ajkai kissé megnyiltak, mintha mosolygogni akart volna; de nem mosolygott, nem is szólt. — Hallgatva, talán anélkül, hogy látta volna, nézett egy madárra, mely kiterjesztett szárnyakkal épen fejök fölött függött a levegőben.

— Én hallottam egy emberről, — folytatta Iván, szintén föltekintve a madárra, — akit egy csapás . . . nem olyan, mely szivét érintette volna — csak büszkeségét sértette, — csak azt! — elriasztott az élettől. — Elzárkózott.

— Elzárkózott?

— Aranyat akart csinálni minden áron, ahelyett, hogy . . . Pedig még fiatal volt.

— Szegény!

Iván ráforditotta tekintetét, a ki hosszu pilláit, mintha fáradt lett volna valamitől, félig lebocsátotta barna szemeire. Keblén remegett a fehér csipkediszités; kezecskéi bágyadtan hevertek ölében.

Nagyon szép volt. Iván nem birta levenni róla tekintetét.

— Milyen jó itt! — susogta s Ivánnak ugy rémlett, mintha valami szokatlan fénylenék a sötét szempillákon.

— Könyezik? — kérdezte Iván nyomott hangon, kezét gyöngéden rátéve a lány kezére.

Sára ujjai megrándultak az érintésre; hirtelen fölkapta fejét; szemeit kerekre nyitva,

majdnem rémülettel tekintett Iványra. — Elpirult, aztán fölugrott és sietve, majdnem futva ment a dombról lefelé.

Iván zavartan, a hirtelen változás okát nem tudva mire vélni, kelt föl.

— Megsértettem — édes Sára! — megsértettem önt?

A lány nem hallotta a kérdést, sietve ment előre, anélkül, hogy hátra tekintett volna. Iván még nehány pillanatig állott helyében mozdulatlanul, aztán utána sietett, de nem érhette utol.

Mikor a villa oszlopos homlokzata alá ért, látta Sárát a lépcsőn saját szobája felé sietni; futott, mintha üldözte volna valaki, aztán egy fordulatnál — anélkül, hogy visszapillantott volna — eltünt.

Iván megfordult és hazament. Komoran, ingerülten járt-kelt szobájában, mindaddig, mig egyszer hirtelen megállt az ablak előtt.

— Hm! — De hát miért is vagyok én tulajdonképen ilyen ingerült? Egy gyermek szeszélye, akiről tudom, hogy olyan, mint az áprilisi idő . . .

Ujra járkálni kezdett. Egy félórával később azonban megint ott állott és gondolkozva nézett ki az ablakon. Az a kérdés ötlött az eszébe, hogy voltaképen miért is van ő itt? — Számolgatni kezdte az időt, mióta a fővárosból elindult s csodálkozva jött rá, hogy már közel három hónapot töltött a magyar tengerparton, hova pedig csak ugy véletlenből jutott. — Ujra kitekintett az ablakon s eszébe jutott az az est, mikor kikönyökölve, egy régi dalt dudolgatott.

Most nem volt kedve dudolni; a csillagok sem ragyogtak ugy, mint akkor. Lomha fellegek usztak föl az égre; az eső permetezni kezdett s Iván elhatározta, hogy a napokban el fog utazni.

Kedvetlenül feküdt le; erőnek erejével el akarta magával hitetni, hogy unatkozik, hogy fáradt, hogy álmos. És csakugyan, nem sokára fél álom lepte meg, mely a mai délutánt tükrözte vissza. — Ott ült megint a fa alatt Sárával; a lány keblén remegett a csipkediszités; feje az ő vállára csuklott; aranyszőke haja beboritotta s félig behunyva szemeit, susogta:

— Mégis csak szép az élet!

Iván fölült az ágyban.

— Elutazom — el! — dünnyögte. De az álom nem engedett neki, ujra csak viszszahanyatlott és látta Sárát, amint a kert öntöttvas rácsán kihajolva, utána néz.

— Apóka! — Jó reggelt, apóka! — Fehér tru-tru ruha, kék szalagokkal . . .

Aztán kacag; cseng a nevetése s pajzánkodva összecsucsoritja ajkait, mintha egy csókot akarna kiállani.

Másnap esős, szürke volt a reggel, mintha őszre akart volna fordulni az idő. Iván azzal az elhatározással ébredt föl, hogy ma nem fog elmenni a St.-Salvator-villába. Nem azért, mintha még most is tartott volna tegnapi ingerültsége! Jókedvü volt; hanem azért mégis elhatározta, hogy nem megy át s azt is ujabban elhatározta, hogy a napokban elhagyja a tengerpartot és mosolygott hozzá.

Egy ideig nézte az esőt, amint apró szemekben az ablaktáblára vágódott s kanyargós utakon összefolyva, kövér csepp alakjában futott végig az üvegen.

Valami jóleső boldogság érzete lepte meg, de egyszersmind izgatottá is lett; nem tudott tovább maradni a szobában s mikor észrevette magát, a St.-Salvator-villa nagy társalgójának ajtaja előtt állott.

A teremben az ezredesné beszélgetett Zoldival. A barna fiatal ember egyszerü, tettetéshez nem szoktatott arca izgatottságot, feszélyezettséget árult el. Kissé meghajtott fejjel állt az ezredesné előtt; kezében egy kis porcellan figurát forgatott, melyet valószinüleg a közeli állványról vett le és arra nézett. Az ezredesné sem nézett rá; lorgnettejével volt elfoglalva s igen komoly arcot mutatott.

— Holnap, vagy holnapután — ha ugy tetszik! — szólt, élénken fölpillantva, mikor Iván belépett; aztán nyájasan fordult Iványhoz, mosolyogva üdvözölte és végtelenül bőbeszédü társalgásba kezdett.

Zoldi maradt még egy darabig; szótlanul vonta meg magát egy szögletben. Később távozott.

Sára az egész délelőtt nem volt látható s az ezredesné egy szóval sem emlitette; délután sem jött le a társalgóba s Iván, mikor késő este hazatért, nagyon levert, izgatott és kedvetlen volt.

— Holnap bucsuzni fogok. — Igen! holnap okvetlen bucsuzni fogok, — gondolta magában.

Egész éjjel be se hunyta a szemét. Sára alakja többször megjelent előtte, de most nagyon, nagyon ellenszenvesnek találta.

— Szeszélyes és követelő teremtés! Hiu és minden mozdulata határtalan uralomvágyra mutat. Milyen szerencsétlen lesz, aki majd hozzá köti sorsát! — Holnap bucsuzni fogok!

Mikor reggel a nap sugarai megaranyozták a tegnapi esőtől nedves faleveleket, gyorsan felöltözött s végigsietett a fasorban, mely a nyaralók előtt elvezető utat szegélyezte. Egyszerre valami fehér ruhás női alakot pillantott meg egy közeli fordulónál; szive erőszakosan kezdett dobogni; megállt és ugyszólva pillantás nélkül tekintett a lassan közeledőre.

Sára volt, fehér csipke reggeli öltözetében; fején széles karimáju kalap, kezében imakönyv. Szemlesütve jött s ugy nézett ki, mint a megtestesült szemérem és szelidség. — Mikor közel ért Iványhoz, fölpillantott, elpirult; egy lépést tett oldalt, mintha tovább akarna menni, aztán megállt, de nem nézett föl.

— Jó reggelt.

— Jó reggelt. Honnan ily korán?

— A kápolnában voltam.

— Kitalálhattam volna az imakönyvről. — Gyakran szokott a kápolnába járni?

— Nem. — Most másodszor voltam ott. — Az éjjel nem tudtam aludni és nagy szükségét éreztem az imának.

— Tegnap azt hittem, hogy . . . Nem volt beteg?

— Nem, nem voltam beteg.

— És még sem lehetett látni egész nap.

— Kedvetlen voltam — de már elmult — és most, első izben föltekintett Iványra; szeliden, csaknem félénken. — Az ima s a kápolna ünnepélyes csöndje megnyugtatólag hatott rám. — Most már nem aggódom fölötte.

— Mi fölött?

Sára hirtelen elforditotta a fejét s csak pár pillanatnyi hallgatás után válaszolt.

— Én magam sem tudom. — Olyan ideges félelem vett volt rajtam erőt — de most már nyugodt vagyok . . . A templomban ugy éreztem, mintha egy kéz gyöngéden megsimogatta volna a fejemet s egy hang azt mondta volna: légy nyugodt! — És én nyugodt lettem; egy pillanat alatt megszünt bennem minden izgatottság.

Iván folyton ránézett; nem birt betelni a látásával: sohase látta még ilyen szelidnek, ilyen igazán nőinek. — Mintha valaki azt susogta volna neki, hogy ez a leány az övé, csak ki kell nyujtania utána a kezét. — Hozzá hajolt.

— Most már nem fog elfutni előlem, mint tegnapelőtt este tette? kérdezte elfogódott hangon.

— Nem.

— Akkor se, ha kezét megfogom?

Sára nem felelt, de mikor Iván kinyujtotta egyik kezét, önként beletette a magáét, — aztán vigan, egész bizalommal tekintett szemei közé.

— Mit csinált tegnap? — kérdezte. — Nekem kedvemre volt, hogy csepergett. Nagyon, nagyon boldogtalanná tett volna, ha társaságban kellett volna lennem. Ma szép idő van — tette szünet mulva utána — nem akarna velem egyet csolnakázni?

— Máskor nem kérdezte, csak azt mondta, hogy csolnakázni akarok! — jegyezte meg Iván, karjával gyöngéden szoritva a lány karját.

— Oh, az más! — Most . . . Elkisér? — Egyedül unnám magamat.

— És Zoldi?

— Zoldi . . . Az — nem fog eljönni; — válaszolt Sára egyszerre gondolkozóvá válva. Hangjában volt valami résztvevő, valami sajnálkozó.

— Tegnap délelőtt még láttam . . . Nem beteg.

— Nem.

— Elutazott?

— Nem . . . az az — lehet, hogy elutazik.

Már előbb elindultak volt a St.-Salvator-villa felé. — Most Ivánt hirtelen megállitotta egy gondolat: a tegnap délelőtti jelenet ötlött eszébe, mikor a nagy társalgóba lépve, a fiatal embert lesütött fővel pillantotta meg az ezredesné előtt. Eszébe jutott az ezredesné mondása is, melylyel a folyamatban volt beszélgetést félbeszakitotta: — Holnap, vagy holnapután — ha ugy tetszik.

— Megkérte! — villant át az agyán és ki is mondta a szót, miközben ugy rémlett előtte, mintha a mellette álló lány megmérhetlen távolságra siklanék el tőle s utána kellene kapnia, hogy végkép el ne veszitse szem elől.

Sára egész arcával feléje fordult és szeliden mosolygott.

— Meglepte? — Azt hittem, hogy sejthette.

Persze, hogy tudnia kellett volna; hisz

ez nyilt dolog volt; csak a vak nem látta, hogy Zoldinak miféle céljai vannak és mégis Iványnak sohse jutott eszébe arra gondolni. Most érezte, hogy összeroskad benne valami. Némán hajtotta le fejét; elindult.

— Mit válaszolt neki? — kérdezte szünet után.

— Velem még nem beszélt.

— De . . . Mit fog neki válaszolni?

Sára megállott s kerekre nyilt szemekkel nézett rá.

— Mit fogok válaszolni?

— Bocsásson meg . . . Nem! . . . Nincs jogom e kérdéshez . . . Tulajdonképen csak azt akartam mondani . . . azaz . . . Már nem tudom. — Bocsásson meg!

Sára ajkai kissé megnyiltak; keblén remegett a csipkediszités.

— Nem értem . . . nem tudom . . . susogta később, karját kivonva az Iványéból s csaknem sirásra fakadva.

— Bocsásson meg! — Az éjjel elhatároztam, hogy elutazom. — Már régen kellett volna tennem, de . . . Oh én nagyon nyomorult vagyok!

— De hát . . .

— Megkötve, megátkozva . . .

Sára szótlanul, semmit mondó tekintettel, bódultan meredt Iványra. — Arca halvány volt; ajkszögletei remegni kezdtek. Elfordult; kezeit kezdte tördelni, aztán, mintha nem jutna eszébe, hogy még társa is volt, lassan, fejlesütve, szó nélkül indult el az uton.

Iván nem merte követni; a fájdalomtól égő szemekkel nézett utána; torka görcsösen összehuzódott: valami majd megfojtotta. Szeretett volna orditani; szerette volna letépni magáról a ruhát, mindehelyett azonban csak azt mondogatta magában:

— Szeretem! — Nagyon, nagyon szeretem!

XIX.

— De, ha nagyon szeretem, — kérdezte magától még az nap este, miután az egész napot azzal töltötte el, hogy szobájában ide-oda futkosott, — mért nem igyekszem őt a magamévá tenni?

Olyan nagyon közel eső kérdés volt ez, és még sem jutott eddig az eszébe! Azért-e, mert eddig maga sem tudta, hogy az a valami, ami több mint két hónap óta foglalkoztatja, leköti, izgatja, boldoggá teszi: szerelem? — Azért-e, mert magától a szerelemtől nem jutott eszébe az, ami a szerelemből következik? — Vagy azért-e, mert megszokta magát ugy tekinteni, mint aki szerelmi dolgokban nem számit?

Egy negyven éves férfinál, aki tapasztalt, szeretett, alig föltehető indokok! — De hát Iván eddig még csak vágyát érezte a szerelemnek, vagy legfeljebb azon enyelgő érintését, mely jő és mulik. Ennek is nagyon megadta az árát.

— Nagyon szeretem őt és — magamévá fogom tenni! — határozta el s ugy érezte, hogy végtelen erő, végtelen életkedv szállja meg egyszerre.

Jó kedvvel ült le dolgozó asztalához s az egész éjen át leveleket irt.

Másnap átment a St.-Salvator-villába s tudakozódott Sára után. Azt a választ kapta, hogy a kisasszony tegnap reggel óta nem hagyta el szobáját.

Haza ment, még egyszer átnézte leveleit, miközben föl-fölkiáltott:

— Lerázom magamról, — le! — Mi tartana vissza? — A szégyen? Mindenki ösmeri a dolog állását! — Vallási előitélet? — Ejh!

Kocsira ült és elutazott.

Mikor három nap mulva, este visszatért, nagy meglepetéssel látta, hogy a St.-Salvator-villa ablakai ragyognak a fénytől. Megdobbant a szive; hideg borzongás futotta át minden tagját. Hogy közelebb ért, zeneszót is hallott, az megnyugtatta, de még sem tudta megfogni a dolgot. Leugrott a kocsiról, bement és a cselédektől tudakozódott.

Amit megtudhatott, a következendőkből állott:

Sára három napig nem bocsátott be magához senkit a szobalányon kivül; a méltóságos asszony előbb panaszolkodott, később nyugtalankodott, végre kétségbeesett. Orvosokat hivatott, de azok sem juthattak be a kisasszonyhoz.

Negyednap délután, — épen akkor, mikor Kelendy Aladár ujra megjelent a villában, — Sára kisasszony is lejött a nagy társalgóba. Önként jött le és nevetve ment a méltóságos asszony elé.

— Megijedtél, mama? — mondta. — Megijedtél? — No ne busulj, hisz majd vig leszek én ezután.

Aztán a jelen volt Zoldihoz fordult.

(Vége köv.)

A HIRLAPOK S A KÖNYVIRODALOM HAZÁNKBAN.

Oly nemzeteknél, hol a társadalmi élet az utóbbi évtizedek alatt nyert kiváló lendületet, általában tapasztalható jelenség, hogy a hirlapirodalom hatalmasan tulszárnyalja a könyvirodalmat. E tünemény nem épen a véletlen következménye. A vasut és táviró korszakában a haladás nem lehet szorosan véve fokozatos s századok fejlődését nehány évtized alatt igyekszik a világforgalommal s nemzetközivé lett eszmékkel érintkezésbe lépett társadalom elsajátitani. S e gyors haladás praegnans kifejezője a büszkén ugynevezett hatodik nagyhatalom, mely természeténél fogva is legalkalmasabb közeg arra, hogy az ismereteket s uj eszméket ne csak a müveltek közé, de a társadalom minden osztályába széthordozza s a lehető leggyorsabban otthonosságot szerezzen számukra. Ez általános szabály alól még az Egyesült-Államok hatalmas köztársasága sem képez kivételt. Nagy itt a könyvirodalom is, mint általában minden társadalmi tényező, de a praedomináló helyet az irodalomban mégis a nagyszerü hirlapok foglalják el s mindenek felett e két fontos müvelődési tényező között nincs meg itt az a jótékony, harmonikus viszony, melyet az e tekintetben a legegészségesebben fejlődött angol irodalomban észlelhetünk.

Ugyanez a szabály uralkodik nálunk is. A 40-es évek óta, mely nevezetes kort egykor ujabb társadalmi életünk eseményekben s jellemző vonásokban gazdag bimbókorának nevezhetjük (engedtessék meg nekem e kifejezés) a már-már erős gyökeret verni készülő könyvirodalommal gyorsan s mindinkább diadalmasan versenyzett a szintén uj hirlapirodalom. Nem tagadom el, hogy e jelenséget nagyban előmozditotta az a véletlen, hogy épen e korban müködött hazánkban a legkiválóbb hirlapiró, az a férfiu, ki lángeszével s a tömegre ható ékesszólásával más népek hirlapirói közt is méltán ritkitja párját, de hogy e véletlen nélkül is előtérbe lépett volna a hirlapirodalom, eléggé tanusitja a 60-as évek története, midőn a könyvirodalom s a tudományok müvelésében sokkal hatalmasabb erők müködtek közre, mint a hirlapirodalomban, a küzdelemben mind amellett csaknem folytonosan az utóbbi tartotta meg a diadalmas helyet.

Maguk a számok is ezt a körülményt bizonyitják. 1850-ben csak 10 magyar lap és folyóirat jelent meg, 1861-ben 52, 1870-ben 146, 1880-ban 368, jelenleg már 462 s ez utóbbiak közt 20 politikai napilap. Az emelkedést tehát nemcsak gyorsnak, de rohamosnak is mondhatjuk. Igaz, hogy a könyvirodalom szintén emelkedett s 1881-ben már 1622 magyar mü jelent meg, melyek közt 217 szépirodalmi s mintegy 500 tudományos jellegü volt. Köztudomásu dolog azonban, hogy a szépirodalmi müvek nagyobb részét a lapok tárcáiból lenyomtatott forditott regények képezik s a tudományos müvek jelentékeny része a tankönyvek vagy törvények és rendeletek rovata alatt volna felsorolható.

Nem is szükség számadatokkal előállanunk. Hogy a hirlapirodalom tultengése a könyvirodalom felett, általában elismert jelenség: erről a nem egyszer olvasható panaszok s irodalmi viszonyaink bármily felületes ismertetései is tanuskodnak. Panasz gyanánt hozzák fel többek között, hogy szépirodalmi s tudományos müveket magán-kiadók nem igyekeznek megszerezni, mivel csaknem előrelátható, hogy azok kiadása őket legtöbb esetben anyagi veszteséggel fogja sujtani; panasz gyanánt emlitik, hogy a kölcsönkönyvtárak félig müvelt használóin s a hivatásból szakkérdésekkel foglalkozó tanárokon kivül önálló magyar müvet édes kevesen olvasnak s még oly nagybecsü munkák is, minők az akademia s természettudományi társulat vállalataiban megjelent dolgozatok, sok helyen csak arra valók, hogy a könyvtárt s igy az elfogadó szobákat diszitsék.

Nem akarom én e panaszok jogosultságát vitatni. Igaz ugyan, hogy a kaszinók s kávéházak hirlapolvasó közönségét mindenki látja, mig a tudománykedvelő férfiak dolgozó szobáit legtöbbnyire csak kis körben ismerik s ezért a felületes szemléletből alkotott ilynemü itélet, legalább részben, igaztalan lehet; igaztalan főkép azáltal, mert sokan feledik azt a körülményt, hogy a hirlapok ma már a mindennapi szellemi táplálék szerepét vették magukra, oly táplálék szerepét, melyet müvelt ember nem nélkülözhet s mely a nagy tömeg ismereteinek jóformán egyedüli kutforrását képezi. Felhozhatnám még azt is, hogy az akadémia s természettudományi társulat könyvkiadó vállalatait mily nagy mértékben pártfogolta olvasó-közönségünk; elmondhatnám, hogy a tudományos folyóiratok száma évről-évre gyarapodik s jelenleg már

*

alig van tudományág, melynek müveléséről ily módon ne gondoskodnának; utalhatnék arra a körülményre, hogy egyes közérdekü tudományos munkák, pl. Vámbéry Ármin müve a magyarok eredetéről, nehány nap alatt elkeltek s Jókai regényeiből több kiadás jelenik meg s mindez s más hasonló érvek által legalább is enyhitenem lehetne azokat a sötét vonásokat, melyekkel könyvirodalmunk jelen helyzetét közönségesen rajzolni szokták. De, mint mondám, nem akarom a felhozott panaszok jogosultságát vitatni. Nagyban s egészben tagadhatlanul igaz az s egyes kivételek, melyek nehány érdekes mü elterjedéséből vonhatók le, csak megerősitik az általános szabályt, hogy a hirlapirodalom nálunk is uralkodó tényező. A hirlapoknak az a körülbelől másfél száz ezerre menő példánya, mely gyors egymásutániságban mindent az olvasó elé tár s melynek olvasását nélkülözni nem lehet, határozza meg nálunk a nagy müvelt közönség ismeretkörének niveauját s ez teremti meg egyuttal a közvéleményt s itéletet az irodalmi s müvészeti dolgokban.

Nehány példát nem lesz felesleges erre vonatkozólag felsorolnunk, még ha annak a veszélynek teszszük is ki magunkat, hogy ez illustratió gyanánt felhozott eseteket némelyek egyenesen érveknek hajlandók tartani.

A hirlapirodalom, különösen a legnagyobb hatással biró politikai napilapok, a müvészet különböző ágai közül ujabb időben legtöbb gondot forditanak a szinházi birálatokra. S mi az eredmény? A müvelt közönség e téren legjobban tájékozott s azt előszeretettel karolja fel, különösen a nemzeti szinház kül- és belületének minden mozzanata a salonokban folytatott társalgások rendes themája. A költészet s szépirodalom már kevesebb gondozásban részesül s a régi neves irók munkáin kivül alig is tud a közönség felőlök mást, mint a mi szépirodalmi társulataink retortáján megy keresztül. Más müvészeti s irodalmi kérdéseknél a lapokban, s földrajzi s ethnographiai helyzetünknél fogva ez természetes is, a nemzeti irányu jelenségek ápoltatnak s ez az oka, hogy bölcsészeti, világtörténelmi irodalmunk igen kezdetleges, sőt még azok a tudományágak is, melyek actualis érdekességöknél fogva más nemzeteknél közrészvéttel karoltatnak fel, nálunk elhanyagoltatnak. Az ethnographiai kutatások iránt nincs érzék, a századunkat oly hiressé tevő felfedezések, nagyszerü utazások s találmányok szintén kevés figyelemben részesülnek. Sőt még a hazai tudományosság terén eszközölt csendes kutatásokra sem figyelmezteti a hirlapirodalom a nagy müvelt közönséget. Oly elsőrangu erők, minők pl. Szilády Áron, Pauler Gyula nálunk csak a szakférfiak számára irnak s Torma Károly nevét a közönség csak egy szerencsés lelet alkalmából tanulta megismerni.

Ily példák után, felületesen itélve, azt lehetne következtetnünk, hogy a hirlapirodalom a közmüvelődés niveaujának nem annyira emelésére, mint inkább sülyesztésére hat. A következtetés azonban hamis lenne. Nem is emlitve azt, hogy a hirlapirodalom teljesen soha sem pótolhatja a könyvirodalmat, el kell ismernünk, hogy a könyvekben feltalálható adatok s müvelődési eszmék népszerüsitésére egyetlen közeg sem oly alkalmas, mint a hirlapirodalom. Józanul értve, az irodalom e két ága között nincs antigonismus, sőt egyik a másikat kiegésziti. Angliában szintén hatalmas a hirlapirodalom, de senkinek sem juthat eszébe panaszkodni annak hatalma felett s olyasmivel vádolni azt, mint nálunk gyakran megtörténik, hogy a könyvirodalmat lenyügzi vagy legalább megbénitja. Egész merevségében nálunk sincs meg az ellentét. Az a szolgálat, melyet a napilapok egyes jelesebb müvek ismertetése által, vagy indirecte pl. a hazai képzőmüvészet, közoktatásügy, népkönyvtárak stb. érdekében kifejtett agitatió által az irodalomnak s müvészetnek tettek, eléggé meg nem becsülhető. Hogy mindamellett a panasznak alapja van s könyvirodalmunk lassu fejlődését oly sokan a hirlapirodalom tultengésének tulajdonitják, ennek specialis okai vannak, melyeket közelebbről megvizsgálni komoly feladatunk.

Egyik specialis ok a napi sajtó tulnyomóan politikai irányzata. Ismeretes, hogy még a legnagyobb napilapokban is, különösen az országgyülés ülésezése alatt, csaknem minden tért a politika vesz igénybe; tudva van, hogy a vezércikkekben kulturalis kérdésekről alig van szó s a hirlapokat készitő irók még a legnevezetesebb irodalmi eseményeket sem méltatják annyira, mint a politikai, közigazgatási vagy nemzetgazdasági actualis tényeket. Az angol sajtó e tekintetben nagyon eltér a miénktől, s ezáltal ott minden közérdekü irodalmi esemény nemzeti érdeklődés tárgyává lesz s egy-egy fontosabb mü csak oly élénk vitát támaszt, mint nálunk egy-egy

közigazgatási vagy pénzügyi reform. Sőt e kiváló kulturai érzékkel biró nép még tovább is megy, a mennyiben a külföldi irodalmakat s tudományos müködéseket is figyelemmel kiséri. Nálunk csak elvétve szólanak a regényeken s szinmüveken kivül, ujabb külföldi müvekről s a tudományos vivmányok, az oly sensationalis dolgokat kivéve, minők a telephon, phonograph feltalálása s a villamossági kisérletek, nem a napi sajtó, hanem csak az iskola utján jutnak a közönség tudomására. Mindez kétségtelen baj s hiány; de olyan, a melyen könnyen lehetne segiteni. Nagy napilapjaink már is érzik ennek szükségét s időről időre, habár még csak mutató gyanánt, közölnek ismeretterjesztő, actualis jellegü cikkeket is, bár messze vagyunk még attól, hogy mindenik napilap kötelességének tartaná, hogy az irodalom s tudomány különböző ágaiban történt nevezetesebb eseményekről tájékoztatná olvasóit s épen ugy, mint a politikai s hirhordó lapokból, időről időre a szaklapokból is közölne tudósitásokat.

A másik specialis baj a hirlapiró müködésének jellemző vonása: a gyorsaság. A napilap a dolog természeténél fogva rögtön akar itéletet mondani s mond nemcsak a szinházi előadásokról s regényekről, de a komoly munkákról is. A verseny e téren köztudomás szerint rendkivül nagy s egyes kisérletek, hogy az itéletet el ne hamarkodják, hajótörést szenvedtek. A verseny lehetetlenné teszi még azt is, hogy egyes fontosabb kérdésekre később visszatérjenek avagy hogy első hallás és olvasás után csak ismertetéseket s ne birálatokat közöljenek olvasóikkal. Igy történik meg azután, hogy az akadémia nagyérdekü kiadványait a közönség nem ismeri, mert azok szakszerü ismertetésére a hirlapirónak nincs ideje s ez az oka, hogy egyes társadalmi téren már némi névvel biró egyének selejtes dolgozatait komolyan soha vagy nagy ritkán birálják. E nagy bajon már nehezebb segiteni s egyedüli gyökeres orvoslása lenne, ha több szemleszerü folyóiratunk lenne, mely az irodalom termékeinek ismertetőit növelné, s igy elegendő számu alapos külmunkatársakat adna a hirlapoknak is. Mert az irodalmi kritika nem lehet a hirlapiró feladata. Szinmüvekről, regényekről még képes a gyors munkához szokott hirlapiró irni, de más irodalmi müvekről alig. Tanusitja ezt az a leginkább a felolvasóktól nyert kivonatok után készült compilatio is, melyet az akadémiai s más tudományos irányu gyülésekről hoznak. De ne is várjunk tőlök lehetetlenséget. Hogy minden szerkesztőségben minden szakmára külön, irni tudó szakember legyen s hogy az a szakember munkájával rögtön elkészüljön: ez oly képtelenség, melyet józanul követelnünk nem lehet.

A harmadik baja hirlapirodalmunknak, a mennyiben a könyvirodalomra hatással van, a lapszerkesztők csekély érzéke nevelői feladatuk iránt. Nálunk ugyanis még a nagy lapok sem tudnak menekülni attól a rosz szokástól, hogy egész tárcájukat vagy annak legnagyobb részét forditott regényekkel tömik meg s legfelebb ünnepnapokon adnak „olvasmány"-t olvasóiknak. Mily könnyen lehetne változatossá s élénkké tenni a tárcarovatot, ha az irodalom s tudomány nevezetesebb napi jelenségeiről s eseményeiről igyekeznének ismertetéseket közölni. Nálunk ez azonban ritka eset. Még oly sensationális világtörténelmi események is, minő pl. Nordenskiöld s Stanley utazása, alig voltak annak idején egy magyar lapban is ismertetve, holott a külföldi lapokból egyszerüen leforditani vagy kivonatozni lehetett volna. Hogy a muzeum ujonnan szerzett kincseiről, ujonnan alapitott nagy magyar vállalatokról vagy egyes humanistikus intézetekről a napiujdonságokon kivül részletesebben szólanának, az csaknem hallatlan dolog. E bajon különben lassanként segitve lesz. Két nagy napilapunk, az „Egyetértés" s a „Nemzet" már is igyekszik változatos olvasmányt nyujtani s a többiben is örömmel látjuk a haladást e téren.

E lényeges okokon kivül a többek közt fel kell még emlitenünk azt a körülményt is, hogy kaszinóinkban s kávéházainkban a politikai lapokon kivül jóformán csak az élclapokat s egy pár képes lapot türnek meg s a szakközlönyök és szemlék meglehetősen ritkák. Mily jótékony hatással volna pedig a könyvolvasási s könyvvásárlási kedvre, ha minden kaszinó legalább 2—3 folyóiratot is tartana s azokat közhasználatra tenné ki, mint ez külföldön, különösen az angol klubokban, egészen mindennapi divat!

A fentebbiekből önként folyik, hogy a hirlapirodalom tultengése a mi viszonyaink között határozottan hátrányára van a könyvirodalomnak. E hátrányok közé tartozik első sorban a könyvkiadók tevékenységének megbénitása. A könnyen hozzáférhető lapok mellett, melyekből ma már nálunk is igen sokat

lehet tanulni, de a melyek az alaposabb kutatásokra s könyvek olvasására kevés ösztönzést adnak, nem nagy a könyvvásárlási kedv a müvelt osztályokban. Tankönyveken kivül jóformán csak gyüjteményeket, napihasználatra szánt kézikönyveket adnak ki a kiadók, jelesebb s önállóbb kutatást igénylő müvek vagy a szerzők vagy a tudományos társulatok költségén jelennek meg. A másik hátrány a félig-meddig actualis jellegü dolgozatok tulbecsülése. A mi a hirlapirodalomban a dolog természeténél fogva előny, az a könyvirodalomban rendesen hátrány. De mivel a hirlapok saját szemüvegökön nézve a dolgokat, legterjedelmesebben szólanak a politikai s közigazgatási röpiratokról s emlékiratokról s legjobban dicsérik az oly tudományos irányu munkákat, melyek a napikérdéssel összeköttetésben állanak avagy általános ismeretterjesztésre vonatkoznak, az ily munkák kelnek legjobban s az irók is hozzászoknak, hogy félig-meddig hirlapirói gyorsasággal készitett munkáikat kivigyék a könyvpiacra. A legnagyobb hátrány azonban, hogy a mai magyar hirlapirodalom nevelői feladatának meg nem felelve, a könyvirodalom fejlődését nem mozditja elő teljes erejéből. Nem ellensége, ismétlem, a hirlapirodalom a könyvirodalomnak hazánkban sem, de nem is oly jó barátja s oly gyámolitója, mint várni lehetne s mint egészségesebb viszonyok közt egykor kétségkivül be is fog következni. S e kor nem lesz ellensége a hirlapirodalom fejlődésének, sőt inkább megszilárditja azt, mert a könyveket olvasó müvelt közönség a szilárd talaj, melynek segitségével a komoly s célját értő hirlapirodalom egyedül verhet tartós gyökeret.

A könyvirodalom e jelen szomoru helyzetén azonban külön is lehet segitenünk. Valamint nem a hirlapirodalom az oka annak (s esztelenség is volna ilyesmit állitani), hogy könyvirodalmunk nem eléggé fejlődött, ugy e fejlődés előmozditásán a hirlapirók öntudatos müködésén kivül más tényezők is hathatnak.

A leghatalmasabb tényező az iskola. Sajnos, hogy e tekintetben, különösen a régibb tanároktól, igen keveset várhatunk. A legtöbben megelégesznek azzal, hogy a kis kézi könyvet betanittatják, irodalmi tájékoztatást saját szakjukban alig nyujtanak s még kevésbbé terjeszkednek ki arra, hogy összehasonlitások, mutatványok vagy épen a kutatásba bevezetés által támaszt nyujtanának a tanulóknak további önképzésökre. A második tényező volna népszerü tudományos előadások szervezése oly módon, mint az a nyugoti népeknél divatos, hol az ily előadások a társadalomnak még alsóbb osztályaiban is felkeltik az érdeklődést az irodalom s tudomány iránt s a hallgatók egy részét valóban kutató s buvárkodó emberekké változtatják.

A harmadik s legfontosabb tényező a közkönyvtárak felállitása s szervezése. Ne altassuk magunkat azzal a ténynyel, hogy hazánkban mintegy 400 nyilvános s iskolai nagy könyvtár, közel kétezer népkönyvtár s egész sereg kaszinói könyvtár van. Bizony ez utóbbiak kivételével, melyek regényeit, de csak is ezeket, egész rongyokká tépésig használják, a vidéki közönség legnagyobb része a könyvtárakat belül is alig látta. Iskolai s közkönyvtáraink inkább csak névleg nyilvánosak. Mindaddig, mig e könyvtárak olvasószobákkal ellátva nem lesznek, mig a népszerü előadásokkal kapcsolatba nem hozatnak, hasznuk a közmüvelődésre igen csekély lesz. Ily könyvtárakká azonban az iskolai könyvtárakat átalakitani legtöbb esetben alig lehet s azért mulhatatlanul szükséges a városi közkönyvtárak felállitása mellett agitálni. Valóban szégyen, hogy hazánkban, hol a városi elem átlag véve oly müvelt s a városok között oly sok vagyonos van, ily közkönyvtár csak elvétve létezik s azok sem használtatnak, annyira nem, hogy pl. a kománominak könyvei még most is, vagy legalább kevéssel ezelőtt, egyszerüen folyosókon ládákban hevertek. Ha csak száz ily könyvtár alakulna is hazánkban, kimondhatatlan lendületet adna a könyvirodalomnak s ezzel együtt nagyon előmozditaná azt a harmonikus viszonyt a hirlapirodalom s könyvirodalom között, mely minden kultur-politikusnak egyik kiváló eszményképe.

Ne kicsinyeljük ezeket a kérdéseket s ne átaljunk azokkal részletesebben s minél gyakrabban foglalkozni ; nem a könyvkiadók s irók kenyérkérdése ez, hanem a nemzet egyik életkérdése. E szellemi tehetségekkel gazdagon megáldott nemes magyar faj, mely a világtörténelemben csaknem páratlan példa gyanánt mongol eredete dacára tényleg európai nemzetté lett, ez a faj, mely hosszu küzdelmes századok után alig egy pár évtizedig tartó pihenés alatt századok szellemi munkáját dicsteljesen végezte s hatalmas természetes tehetségének oly férfiakban adta jelét,

kik itthon, mint a politikai költészet ragyogó fejedelmei s külföldön első rangu müvészek szerepeltek s szerepelnek, nagy jövőre hivatott s e jövőt képes is lesz kivivni. De a szép remények elé toluló fellegek közt nem utolsó az a disharmonia, mely a nemzet kulturalis fejlődésében s a közmüveltség niveauja emelkedésének lenyomásában mutatkozik s melynek egyik jele a hirlapirodalom s könyvirodalom aránytalan volta. Nem oly baj ez, melyen nem segithetünk, de oly baj, mely növekedve veszélyes lehet. Legyünk öntudatosak fejlődésünkben is s segitsünk e bajon, mig késő nem lesz. GYÖRGY ALADÁR.

IRODALOM.

„A jó erdélyiek." Irta Tóth Sándor. A Kemény Zsigmond-társaság kiadása. Budapest. Révai testvérek. 1883.)

Az első kérdés — mondja Taine, melyet egy müvészszel szemben föl kell vetnünk, az, hogy látja ő a tárgyakat, mily tisztán, mily hévvel, mily erővel. A felelet meghatározza tehetségének értéket, s e felelet Tóth Sándorra csak kedvező lehet. Szeme éles, megfigyelő tehetsége nagy, a kiválasztott tárgyban egyszerre látja meg mindazt a vonást, mely jellemző, a személyben mindazt a tulajdonságot, mely egyénit. A külsőségek egész leltárát találhatjuk nála minden lapon. Embereinek egyformán ösmeri öltözetét a legapróbb részletekig, életmódját, szokásait a legkisebb, öntudatlan ismételt taglejtésig, beszédét a legjelentéktelenebb szóig. Ha fest egy falusi birót, céhmestert, vőfélyt, fiatal leányt, azok nem az obligat genre-alakok, kiket tucatjával ösmerünk, hanem külön egyének, kiválva hasonlóik közül, mint egyetlen katona kiválik az ösmerős szem előtt egyenruhás társainak egész ezredéből.

E megfigyelőnek képzelete a milyen átható, a mennyire alkalmas megőrizni a szerzett benyomásokat a legfinomabb árnyalatokig, s azok nyomán ujra alkotni tárgyakat és személyeket, nem feledkezve meg a legcsekélyebb részletekről sem, annyira nyugodt, szenvedélytelen, sőt mogorva. Midőn megválasztja tárgyát, hogy földolgozza azt, hasonlit a végrehajtóhoz, ki foglaláson van és megjártatja szemét a butorokon, melyek közül egyiket sem fogja kifelejteni jegyzőkönyvéből. S munkájához lát, mely ránézve csak megszokott dolog, nem zavartatva magát a sirás, kéztördelés által, melyek iránt rég érzéketlenné vált. Ha szótlan, komor, ez csak onnét van, mert hivatalának fáradalmai régen kiöltek belőle minden szivet és kedélyt.

Sziv és kedély; abból, mit e két kifejezéssel szoktunk az iróknál megjelölni, kevés jutott Tóth Sándornak. Sem rokon, sem ellenszenv nem hozza ki sodrából, mikor ir, s azért könyvének sok lapja a hivatalos ügydarab szárazságával és sivárságával bir. Jellemző bizonyság erre két rajza: „Az első" és „A kis cöllöng", két semmiség, két köznapi, aprócska epizód a családi életből. Adjuk e két kicsiséget a Jókai, Mikszáth, vagy bármely érzelmes elbeszélő tolla alá, s élvezni fogjuk, mert megcsap belőlük a jótékony meleg, mit a házi tüzhely áraszt maga körül. Hidegen részletező szerzőnk mitsem éreztet ebből, s csodálkozva kérdezzük tőle, mit akar velök. Amit ő mutat be, az kiszáritott, lepréselt virág, s bennünket, kik nem vagyunk növénytudósok, csak az érdekelne, melynek meg van a szine és illata.

E tárgyilagos, elfogulatlan szellemnél mégis mutatkozik néha mélyebb érdeklődés: akkor, ha a multról beszélhet, ha penészes, megsárgult iratok között kutathat, melyekre elporlott nemzedékek viselt dolgait jegyezték föl. Ekkor elemében van, s gyakran igazán bámulatos, hogy nyer életet kezei közt a holt anyag. Nemcsak a pergamenek félig lekopott betüit tudja olvasni, de olvas a sorok között is, s látjuk, hogy támad fel a régi ember, ócska szokás, egy eltünt kor, a müvelődésnek egy már haladott fázisa, külön gondolat-menetével, mely már szokatlan s külön beszédével, mely már idegenszerü. Az „Extraneus" és „Az öreg szolga bibliája" tanuskodhatnak intentiója mellett a szerzőnek, ki voltakép iró-álcát öltött történettudós. E két elbeszélésben ez előnye és hibája egyszersmind. Mert maga sokat tud, olvasóitól is sokat kiván; az „Extraneus"-ban azt, hogy a régi céhélet minden sajátságos szertartását, az „Öreg szolga bibliájában", hogy a régi szász községi élet minden hagyományos furcsaságát ösmerjék. E dolgokban nem jártas olvasó, — s pedig nem az-e kilenc-tizedrész? — magyarázatot kivánna minden sorhoz, s nem talál sehol. Nem természetes-e, hogy érdeklődése megszünik az iránt, a mit nem ért s ha unalmasnak találja a nem értettet, az iróban van a hiba.

Általában sokan fogják ezt a könyvet viszás érzéssel tenni le kezükből, boszankodva azon, hogy nem értik. Ez pedig nehéz vád, S tegyük hozzá, teljes joggal lehet e vádat emelni a „Jó erdélyiek“ ellen, mely a maga nemében mindig nehéz, gyakran kinos olvasmány, és pedig több okból. Az első az, hogy nagyon speciális jelleggel bir. Mint a cim mutatja, mely, mellesleg mondva, ösmert kaptára készült, az erdélyiekkel foglalkozik, egyképen mutatva be alakokat ugy a magyar, mint a szász és oláh faj köréből. Mindegyik fajnak megvan a maga külön népélete, ezer apró szokásával, melyeket szerző igen jól ösmer, s általánosan ösmertekül tételez föl. Pedig nem azok. E ráolvasások, haláljártatások és egyebek, miktől hemzseg a könyv, s mik határozottan jellemzők és érdekesek, a közönség nagy része előtt — helyesen-e vagy nem, az más kérdés — ép oly idegenek, mint akár a zulukafferek szertartásai. Szerző hirtelen beleugrat bennünket egy ilyen mókázó csoport közé, mely zsibongva vesz körül, s pillanatra érdekel, de aztán csak kábit és untat, hisz nem tudjuk, mit tesz, miért teszi, mivégre e mozgalom. Megharagszunk kalauzunkra, ki nem világosit föl, bár szemmel láthatólag ért mindent, ami nem csoda, hisz benszülött. Még hozzá ez embereknek megvan a maguk nyelve; elhiszszük, szép nyelv, de tele olyan szavakkal, mint „cöllöng“, „firciás“, „ofrálni“, „köztért fujni“, „töpörtyü-pött“, s ezer más, pedig ezeket mi nem értjük. Vezetőnk maga is folyvást e provinciálismusokat használja, nem világos-e, hogy kedvünk jön szabadulni tőle.

Az idegenszerü s meg nem magyarázott külső viszonyok közt lefolyó történetek elbeszélési modora csak fokozza a homályt. Képzeljünk magunknak egy tanárt, ki valamely tömörmértani alakról, például a kockáról akar fogalmat adni tanitványainak, e végből lerajzolja annak mind a hat lapját egymás mellé egy iv papirosra, s egyebet nem tesz. E hat négyzetből bizonyára lehet kocka, ha azokat összeszerkesztjük, de a tanár csak alkatrészeket mutatott, s nem egészet. Igy tesz Tóth Sándor. Képeket ád, elösmerjük, szép, pontos, igaz képeket, melyekből lenne elbeszélés, ha összeköttetnének, de épen ez összekötő szálak lazák mindig, néhol pedig egészen elvesznek. Az olvasó olyan helyzetben van az ő történeteivel szemben, mint egy járókelő, ki betéved valamely ritka esemény megtörténtét látott, s arról vitázó, de vele nem törődő tömeg közé. Olyan dologról beszélnek, melyet mindenki tud, csak ő nem, tizen kiabálnak egyszerre, sok oda nem tartozót mondanak, melyek élénkitik ugyan ezt a jelenetet, de csak zavarják azt, aki magáról az esetről akar értesülni. Ha kutató, összevető tehetsége van, tud és szeret rejtélyeket fejtegetni, végre ugy, a hogy maga is fog magának fogalmat alkotni a dologról, de későn, vagy fáradsággal, s mindig marad hézag, melynek betöltése saját fölfogására marad bizva. A hat elbeszélés, mely e könyvet alkotja, az utolsó kivételével, mind igy van előadva. A tárgy érdekes, igaz lehet, ezt sejtjük, gyakran látjuk, de elfáradunk, folyvást rejtvényeket kiszótagolni, s réseket tömögetni.

A végbenyomás, melyet ez elbeszélések elolvasásuk után hátrahagynak, mindig egy: a kedvetlenség. Tisztán nem látunk soha, pedig érezzük, hogy szépeket láthatnánk, s talán a leghomályosabb részleteken van legtöbb megnézésre érdemes. Például az „Extraneus“-ban jó volna tudni, mi okozta azt, hogy az atyamester leánya oly váratlanul elfordul vőlegényétől, s az uri társaságtól; a „Spielerék komédiájá“-ban jó lenne Ikrich uram és a vén asszony szivébe kissé jobban belátni; az „Ördög pozdorjá“-ban a biró házát elpusztitó tüzvész okairól szeretnénk felvilágositást, és igy tovább. Mindenütt épen az titok, amin a dolog megfordul, s a személyek épen akkor hallgatnak mélyen, mikor valami döntő változás megy végbe jellemükben. Az „Onucék leánya“ a legvilágosabb elbeszélés köztük; szerző itt első személyben beszél, s ez kényszeriti nyugodtabb, nem ugráló előadásra. Ennek tárgya azonban közönséges szerelmi történet hosszura nyujtva, s erőltetett összefüggésbe hozva egy naivan rémes legendával. Magában véve a történetet, ez a legérdektelenebb, de jól esik olvasni, mert pihenőül szolgál épen az előadás rendes volta miatt.

A „Jó erdélyiek“ fiatal iró müve, ki tehetség, eredeti, képzett, gondolkodó szellemü ember, most még inkább tudós és festő, mint elbeszélő. De lehet belőle az is, s pedig számottevő. Határozottan forrongásban van, ez látszik, s a jelek arra mutatnak, hogy e most is figyelemre méltó könyvnél jobbat, s különösen müvésziesebben kidolgozottat fog adni, ha jobban törekszik arra, hogy olvasói meg-

értsék, s ne is nagy fejtöréssel értsék meg. Kevesebbet mondani az elégnél, ép oly fogyatkozás, mint többet mondani a kelletinél, s a szófukarság és fecsegés egyaránt céltévesztés. KARLOVSZKY ENDRE.

Vig irások. Irta: Lipcsey Ádám. Eger 1883. Szolcsányi Gyula bizománya. Nyolc rövidebbhosszabb elbeszélést kapunk a csinos kiállitásu kötetben, melynek cime az egész munka jellegét elárulja. A fiatal szerző, korát jellemző kedvteléssel, legörömestebb az élet derüsebb oldalát keresi s boldognak akkor érezi magát, ha egy-egy fonákság vagy gyarlóság felett jóizüt nevethet. Fiatal korát tekintve, elég jártassággal bir ezek fölfedezésében, s a mit észrevesz, azt legtöbbször élénken és jól irja le. Hibája, hogy sokszor tulzásba esik s nem kis hajlamot mutat az affectatióra, minden áron érvényesiteni akarván egyéniségét. A kötet legtöbb reményre jogositó darabjai a „Gyermek-álmok“ cimü rajz-cyclusban találhatók. Ezek egyike-másika oly elbeszélő tehetségről tanuskodik, mely megérdemli a kritika buzditását. A kötet ára 2 forint.

A Petőfi-társaságnak mult vasárnap népes ülése volt, s a felolvasásokat követő zárt ülésben is a társaság tagjai közül számosan vettek részt. Első tárgy Frankenburg Adolf veterán irónk tiszteleti tagul való megválasztása volt, melyre nézve Komócsy József és Szana Tamás titkár a Petőfi-társaság márciusi ülésében tettek inditványt. A társaság tagjai, méltányolva Frankenburg bokros érdemeit, nem kivántak titkos szavazást s egyhangulag választották meg őt tiszteleti tagul. — Ezután felolvasta titkár Szelles József urnak, mint a kecskeméti Katona-ünnepély bizottsági elnökének levelét, melyben a bizottság az ünnepélyen való részvételre hivja meg a Petőfi-társaságot. Képviselőkül Abafi Lajos, Neugebauer László és P. Szathmáry Károly kérettek föl, kik vasárnap este utaznak el Kecskemétre. A soproni felolvasó ülést illetőleg nem tudott megállapodásra jutni a társaság, s e tárgyban véglegesen a közelebb összehivandó rendkivüli ülésben fog határozni.

„Történelmi tár“, az akadémia történelmi bizottságának s a történelmi társulatnak évnegyedes folyóirata. Az április—juniusi kötet hagyta el belőle a sajtót, közölvén számos okiratot. A kötetben bevégződik Thaly Kálmán nagyérdekü közleménye, mely a hazai képzőmüvészet, müipar, nemzeti viselet, fegyvergyártás és háztartás történetéhez szolgáltat adatokat II. Rákóczi Ferenc (1706—1711) idejéből. Puky Andor Tornamegyének XIII. századbeli kiterjedéséről és a Tomory-család történetéről ir. Szilágyi Sándor folytatja a müncheni „Collectio Camerariana“ Bethlen Gábor és Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseit feltüntető okiratainak közlését. Wenczel Gusztáv a Fuggerek kereskedelmi összeköttetéseire vonatkozókat, Károlyi Árpád az Illésházi István hütlenségi pörének aktáit, Marczaly Henrik egy magyar főurnak, Bezerédy Zsigmondnak, naplójegyzeteit teszi közzé 1665-ből. Majláth Béla a felsőmagyarországi rendek 1683-iki kassai gyülésének aktáit ismerteti meg. Ezeken kivül Pettkó Bélától, Szádeczky Lajostól és Sváby Frigyestől találunk még közleményeket. A kötet ára 1 frt 30 kr.

Veuillot Lajos francia lapszerkesztő hosszas betegeskedés után elhunyt Párisban. Veuillott 1813 évben született Boynosban s mint 23 éves ifju lépett a „Charte de 1830“ cimü lap szerkesztőségébe. Ettől kezdve haláláig a publicistikai téren müködött. Legismeretesebbé vált mint az egyházias irányu „Univers“ főszerkesztője. Folyton buzgón harcolt a pápa világi hatalmának visszaállitásáért s ennek érdekében még több irányregényt is irt. — „Molière et Bourdaloue“ cimü könyve egykor nagy zajt ütött.

Gorcsakov emlékiratait örökösei közre fogják bocsátani. Ez azonban nem egyhamar fog megtörténni, mert az iratok terjedelmesek. A kéziratok jelenleg Konstantin herceg öcscsénél vannak és csak akkor, ha a család valamennyi tagja átolvasta, fogják együttesen eldönteni, hogy mikor és milyen formában jelenjék meg a könyv. Lehetséges, hogy tekintettel a még élő fejedelmekre és egyéb kiváló személyiségekre, a család csak azt a részét bocsájtja nyilvánosságra, mely Gorcsakovnak régibb politikai szereplésére vonatkozik. Szó van az emlékiratokon kivül az elhunyt államkancellárnak levelezéséről is. Az öreg Gorcsakov tudvalevőleg vagy hatvan év óta levelezésben állott a világ csaknem valamennyi nevezetességével. Az irodalmat leginkább fogják érdekelni Thiers-szel folytatott levelezései, kivel benső barátságban volt. Különös: a két államférfi soha nem csevegett vagy irt egymásnak politikáról, hanem mindig csak irodalomról és müvészetről, miknek Gorcsakov finom izlésü ismerője és élvezője volt. Az emlékiratok nemcsak érdekesek, de pikánsak is lesznek, mert Gorcsakov találta ki a szép asszonyoknak mint politikai ágenseknek alkalmazását. Valamennyi fővárosban egész csoport politikai hölgyet tartott zsoldjában, s az orosz birodalmi titkos alapból évenként több milliót költött e célra.

MÜVÉSZET.

A képzőmüvészeti társulat közelebbi közgyülésén a választmány jelentése örvendetes adatokat tett közzé a társulat folytonos gyarapodása felől. A jelentésben tiszta nyereségül, melylyel a társulati vagyon tényleg gyarapodott, 13.163 frt 64 kr. van kimutatva. Ehhez hozzájárul 20,500 frt, mely összeg a társulat által épitett bérház költségeiből még fenmaradt lebegő tartozás teljes törlesztésére forditatott. Ezzel az összeggel együtt a társulat vagyonátlaga a mult év lezárásával összesen 33,163 frt 64 krral javult. — A lefolyt évben a társulat három kiállitást rendezett és pedig Makart „Öt érzék“ cimü képciklusának, Munkácsy „Krisztus Pilátus előtt“ cimü mestermüvének kiállitását és egy őszi kiállitást két sorozattal. A Makart-kiállitás összesen 2160 frt 45 krt jövedelmezett s ebből a társulatnak tisztán 904 frt 70 kr. jutott. A „Krisztus Pilátus előtt“ kiállitásának közel 80,000 fizető látogatója volt; az összes bevétel 39.865 frt 90 krt tett, melyből a társulatnak tisztán 8230 frt maradt, a fenmaradó összeg egy részéből pedig a nagy müvész alapitotta ismert nagyfontosságu müvészi ösztöndijat. — Az

őszi kiállitás sorozata joggal mondható sikerültnek. Az első sorozatban 222 s a másodikban 282 mü volt kiállitva. Az őszi kiállitáson összesen 105 mütárgy vásároltatott 41,224 frt 10 kron. Maga a társulat a lefolyt évben 9012 frtot forditott müvásárlásra, illetőleg müvészi megrendelésre. — A társulat által kiadott albumlapok müvészi becsét emelni egyik főtörekvése a társulatnak. A jövőre már meg vannak szerezve Liczenmayer Sándor hirneves hazánkfiának „Magyarországi Szent Erzsébet“ cimü festménye, melyről maga a mester készit rajzot, s Madarász Viktortól „Zrinyi és Frangepan“, mely után nagy méretü rézmetszet készül. Az alapitó tagok száma 1882. évben 8-cal szaporodott, a rendes tagoké pedig 250-nel. Ez utóbbiak száma jelenleg 1825. — A közgyülés az előterjesztett költségelőirányzatot elfogadta és Ipolyi Arnold püspöknek köszönetet szavazott. Ezután következett a választás. Megválasztattak: elnökké egyhangulag Ipolyi Arnold püspök, első alelnökké Zichy Antal, második alelnökké: Barabás Miklós. Választmányi tagokká: a müvészek közül: Aggházy Gyula, Benczur Gyula, Henszlmann Alajos, dr. Henszlmann Imre, Huszár Adolf, Keleti Gusztáv és Vastagh György; a nem müvészek közül: Gerlóczy Károly, Grötschel Imre, dr. Forster Gyula, gróf Károlyi Tibor, Nemeshegyi József, Szentgyörgyi Ottó, Takács Lajos és Tárkányi Béla. Ezzel a közgyülés véget ért.

A vigadó szobrait az elfogadott kis minták után a megbizott müvészek már készitik. A tánc-allegoriák közül a „Fandangó“-t és „Polonaise“-t Strobl Alajos mintázza; a „Menuette“-t és „Csárdás“-t pedig Bezerédi (Brozerád) Gyula. A négy képirás mindegyikét más-más müvészre bizta a jury. Igy Füredi alakját Donáth Gyula, Tinódi Sebestyénét Vasady Ferenc, Lendvayét Kis György, végül Bihariét Sefcsik Antal készíti. Ez alakokat cinkből öntik s a redoute nagy termét fogják disziteni. Mindegyik talapzata román stylü oszlop lesz.

A müncheni nemzetközi kiállitásra ujabban Mészöly Géza és Ebner Lajos hazánkfiai jelentettek be Párisból nagyobb szabásu festményeket s kilátás van reá, hogy Benczur Gyula hirneves müvész hazánkfia nagy képét, melyet az I. magyar általános biztositó-társulat megbizásából festett és mely néhány nap mulva a mücsarnokban is látható lesz, szintén átengedik a kiállitásra.

Haán Antal festő hazánkfia, ki télen Rómában, nyáron Capri szigetén szokott lakni, néhány hét óta szülővárosában Békés-Csabán időzik, hol ideiglenes mütermet rendezett be. A müvész itt várja be a képzőmüvészeti tanács s a közoktatásügyi miniszter elhatározását Rafael hires remekének a „Sixtinai madonna“-nak másolására nézve. Haán Antal a megbizásnak eleget teendő Drezdába fog utazni s igy az urbinoi mester ez alkotását is nemsokára jó másolatban fogja birni a nemzeti muzeum.

Homerosz egy mellszobrát fedezték fel nemrég Athenben, a Piraeuson. A szobor az ottani muzeumban van elhelyezve, és teljesen megegyezik az eddig ismert Homerosz-szobrokkal. A homlokot kötő disziti, a haj és a szakáll simák.

Doppler Károly hazánkfia, a bécsi udvari opera karnagya, szorgalmasan dolgozik uj müvén, melynek cime „Die Zwillingsbrüder“. Az operette szövegét Zell és Genée irták, s a zeneköltőnek bő alkalmat adtak, hogy sokoldaluságát a keringőben és érzelmes áriákban kimutassa.

Magyar dalmü Párisban. A napokban megkezdik a párisi „Opera comique“-ban a próbákat Bertha Sándornak „Corvin Mátyás“ cimü dalmüvéből, mely valószinüleg a jövő hónap elején kerül szinre.

Emlékszobor Rousseaunak. Párisban tekintélyes irókból és tudósokból bizottság alakult, melynek célja egy Rousseau-nak állitandó szobor költségeit beszerezni. A bizottság, mely elnökéül Henry Martin szenátort és akadémikust választotta, most az egész müvelt világhoz felhivást intéz, hogy az általa kitüzött célra adakozzanak. A felhivással egyidejüleg azt is köztudomásra hozza a bizottság, hogy április hó folyamán Párisban Rousseau müveiből s az ő müveiről irt könyvekből nemzetközi kiállitást fognak rendezni.

A magyar szinészet története. A Kassán megjelenő „Szinészeti Közlöny“ szerkesztője, Báthory-Románcsik Mihály, a magyar szinmüvészet történetére vonatkozó adat- és emléktárt készül kiadni s e célból felhivást intéz a budapesti népszinház, a kolozsvári nemzeti szinház és a vidéki magyar szinészet összes tagjaihoz, — még pedig ugy a müködőkhöz, mint a nyugalomba lépettekhez — hogy életrajzaikat, éleményeiket, naplóikat sziveskedjenek leirni és hozzá folyó évi junius 30-áig beküldeni. A budapesti nemzeti szinház tagjaira a szerző azért nem reflektál, mert köztudomás szerint Paulay igazgató már évek óta foglalkozik a nemzeti szinház történetének megirásával, és müvében valószinüleg föltalálhatók lesznek az intézet tagjainak életrajzai is.

Zenemüvek. A „Magyar Dal-Album“-ból, mely a magyar népdalok egyetlen folyamatban lévő, zongorára alkalmazott egyetemes gyüjteménye, megjelent a IV. kötet 6. füzete is a 701—720 számu, következő dallamokkal: 1. Hát fiaim, ti vitéz nevetek. 2. Hegedülnek, szépen muzsikálnak. 3. Hej! Csetneki, Csetneki. 4. Hej ha én tudhatnám. 5. Hej Rákóczi, Bercsényi. 6. Hess légy, ne szállj rám. 7. Hét utca van a mi falunkban. 8. Hogyha egy oly tele pincébe. 9. Hol lakik kend hugomasszony. 10. Hórihorgas orra van . . . 11. Hortobágyon hires betyár . . . 12. Huzd rá cigány, megittad az árát. 13. Igyunk, igyunk barátim! 14. Isten a megmondhatója. 15. Jaj be édes a cseresznye. 16. Jaj de fényes, jaj de magas az ég. 17. Jaj már minékünk magyar nemzetnek. 18. Jókor reggel megfujják a trombitát. 19. Kalapom, kalapom fekete. 20. Karancsalji barna kis lány. A „Magyar Dal-Album“ IV. kötete ismét 10 havi füzetben jelenik meg és pedig 200 dallamtartalommal. Előfizetési ár egész évre: 10 füzetre 1 frt 80 kr, félévre: 5 füzetre 90 kr. Egyes füzet ára 25 kr. Minden füzet bérmentve küldetik szét. Előfizetések legcélszerübben postautalványon a „Magyar Dal-Album“ kiadóhivatalához Győrbe intézendők.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

681.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent
TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent
SZÉPIRODALMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre.** Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre.** A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony. Regény . . . . . 2 frt — kr
— Kód. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László.** Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinmüvei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök.** Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre.** Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc.** Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János.** A sziv életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv.** A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt.** A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László.** Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr
Németh Ignác. Elbeszélések. . 1 frt 20 k
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — k
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon.** Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós.** Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt. 40 kr
***Petőfi-évkönyv.** Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail.** A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József.** Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller.** Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal.** Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás.** Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly.** Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór.** Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos.** Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** müvei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor.** Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal.** Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold.** Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

682·83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

16. szám. 1883 Április 22.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Őszi verőfény. (Regény.) Irta Margitay Dezső.
A folyó regéje. (Költemény.) Irta Bedőházy János.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
A vallás befolyása Shakespearere. Irta Rényi Rezső.
Csillag Teréz. (Képünkhöz.) Irta Reviczky Gyula.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.
Melléklet: Csillag Teréz arcképe Kozmata Ferenc m. kir. udvari fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Levél Molièrehez.**) Egy uj commentárral ellátott Molière-kiadás alkalmából érdekes lesz megemlékezni Auger akadémikus mulatságos esetéről. A tiszteletreméltó akadémikus azok közé tartozott, a " derüre-borura commentárokat irnak napnál is világosabb dolgokhoz. Egy izben egy oroszszal ismerkedett meg, ki bár tökéletesen tudta a francia nyelvet, a francia irodalomban teljes járatlanságot árult el. Az akadémikus szeretetreméltó előzékenységgel megigérte az idegennek, hogy legközelebb megküldi neki irodalmi müveit s valóban másnap az orosz több kötet munkát talált lakásán, ily cimmel: „Molière müvei“, — commentálta természetesen Auger ur. A mi oroszunk hozzá fog az olvasáshoz s nehány nap mulva a következő levelet irja az előzékeny akadémikushoz: „Molière ur! Fogadja köszönetemet müveinek megküldéseért. Pirulva vallom meg, hogy e bámulatraméltó szinmüveket még eddig nem ismertem. Vigjátékai páratlanok! Mily igaz comicum, mily valódi vigság van bennük! Mily mélység a jelemekben! Mily csodálatos ismerete az emberi léleknek! Nem vagyok képes betelni az ön „Tudós nőivel“, „Tartuffe“-jével, vagy a „Nők iskolájá“-val, de sőt a ballet-it is nagy élvezettel olvasom és sajnálom, hogy az operában még egyet sem láthattam közülök. — És most engedje meg, hogy szép tehetségét megillető tisztelettel egy kis megjegyzést kockáztathassak. Miért engedi meg egy bizonyos Auger urnak, hogy jegyzetekkel lásson el oly helyeket, melyek a napnál is világosabbak, s hogy figyelmeztessen oly szépségekre, melyeket mindenki magától is észrevesz? Ezek a jegyzetek zavarólag hatnak rám, midőn szép verseit olvasom s ugy szólván minden lapon arra kényszeritenek, hogy megszakitsam a kitünő műnek olvasását egy-egy lapos megjegyzés kedveért, a mi árt az összhatásnak. Ha megengedné, azt a tanácsot adnám önnek, hogy szép műveinek második kiadásából egyszerüen hagyja el e fölösleges jegyzeteket, melyek minduntalan félbeszakitják az olvasást s lehütik az olvasó lelkesedését.“ — Elképzelhető, hogy a levél lehütötte az akadémikus lelkesedését is orosz barátja iránt, kinek a francia irodalomban kevés jártassága, de annál több jó izlése s józan itélete volt.

* (**Harmadfél millió értékü gyémántok**) vannak jellenleg kiállitva Amsterdamban; ötvenkét gyémántköszörüs rendezte a tárlatot, hogy bemutassák, mekkora haladást tett mesterségük az utóbbi időkben. A szekrények, melyekben a gyémántok vannak, olyan berendezésüek, hogy az üvegfalakra gyakorolt legkisebb nyomásnál is a drágakövek mind egy tüz és tolvajlás ellen egészen biztos ládában tünnek el.

* (**Házasság a Rothschild-házban.**) Mint Párisból irják, a Rothschild család ismét el fog térni ama tradiciójától, hogy tagjai csak egymásközt házasodjanak. Most egy gazdag örmény bankár kedvéért tesznek kivételt, akit Ephrussi Móricnak hivnak, s a kinek sikerült Rothschild Alfonz báró fiatalabbik leányát, Saroltát meghóditani. Sarolta hat évvel idősebb nővére a bécsi Rothschild család fejénél van férjnél.

* (**Tigris-divat.**) A párisi aristocratia köreiben legujabban ugynevezett tigris-plüs köpenykét hordanak a nők. E köpeny sötétbarna, sárgás foltos alapon nehéz plüs-szövetből van készitve, mely a tigris és párduc bőrt utánozza.

* (**Óriási kérvényt**) nyujtott be sir Mac Arthur az angol parlamentben. Nem kevesebb, mint 590,000 aláirás van a kérvényen, melyben a weslayaniai községek arra kérik a parlamentet, hogy a vendéglősök kötelezteessenek korcsmahelyiségeiket vasárnap az egész napon át zárva tartani. A kérvény hoszsza 4622 yard ($2^3/_4$ angol mértföld); sulya 350 font; összegönygyölve kerülete tizenkét láb.

* (**Az első zsidó házasságkötés**) az időtől fogva, mikor ezelőtt kétszáz évvel a zsidókat kiüzték Spanyolországból, a mult hónapban történt Madridban. A keleties szertartásu ünnepet sok kiváncsi nézte.

* (**Lincoln-adomát**) közöl egy amerikai lap legujabb száma. Ez az adoma is bizonyitja, milyen nyárspolgárias életet folytatott a volt elnök. Az elnökválasztás előtti napon Lincoln éjjel 11 órakor jött csak haza. Felesége a szokásos kukliprédikációval fogadta, és végül igy szólt hozzá: „Te Ábrahám, én azt veszem észre, hogy téged a politika valóságos korhelylyé tesz! No hát jegyezd meg magadnak, hogy én azt nem fogom türni! Holnap este 10 órakor fogok lefeküdni a gyerekekkel együtt. Ha itthon leszesz jó; ha nem, tudd meg, hogy nem eresztlek be! Megmondtam!“ Másnap a választás napján, Lincoln megint 11 órakor jött haza. Kopogtat, de felesége nem nyit ajtót. „Sárám lelkem, kéri gyöngéd hangon, ereszsz be!“ „Nem én, megmondtam, hogy gyere haza idején!“ „De édesem, mikor ezelőtt egy órával kaptam csak azt a sürgönyt, hogy megválasztottak az Egyesült-Államok elnökének!“ „Ejnye, te részeges mihaszna! Hát már most nem elég, hogy éjfél táján jársz csak haza, már be is rugsz! Elhordd magadat a szobám elől, te, te, te . . . Óh Ábrahám, milyen boldogtalanná tészsz te engem!“ És Ábrahámnak az nap csakugyan nem lehetett bemennie a lakására.

* (**Ucha.**) Egy levesfajt hinak igy, mely Vilmos német császárnak Pétervárott való tartózkodása alkalmával mindig jól izlett. Nemrég emlitette is ezt Vladimir nagyhercegnek, mikor ez az agg uralkodót Berlinben meglátogatta. Hozzá is tette, hogy már akárhányszor csináltatott a maga szakácsával is uchát, de az sohsem tudta ugy elkésziteni, mint a hogy Pétervárott szokták. Mult héten aztán a császárt azzal lepték meg, hogy ebédnél a legpompásabban sikerült uchát tettek elébe. Meglepetve tudakozódott, hogy honnan szerezték a leves készitési módjának titkát. Főszakácsa aztán jelentette neki, hogy Vladimir főherceg Pétervárról egy szakácsot és két sterlet nevü óriás halat küldött az udvarnak, mert csak e halak husával lehet megadni az uchának sajátos izét. Hogy mekkora nehézséggel jár e halak szállitása, arról fogalmat adhat az, hogy folyton fris vizben kell lenniök, mert különben elvesznek. Pétervárról Berlinig majd minden állomáson meg kellett ujitani a halak viztartójának vizét.

Kozmata Ferenz Budapest.

Csillag Terez

KOSZORU

16. szám. 1883 Április 22.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Folytatás.)

— Késtem a válaszszal? — kérdezte. — Nem baj! annál vigabban fogjuk megünnepelni a jegyváltást, mert én — igent mondok önnek.

— De csak két feltétel alatt. Először, hogy mentől gyorsabban menjen minden; másodszor, hogy . . . Mulatni akarok.

A méltóságos asszony most még jobban megijedt. Erőnek erejével azt akarta kisütni, hogy a kisasszony lázban van, de a jelen volt orvosok egyike kijelentette, hogy a láznak nyoma sem észlelhető rajta.

Sára kisasszony pedig csak nevetett.

— Oh, mama! csak még néhány napig! Ne félj, nem élek vissza sokáig gyöngédségeddel; addig is vig akarok lenni. — Kelendy! önnek meghagyatik, hogy jegyváltásom ünnepélyére . . . Önnek sok ösmerőse van Fiumében? — A jegyváltást holnaputánra tüzöm ki.

A méltóságos asszony szédülést kapott; fölvezettette magát a szobájába és rögtön irt Szeverin urnak, aki leginkább tud hatni Sára kisasszonyra. De ezzel persze nem akadályozhatta meg, hogy a jegyváltás a legnagyobb ünnepélyességgel végbe menjen, mert amit a kisasszony egyszer akar, azt keresztül is viszi, ha törik, ha szakad.

Most az uraságok: a Fiuméból jött vendégek, meg a szomszédos nyaralók lakói mulatnak odabent.

Ivánnal megfordult a világ. Haza szaladt, hogy uti ruháit más öltözékkel cserélje föl s fél óra mulva már ujra megjelent a St.-Salvator-villában.

Amit ott látott, nem lehetett rá nézve megnyugtató. A nagy társalgó tancteremmé volt átalakitva; a mellette levő kis teremben voltak a hüsitők és borok. A butorok nem voltak mind eltávolitva; különösen a kis teremben sok szék és diván furcsa összevisszaságban állott egymás mellett. A férfi vendégek legtöbbje fiatal katonatiszt; a levegő nyomott; zsivaj, pohárcsengés versenyzett a zenével; a táncoló-párok eszeveszett sebességgel perdültek egymás után. Nem egyszerüen jókedv: valami szédületes volt ebben a mulatságban s az egésznek lelke, intézője, szitója: — Sára, aki tánctól kipirult arcával, lángoló barna szemeivel, félig lebomlott aranyszőke hajával mindenütt ott volt, ahol a lohadni kezdő tüzet éleszteni kellett.

Ivánt, mihelyt belépett, észrevette, de nem méltatta arra, hogy tekintetét egy másodpercnél tovább rajta tartsa. Egy fiatal katonatiszttel táncolt. Az első pillanatban ugy tetszett, mintha megtántorodott volna táncközben, de összekapta ruháját s kecsesen táncosa karjára dőlve, tova repült.

Iván mindent elkövetett, hogy közelébe jusson, de hasztalan volt minden törekvés. Ha egy percre megállt, vagy leült, hogy kifujja magát, a nők és katonatisztek raja vette körül, mulatva, nevetve, tapsolva ötleteinek, gunyos célzásainak, csipkedő megjegyzéseinek, melyeknek mindenki ki volt téve, aki közelébe jutott. Ha néha azt hitte, hogy no, most mindjárt melléje furakodhatik, mikor majdnem célnál volt, Sára már a terem másik oldalán repült valamelyik könnyü táncos karjára hajolva.

Az ezredesné az éltesebb hölgyek által körülvéve, egy mellékszobában ült, honnan a táncolókra láthatott volna. De ő nem nézett oda; karjai bágyadtan feküdtek ölében; fürtös feje nem a régi kellemmel, oldalt, hanem egyenesen előre konyult; arca elvesztette át-

tetsző halványságát; inkább sárgának látszott. Nem affektált és nem tetszelgett, hanem megriadt a zajtól, mely őt körülvette, de nem volt elég bátorsága ott hagyni.

Mikor Iván üdvözölte, panaszolkodó tekintettel nézett reá, mintha azt akarta volna mondani:

— Oh maradjon itt, maradjon itt, mellettem. Elfogok önnek mindent mondani. — Oh maradjon itt, mellettem!

Iván nem maradt. — Fejét két keze közé szoritva futott haza, hogy az egész éjen át, mint egy tébolyodott, egy egészséges gondolathoz nem juthatva, futkosson fel s alá a szobájában.

Szürkülni kezdett, mikor iróasztalához ült; levelet akart irni Sárának, melyben magyarázatokat ad és magyarázatokat kér. Isten tudja, hányat rontott el? Végre, mikor az utolsó sikerültnek látszott, az a kérdés merült föl előtte, hogy van-e joga magyarázatok követelésére?

— Nevetségessé akarod magadat tenni kéretlen magyarázataiddal? — „Mit akar ez? Mi közöm hozzá?“ fogja kérdeni.

Nagyon fájt neki e gondolat; fejét kezére hajtva bámult bele az egyre halványuló lámpavilágba... Mikor a nap feljött, a pirosas sugarak a lámpa sárga fényével küzdve rezegtek a mélyen alvó Iván fürtein.

Délben ébredt föl. Ujra átolvasta a Sárához intézett levelet és eltépte. — Délután korán átment a St.-Salvator-villába, de már vendéggel tele találta a társalgót. — Sára nem volt jelen.

A fiatalabb vendégek, különösen a katonatisztek nyugtalanul kérdezősködtek utána; az ezredesné nem szivesen ugyan, de mégis kénytelen volt fölküldeni hozzá.

— Sára kisasszony fáradt és ma nem fog lejönni, de holnap ujra táncolni akar s kéri az urakat és hölgyeket, hogy emlékezzenek vissza meghivásaira, — volt a válasz.

Iván azt gondolta, hogy talán ablakában pillanthatja meg. Kiment a kertbe, föltekintett; az ablakok le voltak függönyözve. Hasztalan várt, a függönyök nem mozdultak meg késő estig.

Másnap délelőtt is azon módon találta; csak délután, mikor a meghivott vendégek gyülekezni kezdtek; mikor a zenészek a villa bejárata előtt a társaskocsiról leugráltak és hangszereiket leszedegetve, zsebkendőikkel leporolgatva, a cselédek osztálya felé vonultak lehetett észrevenni az egyik függöny mögött valami vöröses fényt, mely ide-oda mozgott. Később árnyak rajzolódtak le rá: egy, aki hajlongva bukdácsolt, mintha tüzdelt volna valamit, a másik karjait emelgetve s lassan jobbra-balra hajlongva.

Iván hazament.

— Oh te vén bolond! — nevetett föl, homlokon ütve magát. — Te képzelődő, nevetséges vén fickó!

Még sokáig nevetett és rázogatta a fejét; később elhatározta, hogy lefekszik — és kinyitva ablakát, kikönyökölt és kibámult az éjbe.

Szép, enyhe őszi éj volt; a szellő lágyan simult át a lombok között; a fák levelei halkan susogtak; a távolból valami mélabus, egyhangu dümmögés rezgett át a légen, melyet néha egyes, vékony, sikoltó hang szakitott félbe.

Nem! Hiába szidta, hiába gunyolta magát, nem birt ellenállni! Egy fél óra mulva ott volt a St.-Salvátor-villa nagy társalgójában és kereste Sárát a táncolók közt.

Ott volt; épen ugy kipirult arccal, ragyogó szemekkel, félig lebontott aranyszőke hajjal, mint tegnapelőtt; most is körül volt véve nevető s az élvezettől mámoros fiatalsággal: ő látszott köztök a legmámorosabbnak.

Mikor Iván belépett, épen akkor volt a táncnak vége. — Fáradságtól tikkadtan ment a kis terembe.

— Ki szolgál itt fel? — kérdezte.

— Én, — válaszolt egy szolga, párolgó italait eléje tartva.

— Egy pohár jeges vizet.

— De . . .

— Egy pohár jeges vizet!

— Az istenért Sára! — Ah! szörnyüködött az ezredesné, aki utána jött. — Édes kapitány — hisz ön a táncosa, akadályozza meg.

Sára mohón itta meg a jeges vizet, aztán nevetve fordult az ezredesnéhez.

— Nem tehetek róla, mama! Bizonyosan a vérátöröklés. Megpróbálom, de ha nem tudok ellenállani a kisértésnek!

Iván nem birta egy óránál tovább kiállani a mulatók között; az a kipirult arc, az a csengő kacagás elüldözte őt a teremből.

Mikor kalapját megkereste, kilépett a homlokzat alól, az oszlopok egyike mellől női alak állott eléje.

— Miért nem utazott el? kérdezte.

Iván szive nagyot dobbant: mindkét karját előre nyujtva lépett az alak felé.

— Sára!

— Miért nem utazott el?

— Sára — kérem — csak nehány pillanatig hallgasson szavaimra.

— Mi mondani valója lehet önnek ami engem érdekelhetne? — ön olyasmit tett fel felőlem, ami engem elpirit s önt nevetségessé teszi . . . Én csak részvéttel voltam ön iránt s ön . . . Habozott.

A bejárat felől, a két fasor közt egy köpenybe burkolt férfi közeledett; lassan elment a beszélgetők előtt, erősen nézve feléjök.

— Értem! — Bocsásson meg kisasszony.

— Nincs mit megbocsátanom, mert különös föltevésére megadtam a választ jegyváltásommal; de jelenléte mégis . . . kellemetlen . . . alkalmatlan. — Remélem, miután ezt tudja . . .

— Holnap elutazom. — El! — Legyen ön boldog. — Még egyszer rá akart nézni, de Sára már nem állott az oszlop mellett.

Kalapját fejébe nyomva sietett ki a kertből.

Isten tudja, meddig bolyongott a tengerparton a beljebb eső sivár vidékeken és a villák előtt elvezető főuton? — Mikor hazatért, a St.-Salvator-villában nem szólt már a zene, kialudtak a gyertyák, csak a cselédek osztályában volt még megvilágitva egypár ablak. — Fáradtan ment a kis nyaraló kapujához, melyből épen akkor lépett ki egy kisded, fejtől talpig feketébe burkolt alak, aki, mikor megpillantotta, futni kezdett, mint a szél.

A felügyelőnő, aki még nem érkezett bezárni utána a kaput, nevetni kezdett.

— Hoplá, hopp! — Már az igaz, hogy hóbortos egy kölyök. Cukros pogácsával sem lehetett volna becsalogatni a szobába, ahol világ van; most meg szalad, mint valami bolond. — Különben ezt a levelet hozta az ön számára; hogy honnan? azt nem lehetett belőle kivájnom.

Iván gépiesen vette el a levelet s be ment a szobájába.

— Nem tetszett talán észrevenni. A boritékra az van irva, hogy sürgős! — figyelmeztette a felügyelőnő, mikor látta, hogy a levelet dolgozó-asztalára dobja, aztán eltávozott.

Iván megint felvette a levelet, felszakitotta és olvasta . . . olvasta még egyszer — kétszer. — Arca kipirult; szemei fényleni kezdtek.

Sietős kézzel irott pár sor volt csak. „Megsértettem; nem birom elviselni. — Ne utazzék el holnap, kérem! — Holnap alkonyatkor a halászházikóban leszek.“

— Ah! — sohajtott föl tele tüdővel, mintha valamely szénléggel telt szobából szabad levegőre lépett volna. — Nem utazom el; — ott leszek — ott leszek!

Hanem mielőtt ez bekövetkezhetett volna, még valami történt vele, ami egy kevéskét változtatott a hangon, melylyel az „ott leszek“-et kimondta.

Másnap délután „egy urat“ jelentett be nála a felügyelőnő s mikor az ajtó felnyilt, Pozavinszky lépett be a szobába. — A régi eleven arc; a régi büszke tekintet; csak járása lett kissé nehézkesebb és fodros haja gyérült meg, különösen a homlok fölött.

Gyorsan és merészen lépett be, de amint Iván tekintete érte, habozva állott meg az ajtóban, szemeit a szőnyegzetre sütötte; elpirult és olyan izgatott lett, hogy csaknem remegett bele.

— Nem hitted volna, hogy . . . kezdte rekedtes hangon, egy helyben állva s tekintetét föl nem emelve. — Nem hitted volna, hogy . . . Én sem hittem volna, hogy valaha hozzád jöjjek! —

Iván fenállva, mereven nézett rá.

— Nem! Nem hittem volna.

— Közöttünk ki van egyenlitve a mult — Iván. — Én nagyon megsértettem benned a férjet . . .

— Elég!

— Nem; nem elég! — Tisztában kell lennünk egymással. — Én nagyon megsértettem benned a férjet, te pedig, mikor tudattam veled cimemet — hallgattál . . . Ejh! — Ez a hallgatás! . . . Megértettem, hogy mit jelent . . . Nagyon kegyetlen megtorlás volt! — Azonban a sors, ugy látszik, még nem elégelte meg.

Fölpillantott s pár lépést tett előre.

— Nézz végig rajtam. — Százszor inkább szeretnék akármilyen vérbiróság előtt állani, mint itt — igy — te előtted. — De eljöttem, mert . . . Nézz végig rajtam. — Ugy

állok előtted, mint ahogy nem álltam még ember előtt . . . Megalázhatsz, ha kedvedre van; megteheted, hogy . . . Kezei görcsösen rándultak ököllé . . . Ne add vissza a kölcsönt.

Iván lassan, álmélkodva forditotta felé a fejét és kérdőleg tekintett rá.

Pozavinszky sötéten, nyugtalanul nézegetett jobbra, balra, anélkül, hogy látott volna valamit.

— Nem szerettem soha senkit: szülék, barát, haza, nő csak magamért voltak kedvesek előttem. De . . . gyermekem . . . hirtelen fölemelte görcsösen összeszoritott öklét. — Szemei vadul forogtak; meghajlott, mintha előre akart volna rohanni, de megfékezte indulatát. (Vége köv.)

A FOLYÓ REGÉJE.

A part füvén elnyujtózva hosszan
Le a folyóba tekintgeték,
Mit mormol a hab? ott hallgatóztam,
S tanultam tőle e bus regét.

*

Meghalt az anyja, utána apja,
Szegény kis lányka árván maradt,
Hajléka nem volt, nem egy falatja,
Meleg ruhája sem egy darab.
De a világon mindég akadnak
Irgalmas szivü jó emberek,
Hajlékot adnak hajléktalannak,
Őrködni készek árvák felett.
A szeretetnek emelnek házat,
Helyet talál sok kis árva ott;
Van rájok bőven gond és vigyázat,
Mit tőlük a sors megtagadott.
Őt sem hagyák hát utcán, szegénykét,
Felfogták gonddal, elhelyezék,
Ott árvaságát feledte végkép,
Nem érezé ott a sors kezét.
Hozzájuk gyakran sok urnő jött el,
Oh, egy-egy angyal volt mindegyik,
Megsimogatták fehér kezökkel,
Babát, kalácsot hoztak nekik.
Mindenki szánta, jó volt iránt ok,
Roszat velük nem éreztetett,
Ugy ismerék meg ott a világot,
Hogy tiszta jóság és szeretet.

*

Hogy felnevelték, polyvát a szélnek,
Aként világgá eresztve őt,
Igy szóltak hozzá: magadra élj meg,
Mi a miénket már megtevők.
Ha élni tudsz majd tisztán, erényben,
A jóért, a sors majd a mit ád,
Jegyezd meg oh jól: miénk az érdem,
Ha elbukol, csak saját hibád.
Az egyik urnő, ki hozzá régebb
Oly jó s kegyes volt, inkább csupán
Könyörületből, mint tán cselédnek
Magához vette őt azután.
És ment örömmel oh! hogyne, készen!
Angyal ha hívja, ne menne-é?
Képzelte, milyen jó dolga lészen,
S még jobb is, a hogy tán képzelé.
Szelid lesz hozzám majd ezután is,
Fehér kezével megsimogat,
Lesz jó cipőcském, csinos ruhám is,
Oh! nem lesz senki se boldogabb.
Szelid bizony, de csupán csak éjjel,
Álmában szünt el a zsémbe csak,
Megsimogatta, nem a kezével,
De azzal a mit kezébe kap.
Cipőcske is volt, no olyat osztán
Adott az isten mindenkinek —
Ruhája rojtos, az ám a foszlány,
A szél gunyolva lebbenti meg.
És boldogabb se lehetne senki
Mint ő, ha egy nap rá nem virad,
S nem üzték volna könyörtelen ki
Az utra egy kis gyanu miatt.

*

Ott állt szegény az utcára lökve,
Gyalázva, szidva, mint rongy, szemét,
Nem szánta most már őt senki többé,
Hová emelje könytelt szemét?
Mind csak hiába kereste hol van
Az irgalom? s hol a szeretet,
Mindenki elment mellette szótlan,
Reája ügyet nem is vetett.
Oh, hol találjon jószivü keblet?
A bün kinyujtja karját felé:
Megmutatom, jer! kövess! vezetlek,
Az ut, meglátod a gyönyöré.
Becsületedben nem hisznek igy se,
Mért tartod azt hát? mért habozol?
Szived bubánat mért keseritse?
Ajkadra szebben áll a mosoly.
Ment és szerették, volt benne része,
E szeretet már utálat, oh!
Égő pokolnak kinszenvedése
Se volna tán oly iszonytató!
Miért nem hagyták elveszni árván?
Mért ölelé fel a szeretet?
Hogy megtanuljon pokolkín árán
Átkozni istent, embereket . . .

*

Ha nem kell többet már senkinek se,
Akkor magamhoz hivom, csalom,
Lelkét habomban hogy megferessze,
Elmulik attól sok fájdalom.
Keblemre zárom, az altató dal
Halk mormolásom, elrengetem,
Lelkét kiszivom ezernyi csókkal —
A lelke az kell csupán nekem.
Szeliden partra kitéve testét,
Jó emberek, ha majd ott lelék,
Emberhez illőn hogy eltemessék:
Takarja a föld porhüvelyét.
Szép őszi reggel, mikor vizemből,
A tiszta köd felemelkedik —
Megtisztult lelkét majd igy viszem föl
Felhőkön által az egekig.

BEDŐHÁZY JÁNOS.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

„Éltemet veszitek el,
Ha megfosztatok a módtól, mely engem éltet.“
Shakespeare „Velencei kalmár“-jában.

Vajjon van-e valaki az egész kolomeai kerületben, a ki a kis Rebhuhn Chaikét, a „Menyétkét“ ne ismerné? De hát Kolomeán kivül is vannak még emberek: hadd ismerjék meg őt ezek is, noha nem sok figyelemreméltó van rajta. Egy szegény zsidóasszony! És mi egyéb még? Egy szegény lélek, kinek a sorssal kell küzdenie, oly keservesen, oly szakadatlanul; egy szegény anya, ki szörnyü félelmet áll ki gyermekeiért, ki soha sem csügged, soha sem adja meg magát, holott ma birája előtt áll, bünnel, valóságos bünnel vádolva, a kisirt szemü szegény kis zsidóasszony.

De hát hogy történhetett mindez. Nagyon egyszerüen s mégis eléggé sajátságosan. Talán ép ugy, mint ahogy ez az asszonyka a nevéhez jutott. Igy például II. József császárnak eszébe jutott, hogy a zsidóknak nevet kellene adni; mert miért legyenek a zsidók azok, a kiknek nincs nevök, ha egyszer minden más embernek megvan a maga neve. Oly nevek, mint Benjámin vagy Salamon nem igazi nevek; családi nevet kell a zsidóknak is viselniök, ép ugy mint a keresztyéneknek. De hát oly sok a zsidó, kivált Galiciában; honnan szedjenek elő neveket annyi zsidónak? Nem csekély feladat osztrák hivatalnokra nézve, kinél a képzelgés még mai napság is szigoruan tiltva van; ugyan honnan teremtsen ő elő száz, sőt ezer zsidónevet! Kétségbe ejtő helyzet. De, ugy segit az ember magán, ahogy tud. „Válaszsz valamely nevet.“ A zsidó elgondolkozik; ha már csakugyan nevének kell lenni, szép név legyen az. „Gyémánt“ — szólalt meg végre — jó név lenne. „Hát legyen a neved Gyémánt“. Vagy pedig ilyeténkép: „Micsoda nevet szeretnél magadnak?“ — „Isten büntessen meg engem, ha tudom, hogy nevezzenek.“ — „Hol születtél?“ — „Verjen meg az isten, ha tudom, hol születtem.“ — „Hát a tátid?“ — „Verjen meg az Isten, ha“ ... „És ősöd?“ — Varsóból került ide.“ — „Legyen a neved Varsói“. Végre fölhasználták az égnek valamennyi csillagát, a földnek valamennyi termékét, minden városát és drágakövét. Mi következik most?

Valamelyik esetleg atlasz kaftánt viselt. „Atlasz legyen a neved.“ Chaike férjének a nagyapja talán valamely kimult fogolymadarat tarthatott épen a kezében. „Hadd legyen a neved Rebhuhn.“ Igy jutott Chaike eme furcsa névhez. A német hivatalnokok, különösen nálunk Galiciában, megszokták, az efféle nehézségeket játszva győzni le; például az összeirásnál.

— Hány gyermeked van?

— Egy leányom.

— Hogy hivják?

— Mandelblüh Sára.

— Egy fedél alatt lakik veled?

— Férjhez ment, — válaszolá a zsidó, — poszla za maz. [1])

— Irja csak, — mondá a hivatalnok irnokának, — Mandelblüh Sára Zamoskba [2]) költözött.

A „menyétke“ gunyneve volt a szegény Chaikének. Az a jó szokás, minden embernek valamely csekély név alakjában, amugy egyetlen hevenyészett vonással, eleven utlevelet, személyleirást vagy jellemrajzot adni, galiciai zsidainkra az oroszokról ragadt. Az a megszokott modor, a melylyel Chaike ide-oda, bizonyos aggályos sietséggel futkosott, — mi élénken emlékeztetett a menyétre — hogy valami kis ügyletet kötve némi csekélységet kereshessen, ezt a melléknevet ragasztotta rá, mely bár kissé gunyos, de eléggé tisztességes hangzásu volt. Eredetileg Konaw Chaikének hivták őt, ki egy szegény, de becsületben álló embernek, Konaw Löwnek a leánya volt, oly embernek, kit némelyek negyedrész-szentnek tartottak s ama hirben állt, hogy nemcsak a Thorát [3]) és a Talmudot, hanem még a Sohart [4]) is alaposan ismeri. Chaike gyermekkorában olyanforma volt, mint valami kis szilva, mely éretlen pottyant le a fáról s melyet nem szükséges elébb megizlelnünk, hogy meggyőződhessünk savanyuságáról; savanyu az, ha csak rápillantunk is, éretlen-savanyu. Mint hajadon kezdett fejlődni, tudni illik az éretlen zöldből sárguló zöldbe csapott át, és

[1]) Olvasd: sza mons.

[2]) Város, Belz tartományban.

[3]) Mózes törvénye.

[4]) A Sohar (fény), mely a kabbalisztikus betücsere után Rasah (titok) és Hasar (korona) néven is ismeretes, állitólag Simon ben Jochai rabbi müve, ki Akiba rabbi tanitványa volt. A zsidók titkos tanának, mely Kabbalahnak neveztetik, ez a tulajdonképi evangeliuma.

most, mint asszony és három gyermek anyja, ama határhoz jutott, melyet a természet jelölt ki a számára. Hasonlit ő az oly gyermekhez, mely nem vénülhet meg, de fiatal sem volt soha. Arca, mely immár az éretlen, savanyu citromhoz hasonlit, az ártatlanság és szivtisztaság szeretetreméltó jellegét viseli s mégis oly bánatos tudalmat árul az el. Nagy szeme örökké ragyog, mintha könnyel telt volna meg. A kicsiny, szikár, sápadt asszony az erőtlenség, a gyámoltalanság benyomását gyakorolja ránk s mégis önmagát és három gyermekét táplálja, az egyedüli büszkeségeit s ma ott áll birája előtt, valóságos bünténynyel vádolva.

Alig hihető ez, mert Chaike eleitől fogva alkalmazkodott Salamon pap szavaihoz: „Ne légy tulságosan jámbor s ne mutasd magadat tulságosan bölcsnek.“ Nos, ő sem tulságosan jámbor, sem fenhéjázó, sem szivtelen; ő bizonynyal még egyetlen embert sem bántott meg; sem tulságosan bölcsnek nem mutatja magát s annálfogva öt érzékén és eszén teljesen uralkodik; hiába keresnők ő nála ama balgaságok vagy szenvedélyek valamelyikét, melyek minket, más embereket, többé-kevésbbé beszennyeznek. És mégis bünös ez a szegény Chaike, ki mindig szelid, becsületes lelkü volt, oly könyörületes és segélynyujtásra hajlandó sziv, mely tuláradni látszott a szeretettől, ugy hogy mindig csak szeretetet tanusitott, de sohasem várt.

Azt mondják ugyan, hogy egyetlenegy veréb sem esik le a tetőről, istennek a tudta és akarata nélkül; de ugy látszik, istennek oly sok gondja van a verebekre, hogy ezek miatt olykor teljesen megfeledkezik egy-egy jó lélekről, ugy hogy aztán az ilyen addig botorkázik, mig el nem esik, mint a mi szegény Chaikénk. A mindentudás nem épen csekélység. Én mindig nagyon sajnálkoztam a mindentudó fölött s leginkább azért, mert valamennyi osztrák hatóság pöriratait át kell olvasnia.

A kis Chaike anyja még akkor elhalt, mikor ez épen járni kezdett s ez volt az oka annak, hogy soha senkitől nem kapott ajándékot, sem senki nem szépelgett neki. Senki sem törődött a zöld gyermekkel és soha, mig ő élt, senki sem mondta szépnek, — jóllehet azt annyira megkivánja a női sziv s oly jól esik vélni; — csak atyja, mert vajjon melyik zsidó nem találja szépnek a saját gyermekét? De csak is ennyi volt mindaz, a mit az öreg Konaw tehetett; különben ő örökösen a könyveit bujta, hagyván a világot istennek bölcseségére és mindenhatóságára. Ő kereskedő volt tulajdonképen, de a Kabbalah mindinkább büvkörébe vonta; végre csak faktor [5]) volt még, Polawski Leon földbirtokosnál s az is maradt élete fogytáig, nem a csekély haszon végett, hanem a családhoz való ragaszkodásból; hiszen az atyja is faktor volt a Polawski atyjánál, nagyatyja szintén ennek a nagyatyjánál. A mennyire csak emberemlékezet terjedhetett, a Konaw-családban e faktori méltóság épugy öröklött volt, mint a pisaricai birtok a Polawski-családban. Egy Polawskit egy Konaw nélkül képzelni sem lehetett és megforditva.

A mikor tehát Konaw apó nem volt az iskolában vagy könyvei közt, Polawski urnak végezte mindenféle ügyeit s szerény jövedelméből táplálta gyermekeit: Chaikét és Jehudát. Nagyon szegényesen élt, de mind amellett az egész község őt mintakép gyanánt tekintette. Ha reggel vagy este az iskolában imádkozott, a gazdag Rosenstock, az ő ragyogó atlasz-kaftánjában, örömest állott a kopott merinó-kabátos öreg mellé a sarokba s amugy lopva rá-rápillantgatott, hogy ép ugy cselekedhessék, mint ő. Konaw aztán egy könyvet tett maga elé. Senki, még maga Rosenstock sem tudhatta meg soha, miféle könyv lehetett az; föltette fejére a kis fekete sapkát, nagy, fehér lepedőt boritott arra, csupasz karját körültekerte az imaszijjal s testének örökös hajtogatása közben elkezdett imádkozni, mindenkor tiszta héber nyelven. A meddig ő mormogott, Rosenstock is vele mormogott; ha hangját fölemelte, Rosenstock is hasonlóan cselekedett s ha halkabban imádkozott, Rosenstocknak a hangja is halkabbá vált. Ha azonban a zsivaj közepett, melyet száz imádkozó egyhangu énekével idézett elő, Konaw apó, mint valódi Chassid, [6]) torka szakadtából kiáltani kezdett, ekkor a gazdag

---

[5]) Ez a cime minden zsidónak, a ki valamely földesurnak ügynöke, faktotuma.

[6]) Chassid vagy chassed, mely annyit jelent, hogy az illető, tulzott buzgalomból többet tesz, mint a mennyi szükséges. A chassid tehát buzgolkodó, ki nem csupán mindazt megteszi, a mit a vallás parancsol, hanem isten iránt való tuláradó szeretetből még sokkal többet. A chassidimek felekezetét a tluszty-i Izrael, podoliai keleti Galiciában 1740-ben alapitotta. Az alapitó a Balschem vagy Bescht melléknevet kapta, mely szent embert jelent, a honnan követőit beschtiánoknak is nevezik.

Rosenstock nem merészelt vele kiáltani, nem azért, mintha ő ezt illetlennek tartotta volna, hanem, mert ő e torokszakadtig való kiáltozást a kegyes Konaw különös előjogának hivén, nem merte azt neki vitássá tenni.

Konaw apó azonban, mint mondtuk, csak negyedszent volt. Nem tartozott ama tökéletes chassidimek közé, kik örökké bolyganak s csupán egyetlenegy éjet töltenek valamely helységben; ő nem is böjtölt hét, sőt még három nap és három éjjel sem egyfolytában; de hust nem evett, télen a hóban hengergőzött, nyáron pedig tövisen és szorgalmasan foglalkozott a Kabbalah-val. Azok voltak aztán az ő legboldogabb órái, ha egyedül ült deszkarekeszében, egy rosz kőolajlámpának szomoru világánál, föltárva maga előtt a Sohart vagy a nagy Bescht Sepher-könyvét. [7]) Ilyenkor angyalok csevegtek körüle, látatlanul, szivárványszárnyakon s a démonok megfékezve hevertek lábainál, mint megannyi széttaposott kigyó.

Konaw apónak volt egy fia is, Jehuda. Ezt ő, a bünös világtól való eme szent elkülönzöttségben, csak a hitben és a kabbalisztikus bölcseségben nevelte. Nem tanittatta mesterségre, soha sem engedte, hogy ügyleteiben segitségére legyen, mert ő mindezt, fiára nézve, nagyon méltatlan foglalkozásnak tartotta. Imádkozni, böjtölni, önmagát sanyargatni, olvasni, tépelődni kellett neki, ez volt minden teendője. Igy aztán oly ember lett Jehudából, kinek sápadt, beesett arcáról le lehetett a böjtöt olvasni s homlokán is szomoru hieroglyphek gyanánt látszott a tépelődés. Szikár teste ugy tünt föl, mintha a tövisek minden husanyagot letéptek volna róla; szeme lázas tüzben égett s mintha lefelé fordult volna, mitsem látott mindazokból, a mit más ember közönséges szeme észrevesz.

Ócska, elviselt ruhában járt, épen mint az atyja, és mégis mindenki bizonyos tiszteletet érzett iránta, valamennyi közt pedig leginkább a gazdag Rosenstock. E valódi ó-hitü zsidónak minden büszkesége, minden üdve abban öszpontosult, hogy fiát majdan rabbinak láthatja, leányát pedig legalább is valamely bachurhoz [8]) adhatja férjhez. Igy gondolkozott Rosenstock is s mivelhogy csak egy leánya volt, elhatározta, hogy ezt Jehudának adja nőül, vagyis inkább, hizelgett magának azzal, hogy Jehuda lesz az ő veje. Igaz, hogy a fiatal ember szegény volt, Rosenstock pedig a község leggazdagabb embere s a pénznek nagy, nagyon nagy értéke van a zsidó szemében; de a Talmud azt mondja: „A ki a leányát amharezhez [9]) adja nőül, az oly ember ép annyit tesz, mintha megkötözve oroszlán elé vetné azt. [10]) Ám Rosenstock nem az az ember volt, aki egyetlen gyermekét, az ő Peninnáját, oroszlánnak dobja oda.

Jehuda pedig több volt, mint közönséges bachur; ő a legjobb ösvényen haladt, hogy zadik [11]) lehessen.

Rosenstock tehát komolyan hozzáfogott a vőszerzéshez és pedig oly okosan, a mint ez csak várható egy nagykereskedőtől. Midőn Konaw apó az iskolát odahagyta, Rosenstock már ott állt s a szegény faktort ő köszöntötte először. Ez alázatosan fogadta az üdvözletet, mint kegyes férfiuhoz illik. Rosenstock nyájasan fogta karon s Konaw nyugodtan engedte azt.

— A te Jehudád nagy szellem, — kezdé a beszédet Rosenstock.

Konaw e kárhozatos megtiszteltetést szerényen visszautasitotta.

— Ő nagy szellem, — folytatá most Rosenstock csaknem hevesen; — isten őt a saját gyönyörüségére, nekünk pedig enyhülésünkre, vigasztalásunkra teremtette. Oly fiatal még s máris ismer valamennyi szent könyvet, melyeket az ilyen magunkfajta emberek, remegés nélkül emliteni is alig merünk, a Talmudot meg a Sohart is.

— Ismeri ő a Sephert is, — jegyzé meg Konaw apó.

— Természetesen, ismeri. Ugyan mit ne ismerne a te Jehudád? De, mit gondolsz, nem volna-e jó, őt most már valamelyik Joschibahba [12]) külföldre, tanulni küldeni?

— Persze, hogy jó volna, csakhogy hiányzik arra a pénz.

— Pénz? Ejh, mit pénz? Hát nincs-e

---

[7]) Sepher Hamidoth, erkölcskönyve, a cime e titokzatos könyvnek, melyben egyik unokája, Bescht Izrael Balschem tanait följegyezte s melyet zsebkönyv alakjában nyomtatnak, hogy mindenki magával hordozhassa.

[8]) Talmudban jártas ifju.

[9]) A talmudi tudományban avatatlan.

[10]) Talmud. Traktat Psahim. 3.

[11]) A chassidok felekezete igy nevezi tanitóit, hogy ezeket a rabbitól megkülönböztethesse. Zadik annyit jelent, mint tudós vagy kegyes.

[12]) Talmudi főiskola.

a gazdag Rosenstocknak elég pénze, hogy szolgálhasson az Urnak, azáltal, hogy egyik választottját Joschibahra küldje tanulni?

Konaw apónak az arca most lassankint kiderült; hiszen legfőbb, legforróbb vágya volt, fiát Joschibahra küldeni.

— Isten megjutalmazná e tettet.

— De, a gazdag Rosenstock még többet is tenne Jehudáért, a nagy szellemért. Ily embernek, mint ő, nem szabad üzleti dolgokkal foglalkozni; éjjel-nappal tanulnia, imádkoznia s böjtölnie kell, a mint a szive ohajtja, hogy zadik lehessen, a kegyesek, az igazak tanitója.

— Bizonynyal jó volna ez, de hát hiányzik rá a pénz.

— Pénz? Hat nincs-e a gazdag Rosenstocknak egy leánykája, a szép peszula [13]), ez az okos, értelmes, aranyos gyermek? Nos, ő ezt az aranyos gyermeket a bachurnak akarja adni, tanittatni fogja őt s aztán hajlékot rendez be a számára, hogy nyugodtan olvashasson, gondolkozhassék, imádkozhassék s zadik lehessen.

Konaw apónak sugárzik az arca, de nem adja meg rögtön magát; az ily ember, mint ő, nem kapkodhat a gazdag menyasszony után, mint valamely schnorer [14]). Gondolkozási időt kér s a gazdag Rosenstock meg van elégedve, hogy Konaw apó átalában gondolóra veszi a dolgot.

Nehány nap mulva ujra házasságra terelte a gazdag Rosenstock a beszédet. Konaw hajlandónak mutatkozék s igy végre mindenben megegyeztek. A gyermekeket nem is kérdezik, sőt Konaw apó szükségesnek sem tartja, fiát a gazdag Rosenstocknak bemutatni, Peninnához vezetni s igy szólni hozzá: ime, nézd, ez a gazdag örökös, ez a dicső, szép és okos teremtés a te feleséged lesz!

Jehudát fölruházta ipa s ellátta utiköltséggel, atyja pedig a kerületi városig kisérte el. Ott aztán áldását adta fiára, a legbecsesebbet, a mit adhatott neki s a fiu tovább ballagott az országuton, el, a világba.

Miután Jehuda Belzen [15]), a Joschibachban, három évet töltött, visszatért szülőföldére, nem mint könyvekkel megterhelt szamár, mint ahogy a Talmud tudósai azokat nevezni szokták, akik nem csupán a héber nyelvben jártasak s a szentirásban meg a zsidók törvényeiben otthonosak, hanem gyakorlottak a magyarázat minden müvészetében, teljesen jártasak a chilukimban, a talmudi vitatkozásban, mert nem az ismereteket becsülik legtöbbre a zsidó tudósok, hanem a fejtegetésben való éleselmüséget, az elmeél elcsavarását, agyarkodást, ott fedezni föl valamit, hol még más szem mit sem vett észre. Ily tökéletes talmudi képzelgő volt a mi Jehudánk, kész minden pillanatban, egy csöpp vizben a cethalat usztatni, midőn Belzről haza került.

Elment Konaw apóval a gazdag Rosenstockhoz, háláját fejezni ki; ő még csak husz éves volt s már is ugy viselte magát mint valamely bölcs; de midőn az ablakfülkét elzáró zöld függöny szétnyilt és a szép Peninna látható lett, sötét szemét kémlelve jártatá jegyesén s végre, ébenfaként ragyogó fejét, azokkal a gyönyörü hajfonatokkal, nyájasan meghajtotta, a mi Jehudánknak minden bölcsesége tovaszállt, mint a Noé hollója, hogy soha többé vissza ne térjen, s midőn atyjával hazatért s az öreg a leányt dicsérte, ő ezt mormogta: „Olyan ő, mint az énekek énekének menyasszonya, nincs rajta semmi szenny.“

És Peninna? Csak tizenhat éves volt még, de teljesen kifejlődött hajadon, egy királyi szüz nem lehett büszkébb s egy uralkodónő és biró nem lehetett okosabb, mint ő. Neki a törvény és a régi jószokás szerint nem volt érvényes szava, de atyja mégis megkérdezte s ez eléggé jellemző. Szive egyátalán nem gerjedt föl Jehudával való első találkozásakor, de gőgjének hizelgett, oly embert birni férjül, kire mindenki tisztelettel tekintett. „Meg vagyok elégedve“ — mondá, — „holmi amharezhez soha sem menném férjhez.“

Ezzel az ügy el volt intézve s a gazdag Rosenstock intézkedett, hogy a lakodalmat méltóan ünnepelhessék meg.

Mielőtt azonban ennyire ment volna a dolog, egy gonosz, hivatlan vendég érkezett Ázsia pusztáiról, az orosz sivatagokon átkelve: a cholera. Gyász lepte meg Izraelt. Az emberek ugy hullottak el az uton, akár az őszi légy. Borzadály lepte meg a legbátrabbakat, szüntelen futkostak a teherhordó emberek ide-oda, a halottakat a temetőbe szállitva.

(Folyt. köv.)

---

[13]) Szüz, hajadon.

[14]) Vándorló koldus.

[15]) Város Orosz-Lengyelországban.

A VALLÁS BEFOLYÁSA SHAKESPEARERE.

Irta: RÉNYI REZSŐ.

Bölcsészet és vallás voltak minden idők népeinek első oktatói. Együttes hatásban szabályozták ezek az ember szellemi és érzelmi világát; kölcsönösen hatottak egymásra mindig, és szoros kapcsolatban a gondolkozásra, képzelctre s mit a lélek e két erejével alkotni képes: a müvészetre és költészetre.

Azon mértékben nyertek ezek alakulásokat is, a mily mértékben tágult a bölcselkedő elme látköre, világnézlete s tisztultak meg a vallási fogalmak.

Innen nézve az emberi müvelődés történeti eredményeire, a külömböző népek szellemi müveltségének jellegét határozottan magán viselő költészetnek is, mint müvészetnek, annyiféle árnyalata, sőt teljesen elütő iránya magyarázatot talál.

Más eszmék, más világnézlet és vallás más költészetet szülnek. Más a polytheistikus görög és római szellem alkotása, más a merev zsidó monotheismusé, más a kereszténységé.

Mindamellett ha a kereszténység eszméinek befolyását vizsgáljuk a költészetre, nem oly könnyü feladat, az e nemü antik és keresztény müveknek egymásfölötti előnyeit elfogulatlanul és igazságosan megitélni. Mert ha a józan mérsékletet, a tartalom és alak összhangját, a nemes egyszerüséget a kifejezésben, az átlátszón tiszta, világos compositiót, s ennek kivitelét figyelmesen tekintjük, be kell ismernünk, hogy valamint a kölni dóm a Partheonont, ép oly kevéssé mulja fölül a Divina Commedia az Iliaszt; ellenben ha a lélek emelkedettségét, szárnyalását, az érzés gyengédségét, melegét, bensőségét és mélységét, mint a keresztény költészet sajátos ismérveit, veszszük szemügyre, ugy tőle a tisztán és mélyen emberit, a szeretet magasztultságával átszellemült humanismust, s mi őt a népcsaládok ezredéves költészete mellett méltán megilleti: a babért megtagadni nem lehet.

A keresztény költészet bölcsője a római irodalom sirja mellett rengett, s az aláhanyatló Róma költészeti alakjaiba az átalakulás gerjét oltotta.

Lassan, de annál mélyebbre bocsátotta csirájának szálait; s hogy a római irodalom aranyos napja leáldozott, ez nagyrészben a keresztény eszmék vegybontó befolyásának következménye.

Tagadhatatlan, hogy több és más okok is hatottak közre; jelesül: maga a római nép jelleme, mely még azon időkben is, midőn ősei erkölcseinek tisztaságát féltékenyen őrizte, kiválóan magán viselte a minden ujitást perhorrescáló merevségnek, s a tudományok, müvészetek iránt való csekély rokonszenvnek bélyegét; később pedig a rohamos erkölcsi hanyatlás közt megromlott izlése nem volt fogékony többé a müvészet tisztább, nemesebb, magasabb követelményeinek érzésére. Irodalma aranykorának rövid szaka azon időkre esik, midőn a köztársaság és a császári önkény a polgárháboru proscriptióival és dulásaival egymást felváltva vonultak el a rómaiak fejei fölött. Ekkor az állam, mely azelőtt minden szabad polgár tulajdona volt, kisiklott kezeikből a Caesarokéba, s a római ez uj viszonyok és átmeneti korszak még meg nem jegecesedett szellemének teljesen idegen voltában, önmaga előtt is idegenszerünek tünt fel, bizonytalan, kevésbbé öntudatos politikai állapotok közt találván magát. Mindezekhez egy látszólag külső tényező társult rövid idő alatt oly mélyen szétágazó gyökereket bocsátván, hogy a nép jellegét teljesen átalakitotta. Ez a kereszténységnek Rómában és a birodalomban terjedése és külső szervezkedése volt, melynek a társadalomra vegybontó hatása a régi és uj eszmék egybeférhetlenségénél fogva nem maradhatott el. Valóban alig van egymásnak oly élesen ellentett eszme, mint a pogányság és kereszténység. Mindkettejét azon álláspontról nézve, honnan a kül- és belvilág jelenségeit szemlélik, áthidalhatlanul mélyebb ürt gondolni sem lehet, mint mely e két vallás és bölcselete, világnézlete közt tátong.

A kereszténység szelleme az ember lelkét teljes valójában igénybe vette, s azt egyetlen eszme felé vonta. Minden, mi a müvészetre irányul: érzelem, szenvedély, hajlam benne átalakult, s vele hasonitva, egyetlen célba olvadt. Ilyképen a költői lelkesedés csak egy irányt ismert: szeretni, örvendeni és szomorkodni, remélni és hinni, élni egy Istenben, mint azon alaplényben, melyben az emberi lélek minden hajlama, szenvedélye, lelkesedése, reménye és félelme feloszlik, s megnyugvást nyer. Ily módon azonban az élet látköre teljesen megváltozott, s a földi lét céljai más alakban tüntek fel, — mig a

*

sirontuli viszonyok problemája az ember egész földi tevékenységének irányt jelölt. Az élet teherré, zarándoklássá, kemény kisértések napjaivá lőn, és e fogalmak közt először hangzott föl a mennyei élet tana; először hallatszott az intelem egy kártékony, veszélyes világ felől, melytől a jámboroknak őrizkedniök kell. Először kiáltatott ki a szellemi egyenlőség, testvériség, tehát minden fátumszerüséget kizáró akarat, szabadság és szeretet, az önmegtagadó, önfeláldozó szeretet, mely az embert nem csupán az emberért, hanem az Istenért is szeretve, az antik erkölcsi világot az önzés szolgaságából, az egyént saját énjének istenitéséből kijózanitotta, a polgártárs eszméje fölé az embertárs eszméjét állitotta, a stoicus Seneca sürgetett tanát „Homo sacra res homini" átszellemitve életre keltette, visszaállitván az ember méltóságát. Ezt Istenhez való viszonyából, végrendeltetésével szemben egyenjogunak hirdette, ekép az antik humanismus aristokratikus particularismusát elnyomván, eszményét megtisztitotta, átszellemitette, mely egyesülve a szerinte idomult bölcsészet átszürt világnézletével: uj világot gyujtott az ember elméjének, befolyásolta a szivet s kedélyt, s a lassankint külsőleg mint belsőleg átalakult emberi élet számára egy eszmét vetett alapul, mely napjainkig magasan lobogtatja zászlaját a külső és szellemi élet minden tüneteiben, a tudományokban, müvészetek és költészetben is elnyomva a farizeusi hivalkodást. „Homo sum nil humani a me alienum esse puto" igazságát hirdeti.

Ez a humanismus testté vált igéje.

Mivel pedig ez eszme minden népnél az ethika kérdéseivel, — ezek pedig a vallás tételeivel folyományként — szoros kapcsolatban állott, — világos, hogy a hol az érvényesült költészetükben, érvényesült emez is.

Igy érvényesült a keresztény humanismus Shakespeare alkotásaiban is.

Müveit mélyen keresztény humanistikus szellem, a vallás logikai folyományaként lengi át.

Jakab király trónraléptével az anglikán püspökök ösztökélése folytán, mindinkább kezdett elharapózni a vallási üldözés, s a puritánok sötét, szigoru szelleméből fejlett farizeusi erényhivalkodás. [1]) Shakespeare ez egészségtelen állapotokra egy drámával felelt. Cime: „Szeget szeggel." [2]) Tárgya a cento novelle egy elbeszélése (Ferrarius Geraldi Cintiótól), melyet Whetstone angol szinmüiró dramatizált. Shakespeare e két müvet vette munkája alapjául és készité emlitett drámáját, melyet több commentatora vigjátékai sorába állit, mig mások azon erős tragikai motivumok után, melyek e mü belszerkezetét, irányát jellemzik, a komoly drámai alkotások közé sorolják. Célja az askétai eszménynek, jelesül pedig a zárdai szüzies tisztaságnak dicsőitése, miközben éles polemikus hangon hirdeti: mikép a szigoru erény és tiszta erkölcs alapja és végcélja az ember életének, ugy azonban, hogy a minden emberre kiterjesztett szeretettel legbensőbb kapcsolatban a humanismussal azonossá váljék. A külsőleg szigoru erény, mely minden alkalommal csak a törvény teljesitését, mint végcélt tekinti, a szeretet érzetétől pedig idegen, sőt az erényt a jogos cselekedet külsőségével cseréli fel, csak az ily alakban nyilatkozó tetteket számitván érdemül, mint valóban farizeusi erkölcsösség, az erény nevét sem érdemli. Tehát nem az ily értelemben való cselekvés vagy tartózkodás, hanem a sziv, mely a bünt megveti ugyan, de szánja és megmenteni igyekezik a bünöst, szóval a szeretet, mint minden erény lelke, mely a szigort szelidség és elnézéssel egyesiti, való alapja az emberi

---

[1]) Friesen H. (Shakespeare-Studien. III. Wilh. Shakespeare's Dramen von 1601 bis zum Schlusse seiner Laufbahn. Wien. 1876.) kétkedvén a költő ezen célzatosságában, nem akarja ugyan a kérdést ez értelemben eldöntöttnek tekinteni; (384. l.) Angelo jellemére tekintve, mégis ebben az álszenteskedést, képmutatást mint gyülöletes erkölcstelenséget felismeri (383. l.) és innen indulva a költőnek öntudatosan követett célját abban véli megtalálni, hogy a kárhozatos elvetemedettség legmélyebb fokát az erkölcsi tisztaság legmagasabb szinvonalával szembeállitja (385. l.) kétségtelenül azért, mert opposita juxta se posita magis elucescunt. Ámbár Friesen felfogása alárendelt kategoriába való, mert a költőt munka közben nézi, midőn az festőként a kép öszhatására számitott fény- és árnyvonalakat mintegy vásznára rakja, nem pedig az ezen technikus eszközökkel elérni ohajtott elvi szellemet, végcélt, irányt, mely minden igazán költői müben egyetlen elvi igazságként érvényesül, mindamellett még igy is Shakespeare emlitett müvének fennebbi értelmét igazolja, ha Friesen elvonását a dráma cselekvényeire alkalmazzuk.

[2]) Idézeteinket angolban „The Dramatic works of William Shakespeare, London, Henri G. Bohn York-Street, Covent Garden. 1858. Magyarban pedig „Shakespeare minden munkái" kiadja a Kisfaludy-társaság. Pest 1864—80. veszszük.

életnek, mert csak általa és benne lehető az erény.[3]) Mindez a dráma következő meséjébe van öntve. Bécs hercege, ki szeliden, atyailag kormányzá népét, azon örv alatt, hogy sürgős, messze útra távozik, de valóban azért, hogy vélt távolléte alatt szoros incognitóban megfigyelje kormánytanácsosait és helyettesének sáfárkodását,[4]) biborát szerzetes csuklyával váltja fel, kormánypálcáját helynökének Angelonak adván át. Elutazik tehát látszatra, de valójában Bécsben marad, mint szerzetes. Hatalmát igen szeliden kezelvén, mert meleg emberszeretet és tiszta erkölcs lelkesiték, fájdalmasan tapasztalja, mint harapózik el népe közt az erkölcstelenség s az ebből serkedő bünök. Ezt és ennek kutforrását akarta megfigyelni, hogy ismerve ezt, javitván kormányzása hibáit, gyógyitsa a társadalom sebét.

Angelo komoly, erélyes és szigoru erkölcsü, reá bizta hát hatalmát, mellé adván alárendelt minőségben a szelid öreg Escalust.

Angelo hivatalát látszólag nagy erővel és lélekismerettel vezeti, s hogy az elharapózott erkölcstelenségnek határt szabjon, egy régi törvényt, mely nem törültetett el, csak gyakorlatba nem vétetett, ujra teljes erejében éleszt föl. E törvény szerint minden nemi bün mint paráznaság halállal büntettetik. Claudio, egy tekintélyes családnak különben derék, de könnyüvérü fia, esik e törvény legelső áldozatául. Angelo bebörtönözteti, hogy a törvényt kérlelhetetlen szigorral végrehajtsa rajta. Izabella, Claudio nővére, ennek egyik barátjától épen akkor tudja meg bátyja veszélyét, midőn az apácakolostor tagjai közé felesküdendő, ott a rend szabályait magyaráztatja magának.

Izabella jellemének alapvonása, hogy nála is az erény és erkölcsös élet, lényének központja. Ő is utálja a bünt.

„Egy bünt utálok mindenek fölött,
S minden fölött óhajtom büntetését:
Azt nem szeretném védni . . . (II. felv. 2. jel.)

és épen ez erkölcsi szigoránál fogva még szerzetének szabályaival sincs megelégedve, lazák azok neki, több szigort, önmegtagadást óhajtana.

„S nincs több szabadság az apáca-rendben?“ kérdi kisérőjét a zárdában. (I. felv. 5. jel.)

„Hát ennyi nem elég?“ — viszonozza társa, mire ő nem minden él nélkül jegyzi meg:

„Hogyne, nem is azért szólottam, mintha
Több kéne; sőt nagyobb szigort ohajtok
Szent Klára fogadalmas rendjiben.“

E szigorra törekvés azonban nem feneklik azon, hogy erényesnek láttassék, hanem abbeli igyekezetén, hogy valóban erényes is legyen. Shakespeare ezen vonások mellett még akép idealizálja a valódi erény képviselőjét, hogy Izabellában oly nővért állit szinre, kiben a becsület szava hangosabb a vérségi összeköttetés szavánál, erősebb minden földi törekvéseknél, feltétlen engedelmességet követel, s a természet legmelegebb érzelmeinek elfojtását parancsolja. E vonást deriti fel Izabellának Claudioval való jelenete (III. felv. 1. jel.), midőn bátyjának fölfedezi a titkot, hogy csak gyalázatával mentheti meg életét.

„ . . . . Képzeld, Claudio,
Ha szüzességem néki áldozom,
Megszabadulsz.

Claud.

Oh ég, az nem lehet!

Izab.

De! — Szapora vétkemért megengedi,
Hogy te tovább is vétkezzél. Az éjjel
Kén' tennem azt, mit utálok nevezni,
Különben holnap meghalsz.

Claud.

Azt ne tedd.

Izab.

Óh, ha csak életemről volna szó,
Oly könnyedén eldobnám, mint a tüt
Mentésedért.

Valóban mélyen érző, feláldozó testvéri szeretet, mely saját életével kész megváltani bátyját a halálból; de tőle többet kérnek, erényét, ezt pedig életénél többre becsüli.

Claud.

Köszönöm, drága hugom.

Izab.

Légy Claudio kész holnap a halálra.

Claud.

Jó. — Hát van ösztön benne is, hogy igy
Pofozza a törvényt, épen midőn
Erőszakolná? Ugy biz az nem is bün,
Vagy legkisebb a hét főbün között.

Izab.

A legkisebb? melyik? — ijed fel Izabella, bátyjának a törvényttevő által tapasz-

---

[3]) Ulrici H. Shakspeares Dramatische Kunst. Leipzig 1868. II. 375. — Rio A. F. Shakespeare 1864. 296. l.

[4]) Kreyssig F. Vorlesungen über Shakspeare, seine Zeit und seine Werke. Berlin 1862. III. 393. és Friesen H. Shakspere Studien. Wien 1876. III. 386.

talt törvénytiprásnál ébredő erkölcsi kételyére. Mire Claudio folytatva logikai összefüggésben vélt büne büntethetlenségére következtet.

Claud.

Hisz büntetésre
Méltó ha vón', ő oly bölcs létére,
Hogyan kivánna pillanatnyi csinyért
Örökösen bünhödni? Oh hugom!

Azaz: ha bün volna a paráznaság, mit birája elkövetni vágyik, mint lehetne az mégis bün; hiszen nem teszi fel a bölcs biró felől, hogy halállal akarna lakolni; mivel pedig a biró elkövetni kész a tettet, következik: hogy az nem büntethető cselekmény, és ekkor nem is bün?! Rettenve érti meg bátyja okoskodását.

Izab.

Bátyám, mi lelt?

Semmi kevesebb, minthogy a kész botrány előtt ethikai kétkedővé vált Claudióban büntelenségének vélelme feltámadt s a reá mért halálbüntetésben többé nem a törvényt, hanem egyszerü erőszakot látja, melynél életkedve vesz erőt, rettegni kezdi a halált.

Claud.

Rettentő a halál.

. . . . . .
Hideg földben feküdni és rohadni;
E meleg, érzékeny, mozgó alak
Gyúrott göröngygyé válva; s a vigalmas
Lélek tüzárban uszva, vagy tömör
Bordáju, csipős jégvidékbe fagyva;
Elzárva láthatlan szelek közé
S fuvatva nem szünő erővel a
Lengő világ körül;[5]) gonoszbbul lenni, mint
A leggonoszabb, kit lent orditva gondol
A féktelen, csapongó képzelet:
Mily iszonyu! . . . . .
. . . . . .
. . . Hagyj élnem, hugom édes,
Ha vétkezel, megmentve bátyád éltét,
Természet ugy felold e tett alól,
Hogy még erénynyé válik.

Ki rövid pillanatok előtt a testvéri szeretet érzetében kész vala „életét mint a tűt eldobni" bátyja megmentésére, most midőn ez halálfélelmében a vétek elkövetését mint reménynének egyedüli horgonyát nézi, sőt tanácsolja és kérelmezi, Izabella szigoru erkölcsi érzete testvére ellen lázad.

. . . . . Oh, te állat!
Oh gyáva, hitlen! Oh gaz nyomorult!
Te bünöm által kivánsz lenni ember?
Nem förtelem, hugod gyalázatán
Cserélni éltet? Majd mit gondolok!
Ments ég, anyám kijátszta vón' atyámat?
Mert vériből ily ferde fattyuhajtás
Nem származott. Azért se! mondom
Halj! Vessz! Ha csak egy bókot kéne tennem,
Hogy sorsodat föltartsam, folyni hagynám.
Ezer imát mondok halálodért,
Egy szót se mentésedre.

A gondolat, hogy bátyja, huga erényének árán akarja megvásárolni az életet, hősiességig fokozza, és e hősnő nem római hölgy, de mégis erős, tiszta, legyőzhetetlen lélek, ki imáknak és ájtatos szemlélődéseknek szentelve, a világtól elvonulva nehéz erények gyakorlatára szánta el magát; benne az askezis eszménye nyer kifejezést.[6])

Az eddigiek fonalán már látható, hogy a dráma három főalakja, melyekhez Shakespeare ethikai céljai kiváltképen füzvék, a herceg, Angelo és Izabella. Az első képviseli a szelidséget, engedékenységet, és a bünbocsátni kész kegyelmet. Angelo a kérlelhetlen törvényt, az erényében kevélyen hivalkodó farizeusi szigort, és önbiráskodást. Izabella Angeloval szemben pedig a positiv, valamint a herceg Izabella mellett a negativ ellentétet képviselik. (Vége köv.)

[5]) Nagyon valószinü, hogy Shakespeare olvasta Dante Infernóját; e képek legalább arra mutatnak.

CSILLAG TERÉZ.

(Arcképünkhöz.)

Van-e, ki e nevet nem ismeri! Petőfi mondta Megyeriről; de maholnap Csillag Terézről is el lesz mondható, ha népszerüsége, tehetsége az eddigi arányban fog haladni ezután is. Első rangu müvésznője a nemzeti szinháznak oly korban, a melyben más müvésznők még csak jeleit szokták adni tehetségüknek. Nem tartozik azok közé, a kik fokozatos fejlődés után, lassan küzdötték fel magukat. Ő csaknem egy csapásra hóditotta meg a közönséget, melynek ma már egyik kiváló kedvence.

Pedig Csillag Teréznek is megvolt a maga tapogatódzó „Sturm und Drang" korszaka. Eleinte minden áron opera-énekesnő akart lenni, később mint tragika vágyott tapsokat aratni s ha a véletlen nem kedvez neki, ki tudja, nem várna-e jeles tehetsége a mai napig fölfedezőre. Ha jól emlékszem, először, mint még a szini oskola növendéke, a beteg Molnárnét helyettesitette egyik szerepében s annyira megnyerte a közönség és

[6]) Friesen m. f. i. III. 386. l.

a kritika tetszését, hogy a színház azonnal szerződtette. Ennek körülbelül 4—5 éve lehet s a közönség Csillag Terézt ma már mint régi kedvencét ismeri. Mindjárt első nagyobb szerepében sokat igérő tehetségnek mutatkozott, pedig oly környezete volt, melyből kitünni ugyan csak nehéz dolog. Pailleron szellemes apróságában, a „L'etincelle"-ben játszotta Toinont. Társai (fölösleges kiemelnem mily kitünő társak) Prielle és Halmi voltak. És a vörös haju, kacagó, falusias kis Toinon mégis az est hőse volt. Akkor azonban még csak naivát láttak benne; bár az élesebb szem már akkor is észrevehetett vigságának szinjátékában bizonyos sötétes vonalakat. Midőn keresztanyjának célozva mondta, mennyire szereti őt, hangjának timbrejében fájdalmas lemondás rezgett. Egy kritikus (gáncsolólag) meg is jegyezte akkor, hogy nem naivának született, hogy pajzánsága nem látszik természetesnek; hogy ugy tetszik, mintha nem boldogság közt nőtt volna fel s csak fájdalmas emlékek fátyolán keresztül mosolyogna.

Ezek a kifogások lehetnek igazak, de magukban véve nem képezhetnek okot a megrovásra. A kedély és gyöngéd érzések finom hurjai a naiv szerepekben is akárhányszor megrezdülnek s egy leánynak, — mint Toinon — a ki feláldozza magát, hogy keresztanyja szerelmének ne álljon utjában, nem szabad csak a szobaleányok naivságával birnia.

Marittát, Dóczi „Csók"-jában, a ki valóban csak a parasztlány naivságával rendelkezik, nem is számithatja Csillag jobb szerepei közé. Ebben a szerepben csakugyan egy mákszemnyi érzelgősségnek sincs helye, holott Teréz-Maritta tagadhatatlanul kissé érzelgős.

Ugyancsak az érzelgősség vádja érte Csillag Terézt, midőn, a „Férjek iskolájában" a furfangos, de szerető Izabelt játszotta. Pedig a psychologiai igazsággal nagyon jól összefér, a költői igazság pedig csaknem megkivánja, hogy Izabel rokonszenves alak legyen; mert különben az a perspektiva nyilik, hogy a mint rászedte nevelő apját, ugy fogja később férjét is kijátszani. Izabel furfangjait tehát nem hiba a szerelemtől forró sziv mühelyében kovácsoltaknak feltüntetni, oly szivében, mely különben gyöngéd és hű . . .

Igaz azonban, hogy fiatal müvésznőnkben van jókora sentimentalismus — szerencsére nem beteges és wertheri — s meglehet, hogy a naivság, mely az ifjusággal többé-kevésbbé mindig együtt jár, évről-évre halványulni fog benne. Eddig ugyan mindig kitünő volt ott, a hol naivnak kellett lennie; de egy hajszállal se mutatkozott gyöngébbnek az erősebb emotiókat kivánó szerepekben és situatiókban. Komolyabb szerepben tudtommal először Björnson Leonardájában lépett föl mint Agatha s annyi drámai erőt fejtett ki, a mennyit csilingelő hangjától, kecses kis alakjától eleve föl se lehetett tételezni. — Ujabb hóditást tett mint Jeanne a „Lady Tartuffe"-ben; de legjobb szerepét mégis Pailleronnak köszönheti, aki mintha csak számára teremtette volna meg üde, kedves lány-alakjait. A „Le monde ou l'on s'ennuie" Susanneja naiv is, szenved is, gyermekes is, boldogtalan is; tavaszi naphoz hasonló, midőn az árnyék szünetlenül váltakozik a fénynyel. Szeles kis lány; midőn az első felvonásban egyedül tett utazását elbeszéli, nem is tudja, hogy szerelmes, pedig már a féltékenység gyötri; midőn jegyzeteit széttépi gyámja előtt, a félig gyermek-lányoknak a költőnél is kitünően festett durcásságával hazudik migraint a második felvonásban s szivig ható fájdalommal panaszkodik nagynénjének az ő nagy bánatáról. — Igazán nehéz eldönteni, ebben a második felvonásban kulminál-e kitünő játéka vagy pedig a harmadikban, midőn megérzi, — mert Susanne oly ártatlan, hogy még mindent ösztönszerüleg és öntudatlanul tesz, — hogy szerelmét visszonozzák; de ekkor egyuttal fölébred benne a szemérem, megijed hogy éjjel egyedül van egy férfivel az üvegházban s félénken kéri: Menjünk innen! Vagy midőn gyámjának — most már szive választottjának — nyakába borul s ostromolva, sirva kéri, hogy ne vegye el azt a másik nőt, a ki miatt (bár alaptalanul) féltékeny volt rá.

Mindezt látni kellett. Ez a szerep volt az, a melyben Csillag Teréz eddig a legszebbet nyujtotta. Legujabban a Bozóti Márthában kapott igen hálás, de még komolyabb leányszerepet. Ez már sok drámai erőt követel s müvésznőnk erre is untig elég erősnek mutatta magát, ismét annak adva jelét, hogy nemcsak vagy nem mindig a naiv marad szerepköre. A második felvonás nagy végjelenetében annyi szenvedélyt, erőt fejtett ki, hogy Jászai Marinak se kellene szégyelnie tragika létére. E jelenet nagy hatása jórészben e mesteri játéknak köszönhető.

Pedig, ha Csillag Teréz komolyabb szerepkörre tér át, sok akadályt kell leküzdenie. — Kedves kis alakjának, csevegő fris hangjának, lebegő járásának a naiva nagy hasznát vehette. A drámai müvésznőnek magasabbnak, lassabban rezgő hangunak, méltóságosabb járásunak kell lennie. Szerencsére van és lehet még elég olyan szerep, mint a Csiky legutóbbi darabjabeli vagy Susanne, a hol a komoly és vig elemek szüntelenül váltakoznak, s itt van a mi müvésznőnk elemében. Nem hiszem, hogy valaha kifogástalan Maritta vagy tökéletes drámai színésznő váljék belőle; de mint Susanne mintául állitható s ha Pailleron meglátná, nem hiszem, hogy ne érezné: Ilyennek képzeltem!

REVICZKY GYULA.

IRODALOM.

Az Aigner-féle Petőfi-fordítás. („Buch des Lebens". Gedichte von A. Petőfi. Mit Beiträgen namhafter Uebersetzer. Herausgegeben von Ludwig Aigner. Budapest 1883.)

Azt a célt, hogy jeles Petőfi-fordításunk legyen, melyből a német közönség helyes fogalmat szerezhet magának a legnagyobb magyar lyrikus költői egyénisége felől, csak azzal a módszerrel lehet elérni, melyet Aigner Lajos követ. Lehetőleg sok és tehetséges fordító közt megosztani Petőfi tolmácsolásának nagy munkáját, odahatni, hogy egy vers ujraköltésével az idegen nyelven többen próbálkozzanak meg, s aztán izléssel kiválogatni a jók közül a legjobbat, ez volna az ideál, egy gondolkozó agy ideálja, mely tisztában van a fordítás elméletével. Petőfit egy embernek átültetni bármely más nyelvre olyan vállalkozás, mely nem sikerülhet, mig egy oly nagy tehetség nem fog bele, aki költőnek nem kisebb Petőfinél. Ezt mondja a theoria, s ezt bizonyitja a gyakorlat, rámutatva a kisérletekre Kertbeny fellépésétől maig, melyektől nem akarunk minden érdemet elvitatni azzal, ha rámutatunk sok fogyatkozásra, s utalunk a közvélemény itéletére, hogy belőlük a nagy költő geniejét csak annyira is alig ismerjük meg, mint a szép himzést visszás oldaláról. Tehát kisértse meg több azt, amihez egynek az ereje elégtelen; válogassa ki minden fordító Petőfiből azt, amit szeret, ért, ami leginkább szivéhez szól. Ennek a jó gondolatnak köszönhetjük, hogy már a második kötet jelent meg Petőfiből oly fordításban, melyről konstatálhatni, hogy a legmesterkéletlenebb az eddigi fordítások között, s az eredeti hangulatát legjobban tükrözi vissza.

A kötetnek, mely kissé önkényesen választott cim alatt kétszáznál több költeményt közöl Petőfitől, egy hiánya épen az, hogy a munkamegosztás elve nincs benne egészen keresztül vive. Tartalmának felét a Farkas Miksa fordításai teszik, ki finom érzékü, a formatisztaságra sokat adó, ügyes fordító; különösen a kevésbbé szenvedélyes, inkább csak érzelmes versek atültetésére volna hivatása, de önmagának árt buzgóságával, mely megválogatás nélkül a legkülönbözőbb darabok fordítására ösztönzi. Igy aztán, mig sok versnél alig marad fenn kivánni valónk, néhol nagyon érezzük az erőltetettséget, a költői hév hiányát. A szerkesztő Aigner Lajos több fordítással van képviselve, s csak szaporitja velök eddig is bokros érdemeit, melyeket a magyar nép- és müköltészeti termékeknek a német közönséggel való megismertetésével szerzett. Igen élvezetesek a Kolbenheyer Mór fordításai, melyekben az eredeti üde frissesége alig veszett el valami. A „Liebe Gäste" például egyik gyöngye a kötetnek. Neugebauer László jobbára kisebb, vidám verseket választott, szépen adva vissza azok kedves kedélyességét, Dux Adolf, Sponer Andor, Molitor Ágost, Freund Lipót, Roder Antal, Sturm Albert, Wickenburg-Almássy grófné, Steinbach József, Sternberg Adolf és Hoffmann Mór neveivel találkozunk még a gyüjteményben mindig olvasható, gyakran igen szerencsés fordítások alján, s végre a Szarvady-Hartmann és Kertbeny-féle régibb fordítások egyes jól kiszemelt darabjai emelik a kötet értékét. Bizonyosnak tartjuk, hogy a vállalat fokozni fogja Németországban Petőfi költeményei iránt az érdeklődést, mely hogy most már nagy mértékben föl van ébresztve, arról ép a folyvást szaporodó fordítások tanuskodnak örvendetesen.

Bulyovszky Gyula †. Az ötvenes évek egyik kiváló hirlapirója s a magyar tárcairodalom megteremtője hunyt el e hó 17-én Bulyovszky Gyula személyében. Neve szélesebb körökben már 1844-ben, akkor vált ismeretessé, midőn a nemzeti szinház által kiirt 50 aranyos drámai pályázaton „Pest éjjel" cimü darabjával dicséretet nyert. A drámairás terén később is tett kisérletet, de igazi sikert csak szellemes tárcáival aratott,

melyekben a közélet, irodalom, főleg pedig a szinpad ujdonságairól mindenkor élénk, szórakoztató képet nyujtott. Az ötvenes években ő volt egyik kedvenc irója a magyar hölgyközönségnek, s az általa alapitott „Nefelejcs“ sok ideig nagy pártolásban részesült. Utolsó nagyobb müve a „Fuzió“ cimü vigjáték volt, melyet a nemzeti szinházban adtak elő. Ugyan csak a nemzeti szinház számára forditotta le Gutzkow „Uriel Acosta“-ját és „Orleansi szüz“-ét. — Béke hamvaira!

„Megjegyzések b. Kemény Zsigmond emlékirataira“ cimmel 24 lapra terjedő füzetet adott ki Irányi Dániel. Az érdekes füzet Beksics Gusztáv ismeretes könyvével foglalkozik, még pedig annak csakis ama részével, mely Kemény báró jegyzeteit tartalmazza. Irányi Kossuth Lajost védelmezi a terrorizmus vádja ellen s mint a korszak és eseményeknek tanuja, több becses megjegyzéssel és helyreigazitással kiséri Kemény följegyzéseit. A röpirat utolsó része behatóan foglalkozik az u. n. katonai ellenforradalom terveivel s nincs megelégedve azzal, hogy Beksics az 1849-i békepárt embereit magyar girondistáknak nevezi. Ugy találja, hogy a „békepárt“ s a republikánus girondiak között sem a helyzet, sem a nézet, sem a sors dolgában nincs rokon vonás. A girondisták — ugymond — forradalmi énekeket hangoztatva mentek a halálba, a békepártiak teázni jártak suttyomban Szunyogh Rudolfhoz és konspirálni a nemzet választottjai ellen s mig ezek közül ki halált, ki börtönbüntetést, ki számüzetést szenvedett, ők idehaza könyveket irtak az üldözöttek ellen. — Azzal a meggyőződéssel fejezi be röpiratát, hogy Kossuth inkább tulságos elnézés, mint szigor által követett el hibát s nagy alakjának nem fognak ártani a terrorizmus alaptalan vádjai. A füzet ára 20 kr.

Stanley uti könyve Afrikából. Stanley Henrik „Utazásom Közép-Afrikában“ hires utleirásának magyar forditásából egyszerre kaptuk a Révaiak kiadásából a 18—28 füzeteket, melyekkel a 30—32 füzetre tervezett vállalat gyorsan közeledik befejezéséhez. Utikönyv talán még sohasem érdekelte nemcsak a tudományos világot, de a tisztán időtöltésből olvasókat is annyira, mint e leirás, mely oly megkapó részletekben tárja fel az ismeretlen világrész titkait, oly mély érdeklődést támaszt az expedició tagjai iránt. Stanley bár folytonos harcokat ir le naplójában, bár sorai közt itt-ott a kétségbeesés jelei látszanak, tudományszomjas utazó, ki nem csügged, de akkor is jegyez, mér, kutat, keres, a midőn élete, szabadsága, kisérőivel együtt egy barbár, müveletlen néptömegtől függ. A szöveget diszitő sikerült rajzok, teljes képek, metszetek a könyv müvészi értékét emelik. Egy füzet ára 30 kr.

Sámi László müvei. A kolozsvári jeles tanár, eszmékben, ismeretekben gazdag és szépirályu iró müveit Gyulai Pál és Hegedüs Sándor sajtó alá rendezik, s erre ki is adták az előfizetési fölhivást. Sámi mint publicista a néhai „Ellenőr“ egyik legkiválóbb munkatársa volt s cikkei rendesen „Amicus“ név alatt jelentek meg. A fölhivás igy szól: „Sámi László összegyüjtött dolgozataiból, egy kötet nemsokára elhagyja a sajtót. E kötet magában foglalja mindazt, a mit e jeles tanár és iró a lapokban és folyóiratokban elszórva még életében közrebocsátott: politikai és irodalmi beszédeit, hirlapi cikkeit, felolvasásait, rajzait a politika, társadalom és nevelés köréből. Sámi dolgozatai megérdemlik az összegyüjtést, mert felülemelkednek az alkalmi beszédek és hirlapi cikkek szokott szinvonalán mind tartalom, mind forma tekintetében. Fejtegetéseit még akkor is érdekkel kisérjük, midőn nem osztozhatunk nézeteiben, mert szelleme élénkségéről s nem közönséges müveltségéről tesznek tanuságot. Sámi mint politikai iró nem tartozik szorosan politikai pártjaink egyikéhez sem, bár egyikhez inkább látszott hajlani, mint a másikhoz, inkább csak az általános eszmék magaslatán maradt, mint a szabadság és emberszeretet meleg szószólója. — Alólirottak, egyikünk Sáminak egykori tanártársa és barátja, másikunk hálás tanitványa, ugy hittük, hogy midőn az elhunytnak dolgozatait egy kötetbe összegyüjtve kiadjuk, barátai, tanitványai, tisztelői s általában a közönség óhajtását teljesitjük. A könyv az elhunyt élő emléke lesz, de számos barátai, tanitványaira nézve egyszersmind a kegyelet emléke is. Budapest, márc. végén 1883. Gyulai Pál, Hegedüs Sándor. A fentebbi sorokhoz alólirott, mint a kiadás eszközlésével megbizott, annyit teszek hozzá, hogy a csinos alakban megjelenendő mü ára lesz: 1 frt 50 kr. Az előfizetési pénzek hozzám küldendők folyó év május hó végeig. A könyvek szétküldése a záridő után azonnal fog eszközöltetni. Kolozsvártt, 1883. március 30. Hegedüs István, (belfarkas-utca 19. sz.)“

Magyar Helikon. Ez a füzetes vállalat, melyet dr. Zólyomi Lajos szerkeszt és Stampfel Károly ád ki Pozsonyban, jeles férfiak életrajzait közli az ifjuság számára. A most megjelent 9-ik és 10-ik füzetben Virág Benedek életrajza van Vermes Imrétől, és Bajza József életrajza Névy Lászlótól; mindenik arcképpel. — Egy füzet ára csak 20 krajcár.

„Népszerü természettudományi előadások gyüjteménye“ cimmel a természettudományi társulat füzetekben adja közre az általa rendezett népszerü előadásokat. E gyüjtemény most már a hatodik évfolyamban van. A társulati tagok 1 forintjával, nem tagok 1 frt 50 krjával fizethetnek rá elő. Az uj folyam első füzete két előadást közöl: dr. Antal Gézától „Az elvérzésről“ (hat ábrával) és dr. Ring Ármintól „A világitó kőről és festékről“, melyhez egy világitó fehér lap is van mellékelve. E népszerü kiadások füzetei már is örvendetes elterjedést nyertek a közönség közt.

MÜVÉSZET.

Benczur Gyula müvész hazánkfia Münchenben serényen dolgozik „Engesztelés“ cimü megkezdett nagyobb müvének befejezésén, hogy azzal a müncheni nemzetközi kiállitáson a magyar osztályban részt vegyen. A müvész a nyarat, ugy mint a mult évben, az idén is Karlsbadban fogja tölteni.

Budapest épitményei. Divald Károly, ki fénynyomatokban az izlés terjesztésére szép másolatokban adja ki a képzőművészet remekeit, uj vállalatot inditott meg, mely a főváros nevezetesb épitményeinek képét ismerteti meg. A külföld minden nagyobb városáról jellenek meg ily diszes publikációk, s valóban szükség volt rá, hogy a magyar fővárost is beleilleszsze valaki az érdeklődés kapcsolatába. A vállalat részben a külföld figyelmére is számit, s magyarázó szövege a magyaron kivül francia és német nyelvü. Nagy albumlapokban jelenik meg mindenik architekturai darab, fotografiai fölvételek után készült fénynyomatban. A magyarázó szöveget Rozinay István épitész szerkeszti. A vállalat a terv szerint 100—120 nagy ivrét alaku lapot ád, 60—70 épülettel, s 40—50 alaprajzzal. Kéthavonkit jön belőle egy füzet, hat képpel, és a megfelelő alaprajzokkal. Egy füzet ára 5 frt. s a megrendelések Eperjesre küldendők. Az első füzet a lánchid képét, a budai királyi lakkal együtt, s az Ybl Miklós terve szerint emelt épületekből a várkerti bazár egyes részleteit két lapon, egy muzeum kőruti házat; Lang Adolftól a mücsarnokot, Weber Antaltól egy sugáruti nyári lakot, továbbá ezek alaprajzait adja. Tiszta és diszes kiállitásu minden lap. A vállalat érdemes a közönség figyelmére, s kivánatos, hogy a külföldön is elterjedjen, bizonyitékot szolgáltatva a magyar főváros emelkedéséről és a hazai épitészek izléséről.

Munkácsy-képek. Dr. Krishaber Mór Párisban elhunyt hazánkfia, a magyar nemzeti muzeumnak hagyta Munkácsy által festett arcképét s a „Krisztus Pilátus előtt“ olajvázlatát. A végrendelet szerint csak Krishaber örököseinek halála után szálltak volna e képek a muzeumra; az elhunyt fivérének, Garai Károlynak közbenjárására azonban beleegyezett a családi tanács, hogy a képek közvetlenül a hagyatéki tárgyalás után rendeltetésük helyére küldessenek. — Krishaber halála folytán Budapestre kerül Munkácsynak egy kevéssé ismert, müértők által nagyrabecsült másik festménye is, a mely egy koldusnőt ábrázol két gyermekkel. Krishaber e képet fivérének hagyományozta.

Sarah Bernhardt ismét játszani fog Bécsben, mint egyik bécsi lapnak Párisból irják. A Carltheaterben hatszor fog föllépni, többi közt Sardou „Fedórájá“-ban. Sarah Bernhardt minden estére 6500 frankot kap. Még nem tudni, hogy ki az impressario. Nagyon valószinü, hogy a müvésznő Budapestre is eljön.

Donáth Gyula szobrász az uj dalmüház nézőtere számára négy alakot mintáz, mely quartettet ábrázol. A szobrok életnagyságuak lesznek s az uralkodó páholya előtti négy oszlopot fogják disziteni.

Wilbrandt Adolf a bécsi udvari szinház főintendánsának négyfelvonásos uj szinmüvet nyujtott be. Cime: „Das Mädchen vom Untersberg.“ A zene Schubert „Rozamundá“-jából és „Varázshárfá“-jából van meritve.

Lewinszky József udvari szinész jubileumát május 1-én fogja a bécsi Burgszinház megünnepelni.

Nielli Gusztáv, a londoni olasz opera-társulat tenoristája, ki jelenleg müvészi körutón van és legutóbb Párisban vendégszerepelt, Berlint és Münchent érintve, legközelebb Bécsben fog fellépni és onnan két hangverseny rendezése céljából Budapestre jön. A müvész mintegy hat évvel ezelőtt, egy hasonló vendégszereplési körutja alkalmával már hangversenyezett Budapesten, szép erkölcsi sikerrel. A felléptére vonatkozó tárgyalások már megindultak.

A csángók javára május 1-én a népszinházban „A peleskei nótárius“ kerül szinre oly kiosztással, hogy az előadásban a nemzeti és a népszinház tagjai együttesen részt vegyenek. A nemzeti szinház tagjai közül közreműködésüket eddig megigérték: Prielle Kornélia, Jászai Mari, Helvey Laura, Vizváriné, Csillag Teréz, Szathmáryné, Nádai, Nagy Imre, Vizvári, Szigeti Imre, Gyenes és Pintér. A népszinház tagjai közül Blaha L., Hegyi A., Pálmai I., Tamássy, Tihanyi, Solymosi, Kassai, Horváth V., Vidor stb. kaptak szerepeket.

Nagy dalcsarnok épitését tervezik a bécsi dalegyletek, mely mintegy 8000 ember befogadására lenne képes. Az ez ügyben kiküldött bizottság a napokban jelentést tett eddigi eljárásáról a dalárszövetségnek és a többi között azt is közölte, hogy akadt tőkepénzes, a ki az épitési költségek födözésére szükséges összeget méltányos föltételek mellett előlegezni hajlandó.

Muzeum Olympiában. A görögök leghiresebb játékának szinhelyén az utóbbi években tudvalevőleg nagy buzgalommal folytatták az ásatásokat. Találtak is nagyon sok régiséget, melyeket eddigelé az athéni nemzeti muzeumban helyeztek el. Ujabban a görög király beleegyezett, hogy az Olympiában talált régiségeket egy ott, a városban fölállitandó muzeumba rakják. Egy Syngros nevü athéni bankár 160,006 frankot adományozott a muzeum fölépitésére. Természetes, hogy az épületet olyan helyen fogják emelni, mely már egészen át van kutatva.

Zenészeti hirek. A Mozart-emlékbizottság Bécsben megalakult; elnökévé Hofmann báró főintendánst választotta és nemzetközi ügynek nyilvánitotta az emlékszobor ügyét. — Delibes Leo-nak „Lakmé“ cimü operája — mint Párisból sürgönyzik — az „Opéra Comique“-ban fényes sikert aratott, a miben egyaránt része volt a bájos zenének s a kitünő előadásnak. — Velencében vasárnap kezdte meg Neumann társulata a „Nibelungen-Ring“ előadásait a Feniceszinházban; a közönség nagy tetszéssel fogadta a müvet és a közreműködőket zajosan megtapsolta. — Az idei Haendel-ünnepély a sydenhami kristálypalotában jun. 18-án nyilik meg a „Messiás“-sal. Junius 20-án a mester külömböző oratoriumaiból egyes részleteket mutatnak be, junius 22-én pedig „Izrael Egyiptomban“ kerül előadásra.

Uj zenemüvek. Táborszky és Parsch zenemükereskedésében Budapesten megjelentek: Löw József zongoramüvei. „A virágországból.“ Hat zenemü, tananyagul kis ügyes kezeknek, nyolcadok elhagyásával és ujjrakással ellátva. Zongorára két kézre. 1. A meghitt nefelejts. 2. Az illatozó szegfü. 3. Az álmadozó liliom. 4. A csintalan rózsácska. 5. A magánibolya. 6. A kedves gyöngyvirág. Minden szám 60 kr.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

736.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MÜVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **SZÉPIRODALMI MÜVEK.**	20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. Ábrányi Kornél. A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
*__Fritze Ernő__. A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
*__Gáspár Imre__. Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
*__Gothárd Endre__. A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
*__Gozsdu Elek__. Az aranyhaju asszony Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
*__Hillern Vilma__. Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
*__Hollós László__. Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
*__Jámbor Pál__ (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinmüvei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
*__Keleti gyöngyök__. Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . . 2 frt — kr
*__B. Kemény Endre__. Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
*__Komáromy Ferenc__. Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
*__Környei János__. A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
*__Kvassay E.__ Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
*__Lauka Gusztáv__. A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
*__Lucretius__ tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
*__Marlitt__. A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
*__Milkó Izidor__. Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
*__Moldován G.__ Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
*__Nagy László__. Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
*__Otthon__. Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
*__Pap Miklós__. Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt 40 kr
*__Petőfi-évkönyv__. Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
*__Ponson du Terrail__. A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
*__Prém József__. Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
*__Schiller__. Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
*__Schücking L.__ A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
*__Somogyi Antal__. Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
*__Spielhagen Fr.__ A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hősköltemény . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
*__Szana Tamás__. Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . 1 frt 50 kr
*__P. Szathmáry Károly__. Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
*__Szegfi Mór__. Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
*__Teleki Sándor__ gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
*__Tolnai Lajos__. Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
*__Tóth Ede__ művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
*__Tóth Kálmán__. Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
*__Vajda János__ összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
*__Vajda Viktor__. Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. **Calerius**. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
*__Váradi Antal__. Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
*__Vértesi Arnold__. Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
*__Werner E.__ Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
*__Zichy Géza__ gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

737.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

17. szám. 1883 Április 29.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Őszi verőfény. (Regény.) Irta Margitay Dezső.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
A vallás befolyása Shakespearere. Irta Rényi Rezső.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Luther Mártonnak**) Washingtonban szobrot állitanak s az alap beszerzésére már két egylet is alakult New-Yorkban. A „Martin Luther Society of New-York“ november 10-dikén különös fénynyel akarja megülni Luther Márton születésének négyszázadik évfordulóját.

* (**Izabella hercegnő ékszerei.**) Az ékszerek jegyzéke, melyeket Izabella bajor hercegnő egybekelése alkalmából kapott, negyvennégy tárgyat sorol föl, melyeknek összes értéke 297,000 frankot tesz ki. A legértékesebbek: 1. nyakék, karperec, melltű gyöngyökkel és szafirral, a bajor király ajándéka, 20,000 fr., 2. haj- és nyakék brilliantokkal az olasz királytól, 100,000, fr, 3. melltű és karperec szafirral, a genuai hercegtől, 20,000 fr., 4. ugyanez szafirral Adalbert hercegnétől, 5000 fr., 5. rennaissance-nyakék, három királyi hercegtől, 5000 fr., 6. nyakék és melltű rubinokkal a genuai hercegnétől, 10,000 fr., 7. nyakék és fésü türkizekkel a modenai hercegnétől, 20,000 fr., 8. karperec tele brilliantokkal, Aosta hercegtől, 25,000 fr., 9. skorpio, nagy gyöngyökkel és brilliantokkal, az olasz királynétól, 20,000 fr., 10. melltű, Carignano hercegtől, 6000 fr., 11. gyémántbokréta és liliom-karperec de la Paz infansnőtől (Lajos Ferdinánd hercegné), 10,000 fr., 12. karperec és gyöngy-medaillon, a szász királytól, 6000 fr., 13. fülbevalók brilliantokkal a spanyol királytól, 15,000 fr., 14. corsage, három melltű a modenai hercegnétől, 7000 fr.

* (**Uj halhatatlan.**) Pezzaud autuni püspököt közelébb igtatták be a francia akadémia tagjai közé. A szertartás abból állt, hogy az ujon választott tag emlékbeszédet mondott elődjéről; az akadémia ez idő szerinti igazgatója pedig az ujon választotthoz intézett beszédet. A kölcsönös tömjénezés közben érdekes adomát mondtak el a püspök elődjéről, ki Barbier, a „Jambes“ hirneves költője volt. Harminc évvel ezelőtt Barbier Svájcba utazott és egy előkelő fogadóban étkezett nehány utitársával. A társas ebéden hatvannál többen vettek részt, jobbára dúsgazdag angolok. Az ebéd végeztével fölkelt helyéről egy uri ember és nagy lelkesedéssel szavalta el a Jambes egy fejezetét. Miután megtapsolták, a következőket mondá: „Én Barbier, a Jambes szerzője vagyok, az uj kormány számüzött, hontalan vagyok és nyomorban tengődöm!“ Erre körüljárta az asztalt tányérjával, melybe szinte hullottak az aranyak. Az igazi Barbier tanuja volt a nevével elkövetett gyalázatos visszaélésnek. Rendőrökért küldött, kik letartóztatták a szegény költőt. Kitünt, hogy az illető egy tönkrejutott szabó, ki régóta csalta a világot Barbier hires nevével.

* (**A Bösendorfer-gyár tizezredik zongorája**), mely a napokban készült el, a nevezett cég bécsi mütermében nyilvánosan ki van állitva. Szakemberek, kik e remek müvet megszemlélték, nagy elösmeréssel nyilatkoznak felőle. Csengő, dallamos hangja ép oly varázshatást gyakorol a fülre, mint belbecsének megfelelő külseje a szemre. Müvészi faragványok és gyönyörü festmények diszitik az egész hangszert. A 10,000-dik zongora kiállitása alkalmából ki kell emelnünk, hogy csak ezelőtt 24 évvel 1859-ben kezdte Bösendorfer készitményeit folyó számmal ellátni; azóta a zongora legnagyobb kapacitásaival Liszt, Bülow és Rubinsteinnal folytonosan érintkezvén, mindig hangszereinek tökéletesbitésén fáradozott ugy, hogy a ma kiállitott tizezredik és az 1859-ben készült 1. zongora között bels és külérték tekintetében igen nagy különbséget lehetne konstatálni, ha azok összehasonlitás céljából egymás mellé állittatnának. Habár Bösendorfer bármelyik uj szerkezetü zongoráját ajánlotta fel cserébe azon keresett elsőért, nem sikerült annak ismeretlen tulajdonosát feltalálni.

* (**Mormon hittéritők**) vannak utban Európa felé. 60 férfi és 5 nő érkezik a „sós tó“ mellől, hogy Angolországban, Németországban, Svájcban és a skandináv országokban hiveket toborozzanak a mormon egyház számára. A missionáriusok mult kedden szálltak Newyorkban a „Wiskonsin“ hajóra.

* (**Lord Beaconsfield szobrát**) e hó 19-én halála második évfordulóján, leplezte le sir Stafford Northcote. A szobrot, melyet Mario Riggi tervezett, Young ecclestoni mühelyében öntötték ércbe; a londoni parlament előtti szabad térre állitották, a szent Margit-templommal szemben. A leleplezésnél Beaconsfield elveinek hivei kökörcsint hordtak gomblyukokban. d'Israelinek ez volt a kedvenc virágja.

* (**Izabella ex-királynő**) pár év előtt Párisban 56,000 esernyőt és 3000 férfi kalapot vásárolt. A dolog ugy sült ki, hogy azokat a váltókat, melyeket adóssága fejében aláirt, perelték. Az ex-királynő természetesen nem azért vette ezt a sok portékát, hogy kereskedést nyisson vele; a dolog nyitja egészen más. Egyszer a királyné nagyon meg volt szorulva s nem tudott máskép pénzmagra szert tenni, csak ugy, hogy hitelbe megvette a 36,000 esernyőt és potom áron: 126,000 frankért eladta. Különben ez a párisi uzsorások régi fortélya. Liferálnak a megszorultaknak portékát és többnyire maguk kéz alatt visszavásárolják az eladási ár feléért vagy épen harmadáért. Mielőtt Izabella Párisból elutazott, ujabbal tetőzte eddigi hasonló üzleteit; vett ugyanis 3000 férfi kalapot, természetesen váltóra, 50,000 frankért és eladta 21,000 frankért. Ez az ügy csak most jött nyilvánosságra és természetes, hogy sok dolgot adott a párisi pletyka nyelveknek.

* (**Világkiállitás Milanóban**) A milanói községi tanács elhatározta, hogy 1887-ben világkiállitást rendez, melynek költségeire meg is szavazott nyomban két millió lirát.

* (**A newyorki hölgyvilág**) kedvenc időtöltése jelenleg a kuglizás. Ez az uj sport majdnem teljesen kiszoritotta a skating rinket, melyért csak pár évvel ezelőtt is nagyban lelkesültek. Egymásután alakulnak a női kuglizó egyletek, melyekbe férfi csak mint vendég léphet be. Már vagy husz egylet müködik; némelyiknek van 7—8 csarnoka, melyek mindegyikében kitünő tekepálya van. Legujabban az a terv merült fel, hogy az egyletek szövetkezzenek és épitsenek egy óriási közös csarnokot, ahol 100—200 tekepályát lehet berendezni.

KOSZORU

17. szám. 1883 Április 29.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ŐSZI VERŐFÉNY.

— Regény. —

Irta: MARGITAY DEZSŐ.

(Vége.)

Elkomolyodva szólt:

— Ne tégy benne szerencsétlenné.

— Nem értem! — hebegte Iván s kezével egy széket keresett, hogy leüljön.

— Szeret! — Az én véremből való és szeret! — De . . . Ő a te nőd leánya.

Csend állott be. Mintha egyszerre megszünt volna minden létezés, minden mozgás! Csak az Iván asztalán heverő zsebórájának gyors percegése bizonyitgatta, hogy az idő nem akad meg folyásában, akármit csináljanak, akármit gondoljanak, akármit érezzenek is az emberek.

— Tudom, hogy találkozni fogsz vele. — Tudom, mi szándékból hitt oda! — De . . . Nem akarom, hogy megtudja születése titkát! — Érted? — Nem akarom, hogy megtudja: ki vagyok én neki . . . Mi hasznod lenne belőle, ha egy ökölcsapással összetörnél — ha meggyülöltetnél vele?

Iván kezével intett Pozavinszkynek, hogy távozzék s mikor egyedül maradt, arcára tapasztotta mindkét tenyerét és ugy ült mozdulatlanul, életjelt nem adva sokáig.

Mikor végre föltekintett, arca vértelen volt, szemei beesettek; sohajtva nézett körül. — Alkonyodni kezdett.

Még egyszer elolvasta Sára levelét, aztán vette kalapját és elindult.

A halászházhoz érve, a nyájas képü, középkoru asszony nyitott előtte ajtót; jóakaró mosolygással nézett rá, aztán szemeivel a jobboldali ajtóra kacsintott s lábujjhegyen, szó nélkül osont el balfelé.

Iván belépett a szobába, hol amaz emlékezetes éjet eltöltötte volt. Sára a szoba közepén állt, félig elfordulva és fejét lesütve. Egy pár pillanatig némán, mozdulatlanul maradt mindakettő; később Iván nyomott hangon és vontatottan kezdett szólani:

— Sára . . .

— Mit müvelt velem? — kérdezte ez, még mindig oldalt tekintve; aztán kezeit kezdte tördelni. — Mit müvelt velem?

— Eljöttem, Sára, hogy elmondjam önnek . . .

— Nem! — Ne mondja! — Tudom . . .

— Én nős vagyok.

— Nagy bünt követett el ellenem!

— Tudom; — és most . . .

— De én . . . én megbocsátok önnek.

Megfordult és szeliden, fejét lesütve, kezeit pedig egymásba téve állott Iván előtt; épen ugy, mint akkor reggel, mikor a kápolnából jött az imakönyvvel.

— Sára! — szólt Iván önfeledten hozzá lépve s megfogva a kezét.

A lány engedte; hozzásimult és föltekintett rá.

— Igen . . . mindig . . . örökre . . .

Iván hirtelen összerázkódott; hátra lépett.

— Nem, nem! — Hová vezetne!

Sára ajkait kezdte harapdálni. Elfordította a fejét.

— Nem tudom! — Nem tudom . . .

Rövid szünet után halkan tette utána:

— Nem bánom . . .

— De hát... kezdte Iván ujból. — Mit müvelünk mi itt? — Micsoda bódulat fogott el mindkettőnket?

Sára csüggedten bocsátotta le mindkét karját.

— Mi le vagyunk kötve: ön is, én is...

Két, három lépést tett a szobában; Sára mindinkább megnyiló szemmel nézett utána.

— Mi le vagyunk kötve: — ön is, én is —

ismételte. — Mit mondanának, ha . . . És mit mondanánk mi önmagunknak . . . egymásnak?

Ujra tett egy pár lépést.

— Én önt szerettem . . . Szeretem . . . Talán atyailag . . . Talán . . . Egy nyugodt, egy értelmes szót Sára . . . Kérem! — megfordult — a szobában nem volt senki.

XX.

Három hét mulva Iván a kandallós-szobában ült; abban a kandallós-szobában, amelyben hajdan Pozavinszky azt mondta Madelainenek, hogy ami közöttök folyamatban van, az nem szinjáték, hanem maga az élet.

Kint derülten sütött a késő őszi nap; a fákra felfutó vadszőlő levelei piroslottak; a melegebb oldalakon élénk sárgaszinü napvirág, hamus-fehér morzsafü meg elkésett árvácskák nyiladoztak. A galyakon cinkék; a házak tetején, meg a keritéseken, verebek ugráltak. A gólya, fecske s a többi vándormadár már mind elszállott keletre.

Iván mellett a kandallóban égett a tüz; ő maga fáradtan nézett az omladozó parázsba s olykor-olykor fel-felsohajtott. Egyszerre sulyos, kongó léptek hallatszottak az ajtó előtt; valaki betaszitotta s a küszöbön — fején félrebillentett kalappal, kezében felcsavart lovagostorral — ott állott az a torzonborz öreg szittya, aki egyszer azt mondta Iványnak, hogy hagyja a népet magára, majd megboldogul az, ha akarja.

— Szervusz öcsém! — recsegett a szó összefolyó, erősen szürke szakála és bajusza körül. — Már csak eljöttem, hogy meglássalak. — Az uton hallottam a vályogvető cigányoktól, hogy itthon vagy.

— Hozott isten, bátyám; hozott isten!

— Hát csakugyan itthon vagy? — Mit csinálsz? — Látom, befüttettél s amellé ugy nézel ki, mintha negyednapos hideglelésed volna. — A világ melyik részén töltötted a nyarat, mi?

— Ülj le, kérlek. — Fiumében.

— Utcu! — Nem is tudtam, hogy abban a városban az ember igy megvánnyad! — Hallod! az én gazdasszonyomat kellene oda küldeni, aki — szoknyástól — vastagabb, mint egy megtermett bogylya-kemence. — Hát aztán valami takaros horvát menyecske — hm?

Iván nevetett, de az öreg szittya komolyan nézett rá és megrázta bozontos üstökét.

— Már hasztalan nevetsz, öcsém! — Nem bolondság az, amit én kérdeztem.

Eltolta maga elől a számára odaguritott széket s lovagkorbácsával lábszárait verdesve, végigsétált a szobán.

— Ugy az la, ni! — fordult meg hirtelen az ablaknál. — Nem ösmertél ott Fiuméban valami Zoldi nevü magyar fiatalembert?

Iván meglepetve nézett rá.

— Az is ott volt; bizonyosan tudom, hogy ott volt.

— Ott volt.

— Ejnye de megsoványodott még a hangod is! — Már csakugyan Fiuméba kell küldenem a gazdasszonyomat. — Megházasodott, mi?

— Igen megnősült. — De — Hát ösmered te azt a fiatal embert?

— Majd megmondom azután, hanem először . . . Láttad-e a menyasszonyát?

— Igen.

— Ott voltál az esküvőjükön? — Igaz-e, hogy összerogyott az oltár előtt, mikor az esküt elmondta a pap után?

Iván izgatottan hagyta el székét s a mereven rátekintő szittyának hátat forditva, szivarokat válogatott a kandalópárkányon álló szivartartóból.

— Kérlek, te szoktál dohányozni . . . .

— Tehát csakugyan igaz?

— Nem igaz! — Dehogy! — Nem igaz! — Azt mondják, hogy kissé halványabb volt, mint máskor, de . . . kérlek, ezek itt erősebbek; ezek gyöngébbek.

— Köszönöm! — Tehát halványabb volt?

— Ugy mondják. — De azért fölemelt fővel és érces hangon mondta a pap után az esküt. — De még adósom vagy a felelettel: ösmered azt a fiatal embert?

— Ösmerem. Szegről-végről atyámfia, vagy mi; de ha nem volna is, szeretném, mert kedvemre való egy fiu, ámbár nem találta fel a puskaport. — Sajnálnám, ha valami rosz asszony megrontaná! — Mert, hej . . . No, de neked nem kell elmesélnem, hogy milyen alaposan tönkre tud tenni egy rosz asszony egy egész életet?

És ujra megindulva, ujra veregetni kezdte lovagló-ostorával a lábaszárait, miközben gondolkozva rá-rámártogatott a fejével valamire.

— Hm! — állott meg egyszer Iván előtt. — Én is voltam ám egyszer fiatal ember, öcsém, hanem . . . Magyarnak születtem. —

Pedig tudod-e, hogy magyarnak születni furcsa dolog? — Tudsz-e te pingálni?

— Nem.

— Lehetetlen! — Megengedj, de nem hiszem; mert én még nem láttam magyar embert, aki mindenhez ne tudott volna; mindenbe bele ne fogott volna és mindenünnen, ahova hivatalos volt, el ne késett volna. — No hát, én is magyarnak születtem; tervezgettem, akargattam, aztán, mikor észrevettem magamat . . . hm!

Megint elindult; kétszer, háromszor végig lépkedett a szobán.

— Te is egy hajóban evezel ám velem, öcsém! — kezdte később. — Emlékszel-e még, mikor azt mondtam neked, hogy térj eszedre, mert majd, ha a podagra a lábadba esik . . .

— Emlékszem.

— Nem fogadtad a szavamat; hát most már kezet foghatunk egymással. — Ne kevélykedj azzal, hogy mig jók a kerekeid, tudsz harapni. — Nézz ki csak az ablakon. — Látod, hogy ragyog minden, hogy viritanak a vadszőlő levelei? — Verőfényben uszik az egész világ . . . Őszi verőfény! Elszálltak a madarak! — Negyven éven tul? — Hiszen meg-megcsillanhat még, de hát — őszi verőfény! — Fogadj gazdasszonyt mentől hamarabb; én a magamét elküldöm Fiuméba. — Szervusz! Megyek olyan helyre, ahol van kivel inni.

Iván kikisérte vendégét, aztán nem is tért vissza késő estig a szobába. Járt, kelt, barangolt a kertben, a mezőségen. Ennek a vén legénynek a szavai olyan fájó húrt penditettek meg kebelében.

— Hát csakugyan ugy volna? — kérdezte magától, mikor késő este hazatérve, lefeküdt az ágyba s behunyta a szemeit.

Sára jelent meg előtte, fehér csipke reggeli öltözetben; fején széles karimáju kalap, kezében imakönyv. — Szemlesütve jött s ugy nézett ki, mint a megtestesült szemérem és szelidség. — Mikor közel ért hozzá, fölpillantott és elpirult; egy lépést tett oldalt, mintha tovább akarna menni, aztán megállt, de nem nézett föl.

Iván kinyitotta szemeit. — Nem volt ott senki.

— Őszi verőfény! — Elszállottak a madarak! — mormolta és elfujta a világot az éjeli asztalkán.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

A község legidősbjei és leggazdagabbjai, köztök Rosenstock, a nagy félelemtől ösztönöztetve, fölkeresték a bölcs Jehudát és tanácsot, segélyt kértek tőle.

— Én tudnék egy módot, — szólt ez, a nélkül, hogy annyi ideig is gondolkozott volna, mint a mennyi szükséges másoknak szemöldökük összevonására, ha ily kényes kérdést intéznek hozzájok, — a pestis idejében szokásban volt a ragályt a temetőbe kötni le s igy gátolni meg azt, hogy az emberek lakását fölkeresse, szokásban volt, hogy a község egy szegény párt házasitott ki, és pedig a temetőben.

— Bölcs férfiu, — kiáltott föl Rehbock Mendel Barom, az aranymüves, ki ama jó hirben is állt, hogy érti a Talmudot, — te igazat beszéltél; ez volt a szokás, hiszen az atyám is sokszor emlegette azt előttem. Mi tehát engedelmeskedjünk e bölcs férfiunak s házasitsunk ki valamely szegény fiatal párt.

Rosenstock, ki rögtön arra gondolt, hogy ily módon a veje családjának helyzetén segithet, anélkül, hogy neki sokba kerülne, igy szólt:

— Ugyan ki volna a községben a legszegényebb leány, ha nem e rebbének [16]) a nővére, a kis Konaw Chaike?

— Nem nagyon fiatal-e még? — kérdezte Maimon Jainkew.

— Ugyan, hogy volna már fiatal, hiszen már nemsokára tizennyolc éves lesz, — sietett a válaszszal Konaw apó; — kicsiny és gyönge ugyan, de van jó feje, a mellett jó gyermek az isten értte áldja meg!

— Tehát Chaike legyen a k a l o; [17]) de ki legyen az ő c h a s s a n j a [18]) — kérdezte Rosenstock.

— A chassan nem lehet más, — kiáltott föl Maimon Jainkew, mint Rebhuhn Baruch Koreffle.

— Ez nagyon könnyelmü ember, — sohajtott föl Konaw apó.

— Azért, mert mindig kóborog az országban? Az a foglalkozásával jár együtt.

---

[16]) Rebbe = tanitó, bölcs.

[17]) Menyasszony.

[18]) Vőlegény.

— Aztán meg oly tfillinje[19]) van, mely valóságos possel[20]) — jajgatott Konaw apó.

— Nem mindenki lehet chassidim, — iparkodott őt Rosenstock megnyugtatni; — de hát ép azért fogjuk őt kiházasitani s te mintaképül fogsz neki szolgálni kegyes életü Konaw és ő belőle rendes zsidó válik.

Igy aztán végre megegyeztek abban, hogy Rebhuhn Baruch Koreffle, Konaw Chaikével, Rosenstock Peninna pedig Konaw Jehudával egy napon tartsa menyegzőjét, amazok a temetőben, hogy a cholerát oda kössék; emezek pedig az iskolában, hogy aztán a lakomát közösen üljék meg a gazdag Rosenstock házában.

Eme jelentékeny napon az egész zsidónegyed leirhatatlan izgatottságban volt. Konaw Jehuda és Rebhuhn Baruch Koreffle kora reggeltől fogva imádkoztak az iskolában, a widót[21]) mondva föl. Éji tizenegy órakor jelenkeztek a két menyasszonynak a barátnői, hogy azokat fölpiperézzék. Mikor ez megtörtént, kezdődött a bucsuzás. Mig a kis Chaike keservesen sirt, Peninna ugy viselte magát mint egy királynő, ki udvarhölgyeit elbocsátja. Mosolyogva nyujtotta át a legfiatalabb leánynak a mirtus-koszorut a fejéről, finom nyájassággal kérte szüleitől a bocsánatot s méltósággal fogadta áldásukat. Ez a gazdag Rosenstock disz-szobájában történt; a Konaw szegényes, szük hajlékában egy öreg atya tette remegő kezét zokogó gyermekének a fejére s a szavak a szivtől csak szakadozottan, remegve találtak utat a reszkető ajkhoz.

Mind a két menyasszony a tchinából[22]) olvasta a hála- és dus-imát, a könyörgést és a widót. Ujra jelentkeztek a leányok s odavezették őket az emelvényen álló székre. Peninna ugy ült azon mint valamely trónon; fölbontott fekete haja vállain hullámzott alá. Barátnői ugy állták körül, mint udvarnép. Ekkor bebotlott Jehuda, barátai által vezetve, megbotlott a diszszoba küszöbén, megbotlott az emelvényre helyezett székhez vezető ut közben ama mosolyra, melylyel őt Peninna fogadta s még egyszer megbotlott ennek uralkodói széke előtt, ugy hogy pillanatra ugy látszott, mintha a menyasszony lábai előtt feküdnék s az aranyszegélyü selyem takarót ölébe dobta. A leányok kinevették őt s a menyasszonyi szobából kibotló menekülőt gunyos szavakkal üldözték, nem azért, mert ugy szokás, hanem teljes szivökből. Csaknem ugyanez időben, magas, karcsu, kékes fekete haju, sötét, lángoló szemü szép férfi lépett az öreg Konaw szegény hajlékába s egy herceg kellemes modorával veté a takarót Chaikére, mely arcát s patkányfarkhoz hasonlóan szánandóan lecsüggő hajat egyszerre beboritotta. A leányok rajta feledték a szemöket, elfeledték a gunyolódást, a kis Chaike pedig elfeledte a sirást, félbeszakitá azt, mint egy megrepedt fuvola. A bohóc beszökkent, bohókásan fölcicomázva, csöngettyükkel megrakva, mint a szánkába fogott ló s elmekegte dalát. Megénekelte a menyasszonyt; dalolt a szerelemről s a szülők gondjairól, a házasélet boldogságáról, örömeiről és terheiről s igy mekegett folyvást, mig a shames[23]) megérkezve, jelenté, hogy a temetőben minden rendén van, ugyszintén a gazdag Rosenstocknál és az iskolában is.

Ünnepies menetben vonultak ki a Rosenstock házából, az utcákon át, az iskolába; elől a bohóc, incselkedve a leányokkal, kik a kapukban álltak, hogy a menyasszonyt láthassák. Fáklyák lobogtak, zene hangzott föl, vidám hegedü- és lakodalmi fuvola-szó.

Peninna két nászleány közt lépdelt suhogó, sárga selyemruhába öltözködve, gyöngyökkel és drágakövekkel ékeskedve, lefátyolozott arccal, büszkén, nyugodtan. Mindnyájan követték a fejedelmi menyasszonyt, ugy hogy alig maradt valaki, a szegény kis Chaike kiséreteül. Senki sem akart a bohóc silány tréfáira hallgatni, ki csak a lakoma végett ment a kisérettel s kinek sovány lábszárai szinte remegtek a cholerától való félelem miatt. A hamis hangokon játszó négy zenész mindegyike részeg volt s ők is féltek a temetőbe menni. Csak két szegény leány ment Chaikével, meg Regenbogen Enoch, a bátor mészáros és a saját atyja, imát mormogva. Utközben azonban eszébe jutott a bátor mészárosnak, hogy az imént vásárolt bikát csak vékony kötéllel kötötte meg s visszatért, hogy az állatot láncra tegye. Igy jutottak el a temetőig, a mikor a két nászleány hirtelen eltünt. Ép éjfélt ütött az óra, midőn beléptek. Fáklyák világitották meg a kajszán álló, felül meg-

[19]) Imaszíj.
[20]) A ritus szabályával ellenkező.
[21]) Gyónás.
[22]) Zsidó imakönyv.
[23]) Templomszolga.

kerekitett sirköveket s itt-ott egy-egy lámpa pislogott át az éjszakán. Ott állt a rabbi a fáklyáknál, halálsápadtan s mellette Rebhuhn Baruch Koreffle megvető mosolylyal, mert Baruch a világon semmitől sem félt, nem félt a haláltól és nem félt az élettől. Mind a ketten uj sir fölött álltak. Ott, ahol egy lámpa pislogott, temettek el egy a cholerában elhaltat. Szomoruan hangzottak föl a szivszakgató gyászénekek, összevegyülve a kegyetlenül rosszul hangolt hegedük és rikitó fuvolák vig zenéjével, s ott a hol a másik lámpa pislogott, a sirásó kapája pengett, ki uj sirt domboritott föl.

Chaike borzadott és sirt. Baruch megfogta a kezét s ujjára huzta a gyürüt s a rabbi hevenyében megáldva őket, tova futott. Ekkor a szegény asszonykának levágták a haját s engesztelő áldozat gyanánt bedobták azt egy nyitott sirba; majd bekötötték a fejét és visszatértek. Baruch azonban most kézen vezette a nejét, ki még folyvást reszketett egész testében.

Peninna ellenben fölemelt fejjel lépett a szőnyegre az iskolában, mely száz gyertyától sugárzott s ezüstszin ködděl, titokszerüleg volt megtelve. A rabbi emelt hangon olvasta a kerubát [24]), lassan, ünnepiesen; nem sietett, mert nem állt uj sir fölött; lassan és ünnepiesen intézte a szokott, törvény szerint való kérdéseket; lassan és ünnepélyesen mondta el aztán, a takaró kendőt ujjával gyöngéden megfogva: „Dicsőség neked, isten, urunk és a világnak ura! ki az embert saját képmásodra alkottad s ezáltal örök időkre szóló épitményt alkottál. Ime, Rosenstock Peninna hajadon a házaséletre avattatik föl. Légy, mint a borág, virágzó jövőbeli házad tűzhelyénél s gyermekeid vegyenek körül, mint az olajágak. Igy áldatik meg az, ki az istent féli s igy óvjon meg téged az isten. Isten áldjon és őrizzen meg! Isten áraszsza rád arcának fényét s legyen kegyelmes hozzád! Isten forduljon hozzád s adja meg neked a békességet. Amen.“

Mint valamely királyi arát vezették a szép Peninnát a négy aranyozott rudon nyugvó selyem mennyezet alatt, a sápadt Jehudához. A rabbi átnyujtá a gyürüt a vőlegénynek, melyet Jehuda a menyasszony jobb kezének mutatóujjára huzott, vagyis tulajdonkép, melyet ez, ujjával fölfogott, mert Jehuda nem találta azt meg, annyira megzavarta őt Peninnának szép, fehér keze, — mely olyan volt, mintha elefántcsontból lett volna faragva, — s alig tudta a szokásos héber szavakat eldadogni: „Szivemre vonlak téged, nőül veszlek örökre, nőül veszlek az erény utján, törvényesen, hüséggel, isten igazában!“

„Örvendeztesd meg, istenem — mondá a rabbi, áldását adva a fiatal párra — örvendeztesd meg ezeket, kik a hü szerelem szövetségében összetartanak, mint megörvendeztetted az első embereket a paradicsomban. Légy dicsőitve, isten, a ki arát és vőlegényt teremtettél örömre és gyönyörüségre, szivbensőségre és szerelemre. Óvd meg őket a fájdalomtól és bánattól, haragtól és viszálkodástól, vezéreld őket az üdvösséghez!“

Ezt mondva egy pohár bort vett föl s oda nyujtotta a mátkapárnak, mely héber mondatot susogott erre s aztán földhöz vágta az üveget, mely számtalan darabra tört szét.

„A mint lehetetlen e poharat többé egészszé tenni, ugy e házasság se öldödjék többé meg,“ — mondá a rabbi lassu, ünnepélyes hangon; hiszen volt ideje rá elég, mert nem állt uj sir fölött. Aztán megkezdődtek a szerencsekivánatok, hogy csakugy viszhangzott bele az iskola terme s a férfiak selyem talárjai és az asszonyok bársony kaftánjai versenyt csapkodták a szelet, ugyhogy a gyertyák lobogni kezdtek; mindenki iparkodott a pohár egy darabkájához jutni, hogy azt emlékül megőrizze. A leányok pedig levették a fiatal asszonyról az aranynyal szegélyezett kendőt, levágták gyönyörü fekete haját mely ébenfaként hevert körülte, vörös bársony kaftánt adtak rá s széles fekete szalaggal diszitették, meg egy homlokszoritóval, mely valódi gyöngyökkel volt himezve. Itt-ott e gyöngyök közül smaragdok és gyémántok csillogtak ki. Peninna ugy állt ott most környezetében, mint valamely keleti uralkodónő, mint Sába királynője vagy mint Judith, ki Holofernest megölte.

Fáklyavilág mellett s zeneszóval tértek vissza a gazdag Rosenstock házához, vidám hegedü és fuvola hangjánál s a ház előtt találkozott a fényes menet a szegényes nászkisérettel, mely a temetőből visszatért s itt a selyem talárok és bársony kaftánok, a ragyogó gyöngyök és drágakövek fényénél, sárga selyembe és vörös bársonyba öltözve látta Baruch először a szép asszonyt, a ki az ő sógorának a felesége lesz, annak a halvány,

[24]) Házassági okmány.

merengő ifjunak. Peninna is csak most látta Baruchot első izben.

A férfi majdnem elnyelni látszott Peninnát sötét szemével s a fiatal nő fekete szempilláin át lángoló pillantást vetett a szép Baruch felé.

— Ki ez, aki hajnalként tünik föl? — szerette volna kérdezni Baruch, — ki szép, mint a hold, kiváló, mint a nap s rettenetes, mint a harci dárda? — Mert valóban volt a Peninna szépségében valami rettenetes, mint a Naamah, e női ördög szépségében; mindenkit fenyegetett, a ki hozzá közeledni merészkedett, mint a láng, mely emészt, anélkül, hogy melegitene. Szeretett volna Baruch e nő mellé állani, őt kezénél megragadni és igy szólni hozzá: „Saaron virága, völgy rózsája te, ki a nők között mint tövisek közt állsz, nyakad olyan, mint egy elefántcsont torony, mint Dávid tornya, melyen ezer paizs függ s a hősök mindenféle fegyvere; fejeden az éj szárnya van, ajkad mint a rózsaszalag s édes mint a méz, arcod olyan, mint a gránátalma repedése; tested tiszta elefántcsont, a kezed elefántcsont s lábaid elefántcsont-oszlopok. Mily szép a járásod cipellőidben, csipeid mint két egyenlő boglár tünnek föl, melyeket a mester keze teremtett. Ruháid illata hasonló a Libanon illatához, olyan, mint a mirrhából és tömjénből készült füstölő illata.“ Szinte szeretett volna Baruch fölkiáltani: „Oh, asszonyok legszebbike! Te elraboltad szivemet és én beteg vagyok a szerelemtől.“ Ám a szavak nem találtak utat az ajkhoz, mely csak fájdalmasan susogta: „Egy elzárt kert! egy elzárt forrás!“

És Peninna?

Fölsohajtott. — Ki ez a férfi? — kérdé.

— Sógorod, Rebhuhn Koreffle Baruch.

— Mily szép ő, — susogta — mily szép! Szeme akár a galambnak a szeme. — És most egyszerre olyasmit érzett a szivében, a mit még soha, örömet, szomoruságot, alázatosságot és büszkeséget; ugy tetszett neki, mintha csak most mult volna el a tél, mintha a virágok csak ép most bujtak volna elé s a szerelmes gerle csak most hallatná először magát a jávorfa lombos tetején.

Álmodozva ment be a házba, ábrándozva ült a lakoma-asztalnál s mélázva nézte az emelvényről a táncolókat. És mégis élesebbé vált immár a szeme; tisztán látta, a mit eddig előle áthatolhatatlan fátyol fedett le. Ő nem táncolt. Gunyosan mosolygott, midőn zsidó szokás szerint, nőket a nőkkel, férfiakat a férfiakkal táncolni látta. Arra gondolt, mily szép dolog lenne Baruch-hal táncolni.

A hajnalcsillag ragyogott a halványkék égen, mikor a vendégek eltávoztak. Fényes menetben, hegedü és fuvolaszó mellett kisérték a gazdag párt ama ház küszöbéig, melyet Rosenstock apó a számukra igazi zsidópompával berendezett.

Peninna szeme a Baruch szép arcán csüggött, mintha valamit kivánna, esdene tőle, azonban piros ajka néma maradt. Ám Baruch közeledett hozzá, megfogta kezét, mely szép, fehér s most egyszersmind oly hideg is volt, mint az elefántcsont és megcsókolta. A szép asszony összerezzent.

— Isten áldjon meg téged, — mondá.

A fiatal asszony mormogott valamit, de senki sem érthette meg.

A kis Chaike, Baruch s Konaw apó haza mehettek magokban is, egyedül, szép csöndben. Mikor ama kis szobába beléptek, mely deszkarekesz által egy nagyobb s két kisebb kamarára volt fölosztva, még egyszer megáldotta Konaw apó a gyermekeit. Aztán nyugodni ment. Chaike és Baruch egyedül maradtak a nagy kamarában. A férfi, csipejére illesztve kezeit, mosolyogva tekintett szerte; a kis Chaike pedig csak ugy lopva mert rá tekinteni, mert férje nagyon is szép volt. A mint a fiatal asszony ott ült a rozzant faszéken, sápadtan, remegve, beteg gyermeknek lehetett volna őt tartani, de épen nem asszonynak, e férfi feleségének. Baruch csakugy felületesen is nézett rá, talán szánakozva, de semmi esetre sem gyöngéden, noha a Chaike szive, e jó, hű áldozatkész szív, a szerelem egész erejével dobogott s a szenvedély aléltságával, mert a szerelem oly erős, mint a halál. Lángja tüzes s az Urnak lángja.

— Jer, — mondá végre Baruch, hanyagul intve fejével, a vállán keresztül, — jer, asszony, huzd le a csizmámat.

Örömteljes remegés futotta át Chaikenek fiatal tagjait; felugrott kipirult arccal és sietett szolgálni, mint a cseléd, mert szerette e férfit.

A szép és gazdag Peninna pompás szobájában, lépcsőzetes emelvényen, török szőnyegekkel bevonva állt az ázsiai fényüzéssel fölszerelt nyughely. Aranyos oszlopokon vörös damaszt mennyezet emelkedett. A fedélzetről gazdagon aranyozott láncon zöld lámpa csüg-

gött alá, s a szép asszonyt, ki lábait egymásba fonva, állát tenyerébe rejtve, gondolataiba merült, még halványabbul tüntette föl, mint a minő valóban volt!

Jehuda, arccal az ablak felé fordulva, behunyt szemmel imádkozott, s hangja mint valamely patak egyhangu moraja hangzott a csöndes szobában.

— Igaz-e, hogy a házasság égben köttetik? — kérdezte egyszerre a szép Peninna, a nélkül, hogy megmozdult volna vagy sötét bársonyszemét, mely a szőnyegre volt szegezve, fölvetette volna.

Jehuda egyelőre nem válaszolt s csak mikor imádságát elvégezte, fordult a fiatal nő felé?

— Mit kérdeztél te Peninna?

— Azt, hogy igaz-e, mikép a házasságok az égben köttetnek?

— Bizonyára ugy van.

— Benne van ez a Talmudban?

— Bizonyára benne van a Talmudban. Negyven nappal valamely gyermek teremtetése előtt, egy mennyei hang hallható; mikor te a világra jöttél, igy hangzott az: Pennina, a Rosenstock leánya a Konaw Jehuda felesége lesz.

— Ez áll a Talmudban?

Jehuda a fejével bólintott.

— Ez a Moed Katon értekezésének harmadik szakaszában áll igy. Hogy a házasságok valóban az égben köttetnek, kimutatható különben ugy a Pentateuchból, mint a próféták és a szentek életirójának a könyvéből. A Pentateuchból kimutatható az, amennyiben ott Mózes 1-ső könyve 24-dik fejezetének 50-ik versében ez áll: Laban és Bethuel válaszolának, a dolog istentől van elhatározva; t. i. hogy Rebeka és Izsák egybekeljenek! A próféták könyvéből is kiviláglik, mert Sámson, mikor a filiszteusok egy leányát nőül vette, a Birák könyve 14-dik fejezetének 4-dik versében ez olvasható: Az ő atyja és anyja nem tudták vala, hogy ez istentől van igy rendelve. A szentek életirójának a könyvében is kimutatható ez, mert bölcs Salamon király, alapmondatának 19-dik fejezete 14-dik versében, ezt mondja: Ház és birtok a szülők öröksége lehet, de egy okos nőt csak isten adhat.

— Igazad van, a házasságok az égben köttetnek, — sohajtott Peninna — s mi halandók gyermekei, nem érthetjük meg istennek a végzését, alkalmazkodnunk kell ahoz. Jer, Jehuda.

A fiatal nő hátra hajolt s büszke hanyagsággal nyujtotta felé a lábát.

— Mit tegyek?

— Mit tégy? — mosolygott Peninna, — a cipőimet huzd le.

A Talmud bölcse bámulva nézett a nőre, azonban mégis lehuzta nagy lassan az aranynyal himzett papucsokat s szépen oda helyezte azokat egymás mellé a menyezetes ágy mellé s ugyanakor ezüst csengésü, elfojtott kacaj hangzott mellette.

— Miért kacagsz te, asszony?

— Mert most már el van határozva, férjem.

— Mi van elhatározva?

— Te mindent tanultál, Jehuda, minden bölcseséget magadba szedtél, azonban a régi hitvallást, ugy látszik, mégsem ismered, mely azt mondja, hogy a ki a másiknak a saruját lehuzza a nászéjen, az, amannak alattvalója lesz. Te lehuztad saruimat, tehát . .

— Tehát a kormánypálcát a háznál te akarod suhogtatni, ravasz kigyó: csakhogy a Talmud mit sem tud e hagadothról.[25])

— Akár tud arról a Talmud valamit akár nem, mégis én fogok kormányozni, — viszonzá Peninna; te pedig ne káromold Istent, ki neked okos feleséget adott, mert annyit én is tudok, hogy Salamon ezt monja: „Az okos feleség építi föl a házat, de az esztelen asszony lerombolja azt a magaviseletével.“

— Ugy van az, — sohajtott a Talmud bölcse.

Peninna fölkelt s kezeit feje fölé emelve, álmosan nyujtózkodott, miközben félig lehunyt szemhéjain oly sajátságos gunyosan nézett férjére, a tudósra és bölcsre, mintha ezt akarta volna mondani: „Te, szamár te, ugy látszik, téged korbácscsal kell boldogságodhoz hajtani.“

— Nem sokára megvirrad, — susogta — ne menjünk lenyugodni?

Jehuda elpirult; ép arról kezdett gondolkozni, miképen káromolta Schimeai Dávidot.

— Menjünk nyugodni, — mondá aztán.

Mikor Peninna fölébredt, a zöld ablakredőnyökön át aranyos világosság áradt be

[25]) Hagadothnak nevezik a Talmudban előadott mondákat és legendákat, általános értelemben azonban e szóval jeleznek minden mesét.

a padolat barna fénymázára s a szőnyegek arabeszkjeire.

Jehuda már fent ült az ágyában s töprenkedett.

— Miről gondolkozol te, ember? — kérdezte a feleség hirtelen.

— A felől gondolkozom, minő szavakkal káromolta Schimeai Dávidot.

Peninna vállat vont. Ez a Schimeai, — gondolta — sokkal inkább érdekli őt, mint én — s még sok mindenfélét gondolt, mig a férj a Talmudból föladatát megfejteni iparkodott.

— Hogy is van csak az Énekek énekében? — kérdezte a nő hirtelen. „Kerestem éjjel az én ágyamon azt, a kit lelkem szeret, kerestem, de nem találtam őt.“

— Igaz, ugy van, — válaszolá Jehuda, a nélkül, hogy tovább gondolkozott volna a fölött.

— És nem mondja-e azt is: „A szerelem erős, mint a halál. Lángja tüzes és az Urnak lángja.“

— De biz azt mondja.

Peninna a hátán hevert, karjait keresztbe fonva a keblén.

— Bizonynyal, lángja tüzes, — susogta — és „sok viz sem képes a szerelmet kioltani, sem az árviz azt elfojtani. Ha valaki, házának minden javát oda akarná adni a szerelemért, mind nem érne az semmit.“

Aztán megragadta férjének a karját és igy szólt:

— Hol áll az, hogy a házasságok az égben köttetnek?

— A Talmudban. Moed Katon értekezésének harmadik fejezetében.

— Hadd olvassam el én azt, ember, különben nem hiszem.

A következő éjjel a bölcs Jehuda hirtelen fölébresztette a szép Peninnát.

— Ugyan mi a baj? — rezzent föl álmából a fiatal asszony. — Tüz van talán?

— Nincs tüz; de én megtaláltam már.

— Mit találtál meg?

— Azt, hogy mily szavakkal káromolta Schimeai Dávidot — viszonzá a kegyes és bölcs ember, miközben szeme villóként fénylett a sötétben. — Dávid azt parancsolta fiának, Salamonnak, — Királyok könyve I. rész, 2-dik fejezet 8-dik versében, — hogy Schimeait ne hagyja büntetlenül, a miért őt Absolon elől való menekülésekor gyalázatosan káromolta, — Sámuel könyvének II. része, 16-dik fejezete, 6-ik és 7-ik versében, — de hogy miben állt e káromlás, nem emliti Dávid.

— S te ezt most ki akarod puhatolni, annyi ezer év mulva?

— Már kipuhatoltam. Magában a szövegben található meg a kulcs — s mit találok én ott? Egy szót, (egy héber szót emlitett) mely öt más szónak a kezdőbetüit képezi s ugy találom a Notarikon[26]) után, hogy Schimeai Dávidot a következő öt szóval káromolta: házasságtörő, moabita, gyilkos, zsarnok, szörnyeteg!

— S ezért ébresztettél engem föl?

— Hát nem kellett volna téged fölébresztenem?

— No, legalább tanultam tőled valamit, — folytatá az okos asszony — s mindjárt megmondom neked, mit jelent a te neved a Notarikon szerint.

— Ugyan mit jelentene az?

— Jehuda! gyászlélek, szamárfő, szőrszálhasogató, badarsághajhász, teve, piszeorru!

Igy folyt tovább a fiatal házaspár élete. Mig Jehuda fönt a szobájában ült, tizenkét kötetnyi Talmudja s egyéb titokszerü könyvei közt mindenféle tücsköt csikolva ki oduiból, tudományos hálóját kifeszitette a Pentateuch, a próféták könyve sat. körül, melyek közepett, mint a pók, leskelődött a renyhe gondolatokra, melyek alkalmatlan nyári legyekként dongták körül, addig az ő okos, tevékeny neje egész nap a boltban tartózkodott, — melyet Rosenstock apó a számukra házukban rendezett be — s kormányozta a házat. Neki csak egy pillantásába került s röpült mindenki, mig a csöndes bölcsre odafent senki sem ügyelt. (Folyt. köv.)

---

[26]) A Kabbalah, az istenről a szentirásba helyezett titokzatos eszmék kibetüzését tanitja és pedig nagyon különbözőképen, a Gematria, Notarikon és Themurah által. A Gematria ismét számtani és alakzati. A számtani abból áll, hogy valamely szónak a betüit számok szerint veszik s a helyett egy másik szót tesznek, mely hasonló számtartalmu. Az alakzati Gematria a sorok közé szórt betükből magyarázza ki a titokba boritott eszme értelmét. A Notarikon abból áll, hogy több szónak kezdő- vagy végbetüiből egy szót alkotnak, vagy pedig egyetlenegy szóból több szónak a kezdőbetüit kölcsönzik, (ezt alkalmazta itt Jehuda.) Themurah betürejtvényi vegyités, melyet szintén különféle módon alkalmaznak.

A VALLÁS BEFOLYÁSA SHAKESPEARERE.

Irta: RÉNYI REZSŐ.

(Vége.)

A darab meséjének bonyodalma Claudionak Izabella és a herceg által való megmentése körül forog, mely ott veszi kezdetét, hol Izabella Angelohoz siet kegyelmet kérni.

Angelo, ki erkölcsi tisztaságának szigorával dicsekedve, szüntelen szemérem és tisztaság után néz, a bünt és gyengeséget irgalom nélkül üldözi. Izabella szépsége előtt erkölcsi nagyságáról mélyebben bukik, mint az, kit eddig a törvény szigoru alkalmazásával fenyitett, és ekép képmutatóvá lőn.

Angelo nem indul meg, Izabella szivre szóló kérelmeire, hanem puritán hidegséggel veti elé:

Bátyád a törvény által kárhozott,
S csak vesztegeted a szót.

és mégis, midőn a leány kérelme indokai közt magába szállni kéri:

Kocogtass ott, s kérdezd meg szivedet,
Bátyám hibája nincs-e benn: s ha szint az
Természeti gyöngéje mint övé,
Ne hangoztasson nyelveden halált
Fejére.

már ingadozóvá válik, magában fontolgatván:

Szól, s szavának lelke által
Lelkem termékenyül.

sőt félig-meddig igérgetni kezd, hogy a leányt tőrébe ejtse, kit másnapra rendel magához véghatározatát vele közlendő; de nem erről tépelődik ő, inkább ama tisztátlan gondolatokkal foglalkozik, melyek az ifju, szép nő láttára valóját teljesen megmételyezték és odáig vitték az ál erényhőst, hogy a másnap megjelent apácát (II. fel. 4. jel.) szerelemre csábitsa, oly erkölcsi dilemmával állitván szembe, melyből vagy erénye árán menekülhet, vagy pedig megtartva tisztaságát, bátyját elveszti. Izabella ez utóbihoz áll, és bátyját halálra készíteni indul.

A herceg, mint szerzetes ruhába öltözött gondviselés őrködik. Beavattatja magát Izabella és Claudio titkába, elébbivel megigérteti Angelonak a találkát bizonyos helyre és időre. Azonban a helytartónak elhagyott jegyese Mariánna Bécsben élt nagy elvonultságban, ezt a herceg kikutatta és Izabella titkába avatván rávette: hogy az éji találkán képviselje Izabellát. Igy történt és Angelo gyanutlanul célját érni vélte, mindamellett elég alacsony volt igérete ellenére, kiadta a rendeletet nagy titokban Claudiot a kéjes éjt követő hajnalon kivégezni. A herceg közbenjárása a porkolábnál megmenti Claudiot, s ennek feje helyett egy a börtönben elhunyt fogolynak Ragozinnak feje vétetik s ez küldetik meg Angelonak. Idejét látta végre a herceg, hogy a bonyodalom csomóját megoldja és Angelo alávalóságát leleplezze. A szerzetes ruhát leteszi, elfoglalja trónját, honnan Izabella panaszára, ki nyiltan szemébe vágja Angelonak bűnét, birói tisztet gyakorol, s az egész bonyodalom csomóját, melynek minden szála kezében van, gyorsan megoldván, Angelot megszégyeniti s büntetésből jegyesét: Mariannát, a fogságból szabadult Claudionak pedig kedvesét Juliát kell nőül venni; maga az erényes Izabellát kezével jutalmazza.

Ez a dráma meséje, melynek tartalma akár társadalmi, akár törvénykezési, kormányzási, vallási szempontból nézzük, egy középkori állam és erkölcsi életnek teljes képét nyujtja, a kivitelben pedig eszméi, motivumai a keresztény vallásos társadalom ethikai elveit tükrözik vissza.

Nem célunk kutatni ha Shakespeare e művében a puritánok ellen polemizál-e,[7] sem azt, ha vajjon a Jakab uralkodása alatt ujra lángra lobbant vállásüldözés ellen irányozta-e a katholikusok érdekében művét[8] vagy hogy a vallásujitással szemben mint recusans rokonsága, ugy ő is katholikus volt-e[9] vagy nem,[10] avagy épen felekezet nélküli[11], de azt constatálnunk lehet, kivált a költő napjaiban lábra kapott üldözések elitélt véráldozataival szemben, hogy e müve tulajdonkép a kegyelmi tények dicsőitése a büntető igazságszolgáltatás felett, mert nincs ember, ki minden hiba elől meg tudná magát óvni, s igy nem is tolhatja fel magát ki sem embertársai felett törvényt látni[12] és ez irá-

---

7) Rümelin G. Shakespeare-Studien. Stuttgart. 1874. 213 l.

8) Rio A. F. Shakespeare. Freiburg i. Br. 1864. 267. 268. l.

9) Dr. Aug. Reichensperger, William Shakespeare, insbesondere sein Verhältniss zum Mittelalter und zur Gegenwart, és Rio m. f. i. 300—302 l.

10) Gervinus G. G. Shakespeare. Leipzig 1872. II. 568. — Elze K. Shakespeare's Charakter, seine Welt- und Lebensanschauung. Shakespeare Jahrbuch 10. R. 24. l.

11) Elze K. u. o.

12) Schlegel A. W. Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur. Leipzig 1846. II. 223. l.

nyát oly kereszténynileg vallásos motivumokból szedett adatokkal támogatja, hogy a vallásnak müvészetére való befolyásáról semmi kétséget nem enged.

Igen találó ez érveléshez a (II. felv. 2. jel.) midőn Izabella Angelohoz járul Claudio életét kérni, de a szigoru erénybiró által elutasittatván felkiált:

. . . . . Jaj nekem!
Hisz egykor minden lélek kárhozott volt;
S a ki leginkább büntethette, az
Váltotta meg. Mi lenne vaj belőled,
Ha ő, a legfőbb biró, ugy itélne
Fölötted a mint vagy? Gondold meg azt
S a kegyelem megéled ajkadon.

vagy midőn az irgalmat nem gyakorló, a törvény merev szavaira támaszkodó igazságosságot támadja meg:

Fölséges, birni óriás erővel,
De zsarnoki, használni óriásul.
. . . . . .
. . . . . Nagyjaink, ha Jupiterként
Döröghetnének, őt folyvást zavarnák,
Mert minden apró, hitvány tiszt, egét
Dörgésre használná, mind csak dörögne.
Kegyelmes ég!
Te kénes, éles mennyköveddel inkább
Hasitsz hasithatatlan görcsös tölgyfát
Mint gyönge myrtust; és a gőgös ember,
Kicsiny, rövidke tekintélylyel diszitve,
És legkevésbbé tudva — mi legbizonyosb —
Üveg valóját a nagy ég előtt
Dühös majomként, ugy hóbortozik, hogy
Az angyalok sirnak, — de min vesénkkel
Halandókká nevetnék magukat. (II. felv. 2 jel.)

vagy a már hajlani kezdő Angelohoz:

Megvesztegetlek, meglásd, jó uram!

Ang.

. . . . . Engemet megvesztegetsz?

Izab.

Meg, oly ajándékokkal, a melyekben
Az éggel osztozol . . . .
Nem becstelen pénzekkel szinaranyból,
Nem is kövekkel, melyek képzelet szerint
Drágák vagy olcsók; de igaz imával,
Mely ég felé száll és belé hatol
Napkelt' előtt: megőrzött lelkü, bőjtös
Lányok imáival, kik szivöket
Minden világitól elforditották. (U. o.)

mire Angelo maga is „Amen"-nel válaszol s magára maradván, midőn felismeri szivében a tisztátalan vágyat, melyet Izabella látása keltett föl benne, kisértésnek tartja, mi ellen magát imával kell védenie:

. . . Oly kisértés után járdalok,
Melyet imával kell bevágni. (U. o.)

Mindezekben visszatükrözik a költő vallásos kedélye, sőt meggyőződése, mely hiszi a megváltás történetének titkát, az Istennek mint egyedüli birónak irgalmát, kegyelmét, igazságosságát, meggyőződve van, hogy az imák és jócselekedetek az ég ajándékát: üdvösséget szereznek; hogy ez ajándék nem ér fel arany és drágakövekkel, nem is szerezhető meg csak igaz imával, tiszta, lemondással teljes, minden világi dolgot kicsinylő élettel; hiszi a kisértések lehetőséget, a malasztot, melyet imával szerezve a kisértések utját bevághatja; az ember semmiségét szemben az Isten hatalmával, hóbortjait, dühös majom kapkodásainak tekintvén.

A keresztény vallás kegyelmi tantétele kiváló meggyőződése volt; ez müveinek számtalan helyeiből elvonható.

Második Richard királyban a hercegné térden kér kegyelmet az összeesküvőknek Bolingbrokétól (II. felv. 3. jel.):

Boling.

Jó néne kelj föl.

Hercegné.

Oh ne mondd azt: kelj föl.
Mondd: megbocsátok! s akkor mondjad: kelj föl,
Dajkád ha volnék, ez a szó „bocsánat"
Voln', melyre legelőbb tanitanálak.

Boling.

S én megbocsátok, ugy mint Istenemtől
Várok magamnak is bocsánatot.

A „Velencei kalmár"-ban, (IV. felv. 1. jelenetben) hol a Doge a kötvényéhez ragaszkodó Shylokot inti:

Hogy várasz kegyelmet, ha magad sem adsz?

vagy midőn Portia igy szól:

Legyen tehát kegyelmes a zsidó.

Shylok

Ki kényszerithet erre? szóljon ön!

Port.

A kegyelem kényszerről mit se tud;
Az, mint az ég szelid esője, hull
Alá a földre: s kétszer áldva van —
Megáldja azt, ki ád, — és azt, ki vesz.
Hatalmasokban leghatalmasabb;
Trónjában ülő fejedelmet ez
A koronánál inkább ékesit.
Pálcája földi kényszer, hatalom,
Fenség s dicső méltóság küljele,
Melyen királyok ijedelme ül:
De e pálcás erőnél több a kegy;
Királyi szivek ennek trónusi; —
Magának istennek sajátja ez;
S a föld hatalma égihez közelg
Ha jogszigort kegy enyhit. (U. o.)

Még római tárgyu darabjaiban sem tagadhatta meg e meggyőződését.

Vágysz-e közelgni istenek felé?
Közelits azzal, hogy légy irgalmazó
Az irgalom nemes sziv záloga.
(Titus Andron. I. felv. 2. jel.)

A keresztény hit és világnézlettel nem egy alkalommal találkozunk e nemü tragoediáiban. Igy „Julius Caesar"-jában, midőn Caesar legyilkolása után Treboniustól kérdi Cassius:

. . . . Antonius
Hová lőn?

ettől im ezen választ nyeri:

. . . . Elképedve ment haza,
És mintha végitélet volna, gyermek,
Nő, férfi, szem-meresztve fut, sikolt.
(III. felv. 1. jel.)

Vagy midőn a philippi csatát megelőző éjjel Caesar szelleme jelenik meg Brutus előtt, ez következő csakis keresztény gondolkozásnak megfelelő fogalmaknak ad kifejezést:

Ugy gondolom, szememnek gyöngesége
Ábrázza e kisértő tüneményt.
Felém közelget. Vagy te valami?
Isten vagy angyal, ördög vagy mi vagy? . . .

Coriolánban is feltalálható a kegyelem, mint isteni tulajdonság fogalma, hol Menenius Sicinius előtt leirja Coriolán fönségét (V. felv. 4. jel.):

Semmije sem hiányzik, hogy isten legyen, csak az örökkévalóság
és az ég, hogy benne uralkodjék.

Sicinius

De igen a kegyelem is, ha hivenf estetted őt.

Ezen eszme nyer kifejezést „Athéni Timon" III. felv. 5. jelenetében:

Alcibiades.

. . . . Erényetekhez könyörgök:
Mert a törvény erénye irgalom,
S csak zsarnok él vele kegyetlenül.

Átalában Shakespeare darabjaiban a mélyen vallásos kedélynek sürün előforduló helyeivel találkozunk, melyek a kereszténység legfontosabb hittani és erkölcsi tételeivel foglalkoznak.

Az angyalok bukásának bibliai története visszhangzik „VIII. Henrik király" tragoediájának (III. felv. 2. jelenetében) Wolsey szavaiból:

. . . . A hőn lesett mosoly
S bukása közt több gyötrelem s aggály
Ólálkodik, mint harcon s nőkegyen:
S ha hull: bukása mint Luciferé
Örök reménytelen.

Máté evangeliumának e szavai: „Bizony mondom nektek, hogy nehéz a gazdagnak bejutni mennyeknek országába. És ismét mondom nektek: Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gaznak bejutni mennyek országába", II. Richárd király IV. 4. jel. majd szószerint hangzanak:

. . . . A mennybe jutni
Bajosb, miként tevének tüfokán
Átmenni.

Ugyanezen evangelium (7. r. 2. v.) ezen szavai: „Mert a mily itélettel itéltek, olyannal itéltettek meg; és a mily mértékkel mértek, visszaméretik nektek." A „Szeget szeggel" V. felv. végjelenetében a herceg itéletében visszhangzanak:

Angelo Claudióért, halál halálért!
Veszteglést veszteglléssel, sebet sebbel,
Hasonlót hasonlóval, szeget szeggel [13])

s az itt idézett dráma (I. felv. 3. jelenetben), midőn Claudio börtönébe menve felsohajt:

Az ég szava irgalmaz a kinek akar
S nem, a kinek nem; s mégis igazságos.

Pál apostolnak rómaiakhoz irt levele 9. r. 15. versének szavait adja vissza: „Mert Mózesnek azt mondá: Könyörülök, a kin könyörülni akarok, és irgalmasságot teszek azzal, kin könyörülök."

Az evangeliumi kinszenvedés történetének képeivel találkozunk „II. Richard király" IV. felv. 1. jelenetben:

Krisztust is csókolá Judás; de ő
Tizenkettőben ez egyen kivül,
Hitet talált,

majd alább:

. . . Mind ti, itt kik álltok, nézve rám
Mig engem kinom ösztökél, s kezét
Pilátusként mossa némelyiktek.
. . . . . ti Pilátusok,
Ti adtok kinkeresztre engemet . . .

Krisztust üdvözitőül vallja, s kinhalálát megváltás müvének tekinti:

. . . . . Azért
Az idvezitő sirjához, kinek
Vitéziül feltüzve szent keresztjét,
Harcolni készek s buzgók vagyunk,
Azonnal egy angol serget szedünk;
. . . . . hogy a pogányt
Zaklassa ott ama szent téreken,
Hol a megáldott láb járt egykoron,
Melyet tizennégy század év előtt
Kinos keresztre üdvünkért szegeztek.
(IV. Henrik király I. felv. 1. jel.)

Az imádság, bőjtölés nála a kegyelem ma-

[13]) „An Angelo for Claudio, death for death!
Haste still pays haste, and leisure anders leisure,
Like doth quit like and Measure still for Measure."
Magának a darabnak cime is szószerint forditva: „Mérték mértékért."

lasztjának megszerzési módja, a gonosz incselkedései ellen való menedék.

Oh rút az én bünöm s az égre bűzlik!
Az eredendő átok ül azon:
Vérgyilkolás.

Igy sóhajt fel Hamletben a király (III. felv. 3. jel.) és folytatja:

. . . . . Mért van irgalom,
Ha nem, hogy a bünt rontsa meg csupán?
S mi az imádság két malasztja, mint
Felfogni a bukót és a bukottnak
Kegyelmet nyerni.

„Othello" III. felv. 4. jel.-ben pedig:

Othello.

Add kezedet. Mily nedves ez a kéz.

Desdemona.

Nem érze még kort sem bubánatot.

Othello.

Forró, mi forró s nedves! ez a kéz
Bőjtöt kiván s imát, elvonulást;
Sanyargatást és hosszu ájtatot,
Mert ifju s égő ördög él alatta,
Mely lázadásra kész.

A halotti szentségekről, a bünbánatról, az itélet és tisztitó helyről és egyházi alapon állva emlékszik meg (Hamlet I. felv. 5. jel.)

. . . Én atyádnak szelleme vagyok;
Kárhozva, éjjel bolygnom egy korig,
S nappal bezárva lenni láng között
Mig földi létem undok büne mind
Kiég s letisztul.

és alább:

Igy lettem én el, hajh! testvérem által,
Éltem, királyném, koronám né'kül;
Levágva épen büneim virágján,
Nem gyónva, kenve, nem áldozva meg,
Nem vetve számot, sőt számolni küldve
Minden hamisságimmal fejemen.

E felfogás kiegészitésekép áll előttünk a III. felv. 3. jelenete, midőn a boszulni akaró Hamlet nagybátyját térden állva imádkozni találja:

Most megtehetném, top! imádkozik.
És most teszem meg: — akkor mennybe mén.
Igy állok én boszút? — Megfontolandó.
Atyámat egy gazember megöli,
S én ez apának egyetlen fia,
Azt a gazembert mennyországba küldöm.
Hisz ez dij, jutalom, nem boszuállás.
Ő az atyámat hizottan, kenyér
Elégségében ölte meg, midőn
Virágzott bűne, mint nyiló tavasz;
S ki tudja, Istennél egyéb, hogy áll
A számadása most?

A bünbánat és vezeklésre nézve keresztény értelemben nevezetes mozzanat, hogy a tisztán pogány háttérben mozgó „Cymbeline" drámájának alakjaiban több mint egy mélyen keresztény vonást láthatunk. (Ezt az érdekes adatot egész terjedelmében veszszük át. (V. felv. 4. jel.)

Posthumus.

Üdvözlégy békó: te viszesz, hiszem
A szabadságra. Jobb igy mint a kit
A köszvény bánt s örökké nyöszörög,
A helytt, hogy a halál, a biztos orvos,
E závár kulcsa, meggyógyitaná. —
Lelkiismeretem jobban békózva van,
Mint lábam és kezem. Jó Isten, adj
Bűnbánó eszközt, mely feloldja s aztán
Szabad örökre! És elég megbánnom?
Legjobb úgy láncban, mit inkább óhajtok
Mint kényszerből vevék el: büntetésül,
Ha ez lesz a szabadulás nekem:
Ne végy el többet mint mi mindenem. —
Tudom, inkább kegyes vagy mint kemény,
Bukott adósidtól egy harmad, egy
Hatod, tizedrészt vészsz, hogy ellehetnek
A maradékon is: ezt én nem kérem.
Vedd éltemet Imogen élteért,
S bár olcsóbb, ámde élet, és te verted:
Nem latolunk minden pénzt, képeért,
Elkél a könnyü is, s igy nálad az
Enyim is, mely tied.

Egy római szájában ily önmegadás, bünbánat és töredelmesség, azok ellen szól, kik mint Goethe, Shakespearet, „természetes jámbor"-nak tekintve, őt mint minden vallásfelekezeten kivül állót, és egyhez sem tartozó objectiv szemlélőt akarják feltüntetni, kinek önalkotta jellemei költői tárgylagossággal oly eszméket és vallásnézeteket hangoztatnak, melyek az iró egyéniségétől távol állván, csak azért adattak azok ajkaira, hogy igy a szinezés legapróbb árnyalatában is, azon jellemeket mutassák, melyeknek lenniök kell [14]).

Posthumus jelleme, igy nézve, elveszti objectivitását, és Shakespeare egyenisége lép előtérbe, de ebből ekkor naturalistikus bölcset levonni nem lehet, sőt lehántva róla a sok magyarázatnak, hol érdemlett, hol nem érdemlett ráfogásait, ki fog tünni, hogy a positiv vallást nem csak szivvel, de észszel is hitte, s lelke e más felének, munkáinál minden alkalommal határozott befolyást engedett. Ez szinezi erkölcstanát is, mely a legtisztább humanismust képviseli. Ő a vallás sulypontját a lélekismeretbe helyezi, szerinte az élet célja tevékeny erényesség és szeretet. (Felsült szerelmesek, I. felv. 1. jel.). A tét-

[14]) Elze K. William Shakespeare. Halle. 1876. 505—517. l.

lenség, holt tudomány, és a tehetségekkel való visszaélés: gyülöletes dolgok előtte. Az élet a jónak és gonosznak vegyüléke s innen kell az embernek magát kidolgoznia. („Minden jó, ha jó a vége“, IV. felv. 3. jel. és „Szeget szeggel“ V. felv. I. jel.) Ez pedig erkölcsi megtisztulással érhető el, mely kötelesség, és a mely a szenvedélyeknek legyőzéséből áll, — ezek a vágyakkal soha uralomra nem juttatandók, hanem mindenkor az értelem akarata alá rendelendők.

E kivonatos rövidséggel egybeállitott ethikai iránya a költőnek nem csak mély vallásosságot bir alapul, hanem átszürt világnézletében a kereszténység és a humanismus eszméit sugározza vissza.

IRODALOM.

„Össze-vissza.“ Beszély- és rajz-gyüjtemény. Irta Rózsaági Antal. Arad. 1883.

„Ugyanis a kék Duna sima tükre ugy felduzzadt, mint egy óriás gyomra, midőn környezetét elnyelte: szüzies keblén pedig oly jéghegyek hömpölyögtek, mintha megirigyelve a Renz-lovardabeli athletanők dicsőségét, erőmütani productio által valamely extravagans házasulandó herceg figyelmét akarná magára vonni.“

A mai olvasó olvassa, megütközik, csodálkozva kérdi: mi ez? s meg is felel rá: izléstelenség. Pár évtized előtt az „emelkedett szellemü“ olvasó a „Hölgyfutár“ vagy „Regélő“ hasábjain olvasta, élvezte, s gyönyörködve sohajtott fel: „mennyi szellem!“ Akkor ilyen volt a divat, ma más s erre a szegény könyvre végzetes az, hogy a cimtábláján 1883-at olvasunk 1853 helyett.

Igy csak emlékjele a tegnapnak, melyről szeretjük hinni, hogy messze van a hátunk mögött, tanuja a gondolkozásmód, s az izlés egy állapotának, melyet meghaladottnak tartunk. Azzal, hogy komoly számbavételt, és tetszést követel, csupán kicsinylést arat, mint a kacérkodó éltes hölgy, ki vukliaival, s abroncsos szoknyájával tetszeleg a legutolsó divat szerint öltözött fiatal hölgyek csoportja közt.

Rozsaágí Antal, ha nem is elsőrangu, de számottevő tagja egy irói csoportnak, mely a szabadságharcot követő években volt népszerü. Humoristikus iróknak nevezték őket, s ők magukat, holott e cimre épen nem tarthattak igényt. Eszményük a szellemes csevegő, az ügyes élcelő, a fődolog előttük nem az étel, hanem a mártás volt, melyben azt feltálalták. Derüre-borura eregették föl „szeszélyszikráik“-nak egész tömegét: röppentyüket, forgó kerekeket, melyek sziporkáztak, pattogtak, egymásba keveredtek, s nagy zajjal robbantak szét, süketitve a fület, káprázlatva a szemet, s főfájást okozva. Az élcek hajhászása erőltetettséget, mesterkéltséget okozott. A természetesség, egyszerüség kiállhatatlan lett előttük, idegesen kapkodtak minden után, amit ujnak hittek, hogy a legkülönbözőbb dolgokat kavarják össze. Ime, mint az idézet mutatja, mennyi zagyva képre: óriás gyomrára, lovardabeli athletanőkre, erőmütani productiókra, extravagans hercegekre stb. stb. van szüksége szerzőnknek, ki pedig csak azt akarja mondani, hogy a Duna megáradt és zajlott rajta a jég. E cikornyákkal való tulhalmozás egészen élvezhetetlen ma, midőn első sorban a természetest és igazat keressük.

A kötet öt darabja között három elbeszélés van. Leghosszabb köztük az „A kiknek nincs nevök“ cimü, egy kisebb izgalmi regény tele házasságtöréssel, okmányhamisitással, párbajjal és valószinütlenséggel. Sue és követői hatása alatt készült, csakhogy kevés leleménynyel és sok naivitással. Például egyik alakja, kit jellemes és tehetséges müvésznek rajzol, párbajban megöli a saját atyját, s ez épen nem akadályozza őt abban, hogy pár hó mulva boldog férj legyen, kit lelkiismerete épen nem háborgat. Az elbeszélésben, mely mint egész csak gyönge utánzat, pár elevenen irt lapot találunk, melyben egy fővárosi közvetitő-intézetnek kétes elemekből álló klientelája van bemutatva, s ez intézet főnökében: Kőfalvyban pedig viszonylag sikerülten jellemez szerző egy minden áron vagyont szerezni akaró iparlovagot. „Az asztal végén“ cimünek hőse Göndörössy Arzén, a „mokány gyerekek“ társaságának tagja, ki jegyesének szemérmét is oly mokányul sértette meg egykor, hogy az izléses leány felháborodva mutatott neki ajtót. Bántó dolog, de elég jellemző a parlagi gavallérok bizonyos osztályára, s az elbeszélés módja is kevésbbé erőltetett. Aránylag a legsikerültebb a „Fokról fokra“, melyben egy iparos pár urhatnámsága van nevetségessé téve. Itt is csak ösmeretes typusokat rajzol ugyan szerző egyének helyett, s tuloz lépten-nyomon, de a satyra elég kedélyes.

A „Vendel-utcai remeté“-ben Molnár György van rajzolva, ki Aradon emlékiratait

irja. Minden nagyobb igény nélkül való alkalmi munka, mely helyén lehetett annak idején egy vidéki lap tárcájában, de kötetbe nem való. Az „Álomképek“ végre satyra kiván lenni közállapotainkra. Szerző a mennyekben jár, ott külömböző csoportokat lát, melyek erőltetve vannak összeállitva, hogy példázzák tudósaink nyegleségét, hölgyeink hiuságát, pletykásságát és több más dolgokat. Szellemeskedés kevés szellemmel.

Az „Össze-vissza“ egy elkésett könyv. Az irókra egyaránt szerencsétlenség, ha megelőzik korukat, vagy elmaradnak attól; csakhogy mig az előbbieknek rendesen igazságot szolgáltat az utókor, az utóbbiak még ezzel sem vigasztalhatják magokat. —y —e.

Szerb és román vigjátékok. E cim alatt érdekes füzet került ki közelébb Temesvártt a Magyar-testvérek könyvnyomdájából, három szerb és egy román vigjátékot tartalmazva. A füzetet Löwy Miklós állitotta összse, ki már régebb idő óta buzgólkodik a szerb irodalom ismertetése körül. A bemutatott vigjátékirók sorát Trifkovics nyitja meg, kitől két rövid egyfelvonásos vigjátékot kapunk a gyüjteményben. Trifkovicsban, az alig harminc éves korában elhunyt vigjátékiróban, nem közönséges tehetséget veszitett a szerb irodalom. Eleven, elmés szellem volt, ki nagyobb világ- és emberismeret mellett egykor kiváló müveket produkálhatott volna. Abból is, mit pályája kezdetén irt, gazdag tehetség csillámlik felénk. Erejét azonban nem a humoros felfogásban és jellemzésben hanem a találékonyságban veszszük észre. Mestere, ugy látszik Scribe volt, mert a komikumot nem a jellemekben, hanem a helyzetekben keresi. Igen hihető, hogy már korán megismerkedett Szigligetivel is; az események csoportositása s egyes vigjátéki alakok szerepeltetése legalább erre mutatnak. Mint minden kezdő vigjátékiró, ugy ő is keresi a meglepő helyzeteket, s csattanós jelenetek kedveért a tiszta vigjátékokban is használ olyan vonásokat, melyek csak a bohózatban vannak helyükön. A „Gratulálok“ élénken van irva, de összes komikuma a helyzetekben rejlik. Egyik tévedés szüli a másikat, s ekép fejlődik a mese tovább bohózati alapon. Magokban a szereplőkben még csak gyönge csirája sincs meg a komikumnak. Egy gyönge fuvallat összedönthetné az egész kártya-várat. A mese szövése azonban gyakorlott kézre mutat, s egy-egy jóizü ötlet felett örömest nevetünk. — Kevesebb találékonyság nyilatkozik Trifkovics másik vigjátékában: a „Fele bor, fele viz“ cimüben. Ez a darab Szigligeti egyik régibb müvére emlékeztet, melyben két rokon minden módon kiállhatatlan igyekszik lenni, mert nagybátyjuk oly föltétel mellett hagyott reájuk egy örökséget, ha egybekelnek. Trifkovics darabjában is ilyen nagybátya és ilyen rokonok szerepelnek; csakhogy itt a találkánál a nőt szobaleánya, a fiatal embert pedig inasa személyesiti, s ezek háta megett szeretnek egymásba végül a rokonok. — A jókedv kisebb adagával, a találékonyság vékonyabb erével rendelkezik Zmaj-Jovan Jovanovics. Tőle is egy felvonásos vigjátékot kapunk: a „Ponty“-ot. Mese, bonyolulat alig van a darabban. — A régi szinpad egyszerü, naiv termékei jutnak eszünkbe, ha Jovanovics vigjátékát olvassuk. Vannak azonban a darabban mozzanatok, igy mindjárt az első lapokon Sztankó és Szavka jelenetei, melyek meleg és költői kedélyre mutatnak. — Társadalmi bajt ostoroz Risztics Szilárd vigjátéka: „A ferbli.“ Szpaszicsné egészen elhanyagolja családját, hogy szenvedélyének: a kártyajátéknak élhessen. Mig ő barátnőinél mulat, nagyobbik leánya: Lenka egy fiatal emberrel köt ismeretséget, a kisebbik: Anica pedig a cselédek közt szerez tapasztalatokat nem épen épületes dolgok felől. Egy este, midőn Szpaszicsné véletlenül korábban megy haza, szintén együtt találja Lenkát kedvesével, s megtudja, hogy ez a találka nem a legelső. Most látja, hogy könnyelmüsége miatt „milyen veszélyben forgott“ gyermeke s miután az ifju becsületességéről hamarosan meggyőződik, örömest adja beleegyezését a házasságba, ő pedig szentül fölfogadja, hogy kártyát többé nem vesz a kezébe. A kidolgozás itt oly egyszerü, mint maga a mese. Különben eléggé élénken van irva, s maga Szpaszicsné nem rossz vigjátéki alak. Szintén a kártyaszenvedély ellen fordul a román Rosetti „Itt a pap . . . nem a pap!“ cimü egyfelvonásos vigjátéka is. Kacsarma Vazul leánya férjhezadásával akarja helyre hozni a játékszenvedélye által megzavart vagyoni egyensulyt. Nővére Krajováról már tudatja is vele, hogy a gazdag vőlegény elindult, midőn egy fiatal ember: Tabacsel Juon lép a szobába. Apa, anya és leány egyaránt a vőlegényt keresik a jövevényben; szóhoz is alig engedik jutni s elárasztják

mindennemü szivélyességgel, midőn egy másik távirat azt jelenti, hogy a krajovai vőlegény meghalt, Juon pedig sans gêne bevallja, hogy egy tudakozódó intézetből jön és helyet keres. A megcsalódott Vazul papa ájultan egy karszékbe esik s csakis akkor ébred föl, mikor neje igy szól hozzá: Vaszikám! Paroli pacsi a hetesre... tiz mász!.. Ekkor fölugrik s hangosan kiáltja: „Tartom“. — Trifkovics gondtalan vidámságát ebben a darabban érezzük leginkább. A román Rosetti sok tekintetben rokon szellem a korán elhunyt szerb vigjátékiróval. Ő is a helyzetekben keresi a komikumot s csattanós jelenetek kedveért nem egyszer föláldozza a valószinüséget. Vigjátékát végig olvassuk s egy-egy ötletén jóizüt nevetünk, de erősebb jellemrajzra nála sem találunk.

Fáy András összes beszélyei megjelentek a Franklin-társulat kiadásában, három diszes kiállitásu kötetben. Tizenkilenc kisebb-nagyobb elbeszélés van együtt a három kötetben, körülbelől kronológikus sorrendben. Az első kötet a legrégibb elbeszéléseket adja, s ezek a következők: A különös végrendelet. (1818.) Az elkésések. (1822.) A hasznos kincskeresés. (1824.) Érzelgés és világ folyása. (1824.) Mire szántam a fiamat. (1825.) A tétényi éjszaka. (1834.) A jó sziv is bajjal jár. (1835.) A második kötetben egy pár történeti darab is van: „Sió“ (tündéres rege). A velenceiek és Szádvár és vidéke történeti elbeszélések; továbbá: Ész- és szivkalandok. A könyvbuvár. Öreg Bakonyszegi és barátjai. A viharok. A harmadik kötetben pedig: A müvész és barátai. Rekettyési Borgay Kálmán utazása. A szép Katinka. Flóris deák és „A szulioták“, mely a nagyérdemü szerző egyik utolsó dolgozata. A szépirodalom minden kedvelője sok élvezetet és gazdag tanulságot talál a régi magyar iró e müveiben. A három kötet ára 4 frt 80 kr.

Az „Utazások könyvtára“ második köteteül Asbóth János egyiptomi és palesztinai utleirását közli „A Zaharától az Arabáhig“ cimen. Asbóth pár év előtt járta meg azt az érdekes szintért, mely az őskori történet, a biblia és a kegyeletes hagyományok mellett még a jelen időknek is egyik érdekes pontja, hol a félhold ázsiai uralmának még sok ereje meg van, de már küzdelemben itt is az európai áramlatokkal; hol a társadalmi fejlődés legkülönbözőbb szokásai élnek még együtt, s a hol végül a kelet forró napja és misticismusa oly átalános vonzerőt ád az érdeklődésnek és kiváncsiságnak. Asbóth tehát az ó-világ egyik legnevezetesebb részén vezet keresztül; a történeti helyekre kiterjeszti a históriai tanulságokat, előadja a benyomásokat, közli a fölébredt gondolatokat, eszmélkedéseket, melyekben a társadalmi és politikai helyzetet nem egyszer tárgyalja. A könyv első része Egyiptommal foglalkozik, Alexandriától kezdve, végig azon a térségeken, melyeket a mult év eseményei közelebbi érdeklődésünk helyévé tettek. Kairoról, az ottani életről, a viszonyokról kimeritőn ir; majd a sivatagra, a piramisokhoz, a sphynxekhez visz el. A második rész a szentföldet irja le, a bibliai helyekkel, a Krisztus földjével. Szingazdag képek, melyek az előadás elevensége által is érdekessé válnak mindenki előtt. Az egész oly utikönyv, mely sok élvezetet szerez az olvasónak s az elmét is foglalkoztatja. A Franklin-társulat csinos kiállitással, illustrációkkal adta ki. Ára 2 frt 40 kr.

„Az illem könyve“, szerkeszti Kalocsa Róza, kiadják a Révai testvérek. A 6—9-ik füzetek hagyták el a sajtót. Ezek az esküvőről, a különböző családi eseményekről, a társaságbeli tapintatos modorról, a világba lépésről és bemutatásról, a hallgatás müvészetéről, a köszöntésről, stb. szólanak. A könyv átalában sok tájékozást nyujt. Nem száraz szakaszokba osztása a társadalmi élet nyilvánulásának és merő felsorolása mindannak, mit az élet ezer körülményei között szem előtt kell tartani, de inkább élénk elbeszélés, diskret tanácsadó. A serdülő leány, a nagyreményü ifju, a fiatal mama, a nagyvilági hölgy, a gazdaasszony, a házi ur, elég figyelmeztetést és jó tanácsot találhat. Egy-egy füzet ára 30 krajcár.

Jules Sandeau, a kiváló francia elbeszélő, az akadémia tagja meghalt 72 éves korában. Sandeau Aubussonból (Creuse departement) származik s ifju korában ment Párisba, hogy a jogot hallgassa. Megismerkedett itt egy nővel, ki a boldogtalan házas élet küzdelmeiből az irodalmi cigánykodás gondjaihoz menekült s épen az első lépést készült tenni a nyilvánosság előtt. — A nőt Lucile Aurore Dudevantnak hivták. Jules Sandeau élénken érdeklődött az erélyes nő törekvései iránt, buzditotta és összeköttetéseket szerzett számára. Barátja iránt való hálából Dudevant asszony fölvette a Sandeau név felét s müvein igy jegyezte magát Sand: Georges Sand. Ez a félnév azután hiresebb lett, mint az egész név. Mialatt Georges Sand Indiana regényével egyszerre dicsősége tetőfokára hágott, Sandeau csak lassan jutott hirnévhez és tekintélyhez. Sandeau számos regényt tett közzé, melyekben nagy emberismeretet, irodalmi izlést és elbeszélési képességet árult el. Sandeau a szinpad számára is dolgozott. Augier-rel együtt több darabot irt: ilyenek Jean de Thommeray, le Gendre de M. Poirier; ismert szinmüvei: a Mlle de la Seiglére, la Ceinture doréé, Marcel, la Maison de Penarvon, stb. E sikeres irodalmi tevékenység alatt Sandeau nemcsak tekintélyhez, hanem dus vagyonhoz is jutott. 1858 óta az akadémia tagja volt. A hires elbeszélőnek néhány müve magyar nyelvre is le van forditva.

A szinpadok berendezéséről. Egy kis füzetet adott ki Gáló György, a népszinház főgépésze és több hazai szinpad épitője. A füzetben az „Asphaleia“ nevü bécsi társulat szinpadépitő terveit támadja meg. E társulat, mely tüz ellen biztos szinpadokat igér épiteni teljesen vasból, a budapesti operaház szinpadjának fölépitésére is megbizatást kapott. Galó elitéli a társulat egész rendszerét s ehez képest a röpirat cime is: „Figyelmeztető észrevételek az Asphaleia-társulat tévutra vezető szinházépitési terveire, különös tekintettel a szinpadi berendezés speciális természetének megismertetésére.“

MÜVÉSZET.

Érdekes mütörténelmi leletekre bukkantak a pécsi székesegyház restaurálása alkalmával. A déli bejárat föltárása nem sok ujat hozott a fölszinre; de az éjszaki bejárat egészen uj, s müépitészeti összhatásban pompás képet tüntetett elő. Az oldalfal hosszában apostolszobrok hautrelief alakjai láthatók, gazdagon diszitett fülkékben, melyek felső ivezetei karcsu oszlopokon nyugszanak. — Az oszlopivezetek fölött sik vonul el, mely dombormüvü ékitésekkel három csoportban az eredendő bünt ábrázolja. Az első csoport az uristent tünteti föl a paradicsomban, balján a jó és gonosz tudásának fája. A második csoportban Ádám és Éva állnak. Éva leszakitja a gyümölcsöt a fáról, mely körül a kigyó tekerődzik. A harmadik csoportban ismét az uristent látjuk, a mint a kivont pallossal előtte álló angyalnak int, hogy Ádámot és Évát a paradicsomból kiüzze. Az alakrajz minden naivitása és tökéletlensége dacára, az egészen finom mü-izlés és rendkivül plasztikai szépérzék nyomai tapasztalhatók. — A középső fölépcső lerombolásánál egész tömeg töredékdiszitmény és müépitészeti részlet került napvilágra. Mélyebb behatolásnál pedig nagy meglepetést szült egy a kő- és mésztörmelékből előbukkanó és alapkörvonalaiban egészen ép román népoltár. Ez az oltár, kapcsolatban a két oldal felőli kriptabejárattal, unikum és elsőrendü mülelet, mint Schmidt főtanácsos ottléte alkalmával kijelentette. — Körülbelül egy méter magasságban az oltárlap, a kőfoglalat az oszlopépitménynyel tisztán előttünk áll. Az egyes részeken az egykori festésegyveleg és aranyozás maradványai vannak s a szobormüvek mesteri kivitelüek. Az oltár belső szélessége 4 méter, mélysége mintegy 2 és fél méter. Az egész baldachinoltárhoz volt hasonló, nem épen hegybe szökő tetővel. Ennek lapjain román stylben képzett pikkelyek diszelegtek, tökéletes aranyozással. Ebből is vannak töredékek. — Még el nem enyészett freskófestészet maradványait is sikerült kiemelni a kőporból. A nyugoti kapu tetején pedig a fal mélyében eltorzitott római szobormüveket s kőbe vésett római felirást találtak a LX. évből. — A mint a székesegyház ujjáalkotása be lesz fejezve, Dulánszky Nándor püspök egyházmegyei muzeumot szándékozik alapitani, mely mindezen mükincseket magában foglalja. — A szentély oszlopainak lerombolása még arra a nagyérdekü eredményre vezetett, hogy azok az oszlopok, a népoltár és a kriptalejárat, egymás mellett a legrégibb román korszak készitményei; mig a többi hozzáragasztásokkal megtámogatott oszlopok, valamint a templomhajó összes oszlopai a tüzpusztitás után emeltettek. Ezt bizonyitja az a körülmény is, hogy amaz oszlopokba befalazva, és pedig azok alsó részén, oly szobormüvek találtattak, melyek a népoltár részei voltak.

Feszti Árpád, mint Rómából irják, már befejezte ama kartonokat, melyek után a sugáruti dalmüszinház falfestményeit fogja készitteni. Regényes, u. n. históriai tájképek ezek, a legérdekesebb motivumokkal s változatos staffage-alakokkal. A fiatal müvész Sziciliában is tett tanulmányokat s számos vázlataival, rajzaival közelebb már haza érkezik, hogy a freskókat megfesse.

A kálvintéri szökőkut négy alakját, a „Tisza“, „Dráva“, „Száva“ és „Danubius“ allegoriákat a napokban Ybl Miklós vezetése alatt megtekintették az első hazai takarékpénztár igazgatói, kik tudvalevőleg az emlékmüvet készittetik s legnagyobb megelégedésüket nyilvánitották a szobrok fölött. A nagy medencét is jóformán kifaragták már s igy remélhető, hogy a szökőkut nemsokára átadható lesz rendeltetésének.

Delaunay, a „Théatre Français“ kedvence, a ki 30 év óta játsza Franciaország legelső szinpadán a modern müsor valamennyi szerelmes szerepét, megválni készül a szinpadtól. Most egymásután kerülnek szinre mindazok a darabok, a melyekben Delaunay kiváló sikereket aratott. Igy szokás a „Théatre Français“-nál elbucsuztatni az ünnepelt müvészeket, nem pedig ugy, ahogy minálunk történt nemrég operánk egyik kiváló tagjával, hogy az intézettől való megválását még jelezni sem tartották érdemesnek. Delaunay szerepeit Worms, és Coquelin veszik át. — A „Théatre Français“-t különben más veszteség is fenyegeti: Got a jövő év folytán szintén vissza akar vonulni a szinpadtól.

Payer északsarki utazó jelenleg Münchenben tartózkodik, hol Wagner Sándor kiváló házánkfiánál tesz előkészületeket: „A Franklin-expeditió utolsó napjai“, „Franklin halála“ és „Az utolsó, ki életben maradt“ cimü képeihez. Payer modell-tanulmányok megtétele végett Münchenből angol kikötő városokba megy, aztán pedig Párisba költözködik, hol Munkácsy Mihály iskolájában fogja képeit befejezni.

Bizet „Carmen“-jét fölelevenitették a párisi „Opéra Comique“-ban. E dalmüvet 1875-ben a párisi közönség oly hidegen fogadta, hogy a fiatal szerzőnek ugyanabban az évben történt halálát sokan ezzel a körülménynyel hozták összeköttetésbe, sőt azt is beszélték, hogy Bizet kétségbeesésében maga vetett véget életének. Most azután a párisiak annál lelkesebb ovációval adóztak a szerző — emlékének.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

775.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a boltí árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

SZÉPIRODALMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel újabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre.** Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre.** A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László.** Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinművei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök.** Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre.** Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc.** Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János.** A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv.** A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt.** A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László.** Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon.** Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós.** Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt 40 kr
***Petőfi-évkönyv.** Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail.** A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József.** Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller.** Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal.** Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre újabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás.** Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő újabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly.** Magyar regényvilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór.** Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos.** Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** müvei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor.** Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal.** Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold.** Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

776.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

18. szám. 1883 Május 6.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A galagonya-bokor. (Elbeszélés). Irta Bodon József.
Ida. (Költemény.) Irta Koroda Pál.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
A gűgyű. (Rajz.) Irta Kovács János.
Costume és toilette a szinpadon. Irta Rakodczay Pál.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Jules Sandeauról**), a közelébb elhunyt francia elbeszélőről, érdekes apróságokat elevenitenek föl a lapok. — A fiatal Sandeau, midőn neve még csak szükebb körben volt ismeretes, pompás bársony köpenyt vásárolt. A még nálánál is sokkal hiresebbé vált Balzac-nak ez idő tájon sürgősen kellett szülőföldjére utaznia és mivel pénze nem volt Sandeau barátjához fordult a szükséges 60 frankért. Pénze ennek sem volt, de hogy mégis segithessen barátján, eltökélte, hogy eladja pompás bársonyköpenyét és a 60 frankot megküldi Balzacnak még az este. De Balzac nem is sejtve, hogy Sandeau mikép jutott a neki kölcsönzött 60 frankhoz, visszaüzent jó barátjának, hogy nagyon szeretne szülővárosában a pompás bársonyköpenyben parádézni, kölcsönözze tehát neki az utra. Sandeau nem akarta gyöngédségből és álszégyenből bevallani az igazságot s valami ürügy alatt visszautasitotta a kérelmet. E miatt azonban Balzac nagyon megharagudott, szerzett valahol 60 frankot és szemrehányó levéllel visszaküldé a kölcsön vett összeget Sandeaunak, ki a méltatlanságot szó nélkül hagyta. Az idő még hideg volt s a fiatal irói nemzedékben csakhamar elterjedt a hir, hogy Sandeaunak nincs meg többé a pompás bársonyköpenye. És ez oly fontos eseménynyé vált, hogy több év mulva, midőn régibb dolgokról beszéltek, csak annyit mondtak: „akkor, mikor Sandeaunak még meg volt a bársonyköpenye". Balzac számtalanszor hallotta pajtásai körében ezt a mondást és visszagondolva a közte és Sandeau közt előfordult dolgokra, sejteni kezdte a valót. Fölkereste barátját: „Valld meg, mondá neki, te azért adtad el pompás bársonyköpenyedet, hogy a 60 frankot, melyre sürgős szükségem volt, nekem kölcsön adhasd. Mily nemes szived van és én mily nyomorultan háláltam meg áldozatkészségedet." Attól fogva Jules Sandeau és Balzac testi-lelki barátok lettek. — Sandeau már néhány év óta nem irt semmit. Fiának, egy fiatal tengerész-hadnagynak halála oly leverőleg hatott rá, hogy lemondott mindennemü irodalmi szereplésről. Nem igen közlekedet irói körökkel sem, a mint általában nem szerette a társaságot. Érdekes, hogy George Sanddal, kit tudvalevőleg ő vezetett be az irodalomba, s a kivel annak idején igen benső viszonyban volt, 1833 óta, a mikor elváltak egymástól, negyven esztendőn át nem találkozott csak egyetlen egyszer, 1873-ban. A „Revue des deux Mondes" szerkesztőségének előszobájában történt e viszontlátás. A kis köpcös, kopasz akadémikus véletlenül beleütődött egy öreg, ősz asszonyba. „Pardon monsieur!" „Pardon madame!" Csak ennyit szóltak egymáshoz. Mikor aztán George Sand távozott, Sandeau kiváncsian kérdezte a házi gazdát: „Nem mondhatná meg kérem, ki volt ez a hölgy?" George Sand pedig ugyanazt kérdezte a folyosón álló komornyiktól.

* (**Napoleon Louis herceg.**) Napoleon Viktor herceg öcscse, mult hó 26-ikán tette le az érettségi vizsgálatot a Sorbonneban. A véletlen ugy akarta, hogy Paul Bert a pap- és arisztokrata-gyülölő politikus, ki egyuttal tanár, legyen a vizsgáló bizottság elnöke. A hallgatóságra kellemetlenül hatott az a gyülölet sugalta gáncsoskodás, melylyel Paul Bert az olasz király nővérének fiát erőnek erejével meg akarta buktatni. A természettanból olyan kérdéseket intézett hozzá, melyek a tudományos világban vita tárgyát képezik, s mikor a herceg a létező nézetek egyikét előadta, nem épen udvariasan támadt rá és adott uj kérdést. Az algebrában folytonos közbeszólásaival annyira megzavarta a herceget, hogy ez nem volt képes feladatát megoldani, mig nevelője nem intette, hogy ne törődjék az elnök közbeszólásaival, hanem kezdje elülről és végezze be. Be is végezte aztán jól. — A történelemből azt kérdezte: „Tudná-e megmondani, I. Napoleon hány embert vitt mészárszékre uralkodása alatt." Louis herceg hallgatott. „Nem tudja? 600,000 franciát és 800,000 fönyi ellenséget ölt meg husz év alatt, tehát annyiszor gyilkos, a hány egy frankja van egy másfélmilliomos embernek" s a hallgatóság már zugolódni kezdett, mire Paul Bert azt mondta: „Mindezekre emlékeztetni kell a fiatal embert, hadd ismerje családjának bünlajstromát!" — Még nincs eldöntve, vajjon Louis herceg egyetemi vagy katonai tanulmányokra fogja-e magát adni.

* (**Négyezer éves fa.**) Oratovában (Teneriffa táján) a Dracaena draco vagyis „sárkány fa" igen szép példányai teremnek. Gyönyörü egyenes sudaru fák, melyeknek lándzsás levelü ágai szabályosan vannak elosztva. Néhány év előtt még virult Oratovában egy óriási sárkányfa, melynek területe tizennyolc méter volt. Egyszer villámcsapás érte, mely azonban nem rongálta meg annyira, hogy ne élhetett volna tovább is. A város atyái azonban a botanikusok ellenzése daczára nem rég kivágatták a pompás fát. Szakértői vizsgálat konstatálta, hogy az évgyürükről itélve a fa legalább is 4000 éves volt! Mondják, hogy e fát már Teneriffa elfoglalásakor, tehát a tizenötödik században is megbámulták.

* (**Mária Terézia és a korrupció.**) Már Mária Terezia idejében is sürün fordultak elő sikkasztások, sőt olyannyira elburjánzott az állami és községi tisztviselők közt a korrupcio, hogy Mária Terézia 1753-ban kénytelen volt ellenök az ausztriai örökös tartományokban drákói szigoruságu eljárást léptetni életbe. Az érdekes rendelet szerint, ha valamely állami vagy községi tisztviselő 10 forinttól 30 forintig terjedő összeget sikkaszt, egy évi börtönre itéltetik; harminctól hatvan forintig két évre; hatvantól százig négy évre; száztól százötvenig nyolc évre, mindannyiszor polgári jogainak örökös elvesztése mellett. Ha az elsikkasztott összeg 150 forintnál is nagyobb, a sikkasztó kötél általi halálra itéltetik, ha pedig az illetőt nemesi jogai e halálnemtől megvédik, hóhér vágja le a fejét. A ki tiz frton alul sikkasztott, az hivatalvesztés mellett megfelelő kisebb büntetésben részesül. Az érdekes okmányt Mária Terézián kivül gróf Haugvitz Frigyes, gróf Chotek János és Mennageta János irták alá.

KOSZORU

18. szám. 1883 Május 6.

A GALAGONYA-BOKOR.

— Elbeszélés. —

Irta: BODON JÓZSEF.

I.

Gazsi bácsi ott hevert az erdő szélén, egy galagonya-bokor tövében. Gubancos, deres fejét keményen pörkölte a nap, mely a tiszta égbolt oldalára dőlve, ontotta sugarait a földtekére.

Apró bogarak zsongása, távoli kaszapengés, friss széna zamatos illata áradt szét a levegőben. Az erdőből rejtelmes kakukszó hangzott koronként, vagy rigó füttyengetett a lombok hüvös árnyában.

A galagonya-bokor egyik kihajló ágára tarka tollu pintyőke röppent; kíváncsian tekintett le a gubancos emberi főre, azután vidám csicsergésnek eresztette parányi piros torkát.

Gazsi bácsitól nem félhetett, hogy elrezzenti.

A legyek ismeretes szemtelenségükkel telepedtek le vörös arcára. Ott zsongtak, mászkáltak rajta kedvükre.

Ha a pintyőke szivében egy kis emberies érzelem támad, bizonyosan uzsonnát csap magának a legyekből. De nem támadt. Ő csak csicsergett, a legyek meg zsongtak, mászkáltak tovább a Gazsi bátyánk arcán, melyet az irás szerint Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett. S ezt nem szabad kétségbe vonnunk.

Pihenő embertársunk szeme csukva volt, szája pedig nyitva; valószinüleg a gondviselés atyai gondoskodásából.

Két karja elterülve hevert mellette, mintha épen semmi közük sem volna a test többi részéhez.

A pimasz legyek bemászkálták ugyan arcának minden tájékát, még orralyukába is beleskelődtek, de legtöbb vonzalmat tanusitottak mégis a nyitott száj iránt. Ennek minden esetre lélektani oka lehet, de most ne kutassuk.

A kertész kis kutyája, egy uri kutya gyomrához méltatlan szenvedélylyel dugdosta hegyes orrát az egérlyukakba. De az egér urak és urasszonyságok nyilván látogatóba lehettek a ringó buzaföldeken s igy a kis kutya orrát egyik lyuknál sem ütötte meg az eleven pecsenye illata.

Ment, futosott tehát tovább.

Egyszer hadi állásba csapta magát; gyöngéd kezektől sokszor simogatott farka az égnek meredt, fülét hegyezte, apró fogait kivicsoritotta és elmordult.

Ez a harci jelenet, Gazsi bátyánktól öt-hat lépésnyire történhetett.

Kettőt-hármat mordult. A csicsergő pintyőke elröppent, de a legyek kutyába se vették a kis kutyát. Ez pedig felborzalt szőrrel kezdett csaholni, ugatni kedvére. Néha egy-egy bátortalan harci kirohanást tett a Gazsi bátyánk kérges csizmája felé, melyben lába is ott pihent a jó öregnek.

A sikertelen kirohanások meggyőzték, hogy ugatása nem hallatszik el a mennyországba, sőt a jóval közelebb fekvő Gazsi bácsi fülébe sem.

Tehát abba hagyta, és egy kis kutyától ritka merészséggel körös-körül kezdte szagolgatni az alvó embert.

Épp a nyitott száj elé került, azt kémlelgette, mikor Gazsi bátyánk, órák hosszu sora óta az első életjelt adta magáról. — Hatalmas horkantás volt, annyit mondhatok. — A kis kutya majd hogy holtra nem vált az ijedségtől; azután vonitva, csaholva futott egyenesen a kastély felé.

Az a horkantás csupán annyit bizonyitott, hogy Gazsi bátyánk még nem hagyta

itt a siralom völgyét. Életben van, de őszinte részvéttel legyen mondva; erről ő kigyelme tud legkevesebbet.

Nagyon el van érzékenyülve a jó öreg.

Reggeli hat órakor már ott ült a falu végi korcsmaház sarkában. Évek óta ez a szokott helye. Itt szedegeti elő megfakult, a temérdek fogdosástól piszkos irásait, hogy a kenyerezgető fuvarosoknak megmutogassa. A szakadozott, összevissza csirizelt, raggatott leveleket már nincs halandó emberi szem, mely kibetüzze. — Csak az ő szája szalad végig rajtok szaporán; könyv nélkül tudja mindeniket.

Bütykös ujját vezeti az elmosódott betükön. Rezgő hangja magyarázgatja a dolgot; János-Falvára hitták rektornak. Eltört.

— Ebben a levélben Szedresre hittak. — Eltört.

— Ez a görgőiek meghivója. Eltört.

— Ebben a szántói iskola-tanács hí meg. Eltört. — Mind eltört. Egy csomó szamár került előmbe, mindig. Én Varjas Gáspár, mondd Varjas Gáspár preceptor maradtam. Rektorul vénült ki mellőlem hajdani mendikansom. Igaz a! — Hej Icig komám, egy meszely törkölyt.

Nagy messze vidéknek nincs már az a fuvarosa, drótostót, gyürüs, zsidó korcsmáros, a ki Gáspár bátyánk furcsa történetét ne ismerné.

Mert egy idő ota örökösen szaladozik az öreg. „A sárét járja", mint a környéken mondani szokták.

Avult köpönyege ott vitorlázik a poros országuton. Kis motyója egy görcsös bot végéről lóg alá a vállán s az eltörődött hetvenes öreg ember nagy darab földet beszaladgál néha napján.

Ellátogat a papokhoz, tanitókhoz. Néhol az asztal mellé ültetik, néhol az ajtó küszöbén ebédelget, vacsorál. Néhol puha ágyat vetnek számára, néhol a konyhában vagy az istállóban huzza meg magát s Gazsi bácsi egyformán köszönetet mond mind a kettőért.

De a kutyák mindenütt le-leszeldesnek egy-egy darabot lebernyegéből, mely a köpönyeg megtisztelő cimeről már évtizedek óta lemondott. A jó öreg aztán foltnak valót kér reá itt is, ott is; a kalap mellé szurt zsákvarró tűt előveszi és ráaggatja a foltot. Pászol-e a foltnak adott vászondarab vagy posztó a lebernyeghez, azzal ő nem törődik; fehér-e vagy fekete-e a cérna: ez neki gondot nem okoz. Csak egész legyen a lebernyeg, ez a fő, a többi semmi. Igy aztán az idő viszontagságai, meg a házőrző ebek ostoba passziója miatt valóságos quodlibetté vált a régi lebernyeg.

Egy tulajdonsága megvan a jó öregnek. Bármily messze földre elvetődjék is, szülőfalujához vissza-visszatér. Ott lebzsel, kóvályog, mint a fecske levert fészke körül.

Most is azon a földön alussza az igazak álmát, melyen mezitlábos gyerköce korában szaladgált; bevert orral, lehasgatott fülekkel kuttogott haza az ifjukori csatákból, édes anyja el-eldöngette ráadásul.

Az az erdő veti rá hüvös árnyát most is, mely akkor vetette; ugyanaz a patak locsog füzes partjai közt, melybe fürge halaknak hányta a maszlagot; ugyanaz a temető önti kakukfüves illatát feléje, mely akkor öntötte. Azóta persze becsületesen megtelt, az apró sirhalmokat sürün veri egymás mellé az idő. Csak az öreg Gazsiénak nem akaródzik összeverődni. Talán az idő is tudja, hogy a papnak Gazsi bátyánk után nem járna stóla, a harangozó potyára huzná meg kis harangját, a rektor „isten nevében" fárasztaná torkát a rövid énekkel: hát itt hagyta a vén Gazsit magnak. Nem törődik ő vele az idő sem. Éljen a meddig neki tetszik.

Vidám beszélgetés hallatszik az erdő széliről. Egy deli ifju nő mezei virágokat tépdel, bokrétának köti és oda nyujtja kisérőjének. A koros uri ember mosolyogva veszi el a virágot s megszagolja.

— Juliskám menjünk.

— Csak a vadrózsából szakitok még egy párt. Amott a galagonya-bokor mellett nagyon szépeket látok.

És elröppent a vadrózsák felé. Bal kezével finom nyári ruháját kapta fel gyorsan: harisnyájából egy olyan rész villant ki alóla melyet csak a mosóné láthat, mikor rátermett szappanhabos tenyerével dörzsöli.

A vén ember (nem a galagonya-bokor tövében fekvő), gyönyörködve nézett utána.

Az ifju nő pedig lebbent neki pirult arccal. Diszes, kivágott cipője alól nem kelt fel többé a mezei virág. (Bocsánat költő urak, de ez a valóság.)

Elérte a rózsabokrot, a széles, nehéz arany karperec megcsillant kinyujtott jobb karján, a mint egy feslő bimbó után nyult és ekkor nagyot sikoltott.

A vén ember (a melyik gyönyörködve nézett utána), oda kiáltott:

— Mi az édesem!

A vén ember (a melyik a galagonyabokor tövében feküdt), csudálatosképen felnyitotta szemét, megpillantotta a kővé meredt leányt — és szeme lecsukódott ujra.

A leány elhuzta szép lábát a bokor tövétől azután visszament kisérőjéhez. Nem szaladt, csak ment lassan.

— Mi volt az?

— A tövis megszurta a kezemet.

— Mutasd édesem; majd kiszopom.

Felrántotta karjáról a ruha ujját és csakugyan látszott rajta egy parányi karcolás, mely a sikoltás nagyságának egyáltalában nem felelt meg.

A vén ember megtette a mit mondott: kiszopta. Azután mentek egymás mellett hazafelé.

— Hol szól az a zene? Csak nem a kastélyban? kérdezé a leány.

— De ott szól.

— Hát mi van ma?

— Majd megtudja, csak gyerünk.

II.

Szólt a zene, csengtek a poharak, vigan volt a társaság nagyon.

A füstös gyerekek tulipiros jókedvvel huzták; sirt, kacagott az a darab szárazfa rátermett kezökben.

Egy pár kopottas parlagi gavallér szemre vágott kalappal egyengette bokáját az asztal alatt; a jegyző (ki valamelyes ide nem tartozó stikli miatt hivatalából kicseppent) sötét világfájdalommal nyelte az italt, kántor komájával együtt, kinek csontos arca ragyogott a lelki gyönyörüségtől.

A gavallérok bele-bele kurjangattak a zenébe, tenyerök összecsattant, kalapjokat még jobban szemökre vágták.

A cigányok vették először észre, hogy a kastély ura közelget, vagyis sziszegve vonszolja köszvényes tagjait.

Mintha csak kommandirozták volna őket, oly sebtiben arcot forditottak s ráránt ották a tust.

Érdemes kántorunk köhécselt, felállt, kabátja zsebéből valami irás-félét huzogált elő.

Mikor a cigányok elhagyták ő kezdte rá:

Biboros palástját felölté a hajnal,
És az égre lépett ékes aranyhajjal;
Angyalok zengése hallatszott a mennyből,
Köszöntésem buzog tiszta igaz szivből,
Bájdus uri dáma születésnapjára
Kit az ég szépséggel dusan koronáza,
Gazdagon megálda . . . stb.

Aztán gyönyörü rigmusokban festi le a „bájdus uri dáma“ minden porcikáját, feje tetejétől a lába ujjahegyéig.

A deli hölgy nagyon meg lehetett elégedve a valóban remek felköszöntővel, mert igen bájosan hajtotta meg magát kántorunk előtt és kétszer ismételte: „Köszönöm!“

A kántor beleizzadt a félóráig tartó rimelésbe. Kockás zsebkendője facsaró viz lett a gazdag szesztartalmu veritéktől, melyet csontos arcáról és bikaszerü ráncos nyakáról letörülgetett.

A jegyző kezet csókolt a deli hölgynek és röfögés forma hangok kiséretében mondá:

— Nagyságos asszonyom . . . he . . he . . nagyon örülök a mai szent napnak.

Tüskéssy Ferkó szintén kezet csókolt:

— Nagysád, az arkangyalát, higyje meg, hogy magam is örvendek.

Hajki báró (igaz nevén Gávay Mici) is kezet csókolt:

— Szép nagysád, gratulálok!

És igy sorba a többiek is. Mert a széles tornácon végig nyuló rengeteg asztalt teli ülték a vendégek.

Hanem ennél sajátságosabb társaságot elképzelni is alig lehet.

Először is asszony nincs köztük egy sem. A szépnemet egymaga képviseli a „bájdus uri dáma“, ki az üdvözlések legkegyelmesebb elfogadása után az asztalfőn foglalt helyet. — Nyögve, sziszegve ült mellé a vén ember, kit e gyarló földteke leghitelesebb okirata, az adókönyv: Dúsai Zsigmondnak nevezett, a környék pedig „a pohos“ melléknéven ismert.

Különben leggazdagabb és legköszvényesebb embere az egész vidéknek.

Legalább három patikát lehetne venni azon a rengeteg pénzen, melyet gyógyitószerekre kiadott, hogy podagrájától megszabadulhasson. Nem szabadult meg; e helyett azt a meggyőződést szerezte azon a temérdek pénzen, hogy az orvosi tudomány meg a szentelt viz körülbelől egy dolog.

Annál a hosszu asztalnál az egész környék elzüllött embere együtt van. Néhai föld-

birtokosok, kiknek ősi földjébe „uj földbirtokos“ aggatja az ekét.

Ott van egy hivatalától felfüggesztett csendbiztos, ki a földi igazságszolgáltatásért, saját szavai szerint, egy ütet taplót sem adna.

Ott gubbaszkodik a jegyző, kiről már volt szerencsénk emliteni, hogy kicseppent, szerinte gonosz ármánykodás miatt. Ezóta világ-gyügyölet vett erőt a lelkén.

A kántor még hivatalában uralkodik, de már három izben kapott az egyháztanácstól olyanforma biztatást, hogy „kiteszik“ ha még egyszer . . . stb. Ez a háromszori biztatás, ha jól sejtem, egyenes összefüggésben áll a háromszori elalvással az orgona mellett, isteni tisztelet alkalmával. Az éneklő gyerekek (rugástól tartva) nem merték felkölteni ; hanem leszaladtak az egyházfiért, ez pedig elég gyarló volt besugni a papnak.

Pedig annál a hosszu asztalnál a megye szine-java ült egykor.

A „bájdus uri dáma“ helyét egy jóságos, szelid képü urnő foglalta el. Az osztotta parancsait a sürgölődő cselédségnek, társalgott vendégeivel és simogatta a melléje huzódó nyulánk lányka barna fürtös fejét.

A hol a világgyülölő jegyző izzadt képe mosolyog és két kézzel gyűri magába a finom marhasültet; azon a helyen gyakran ült a megye alispánja és szórta kedélyes adomáit a társaságnak, mint csiklandó fűszert az ételre.

A hol a „háromszori biztatást“ nyert kántor pislog a földi gyönyörtől; ott annakelőtte a fürgeeszü főszolgabiró szokott ülni, ki a német uralom alatt, sajátkezüleg irta le a kalendáriumot, hogy kétfejü sast ne láthasson a nyomtatott példány bélyegén.

A néhai földbirtokosok helyén nem néhai birtokosok ültek feleségükkel együtt, kiket a ház urasszonya össze-vissza csókolt, mikor jöttek is, mikor távoztak is.

Ezt a régi képet a Zsigmond ur keze kitépte a rámából és ezt a más képet illesztette helyére.

Dúsai Zsigmondné szent haraggal, nemes büszkességgel hagyta el a kastélyt. Nem átkozott körül senkit; a „bájdus uri dáma“ mellett is elment egy hang nélkül. A cselédség levett kalappal állta meg hintaját, szép sorjában kezet csókoltak neki ; némelyik elfordult, hogy valamit törülgessen le két szeméről, kérges tenyerével. Az a barna fürtü nyulánk gyermek lányka leült mellé s a hintó elrobogott.

Innen kezdődik a Zsigmond ur podagrája. A nép szentül hiszi, hogy a pohost megfogta az átok. (Vége köv.)

IDA.

Forró nyáron elbucsúztam
Tőled mindörökre.
A virágok illatozva
Hívtak gyönyörökre.
Csókolództak a madárkák,
Búmból csúfot üztek :
„Minek válni ép' ilyenkor
A hű szeretőknek ?“

Téged őszszel férjhez adtak,
Nagyot is nevettek,
Hogy te engem elfeledtél
S ők boldoggá tettek.
De kertedben a virágok
Azt susogták halkan :
„Kedves urnőnk, jaj beh kinos
Hervadozni lassan —“

A tavasz jött. Ibolyásan
Téged sirba tettek
És behányták csuf göröngygyel
Édes ifju tested.
Azt mondják az első rózsák,
Mik szivedből nőttek :
„Minek válni, minek válni
A hű szeretőknek ?“

KORODA PÁL.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta : SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

Ha valakit utasitott, hogy egy-egy, a talajon heverő tollat dobjon ki, másnap még bizonyosan ugyanazon a helyen hevert az; ha ellenben a fiatal nő azt parancsolta, hogy mázsányi terhet emeljenek föl, abban a szempillantásban teljesitették a parancsát. Az a kis bolt, a melyben csillogó homlokszoritójával trónolt, mindig tele volt emberrel. Nagyon tudta a módját, mikép kell a vevőket becsalogatni. Mig valamennyi idegen, a ki az utcába vetődött, ama veszélynek volt kitéve, hogy széttépik a zsidók, kik ide-oda rángatták, áruikat kicepelték az utcára s borsos árakat szabtak azokért, hogy aztán tizedrészével megelégedjenek, addig Peninna nem törte a fejét rajta, mikép vonzza be a közönséget. A vevők először azért mentek oda,

hogy láthassák a szép zsidóasszonyt, kinek hire messze elterjedt; aztán elmentek oda másodszor, sőt többször is, mert Peninna értett hozzá, miképen kell árucikkeit csinosan a vevő elé rakni és ajánlani; de egyszerüen megmondva azoknak az árát, hanyag méltósággal állt ott, mely mindenkit arról győzött meg, hogy az árucikk megéri a meghatározott árat. Igy aztán a keresztyének különös előszeretettel vásároltak tőle s a réz, ezüst és arany folyvást csörgött fekete fénymázos áruasztalán s a bankjegyek is csakugy röpültek be hozzá. Oly nő, ki ily módon vezeti házát és üzletét, ki naponkint gyarapodni látja vagyonát ügyessége és szorgalma által, nem sokáig becsülhet oly férjet, ki csak elméncségek fölött töprenkedik és semmi hasznosat nem cselekszik. Peninna egyelőre megelégedett azzal, hogy egyszer-másszor nyelvének élét éreztetgette Jehudával; de midőn látta, hogy férjét mindenki tisztelettel szemlélte, ő is némi tartózkodással viseltetett iránta. Gunyolódásai inkább csak a férjet illeték, ki tücskei miatt a szép asszonyról egészen megfeledkezni látszott. De csakhamar tovább is ment. Férjének egész bölcsesége az ő gyakorlatias esze előtt mindinkább gyanusnak tetszett. Csaknem minden nap panaszkodott Jehudának a tétlensége és szőrszálhasogatásai miatt.

— Oh, ő valódi bölcs, — vigasztalá Peninnát atyja.

— Valóságos szamár, — kiáltott föl boszusan a fiatal asszony, — a kit a szerelemre ösztönöznöm kell s a kit a munkára ostorral kellene kergetni.

— A példabeszéd azt tartja, hogy egy bachurból mindent lehet csinálni, — viszonzá az apa; — teremts belőle kereskedőt, ha ezt a tudósnál többre becsülöd.

— Az olyan tudományosság, mely egy garast sem hoz a házhoz, egy garast sem ér.

— Hát csinálj belőle kereskedőt.

Az okos asszony tehát megkisérelte, a bölcsből, a talmudtudósból kereskedőt faragni, de a saját módja szerint. Nem kényszeritette őt a rőfkezelésre, nem, ez neki esze ágában sem volt; hanem ő is kezdett a szentirással, a Talmuddal, foglalkozni s igazi zsidó éles észszel oly gyorsan fölfogottt minden tárgyat s valódi gyakorlatias női észszel bánt férjével, hogy ennek tudós mesterségében csakhamar ép annyira járatos volt, mint a saját boltjában s a Gematria és Notarikon fölött ép oly ügyesen uralkodott, mint a bolti segédek és szolgái fölött.

Most már egyre zaklatta a fiatal asszony a szegény Jehudát, ugy hogy ennek egyetlen nyugodt órája sem volt többé. Ha korán fölébredtek, már vitatkoztak, ebédnél szintén vitatkoztak s ha esténkint kiültek a ház elé, vitatkoztak, vitatkozva nyugodtak le is; de soha sem vitatkoztak házi dolgokról vagy üzleti ügyekről, örökké csak a talmudi tanok felől s a szentirás titkos értelméről.

— Tudod-e hány iskola volt Bitharban? — kérdezte Peninna.

— Hát hogyne tudnám én azt?

— Nos, hány?

— Bitharban 400 iskola volt, minden iskolában 400 tanitó s minden tanitónak 400 tanitványa volt.

— Lásd, minő botorság az, a mit te tudsz, — viszonzá gunyosan a fiatal asszony; — hát te még sohasem számitottad azt ki, hány tanitvány lett volna ilyeténkép Bitharban?

— Nos, hány?

— Hatvannégy millió tanitvány, — mondá a nő kacagva. — Belátod-e most már, mily hagadothokat, mily gyermekmeséket tanittok ti talmudi bölcsek?

Jehuda hallgatott.

— Mit értek ti szellemességetekkel, — mondá más alkalommal Peninna — ha azt haszonnal nem értékesithetitek; nektek nem szolgál az eszköz gyanánt, hanem ellenkezőleg, játékot űz belőletek. Salamon azonban azt mondja: „Az oly ember, a ki szellemét alkalmazni nem tudja, olyan, mint a nyilt város bástyafalak nélkül.“

— Ezt Salamon egészen máskép értelmezi, — viszonzá Jehuda. — Azonban ő ugyanabban a fejezetben igen találóan mondja: „Jobb a háztetőn a sarokban ülni, mint házsártos asszonynyal egy hajlékban lenni.“

— De, a bölcs Salamon — kiálta föl Peninna, — azt is mondja: „A lónak ostort, a szamárnak zablát s a bolondnak vesszőt a hátára.“

— A házsártos feleség, meg a folytonos csepergés, ha erősen esik, tökéletesen hasonlitanak egymáshoz.

— Ha valakit látsz, a ki magát bölcsnek tartja, akkor a bolondtól többet remélhetsz, mint ettől. Mert a mint az eb ujra megeszi okádékát, ép ugy előlkezdi a bolond az ő bolondságait.

— A hol sok a bölcseség, ott sok a bú-gond, sohajtá Jehuda, — s a kinek sokat kell tanulnia, annak sokat kell szenvedni is.

— Ne légy nagyon igazságos és ne légy szerfölött bölcs, nehogy vesztedre szolgáljon az, — viszonzá az okos asszony — s a szegény Jehuda neki engedte az utolsó szót; már ez igy volt nálok szokásban.

Ha azonban Peninna másokkal időzött s férje nem volt jelen, szeretett vele dicsekedni, mert hát ő nagyon sokat tartott házának a becsületére. „Semmi nehézségre nem bukkan ő a szentirásban; nincs oly fátyol, melyen ő keresztül ne látna", — mondogatta ily alkalmakkor. „Az ő szelleme megvilágitja a világot s mindnyájunknak megmutatja az élet ösvényét." Ellenben sógorát, Baruchot, legalább is oly gyakran mondta haszontalan embernek, naplopónak, ki még csak meg sem tudott volna házasodni, ha „mi" nem adunk neki pénzt. — „A mi kegyelmünkből él ő, — nyilvánitá némi kedvteléssel; de még jobban szerette volna ezt mondani: „az én kegyelmemből."

Talán csupán azért, hogy ezt mondhassa, már korán reggel, a midőn sógorának ott kellett elhaladnia s esténkint, midőn haza kellett térnie, mindig volt a bolt előtt valami tennivalója, sőt gyakran az ajtófélfához támaszkodva, várni látszott őt s ha sógora üdvözölte, megmozdult az ajka, mintha beszélni akart volna vele, mintha mondani valója lett volna, de soha egy szó el nem lebbent ajkáról. Végre, egyszer, ké ső este, midőn vevők már nem voltak a boltban s a segédeket már elküldte, intett sógorának, hogy lépjen be.

Baruch bámulva nézett rá, — mert Peninna a lakodalom óta nem törődött vele, — s belépett.

— Figyelj rám, Baruch, — kezdé a fiatal asszony, miután magas, kipárnázott székére leereszkedett, — sógorát nem ültette le — figyelj rám: ugy látszik, nem a legjobban foly a sorsotok . . .

— Ahogy veszszük, — mosolygott Baruch, — a kinek szerény igényei vannak, annak csakhamar jól foly a dolga. Mi szerények vagyunk.

— De jobb dolgotok is lehetne.

— Mindenesetre, jobban is folyhatna a dolgunk.

— Én hajlandó lennék, téged fölvenni a kereskedésbe, Baruch; de akkor meg kellene változnod, Baruch.

— Kedves sógorasszony, nem vagyok-e én már kissé vén arra, hogy megváltozzam?

— Tehát nem szándékozol? Nem akarsz fölhagyni könnyelmüségeddel?

— Azt hiszem, ép oly lehetetlenség, hogy belőlem szenteskedő ember váljék, mint az, hogy te valaha megrútulj, sógorasszony; én örökké jókedvü csavargó maradok, te pedig — mindig szép maradsz . . .

Peninna lángpiros lett s lesütötte a szemét.

— A te férjed bolond, — folytatá, — ha én lennék a férjed, becsapnám a Talmudot s örökké csak a te szemedből olvasnék.

— Az én férjem bölcs, — viszonzá Peninna, csakhogy valamit mondjon.

— Szószátyár, szőrszálhasogató, betüfejtegető biz ő, — kiálta föl Baruch. — Valóban rá illik ez a példabeszéd: „A ki a hagadothot irja, mi haszna sincs belőle." Ő aféle hagadoth-lovag.

— De hát te sohasem akarsz megváltozni? Soha sem akarsz rendhez szokni? Csak egy évig kellene nálam szolgálnod, Baruch; én megtanitanálak engedelmességre s rendhez szoktatnálak.

— Hát a férjedet miért nem birod rá, hogy valami hasznos dolgot cselekedjék?

— Nem a férjemről, hanem rólad beszélek. Csak egy évig szolgálj nálam . . .

— Egy óráig sem, sógorasszony.

— Miért nem?

— Mert nem akarok neked szolgálni.

— S miért épen nekem nem?

— Mert a szivem ellenszegül, mert nem vagyok arra képes.

— A koldus büszkesége ez.

— Semmi büszkeség . . .

— Hát mi más? A ki bölcs, belátja ezt s a kinek esze van, megérti ezt.

— Te megrázod az élet fáját, a hányszor csak akarod s gyümölcsei lábaid elé hullanak, — mondá Baruch, — jobb kezed mellett áll a szerencse; gazdagság és becsület a bal kezed felől, s minden a mi rajtad van, az a szépség. S ha te ugy ülsz, akár a fejedelmi trónon ülnél, miért akarod, hogy én lábadnak a zsámolya legyek?

— Belőled a dölyf beszél, Baruch. Inkább akarsz éhezni, sem mint valami hasznosat cselekedni, kiáltott föl Peninna fölemelkedve. — Te örömestebb maradsz naplopó . . .

— Naplopó vagyok-e én? — kérdé Baruch szikrázó szemmel.

— Kétségkivül az vagy, — viszonzá Peninna, egészen közelébe lépve sógorának s élesen pillantva rá fekete szemével. — Koldusdölyf szól belőled, te csavargó, korhely, éhenkórász!

— Nos, hát legyen ugy! — kiáltott föl Baruch; — te is maradj az, a mi vagy, te páva! te rőf királynője! te oroszlán, a kit szamárral fogtak egy szekérbe!

Igy kiabáltak még egy ideig egymásra s a szép Peninna rikácsolt, köpködött, öklével fenyegetőzött, mig Baruch csak mosolygott; oly boszantólag tudott ő mosolyogni! — s midőn végre elrohant s Peninna még utána is szórta szitkait, a meddig csak láthatta őt az utcán, haraggal és gyülölettel váltak meg egymástól örökre.

Baruch, ugy látszott, nem igen busult a miatt. Bármily keservesen tudtak megélni — ő és félénk kis felesége, — mi sem törhette őt meg, még rongyokban is ugy jártkelt volna az utcán, mint egy herceg. Ezért boszankodott rá mindenki. Ki sem ismeri el nehezebben valakinek a fölényét, mint a zsidó; minden gunyját razuditja arra, a ki valamivel jelesebb, mint ő s ha a gunynyal nem ér célt, akkor a rágalomhoz folyamodik.

Ama szük, magasra épült ház, a hol Konaw apó emlékezetet meghaladó idő óta lakott és ahol Baruch is lakott most az ő szegény kis nejével, olyan volt, mint a hangyaboly. Mindenik emelet sok szobára s mindenik szoba sok apró kamrára volt fölosztva deszkafalak által és pedig nemcsak hosszában és széltében, hanem magasságában is. Egy-egy ily helyen nem ritkán négy-öt család lakott, egymás mellett, fölött és alatt. Az egész ház hangyaként nyüzsgött a szegény fekete merinótaláros zsidoktól. De olyan is volt ez a ház, akár a lámpa, nem voltak rajta bezárható ajtók, sem oly fala, melyen legalább is tiz repedés ne lett volna s minden repedésnél ott volt egy-egy kiváncsi szem, s ha minden falnak száz repedése lett volna, száz szem tekint vala azon keresztül és száz fül hallgatózik mellette.

Ily házban oly szentnek kellett lenni, mint Konaw apó, hogy büntetlen maradhasson — de Rebhuhn Koreffle Baruch épen nem volt szent ember. Ha netalán szombaton uj nyélre hurkolta ostorát — mert Rebhuhn Koreffle Baruch kocsis volt — jobbról azt suttogták, hogy Rebhuhn Koreffle Baruch megszentségtelenitette a szombatot, balról pedig azt, hogy Rebhuhn Koreffle Baruch nem szenteli meg a szombatot, mig a feje fölött: Rebhuhn Koreffle Baruch valóságos g o j i m [27]).

Abban a házban, mely olyan volt mint a hangyaboly, mint a lámpa, nagyon sokat boszankodtak, jólehet a számtalan ajtófél valamennyién ott volt rézsutasan fölragasztva egy iratka talmudi jámbor szavakkal; legtöbbet kellett azonban szenvednie Regenbogen Enochnak, a jókedvü mészárosnak, noha soha oly marhát nem vágott le, mely trefe [28]) lett volna. Feleségétől két fia született, mind a kettő egészséges, erős gyermek s midőn fölnőttek, fiatal óriásokká váltak, ugy Simeon, mint a kis Benjamin, csakhogy mind a kettő siketnéma volt. A mészáros a sógorát okozta, hogy megbabonázta a ző gyermekeit, vélekedése szerint, azért, mert viszályban él vele. Senki sem látta ezt a sógort, soha senki nem találkozott vele, csupán annyit tudtak felőle, hogy palackzöld talárt viselt s a hányszor egy-egy zöld talár közeledett ama házhoz, mely olyan volt mint a hangyaboly meg a lámpa, az egész épület leirhatatlan izgatottságba jött s csak akkor nyugodott meg, ha kiderült, hogy az a talár nem palackzöld, hanem fűzöld, borsózöld, avagy acélzöld volt.

Rebhuhn Koreffle Baruch, mint mondtuk, kocsis volt, jóllehet csak egy ostora volt, de sem lova, sem kocsija, holott ez mulhatatlan kelléke egy kocsisnak. Elég az hozzá, neki volt ostora s ez volt az ő varázsvesszője, melylyel mindent előteremtett. Ha fuvart rendeltek meg nála, a kitüzött órára ő már megjelent egy szép bricskának [29]) a bakján s két szép, ragyogó szőrü lónak a gyeplőjét tartotta. Mimódon jutott ezekhez, senki sem tudta.

Valóban különös, hogy a cholera, mely a szegény zsidókat oly nagyon megijesztette, Baruchnak a kis Chaikével a temetőben tartott lakodalma után csakugyan megszünt s ennélfogva a jámboréletü, bölcs Jehudát nemcsak ama városrészben becsülték, a hol a zsidók laktak, hanem a keresztények utcáiban is. Ekkor tájban történt, hogy Baruch, ki egy földbirtokossal négy napig távol volt, Lembergből ló és kocsi nélkül tért haza; de magával hozta ostorát, meg a cholerát. Alig

[27]) Nem-zsidó, pogány vagy keresztyén.
[28]) A koscher ellentéte.
[29]) Könnyü lengyel kocsi.

volt otthon egy óráig, már kiütött rajta az iszonyu betegség.

— Isten megbüntette a gojimot! — kiálták egyfelől; — Isten megverte őt! — orditották másfelől; — isten sujtotta őt! — jajgattak a feje fölött. De, a mint a zsidóknál szokott lennie, hogy egyik segit a másiknak, ugy történt az itt is. Baruch ott feküdt silány ágyában, küzdve a halállal; szeme megüvegesedett, hörgött és vonaglott.

A kis kamra megtelt emberekkel, asszonyokkal, gyermekekkel, kik mindnyájan segiteni akartak. Konaw apó ott állt az ablakfülkében és imádkozott. Azonban a kis Chaikének nem kellett sem segitség, sem imádság. Egyszerre emberfölötti erő szállta meg a gyönge, félénk asszonyt, kitolt mindenkit és becsukva az ajtót; atyját is betaszitá a saját kamrájába s erről az oldalról is bezárta az ajtót, hogy egyedül maradhasson a férjével.

— Meg fog halni! — sohajtozának az ajtón kivül, — hiszen ez az asszony nem enged segiteni.

— Meg fog halni! — jajgattak jobbról-balról és fönt. Száz szem kereste föl a falrepedéseket és száz fül halgatózott.

— Vajjon mit cselekszik ez az asszony? — kérdé egy öreg, gömbölyü zsidóasszony, kinek már nem jutott a falrepedésből, melyen átpillanthatott volna.

— Tejet ad neki, — mondá Regenbogen Enoch, a vidám mészáros.

— Tejet ad neki! — zsongták az egész hangyabolyban, fent, alant, jobbra balra. — Tejet ad neki.

— És dörzsölgeti.

— Dörzsölgeti őt, — szólt a viszhang, ocsmány orrhangon, fent, alant, jobbról balról. — Dörzsölgeti őt.

Lassankint csönd lett.

— Meg fog halni! Meghalt-e már? — hangzott mindenütt az egész házban.

— Nem fog meghalni, — mondá a kis zsidóasszony, ki most kilépett; — a meleg veriték kiütött rajta, ő nem hal meg.

Baruch életét köszönhette a szegény, gyönge, de bátor asszonynak; ő tudta ezt, de egy szóval sem hálálkodott neki; szégyenlette magát. Azonban mindinkább jobban bánt a kis Chaikével. Mily boldog volt ez, mikor férje egy csomag cukorsüteményt hozott neki, mikor legközelebbi fuvarozásából haza érkezett! Alig mert belőle enni, csak a kezében tartogatta s csaknem gyermekies örömmel szemlélgette. Az egész házban s az utcán mindenki, sőt tiz mértföldnyi kerületben, a hol csak zsidók laktak, dicsérték a kis Chaikét. Derék asszony ő — mondogatták, — van benne annyi bátorság, mint tiz férfiban. — Jó lélek ő, — jegyzé meg Peninna, — csakhogy nagyon csunya. Baruch pedig térdére vonta őt, a hogy a gyermekeket szokás s gyöngéden a szemébe nézett.

— A mi sógorasszonyunk, az a büszke páva — mormogta — azt beszéli, hogy te csunya vagy.

— Alkalmasint igaza lesz, — mosolygott Chaike, lesütve a szemét.

— Te nem vagy csunya, — mondá Baruch hevesen, mint ahogy rendesen beszélni szokott. — Csak épen roszul öltözködöl. Ha neked olyan selyem ruháid volnának s bársony kaftánjaid, mint neki, meg olyan diadémed, akkor —

Itt egyszerre elhallgatott.

Mikor Baruch nagy utra indult, nem ivott pálinkát még egy pohárkával sem, hanem bevásárolt mindenféle szép tárgyat a Serwanitzában, [30]) afféléket, a miket gazdag előkelő asszonyság, alig hogy viselt, már eladott, — s mikor megérkezett Baruch, oly büszke arccal csomagolta ki azokat, mint valamely herceg, ki kedvesét megajándékozza. Először is zöld atlasz-papucsot bontott ki, aztán rózsaszin selyemruhát, majd zöld bársonyköpenyt s végre két sor hamis-gyöngyöt.

Chaike szólni sem tudott.

— Nos, hát nem gyönyörködöl benne? — kérdé a férj mosolyogva.

— Hát, viseljem-e én ezeket a fejedelmi holmikat?

— Viseld.

A kis Chaike csak csóválgatta a fejét s csattantott a nyelvével, miközben ujjaival végig simitotta a bársonyt meg a selymet.

— Baruchkám, az efféle nem a te feleségednek való.

— Szombatnap ép ugy sétálgathatsz az effélékben, mint a sógorasszonyod.

— De Baruchkám, gondold meg, hogy isten az embereket egyszerünek teremtette, ők azonban mindenféle cifraságot kigondolnak. Azt akarod, hogy feleséged is ugy cselekedjék, mint a többi?

— Én ugy akarom, Chaike.

(Folyt. köv.)

---

[30]) Zsidóvárosrész Lembergben.

A GŰGYŰ.

(Rajz az alföld lakodalmi népszokásaiból.)

Irta: KOVÁCS JÁNOS.

Régebbi népszokás szerint, ha a sugárbajuszu gyerek elviselhetlen állapotnak tartotta már folyvást csak a sövényen keresztül ölelgethetni szivének rózsaszálát, nagy huzavona után végre is kibökkenté „apámuram“ és „anyámasszony“-nak, hogy itt a kert végiben lakó Kádárék Örzsikéje ugyancsak derék, jóraváló leány ám, mit gondolnának apámuram, meg anyámasszony, nem helyre kis menyecske válnék-e belőle?

Apámuram és anyámasszony összenéztek — hiszen ők is ezt szemelték ki már régen a gyerőknek; de gondolatukat el nem árulnák a világért se; azért apámuram nagyokat csavarintva őszbevegyülő bajszán, a mondó volna, hogy ha már ilyen nagy fába akarja vágni a fejszét a fiu, hát talán a Tóthpálék Juliskája, vagy a... De apámuram!... Nono fiam — vág közbe békitőleg az összeszólalkozástól félő jó anya, apád csak tréfált, hisz akár holnap átvigyem az almát a Kádárékhoz megkérni menyemnek azt a jó lelket.

A legény fékezhetlen érzelmeivel jó édes anyja nyakába borult, apámuram meg elévonszolja a mándli-zsebből a zsebkendőt s nagy titkosan letörli az arcán végig gördülő örömkönycseppet, nehogy a gyerek meglássa.

Másnap aztán a legény anyja kiválasztva a mestergerendára rakott almák legszebbikét, átmegy Kádárékhoz elbeszélgetni egyről-másról, mig utoljára is előkerül a kötény alól az alma, mire Kádárék Örzsikéje egyforma pirosra pirul a fején levő pipikendővel s egyszerre láthatlanná lesz.

Az alma ott maradt. Kádáréknál összeültek tanakodni, minek az lesz a vége, hogy az Örzsike ketté vágja az almát, hajlandónak mutatkozván az élet örömeit és bajait a Bengerék Sándorával megosztani. A félalmát visszaviszi az Örzsike anyja Bengerékhez; ezek aztán nemsokára eljönnek a tornyos nyoszolyáért, meg a tulipántos ládáért és megülik a hetedhétországra szóló lakodalmat.

Ha azonban történetesen nem tetszenék a legény; akkor a piros alma egészben kerül vissza a küldőhöz. A legény másodszor, harmadszor is próbál szerencsét, a leány azonban csak visszaküldi, ha aztán esetleg a leány kimarad a farsangból, az elégtétel keserüségével dalolhatja a legény:

Három alma meg egy fél,
Kérettelek, nem jöttél;
Ha nem jöttél, ott vesztél
Lányok anyjává lettél.

Pedig, dehogy veszett azért!

Most már a paradicsomi almának nincs szerepe a házasságkötéseknél.

Ha a legény kitöltötte a keserves időket s az absitot belenyomkodta a kislajbi zsebébe, a megkuporgatott nehány forintocskával siet haza, szétnézni a faluban. Eljár a nagymisére a templom elé; el-elnéz a táncheljekre, a hol istenigazában megforgatja az egyik vagy másik „e l a d ó t“, aztán megesik rajta, hogy az ő nótáját huzatván, haza is kisérteti magát.

Alig várja a telet, meg a farsangot, hogy az asztrakán prémes télibundáját, a harmonikás vikszos csizmát, meg a sejömbársony kislajbiját, a Taljánországban szerzett ezüstpénzü óraláncával együtt bemutathassa a nagylányoknak.

Nézik is. Jaj, lelköm katona volt ám az a gyerök! Ki van csapva a bajusza s hozzá még házasodik is, könnyen megakad a leányszem rajta.

Biz ugy van a! Barna Jóska derék legény, hiszen ezt a falu legszebb leánya dalolta a minapában, hogy arra felé járt az aljon a Sáriék háza körül; azóta Jóska is folyvást csak azt a nótát fütyürészi, dudolja:

Három icce keménymag
Jaj be derék legény vagy;
Mit ér a derékséged
Ha nincs szép feleséged??

Ha nincs neki, majd lesz neki, gondolja Barna Jóska magában, s az egész ügyet az anyja elébe fölebbezi, ki egy ügyes „g ű g y ű t“ ajánl a terv sikeres keresztülvitelére.

Vasárnap délután összeül az atyafiság illetékes része, s minthogy már otthon ugy is tudják a szive szándokát, Jóska még az ángyomasszonynak terjeszti elő, hogy hát izé.... megakar házasodni, még pedig a Sáriék Annuskáját szeretné; de hát igy, meg amugy nincs aki kommendálná, osztán hát... tudja kend no, ángyomasszony! Erre már az ángyomasszony, aki mellesleg mondva nagyon benyalatos ám a Sáriéknál, megveregeti a Jóska vállát s biztatva mondja: Jól teszed fiam, házasodj meg; oszt' hacsak gűgyű köll,

*

hát itt vagyok én; ne félj, ha én beszélek avval a Pankával, aki nagyon is sűrün járogat erre a házatok előtt a bótba .... De nini, hogy egyik szavamat a másikba ötöm, hiszen a minap, mintha láttam vóna a Jóska öcsémet az Annuskával beszélgetni? ..... Ejnye no, lelköm teremtötte, el bizott, még ma elmögyünk mögkérni az Annuskát ... ugy-e Kata néni?

Ugyis lett.

Fölkészülnek a gűgyűk, a legény anyja, meg az ángyomasszony s egyenesen Sáriék felé tartanak. A tulsó oldalon álldogáló eladók rögtön összesugnak: „Gűgyűzik ám a Sáriékét Barna Jóskának!“

Ez alatt a gűgyűk már benyitottak Sáriéknál s a szives kinálásra — kerüljenek beljebb — beljebb is kerültek egész az asztalig.

A zsibongó szobából mind kisompolyogtak, élükön az „eladó“-val, a be nem valók, s egyszerre a csöndesség vette át a birodalmat, melyből csak az öreg rózsás óra ketytyegése hallatszik ki. A beszélgetés nehezen akar megindulni, pedig ha megindul, ki mondja meg, mikor szakad vége?

Csudák csudája! a pergő nyelvü ángyomasszonynak, a vállalkozó szellemü gűgyűnek majd elállt a szava, mig Barnáné biztató tekintete, meg Sáriné kérdő arca mégis megoldták a nyelvét s visszatért sodrába:

— Hát tudják-e, sógorasszony, miért jöttünk?

— Majd megmondják!

— Meg biz azt, csak azt tudnánk van-e eladó lányuk?

— Van nekünk!

— Akkor hát nem rosz helyen járunk — szól közbe Barnáné — jól mondta az én Jóskám, hogy az Annuska eladó sorba' van már ....

— Szép egy pár válnék bizon belőlük — erősiti az ángyomasszony gűgyű egész biztossággal.

— No, ha az isten neki rendelte, hát csak jöjjön el estére a legény, hogy nézze meg az „apjuk“ is, aztán ha a lánynak „szerettire“ való lesz, majd csak megüljük a lakodalmat. Megkezdődik ezután szerényen a dicsérgetés és dicsekvés; ángyomasszony a gűgyű szerepet kitünőleg viszi; hja, ha egyszer ő elkezdi!

Estére már az egész falu tudja, hogy Barna Jóska máma a Sáriékhoz lánynézőbe megy, hova az első meg a hátsó szomszéd, az öregebbik és kisebbik uramékkal együtt hivatalosak.

A legény, násznagyának kiséretében, a gűgyű fönhatósága alatt csakugyan el is megy a Sáriékhoz, hol azután kölcsönösen konstatálják, hogy a Jóska „alkalmatos legény“, a Sáriék Annuskája meg igazán takaros, tüzről pattant leány, aki ritka ügyességgel kinálja sorba a kulacs karcos nektárjával az egybegyült vendégeket.

Ezalatt a gűgyű csakugy „seppögve“ beszéli el a szomszéd- meg komaaszszonynak, hogy milyen jóravaló legény ez az özvegy Barnáné Jóskája, a kire boldogult apja után is (isten nyugossza még) maradt ám vagy tiz lánc föld s hijába' is hivják a faluházára „kancelistának“, nem megy az; mert hát Taljánországból is hozott ám szépecskén! — Hogy mennyit, azt egy kézmozdulat, meg egy jelentőségteljes szemhunyorintás mondja el.

A gűgyű jól informált, meg vannak elégedve. A leány k e n d ő t ad, jeléül, hogy a legény s z e r e t t i r e való.

A gűgyű agioja emelkedik. Most a lányos háznál nyert informatiók alapján egy kis toldás-foldással özvegy Barnánénak mondja el, hogy van ám a Sáriéknál is mit apritani a tejbe; meg aztán az Annuska egyetlen leány, a házat se viszik el a másvilágra. Nem ám!

Milyen ügyes, milyen dolgos! A magamosta ruhája olyan fehér, mint a hó; olyan kenyeret süt, mint a csöppentett rózsa, a dolog meg csak ugy ég a keze alatt!

Megered aztán az ellenpletyka is, miként a szélmotolla, ágálnak, ácsánkodnak; ugy a legény, mint a leány ellen, de mind hiába, a gűgyű szava szent: tudja ő a mit tud, aztán meg van la!

Meg is van! Sáriné másnap elviszi a kendőket Barnáékhoz, a „g ű g y ű“ is megkapja a szép piroscsikú selyemkendőt s harmadnap a legény s a leány a gűgyűvel elmennek a paphoz „s z ö m r e“, a hol gyűrűt cserélnek s már a jövő vasárnap ki is hirdetik őket, ahoz két hétre pedig fölpántlikázott, virágos, rozmaringos vőfények cifra rigmusokban hivogatnak a hétfőre terminált lakodalomra.

A gűgyű mindenütt ott van, a leány anyjával együtt vásárol kacabájt, pántlikákat, virágokat, tulipántos ládát, (most ugyan már a „flódéros“ láda meg a négy fiókos cifra almárjom a divat) a legénytől ő viszi el a

jegypénzt (néhány ezüst forint) melynek társai otthon peniszlődnek az öreg almárjom fenekén, lévén Barnáné asszonyomnak egész strimpfliszárral a „piniszlős“ Máriatrézsia huszasokból.

Az idő nem áll, a harmadszori hirdetés is meg volt, most már aztán — „Kis angyalom, miko' tartunk menyegzőt?“

Hát biz ott akár holnap, válaszolt a gűgyű, a minthogy hetfő is volt kitüzve a várva-várt esküvő napjául. A vőlegény, násznagy és a vőfény a gügyű vezetése alatt elmennek vasárnap este a lányos házhoz, aztán szépen kocsira rakják a „fészket“ a tulipántos ládával egyetemben s ha valami gazkópé a kocsikerék szögét ki nem vette, pisztolylövések, kurjongatások és a falu kiváncsi népének bámészkodása közben elszállitják a legényes házhoz. Itt aztán fölrakják a tornyos-nyoszolyát, elhelyezik a tulipántost, sütik a fontos „fonyott“ kalácsot, öldösik a szárnyas állatokat, egyszóval készülnek a holnapi lakodalomra, a melyre már hivatalos az egész retye-rutya.

Másnap van az esküvő (hogy ez miként történik tudjuk, aki nem tudná, kisértse meg!), mely után, még mindig más uton, mintha nem is egymáséi volnának, tér haza a vőlegény és menyasszony.

Délután „összeszödelődszködnek“ aztán az asszonyok, s most már a vőfény vezetése, de még mindig a gűgyű fönhatósága alatt igyekszenek el a „l á n y é r t.“

A vőfény bucsuztató rigmusára megindul a sirás-rivás; de a gűgyű csakhamar megvigasztalja a siró gyöngyvirágot, hogy isten röndölésén ne sirjon, hiszen nem örökre hagyja el az apai hajlékot. Végre megvigasztalódik az Annuska s a menet — ijjuju viszik a menyasszonyt — sikoltozás-rikoltozás között megindul Barnáék felé, a hol ugyancsak járják a táncot s várják a menyasszonyt.

A gyerekhad sikoltozása végre aztán belehallik a táncdobajba; a primás hátra néz s a zavar között megindul a banda a menyasszony elé. A kapufélfánál rázenditik az üdvözlőt s bekisérik a menyasszonyt a násznagy elé, hol a szót már a vőfény veszi át, s az eddig oly nagy szerepet játszott g ű g y ű ezután már csak annyit ér itt, mint a régi kétgarasos.

COSTUME ÉS TOILETTE A SZINPADON.

Costume és toilette alatt rendesen két önálló, egymástól független divat-jelenséget szokás érteni. A costume-nevezet inkább az elévült viseletekre vonatkozik (a népviseletek a mult idők divatjai lévén, szintén costumeszámba mennek), a toilette-nevezet pedig a divatos öltözködésre; az előbbi történeti, az utóbbi modern fogalommá nőtte ki magát. Hogy ez igy van, mutatja azon körülmény, hogy ritkán van müvelt ember és müvelt színész, a ki a kettő iránt egyforma érzékkel birna. Különösen a mi a színészeket illeti, annyira egymástól különböző dolognak tekintik a costume és toilette ismeretét, hogy hajlandók volnánk hinni, mikép mindkét viselet külön tehetséget igényel, és külön lelki érzéket föltételez. Igy vannak kitünő costume-ismerők, a kiknek alig van toilette-izlése. Láttunk kitünő színésznőt, ki mint „idegen nő“ az estélyre rikitó narancs-szinü negligéeben jelent meg, otthon pedig felvirágozott fehér atlasz báli ruhában fogadta vendégeit. Talán ezzel azt akarta kifejezni, hogy az excentrikus Clarksonné otthon a maga kedveért salonias és mások boszantására, idegen helyen pongyola? Ő talán ilyesmire gondolt, de a közönség alig, és izléshiányról panaszkodott. Pedig e müvésznőnek történeti darabokban kiváló costume-érzéke és festői izlése van; e tulajdona persze épen a mai festőietlen toilette-izlésbe ütközik. — Viszont vannak kifogástalan salon-embereink, a kik képesek az árpádkorbeli „Áldozat“ Zarándjában szarvasbőrkeztyüt huzni. E ferdeségek azonban mégsem arról tanuskodnak, mintha az illetők a viseletek egyik vagy másik terén nem rendelkeznének tehetséggel, hanem inkább arról, hogy ismeretük egyoldalu és vagy a történeti vagy a napi divat iránt közönbös. Mert costume és toilette lényegileg nem különböző dolgok, sőt egymással elválaszthatlan vonatkozásban vannak. Mindakettő egyaránt történeti fogalom, mert a t o i l e t t e i s m e g v o l t m i n d e n i d ő b e n; bizonyos, hogy épen az öltözködés teketoriái: (a mik a toilette lényegét teszik) ünnepi öltözetek, napi időszakokra, sőt órákra való tekintetek, a ruha jelképi kifejezései (gyász, menyegző), a legrégibb eredetüek. Ugyanezért tulzott modern egyének mindezt meghaladott álláspontnak tekintik s nem is mindig tudnak

azokról. Vannak azonban, kik az illemtan e külsőségeit nagyban üzik, azt hivén, hogy ezek a „chic“ legujabb formái, és annak dacára, hogy kitünően értik, a comme il faut-arszlán soha sem jut annak tudatára, mikép ha fél keztyüjét keztyüs kezébe fogja: tudtán kivül rég mult idők szabályai szerint cselekszik. Az ilyen fajta színész azután, bár valóságos kis tudománya van a modern toilette terén, elszigeteli a tudományát a történelemtől, történeti szinmüvekben csak a costume-re tekint, a toilettet figyelmen kivül hagyván. Nem nevetséges dolog-e pl., hogy Hunyady László, Rákóczi, Zrinyi még odahaza is mentésen, kalpagosan, kardosan járnak-kelnek? (pedig a történelem élő emberein: a katonákon láthatjuk, hogy otthon kardjukat azonnal leoldják). Rendezőink a hermelinnel és koronával nem kevésbbé dobálóznak, mert pl. Claudius királyt (Hamletben) kertjében, szobájában is folyton hermelines bársony-talárban, arany karikával fején láthatjuk. Történeti szinmüben bizonyára a costume typikai jellemzetessége elsőrendü, azaz: hü, általános képét adja-e a costume az illető kor ruhaviseletének. Ez tehát kortörténeti szempont. E mellett azonban a toilette, tudni illik a napi és helyi körülményekhez való alkalmazkodás szempontja is elkerülhetetlen. Mert az még nem elég, ha a „Velencei kalmár“-ban meglehetősen egystilü középkori jelmezeket látunk. Ekkor még csak a szabást méltányolhatjuk. De méltányolhatjuk-e azt, hogy a velencei nemesek majd mind sötét és bársony felsőruhában és világos trikó-ban jelennek meg? Megfelel-e ez az illető hely éghajlatának, hol már a római fehér toga és tunica sem csupán véletlenül volt fehér?... — Lám ez már toilette-hiba — csakugy mintha ma nyáron sötét és melegtartó ruhát öltenénk — és egyuttal costume-hiba is, mert a nemzet-történeti szempontba ütközik. A costume fejlődése nemcsak összefügg az éghajlat, nemzeti szokások, divatok, életkor, nemzeti életnézet, rang, jelképesség és más egyéb tényezőkkel, melyek mint toilette-formák minden időben megvoltak, hanem sokszor csakis belőlük magyarázható a costume alakulása, nem pedig abból, mintha valamely ruhaviselet egyszerüen általános divattá vált volna.

Ma ugyancsak nem beszélhetünk nemzeti viseletekről, és mégis egyes nemzetek az öltözködésben saját árnyalatokkal élnek. A mult idők emez árnyalatait persze kevésbbé vagy épen nem tudjuk, de épen a mai formákból következtetvén, stilszerüen a történeti valószinüségnek megfelelőleg alkothatjuk meg a kor costume-jét. A hol nincs ily következtetés, ott az egykoru arcképek, jelmez-könyvek dacára is korellenességek fordulhatnak elő, amint ezt tapasztalhatjuk. Szinházunk gyönyörü és drága ruhatárral rendelkezik, melyből nem hiányzik egy kor öltözéke sem — csak egy valami: a történeti szellem. Ezért van, hogy sokszor a szabó, a fodrász hiven lemásolja a costume-minta darabjait, de némely személyek jelmeze elütő, vagy magán a hü jelmezen is kiáltó anachronismusokat látunk. Hogy évtizedekkel, századokkal előbbre vagy hátrább rukkoltatják a viseletet, az gyakori és mióta alulirott szinházba jár, e tekintetben sem visszaesést, sem haladást nem tapasztalt. Láthattunk Marlboroughh hercegnőt (1715) 1650 körüli viseletben. A XIV. Lajos korabeli „Milton“-ban két udvaronc daliás körszakállt ragasztott föl. Ugyane gavallérok a tornajátékban nem páncélt, hanem középkori láncinget viseltek. Az öltözködés pedig annyira szolgailag valamely vitéz-costumekép mintájára történt, hogy a léha piperkőc II. Károly udvaroncaival együtt csizmásan sürgölődött az udvarhölgyek körül, holott ez halálos sértés volt XIV. Lajos akkori etiquette-codexe ellen. Hogy hajporos és copfos frizurához bajuszt, sőt kecskeszakállt ragasztanak föl seladonjaink, az sem ritka. A mi Egmontunk, órániai Vilmosunk és ferrarai hercegünk („Borgia Lucretiá“-ban) képes a feszes spanyol csipkegallér idején hosszu fürtös hajat viselni és viszont a XIV. Lajos korabeli „Egy pohár viz“-ben azt rövidre fölsütve. A mult század magyar rococo-viseletéről ugyancsak elég képünk és leirásunk van, de azért a Mária Terézia-korabeli „Philosophus“-ban Pontyi és Parmenio Rákóczy-korbeli viseletben jelentek meg, a többi szereplő is az akkori toilette sine qua non-ja, a puder alól egytől-egyig emancipálta magát. Gyakran egy alakon is különböző századok darabjait láthatjuk. Claudius (Hamlet) jellemző középkori császárdiszben lép trónra — Wallenstein-korabeli lovagkeztyüsen. Kamarása pedig, Polonius XV. századbeli felöltőt huz, mult századbeli csattos, fénymázas cipőt és XVI. századbeli kecskeszakállt növeszt. — De egyhamar alig

gyönyörködhettünk oly régiséghalmazban, mint a mennyi „Az állhatatos fejedelem“ előadásán összekeverve volt. A darab középkoru jellegü, miért is Fernando herceg fekete (!) lakkcipőt huzott, a spanyol harcosok pedig római őseiktől megőrzött taréjos sisakot nyomtak fejükbe, lábszárukra pedig a mythologiai „Sylviá“-ban használatos lábvértet kötözték. És mint valami vidéki truppnál csinálják kénytelenségből: a marokkói szultán európai középkoru csuklyás dolmányt öltött magára és e csuklyára tekerte turbánját, kezében pedig egyenes konstábler-kést hordott sétapálca módjára. A beduin urak felmáslizott fehér kámzsába bujtak, mely a kevéssel elébb szinre került „Letorières vicomte“-ban igen gracieuse fedezte a rococo-hölgyek fejecskéit a förgeteg ellen. De mivel az „Állhatatos fejedelem“-ben nem esik és nagy meleg is van, a kelet urai koronként hátra tolták a kámzsát, hüseltetni dus hajzatu (!) fejüket. — A legujabb Calderon-este alkalmából sem tapasztalhattunk a korhüségre, toilette-, éghajlat- és más történeti igényekre nézve haladást. „A zalameai biró“-ban Calderon ugyancsak megmondja, hogy II. Fülöp uralkodásának melyik időszakában játszik, de azért a katonák mind harmincéves háborukorbeli nagy karimás, tollas kalapot viseltek és — ki hinné? — reformáció-korbeli landsknecht-bugyogót; hogy azért fordult elő II. Fülöp korabeli kalap is — de 50 évvel későbbi hajviselettel és lehajtott inggallérral, 80 évvel későbbi máslis lovagcsizma stb. az ezek után természetes. Ha már a meghatározott korok toilettejében ennyi az ingadozás, mennyivel több ez a mythikus korbeli müveknél, pl. „Lear király“-ban. Pedig itt már aztán csakugyan nagy történeti érzékre van szükség, s még több következtetésre, annyival inkább, mert a költő is anakronizmusokat követett el. A Lear-monda alapját sokan a Krisztus előtti korba viszik föl; a rendezőnek elég az, hogy — bár Shakespeare csörgő sipkát, lovagkeztyüt, hübériséget kever darabjába: folyton frank és burgund államot és római istenségeket is emleget. Az inscenáló ezek után megállapithatja, hogy Lear a római uralom után önállósult, de romanizált Brittannia idejében játszik, s igy a costume sem lehet más, mint romanizált germán viselet; hogy a francia király és burgundi fejedelem costumeje nem szorul ily találgatásra, az kétségtelen. De nálunk szorul, mert itt e fölségek kivágott fekete lakkcipőben lépnek föl.

Costume-következtetésről lévén szó, az attila-problemát sem hagyhatjuk mellőzetlenül. Igaz, hogy maguk történeti tudósaink is kerülik e problemát, késleltetik a várva várt magyar jelmezkönyvet. De a szinpad nem késleltetheti, mert a magyar darabokat mégis csak magyar ruhában kell adnunk — csakhogy nem mindig attilában! Hogy az attila olasz eredetü, arról hamarjában meggyőződhetünk az országos képtár egy régi olasz Lucretia-képéről, hol Tarquinius attilát visel. De az olasz attila is csak a XIV. századból származhatik, mert a gombolós, elől fölhasitott kabát általában csak ekkor kezdett divatozni, még pedig azon szükségből, hogy kabátunk eredeti alakja: a tunica ez időben már oly szüken simult a derékhoz, mikép fel kellett hasitani, hogy belé bujhasson az ember. Az attila gyors meghonosulását nálunk az Anjouk eszközölték. Ezért I. Lajos a „Király házasodik“-ban méltán ölthet attilát. De már az nem járja, ha Bánkban is, ki egy századdal előzte meg Lajost, szintén attilába, gombolós mentébe öltözik. Az ősmagyar öltözeteket nem is olyan nehéz combinálnunk, ha elgondoljuk, mikép ujmagyar viseletünk minden időben vagy a spanyol (Zrinyi viselete) vagy a francia (rococo) divatok, sőt a török viseletek hatása alatt alakult. Az Árpádok korabeli magyar viselet bizonyára szláv, német és byzantiai motivumoknak volt alávetve fejlődésében, saját ősi eleme pedig valószinüleg a magyar paraszt bő gatyájában maradt fönn.

Hogy a nemzeti szinmüvek inscenálásánál szintén tekintettel kellene lennünk a napi, alkalmi, házi körülményekre, melyek együttesen a toilette örökké modern fogalmát teszik, az magától értetődik. Ezt illetőleg nem helyeselhetjük a magyar, ugyszintén idegen nemzetiségü drámákban szokásos fényüzést, — mondhatnánk pazarlást, a mi a történeti alakok megjelenését monotonná, valószinütlenné teszi. Mert hőseink mindig aranysujtásosan, mentésesen, kardosan, kalpagosan szerepelnek, szóval mindig látogató- vagy disz-toiletteben, a mi a szinész házias, a mai élethez hasonló megjelenését lehetetlenné teszi, és mesterkélt mozdulatokra, természetietlen előadásmódra szoktatja.

Ellenkező esetben pedig a mult drámái családiasabb, realisztikusabb módon a mai életnek megfelelőleg adatván elő, ezáltal közönségünk is jobban megnyerhető az ideális szinmü számára. Ez a végcél, s ezért a t. olvasó tán nem veendi rosz néven, hogy a szinészi megjelenés külsőségeinek fontosságot tulajdonitván, a costume aprólékosságaival foglalkoztunk.

RAKODCZAY PÁL.

IRODALOM.

„A szerelem müvészete." (Irta Ovidius. Forditotta Szana Tamás. Budapest. 1883. A Révai-testvérek kiadása.)

Forditó a nagy költő sokat emlegetett művét következő sorok kiséretében adja át a magyar közönségnek: „Egy elitélt, üldözött könyv számára kérek utlevelet. Védencem: a „Szerelem müvészete." — Ovidius bájos költeményét megszokták nálunk a frivol könyvek közé sorozni. Tartalmáról mindenkinek van tudomása, titokban leggyakrabban épen ócsárlói forgatják, de arra, hogy nyelvünkön is olvasható legyen, eddig senki nem gondolt.

Erre a munkára, mely egyuttal nagy élvezet volt, én vettem először bátorságot.

Nincs szándékomban mentegetni sem magamat, sem a nagy költőt. Ma már mindenki tudja, hogy a legtöbb könyvet nem serdülő leánykák számára irják s hogy költői müvek felett kizárólag korunk erkölcsi nézeteinek hódolva tartani itéletet, a legnagyobb igazságtalanság. Igaz, hogy Plato tanitványai s azok, kik Petrarca édeskés epekedésén lelkesülnek, könnyen megbotránkozhatnak Ovidius szókimondó nyiltsága és merész pajzánságai felett; tudjuk, hogy maga Ovidius isugy értelmezi a szerelmet, mint Róma epicureus ifjusága és Sallustius, midőn természetétől meglehetősen idegen fölháborodással századának szemrehányásokat tesz*); de mindez nem elég ok arra, hogy elitéljem a bájos költeményt, melynek szellemes reflexióiból a moralista és az epicureus egyaránt tanuságot merithet, s melyet olvasva, szerelmi lantok zengését, csókok csattanását, s madarak énekét véljük hallani minduntalan.

„A szerelem müvészete" nem mestermüve Ovidiusnak, de mindenesetre az a költeménye, mely szellem és világnézlet tekintetében legközelebb áll korunk izléséhez.

Hibájaul rójják föl, hogy szerkezete nem egységes, hogy az elbeszélés menetét gyakran terjedelmes, a tárgyhoz kevéssé tartozó epizódok szakitják félbe; de hogy a szerelemben már magában sincs mérték és rendszer, arról a vádaskodók megfeledkeznek.

Én ellenkezőleg azt hiszem, hogy a költemény bája épen a tervnélküliségben, a költői szellem szabad csapongásában rejlik. Szigoruan didacticus rendszert követni ilyen munkában ellenkeznék a tárgy természetével. A költő szabad szárnyra bocsátja képzelődését, de azért megtartja a közép utat: a félig tréfás félig komoly stylt, melyet a tollára vett anyag megkövetel. Még isteneit, istennőit is kivetkőzteti homerosi öltözékükből s hétköznapi pongyolát ad reájuk; de a költő merészségét megbocsátjuk, mert látjuk, hogy ez az öltözék rajtuk elragadóan áll. Csak egy példát hozok föl. Mint Vergiliusnál, ugy nála is megjelenik Venus s nehány szót szólva, ujra távozik. Vergiliusnál epicus fenség környezi, mert benne Aeneasnak, a római birodalom alapitójának anyját látjuk; Ovidius költeményében csak a kecs jut osztályrészeül, mert Cupidónak s a könnyelmü szerelemnek anyja gyanánt szerepel. Az első imponáló, az utóbbi kacér; de mindkettő bámulatosan illik a maga keretébe.

Örömest fölveszi Ovidius a mythologiai és történelmi elemet is, de alkalmazási módja már egészen modern s a komoly, oktató hang helyett nála a könnyed költészet jóizü tréfáival találkozunk. Többet mondok: még satyrája is csak az epigramm hatásával van reánk; mérge nincs s még akkor is legfölebb csak csipős, ha kegyetlen igazságokat mond el.

Ovidius nem mély iró, de a mit lát, azt jól látja s a világirodalomban kevés költő van, ki annyira ismerné a női szivet. Tanulmányozta minden zegét-zugát, minden titkos rejtekét s azt a mit a negyvenéves férfi megfigyelt, a husz éves ifju lelkesedésével és tüzével irja le. A szivek komoly buvára mellett ott látjuk mindenkor a költőt is, ki a képek, hasonlatok, szellemes ötletek és fordulatok kimerithetetlen forrása felett rendelkezik.

Hogy Augustus ledér, de tegyük hozzá egyuttal szellemes századában, mily rendkivüli hatása volt a szellemmel és lángoló szenvedélylyel irt költemények: könnyen el-

*) Catil. Cap. XI.

képzelhetjük. Nemcsak a könnyelmü, élvhajhászó római ifjak s a szép vétkezők, kiknek ügyét oly költőileg védelmezte, rajongtak értte; az öreg senatorok is rosszul rejtegetett gyönyörrel olvasták verseit, s a római előkelő hölgyek költőjöket és lovagjukat üdvözölték Ovidiusban.

A „Georgicon“ bájos egyszerüségü verseiben a mezők örömeit, a romlatlan erkölcsök fensőségét hirdette s valóságos bucsuztatója volt a republicanus nemzedéknek. Ezt a generatiót egy ujabb követte, könnyelmü és ledér, melynek olvasmánya s egyuttal jelképe a „Szerelem müvészete“ lett. Ebben a korban s ilyen közönségnek didacticus költeményt irni csak az Ovidius modorában lehetett.

„Énekeltem — mondja Apollo egy ismert epigrammban — énekeltem és Homer följegyezte.“

„Kortársaim éltek, én láttam és festettem őket“ — mondhatná Ovidius.

Ez az érdeme s egyuttal, ha ugyan szükség van reá, a mentsége is a „Szerelem müvészeté“-nek.

Ez teszi egyaránt becsessé a történelem buvára s a költészet kedvelői előtt s ezért kérek számára én is utlevelet a magyar közönséghez.“

Beksics Gusztávnak Keményről szóló müve: „Kemény Zsigmond, a forradalom s a kiegyezés“ második javitott és bővitett kiadásban jelent meg az Athenaeumnál. Ritka eset, hogy magyar könyv oly gyorsan elkeljen, mint Beksics müve. Ez arról tanuskodik, hogy a szerző által felölelt kérdés nagy mérvben érdekli a magyar politikai köröket. A vaskos kötet ára 2 frt.

Hunyady Jánosról szól egy albán költemény, melyet Párisban élő kitünő nyelvtudósunk: Podhorszky Lajos közelebb magyar, angol és francia nyelvre fog leforditani. Podhorszky ujabb idő óta az albán nyelvvel is foglalkozik, mely nagyszabásu nyelvészeti kutatásaihoz igen fontos adalékokat szolgáltat. Ez alkalomból élénk levelezést folytat Girolamo de Rada, albán költővel, ki jelenleg Sziciliában él. Radat már Lamartine pelasg Anakreonnak nevezte el, Tommaseo és Cantu pedig egy rangba helyezték a legnagyobb hellén költőkkel. A jeles iró f. hó 20-án Demetrio Coroneból a következő levelet intézte Podhorszky urhoz: „Illustre Signore! A Canto de Unisde (Hunyady), melyet van szerencsém mellékelni, még eddig nem volt közzétéve, mert a Skanderbeg költemény kiadatlan hatodik könyvének képezte részét. Ön talán kellemetlenül lesz meglepve, mert az ének nem bir egymagában álló mü érdekével és befejezettségével. De tekintve a balkán félsziget jelen válságait, alkalomszerünek találnám magam is a közzétételt. És én uraságod azon kivánatát, hogy egy iratom a közzététel megtiszteltetésében részesüljön, (mert én itt e félreeső magányban nem tudok segiteni szegény anyaföldemen) a gondviselés által sugallottnak tekintem. Girolamo de Rada“. A 80 éves agg albán költő reszketeg kezével maga másolta le az egész költeményt Podhorszky számára, ki azt, mint fentebb emlitők, le fogja forditani először is magyarra, azután pedig, ha ideje és egészsége engedi, angolra és franciára.

Bazaine könyve, melyet a volt marsal az 1870/1-diki francia-porosz háboruról irt „Epizódok az 1870-diki háboruból és Metz ostroma“ cimmel megjelent. A könyvben levő recriminátiók kevésbbé érdekesek, mint a történelmi és személyi visszaemlékezések. El van mondva például a könyvben, hogy 1870. augusztus közepén III. Napoleon még hitt abban, hogy Ausztria-Magyarország és Olaszország interveniálni fognak Franciaország javára. Ez időben a császár Bazainet figyelmeztette, hogy a legnagyobb ildomossággal járjon el és mondta, hogy most várja az osztrák császár és az olasz király válaszát. Bazaine Gravelottenál látta viszont Napoleont; a tábornok egy kis virágbokrétát adott neki, mire a császár ezt kérdezte: „El kell innen mennünk?“ Bazaine azt válaszolta, hogy be kell várni az eseményeket, mire a császár a jelenlevő segédtisztekhez fordult: „Uraim maradunk, de a podgyászok legyenek készen.“ A levert, szomoru csapatok némán vonultak el az uralkodó lakása előtt; sem a császárnak, sem a trónörökösnek nem kiáltottak éljeneket. Ez már a visszavonulás erkölcsi hatása volt. Sok apró adaton kivül érdekes a mit Bazaine Régnierrel, ezen titokzatos emberrel való találkozásáról ir: „Szeptember 23-án este főhadi szállásomon egy, a genfi vörös kereszt jelével ellátott karszalagu polgári embert vezettek elém, ki a szolgálattevő tiszt előtt ugy mutatta be magát, mint a császár futára. Mikor ezt az egyént bevezették dolgozó-szobámba, azt mondta, hogy őt Régniernek hivják és a császárné részéről jön, Bismarck ur beleegyezésével; kijelenté, hogy megbizatása tisztán szóbeli és e megbizatás szerint akár Canrobert marsal, akár Bourbaki tábornok menjen Angliába és bocsássa magát az uralkodónő rendelkezése alá. Elmenőben megmutatta nekem a császári herceg kézvonását egy fényképen és kérte az enyimet; végül annyi részletet mondott a császárnéval való összeköttetéséről, hogy végre is hinnem kellett küldetésében. Bourbaki tábornok csakugyan elutazott a császárnéhoz.“ Bazaine könyvében sok érdekes közlés van a saját pörére nézve is. A munka, Izabella spanyol ex-királynőnek van ajánlva e sorokkal: „Madame! Minthogy felséged a szerencse és a balsors napjaiban egyforma kegyet mutatott irántam: esedezem, fogadja el e katonai könyv ajánlását, melynek az a célja, hogy megmutassa, hogy a ki felséged ügyét az ön kiskorusága alatt szolgálta, méltó maradt királyi rokonszenvére. Felséged legalázatosabb szolgája Bazaine Ferenc Achille volt muskétás a 37. sorezrednél, volt főtiszt spanyol szolgálatban, Franciaország volt marsallja, 1874 óta menekült Spanyolországban.“ A munka igen sok okmányt tartalmaz, melyek Metz ostromának történetére nézve nagyon fontosak.

Csángok könyve. B. Horváth Miklós szerkesztésében „Csángok könyve“ cimü munka fog megjelenni s tiszta jövedelme a csángók betelepitési költségére és fölsegélésére van szánva. Gyulai Pál, Szász Károly, Szilágyi Sándor, Vadnai Károly, Mikszáth Kálmán is irnak bele. Előfizethetni rá 1 frt 20 krral „Bagó Márton és fia“ céghez küldve (Budapest II. kerület, ponty-utca.)

MÜVÉSZET.

Mészöly Géza mint az „Egyetértés“-nek Párisból irják, szerződést kötött a Goupil és társa hires müárus céggel, hogy a francia fővárosban festendő képeit ezentul mind átengedi. Olyféle egyezség ez, mint Munkácsyé Sedelmeier kereskedővel. Mészöly Géza minden festvénye az illető cég permanens tárlatában lesz kiállitva; most is több nagyérdekü kisebb festvénye látható ott s mindegyiknek van már gazdája a mübarátok közt. Közelebb a művész két nagyobb tájképet fejezett be, melyek a „Salon“-ban szerepelnek. A müncheni nemzetközi kiállitás számára is terjedelmesebb művet készit.

Az uj országház dijnyertes tervei közül mostani alakjában egy sem fog kivitelre kerülni. Illetékes helyen ugyanis már a pályázat kihirdetése után tapasztalták, hogy a pályázatra kibocsátott tervszerü leirások több tekintetben hiányosak s hogy a tér, melyre az országház pályázata hirdettetett, korántsem alkalmas e célra, mivel a tér két részre osztatott és mig az egyik rész kicsi az ily monumentális épület számára, addig a másik elég hosszu ugyan, de keskeny és közepe felé hajlást mutat. Tervbe van véve vagy az egész térnek e célra leendő felhasználása, vagy más alkalmas tér kijelölése. Uj pályázatot azonban aligha hirdetnek, hanem a pályanyertes tervnek egyikét fogják kivitelre ajánlani némi módositásokkal.

A király-hymnus ügyében az orsz. daláregyesület központi végrehajtó bizottsága felhivást bocsátott ki, — melyben hivatkozva arra, hogy a nemzet rövid idő mulva fennállásának 1000-dik évét fogja megünnepelni és hogy ez időre kell hogy legyen a magyar nemzetnek magyar király-hymnusa, a közönséget az ügy pártolására hivja fel és aztán igy folytatja: „A pályázatok már legközelebb közhirré fognak tétetni olyformán, hogy azok eredménye is már a jövő 1884-iki miskolci országos dalárünnepély alkalmával az egész ország szine előtt bemutatható legyen. A sokoldalu és tetemes kiadások fedezése céljából hazafias bizalommal járul a bizottság a nemzet szine elé, hogy a daláregyesületet e célja elérhetésében hazafias adományaival támogassa. Az adományok gyüjtése vagy küldemények az orsz. magyar daláregyesület pénztárnokához Engesszer Mátyáshoz (Budapest, belváros plebánia-épület) intézendők. A hazafias adományok hirlapilag közöltetnek, az ügy befejeztével pedig nyilvános kimutatás fog közzététetni.“ A felhivást aláirták: Bartay Ede az orsz. m. daláregyesület elnöke, Simonffy Kálmán alelnök, id. Ábrányi Kornél titkár és Engesszer Mátyás pénztárnok.

Magyar operák külföldön. Négy magyar opera próbál ez időszerint szerencsét a külföldön: Erkel „Hunyady László“-ja melynek előadását indokolatlanul mindig halasztja a bécsi operaház, Schauer Ferenc „Atalá“-ja, Huber „Udvari bál“-ja és báró Orczy Bódog „Renegát“-ja. Mind a négy opera szövegét Sturm Albert forditotta németre. Orczy operája Brüsszelben már szinre került.

Levinszky-jubilaeum volt e hó elsején Bécsben. Levinszky már 25 év óta tagja a Burgszinháznak s ezt ünnepelték meg tisztelői és jóbarátai, kik különféle ajándékokkal halmozták el a müvész lakását. A kollegák bronzmedailt is készittettek Levinszky arcképével, mely alatt állott e két szám: „1858—83“. Levelek, küldöttségek egymásnak adták az ajtót, kifejezést adva örömüknek, szeretetöknek. A Petőfi-társaság táviratilag üdvözölte Levinszkyt, mint tiszteleti tagját.

Talált ereklye. Poitiersben e napokban ereklyét találtak, mely Krisztus keresztjének egy részecskéjét foglalja magában. Justinus császár a tizedik század második felében küldte Konstantinápolyból Poitiersbe szent Radegundának. A szent ereklyét rég idő óta elveszettnek tartották, pedig a padláson egy értéktelen faszekrénybe volt rejtve. Azelőtt egy triptycum középpontját képezte, mely a forradalom alatt csodálatos módon eltünt. A tábla alaku aranyba foglalt és zománcolt ereklyének a keresztrészecske nagy értékén kivül a foglalat stilje, mely a bizanci ötvös munka kiválé példánya, szintén nagy becset ad.

Az országos képtárból. Pulszky Károly, az országos képtár őre, oly intézkedést léptet legközelebb életbe, mely intézkedés hivatva lesz a képtár látogatását emelni és a kevésbbé tehetős érdeklődőknek a kiállitott képek tanulmányozását lehetővé teszi. Még e hó folyamán ugyanis minden terem bejárata közelében az illető teremben elhelyezett festmények cimét, mesterét és rövid leirását feltüntető táblák lesznek függesztve. E táblák kézben hordozhatók lesznek és a katalógust helyettesitik. A jegyzékek körülbelül egy lábnyi nagyságu kemény papirtáblákra lesznek kalligrafice irva, a tábla pedig az ujságtartók mintájára lécbe szoritva, s alul fogóval és karikával ellátva.

A mücsarnokból. Benczur Gyula nagy festménye, ugyszintén a tárlaton kiállitott többi festmények iránt a közönség még mindig nagy érdeklődést mutat. Legutóbb a szép számu látogatók közt ott volt: Szlávy József koronaőr is. — A pozsonyi mükiállitás megnyitásán a képzőmüvészeti társulat részéről Keleti Gusztáv helyettes igazgató és Szmrecsányi Miklós titkár voltak jelen. A 408 művet tartalmazó pozsonyi kiállitás minden tekintetben sikerültnek mondható.

Uj zeneművek. Táborszky és Parsch zenemükereskedésében Budapesten megjelentek: „Üdítő hangok.“ Öt hang terjedelemben irt három jellemző zongoramü (négy kézre.) 1. A királyi huszárok. 2. A három tollas társ (Pitypalaty, kakuk tengelice.) 3. Ünnepély-induló. Irta Löw József Minden szám 1 frt. — Szintén Táborszky kiadásában látott napvilágot „Csak te egyedül“, keringő Rákosi Jenő „Szélháziak“ cimü bohózatából. Irta: Klepsch Károly. Ára 80 krajcár.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

851.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári asatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a holti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

SZÉPIRODALMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Abrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Haugok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt 20 kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre.** Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre.** A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László.** Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinművei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök.** Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre.** Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc.** Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János.** A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv.** A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt.** A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László.** Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon.** Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós.** Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt 40 kr
***Petőfi-évkönyv.** Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail.** A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József.** Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller.** Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal.** Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás.** Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly.** Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór.** Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos.** Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor.** Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal.** Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold.** Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

852.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

19. szám. 1883 Május 13.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A galagonya-bokor. (Elbeszélés). Irta Bodon József.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
De Musset Alfred. Irta Butyka Dezső.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Sarolta császárné**), a szerencsétlen Miksa mexikói császár neje, jelenleg Belgiumban tartózkodik, családja közelében. A Buchot-kastélyban lakik csendes visszavonultságban, hol a nap nagy részét sétálással és zongorázással tölti el. Bátyja, a belga király igen gyakran felkeresi, a királyné pedig hetenkint háromszor is meglátogatja. A helység plébánosát minden vasárnap ebédre hivja. A szerencsétlen ex-császárné a jövő hónapban tölti be életének 43-ik évét s immár 16-ik éve, hogy elméjét homály födi. Tébolya, az orvosok itélete szerint, gyógyithatlan; de a beteg igen csöndesen viseli magát, és soha sem vesznek rajta észre dührohamokat.

* (**Turolla Emma**), a nemzeti szinház uj vendége, 1859-ben Turinban született. Szülei szintén énekesek; 14 évig a tifliszi szinháznál működtek, hol atyja az utolsó 3 évben igazgató volt. 17 éves korában Tifliszben Rossini „Semiramis"-ában lépett fel. Fényes siker után a milanói Scala-szinházhoz szerződtetett, hol Verdi „Don Carlos"-ában Eboli hercegné szerepét játszotta. Ezután elsőrangu szinházakhoz hivták meg, mint a turini és római királyi szinházakhoz, a londoni Convent-gardenhoz stb. E télen ismét első drámai énekesnő volt a milánói Scala-szinháznál s legutóbb Bécsben vendégszerepelt. Budapestre atyjával és impresszáriójával Weiserrel jött.

* (**Uj szent.**) Rómából irják, hogy a pápa a szentek számát ismét szaporitani fogja, még pedig Fra Diego Giuseppe du Cadice kapucinus baráttal. Április 24-én tartotta meg a Lovagok kongregációja ez ügyben III. Leo jelenlétében első ünnepélyes tanácskozását.

* (**Orvostan-hallgató nők.**) A párisi orvosi egyetemnek ez idő szerint negyven hölgy-hallgatója van. Tizenegy angol nő, tiz francia, kilenc orosz, öt amerikai és egy-egy magyar, lengyel, román, német és hindu. A hölgyek mindannyian rendkivül szorgalmasak; „emancipált" megjelenéssel csak az amerikaiak s az oroszok tünnek fel, kik rövidre nyirt hajat viselnek s az egyetem udvarán cigarettázva sétálgatnak. Ezzel kapcsolatban megemlitjük, hogy Északamerika Egyesült-Államaiban 1882-ben 471 okleveles orvos-hölgy volt, ezek közül 350-en leánykorukban kezdték meg tanulmányaikat, 93-an már férjes korukban, 27-en pedig már özvegyek voltak, mikor az orvosi tudományra adták fejöket. A 470 közül 341 allopatha, 13 homöopatha, a többi pedig betegét annak tetszése szerint hol az egyik, hol a másik rendszer szerint gyógyitja. 411-en már az első évben életfentartásukra tettek szert; 34-en két év mulva, 14-en három év mulva érték el ezt az eredményt. 260 orvos-hölgy általában mindent és mindenkit gyógykezel, 45-en csak nőket és gyermekeket, négyen csak szembetegségeket.

* (**Uj aranybányákat**) fedeztek fel Alaszkában, Orosz-Amerikában. A tartomány fővárosának, Sitkának közelében nemrég nehány bányász nagy mennyiségü aranyat lelt. A drágaérc kovával van keverve és ebből könnyen kiválasztható. E hir következtében északi Amerikából nagyon sokan mentek át Alaszkába, sőt gazdag san-franciscói kereskedők szövetkezetet is alakitottak a célból, hogy az egész Szitka körüli területet átkutassák. Az Ausztrália melletti Taszmánia szigeten is rendkivül gazdag aranybányák nyomára jöttek. A „Tasmanian Mercur" hire szerint ugyanis három aranyásó nagy darab nyers aranyokat hozott Latrobeba, azt állitván, hogy azokat Rocky folyó közelében a Bischoff hegy és a nyugoti part között találták. A nagyobb darab 25 fontnál sulyosabb, a kisebb $3^1/_2$ font. A lelet értéke mindenesetre több mint 20.000 forint.

* (**II Sándor özvegye**), Dolgoruki hercegnő nem vesz részt a koronázási ünnepélyen és Pétervárt a napokban elhagyta. Eddig is fia betegsége tartotta vissza, de dr. Botkin tanár gyógykezelése mellett felgyógyult s most a hercegnő Párisba utazott, hol a Champs Elysées egy szállodájában fogadott lakást. Botkin tanár, az elhunyt cár orvosa s az özvegy legjobb barátja egy idő óta teljesen visszavonult az udvari körökből. Tudják az udvarnál, hogy a tudós tanár II. cár liberális eszméinek hive maradt s már ez is elegendő arra, hogy gyanus szemmel nézzenek rá az uralkodó körök. Dolgoruki hercegnő még eddig nem vetette le gyászruháját; az elhunyt cárról reá maradt emlékeket féltékeny pietással őrzi s e tekintetben anyira megy, hogy a maga életmódját is egészen a szomoru véget ért férje élete módja szerint rendezi be. Nemrég egy hordozható sátorkápolnát készittetett, melyet utazásakor mindig magával hord, csak azért, mert II. Sándor cár is vitt ilyet mindig magával hadjáratai alkalmával. A sátorkápolnát Nikolsky atya, a volt cár gyóntatója szentelte fel, ugyan ő eskette össze egykor a cárt Dolgoruki hercegnővel.

* (**A szinész kutyája.**) Mr. Sidney Harris a newcastlei szinház legnépszerübb alakja volt. Életének utolsó tizenkét évében egy kis, boglyas szőrü, csinos, de nagyon mérges kutya kisérgette. Harris az ebet kabátja belső zsebében hordozta, vele volt a szinházban, a cirkuszban, a vendéglőkben s a ki a szinészt megfigyelte, láthatta mily gyöngéd szeretettel nézett mindig kutyája okos nagy szemeibe. Március 24-én Harris meghalt. A kutya, melyet a végrendelet értelmében az elhunyt testvére vett gondozása alá, nem sokáig élte tul. Négy napig éjjel-nappal folyton gazdáját kereste, végre annak nagy karosszéke alá kuporodott s akármennyit kinálták, semmit sem akart enni. Igy aztán kis idő alatt elpusztult.

* (**A pápa unokaöcscse**) Rómából irják, hogy közvetlen pünkösd után tartja esküvőjét XIII. Leó pápa unokaöcscse: Gróf Pecci Kamilló Sylvine kisasszonynyal, Don Carlos Bueno spanyol birtokos és senátor leányával Párisban. Az esketést a pápai nuncius fogja végezni. Az esküvő után a fiatal pár ide érkezik Rómába s bemutatja magát ő szentségének, ki áldását adja rá. XIII. Leó pápa igen értékes gyémánt nyakéket fog átnyujtani a fiatal asszonynak. Csak ezután indul az uj házaspár nászutra. Gr. Pecci Kamilló a pápai nemes testőrségben szolgál mint tiszt.

KOSZORU

19. szám. 1883 Május 13.

A GALAGONYA-BOKOR.

— Elbeszélés. —

Irta: BODON JÓZSEF.

(Vége.)

III.

A tornácon hüvös szél csapott át. Kitekintettek. Egy komor, mocskos felhő hömpölygött a hegyek felől. Lassu, méltóságos tempóval uszott, azután elmordult.

— Urak, csak mulassanak; nekem be kell mennem. Ez a veszett köszvény ujra gyötör.

És Zsigmond ur nyögve, jajgatva elbicegett.

A szobájából kiáradó petroleum-illat nemsokára jelezte, hogy valamelyik markos cseléd keményen dolgozik a Zsigmond ur lábaszárán.

Egy erős légáramlat összecsörrentette az üres üvegeket. A mocskos felhő gyomra megvillant és utána hatalmasat dörrent.

— Menjünk be, urak, az ebédlőbe, mondá a deli hölgy. És harsány hangon osztogatta parancsait a cselédeknek, hogy az asztalról hordjanak be mindent.

Pár pillanat mulva étel, ital, társaság, cigány és deli hölgy az öblös étteremben termett.

— Huzzátok, fiuk! — kiáltott a cigányokra. Azután poharat kapott s összeütötte a többiével.

— Nem parancsol egy szivarkát, nagysád?

Ezt Hajki báró kérdezé.

— Ide vele!

Mikor nyalkán fogai közé csippentette a szivart, a világgyülölő jegyző ezt sugta a csendbiztosnak, ki a földi igazságért egy ütet taplót sem adna.

— Be isteni egy asszony, spectabilis.

— Isteni — sugta vissza a csendbiztos.

— Nincs több ilyen asszony a világon, spectabilis.

— Saviksz hozzá minden asszony, mondá a csendbiztos.

— Hogy áll a szájában a szivar, nézze spectabilis.

— Két hétig szivesen lennék érte juhászkutya. Hát jegyző ur?

— Én is.

Ha ezt a jegyzőné asszony hallaná, kinek hat éhes poronty sivalkodik a nyakán, tudom nem köszönné meg a juhász kutyasági állomásra vágyakozó jegyző ur.

Az ég haragja e közben kitört. Istenigazában ömlött a zápor; cikk-cakkos villámok hasogatták a komor égboltot; zengett, csattogott, nagyokat recsesent. Zsigmond ur jajveszékelt; az öblös étterem szilaj kacagástól harsogott. A cigány huzta. Ferke, Mici táncra pendültek, a deli hölgy kézről-kézre járt, a jegyző tapsolt, a kántor ivott, a csendbiztos bokáját verte össze az asztal alatt — Gazsi bátyánk pedig most tápászkodott fel a galagonya-bokor tövéből.

Nagyon el volt gyöngülve a jó öreg.

— Esik, szakad, dörög. Vajjon mikor kerekedhetett ez a csinos kis zápor, hogy észre nem vettem. Különben hozzá vagyok szokva emberül. Sokat megmosdatott már az ég téged vén Gazsi! Nohát oda se a bajnak, öreg.

Megindult, de lábai erősen inogtak alatta. Rozzant termete előre, hátra dőlöngött, olykor nekilódult és öt-hat lépése derekasan elsült.

— Nini hogy birom. Legény vagy Gazsi. — Megállt s a galagonya-bokor felé nézett.

— Ott volt. — Vajjon, ha megátkoznám azt a bokrot, kiszáradna-e? Nem a! — Ha az eget kérném, hogy lábnyomára ne adjon esőt s hervaszszon el rajta minden füszálat, vajjon megtenné-e! Nem a! Most is szakad mindenüvé. Bolond kivánság.

Villámlott, csattant s lecsapott az erdő szélén. Egy sugár tölgy fellobbant, mint a gyertyaszál és égett erős ropogással.

— Az ég is gyujtogat, látod-e, öreg cimbora? Hanem remekül nyélbe lett ütve, a villám jól dolgozott. — Pedig az a fa ártatlan volt, mint a ma született gyermek. — Miért ég hát el? Tudja a ménkő. Tán azért, hogy ugyis tüzre került volna. De akkor én nem melegedhettem volna mellette, igy pedig megtehetném ha — akarnám. Itt rám gondolt az uristen. — Gazsi, ne zugolódj.

Ujra neki vetette lábait a tésztává dagasztott anyaföldnek. Rongyos csizmája lucsogott; a zugó szél belekötelőzködött kalapja karimájába s messze elröpitette fejéről.

— Mig rajta voltál is ázott, igy is ázik. Én biz egy lépést sem teszek érted, hütelen tökfedő.

Deres hajáról csorgott a viz; összecsapzott fürtei kuszáltan boritották el arcát.

Megint villant s leütött.

— Ugy ugy uram isten; gyujtsd fel ezt a gyönyörü földgolyóbist. Akkor lenne csak kutyatánc halandótársaim, vagy miképen az én hajdani papom szokta mondani: keresztyén atyámfiai az Urban! De megrökönyödnék a nemes emberi nemzet. Hahaha! A vén Gazsi csak egy házat oltana. Ezt ni. Abban lakik az én kedves, egyetlen magza... Senkim se lakik. Nekem, isten az atyám, nem lenne oltani valóm. Még a falu bakterjának is lenne, csak nekem nem. Ez a tiszta igazság! Hanem, vén cimbora, te fázol, görhes inaid reszketnek, jó lesz egy kis fedél.

Megindult, de kivül-belül átázott porhüvelyének erős munka volt a lépdelés. Botorkált, elbukott, nagy nehezen felállt s igy vergődött el keservesen a juh-akolig. Rácsos ajtaját betaszitotta s ledőlt helyesebben lerogyott, valami szénatörmelékre.

A vén juhász épen fejéssel bajlakodott az akol tulsó végén; a lába közé szoritott hófehér sajtárba kettős sugárban ömlött a habzó tej, müértő keze alatt.

Gazsi bácsi keservesen nyögött. Vénkor, ital, záporeső most az egyszer ugy elcsigázta az öreget, hogy nem ér egy hajitó fát az egész élete.

A mi Gazsi bátyánk bajosan kél fel arról a szénatörmelékről.

A vén juhász elvégezte a fejést s kifelé ballagott. Az ajtónál megpillantotta a nyögő vén embert, de arca befelé levén forditva, nem ismerte fel. Különben bocskoros talpával nem rugta volna meg a lábát s nem olyan hangon mordult volna rá:

— Ki vagy, hé?

Gáspár nem mordult.

A vén juhász lehajolt hozzá s izmos karjával maga felé forditotta az arcát.

— A vén Gazsi bátya! Baja van kegyelmednek preceptor uram?

Régi cime megmaradt az öregnek. Igy szólitotta a nép mai napig.

Nem felelt a kérdésre, csak nyögött.

IV.

Az a másik vén ember is nyögött, de finom puha ágyon.

A deli hölgy pedig egyre rakta, kipirult arccal, lihegő kebellel.

Születése napját ünnepeltette Zsigmond ur. Minden parányi alkalmat felhasznált; kevély daccal csapott nagy dáridókat tiszteletére. Hadd lássa a környék uri népe, mind a két nemből, hogy Dusai Zsigmond ur azt cselekszi, a mit akar. Gőgös finnyásságukkal nem törődik, a lenézésre lenézéssel felel, a kevélységet nagyobb kevélységgel viszonozza.

A deli hölgy fényesen butorozott szobájában már fel vannak halmozva titokban a drágaságok. Selyem, bársony-kelmék, ragyogó ékszerek, finom csipkék stb. Ha belép, ott találja és még odaadóbb ragaszkodással simul a környék leggazdagabb és legköszvényesebb vén emberéhez.

Zsigmond ur nyög puha, finom ágyán; Gazsi bátyánk nyög szénatörmelékjén; a deli hölgy táncol Hajki báróval, ki egyre suttog a fülébe:

— Én olyan fényt nem adhatok, de szerel . . .

A deli hölgy meglegyintette vállát a legyezőjével.

— Maga nagy kópé. Én magának egy szavát sem hiszem.

— Térdre roskadjam előtte, itt e nagy társaság előtt? Megtegyem? Szóljon.

— No, azt ne tegye.

— Mit cselekedjem hát, hogy szavaimnak hitelt adjon?

— Semmit.

— Ezen a köszvényes vén Zsigán ugyan mi kapni valót találhat ön?

— Dusai én hozzám nagyon jó, gyöngéd, figyelmes.

— Mert két podagrás lábszárának gondját viseli.

— Mért ne tenném?

— De mi élvezet van két podagrás lábszár gondviselésében? Ön ifju, szép, az élet minden gyönyöreivel előtte áll — önnek a főváros delnői közt volna helye — és eltemeti magát e zugba — és azt mondja: „Mért ne viselném gondját a Zsiga köszvényes lábszárainak?“

— Menjen, nagy gonosz!

— Én olyan kört teremtek önnek, mely méltó hozzá, felmegyünk a fővárosba; ott leszünk minden estélyen, bálon; szinházba, lóversenyekre járunk. Az életnek minden öröme a mienk lesz.

— Menjen, nagy gonosz!

— Meglátogatjuk Párist. A nyarat Ostendeben töltjük, a telet Nápolyban, kirándulásokat teszünk Velencébe, csolnakázunk a lagunákon. S ön méltó bámulat tárgya lesz Párisnak, Nápolynak, Velencének. Én pedig büszke leszek a gondolatra, hogy ön az enyém!

— Menjen, nagy gonosz! — — Hogyan hagynám én itt Zsigát.

— Meg a podagráját. — Ne is hagyja itt. Erre nincs szükség. — Mondtam én valaha, hogy szakitson vele? Ez nagy hiba lenne. Ön csak azt mondja neki, hogy „rongált egészségi állapota“ folytán rövid időre a fővárosba óhajt menni. Tudja, mint mikor a ministerek leköszönnek „megrendült egészségi állapotuk“ miatt. Aztán kutyabajok sincs. — Zsiga beleegyezik, ez kétszerkettő, mert öntől nem képes megtagadni semmit. — Ekkor aztán feljön a fővárosba s a világ legboldogabb embere már ott várja önt, hogy hódolatát, szerelmét lábaihoz rakja.

— Félkilenckor menjen a parkba, a jegenye-csoporthoz.

— Repülni fogok.

És folyt a tánc tovább. A suttogó pár (deli hölgy és Hajki báró) most még nagyobb tűzzel rakta, mint eddig.

Egy szobalány jött be; egyenesen odafurakodott a deli hölgyhöz s valamit sugott a fülébe.

Kipirult arca fakó lett, mint a fal. Tompa, reszkető hangon mondott nehány szót táncosának és elhagyta az éttermet.

Ment egyenesen a juh-akolba.

Gazsi bácsi nyögött keservesen. Keze elnyulva hevert a széna-törmeléken, mint egy darab fa. — Nem tudott róla semmit, hogy mellé valaki térdepelt, kezét oda vette az ölébe és egy sikoltó hang azt a szót kiáltá:

— Édes apám!

Aztán kiáltozá másodszor, sokszor.

A vén ember behunyt szeme felpattant s meredve nézett a mellette térdeplő alakra.

— Nagyságos asszony!

Az öreg ember hangja csudálatosan érces volt, mikor e két szót kimondta.

— Nézd én vagyok.

— Nagyságos asszonyom!

— Én vagyok, Juliska.

— Nagyságos asszonyom! Nem érdemlem én azt, hogy nagyságod itt törje finom térdét a vén, rongyos Gazsi mellett. — Igy még ki nem fogott rajtam a zivatar; cudarul vagyok. — Méltóztassék itt hagyni, nagyságos asszonyom, nemsokára készen leszek.

— Édes apám! Lágyuljon meg jó szived irántam!

— Juh-akol, trágya-fekhely. Hájh, nagyságos asszony, ez még fejedelmi palota, finom, puha ágy. Nem vágyott a vén Gazsi ennyire, soha! — Döglött kutyának árok a helye, nagyságos asszonyom.

— Kegyelmezz, jó apám!

— Mi bünt követett el nagyságod?

— Oh ne kérd, hisz jól tudod.

— Nem vagyok király, hogy kegyelmet osztogathatnék, se pap sem vagyok, hogy bünök alól feloldozhatnék valakit. — Csak preceptorságig vittem.

— Csak egy parányi irgalmat mutass irántam!

— A hetes szám gonosz egy szám. Hét esztendő óta nincs fedele a vén Gazsinak. Mennyi napja van hét esztendőnek, nagyságos asszony?

— Ne gunyolj e szóval édes jó apám!

— Annyiszor ebédeltem a házak küszöbén, annyiszor háltam szalmakazalok tövében, árokparton, istállók jászolában. Mert ettem ám minden nap, aludtam minden éjszaka. Hét álló esztendő óta egy rosz éjszakám sem volt. Hogy néha felvert a vihar, tovább kergetett a zápor, mint ma is a galagonyabokor alul, a bizony gyakran megesett, de hát legalább nem posványosodott el a vén Gazsi vére. — Hát ismeri nagyságod az öreg Gazsit, az örök preceptort?

— Nevezz gyermekednek, kedves apám!

— Kit, esedezem alássan?

— Engem!

*

— Oh nagyságos asszonyom, hogy tehetném én azt. Hogy követhetne el ez a rongyos, vén ember ilyen égbekiáltó sértést. Hisz nagyságod kacagná ki legjobban a vén bolondot.

— Juj be hideg van!

Az öreg ember reszketni kezdett, fogai összeverődtek.

— Beviszlek, kedves apám. Jer menjünk be.

— Volt az öreg Gazsinak valaha felesége is. Meghalt szegény. Ott fekszik a domb oldalában. Néha napján ellátogattam a sirjához, megtekinteni az öregemet. — A sok szép, drága virágot mindig letéptem sirjáról, csak azt hagytam rajta, a miket a természet fakasztott, tavaszszal.

— Az én anyám sirja az. A virágokat én ültettem rája, kedves apám.

— Undoritó, pocsék szaga volt valamennyinek. Mindég dühbe hozott.

Az öreg ember egyre jobban reszketett. Egy finom, meleg kendő borult rá s megérintette fakó, szederjes arcát.

Az a kérges tenyér görcsösen összemarkolta a kendőt s elvetette, mintha férget dobna le magáról.

A deli hölgy zokogott.

— A nagy istenre kérlek, jó apám, bocsáss meg!

— Nem marad utánam se kicsiny, se nagy. Vén Gazsi üsd össze bokádat. Nagy sor az, igy menni át a másvilágra. — Öregem... mindjárt... nálad... leszek...

— Tudom, hogy vétket követtem el, bünös teremtése vagyok az istennek; az ég irgalmára esedezem, szánj meg ebben a rémitő pillanatban. — Térden állva könyörgök, szánj meg!

— Ismerte az én kis lányomat, nagyságos asszonyom?

— Óh ne nevezz ugy, az Isten szent nevére kérlek!

— Kedves jó gyermek volt. Szerettem. Édes anyja halála után magam ápolgattam, én neveltem fel. — Tudja nagyságod azt, hogy a farkas kölyök nem ismeri fel apját, anyját, ha már elhagyta az odut, melyben felnevelték. — Öregem, édes anyjokom, látlak, megyek; nem mondok el neked semmit.

A vén ember teste végig vonaglott. — Gazsi bátyánk csak volt!

A deli hölgy sikoltott, ráborult arra a rongyos tetemre: jöttek a cselédek és karjaikon vitték a kastélyba.

Este fél kilenc órakor Hajki báró hiába várt valakire a jegenye-csoportnál. Nem jelent meg senki.

Ma, nem jelent meg senki!

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

Természetesen, erre nem lehetett ellent mondani. Chaike még az nap este elkezdett bontogatni, szabni és varrni. A legközelebbi szombaton délután aztán kiment a férjével az egykori erdőbe, hol a zsidók két sor szép lombos gesztenyefa közt sétálgattak föl s alá. Baruch a jobbik fekete merinó-talárját ölté föl, Chaike a zöld papucsot, rózsaszin selyemruhát, meg a zöld bársony-kaftánt viselte. Hamis gyöngyök köriték sovány nyakát s ugyanilyenek csillogtak a homlokszoritóján is.

— Nézzétek csak Rebhuhn Chaikét, — susogták jobbról-balról, — hogy fölcsinositotta magát; de hát meg is érdemelte ő ezt a férjétől.

Peninna is találkozott velök. Két gazdag öreg zsidóasszony közt lépdelt ő nagy lassan, fejét feltünőleg magasan tartva. A mint sógorasszonyát megpillantotta, redőbe vonta homlokát.

— Csaknem szépnek lehet őt ma tartani, — mondá látszólag közönyösen; — de hát a gyöngyei hamisak.

Baruch, a ki az utolsó szavakat meghallotta, megállott.

— A gyöngyök hamisak, de a sziv, az valódi...

* * *

Konaw apó még megérte azt az örömet, hogy egy unokát tarthasson reszkető karjai közt, egy szép fiucskát, a kivel Chaike a férjét megajándékozta és a kit ők aztán erről, Baruchnak neveztek el.

— Az olyan embereknek, a kik magok is csak alig tudnak megélni, mindig sok gyermekök szokott lenni, — mondá Peninna. Neki nem volt gyermeke.

Körülbelül fél év mulva a kis unoka születése után, meghalt Konaw apó. Midőn

életének végét közeledni érezte, magához szólitá vejét.

— Én meghalok, — mondá magasztos nyugalommal; — igérd meg nekem, Baruch, hogy nődet és gyermekedet nem fogod elhagyni.

Baruch megigérte azt s az öreg megáldotta őt.

— Most pedig eredj, — folytatá, — rendezz el mindent s vidd el a nődet valahová; nem akarom a sirását hallani.

A jámbor öreg zsidó készült a halálhoz, mint valódi keleti ember, kinek nem elég, önmegadással, bátran halni meg, hanem a halál etiquettejét is szem előtt kell tartania az utolsó pillanatig. Baruch távozott, hogy teljesitse kivánságát. Aztán tiz, magához hasonló szegény emberrel tért vissza, kik félkörben állták körül a haldoklót. A szomszédok látták a hasadékon át a viaszgyertyák fényét, melyeket az emberek a kezökben tartottak s hallották a jámbor Konawot hangosan imádkozni. Az egész ház megelevenedett. A jámbor Konaw haldoklik, — hangzott mindenütt — s a folyosó csakhamar tele volt imádkozó zsidókkal. A lépcsőkön az asszonyok telepedtek le s jajveszékeltek. Chaike, gyermekével a karján, keresztül tört rajtok.

— Nem bocsáthatlak be, — mondá Baruch szelid hangon.

A haldokló öreg épen a tizenhárom hitfejezetet mondá föl hangosan.

— Nem fogok sirni, — susogta Chaike szivszorongással; — de hadd áldjon meg ő engem és a gyermeket. Én nem fogok sirni, — ismételte.

Baruch bebocsátotta nejét, ki valóban nem sirt, csupán két nagy könycsepp csillogott a pilláin s ez is csakhamar fölszikkadt.

Konaw apó megáldotta őt és gyermekét s Chaike megcsókolta utoljára a kezét, aztán kiment, messze, a ház mögé, hogy kisirhassa magát.

Konaw apó a Widót rebegte s a körülte álló tiz férfi zsoltárokat kezdett énekelni.

A haldokló velök imádkozott; imája egyre halkabb susogássá vált, mignem elhalt a szó az ajkán, mint a lehelet, csaknem ugyanakkor, mikor lélekzeni megszünt.

S a tiz férfi most a halotti imát mondta el.

„Igazságos vagy te, isten, mikor ölsz, ép ugy mint mikor életet adsz. Kezedben van a sorsa minden élő léleknek. Ne töröld ki, ne semmisitsd meg emlékezetünket, de könyörülj kegyelmednek szegény maradványán s parancsold a halál angyalának: állj meg s hagyd abba! Te nagy vagy a tanácsadásban, hatalmas a végrehajtásban, nyilt szemmel nézed az emberek járását-kelését s kinek-kinek cselekedete szerint adsz, a mint megérdemli. Éreztesd velünk is könyörületességedet, mert nálad van Uristen a bocsánat és az irgalom.

És ha az ember egy évig él, vagy ha ezer évig él, mivel ér többet azzal?

Ha az idő lejár, olyan mintha sohasem is lett volna!

Dicsértessék az, a ki igazságosan intéz, öl és életet ad.“

Baruch közeledett most a haldoklóhoz s egy darab tört tükört tartott ajkához. A tükör változatlan maradt.

— Meghalt! — sóhajtá Baruch.

— Meghalt, — mormogta a többi.

„Isten adta, isten elvette! — kezdődött a halotti ima, — dicsértessék az isten neve. Mi az ember? Hiuság minden törekvése s mint árnyék vonul tova. Reggel olyan mint a virág, mely virul, este halvány és hervadt. A haldokló mit sem visz magával; a mit kiküzdött és nyert, nem viheti a sirba magával, csupán a becsületességet, ártatlanságot és kegyességet, melyek neki nyugodt halálos órát szereznek, hogy végre föltalálja a nyugalmat és az örök üdvösséget. Isten megszabaditja a lelkét, mert egy sem megy veszendőbe, mely istenben bizik.“

— Konaw apó meghalt, — hangzott szájról-szájra a házban és az utcán végig. Hangos sirás és jajgatás következett. Egyszersmind sietett mindenki a hajlékában levő vizet kiönteni s ez valamennyi közeleső házban igy történt, mert a Talmud azt tanitja, hogy a halál angyalának nyitva van a szeme s kardot tart a kezében, mely véres, és az ő véres kezeit a legközelebb található vizben mossa meg, beszennyezve azt. Ezért öntenek ki ilyenkor minden vizet.

Csupán egy negyedóráig hagyták a halottat az ágyán kinyujtózva; aztán fölemelték s a nagy kamara közepén a talajra fektették; két karját mereven oldalához helyezték s kezeiből ugy idomitották ökleit, hogy azok a héber S-et, a Schadait mutatták! Majd befödték egy lepedővel, meggyujtottak fejénél egy lámpácskát s eltávolitták a tükröt, mely a falon függött, mert az nagyon rosz előjel,

ha a szobában egy halott helyett kettőt látnak.

Csak most nyitotta ki Baruch az ablakot. A tavaszi illat, melyet a virágzó fákról és bokrokról szállitott a szellő, behatolt, a lélek pedig elköltözött a hazájába.

Most ujra beléphettek a rokonok. Belépett Chaike, karján a gyermekével, belépett Jehuda s vele a neje és a gazdag Rosenstock is. Két ájtatos ember imádkozott a halott mellett, mely ugy feküdt ott, mintha csak mély álomba merült volna.

Korán reggel volt még s a család engedélyt nyert — ugyan mily engedélyt nem tudott a gazdag Rosenstock kieszközölni, — hogy a halottat még napnyugta előtt eltakarithassák.

Egy órával a temetés előtt a mosdatással kezdődött a gyászszertartás. A templomatya azokat szólitotta föl a kiknek a szertartásnál bizonyos tisztelet-szolgálatot kellett teljesiteniök. Levetkeztették a halottat, megmosták langyos vizzel, megfésülték ősz haját, hosszu, tisztes szakálát és befecskendezték borral. Ekkor felöltöztették a gyermekei a halotti ingbe, talárba és fehér sapkába, épugy, mint midőn az engesztelő napon isten előtt a templomban állt. Mikor mindezen átestek, mindenki odament a halott lábához, megérintette a nagy lábujját s bocsánatot kért tőle. Aztán minden jelenvolt rákezdett a „Joschof beszeszer“-re, amaz imára, mely a halottnak elbucsuztatására s egyszersmind valamenyi szivnek szétszakgatására, valamenyi kebel szétzuzására látszik hivatva.

— Én is elmehetek a temetésre, Jehuda? — kérdezte a szegény, kisirt szemü Chaike bölcs bátyját

— Jobb volna, ha az asszonyok temetésnél nem is mutatnák magokat, — viszonzá Jehuda — ők hozták a halált a világra. Az öldöklő angyal örül, ha őket látja, s másik áldozatot szemel ki magának.

— A ki sokáig kérdezősködik ritkán kap jó feleletet, — avatkozott Peninna a beszédökbe, miközben az asszonykának megfogta a kezét. Mintha némi részvét érzete gerjedt volna föl a szép, büszke asszonyban. — Semmiféle törvény nem rendeli azt, hogy mi távolról kövessük a gyászkiséretet. Mi tehát el fogunk menni; Chaike, te velem jöszsz.

A halottat azalatt egy deszkára fektették s most lassan, ünnepiesen szállitták el a háztól, miközben Jehuda arra ügyelt, hogy a halottnak a lábai a bejárat felé legyenek forditva; mert ha a halottat a fejénél fogva viszik ki, csakhamar másik halott lesz a háznál. Nagy kiséret lépdelt a temető felé; mert nem volt olyan, a ki a derék Konaw apónak az utolsó tisztességet meg ne adta volna.

A tátongó sir előtt letették a halottat; a rabbi imádkozott s körüskörül fölhangzott az orrhangon zengett ének. „Áldott legyen az igaznak az emléke. Ámen.“

Ekkor Jehuda oda ment a halotthoz, utána Baruch s a többi. Mindenik hasonlóan cselekedett; mindenik elmondá a kenetes szavakat: „Isten adta, isten elvette, áldott legyen az isten neve!“, mindenik a halott fölé hajolt, megszakitá ruháját és mindenik ügyelt, nehogy egy könycsepp is hulljon a holttestre, mert a könyek nyomják a halottat.

Az elhunytat oly énekek mellett eresztették le a sirba, melyeknek dallama csupa könyből, sohajból és panaszból látszott szőve. A gazdag Rosenstock egy lakatot vett elé, bezárta azt s a halott mellé helyezte; a kulcsot azonban messze eldobta, a sirkert keritésén át. Ily módon vélte visszatartóztathatni a halált. A többi pedig, mielőtt a temetőt elhagyta volna, füvet tépett a talajból s maga mögé hányta azt, anélkül, hogy visszapillantott volna, miközben mormogta: „A halálnak legyen vége örökre. Jusson eszedbe, hogy mi csak por vagyunk.“

Baruch és Chaike, amint haza érkeztek, leültek egy alacsony zsámolyra s megettek együtt egy keményre főzött tojást a halott emlékezetére. Egy hétig gyászoltak ők, anélkül, hogy a házat elhagyták volna s a Kadisch-t [31]) imádkozták. Nyolcadnapra azonban Chaike igy szólt a férjéhez:

— Baruchle, nem mennél-e el Polawski urhoz, megkérni őt, hogy téged válaszszon faktorának a boldogult atyám helyébe?

— Nem, asszony, én nem akarok Polawski urhoz menni, — viszonzá Baruch. — Ez nem nekem való ügylet, én nem vagyok csereberélő hajhász. Az én dolgom: a virgonc lovakat hajtani, ostort suhogtatni s vidám dalt megereszteni. Mikép tehetném mindezt kalmárboltban a farizeusok közt?

— Igazad van.

---

[31]) Az elhunytak lelkeért való ima.

Kilencednapra azonban a szegény, bátortalan kis Chaike maga ment el Polawski földesurhoz. Messze ut volt, de ő nem fáradt el és sem a szembe találkozott idegen emberektől nem félt, sem a nagy kutyáktól, melyek a földesuri udvarban megugatták, sem pedig a vén kozáktól, a ki ráriadt, avagy a földesur szigoru arcától s örökké csak parancsolni látszó tekintetétől, még ha hallgatott is. Oly sok bátorsága s oly sok erélye volt a kis Chaikének, ha valami komoly és üdvös dolog forgott szóban.

Polawski Leon, Pisarica ura csak nem rég nősült meg. Berescsinski Lubina, egy szegény vidéki nemesnek szép és szellemes leánya, kit atyja a legnagyobb gonddal nevelt s a finomabb életmódhoz szoktatott, Polawskinak, házuk egyik barátjának volt szánva feleségül. Polawski sokkal idősebb volt, mint Lubina, de tiszteletre méltó, finom müveltségü és gazdag ember volt. Lubina nem szerette őt, de becsülte jeles tulajdonságait s oda nyujtotta neki a kezét, ama kellemes érzéssel, mely a fiatal leányokat meglepni szokta, midőn idősb, tapasztalt férfiakat boldogitani képesek, oly férfiakat, a kikhez mindenki tisztelettel sőt bizonyos félelemmel közeledik.

Az ily férfiak mindig kiválóan előzékenyek nejeik iránt, elárasztják őket szeretetreméltóságokkal, meglepetéseikkel, ajándékokkal. Iparkodnak olvasni a szempillantásukból is. Szabad-e a fölött csodálkoznunk, hogy a bájos Lubina, az ő házas életében, a pisaricai kedves lakásban, hol mindenki csak érte látszott élni és mozogni, jól és boldognak érezte magát?

Midőn a kis Chaike az ebédlőbe lépett, az uraságok már megebédeltek s Polawski ur, szivarozva állt az ablaknál, mig fiatal szép neje az asztalnál ült s kenyeret morzsolt a verebeknek, melyek felhőként röpdesték körül az erkélyt.

A két nő egymásra nézett s mindjárt első pillanatra megtetszettek egymásnak. A szép, karcsu urnő kék bársony kacabajkájában megigézte a kis zsidóasszonyt; ez pedig karton szoknyájában félénk, halvány, jóságot eláruló arcocskájával megtetszett a nemes asszonyságnak.

Chaike meghajtotta magát a földes ur előtt s a szép Lubina előtt leborult, hogy megcsókolja ruhájának a szegélyét.

— Mit akarsz? — kérdezte ez oly mosolylyal, mely a Chaike szegény szivét teljesen fölnyitotta.

— Ejh, Rebhuhnné asszonyság, minek köszönhetjük látogatását? — kiálta föl Polawski, a ki szeretett gunyosan beszélni, de nem rosz indulatból. Ezt tudta Chaike s a kedélyes fogadtatás fölbátoritotta.

— Az én szegény atyám, isten adjon neki örök boldogságot, meghalt, mint arról a nagyságos ur már értesülhetett s én eljöttem a nagyságos asszonyhoz és nagyságos urhoz, esedezni egész alázattal, bizzák én rám az ő hivatalát.

— Hogy érted te ezt? — kérdezte Lubina, mig tekintete félreismerhetetlen „igen“-t tolmácsolt.

— Ha Rebhuhnné asszonyság inyedre van, — szólt a földesur, — ám legyen ő a mi faktorkánk. Ő Konaw-leány s a mennyire az én emlékezőtehetségem terjed, mindig Konaw volt a faktor ennél a háznál.

— Nekem tetszik ő . . .

— Isten jutalmazza meg érte a nagyságos asszonyt, — szólt Chaike s ujra megcsókolta az urnő ruháját, csakhogy most már a kacabajkának az ujját. — Isten jutalmazza meg a nagyságos urat is . . .

— Soha se teketóriázzunk, Rebhuhnné asszony, — vágott közbe Polawski, — mi eléggé ismerjük már egymást és örömömre válik, ha önnek a szolgálatát igénybe vehetem.

— Az isten büntessen is meg engem, ha a nagyságos uraságot jól, jutányosan és becsületesen nem szolgálom.

— A Konawok mindig becsületes emberek voltak, — mondá a földesur.

— A Polawskiak pedig mindig jó kegyurak.

— Köszönöm a bókot, Rebhuhnné asszony.

Igy lett a kis Chaike a pisaricai Polawskinál faktorka.

Ekkor volt az, mikor Chaike a „Menyétke“ ártatlan gunynevet kapta és valóban meg is érdemelte, mert a gyönge és gyámoltalannak látszó asszony csakhamar bebizonyitotta, hogy kiállja a versenyt két férfinak a tevékenységével és üzleti szellemével. Oly jól értett a bevásárláshoz s még jobban az eladáshoz, hogy az utcának legfurfangosabb kufárai csak rázták zsirtól fénylő peiszijöket[32]) és simogatták kétfelé vá-

[32]) Homlokfürt.

lasztott szakálukat, s mindezt őszinte bámulatuk kifejezéséül. A „Menyétké"-nek, nézetük szerint, Illyés próféta[33]) lehet az oldalánál; mert nem látszott természetes dolognak, hogy ő minden krajcárból kettőt, hármat sőt tizet is tudott csinálni.

Mig azonban Rebhuhn Chaike Menyétke egész héten át lázas tevékenységgel törte, roncsolta magát a dologban, addig a férje, a szép de könnyelmü Rebhuhn Koreffle Baruch, amit Chaike hat nap alatt keresett, egyetlen egy nap, sőt egy óra alatt is el tudta költeni. Az sem látszott természetes dolognak, hogy Baruch a neje véres veritékkel keresett forintjait egy pillanat alatt eltüntesse. E tekintetben a szemfényvesztő semmi sem volt hozzá képest, jóllehet Illyés próféta bizonynyal nem segitett neki abban.

Rebhuhn Koreffle Baruchot afféle szabadszellemnek tartották hitsorsosai; ő a katonaságnál is szolgált, mi több, két hadjáratban is részt vett s a mint a környék szabadságos katonái beszélték oly bátran megállt a tüzben, mint az ördög. Az ilyen ember, nem csuda, ha szálka volt a község szemében. Ő nem szentelte meg a szombatot, sem az isten parancsolataival nem sokat törődött, a mint azt a Thora rendeli. Azonban még korántsem ez volt a legnagyobb baj, hanem az, hogy iszákos volt, kártyás volt, szerette a nőket, a mellett rettenthetetlen bátorsággal s oly testi erővel birt, mint senki az utcában, ugy hogy mindenki örömest kitért az utjából és sohajtva türte pogány magaviseletét.

Csak ha ő elutazott, messze, messze járt, akkor gyültek össze az emberek, s kiáltották szökdécselve s kezökkel hadarászva, hogy: Rebhuhn Koreffle Baruch valóságos gojim; az asszonyok pedig szánakozó mosolylyal mentek Chaike Menyétke elé és sajnálkoztak rajta.

— Oh, mily szerencsétlenség az oly férj, a ki mindenét eliszsza! — sopánkodott ilyenkor rendesen a négyszegletes kis Knofele Liba Ábra, karikaszemét elforgatva.

— Még sem iszsza el mindenünket — szokta ilyenkor mondani a kis Chaike; — vajjon mikép tudnék én akkor boltot szerelni föl?

És csakugyan, Chaike Menyétke titokban kuporgatott, először egy ócska harisnyaszárban, melyet a szalmazsákban, a feje alatt rejtegetett; majd egy tört fazékban, melyet a kéményben dugott el, s végre a padló alá, egy deszkát fölemelve, melyet aztán mindannyiszor nagy gonddal s dobogó szivvel igazitott a helyére s szegezett oda.

Egy nap csakugyan boltot szerelt föl. Mindnyájan csodálkoztak ezen; csodálkozott Koreffle Baruch, csodálkozott a dölyfös sógorasszony, csodálkozott az egész utca; de leginkább csodálkozott a szegény Chaike maga. De hát, a bolt ott volt, az áruasztal ott volt, meg a rőf, a nagy olló és mindenféle árucikk; a vevők jelentkeztek s a szegény Chaike vidám arccal állt az áruasztal mögött. Senki sem tudta ezt magának megfejteni. Ilyés prófétával kétségen kivül szövetségben kellett lennie, „mert a Chaike atyja oly kegyes és igazlelkü ember volt!"

Még az ő büszke sógorasszonya is átment a boltjába s megvizsgálta annak tartalmát s Chaike egészen kipirult örömében, midőn ez mindent jónak talált s mindent sorra dicsérgetett. És Peninna most gyakrabban meglátogatta őt, oda ült az áruasztal mögé, az egyetlen székre, mely a boltban található volt, nézegette a kis Chaike sürgölődését, csevegett vele, ha alkalom nyilt rá, s ha két vásárló jött egyszerre s mindenik azt ohajtotta, hogy őt szolgálják ki előbb, ő is fölkelt s büszke mosolylyal kapta fel a rőföt, hogy az egyiknek kimérjen. De ő csak akkor ment oda, ha Baruch elutazott.

Egy este — ujra segitgetett a fáradhatatlan Menyétkének az eladásnál — távozásakor megbotlott s észrevette, hogy cipőszalagja fölbomlott. Visszatért, még egyszer leült s igy szólt Chaikének.

— Jer ide! kösd meg a cipőszalagomat.

Neki mi rosz szándéka sem volt ezzel s a szegény Chaike sem látván ebben semmi helytelenséget, hirtelen letérdelt előtte s megkötötte sógornőjének a cipőszalagát.

De ép a legalkalmatlanabb időben érkezett ekkor haza Koreffle Baruch, az ostorával. Látta, a mint a felesége a sógorasszony előtt térdepel, lángvörös lett az arca, megragadta Chaikét a karjánál s nem a leggyöngédebben rántotta föl.

— Mit mivelsz te itt? — kiáltott rá. A dölyfös asszonynak akarsz szolgálni? Megtiltom ezt neked, sőt azt is megtiltom, hogy vele szóba állj. (Folyt. köv.)

[33]) Illyés próféta körülbelől azt a szerepet játsza, a melyet Rübezahl a német mesében.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

DE MUSSET ALFRED.

Irta: BUTYKA DÉZSŐ.

Motto: „Ah! j'atteste les cieux que j'ai voulu le croire,
J'ai voulu démentir et mes yeux et l'histoire.
Mais non; il n'est pas vrai que de coeurs excellens
Soient les seuls en effet où germent les talents
Un mortel peut toucher une lyre sublime
Et n'avoir qu'un coeur faible, étroit, pusillanime,
Inhabile aux vertus qu'il sait si bien chanter,
Ne les imiter point et les faire imiter.

ANDRÉ CHÉNIER.

Az „Edinburgh Rewiew“ egyik füzete De Musset Alfred jellemrajzát a következő állitásokkal vezeti be:

„A geniusznak adománya sok esetben a legjobb és legszerencsésebb ajándék, melyet az ember nyerhet. Mégis, a kik birtokában voltak, általában nem mondhatók szerencséseknek. Egy kevéssé sok a várakozásból, igen magasra csigázott remény, az e világon elnyerhető örömről tulfeszitett módon táplált fogalom — lehet ennek az oka. Vagy talán annak, hogy mindent tulzott szinekben látnak s a dicsőitő, felemelő befolyásnak, mely a földet — bárhol mozogjanak is — megszépiti — épen az a gyakorlati eredménye van, hogy lépteik összezavarodnak és tévutakra térnek. A nagy katonának, a nagy kormányzónak gyakorlati szellemével ily vészteljes gyöngeség nincs egybekapcsolva. Egyedül a költő az, vagy legalább ő inkább az, mint mások, ki a világot az égből lehozott ruhákba öltözteti és a ki, ennek következtében, legtöbbször bolyong homályos utakon, melyeken visszfény nem sugározhat neki. És, elég különösen, saját tévedései és gyöngeségei, melyek elől a legmagasabb foku tehetség által sincs megóva, nem elegendők arra, hogy figyelmeztessék: mikép a varázs — melyet tehetségében áll, maga körül ölteni — nem a valóságban létező. Ő saját személyét illetőleg változékony és ingatag lehet, de a szeretetreméltó egyeneslelküség, mely minden dolgok közt a legszeretetreméltóbb s melylyel szerinte, a világ dicsőségteljesen fel van ruházva, — ez az, a mit gyermekes bizonysággal előre vár és megcsalatkozik. Legyen bár jégszivü s önmagával tulon tul bibelődő, szeretet — mi mindenkor szebb az önzésnél — az, mit másoktól kiván: s ezt nem fogja megtalálni, ép ugy nem, mint más emberek sem, kik sem ily várakozást, sem ily bizonyosságot nem táplálnak. A költészetet nem az erkölcsösség teremti, s nem is szolgál annak birtokosánál emelkedett személyes érzelmek kutforrásául. De, minthogy feladata — az emberiség javára — abban áll, hogy mindent, a mire tekintete esik, megszépitsen s a földi dolgokat oly szeretetreméltóaknak lássa, a mily szeretetreméltóságra azok csak képesek — maga csalódik legelőször és legkönnyebben. Vannak ugyan közöttük erős alkatuak, erőteljes jellemüek, nyugodt férfiak, kik teljes egészségnek örvendenek, hasonlóan Wordsworthhoz, Goethehez — s meglehet — legalább a mint mi tudjuk, hasonlóan magához Shakespearehez — kik eléggé izmosak arra, hogy e lökést kiállják és eltürjék; ámde a nagyobb rész kevésbbé szilárd acélból van kovácsolva és érzi szivében mulandóságát ama finomabb szineknek, melyeket képzelete teremtett, miután csakis önmagát nem ruházta föl ama mennyei öltönydarabokkal, — mi ép oly bámulatos paradoxon, mint minden más paradoxon, mely az ember elé ötölhet.“

Az idézett állitások abban a mondatban kulminálnak, hogy a költészet nem az erkölcsösség szülötte s ki ez isteni adománynyal bir, nem kell szükségképen, hogy emelkedett szellemü legyen. Ez az, mit az egyszerü, köznapi józan eszü ember, ki a költészetet bizonyos nymbussal veszi körül, meg nem foghat, s mig a festőtől, szobrásztól, szinésztől, zenésztől — igen helytelenül — emelkedett gondolkozásmódot, tiszta erkölcsös életet nem kiván, a költőtől — mint papjától — ezt szorosan megköveteli s ha ezt nem találja, mélyen sértve érezi magát. Már csak az is mily bántólag hat kedélyünkre, midőn megtudjuk, hogy kedvelt lyrikusunk, nem érzett szenvedélyekről, bánatokról, örömökről zengett, hogy hétköznapi philister-életében, mint például a Grillparzerében, a Debreczeni Mártonéban soha ilyen mozzanatok elő nem fordultak. S mi, kik e szenvedélyek kitöréseinek olvasásakor bújában és vigalmában jó hiszemmel osztozkodtunk, — megtudván, hogy a képzelet csalfa játékát üzette velünk a költő — meghökkenünk, elszomorodunk s kérdjük: vajjon lehetséges-e ez? — De ha még ezenfelül némely kiváló szellemekről olvassuk, hogy életük folyama az általuk hirdetett fenséges tisztaságu elveknek tényleges megcáfolását képezi; hogy oly véghetetlenül gyengék a tettben, midőn oly erősek az érzelemben és szóban — némi kétségbeesés kell, hogy megszállja lelkünket a költészet hivatása iránt. A Rewiew cikkirója a költők nagyobb részének szerencsétlen sorsáról beszél, mintegy

*

implicite beleértvén okoskodásába, hogy a ki nem boldog, az nem is lehet jó. A költő is ember, ezt nem kell felednünk. S ez a legjobb s a szeget épen fején találó felelet arra a gyakran megvitatott kérdésre is: vajjon a minket megindító és oly fenséges hangokat világgá bocsátó nagy költők csakugyan ugy éreznek s ugy gondolkoznak-e, a mint irnak; hogy a nagy tehetségek némi tekintetben függetlenek-e az erkölcsi meggyőződéstől s az erkölcsösség gyakorlatától; hogy a mü szükségképen hasonlit-e mesteréhez; vajjon De Saint-Pierre Bernát csakugyan és tényleg evangyeliomi gyöngédségü kedélylyel és lélekkel birt-e; minő volt lord Byron és mások erkölcsössége? A valódi költő, ki szivvel-lélekkel költő, — ha némi földi salakkal bir is, mindig lelkesül tárgyaért; az általa mondottak és irottak győzedelmeért (Petőfi apostolaként) szív-vérét is kész ontani és ha egyéb nem is, de legalább hitének, meggyőződésének — martyrja tud lenni. A földi sárt le nem vetheti, eltévedhet, elbolyonghat rövid időre; — de midőn eszményei küzdelemre intik, kész mint Petőfi elhagyni szerelmet s boldog családi tüzhelyt; feledi a civakodást, feled mindent, mi tartóztathatná.

I.

„De Musset Alfred Párisban született 1810 novemberben, épen a tájt, midőn a nagy Napoleon dicsősége tetőfokát érte el s közeledett hanyatlásához. Atyja a kormányzásnál alkalmazott hivatalnok volt s egyidejüleg az irodalmat is némi sikerrel mivelé, fiai (kik közül az idősbik, De Musset Pál, szintén ismert nevet vivott ki magának az irodalomban) a szokásos előnyökkel, a IV. Henrik nevét viselő collegiumban neveltettek, a hol is Alfred fényes sikerrel végzé tanulmányait. Saját maga által adott leirata a párisi collegiumokból kikerült fiatalság szellemi állapotának, bárha egy kissé tulozva van, nagyon érdemes a figyelemre, különösen azokra nézve, kik ép ugy érdeklődnek Franciaország beltörténelme, mint lármás leirása iránt forradalmaiknak és kormányválságaiknak. Mi sem hasonlithat kevésbbé De Mussetnek és vadócan rendetlen társainak gondolkozásmódjához, mint Montalembert gróf és a vele és vezetése alatt a vallásos nevelésért oly elkeseredetten küzdött párt nézetei és eszményei. De Musset nem volt a papok párthive, se támogatója a vallásos befolyásnak. Ő azok sectájához tartozott, kik mihez sem kötik magukat; — közönyös volt a kereszténység irányában, bárha az iránt ellenséges indulattal nem viseltetett; de a tanubizonyság, melyet a seminariumokból kikerülő fiatal kedélyek különös állapota felől tesz, kik mindennel birtak, csak hittel nem és erénynyel, — e tanubizonyság sokkal metszőbb kritikát foglal magában, mint a milyet bármely ellenfele adni merészelhetett volna. A megbotránkoztató és elszomoritó történetet, melyet ő egy e századbeli szülött vallomásának nevez, Franciaország azon időbeli állapotának vázolásával vezeti be, attól az időtől fogva, midőn ő maga öntudatával kezdett birni a körülötte folyó dolgoknak.“

Igy ir a Rewiew cikkezője mindjárt Musset életrajzának elején. Mi, megvalljuk, igy nem következtethetünk s örömünkre szolgál, hogy az akkori idők legnagyobb kritikusa Sainte-Beuve se azt olvassa ki belőle, mit a Rewiew tulérzékeny s tulvallásos cikkezője, kit hajlandók vagyunk — már csak bevezetése után is, — valami blue stockingnak tartani. Mindössze is csak azt irja le Musset s azon bánkódik, hogy a nemzedék, melylyel fölnevelkedett s melyhez tartozott, hitevesztett és vallástalan. Meglehet, hogy ez az akkori idők felfogása szerint vészteljes baj volt s átkozni lehetett azokat, kik okozták.

„A császárság harcainak közepette — mond Musset — mialatt a férjek és fivérek Németországban időztek, az aggódó anyák halvány, ideges és heves nemzedéket hoztak világra. Két csata közti szünetben születve, a tanodákban a dob pörgése mellett nevekedtek fel . . . Időről-időre megjelentek a vérrel boritott atyák, aranytól ragyogó melleikhez szoriták a gyermekeket, aztán földre tevék őket s ujból lóra keltek.“ A Napoleon bukása utáni időszakban igy jellemzi e nemzedéket: „A gyermekek oda hagyák a tanodákat s nem látva többé sem villogó kardokat és mellvérteket, sem gyalogokat, sem lovasokat, kérdezősködének atyáik után. Ámde azt felelék nekik, hogy a háborunak vége van, hogy Caesar meghalt és hogy Blüchernek és Wellingtonnak arcképei függnek az előszobák falain, e két aláirt szóval: Salvatoribus mundi. — Ekkor a romokban heverő világra egy aggályteljes fiatalság telepedett . . . E gyermekek a harc közben, a harc végett születtek. Tizenöt éven keresztül a moszkvai hósivatagokról s az egyptomi gúlákra sütő

napról álmadoztak; hasonlóan a fiatal kurdokhoz, az élet megvetésében edzék meg őket. Szülővárosaikból még egyszer sem távoztak; de azt mondák nekik, hogy e városoknak mindenik kapujából Európa egy-egy fővárosához vezet az ut. Fejeikben egy egész világ zsibongott. — Midőn e gyermekek dicsőségről beszéltek, azt válaszolák nekik: legyetek papok; ha reményről, szerelemről, erőről, életről: legyetek papok. — A gyermekek visszaemlékezének nagyatyáikra, kik a szabadságról beszéltek. Eszükbe ötlött, hogy az atyai háznak egy-egy homályos zugában titokteljes mellszobrokat láttak, hosszu márványhajakkal s római felirattal; eszükbe jutott, hogy este fennvirrasztáskor, látták mint rázogatják nagyszülőik fejüket s hallák őket beszélni vérfolyamról, mely sokkal rettenetesebb volt annál, a mely a császár idejében folyt. Ő rájuk nézve e szóban: „szabadság" valami rejlett, a mi sziveiket hangosabb dobogásra késztette s a mely egyuttal egy távoli és rettenetes emlékként s nemkülönben egy drága s még távolabban fekvő reményként tünt fel előttük. Reszketének, midőn a szónokokat szabadságról hallák beszélni. Ámde a midőn hazatértek, három hullát vittek el előttük a clamar-i temetőbe: három fiatal emberét, kik e szót: „szabadság" igen hangosan találák kiejteni. — Az azután fellépő szónokok a felől okoskodtak, vajjon mi okozta Napoleon bukását, mig végre rájöttek, hogy a nép a nyugalmat kivánta. — Három elem osztá meg akkor az ifjak előtt nyiló életet: hátuk mögött egy örökre szétrombolt mult, mely romjain még görcsösen vonaglott, a századokra terjedt absolutismus őskori maradványaival; előttük egy végtelen láthatár hajnala, a jövőnek első világitó sugarai; és e két világ között . . . valami olyas, a mi hasonlitott az ókori szárazföldet az ifju Amerikától elválasztó óceánhoz, a mi ingó és hullámzó, egy hullámzó tenger, mely hajótörésekkel terhes, melyen időről-időre valamely távoli fehér vitorla vagy valamely a vizre nehezülő gőzt fuvó hajó halad keresztül; egy szóval a jelen század, mely a multat a jövőtől elválasztja, mely sem nem az egyik, sem nem a másik s mely egyszerre mindkettőhöz hasonlit s a hol minden lépésnél, a melyet teszünk, nem tudjuk, vajjon vetőmagvakon haladunk-e keresztül vagy romokon. Ime, mily zürzavarban kellett az időtájt választani; ime az, mi az erőteljes és mindent merészlő gyermekek, a császárság fiai s a forradalom unokái előtt — mutatkozott. Nos tehát, a mult az nem kellett nekik, mert a semmiben való hit nem igen ragadós; a jövőt, azt szerették, de hogyan? Ugy mint Pygmalion Galatheát; egy márvány szerető volt az rájuk nézve s várták, hogy lélek szálljon bele, hogy vér fösse ereit. A jelen maradt meg tehát számukra csak, a század szelleme, a szürkület angyala, a mely sem nem nappal, sem nem éjjel; egy csontokkal telt meszes zsákon látták ülni azt, az önzők köpenyébe burkoltan s a rettenetes hideg miatt reszketve. Halálfélelem szállt beléjük, e félig mumia, félig foetus-szellem láttára. — A nép, mely a nemességet azelőtt gyülölé és rettegé, most már nem félt tőle s megvetette; a trónt s az oltárt annak becsülé a mi; mert kérték, hogy legalább nyugton maradjon, tehát nyugton maradott. De nem igy a fiatalság. Ezt kimondhatatlan roszullétnek érzése fogta el. A világ urai által nyugalomra, tétlenségre és henyélésre kárhoztatva, e fiatal emberek maguk elől visszavonulni láták a tajtékzó hullámokat, melyek ellen karjaikat már előkészitették volt. Mindezen olajjal bedörzsölt viadorok lelkük mélyében türhetetlenül nyomorultaknak érezék magukat. A leggazdagabbak közülök kicsapongó világfiakká lőnek; a közepes vagyonuak pályát választának s lemondásteljesen vagy az ügyvédi s birói talárt ölték magukra, vagy a kardot derekuk körül; a legszegényebbek a kihült lelkesültség karjai közé veték magukat, a nagy szavak s a céltalan cselekvés irtóztató tengerébe merülének."

Költőnk ezután átkozódva fordul a Napoleon utáni század két legnagyobb lángesze: Byron és Goethe ellen. Ez, miután Wertherjében az öngyilkossághoz vezető szenvedélyt vázolá, Faustban a legsötétebb emberi alakot állitja elénk, mely valaha a roszat és szerencsétlenséget jelképezé. Amaz a reményvesztettséget s az istennel és sorssal való hadakozást prédikálta.

Az angol s a német eszmék ilyetén befolyására (s ez az időtájt sokkal nagyobb volt, mint gondolnók) komor és hallgatag undor szállta meg a nemzedéket. Tagadták mindennek létét e földön s az égben, ki voltak ábrándulva mindenből, reménytelenségbe sülyedtek. S midőn a francia fiatalságtól kérdezék, hogy miben hiszen, azt felelé: semmiben.

Ezután két pártra oszoltak. Az exaltáltak s a sensualisták pártjára. Amazok szomoruan lehorgasztá fejüket; emezek anyagi élvekben keresték az élet célját.

Költőnk, mint ez már irmodorából is kitünik, inkább az exaltáltak közé tartozott. Dagályos irmodorától eltekintve, eléggé jól jellemzi ama kor ifjainak helyzetét, lélek- és kedélyállapotát. Az átmenet nyitját midőn keresnők Musset későbbi életéhez, a következő adatokra bukkanunk.

II.

De Musset Alfrednak szintén iró fivére volt, kit — mint a hozzá irt költemény-sorokból kitünik — forrón szeretett s a ki viszont nem kevesebb hévvel csüngött rajta. De Musset Pál fivéréről kiadott életrajzában*) mondja, hogy De Musset Alfrednak mindenik költeménye bizonyos alkalomból született, hogy a költő hőseiben mindig csak önnön magát rajzolta, s hogy egyáltalában sohasem irt le semmi olyast, a mit ő maga át nem élt volna. Ha Paul de Musset állitásának igazságát elismerjük, pedig a mint Alfred müveit forgatjuk, azt el kell ismernünk, akkor nincs könnyebb, mint ezen alkalmi darabokból s azoknak mindenkori vonatkozásaiból és hangulatából az iró életfolyamára visszakövetkeztetni.

Első nagyobbszerü müve, melylyel mint 19 éves ifju fellépett, „Spanyol- és Olaszországi regék“ (Contes d'Espagne et d'Italie) cim alatt jelent meg. Bizonyos fajtáju romanzero. Ha egy a „Revue“-nek 1841-iki évfolyamában több más költeménynyel vegyest napvilágot látott ilynemü románcból következtetést vonunk, akkor némi idegen mázon kivül egyébbel nem igen ékeskedtek; pedig állitólag az időben egész Franciaország utándalolta s az elegans párisi salonvilág szerfölött kedvelte azokat.

A „Revue des deux mondes“-nak, melynek azután állandó munkatársaul szegődött, 1833-ik évi folyamában közölve lettek költőnktől: „André del Sarto“, „Rolla“ (költemény), „Un mot sur l'art moderne“ (Egy szó a modern müvészetről; szépészeti tanulmány).

Ugyancsak az 1833-ik évre esik De Musset Alfrednak George Sand-dal való — sokat emlegetett, sokat hánytorgatott — alig nehány hóig tartott viszonya. E viszonyt hadd tegye egyike az akkor élteknek tanulmánya tárgyává; igy a posthumus iratokból itélni arról, a véleményeknek homlokegyenest ellentétes volta miatt alig lehet. Mig az egyik rész, ezen — lelkiismeretlen irók által botránynyá felfujt történetnek költőnk életére, jellemfejlődésére ugy pályafutására nagyobb jelentőséget nem tulajdonit s igyekszik az arról irottakat és mondottakat az igazságnak megfelelő mértékre leszállitni; addig a másik s megvalljuk nagyobb rész, s köztük legujabban Lindau Pál De Musset német életirója, birálója és forditója*) — e szerencsétlen viszonyban keresi a költő lassu elpusztulásának okát. — George Sand hütlen lett Musset-hez: utóbbi legalább ezt állitja. S ezt aztán véghetetlen nagy bűnül rójják fel neki; mert ez szolgáltatá — szerintük — a csirát költőnk lassu elhalásához. George Sand maga — ki a legilletékesebb biró e részben — hallgat; „Lettres d'un voyageur“ cimü gyönyörü cikksorozatában, mely a Revue 1834—36-iki évfolyamaiban jelent meg, s mely leveleket Éverard név alatt részben Mussethez irta — nyoma se látszik a keserüségnek vagy a költővel meghasonlásnak, sőt mindig a legnagyobb (meglehet hogy csak költői) imádattal és bámulattal szól hozzá s fogadja olykor kemény korholó tanácsait. Ezményi baráti viszony sugárzik ki e levelekből, ugy hogy némelykor kétségünk támad benne, vajjon csakugyan Mussethez voltak-e azok intézve. Autobiographiájában — mely egész a legujabb időkig, az irónő halálaig, mindig ujabb és bővitett kiadásokat ért — George Sand csak igen felületesen érinti e viszonyt; miért is az önéletrajzot sokan hiányosnak mondják. Meglehet különben, hogy Sand életében ez a viszony igen jelentéktelen episodként szerepel s hogy fenn emlitett leveleiben inkább csak azt az eszményi viszonyt rajzolta, melyet ő férfi és nő között óhajtott.

Másként látszott felfogni a dolgot Musset; mert, már nem tudjuk bizonyosan, beteges hiuságból-e vagy valódi mély szerelemből — élte végeig nem tudá megvigasztalni magát — miszerintünk képzelt, szerinte valódi — vesztesége fölött; költeményeiben mindvégig meglátszik a keserü, nőgyülölő hangulat.

(Vége köv.)

*) Biographie d'Alfred de Musset, par Paul de Musset. Paris. Charpentier.

*) Alfred de Musset von Paul Lindau; herausgegeben vom Verein für deutsche Literatur. Berlin. Hoffmann u. Comp.

IRODALOM.

Reviczky Gyula: „Ifjuságom.“ (Budapest, Révai-testvérek kiadása. 1883.)

Lirikust nem szabad ugy birálni, hogy előbb általánosságban bizonyos követelményeket felállitsunk s kutassuk, vajjon megfelel-e azoknak? A lirikusnak nem kell objectiv képet adni a világról; mentül hatalmasabb egyéniség, mentül sajátosabb szinezéssel tükrözteti vissza az őt környező életet, mentül többet tud adni önnön érzésvilágából s mentül közvetlenebbül, tisztábban fejezi ki azt: annál magasabban áll. Ezért nem tüztem célomul keresgélni, hogy mi hiányzik a jelen kötetből, de azt, hogy mi van meg benne?

A kezdő cyclus „Első szerelem“ cimmel a sziv bimbó-korát énekli meg, melyben nem annyira a nőt szeretjük, mint az általa ébresztett ábrándokat. Csakhogy ez ábrándokat a cyclus nem közvetlenül adja, hanem csak mint emlékek élednek fel azok a sivár napokban; csupán egy kis dalban jelennek meg keserü kontemplációk nélkül, tisztán; a „Zeneszót hoz a kósza szellő“ ... kezdetüben (4. l.)

Előttem állsz fehér ruhában
És nyujtod reszkető kezed;
S én mig rajongva átölellek,
Érzem hogy most is ugy szeretlek,
Mint egykoron szerettelek.

A cyclus legszebb darabja a „Pozsonyi ligetben“. (17. l.) Gazdag zenéjü, formailag mintaszerü költemény. A költő fölidézi régi ábrándainak egész derüs világát:

E fák alatt viseltem
Bánattalan szivemben
Fájdalmat, édeset.
Itt olvastam szemében,
Hogy értem ég, csak értem,
Itt éltem át a mennyet, itt.

E mennytől csöndes fájdalommal bucsuzik el:

Ah álom, álom, álom!
Azt mondja ifjuságom
Mulandó, hütelen ...

A második cyclusban („Emma“) dalolja a költő igazi szerelmét. A szerelemről nagyon sokat irnak nálunk s mégis nagyon kevés szerelmi dalunk van. Mert az Oronte-, a Trissotin-poësis, mely rimes bókokat szór, a köznapi örömek erőszakolt dicsérete, a Petőfi-reminiscenciák, a bombasztok, az egetverő hasonlatok, a verses rendszabályok, hogy bánjunk a nőkkel? a csinálmányok mindenféle hűtlen, megholt és bukott kedvesekről, a hóditások dicsekvései nem számitanak.

Az ujabb magyar költészetben leginkább ketten képviselik a szerelmi lirát: Endrődi Sándor és Reviczky Gyula. Endrődi Sándor ragyogóbb szinekkel fest, dalainak zenéje csábosabb, a hangulatok, melyeket tükröztet, megkapóbbak, viszont Reviczky Gyula változatosabb a hangban, és sokszor mélyebb. — Először Donna Diánának, bűvös szép szobornak nézi Emmát, s hidegen kérdi tőle: „Mért csábitsz, hogyha nincs szived?“

Már egy másik dalban kitör az elrejtett szerelem a kínos előérzettel:

A küzdelem s a vágy keserve
Majd szétszakitja szivemet ...

S jönnek a legkülömbözőbb akkordok, egy édes dal, az ébredő tavaszról és az ébred szerelemről:

Mikor a fény elől a pára
Mind szertefoszlik, messzeszáll,
Méhecske mézet és a csermely
Útjába rózsákat talál:
Mikor minden perc azt susogja
A tova tüntnél szebb leszek:
Szerelmi hűséget fogadni
Akkor szeretnék én neked! (31. l.)

Az első remény, báléjek gyönyörei, a tiszta üdv hangjai következnek; az örök boldogságban való hitet egy hindu világnézetü, pazar szinezésü verse fejezi ki, az „Örök szerelem“. (31. l.) Kedvese képét e szak varázsolja elénk:

Te vagy a szendeség, a hüség,
Oly szép s szelid vagy, mint az angyalok.
Van szellemed, van tiszta szived
S gazdag szerelmed, mely nekem ragyog.

Te vagy, kit nem tudok birni,
Reményim, álmim igéret hona!
Te vagy, kit oly soká kerestem.
Hozzád hasonlót nem lelek soha! (52. l.)

S jönnek könnyed, heinei élü dalok:

Vidámnak látszol, bárha szenvedsz,
A migraint is türöd mosolylyal
S ha egyszer meg fogsz csalni engem,
Ezt is chic-kel teszed bizonynyal. (59. l.)

A szenvedélyes rajongást megkapón fejezi ki a „Tiporj lábaiddal“ (38. l.) a gőg, keserüség és dac sajátos egyesülését a „Beh jó“ kezdetü vers:

Beh jó, hogy meggyilkolt szivemről
Másoknak nem beszélek.
Beh jó, hogy oly nyugodt vagyok s jót
Embertől nem remélek.
Beh jó, hogy úgy hozzátörődöm
Hiúságos életembe
S port szórok a világ szemébe,
Mint ő az én szemembe! (40. l.)

A távolból később a visszatérő szenvedély akkordjai csendülnek meg:

Miért nem öltél meg szemeddel,
Midőn ez is terajtad állt?

Majd a keserü cynismus kiméletlen gunyja (Hát érdeklődik még irántam?) majd a mély fájdalmu lemondás, látszólagos nyugalmával:

Minek várnál? Oly gyorsan száll az óra
S az ifjuság oly hervatag.
Szeressünk hát pillangó-rózsamódra
Akit lehet, akit szabad!
Virághullását meg ne érd a nyárnak!
Menj férjhez! Rózsa vagy, kinyilt virág vagy!

Később a hosszan megőrzött „szerelmi özvegység“ után a fölébredő, reménytelen vágy:

Oh csak még egyszer összejönnénk
Egy csókra, ölelésre még!
Od' adnám vérem, ifjuságom
Egyetlen ölelésedért! —

Az emlék örökkévalósága a kötet legszebb verseinek egyikében van kifejezve, az „Akit szerettünk, nem feledjük“ kezdetüben (155. l.).

Az „Emma“ dúsgazdag szerelmi cyclus, melylyel a hangulatok változatosságát, a szenvedély igaz kifejezését illetőleg ujabb irodalmunkban kevés versenyezhet.

Mindenkép alatta áll a „Perdita“, az érzéki szerelem megéneklése, tele reflexióval és apostoloskodó pessimismussal. Az érzéki szerelmet sikerültebben festi egy jelképies vers: Don Juan fájdalma a másvilágon, hogy nélküle fognak nyilni a kert virágai és a föld leányai (160. l.)

A másik érzés, mely Reviczky Gyula verseiben erőteljesen nyilatkozik a dicsőség szomja. A szerelemmel összeszőtten jelenik meg a „Himnuszban“ (19. l.), melyet saját géniusára irt s melyben az ellene törő hatalmakat a szerelem győzi le, magával hozva a legkedvesebb nemtőket: az örök Ifjuságot, Szabadságot, Dicsőséget és Bölcseséget. — Eszmében nem oly gazdag, de rithmikusabb lüktetésü „A halál után“ (151. l.):

Dalomat habár most megveti,
Magasztalni fogja még a nemzet;
Idegen sebek balzsama lesz
Meleg vére bánatos szivemnek.
Kedves lányok elmerengenek
Verseimen édes éjszakákon.
Minden ember fog szeretni, bárha
Nem szeretett senki e világon.

E költemények talán támadásokat fognak provokálni, de ezekre előre megfelelt Reviczky a „Filiszterekhez“ cimü versében (78. l.) és a „Te deumban“ (86. l.):

Kövezzenek vagy áldjanak meg
Ők lelkemet nem ismerik.

Allegorikus költeményei közül hármat kell különösen kiemelnünk. Az egyikben (73. l.) a Sátán jelenik meg neki s a földi összes gyönyörökkel megkinálja őt, csak hivatásáról mondjon le. A felfogás — szerintünk — igazabb, mint Endrődi Sándoré, kinél a „Sátán“ a lantot kinálja a gyönyörök helyett.

„A vár panasza“ (94. l.) a nagy küzdelmekre és ragyogó boldogságra hivatott nemesebb természetnek feljajdulása a sivár környezetben, mely azt elnyomja. A tengerpatakról (134. l.) azt a gyakori metamorfózist allegorizálja, melylyel ambiciózus ifjak filiszterekké válnak.

Gyermekkori emlékei egy szép elégiában elevenednek fel. (80 l.) Egy imakönyv, melyet anyjától kapott, eszébe juttatja őt:

Nekem ugy tetszik, hogy csak egyszer
Fehér ruhában láttam őt,
Tavasz volt és a kedves akác
Virágozott a ház előtt.

A lemenő nap fénysugára
Reszketett ajkán, zárt szemén.
Apám ott ült a ravatalnál
És vélem együtt sirt szegény.

Az igazi költő nem csupán saját élményeit énekli meg, hanem „kétsége, hite, vágya a jelennek az ő szivét először járja át.“ Az élvvágy, a mohóság, az ezt követő gyors kimerülés, quietismus, nagy vihar és uj kor sejtelme azok az érzések, melyek korunkban a legtöbb szivet öntudatlanul mozgatják; ezek ritkán nyernek oly öntudatos kifejezést, mint Reviczkynél. „A pénz“-ben a szilaj életvágy van szembeállitva az igaz érzés csöndes melegével, mely az egyetlen boldogság. E vers gazdag mély eszmékben és szebbnél-szebb helyekben. „Erénye csak gúnyul van a szegénynek“ mondja a pénzt, mint a mámorok eszközét dicsőitő első urfi. — A másik, egy elszegényedett mágnás a tápot nélkülöző életvágy kínját fejezi ki:

„Szerelmét füzte hozzám egy leányka,
Meghalok érte s nem lesz hitvesem
Az olajfák s narancserdők honába
Magammal én őt el nem vihetem.

Pénz hát a jelszóm! Álmodám idáig;
Nem kergetek már árnyakat bután.
Üdvösségemhez csak a pénz hiányzik
Világi boldogság a pénz csupán.“

A harmadik megcáfolja őket:

Üres szivüek a legkoldusabbak,
A szív, a szív az egyedüli kincs!

A quietismus nem kevésbbé megható akkordokban csendül meg Reviczky lantján: Üres napokban (125. l.), Ősz felé (92 l.), Nirvána, a halálvágy megkapó kifejezése (136. l.). A legszebb efaju versei közt a „Tünő ifjukor“ (2. l.):

Nem azt sajnálom, hogy mindig csalódtam
De hogy már többé nem csalódhatom.

A kor legnagyobb bölcsészéről Schopenhauerről is irt egy költeményt, de ez nem sikerült. Oly vonásokat emelt ki Schopenhauer bölcsészetéből, melyek inkább a morál, mint a költészet körébe tartoznak. A legrikitóbb következtetéseket vonja le, nem egy helyen olyakat is, melyek Schopenhauer félreértésén alapulnak pl. „Légy aljas! bünre vagy teremtve.“ S ezért erőszakolt a vége is, melyben szerelme és álma fellázad e tanok ellen.

Utoljára hagytuk a költeményeket, melyekben szelleme legmagasabbra emelkedik és legmélyebbre száll. Az „Imádságom“:

Legyenek áldva igazán, kik
Szivemet összetépték . . .

J. N. R. J. (144. l.) és Ma született a Messiás (156. l.) a legszentebb küzdelmek, a legnemesebb vágyak örök hiábavalóságát megrázó fájdalommal hirdetik. Apokaliptikus a „Tartsatok bünbánatot“ (121. l.):

Megromlott már a régi erkölcs
Egy kor veszőbe van megint.
Szakadj le uj idők viharja,
Pusztits, dühöngj kedved szerint.

Nagy példák a multból, erőteljes festései a jelen büneinek, elmélyedés a kor problemáiba, a vihar előjelei hatalmas képekben vonulnak elő. Végül Jézus alakja tünik fel, kivel a nagy szellemek és az emberiség milliói sohasem foglalkoztak annyit, mint most s a költemény egy fölséges akkorddal végződik:

Jöjjetek sirni templomomba,
Verjétek bünős melletek,
S a szeretet nagy istenétől
Jó, tiszta szivet kérjetek.
A könnyezőhöz, busulóhoz
Vigasztaló szót szóljatok.
Egymást ölelve, megbocsátva:
Igy tartsatok bünbánatot!

D. F. K.

A „Petőfi-társaság könyvkiadó-vállalatá“-ból e napokban jelenik meg az idei pártolói illetmény két első kötete. „Az életből“ cimmel 17 ivre terjedő beszélykötetet ad Bodon József, ki egyike a legtartalmasabb magyar elbeszélőknek. A lapunk mai számában olvasható „Galagonya-bokor“ cimü elbeszélés, mely jutalmat is nyert az „Auf der Höhe“ pályázatán, szintén benne lesz a diszes kiállitásu gyüjteményben. A másik kötet (sárgás papirra nyomott, 12-edrétü amateur-kiadás) Reviczky Gyulának, az ujabb költői nemzedék egyik legismertebb tagjának, verseit tartalmazza „Ifjuságom“ cim alatt. E könyvek a magyar könyvpiacon kiállitás dolgában is haladást jeleznek s a Révai-testvérek izléséről fényesen tanuskodnak. A „Petőfi-társaság könyvkiadó-vállalatá“-ban ez idén még két kötet fog megjelenni: „Humoros elbeszélések“ gr. Teleki Sándortól s a „Vármegye szava“, regény Kvassay Edétől. A négy kötet (körülbelül 60—64 iv) előfizetési ára 5 forint. Az előfizetési pénzek a Révai-testvérekhez (IV. váciutca 11. sz.) küldendők. Az egyes könyvek bolti ára jelentékenyen magasabb lesz.

A „Századok legendájá“-nak befejező kötete e hó 15-én fog megjelenni. Mint Claretie a „Temps“-ban beszéli, ez a mü egészen dantei inspirátióval van irva. Van benne egy „Dante viziója“ cimü fejezet, melyben Alighieri találkozik IX. Pius pápával. Victor Hugo ezt a fejezetet, még Guernsey-szigetén irta, de nem tette közzé, mert Pius pápa akkor még élt. A könyvben van továbbá egy „Oceán“ cimü költemény, melyben a tenger beszél és az ember felel. A „Görögországban“ cimü fejezetben a Cid megéneklője a hellén müvészetet dicsőiti. A „Quatre jours“ feliratu részben egy katona, négy beszédben, melyekért életével lakol, leirja, hogy mennyit szenvedett a nép a középkor véres éveiben. Claretie a rövid ismertetést azzal végzi, hogy Victor Hugonak eddig még soha ki nem adott müvei majdnem oly számosak, mint azok, melyek eddig megjelentek.

Zola regényei bámulatos elterjedésnek örvendenek. Mint a kiadó Charpentier-cég jelentéséből látjuk: ez ideig „Naná“-ból 122,000 példány kelt el; az „Assomoir“ 97, a „Pot-Bouille“ 65, az „Un page d'Amour“ 48, a „La faute de l'Abbé Mouret“ 27, a „La curée“ 25, a „Ventre de Paris“ 21 ezer példányban forog a közönség kezei között.

A „KOSZORU“ TISZT. SZERKESZTŐJÉNEK.

A „Koszoru“ 17-dik száma csak most jutván kezemhez, ennek kérem tulajdonitani, hogy előbb nem tettem megjegyzést egy e számban megjelent birálat hibás megjegyzésére, melyet csupán a régi lapok irányával és styljével való ismeretlenség szülhetett.

Egy névtelen biráló, idézve az „Össze-vissza“ cimü beszélygyüjteményből egy szörnyen cikornyás hosszu mondatot, azt jegyzi meg, hogy a mai olvasó ily mondaton megütközik s „izléstelenség“-nek tartja, mig régebben az „emelkedett szellemü“ olvasó a „Hölgyfutár“ hasábjain élvezte s gyönyörködve sohajtott fel: „mennyi szellem!“

A névtelen biráló e megjegyzése arra mutat, hogy nem igen ismerte sem a „Hölgyfutár“-t, sem az akkori olvasó közönség izlését, melyet abban a lenézett régibb időben — az elbeszélő hangra nézve — a mainál nevezetesb regényiró-csoport: Jókai, Kemény, Eötvös, Jósika fejlesztettek.

A mi magát a „Hölgyfutár“-t illeti, igaz, hogy e jó hosszu életü szépirodalmi lap végül ugy járt, mint a hires folyam, mely miután igen szép tájakat futott be, sivár homokban enyészett el; de még legutolsó hónapjaiban is, midőn közléseire a jó izlésü Bulyovszky Gyula birt befolyással, bizonyára nem az izléstelen cikornya uralkodott benne.

Elébb pedig sem Nagy Ignác, e könnyüd tollu humorista, sem Berecz Károly és Tóth Kálmán, e jó izlésü szerkesztők vezetése alatt, izléstelen cikornyák nem igen kaptak helyet a „Hölgyfutár“-ban.

Legjobban igazolhatja ezt maga, az „Összevissza“ beszélygyüjtemény szerzője. Mikor ő az ötvenes évek második felében először lépett föl egy a kisvárosi életet festő kötettel, ép a „Hölgyfutár“ volt az, mely őt a cikornyákért, a természetes elbeszélő hang mellőzéséért, keményen megrótta. Még élnek e kritika irói, (Balázs Sándor és Vadnai) kik ezt bizonyithatják.

Nem! tisztelt biráló ur, az akkori „Hölgyfutár“ (mely magvasabb volt a Nagy Ignácénál), nem efféle elbeszélésekkel nyujtott élvezetet „emelkedett szellemü“ olvasóinak. Jókai, Beöthy László, Abonyi Lajos, Balázs Sándor, Tolnai Lajos, Vértesi Arnold, Győry Vilmos sat. (egy elhunyton kivül ma mind a „Petőfi-társaság“ tagjai) voltak a lap fiatal beszélyirói, a kik bizony nem cikornyás izléstelenségekhez szoktatták a lap olvasó közönségét s a kik ma is a hazai beszélyirók javarészét képezik.

Mire való tehát a „Hölgyfutár“-t ugy tüntetni föl, mint a mely cikornyás beszélyekkel táplálta publikumát? S mire való azzal hizelegni a mai olvasónak, hogy sokkal jobb izlése van, mint volt a réginek.

Az igazsághoz közelébb járt volna a biráló, ha lapok és izlés képzelt változása helyett azt a tényt emliti meg, hogy a styl tekintetében az „Összevissza“ irója nem változott. De ez a styl akkor sem kellett, a mint most nem kell.

Ennyit kérek figyelembe venni az irodalmi igazság érdekében. Egy régibb iró.

MÜVÉSZET.

Magyar képek a párisi Salonban. A magyar festészet elsőrangu képviselői nem szerepelnek a nem rég megnyitott Salonban; Munkácsy még nem fejezte be legujabb remekét („Consummatum est“); Benczur és Zichy Mihály is távol maradtak; de azért mégis látható nehány kép, mely méltán számot tesz a müvészet e nagy versenyében, s figyelmet fog kelteni a magyar festészet iránt. Mészöly két képpel vett részt a kiállitásban. Az egyik „Balaton partján“ cim alatt dunántuli magyar tengerünk gyönyörü táját mutatja. A part a tóba nyul, melynek közepén kordéba fogott szamár, mellette fák s a tó másik partján legelő tehenek láthatók. — Ép ily sikerült a müvész másik képe, mely mindössze talán egy láb nagyságu. „Csendélet“ cimmel falusi ház előtt anyatyukot látunk csibéivel, a mint a ház udvarán magot keresnek. Balról fa, üde zöld lombokkal, jobbról keletre házi állatokkal. Kicsi a kép, nincsen telefestve a legtöbb csendélet módjára mindenféle házi állattal, butorral stb., de oly igazán s hiven emlékeztet a magyar falun lépten-nyomon található ily csoportozatra, hogy nehéz lenne gyorsan itélni, melyik a két mü közül sikerültebb: a „Balaton partján“, vagy a „csendélet“? — Spányi Béla szintén kitett magáért. „Őszi tájkép“-ének felfogása s kivitele egyaránt müvészi. Sárguló fákkal szegélyezett tó környékén tehenek legelésznek s a teheneket vizi madarak csoportja repdesi körül. A látogatók nagy számmal állnak meg a festmény előtt s nem egynek jutnak eszébe Troyon hasontárgyu képei. — Bruck Lajos az 1883-ki Salonban két uj képet állitott ki, melyeket közvetlen csak a Salon megnyitása előtt fejezett be. — Az egyik „Vasuti bucsuzás“-t ábrázol. A kép közepét elfoglaló főalak egy magyar paraszt, mellette az anyja, felesége s gyermeke sirnak távozása miatt. Megható jelenet! A balról nyitott ajtón látjuk az indulásra kész vonatot, melyre a hordárok sietve viszik a málhát. A sürgés-forgás, a sok alak, az indóház élénkségét tüntetik fel; de a jelenet csak a festmény közepét elfoglaló bucsuzók közt játszik le. A mü kivitele s alakjainak jellemzése igen sikerült; a „Figaro“ képes melléklete a Salon legjobb 70 müve közt Bruck Lajosét is emliti. Nem annyira sikerült „A libatolvaj“, noha kivitel és izlés itt is a gyakorlott festőre mutat; a tárgy választása kevésbbé szerencsés, s az a fiatal gyerek, ki a ludat nyakánál fogva fojtogatja, nem bir annyi erővel, hogy a gágogó állatot megölje. Bruck Lajos határozottan jeles müvész s annak ismerik Párisban is. — Ebner Lajos elcsépelt themát dolgozott föl: katonának menő, busuló legényt festett, kit anyja sirat s a cigányok hegedüszóval vigasztalnak. Eltekintve a tárgy ismert voltától, Ebner különben szép munkát készitett. A padon ülő legény, kit katonának visznek, igazán sikerült alak; mintha nem is a katonaság miatt busulna, de mélyebb fájdalom gyötörné lelkét. Van élet a képben s Ebnerre, ki párisi tartózkodása alatt nagy haladást tanusitott, szép jövő vár. — A magyar festők fiatalabb generációjához tartozik Karlovszky, a ki férfiarcképpel állt a küzdtérre. Most állitott ki legelőször a francia Salonban s nem siker nélkül. Nem az ő hibája, hogy képét oly magasra függesztették fel, hogy azt 4—5 oldalról is meg kell tekinteni. Elegáns külsejü, nyájas tekintetü férfit festett fekete kabáttal s fehér mellénynyel. Szinezete élénksége és természetessége által hat.

Manet Edvard, az impressionisták iskolájának alapitója, meghalt Párisban. Tehetségét sokáig nem akarták elismerni; képeit visszautasitották a Salonból s magának kellett kiállitásokat rendezni, utóvégre azonban mégis győzött, sőt kedvencévé lett a francia közönségnek.

A szoborcsoportot, mely a központi pályaudvar homlokzatát fogja disziteni, Bresztyánszky Béla készíti. A csoport kolosszális nagyságu lesz s cinkből fogják önteni. A mintázásra alig nehány hónapnyi idő van, s a határidőn tul minden nap tiz forintnyi bánatdijat kell a müvésznek fizetni. Az „Ipar“, „Kereskedelem“, „Bányászat“ és „Földmivelés“ allegoriai alakjait Bezerédy Gyula mintázza, azonkivül Strobl Alajos kapott megrendelést nehány szobor-képmás, mint Watt és Stephenson alakjainak mintázására.

Vastagh György már elkészité a sugáruti dalszinház számára tervezett freskók kartonjait. „Bachus diadalmeneté“-t ábrázolják ezek s a müvész legszebb kompozicióját képezik. Érdekes müvek József főherceg és Klotild főhercegasszony életnagyságu arcképei is, melyeken a müvész most teszi meg az utolsó ecsetvonásokat. E két képmást, melyek ismétlései a nemzeti muzeumban levő képeknek, a főhercegi pár az alcsuthi kastély nagy terme számára rendelte meg.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

905 83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AZ ASSICURAZIONI GENERALI VAGYON-ÁLLÁSA 1882. DECZEMBER 31-én.

Sz.	VAGYON	A. forint	kr	B. forint	kr	Összesen forint	kr
1	A részvényesek biztositott adósleveleí	1837500	—	1837500	—	3675000	—
2	Ingatlan birtok minden (tehertől menten):						
	a) városi telkek			4472942	01		
	b) földbirtokok (gazdasági leltárral)			3057398	09	7530340	10
	c) 1882. deczember 31. még el nem adott gazdasági termékek a társaság földbirtokaiból			82894	30	82894	30
3	a) Kölcsönök a társaság életbiztositási, kötvényeire			1774454	50		
	b) Aktiv életjáradékok és jelzálog által biztositott, a felek halálakor folveendő tőkék vételára			66432	53	1840887	03
4	Kamatozó, jelzálogilag biztositott tőke-kölcsönök ingatlanokra (a jelzálog osztályba tartozók kivételével, alapszabályok 1. czikk c) pont)			2543673	27	2543673	27
5	Kölcsönök letéteményezett állam- és más értékpapirokra	147696	10	238238	75	386034	85
6	Állam- és értékpapirok (A melléklet)	3690319	47	4934826	30	8625145	77
7	Váltók a tárczában	558216	60			558216	60
8	Előlegek a jelzálogosztálynak			426878	82	426878	82
9	Pénzek folyó számlán különböző bankoknál és hitelintézeteknél	258212	01	1695868	73	1954080	75
10	Készpénz-készlet a trieszti és velenczei igazgatóságok pénztárában	40106	15	10717	69	50823	84
11	Készpénz-készlet a fiókok pénztárában	106039	24	13367	18	119406	42
12	Maradvány a viszontbiztositók számláiból	595134	74	10854	30	605989	04
13	Maradvány az intézet fiókjainak számláiból	806387	45	207931	41	1014318	86
14	Maradvány az A mérleg folyó számláiból			114841	89	114841	89
15	a) Adósok különböző czimek alatt	447143	69	382317	17	830260	86
	b) Letétek biztositék és kezesség gyanánt	49810	—			49810	—
16	Díjtartalékok átadott élet-viszontbiztositásokra			269310	15	269310	15
17	Butorzat s vasszekrények a társaság összes hivatalaiban, czégtáblák, papir és nyomtatvány az összes raktárakban	28730	22	28730	23	57460	45
18	Törlesztendő jutalékok s törlesztendő szervezési költségek	—	—	—	—	—	—
	Az 1882. deczember 31-én a jövő évekre érvényben maradó díjkötelezők értéke:	1,7250.119.23		8565595	67	22199777	33
						30765373	—

Sz.	TEHER	A. forint	kr	B. forint	kr	Összesen forint	kr
1	Alaptőke	2625000		2625000	—	5250000	—
2	Tőkesitett nyereménytartalék	1011880	52	1003146	08	2015026	60
3	Tartalék az értekpapirok arfolyam-ingadozásának fedezésére	168326	45	31945	54	487777	99
4	Ingatlan tartalék			407145	65	407145	65
5	Jég-tartalék	160000	—			160000	—
6	Tartalékalap kétes követelések fedezésére	40000	—	40000	—	80000	—
7	Rendkivüli rendelkezés alatti nyereméný-tartalék	315635	—	315635	—	631270	—
8	Az 1882. deczember 31-én még érvényben levő biztositások tartaléka:						
	Az A mérlegen	1819920	54			1819920	54
	A B mérlegen			16301454	73	16301454	73
9	Tartalék bejelentett, de 1882. deczember 31-én még ki nem fizetett károk a:						
	Az A mérlegen	725246	31			725246	31
	A B mérlegen			293147	34	293147	34
10	Osztalékalap az életbiztositásban nyereménynyel biztositottak javára			528756	75	528756	75
11	A VII. tontina-osztály vagyona kamatbiztositással			99362	15	99362	15
12	a) A hivatalnokok nyugdij-pénztárának vagyona	113930	12			113930	12
	b) A hivatalnokok ellátási pénztárának vagyona	97024	65			97024	65
13	Jelzáloghitelezők	—	—	—	—	—	—
14	Egyenleg a a viszontbiztositók számláján	531125	40	1107	97	532233	37
15	Egyenleg az intézet fiókjainak számláján	117426	28	3773	53	121199	81
6	a) Hitelezők különböző czimeken	238054	79	68852	47	306907	26
	b) Letétek kezesség és biztositék gyanánt	49810	—			49810	—
17	A B mérleg folyó számlájának egyenlege	144841	89			144841	89
	A B Összesen						
18	Feloszt. nyerem. frt 438,691.17 frt 207,886.33 frt 646,577,50						
	Le: Átvitel a vonatkozó nyerem. tartalék javára „ 13,317.45 „ 14.942.21 „ 46,259.66	407373	72	192944	13	600317	84
	frt 407,373.72 frt 192,944.12 frt 600,317 84						
	A jövő években lejárandó tüzbiztositási dijak frt 17,250.119 23	8565595	67	22199777	33	30765373	—

A TRIESTI ASSICURAZIONI GENERALI KÖZPONTI IGAZGATOSÁGA:

Dr. MAUROGONATO I., Báró MORPURGO József, Báró RÁLLI AMBR., SEGRÉ V., Dr CALABI R., GOLDSCHMIEDT LIPÓT.

A vezértitkar: **MARCO BESSO**

Magyarországi főügynöksége Budapest, Dorottya-uteza 10. szám, az intézet saját házában.

Assicurazioni generali. Ezen oldalon található ez intézetnek az 1882-ik évre és fennállásának 51-ik évére vonatkozó zárszámlája. A dijbevételek 761,730 frt 98 kr. gyarapodás mellett felemelkedtek 12.783,415 forint 63 krra. A dijkötelezők tárczája 1.768,863 frt 20 krnyi gyarapodással elérte a 17.250,119 frt 23 krt. A még érvényben álló életbiztositási tőkék 5.214,551 frt 19 krnyi szaporodással felmennek 70.822,205 frt 82 krra. A készpénztartalékok gyarapodtak 784,670 frt 68 krral s a biztositékul szolgáló részvénytőke és készpénztartalékok kitesznek 28.799,108 frt 6 krt. Az előttünk fekvő kimutatás szerint a társaság 1882-ben 32,591 káresetben kármentesitések, mentési és kárbecslési költségek fejében kifizetett 9.186,775 frt 13 krt, vagyis kerek összegben $1^1/_2$ millió frttal többet mint a megelőző évben. Ezen intézet által alapitása óta kármentesitésekben, mentési és kárfelvételi költségekben kifizetett összegek 488,258 káreset mellett tesznek 160.174,718 forintot; mely összegben hazánk részt vett 68,982 káresetben 27.831,634 frt 50 krral. Az előttünk fekvő jelentés különösen kiemeli az életbiztositási üzlet fejlődését. Az ujonnan kötött életbiztositások kitesznek: 1874-re $5^2/_3$ millió frtot, 1880-ra $8^2/_3$ millió frtot, 1881-re $9^1/_4$ millió frtot, 1882-re 12 millió frtot, és az 1883. év első negyede még további emelkedést tüntet fel. Ezen körülménynek róvhatja fel a Generali, ha mégis azon helyzetben van, hogy a viszonyok kedvezőtlen volta mellett is képes volt a 215 frttal befizetett részvényre 255 franc osztalékot adni.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MÜVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város története** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály müvei. 2 köt. . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet 4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei. 2 köt. 3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelékprózák (sajtó alatt)
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. 4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. (sajtó alatt)

☞ **Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.** ☜

☞ **E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzöttpéldányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.** ☜

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

906.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

20. szám. 1883 Május 20.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

A kit nem ismertek. (Rajz.) Irta Hajnalka.
A tavasz ... (Költemény.) Irta Wohl Janka.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
De Musset Alfred. Irta Butyka Dezső.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Gróf Batthyány Lajos arcképe.**) Az országos iparegyesület nemrég arra kérte gróf Batthyány Lajos özvegyét, hogy engedje át az egyesület diszterme számára a nagy hazafi olajfestésü arcképét. A grófné nem teljesithette e kérést, mert a volt miniszterelnök arcképét a Bach korszakban elkobozták a családtól és sok utánjárás után csak azzal a föltétellel adták vissza, ha a család szentül igéri, hogy a képet soha kezei közül ki nem adja. Batthyány grófné ezt meg is igérte s ezért most nem tehet eleget az iparegyesület kérésének. Hanem fog készittetni másolatot s ezt majd odaajándékozza az egyesületnek.

* (**A szabadság óriás szobrát**), melyet Franciaország ajándékozott az Egyesült-Államoknak az amerikai szabadság százéves évfordulóján, már elkezdték épiteni a newyorki kikötő egyik szigetén. Most az alapot rakják. A szobor maga a legnagyobb, a mit valaha a képzőmüvészet létesitett; háromszor akkora, mint az ó-kor rhoduszi kolosszusa volt és törpeség hozzá képest a müncheni Bavaria, mert ennek a fejébe csak hat ember fér, mig a Bartholdi által mintázott nőalak fejében nyolcvanan banketteztek.

* (**Seidl Antal**) hazánkfia, a hirneves Wagner karnagy, Neumann Angelo operatársulatával Budapestre érkezik. Seidl Losoncon született és a külföldön Wagnerrel megismerkedve, annak legkedvesebb karmestere lett; ugy, hogy a mester őt még Richternél is többre tartotta. Seidlt legutóbb Brüsszelben az ottani Wagner-előadások alkalmával a belga közönség rendkivüli ovációkban részesitette. Seidl különben a külföldön élő magyarok közt egyike a legjobb hazafiaknak; folytonosan élénk érdeklődéssel tudakozódik viszonyainkról, magyarul pedig ugy beszél, mintha mindig köztünk élt volna.

* (**Liszt Ferenc**) „Szent Erzsébet“ cimü oratóriumát — mint a mester egy ideérkezett levélben irja, — a marburgi Szent Erzsébet-templom fennállásának 600 éves jubileuma alkalmából előadták az emlitett templomban. Az ünnepélyen Liszt Ferenc is jelen volt.

* (**Értékes ócskaság**) Egy Doda Guiseppina nevü milanói varrónőt betegsége nagy nyomorba döntött, ugy hogy kénytelen volt butorait eladni. Többek között eladott egy régi kopott szent képet is, melytől csak vérző szivvel vált meg, mert szüleitől maradt rá emlékül. Csak nagy nehezen tudott a' képre vevőt találni, s mindössze egy frankot kapott érte. Nemrég eljött hozzá a zsibárus, kinek a képet eladta. Jó hirt hozok, szólt: „Egy müértő abban az ön régi „Szent Antal kisértése“ képében Caracci egyik festményét ismerte fel s 40,000 frankért megvette. Itt van a pénz; nekem csak a fáradságomat jutalmazza meg egy kis összeggel.“ A varrónő a derék embernek odaajándékozta az összeg felét.

* (**Verescsagin-per.**) A hirneves orosz csataképfestész Párisban a „Gaulois“ egyik termében állitotta ki müveit. E lap kiadóhivatala most a teremért 9000 frankot követel a müvésztől, azt állitva, hogy Verescsagin 2000 frankot igért a teremért és még a napi bevétel egy részét is lekötötte. Verescsagin tagadja ezt; szerinte a szerkesztőség a termet ingyen engedte át neki. A dolog törvényszék előtt van, mely azonban az itélethozatalt az első napról elhalasztotta.

* (**Sarah Bernhardt asszony**), mint Párisból irják, megtette a szükséges lépéseket, hogy Londonban Damalával kötött házasságát megsemmisitse. Különben e házasság már kezdetben érvénytelen volt a francia törvények szerint.

* (**Az amerikai salonéletet**) érdekesen jellemzi a következő hirdetés, melyet egy newyorki lapban olvasunk: „Olyan családoknak, a kik házi mulatságokat, táncestélyeket vagy egyéb szórakoztató összejöveteleket rendeznek, a legmelegebben ajánlhatjuk üzleti irodánkat. Mi gondoskodunk arról, hogy akármely rangu társaságban legyen egy vagy több olyan ember, kik képesek az illető vendégek mulattatásáról gondoskodni. Embereink teljesen fashionable gentlemanek, akik majd élceik, majd érdekes elbeszéléseik, majd müvészi productiók által gondoskodnak a társaság szórakozásáról, és természetesen mint szintén meghivott vendégek szerepelhetnek. Elmennek falura is és mind ott, mind pedig városokban esténként csak 10 dollár fizetést igényelnek. Kezeskedünk arról, hogy embereink becsületesek, és teljesen megfelelnek az irányukban szabott követeléseknek. Brothers Maclean, Broadway 72.“

* (**Carthagói leletek.**) Hérisson francia régész a napokban hagyta el Tuniszt, hol terjedelmes kutatásokat tett. Nagy gyüjteményt vitt magával, többi közt két nagy carthagói mozaikot, melyeket a párisi „Figaro“ szakértői százezer frankra becsültek.

* (**A „magyar király-hymnus“**) szöveg-költeménye. Az országos magyar daláregyesület nevében annak központi választmánya egy megzenésitésre szolgáló „Magyar király-hymnus“ szövegköltményére nyilvános pályázatot tüz ki következő feltételek alatt: 1. a pályamüvek beküldési határideje 1883. év junius havának 20-ik napja bezárólag; 2. pályadij: száz darab cs. kir. arany; 3. a szövegköltménytől megkivántatik, hogy magyar versmértékü és strophikus alaku legyen, s négynél kevesebb s hatnál több versszakra ne terjedjen. Az egyes vers-, szakok 6—12 szótagu verssorok közt váltakozhatnak ugy azonban, hogy az egyes versszakok sorai, nyolc soron tul ne terjedjenek; 4. a pályamüvek, idegen kézzel irva és a szokásos — szerző nevét rejtő — jeligés levélkével Ábrányi Kornélhoz, az egyesület titkárához (Nádor-utca 6.) küldendők be. 5. Az egyesület által fölkérendő biráló bizottság tagjainak nevei, a pályamüvek beérkezte után fognak közzé tétetni a hazai lapok utján; 6. az eredmény kihirdetése után, a pályamü szerzője, a kitüzött száz darab arany pályadijat az egyesület pénztárnokánál Engeszer Mátyásnál (belváros, plébánia-épület) azonnal fölveheti.

KOSZORU

20. szám. 1883 Május 20.

A KIT NEM ISMERTEK.

— Rajz. —

Irta: HAJNALKA.

Juliette kikönyökölt a hajó ablakán. Ugy örült, hogy a nap rásütött. Ugy fázott, olyan beteg volt lélekben, testben.

Ki volt Juliette? Egy megtört szép asszony. Egy nő, a kitől az ifjuság már-már tünőben van, és a ki alig volt fiatal. Egy nő, a ki arra van hivatva, hogy szeressen, és a ki meg fog halni anélkül, hogy ismerné a szerelmet.

De hát lehetséges ez? Juliette maga sem hiszi; szép fejét lehajtotta kis puha tenyerébe és bámult hosszasan ki a habokba. Hogy mit nézett, maga sem tudta. Talán azt kereste, mi van ott lenn a vizfenéken, a hol ugy örvénylik a hab? Talán sejtette lelke, hogy ott is egy rejtélyes világ van, eltemetve mélyen, hogy senki se lássa, olyan mélyen mint az ő szivében az a rejtélyes világ, a mit még senkisem ismert ki, s melylyel ő maga van legkevésbbé tisztában.

Szegény Juliette! Ő maga sem tudta mit akar. Csak azt érezte, hogy vágyik valami ismeretlen boldogság után. Hogy valami olyan üres, olyan betölthetetlen szive körül. Hogy mi lehet az, maga sem tudta. Csupa ellentmondásokból állt egész lénye. Érezte, hogy forró szive van, és egész életében senkit sem szeretett. Elborult miként az ég, és sirt, anélkül, hogy okát sejtette volna. De elég volt egy napsugár, hogy kedvre deritse, hogy örüljön, kacagjon, miként csak gyermek képes.

Szerette az embereket, de az első kis csalódásra, a mely érte részökről, mélyen és szivéből megvetette őket. Voltak órák, mikor örült az életnek, vidám volt, mulatott, kacagott velök, majd hirtelen elkomorodva sötét életunalommal zárkozott magányába.

Ilyen órái vannak most is. Ábrándai oly merészek, oly nagyszerüek, hogy az élet azokat sohasem fogja beváltani. Olyan tökély, a minőről ő álmodozik, nem létezik. Érzi, tudja ezt ő maga is. Ez teszi lehangolttá és szivét mély csüggedés fogja el.

Csak egy órája még, hogy a B . . . i kikötőből utra keltek. Épen akkor jött fel a nap. Gyönyörü tavaszi reggel volt. A Duna habjai szeliden himbálóztak. A legpompásabb gőzös várta a kis propellert, hogy személyeit tova szállitsa.

És minő szerencse, a kapitány férjének egyik régi barátja. Szivélyesen üdvözlik egymást, és örömök nagy e nem várt viszontlátás felett. A két barát kezet fog, mig Juliette fáradtan int nagy, bágyadt szemeivel. Hisz ugy nem szereti ha háborgatják. Ez az ember terhére lesz, tudja jól, ha minden barátságos kérdésre egy-egy hideg mosollyal felel.

Bizonyosan untatni fogja az egész uton. Juliette jobb szereti a gondolkozást, mint a léha fecsegést, s szinte boszus erre az alkalmatlan jóbarátra. Ime egy ismerős, a kire semmi szüksége sem volt!

Azonban, ha csak goromba nem akar lenni, el kell fogadnia a kapitány kiséretét, ki udvariasan karjára füzi, hogy külön kis kabinjokba vezesse.

Robert kapitány kedves ember. Csupa vidámság, csupa derü. Ő kérdez és felel, ő kacag és mulat. Észre sem veszi Juliette közönbös, hideg tekintetét. Örül a szép időnek, a rég nem látott, kedves, jó barátnak, a pompás utazásnak, Juliette szép szemeinek, s isten tudja még mi mindennek.

Juliette sohasem látott még ilyen embert. Hisz ez egy bolond, szeliden szólva, egy hóbortos ember. De csupa tüz, csupa szenvedély. Nem tagadhatja meg magától, hogy ne cso-

dálja. De azután bele is fárad a sok figyelembe, terhére van a sok bók, mikkel Robert kapitány elhalmozza. Bókot mond kis gunyos ajkaira, nagy, sötét szemeire, s a legparányibb kis kezekre, minőket valaha látott. S mindezt az első órában, egy perc alatt.

Juliette nem teheti meg, hogy ne mosolyogjon. Olyan gyermekes mindez s neki olyan szokatlan. Még ilyen vakmerően senki sem beszélt hozzá. Pedig voltak udvarlói eddig is, de azok mind olyan szelid, jó fiuk, kiknek elég volt egy-egy feddő tekintet, s rögtön visszavonták azt is, a mit előbb kockáztattak. A küzdelemhez egynek sem volt bátorsága, a nehézség elől mind visszariadt. Ezek soha sem képesek igaz, komoly érzelmeket táplálni. Sem bátorságok, sem kitartások hozzá. Az ilyen ember nem lehet veszélyes. Veszélyes csak kettő lehet a nőre nézve, vagy nagy kitartás, vagy nagy bátorság. Mert igaza van George Sandnak: „a női erénynek legjobb őre a gyávaság, a bukástól legtöbbször a magunk gyávasága ment meg vagy . . . . a másé.“

Juliette nem megy fel a fedélzetre. Kijelenti férjének, hogy a kapitány egy kiállhatatlan ember; ő nem tehet róla, de kerülni fogja. Neki nagyon kellemetlen az ő társasága.

Férje vállat von s meggyőzi, hogy ez egy ujabb szeszély. A kapitány igen kedves, nem bolond, csak nagyon vig, szeret tréfálni, mulatni. Más asszony örülne neki. De hát persze, egy ilyen ideges teremtés, mint az ő neje, olyan mint a csiga-biga. A mint közelednek hozzá, már behuzza a szarvát.

Juliette megvetőleg mosolyog. Más férj örülne, ha csak neje birna ilyenekkel. De vannak férfiak, a kik nem örülnek annak, ha nejeik zárkozott kedélyüek. Szivesebben látják, ha más is felderitheti, semhogy ők tulságosan igénybe legyenek véve. A ki nem ragaszkodik tulságosan férjéhez, az hamarább talál kárpótlást egy-más kis apró mulasztásokért. S vannak férjek, a kik sokkal kényelmesebbnek találják igy.

Juliette tehát egyedül marad és kimereng az ablakon. A nap melege oly jótékonyan árasztja el egész valóját. A természetet többre becsüli az emberek társaságánál, mert felteszi, hogy ebben kevésbbé fog csalódni.

De hát csalódott-e már? Hisz még nem is szeretett, nem is bizott senkiben.

Nem szeretett? Maga is megdöbben, mikor ezt gondolja. Pedig már első ifjusága oda van, igy hát reménye sem lehet, hogy valaha szeressen. De hát ugy szálljon a sirba szeretetlenül. Meghaljon ugy csendesen, nyugodtan, a milyen volt egész élete. És ő ne lázadjon fel a sors ellen? Ne kérje ki részét az élettől, hisz ő is nő, ő is fiatal, ő is szép . . .

Juliette vére sebesebben lüktet. Az ő lusta vére, a mely olyan sokáig aludt, megmozdult, ébredni kezdett. Szép, finom arcára piros rózsákat fest a napfény és a vér melege. Szemei ragyognak, ajka mosolyog, és nézi, álmadozva nézi a messze partokat, a májusi zöld lombokat, s sejti, hogy a föld szive is megmozdult, hogy a természet is ébred, munkál, alkot. . . . Érzi benne az isteni erőt: a szerelmet . . .

Juliette lassan végig simitja homlokát. Valami ugy ég ott benne, ugy fáj, de nincs a ki megértse. Elfordul az ablaktól és mélyet sohajt.

— Mért nem jött ki a fedélzetre — szól Robert kapitány Juliettehez, a mint az ebédhez vezeti. — Olyan szép idő volt, és ugy hiányzott nekem!

— Fáztam, — felel Juliette röviden és elmélázva.

— Hisz melegedhetett volna az én szivemnél. Nem is képzeli, milyen forró . . .

— Nem szeretek szalmatüznél melegedni — szól Juliette mosolyogva.

— No, csakhogy mosolyogni látom. Tudja-e, hogy ez magánál igen ritka. Pedig milyen szép, mikor mosolyog . . . De maga nagyon kegyetlen, egész délelőtt megfosztott engem attól az örömtől, hogy a maga bájos, varázsos kis lényében gyönyörködhettem volna. Olyan ritkán látok ilyent, nem szép, hogy mégis ilyen irigy és fukarkodó.

— Bocsásson meg, ha én mégis kételkedem szavaiban. Nagyon is gyakran láthat ilyent, ha ilyen pompás gyakorlatra tett szert . . .

— Esküszöm, hogy nem! Nem is képzeli, hogy minő hatást tesz reám. Vannak asszonyok, kik mint a bomba ugy esnek közénk, és mindjárt sziven találnak. Vagy nem tapasztalta azt még, hogy némely ember az első pillanattól fogva milyen ellenállhatatlan erővel vonz magához? Ugy vonz, mint a mágnes a vasat, vagy mint a nap a napraforgó virágot . . .

— Igen, igen, — szólt Juliette nevetve —

ez sokkal találóbb. Épen ugy forognak, mint a napra forgó, legfeljebb a nap változik minden huszonnégy órában.

— Az nem a mi hibánk. Többnyire a nap hagy cserben bennünket. Mi állandóan és kitartóan imádjuk.

— Ismerem azt a kitartást.

— Ha nem hiszi, próbálja meg.

Robert kapitány csak ugy tréfásan veté oda e szavakat, de szemei, tekintete izzó parázsként tapadnak Juliette hófehér arcára, s noha Juliette kerülni akarja, annál rosszabb, ez a tekintet szemeibe furódik, s lángba boritja egész arcát.

Olyan alkalmatlan ez. Szeretne menekülni, de a kapitány kis gömbölyü karját szorosan magához szoritja.

— Látom, hogy futni akar, de nem lesz semmi belőle. Mára az én vendégeim. Saját kis fülkémben terittettem fel. A férje már ott vár. Meg akarom mutatni milyen kis birodalom ez az enyém. Valjon tudna-e olyant kivánni, a mit nem teljesithetnék? Sokkal rendelkezem, és a mivel rendelkezem, az mind a maga szolgálatára áll.

— Köszönöm! — szólt Juliette röviden, s mig a pompás, kis szőnyeges lépcsőn felhalad, ugy érzi, hogy el van fogulva. Ennyi merészségről fogalma sem volt, de ennyi tüzről sem. Felülmulja ez minden képzeletét, s a fenséges, hideg tekintetek, melyek máskor oly jó szolgálatot tettek neki, kárba veszsznek Robert nyilt, merész és tüzes pillantásai alatt.

Robert meghajol kissé, hogy Juliette előtt a kis szőnyeg-ajtót kinyissa, ezalatt ajkai egészen közel jutnak Juliette dús, szőke hajához; mint égő parázsról árad rólok a meleg, Juliette meg érzi, s finom vállai idegesen összerándulnak.

Alig bir magához térni. Robert kapitány kis fülkéje egy illatos kis selyemfészek. Sohasem látott ennél bájosabbat. Minden kis zugában ibolyák illatoznak, s Juliette széke felett gazdag füzérekben futnak le a falról. Valjon honnan tudta meg, hogy Juliette imádja az ibolyát? . . .

A pompa, a figyelem, a gyöngédség, melyek a szép asszonyt körülveszik, nem téveszthetik hatásokat. Juliette megvan igézve. Már régen nem ebédelt ilyen pompásan. Hisz ez a hajó egy valóságos kis tündéri éden! És Robert benne, ha nem is tündér, de egy szellemes fecsegő, kinek társaságában az órák pillanatokként tünnek el.

Aztán be kell vallani, Robert nem is csunya ember. Hatalmas vállai, szép, magas homloka és dús, barna fürtei vannak. Arca kissé napbarnitott, s igy annál feltünőbbek szép, fehér fogai, melyek meg-megvillannak nevetés közben mint a tigriséi.

Ha nem volna ilyen léhütő, még veszélyes is lehetne. De hisz ő egy szelid őrült, semmi más.

És Juliette tovább álmodozik; félig lehunyt szempillái alól vet olykor egy-egy tekintetet Robert felé. Robert nem tudja kitalálni, mi az, mi a szép asszony szeméből ilyenkor feléje repül. Minő varázs, igézet, csáb, egy szóval minden, a mi megrészegiti, a mi felforgatja egész valóját.

Juliette is sajátságos meleget érez szive körül. Olyan nagyszerü igy, a mint hátradől a bársony kereveten, a mint oda támasztja fejét az aranyos, selyemkárpithoz. Szemei csodás fényben ragyognak a mint a gyöngyöket nézi kis finom pezsgős poharában.

Valami egészen megrészegiti, a pezsgő gyöngye, a fonyadó ibolyák illata. Már csak félálomban hallgatja Robertet, ki sok évi élményeit beszéli el, közbe kis pikáns kalandokat szőve, min férje jót nevet, s a min ő, — csodálatos — meg sem botránkozik.

Már épen alkonyodik, midőn magára marad. És az álom tovább tart; még hallja Robert csengő kacaját, érzi a fonnyadó ibolyákat, de csak félálomban, félig ébren . . . Valaki csöndesen belépett, lábaihoz térdel, Juliette megrémülten huzódik hátra, futni akar, de két kar szorosan átkarolja, kiáltani akar, de két forró ajk tapad két rózsás ajkára.

— Imádottam! — sugja Robert Juliette fülébe, a mint másnap lekiséri a hajóról.

— Igen, — felel vissza Juliette sötéten, — de tudja-e, hogy meg vagyok ölve. Meg kell halnom.

— Ki mondja ezt?

— Én.

— Miért?

— Mert mind a ketten nem élhetünk.

— Ha csak ennyi az egész, akkor majd meghalok én. Noha nem látom be . . .

— Mit?

— Hogy mért ne élhetnénk tovább is?

*

Hisz oly szép az élet, és még csak ezután lenne igazán szép. Akarja, hogy éljünk?

— Nem, nem! Nem akarom soha, soha látni többé. Értette?!

— Hát ugy lesz, a mint akarja. — suttogja Robert. Nekem a halál is csak tréfa, mint a minő volt egész életem. Már rég elkészültem reá. Ha épen most szükséges, hát megteszem. Elhiszi akkor, hogy nagyon szerettem?

— Talán el! — felel Juliette, és egy gyönge kézszoritással bucsut vesznek egymástól.

És Robert kapitány, az a könnyelmü ember, a ki mindenből tréfát üzött, még a halált sem vette komolyan. Megtartotta a szavát. Nehány nap mulva golyót röpitett agyába.

A világ azt mondta rá:

— Szegény ember! Valjon mi vitte rá? bizonyosan zilált anyagi viszonyok, életunalom, vagy — amerikai párbaj.

Jó barátai pedig igy gondolkoztak:

— Szelid őrült volt teljes életében! Nem is vártunk tőle mást!

Csak Juliette nem szólt semmit. Még zárkozottabb lett. Még jobban elvonult a világtól. S mikor senki sem látja, egy-egy könycseppel áldozik elmult emlékeinek.

TAVASZ...

Tavasz, csodaszerüen ékes,
Tavasz lett, földöntuli szép,
Igéző dallal oly beszédes,
Varázsos illattól oly édes
Minőt soha sem képzelék.

Mennyország földön égi fénynyel —
Minden mi édest ismerünk,
Az égi vágyat földi kéjjel
Pázar kezekkel osztva széjjel
Mint alig álmodá szivünk.

És kitagadva, elitélve,
Fogoly, hideg vasrács megett —
Ki e tavasz jöttét megértem,
Legyintését érezni véltem —
Távolról nézem az eget.

Miért, miért nyilt meg az élet,
Ha nem fogad be, bárha int?
Vívódó hü szivem mit vétett?
S meddig még, meddig gyáva lélek
Fogod te türni ezt a kint?

WOHL JANKA.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

Chaike remegve állt ott, szemét lesütve, Peninna ellenben megvetőleg vonta félre az ajkát s Baruchot szivéből gyülölve távozott el; de gyülöletet érzett Chaike iránt is, noha maga sem tudta, miért gyülölte ez órától kezdve azt a gyámoltalan asszonyt. Bármily nagy volt is azonban Peninna gyülölete, ugy látszott, még inkább növekedett ez, midőn Chaike a férjét egy második fiuval ajándékozta meg, kit Izráelnek neveztek el, nem sok idő mulva pedig még egy leánykával is, a kit Eszterkának hivtak, mig Peninnának nem voltak gyermekei. Mi lehet elszomoritóbb és lealázóbb a zsidóra nézve, mint ha gyermekei nincsenek.

A kis Chaikének hovatovább bajosabbá vált, családját feltartani. Gyakran egész éjen át sirdogált csecsemője fölött, kit a keblén táplált s ha Baruch fölébredt, tartózkodva figyelmeztette őt — nem arra, hogy valamit dolgozzék és keressen — nem, ezt nem merte volna; csupán arra, hogy keserves keresményét ne pazarolja el. A férj ilyenkor minden jót föltett magában, de elgondolt üdvös terveit sohasem juttatá érvényökre.

Igy aztán a szegény asszonykának tömérdek baja volt, részint kicsapongó férjével, részint zajongó gyermekeivel.

Ez időtájban élt a vidékünkön egy, Kalinoski nevü nemes. Ki ne ismerné őt Galiciában? Ki ne hallott volna felőle valamely bohó, csintalan, nem ritkán kellemetlen, de mindig mulatságos történetet? Hiszen az ő személye körül bizonyos regekör képződött, akár a német Siegfried avagy a spanyol Cid körül.

Ez a Kalinoski, Haraj birtokosa, valódi lengyel ur volt, a büszke és nyugtalan köztársaság korából s oly benyomást tett, mintha III. Ágoston király korából lett volna előbüvölve; mintha a Szaniszló Ágoston alatt keletkezett bonyodalmakat, szövetkezéseket s Lengyelország felosztásának a korát átaludta volna, pár év után egyszerre csak fölébredve, ő a szabad, fékezhetetlen lengyel főur, német hivatalnokok s oly parasztok között, kik vonakodtak rabszolgák lenni, és zsidók közt, a kik immár azt sem akarták többé engedni, hogy őket el-elpáholgassák.

Az utóbbi körülmény kétségen kivül a legkellemetlenebb volt rá nézve, mert zsidókat nyakgatni nagy örömére vált; mi volt ennélfogva természetesebb, mint az, hogy ő a törvényszékekkel folyvást összeütközésbe jött s jelentékeny pénzbirságban marasztalgatták el. De ő szivesen fizetett, sőt bizonyos kedvteléssel szurta le a zsidók fájdalombérét, csakhogy valamely csinyt követhessen el rajtok. Ám minden zsidó örömest is kitért az utjából már ha messziről látta is közeledni az ő régi divatu lengyel öltözékében, lóháton, mint valamely starosztát, kozákjai kiséretében. Átható szeme folyvást mindenfelé kóválygott, mint a zsákmányra leső keselyüé.

Kalinoski elvitázhatlanul szép ember volt, egész modora előkelőségre vallott, sőt volt a lényében valami fejedelmies; tudott ő nagyon finom, nagyon udvarias és szeretetreméltó lenni, de a nők még sem szerették, inkább féltek tőle s e tekintetben ők nem képeztek kivételt, mert az egész világ félte őt. Az asszonyok féltek hetyke cinizmusától, az öreg urak csintalan és találó élceitől, a fiatal emberek a kardja élétől, a zsidók a korbácsától, a hivatalnokok pedig vad érzékétől, mely minden joggal, törvénynyel dacolt. Nem sokkal kevésbbé féltek Burak nevü kozákjától, e vén, részeges cselédjétől, ki neki vakon engedelmeskedett, semmitől sem riadt vissza, ha a Kalinoski parancsainak végrehajtásáról volt a szó.

Télen Kalinoski Lembergben lakott, mig az év meleg szakát rendesen a birtokain töltötte. Itt ő kevésbbé érezte magat korlátozva, noha a fényes, francia szinezetü „société“-t s a főváros „müvelt“ zsidait ép oly kevéssé kimélte, mint jobbágyait s a birtokának körén belül lakó szurtos héberjeit. A kormányzónak, egy különös jámbor érzületü császári hercegnek a szeme előtt követte ő itt el a leggonoszabb csinyjeit.

Lembergi kis palotája közvetlen a „bástyá“-ra nézett, mely legkedvesebb sétahelye szombaton a zsidóknak s a hét többi napján a keresztyéneknek. Egy szép, meleg nyári este, mig itt a katonai zene játszott s Lembergnek egész finom társasága a bástya szép fái közt sétálgatott, a fölpiperézett delnők dudolgatva és kacérkodva, az urak az édeskés szavakat a szó-szoros értelmében árasztva, egyszerre a rémület kiáltása hangzott föl. Serwanicában ütött talán tüz ki? Avagy lázadás tört-e ki, vagy — mint azelőtt husz évvel — a tanácsház tornya dőlt le? Koránt-sem. Kalinoski jelent meg palotájának az erkélyén, ugy a mint őt isten megteremtette s hosszu száru török pipájából pöfékelve, kedélyesen tekintgetett alá a sétáló hölgyekre, kik, természetesen, legott minden irányban tova futottak. Az öreg Moscsinszka grófnő elájult; ő volt ugyanis a lengyel arisztokrácia legerényesebb hölgye, mert neki soha nem volt egyszerre egy imádójánál több.

Nagyon könnyen elképzelhető, hogy Kalinoskit rendőrség elé idézték s megbirságolták.

Más alkalommal a lembergi római kath. érsekhez volt meghíva fényes lakomára, melyben a társaság crême-je, a legfőbb hivatalnokok, tábornokok, főurak s a legelőbbkelő asszonyságok vettek részt. A lakoma azért volt oly nagyszerü, mert nem csekély eseményt kellett megünnepelni, egy müvészi és egyszersmind egyházi eseményt. — Ugyanis az érsek hallatlan nagy áron vett egy Madonna-képet Olaszországban, valódi Carlo Dolcé-t s e képet kellett a lakoma után ünnepiesen leleplezni. Átmentek tehát a fényes termeken át ama nagy terembe, melyben a kép egy állványon, zöld függönynyel letakarva állt.

Miután a kép körül félkört képeztek, a tiszteletreméltó egyházi fejedelem előlépett, hogy saját kezével huzza meg a zsinórt, mely a képet takaró lepelt eltávolitja. Még ragyogott arca az ájtatos boldogságtól, mikor a képnek hátat forditott, midőn egyszerre mindenkinek az arca rémült kifejezést öltött, sőt az öreg Moscsinszka grófnő el is ájult.

A Carlo Dolce madonnája helyett, az állványon egy, városszerte ismert lembergi Phrynenek a képe volt látható, még pedig egyáltalában nem szenthez illő toiletteben s még kevésbbé szentes testtartásban.

Ez — természetesen — Kalinoskinak a csinyje volt.

Azonban a fékezhetetlen lengyel nemes jószivü és szeretetreméltó is tudott lenni. Lembergben a német szinháznál akkoriban egy német énekesnő volt szerződtetve, ki nem csupán mint müvésznő, hanem mint nő is általános tiszteletben részesült. Férjével a legszebb egyetértésben élt, gyermekei nevelésének szentelte minden üres idejét s kis háztartását ugy vezette, a mint csak jó családanyának és derék feleségnek lehet. E kis

háztartás különben nagyon igénytelen, sőt olykor szegényes is volt, mert a becsületes német énekesnő senkitől sem fogadott el ajándékot s igy történt, hogy maga vásárolta be a konyhai szükségleteket, mig a szinház többi müvésznője a kereveten ülve fogadta udvarlóit.

Egy reggel, a bástyán áthaladva, épen a piacról tért vissza, jó nagy kosarat cepelve a karján, mely mindenféle zöldséggel és hussal volt megrakva. Kalinoski ép akkor az erkélyen dohányozott török pipájából.

— Nagyságád! — hallá a müvésznő egyszerre a háta mögött. Kalinoski futott utána, ugy ahogy volt, hálókabátban, födetlen fővel s elvette az énekesnőtől a nehéz kosarat, ennek minden vonagatózása mellett is, és a müvésznő lakásáig vitte azt.

Ez egyik szelid csinyje volt.

A zsidók azonban, különösen a vidéken, a hol Kalinoski a nyarat töltötte, halászott, vadászott, kocsikázott, csaknem mindig a rosszabb oldaláról tanulták ismerni. Tudta ő, hogy a zsidókra nézve, Pharaonak egyiptomi népszámlálása óta nincs valami borzasztóbb, mintha őket számlálgatják s ennélfogva soha sem mulasztotta el, valahányszor egy-egy butkával találkozott, azt megállitani s ujjával a bentülőket megszámlálni, kik részint összebujtak, részint a legiszonyubb átkokat szorták rá. Vagy, ha látott egy-egy zsidót szántóföldjén sétálni, a ki előle kitért, botjával irányzott felé.

— W a i g e s c h r i e e n! — jajgatott a zsidó. — Emberre akar lőni?

— Ostoba! hiszen ez a bot nincs megtöltve.

— Ha isten akarja, a bot is elsülhet.

S a zsidónak volt is némi igaza, a mennyiben Kalinoski egy izben egy zsidót ostorral lőtt agyon.

Öreg kozákjával, Burakkal egy erdőn lovagolt át, a mikor is, az erdőszélen zsidót látott arcra feküdve aludni. Rögtön megvillant agyában a csintalan tréfa, mely azonban szomoruan végződött. A kozák leszállt a lóról, oda lopózkodott a szegény, hortyogó zsidóhoz s ama pillanatban, a melyben Kalinoski egyik pisztolyát elsütötte, ütött az alvóra kancsukájával; ez felorditott és — meghalt. Az ijedtség, a képzelődés, hogy meglőtték, oltotta életét ki.

Kalinoski csak nehezen kerülhette ki, hogy bünügyben el nem marasztalták.

Mindamellett, hogy őt a zsidók megátkozták, mégis akadt egy megrögzött kufár lélek, ki az oroszlán barlangjáig merészkedett, a haraji nemesi udvarba s ama hallatlan vakmerőségre vetemedett, hogy a félelmes urral „üzletet“ akart kötni.

— Üzletet? — kérdé Kalinoski gyanus mosolylyal. — Miért ne? Ime, itt van egy ócska nadrág: mit adsz értte?

A zsidó megnézegette a nadrágot, forgatta jobbra-balra és sohajtott; az egész nadrágon nem volt többé egy türhető foltnak való.

— Nagyságos uram tréfálni kegyeskedik; mit adjak én ezért?

— Én csak azt mondom neked, hogy ostoba vagy; ez a nadrág drága darab s szerencsésnek tarthatod magadat, ha ezt eladom neked.

— Szerencse? Micsoda szerencse? Adok egy huszast ezért a nadrágért.

— Adj érte egy aranyat.

A zsidó az ajtó felé hátrált, de a kozák már elzárta az utját, Kalinoski pedig egy pisztolyt kapott le a falról.

— Akarsz-e ezért egy aranyat adni?

— Miért ne adnék? — sohajtott a zsidó minden ízében remegve. — Hiszen az a nadrág ér annyit.

— Ez a nadrág két aranyat ér, azt mondom én neked.

— Legyen ezer arany értékü, ha pártfogó uram ugy akarja. Egy aranyért ugy veszem, mintha ajándék volna az.

— Ugy is van az!

A zsidó kaparászott és sohajtott, sohajtott és kaparászott, mig végre megtalálta az aranyat, hő pillantással szemlélgette azt, s átadva azt a rettegett férfiunak, szomoruan sompolygott odább az ócska, szakadozott nadrággal. Mikor azonban a lépcsőkön lehaladt, az ócska, szakadozott nadrág sajátságos hangot adott, oly hangot, mely minden becsületes zsidószivet kellemes hangulatba ragad. Belenyult a zsebébe s egy arany helyett kettőt talált abban.

— Igazsága van neki! — ujjongott most a zsidó. — egy aranyért ajándék ez a nadrág. Mégis csak finom uri ember ez; isten jutalmazza meg!

Egy reggel eme Kalinoskihoz hivatták Rebhuhn Koreffle Baruchot. A félelmes ur kocsisa beteg lett s igy a Chaike férjének kellett Kalinoskit a kerületi városba szálli-

tani. Kezébe vette tehát ostorát, oda ment s minden habozás nélkül befogta a földesur pompás lovait a bricskába, miközben hetyke katonadalt fütyörészett. Aztán fölment s minden félelem nélkül, de egész szerénységgel jelentette, hogy minden rendben van. Ez nagyon tetszett Kalinoskinak. Épen villásreggeli mellett ült.

— Jer ide, mosku [34]) — kiálta rá, — igyál egyet!

Töltött neki egy pohárba kontusuwkát, [35]) melyet Baruch „a nagyságos ur egészségére“ üritett ki.

— No — egyél, — folytatta Kalinoski, miközben odatolta neki a sódart, a melyből épen lemetszett magának egy szeletet.

— Hiszen tudja nagyságod, — viszonzá Baruch hálálkodva — hogy az én istenem tiltja nekem a sertéshus evését.

— Akkor a te istened ostoba isten, érted?

— Miért ne érteném? — válaszolt Baruch. — Ugyan hogy is ne lenne ostoba, mikor neki nem voltak szülei, a kik tanittassák! Az önök istenének szülei voltak, a kik neki nagyon finom nevelést adtak.

Kalinoski megbámulta őt, de nem szólt semmit, de megtörtént az a hihetetlen valami, hogy a zsidó, az ő bátor, találó feleletével megnyerte szivét és bizalmát s csakhamar szinte nélkülözhetetlen embere lett. Bármire vállalkozott azontul a földesur, Baruchnak a segitségével tette azt; egy tű nem eshetett le Harajon, a nélkül, hogy Baruch ne tudta volna, hová esett. Még az öreg kozák is barátságosan bánt vele s ha józan állapotban volt, „rokon“-nak nevezte őt, részeg korában pedig „pajtás“-ának hivta.

A jámbor Jehuda hallotta beszélni, hogy az ő sógora mily nagy kegyében áll népe ellenségének, mert hát ki ne beszélt volna arról, a meddig zsidók laktak. Meglátogatta nővérét, figyelmeztette ezt s Chaike óva intette férjét s kérve kérte őt, inkább kezdjen valamely foglalkozást, semhogy Kalinoskit támogassa bohó csinyjeiben.

— Miért ne segitsek én Kalinoskinak, — viszonzá Baruch, — talán mert a zsidókat veri? Segitettek-e nekem a zsidók? Ők nem segitettek nekem, csak egyre boszantottak, rágalmaztak, mivelhogy én nem vagyok kufár lélek, mint ők; megöli ezeket az irigység, azért, hogy én egész héten szombatnapot ülök. Csak hadd üsse őket, én is segitek neki. A mi azonban az üzletet illeti, ezentul más ember fogok lenni. Bámulni fogsz rajtam, kis Chaike.

És a szegény Chaike csakugyan nagyot bámult mert — hogy is csinálta csak Rebhuhn Koreffle Baruch az üzletet?

Eladta például az orrát.

De hát hogy lehet embernek eladni az orrát?

Koreffle Baruch pedig eladta azt, oly igazán, mint ahogy kétszer kettő négy.

Kalinoski egy róka vadászat alkalmával ismerkedett meg Polawskival, a midőn is a róka elmenekült, de Kalinoski a szép Lubina foglya lett, noha ez legkevésbbé sem vadászott rá. Különben e férfi nem egyedüli imádója volt. A férfiaknak sajátságos ösztönük van, ama nők fölfedezésében, a kik nem érzik magokat boldognak s aztán mint a keselyük a hullát, csapatosan röpdesik körül. Lubina is boldogtalannak érezte magát, de nem azért, mintha őt férje nem értette volna meg, sem nem amaz ezerféle regényes okokból, melyekkel fásult, vagy változatosság után sovárgó nők, hütlenségöket szépitgetni iparkodnak. Azért nem volt boldog, mert nem voltak gyermekei.

Kalinoski buzgón kezdett neki udvarolgatni, de az okos asszonynak pompás modora volt, a melylyel imádóit távol tarthatta magától. Ő nem hivalkodott az erényességével, — mert melyik imádó nem reméli valamely nőnek a meghóditását? — azonban mindenik imádójában talált valami kifogás alá eső gyöngeséget, csupán csekélységet, de a melyen nem lehetett változtatni. Igy talált Kalinoskiban is.

— Kegyed nem boldog, — mondá neki egyizben Kalinoski. — Kegyed nem szereti a férjét... Miért nem fogadja el hódolatomat?

Az okos Lubina sem azt nem mondta, hogy ő boldog, sem azt, hogy a férjét szereti; ez esetlenség lett volna, mert mind a két állitása vita tárgyát képezhette volna; hanem más valamit mondott.

— Ha épen tudni akarja ön, — mondá — az orra nem tetszik nekem; én csupán oly férfit tudnék szeretni, a kinek görög orra van.

Természetesen, e fölött aztán nem lehetett vitatkozni.

Kalinoski tagadhatatlanul szép ember

[34]) Gunynév, melylyel Galiciában a keresztyének a zsidókat szólitják.

[35]) Kitünő lengyel papramorgó.

volt, termete magas s feje olyan, akár egy török pasának, de nem volt görög orra, — ezen szintén nem lehetett vitatkozni — hanem igazi lengyel.

Vajjon nem lehetne-e ezen segiteni? — töprengett Kalinoski. A mint haza érkezett, a tükör elé állt s tanulmányozni kezdte az orrát, tanulta német alapossággal, de az eredmény végre is az volt: hogy orra nem görög; kezdte tehát orrát huzogatni s huzogatta reggeltől estig s ha éjjel felébredt, addig huzogatta, mig ismét el nem aludt. Miután egy egész héten át fáradhatatlanul huzogatta, ujra megjelent Pisaricán, diadalmasan mosolyogva.

— Nos, mit szól kegyed orromhoz, asszonyom? Nem eléggé görög-e ez már?

Lubina fölkacagott.

— Kétségkivül nagyon meg van dagadva s oly vörös mint a cékla; de hogy görög volna! . . .

S ujra kacagott.

Ép akkor lépett be Polawski s alig vetett egy pillantást Kalinoskira, ő is hangos hahotára fakadt.

— Ugyan, édes barátom, mi lelte az orrodat? Bocsáss meg, de arcod már ma egész rézbányát képvisel.

Ez elkedvetlenitette Kalinoskit.

— Tehát, kétségbe vonod, pajtás, hogy szép orrom van?

— Neked — szép orrod, pajtás?

Polawski és neje gunyosan kacagtak föl.

Kalinoski az ajkába harapott

— Jól van. Én fogadást ajánlok neked, hogy holnap a legszebb görög orrom lesz.

— Neked, édesem? — Ujra kacagás.

— Áll a fogadás?

— Áll!

— Mennyibe fogadjunk?

— Száz aranyba.

— Jól van; de én irásba óhajtom ezt foglalni.

— Ő még irásba akarja foglalni, — gunyolódott Polawski; — annyira bizonyosnak tartja, hogy neki szép orra van!

Irásba foglalták tehát a fogadást s Kalinoski rögtön eltávozott.

Egyenesen Baruchhoz hajtatott s minden szószaporitás nélkül ezen kezdte:

— Nem adnád-e nekem el az orrodat?

— Az orromat? — mosolygott a kis Chaike férje; — miért ne adnám el, ha van valami értéke?

— Szép, görög orra van szükségem, — mondta Kalinoski. — A te orrod szép, görög orr, tehát testvérek közt is megér 20 aranyat.

— Husz aranyat akar érte adni?

Kalinoski bólintott a fejével.

— Csak az a kérdés, mit akar az én kegyes pártfogóm az én orrommal. Kétségkivül valami tréfa forog a szóban?

— Fogadás, édesem, a melyet a te orrod segélyével akarok megnyerni, — viszonzá Kalinoski. — Egyébiránt, megigérem neked, hogy orrodat, mely ezután az enyim lesz, sem le nem vágom, sem pedig semmiféleképen meg nem sértem.

— Irjunk tehát róla szerződést.

— Derék! Beh nagy róka vagy te! E szerződés segélyével fogadásomat még könnyebben megnyerhetem.

Kalinoski leült, elkészitette a szerződést két példányban s mindaketten aláirták azt. Baruch erre beszólitott egy, a házban lakott zsidót, ki a szerződést, mint tanu, aláirta, s Burak, a kozák, mint második tanu, három óriás keresztvonással örökitette meg magát, olyan három kereszttel, mely a kalvária-hegyre emlékeztetett.

A szerződés igy hangzott:

„E mai nap, Kalinoski Szaniszló haraji birtokos és Rebhuhn Koreffle Baruch kereskedő közt a következő önkénytes szerződés köttetett: Rebhuhn Koreffle Baruch eladja az orrát, mely arca közepén, a két szeme közt van, Kalinoskinak és pedig husz darab aranyért. Ez az orr, mostantól fogva, nem a Koreffle Baruch orra, hanem a Kalinoski orra, melyet ez Baruchnak életében, csak haszonélvezetre enged át. Kalinoskinak nincs jogában a Koreffle Baruchtól kölcsönzött orrot eladni vagy Baruchtól elvenni, sem valamiképen abban kárt tenni; ellenben tökéletesen szabadságában áll a fölött őrködni, hogy a haszonélvező, az ő tulajdonává vált orrot se el ne éktelenitse se pedig annak szépségben és egészségbentartására nézve semmit el ne mulaszszon".

Kalinoski kifizette a husz aranyat legott s e szavakkal vált meg:

— Koreffle, aztán ne légy embertelen s jól gondját viseld a z é n o r r o m n a k.

Másnap délután Kalinoski nagyon szomoru arccal jelent meg Pisaricán. Orra nem volt többé céklavörös, sem rézbánya, hanem valóságos égő fáklya, mely zordonan és ünnepiesen égett arcának a közepén. Polawski és a neje kikacagták. (Folyt. köv.)

DE MUSSET ALFRED.

Irta: BUTYKA DEZSŐ.

(Vége.)

A férfiak gyávasága miatt igen hatalmasaknak tartott nőket, kik hatalmukkal, szerinte, túlon túl visszaélnek, csapodároknak, a férfiak hóhérainak nevezi. (Poésies. Revue des deux mondes 1841. XXVIII. k. 851. l.) Mikor a nőkre gondol, kedve jön ekép dalolni: elvesztém erőmet, életemet, barátaimat és vigságomat, elvesztém még a büszkeséget is, mely biztatott, hogy lángszellememben higyjek; midőn megismerém az igazságot, azt hivém, hogy egy barátnő, de mihelyt megértém és érzém, rögtön megundorodék tőle (Tristesse u. o.). — Egy másikban pedig azt mondja, hogy nem édes élni; nem jótétemény ezen a földön lenni. Aztán följajdul, hogy kevésbbé könnyü a szálló fecske, mint az ember, ki vágyait kergeti. — E viszony befolyásának tanulmányozása Alfred életére külön feladat tárgyát képezhetné; kikutatni, vajjon a szomoruság, az életuntság nem volt-e negélyzett; vajjon csakugyan e viszony volt-e — mint ezt költőnk német birálói tartják — a féreg, mely élete fáján annak kidöltéig rágódott.

Francia itészek, mint pl. Sainte-Beuve is (De Musset „Confessions"-jai birálatakor) rejtett értelmü szavakba burkoltan intik a költőt, a Madame Pierson-ok képzelt vagy valódi kötelékeiből való szabadulásra; de azért Berangert, Désaugiers-t és Musset-t tartják egyedül azon modern francia költőknek, kik az olykori mosolygást legalább nem vetették meg.

S ugy látszik csakugyan, hogy a francia iróknak van igazuk; s a németek e dologban is erősen a képzelet szárnyaira bizák magukat.

III.

Az 1834-ik év a legtermékenyebbek közé tartozik költőnk életében. Ekkor irá a „Revue" számára „Fantasio" cimü vigjátékát, „On ne badine pas avec l'amour" (nem jó a szerelemmel játszani), 1 felvonásos példabeszédes vigjátékát (proverbe), az „Un spectacle dans un fauteuil"-t stb. s „Lorenzaccio" cimü drámáját, melyet kritikusa még nyolc évvel később is, egy másik szintén e tárgy kidolgozását maga elé kitüzött darabbal való összehasonlitáskor igen dicsér és utánzásra méltó mintaként idéz. Az itész igy ir e müről: „. . . Nyolc éve annak, hogy egy majdnem minden lapján a nagy mesterek komoly tanulmányozásáról tanuskodó és egészen elbájoló fiatal képzelő erővel telt könyvben a „Lorenzaccio" cimü drámát nyujtá nekünk. Honnan merité az ihlettséget, mely e képzelő erőt teljes virágzásba hozá? Megmondom. A hosszu képcsarnokokban függő, törrel ellátott, középkori öltözékü szép férfiarcképeknek rátok — látogatókra — függesztett tekinteteiből; Shakespearenek átértett és lelkesedett olvasásából, mint a hogy olvasá őt Vilmos mester akkor, midőn Hamlet szerepe fölött töprenkedett; márvány-szobrokkal, acél- és ezüst-vésetekkel, szép kardokkal s elegans ivópoharakkal való szünetlen foglalkozásból; a müvészet hivatottságába vetett el nem alvó és őszinte hitből s végtére Olaszországnak amaz ösztönszerü szeretetéből, melyet költői lelkek mindig éreztek, dacára a rosz verseknek, mikre a költőnőket lelkesité s dacára a turistáknak, kiknek pompázó badarságait elszenvedi. Lorenzaccio tehát a legjobb elemekből készült, melyek egy müvészi munka megalkotására rendelkezésünkre állanak. A XVI. századbeli Florencet Musset — ugy látszik — nem tartá méltatlan szinhelynek, hogy szelleme alkotásait ott szerepeltesse. Ugy tetszett neki, hogy az összeesküvő, ki cimerében három liliomvirágot tartó égszinkék galambot visel, szerepelhet egy drámában, anélkül, hogy megsértené azok izlését, kik a szinpadra hozható egyéniségek származását a legszigorubban meg szokták birálni. Mi is ugy gondolkozunk mint ő. Mi is elismerjük, hogy csodálatos tehetségre volt szükség, kikerülni azt, hogy egy az utcák sötét tömkelegében haladó cselekmény, hol léptennyomon halálthozó lesek s szerelmes meglepetések tárulnak elénk — ne öltse magára a melodramatikus jelleget. Midőn a jogot ki akarjuk érdemelni, hogy nagy látványosságokkal állhassunk a közönség elé; hogy a szinpadra hozhassuk a fiatal leány koporsóját s a bravo holt testét; hogy az emberi életet mindennemü alakjaiban bemutathassuk, nyomorában, mely sirásra fakaszt, vétkeiben, melyek borzalomra késztenek, fáradságos önmegerőltetéssel kell szellemünknek mindazon ismereteket és mély tájékozottságot megszerezni, irályunkat ama véghetetlen müvészi tökélyre emelni, mely Shakespearenek darabjait jellemzi. Az érzéki hatást csakis a célból szabad segitségül hivnunk, hogy a szellemben annál élénkebb benyomást hagyhassunk hátra."

*

E birálatból azt következtetjük, hogy Lorenzaccio a szinpad mai igényeinek nem felelne meg, a minthogy az — tudtunkkal — már régóta le is tünt a deszkákról.

Előttem fekszik De Musset-nek egyik legkorábbi költeménye, mely a „Revue“ 1835. évfolyamának első füzetében látott napvilágot. Cime „Une bonne fortune“ (egy jó szerencse, találóbban: egy szerelmi kaland). Okoskodó, philosopháló, csufolkodó, vig hangulatu költemény — 45 versszakban. Bevezetésül azzal kezdi, hogy elismert tény, mikép minden szerelmi kaland istenileg alkalmas tárgy egy nyolcadrét kötet megtöltésére. A botrány divatban van, azt aranyba s bőrbe szokták kötni. Aztán a második versszakban igy folytatja:

Ce qu'on faît maintenant, on le dit; et la cause
En est bien excusable; on fait si peu de chose!
Mais si peu qu'il ait fait, chacun trouve à son gré
De le voir par écrit dûment enregistré,
Chacun sait aujourdhui quand il fait de la prose;
Le siècle est, à vrai dire, un mandarin lettré.

Az antik szerénység csak untatta a világot, tovább már ki nem állhattuk; hál' istennek végre New-York felé elutazott stb. A botrány ellenkezőleg — s ez rajta a csodálatos — bár ha oly idős, mint Herodes, mindig ujnak marad — im már ötezer esztendeje, hogy imádásraméltónak találják, mindig friss, mindig vig . . . Aztán Baden-Badenbe visz a képzeletben; leirja, hogy miért mennek oda a párisi divathölgyek és uracsok; leirja a társalgó-házat (maison de conversation) s előadja, hogy mily lélek lakja; e lélek a játék szelleme; tegyétek le a kalapot, ti, a kik ide jöttök, hagyjátok künn a reménységet. A XIII-ikban:

Là, du soir au matin, roule le grand peut-être,
Le hasard, noir flambeau de ces siècles d'ennui.

vázolja a fekete-erdőségbeli paraszt lelki állapotát, ki elmenekült valamely becsületes ágyból, elhozta több évi keresményét s egy-egy szerencsefordulatra évi izzadása eredményét látja eltünni, mig végre minden pénze kisiklik kérges kezéből, azután körülnéz . . . Erre a költő is elkomolyodik s igy kiált fel a XIX-ik versszakban:

O toi, Père immortel, dont le fils s'est fait homme
Si jamais ton jour vient, Dieu juste, ô Dieu vengeur!...

Végül egy „eh mit!“ fordulattal, de a melyben mégis mély ironia van, igy folytatja:

J'oublie à tout moment que je suis gentilhomme,
Revenons à mon fait: tout chemin mène à Rome.

Következtek szintén a „Revue“-ben: Lucie elegia (1835. II.), La nuit de mai (Májusi éj. — U. o.), La quenouille de Barberine (1835. III.), La loi de la presse (1835. III.), Fragments d'un livre à publier (Confessions d'un enfant de siècle — U. o.), Le chandelier (csinos egyfelvonásos vigjáték 1835. IV.), La nuit de décembre (U. o.), Lettre à Mr. de Lamartine (költői levél, annak a mintájára, a melyet Lamartine mintegy 20 évvel azelőtt Byronhoz Ravennába intézett). Salon de 1836. (Az 1836-iki párisi festménytárlat mükritikája — 1836. VI. 144), La nuit d'octobre (költemény — 1837. XII. 202. l.), Les deux maitresses (beszély — 1837. XII. 257.), Il ne faut jurer de rien (példázatos vigjáték: nem jó semmire esküdni, 1836. VII. 35. l.) La nuit d'août (költemény. 1836. VI. 478. l.)

Faire sans dire — tégy s ne beszélj — egyfelvonásos példázatos vigjáték. Erről s többi vigjátékairól igy szólt a birálat: „Musset ur példázatát igen is gyors lefolyással vádolhatnánk; ámde mily fényes szellem nyilatkozik a párbeszédekben! mily költői s mégis egyuttal gyakorlati megfigyelési képesség, melyben a valóság s a képzelő erő oly pompásan oszlik meg! Musset ur kétségkivül hivatva van a deszkákon a legeredetibb tehetségek egyikét mutatni be, mely hivatva van arra, hogy a valódi vigjáték korszakát ujból felidézze. Tudni véljük, hogy e pályát kockáztatni akarja, s mi előre is szép sikert jósolunk neki. (Revue litteraire — 1836. VII. 232. l.) — A la Malibran (XXVII. Stanza nem sokkal a Malibran halála után irva — Revue 1836. VIII. 213.), Un caprice (példázatos egyfelvonásos vigjáték — 1837. X. 697.), Emmeline (beszély — 1837. XI. 303.), Fréderic et Bernerette (beszély — 1838. XIII. 162.), L'espoir en dieu (költemény — 1838. XIII. 476.) A la mi-carême (költemény 12 versszakban, 1838. XIII. 786.), Le fils de Titien (beszély, 1838. XIV. 313), Sur la naissance du comte de Paris (alkalmi költemény, 1838. XV. 715.) Margot (beszély, 1838. XVI. 32.) De la tragoedie à propos les débuts de Mlle Rachel (széptani tanulmány — 1838. XVI. 348). Théâtre français. Reprise de Bajazet, Mlle Rachel (Mübirálat — Revue des deux mondes 1838. XVI. 704).

De Musset életirói azt állitják, hogy költőnknek Rachel-lel viszonya lett volna. Ide magyarázták ki a nagy lelkesedést, mely Musset minden sorából kitünik, hogy ha Rachelről s játékáról ir. Rachel k. a. emlékirataiban ennek nyoma sincs; ha létezett is tehát e viszony — az egy költő s egy művésznő, két rokon lélek, közt szokásos határokat nem lépte tul — s mély és pusztitó nyomokat legalább egyik félnél sem hagyott.

Concert de Mlle Garcia (mübirálat dicsőitő költeménynyel a végén — Revue 1839. XVII. 110.), Croisilles (beszélyke — 1839. XVII. 413.), Idylle (költői párbeszéd — 1839. XX. 98.), Théâtre italien, Débuts de Mlle Pauline Garcia (mübirálat — 1839. XX. 435.) Silvia (költemény — 1840. XXI. 127.)

Une soirée perdue (költemény. 1840. XXIII. 470.), Le dernier abbé (beszély, életrajz — 1840. XXIV. 365. l.) Simone (költemény — 1840. XXIV. 704.) Souvenir (költemény — 1841. XXV. 566.) Poésies (1841. XXVIII. 851.), Sur la paresse (a restségről — költőnknek t. i. azt veték szemére, hogy rest és keveset ir — 1842. XXIX. 117.), Sur une morte (költemény egy halottra — talán Sand? ki Mussetnek halottja — 1842. XXXII. 162.), Aprés une lecture (költemény, 22 versszakban, 1842. XXXII. 667.)

S most, midőn a költő szomoru végével akarnánk foglalkozni, 1857 május 1-én Velencében történt kimulásaig, vissza kell térnünk Lorenzacciohoz, mint mely dráma hősében költőnk — tartunk tőle — önmagát rajzolá s mintegy saját jövőjét jósolá meg 1834-ben, 23 évvel halála előtt. Halljuk megint a francia kritikust, ki Lorenzaccio egyéniségét és életpályáját a következőleg vázolja: „Ama korban, midőn a sziv még sértetlenül megőrzi a nemes haragnak és szent könyeknek kincsét; ama korban, midőn éjfélig s azon tul fenvirrasztunk, hogy Plutarch-al annál hosszasabban társaloghassunk, s midőn Epaminondas képével alszunk el, e korban Medici Lőrinc hirtelen szenvedélyes csodálójává lőn a Brutus szerepének. Hőse dicsőségének utólérésére akarja szentelni tüzes s addig szigoru erkölcsü ifjuságának erejét. Fogadást tesz, hasonló fogadást mint a minőkre a lovagias szenvedély a középkorban lelkesitett. Ekkor bizonyos lovagok arra esküvének, hogy éltük hosszaiglan elrejtik arcuk vonásait: Lőrinc önmagában arra fogadkozik, hogy lelkét fogja elrejteni, s azt a legocsmányabb külső alá temeti. A kegyencnők csókjainak, az orgiák forró lehelletének tartá oda homlokát, melyről a lámpa fénye tiszta világosságot sugárzott szét, melyre anyjának ajkai büszkeséggel és boldogan tapadtak. Kezdetben, a küzdelem közepette, a lelke mélyében égő láng ellenáll és nem alszik el. Mint ő maga átszegző bánattól telten s az igazságnak kitörölhetlen varázsával mondja, siratá az első leány erényét, kit elcsábitott. A kicsapongásban töltött éjek forró lehe még nem száritá ki szemeiben a könyeket, melyek enyhitnek; van még hely keblében a lelkesedés isteni örömei s az érzékenyszivüség nagyszerü kitörései számára. Aztán egyszerre csak észreveszi, hogy az egészséges élvek, melyek titkát megtarthatni remélé, fokozatosan gyöngülnek. Egy napon azt tapasztalja, hogy a rongyok, miket egyedüllétében rendszerint le szokott vetni, testéhez tapadnak; a vétekből tanulékony eszközt akart a maga számára alkotni s a vétek hajtá őt jármába. Az emberek megvetése s az önmaga iránt érzett utálat mindent tönkretettek szivében, ama gondolat kivételével, mely bajainak első okozója volt. Nem csoda hát, ha e szándékához ragaszkodik, ha abba a kétségbeesett erélyével kapaszkodik. Nincs meg többé keblében e gyilkos gondolat iránt az a szent szerelem, az a tiszta és utógondolat nélküli önfeláldozó készség, melyet azelőtt magába zárt, a kicsapongó életmód megölte ez érzéseket szivében; rakoncátlan és vadóc szerelemmel szereti e gondolatot, olynemü érzülettel mint milyennel egy elesett nő viseltetik az őt elaljasitott kedves iránt. Máris átérti e gondolatnak iszonyuan semmis, borzasztón hiu voltát s mégis megmarad benne egy neme a homályos reménynek. E remény az, mely erőszakosan semmivé lesz akkor, midőn a gondolat megvalósul s midőn a bün megtörténik. A mint Sándor meghalt, Medici Lőrinc nem siet Brutushoz hasonlóan ki az utcákra, hogy ott az egybesereglett nép előtt mutassa vérrel festett tőrét. Ő még Brutusnál is nagyobbnak mutatja magát, mert ketté töri e tőrt s elátkozza a kezet, mely azt használta.“

Nos tehát, mennyiben hasonlit Lorenzacciohoz költőnk élte utolsó tiz évében?

Megmondjuk. Musset Sándorra, kire gyilkát még ifju éveiben feni s kinek elpusztitását már fiatal élte legfőbb céljául tüzé ki — nem más, mint századának romlottsága, hitevesztett reménytelen anyagiassága. Az ez ellen való küzdésre készíti magát elő akkor, midőn a legkicsapongóbb dobzódásokba mélyed; ennek gyönge, sérthető oldalait akarja kitapintani, ennek bizalmasává válni — midőn a lelki sülyedés álarcát ölté magára s fenékig látszott üriteni az élvek poharát — hogy aztán a kiivott poharat annál jogosultabban vághassa a szörny buta fejéhez. Hanem ő is, mint Lorenzaccio, tulbecsülte erejét s mire az öldöklő bizonyságul keresett bünben és förtelemben nyert anyagot összegyüjtötte s a sujtoló csapásra karját kifeszithette volna — nem talált abban erőt: az izmok rugékonysága, az idegek villámszerü müködése oda volt. S ekép sülyedése árán még odáig se juthatott el mint Lorenzaccioja! A kicsapongó életmód idejekorán megölte benne a finomabb, nemesebb érzéseket, sőt tönkre tette benne az embert, a férfit testileg is.

S azzal szemben, ki magyarázatunkat kissé erőszakoltnak találná, utalhatnánk nem egy, de több olynemü példára, midőn az irói pályára készülő tehetség — hogy az életet ismerni tanulja, a bün fertelmes rejtekeibe viszi addig ártatlan érzetektől telt kebelét, fenkölt, nemes gondolatoktól forrongó agyát, s aztán végül ott hagyja érzéseinek, gondolatainak himporát. Azt hiszi, meg tud küzdeni a fertelmes szörnynyel még akkor is, ha annak karmait már izmaiban érzi s nem menekül, mert visszatartja az álszégyen. Hozzájárul később a valódi szégyen, a kihivólag felidézett sülyedés érzete, az emberek korholólag ránk függesztett tekintetének égető tudata; — az eszközt kereső eszközzé alacsonyul, s mit előbb puszta kiváncsiságból, nemes tanulmányozási szenvedélyből tett — felkeresi s eltemeti magát a társadalom sötét zugaiban — merő dacból és szégyenből.

Igy járt Musset is. Az erkölcsi törvények kérlelhetlen szigorral teljesültek be rajta. S a költő, ki azelőtt gyönyörü költeményeiben csak negélyezte a szerencsétlenséget, but, bánatot, világfájdalmat, midőn ily érzetekre valódi oka lett volna, törve találta a lantot, melyet enyhitésül ujra kezébe akart venni.

IRODALOM.

Magyar népköltési gyüjtemény. (Szerkesztik Arany László és Gyulai Pál. 3-dik kötet A Kisfaludy-társaság kiadványa.)

Régi hitünk mindinkább megerősödik, hogy a Székelyföldön ujabban már csak nem népies, vagy alig népies dalok teremnek. Némely napilapjaink ugyan egyre kürtölik, hogy a dal a székely bércek tövében terem legnagyobb számban, mi talán dicséretnek is sok akkor, mikor Kriza Vadrózsája, a magyar népköltési gyüjtemény I. és III. kötete az ellenkezőt mutatja, azért mi állításunk mellett maradunk.

Korunkra visszavezethető tiszta népies dalt alig találunk a székelyek költötte dalok közt s ezen nem is csodálkozunk. A nemzetiség kérdései következtében székely, oláh, szász egyaránt őrzi hagyományait, ujitani félve mer. Nálunk meg ellenkezőleg: derüre-borura terem a dal. Ott a régi nem ad helyet az ujnak, itt az uj kiszoritja a régit s ezért mi a székely és magyar népköltést ugy külömböztettük meg egymástól, hogy a székely a régiség őrzője, a magyar az ujság termője.

Ebből azonban még nem következik, hogy Kriza gyüjtése után a székelyeknél ne lehetne a mieinknél becsesebb, tiszta népies dalokat gyüjteni, hanem csak annyit vonunk le, főképen ebből az uj gyüjteményből, hogy nagyon kivánatos, miszerint Krizának méltó utódja szülessen a Székelyföldön, mert sem Benedek, sem Sebesi nyomába sem léptek, meglehet, hogy nem is volt módjukban Kriza nyomába lépni. Gyüjtésük jó része nem népies, nagyobb része pedig már megvan népköltéstárunkban: számtalan dal meg még teljesebben van meg, mint e gyüjteményben.

Jó szokásuk volt a gyüjtőknek eddig, hogy gyüjteményükhöz jegyzeteket csatoltak, melyekben kimutatták, hogy melyik változat melyik gyüjteményben, illetőleg gyüjteményekben található, mi által népkeltésünk sajátságainak kutatóját felmentették attól, hogy minden legkisebb keresni valóért átlapozgassák a gyüjteményeket. Ilyféle jegyzeteket találunk ugyan ebben a gyüjteményben is, de ezekkel, mint alább fogjuk látni, nem lehetünk megelégedve.

A gyüjtemény felosztásában elég változatos, sokszor az egyes rovatok is változatosak, már a mennyiben t. i. nem a rovat alá

tartozó adatokat is találunk a többi közt. De minden változatossága mellett sem találunk bordalokat.

A balladák és rokonnemüek nyitják meg a gyüjteményt és nem a szokásos, mint az I. kötetben. A 71 ballada stb. közt ott találjuk a már ismeretes Fogarasi István (1. szám), Kerekes Izsák (2), Megégett János (3), Magyarósi Tamás (7), Betlen Anna (11), Homlódi Zsuzsánna (71) nevüeket is, melyek nagy részét, mint tudjuk, fejtegette Greguss A balladáról cimü müvében. Közlésükért köszönettel tartozunk, mert itt együtt találjuk mindnyáját. Ezeket leszámitva, kevés marad uj s becses, de mi e kevéssel is megelégszünk: Benedektől és Sebesitől nem is vártunk többet; csak az a baj, hogy e keveset sem ők adták, hanem Kriza hagyta hátra. A legbecsesebb, általunk még nem ismert mindenesetre Szép Julia, melynek változatát (4 5) is találjuk. E ballada rokonairól már megemlékezett Greguss (Balladák 54), de hogy népköltésünkben is megvan, nem tudtuk. Szép Julia a jobbágy fiát szeretgeti, mit atyja, a király ellenez s miután róla nem telhetett:

Megfogatá az ifiat,
Fölteteté csonka torony tetejére.

Itt látja meg azután Szép Julia kedvesét, ki arra kéri, hogy legyen közbejárója atyjánál, könyörögjön neki, hogy „Vétesse be az ifiat csonka torony tetejéből, ne veresse az esővel, ne fútassa hideg széllel, ne süttesse a napfénynyel". Mire atyja:

Levéteté az ifiat
Csonka torony tetejéről,
Kiviteté sik mezőre,
Sík mezőnek közepére,
Ott őt mindjárt megöleté,
Szivét, máját kivéteté
S Juliának haza küldé.

Szép Julia meglátja megölt kedvesét, bujában meghal, apja pedig megbánja bűnét. A változata megegyezik Kádár Katával, hol a pogány király megrugja leányát s

Vörös szoknya elhasada,
Piros vére megindula
Ahajt szörnyü halált hala.

Mire meghuzzák a harangot, mit meghall a fiju, lefordul a várfokról és szörnyü halált hal. Egymás mellé teszik őket stb. mint Kádár Katánál van. Találunk még e kötetben több ujat is, de nem népiest. A népiesek Kádár Kata (38—39), Szép Ilona (6), Biró szép Anna (12) stb. változatok s legtöbbjére alkalmazhatók Gyulai eme sorai „a régiebbeknél épen nem jobbak és se részben, se egészben véve nem tartalmaznak semmi ujjat."

Feljebb kitogásoltuk a jegyzeteket. Az előszóban ugyan elolvastuk, hogy a jegyzetek „nem igénylik magoknak a teljességet", de ezzel a megjegyzéssel nem elégszünk meg. Ha a változatok ki vannak keresve, pl. csak a Szerelmi dalok közt nem találjuk a 2 3 6 14 18 19 23 24 28 31 40 46 50 65 72 76 82 85 91 93 100 101 102 103 104 105 107 109 112 113 115 118 110 123 127 128 129 130 133 137 139 141 142 146 147 148 151. számut. Ezek mindegyike megvan más ismeretes gyüjteményben, némelyike még teljesebben mint itt. A szerelmi dalok száma 154. Ebből mint láttuk 47 már közölve volt, 31 pedig nem vagy alig népies. Elősoroljuk ezeket is, hogy a ráfogás vádja ne érhessen bennünket, ilyenek a 11 12 16 20 24 35 36 39 42 47 48 51 54 56 57 59 61 62 68 69 71 73 75 84 96 98 111 125 135 138 154. Lehetne még többet is találni, de elegendő ennyi is. Van továbbá e rovatban 49 változat, de ebből 20 sincs megjelölve, az egész tehát csak ugy til-tul nagyjából van kikeresve. A ki nem ismeri népköltéstárunk adatait, azt hiszi, hogy néhányat levonva, mind uj s népies, pedig nincs benne 30 sem ilyen.

A 73. számu meg nem is dal (köszöntő) s nem is népies. Vagy Benedek urnak mindegy akár puszta vers, akár dal? Benedek ur ezt ki is mondta a Fővárosi Lapok 153. számában, hol azt mondja, hogy nem tudja: miért kell a tréfás dalokat és a tréfás verseket külön rovatba sorozni. Akkor még azt hittem, hogy cikke laptöltelék akar lenni s nem veszi komolyan; de mint gyüjteményünkből látom, nagyon is komolyan vette: mert a tréfás és gunydalok rovatába is belekevertetett Gyulaival egy verset:

Mostan hevertemben egy dolgot mondanék,
Ha a fejér sereg meg nem haragudnék stb. (39.)

Miféle dal ez? nagyon is tréfás, melylyel a dallam gyüjtőt akarja megtréfálni, t. i. oly dallamot akar vele kerestetni a milyen nincs. Mi a verset azért szoktuk a daltól elkülöniteni, hogy nálunk még hátra van a dallamgyüjtés s nem akarjuk a dallam-gyüjtőt utvesztőbe vinni, hogy oly versnek kerestessünk vele dallamát, melynek sohasem volt.

A milyenek a szerelmes dalok, ugyanolyanok a hazafiui és katona-dalok

(63, de csak 3 van közöttük ismeretlen, tiszta népies), a tréfás és gunydalok (42) és a vegyes dalok (17) is. Legtöbb ujat találunk a tánc-szók rovatában (134). Vig kedélyü s táncszeretőnek kell a székely népnek lenni, hogy ily szép számu táncszava van, mit ki is fejez:

Huzzad cigány reggelig,
Le a falu végeig.
Járjad, járjad hajnalig,
Mig a szoknyád langallik.

Jó volt volna a jegyzetek közt, ha máshol nem, egy kis tájékozó népismertetést is adni.

Találunk még e gyüjteményben gyermek és játékdalokat (34), nem népies lakodalmi verseket, rigmusokat, köszöntőket (11), halotti énekeket (6), találós meséket (34) és 170-nél több, becses közmondásokat és sajátságos szólásmódokat; ezeket is jó volt volna külön rovatban közleni. Továbbá van még néhány átok és káromkodás és jobbára ismert mesék és mondák (31). Az egész gyüjtemény becsre nézve jóval hátrább áll az I. kötetnél, minek könnyü magyarázatát adni, mert mig az I. kötetet hazaszerte gyüjtötték, addig e gyüjtemény csak a Székelyföldről való.

Ismertetésünket főképen egy pontra irányoztuk, a jegyzetekre. Szeretnők hallani magát Gyulait, mit tart a jegyzetekről? Szükségesek-e? vagy nem? Ez a gyüjtemény jegyzeteivel a nem mellett foglal helyet. Ha igy jár el a Kisfaludy-társaság tovább is, akkor gyüjteményeinek értékét ma-holnap felülmulja Limbay Elemér Magyar daltára, ki tudvalevőleg minden jegyzet nélkül szokta közleni a gyüjteményben már megjelent adatokat s ma-holnap az egész népköltés-tárt közli. Ha igy járunk el, mi lesz a mythologussal? mi a népismertetővel? stb. s mi lesz egy évtized mulva népköltés-tárunk? Valóságos zürzavar; közleni fogunk benne egy adatot a nélkül, hogy varians volna, tizszer is. Mi a Kisfaludy-társaságtól példaadást várunk, mit a kezdők szem előtt tartsanak; ezért szólaltunk fel ez uj helytelen eljárás ellen.

KÁLMÁNY LAJOS.

Az akademia megállapodása a mult évi pályázatokat illetőleg a következő: a Sámuel-féle nyelvtudományi jutalmat (15 arany) Munkácsi Bernát „Török kötszók“ cimü értekezése nyeri; dicséretre méltónak találta a gyülés Kunos Ignác „A szótövek elmélete a magyarban“ és Szilassi Mór „A mássalhangzók dissimilatiója a magyarban“ cimü értekezéseit. — A Fáy-jutalom (3000 frt) a II. osztály inditványa szerint nem adatik ki egészen, hanem csak harmadrésze, (1200 frt) tiszteletdij cimen, a pályakérdésre (adórendszerünk) beérkezett egy münek, — tekintettel a nagy időre, fáradságra és szorgalomra, melyet a szerző munkájára forditott. — A tiszteletdij azonban csak ugy adatik ki, ha a szerző jelentkezik, minek folytán a jeligés levélke a főtitkári hivatalban tétetik le. — Az első m. ált. biztositó társaság jutalma (500 frt) nemzetgazdasági munkára Érkövy Adolf „Telepitések története“ és Heltai Ferenc „Az ipartörvény revisiója“ cimü dolgozatai között osztatik meg. — Ellenben a Farkas-Raskó jutalmat (Hazafias költemény, 100 frt, érkezett rá 16 pályamunka), a Marczibányi-nyelvtudományi jutalmat (A magyar szórend elmélete, 40 arany, érkezett rá egy munka); a Czartoriszky-jutalmat (A magyar és lengyel nemzet kölcsönös érintkezése 1000 frt), az Oltványi-jutalmat (Pálos-rend története 550 frt) és a Péczely-jutalmat (Bosznia története 1000 frt) az összes ülés, az egyes osztályok inditványához képest nem adja ki. — A Czartoriszky-féle jutalom-kérdésre 1 munka, az Oltványi-féle pályázatra 1 munka, a Péczely-féle jutalom-kérdésre két munka érkezett; mint emlitettük, egyik sem találtatott jutalomra méltónak.

Uj pályakérdésekül az akademia a következőket tüzte ki: Nyilt pályázat, Kazinczy élete és munkáira; jutalma a Lukáts-dijból 1000 frt. — Nyilt pályázat, a magyar hirlapirodalom történetére; jutalma az Athenaeum által felajánlott 100 arany. — A nemzetgazdaság fejlődése az utóbbi tiz év alatt; jutalma Lévay Henrik alapitványából 500 frt. — Az első magyar általános biztositó-társaság 500 frtos jutalma az 1883. évben nyomtatásban megjelent legjobb értekezésért. — Farkas-Raskó jutalom (100 frt) hazafias költeményre. — Marczibányi-féle jutalom (40 arany) az 1883. évben megjelent legjobb nyelvtudományi értekezésért. — A Czartoriszky-féle 1000 forintos pályakérdésre nézve az összes ülés elhatározta, hogy megkeresi a herceget: engedné meg, mikép a jutalomdij rokontermészetü kérdésre tüzessék ki. (Az eddigi kérdés tudvalevőleg igy szólt: A magyar

és lengyel nemzet kölcsönös érintkezése.) — Oltványi-féle jutalom, a Pálos-rend történetének megirására; jutalma 550 frt. Péczely-féle pályázat Bosznia történetének megirására; jutalma 1000 frt. — A Fáy-féle jutalom szintén agrárius kérdésre; a Sámuel-féle jutalom nyelvészeti kérdésre tüzetik ki. — „Adassék elő a magyar ifjak hazai és külföldi iskoláztatásának története a 17. században"; jutalma a Gorove alapitványból 100 arany. A nagy jutalom és a Marczibányi-féle jutalom, a II. osztályt illeti, s nyerni fogja az 1883. december hó 11-kéig nyomtatásban megjelent legjobb magyar bölcsészeti munka. — A Teleki-féle pályázat és a Sámuel-dij fölött az ülés jövő esztendőben fog dönteni.

Dumas Sándor Scriberől. Dumas jelenleg olyan kiadást rendez szinmüveiből, melyet csak azok a müvészek kapnak meg, kik e darabokban nagyobb szerepet játszanak Mindegyik szinmühöz előszót ir, melyben elmondja az illető darab keletkezésének történetét, füzve hozzá itt-ott bizalmas nyilatkozatokat, pikáns adomákat, melyeket nem tart a nyilvánosság elé valóknak. Ezeket az előszókat csak egyes lapok indiscrét közléseiből ismeri a nagy közönség. Most a „Temps" közzéteszi azt a részt, melyet Dumas Scribéről irt. E szép tanulmányból a következő érdekes passust idézzük: „Én, ki már harminc éve müködöm mindig, mikor egy uj drámai mü eszméje gyötör, elolvasom Scribenek egyik ismert vagy elfeledett darabját és abból megint megtudom, hogyan kell a felek elhelyezését, a cselekmény megindítását és haladását mathematicusan eszközölni. De valahányszor igy ujból olvasom a müveket, szinte megharagszom az emberre, ki visszaélt kivételes tehetségével és annyi időn át elterelte a müvészetet arról az utról, melyet követnie és a céltól, melyet elérnie kellene. Csak aki azzal az ambitióval lépett a pályára, hogy az életet közelről festi és az emberek tanulmányozásából hasznos észleleteket merit; csak aki a mesterek által követett eszmény nevében jött a közönség elé és a Scribe-féle csábitó szokásokba ütközött — csak az tudhatja, minő nehézséget képez az, hogy a közönség egész meggyőződéssel ellenez mindent, ami megzavarja a kedvenc irója által behozott szokásaiban. Minden morál megforditva, önzéséhez és gyengeségeihez alkalmazottan tünik elő; egyáltalán nem akarta, hogy a morál a maga valóságában legyen szeme elé állitva. Tetszett neki ez a kellemes eltérés a valótól; el annyira, hogy a valót hitte hamisnak. A természetesnek látszó, köznapi valószinü helyzetekben levő, fictiv személyek, ruganyos lelkiismerete, a legkényesebb és sokszor legtragikusabb helyzetekhez talált kielégitő megoldások, melyek véghetetlen müvészettel, senkit sem sértve idéztettek elő, az erkölcsök ledérségére bátoritotta a közönséget, mely tömegesen jött, hogy ott lámpafény mellett, általános nevetés közben e szellemes és tehetséges embertől bünbocsánatot kapjon gonoszságaiért. Minden kétszinüség és csalás, a házasságtörés, a prostitutio, a kéjencség, az erőszaktétel, a legaljasabb árulás, a legelvetendőbb bün, a mester büvös vesszejének érintésétől meg annyi jelentéktelen vétséggé vált, mely nem okoz lelkiismereti furdalást, nem érdemel fenyitést, de még csak leckét sem. Hát egészen hiányzott Scribenél az erkölcsi érzék? Tervszerüleg igyekezett ő az erkölcsöket corrumpálni? Korántsem. Magánéletében igen becsületes ember volt, de a szinpadon csak d r á m a i r ó maradt, kinek az a meggyőződése volt, hogy a szinház csak a közönség mulattatására való. Szerinte az emberi lélek aljassága csak eszköz arra, hogy a cselekmény diapasonját emelje és több reliefet adjon neki. Mulattató vagy megható jelenetnek, hatásos meglepetés által megoldandó bonyodalomnak előidézéséhez szüksége volt oly nőre, aki megcsalta férjét, leányra, a kit elcsábitottak, gondnokra, aki visszaél a rábizott gyermekkel, emberre, aki elárulja barátját, nőre, aki kereskedik a szerelemmel. Ezeket a dolgokat felhasználta, mintha természetesek, köznapiasak volnának; odaállitotta, mint egy mennyiségtani probléma ismeretlen X-jét és ezek a gazemberek ugy vágták ki magukat, hogy nekik nem lett bajuk, nekünk nem adatott oktatás. Mulattatott-e a darab? Volt-e sikere? Hozott-e pénzt a kasszába? Igen. Az volt a fődolog. A szinház célja, ugy ahogy azt a szerző felfogta el volt érve."

A XVI. század magyar lirai költészete. Irta: K a r d o s Albert. Budapest. Révai testvérek 1883. A nyolcvanegy oldalra terjedő munka, melyet az egyetem bölcsészeti kara jutalommal tüntetett ki, sokoldalu tanulmány alapján világitja meg a magyar lira történetét a reformáció századában. Rövid bevezetésben vázolja a nagy korszakot uj eszméivel s a hatással, melyet ezek a költőkre tettek. Azután áttér az egyházi lirára, a zsoltárokra és zsoltárforditásokra, a szombatosok énekköltészetére, a hazafiui, tanitó és feddő költészetre, s végül a kezdődő világi lirával és ennek legfőbb képviselőjével foglalkozik. A munka élénken és vonzón van irva, ugy hogy érdekkel fogja olvasni mindenki, ki a régi magyar irodalomról tájékozást óhajt szerezni. Ára 80 kr.

Akadémiai kiadványok. A tud. akadémia kiadványai közt most jelent meg „I l l é s h á z y I s t v á n h ü t l e n s é g i p ö r e", dr. Károlyi Árpádtól, ki e rejtélyes pör okiratait a bécsi levéltárakban fölkutatta. E füzetben a hatalmaskodás, a Magyarország legfőbb méltóságainak körében dult korrupció szomoru képét ismerjük meg, mikor Rudolf császár csak azért keres ürügyet egy pörre, s ezért erőszakolja Illésházy elitéltetését, hogy a roppant dus főur elkobzandó vagyonából a korona is megkapja a megilletö részt. A fölötte tanulságos kötet ára 1 frt 20 kr. — „A z ó k o r i s ú l y o k r ó l é s m é r t é k e k r ő l", irta Finály Henrik. E munka a mértékek és súlyok egész fejlődésének történetét előadja. A nagy ismeretekkel s rendkivüli szorgalommal összegyüjtött adatokból álló mü szerzőjét az akadémia a magyarországi sulyok és mértékek történetének megirására is fölszólitotta. Ára 1 frt. Az értekezésekből és felolvasásokból pedig a következő füzeteket kaptuk: E m l é k b e s z é d A s b o t h L a j o s levelező tag fölött, Kápolnai P. Istvántól.

Érdekes adalék Görgei fővezérségéhez. Ára 10 kr. — „Uj görög irodalmi termékek“, ára 40 kr és „Középkori verses regények“, ára 30 kr. mindkettő Télfy Iványtól. „A Clavulina-Szabói rétegek“, stb. geologiai értekezés Hantken Miksától, négy táblával, ára 40 kr. „Az eremocoris-fajok magán-rajza, két táblával Horváth Gézától, ára 30 kr. Végül a nemzetgazdasági osztályban tartott értekezésekből: „Minimum és homestead“, Láng Lajostól, ára 30 kr.

„A Petőfi-társaság könyvtárából“ megjelentek a 14—21. füzetek. Vértesi Arnoldnak „A nyomoruság iskolája“ cimü regényét, Szana Tamásnak „Molière élete és müvei“ cimü tanulmányát s Endrődi Sándor költeményeit foglalják magukban, a mely müvek, mint a társulat kiadványai, már önálló kötetekben is napvilágot láttak. A vállalat egy-egy füzetének ára 30 kr.

„Történelmi zsebszótár“, a hazai történelemben előforduló nevezetesb helyek betüsoros névtára, bővitve az 1848—49-iki események szinhelyeivel s egy toldalékkal az uralkodók táblájához. Összegyüjtötte dr. Németh Antal, győri tankerületi főigazgató. Második javitott kiadás, ára 50 kr. Elég jó segédkönyv a hazai történelem tanulásánál, vagy olvasásánál.

MÜVÉSZET.

Böhm Józsefről, a Londonban élő magyar szobrászról érdekes adatokat közöl Pulszky Ferenc egyik napi lapunkban. Böhm nagy népszerüségnek örvend a külföldön s midőn az indiai fejedelmek a walesi herceg indiai utjának emlékét egy lovas ércszobor által akarták megörökiteni Bombay városában, Böhm Józsefet bizták meg, hogy ezt készitse el. Böhm véste Lord Lawrence nagyszerü szobrát a westminsteri apátsági templom számára, mely Angolország nagyjainak pantheonja, s őt bizták meg a zulu háboruban elesett Napoleon herceg emlékének elkészitésével is, mely a woolwichi pattantyus iskola nagytermében állittatott fel. Böhm készitette az angol királyné számára a darmstadti hercegnő sirszobrát a windsori kápolnában, szóval ő a divatos szobrász monumentális emlékekre Londonban, s annyi megrendelése van, hogy azoknak csak hosszu idő alatt fog megfelelhetni. De azért nem feledkezik meg arról, hogy magyar, s már évek előtt elkészitette atyjának igen sikerült márvány-mellszobrát, s azt a nemzeti muzeumnak ajándékozta, mert mint mondá, boldognak érzi magát, ha hazájában müvészeti müködésének némi nyoma maradhat. Nálunk s Bécsben nem igen ismerik őt, mert a kiállitásokon nem jelennek meg müvei. E müvek legnagyobb részt monumentálisok, s mind Angolországban maradnak, mert ha néha változatosság kedvéért kisebb szobrokat alkot is, azokat az angol arisztokrácia tüsténti megveszi, ugy, hogy a kiállitásokban, a londonit kivéve, alig vehet részt. A párisi világkiállitásban arany érmet nyert. Büszkék lehetünk, hogy a mint Párisban Munkácsy a festészek legkiválóbbjai sorában jelenik meg, ugy Böhm Londonban a legelső szobrásznak van elismerve.

Munkácsy képei Párisban. Georges Petit kiváló párisi képárus csarnokaiban megnyilt az „idegen festők második kiállitása.“ Az első tavaly volt s a kezdeményezők, kik a leghiresebb külföldi festők válogatott müveit szándékoznak e kiállitásokon a párisi közönségnek bemutatni, nagy sikert arattak. A tavalyi kiállitáson Knaus, Millais, Menzel, Israels, Alma-Tadema és Bogoluboff állitottak ki. Ez évben a rendező bizottság, melynek tagjai a párisi angol, olasz, belga és spanyol követek, a new-yorki Metropolitan, a londoni South-Kensington és a brüsszeli királyi muzeum igazgatói, báró Rothschild, Stewart W. H., Dumas Sándor, Wallace Richard, Goncourt Edmond stb. többek közt meghivta Munkácsyt is a kiállitásra. Képeiről a „Figaro“-ban ezeket olvassuk: „Munkácsy, a hires osztrák (!) festő csak három képet állit ki: egy arcképet, egy virágcsoportot és egy tájképet. Az arckép izléssel van rendezve és mesterileg kivive; a virágok a legjobb „faiseur“-től valók, de a tájkép fenséges. Viharterhes eget ábrázol; a nyugvó nap piros tüze átcsillámlik a fákon; a szántóvető hazaviszi ekéjét, a tehén-pásztornő a tanya felé ballag, és behajtja a teheneket, melyek menésközben egyet-egyet harapnak a füből; a jelenetben van bizonyos mélabus nagyszerüség; oly festő müve, aki egyuttal költő.“ A kiállitáson képviselve vannak még Cabanel, a bajor Leibl, Madrazo, Nittis, Stevens stb.

Quinet Edgár szobrát f. hó 13-án, hétfőn leplezték le Bourg-en-Bresse városban, roppant számu közönség jelenlétében. A szobor Millet müve; a hires irót ülő helyzetben ábrázolja, a mint balkezében könyvet tart és jobb kezével magyaráz; a nagynevü szobrász kiválóbb müvei közé tartozik.

Egy Rafael-kép. Párisból jelentik, hogy a francia kormány 200,000 frankon megvette Rafaelnek „Apollo és Marsyas“ cimü hires festményét.

Uj zenemüvek. „A szárazmalom“, Vidor Pál eredeti népszinmüvének közkedveltségü dalai: 1. Eltávozol, kedves rózsám. 2. Várok, várok. 3. Gyere rózsám. 4. Árva madár. 5. Kihasadt a hajnal az égen. 6. Bokor ágon. 7. Tul a Tiszán. 8. Nem igaz, hogy a lány hütelen. 9. Magasan repül a gólya az égen. 10. Édes rózsám. Énekhangra zongorakiséretel alkalmazta Aczél Kálmán. Ára 1 frt 50 kr. Táborszky és Parsch kiadása. — A „Harmonia“ bizományában megjelent „Pázmándy-induló“. Szerzé Somogyi Mór. Ára 1 frt.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

981.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

MAGYAR-FRANCZIA

BIZTOSITÓ-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG.

Részvénytőke 8 millió forint aranyban.

(Alapittatott 1879-ben.)

Kimutatás 1882. évi deczember 31-ről.

Befizetett részvénytőke aranyban	frt	4.000,000.—
Agio tartaléktőke	„	735,488.—
Rendelkezési- és nyeremény-tartalékalap	„	1 426,062.08
Arfolyam-különbözeti tartalékalap	„	77,681.20
Elemi biztositások díjtartaléka	„	1.058,514.95
Életbiztositási díjtartalék	„	565,749.61
Dijváltó-tárcza	„	3.084,458.57

Értékpapirokban elhelyezve:

a)	288.000 kassa-oderbergi vasuti elsőbbs.	96.40	frt	278,017.60
b)	155.400 magyar-nyugoti „ „ I.	96.60	„	150,116.40
c)	196.200 „ „ „ II.	95.—	„	186,390.—
d)	112.000 Alföld-fiumei „ „ I.	94.70	„	106,064.—
e)	179.600 Magyar galicziai „ „ I.	92.10	„	165,950.40
f)	17.400 „ „ „ „ II.	90.60	„	15,764.40
g)	23.000 osztr.-magyar bank zálogl.	101.30	„	23,299.—
h)	80.000 osztr. papir-járadék 5%-os	91.10	„	72,880.—
i)	45.000 6% magyar aranyjáradék	118.80	„	53,460.—
k)	125.000 4% „ „	85.60	„	107,000.—
l)	21.800 5½% földhitelint. zálogl.	100.75	„	21,963.50
m)	24.000 5% „ „	100.—	„	24,000.—
n)	10.000 9% Pest városi kölcsön	103.50	„	10,350.—
o)	10.000 5% „ „ „	97.50	„	9,750.—
p)	60.000 Pesti keresk. bank zálogl.	99.—	„	59,500.—
q)	5.000 4% osztr. papirjáradék	76.50	„	3,825.—
r)	96 drb. tiszavid. vasuti rész.	249.—	„	23,904.—
s)	különféle biztositási társasaság részvényei		„	1.596,502.—
	A fenti értékpapirok után az év végéig esedékes kamatok és osztalékok		„	80,575.05
			frt	2.989,161.35

Értékpapirokra adott kölcsönök	frt	62,061.33
Hazai pénzintézeteknél elhelyezett tőkék	„	331,784.17
Váltó-tárcza	„	101,601.09
A társaság házai Budapesten és Bécsben	„	1.383,041.23
Biztositó-intézetek s képviseleteknél künnlevő követelések	„	2.410,533.22
Készpénz-állomány a központban s a képviseleteknél	„	203,855.16

Készpénz-dijbevétel:

	1880-ik évben	1881-ik évben	1882-ik évben		
tűzbiztositásokért	frt **1.294,729.87**	frt **2.188,891.70**	frt **3.079,187.29**	= frt	**6.562,808.96**
szállitmánybiztositásokért	„ **392,120.73**	„ **1.387,290.63**	„ **2.260,914.—**	= „	**4.040,325.36**
jégbiztositásozért	„ **543,337.91**	„ **815,055.32**	„ **769,411.27**	= „	**2.127,804.60**
			Összesen frt		**12.830,938.82**

Kifizetett károk:

	1880-ik évben	1881-ik évben	1882-ik évben		
tűzbiztositások után	frt **698,884.91**	frt **2.227,247.02**	frt **2.143,719.14**	= frt	**5.069,851.07**
szállitmány biztositások után	„ **135,736.70**	„ **669,183.38**	„ **1.577,186.59**	= „	**2.382,106.77**
jégbiztositások után	„ **666,840.82**	„ **573,201.45**	„ **596,394.52**	= „	**1.830,336.70**
			Összesen frt		**9.282,294.63**

Függőben lévő károkért tartalékba helyeztetett	frt	563,052.34
A társaság házainak jövedelme s az értékpapirok és betétek utáni kamat	„	260,880.42
Az életbiztositás átlaga	„	14.128,814.62
Az életbiztositás évi dija	„	456,516.64
Az életbiztositások után kifizetett károk összege	„	53,200.—
Függőben levő károkért tartalékba helyeztetett	„	15,600.—
Az 1882-ik évi nyereség	frt	**531,428.18**
melyből **az összes alapitási és szervezési költségek törlesztésére**	„	**260,643.70**
fordittatott és 5%-os osztalékul	„	**237,250.—**
kifizettetett.		

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

MAGYARORSZÁG FÜGGETLENSÉGI HARCA

1848—49-BEN.

Irta: GELICH RIKHÁRD tábornok.

Két kötet, szines képekkel, térképpel.

2 kötet vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harcz történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerüen és sokszor uj szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harcz hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerü ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harcz valamennyi stádiumában, valamint a hadmüveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka első, a honvédelem szervezéséről szóló része nem kirekesztőleg katonai tartalmu, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és napi eseményeket is kronológiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bornek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József művei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály művei. 2 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . .	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelékprózák (sajtó alatt)	
Szemere Miklós összes művei. 3 köt.	4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt.	(sajtó alatt)

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a **„Nemzeti Könyvtárnak“** egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

982.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

21. szám. 1883 Május 27.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Tekintetes Konyáry István ur. (Elbeszélés.) Irta Vértesi Arnold.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
Pulszky Ferenc. (Képünkhöz.) Irta György Aladár.
A vőfény. (Rajz.) Irta Kovács János.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.
Melléklet: Pulszky Ferenc arcképe Kozmata Ferenc m. kir. udvári fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

POZSONYI FELOLVASÓ-ÜLÉSÉNEK TÁRGYSOROZATA

1883. május hó 27-dikén.

1. Elnöki megnyitó beszéd . . . . . Komócsy Józseftől.
2. A magyar politikai költészetről (Értekezés) . . . . . P. Szathmáry Károlytól.
3. „Kárpáti emlékek“ (Költemények) . . . . . Bartók Lajostól.
4. „Szabad a vásár“ (Humoros felolvasás) . . . . . Frankenburg Adolftól.
5. „Az utolsó költő“ (Költemény) . . . . . Reviczky Gyulától.
6. Pozsony 1835-ben az országgyülés alatt . . . . . Pulszky Ferenctől.
7. „Madárfészek“ (Költemény) . . . . . Tóth Endrétől.
8. „A király előtt“ (Rajz) . . . . . Mikszáth Kálmántól.
9. „Oroszlán-hűség“ (Verses elbeszélés) . . . . . Jókai Mórtól.

Ülés kezdete d. e. 10 órakor.

VEGYESEK.

* (**Lajos Fülöp király menekülése**) Párisból. Crémieux összegyüjtött beszédeiben és leveleiben, melyek most jelentek Calman Lévy kiadónál „En 1848“ cim alatt, érdekesen van elmondva, hogy Lajos Fülöp király miként menekült a diadalmas forradalom elől. A király családjával együtt még a Tuileriákban volt, mikor a fegyveres nép már elözönlötte azok udvarát, a place du Carroussel-t. Crémieux, ki már több izben hasztalan figyelmeztette volt a királyt az ellenállás hiábavalóságára, ismét feljött és elmondta Montpensier hercegnek, hogy a királynak menekülnie kell. A király már értesitve volt ekkor a dolgok állásáról; levetette tábornoki egyenruháját, fekete felöltőt huzott fel, fejére kerek kalapot tett, magához vett egy nagy tárcát és karonfogva a királynét, indult a Tuileriák kertjére nyiló kijárat felé. A királyi család tagjai s több udvari személy követték a királyi párt. A kertben levő nemzetőrök zaj nélkül tisztelegtek. Montpensier herceg ekkor Crémieuxhez fordult és kérdezte tőle, nincs-e veszély. Crémieux megnyugtatólag felelt neki. A herceg felkérte erre, kisérné a menekülőket Saint-Cloudig. Crémieux kijelentette, hogy elmegy velük addig, a mig ezt szükségesnek találják. Végig menve a kerten, a társaság a Concorde-térre ért; itt egy egylovas kocsit talált, melyben négy nő ült, köztük Nemours hercegnő. Más kocsi nem volt a téren. — „Hogyan, kiáltott fel Montpensier herceg, nincs más kocsi! Hát a király és a királyné?“ — Ezzel távozott és Crémieux nem látta viszont. Ekkor a király odament a kocsihoz, kinyitotta annak ajtaját és nyers hangon kiáltá: — „Szálljanak ki, szálljanak ki mind, valamennyien!“ A nők engedelmeskedtek. A király a királynéval és egy hercegnővel beült a kocsiba és odakiáltott a kocsisnak, hogy hajtson. A kocsi elrobogott. A tér hamar üres lett; Montpensier herceg nyilván talált más kocsikat és igy a király összes kisérői elmenekülhettek. Crémieux magára maradt. Lovagias szolgálatkészségét egy szóval sem köszönték meg.

* (**A cári koronázás.**) Hogy mily pompát és fényt fejtettek ki a moszkvai cári koronázás alatt, az a körülmény is tanusitja, hogy annak a nőnek, ki az ünnepélyen részt vett, legalább is 250 rubelt érő ruhát kellett viselnie s lesznek nők, kiknek egy-egy öltözete 4000, sőt 6000 rubelbe is került. Sadoin udvari szállitó a legnagyobb erőfeszitéssel sem volt képes a megrendeléseknek eleget tenni, bár személyzetét megtizszerezte. Fogalmat sem alkothat az ember magának arról a fényről, melyet az orosz főurak és főrangu hölgyek gyémántokban és más drágakövekben kifejtettek; bár sok nagyuri, de félig-meddig tönkrejutott család hamis gyémántokat volt kénytelen használni, hogy a többiekkel versenyezhessen. A fáma azt beszéli, hogy a hires párisi drágaköszörüsök ládaszámra küldék Pétervárra és Moszkvába az utánzott köveket. A muzulmán küldöttek számára, kiknek vallása tiltja, hogy a fej csak egy percre is fez vagy turbán nélkül maradjon, kiket tehát az orosz templomokba nem eresztettek be, külön négy emelvényt állitottak föl. A moszkvai városi tanács a moszkvai erdőben megvendégeli a koronázás alatt szolgálatot teljesitő 12,000 testőrt, s ez a mulatság 40,000 rubeljébe kerül a városnak. — A cár koronája byzanci aranymü, melyet a görög császár 1116-ban küldött Vladimir Monomachos kievi uralkodó nagyfejedelemnek. A korona tetején a görög kereszt van, pántjában pedig keleti gyöngyök és drágakövek csillognak. A jogar szintén a Vladimir Monomachos kincseiből való és ez is görög aranymüvesmunka; a végén keresztes korona van, melyet 643 ékkő diszit. A pálca hosszában zománc-képekben görög feliratu uj-szövetségi jelenetek láthatók; a betük a mü nagy régiségére vallanak. Az ország almája gyönyörü byzanci ötvös-munka; 270 drágakő van belerakva és körül dombormivü bibliai jelenetek. A birodalmi zászló sárga selyem, közepén az ország cimere, az összes orosz tartományok cimerei által környezve. A trón, mely szintén a Vladimiré volt, régesrégi diófa-munka, a mennyezete négy oszlopon nyugszik és ó-szláv szentirási idézetek vannak ráaranyozva. A szent kereszt edénye egy darab jaspisból faragott és drágakövek ékesitik: tetején kigyó tekergőzik. Állitólag az Augustus császár kincseiből való.

* (**A legmagasabb villamos lámpa**) jelenleg San-Joséban, Kaliforniában van. A lámpa oszlopa csonka gula-alaku, magassága 60 méter, felső lapja 1·25 négyszög méter. Felső lapjáról hat villamos lámpa csüng, mindegyik 400 gyertyaerejü fénynyel.

* (**A legvénebb fa**) a föld kerekségén — a „Land“ cimü angol lap szerint — a Birmában álló szent Bo-fa. Kr. előtt 288-ban ültették s e szerint most 2171 éves. A fa korát történelmi okmányok bizonyitják. Azt hiszik, hogy annak a fügefának egy ága, mely alatt Budha Urumeljában megpihent.

Kozmata Ferenz Budapest

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

KOSZORU

21. szám. 1883 Május 27.

TEKINTETES KONYÁRY ISTVÁN UR.

— Az „Auf der Höhe“ folyóirat által kitüzött pályázaton első dijat nyert elbeszélés. —

Irta: VÉRTESI ARNOLD.

I.

Átkozott rosz napja volt ma Konyáry István tekintetes urnak. Már korán reggel kezdődött a boszuság. Ujhelyi Laci átüzent Szeghalomról, hogy nem adhatja oda a Gyémántot, pedig megalkudtak már a mult héten ötszáz forintban, parolát is adott reá. Talán attól fél a komisz, hogy Konyáry Istvánnál oda vész a rongyos ötszáz forintja?

Na, ötszáz forintnál többet ér még a Konyáry István becsülete. S ha Ujhelyi Laci csak annyit ad a barátságra, hát tartsa meg a lovát meg a barátságát is. Eb, a ki bánja...

Csak már ne kellett volna miatta afféle dibdáb néppel pajtáskodni, mint a káptalan ispánja a seregélyesi pusztán. De hamarjába mit csinálhatott a tekintetes ur? Ha nem akarta, hogy az a Pista fiu hátas ló nélkül maradjon, hát ki kellett biz oda menni, szorongatni az ispán ur kezét, kvaterkázni vele, egy kicsit még hizelegni is a feleségének, kinek az édes anyja szobaleány volt hajdan a Konyáryék uri házánál.

Hajdan! Sok minden máskép volt hajdan. A Konyáry név dicsősége messze ragyogott, a vármegye annálisai mind tele vannak vele; ki vicispán volt közülök, ki főszolgabiró, ki meg követ a pozsonyi diétán.

Persze, hogy most már a vicispánság sem ér semmit. Jött-mentek ültek be a hivatalokba. Négylovas hintón jár, a kinek a nagyapja még két krajcár ára borsot meg sáfrányt árult a szatócsboltban.

— Pusztulunk, — mormogja a tekintetes ur, s mélyebbre huzza homlokán a zsiros ócska kalapot, mely mellett lekonyul a daru-toll, mintha az is busulna az ősi nemzetségek pusztulásán.

Hatalmas nagy táblák mellett halad el a tekintetes ur, szélét-hosszát alig láthatni. Már kizöldült az őszi vetés, olyan mint a bársony, gyönyörü sürü sorok. Gömbölyü hátu kövér ökrök jönnek szemközt a dülő uton nagy terhes szekerekkel, magasan tornyosulnak egymásra rakva a buzás zsákok. Konyáry István tekintetes ur nem kérdezi, hogy kinek a szekerei, kinek az ökrei, kinek a földjei? Az övének kellene lenni mind, ha volna még egy csepp igazság a földön.

Az ő elődei birták mindezt, a meddig a szem csak ellát; tőlük csalták, lopták, perelték el. Bitang idegenek elharácsolták az ő ősi örökségét s abból pöffeszkednek most. De pompázhatnak akárhogy, nagyságoltathatják magukat, öltöztethetik a kisasszonyaikat selyembe, bársonyba, felépithetik a sárga kastélyt akár olyan nagyra mint a babyloni torony: azért mégis látta Konyáry István, mikor a mostani Kövi nagyságos urnak az édes apja afféle lótófutó volt a Konyári udvarban s ebéd után oda kiáltott neki Konyáry Tamás:

— Pipát, Náci!

És Náci ugrott, megtöltötte a nagy tajtékpipát s hozta oda alázatosan.

Aztán, ha jó kedve kerekedett Tamás urnak, hát megcibálta a fülét:

— Hej, csak nagy gazember vagy te, Náci.

Mire a Náci csak mosolygott hogy mindig tréfálni méltóztatik vele.

Hanem aztán eljött az idő, mikor vége lett a tréfának, mikor Tamás ur szörnyü haragra lobbant s azzal fenyegette Steiner Nácit, hogy kibotozza a házából.

— Tessék, hanem előbb tessék kifizetni a tartozását — felelt az vissza szemtelenül.

Még most is ott lebeg Konyáry István ur

szemei előtt az a rút vigyorgó arc; soha sem felejti el. Pedig csak gyerek volt még akkor.

— Tudja isten — gondolja magában most ősz fejét lógatva — ha apám kibotozta volna akkor, talán még minden jóra fordult volna.

Hanem a Tamás ur lágy szivét könnyen meg lehetett inditni, főkép ha pénzre volt szüksége, a Náci meg tudott keritni mindig. Kikaparja ő a föld alól is, ha a tekintetes ur parancsolja.

És addig kaparta, mig végre a földet is elkaparta a Konyáry Tamás ur lábai alól.

A hitelezők összeröffentek. A Náci szaladozott, alkudozott, könyörgött, jobbra, balra. A tekintetes ur pedig biztatta, hogy: „Majd meghálálom Náci fiam.“

Nagynehezen megkötötték az egyezséget. Náci állt jót a tekintetes urért. Esküdözött, hogy kész feláldozni utolsó krajcárját is az ő kegyes jóltevőjeért.

De nemsokára más hurokat kezdett pengetni. Diktálni akart volna a szemtelen. Ő megteszi a kötelességét, hanem a tekintetes ur is tegye meg a magáét. Annak a pazarlásnak, örökös dinomdánomnak vége legyen. Ő nem akarja keservesen szerzett filléreit a mások könnyelmüsége miatt elveszteni.

— A nyomorult! — fakad ki Konyáry István ur; — mintha nem nálunk szerezte volna mindenét!

Keserüség tölti be szivét, a mint visszaemlékszik apjára, e jóságos, nagylelkü uri emberre s a mint eszébe jut, hogyan kérte csaknem összetett kezekkel a nemes ősz férfi a nyomorultat, hogy segitse ki még egyszer a bajból s a hitvány azt felelte reá: hogy ő már megégette egyszer a körmeit, nincs kedve reá másodszor; ki hogy vetette meg az ágyát, ugy aludjék benne.

Az isten se tudná megmondani, hányszor változtatott színt a hü ember. De mindig csak az ura javát hordta a szájában. Igaz, hogy a licitáción potom áron megvette a legszebb részt a Konyáry-birtokból; de arra is azt mondta, hogy csak a tekintetes ur javáért cselekszi. Ha jobban folyik majd a tekintetes urnak a sora, hát visszaválthatja tőle akármikor.

A tekintetes urnak azonban sohasem folyt jobban a sora, csak roszabbul. Eladásra került a szép jószágból lassanként több is, mindig több s a Konyáryék kastélyában most a Náci maradéka az uraság: a nagyságos Kövi Vilmos ur. Seperné el pereputyostól a forgó szél!

Mogorván forditja el fejét Konyáry István ur. Látni sem akarja ősei kastélyát. Hanem azért mégis látja. Büszkén, magasan emelkednek ki a sárga falak, a nagy ablakokon lángpirosan tündökölnek a lemenő nap sugarai, vidám gyermekhangok hallatszanak ki s egy mosolygó, sugár fiatal leány jelenik meg az oszlopos terrásszon. A családi boldogság képe tárul a szem elé. Fény, öröm, jólét.

— Mig én nyomorgok, — szoritja össze fogait Konyáry István.

Pompás négyes fogat áll a kastély előtt, bizonyosan sétakocsizásra készülnek ő nagyságaik, mig neki hetedhét határt kell bekuncsorogni, hogy egy hátas lovat keritsen fiának a holnaputáni nagy agarászatra.

Meg aztán Jakab zsidóhoz is be kell még fordulnia utközben, mert holnap hires vendége érkezik: Sajó Bandi s holnapután nála fog ebédelni az egész agarász társaság. Uriasan el kell látni őket, meg egy kis ferbli is járja majd este, arra is kéne egy kis pénz.

Jakab már egy hét óta biztatja a tekintetes urat, de napról-napra kevesebb kilátással. A hét elején még azt mondta: „Meglesz, ne tessék félni“; tegnap már csak annyit mondott, hogy: „meglátja, mit lehet“.

— No Jakab, a pénzért jöttem ám már, — nyitja be az ajtót lármásan Konyáry István, hangos nevetés alá rejtve félelmét.

A zsidó éles szemei azonban keresztül látnak a megszorult ember aggódó lelkén.

— Hja! nagy baj van, tekintetes uram, — vonogatja vállait Jakab; — nincs pénz.

— Ugyan ne bolondozzék, Jakab. Hisz tudja, hogy kell.

Még nevet, de szája szélén görcsösen huzódnak félre az izmok s kövér tenyere reszket a zsidó sovány vállán.

— Hisz tudja, — dadogja még egyszer.

— Tudom, kérem alásan, tudom; de ha nincs, hát nincs.

Jakab nem tehet róla. Tessék elhinni, biz isten szivesen szolgálna, de nagyon rosz idők járnak, magának sincs. Nem mondja, hogy ötven, hatvan forintot nem birna kiszoritani. De biz isten azt is megérzi. Tessék elhinni, hogy megérzi.

A tekintetes ur elhiszi, de hát mit csináljon ő ötven-hatvan forinttal?

— No talán még hetvenet vagy nyolcvanat lehetne, — nagylelküsködik Jakab; — de biz isten csak a tekintetes urnak barátságból. Másnak senkinek.

Konyáry István megszoritja az uzsorás mocskos kezét s addig hálálkodik neki, hogy még tiz forintot rá ad. Hanem most már ne is tessék szólni, mert biz isten egy krajcárt se lehet többet.

A tekintetes ur zsebre dugja a kilencven forintot s ott hagyja a háromszáz forintról kiállitott váltót.

— Még egy pár köböl zabbal ugyis adós tetszik lenni tavalyról, majd azt is beszámitjuk, — nyugtatja meg Jakab.

S a tekintetes ur restelli tovább firtatni a dolgot, mert sok mindenféle ki talál még kerülni a mivel még adós.

Tovább lovagol hát hazafelé a falu tulsó végére. Sejti ugyan, hogy Jakab csunyául rászedi és sem a zabot, sem egyebet nem fog beszámitni; de hát mit tegyen? Másutt nem kap semmit. Ördög vigye a háromszáz forintját, no abba még nem fog belehalni!

Csak a Fecske jól viselje magát holnapután. A körül jár most minden gondolata. A Szellő is derék agár, azzal se fog szégyent vallani. Hanem a Fecskét, no azt bátran ki meri állitani a Sajó Bandi hires agarai mellé. Megveri az valamennyit.

— Isten engem, meg a — erősitgeti magában.

A diadal reménye lassanként kiengeszteli elkeseredett szivét. Az a nehány darab tizes bankó is a zsebében ösztökéli, hogy „ne szomorkodj, légy vig“, s addig-addig nógatják Konyáry István urat, hogy elfelejti minden buját, baját. Bokáját is összeüti, mikor leugrik a lóról:

— No fiam, lesz már holnap paripád. Vagy ha jobban szereted, hát vedd az én öreg Jancsáromat, én meg a másikra ülök.

A fiatal ember csöndes, egykedvü mosolylyal viszonozza:

— A mint édes apámnak tetszik.

Nem látszik rajta az öröm s nem nagy részvétet mutat a Fecske holnaputáni nagy próbanapja iránt. Csak csöndes fejbólintással hallgatja az öreg dicsekvését, hogy igy a Fecske, amugy a Fecske, nincs annak az agárnak párja, elbujhatik a mellett a Sajó Bandi hires Vitéze:

— Meglásd, hogy első lesz.

Szinte ragyognak az öreg szemei s oly boldog, a mint most fiát megöleli:

— Fogadni mernék, Pista, hogy első lesz.

Csak a holnaputáni nap diadalát látják már fénylő szemei. A dicsőségnek egy sugára száll az alacsony, homályos életre s rózsaszinü fénybe boritja azt egészen. Föleleven ül a régi vig napok emléke, mulató cimborák zaja hangzik füleibe, urnak érzi magát ujra. Nem látja a rozzant, szegényes ház düledező falát, melyről nagy darabokban mállott le a vakolat. Nem látja, hogy a dudva csaknem a küszöbig elboritja az udvart s az ember lába besüpped a szemétbe. Csontok hevernek a tornácon s egy csomó szalmán három nyurga agár ásitozik.

— Hol a Fecske? — kérdezi a tekintetes ur.

Nem találják.

— Mondtam, hogy vigyázzatok reá, ne ereszszétek csavarogni, — mérgelődik a tekintetes ur.

Egy durcásképü cseléd oda szól:

— Rákapott a Kövi urék konyhájára. A legkisebb kisasszony mindig etette. Már most bottal se tudják elhajtani. Kiszedi a hust a fazékból. A szakácsné szidta a minap is, hogy elvágja a lábát, ha még egyszer oda megy.

— El ám én a bestiának a nyakát! — fakad ki a tekintetes ur.

S lelkében ujra föllobban mindaz a gyülölet, a mi annyi év óta egymásra halmozódott e bitang család s annak mindenféle pereputya iránt.

E pillanatban keserves kutyavonitás hallatszik az utcáról. Három lábon sántitva jön a fecske, a negyedik lába csupa vér.

Konyáry István urat megszállja a düh Minden csepp vére reszket és ég. A rajta elkövetett sok méltatlanság, mint az árviz, elboritja szivét, eszét. Nem tudja mit csinál. Berohan a szobába, lekapja a falról a dupla puskát.

— Agyonlövöm valamennyit, hogy magja se maradjon, — ordit bőszülten.

Fia remegve ragadja meg karját:

— Apám!

— Ereszsz! hörgi az öreg s eltaszitja a fiut.

De az ujra nyakába esik:

— Apám!

Halálsápadt az arca, szemeit a földre süti s halkan mormolják ajkai:

*

— Ne bántsa őket, apám!

Bámulva tekint rá az öreg:

— Kit ne bántsak?

A fiu nem felel.

— Kit ne bántsak? Hallod? — hüledezik az öreg s jéghidegség kezdi szivét környékezni. — Mi közöd neked az átkozott fajhoz?

Szemei ijedten tapadnak fia sápadt arcára. Zürzavaros gondolatok keringnek agyában. Sejt valamit, de nem meri elhinni.

— Ne átkozza őket, édes apám — szól a fiu tompán, a nélkül, hogy szemeit fölemelné a földről.

— Ne átkozzam? Miért ne átkozzam?

— Mert . . . .

Az ifju hangja elakad.

Az öreg ember hangja is remeg:

— Mert?

— Mert az átok vissza száll én rám .... mert van ott valaki, a kinek hacsak egy hajaszála meggörbül, százszoros kínnal hasogatja szivemet . . . mert . . . mert . . . . nem tehetek róla, édes apám, de nagyon szerencsétlen vagyok!

Az öreg ember arca is olyan sápadt most mint valami halotté. Elejti kezéből a fegyvert, feje alá hanyatlik, lábai tántorognak.

— Apám! — sikolt fel a fiu s támogatni akarja a roskadozó öreget.

Konyáry István ur eltolja magától.

— Hagyj engem — hörgi rekedten —; csak szaladj a cifra szajha után s hagyj engem itt megdögleni.

— Ne bántsa azt a lyányt, apám! — kiált a fiu s hangja inkább fenyegető, mint könyörgő.

Az öreg nem szól, csak halántékaira szoritja két öklét, mintha be akarná törni vén koponyáját. Ugy megy be tántorogva a házba.

Fia nem meri követni. Remegve várja, mig apja haragja lecsillapul.

Fölteritnek vacsorára, de az öreg nem jön ki szobájából. Az ifju sem nyul semmihez. Ugy érzi, mintha torkát fojtogatná valami láthatatlan kéz, annak a gyászos végzetnek keze, mely családjára nehezedett. A szegénységhez kisérőül jön most a meghasonlás.

Ez az első viszály az apa és fia között. Először történik, hogy az a nyájas öreg arc hiányzik ott az asztal tulsó oldalán s nincs biztató szó, mely kinálgassa:

— No hát egyél már Pistikám. No még ebből! Még egy kanállal!

Beletömte volna az apai szeretet a világ minden ételét. Hisz egyebök ugy sincs már, legalább lakjanak jól.

Lehet hogy e szeretet máskép is nyilvánulhatott volna. Az ifju elméjében nem egyszer fölmerült a gondolat, hogy tanulhatott volna valamit, lehetett volna belőle valami, nem kellett volna fiatal éveit parlagon elvesztegetni evés, ivás, kutya, ló, kártya, dőzsölés és henyélés közt. Felnőtt mint a dudva ott künn az udvaron, tengődni fog egy darabig mint az, aztán elvesz a szemét közt mint az.

Ezek a keserü gondolatok sokszor meglátogatták az ifju lelkét s árnyékot vetettek fiatal homlokára. De most minderre nem gondol, most csak apjának jóságára, szeretetére emlékezik. Hogy vitte ölben az anyátlan maradt kis árvát minden este az ágyába. Hogy hordta magával mindenfelé s mily büszkén mutogatta korhely pajtásainak. Milyen öröm volt az, szinte kicsordultak szemeiből a könyek, mikor Pista az első nyulat fogatta. Szeme fénye volt ez a fiu. És most neki kellett a tört az apai szivbe döfni?

Boszankodott önmagára, az egész világra. Háborgó agyában egymást kergették a lázas gondolatok. Kétszer vagy háromszor elment apja ajtajához, meg visszatért. Jobb lesz, ha magára hagyja az öreget. Bár mit mondana az apjának, csak fölszaggatná a sebet, melyet talán meggyógyit az idő, — talán az sem soha.

Lefekszik, de nem bir aludni. Kinosan vergődve fordul egyik oldaláról a másikra. Ifju lelke ép oly sötét mint az éj, mely körülveszi. Sehol semmi világosság. Sehol semmi remény. (Vége köv.)

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

— Csaknem azt kell hinnem, hogy elvesztettem a fogadásomat, — sohajtott Kalinoski.

— Ugy hiszem magam is, — gunyolódott Polawski.

— Hogy is szól voltaképen a mi fogadásunk?

Polawski kibontotta a szerződést.

„Ha Kalinoski holnap, — azaz ma — szép görög orrnak a birtokosa, akkor kötelezi magát Polawski, neki száz aranyat fizetni s épugy *vice versa* Kalinoski, Polawskinak.“

— Valóban, — mormogta Kalinoski; — mi tehát rendszeresen járunk el s mindenekelőtt megállapitjuk, milyen a valódi szép görög orr.

Föltárta az ajtót s Koreffle Baruch belépett.

— Mit szól nagysád ehhez az orrhoz? Szép orr-e ez és görög orr-e?

— Ennek a zsidónak az orra kifogástalan, — szólt Lubina.

— És te, Polawski, mit szólsz hozzá?

— Ha neked ily orrod van, mint ez, kinyilatkoztatom, hogy a fogadást elvesztettem, — viszonzá nevetve Polawski.

— Fizesd a száz aranyat.

— Micsoda? Elment az eszed?

— Fizesd a száz aranyat.

— De, édesem . . .

Polawski tükröt tartott Kalinoski elé.

— Fizesd a száz aranyat, mert elvesztetted a fogadást.

— De . . .

— Nem arról van a szó, ha én nekem szép, görög orrom van-e, hanem: ha én ilyennek birtokosa vagyok, tartozol nekem száz aranyat fizetni. Im, olvasd és győződjél meg, hogy ez az orr itt, melyet mind a ketten szépnek és görög orrnak nyilvánitottatok, az én tulajdonom.

Oda nyujtotta Polawskinak a szerződést, ki féktelen kacajra fakadt. Noha neki száz aranyába került, mit Kalinoskinak rögtön kifizetett, mégis azt állitotta, hogy az a tréfa megér annyit. A szép Lubina is bizonyitotta ezt ezüstcsengésü nevetésével.

— Nos, hogy tetszik kegyednek az én orrom? — kérdezte Kalinoski a háziasszonyság felé fordulva.

— Ismétlem, kifogástalan az, — viszonzá Lubina csintalanul mosolyogva, — következésképp azt a tanácsot adhatom önnek, cseréljen a zsidóval.

Kalinoski tehát megnyerte a fogadást. Most már fölhagyott egészen orrának a huzogatásával s igy hovátovább halványabbá vált az, mig végre visszanyerte az ő jóidomu, noha nem görög de mégis csinos orra a szokott alakját. Most azonban ujra más valamin törte a fejét. Nagyon boszantotta őt az, hogy Koreffle Baruch tőle 20 aranyat kapott; mert hát mit csináljon ő immár a megvásárolt orral?

A zsidónak megvolt a pénze is, az orra is s azonfelül talán még ki is nevette őt. Kalinoski azonban soha sem jött zavarba s a legnehezebb föladatot is játszva oldotta meg.

Egyszerre aggodalmat mutatott a Baruch orra iránt, valódi anyai gyöngédséget; hiszen az az orr az övé lett s Baruchnak csak haszonélvezetre kölcsönözte ki!

— Hallod-e, cimbora, mit miveltél te az orroddal vagyis az én orrommal, a melyet te viselsz? Egy idő óta egészen megvörösödött az. Talán sok vizet iszol?

Baruch vigyorgott.

— Ugyan, mit szoktál inni?

— Pálinkát zabál, — jegyzé meg a vén kozák.

Kalinoski az ég felé pillantott, összekulcsolta a kezét és sohajtott.

— Ember! szerencsétlenné akarsz-e engem tenni? Semmivé akarod tenni az orromat? Neked többé nem szabad egyebet innod, mint vizet. Megparancsolom ezt neked, szerződésünk értelmében. Ha a te orrod — akarom mondani az enyim — egy hó leforgása alatt oly fehér nem lesz, mint egy elefántcsonttorony — a mint az Énekek énekében irva van — igen könnyen ráfanyalodom a lemetszésére.

Koreffle Baruch jól tudta, hogy Kalinoski mindenre képes s ennélfogva azontul csupán vizet ivott, bármily keservesen esett is az neki s orra szemlátomást veszitени kezdte gyanus piros ságát.

Kalinoski ekkor más utat-módot kisérelt meg. Baruch látogatására indult, betoppant hozzá s mivelhogy tömérdek legyet pillantott meg az ablaktáblákon, meg a boltozaton, ráförmedt Baruchra:

— Mutasd az orrodat, mutasd csak! — s orvosi arccal vizsgálgatva azt, folytatá:

— Ép ugy van, a mint gondoltam; ime itt egy csunya pörsenés, ez attól a sok légytől van. Ugy kell az orrommal cselekedni, mint ahogy nyáron szoktak az aranyozott csillárokkal, nehogy ezek az átkozott legyek bemocskolják; majd tokot alkalmazok rá.

Ezt mondva, egy kis tokot vett elő s ráhuzta azt a Baruch szép, görög orrára.

— Igy ni! Ezt aztán egész nyáron át viselni fogod.

Mit ért az, hogy Baruch káromkodott, mivel a tok éjjel-nappal ott alkalmatlankodott az orrán? Kalinoski a szerződés értelmében járt el s a kis Chaike férjének álcázott orral kellett járni-kelni a hő nyár idején s

ha hazulról távozott, az utcagyerekek utána futkostak, sőt a polgármester egyizben maga elé idéztette s az orra végett jegyzőkönyvet vétetett föl.

A szegény Baruch, két hét mulva attól az átkozott toktól valóságos kiütést kapott az orrán. Most következett csak a hadd el hadd! Kalinoski kétségbeesettnek tetteté magát, orvost hivatott, gyógyszereket rendeltetett, rhabarbarát, himboly-olajat s más üdvös orvosságokat s meghagyta, hogy a beteg orrt ágyba kell fektetni s annyi dunyhával, amennyit csak előkerithet, betakarni.

Csakhogy lehetetlen volt az orrt a jó Baruch nélkül lefektetni, s igy az egészséges Baruch nem tehetett egyebet, mint a beteg orral lefeküdni s harminc foknyi hőségben [36]) magát annyi dunyhával takarni be, a mennyit csak előkerithetett.

Napjában háromszor is elküldte Kalinoski a kozákját, tudakozódni, minő állapotban van a beteg orr s minden reggel ő maga is elment beteglátogatásra.

Baruch végre is megsokalta a dolgot.

Midőn Kalinoski őt ujra fölkereste, egyszerre kiugrott az ágyból s lerántotta a tokot orráról.

— Vegye vissza a husz aranyát, — kiálta föl — s én is viszaveszem az orromat.

Előhozta a pénzt, melyet egy falrepedésbe rejtett s letette az asztalra.

Ez nagyon tetszett Kalinoskinak, szinte megrázkódott kacagtában s végre igy szólt:

— Nos, hát vedd visza az orrodat, én pedig a pénzemet veszem vissza.

Ezzel szétszakitotta a szerződést s Baruch is ugyanugy cselekedett.

— Most már csak az a kérdés, vajjon ki a lefőzetett ebben a dologban?

— Én vagyok a lefőzetett! — orditott föl Baruch.

— Ha te ezt beismered, meg vagyok elégedve s neked ajándékozom a husz aranyat, — viszonzá Kalinoski.

Ekkép a jó egyetértés ujra helyre állt köztük, sőt még jobban megszilárdult az, mint valaha. A zsidók átkozták Kalinoskit, de még inkább Koreffle Baruchot, s a mi aljasságot csak gondolni lehet mindazt elmondták róla. Oly tárgyakat megeszik — mondák, a melyek nem kóserek, oly szavakat forgat a szájában, a melyek ellenkeznek a mózesi törvényekkel; pazarló, semmirekellő, házasságtörő, ki ellen egy szép asszony sem lehet biztositva.

Az utóbbi állitás, sajnos, nem volt rágalom s a kis Chaike nem egyizben sirta e miatt vörösre a szemét. Baruch nem látszott ezt észrevenni, de ha nagyon levert volt, akkor a kis Baruchot egyik térdére ültette, a kis Izráelt meg a másikra, mig a kis Eszterkát a karjára vette. „Hogy lovagolnak a dzsidások?“ — kérdé. „Igy lovagolnak a dzsidások!“ — S a két fiut erős ügetésben lovagoltatta, megcsókolta a kis Eszterkát, ki apró, rózsás ujjaival apjának a szép fekete szakálával játszott s Chaike ujra mosolygott, oly büszkén, oly boldogan, a mint csak egy anya mosolyoghat, ha gyermekeit vidámaknak látja.

Koreffle Baruch a zsidókkal nem sokat törődött. Azt nem tudta nyugodtan nézni, ha a neje sirt, de ha a világgal és a zsidósággal dacolhatott, az neki örömet okozott. Mennél inkább integette őt jámbor életü sógora, annál több bohóságra vetemedett. Összefogdosott vagy száz verebet, zsidósapkát és szakálat ragasztott ezeknek föl s mindeniknek a farkára egy-egy mondatot a Thalmudból s aztán szabadon bocsátá ezeket, az egész községnek nem csekély boszuságára.

Majd belopózkodott a gazdag Feuermann Reach Menkes boltjába, mikor ez a nyári hőségben elszundikált s fölcsavarva hosszu szakálát egy nagy vasszegre az árúasztal nyilásába szurta azt be, ugy hogy Feuermann, mikor vevő lépett be s ő hirtelen föl akart állni, jó csomót kitépett a szakálából. A kis Knofele Gans Abra asszonynak üvegport hintett a papucsába s a dölyfös Karfunkel Judithnak, — ki szombaton rendesen mindig valamely grófról beszélgetett, ki ő belé szerelmes volt — szerelmes levelet irt s ezt irta alá: „Wutka Iván szekerésztizedes.“

Ellenben a zsidók azt beszélték ő felőle, hogy valamely keresztyén asszonynak udvarol s ez szintén nem volt hazugság vagy rágalom.

Kalinoski, mint serdülő ifju egy nemes hölgybe volt szerelmes, aki neki, isten tudja mi okból, kosarat adott.

E hölgy azóta férjhez ment s pár év mulva el is vált a férjétől, mint az már oly régi jó szokás a lengyel nőknél. Most e nő a Kalinoski szomszédságában lakott, rakowi birtokán. Sokolow Henrikának hivták őt s vidékünkön a legérdekesebb asszonynak tar-

[36]) Galiciában a rövid nyár ép oly tropikus meleg, mint a minő sarki hideg a hosszu tél.

tották, talán csak azért, mert senki által sem látszott megközelithetőnek, mert ő rendkivül regényes hajlamu volt s szigoruan költői szeme előtt senki sem nyert kegyelmet. Az egyik nagyon sokat ivott, a másik dohányszagu volt, a harmadik pedig nem eléggé olvasott ember. Hire járt, hogy e nő verseket is szokott irni s inkább merészen, semmint izléssel öltözködött; azonban még mindig bájos nő volt. Kalinoskival most a legbarátságosabb viszonyban élt, ki őt mint „őszinte barátja“ meg-meglátogatta s ugy látszott, a kapott kosarat tökéletesen elfeledte. De, csak ugy látszott, mert Kalinoski titkon folyvást boszura gondolt.

Ez az uri asszonyság minden alkalommal kimondhatatlan gyülölséget tanusitott a zsidók iránt. Ha neki valamely férfi nem tetszett, olyan volt mint valamely zsidó, s ha rosz szagot érzett utána, zsidóbüze volt.

— No, várj csak, — gondolta magában Kalinoski, midőn tőle hazalovagolt. Nagyon bohó eszméje támadt, mert hangosn fölkacagott.

Legközelébbi látogatása alkalmával csiptetőt illesztett a szemére s Henrikát oly sokáig, oly áthatólag szemlélte, hogy ez végre zavarba jött.

— Kegyed valóban szép, — mormogta; — én soha sem láttam szebb asszonyt s igy tökéletesen érthető . . .

— Mit talál ön érthetőnek? . . .

— Hogy szépségének a hire a messze keletre eljutott.

— Hogy lehet az?

— Hát nem tudja még, asszonyom, hogy egy keleti herceg Kolomeába érkezett, egy valódi mesés gazdagságu török, nagy kiséretttel, ki erre a messze utra csupán azért szánta magát, hogy kegyedet megláthassa.

— Ön bizonyára csak tréfál.

— Ugyan hogy tréfálhatnék? Hiszen tudja kegyed, hogy az én szegény szivem . . .

Nagyot sohajtott s félbeszakitá beszédét.

— Tehát csakugyan török?

— Én azt gondoltam, hogy már véghez vitte ama szándékát, hogy a kegyed lábainak zsámolyul szolgáljon!

— Az én lábaim zsámolyául — ismételte Henrika, midőn lefekvés előtt a haját papirbodorba csavarta s hálóköntösét magára ölté. — Az én lábaim zsámolyául! — susogta, midőn reggel fölébredt s ásitva huzta föl kopott papucsát. — Az én lábaim vánkosául, — sohajtá midőn hajfésülés után a komornáját fölképelte.

Egyszerre, berohant az inas, jelentve hogy a faluba egy gazdag öltözetü török érkezett nagy kiséretével s elfogadtatást kér.

— Ez ő! kiáltott föl Henrika, ragyogó arccal, — a keleti herceg, lábaim zsámolya!

Sietett felöltözni; félredobta hálóöltönyét, mely számtalan szakadást mutatott; fentartotta azonban szennyes szoknyáját és rongyos harisnyáit, mert hát efféle csekélységek mikor feszélyezték az igazi lengyel nőt? Királynői uszályu selyemruhát vett magára, fölrántott egy bársony kacabajkát, ékszereket tett a karjára és a nyakára s ki gyanitotta volna most, hogy e pompa mit nem rejt el jótékonyan a szem elől? Ama bájos méltósággal, mely a lengyel nők sajátja, lépett ki Sokolowné asszonyság a lépcsőzetre, a herceg üdvözlésére s most oly látvány merült föl, mely az ezeregy éjszakára emlékeztetett.

A török herceg — mindjárt fölismerte az asszonyság! — hófehér paripán állt meg a lépcső előtt. Vörös fezt, fehér pantalont és aranyhimzésü kaftánt viselt.

— Gyönyörü, költői alak! — ez volt első gondolata az érdekes asszonyságnak.

A herceg mögött elefánt tünt föl, melynek nyakán török férfi ült, aztán egy teve, ajándékokkal terhelve, melyet egy keleti arcu ember vezetett. Körülbelül husz, törökruhás férfi vette körül a két ritka állatot, kik közt különösen egy vörös ruhába öltözött mór tünt föl.

A szép herceg senki más nem volt, mint Rebhuhn Koreffle Baruch; az elefánt meg a teve valamely állatsereglet tulajdonosáé volt, mely ép akkor ütötte föl sátorát a kerületi városban. Vezetői az állatsereglet őrei voltak, a többi török pedig a Koreffle barátjaihoz tartozó szegény zsidók közül került ki. A vörösbe öltözött mór, maga Kalinoski volt, ki arcát, nyakát, kezeit befestette feketére, hogy ismeretlenül szemtanúja lehessen az egész komédiának. A tréfa nehány ezer forintjába került; de hát a kielégitett bosszú élvezete megfizethetetlen!

Baruch mesterileg játszotta a szerepét. Méltóságos magatartással szállt le paripájáról s haladt fölfelé a lépcsőkön s keresztbe téve a mellén karjait, mélyen meghajolt a regényes hajlamu asszonyság előtt, ki őt szalonjába vezette s a kerevetre ült le. A herceget

nem kinálta székkel, hanem egyik lábát fölemelte, miáltal azt akarta tudtul adni, hogy ő szivesen fölhasználja őt zsámolyul. A herceg azonban ott állt előtte, nehány héber szót morogva, melyet a nemes urnő török gyanánt fogadott el. Ő meg angolul válaszolt s a herceg a fejét csóválta rá, azt akarván megértetni, hogy ő nem érti az asszonyság beszédét. Ekkor a nő francia nyelven tett kisérletet s a herceg ujra rázta a fejét s ekkor az asszonyság ujra lábának a segélyével akarta magát megértetni. De ugy látszott, hasztalan s e végső kisérlettel sohajtva hagyott föl.

Egyszerre a mór jelent meg, két török kiséretében, kik szörnyü foghagymabüzt árasztottak el, de Henrika egyáltalán nem gondolt a gyülölt zsidószagra s nyájas hajlongással fogadta el az ajándékokat, melyeket hoztak és melyeket a herceg oda rakott a lábaihoz. Gyönyörü selyemkelmék, török szőnyegek, keleti gyümölcsfélék voltak ezek, meg egy drága ékszer.

Aztán fölkelt az urnő, intett a hercegnek, hogy kövesse őt, bevezette a vendégszobába s merész némajátékkal jelezte, hogy meghivja őt, szállásolja be magát ő nála.

Ezt nyilván megértette a török, mert nehány szót mondva embereinek, ezek rögtön visszavonultak s ő a mórral a rakowi nemesi udvarban maradt.

Most valami nagyon érdekes dolog történt. Ama néma társalgás, melyre a lengyel nő és a keleti herceg kárhoztatva voltak, ugy látszott egyelőre, hogy a közeledést nehezíteni fogja; pedig ellenkezőleg állt a dolog. A török egy nap alatt többet ért el, mint amennyit mások minden ügyességök mellett éveken át sikertelen iparkodtak elérni. Henrika e férfival sem az irodalomról, sem a politikáról vagy más egyébről nem beszélgethetett s a jelbeszédet csakhamar kimeritették. Igy ültek az ebédnél némán és gyöngéden szemlélve egymást, époly némán és nyájasan szemlélgették egymást ebéd után a lugasban, végre ép oly némán és gyöngéden bámulták egymást az alkonyi órákban a kereveten.

Henrika sohajtott s a herceg is sohajtozott. A herceg végre szivére tette a kezét s epedve pillantott az érdekes asszonyra; ez hasonló pillantásokkal válaszolt s szintén szivére tette a kezét.

A herceg keresztbe fonta karjait a mellén s térdre borult a ház asszonya előtt.

— Értem már; ön az én lábaimnak zsámolyul akar szolgálni! — susogta Henrika s gömbölyü karjával átölelte a férfi nyakát. A herceg fölemelkedett, átkarolta a nőt. Már ott remegett a férfi keblén s ajkai csókokban kezdtek beszélni, oly nyelven, a melyet mindenki megért, akár hercegi palotában, akár cigányviskóban született légyen, akár a pálmák, akár a fenyők árnyában.

Mivelhogy egymással beszélni nem tudtak, talán semmiféle szerelmi viszonyban nem csókolóztak annyit, mint Henrika meg a keleti herceg, ki némán fonta karjait keblére, mint a rabszolga, hogy midőn a nő felé közeledett, ennek karjai közt a leghevesebb imádóvá váljék. Még soha meg nem fordult Rakowban annyi vendég. Mindenki eljött ide, hogy megbámulhassa a török herceget. Minden nő megirigyelte Henrikát s minden férfi a törököt.

Három hétig élvezte az érdekes asszonyság a szerelem örömeit, melyek oly nagyon megfeleltek az ő regényes izlésének, midőn egy nap ujra a némajátékhoz folyamodott, hogy a herceggel közölhesse szivének egy titkos ohaját.

Két gyürüt vett elé s az egyiket a herceg ujjára huzta, a másikat a magáéra s aztán kelet felé mutatott a kezével.

A herceg ezuttal mindjárt megértette.

— Áj-váj! — kiáltott föl; — hiszen nekem feleségem van; különben rögtön nőül venném nagyságodat, — oly igaz, mint ahogy engem Rebhuhn Koreffle Baruchnak hínak!

Henrika rábámult a hercegre, de még nem értette egészen a dolgot. Ekkor toppant be a mór s szakasztott azon a hangon, mint a Kalinoskié, igy szólt:

— Engedje meg, nagyságos asszonyom, hogy megmoshassam az arcomat, mert már jó ideje mióta fekete arccal járok-kelek. Adj nekem vizet, Koreffle!

Az érdekes asszonyság elájult.[37])

E történet sokkal furcsább volt, semhogy villámként az egész vidéket be ne szárnyalta volna a hire. Chaike is tudomást nyert erről s szegény fejét lecsüggesztette Föltette magában, hogy szemrehányással illeti férjét; de mikor haza érkezett, elhalt ajkán a szó; ugy fájt a szive, mintha szétzuzták volna. Szeretett volna fölsikoltani, de nem tudott; csupán a szive beszélt, csak ajkai mozogtak s hangját nem lehetett hallani. (Folyt. köv.)

[37]) Az itt leirt dolgok Kalinoskiról maig is élnek a nép ajkán Galiciában.

PULSZKY FERENC.

(Arcképünkhöz.)

Mintegy tiz évvel ezelőtt egy szép őszi estén bankettet rendeztünk Munkácsy Mihály tiszteletére. Akkor még csak a „Siralomház“ művésze volt, banderiumot s fáklyászenét nem kapott s mi, szerény tisztelői, kényelmesen elfértünk a városligeti Klemens-fogadó nem épen nagy terjedelmü első emeleti termében.

Az ünnepelt mellett az asztalfőn Pulszky Ferenc ült, az orsz. képzőmüvészi társulat s képzőmüvészeti tanács elnöke, a nemz. muzeum igazgatója, az egyetlen valóban országos nevü ember kis társaságunkban. Nem csoda, hogy az elmaradhatatlan toastok árja csakhamar felé fordult. Rózsaági Antal (akkor még e második nevét viselte) köszöntötte fel őt, kiemelvén, hogy ő hazánkban a müvészet főpatronusa s a müizlés igazi terjesztője. E sorok irója, ki szintén jelen volt az ünnepen, rögtön az éljenzések után felállott s kissé fiatalos dévajsággal kinyilatkoztatta, hogy e felköszöntés nem volt egészen alapos; kétségtelen ugyan, hogy Pulszky a legjelesebb müértő Magyarországon s ezért ő volna hivatva főkép a müizlés terjesztésére, de sajnos, hogy e hivatását elhanyagolja s müvészeti dolgok helyett csaknem kizárólag (a mi abban az időben ugy is volt) politikával foglalkozik, a melyre van elég más, szakavatottabb emberünk. Az öreg Pulszky némán hallgatta e szavakat s nehány perc mulva körülbelül igy szólt:

— Kénytelen vagyok egy kis megjegyzést tenni személyes ügyben. Szóló azzal vádol, hogy a politikával foglalkozom, a mihez nem értek s elhanyagolom azt, a mi hivatásom volna. Lássák, ilyesmi vádat már gyakran hallottam magam illen. De én olyan vagyok, mint az ürge, melynek két lyuka van; ha az egyiken üldözik, a másikon át elszalad. Sokan azt mondják rólam, mint a szóló is, hogy nem értek a politikához, de azok azt állitják, hogy a tudományokban jártasságom van; mások, kik tudományomat kicsinylik, azt hiszik, hogy nagy politikus vagyok. Bizony jó, ha az embernek két lyuka van.

S ezzel az élccel vége volt a dolognak s dévajságomnak egyedül csak az a szelid büntetése lett, hogy nehány órával később, midőn az irói körben társalgás közben szóba jött, hogy Munkácsyval egy évben születtem s Munkácsy születésem napját kérdezte, Pulszky hirtelen közbevágott: Felesleges azt kérdeni, megmondja a régi német közmondás: Wer wird geboren im Oktober, der wird ein Kritiker und zwar ein grober.

Hosszas fejtegetésekkel sem volnék képes Pulszky Ferenc jellemét jobban megvilágitani, mint e kis adomával. A szellemes ember önérzetes cynismusával s a mellett szeretetreméltó gyöngédségével egészen világosan áll előttünk.

Sokan félreismerik közéletünk e kiváló alakját, midőn csak a szikrázó szellemet s a cynismust látják benne. Jól emlékszem, hogy egykor Teleki Sándor gróf Pulszky emlékiratainak első kötetét látva kezemben, e sokat mondó rövid kritikát kockáztatta meg: Jól van irva, de nincs benne sziv. Nem kételkedem, hogy az ujabb kötetek olvasása után Teleki is módositotta némileg itéletét, de tény, hogy Pulszkyt még mindig igy szokták legtöbben megitélni. Ő maga nagyrészt az oka. Szikrázó szellemének fényes nyilatkozatába, az élcekbe, talán azért, mert hatását oly gyakran látja, maga is annyira szerelmes, hogy sohasem igyekszik azokat elnyomni, még ha saját rovására történnek is. Midőn egy alkalommal Don Pedrőt bemutattam neki, egyenesen azzal fogadta: Rég nem láttam már lapjában a nagy orromat s Pedrő mentegetőzéseire igy felelt: Jobban szeretem, ha azt bántják, mint jellememet. Élceivel nem kiméltе soha az embereket, nem saját rokonait sem. Saját jellemét s gondolkozásmódját vette alapul s ezért, bár nem sért s igaztalanul nem is támad, nem ritkán kellemetlen lesz olyanoknak, kik tulságosan érzékenyek. Csaknem példabeszédszerü szellemes társalkodásaért, mely által mindenkor a társaság központja lesz, mindenütt szivesen látják, de ép azért, mert mások gyengéit éles szemmel vigyázza meg s megfigyeléseit nem rejti véka alá, igen sokan önzőnek s szivtelennek tartják.

Csalódik, ki ilyesmit feltételez s a cynismus köpenye alatt nem látja az idealistát.

Kétségkivül más, egészen eltérő jellem volt a görög Kölcsey, más a német sentimentalismussal saturált Eötvös, avagy az eszmékért rajongó Kossuth s egyátalán nem lehet állitanunk, hogy ezek idealismusa az egyéni jellemen nagyobb hatalmat ne gyakorolt volna: de azért be kell ismernünk, hogy Pulszky is az idealisták közé tartozik.

Az a férfiu, ki már gyermekkorában

*

rajongott a művészet tárgyaiért s e rajongását késő aggkoráig megtartotta, az, kit a közügyek terén mindenütt feltalálhatunk, ki hanyatló testi erővel ifjakkal versenyez az uj eszmék megalkotásában, együtt dolgozik, együtt mulat velök s buzditó szavakat hangoztat a nemzet szellemi életének ujjászületése érdekében, az a férfiu kétségtelenül idealista, idealista, még ha ezerszer hangoztatja is a gyakorlatiasságot s ismételve rejtőzik a cynismus álarca alá. Az ifjui lelkesedés tárgyát nem lehet egyhamar megtagadni s Pulszky bizonynyal sohasem tagadta meg. Gunyolja az egyes eseteket, kiemeli az egyének gyarlóságait, de a szabadság, magyar nemzetiség eszméi, a szép s igaz tisztelete vérébe vannak oltva s a lehető legpongyolább alakban irt vezércikkeiben, sőt pohárköszöntőiben s élceiben is feltaláljuk e tisztelet nyomait. A szellemes társalkodót, kinek élete avatatlanok előtt játéknak látszik, magasra emeli ez idealismus az élet komoly pillanataiban s az elfogulatlan szemlélő elismeri jellemét, midőn az élet-halál harcot vivó nemzet érdekében idegen földön hatalmas agitatiot fejt ki, midőn a panszlávok ellen nagy eszének fegyvereit használja fel, de még inkább akkor, midőn hangyaszorgalommal ujjáteremti a nemzeti muzeumot avagy maga köré gyüjtve a főváros jelesebb fiait, uj társadalmi életet akar alkotni.

Nem tagadom, hogy Pulszkyban kevés a kedélybensőség s kevés az idealistáknál oly gyakori szivósság egy tárgyhoz. Nem önzésének, nem cynismusának következménye ez, hanem életpályájának. Ifju korában, midőn egy fővel magasabb volt kortársainál, midőn először elmélkedett a magyar nemzet történetének bölcsészetéről, meg volt az alap erre is; husz évi számüzetés s bolyongás megváltoztatta jellemét. Az ész előtérbe lépett s a kedélybensőség mintegy cynismus köpenye alá takarva maradt. Az élet küzdelmei, a folyton változó viszonyok s a dus tapasztalat emberismerővé tették, de idealismusa megmaradt, hogy ne legyen embergyülölő.

Egy alkalommal (maga beszélte el nekem ez adomát) egyik volt pénzügyminiszterünk nagyobb financialis müvelettel bizta meg a külföldre utazó Pulszkyt. Az ügyet szerencsésen elintézte s egyik berlini bankár gratulált is neki a szép alkuhoz, mondván, hogy ezzel csakugyan kiérdemelte a miniszter hálaját.

— Azt hiszi? — felelé az élcelni szerető Pulszky. Akkor nem ismeri ön a mi Kerkapolynkat. Fogadjunk száz szivarba, hogy még csak szóval sem köszöni meg.

S csakugyan, a hazaérkezett Pulszkyt a miniszter hosszasabban kihallgatta s végül szó nélkül bocsátotta el. Pulszky megelégedett azzal, hogy az ajtóból visszafordulva oda kiáltott:

— Köszönöm neked a száz szivart.

Hogy más alkalommal saját maga s családja érdekeit nem veszi oly közönyösen, az ismeretes. Önérzete (s bizonynyal méltán) meglehetős nagy. Egy alkalommal, midőn a képzőmüvészeti társulat közgyülésén valaki tréfásan szemére hányta, hogy szavazó ivén nem törölte ki a saját nevét, hirtelen igy felelt: Én tudom legjobban, hogy elnöknek való vagyok. Emlékirataiban is sok fontos dologgal hozza kapcsolatba nevét, bár egyéniségét nem helyezi soha az összes események középpontjává, mint ez más emlékiratokban oly gyakran történik.

Sőt ki hinné el, hogy az eszes Pulszky, kiről azt állitják, hogy encyclopaedikus tudományos ismerete mellett a legtöbb természetes esze van Magyarország összes szereplő egyénei között, bizonyos esetekben még naiv is tud lenni? Pedig ez tagadhatatlan. Évtizedeken át sokkal nagyobb gyakorlati jelentőséget tulajdonitott a szabadkőmüveseknek, mint azok megérdemelték; egész a Hadikné felvétele miatt létrejött maghasonlásig nagy buzgóságot fejtett ki érdekökben s hogy még egy más példát hozzak fel, sok ideig, talán ma is kiváló darabnak tartja a „Felsülés“-t s irodalmi müvei közt legtöbbre becsüli azt a szellemes, de különben jelentéktelen „mesé“-t, melyben III. Napoleont s Garibaldit helyezi párhuzamba.

Egyéniségének e sajátságai s örökös változásban töltött ifjusága s férfikora idézték elő, hogy Pulszky valódi nagy dolgot nem alkothatott. Kevés ember van, kit a természet s körülmények oly sok kiváló adománynyal halmoztak volna el, kevés, ki az emberi ismeret oly sok mezején mondhatná magát otthonosnak, bizonynyal felül a középszerüség fokán s legalább is kevés magyar van, ki oly sokat tapasztalt s oly sok embert ismert s mindamellett Pulszkyt, a politikust köpenyforgatónak, Pulszkyt a tudóst felületes encyclopaedistának szeretik mondani. Nincs igazuk. Pulszky, a politikus, sokszor viszás helyzetbe jő azáltal, hogy az adott körülményeket mér-

legelve, uj és uj megoldási módozatokat keres s mint „vén csataló“ előszeretettel tör előre az uj, még csak általa gondolt ösvényen mint azt a Deák-párt bomlásánál is tette, de a szabadelvüség s haladás eszméit sohasem tagadta meg. Pulszky, a tudós, kora ifjuságától hive maradt az archaeologiának s e tudományban valódi alaposságot szerzett, de mert tevékenységét sok minden dolog vette igénybe s szaktudományát rendszeresen csak 60-as éveiben kezdte érvényesiteni, csak encyclopaedistának tünt fel s az emberek feledni szokták, hogy az anthropologiai tudományok nagy mezején nincs egyetlen tudomány-ág sem, melyben nagy lehet valaki, ki nem bir encyclopaedikus ismeretekkel. Sajnálnunk lehet, hogy e kiváló szellemi erő nagyobb müvet nem alkothatott, de ha egykor archeologiai s mütörténelmi dolgozatait összegyüjti s a 70-ik évbe járó, de még mindig erőteljes s életvidor férfiunak erre is van ereje, e gyüjtemény fényes tanusága lesz annak, mit ért Pulszky s nevét irodalmunkban bizonynyal megörökiti. GYÖRGY ALADÁR.

A VŐFÉNY.

(Rajz az alföld népies szokásaiból.)

Irta: KOVÁCS JÁNOS.

A lakodalommal járó ügyes-bajos dolgok közé tartozik a vőfény tapintatos megválasztása is; mert a nyoszolyólányok, ha már annyit költenek a vőfény virágossá tételére, megvárják, hogy a vőfény kedvökre való, csinos, takaros, jó táncos egyszóval „helyre legény“ legyen; s a násznagyok elvárják, hogy kitegyen magáért a verselésben; sőt az asszonynének sem feledik el ráparancsolni a vőlegényre, hogy a vőfény aztán alkalmatos ne pedig valami „hányi-veti“ legény legyen ám.

A vőlegény igyekszik a kivánalmaknak megfelelő legényt kiszemelni, a kire a házasság és a lakodalom végrehajtó hatalmai közt való közvetités diszes, de nem kevés nehézséggel járó szerepét bizza.

A vőfény, mihelyt a rozmarinnal föl-ékesitett citromot kezébe kapta, a hetedhétországra szóló lakodalomnak főfaktorává leszen.

Büszke is reá! Hogyis ne; hiszen ő nemcsak a hivott, de a választott is, a ki képviseli a vőlegényt, hivogat a lakodalomra, oltárhoz vezeti a menyasszonyt, tultesz a násznagyi furfangon, boldoggá teszi a nyoszolyólányt, dirigálja a cigánybandát, felülvizsgálja a konyhát, fakturáz (szellemeskedik) jobbrabalra, rigmusokban dikciózik előre-hátra, rendezi a sortáncot, kásapénzt szed a szakácsnénak, ő a megmondhatója a tyukverőnek, egyszóval a lakodalom külső fénye rajta nyugodván, rajta áll, hogy azt minden résztvevőnek örökkétig emlékezetessé tegye.

Azzá is teszi. Ha a harmadszori hirdetés megvolt s a lakodalom szerdára van terminálva, az előttevaló vasárnapon összes cókmókjaikkal a menyasszonyhoz jönnek a nyoszolyólányok, a hol már alig lehet mozogni a tarka-barka pántlikák meg a virágok sokaságától. Hja, a vőfényt virágozzák föl, (a nagyobb s hiresebb lakodalmaknál két vőfény szokott lenni s ugyanannyi nyoszolyóleány; az első vőfény dikciózik, mig a másik csak a dekorum kedveért fungál, s járatlan is a rigmusokban) aki szintén idejön; átnyujtja a pörge kalapot, s aztán van próbálgatás, illegetés, vajjon melyik virág illenék leginkább a kalapra, meg a mándlira a földig érő szalaghoz mellcsokor gyanánt. Utoljára is egy vadvörös, aranynyal áttört virág kerül a kalapra lelógó nemzeti pántlikával átkötve; a mellcsokor meg egy fehér rózsákból álló, gyakran a vállon áthajolva a hát közepéig érő, bimbóival ékeskedő virág leszen, a mely alatt a földig érő arany- vagy ezüstcsipkével szegélyezett pántlika libeg-lobog.

Most még a rozmarinvirággal diszitett citromot adják át neki, aztán összeüti sarkantyuját a vőfény s hamiskás kacsintással kisérve illendő köszönetet mond a nyoszolyólánynak (aki alig tudja levenni szemét a kackiás legényről) s megindul hivogatni a lakodalomra.

Alig lépte át az utcaajtó küszöbét, lövésre is használható pálcájának durranása jelzi utjának jelentőségét; ez képezi a nyitányát későbbi virtuskodásainak.

A koszorulányok sietnek haza, mert a menyasszony meghivása után őket illeti az elsőség; s csakugyan feléjök is tart, s alig ér haza a leány, nyomban belép utána a vőfény, meghivni és kikérni a nyoszolyólányt szüleitől a lakodalomra:

Engednék meg, kérjük kedves leányuknak,
Mint szép menyasszonyunk nyoszolyólányának,
Hogy ránk következő szerdán nyolc órára
Násznépünkkel jöjjön az Isten házába.
Gondunk alá vesszük, mi is majd ott leszünk,
Addig is az Isten maradjon mivelünk.

Ezután sorba ejti a sógor, koma, nász, kisebbik, öregebbik, szomszéd, sat. uraimékat,

közben-közben egy leányt is meghiv, mert szokásos, egyik-másik kinőttebb leányt is meghivni a lakodalom fényesebbé tételére. Ezt meg is várják a leányok, hogy legalább „lányul“ meghivassanak barátnőjök lakodalmára; ilyenkor, de meg az egész farsangi évadban, nem is igen szoktak az „eladók“ falangérozni, hanem otthon várják a gügyüket, illetőleg a vőfényeket.

Sokszor persze mindkettőt hiába! Ha a vőfény behivogatta a lagzira az egész szögről-végről való atyafiságot, ezzel szerepének első részét befejezte ugyan, de már kedden ismét helyt kell állnia a gáton; mert csakis az ő hathatós szónoklatára adják át az „ágyat“, meg a tulipántos ládát, vagy a flóderos négyfiókos almárjomot, a melyet rengeteg kurjongatások és lövöldözések közt szállitanak el a vőlegény lakására.

Szerdán reggel aztán módosan „kicsipi“ magát a vőfény. A leánycsábitó bajusz pötykén ki van kenceficélve, a csipkés-kendő kackiásan kandikál elő a mándli-zsebből s a pántlikás bokrétás kalap kissé félrebillentve olyan jól áll neki; csizmája tükörfényes s rajta az ezüsthatosból készült taréjos sarkantyu lépésre peng, a diszpántlikával hullámozva játszik a szél. Délcegen lépkedve siet a menyasszonyos ház felé s mit sem törődve a keritések meg az utcaajtók kiváncsilag kandikáló fehér cselédeivel, benyit a lakodalmas házhoz, a hol már a fölkoszoruzott menyasszony meg a fölpöttyent nyoszolyólányok és az egész násznép, a nap jelentőségéhez illő diszben vártak a vőfényre, a kinek jövését az utcaajtóból hangzó lövés már előre jelzé. S a mint belép, rögtön kadenciára gyujtva szól:

Szerencsés jó reggelt adjon az Uristen!
Hála, hogy a napra fölviradtunk épen.
Megjött már az óra, melyben magzatjuknak
Oltárhoz kell lépni, mint szép menyasszonynak.
Kérjük azért szépen az édes szüléket
Eresszék ez utra kedves szülöttüket.

Ezekre az ékes szókra megindul a könyés ömlik zápor módra. A leány még egyszer szüléje keblére borul, alig tud onnan elszakadni; hogy ne, mikor ez annyira fáj; pedig hiába, válni kell, de az édes fájdalomban nem tud szóhoz jönni, helyette hát a vőfény önti szavakba érzelmeit:

— — — — — — — — — —

Elmondom tehát én, mit elméje gondol,
Ilyenformán szólna, látom bus arcáról:
Örömmel üdvözlém ártatlan szivemmel;
De mostan keblemet nagy bánat fogja el,
Mert ma változik meg életemnek utja
Vagy holtig örömre, vagy örökös búra!
Azért, oh istenem, ne hagyj el, légy velem!

Elbucsuztatja aztán a zokogó menyasszonyt szüleitől, testvéreitől s nevében fölhivja őket:

Kisérjétek ti is az Isten házába
S kérjétek az istent értem imádkozva
Bő áldását adja szent házasságomra.

Ezek után megindul a menet a vőfény vezérlete alatt az isten háza felé, hol a szemérmes menyasszony alig hallhatólag susogja el a holtomiglan — és holtáiglant, mely után a vőfény ismét visszakiséri őt a szülői hajlékába, holott ily szókra nyilik az ajka:

Légyen az istennek dicsőség a mennyben
Szerencsével jártunk nagy dolgunkban végben,
Légyen az uristen vezérünk mindenben
S a mi még hátra van, érjük végét szépen.

E rövid dikciozás után visszatér a vőfény a „legényes“ házhoz, a hol már „hegedülnek szépen, muzsikálnak“ s a násznép nekimelegedve rakja, keresztezi a szép magyar táncot, a melybe nagyot rikkantva a vőfény is beleugrik. S mig itt táncol, addig, az örömapa a kétitcés palackot megkoszoruzva egy „fontos“ kalácscsal, a karcos javával tölti meg s ugy adja át a vőfény uramnak, a ki most megindul nevezetes utjára: kikérni a menyasszonyt. Ki is kéri imigyen:

Jó napot kivánok násznagyuraméknak,
Ismét fölnyitottam, ajtóját e háznak.
Tudomásukra van násznagyuraméknak,
Hogy mi célja vagyon mostani utunknak;
Azért vőlegényünk édes-szépen kéri
Drága menyasszonyát adnák ezennel ki.

— De nem addig van a' szép öcsém! vág közbe a násznagy; — nem adjuk ám olyan könnyen ki a menyasszonyt, mert hát itt is szeretjük, no azonban, minthogy annyit fáradtatok, hát egyet mondok, aztán kettő lesz belőle. Azt tudom, hogy tudod: két tyuk hány pár, de nem tudod, melyik az eke végső lyuka, ha ezt eltalálod, vagy akár vőlegényed, akkor elvihetitek a menyasszonyt.“

— Mig itt macerálja a násznagy a vőfényt, addig a hozott palack bora, meg kalácsa elfogy az asztal körül, s mig ezt ujra megtöltik a vőfény nem mulasztja el egyet pördülni a nyoszolyólánynyal meg a menyasszonynyal s mikor visszakerül a telt palack, indul vissza a vőlegényhez, hadd találja el az a föladott találgatós mesét s ha aztán eltalálták sebtibe' megy vissza a násznagy elé:

Dicsérjük a Jézust, ujra itt termettem,
Fejem a rejtvényen mindekkorig törtem.
Kérdés volt: melyik az eke végső lyuka?
— — — — — — — — — — —
Hát én csak azt tartom, hogy a katlan szája,
Mert ha ott volt, többé nincs eke formája.

— Biz annak nincs öcsém mert megég, — nelyös a megfejtés. Na hát igyál egy pohár bort. — De a vőfény a pohár boron kivül még jutalmat is kér a fejtörésért ugy a maga, mint a vőlegénye és a násznép számára.

A jutalom a vőfény részére egy selyemkendő, a vőlegény és a násznép részére virágok, melyeket a menyasszony küld a nyoszolyólányoktól, a kik ezuttal a vőfénynyel elmennek a vőlegény hajlékába:

Hogy miként Noénak szelid galambkái
Örvendetes hirnek lennének tolmácsi.

Itt aztán kiosztják a virágokat, kap belőlük boldog-boldogtalan, s lesz a virágoskedv mellé virágos kalap quantum satis! A vőfény mándlijának gomblyukába köti a kendőt, odaint a morénak s köszönetül ugy megforgatja a nyoszolyólányt, hogy ez a tánc még menyasszony-korában is eszébe jut. — A nóta után visszatérnek a nyoszolyólányok a „lányos" — házhoz, a vőfény pedig előhivja a menyasszonyért készülődő néném aszszonyékat és utra kelnek a fehérnépet ijeszgető pisztolydurrogások kiséretében.

Alig lépnek be a menyasszonyos házhoz, elnémul a muzsika, hogy a csendben kiki meghallhassa a vőfény dikcioját, a melylyel a menyasszonyt bucsuztatja, most már véglegesen, kedves szüleitől:

Szünjék meg tehát már hegedük zengése
És a sarkantyuknak némuljon pengése,
Mert bucsuzásomnak most lészen kezdése,
Legyünk csendességben, mig leszen végzése.
Zeng bucsuzó szavam, hullnak bús könyeim,
Mert tőletek válok, kedves jó szüleim .....

Erre aztán ismét megered a könyek zápora; a zokogástól alig hallható a vőfény szónoklása, maga a komoly násznagy is elérzékenyül, sőt a vőfény hangján is észrevehető az ellágyulás, maga sem tudja, miként mondta el a siralmas bucsuztatót s hogy ért a végső sorokhoz:

Az itt maradóknak kivánok jó kedvet
Nekünk utasoknak boldog megérkeztet.

Itt a vőfény már visszanyerte elpusztithatlan jó kedélyét, nagyot kurjant s reá a gyerekhad: „ijjuju, viszik a menyasszonyt!" rikoltása ad visszhangot, betöltvén az egész falu hosszát. A rikoltozás közben egyet-egyet durrant a vőfény lövésre is használható pálcájából — a népek bámulatára, s kiket a virtuskodó vőfény „ha isten akarja a bot is elsül" szavakkal ejt még nagyobb bámulatba; s a kik nem bámulnak azokat a kulacs meg a kétitcés nedve deriti jókedvre, mert szokásos utközben, mig a kulacsban tart a jarókelőket sorba kinálni. Ha kifogy, annál jobban igyekszenek hazafelé, a hol már ugyancsak nehezen várják megérkeztöket. Végre halljuk a vőfény beköszöntőjét:

Szerencsés jó estét násznagy uraméknak,
Végére jutottunk nagy hoszú utunknak;
Nagy fáradozásunk nem esett hiába,
Mert egy drága kincset hoztunk a hajlékba,
Im itt a menyasszony, frissen megérkezett
Tessék násznagyuram, fogjon vele kezet.

Sorba kezet fognak a menyasszonynyal, aztán táncolnak, mig meg nem éheznek, s ha a vőfény a konyhát rendben találja, csakhamar igyekszik a násznép éhségét csillapitandó vacsorára kadenciázni:

Uraim, a konyhán mindent megvizsgáltam
S ott mindent a legszebb rendjében találtam,
Kötelességem ez, mert vagyok mestere.....

Igen, a vőfény ezen a napon mindenféle lakodalmi heccnek a nagymesterévé van avatva, illő tehát, hogy a gasztronomiai elkerülhetlen szokásnak is mestere legyen. Előbb, mig elhelyezkedik a násznép az asztal körül, csak mókázva kadenciázik s „fakturázgat" a násznagygyal, cigánynyal, utoljára aztán maga is megunja a sok szót:

De már nem tréfálok elég az egyszerre,
Nehogy valakinek ne essék inyére;
Most dolgunkhoz látok, a konyhára megyek
S ha ételt nem hozok, hát akármi legyek....

Kimegy a konyhára, kinevezve egy legényt „kenyeresnek" egyet „vizhordónak" (szamarasnak) s aztán kiadva mindenkinek a legfőbb parancsot, megindul az étkekkel befelé, odaint a muzsikusnak:

Tarts kormányt muzsikás, megkapod az árát,
Malacot kapsz, a mely megnyom vagy tiz mázsát.

s figyelmezteti, hogy jól vigyázzon a kadenciákra „tust" huzni, melyeknek vége hossza alig szakad; de nem feledi el a lábatlankodókat is előre figyelmeztetni; nehogy körülötte lábatlankodjanak:

Ne tántorogjon hát most előttem senki,
Mert a nyakát könnyen leforrázom neki,
Vegyék el kezemből ezt a meleg tálat,
Mert ujjam rajta már tovább el nem állhat.
A hátam mögött is, vagy husz legény vagyon
Azoknak kezét is süti igen nagyon .....

— No hát öcsém csak add errébb! — szól közbe a násznagy — aztán hozz több

ételt és beszélj kevesebbet. De a vőfény erre nem hallgat; azért is még többet kadenciáz minden tál ételnél, sőt még áldomást is iszik az örömapa és örömanya egészségére s a fiatal házasok boldogságára.

Végül aztán a vacsora alatt még egy kis rádásrygmust is megereszt a szakácsné érdekében, ki a főzés közben megégette a kezét s a sebet nincs miből gyógyitania:

Tehát jó uraim, most erszényt nyissanak
Kis bankót, nagy bankót tányérra rakjanak
Ekként orvosságra neki pénzt adjanak,
Hogy mérges sebei hamar gyógyuljanak.

Vacsora után ujra táncra kerekedik a fiatalság, mig a menyasszony fejét bekötik, s ha ez készen van, kezdődik a „sortánc", a melyben csak a legközelebbi atyafiak táncolnak sorban egy-egy nótát a menyasszonynyal. A sortáncot a vőfény rendezi, a násznagy parancsol s a kit „kikövet" annak „muszáj" egyet fordulni a menyasszonynyal. Mig a sortánc tart, addig a fiatalság — nehogy unja magát — a szomszédban „fordulybalhát" s egyéb népies mulatságot rendez magamagának, vagy tambura-szóra táncol; de a vőfény csakhamar „szabad a tánc" szavakkal ismét visszahivja őket s aztán zavartalanul járják kivilágos kivirradtig.

Ilyen a vőfény élete, s ha itt vége a lakodalomnak, hétfőn ujra kezdi, táncol keddig aztán „tyukverőbe" megy, szerdán meg ujra lakodalomba, mig egyszer csak neki is „beföllegzik", — valami hamisszemü nyoszolyólány menyasszonya lesz s aztán már neki kell gondoskodnia, hogy ki lesz az ő vőfénye??!

IRODALOM.

Egy szerelem életrajza. Regény irta Wohl Stefanie. Budapest. Révai-testvérek. 1883.)

Érdeme e regénynek, hogy leplezetlenül kimond egy mélyen elszomoritó tényt: azt, hogy az igazságszolgáltatás terén nálunk ázsiai állapotok uralkodnak. Itélje meg az olvasó maga. Gróf Chernelházy Kázmért az n—i országuton meggyilkolják. Furcsa ugyan, hogy kerül egy főur éjnek idején magányosan egy országut közepére, de ez mellékes. A fő az, hogy megölik, s testét arra menő emberek találják meg. A rendőrkapitány órákkal később a test elvitele után egy tárcát talál ott, hol a halott feküdt. A tárca a kapitány szavai szerint „órákig ázhatott a vérben", ami fölöttébb csodálatos, tekintetbe véve azt, hogy rendes vért rendes poros országut pár perc alatt fölszokott inni. Kiderül, hogy a tárca báró Várhegyi Sándoré s ez elég a rend éber őrének, hogy tömlöcre vesse a nemes főurat, ki a legderekabb ember a világon, s annyira „feddhetetlen előéletü", hogy még csak párbajozásért sem volt büntetve soha. Igy okoskodik: a meggyilkolt bajba keverte az öreg Várhegyit, ujjal mutatva rá a hanyagságokra, melyeket az, mint hivatalnok elkövetett, csaknem lemondásra kényszeritette a vén embert, misem természetesebb, mint hogy fia eltette az alkalmatlan vádaskodót láb alól. Igazi rendőr logika, s talán helyes is lenne, ha két bagnóbeli rabról volna szó, s nem két mágnásról, kik sokkal kevesebb felelősséggel eltehetik vetélytársaikat az utból „lovagias módon". Persze az fokozza a kapitány gyanuját, hogy Várhegyi Sándor vonakodik megmondani, hol töltötte az éjet. Ez neki megfoghatatlannak tetszik. Kevés regényt olvashatott a jámbor, különben nem csodálkoznék ezen; hisz százával vannak hasonló esetek leirva, hol érdekes vádlottak nem igazolhatják alibijöket, mert kedvesüknél édelegtek, kiket lovagiasságuk nem enged kompromittálni. Igy állván a dolgok, Sándor báró hónapokig senyved börtönében, s mindenki el van készülve, hogy elitélik; még védője is ezt hiszi, s ezzel megmutatja, milyen gyámoltalan ember, különben öt perc alatt kifejthetné, hogy a tárca, melyet órákkal később találtak a tett szinhelyén nem ad jogot a világ bármely birájának sem arra, hogy Sándor urat elitélje, de sőt csak egy napig is fogságban tartsa; hiszen az országuton azóta ezren haladhattak át, amiből épen nem következik, hogy mindannyian gyilkosok lennének. De hát nincs okos ember a környéken, s az ifju báró ügye nagyon csehül áll a végtárgyalás napján.

Természetesen mégse itélik el: az már több lenne kettőnél. Eléggé megszenvedett a vizsgálati fogsággal is azért a szerencsétlen, s csaknem hihetetlen véletlenért, hogy mikor roppant feldult állapotban tért vissza kedvesétől, szemtelen tárcája épen a végzetes helyen talált kipottyanni a zsebéből. Minden összeesküdött a szegény fiu ellen. Kedvese találkozásuk után rögtön elutazik, egy soha roszabbkor nem jöhetett betegség ágynak dönti, s lázálmaiból épen a tizenkettedik órában ébred eszméletre annyira, hogy belássa, mikép szegény Sándort meg kell mentenie az Illa-

ára, vagy Munkácsra láncon vitetés botrá-
yától. Meg is teszi, beront a törvényszéki
erembe, s ott egy nemes jelenetet rögtönöz
evallva, hogy Várhegyi nála volt a szomoru
jszakán.

Csakhogy kedvesét megmentve önmagát
esziti el. Mert a Szép Sárréty Marianne férjes
sszony, kinek nem volna szabad fiatal embert
nagányosan fogadni éjfélkor. De Istenem!
nennyi ok menti. Persze, hogy sohasem sze-
ette férjét, aki azonfelül vagyonából kipusz-
itotta, s egy csomó hamisitott váltó hátra-
agyásával évek előtt kiszökött Amerikába.
De a világ ezt nem veszi figyelembe, s a rosz
gazságszolgáltatási viszonyoknak a szegény
sszony issza meg levét, ki örökre lehetet-
lenné van téve.

Őt csak sajnálni, de Sándor bárót kár-
hoztatni lehet, hogy viszonyukat, mely külön-
ben egészen plátói, már rég nem törvényesi-
tette. Ez a fővágya, ha hinni lehet szavainak ;
s ha nem teszi, csak tudatlanságán mulik.
Hisz a férj Amerikába ment, tengerre, élet-
veszélyes utra ; évek óta nem hallat hirt
magáról. Neje könnyen megszabadithatja
magát az utált bilincsekből, ha az illetékes
törvényszék előtt beadja a folyamodványt
Sárréty ur holttá nyilvánitása iránt. A rendes
határidő szépen lefolyik, a férj nem jelent-
kezhetik már csak a hamis váltók miatt sem,
holttá nyilvánitják annak módja szerint, s a
menyecske szabad. Fölöttébb csodálatos, hogy
senkinek sem ötlik az eszébe ez ; sem Sándor
urnak, aki jeles jogtudós, sem mamájának, a
még jelesebb asszonyságnak, ki szintén sejt
a joghoz, annyira vivén sajátságos önteléldo-
zását, hogy fiával annak jogászkodása idején
együtt ismétli a római és egyéb jogokat. Ebből
is láthatjuk, mily szerencsétlenség egy regény
személyeire nézve, ha a törvénykönyvet sem
maguk nem ösmerik, sem a — szerző.

Ilyen furcsa esetek csakis olyan furcsa
lényekkel történhetnek meg, amilyenek e
regény hősei és hősnői. Az ember el sem
hinné, hogy a lélektan és physiologia törvé-
nyei alól ennyire emancipált egyének is van-
nak, ha nem biznék a szerző szavában. Pél-
dául Marianne kis lány korában sohasem
ábrándozik férfiról, vőlegényére nem is kiváncsi,
később pedig épen nem gondol arra, mi lesz
Sándorral való viszonyának a kifejlődése.
Egy hideg szónoki beszédet mond lángoló
kedvesének, ki szökésre csábitja. És ez nem
valami sovány, vértelen, lymphaticus terem-
tés, sőt inkább eleven, tüzes menyecske. Cso-
dálatos. Ilyen Sándor is. Együtt van kedve-
sével, csókolja ; ég érte, de nem bántja soha
angyali ártatlanságát. Oh ! angyali ártatlan-
ság, oh aludttej, mely vér helyett hősünk
ereit megtöltöd. Élettelen árnyék a többi is :
a nemességében néha nevetséges, „római jogot“
ismétlő mama, az öreg Várhegyi stb. Egy
alakjára pedig valósággal haragszik. Ez Sár-
réty Alfonzine, egy vén kisasszony, kit tul-
zott mértékben ruház föl mindazon rosz tulaj-
donságokkal, melyek e női rendeltetésüket
be nem tölthetett lényeket kiállhatatlanokká
teszik.

Még egy jó tulajdonsága van e könyv-
nek : összegyüjtve találjuk benne mindazon
idegen szavakat és szólásmódokat, melyeket
a külföldieskedők lépten-nyomon használnak,
ha van is rá jó magyar helyettesitő. Minden
lapon tizével akadunk rájuk, s ha szerző a
gyöngébbek kedvéért mellékeli a magyar
jelentést is, regénye pótolhatja majd a Heyse-
féle „Fremdwörterbuch“-ot.

KARLOVSZKY ENDRE.

A magyar tud. akadémia vasárnapi közülése iránt nem nagy érdeklődés mutatkozott. A terem, a karzat, meglehetősen üresen állt, a közélet megszokott alakjai, még a hivatalosak is, távol maradtak. „A lelkes fiatalság“, a „hölgykoszoru“ megszokott szólamait sem lehet fölfrissiteni. Az akadémikusok emelvényén több szék állt, mint a mennyin ültek. Gr. Lónyay Menyhért, b. Vay Miklós, Trefort, Kállay Béni, Pauler diszmagyar ruhája, Haynald bibornok piros, Ipolyi püspök violaszin palástja, Kápolnai honvédezredesi egyenruhája, Lenhossék rendjel-gyüjteménye, gyöngén szinezték a máskor festőiségben is népesebb emelvény képét. — Az elnöki asztalnál gr. Lónyay Menyhért elnök, Pauler Tivadar alelnök, Fraknói Vilmos főtitkár, Gyulai Pál osztálytitkár foglaltak helyet. — Gr. Lónyay Menyhért elnöki beszéde arról szólt, hogy az akadémia fejlődik és gyarapodik ; vagyona nagy. Rövid beszéd volt, beszámolás számokkal. Fraknói főtitkár jelentése az osztályokban tartott értekezések jobbjainak, a kiadott könyvek főtartalmának összeállitása volt. Arany elvesztését ékesen tolmácsolta. — A közülés e hivatalos részei után Ipolyi Arnold püspök foglalta el a zöldbársonyos felolvasó asztalt, s emlékbeszédet tartott gr. Károlyi István fölött. — Nehéz föladat várt rá : akadémiai emlékbeszédet mondani olyan férfiuról, kinek müködése csak irodalmi és müvészeti maecenáskodásból állott s kinek egyetlen, de nagy érdeme fejedelmi bőkezüsége volt. Annál nagyobb sikert aratott Kállay Béni magvas értekezése : „Magyarország a kelet s a nyugot határán.“ Felolvasása nagy feltünést fog kelteni politikai körökben ; nem csak azért, hogy ki mondta azokat a dolgokat, hanem azért is, miért mondta el azokat.

„**Az ó-kori klasszikusok tanulmánya** mint általános müveltségünk egyik főeszköze.“ Irta Bászel Aurél egyetemi magántanár. E könyv megirására a középiskolai törvényjavaslat tárgyalásakor a görög nyelv tanitása miatt intézett támadások szolgáltattak okot a lelkes philhellénnek. Százötvenöt lapra terjedő kötetben vizsgálja sorra a klasszikus tanulmányokat, mint a melyek a művelődés eszközei, jót alapvetői. Midőn az utolsó évtizedekben — ugymond — az exakt, inkább a gyakorlati élet felé irányuló tudományok jelentékeny s váratlan lendületet nyertek és egyoldalulag az ujabb szellemi müvelődés alapjaként dicsőittettek, — egyszersmind az ugynevezett humánus, az ideális tudományok is uj életre ébredtek és az önfentartás ösztönénél fogva a görögök és rómaiak alapvető klasszikus irodalmához fordultak vissza. Azóta a filologiának mint tudománynak tanulmányozása mélységben és alaposságban valamint terjedelemben és rendszerességben ugyancsak gyarapodott. De épen a felpezsdült buzgalom és verseny, mely nem csak a klasszika philologia mint tudomány, hanem a gimnáziumi klasszikus tanulmányok iránt is sok helyütt és sok elmében mutatkozott, ezen tudomány, valamint a klasszikus tanitás tárgyára, tartalmára és terjedelmére nézve sok félreértést s egymásba ütköző nézetet szült, elannyira, hogy még a philologiának mint tudománynak és mint ősrégi, becsére nézve általánosan elismert művelődési eszköznek jogosultságát is kétségbe vonták. Azért Bászel e müben feladatul tüzte ki, hogy a mi ujitásra sóvárgó időnkben a gimnáziumi klasszikai tanulmányok ellen oly gyakran felhangzó ellenvetésekkel és támadásokkal szemben rövid vonásokban kifejtse a gimnáziumi klasszikus tanulmányok teljes jogosultságát, fontosságát és végcélját s végül elmondja nézeteit a gimnáziumi klasszikus tanulmányok módszeres tanitásáról, a mi megérdemli az illetékes körök figyelmét. A kötet Kókai Lajos kiadásában jelent meg, s ára 1 frt. 20 kr. A tartalmas kötetet olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Arany János összes munkáinak végleges és teljes kiadásából a napokban a második és harmadik füzet jelent meg. Egy-egy füzet ára 60 kr. A Ráth Mór által eszközölt kiadást főleg az ajánlja, hogy az lesz Arany munkáinak egyedüli teljes kiadása. Az előttünk fekvő két füzetben a „kisebb költemények“ folytatását találjuk.

„**A könyvnyomdászat történetének vázlata**“. Irta Aigner Károly, kiadta Aigner Lajos. Az első rész, röviden szólva a nyomdászat általános történetéről, a magyar nyomdászat történetét állitja össze a 18-ik század végeig. Aigner Károly célja az, hogy a közmüvelődésben oly fontos tényezőnek, a nyomdászatnak nálunk való fejlődését, elterjedését, müködését feltüntesse, a nyomdászoknak lehetőleg teljes jegyzékét összeállitsa, s a mennyire lehet, meghatározza müködési idejöket s följegyezze kiadványaikat. Mindenesetre figyelemre méltó munka és szorgalmas kutatgatás müve. A füzet jelentőségében nyer az által, hogy eddig csak kevesen foglalkoztak a magyar nyomdászat történetével, vagy pedig ha igen (mint Ballagi Aladár), csak a nevezetesb nyomdászokkal. Aigner mindcn kisebb hazai nyomdai jelenségre kiterjeszti figyelmét. A füzet ára 60 krajcár.

A „**Figyelő**“ irodalomtörténeti közlöny május havi füzetében Komáromy András nagyobb cikkben fejtegeti, hogy Toldi Miklós nemcsak történeti alak, mint Szilády kiderité, hanem népmondai hős is, ki semmi összefüggésben sincs a franciák Gamelynjével vagy a németek Kurziboldjával, hanem magyar minden izében s magyar maradna mint népköltészeti alak akkor is, ha létezését Ilosvai Péteren kivül semmi egyéb nem őrizte volna meg. A füzet további cikkei: Didaktikánk a mult század végén, dr. Csernátoni Gyulától. Két versiró a gróf Teleki családból, Szilágyi Istvántól. Irodalmi szövetkezés és versengés 1787—89, Csaplár Benedektől. Magyar irói álnevek, Kiss Rezsőtől. Irodalomtörténeti repertorium, id. Szinnyey Józseftől. Névmutató a „Figyelő“ XIII. és XIV. füzetéhez.

Dr. Heténvi Lipóttól az országos tébolyda volt másod és helyettes főorvosától figyelemre méltó szakmunka jelent meg „Az elmebetegek étiszonya és müetetése az orrüregen keresztül“ cim alatt. Müve előszavában a szerző figyelmeztet az elmebetegek folytonos szaporodására a fővárosban s azon reményt fejezi ki, hogy a főváros hatósága nem fog késni a Rokus-kórház ugynevezett megfigyelő osztálya helyett vagy mellett egy legalább 200 betegre berendezendő elmegyógyintézetet épiteni. A munka az Athenaeumnál jelent meg és szerző sajátja.

MÜVÉSZET.

Vastagh György festőmüvészünket Szeged város tanácsa megbizta, hogy ő felségeik életnagyságu arcképeit a városház tanácsterme számára elkészitse. A müvész már megküldte a tanácsnak az arcképek vázlatait, melyek a királyi párt álló helyzetben (a királyt lovastábornoki egyenruhában) tüntetik fel. A tanács a vázlatokat kifogástalanoknak ismerte el s örömét fejezte ki afölött, hogy a városháza termét Szeged város szülöttjének müve fogja disziteni.

A redoute nagy termébe szánt szobrokat nem ércből, mint eddig tervezve volt, hanem márványból készitik. A főváros képzőmüvészeti bizottsága ugyanis legutóbbi ülésében figyelembe vette amaz ellenvetést, hogy a fehér diszitésü teremben az aranyozott plasztikai müvek zavarólag hatnának s azért a már elfogadott szobormintákat nem a Schlick-féle öntő intézetnek, hanem magoknak a müvészeknek adja kivitel végett. Ha a költségre szükséges összeg nem volna meg (mert a márványban való kivitel háromszor oly drága, mint a cinkbe öntés és aranyozás) akkor a szobrokat ideiglenesen gipsz-alakokkal pótolják.

A festész-iskola épitésével megbizott épitész már hozzáfogott a kiviteli tervek részletes kidolgozásához. Az épitést az idén okvetlen megkezdik, annálinkább, mert Benczur Gyula, a leendő mesteriskola vezetője, kijelentette, hogy müködését ideiglenes helyiségben nem óhajtja megkezdeni.

Szoldatics Ferenc festész hazánkfiát Rómában az a kitüntetés érte, hogy a pápa ismételten ült neki életnagyságu arcképéhez. A müvész most egy angol mübarát számára nagy oltárképet fest.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1046.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEIRE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantot s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve **5** frt, egyszerü vászonkötésben **7** frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel **8** frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel **9** frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

MAGYARORSZÁG FÜGGETLENSÉGI HARCA

1848—49-BEN.

Irta: GELICH RIKHÁRD tábornok.

Két kötet, szines képekkel, térképpel.

2 kötet vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harcz történetét az akkori honvédelem önálló és kimerítő leirásával szakszerüen és sokszor uj szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harcz hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerü ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harcz valamennyi stádiumában, valamint a hadmüveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka első, a honvédelem szervezéséről szóló része nem kirekesztőleg katonai tartalmu, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és napi eseményeket is kronológiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadművészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története: Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József művei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály művei. 2 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . .	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinművei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinművei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelékprózák (sajtó alatt)	
Szemere Miklós összes művei. 3 köt.	4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt.	(sajtó alatt)

☞ **Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.** ☜

☞ **E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.** ☜

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a **„Nemzeti Könyvtárnak“** egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1045.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

22. szám. 1883 Junius 3.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Tekintetes Konyáry István ur. (Elbeszélés.) Irta Vértesi Arnold.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
A magyar politikai költészetről. Irta P. Szathmáry Károly.
A tyukverő. (Rajz.) Irta Kovács János.
A Petőfi-társaság Pozsonyban.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Női udvari bolondok.**) E cimmel érdekes cikksorozat jelent meg a minap egy német szakfolyóiratban. Az iró kimutatja benne, hogy hajdan nemcsak férfiak vállalkoztak a királyi és főhercegi udvarokban az udvari-bolond szerepére, hanem nők is. Igy Anna szász-weiszenfelsi hercegnőnek 1722-ben egy Katalin nevü pór származásu leány volt a bolondja. Az altenburgi udvarban is volt egy ilyen hölgy, II. Katalin orosz cárnő udvarában pedig kettő is. A legismertebb azonban Mathurine, ki IV. Henrik udvarában élt s ki szellem és élc mellett még nagy malicia fölött is rendelkezett.

* (**A női ruha-reform kérdése**) megint nagyon élénken foglalkoztatja a londoni társas köröket. Nemrég volt meg az a kiállitás, melyen „racionalis“ női öltözeteket mutattak be a közönségnek, de bizony a sok mindenféle női szoknya és női nadrág közt egyet sem találtak elfogadhatónak. Leginkább egy rövid, fekete atlaszból készült nadrágruha tetszett, mely mellé piros selyemharisnyát, övvel összeszoritott kis kabátot és piros mellényt kellene hordani. A ruha elég csinos, de csak kis lányoknak való. Felnőtt leányok aligha szánják rá magukat, hogy nadrágban járjanak.

* (**Állat-kórház**) van létesülőben Bostonban. A kórház eszméjét a hires Harvard-egyetem penditette meg, és ennek is lesz a kórház alája rendelve. A különös intézmény két részre fog oszolni: a tulajdonképeni kórházra, mely benn lesz a városban, és egy farmra, melyben kivált borjut, bárányt és disznót fognak gyógyitani, mig magában a kórházban jobbára ló, kutya és macska számára lesz hely. Az épület három emeletre van tervezve; 50 láb hosszu és 50 láb széles lesz. A kórház melletti klinikán ingyen fogják az állatokat gyógyitani, csak a gyógyszerek költségeit kell majd az állatok tulajdonosainak fizetni.

* (**Borbély-szerkesztő.**) Egy kis amerikai városban nemrég valami német „Germania“ cimü lapot inditott meg. A szerkesztőségi irodában azonban nemcsak a hireket, hanem az emberek haját is nyirja, amennyiben borbélyüzlete is van a derék szerkesztőnek. Egyaránt éles támadásokat intéz a szakállak és hatóságok ellen és ugy mondják, hogy e kettős támadások mellett igen jól folynak dolgai.

* (**Nabukodonozor asszir király**) nagy hadjáratairól eddig csak a biblia nyomán tudtunk meg valamit. Legujabban Beirut városában érdekes föliratos köveket találtak, melyeken e hadjáratokról említés van téve. A táblák ékiratos föliratain Nabukodonozor valamennyi cime föl van sorolva, a mi természetesen igen fontos az ókori történelemre nézve. A föliratokat a beiruti dán követ lefényképeztette s a fotografiákat be is küldte a párisi akadémiának.

* (**Kézirat-gyüjtemény emberi bőrön.**) Egy berlini nő nemrég orvosi segélyt vett igénybe kellemetlen bőrviszketegség miatt, de az orvos nem tudta okát eltalálni a betegségnek. Nagy csodálkozására mindenütt, hol ujjával vagy valamely tompa mütőeszközzel a bőrt végigsimitotta, az érintés nyomában hullámzatos emelkedés támadt. A bőr e rendkivüli tulajdonságát a kezelő orvos bemutatta a berlini orvosok egyletének szakülésén is. Ujja hegyével egész szavakat irt a páciens bőrére, s e szavak pár perc mulva olvashatólag tüntek fel. Néhány orvos személyesen akart e sajátságos tüneményről meggyőződni s szintén irtak szavakat a nő bőrére, ugy hogy az csakhamar telve volt „kézirattal“. Kis idő mulva e „kéziratok“ eltünnek s a bőr ismét alkalmas ilyen irásmüveletre. A nőnek a viszketés kellemetlen érzetén kivül egyéb baja nincs.

* (**Aesthetikus városi tanács.**) A prágai magisztrátus a minap a következő tartalmu rendeletet bocsátotta ki: Ama házak tulajdonosai, melyeknek homlokzata elhanyagolt állapotban van, kötelesek azt stilszerüleg, a jó izlés törvényeinek megfelelőleg kiigazittatni. Mind az igazitások mivoltát, mind pedig ama szint, melyre a házat ujból be akarják festetni, a városi tanácsnál kell bejelenteni, mely azokat jóváhagyhatja, de vissza is utasithatja.

* (**Afrikai divatok.**) A négereknél is ép oly bolond kinövései vannak a divatnak, mint nálunk. A nyugat-afrikai népek piros festékkel kenik be arcaikat, füleiket ujjnyi fadarabkákkal szurják át, orruk cimpáján pedig fát és csontokat dugnak keresztül. A hajat kolbász-alakban összesodorva vagy számtalan apró fonatban hordják. A batekek egészen lenyirják hajukat és csak elől hagynak egy kis „copf“-ot, melyet orruk hegyéig lógatnak le. Mások három copfot hordanak, egyet fejük közepén, a másik kettőt fülök felett. Érdekes az a néger divat, hogy a sirokra boros és sörös üveget helyeznek; amaz üvegeket, melyeket az elhunyt mások egészségére üritett. Mennél több az ilyen üveg, annál nagyob a tisztessége az illetőnek.

* (**Gyöngülő emlékezőtehetség.**) A párisi tudósvilág nesztora, a 97 éves Chevreul tanár, aggkora dacára még igen jó egészségnek örvend. Szelleme még teljesen megőrizte ifjui ruganyosságát s a közel száz éves tanár megelégedetten láthatja, hogy az ifjuság a szerves vegytanról tartott előadásait jelenleg is nagy számmal hallgatja. Az ősz tudós tüneményszerü emlékezőtehetsége pedig egyetemi körökben általánosan ismert. Nemrég, midőn Chevreul előadásában a vegyi átalakulás jelenségét magyarázta, a többi közt igy szólt: „Hasonló esetet jelentett nekem 1807-ben egy lipcsei tanuló, valami Schamberger vagy inkább Schomberger, nem, még is azt hiszem Schamberger — már nem emlékszem tisztán rá . . . lám, lám, ugy látszik, kezdem már emlékezőtehetségemet veszíteni!“ Lehet-e jellemzőbben leirni óriási emlékezőtehetséget, mint az ősz tudós e szavaival, ki csodálkozik azon, hogy egy 80 év előtt hallott, rá nézve barbár hangzásu szóra nem emlékezik!

* (**„Tamás bátya.**“) Mint newyorki lapok jelentik, Josiah Henson, az a néger pap, akit Beecher-Stowe asszony a „Tamás bátya kunyhójá“-ban megörökitett, e hó elején meghalt. Már 94 esztendős volt, és vagy három évtized óta egy Ontari melletti farmon lakott.

KOSZORU

22. szám. 1883 Junius 3.

TEKINTETES KONYÁRY ISTVÁN UR.

— Az „Auf der Höhe“ folyóirat által kitüzött pályázaton első dijat nyert elbeszélés —

Irta: VÉRTESI ARNOLD.

II. (Vége.)

Már jóval éjfél után lehetett, mikor halk kocogtatás hallatszott az ablakon. Az ifju felugrott ágyából és oda ment. A sötétben nem látott semmit, de ugy rémlett neki, mintha atyja hangját hallaná:

— Nem alszol még Pista?

A fiu kinyitotta az ablakot.

— Édes apám az? Nem alszom.

— Én sem, — szólt az öreg. — Azt gondoltam, hogy bemegyek hozzád kissé beszélgetni.

A fiu gyertyát gyujt s beereszti apját. Egy darabig egyikök sem szól, csak a fiu tartja hosszasan ajkaihoz szoritva apja kezét.

— No, no, embernyi ember vagy már te, nem kis gyerek, — szól az apa végre s erőködik, hogy visszahuzza kezét.

De a fiu nem bocsájtja.

— Feküdjél csak le, én majd ide ülök az ágyad szélire — szól az öreg.

Aztán ismét hallgatnak mindketten. Az öreg motoz, mintha pipát, dohányt keresne. Pista elejébe tolja a sallangos zsacskót s az öreg csakugyan nagylassan kikeres egyet a fia pipái közül, megtölti, rá is gyujt s csöndesen eregeti a füstöt. Arca még most is szerfölött sápadt, de szemeiből, melyek szilaj haragtól villogtak, most jóság és szeretet sugárzik.

Mikor már egy ideig némán ott pipázott, megszólal:

— Hát csak azt mondom, hogy ha már ennyiben van a dolog, legyen ugy, a hogy akarod.

Egy sohaj emelkedik fel az öreg ember melléből s abban a sohajban száll el a régi, egy egész emberéleten át táplált gyülölet. Konyáry István ur megtörli szemeit. Panaszkodik, hogy a pipafüst csipi. Leteszi hát a pipát is. Lehajol fia ágyára s áldólag helyezi kezét az ifju fejére, mint hajdan, mikor még kis gyermek volt.

Évek röpülnek tova egy szempillantás alatt. A gyermeket látja az apa, az ő kis Pistikáját, a ki szép kérő szemeivel feléje néz, ha valami játékot akar.

— Meglesz, fiacskám, megkapod, — susogja az öreg, — csak aludjál most már csöndesen.

S elfujja a gyertyát és kimegy.

— Meglesz? Megkapom? — sóhajt keserüen az ifju. — Szegény apám ha tudná!

Másnap Konyáry István ur nem szól semmit. Kissé bágyadt, kissé szomoru, kissé szórakozott. Nem emliti a tegnapi dolgokat, sem a jövőre való terveit, csak Jóskának a ki inas is, lovász is, meg favágó is egyszemélyben s a tekintetes urnak belső titkos tanácsosa, mond annyit, hogy:

— Asszony kellene a házhoz. Olyan idős koromban mint Pista, én már feleséges ember voltam.

— Annye! — csodálkozik Jóska, ez lévén nála a tisztelet rendes kifejezése.

De nem magyarázza meg, hogy mi fölött csodálkozik s a tekintetes ur sem kérdezi.

Délelőtt meghozzák a lovat Seregélyesről.

— Nem próbálod meg? — kérdi fiát a tekintetes ur.

Pista ellovagol. Akkor a tekintetes ur kikeresi az almáriomból ócska fekete attiláját, mely nem volt már rajta legalább tiz esztendeje. Kissé megfakult biz az, meg a moly is megrágta egy kicsit, hanem azért, ha jól kikeféli a Jóska, tisztességes öltözet az még most is.

— A zsirfoltot is vedd ki a könyökéről, Jóska fiam.

Ugy hozza be Jóska tisztán s a tekintetes ur felölti magára. Reszkető ujjai nehezen boldogulnak a gombokkal, de végre mégis csak begombolkozik s utnak indul. Egész falu bámulva néz utána, hogy hová megy.

Látják, hogy befordul a sárga kastély udvarára és akkor még jobban bámulnak. Mit keres ott Konyáry István tekintetes ur?

A kastélybeli cselédek is bámulnak s azon töprengnek: vajon mit kereshet itt? A komorna még elég jókor figyelmezteti az inast, hogy az isten szerelmeért! be ne bocsássa azt az embert, mert majd meglátják, hogy valami nagy szerencsétlenség lesz belőle.

Valóban oly gyanusnak látszik a kopott öreg ember, a ki még eddig soha be nem tette lábát ezen a gyülölt küszöbön. Nem titok, hallották fenyegetőzni gyakran, hogy majd elérkezik egyszer a leszámolás napja. Az a lázas izgatottság, mely rögtön meglátszik rajta, nem jót jelent. A terász lépcsői előtt megáll, mintha habozna, bemenjen-e, vagy inkább visszaforduljon? Arca majd elsápad, majd lángpirossá válik. Földre sütött szemekkel erősen küszködik magában.

Most szőke leányfej hajlik ki az egyik ablakon. Csak egy pillanatig látható, aztán ismét visszahuzódik, de ugy látszik, mintha szép szemeinek nyájas fényét visszahagyná s fü, virág, föld és levegő, minden részesülne belőle. Még a kastély rideg sárga falai is barátságosabb szint öltenek egyszerre.

Az öreg ember mosolyog.

— Átkozott fattyja, — ugyan ki tudta magának választani!

Konyáry István ur eltünődik rajta egy darabig. Már az igaz, hogy szép virágszál, gondolja magában, az ember szivesen menyének fogadhatja, csak ne származott volna ebből az utálatos fajból. Nem esik könnyen, hogy Konyáry István ur maga jöjjön ide mint kérő, s rokonságot kössön azokkal, a kik kifosztották ősi birtokából. De hisz a lyány szegény, nem tehet arról, ő ártatlan.

Persze hogy ártatlan. Hanem azért mégis szégyen, hogy a Konyáry familia összeházasodik ilyen jöttment bitangokkal. Ugy rémlik István urnak, mintha atyja kikelne a sirból s fenyegetőleg emelné fel kezét. Hideg borzadás fut át Konyáry István hátán. Hanem a következő pillanatban még egyszer megjelenik az ablaknál az a szép szőke leányfej s Konyáry István ur most már nem haboz tovább. Hirtelen fölmegy a lépcsőn.

Az inas utját állja. A nagyságos ur nincs itthonn. Az öreg nemesember azonban makacs és erőnek erejével be akkar menni.

— De ha mondom, hogy nincs itthon a nagyságos ur, — utasitja el a tolakodót az inas.

— Majd megnézem magam — viszonozza Konyáry István ur s egyenest az ajtónak tart.

És a mint mégegyszer elejébe áll az inas, az öreg ur fölemeli botját:

— Elpusztulj előlem vagy leütlek mint a kutyát!

A zajra kinyilik az ajtó s kilép maga a kastély ura. A félhomályban hirtelen nem lát egyebet, csak egy idegen embert, a ki az inassal dulakodik.

— Mit akar? Micsoda szemtelenség ez? — rivall reá a kastély ura.

Hanem a következő percben megismeri Konyáry Istvánt.

— Bocsánat — szól akkor hidegen, boszankodását nem birván még akkor elfojtani. — Mivel szolgálhatok?

Az öreg a haragtól és szégyentől nem birt szóhoz jutni, csak fuldoklott. Elvörösödött arca, a dulakodás közben rendetlenségbe jött ruhája, letépett nyakkendője, mind azt látszott mutatni, hogy egy részeg emberrel van dolguk.

— Mivel szolgálhatok? — ismétlé kérdését még fagyosabban, még kevélyebben Kövi Vilmos ur, a tántorgó öregen végig nézve.

Az jól érti e pillantást s a fájdalom és a düh ujult erővel rohanják meg szivét. Mindaz, a mit ez emberektől szenvedett, fölelevenül emlékezetében. Eszébe jut az a nap, mikor atyja sirva jött ki e házból, melyet ellicitáltak tőle. A folyosón még ott áll az ódon lábas óra, nagy cifra rezes mutató-lapjával s csodálatos tölgyfa-faragásaival.

Az is lopott jószág. Minden lopott, még a név is, melyet ez emberek viselnek.

Kik, mik voltak ez emberek, mielőtt ide kerültek? Mielőtt a Konyáryék kegyelemkenyerén meghiztak?

És most őt merik megsérteni, őt, e kastély törvényes urát! Megsérteni akkor, mikor épen el akar felejteni minden régi bántalmat és békejobbot kinál!

— Ha megfojtanám, ha agyonütném,

ha leszámolnék végre e vipera-fajzattal? — villan át a Konyáry István lázas agyán.

Érzi, hogy valami rettenetes végzet hajtja őt az örvény felé. Szemei szikráznak, idegei meg-megrándulnak. Egész testében, körme hegyéig érzi azt a rángatózást. A düh fölkavarja agyát s elhomályosul előtte az egész világ.

De még tudja, hogy hol van, mit csinál? Meglehet, a jövő percben már nem fogja tudni. El! el innen hamar! Eldobja kezéből a botot s megfordul, hogy távozzék.

— Ne adja isten, hogy még egyszer találkozzunk! — hörgi a mint kimegy, s többet nem szól a bámuló házi urhoz.

Már lement a terász lépcsőin, mikor gunyos nevetést hall háta mögött. Fölemelt ököllel visszafordul s vérben uszó szemei a gunyolódót keresik.

Fentről látják, a mint tántorgó lábakkal rálép a lépcsőre, aztán leroskad, fejét az élesen kiálló márványkőbe vágja s a vér végig patakzik a lépcsőkön.

Mozdulatlan testet emeltek föl. Nem tudják, hogy él-e vagy meghalt?

III.

Sajó Bandi meg a többi cimbora visszamehetett az agaraival. A mulatságból semmi sem lesz. Konyáry István már csak haldokló beteg, a kinek fél lába a koporsóban van. Az önkénytelen érvágás megmentette ugyan a gutaütéstől, de a seb fején nagyon veszedelmes; kevés reménye van az orvosnak, hogy kilábolja. Öreg embernél bajos állapot az. Az orvos nem akarja ámitani Konyáry Pistát. Ha volna még valami elintézni való, jó lesz sietni vele.

Az öreg maga is sejti, hogy jó lesz sietni. Nagyon komoly dolgokat forgathat fejében, mert nem szól egy szót sem, csak elmélyedve, töprengve ül órák hosszáig ágyában. Az erek vastagon kidüllednek homlokán s néha veritékcseppek gyöngyöznek alá beesett arcán.

Sokáig küzködhetik valami kinos gondolattal. Tintát, papirost kér, irni akar. Talán a végrendeletét.

— Oh édes apám, ne tegye azt! — eseng a fiu.

Az öreg szemei ijedten merednek reá:

— Mit tudod te, hogy mit akarok én tenni?

S mélyen elpirult arcát a fal felé forditja.

Aztán három napig nem szól többé tintáról, papirosról. Hanem az a gondolat, melylyel küzködött, nem hagyja el, az folyvást fejében kisért s egyre sugdossa: „Meghalsz. Mi hasznod a büszkeségből? Por lesz belőled, férgek eledele, igy is, ugy is, egyformán.“

Mi haszna a büszkeségből? Legalább a hitványak ne lássanak megalázva maguk előtt egy Konyáryt. Vagyonukból kifoszthatták őket, de becsületökből nem. Még a koldusbottal kezében sem megy egy Konyáry rimánkodni őhozzájok. Nem kell gazdagságuk, fuladjanak bele. Egy betyárral még kezet szorithat Konyáry István, de oly komisz nem lesz, hogy még egyszer oda nyujtsa kezét annak az embernek a kastélyban.

— Megvert az isten, hogy oly szégyent akartam hozni a nemzetségemre! — mormogja magában.

S lázas képzelődése elejébe festi ismét halott atyjának fenyegető kezét, a mint föllüti a koporsó fedelét. Mintha mondaná: köztünk és ő köztök nem lehet kiegyezkedés, csak átok örökkön örökké!

— Örökkön örökké! — mormogja tompán a beteg és eltakarja két kezével az arcát.

Arról, a mi a kastélyban történt vele, nem szólt fiának semmit. A fiu sem kérdezősködött.

Első nap egy cseléd jött a kastélyból. Tiszteletet hozott ő nagyságaiktól s nehány üveg befőtt gyümölcsöt, meg egy pár szép kappant. Ő nagyságaik kérdeztetik: hogy érzi magát a tekintetes ur?

Hanem mikor a cseléd visszatért a kappanokkal és befőttes üvegekkel, a nagyságos ur nem titkolhatta boszankodását:

— Mondtam neked, Leontin, hogy nem érdemes kezdeni velök. Dölyfös koldus nép. Sohasem bocsájthatják meg, hogy apám szorgalmával megszerezte, a mit ők könnyelmüen elpazaroltak.

— Hátha talán te magad mentél volna, papa? — szól a leány.

— Hogy durvaságaiknak tegyem ki magamat? Láthattad, mikor idejött részegen.

— De szegény öreg embert sok baj érte, — mentegeti a leány.

— Te nem értesz még ahhoz, gyermek, — viszonozza Kövi ur szigoruan. — A mi

érte, azt mind magának tulajdonithatja. Korhely, préda ember volt egész életében, mint apja és minden nemzetsége. Mikor aztán már nagyon lefelé járt a szekér rudja, olykor-olykor sikerült egy-egy gazdag menyasszonyt kaparitni s akkor megint felülkerekedtek. Hanem most azt hiszem, a végét járják . . . ha csak te nem könyörülsz meg rajtuk.

Kövi ur nevet. Hanem a szép, szelid Leontinnak roszul esik az, hogy a papa tréfát üz olyan szegény emberekből.

— Nem én üzök belőlök tréfát, gyermekem, hanem ők üznek magukból, midőn háromszáz évvel előbb élnek mint mi többiek mellettök. Azt hiszik, hogy még ma is ők a teremtés urai s nagy kegyesség volna tőlük, ha leereszkednének hozzád. Azaz, hogy pénzedhez.

— De hogy gondolhatsz ilyet papa? Az a szegény bamba fiatal ember? No az bizonyosan nem gondol reá.

Nem, az nem gondol arra szegény, hogy valaha megkérni merje a szép, gazdag, büszke leányt. Csak távolról gondol reá, áhitattal mint egy oltárképre, melyet imádnia lehet, de birnia soha.

Hanem az öreg Konyáry István az nem ismer olyan leányt, a kinek szerencse ne volna, ha egy Konyáryhoz mehet férjhez. S mikor már egy hétig tépelődött azzal a nagy gondolattal, mely annyi szörnyü lelki harcába került s mikor érzi, hogy halála már nem lehet messze, tintát, papirost adat magának ujra, legyőzi lelkének büszkeségét, elfelejt minden keserüséget, minden bántalmat, minden nyomort és minden gyalázatot, a mit azoknak az embereknek köszönhetett, elfelejti a sirban nyugvó atyát, ki átokkal ajkán halt meg, s reszkető kézzel levelet ir Kövi Vilmos urnak. Megkéri abban fia számára a Kövi ur leánya kezét.

Még egyszer fölháborodik ugyan lelke az ellen, a mit elkövetett. A betük, mint a gyalázat örökké élő tanui emelkednek fel ellene. Remegő kezében tartja egy darabig a levelet. Széttépje? Nem, nem tépi szét, csak vánkosa alá dugja. Még él, ne kerüljön az senkinek kezébe.

— Ha meghaltam, nyulj ide fiam, vedd ki.

Mosoly világitja meg az öreg ember sápadt arcát.

— Mindenről gondoskodtam, fiam.

Az ifju nem érti. Azt hiszi, hogy apja félrebeszél.

S az öreg csakugyan oly furcsaságokat beszél össze-vissza:

— A legöregebb fiatokat Istvánnak kereszteltessétek. Ha pedig lány lesz, Marinak, a boldogult édes anyád nevére. A Fecskét becsületben tartsátok, ha sánta is. Nyulat ugyan nem foghatsz többé vele, hanem annak köszönheted a szép kis feleségedet.

Aztán már igazán félrebeszél. Egy láthatatlan lényhez intézi szavait, a ki nincs jelen.

— Szeresd csak, édes leányom, ezt a fiut. A Konyáryak sohasem voltak rosz emberek. Lágy szivünk van nekünk, okos asszony azt formálhat belőle, a mi neki tetszik. Ne ereszd el sokat az uradat hazulról. Bor, kártya hamar megárt. Isten áldjon meg benneteket, legyetek boldogok!

S kétszer is kinyujtja kezét, mintha áldást osztana valakinek a fejére, de a ki nincs ott. Aztán befordult s többet nem hallottak tőle csak lassu mormolást, hörgő fohászt. Az orvos megtapogatta üterét s fejét csóválta. Reggelre vége mindennek.

Mikor a reggeli világosság besütött az ablakon, a lélek elszállt a kihült testből.

A fiu kivette a levelet a vánkos alól, elolvasta, aztán elégette a gyertya lángjánál. Nem akarta, hogy szegény, együgyü jó apja, a ki ott fekszik a ravatalon, nevetség tárgya legyen valakinek.

— A mi rám vár, szegény jó apám, az nyomor, küzködés; holnap talán megtudom, hogy ez a rozzant kis ház sem az enyém, s elvándorolhatok a nagy világba; hanem azért legyen áldott szerető szived még porában is.

Megcsókolja a halottnak hideg kezét s hosszasan nézi megmerevült arcát, mely oly nyájasnak látszik még most is, mintha utolsó óráinak bohó álmodozása még most is oda volna lehelve vonásaira. A mult kor fekszik ott gyarlóságaival, előitéleteivel s gyermekded oktalanságával, mig ő, az élő, itt áll a jelen mesgyéjén s illusiók nélkül, egy eltévesztett élet reménytelenségével tekint a jövőbe.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

— Hol voltál oly soká? Talán valamely májszét [38]) kötöttél? — ennyi volt mindaz, a mit Chaike végre is mondhatott.

Koreffle Baruch nem tartotta szükségesnek válaszolni a neje kérdéseire.

Éj idején a kis Chaike fölsikoltott álmában.

— Mit beszélsz? — kérdezte Baruch.

— Hát mondtam én valamit? — sohajtá az asszony. — No, akkor a búbánat beszélt belőlem.

* * *

Az engesztelő napon Chaike igy szólt a férjéhez:

— Nem fogsz elmenni az iskolába? Ha el akarsz menni, adok neked jomkipur-gyertyát, melyet meggazdálkodott pénzemből vettem.

— Add ide azt a gyertyát, — viszonzá Baruch, csizmáit lehuzva, a halotti inget s a talárt fölvéve és a fehér sapkát fejére helyezve. Igy ment ő az iskolába, meggyujtotta a gyertyát s odaállott a szövetségszekrény mellé.

Mikor a többi jönni látta, elfordult tőle s még nagyobb buzgalommal imádkozott. Baruch egy szögletbe vonult, hol senki sem állt s szintén hozzáfogott az imádkozáshoz, miközben hallotta, a mint jobbról-balról mormogták: „Isten megvetette őt".

Hátra pillantott s látta, hogy valamennyi gyertya tisztán, lobogás nélkül ég a szövetségszekrény mellett, csupán az ő gyertyája aludt el. Ekkor meglepte a harag, fölvette a gyertyát, földhöz vágta ugy, hogy több darabra tört, s elhagyta a zsinagógát.

— Az ő gyertyája elaludt; ez rossz jel, — susogta a sógora.

Mások meg ezt susogták:

— Földre dobta a gyertyát, elfutott az iskolából, istenkáromlást követett el.

Mint a tébolyult érkezett haza Baruch, ledobta fejéről a sapkát, földhöz vágta a talárt és halotti inget s felöltőzködött, hogy kisétáljon.

— Jóságos isten! Baruch! — kiáltott föl Chaike; — mit müvelsz? Hová akarsz menni? az engesztelő napon?

[38]) Ügylet, alku.

— Azt hiszed, nem ismerem én a törvényt? — kérdé Baruch remegő ajkkal. — Azt mondja az, hogy „a 7-dik hónap 10-dik napján kinozzátok és sanyargassátok a testeteket. Minden zsidó böjtöl ezen a napon, nem érint nőt s nem jő saru a lábára." De azt nem mondja a törvény, hogy gonoszságot kövessünk el. Elfujták az én jomkipur-gyertyámat s most ezt suttogják: „Isten megvetette őt!" Ám legyen. Ha meg vagyok vetve, legyek egészen megvetve. — Ezt mondva, föltette a sapkáját és elrohant.

Mikor a vidám mészáros Regenbogen Enoch az iskolából hazatért, a korcsma mellett haladt el, mely egy lengyelnek a tulajdona volt. Zene és dal hangzott ki abból s miután az ablak meg volt világitva, az ablaktáblára nyomta széles orrát s bebámult. S mit látott? Látta a lengyel nőcselédjét, e csinos, kacér leányt vörös gyapot kacabajkájában, Koreffének a térdén ülni s gitárt pengetni; Baruch pedig eszeveszetten dalolt, lármázott s hajtogatta a poharakat, két katona és egy fuvaros társaságában.

— Nézzétek csak, Koreffle Baruch vétkezik az engesztelő napon! — szólt a mészáros Berlin Pinew Jánosnak és Karfunkel Halstuch Abelesnek, kik épen ott mentek el. Ezek is oda nyomták orrukat az ablaktáblához s szintén látták a mint a cseléd ott ült a Baruch ölében.

— Istent káromolja! — járt szájról-szájra, a meddig csak zsidók laktak.

Mikor Baruch hajnal felé haza vetődött, sokat, nagyon sokat ivott. Megállt az ajtó előtt s egy pillantást vetett arra. Vajjon mi oka volt rá, hogy azt az ajtót megbámulja? Bizonyára csak esetleg történt, de a mint arra csupán futó pillantást vetett, oly dermedten állt meg, mintha sóbálványnyá vált volna s heves rázkódás futott át minden izén. Egyszerre kijózanodott. Először a homlokát dörzsölte, aztán az ajtóra tette a kezét, mintha ama borzasztó szónak, mely ajtajára irva volt, minden betüjét meg akarná tapogatni.

Ép az a szó volt, a melyet először leolvasott onnan.

Ajtajára „Hairem" [39]) volt irva; el volt átkozva, számüzöttnek nyilvánitva, nejével és gyermekeivel. Baruchnak szédült a feje.

Chaike ráismert a lépteire, kilépett,

[39]) Számüzési átok, melyet a zsidók annak az ajtajára irnak, a ki a vallás törvényei ellen vét.

látta őt ott állani s látta ajtajára irva a rettentő szót; de nem sirt, sőt nem is remegett.

— Ugy történt, a hogy történni kellett, — mondá nyugodtan. — Te akartad igy. Jer, gondolkozzunk, mit kell tennünk; ha téged mindenki elátkoz is és kitér utadból, én nem hagylak el.

Tanácskoztak együtt, de nem tudtak megállapodni. Megvirradt s mindazok, a kik a házban laktak, látták a Baruch ajtajára irt átkot, összegyültek az utcán s orditozva követelték, hogy Baruch hagyja el a házat. A házi ur is leküldte cselédjét hozzá, követelve, hogy rögtön költözködjék ki.

Mi volt tehát más teendője, mint elköltözni onnan. De hová? Összecsomagolták csekély holmijokat, egy targoncán helyezték el, mely a Chaike tulajdona volt, fölrakták a két kis gyermeket is és magok vonták a targoncát.

A legnagyobb gyerek, a kis Baruch, a targonca mellett futott. A zsidók követték őket s addig gunyolódtak, mig Baruch az ostorával köztök nem termett s jobbra-balra osztogatta az ütlegeket. Ekkor szétfutottak s megelégedtek azzal, hogy távolból szórták felé átkaikat.

Messze künn, a császáruton, állt egy kicsiny, rozzant korcsma, melynek zsidó gazdája volt, ki Baruchhal együtt szolgált a katonaságnál, a dzsidások közt. Ezt a zsidót Maimon Jainkewnek hivták. Épen a háza küszöbén állt, mikor a boldogtalan költözködők oda értek, a szegény, ziháló asszony, meg a siró gyermekek.

— Mi történt? — kérdezte Baruchtól. — Hová igyekeztek?

— Kibujdusunk, a világba.

— Legalább ürits még egyszer egy pohárkát velem, cimbora!

— Ne szólj hozzám, én el vagyok átkozva, — dörmögte Baruch.

— És te azért akarsz elbujdosni? — szólt a korcsmáros. — Valódi katona nem hagyja el a bajtársát. Törődöm is én sokat azokkal a farizeusokkal ott bent! Maradj nálam, Baruch. Feleséged is elhelyezheti itt a portékáit s a gyermekeid se sirjanak. Akarod?

— Ha kárát nem vallod, Jainkew, nem bánom.

Jainkew előkelő modorral vont vállat.

— Ugyan minő kárt vallanék én? Járnak hozzám nemes urak, elvétve nehány paraszt és nehány fuvaros; az én pálinkám nem zsidóknak való. Köszönöm én az efféle vendégeket.

Chaike mosolygott s kezdett lerakodni a targoncáról. Jainkew átadott nekik egy szobát, melynek ajtaja az országutra nyilt. Ezt aztán elrekesztette kétfelé az asszonyka virágos függönynyel, mely mögött laktak; elől pedig a boltját rendezte be; Baruch is elhelyezte szerszámát, — ostorát tudniillik — az ajtó mögött. Eddig még minden jól ment s ugy látszott, egész napon át senki sem törődött a kiátkozottakkal. Azonban, midőn Chaike reggel kiment az ajtót fölnyitni, s portékáit szétrakosgatta, a borzasztó szó, a „Hairem“ ujra olvaható volt az ajtajukon.

Mit sem szólt Chaike, hanem gyorsan letörölte, nehogy Baruch észre vegye. Ez az ember, mintha csak ki lett volna cserélve; nem járt többé Kalinoskihoz sem; segitett Chaikének a boltban és segitett Jainkewnek a korcsmában, mi több, csaknem soha sem távozott el hazulról. De mi haszna is lett volna? Fuvart nem vállalhatott, mert senki sem kölcsönözte neki oda a lovait és kocsiját. De ez még korántsem a legnagyobb baj volt. Csakhamar azt is észre lehetett venni, hogy Chaikénak a kis üzlete is pangott, oly kevesen látogatták, mint a vizi malmot, ha kiapad a patakja. Az átok csaknem épugy sulyosodott a fiatal nőre és gyermekeire, mint magára Baruchra. Együtt kellett szenvedniök. Egyetlenegy zsidó sem lépett többé a boltba, sőt még abba a kis rozzant házba sem, a melyben ők laktak. Chaikénak még drága pénzért sem adtak volna árucikket. De hát mit is csinált volna ő az uj árucikkekkel? Még az sem kelt el, a mi volt a boltjában. Csak a parasztok vásároltak nála; de ugyan mit vásárol egy kisoroszországi paraszt? A mire szüksége van, mindazt maga állitja elő; tehát legfölebb tarka fejkendőt a feleségének, vagy pedig hamis korallt. Ha Chaike a tergenyéjével Pisaricára vagy bárhová ment, kitértek előle a zsidók, s mint valami ragályos betegségben szenvedő elől, eltakarták arcukat, hogy ne is láthassák.

Hovatovább roszabbul folyt a dolguk Baruchéknak s csak hogy épen nem sirtak az éhség miatt.

— Majd jobbra fordul a sorsunk, — mondá Koreffle Baruch minden reggel és este; de bizony nem fordult az jobbra. Egyszer

aztán eltávozott hazulról; útközben találkozott Regenbogen Enochchal, a vidám mészárossal, ki egy borjut vonszolt kötélen s Baruch elől kitérni iparkodott. Ez pedig kegyetlenül elpáholta a mészárost, egy csomót a hajából és szakálából is kitépett s aztán a legközelebbi földbirtokoshoz ment, hogy ott a szérűn napszámosként dolgozzék.

Mezőn dolgozó vagy szérűn csépelő zsidót alig képzelhetni; de Baruch ott dolgozott, csakhogy Chaikét ne lássa sirni.

Körülbelül öt hét óta dolgozott már ily módon s keresett annyit, a mennyire szükségök volt. A kis Chaike borus arca lassankint derülni kezdett s a bánat redői kisimultak. Ekkor történt, hogy egy délután valami vén zsidó a szérü mellett haladt el s látta, hogy ott zsidó csépel. Közelebb érve, Baruchra ismert.

— Te vagy! — förmedt rá. — Te goj!... Te átkozott! Láthatod most, mennyire sujtott az isten; mert tudd meg, hogy te meg vagy átkozva! Elátkozvák szüleid, a kik téged létre hoztak, betegség és szerencsétlenségnek kell ama házban fészkelni, mely téged magába fogad, fűnek kell nőni amaz ajtó előtt, a hol te születtél. A Malach hamowes [40]) legyen egyetlen vendéged. A legkinosabb álmak gyötörjenek éjente, gyötrelmes gondolatok, ha ébren vagy s hirtelen halállal mulj ki, ha a templom küszöbét átléped! Átkozott legyen a feleséged, átkozottak legyenek gyermekeid!

Baruch egyetlenegy szót sem válaszolt, hanem dolgozott tovább; ugy csépelte a gabonát, mintha tiz ember helyett kellett volna dolgoznia. Igy látta őt Kalinoski, a mint arra lovagolt vén kozákjával.

— Mi a manó! Nem Koreffle Baruch-e az? Hé! van-e neked eszed?

— Hát elmegy az eszünk, nagyságos uram, ha dolgozunk?

— Inkább add el az orrodat.

— Most nincs kedvem a tréfához.

— Hát mihez?

— A dologhoz, uram, vagy valamely üzlethez. Volna csak lovam és kocsim, mindjárt másképen fordulna a sorsom!

— Ló és kocsi? — kacagott Kalinoski. — Egyéb semmi? Tudod-e, Koreffle, hogy te roppant nagy szamár vagy? De várj, majd küldök én neked való lovat; még ma elküldöm én neked.

[40]) A halál angyala.

Mikor a földesur eltávozott, Baruch elgondolkozott, fölkacagott s vidám dalt énekelt a cséplő üteméhez, katonadalt.

— Lovat akar nekem küldeni, — motyogta magában; — még megcselekszi, a mint én ismerem. Akkor semmi baj sem lesz; kocsit majd tákolok én össze magam is.

Folyvást tovább füzte gondolatait, a legnemesebb terveken törve az eszét; a mellett folyvást dalolt s észre sem vette azt a szakálas zsidófejet, mely a szérüre bámult s a fekete taláros alakokat, melyek az országuton, felhőhez hasonlóan, gyülekeztek.

Chaike ott ült gyermekeivel a ház előtt, az esti szürkületben várva haza a férjét. Egyszerre lárma, orditozás hangzott a távolból, mintha üvöltő éhes farkasok embert üldöznének, s most előtünt Baruch, sapka nélkül, zilált hajjal, lihegve; mögötte a zsidók s csakugy röpültek a kövek.

— Meg akarják ölni, — jajgatott Chaike, betolva Baruchot a boltba, bezárva az ajtót, mialatt Jainkew szintén becsukta az ajtókat s eltorlaszolta azokat.

— Mit akarnak ezek tenni? — kérdé a hajdani katona, noha még az ajka is elsápadt.

— Meg akarják ölni, — jajgatott Chaike, — mint ahogy megölték azt a zsidónőt, a ki Ágoston lengyel királynak a kedvese volt.

— No, majd meglássuk, — szólt Baruch, ki azalatt ujra magához tért. Szemében a gyülölség és a kétségbeesés tüze villogott.

Már röpültek a kövek az ajtókra, az ablak-üvegek csörömpöltek, az ajtók recsegtek, a gyermekek sirtak és sikoltoztak.

— Hol van a puskám? — lehetett most belülről a Baruch hangját hallani. — Add ide csak, asszony, a puskámat, hadd lőjjek közéjük. Hol a lőpor? Golyót ide!

Baruchnak egy bádogcső akadt a kezébe, mely arra szolgált, hogy Jainkew azon az esővizet a kádba levezesse s hirtelen egy póznához kötötte ezt. Ezzel a különös szerszámmal jelent ő meg a padlás nyilásánál.

— Kire lőjjek Jainkew? — kérdezte.

— Áj-váj! Neki puskája van! Ő lőni akar! — kiáltották alant s mint fekete felhő foszlottak szét. Nehány pillanat alatt üres volt a tér s az éj mély csöndje uralgott messze a magános korcsma tájékán.

Baruch ott ült a szobában, fejét tenyerébe hajtva. Gondolkozni látszott.

— Mihez fogunk mi kezdeni? — kér-

dezte kis idő mulva Chaike. Itt nem maradhatunk, mert agyonvernek bennünket.

Baruch egy szót sem szólt.

— Én aludni megyek a gyermekekkel, — mondá Chaike ujra jó idő mulva. — Éjfél előtt azonban fölébredt, s a kis Izráel fölsikoltott.

Chaike látta Baruchot, mikor ez a gyermek fölé hajolt, hogy megcsókolja; forró könyei a gyermek arcára csöppentek s fölébresztették.

— Mit csinálsz? — kérdezte Chaike aggódva.

— Semmit, semmit; aludj csak nyugodtan.

Ezt mondva, megcsókolta nejét, mint még soha, még lakodalmok napján sem; aztán kiment a korcsma-szobába.

Mikor Chaike reggel fölkelt, hiába kereste Baruchot a szobában, hiába az egész házban. Ugy látszott, eltünt. Jainkew ott látta Chaikét, ülve könytelen, ama mély bánatban, mely elfásitja a lelket.

— Elment, — hogy minket megmenthessen.

— Majd visszatér ő, — vigasztalta a korcsmáros.

Chaike szomoruan csóválta a fejét. Hallatlan valami az, hogy valamely zsidó elhagyja a nejét meg a gyermekeit. Még senki annyi szivfájdalmat nem okozott a szegény Chaikének, mint most Baruch. Elment és senki sem tudta, hová. Pedig ujra nyüzsögtek a fekete talárosok Jainkewnek a korcsmája előtt.

— Neki nincs puskája, — orditották a zsidók, — nem tud lőni!

Benyomultak a házba, senki sem gátolta őket s keresték Baruchot mindenütt.

— Ő eltávozott, — mondá Jainkew. — Ha itt volna, bizonyára nem bujna el, — tevé utána Chaike; de a zsidók tovább kutattak, a házban, a pincében, noha sehol sem találták; azonban találtak helyette egy kis szürke szamarat, mely a sövényhez volt kötve s kedélyesen csipkedte a füvet köröskörül, a meddig csak elérhette.

— Kié az a szamár? — kérdezte Jainkew.

— Hát nem a tied?

— Nem tartok rá tulajdonjogot.

A zsidók kérdezősködtek egymástól, de senki sem tudta, kié az a szamár. Ekkor érkezett oda a bölcs Jehuda és a felesége is, a büszke, szép Peninna s megállt a kerités közelében.

— Isten, te igazságos vagy, mikor jutalmazol és büntetsz! — sohajtott föl Jehuda.

— Meg mernék rá esküdni, hogy ez a szamár az én sógorom, Rebhuhn Koreffe Baruch!

— Micsoda? Hogy lehet az?

— Hát nem tudjátok, hogy az emberek lelkei, az általok elkövetett bünök szerint, állatokká vagy élettelen tárgyakká változnak át? — folytatá a jámbor tudós. — A házasságtörő nőnek a lelke malomkővé változik; azt mondja Jób is: „Igy kell az én feleségemnek a mások számára őrölni!“ A mészáros lelke, ha nem kóserhust mér, ebbé válik, a házasságtörő férfié pedig szamárrá. Ugyan miért is mondaná különben Mózes: „Ha látod ellenségednek a szamarát terhe alatt leroskadni, emeld fel!“

— Ugy van; sógorodnak a lelke szamárrá változott, — gunyolódott Peninna; — valamely szamárnak a lelke pedig te beléd költözött!

— A ki nem akarja hinni, — orditott föl Jehuda, — olvassa meg azt az Emek Hameluch könyvében, olvassa meg Luria Izsák rabbinak a müvében, a ki az állatokká változott emberi lelkek beszédét értette, mint senki sem ő előtte, sem utána. Mikor ez a kegyes és bölcs Luria Izsák rabbi az igéret földére jutott s Jehuda bar Ilai rabbinak olajfákkal körülültetett sirját fölkereste, egy holló ült ama fák egyikén, szüntelen károgva. Ekkor Luria rabbi igy szólt kisérőjéhez, Galanti Mózes rabbihoz: „Nem ismertél-e te egy embert, a kit Sabbathainak hivtak s Zephatban vámszedő volt?“ Mikor ez azt felelte, hogy ismerte azt az embert s azt is emlitette, hogy nagyon rosz ember volt, Luria rabbi ezt mondta: „Annak az embernek a lelke ebbe a hollóba költözött át, mert a vámszedésnél az embereket kegyetlenül sarcolta s most engem kért föl, váltsam meg őt, szabaditsam föl imádságom által.“ Ekkor a kegyes férfiu a holló felé fordult s igy kiáltott föl hozzá: „Pusztulj innen, te gonosztevő, én majd imádkozom éretted!“ Erre a holló rögtön tova röpült.

Most már mindnyájan hittek a Jehuda szavainak, sőt Peninna sem kételkedett többé, hogy az ő sógora, Baruch, szamárrá változott. Megoldotta a kötelet, melylyel a szamár a sövényhez kötve volt s igy szólt:

— Lehet, hogy ugy van, a mint te mondod; lehet, máskép áll a dolog; de Baruch nekem pénzzel adósom és én azért le is foglalom magamnak ezt a szamarat.

(Folyt. köv.)

A MAGYAR POLITIKAI KÖLTÉSZETRŐL.

Irta: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

Bármily fényes tehetségü legyen a költő, ölelje át költészetével és szive melegével az egész világot és emberiséget: az anyaföldet, melyben született, a nemzetet, mely fölemelte, melynek dalol s a nyelvet, melyen költészetét világ elé juttatja, nem száműzheti kebeléből, — a valódi költőnek hazafinak is kell lenni!

Az a nagyhangu szó, hogy „művész hazája széles e világ“ csak a zenészre és a képzőművészre vonatkozhatik kisebb-nagyobb mértékben, — a költőre soha.

Ez igazságot legfényesebben igazolja hazánk irodalmának története. Nekünk is voltak nagy szellemeink, kik fennköltt keblökben az emberiség nagy eszméinek helyet adtak; kiknek szive meleg fészek gyanánt fogta fel a világ-szabadság szent eszméit: de olyan egyetlen egy sem volt, ki elfeledte volna, hogy e föld szülötte, vagy bérbe adta volna tollát nemzete ellenségeinek. Még azok is, kik, mint Pyrker és Lenau, csak születésre, de nem anyanyelvre nézve voltak magyarok, forró szerelemmel borulnak le hazájok szent földjére és hazafias dalaik ugy tünnek fel, mintha magyarul volnának érezve és gondolva.

Hát még azok, kik az anyatejjel hazájok édes nyelvét szivták be; az a fényes és hosszu gyöngysor, melynek első szemei a feledés ködében tünnek el, a kincseket érő utolsókig, kiknek dalai szivünkben még ma is visszazengnek!

A jó Tinódi Lantos Sebestyén, ki századok előtt sorra járja lelkesitő dalával a végházakat; a lánglelkü Balassa Bálint, ki bajnok társait buzditva kérdezi:

„Vitézek, mi lehet
A széles föld felett
Szebb dolog a végeknél?“

Ki oly gyönyörü költői plastikával festi a haza védelmezői gyönyörét:

„A nagy széles mező
S a szép liget-erdő
Sétáló palotájok;
Az útaknak lese
Kemény harcok helye
Tanuló oskolájok.
Csatán való éhség
Szomjuság s nagy hévség
Fáradság, — mulatságok.“

S midőn balsorsa számüzetésre kárhoztatja e szavakkal kezd búcsut venni hazájától:

„Óh én édes hazám, te szép Magyarország
. . . . . .
. . . . . .
Vitézlő oskola immár Isten hozzád!“

S midőn balsorsa nem engedi meg, hogy édes hazájába élni visszatérjen: titokban visszatér meghalni, piros szivvérével öntözni a haza földjét Esztergom ostrománál!

Emlitsem-e a költő Zrinyit, nagy őse a szigeti hős fényes tettének lánglelkü dalnokát, a „Ne bántsd a magyart“ iróját, ki jó tanácscsal, karddal és tollal egy személyben védte hazáját?

Még hazánk leginkább elhanyatlott korszakában is, a nemzeti szellem hanyatlottán megénekli Faludi a győzedelmeskedő Nádasdyt; kéjes örömmel sikolt fel hazája diadalán Orczy és midőn 1790-ben a nemzet szabadabban lélegzelvén föl, az országgyülés a magyar nyelvet államivá emeli: a derék Péczeli ekként kiált fel:

„Böles rendek! kik ujjá szültetek bennünket,
Felvévén a porból eltapodt nyelvünket,
Oly sok ezer áldást nem kivánhatnátok,
Mennyi ezért omlik mindenfelől rátok.
A nemzetek sorsát mérő Ur nevére
Esküszünk, mig bennünk foly Etele vére,
Sőt mig a magyar nyelv el nem fogy egészen,
Ez áldott nap nékünk örökké szent lészen.“

Baróthy Szabó Dávid 1789-ben huszáraink hős tetteit énekli meg; Rájnis József az ujra előkerült magyar öltözetet üdvözli dalával; Pálóczy Horváth Ádám a francia háboruk alatt buzditó csatadalt ir; a mély érzelmü Virág elkiáltja, hogy „magyar a magyar!“

De hogy a magyar valóban magyar lett: azt már a következő nemzedéknek köszönhetni. A két Kisfaludynak, kiknek munkáiból nyelvét és szinpadát szerezte meg; a nagy Kazinczynak, ki nyelvünk érdességet lesimitá s ki Vajda-Hunyad vára előtt a hosszas börtön szenvedései után megállva, még mindig föl mer kiáltani:

„Szirt mi vagy; s mi valál egykor! Megborzadok. A hü
Érti a szent jelenést s felriad álmaiból.“

A hosszabb elnyomást a nemzet ellankadása és közönye követi: de már ott áll Berzsenyi Dániel, hogy fülébe kiáltsa nemzetének:

*

„Romlásnak indult hajdan erős magyar!
Nem látod Árpád vére miként fajul?
. . . . . .
Mi a magyar most? Rút sibarita váz
Letépte fényes nemzeti bélyegét
S hazája feldult védfalából
Rak palotát heverő helyének.“

És a nemzet ébredezni kezd; kinyujtja karjait s megöleli velök a haza földét, hogy uj erőt meritsen, mint egykor Anteus. Érzi erejét, hogy tudna tenni; szeme felnyilt; megkisérli hangját is: de a szabad szó börtönbe vezet és a lánglelkü Kölcsey Ferenc kétségbeesve kiált fel egy távoli remény felé:

„De neked élni kell óh hon
S örökre mint tavasz virulni;
Ah, mert omladékidon
Reszketve fognék szétomolni
Hazám! Hazám!

A sötétebb kedélyü Bajza 1834-ben a baljóslatu hosszu pozsonyi országgyülés idejében kétségbeesett és reményvesztett zokogással kiált fel:

„Multadban nincs öröm
Jövődben nincs remény
Hanyatló szép hazám
Miattad vérzem én.“

S a gyászdalt utána énekelte az egész ország.

De már 1836-ban az a Vörösmarty Mihály, ki még egy évtized előtt kétkedve kérdezte: „Óh! hon meghallasz-e engem?“ megirja a legszentebb magyar könyörgést, melyben kimondja, hogy „Az nem lehet, hogy annyi sziv hiába onta vért!“ és

„Hogy még jönni kell, még jönni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.“

De rögtön utána veti a szörnyü ellenképet:

„Vagy jönni fog, ha jönni kell
A nagyszerü halál
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.“

És ez lett a magyar nemzet legméltóbb és legszentebb i m á d s á g a; ez is lesz örökkön örökké, mig e földön magyar él.

Nem akarunk a költészetnek valamely nemzet politikai vezetésében tulságos értéket tulajdonitani: de annyi igaz, hogyha Becher Stowe a „Tamás bátya kunyhójával“ előkészitette a néger rabszolgaság eltörlését: a magyar költészetnek sincs kevesebb érdeme a magyar jobbágyság felszabaditásában.

Báró E ö t v ö s József egy nagy komoly történeti regénynyel „Magyarország 1514-ben“ inditotta meg az élénk harcot a közöny, elfogultság és önzés ellen. Mélyen bölcselő lélekkel és megragadó plastikával festi le azon kort, melyben Dózsa György játszta a főszerepet és saját fajtája vérével festette be a félországot. Ezt, meglehet, hogy nem mindenki olvasta el, a kinek olvasni kellett volna: de a kik elolvasták, azokra kétségkivül nagy hatással volt.

Nagy érdeme van, bár épen ellentétes irányban, e kérdés körül E r d é l y i n e k és S z i g l i g e t i n e k. Az első a nép dalait, meséit, közmondásokban foglalt bölcseletét szedte össze; az utóbbi „Két pisztoly“-ával, „Szökött katoná“-jával és „Csikós“-ával az egészséges magyar népéletet vitte szinpadra és a kitünő művészek által előadott gyönyörü népdalok, a magyar köznép mulatsága és és tánca óriási hóditást eszközöltek a szivekben, s ez hatalmas tényező volt arra, hogy a magyar nemzet különböző rétegei melegebben közelitsenek egymáshoz.

Ugyancsak b. Eötvös a legerősebb szinekkel támadta meg regényköltészetében a megyei visszaéléseket s egyengette az utat egy központi kormány és parlamenti alkotmány megalapitására. Sokan tulzással vádolták és méltán; mert a megyi önkormányzatnak is meg volt szép multja és fényes oldalai. A költő irányzatosan kereste és mutatta be az árnyoldalakat és igyekezett hatni a „Falu jegyzőjének“ és családjának tragicus esete által: de épen, mivel a költői kéz a politikának hódolt, vált sok részben igaztalanná.

Mindazok, kiket előszámláltunk és mások igen sokan, mint első és másodrendü csillagok tündökölnek hazánk irodalomtörténetében.

De a 40-es évek derekán egyszerre fényes meteor tünt fel a láthatáron, melynek lobogó fénye minden más csillagot elhomályositott. Hol vette származását, melyik égtől rabolta fénygazdagságát: épugy nem tudta megmondani senki, minthogy hova tünt el végetlen magasságban megfutott pályája után. Nem követett szabályok által előirt utat és futásában megdöbbenést, bámulatot gerjesztett; lángsörényének fénye előtt behunyta szemeit a gyáva; bennsejében megreszketett a szolgahad; a közöny felriadt álmából s a sötétség madara megriadva vonult odujába.

E ritka tüneményü meteor Petőfi Sándor volt.

Rajongó hazaszeretete mellett lehetetlenség volt, hogy ne foglalkozzék politikával; jelmondata:

„Szabadság, szerelem
E kettő kell nekem.“

Költészete és élete igazolta mindkét irányban kifejtett szenvedélyét. Néha kiméletlen, igaztalan is volt. Például a „Magyar nemes“, ki nem ir s nem olvas, torzkép vala; mert hisz ez időig többnyire az irt s az olvasott: de még mint torzképnek is nagy hatása volt azokra, kik találva érezhették magokat; habár sok volt közöttök, ki vállvonitva mondá: ez nem reám, hanem szomszédomra szól.

A nemzeti közöny mintaképéül odaállitotta Pató Pál uramat, ki minden szükséges javitásra azt mondá: „Eh, ráérünk arra még.“

Petőfi már nem oly hangon ir a külföldieskedő magyarokhoz, mint a korábbi költő: „Ti fekélyek a hazának testén“, ez volt hozzájok a megszólitó cim. És végzi ekként:

„A miként ti e szegény hazából
Magatok számüzitek:
Vesse ugy ki csontotokat a sir
S a menyország lelketek.“

Igaz, hogy ezt azok, kik odakünn pazarolták vagyonukat, nem igen olvasták; de olvashatta azok közül nem egy, kit a nemzeti szellemnek e hatályosan nyilatkozó ereje a hasonlótól visszatartott.

Petőfi már nem siránkozó hangon beszél a népről sem, hanem hatalmas allegoriájában „A rab oroszlán“-ban fenyeget, hogy összetépi láncát és akkor jaj azoknak, kik ketrecben tartják.“

„A nép“ cimü költeményében az egyik kezében ekeszarvát, a másik kezében kardot tartó néptől azt kérdi:

„S ha jő az ellen, vért miért ont?
Kardot miért foga?
Hogy védje a hazát? Valóban
Haza csak ott van, hol jog is van:
S a népnek nincs joga!

A „Dalaim“ cimü nagyszerü költeményében pedig, mely a censura kikerülése miatt először Lipcsében jelent meg, már igy kiált fel:

„De mit tűr e szolgaságnak népe,
Mért nem kél föl, hogy láncát letépje?
Arra vár, hogy Isten kegyelméből
Azt a rozsda marja le kezéről?
Dalaim, mik ilyenkor teremnek
Villámlási haragos lelkemnek!“

A vármegyék se hallottak 1846-ig oly hangot, aminőn Petőfi szólott hozzájok. A költő elkeseredve kiált fel Nagy-Károlyban:

„Hát e falak közt hangozának
Nagy szavaid oh Kölcsey?
Ti emberek nem féltek épen
E szent helyet ily nagy mértékben
Megszentségteleniteni?“

És miután szolgai megalázásukért keserü gúnynyal ostorozza, végzi e szörnyü átokkal:

„Isten küld e helota-népre
Földed legszörnyűbb zsarnokát
Hadd kapjon érdeme, dijába
Kezére bilincset, nyakába
Jármot, hátára kancsukát.“

Nem maradt a nagy költő figyelmén kivül az Erdély s Magyarország egyesitését célzó politikai törekvés sem: nyilatkozata itt is erősebb, hatalmasabb, mint mindenki másé. „Erdélyben“ cimü költeményében e tárgyról igy szól:

„Az forra bennem, az fájt énnekem
Hogy egy nemzetnek két országa van, hogy
E két országos nemzet a magyar.
Ez tette lelkem pusztává, a bánat
Pusztájává, hol egy tigris lakik:
A vérszemü, a lángszemü harag.“

És miután fájdalommal zengi el a szerencsétlen eseményeket, melyek a haza földét ketté szakiták, költeménye végén felkiált:

„Tartsuk meg a szép, a szent kézfogást;
Tartsuk meg azt óh nemzetem!
Ki legelőször nyujtja ki kezét
Azé legyen a hála s dicsőség.
S ki elfogadni azt vonakodik,
Annak porára szálljon minden átok
Melyet sirunkra majd virág helyett
Ültetni fognak maradékaink,
Kiket örökre megnyomoritánk!“

És a látnoki szellemü költő nem egyszer álmodja meg azt a fájdalmas dicsőséget is, mely drága életének véget vetett. „A véres napokról álmodom“ cimü költeményben türelmetlenül kiált fel:

„Csak szólna már, csak szólna már
A harcok harsány trombitája
A csatajelt, a csatajelt,
Zajongó lelkem alig várja!“

És költeményét e sorokkal végzi:

„Ha meghalok, ha meghalok
A vérpadon, vagy csatatéren:
Lesz a ki majd holttestemről
Könnyüivel lemossa vérem!“

(Vége köv.)

A TYUKVERŐ.

(Rajz az alföld népies szokásaiból.)

Irta: KOVÁCS JÁNOS.

Abban az annyiszor emlegetett régi jó időkben a két napi lakodalmi hejjehujja után szokásos volt kótyagos fejjel „kárlátóba“ vagy „tyukverőbe“ menni azokhoz, kik a lakodalmas háznál még mindig járták a mártogatóst, meg a kállai kettőssel a gyertyameg a párnatáncot, hacsak cimbalomszó mellett is.

Mit bánta azt a magyar, akár hegedü, furulya vagy cimbalom szólt is, ha egyszer táncolni való kedve volt, járta világos reggelig, azután meg estéig s ha az éjszaka ujra ráborult, még akkor dalolta csak harsányan:

Bárcsak ez az éjszaka
Soha meg ne virradna,

vagy ha megvirrad is, de azért

Kilenc éjjel meg egy nap
Kimulatom mégis magamat.

Ki is mulatta. Sorba táncoltatta az „anyjuk“ után a lányokat, a menyecskéket s ha aztán végre kifáradt a táncban, leült a kancsók közé megpihenni, s ha hidegen nem csuszott a bor, hát itta forrón, dalolva hozzá hamiskás nótát bubánatosan, de azért — mulatott gond nélkül. Hazamenetelre nem is gondolt; „hivatlanul nem jött, küldetlenül nem megy“.

S a mig ezek itt táncoltak, ittak, danoltak; addig nagy titokban a virágos kalapjánál virágosabb kedvü vőfény vezetése alatt a „fölmaskarázott“ sógor-, nász- és komámuram, meg két rudat vivő izmos legény s nehány „bekenyeződött“ suhancár, meg egy csoport virágos sipkás gyerek megindultak vig muzsikaszó mellett — t y u k v e r ő b e, vagyis kárlátóba.

Táncoltak, ittak, kurjongattak, ugy járták végig az utcákat; s midőn a lakadalomban mulató sógor házához értek, ott megállapodott a menet, a suhancár meg a gyereknépség betörtetett az udvarra s a sikoltozva tiltakozó jércéket a büszke kakassal együtt összefogdosva, a kéményből a sonkákat leszedve, zeneszó mellett kötözték föl a magukkal hozott hosszu rudra s aztán mentek odább egy házzal. Ha a koma házához értek, ott hasonló müvelet folytán megkönnyitették a kolbásztartó rudat s a kukoricát pusztitó ludakat vagy pulykákat megkevesbitve szaporitották a saját terheiket.

Olykor-olykor megállt a menet, intett a zászlótartó (ilyen is volt, hosszu rudon nagy „tiliruzsás“ kendőt lobogtatva) s a vőfény az arra járókelőket borral és kalácscsal kinálgatta, a legények meg az ott álldogáló menyecskéket és leányokat forgatták meg, mig a bámészkodó gyerekhadat a menet „papja“ áldoztatta sorba — tormával.

Ha kifogyott a kulacs nedve, jött a nász uram háza, — ezt a világért sem kerülte volna el a menet; ott aztán ujra megtelt, adta a pince, ihatott még a szennyes klárinétos is annyit, a mennyi a bőrébe fért. — Najszen ivott is.

A tyukverők száma folyton szaparodott, a négy szál cigány meg egész bandává nőtt; hogyis ne, mikor a kalács soh' sem fogyott el, bárhogy rakta is a kisbőgős a köpönyeg feneketlen zsebébe; a kulacs mindig tele volt, hiába kinálgatta sorba a klarinetos rom és gadso atyjafiait, a fénylő huszas hullott nemcsak a bőgőbe, de még a brácsás kalapjába is.

A vőfény kadenciázott, a banda tust huzott s a gyerekhad orditozott rá; aztán a menet huzódott tovább, kakast, sonkát, kolbászt, sat. sat. gyüjteni, hogy a lakodalom annál tovább tartson.

Tartott is. Hiszen a kocsikerék kiszedve, az utc'ajtó meg bezárva volt, s kulcsa a legmegbizhatóbb kezekbe letéve, ugy hogy be, csak bemehetett akárki, de ki nem jöhetett senki. A lányosház vendégei is eljöttek „kállátóba“ megnézni az uj menyecskét s az otthon félbehagyott lakodalmat itt egyesült erővel folytatni.

Az uj menyecskének tizszer is leesett a kontya, de azért táncolt tovább; — a sógor- koma- nász- szomszéd sat. uraimék pedig addig-addig iddogáltak, mig végre is — kijózanodtak.

A tyukverő sereg pedig azalatt bejárta a falut, az illetékes házaknál el nem mulasztván tisztelegni; már közeledett vissza a lakodalmas házhoz a kácsasápogás, ludgágogás, tyukvisitás, károgás, gyerekorditozás, kurjongatás, klarinétsikojtás fülbénitó egyvelege már hallatszott is messziről. A legények a vőfénynyel élükön nagy hánykolódva táncoltak s a borizü hangon énekelt nótának se szine se fonája nem volt már; a megviselt banda is — ki egy, ki két hájjal megkent huron — csak ugy nyiszolva huzta a nótát irgalmatlanul.

A táncdobajba hogy aztán behallatszott a külső zaj, rögtön rákönyökölt a cigány a cimbalomra s a lecsöndesedett zaj után készült tüsténti a házi nép a tyukverésből visszatértek méltó fogadására.

A réztepsik, kolompok, tölcsérek, rézfödők hangszerré rögtönöztetnek, a kapu kitárul s a tyukverő-sereg nagy diadallal vonul be iszonyu zsivaj között. A menet papja előlép, megáldja a násznépet, komolyan intve, buzditva és bátoritva a mulatásra; a cigány ugy sem fogy ki a nótából, étel-ital meg van elég, hiszen:

Marhahusleves fő mintegy kilenc akó
Tejfölös tormás is van egy hétre való;
Tyukot, ludat, kácsát sonkát szinte hoztunk,
A bor sem fogyhat el, a mig leszen kosztunk;
Béles is vagyon egy tiz küllős ládával,
Hát még a tengernyi rétes mazsolával!?

A jó hangulatban levő násznép megnyugszik, látva a tengernyi szárnyast, meg egy egész éléskamrát s nem tartva a végrehajtótól, nem busitva az egyenes és pótadók megszámlálhatlan sokaságától vigan rikkantja: „Busuljon a ló! — három a tánc mind halálig!“

Készülnek is rögtön hozzá: a cigány ujra fölhurozza a szerszámot, a násznagy gondoskodik, hogy a bőgős meg ne haragudjék s a mellett még a cimbalmosnak is jusson egy pár huszas meg máriás.

A vőfény és a tyukverő-sereg, lemosdva a „kárlátás“ maradványait, ott vannak, a hol tegnapelőtt — kezdhetik, az egész lagzit előlről. — A nyoszolyólányok ujra fölvirágozzák a pántlikás pörge kalapot; most már az örömapa meg az örömanya is táncra perdülnek, jó példát adva a násznépnek. Senki sem akar utolsó lenni; ki-ki elfogja a magáét s járja vigan, gond nélkül, közbeközbe nagyokat kurjantva s kordován csizmáján összeütve a sarkantyut.

Hej, milyen gyönyörüség volt azt a csengő-pengő sarkantyut hallani, a mint rászekundált táncközben a primás válogatott nótáira.

Még a cigány is jobban lelkesült, hosszabban huzta a nótát nem ugy, mint ma, midőn a csárdásra oly ritkán termett walzeros ifjak eszthetikátlan hánykolódását megunva, inkább „leteszi a lantot“ — no a hegedüt, minthogy ilyen táncnak nevezett lábhajigálódzást nézzen.

Jol teszi!

Most jön aztán a „tyukverés“ legmulatságosabb része, midőn asztalhoz ülnek; mert a tyukverő furfangos rendezője nem azért „literátus“ ember, hogy mindenhez ne értsen. A megsarcolt házak mindegyikéből az ennivalóságokon kivül még vagy egy kendőt, vagy egy kacabájt, kalapot, jánklit hoztak el, s itt aztán magukra szedve ülnek az asztalhoz nagy derültségére a násznépnek.

Ártatlan, de mindig nagy tetszésben részesülő komédiázások, a miknek az a célja, hogy a hézagokat kitöltsék, nehogy a vendégek csak egy percre is elunják magukat a gyakran egy hétig, sőt tovább is elnyuló lakodalmakban.

Kárlátónak, tyukverésnek ma már se hire se hamva, az egyheti lakodalmak is a mesék országába tartoznak, sőt most az egypár órai lakodalom után is többnyire „bánadalom“ szokott következni. Hja, — „rosz időket élünk, rosz csillagok járnak!“

A PETŐFI-TÁRSASÁG POZSONYBAN.

E hó 26-án délelőtt kilenckor indultak el a fővárosból a Petőfi-társaság ama tagjai, kik jelentkeztek a pozsonyi ülésen való részvételre: névszerint Pulszky Ferenc, Frankenburg Adolf, ki nejével jött, Komócsy József, P. Szathmáry Károly, Margitay Dezső, Tóth Endre, Prém József, Neugebauer László és Szana Tamás, kikhez még vendégként a Révay-cég egyik tagja, Révay Leo ur csatlakozott.

A vonat Pozsonyba ¼5-kor érkezett meg. A pályaudvarban már várták a vendégeket a hatóságok fejei, a Toldy-kör és a város előbbkelő polgárai, mig a pályaudvartól a Palugyay-fogadóig nagy néptömeg képezett sorfalat. Az üdvözlő-beszédet Eszterházy István gróf, Pozsonymegye főispánja tartotta; a társaság részéről először Pulszky Ferenc, aztán Komócsy József válaszolt. Mindkettőnek beszédét lelkes éljenzéssel fogadták; erre a vendégek kocsiba ültek, s elhajtattak a Palugyay-fogadóba, a hol a pozsonyi rendező-bizottság már előzetesen szobákat bérelt számukra.

Félórai pihenés után megtekintették a ligetet, aztán pedig elmentek a Toldy-kör védnöksége alatt álló gyermekkert majálisára. Este hat órakor a kaszinót látogatták meg, ahol Pálffy István gróf és Simonyi Gyula igazgatók fogadták őket.

Este a szinházban diszelőadás volt. Jóka[1]

„Hős Pálffy"-ját és a „Tündérlak Magyarhonban" cimü darabokat játszották, még pedig vidéki szinpadokon igazán szokatlan praecisióval.

Az előadás után a Petőfi-társaság tagjai a Toldy-körnek ünnepiesen földiszitett helyiségeiben gyültek össze, hol Eszterházy gróf főispán és Pálffy István gróf is megjelentek. Az estélyen Frankenburgné Carina urnő énekelt. A cigányzene hangjainál igen kedélyesen telt el az est, és az egybegyültek vidám hangulatban oszlottak szét.

Másnap délelőtt 10 órakor kezdődött a gyülés, a városháza nagytermében. A pozsonyi magyar közönség elite-je majdnem teljes számmal megjelent a gyülésen, és a terem annyira megtelt, hogy alig lehetett mozogni.

A fololvasások sorát Komócsy hatásos megnyitója vezette be; utána P. Szathmáry Károly tartott fölolvasást a magyar politikai költészetről s ezt követte Frankenburg Adolf humoros ötletekben gazdag csevegése e cim alatt: „Szabad a vásár", mely az agg szerző iránt tüntető ovatióra adott alkalmat.

Ezután Margitay Dezső adta elő Tóth Endre „A madárfészek" cimü versét, mely zajos tetszést keltett. Pulszky Ferenc egy episodot mondott el pozsonyi juratus életéből és természetes, hogy a közönség a legfeszültebb figyelemmel hallgatta. Nagyon tetszett Mikszáth Kálmán rajza is, „A király előtt", melyet szintén Margitay olvasott föl. Végre Komócsy József Jókai egy hosszabb költeményét adta elő, melyet percekig tartó tapssal fogadtak. Jókai verse „Álomképek" cimet visel; arról szól, hogy ha Petőfi Szibériában tartózkodik, mint müködhetik ott az ő nagy szelleme. A gyönyörün végigvitt költemény kétségkivül fénypontja volt a gyülésnek, melyet méltón rekesztett be.

Délután 2 órakor fényes bankett volt a „Zöld fához" cimzett vendéglőben, melynek nagy termében mintegy 130-an jelentek meg. Ott volt Helvey Laura is, ki ép akkor vendégszerepelt Pozsonyban. Az első felköszöntőt Eszterházy István gróf főispán mondta a királyra és a királyi családra, mint az irodalom legmagasabb pártfogóira; aztán Mergl városi tanácsnok Pozsony városa nevében a Petőfi-társaságot éltette, Pór Antal kanonok igen hatásos beszédben a Toldy-kör, a casino és a Magyar-kör nevében üdvözölte a társaság tagjait, dr. Kanovics Nagy-Szombatról a Toldy-körért ürített poharat, Pulszky Ferenc Pozsony városát éltette, Komócsy a polgárságot, Neuszidler Károly a Toldy-kör érdemes elnökeit: Orosz Lászlót és Pór Antalt, P. Szathmáry Károly Eszterházy István gr. főispánt, Pulszky Palugyayt, Komócsy pedig tréfás beszédben a pozsonyi hölgyeket éltették. Különös hatást keltett gróf Pálffy István felköszöntője Jókaira, Andrássy tanáré Helvey Laurára és Pór-é Frankenburgra. Éltették még Pulszkyt, Frankenburgot, Mikszáthot, Szanát, Vutkovich Sándort, Szathmáryt stb.; a felköszöntőknek alig szakadt vége. A főispán lelkes felköszöntője a magyar nyelv terjesztése érdekében fejezte be a fölötte sikerült bankettet, melynek végeztével a vendégek sétakocsizásra indultak a hegyek közé, s azután megnézték a tiszteletükre rendezett népünnepélyt, mely tüzijátékkal volt egybekötve.

Este nyolc órakor a táncmulatság kezdődött, melyen jelen voltak a város legelőkelőbb polgárai, s a mely a legvigabb hangulatban folyt egész éjfélutáni kettőig. Hétfőn reggel ½10 órakor a társaság tagjai visszautaztak Budapestre.

IRODALOM.

„Tévesztett utak." (Regény két kötetben. Irta Beniczkyné Bajza Lenke. Budapest. 1883.)

A finomtollu irónő eddigi regényei között a „Tévesztett utak" az, melyből rokonszenves irói egyénisége legtisztábban tükröződik vissza. Beniczkyné asszony a szalónok irónője. Ez a langyos, illatszeres lég az, melyben jól érzi magát, ezek a gyöngéd idegzetü, önmagukon uralkodni, érzelmeiket elfojtani tudó sima és correct alakok az ő eszményei. Szereti festeni ezt az üvegházi életet, hol minden rendes, szabályos, kicsinyes, néha fojtó, de ahol szintén vannak viharok, melyek ha egy ajtó nyitvafeledéséből származtak is, a gondosan ápolt disznövényekre ép oly végzetesek, mint a pusztitó orkán a vadon virágaira. Kastélyról kastélyra, fényes termekből fényesebbekbe vezet bennünket, honnan selyemfüggönyök zárják ki a nap hevét, s melyeknek puha szőnyegei egyaránt megtompitják a léptek zaját, s a visszafojtott zokogás neszét. E fényes szinpadon játszódnak le a drámák, melyeknek személyei édes beszéddel ajkukon szeretnek, ármánykodnak, udvariasan gyülölködnek, egy-egy mosolygó arccal mondott és hallgatott szóval dőfik be az ellenség szi-

vébe a tört, s illedelmesen halnak meg a sebre szoritva kezüket és jól ügyelve arra, hogy vonásaik a végső vonaglás alatt el ne torzuljanak. A rideg valóság ellen folytatott végnélküli és reménytelen küzdelme e tulfinomitott és büszke lelkeknek, kiket nyomorukban leginkább az kinoz, ha nem birva megőrizni a látszatot, alkalmat kell engedniök a tömegeknek, hogy kegyetlen gunyja vagy megvetett részvéte tárgyaivá tegye őket, hivatott ecsetelőre talál az irónőben, ki az ő testükből való test, s az ő vérükből való vér. Festő táblájáu ezernyi nuance áll készen, melyeket tapintatos érzékkel, szerető megható gonddal alkalmaz a maguk helyén. A kép, amelyet fest, igaz, öszhangzatos, gyönyörködtető és tanuságos.

Özvegy Békeyné egyik typikus képviselője e kivételes világnak. Vagyonuk elfogyott, nem birta meg a fényes életmódot, férje meghalt, ő maga áll a világban két szép lányával, s megvetőleg utasitja vissza nénje ajánlatát, ki tisztességes, de egyszerü megélhetést ajánl nekik házánál. Ő inkább egy kockára tesz mindent. Összeszedi vagyonuk romjait, s egy kis városba: Varasdra vonul. Ott fénynyel léphet föl, s a lányok a pár hó alatt, mig pénzük tart, előnyösen mehetnek férjhez. S ha e vakmerő terv nem sikerül? Akkor ugy is vége mindennek. Élni ragyogás nélkül, ezt nem tartja életnek sem az özvegy, sem Margit leánya, ki teljesen osztozik anyja elveiben, s örömest megy vele, mig a komoly, érzelmes Annát csak a kötelesség tudata csatolja szülejéhez. Megkezdődik tehát a kockajáték, a világ előtt, mely csak a nagy háztartást, vigadozást látja, irigylésre méltóan, voltakép tele mély keservvel és nyomorusággal. Látjuk a három nőt egy-egy bálból hazatérve, csüggedten ülni össze, s kétségbeesve számitani, hány napra elég a csekély összeg, mely egyedüli gát még az inség s a szégyen ellen. Megindító jelenetek ezek egyszerüen és elevenen előadva. A szerencse arra mosolyog, aki legkevésbbé keresi, mig Margit hasztalan néz körül férj után, Annának két kérője is akad: a fiatal Székelyhidy, középvagyonu, tanulmányait még be nem fejezett ifju, kit a lány szeret, s Grinstone, a gazdag angol, kit az anya kiván vejének. Annának nem szabad haboznia, ők nem várhatnak, s igy oda kell dobnia magát a gazdag embernek, s rálépni a tévesztett utra. Egy mesteri jelenetben önti ki szive kétségbeesését kedvese előtt s aztán nyugodtan nyujtja kezét Grinstonenak, ki nem is sejti, miért oly halvány szép menyasszonyának arca. Most Margiton a sor, kit a fiatal Szondy gróf rajong körül. Nemes vad, méltó, hogy a kacérság minden fegyvere elővétessék megejtésére. A sokáig kétséges győzelmet biztositja az anya csele, mely világos bepillantást enged e semmitől vissza nem rettenő asszony lelkébe. Tetteti, hogy lábát kificamitotta, s ezáltal eléri, hogy pár napig maradhatnak a gróf kastélyában. A fiatal ember az együttlét varázsa alól nem bir szabadulni, s nyilatkozik. Tehát menyasszony mindkét leány, igaz, hogy az egyik szomoru menyasszony. Annának most volna alkalma szabadulni, föltárja szivét anyja előtt, de siket füleknek beszél. E nagyravágyó, hideg sziv nem értheti az igaz szerelmet s nem türheti azt, hogy a leány a gyürü visszaküldésével botrányt okozzon. Annának nincs elég ereje, s ezzel sorsa meg van pecsételve.

Ez érdekes, kereken megalkotott alapból fejlik ki a regény meséje, a két hősnő jelleméből kifolyólag szigoru logikával keresztülvive. A két leány sorsa csak ellenképe lehet egymásnak. Margitnak boldognak kell lennie. Ő elérte, amire vágyott, gazdag, előkelő, szép férfi neje, kihez ép ezért vonzódik, meg van mindene, s okossága és erélye meg is fogja őrizni tudni a kivivott eredményeket. S látjuk biztosan megállani helyét a sima parketten, ügyesen kerülni ki a veszélyeket, melyek majd azáltal fenyegetik, hogy férje egy kacér nagyvilági asszony, Lanus grófné hálójába kerül, majd azáltal, hogy Szondy Elemér gróf őt magát igyekszik férjétől elcsábitani. Élete küzdelmes, de ő a harcra van teremtve. Mennyi szellemes párharcot viv vetélytársával, kacérságát és szellemét mily mesterileg használja fel a férj visszahóditására, hogy teszi magát nélkülözhetlenné a fényes világban. Az ezernyi apró szálat, melyből e jellem áll, a szerző szépen szövi egy pazar szövetté.

Anna, kinek éltető eleme a szerelem, attól megfosztva senyved és hervad. Székelyhidyvel, ki a közpályán fényes sikereket ér el, ünnepelt államférfi lesz, csakhamar összehozza a sors, s megindul a kegyetlen harc saját szive ellen. A hideg és nem szeretett férj mellett elfojtott érzelmei kedvese láttára buján fakadnak föl, hasztalan hivja segélyül a kötelességérzetet, gyönge támasz az, s nem

tartja vissza az elbukástól tévesztett utján. Végre is tulteszi magát minden korláton, elhagyja férjét, s válni készül, hogy kedvesével egyesülhessen. Dacára minden erőfeszitésnek, melylyel Margit a dráma előreláthatólag tragikus katasztrófáját föltartóztatni igyekszik, az rohan előre. Székelyhidy elesik, a boszus férj golyójától biztosan találva, s Anna betegségéből fölgyógyulva, csak mint egy álomjáró teng szerelme emlékein merengve.

Ez a váza a regénynek, szintelen kivonat, mely fogalmat is alig adhat az eredetiről. Az olvasónak magának kell kezébe vennie e könyvet, hogy gyönyörködhessék az érdekes mesében, a jellemfestés korrektségében, s gyakran bámulatos finom voltában, hogy elmerenghessen a bár sok változatossággal nem kecsegtető, de sikerült képek során, melyek megindítók, mert az irónő szeme is ellágyulva pihent azokon. Száz és száz apró szállal hálózza körül a szerző szivünket, mely végre fogva marad. A „Tévesztett utak“ azon, sajnos ujabban nem nagy számban megjelenő könyvek közé tartozik, melyek bőségesen meghálálják az olvasásukra forditott időt. —y —e.

A „Május“, a debreceni nőegylet népünnepének emléklapja nem csak tartalmilag, hanem nyomdai kiállitását tekintve is fölülemelkedik egy egyszerü alkalmi lap körén. Sárga boritékban tizenhét oldalon cinkografikus rajzokat, költeményeket, prózai közleményeket tartalmaz, a legtöbb alatt az iró névaláirásának hasonmásával. A boritékon vörösnyomatu stylszerü keretben van a cim, melynek „M“ kezdőbetüje sikerült fametszet. A kiállitás becsületére válik a városi nyomdának. A tartalmat Révész Bálint ref. püspöknek a bibliából vett közmondás alapján a nők könyörületességéről irt néhány sora kezdi meg, utána Jókai Mór sorai következnek, ki ezt irta: „Melyik nagyobb szenvedés? Azé-e, ki sohasem volt boldog, vagy azé, a ki az volt s arra visszaemlékezik?“ Harmadik közlemény Gyulai Pálnak „Vén almafa“ cimü költeménye. Kivüle költeményeket irtak még: Lévay József „Más ég, más föld“, Szilády Áron „Vers“, Szász Béla „Gyülölség“, Endrődi Sándor „Mirza Shaffiből“, Bartók Lajos „Az ember szive“, Kiss József „Lenkének“, Várady Antal „Egy leányka emlékkönyvébe“, Reviczky Gyula „Emmának“, Szász Gerő „Szép halál“, Komócsy József „A debreceni hölgyekhez“, E. Kovács Gyula „Életfámból“ cimmel, továbbá Szabó Endre, Csengeri János, Koroda Pál, Prém József, Gáspár Imre, Somló Sándor, legifjabb gróf Teleki Sándor és Péter Gábor. Nagyobb prózai közleményeket Teleki Sándor ezredes „A kis tekergő“, Könyves Tóth Mihály „A menyasszonyi szerelem“, Szana Tamás „Debreceni emlékeimből“, Vértessi Arnold „A halál“, Könyves Tóth Kálmán „A szerencsétlenek őrangyalai“, Tóvölgyi Titusz „A szeretet temploma előtt“, Szabolcsi Lajos „A fonatos“ cimmel irtak.

A sz.-fehérvári Vörösmarty-körben a minap érdekes estély volt, melyen a kör meghivására Kiss József is megjelent, hogy felolvassa a „Mese a varrógépről“ cimü költői beszélyét. A közönség, melynek soraiban megjelent Szögyényi-Marich László főispán is, élénken megtapsolta.

Tóth Kálmán szobrára Baján már 9000 frt gyült egybe. A szoborbizottság a minap ülést tartott, melyen elhatározta, hogy az elhunyt költő szülőházának emléktáblával való megjelölését jövő pünkösdig okvetlenül eszközölni fogja. Még egyelőre azonban meg kell egész határozottsággal állapitani, melyik házban született voltaképen Tóth Kálmán, minthogy erre nézve kétségek forognak fenn.

MÜVÉSZET.

A festőiskola épitéséhez. Benczur Béla müépitész már 3—4 hét mulva megkezdi a festőiskola épitését. Az épitész a vallás és a közoktatásügyi miniszter kivánatára, költségkimélés szempontjából, némi változtatást eszközölt az eredeti terven, mely azonban az összhang és benyomás tekintetében ez által alig veszit valamit. Az épület még az idén tető alá kerül és a tél folyamán fog befejeztetni. Benczur Gyula jelenleg Karlsbadban tartózkodik, a hol az ottani fürdőt használja. F. hó 26-án vagy a jövő hó 4-dikén azonban visszatér Münchenbe, honnan családjával együtt már ez évben és pedig szeptember vagy október havában költözik át állandó tartózkodásra Budapestre. A müvész egy sugárut nyaralóban, közel a legközelebb felépitendő festőiskolához béreltetett magának alkalmas lakást.

„Toujours!“ Örökké! Ez a cime Charles de Courcy egyfelvonásos vigjátékának, mely a napokban nagy sikert aratott a „Comédie Française“-ben. Habár négy személy fordul elő a darabban, az egész mégis inkább monolog, melyet ifj. Coquelin rendkivül élénken, szellemesen, mulattatóan szavalt el. Martonge báró a szép Niziernének udvarolt, a kinek vén férje volt, de a ki azért hü akart hozzá maradni. Hogy biztositsa állhatatosságát, eltávolitotta a maga köréből a bárót, azzal az igérettel, hogy ha özvegygyé lesz, tudatni fogja vele, és az övé lesz, ha akkor is szereti. „Örökké!“ volt a báró válasza, a ki ezután szórakozásul utra kelt. Áthajózott Amerikába, és ott szintén csak szórakozásul, nőül vett egy gazdag new-yorki leányt. Midőn épen a mézes heteket élvezték Nápolyban, Niziernétől sürgöny érkezik, melyet egyik városból a másikba küldtek a báró után, és a melyben ez állott; „Özvegy vagyok, jőjjön.“ A báró zsebre dugta a sürgönyt. Most Ville d'Avray-ben találjuk őt, ahol nyári lakást keres családja számára, — mert időközben családapa lett. Véletlenül olyan villába vetődik, a melynek tulajdonosa nem más, mint Nizierné. Szemrehányások az egyik részről, mindenféle hazugságok másrészről. Végre kisül az igazság, hogy a báró szerelme nem tartott örökké, mert már nős és családos. De Nizierné sem várta meg a báró visszatértét, mert időközben más férjhez ment, egyik unokatestvéréhez, nincs tehát okuk egymásnak szemrehányást tenni.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1108.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **SZÉPIRODALMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 1 frt — kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő**. A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre**. Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre**. A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek**. Az aranyhaju asszony Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma**. Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László**. Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinmüvei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök**. Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre**. Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc**. Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János**. A sziv életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv**. A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt**. A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor**. Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László**. Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. . . 1 frt 20 kr
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon**. Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós**. Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt 40 kr
***Petőfi-évkönyv**. Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail**. A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József**. Önmaga ellen Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller**. Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal**. Anthologia Fábián Gábor költői müfordításaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás**. Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly**. Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór**. Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 50 5 frt kr
***Tolnai Lajos**. Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán**. Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor**. Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal**. Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold**. Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltiárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

1107.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

23. szám. 1883 Junius 10.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Kikötőben. (Költemény.) Irta Halász Dezső.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
A magyar politikai költészetről. Irta P. Szathmáry Károly.
Halmi Ferenc †.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

A „Koszoru“ t. előfizetőihez!

Az uj félév közeledtével előfizetésük megujitására kérjük föl a „Koszoru“ eddigi pártolóit s általában mindazokat, kiknek egy tartalmasabb szépirodalmi vállalat felvirágzása a szivökön fekszik.

A lap iránya a régi marad, valamint nem változnak meg az előfizetés lapunk boritékán olvasható föltételei sem.

Az előfizetési pénzek (legcélszerübben postai utalvány utján) kiadóhivatalomba, váci-utca 1., küldendők.

Budapest, 1883. junius havában.

Aigner Lajos,
mint a „Koszoru“ kiadója.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

e hó 10-dikén (vasárnap) d. e. 10 órakor a m. tud. akadémia elsőemeleti termében
FELOLVASÓ-ÜLÉST TART.

TÁRGYAK:

1. „Költemények“. Irta és felolvassa . . . . . Torkos László.
2. „D'Esclapon Karolin“. (Kisfaludy S. életéből.) Irta . . . Tóth Sándor, vendég.
3. „Babérfa“. (Költemény.) Irta . . . . . Ábrányi Emil.

A felolvasásokat zárt ülés követi.

VEGYESEK.

* **(Sacher-Masoch)** „Hasara Raba“-jának közlését ebben a félévben be kelletvén fejeznünk, a még hátralevő számokban csak egy elbeszélést közölhetünk. Legközelebbi közleményeink lesznek: „Az oratoriumbeli kép“, elbeszélés Majthényi Flórától, „Csina-Rica“ (az „Auf der Höhe“ pályázatán dicséretet nyert népies beszély) Tóth Józseftől, a „Veréb“, rajz Gozsdu Elektől.

* **(Walther von der Vogelweide)**, a középkor legkiválóbb német lyrikusának sirját, a minap Würzburgban fölfedezték. A költő holtteste kőszarkofágban pihent, melynek feliratai határozottan arra mutatnak, hogy ott csakis Walther von der Vogelweide lehetett eltemetve.

* **(Anglia templomainak)** összes száma 1882-ben hivatalos kimutatás szerint 35,916-ra rugott. Ebből az anglikán uralkodó egyházra 14,573 esett, a többi felekezetre 21,232. Ez utóbbiak közt leghatalmasabban a wesleyanusok vannak képviselve 8550 templommal (köztük London legszebb templomaival). Ezután következnek a „nem egyesült kongregációk“ 2603 templommal, a baptisták 2243-al, a kálvinista methodisták 895-el, a katholikusok 824-el, a „barátok társasága“ 375-el, az angol presbyterianusok 201-el, az unitáriusok 124-el, az ó-katholikusok 47-el, a kiválasztottak 47-el, az „uj Jeruzsálem“ 39-el s a morva testvérek 37 templommal. A még hátralevő 340 templom egyéb felekezetek közt oszlik meg. Zsinagóga mindössze 60 van.

* **(A lőpor feltalálója.)** Eddigelé általánosan azt hitték, hogy Schwarcz Bertold találta fel a lőport, most Braun-Wiesbaden Károly ismert német iró azzal a hirrel lepi meg a világot, hogy a fontos fölfedezést a világ egy Typsiles (vagy tán Typseles) nevü zsidónak köszönheti. Cikkéhez, mely a „Nord und Süd“ cimü előkelő folyóiratban jelent meg, Augsburg város krónikájából meritette adatait. Jäger Kelemen ugyanis, ki e krónikát a XVI. században szerkeszté, világosan azt irja, hogy Typsiles a lőport 1353-ban találta fel Augsburgban.

* **(A történelmi kiállitás)**, melyet Bécs városa a török ostrom emlékére tartandó jubileum alkalmával rendez, érdekesnek igérkezik. A városon és az uralkodó családon kivül még vagy hetven kiállitó jelentkezett, köztök többen Magyarországból is, s a kiállitandó tárgyak száma a hatszázat meghaladja. Érdekes lesz a drámai müvek osztálya, az 1683-iki eseményeket tárgyazó számos szindarabbal, ezek közt különösen a jezsuitakollegiumokból való sok drámával. A közös hadsereg vezérkara hadtörténelmi munkát adott ki az 1683-iki eseményekről s Bécs városa védelmének intézéséről katonai szempontból igen elismerőleg nyilatkozik.

* **(Népoktatás Olaszországban.)** Az olasz királyi statisztikai hivatal közzétette most az olasz iskoláztatásra vonatkozó adatokat. E munka szerint 1871-ben Olaszországban 19.553,792 ember sem irni, sem olvasni nem tudott; e szám nem sokkal kisebbedett 1881-ig, mert ez évben még 19.140,367 ember sorakozott az irni és olvasni nem tudók sorába. A népoktatás tehát nem javult azon óriási kiadások arányában, melyeket a fiatal királyság az iskoláztatásra forditott. 100 emberre esett 1871-ben 72·93, 1881-ben 67.25 százalék irni és olvasni nem tudó; ha le is vonjuk a 6 éven aluli gyermekek számát, még akkor is 68,77 százalék irni olvasni nem tudó esik 1871-re és 61.94 százalék 1881-re.

* **(Az orosz cenzuráról.)** Hogy mennyire gátolja az orosz hirlapirodalom fejlődését a cenzura intézménye, eléggé mutatja a következő dolog: Danskoi vidéki városkában egy „Danskoi Golos“ cimü lap jelenik meg, melynek előbb a kéziratait kell Moszkvába küldeni, aztán pedig a kész példányokat. Ez a kétszeri ide-oda küldözés tiz napot vesz igénybe, egy-egy szám kinyomatása pedig két napot. E szerint Danskoiban még heti lap se jelenhetik meg.

* **(Jezsuiták Egyiptomban.)** Egyiptomi lapok jelentik, hogy Kairóban tartózkodó jezsuiták a Kairó közelében levő „szent szüz fáját“, melynek árnyékában a monda szerint egykor a szent család pihent, a körülte levő telkekkel együtt megvásárolták, hogy ott templomot és klastromot épitsenek.

* **(„A Petőfi-társaság“)** pozsonyi kirándulásának leirásában Abafi Lajos társasági tag neve tévedésből maradt ki a jelenvoltak névsorából.

KOSZORU

23. szám. 1883 Junius 10.

KIKÖTŐBEN.

Égő homlokomat
Kebeledre hajtom, —
— Megpihen a csolnak
A virágos parton.

Elhagytam az örvényt,
Elhagytam a szirtet,
Lenge hullámain
Eveztem a hitnek . . .

És nem törte össze
Sajkámat a zátony!
Vészes tengerekre
Többé nem is vágyom!

Kikötőbe értem . .
Le a vitorlákat!
Horgonyt is vetek, mig
Zivatar nem támad.

Sajkám hű szerelmed'
Rózsalánca tartja, —
Gyöngyöt szedni járok
A gyöngykagylós partra.

Szived, e kincsbánya,
Megigézte lelkem' —
Boldogságom drága
Gyémántját itt leltem.

Szemeidből ragyog
Rám a bölcsek köve. .
— Életemen által
Nem is vágyom többre!

HALÁSZ DEZSŐ.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

— Mivel adósod ő neked? — kérdé Jehuda. — Én arról mit sem tudok.

— Ugyan mit is tudsz te, egyátalában, üzleti dolgokról? — dohogott Peninna. — Elég, ha én tudom, mivel tartozik ő nekem.

Aztán további kérdezősködés nélkül haza vezette a szamarat, bekötötte az istállóba, aztán kimenve jó erős vesszőt vágott le s mikor visszatért, bezárta az ajtót s a vesszővel oda állt a szamár mellé:

— No, most a hatalmamban vagy, kevély koldus! naplopó! házasságtörő! — kiáltott boszutól lángoló arccal; — most már nekem fogsz szolgálni, a meddig akarom. Megállj csak, majd kiverem én belőled a kevélységet, — s elkezdte a szegény szamarat kegyetlenül verni, hogy az keservesen orditott.

De ez nem az utolsó verés volt, a melyet a szegény szamár kapott. Ha a szép, büszke nő valahová ki akart kocsikázni, mindig a szamarat kellett befogni s ha csökönyösséget mutatott, mint ahogy néha a szamarak szokták, jól elkinozta az ostorral, s ha ő nem bántotta, bántották mások.

Mindent, a mi csak szállitani való volt, mint pl. viz, élelmi szerek, árucikkek, a szamárnak kellett szállitani s bárhol állott is meg a kis szekérrel, oda mentek a zsidók és zsidóasszonyok s mindenki szidta s egy-egy ütést mértek rá, a hol csak hozzáférhettek s mindnyájan „Baruch"-nak és nem máskép nevezték.

A szegény Chaikén azonban, — mindamellett, hogy mindenki boszuját hűtötte a szamáron — megmaradt az átok, melyet férjének az ajtajára irtak. Nem tértek ugyan ki többé előle, sőt válaszoltak is neki, ha kérdezősködött; de senki sem vásárolt nála s ha nyomoruságát emlegette, csak kigunyolták.

Minden szorgalma mellett sem volt képes többé zöldágra vergődni. Jainkew maga is szegény ember volt s igy nem segithette őt, Polawskinál pedig, mint faktorka, csak annyit kapott, amennyivel egyik hétről a másikra tengethette magát és gyermekeit.

Maga végett soha sem ment volna kérni senkihez, inkább kész lett volna rögtön meghalni; de gyermekei végett megtette azt,

megerősitette a szivét s elment a bátyjához. Jehuda tudta, hogy nagyon rosszul foly hugának a dolga, oly rosszul, a mennyire embernek csak lehet s szeretett is volna rajta segiteni, de a felesége kinevette őt.

— Hadd menjen koldulni, ha nem tud keresni, — mondá Peninna, — vagy pedig lépjen szolgálatba. Én nem pazarlom naplopókra a pénzemet.

A szegény Chaike elsompolygott s letörölte szemébe lopózkodott könyeit. A szegény szamár épen ott állt az udvaron kis szekere elé fogva s a dölyfös sógorasszony elővette az ostort s ütötte, a szolga is ütötte, a zsidógyerekek pedig az utcáról követ és sarat hajigáltak hozzá. Chaike azonban megállt s részvéttel nézte a szamarat, őszinte részvéttel s mikor senki sem láthatta, megölelte nyakánál az állatot, megcsókolta azt és sirt. Ő nem hihette el, hogy az a férje volna, de minthogy mindenki Baruchnak nevezte, nagyon sajnálta ezt a szegény szamarat.

Miután Chaikének e széles világon senki sem akart támogatására lenni, önmaga iparkodott magán segiteni.

Inkább mellőzni akarta a becsületet, mintsem meghalni lássa gyermekeit s igy kezdett a kis ravasz asszony másoknak a kárával kötni ügyleteket. Neki magának semmije sem volt; sem tisztességes keresete, melylyel siró gyermekeit táplálhatta volna, fáradhatatlan szorgalma mellett is s mégis egy hang megszólalt a lelkében: „Neked ép oly jogod van az élethez, mint másoknak; a mi itt e földön teremtve van, mindenkinek a számára van teremtve; ha a te örökségedet az emberek elvonják, vedd el azt magad s ha gyönge vagy, erővel elvenni, tedd azt ravaszsággal, melyet a természet a gyönge nőnek adott. Csalj! Csald azokat, a kik téged bántanak, a kik téged és gyermekeidet éheztetik és fázni hagyják, kik nem akartak élni hagyni; csald őket, a mint tudod. Csalj, csalj, csalj!“

Egyszer Lubina azt vetette a szemére, hogy oly zsebkendőket adott el férjének, melyek az első mosásra szinöket vesztették; de Chaike nem jött zavarba.

— Hogy lehetne az, nagyságos asszonyom, — mondá — hogy az egyik jól ád el, a másik meg jól vesz? Hiszen az nem lehetséges! Tehát veszitsek én? Én, szegény zsidóasszony veszitsek egy gazdag nagyságos asszony mellett?

S a kis Chaike mindig nagyon ügyelt arra, hogy ne veszitsen. Az ő hétköznapi lelke, a melylyel egész héten át járt-kelt, mint valamely menyétke, faluról falura, nemesi udvarból nemesi udvarba, nyereségvágyó, csaló, szennyes zsidólélek volt; de ha péntek este hazatért, sarui porával együtt lerázta magáról hétköznapi lelkének a szennyét is és a szombati lélek, mely a szép, szent esthajnalcsillaggal hozzá beköszöntött, a karos gyertyatartók ünnepi világánál, valódi jó emberi lélek volt, mint bárki más; ilyenkor csinosan öltözködve ült gyermekeivel a világos szobában s beszélt nekik az atyjáról, ki egészen Jeruzsálemig vándorolt, hogy istennek tessék — ki tudja, mikép jött Chaike e gondolatra — s mindenre oly gondja volt a szegény asszonynak, mintha gyermekeinek atyja is ő lett volna. Mindent beszélt, a mit csak tudott, a hagadothokról, melyekről atyjok olvasott nekik a Talmudból, még mikor ő csak kis gyermek volt, a szombati lámpa fényénél s mindenféle igaz történeteket, melyeket ő itt-ott hallott; de soha olyasmiről, a mi a gyermekek lelkére ártalmas befolyással lett volna; mindig csak oly történetkéket mondott el, a melyek az elmét élesitették s a képzelődést ébresztgették. Ügyelt a gyermekek emlékezőtehetségére is, mert mit sem becsül a zsidó többre, mint ezt; óvakodott tehát, nehogy a kis Baruchhal vagy Izraellel valamely állatnak a szivét, máját vagy velejét megetesse. Ha valamit a testükön varrt, soha el nem feledte azalatt egy darabka kenyeret rágicsáltatni velök; tojást, olajat és vajat azonban adott nekik, mert az efféle étkek, a zsidók véleménye szerint, élesitik az emlékezőtehetséget. Ha a gyermekeknek levágta a körmüket, szigoruan megtartotta az előirt rendszabályt s a levágott körmöt vagy hajat mindig tüzbe dobta, nehogy a gyermekek igézet alá kerüljenek. Megtiltotta nekik, hogy a közeli dombon állt kastélyromokat fölkeressék, mert a romok közt a masikimok [41]) laknak.

Megtiltotta nekik, hogy gyilkoló eszközöket megérintsenek, különösen a szerencétlen napokon, e mondat értelmében: „Ne ingereld a sátánt a veszedelem idején!“ Oktatta őket, hogy zivatarban az asztalt vonják el a faltól, tegyék a thorát a középre, üssék föl a teremtésről szóló fejezetet s mind a négy szögletre hintsenek egy-egy kis sót.

---

41) Démonok és szellemek.

Mindezekre megtanitotta Chaike a gyermekeit, mikor köztök lehetett a hét napjaiban; szombaton azonban, mikor a hal oly étvá[illegible]ygerjesztőleg gőzölgött a barna aprószőllős mártásban s a méhser a kék üvegkorsóban és a szoba ragyogott a karos gyertyatartó fényétől meg a falakon égő gyertyáktól, beszélgetett a gyermekeivel, oktatta őket a szivnek tisztán megőrzésére és okosságra, józan gondolkozásra. Beszélt nek'k a többi közt az öntürtőztető juhászról, a mint ez a ritka szépségü ifju egyszer az igazságos Simonhoz, a jeruzsálemi főpaphoz ment, hogy öntürtőztetésre fogadást tegyen. „Elment-e az eszed, — kérdezte Simon — hogy te a szép testedet sanyargatni s szép hajfürteidet elrontani akarod?“ — „Én jó akarok lenni, — viszonzá az ifju, — s az én szépségem akadályoz ebben. Eleitől fogva őriztem az apám nyáját, szerettem istent és embertársaimat, mignem egy reggel meglátttam az arcomat a vizben. Elbámulva saját szépségemen, ott ácsorogtam s játszottam hajfürteimmel, mint valamely hiu asszony. Ekkor egy bárányka közeledett, hogy szomját oltsa és fölzavarta a vizet. Az én képmásom eltünt. Borzasztó káromkodással üztem el onnan a bárányt s ekkor ujra észretérve igy szóltam: „Méltatlan, ne feledd honnan jöszsz, hová mégysz; a te szépséged mulandó, de cselekedeteidnek ocsmány foltja nem egyhamar mulik el. Ezért akarom a hajamat lenyirni s arcom rózsáit elsápasztani; nem s z é p, hanem j ó akarok lenni.“

Azonban tanitotta Chaike a gyermekeit ama módokra is, a melyek szerint a Talmud kezökre játszik a zsidóknak a törvény kijátszásában, ott a hol különben kénytelen volna azt megszegni; ama becses módokra, melyek az elme élét annyira élesitik.

— Semmiféle ételt nem szabad élvezned, ha azt nem magad főzted, — szokta mondani Chaike a kis Baruchnak; — mit csinálsz tehát, ha utazol és nem főzheted magad az étkedet s a kerestyén a sajátjából akar neked adni?

— Nem fogok enni.

— De ha oly sokáig tart utad, hogy éhen kellene meghalnod?

— Még akkor sem enném.

— Ez helytelenség lenne, mert isten nem akarja, hogy életedet megröviditsed. Arra ügyelsz tehát, hogy oly étket főzzenek, a melyeket élvezned szabad s ekkor fölveszel egy kis forgácsot és a tüzbe dobod, akkor aztán olyba lehet venni, mintha saját magad főzted volna ebédedet s bátran megeheted azt. Igy tanitja nekünk a Talmud.

Vagy pedig igy szólt a kis Baruchhoz:

— Ha valaki valamely ünnepnap nem kap hust, akkor szabad valamely állatot megölnie. De csupán egy kis részt fogyaszt abból el s nem szabad többet besóznia, mint a mennyit elfogyaszt. Mit tegyen tehát? Hagyja-e megromolni a többi hust?

— Hát, hogy az meg ne romoljék, mama, nem kell az állatot leölni.

— Igen ám, de akkor az illető éhezik

— Hadd éhezzék.

— Nem, nem szükséges éheznie. Ilyenkor imigy tesz: leöli az állatot, egy darabot levág belőle s besózza az aznapra valót. Aztán meggondolja magát és levág egy másik darabot is, mondván: „ez jobb lesz, tehát ezt fogom ma megfőzni!“ — s ezt is besózza. Aztán megint gondolkozik s másik darabot választ, mig csak valamennyi rész be nincs sózva.

— Az is megvan irva a Talmudban?

— Bizonynyal, gyermekem.

Vagy pedig azt kérdezte Chaike:

— Miért nevezik a csunya vagy nyomorék leányokat B a c h u r i m S e c h o r a h nak, Talmud-követők portékáinak?

— Mert valamennyi rabbinak rut felesége van, — válaszolt hirtelen a kis Baruch.

— Nem, gyermekem; a dolog igy áll: a házasságok, mint tudod, az égben köttetnek. A jó isten itt ugy viseli magát az emberekkel szemben, mint a gazdálkodó családapa a családja iránt. Ha már most egy gazdálkodni tudó kereskedőnek rosz kelme van a raktárában, melyen semmikép sem tud tuladni, — nehogy annak teljes értékét elveszitse — elhatározza azt családja javára forditani és a saját gyermekeit ruházza föl vele. Ép ugy tesz a jó isten a leányokkal. Ha valamely leány testileg idomtalan, rut vagy félszemü és pupos és e miatt nem kaphat férjet, akkor a jó isten az ilyenekkel a saját kedves gyermekeit ajándékozza meg, nevezetesen a bachurokat, a Talmud hiveit.

Igy tanitgatta Chaike a gyermekeit a szombatnapokon a karos gyertyatartók fényénél s a falon égő gyertyák világánál.

* * *

Évek multak, mióta Koreffle Baruch a nejét és gyermekeit oda hagyta, vagy a

mint valamennyi zsidó esküdözött rá, szamárrá változott s bünei vezeklése végett a szép Peninna keze alá került. Jehudának még mindig megvoltak talmudi tücskei, csakhogy a felesége őt nem nevezte többé „világ fényé"-nek, hanem minden kimélet nélkül „naplopó"-nak hivta s teljes lelkéből megvetette. Megvetette, mert az üzlet minden terhe, mely napról-napra növekedett, az ő vállait nyomta s talán annál inkább érezte ezt, mert gyermekei nem voltak; sógornőjét, Chaikét is talán azért gyülölte oly engesztelhetetlenül, mert gyermekei voltak, oly üdék, egészségesek, szépek és értelmesek, hogy mindenki dicsérte őket.

Peninna az évek multán férjének nemcsak uralkodója, de zsarnoka lett, mi nagyon könnyen történhetett, mert e galambszelid ember a bölcsek stoicizmusával birt, a mellett szerelmes és pedig mily szerelmes volt nejébe. Az oly férj, a ki a nejébe szerelmes, minden körülményben elveszettnek tekinthető.

Jehuda meglapult, mint a réce a vizen, ha fölötte az ölyü kereng; voltaképen csak akkor érezte ő magát szerencsétlennek, ha Peninna őt disznóbőrbe kötött könyveivel megtöltött zugában, ez utolsó menedékhelyén, fölkereste s itt hangját, mely ugy csöngött, mint a harang, megcsöndité.

— Mire való mindez? — sápitott, a szék mellett a padolaton heverő Talmudot lábával félre rugva. — Henyeség! korhelység! Már annyi éven át lesem, hogy teszesz valami olyat, a mi vagy nekünk pénzt hajt vagy a világnak hasznára válik. De hát mit ér ez az egész talmudi bölcsesség? kérkedés az ostobák előtt, a kik mindig nagyobb számmal találhatók, mint az értelmes emberek. Bünös hivalkodás!

— Én azt cselekszem, a mit jónak vélek, — viszonzá Jehuda; — azért vagyok ur a házban.

— Te vagy az ur?

— Meg van irva . . .

— Meg van irva, — vágott közbe Peninna, — Mózes I. könyvének 3. 16. versében — látod, hogy tudom: „Ő legyen a te urad!" De kevéssel előbb az is olvasható: „Fájdalommal szüld gyermekeidet" — aztán mindjárt az jő, hogy a férj a kenyerét arcának a veritékével egye. Te azonban kenyeredet az én arcomnak a veritékével költöd el s miután gyermeket sem szülhetek, tehát én a te urad vagyok! Érted-e?

Mivelhogy Jehudát a neje minduntalan háborgatta csöndes zugában, a bölcs férfiu a mezőre menekült s ott töprengett a szentirás rejtélyei fölött. Igy találkozott egyizben egy szép nagy fiuval, ki egy kövön ült, ott hol egy üde, barátságos patak a zöld rétséget ezüst szalagjával átmetszé s a fűbe leskelődött, mintha valamely nagy titkot akarna ott fölfedezni.

— Mit csinálsz te itt? — kérdé Jehuda csodálkozva.

— Tanulok, — viszonzá a fiu.

— Tanulsz! — álmélkodott a Talmud bölcse, — hogy tudsz te könyv nélkül tanulni?

— Hát, vak vagy te, ember? — kérdezte a szép gyermek, mig nagy, sötét szemével Jehudára mosolygott; — nem látod-e azt a nagy könyvet, melyet isten tárt föl szemünk előtt? Nos, én e könyvből tanulok.

Jehuda sokáig bámulta e különös gyermeket.

— Igazat beszélsz, — mondá végre; — de némelyek elmulasztották, e könyvből olvasni.

— Pedig sokkal többet lehet belőle olvasni, mint a Talmudból.

— Tudod-e te, mi van a Talmudban?

A fiu tagadólag rázta sötét fürteit.

Szeretnéd tudni?

— Szeretném bizony; én mindent akarok tudni, a mit ember csak tudhat.

— Akkor én tanitalak téged.

— Tudós vagy te?

— Az, gyermekem, az vagyok.

A fiu fölugrott s bejárta Jehudával a réteket, szántóföldeket s e naptól fogva várta őt mindig, ha a nap alkonyatra hajlott s a bölcs Jehuda tanitotta őt a Thora és Talmud szerint s a fiu, öntudatlanul tanitotta őt, az ő gyermekes modorában, de az, a mire tanitotta, semmiféle porlepte könyvben nem volt megirva; azt az üde zöld levelekről lehetett leolvasni meg a virágokról s este a csillagos ég aranyirásáról.

Jehuda csodálkozott e gyermeken, mert a zsidónak semmi érzéke sincs a természet iránt; ő spiritualista, ki benépesiti a természetet tervszerü vázakkal s fényes nappal is kisérteteket lát. Ha a szántóföldeken vonultak át s a fiu mutatta neki a meleg, világitó nyár pompáját, legott emez erkölcsi nyereséget meritette belőle: „Iparkodjál megismerni istent, ki mindent oly jól teremtett"; ő „jónak" mondta, mert a fiu a „szép" jelzővel

élt s aztán következett valamely talmudi elménckedés, körülbelől imigy: „Nézd e gabnát, vajjon hány kalász állhat itt?“

— Ki tudná azt megszámlálni!

— Hát akkor, hogy fogod az angyalok seregét megszámlálni? Isten azonban a kalászokat ezen a mezőn megszámlálta, épugy, mint az angyalok seregét. Az angyalok száma 72 millióra rug s tizezer angyal táncolhat egy tűnek a hegyén. Hány tűre volna szüksége anyádnak, hogy valamennyi angyalt táncoltathassa?

— Hétezerkétszázra, — viszonzá a fiu, a nélkül hogy sokáig gondolkozott volna.

— Helyesen, — mosolygott Jehuda, — nagyon helyesen.

Aztán leültek az erdő szélén a hársfák és nyirfák enyhe, lebegő árnya alatt. Előttök lengettek a gabna aranyhullámai; a verőfényes sikság a távolban enyészett el; a látókörben ott állt a kárpát hegység hamvaskék láncolata; de ők ezt mind nem látták, sem a fürj pitypalatty-énekét nem hallották a mezőn sem a banka gunyolódását az ágakon; az ő szemök befelé volt fordulva.

— A szentirás hasonló valamely elfátyolozott nőhöz, ki nem akarja magát láttatni mindenki előtt; kedvesétől azonban megköveteli azt a fáradságot, hogy a fátyolát szellőztesse, — szólt Jehuda a fiuhoz; — azonban amarra nézve a kabballah ál segélyünkre.

— Micsoda az a kabballah? — kérdezte a fiu.

— Az a titkok könyve, — tanitá őt a bölcs Jehuda, — melyet az isten irt s a neve Sopher Jessirah, vagy a teremtés könyve. Ádám ezt Ráhiel angyaltól kapta s e könyvvel ő a bölcsességnek ezerötszáz kulcsához jutott. De midőn vétkezett, eltünt előle a könyv. Ekkor töprengés szállta meg s bemerült nyakig a Gichon folyamába és addig maradt ott, mig a viz a testét rozsdával be nem vonta. Ekkor intett az isten Raphael angyalnak s ez visszaadta neki a könyvet. Ebben a könyvben rejlik a józan ész forrása, a bölcsesség kutja s a tudományok árja, melyekre nézve isten azt rendelte, hogy csupán a nép legbölcsebbjeivel közöltessenek. Van aztán még egy Jezirah-könyv, az Akiba rabbié. A Talmudban, — Tractat Menachet — igy van megirva: „Mikoron Mózes az égbe érkezett vala, hogy átvegye a törvényt, látta, a mint isten a Thora betüi fölé koronákat kötött. [42]) Midőn ekkoron Mózes az istent kérdezé vala, miért történik mindez, isten azt válaszolta, hogy ez egy ember végett történik, ki a későbbi korban fog világra jőni, kit majdan Akiba ben Józsefnek neveznek s ki mindeme számtalan vonalkából tömérdek titkot fog megmagyarázni. Mózes kerte az istent, mutatná meg neki ezt az embert; isten pedig imigy felelt: „Tekints vissza tizennyolc emberöltőre s megtalálod őt!“ Mikoron tehát Mózes oda jutott és Akiba rabbitól a Thora felől egyet-mást hallott mit nem érthetett meg, boszus volt; de csakhamar megnyugodott, mikor Akibát hallá, a mint tanitványaihoz imigy szólt: „Ezt isten Mózesnek a sinai hegyen szóval adta át.“ Miután Mózes ujra visszatért az istenhez, igy szólt hozzá: „Neked van olyan embered, miért adod az izraelitáknak általam a Thorát s miért nem ő általa?“ — „Hallgass, — visszonzá az isten, — én igy akarom!“ — Ekkor Mózes ujra imigy szólt: „Te megmutattad nekem e férfinak nagy tudományosságát; jelöld meg előttem ama jutalmat is, melyre ő számithat.“ Ekkor látta Mózes, hogy Akiba rabbinak a husát egy mészárszékben árulják. Bámulva kérdezte tehát: „Tehát ez volna a tudományosság jutalma!“ Isten pedig ekkép válaszolt: „Haligass, ez az én akaratom!“ És Akibának a husát Adorján császár korában csakugyan tüzes fésüvel szakgatták le testéről. Ugyane császár alatt vették üldözőbe a bölcs Simon ben Jochai rabbit is, ki tizenhárom éven át rejtőzködve élt egy barlangban, hol megirta a Sohar könyvet, mely az isten lényéről s hatásáról beszél s irt hozzá függeléket, mely a kabbalah alapját képezi. Mikor barlangjából kijött s látta az embereket a mezőn dolgozni, a helyett hogy tanulnának, tekintetével hamuvá égette őket. És ő ezt annyiszor tette, hogy isten végre igy kiáltott rá: „Egész világomat semmivé akarod-e tenni?“ Aztán még egy évre számüzte a barlangjába. Ez a Simon Rabbi nagyon is szerénytelen ember volt. „Láttam — mondá — legkitünőbb embereket, melyek vajmi kevesen vanak. Ha van tiz, akkor én és a fiam e tiz ember közé tartozunk.“ A kabbalah, gyermekem, mindenféle titokra megtanit minket s arra is oktat, mikép kell a jó és rosz szellemeket előidéznünk; de nagy veszélyt is rejteget magában. A Talmud a kabbalah leg-

---

[42]) Vagyis apró vonalkákat: Thagirt csinált.

mélyebb titkait utvesztőnek nevezi s ezt modja: „Négyen mélyedtek ez utvesztőbe: Benasa alig pillantott benne szét, rögtön meghalt; Bensoma megőrült abban; Acher[43]) pedig „kitépte a növényeket;“ [44]) csupán Akiba rabbi volt az egyetlen, ki az utvesztőből szerencsésen visszatért.

Egyizben, mikor Jehuda a mezőről visszatért, Peninna megfogta őt a karjánál, bevonta a lakba s igy szólt:

— Te szőrszálhasogató! Bezzeg rajtakaptalak most, hogy mindenféle jött-ment gyereket oktatgatsz. Tudod-e, ki a te tanitványod, ott künt a mezőn?

— Nem tudom.

— Hát, Baruch, a sógorod fia; azt akarod, hogy ő is naplopóvá váljék, mint az apja volt?

— Ha apja naplopó volt, eléggé meg van büntetve, mert szamárrá változott s a te kezed alá került, — viszonzá a bölcs Jehuda; — de olyan embereknek is kell lenni, mint a minő Baruch volt — s mennél több akad, annál jobb.

— Megint valami uj bohóság? — kacagott föl Peninna, mérgelődve.

— A Talmud azt mondja, — folytatá Jehuda, — hogy a Messiás nem jöhet el előbb, mint a midőn a zsidók vagy mindnyájan erényesek vagy mindnyájan gonoszok lesznek. Valamennyi zsidót erényessé tenni, nehéz föladat lenne; gonosznak lenni már sokkal könnyebb s ezért az afféle emberek, mint Baruch is volt, siettetik a Messiás eljövetelét.

— Igazad lehet ezuttal, — viszonzá Peninna, — én is segélyt nyujtok ehhez s azzal akarom kezdeni, hogy megtiltom neked a szent könyvekkel való további foglalkozást. Ne légy nekem többé jámbor, értetted-e? Mert hát az csak késlelteti a Messiás eljövetelét.

Ezt mondva, fölkereste férjének csöndes zugolyát, fölvette a Talmud tizenkét kötetét, a Sohart, a Sephirt, melyeket Jehuda mind megfejteni óhajtott s valamennyit a tüzbe dobta.

Jehuda szeretett volna sirni, s ha nem sirt, oka az, hogy félt Peninnától.

— Azt akarom, hogy olyan ember légy, mint a többi, — folytatá a szép asszony, — s mivel az üzletben mi hasznodat sem vehetem, rögtön faktor legyen belőled.

— Erre én képtelen vagyok! — sohajtá Jehuda.

— Egy bachur-ból minden válhatik, — azt mondja a példabeszéd, — most tehát mutasd meg, hogy ugy van. Ugy hallám, Kalinoskinak faktorra van szüksége; elmégysz hozzá s kérni fogod tőle ezt az állást.

Jehuda elment Kalinoskihoz. Ez azonban szóhoz sem engedte jutni, hanem fölragadta meggyfa-pipaszárát, hogy elpáholja őt azzal s Jehuda tovafutott. Soha életében még nem szaladt oly nagyon.

— Megkaptad azt az állást? — kérdezte Peninna.

— Ütlegeket kapok, ha el nem inalok, — válaszolt a férj s a feleség még ki is nevette őt.

Ekkortájban futott hire a sadagórai csodarabbinak, mindenütt, ahol csak zsidók laktak. Mindenki tolult hozzá, tanácsát kérendő. Peninna is eltökélte magában, hogy hozzá folyamodik.

— Gyermekeket szeretnék, — mondá férjének, — s azt is akarom tudni, mit kezdjek veled? Te velem jösz.

Jehuda elkisérte a szép asszonyt. A sadagorai rabbi mindent körülményesen elbeszéltetett magának s aztán nevetve mondá az asszonynak:

— Eredj te magad el Kalinoskihoz, asszony, s aztán küldd el a férjedet hozzá megint; nyugodtan haza térhettek; neked, asszony, lesz gyermeked, ki megalapitja a szerencséjét.

— De ő engem megver, — sohajtott Jehuda.

— Csak hadd verjen meg, — rivalt rá haragosan a csoda-rabbbi, — neked használni fognak az ütlegek, te szőrszálhasogató, te Talmud terhe alatt nyögő szamár! Csak hadd verjen meg téged; ha sokáig üt, sokáig fogsz élni s meggazdagodol.

Peninna ujra elküldte a férjét Kalinoskihoz. Ez épen jó hangulatban volt s kihallgatta Jehudát.

— Faktor akarsz tehát nálam lenni? — kérdé aztán. — Jól van, mutasd meg hát mit tudsz. Usszál nekem itt rögtön!

Jehuda hallotta, hogy sógorát egy élces válaszaért kedvelte meg a földesur. Ugy vélte tehát, hogy itt az alkalom, magát kitüntetni.

---

[43]) Értelem szerint „a másik“, tulajdonképen Elisa ben Abuja, kinek nevét a zsidók nem mondják ki, mert istentől eltaszittatott s manicheus lett.

[44]) Téves hitre tért.

— Uszszam? Miért ne! — mosolygott Jehuda s elnyulva a földön egész erejéből uszni kezdett, mint a legpompásabb folyóvizben, ide-oda.

— Bravo! bravo! — kiáltott Kalinoski, látszólag elégülten; — de most már merülj is el ám!

— Hogy merüljek el? — jajgatott Jehuda.

— Micsoda? Hát te még uszónak nevezed magadat s alá sem tudsz merülni? — dörgé Kalinoski; de mielőtt a meggyfaszárat kezébe kaphatta volna, Jehuda ujra elmenekülhetett.

Másnap reggel, még ágyában nyujtózott Kalinoski, épen pipára gyujtva, mikor a kozák jelenté, hogy egy zsidóasszony szeretne vele beszélni.

— Érdemes-e, hogy értte fölkeljek? — kérdezte az ur.

A kozák bólintott a fejével s Kalinoski felhuzta vörös török bugyogóját, sárga csizmáit, felölté kékselyem hálókabátját s bebocsáttatá Peninnát. A zsidónő sötét szemének egyetlen pillantása elég volt, hogy Kalinoskit megfékezze. A földesur kérte, hogy üljön le a kerevetre.

— Urunk leültette a zsidóasszonyt! — szörnyüködött a kozák a komornyik előtt.

— No, a világ nem sokáig marad már fenn, — sápitozott a szakácsnő. — Még a kerevetre ültette a zsidóasszonyt!

Ha valamely asszony szép akar lenni, mindig szép. Peninna még soha sem volt annyira csábitóan szép, oly igéző, mint most, sárga atlasz-öltözékében, mely kivágott vörös bársony kaftánja alatt látni engedte nyakát és keblét, melyek oly szépek voltak, mintha elefántcsontból és kararai márványból lettek volna faragva. Csakugy csillogott a gyémánttól meg a gyöngytől ott a puha kereveten. Haja, melyet már évek óta nem vágott le, ugy ragyogott, akár az ébenfa s fehér fogai ugy tüntek ki rózsás ajkai közül, mint két szép gyöngysor. Sötét szeme nedves fényben uszott a hosszu pillák árnyékában.

Nem sokat beszéltek ők, a szép lengyel főur meg a bájos zsidónő; ugy szólván csak egymást bámulták, mig végre Kalinoski megfogta a büszke Peninna kezét, melyet ez szivesen engedett át.

Megbüvöltem őt a tekintetemmel, — gondolta a szép zsidóasszony s örült e gondolatnak. Kalinoski pedig a bajszát pödörgette és mosolygott.

— No, ez ugy látszik, nem sok kivetni valót talál az orromban, — gondolta magában.

— Kegyed, nemde, valamit kiván tőlem Konawné asszony? — kérdé a földesur édes nyájassággal.

— Kérni jöttem, ha elnyerhetném férjem részére a faktori állást.

— Szivesen.

— Nem a haszon végett, — folytatá a büszke zsidóasszony — hála istennek, pénzünk van elég, a mennyire csak szükségünk van; de hát az üzlet az én kezem alatt van ...

— Szerencsés üzlet! — mormogta Kalinoski.

— A férjem afféle talmud-vakondok, kaballah-fejtegető, ki egész nap a zugolyában szeret ülni s egy tevét füzni át a varrótü fokán; de én a könyveit tüzbe vetém. Legyen ő is olyan ember, mint a többi.

— Csak hadd jöjjön hozzám.

— Volt már ...

— Ühm! Hát a kegyed férje volt az a rettenthetetlen uszó? No, megigérem, hogy jól bánok vele.

— Az istenért! — kiáltott föl Peninna, — miért akar itt vele jól bánni? Hogy lehessen belőle rendszerető ember, nagyságos uram, ha ön vele szeliden fog bánni?

— Talán üssem-verjem őt? kérdé nevetve Kalinoski.

— Ha velem szivességet akar itt tenni, — susogta a szép zsidóasszony, miközben a földes ur karját megragadta és hozzá simult, oly közel, hogy forró, illatos lehelletét az arcán érezte, — akkor ne kimélje őt mindaddig, mig valamennyi tücskétől-bogarától meg nem szabadul az ő hóbortos agya.

— Majd kigyógyitom én e bölcs férfiut, — válaszolá Kalinoski; — de hát kegyed, szép asszony, hogy akarja az én szivemet meggyógyitani, melyet szemével hamuvá égetett?

— Ahol már csak hamu maradt, ott már nem használ a gyógyszer.

— Oh, hiszen kegyed a halottat is fel tudná támasztani!

— Az nagyon veszedelmes dolog lenne; a halottak, ha föltámadnak, elfecsegnek minden rejtett titkot.

— Én néma leszek, akár a sir!

— A sir nem néma.

— Kegyednek mindenre kész a felelete, szép asszony.

A helyes válasz ép olyan, mint az édes csók, — jegyzé meg a zsidónő mosolyogva.

— Akkor már három csókot kaptam kegyedtől, — kiálta föl Kalinoski.

— Ha panaszkodik ön, — susogta Peninna, — hát adja vissza nekem.

Szemhéjai e közben lezárultak, a sötét szem szerelmesen villogott át a ragyogó pillákon. Kalinoski hirtelen átölelte a szép asszonyt mind a két karjával s ez oda simulva hozzá, nedves ajkával a férfiét kereste. Szerencsétlenségükre, ép abban a pillanatban toppant be a kozák, utána a biró s aztán a pap.

— Ugy-e meglátogat ön engem? — kérdé susogva távozása közben a szép Peninna.

— Holnap?

— Nem, még ma!

— A mint parancsolja kegyed.

— Hogy parancsolhatnék én önnek?!..

Kalinoski azontul minden nap meglátogatta a szép asszonyt valami csekélység vásárlásának az ürügye alatt, egész nap is elidőzgetve a boltban, mosolyogva a vásárló zsidók kézhadarásán s gyönyörködve a szép Peninna igéző mozdulatai fölött. Jehuda, ki e miatt szörnyen boszankodott s esküdözött, hogy ő soha a Kalinoski küszöbét többé át nem lépi, mihelyt észrevette a földes urat, midőn ez feléjök tartott, kisurrant a hátsó kis ajtón s futott egyenesen a mezőre s az erdőbe, a hol rá a kis Baruch várakozott.

Ugy látszott, mintha Peninnának most minden nap szombatja lett volna, mert örökké ugy ült boltjában mint egy keleti szultán felesége, selyemmel, bársonynyal és gyöngyökkel boritva s ha a kis vöröshaju, kancsal boltosinas belépett s mondá: „Az ur megint elfutott, ki a mezőre, azt a koldusgyereket oktatni“, fölkelt a szép asszony és fölment Kalinoskival kis szobájába, mely finom illatárral volt eltelve s hova a lebocsátott zöld függönyön át zöld-arany sugárral lopózkodott be a nap.

Jehuda csak bámult a nejére; csodálkozott szép ruháin, a melyeket viselt és csodálkozott, ha látta őt a boltban ülni és látta, hogy az üzletet csakis segédeire bizza, mig ő, tenyerébe meritett fővel mély gondolatokba merült s mire sem látszott figyelni.

— Beteg vagy? — kérdé egyszer Jehuda.

— Nem vagyok beteg.

— Akkor, asszony, te szerelmes vagy.

Peninna megvetőleg vont vállat.

— A szerelem beköltözködött a te sivár szivedbe, — folytatá Jehuda, — ép ugy mint Frank Jakab, a szombatos tanitója, kit sokan Messiásnak véltek.[45])

„Ha a szerelem vonzza az embert, lelkének minden sugara s testének minden ereje egy gyuponthan tömörül. Minden benne rejlő tehetség megmozdul, a szerelem erejének erősbitésére; minden más érzés hallgat s ha mégis jelenkeznék más érzület is, ez csak a mindent leigázó szerelem javára működik, sőt az emberi ész is alája van ennek rendelve; nem látunk, nem hallunk, nem érzünk egyebet, mint szerelmet.“ Azért mondja Salamon: „A szerelem oly erős mint a halál“, mert ugy a szerelemben, mint a halálban minden más elnémul. A szerelem a létnek nagy hajtókereke . . .

— De hát mit akarsz te mindezzel? — kérdezte Peninna.

— Mit akarok? Szeretném, ha eszedbe vennéd, hogy a szép asszony fegyelem nélkül olyan, mint a disznó, arany nyaklánccal.

— Én meg azt mondom neked: lehet-e tüzes üszkön járni a nélkül, hogy lábunkat meg ne égessük? A te feleséged a Kabbalah, kedvesed a Sophar, miért panaszkodol tehát?

— Mindenható isten! ez az asszony bolonddá tesz engem! — orditott föl Jehuda. — Inkább tépd ki a hajamat és szakálamat, ez sokkal enyhébb kinzás.

— No lám! Most már tudod, mi az a féltékenység, te bölcs talmud-vakondok! Könyörületes legyek irántad? Vajjon az voltál-e te irántam, mikor ifjuságom legszebb éveiben poros könyveid közé rejtőzködél. A te Talmudod előttem utálat tárgya, azonban Kalinoski valóban szép ember.

— Igaza van Bechai rabbinak, — köpködött Jehuda mérgében, — „a nővel a sátán is világra jött; hiszen a nő Zelának egy oldalbordájából származott, mi egyjelentőségü a szerencsétlenséggel.“

— Mit mérgeskedel te, ha én jót cselekszem? — gunyolódott Peninna, ki karjait keresztbe fonva keblén, gyönyörrel nézte a féltékeny bolondot. — Nem ugy cselekszem-e, a mint a Talmud parancsolja? Azon iparko-

---

45) Frank Jakab 1712-ben Lengyelországban született s miután sokáig Törökországban tartózkodott, visszatért Podoliába, hol mint kabbalista lépett föl s a szombatosok élére állt. Később kikeresztelkedett, bárói cimet viselt s kalandos életét 1791-ben Offenbachban végezte be.

dom, hogy a világ elgonoszosodjék s akkor majd hamarabb eljő a Messiás.

— Nem! te nem vagy asszony — orditá Jehuda; — te a négy ördög egyike, te Lillith vagy, ép oly szép, mint ez, ép oly gonosz, mint ez s 480 bukott angyal csordája fölött rendelkezel, épen mint ez.

Peninna sötét szemével oly pillantást vetett férjére, melytől ez remegni kezdett.

— Tehát Lillith vagyok én, és igy azt is tudod, mit mondtál ezzel ki. Nem Lillith volt-e Ádámnak első felesége, kit isten ő vele egyszerre teremtett, a föld szenyjéből s aztán elvált tőle, mert a nő zsörtölődő volt s ekkor kapta oldalbordájából Évát? Nos, te is válni akarsz tőlem?

— Nem, azt nem akarom!

— De én akarom ám!

— Peninna! asszony! Ki akarod-e tépni a szivemet? Azért haragszol, mert én szerelemből féltékeny vagyok?

— Én elválok tőled.

— Ha én válólevelet adnék; de nem adok ám!

— Mi szükségem van nekem a levélre? Hiszen ugy is azt teszem, a mi nekem tetszik s te bátran maradhatsz tőlem e háznál, azonban szobámból kihajtalak, még ma kihajtalak s szolga leszesz a házamnál; mint a többi, de nem férj. Értetted?

Jehuda elkezdett rimánkodni, mint valamely elitélt bünös, ki életeért esedezik.

— Mit csináljak én veled? — kérdezte Peninna csintalan mosolylyal. — Ugy nem büntethetlek, mint megérdemlenéd; holnap azonban el kell menned Kalinoskihoz.

— Ha kivánod, akár a sátánt is fölkeresem.

Este megint meglátogatta Kalinoski a szép asszonyt. Jehuda, ki épen mazsolát mért, kisurrant a boltból, de nem futott a mezőre; Peninna nem sokat törődött vele s fölment Kalinoskival a kis szobába, mely illatárral volt eltelve s a szegény bölcs és bolondulásig szerelmes Jehuda hallotta a mint együtt nevetgéltek s oly különösen érezte magát e nevetésnél.

Másnap korán reggel megparancsolta neki Peninna, hogy keresse föl Kalinoskit s e parancsot oly mosolylyal kisérte, hogy férjében szinte megdermedt a vér. Sok küzdelmébe került, mig az urasági laknál bekopogtatott. Végre rászánta a fejét.

— Szabad!

Kalinoski nagyon nyájasnak látszott ezuttal; egyre mosolygott, mig Jehuda a szoba közepéig ért. Ekkor Kalinoski az ajtóhoz sietett s ráforditotta a kulcsot.

— Igazságos isten! mit mivel ön? Kiáltsak? — jajgatott Jehuda. — Mindjárt kiáltok!

— Csak kiálts, ahogy tudsz; mennél jobban orditsz, annál több mulatságot okoz az nekem!

— Talán megint usztatni akar nagyságod?

— A tücsköket akarom belőled kikergetni, — szólt Kalinoski, megragadva egy kis meggyfa-pipaszárat s hatalmasan kezdte verni a remegő talmudbölcset. Aztán kirugta őt.

— Nos, hát szivesen látott? — kérdezte a hazaérkező férjet.

— Oh, kegyetlenül elpáholt!

— Még sokszor megütlegel ő téged, ha hasznodra válnék.

— Már használt, már használt! Isten is csupán egyszer vesszőztette meg Meratron angyalt.

— És miért vesszőztette meg?

— Meratron angyalnak az volt a föladata, hogy az emberek jócselekedeteit egy könyvbe följegyezze, miközben neki szabad volt ülni még az isten jelenlétében is. Midőn aztán Elise ben Abujah, kit „Acher"-nek neveznek, az égbe fölszállt s ott kettőt is látott ülni, istent és Meratront, az a gondolata támadt, hátha két isten van s a zsidó hitről letért. Isten e fölött megboszankodott, kivezettette Meratront s tüzes vesszővel hatvanat vágatott rá.

— Nos, hát akkor te mit akarsz? — gunyolódott Peninna. — Isten megcsapatta Meratron főangyalt, noha csak olyasmit tett, melyre föl lett szabaditva; te azonban nem vagy angyal és én sem vagyok isten; igy aztán addig veretlek, mig azt nem teszed, a mit én parancsolok neked. Értetted-e? És aztán jól elpáholt?

Jehuda megszégyenülve ült egy kis zsámolyra, a bolt egyik legsötétebb zugában s a csintalan szép asszony még ki is kacagta.

— De azért csak nálad maradhatok a kamrácskában?

— Bánom is én...

Jehuda másnap megint elment Kalinoskihoz, ki őt ujra jól meghányta pipaszárával.

(Folyt. köv.)

*

A MAGYAR POLITIKAI KÖLTÉSZETRŐL.

Irta: P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Vége.)

A jobbágyság felszabaditása ügyében legerősebben szól „A nép nevében“ cimü költeménye:

„Még kér a nép: most adjatok neki!
Vagy nem tudjátok mily szörnyü a nép
Ha fölkel és nem kér, de vesz, ragad?
Nem hallottátok Dózsa György hirét?
Izzó vas trónon őt elégettétek;
De szellemét a tűz nem égeté meg,
Mert az maga tüz. Ugy vigyázzatok
Ismét pusztithat e láng rajtatok.“

1848-ban, midőn a jobbágyság felszabaditásának kérdése a főrendeknél akadályra látszék találni, a költő már nem tanácsol és nem kér, hanem fenyeget, mint valami boszszuálló félisten:

„Dicsőséges nagy urak, hát hogy vagytok,
Viszket-e ugy egy kicsit a nyakatok?
Uj divatu nyakravaló készül most
Számatokra: nem cifra, de jó szoros! . .
. . . . . .
Nem érünk rá várakozni; szaporán!
Ma jókor van, holnap késő lesz talán
Ha bennünket még mostan is megvettek,
Az Ur isten kegyelmezzen ti nektek.“

És jött a nagy nap a nemzet felszabadulásának — a sajtó szabadságának nagy napja: március 15-ike. A „Talpra magyar“ bezengé az egész országot; a közönyt felrázta álmaiból, a pulyából hőst teremtett; a költő által hintett virágmagokból a szabadságharc dicsőségének rózsái keltek ki.

A monarchia tekintélyének megdöntésére ő és Sárossy vállakoztak. Petőfi több kisebb költeménynyel, Sárossy az „Arany trombitával.“

Ezután maga a költő is oda rohant, hol a harc rózsái termettek; a nemzet legdicsőbb hadvezére Bem tábornok mellett riadozva csatadalait, mint a vizaknai csatában:

„Ha félkezünk leszakad is,
Ha mindnyájan itt veszünk is
Előre! Előre!“ — — és

„Négy nap dörgött az ágyu
Vizakna és Déva között.“

És ment, rohant az üstökös, mig le nem tünt a láthatárról, karddal kezében és harci dallal ajkain és utána a dicsőség hosszu uszálya, utána a nemzet minden öröme, reménye, boldogsága.

Beálltak a legszomorubb, a legsötétebb idők, — elveszettnek látszott minden.

A nemzet megmaradt legnagyobb költője, Arany, kétségbeesetten sohajtá:

„Letészem a lantot. Nyugodjék
Tőlem ne várjon senki dalt.“

És annak, ki dalra ösztönzi, még kétségbeesettebb hangon felel vissza:

„Hasztalan, bár láttad virágát
Biztatnod a kidőlt fa ágát,
Virágozzék megint!“

Még egyetlen fiának is csak annyit tud mondani ima közben:

„Óh! remélj, remélj egy jobb hazát
S benne az erény diadalát
Mert különben sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódni költ.“

De azért nem tette le lantját; megalkotta vele a magyar balladai remeket.

A nemzet másik mély érzelmü költője Tompa, mély bánattal sir a tengeren túl költözött barátja után és keserüen kérdi tőle:

„Nem állitott meg a határnál valami
Honszeretet, ha azt ki tudnók mondani?“

Megis jósolja, hogy:

„Hosszu hervadás emészti azt a fát
Melyet nagy korában más földbe tesznek át.“

Garay, Bajza megtört szivek voltak; de Vörösmarty, bár szintén test- és lélekben megtörve, a „Vén czigányban“ elzengi hattyudalát.

»A vak csillag, ez a nyomorult föld
Hadd forogjon keserü levében
S annyi bün, szenny és ábrándok dühétől
Tisztuljon meg a vihar havában
És hadd jöjjön el Noe bárkája,
Mely egy uj világot zár magában!
. . . . . .
Húzd rá cigány, ne gondolj a gonddal!

Húzd, de még se — hagyj békét a húrnak
Lesz még egyszer ünnep e világon
Majd ha kifárad a vész haragja
S a viszály elvérzik a csatákon,
Akkor húzd meg ujra lelkesedve
Isteneknek teljék benne kedve,
Akkor vedd fel ujra a vonót
És derüljön zordon homlokod
Szüd teljék meg az öröm borával
Húzd s ne gondolj a világ gondjával!

Ugyde hazaszeretet még nem politika, csak alapköve egy egészséges politika épületének.

A 30-as évek közepe óta azonban a nemzet a gyakorlati politika felé fordult; megindult az erős küzdelem a két nagy hazafi Széchényi és Kossuth között, kik közül

az első igy tanácsolt a nemzetnek: „tedd magad gazdaggá, vagyonossá s független és szabad leszesz; mig a másik: tegyétek a népet szabaddá és egyenlővé s gazdag és boldog lesz.“ A kor szelleme pedig nem ismerve el az ellentét alaposságát, robogva tört előre s megmutatta, hogy a népek anyagi jóléte és szabadsága karöltve egymás mellett is haladhatnak.

Lehet-e köze a költészetnek a gyakorlati politikához? Rendén van-e, hogy a múzsa a diadalra robogó pártok kocsiját vonja? Szabad-e a szellemnek, mely égfelé tör, leszállnia a föld sarába, hogy göröngygyel dobálja azt, ki másként gondolkozik, mint ő?

Nem és százszor nem. A költészet múzsája nem szegődhetik be szolgálóul Politika asszonysághoz. A valódi költő nehezen szánhatja el magát erre a mesterségre, mely szelleme röptét megköti és költői ambitióját igen sok lépcsővel alább szállitja!

A költészetnek ennél sokkal szebb és magasztosabb feladat jutott: apostolává válni a nagy, általános igazságoknak; lelkesiteni a nemzetet egész tömegében az emberiség és szabadság szent eszméi iránt; ha kell egyik kézben a lanttal, másikban a karddal. Megénekelni a diadal-ünnepélyt; megsiratni az áldozatokat; s ha az eszme, a küzdelem tárgya veszett el, fölemelni, vigasztalni a nemzetet sötét bánatában; meggyujtani egy jobb jövő reményének fáklyáját, — mert hiszen az emberiséget vezérlő igaz és nagy eszmék szenvedhetnek vereséget, de nem halnak meg soha.

És miként teljesitette a 30-as és 40-es évek magyar költészete e kötelességét? A nagy eszmék, melyek e kor fennköltt szellemeit lelkesiték, különösen ezek körül csoportosultak: a velünk minden időben rokonszenvező Lengyelország helyreállitása, a haza polgárainak jogegyenlősége, vagy mi ezzel egyértelmü, a jobbágyság eltörlése, unió Erdélylyel s egy népképviseleten alapuló alkotmány megalakitása. Az elsőt az eltiport népjog iránti rokonszenv, a többit az általános szabadság és a nemzeti megszilárdulás érdekei követelték.

Mindenik létesitése előtt óriási akadályok állottak. A lengyel ügyben hasztalanul dörögtek el a szivbe s velőbe ható országgyülési szónoklatok; hasztalan irta meg Vörösmarty „Hontalan“-ját, ki sirva mondja:

„A nemzet, melyhez tartozám
Kiirtva s vérbe fult hazám
Többé föl nem virul:
Engem millióknak veszte nyom
Egy nép halálát hordozom
Keblemben ostorul.»

Az „Élőszobor“-ral hasztalan kiáltatja:

„Kevés, de nagy, mit szólni akarok:
Ember, világ, természet, nemzetek!
Ha van jog földön, — égben irgalom
Reám és kinaimra nézzetek.“

Mindez kiáltó szó volt a pusztában. A föld legmüveltebb népei csak könyükkel adóztak a szerencsétlen egykor szabad nemzetnek, melyet zsarnok, szolgalelkü rokona eltiport; — a segély elmaradt.

Azonban a szabadság eszméinek általános nyomása a 40-es évek elején a magyar sajtót is szabadabbá tette; a mennyiben a preventiv censura kapcsai önmaguktól tágulni kezdettek; most már meglehetős szabadsággal lehetett irni és a sajtó is élénkülni kezdett: de most egyszerre arra kellett felébrednie a magyar költészetnek, hogy művei csakis egy kis körben: a közép nemesség és honoratior osztályban találnak olvasókra; a főuri rend az erdélyieken és egy pár jelesebb magyarországin kivül, magyar könyvet nem olvasott; kivált nővilága németül és franciául beszélt, igen sok nem is értette nemzete nyelvét. A köznép olvasta imádságos könyvét, a „Csiziót“ és „Álmoskönyvet“; a szépirodalomból — Zöld Marci és Becskereki historiáját vagy a „Disznófejü kisasszonyt“. Volt köznemes uraink között is igen sok, kinek iskolái bevégezte után természete nem vette be a betüt.

Ez idegenkedés és közöny a nemzeti nyelv és irodalom iránt oly nagy mértékü volt, hogy a nemzetnek csaknem minden jeles költője följajdult fölötte. Garay lelkesitett:

„Magyar hölgynek születtél;
Áldd érte sorsodat
Magyar hölgynek születni
Nagy és szép gondolat.“

Vörösmarty már sokkal erősebb hangot használ; leirja az anyát, kit elhagytak gyermekei és szép allegoriáját e sorokkal fejezi be:

„E bús anya képe te képed óh hon
Márvány-kebel átka van asszonyidon.“

Az „Uri hölgyhöz“ cimü költeményében már átokig emelkedik:

. . . . . „Hah gőgös Gonerill
Megemlékezz, hogy vannak Istenek
S még van kezökben bünt torolni nyil!

Hervadjon el szépséged!... A gyöngyör
Váljék utálattá, ha izleled
S midőn panaszban bánatod kitör
Legyen kacaj reá a felelet."

Majd mentegetni kezdi a magyartalan urhölgyeket s erős átkát kéréssé enyhiti, midőn a gyermekek nevében megszólal:

„A kisdedeknek néma szája kér,
Hogy adj nekik hazát. Ne vond meg azt.
Áldás vagy átok vár e válaszért
Határozz — és kimondtad sorsodat."

A lengyel ügygyel bizonyos logikai összefüggésben állott a magyar jobbágyság felszabaditásának kérdése is. Az az elrettentő példa, mely a 31-iki lengyel forradalomnál abban mutatkozott, hogy a sem szellemileg, sem anyagilag fel nem szabaditott földnépével hazája szabadságáért küzdő gazdáit, egy pár rubelért agyon lehetett veretni, — nálunk sem egy szivet döbbentett meg.

Nem csak Kossuth vezércikkei, hanem költőink dalai is mély barázdákkal készitették elő a talajt, melyben a nemes emberbaráti eszme magvai kikeljenek. Költőink közül különösen Erdélyi János és Garay foglalkozának a jobbágyság felszabaditásának eszméivel, az utóbbi inkább csak hazafias frázisokkal, az első azonban mély érzéssel irott dalokkal.

A pórfiu azt kérdezi Erdélyi lantján:

„Miért szeretlek oly hőn
Szülőföldem, hazám,
Ápoltalan virágként
Ki búsan származám?

Egy szív minden bizalmom
S egy fölzengő kebel
És földeden poromnak
Temetkezési hely!"

Mi többiek is dolgoztunk, irtunk; mert volt a ki olvassa, több figyelemmel, szeretettel, mint ma; a nemzet, mely leszorult a politikai térről, a szépirodalomban keresett magának vigasztalást.

Vigasztaltuk is, mint Katona Peturral mondatja: „Régi dicsőségünk aranyhegyének zacskóba zárt szelével."

De a szomoru, kétségbeesett éjszakában az anyatermészet ismét gondoskodott a szegény, elnyomott nemzetről. Adott egy szellemet, mely fényt, világot árasztott s elüzte a reménytelenség rémeit; ki kedélyének gazdag tárházából most mosolyt, majd a könyü jótékony esőjét és ellenségeink ellen a gúny nyilait tudta szórni özönnel. Nem megrettentő meteor, ki félelmes jövőt jósol, hanem nap, mely bemelegiti a sziveket s azokban a szomoru könyeken átszürt mosolyával nemes eszmék s a honszerelem virágait termeszti meg.

Az ugynevezett politikai lapokból kiszorult a politika — az élclapokba. Tóth Kálmán „Bolond Miskája" is jó szolgálatokat tett; de az „Üstökös"-nek minden száma óhajtva várt vendég volt s első költeménye volt a nemzet vezércikke; hasonló az egykori görög elégiákhoz, melyek a nemzet fénykorában lángra gyujtották Athén polgárait.

Ma egy büszke tábornok csillogó ruháját öntötte el gúnyja villámaival; másnap vigasztal; harmadikon reményt nyujt; negyediken lelkesit és igy tovább; mig lángszellemének dicsősége túllövelli fényét még a haza határain is, hogy tiszteletet szerezzen nemzetének.

E férfiu Jókai Mór... Tartsa meg a jó Isten őt a nemzetnek még sokáig!

HALMI FERENC.

† 1883. jun. 1-én.

Mult heti számunk bezárása után értesültünk a nagy veszteségről, mely nemzeti szinházunkat érte.

Halmi Ferenc, az intézet egyik legkiválóbb tagja, nincs többé, s vele együtt sirba szállt egész hosszu sora a müvészi alakitásoknak, melyek annyiszor elragadták s csodálkozásra inditották a fővárosi közönséget.

Halmi tiz év előtt jelent meg először a nemzeti szinpadon. A „Csapodár"-ban lépett föl s mindjárt első alkalommal megnyerte a közönség rokonszenvét. Ekkor már László Józsefnek, a Kolozsvártt lakó nyugdijazott nagy müvésznek ajánlatával jött Budapestre; az alig huszonkét éves ifju már ekkor kedvence volt a kolozsvári közönségnek, mely igen intelligens és felismeri azonnal a tehetséget. De milyen pályája volt akkoráig? Halmi (családi nevén Sztarill) Békés-Gyulán született és már tizennégy éves korában elhagyta Aradon az iskolát, hogy müvészi vágyainak eleget tegyen. Szilágyi Bélához került először, aztán kisebb társaságoknál kóborolt, mindenféle szerepet játszott, főleg azonban énekesnek, tenoristának készült, mert meg volt

győződve, hogy művelésre érdemes hangja van. Tagadhatatlan csengő és finom timbre-ü tenor hangja volt, de nem volt elég ereje és, természetesen, nem volt módja képeztetni sem. Azért mégis énekelte a legnehezebb parthiekat és a vidéki közönség egy-két gixernek oda sem nézett, mert a mit a fiatal színész az énekben rontott, azt kipótolta kedélyes, jóizü játékával. 1867-ben, mint alig 17 éves ifju, Aradon Pygmaliont a „Szép Galatheá"-ban énekelte Fóthi Erzsivel, az akkori egyik legjobb operett-énekesnővel. A közönség méltányolta énekét, bár nem volt kifogástalan. Később a budai várszinházban, mint Aradi Gerő első tenoristája szintén ebben a szerepben mutatta be magát, de a budapesti közönség, mert megnyitóul a nemzeti szinház tagjai adták elő az „Egyetlen leány"-t, kevésbbé méltányolta. Ki hitte volna ekkor, hogy ugyanez a gixeres operett-énekes, pár év mulva a nemzeti szinház drámájának egyik kiváló disze lesz?

Halmi ez időben a „Férj az ajtó előtt", „Fortunio dala", „Dajka", „Tiz leány és egy férj sem" operettekben is fellépett s a közönség — mely ugyan kis számmal látogatta az előadásokat — mindinkább megkedvelte. Csak igénytelen alakja, kifejezéstelen savószinü szeme, véznasága volt szálka a közönség szemében. Szerdahelyire még mindenki emlékezett: viruló szép, bájos férfi, felruházva minden kellékeivel egy müvésznek. Csak nem juthat eszébe ennek a vézna operett-szinésznek, hogy még valaha annak a müvésznek nyomába lépjen? Nem sok idő mult és az operett-szinész Kolozsvárra, onnan Budapestre került és több év óta már erős oszlopa volt első nemzeti intézetünknek. Senki sem kételkedett többé, hogy ez az igénytelen, vézna alak meghóditotta a közönséget.

Halmi müvészetéről a „Koszoru" egyik közelebbi számában adtunk beható jellemzést. Nem tartjuk szükségesnek ismételni az akkor elmondottakat. De az uj gyásznak pillanata nem is alkalmas arra, hogy kritikai fejtegetésekbe bocsátkozzunk, ahelyett, hogy szivünk fájó érzelmeinek adnánk kifejezést. Halmi koporsója mellett csak a veszteség lesujtó érzete s a részvét találhatnak szavakat.

Lebegjen béke és áldás hamvai felett!

IRODALOM.

Egy élet tavaszából. (Költemények, irta Kadocsa Elek. Budapest. Révai testvérek bizománya. Ára 1 forint 20 krajcár.)

Mondjuk ki azonnal, hogy nem valami kellemes „tavasz" az, melylyel e közel másfél száz versben találkozunk. Áprilisi szeszélyei izetlenek, májusi verőfénye bágyadt, csöndes, viharjai nem érdekesek s virágjai nagyrészt elfonnyadtak a mire kinyiltak.

Kezdőpoéta kisérletei e dalok és életképek. A verselésben van némi gyakorlottság, sok helyütt szerencsés fordulattal is találkozunk, de néhány többé-kevésbbé sikerült ötlet s a koronkinti őszinte hang kivételével, alig van e kötetben jó tulajdonság, mely reményt kelthetne szerzője tehetsége iránt.

A hová nyitunk rég elhasznált képekre bukkanunk. Mindenütt virág, szellő, siró felhő, kicsi fűszál, s némelyik vers a lirai közhelyek egész leltárát nyujtja. A szerző fölveti a kérdést, hogy mi neki a kedvese, s azt hiszi ujat mond, a mikor igy felel rá:

„Birhatatlan menyországom
Elérhetlen üdvösségem!"

Majd naphoz hasonlitja magát, mely a holdat szereti, mig ez viszont a csillagokkal kacérkodik. E régóta nem uj fölfedezést aztán hat strófában hirdeti a szerző. Csoda-e ennélfogva, hogy kedvesének szeme is csillag, melyről nem tudja mi lakozik benne? A „bus égi szellő" mi más lehetne, mint csalódott „lelkének szárnylebbenése", s a „hűs szél", mely „a kis menyasszony koszoruján zörögve suhan át" mi más, mint a „haldokló testelelkének utolsó, áldó bucsúsóhaja?"

Majd meg sziget a lány szive, melyen kiköt a szerző, de nem tudja, hogy „arany-ország"-e az, vagy a „kigyók szigete". A rákövetkező versben már azt énekli, hogy:

„Egy egész világnak tartom a lelkedet;"

a mi azonban nem tartja vissza, hogy másutt ismét kételyét ne fejezze ki:

„Hanem a te kebled csodálatos ország,
Pokol egyik percben, másikban mennyország."

Mindig meddő és fölösleges vállalkozás, ha valaki be akarja bizonyitani, hogy a viz nedves és a tüz éget. Meglepetésünkre Kadocsa Elek nem egyszer ráadja magát e mesterségre s nem éppen kifogástalan rimekben énekli:

„Hogyha nap nem volna, éjszaka sem lenne"

sőt azt is kérdi:

„Van-e bokor, melynek árnyéka ne lenne?"

S a mikor az életről és a szép lányról akar valami kedveset mondani: nem zenghet mást, mint:

Virágos kert az élet, melyben
Minden szép lány egy élő rózsaszál.

De nemcsak az ily hasonlatokban, hanem a játszi dalok pointjeiben is ritka az eredetiség. Az ilyen befejezéssel:

S ha végbucsut kell mondanunk majd,
Akkor se szólunk mást talán:
— Azt is büszkén és hajthatatlan —
„Bonne nuit, monsieur!“ „Bonne nuit, madame!“

kár Heinét az olvasó emlékébe idézni. A „Kertben“ cimü vers szintén a nagy német lirikus egy dalának utánzata. A kötet egy csinos darabja „Ha mi egymásé leszünk“ Petőfi egy ugyanoly tárgyu költeményére vall, a „Találkozunk“ kezdetü ódában elmondottakat Vajda és Endrődi rég megirták, a „Szerelem“ cimü versben Dalmady nyomdokain jár a szerző s a „Demi-monde“-ban oly sikamlós térre követte Kiss Józsefet, a melyen el kellett buknia.

A mikor viszont szokatlant is mond a szerző, ilyen izléstelenségtől sem riad vissza:

Olvadjon még pici szádhoz
Ajakam egy forró csókban
Hadd mutassam: hogy szeretnék
Fekünni a koporsómban! . . .

Sokszor a dallamosság, s a forma iránti érzéke egészen elvész s versét igy kezdi:

„Sokszor fogadtam: nem türöm tovább
Keblemben e sötét fájdalmakat!
Értékesitni szivem szent jogát
Van még erőm . . .“

Mosolyra keltő azért a mikor az ifju poéta nem birva a kifejezés erejét, tavaszi haragjának egész ártatlan viharával támad a hütlenre, megfeledkezve arról, hogy még rimben se szabad mindent elmondani. Ime egy kis lirai perpatvar. A csalódott szerelmesnek fáj, hogy oly „cudarnak kell látnia“ kedvesét, ki pedig néha még ugy jelen meg előtte:

„Mint a hamvas rózsa, melynek szirmát
Nem bonták még ki nőszőlepkék.“

De aztán kételkedik benne s rákiált:

„Menj! menj! tán épp egy kéjelgőnek
Fertős kebléről bontakoztál.“

Átkozza is aztán, szintugy porzik, épen nem költői szavakkal, szemére hányva, hogy „izmos csontu akrobatá“-t szeretett meg.

„Esdhetsz, — de én meg nem bocsátok,
Gyülöllek mélyen, végtelen!
Látásod már undorral töltel
Megutáltatlak éggel, földdel
Csaló álcád letépdelem.

Mit? még szemembe mersz kacagni?
Valóban, erre van jogod.“

Ime a szerző is bevallja, hogy van joga kedvesének, s tán az olvasónak is, a kacagásra. S a ki forgatja a kötet ezt a részét, nem is fog ellenállhatni a derültségnek.

Szerencsére vannak lapok, melyeken a hatás kedvezőbb a fiatal verselőre nézve. Az igazságnak teszünk eleget, a mikor a sikerültebb darabokra is rámutatunk. Igy a „Szomszédunkban“ kezdetü dal egyszerü és csinos; a „Terhedre van“ cimü játszian foly s jól végződik, ugyszintén a „Sokszor mondom“ kezdetü is. A „Ha más is látná“ feliratu dalt a második strófa kedvéért érdemes volt megirni:

A mért talán anyácskád átka érne,
Azért megáldanak ott fönn az égben!

A „Két kis kezed“ cimüben régi ötletet ügyesen találunk alkalmazva, a „Sötét percek“ feliratu pedig, mely mindvégig sima, e négy sorban nyer szép befejezést:

De jól van igy! te csak szeress. S ha olykor
Látod, hogy bennem elborul a lélek
Ne aggódjál, légy akkor is gyanútlan
És én? Szeretlek . . . féltelek . . . és félek.

A kötet második felében már tisztultabb hang s igazabb érzés szól hozzánk. A gondolat felöltöztetése sem egész mindennapi. E sikerültebb versek mutatják, hogy a szerző tetszetősebb kötettel is fölléphetett volna, ha a készlet két harmadát mellőzi vagy, a mi ennél is tanácsosabb lett volna, még vár és izmosodik. —m —f.

„Magyar szinészek és szinésznők életrajzai“, adat-, emlék- és szinmütár cim alatt füzeteket inditott meg a Kassán megjelenő „Szinészeti Közlöny“ szerkesztője, Báthory Románcsik Mihály. Az egész mü 50 füzetre van tervezve és tartalmát, a kiadott felhivás szerint, képezendik: a vidéki magyar szinészet jelenben müködő összes tagjainak és mindazoknak életrajzai, éleményei, naplói, a kik a szinészettől visszavonultak vagy a kik már elhunytak. Továbbá egykoru följegyzések szinészetünk multjából, régi szinlapok, okmányok, szerződések, szinházi törvények, jellemző adomák. Havonként egy füzet jelenik meg. Minden egyes füzet önálló egészet képez és 10—15 életrajzot fog tartalmazni. Előfizetési ár tiz füzetre (az első kötetre) 3 frt; öt füzetre 1 frt 50 kr; egy füzetre 30 kr. Kapható Budapesten Aigner Lajosnál s minden hazai könyvárusnál.

Széchenyi István hátrahagyott iratainak kiadása iránt megkötötték az akadémia megbizottjai: Fraknói Vilmos és Deák Farkas, az Athenaeum részvénytársasággal a szerződést. Egyelőre száz iv kiadása iránt egyeztek meg, melynek első része Széchenyi István naplójegyzeteit fogja tartalmazni, Zichy Antal feldolgozásában, a többi pedig Széchenyi cikkeit és beszédeit.

„Nyomdászok Közlönye" indult meg e hó elején diszes kiállitásban, Pusztai Ferenc szerkesztése mellett. Az első szám érdekesen mutatja, hogy mily irányban fog haladni. Az első cikkben a szerkesztő adja elő a lap feladatait, melyek közé tartozik az is, hogy küzdjön afféle elvek ellen, mintha a munkásoknak nem volna szükségök nemzetiségi összetartásra. A második cikkben „Tekintsünk körül" cim alatt Cassius részletesen elmondja a „Typografia" megmagyarositására folytatott hasztalan törekvéseket, egy harmadik cikk pedig a „Nyomdászok Közlönye" keletkezésének történetét. Következnek ezután a szakdolgozatok. Pusztai Ferenc a mellett szólal föl, hogy a nyomdákban magyarul nevezzék el, a mit más nemzetek is külön-külön a magok nyelvén hivnak, igy például a betük egyes fajtáit. A „Könyvpiac" cimü rovat a megjelent könyvek nyomdai kiállitását birálja. Aztán föl van sorolva, hol keletkeztek uj nyomdák. Következnek a vidéki levelezések. Sokféle és bő rovat van, mely a szakügyeket, a nyomdai technikában fölmerült ujitásokat, nyomdászati hireket stb. adja elő. Szóval a lap csakugyan a magyar szakirodalom fejlesztése, az ismeretek terjesztésére törekszik jól irt közleményekkel. Ára félévre 1 forint, három hóra 50 kr. A lap diszes kiállitásáról a Franklin társulat gondoskodik.

Barb, a bécsi keleti akadémia igazgatója, egyike a világ leghiresebb orientalistáinak, Bécsben elhunyt. Szegény zsidócsaládból származott és a harmincas évek végén jogot tanulni ment a bécsi egyetemre. Itt csupán szorgalomból elsajátitotta az arab, perzsa és török nyelvet, aztán pedig, minthogy különben nehéz lett volna céljait elérnie, kikeresztelkedett. Rögtön kapott is egy püspöktől ösztöndijat, melylyel kiment Törökországba, Kis-Ázsiába, Örményországba és északi Perzsiába. Teheránban két évig hallgatott perzsa irodalmi előadásokat. 1849-ben tért vissza Bécsbe, a hol rögtön alkalmazták a kereskedelmi miniszteriumban. 1851-ben a müegyetemen lett a keleti nyelvek tanára, 1871-ben pedig a keleti akadémia igazgatója.

„Laboulaye és az amerikaiak." Hogy a kiváló francia iró halálát mily fájdalmasan fogadták az Oceánon tul, mutatja Mortonnak, a párisi amerikai követnek levele, melyet a fiatal Paul de Laboulayehoz, a lissaboni francia követhez intézett: „Alig értesültem, ugymond, a veszteségről, melyet Ön és a köztársasági elvek minden hive szenvedett, megbizott kormányom, az amerikai Egyesült-Államok kormánya, mely igenis tudja, mit köszönhet a böles irónak, ki Franciaországban az amerikai intitucziókat ismertette, hogy Önnek távirati uton fejezzem ki rokonszenvét és részvétét. Kötelességem ez, melyet nem megindulás nélkül teljesitek, ha a rövid, de igen kellemes ismeretségre visszagondolok, melyben atyjával szerencsém volt lehetni. Köszönöm Önnek, uram, jóságát, hogy személyesen értesitett a szomoru esetről, melyben minden amerikai oly élénk részt vesz, mert meg lehet Ön győződve, hogy a részvétet, melyet tolmácsoltam Ön előtt, minden amerikai átérzi, Morton."

„A mi hőseink" cimmel Brankovics György elbeszélést irt és adott ki Gracza Antal és Zahony nevü, a forradalomban szereplő guerillákról. Mikszáth is irt egy ilyen cimü elbeszélést régebben, de ezt a Gracza család sérelmesnek találta s meg nem felelőnek a történeti hüségnek. A „hősök" Mikszáthnál humorosan voltak felfogva, a mit sérelmesnek talált a magyar történelemre nézve Gracza Anna urnő s a „Budapest" szerkesztőjét bizta meg, hogy a kezébe juttatott adatok alapján irja meg családbelijök történetét. A történetke ára 60 kr.

„Olasz Hans Sachs." A mult héten az Abruzzok egy városkájában, Tocco Casanioban egy 78 esztendős foltozó varga halt meg. Domenico Stromeinek hitták és az egész vidéken ismerték mint tehetséges költőt. Több verskötete nyomtatásban is megjelent, de sem az árral, sem a tollal nem igen tudott pénzt szerezni. Szegényen élt és szegényen halt is meg.

„Dumas mint Schiller plagiatora." A „Berl. B. C."-nak azt irják Párisból, hogy Dumasnak „III. Henrik" cimü drámája, „kölcsön van véve" több iró müvéből, különösen Schiller „Don Carlos"-ából. Erre nézve az emlitett lap egy kis összehasonlitást tesz a két darab egy-egy jelenete közt, s azok csakugyan meglepő hasonlatosságot tüntetnek föl. Idézi továbbá Eugéne de Mirecourt-ot, a ki „Histoire contemporaine"-jében ezeket irja Dumas darabjáról: „Össze van téve egyes darabokból, melyek Auquetilből, a „Journal de Pierre de l'Etoile"-ból, továbbá Walter Scott és Schiller müveiből vannak kiszakitva. Eleitől végig nincs egyetlen egy jelenet sem, melyet szerzőnk a magáénak mondhatna."

„Homer hősei — albánok." Vassza pasa, az uj libanoni kormányzó, ki az albán dialektusok egyik legkiválóbb ismerője, tanulmányai során arra a meggyőződésre jutott, hogy az Iliász és az Odisszea hősei egytől-egyik albánok, nem pedig hellenek. Érdekes nézetét azzal támogatja, hogy a két nagy eposz szereplőinek nevei görögben nem jelentenek semmit sem, mig albán nyelven majd mindegyiknek van értelme.

MÜVÉSZET.

A népszinház tagjai jelenleg a bécsi „an der Wien" szinházban vendégszerepelnek. Első két vendégjátékul népszinmüvet választottak, s a genre már ujdonságánál fogva is rendkivül érdekes volt a bécsi közönségre; a harmadik előadásban pedig azt igyekeztek megmutatni, hogy operettek előadására is kiváló erői vannak a népszinháznak. „A kornevillei harangok" előadása a császárvárosban nagy sikert aratott. Jellemzéseül álljon itt három elsőrangu bécsi lapnak birálata. — „Neue Freie Presse": „A magyar szinész-

társaság előadásai, melyek eddig a nemzeti népszinmü keretében mozogtak, hozzáférhetők lettek a bécsi közönség számára is egy operettnek, a sokszor hallott „Kornevillei harangok"-nak előadása által. Habár legtöbb hallgató nem értette is a szöveget, de a cselekvényt eléggé ismerték a német előadásokból s mialatt figyelemmel hallgatták Planquette csinos dallamait, összemérték egymással az idevaló és az idegen szereplőket. Sokan a hazai müvészek javára itéltek s a mennyiben Girardi és Schweighoffer urakról van szó, igazuk is van. Ellenben el kell ismerni, hogy Blaha asszony (Serpolette) minden ide való elődjét — talán Mayerhoff kisasszonyt kivéve — felülmulja, ugy énekben, mint játékban, valamint a kecsességben is, melylyel dalait előadja. Mellette Vidor ur érdemel különös emlitést. Játékban kissé száraz és monoton ugyan, de izléses énekével és rokonszenves, jól iskolázott hangjával érdeklődést tud kelteni. Blaha asszony és Vidor ur nagy tetszésre találtak és több dalt ismételniök kellett. A kisebb szerepek személyesitői: Solymossy és Ujvári urak, meg Jeney asszony ügyesen játszottak s az előadás általában derék vezetést árul el üdeségével és elevenségével. A közönség ma feltünően csekély számu volt, a minek azonban a tikkasztó melegben rejlik természetes magyarázata." — „Wiener Allg. Ztng." „Blaha asszony ma operetténekesnőként mutatta be magát a „Kornevillei harangok" cimü operettében s ép oly teljes, ép oly fényes és ép oly megérdemelt sikert aratott mint debut-szerepeivel. Megjelenés, játék és ének ellenállhatatlan egészszé egyesülnek benne. Blaha asszonyt viharos tapsokkal halmozták el s legtöbb dalát ismételnie kellett. A második fölvonás után virágeső hullott a müvésznőre. Solymossy és Kápolnai urak igen jók voltak, de nem tudták kielégiteni a közönséget, mely az ő szerepeikben Schweighofert és Girardit szokta tapsolni. Az összjáték igen kerek volt. — „Presse": A magyar vendégtársaság ma Planquette diadalmas operettjét: „A kornevillei harangok"-at hozta szinre, s pedig eredeti párisi alakjában, azzal a tömérdek unalmas prózával, mely Bécsben a rendező plajbászának áldozata lett s méltán. Fölösleges is megjegyeznünk, hogy Serpolettet Blaha asszony játszotta. A müvésznőnek minden dalát ismételnie kellett. E ritka ténynek konstatálása bizonynyal a legjellemzőbb kritikája e játéknak, a milyent ebben a genreban Bécsben még nem láttak. Kellem, báj, diskréció, pajkosság, az ének finom pointirozása, humor, szóval mindaz, a mi az ujabb időbeli soubrettekben oly nagyon hiányzik, szivet üditő egészszé forr össze a Blaháné Serpolettjében . . . Kemény és Szapáry miniszterek ott voltak a szinházban." — Csak az az óhajtandó most már, hogy az anyagi siker ne maradjon megette a szellemi elismerésnek.

Wagner Sándor festőmüvész hazánkfia néhány nap előtt a Hortobágyon időzött, hogy ott tanulmányokat tegyen. Debrecen város rendelkezésére bocsátotta a müvésznek a város ötös fogatát.

Baditz Ottó, jelenleg Münchenben lakó kiváló festőnk, kinek képeit a mult őszi tárlaton a fővárosi közönség nagy figyelemben részesitette, legközelebb ismét uj festményt fejezett be, melyet a müncheni nemzetközi kiállitáson a magyar osztályban szándékozik kiállitani. A kép cime: „A kisértés." Antik oszlopcsarnok párkánya mellett fiatal leány ül, arcán az ifjuság bája s egyszersmind valami erős belső vivódás tükröződik vissza. Kivülről ravasz arcu vén anyóka hajlik át a korláton s váltig igyekszik kiszemelt áldozatát meggyőzni arról, hogy a szerelem édes gyümölcsét nem bün megizlelni ily reá termett teremtésnek. Ez az uj alkotás Baditznak eddigi legjobb képei mellett foglal helyet. Ezzel a képével együtt ki fogja állitani a müncheni nemzetközi kiállitás magyar osztályában (ha hely marad) a két év előtt Budapesten volt „Angyalcsinálót" is.

Szerdahelyi Kálmán mellszobra, melyet a kitünő szinmüvész tisztelői készittettek Aradi Zsigmond szobrász által, mint Aradról irják, már elkészült s ki van állitva az aradi városház tanácstermében. — A szobor anyaga tömött szövetü, igen szép fehér márvány. A szoborfőt finom kivitelü munka jellemzi, hiánya csak az, hogy a vonások tulságosan lágyak s nem elég kifejezők. A mellszobor arra a célra készült, hogy a szinház előcsarnokában állittassék föl. Addig, mig ez lehetővé válik, a szobor a városházán marad.

Tilgner Viktor szobrász hazánkfia, kinek szobormüvei a pozsonyi kiállitáson méltó feltünést keltettek, ottan kiállitva volt összes szobormüveit, — a király szobrának kivételével, mely ő felsége tulajdona, — szülővárosának, Pozsonynak ajándékozta, azon óhajtás kifejezése mellett, hogy azok alapját képezzék a Pozsonyban létesitendő müvészeti muzeumnak.

Auber-nek emlékszobrot emeltek Caen-ben s azt junius 10-én fogják ünnepélyesen leleplezni.

Érdekes kéziratokat vásárolt meg közelebbről a párisi conservatorium. Köztük van Mozartnak egy kézirata: egy nem teljesen befejezett hangverseny zongorára és hegedüre, zenekar-kisérettel, melyet a mester 1778-ban Mannheimban irt.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1168.83. A „Hungaria" könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelödésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelödési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a boltl árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent

SZÉPIRODALMI MÜVEK.

20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költöiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 1 frt — kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 2 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 1 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ. Költöi elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti elbeszélések . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

A „Koszoru“ t. előfizetőihez!

Az uj félév közeledtével előfizetésük megujitására kérjük föl a „Koszoru“ eddigi pártolóit s általában mindazokat, kiknek egy tartalmasabb szépirodalmi vállalat felvirágzása a szivökön fekszik.

A lap iránya a régi marad, valamint nem változnak meg az előfizetés lapunk boritékán olvasható föltételei sem.

Az előfizetési pénzek (legcélszerübben postai útalvány utján) kiadóhivatalomba, váci-utca 1., küldendők.

Budapest, 1883. junius havában.

Aigner Lajos,
mint a „Koszoru“ kiadója.

VEGYESEK.

* (**Bessenyei-ünnep.**) Vasárnap délelőtt leplezték le Bessenyei György emlékét Puszta-Kovácsiban, hol az elhunyt költő hamvai nyugosznak. A leleplezési ünnep fényesen sikerült. Délelőtt kilenc órakor diszes fogatok hosszu sora indult el B.-Ujfaluból a közel fekvő Puszta-Kovácsiba, hol az emlékoszlop áll. Itt már nagy néptömeg várta összegyülekezve a B.-Ujfaluból jövő társaságot, melynek soraiban voltak: Gyulay Pál, Endrődi Sándor és Szász Béla, továbbá az emlékbizottság tagjai Az emlék körül összegyült nagy népcsoportban képviselve volt az egész vidék, s a közelebb fekvő városokból is sokan voltak jelen. A leleplezési ünnepet a debreceni református főiskolai énekkar nyitotta meg a himnuszszal, melyet a közönség levett kalappal hallgatott végig. Ezután Ember Károly furtai ref. lelkész, mint az emlékbizottság elnöke mondott emelkedett szellemü beszédet, vázolva az emlék felállításának történetét. A hatásos beszéd végeztével a fekete gránitoszlopot körülvevő lepel, a jelenlevők lelkes éljenzése közben lehullott. Szász Károlynak ez alkalomra irt ódáját Szász Béla szavalta el. Az ünnep fénypontját Gyulai Pálnak rövidre szabott, tömör irályu beszéde képezte, melyet a nagyszámu közönség lelkesedve hallgatott végig. A leleplezési ünnepnek pompás verőfényes idő kedvezett. A leleplezés után a bizottság tagjai s a jelenvolt vendégek visszahajtattak Berettyó-Ujfaluba, hol délben társas ebédet rendeztek, melyen több emelkedett szellemü pohárköszöntőt mondtak. Este táncvigalom volt.

* (**Nevezetes ágy**) van Velletri délolaszországi városka községházában. 1849. május 18-án ebben aludt II. Ferdinand, a fővárosból elüzött nápolyi király; két nappal később Garibaldi álmodott benne az olasz szabadságról, 1851-ben IX. Pius pápa töltött benne egy éjelt, 1875-ben pedig ismét Garibaldi használta. Mindez adatokat megörökitették az ágyon és odatették a végére: „Ne Vi Dormirá Piu Nessuno.“ (Nem is fog benne többé aludni senki sem.)

* (**Bismarck fogai.**) A vaskancellár 68 éves aggastyán létére is abban a ritka helyzetben van, hogy harmincként darab teljesen ép fogat használhat. Most egy kis veszedelem fenyegeti fogait. Darab idő óta ugyanis arcfájásban szenved, melyet háziorvosa azáltal vél megkurálhatni, ha kihuzza három fogát. Bismarck azonban, mielőtt erre rászánja magát, másféle kurával fog kisérletet tenni.

* (**XIII. Leo**) pápáról ismét megujulnak a hirek, melyeket néhány izben megcáfoltak. Ő szentsége oly nagyfoku idegbajban szenved, mely már komoly betegségszámba jő. A hőség és a tulfeszitett munka következtében annyira izgatott, hogy alig tür valakit is közelében. Remélik azonban, hogy e többször megujuló baj nem oly veszedelmes jellegü, hogy nagyobb aggodalomra adna okot. A pápának e betegség ellen biztos szere a nyugalom. Ha idegbaja győtri, teljesen eltér szokott napirendjétől és sokáig pihen ágyában, mig máskülönben a korán-kelők közé tartozik.

* (**Az óriási üveglencse**), melyet a pulkovai (Oroszország) csillagvizsgáló-intézet távcsövéhez rendeltek meg, szerencsésen elkészült. Átmérője 2 és fél láb s Cambridgeportban a Clark cég gépészmérnökei köszörülték. A nikolo-pulkovai csillagvizsgáló-intézet igazgatója, Struve titkos tanácsos maga utazott Amerikába, hogy a roppant értékü darabot saját felügyelete alatt szállittassa át Európába. Most Hamburgban van, mert az ottani Repsold cég vállalta el az egész gépezet összeállitását. Már kisérletet tettek a lencsével, hogy a nagyitó erejét konstatálhassák; e célból egy 42 láb hosszu csőbe illesztették. Midőn az igy összeállitott refraktort a Saturnus csillagra szegezték, mind a hét holdja azonnal világosan ki volt vehető. A további kisérlet azonban nem elégitette ki Struvet teljesen, mert tulságos sok szétszórt világosság hatolt a cső belsejébe. Ez akadály elháritása után azonban a Jupiter bolygó vizsgálata alkalmával kitünőnek bizonyult. Struve reméli, hogy ha az ideiglenes cső helyett, a lencsét állandó gépezetbe illesztik, eddig nem remélt eredményeket fognak vele elérni.

* (**Az orosz „koronázási olaj“**) alkatrészeiről s készitése módjáról ezeket olvassuk: A szent olaj (krizma) csak a nagyhét első három napján készithető. Alkatrészei pedig ezek: Igen finom provençei olaj, fehér bor, storax megtörve, pálmalé, rózsaolaj, fekete pálma-szurok, bazsilikom, majoranna, vastag szerecsendió-olaj, fahéj-olaj, szegfüolaj, rhodium-fa, lavendula-olaj, rozmarin-olaj, rozmarin-lél, cédrus-olaj, fekete perui balzsam, fehér mastix, velencei terpentin és viz. Először egyenlő rész olajat és bort öntenek a katlanba s a mint a folyadék a folytonos főzés közben sürüsödni kezd, az erősebb alkatrészekből öntenek hozzá. A főzés harmadik napján, délután három órakor a katlant leveszik a tüzről s csak ha tartalma lehült, teszik hozzá a finomabb füszereket. Ekkor a folyadékot a drága edénybe töltik s azt bepecsételik. A negyedik napon azonban az olajat, a legnagyobb egyházi ünnepélyességgel az ó-cári város metropolitája fölszenteli. A szent olaj főzésének nehézsége tehát, mint ebből látszik, versenyez értékes voltával.

* (**Óriás elefánt.**) Liverpoolba a minap egy elefánt érkezett, mely tán a legnagyobb valamennyi eddig fogságban lévő elefánt között. Majdnem 100 mázsát nyom, ormánya pedig 3 és fél lábnyi keruletü.

KOSZORU

24. szám. 1883 Junius 17.

APHORISMÁK.

Minden küzdelem lecsöndesül, minden vágy kihül, minden gondolat elpihen; az idő biztosan elhozza a havat először fejünkre aztán szivünkre s végre sirunkra, sőt legvégre befedi még emlékünket is.

*

A gyöngéd szivben a részvét már rokonszenv, s az igazi nő a legnagyobb áldozatokat képes hozni egy beteg férfiért, vagy, nyomorék gyermekért, ki szerencsétlensége által kétszeres gyöngédségre van szorulva.

*

A hatalmasok gyakran válnak gyarlóságaik által szolgáik rabszolgáivá.

*

Ha egy tehetséges szinésznő müvészetét aljas hatások előidézésére forditja, az akkor a babérkoszorut, melyet az istenek fűztek homlokára, — korcsmai cégérül használja.

*

A don Juan, mint férj, mind ama hütlenségekért, melyekre ő nőtlen korában a mások feleségét csábitotta, a saját nejét teszi felelőssé.

*

Az őszinteség: függetlenség, a bizalom: meghódolás.

*

A közönséges férfi fölismeri a ravasz asszonyt s mellette ő is ravaszszá fejlődik és veszedelmes szövetségesévé lesz oly előnyök megszerzésére, melyek a mások megrontásával járnak, — mig az ideális férfi a ravasz nőt, soh'sem érti meg s bárgyu vak eszközzé válik kezében oly célok kivivására, melyek előtte ismeretlenek maradnak.

*

Ha minden reánk dobott kőért mi kenyérrel hajitunk vissza, akkor oda jutunk, hogy magunknak nem marad kenyerünk, de kővel még mindig fognak dobálni.

*

A mely nők gondolkozásukban gyávák, korlátoltak, azok aztán tetteikben leginkább szertelenek, mig a fenkölt, bátor gondolkozásu asszonyok érzelmeikben többnyire félénkek és tetteikben szigoruak.

*

A kacérság a hiuság nyugtalansága.

*

A Ninist nem éri büntetés, mert ő igaz, midőn olyan csalárd aminő; de a don Quijote, a ki ideált csinál belőle s ezáltal meghamisitja az igazságot, — ezért mindig bünhödik.

*

A szerény érdem csak ritkán érvényesül, s még jó, ha koporsójára elnyeri azt a virágot, melyet életében óhajtott, de akkor mások téptek le előle.

*

A mely szeretet folyton csak magára gondol, az nem szeretet, de önszeretet.

*

A hiu nem birhat emberismerettel, mert annak a figyelme folyton sajátmagával foglalkozik, s mellette ugy elfut minden, mint a folyam, melynek hullám-fodraiban ő csupán a saját képének visszatükröződését lesi.

*

Sokszor nagyobb bátorság kell ahhoz, hogy attól, kit szeretünk, valamit megtagadjunk, mintha a veszély pillanatában életünket kockáztatjuk értte.

*

A barátok veszedelmesebbek, mint az ellenség, mert barátainkat közel bocsátjuk szivünkhez s igy fölfedezhetik, hol vagyunk halálosan megsebezhetők.

B. BÜTTNER LINA.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Folytatás.)

— Jaj, jaj! — sohajtott föl hazatértekor, — még a tüzes vessző sem égethetett ugy, mint az az átkozott pipaszár!

Azonban a meggyfa-szár valóban csodát müvelt. Jehuda faktor lett Kalinoskinál s hovátovább több-több kedvet mutatott az üzlethez; segitett a nejének ugy eladásban, mint bevásárlásban. S egy év mulva már kiegyenesedett meggörbült háta, egészséges, piros szint öltött az arca, szeme is visszanyerte a fényét; a pénz is özönlött a házhoz; a gyönyörü Pennina pedig első gyermekét szoritá kebléhez, mely oly szép volt, mintha elefántcsontból lett volna metszve.

A csuda-rabbi jóslata e szerint beteljesült.

Azonban Jehuda soha sem tudott a kaballahtól megválni s ha a vidékre kellett kimennie, titkon magával vitte a kis Baruchot, s közölte vele mindazt, amit az emberektől óvatosan titkolt.

* * *

A szegény Chaikének eközben egyre rosszabbul ment a dolga. A keresményéből alighogy megélhetett három éhező gyermekével; de az árucikkeket nem tudta pontosan megfizetni. Itt is, ott is adós maradt s végre nem volt oly kereskedő, a kinek ne tartozott volna valamivel. Oly szomoru dolog az, ha becsületes emberek akarnánk lenni és nem lehetünk.

Szegény Chaike végre hitelét vesztette. A mit vásárolt, készpénzzel kellett fizetnie s már-már a legszükségesebbek is hiányozni kezdtek kis háztartásából. Egész héten fáradt, futkosott s péntek este ugyszólván üres kézzel tért haza üres lakásába, hogy kinyugodja magát s ünnepeljen; de jött oly szombat is, a melyre nem mert haza térni, mert annyi pénze sem volt, a mennyin gyertyát vehetett volna. Pedig mit ér az ünnep, ha nem világit a karosgyertyatartó! A gyermekek ott ültek a bolt-ajtó küszöbén, várakozva; már az esti csillag is feltünt, s a mamát még sehol sem lehetett látni.

— Nagyon messze lehet tőlünk, — mondá a kis Baruch a testvéreinek, — s igy kénytelen volt utját, a szombat miatt, megszakitani; ő nem érkezik meg.

És csakugyan nem érkezett meg. A gyermekek kerestek valamit, a mit megehettek volna, de nem találhattak s gyertyát sem találtak. Bezárták tehát a boltot s ugy ültek a sötétben együvé huzódva, mint a félénk madarak.

— Nem félsz te a maszikimtől? — kérdezte a kis Eszter.

— Miért félnénk attól? — viszonzá Baruch; — van Thora a házunknál, só is van s igy nincs hatalma felettünk.

S elkezdett kis testvéreinek történeteket mondani el, kik addig hallgatták, mig egyszer csak mind a hárman elaludtak, egymás mellé bujva. Szomoru szombat volt ez.

De még nagyobb volt a szomoruság, mikor Chaike hazatért s eljött a végrehajtó egy hivatalszolgával s mindent fölirt s lefoglalt a mi a boltjában található volt.

— Mit csináljak én a gyermekeimmel, ha mindent lefoglalnak? — jajgatott a kis Chaike. Akkor inkább most mindjárt fojtsanak be önök a vizbe, gyermekeimmel.

— Nevetséges beszéd! jegyzé meg a hivatalnok, megvetően vonva vállat.

Jainkew azonban segitett rajtok; egy asztalt és székeket vitt be Chaikének a boltba; ő pedig gyermekeivel a függöny mögött a földön hált s ott is jóizüen aludtak; egy pohárka pálinkát is juttatott nekik olykor a korcsmáros, de itt kimeritette minden erejét s a gyermekeknek nem volt mit enniök.

Chaike egy ócska nagy kendőt kanyaritva a nyakába, bement a városba s itt-ott kéregetett a zsidóházaknál; de hát az elátkozott asszonynak mit sem adtak; igy mendegélt tovább, mig oly utcába jutott, a hol keresztyének laknak. Kolduljon-e? Nem, inkább kész meghalni! Tehát lopjon inkább?

Ép egy sütő-bolt előtt állt, honnan a fris sütemény pompás illata áradt ki. A sütőmester bent a szobában egy pár szomszédjával beszélgetett. Chaikének csak a kezét kellett kinyujtania, hogy gyermekei jól lakhassanak. De ő nem volt erre képes. Sirásra fakadt és tovább sietett. Megalázza magát büszke sógornője előtt? Ezt megteheti — gondolá — anélkül, hogy atyja a miatt a sirjában megfordulna. Visszatért tehát s bátyjának a hajlékához sietett.

— Gyermekeimnek nincs mit enniök, — kezdé Chaike zokogva, — könyörülj rajtunk

s adj nekem kenyeret, csak egy darabka kenyeret.

— Ne óbégass itt, ne komédiázzál előttem, — viszonzá Peninna részvétlen szigorral. — Én nem vesztegetem a kenyeret naplopókra. Ha segiteni akarsz magadon, szolgálj nekem, add el nekem magadat.

— Elment az eszed? — szólt Jehuda, ki épen haza érkezett — mit kivánsz te?

— Mózes törvényei szerint, — válaszolt gyorsan Peninna, — az apa eladhatja gyermekét szolgaságba s egy zsidó áruba bocsáthatja magát szabadon, de csak negyvenkilenc évig. És vajjon szegény emberek nem adják-e szolgálatba gyermekeiket?

— Majd meggondolom a dolgot, — viszonzá Chaike sohajtva, — csupán ma adj nekem kenyeret.

— Gondold meg, mondá Peninna, — de kenyeret nem adok.

Jehuda fölháborodva ment ki s bevágta az ajtót maga után.

— Te gazdag vagy, sógorasszony, de még sem irigykedem rád, mondá Chaike; — jobb a száraz kenyér, ha szeretettel nyujtják, mint egy kövér marha, ha nem szivesen adják.

Aztán szomoruan bólintva a fejével, távozott. A zsidó-utca szögletén egy rakás tégla állt; leült erre és sirt. Ott ült egy óráig vagy tovább, midőn egy gyöngéd kéz érinté vállát s egy nyájas hang vigasztalólag szólt hozzá:

— Mi lelt téged, Chaike? Talán szerencsétlenség ért? Valamelyik gyermeked halt meg?

Lubina volt a kérdezősködő, Polawskinak a szép neje.

— Hála istennek, életben van valamennyi gyermekem — viszonzá könyezve Chaike; — de mindenemet lefoglalták, nagyságos asszonyom; mit sem adhatok el többé s nem adhatok enni a gyermekeimnek.

— Jer velem, — mondá Lubina, — vásároljunk egyet-mást s adjunk gyermekeidnek enni. Hol lakol te?

— Messze künt, nagyságos asszony, nagyon messze.

Lubina pénzt vett ki a zsebéből s átadta azt Chaikének.

— Végy a mit akarsz, — mondá, — s várj itt rám. Kocsim nem messze van innen. Itt fogok elhajtatni s magammal viszlek.

S ugy történt, a zsidók nagy álmélkodására. Az előkelő nő saját kocsijába ültette a szegény zsidóasszonyt. Oh, mily boldog volt a szegény Chaike, midőn otthon kicsomagolva enni adhatott gyermekeinek. Lubina leült egy székre s mosolygott rájok.

— Te boldog vagy Chaike, mert gyermekeid vannak, — sóhajtott a nemes urhölgy.

— Hát, nagyságod nem boldog? — kérdé Chaike. — Ne haragudjék meg, hogy ily ostobaságot beszélek . . .

— Édes Chaike, nekem bizonynyal a legjobb férjem van; de én szerelem nélkül mentem hozzá, s ha gyermekeim volnának, minden jól volna. De igy! Irigylem szegénységedet, mert te végtelen gazdag vagy a mellett.

Chaikének megesett a szive s azt tanácsolta a nagyságos asszonynak, hogy menjen valamelyik chassidimhez, kik jámbor, istenfélő emberek s minden titkot tudnak. Ezek az imáikkal segitenek a hozzájok folyamodókon.

— Ilyen a sadagorai rabbi is, — mondá Chaike, s ha mi őt meglátogatjuk, annyi gyermeke lesz a nagyságos asszonynak, a hányat csak ohajt.

— Nem bánom, fölkeresem őt, válaszolt Lubina némi gondolkozás után; — de velem kell jönnöd, Chaike, s én mint zsidóasszony fogok felöltözni. Férjemnek azonban ezt nem szabad megtudni, mert ő mindazt utálja, a mi babonaság.

Chaike mindjárt hozzáfogott egy pár papucs himzéséhez, mert ő is tanácsot akart kérni a sadagorai bölcstől s ezért valamivel kellett neki kedveskedni.

Polawski Lembergbe utazott, learatott gabnája eladása ügyében zsidó gabnakereskedőkkel értekezni s Lubina ezt az alkalmat használta föl. Chaikénél fölöltözött ama ruhákba, melyeket egy zsidószabó varrt a számára s dus haját selyem-mez alá rejtve, Chaikével Sadagórába hajtatott.

A sadagórai rabbi kis háza a városka keleti szélén állt. A két asszony, jól megezüstölt kézszoritással eljuthatott a rabbi előszobájáig, hol mindenféle nemzetbeli és vallásu ember várakozott.

Egy alacsony ajtó, melynek szárfája mindenféle titkos irással volt beraggatva, vezetett a csodaemberhez, mely előtt azonban két ember állott őrt, sápadt, szakálas alakok, kik mindenkit, a ki a bemenést erőszakolni akarta, kérlelhetlenül visszautasitottak.

— A z a d i k imádkozik, ez volt a szokásos felelet a türelmetlenkedők számára.

Lubina és Chaike leültek egy kerevetre. Nemsokára ugy tapasztalták, hogy mégis van oly bűv-erő, mely megnyitja a zárt ajtót, mely a csodaemberhez vezet. Egy kövér zsidóasszony lassan közeledett az egyik ajtónállóhoz s nehány szót susogva, valamit nyomott hirtelen a tenyerébe. E kéznyomás varázshatásu volt, mert rögtön megnyilt az ajtó s a nő háboritatlanul beléphetett a szentélybe. Egy lengyel uri asszony követte a példát, a kéznyomásnak meg volt a hatása s ez is eltünt az ajtó mögött. Ekkor Lubina is elővett egy bankjegyet, odament az ajtónállók egyikéhez, ugyanoly kézszoritással üdvözölte őt s ime! előtte is föltárult a csudarabbi jól őrzött szobájának ajtaja.

A kis Chaike, gyorsan, mint a menyétke, be akart vele siklani, azonban a másik őr már karon ragadta.

— Hová akarsz menni?

— A szent férfiuhoz.

— Nem hallod, hogy imádkozik?

— Azt látom, hogy ti pénzt szedtek azoktól, a kiket bebocsátatok. Azt hittem a zadik csupán szeretetből és isten végett gyakorolja hivatalát.

— Természetesen, — szólt a sápadt arcu őr; — de a bünös előtt csak egy mód van, istennel kibékülni és e mód: a zadiknak, isten valasztottjának ajándékkal kedveskedni.

— Hiszen én is hoztam ajándékot, — mondá Chaike bátortalanul.

— Ugyan mit hoztál?

A kis Chaike elővette a papucsokat.

— Papucsot hozott s azzal akar a zadik szine elé járulni, — szólt az ajtónálló gunyosan, — s ezzel akar istentől kegyelmet nyerni!

E beszélgetés közben Lubina megállt az ajtónál s most hirtelen valamit nyomott a másik ajtóőrnek a markába is, mondván:

— Ez az asszony velem jő.

— Nos, eredj hát a papucsaiddal! — mondá az őrök egyike mosolyogva.

Midőn Lubina dobogó szivvel a szent helyre belépett, először is egy nyolcvanéves aggastyánt pillantott meg, kinek fehér haja s hosszu, ősz szakála volt s egy diványon ült. Egészen feketébe öltözött gyönge testalkatu, nyájas arcu ember volt ez. Anélkül, hogy a tanitványaira, kik ott álltak titokzatos arccal, avagy a bent levő idegenekre ügyelt volna egy nagy, bőrbe kötött piszkos könyvből, a „Sohar"-ból imádkozott.

Sokáig mély csönd uralkodott a teremben, mignem tanitványainak egyike nehány szót sugott a mester fülébe s egy szegényesen öltözött zsidót vezetett eléje.

— Mi baj vezetett téged hozzám? — kérdé az ősz férfi, rámeresztve nagy, világoskék, különös szemét.

— Oh, zadik! — sohajtott a zsidó — nagy a te neved s szent voltodnak és isten előtt való kedveltségednek a hire bejárta az egész világot!

— Ne beszélj rólam, — vágott közbe szeliden a rabbi, — beszélj magad felől.

— Messziről, Magyarországból jöttem hozzád, nagy rabbi, — folytatá a zsidó; — egy beteg gyermekem van, a kit még egyetlenegy orvos sem tudott kigyógyitani. Nem segitett rajta egyik sem.

— Mit segithet az orvos? . . . Van-e neked valódi a r b a k a n f e s e d? — kérdé a rabbi.

— Bizonynyal van, igazság embere, — viszonzá a szorongatott apa.

— Vezesd be a gyermeket hozzám.

— Honnan tudod, hogy a gyermek itt van? — kérdé a zsidó csodálkozva.

— Tudom én azt; érd be vele s hozd be a gyermeket.

A zsidó távozott nehány pillanatra s az előszobából bevitte a gyermeket.

— Ide, hozzám! — kiálta a rabbi.

Az apa odavitte a gyermeket, ki halkan sirni kezdett. Az aggastyán sokáig szemlélte őt, aztán a fejére tette kezét s szemét ég felé forditva, imát rebegett. Egyszerre ideggörcsök látszottak őt megragadni; teste meggörbült, ajka remegett, szeme üvegesedni kezdett s fájdalmas sohaj emelkedett a kebléből. Majd fölorditva, senki által nem ismert kabbalisztikus szavakat mondott. Mindenki elszörnyedt s még tanitványai is, keresztbe font karokkal, ijedten szögezték szemöket a földre. Aztán ugy látszott, mintha mély álomba merült volna az ősz férfiu; végre fölegyenesedett, széttekintett s igy szólt a beteg gyermek apjához:

— Elmehettek könnyült szivvel; isten segiteni fog.

Ugyanabban a pillanatban a boldogság mosolya vonult el a gyermek ajkán s a megörvendeztetett apa, kezet csókolva a rabbinak,

ezüst pénzt tett az oldalt álló asztalkára s eltávozott.

Aztán egy kövér, jó külsejü zsidókereskedő, a szomszéd kerületi városból, lépett a kegyes férfiu elé.

— Te szerencsétlen vagy az üzletben, szólt hozzá a rabbi, különös mosolylyal.

— Bizonynyal, zadik; de mikép értesültél te erről? — dadogta a kereskedő csodálkozva.

— Ugyan, hogy is segitené isten az olyan embert, a ki nem a szabályszerü imaszijat használja? — kiálta föl a szent ember. A megijedt kereskedő félve vette elő imaszijját; a zadik megvizsgálta ezt s aztán megvetőleg dobta a földre.

— Adj neki, Simeon, egyet, olyat a minőt a törvény parancsol. Persze, ti ilyenek vagytok! Én vesződöm, éhezem, fázom; csikorgó hideg télen a hóban töröm-roncsolom magamat s nyáron a rekkenő melegben tövisekben járok. S mindez csak értetek történik, hogy imáim által istennel egyesülve, megtörhessem a sátán erejét. Ti azonban örökké vétkeztek s istent káromoljátok. Adj neki Simeon, imaszijat!

Egyik tanitványa sietett is legott előhozni az imaszijat, hogy azt, miután a kegyes férfiu megvizsgálta, a kereskedőnek átadja, ki letéve adóját, bámulva hagyta oda a szobát.

Majd egy halvány asszony következett, ki kék bársony kaftánjában, gyöngyös diadémjével, gazdag, nyakékével, karpereceivel valamely ázsiai uralkodónőhöz hasonlitott. Egy ideig susogva beszélt a zadikkal, ki egyszerre mérgesen kiáltott föl: „A te átkozott hiuságod az oka; nyird le hajadat, ahogy parancsolva van s akkor férjed, hű lesz hozzád. A ki a törvényt megsérti, másokkal szemben is türnie kell azt.“ — A zadik aztán a kipirult asszonynak egy titokzatos betükkel beirt pergament adott, hogy azt a keblén hordja s kegyes fejbólintással bocsátotta el.

Majd Regenbogen Enochra, a mészárosra került a sor, ki két fiával, Simeonnal és Benjaminnal, e két erőteljes fiuval, állt meg a szent férfiu előtt.

— Mit csináljak én veletek? — kérdezte boszusan a zadik.

— Itélj, igazságos férfiu! Izrael világitó fáklyája és világ koronája! Te a kit szárnyas angyalok környeznek! Itélned kell köztem s eme sógorom közt itt, — s ezt mondva előráncigálta a palackzöld kabátost. — Én igazságot kivánok részemre s büntetést neki! Nézd fiaimat, nagy zadik, e két óriást, kiket isten az ő gyönyörüségére teremtett, — ime az én sógorom, ki egész nap azon gondolkozik, mikép okozzon nekem kárt — a sátán segélyével megbabonázta őket és siketnémákká tette.

— Mi a mentséged ez ellen? — fordult az ősz biró most a vádlott felé.

— Nekem? Ugyan mi lehetne nekem arra mondani valóm? vigyorgott a zöldkabátos; — hiszen magad tudod legjobban, mikép itélhetsz ebben az ügyben. Igaz, hogy évek óta viszályban élek a sógorommal; de ha hatalmamban állana valakit siketnémává tennem, először is a sógoromat némitottam volna el, mert az ő gonosz nyelvétől mindenki fél.

A zadik bólintott, mig a többi jelenvolt elkezdett nevetni.

— Eredjetek, éljetek békességben, ez a legjobb, a mit nektek mondhatok, eredjetek! Te azonban, Regenbogen Enoch, imádkozzál istenhez s akkor a te fiaid még áldást hozhatnak neked és a községnek.

Végre a remegő Lubinára került a sor. Mikor a zadik a szép asszonyt zöld bársony kaftánjában valódi gyöngyökkel és drága kövekkel földiszitve közeledni látta, intett mindenkinek, a kik a szobában voltak s ezek rögtön kimentek.

— Te keresztyén nő vagy, még pedig előkelő családból; de mikép segithetek én neked, ha nálad az igaz hit hiányzik?

— Én is hiszek istenben mint te s hiszek a hatalmadban kegyes férfiu, — viszonzá a nemes urnő hirtelen.

— Az egész világ fölkeresi hajlékomat, — folytatá a csodaember, — katholikusok, protestánsok, görögök, örmények és zsidók, egyaránt. Én igaz, hogy imámmal sokakat megszabaditottam; de én nem vagyok isten; erőm ép oly csekély, mint a minő nagy az ő hatalma. Minden csak isten akaratával történik; de egy jámbornak a könyörgése sok bajt elhárithat. Tudom, mi vezérelt téged ide. Te szerelem nélkül mentél férjhez.

Lubina helybehagyólag bólintott.

— Korosabb férfihoz, — folytatá a zadik, — s isten ekkorig nem áldott meg gyermekkel. Ha te bizol szavaimban, tégy ugy, mint én mondom: eredj haza, szeresd férjedet, ugy a mint érdemli, s akkor legforróbb óhajod teljesülni fog. Minden lépésed

szerencsés lesz, s te az életfája leszesz mindazokra nézve, kik téged érintenek. Én majd imámba foglalom a nevedet. Isten veled, keresztyén asszony!

Lubina megragadta a kegyes öregnek a kezét s annyira elérzékenyült, hogy megakarta azt csókolni; de az agg férfiu mosolyogva vonta azt vissza. Aztán nehány aranyat tett a fiatal nő az asztalkára s könnyebbült szivvel távozott el.

Hirtelen besiklott most a kis Chaike s átnyujtotta nagy remegés mellett a papucsokat, anélkül, hogy szólni tudott volna.

— Mit csináljak én ezekkel? — mormogta a zadik, vállatvonva s oda dobta a nő lábaihoz. — Nekem nincs szükségem adományodra; isten téged eléggé megpróbált; de én már látom a napfényt, mely rád derülni fog. Távozzál békével.

* * *

Mikor Lubina haza érkezett, férje is visszatért Lembergből. Nem maradt tehát más tennivalója, mint szépen bevallani, hogy ő is, mint sokan mások, a sadagorai csodatévő rabbihoz zarándokolt. Polawski minden meglepetés, sőt minden megjegyzés nélkül hallgatta nejének a nyilatkozatát. Nagy léptekben sétált a szobában fel s alá. Végre szeliden megfogta fiatal nejének a kezét s bensőségteljes hangon igy szólt:

— Én nem akarom, hogy az én hibám miatt te szenvedj. Igazságtalanság volt tőlem, hogy téged nőmül kértelek s ha van erre mentség, ugy csupán irántad való határtalan szeretetemben található az föl. Te azonban, Lubina, nem szeretsz engem, jól tudom; te nem vagy boldog, különben nem mentél volna Sadagorára's igy nincs más hátra, mint neked visszaadnom szabadságodat s mint jó barátok válunk majd el egymástól.

Lubina némán bámult a férjére. Végre megszólalt:

— Tehát válni akarsz tőlem? és örökre?

— Örökre! — viszonzá a férj bus mosolylyal.

— Mert te nem szeretsz engem többé, — susogta a nő.

— Nem, Lubina; mert szeretlek, jobban mint magamat és életemet, — viszonzá a férj nemes szilárdsággal, — s mindent áldoznék, csak téged boldognak láthassalak.

— Nem, nem! — kiáltott föl a szép, fiatal asszony; én nem tudok tőled megválni, mert szeretlek. E pillanatban tudom csak, mennyire szeretlek!

Ezt mondva, nevetve és sirva borult férjének a keblére s karjaival ujra magához csatolta őt örökre . . .

Több mint egy év mult el, mióta Lubina a sadagorai csodarabbinál volt. Egy nap a kegyes férfiuhoz egy szép, fiatal asszony lépett be, egy boldog anya, karján első gyermekével, ki a helyett, hogy az aggastyán ősz szakálától megijedt volna, mosolyogva tárta felé kezecskéit. A rabbi is mosolygott, átvette a gyermeket, fölemelte és sokáig nézte.

— Légy bölcs, — mondá aztán, — légy igazságos és mindenelőtt jó; az ég áldjon meg!

Az a napfény, melynek közeledését a kis Chaikének a bölcs rabbi megjósolta, csakugyan rámosolygott a kis zsidó asszonyra nemsokára. Midőn Sadagórából visszatért, Lubina két ujveretű aranyat ajándékozott neki, melyek gyönyörüen csillogtak ugyan, de ez még korántsem volt napsugár. Ezeken aztán tápszert vásárolt a gyermekeinek meg gyertyát, hogy a közelgő szombatot méltóan ünnepelhesse meg. — A szent embernek bezzeg volt öröme a papucsokban, — volt az első szó, a mit a kis Eszterkához intézett; — mindjárt el is vette s lábai elé vetette; téged pedig, gyermekem, megáldott. Eszterka arca ragyogott a boldogságtól.

Aztán kiültek a boltajtóba, várva az esthajnal-csillagot. Chaike szomoruan gondolá:

— Még ezt az ünnepet együtt töltjük s aztán szétválunk. Nekem nincs pénzem árucikkeket bevásárolni és hitelre senki sem ad nekünk többé semmit. Hogy élhetünk tehát meg? Baruchot beadom valamely kereskedésbe tanulónak, Eszterkát varrónőhöz szerzem be, Izrael itt marad a derék Jainkewnél, segitve neki a vendégek kiszolgálásánál; én pedig szolgálatba állok.

Elhatározta magában Chaike, hogy rabnő módjára eladja magát a sógornőjének.

— Hát nincs mód a megmentésünkre, mamám? — kérdezte Baruch.

— Nem tudnám miképen, — viszonzá Chaike, — ha csak Illés próféta nem segit rajtunk.

— Illés próféta? — ismételte Eszterka. — Hát hogy segithet az, mama?

— Nem tudod-e azt, — szólt Baruch, hogy ő örökké él, örökké bolyong, mindenütt van és sehol s az emberek cselekedeteit vizs-

gálja? Boszantja és feddi a gonoszokat s védelmezi a jókat, erényeseket. Miért ne segithetne ő a mi mamánkon is? Hiszen a Talmudban is oly sok furcsa és csodálatos történetkét lehet olvasni. Miért tesznek föl szombat este számára poharat az asztalra, ha nem azért, mert ő a jó embereket aznap meglátogatja látatlanul vagy néha emberi alakban is?

— Akkor hát e mai napon is tegyünk föl poharat a számára.

— Jól mondod gyermekem, — mondá Chaike, kiment a bormérőbe s utolsó pénzén bort vett, töltött abból egy pohárba, melyet Illés próféta számára tett föl.

Az esti csillag már teljes fényében tündökölt az égen.

— Kezdődik a szombat, — mondá Baruch s a gyermekek bementek a teritett asztalhoz, melyen a karos gyertyatartó világitott s elmondták imájukat. Aztán leültek mindnyájan az asztalhoz, a melyen a barna, mazsolás lében ott párolgott a hal.

A főhely, Illés próféta számára, üresen maradt.

— Vajjon eljön-e? — susogta Eszterka.

— Talán már itt is van, — mondá Baruch, — s ép ezért kérjük őt, mentsen meg minket a nyomortól.

Mindnyájan elkezdtek imádkozni, miközben egyszerre föltárult az ajtó s egy magas, erőteljes ősz férfi, rongyos öltözetben, kócos hajjal és szakállal jelent meg a küszöbön s mosolyogva pillantott be a szobába.

— Akartok-e a szombat ünnepén elfogadni? — szólt oly különös hangon, mely a szivig hatott. — Elfogadni egy öreg embert, ki vezekel mindenkinek a vétkeért s ki egész héten át nem érintett ételt, hanem egyik helyről a másikra bujdosva, isten szabad ege alatt töltötte az éjt, bőjtölve, imádkozva!

— Jer be, jámbor férfiu s egyél velünk! — szólt Chaike nyájasan.

— A mint látom, már teritettetek nekem is, — mondá az öreg; — isten áldjon meg értte titeket!

Letette vándorbotját, együtt evett a családdal s megitta az Illés próféta számára odahelyezett bort is.

Midőn az étkezést elvégezték, az öreg odahivta magához Baruchot.

— Nos, gyermekem, mit tudsz te az isten nagyságáról.

— Annyit, a mennyit Metatron angyal Izmael rabbinak beszélt arról. Talpa betölti az egész földet. Ennek magassága 30,000 mértföld s a talptól a bokáig 100 millió mértföld. A szakála 11,500 mértföld hosszaságu.

— Elég ebből ennyi; látom, hogy tudod. Nos, mondd meg nekem, igaz-e, hogy a föld mozog?

— Bizonyára, mert a Soharban meg van irva: a föld ugy mozog, mint egy golyó. Vannak oly helyek a földön, ahol ugyanegy időben mig egyik helyütt fényes világosság, másik helyütt sötét éj uralkodik.

— Elég erről is; de mondd meg nekem, mi az isten?

— Isten minden, mert semmi sincs olyan, a mi nem tőle származnék; az isten azonban nem a természet, hanem e fölött álló lény.

— Jól van, gyermekem, — szólt az aggastyán; végre, midőn számtalan más ily kérdésére felelt meg a fiu, — az anyja felé fordulva folytatá: — Asszony, te örömedet éred e gyermekben, kiből még bölcs rabbi lehet, olyan, mint Hakadosch Jehuda.

Elbeszélte aztán, mily bölcs férfiunak a neve ez. Aztán igy szólt:

— Most pedig imádkozzuk el a habdalahot, mivelhogy a szombat vége felé közeledik!

Azon a helyen állt, a hol a családapa szokott állni; elmondta az imát, megszentelte a bort, mely szinig telve volt, a bőség jelképezéseül, s eloltotta a viaszgyertyát ama borban, mely a pohárból kicsapott. Majd elővette a füszerdobozt, megszagolta azt s átnyujtotta a többinek erősitésül, miután az eltünt szombattal ujra kezdődik a gond, a küzdelem s a léleknek üditésre van szüksége. Aztán mindnyájan megmosdottak a borban, melyben a viaszgyertyát eloltották; megmosták a szemöket meg a zseböket, hogy a szem tisztán láthasson, a zsebbe pedig tóduljon be az áldás egész héten át s végre az ismert ősrégi éneket kezdé az aggastyán:

„Ábrahám, Jákob és Izsáknak istene,
Ovd Izrael népét ten dicsőségedre!
S ha a kedves s a b b e s z immáron tova száll,
Legalább a hét, mely ime mindjárt beáll,
Minden ájtatosnak boldogságot hozzon,
S üdv s nyereség helyett, bút, bajt ne okozzon!“

Ezt az éneket háromszor ismételték s Chaike aztán meggyujtotta a lámpát, hogy a szombat kivilágitás mellett vonulhasson el, mint a hogy fogadták. Aztán fölkelt az öreg s kezébe vette vándorbotját.

— Hát már eltávozol? — kérdezte Baruch.

— Mennem kell, gyermekem, mert isten akarata, hogy bujdossam, — szólt az öreg s megáldotta a gyermeket és megáldotta anyjukat is. — Maradjatok mindnyájan jók és ájtatosak, mert az élet eloszlik, mint a buborék a folyóban, de az igazak ösvénye ragyog, mint a gyertya. Légy szorgalmas, asszony, mert a szorgalmas nő férjének a koronája.

— Oh, az én férjem eltávozott, — sohajtott Chaike — s nem fog többé visszatérni.

— Ki mondja azt? — kiáltott föl az öreg. — A te férjed Rebhuhn Koreffle Baruch; nem ugy van-e?

— Ugy hivják őt.

— Én azt mondom neked, hogy férjed visszatér és te boldog leszesz vele. Én mondom ezt neked. Isten áldjon meg békével!

Még egyszer bólintott ősz fejével és eltávozott. Még sokáig néztek utána a mint a gabnaföldek közt tovább ballagott, mig végkép el nem tünt.

Kevéssel később valaki kopogtatott a bolt ajtaján s Chaike kinyitván azt, egy fakóképü, kis sovány ember siklott be rajta rózsaszinü talárjában.

Chaike bámulva nézett rá.

— Hát nem ismered többé Atlasz Jarmurch Salamont? — sipitá az emberke kegyetlen orrhangon. — Azt, a ki atyádnak oly jó barátja volt, — isten adjon neki örök nyugalmat.

— Ismerlek; de csodálkozom rajta, hogy az elátkozottnak a hajlékába jöttél.

— Miért ne jönnék, ha ügyletet csinálhatok? Tudom én, hogy nagyon roszul folynak a dolgaid; de azt is tudom, hogy több szem többet lát s több kéz többet keres. Egy inditványt akarok tenni. A feleségem megszökött egy huszárkapitánynyal s én megküldtem neki a válólevelet s ha ellenedre nem volna, feleségül vennélek, Rebhuhn Chaike. Mit szólsz ehhez?

Chaike félig ijedten, félig gunyosan felelt:

— Hiszen még azt sem tudom, életben van-e férjem. Hogy menjek én ily esetben ujra férjhez?

— Férjed szamárrá változott, mint magad is tudod.

Chaike a fejét csóválta s mondá:

— Illés próféta nálam volt s jelentette, hogy férjem nemsokára visszatér.

— Oh, jaj, eszét elvette isten ennek az asszonynak, — sopánkodott Salamon; — de ha te lábbal taposod a szerencsédet, s nem kell férjül egy Atlasz Jarmurch Salamon, egy valódi finom ember, mondd meg legalább, miképen segithetnék rajtad, mert segiteni akarok, oly igaz mint az, hogy a tátidnak barátja voltam.

— Ugyan hogy segithetnél te rajtam? — kérdé Chaike szánakozólag nézve végig a rózsaszin taláru emberkén. — Hiszen te is csak afféle szegény zsidó vagy. Rajtam csak az által lesz segitve, ha üzletembe árucikkeket kaphatok.

— Ha árucikkeket nem kaphatsz, — sipitott Salamon — kaphatsz pénzt, árucikk vételére. Ismerek én valakit Kolomeában, ki neked pénzt kölcsönözne váltóra.

— Kölcsönözne bizony, ha gazdag ember is odairná a nevét; de nekem nincs ily emberem, — sohajtott Chaike.

— Tudom én azt, — viszonzá Salamon; de ismerek én Sadagorában egy gazdag házi urat, kit épugy hínak mint engem, Atlasz Salamonnak. Elmegyek tehát veled Kolomeába Feigelstock Samuhoz s azt mondom neki, én vagyok Atlasz Salamon s ő azt hiszi, a gazdag Atlasz Salamon vagyok s ha aláirom nevemet a váltóra, kölcsönözni fog.

— Az csalás lenne, — szólt Chaike.

— Miféle csalás? Veszünk árucikkeket, te eladod azokat s megviszed neki a pénzt. Hát Regenbogen Enoch mit csinál? Ha a sorozás bekövetkezik, siketnéma fiait mások helyett állitja oda a bizottság elé, hogy azok megszabadulhassanak a katonaságtól s igy szép pénzt keresnek. — Nos, te 100 frtról állitasz ki váltót, ő ad neked 90 frtot egy hóra, te pedig adsz Salamonnak 5 frtot, a miért a váltódra oda irja a nevét.

— Majd meggondolom a dolgot, — viszonzá Chaike.

— Még meg is gondolja magát! Istenem, ez az asszony elvesztette az eszét! Jaj, jaj!

— Min akarsz te gondolkozni? — kérdé a kis Baruch. — Nemsokára jő a Hasara-Raba éje, akkor kérdésedre választ fogsz kapni, szerencsés leszesz-e vagy sem, az üzletben.

— Ez a fiu ugy beszél, mint egy bachur, — bámult Salamon. — Hallgass erre a gyermekre s tedd meg a kérdést a Hasara-Raba éjszakáján. (Vége köv.)

A MONOLOG ELHANYAGOLÁSA ÉS A ZAJOS SZINPADI ELŐADÁS.

Mindkét hiba kölcsönösen föltételezi egymást. A zajos előadó sohasem jó monologelőadó, viszont a rosz monologista rendszerint külső látmás formákban keresi a hatást. Hogyan? A dráma és szinész legnagyobb és legtömegesebb munkája a dialog — és mégis a kisebb mennyiségü monolog okul szolgálhatna a dialog előadásformái számára? Ez igy is van és valóban a szinész inkább érezheti a monolog fontosságát, mint a szinmüiró, a ki, ha jól-roszul megirta monologját, nem merit ebből tanulságot a cselekvény főterét képező dialog megirásához. Csakhogy a dráma, ha még oly jól van is megirva, megirva még nem kész és csak az előadásban válik teljessé, valószinüvé — már tudniillik a jó előadásban. Ha tehát a szinész is csak jól-roszul adja elő a monologot, az már nagyobb baj. A monolog ugyanis afféle szükséges rosznak tekintett jelenség a drámában. Az aesthetikusok sokkal inkább mentegetik, semmint bizonyitják jogosságát. Maguk a szinmüirók sem mindig tudják mire való. Némelyek versszakokba foglalt lyrai ömlengésekre használják; mások jó eszközül tekintik arra, hogy a darab expositióját, körülményeit adassák elő cselédek, házbeli hozzátartozók stb. monologjaiban, sokan a monologistával a közönséghez szavakat intéztetnek; voltak és vannak irók, kik a magányosan beszélőt mások által kihallgattatják: holott a szinpadi magánbeszéd egyszerüen hangos gondolkozás s igy más egyén számára hozzáférhetetlen. Még a nagy Alfierin is megesett, hogy Elektrája magánbeszédben árulja el magát az elrejtőzött Klytaemnestra előtt. Alfieri különben, mint a hármas egység költője, arra is használja a monologot, hogy a szinpad üresen ne maradjon. A nála nagyobb Calderon is elárulja, hogy ösztönszerüleg irta mintaszerü monologjait, mert egyszer Don Gutierrerel („A becsület orvosában") azt mondatja: „Végre magam vagyok, most beszélhetek..." (ehelyett: „most gondolkozhatom...") Dacára annak, hogy ezen és más nagy szellemek a drámai cselekvényre okul, összekötő láncszemül szolgáló monologokat irtak, a magánbeszédet és félreszólást valószinütlennek szokás tartani és egyes dramaturgok (Freytag, Szigligeti, Egressi) mint hagyományos szokást és kisegitő eszközt emlitik. Máskülönben a monolog szerintük természetietlen előadási alak, mert nem valószinü, hogy épeszü ember magában beszélne. Igaz, hogy oly terjedelmü monologokat, a milyeket Shakespeare irt, a valódi Richard vagy Hamlet az életben sohasem mondhatott el. De hogy az ember fölgerjedt állapotban mond egyes szavakat, sőt mondatokat is, hogyha egyedül van, az bizonyos. Azt is megfigyelhetni, hogy a gondolkozó ember más magatartást mutat mozgásában, külsejében, ha egyedül van és valamin tépelődik, mintha ugyanazon tárgyról mással értekezik. Az iró és szinész tehát az élet e momentumait figyelje meg, hogy monologjainak megadhassa a valószinüséget. A mi a hangosan gondolkozást illeti — mind az iró, mind a szinész erre is találhat mintát az életben. Mert sokszor van az, hogy a velünk levő valamin évődik, és találgatásait hangosan végzi, közbeszólásainkat nem hallja: tehát egyedül érzi magát. A monologbeli beszéd mondattagoltságát és hangnemeit e megfigyeléssel egészitheti ki a szinpadon. Kell-e több valószinüség a magánbeszéd számára? Sokkal természetesebbek-e a dráma egyéb müvészi körülményei: a dialog, a cselekvény kereksége, felosztása, a szinpadi berendezés, az összjáték? Mind e müvészeti formák az életben alig találhatók fel nagyobb hüséggel, mint a monolog formája, mely mindenesetre legidealisabb forma — de azért eredeti mása meg van az életben. A monolog nem hagyományos fogás (hisz igy már régen ujabb fogással pótolhatták volna), hanem valódi drámai alak, mely mint ilyen csak lassan fejlődött önállóvá: csak lassan vált ki mint müforma a dialogból.

A görög szinpadon a dialog és monolog nincs különválasztva. Van ugyan példa monologra is, de stylszerü előadását lehetetlenné tette a kar közbeszólása, kérdezgetése. Kivételesen pl. „Oedipus"-ban találunk „magában"-féle utasitást is a félreszólásra; van rá eset, hogy a pathos a görög tragoediában is megfeledkezni látszik a külvilágról („Elektra" szép példa erre), a mi bizonyság arra, hogy a költészet már korán kifejezést adott ama megfigyelésének, hogy a szenvedély tetőfokán a lélek egyedül érzi magát Például a kétségbeesett vagy földühödött ember kinjában fölfelé néz, sőt — mintegy tágabb tért keresve — elfordul a jelenlévőtől (ily esetben a közönséggel szembe állás

*

sincs a szinpadi illuzio ellenére). De ezek a görög drámában kivételes momentumok. Az előadó érzelmeit mindig másoknak mondta el: és ez a pathost egészen dialogjellegüvé tette — a mi teljesen elüt a monolog styljétől. Ha az ember mással van, meggyőzőleg kiván hatni; ezért is hangja emelkedett, gestusa magyarázó, nyomatékoló. De ha maga van az ember — ha még oly nagy indulatra gerjedt is — érzelme nem nyilatkozhatik oly egyenletes, kerek és zajos alakban, — épen mivel hiányzik a lény, a kire hatni alkalma volna. Itt még a szenvedély is csak fel-fellobban, el-elvész, meg ujra kitör; a nyugodt érzelem pedig zeneiség nélküli szakadozott mondatokban, mélyebb hangon szólal meg, pongyola mozgással, melyben kevés a szándékosság. Mert az ember maga magának nem akar semmit sem magyarázni, bizonyitgatni. Tehát — mig a dialogban az önkényes — a monologban egészen az önkénytelenség jellemző. A hang halk, zajtalan, mély, a mozgás pedig csak a kikerülhetlen, kényelmi mozdulatokra szoritkozik; ha tesz is az ember ilyenkor önkénytelenül szenvedélyes mozdulatot: az hanyatló, gépies mozgásban vész el. Annál nevezetesebb az arcjáték. Az ember soha sincs magában: gondolataival társalog. Ámde ez idealis társalgó és mindig valamely távollevő személyt képvisel. A távoli eszme odahelyezkedik az arcra, kifejezvén az egyén foglalkozásának tárgyát. Ezért az elmélyedő ember arca megeszményiesül, sőt néha szinte kisértetiessé válik — holott mással szemben az arc egészen közönséges, egyéni kifejezést ölt. Ime a különbség a dialog és monolog lényegében. Mivel pedig az elmélyedés, a lélek egyedülisége nemcsak akkor mutatkozik, ha az ember magában van, hanem mások jelenlétében is: világos, hogy a monolog tanulmányozása a szinész részére fontosabb, mint az iróra nézve. Az iró monolog nélkül is nagyszerü darabot irhat (Tartuffenek nincs monologja), ellenben a monologot elhanyagoló szinésznek dialogja töredékes sikerü, durvább eszközökkel ható: épen, mert a szinész nem érheti be a szerző által előirt „félreszólások"-kal. A dialogban vannak mozzanatok, melyek csakis monologszerüen valószinüek. Például Cordeliáink mind nagy hangosan, a közönséghez mondják: „Szivem gazdagabb mint nyelvem" — s a fenséges királyi szüzből dicsekvő kisasszonyt alkotnak.

A nemzeti szinház komikusa, Vizvári, az operettestyl fekélyétől gyógyithatlanul megragadva, ha félreszólása van, huszszor is odaszalad a sugólyukhoz, hogy tudassa zavarát, jó ötletét, megütközését a nézővel. Igy aztán szentségtörést követ el Dandin György amugy sem kifogástalan, de nagyszabásu felfogást igénylő monologjain. Semmi összefüggésbe sem hozva magányát a megelőző dialoggal, a mint maga maradt, mintha a karmester coupletra jelt adott volna, rögtön az előbbi társalgás hangján a közönséghez beszél. Hogy ily zugszinpadi naivságot megtürnek egy nagy szinpadon! . . . De hisz ott általában ez a vigjátékias monolog járja — még a drámában is. Az „általában" alól kiveendők Prielle Cornelia, Jászai Mari, Náday, a kik komolyabb szerepekben is gyakorolván magukat és kiválóan inspirált szinészek lévén, ha nem is adnak mindig stylszerü monologot, komoly mozzanatokban az önmagukba mélyedést a legtöbbször föltüntetik s az általános áramlat ellenében imponálnak. Mert még a szakmájában jeles Molnárné, Ujházi, a nagy szinész — Halmi (†), sőt az inspiratiójánál fogva (szegényes alapformái dacára is) legnagyobb szinészünk, Szigeti is benn van ez áramlatban — illetőleg épen ő intézi. Csinál ő helylyel-közzel jellemző töprengéseket, de azért legtöbbnyire folyton bizalmaskodik a közönséggel. Természetes, hogy ő és a többi fönnebb emlitett szinpadi genie, ha nem is látszanak a monologból kiindulni, de annak mély vonatkozását a dialoghoz — mély érzelmük által társalgásukban ösztönszerüleg feltüntetik. És valóban, a fönnebbiek társalgó hangja müvészileg változatos hangerejü is és kivált könnyedebb szerepeikben fedezik a nagyobb styl hiányát. Ámde az ujabb nemzedék, mely máris nagy tért foglal a szinpadon, mind Szigeti iskolájából kerül ki és akár vigjátékban, akár tragoediában egyformán bizalmaskodik — akár csak a mester maga (kinek erre nagyobb tehetsége mégis mentségül szolgál). Hogy a mester gyenge monologelőadó, azt szinmüveiben is bebizonyitja, mert hasonlag rosz monologokat ir, melyekben az egyedüllevő magának mesélget. A „Rang és mód" monologjai és félreszólásai például igen naiv jellegüek. Igy például Clarisse, mikor egy grófocskát bejelent az inas, a darabhoz szükséges kiegészitéseket e szereplőre nézve hirtelen monologban mondja el, mialatt persze a gró-

focska várakozik és mégegyszer bejelenteti magát. Mikor pedig benn van, a szerző vele oly hosszu félreszólásokat mondat a mellette ülő Clarisse közelében, hogy az utóbbi nevetséges tétlenségre van kárhoztatva. Máskülönben a darab versenyez Csiky bármely művével. Csiky azonban „Bozóti Mártá"-ban az utolsó felvonásban oly kitünő monologot irt, mely az egész darab lélektani sulypontját képezi s az illető színész III. Richardféle monologot csinálhatna belőle. Bercsényi párszor magába is mélyed iróasztala mellett, tünődve nézeget le-föl: de csakhamar kiesik a monolog styljéből és erősködve rakosgatja kezét mellére; e kedvenc mozdulatáról (melyet egy felvonásban, megolvastam, 15-ször ismételt) rég leszokik, ha a monolog fontosságát figyelmére méltatta volna. Nem is csoda, ha a szini iskola, régi és uj tanára példáján indulva, azt hiszi, hogy csak az a játék, a mikor valakivel szemben vagyunk és ha nem a színésztárshoz, hát a közönséghez kell fordulni. Hogy kritikánk Bozóti Márta fönnebbi speciális érdemét nem méltatta, az még nem vehető rosz néven. A napi kritikának meg vannak a maga chablonjai; annál figyelemreméltóbb, ha pl. a „Fővárosi Lapok"-ban ily meglepő észrevételt olvashatunk: „A helyzet tisztitására a „Fütty" szerzője többször fordul a monologokhoz, mint kellene . . ." A napi sajtónál kellemes meglepetés a mai éji hecc-világban, ha ilyen gyakorlatias dramaturgiai megjegyzésre képes: de a szinészeti iskolában megkövetelhetnők, hogy Egressy örökét, a „Szinészet könyvé"-t tanitsák; e könyv méltán büszkeségünk, mert mig a nagytekintélyü Rötscher hires theoriájában egy szót sem szól a monologról, Egressy remek fejezetet szentel az előadás e fontos alakjának — habár a monologtanulmány általános hasznát ő sem állitja föl szempontul.

A mi Szigetit illeti, ő utóvégre elhanyagolja a monologot, anélkül, hogy játéka monotonná és felületessé válna. Szerepeinek alkotmánya kényelmes és ártatlan szerkezetü, fogásait folyton ismétli: de azért humora definiálhatlan kész és bő, öröküde és megerőltetés nélküli, nemes egyszerüséggel ví ki hatást. A tanitványok azonban, kevésbbé tehetségesek lévén és nehezebb téren müködvén, nem vonhatják ki magukat a dráma egyik legfőbb alakjának tanulmánya alól. Helvey Laura kisasszony épen nem oly tehetség, mely Szigeti- vagy Blaha Luizaféle egyoldalu alanyiassággal varázsolhatná le a nézőt s ezzel elfeledtethetné ismételt, kezdetleges és mindenekfelett zajos, sokszor nőietlen fogásait. Nála kézzelfoghatólag bebizonyithatni, hogy játékában a monolog elhanyagolása miatt oly csekély a változatosság és a magasabb szempont. Monologjait épen nem látszik tanulni, mert valamennyit a lámpák előtt föl-alásétálva meséli el a közönségnek, diskuráló kézmozdulatokkal. A legsilányabb monolog is annyira nem conventionalis beszédre és mozgásra utalja a szinészt, ki itt nem szinésztársa segélyétől függ, hanem maga tüzeli belé magát a hangulatba: hogy a magánbeszéd előadásából egyenesen a szinész számitóképességére és szorgalmára következtethetünk. A monolog számitásai a dialogban is kamatoznak (példa rá Molnár). A monolog mérséklétét, lélektani szigoruságát, finom átmeneteit a szinész a párbeszédbe is átviszi. Helvey kisasszony nem visz át ily finomságokat. Mert az még nem finomság, hogy némely mondatait erős hangon kezdi s aztán mint távolba vesző hangot elmossa; ez egyszerü manier, melyet egyszer kitalált s azóta folyton tetszeleg magának benne. Finomság volna, ha a pathost kevésbbé félelmes harsányan és kevésbbé férfias mozgásokkal adná. Hangsulyoznunk kell azt, mert egy lap annyira el van ragadtatva általa, hogy tünődik, miképen „a finomság kifejezésében, vagy a kifejezés finomságában" nagyobb mester-e? Monologban megtanulhatná a szinészi tárgyilagosságot, a bensőséget, mely kizárólag tárgyával foglalkozik s akkor párbeszédeiben is folyton a vele játszóra figyelne (Prielle Cornelia és Náday jeles minták erre) s nem játszanék a közönségnek, hanem magának. Mily kislelküvé teszi a nagy szenvedélyeket azáltal, hogy folytonosan tudomást vesz a nézőkről, mikor folyton afajta, a nézőhez intézett bekezdő mozdulatokkal, fejbiccentésekkel erősitgeti, magyarázgatja szerepe mondásait, mintha mondaná: „No lássák, ugy-e hogy igazam van?" . . . „No persze, még csak az kéne!" . . . „No várj csak!" . . . A másik nevezetesebb tanitvány, Nagy Imre, mindebben édes testvére a kisasszonynak; a monolog neki is koncertszavalmány és többnyire csak a „Schlagwort"-ra fordul vissza

játszótársához. De mikor oly kényelmes is az mindig mások jelenlététől függővé tenni az inspiráltatást! Hány ember ugyanezért nem is tud sok időre maga maradni! Az ember a próbákon elvégzi a dolgát és bizony nem vesződik azzal, hogy otthon játszótárs nélkül személyeket, nézőt és állapotokat képzeljen maga elé s ilyen fáradságos módon dolgozza bele magát a szinpadi illuzióba, a mibe a közönség látása ugyis kényelmesen belésegiti. Persze ily eljárással a színész játéka külső fogásokra szoritkozik, melyek biztositják ügyetlenség ellen. Ily fogásokat már tud: miért törné tehát fejét ujakon, ha ujabb kell, majd ráviszi a hangulat. Csakhogy persze az ily rögtönzött fogások ösztönszerüek és mivel a színésznek is csupán egy ösztöne van, fogásai ismétlődni fognak. Ezért aztán a néző már előre tudja, hogy pl. a válságos helyzetben Helvey kisasszony összeharapott ajakkal néz hol a közönségre, hol a zsinórpadlásra, jobb vagy bal kezével szivéhez kap, háttal áll játszótársának, operisták módjára előre-hátra tántorog — ugy hogy csodáljuk, a körüllevők mért nem rohannak segitségére; tudjuk Nagy Imrénél is, hogy most keble zihálni fog mint egy fujtató. A ki nem tervelt, kritikátlan külsőszerü mozdulatok a hangban is külső, felületes kivitelre késztik a színészt. Gyöngébb, bágyadtabb mozdulat, a hangot is belsőbbé, finom árnyalatuvá modositaná s az egyéni, minden momentumhoz kitervelt mozdulat a beszéd rythmusát is gazdaggá tenné. Ámde igy hosszu periodusok tagolatlanul maradnak s csak nehány könnyebb kitörő momentum — a helyzet izgatása folytán nyer változatos szinezést. A ki megfigyeli a két legnevezetesebb „tanitványt“, észreveszi, hogy sohasem maguk tüzelik belé magukat a helyzetbe és mindig nehány elementáris — könyet, vagy pirt ingerlő szó, ölelkezés, eltaszitás, ajtó becsapása — szóval külső körülményeknek köszönik sikereiket. Nincs is egy szerepük sem, melyben nemcsak egyes jelenetekben, hanem a szerep fölötti uralomban tünnének ki. Mindig ők vannak a szerepben, sohasem a szerep ő bennük. Ha Helvey kisasszonynak Eboli hercegnő vagy Rózsa nem sikerül, azzal mentegetik, hogy ő a modernben otthonosabb. Mintha biz a színésznek bármely szerepében nem az örök emberit, nem a modernt kéne feltüntetnie. A színészeti iskola, ugy látszik, a modernnek nem e mély jelentőségü felfogását cultiválja, hanem a köznapi élet egyszerü közlekedő pongyolaformáit. A magány mozgása nincs szétválasztva a társaságbeli conventionalis mozgástól, sőt az utóbbi uralkodó; s mivel ez uralkodó és természeténél fogva elevenebb, maga után vonja a nyiltabb hanghordozást is. A szónokolás lép előtérbe, a hangos beszéd. Szónokolás! Mily prózai fogalom a szinpad világában, hol mindennek önkénytelenül kell végbemennie. A szónoklat mindig hallgatóságot feltételez, a szinpad pedig nézőket. A szónoklatnak meg vannak a maga szavalószabályai és az egyéni inspirált hangsulyt csak az teremtheti meg hozzá, a ki a beszédet kigondolta és elmondja. Hangsuly és mozgás itt tehát conventionális; a mozgás épen háttérbe lép. Világos, hogy szinészeti iskolánk a szónoki elvből indul ki; a tanárok maguk jobb szavalók, mint mimikusok. A tanitványok leleménye is inkább a beszéd, mint a mozgás terén tünik ki. Végül a szónoki elvet betetőzi a hangos beszéd, mely immár lármássá válik. Csillag Teréz kisasszony már hangosabban beszél, mint mestere, Szigeti. Hangos beszéd! Ez is szónoki paragrafus. Azonban ez jó lehet az országházban, népgyülésen, iskolában, de nem a szinpadon. Maga Szigeti elég nagy müvész arra, hogy sokszor igen halkan beszél s mégis jól halljuk, s ekkor hat meg legjobban: mert ez a lélek hangja. Miért? Mert ilyenkor képzelmére hallgatott. Nos, ezt kell a tanitványoknál is erőszakolni. Tanulják a monologokat, hol a mozgás előteremtése tisztán a képzelem munkája, és a szinésziskola s az egész szinészet előadásmódja gyökeres regenerációt fog mutatni. Szinházban nem az akustika, hanem a néző képzelme irányadó, erre kell hatnunk. Hatunk pedig erre a jellemzés által. Ez az első a szinésznél. Jellemzés feledtetheti a külsőt, de ez sohasem amazt. A szinésziskola nem ezt hiszi. A fölvételi vizsgán nem a jellemzőképességet nézik, hanem hangos beszédet, gránátosi alakot kivánnak. Egy Laube Halmit már 10 év előtt tragikai jellemszinészszé képezte volna. Ő a könnyed francia mondásokban akárhányszor Jago, Mephisto fullánkját éreztette. Becsvágya is volt. Alulirottnak megvallotta, mikép egyszer az igazgatónak bejelentette, hogy elkészült Hamlettel. Egész iránya megváltozott volna és operettszerü előadófogásait a nagyszerü monologokban lassankint mind levet-

kezi. Az igazgató csak azt felelte: „Nem félti a renommée-ját?“... Koporsója felett pedig azzal egészitette ki, hogy: „ha hangja és alakja megengedi, kedélye a hamleti mélység gyöngyeiből is fonhatott volna részére koszorut“... Csoda-e ha jelen Hamletünk csak kiabál, sivalkodik, mikor a hang többet ér a hamleti kedélynél?!... Ily szerepekben Halmi elveket is hagyhatott volna örökül az utókorra, de a francia selejtes drámában kevésbbé az elv képződik s a tünő egyéniség érvényesül. A mi iskolánk Levinskyt, Egressyt, kik ellen az volt a panasz, hogy nem hangosan beszélnek és vézna alakok, elutasitotta volna. A kit pedig nem utasit el, azt a hangos beszéd forceirozása tévutra vezeti. A kezdőnek talán volna finomabb nuancea, a mit kitalált, — de nem meri előadni, mert nem ismeri még a halk beszéd normalis érthető hangfokozatát: elhagyja nuanceát, mert mindenekelőtt hangosan kell beszélnie. Mint kezdő, a hangos beszéddel együtt, tudtán kivül, kizárólag nyilt, önkénytesebb mozdulatokra szokik s igy a reflexionalis felfogásra soha sem jut el többé.

Külföldön, Oberländer, berlini jeles szinész és drámai tanitó ismerte fel a monologtanulmány nagy hasznát; ő tanitványainál a monologból indul ki és még a dialogot is időnként társ nélkül adatja elő, — miáltal őket korán önmunkásságra s igy az érzelmeknek nem külső tényezők, hanem a képzelem utjáni előállitására szoktatja. Erre a tragoedia alkalmasabb a vigjátéknál és vannak nagy vigjátékszinészek, kik helyes monolog-elmélet nélkül is el lehetnek. (Szigeti, Halmi.) A nagy Coquelin könyvet ir és az ő kedvenc drámai elbeszéléseit „Le monologue moderne“ cimü müvében összetéveszti Hamlet magánbeszédeivel. A mi szinházunk monoton lármás előadásmódja is azóta gyökeredzett meg annyira, mióta nincs müvészete elveibe és önmagába mélyedő tragikus s igy észrevétlenül a kényelmes és fantáziaszük vigjátéki styl lett irányadóvá.

Csodálhatjuk-e, ha vigjátéki stylben a szinésziskola kitünő tragikai tehetségekből sem birt valamire való tragikusokat nevelni s hogy az eszményi drámai szinészet és drámairás parlagon áll?!...

RAKODCZAY PÁL.

IRODALOM.

„Egy férj filozófiája.“ (Eredeti regény, irta ifj. Ábrányi Kornél. Budapest, Wilckens és Waidl kiadása. 1883.)

Csak az egyik cimet emlitettük, pedig kettővel látta el regényét a szerző. Ez a másik pedig: „Az egyedüli mód“. Találó mindakettő, de főleg az első. Egy férjet mutat be nekünk ifj. Ábrányi Kornél, a mint filozófussá lesz a házasélet sok baja közt. S miben áll bölcselme? Abban, hogy pisztolyt fog s lelövi vetélytársát még mielőtt ez veszedelmet hozott reá és hitvesére.

A mi cselekvény a regényben van, az e halálos párbaj jelenetében csucsosodik. A katasztrófának szellemes illusztrálása, előzményeinek és utóhatásának rajza képezi a mű egész tartalmát. Mese, elbeszélés, a regénynél megkivántató történet: alig van a közel kétszáz lapon. Mint minden munkájában, ebben is különcködik ifj. Ábrányi Kornél. Az előadás közvetlenségét, tárgyilagos naivságát szinte megvetni látszik s jobbnak látja, hogy tárca-szerü csevegést nyujtson, „vonal alatti“ okoskodásokkal irja körül kitüzött feladatát és filozofáljon a modern és nagyvilági házasság veszélyei fölött; de nem ugy, mint az iró, kinek tollát erős ethikai meggyőződés vezeti, hanem, mint egy könnyelmű ex-Don Juan, a ki megházasodva s a „becsületes emberek“ sorába lépve, mindent elkövet arra, hogy maga megmeneküljön a szarvaktól, melyeket pedig másoknak oly szivesen és annyi szerencsével rakott.

Ifj. Ábrányi Kornél ért hozzá, mint válaszszon magának tárgyat, és tudja a módját, miként tálalja föl azt ugy, hogy éppen ama körök érdeklődjenek iránta, a melyeknek tagjait néha fotográfiai hűséggel, ha nem is müvészi jellemzésben bemutatja. Fejtegetései, eszmecseréi, elmefuttatásai bármely irodalmi sportsman-nek becsületére válnának s e szellemeskedés annál sajátságosabban érinti a szerző személyes ismerőseit, mert ugy találják, hogy nem tagadta meg önmagát benne, sőt subjektivitásának leghatározottabb kifejezése az.

A regény hőse, Dédesi Gusztáv, problémát tüz ki magának, melyet meg is akar oldani.

Áll pedig ez abból: „hogy ő, a ki egész életében azt bizonyitotta és pedig tényekkel bizonyitotta, hogy nem talált nőt (pedig az ő szótárában a nő csak az erényes hirű nőket jelentette), a ki a férfi udvarlását egy vagy

más alakban el ne fogadta volna, hogy ő, a ki nem ismert nehéz helyzetet, melyet egy vagy más alakban kijátszani ne lehetett volna: hogy ő most azt bizonyitsa be, hogy lehet olyan nő, a kire az udvarlásnak, bármily alakban jelentkezzék is, semmi veszélye nincs, s hogy létezhetik olyan helyzet, melyet semmiféle alakban nem lehet kijátszani".

A kérdést (inkább értekezésbe való körmondatban) fölveté a szerző s most megfelelni igyekszik rá. Mindenekelőtt bemutatja a két főszereplőt; de nem valami érdekes situációban, vagy a mesére s jellemzésre fontos párbeszéd keretében, hanem életrajzi jegyzetek által. A bemutatásnak ez a módja legalább is szokatlan, főleg a mikor ifj. Ábrányi Kornél idézetek segitségével igyekszik érdeklődésünket fölkelteni pártfogoltja iránt. Igy Dédesi Gusztáv eljutott oda, a hol Talleyrand följegyzé: „Én még harmincöt éves koromban is szerettem"; reá is illett a közvélemény: „bolond lenne, ha megházasodnék"; olyan termete volt, mint Alkibiades-nek; vetélytársai félrevonultak előtte s leszamoltak, mert „de gustibus non est disputandum"; imádottjai közül „egyik sem lépett máglyára, mint Didó, a kit Aeneas nem akart a sirig szeretni"; nem illett hősünkre az az ismert közmondás: „Anbandeln ist leicht, aber abbandeln ist schwer"; meg kellett házasodnia, „mert hisz a házasság az olympusi isteneken is megesett; kik, „a mint Zeus példája mutatja Európa asszonysággal ismerték is a nőket legalább is ugy, mint Dédesi Gusztáv. Végül „kártékony állat"-nak nevezi őt a szerző, a ki Wertheim-szekrényeiben nem pénzét, értékpapirjait, hanem szerelmes leveleit tartja. A „nemezis filozófiája" sem riasztotta el vállalkozásaitól, mert azzal vigasztalta magát, hogy: „zsiványból válik a legügyesebb pandur". És mindezeknél fogva fölállitotta a már fönnebb idézett problémát, melyre a szerző maga jegyzi meg, hogy igen régi, hisz a keleti szultánoktól kezdve a spanyol grandokig sokan törték már rajta fejüket.

Mind e croquis-szerü idegen és eredeti ötletek csupa visszás vonásokat képviselnek, melyek tiszta rajzot alig képesek nyujtani. S e citátumok mindjárt az első négy lapon tarkálnak, veszélyeztetve a könyv müvészi becsét. Szerencsére e modort maga a szerző is hamar megunja s már a hősnőt: báró Vaskövi Emmát egyszerübb szavak kiséretében vezeti az olvasó elé. Szép, mivelt, nagyhirü énekesnő és — nem szerelmes. Sőt, a mi még érdekesebb: nem is igen hajlandó a szerelemre. Épen olyan nő, a ki fölingerelheti a Gusztáv hóditáshoz szokott szivét.

Emma is csak kevés ideig bir ellentállni. Abban, a mint a dacos pár kölcsönös érdeklődése lassan, majd rohamosan föltámad és fejlődik: sok finomságot és meglepő találékonyságot tanusit a szerző. De itt is adós marad valamivel. Fölkelti kiváncsiságunkat: mint hódol majd meg Emma? De az elhatározó jelenetet, a midőn a szerelmesek hosszu küzdelem után először ölelik meg egymást, nem játszatja le előttünk; csupán a bevégzett tényt emliti. Nem alkot, hanem referál. És később is, sőt mindvégig inkább magyarázza a helyzeteket s az alakokat, a helyett, hogy szerepeltetné őket s küzdelmeiket föltárná előttünk. A férj „filozófiája" tulajdonkép a szerzőé. Ő gondolkozik, polemizál, évődik és nem Gusztáv, a kinek alakja sohase bir kellően kidomborodni. Minél több oldalról tünik elő, annál halványabbak körvonalai.

Látszik, hogy a szerző nem is embereket kivánt rajzolni a mint valószinü és érdekes küzdelmükben helyt állnak, hanem megelégedett azzal, hogy egy társadalmi kérdést, a házasságtörés kérdését valami bizarr példával megoldani próbáljon. Azért minduntalan kiesik az elbeszélő hangból s nem a regényiró, hanem az essayista, nem a költő, hanem a vitázó, nem a müvész, hanem a tanulmányiró szól hozzánk. Az aphorismák, eszme-hulladékok sokszor pazar bőségben követik egymást. S a mi legkülönösebb a technikus terminusokat is minden tartózkodás nélkül használja a szerző, akár csak valami tudományos műben. Hőséről elmondja, hogy menyasszonyát hideg észszel birálta s valóságos „anatomiai tanulmányokban gyakorolta magát", a mi nyilván tollhiba psychologiai tanulmányok helyett. Ugy tett Gusztáv, mintha rigorozumra készült volna és mintha nem akart volna megbukni semmi áron; régi leveleit kritikailag boncolta; meggyőződött, hogy a nővel szemközt meg kell állapodni valamely principiumban; mert (mint később mondja a szerző) a férj ha türni kénytelen nem individuum, hanem csak typus; s a typusok sorsa az, hogy typikailag bánnak el velük.

A mikor Emma neje lesz Gusztávnak:

körülrajongják s a férj csakhamar vetélytársra is bukkan. Ez gróf Lasczy Viktor. Nosza hamar megcsinálja Gusztáv a diagnózist. Három próbát tüz ki s e próbákat a szerző, mint valami dissertációban: primo, secundo és tertio pontok alá foglalja. Egy alkalommal Viktor megcsókolja Emma vállát; ezt sejti vagy tán meg is tudja a férj s a vetélytárssal szánt-szándékkal kártyajáték miatt összetüz s párbajban lelövi. Gusztáv oly férj hirébe jut, „a ki már akkor agyonlövi az udvarlókat, mikor még, semmi okasincs arra, hogy agyonlője“. Ez az egyedüli mód, hogy a férj nejét és a saját becsületét megmentse. De „ilyen expediens csak egyszer imponál“, mint maga a szerző mondja; azért a második vetélytárs Kökényi Aladár iránt, kevésbbé kegyetlen. Csupán az orrát hasitja ketté s nevetségessé teszi őt. S ettől fogva minden óvatos köszönés, melylyel a férfiak elsuhantak Emma mellett, azt jelenté: „Féltem az — orromat!“

Gusztáv ekkép házassági herce-hurcájának két stadiumában győztesnek bizonyult; de a harmadik még hátra van. Az elsőben az „ideál“-lal kellett szembe szállnia, a másodikban „rokon-kebelt“-t tett ártalmatlanná; a harmadik stadium embere: „akárki“. De persze, a férj, aki nemcsak föllállitotta, hanem meg is akarja oldani problémáját (hisz a szerző teljes protekcióval támogatja őt), nem tágit, s a midőn a feleség kétségbeesve visszaakar menni a szinpadhoz: a leghathatósabb fegyverhez nyul: válópört ajánl. No erre már megadja magát Emma, bocsánatot kér és végül boldog asszony lesz.

A férje kényszeritette rá, hogy azzá legyen. Mi következik ebből? Az, hogy ember kell a gátra. „Uti figura docet“.

E latin idézettel végződik a regény, mert a mi még hátra van, az nem más, mint az érvek és ellenérvek resumálása s a végső eredmény kihirdetése. Ebben ifj. Ábrányi Kornél oly lelkiismeretes, hogy a mü elején kiirt problémát szórul-szóra ujra lenyomatja. S vajjon megoldotta? Ő maga is érzi, hogy kisérlete nem sikerült; kételyét e szavakba foglalja: „Az embernek ugy kell lőni és vivni tudni, mint Gusztáv tud, aztán szerencséjének is kell lenni, hogy ne őt lőjék agyon, s ha mindez megvan, akkor sikerülhet az, a mi Gusztávnak sikerült. Máskép pedig nem“.

Az ily kényes társadalmi és lélektani kérdések illusztrálásához nem mindennapi szellem, tapasztalat és logikai erő kivánatos, hogy ha nem is eredeti, legalább szokatlanabb alakban nyujtsa azt a szerző. Nem kételkedünk abban, hogy ifj. Ábrányi Kornél öntudatosan választotta az előadásnak ezt a módját; de a szokatlan is csak ugy tarthat igényt a dicséretre, ha megbirja nyerni izlésünket. Alig van elbeszélő müve a termékeny s derekas tehetségü szerzőnek, melyben irói egyénisége oly határozottan nyerne kifejezést, mint e legutóbbi regényében s kevés, a melyben annyi finom megfigyelést, a distinguált satirának oly találó vágásait, s a magasabb körök gondolkodásmódjának oly sikerült rajzát találnók, mint ez egy kötetében; de mind e kiváló előnyök nem feledtetik, sőt ellenkezőleg még jobban kitüntetik a fogyatkozásokat is. Nem-e kötelessége azért a kritikának, hogy szépités nélkül kimutassa azokat?

Éppen ifj. Ábrányi Kornél tarthat igényt arra, hogy a birálók és ismertetők ne gyakoroljanak iránta szemet hunyó nagylelküséget, mely reá nézve merő kicsinylés lehet. A ki megirta a 99—103 lapokon olvasható párbeszédet. a legszebbek s legszellemesebbek egyikét; s a ki hősnőjének lelki állapotát, kedélyének szeszélyes hullámzását, elkényeztetett természete küzdelmeit s végül magába szállását oly élethiven festi, mint azt a szerző tevé; attól méltán várhatja a biráló s vele az olvasó is, hogy tehetsége e jó tulajdonságait ne ily csillagokkal elválasztott hosszu csevegésben, stylbeli banalitásokkal, excentrikus ötletekkel s a gyorsan dolgozás izléssértő felületességeivel vegyesen nyujtsa.

Akkor nem idézhetjük majd fejére, némi módositással, egyik legcsinosabb aphorismáját: „A regényirás olyan, mint a föld forgása. A ki benne van, nem veszi észre“.

PRÉM JÓZSEF.

A Petőfi-társaság vasárnap tartott ülésén Komócsy József alelnök tett jelentést a társaság pozsonyi felolvasó-üléséről, s inditványozta, hogy a Petőfi-társaság jegyzőkönyvileg fejezze ki köszönetét Pozsony városának s a Toldy-körnek a szivélyes fogadtatásért. A társaság elfogadta alelnök inditványát. Ugyan csak alelnök jelentette, hogy Szám mer Imre és Szentandrássy Lajos alapitótagok befizették százforintos alapitványukat. — A hivatalos jelentések után Torkos László r. tag olvasta fel két költeményét. Cimeik: „Ne zengj gyönyört“ és „A multból“. — E költemények után titkár mutatta be Tóth Sándor vendégnek „D'Esclapon Karolin“ (Kisfaludy Sándor életéből) cimü rajzát, mely Kisfaludy Sándor életének egy epizodját dolgozza fel regényes szinben; azt ugyanis, midőn

Kisfaludy mint hadi fogoly Vaucluseben időzött s ismeretséget kötött házi gazdájának leányával, D'Esclapon Karolinnal. A viszony Karolin és Kisfaludy közt annyira bensővé vált, hogy midőn az utóbbi szabadon bocsájtva, hazájába visszatért s itt nőül vette régi imádottját, Karolin nemsokára meghalt. Még életében intézkedett, hogy a költőnek emlékül megküldessék egy hajfürtje s elhervadt koszoruja. — Végül Komócsy felolvasta Ábrányi Emilnek „Babérfa“ cimü költeményét, mire az ülés véget ért. A társaság legközelebbi felolvasó-ülését szeptember hó második vasárnapján fogja megtartani.

A „Nemzeti könyvtár“-ból, e derék vállalatból, mely a régibb és ujabbkori kiváló irók müveinek közrebocsátását tüzte ki föladatául, ujabban ismét hét izmos kötet jelent meg Aigner Lajos kiadásában. Ezek közt vannak: Gaál József „Történeti beszélyei“, melyekhez Badics Ferenc mellékelt jegyzeteket. A 470 lapra terjedő kötet ára 2 forint. — „Balogh Zoltán szinmüvei“. Sajtó alá rendezte barátja Zalár József. A kötet három szomorujátékot (Apor vajda, Karaffa, Báthory Erzsébet) és egy vigjátékot: a „Külföldi“ mutat be a közönségnek. A „Nemzeti könyvtár“ egy másik kötete Balogh Z. „Alpári“ cimü verses regényét és prózai dolgozatait tartalmazza, melyek összegyüjtve ezuttal jelennek meg először. — „Szemere Miklós összes müvei“ három kötetet foglalnak el a gyüjteményben. Ára a három kötetnek 4 frt 80 kr. — Itt kapjuk még Czakó Zsigmond összes müveinek első kötetét, melyhez Ferenczy József irt gondos tanulmányt. Az összes müveknek első kötete a költő polgári szinmüveit közli, összesen négy darabot: „Kalmár és tengerész. Végrendelet. Leona. A könnyelmüek.“ Az egyes darabok szöveghü, pontos közléseért is dicséret illeti Ferenczyt. A második kötetben lesz két történeti tárgyu müve, forditott szinmüve. Ára az első kötetnek 2 forint. — Az érdemes vállalatot nem tudjuk eléggé ajánlani olvasóinknak.

„Kavicsok“ cim alatt egy kötet elbeszélés hagyta el a sajtót Mikszáth Kálmántól, a jeles elbeszélőtől. A Petőfi-társaság adta ki, s Aigner Lajos könyvkereskedése utján kapható 1 frt 20 krajcárért. Mikszáth a kötet végén azt a megjegyzést teszi, hogy ezeket az elbeszéléseket 7—8 év előtt irta, s reményli, megbocsátja neki a közönség, hogy fiatal is volt valamikor. A bocsánatra azonban semmi szükség. Mikszáth tehetségét, humorát e kötet elbeszéléseiben is élvezni fogja a közönség. Nyolc kisebb elbeszélés és rajz van benne: Sárika grófnő. Talpig ember. Hogy lettem én iró. Az öreg Dankó bácsi. Brigli Jim érdekes esete. Egy homályos történet. A Rékiék Borcsája. A falu leghóbortosabb embere. — Továbbá négy rajz „Képek a vármegyéből“ cim alatt.

MÜVÉSZET.

A nemzeti szinház szünideje a jövő hónapban lesz. Augusztus elején a drámai játékrend ismét egy ötös sorozattal nyilik meg a negyvenes évek eredeti szinmü-irodalmából. Előadásra kerülnek: „Micbán családja“ Szigligetitől, „Brutus és Lukretia“ Hugó Károlytól, „Örökség“ Obernyik Károlytól, „Farsangi iskola“ Vahot Imrétől s „Kalmár és tengerész“ Czakó Zsigmondtól. Paulay Ede már szinre alkalmazta a Madách Imre „Ember tragédiájá“-t is, mely szeptember végén fog szinre kerülni.

Jókainé jubileuma. A nemzeti szinház igazgatósága a következő levelet intézte Jókai Mórné, szül. Laborfalvi Rózához: „Mélyen tisztelt Nagyságos Asszony! 1833. évi október 27-én kezdette meg Nagyságod a budai várszinházban azon pályát, melyen magának oly fényes nevet, a magyar szinmüvészetnek annyi dicsőséget szerzett, hogy a hálátlanság vádja nélkül nem mulaszthatja el a nemzeti szinház igazgatósága azon rá nézve kellemes kötelesség teljesitését, hogy Nagyságodat teljes tisztelettel felkérje: engedné meg, hogy amaz emlékezetes nap 50-dik évfordulóját a nemzeti szinház megünnepelhesse. Az ünnep részletei iránt a drámai igazgató lesz szerencsés nagyságod elhatározását szóval is kikérni; mindamellett már ezuttal bátorkodunk nagyságodat tisztelettel felkérni, hogy az ez alkalommal rendezendő előadásban részt venni s erre egy tetszés szerinti szerepet kijelölni kegyeskedjék. Azon reményben, hogy nagyságod e szép ünnep megtartását kegyes beleegyezésével lehetővé fogja tenni és alkalmat szolgáltat arra, hogy a szinház, a közönség és a sajtó örök emlékü müvészete iránt tartozó hódolatát kifejezhesse — maradunk Budapesten, 1883. junius hó 7-én, nagyságodnak alázatos szolgái: Podmaniczky Frigyes s. k. intendáns. Paulay Ede s. k., drámai igazgató.“ — A nemzeti szinház igazgatósága, hir szerint magát Jókai Mórt kérte föl, hogy erre a jubileumra alkalmi darabot irjon.

Sarah Bernhardt befejezte Stockholmban vendégszereplését és Kopenhágába utazott, ahol szintén föllép nehányszor. Stockholmban roppant lelkes fogadtatásban részesült, de föllépteinek anyagi sikere nem állott arányban a müvészi sikerrel.

Corneille születésének 277-ik évfordulója alkalmából a Théâtre Françaisban H. E. Moreaudtól „Richelieu és Corneille“ cimü kis alkalmi darabot adtak elő. A versekben irt egyfelvonásos müben Richelieu egy tragédián dolgozik és Corneilletől kér tanácsot, hogy miképp fejezze be a drámát. Corneille beszélgetésöket arra használja föl, hogy kegyelmet nyerjen a felségárulásért halálra itélt Fars gróf számára. Nagyszerü szinpadi kegyelmi jelenet tervét mondja el Richelieunek, ki e hatás alatt aztán kegyelmet ad a grófnak, a mit előbb megtagadott. Richelieut La Roche, Corneillet Silvain játszotta, mindketten kitünő maszkban. A nem nagyszámu közönség a darabot udvarias hidegséggel fogadta.

Erzsébet román királyné, kinek irói neve tudvalevőleg Carmen Sylva, legutóbb opera-szöveget irt, melynek tárgya a román történelemből van meritve. A zenét Hallstroem svéd zeneszerző szolgáltatja hozzá, ki hazájában már szép nevet vivott ki magának.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1260.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dá id Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS kadásában

30 frt helyett 20 frt

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent

SZÉPIRODALMI MÜVEK.

20 frt helyett 15 frt

***Abonyi Lajos.** Itt a szép Alföldön. Elbeszélések 1.60 kr., kötve . . . 2 frt 60 kr

Ábrányi Emil. Költemények Európa költőiből . . . . . 1 frt — kr

Ifj. **Ábrányi Kornél.** A rövidlátók. Vigjáték . . . . . 1 frt — kr

Ábrai Károly. Hangok a viharból. Beszélyek 1848/49-ből . . . . 1 frt 20 kr

Almási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Népszinmü. . . . . — frt 60 kr

Ányási L. Gyula költeményei. . . 1 frt — kr

***Ányos Pál** költeményei Kiadja Abafi. Kötve . . . . . — frt 80 kr

***Asbóth János.** Párisból . . . — frt 80 kr

***Balázs Sándor.** Vig elbeszélések 1.50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr

* — Tarka képek. Beszélyek. 2 köt. 3.20 kr., kötve . . . . . 4 frt 80 kr

***Bartók Lajos** költeményei 1.20 kr., kötve 2 frt., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr

***Báttaszéki Lajos.** Szerelem gőzzel. Elbeszélés . . . . . — frt 20 kr

***Beksics Gusztáv.** A szabadság országa. Regény 1 frt 60 kr. diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Benedek Aladár. Czeczil levelei . . 1 frt — kr

* — Hulló levelek. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

Brankovics György. Vérpohár. Szomorujáték . . . . . 1 frt — kr

***Bulla János.** Hum. elbeszélések . 1 frt 60 kr

***Bús Vitéz.** Senki Pál történeteiből 2 frt — kr

Csengey Gusztáv. Bokrétás világ Költői elbeszélés . . . . . 1 frt 20 kr

Dante Alighieri. Divina commédiája. (Isteni szinjátéka.) A pokol. Olaszból ford. Angyal János 2 frt 50 kr, diszkötésben . . . . . 4 frt — kr

***Darmay Viktor.** Felhők és csillagok. Költemények . . . . . 1 frt 20 kr

* — Ujabb költemények. II. kiadás 1 frt 60 kr

Dengi János. Költemények . . . . 1 frt 20 kr

***E. Dervarics Kálmán.** Történeti beszélyek . . . . . 1 frt — kr

***Dickens** (Boz.). Nickleby Miklós és családjának élete és viszontagságai. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt — kr

***Dincklage-Campe.** Egy rút hölgy története. Ford. gr. Teleki Géza és Szépfaludy . . . . . 1 frt — kr

Dobó László. Költemények. Diszkötésben . . . . . 2 frt 50 kr

***Endrődi Sándor.** Másodvirágzás. Elbeszélés . . . . . 1 frt — kr

* — költeményei 2 kötet 4 frt, diszkötésben . . . . . 5 frt 50 kr

Erődi Béla. Török Mozaik. . . . — frt 80 kr
Erődi Dániel ujabb költeményei. 2 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
Falusi levelek. Irta egy dilletans philozophus . . . . . — frt 40 kr
***Fritze Ernő.** A pénzsovár. Elbeszélés . . . . . — frt 80 kr
***Gáspár Imre.** Dalok az időnek . . — frt 35 kr
— Ujabb dalok az időnek . . . — frt 25 kr
***Gothárd Endre.** A szabadságért. Képek és jelenetek 1848. és 49-ből. 2. kiadás . . . . . — frt 50 kr
***Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony Regény . . . . . 2 frt — kr
— Köd. Regény . . . . . 1 frt 20 kr
Hafiz költeményei. Persából forditotta Erődi Béla . . . . . — frt 80 kr
Heine költeményei. Forditotta Endrődi Sándor 1 frt 50 kr., velinkiadás 2 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 3 frt 50 kr
***Hillern Vilma.** Saját erejéből. Regény . . . . . 2 frt 40 kr
***Hollós László.** Tollrajzok. Beszélyek . . . . . — frt 80 kr
Horváth Zsigmondné született Csapliczky Lilla. Egy orosz nihilista nő. Korrajz . . . . . 1 frt — kr
Illyés Dezső. A puffancs. Eredeti bohózat . . . . . — frt 25 kr
Imrefi János. Költemények . . . . 1 frt — kr
***Jámbor Pál** (Hiador) munkái. 2 kötet . . . . . 3 frt — kr
* — Ujabb költeményei . . . . . 2 frt — kr
Jókai Mór. Asszonyt kisér — Istent kisért. 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
— Észak honából. Muszka rajzok 1 frt 20 kr., kötve . . . . . 2 frt 20 kr
B. Jósika Kálmán. A lelkész. Regény 2 kötet . . . . . 2 frt — kr
— Szinművei. (Két jó barát. Salome) . . . . . 1 frt — kr
Kálmány Lajos. Koszoruk Alföld vad virágaiból. (Népdalok stb.) 2 kötet. Egy-egy . . . . . 1 frt 50 kr
Kálmány Lajos Szeged Népe s népköltése I. . . . . 1 frt 50 kr
Kazár Emil. A semmi, ha valamivé lesz. Regény 1 frt 20 kr., diszkötésben . . . . . 1 frt 80 kr
***Keleti gyöngyök.** Omer Chejjam költeményei. Persából ford. Erődi Béla 1 frt, diszkötésben . . . 2 frt — kr
***B. Kemény Endre.** Két költői beszély . . . . . 1 frt — kr
***Komáromy Ferenc.** Pártküzdelmek. Korrajz . . . . . — frt 80 kr
***Környei János.** A szív életéből . 1 frt — kr
E. Kovács Gyula költeményei . 1 frt — kr
***Kvassay E.** Tankréd lovag meséi . 2 frt — kr
*— Egy világfi albuma. Rajzok, beszélyek stb. . . . . 2 frt — kr
*— Megtörték egymást. Elbeszélés . 1 frt — kr
***Lauka Gusztáv.** A multból a jelennek. Emlékjegyz. 1 frt 60 kr., köt. 2 frt 60 kr
Lenkey Ferenc. A bölcs. . . . — frt 20 kr
— Satirák . . . . . — frt 40 kr
— Költemények 40 kr., kötve . . . 1 frt — kr
Liszényi Vajk. Költemények a fátyol alatti időkből . . . . . 1 frt — kr
***Lucretius** tanköltemény a természetről. Ford. Fábián Gábor. . . 2 frt — kr
***Marlitt.** A tizenkét apostol. Beszély — frt 80 kr
Mezei József költeményei. . . . . 1 frt 50 kr
***Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol 2 frt 50 kr., kötve . . . . . 3 frt 50 kr
***Moldován G.** Román népdalok és balladák . . . . . 1 frt — kr
***Nagy László.** Zsadányi István viszontagságos élete. 2 vaskos kötet 5 frt, diszkötésben . . . . . 6 frt 20 kr

Németh Ignác. Elbeszélések. 1 frt 20 kr.
Nyilas Samu költeményei. Két kötet 3 frt — kr.
Odry Lehel. Az életből és szinpadról. 2 kötet . . . . . 2 frt 80 kr
***Otthon.** Beszélyek, költemények stb. gyüjteménye. Szerkeszti Szana Tamás. 6 kötet. Egy-egy . . . . 1 frt 20 kr
***Pap Miklós.** Itt is ott is. Emlékjegyzetek 2 frt 50 kr., kötve . . . 3 frt 40 kr
***Petőfi-évkönyv.** Kiadja a Petőfi Társaság 1 frt 40 kr., kötve . . . . 2 frt 40 kr
Pocskay Félix. Egy anya emlékkönyve . . . . . 1 frt 50 kr
***Ponson du Terrail.** A parancsnok gyémántja. Regény. 2 kötet . . . 2 frt — kr
***Prém József.** Önmaga ellen. Regény. . . . . 2 frt — kr
Regélő. Szerkeszti Szana Tamás . . 1 frt 20 kr
Roboz István. A tükörből . . . . 1 frt 50 kr
— A billikomból. Felköszöntések. . 1 frt — kr
Rutilius Claudius utleirása. Ford. Fábián Gábor . . . . . — frt 70 kr
***Schiller.** Don Carlos. Ford. E. Kovács Gyula. 1 forint 20 kr. Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Schücking L.** A boldogság utja. Regény. 6 kötet . . . . . 4 frt 50 kr
***Somogyi Antal.** Anthologia Fábián Gábor költői müforditásaiból . . 1 frt — kr
***Spielhagen Fr.** A mit a fecske dalolt. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
Szabó Dávid. Béla futása. Hőskölteméný . . . . . 2 frt — kr
Szabó Endre ujabb költeményei . . 1 frt 40 kr
***Szana Tamás.** Molière élete és müvei 1 frt 50 kr., kötve . . . . . 2 frt 50 kr
Szász Gerő ujabb költeményei . . 1 frt 50 kr
— Rolandné. Tragédia . . . . . 1 frt 50 kr
***P. Szathmáry Károly.** Magyar regevilág . . . . . 1 frt — kr
Széchy Károly. Szép Ilonka. Verses regény 1 frt 20 kr., Velinkiadás 2 frt, diszkötésben . . . . . 3 frt — kr
***Szegfi Mór.** Fenn és alant. Regény, 4 kötet . . . . . 3 frt — kr
Széll Farkas. Költemények . . . 1 frt — kr
Tarnavölgyi. Levél X Y Z-hoz. Tanköltemény . . . . . — frt 30 kr
***Teleki Sándor** gr. Emlékeim. 2 kötet 3.80 kr., egy diszkötésben . . . 5 frt 50 kr
***Tolnai Lajos.** Az én ismerőseim. Beszélyek. . . . . 1 frt 50 kr
Torkos László. Költemények . . . 1 frt 20 kr
***Tóth Ede** művei. 3 köt. 3 frt, kötve 5 frt — kr
***Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Beszélyek, rajzok stb. 1 frt 50 kr., kötve 2 frt 50 kr
***Vajda János** összes költeményei. 2 kötet. Velinkiadás 4 frt 50 kr. diszkötet . . . . . 7 frt — kr
* — Kisebb költeményei. Velinkiadás. 2 frt 40 kr
* — Elbeszélő költeményei. Velinkiad. 2 frt 80 kr
***Vajda Viktor.** Az utolsó szerelem. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 50 kr
C. Calerius. Flaccus Argonauticona. Ford. Fábián Gábor . . . . . 2 frt — kr
***Váradi Antal.** Az én világom. Költemények 1 frt, kötve . . . . . 2 frt — kr
***Vértesi Arnold.** Világ folyása. Beszélyek. Két kötet . . . . . 2 frt — kr
* — A nyomoruság iskolája. Regény 1 frt 50 kr., diszkötésben . . . . 2 frt 50 kr
***Werner E.** Szerencse föl. Regény. 3 kötet . . . . . 2 frt 40 kr
***Zichy Géza** gr. Költemények 1 frt, diszkötésben . . . . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frt árát megrendel, a boltárnak csak 2/3-át, 20 frtért árának pedig csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

1261.83. Hungaria könyvnyomda nyomása, Budapesten, tükörutca 5. sz.

25. szám. 1883 Junius 24.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE.

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS.

TARTALOM:

Világ asszonya. (Költemény.) Irta Tóth Endre.
Hasara Raba. (Elbeszélés.) Irta Sacher-Masoch.
Ujházi Ede. (Arcképünkhez.) Irta R. P.
Zola és Daudet. (Apróságok két regényiró életéből.)
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.
Melléklet: Ujházi Ede arcképe Kozmata Ferenc m. kir. udvari fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci utca 1. szám.

A „Koszoru“ t. előfizetőihez!

Az uj félév közeledtével előfizetésük megujitására kérjük föl a „Koszoru“ eddigi pártolóit s általában mindazokat, kiknek egy tartalmasabb szépirodalmi vállalat felvirágzása a szivökön fekszik.

A lap iránya a régi marad, valamint nem változnak meg az előfizetés lapunk boritékán olvasható föltételei sem.

Az előfizetési pénzek (legcélszerübben postai utalvány utján) kiadóhivatalomba, váci-utca 1., küldendők.

Budapest, 1883. junius havában.

Aigner Lajos,
mint a „Koszoru“ kiadója.

VEGYESEK.

* (**Nőorvosok.**) Londonban nemrég külön orvosi tanintézetet alapitottak nők számára. A jutalomdijak kiosztása e napokban történt meg az intézetben s ekkor felemlitették, hogy ez intézetnek negyven nőhallgatója van, kiknek eltartása és tanitása évenkint mintegy 24 ezer frtba kerül. A tapasztalat azt bizonyitotta, hogy a nőkből jeles orvosok válhatnak. Bombayban nyilvános aláirás utján 40,000 rupiat gyüjtöttek oly nők segélyezése céljából, kik megszerezve az orvosi oklevelet, ott le akarnának telepedni.

* (**A legujabb hóbort.**) Az asztaltáncoltatásnak és szellemidézésnek már rég lejárt az ideje. Most ezek helyett Angliában más bolondság kezd lábra kapni, a „gondolat-olvasás“. E legujabb hóbortnak apostola egy Irving Bishop nevü amerikai, ki e hó 13-án a londoni St. James-Hallban óriási közönség előtt mindenféle productiót mutatott be. Valami Labonchére fogadást ajánlott a szélhámosnak: ád neki egy ezerfontos bankót, ha annak számát eltalálja; ha nem: fizessen ő 100 fontot. Az amerikai csak ugy állt volna rá a fogadásra, ha a bankót egy általa médiumnak elismert ember kezei közé tették volna le. Persze ez mindenféle jelekkel tudtára adta volna Bishopnak a számot. Labouchérenek azonban volt annyi esze, hogy rá ne álljon az ajánlatra.

* (**Hid egy tengerszoroson át.**) Olaszországban már régóta foglalkoznak azzal az eszmével, mint lehetne Siciliát az appenini félszigettel szárazföldi összeköttetésbe hozni. Eddigelé jobbára csak tengeralatti alagutról volt szó, mig most egész uj eszmével lépett föl egy Giamvastiani nevü hirneves mérnök. Ő ugyanis az alagut helyett hidat ajánl. Terve szerint a messinai szoroson át épitendő hid öt fő-ivből állana: a három középső egyenként 1000, a két szélső egyenként 500 méter hosszu volna. A pillérek gránitból készülnének, a rudak pedig acélból.

* (**Uj Goethe-arckép.**) Eddig csak három eredeti életnagyságu Goethe-arcképet ismertek, melyeket Kugelgen festett s melyeknek egyike Dorpátban a császári orosz egyetem, másika Neuburgban Bernus Ferenc báró, a harmadik pedig Kükülben (Esztland) Delin Mária urnő birtokában van. Nagy feltünést okozott tehát most Kugelgen egy ujabb, eddig ismeretlen Goethe-arcképe, mely krétával van rajzolva s mely eredeti vázlatát képezi amaz olajfestményeknek. Ezt az arcképet maga Goethe ajándékozta volt Rochlitz lipcsei udvari tanácsosnak, jelenleg pedig Engel greizi református pap nejének birtokát képezi. Az arckép a legjobb férfierőben mutatja be a nagy költőt.

* (**Kraszevszki lengyel iró**) drezdai lakásán, a napokban házmotozást tartottak s a jeles regényiró összes iratait és leveleit elkobozták. Egyidejüleg letartóztatták magát Kraszevszkit, továbbá Konopacki lengyel menekültet és Bogdanovics lengyel irót. Azok közt a hivatalnokok közt, kik e motozást végezték, nehány berlini tisztviselő is jelen volt. Mondják, hogy a motozásra denunciálás adott okot. Hir szerint, a költő lefoglalt iratainak megvizsgálásából kitünt, hogy a német katonai viszonyok kikémlésével foglalkozott. Mindezekkel szemben a „National Zeitung“ azt jelenti, hogy Kraszevszki elfogatása nem külföldi követség interveneiója, hanem magánboszuból eredő följelentés folytán történt. A hirneves iró épen Pauból tért vissza, hol sulyos baja ellen gyógyulást keresett, mikor Berlinben letartóztatták s vizsgálati fogságba helyezték. Az egyidejüleg elfogott más három lengyel közül azonban egyet már szabad lábra helyeztek s a „Nat. Ztg.“ reméli, hogy Kraszevszkit is csakhamar szabadon bocsátják.

* (**Amerikai fölfedezésének**) négyszázados évfordulója, bár még csak jó idő mulva lesz, Spanyolországban és Amerikában már is sok készülődésre nyujt alkalmat. A spanyol király ugy vélekedik, hogy az ünnepély rendezését Spanyolországnak kell magára vállalnia s hogy az Madridban, Granadában, Huelvában vagy Barcelonában tartassék meg, mint a mely városok Columbus Kristóf életében jelentékeny szerepet játszottak. A király kijelenté, hogy ő jótáll az ünnepély sikeréről s reméli, hogy az méltó lesz egy uj világrész fölfedezőjének nagy emlékéhez. Castelar máskép gondolkozik; ő azt óhajtaná, hogy Spanyolország, Portugália, Olasz-, Francia- és Angolország egyesüljenek ez ünnep rendezésében, hogy legyen az olyan ragyogó, a minőt a világ még sohasem látott. Ő azt inditványozza, hogy e nemzetek mindegyike küldjön egy szépen felszerelt hajót 1892. aug. 3-án Palosból San-Salvadorba, hogy igy ujonan megjárják azt az utat, melyet Columbus megtett. Minthogy Castelar a következő évben az Athenaeumban beszédet fog tartani Columbus fölött, lesz alkalma terve iránt, melyért forrón lelkesedik, a nép érdeklődését felkölteni.

* (**Az utolsó insurgens.**) Kis-Tokajból irják, hogy ott egy százéves nyugalomba vonult gyógyszerész, Tar Sándor él, ki már mint meglett ember részt vett a felkelő nemesség soraiban az I. Napoleon ellen való harcokban. Ott volt Győrnél, Tüskevárnál s ez utóbbi helyen sulyos sebet kapott. Még mindig a legfrissebb egészségnek örvend, szemüveg nélkül olvas, mindennap kilovagol. Nagy korát csak is hófehér haja gyanittatja.

* (**Óriási falragasz.**) Cincinnatiban egy könyomda 66 láb 7 hüvelyk magas és 12 láb 6 hüvelyk széles falragaszt készitett. A könyomdának az elkészitéshez 500 kőre volt szüksége és 1000 példányért csak 10 000 dollárt kapott.

Kozmata Ferencz.

KOSZORU

25. szám. 1883 Junius 24

VILÁG ASSZONYA.

I.

Az udvar puszta, elhagyott a ház,
Telkén egy fübe bujt ösvényt ha látsz.
A volt keritès nyomdokán, jelül,
Itt-ott egy oszlop, majd ki- majd bedül;
Az egyiken még a kapu fele,
Felét, ki tudja, ki s mi vette le? . . .
Tul rajta kert, vagy volt talán csak az:
Üröm boritja, és mihaszna gaz.
Setét falán a háznak, szerte, fel,
Száradt folyondár-inda vesztegel.
Ódon, rongyollott zsindelyfedelén
Rezes moh, filfü, tengenek benyén . . .
Zsuppal foldott gerincén, egyedül,
Egy kedvetlen, barkócás kakas ül.
A vén diófa nem tud hajtani — —
Rom itten minden, minden h a j d a n i!
Még a leány is . . . ki a ház előtt,
Keresve délutáni hüselőt,
Varrását abba hagyva, ül, figyel,
Elrévedezve bágyadt szemivel
Egy roskadt asszony arcán, a ki ott
Egy régi történetet folytatott:

II.

. . . . . „Szép, és ifju vala!
Szivemben minden csepp vér általa
Vert, éledt, támadt; lelkemet
Egy bübájos rajongás lepte meg.
Egy égi szirt szakadt szivemre le
S oly édes volt e gyilkoló tereh!
Ajkam mosolygós, szemem köny vala,
Szivemben átok, szavamban ima.
Vágy érte s tőle; két sark, mit velem
Csatolt össze a vészes érzelem,
Melynek hullámán ugy sodort az ár,
Hogy nem volt erőm, ellen állni már . . .
S éreztem, bár fennen tagadta szám,
Hogy szeretem őt s — férjem megcsalám!

III.

Lángot vet még most is lelkemben e
Varázs gyötrelmek emlékezete! —
S a sovárgott, az esdett élet:
Gondok helyett hiu tündérek . . .
Való helyett ábrándok képe . . .
Egy telhetetlen üdv reménye . . .
Uj, ismeretlen vágyak, mik felett
A szív örömrepesve tévelyeg . . .
Melyeknek csalfa üdvét hitvesem
Nem adhatá, ha nála keresem:
Feledtetének velem nőt, anyát;
S csak pusztitó szerelmem mámorát
Érzém szivemben véges végtelen . . .
S egy bóditó, szép nyári éjjelen
Elhagyva férjem', gyermekem', hazám' —
Szótlan, titokban, véle távozám!

IV.

Egy uj világ kelt a romok felett,
Hol szívem álma teljesülve lett.
S mikért üdvösség már csak esdenünk:
Csüggtem rózsáin, mint a lepke csüng . . .
S édes szenderbe ringató ölén
Forró karokkal, hévvel ölelém
Minden örömét mit elértem . . .
Egy hosszu csók volt ifju éltem. —
. . . . . De alig hogy a
Legelső mámor kelyhe kifogya;
Rémitő ür kelt szívem mélyiben
Mult és jövőm közt: a fanyar jelen,
Mit a z be nem tölt . . . s e z uj vágyra hitt . . . .
S érzém, hogy szivem eltünt lángjait,
Kihamvadt tüzkint a hűs estvelen,
Hiába szítaná már kedvesem . . !
S a láthatáron uj képet szövék:
Örökké tartó láng szövétnekét.
S tetszett, hogy pályám mint alant vetett
Bukdácsoló kő a víz-szin felett,
Csillámló hínár mélységin vonul,
Hol csáb után uj csáb lidérce gyul
S követni: az éj már elég setét — —
S elhagytam őt is, szivem kedvesét.

V.

Ha tudnád, mi az: ujabb gyönyörért
Égni, ha a szív egyet már elért?!
Habkint lebegni uj hullám felett,
Midőn a másik mélye már temet.
Bódító csókban égni el emitt,
Midőn egy, még nem izlelt, már hevit.
S ha ifjuságunk hamva fogy, tűnik,
A szemfény lassan veszti bűveit;
A hajfürt éjén átcsillan a dér,
A szemredő a halántékig ér;

A termet bája egy nap elterül,
Szin és mosoly az ajkrul elrepül . . .
S csillogni holnap ismét ifjukint,
Kendőzve lopni ránk a bájt a szint;
Uj bimbót nyitni, rózsánk hogy ha hull,
Álmodni a szív örök álmirul
Midőn a tavasz már az őszbe ér,
És halványul az egykor zöld levél:
— Ha tudnád mi az, összevéve mind?!
Megsajnálnád e halhatatlan kint
Mi engem sem hágy meghalni . . . holott —
Mind az, mi szülte, régen elkopott!!

VI.

Nézd! e redőkbe hullt homlok fölött
Az összecsapzott ősz hajgönygyölög . . .
Ez a sivár, hervadt, fogatlan ajk . . .
Ez arcváz, és a romlás nyoma rajt' . . .
E száraz, napsütötte kar, melyet
Ma már csak vándorbotra emelek:
Egykor a szépség csábító szinét
S alakját, győzelemmel viselék!
De a nyár eltünt. A festék lement!
Kint szült a kín a szív mélyébe' lent. —
Pusztában álló száraz fa mögött,
Hol fűt, virágot, bús avar födött
S vándor szelekbe' száraz ág zugott:
Elhagyva mindent, ültem elhagyott! —
Ábránd, remények, álom, vágy, hitem
S mind az, mi áthimbált az életen
Mint vigadók a sajkát a habon,
Mit odahagynak a partoldalon:
Eltünt!! Az öröm puszta föld felett
Nem volt semmim, csak egy emlékezet:
Karomba képzelém kis gyermekem . . .
Dédelgetém, ringattam keblemen,
Unszolván ajkát csókra csók után
Mint midőn ő volt örömem csupán.
S elképzelém az egykor megvetett,
Vágygyal került családi életet,
Melyen kivül — ha egyszer kapcsa áll —
Igaz nyugalmat a szív nem talál
S az élet többé sehol sem maraszt,
Ha könnyelmüen téptük széjjel azt!

VII.

Megtörtem, összeestem, mint saját
Virágromjára hulló sárga ág.
A tél, mi pusztult szivembe beállt,
Elvitt mindent, de nem hozott halált.
Fájdalmim, mint farkasok a telet,
Száguldva dulták végig lelkemet,
Üdözve szívem, a tél vándorát,
Ki menhelyet többé már nem talált.
Jelen s jövőm azt már nem adhata!
A mult setét halottas éjszaka —
S mégis, csak oda vágytam . . . oda vont
Egy szentség, a mit szám vétkezve mond:
A kiolthatlan anyaszeretet . . .
Minek föléledt lángja keblemet
Rég — rég nem érzett lánggal járta át
S miként a hajnal, ismétlé magát
Napom nyugtával . . . S csak e tiszta fény
Sugárinál térhettem vissza én!

VIII.

Koldulva jöttem. Ó, ha értenéd
Mi e szónál szivem vérében ég!
Zárt ajtók mögött éh-sanyar gyötört,
Nyomomba vér hullt, hőség szomja ölt.
De legsulyosbbá akkor vált az ut,
Midőn elértem végre a falut
Hol egykor éltem . . . Arcom elfedém
Ha szemközt itt-ott ember jött felém.
S midőn az utcán egy-egy kis gyerek
Alamizsnául hozott kenyeret:
Vakító szégyen lángja önte el,
Minden fájdalmak érezésivel! —
Hanem kisebb volt mind e fájdalom
Mi viperakint marta oldalom',
Mint az, midőn előttem állt a lak,
Végpusztulásban a kék ég alatt,
Hol egykor engem lomb és virág között
Örömeimhez egy szent lánc füzött!
S midőn egy szivszoritó sejtelem
A temetőbe vánszorgott velem,
Hol — férjem sírján gyötrött, szakgata
Némán, az önvád gyilkoló szava . . . .
S midőn megláttam végre gyermekem',
Kit bimbókint ringattam keblemen
S most lehullt rózsa, melyről bus szelek
Sohajtva tépnek lombot, levelet . . .
S érzém szivemben, mint egy hosszu kést,
Azt a vég nélkül való büntetést,
Mit nem érezhet, csak az az anya,
Ki elhervadt leányát látja ma,
Nyomor — szükségnek oda vetve, — mig
A multak vétkin többé nem segit! . . .
S mind ez miatta!! Ó, e kín alatt
Kiszárad bennem szó és gondolat
S csak egy fohászban csüggök rajta, és
Azt mondja benn a dúló bünhödés:
Ég és föld megbocsáthat, de te nem — — —
T e v a g y, kit elhagyálak, gyermekem!"

* * *

S az égbül egy halk szózat szállt alá:
A gyermek anyját átal karolá.

TÓTH ENDRE.

HASARA RABA.

— Elbeszélés. —

Irta: SACHER-MASOCH.

(Vége.)

Azzal az emberke kisurrant az ajtón s eltávozott.

Nemsokára eljöttek a sátoros ünnepek, s ezeknek hetedik éjszakája, a Hasara-Raba éje.

Mikor a hold a sötét égen kibukkant, a kis Baruch megrántotta anyjának a szoknyáját, halkan kérdezte:

— Nos, hát nem akarsz kérdést tenni?

— Nem bánom, — viszonzá Chaike s fölkelve, kiment a rétre a zöld halomig, me-

lyet a hold fénye elárasztott. Ott elkezdett imádkozni, aztán a hold felé fordult, hogy láthassa annak árnyékát s látta, hogy az a gyepen tisztán rajzolódik s élesen, mintha fekete papirból lett volna kimetszve s látta, hogy semmi része nem hiányzott a holdnak. Ez jó jel volt, melyet a Hasara-Raba adott neki.

De ő ezzel még nem volt megelégedve, elment a tóhoz, melyben a hold tükrözte magát s itt is látta ennek tiszta körvonalát. Ez is jó jel volt; a második, melyet a Hasara-Raba adott neki. Ám, még ez sem volt elég. Hazatért és viaszgyertyát vett elé, meggyujtotta és a lombsátorba vitte, nézve, nem fog-e elaludni? Nem aludt el, hanem égett szépen, reggelig, mig csak ki nem égett. Ez is jó jel volt, a harmadik, a melyet a Hasara-Raba adott. Most már megelégedett s igy szólt gyermekeihez:

— Most már megkötöm az ügyletet Atlasz Salamonnal, mert a Hasara-Raba éj három kérdésre, háromszor jól felelt.

A rózsaszintaláru emberke másnap már jókor reggel jelentkezett Chaikénél.

— Nos, menjünk? — kérdezte, nyelvével csattantva.

— Hát, menjünk, — viszonzá a szegény asszony, s felült a Salamon kis taligájára, hogy együtt Kolomeába menjenek.

A gazdag Feiglstock először csak a szemét meresztette, mikor Chaike 90 frtot kért tőle váltóra kölcsön.

— Ha én pénzt adok, ki lesz az a ki még a váltót aláirja?

— Van nekem egy jó emberem, majd aláirja az a g i r ó t.

— Bizhatom-e ebben a jó emberben?

— Oh, ő megbizható ember, mindjárt értte megyek.

Chaike kis idő mulva visszatért a rózsaszin taláros emberkével, ki sovány ujjait fekete övjébe szurta, mint a kinek sok pénze van.

— No, ennek van matzese[46]) — gondolta a gazdag Feiglstock, — mert a sapkáját is fenntartja a fején.

Chaikének azonban egészen elszorult a szive.

— Odaadod-e a giródat? — kérdezte az uzsorás.

Salamon csak bólintott.

— Hogy hínak?

— Atlasz Salamonnak, — viszonzá a rózsaszin taláros nyugodtan, de nem mulasztotta el eközben pár hüvelyknyivel felebb emelkedni a lábujjhegyén.

Feiglstock levette a sapkáját.

— Szerencsémnek tartom, ha Atlasz Salamonnal ügyletet köthetek, — szólt s a vélt gazdag embernek a saját kivánkosozott székét jelölte ki leülésre.

A rózsaszin taláros leült minden habozás nélkül, de sapkáját folyvást fentartotta a fején.

— Hogymint szolgál egészsége, Atlasz ur? Kissé megsoványkodottnak látszik.

— Jobban is szolgálhatna biz az én egészségem, — szólt Salamon leereszkedőleg; — de hát a sok ügylet, a sok gondolkozás, Feiglstock ur. De, irjuk meg hát azt a váltót. Nekem sietős dolgaim vannak.

— Az olyan embernek, mint ön, mindig sietős a dolga, — viszonzá Feiglstock előzékeny mosolylyal. — Nos, mennyit adjak.

— Ön ad ennek az asszonynak kilencven forintot s ő száz forintot ir. Igy szoktam én ezt mindig tenni.

— Hát csináljuk ugy, a hogy ön szokta, Atlasz ur, — válaszolá Feiglstock s elkezdte a pénzt számitani, miközben Chaike a váltót irta s a rózsaszin taláros „giró"-ját alájegyezte.

— Örvendek, ha ujra mennél hamarabb üzletet csinálhatunk, — jegyzé meg az uzsorás a megváláskor.

— Én is örvendeni fogok, Feiglstock ur, — viszonzá Atlasz Salamon kegyes leereszkedéssel. Méltóságteljes modorát meg is tartotta mindaddig, mig Feiglstock őt szemével kisérhette; de a mint egy utcasarkon befordultak, egyszerre összezsugorodott s görcsös kézzel karon ragadva Chaikét kérdezte:

— Hol van az én tiz forintom?

— Tiz forint? Hiszen te csak ötöt mondtál!

— Micsoda? — sipitott most Salamon. — Akár mindjárt haljak meg, ha nem tizet mondtam.

— Ejh, Salamon, hát meg akarsz kárositani egy szegény asszonyt? Van-e lelkiösmereted?

*

[46]) Pénz.

— Legyen! Tizet mondtam ugyan, de csak ötöt fogadok el.

Chaike átadta neki a pénzt s egyuttal meg is köszönte a fáradságát.

— Nincs mit köszönni, noha igazán tizet mondtam.

S ezzel megváltak.

Chaike elment egy keresztyén kereskedőhöz, a ki őt ismerte s ott vásárolt be mindent, a mire szüksége volt. Örült a lelke, mikor maga előtt látta az árucikkeket. Berakta azokat gondosan egy nagy vászon lepelbe s hátára véve, odahagyta a várost. Gyalog kellett haza mennie, mert Salamon, a ki Tulawában lakott, egészen ellenkező irányt vett. De Chaike nem is érezte a hátát nyomó terhet, mert gyermekeire gondolt, meg a férjére, kinek visszatértét Illés próféta megjövendőlte.

Alkonyatra fordult a nap s egyszerre sötét felhők tornyosultak az égen a feje fölött.

De ő nyugodtan ballagott tovább.

Nemsokára villám kezdett cikázni, dörgött az ég s megeredt az eső, valóságos felhőszakadás.

Az országuton pocsolyák keletkeztek; lehetetlen volt tovább menni, de visszafordulni sem. Széttekintett a szegény Chaike, de nem látott sem házat, sem fát, még csak egy szénaboglyát sem, a hová árucikkeit rejthette volna, mert ő a veszélyben sem magára gondolt, csupán a bevásárolt tárgyak megmentésére.

Végre a villám fényénél egy kis fahidat pillantott meg, mely egy patak fölött emelkedett.

Ez uj erőt adott neki, elkezdett futni, mig oda nem ért. Bokáig volt a vizben, de legalább a híd védő fedele alatt. A patak lassakint megáradt s térdig ért a viz Chaikének, mig felülről, a gerendák hasadékain átpermetezett az eső, de legalább árucikkét biztosithatta és noha átázott s egész testében remegett, mégis örült a lelke. A viz azonban mindig emelkedett; már keblét érintette s a hátán levő csomag alját kezdte nyaldosni. Most már félelem kezdte megszállni, nem a vizbe fulhatás miatt, de mert kétségbe volt esve, hogy árucikkei megsemmisülnek. Imádkozott hangosan s ugy látszott, mintha imájának foganatja lett volna, mert a zápor megszünt s csak finom eső permetezett még. A patak is ép oly gyorsan apadt, mint ahogy megdagadt. A dörgés is távolabbról hangzott már; egyes csillagok kibukkantak a tisztuló égen.

Chaike hálát adott istennek és folytatta utját.

Azalatt egészen besötétült s csak a távoli villám világitotta be koronkint a tájékot; de ő ismerte az utat s a veszély elvonult.

Még egy félóra s látta kis ablakát, gyertyafénytől megvilágitva.

Boldog mosoly vonult ajkára s mikor haza ért, első dolga volt, megnézni, nem történt-e kár az árucikkekben. Midőn meggyőződött, hogy semmi baj sem történt, először is leült, — most már kimerült az ereje. Nehezen vette a lélekzetet s a hideg kezdte borzongatni. Baruch átfutott Jainkewet áthini. Mikor belépett, Chaike az árucikkre mutatott, mely kirakva ott hevert szerte s mosolygott; aztán lehanyatlott a székről. Levetették róla az átázott ruhát s ágyba fektették.

A derék Jainkew egy pohár erős borral kinálta meg.

Chaike megmelegedett ugyan, de egész éjjel láza volt, félrebeszélt, sirt, kiáltozott és imádkozott.

Reggel a láz egész erejében kitört. Orvos hivatására nem telt pénz.

De minek is az orvos? Ott volt Jainkew, ki katona korában megtanulta Olaszországban, hogy kell a hidegleléssel bánni. Talán csak abban hibázott, hogy a kis Chaikét ép ugy orvosolta, mint ahogy egy katonát; de a válság hamarabb beállott. A válság végre elmult s a kis Chaike két hét mulva már elhagyhatta az ágyát, noha gyönge, nagyon gyönge volt, noha sok pálinkát megitatott vele a jó Jainkew. Arról tehát szó sem lehetett, hogy faluról-falura házaljon árucikkeivel, s kénytelen volt belenyugodni. Egy nap azonban ujra előállt a törvényszéki végrehajtó, megzálogolni a szegény asszonyt. Ez aztán már több volt mint szerencsétlenség; a sors csapása volt ez, eltaposás, mely után a féreg hiába iparkodik fölegyenesedni. Igy eltaposva nézte most a szegény Chaike a mint árucikkeit elvették. Nem talált szót panaszra, még csak nem is sohajtozott.

Nehány nappal később letelt a hónap. A váltót ki kellett volna egyenlitenie, — de

mikép? Bujában fölkacagott, midőn erre gondolt.

A gazdag Feiglstock várt egy pár napot, harmadnap azonban átment Sadagorába s szerényen bekopogtatott a gazdag Atlasz Salamon ajtaján, ki elhizva, mint egy hordó állt előtte, pihegve a kövérségtől.

— Isten csodája! — motyogá Feiglstock; — Atlasz ur ugyancsak sok hust szedett föl magára egy hónap alatt.

— Micsoda? Mit mond ön?

— Azt, hogy ön nagyon rossz szinben volt, mikor ezelőtt egy hóval Rebhuhn Chaikével nálam volt a váltót girálni.

— Megbolondult ön? — förmedt rá Atlasz. — Én soha sem giráltam Rebhuhnnénak, nem is ösmerem; önnél sem voltam, sőt soha sem is láttam önt.

Igy sült ki a csalás, melyet a rózsaszin taláros Atlasz Jarmurek Salamon és a szegény Rebhuhn Menyétke Chaike együtt elkövettek.

Feiglstock köpködött haragjában, de nem futott a törvényszékhez; ő ezt csak a végső esetben szokta tenni; de elment a rabbihoz a hol Chaike lakott s lármázott az utcán, ugy hogy minden zsidó összecsődült.

— Mit nem hall az ember! — csodálkozott Peninna. — Az az asszony hamis váltót ad, és nem fizeti ki a lejáratkor. Tömlöcbe kellene őt vetni!

— Én meg egyebet hallottam, — szólt Jehuda. — Fischbein Löwensohn Izsák most érkezett haza Cernovitzból s ott látta a sógort.

— Hogy láthatta volna ott a sógort, mikor az szamárrá változott! — viszonzá Peninna.

* * *

Nagyon meggyült a baja a szegény Chaikének.

Gyermekei éheztek s ő neki betegesen, kisirt szemmel kellett a rabbi elé állni, hogy itéljen fölötte egész szigorral, mert ő bünt, valódi bünt követett el. És senki sincs iránta irgalommal.

Chaike szégyenkezve jelen meg a rabbi előtt.

Mig oda ért, az utcán mindenki szidta, gunyolta.

— A koldusnő, — szólt Peninna, utját elállva, — nekem nem akart szolgálóm lenni, de a csaláshoz bezzeg ért e dölyfös asszony!

Peninna fivérei pedig még ütlegekkel is elhalmozták, mondván:

— Gyalázatot hoztál a fejünkre. Szerencsétlenség üssön a hajlékodban tanyát!

— Üssétek csak, üssétek! — biztatta őket Peninna.

— Hát segitettetek-e engem szerencsétlenségemben? — fakadt ki végre Chaike. — A gyalázat rátok háruljon s minden átok, a mit rám szórtok, titeket és házatokat érje.

Iszonyattal széledtek szét a sógorok s Chaike végre elérte a rabbi házát.

— Itt vagyok, — mondá a rabbinak, — itélj el, büntess meg engem, de azokat is itéld el, a kik véremből valók s engem inségben, nyomorban hagytak s éhezni fázni engedtek.

— Te egyedül vagy itt a vádlott Chaike, — mondá a rabbi.

A rabbi szobája csakhamar megtelt a kiváncsi, kárörvendező zsidónéppel.

— Tudom, hogy vádolva vagyok, — szólt most Chaike, ujra visszanyerve bátorságát; — én csaltam, ezt bevallom, ez igaz. De ép oly igaz az is, hogy férjem nyomorúságban hagyott három élő gyermekemmel és senki sem segitett azok közül, a kiknek kötelességök lett volna; sem a bátyám, sem a sógorasszonyom, sem egyéb rokonom, holott mindnyájan becsületben, tiszteletben álló emberek, mert pénzök, sok pénzök van s hogy ne lehetne az becsületes, a kit a szükség nem kényszerit arra, hogy becstelenné váljék? Hogy ne élvezhetne az mindenféle megtiszteltetést, kinek vagyona, gazdagsága bőven van? De a kinek tőkéje nincs, már jóformán nem is ember s a ki minden szorgalma mellett szegény marad, arra sem érdemes, hogy leköpjék! Tegyetek minket rabszolgákká, vagy öljetek meg rögtön! — mondja Salamon; — a gazdag uralkodik a szegény fölött, és a ki kölcsönt vesz, a kölcsönzőnek a rabja. A kinek semmije sincs, élni sincs joga. Tiétek a pénz, tiétek a becsületesség s tiétek minden örömélvezet. Mi marad nekünk másoknak? A puszta élet és a fájdalmak. Fáj becstelennek lenni, ha mindig becsületesek voltunk. Én bünös vagyok s itéletet tarthattok fölöttem; de azt mondom nektek, szintén eljő a nap, midőn a ti büneitek is föltárva lesznek. Ha

csalást követtem el, azt a legnagyobb nyomorban követtem el, anyai szivem aggodalmában. Ti azonban gazdagok vagytok, s rossz mértékkel szolgáltok embertársaitoknak s gyilkos kamatokat szedtek a kikölcsönzött pénzetek után s igy ölitek meg a testet és lelket. Jobb lenne, ismétlem, ha rögtön megölnétek minket! Ti becsületesek vagytok a rakott asztalnál, a meleg kemence mellett s erényeitek selyembe, bársonyba burkolóznak! De legyünk mi becsületesek rongyban, éhezve, fázva, gyermekeink szivszakgató sirása mellett! Mit tegyen az, ki éhségét nem csillapithatja? Az utcán roskadjon össze s meghaljon? Nem; inkább vegyen a gazdagok fölöslegéből, isten is azt mondja a Thorában, mert elhull mint a barom, s ha tudja adja vissza hétszeresen. A mit tettem, azért tettem mert isten sugalta nekem a Hasara Raba éjen s mert a sadagorai szent férfi azt jósolta nekem, hogy jobb napok derülnek rám s maga Illés próféta is eljött hozzám s ezt mondta: „Férjed visszatér, Chaike s vele jő a szerencse". Most elmondtam, a mi szivemen feküdt oly sok éven át s nem szólok többé egy szót sem.

— Halljátok, mit mondott — suttogták a zsidók; — ő még vádol is minket! Kövek teremjenek a gyomrában! Szerencsétlenség fészkelje be magát a házába!

— Illés próféta volt nála, — mondá gunyosan Peninna. — Hogy tud hazudni a csaló!

— Ő nálam volt; isten veszitsen el engem rögtön, ha ő nálam nem volt, s ha igazat szólok, jöjjön el és tanuskodjék mellettem!

Oly meggyőződéssel és lelke mélyéből beszélt Chaike, hogy önkénytelen mindenki az ajtó felé fordult s egyszerre tolongás támadt. Egy öreg ember, vándorbottal jobbjában, csinált magának helyet s most ott állt Chaike előtt, ki fölsikoltott s összerogyott volna, ha az aggastyán őt a karjaival fel nem fogja.

— Miért gyötritek ti ezt a jó lelket? — kezdé szelid, tulvilági hangon. — Isten maga küldött engem, hogy őt oltalmazzam.

— Ki vagy te? — kérdé a rabbi elbámulva.

Az aggastyán a keblébe nyult s egy régi fakó könyvet vett elő, a rabbi elé téve azt:

— Ismered ezt? — szólt. — Nos, akkor azt is tudod, hogy ki vagyok.

A rabbi csak egy pillantást vetett a könyvbe s aztán fölkelve oda ment az agg férfihoz, hogy egyszerü ruháját megcsókolja.

— Hogy itélhetnék én ott, — mondá — a hol istennek a követe jelen van? Foglald el helyemet, szent férfi, s beszélj az Ur nevében, mondj itéletet!

Az aggastyán leült a rabbi helyére.

— Mindenkivel történjék érdeme szerint. Figyeljetek rá, a mit mondok. Az a bünös, a ki embertársát megveti, jól cselekszik az, a ki a szegényeken, nyomorultakon könyörül, mert a ki az ügyefogyottakon, nyomorultakon hatalmát gyakorolja, az káromolja a teremtőt, de a ki a szegényt támogatja, istent tiszteli meg. Ti vádoljátok ezt a szegény asszonyt, hogy bünt követett el! Ti elátkozzátok őt büneért! De én azt mondom nektek, a mint egy fecske tovaszáll, ugy száll tova egy meg nem érdemelt átok, a nélkül, hogy foganatja lenne! Ez a nő vétkezett, de vétke rátok száll, mert elhagytátok őt nyomorában. Gunyoltátok szegénységében, éhségében s kikacagtátok anyai aggályait! Rátok száll az ő büne, tizszeresen, százszorosan!

A tömeg mindinkább hátrált; mindenki szégyenkezve nézett egymásra.

— Te bölcsen beszéltél, szent férfiu, — kezdé most a szegény Feigelstock, kinek veriték gyöngyözött a homlokán a félelem miatt. — Én jóvá akarom tenni, a mi roszat tettem; visszavonom vádamat s lemondok pénzemről.

— Ki kivánja ezt tőled? — viszonzá az aggastyán. — Pénzedet meg kell kapnod. E nőnek a férje el fog jőni, már látom is őt jőni lelki szememmel s kifizeti az adósságot. Te pedig, szegény asszony, ha elbuktál, emelkedjél föl! Isten megbocsát neked; élj békével!

Chaike odasietett az öreghez, szőr-ruháját megcsókolni, de ez nem engedte, hanem kiterjeszté a kezét feje fölött és megáldotta.

Egyszerre a fekete talárok és mindenféle szinü kaftánok mozogni kezdtek. Kivülről behangzott: „Ő jön! ő jön!"

Chaike az ajtó felé pillantott és fölsikoltott, hogy minden szív megrezzent belé.

Egy férfi állt ott, gazdagon és idegenszerüleg öltözködve s kitárta karjait Chaike felé, ki hozzája futva, leborult előtte.

— Uram, istenem! — dadogta s annyi volt mindaz, a mit mondani tudott.

— Feleségem, — kiálta föl Rebhuhn Koreffle Baruch, — szegény feleségem!

Mig Baruch a nejét kebléhez ölelte s forró könyeivel öntözte őt, mindenki mint valamely tüneményt szemlélte e férfit.

Peninna is ámultan állt ott, mintha kővé vált volna.

A kis Chaike boldogan susogta férjének a keblén:

— A remény, mely sokáig áltat, aggasztja a lelket; de ha teljesül az, a mit óhajtunk, ez az élet fája.

— Mit akar köztünk ez az elátkozott? — kiálta most föl Peninna, kinél a szerelem és gyülölség ujra démoni erővel lobogott föl.

— El van-e már feledve az ő vétke?

— Elfeledve és megbocsátva, — mondá az aggastyán. — Ez a férfi, a kit itt látsz, nem ugyanaz, a ki tőletek eltávozott. Bölcs és kegyes ember az, a ki ide visszatért, az Urnak egyik választottja, kit szerencsével és mindenféle földi javakkal áld meg. Én igazolom ezt, a kivel együtt volt ő Jeruzsálemben a Jehuda bar Ilai sirjánál.

Baruch az asztalhoz lépett, a mely mellett még folyvást ült az ősz férfi s nyugodtan kérdezte:

— Mennyire rug a tartozás?

— Száz forintra! — viszonzá a rabbi.

Baruch leszámitá a pénzt az asztalra s még száz forintot tett mellé, igy szólva:

— Ezt a pénzt pedig a szegények számára adom.

— Honnan jösz te Rebhuhn Baruch? Jeruzsálemből? — kérdé a rabbi.

— Én az igéret földéről jövök, Jeruzsálemből jövök hozzátok.

— Jeruzsálemből jött ő, — susogták körülte a zsidók.

— Töredelmes szivvel kerestem föl a Jehuda bar Ilai sirját, — folytatá Baruch s az Ur engem ujra kegyébe fogadott s megáldott mindenféle javaival. Ő hatalmat kölcsönzött nekem a szellemek fölött s a Chochmath Haparzufot[47]) adta nekem.

— Isten a Chochmath Haparzufot adta neki! — ámult Peninna. — Mikép lehetséges ez?

— Menjünk! — mondák többen. — Ideje, hogy távozzunk.

— Maradjatok! — szólt Baruch, — még beszédem van veletek. — Ti elhagytátok nőmet szerencsétlenségében s midőn ingadozott, a helyett hogy támogattátok volna a biróhoz hurcoltátok. S ti ezt elbirtátok a lelkiösmereteteken? Ki mondhatja közületek, hogy szivetek mentt a büntől? Olvasom homlokaitokon azt az irást, melyre engem isten tanitott, hogy ti istentelen kenyérrel táplálkoztok s a vétek borából isztok.

Mig Baruch igy beszélt és ujjal mutatott több gonoszlelküre, Peninna ki akart surranni, de Baruch a vállára tette kezét s visszatartá.

— Bocsáss! — szólt Peninna még mindig büszkén.

— Téged legkevésbbé, — dörgött rá Baruch, — épen téged nem, te ravasz, házasságtörő asszony, téged nem, te — tolvaj!

— Ki a tolvaj? — kiáltott föl Peninna?

— Te vagy! Olvasom a homlokodon, hogy loptál, sógorasszony, az én szamaramat, tulajdonomat loptad el, melyet Kalinoski ur ajándékozott nekem aznap, midőn Jeruzsálembe utaztam.

— Ugy van, ő vezette el a szamarat, — kiálták egyszerre többen, valószinüleg, hogy a veszedelmes szentnél behizelegjék magokat.

— Tanuim vannak, sógorasszony, hogy te loptad azt el, — folytatá Baruch. — Én jelentést teszek a császári törvényszéknél . . .

— Én visszaadom neked a szamarat, — vágott közbe Peninna elszorult kebellel, — s kárpótlást is adok. Mit kivánsz még?

— Mit kivánok? Megalázni akarlak, dölyfös asszony. Elmegyek a törvényszékhez.

---

[47]) Igy nevezik a kabbalisták azt az adományt, mely szerint ők az emberek vétkeit a homlokról leolvassák. A század elején, a többi közt a morvaországi rabbit Schmelkát is ily isteni ajándékkal megáldottnak tartották.

Mert mi neked a pénz? Mi nekem a pénz? Elitélve akarlak látni, a börtönben, megvetetten, lenézve.

— Végkép meg akarsz-e semmisiteni? — dadogta a szép asszony, esengő pillantást vetve rá.

— Azt akarom.

— Nem, Baruch, bocsáss meg neki, az én kedvemért, — esengett a kis Chaike, összekulcsolva a kezét.

— Épen te végetted hadd legyen lealázva, — viszonzá Baruch. — Egyébiránt, mert te kérsz mellette, nem megyek a törvényszékhez.

Aztán Peninna felé fordult.

— Te azonban térdepelj le a nőm előtt, itt rögtön; csókold meg a lábát s adj hálát neki. Halottad-e?

A szép büszke nő hol Baruchra, hol a kis Chaikére nézett s aztán letérdelt. Egész testében remegve, halottsápadtan hajolt vértelen ajkával a Chaike lábaihoz. Aztán fölkelt s kitántorgott.

Csak most vették észre, hogy az aggastyán nincs többé ott.

— Hová lett a szent? — kérdezte a rabbi.

— Illés próféta, — kiálta föl Chaike, — ki látta őt távozni?

— Ő tüzes szekéren emelkedett föl az égbe! — kiáltá Jainkew, a becsületes korcsmáros az ajtónál, — saját szememmel láttam!

* * *

Ujra eljött a szombat.

A karos gyertyatartók fényesen, ünnepiesen világitottak s a kis bolt küszöbén üldögéltek a gyermekek, sovárgó szivvel várva anyjukat.

Már rég feljött az esti csillag, midőn végre az uton két alak merült föl s utánok még egy harmadik, szamarat kötelen vezetve.

E csoportból egy férfi vált ki, előre sietett s kitárta karjait a gyermekek felé.

— Istenem! . . . hiszen ez a mi jó atyánk! — kiáltott föl a kis Baruch s nyakába csimpaszkodott, mig Izrael és Etelka csak bámulták az idegen embert s még akkor is szégyenkezve forditották félre a fejöket, mikor öket apjok fölemelte és megcsókolta.

Leültek aztán a teritett asztal mellé s Jainkew is közéjök ült, miután a szamarat jászolhoz kötötte; de hallgatagok voltak; hiszen a boldogság némává teszi az embert, épugy mint a szerencsétlenség. De annál többet nézték, bámulták egymást.

Chaikének máskor oly szomoru arca is derült volt most.

Végre Jainkew szakitá meg a csöndet.

— Bajtárs, — mondá, — neked derék nőd van, valóságos gyöngy, mondom neked, s ha én mondom, ugy van, mert hát én vén katona vagyok, tudod, s nem olyan, mint a többi házaló zsidó.

— Soha sem felejtem el, jó bajtársam, azt, a mit nőmmel és gyermekeimmel tettél. Én e helyen, Jainkew, nagy vendéglőt épittetek s te leszel benne a vendéglős.

— Hogy akarsz te épittetni? — kérdé csudálkozva Jainkew.

— Hát a pénzemmel, — viszonzá Baruch. — Mint elátkozott, földönfutó szegény távoztam innen s mint dusgazdag ember tértem vissza. E házban már eléggé kijutott az inségből, nyomorból, most már a béke és megelégedés lakozzék itt. Mondom neked, nagy vendéglőt akarok épittetni s te légy benne a vendéglős. Pár év mulva itt vasuti vonal halad el s mi jó üzletet csinálunk, te is gazdag leszel, én meg még gazdagabb. Én pedig nagy kereskedést rendezek be családdommal, épittetek kórházat s hajlékot a szegények számára, melyben mindenkit fölvegyenek, a ki beteg és szegény, legyen az akár zsidó, akár keresztyén vagy muzulmán, mert én tapasztaltam a szent földön, hogy jobb emberek vannak az izmaeliták közt, mint miköztünk.

— Mégis csak igazat mondott a Hasara Raba, — susogta Chaike könyein át mosolyogva.

Többet nem tudott mondani.

S ismét sokáig ültek ott némán, boldogan, nem győzve egymást eléggé bámulni. Künt azonban egy tiszteletreméltó aggastyán állt az ablak alatt meg, vándorbotjára támaszkodva s a megvilágitott ablakon benézve, elégülten mosolygott.

* * *

A zsidók pedig azt kérdezték egymástól: „Miért is vertük mi tulajdonképen azt a szegény szamarat?“

UJHÁZI EDE.

(Arcképünkhez.)

Ujháziról arcképet adni, nehezebb, mint róla magasztaló vagy lerántó kritikát irni. A ki magasztal, vagy leránt, az inkább önmagáról ad arcképet — erre pedig az utókor olvasójának semmi szüksége. Mennyivel könnyebb az irodalom- és képzőmüvészet történetirójának! Neki nem kell arcképet festenie, mert hisz az irók és müvészek remekeiben ott az arckép: ő csak magyaráz, s többnyire a mulandóságnak dolgozik. De a szinészet történetirója hiába magyarázgat, hiába bölcselkedik, ha nem fest egyuttal arcképet. Az ő feladata tehát fontosabb: tőle függ, hogy mi és mennyi marad az utókorra a szinész halhatatlan testéből. Mit adna a tudomány azért, ha Rosciusról csak olyan szerény photographia maradt volna is ránk, mint aminőt például ma egy silány operette-ábrázolásról adnak! De még ma is hányan érik be azzal, hogy csupán photographirozzanak! Igaz, kényelmetlen munka is, mert a szinész sohasem ülhet az ő történetiró fényképelőjének: s igy ez csak az emlékezet napja által visszavert vonásokat foghatja föl a camera obscurában. Bocsássa meg hát Ujházi és az utókor, ha elmosódott, bizonytalan fényképet adok; camera obscurámat kellőleg iparkodtam elhelyezni, emlékezetem is a verőfényesebb pillanatokat iparkodott megragadni: szóval, mindent elkövetek, hogy a kép — bár nagy arcképfestői, müvészi igények nélküli — de becsületes, hü, nem negativ fénykép legyen még akkorra is, mikor a photographia haladása mosolyogni fog a mienk fölött.

Egyébiránt Ujházi maga sem oly kielégithetlen igényü arcképjelölt, a ki Barabáson, Madarászon alul nem is adná: olyan egyszerü, mesterkéletlen alak ő, a kit a kerepesi ut, vagy a király-utca „fényirdászai“ is levehetnek, mert nem valami bonyolódott, sokszerü kifejezésben mutatkozik az ő megjelenése. Csak ugy kell helyezni, hogy becsületes tekintete szivünkbe lövelljen — no meg (miután a szinésztörténetiró a hangot is köteles photographirozni), hogy leplezetlen, őszinte beszéde fülünkbe jusson és ily állásban meglepően nemvasárnapi mesterember arcképet kapunk: holott, ha császári, grófi ornátusban helyeznénk attitudebe, az eszményt aligha képviselő képet nyujthatnánk az ő arcképében.

Mert Ujházin a „nemvasárnapias“ igen is elvont és belső jelentőségü. A ki nagyszabásu müvészi formákat, finom, összetett szerkezetü rendszert, magas számitásu kiképzett elveket vár játékától, az csalódni fog; nála a külső forma épen nincs arányban és harmoniában a benső tartalommal. A mit valamely jeles rendszerü alkotó egy szótag kiemelésében, kis ujja mozgása s szemöldöke ráng ásában is elégségesnek vél kifejezhetni: arra ő egész mondat lármás szavalatát, egész karját, fejét használja, hogy kifejezze. Ezzel csekély jelentőségü momentumokat oly magas fokozatokban jelöl meg, hogy már az első felvonás utolsó jeleneteire sincs további fokozata s a nagy alaku ember szinte tehetetlennek látszik. A komoly, nagy jellemszerepeken ily eljárás hajótörést szenved; ezeknél a külső formák finom szerkezete van hivatva változatossá tenni a jellemzést, sőt a jellemzés csakis e formákra szoritkozik, addig, mig a megfelelő momentumokban az elemies természet — a szinész alanyiassága tör elő. Nála mindig ez az alanyiasság szerepel s a hol ez nem szerepelhet, ott Ujházi szinte szegényes. Innen alakjainak közel rokonsága, — mert hisz ő voltakép csak *maszkjaiban* egyénit. Arcjáték, beszédnuance, magatartás minden szerepében egy és ugyanaz — illetőleg arcjátéka egyáltalában nincs is. Ujházit ez alanyiassága folytán a puszta ösztön szerint alakitó szinészek közé kell soroznunk; nem is értjük, hogy mikor egyszer szó volt arról, hogy a szinészeti iskolába kerül tanárnak, lapjaink előre is gratuláltak ez intézetnek, mert „Ujháziban oly tanárt fog nyerni, ki növendékeit a jellemalkotás titkaiba tudja majd avatni . . .“ Az igazi jellemalkotás saját magarészére is titok, különben nem esnék meg rajta, hogy jó szerepeit *véletlenül* helyenkint elejti, és rosz szerepeit véletlenül helyenkint jól adja elő. Midőn Ujházi legelőször játszta szinpadunkon *Moor Ferencet*, voltak némely jó momentumai, sőt az éji rémjelenetben *Levinsky* ügyes utánzásával öt-hatszori kihivást vivott ki a nézőségtől. Volt azonban egy mozzanata, melyet nem Lewinskytől vett át, de a mely kiválóan jellemző volt. A *Dániel*-leli jelenetben, midőn Ferenc szörnyü lázában nyugalmat erőltet magára, Ujházi egy asztalhoz támaszkodott, fejét bágyadtan rázta és igen jellemzően tettetett nyugalommal mondá: „*Én olyan jól érzem magamat* . . .“ Egy

*

későbbi ismétléskor, midőn Levinsky utánzata már igenis gépies volt részemre, várva vártam e mozzanatot, de Ujházi az illető szavakat más állásban, egészen éltelenül mondta el s ezzel a nagy jelenet egyetlen jellemző, eredeti fordulatát is elejtette. Világos, hogy e nehéz momentumot akkor véletlenül az előadás hevében találta el, de nem figyelte meg magát és elmulasztotta technikailag utángyakorolni és állandósitani jó ötletét. Pedig a színésznek végtére is önmagát kell legjobban megfigyelnie: igy jut el a jellemzés belső, magasabb szempontjaira. Mert csupán az emberek ábrázatát, szakállát, mondurját tanulmányozni, nagy színészeket utánozni, nem elég a jellemalkotáshoz. Mindig csak kivülről szerezni össze az adatokat a szerep fölépitéséhez nem lehet jó egyébre, mint az ember külső sajátságainak föltüntetésére; e sajátságok azonban nem jellemeznek egy emberi alakot kizárólag, csak oly helyzetekben, mikor az eszme az egyénben (a legszerényebb egyén is képvisel eszmét) szünetel: tehát csak epizódokban. Ezért Ujházi kisebb szerepekben, ahol például tótosan, németesen kell beszélnie (Makovácz, Anselm) vagy a hol nincs egyéb dolga, mint hogy kapkodja a fejét és kövesse a játszótárs arcának minden irányu forgását (Kukovicsényi) vagy a hol fogatlan öreget ad (Knabe), meg függönyöket igazitva, öregesen próbálgatja lábaival az asztalt, nem szakad-e le alatta: (Mosolygó) elhiteti a nézővel, hogy egymástól elütő alakok ábrázolására képes. Csakhogy e sajátságok még nem teszik az egész jellemet s ha az illető alakok részére a szinmüben nagyobb szereplés jutna, a fönnebbi sajátságok mellékesekké válnának s az eszme jellemzése lépne előtérbe. Ujházi azonban ama mellékességek jellemzésében erősebb. Az ő szerepei általában ritkán központjai a drámának; és ha vannak ilyen szerepei, azokban sikerei hasonlag csak epizódok, azaz nem teljesek (Milton, A zalameai biró). Azonban az epizódistikus a modern drámában nagy tért foglal el és igy Ujházinak is elég tere van a maga módja szerinti megfigyeléseit érvényesiteni és érvényesiti is azokat. Nem szabad őt a filiszter-számitásu epizódisták közé számitanunk, kiknek lelemény mindössze kávéházak, lebujok, kaszárnyák révén kinálkozó alkalmakból táplálkozik. Ujházi mély kedélyü színész, ki ha elég közönbös is volt arra, hogy kedélyét magasabb szempontok szerinti módosulásokban alkalmazza, vagy épen megtagadja: bizonyos hangulatok eltalálására erős ösztönnel rendelkezik. Naiv, rokonszenves kedélye a pusztán epizódistikus genre-alakoknak mélyebb lelkületi alapot képes adni. A genreszerü persze még mindig tulnyomó ez alakoknál és alig tünik föl, hogy Ujházi csak külsőleg jellemez, és érzelmeit nem alakitja át. Az ő érzelme és kedélye eléggé rokonszenves és gazdag is arra, hogy a néző mindig ujból élvezhesse. Szinpadunkon mostanában nincs férfi, a ki oly megindító meghatottsággal és mégis férfiasan tudna sirni, mint a bassus-hangu Ujházi. Már második fölléptekor a nemzeti szinpadon e mély érzelmével ült a közönség könnyeiben diadalt. Nem is értjük, hogyan gratulálhat valaki (ez most divat) az igazgatóságnak a nemzeti szinház ensemblejáért és abban Ujháziért. Az ő müvészetének e tulajdonát már a vidékről készen hozta magával. Gratulálásról akkor lehetne szó, ha azóta előadása változatosabb és combináltabb formákkal és elvekben gyarapodott volna. Már pedig a bonyolódottabb és positivabb alakok felfogásában Ujházi ma sincs előbbre egy lépéssel sem, mozgásában pedig még pongyolább — mert hiszen mint tekintélyre jutott szinész apróságokra nézve kevésbbé tarthat a kritikától és hatóságától. Egyébiránt micsoda müvészet is volna az, amelyért nem magának a müvésznek, hanem más valakinek gratulálnak. A müvészet lényegétől az eredetiség elválaszthatlan és Ujházinak épen eredetisége biztosit helyet müvészeink között. Hogy minő rangot foglal el és minő helyet tölt be a müvészetben, ez már más kérdés. Tóth Józsefet jött pótolni, egymásután bukott meg nagy előde intrigáns-szerepeiben és (ez bizonyitja eredeti, müvészi voltát) aztán alapitott saját szakmát, melyben ugyan sok megvan Tóth száraz komikai jellemszerepeiből, de még több lesz Szigeti szakmájából. Egyike legérdekesebb modern szinészeinknek, sőt tán épen mint Szigeti segéde (nem szeretnénk mondani: pótlója) érdekesebb valamennyinél a modern néző részére. Ujházi képviselője a szinészi átmeneti korszaknak. Szigeti dicsősége magaslatára jutott — Ujházi megindult feléje. Ritka alkalom az, hogy bizonyos szakma képviselője mellett már életében egy majdnem kész, hasoniranyu ifju tehetség sarjadozzon: és hogy láthassuk közvetlen szomszédságban a multat a jövővel. Igy áll-

nak ők egymás mellett, mint öreg és ifju fa. Hanem az a különös, hogy az ifjabb Ujházi öregesebb az idősebb Szigetinél. De nemcsak ebben ellentétesek, mert Ujházinak csak bizonyos hajlamai egyeznek meg a Szigetiéivel; egyebekben amaz egészen más elemeket érvényesit a maga szerepeiben. Először is Ujházi mélyebb és komolyabb érzelme által különbözik Szigetitől. Ő is igen megható tud lenni, de az érzelem végleteinél a komikai vonatkozás nála ritkán marad el. Ujházinál, bár Szigetihez hasonlóan az ösztön színésze, a kedélyesség kevésbbé uralkodik, sőt a szellemnek az érzelem fölé emelkedése többször jelentkezik cynismusában; persze ez az uralom még mindig csekély arra, hogy nagyobb, démonias jellemszerepekre képes legyen. Ujházinál ez is ösztönszerü, egyéniségéből folyó. De azért az ő igénytelen, szenvedőleges sarcasmusa nevezetes, érdekes jelenség és hol megdöbbentő, hol komikai helyzeteket teremt. Igy igen megható és tiszteletreméltó Ujházi megvetése Elza iránt a „Proletárok"-ban és igen komikus Mádi Simonnal szemben („Cifra nyomoruság"), kihez szárazon, szokott mély hangján mondja: „Nem — (végignézve Simont) magával egyedül merem hagyni a kisaszszonyt." . . . Cynismusát bizonyos kedvetlen gunyban irhatni körül, a mi nemcsak egyféle hangulatban jelentkezik nála. Csoma bácsiban pl. azt, hogy neki öt leánya van, meg hogy 1 frt 50 kr. napidijért dolgozik, hol kedélyesen fecsegve, hol meghatóan, meg elkeseredve tudja mondani — pedig a darab folytán szakadatlan emlegeti. Sőt közvetlen egymás mellé szomszédságba helyezi a kedélyesség látszatát s melléje a keserü, mély célzatot. Igy ott, midőn lányai ujjongva kiáltják: „Papa, papa!" — kezét kedélyes páthossal fölemelve mondja Sodrónak: „Hallod? Öten kiáltják egyszerre: Papa! (az emelt kézmozdulatból hirtelen átmenetet csinálva egy fejvakarintásra, hangjával hirtelen alászáll, nyomaték nélkül folytatja:) Öt pár cipő minden hónapban" . . . Nála ez a száraz sarcasmus megszokott valamiként tünik föl, mely gépiesen bekövetkezik, bármikor is. Egy előbbeni jelenetben a szinpad közepére áll, hogy a Sodrónak gratuláló lányokat posztirozza, sorban a tulsó oldalra. Minden lányának külön int, hogy hova álljon; azonban még 6-odszor is legyint kezével, mintha még hatodik lánya is volna. — E nem közönséges kedélyi sajátsága által Ujházi nagyban különbözik Szigetitől, de e tekintetből annál inkább hasonlit Tóth Józsefre, kinek félkomoly-félkomikus genreszerepeire Ujházi is képes. Ha visszaemlékszem a nagy müvészre, ki „Aesopus" egy költőszerepében lábával toppantva skandálta verseit; vagy a párisiakat halálosan gyülölő Grénchu kertészre („Jó falusiak"), a mint teli szájjal, nagy vontatott hangon óbégatott és apprehendált a fölött, hogy „ezek miatt a párisiak miatt már halászni sem lehet, pedig a halak már husz éve mindig csak az ő horogjához szoktak", — ugy tetszik, mintha Ujházit hallanám, — pedig nem láttam őt e szerepekben s tán ő sem látta azokat Tóthtól. Elmondhatni, hogy Ujházi ugyanabban különbözik Szigetitől, amiben Tóth.

Szigeti kedélyessége hajlékony, lágy és folyton áradó, ugy hogy folyása még komolyabb helyzeteiben sem áll el s a pathost is bevonja. Derültsége állandóan ott trónol arcán, mely szép, kemény vonásai dacára is mosolyt mutat, még ha az öreg ur nem nevet is. Hát még ha nevet, ha mókázik, berzenkedik: komikumában annyira ujjászületik a néző kedélye, hogy fölér egy fürdéssel. Tökéletes ellentéte Ujházinak, a ki ha nevet, ritkán komikus; ellenben hasrázkódtató komikus akkor, mikor komoly. Szigeti tenorszerü hangja- és csevegése-, hamis páthoszu sopánkodásaival villanyozza föl nevető izmainkat: Ujházi mély, a többiek gyorstempójával ellentétes kényelmes, lassu beszédével, a drámában alkalmazott méltóságos hanghordozással és kategorikus hangsulyával. Ő folyton nagy nyugalommal, határozottan nyilványitja meggyőződését. Ezért fölséges komikumot kelt az olyan bornirt jellemekben, mint az „Attaché" nagykövete, ki hüvelykujját s mutatóujját összebiggyesztve nyomatékolja kezével abbeli önmegelégedését, hogy „Európa ügyei az ő feje szerint indulnak" és hogy óhajtaná vajha a szarvak elől minden férj annyira biztositva volna, mint ő — de azért a III. felvonásban ijedten fedezi föl saját homlokán a szarvakat. Tehát komoly meggyőződése tévességével idézi itt elő a komikumot, a nélkül, hogy ő maga komikus volna, vagy arcfintorral jelezné — a mi különben hatáskörén kivül is esik. Mint itt, ugy máskor sem annyira saját maga, mint a körülményekkeli ellentét által gerjeszt komikumot.

Ezért kacagtunk annyit a „szinésznő fér-

jé"-ben, hol Ujházi egyhangu játék után egy esketési jelenetben a sietve esketö, türelmetlen maire-t minduntalan félbeszakitja s a szapora jelenetet meg-megakasztja nehézkes, lassu, fontoskodó közbeszólásával: „És ha a nő vétkezik, a férj föltétlenül megbocsát! . . ." Vagy a „Nagyon szép asszonyban", a hol Chamberlan-ja a vágtató vigjáték folyamán negyedóránkint, furcsa méltóságu állásban és nyomatékkal protestálva kérdezget: „Mit tehetek én arról, hogy a fejem Galba császár fejéhez hasonló?" . . . Szükebb téren épen azzal arat sikert, sőt babérokat, hogy minden körülmény közt változatlan érzelmü, merev és hisz meggyőződésében.

A nagyszabásu jellemek alkotásánál e magatartás lehetetlennek bizonyult és Ujházi öreges pongyolasága — mely az illető alakot rangjára és korára nézve mindig kelleténél alsóbb, illetőleg haladottabb fokon mutatja be — szóval az alkalmazkodás hiánya müvészietlenné bélyegzik hatása körén kivüli vállalkozásait. És mégis tudná pótolni Szigetit, a ki ellenkezőleg fürge, és a pedáns Ujházi kiegészitő Montgiscarja a „Nagyon szép asszony"-ban? Pedig mégis ugy van. Ujházi apaszinéz, jóságos kedélyü, kényelmesen ösztöne után cselekszik s igy sikereiben mindig a hamisitatlan természet sikereit üdvözöljük. Vágtatásaiban — más uton — Szigetihez hasonló szinészi egyéniség. Nevezetes példa erre Ujházi egy ujabb szerepe, a „Kéjutazás" Suzora. Ez alak egészen testvére a francia vigjáték ifju nőiktől rászedett férjeinek — kik azonban maguk is titokban szeretnének kirugni a hámból, csakhogy erre ügyetlenek.

Szigeti az ily szerepekben fölülmulhatlanul keveri össze a hüledezés, pech tragikomikumát, rendes jókedvével, kényelmes kedélyességével. Évekkel előbb, midőn még az öreg urat nem kellett ugy meg kimélni uj, fáradságos és mégsem épen jelentékeny szerepektől bizonyosan ő játszta volna Suzort, fönnebb jelzett felfogása szerint. Ma Ujházi játszsza és oly rendithetlen flegmával jár-kel végzetes momentumai közepette, mint a ki minduntalan hasra esik, de nyugodtan fölkel és együgyü képpel tovább megy. Már pedig Suzornál — mondjuk a Suzoroknál egyre megy, ha fészkelődve szepegnek-e vagy bután türik-e végig a „druck" pillanatait, a néző mindkét esetben nevet s igy részére — legalább sok esetben — mindegy, ki nevetteti meg: Szigeti-e vagy Ujházi?

A Szigetivel tett párhuzamból vont „mindegy" bizonyára magas foku és méltó kifejezése a közönség elismerésének Ujházi tehetsége és müvészete iránt. R. P.

ZOLA ÉS DAUDET.

(Apróságok két regényiró életéből.)

Daudet Alfonz és Zola Emil, a két legkiválóbb francia regényiró nem igen szeretik a zajos társaságokat s jobb szeretnek szoros családi körben élni. Daudetnak különcködése azelőtt annyira ment, hogy még külön öltözetet is hordott, azért, hogy más közönséges embertől különbözzék; később azonban ő is jobban alkalmazkodott a divathoz. Letette kis bársony zekéjét és pásztorkalapját, megnyeste absoloni haját s már nem visel nyilvánosan csipkés kézelőt. Szeretetreméltó egyénisége épen nem veszitett e változás által.

Zola, a nagy mizanthrop, a kinél egy fogalom az élet és munka, csak télen lakik Párisban. Az év többi részét Médan közelében egy faluban tölti, melyet azelőtt senki sem ismert, mig ő emlegettetté nem tette. Azaz, hogy „Médan közelében" ugy értendő, hogy lakása a falutól még jó öt kilométernyire van. Lakása egy ormótlan négyszögü épület, veteményes kerttel, melynek sövénye a nyugoti vasuttal határos. A háznak tornya is van, ebben rendezte be az iró dolgozó-szobáját. Egyetlen nagy ablak világitja meg a szobát. A kilátás egy kietlen rónára nyilik. A szoba falát nagy kárpitok boritják, különböző stilü butorokkal és középkori fegyverzetekkel van tele. Egy monumentális kandalló egésziti ki a butorzatot. A szoba sajátságos romantikus hatással van az emberre, mely épen nem vág össze az iró tulságos realizmusával.

A lakház többi szobáját Zola neje, meg egy cselédje foglalja el. Zola nem szereti az embereket. Igyekszik mentől többet távol tartani magát a társaságoktól. Különben is gunyolódó, mondhatni, goromba természete által jóformán mindenkit magára haragitott. Barátainak körét Daudet, Turgenjev, Charpentier kiadó s még három-négy ember képezték. Hogy mégis rendesen összejőjjenek, azt határozták, hogy a téli hónapokban minden vasárnap közös ebédre gyülnek össze, hol egyiknél, hol másiknál. Egyszer a Charpentier-házon volt a sor. A kávénál már élén-

ken folyt a tásalgás; csattanós adomákat beszéltek el; később komolyabb térre ment át a társalgás és a legujabb irodalmi termékek kerültek szóba. Az egyik asztaltárs Zola véleményét akarta hallani.

Ekkor vették észre, hogy Zola eltünt.

— Zola ur, Zola ur! kiáltottak mindannyian.

Kezdték keresni Zolát, mig végre egy távolabb levő szobában rátaláltak. Kényelmesen végig nyult egy karszékben és boldogan aludta az igazak álmát. Zola nagy evő, de nem iszik és nem dohányzik, annál kevésbbé szereti a lármás társaságokat, ha még oly elmések is.

IRODALOM.

„Kavicsok." Elbeszélések. Irta Mikszáth Kálmán. Kiadja a Petőfi-Társaság. Budapest, Aigner Lajos bizománya. Ára 1 frt 20 kr.

A hosszas küzdelem után hirtelen feltünt iróknak szerencséje (de néha szerencsétlensége is), hogy a kritika s a közönség régebb müveik iránt is figyelmes lesz, sőt azokat hasonló érdekkel olvassa. Kiváncsivá kezd lenni a szerző fejlődése iránt s szeretné tudni: tulajdonkép mi volt az oka, hogy az illető nem aratott mindjárt e korábbi kisérleteivel sikert?

Jól jár az iró, ha e figyelmet azzal viszonozhatja, hogy az olvasónak nem szerez felettébb nagy csalódást. E tekintetben pl. Csiky Gergely, ki évek hosszu során át mint semmikép sem méltányolt novellairó lappangott: roszul számitott, a mikor az akademiai és nemzeti szinházi első diadalok után egyszerre csak egy vaskos, gyönge elbeszéléskötettel lepte meg a könyvpiacot. Régi dolgozatok gyüjteménye volt; nem elismerésre, csupán elnézésre tarthatott igényt.

Mikszáth Kálmán szerencsésebb. A „Tót atyafiak" s a „Jó palócok" gyors hirre jutott s elkapkodott kötetei után a hét-nyolc év előtt irt rajzok, elbeszélések jókora készletéből most szedett össze egy sorozatot. A szerző „Kavicsok"-nak nevezte e kisérleteket, amiből a gonosz indulatu kritikus azt következtethetné, hogy e szerénység tulajdonkép jókora szerénytelenség, mert ujabb müveit bizonyosan már — drágaköveknek tartja.

Mindazáltal ne habozzunk s mondjuk ki, hogy e tizenkét elbeszélés és rajz közt nem mindegyik „kavics", sőt „nemes kő" is találkozik köztük, ha csak apró szilánk is. Ilyen mindjárt „A falu leghóbortosabb embere" cimü genre. Madzag Máté élettörténetét nyujtja alig néhány lapon; de ez a történet megindítón szép és müvészien jellemzetes. Nagy tekintélyü, nagy vagyonu volt a gazda; de a felesége mindenét elprédálta; a kőházat, a tinókat, az ökröket, az aranyat, a bankót és — az ura becsületét is. De Madzag Máté hozzászokott a temérdek pénz olvasásához s a mikor már nem volt bankója, az a hóbortja támadt, hogy vasszegeket gyüjtött s azokat olvasgatta, mint a fösvény. Szaporodik is a szeg napról napra; egész az utolsó napig, a mely már nem messze lehet; a mikor egyszerre megfogynak — harminccal. „Mert harminc darab is elég lesz belőlük leszegezni a koporsója tetejét az aljához."

Az életképnek ez utolsó pontje adja meg a hatást. Mikszáth Kálmán egyik erős oldala, a müvészi befejezés iránti érzék, már régebbi müveiben is feltalálható. Egy másik: a kényes fordulat diskret kifejezése, a mikor az iró az elhallgatással mond igen sokat, szintén feltálalható e kötetben, még pedig egy igénytelen vázlat végén. Cime: „A Rékiék Borcsája". Szép volt, olyan igéző, hogy egy kóbor piktor a falu uj oltárképére angyalnak festette; haragudott is az egész tisztelt gyülekezet, hogy egy pirinyó parasztporontynak kell imádkoznia. De hogy felnőtt eltünt a szép lány; csak későn jött hire, hogy „talpig selyemben jár". S a hajadon lányok, a kik máskor áhitattal nézték a templomban az oltárképet, ez ujságra eltakarták arcukat a kötényeikkel . . .

Sok életteljesség nyilvánul a „Brigli Jim érdekes esete" cimü karcolatban, mely kivételkép idegen tárgyu. — A mint a törpe fickót, ki unalmában hirszerző riporternek akar fölcsapni, de az első nagy fontosságu esetet utközben elfelejti, néhány vonással leirja a szerző: az egészen eredeti s jellemzetes. Szinte látni véljük az óriás tenyerü, medve-fejü, hiuz-szemü alacsony embert. Ez a bemutatás többet is ér, mint maga az ötlet, mely Londonba vezette egyik legmagyarosabb irónkat.

Vannak apróságok a kötetben, melyeknek nincs más előnyök, mint a jóizü előadás. A „Képek a vármegyéből" cimü cyklus egyes darabjai afféle krónikás adomák. Az első, „Egy konferencia" a megyei urak ha-

talmaskodását illusztrálja egy nem épen csattanós példával; az „A kitulságosan loyális“ szintén csak helyi érdekü; ellenben „A bécsi hintó“ mulatságos tréfa, „A császár embere“ pedig már valóságos drágakő-morzsa ismét, melyen csakugy csillog az igaz humor.

Tulajdonképi novellát hármat vett föl gyüjteményébe a szerző. Ezek különböző értékűek. A „Sárika grófnő“, közel rokonságban áll Jókai Mór szeszélyes, elbizakodott magnáskisasszonyaival; s a kibe belebolondul a rideg és hajthatatlan Fekete Miklós mérnök, az se igen tagadhatja meg atyafiságát a koszorus regényiró több hasonló alakjával. Maga a történet, melyben gróf Kelendi Sarolta, sem az orosz hercegnek, sem a magyar grófnak, sem a bárónak, sem a gazdag nemesnek nem akarja nyujtani kezét, hanem a kétségbeesés egy percében vallomást tesz a társalkodónéja imádójának, az egyszerü inzsellérnek: ez, valamint a szöktetési tréfa is (a grófné maga helyett el engedi ragadni a később vetélytársává emelkedő társalkodónőt), nagyon emlékeztet Jókai Mór efféle könnyed elbeszéléseire; a mi eredetiség van benne, az csak néhány fordulatra szoritkozik.

Már a „Talpig ember“-ben nem utánzó Mikszáth Kálmán, sőt maga is talpig ember. Ha az előbbi beszélyben a romantikus levegő annyira elkábitotta a szerzőt, hogy a társadalmi szokásokról, a mágnások házi rendjéről, sőt a lélektanról s valószinüségről is megfeledkezett: itt egészen a reális élet utjain halad; ugy mutatja az embereket, a mint vannak s ugy festi végzetüket, a mint az lesujtott rájuk.

Egy különös, de érdekes kérdést vet föl a szerző. A látszat, sőt ennél is több: a meggyőző bizonyiték elitéli az embereket, ezek magok is bünösöknek tudják magukat s az itéletnek alávetik magukat; és mégis ártatlanok, noha el sem hiszik s bün nélkül kell elviselniök, a mit a végzet furfangos cselvetése által rájuk mért.

Bokros Mihály utrakelése előtt fölmegy a szénapadlásra. Ott pipájából leesik egy darab égő tapló, vagy üszök. A gazda megdöbben; keresi, kutatja hová hullt; de hiába. Végre belenyugszik s bár aggodalommal, de távozik hazulról, feleségére bizva beteg lányát a szép Pannát, kit Pantlikás Laci szeret. A mire a gazda fuvarostársaival visszatér: azt a hirt hallja, hogy a falu nincs. Leégett, elpusztult; a saját házából indult ki a veszedelem; s első áldozat Panna volt, kit a halálosan megsérült Pántlikás Laci megfuladtan hozott ki a lángok közül. Bokros Mihály tudja, hogy ő okozta a szörnyü pusztulást. Az a tapló- vagy üszök-darab később csakugyan fellobbant... Óh, nem is birta soká tulélni ezt a szerencsétlenséget a gazda. Csak négy év mulva, a mikor már fü nőtt a sirján, sült ki, hogy egy csavargó bosszuból gyujtotta föl a Bokros Mihály házát; el is fogták s ez be is vallotta.

Ugyanily kérdéssel foglalkozik az „Egy homályos történet“ cimü elbeszélés. Ennek kitünő bonyodalma mindvégig felcsigázza az érdeklődést. Csak néhány szóval emlitjük. Gazsi, paraszt suhanc, az erdőben egy nap rábukkan a Perzse gróf holttestére. Mellette puskája hever, melynek egyik golyója ki van lőve. Ki volt a gyilkos? A gyanu Daróczy Pistára esik, kinek puskáját szintén nem messze föltalálják. Ebből is az egyik gólyót kilőtték. Csakhamar kisül, hogy a halott és vádlott vetélytársak voltak; mindketten szerették a szép Eveline-t. Őt is kihallgatják, s a mint a törvény férfiai hozzámennek, nála találják Daróczy Pistát. Nagy meglepetésre ez nem is tagadja, hogy ő a gyilkos. A gróf egy izben arcul üté féltékenységből s ekkor elhatározta, hogy meglövi. Az erdőben, hová a gróf hivta őt, észrevette, hogy vetélytársa szintén gyilkos szándékkal foglalkozik. Daróczy Pista megakarta őt előzni s mialatt a gróf gólyóra tölté puskáját, rácélzott, lelőtte és aztán elfutott. Igy történt s az itéletre el van készülve. Igen ám, de a vizsgálat azt derité ki, hogy a vádlott, a saját vallomása dacára ártatlan. Hisz az a golyó, melyet a gróf testében találtak oly nagy, hogy be sem illik a Daróczy Pista puskájába! És kisül, hogy a mely pillanatban a vádlott lőtt, ugyanakkor elsült véletlenül a gróf puskája is; a szántszándékos lövés nem talált; a véletlen pedig halált okozott.

A két elbeszélésben sok az egészséges, sikerült vonás; a szomoru tárgyakat az élc s a humor egy-egy sugara világitja meg s az alakokat is találón, élesen jellemzi irójuk.

Az „Öreg Dankó bácsi“ s a „Hogy lettem én iró“ cimü rajzokban egy öreg pedellussal ismertet meg bennünket a szerző. Amaz a kötet egyik legjobb darabja; akár csak most irta volna a szerző. Az utóbbiban

elmondja Mikszáth Kálmán, hogy iróságát egy ártatlan iskolai plagiumnak köszönheti. Dolgozata egy izben oly jó volt, hogy a tanár gyanakodott miatta; e gyanu elháritására aztán oly buzgalommal tanult és olvasott, hogy végre is iróvá lett, különb, mint Boross Mihály a székesfehérvári szerkesztő, kinek „Mátyás király Gömörben“ cimü történetkéje segitette őt ki valamikor nagy zavarából, mint diákot.

S ez akár irodalomtörténeti adatnak is beválik. mf.

„Költemények prózában.“ Turgenjeff Iványnak, a nagyhirü orosz irónak költői apróságait, melyek „Költemények prózában“ cimmel járták be nem rég majdnem az egész világ sajtóját, lefordította magyarra Latkóczy Mihály. A diszes kis kötet hollandi papirra nyomatva Aigner Lajosnál jelent meg s ára 1 frt 20 krajcár.

Jókai Mór az országgyülési szünetek óta már egy 1 kötetes uj regényt irt, mely teljesen befejezve sajtó alatt van. Cime a „Cigány báró.“ Képekkel illusztrálva jelenik meg. A képeket, mintegy harmincat, Jókai Rózsa k. a. rajzolta.

Palotás Fausztin, fiatal elbeszélő, egy kötet beszélyt adott ki Endrényi Lajosnál Szegeden. A kötet csinosan van kiállitva s haladást mutat „Az én édes otthonom“ óta. Frisseség és erő jellemzik a fiatal irót. A kötet ára 1 forint. Ha terünk engedi, erről a gyüjteményről bővebben is megemlékezünk.

Győrffy Iván, a hazai közoktatásügy vezérférfiainak egyik legismertebb alakja, tanügyi iró, a Kemény Zsigmond-társaság rendes tagja, Esztergomban életének 53-ik évében elhunyt. A boldogult az esztergomi társas élet egyik legkedveltebb egyénisége volt.

„Divatok“ cimmel tárcacikkek ujabb gyüjteményét bocsátotta közre Milkó Izidor. Összesen tizennégy rövidebb-hosszabb cikk van a diszes kiállitásu kötetben, mely előnyösen tanuskodik a már is jónevü fiatal szerző ötletgazdagságáról s könnyed előadási modoráról. Milkó Izidor egyike a legélénkebb csevegőknek s emellett kiváló érzéket szokott tanusitani az időszerü tárgyak iránt; ez a körülmény bizonyára most is számos olvasót szerez ujabb kötetének. A 187 oldalra terjedő munka a Révai testvérek kiadásában jelent meg s ára 1 forint 20 krajcár.

Tóth Endre összes költeményeire hirdet előfizetést Aigner Lajos. A felhivás igy szól: „Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantot, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen. — Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői iradalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.“ — Tóth Endre művei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban. — Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor. A felhivást olvasóink figyelmébe ajánljuk.

MÜVÉSZET.

Flotow hátrahagyott operája körül valóságos legendakör képződik. Egy részről azt állitják, hogy Flotow hozzáfogott ugyan egy uj opera compositiójához, de nem fejezte be, mások szerint hátrahagyott ugyan egy operát, mely azonban szinre nem hozható, ismét egy harmadik rész hangosan nyilvánitja, hogy hátrahagyott operáról szó sem lehet. Az elhunyt zeneszerző egy barátja nehány nap előtt meglátogatta Flotownak Darmstadtban lakó özvegyét, hogy a férj hagyatékát rendezze, és ez alkalomból a következőket közli: Flotow F. csakugyan hátrahagyott egy operát; a francia szövegü libretto és a partitura vasárnap már meg is érkezett Berlinbe, és nehány zenemüértő, kik közt volt Götze, tenorista is, azt áttanulmányozta. Götze, ki már vasárnap el akarta hagyni Berlint, ott tartózkodási idejét meghosszabbitotta, hogy megtekinthesse a hátrahagyott dalmüvet. Flotow már a negyvenes években kezdte meg a compositiót, de csak 1876-ban fejezte be. A bevégzett munkát csak legbensőbb barátainak mutatta meg, s ezek el voltak ragadtatva a mü folyékonysága és gazdag melódiái által. — A zeneszerző különben mit sem akart tudni a mű szinrehozataláról s azt állitotta, hogy a főszerep oly tenoristát kiván, ki a magas hangokon könnyen uralkodik és kiben lirai lágyság drámai vervevel egyesül; ilyen pedig ez idő szerint nincs. Flotow barátai Götze Emilben vélik feltalálhatni a főszerep hivatott személyesitőjét. Ez énekes a partiturából elénekelt nehány részletet és annyira érdeklődött a mű iránt, hogy rögtön megbizta Hoffmann Ágost kölni igazgatót az opera meg-

szerzésével. Flotow ez operájában egészen uj ösvényre lép. A compositió alapjául erős drámai anyag szolgál; igaz hév, forró drámai szenvedély hangzik a müből, melyben alig lehet felismerni a sentimentális „Mártha“ szerzőjét. Az opera vége, egy szopran és tenorduett, a „Hugonották“ negyedik felvonásának hires kettősére — Raoul és Valentin közt — emlékeztet. A mü tehát valószinüleg a kölni Stadttheaterben kerül először szinre. Nagyszerü kiállitást igényel. Az első előadás előünnepe lesz a Flotow-szobor leleplezésének, melyet az özvegy saját költségén emeltet.

A Deák-szobor szükebb körü bizottsága Szlávy József elnöklete alatt ülést tartott. Ebben az ülésben a Schlick-féle öntőde berendezésének megvizsgálására kiküldött albizottság jelentését olvasták föl, mely kiemeli, hogy az öntőde igazgatóját az ajánlat tevésénél nem üzleti szempont vezette, hanem csupán az a hazafias cél, hogy a bronzöntés nagyfontosságu iparágát Magyarországon még áldozatok árán is meghonositsa és e nagyszabásu szobornak hazánkban való öntését lehetővé tegye. E kedvező jelentés alapján elhatározták, hogy a Schlick-féle gyár, mint a mely különben is a legolcsóbb ajánlatot tette, fog a szobor összes alakjainak öntésével megbizatni. Végre a kötendő szerződés pontozatait állapitották meg beható tanácskozás után.

Turolla Emma juliusban Berlinben fog vendégszerepelni. Ugyan e hónapban olasz staggione lesz Berlinben.

„Lohengrin“ Párisban végre mégis szinre fog kerülni. Ugyanis Párisban a télen olasz opera lesz; s az olasz társulat repertoir-darabjai közé Lohengrint is felveszik.

Liszt Ferenc legujabb müve, a „Dicsérjétek mind az istent“ cimü khorálnak átirata vegyes karra, orgonára és harsonára, melyet a mester Hase Károly jenai tanárnak és régi barátjának tudorsága és tanársága hatvanadik évfordulójára irt. A jenai zeneakadémia a müvet már közelebb be fogja mutatni.

A párisi zeneszerzők társulata által legutóbb hirdetett pályázat eredménye igen meglepő: a főbb dijakat nők nyerték el. A zenekari suitere kitüzött 3000 frankos dijat Grandval asszony kapta, az óda-szimfonia 500 frankos diját Saint-Quentin asszonynak itélték oda. Csak a 300 frankos, legkisebb dij jutott férfinak: Vergnion-nak, zongorára és fuvó hangszerekre irt szerenádáért.

Tilgner Viktor szobormüveit, melyeket a müvész szülővárosának, Pozsonynak ajándékozott, már elhelyezték a városi muzeumban. Tilgner adományának értéke meghaladja a 6000 frtot.

Ligeti Antal jeles festőmüvészünk annyira fölépült sulyos betegségéből, hogy közelébb már elhagyhatta szobáját. A müvész a kiállott szenvedések dacára, aránylag elég jó szinben van s gyengesége is mindinkább tünik. Remélhető, hogy 8—10 nap alatt ismét felveszi az ecsetet és folytathatja megkezdett festményeit.

Érdekes árverés. Londonban a Christie, Manson és Woods cégnél mult csütörtökön kezdődött meg Malborough herceg pompás limogesi emaillgyüjteményének elárverezése. A legtöbb dobrakerült emaillok magas árakon keltek el. Egy pompás email, mely Kupidot ábrázolja kis kórsókkal, 170 guineáért kelt el; egy gyümölcscsoportozat 1657 évszámmal s 8 hüvelyk átmérővel, 102 guineáért, „Juno, a felhőkben Psychének megjelenve“, 73 guineáért.

Ponchielli „Giacondá“-ja már valószinüleg az őszi saison elején a budapesti nemzeti szinházban is szinre kerül s a főbb szerepeket Turolla és Bartolucci kisasszonyok, továbbá Perotti és Ney énekelik. Az opera forditásával dr. Radó Antalt bizta meg az igazgatóság.

Shakespeare-cyclus. A bécsi Burg-szinház megkezdte a két hétre tervezett Shakespeare-cyclust „II. Rikhárd“-dal. A cyclusba Shakespeare történeti drámái vannak felvéve. — A párisi Odeonszinház társulata akart vendégszerepelni a bécsi operaházban julius első felében, de az intendáns visszautasitá ajánlatát, mert julius első felében az operaházat szellőztetni és tisztogatni fogják.

Olasz opera Párisban. A párisi előkelő társaság régi óhaja teljesült. Ismét lesz olasz opera Párisban. A Lyriqueben vagy a Nationsban lesz az olasz opera tanyája. A szinház szervezésével Maurel énekest bizta meg az arisztokratákból alakult bizottság, a vállalat pénzügyi részének vezetése pedig Corti, milanoi impressariok ezébe van letéve. Az előadások december 1-én kezdődnek s fél évig tartanak. A páholyok már le vannak foglalva. Szinre fog kerülni Boito „Mefistofeles“-e is. Az énekesek közt a legnagyobb neveket találjuk; ott lesznek Patti, Nilsson, Albani, Maurel, Faure stb.

Uj opera. „Mariette királyné“ cim alatt uj vig operát adtak Münchenben. Szerzője Brüll Ignác, a pár évvel előbb nálunk is adott „Arany kereszt“ szerzője. Az opera teljes sikert aratott. A szöveg szerencsés összhangban van a zenével. Meséje a Stuartok idejében játszik. Némely száma népszerüséggel kecsegtet. Az opera valószinüleg nagy körutat fog tenni.

Ujházi Ede közelébb Kolozsvárott vendégszerepelt. Az ő, valamint a Győry Vilmos tiszteletére a szinházi előadás után a Städler-kertben barátságos lakomát rendeztek.

A képek ára Franciaországban az utóbbi években rendkivül emelkedett. Az árak emelkedése természetesen nincs arányban a képek belső értékével. Rembrandt „Aranyozója“ ma ép annyit ér, mint mikor Morny mai árának negyed részén szerezte meg. Milletnek „Juhnyája“ nem volt roszabb akkor, mikor 3000 frankért lehetett megkapni, mint ma, mikor 100,000 frankra becsülik. Meissonniernek az idei Salonban kiállitott hét képe abból az időből származik, midőn M. össze-vissza 130—150.000 frkot kaphatott értük. Ma egy millió az áruk. A „Tekejátszás“, melyet Meissonnier 1869-ben 20.000 frankért adott el, ma 150.000 frankért ment át egy belga gyüjtő tulajdonába.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1311.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI-RE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmü dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós é[illegible]ások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelödési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—3. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Bereg vármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, 3 kötet . . 12 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1. 2. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

☞ **A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.** ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Vitkovics Mihály müvei. 2 köt. . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet 4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei. 2 köt. 3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelékprózák (sajtó alatt)
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. 4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. (sajtó alatt)

☞ **Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.** ☜

☞ **Egy gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt; kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.** ☜

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl: hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1312.83. Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

26. szám. 1883 Julius 1.

526
1883
2

KOSZORÚ

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Az oratoriumbeli kép. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.
Ne zengj gyönyört . . . (Költemény.) Irta Torkos László.
Cselre cselt! Puskin Sándor orosz beszélye.
D'Esclapon Karolin. (Rajz.) Irta Tóth Sándor.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

M. ACADEMIA KÖNYVTÁRA

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

A „Koszoru“ t. előfizetőihez!

Az uj félév kezdetén előfizetésük megujitására kérjük föl a „Koszoru“ eddigi pártolóit s általában mindazokat, kiknek egy tartalmasabb szépirodalmi vállalat felvirágzása a szivökön fekszik.

A lap iránya a régi marad, valamint nem változnak meg az előfizetés lapunk boritékán olvasható föltételei sem.

Az előfizetési pénzek (legcélszerübben postai utalvány utján) kiadóhivatalomba, váci-utca 1., küldendők.

Budapest, 1883. julius havában.

Aigner Lajos,
mint a „Koszoru“ kiadója.

VEGYESEK.

* (**Liszt Ferencnek**) a Mason és Hamem bostoni cég egy 6000 márka értékü szalon-orgonát adott ajándékba. Liszt az orgonát Weimárban, a nagyhercegi zeneiskola nagy zenetermében állittatá fel.

* (**Blaha Luizáról**) valóságos dicsdalokat zengenek a német lapok. Közelébb a berlini hirlapok szóltak róla magasztalólag, ujabban pedig az „Ueber Land und Meer“ irja a következőket: „Blaha Luizában a magyar szinpad oly müvésznőt bir, kire joga van büszkének lenni. Pesten e müvésznőt istenitik és megfoghatatlan, hogyan birta a nemzeti becsvágy ennyi ideig elzárni megismertetését a közvetlen szomszédsággal is. A legkiválóbb előnyök vannak e színésznőben egyesülve. A természet adományaival dusan megajándékozva, már ezáltal is bármely asszony, finomabb müvészet alkalmazása nélkül, birna nagy hatást tenni; ama harmónia mellett pedig, mely alakitásában nyilvánul s melyre bámulandó technikája által jutott, a hatásnak annál hatalmasabbnak kell lennie. Blaha Luiza megnyeri rokonszenvünket, mielőtt beszélni kezd. A mint a lámpák előtt mozog, a mint a függöny felgördültekor megpillantjuk, mindjárt látjuk, ahá! ez színésznő. Minden beszél benne. Testének és arcának beszédessége emlékeztet bennünket Boothra, az amerikai tragikusra. És ilyen müvészet egy szép asszony által kifejtve, és a beszéd meg az ének teljes, dus csengésben folyva ajkairól: ki volna oly merev, hogy ellenállhatna? Kezeit és karjait utánozhatatlanul képes e színésznő használni. Legcsodálatosabban tud bánni könyökével, egy pár csábitó gödröcskéjü könyökkel!“ — A müvészeti kérdésekben tekintélyes müncheni (azelőtt augsburgi) Allgemeine Zeitung, a magyarok ellensége, is nem csak megbékült, de hizeleg a magyaroknak Blaha Luizáért: „Blaha Luiza asszony egyike a legkitünőbb színésznőknek és énekesnőknek ama változatos szerepkörben, melyben egy Judic, Gallmeyer, Geistinger sat. sikereiket köszönhetik. A magyar müvésznő az emlitettekkel majd mindenben egy szinvonalon áll, sőt néha eredetibb, közvetlenebb. Blaha asszony minden kedvező tulajdonsággal bir: bájos megjelenéssel, mely érett teljességében semmit sem vesztett a fiatalság kedvességéből, kincset érő hanganyaggal, élénk előadási és finom árnyalási képességgel, hévvel és mégis egészséges mértéktartással. Ilykép a vegyület csak müvészi lehet a szó legjobb értelmében s oly élvezetet nyujt, mint az ital a müvészet igaz, természetes forrásából.“

* (**Kraszevszky nyaralója.**) Az elfogott Kraszevszky nyaralója idilli, kies tájon áll; de tévesen irták bizonyos lapok, hogy az fényesen van bebutorozva. Egyszerübb berendezésü lakosztály, mint az, melyben Kraszevszky leginkább tartózkodott és dolgozott, nem is képzelhető. A látogatók fogadására szánt földszinti szobák már gazdagabban vannak berendezve. Legnagyobb ékességei azonban az ajándékok, melyekkel az agg irót honfiai tisztelték meg 1879-ben, irói jubileuma alkalmával. A földszinten van a költő festő-müterme is, a hol az utazásai alatt készitett vázlatokat szokta ügyesen kidolgozni. A festészeten kivül Kraszevszkynek még a zenére is volt hajlama.

* (**A berlini egyetemen**) az április 16-tól augusztus 15-ig terjedő nyári félévre 4062 rendes és 1096 rendkivüli hallgató iratta be magát, összesen tehát 5158. Evangelikus theologus ezek közül 459, joghallgató 1001, orvostanhallgató 773 és bölcselethallgató 1829. Magyar 38 van az egyetemen, és pedig evang. (ágostai és helvét hitü) theologus 9, joghallgató 3, orvosnövendék 2, bölcselethallgató 24. Ausztriából 22 tanuló van. Magyarországnál nagyobb kontingenst csak Oroszország szolgáltat, innen tudniillik 64 vannak. Az európai államok közül Dániából és Törökországból vannak legkevesebben, mindkét államból ugyanis csak 1—1 hallgatót kapott az egyetem.

* (**A nemzeti muzeum**) igazgatója kiküldte dr. Réthy László muzeumi tisztviselőt a budapest-ujszőnyi vonalra, hogy ott a földmunkáknál esetleg előkerülő római régiségeket az elpusztitástól megóvja és ezeknek a muzeum számára leendő beszállitása végett intézkedjék.

* (**Homer a szinpadon.**) Warr tanár arra a gondolatra jött, hogy az egész Homert, az Iliaszt ugy mint Odisszeát, dramatizálja. A dráma cime: „Trója története“, mely kedden került szinre Kensingtonban a Cromwel-hauseban, angol nyelven, szerdán pedig görög nyelven.

* (**Morális szinház**) van Rouen városában. A francia szinházakban meg van engedve a hirlapiróknak, hogy beléphetnek a szinfalak mögé, Rouenben ellenben „erkölcsi okokból“ megtiltották a hirlapiróknak a szinfalak mögé menni. Egyedül a maire és segédje tartotta fönn a jogot, hogy a szinfalak mögé mehessen.

* (**A moszkvai koronázás költségei.**) A moszkvai koronázás költségei körülbelül ötvennégy millió rubelre fognak rugni, husz millió rubellel többre, mint a mennyire számitottak.

* (**A nők kora.**) Az amsterdami törvényszék Collin bárónőt, egy tiszt nejét, kétheti fogságra itélte, mert egy előbbi pörében esküvel bizonyitott tanuvallomásában 26 évesnek mondta magát, a vádlott védője azonban bebizonyitá, hogy tul van a negyvenen. A törvényszék hamis esküt látott a báróné ifjitásában.

* (**Nyomós kérvény.**) Az alsóház Londonban az elmult héten óriási kérvényt kapott a csapszékeknek vasárnaponkint való nyitvatartásának megszüntetése ellen. A kérvényen 500,000 aláirás van, hossza 1400 méter; sulya 180 kilogramm.

* (**Bertha Sándor**) hazánkfiának „Corvin Mátyás“ cimü vig operája a minap került szinre a párisi Opéra Comique-ben. A francia lapok elég elismeréssel irnak a darab zenéjéről.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

1883

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

304225

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Elbeszélések, rajzok.

	Szám
De Amicis: A csata napja	47—48
Balázs Sándor: A lelkész leánya	35—39
— Két krajcár	43
Banna: Menyasszonytánc	50
Björnson: Te	52
Bret Harte: Flip	29—34
Castelnuovo: Lampo és Carmela	38—39
Darvas Aladár: Az én falumból	46
Gozsdu Elek: A veréb	30
Illési Piroska: Uj asszony	31—32
Jókai Mór: Negyven év visszhangja	34
Kovács János: A násznagy	30
Majthényi Flóra: Az oratoriumbeli kép	26—29
— A tanitónő	47—51
Neruda János: A három liliomnál	46
Prescott Mari: Throckmortonék	51
Puskin: Cselre cselt!	26—28
Renan Ernő: A lelkész kedvese	50—51
P. Szathmáry Károly: Szegény Margit!	40—42
Tóth József: Csina Rica	31—32
Tóth Sándor: Mézes hetek után	33—34
— A virginás asszony	44—45
— A tanácsos ur öröme	52
Turgenyev: Amit az erdő beszél	37
— Egy felesleges ember naplójából	40—46
Vsévolod Garsin: Egy éj	35—36
*** A párbaj	49

Költemények.

Ábrányi Emil: Babérfa	33
Csáktornyai: A sirok dalaiból	40
Csengeri János: Akaratlan	49
Kiss József: Dicsőség neked	31
Papp Gyula: Mese	52
Prém József: Könnyü szivvel	28
— Sötéten, mint fátyolod	47
Torkos László: Ne zengj gyönyört	26
— A kőszent	45
Tóth Endre: Melpomenéhez	29
Vékony Antal: Baló Feri	36
Zongor Pál: Oh szivem, ne nyilj meg	43

Ismeretterjesztő cikkek, vegyesek.

B. Büttner Lina: Aphorismák	45
György Aladár: Az angol irodalom hóditása Magyarországban	32
— Prometheus-mondák a Kaukázusban	52
Dr. Hatala Péter: A moszlim próféták	46—49
Dr. Krausz Jakab: A görög szellem mivolta	39—40
Prém József: Kiss György	29
— A dalszinház belseje	44
— Magyar müvek az őszi tárlaton	49
Radó Antal: Giuseppe Giusti	35—37
— Petőfi egy olasz költő dalában	43
Rakodczay Pál: Szigeti József	38
— »Az ember tragédiája«	39
— A népszinmű jelene	41
— »A csalhatatlan«	42
— Berczik uj vigjátéka	45
— Jókainé	47
— Csiky uj szinmüve	48
— Szigeti a népszinházban	49
— Nemzeti szinház	52
Reviczky Gyula: A legujabb vigjáték	40
Szana Tamás: Két műteremben	31
— Az őszi kiállitás	42

	Szám
Szana Tamás: Donáth Gyula	52
Tóth Sándor: D'Esclapon Karolin	26—27
Név nélkül: Lassalle utolsó szerelme	28—29
— Sardou a plagiumokról	32
— Ischiai regék	33—34
— A nürnbergi mesterdalnokok	37
— Hugo Viktor életéből	41
— Gounod és Sarah Bernhardt	43
— Turgenyev a sakk mellett	44

Birálatok, ismertetések.

	Szám
»Alár«, gr. Zichy Géza költői beszélye	26
»A szabadszó vértanui«, P. Szathmáry Károlytól	27
Fajth Péter költeményei	27
»Csendes napokból«, Pétery Károlytól	28
»A XVI. század lyrai költészete«, Kardos Alberttől	30
Spetykó Gáspár költeményei	31
»A Damokosok«, Jókai Mórtól	33
A kis Hugo Viktor	34
Pósa Lajos költeményei	35
»Az életből«, Bodon Józseftől	36
Sámi László válogatott művei	37
Magyar Helikon	38
Ember György elbeszélései	41
»Egy könyv«, Iványi Ödöntől	43
»Lili«, Nagy Lászlótól	45
Jakab Ödön rajzai	46
»Minden poklokon keresztül«, Jókai Mórtól	47
»Modern Magyarország«	50
Prém József költeményei	51
»Egy évig mondurban«, Kacziány Gézától	51

Mellékletek: Kiss György, Volkmann Róbert, Szigeti József, Paulay Ede, Jókainé Laborfalvy Róza és Donáth Gyula fénynyomatu arcképei Kozmata Ferenc m. k. udvari fényképésztől.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

KOSZORU

26. szám. 1883 Julius 1.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

AZ ORATORIUMBELI KÉP.

— Elbeszélés. —

Irta: MAJTHÉNYI FLÓRA.

Alig van kellemesebb foglalkozás mint oly dolgokról irni, melyek félig álmok, félig valók; melyek egy része köt a megtörtént kedves emlékü eseményekhez és helyekhez, más része pedig szabad tért enged a képzeletnek.

Ilyen tárgy nekem egy régi kép, melyet egykor gyakran láttam.

Gyermekkoromban sokszor volt alkalmam nehány hónapot egy ódon épületben tölteni, mely valaha jezsuita-kolostor volt, most pedig praeparandia Turóc vármegyében.

Atyám a zniováralyai uradalmat bérlette; s megtörtént, hogy néha a legzordonabb, máskor pedig a legszebb évszakot a regényes fekvésü mezővároskában, Znio-n töltöttük.

Emlékezem még ama gyermekes benyomásokra, melyeket a szép tárgyak a fogékony, ébredő kedélyre tesznek, mielőtt még az elme gondolkozni kezdene.

Szinte most is érzem azt a mindig megujuló, meglepetéssel telt örömet, melyet a késő esti, sötétben érkezés után, reggel az ablakra tekintésnél éreztem, ha a fenyüfák diszében az örökzöld várhegyet megpillantottam, melynek tetején a kockaszerü omladék áll.

Később tudtam csak meg, hogy e várban a tatárfutás alkalmával Béla király bujdokolt; s most is mutatnak a hegy oldalán egy kápolna romjait, hol állitólag szent Margit született.

A többi környezet is megragadó volt. Szemben a várhegygyel az ugynevezett „Jankova“ hegy, melyet az tett érdekessé, hogy zöld bársony tetején a kaszálás idényében élénk mulatságok szoktak rendeztetni. Összejött az urinép közelről távolról, s miután a munkásoknak ők is segédkezet nyujtottak volna kissé: nemsokára táncra kerekedtek vidám zeneszó mellett. Azért e hegyhez a lakosságnak sok szép emléke füződik, s különös szeretettel néznek reá egész éven át.

Odébb a pompás „Tesztá“ látszik távolról, melynek sziklacsoportja naplementkor hamvas-szürkében, kékben, lilaszinben, rózsaszinben ég; s e majd ragyogóbb, majd ködszerüen elfolyóbb szinpompa között ott sötétlik egy barlang nyilása, melyről az a monda, hogy itt egykor Jánosik, a hirhedt rablóvezér lakott. E magasan fekvő rejtett barlangban halmozta föl kincseit és pihente ki fáradalmait, ha egy-egy pár napra megszünt a vidéken pusztitani. Azt beszélik, hogy most is ott a nagy kőasztal, s a tizenhárom kőszék, melyet a rablóbanda étkezés alkalmával használt.

E regényes, vidám és borzadalmas elbeszélések mély benyomással voltak gyermekes kedélyemre, valamint ama többi gyönyörü tájkép-részlet is, mely minden oldalról környezett.

Az ablakra könyökölve, s fejemet jó anyám vállára hajtva, sokszor elnéztem a világos-zöld sima gyepet árnyazó sötétzöld kis fenyüerdőt, melybe kanyargó ut vezetett; s melyen tul ama regényes völgy és helység feküdt, melynek neve Vrickó, s honnan a világ minden részébe amaz ismeretes csodadoktorok indultak, a kik otthon parasztruhában járva a földet mivelték; majd kaputot öltve s a csodatévő olajat magában foglaló kis ládácskát vállukra akasztva, bejárták a világot kuruzsolva, gyógyitva, nagy hirnek örvendve, s végre aranynyal megrakottan térve haza; s mindezt amaz egyetlen árva növény olajával érve el, melynek neve „görbe fenyü“ s melynek silány, kúszó élete ott kezdődik, hol azontul a többi vegetatio megszünik.

Más oldalról zuhogott a völgyi patak egyhangu zakatolással hajtva a fürész-malmot, a hol én oly gyakran elnéztem a piroskérgü hosszu fenyüszálakat a mint azok a fényesre csiszolt éles fürészhez közeledtek, sőt jó atyám saját felügyelete alatt megengedte néha ama kissé veszélyes játékot is, hogy e ketté fürészlendő illatos gyantás fenyüszálakra felültettek, s én gyönyörrel néztem a mind-mind jobban közeledő csillogó fürészt, mig lábaim alatt a mélységben tajtékzott, zugott zuhogott a viz, hol a halál volt elrejtőzve, lesve, várva egy-egy kiszámithatlan véletlent, egy lesiklást vagy vigyázatlan pillanatot, mely azonban nem következhetett be: mert a felügyelet jó, és nagy volt.

Mindezen változatos dolgoknál azonban lekötőbb varázs feküdt számomra magában a házban s közvetlen környékében.

Mily gazdag kincsbánya volt például a magas kőfallal védett „kis kert“, melyben oly csodásan jóizü nemes gyümölcsök termettek; mily nagy világot foglalt magában az épület mögötti „nagy kert“, melyben oly sok pont vonta magára figyelmemet; például a késő télig viritó rózsák, melyeknek illatos, olajos bimbói csak akkor hullottak le, midőn a dér megfagyasztotta; a fából épült csinos kerti házikók, melyek egykor (talán még a komoly szerzetesek által) csendes tanuló-, olvasó-szobákul használtathattak, nekem pedig varázszsal telt vidám játszóhelyekül szolgáltak, mintha ez üres hajlékok megannyi elhagyatott várak lettek volna.

Mily alkalmas játszóhely volt ama lejtős domb is, mely zöld bársonyával a kert egyik részében emelkedett, épen a templom fala mellett, mely a zárdához volt épitve.

De maga e zárda volt a legbübájosabb, legmesésebb tárgy: mely igen el tudta foglalni képzeletemet. E nagy, kétemeletes épület kocka-alakban volt épitve. Az utca felől s az egyik oldalrészen voltak a lakosztályok; hátul a konyha és cselédszobák; a másik oldalon pedig a templom, az egyik folyosóról benyiló oratoriummal.

Mennyi mese füződött e régi épülethez! A hosszu visszhangzatos folyosókon járva, szinte ugy tetszett, mintha ez nem is saját lépéseinknek megfelelő zaja lenne, de talán innen vagy amonnan közelednék egyike ama hosszu fekete öltönyü, halvány arcu alakoknak, melyeknek arcképei az oratoriumban, szüette régi keretekben függöttek; s szinte vártam, hogy mikor fogom egyik vagy másik fordulónál meglátni. Ha pedig ama szoba mellett haladtam el, melyről az volt a kisértetes monda, hogy ott éjelenként selyemsuhogás hallik, akkor még lélegzetemet is visszafojtva, lábujjhegyen surrantam el.

De nem csak selyemsuhogásról: arról is szólott a rege, hogy egész köteg hasábfákat dobnak láthatatlan kezek az első emeletről a négyszögletü udvarra, hol azonban a hasábfák ismét láthatatlanokká válnak. Riadozva beszéltek a cselédek egymásnak az állitólag legközelebb hallott zajról; s képzelhető, mennyi babonás félelmet, de egyuttal mennyi érdekeltséget költött mindez bennem, az észrevétlenül figyelő gyermekben.

Szent borzadály s különös előszeretet csatolt e régi épülethez, hol azonban szelidebb képek is foglalkoztatták ébredő képzelődésemet.

Milyen különös varázs támadt ugyan e viszhangzatos folyosókon, midőn karácson táján felzendült a pásztoroknak öltözött gyermekek összhangzatos éneke, s hozták az apró gyertyákkal diszitett szép kis „Betlehem“-et.

Vagy „három király napján“, ha megszólalt este odakünn az ének: s én gyorsan kinyitva az ajtót, megpillantottam a tündérszinben és fényben égő nagy papir-csillagot, s az arany koronás három királyt, ki birná meglepetésemet és örömemet leirni?!

Mintegy kiegészitő része volt e bibliai képeknek ama sötét alak, mely a várhegy alatti Kálváriáról gyakran látogatott el hozzánk. Egy remete, a jó öreg Dávid volt az; ki mindig szivesen látott vendég volt nálunk, s hü ragaszkodással vonzódott családunkhoz utolsó órájáig.

Nem csak oda künn volt minden összhangzatosan magányos: de mintha a szobák levegője is telve lett volna ábránddal, képzelettel.

Mintha a mult idők napsugara sütött volna be azokon a bolthajtásos mély ablakokon, melyeken át oly gyönyörü volt a kilátás. A régi cserépkályhák zig-zugában annyi pompás játszóhely volt; s a vastag falak oly biztos, enyhe menedéket adtak a kü n zugó téli vihar ellen; s oly üditő árnyékot a nyári melegben!

S mily érdekes volt a folyosó végén benyiló oratorium! Két ablaka volt, az egyik üvegtáblás, a másik rácsozott, melyeken át ódon templomba lehetett látni. A csodatévő szent szüz képe maradt meg leginkább em-

lékezetemben, hosszu bontott hajával, s a sok fényes csillaggal feje körül; mig karján a gyermek Jézus mosolygott. Jobbra-balra szent Péter és szent Pál szobrai állottak szürke kőből, arany kulcscsal és pallossal.

Virágvasárnapján volt itt különös disz. Tarka virág az oltárokon, zászlókon, kereteken és kezekben; s mennyi csipke, mennyi selyem! A pórnők és leányok drága szövetü kis pruszlikokban, melyeket csatszerü ezüst kapcsok tartottak össze; az ingváll-ujjakon valódi csipkék, ugy a nők apró fejkötőin is, melyek azonban alig látszottak, mert izlésesen, tágan kötött hosszu, nehéz selyemkendők fedték és árnyazták a szebbnél szebb arcokat, melyeken bámulva és gyönyörködve pihent meg a szem; kivált, ha a közeli Valcsa nevü helységből is voltak ottan asszonyok és leányok, a kik hiresek szépségükről az egész megyében.

Sajátságos, hogy e tájon a leányok is ugyanilyen selyem-, vagy néha drága csipkekendőket viselnek fejeiken, mi nekik madonnaszerü kifejezést ad. Mennyit elnéztem én egy-egy ilyen szép arcot, a nélkül, hogy eszembe jutott volna azon gondolkozni: hogyan jut a nép itt annyi pénzhez, hogy a nők ily fényüzéssel birnak öltözködni?!

Pedig ez nagyon egyszerü: E nők férjei és apái hozták mind e drága szövet árát messziről a nagyvilágból, hol néha évekig jártak szerte-széjjel; árulva kelmét, cukrot, kávét, füszert s mindenféle egyéb árucikket, a mit épen alkalmasnak hittek; s talán a messze déli vidékekről hozott füszereknél fogva nevezhették el őket „sáfrányos"-oknak. Sok ily paraszt szegényen ment el s gazdagon tért vissza.

De én erre mind nem gondoltam; csak hallgattam az orgona méla zugását, szivtam a tömjén-illatot és néztem a diszes tarka tömeget.

Ha végre elhagytuk a templomot: szivesen visszamaradtam nehány percre az oratoriumban, végig jártatva szemeimet az egyszerü fekete imaszékeken, az ablakokon át becsillogó aranyszárnyu angyalokon, s ama sötétkeretü régi képeken, melyek itt a meszelt falakon őriztettek, s melyek mindenekfölött magukra vonták figyelmemet, azon jezsuiták egynémelyikének arcképei lévén, a kik egykor itt e kolostorban éltek.

Életnagyságu komoly alakok, többnyire könyvet vagy feszületet tartva kezeikben.

Különösen egy kép volt, mely előtt a leggyakrabban álltam és néztem azt önfeledten, elmerülten. Halvány arcu ifju jezsuitát ábrázolt, ki egy a falhoz támasztott csontváz előtt térdelt, imádattal hatásos rajongással tekintve reá. A keret alsó része fölött, régi betükkel e pár szó volt irva a képre: Isabella, tu justa, tu augusta! (Isabella te igazságos te magasztos!) Akkor még sem e szavakat, sem az arckifejezést meg nem értettem s csak az érdekelt legjobban, hogy miért van e csontváz a képen?! s hogy nincs-e ez összefüggésben azzal, melyről azt hallottam, hogy templomjavitáskor a sekrestyében befalazva találták.

Ez természetesen oly talány volt, melyet senki sem tudhatott volna megfejteni; de nem is közöltem gyermekes érdekeltségemet senkivel.

Évek jöttek közbe; elhagytuk a regényes szép helyet, mely az uj benyomások alatt is gyakran fölmerült emlékezetemben mint a délibáb árja, ha fölemel egy távol eső, mélyen fekvő tájat.

Ilyenkor eszembe jutott a régi kép is, a hozzá füzött, megoldatlan kérdéssel együtt, s ha már a valóság nem: ábrándozásra hajló kedélyem felelt arra, valamelyik csendes holdvilágos estén, midőn tétlenül gondolkoztam el oly eseményeken, a melyek megtörténtek, vagy megtörténhettek volna.

*

E gyermekkoromban látott képről is azt képzelém, hogy a halvány szerzetes egy spanyolországi régi nemes család ivadéka volt. Alonso, — nevezzük őt igy — szenvedélyes, rajongó természettel birt, s egy-egy fölkapott eszmét a végletekig tudott vinni; s épen ezért egy szabadságért rajongó titkos társulatnak is tagja volt.

Nem hiába született ama sötét azur égbolt alatt; nem hiába szivta a jázmin s más bóditó virágok fokozott illatát; nem hiába nézte el gyakran a sötét lombok alatt, hogy mint forr a narancs- és gránátalma édes leve a nap izzó sugaraitól; mindez korán kifejlesztette benne a szép és kellemes iránti érzéket és hajlamot.

Elképzelhető hát, mennyivel inkább föllobbant ha oly szépséget látott, melynek érző szive s lelke volt.

Egy napsugaras vasárnap délelőtt, bolyongva járt Saragosa ódon, árnyas utcáin, végig nézve egy-egy sötét bolt-ives avagy más

*

stylben tartott épületet, midőn akaratlanul a székesegyház elébe ért.

A megzuduló harangok figyelmeztették, hogy a nép kijövőben van épen; s megállva a diszesen faragott portale egy recés oszlopa mellett: kiváncsian bámulta a lassan kijövő senorakat és senoritákat, a mint azok arcukat a szépséget mégis eláruló fátyolokba rejtve, lépdeltek haza felé, vagy szállottak az ott várakozó, diszes cimeres hintókba.

Alonsonak sokszor kellett köszöngetnie, mert sokakat ismert; s annyira el volt merülve a bámulásban, hogy nem egy bársonyköpenykés, „spada"-s Don kért bocsánatot, midőn kijöve, akaratlanul belé ütközött.

A tarka nép is nagy tömegben hullámzott kifelé a szürke ajtón, s már ugyszólván üres volt a székesegyház oszlopos, ives hajója — melynek homályából az oltár-gyertyák csillagokként ragyogtak elő — midőn Alonso is menni készült.

Ekkor egy uj és föltünő jelenség vonta magára figyelmét. Idős nő oldalán, kék selyemruhába öltözött gyönyörü leányka jött ki az egyházból, mélyen lesütött szemekkel s imakönyvén még folyton összekulcsolt kezekkel.

Bár a sürü-virágu sötét fátyol homályos titokba rejtette őt, mégis átfehérlett az arc finom bőre, átlátszott az ajkak piros kárminja, a szemöldökök dus fekete ive, és átcsillantak a szenvedélyes tüzben égő fényes szemek, a mint a kezében tartott bársony imakönyvről véletlenül fölpillantva, Alonsora tévedtek.

Ez akaratlanul hátrált egy lépést, s ösztönszerüleg nyult kis bársony-fövegéhez, hogy a nőket köszöntse, mintegy hódolatát kifejezve a szépség hatalma iránt, mely szivét oly rögtön meghóditotta.

A leányka elpirult, az idős nő pedig megdöbbenve tekintett az idegenre, mintha kérdezné: „Hát ismersz bennünket?!"

Azután egy bérkocsiba ültek, s mig a kocsis levette a facérságot jelző táblácskát, Alonso kétségbeesve gondolkozott azon, hogy most rögtön el fog szive bálványa tünni nyomtalanul és talán — örökre! De mig ezen töprengene, szemébe tünt a kocsi 40-es száma, s ezáltal kezében volt a rejtély kulcsa! Mert bármerre távozik is az ismeretlen szépség, ez embertől megtudhatja az irányt és hajlékot, mely mint kagyló a gyöngyöt, magába zárja e gyöngéd, szép leányt.

Végtelen boldog volt e gondolatnál, mert szive megdobbant ugyan már egy-egy szépség látására ezelőtt is, de e meghatott, ihlett bámulatot, ez imádattal határos megadást nem költötte föl benne egy sem!

A kocsi már tovarobogott s Alonso boldogan, még ott állt, nézve utánuk s mosolylyal susogva halkan:

— A viszontlátásig!

Pár óra mulva tudta már, hogy a hölgyek a Gonsalez-nyaralóban szálltak le; s azt is tudta, hogy e nyaraló a városon kivül egy viritó bokrokkal és fákkal pompázó kertben áll, melynek egyik lejtős oldala az országutra hajlik. Ez volt hát ama hely, mely az ő boldogságát zárta, rejtette magában! Az ő *saját boldogságát* s mégis elzárta, elrejtette ő *tőle*!

Tudta azt is, hogy e házban mindig van kiadó szállás, mert nagy az épület s ritkán telik meg egészen. Azért egy másik bérkocsiba ülve, oda hajtatott a nyaraló felé, s nehogy föltünést okozzon, bizonyos távolságban megállást parancsolt a kocsisnak és gyalog indult a nyaraló aranyozott hegyü vas-láncdzsákból álló kapuja felé.

A virágok illatosan, hizelegve lógtak le a keritésről; a madárkák csicseregve, csoportosan röppentek imitt-amott föl a bokrok hajlékony ágairól.

Alonso gyermekes, boldog mosolylyal tekintett a virágokra, madárkákra; mintegy üdvözölve mindazt, a mi oly boldog, hogy ama gyönyörü leány közelében lakhatik.

A kapuhoz érve, csöngetett. Egy házőrző eb tompa, mély ugatása lett hallható; mely hang nem közeledvén, azt bizonyitotta, hogy az eb láncra van kötve. Nemsokára kulcsok csörgése és a porondon nyikorgó lépések zaja tudatta Alonsoval, hogy közeledik valaki.

Egy mogorva arcu nő forditott egyet a záron, s egy kis rést nyitva, e rövid kérdést intézte:

— Mi tetszik?

Alonso majdnem félénken legyintett bársony-fövegén s szivdobogva kérdé:

— Van-e szállás kiadó?

— Nincs!

S becsapva a vasrácsos kaput, indulni készült a nő. Alonso megsemmisülten, a kétségbeesés elhatározottságával kiáltott utána:

— De hallja csak! Ez az épület az nagy, s ne lenne most benne üres szállás?!

— Nincs! Egy vendég bérlette ki az egész házat!

— Az a szép fiatal hölgy! — dadogta Alonso akaratlanul — mondja csak, mondja, hogy kicsoda ő?!

— Meg van tiltva, kilétét bárkinek is megmondanom.

— Tegyen kivételt — szólt Alonso erszényét véve elő — hálás tudok lenni.

— Minek tart az ur?! — kiáltott boszusan a nő — eláruljam a ház titkát s elveszitsem felügyelőnői állásomat?! Nem vagyok bolond!

Ezzel mintegy menekülendő a nemes érc csengésének hatalmas kisértésétől, gyorsan visszasietett a kanyargó porondos uton, a bokrok és fák nyilásain előtünő nyári lakba.

Alonso mintegy kővé váltan állt meg határozatlanul. Bezáródott előtte e virágos szentély ajtaja végkép; s bálványát eltakarta a mély titok sürü fátyla, nevét épen ugy mint alakját akkor, midőn őt az egyházból kilépni látta.

Mit tegyen már most?! Hogy közelitsen ez angyali lényhez, a kinek még csak nevét sem tudja?!

Gondolkozva haladt visszafelé az uton; a virágok ismét illatosan, hizelegve lógtak le a keritésről; a madárkák csicseregve, csoportosan röppentek föl a bokrok hajlékony ágairól; de Alonso boszusan, irigyen tekintett a virágokra, madárkákra, kik boldogabbak mint ő, mert nincsenek a paradicsomból kizárva, melyhez neki pedig több joga lenne, mert itt lakik az, a kit ő imád!

Ily érzésekkel ült a kocsiba; s ennek rengő, kényelmes homályában jobban tudta tovább fűzni gondolatait.

Elhatározta, hogy látni akarja legalább azt, a kit szeret; hogy megtudja kilétét, ezt a véletlenre, a sorsra bizza, valamint azt is, hogy kiérdemelhesse egykor viszont-szerelmét.

Ezentul az enyhe, verőfényes, illatos alkonyok mindig ott lelték Alonsot a virágos kerités melletti országuton; sétálva és befelé tekintgetve, hogy nem láthatná-e meg e hely gyönyörü lakóját, vagy nem hallhatná-e meg hangját, a mint az árnyas kertben járkál vagy beszélget.

De hasztalan volt minden fáradság! Finom csipke-függönyök takarták az épület ablakait; a kertben meg csak a természet apró leányai és növényei uralkodtak, a sötétkék, azurszinü égbolt alatt.

Egyetlenszer csillant meg egy rózsaszinü selyemruha szegélye a veranda gránátfái között, melyről Alonso nem is tudta biztosan hogy a szép hölgy ruhája-e? de a szinről erre következtetve, áhitattal követték szemei ez élettelen, csillogó selyem-uszály elvonulását.

Vasárnap, midőn mély kongással nagy misére szólitottak mindenkit a székesegyház összes harangjai, ott állott ismét a recés oszlop mellett Alonso, ugy mint akkor, midőn szivébe ama kép esett bele.

Remélte, hogy ujra elhalad erre a leányka; s visszafojtott lélegzettel vizsgálta a fátyolos donnákat és sennorákat, a mint azok előtte hosszu sorban elvonultak.

De az, a kit keresett, ezuttal nem volt köztük s reményvesztetten soká állt még a forró napon, ama kétkedve fölcsillanó gondolattal, hátha legutolsónak jön most is, mint akkor!

De nem jött. S midőn ott benn a „vere dignum"-ot énekelte a pap, akkor bement Alonso is a szentegyházba és elvegyült a tömegben. (Folyt köv.)

NE ZENGJ GYÖNYÖRT . . .

Ne zengj gyönyört, bár szived ujjong,
Ne zengd a kínt, mely dúl, emészt;
Vagy fuss magányos, mély vadonba,
Zajgó szived, ha dallni készt.
Reszkessen a kéjtől a fa lombja,
Sirjon veled a szirt moha,
Ég, föld induljon meg dalodtól, -
Ember ne hallja meg soha.

Mit ér a vig, mit ér a gyászdal?
A boldog meg nem érti azt,
S a szenvedőnek bus szivében
Ha sir, ha ujjong, kint fakaszt.
Vidám dal sérti a kesergőt
S csak bút nevel, mely sír, eped;
Ne zengj gyönyört, ne zengj keservet,
Kiméld a sajgó sziveket.

Zengj bátoritó, biztató dalt,
Mely enyhít, éltet, fölemel,
Áldást könyörög le rád az égből
Jótettedért száz hő kebel,
S a bűn fiának zúgd fülébe:
Halált arat, ki bűnt vetett! —
Rettegjen az ég ostorától
S térjen magába, míg lehet.

Szórj mennykövet a gaz fejére,
Enyhítsd, emeld a szenvedőt,
Némuljon el kéjed, keserved
A tenger bánat s bűn előtt.
Fenn és alant, távol s közelben
Kín sohajt, bűn vigyorg feléd,
Emelj fel, ments meg egy szivet bár,
S dalod jutalmát elnyeréd.

TORKOS LÁSZLÓ.

CSELLEL CSELT!

— Puskin Sándor orosz beszélye. —

Pétervártól legtávolabbra eső kormányzóságaink egyikében nem egyszer találkoztam Bercstoff Petrovics Ivánnal, mert hisz jószága is volt. Fiatal korában nyalka gárdista volt, de 1797-ben bucsut vett a katonaélettől és jószágára vonult vissza, melyet azóta többé el sem hagyott. Nemes származásu hölgygyel lépett házasságra, de a hozomány sehogy sem felelt meg a hozzája kötött reményeknek. Neje csakhamar meghalt gyermekágyban, még pedig oly időben, a mikor férje egy távoli jószágot vásárolni odajárt. Bercstoff azonban csakhamar vigaszra talált házi foglalkozásaiban. Saját terve szerint házat épittetett magának, birtokán posztógyárat állitott föl, pénzügyeit rendbe hozta és csakhamar azon szilárd meggyőződésre jutott, hogy ő az egész környéknek legokosabb embere: a mi különben oly nézet volt, melyet számos szomszédai — kik őt ünnepnapokon családostul és kutyástul meglátogatták — legkevésbbé sem késtek tiszta igazságnak kinyilatkoztatni. Hétköznap plüss-kabátot viselt, vasár- és ünnepnapokon saját gyártmányu posztóból készült fölöltőt, maga vezette számadásait és nem olvasott egyebet csakis a szenátus hivatalos lapját.

Általában szerették a környéken, legfölebb büszkeségét gáncsolták néha-néha. Csak legközelebbi szomszédjával Ivanovics Muranski Gergelylyel nem tudtak sehogysem összeférni.

Ez az utóbbi igazi orosz falusi nemes volt, még pedig a régi gárdából. Miután Moszkvában vagyonának legnagyobb részét eltemette és azonfelül nejét a sirba tette volt, visszavonult egyetlen még megmaradt jószágára, a hol eléhbi szeszélyeit — habár más irányban — változatlanul folytatta. Angolkertet csináltatott, s abba beleverte összes megmaradt pénzét, szolgái angolosan jártak, leányát angol nevelőnővel neveltette. Még a a földjeit is angol módszer szerint müvelte.

„Idegen kemencén nem sül orosz kenyér“ mondja a példabeszéd és ezuttal is tökéletesen beteljesedett, s Muranskinak földei az angol divat szerint müvelve jóformán kevesebbet jövedelmeztek, mint azelőtt. Azonkivül falun is talált módot arra, hogy kell uj adósságokat csinálni. Hanem mindezeknek dacára mégsem merte őt senki dőrének nevezni, mert ő volt a legelső, a ki a birtokát a gyámsági törvényszéknél elzálogositotta, a mely eljárást akkor nagyon veszedelmesnek és bonyolódottnak tekintették. A gáncsolói között első helyen állott Bercstoff, aki nem igen válogatta meg kifejezéseit. Jellemének egyik főtulajdonságát az ujitásokkal szemben érzett gyülölet képezte. Nem volt arra képes, hogy szomszédjának anglomaniájáról nyugodtan beszéljen, és fölhasznált minden alkalmat, csakhogy azt ugyancsak lebirálhassa.

Ha valamelyik szomszédjának földjeit mutogatta és a vendég ajkai dicséretre nyiltak, akkor gunyos mosolylyal igy szólott:

— Hjah, persze! nálam nem ugy állanak a dolgok, mint Ivanovics Gergely szomszédomnál! Hogy is ne! Jó volna angol divat szerint pazarolni! Mi bizony örülünk, ha szegény orosz módon távol tudjuk tartani magunktól az éhséget.

Ilyen és más hasonló tréfák azután fülébe jutottak Ivanovics Gergelynek, aki ugyancsak alig győzte hallgatni a sok toldást, a mit a hirmondók hozzája fügesztettek. Már pedig a szenvedélyes angolbarát ép oly kevéssé tudta a kritikát megtürni, mint akár csak a mi hirlapiróink. Dühöngött nagy sértődésében és szomszédját, hol medvének, hol pedig vidéki vackornak nevezte.

Ilyen viszonyban állott a két szomszéd egymással, midőn Bercstoffnak fia haza jött. Ő az x—i egyetemen nevelkedett és eredetileg a katonai pályára akart lépni, de ettől az öreg rendkivül irtózott. A polgári foglalkozás pedig a fiatal Bercstoffnak nem volt szája izére, s igy egyelőre ugy élt mint valami kis király és hatalmas bajuszt növesztett, hogy mindenféle eshetőséggel szemben biztositva legyen. *)

Alexis valóban pompás fiu volt és valóban nagy kár lett volna érte, ha karcsu alakját valami poros iróasztal fölött kellett volna meggörnyesztenie, ahelyett, hogy daliásan ülje meg a paripát. A szomszédok, kik vadászat alkalmával mindig a csapat élén látták, tekintet nélkül arra, hogy hová vezet az ut váltig bizonygatták, hogy sohasem válhatik belőle valamire való hivatalnok. Az összes fiatal hölgyek rajta feledték szemüket és nem egyszer kacsintottak rája titokban, hanem Alexis nem sokat törődött velük, és ebbeli

*) Azelőtt Oroszországban csakis a katonatisztek viselhettek bajuszt.

érzéketlenségét nem késtek valami titkos szerelmi frigynek rovására irni. S valóban nemrég óta egy levélboritéknak másolata járt kézről-kézre, mely cim a következő volt: „Kurocskin Akulina Petrovnának Moszkvában, szemben az Alexis-kolostorral Szabelyef kovács házában (tessék ezt a levelet kegyesen átadni A. N. R.-nek).“

Azon olvasóim, a kik nem éltek falun, képtelenek maguknak arról fogalmat alkotni, hogy milyen bájosak ezek a falusi hölgyek. Tiszta légben, gyümölcsösük árnyában növekedvén föl, a világot kizárólag csak könyvekből ismerik. A magány, a szabadság és olvasmányaik közösen fejtenek ki bennük oly érzelmeket és szenvedélyeket, melyek a mi városi szépségeink előtt ismeretlenek maradnak. Vidéki hölgyeinknél még a postacsöngetyünek hangja is élmény, a szomszéd városba való kirándulást eseménynek tekintik, valamely idegennek látogatása pedig épenséggel mély nyomot hagy emlékezetükben. Természetes dolog, hogy kinek-kinek szabadságában áll némely sajátságaikról megvetőleg nyilatkozni, de a fölületes szemlélőnek tréfái nem lesznek képesek arra, hogy mindazon jó tulajdonságokat ellensulyozzák, melyeknek legelseje és legfőbbike a jellemnek függetlensége, mely nélkül pedig mint Jean Paul mondja, igazán nagy emberré senki sem válhatik. A nagyvárosi hölgyek talán jobb nevelésben részesülnek, azt megengedem, de a világgal való közlekedésükben jellemöknek sajátságai elmosódnak és csakhamar lelkük is oly szép sima lesz, mint hajuknak fodrai. Ezzel ugyan sem dicséretet, sem gáncsot nem akartam mondani, hanem nota nostra manet mondották a régiek.

Könnyen elképzelhetni, hogy mily benyomással volt Alexis a mi fiatal hölgyeinkre. Ő volt az első ifju, a ki redős homlokkal és csalódástól tépett lélekkel jelent meg előttük; az első, a ki eljátszott pályáról, eltiport gyönyörökről és hervadt boldogságról beszélt nekik; azonkivül fekete gyürüt hordott az ujján, melyen halálfej volt látható. Mindez természetesen ujdonatuj dolog volt a vidéken.

A fiatal hölgyikék egészen belebolondultak.

Hanem Liza — vagy Betsy, a mint Ivanovics Gergely közönségesen nevezte, — Liza, az angolbarát gazda leánya, egészen különösen bele volt bolondulva. Pedig szüleik nem szoktak egymással találkozni. Még nem is látta a fiatal Alexis és máris valamennyi szomszédja róla beszélt. Tizenhét éves volt. Fekete szemei szinte beragyogták sötétes hamvas és nagyon kellemes arcát. Egyetlen gyermek volt és ugyanazért meglehetősen elkényeztetett. Pajkossága és örökös jókedve gyönyörüségére szolgált apjának és nevelőnőjét kétségbe ejtette. Ez az utóbbi egy rettentő módon képzelődő agg szüz volt, kit Miss Jackson-nek neveztek, a ki arcát és szemöldeit befestette, évenként kétszer elolvasta „Pamela“-t, beseperte kétezer rubelnyi fizetését, de azért halálosan unatkozott a barbar Oroszországban.

Lizának egy Nastya nevü komornája volt, s ez bár valamivel idősb, valósággal rakoncátlanabb volt urnőjénél. Azonkivül Liza rendkivül szerette Nastyát, szóval ez a Nastya oly fontos személyiség volt az angol kaptára huzott udvaron, hogy akármelyik francia tragédiának komornái is eltünnek mellette.

— Elmehetek ma hazulról? kérdé Nastya egy izben, ép midőn urnőjét öltözködésében segitette.

— El, de hová akarsz menni?

— Tugilovoba, Bercstoffékhoz. Szakácsuknak felesége ma ünnepli nevenapját és tegnap ünnepélyesen meghitt a mai ebédre.

— Sajátságos, mondá, az urak egyre veszekednek, a szolgák pedig barátságban vannak egymással.

— Hát mi közünk nekünk az urakhoz? kérdé viszont Nastya, azonkivül pedig én kegyedhez tartozom nem pedig atyjához és kegyed és a fiatal Bercstoff még eddig nem pöröltek össze, az összejárás nem bün, az öregek pedig hadd kapjanak hajba, ha örömükre válik.

— Azon légy Nastya, hogy a fiatal Bercstoffot meglássad, azután mondd meg nekem, hogy néz ki és miféle ember.

Nastya megigérte és Liza türelmetlenül várta komornájának visszatértét. Végre este felé megjött Nastya.

— Nos Gavrilovna Lizadeta, mondá az ajtóba lépve, láttam a fiatal Bercstoffot, most ugyancsak láttam, egész napon által együtt voltunk.

— Egész nap!? Ugyan beszéld el, beszélj el nékem mindent, a mi történt!

— Ha parancsolja, szivesen. Mi tehát odamentünk Jegorovna Anisa, Nenila, Dunka . . .

— Jó, jó, tudom már. Nos és azután?

— Bocsánatot kérek, mindent szépen akarok elmondani a maga rendje és módja

szerint. Épen evés idejekor jöttünk oda. A szoba telve volt vendégekkel. Ott voltak a Kolbinskiék, a Szacharevszkyék, a jegyzőné leányaival együtt, továbbá Chlupinskyék . . .

Nos és Bercstoff?

— Ugyan kérem hát engedjen kibeszélnem. Csakhamar asztalhoz ültünk. Legfölül a jegyző neje, nyomban melléje én, a leányok az igaz, hogy duzzogtak, de bánom is én . . .

— Szent Isten Nastya, de unalmas vagy te örökös részleteiddel! . . .

— Na de ön is rettentő türelmetlen! . . . Nos tehát, fölkeltünk az asztal mellől, három óra hosszat ültünk volt mellette, az étel pompás, a csemege finom volt. Evés után játszani mentünk a kertbe és akkor az ifju ur is megjelent.

— Nos, nos, tehát igaz, hogy oly nagyon szép?

— Bámulatos! Oly csinos! Magas, karcsu, arca oly szép piros!

— Valóban! Én pedig mindig halvány arccal képzeltem. Hát kihez hasonlit? Szomorunak látszott vagy gondolkodónak vagy pedig . . . ?

— Ej, dehogy is! . . . Sohasem láttam nálánál élénkebb fiatal embert. Fejébe vette hogy ő is játszik velünk!

— Játszik veletek! Lehetetlen!

— Épenséggel nem lehetetlen! Sőt mi több megakart bennünket fogni és megcsókolni.

— Nem bánom én Nastya, ha meg is haragszol, de ez csak mese!

— Tiszta igazság! Alig tudtam tőle megszabadulni. Egész napon által nálam akart maradni.

— De hisz a világ azt beszéli, hogy roppantul szerelmes és rá sem hederit senkire.

— Azt nem tudom, hanem a mi engem illet, bizony nagyon is megnézett, nemkülönben Tanyát, továbbá a jegyző lányát és Kolbinskiék Pasáját; de hogy az igazságot mondjam, senkit meg nem bántott — hiszen oly szeretetreméltó.

— Hisz ezek nagyszerü dolgok! Hát az ő házuknál ugyan mit beszélnek róla?

— Azt mondják, hogy szép fiatal ur, olyan jó, olyan kedves! Csak egyet gáncsolnak rajta, tulságosan szereti a leányokat. De az én nézetem szerint ez még nem nagy hiba: idővel majd megkomolyodik.

— Jaj de szeretném látni! sohajtott Liza.

— Hisz abban semmi sem gátolja önt! Tugilovo amugy sincs messze tőlünk: mindössze tán három verszt. Sétáljon egyet vagy pedig lovagoljon arra felé, akkor biztosan találkozni fognak. Mindennap korán reggel arra jár, vállán a vadászpuskával.

— Az nem lehet. Azt gondolhatná, hogy utána járok. Azonfelül pedig még apáink is haragban vannak egymással ugy, hogy nekem épenséggel lehetetlen az ismeretség . . . de . . . tudod mit Nastya . . . fölöltözöm parasztlánynak.

— Csakugyan! Huzzon magára durva vászonból szobb-inget és szarafánt*) és menjen bátran Tugilovoba, tudom Istenem, hogy Bercstoff rajta feledi a szemét.

— Én pedig pompásan tudom az ideváló parasztok szavajárását utánozni! Óh Nastya! kedves Nastya! minő pompás gondolat.

És Liza azon elhatározással feküdt le, hogy ezt a kalandos tervet megfogja valósitani.

Másnap reggel még egyszer megfontolta a dolgot, elküldött a piacra durva vászonért, kék nankingért és sárgarézgombokért; Nastya segitségével üngöt és szarafánt szabott abból magának és az egész cselédséget munkába fogta, ugy hogy estére minden készen állott. Liza magára vette az uj ruhát és a tükör előtt is kénytelen volt megvallani, hogy még sohasem volt olyan csinos.

Még egyszer átfutotta szerepét, mélyen meghajolt, többször meg-megrázta a fejét és a parasztnyelven beszélt. Valahányszor nevetett, mindig eltakarta arcát: mindezt Nastyának teljes megelégedésére.

Csak egy dolog esett nehezére: megpróbált mezitláb az udvaron átmenni, de a tövisek megsértették gyönge lábait és a homokot és köveket nem birta kiállani. Itt is Nastya segitette ki a bajból, a mennyiben ürnője lábáról mértéket vőn és Trofin juhászhoz szaladt, hogy készitsen hamarjában egy pár facipőt, a mi meg is történt.

Alig pirkadt a legközelebbi hajnal, midőn Liza már talpon volt. Az egész ház aludt. Nastya kapujoknál várakozott a juhászra. Midőn a juhásznak kalapja a távolból feltünt, Nastya elébe szaladt, átvette a kedves kis facipőt és egy fél rubelt adott érte Nastyának. Liza e közben szép csöndesen felöltözött parasztleánynak és miután még Nastyának utasitást adott arra nézve, hogy mit tegyen miss Jacksonnae, kiosont a hátulsó lépcsőn és a kerten kivül a szabad mezőre ért.

(Folyt. köv.)

*) Az orosz parasztasszonyok ködmönkéje . . .

D'ESCLAPON KAROLIN.

— Kisfaludy Sándor életéből. —

Irta: TÓTH SÁNDOR.

I.

Költők szerelme rendesen a titokzatosság világába vész. Leopardi szellemét megszoktuk a csendes busongás körében s elfeledjük, hogy magas ideálok helyett egy gyermek képe bűvölte meg: Nerina, az egyszerü parasztleány; Byront a szerelem merő csodájának tartjuk, hogy ábrándos lelke Velence legalsó rétegei közt keres alakot magának, s kétkedve lapozgatjuk „Fanni Hagyományait", mikor a költőt szép grófnője tanitgatja szórakozásra. Megvallom, a költő szivét elválasztom az élet közönséges alakjaitól és ily jelenségekben csodát épen nem látok.

Kisfaludy Sándorban is felismerheti ezt a rendkivüliséget az, a ki mélyebben pillant szivébe. Már a természet ábrándossá tette szellemét, annál inkább a környezet, mely önfeledtségben ringatta. Sokan szerencsés embernek is tartják, Toldy — a maga módja szerint — Bécs „Alkibiádesének" nevezi: innét a sokféle kép, melyet a költő jelleméről festenek. Annyi csalhatlanul igaz, hogy az osztrák főváros elég szórakozással várta az ifju testőrt. Nyelvismeretei és nagy olvasottsága hamar kedvelt alakká tették, kivált az irói, müvészi körökben; s nem csoda, ha szive se maradt érintetlen és Donna Medina szerelmében először fedezi föl azt az érzést, melyről gyermekálmai közt annyi szépet elgondolt. De szabadabb szellem nem tür korlátokat — — — mondjuk el a mámoros költővel, s kövessük a harcok zajába, hol a másik véglet fogadja és lassankint orvosszert ad fájdalmaira. Milanóba vitte sorsa; ott aztán — hogy a változatosságból még több kijusson neki — foglyul esett és Provence-ba küldték a győztes franciák. Milanói harca előtt még megfordult egyizben szülőföldjén is, atyját látogatta meg; aztán átnézett Badacsonyba, meglátta Szegedi Rózát, Zalamegye virágát, és nála feledte szivét. Hanem a fájdalom nem hagyta magára, társul szegődött hozzá, mikkor Róza hidegségét tapasztalta, s űzött szarvasként menekült a helyről, hol vesztére járt.

Jól esik ekkor szivének, hogy a lemondás földjére került. Provence s kivált Vaucluse völgye sokszoros varázszsal vonják be tekintetét, hogy tünjenek el azok a képek emlékezetéből s tanuljon feledni! — — Hasztalan! Róza mosolyát nem pótolják a természet csodái, Róza szemein át hosszabb a gyönyör, mint az előtte fekvő sikság messze határain belül.

Igy lett költővé. Petrarca szelleme hangot adott neki; az érzésből aztán eleget juttatott hozzá a fájdalom és lemondás . . . .

Kisfaludy Sándor a szerelem dalnoka; s a melyik kor a „Himfy"-t olvasta, az tőle tanulta az eszményibb, igaz érzésből fakadt szerelmet. A kor leányai nem restelték bevallani, hogy csak sejtették eddig ez érzést s szivök mélyébe hat le minden szó, mely Himfy busongását jelzi. Ez okból önként tárul fel a kérdés, mily forrásból merité költőnk a szerelmét, s talán Szegedi Róza, Donna Medina, a klagenfurti grófné és D'Esclapon Karolin egyaránt hatottak költészetére, mikor szerelmök e lángzó szív előtt meghajolt?

A szerelmet hol erősebb, hol meg homályosabb ösztönnel keressük; de kétségtelenül rabjai leszünk. Azt mondja Achilles Tatius: „Mi sem esik édesebben szerető szíveknek a szerelemnél; egész lényöket elfoglalja s nem enged időt az élet prozaiságaihoz." Épen azért hosszabb leszármaztatásokra nincs szükség; könnyen ugy járhatnánk az okoskodással, mint az az ember, a ki éveken át bolygott a tulvilág titkai közt, csakhogy e gyarló érzés szolgaságába ne ejtse s mégis, mikor kijózanult, egy szerető szív oldalán tette a költői vallomást:

> Mennyet kell a földön is keresni,
> Mennyet, a föld úgyis elveszendő,
> S elveszendők, a kik rajta élnek . . . .

Kisfaludy Sándort sovár lelke majdnem bolyongóvá tette, mióta Szegedi Rózával Badacsonyban megismerkedett. A bécsi testőrség várta-mulatságai közt, a harcok zajában és Avignon regényes vidékén egyre nyugtalan volt szive. Szórakozást keresett és talált; de vissza-visszavágyott a szép kegyetlenhez, kinek hidegsége hazájából messzeüzte. Itt vált problémává a Himfy költője s több magyarázó törekedett e lélektani rejtvény megoldására.

Némelyek Kisfaludy Sándor szellemét Petrarcával hozták összeköttetésbe, hogy Laura alakja büvölte el; mások meg németországi kalandjait emlegették, mint a Himfy-dalok forrását: csak kevesen gondoltak arra, hogy

*

a költők szive oly lant, melynek hurjaiból sokféle melódia csalható ki, de az alaphang sohasem változik (Castelar). Mondják, egyszer lehet igazán szeretni; tegyük hozzá: önfeledten is.

A megszokás, álmodozó hajlamok, megkötő viszonyok, meggondolatlanság s a „festett égbe“ pillantgatás hamar szülnek szerelmet, pedig ki tartaná azt egyedül valónak?

Szenvedély a szerelem, de mélyreható is. Ha vétségbe esett, látszólagos a botlása: a génius bennhordja mindjárt szivében a magyarázatát. Kérlelhetetlen syllogismusait ismerjük; ha valahová, rá illik a hamleti töprengés igazsága. Olyan mint a napfény; átlövel a fellegburkolaton is, s bár formát változtat, lényegében ugyanaz. Költők szerelme ezért megfoghatatlan és mégis egyszerü szerelem. Való, hogy a feltolult képek egyike-másika visszaverődik az érzékeny sziven; való, hogy Medina a szép énekesnő, vagy Klagenfurtban a Pepi grófnő mosolya boldogitja Kisfaludy Sándort; de a pillanatnyi mámor köde szétfoszol s költőnkben a szellem magasabb tevékenységét föl nem keltheti. Egyszer nincs érzéki oldala ennek a szerelemnek, másszor a gyönyörök tengerébe sülyed; egynek mennyország, másnak végletes pokol. Annyi convenientia látható benne, hogy mindenkor uj, mindenkor teremtő egyediségü és mindenkiben előképnek marad. Testet ölt és leszáll buvárként az élet mélységébe; de ott tartózkodása nem örökös, sőt kivánja az ismétlődést: a lélek maga vagy eszme (ha találóbb a szó) sértetlen marad aztán, megőrzi tisztaságát. Nagy segitségére van a képzett elme is: a higgadság meg épen kristálytermészetüvé teszi.

Élt a költő, mint mások és szeretett mint csak költők szoktak szeretni. A virág kelyhét tárta ki előtte, szivta hát mézes harmatát, hiszen annak is könnyebbülését érezte; szerepét játszta az ömleteg holdfénynek, bevonta hevével az árva földet, hiszen annak is jól esett egy perc a tulvilágból. Változatos képek, változatos szerelem . . . ki mondaná a kettőt egyszerü okviszonynak? A csapongás még nem könnyelmüség, valamint az ébredés sem bün.

Utolsó alakja Karolin.

Az irodalomtörténet azt modja, hogy első hatvan dalát ez egyszerü leány mellett irta: érdekelhet tehát a két alak viszonya, annyival is inkább, mert a Himfy-kérdés első földeritője — Toldy F. — maga is ellenmondásba keveredik. Himfy-t ismerik sokan, a kortársak pedig lelkesedve szavalták stanzáit: tán rokonszenvesebb szint ölt majd a költő fájdalma előttünk, ha szivébe mélyebb pillantást veténk.

S most már fölvehetjük egyuttal az elejtett fonalat, mig hazájában kész „Himfy“-je szokatlan fájdalmaival 1801-ben a magyar közönséget elragadta.

II.

Draguignan lakóit az 1796. évi julius hó első napjai szokatlan izgatottságban tartották. Milanói szekeresek azt hozták ugyanis hirül, hogy Bonaparte junius 29-én háromnapi heves küzdés után a fellegvárat elfoglalta, a mennyiben az őrség a fegyvert letette, s most jelentékeny részét Provenceba szállitják a garnizon-ezrednek.

Avignon és Vaucluse völgye csakhamar visszhangzott a hirtől s szokás szerint különböző érzelmek hullámzottak a csendes polgárok lelkében. Draguignan szük utcáit sem hagyta érintetlen a sok mende-monda; kit a kiváncsiság vezetett ki a határra, kit meg a részvét, hogy a foglyok bevonulásának tanui lehessenek.

Legkivált D'Esclapon házán látszott meg a hatás, mely a hir nyomában kelt: az asszony a kerti lakással volt elfoglalva, egymaga rendezgetett el mindent, most az egész háznép, még leánya is, kifutott a többiekkel az érkezők elé; benn meg az öreg tanácsos hevesen járt kelt irásai közt; majd leült, jegyzett valamit s aztán megint felszökött ülőhelyéből és ki-kitekintgetett az ablakon.

Nagysokára kopogást hall ajtaján s a város szolgája avval e hirrel lép be, hogy a kirendeltnél kevesebb számu szállásról kell gondoskodnia, mert az erred nagy része tovább utazik s csak egy-két tiszt marad hátra francia őrizet alatt.

Ekkor hallotta meg leánya hangját is künn a folyosón, amint vigan csevegve adta elő, mit látott utca-szerte, hány embert szállásolnak el; kit kap a szomszéd Luighi, kit a vén Monaldo vagy Giacomo koma. Épen a legfiatalabbik fogolyról kezdett beszélni, mikor a szállásmester jelentette, hogy ezután rendes lakójuk: egy szőke hadnagy megérkezett.

S csakugyan egy ifju lépett a csendes hajlékba, elmondta hogy magyar s noha

foglyul esett a napoleoni harcban, Vaucluse csendes emberei közt nyugalomra vár, mert kifáradt szelleme üdülés után vágyódik.

Alakja nem volt feltünő: izmos testalkata, természetes növése és erős vállai egy harcosnál egyebet alig sejtettek benne; hanem magas homlokán, ábrándos tekintetében és nyugodt arcvonásai közt fennkölt lélek honolt, mely ellenállhatatlanul büvölte le, a ki szemeit rajta feledte. A szokásos üdvözlések és bemutatás után elfoglalta a kerti hajlékot, mialatt a család elszéledt, hogy dolga után lásson.

Estefelé rendesen künnjárt az erdők árnyai közt; őrei teljesen megbiztak jellemében, szabadon kereshette föl a vidék bármely pontját. És ez a szabadság sokat feledtetett vele fogságából, bár szive egyre visszavágyott az elhagyott földre, emberek közé, a kik nem szánalomból szeretnek.

Jól esett neki a magány. — Ki tudja, hogy buját temesse-e el benne vagy hogy szelleme a természet titkaiba mélyedjen? . . .

Most is a hegy alján bolyg. Féloldalt sürü lombozat fedi előle a lassan tünő napsugarakat, mig jobbról szabad kilátás nyilik hullámzó vetésekre, lágyan zsongó vizhabokra. Kiülő sziklacsucson hever s belebámul az össze-vissza képbe, melyet a szürkület ezüst fénye kezd bevonni.

Távol hazájától, a fenyvesek földjén, felujulnak lelkében a régi emlékek: a kedves szülői lak, a szabad lég, mely honszerelmét fokozta, és a leány képe, kire a fájdalom érzése nélkül nem gondolhat. Itt, a szerelem bus országában kell sóhajtozni most: ránehezedik a sziv minden emléke s még bánatosabbá teszi a viszhangos táj, melynek legutolsó parányai is a boldogság üdvétől élnek. Könnyülten ver föl itt az anyaföld szive: a szent árnyu berek lejtő gráciákat és énekes muzsát láttat, a méla rejtekben kötődő istenek szava zsong.

Eszébe jut ifju kora: a gyermekálmak és remények egymás után vonulnak el szemei előtt. Atyja elmesélgetett előtte az életről, melynek káprázatát annyian megcsodálják; el egy jövő nagyságáról, melynek osztályosa lehet; és a szive ezekre a szókra lelkesen dobogott, odaborult atyja keblére s kérte, hadd vehesse ki részét a dicsőségből. Katonává lett. És a harcok heve mámorossá tette lelkét és azt gondolta, hogy az élet boldogsága mindenestül beférkőzött szivébe, hogy az, a mit gyönyörnek mondanak, mind oda van rakva lábai elé. Csalódott: váratlanul megtermett számára is a fájdalom, neki is le kellett mondani! S ime most fogoly, a dicsőségnek árnyai környezik.

Mi más az élet honában, hol talán feledni tanulja őt az, a kiért odaáldozta nyugalmát! . . . .

Sohajtott.

Egyszerre munkások vig lármája ütötte meg fülét: az erdőszélen emberek huzódtak hazafelé. Két-három fiatal leány fejezte be a menetet. Az ifju megfeszité tekintetét, ha netalán ismerősre akadna köztük; mikor az utolsóban valósággal gazdája leányát pillantotta meg. Künnjárt, ugylátszik, a mezőn, felügyelt a dolgosokra és berátnői kisétáltak érte. Könnyedén lépdelt, kacagása felhatott hozzá: felugrott ülőhelyéből, utánok sietett.

Buzavirágos szalmakalap fedte hollófekete haját, vállaira göndör fürtök omoltak. Karcsu alakja tréfásan hajolt hol egyik, hol másik társa felé, mialatt egy percre megállapodék, mintha bohóságait megsokallotta volna. Sajátszerü! ép egy bánatos daltól visszhangzottak a közelfekvő bércek: a fiatalabb munkásnép csoportba állva, kéz-kézben énekelt. Karolint mindenkor meghatották azok a keresetlen hangok s legvidámabb csevegése közepett is elnémult, mikor egy panaszos lélek sohaját hallotta . . . .

Költőkről beszéltek.

— Nem hiszed, Lydia? — kérdé a szép szőke leánytól, ki bal felül beszélt hozzá. — Pedig a dalok engem elbüvölnek.

— Karolin szereti a sonetto-t! — segitett a másik, egy alacsony barna leány s szelid arca hévtől sugárzék — ha aztán énekelni hall, ne csodáld, hogy eszébe jutnak költői.

A Lydiának nevezett kacagva elfordult s tekintete az ifju hadnagyéval találkozék. Alig üdvözölte őket, megszólitá:

— Segitsen Ön. Ezek itt költő-védelemre vállalkoztak. — S felkacagott.

Csodálkozva nézegette az ifju arcukat s tünődése külömböző hatást gyakorolt a pártosokra. Karolin sötét szemei zavartan tévelyegtek a hullámzó vetéseken, Gégia pedig fürkészőleg pillantott kék szemeire.

— Egy elvetett szó, melynek alig volna külömben értelme, az is, hogy tréfa maradjon . . . Odalépett a merengő alakhoz, megfogta kis kezét és suttogó hangon kérdezte:

— Ön védi a költőket, a mostoha természet e boldogtalan lényeit? Sajátszerü szivek azok, Karolin! Megnyilnak, hogy magokba temessenek . . . .

A leányra kellemesen hatottak szavai. Hálásan nézett vissza szemeibe, hogy megértette.

A szép ellenfél pedig duzzogva került azalatt hátra, lehajolt egy-egy utszéli virágért, kis bokrétába kötötte. Követé társa; a kettő aztán magára maradt.

Karolin hosszan nézett maga elé, mintha egy gondolaton tépelődnék; majd mosoly ült ajkára, ugy kérdezte:

— Mért tartja örvénynek a költői szellemet? Van sziv, mely fölemel; van költő, kinek lantja varázsszókat idéz elő. Nem félek oly lelkektől, kiket isten a világ ujjáteremtésére küldött.

Az ifju lázasan arcába tekintett.

— Ki tanitotta, gyermekem! e szavakra? — kérdé s hangja elakadt.

— Ezek a bohók — felelt amaz tréfásan — és a természet. De hát érdeklené önt ilyesmi? A fiatal emberek az élet rabjai, arravalók, hogy az öröm rózsaszárnya könnyitse lépésüket; egyébre nem gondolnak. Lássa, Uram! A jó Lydia itt a mai kor gyermeke; ha kérdi, több magyarázattal is szolgál önnek. Én csak ábrándos leány vagyok a szemében, kit még a kis-városi örömök sem érdekelnek. Atyám is neheztel, hogy a dalokban gyönyörüséget találok, s anyám aggódó arca nem egyszer azt látszik mondani, hogy nem e világnak való vagyok, legalább nem a mi embereink közé. De hát ez az én sorsom!

S elhallgatott. Az ifju álmodozva, csendesen lépdelt oldalán. Érezte, hogy uj világot nyit meg előtte, melynek korábban alig a hire hatott el hozzá poros könyveiből. Elszállt képzelme Hellas földjére, az ióni tengerpart költőihez; olvasta Rómát és a nagy német birodalom halhatatlanait: de lelke nem értette azt a közvetetlenséget, mely a költészet révén egyenest a szivbe viszi le a fényt és árnyat, a napmeleget és a dermesztő fagyot. Most egy gyermek nevén szólitja titkos ábrándvilágát; a megsemmisülésről beszél, melynek nincs jogossága és dalt emleget, melyben a küzdő, tépelődő, bánatos lélek enyhületet talál. A természet csodás épülete tárul fel szemei előtt: elkezdve a csillagsugártól le az enyészet elzüllő parányaig nagy összhangba olvad minden előtte. A madárdal és a munkások éneke nem egyebek, mint a sziv ömledezése; azért támadnak, hogy a panasz elnémuljon.

Az alkony leereszté lassankint fátyolát. A munkások beértek a kis városba, a leányok is közelebb huzódtak amazokhoz, Lydia enyelegve nyujtotta át bokrétáját Karolinnak s aztán beállt a béke köztük.

— Hanem azért — tette hozzá pajzánul — mégsem hóditod a hadnagy urat költőid pártjára! . . . .

Besötétedett, mire elváltak.

III.

Késő éjjel is iróasztala mellett ült még a költő. Épen Petrarca hevert előtte; s miközben szellemét messzeragadta a képzelem, nagy sietséggel vetette papirra e verseket:

„Midőn a hold világában
A patakot kisérem
S egy tünemény alakjában
Alakját megismérem;
S őtet reám szerelmesen
Mosolyogni képzelem,
S úgy tetszik, hogy kegyelmesen
Beszélget ott énvelem:
Egek, mily nagy boldogságom:
. . . A káprázat eltünik,
S boldogságom megszünik.“

Azt hiszi, hogy e sorok csak magánjegyzetek, minőkkel azelőtt szórakoztatta magányát. Pedig egy költői lélek ütött tanyát nála, Petrarca társaként, kiknek dalait a szép gyermek lefekvés előtt küldte át számára. Olvasta az epedés szavait, a Sorgue-part mellett átélt álmokat, s a génius csókját érezte ajkán, mikor a vágyat és beteg sovárgást a magáéval rokonnak ismerte fel. Laura képe tündéri világból sugárzék felé, amint átszellemülten hallgatja dalnokát s a mindenség csodái bámulva állják körül és hymnus-karba egyesülnek. Boldog költő, kinek ugy adták az égiek, hogy dallamot találhasson a merengésre, a fájdalomra és gyötrő kinokra! . . . .

Kitekintett ablakán. Zavartalan csillagfény lövelt feléje és a hold sugarai ezüst áthatható lepelt fontak a természet alakjaira. Lágy szellő rezgette meg a falombokat és a vadszőlő-levélt feje fölött, s hüsitő légáramlatot terelt időnkint szobájába. Csaknem félálomba ringatta a csend: emberek rajzottak fel-alá tekintete előtt, tovatünő árnyak, kisérteties némaságban. (Vége köv.)

IRODALOM.

Alár. Költői beszély hét énekben. Irta gróf Zichy Géza. Budapest, Révai testvérek kiadása. 1883. 8-adrét 91 lap.

A „Leányvári boszorkány“ szerzője egy lépéssel tovább ment az epikus költészet terén. Szándékosan használtuk a „ment“ szót a „haladt“ helyett, mert e költői beszélyben szó sincs haladásról. Tetőtől talpig elhibázott alkotás ez, melynek eszméje ép oly hézagosan van kifejtve, mint a mily pongyola annak feldolgozása.

Alár (a ki helyett talán az érthetőbb Aladár is megtette volna) egy fiatal dalia, ki ismeretlen okból külföldi dalnokversenyre megy, ott meglátja Drágfalvy Erzsébetet és azt saját mátkás voltának dacára veszett lánggal megszereti. Ez az utóbbi hölgy ugy látszik viszonozza ezen érzelmet, azonban dacára a kölcsönös szenvedélynek egyikük sem tesz kisérletet arra nézve, hogy az akadályokat legyőzve egymáséi lehessenek: ellenkezőleg Alár nőül veszi aráját, a kit már nem szeret, hogy azonban megszabaduljon ama szeretetbeli adótól, melyet az emberi intézmények a férj elé szabtak, titkos fogadást emleget és keresztesnek készül. De mielőtt elmenne, Drágfalvy Erzsébettel tiltott szerelmi gyönyört élvez és Erzsébettől megnyeri mindazt, miért azelőtt küzdeni nem mert vagy nem akart. Most már kettős kötelék füzi Alárt honához, de ő azért mégis elutazik még pedig azon szándokkal, hogy — magát megölje, visszaszállinkózó keresztesek csakhamar meg is hozzák halála hirét, mire azután neje megőrül s őrültségében sajátjának nézi Drágfalvy Erzsébet gyermekét, a melyet az ugyanoda visz, a hol Alár nem merte a mátkaság alól való feloldozást kérni: a „nagyasszony“-hoz, Alárnak anyjához. Erzsébet öngyilkossá válik, Alár pedig, ki valósággal meg nem halt, hanem csak holtnak hirében állott, visszatér és boldog életet él esküdt nejével, ki forrón szeretett férje láttára kigyógyul őrültségéből.

Ez a kissé kuszált mesének rövid kivonata. A tárgy maga már nem epikus természetü, de a felfogás, melyet a költő beléje lehellt még közelebb vitte a drámához. Magának Alárnak jelleméből csak az erély hiányzik és tüstént meglenne a drámai hős, a kötelességek összeütközése által keltett tragikum uralkodik, de ki nem fejlődhetik, mert a jellemekben nincs következetesség. Alár szereti Erzsébetet és nem mer érte sikra szállani, nőül veszi aráját és hütlen lesz hozzá, mindez árnyoldal, melynek nincsen fényes visszája. Hasonló ellenmondások vannak Drágfy Erzsébetnél. Ő fél Alár anyjától, de még inkább saját apjától és mégis ujszülött gyermekét a „nagyasszony“ gondozására bizza. Ha előbbi tartózkodása onnan ered, hogy Alár anyja és Erzsébet apja ellenségek, akkor mire való ez a gyermek-kitevés? ha pedig nincs ilyen akadály, akkor, hogy lehet az, hogy Alár Erzsébettel csakis külföldön, a „Landgraf“ várában ismerkedhetik meg?

Mindennek nyitját hasztalan kerestük. Vannak azonban még egyéb fogyatkozások is, melyek határozottan arra mutatnak, hogy a tárgy tragikus természetü. Ilyen Drágfy Erzsébet jelleme, ki ok nélkül huzódik el Alártól, bevárja bukását és csak azután lép fel. A szerző romantikus felfogása itt határozottan tragikai expositiót rendezett el, kár, hogy az eposzi előadásban egészen ellapult. Hozzávéve mindehhez még a többi személyeket is, ez erőszakosan összetákolt mesének keretéből csakis két félig-meddig rokonszenves alak bontakozik ki: az egyik a nagyasszony, Alárnak anyja, kinek jóságos lelkét szinte látjuk magunk előtt, a másik Alárnak hüséges iródiákja Gerő, kinek viszonya urához azomban kevéssé felel meg amaz állapotoknak, melyekben az arany bullát kierőszakoló nemesség a maga iródiákjait tartotta.

Térjünk most a kidolgozásra. A mü alexandrinokban van irva, melyeknek rimelése azonban számos fogyatkozást tüntet föl. De mielőtt e szorosan véve technikai oldalt képező kifogásokra térnénk, egy lényeges tévedést kell kiemelnünk, mely szintén a kidolgozáshoz tartozik.

A második énekbe apró lyrai költemények vannak betoldva, melyeket Alárral mondat el a szerző. Ezeknek azonban egyetlen egy tulajdonsága sem emlékeztet a régi magyar költők termékeire. Sem az ódon plasticitást, sem az akkor divó formákat el nem találta és igy azzal sem dicsekedhetik, hogy e versek külsejükre nézve hasonlitnának az alapul vett kor költői terményeihez, a mint ez Beöthynek „Ráskai Lea“-jában megtörtént. Azokat a dalokat nem Alár dalolja, hanem Zichy Géza mondatja el Véghely ifju urával, sőt reánk oly benyomást gyakoroltak, mintha nem is épen ez alkalomra készültek volna

legalább azt sejtetik az ilyenféle nagyon is modern hasonlatok:

Szél sivit föl mint a
Pokol kacagása
Nézd ez a nagy zsinagóga (!?)
Függönyhasadása (?) (20 l.)

valamint az erős reminiscentiákat ébresztő következő sorok:

Isten véled, isten véled!
És ha holdvilágos éjjel
Két madárka énekel
Vagy temető mellett mégy el
Talán rám emlékezel. (22 l.)

Rimei, miként már föntebb emlitettük, pongyolák s jelentékeny részük csakis annál jöhet rim-számba, a ki őket, illetőleg a megfelelő szavakat dunántuli nyelvjárás szerint olvassa. Mutatóba elég lesz tán a következő cyclus: torokkal — morogva (3. l.), esketés — felveté (32. l.), felszólal — leróva (40. l.), nejéhez — fejére (43. l.), falához — leoldoz (43. l.), vágyódván — rányomná (44. l.), királyom — kivánod (57. l.), halál is — találni (59. l.), becsület — tüled (62. l.), illetem — tettem (64. l.), keresztem — tettem (64. l.), vigaszom — hagynom (64. l.), látott — megváltót (72. l.), hivebben — szivben (72. l.), fátyolban — ottan (76. l.)

Ennyit mutatóba a rosz rimekből!

De a jellemző epithetonokban és jelzőkben sem szerencsés. Neki nemcsak a déli szél morog a kandalóban (3), hanem „szerelme igéit is fülébe" mormogtatja Alárnak Erzsébettel (48. l.)

Különös az ilyesmi is, mikor a hajóról azt olvassuk, hogy:

„Orrára
Magyarok cimere gondosan festve van
Fölötte lámpa áll, lássák, ha este van" (56. l.)

vagy az olyan közhely, minő például:

„Halottak napján itt gyertyácskák nem égnek" (44. l.)

Néha az alexandrin is rövidebb a kelleténél, például (egy a sok közül!):

Meredt szeme megáll papságon, kereszten
S lelkében csak e szó (?) hangzik: elvesztem. (32.)

Kissé tulságos az is, a mit a leirásokban a régi öltözetet illetőleg tesz. A közönségesen ismert öltönydarabokat szándékosan cseréli fel csak ujabban ismeretessé vált elnevezésekkel és egyes helyeken, különösen a harmadik énekben a nász leirásánál oly tömegesen halmozza fel a sok követ és felvető meg fejtakaró ruha-neveket, hogy önkéntelenül ugy látszik, mintha az „Alár" motivuma nem költőjének inspiratiójában, hanem Radvánszkynak a magyar háztartásról irott munkájában volna keresendő.

Az egész mű az elhamarkodás bélyegét hordja magán, a mi kétszeresen megrovandó oly szerzőnél, kinek társadalmi helyzete megadja ama nyugalmat, melyen belül az eszmék érnek és az alkotás zavartalanul találhatja meg a szépnek eszményét. Magával a tárgygyal is oly kevéssé jött tisztába a szerző, hogy e kétségkivül drámai jellemeket beleszoritotta egy romantikus elbeszélés keretébe, mely azonkivül még hijával van annak, a mi sokat feledtet: az epikai előadás hatalmas bübájának. Többi müveihez viszonyitva is áll ez az itélet. Ez a költemény veszedelmes visszaesés azon hibákba, melyeket a „Leányvári boszorkány"-ban találtunk és hovatovább megerősit abban, hogy Zichy, ha költőnek született is talán, de határozottan nem epikus költőnek.

A munka kiállitása csinos és a kiadók izléséről tanuskodik.

LATKÓCZY MIHÁLY.

Aimard Gusztáv, francia iró, kinek egy-két regényét magyar nyelvre is lefordították, e hó 24-dikén Párisban a szent Annamenházban meghalt. Aimard egyike volt a legkülönösebb alakoknak. Sokat utazott, sokat látott, bár nem látta mindazokat az országokat, melyeket leir. Gunyolói ráfogták, hogy szobájában utazott, nem mozdult ki hazulról; ez volt mindig legnagyobb mérge.

Ifju korában egy kereskedelmi hajóra állt be szolgálatba s ott irta első irodalmi kisérleteit, elég furcsa módon. Kapitánya ugyanis észrevevén egy irka-firkáját, rábeszélte, hogy irja le mindazokat az országokat, melyeket hajójuk érintett. Mikor elhagyta a hajót, nagyon vágyott a kalandokra. Az első kinálkozó alkalommal Kaliforniába ment, a hol akkor aranybányákat fedeztek föl. Aimard is keresett, de semmit sem talált. Visszatért Franciaországba, csakhamar azonban ismét Texasba utazott. Texas képezte aztán legtöbb regényének keretét. A mi e kereten belül mozgott, az egyéneket mind képzelete teremté. Mikor Texasból visszatért Párisba, nem távozott többé onnan. Itt rendkivül hányatott életet élt; egy nap gazdag volt, másnap már mindenét elvesztette s nyakára csődité hite-

lezőit. Ugy látszott, mintha nem is érezte volna jól magát, ha nem kopogtatott a végrehajtó ajtaján.

Utazás helyett a legexcentrikusabb külvárosokban lakott, La Villetteben, Batignollesban, Montmartreban, Montrougeban. Azt mondá, hogy hitelezőinek üldözése elől menekül oda. Aimard távoli lakásából minden nap rendesen elment sétálni a boulevardokra. Hét órakor a Madrid kávéházba szokott járni. Kis ember volt, a kinek feje hasonlitott Gambetta fejéhez. Utóbbi években már megőszült. A kávéházban sokat beszélt, nagy fecsegő volt.

1870-ben, az ostrom alatt meghatalmazást kapott egy szabad csapat alakitására. Feltünő egyenruhába öltözteté embereit; de arra senki sem emlékszik, hogy valaha kirohanásban részt vett volna velük.

Anyagi körülményei egyre ziláltabbak lettek. Végre megőrült. Elvitték a szent Anna-menházba, a hol a szerencsétlen meghalt. Az a rögeszméje volt, hogy gazdag, mint Monte Christo és mindig kastélyokat épitett Arkanzasban. — Aimard közel nyolcvan kötet regényt hagyott maga után, melyek Franciaországban közkedveltségnek örvendenek. Nálunk legbuzgóbb tolmácsa Vajda Viktor volt.

A „Magyar Helikon"-ból, Stampfel Károly életrevaló vállalatából, mely a magyar irodalom kiváló képviselőinek ismertetését tüzte ki föladatául, közelébb ismét két füzet jelent meg Pozsonyban. Az egyik Csokonai életrajzát tartalmazza dr. Badics Ferenctől, a másik Tompa Mihályét dr. Ferenczytől. Mindkettő nem csak gondosan, de egyuttal érdekesen is van irva arra, hogy szélesebb körökben is élvezettel olvashassák. Ára mindenik füzetnek 20 krajcár.

Stanley hires uti rajzai: „Utazásom Közép-Afrikában" egész terjedelmökben megjelentek magyar forditásban, a Révai testvérek kiadásában. A munkából, mely két nagy kötetre terjed, az utolsó füzeteket most küldték szét. Stanley, mikor először utra kelt Afrika belsejébe, már előlegesen is rendkivüli érdeklődéssel találkozott, mert a hirneves és nyomaveszett Livingstone föltalálására vezetett expediciót. Föl is találta a tudós utazót, s mikor Livingstone meghalt, folytatta kutató müvét. A tudományos világ nagy figyelme kisérte, és Stanley nemcsak a nagy vállalkozást hajtotta végre bátran, minden nehézséggel dacolva, hanem kitünően tudott számot adni a roppant utról, ugy hogy könyve tudós és laikus számára egyformán nagyérdekü. Örülünk, hogy a jeles munka végre magyar nyelven is megjelent, diszes kiállitásban, sok illustrációval és térképekkel. Harmincnégy füzetre terjed, s egy füzet ára 30 kr. A Révai testvérek most Ujfalvy-Bourdon Máriának uti könyvét adják ki magyar forditásban „Páristól Samarkandig" cim alatt, szintén füzetenkint. A diszes kiállitásu könyv a francia eredetinek metszeteivel jelenik meg.

„Magyarország történelme" felsőbb iskolák tanulói számára, irta Ladányi Gedeon akadémiai tag és kolozsvári egyetemi tanár. A derék munka most második kiadást ért Debrecenben, ifj. Csáthy Károlynál. Ára 1 frt 60 kr.

A „Mulattató Zsebkönyvtár" cimü füzetekből ujabb két számot adott ki Esztergomban Buzárovics Gusztáv. Az egyikben Szokoly Viktortól közöl „Szinész és komédiás" cimü vig beszélyt, a másikban pedig Hevesi Józseftől „Vig elbeszélések" cim alatt öt kisebb novellát. A vállalatot, melynek egy-egy füzete 12 kr., dr. Körösy László szerkeszti.

„Gondolatok a katonai szellemről és annak ápolásáról", irta Rózsa Bertalan honvéd ezredes. A katonai szellemnek helyes irányban való fejlesztésére és megszilárditására sehol sem kell több gondot forditani, mint épen honvédségünknél, melynek tisztikara a korán bekövetkezhető viszontagságok közepette csak ugy állhat meg becsülettel, ha — mint szerző mondja — vérébe fogadta a katonai erények egész összeségét. E célt van hivatva elősegiteni szerző munkája, mely a fiatalabb honvédtiszteket helyes gondolkozási irányba vezetheti. Hat fejezetre oszlik s szól a honvéd állásáról és hivatásáról; az ez iránt való lelkesedésről; a becsületérzés katonai értékéről; a bajtársiságról; az engedelmességről, s végül a fegyelemről s a csapatoknak ebben való neveléséről. Minden fejezet valóban tele van a legszebb tanácsokkal, s hazafias lelkesedéssel. Egyik legjobb része a becsületérzés katonai értékéről szóló fejezet. Azt mondja ebben szerző, hogy a mély becsületérzés megőrzi az észt az önzés és önérdek kábitásaitól és igy az egész szellemi képességet nemesebb célokra tisztán megtartja. S valóban a mi a hadsereg egyik fő követelménye, hogy benne egyetértés és közszellem legyen, az semmi egyéb, mint magasra emelt becsületérzés. Szerzőnk következő sorait bizony igen jó lenne könnyüvérü fiataljainknak megjegyezni: „Értelmes felvilágosodottság és helyes tapintat adják meg azon érzéket, melylyel becsületünk felett őrködnünk kell, minden csipős és nem tetsző megjegyzés vagy ellenvetésnél lehető nyugodt tárgyilagossággal biráljuk meg azt, hogy mily viszonyban állunk a mondóval és feltehető-e nála a becsületsértési szándék. Minden esetre pedig kerülnünk kell azon helytelen kedélyállapotot és beteges izgatottságot, mely kellő ok nélkül fellobban, mindent félre s magára magyaráz, miáltal aztán a társas kedélyesség kiállhatatlan megrontójává válik. Ne ragadjunk minden elhamarkodott szóért kardot, vagy pisztolyt!" A figyelemre méltó kis könyv Pápán jelent meg.

„Az illem könyve". Hazai és külföldi müvek fölhasználásával szerkeszti Kalocsa Róza, s füzetenkint kiadják a Révai testvérek. A 10—13. füzetek hagyták el a sajtót, s ezek szólnak a köszöntésről, a látogatásokról, a fogadtatásokról, meghivásokról, a gazdáról és vendégéről, a társas mulatságokról, estélyekről, bálról. Egy füzet ára 30 kr.

MÜVÉSZET.

A népszinházi átalakitások. Mig a népszinházi társulat Bécsben aratta a dicsőséget, az alatt a népszinház épületében erélyesen folytak az átalakitási munkálatok, melyeket a népszinházi bizottság különösen a tüzveszély ellen való biztositás céljából rendelt el. Az átalakitások részben a tüzveszély ellen való biztositásra, részben pedig a közönség kényelmére szolgálnak. A szinpadon a legnevezetesebb ujitás a vasfüggöny, melyet a Schlick-gyár készitett. A roppant függöny, mely most még a szinpadon pihen, hullámos formába idomitott vaslemezekből van kovácsolva; szélessége 15 méter, magassága $10^1/_2$ méter; e szerint a berlini Viktoria-szinház vasfüggönyét kivéve a legnagyobb egész Európában. Ezen kivül még egy hasonló formáju vasfüggönyt készitettek, ez az utóbbi a zsinórpadlást választja el a nézőtér padlásától. A szintén hullámos formába idomitott vaslemezeket mindkét oldalról gypszszel vonták be, ugy hogy a két padlás között, az eddigi deszkafal helyett, teljesen tüzmentes falat képez. A két vasfüggöny együtt 9000 frtba került. Egy másik nevezetes ujitás a szinpadon a vizvezeték. Eddig a szinpadon igen szerény berendezése volt a vizvezetéknek, most a kerepesi-ut felől az utcáról nyolc hüvelyk átmérőjü, a népszinház-utca felől pedig négy hüvelyk átmérőjü fővezető csöveket alkalmaztak egészen föl a zsinórpadlásig, sőt egy négy hüvelyk átmérőjü csövet fölvezettek a női öltözők fölött elterülő födélzetre, ugy hogy tüzveszély esetén a fedélzeten készletben tartott tömlőt közvetlen erre a csőre erősithetik, s az ablakon át kényelmesen bocsáthatják a belső tüzre a vizsugarakat. A nézőtér körül megmaradt az eddigi vizvezetéki berendezés, melyet egészen elegendőnek találtak. A szinpad falán a szinpadi lépcsőház 1-ső és 2-ik emeletén jobbról és balról széles lőréseket vágtak, ugy hogy az egyiken át a szinpadon keresztbe, a másikon át pedig a szinpad hosszában bocsáthatnak vizsugarakat. A nézőtér felől szintén nevezetes átalakitásokat tettek. A folyosókat ujból festették és csinositották. A főbejárattal szemben a földszinti ruhatárból a nézőtér felé széles ajtót vágtak, melyen át jobbról és balról mintegy másfél méter széles lépcsők vezetnek fel a földszinti zártszékekhez. Ugyanez a bejárás a földszinti körszékekhez is elvezet, ugy hogy most a földszinti zártszékekből és körszékekből összesen nyolc kijárás van az eddigi hat, és négy lépcső az eddigi két lépcső helyett. A harmadik emeletre eddig csak egy, a főlépcsőről nyiló külön lépcső vezetett föl, ugy hogy az erkély közönsége és a karzat közönsége csak az egy lépcsőn közlekedhetett. most a harmadik emeletre egy egészen uj lépcsőt készitettek, mely a második emeleten összekötve, a páholyokba vezető lépcsővel egyenesen ezen a földszinti folyosóra szolgál. Ugyancsak a harmadik emeleten, ott a hol az uj lépcsőt nyitották, a folyosót és a boltozatot is egészen ujból épitették. Mivel az eddigi fagerendázatot egészen korhadtnak találták, a fagerendák helyébe 12 hüvelyk magasságu vastartályokat tettek. Ez az átalakitás nem volt az elrendelt ujitások közt és csak a munkálatok közben vált szükségessé, minek következtében az átalakitásokra előirányzott 30,000 frt helyett a költségek körülbelül 35,000 frtra rugnak. Még egy nevezetes átalakitás történt a harmadik emeleten. Az erkélyről és a karzatról szemben a szinpaddal tágas ajtót vágtak, mely a harmadik emeleti ruhatárba nyilik. Ezen az ajtón át jobbról és balról egy lépcső vezet föl az erkélyre és a karzatra, ugy, hogy most a harmadik emeleti erkélyről és a karzatról még két kényelmes lépcső vezet ki a folyosóra s igy két lépcsővel és két kijárattal több van, mint volt eddig. A karzati közönség kényelme ez által nagy mértékben elő van mozditva s az erkély közönsége is sokkal kényelmesebb helyzetbe jut. Ezenkivül a harmadik emeletre vezető külön falépcső helyett vaslépcsőt alkalmaztak.

Blaha Luiza asszony a bécsi vendégszereplés után háromszor-négyszer Krecsányinál fog fellépni a budai szinkörben. Ez a vendégszereplés igen érdekesnek igérkezik, mert a művésznő a szinkörben oly operette- és népszinműszerepekben fog fellépni, melyeket a népszinházban nem játszott.

Gambetta drámája. Florenczben jelenleg „Gibberta“ cimü drámát adnak. A dráma nem egyéb, mint Gambetta és Léon Leonie szerelmi viszonyának szinre alkalmazása. Gambetta ville d'avrayi lakása is szerepel az egyik felvonásban.

Lucca Paulina csütörtökön lépett föl először Londonban a Covent Garden szinházban, mint Cherubin Mozart „Figaro lakodalmában“. Lucca Paulina nagy diadalt aratott. A közönség soraiban volt a walesi herceg és a szász-meiningeni herceg is.

A fiumei régi szinház lerombolásához e napokban hozzáfognak. A szinház helyén a helybeli takarékpénztár épittet diszes palotát, melyben az intézet helyiségei s a Casino patriotico lesz elhelyezve. A földszinten csinos üzleti helyiségek lesznek.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1397.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI-RE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a szív édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmü dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bornek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet 4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei. 2 köt. 3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. 4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1398.83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

27. szám. 1883 Julius 8.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Az oratoriumbeli kép. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.
Cselre cselt! Puskin Sándor orosz beszélye.
D'Esclapon Karolin. (Rajz.) Irta Tóth Sándor.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

A „Koszoru“ t. előfizetőihez!

Az uj félév kezdetén előfizetésük megujitására kérjük föl a „Koszoru“ eddigi pártolóit s általában mindazokat, kiknek egy tartalmasabb szépirodalmi vállalat felvirágzása a szivökön fekszik.

A lap iránya a régi marad, valamint nem változnak meg az előfizetés lapunk boritékán olvasható föltételei sem.

Az előfizetési pénzek (legcélszerübben postai utalvány utján) kiadóhivatalomba, váci-utca 1., küldendők.

Budapest, 1883. julius havában.

Aigner Lajos,
mint a „Koszoru“ kiadója.

VEGYESEK.

* (**A „Koszoru“ szerkesztője**) pár hétre Olaszországba utazván, távolléte alatt a lapot Györgi Aladár fogja szerkeszteni. Kérjük a lap rendes munkatársait, hogy kéziratait hozzá (József körut 49.) vagy a kiadó-hivatalba (váci-utca 1.) küldjék.

* (**Uj egyetemi épület.**) A muzeumi körúton, a vegytani intézet előtt a müegyetemi és a nemzeti szinház közötti téren ismét egy uj egyetemi épület épitkezési munkálatait kezdték meg. Itt lesz elhelyezve az egyetem orvoskari és természettani osztálya. Az épület pavillon alaku és négyemeletes lesz. Mindenfelől szabadon fog állani s két oldalán, továbbá hátul egy-egy 18 m. széles utca fogja körülvenni. Az épületet két év alatt teljesen be kell fejezni. Az alapmunkálatok már folynak.

* (**Bessenyei György kardja.**) Rómer Flóris, ki a Berettyó-Ujfalun rendezett Bessenyei-ünnepélyen az akadémiát képviselte, beküldötte az akadémiának Bessenyei György kardját, melyet Boronkay György, az ismert iró unokája a nemz. muzeumnak ajánlott fel. Dr. Pauler Tivadar miniszter, mint az akadémia másodelnöke, már átküldte a kardot a muzeumnak.

* (**Bregentium régiségei.**) A nemzeti muzeum régiségtára kiküldte dr. Réthy Lászlót, hogy az uj-szőnyi vasut munkálatainál a Bregentium római várterületén előforduló régiségeket a muzeum számára megőrizze. Réthy eddig már több nagyon szép követ talált és ezek közt egy fölötte érdekes és nagy feliratos követ, továbbá sok bélyegzett tégladarabot és nagyszámu érmet. A munka a tulajdonképeni Bregentium szivét: a kastrumot csak egy hét mulva éri el, a hol dusabb leletekre lesz kilátás.

* (**Egy agg hegedüs bucsuja.**) Sainton agg hegedüs, ki már negyven évig gyönyörködteté a londoni közönséget játékával, 25-kén bucsuzott el a londoniaktól. Alapitója volt a londoni Beethowen-quartettnek, melyben ő volt az első hegedüs. A bucsu hangversenyen nagy és előkelő közönség volt jelen.

* (**Az aacheni városház**) leégése igen érzékeny veszteség a városra nézve, mert a városház a legrégibb emlékek közé tartozott. A hatalmas góth-stylü épület jobb és balszárnyán magas tornyok emelkedtek, melyek most a tüz áldozatául estek. Az egyik tornyot Granusnak, a másikat harangtoronynak nevezték. Mindkettő a 13-ik évszázadban épült. Az aacheni polgárság körében nagy lehangoltság uralkodik.

* (**Turgenyev Iván**), kinek betegségéről több izben megemlékeztünk, mint Párisból irják, annyira felépült nagy bajából, hogy bougivali nyári lakásából már visszaköltözhetett a Douai-utcai lakására. A regényiró igen rosz szinben van, arca beesett, megsoványodott, de léptei nem árulják el a nagy betegséget, melyet szenvedett. Komor kedélye kissé megélénkült, ugy hogy már belefogott a „Filkók szerelme“ cimü nagy elbeszélésébe, melyet Oroszországban akar bevégezni, mert julius közepén pár hónapra Pétervárra utazik.

* (**Elsülyedt ásványgyüjtemény.**) Dr. Szabó József egyetemi tanár tavalyi amerikai tanulmányutja alkalmával nagymennyiségü érdekes és ritka ásványt vásárolt össze a nemzeti muzeum számára. A gyüjtemény legnagyobb részét egy newyorki szállitó cégnél hagyta, hogy azt jól becsomagolva, a legközelebbi hajójárattal küldje el Európába. Nem sokára meg is kapta az értesitést, hogy az ásványgyüjtemény a „Herder“ nevü hajón utnak indittatott, azonban a szállitmány hónapok elteltével sem érkezett meg. Szabó tanár levelet intézett ez iránt a szállitóhoz, de ettől ismét hónapokig semmi választ nem kapott. Időközben arról értesült, hogy a „Herder“, mely a gyüjteményt szállitá, ez utjában a nyilt tengeren elsülyedt, Ráth jeles német mineralogus a napokban hasonló nagy tanulmányutra indul Amerikába, minek folytán dr. Szabó megkérte őt, mint személyes ismerősét, járjon el és tudja meg New-Yorkban, hogy mi történt az általa vásárolt nemzeti muzeumi ásványgyüjteménnyel.

* (**Nők az alkotmányban.**) Londonban Bright Jakab parlamenti képviselő elnöklete alatt meetinget tartottak, mely a nők szavazati jogának elismerése mellett nyilatkozott. Két amerikai nő Mrs. Stanton és Miss Antony vázolták a nőknek az Egyesült-Állomokban való helyzetét s azoknak az ipari foglalkozásoknak egész sorát hozták fel, melyektől a nők még negyven évvel ezelőtt teljesen el voltak zárva. Most ezer meg ezer nő müködik már okleveles orvosként, ezenkivül szerepelnek a nők mint ügyvédek; eddig a férfiakat a nők természetes védőinek tartották, ennek a nézetnek vége van; Amerikában most a nők védelmezik a férfiakat — legalább az esküdtszék előtt. — A jogi tanfolyam nyitva áll előttük és a női ügyvédek, kik hivatalos tisztökben a legfelsőbb törvényszék előtt is védekezhetnek, ép oly nagy számmal vannak az Egyesült-Államokban, mint az erősebb nemhez tartozó társaik. — Az ujdonságok terjesztése mindig erős oldala volt a gyöngébb nemnek. Nem lehet tehát csodálkozni azon, ha a nők lapot szerkesztenek, könyveket adnak ki s a hirlaptudósitók nagy seregének legalább fele nőkből áll. Az ifjak nevelése a legtöbb iskolában nők kezében van s a postai forgalmat hasonlóképen nagy részben a nők közvetitik. Nem kevesebb mint 5000 női postamester van az Egyesült-Államokban, csakhogy többnyire a legrosszabbul fizetett állomásokon, minthogy a férfiak politikai befolyásuknál fogva a jövedelmezőbb állásokat maguknak szerzik meg. „Mindaddig, a mig nem birunk szavazati joggal, mondá Miss Antony — ezt azonban el kell érnünk és ha megszereztük, akkor diadalra vezethetjük a mértékletességi mozgalmat és a korcsmákra nézve is szigoru zárórákat léptethetünk életbe — ez a megjegyzés nagy tetszéssel találkozott a hallgatóság részéről. Ilyen mozgalmak után igen örvendetes kilátásai lehetnek a férfi világnak.

KOSZORU

27. szám. 1883 Julius 8.

AZ ORATORIUMBELI KÉP.

— Elbeszélés. —

Irta: MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folytatás.)

Mint a tömjénfüst a légbe, ugy emelkedett az ifju lelke is a tömeg fölé. Kétszeres áhitattal hajtotta meg térdét ma a hatalmas teremtő előtt, ki annyi gyöngédséget s egyuttal annyi női fenséget egyesiteni birt egyetlen teremtményében. Kérte azután istent, ha már megmutatta, adja is neki ezt az angyali lényt; s mig ajka az imát susogta, szivében egy sejtelem dobogott, mely igy szólt: sohasem adja isten azt, a mit kérünk; ő benne kell csak biznunk, a ki átlátja az örökkévalóságot s az idő kezdetét, a „kezdet“ előtt: ő jobban tudja, hogy mit határozzon felettünk; s szivünk e megadásában leljük meg gyakran azt, a mi nyugalmunk és boldogságunk lesz!

A mise befejeztetett, a nép tolongott kifelé, s ép e tolongást kikerülendő, Alonso egy kis oldal-kápolnába vonult, hogy a szabadabb tért bevárja.

Homályos fülke volt, egyetlen piros lámpa világitotta meg a Santa Virgen del Carmen (carmeni szent szüz) arcát, mely annyi jósággal tekintett le az oltár lépcsőjén térdelő s alázattal meghajolt fátyolos alakra.

Alonso ez elmerült ájtatoskodást nem is méltatta figyelmére; de körültekintett, hogy melyik imaszékben foglaljon addig helyet.

Ki birná azonban leirni örömét és meglepetését, midőn a székek egyikében gyönyörü ismeretlenének társnőjét, az idősebb nőt pillantá meg?!

Ösztönszerüleg fordult most gyorsan a mozdulatlanul térdelő alakhoz, s visszafojtva lélegzetét, csendesen közeledett az oltárhoz.

Térdre ereszkedve, mindenek előtt az imádkozóra tekintett; s a fátyolán áttetsző márványszerü vonások, ugy saját szivének gyors dobogása is: mind azt mondották, hogy ő az.

E mozdulatlan áhitat láttára az ifju is imádkozni szeretett volna, hálát adva az egek urának, hogy legalább részben meghallgatta előbbeni imáját. De zajongó szive oly tele volt, hogy nem jött eszme agyába, nem jött szó ajkára; s csak azt ohajtotta magában, hogy ez angyalból kisugárzó áhitatos fény érje őt is, magával ragadva lelkét a magasba, s kinyerve számára a legfőbb kegyelmet!

Alonso azt gondolta, hogy nem imádkozik; maga sem tudta, hogy szó és gondolat nélkül is fölemelkedhetik szive, kedélye a legfőbb lény zsámolyához.

Elmerültségéből szomszédnője selyemruhájának suhogása költötte fel. A leányka csendesen emelkedett föl térdeplő helyzetéből, s keresztet vetve, indulni akart. Megfordulván, tekintete a szinte fölkelő Alonsora esett, s ugy tetszett, hogy futó gyenge pir boritotta el arcát a virágos fátyol alatt. Azután gyorsan indult kisérőnőjéhez, ki megcsókolva imakönyvének lapját, odahagyta az imaszéket, s miután az oltár előtt mélyen, alázatosan meghajlottak, kimentek mindketten az ajtón kivüli szenteltviz-tartóhoz.

Alonso mintegy megbüvölten bámult még egyszer ama helyre, melyet elhagytak; s nagy örömére egy kis tárgyat látott a mozaik-talajon, melyet valamelyik hölgy ejtett el, s mely alkalmat nyujtott legalább egy pillanatnyi közeledésre. Egy kis hajfürt volt ez, mely préselt, száraz kis virágkoszoruba volt illesztve. Kedves emlék volt bizonyosan, s Alonso sietett azt visszaadni.

Mig ő e törékeny ereklyét vigyázva fölemelte, és mig az ajtó előtt álló szenteltviz-tartóhoz ért, a hölgyek már eltüntek.

Annál jobban megörült, igy legalább

alkalma lesz őket a nyaralóban fölkeresni és magát bemutatni.

E kis szivesség, melylyel belép, mindenesetre jó ajánló levél; s az aránylagos lekötelezettség az ő részükről, jó fogadtatást biztosit számára.

Alig várta, hogy az alkalmas óra megérkezzék, s ő a nyaralóba siethessen.

Ismét ott haladt el a hosszu kerités alatt, melyről a virágok illatosan, hizelegve lógtak le; s a madárkák csicseregve, csoportosan röppentek föl a bokrok hajlékony ágairól; de Alonso izgatottságában mindezt most észre sem vette.

Elérve az aranyozott hegyü, vaslándzsás kaput s megrántva a csengőt, ismét az a tompa ugatás lett hallható; utána pedig egy csititó hang, kulcsok egyhangu csörgése; közeledő, nyikorgó lépések zaja s nemsokára ugyanaz a mogorva arcu felügyelőnő jelent meg Alonso előtt, mint a multkor.

Csakhogy meglátva a rácson kivül állót, ezuttal arca még sötétebbé vált, s a kulcsot a zárba sem illesztve, kedvetlenül igy szólt:

— Uram! ismételem, hogy e házban kiadó szállás nincs és a nők senkit sem fogadnak el.

Mindennek dacára Alonso névjegyét vonta elő, s át akarta azt a nőnek adni.

— Jelentsen be. Itt a névjegyem, adja oda amaz idegen urnőnek.

— Nem vagyok fölhatalmazva valakit bejelenteni s igy e névjegyet sem fogadhatom el.

— Mondja, hogy egy talált, fontos átadni valóm van, s ez mindenesetre változtatni fog a parancson.

— Már akár van, akár nincs, én a parancsot meg nem szeghetem, de ha épen gondolja, az átadni valót én is átadhatom.

Alonso e cerberust régi helyére, a pokol fenekére kivánta magában; sőt azt is hajlandó volt elhinni, hogy a csengetésnél a tompa ugatás tőle eredhetett. Mindennek dacára legjobbnak vélte a kis csomagot átadni, nem küldhetvén azt postán, mert a nevet és cimet nem tudta.

Észrevétlenül belecsusztatva névjegyét, benyujtotta azt a vasrácson.

— Mondja urnőjének, hogy elhagyott helyén, a székesegyházban találtam, s azt gondolván, hogy becses emlék, sietek, azt neki mély tiszteletem kijelentése mellett visszaszolgáltatni.

— Jól van! Majd oda adom az öreg urnőnek! szólt a felügyelőnő, az utolsó két szavat kiemelve s gyanakodó szemekkel tekintve Alonsora, mintha azt akarta volna mondani: „Tudom, hogy a fiatalnak óhajtanál egy szerelmes levelet a kezébe csempészni!“

Ezzel megfordulva sietett vissza a házba, Alonso pedig az annyi reményt magába zárt kincset igy kiadva kezéből, szomoruan, csendesen indult kocsijához, a virágos kerités mentében.

Ezalatt oda fönn az ifju leányka az ablaknál állott; s mint a kalitkába zárt madár nézte a lent mosolygó tavaszt. Midőn Alonso megrántotta a csengőt, megdobbant az ő szive is, mert rögtön felismerte, hogy amaz idegen áll ott lenn a rácsos kapu előtt, ki az ő érdekeltségét annyira fel birta költeni.

Mit akarhat? füzte tovább gondolatait; s mintegy némán kérdezve ezt, fordult vissza és tekintett a pamlagon ülő idősebb társnőjére, ki lehangoltan forgatta egy diszkötésü könyvnek lapjait.

A visszatekintésre ez azt hitte, hogy az ő érdekét illeti e kérdő arckifejezés, melyre sohajtva felelt:

— Mind hasztalan! Itt nincs; már azt gondoltam, hogy más könyvbe tettem el, de hasztalan!

De az ifju leányt most nem ez foglalkoztatta, figyelemmel nézett ismét a rácsos kapura, s látta, hogy az ifju egy kis papircsomagot nyujt át a felügyelő nőnek.

Meglepetése és kiváncsisága még nagyobb lett; s midőn látta, hogy az idegen ifju távozik, az asszony pedig a papirt kezében tartva siet visszafelé, nagy várakozással és érdekeltséggel tekintett az ajtóra.

Ez nemsokára megnyilt s a szolganő átadta a kis papircsomagot urnőjének.

— Egy idegen ur adta ezt nekem, azt mondván, hogy a székesegyházban találta; s miután becses emléknek hiszi, visszakézbesiti mély tisztelete kifejezésével.

Isabella — az ifju leány — örömteljes szökéssel termett a pamlag mellett, az idős nő pedig kibontva a papirt, felkiáltott:

— Ó! hála a szent szüznek! hogy zsámolyánál elveszitett ereklyémet visszaadta.

— Maga akarta átadni amaz idegen ur, de a parancsot követve, nem eresztettem be.

— Itt a névjegye — szólt az urnő olvasva — „Don Alonso de Cordoba“. Régi előkelő család!

— Oh, nénikém! — szólt Isabella — milyen illetlen dolog, hogy nem köszöntük meg!

— Nagy hálátlanság, annyi bizonyos! Ha lakcime a névjegyen lenne, ugy levélben tenném; de nincs itt semmi!

Ezalatt a leányka ismét az ablakhoz közeledett s kitekintve, örömteljesen kiáltott föl:

— Ismét a kert előtt megy el!

— Ugy irok neki pár sort, s a portásnő átadja.

Ezzel irni készült.

— Oh, nénikém, addig elmegy! Ugyis föl akart jönni, engedd meg ezt neki!

— Igazad van, helyrehozzuk a méltatlan visszautasitást. Siessen, portásnő, s mondja amaz idegen urnak, hogy Alba grófné szivesen látja.

A felügyelőnő eltünt, Isabella pedig visszafojtott lélegzettel, szivdobogva nézett ki az ablakon, mig társnője folyton a megtalált ereklyében gyönyörködött és egyengette az elgörbült virágszirmokat.

Egyszerre elhalványult Isabella, s palástolandó fölindulását, csöndesen, szótlanul egy székre ült. Az idős nő mindebből nem vett észre semmit, csak a rácsos kapu csattanását hallotta meg a távolból.

— Már jönnek talán! — szólt, még folyton a virágot nézve.

Isabella nem felelt, de lehajtva fejét, hallgatózott.

Fokozott hallása nemsokára lépéseket különböztetett meg a lépcsőn s előszobában, azután megnyilt az ajtó és — belépett Alonso.

Ő, ki annyi teremben és előkelő társaságban megfordult gyermekkora óta, most szivdobogva s elfogultan lépett be; olyforma érzése volt, mintha boltives templom nyilnék meg előtte, s szeme keresné önkénytelenül ama képet, melyet lelkében arany verőfényben égő dicsfény környez s melyet meg is látott e pillanatban lehajtott fővel; mintegy a saját szivdobogását hallgatva.

De Alonso gyorsan elforditá szemeit, s először is a ház urnője előtt hajlott meg, ki előzékenyen emelkedve föl a pamlagról, üdvözlötte őt.

— Sennor Don Alonso, ki birná meghatározni, hogy mennyi köszönettel tartozom önnek?! Ezt valóban magam sem tudom, amaz ereklye meghatározhatlanul becses lévén előttem. Fogadja legforróbb köszönetemet.

— Grófné, ön megszégyenit; köszönetére méltatván ama tettet, mely kötelességem volt; egyuttal bocsánatot kérek, hogy e szentélyhez ily merészen közeledtem; de nem tudván sem nevét, sem cimét, egyéb választásom nem volt.

— Mindenesetre nagyon lekötelezett — szólt a grófné s Isabellához fordulva folytatta — Isabella, gyermekem lépj közelebb, s mondj Don Alonsonak te is köszönetet, hogy a te nagybátyád, boldogult férjem vőlegénykori emlékét megmenté a porban való eltaposástól.

Isabella pirulva, lehajtott fővel közeledett; azután büszkén, majdnem hidegen föltekintve üdvözlé Alonsot.

— Grófnő! . . .

Dadogott ez mélyen meghajolva s megzavarodva e büszke, hideg tekintet által, melyet az első percben magyarázni nem birt. Lenézés ez? . . . Palástolása egy mélyebb érdekeltségnek? . . . Vagy az első találkozás stereotyp modorossága?! Tudta, hogy e három közül bármelyik lehet.

De miután egy kissé társalogtak, leolvadt e jég a gyermekded vonásokról, s csak a szív egyszerü jósága, a nyilt kedély tiszta őszintesége, s mindennek örülni tudó fogékonysága maradt vissza, ugy hogy szinte megoldhatlan talányhoz lett hasonló, midőn elvétve később ujra meg-megjelent a hideg büszkeség a márványszerü vonásokon, mi a homoksivatagok Sphinx-éhez tette e leánykát hasonlóvá.

Alonso annyira elmerült e csodálatos Sphinx nézésében, s csengő hangjának hallgatásában, hogy szinte lebüvöltnek érezé magát helyén, s eszébe sem jutott, hogy az első látogatás rövidre szabott határideje is letelt már. E helyett ő azon gondolkozott, hogy e bájos leányka egyesiti a talányos Sphinx és a bübájosan zengő Memnon-szobor tulajdonait; e szerint a homoksivatagok összes mythikus báját.

A grófné is igen jól mulatott. Önkénytes számüzetésében régen beszélt már idegennel; s az Alonso tartalmasan változatos elbeszélései ugy jöttek neki elő, mintha a nagyvilág elzárt tengerének megnyilt csatornái lennének, melyeken át zuhog be az eszme-ár e virágos magányba.

Midőn végre bucsura kelt föl Alonso, sajnálkozva mondotta a grófné:

— Hisz itt falun vagyunk, s azért a látogatás tartamára vonatkozó etiquette-szabályok

nem is veendők oly szigoruan. Különben pedig önnek oly érdeme van e háznál, mely érdem jövőre is megnyitja ön előtt az ajtókat.

E pár szónak villanyos hatása volt. A leányka büszke tekintetü sötét szemében épen akkor a rejthetlen öröm szikrája csillant meg; Alonsonak pedig szive dobbant meg a boldogságtól, ugy érezve, hogy a mennyország kulcsát adták épen most a kezébe.

— Végtelen boldoggá tesz, grófné, e kivételes, igy tehát kétszerte kegyes engedélylyel.

— Igaz, hogy itt senkit nem fogadtunk — viszonzá a grófné. — Szegény unokahugom, Isabella, sulyos betegségből gyógyult föl. A madridi orvosok nyugalmat és légváltozást ajánlottak, melyet e virágos magányban élvezünk. De hisz a gyógy-idő már végefelé jár, s most már kissé megszeghetjük az elvonultságra vonatkozó orvosi rendeletet.

Isabellának csak mosolya válaszolt arra, hogy mennyire egyetért a nénivel.

Mindhárman igen elégülten bucsuztak el. Pár nap mulva Alonso ujra meglátogatta a nőket, mentségeül idézve a grófné szavait, hogy falun lévén, a napok és percek számításában kevésbbé kell az etiquette-szabályokhoz alkalmazkodni.

E látogatások többször ismétlődtek; mint ez falun szokott lenni — hol a szivek a természethez közelebb állanak — ugy itt is barátságosabb, fesztelenebb volt a társalgás, ugy hogy Alonso már egészen otthonosnak érezte volna magát, ha rajongó szerelme nem ragadja tul e föld gőzkörén, ugy hogy ő maga is bizonyos magaslatról tekintett oda föl, hová rajongó lelke dicsfénytől környezett eszményképét helyezé.

Csendes, borús délután volt. A sötétkék eget gomolygó felhők szelték át minden irányban, mint vészt jósló fölszerelt hadihajó dagadozó vitorlái a kék hullámu tengert szokták.

Isabella és Alonso a kertbe nyuló virágos, lombos verendán ültek, melynek csonka oszlopain és lépcsőin faragott márványedényekben égtek a déli növények fesledező bimbói.

A leányka merengve, gondolkozva jártatta szemeit végig a kerten; majd ismét fölcsillant azokban a hideg, büszke tekintet, mintegy megfeddve önmagát, az akaratlan merengésért.

Alonso áhitattal nézett reá, némán és figyelmesen, mintha rejtett gondolatait akarta volna kiolvasni. Végre megszólalt:

— Isabella! Engedje nevét ajkamra vennem. Hisz látja, e virágos környezet, e nyugalom és csend bizalmat ébresztenek és bizalomra szólitanak föl.

A leányka hidegen tekintett az ifjura, ki hévvel folytatta:

— Igen, ez az! e csillogó tekintet az, mely arany hieroglyphként van a sivatag csodás márványszobrára irva, önre, Isabella; s melyet én meg nem érthetek!

A leányka elmosolyodott s arcát a legbájolóbb gyermetegség öntötte el; az ifju pedig folytatta:

— Ez arany hieroglyphet olvasom én hetek óta s nem tudom kibetüzni a titkos értelmet, hogy miként válhatik néha e rejtélyes hideg érc-csillogás egyszerre boldogitó meleg verőfénynyé, melynek világában amorettek játszanak a locsogó szökőkut szivárványos gyöngyeivel. De ah! a jövő percben ujra a Sphynx kőtekintetét látjuk megoldhatlan, örök talányával.

— Mondja, Isabella, miért e változó tekintet? Melyik a valódi kifejezés? Vagy az ön szivében is eként változnak az érzések?!

— Ha ön annyira szereti kutatni a rejtélyeket, ám fejtse meg! — válaszolt Isabella közönyös arckifejezést erőltetve.

— Ha fátyol takarja az őskori szobrot, miként olvassuk el annak hieroglyphjeit, ha e nélkül sem birtuk?! De legyen, a mint ön akarja; behunyom szemeimet s egyedül a lélek belső fényével, a sejtelemmel — e gyakran találóan megvilágitó szövétnekkel — fogom a titkos betük értelmét kutatni és megvilágitani. De hogy ezt megtehessem, a mágusok ihletével kell birnom; azért engedje, hogy előbb szemeinek mystikus világába nézhessek! . . .

S oda hajolva a leánykához, gyöngéden fogta meg kezét s beletekintett a mély értelmü, sötét szemekbe.

A parányi kezet nem vonták el; a kérdett szem pedig mint a kincseket érő gyémánt kettős fényben ragyogott. Először az a büszke, h i d e g t ü z, azután pedig a g y ö n g é d e n elfolyó szinek ama káprázata, melyet nem bir el a fürkésző tekintet. Mig végre a lesütött hosszu pillák eltakarták e titkos értelmü csodás világot.

(Folyt. köv.)

CSELLEL CSELT!

— Puskin Sándor orosz beszélye. —

(Folytatás.)

Keleten már ott piroslott a hajnal és aranyos felhőfodrok tünedeztek föl a nap által követve, akár csak udvaroncok, melyek uralkodójuknak jövetelét megelőzik. A derült hajnali ég, a reggeli hüs szellő, a harmat, a könnyed légáramlat és a madarak éneke gyermeteg örömmel töltötték el Lizának szivét. Ama félelem, hogy esetleg ismerősökkel találkozik, szárnyakat kölcsönzött neki. Midőn az apja birtokát szegélyző erdőbe ért, meglassitá lépteit. Itt akarta bevárni Alexist.

Szive hevesen dobogott, hogy miért, azt ő maga sem tudta; de vajjon ifjukori csinyeinknek főbája nem ép abban a titkos remegésben rejlik-e, mely azokkal elválhatatlanul van összekapcsolva? Liza az erdőcske legsürübb részébe hatolt be. Távoli csörgedezés ütötte meg fülét, mely üdvözletképen hangzott. Lassanként mély ábrándokba merült. Elgondolta . . . de vajjon lehetséges-e azt leirni, a mit egy tizenhat éves ifju leány gondol akkor, ha tavaszi reggelen egyedül kalandozza be az erdőt? Ő tehát hallgatva haladt egy ösvényen, melyet kétfelül erős fák árnyékoltak be, midőn hirtelen egy szép vadászebnek csaholásától riadt meg. Liza nagyot kiáltott. Ugyanazon pillanatban azonban hallani lehetett egy hangot, mely kiáltá:

— Csiba, Spogar, csiba! . . .

Egyuttal pedig fiatal vadász bontakozott ki a bokroknak sürüjéből.

— Ne félj, galambom, mondá Lizának, kutyám senkit sem bánt!

Akkorára Liza is elfojtotta a félelmet és csintalan tervét megvalósitandó tüsténi használára tudta forditani a körülményeket.

— De, nagyságos uram! mondá, részint elfogultságot, részint félelmet szinlelve, olyan nagyon félek nézze csak, milyen gonosznak néz ki; félek, hogy megint reám támad.

Alexis — a kire az olvasó azóta bizonynyal ráismert — e közben figyelmesen megnézte a parasztleánykát.

— Ha oly nagyon félsz, majd elkisérlek; talán csak megengeded, hogy elkisérjelek?

— Ugyan ki akadályozhat meg abban? Szabad embernek szabad az utja, igy hangzik a példabeszéd. Az uton mindenkinek szabad járni.

— Honnan jösz?

— Prilucsinából. Vaszili kovácsnak leánya vagyok és gombát szedni jöttem.

Ezzel kezére mutatott, melyen kis kézi kosár csüggött.

— És te uram? Nemde Tugilovóból való vagy?

— Onnan, valósággal! válaszolá Alexis Az ifjuurnak komornyikja vagyok.

Alexis saját állitólagos foglalkozását kisérőnőjének megjelenéséhez akarta alkalmazni, de Liza csakhamar észrevette ezt és hangos kacajra fakadt.

— Akkor hazudsz, mondá, nem vagyok ám olyan együgyü, mint a milyennek tartasz. Látom, hogy maga az ifju ur vagy.

— És miből következteted azt?

— Mindenből.

— De . . .

— Ugyan-ugyan, hogy ne lehessen az urat megkülömböztetni a szolgától? Ruhád is másféle, beszéded is külömb, még a kutyákat is idegen néven szólitod.

Alexisnak mindig jobban kezdett ez a parasztleányka tetszeni és minthogy az ilyenekkel nem sokat szokott teketóriázni, ott mindjárt helyben megölelte; de Liza hirtelen félreugrott és szigoru arcot öltött a mi Alexist rendkivül mulattatta ugyan, de másrészt a további támadásoktól visszatartotta.

— Ha azt akarja, hogy továbbra is jó barátok maradjunk, mondá méltósággal, akkor legyen oly szives ezentul magáról meg nem feledkezni!

— Ugyan-ugyan ki tanitott téged olyan bölcseségre? kérdé Alexis mosolyogva. Talán az én kedves barátnőm Nastyenka volt a mestered, urnőtöknek komornája? Hát a kultura már olyan utakon halad?

Liza érezte, hogy szerepének határát tullépte és csakhamar sietett hibáját jóvátenni.

— Ugyan mit gondolsz? mondá. Azt gondolod, sohasem voltam még uri házban?

Ne hidd azt, sok mindent hallottam és láttam ott. Különben, szakitotta félbe önmagát, ha én itt fecsegek teveled, akkor nem igen lesz gombaszedés. Eredj tehát utadra uram, mig én a magamén haladok. Isten veled . .

És Liza vissza akart vonulni.

Alexis megragadta a kezét.

— Hogy hivnak kincsem?

— Akulina! válaszolá Liza, mialatt ugyancsak erőlködött, hogy kezét az Alexiséből kiszabaditsa, de most ereszszen uram, mert ideje, hogy hazatérjek.

— Nos tehát, Akulina barátnőm, biztosra foghatod, hogy elmegyek és apádat, Vaszili kovácsot, meglátogatom.

— Az Istenért! kiáltá a lányka egészen megrémülve, még csak az kellene. Ha otthon megtudják, hogy én az erdőben egy férfiuval beszéltem, akkor ugyancsak meggyülik a bajom; apám, a kovács bizonyosan agyonütne.

— De én okvetetlenül találkozni akarok veled.

— Nos arról is lehet tenni, majd a napokban eljövök és gombát fogok szedni.

— Mikor?

— Mondjuk, hogy holnap.

— Aranyos Akulinám, megcsókolnálak, de nem merem. Tehát holnap ilyenkor, nemde?

— Igen, igen!

— És nem fogsz rászedni?

— Nem?

— Esküdjél meg arra!

— Esküdni? nem bánom, hát esküszöm a szent péntekre, eljövök.

Az ifju pár elvált. Liza kilépett az erdőből, gyorsan átszaladt a réten, belopózott a kertbe, és hanyatthomlok rohant a pavillonba, hol Nastya dobogó szivvel várakozott rája. Ott gyorsan ruhát váltott és meghittjének kiváncsi kérdéseire szórakozott feleleteket adván, a nappali szobába sietett. Tálalva volt, a reggeli készen állott és Miss Jackson, a ki akkorára már tökéletesen kifestette és fölpántlikázta magát, mint valami boros-pohár, vékony vajaskenyérszeleteket szeldelt. Liza atyja rendkivül meg volt elégedve azzal, hogy leánya oly koránkelő.

— Semmi sem egészségesebb, mondá, mintha a nappal egyszerre kelünk.

Azután többrendbeli példát idézett nagy életkoru egyénekre vonatkozólag, és beszédét azzal toldotta meg, hogy mindazok között, a kik száz esztendőnél magasabb kort értek, senki sem ivott szeszes italokat, sőt télennyáron korán reggel már talpon voltak.

Liza nem igen hallgatott rája. Emlékezetében végigélte mindazt, a mi reggeltől fogva történt. Visszaidézte Akulinának egész párbeszédet az ifju vadászszal és lelkiismerete lassanként felébredt. Hasztalan igyekezett magával elhitetni, hogy hiszen a tisztességnek határait át nem lépte és egész csinyje káros következményeket nem vonhat maga után.

A lelkiismeret még az észnél is hangosabban szólott. A másnapra adott ünnepélyes igéret jobban bántotta mint akármi és föltette magában, hogy esküjét megfogja szegni. De valjon Alexis hasztalan várakozás után nem jöhetett-e a faluba, nem fogja-e majd meglátni az igazi Akulinát, azt a csunya ragyavert falu csufját? Hisz akkor okvetetlen rájön a könnyelmü tréfára? Ez a gondolat még nagyobb ijedelmet keltett Lizában és tüstént el is határozta, hogy másnap reggel elmegy az erdőcskébe.

Alexis a maga részéről egészen el volt ragadtatva. Egész napon által uj ismeretségére gondolt, és a bogárszemü szépségnek képe éjjel sem tágitott képzeletéből. Alig pitymallott, máris felöltözött. Még annyi időt sem vett magának, hogy puskáját megtöltse, hanem kutyáját szólitotta és a találkának helyére sietett.

Csaknem egy teljes félóra telt el türelmetlen várakozásban, végre a közeli csalitból a csinos szaratán kékellett, és elébe sietett drága Akulinájának. Elragadtatással vegyes hálálkodásainak láthatólag megörült, de Alexis tüstént észrevette, hogy szomoruság és aggodalomnak nyomai látszanak meg az arcán. Föltétlenül tudni akarta az okot.

Liza bevallotta, hogy ez a lépés könnyelmünek látszik neki, hogy ezuttal nem akarta igéretét megszegni, de mégis ez a találkozásuk az utolsó és ezennel fölkéri, hogy szakitsa meg azt az ismeretséget, mely ugy sem vezethet semmi jóra.

Mindez természetesen falusi kifejezésekben lett elmondva. De a gondolatok és érzelmek, melyek szokatlanok voltak egy szegény parasztleánynál, meglepték Alexist. Kimeritette egész ékesszólását, hogy Akulinát ebbeli elhatározásától eltántoritsa; esküdözött szándokának tisztasága mellett, megesküdött, hogy soha sem nyujt okot a megbánásra, mindent rája fog bizni, kérte, hogy ne rabolja meg attól az egyedüli örömtől, hogy őt magányosan láthassa, ha többször nemis, legalább hetenkint egyszer. A szenvedély hangján szólott és e pillanatban valósággal szerelmes volt.

Liza hallgatva tekintett rája.

— Igérd meg, mondá azután, hogy a faluban soha sem fogsz keresni, soha sem fogsz utánam kérdezősködni. Igérd meg, hogy soha sem fogsz másféle összejövetelt keresni mint azt, melyet én jelölök ki számunkra.

Alexis esküdni akart a szent péntekre, de a kis büvésznő mosolyogva visszatartóztatta.

— Esküt nem kívánok, elég a becsületszó!

Azután barátságos beszélgetéssel körüljárták az erdőt, mig Liza utoljára igy szólott:

— Ideje, hogy hazamenjek!

Elbucsuztak és Alexis magára maradván, képtelen volt felfogni, mikép tudott egy közönséges parasztleány kétszeri találkozásra, olyan nagy hatalomra jutni. Akulinához való viszonya az ujdonság bájával birt rája nézve, és dacára annak, hogy a sajátszerü parasztleánynak föltételei rendkivül alkalmatlanok voltak, mégsem jutott soha eszébe, hogy esküjét megszegje. A dolog egyszerüen ugy állott, hogy Alexis dacára vészthozó gyürüjének, titokteljes levelezésüknek és sötét csalódásának viruló és derék ifju volt, a ki tiszta szivével képes volt az ártatlan örömöket élvezni.

Ha szabad volna csupán személyes hajlandóságaimat követnem, akkor föltétlenül elmondanám, hogy az ifju pár hogyan találkozott, mit csinált és mit beszélt, hogyan kezdettek egymás iránt bizalmat érezni és hajlandóságot táplálni. Tudom azonban, hogy olvasóimnak nagyobb része nem osztoznék örömömben. Rendszerint az ily részletek unalmasak és egyhanguak szoktak lenni, ugyanazért mellőzni akarom őket, és csak azt jegyzem meg röviden, hogy nem telt bele két hónap és a mi Alexisünk már reménytelenül szerelmes volt. Liza habár kissé tartózkodóbb is volt nálánál, mégis meglehetősen nyiltan elárulta azt, hogy ezen érzelmet viszonozza. Mindaketten boldogok voltak a jelenben és nem törődtek a jövővel.

Az elválaszthatatlan kötelékre való gondolás nem egyszer megvillant ugyan elméjükben, de arról egymással szemben soha sem tettek említést. Ennek okát eltalálni nem nehéz: bármennyire szerette is Alexis drága Akulináját, azt a nagy ürt, mely őt a szegény parasztleánykától elválasztotta, még gondolatban sem tudta áthidalni, Liza pedig sokkal jobban tudta, mily ádáz ellenségeskedés áll fönn szüleik között, semhogy megbékülést remélhetett volna. Azonkivül önszeretetét titokban még sarkalta az a romantikus remény, hogy Tugilovo ura oda borul a falusi kovács leánya elé.

Ekkor azonban egy fontos esemény jött közbe, mely kicsibe mult, hogy egész összeköttetésöket meg nem semmisitette.

Egy derült, hideg reggelen — a minő a mi oroszországi őszeinkben egyáltalán nem tartozik a ritkaságok közé — Bercstoff Iván Petrovics lóra ült, magával vivén három pár vadászkutyát, egy inast és több, kereplökkel ellátott legényt. Ugyanakkor Muromski Ivanovics Gergely is azt parancsolta, hogy nyergeljék föl számára rövidfarku pejkancáját, s ugyanazon időben megkerülte angolos modorban gondozott birtokait. Midőn az erdőcskéhez közeledett, észrevette szomszédját, a ki rókatorkos bekecsében rátartóan ült paripáján és épen egy rókára várakozott, melyet a suhancok lármájukkal és kereplőikkel igyekeztek a bozótból kizavarni. Ha Ivanovics Gergely ezt a találkozást előre látja, bizonyára visszafordult volna, de igy váratlanul bukkant Bercstoffra és egyszerre csak azon vette észre magát, hogy lőtávolságnyira áll kiállhatatlan szomszédjától. Nem volt menekülés: mint müvelt európai, Muromski egyenesen ellenségéhez lovagolt, és azt udvariasan üdvözölte. Bercstoff viszont ugyanazon buzgalommal viszonozta a köszöntést, a melyre valami megkötözött medve képes, mikor urának parancsára meghajtja magát a közönség előtt.

E pillanatban egy nyul ugrott ki a bozótból és ugyancsak szaladt toronyirányában. Bercstoff és az inas torkuk szakadtából orditottak, kutyáikat elbocsátották és azután sebes vágtatva neki iramodtak. Muromskinak lova, mely nem szokott a vadászathoz, szintén futásnak eredt, azonban csak azért, mert megbokrosodott. Muromski a ki magát kitünő vadásznak képzelte, megeresztette a kantárszárat és titkon örült az alkalomnak, mely őt kellemetlen kisérőjétől megszabaditotta.

De midőn lova egy szakadékhoz ért, melyet megelőzőleg nem látott, hirtelen megbokrosodott, félreugrott és lovasát levetette. Minthogy Muromski a keményre fagyott földön megütötte magát, fekve maradt és ugy káromkodott, hogy a megvadult paripa mintha tudná, hogy roszat müvelt, megállott, mihelyest észrevette, hogy terhétől megszabadult.

Petrovics Iván tüstént a földön fekvőhöz lovagolt és udvariasan tudakolta, hogy nem történt-e valami bántódása. Ezalatt az inas megfogta a bünös paripát, azt elővezette és Muromskit a nyeregbe segitette, a kit azután Bercstoff mindjárt meghivott magához. Muromski a meghivást vissza nem utasithatta, mert érezte, hogy le van kötelezve és igy Bercstoff dicsőségesen tért haza azon öntudattal, hogy egy nyulat vert föl és megseb-

zett ellenfelét csaknem elfogott ellenségnek módjára vitte haza magával.

A két szomszéd együtt reggelizett, és a lehető legbarátságosabb módon társalkodott egymással. Muromski elkérte Bercstofftól az utóbbinak kis kocsiját, mert kénytelen volt beismerni, hogy kegyetlen bukása után lehetetlenség neki hazatérni. Bercstoff személyesen kisérte ki a kocsiig és Muromski addig el nem bucsuzott, mig csak szomszédja meg nem igérte, hogy másnap fiával, Ivanovics Alexis-szal együtt Prilucsinába rándul ebédelni. Igy tehát jóformán kétségtelenül bizonyossá vált az, hogy a régi, kiirthatatlannak képzelt ellenséges viszonyt egy rövidfarku pejkancának megbokrosodása megszüntette.

Liza elébe sietett Ivanovics Gergelynek.

— Mit jelentsen az, papa? kérdé a lehető legnagyobb mértékben meglepetve. Miért sántitasz? Hol van a lovad és kié ez a kocsi?

— Azt ugyan el nem találnád, édes leányom! volt a válasz, de csakhamar elmondott mindent, a mi megtörtént.

Liza nem hitte, hogy jól hallott. De Ivanovics Gergely nem sok időt engedett neki, hanem tudtára adta, hogy másnap mindkét Bercstoff náluk fog ebédelni.

— Mit mondasz! kiáltott fel elhalványodva, Bercstoffék, az apa és a fiu, holnap itt, minálunk? Megengedj, édes apám, de bármit teszesz is, én nem leszek és nem lehetek jelen!

— Ugyan, elment az eszed? kérdé apja. Hát mióta lettél te olyan szégyenlős? Vagy valami titkos gyülölséget táplálsz szivedben, mint a hogy a regények hősnői szokták? Hanem egy szó mint száz, ne bolondozzál, azt mondom!

— Hiába, papám, nincs az a kines a világon, a miért én Bercstoffék elé lépjek.

Ivanovics Gergely, minthogy tudta, hogy itt ellenmondással nem boldogulhat, nem szólt többet, hanem lefeküdt, hogy a végzetes lovaglást kipihenje.

Liza sem volt rest, hanem szobájába sietve, tüstént behivta Nastyát haditanácsra. Sokáig hányták vetették a küszöbön álló vendégek ügyét. Ugyan mit gondolhatna Alexis, ha Akulinájában egy főuri hölgyre ismerne! Másrészt azonban Liza arra is rendkivül kiváncsi volt, hogy ugyan miféle benyomást gyakorolna rája az ily váratlan viszontlátás!... Hirtelen egy eszme villant meg agyában! Tüstént tudtára adta Nastyának, mindaketten ujjongtak örömükben és elhatározták, hogy tüstént hozzá fognak a tervnek kiviteléhez.

Másnap a reggelinél Ivanovics Gergely már meg nem állhatta, hogy leányától meg ne kérdezze, vajjon még mindig szándoka van-e Bercstoffék elől elbujni?

— Papám, mondá, kivánatod szerint, kész vagyok őket elfogadni, de csak egy föltétel alatt. Ezen föltétel pedig az, hogy én bármily alakban jelenjek is meg és bármit is csináljak, ne legyek kénytelen részedről sem meglepetést, sem ingerültséget tapasztalni.

— Megint valami uj csiny! mondá Ivanovics Gergely nevetve. No hát Isten neki, te kis bogárszemü ördög, tégy a mit akarsz.

Ezzel homlokon csókolta, Liza pedig elsietett, előkészületeit megteendő.

Pont két órakor hatlovas falusi hintó hajtott az udvarra. Az öreg Bercstoff Muromski két lakájának segitségével nagy nehezen kiszállott belőle. Fia lóháton kisérte és mindaketten egyenesen az ebédlőbe mentek, a hol az asztal már meg volt teritve.

Muromski a legnagyobb szivélyességgel fogadta vendégeit és azt inditványozván nekik, hogy a kertet tekintsék meg, végigvezette a gondosan ápolt és kavicscsal kirakott fasorokon. Az öreg Bercstoff lelke mélyén nem győzte eléggé sajnálni azt az időt és fáradságot, melyet ily haszontalanságokra vesztegettek, de jónak látta, ebbeli gondolatait magának tartani. Fia sem a praktikus gazdának roszalásában, sem az angolbarátnak saját müvei felett érzett lelkesedésében nem osztozott; hanem ellenkezőleg nyugtalanul várta gazdája leányának megérkeztét. Sokat hallott róla és dacára annak, hogy miként tudjuk, szive már nem volt szabad, az ifjuság és szépség még mindig nagy hatással volt phantásiájára.

Midőn az elfogadó szobába jutottak vissza, mindahárman bizalmas közelségben ültek egymáshoz és mig az öregek régi napjaik élményeit idézték vissza, Alexis azon törte a fejét, hogy milyen szerepet játszszék Lizának jelenlétében. Azt határozván, hogy a hideg közöny minden esetben legcélszerübb leend, ebbeli határozatához képest tette meg előkészületeit. Az ajtó megnyilt és ő fejét olyan figyelmetlenséggel, olyan hideg semmibe sem vevéssel forditotta arra felé, hogy a legcsökönyösebb kacér nőnek szive is megdobbant volna.

(Vége köv.)

D'ESCLAPON KAROLIN.

— Kisfaludy Sándor életéből. —

Irta: TÓTH SÁNDOR.

(Vége.)

A föld, melynek most rabja, benépesülni látszék őseivel, szabadságszerető vértanuival, epedő anyáival és a lángoló szerelem csodálatos betegeivel. Aztán jöttek mások, ép olyan szeretni tudó, hévtől elragadt, nemesen küzdő szellemek — — távolról, elhagyott vidékről, kiknek emléke fájóbban ujul meg, ha elszakadtunk tőlük. A dicsőség vágya vonzotta uj emberek közé, hol az egyén törekvéseire koszoru vár. Bécs magas körei fogadták; s a szokatlan fény, az előkelő világ és zajos társadalom mintha tündér-kezekkel ölelték volna át elbüvölt szellemét. Az élet szinpadát látta köztük, igazi és mesterséges tüneményeivel; nézte a müvészet festői alkotásait és a nagy szellemek ős ereje bámulatra keltette. Megrészegült a káprázatos légkörben, mámorosan keresett más arcokat. Ekkor gondolta, hogy szereti Medinát. Pedig egy őrült álmon kivül nem emlékezik egyébre: érezte csókját és keblének lázas hevét; aztán ugy járt vele, mint a ki valónak hiszi az éji látományokat. Elfeledte s a leány is megvigasztalódott. Kép kép után tünik, a szív cserejátékot üz, az érdek változik, utoljára érezzük csak, hogy csalódtunk, mert egy sem volt az igazi.

Fájdalmas borongás vesz erőt idegein. Olyan, mintha kórnak volna elgyötört rabja: álmodozik. Keserü játéka a sorsnak, hogy emlékeit el nem temetheti. Hiv árnya követi nyomban a gondolat, mely a csalóka képektől vonszolja egy alakhoz, a ki, lehet öntudatlan, örvény szelére juttatta. Sajgó sebbel, vérző szivvel indult a nagy világba, gyógyulást keresett; de a gyönyör órái után ugy érzé, hogy sebe nagyobb, szive pedig egészen megtelt őrületes lemondással. Azok a sorok is igy beszélnek, miket észrevétlen papirra vetett:

„Minden inkább lehetséges,
Mintsem hogy mást szeressek;
Hogy én beteg, egészséges
Más szív által lehessek.

*

A tengerek kiapadnak
És a halak repülnek,
A csillagok leszakadnak,
S a hegyek elterülnek,

— — — — — — — — —

Midőn szerelmem meghül . . . .

*

Nincs nyugtom, nincs békességem,
Lelket alig vehetek;
S pedig az az ellenségem,
Kit imádva szeretek."

Mért is látta? Nincs többé szivének nyugalma; s azóta, hogy Badacsonyban enyelegve szólt hozzá, örökké visszazsong édes hangja . . . .

„Hallottam én szép szavának
Ezüst hangját zengeni,
Fülemüle panaszának
Hangja nem oly isteni.
A természet figyelmes volt,
Olvadozni látszatott;
A patakviz lassabban folyt,
A fatető hallgatott.
Megszünt minden madár dala,
Minden zephyr fülel vala;
Megszünt minden fuvalom,
S mosolygott a fájdalom"

A költő és a szép gyermek naponkint találkoztak, hol a kert lugasában, hol meg a gazdag virágsorok közt. Karolin szelleme mind nyiltabbá lett és ellenállhatatlanul érdeket keltett az ifjuban, ki bámulattal telt el, valahányszor ajka megszólalt. Mestere lett a költészetben.

Napok, hetek multak s a két költői lélek át meg áthatotta egymást: Karolin boldog volt, ha költőiről k ö l t ő j é v e l társalghatott; s örült, ha Petrarca hóditását időről-időre észrevette barátján.

Hosszasan elüldögéltek egymás mellett: az ifju szavalt előtte Giovanni nagy tépelődéseiből és átszellemülten festette Petrarca busongását, mikor elhalt kedvese nevét sóhajtozza s a messze völgy ölén megcsodálja a helyet, hol született. Az Ardenne-hegy óriási sziklahasadékai közt bolyong, a szirtek megindultan hallgatják jajjait, s a szellő megáll és reszketve dudolgat vigasztaló dalt valamelyik hegynyilásban. Hasztalan! . . . . nem sirhatja már vissza többé a halottat: beleolvad hát a természet gyászába. Huszonegy éven keresztül sóhajtozott Laura után s szerelmének jutalma, hogy élő vázként keresi a magányt, hol az emberek zaja nem üldözi . . . .

Ilyenkor a szép gyermek elkomolyodott, mélázó tekintete eltévedt a távoli halmok felé, mintha szive tuláradt volna az érzelmektől s attól félne, hogy előbb-utóbb meg kell hasadnia. Áhitat és önmegadás vegyültek tekintetébe, mikor a lugas padján elüldögélt, s fiatal barátja szerelemről beszélt előtte, mely nem e földről való: a költők

*

szerelméről. A bércek alján elterülő rengeteg szemnek kedves vidék lehet, csakhogy őrületes össze-viszszasággal ijeszt, ha közelb jutunk hozzá: ilyen az a szerelem. Költő beszélte, azóta tudja megnevezni.

Karolin szelleme viszont az ifjut ihlette meg. Akárhányszor elmélázott oldalán, mikor a messzeségbe látszott veszni tekintete, miközben sóhaja elszárnyalt s a busongó költészet legszebb sorai hallatszottak ki ábrándos szavaiból. A leány az érzelmes dalokat szerette, a bánat és hervadás költészetét, azt, melynek hangját Leopardi igy jellemezte: „Minden mulandó, örökkévaló csupán a fájdalom!“ S noha a francia földön élt, Petrarcáért inkább hevült, mint Madame Deshoulieres idylljeiért; pedig szerette a francia költészetet is. Hogyne? mikor a sonetto (X. c.) szavai mintha csak lelkéből szállnának tova:

„Nem küzködöm, de nyugtot sem lelek;
Remélek, égek: és jég nem vagyok;
A mennybe szállok és a föld honom.
Lesujt parányiságom tudata,
S mégis a nagy világot ölelem.
Fájdalmam élvezet, kacagva sirok
S lenézem a halált és életet!“

IV.

A reggkoránt üdvözli a dal. Mohón szivja feltörő napsugárt a harmatos virágszirom, a füszál könnyülten hajol vissza s a zümmögő bogár fölserken buvóhelyéről. A sziv kétkedve hallgat a csodálatos hangjátékra, melyben az üdült természet sóhaja kél a teremtő istenhez; összeolvad az imával imája s ring tovább a gyönyör karjai közt.

„Himfy“ költője iróasztala előtt ül. A nyitott ablakon át gyéren szürődik a lombok mögül a napfény, de annál szebb játékot üz a ringó levelekkel: összecsimbajkodik velök, hullámzatos sétát végez, majd pillanatra visszaszürődik, hogy uj társakat hivjon magával. Két szem lesi, mintha a hirtelen alakult körárnyalatok közt megállapodást keresne, hogy a kuszált vonások kerek képpé egészülhessenek. Szeszélyes a sugár; fest, hogy ujra töröljön; csak a képet nem adja hiven.

Karolin szava csendül be hozzá. Ablakával szemközt az utkanyarulaton áll s mosolygón les rá.

— Ily korán fölébreszti Muzsája? — szólt s szives fejbólintással visszonozza az ifju köszöntését. — Látom, Lydia jóslata ellenkezőre vált: Petrarca megbüvölte Önt.

— Valóban, Karolin! Uj élet az enyém; szeretem a szót, mely lelkem világát festi, s a képek burkát mert fájdalmaimat elrejthetem mögéjük.

— Ugy panaszkodjék csak. Magamról tudom, hogy jól esik. Először saját szivét könnyiti, aztán a másokét, ha a dalhoz folyamodik.

— Emlékeim tolulnak felszinre. Mintha Petrarca élne bennem, borongok, epedek. Elgondolom néha, hogy honom földjén vannak, a kik szerettek s a kiktől a dicsőség vágya elszakasztott . . . Balga én! a madár sem szól hazámról, a szél is idegen hangokat hord felém: visszavágyom, vissza! . . . . Igaza volt, Karolin! megbüvöltek. A költészet közelebbb hozta emlékeimet s látom, mi a számkivetettnek sorsa. Sokszor elüldögélek az erdő fái közt, honnan szétvált lombok idegen vidék körrajzát sejtetik: s azt hiszem, hogy közelebb vagyok a helyhez, hova lelkem elszárnyalni szeret.

S szomoruan lehajtotta fejét. A szép gyermek helyet foglalt a kis lugas padján, merengve nézett virágaira. Aztán feléje fordult:

— Ön boldog mégis; akad olyanokra, a kik olvashatják emlékeit. Egy kesergőnek sohaja, messze világból, drágább mindennél; talán könnyeit is megérti majd valaki: mig én magamban hordom a busongást, legfeljebb virágaimnak beszélek töprengéseimről; de azok vigasztalni nem tudnak. Dalolja csak: lemondani! Önt fölemeli az idő, engem elhervaszt. Egyszer, majd ha hirnév környezi, visszagondol talán szavaimra. Érezze hát a fényt, mely jövőjét majdan körülveszi. Élet az a szivnek! Ha neve visszhangzik honosai körében, a szellő dalait elkapdossa és rokon lelkek panaszát megértik: emlékezzék akkor Draguignanra és a bohó Karolinra. Nevetlen fájdalom üzte, sejtelem zaklatta s most Ön egészen a magáé. Uram! Boldog vagyok a gondolatra, hogy Petrarca kigyógyitotta céltalan tépelődéseiből.

— Karolin! Lázas szavak ezek. Vigyázzon, az égalj természetemet ugyis átalakitotta. Éget a hév itt belül, aztán nekem is vannak sebeim . . . .

— Mi fájdalom nélkül a lét? — szakitá félbe bus mosoly kiséretében. — Gyermeknek tart engem bizonyára; hiszen még a minap sem gondolt arra, hogy mi lakik a szivemben. Barátnőim alig várják, hogy vig társaság alakuljon tiszteletükre: nekem nincs mulatságom. Kiülök inkább ide kis fáim közé

olvasom kedves sonettjeimat vagy fölkeresem atyám erdejét és a szabad ég alatt eltünödöm. Kis leány valék, mikor először kezdtem gondolkozni a költők szenvedéséről. Ne nevessen ki, mint akkor tanitóim. A nevelő intézetben jó szokásnak tartotta mindenki, hogy költői szavallatokkal versenyre keljen: engem ez az élet hozott közelebb azokhoz az emberekhez, kiknek lemondását sokan betegségnek, nézik, én szükségnek. Egy-egy sétánkon félreültem valami fa árnyába, s titkon lapozgattam Petrarcat. Az egész nyár zavartalan telt el, költő és magány voltak társaim. Következett a nehéz óra, válnom kellet az intézettől: a zárt falak és szigoru életrend akkor tünt föl egész édekességében előttem. Szülőimhez visszaérkezésemkor tizenöt éves valék. Képzelheti a kiváncsi kört, mely apró kedveskedéseivel körülfogott: azt hitték a jó ismerősök, hogy egy vig leánynyal több költözött Droguignanba. Taval tél óta kezdtek elmaradozni barátnőim, szomorunak tartottak vagy unalmasnak. Mosolyognom kell, ma is valahányszor Lydia gazdálkodási elveivel rám támad s háttérbe igyekezik szoritani hajlamaimat. A világ nem ad igazat, ugy hiszem; de az örömtelen pillanatok mindennél kedvesebbek nekem. Csupán egy izben esett rosszul, hogy az emberek sorából kiváltam, mikor szegény atyám nagy-szorongva tudtomra adta, hogy már tizennyolc éves volnék, férjet kellene hát választanom. Akkor gyermekes könyörgésem segitett, hanem azóta rettegek hasonló pillanatoktól. Magi Guiseppet, a polgármester fiát, nézték ki számomra . . .

Legördülő könnycseppek mutatták, mily nehéz neki e tárgyról szólani. Szégyenkezve fordult félre.

Az ifju részvéttel hajolt el az ablaktól; aztán kisietett melléje s helyet foglalt oldalán.

— Ismerem Guisepe-t; szelid, csendes fiu! — szólitá meg kis vártatra. — Atyja helyesen választott, azt gondolom. Igaz, hogy messzebb huzódnék vele; de hát, istenem; látja hova jutottam én? Aztán a költők sohesem hagynak el bennünket, ugy mondta, maga is, Karolin! . . . .

A szép gyermek szomoruan mosolygott.

— Szerelem nélkül, Uram? Őrült játéka volna az szivemnek . . . Busongok költőimmel és velök nyugszom el. Járt Ön valamikor tengeren? Olyannak képzeljen engem is. Jön egy-két derült nap teltén süvöltő orkán a lassan hullámzó vizre; nem kérdi sokat, hogy ha felkavarog a tengermély, valjon mért-e halálcsapást természetére, éreztek-e sebet lakói, forrott-e avagy tehetetlenségében egy szirtfokára verődött? Sokat álltam én is a zajló habok előtt, mikor Frejnsból nevelőimmel kirándulhattam: a költők szerelmét azokhoz hasonlitgatám. Végtelen világra nyilik ott a boldogság vagy boldogtalanság napja; annyi igaz, hogy zavartalanul nem maradhat, ha egyszer a fény belelövelt. Ez a szerelem az én oltárom, ha mindjárt el is tünök a végtelenségében . . . .

Lassankint vigasztalódni kezdett, kivált, hogy az ifju lelke mélyéből osztozni látszék érzéseiben. Csillapitólag hatottak szavai rá, hiszen egész vallomás szólt belőlük:

— Hagyja, Karolin, a költők szerelmét. Elfárad a szem, mely örökké a napba tekint; s láz fejlődik bennünk a tüzhányó hegy láttára, ha szellemünket összehasonlitók vele. Áldott vidék, honnét a géniusok ölelkezése int; de nem annak, a ki maga is társ velök. Képzelje, hogy a szinképváltót forgatja; de ne higyen mindjárt a játéknak, mert a való hátterét takargatja. A mit az ifju képzelem elénk varázsol, még nem a hivatás; az élet bajai és a kötelesség sokkal inkább meggyőznek, arról hogy balul gondolkoztunk. Lássa, e kis kéz mutatta meg utamat, e szép ajk hirdette nekem az üdvözitő eszméket: és mégis kérnem kell Önt, Karolin! feledje, mi volt, jövőjét kockáztatja. Az ábránd a jövőnek nem igazi képét láttatja, hanem a hazugot. Előttem is szent a jövő, nekem is van hitem a valósuláshoz.

V.

Teltek a napok: a hosszu téli időre a költő behuzódott D'Esclaponék lakásába s annál kedvesebb társalgás közt folytak le az esték.

Egyszer csak ütött a válás órája.

Régóta feltünt már a hadparancsnoknak a fiatal hadnagy szép magatartása és nagyfoku müveltsége; lépéseket tőn tehát, hogy esetleges kiváltatása előtt kegyelem utján szabadságot nyerjen.

1797. marcius végén nyolc havi fogság után csakugyan bucsut vehetett a regényes vidéktől.

Csak akkor döbbent meg szive, mikor a hir vétele után Karolinnal találkozott. Első pillanatra boldoggá tette a gondolat, hogy viszonlátja övéit; hanem aztán eszébe jutott, hogy e kedves lény szellemétől örökre

el lesz szakitva. Alig merte értesiteni. Örüljön az a sziv távozásának most, mikor tudja, hogy válások fájdalmán a remény parányi sugára sem derenghet át? Vagy fokozza bánatát, mely eddigi sejtelmek alapján ugyis zavarta együttlétöket? . . . Van a szivnek egy sajátságos érzése, nem szerelem és nem tisztelet; több a barátságnál, mert az ébredés percében szomoru az utóhatása; önzetlenebb is a szerelemnél, mivel nem mámoros; nem önfeledtség; de a kijózanodásban végletes: halálhozó — — neve nincs: csupán két lélek harmoniája!

Igy érzett a költő; s a leány eltemette szivébe a szép napok emlékét, lankadt, hervadott, mint a napraforgó, ha elveszti fénysugárát. Az volt a bucsu szava, hogy ne bolygassa soha szelleme egyetlen barátját; de élete megszünt jövőt remélni: osztályrészeül hadd maradjon egy gyenge sziv lassu halála . . . .

Sokáig beszélgettek egymással. Mindenik erősebbnek akart látszani a másik előtt; mindenik mosolyt erőtetett ajkaira. A költőre még egy végső, nehéz feladat várt: a bucsuzó szülők kérését kellett teljesitenie. Karolint rokonuk, a polgármester, megkérte fia számára; s a leány egy izben azt adta válaszul, hogy idővel megbarátkozik talán a gondolattal s megajándékozza kezével. Azonban Petrarca szelleme más világot tárt föl, ifju szive előtt; azóta költők lettek a barátai, kiknek ajka csodásabb érzésekről zeng, édesebb titkokat hallat, mint az egyszerü Magi mérnöké.

Arra kérték öreg gazdái, hasson rá jó tanácsaival; hadd nyugodhassanak meg sorsában.

Tartózkodva szólt. Kérte, hogy gondoljon agg szülőire, kiknek gyöngédsége a nehéz szót nem türi. Az a szerelem, melyről álmodozott, csak kivételesen létezik; akkor is enyészet jár nyomában. A derék mérnök nemsokára fölkeresi, barátkozzék meg hát a gondolattal, hogy őt választja.

Szótlan figyelt lány a szavakra. Ahogy elvégezte, halotthalványan esett vissza székébe. Válasza lassu volt s gyötrelemtől áthatott:

— Ön kivánta, hát megkisértem! Ha aztán nem birok küzdeni többé, ugy-e megbocsát nekem? . . .

S mosolyt erőtetett vonagló ajkaira.

A költő mereven állt az ablakfülkéhez támaszkodva, kezét a csodálkozás és részvét egy nemével szoritva szivéhez. A szó megtagadta a szolgálatot, csak belső megindultsága jelezte, mennyire lelkébe látott a boldogtalan teremtésnek.

Bucsujok kinos volt. Bolygók járása volt az életük: találkoztak, hogy sohase lássák többé egymást.

St. Raffeaunál szállt tengerre a költő. Viharos volt az utja, a szélvész elsülyedéssel fenyegette a hajót; de belül sem vitt nyugalmat magával: Karolin emléke nagyon elcsüggesztette.

Génuában kötöttek ki, s, mint ki nem váltott fogoly, egyidőre Klagenfurtban tartózkodott, hol a hadi kórház őrizete volt rábizva. Majd meg ujra a küzdés terére lépett s csak nagysokára unta meg a nyugtalan életet. 1799-ben végre fordulat állott be nála is; megtudta, hogy Rózája szerette mindig s eddigi gyötrelmei után a legédesebb csalódás vár reá. 1800-ban otthagyta tehát a katonaságot, elvette kedvesét s a boldogság körében állitotta össze dalait „Himfy Szerelmei“ cimmel. A mü két részből áll: a „Kesergő szerelem“ nagy részére viharos élete folyt be, a „Boldog Szerelme“-et pedig szép hitvese oldalán irogatta.

Mikor az első rész 1801-ben megjelent, augusztusi nap alkonyán kis csomag érkezett a költő nevére cimezve.

Kisfaludy kiváncsian bontotta föl a küldeményt: rövid levél volt benne s hozzá mellékelve egy hervadt virágkoszoru. Ar öreg D'Esclapon irt. A reszkető kézvonások azonnal elárulták a metsző fájdalmat, mely szivén a sorok irása közben átrezdülhetett.

Arról értesitette a költőt, hogy kis leánya pár nappal azelőtt meghalt. Hajadon maradt, hogy emlékét hiven megőrizhesse. Utoljára ők maguk vigasztalgatták már: de az Ég megsokkalta ugylátszik —, hogy a föld magáénak mondhassa, rezgő harmatként szivta vissza magába. Könnyü volt haldoklása. Ezt a kis csomagot kereste elő vánkosa alól: Petrarca versét és levágott hajfürtjét ama virágok köré csavarva. Arra kérte őket, hogy halála után küldjék el szive költőjének.

Csak egy sort talált aláhuzva, azt a hol a tuláradt szerelem egy kis emléket kiván . . .

*

A közönség tapsolt a „Himfy szerelmei“-nek; de arra senki sem gondolt, hogy az a szerelem egy sziv boldogtalanságából sarjadott!

IRODALOM.

A szabad szó vértanui. (Regény a harmincas évekből, két kötetben. Irta: P. Szathmáry Károly. Budapest, 1883. Révai testvérek kiadása.)

A történelmi regény megirásánál kettős cél vezérelheti az irót: a mult idők tényeit a való tükrében tüntetni elő, legkevesebb tért sem engedve a képzelet csapongásának; vagy pedig saját intentiói szerint szerepeltetni a multak alakjait, a regény kerete szerint átalakitva azokat. Szathmáry kezeink közt levő regénye mintegy középutat látszik tartani e két nézet között, s talán ez képezi a regény legjobb oldalát.

A regény tárgya a harmincas évek történetéből van véve, és rajta még most is bizonyos titokszerü félhomály dereng. Lovassy László s Kabos Ferenc történetét adja elő, melyhez füződnek az egyes epizódok. Ezek az epizódok, magokban véve igen érdekesek, de a regény tulajdonképeni meséjéhez, mely Lovassy László szerelmének története körül forog, nem tartoznak. Ez a körülmény mindjárt rámutat a regény gyönge oldalára: egységet hiába keresünk e műben. Események indulnak meg benne, a nélkül, hogy kifejlésre jutnának; alakok lépnek elő, melyekkel nem tudjuk, hogy miért ismerkedtünk meg, sőt a regény főhősével sem vagyunk tisztában. Szathmáry hihetőleg Lovassyt szemelte ki hőseül, s valóban az ő sorsa iránt viseltetünk legtöbb érdeklődéssel, noha épen oly jogosan lehetne Kabost a regény főszereplőjéül tekintenünk. Minden személynek megvan a maga külön regénye; de ezek egymással nincsenek semmiféle összefüggésben, s a cselekvény fejlődését éppen nem, vagy csak ritkán viszik előbbre. Kabos szerelme szorosan összefügg ugyan a Cseremiczkyével, lazán a Lapsánszkyével is, de Lovassy történetétől egészen külön áll. Somogyi Károly s Amália viszonya magában egy kis beszélyt alkot. Bogdán Mozsi, Majos Pista jellemző, korfestő alakok, de ők a regény fejlesztéséhez épen nem járulnak. Lovassy kalandját az ismeretlen nővel értjük; de a következményeket nem tudjuk, sőt az ismeretlen hölgy kilétéről sem világosit fel a szerző. Kabos eltünése és megszabadulása szintén megoldhatatlan rejtély az olvasó előtt. S ha talán itt hiányos a történet, Szathmárynak saját phantaziájával kellett volna pótolnia, kiegészitenie az eseményeket.

Sűrün, egymásután mondtuk el a regény főbb hibáit. Szathmáry regénye inkább összehordott mozaik, mint organikus egész. Compozitiója szétfolyó, de egyes jelenetei tagadhatlanul szépek és leleményesek. A „Szabad szó vértanui“-ban inkább az egyes epizód alakok kötik le a figyelmet, mint a főalakok. Az ily epizódok azonban, s a körültük csoportosuló események, mint már emlitettük, csak a cselekvényt hátráltatják kifejlésében. Megesik P. Szathmáry Károlyon az is, hogy ismétlésekbe és reflexiókba téved. Igy kétszer vagyunk tanui az idézési jelenetnek, Bogdán Mózsi és Majos Pista vallomásának, s hallunk egy hazafias szónoklatokat, nem ritkán oly modorban, mely nem illik az elbeszélőhöz. Ilyenkor szárazzá és unalmassá válik szerző előadása, mintha csak nem is abból a tollból folyt volna, mely a regény bevezetésében oly élénk és költői szinekkel jellemezte a harmincas éveket: „Van egy szép kor az emberi életben, — igy szól bevezetésében — midőn még mindent a szivárvány vidám szineiben látunk; midőn előttünk a rózsának csak virágai vannak, töviseit elfedi a remény zöld lombja s az öröm vörös szivárványa, midőn lelkünkben egy eszményvilág népesül meg, szép, ragyogó szinekben, fölséges alakokban, melyeknek tulajdonait a lelkünket megragadott kiváló egyénekre ruházzuk: ámulattal közeledünk a megbámult bálványozott hazafihoz, az istennőként imádott leányhoz, kiket az emberi szív egyetlen sötét pontja nélkül állitunk képzeletünk elő. Még akkor nem tudjuk, hogy az ifjuság lelkesedése oly kristályhasáb, melyen át a tárgyaknak képét a szivárvány kedves szineiben látjuk. E korban eszméket, elveket vonunk el s a mi szivünkben — az van ajkainkon még akkor is, ha — amint a római jelesiró mondja — nincsen is meg az a ritka boldog korszak, midőn „amit akarsz érezheted, s a mit érzesz ajkaid kimondhatják.“ A csalódást e korszakból még hiréből sem ismerjük, az éremnek csak fényes oldalát látjuk: a nő szeplőtlen, a férfijellem kifogástalan előttünk, hiszünk, bizunk, rajongunk és imádunk; s mindezt, mint keblünk isteneit hordjuk szivünkben.

E boldog ifjukor megvan fejlődő nemzetek életében is. Nálunk e század harmincas éveire esett az; s megjelent egész virágos mezejében, belengve a szabadság szellőjétől, fölruházva a rajongás minden szivarvány szinével, a remény ifjan zöld lombjaival, a szeretet és lelkesedés verőfényével.

Oh te boldog korszak, mely azon eszméket ringattad bölcsőjökben, melyekért később annyi vérnek kellett folyni, annyi nemes áldozatnak elesni; te bimbókkal teljes korszaka a buján csirázó reményeknek s az első martyroknak! Engedj emlékezetben még egyszer küszöbödre lépnünk; visszatekintenünk e prózai korszakból: az egymást emésztő pártoskodás — az anyagi gondok, a létért folytatott lázas küzdelem, a természeti csapások s a pénzügyi nyomor korszakából, — vissza, azon felséges költői korszakba, midőn még minden magyar ifju azt kérdezte magától: mit hozhat áldozatul elveinek és a hazának; nem mint ma, midőn azt kérdezi, mit nyerhet azoktól? . . .

Te boldog visszaemlékezés, ragadd ki lelkünket a reánk nehezkedő élet sulya alól; engedd, hogy levetkezhessük az eredményeiben talán gazdagabb, de álmaiban szegényebb korszak tarka öltözetét; s öltsük fel, mint a feddhetlen görög hölgy ama szeplőtlenül fehéret, melynek valódi értéke talán csekélyebb, de melyet a tisztaság ábrándfénye ragyog körül!“ . . . B. T.

Költemények. Irta Fajth Péter. Budapest. Kilián Frigyes egyetemi könyvárus bizománya. 1883. Ára 1 frt 20 kr.

A kötet vaskos és diszes; a szerző neve ismeretlen. De ismertté lehet-e majd ezután? — E kérdésre tagadó választ kell adnunk. Fajth Péter versgyüjtményének egy sajátságos inconsequentia adott életet, természetesen csak rövid életet. Ritkán akad kritikus kezébe kötet, melynek szerzője annyiszor s oly határozottan vallaná be, hogy nincs tehetsége a poétaságra s mégis oly szenvedélylyel üzné a rimelést, mint a mi ismeretlenünk. A szerénység dicséretet érdemel; de csak akkor, ha előkészités a kellemes csalódásra.

Mindjárt a legelső versben mondja a szerző:

Nem muzsakegy lebeg fölöttem,
Dalolni nem dicsvágy tüzelt.
Tudom, költőnek nem születtem,
Annak csak az élet nevelt.

Később is ismétli, hogy „dalt irok, de dalirásra nem dicsőség vágya hajt“, sőt „ennél sokkal bensőbb, mélyebb ösztön“ készteti a versirásra; de csakhamar ellenmondásba jön, mert ha jóbarátjainak felolvassa szülöttjét:

„Jól esik, ha megdicséri
S látom, hogy szive rokon.“

Majd allegoriában hirdeti hivatatlanságát a szerző. Tenger kincsét hordozza szivének fenekén, de mit ér, ha „karja gyönge“ s nem hozhatja föl; s meg kell elégednie, hogy mint a szegény halász, csupán „csigabigát“ gyüjtsön. Hogy a poézist nem valami komolyan veszi Fajth Péter, mutatja az „Igénytelenség“ cimü lirai szesszenése, melyben irja:

De haj! a könyv unalmas,
Eh! inkább verselek —
Nincs tárgyam ugyan s eszmém,
De olyat majd lelek!“

Önbizalma azonban csakhamar cserbe hagyja s kedélyesen megvallja:

Többet nem irtam. Mért nem?
Eszembe már nem jut.
Lehet, hogy nem volt több szusz,
És muzsám elaludt.

Lássuk, üres gyomornak
Vaj' sikerülhet-e
Megirni, a mit érzett
A telt has ihlete?

S mind e furcsaságok a legszebb chamois velin-papirra, ékes betükben olvashatók. Valóban nagy pazarlás! De hát a szerző hirnévre, dicsőségre, fényre, babérra mit sem ad s megnyugvással mondja:

„Akkor se volnék boldogabb,
Ha a költészetem
Ragyogna is mint déli nap
Aequatori egen!“

Világfájdalmáról is, mely nem egy darabban nyilvánul, azt mondja, csak azért nincs benne tettetés, mert

„Valóban, gyakran elfogott
A gyülölet, a szenvedés,
Kivált, ha — pénzem elfogyott.“

Mulatságos, a mikor fölveti a kérdést „Miért daloljak?“ s a szerénység netovábbját e strófa hirdeti:

„A mi hazámat illeti,
Szapáryval a nézetem,
Versemnél többet ér neki,
Ha az adómat fizetem.“

Ennyi önbeismerés után a legkisebb bizalmunk sincs, hogy a szerzőt nagylelküen megcáfolhatjuk. Sőt a kötet átolvasása utan, mert (az eddigi szemelvények bizonysága szerint) a derültségre vágyó olvasó bátran átlapozhatja, percig se jut eszünkbe, hogy igazat ne adjunk Fajth Péternek. A kritikus is elfelejti szigorát, lemond hivatásáról s birálat helyett ismertetéssel kedveskedik.

Különösen mulattató a kötetben a papok és apácák elleni gyülölet, mely gyakran drasztikus sorokban lel kifejezést. A honleányokhoz Garay és Vörösmarty óta nem egy költő intézett rimes feddést és jó tanácsot; de senki olyan különöset, mint Fajth. Egész páthoszszal hangoztatja:

„A p á c á k r a nincs szükség e hazában;
Ima s henyélés nem segit baján.
Egy nemzet, mely tiz-százados tusában
F o g y o t t meg, az — a n y á k a t kér csupán!“

A „Husvét“ cimü két versben egész rohamot intéz az egyház emberei ellen s a meghalt messiásról szólva, hozzá teszi:

„De ha látná most, mily bárgyu
Szinpadi ravaszkodás
A papok kacér siralma,
Tudom, még szörnyebbet halna
S z é g y e n b ő l a messiás.

Pap és „lator“ egyenlő fogalom a szerzőnél. A pap, ha költő, még ha Tárkányi Béla is: nem lehet jó, sőt egy versében megirja a szerző, hogy egy könyvkereskedésben épp a derék egri apátkanonok müveit kimélte meg a kitört tüzvész, mert e müvek merő v i z valának, hisz

„Vallásos költemények voltak,
S z e n t b u t a s á g o k r ó l d a n o l t a k.“

Kedvesét is óvja a szerző a hittől, „a papok ez agyrémétől, melynek hizelgő csalfasága egyformán ront elmét, szivet“, és sajnálja őt, hogy keble „hazug papi üzelmek utján a vallás dőreségeivel tel be.“ A hütelen szeretőnek pedig jó tanácskép üzeni:

Őrizkedjél a papoktól!
Mert azok szent emberek:
Istenáldás szállna meg —
Legkivált a k á p l á n o k t ó l!

S e kacagtató gyülöletében annyira megy a szerző, hogy a t a v a s z t, e hamis l e á n y t, ha egykor elkésnék s csak juliusban érkezne meg: senki más, mint egyházi férfiu t a r t a n á v i s s z a, a mi Fajth Pétert „nem is lepné meg“. Mert:

A világ rosz — papja sok!
Egy papocska, fogadok,
Hamar megkeritene —
S g y e r m e k - á g y b a e j t e n e.“

S ez nem tréfa! Olvasható e vers a kötet 129 lapján; mindenki meggyőződhetik róla. S mindezt oly kezdő poéta irja, a kinek nem egy strófa jól sikerül, többször ügyes ötlettel is rendelkezik, s itt-ott technikai jártasságot is tanusit. De e válogatlan gyüjteménye egészben véve csak mosolyra tarthat igényt. Maga az iró ezt az itéletet jegyezte könyve végére:

Csak e g y van benne, a mi jó;
De ez az egy mindenkinek
Fog bizonyára tetszeni:
E szócska „v é g e“ az remek!“

Az olvasó, ha egyszer belemelegedett s átadta magát a mulatságnak: nem osztja e véleményt. — m — f.

Jókai Mórtól uj regény jelent meg „A Damokosok“ cim alatt. Szerző regényes történetnek nevezi a kétkötetes munkát, melyhez Erdély mondái és történeti hagyományai szolgáltattak anyagot. Miután e müvet részletesebben szándékozunk ismertetni, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy Jókai Róza, a költő leánya, készitett a regényhez sikerült illustrátiokat. A két kötet ára 2 forint. Megjelent az „Athenaeum“ kiadásában

Külföldi regények. Az „Athenaeum“ részvény-társaság kiadásában két külföldi regény forditása hagyta el a sajtót. Az egyik „B e c s v á g y b ó l“ (Michel Verneuil), Theuriet André francia iró müve. Ezt Szász Károly forditotta. Ára 1 frt 50 kr. — A másik Zola Emil uj regénye a „H ö l g y e k ö r ö m e“, két kötetet tesz, cselekvénye azonban egy kis elbeszélésnek sem volna sok. A női divattermek és pompacikkek mesteri leirása a legtöbb benne. Zola itt a leirások bravourjával kérkedik. Tarnay Pál forditotta le, ki Zola egy valóban szép, régi regényét („Mouret abbé“) is leforditotta már. A két kötet ára 3 frt.

A „Magyar szinészek és szinésznők életrajzai“ cimü füzetes vállalatból a második füzetet kaptuk. Kassán Báthori Románcsik Mihály szerkeszti. Vegyesen közöl életrajzi adatokat, szinészvilágból való adomákat, apróságokat, régi szinlapokat. A második füzet közleményei Pálmai Ilkáról, Philipovics István vidéki operaénekesről és volt igazgatóról, Latabár Endre igazgatóról, Szabó Krisztina régi szinésznőről; Balla Károlyról, a gárda tagjáról, Mezei Vilmos volt operaénekesről, Garay Ferencről stb. szólanak. A füzet ára 40 kr. Tiz füzetre 3 frttal, ötre 1 frt 50 krral lehet előfizetni Kassán, vagy Budapesten Aigner Lajosnál.

„A jászkunok személyes és birtokviszonyainak történelmi és jogi fejtegetése.“ Irta G y á r f á s István, akadémiai tag, ki a jászkunok történelmének részletes megirásán dolgozik. A nagy munkának egy részét teszi ez is, s először a „Magyar Igazságügy“ közölte, honnan most külön lenyomatban, 97 oldalra terjedő füzetben jelent meg.

Folyóiratok. A „F i g y e l ő“ irodalomtörténeti közlöny juniusi füzetének cikkei: báró Eötvös József, F e r e n c z i Zoltántól. Palóczi Horváth Ádám, dr. G e r e c z e Pétertől. Magyar pasquillok, A b a f i Lajostól. Irodalmunk száz év előtti küzdelmei, C s a p l á r Benedektől. Baróti Szabó Dávid, O l á h Bélától. Irodalomtörténeti repertorium, id. S z i n n y e i Józseftől. — Az „U n g a r i s c h e R e v u e“ uj füzetében Hunfalvy János válaszol Kiepert pro-

fesszornak, ki lemondott a magyar földrajzi társulat tiszteleti tagságáról, mert ugy vette észre, hogy a magyarok még a globust is magyarositani akarják, t. i. Sopronnak hivják Ödenburgot. Kiepert és a többi német professzorok azt akarnák, hogy a magyarországi helynevek német elnevezés szerint kerüljenek bele az általános geografiába. Hunfalvy kimutatja, hogy mennyi bolondságot követtek el már eddig is ezzel. Történeti okiratokat idéz, hogy bizony még a szászok lakta részek helynevei is mindig magyar elnevezésök szerint szerepelnek, oly időkből, mikor szó sem lehet magyarositó törekvésekről, de természetesen schulvereinos jajveszéklésekről sem. A német helyneveket az utolsó időkben tolták nyakunkra s most a német geografusok azt követelik, hogy azokat fogadja el az egész világ. A füzet közli még Kállay miniszter tanulmányát Magyarország keleti hivatásáról stb. — A „Századok“ juniusi száma két nagyobb tanulmány közlését kezdi meg. Egyik Fraknói Vilmosé, ki uj levéltári kutatások bő eredményét dolgozta föl, hogy a Mátyás király idejében oly nagy szerepet játszott Váradi Péter kalocsai érsek életét részletesen feltüntesse. Tanulmányának egy részét az akadémia közelebbi ülésén olvasta föl. A másik Csánki Dezső fiatal történetirónak pályadijat nyert munkája: „Mátyás udvara.“ Csánki e dolgozata nem közönséges készültségre és erőre vall. Kisebb és változatos tárgyu közlemények, könyvismertetések gazdagitják még a füzetet.

MÜVÉSZET.

A nemzeti szinház intentánsa már felterjesztette az 1882/3 évről szóló jelentését a belügyminiszterhez. Kiemeljük belőle a következőket: A lefolyt szinházi évben volt a nemzeti szinházban összesen 171 drámai előadás. A 171 előadásban szinrekerült 109 különféle szinmü, és pedig eredeti 37, klasszikus 23, idegen 49. Müfaj szerint a 109 előadott mü következőleg oszlott meg: Tragoedia volt 14 és pedig 5 eredeti, 9 idegen; dráma 26 és pedig 12 eredeti, 14 idegen, vigjáték 46, közüle 15 eredeti, 31 idegen; egy felvonásos darab 23 és pedig 5 eredeti, 18 idegen. Az eredeti irók következő számban voltak a müsoron képviselve: ifj. Ábrányi Kornélnak egy darabja 3-szor, Bercsényi Bélának egy darabja 1-szer, Csathó Pálnak egy darabja 1-szer, Csiky Gergelynek 8 drbja 32-szer, Dóczy Lajosnak egy darabja 1-szer, Fáy Andrásnak egy darabja 1-szer, Hugó Károlynak egy darabja 1-szer, Jókai Mórnak egy darabja 1-szer, Katona Józsefnek egy darabja 2-szer, Kisfaludy Károlynak két darabja 1-szer, (együtt), Kisfaludy Sándornak egy darabja 1-szer, Murai Károlynak egy darabja 3-szor, Nagy Ignácnak egy darabja 1-szer, Rákosi Jenőnek egy drbja 3-szor, Szigeti Józsefnek három darabja 3-szor, Szigligeti Edének nyolc darabja 11-szer, Toldy Istvánnak egy darabja 1-szer, Vörösmarty Mihálynak két darabja kétszer — adatott elő. A jelenkori idegen müvek közül nemzetiség szerint volt: francia 33, német 9, angol 3, lengyel 2, szerb 1. Az először adatott müvek száma 14 volt. Legtöbbször kerültek szinre: a „Bagdadi hercegnő“ 10-szer, „Stomfay család“ 9-szer, „Bozóti Márta“ 8-szor, „Serge Panine“ 7-szer, „Rantzauk“ 7-szer, „Kis szórakozott“ 8-szor, „Párisi regény“ 7-szer, „Odette“ 6-szor, „Pacsirta“ 6-szor, „Cifra nyomoruság“ 5-ször. Az egyes szinházi tagok következő arányban voltak elfoglalva: Adorján Berta föllépett 53-szor, Békessy Irma 72-szer, Császárné Mari 37-szer, Csillag Teréz 86-szor, Fáy Szeréna 35-ször, Felekyné Flóra 28-szor, Györgyné Luiza 82-szer, Helvey Laura 74-szer, Jászay Mari 29-szer, Lendvayné Ilona 57-szer, Pulszkyné Márkus Emilia 67-szer, Molnárné Borcsa 50-szer, Palotay Piroska 30-szor, Sánthàné Irma 90-szer, Szathmáry Luiza 47-szer, Szerdahelyiné Prielle Kornélia 24-szer, Vizváryné Jolán 61-szer, Benedek Lajos 83-szor, Bercsényi Béla 84-szer, Egressy Ákos 59-szer, Faludy Antal 114-szer, Feleky Miklós 35-ször, Földényi Béla 70-szer, Gyenes László 37-szer, Halmi Ferenc 72-szer, Hetényi Béla 109-szer, Horváth Zoltán 34-szer, Komáromy Alajos 54-szer, Körösmezey Gusztáv 91-szer, Mihályfi Károly 69-szer, Náday Ferenc 104-szer, Nagy Imre 72-szer, Pintér Sándor 101-szer, Sántha Antal 113-szor, Szigeti Imre 74-szer, Szigeti József 46-szor, Tóth Imre 108-szor, Ujházi Ede 111-szer, Vizváry Gyula 105-ször. Operai előadás összesen 128 volt. E 128 előadásban 43 opera és 7 ballet került szinre. Eredeti mü adatott összesen 7, és pedig 4 opera, 3 ballet. A dráma összes bevétele volt 141,916 forint 60 krajcár, az operáé 135,55 forint.

A budai szinkörből. Szépfaludy Ö. Ferenc „A kigyógyult házaspár“ cimü négyfelvonásos francia vigjátékot adott át Krecsányinak előadás végett. — A kitüzött operette-ujdonságot „Methuzalem herceg“ operette fogja követni, diszes kiállitással. — Dr. Váradi Antal a budai szinkör számára egy nagyobb szabásu, eredeti történeti látványosságon dolgozik, mely még e nyár folyamán szinre fog kerülni. A mü hősei Attila és Buda lesznek s a hunnok harca, Etele álma, Attila lakomája stb. festői képletekben fognak szerepelni.

Bayreuthban ma, julius hó 8-án kezdődnek meg a Parsifal-előadások. Egynek kivételével mind a tavalyi előadók fognak szerepelni. A bajor király ismét rendelkezésre bocsátotta az udvari opera zenekarát, mi szintén egyik biztositéka az előadások sikerének.

Solmossy Elek 27-dikén megy Kolozsvárra, a hol ezuttal először lép föl. Kolozsvárról Borszékre megy és itt tölti szabadságidejének hátralevő részét.

A müemlékek országos bizottsága megtette minden a nyári évad alatti működésére vonatkozó intézkedéseit, minek következtében, de egyrészt az előhaladott évad folytán is, csak akkor fogja megtartani legközelebbi ülését, ha az emlitett intézkedések kiviteléről szóló jelentések a bizottsághoz beérkeznek. Ez intézkedések leginkább több müemlék, falfestmény és várfelvételére szoritkoznak, a bizottság egyes tagjai azonban nehány oly müemléket is meg fognak látogatni, melyekről eddig csak homályos és nem teljesen megbizható jelentések érkeztek be.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1510.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI-RE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmű dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bornek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . .	2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . .	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák	1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt.	4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt.	4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1511.83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

28. szám. 1883 Julius 15.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Az oratoriumbeli kép. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.
Könnyü szivvel. (Költemény.) Irta Prém József.
Cselre cselt! Puskin Sándor orosz beszélye.
Lassalle utolsó szerelme.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A párisi kirándulás.**) Párisi utjokra mult szombaton indultak el azok, a kik az „irók és müvészek társasága“ által rendezett kirándulásban részt vesznek. A déli vaspálya budai indulóháza volt a gyülekező hely, a hol a kirándulásban résztvevők közül már kora délután sokan voltak együtt, megélénkitve annak étkező helyiségeit. Dolinay Gyula a kirándulás főrendezője az egyik teremben rendezte be rögtönzött irodáját, itt osztogatva ki a vasuti és részvételi jegyeket azoknak, a kik még nem kapták meg ezeket. Körülötte csoportosult csakhamar a kirándulók legnagyobb része. Félhatkor jelentették a vasuti kalauzok, hogy a párisi utra a különvonat előállott, s nem sokára aztán a vonat elrobogott. A kirándulásban az irók és müvészek közül a következők vesznek részt: Dr. Báttaszéky Lajos a „Békési Közlöny“ szerkesztője nejével, dr. Barna Ferdinánd akadémiai tag, dr. Baán Endre a „Sopron“ szerkesztője, Borostyáni Nándor a „Pesti Hirlap“ szerkesztője, Dolinay Gyula szerkesztő s az „irók és müvészek társasága“ titkára, Engesszer Mátyás karnagy nejével, Erdélyi Mikes Róza és Fanghné Gyujtó Izabella irónők, Gassi Ferenc a nemzeti szinház tagja, dr. Günther Antal a „Pesti Napló“ munkatársa, Hentaller Lajos hirlapiró és orsz. képv., Halász Sándor a „Nemzet“ segédszerk. Maleczky Vilmos a nemzeti szinház tagja nejével, Náday Ferenc a nemzeti szinház tagja nejével, Nemess Ferenc a népszinház titkára, Odry Lehel a nemzeti szinház tagja nejével, Pulszky Ferenc, Pesty Frigyes akadémiai tag nejével és Gizella leányával. Pauli Rikárd a nemzeti szinház tagja Mariska leányával, Révai Mór a „Regény-Világ“ szerkesztője, dr. Sonnenfeld Zsigmond, a „N. Pester Journal“ munkatársa, Spányi Irma a nemzeti szinház tagja, Siposs Antal zene-akadémia tulajdonosa s az „irók és müvészek társasága“ alelnöke, Salamon Antal az „Ellenzék“ munkatársa, dr. Sturm Albert a „Pester Lloyd“ munkatársa, Saxlehner Emma a nemzeti szinház tagja, Szépfaludi Őrlössi Ferenc novella-iró s az „Egyetértés“ munkatársa, Szabados Károly a nemzeti szinház tagja, Szász Domokos nejével, Tölgyessy Ferenc nejével, Urváry Lajos a „Pesti Napló“ szerkesztője, az „irók és müvészek társasága“ elnöke s országgyülési képviselő, dr. Váradi Antal nejével, Vidor Pál a népszinház tagja. Ezeken kivül még számos nem iró s nem müvész vesz részt a kirándulásban. Összesen 142 utazott el.

* (**Jókai Mór**) Gömörben tett utazást, ahol koszorus költőnket sok kitüntetéssel fogadták s becses emlékekkel tért haza. Gróf Andrássy Manónak s családjának két helyt volt vendége. A dobsinai jégbarlangot is meglátogatta, mely fényesen ki volt világitva. Azután a város diszebédet adott Jókai tiszteletére s az indóháznál nagy közönség üdvözölte bucsuzáskor. A hölgyek virágcsokorral bucsuztak el, mire Jókai azt mondta, hogy „Gömört soha sem feledi!“

* (**Budán uj királyi palota fog épülni.**) Ez már nem ujság. De az ujság, hogy az előmunkálatok még a nyár folyamán meg fognak tétetni. A fővárosi közmunkatanácsnak junius 21-diki ülésén jelentetett be, hogy Ő felsége f. évi junius 1-én kelt legfelsőbb elhatározásával megengedte a budapesti királyi palota már előbb bemutatott tervének alapján az előmunkálat megindítását. Az ehhez szükséges uj ut elkészitését, mely a Tabántól a királyi palotába fogna vezetni, a bizottság a tanács sürgős intézkedésébe ajánlotta.

* (**A technologiai muzeumot**) a megnyitás napján több mint ezer egyén látogatta meg és azóta a látogatók száma naponkint átlag 150-re tehető. A berendezési és elhelyezési munkálatok még mindig folynak, miután a megnyitás alkalmával sok tárgy csak ideiglenesen volt elhelyezve. A muzeum vasárnapokon és ünnepeken délután zárva van, mig köznapokon reggel 9-től déli 1-ig és délután 3-tól 5-ig van nyitva. A rajzgyakorlatok szerdán és csütörtökön este 7-től 9-ig, vasárnapokon reggel 9-től 12-ig tartatnak meg; ezenkivül a rajzterem szabad használatra a könyvtári órákban is nyitva áll. A könyvtár a közönség számára a hivatali órákban áll nyitva. Az iroda szombat kivételével hétköznapokon délelőtt 9-től 1-ig, délután 3-tól 5-ig, vasárnapokon és ünnepeken reggel 9-től 12-ig áll nyitva és ekkor adatnak a lehetőség szerint a szakértesitések és szaktanácsok is. A gépcsarnokban és a mühelyben elhelyezett gépek és szerszámok ismertetése és használatukra vonatkozó gyakorlati kisérletekkel, egybekapcsolt előadások, alkalmilag egyes iparosok által is tartva előleges bejelentés után minden szerdán este 7-től, 9-ig, vasárnap reggel 9-től 12-ig tartatnak meg.

* (**Az Egyesült-Államok vasuti hálózata**) már 1880 végén 87,000 angol mértföldet tett, tehát négyszer oly hosszu vonalat, mint a föld kerülete. E vasutakat 1165 társaság 5660 millió dollár költséggel épitette, melyből addig $^2/_5$-részt fizettek ki. 1880-ban e vasutakon 8215 személy halt vagy sebesült meg. Az áruforgalom ugyanaz évben 291 millió tett, melyért átlag tonnánként s mértföldenként 1·29 dollárt fizettek. Az utasok száma 270 milliót volt, kik mértföldenként 2·33 centet fizetnek. Forgalomban volt 17,000 locomotiv, melyek fütése 33 millió dollárba került, továbbá 12 ezer személy- s 400 ezer tehervonat 1883 elején a Mississippitől keletre s Potomactól s Ohiotól éjszakra fekvő területen 49,598 mértföld vasut volt mintegy 27 millió lakosra, tehát egy mértföldre csak 544 ember esett s mindamellett itt a vasutak jobban jövedelmeztek, mint délen hol egy mértföldre 740 lakos esett, minek okául a nagyobb ipar s kereskedelmi központokat lehet megjelölni. Általában s éjszaki részekben jobban épültek a vasutak, 1882-ben ez több ezer mértföldnyit nyitottak meg, mig délen a vasutépités jelentéktelen. Délen sokkal kevesebb a vasut, de aránylag a forgalomhoz képest máris sok.

* (**A kholera**) a mult hó végén kitört Damietteben, Egyiptom egyik nagyobb városában s azóta csaknem egész Egyiptomban általánossá lett s sok ezer embert pusztitott el. Nagyon félnek, hogy a veszélyes betegség rövid idő alatt Európában is elterjed s egymás után hiresztelték, hogy itt-ott valamelyik kikötő városban, Málta szigetén s Londonban fellépett volna. Még eddig egészen biztos hirek nincsenek, azonban az előkészületek megtörténtek s Budapesten is desinficiálták a különböző ily alkalommal veszélyesnek tapasztalt helyeket.

KOSZORU

28. szám. 1883 Julius 15.

AZ ORATORIUMBELI KÉP.

— Elbeszélés. —

Irta: MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folytatás.)

Alonsot csakugyan az ihlet magasztosultsága ragadta magával, s mint az alvajáró, ki lehunyt szemmel bár, földöntúli visiókat lát és azokról beszél, ugy ő is tárta föl szivének, lelkének belső világát.

— Igen! most látok; tisztán látom azt, mi eddig fátyolos titok volt előttem!

Az aranyos hieroglyphek jelvényes képletekké alakulnak át, s a lotos-virágok, szent ibis-ek és gyíkok tömkelege olvasható jelenkori betükké sorakozik, hogy lebirjam olvasni ama rejtélyes értelmet, a mely az én bálványomat környezi.

Oh, Isabella! azt olvastam az ön szeméből, hogy ön észrevette rajongó és titkolhatlan mély szerelmemet. Azért e gyémántfényü, büszke, hideg tüz, mely azt mondja szivemnek: „Vissza, te kába!“ S azért e meleg aranyos verőfény, mely olykor-olykor előtörve a résztvevő kebelnek legmélyebb rejtekéből, jótékonyan, biztatólag sugja: „Ne halj meg, te szegény beteg szív, de — remélj!“

Isabella elmosolyodott, s e mosolyt kisérő tekintetben csodálatosan olvadt össze mind a két ellentétes kifejezés; mintha azt akarta volna mondani: „Eltaláltad!“

— S ön nem is válaszol nekem? kérdé az ifju gyöngéden Isabella felé hajolva.

— A mit ön most beszélt, hasonlit egy keleti virágregéhez, melynek meghallgatásánál csakugyan ugy érezzük magunkat, mintha tele dobták volna arcunkat, szemeinket virággal, ugy hogy legalább az első percben semmit sem birunk látni és megkülönböztetni, hogy ugy van-e?

— Isabella — ragadta meg az ifju hévvel a szót — ön e merész fejtegetésért nem küld számüzetésbe; ön szivemet — mint az utjában lelt virágot — nem tépi össze és nem dobja el, legyen áldott érte! Én boldog vagyok, mert remélhetem, hogy a természetnek arany verőfénye győzni fog egykor a gyémánt hideg és mesterkélt csillogásán!

Isabella nem válaszolt, de a gyöngéd aranyos verőfény ott volt sötét, rejtélyes szemeiben.

E pillanatban kilépett Alba grófnő a teremből, ragyogó tollu tarka madárkát hozva kezén, s örömteljesen szólva Isabellához:

— Nézd, nézd! Végre sikerült a nyugtalankodó kis beteg lábát bekötöznöm.

Isabella szeretettel nyugtatta hamvas, üde arcát a madárka fényes tollaira; mig szeme ugyan e kifejezéssel a hallgatagon merengő Alonsón pihent.

A délután többi része is gyorsan röpült; mert a boldog ábrándok szárnyat adtak az időnek.

Midőn estefelé Alonso gondolkozva haladt a séta-uton a város felé, egy barátjával találkozott, ki ugyanerre járva szólitotta meg:

— Hoho, Alonso! mi jó szerencse hoz veled össze?! Valóban ritkaság téged bárhol is látni. Mondd: remetének szegődtél, hogy mindig celládban ülsz?!

Ezzel nevetve barátságosan ütött vállára, mig Alonso kissé tartózkodva felelt:

— Egy tudományos könyv olvasásába vagyok elmerülve, azért kerülöm a társaságokat.

— Mondhatom, igen érdekes könyv lehet, mely tőlünk is elvon! A szabadság szent eszméjének harcosaitól!

— El nem von, kedves Diego barátom! — válaszolt Alonso kissé érzékenykedve és fokról-fokra lelkesülve. — El nem vonja lelkemet, s ha szükség van reá, életemet sem, közös szent célunktól! De e percben, a midőn

ugyis tudom, hogy nincsen reám szükség, csak jelenlétemet vonja el tőletek a könyv, de szellemileg részt veszek mindenben, s tudok minden legkisebb mozzanatot.

— No, csak szó a mi szó! — folytatta Diego — hanyagolod bizony te összejöveteleinket! S azt is bevallom neked őszintén, hogy társulatunk neheztel is már kissé reád ezért; s görbe figyelmes szemmel nézi magadviseletét.

— Csak nem gyanusittatok, hogy elpártoltam?! — kiáltott fel Alonso a szörnyüködés hangján, sértett büszkeséggel.

Akkor mi is elpártolnánk tőled, kedves Alonso barátom! — sugta Diego jelentőséggel s barátja karjába füzve karját, a város felé vették utjokat.

Lassanként leolvadt az első perc jege róluk s vidáman csevegve tértek be egy kávéházba, este pedig a titkos társulat szokott helyiségébe mentek, hol a belépő Alonsót örömmel, de bizonyos gyanakvó tartózkodással is fogadták.

Alonso, ártatlanságának tudatában, elfogulatlanul vett részt az értekezleten; csak néha, a kevésbbé fontos percekben volt szórakozott, mert ilyenkor szive és lelke oda szökött ama tündéri leányhoz, ama csodás rejtélyhez, melynek megoldása boldogságot igért neki.

Alig várta az időt, hogy e rejtélynek ismét fejtegetésébe merülhessen.

S midőn ismét ott ültek a fölfutó sürü lomboktól kellemesen árnyalt verandán, különös árnyat, különös szokatlan borút vett észre Isabella szemeiben, mely boru mint a szomoru felhők, eltakart minden csillogást, és rejtélyesebbnek tünt föl Alonsonak magánál a rejtélynél.

A leányka észrevette a néma, résztvevő kérdést, mely Alonsonak szemeiben tükröződzött; s mielőtt megszólalt volna, egy leküzdhetlen mély sohaj tört fel kebeléből:

— Pár nap mulva elutazunk; itt hagyjuk végképen e szép, virágos magányt.

Alonso, ki rég el volt rá készülve, hogy ennek előbb-utóbb meg kell történnie, most e percben, a bekövetkezés előtt: mégis oly nagy fájdalmat érzett szivében, mintha a csapás váratlanul érte volna, s e kifejezéssel arcán tekintett némán a leánykára, mintegy várva a folytatást.

Isabella szomoru mosolylyal szólt:

— S akkor — nem egyhamar látjuk többé egymást!

E pár szó villanyos hatással költé fel az ifjut szomoru merengéséből; s jellemének megfelelő erélylyel kiáltott föl:

— Oh dehogy nem! hisz azt még elképzelni is lehetetlen!

— S mégis ugy lesz — folytatta Isabella — égbe nyuló hegyek fognak az elválasztó térségből kiemelkedni!

— Soha, soha Isabella! Én leküzdök minden gátot minden lehetőt és lehetetlent! Csak ön nyujtsa le nekem szép kezét e magaslatokról, hogy biztasson, hogy utbaigazitson. Fogja-e ezt Isabella tenni? — Mondja, igérje meg!

A leányka oda nyujtva kezét határozottan felelt:

— Igérem!

S mig Alonso forró arcát a parányi kézre hajtá, Isabella szomoruan folytatta:

— De az eredmény isten kezében van! A nagy öröklétnek talán csak nehány perce még a mienk; holnap már kitudja szólhatok-e önnel, azért most kell őszintének lennem, hogy később a titok sulya ne nyomja szivemet. Igen Alonso, én is szeretem önt forrón, végtelenül; de ne remélje, hogy valaha az öné lehessek!

— Üdvözültek örök boldogsága! — kiáltott föl Alonso a lelkesültség ihlettségével. — Örök bálványom! Csodás szép rejtélyem; ki mig egyik kezével az életet, a a másikkal egyuttal a halált nyujtja! Ki fejti meg nekem? — De nem, nem! Nincs gát, nincs hatalom, a mely elválaszszon tőled! — szólt Alonso a lány kezét elboritva csókjaival.

— Madridba térünk vissza! — mondá Isabella szomoru jelentőséggel.

— Az nem gát! Az ut nyitva áll; s ott is megkeresem önt.

— De épen az lehetetlen! Tudnia kell, hogy elhagyva nénémet szüleimhez térek vissza, s ezek csak oly ifjakat eresztenek be termeikbe, a kikből egyuttal vőt is választhassanak. S ön fájdalom, nem tartozik azok sorába.

— S miért? — kérdé Alonso a sértett büszkeség árnyával. — Családom régi és előkelő, vagyonom tömérdek . . .

A leányka szomoruan rázta fejét:

— Az ő leendő vejüknek királyi vérből kell származnia! Ez megdönthetlen elv náluk;

mert tudja meg az én valódi nevem Osuna Alba hercegnő, s a király unokahugának vagyok leánya. Most a rejtély megvan fejtve; ezért volt ama biztató és visszautasitó kifejezés szemeimben, mert éreztem, hogy szeretem önt; s tudtam azt is, hogy nem lehetek soha az öné!

Alonso megsemmisülten hajtotta le fejét; de a jövő pillanatban ragyogó szemekkel tekintett föl:

— Ha ön szeret Isabella, ez nem gát! Én megszöktetem!

A leányka összerettent e gondolatnál.

— Megverne az isten, és a boldogságos szent szüz, ha szüleimet eként megszomoritani birnám! de gyermeki engedelmességemért s megadásomért épen ők fognak megjutalmazni és megsegiteni, s meglátja, hogy végre is öné leszek! Azt mondják, hogy a szerelem mindenható. Ime, ujból igérem önnek, hogy mindent elkövetek a gátak elháritására, szüleim kimondott elvének megváltoztatására; de, hogy ezt könnyebben elérhessem, önnek életjel nélkül távol kell maradnia, mert a közeledés csak ingerelné őket.

— De nagynénje házában csak láthatom önt olykor?!

— Ő nem lakik Madridban; s néha egész éven át sem jő oda.

Alonso mély szomorusággal rázta fejét.

— Számüzetve, számüzetve a fényes menyország küszöbéről!

*

Minden ugy lett, a mint ezt a leányka határozta.

Isabella pár nap mulva elutazott, s Alonso a régi népes városban egyedül, és elhagyatva érezte magát.

Napokig nem volt képes társaságba vagy mulatóhelyre menni, mert legközelebb érzé magát bálványához, ha azzal a magányban háborittatlanul foglalkozott.

A társulat helyiségét is ösztönszerüleg kerülte. Nehéz sulyu vádat érzett szivén ama gondolatnál, hogy összeesküvés részese legyen oly ház ellen, melynek Isabella is tagja.

Legszivesebben járkált a Gonsalez-nyaraló virágos keritésének mentében, s szinte csodálkozott, hogy minden csak ugy virit, a madárkák is csak oly vidáman röpkednek, mintha semmi sem történt volna.

Sőt a verendán is — melynek legtöbb oka lett volna a gyászra — csak ugy állottak a gránátfák, s a márványedényekben a déli növények; még a szellő is épen ugy játszott az üres székekre lenyuló zöld lombokkal és indákkal.

Csak az ablak-függönyök voltak leeresztve; mintha a nyaraló behunyta volna szemeit, hogy még egyszer visszaálmodja eltünt szép álmát.

Legalább Alonso ezt igy gondolta; s midőn szive már egészen megtelt bánattal, csendesen visszabolyongott a városba.

Ez igy tartott heteken át. Barátai gyanakodva kisérték minden mozdulatát, s ugy tetszett neki, mintha már darab idő óta kémektől környeztetnék.

Isabelláról semmi hirt nem hallott. Eltünt nyomtalanul, mint a gyöngyszem, ha bele esik a tengerbe! Csak az a rengő habgyürü maradt vissza, a mit a saját érzése vetett!

Áldotta emlékét mindennap, s azt a reménysugárt, melyet visszahagyott nála; mert e nélkül kétségbe kellett volna esnie.

Ujabb hetek mulva egy délután a kávéházban ült, s pohár vizbe mártogatva a hüsitő finom cukorsüteményt, egyuttal ujságot olvasott.

Egyszerre a vizbe ejtette cukorsüteményét, szeme hitetlenül és meredten bámult papirra, mig arcát halotthalványság lepte el.

Az ujságban e pár sor volt:

„Nagyuri menyegző. José Cristóbal herceg, a királyi ház rokona, tegnap tartá esküvőjét a S.-Maria de la Atocha-templomban a szépségéről hires Isabella Osuna-Alba hercegnővel. Az esemény váratlanul történt, de annál nagyobb volt a fény és pompa, melyről holnap bővebben".

Alonso ismételni kezdte, mert saját szemeinek sem hitt:

„José Cristóbal herceg... Cristóbal herceg... esküvőjét... Isabella Osuna-Alba hercegnővel... Cristóbal herceg... Atocha-templomban"...

Nem tudta összefüggőleg olvasni e néhány sort, mert a betük összefolytak szemei előtt; elméje nem birta fölfogni az egészet; szive pedig nem hitte.

Eldobva a lapot, révedező szemmel, bizonytalan lépéssel hagyta el a kávéházat, s bolyongani kezdett az egész városban, céltalanul, össze-vissza, mintha fütől-fától megakarná kérdezni, hogy igaz-e? Mintha véletlenül találkoznia kellene valakivel, a ki majd azt fogja mondani, hogy nem igaz!

*

De ellenkezőleg a járókelőkből sokan beszéltek ama fényes menyegzőről, mely tegnap Madridban történt; s habár Alonso csak egyes szavakat, egyes neveket hallott, jól ismerte az összefüggést s minden szó egy tőrszurás volt szivének!

— Nem lehet, nem lehet! kiáltott fel tépelődve, öklével forró homlokára ütve, s a nyaraló felé irányzá lépteit, hogy megkérdje az ottani virágokat, hogy igaz-e? Melyek talán üzenetet birnak tőle, mert hisz e nélkül csak nem hagyta volna őt!

A nyaralóhoz érve, ez nyugodtan állt mint egyébkor. A virágok némán nyiltak, a madarak értelmetlenül csicseregtek, a veranda fölfutó hosszu indái pedig szomoruan lógtak vissza az üres székekre, melyeken már a por nyoma is meglátszott!

Mig Alonso lázas fejét a hideg vaskeritésre támasztva tekintett be: a mogorva felügyelőnőt pillantotta meg, ki bent egészen közel egy virágot öntözgetett, s fölismerve Alonsot, most már barátságosan köszöntötte.

— Ki hitte volna, hogy ama szép kisasszony, ki nálunk lakott nem is grófnő, hanem hercegnő; s hogy a királyi családba fog férjhez menni?! Azt hittem ön is elment a lakodalomra!

Alonso mintha álmodott volna; s mintegy önkénytelenül kérdezte:

— Bizonyosan tudja, hogy ugyanaz?

— Hogy ne tudnám! Hisz' csak nemrég küldöttem el neki egy itt feledett jegyzőkönyvét, és nagyon elbámultam a cimen, a mely alatt ezt neki küldenem kellett!

Alonso nem birt felelni; futólag köszönve eltávozott; és bolyongva barangolva ment hazafelé; először megátkozva azt szivéből, a ki adott szavát ily csufosan megbirta szegni; s ki oly igaztalan volt iránta, hogy rajongó, mély szerelmeért egy élet boldogtalanságát adta cserébe, azután pedig hazaérkezve, tenyerébe rejté arcát és mint a gyermek sirt keservesen!

Pár óra mulva mintha kifolyt volna minden köny, minden bánat a szivéből; s fölbuzdult a spanyol boszuálló vér, kettős célja volt lelkének semmivé tenni az uralkodó házat és — keresni a halált.

Vette bársonyfövegét, s határozott lépésekkel indult az összeesküvők titkos gyülekezetébe.

Ott soha ilyen lelkesültnek, soha ilyen ékesszólóan a végletekbe menőnek senki sem látta őt! Lehetőnek festé a lehetetlent, elérhetőnek az elérhetetlent, s a közelbe tüzte ki a célt.

Gyanakvó barátai előbb idegenkedéssel, majd bámulattal nézték reá; utoljára pedig magával ragadta mind, ugy mint az ár magával ragadja az utjába érő tárgyakat.

Pár nap mulva csoportosan mentek az ifjak csatlakozni a spanyol király ellen folyó háboru seregeihez.

*

Soká nem hallatszott semmi a bömbölő ágyuk dörgéseitől, nem látszott semmi a csatatéri füst nehéz ködétől; s midőn évek mulva elhallgatott a csaták zaja, s eloszlott a borzasztó látványokat rejtő fátyol, ekkor csendes, néptelen volt már a csatatér; egyedül halottak és halkan nyöszörgő sebesültek hevertek az elgázolt gyepen.

Akkor azután jöttek a győztesek, a spanyolok; eltemették a halottakat, s a sebesülteket kórházakba vitték.

A kórterem egyszerü fehér ágyára tévedt az éltető napsugár; megsimitva a gyolcspárnát a rajta pihenő halvány arcot, s a beteg rövidre nyirt haját. Ez üditő sugárra fölnyitá végre szemeit a szegény sebesült.

Először is a sorban álló nyoszolyák, s a varrására hajlott öreg ápolónő vonták magukra figyelmét s vette észre, hogy a kórházban van. Ehez kapcsolta ébredő eszmélete a többi körülményeket, mig végre öntudatára jutott annak, hogy ő az, kit Alonso de Cordoba-nak hivnak.

Ezentul napról-napra visszatért ereje, s már föl is birt ülni ágyában; el-el töprengve azon, hogy nem találta meg azt, a mit keresett — a halált!

Egy alkonyatkor előkelő idős nő látogatta meg a betegeket, résztvevőleg osztogatva nekik frissitő gyümölcsöt és finom sütemenyeket, jó barátnak, ellenségnek egyaránt, hisz mindnyájan egyenlő ápolásban részesültek.

Végre Alonso ágyára került a sor; s a jó öreg nő gyöngéden nyujtotta neki adományait.

Mig a viasz-sárga átlátszó kéz az ajándékokért nyult, addig hálásan emelte Alonso szemeit a kegyes nő arcára, s meglepetésében mozdulatlanul, hosszasan tekintett reá, mintha régi kétkedő emlék, s régi metsző fájdalom

vonulna át újra szivén, könybelábadt szemmel és meghatottan susogta:

— Alba grófné?!

Úgy tetszett a grófnénak, mintha rég időkből csendült volna e hang, s figyelmesen kezdé vizsgálni a beteg arcát.

— Az istenért! Alonso, ön az?!

— Bár ne lennék! Bár meg leltem volna, a mit kerestem: a halált!

— Én is kerestem önt soká — szólt a grófné — mert úgy mint egykor önnek, most nekem van egy átadni való ereklyém — Isabellától!

A beteg fölindultan rejtette el arcát mindkét kezébe, s alig hallhatólag susogá:

— Bár ne kellett volna őt megátkoznom, a megvetendőt — az igaztalant!

— Ne itélje el, mig a valót megtudja! Holnap ismét eljövök.

Ezzel a grófné elment; s Alonsonál a minden rémes képzelődést fölidéző éjszakában tépelődő gondolatai virrasztottak.

Másnap lázas volt a kiállott izgalomtól, s a láz türelmetlenségével alig várta az alkonyt, midőn a grófnő ujra eljövend.

S a mint meglátta a közeledőt, reszketve nyujtotta elébe kezét — a levélért.

E kis finom, sokszorosan összehajtott papir a lezajlott idő nyomait viselé magán; s a gyöngéd biztos vonások egy változhatlan szigoru határzatról, egy befejezett tragoediáról tanuskodtak.

A beteg alig látott olvasni.

„Ne itéljen el, Alonso! Ennek igy kellett lenni, hogy önt megmentsem; s az áldozat nagysága bizonyitja szerelmem nagyságát is. Előttem ismeretlen följelentők tudatták a királylyal, hogy ön egy titkos összeesküvés tagja. Ki volt már adva az elfogatási parancs, midőn ezen mindenki által ohajtott házasságba csak azon föltétel alatt egyeztem, hogy önnek megkegyelmezzenek. A király, hogy teljesüljék ezen általa sürgetett összeköttetés — megadta kérelmemet.

Ön a veszélyt nem sejtve — szabad! s én szivesen adom ez élet boldogságát cserébe. Egy álmomban a carmeni szent szüz ugyis kinyilatkoztatta előttem, hogy ez életen tul az öné leszek; s ezt várom, ez boldogitó reményem!

Isten önnel, a viszontlátásig

Isabella.“

(Vége köv.)

KÖNNYÜ SZIVVEL.

I.

Pillangó szárnya villanása,
Délig nyiló hajnalka élte,
Futó csillag fölragyogása.
Sohaj, mely szétfoszlik az éjbe,
Egy röpke perc — ah, semmi, semmi,
Meghalt, a mikor született:
Egész szerelmed csupán e n n y i,
Most támadt és már elveszett!

II.

Igen! Egy futó perc szerelmed,
Most ébredt fel, s örökre vége!
Még érttem hevül forró kebled —
S már másé minden szenvedélye!

Nem tudom, a hunyó nap mit hoz,
És nem tudom: mit rejt a hajnal?
Uj titok járul titkaidhoz,
Mig rajtam csügsz még édes ajkkal.

Nem hihetek már kéjnek, üdvnek,
Szavad, mosolyod, mind csak ámit;
Lásd, mikor az ég legderültebb:
Én akkor rettegem — villámit!

III.

Hütlen levél. Vártam-e mást?
Legelső édes mosolyod,
Ingerlő csókod, ölelésed —
Oh, valamennyi hazudott!

Lemondani? Mi az neked!
Szivedben rég kihült a láng,
Lemondtál rólam réges-régen,
Hogy először találkozánk!

S én mégis áldom e napot,
Bár szivem mélyén sajg a seb.
Azóta se volt mámoritóbb
S ki tudja: jön-e fényesebb!

IV.

Átkozni téged? Soh'se aggódj!
Bár megcsaltál, eljött a nap:
Most, midőn szived leggaládabb,
Én most is, most is áldalak.

Hisz kebled ajtaját kitártad,
Mért mondanám, hogy otthonom?
Vendégül jöttem, s nyájas arccal,
Mint vendég ismét távozom.

Köszönöm ezer édes csókod,
Köszönöm öleléseid,
Köszönöm édes kacérságod
S a mámor üdvös perceit!

A málha rendben. Még egy kézcsók,
A mig előáll a fogat . . .
— Az isten áldjon meg, szerelmem,
És üdvözlöm utódomat!

PRÉM JÓZSEF.

CSELLEL CSELT!

— Puskin Sándor orosz beszélye. —

(Vége.)

De a balsors azt akarta, hogy Liza helyett miss Jackson lépett be, a ki kifestve és fölpántlikázva lesütött szemekkel kockáztatott egy kis bókot, és igy Eleknek szép katonás üdvözlete kárba veszett. Ideje sem maradt ujabb erőlködésre, mert az ajtó megint kinyilott és azon keresztül Liza lépett be.

Mindnyájan fölkeltek . . . Apja épen be akarta mutat i vendégeinek, midőn hirtelen elhallgatott és ajkába harapott . . . Liza, az ő bogárszemü Lizája egészen szemöldeig ki volt festve, roszabbul nézett ki még magánál Miss Jacksonnál is. Hamis fürtei, melyek még saját hajánál is világosabbak voltak, XV. Lajos korabeli paróka módjára voltak föltüzködve, à la imbécille készitett ujjai Pompadour asszony módszerint ágaskodtak százfelé dudorodó fodraikkal. Dereka ugy be volt füzve, hogy a szó teljes értelmében X-alakot mutatott, és anyjának összes gyémántjai, melyek szerencsére még a zálogházba nem vándoroltak, ott fénylettek ujjain, nyakán és füleiben.

Alexis ebben a nevetségesen ragyogó alakoskodásban képtelen volt Akulinájára ismerni. Apja kezet csókolt a házi kisasszonynak, mire ő is, bár boszusan, követte a példát. Midőn az apró fehér ujjakat megérintette, ugy látszott neki mintha azok remegnének. Egyuttal meglátta a pici lábacskát, mely szándékosan és a legkacérabb módon kandikált ki a ruha alól. Ez némiképen megbékitette a többi öltözettel. A mi a fehér és piros festéket illeti, meg kell vallanunk, hogy ő azt szivének ártatlanságában első pillanatra észre sem vette és annak létezését később sem sejtette. Ivanovics Gergely azonban jól eszében tartotta igéretét és mindent elkövetett, hogy meglepetését palástolja. Leányának tréfája oly mulatságosnak tünt fel neki, hogy alig tudta a kacajt elnyomni. Az affektált angol nőt nem igen tudta valaki kacajra inditani. Érezte, hogy a kenőcs az ő szekrényéből lett elcsenve és tüstént sötét pir támadt haragjának nyomában, mely átlátszott a fehér festéken is. Mérges tekinteteket vetett a bünösre, de a beszédet alkalmasabb időre hagyta és ugy tett, mintha mit sem vett volna észre.

Asztalhoz ültek. Alexis még mindig a szórakozottnak szerepét játszotta, Liza kényeskedett, fogai között szürte a szavakat és egyre franciául beszélt. Apja egyre szemmel tartotta, képtelen volt fölfogni, hogy mi szándoka lehet, mindazonáltal a dolgot nagyon mulatságosnak találta. Az angol nő némán ült és dühösen. Csak Petrovics Péter érezte magát ugy, mintha otthon volna. Két személy fejében evett, sokat ivott, örült saját jókedvének és mindig őszintébben beszélvén, mindig őszintébben is nevetett.

Végre fölkeltek az asztaltól. A vendégek elbucsuztak, Ivanovics Gergelynek pedig alkalma nyilt, hogy magát kikacaghassa, s kiváncsiságának eleget tehessen.

— Ugyan, hogy kerültél arra a gondolatra, hogy az angol nőt kicsufold? kérdé. Hanem tudod mit, a fehér festék pompásan illik ám arcodra. Nem akarok a hölgyeknek toilette-titkaiba behatolni, hanem ha én lennék a te helyedben én mindig használnék egy kis festéket — természetesen csak módjával és kis mértékben.

Liza el volt ragadtatva, hogy csele ilyen simán csuszott el. Megölelte apját és megigérvén, hogy tanácsait számba fogja venni, egy nagy fába vágta fejszéjét, t. i. Miss Jackson kiengesztelésébe, a kit alig tudott rábirni, hogy ajtót nyisson neki és mentségeit meghallgassa. Liza elmondta, hogy restelt ily sötét arcbőrrel idegenek előtt megjelenni, nem mert kérdezni, meg volt győződve, hogy az aranyos jó Miss Jackson meg fog néki bocsátani, stb. stb.

Miss Jackson, a ki tüstént kiengesztelődött, mihelyt megtudta, hogy Liza nem őtet akarta nevetségessé tenni, mindjárt meg is csókolta, sőt őszinte bocsánatának jeléül egy kis tégely angol festékkel is megajándékozta, amit Liza tettetett örömmel fogadott.

Olvasóim el fogják találni, hogy Liza másnap élénk kiváncsisággal sietett a találka helyére az erdőben.

— Uram, mondá Alexisnak, te tegnap fiatal urnőnknél voltál; ugyan mit tartasz felőle?

Alexis olyasmit válaszolt, hogy meg nem figyelte.

— Beh kár! mondá Liza.

— Miért?

— Mert nagyon szerettem volna tudni, vajjon igaz-e az, a mit az emberek beszélnek?

— És ugyan mit beszélnek?

— Igaz, hogy hasonlitok hozzá?

— Micsoda esztelenség! Hiszen ő hozzád képest valóságos madárijesztő!

— Óh óh uram! valóságos bün ugy beszélni! Urnőnk oly szép szőke és oly szépen öltözik. Hogy hasonlithatnám én magamat hozzája.

Alexis megesküdött neki, hogy szebb, mint valamennyi szőke nő együttvéve, és hogy tökéletesen megnyugtassa, oly nevetséges leirást adott az urnőről, hogy Liza őszintén kacagni kezdett.

— De bármily izétlen is a mi urnőnk, sohajtott föl végül, hozzá képest én mégis csak tudatlan és ostoba teremtés vagyok.

— Jaj, jaj! válaszolta Alexis, az bizony baj, de lehet róla tenni, ha akarod megtanitlak olvasni.

— Igen, igen, valóban; ugyan miért ne próbálnám! mondá Liza.

— Nagyon jól van galambom. Akár hozzá is foghatunk!

Leültek.

Alexis jegyzőkönyvet és irónt vett elő a zsebéből és Akulina feltünő könnyüséggel tanulta meg az abécét.

Alexis nem tudott eléggé csodálkozni könnyed felfogásán.

Másnap reggel az iráson faggatta Alexist. Eleinte az irón nem igen engedelmeskedett kicsiny ujjainak, de néhány perc mulva már igen csinos betüket rajzolt.

— Milyen bámulatos eredmény! mondogatta Alexis egyre-másra, hiszen gyorsabban haladunk, mintha a Lancaster-féle systémát követnők.

És valóban a harmadik lecke alkalmával már egy regényt olvastak, melynek cime a „Bojár leány". Liza oly megjegyzéseket füzött az olvasmányba, melyek Alexist bámulatra ragadták és egész iv papirt kivonatokkal töltött meg, melyeket e történetből készitett.

Egy hét mulva már levelezni kezdettek.

Egy korhadt cserfának adva volt a levélszekrény.

A levélhordói szerepre Nastya vállalkozott mély titokban, Alexis a cserfába tette leveleit és cserében elhozta kedvesének egyszerü kék papirosra pingált póklábait. Akulina csakhamar eltanulta az urias kifejezéseket és kelleme általában bámulatos gyorsasággal fejlődött.

Eközben a Bercstoff Iván Petrovics és Muromski Ivanovics Gergely között fennállott régi ellenségeskedés bizalmas és benső barátsággá változott: még pedig a következő körülmények között. Muromski gyakran vette számba azt a körülményt, hogy Petrovics Iván halálakor az egész vagyon Alexisra fog elszállani, és hogy Ivanovics Alexis egyike lesz a kormánykerület leggazdagabb birtokosainak, s hogy ily körülmények között semmi sem akadályozza őt abban, hogy esetleg Lizát nőül kérje és kapja. Másrészt a vén Bercstoff dacára annak, hogy szomszédjának — ugynevezett angol „szomszéd"-jának — csinjeit és sajátszerzüségeit jól ismerte, hajlandó volt azért számos kiváló tulajdona — különösen kiváló ügyessége előtt meghajolni; Ivanovics Gergely közeli rokonságban állott Pronski gróffal, a ki befolyásos és kiterjedt hatáskörü ember volt. A gróf Alexisnak sokat használhatott és Muromski — igy számitott Petrovics Iván — bizonyára csak örülni fog, ha leányát ilyen jó kézre birhatja. Az öregek annyiszor megfontolták ezt a tervet magukban, hogy végre egymásnak is elmondották, nézeteiket kicserélték és megfogadták, hogy a dolgot rendbe hozzák, és igy egyelőre mindenikök hozzáfogott, hogy a haditervet jól megfontolja.

Muromski belátta, hogy Betsy-jét (a mint néha angolosan elnevezte), alig fogja Alexissal való ismerkedésre rábirhatni, a kivel amaz emlékezetes ebéd óta nem találkozott. Ugy látszott neki, mintha a két fiatal nem igen szenvedhetné egymást, legalább Alexis egyetlen egyszer sem tett látogatást Prilucsinában, Liza pedig tüstént vissza vonult, mihelyt Petrovics Iván házukat látogatásával szerencséltette.

— Különben, füzé tovább gondolatait Ivanovics Gergely, ha Alexist rábirhatnám, hogy mindennap ide jöjjön, akkor Liza föltétlenül beleszeretne. Az már ugy van a dolgok rendjében, a többit elvégzi az idő.

Petrovics Iványnak az ő tervei kevesebb fejtörést okoztak. Fiát még az nap beszólitotta dolgozó-szobájába és bodor füstfelhőket eregetve következőleg szólott hozzá:

— Ugy látszik, Aljosa, te már rég nem emlitetted, hogy kedved volna a hadsereghez visszatérni, vagy a huszáregyenruha már minden báját elvesztette reád nézve?

— Korántsem, édes apám, mondá Elek

tiszteletteljesen, de minthogy látom, hogy nincs kedvedre, hogy a huszárok között lássál, kötelességemnek tartom neked engedelmeskedni.

— Nagyon szép, mondá Petrovics Iván, látom, hogy engedelmes fiu vagy, s az megnyugtat. Részemről nem óhajtanék bármi tekintetben akadályul szolgálni. Nem szeretném, hogy hivatalnok legyen belőled, hanem mindenekelőtt meg akarlak házasitani.

Alexis megijedt.

— És kivel atyám?

— Muromski Gregorovna Erzsébettel, válaszolá Petrovics Iván. Nemde derék kis menyasszony, mi?

— Atyám, hisz eddig eszembe sem jutott a házasság.

— Ép azért gondoltam én helyetted.

— A mint tetszik, de én Muromski kisasszonyt ki nem állhatom.

— Majd ki fogod állhatni. Idővel még a szerelem is megjön.

— De én érzem, hogy képtelen leszek őt boldogitani.

— Ne bántson az téged! Hát ilyen módon tiszteled apád akaratját? Ez aztán szép dolog, mondhatom!

— A mint tetszik, de én még nem akarok nősülni és nem fogok nősülni.

— Én pedig azt mondom, hogy igenis meg fogsz nősülni! Ha nem teszed, kitagadlak és a mi a földbirtokot illeti, teringettét! azt eladom vagy elpazarlom és nem hagyok rád egy árva fillért sem. Három napi gondolkodási időt engedek neked, hanem azalatt ne próbálj a szemem elé kerülni.

Alexis jól tudta, hogy ha egyszer az apja valamit a fejébe vett, akkor abból semmit sem lehet kiüzni, még egy köröm feketényit sem. Csakhogy Alexis meg apjára ütött, és ép oly makacs volt mint az. Szobájába ment és sokat gondolkozott az apai akarat határairól, a neki szánt menyasszonyról, apja fenyegetéseiről és (különösen) Akulináról. Most érezte csak világosan, hogy szenvedélyesen szeret és az a regényes gondolat, hogy egy parasztleányt vegyen nőül és azzal együtt saját keze munkájából éljen, átvillant agyán és minél tovább gondolkozott, annál okosabbnak látta ezt a kalandos gondolatot. Egy idő óta az erdei találkák az esős idő következtében elmaradtak. Alexis tehát egy minden összefüggés nélküli szükölködő levelet irt Akulinájának, tudtára adta a veszélyt, mely őket fenyegeti, azután kezét ajánlotta föl neki. Levelét tüstént a postahivatalos oduba szállitotta és azután önmagával egészen megelégedetten lefeküdt.

Másnap reggel Alexis, a ki el volt határozva, hogy tervét kiviszi, Muromskihoz lovagolt, hogy ennek szintén elmondjon mindent. Remélte, hogy nagylelküségét felkölti és ez által megnyeri magának.

— Itthon van Ivanovics Gergely? — kérdé lovát a prilucsinai kastély előtt megállitva.

— Nem uram! mondá a szolga, ő már korán reggel eltávozott.

Minő balsors! gondolta Alexis.

— Hát Gregorovna Lizavita?

— Az itthon van!

Erre Alexis leugrott lováról, odavetette a szolgának a gyeplőt és bejelentés nélkül lépett be.

Most fog minden elválni, gondolta magában, mialatt a társalgó szobáboz közeledett. Magam fogok neki mindent megmagyarázni.

Belépett és — megkövülve állott. Liza — nem Akulina, az ő kedves bogárszemü Akulinája, nem szarafánban ugyan, hanem fehér reggeli ruhájában ott ült az ablakfülkében és épen az ő levelét olvasta. Annyira elmerült e kedves foglalkozásban, hogy észre sem vette, hogy valaki belépett.

Alexis képtelen volt egy örömteli felkiáltást elnyomni. Liza összerezzent, föltekintett, azután tompa sohajjal ki akart sietni. De az ifju utját állotta.

— Akulina! Akulina! kiáltá.

Liza ki akarta magát szabaditani.

— Mais laissez moi donc, monsieur — mais êtes-vous fou? kiáltá ismételten és elfordult tőle.

— Akulina, drága aranyos Akulinám: ismétlé amaz kezét csókolva.

Miss Jackson, a ki szemtanuja volt az egész jelenetnek, nem tudta, hogy mit gondoljon. E pillanatban kinyilt az ajtó és Ivanovics Gergely lépett be rajta.

— Nos, mondá Muromski, azt hiszem, ti már megértettétek egymást.

Ugy hiszem az olvasó elengedi annak leirását, a mi ezután következett.

LASSALLE UTOLSÓ SZERELME.

— Hohenhausen után. —

A Mainz városáról elnevezett vendéglőben, mely Kölnnek hajdan legtekintélyesebb vendéglője volt, igen élénken pezsgő élet uralkodott, mert épen egy külön posta érkezett négylovas hintóval. A vendéglős egy egész sereg fekete frakkos pincértől és fehérkötényes bérszolgától környezve egyre csak azon fáradozott, hogy ujonan érkezett vendégeit minél udvariasabban fogadhassa.

1846 táján történt a dolog, akkor még civilizált tájakon is kocsikáztak, mert a vasut fehér holló volt, melynek csak csirái voltak néhol elvetve.

Jól megtermett, de még fiatal hölgy lépett ki lassan a kocsiból, hanyagul eresztett a földre néhány drága takarót és szorosan átölelve tartott karjával egy barna bőrszekrényt. Az előrontó főpincér udvarias erőszakkal kiragadta karjaiból, mig a hölgy sietve haladt utána és aggódva kiáltá:

— Az az én kincses szekrénykém, legdrágább jószágom, vigye csak óvatosan; mert a lakat könnyen felpattanhat, mikor oly erősen rázza.

Mig a komorna és a bérszolgák a kocsit mindenféle dobozaitól és podgyászától megszabaditották, sietve lépett két finoman öltözött uriember a pitvarba és néhány szobát kértek az első emeleten. Jó ideig eltartott, mig a pincérek őket egyáltalán figyelmökre méltatták: végre egy odajött hozzájuk s felszökelt előttük a lépcsőn, hogy az utat megmutassa.

— Jól megnézte? Gondolja, hogy ismét fölfogja ismerni tudni? suttogá fölmentében az idősb ur parancsnoki ábrázata a kisebbikhez fordulva.

— Oh igaz, nagyon jól néz ki és én nagyon jól föl tudom fogni, hogy sok igazság lehet abban, a mit ön nékem mondott, válaszolá a kisebbik gonosz mosolylyal.

— Ugyan ne beszéljen olyan gyermekes dolgokat, én a szekrényről beszélek és kegyed az asszonyról ábrándozik, hát elfelejtette, miért hozattam önt ide? rivalt rá türelmetlenül a másikra.

— Ama félreértés, mely szerint valaki egy szekrénykét képes egy hölgygyel azonositni, klasszikus valami és Molière azt „Fösvény"-ében pompásan föl tudta használni, kegyednek tehát szükségtelen ezen annyira fölindulni. Azonkivül pedig korántsem feledtem el azt, hogy kegyed mire akar engem itten fölhasználni. E szőnyegekkel takart büszke lépcsőnek utolsó foka pellengérré válhatik reám nézve, — hiszen lopást kell elkövetnem.

— Beszéljen legalább halkabban, hiszen a pincér megtalálja hallani. A legnagyobb elővigyázatra van szükségünk, hogy tervünk sikerüljön! mondá a magasabbik ur békitő hangon.

— Az elülső szobákat most foglalta el Mayen bárónő, nem akarnak az urak inkább egy emelettel följebb fáradni? Még csak két kis udvari szoba van készen! mondá a pincér kissé elfogultan és asztalkendőjét lóbbálta.

— Jó, jó, majd beérjük vele, hiszen némikép a bárónő kiséretéhez tartozunk és az ő kiséretében kell laknunk, mondá a nagyobbik ur és gyors mozdulattal betolta a kisebbiket az ajtóba, melyet mögötte lezárt.

— Igen, mi az ő kisérete vagyunk, a mint a falka a vadat kiséri, nevetett a kicsi és a pamlagra vetette magát, tudja, hogy nekem ez a csinos kövér asszony sokkal jobban tetszik mint az ön grófnéja, majdnem bánom, hogy az utóbbinak kedveért az előbbinek kárát kell okoznom!

— Ugyan hallgasson már kérem és kimélje izgatott idegeimet, ugyis elég nyomasztólag hat reám vállalatunk merészsége. Pedig tulajdonkép mulatság ez és nékem nem egyszer ugy látszik, mintha valami mulattató regényt olvasnék, melyben mi vagyunk a szereplő személyek.

— Ez csakugyan igaz is: ön játszsza a szerelmest, én pedig az intrikust!

— El fogom önnek olvasni Zsófia grófnőnek levelét és abból meggyőződhetik, hogy őt mentem ki szorult helyzetéből, ha ama hölgynek kezeiből bizonyos okmányokat kiragadok, miket az igazságtalan módon keritett kezei közé; hallgassa csak. Azzal elővett egy iv papirt, melyen grófi korona csillogott, fehér kezével végigsimitott göndör fekete haján és kissé remegő hangon olvasta következőket:

„Kedves barátom!

Kegyed harcra kelt érettem a végzettel, miként a középkor lovagjai hölgyeikért. Vajha sikerülne önnek azon okmányokat hatalmába keriteni, melyek pöröm kedvező eldöltéhez oly elkerülhetetlenül szükségesek. A bárónő nagyon is jól ismeri az okiratok fontosságát,

*

miket a gróftól kicsalt, mindig magával hordozza azokat egy barna szekrénykében. Ha sikerül kegyednek azokat hatalmába keriteni, akkor meg vagyok mentve, ellenkező esetben elvesztem vagyonomat, jó hirnevemet és ifjabb fiamat. De ne tegye ki magát tulságos veszélyeknek — kedves gyermekem, nemcsak a rendőrségtől tartok én, hanem a bárónőnek csábitásától is; őt Párisban valóságos Circenek tekintették; állitólag még a fiatal orleansi herceg is egyideig rabja volt bóditó befolyásának. Valóban kissé féltékeny is vagyok lovagomnak mocsoktalan erős szivére .....

— Nos hát miért szünik meg épen ott, a hol legérdekesebb? Vagy talán azt tervezi, hogy férfi-Judittá válik és szerelmet fog szinlelni ott, a hol bünténvt forral? De hát miért kaparjam akkor én ki a gesztenyét az ön részére. Tegye meg maga!

— Nem, nem, nekem lehetőleg a háttérben kell maradnom. Azonfelül kegyed önként fogadta el ajánlatomat, általán ez nem közönséges mindennapi tolvajlás; nem pénzről van szó a mi részünkre, hanem ellenkezőleg egy emberséges jó cél eléréséről. Azonkivül reménylem, hogy tettünknek hirét az utókor nem fogja nevünkkel kapcsolatba hozni. Mihelyt a szekrényke kezeinkbe kerül, átszökünk a belga határon. Az itteni vendégkönyvbe álneveket irunk be, én bemutatom magamat a bárónőnél egy párisi ajánlólevéllel, melyet már megszereztem, kegyed az én titkárom és első föladatául ismerendi, hogy a szobaleányt magába szerelmessé tegye.

— De hiszen öreg és csunya —

— Az mitsem tesz, valószinüleg annál gyöngébb lesz a kegyed hódolatával szemben. Én tehát már holnap este rábirom a bárónőt, hogy jöjjön a szinházba, ezalatt ön meglátogatja a komornát, champagneit hozat és mint egy kéjsóvár tréfából elfujja a gyertyákat. Mig a komorna kimegy, hogy azokat ismét meggyujtsa, kegyed kezeibe keriti a szekrénykét, melynek rejtekhelyét látogatásom alkalmával föl fogom födözni, valószinüleg a pamlag alatt áll; mert sokkalta nagyobb, semhogy azt valamely szekrényben elhelyezni lehessen. Kegyednek a szekrénykét a mi szemközt álló szobánkba kell vinnie, de nyomban visszatérni a komornához, mintha semmi sem történt volna, ő semmit sem fog észrevenni, főleg ha néhány pohár champagneit ivott. Valószinüleg a báróné szekrénykéjének hiányát csakis lefekvéskor fogja észrevenni, mikor mi azzal már hegyen-völgyön tul leszünk. Egy csolnakon átkelünk a Rajnán, ott zsákmányunkkal elrejtőzünk, s ott maradunk mindaddig, mig üldözőink hamis nyomon messzire elmaradtak.

— Kevés ember fog oly vakmerő terveket kovácsolni mint ön — de hát ha a dolog nem sikerül? Elfognak bennünket és az esküdtek elé kerülünk, mint közönséges tolvajok — —

— De sikerülni fog; mert sikerülnie kell!

És sikerült is.

Már az ezen párbeszédet követő reggelen ama hir járta be a hirlapokat, hogy két müvelt fiatal ember Kölnben lopást követett el egy orosz hölgynek szobáiban.

Az ügyből egy „cause célébre“ lett és Lassalle Ferdinand büntársával Mendelssohnnal az esküdtek elé került. Lassallet fölmentették, de a világ örök életére elitélte ezen hatalmaskodása miatt, mely csakugyan méltó lett volna akármely lovaghoz az ököljognak korából. Az ugyan kétségtelen, hogy a rosz tettnél jó szándokkal járt el, de az utóbbi által elárulta, hogy a törvényt és erkölcsöt semmibe sem vesszi, sajátszerü csak az, hogy ifjukori tévedéseért teljes életében egy fatalistikus Nemezisnek sulya alatt kellett szenvednie, mert Dönniges Helén iránti szerelmének szerencsétlensége és kora halála is csak ennek következményekép tekintendők.

Ama nővel való közlekedésének — kinek kedveért bünössé lett — nagy része volt Lassalle hibáiban, tévedéseiben, de leginkább hiu bogaraiban. Ez a grófnő, ki a jó társaságból számüzve volt, bosszuból a társadalom aljának élére állott és a létező állapotoknak fölforgatásáért rajongott. Csak egy forradalom hiányzott nála, ha az is megjött volna, akkor tökéletes utánzójává válik a nagy francia forradalom hősnöjének, Theroigne de Mericourtnak.

Lassalle Ferdinand, mint az ő lovagja, csakhamar a nap hőse lett mindazon berlini szalonokban, a melyekben a kiváncsiság és a sajátszerünek fölkarolása képezik ellenszerét az unalomnak. Azonkivül föltünően szép alak volt, magas, sugár és mégis erőteljes termettel, büszkén fönnhordott fürtös fejjel és szellemtől szikrázó szemekkel.

Mint egy gazdag boroszlói zsidó-családnak egyetlen szeretett és elkényeztetett gyermeke nagyon gondos neveltetésben részesült. Ügyes, de néha tulmerész modora, sokoldalu

tudománya, nagy szónoki tehetsége, valamint költői ész — csinos költeményeket irt és néhány szinmüvet is — egy modern Alkibiades tekintélyével ruházták föl. A hölgyvilág legalább oly módon bámulta és kényeztette, a hogy az csakis az ókor ama divathősével történhetett. Szivesen jelent meg nyilvános ünnepélyeken, sétahelyeken és szinházakban grófi barátnőjének oldala mellett, és az utóbbi egyik hivének Assing Ludmillának kiséretében. E három egyént immár megszokták volt Berlin látványosságaihoz számitani. Néha oly feltünő és kiméletlen modorban viselték magukat, hogy az összeütközések és botrányos jelenetek elkerülhetetlenekké váltak, még a rendőrség is ismételten kénytelen volt közbelépni, a mi azonban csak növelte érdekességüket. Végre is a forradalmi izlésü grófnőnek kiutasitásával végződött a dolog és Lassalle láthatólag megkönnyebbültnek érezte magát; mert azóta többet élhetett a társadalomnak.

A tulajdonképeni előkelő világba sohasem jutott ugyan, de a porosz fővárosban annyi a kiváló társaság, hogy elég alkalma nyilt a társadalmi örömök élvezetére. Különösen néhány bankárcsaládot látogatott és bizonyos Bonseri elnökné házát, a ki huzamos ideig szintén Berlinnek nevezetességei közé tartozott. Hatvan éves lévén, mégis ifjukori élénkséggel birt, fölületes szellemü és kicsi testü, cifrálkodó öltözetü, — tökéletesen megérdemelte a „vén pille“ melléknevet, melylyel egy szellemes fiatal barátnője fölruházta.

Becsvágya és életcélja abban állott, hogy élvezetes estélyeket tudjon adni, és kieszközölte, hogy mindenféle embereknek tarka keverékét mutathatta meg szalonjában.

Festők, szinészek, katonatisztek és diplomaták: mind, mind meghivattak nála és kivált a társadalom nevezetességei voltak azok, a kikre valóságos hajtóvadászatot tartott. Szép nőket és leányokat, a kiket azután csalétkül tudott fölhasználni, hol csellel, hol erőszakkal, mindig szerzett magának. Egyre-másra küldözgette a leghizelgőbb meghivásokat, ha azok még oly sok helyütt is elutasittattak, vendég mindig jött, ha mindjárt kelletlenül is és minden választék nélkül. A társaság majdnem mindig mulatott, de mégis pletykázott, a mint ez már szokás a rosz világban.

Bonsery Polly asszony ezen estélyein, 1862 telén egy uj csillag tünt föl Dönniges Helén kisasszony személyében, a ki husz éves vöröshaju szépség volt, mely már számos diadalt aratott Münchenben, Párisban és Rómában. Látogatóban volt nagyanyjánál, Wolfnénál Berlinben, ki jelentékeny vagyonnal birt és szép unokájának minden kivánságát teljesitette. Fölékesitve mint egy tündér, nem is mint egy ifju leány, a legdrágább szövetekbe öltözve — mert kivált fehér atlaszt szeretett fehér tollakkal — mint egy meteor tünt föl a társadalomban és valóban szenzációs föltünést okozott.

Egészen sajátszerü szépsége különösen a vörös hajnak egy özöne által lett föltüntetve, csinos fejecskéjét mindig ugy tudta forgatni, hogy ez aranyos háttéren éles profilja mint valami antik érem rajzolódott le. Bőrének vakitó fehérsége még jobban kitüntette ezen varázsszerü hatást. Alakja alig volt középnagyságu, sugár és hajlékony, magatartása nagy öntudatosságról, de még nagyobb merészségről tanuskodott. Folytonos izgatottságban volt és csak ugy szomjuhozta a kalandokat, különösen pedig olyanok után vágyódott, melyek a női hiuságot kielégiteni igérkeztek.

Nagyon természetes, hogy egy *ilyen* női tüneménynek bőségesen kijutott a férfivilág bámulatából. Egyszerre két férfiu udvarolt neki, a kik akkor Berlin nevezetességei közé számittattak; Korff báró gárdakapitány, Meyerbeernek veje, kinek pazarlásában az eredetiség genialitással egyesült, és bizonyos Oldenberg Károly tudor, ki félig irodalmár, félig élvhajhász létére a berlinieknek kellemes mondások és finom párisi modor által tudott imponálni. Mindketten Lassallenak bizalmas barátaihoz tartoztak és sajátságos módon arra törekedtek, hogy kettejök között közelebbi ismeretséget hozzanak létre, a mennyiben sokat beszéltek nekik egymásról és előre is azt állitották, hogy a sors által házasságra vannak kijelölve.

Ennek természetszerü következménye lett azután, hogy mindkettejöknél élénk érdeklődés támadt és az első találkozás után mintegy villámcsapásra kigyuladt szivükben a szerelemnek szikrája. „Le coup de foudre!“ igy nevezte később maga Dönniges Ilona. Lassalle annyira el volt ragadtatva látásától, hogy lángoló szavakban adott kifejezést lelkesültségének és hazamenetkor karjára vette tüzes indulatban vezetve le a lépcsőn. Lassallenak „isteni merészsége“, mely egykor Heine Henriket elragadta, az ifju leánynak épenséggel nem tetszett vissza. A legboldogabb

szerelmi élvezet napjai következtek és „arany boldogság verőfénye“ hatolt az annyi szellemmel imádott nő szivébe. Ennek dacára Helén mégis került minden elhatározó lépést, sőt határozottan megtiltotta Lassallenak, hogy ez iránt apjához forduljon, mivel nagyon is jól tudta a választ a lázitónak és demagógnak kikiáltott Lassalleval szemben. Azonkivül Dönniges ur sokkal büszkébb volt ujdonsült nemességére és diplomatiai állására, semhogy megengedhette volna, hogy leánya egy demagoghoz és még hozzá zsidóhoz menjen férjhez. Ő maga frankfurti tekintélyes polgári családból származott, szép és tekintélyes külsejü szellemes férfiu volt, a ki II. Miksa bajor királynak kegye által meglepően fényes hivatalnoki pályát futott meg és nemességet nyert. Saját leányának tanusága szerint gyermekeinek nevelését elhanyagolta, azokat teljesen a nevelőnők és szép, fiatal, élvvágyó nejének gondjaira bizta, mindazonáltal föl tudta ölteni a házi zsarnoknak mezét, valahányszor ez neki szükségesnek látszott.

Mihelyt megtudta, hogy Lassalle szépeleg leányának, tüstént visszahivta az utóbbit. Az apai házban igen változatos mozgalmas élet fogadta a szép Helént, félig-meddig jegyet is váltott egy Rakovicza Jankó nevü fiatal oláhval, a ki tulajdonkép fejedelmi származásu volt, s a kit Helén következetesen „szerecsenkirályfi“-nak nevezett, és már Berlinben szenvedélyes hódolatával üldözte a szép leányt és azután követte Svájcba. Helén apja kedvezett a kérőnek, de leányától nem tudott döntő igéretet kapni. Csunya kis ember volt, a kinek csak szeme volt szép és ez összeköttetésben igazán megható ragaszkodásával valami szánalommal teljes érzést keltett Helén szivében, a mi azonban igen távol esett attól, a mit szerelemnek nevezünk.

Lassalle egyik barátjától, Holthoff berlini ügyvédtől megtudta Helén, hogy Lassalle Rigi-Kaltbadba ment, magát egészen egészsége ápolásának szentelendő. A fiatal leány tüstént elhatározta, hogy fölkeresi és egy angol hölgyet, Arson asszonyt rábeszélt, hogy menjen vele a Rigire föl. Megfoghatatlan módon a szülőknek semmi kifogásuk sem volt az ellen, hogy kalandos szép leányuk egy idegen nővel utazzék.

Lassalle épen nyolc napig szidta Rigi-Kaltbadban a rosz időt, és majd meghalt unalmában, midőn egy szép napon hirül hozták neki, hogy a Rigi-Kulmba vezető uton egy szép ifju hölgy várakozik, a ki haladéktalanul beszélni akar vele. Kellemesen meglepetve odasietett és ujjongva üdvözölte „aranyos bogárkáját“. Ha sejtette volna, hogy ez az aranyhaju varázslónő sorsának végzetes istennője leend, tán nem sietett volna oly vakon utánna!

Tulboldogan engedelmeskedett neki és elkisérte, hogy együtt lássák az esti verőfényt az Alpesek hómezőin tükröződni.

Ezen regényes havasi utazás teljes szerelmi varázszsal környékezte mindkettejöket, olyannal, a minőhöz csak Romeoé és Juliáé fogható Shakspearenál. Teljesen megfeledkeztek arról, a mi elválásuk ideje alatt történt, mert Lassalle is erősen udvarolt egy orosz hölgynek ugyanakkor, midőn Helén majdnem odaigérte kezét az ifju oláhnak.

Lassalle ekkor határozottan kérte tőle az „igen“-szót, és Helén meg is adta néki azt, még pedig — mint a következő levél mutatja — meglehetős kötelező alakban:

„Sátán barátom! — igy nevezte őt a szerelemnek édeskés hangján — midőn a vén Rigi alján elszakadtunk és ajkai utólszor érintették kezemet, akkor föltettem magamban, hogy határoznom kell, még pedig egy egész életet illetőleg. És most tudja meg ön, kinek oly pompás gyönyörü szelleme és oly nagyszerü, de nékem oly kedves hiuság a tulajdonsága, tudja meg tehát, hogy szól az én elhatározásom: önnek neje akarok lenni és leszek is! Csak néhány csekély kis föltételt szabok; én azt akarom — képzelje csak én, a gyermek, akarok valamit — azt akarom tehát, hogy mi mindent megkisértsünk, a mi tőlünk kitelik, és öntől, szép sátán barátom, nagyon sok telik ki, hogy célhoz jussunk még pedig a következőképen: ön házunkba jő, igyekszik szüleimet ép ugy megnyerni, mint engemet és beleegyezésüket kivivni. Ha ez nem sikerül, ha szüleim kérlelhetetlenek maradnak, akkor tant pis, nos akkor még mindig előttünk a menekülés Egyiptomba. Ez az egyik föltételem, már most ime a másik: akarom és óhajtom, hogy a dolog lehetőleg gyorsan menjen, mert a sok fölizgató napot és kinzóan-bizonytalan állapotot ki nem tarthatom a nélkül, hogy komolyan meg ne betegedjem. Ezen sietséghez továbbá még egy nagy okom van — nem akarom, hogy az egész világ száján forogjunk és az véleményt mondjon oly dologról, melyhez semmi köze és engem számos oly jelenetnek tegyen ál-

dozatává, mely jeleneteket nagyon könnyen ki lehet kerülni. Ha egyszer az ügyet mindkettőnk megelégedésére elintéztük, akkor ám tátsák szájukat és nyissák kerekre bamba szemeiket, akkorára, a hogy csak tetszik, hisz akkor még mindig meg van ön nékem — Ferdinand, mint védőm és támaszom et je me moque du reste! Tudom, hogy az akadályok, a melyeken át kell hatolnunk, nagyok, sőt óriásiak, de kárpótol a nagy cél, mely előttünk elterül. A legnehezebb föladat reám vár, nékem kell hideg vérrel megölnöm egy hü szivet, a mely önfeláldozó szerelemmel ragaszkodik hozzám, merev önzéssel kell megsemmisitnem egy ifjukori ábrándot, mely megvalósulva egy nemes kebel boldogságát létesitené. Higyje meg nékem, ez az egyetlen lépés szörnyen nehezemre esik, de most akarok tenni és igy rosz is akarok lenni a kegyed kedveért.

Az ön Brunhilde-ja.“

Ez volt az első elhatározó szerelmes levél ebben az egész szerelmi történetben. A francia morzsák és az a romantikus kapkodás, mely magát Brunhildenak nevezgeti, jókora hóbortra mutatnak, de mégis el kell ismernünk, hogy Dönniges Helén őszintén óhajtotta, hogy Lassalle-val tartandó egybekelését tisztességes és okos uton-módon érje el. Annál érthetetlenebb azután később, hogy Helén szemére lobbantotta, a miért hasonló gondolatokkal volt. Lassalle ugyan a legroszabb esetre elfogadta azt a lehetőséget is, hogy kedvesét a szülők tagadó válasza esetén erőszakosan elrabolja, de mégis tartózkodott az ilyen lépéstől, még akkor is, midőn az események önkénytelenül arra a lépésre utalták, mert menyasszonya becsületét föltétlenül és minden körülmények között meg akarta őrizni. De nem szabad elhamarkodnunk, hogy szerelmi párunk tragikus sorsát kelletinél korábban el ne üssük.

Rövid boldogságukat Dönniges Helén Lassalleről irott és sokat vitatott könyvében igazi bensőséggel irta meg.

Bernben, Helén kedves barátnőjénél, miss Arsonnál tartatott e kiváló párnak kézfogója, csaknem nyolc napig tartózkodtak ott ketten és égő szivvel, lángoló ajakkal ismételték egymásnak a szenvedélyes szerelem vallomásait. Lassalle is föltárta kedvese előtt a jövőjére vonatkozó terveket; nem csekélyebb szándokai voltak, mint magát a legmagasabb polcra fölemelni és minthogy királylyá nem lehetett, legalább a német köztársaságnak a nép által választott elnöke óhajtott lenni és nejének vörös fürteibe illeszteni a diadalmi koronát. Fehér lovakból álló négyes fogaton akart vele bevonulni! Bismarckhoz való viszonyát szintén tudtára adta, elnevezte őt „nagy vasember“-nek és kétségkivül nagyon hizelegtek neki ama kisérletek, melyeket Bismark hajdan tett, hogy az agitátort magának megnyerje.

Csodaszép holdas éjen bucsuzott el egymástól a szerelmes pár, miután egymást megelőzőleg kölcsönös imádattal megrészegitette volt. Az ifju leány azt mondotta kedvesének, hogy daemoni befolyása egész természetét megváltoztatta, hogy benne és általa nyert életerőt, hogy kéjjel telten tapasztalja ördögi rokonságát. Elnevezte őt „királyának“ és „ördögének“. Caesarszerü szépsége, sashoz hasonló merészségéről lelkesedéssel beszélt. Lassalle maga még tultett kedvesén a szerelmi dédelgésben és hizelkedésben. Mindketten elfelejtették a bucsunak fájdalmát ama biztos reményben, hogy a viszontlátás nemsokára bekövetkezik, hogy a szülőknek beleegyezését frigyükbe minden nagyobbszerü küzdelem nélkül elfogják érni.

De nemsokára megváltozott a helyzet; Helénnek Lassallehoz irott egyik levele a legfenyegetőbb képet helyezte kilátásba:

— Kedves szivem, szép, gyönyörü sátán! Alig vagyok pár rövid óráig az apai házban és máris szomoru hirrel kell téged meglepnem! Midőn megérkeztem, kis hugomat, Margitot ugy mutatták be nékem, mint Kayserling grófnak aráját — enyéimnek ez esemény fölötti örömét és boldogságát hiába irnám le. Oh, Ferdinand, valóban fáj ama különbséget elképzelni, melyet az én boldogságom fog rájuk gyakorolni. De azért mindegy: öröm és buban egyaránt a te hü nőd vagyok!

Fölhasználtam az örömteli pillanatot és közeli látogatásodat helyeztem kilátásba, de anyám, a kit első sorban beavattam, az én szép Ferdinandomat ugy képzeli, mint valami rablófőnököt. Midőn oly határozott ellentállásra találtam, azt mondottam neki: hallod, mama, most ez egyszer nagyon komoly beszédem van veled, azt mondom először én akarom és a milyen igaz, hogy itt állok előtted, akaratomat érvenyesiteni fogom, nagyon sajnálom, hogy tégedet annyira meg kell szomoritanom; mert látom, hogy magadon kivül vagy, de máskép nem tehetek! Legyetek okosak és egyezzetek bele! akkor

megismertek és megszeretitek őt, minden nyugodtan és simán fog lefolyni, ha nem, akkor a törvényt kell védelmül vennem, hogy jogomat és boldogságomat érvényesithessem! Anyám sirt és kiment a szobából, de én valósággal a te Brunhildod lettem, nem remegtem és nem is sirtam, csak ránéztem képedre és halkkal igy sohajtottam: jer csak, jer én magasröptü, én büszke sasom, jer és adjál sastekinteteddel erőt és kitartást. Igy könyörögtem és a benned vetett hit segitett rajtam! Egy idő mulva anyám ismét előjött és kijelentette: atyám soha és semmi föltételek között el nem fogadja a dolgot! De hát — kérdém — mi kifogása van Lassalle ellen? politikai magatartása csak nem elég ok talán? S anyám rögtön meg is felelt erre: „nem politikai állása a baj, hanem igenis a társadalmi magatartása azután a szekrény-história, a grófnővel való összeköttetése és sok minden. Igazán nem kivánhatod a papától, először általában nem, másodszor kivált oly időben, mikor másik leánya grófhoz megy férjhez.“ Erre én azt válaszoltam: „hisz ti föl nem veszitek őt a családba, ti csak engedélyt adtok arra, hogy én abból a családból kilépjek. Ha kivánjátok, akkor, bármennyire fáj is és Isten a tanum, hogy majd a szivem reped meg, akkor megigérem nektek, hogy küszöbötöket sohasem fogom átlépni!“ Anyám erre nem válaszolt, csak még többet sirt és midőn kissé lecsillapodott, egy kis prédikációt tartott nekem, a melyben szememre lobbantotta, hogy mindig a pillanatnyi benyomások által vezettetem magamat. De megmaradt amellett, hogy apámnak mindent el fog mondani. Ez jelenleg Arndt tudorral, rokonunkkal a genfi tó mellett időzik. Isten tudja, hogy lesz, mint lesz, mire visszajön. Mindenesetre szilárdul maradok és keményen, mint a szikla.“

Pedig ez igéret később mily hamisnak mutatkozott!

Ugyanazon levélben még egy pár egészen nyugodt szót irt Helén atyjának müveiről, miket Lassalle olvasni ohajtott. Dönniges ur tudniillik szintén iró és politikus volt, mint Lassalle és igy ketten pompásan összeillettek volna, ha ez utóbbit nagyratörő lelke fanatikus politikai magatartásába nem sodorja. Hogy ép ezáltal vesztette el életét és boldogságát, azt a Nemezis különös játékának kell tulajdonitanunk. (Vége köv.)

IRODALOM.

„Csendes napokból“. (Regény két kötetben. Irta Pétery Károly. Mező-Tur, Gyikó K. bizománya. Ára két forint.)

A nemzeti lethargia, mely a szabadságharc lezajlása után közel másfél évtizedig zsibbadásban tartotta müvelődési és társadalmi törekvéseinket: ez a gyászos korszak még mindig nyujt érdekes viszonyokat és alakokat a regényiró számára. Azok rajzolása által izgalomba hozza a késői nemzedéket, mely irigyli azokat, kik a megelőző viharban szerepeltek és szerencsésebbnek vallja magát azoknál, a kik a rákövetkezett tespedés részeseivé kényszerültek lenni.

Nemrég Tolnai Lajos „A bárónő ténsasszony“ cimü kétkötetes müvében mutatta be e szomoru időszakot, oly mesteri képet nyujtva róla, melynél megdöbbentőbbet, igazabbat s jellemzetesebbet más nem igen festhet róla. Pétery Károly előttünk fekvő müvében ugyane viszonyokkal találkozunk. A német és cseh hivatalnokok erőszakoskodása, a gyászmagyarok elvtelensége s a jobb hazafiak türése-várása, reménykedése és elcsüggedése; mindez ellentétes küzdelmeket kivánta festeni a szerző.

A munka nem mostani termék. Irója hat év előtt halt meg s a „Csendes napokból“ cimü regényét hagyatékában találták. Ugylátszik maga a szerző nem fektetett rá nagyobb sulyt, mert félretette s a „Jezsuiták“ és az „Utolsó Bebek“ cimü müvei után nem bocsátotta nyilvánosságra. S ha e hátrahagyott két kötetet összehasonlitjuk az előbbiekkel: ez eljárást teljesen indokoltnak is tartjuk.

Pétery Károly azok közé tartozott, kiket életükben keveset emlegettek, s a kiknek érdemeivel csak akkor ismerkedik meg a világ, a mikor haláluk alkalmat ad rá azok elősorolására. Egész élete folytonos munka és hasznos tevékenység volt, mely csöndben, zajtalanul folyt le, de csak azért, mert szerény volt. Mint szépirodalmi iró kezdte pályáját s első novellái az „Athenaeum“-ban, a „Honderü“-ben s az „Életképek“-ben láttak napvilágot; sőt abban a szerencsében is részesült, hogy Bajza József a „vasfejü kritikus“ egy sokat emlegetett elbeszélése a „Mazeppa“ alkalmából párhuzamot vont közte és az angolok világfájdalmas nagy költője közt. Igen, igen! lord Byron és — Pétery Károly. Lám,

ez az összehasonlitás milyen merész most, s valamikor a legjelesebb magyar biráló habozás nélkül megtette.

De hát változnak az idők, s a publicista és a világgyülölő elfeledtette a jól megindult belletristát. Bajza kezdte és Kossuth végezte a bátoritást és magasztalást; mert a turini remete Pétery Károly politikai cikkeit „a világlapok vezércikkei“ mellé helyezte. S e fényes tehetség az utókor előtt csupán két-három nem eléggé ismert s nem is nagyon méltányolt müvével igazolhatja e két nagy kortárs hangzatos itéletét, mely ime már most is meglepi az olvasót. De legyen ez a meglepetés jogosult vagy igaztalan: mi e jelenségben jellemző adatot találunk irodalmi viszonyainkra.

Ez utólag kiadott regényről szóló véleményünk nem az elismerés serpenyőjébe szolgáltat sulyt. Turi Mészáros István adta ki e müvet, s előszót is irt hozzá telve lelkesedéssel, szeretettel és kegyelettel az elhunyt iránt, kiről a többi közt emliti, hogy „szép volt, mint a mythologia Adonisa.“ A két kötetet azonban inkább csak a rokonok s közelebbi tisztelők fogják érdekkel átlapozni, mert a nagy közönség e szaggatott menetü történetben kevés élvezetet talál s vázlatosan rajzolt alakjai nem igen köthetik le figyelmét.

A hős közülök, Zádorfalvi ezredes, ki a szabadságharc után fogságba esett, majd betegen kiszabadult s most elrejtőzve él egy titkos házban Hegyesfalván. Az egykori katona családi drámája, visszavonult élete, ujabb szerelme és végül boldogsága képezi a regény főcselekvényét. A dráma a multhoz tartozik. Megdöbbentő, sulyos katastrófával függ össze. Zádorfalvi neje, a szép Zentay Erzsi, hütlen lesz hozzá, mig ő a hazáért küzd s a midőn titkon haza ér kastélyába, az a nem mindennapi meglepetés éri, hogy az állhatatosnak vélt háziasszonyt egy osztrák tiszttel a diványon találja. Kétségbeesésében a férj kifakad, hogy ha már megakarta csalni: mért nem „legalább magyar vérrel oltá bünös vére gyehennáját? s miért fordult hazája, férje ellenségéhez?“ Aztán a halálnak szánja a nőt, de ez hirtelen megtébolyodik s igy megkiméli a hitestársat, hogy vért ontson. A férj aztán börtönbe kerül; a feleség pedig az őrültek házában meghal. Sok évi bubánat után aztán Gyenday Idával ismerkedik meg a volt ezredes, s hosszas kételkedés, küzdelem után nőül is veszi őt és boldog lesz vele. A regény két utolsó fejezete már az uj pár idylli boldogságát mutatja be.

A mese különben még több szálból áll. Ezek némelyikét tulságosan is összekuszálta, s hol elhagyta, hol fölvette a szerző, de nem mindig a kellő helyen. Torz vonásokkal rajzolja a német és cseh erőszakoskodó hivatalnokokat. Egyikük, Müller Adolf, két asszonynak, Bradákné és Pudnerné ő nagyságaiknak udvarol, a kiktől pénzt is kéreget kamatfejében megosztott szerelméért. Az iró egész szenvedélylyel teszi nevetségessé a két vetélytársnőt, majd a két csuffá tett férjet veszitteti össze, kik a nejeiknek szóló szerelmes leveleket kölcsönösen kiszolgáltatják egymásnak, s a nyomorult udvarló többszöri megbotoztatását és kidobatását realisztikus hüséggel, de fájdalom, a müvészet minden vonása nélkül leplezi le.

Legsötétebb episódja a regénynek Háj Bernát, a rabló- és uzsorás-korcsmáros szereplése. Ez Zádorfalvinak egy árva rokonát, a kis Annát tartja körmei közt, mig az ezredes szolgája az öreg András sok kutatás után rátalál és megszabaditja. Háj Bernát egy izben támadást intéz Zádorfalvi lakása ellen s ekkor az ezredes a korcsmáros fiát megsebesiti, egy szolgáját pedig, a szép Panna vőlegényét, lelövi. A rabló megkapja érdemelt büntetését; s a betolakodott idegenek is, kiknek erkölcstelenségét, nyomorultságát rikitó szinekkel rajzolja e könyv: elpusztulnak és elzüllenek.

Ritkán található regényben oly erős subjektivitás, mint Pétery Károly e munkájában. Sok helyütt oly nyersek a kifejezések s az események oly leplezetlenül folynak le előttünk, hogy jóval az irodalmi szinvonal alá kerülnek. A legtöbb lapot nem az ihlet, hanem a gyülölet, az elkeseredett hazafiság s a káröröm sugallmazta. Innen a gyakori pongyolaság, s innen a compositió sok hiánya s a jellemek tulzása vagy határozatlansága. A styl ritkán lesz szabatossá, mert válogatott, folyamatos, szinezésteljes előadást már az első fejezet után nem vár az olvasó.

A régibb regényirók ma már elavult s minden élvezetet veszélyeztető naivságát tulságos sokszor találjuk a két kötetben. Lépten-nyomon elénk áll a szerző s félbeszakitja a történet menetét. Ime néhány példa: „Magukra hagyjuk a táncolókat, lássuk a lőre

mellett mulatókat"; majd megint: „Egy félórával előzzük meg a vendégeket"; továbbá: „Andrást hagyjuk magára"; később megint: „Itt az ideje, hogy Zádorfalvi multjáról felvonjuk a kárpitot"; néha egész szárazon jegyzi meg: ezt vagy azt „történetünk további folyamának megértetése végett közölnünk kellett" s ez igy megy a két köteten végig, mindenütt zavarva az illusiót, ha nagynehezen föltámadt az olvasóban.

Az pedig épen visszás, hogy a regény alakjai mind mosdatlan szájjal káromkodnak, szitkozódnak s mindent a maguk nevén neveznek meg. Shakespeare-en nem jó tultenni! A jellemzésre csak egy példát említünk. Háj Bernátról van szó. „Termete inkább gorillát, mint embert mutatott; haja, mint kigyó csuszott ki halántékaira; arcszine ólomszürke mint hulláé, s a lángoló veresség gyehennai szint kölcsönzött neki; homloka olyan volt, mint a majomé, szája mint a kigyóé, orra nagy volt, mint a sasé és egészben egy vámpirhoz hasonlitott." — Ez ember legyen?

De hallgassunk a kegyelet szavára és tegyük le már a tollat.

Az elhunyt nemes és hazafias iró bizonyára sokat javitott és törült volna még müvén, mielőtt a könyvpiacra bocsátja. —m —t.

Az aesthetika tanszékére a budapesti egyetemen, mely Greguss Ágost halála folytán üresedett meg, dr. Beöthy Zsolt neveztetett ki helyettes tanári minőségben.

Dalmátiáról most jelent meg az első utikönyv Bécsben Hartlebennél „Illustrirte Führer durch Dalmatien" cim alatt. Sok csinos kép, egy pár térkép s egy kis szótár van benne a legszokottabb olasz, szerb, görög s török szavakról. A toldalékban Korfu, a joniai szigetek s az albán partok is tárgyaltatnak, de csak vázlatosan.

Az irodalmi szerződést Németország s Franciaország között a német birodalmi gyülés is elfogadta junius 4-én s a szerződés már ez év október elején életbe fog lépni. E szerződés a nemzetközi irói szövetség által megállapitott elveket veszi tekintetbe s első az ily alapon készitett szerződések között.

P. Secchi, a világhirü csillagász hátrahagyott müveiből „A teremtés nagysága" cim alatt két értekezés jelent meg, mely a tudós jezsuita világnézetét is kifejezi. A mü Güttler forditásában Lipcsében Biddernél német nyelven is megjelent.

Corvin „Geschichte der Neuzeit" (1878—1871) cimü nagy müve a 30-ik füzettel teljesen elkészült. Az egész mü három kötetben Lipcsében Gressner és Schramm kiadásában 13·50 markáért kapható.

MÜVÉSZET.

Az opera-szinház megnyitása a jövő év őszén már annyira biztositottnak tekintetik, hogy közelebb a bérleteket kihirdetik. A nemzeti szinházban most a nyári szünidő alatt foly az uj leltározás a felszerelésekre nézve s már most elkülönitik az egyes diszleteket, melyek az opera tulajdonát fogják képezni. A garderobe megosztására azonban csak a jövő évben kerülhet sor.

A népszinházban julius 2-án kezdték meg az egy hónapi szünetelés után az előadásokat Csepreghy „Sárga csikó"-jával. A nézőtér csak féligmeddig telt meg, hanem a jelenvolt közönség bőséges tapsokkal tüntetett a társulat mellett, a mely Bécsben annyi dicsőséget szerzett a magyar szinmüvészetnek. Természetes, hogy a tüntetésekben legtöbb része Blaháné asszonynak volt, a ki Erzsike szerepét ragyogó kedélyének teljes varázsával ruházta fel. Első megjelenésekor hosszasan tartott a zajos taps, a mely minden népdala után ujra meg ujra felhangzott, s több dalát ismételnie kellett. Hasonló tüntetésekben részesültek Tamássi és Solymossy is. Az előadás egészben véve teljesen összevágó volt. A népszinházi átalakitásokat első pillanatra elárulta a friss vakolat átható szaga, a mely egészen eltölti még a nézőtért, s vegyülve a nyáresti nagy hőséggel elég kedvezőtlen hatást tesz a nézőre.

Pilotytól uj kép van kiállitva Münchenben „Arenagrab" cim alatt. A kép főalakja egy fiatal pap, ki a cirkusból kimenet egy szép keresztyén vértanunő hullája mellett megütődve áll meg. Alapeszméje a bukófélben levő pogányság s az uj keresztyén tanok halált megvető emelkedése közt levő ellentét. A münek technikáját igen dicsérik.

Dürer Albert egy ismeretlen kiváló müvét fedezte fel Penther a bécsi császári képtárban. A mü az ó-német festészet csoportjában volt s Ferdinánd király ajándéka. Felülfestések miatt eddig nem ismerhették fel, de midőn Penther a felülfestéseket gondosan eltávolitotta, a képet mindenki valódi Dürernek ismerte fel. Tárgya a keresztről levett Krisztus, kit Mária, János s egy szent nő siratnak. A mester jobb müvei közé tartozik.

Bayreuthban e hó 9-én volt a „Parsifal" ez idei első előadása, forró hőségben nem kevesebb mint hat óráig tartott. A közönség nem volt nagy számu és tartózkodott a szokásos zajos tüntetésektől.

Hugo Victor „**Cromwell**"-jéről, mely a párisi Odeon-szinházban a legközelebbi saison alatt szinre kerül, a Gaulois következőket irja: Hugo Victor a nagy puritánnak a történelem által oly komolynak és szigorunak jellemzett alakját nem tragikus szinben tünteti föl, hanem egy vigjáték hősévé teszi és Cromwellből egy Tartuffehöz hasonló jellemet csinált. A darab nehány érdekes epizódja gazdag humorral van megirva s előreláthatólag erős komikai hatást fog tenni. Az első előadás alkalmasint decemberben lesz és negyven év óta lesz az első Hugo-féle premiére Párisban.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1639.83. A „Hungaria" könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEIRE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmű dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkömüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bornek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti ABAFI LAJOS.

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet 4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei. 2 köt. 3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. 4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1640.83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

29. szám. 1883 Julius 22.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Az oratoriumbeli kép. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.
Melpoménehez. (Horác költeménye.) Forditotta Tóth Endre.
Flip. Bret Harte elbeszélése.
Lassalle utolsó szerelme.
Kiss György. (Arcképünkhöz.) Irta Prém József.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.
Melléklet: Kiss György arcképe Kozmata Ferenc m. kir. udv. fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A magyar írók s művészek párisi kirándulása**) az előirt terv szerint folyt le egész rendesen s baj nélkül. Meglátogatták Kossuthot s Hugo Victort, kik igen szivesen fogadták. Mindkét helyen Pulszky Ferenc volt a szónok s mindkét helyen könyezett. Kossuth megvendégelte a kirándulókat s mindenik számára egy arcképet igért. Párisban hangversenyt rendeztek, Lesseps s más notabilitások meglátogatták őket s egyes kiváló tagokat Grévy elnöknek is bemutattattak. Az utazók közül Kürthy, hevesi birtokos, Kossuthnak Kiss György által készitett kis faragványt nyujtott át, mely Kossuth által tinyei birtokán ültetett körtefából való és egy 48-as zászlón elterült haldokló honvédet ábrázol.

* (**Szász Károly előléptetése.**) A dr. Hegedüs Lajos Candid miniszteri tanácsos halála által üresedésbe jött első osztályu miniszteri tanácsosi állomásra a vallás- és közoktatási miniszter Szász Károly miniszteri tanácsost, a felsőbb oktatás-ügyek, a reáliskolák s az autonom felekezeti középiskolák ügyeinek referensét léptette elő.

* (**Becses növénygyüjtemény.**) A nemzeti muzeum igazgatósága megvette 1500 frtért dr. Tauscher Gyula, elhalt ercsii uradalmi orvos növénygyüjteményét, mely több mint százezer jobbára külföldi növénypéldányt foglal magában.

* (**Nordenskjöld expeditója.**) Nordenskjöld tanár levelet irt dr. Dickson Oszkár tanárnak, s tudatja, hogy expeditója Reykiavikban, Izlandban tartózkodik. Leveléből álljanak itt e sorok: „A grönlandi kereskedelmi társaság s a koppenhágai egyesült gőzhajótársaság jóakarata biztositotta számunkra az expeditiónak legszükségesebb anyagát: a kőszenet. Az expeditió legfontosabb tagjai: Nordenskjöld A. E. vezető, dr. Nathorst A. G. geologus, Forstrand zoologus, Berlin orvos, Kolthoff konzervator, Hamberg mérnök, Nilsson kapitány, Kjellström térképrajzoló, utasok: Strömfelt gróf, Flink minerálogus és Árpi nyelvész, kik a nyáron tanulmányutat akartak tenni Izlandban. Május 23-án indultunk el „Sophia“ gőzösünkkel Gothenburgból s 31-dikén dél felé érkeztünk a Faró-szigetekre. Másnap nagy vihar támadt éjszakkeleten s meg kellett röviditenünk utunkat. Este megláttuk Izlandot, de mivel az eget sürü felhők boritották, nem láthattuk a keskeny tengerszorost, mely felé eveztünk. Délelőtt tizenegy órakor értük el Raudifjordot, a vörös tengerszorost s másfél órával később horgonyt vetettünk Eskefjordban, Raudifordnak egyik melléköblében. Itt partra szállitottuk Strönfelt grófot és Flink urat. Junius 3-dikán az összes tudósok kirándulást tettek a „Sophia“ gőzössel az Eskefjordtól tiz kilométernyire eső Helgurstadzba, mely a világnak egyik legfontosabb ásvány-lelhelye. Junius 5-dikén tovább vitorláztunk Reyklavikba, Izland keleti partvidékének hosszában. Eleintén pompás volt az idő, később sürü köd képződött s mert az elénk jött halászok nem mertek segitségünkre lenni, magunknak kellett vesződnünk a horgonynyal. Jól ment, bár kissé lassan s éjjeli egy órakor horgonyt vetettünk Izland fővárosán kivül. — Szerencse volt ránk nézve, hogy nem tartott vissza bennünket a köd, mert 7-dikén ujra nagy vihar kerekedett. E miatt elmaradt a Hredavaudba tervezett exkurzió, hol dr. Nathorst fontos növényeket vélt találni. Harminc tonna szenet vettünk hajónkra, megvizsgáltuk a gépet s partra szállitottuk dr. Árpit. Julius 10-én tovább vitorlázunk, ha megengedi az időjárás. Itt mindenki a legszivesebben fogad bennünket s ugy látszik, hogy még a népet is fölvilágositották az izlandi ujságok expeditiónk céljai felől. Vajha több időnk lett volna rá, hogy az éjszaknak e klasszikus földjével tovább foglalkozzunk! A legénység egészsége a legjobb. Kiváló nagyrabecsüléssel: Nordenskjöld A. E.“

* (**Eltünt északsarki expeditió.**) A Jan Mayen szigetére indult osztrák-magyar expeditióról már több mint hat hónap óta semmi hir sem érkezett, jóllehet a „Pola“ nevü gőzöst elküdték Jan Mayen felé, hogy hozza vissza az expeditiót. A „Polá“ról sincs semmi hir. Az expeditió sorsán annyival is inkább aggódnak, mert az idei előjárás veszélyezteti a közlekedést. A norvégiai halászoknak ujólag nagy jutalmakat igértek, ha hirt hoznak az expeditióról.

* (**Magyar cigányok a külföldön.**) Dombi Károly turóc-szentmártoni zenekara pár nap óta Berlinben játszik. A zenekar a Belle-Alliance-Theater nyári kertjében van szerződtetve. Nem valami kitünő erőkből van szervezve, hanem azért nagy tetszéssel találkozik Berlinben. Kár, hogy repertoirejában több a polka meg a mazurka, mint az igazi magyar nóta s igy nem valami buzgó apostolai a magyar zenének. Dombiék már bejárták Drezdát, Boroszlót, Lipcsét, Hallét, Königsberget s több németországi várost. — Mint mondják, mindenütt nagy tetszést arattak. A cigányok aranysujtásos sötétkék kabátban és vörös nadrágban vannak s Berlin utcáin nagy föltünést keltenek.

* (**Krasevszky fogsága.**) Az összeesküvés gyanuja miatt Drezdában elfogott agg lengyel költőt Berlinbe vitték, a mi mutatja, hogy sulyos vádat emeltek ellene. A vele egyidejüleg elfogott lengyeleket: Bogdanovitzot és Konopatzkit szabadon bocsátották, de másokat meg befogtak. Még ma sem tudni, hogy mi az igazi oka e befogatásoknak. Minden tudni akaró hirlapi közlemények szerint: a berlini és drezdai legmagasabb köröket a Krasevszky ügye a legkinosabban érinti s ezekben a körökben igen hajlandók azt hinni, hogy Krasevszky a nála talált iratok és más dolgok veszélyes voltáról nem tudott, különben jobban őrizte volna azokat, vagy nem igen törődött velük.

* (**Hullaégetés Rómában.**) Julius 5-dikén reggel 8 órakor volt Rómában a varanói temetőben az első halottégetés, Cipriani szenátor földi maradványait égették el. Ezzel be van hozva Rómában a hullaégetés.

* (**Borzasztó vihar.**) Indiában, a bombayöből közelében a borzasztóan dühöngő cyklon a tenger hullámait a szárazföldre hajtotta, melyek sok falut végkép elsöpörtek. Surat városban, melynek több mint 135,000 lakója volt, 6000 ház összedült. Több ezer ember fedél és lakás nélkül van. Emberi életben rendkivül nagy a veszteség. A halottak száma valószinüleg több ezerre fog rugni. A vasuti közlekedés teljesen megakadt.

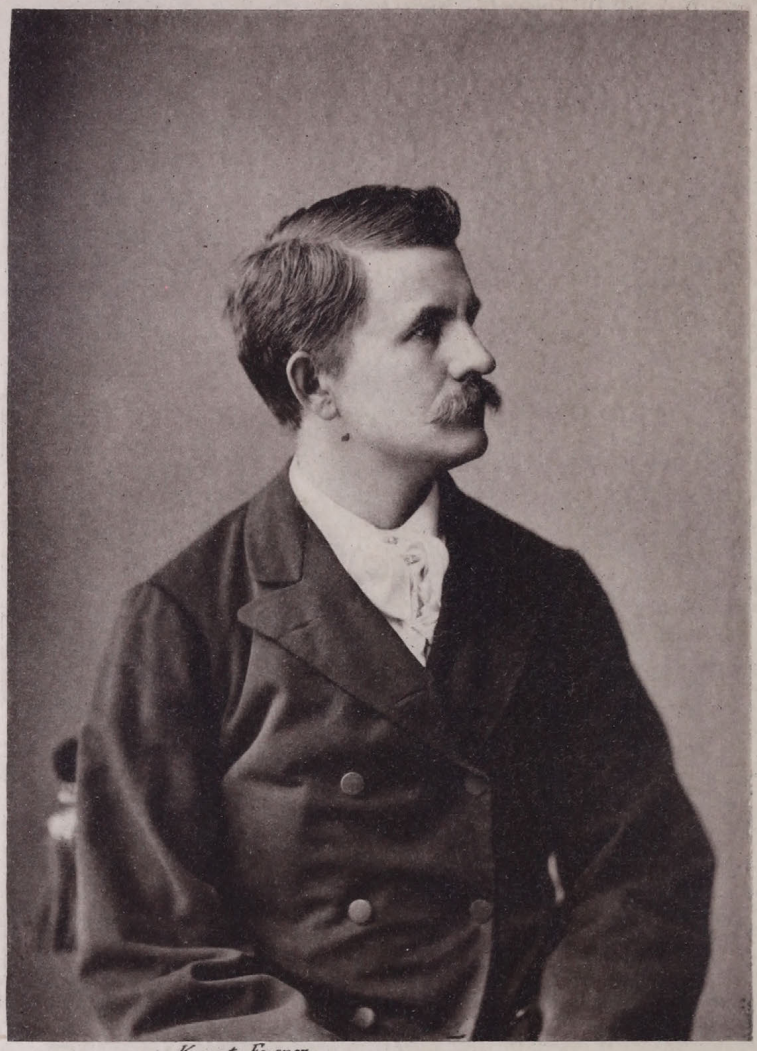

Kozmata Ferencz.

Vitéz György

KOSZORU

29. szám. 1883 Julius 22.

AZ ORATORIUMBELI KÉP.

— Elbeszélés. —

Irta: MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Vége.)

Alonso lecsüggesztette fejét, s szünet után kérdé halkan:

— Boldog-e?

— Meghalt!

— Meghalt, meghalt! nyöszörgé Alonso, arcát kezeibe rejtve.

— Nagyobb volt az áldozat mint ereje, nem birta el.

— S én hogy félreismertem a szentet! Bocsáss meg, Isabella! Oh te magasztos, oh te igazságos! szólt a beteg imaszerü áhitattal s szemeit az égre emelve, szünet után tudakozódott, hol van eltemetve, hogy elzarándokolhasson poraihoz.

— De nem lehet! — fejezé be — most jut eszembe, hogy fogoly vagyok!

— Ön szabad — mondá a grófné határozottan — egy szavamba kerül s a király kicseréltteti más fogolylyal a mi táborunkból — de jószágát elvesztette!

— Gondolok is én a világgal, s a világ minden birtokával, csak ő hozzá csuszhassak térdeimen! Ó! mondja grófné, hol van eltemetve?

— Kivánsága szerint egy kis dombon, a carmeni szent szüz tiszteletére épült ódon kapolnácska sirboltjában; melyet férje nem soká gondozott, kivált miután a virág uj arája földiszitésére kellett!

A grófné látta, hogy a beteget nagyon kimeritette e szomoru tudósitás, azért elbucsuzva tőle megigéré, hogy szabadsága iránt azonnal fog tenni lépéseket a királynál és eltávozott.

*

Midőn hetek mulva Alonso elhagyta a kórházat, első gondolata, első bizonytalan lépése a dombon fekvő rozzant kis kápolna felé irányult.

A mint legelőször megcsapta arcát a friss lég, nem örült meg a napsugárnak, a szabadságnak, mert ugy érezte, hogy szivén egy kő fekszik, mely elnyomja a vegetatiót, a természet rendje szerint előtörni kivánó virágokat.

Midőn kiért a városból, percről-percre siettette lépteit, mintha egy kedves örvendetes viszontlátásnak menne elébe; de midőn a domb alá ért, s a fölvezető ut melletti százados hársak mélán, csendesen elkezdtek susogni; s a fönt elhajló ágakból kilátszott a parányi kápolna piros fedele és nyitott ajtaja, akkor a szegény zarándok nagyon is érezte, hogy e viszontlátás mennyire szomoru, mert oly viszontlátás ez, melyen senkit nem látunk, nem hallunk, s mégis érezzük, hogy itt van az, a kit keresünk!

A kis kápolnában csak egy homályos lámpa égett a szent szüz sötét képe előtt; friss virágok ékiték imitt-amott a gyertyatartókat, s csupán egy öreg koldus imádkozott az oltár lépcsőjén térdelve, s letett mankóját is oda támasztotta a földre.

Alonso pár szóból álló imát rebegett, ama kereszttel jelzett négyszögü márványlapon állva, mely a sirboltba való bejáratot fedte. Azután elfojtott mély fájdalommal tántorgott innen kifelé, s a folyton susogó viritó hársfák alatt körüljárta a sok helyt romladozó kis kápolnát, keresve amaz ablakot vagy rést, melyen talán a sirboltba tekinthetne le.

Meg is találta nemsokára. Sürüen berácsozott kis ablak volt ez; alant a földnél ugy, hogy a magas füszálak is eltakarták részben; s e háboritlan rejtekben a pókok is kényelmesen beszőhették hálójukkal.

Alonso térdre ereszkedve ez ablak előtt

csendesen bontogatta a pókhálófüggönyt, mely tele volt szőve a hársfák hulló virágaival. S mig arcát kitóduló, pinceszerü hüvös lég csapta meg, az őrt álló százados fák lombjait félrelebbentette a szellő, mi által elvonulván az ablakra eső árny, megcsillantak odalent a foszladozó diszitései; s mintegy üdvözletül — egészen közel az ablak alatt — csillogott egy fényes ércbetükkel irott név: „Isabella.“

Soká térdelt Alonso itt, mély fájdalomban; soká, soká és nem birva elszakadni, mert jól tudta, hogy ide vissza nem térhet soha többé; mert számüzetve lett hazájából s pár nap alatt örökre el kell hagynia e szent földet, mely szerelmének, boldogságának, szép ábrándainak hamvait rejti.

Hogy szakadjon el mindettől örökre?! Az nem lehet, az nem lehet!

Fejét kezére hajtva, s térdelő helyzetében a fájdalomtól megtántorodva, akaratlanul a vasrácsozatba fogódzott, mely engedve a nyomásnak, a régi kőfal egy része porladozva hullott az ablak párkányáról a sirboltba; rést nyitva ezáltal oda fönn, s viszhangzatosan dübörgve oda lent.

Alonso, mint egy uj gondolattól megkapatva bámult a porladozó ablakra; s ujra megérintve azt látta, hogy a régi kőfal mindenütt enged.

— Igen, igen! — kiáltott föl — ez a te hivásod, ez a te jelzésed Isabella! Oh a te álmod, a te szent álmod teljesülni fog boldogságom!

És a hosszu fűszálakkal jól befödve a rést, mintegy önkivületes lelkesedéssel hagyta el e szomoru helyet, s tért vissza a városba.

Lázas gyorsasággal készitett elő mindent az elutazásra; a boltokban pedig egy kötélhágcsót és egy vég finom világos-kék selyemszövetet vásárolt.

Alig, hogy a hold elöntötte a vidéket nyugalmas, ezüstös fényével, ott látjuk ismét Alonsot a dombra vezető százados hársak alatt, iparkodva gyorsan fölfelé.

Nemsokára elérte a kápolnát, melynek ajtaja most be volt zárva s csak ablakaiból ragyogott elő a bent égő homályos lámpa, mint egy vezér-csillag.

De ő most nem a kápolnába vágyott; a csend és magány leple alatt a sirbolt rejtett ablakához ment, s letérdelve a fübe biztos, erős kézzel bontogatni kezdé a könnyen engedő rozsdaette vasrácsozatot.

A vakolat és törmelék hullott a selyempuha fűszálakra és le, a csendes mély sirboltba, hol a koporsók mintegy följajdulva a háborgatáson tompán dübögtek minden egyes rög érintésénél; s midőn oly nagy volt a rés, hogy ember átférhetett rajta, Alonso csendesen leeresztette a kötélhágcsót, mig felső végét egy közeli fához erősitette; azután biztos lépéssel, de izgatott szivvel indult rajta lefelé.

Midőn a foszladazó pompa és feledés honába ért, nem vonták magukra figyelmét a bársony takarós koporsók, az aranyos csipkéjü szemfedők, vagy tarkán himzett gazdag cimerek; mindez a pusztulás, az elmulás tulajdona volt! Ő azt kereste, mit isten előtt sajátjának tartott, s azért egyenesen ama koporsóhoz ment, a melyen az érc betükből álló Isabella név csillogott. Ide érve habozott egy percig, hogy csakugyan amaz Isabellát rejti-e e pár szál deszka, a kit ő keres, de ott volt a vésett cimerü érc-paizs is föltámasztva; s a meggyujtott kis lámpa fényénél rajta olvashatta az egész cimet a legteljesebb pompájában, s ugy látszott, hogy a boldogult kivánsága volt, az egyszerü keresztnév a koporsón.

Eként meggyőződve térdre omlott Alonso s ráborulva a hideg ércbetükre a leggyöngédebb hangon szólott kedveséhez:

— Bocsáss meg te félreismert égi lény! bocsáss meg, hogy földi nyugalmadat jöttem háborgatni. De lásd! jós-álmod is azt jelezte, hogy halálod után enyém leendesz; s én ki örökre távozom itt hagyjalak téged a feledésnek?!

Az nem lehet! A halál fölszabaditott minden földi kötelektől, férjed önkényt is lemondott rólad, mert ujra megnősült, jöjj hát velem a számüzetésbe, légy a legszentebb kegyelettel őrzött bálványom; és kárpótlása a szegény hontalannak.

Azután csendesen, vigyázva fölemelte a koporsó tetejét.

Csalfa ábránd, fényes himpor! Ott feküdt Isabella, mintha csak aludnék. Ugyanaz a selyem-öltözék a melyben először látta; ugyanaz a bársony imakönyv összetett kis kezeiben, ugyanaz a lesütött szem, ugyanaz a mosolygó ajk; s midőn Alonso rajongva közeledik ajkával a hamvas archoz, hogy ébresztőleg sugja:

— Isabella!

Akkor — a lehellet érintésére össze-

omlik az egész látomány, s szürke porhalmaz, selyemfoszlányok takarják — a csontvázat.

Alonso eszméletlenül rogyott össze; s midőn magához tért, már a hajnal derengő fénye ömlött be az ablakon.

Először álomnak hitte az egészet, de meggyőződve a valóról kiment, idejét használandó s magát a fájdalmas szemléletből kiragadandó, gyöngéden vette ki a csontvázat eddigi fekhelyéből; s belegöngyölve a magával hozott finom kék selyembe, lezárta ismét a koporsót s mint a tolvaj kincsével ugy sietett ő is föl a kötélhágcsón s elpusztitva minden nyomot maga után ment be a városba, hogy nehány óra mulva elhagyja örökre ama földet, mely egykor boldogságának szinhelye volt, de most nem rejtette már kedvesének csontjait s épen ezért könnyebben hagyta el.

*

Ott látjuk Alonsot Magyarországnak egy rejtett zugában, a znio-váraljai jezsuita kolostorban.

A halvány ifju szerzetes mindig nagyon zárkozott és magába vonult.

Senki nem ismeri életrajzát, csak sejtik, hogy sokat szenvedett, s társai mintegy dédelgetik őt.

Midőn megkondulnak a mély zenéjü szép harangok, Alonso rendesen a sekrestyébe megy, s ott egy falazott keskeny fülkében föllállitott csontváz előtt szokta végezni imáját.

Sokszor eltérdel órákig is e fülke előtt, s olyankor mélyen sohajtva susogja:

— Isabella! O tu justa, o tu augusta!

MELPOMÉNÉHEZ.

(Horác költeménye. IV. könyv, 3. dal.)

A kire te egyszer, dalok istennője,
Születés percében nyájasan tekintél:
Nem lesz az ökölviadalok hőse,
Sem győztes a szilaj kocsi-lóversenynél.

Hadviselő dolog sem sző a fejére
Leveles koszorut, melytől ékeskedve,
Mint erős királyi védfalak döntője,
Dicsben vonuljon a kapitoli hegyre.

Hanem a patakok, melyek a termékeny
Tibur szép vidékén keresztül illannak;
S a lomboló ágak a sürü cserjéken,
Hirhedt költőjévé avatják a dalnak. —

Engemet Róma, a világ fejedelme,
Kedvelt költőinek igtatott karába;
S az irigy azóta imé ellenembe
Nem feni ugy fogát a marakodásra.

Oh költészet! a ki öszhangba hozod az
Édes zajongással szóló arany lantot,
A ki még a néma halaknak is adhatsz,
Ha neked ugy tetszik, zengő hattyuhangot:

Hogy a jövő-menők én reám, a mikint
Róma lantosára, ujjal mutogatnak . . .
Hogy dallok, hogy tetszem, s ha tetszem:
az mind-mind
Érdeme csupán a te ajándékodnak!

TÓTH ENDRE.

FLIP.

— Bret Harte elbeszélése. —

I.

Ama helyen, ahol a Los Gatosba vezető vörhenyeges országut ugy emelkedik fölfelé, mint égő röppentyü kigyózó vonala, mig a partvidéki hegyek kék árnyában el nem vész a szem elől, nem messze a csucstól bemélyedt terrászt találhatni, melyet egészen körülvesz a törpe fenyő. Az izzó utnak minden kanyarulatánál epedő pillantást vet a szem a terrász felé az egész hegyhajlaton fölfelé, mely remegni, lihegni látszik a kemence-hőségü légben. A fölszálló porban, a lomhán fölfelé görgő kerekek csikorgásánál, az erősen megfeszült rugonyok egyhangu zizegésénél, a porba mélyen süppedő paták tompa dobogásánál, a zöld oáz folyvást üditő hüséget igér s messze kilátást árnyas lugasokra. Napsütötte, reménykedő arcok sóvárogtak ezek felé a gyorskocsik idegrázó tetejéről s jóval alantabb, lent az uton lassan döcögő ugynevezett „hegyi shooner“ fehér vászonernyője alól, meg a perzselően forró nyergekről, melyeknek a terhe alatt a megmegbotló állatok szintén összeroskadni látszanak.

Azonban, minden látszat szerint, hiu volt a remény s a kecsegtető hüség csak látszatos. Ha végre fölértek a kocsik a terrászhoz, nem csak az egész völgy hőségét látszott ez magába színi, hanem még ama gyanut is támasztotta föl, hogy valamely tüzhányó katlanszerü hőforrással is rendelkezik, mely a szem elől el van rejtve. Mindamellett a hőség nem volt lehangoló és lankasztó, sőt ellenkezőleg, bizonyos vad lelkesültséget idézett föl emberben, állatban egyaránt. Az áthevült levegő gyantapárával volt megtelve. Az érzékizgató balzsamos lég, melyet a babérfa, lucfenyő, boróka, Yerba buena, vad-bodza és számos egyéb illatos növény, — melynek akkorig még nevet sem

*

adtak, — árasztott el illatával, mindenkit a ki azt belélekzette, a tébolynak egy neme ragadta meg. A hőség által kiszivott emez illatok szurtak, égettek, izgattak, részegitettek. Mondják, hogy a legbénább lovak, melyek a kimerültségtől már-már összeroskadtak, eme növényi illatok hatása alatt fékezhetetlen szilajakká váltak. Ellankadt fuvarosok s öszvérhajtók, kiknek, a sok kapaszkodás miatt, csaknem elállt a lélekzetök, ebben az izgató légkörben ujra erőt nyertek, szókincsöket szaporiták és egészen uj, meglepő szitkokat teremtettek. Beszélik, hogy egy, tulságosan nekidühödött kocsis e terrászt és számtalan előnyét e két szóba foglalva jellemezte: „Égettbor és gyömbér!“ E szerencsésen eltalált szavak, melyek némileg az ő kedvenc italára a „rum és gumra“ emlékeztettek, megörököltek e helyen s nevet kölcsönöztek ennek.

Népiesen igy nevezték el a fűszerek völgyét. De épugy, mint az emberi vélemények többsége, ugy ez is csak felületes, határozatlan jellegzés volt. Mert még soha senki sem hatolt be e völgy titokzatos szurdokába. Mélyen a hegycsucs alatt terült az, a korcsmájával. A vadásznak meg az aranykutatónak messze érő lába még nem lépett abba s a kerületi felügyelő kiváncsi őrjárata csupán a határát kerülte körül. Harriott Lance ur lett volna ama szerencsés, a ki azt először körülményesebben megfigyelte. Neki nagyon egyszerü oka volt e megfigyelésre. Az utat idáig egy postakocsi alatt hagyta hátra, szorosan megkapaszkodva a kocsi tengelyébe. Ő eme veszedelmes szállitási módot éjjel választotta, miután a bokrok közt választott rejtekét, a hová őt a monterey-i sheriff, legényeivel üldözte, odahagyta. Utitársainak nem mutatta be magát, mert hát ugyis ösmerték őt mint kártyást, számüzöttet és despa-radót, s fölöslegesnek tartotta, magát ujabb világitásban ismertetni meg, mint oly egyén, a ki veszekedés közben épen csak most ütötte agyon egyik kártyás cimboráját, és a kinek a fejére hatóság dijat tüzött ki.

Midőn a kocsi mélyen alányuló fenyőágak mellett haladt el, ő is elbocsátotta a tengelyt, levetette magát földre s pillanatig, mint alig észrevehető rög hevert a kocsiuton. Aztán mint valamely állat, bemászott a párolgó cserjésbe. Nyugodtan feküdt ott, mig csak a lódobogás, kocsizörej és emberi hangok a távolban el nem enyésztek.

Ha valaki követte volna őt, nehezen fedezett volna föl ez ócska rongyok mozdulatlan csomagában valamely határozott alakhoz való hasonlatosságot. Arcát por és agyag ocsmány vörös álcával vonta be; kezei alaktalan darabok voltak, mintegy lomhán lelógó ruhaujjaknak nyulványai. Mikor fölemelkedett s imbolyogva, mint a részeg, a sürüségbe nyomult, egész porfelleg támadt mögötte s szétrongyolódott ruháinak a cafatai, a kiálló ágakban megakadva, ott maradtak, kétszer is elbukott, de az izgató, füszeres-illatu lég ujra fölemelte őt s képessé tette, utjának tovább folytatására.

Lassankint megszünt oly nyomasztó lenni a hőség s midőn megállapodott a bujdosó és kimerülten egy fiatal fenyőfához támaszkodott, ugy tetszett neki, mintha a rezgő faleveleken át, a távolból, némi szellő lopózkodnék feléje, melyet eddig nem érzett még. A mély csöndet több izben halk, sohajszerü suhogás zavarta meg s ebből azt gyanitotta Lance, hogy a sürüség széle felé közeledik. Csakhamar még halkabb, zeneszerü nesz háboritotta meg — valamely patak csörgése, moraja. Még egy lépés és lába egy kis mélység fölött lebegett, mely fölött a magas fák sürü ágai födelet fontak. Egy csekély kis patak, melynek forrását a tenyerével is föltartóztathatta volna, csörgedezett alá a vörhenyeges meredélyről a szabálytalan alaku, mély medencébe, mely kuthoz hasonlitott, a melyből a fölösleges viz kicsapott s vékony szalagként kigyózott tovább. Nem egy pettyes pisztráng talált itt biztos menedékhelyet, most pedig Harriott Lancenak volt ez fürdőül szolgálandó. A nélkül hogy egy pillanatig is habozott, vagy egyetlen öltönydarabot is ledobott volna magáról, óvatosan beléereszkedet a medencébe, mintha csak attól félt volna, hogy szeles mozdulata által egy csöpp viztől is megfoszthatja magát. Fejét a part fölött nem lehetett többé látni s a nyugalom, a néma csönd ismét oly nagy volt, mint elébb. A mélyedés szélén csupán két tárgy volt látható, a fürdőnek a revolvere és dohányzacskója.

Nehány perc mult el. Egy merész kék szarka leereszkedett a partra s kiváncsian csapkodott csőrével a dohányzacskóhoz. Csakhamar azonban egy barlangi evetkének engedte át a helyét, mely megkisérelte, a zacskót üregébe vonni, de eközben egy felé sikló kigyó elől tovamenekült. Az evetke

figyelme, egyébiránt, megoszlott a zacskó és fegyver közt, mely kimondhatatlan vonzerőt látszott a kis állatra gyakorolni.

Egyszerre lobácsolás keletkezett s egy neme az elégült röfögésnek. A megelevenült természetnek minden jele mutatkozott s ujra előbukkant a Harriott Lance ur feje a viz széle fölött.

Jelentékeny átalakuláson ment át. E gyökeres eljárás nem csupán őt magát s könnyü tornázó öltözékét tisztitotta meg — ugy látszott, mintha erkölcsileg is ép ily változásnak lett volna alávetve; mintha minden foltot, mely jó hirét beszennyezte s gonosz tetteinek minden nyomát a fürdőben hagyta volna hátra. Arca ugyan itt-ott meg volt karcolva, de piros és gömbölyü volt s valósággal sugárzott az ellenállhatatlan humortól és fiatal könnyelmüségtől. Nagy kék szeme az ártatlan bámészkodás gyermekes kifejezését és a gondtalanságot ölté föl. Noha még mindig szivárgott róla a viz s a megerőltetéstől pihegett, lekönyökölt a partra s gyermekes érdekeltséggel figyelt az evetke mozdulataira, mely, mihelyt a szokatlan nesz okozta félelmén győzelmeskedett, visszatért, hogy a dohányzacskót hatalmába keritse. A mint elébb Harriot Lance urat egyetlen ismerőse sem ismerhette volna föl poros, szennyes rongyos mezében, ép oly kevéssé gyanithatta volna most egy ott elhaladó ember, eme szőke erdei istenben a társadalom számüzöttjét, vagy épen a gyilkost. Midőn pedig a ruhájának ujjaiból kicsavart vizet az evetke felé fecskendezte s egy merész ugrást tett a partra, ugy látszott, mintha a bünösök rejteke helyett, kellemes, ábrándozásra alkalmas helyet keresett volna föl az erdőben.

Most már határozottan érezhető volt a könnyü szellő, mely keletkezett s nyugot felől vonult az erdőn át.

Midőn Lance amaz irány felé pillantott, ugy tetszett neki, mintha arra nem lenne a homály oly sötét s ámbár a cserjés csaknem áthatolhatatlan volt, arra tört utat magának. A mint tobább hatolt, azt vette észre, hogy az erdő egyre világosabb lesz; először az ágak, majd a lombok rajzolódtak a sötétkék égen. Azt következtette ő ebből, hogy valamely hegy ormának a közelébe ért. Megállott, megvizsgálta, hogy revolvere rendes fekvésében van-e s aztán az utolsó ágakat választotta kétfelé.

Eleinte egészen megkápráztatta a szemét a déli verőfény. Mihelyt azonban látóerejét visszanyerte, arról győződött meg, hogy ő a hegy nyugati kopár lejtőjéhez jutott el, mely a partmelléki hegyeken csak ritkán van fával benőve.

A füszeres sürüség, tőle a hegy ormáig vonult föl egyik oldalról, mig a másik oldalról amaz utig, mely a terrásztól a völgybe, a villám kacskaringósságával huzódott alá. Innen, anélkül, hogy őt valaki észre vehette volna, minden bejárást szemmel tarthatott. Azt azonban nem lehet állitanunk, hogy ő e körülménynek kiváló figyelmet szentelt volna. Első dolga volt, elrongyolt kabátjának a levetése; aztán megtöltötte a pipáját, rágyujtott s egész hosszában végig heveredett a tisztás lejtőn, mintha a mérges napsugarakkal süttetni szándékozott volna magát. Dohányzás közben egy szétrongyolódott hirlapból olvasott, melybe a dohány göngyölve volt s miután egy kedélyes pont neki nagyon megtetszett egy közleményben, fölolvasta azt hangosan egy odaképzelt hallgató előtt, nevetett a mellett, majd hangsulyozta az egyes szavakat, mialatt egyszersmind a combját verdeste.

A fáradalmaktól és a fürdőtől — melyet ő, a meleg füvön, hengergőzés által valóságos gőzfürdővé tudott tenni — kimerülve, lassankint lehunyta a szemét. Az, a mi őt ismét fölébresztette, több hangnak a zaja volt. De e zaj, a messze távolból, oly meghatározhatatlan volt s idő multán sem látszott közeledni.

Lance egészen a füvel benőtt meredély széleig hengeredett. A fönsik alatt, a melyen ő hevert, volt még egy másik is, melyet sürüen egymás mellett állott olajfák szegélyeztek, melyek közül itt-ott egy-egy fenyőfa csucsa kapaszkodott ki. Emberi laknak sehol semmi nyoma. És mégis ugy tetszett, mintha a hangokat folyvást egyenlő foglalkozás kisérné s Lance időről-időre hallotta is tisztán valamely cserépedénynek a kongását s házi eszköznek a csörömpölését. Ámbár a szavakat nem lehetett megérteni, annyit mégis meg lehetett állapitani, hogy ezek összefüggés nélkül való, tárgytalan beszélgetést képeztek, melyet egy öreg ember és egy öreg leány munkaközben folytattak egymással.

Eme távolról keletkezett hangok a hegy magányát érezhetővé tették. Nem voltak ezek melancholikus hangok; titokzatosak voltak, anélkül, hogy gyanusak lettek volna — lehet, a legközönségesebb példabeeszédeket csépel-

ték; ám e nagy egyedüliségben dallamosaknak, megnyerőeknek tetszettek.

Lance csak most sohajtott föl először — a hangok az ebédet juttatták eszébe.

Jóllehet rendkivül könnyelmü természetü fiatal ember volt, ezuttal élt az óvatossággal, nehogy fényes nappal a fölfedeztetés veszélyének tegye ki magát.

Egyelőre megelégedett azzal, hogy megállapitsa, vajjon a völgynek melyik részéből hatnak föl hozzá ama hangok. Azonban bajos volt más utat kifürkészni, mint azt, a melyen a postakocsi járt.

— Ha bealkonyult, bizonyosan tüzet fognak rakni, vagy világot gyujtanak! — vigasztalta magát Lance s elégült volt annyiban, hogy ujra leheveredhetett. Kis idő mulva még mulatságosnak is találta a dolgot s szórakozásul ezüst pénzdarabokat kezdett fölfelé dobálni. Majd a partvidéki hegységnek egyik nyulványa vonta magára figyelmét, mely élesen vált ki a felhőtlen nyugati égből. Egyszerre valami vakitó fehérség — nem nagyobb mint a markában levő ezüst pénz — emelkedett ki a hegynek egyik keskeny szakadékából.

Lance, a mint oda bámult, látta, hogy emez uj jelenség a szakadékot egészen betöltötte s eltüntette szem elől. Még egy pillanat s az egész hegyláncolat láthatatlanná vált. A sürü, káprázatolag fehér tömegek elárasztottak valamennyi völgyzugot, lejtőt, hegyszorulatot.

Lance csakhamar fölismerte ebben a tenger ködét s tudta, hogy nincs husz mértföldnyire a tengertől, — az álmodott biztosságtól.

A lehanyatló nap is a köd puha karjai közé került. Hüs szél sivitott át az egész hegyen.

Lance borzongott, fölkelt s visszatért a füszeres sürüségbe, hogy még egyszer megmelegedjék.

Az enyhe, balzsamos légnek erős altató ital hatása volt. A fiatal ember, lankadtságában, elfeledte éhségét — és elszenderedett. Mikor fölébredt, már sötét volt. Lassan tapogatta utját a sürüségen át. Feje fölött egy pár csillag ragyogott, a távolban és a mélységben azonban mindent elboritott a köd lágy, fehér, gyapjus fátyola. Ha csakugyan lett volna közelben tüz vagy gyertyafény, mely emberi lakás közelségét gyanittathatta volna, a köd elnyelé vala azt. Innen vaktában tovább hatolni őrültségnek tartotta Lance, — nem tehetett egyebet, mint hogy a reggelt bevárja. Lomha bölcseletére ez is a legkedvezőbb ürügy volt; visszamászott erdei fekhelyére s csakhamar elaludt. Mily gyötrő látományok merültek föl a gonosztevő előtt, e hangtalan csöndben e sötét magányban, elzárva e kisérteties köd által minden emberi részvéttől! Minő szellem jelent meg előte az erdőnek áthatolhatatlan sötétségében s lebegett el irtózó szeme elől? Semmiféle! Mig sötét hálóhelyén kinyujtózkodott, keservesen jutottak eszébe ama kétszersültek, melyeket valamelyik könnyelmü utas a postakocsiból kiejtett, miközben reggelijét elköltötte. Mihelyt eme szomoru emléken győzedelmeskedett, oly édesden, oly mélyen aludt, mint a gyermek.

II.

Midőn Lance fölébredt, érzéke még meg volt vesztegetve az erdőnek tulságosan füszeres illata által. Az állati fiatal szervezet a legtermészetesebb módon érvényesitette magát, — Lance a Yerba-buena indájáról, mely mohvánkosa fölött kigyózott, nehány gyönge levelet szakitott le s megrágva lenyelte azt. Ennek az eredménye aztán az volt, hogy bogyószerü izt érzett a szájában, mely az éhség kinait némileg enyhitette. Még folyvást félálomban, lustálkodva bámult egy, az ágakon áttörő napsugarat, mely a feje fölött játszott. Aztán ujra elszenderült. Az álom és ébrenlét közt ugy rémlett neki, hogy a száraz levelek közt, ama gödör szélén, a melyben ő meghuzódott, valami nagy lassan megmozdult volna. Nem esetleges mozgás lehetett ez, mert a revolver felé látszott irányulni, mely mellette a füben csillogott. Tegnapi tolvaj barátjának visszatérte oly örömet szerzett Lancenek, hogy mozdulatlanul vesztegelt. A zörgés és mozgás folyvást tartott. de most már nagyobb tért foglalt az el. Lance egyszerre kimeresztette a szemét; most már egészen magához tért. Nem evetke volt az, mely a revolver után leselkedett. Emberi kéz, egy kar, melyet félig eltakart a moh, nyult a fegyver felé. Egyetlen pillantás elég volt, megismerni, hogy kéz és kar kicsiny, csupasz és szeplővel boritott volt. A másik pillanatban már megragadta a kéz csuklóját s miközben fölemelkedett, egy fiatal leány huzódozó alakját vonta magához.

— Bocsásson! — szólt a leány inkább szégyenkezve, semmint félve.

Lance figyelmesen vizsgálta őt. E leány még alig tölthette be tizenötödik évét; karcsu és hajlékony volt és idomai fiuszerüek. Izgatottságtól fölpirult arcát sötét szeplő lepte el, mintha csak egy maréknyi lőport szórtak volna rá. Nagy, szürke szemének is bizonyára megvolt az a különössége, hogy csupa szeplős volt, legalább sötét pettyek látszottak a szemtekén s a fehérjén, melyek szeplőhöz hasonlitottak. Őzbarna haja még különösebb volt, mert tömérdek árnyalata mutatkozott, mig a fejbubon egészen világos szőke volt, mintha ott a nap leginkább érvényesitette volna hatását. A ruhácskából, mely kisebb leánynak a számára készültnek látszott, tökéletesen kinőtt s a szoknyácska csak részben takarta el, a csupasz, üde szinezetü, jóidomu lábszárakat, melyekhez a foltos harisnyák szintén rövideknek látszottak.

Lancenak a keze lesiklott a csuklóról a kézre, melyet a leány önként átengedett neki s kedélyes mozdulattal fölemelte azt.

A leány nem vonta mindjárt vissza a kezét, hanem bámulva meresztette rá a szemét, még mindig durcás zavarral.

— Én legkevésbbé sem félek öntől, — mondá a leány. Nem is futok el — azt ugyan ne is higyje.

— Ezt én nagyon szeretem hallani, — viszonzá Lance, nyilván látható örömmel. — De, mondja csak, miért nyult a revolverem felé?

A leány ujra elpirult, de hallgatott. Némi szünet után a fa tövében a talajt kezdte taposni s lesütött szemmel mondá, mintha lábának akarna meggyónni:

— Elébb akartam azt elérni, mint ön.

— Hüm! Ugyan miért?

— Oh, azt majd megtudja ön.

A fiatal ember arcán minden vonás arra mutatott, hogy tudta azt. Azonban hallgatott.

— Én nem tudhattam, miért rejtőzködött ön ide, — mondá, még folyvást a fának beszélve, — meg aztán — itt lopva pillantott fehér pillái alul a fiatal ember felé — az arcát sem láthattam önnek.

Ez a finom hizelgés ravasz nemének első nyilvánulása volt. Hatása oly nagy volt, hogy a könnyelmü semmirekellő elpirult s pillanatra zavarba jött. Köhécselni kezdett s aztán ezt kérdezte:

— És aztán meg azt is gondolta, ugy-e, hogy nem lenne rossz, ezt az én hatcsövü fegyveremet hatalmába ejteni, mig azt kezem el nem éri?

A leány igenlően bólintott. Aztán egy letört mogyorósuhangot emelve föl a földről, karjai közt áthuzta azt a hátán, miáltal melle és karizmai kitágultak. Emez egyszerü mozdulat által az izomerő és hajlékonyság hatását akarta előidézni.

— Talán nem lesz inye ellen, ha azt most veszi át, — szólt Lance s oda nyujtotta neki a pisztolyt.

— Én már sokszor láttam hatcsövü pisztolyt, — mondá a leány, miközben nem csak a fegyvert háritotta el magától ügyesen, hanem az ajánlat rejtett célzatát is.

— Atyámnak is van egy, — folytatá — és bátyámnak is volt két „Derringer"-je, még mielőtt felényi nagyságu lett volna, mint én most vagyok.

Ezt mondva a leány fölpillantott, hogy megfigyelje, mily hatást idézett elő az idegenben az ő családjának a fegyverek iránt való előszeretete.

Lance mosolygva nézett a leányra. Némi szünet után egyszerre ily kérdést intézett hozzá a leány:

— Miért rágta az imént a füvet?

— A füvet? — kérdé Lance bámulva

— No, igen . . . azt ott ni! — viszonzá a leányka s a Yerba-buenára mutatott.

Lance kacagott.

— Éhes voltam. Ide nézz, — mondá, hetykén dobva föl a levegőbe egy ezüst pénzt. — Szerezhetsz-e te nekem ezért reggelit? Ha valami fenmarad belőle, megtarthatod s vehetsz rajta magadnak egy kis emléket.

A leány szégyenlős kiváncsisággal nézett, hol a pénzre, hol a fiatal emberre.

— Azt hiszem, az atyám adhatna önnek valamit, ha az arca nem lenne ellenére; csakhogy ő nagyon gyanus szemmel néz a csavargókra, mióta egy a tyukjait ellopta. Különben, megkisérelheti ön.

— Kisérelд meg te magad. Hozd el nekem ide a reggelit.

A leány egy lépést hátrált, lesütötte a szemét s oly mosolylyal, mely a szégyenlés és szemtelenség közt ingadozott, kérdé:

— Tehát mégis csak bujkál ön?

— Kétségkivül; az bizony ugy van!

Te nem vagy ostoba — veté utána mosolyogva Lance.

— Ugy-e, ön nem tartozik a M'Carty bandához — mi?

Harriott Lance urban fölébredt a férfias, büszke önérzet, hogy őszintén állithatta, mikép ő nem tartozik ama hirhedt utonálló bandához, mely az emlitett név alatt a hegyvidéken garándálkodott.

— És, ugy-e, nem is azok közé a csirketolvajok közé tartozik ön, a kik a Henderson majorságát megrabolták? Ezek ugyan nem nagy becsületben állanak előttünk.

— Nem biz én! — viszonzá derülten Lance.

— Talán nem is az a semmiházi, a ki Santa Clarában a feleségét agyonütötte?

Lance e gyanusitást fölháborodással utasitotta vissza. Külső fájdalmat ő soha senkinek nem okozott, erkölcsieket pedig csupán más emberek feleségeinek.

A leány habozott egy pillanatig, aztán igy szólt:

— Nos, én azt hiszem, ön velem jöhet.

— Hová?

— Hát a majorságba! — válaszolt röviden.

— E szerint vonakodol nekem valamit ide hozni?

— Vajjon miért? Ott lent inkább megkaphatja ön azt.

Most már Lance kezdett habozni.

— Minden rendén van, — vélte a leány. — Majd beszélek én az atyámmal.

— De ha én abban a véleményben volnék, hogy okosabban cselekszem, ha itt maradok? — mondá makacskodva Lance, noha bizonyos volt benne, hogy ezuttal fölösleges az óvatosság.

— Hát maradjon itt fönt, — viszonzá a leány hidegen; — csak arra figyelmeztem önt, hogy atyámnak elővásárlási joga van erre az erdőségre . . .

A leány hibás szót használt a helyes kifejezés helyett s Lance iparkodott is azt kijavitani. Erre a leány gunyosan félrevonta ajkát s igy szólt:

— Akár igy, akár amugy — csak azt akartam mondani, hogy mivel atyám ugyszólván ura ennek az erdőségnek, jobb lenne, ha ön neki ott lennt kerülne a szeme elé, mint itt. Ő minden pillanatban itt teremhet, arról meg lehet ön győződve.

Ugy látszott, a leány észrevette Lancenak a szeme kifejezéséből, hogy beszéde a fialal ember előtt nevetségesnek tünt föl, mert egyszerre lesütötte a szemét, redőbe vonta homlokát, mintha most már komolyan megneheztelt volna.

— No, jer hát! Nem bánom már, — szólt Lance vidáman s leány felé nyujtá ki a kezét.

A leány azonban nem fogadta el az oda nyujtott kezet, csak ugy lopva sanditott arra a szemével, mint a paripa, mely megbokrosodni készül.

— Adja át ön elébb a pisztolyát, — szólt a leány.

A fiatal ember tréfás enyelgéssel adta azt át, a leány pedig rendithetetlen komolysággal vette azt át s ugy helyezte el a vállán, mint ahogy a puskát szokták. Mondanunk sem szükséges, hogy eme, részben hősies, részben gyermekes mozdulat Lancenak nem kis gyönyörüséget okozott.

— Menjen elől, — szólt a leány.

Lance elégülten mosolygott s bátran lépdelt előre.

— Azt gondolhatnák, hogy fogoly vagyok, — vélelkedett.

— Csak ballagjon ön s hagyjon föl az ily balga tréfákkal, — volt az egyenes válasz.

Igy haladtak át az erdőn. Pillanatra az a bohó gondolata támadt a fiatal embernek, hogy megszökést szinlel, „csupán azért, hogy láthassa, mit müvel a leány“, de csakhamar fölhagyott e szándékával.

Uj ismeretsége iránt őszinte bámulattal és elismeréssel volt, midőn magában elgondolta:

— Fogadni mernék, rögtön rám löne, mihelyt menekülési kisérletet tennék.

— Midőn a szabad hegylejtőre értek, Lance kérdő pillantással állt meg ujra.

— Erre! — mondá a leány, a hegyorom felé mutatva, ellenkező irányban azzal, a merről ama hangok hozzá a völgyből fölszálltak, a melyeknek egyikében a leánykáéra ismert.

Nehány percig a sürüség szélén haladtak, aztán oly ösvényre fordultak be, mely meredeken vonult alá s völgyzugba vezetett.

(Folyt. köv.)

LASSALLE UTOLSÓ SZERELME.

— Hohenhausen után. —

(Vége.)

Helén leveleiből még be akarunk mutatni e helyütt néhány töredéket, mely fényes világot vet a szerelmi viszonynak tragikus kifejlődésére.

„— Már 5½ óra és te, én uram és Istenem, bizonyára itt vagy már! Oh, ez a gondolat ismét erőt és kitartást ad nékem; mert éreznem kell uramnak és parancsolómnak közellétét, hogy ne engedjék, hogy ne legyek a többiek iránt is az, a mi veled szemben vagyok: gyermek! De érzem szerelmedet, érzem személyednek közellétét — és igy nem félek és nem tartok semmitől, hanem vagyok és maradok nőd, gyermeked, téged imádó mindened! Oh, bár csak a grófnő itt volna! Mondjad, csak egy kis papirdarabkán, hogy szeretsz engem; mert én, Ferdinand, oly nagyon, de nagyon szeretlek!

— Megtörtént, beszéltek, apám kijelentette, hogy nem vagyok leánya többé, hogy most mi történik, annak Isten a megmondhatója!“

A családi dráma valóban megrendítő módon fejlődött ki; a legvadabb szenvedélynek jelenetei kergették egymást. A kegyetlen apa hosszu aranyhajánál ráncigálta leányát a szobában föl és alá, anyja és testvérei pedig térdre borultak előtte és ugy kérték a legszivrehatóbb szavakkal, hogy hagyjon föl a „hirhedt ember“ iránt való szerelmével.

A fiatal leány közel volt az őrültséghez! Hirtelen fölhasználta az egyedüllétnek egy pillanatát és mig övéi egészen megfeledkeztek arról, hogy ilyenkor az őrizet is szükséges, megszökött és a gáncsolt kedvesnek karjaiba vetette magát. Képzelhetni az egész családnak rémületét, midőn ezen menekülés fölfedeztetett! Az anya magánkivül volt, az apa őrült dühre gyuladt, mindketten későn ismerték meg, hogy bánásmódjuk által ép arra a lépésre hajtották leányukat, a melytől legjobban tartottak. Arra nem számithattak, hogy Helént viszontláthassák, mert hiszen Lassallenak kezei között volt, a kinek magát megbántottnak, megvetettnek, megalázottnak kellett éreznie, oka volt a boszura, most pedig alkalma mutatkozott, azt elrabolni, a mit tőle eltagadtak.

Azonkivül az ifju leánynak magaviselete egészen alkalmas volt arra, hogy bármely férfiut erre följogositson.

Lassalle alig olvasta el Helénjének föntebb közöltük levelét, midőn a szép leány maga is szobájába lépett. Egy ifju leány egymagában annál a férfiunál, kit csak az imént legszenvedélyesebb szerelmi nyilatkozataival halmozott el! És mintha még szándékosan akarná nagyitni a veszedelmet, azt mondotta neki: — Én a világ legszerencsétlenebb teremtése vagyok, itt vagyok, tégy velem, a mit akarsz, én a tied vagyok, a te mindened!

Ebben a kritikus pillanatban Lassalle kimutatta, hogy finom erkölcsi érzéke van; aráját tisztán és mocsoktalanul akarta szüleinek kezeiből átvenni. Könnyü dolog volt volna rája nézve, hogy Helént a szenvedett méltatlanságok fölötti fölgerjedésében szökésre beszélje rá, de ő nem tette, mint igazi lovag karját nyujtotta neki, hogy a legloyalisabb módon anyjának védelmébe visszavezesse.

Sajátszerü módon Helén ebben a magaviseletben a szenvedélynek hiányát látta és csaknem sértve érezte magát ama gyöngéd figyelem által, a melylyel Lassalle női erénye iránt viseltetett. A szülőknek is, azt a férfiut, ki leányuk iránt annyi tiszteletet tanusitott, köszönettel kellett volna fogadniok, és ha családi becsületüket csakugyan oly nagyra tartották, akkor leányukat nőül kellett volna néki adniok. De e helyett megmaradtak tiltakozásuk mellett, ujból megbántották Lassallet, kitiltották házukból és Helént tökéletesen elzárták, mint valami gonosztévőt, azután elutazásra kényszeritették és Rakovitza urat gyorsan meghivták Berlinbe az ünnepélyes kézfogóra.

Ez az utóbbi tulboldog volt; mert Helént szenvedélyesen szerette, és Lassallehoz való szerelmi viszonyát, melyet neki Helén őszintén és leplezetlenül elmondott, szivből és gyorsan megbocsátotta.

Rakovitza ur épenséggel nem volt „jó partie“, azonkivül Helénnek szülei mindig határozottan tiltakoztak a házasság ellen, most mentőszernek és villámháritónak látszott nekik, mert legalább régi főnemesi családból származott, ha mindjárt nem is volt vagyona és kilátása sem volt semmi állásra. Hogy kellett mindnyájoknak a gyermekre rátámadni, hogy lehetségessé váljék, hogy ez a csunya, kicsiny, jelentéktelen ember, a ki majdnem gyermek és legalább két évvel ifjabb

*

volt a menyasszonynál, képes volt magát a büszke, szép és szellemes Lassalle helyettesévé fölemelni.

Első sorban megkisérlették hiuságát fölébreszteni, s e tekintetben hugának grófi menyegzője végzetes hatással volt rája; azután fölkerestették gyanuját ama viszonyt illetőleg, mely állitólag Lassalle és Hatzfeldt grófnő között létezett, és azt igyekeztek rábeszélni, hogy az utóbbi soha sem fog Lassalletól egészen tágitani. Végre a már ugyis ingadozó és egészben véve jellemtelen Helént rábirták a következő soroknak egykori istenéhez való intézésére, a kit most a polgárias „Uraságod“ cimmel keresett föl.

„Miután én eltelve mély megbánással és szégyennel az általam eddigelé megtett lépések fölött, kihirdetett jegyesemmel Rakovicza János urral kibékültem, és annak szerelmét és bocsánatát teljes mértékben megnyertem, erről a kegyed ügyvédjét, Holthoff urat Berlinben értesitettem, ezennel egyenesen és őszintén, teljes tiszta meggyőződésből kijelentem önnek, hogy kegyeddel való összeköttetésről közöttünk szó nem lehet, mert én önnel ezennel minden viszonyt megszüntetek és szilárd elhatározásom jegyesem iránti hűségemben mindhalálig megmaradni.

Dönniges Helén.“

Később a boldogtalan teremtés azt állitotta, hogy ezt a levelet kegyetlen apjának tollba való mondására irta.

A szerencsétlen Lassallet ez a valósággal ördögi levél a legfájdalmasabb kétségbeesésbe hozta. Épen Münchenben volt, hol Dönniges ur barátainak pártfogását igyekezett megnyerni, és a makacs arisztokratát az által engedékenységre birni, válasza következőleg hangzott:

„Helén!“

Halálra sebzetten irok neked, te árultál el engem, te! Az lehetetlen, az nem lehet, annak nem lehet, nem szabad megtörténni! Még eddig képtelen vagyok ekkora árulást elhinni! Akaratodat talán pillanatra megtörték, tégedet önmagadtól elidegenitettek, de az hihetetlen, hogy ez lenne saját tulajdon változhatatlan akaratod. Nem vethettél el magadtól minden szégyent, minden szemérmet egyszerre és mindenkorra. Akkor megszégyenitnél és megbecstelenitenél a világon mindent, a mi emberi ábrázatot visel magán, hazugság lenne akkor minden nemesebb érzés és ha te hazudtál, ha te képes lennél mindazon szent esküket megszegni, miket nékem adtál, ha képes volnál a leghivebb szivet megrontani, akkor nem maradna a nap alatt semmi, a minek hinni szabad lenne, a minek hinni lehetne! — Te magad oltottad belém a vágyat, hogy birtokodért küzdjek, te kivántad, hogy meritsek ki minden eszközt, a mi csak félig-meddig lehetséges; a legszentebb esküket hallottam ajkaidról, a legszentebb fogadásokkal teltek leveleid; és miután ezt a hü szivet, mely ha valakinek megadja magát, ezt örökre teszi, miután szivemet erőszakosan magadhoz vontad, most — hogy a küzdelem alig vette kezdetét — most visszahajitasz engemet a semmibe, kigunyolsz, elárulsz! Igen, majdnem sikerült volna néked a férfit, a ki semmitől sem félt, a ki minden viharral dacolt, megtörni, majdnem győzelmeskedtél volna rajta. Ezt az árulást nem birnám kiállani! Belülről kifelé lennék megölve! Az lehetetlen, hogy te oly becstelen, kötelességedről annyira megfeledkező és oly gyalázatosan nemtelen lennél,... hisz akkor nem érdemelnél egyebet az én gyülöletemnél és a világnak megvetésénél!

Helén ez nem lehet a te elhatározásod, hisz te azt — hallgasd, óh hallgasd meg szavaimat — ha mellette megmaradnál, megsiratnád életed fogytáig.

Helén! Én Helénem! Szavamnak hü emberekként itt ülök és megteszek minden lehetséges lépést, hogy atyádnak ellentállását megtörjem, már kitünő eszközök állanak rendelkezésemre és ezek hatás nélkül nem maradhatnak és nem fognak maradni, ám ha ezek sem vezetnének a célhoz: akkor ezer mást fogok mozgásba hozni, porrá zuzok minden akadályt, ha te hü maradsz, mert sem erőmnek, sem akaratomnak nincsen határa. Je me charge toujours du reste! hisz a csata még alig kezdődött, te kislelkü! És mialatt én itt ülök és máris lehetetlennek látszó dolgokat sikerült lehetővé tennem, te ott elárulsz engem egy másik férfiunak hizelkedő szavaira. Helén! sorsomat kezedben tartod, de ha összetörsz engem emez aljas árulásoddal, a melyet tul nem élhetek, akkor szakadjon sorsomnak átka a te fejedre, üldözzön téged a sirig! Ez a leghivebb, általad álnokul megtört szivnek átka, melylyel gyalázatos játékot üztél. S ez az átok biztosan találni fog!“

Igy lett a forró szerelemből lángoló gyülölet, és Lassalle szivében bosszuért való kiáltás ébredt föl. Helén atyját akarta min-

denekelőtt megbüntetni makacs tagadásaért, melylyel leányát előle elzárta. A keserü megvetést, melyet tapasztalt, megboszulni, természetszerü és férfias vágy volt. Pisztolyra hivta ki Dönniges urat, de ez el nem fogadta a kihivást, hanem leendő vejére Rakovicza urra ruházta azt.

Ezalatt Hatzfeldt grófnő, Lassalle barátnője, szintén megmozditott minden követ, hogy a szerelmes párt egyesitse, melyet oly sok akadály tartott távol. A mainzi püspököt, Ketteler urat, fölkérte, hogy vegye a dolgot kezeibe és adjon engedélyt a házasságra. Lassallenak előbb át kellett volna keresztelkedni a katholikus vallásra, a mire készen is volt. De azért a grófnő mégsem tudott a püspöktől határozott igéretet kapni, ámbár könnyes szemmel könyörgött érette. Mindamellett, hogy nagy elismeréssel nyilatkozott Lassalleről és agitátori szereplésének nagy jelentőséget tulajdonitott, a pártfogásból semmi sem lett. Különben Hatzfeldt grófnőről el kell ismernünk, hogy korántsem ellenezte Lassallenak házasságát, hanem ellenkezőleg teljes lélekkel oda törekedett, hogy egyesülhessenek. Máskép vélekedett a dologról Lassallenak több barátja, a kik szóval és tollal az ellenkező nézetet vallották. Maga Dönniges Helén is „Emlékezései"-ben keserüen panaszkodik a grófnő ellen, mint a ki ellenségesen viselkedett iránta.

Lassalle a fönntebb közöltük levelet Rüstow barátjával küldötte Helénnek, hogy annál biztosabb legyen a felől, hogy Helén csakugyan megkapta a levelet.

Dönniges ur Lassalle küldöttjét udvariasan fogadta, azt állitván, hogy ő leányát nem bántotta, akaratán erőszakot el nem követett, és hogy az utóbbi egészen önként lépett vissza a Lassalleval kötendő frigytől. Rüstow ezredes engedelmet kért arra nézve, hogy az ifju hölgygyel beszélhessen és annak válaszát maga hallhassa ajkairól.

Helén tüstént megjelent, biborpiros zekét viselt, mely sajátszerüen összeillett vörös hajával és a szinpadnak Satanelláját juttatta eszünkbe. Minden nagyobb fölindulás nélkül egészen közönyös hangon kijelentette, hogy levelében tett nyilatkozatai mellett megmarad s hogy Lassalle „urat" semmiféle körülmények között viszontlátni nem óhajtja. Ezzel hideg meghajtás után visszavonult.

Rüstow magánkivül volt e viselet miatt és mindjárt azt irta Lassallenak:

— Szegény pajtás, a te ügyeid roszul állanak!

Rüstow még egyszer megkisérlette, hogy Dönniges Helénnel beszélni fog, hogy megfoghatatlan változásáról fölvilágositásokat kérjen. Tanuképen maga mellé vette Haenle tudort, mint ügyvédet, de ezuttal is csak hideg guny és egykedvüség beszélt belőle. Midőn Rüstow arra kérte, hogy engedjen a kétségbeesett Lassallenak legalább egy kis időt a bizalmasb párbeszédre, megvető hangsulylyal mondá: „Minek az, amugy is tudom, mit akar, s torkig vagyok az egész dologgal!"

A két ur üzletszerü jegyzőkönyvet vett föl Helénnek minden szaváról és egész megjelenéséről, s ezt aztán elküldötték Lassallenak.

Ez ugy dühöngött, mint valami megsebesült oroszlán és következőleg irt Dönniges urhoz:

„Miután Rüstow ezredes és Haenle tudor barátaim által megtudtam, hogy kegyednek leánya, Helén, egy becstelen teremtés, a kivel következésképen házasságra lépve, magamat boldogtalanná tenni nem akarom és nem akarhatom, nem látok tovább okot arra nézve, hogy a kegyed által rajtam ismételten elkövetett sértésekért az elégtételt továbbra elhalaszszam, azért ezennel fölszólitom önt, hogy két barátommal, a kik e nyilatkozatnak átadói, a megkivántató megállapodást haladéktalanul megejtse!"

Rakoviczához pedig a következő sorokat intézte:

„Miután kegyed Rüstow ezredes ur által jórészt már értesült ama viszonyról, mely köztem és Dönniges Helén kisasszony között fönnáll, talán föltünőnek is látszanék kegyed előtt, ha én föl nem keresném és ama sajátszerü szerepről, melyet elvállalt, kegyed előtt néhány szót nem kockáztatnék. Ennek magyarázatául ezennel küldöm önnek általam Dönniges urhoz intézett levelemnek önt érdeklő részletét. Abból meggyőződhetik, hogy bennem vetélytársra korántsem talál, és hogy szivesen engedem át önnek egészen és osztatlanul azt a szerencsét, melyről már tapasztalataimhoz képest szivesen és önkéntesen lemondok."

Lassalle eleinte dühös volt, midőn Dönniges ur kibujt boszuja alól, és Rakowiczára tolta az egész affairet, de azután belenyugodott és kettős dühvel rontott amannak „remplaçant"-jára, a mint gunyosan elnevezte volt.

Lassalle először Bethlen magyar tábor-

nokot választotta segédjévé, de ez utóbbi visszautasitván őt, Hofstetten ur volt, a közbenjárást és a fegyvereknek kérdését Rüstow vállalta magára, ki, hogy a dolgot elhalaszthassa és némi kiegyezést lehetővé tegyen, azt állitotta, hogy Genfben nincsenek hasznavehető pisztolyok. Ezen gyönge kisérlet a párbajnak elodázására a mélyen sértett Lassallet ujabb dühre lobbantotta. Sajátszerü, hogy az általa annyira üldözött és gunyolt feudalizmusnak ez utolsó emlékét most egyedüli vigaszául tekintette.

Dönniges Helén előtt természetesen nem maradhatott titok, hogy két imádója párbajt fog vivni. Később azt állitotta, hogy meg volt győződve, miszerint Lassalle lesz a párbajban nyertes és hogy még akkor is abban helyezte reményét, hogy végre mégis egyesülni fog vele. Elbeszélte, hogy megindító bucsut vett Rakovicza urtól; mert olyannak tekintette, kinek biztos a halál.

Ez azonban gondoskodott magáról, a támadt halasztást a lövésben való gyakorlásra használta föl, és arra törekedett, hogy a szenvedélyesen fölindult Lassallet nyugodtan kiszámitva, ördögi megfontolással megsebezze, megölni tulajdonkép nem is akarta; midőn néhány nap mulva iszonyu kinok között meghalt, Rakovicza maga sietett, ez eseményt arájával tudatni . . . Öt hónap mulva Helén követte őt az oltárhoz! De szép aranyhaju neje nem hozott neki szerencsét, alig egy félév mulva elérte a halál!

Szép özvegye egy ideig Berlinben élt és a szini pályára készült. Tanitója a szellemes Friedmann Siegwart volt, ez az utóbbi nemsokára nőül is vette és Bécsbe vitte magával, hol a szerencsétlen frigy nemsokára föloldatott. Most Dönniges Helén ujra férjhez ment és Amerikában él. Ottani hirek szerint régi szépségéből semmit sem veszitett.

Lassalle élete tragédiájának többi szereplőit is már egytől egyig elragadta a halál; Dönniges (Helén atyja) pár év mulva kinos halállal halt meg Rómában, himlőben. Hatzfeldt grófnő megélte, hogy legidősb fia hercegi rangot kapott, az ifjabbik pedig, a kit hajdan Lassalle segitségével szöktetett meg apjától, a birodalom legmagasabb polcainak egyikére emelkedett. Hatzfeldt grófnő 1881-ben halt meg, és alig egy év mulva (1882. febr. 8-án) Helén anyja, Dönniges, szül. Wolf asszony is eltünt az élők sorából.

KISS GYÖRGY.

(Arcképünkhöz.)

A gyors hirre jutott plasztikusok között egy sincs, aki oly antodidakta lenne, mint a „Busuló juhász“ alkotója, aki az öreg Ferenczy István, e csalódott és meghasonlott régi szobrász tanitványa volt, de bécsi tartózkodása alatt is inkább önmagára volt utalva. Mindama fiatal erők, kikre a legközelebbi jövőben nagy feladatok várnak: egytől-egyig a külföld mestereitől nyerték technikai és koncipiáló képességük létmivelését, s a legujabb nemzedék néhány derék tagja is, kik itthon kezdték tanulmányaikat: a külföldön szerzik magasabb kiképeztetésüket.

De ki tagadhatná, hogy e müvészek magyarok s ki vitathatná el, hogy a mikor hazai müvészi feladatot kell teljesiteniök, többet nyujtanak, mint nemzetközi utánzatot, melyen az egyéni vonások hiányoznak?

A legérdekesebb müvész, kinek pályája, küzdelmei és eddigi sikerei élénken eszünkbe juttatják mind e sajátságos körülményeket: kétségkivül Kiss György, az „Irgalmas szamaritanus“ s a „Gyászoló geniusz“ nagy tehetségü mintázója. Ő a leghatározottabb példát képvisel arra, hogy az eredeti, vele született tehetség mint fejlődik idegen utmutatás alatt, mint izmosodik meg két ellentétes iskola elvei szerint s mint nyer mégis önállóságot, individualitást, sőt nemzeti vonásokat is, a mikor tér nyilik, hogy képességét és tanulmányait nagyobb feladatnál érvényesitse.

Midőn néhány év előtt az „Irgalmas szamaritanus“ cimü csoportját felállitották a mücsarnok vestibule-jében a közönség s a kritikusok egyaránt meglepetve nézték. Mindenki kiváncsian kérdé: ki e festői hatásu, megragadó hangulatu mű szerzője, a kiről eddig alig hallottak valamit, mert ama szórványos hireket, hogy Kiss György a müncheni akadémiai első dijait nyerte el, hamar el is felejtették az érdeklődők.

A kiállitott uj müvön erősen meglátszottak az iskola ismertető vonásai, de egy ritka tehetség jeleit is fényesen egyesité magában. A fiatal szobrász alig huszonnégy óra alatt hires ember lett; egyik mütörténész életrajzát irta meg, a másik a csoportról irt magasztaló ismertetést s a müvész arcképe mellett a mü illusztrációjat is közölték a képes közlönyök. A mübarátok, kik a hazai

plasztikai jövőjét szivükön viselik, örömmel üdvözölték ez uj erőt, a ki alapos anatomiai ismeretek mellett, finom izlést, hatásos közvetlenséget, nagy technikai jártasságot, a festői iránti élénk érzéket s monumentális felfogást is tanusitott.

S mind e fényes tulajdonságot egy szerény ifju egyesiti magában, a kit a sikerek nem tántoritottak el, a diadalok nem fosztottak meg szerénységétől. Kiss György ma is büszke arra, hogy mint egyszerü csikósgyerek kezdte a fa-faragást künn a mezőn, mig ügyességét fölismerték s egy nemes szivü emberbarát segité őt, hogy a homályból felküzdje magát a dicsőség napsugaras magaslatára.

Kiss György legutolsó müve az „Elesett honvéd". Egy tenyérnyi hosszu és széles fa-faragvány ez, mely levél-nehezéket képvisel. A müvész körte-fából mintázta s e kis remek most Kossuth Lajos iróasztalát disziti, mint a magyar irók és müvészek ajándéka, melyet közelebb adtak át Turinban. Nagyobb kitüntetés nem érhette a fiatal szobrászt, mint hogy az egykori kormányzó meghatottan szemlélte s magasztalta a rendkivül finoman faragott alakot, melyet legkedvesebb emlékének mondott. És legelső müve Kiss Györgynek szintén fafaragvány volt; egy „Feszület", melyet nyolc éves korában, mint csikósfiu bicskával készitett. Ez érdekes kisérlet ott függ a müvész ágya felett. Kezdetleges munka; de ő többre becsüli, mint akármely későbbi alkotását, melylyel hirt szerzett. Maga Krisztus bizanci mintára emlékeztet; zömök, vaskos idomai azonban már mutatják a későbbi realistát. A kereszt lábánál üveg alatt a szent sir látható, benne az Üdvözitő, fehéren; mellette angyal virraszt. A sir tetején három szárnyas angyal ül. Mind ez alakokon a naiv gyermek mosolyra keltő buzgalma látható.

E két faragott munka közt a plasztikai alkotások mily diszes, hosszu sora áll; s a müvész mennyi küzdelmen ment keresztül ez idő alatt! Kevés dicsekedhetik oly érdekes életpályával. A szobrászati tehetséget Kiss György egyenesen atyjától öröklé, a kinél azonban az csak holmi cifra lőcsök, és tisztességes kerék-talpak faragásában nyilvánult. Az apa ügyességét fia müvészetté emelte s e müvészete céljával már korán tisztába jött, a mennyiben nem annyira a hasznosat, mint inkább a szépet, az önmagáért tetszőt tartá szem előtt, s mindenkor szivesebben faragott egy-egy parasztmenyecskét, mint saraglyát vagy lőcsöt. Amig a lovakat őrizte a mezőn: feszületeket s más alakokat faragott, mütermet rögtönözve egy-egy hü bokor alján. Jó barátainak gyakran elmondja, hogy már tizenhárom éves korában meggyőződött, mily hü társak az éhség és a müvész, mert szigoru atyja kijátszására inkább hársfa-darabokkal, mint kenyérrel rakta meg tarisznyáját s inkább lemondott az ebédről, ha ezalatt is kielégithette mindjobban növekvő szenvedélyét.

Később kovácshoz, majd kőfaragóhoz került a fiu; de sehol sem maradhatott. Vágyai magasabbra sarkalták. Végre tizenöt éves korában eljött a megváltás esztendeje. Troll Ferenc kanonok Szászvárt, a müvész születése helyén Schmidt Alajos plébánosnál néhány ügyesen faragott feszületet és más munkát látott, melyek mind Kiss György tehetségéről tanuskodtak. A derék főpap meg is ismerte e tehetséget s elhatározta, hogy kiképeztetéséről gondoskodik. Azonnal elvitte a fiut Pécsre s később Grácba küldé, pénzzel, ajánló levelekkel ellátva.

Az osztrák szobrászok közt Kelz Xavér egyike a legismertebbeknek. Mütermében a monarchia, sőt más országok számára is évenkint a templomi szobrok, különösen a fafaragványok egész tömege készül. Legujabb növendéke, a magyar ifju itt ugyancsak kielégithette nemes szenvedélyét. Négy éven át a legszorgalmasabb munkás volt, rendkivül gyorsan haladva a mintázás és faragás terén. Később, ismét Troll Ferenc kanonok költségén Münchenbe ment, a hol Knabel József, akadémiai tanár vezetése alatt fényes sikereket ért el.

Ily szigoru, rendszeres iskola mellett a müvész sokoldalusága is természetesen fejlődött. A mellett minden müve az egészséges realizmust képviseli; valamennyit a természetesség erejével és igazságával ruházza föl. S ez nem is lehet másképp az oly tehetségnél, ki előbb gyakorolta a müvészetet, mint annak iskoláját áttanulta. Minden alakja azért meglepő közvetlenség és vonzó életteljesség által kelt érdeket.

Az „Irgalmas szamaritanus" után első nagy alkotása a „Gyászoló geniusz" volt. E mü hatalmas fordulatot jelez Kiss György pályáján. Megmutatta vele, hogy a monumentális arányok iránt is kellő érzéke

van s ha sorja kerül, a nagy plasztikai föladatokat is kiváló sikerrel megoldja. Mintájával összes vetélytársait könnyen legyőzte s a mikor a biráló bizottság az alak nagyban való mintázására hivta föl: alig néhány hó alatt egymaga fölépité az egész agyag-kolosszust. Nem volt addig példa nálunk, hogy a szigoru jury minden kifogás nélkül, első látásra és egyhangulag elfogadott volna ily nagy mintát. A birálat nem lehetett más, mint magasztalás. Azóta ott ékeskedik a Deák-mauzoleum tetején e szobor, melyet a Schlick-féle intézet ércbe öntött. A szárnyas geniusz nem puszta utánzata a római és görög hasonló alakoknak. Kiss György nem az a müvész, a ki az antik befolyás alatt modoros, élettelen formákat vesz át s nem szellemét, csak külsőségét adja vissza a plasztika aranykorszakából maradt remekeknek. Az ő realisztikus felfogása gyakran tuloz, s azért ellenségei a „Gyászoló geniusz“ erőteljességét is kifogásolták, elfeledve azt, hogy oly magasságba jut e szobor, honnan idomai egész máskép fognak hatni. Az különben eldöntött dolog, hogy e mü egyike a legjelesebb alkotásoknak, melyet a hazai szobrászat eddig a monumentális irányban létre hozott.

Azóta Kiss György minden pályázatban részt vett s a legtöbbnél sikert is ért. Szép szobrokat készitett a budavári honvédminiszteri palota homlokzatára, továbbá a dalmüház épületére s jelenleg az uj kórház főhomlokzata számára készit egy kolosszális csoportot. Ez „Krisztust a betegek körében“ tünteti föl. Az egyharmadrész életnagyságu minta, mely most van munkában, már is előnyös fogalmat nyujt a müről. Öt alakból áll. Középütt Krisztus látható, jósága és könyörületessége egész fenségében. Kezeit áldólag s egyuttal gondoskodva terjeszti ki a hozzá közeledő nyomorultak felé. Balról egy anya guggol, a ki beteg gyermekét tette a Megváltó elé, hogy gyógyitsa meg. A csoportnak ez a része a müvész jellemzési erejét egész teljességében mutatja. A kétségbeesett, könyörgő anya s a majdnem élettelenné vált gyermek a mintázás bravourját mutatják. A reális hűség szinte meglep s pompás ellentétet képez a főalakban nyilvánuló idealizmussal. Jobbra Krisztustól öreg vak koldus áll. Meggörnyedve egy gyermekre támaszkodva közeledett hozzá s most ruháját fogja, hogy megcsókolja. Ez alakok is rendkivül életteljesek. Végül szerencsés az egész csoport fölépitése, az alakok elhelyezése. A vonalmenet tetszetős s a mü silhouette-je a kolosszális arányokban s egy épület főcsucsán a leghatásosabban fog érvényesülni.

A müvész számos kisebb alkotásai közt kiválóan becsesek mellszobrai Kisfaludy Károly képmásával, melyet az akadémia terme számára készitett, egész diadalt aratott s legujabban Arany János mellszobrával, mely a költőt agg korában tünteti föl, s amannak pendent-ja — ragadta lelkesedésre a kritikusokat, kik mütermét látogatták. Kossuth Lajos képmását hiteles, élesen kivitt photographiák után mintázta, de e mü igy is rendkivül jellemzetes. Tekintete csakugyan a forradalom és viharkeltő Kossuth Lajosé.

Mint genre-szobrász a „Leányrablás“, a „Csirkefogó“ s a „Lókötő“ cimü müvei által tünt ki Kiss György. Ezekben is egészen önálló. A mit Grácban, Münchenben tanult, azt öntudatosan érvényesiti. Egyéni erejével összhangzatos egészszé alkotja minden müvét, melyeken a teremtő ihlet sugárzik. Mert a müvész igazi iskolája mégis az élet; abból vesz s nem a muzeumok porlepte gypszalakjaiból merit lelkesedést. A jövő azért mosolyog reá. PRÉM JÓZSEF.

IRODALOM.

Vers a magyarok tiszteletére. A magyar irók és müvészek körének kirándulása alkalmából a „Théâtre Français“ előadásán a felvonások között megjelent a szinpadon Dudlay kisasszony, a „Théâtre Français“ kitünő tagja, gyönyörü szép ifju hölgy, antik jelmezben és hévvel s pathoszszal alkalmi verset szavalt. A vers cime a következő: „Aux voyageurs hongrois“; szerzője Henry de Bornier.

Ime néhány szakasz a szép versből eredetiben:

Vous, que guide une heureuse et noble phantasie,
Etrangers à nos yeux, à nos coeurs bien connus,
Ambassadeurs de l'art et de la poésie,
Au Paris fraternel soyez les bienvenus!

Salut, amis hongrois! La Hongrie et la France,
Ont eu des deuils égaux, des triomphes pareils,
De semblables vertus dans la même souffrance
Et des rêveils communs sous les jeunes soleils!

Peuple de chevaliers, de héros, de poétes,
Dans tes prospérités, dans tes douleurs encore
Toujours ont tresailli nos armes et nos têtes
Au bruit de tes clairons ou de tes harpes d'or.

A vers vége igy hangzik:

„Soyez les bienvenus, poétes, chez Molière,
Vous avez autrefois, — nous nous en souvenons, —
Envoyé pour sa fête un vert reston de lierre;
La maison de Molière a retenu vous noms!

Soyez bienvenus chez Racine et Corneille,
Et chez Victor Hugo, le Corneille vivant,
Chez tous ceux qui pour l'art pleins d'une foi pareille,
Vont possédant déja la gloire ou la rêvant.“

(Ti, kiket egy boldog és nemes eszmény vezérel, kik szemünkben idegenek, de sziveinknek jó ismerősei vagytok, a müvészet és a költészet képviselői, legyetek üdvözölve a testvér Párisban! — Üdv nektek magyar barátaink! Magyarország és Franciaország egyforma gyászban, egyforma diadalokban osztozott, egy volt az erényök egyforma szenvedés alatt, közösek álmaik az uj napokban. — Lovagok, hősök, költők népe szerencsétekben, meg fájdalmatokban is, mindig megrezzentek, fegyvereink és fejeink, trombitáid és arany hárfáid szavára. Legyetek üdvözölve, költők, Molièrenél, ti egykor — jól emlékszünk még rá — az ő ünnepére zöld borostyánfüzért küldtetek; Molière háza följegyezte neveiteket! Legyetek üdvözölve Racinenél, Corneille-nél és Viktor Hugo-nál: az élő Corneille-nél, legyetek üdvözölve mindazoknál, kik eltelve hasonló hittel, vagy birják már a dicsőséget, vagy álmodnak róla.)

A költemény elszavalása után mintegy tiz percig taps és éljenzés keletkezett. A magyarok állva tapsoltak, kendőiket és kalapjaikat lobogtatták, sokan pedig az örömtől zokogtak. Tiz percig hangzott viharosan a világ első szinházában: „Vive la Hongrie!“ „Vive la France!“ A magyarok Türr vezérlete alatt tömegesen mentek a szinfalak közé, hogy megköszönjék Borniernek és Dudlay kisasszonynak a meglepetést.

Sámi László mult évben elhunyt jeles kolozsvári ref. tanárnak a lapokban elszórt megjelent dolgozatai összegyüjtve most jelentek meg egy vaskos kötetben. Sok eszmedús munka van benne, melyek az iró mély gondolkozásáról s széles körü ismeretéről tanuskodnak.

A magyar történelmi társulat soproni kirándulása tudományos tekintetben szép sikerünek igérkezik; ugyanis a t. város közönsége karöltve a t. megye közönségével előkészitő bizottságot alakitott és a gazdag multu vármegye területén kijelölte mind a történelmi és régészeti értékü anyagot, mely a tudományos buvárlatnak alapul szolgálhat. A „Magyar történelmi társulat“ tagjai közül máris mintegy ötvenen jelentkeztek a kirándulásbani részvétre, mely aug. 22-én kezdődik s ezek közt legjobb nevü buváraink. A gazdag tudományu programmból megemlitjük, hogy a buvárok rendelkezésére bocsátják a szabad királyi város területén: 1. A városi levéltárt és az ujabb időben alapitott muzeumot. A városi bőtartalmu levéltár rendezett, bir név- és tárgyjegyzékkel. A városi muzeumban, több tárgyakon kivül kelta koponyák, római téglák, kövek és koporsók feliratokkal találhatók s ugyanitt van a Rákos határán feltalált „Mythras“ oltár is elhelyezve. Segédkezők: Diern Gusztáv városi levéltárnok és id. Szilvási Márton. 2. A soproni lyceum nagy könyvtára s a protestáns konvent levéltárában őrzött történelmi nevezetességü iratok. Segédkezők a könyvtárban: Müller Mátyás, lyceumi igazgató, — a konvent levéltárában Bognár Géza királyi ügyész ur, mint főgondnok. 3. A soproni katholikus plébánia kincstárát, — s az ott elhelyezett régi (1652.) anyakönyvet — s Kaliasek Péternek (Paur Iván által másolt) krónikáját. Segédkező: Poda Endre apát és városi plébános. 4. A bencés gimnázium régiségtárát. Segédkező: Horváth Kristóf tanár. 5. A gróf Széchenyi család levéltárát. 6. A városházat, a koronázási halmot, a kurucdombot, a régi iskolaházat, az evengelikus képezdét s az ebben elhelyezett régi (Eggenburg hercegnőtől ajándékozott) szószéket. Segédkezők: az előkészitő bizottság tagjai. 7. A következő müemlékeket, és pedig: a) a nagy Szent Jakab kápolnát; b) a szent lélek-templom románstylü tornyát; c) a gótstylü szent mihályi templomot; segédkező: Fida Endre apát és városi plébános; d) egy románstylü keresztet a Balfi kapunál; segédkező: Finck János polgármester, e) a bencések gótstylü templomát (egykor a ferencrendiek temploma volt); segédkező: Főtisztelendő Fuchs Bonifác; f) a gótstylü keresztelő sz. János templomot; segédkező: főtisztelendő Hertz József kanonok; g) ékszereket, jelesül egy bécsi kereszt 1492-ből és két gótstylü kelyhet; segédkező: Poda Endre apát. 8. Régi utak és temetőket, mint régiségek lelhelyeit, és pedig: a) a régi római utat (Tiefensteeg); b) a kelták hegyét, a bécsi országut mellett; c) a XV. Legio emlékét a városház udvarában; d) az evangelikus Lyceum udvarában hat darab római emlékkövet, e) és a város tornyát; segédkezők: a polgármester és Storno Ferenc. 9. A következő magángyüjteményeket, u. m.: a) Hertz József kanonok ur éremgyüjteményét; b) Bertok Sándor ur éremgyüjteményét; c) Pauer Iván, Storno Ferenc és Zetti Gusztáv urak régiséggyüjteményét, és végre 10. a céhládák és jelvények, ugyszintén a helyi krónikák gyüjteményét. Segédkező: Diem Gusztáv városi levéltárnok. — Sopron vármegye területén: 1. A vármegyei levéltárt; rendezett bir-, név- és tárgyjegyzékkel. Segédkezők: Nagy Miklós megyei levéltárnok és Hannibál József főjegyző. 2. A főméltóságu herceg Eszterházy-család kismartoni várát, családi levéltár és könyvtárral. Segédkezők: dr. Merényi Lajos levéltárnok és Diwald Adolf tanácsos. 3. A főméltóságu herceg Eszterházy család fraknói várát, fegyvertár, levéltár és kincstárral és történelmi képekkel. Segédkező: Mandl Károly hercegi főlevéltárnok. 4. A gróf Nitzky-féle levéltárt Dikvándon. 5. Az Eszterházy várlakot, és végre 6, a Rákos és Medgyes közötti Mythras-barlangot.

A párisi irónők egész komolyan foglalkoznak azzal a tervvel, hogy az „Academie Française“ mintájára női akadémiát alapitanak. Tiszteleti elnökké Erzsébet román királynét választanák meg, ki Carmen Sylva név alatt közrebocsátott irodalmi müveivel meghóditotta a müvelt világot.

Szerb költők hamvai. Miután a bécsi szentmarxi temetőt ez évben megszüntetik, a szerb nemzet gondoskodik arról, hogy három ott nyugvó költőjének hamvait elszállitsák. És pedig a belgrádi szerb tanulók egyesülete Stefanovics Karadzics hamvait szállitja haza; egy külön alakult bizottság Brankó Radicsevics földi maradványairól gondoskodik s adományokat gyüjt, hogy Karlovicz mellé a strazilovói völgyben temethessék el. Ljubisa István holttestének hazaszállitására szülőhelyén Buduában szintén bizottság alakult, mely a „Srbski Liszt“-ben önkéntes adakozásra szólitja fel a polgárokat.

A Golosz. Tolstoj gróf orosz belügyminiszter, mint a Daily News jelenti, megvette a pár hónappal előbb felfüggesztett Golosz cimü szabadelvü orosz ujságot, mely hir szerint kormánypártivá válik. Katkov, ki most egy félhivatalos lapnak főszerkesztője, a Golosz szerkesztőségét is átveszi.

MÜVÉSZET.

Szinházi előadás katonai karhatalom mellett. Aradi Gerő szinigazgató engedélyt kért Esztergomban a városi hatóságtól szinielőadások tartására; a városi tanács az engedélyt megadta, kikötvén, hogy 15 nap alatt az előadásokat, a nyert engedély elvesztésének terhe alatt megkezdeni köteles. Aradi az előadásokat nem kezdte meg, a feltételeknek nem tett eleget s igy a hatósági engedély megszünt. A határidő lejárta után Tóth Béla szinigazgató kérte a helyhatósági engedélyt és meg is kapta. Napok mulva beállit Aradi és előadásokat hirdet, a tanács ezt megtudja, rögtön eltiltja az engedély nélkül való előadásoktól. Az eset az alispán elé kerül, ott rádiktálják a városi tanácsra, hogy, dacára annak, hogy Aradi a kikötött 15 napi záros határidőben nem kezdte meg előadásait neki az engedély megadandó. Egy idejüleg megkereste a katonai térparancsnokságot, hogy egy szakasz katonaságot tartson készletben és rendelje azt Mattyasóvszky Vilmos járási szolgabiró rendelkezése alá. A szolgabiró pedig utasittatott, hogy a hirdetett előadást tartassa meg, ha pedig a városi tanács ellenezné, katonai karhatalommal is élhet. A szolgabiró ki is vonult, ügyelt, hogy leszen-e ellentállás. Időközben a városi tanács rendkivüli ülést tartott, de miután az idő igen előhaladt és a nagyobb botrányt is ki akarta kerülni, nem szegült ellen a város önkormányzatát sértő alispáni intézkedésnek. Azonban a miniszterhez feliratot intézett és erélyesen követeli a sürgős elégtételt.

Az országos képtárból. Az országos képtárban legutóbb hat rendkivül érdekes régi festményt helyeztek el. Ezek közé tartozik a 149. számmal ellátott és Ambrogio Borgagnonetól származó „Krisztus levétetik a keresztről“ czimü kép, továbbá Dürer Albrechtnek „Férfi arcképe“, mely 162. számmal van megjelölve, Bernardino Luininak: „Mária a gyermek Jézussal és szent Erzsébet a gyermek ker. szent Jánossal“ cimü festménye, Giorgio Barbarella 59. szám alatti „Az idahegyi pásztorok“ cimü festménye, melynek egy része elégett, 95. szám alatt egy a velencei iskolából származó arckép, mely Antonio Brocardó költőt ábrázolja és végre 237. szám alatt Fraus Hals „Férfi-arckép“-e. E festményeket Hauser Alajos müncheni hires restaurator igazitotta ki, Dürer Albrecht férfiarcképét a képtár régi igazgatója Kratzmann Gusztáv, már egy izben restaurálta, de hiányosan, miért is még egyszer restauráltatni kellett. Bernardino Luini képe pedig, mely eredetileg fára volt festve, később arról levonatott és vászonra kasiroztatott, most ismét fára vitetett át. A 237. számu képpel szemközt Adrian van de Vennetől egy uj festmény függ, melyet a müvész a képen látható évszám szerint 1626-ban fára faszinekkel festett. A képen Holland irásban van a cim: „Mit mindent nem tesznek pénzért.“ Hauser Alajos fiával együtt az idén is eljön Budapestre és pedig szeptemberben, hogy nehány restaurálandó képet megtekintsen és esetleg restauráljon.

A pécsi dalárda julius 24-én reggel kezdi meg külföldi utját következő főbb helyek érintésével: Kanizsa, Grác, Aussee, Ischl, Salzburg, München, Lindau, Zürich, Luzern, Witznau (Tell-kápolna), Rigi-Kulm, Schaffhausen (Rajnaesés), Stuttgárt, Regensburg, Passau, (innen hajón) Linc, Bécs, Pozsony, Győr, Budapest, Mohács. Az ut három hétig tart, augusztus 14-én reggel hazatér a dalárda. A hangversenyek végleg következő helyekre vannak megállapitva: Kanizsa, Grácz, Aussee, Ischl, Salzburg, Zürich, Luzern, Stuttgart. A pécsi dalárda, a mily nagyszabásu tervet gondolt ki, alkalmasint ép oly derekasan fogja azt végre is hajtani. A Dunagőzhajótársaság Passautól Mohácsig hajón, s innen Pécsig vasuton féláron bocsátotta az utjegyet az utazók rendelkezésére, a vaspálya-társaság szintén tetemes árkedvezményt helyezett kilátásba. A svájci észak-keleti vasut épenséggel bőkezü volt.

Az uj florenci négyes Budapesten. A mintegy két évvel ezelőtt Olaszországban alakult uj florenci vonós-négyes, mely a hangversenyidényben beutazva Európa nevezetesebb városait, mindenütt nagy tetszésben részesült, ez év november havában Budapesten is fog hangversenyezni, a mennyiben az ez ügyben megindult tárgyalások eredményre vezettek. A négyes két főtagja: Bertollio Dávid hegedüés Massiglia Vilmos gordonkamüvész.

A bécsi Hansen-ünnep. Az osztrák fővárosban nagy lelkesedéssel ünnepelték meg Hansennek, a kitünő épitésznek hetvenedik születésnapját. Lakomát rendeztek tiszteletére s szép felköszöntőkben éltették a bécsi monumentális épületek derék alkotóját. Ott volt a lakomán Hieronymi Károly is, az osztrák-magyar államvasut budapesti igazgatóságának elnöke s szintén felköszöntötte Hansent. Trefort miniszter sürgönynyel üdvözölte az ünnepeltet, a mi annyival jobban esett a bécsieknek, mert az osztrák kormány és a két törvényhozó testület egészen megfeledkezett a nagyérdemü férfiuról.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1676.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEIRE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmű dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.)
megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . .	2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . .	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák	1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt.	4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt.	4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a **„Nemzeti Könyvtárnak“** egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1677.83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

30. szám. 1883 Julius 29.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A veréb. (Elbeszélés.) Irta Gozsdu Elek.
Flip. Bret Harte elbeszélése.
A násznagy. (Rajz.) Irta Kovács János.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A köztársaság szobra**) az egykori Chateau-d'Eau-téren, az első s egyuttal az egyedüli e nembeli szobra Franciaországnak. A talapzat alatt hatalmas oroszlán őrzi az általános választójog urnáját. Magát a szobrot nagyon is tömörnek és sulyosnak tartják. Lábainál pajzs fekszik, melybe csak ez az évszám van bevésve: 1789. A talapzat körül három istennő ül: a törvény, a béke és az igazság. A forradalom kiválóbb mozzanatait ábrázoló dombormü disziti a szobor talapzatát.

* (**Angol tudós Budapesten.**) Egy hirneves angol orvostudor: Burdou-Sanderson J. oxfordi egyetemi tanár látogatta meg a napokban fővárosunkat. Oxfordban jelenleg az egyetemmel kapcsolatban élettani intézetet állitanak fel s a tudós tanárt az angol kormány a végből küldte külföldi körutra, hogy a nevezetesebb megfelelő intézeteket megtekintse és tanulmányozza. Ez utjában Budapestet is meglátogatta, megnézte az egyetemi természet- és orvostani helyiségek berendezését, az élettani intézetet, az uj gyermekkórházat és több tanintézetet. Két napot töltött itt, azután Tátrafüredre utazott, honnan egyenesen hazájába tér vissza.

* (**40,000 rubel egy Koránért.**) Szaid-Abdul-Agat khán, bokharai trónörökös, meglátogatván kiséretével együtt a pétervári császári könyvtárt, megmutatták neki azt a Koránt, melyet az oroszok Szamarkand bevételekor elfoglaltak, s Pétervárra vittek. Ez a Korán a nagy Mohamed veje, Ali fiainak vérétől foltos. A trónörökös a becses régiség előtt kiséretével együtt térdre esve imádkozott, azután pedig 40,000 rubelt kinált érte. A czár megigérte, hogy a szent könyvet neki fogja ajándékozni.

* (**Magyar felügyelőnője**) is lesz a trónörökös pár születendő gyermekének. A választás Tomor Ferenc budai gimnáziumi tanár müvelt, derék, megnyerő modoru lányára esett, ki okleveles tanitónő s a lefolyt tanévben már Győrött gyakorlatilag is müködött a közoktatási pályán. Tomor Gizella kisasszonyt, hogy személyesen megismerjék, közelebb fölhivatták Laxenburgba. Jó hatást tett a fenséges párra s tudtára adták, hogy számitanak rá. Stefánia főhercegnő megkérdezte tőle azt is: „Egészen hibátlanul beszél-e magyarul?“ — „Hogyne, fenséges asszonyom, — volt a felelet, — hisz anyanyelvem.“ „Azért kérdeztem, — folytatta a főhercegasszony, — mert nem csak a kicsit fogja tanitani magyar szavakra, hanem én is akarok kegyedtől sokat tanulni.“

* (**Régészeti leletek Bregetiumban.**) A nemzeti muzeum részéről a buda-uj-szőnyi vasuti munkálatokhoz kiküldött dr. Réthy László, jelentést tett a nemzeti muzeum igazgatóságának, hogy Ó-Szőny alatt Bregetium romjain a „Legio I. adjutrix“ tömérdek tégla és cseréptörmeléke, számos bronz-érem és üvegedénytörmeléken kivül, ujabban egy Priapus-alak bronzból, egy vésett carneol, delfinek és a Neptum szigonyával, bronz-fibulák, Fortis-féle cseréplámpa és egy kézi malom került napfényre. Réthynek, mint a muzeum megbizottjának, nagy erélyt kell kifejtenie, hogy a leleteket megszerezze, mert a csempész-régészek nehezitik feladata teljesitésében, a kik ellen a hatóságok támogatását is igénybe kellett vennie.

* (**Gyorsvonatok sebessége.**) Banderoli vasut forgalmi főfelügyelője hoszszabb megfigyelés után érdekes gyorsasági átlag-számokat állapitott meg a gyorsvonatok haladási sebességre vonatkozólag. E szerint óránkint a legnagyobb gyorsaság: Angolországban 73.8, Franciaországban 63.4, Németországban 63 és Amerikában 67·3 kilometer; megjegyzendő, hogy az angol és amerikai gyorsvonatok nem állapodnak meg annyiszor, s ennélfogva nem is veszitenek annyi időt, mint a német és francia gyorsvonatok. A középszerü haladási sebesség óránkint Angolországban 77.6, Franciaországban 69.8, Németországban 67·5, Amerikában 76.7 kilométer. Az abszolut sebesség, vagyis a mozdony legnagyobb gyorsasági képessége hozzávetőleg: Angolországban 105, Francia-, Németország- és Amerikában 100 kilométer óránkint, vagyis 1750 és 1666 méter percenkint.

* (**Revolverzsurnaliszta a vidéken.**) A napokban a Budapesten nagy számmal élősködő revolverzsurnaliszta egy példánya látogatott le Szegedre, Szegedi lapok Hay J. néven emlitik ezt az embert. Valami „Finanzielle Blätter“ cimü német nyelvü ujságpapirost vitt le magával. Ezen az ujságpapiron impertinens reklámokat csapott több szegedi kereskedőnek, meg iparosnak. A „Finanzielle Blätter“ szélhámos gazdája azután házalni járt az ő ujság-papirosával, és egyik másik helyen célba is lőtt revolveréből. A fickónak üzérkedése tudomására jutott a szegedi főkapitánynak, s menten visszautaztatta ide Budapestre, a hol állitólag a dohány-utcán 45-ik szám alatt van berendezve a „Finanzielle Blätter“ redakciója. Érdekesnek tartjuk fölemliteni azt, a mit egyik szegedi ujság is hangsulyoz, hogy Hay J. ur első osztályu szabad menetjegyet mutatott elő a szegedi főkapitánynak.

* (**Elátkozott község.**) Csik-Szt-Domokos község lakosságán pápai átok fekszik 1599. óta, melylyel ez időben VIII. Kelemen pápa sujtotta azért, mert Csik-Szt-Domokos határán gyilkolták meg a hatalmas Báthory bibornokot s egykor erdélyi fejedelmet. A község lakosai az idő tájban ez átok következtében nagy megpróbáltatásoknak és kemény üldözéseknek voltak alávetve. Egy részük ki is vándorolt. Az otthon maradottak 1607-ben az átok feloldását kérték a római kuriától, mely azt csak ugy nyilatkozott hajlandónak megadni, ha a község lakói 100 éves böjtnek vetik alá magukat, — azzal a megjegyzéssel, hogyha a böjtöt csak egy lakos is megszegi, örökre elesik a feloldásnak lehetősége is. Ezt a lakosok nem fogadták el, s igy történt, hogy Csik-Szt-Domokos községe mai napig is átok alatt van.

* (**A „vadak“ péterfillérei.**) A pápa mult szerdán fogadta P. Simonetti Staniszlót a Boliviából visszatért hittéritőt, ki ő szentségének négy a katholikus vallásra tért indus főnök péterfilléreit adta át 4000 lira összegben. Ezenkivül az indusfőnökök több nyilat, íjjat, pajzsot és számos kitömött kigyót küldtek a pápának.

KOSZORU

30. szám. 1883 Julius 29.

A VERÉB.

Irta: GOZSDU ELEK.

Az én verebem tulajdonképen tanitó és egy regényes fekvésü dunaparti falucskában lakik. Hegy, völgy, nyaktörő utcák, kutyaszoritók rendetlen összevisszaságban, apró egy ablakos kis sár házak füstös alacsony kéményekkel, tömérdek ákác, a merre csak néz az ember, festői viseletben járó tüzes szemü sokác lányok, felcifrázva aranypaszománttal, kalárissal, méla-bus szláv dalok, a melyek innen is onnan is a fülébe csendülnek az embernek, sajátos bizarr jelleget adnak az én kedves Ercsim ama részének, a hol még a civilizált Ercsinek nyoma sincs.

Mert ebben a kis faluban csendes békességben, szépen megfér a hivalkodó „Gartenlaube"-t, meg a „Neues Politisches Volksblatt"-ot olvasó és élvező félmüvelt „közönség" mellett, az a parányi kis Ázsia, a melyre még nem ragadt a mi vegyes kulturánkból semmi piszok. Csendes békességben szántják földjeiket, rosszul fizetik adójukat, uzsorásokat tartanak, melengetnek a ködmönükben — a lányok és menyecskék fantasztikus szinü szőnyegekbe, szövetekbe szövik ábrándjaikat, — nem tudnak sem a zsidóüldözésről, sem a parlamenti csatározásokról, sem a párbajokról egy hangot is, és szép csendességben lassan de biztosan pusztulnak a föld szinéről épen ugy, mint az alföldi homokdombocskák. Valamiféle szél elviszi őket, dalostul, szőnyegestül, mindenestül; mert a dalban meg a szőnyegekben van az ő poezisük.

Ercsinek ebben az ázsiai részében lakott az én verebem.

Kanyargós utcákon, hegyen föl, hegyen le kell kapaszkodni, egy rozzant patak hidján kell nagy vigyázva keresztül menni, ha a verebet a saját fészkén akarja az ember kapni. Sürü, tarajos zöld ákácok mély árnyékba boritják a tisztára meszelt alacsony kis paraszt hajlékot. A bogár hátu ház végibe, mintha uszálya volna, fekszik nagy terpeszkedve a bazsalikum és melissza-illatot lehelő kertecske. Rózsabokrok a keskeny utak szélein, az ágyasok között vézna barack- és körtefák, itt-ott egy bokor bazsa-rózsa, amott fehér liliomok, aztán hagyma, káposzta, uri tök, uborka, sárga-répa, vékony száru koronás-kapor — a kut mellett egy óriási füzfa adják ki az egész pompát.

Elég szegényes állapot — de a ragyogó tisztaság mindenütt, az előkelőség zománcát adja meg a kicsi portának. Egy áldott asszony keze-nyoma minden tárgyon, minden zugban. Ugy van ezekkel a jó asszony kezekkel az ember, mint az illattal. Nem tudni, honnan jön, de érezni, hogy ott van.

A kapuajtó be volt reteszelve. Zörgetésemre megjelent egy félig paraszt, félig mesterember viseletbe öltözött barátságos képü szőke asszony.

— Itthon van Gránátos ur?

— Igen is kérem — felelt némi zavarral — de most — nem lehet — tessék talán —

— Beteg?

— Nem kérem, hanem — dolgozik!

Az asszony elpirult és halkabban folytatta:

— Tessék talán várni, itt a kertben, mindjárt vége lesz. Még egy fél órája van neki —

— Leckéje van talán?

— A férjemnek? Nem. Hanem dolgozik kérem. Ir.

— Ir?

— Igen. Mindig ir. Kótákat ir. Oh! Nagyon sok kotákat ir. Tessék — itt a szék, itt jobb árnyék van.

Gránátosné asszony hangjában volt va-

lami a rajongó tiszteletből, a bámulatból, mikor férjéről beszélt. Kék kötényével letörülte a fehérre festett faszéket és ujból megkinált az üléssel.

Az asszony már nem volt fiatal, de még mindig érdekes volt az arca. Erős, nagy volt a termete; kezei, habár jól ki voltak dolgozva, fehérek voltak. Finom arcvonásai, nagy szélesre nyitott, bátor nézésü szemei, az állandó mosoly ajkán, ragyogó fehér fogai az üde tisztaság ruháján igen vonzóvá tették személyét.

Bemuttam magam neki, és értésére adtam, hogy férjének egykori tanitványa vagyok és husz év után tisztelegni akarok nála.

Láthahólag örült és bizalmasommá lett azonnal. Elmondta, hogy ő egy német dunai molnárnak a leánya, hogy eddig öt gyermeke van. Mikor a gyermekekről kérdezősködtem, elszomorodott. Kérdeztem az okát.

— Ő nem szereti őket! Alig szól hozzájok. Három fiam már felszabadult mesterlegény, két leánykám még kicsi. Azokat sem türi. Ha dolgozik, el kell őket küldenem hazulról, vagy el kell őket bujtatnom. Mert igen egészségesek, virgoncak, akár a halak, és lármáznak. Ez az én szomoruságom, hogy férjem igen nagy tudós, és nem sokat törődik velünk! Akár nem is volnánk a világon! Mondja, kérem, minden tudós ember ilyen?

Mennyi bánat volt a szegény asszony hangjában! Meg akartam nyugtatni és azonnal feleltem:

— Fájdalom, minden tudós ember szivtelen! Annak csak feje van. Szive nincs egynek sem.

— Ha ugy van, igen roszul van! Szegény asszonyok, gyerekek!

A házból csendes dudorászás, néha egy-egy hatalmasan megütött akkord hallatszott ki.

— Sokat zongorázik a férje?

— Soha. Mindig csak igy mint most. Tetszik hallani? Ilyen hangok —

Nehány átmeneti akkord hangzott ki ujra a zöld schirtinggel lefüggönyzött ablakból.

— Különös! Hát sohasem zongorázik?

— Soha. Mindig csak ir. Azt mondja, hogy játszani aféle táncdarabokat nem illik. Nem akarja vele megsérteni a nagy embereket, a kiknek a képei a szobában vannak.

— Rézi!

Hangzott ki a házból egy hatalmas bömbölő férfihang. Gránátosné felugrott és odaszaladt az ablakhoz.

— Kivel beszélsz? Micsoda lárma ez már megint? Az embernek nincs egy nyugodt perce! Verje meg az isten ezt az életet!

Az asszony suttogott valamit, mire kinyilt a konyhaajtó és Gránátos ur egy vászonkabátba cihelődve kilépett az udvarra.

Nyomoruságos, vézna kopasz emberke lett belőle. Csak seprős bajusza maradt még meg. Az is sárga volt már a dohányfüsttől.

Eleibe siettem. Merően nézett a szemem közé.

— Nem ismer? Egykori tanitványa, a kivel annyit vesződött a nagy K betü miatt — meg a ki annyi mérget okozott önnek a makacsságával, a ki mindig a nyelvét öltögette, a tiszttartó fia, az a vékony pénzü, szerény kölyök . . .

— Ösmerem. Még mindig hamis a hallása?

— Azt hiszem, már nem.

— No, akkor derék ember. Gyerünk be. Hol' an Wein Rezi! szólt német nyelven, félvállról a feleségéhez.

Az asszony gyorsan elsietett és Gránátos János ur bevitt a szobájába.

— Ez az én dolgozó szobám! Üljön le. Itt a pipa. Látja, ebben a szobában élek én. A mi ezen a szobán kivül van élet, az csak tengődés. Puszta komisz tengődés. Mi lett magából?

— Ügyvéd! feleltem szégyenkezve.

— Sajnálom. Kár érte. Az apja igen becsületes ember volt. No, nem baj. Ügyvéd! Hm. Nincs benne poezis. Különben a tanitóságban sincs. Egy kutya.

Gránátos pipát tömött.

A gerendás szobában egy pompás Streicher zongora állott üveg-tömbökkel a lábai alatt, hogy a hang tisztább legyen. Később megtudtam, hogy a felesége egész örökségét erre a zongorára pazarolta. A falakon a zeneirodalom összes nagyjainak arcképei aranyos rámákba foglalva függöttek, közöttük kettő megkoszoruzva. Az egyik Mosonyi Mihályé volt, a második Gránátos Jánosé. Gránátos János keresztbe font karokkal, az égnek emelt szemekkel volt lepingálva à la Gluck.

A szobában különben fülledt volt a levegő, s minden tárgyon ujjnyira feküdt a por. A padló szinte fekete volt a piszoktól, pókháló-köretek lógtak le a gerendákról; a sarkokban mindenütt piszkos, szutykos pipák,

rendetlen, barátságtalan tisztátalanság mindenütt. Feltünt első tekintetre, hogy az áldott asszonykéz nyomát ebben a szobában nem láttam. Micsoda ellentét a tiszta udvar, a fényes edényekkel ékeskedő ragyogó konyha és e szoba között!

A fekete bőrdiván szinte ragadt, és több helyen fitogtatta kender-kóc bélését.

— Biz' itt költői rendetlenség van, de ez az én izlésem! Utálom azt a szabályos rendet. Mindig számokat juttat eszembe — szólt némi gunynyal Gránátos.

A poros arcképeket kezdtem nézni.

— Ez itt Mosonyi, amint az „Álmos"-t költi — szólt Gránátos a pipája csutorájával rábökve a kép rámájára.

— Nagy mester volt és nagy költő. „Sie haben ein feines Gehör, aus Ihnen kann noch etwas werden", mondta nekem Budán, praeparandista koromban. Az öreg persze — mint minden valamire való zenész — mindig németül beszélt. Sohasem fogom elfelejteni a mester szavait. Művészszé avatott fel jóslatával. Neki köszönhetem, hogy felébredt bennem a költészet. Talán tudja, hogy meghalt szegény? Azért kérdem, mert nem vág a szakmájába. Hiában! kérem, fogyunk, pusztulunk! Itt vannak a kompozicióim! Ez itt Mozart. Genialis gyerek volt. Aber nicht genug tief. Etwas leichtsinnig. Ez itt Liszt Franci — Reményi Dusi. Mikor is volt? 1865-ben az Erzsébet-misét adtuk elő a vigadóban. Én tenort énekeltem a budai dalárdával. Weiss der Teufel, van abban a misében egy átmenet, mindjárt az offertorium elején, die G'schicht' kommt mir spanisch for! Na, mindegy!

Gránátos uram levett a mestergerendáról egy csomó kótapapirost és a kezembe nyomta.

— Ez is kompozició! Itt is van egy csomó az asztalon, itt is a székeken, meg az ablakon, meg itt a zongorán. A bizony, szép kis munka! Egy egész élet munkája!

Keresztbe font karokkal sétált fel és alá a szobában. Kopasz fejét keszkenőjével simogatta, azután sárga bajuszát huzogatta vékony ujjai között. Egyszerre csak megállott előttem és erélyes hangon kérdé:

— Ért ön a zenéhez?

— Keveset! — rebegtem. — Hegedültem valamikor. De igen sok koncertet látogattam és igy —

— Kár. Különben foglalkozása mindent kiment előttem. Nincs ebben a nyomorult faluban egyetlenegy ember sem, a kivel kibeszélhetném magam!

— Vannak itt többen zenészek, — feleltem merényen. — Itt van például a mérnök. Kitünő zongorista, egész müvész — —

— Csak ügyes kérem, csak ügyes. Ne tessék a fogalmakat összezavarni!

— Csupa klasszikust müvel —

— Eh! Nem ér semmit! Az az ember tulajdonképen egy hizó. Érti, egy igazi hizó. Ügyesen játszik, de nincs alkotó talentuma. Aztán rosz tempiket vesz. Eh! Képzelje, a multkor magához csalt egy kis Chopin-zenére meg egy pohár borra. A negyedik mazurkánál — épen hat óra volt — bejön az udvaros és jelenti, hogy a hizókat akarja etetni. Mit gondol, mit tett az ön müvésze? Felkelt, igen, uram, felkelt, a mazurkát a közepén, egy gyönyörü átmenet forduló pontján, abbanhagyta, és elment, igen is kérem, elment a disznóetetéshez! Mert neki egy hizó disznó több, mint egy Chopin mazur! Hát van ebben az emberben poezis? Ez nem ember, kérem, ez egy állat, ez egy anyag, hogy ugy mondjam: massa, egy prózai lélek, megvetni való individuum —

— A gazdaság — nem igy kell a dolgot felfogni, végre is —

— Eh! Hagyjon, kérem! — vágott beszédembe türelmetlenül Gránátos. — Ő is hizik épen ugy, mint a disznai! Egymásról vesznek példát! Mindig a teheneit meg a disznait lesi. Örökösen az istállóban, a földeken meg a zöldséges kertben kujtorog. A kukoricakapálást nézi, a szőlőmunkásokkal veszekedik és egyebet sem tud mint kalkulálni, gazdálkodni és tegyük hozzá, mondjuk ki: gazdagodni! Nincs abban a kövér emberben egy mákszemnyi poezis! Látott ön már kövér költőt?

— Én még semilyent se láttam!

— No hát tanulja meg: kövér költő nincs. A költőnek a zsirja elég, maga magát emészti meg. Itt vagyok én — látja —

— Ha szabad tudnom, minő darabokat ir ön? Hol jelentek meg kompoziciói?

— Miket irok? Furcsa! Hát zenét irok! Jegyezze meg, uram, csak egy van, a mi örökös, csak egy van, a mi magasztosan szép és ez a harmonia! A többi csak bliktri! Semmi. Volt, nincs! A harmonia a világ nyelve, az érzemények és mély gondolatok magasztos kifejezője, hogy ugy mondjam: nyilatkozmá-

nya, a mindenség idealis, átszellemült megjelenése!

Nem mertem mosolyogni, mert Gránátos valóságos dühben látszott lenni, bozontos szemöldei alatt halványkék szemei szinte szikráztak. Egészen meg voltam lepve, hogy egy ilyen vézna, aszalt körte kinézésü emberben ennyi tüzet, szenvedélyt találtam.

— Nem volna olyan kegyes, valamely szerzeményét eljátszani?

— Nem játszom soha! Itt a kóta. Ha ön csakugyan ért valamit a zenéhez, akkor önnek a képzelőtehetségével hallani kell a hangokat, anélkül, hogy a fizikai világban valamely hangszer segitségével a hangok előszállitásának szüksége fennforogna. Tudnia kellene, hogy a geniális Berlioz lóháton komponálta legszebb darabjait, tudnia kellene, hogy ugyancsak a geniális Berlioz a gitáron kivül nem tudott semmiféle hangszert kezelni. Én is, a zongorát csak azért tartom, hogy némelyik akkordot érzékeltessek, különben mindent csak a papirról élvezek. Nézem a kótát, és hallom az egész zenekart! A mennyei poesis megnyilik képzelőtehetségem előtt és szálok, repülök a költészet aranyos szárnyain távoli regiókba és élvezem az eszményi tökély fenségét!

Gránátos János kezéből kiesett a kupak nélkül való bagós cseréppipa és a dolgozószoba piszkos padozatáról szennyes, büdös kapadohányfüst terjedt szét.

— Egyen meg a tót fene! — vágta ki Gránátos uram.

Halk, félénk kopogtatás hallatszott az ajtón. Gránátosné asszony, kezében tálcával, melyen a boros üveg és a két pohár minden lépésénél csendesen összecsendültek, belépett.

— Scho' recht! Ne oda tedd, ide a székre — nem látod ott koták vannak! Dumme Gans!

— Majd összeszedem a pipa cserepeket! — mondta Gránátosné szelid alázatos hangon.

— Nem kell! Ne bántsd. Mindig azzal az őrült tisztogatással gyötri az embert. Mindig csak söprü, mindig csak törülő rongy! Egyebet sem tud mint söpörni, meg mosogatni. Nem képzeli kedvesem, mennyi bajomba kerül ezt a személyt, söprüstől dolgozó-szobámtól távol tartani. Összetépné a kotáimat, összeturkálná költeményeimet. Tessék — igyunk! Igy la! Türhető bor, ámbár van neki egy kis hordószaga. Ez a huncut Zsálya, mióta nagy árendás lett, igen gondatlan a boraival. Vizet ne tölts. Eredj.

A szelid képü szőke asszony kipirult arcával kiment.

— Látja, szólt Gránátos halk hangon — ez a személy tett engem tönkre!

— Tönkre tette? Önt? Hihetetlen!

— Tönkre tett! Tisztára tönkre tett! Párisban élhetnék! Hirnév, dicsőség övezhetné homlokom, a koszorukban csak ugy turkálhatnék, az ezresekkel csak ugy hajigálhatnék! Ott van Liszt Franci, ott van a veje Wagner Riki, Reményi Dusi, valamennyit ösmerem, talán hallotta a hiröket, mi? Azok csak ugy usznak a dicsőségben — és unser Anernek, piszkos fülü, nyiszlett paraszt kölykökkel kell vesződni és ezt a sok falusi barmot végig hallgatni. A tanfelügyelő, az is örökösen piszkálja, macerálja az embert, minduntalan „orr", minduntalan intés és fenyegetődzés az elbocsátással, mintha bizony az ember c s a k tanitónak született volna! Ezeknek, persze fogalmuk sincs arról, hogy én bennem ki és mi lakik, majd ha felfordulok, akkor majd késő lesz. Lesz tudom koszoru, siremlék, gyászinduló, diszbeszéd! Eh! Olyan keserü az élet, akár az üröm!

— Hiszen önnek gyermekei vannak!

— Hát persze! Az ember, tetszik tudni, néha állat. Nem kellenek. Ki nem állhatom a gyerekorditást. Örülök, ha nem látom őket. Aztán meg, van három közte mesterember. Szerencsétlen emberek! Eléggé sajnálom őket — de hát mit csináljak velük? Ez a személy tett engem tönkre! Ide vagyok kötve ehhez a rongy faluhoz. Ide vagyok láncolva. Nincs ebben a nyomorult faluban egy lélek sem, a kivel szóba lehetne állani. Ugy élek, akár a rab. Egyedül, mindig csak egyedül. Borzasztó szó. E—gye—dül! Érti ezt? Én és a hangok! Ez a személy tett engem tönkre!

— Hiszen itt vig emberek laknak! Gyönyörü vidék, derült hangulat az egész tájékon — —

— Nekem nem vidék kell, nekem szellem kell! A szellem ingerli a szellemet, — de ilyen személy mellett — —

— Hát hogyan történt, hogy történhetett, hogy nőül vette?

— A végzet uram! A végzet. Nem tudom, hogy miként esett, de megtörtént. Vannak ilyen botlások, de az eféle botlásokat egy magasabb hatalom vezérli. A végzet, — mást nem mondhatok. Kétszer találkoztam

vele a kápolnánál, ájtatosan imádkozott, lent a forrásképnél, nem tudom, hogyan esett, de elvettem. Igaz, hogy szép volt, és én azt hittem, hogy faraghatok belőle valamit. Kellemes hangja volt, azt hittem ráfoghatom az énekre, próbáltam is, de nem ment. Mikor a kompozicióimat énekeltettem vele, mindig elnevette magát és elszaladt. Nem tudott felemelkedni, hogy dalaimban a kantilenát felfogja. Valahányszor a zongora mellé állítottam, nevetett és elszaladt. Maradj parasztnak, gondoltam magamban és az is maradt. Sült paraszt. Egyebet sem tud, mint tisztogatni, gyereket szoptatni, fürészteni és titokban pityeregni! Engem ugyan megvert az isten! Hiában, kérem, a végzet! Mást nem mondhatok.

Gránátos felsohajtott. Ujra megtöltötte a poharakat és ittunk. Alkonyodott. A juniusi langyos est szellője ákác-virág illatot, bazsalikum és melissza-szagot hozott be a nyitott ablakon. Alig vártam, hogy a veréb fészkéből kimenekülhessek.

A fojtott levegő kiállhatatlan kezdett lenni.

— Mennénk talán ki! Már ugy is esteledik! szóltam a kalapom után nézve.

— A hogy tetszik. Aztán tudja, azok a nyomorult kiadók és koncert-rendezők meg formálisan ölik az embert. Irigység az egész. Ők persze nem tudnak semmit, ha leszoritják a tehetségeket. És a mellett még gorombák is! Keveset mondok, de voltam már legalább tiz kiadónál. Képzelje mi volt a válasz? Hogy fizessem meg a nyomtatási költséget, akkor elfogadják a szerzeményeimet bizományba! Na, tudja, ez aljasság! Felirtam, valamennyinek a nevét, eltettem leveleiket, hadd legyenek megszégyenitve az utókor előtt. Nem az én szégyenem, az övék. Szegény, zseniális Mozart is épen igy járt, mint én. Majdnem éhen halt, az irigy és „kenyér elégségben“ biró kutyák között!

Végre kiértünk az udvarra. Minden oldalról kedves, mélabus szláv dalok hangzottak felénk a falu különböző helyeiről; édes illat terjedt, hullámzott az egész völgyön keresztül, a közel kertekben megszólalt egy pár fülemüle.

— Verj, csattogj, dögölj meg buta madár, ezzel a kornyikáló rác csürhével együtt. Egész fél éjszakán ostoba rác nóták, buta madárfütty, meg kell bolondulni! Irtóztató! Irtóztató!

— Hogyan, ön a ki zeneköltő, nem szereti a madarakat és a népdalokat?

— Utálom a dilettantismust. Azok nem müvészek. Velük születik, punktum. Nincs harmonia, nincs akkord a muzsikájukban. Az átmeneteknek semmi nyoma. Az iskolának, a müvészetnek árnyéka sem érintette őket. Undok dilettantismus az egész! A verebet, azt értem. Az nem akar énekelni, az csak beszélget és nem követel magának a poesisből semmit. De ezek a rongy ugynevezett énekesmadarak, meg ezek a buta parasztlányok — meg kell bolondulni! Micsoda őrült hangzavar!

Indulni akartam. Gránátos János karonfogott és halkan sugta:

— Ön Budapesten lakik. Bizonyára ismer valamiféle ujságirót. Ugy-e ismer?

— Igen.

— Tegyen meg nekem, régi tanitójának, egy szivességet. Hála fejében önnek fogom ajánlani egyik kompozicióm at. Mondja el annak az ujságirónak az én viszonyaimat, és hangsulyozza, hogy mennyi szerzeményem van. Van közte sok hazafias dolog is. Igazi magyar motivum. Hivja fel a közönség érdeklődését szerzeményeim iránt. Igy aztán kapnék kiadót. Ugy-e megteszi?

— Igen. Megteszem.

Elbucsuztam tőle, kikisért a kapuig.

Alig hogy a sarkon a völgy felé fordultam, jött velem szembe Gránátosné asszony, két kis gyerekével. Egészséges, kék szemü izmos két leányka volt. Tökéletes anyja képmása mindenik. Valóságos bazsarózsa arcok.

— Ez itt Verona, ez meg a Julis! Na, köszönjetek szépen a bácsinak! — szólt Gránátosné a gyerekekhez.

A gyerekek rám meresztették gömbölyü szemeiket, aztán elbujtak az anyjuk nagy kék köténye alá.

— Igen szégyenlősek, kérem. Ne tessék megitélni őket. Egészen vadak még. Igen.

Kis szünet mulva nekem nyujtá izmos, kidolgozott kezét és bizalmasan a szemem közé nézve mondá:

— Kérem, ne tessék megitélni az uramat, ha goromba is iránt am, de azért ő azt nem gondolja ugy! Nagy eszü ember, én meg, tetszik látni, csak amolyan egyszerü vagyok. Nem gondolja ő azt olyan roszul. Ugy-e nem itéli meg az uramat?

— Nem. Nagyon derék ember. Megérdemli az ön jóságát! — feleltem és alig birva felindulásomon uralkodni, elsiettem.

Mikor a patak rozzant hidjára értem, visszafordultam; Gránátosék háza épen szemben volt velem. Láttam, hogy a kunyhóban kigyult a tüzhely, barátságos fénybe vonva az udvar egy kis körét és hallottam egy hamisan megütött akkordot.

A hamis akkord belevegyült a fülemülék hangjába, a pórleányok bus melodiáiba. Éreztem, hogy megszentségteleniti az egész völgy költészetét.

Nyomorult veréb!

FLIP.

— Bret Harte elbeszélése. —

(Folytatás.)

— Miért kell ily kerülőt tenni? — kérdezte a fiatal ember.

— Mi nem kerülünk. Van egyébiránt rövidebb ut is.

— Merre?

— Azt nem fecsegem ki.

— Hogy hinak téged? kérdezte Lance, miután a meredélyen lekusztak s a mély utra leugrottak.

— Flip!

— Hogy?

— Flip!

— Én az előnevedet kérdem. Mi a másik neved?

— Flip!

— Flip? Üm! . . Ugy-e, a Felipa megröviditése ez?

— Nem, hanem Flip! — viszonzá a leány s ujra hallgatásba merült.

— Hát te nem kérdezősködöl a nevem után?

— Lehet, atyám megkérdezi. Akkor majd hazudhatik neki valamit.

Ez az egyenes vád sajátságosan hathatott a szeretetreméltó Lancera. Némán ballagott odább s nem adott hangos kifejezést álmélkodásának. A leány azonban figyelmeztetésül egyszerre utána veté:

— Természetesen, nem szabad engem meghazudtolnia.

A gyalogut ujra kanyarodott s a mélyutba vezetett vissza. Mikor Lance föltekintett a magasba, azt vette észre, hogy közvetlen ama fensik alatt vannak, ahol a babérbokrok tenyésznek. Az ösvény ugy látszott, emberi kezek gondozása alatt állt: ledöntött fák s fenyőfagyökerek is hevertek szerte.

— Mivel foglalkozik tulajdonképen itt a te atyád?

— Szenet éget és gyémántokat csinál, — viszonzá Flip, miközben csintalanul hunyorgatott a szemével.

— Gyémántot csinál?

A leány csak bólintott.

— Sokat tud ő késziteni? — kérdezte Lance közönyösen.

— Oh, tömérdeket! Csakhogy nem igen nagyok, — veté utána egy oldalpillantassal.

— Ugy; tehát nem nagyok! — mondá Lance nagy komolysággal.

Nemsokára egy keritéshez értek, mely mögött szárnyas állatok gágogása, kodácsolása hallatszott, üdvözletül urnőjöknek, viszszatértekor.

Az udvar nem valami nagyszerü hatást gyakorolt a szemlélőre. Egy üst a fa alatt, nehány házi eszköz, nyereg és kantár szerteszét heverve, azt bizonyitották, hogy „ranch"-hoz érkeztek a fiatalok. Mint az árkásztelepek legtöbbjénél, itt is látszott a rendszer nélkül intézett razzia a természetre, s rohadó maradványok játszták a főszerepet. Ledöntött fák, letiprott bokrok, szétdarabolt galyak, az otrombán körülásott talaj, — mindez annál ocsmányabbnak látszott, mert groteszk ellentétben állt a civilizatio émelyitő maradványaival, mely itt egyébképen nem nyilvánult, mint üres bádogszelencékben, tört üvegekben, elnyütt kalapok roncsaiban, talpa-veszett sarukban, szétrongyolt harisnyákban, eldobott rongyokban — s a mi a nevetségesség koronája volt — egy abroncsszoknya rozsdás vázában, mely egy fának az ágán lógott. A legtávolibb völgyszurdok, a legáthatolhatatlanabb sürüség, az őserdő magánya nem volt oly szomoru, oly elhagyatott, mint az emberek emez első lábnyomával jelzett hely. Az egyetlen, a mi e tanyát némileg türhetővé tette, maga a kunyhó volt. A fenyőhéjaktól alkotott hajléknak festői szinezete volt. Szépségét azonban inkább a takarékosságnak köszönhette, semmint a jóizlésnek, mert Flip sietett megmagyarázni, hogy a fenyőhéj a szénégetésnél egyátalán nem használható.

Az apám bizonyosan az erdőben lesz, — mondá a leány a kunyhó ajtaja előtt megállva. — „Oh, Dad!" — kiáltott tiszta, csengő hangon, mely betöltötte az egész völgyszurdokot s a fensikról viszhangzott.

Az egyhangu fejszecsapások egyszerre megszüntek s a sürüen egymás mellett álló

fenyőfák mélyéből hangzott a válasz: „Flip!“ Aztán kissé csönd állt be, majd folytonos dörmögés, botlás, mignem egyszerre ott termett a „Dad“ a fiatalok előtt.

Ha Lance a sürü erdőben találkozik vele, a nélkül hogy tudná, hol jár, bajos lett volna neki határozottan megállapitani, vajjon mongol, indus avagy äthiopiai áll-e előtte. Kezének és arcának jószándéku, de tökéletlen mosása miatt, — a mint ő azt, a szénégetés után épen szükségesnek tartotta, — bőre lassankint szürke palaszint kapott, mely a fekete szegélyektől, a melyekre a mosás már nem terjedt ki, különösen és nevetségesen elütött. Hasonlitott valamely nagyon igénybe vett vándordalnokhoz, kinek egyik előadástól a másikig alig jut annyi ideje, hogy álmosságát leöblinthesse. Szemét, mely bágyadtan nézett a homályos szemüvegen, fekete karika körité, miáltal még inkább hasonlitott a majomhoz, mint különben is.

Eme hatást még inkább fokozta bozontos hajának a szinjátéka, mely ugy látszott, mintha több izben szerencsétlen kisérletett tett volna, annak megfestésére nézve. Lancera mintha nem is ügyelt volna, mormogása és zsémbelése kizárólag leányát illette.

— Nos, hát mi bajod? Egy órával előbb elhivsz a munkától, mielőtt dél volna. Az ördög vigyen el engem, ha nem igaz, hogy mikor a legjobban belejöttem a favágásba, rendesen akkor kiáltozod a te „Dad! Oh, Dad!“-odat.

Lancenak rendkivüli örömet okozott az, hogy e leány az öregnek a zsörtölését méltóságteljes egykedvüséggel hallgatta s midőn az öreg beszéde végre tagolatlan — s mint Lance előtt rémlett, megfélemedésre való mormogásban végződött, ő hidegen igy szólt:

— A legokosabb, a mit tehet, félretenni azt a fejszét s azon iparkodni, hogy ez az idegen egy kevés reggelit kapjon s valamit magával is vihessen. Ő sanfranciscoi sportsman, ki a lazac-halászatot akarja a „branch“-ban megkisérleni. Azonban eltévedt a társaitól, halászó készülékeit is elvesztette s kénytelen volt, az éjszakát ott fent, az erdőben tölteni.

— Természetesen! Mindig igy szokott ez történni! — lármázott az öreg, boszusan ütve tenyerével a saját combjára, a nélkül, hogy Lancera még csak rá is nézett volna. — Mi a manóért nem keresi föl a vendéglőt, ott a hegygerincen? Miért nem?

Ekkor találkozott tekintete leányának nagy, tarka szemével, melyet ez mereven szegezett rá. Rögtön szelidebb, kérlelő hangon folytatta az öreg:

— De, lásd, Flip, mégis csak csunyaság az tőled, hogy ide vezetgeted a nyakamra azt a sok csavargót, megszökött külföldit, hajótörést szenvedettet, kétségbeesett özvegyet és futóbolondot! Nos, uram! — folytatá aztán, csak most fordulva először Lance felé — mint sportsmant és gentlemant kérdezem önt, rendben vannak-e ügyei?

Mielőtt még Lance válaszolhatott volna, már ismét Flip vette át a szót.

— No, bezzeg! Ön ugyan eltalálta a szeget a fején, apám! Épen azért, mert ő sportsman s a mellett finom fickó, nem akar ily öltözékben a vendéglőbe berontani. Azt hiszi talán, apám, hogy gyönyörüségét leli ő abban, ha ott a hozzáhasonlóak kikacagják? Azt hiszi ön, hogy ő e „ranch“ elé lép, mielőtt azt becsülettel teheti? Szó sincs róla! Ejh, menjen ön, Dad, ne beszéljen össze annyi bohóságot!

Az öreg megpuhult. Fejszéjét maga után vonva, leült egy tőkére. Aztán ruhája ujjával megtörölte a homlokát, miáltal palakőtáblához hasonlitott, melyről, valamely nehéz számvetés félig le van törülve. Kétségbeesett arccal nézett Lancera.

— Természetesen, — folytatá mély sohajjal, — természetesen nincs önnek pénze. Természetesen, ötven dollárral terhelt tárcáját egy kő alá rejtette ön s többé nem találhatja meg. Természetesen, — veté utána, mikor látta, hogy Lance a zsebébe nyul, — természetesen, egyszerü utalványa van száz dollárról a „Wells, Jarge és társa“ céghez, melyre önnek még kölcsönöznöm is kell; nemde?

Noha Lance mind e beszédet nagyon furcsának találta, kiváltképen Flip fölött nem győzött eléggé csodálkozni. Miközben még mindig a leányon vesztegelt a szeme, igyekezett az öreget arról győzni meg, hogy ő mindazt, a mire szüksége lesz, készpénzzel fizeti. De ő nem amaz enyelgő, tréfás hangon beszélt az öreggel, mint a leányával, ugyhogy Flip a fölött tünődött, vajjon e fiatal ember nem neheztelt-e meg apjára? Valóban, Lancenak az arca, a mióta az üveggel szemközt állt, egészen elveszté a vidám könnyelmüség jellegét. A türelmetlenség jelei kezdtek nála jelenkezni, melyek, némely körülmények közt, agyonütésig is elfajulhattak

volna. Most meg elég volt pár szó a Flip részéről, hogy a fiatal emberben szelidebb hangulatot ébreszszen. Mig a leány az öreggel a szerény ebéd készitésével foglalkozott, Lance az öregtől a gyémántkészitésről kérdezősködött. Az öregnek a szeme villogni kezdett.

— Először is, azt akarom tudni, honnan tudja ön azt, hogy én gyémántot termelek? — kérdezte boszusan.

— Friscoban értesültem erről, — füllentett Lance, oldalpillantást vetve a leányra.

— Hüm, hüm! — dömögött az öreg, nagyot csattantva a nyelvével. — Mindjárt gondoltam, hogy ott lent az ékszerárusok megszeppentek. De nagyon jól van; hadd szabjanak ők kissé jutányosabb árakat. Most már csakis a faszén árába kerül az egész. De, azt, ugy-e, nem beszélték önnek, hogy jutottam ama fölfedezésre?

Minden más esetben kerülte volna Lance a sok szószaporitást, azt állitva, hogy ő már ismeri az egész történetet; most azonban kiváncsi volt rá, mennyire volt Flip elfogult atyjának a tévedéseivel szemben.

— Lássa ön, két évvel ezelőtt künt az erdőben égő mile szenem volt, mely ámbár már egy hó óta folyvást parázsodott és füstölgött, egyátalában nem akart szénné válni. Pedig, az ördög engem vigyen el, ha nem igaz, hogy az a mile szén oly szörnyü hőséget árasztott, mely iszonyatos volt. Nem lehetett ahoz száz lépésnyire közeledni s odaát, az országutra, tul a hegyen, három mértföldnyire, még érzették, hogy valahol a környéken szenet égetnek. Voltak olyan éjek, mikor én meg Flip kénytelenek voltunk fölvinni takaróinkat a hegyzugba s a szabadban hálni s e viskó hátsórésze ugy öszezsugorodott, mint a töpörtő. A poklot sem képzelem izzóbbnak. Ön valószinüleg azt hiszi, hogy én a milét nem jól raktam össze; nemde? Természetesen, azt képzeli ön, hogy a roppant hőség a mile megégése által fejlődött ki; ugy-e?

— Bizonyára, — viszonzá Lance, miközben Flipnek elforditott tekintetével szeretett volna találkozni.

— No, akkor ön roppant tévedésben él. Az iszonyu hőség a föld gyomrából keletkezett, mint valamely kohóból vagy fuvóból s azért égett a mile folyvást. S midőn végre egy hónap mulva kihült s én fölszedhettem, egy lyukat találtam a földben, melyből forró viz fakadt föl oly vastag sugárban, mint önnek a dereka. S annak a közepében találtam ezt . . .

Mint a gyakorlott elbeszélő, ki a hatást fokozni akarja, fölkelt s az ágy alól egy bőrtarisznyát vont elő, melynek tartalmát az asztalra rázta ki. A tarisznyában nem volt egyéb, mint egy darab hegyi kristály, mely egy darabka fenyőfához volt olvadva. A jegec annyira félreismerhetetlen volt, hogy a legegyszerübb favágónak vagy árkásznak első pillanatra föl kellett azt ismernie. Lance mosolyogva pillantott Flipre, ki viszonozva e pillantást, igy szólt:

— Nagyon hirtelen hült az ki s megkeményedett a viznek a hatása alatt.

Aztán egyszerre elhallgatott, másfelé pillantott s elforditá kipirult arcát.

— Kétségkivül ugy van! — mondá az öreg. — Flip is jól tudja ezt — Flip nem ostoba.

Lance egy szót sem szólt, csak egy közönbös pillantást vetett az öregre s hirtelen fölállt.

Az öreg megragadta őt a zubbonyánál.

— Ezt csak be kell önnek látnia. A szén gyémánttá változik, de ez idő előtt megkeményedett. S tudja-e ön miért? Mert a tüz nem tartott elég sokáig. Azt hiszi ön, hogy én ennyi eredménynyel már megelégedtem? Korántsem; nem olyan ember vagyok én. Künt az erdőben áll egy milém, mely már félév óta ég. Sokkal kevésbbé vonja az a figyelmet magára mint a többi, mert ott csak rendes hőség fejlődik ki. De e hőségnek nem szabad csökkenni. Van ott egy nyilás, a melyen át én minden négy órában betekinthetek. Ha az alkalmas pillanat bekövetkezik, én is ott vagyok! Elhiszi-e? Ilyen ember vagyok én, az öreg Fairley Dávid, — azt megmondhatja önnek bárki is!

— Elhiszem én, — viszonzá Lance röviden. — És most, Fairley ur, ha nekem egy kabátot vagy zubbonyt ád, a melylyel én a Monterey-uton áthatolhatok, a nélkül, hogy a köd átjárna, nem tartóztatom önt tovább vissza a gyémántcsinálástól.

Ezt mondva, egy maréknyi ezüstpénzt dobott az asztalra.

— Volna itt egy szarvasbőr-zubbony, — viszonzá az öreg. Egy vaquerótól kaptam cserében egy palack whiskyért.

(Folyt. köv.)

A NÁSZNAGY.

(Rajz az alföld népies szokásaiból.)

Irta: KOVÁCS JÁNOS.

Ha a gűgyű ügyessége, no meg a legény deréksége, jóravalósága nem tévesztette el a leánynál a hatást — noha bizon még egy kissé a fülébe csengő ácsánkodások, ágálások, szófia beszédek folytán türtőztetgeti szivének dobbanását — a tekintélyes, nyugodt, de vig arcu s meggyőző rábeszéléssel szóló násznagy szavaira nem ingadozik többé az „eladó“, hanem a „leánynéző“ után rögtön „kendőt“ ád a legénynek.

Az alföldön, főleg Szegeden, a gűgyű meg a legény anyja a „leánykérők“, a násznagy az utóbbi időkben csak olykor-olykor nagy ritkán fungál ily szerepben. A násznagy rendszerint egyben-másban a legény tanácsadója és a házasságkötés tanujaként szerepel, ő csak az ünnepélynek — „lakodalmi májorja“ — parancsnokló ura.

Tudta nélkül semmi, parancsára minden meglehet. Akarata, személye első a lakodalmas háznál, hol a gűgyű előkészitő, a vőfény rendező, az örömatya fizető s a vőlegény készséges végrehajtó szerepet játszanak a parancsnokló násznagy mellett. Iparkodik is a házasuló legény az atyafiságban vagy a család szétágazó rokonságai között a legtekintélyesebb alaku, állásu s egyszersmind a „legfakturásabb“ (humoros, vitzes) eszü egyént megszerezni násznagynak, hogy ezáltal ne csak az ő szerény hajlékuknak tekintélye, hanem a lakodalomnak érdekessége és vigassága is emelkedjék.

Hasonlóan járnak el a „lányos háznál is, hol a „kiadó-násznagy“ furfangja gyakran próbára teszi, nemcsak a vőfény ügyességét és a vőlegény erszényét, de sőt a gűgyű „rafineráját“ meg a „kikérő-násznagy“ — találékonyságát is.

Hej! ha aztán valamely lakodalomban történetesen együvé kerül olyan jelös gűgyű, ügyes vőfény, meg egy furfangos fakturás násznagy, akkor az itteni hejje-hujja hetedhét országra szóló hirével bizonyára emlékezetes marad örökkétig.

Különben a násznagy szerepe akkor kezdődik, mikor már a gűgyű szépszerivel a lányos háznál mindent kipuhatolt, mikor is elindul a legénynyel „lánynézőbe“ lévén az egyszersmind „legénynéző“ is; mert az alkalommal, hogy a legény elmegy násznagyával a leányt megnézni, a leány is a szomszéd asszonyokat, meg egyik-másik leány pajtásit elhivja magához.

A leánynéző többnyire este van; de azért a pislogó mécs, avagy a faggyugyertya gyér világánál éberen vigyáz a násznagy az „eladóra“, midőn ez véghetlen szégyenlős szemérmetességel az egybegyülteket egy-egy pohár borral sorba kinálja s e közben nagy ügyességgel koppantó nélkül még a gyertyát is meghamvázza.

Ez utóbbi aktus igen gyakran próbaköve a leány ügyességének.

Majd aztán megered a beszéd erről is, amarról is, mi közben a legény is iparkodik bebizonyitani, hogy nem valami bárgyu, nem valami mutuj, vagy matusz, — a szó azonban többnyire a násznagyé. Ő igyekszik beszéddel tartani a familiát, közben-közben dicsérgetve a legény jóravalóságát, szeretetit, no meg ha lehet, hát a „gazdaságát“ is, de soha el nem feledné a citromos pohárból egyet-egyet hörpintve az „örömanyát“ módos szavakkal megtisztelni, s igy ha aztán nagyon is felemelkedett már a kakkukos óra mutatója az öreg éjszakának jelezésében, hát még egy kis utra volót bevéve, csöndes jójcakát kiván a násznagy az egész háznépnek istennek ajánlván valamennyiöket.

Ha a legény megtetszett a lányos háznál, elküldik neki csakhamar a „jegykendőt“, a mely a vagyoni álláshoz mérten olcsóbb vagy drágább, de ritka eset, hogy nem selyemből való volna. A násznagy is kap kendőt, meg a legénynek fitestvére — ha van, no meg a gűgyű is.

Ezután pár nap mulva megtartják a „kézfogót“, aztán elmennek a paphoz „szömre“ majd meg tanulni s a háromszori hirdetés után csakhamar kitüzik az esküvő napját, a mely napot megelőző este haza hozzák a lány ágyát, meg a tulipanos ládát. (Ezt ma napság már a szép négy fiókos floderos almárjom helyettesiti.)

Az ágyért sok helyütt a vőfénnyel elmegy a násznagy is, a kikérő-násznagy és a kiadó-násznagy ez alkalommal mérköznek meg a furfang terén egymással s ha aztán a kiadó-násznagy meséit el nem találják, ugy fizetnek az ágyért mint a köles. Néhutt azonban csak a vőfény és egyik vagy a másik sógor, aztán meg a mindenütt ott fülmenderkedő gűgyű jelennek meg.

Az esküvő napján szépen módosan ki-

*

csipi magát a lakodalmas népség, persze hogy a násznagy se marad utolsónak, hanem előkeritik a kuckóból a szép kordován csizmát, meg óvatosan megkeféli ő maga a szép selyem kalapot és az ünneplő jánklit, aztán a kuszált bajuszon kettőt-hármat pödörintve, megindul a nap komolyságához és szerepének tudatához illő méltóságos léptekkel a lakodalmas házhoz.

Az „anyjuk“ el nem mulasztaná a takarosan kicsipett „násznagy-uram“ után egy hosszu tekintetet vetni a kis utca'jtóból, aztán sebtibe kászolódik ő is; nehogy elmaradjon az esküvőről.

A násznagy urat készen várták már, mind a vőlegény, mind a leány násznagya; mert a férfiak külön mennek, s a menyaszszonyt csak a koszorulányok s nehány aszszony kisérik a vőfény vezetése alatt az esküvőre, a melynek megtörténte után ismét más-más uton térnek haza (nehogy megrontsák őket), ugy a vőlegénynyel a násznagyok, mint a menyasszonynyal az asszonyok előbbi lakásaikra.

Az alföldi népies szokás szerint ritka eset, hogy ne délelőtt legyen az esküvő, a melyre nagy tömeg szokott a templomba gyülni; nemcsak a vőlegény és menyasszony személyiségét, hanem ezeknek ruháit és modorát is birálgatni.

Ez a népség aztán délután, főleg nyáron, bejárja az egész várost „lagzinézőbe“ menve, s különösen ott, hol az udvarokon a szabad ég alatt, vagy sátorok alatt tartják a lakodalmat, nagyszámu a lagzinézők csoportja, kiket a hirösebb, módosabb lakodalmaknál, kalácscsal és borral is meg szoktak kinálgatni.

A hivatalos vendégekért mindig szokásos egy-egy legényt elküldeni, ki elől jöve, a szokott ajándékokat hozza, s ha leány is van a vendégcsalád között, ez virágot ád a legény kalapjára.

Ha érkeznek a vendégek, kik, mint emlitve volt, üres kézzel soha nem jönnek, előbb valamennyien a vezető virágos legény által a násznagy elé vezettetnek:

Jó napot kivánok násznagy uraméknak
S az ide egybegyült tisztes társaságnak.
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — ime egy tisztes vendéggel szolgálok
Kit násznagy uramék kegyébe ajánlok.

Erre a násznagy föláll, kezet fog velök és „istenhozta kendteket, kerüljenek elébb“ vagy ha kissé előkelőbb a vendég: „i d e m e l l é m n i“ szavakkal üdvözöl. A férfivendég persze a násznagyi asztal felé huzódik, a hol folyik a bor, hangzik a tréfa, ragad a jókedv; az asszony pedig keres helyet magának az asszonyok közt, a lány meg azon van, hogy mielőbb észre vegyék a legények, tehát oly helyet keres.

Az egész társaságot, még csak győzi, a násznagy tartja beszéddel, sorba koccingatván mindenkivel, mig egyszer csak eléje áll a vőfény jelenteni, hogy megy a lányos házhoz, mert tudni kell, hogy az esküvő után még egész ceremoniával és vőfényi ügyesség meg násznagyi találékonysággal kell a „kiadói násznagy“ furfangjain kifogva elhozni a menyasszonyt.

Midőn a vőfény a menyasszonyos házhoz érkezik, itt is először — mindig a násznagy elé lép:

Dicsérjük a Jézust, jó mulatást agygyon
És ezen vig körben mind végig maragyjon;
Vőlegényünk kéri násznagy uramékat,
Hogy adnák kezünkhöz a menyasszonyunkat,
Mert ő már magát sehogy sem találja . . . . .

de a násznagy ezzel nem törődik, hanem mig a vőfény a koszorulányokkal (népiesen nyoszoju lányokkal) egygyet-kettőt fordul, valami furfangos mesét (találgatós mesét) kombinál össze, értésére adván a vőfénynek, hogy előbb ezt fejtse meg vagy a násznagy, vagy a vőlegény, vagy ő a vőfény.

Mikor indul a vőfény vissza a vőlegény házához, ezt is jelentenie kell a lakadalmi parancsnoknak:

Tehát násznagy uram, mi most már elmegyünk,
Hogy vőlegényünknek tudositást vigyünk
Azokról, mit násznagy uram mondott.

S most iparkodnak vissza a vőlegényhez, hol a násznagy előtt elmondják a dolgot s ha megfejtették a találós mesét, sietnek vissza ujlag a „lányos-házhoz“, előbb természetesen ezt ékes szóval bejelentvém a násznagynak. A mikor osztán megjelennek küldetésök céljánál, a talány megfejtéseért nem a menyasszonyt, hanem ennek ajándokait kérik a násznagytól, kinek rendeletére ilyeténkép a koszorulányok virággal terhelten — a vőfényeknek ajándékul kendőt adva, elmennek a legényes házhoz, a hol is a násznagytól kezdve boldog-boldogtalant fölvirágoznak.

Ezek után nehány asszony is fölkászolódik, s elbucsuzva a násznagy urtól most már elmennek a menyasszonyért, a hol is a

sok fakturázgatás után vőfény az „uram, uram násznagy uramhoz“ intézvén szavát:

— — — — — — tovább nem engedek
E rövid versemben komolyan beszélek —

végzetü dikciók után a már akkor diszesen fölékesitett menyasszonyt kézen fogja és a násznagy elé állva tart egy siralmas bucsuztatót, hogy az egész vig társaságnak könybe lábodnak szemei rája, aztán:

Az itt maradóknak kivánunk jó kedvet,
Nekünk utasoknak boldog megérkeztet

berekesztő szavakkal nagy zokogások között megindul a menet, most már az „o t t h o n“ felé!

Ha nem messzire van a vőlegény lakása, vagyha szegényebb sorsuak a lakodalmasok, gyalog „viszik a menyasszonyt“. Elől-rül megy a vőfény utánna a két koszorulány között a menyasszony s végül mind egymásután nehány asszony. Ha módosabb a násznép, fölkendőzött lovu kocsikon történik a menet, nagy kurjongatások s pisztolydurrogatások kiséretében.

S midőn haza-érkeztek, az ünnepélyes poziturába várakozó násznagy elé vezeti először a menyasszonyt is a vőfény:

Násznagy uram! mi már ismét megérkeztünk,
Most már mondhatjuk, hogy sikerrel müködtünk,
Mert szép mennyasszonyunk ime megérkezett,
Kérem násznagy uram fogjon vele kezet.

Fog is örömmel, sőt meg is ölelgetné, ha a vőlegény most már bátor előlépéssel meg nem akadályozná, no meg ha az a vércseszemü „anyjuk“ fenyegető tekintetével ott nem volna közelében, de azért üdvözli ékes szókkal ő is a menyasszonyt, aztán vissza ül előbbi helyére, hogy a vacsora alatt és után feléje intézett szóknak állhasson eléje.

Majd aztán kezdődik a „menyasszony“ tánca, mit nálunk „sortánc“-nak neveznek. Sorba kell az atyafiság és vendégek tisztesebb, előkelőbb tagjainak a menyasszonynyal táncolni.

Jelt ád a vőfény a sortáncra, a cigánynak, egyedül táncol a menyasszonynyal s egyszerre a násznagy elé áll — kikövetni — valakit, következőket mondván, tessék násznagy uram N. N-t kikövetni, hogy a menyasszonynyal egyet forduljon, erre a násznagy megparancsolja, hogy e z és e z jöjjön elé — egypár táncra.

Az illető a násznagy elé járul: „tessék parancsolni násznagy uram“ —, no öcsém egyet-kettőt fordulhatsz a menyasszonynyal s a rövidke tánc után nemcsak az uj menyecskének (— mert megjegyzendő, hogy éjfélkor bekötik a fejét a menyasszonynak, azaz felkötik a kontyot s ekkor kezdődik a sortánca az uj menyecskének a rokonsággal, s a sortánc után ismét táncolhat mindenki; a menyasszony pedig leülve hallgathatja — urának — kedveskedő szavait —), hanem a násznagynak is meg kell köszönni ezt a tisztességet, ki ráadásul egy pohár borral kinálja még meg a táncolót.

A vőfény táncol tovább s ismét „kikövettet“ valakit, megjegyezvén, hogy a sortáncban a násznagy is részt vesz, ki vagy először, vagy utolszor táncol a menyasszonynyal, még pedig általános figyelem mellett; mert a n á s z n a g y u r a m nemcsak alakjára, ügyes fakturázgatásra, de táncára is kiváló szokott lenni. Szinte gyönyörüség nézni azt az: „öregesen, násznagyosan“ lejtett táncot, és a mint nyugodt komolysággal, szép simán, de rendkivüli negéddel és méltósággal lépkedő násznagy forgatja a menyasszonyt.

Hogy aztán belekóstolt násznagy uram a táncba, alig akar most már nyugodni, a komolysággal járó funkciónak vége lévén, oda hagyta az előülői helyet, aztán sorban veszi nemcsak az örömanyát (a legény anyját nevezik igy), hanem a jobb táncos lányokat meg a menyecskéket is, sőt nehogy féltékeny legyen a jókedvre meg a fiatal menyecskék közötti kotnyeleskedésre az „anyjuk“, őt is megforgatja szépen, öregesen, n á s z n a g y o s a n.

IRODALOM.

„**A XVI. század magyar lyrai költészete.**“ Irta K a r d o s A l b e r t. (A budapesti egyetem bölcsészeti karától jutalmazott pályamunka.) 8-adrét, 81 lap. Budapest. Révai testvérek. 1883. Ára 80 kr.

Szorgalmas összeállitás, melyben a kritikának némi nyomát is találjuk, bár tulságos szabadsággal következtet oly dolgokból, melyek még mint adatok sem egészen kétségtelenek. A cimlapon kitett egyetemi jutalmat kétségkivül megérdemelte, de az egyetemi szinvonaltól végkép elbucsuznia és odáig emelkednie, a hol az irodalomtörténet kezdődik, nem sikerült.

A szerző nyolc fejezetbe szoritotta buvárkodásainak eredményét, melyek közül a hét utolsó az egyes lyrai fajokat tárgyalja (egyházi lyra, zsoltárok és zsoltárforditások,

a szombatosok énekköltészete, hazafi lyra, tanitó és feddő költészet és a világi lyra), a legelsőbe pedig megfigyeléseinek rövid kivonatát szoritja, melyben egy meglepő határozottsággal mondott következtetés ragadja meg figyelmünket: „az egyező tartalmu énekeskönyvek nem katholikus eredetüek, hanem legnagyobb részükben a reformatio magyar költői termékeiből csak később szerkesztett gyüjtemények.“

Ezen tételnek bizonyitása tölti be a második fejezetet, mely tulajdonképen csöndes polemia Toldy ellen, a nélkül, hogy voltaképen akár cáfolna, akár bizonyitana. Mert azon tény, hogy a nagy-dobsai codex már 1545-ben létezett, még nem bizonyitja azt a merész állitást, hogy a „XVI. századbeli magyar hymnusok szerzői protestáns költők és forditók“ (13. lap), melyet maga a szerző siet azzal megcáfolni, hogy e „hymnusok, akár protestáns, akár katholikus forditók által, a latin breviariumból kerültek hozzánk, a h o l m a j d n e m m i n d n e k m e g t a l á l h a t n i e r e d e t i j é t.“ Hol van itt a logika? Ha volnának hymnusok, melyek csakis a protestáns és katholikus szerkönyvekben fordulnak elő, akkor (hozzávéve még azt is, hogy az utóbbiak későbbi időből valók) rá lehetne sütni a katholikusokra a kölcsönzést, de igy aligha fog sikerülni. Érzi ezt a szerző is és azért, dacára a föntebbi határozott állitásnak, a következő phrasissal akarja elütni a dolognak komoly oldalát: „E kérdésre határozott feleletet adni csak ugy volna lehetséges, ha a katholikus karkönyvek keletkezése idejét pontosan ismernők!“ (12. l.)

Nézetünk szerint a kérdést megnehezíti amaz egyoldaluság, melylyel azt az irodalomtörténettel foglalkozók felfogják. Ők ugyanis a nyomtatásban megjelent példányokra támaszkodnak és azokat az esetleg később megjelent kéziratoknál előbbrevalóknak itélik, feledve, hogy lehetnek kéziratok, melyek a XVI. század második felében készültek, de melyek régebbi (esetleg XV. századbeli) kéziratoknak másolatait képezik. Azért ne gondolja a szerző, hogy e fontos kérdést csak egy lépéssel is közelebb vitte a megoldáshoz.

Ahoz is volna szavunk, a mit a 15. lapon a német költészetnek a protestáns hymnusokra való befolyásáról — miként tüntetőleg mondja — Toldy nyomán mond, szinte kiérezzük, hogy eme szavak „Hans Sachs és mások énekei inkább a rövid sorokat kedvelik“ azt akarják voltaképen mondani „tehát a 12, 13, 15 és még több szótagu sorok a protestánsok eredeti termékeit képezik.“ Ha jól olvastam a sorok között, akkor azok a sorok nagy tévedést tesznek közre, mert elfeledik a német „Langzeile“-t, mely ép ugy, mint a francia „pastourelle“ epikus és lyrai darabokra vegyest szolgált.

Mostohán bánik el még a szerző D é v é n y i M e h m e d d e l, e tetőtől talpig érdekes renegáttal, kiről a csoportositó és beszámoló első fejezetben maga is azt mondja, hogy szerelmének a „keleti költészet hatása alatt könnyed (é s n e m m i n d e n é r t é k n é l k ü l v a l ó) dalban ád kifejezést.“ És mit szentel ennek az alaknak, melyben a török hódoltság idején tagadhatatlanul beállott irodalmi kölcsönhatás tükröződik? Harmadfél sort és egy utalást — Toldyra. Pedig egy pillantás a Szinnyei-féle repertoriumba megmutatta volna neki, hogy hol mire találhat adatokat e kérdésben.

Védelmünk alá kell még vennünk a 80. lapon méltatlanul vádolt Balassa-féle költeményt, melynek allitteratiói nyilván elkerülték figyelmét. Ime mutatóba egyetlen sor:

> Cupido s z i vemben
> Sok tüzes s z i krákkal
> S z e relmét most ujitja . . .

Különös még az, hogy a 26. lapon Balassa iródiákját i n a s nak nevezi.

Teljes elismeréssel adózunk a szerzőnek a negyedik fejezetért, mely a szombatosok érdekes szektáját ismerteti és azoknak költészetét vázolja. Ebből látjuk, hogy a szerző az utolsó, a világi lyráról szóló fejezetet is jobban meg tudta volna csinálni.

Figyelmébe ajánljuk a szerzőnek Saint-Beuve és Saint-René-Taillandiernek kitünő irodalmi csoportositásait, e csinos kis monographiát pedig azon öntudattal teszszük a közönség olvasóasztalára, hogy ugy a jutalmat, mint az elolvastatást megérdemli.

LATKÓCZY MIHÁLY.

Petőfi Sándor nehány eddig ismeretlen verse jutott legujabban az Athenaeum részvénytársulat birtokába. A versek, mint a „Pesti Napló“ irja, rendkivül értékesek s a szabadságharcot közvetlenül előző évekből valók. Egy pár közülök politikai tartalmu, ugy hogy annak idején a censura miatt nem lehetett lenyomatni. Az eddig ismeretlen költemények egy gyüjteményben találtattak, me-

lyet Petőfi sajátkezüleg irt a censura számára. A kötet utóbb egy evangelikus lelkész kezébe került, ki csak nem rég fedezte föl, hogy abban eddig ismeretlen és kiadatlan költemények is vannak.

A magyar tudományos akadémia, mely a magyar nyelven 1711-ig megjelent nyomtatványok bibliografiáját négy év előtt közrebocsátotta, a magyar nemzet szellemi munkássága történetének földeritése érdekében, a Magyarországban nem-magyar nyelven megjelent régi nyomtatványok bibliografiájának közrebocsátását is elhatározta és a munka szerkesztésére Szabó Károly rendes tagot kérte fel, a ki az anyag összegyüjtése körül már hosszabb időn át fáradoz, s ennek eredményét egy kivonatos jegyzékben összefoglalva nyujtotta be az akadémiához. Az akadémia lehetőleg teljes és pontos munkát óhajtván nyujtani, e jegyzéket kinyomatta s azzal a kérelemmel küldötte meg a hazai könyvtárak őreinek, hogy jelöljék meg abban mindazokat a munkákat, a melyek a vezetésük alatt álló könyvtárban megvannak; egyuttal kimeritő ismertetést adni sziveskedjenek mindazon 1711. előtt Magyarországban megjelent nem-magyar nyelvü nyomtatványokról, melyek a jegyzékbe nincsenek fölvéve, a melyeket tehát ekkorig ismeretlen nyomtatványoknak lehet tekinteni.

A magyar nemzet családi könyvtára. Ráth Mór tevékeny könyvkiadónak e már gazdag gyüjteményéből a 32. testes füzet jelent meg. A kötetnek is beváló füzet Boz (Charles Dickens) „Twisz Olivér" cimü regényét tartalmazza Gondol Dániel forditásában. Ára 40 kr.

Jakab Ödön ismert nevü tehetséges fiatal költőtől a Franklin társulat még ez év folyamán egy kötetnyi rajzot és beszélyt ad ki illustrálva.

„A Jászkunok történeté"-ből, a közelébb elhunyt Gyárfás István akad. tag nagy munkájából, a harmadik kötet most került ki sajtó alól. Ebben, a második kötethez tartozó becses oklevéltáron és betüsoros névmutatón kivül, a harmadik kötet előszava 19 lapon, s történeti tartalma (1301—1552) és oklevél-gyüjteménye 520 lapnyi terjedelemben foglalvák. A csinosan kiállitott munka példányait Bakos István szolnoki nyomdája épp akkor küldte meg a szerzőnek, midőn az már végóráit élte.

A felsőmagyarországi muzeum-egylet évkönyve. A Kassán virágzó muzeum-egylet tartalmas évkönyvet adott ki dr. Stöhr Antal tanár és titkár szerkesztésében. Az egyletre vonatkozó kimeritő közleményeken kivül több értekezést is közölnek benne. Dr. Rössler István jogakadémiai tanár az akadémia könyvtáráról közöl oly adalékokat, melyek a bibliográfokat érdekelni fogják. Tutkó József a város pecsétjének és cimereinek történetét adja elő, s e közleményhez négy tábla szines nyomásu rajz van mellékelve, mely a pecséteket és cimereket különböző időből tünteti föl, Klimkovics Béla rajzában és Zábráczky Gyula metszésében. Tóth Lőrinc a muzeum okirattárát ismerteti. Két természettudományi cikk is van, dr. Lejtényi Károlytól a kigyókról, Szekeress Ödöntől egy botanikai Kassa vidékének umbelliferáiról.

„Shakespeare lyrikuma és erkölcsbölcseleti álláspontja" cim alatt dr. Dallos József főgimnáziumi tanártól egy kötet jelent meg Szombathelyen Granitz Vilmos bizományában; ára 2 frt. Bő olvasottsággal irt munka, mely bizonyos plasztikussággal is bir, a mint a költő-óriás alkotásaiban a költő érzelmi és gondolkozási világát tünteti föl.

Fiumeban „Magyar-olasz és olasz-magyar Szótár" jelenik meg tömnyomatban. Összeálliták Lengyel J. igazgató-tanitó s Benkő K., Donáth I., Kavulyák Gy. és Szigyártó Zoltán tanitók. A kiadás minden esetre szükséget fog pótolni. Vagy hetven ivre terjed s a kik rá egy forintot küldenek be augusztus 15-éig, azok az egész müvet két forintért kaphatják meg; a bolti ár 3 frt lesz. Ha az előfizetések nem födöznék a kiadás költségét, akkor a pénzeket postautalványnyal visszaküldik. Kivánatos, hogy ennek szüksége ne következzék be. Előfizetni Aigner Lajos budapesti könyvkereskedésében is lehet.

A magyar irók párisi kirándulása alkalmából a „Figaro" be kivánta mutatni a magyar irodalom egy ter.nékét. Jókai Mór egy novelláját szemelte ki erre és csak irodalmi mellékletének tárcájában „Le Bonnet Rouge" cim alatt szép forditásban közli a „Csataképek"-nek egy részletét, mely a „vörös sapkás"-okról szól.

„A modern Magyarország" cimü essayk és vázlatokból álló gyüjtemény, melyet dr. Neményi Ambrus szerkesztett, rövid idő alatt meg fog jelenni Berlinben, Hoffmann-nál. Az egyes értekezések szerzői közt Asbóth, Aigner, Deák, Eötvös, Jókai, Hevesi, Mikszáth, Pulszky, Vámbéry sat. neveit olvassuk.

A Franklin társulat kiadásában megjelent a „Jeles irók iskolai tára" cimü vállalatban a legkitünőbb magyar tragédia, Katona „Bánk bán"-ja Péterfy Jenő magyarázatával, mely föltárja az ifjuság előtt e mü nagy szépségeit. A szöveget mindenütt magyarázó jegyzetek kisérik. Kiterjeszkednek ezek a nyelvi sajátságokra, a történeti vonatkozásokra és végig kisérik hultámzásában a tragédiát is, figyelmeztetve az olvasót a drámai fordulatokra. Függelékül tömören összefoglalva adja a dráma áttekintését; jellemzi a dráma személyeit, megismertet „Bánk bán" történeti forrásaival, a történet egyéb költői feldolgozóival, magával Katonával, müve keletkezésével, s annak irodalmi történetével. Izlés, szellem és biztos itélet kalauzolja az ifjabb olvasókat „Bánk bán" megértéséhez és élvezéséhez. Ára 80 kr. — A „Történelmi könyvtár" cimü népies vállalatból három uj füzet jött ki. Ezek: „Magyarország müveltségi állapota az Anjou-királyok korában", irta dr. Toldy László. „Mária Luiza, a franciák császárnéja", jellemrajz, irta dr. Lázár Gyula. Ugyane szerzőtől: „Kálmán király és kora", mivelődéstörténelmi rajz. Ára mindenik kötetnek 40 kr. A magyar népnek és ifjuságnak ajánlatos. — Az országos szinészeti tanoda tan- és segédkönyvei gyanánt két darab jelent meg, mindkettő Váradi Antaltól, a ki az igazgatóság megbizásából szerkesztette. Az első kötetben szinmüvek vannak a szinészeti iskola két első osztályának használatára. Egyes töredékek, melyek szavalásra legalkalmasbak, Vörösmarty „Áldozat"-ából

Shakespeare „Julius Caesar"-jából, Jókai „Szigetvári vértanuk"-jából, továbbá rövid francia vigjátékok, olyanok, melyek után a dialogok élezését s a társalgási nyelvet lehet gyakorolni. A másik kötet szavalókönyv, melyben a költemények abban a sorrendben közölvék, a hogy a szavalás anyagául használják a szini iskola két osztályában. Rövid jegyzetek is szólnak minden egyes költeményről. E kötet ára 60 kr., az előbbié pedig 80 kr. — Az „Olcsó könyvtár" (szerkeszti Gyulai Pál) kilenc uj füzetben (156—164) elevenit föl értékes olvasmányokat: „A pártütők", vigjáték Kisfaludy Károlytól, ára 20 kr. „Szilágyi és Hajmási", költői beszély Gyulai Páltól; ára szintén 20 kr. „Pál és Virginia" Bernardin de Saint-Pierre hires költői müve Ács Zsigmond forditásában; ára 30 kr. „Élet és irodalom", irta b. Kemény Zsigmond. A kitünő publicista ama szakcikkeinek gyüjteménye ez, melyek 1853-ban a „Pesti Napló"-ban jelentek meg. Gyulai rendezte sajtó alá a 120 oldalra terjedő füzetet, s az előszóban ezt is irja: „Vajha a közönség részvéte lehetővé tenné azt, hogy Kemény más dolgozatait is összegyüjthessem s regényeiből is uj kiadást rendezhessek. Kegyeletes kötelességet teljesitenék elhunyt barátom iránt, a ki utolsó éveiben munkái kiadási jogát reám hagyta, de egyszersmind lerónám azt a tartozást is, a melylyel irodalmunk adós a kitünő irónak." E füzet ára is 30 kr. — „Petőfi Sándor beszélyei." Három van benne: A szökevények. A nagyapa. A fakó leány és pej legény. Ára 30 kr. — „A sánta ördög", irta Le Sage Alain René, forditotta Varga Bálint. A hires „Diable boiteux" vonzó kalandjait olvassák mindenütt, s az uj kiadás a világirodalom egyik legnépszerübb müvét hozza uj forgalomba nálunk is. Ára 60 kr. „Dugonics András följegyzései", melyeket ifj. Szinnyei József közöl a muzeumban őrzött kéziratok után. Az első részben Dugonics az „Etelka" cimü regényében rejlő célzásokat magyarázza és több érdekes adattal járul József császár korának történetéhez; szól továbbá regényének rendkivüli hatásáról. A második rész a magyar koronának visszahozatalát s az általa okozott örömet irja le. A harmadik rész a Dugonics-családnak magyar nemesség eléréséért tett lépéseivel foglalkozik; végre az utolsó rész a Martinovics-féle összeesküvésre vonatkozik. Ára 30 kr. „Árulás", regény, irtá Gréville Henrik, franciából forditotta Huszár Imre. Ára 80 kr. „Wallenstein halála", Schiller szomorujátéka, Hegedüs István jó forditásában; ára 40 kr.

Európa földtani térképe számára a Magyarországra vonatkozó adatok egybeállithatása szempontjából szükséges lévén a Ruszka-Poljána hegységben megkezdett fölvételek befejezése, dr. Szabó József a magyarországi térképbizottság elnökének kérelme következtében a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter Lóczy Lajost a földtani intézet osztálygeologusát utasitotta, hogy a megállapitott felvételi tervezettől eltérőleg a nyár folyamán a Ruszka-Poljánában általa tavaly megkezdett fölvételeket folytassa és fejezze be.

„Abbazia, adriai idyll" cim alatt Schweiger-Lerchenfeld A.-tól diszmü jelent meg 19 képpel. Ára 3 márka és 25 fillér. Abbazia Fiume közelében, az istriai hegyóriás Monte-Maggiore lábánál fekszik és élénken emlékeztet a Riviera di Ponentere, melyet a touristák annyira látogatnak. Az Adria környékén hozzá hasonló hely nincs. Ehez járul még az is, hogy Közép-Európából hamarabb lehet odajutni, mint a Földközi tengeren fekvő bármely más helyre, legyen az akár Mentone, akár Nizza. Abbazia lassanként második Mentonevé fejlődik. Egy nagy vállalat rendkivüli áldozatokat hozott, hogy a lehető legnagyobb kényelmet nyujthassa azoknak, kik Abbaziában gyógyulást és üdülést keresnek. Tájszépségek, történelmi események, növényvilági és tengeri képek mesteri festése vonzó olvasmánnyá teszik e könyvet, melynek becsét még a pompás illustratiók egész sorozata is emeli.

MÜVÉSZET.

Magyar müvészek a müncheni nemzetközi kiállitáson. A Münchenben e hó elején megnyilt nemzetközi mükiállitáson a magyar müvészet igen nagy elismerést vivott ki. Külön osztályt alkotott s a kiállitott tárgyak ugy mennyiség, mint minőség tekintetében nem állnak hátrább, mint az 1873-ki bécsi világkiállitásnál volt. Nagy előnye a kiállitásnak, hogy tárgyai igen változatosak s a rendező Telepy Károly ügyesen tudta ez előnyt kiemelni. Összesen 47 magyar kép van itt s köztök csak egy aquarelle: Zichy Mihály nálunk is jól ismert „a bor hatása" cimü müve.

A kiállitás legnagyobb képe Benczur Gyula ismert „biztositó társulat alapitása", mely a bejárattal szemben levő fal nagy részét foglalja el; a jobboldali fal központját Zichy Mihály geniálisan componált „hulló csillagai" képezik, a baloldalit meg Lieczen-Mayer „Szent Erzsébete." Mind a három ismert név; mind a három ismert és sokat ismertetett mü. Zichy Mihálytól itt van még „Richelieu"-je. Sajnálni lehet, hogy Zichy ujabb keletü müveiből nem küldött. Uj kép Benczur „bünbánó nője", kivált decorativ részeiben mesterileg festett kép; az apácában is, kinél a bünbánó hölgy vigasztalást keres, szép érzés van, bár több közvetlenség csak emelné a szép mü értékét. „Bachansnő"-jében azonban nem a bachansnő arca az, mely e festmény szépségét teszi, hanem a test nemes vonalai.

Tájfestészetünk méltó módon van képviselve. Ligeti „Fiume"-je a müvész legjobb képei közé tartozik; viz, levegő igaz szinekkel van festve s a legjobb hangulatba hozva. Mészöly Géza Párisban festett képén meglátszik a müvész párisi tartózkodásának jó hatása: szinei egészségesebbek, mint eddig s

a levegő e legujabb képén a legjobb, a mit valaha festett. Telepytől és Spányi Bélától is vannak szép tájképek. Ez utóbbi „Jankováca“ nagy számot tesz a magyar teremben, de tenne bárhol is. Kevésbbé kifogástalan ugyanezen müvész „Utolsó gólyája“; a hangulat e képben is jó, de szineiben kevés az őszinteség. Brodszky három kis tájképet küldött, Molnár egy templomi jelenetet.

Az arcképek sorában elől kell emlitenünk Vastagh Györgyöt, kinek három képe közt legsikerültebb az, mely Tolnai Lajost ábrázolja.

A genrefestők közt képviselve van Ebner Lajos „Aratók visszatérése a faluba“, Baditz Otto „Angyalcsinálók“, Vágó Pál „Menekülők“, Aggházy „Terefere“ s Gyárfás „Tetemre hivás“ cimü ismert képeikkel, ugy ők, mint Révész s Kimnach uj képekkel is vannak képviselve. A fiatalok között Kéméndy Jenő „Verekedő lovagjai“ szép jövőt igérnek a szerzőnek. Kéméndy most áll pályája kezdetén, de már is eltalálta a helyes utat. Kis képében a hangulat jó, az alakok charakteristikusok: en avant! Áron női arcképére nem mondhatjuk azt, Peske uj képe figyelmet érdemel. Itt vannak még Nemes Eliztől, Jankó Jánostól egy pár kép, továbbá Parlagi kisasszony, Tarnóczy Gusztáv s Rózsay képe. A Florencben élő Markó Károly egy csinos tájképet, Szinnyei két tájképet állitottak ki.

N.

Az uj operaház festményei. A dalmüház 4-ik emeleti festőtermében most folynak az előkészületek a szinház belső festészeti müveinek elkészitéséhez. Ott dolgoznak Lotz Károly, Kovács Mihály, Vastagh György, Székely Bertalan, Feszty Árpád és Aggházy Gyula festőművészek a természetes nagyságu szin- és rajzvázlatokon, nem kimélve kartont, vásznat és falat, szorgalmasan kisérletezve, tervezgetve és javitgatva. Most már véglegesen meg van állapitva, hogy ki, mit fest. Lotz Károly a nézőtér mennyezetét és a proscenium fölött lévő falrészt festi be. A mennyezet az olympust fogja ábrázolni 6 csoportban. Ezek lesznek: Apollo a muzsákkal, Jupiter az istenekkel, az éj a furiákkal, Bachus a bachansokkal és bachansnőkkel, Neptun tengeri nymphákkal; Venus Aphrodite. A proscenium fölé jön allegorikus képekben: a középen a költészet és két oldalt a zene és a tánc. Kovács Mihály az udvari lépcsőház falaira fest képeket és pedig szám szerint 17-et, melyek a falak ivezetes közeibe jönnek. Ezek: pálmáért küzdő geniusok, genius a költészetet megkoszoruzva, fuvolát tanitó genius, mandolinon és fuvolán játszó geniusok, a tánc, a citera és a sip, a tamburin és a thycio-bot, az ének, a diszharmonia, a csengő tál, a hegedü, a lant, a karnevál, a gordonka és a tubakürt, a pánsip és a triangulum, továbbá a költészet apotheozisa és végre egy nagy festmény 10 alakkal: a geniusok dijkiosztása és a lyra megkoszoruzása, minden kép tárgya genius-alakokkal képletileg alakitva. Vastagh György a nagy foyer plafondjába 3 nagy képcsoportot fest. Ezek lesznek: Bachus születése, Bachus neveltetése és Bachus diadalmenete; ezeken kivül 16 kisebb geniusképet fest, Székely Bertalan az udvari foyerben az esztendő négy szakát festi képletileg, gyermekalakokkal, továbbá a főcsarnok mennyezetére a 9 muzsát és 9 genius-alakot. Feszty Árpád összesen 9 képet fest a társalgó-terem folyosójában. Ezek közül öt 9 láb magas és 5 láb széles, 4 pedig keskenyebb. A festmények mind ideális tájképek, allegorikus alakokkal és pedig Saphó a tengerparton; a sirének, vizinymphák, pásztorfiu sipját hallgatva, erdő szélén, sziklákon ülve, vizesés közelében; romok mellett furulyázó pán; egy erdei tisztáson táncoló nymphák, az előtérben egy fiuval, ki egy szobor talapzata mögé bujva nézi őket, továbbá a szél, a visszhang, a hallás és a madárhang képletileg ábrázolva. Aggházy Gyula az udvari vesztibul párkány szalagját festi be magyar operákból vett alakokkal.

„A képzőmüvészet remekei“ cimü életrevaló s pártolásra méltó vállalatból megjelent a II. kötetnek VI. füzete, a következő mülapokkal: Mária menybemenetele Tiziántól; Attila Róma előtt, Rafaeltől; Constantin csatája Rafaeltől; Tájkép Rembrandttól; Meleager. A képek kiállitása semmivel sem áll hátrább az előző füzetek képeitől. A füzet ára, mint rendesen, 1 frt 20 kr.

Kolozsváron ez idő szerint a főváros három kiváló szinmüvésze: Vizváry Gyula, Solymosy Elek és Kassay Vidor időzik. Vizváry már két izben föllépett, természetesen nagy sikert aratva. Kassay első föllépte mára volt kitüzve a „Falu rosszá“-ban. Solymosy ötször lép föl és pedig az Árva Zsuzska, Tót leány, Szenes legény, Lumpacius Vagabundus és a Két testvér cimü darabokban.

Halmi-ünnepély Nagyváradon. A nagyváradi 48-as népkör néhai jelesünk: Halmi árvái javára e hó 20-án tánccal egybekötött emlékünnepet rendezett a „Rózsabokor“ helyiségeiben, a mely kitünően sikerült. Nagyszámu és diszes közönség volt jelen. A müsor minden egyes száma tetszést aratott, különösen nagy hatást keltett Hunyadi Margit szavalata és Rónaszékyné népdalai. A tánc 10 óra után kezdődött, s tartott kora hajnalig kitartó jó kedvvel.

Flotow Frigyes összes zenei hagyatéka a következő müvekből áll: Egy teljesen bevégzett „Sakuntala“ cimü opera, mely Ricordi, milanói zenemükiadó megbizásából szereztetett; a „Zenészek“ cimü, jobbadán teljesen hangszerelt kis opera, melynek cselekménye abban az időben játszik, midőn Mozart Mannheimben tartózkodott; 3 melodráma: „A virágok bosszuja“, a „Hárfa“ és „A szökevény“ vonónégyesre és zongorára; 2 zongorahangverseny és egy 4 kézre irt, korábbi keletü hangversenymü; 8 négykézre irt zongorasonata; egy mise férfihangra; 16 dal és mint utolsó szerzemény egy bolero sopranhangra.

Ischlben e hó 26-án nagy hangversenyt rendeztek, melyen több magyar müvész és müvésznő müködött közre; igy Pálmai Ilka, a népszinház ott

időző tagja, dr. Scheffer Sándor zongorakisérete mellett népdalokat énekelt, még pedig magyar népviseletben.

Katonai zeneiskolák Franciaországban. Ujabb időben katonai zenészetünk aggasztó hanyatlásnak indult, kivételt e tekintetben csupán a testőrségi zenekarok képeznek. Ennek az oka részint a szolgálati idő rövidsége, részint az a tény, hogy valódi tehetségek fejlődésükben korlátoztatnak sat., mindenekelőtt azonban katonai zeneiskolák teljes hiánya. Csak egy biztos módja van e baj orvoslásának. És ez — irja a „Pays“ — egy katonai zeneiskola mihamarabb való felállitása a régi zenegymnasium helyett, mely 1854-ben eltöröltetett. Ilyen iskola kitünő eredménynyel járna és ennélfogva kivánatos, hogy az mentől előbb felállittassék és egy katonai igazgatóságnak rendeltessék alá. A polgári elemet ez iskolából nem kell kizárni; veszélyes lenne kizárólag katonai oktatásra szoritkozni; mert utóvégre nem arról van a szó, hogy az iskola nagymüvészeket neveljen, elég, ha onnan zenészetileg képzett katonák kerülnek ki, és ez nagy külömbség. Ami a felvételi föltételeket, a tanfolyam tartamát és azokat a biztositékokat illeti, melyekat az iskola az illető tanoncoknak a jövőre nézve nyujthat, mindez nem okozhat komoly nehézségeket, ha máskülömben megvan a kellő jóakarat. Nem szenved kétséget, hogy ilyen iskola rövid idő alatt szép számu zenészetileg képzett ujoncot nevelhetne és szolgáltathatna a küböző ezredeknek.

Bernhardt Sára Londonban. A hires francia müvésznőt e hó 9-én Londonban, hol jelenleg vendégszerepel, első felléptekor a Gaiety-szinházban a közönség szokatlan lelkesedéssel fogadta. A szinház, melyet eddig a francia vendégszereplők előadásai alatt nem igen látogattak, most az utolsó helyig zsufolva volt. Midőn Bernhardt Sára a szinpadon megjelent, viharos taps fogadta. A lelkesültség minden jelenet után fokozódott. A nagy müvésznő „Fedorá“-jával aratta a legnagyobb diadalt, melyet eddig Londonban elért.

Luther és a zene. A „Grenzbote“ érdekes cikket közöl arról, hogy a nagy reformátor menynyire kedvelte a zenét, melyet a családi élet nemesitőjének tartott. „Én nem vagyok abban a véleményben — mondja Walter János énekkönyvéhez (1524) irott előszavában — hogy az evangélium földre sujtott minden müvészetet, mint némely lelkészek állitják, hanem én az összes müvészeteket, kivált a zenét annak szolgálatában szeretném látni, a ki adta és teremtette. Azonkivül, a ki legszentebb volt neki, legjobban szerette a zenét.“ A „Grenzbote“ arról is értesit, hogy Luthernek a zenéről irt nagyobb müve, mely eddig ismeretlen volt, nemsokára megjelenik.

A „Magyar Dal-Album“-ból, mely a magyar népdaloknak zongorára alkalmazott egyetemes gyüjteménye, megjelent a IV-ik kötet 9-ik füzete is a 761 — 780. számu, következő dallamokkal: 1. Patyolatos a kurucz. 2. Pásztor vagyok az alföldön. 3. Pesti kaszárnya. 4. Piros alma gömbölyü. 5. Piros a te kendőd. 6. Rég elhullott a levele. 7. Sikos a hó, szalad a szán. 8. Szállj le huszár a nyeregből. 9. Száraz ágra száll a gerle. 10. Szereti a hal a vizet. 11. Szeretlek, szeretlek angyalom. 12. Szerettelek kedves rózsám. 13. Széles az én kedvem ma. 14. Szép a hajnal piros-piros nyilása. 15. Szép a világ, édes az élet. 16. Szépen mosolyg a nap. 17. Szintelen, szintelen. 18. Szittya vitézek. 19. Szól a lélekharang . . . 20. Szól a világ, mit hajtok rá. — A „Magyar Dal-Album“ IV. kötete ismét 10 havi füzetben jelenik meg és pedig 200 dallamtartalommal. Előfizetési ár egész évre: 10 füzetre 1 frt 80 kr., félévre 5 füzetre 90 kr. Egyes füzet ára 25 kr. A „Magyar Dal-Album“ kiadóhivatala Győrött van.

Megzavart szinházi próba. A „Kl. J.“ komikus jelenetet beszél el, mely a berlini Residenztheater tagjaival esett meg Schwerinben. A rendező próbát akart tartani. A schwerini Thalia szinház szinpadán mind összegyültek a szereplő személyek. A csengetyüjel elhangzik, a rendező elfoglalja helyét és a próba megkezdődik. A terem hátterében egyszerre zajongás támad, mit a rendező erőteljes „pszt“, „csönd“ stb. felkiáltással iparkodik elhallgattatni. A zaj azonban egyre erősebb. A rendező megfordul s abban a hitben, hogy a személyzet rendetlenkedik, bosszusan oda kiált: „De hát ne zavarják a próbát!“ Rendkivüli meglepetésére azonban a terem tulsó részén több urat, köztök nehány tisztet vesz észre, a kik egy asztal köré csoportosulva, erősen vitatkoznak. A legnagyobb mértékben boszankodva a fölött, hogy a szinházi habituék a próbára is eljöttek, tüntetőleg hátat fordit a csoportnak és a próbát folytattatja. Egy közreműködő hölgyet szólit elő, ez szerepéhez képest eltünődve lépdel végig a szinpadon egész a sugólyukig, ott — ismét szerepe szerint — fölveti szemeit és — velőtrázó sikoltásban törve ki, mely halálra rémiti a rendezőt, eltakarja kezeivel arcát s mintegy tébolyodott szalad középre. Mielőtt a rendező felocsudhatott volna, elősietett a tulsó oldalról a társulat pikáns „szendéje.“ Alig vetett azonban egy pillantást a terem tulsó oldalára, sikoly tör ki pici szájából s füléig elvörösödve egy feuteuilbe dőlt s arcát kezeibe rejti. Erre előszalad a személyzet többi része; a komikus apa és hőstenor meredt szemekkel, nyitott szájjal gyökereznek a szinpad közepére. A hang torkukon akad. Felbőszülve s eltökélve a legszigorubb megrovásra a rendzavarók ellen, előrohan maga a rendező is. Szemei azonban káprázni kezdenek, midőn látja, hogy a tulsó oldalon a szinházi habituéknak vélt urak — meztelen férfiakat méregetnek, tapogatnak és termetüket dicsérik, szóval: ott látta a sorozóbizottságot, mely a délelőtti órákra a termet kibérelte.

Uj cirkusz. Fővárosunk monumentális épülettel gazdagodik. Nagyszerü állandó cirkusz épitése van tervben. A vállalkozó Herzog Henrik, Luitpold bajor herceg tiszteleti lovászmestere, ki egyuttal igazgatója és tulajdonosa is a jelenkor legnagyobb mülovas társaságának s Francia-, Spanyol- és Németországban nagy hirnévre jutott. Az uj cirkusz a párisi Eden-szinház mintájára épül a körut egy telkén. Herzog képviselője több hét óta időz Budapesten s alkudozást folytat egy idevaló épitő-céggel a tervek kivitele dolgában. Mihelyt megadják az engedelmet, azonnal hozzá fognak a cirkusz épitéséhez, hogy 1885-re már elkészüljön.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1745.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmü dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . .	2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . .	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák	1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt.	4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt.	4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1746.83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

31. szám. 1883 Augusztus 5.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Csina Rica. (Elbeszélés,) Irta Tóth József.
Dicsőség néked . . . (Költemény.) Irta Kiss József.
Flip. Bret Harte elbeszélése.
Uj asszony. Irta Illéssy Piroska.
Két műteremben. Irta Sz. T.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A sugárúti operaház épitése**) fokozott gyorsasággal halad előre. A gipszdiszitések elhelyezésének ugyszintén maguknak a gipszmunkálatoknak még csak csekély része van hátra. A nézőtér menyezeteinek főszdiszitéseinél már meg is kezdték az aranyozási és szindiszitési munkálatokat és jelenleg a szinhatások és a harmonia megállapitására tesznek kisérleteket. A negyedik emeleti folyosók és helyiségek egy részének kifestését már megkezdték és ezek után itélve, a helyiségek kifestése fölötte diszes lesz. Az uralkodó szinek halványak, közbe aranyozással és rikitóbb szindiszitéssel. A 3. emeleti karzat asztalos- és ácsmunkálatai már csaknem teljesen be vannak fejezve és most a páholysorok és a többi karzatok vázán dolgoznak. A 3. emeleti karzat-véd diszitését, illetve a gipszdiszitések elhelyezését már szintén megkezdték. Az asztalosmunkálatok már szintén jó részben be vannak fejezve, a mennyiben kevés kivétellel az összes ajtó és ablakrámák elkészültek és oda vannak szállitva. A vasmunkálatok már nagyon előre haladtak. — A szinpad felső vasszerkezete már csaknem teljesen elkészült és most a sülyesztő és a szinpad alsó vasszerkezetén dolgoznak. A kőfaragók már teljesen befejezték munkálataikat. A különféle csarnokok mozaikolását és padozását legközelebb megkezdik.

* (**Madridból**) irják, hogy a minap érkezett oda egy gróf Teleki, hogy a Sierra de Grados bércei között az Európa többi részeiben már kihalt kőszáli bakkecskére vadászszon. Utjában vele vannak Dubsky gróf, madridi követünk és Hammerstein báró.

* (**Beranger Lizetteje.**) Most, midőn a francia nemzet emlékszobrot készül emelni a nagy népköltőnek, ki dicsősége sugaraival hiressé tette Lizettejét, mint Göthe Brion Friderikát és Burns az ő Maryját; különösen érdekes felvetni a kérdést, ki volt hát Lizette? Egyidőben Virginie Déjazetet tartották e költői alak élő modelljének; Virginie kisasszony csak mosolygott, ha erről szólottak, de nem cáfolta meg. Pedig az igazi Lizette nem tündökölt a nyilvánosság szinpadán soha. Beranger Lizettejét Judith Frérenek hivták; oly visszavonultan élt, hogy csak a költő legbensőbb barátai tudtak róla. Beranger annyira ment gyöngéd tartózkodásában, hogy saját önéletrajzában sem lehet e viszony nyomát fölfedezni. Csak egyetlen levelében nyilatkozik Lizettejéről: „Családi viszonyai kedvezőbbek levén az enyémnél, ezelőtt ötven évvel néha-néha kölcsönnel segitett. Hogy több szivességet tegyen nekem, mikor már mindketten a hatvanas években voltunk, átvette háztartásom vezetését“ . . . E levélből látszik, hogy az agg költő szerény viszonyok közt élt. Ha kis nyugdiját az Académie Françaisetől felvette, magára ölté sajátkezüleg gondosan kitisztogatott ünneplő öltönyét, Lizette pedig fejére tette fejkötőjét s aztán karonfogva elmentek az „Ile d'Amour“-ba ebédelni. Ez volt egyedüli fényüzésök. Savinien Lapointe igy irja le Lizettet: „Haja világosszőke volt, angol formára fésülve. Mikor én láttam, galambszinü selyemruhában volt s olyan nő benyomását tette rám, aki tart magára valamit. Érdemes fölemliteni, hogy Frére kisasszony fiatal korában több fényes partiet elutasitott, csakhogy megmaradhasson Beranger oldala mellett. Lizette egy csűrhöz hasonló házban a rue Bondyn halt meg hat hónappal Beranger halála előtt. A nagy költő gyönyörü versben örökitette meg kedvese emlékét. Lizette buzgó katholikus volt, és végső óhajtása szerint szertartásosan temették el. A költőt szabadelvü barátai le akarták beszélni a templomba való menésről, de Berangar egyszerüen azt felelte: „Elmegyek, mert én vagyok Judith legrégibb barátja. Ha nem kisérném koporsóját, szemrehányást tenne nekem.“ És elment; könnyező szemekkel, ócska kalapját reszkető kezeiben tartva állott meg a templomban Lizette ravatala mellett.

* (**Gyors fényképezés.**) Marey francia akadémikusnak sikerült a galambok különböző, rendkivül gyors szárnycsapásait lefényképeztetni, u. n. revolverkészülék segélyével. A kertben fehér ernyőt feszitenek ki s egy csoport galambot ugy bocsátanak szárnyra, hogy az ernyő mellett repüljenek el. A készülék egy másodpercben nyolcszor fordul meg tengelye körül; a felvétel maga azonban csak 1/700 egész 1/800 másodpercig tart. Mivel a galamb szárnyát egy másodpercben nyolcszor hozza mozgásba, a készülék minden fordulata egy szárnycsapásnak felel meg.

* (**Léghajózás Bécsből Magyarországba.**) Silberer Viktor, ki remrégiben Budapesten több izben fölszállt Vindobona nevü léghajójával, nem mindennapi vállalatra készül. Ha az idő és a légáramlat kedvez, közelebb Bécsből Magyarországba szándékozik átléghajózni. Silberer a Szt. István napján rendezendő népünnepen ujra fölszáll Budapesten léghajójával.

* (**Viszontagságos életpálya**) ért véget közelebb Turinban. Persano Pelion gróf, kinek nevét kivált a hires lissai csatában való megveretése tette ismertté, meghalt. A gróf, ki 1806-ban született, a tengerészeti pályára adta magát, melyen már 1841. nagy sikereket ért el; egy expeditió alkalmával szerepelt 1859-ben, a mikor tevékeny részt vett a szabadságharcban, 1860-ban, a mikor altengernagy lett és 1862-ben, a mikor tengerészeti miniszter lett a Ratazzi-kabinetben. Nyolc hó mulva a kabinettel együtt visszalépett s azontul mint az egyesült és ujjáteremtett olasz hajóhad parancsnoka müködött. 1866-ban Lissa szigetének erődítéseit ostromolta, mely ostrom közben az osztrák hajóhad főparancsnoka, Tegetthof tengernagy megtámadta és teljesen megverte (jul. 20. 1866.) E vereség után az olasz közvélemény annyira ellene fordult, hogy a kormány kényszeritve érezte magát, őt vád alá helyezni. Mint szenátor fölött csak az ország legfőbb itélőszéke itélhetett, és hosszas tárgyalás, számos tanu kihallgatása után feloldotta ugyan a gyávaság és hazaárulás vádja alól, de ügyetlenség, hanyagság és engedetlenség folytán rangjának elvesztésére itélte és a per költségeiben elmarasztalta (1867. april 15). A per tárgyalása közben Persano tengernagy egy röpiratot tett közzé, melyben megveretésének okát az alatta szolgált tengerész tisztek képtelenségének igyekezett tulajdonitani. Elbocsáttatása után Turinban telepedett meg, s itt egy munkát tett közzé: „Diario-privato politico militare della campagne navale degli anni 1860—1861 (1869—1872), mely az olasz ügyek főintézőire vonatkozólag nagyon érdekes okmányokat tartalmaz.

KOSZORU

31. szám. 1883 Augusztus 5.

CSINA RICA. *)

Irta: TÓTH JÓZSEF.

I.

A sárdombi nyárfa-erdő szélén maradt el a csikó. Éles nyeritéssel, vad iramodással, kutyáktól üzve fordult be a bokros erdei utra.

A kocsi meg vágtatott tovább a sárdombi nagy uton, sürü port verve föl. Hangosan voltak rajta a legények s nyujtogatták egymásnak a kulacsot. A két csengős ló repült, mintha tudta volna, hogy azért lobog piros kendő a sörényükbe fonva, hogy repüljenek a menyasszony fehér patyolat-ágyával. Mert azt vitték a vidám legények Sárdombról — Vizállásra.

Köröszturi Lőrinc gazdabiró nem eresztette el őket üres kulacscsal, Köröszturi Boris sem ereszthette el piros kendő, szép bokréta nélkül.

A vőlegényét meg édes csókok forró csókok nélkül. — Repült a két pejkó . . . a csikó is repült, de más felé. Ki gondolt volna most a csikóval? A legények ujjongottak — a vőlegény meg magába mélyedt, elmerengett.

Csak ő volt csöndes, mintha nem is menyasszonyi ágyat, hanem koporsót vinnének. Szeme ott járt a kéklő égen és a lelke is ott járt. Nem törődött vele senki. Ilyen a természete, mióta szerelmes.

„Gyi te Villám, gyi te Madár, haj, haj!“

Dana hangzott „gyöngyélet“-ről, „barna lányról“, „forró, édes csók“-ról, s a kocsi repült, széditő gyorsasággal ide-oda himbálózva. Egyszerre nagyot zökkent . . . a kerék kiesett, s lefordultak az egész teherrel.

— Roszul kezdődik, pajtás, a gyöngyélet! — mondta egy tulipiros arcu szöszke legény (a kulacsos) felpattanva a földről.

A vőlegény nagyot nézett, mintha nem értette volna a mondást, aztán egszerre élénken felkiáltott:

— Hát a csikó?

S mintha nagy kincs forgott volna veszélyben: elhalványult, majd nekipirosodott arccal futott visszafelé. A sárdombi erdő még nem maradt messze s ugy gondolta, hogy az erdőkanyarulatnál maradhatott el a csikó. Még a nyeritését is hallani vélte, vagy tán hallotta is messziről s egész erejéből futott, egyre kiáltozva a csikó után:

— Csinuskám, csina, csina!

Ha azt meghallja, mindjárt itt terem.

Már elérte a nyárfaerdő bekanyaruló utját, melyet törpe galagonya- és kökénybokrok szegélyeztek:

— Csina, csina, csina!

A bokor árnyából a hangra egy fiatal leány szökött fel, mig távolabb a tarlón pulykasereg pittyegett.

A leány fekete szemei villogtak s arcát a harag sötét-veres pirja önté el.

— Ha én csina, kend meg ló! — kiáltá a pulykapásztor ostorát kezébe szoritva s magasra emelve.

A legény megállott s rábámult a leányra.

— Mi a bajod, kis szógám? — kerdé a szaladás miatt fáradtan lihegve.

— Ha kendnek nincs, nekem sincs.

— A csikóm elmaradt . . . nem láttad erre valahol?

— Csak hallottam a nyeritését, meg a dobogását — felelé a leány kissé megszelidülve. — Arra ment ni!

Kenderes Pista nem tudta levenni szemeit a leányról, ki szegényes ruháiban ugy tünt föl előtte, mint a szép Hamupipőke.

— Hát hogy hivnak téged, tubicám? kérdé olyan szivesen, olyan melegen, mintha csakugyan tubicája volna.

*) Az „Auf der Höhe“ beszélypályázatán dicsérettel kitüntetett elbeszélés.

— Csina Ricának. Azért haragudtam, mikor azt mondta. Azt hittem, csufol. Ez az igazi, meg a csuf nevem is.

A leány szemébe könyek szivárogtak, s a mint leeresztette szép pilláit, volt benne valami vad, észbontó varázslat.

A legény szive nagyot dobbant és azt gondolta magában, hogy az igazi vőlegénynek nem volna szabad a csikót olyan soká magára hagyni . . .

„De hát ki akarta, hogy én vőlegény legyek ? ! . . .“

A szemei egyet villámlottak — arra Sárdomb felé. Rica összébb huzta mellén kopott öltönykéjét, ha már leszakadt a gombja s pirult, hogy gömbölyü lábait nem takarhatta el a rövidecske ruha.

Kenderes Pista nézte . . . nézte, s minél tovább nézte, annál szebbnek látta. Nem tarlóra, pulykák közé való az ilyen leány !

Menni is kellene, maradni is szeretne.

Menjen-e vagy itt maradjon ? A csikó fut — a leány marasztja. Nem a szavával, csak a szépségével.

„Eh, vőlegény vagy, Pista — eredj ! Csak olyan, a milyen . . . De mégis vőlegény. Eredj, eredj keresni a csikót.“

— Nohát, az isten áldjon meg, galambom !

Elfordult, hogy menjen, de megint csak visszanézett.

A leány ott állt félrehajtott fővel, szemében esdeklő panaszszal, mintha mondta volna: „Hát már itt hagysz te is ? ! Csak eddig tartott ?“

— Szegény kis lány ! ugy-e árva vagy te ? — kérdezte szeliden, melegen.

— Se apám, se anyám. Senkim . . . csak ezek a pulykák.

Mosolygott rá, pedig nagyon fájhatott a szive. A durvaságot fel se vette s a jóság hangja fájt neki. Talán jobb lett volna, ha nem olyan jó hozzá az idegen legény.

— De csak mégis van valakid ?

Rica felnézett az égre. Istenre mutatott.

— Erzsók néném tart, — mondá — én meg a pulykáit őrzöm ilyenkor, ha más dolgom nem akad.

A legény egészen közel ment hozzá. „Köszönöm a szivességedet — mondá. — Majd csak megtalálom azt a csikót, aztán visszajövök megint. Nem jártam még soha ebben az erdőben . . . de ha megmutatnád . . .

— Akár el is menjek egy kis időre. Ha nem tudja a járást, estig sem találja meg, pedig nem ment az tovább a füvesnél ; ott megtaláljuk. Menjünk.

A legény megfogta kezét, mely pici volt, de barna a nap hevétől s durva a munkától. Rica arcát tüz-láng festé pirosra, keze rengett a legény kezében, de azért nem kapta el.

. . . . Mért is olyan jó hozzá az idegen legény ? ! . . . Vadvirágos, puha pázsit takarta kétfelől az utszélt. Azon mentek-mendegéltek. Egymáshoz közel, mint két hü szerető.

Pedig az egyik már a más vőlegénye volt. Köröszturi Boris vőlegénye.

Pörge kalapjánál ott volt a bokréta, de szivében nem volt boldogság virága. Boldogság virága, szerelem harmatja.

„Most is azt gondolom, Köröszturi Borcsa, hogy nem lesz mirajtunk az isten áldása !“

Pista nagyot sohajtott, megszoritotta a leány kezét. Talán felelet volt arra, hogy mért olyan jó ő hozzá ?

Rica nem merte fölvetni gyönyörü szemeit, mintha félt volna, hogy kisugározzák szive édes titkát. Pedig ugy szeretett volna elmondani mindent annak a legénynek !

Az erdő árnya betakarta, s nem látta, nem hallotta őket senki, csak a füttyögő vadmadár.

Milyen jó lenne, ha sohasem érnék el az ut végét. Szegény kis pásztorlány ! Azt se tudta, mért kivánja, csak érezte, hogy szép neki az élet, a mely eddig keserü volt. Rejtelmes gyönyörről, boldogságról susogtak a fák levelei . . . Hallgatta, értette s a szive ugy dobogott, kis kebele ugy hullámzott !

Jaj ! csak meg ne látná, csak észre ne venné !

Mi lenne belőle . . . milyen szégyen érné ! Nem tudta ő azt még, hogy az árva kis virágnak is szabad a naptól sugár-csókot kapni.

Az eltévedt csikó messze járhatott azóta s nem hallotta a gazdája hivó szavát. Nem szaladt utána, nem is hivta most már. Talán rá se gondolt.

— Régen meghalt az édesanyád, kis hugom ?

— Nem is tudom, hogy mennyi ideje.

— Kicsi voltál még akkor ugy-e, nem is emlékszel rá ?

— Mintha most is látnám. Mindig sirt, ha csókolt, pedig mindig csókolt . . . Egyszer aztán elvitték. Azt mondták, hogy nem jön többé vissza. De én mindég vártam, hivtam, még akkor is, mikor kijártam hozzá a sárdombi temetőbe.

— Hát ott laktatok?

— Ott laktunk, de nem sokáig, mert azután Erzsók nénémék erre a tanyára jöttek.

— Hát az édes apád mikor halt meg?

Rica könyes szemeit fölemelte a legényre s egy mély, szomoru pillantással lehajtá fejét, mintha azt akarta volna kifejezni: „Oh, csak ezt ne kérdezte volna!“

— Talán az még előbb meghalt, mint az édes anyád?

— Nem.

Csak ennyit mondott s dacosan vetette föl szemeit, melyekben lobbanó tüz csillogott.

Kenderes Pista most még szebbnek találta a leányt.

— Tán nem szeretted az édes apádat? — kérdezte.

— Nem, mert nekem nem volt édes apám. Ha kérdezte, elmondom kigyelmednek, mert tudom, hogy jó szivvel van hozzám.

— Beszéld el, kis tubám, bizony nem akadtál rosz emberre. Nem mondom el senkinek.

Az én apám még most is él. Nagyon gazdag ember, de nincs neki szive. Erzsók néném azt mondta, hogy az édes anyámat is az vitte a sirba. Nagyon szomoru történet az. Meghalt bele szegény anyám, s rajta kivül nincs bizonyság, hogy én annak a leánya vagyok, a ki miatt meghalt . . . Verje meg a . . . . még se mondom. Ne verje, inkább szánja meg a bünét.

Kenderes Pista szemei szikráztak.

— De csak verje! — mondá haragos tekintettel. — Megérdemli az olyan pogányszivü ember. Hát aztán, hogy volt tovább?

— Egyszer elmentem hozzá könyörögni (Erzsók néném küldött), hogy szeressen, mert én vagyok a szép Ár Katica lánya (ugy hivták szegény jó anyámat, Erzsók néném édes testvérét) hátha megszán, megkönyörül rajtam, ugy gondolta Erzsók néném, a kinek magának is sok gyereke van és nagyon szegények. Legalább ha segitené valamivel a megtagadott lányát.

Elmentem hát. Erzsók néném nem mert eljönni, félt attól az embertől, a kinek annyi szive sem volt, hogy legalább szánja a maga gyermekét. Még akkor nem tudtam, hogy milyen, azért mentem el. Kezet csókoltam neki és elmondtam a mint Erzsók néném betanitott rá, és édes apámnak szólitottam. Szörnyü haragba jött, ellökött s kizavart a házából mindenféle pogány szóval, hogy a szeme elé ne kerüljek többet . . . és átkozta, szidta szegény jó anyámat, a ki már künn feküdt a temetőben.

A kis Rica kebléből keserves zokogás tört fel s mindkét kezével befödte arcát.

— Szegény leány! ne sirj, majd megsegit téged a jó isten — mondá Kenderes Pista elérzékenyülve — azt a rosz embert pedig megveri mind a két kezével. — Ne sirj kicsikém . . . jó embered leszek én ezután. Odavonta kebelére s megcsókolta a leány homlokát — mintha tudta volna, hogy azzal a csókkal már nem tartozik másnak senkinek.

— Azt montad, hogy él még az az ember és nagyon gazdag — szólt a legény szeliden simogatva a leány arcát.

— Mondd meg hol lakik, mi a neve?

Sürgetve, vágyólag tekintett Rica szemébe, ki édes szerelemtől reszketett Pista karjaiban.

— Mit ér az, ha megmondom is! — rebegé. — Nem akarok én a szeme elé menni, nem akarom apámnak ismerni. Jobb lesz nekem ez a sorom.

— De azért csak mondd meg! — sürgette a legény, mintha valami sugta volna odabent, hogy azt neki meg kell tudni — hátha ismerem? Ugy-e, hogy megmondod kicsikém? Nekem csak megmondod!

— Jó, hátha kivánja megmondom: Köröszturi Lőrinc. Kenderes Pista elbocsátotta a leányt s kezeit összecsapva kiáltá: „Köröszturi Lőrinc! . . . Hát mégis igaz, a mire gondoltam! Szegény, szegény leány!“

Lehajtotta fejét, mintha teher nyomta volna.

II.

Nagy szó volt az, a mit Rica mondott Kenderes Pistának. A vőlegény nehéz titkot tudott meg leendő ipáról. De ugy gondolta, hogy ez még nem minden. Lesz ott még egy nagyobb, egy rettentőbb titok is, a mely miatt nincsen neki nyugodalma, csak kinzó küzdelme, egy borzasztó gondolattal. Nem tudja, hogy mi az? Nincs neve, nincs képe, de mégis ott van a lelkében. Ott bujkál, ott éget régóta — mindég mióta megtörtént a kézfogó. Nagy vidéken nincs olyan szép, olyan gazdag leány mint Köröszturi Borcsa. Vetekedtek érte a legelső legények, de ő nem választott köztük. Egyetlen lánya a gazdag Köröszturi Lőrincnek nem sietett fejkötő alá. Egyszer aztán elmaradtak a kérő legények.

Büszke volt a kackiás leány? . . . vagy tán más volt az ok?

Oh, milyen ok lehet az! . . . Vizálláson látta meg először Kenderes Pista, mulatságban. Sokat táncolt vele, biztatta rá Boris. Csalogatta, csábitotta lobogó szemével . . . szép piros ajkával . . . hajló termetével . . .

Pedig Kenderes Pista nem gazdag. Csak egy zsellér az ifju Táray gróf birtokán.

Köröszturi Boris ezentul minden vasárnap ott volt Vizálláson a mulatságban és mindég jobban csalogatta, biztatgatta a szép karcsu legényt. Szinte mondta neki a szemével, hogy szeresse, hogy vegye el feleségül.

Szép is, nyalka is, gazdag is. De mikor olyan nagy sor a szerelem a szegény legénynek. Talán csak el akarja csábitani, eszét venni, azután kinevetni, faképnél hagyni, mint a többit.

„Dejszen nem lesz abból semmi Köröszturi Borcsa, hogy engem elcsábits, hogy engem kinevess!“

Másik vasárnap felé se nézett, hiába hivogatta, hiába csalogatta tündöklő szemével, mosolygó szájával.

Talán sohasem is nézett volna rá, ha maga a méltóságos gróf ur nem akarja . . .

De az tele beszélte a fejét, elhitette vele, hogy érte él-hal a szép Köröszturi Boris. Fájt neki, hogy rá se nézett mult vasárnap és azóta mindig csak sir. Az apja se bánná a dolgot, ha már ugy van.

„Kérd meg Pista a leány kezét, vagy ha restelled a szót, hát majd megkérem én. Leszek a násznagyod, leszek a pártfogód. Tiz hold földet adok ott a lápos végén, hogy ne legyen a te kezed se üres . . . aztán meg a két szép pejkót a nyirett csikóval, velök elhozhatod a menyasszony ágyát. Ráadásul meg kitartom a lakodalmat. Ha már beléd szeretett vedd is el. Nagy szerencse lesz rád.“

Szegény ember feje elkábul az ilyen beszédtől . . . pedig, mennyit beszélt még azután is!

No hát isten neki . . .

Hamar ment az egész. Sürgette a gróf is, Köröszturi Lőrinc is. De legjobban Boris.

Jaj de kapós is lett egyszerre Kenderes Pista!

Alig várták a kézfogóra, mintha féltek volna, hogy elmarad. Bár elmaradt volna, mert azóta nincsen nyugodalma. Százszor is vissza akarta adni a karikagyürüt, hogy ne legyen semmi belőle. De hát csak nem volt ereje.

Maga se tudta, hogy miért? de félt az esküvőtől.

Nem bizott a mátkájában, nem hitte, hogy szeresse, csak azt, hogy megcsalja. Iszonyun megcsalja. Gondolni is alig merte, de mégis elhitte.

Miért is változott volna meg az a leány olyan egyszerre? Miért hagyták magára a legszebb, leggazdagabb lányt a sárdombi legények? és aztán mért akarta a szép fiatal gróf, hogy olyan hirtelen feleségül vegye? . . .

Kenderes Pista mindezt elejétől végig ujra elgondolta magában a mint meghallotta Rica történetét s kezeit ökölre szoritva felkiáltott:

— Isten irgalmazzon neki!

Rica ijedten, összetett kézzel kérte:

— Ne bántsa, ne bántsa! Csak kelmedet érhetné baj. Azt hitte, hogy Köröszturi Lőrincre gondolt — pedig a mátkájára.

— Ne félj Rica, egy ujjal se bántom — mondá kemény hangon — hanem azért meg lesz verve nagyon. Isten verése lesz rajta teérted.

Aztán szelidebb hangon folytatta:

— Jó leány vagy Rica, hogy elmondtad a sorodat. Tudom már, hogy ki vagy. De te nem tudod, hogy én ki vagyok? Nézz a szemembe kis hugom! látsz-e abban mást mint igaz jó szándékot? Pedig hej nagy az én szándékom. Ott kezdem meg a hol te elhagytad, de nem állok meg az ut végéig . . . Látod-e a kalapomnál azt a bokrétát, a lajbimon a piros kezkenőt? . . . No ha látod, hát tudd is meg, hogy a Köröszturi Lőrinc lánya adta.

Rica szive ugy megreszketett a mint oda nézett. Elszorult a hangja, elborult a két szeme csillaga.

Alig birta kimondani azt az egy szót: „Jegyben?“

— Jegyben adta . . . hütlenségre . . . gyalázatra. Óh tudom én, hogy arra!

Haraggal lobbant fel a szeme a mint letépte kalapjáról a bokrétát, lajbijáról a piros kendőt.

— Tudod-e már, hogy ki vagyok? Kenderes Pista a nevem. Megismersz-e, ha megint eljövök?

Erős karjaival szivére szoritotta a leányt.

— A jó isten adott téged nekem . . . azért a másikért . . . Sárdomb felé borult az ég . . . erdő fölött bucsuzó nap fénye ragyogott. Bucsuzó nap fénye, alkonyat derüje.

Erdő mélyén, kövér füben legelészett az

eltévedt csikó. Mégis — mégis csak sötét este talált rá a gazdája.

— — — — — — — — — —

A sárdombi nagy uton nem győzték már várni. Hova lett a Pista? . . . tán még most is keresi a csikót? . . . Utána indultak. Hisz vőlegény nélkül csak nem mehetnek haza. Majd felvették az erdőt ugy kiabáltak.

Csuki Gyuri a kulacscsal együtt ment keresni — de bizony a kulacs hamarabb kifogyott, mint Kenderes Pista megkerült.

Az erdőből egy karcsu lány fordult ki előtte és sietve szökött át a keresztuton, a galagonya-bokor mögé.

Gyuri még annyit is látott, hogy szép kipirult arcája volt a leánynak és szaladva ment a tanya felé.

Ez csak tán nem a csikót kereste? . . . Hanem azért mégis elkiáltotta a Pista nevét.

— Itt vagyok már Gyuri! megkerült a csikó — kiáltotta vissza Kenderes Pista csengős szijjon vezetve a csikót.

— Alig győzünk várni, pedig késő lesz, mire haza érünk.

— No hát forduljatok vissza. Közelebb éritek Sárdombot.

— Mit mondasz Pista?

— Azt, hogy szerencsétlenséget nem visztek házamba. Fölfordult a kocsi az egész teherrel, hát vigyétek vissza. Az elesett jegygyürüt nem szokás felhuzni a mátka ujjára, felfordult kocsin sem vihettek menyasszonyi ágyat.

— — Mondasz valamit. Én nem bánom Pista. De majd mit szól Körösztuti gazda biró uram, meg aztán az a csillagos szép lánya?

— Azt mondják, hogy máskor viszszük, másik kocsin. Meglehet, hogy más legény számára.

— Ne bolondozz' Pista! Csak nem tán?

— Ne félj Gyuri, nem a te bajod lesz. Köszöntetem Körösztuti Lőrinc gazda biró uramat . . . köszöntetem gazda biró uram csillagos szép lányát. Igy mondd ám meg Gyuri pajtás. És egyebet ne mondj. Tudod, hogy milyen a fehér nép — mindjárt roszra gondol. Ne rontsd el az éjszakáját. A mi mondókám lesz, majd elmondom magam.

. . . Hej! Kenderes Pista, nem tudod te, hogy mit küldtél vissza!

III.

Valamennyi piros rózsa egyszerre hervadt el orcáján, valamennyi fájó könycsepp egyszerre borult a szemére, mikor a legények késő este holdvilággal visszatértek — a vőlegény nélkül.

Nem tudott mit szólni a szép Körösztuti Boris — csak érezte, hogy örökre visszahozták azt, a mit délután elvittek.

Hiába mondták a legények, hogy „csak azért" hozták vissza, mert fölfordult a kocsi, és majd másik kocsin megint elviszik . . .

Nem viszik el többé, de elhozták a fájdalmat és szégyent.

Körösztuti Lőrinc maga is megrendült, a mint a leányára nézett, a ki ott állt egyetlen szó, egyetlen hang nélkül, halavány arcával, könyező szemekkel.

„Jaj, de csúffá lettem . . . jaj de csuffá tettek!"

Körösztuti Lőrinc vigasztalta magát, hogy az ő legénykorában is történt már nem egyszer ilyenféle eset, hanem azért nem mult el a lakodalom.

Hogy is mulhatna el, hisz' a gyürü ott van! . . . Csak legalább visszajött volna a Pista is, vagy izent volna valamit. De semmi mást, csak azt, hogy köszönteti őket.

No, de majd másként fordul. Majd bizony. A gazdabiró vacsorára marasztotta a legényeket. De azok megköszönték a szivességét és nem maradtak. Későre járt az idő. Csak a lovakat kötötték be. Ők elmennek nyugalomra — hajnalig.

Oh, de boldog, a ki nyugalomra térhet!

Körösztuti Boris félt az éjszakától. Mi történik holnap? mire ébreszti fel a jó isten napja? Vagy tán el se alszik, hanem hallgatja a zaklatott lélek beszédjét. Oh, miket fog attól hallani, miket kell átszenvedni ezen az éjszakán, mely kezdete a szégyennek, boldogtalanságnak . . .

Segithet-e rajta az imádság, megkönyörülhet-e rajta az irgalmas isten? . . .

Oh, mert rettentő vád az, a mi a lelkét nyomja. Odavisz a kétségbeesésbe. És ezt a vádat nem lehet eloltani. Beszél az mindég. A szem csillagában . . . az ajk mosolyában, a legforróbb csókban, mely a gyönyörben is félelemtől remeg.

Hogy szereti a vőlegényét! még is hogy fél tőle, őrizve a sziv régi titkát, a mátka nagy bünét. És most már a vőlegény tud mindent . . . tudja, hogy rettentően megcsalta, mikor legjobban szerette.

(Vége köv.)

DICSŐSÉG NÉKED . . . *)

Dicsőség néked ó urunk!
Kit imád a föld pora.
Hirdetőd a magas égbolt
S a föld lábad zsámolya;
Egy vagy, hatalmas, szent, dicső
Névvel meg nem nevezhető.

Diadalunk te! reményünk!
Bizodalmunk szirtfoka!
Akibe bizunk s remélünk
S nem csalódhatunk soha.
Kegyelmed itt és égbe fenn
Örökké tartó! végtelen!

KISS JÓZSEF.

FLIP.

— Bret Harte elbeszélése. —

(Folytatás.)

— Ez nem lesz alkalmas ennek az idegennek, — vélte Flip, fejcsóválva vonva elő a már elnyütt prémmel szegélyezett vaquerozubbonyt. Lance azonban nagyon alkalmasnak találta azt, mert meleg volt s örült, hogy e tekintetben Flippel ellenkező véleményen lehet. Mihelyt felöltötte hidegen bólintott az öregnek, s Flipet üdvözölve az ajtó felé indult.

— Ha ön a Monterey-uton akar tovább haladni, akkor én önnek odáig a legrövidebb utat megmutathatom, — szólt Flip, tartózkodó nyájassággal.

Fairley apó is dörmögött.

— Az bizony jó lesz! A baromfiak meg a „ranch“, nem bánod, ha elpusztulnak is, mig valamely idegen itt tartózkodik, a kivel kóborogni lehet; eredj, láss dolgod után!

Lance haragosan akart válaszolni, de Flip megelőzte őt s igy szólt:

— Hiszen jól tudja apám is, hogy azt az utat nagyon bajos megtalálni s hogy még az a rendőr is, a ki Petét, a franciát üldözte, szintén nem lelte meg, s kénytelen volt Canon felé kerülni. Ez az idegen, kétségkivül eltévedne s ujra visszatérne ide.

Ez a kellemetlen kilátás hallgatásra ösztönözte az öreget s Flip és Lance elindultak a kijelölt ut felé.

Egy ideig hallgatva mentek egymás mellett, mignem Lance hirtelen vezetőjéhez fordulva, lehangoltan kérdé:

— Ugy-e, sokszor rászedted te már azt a gyémántos medvét?

Flip előre futott s ez által kikerülte a feleletet.

— Mindig igy szokott zsörtölni rád az öreg? — kérdezősködött ujra Lance.

— Mi közöd hozzá? — viszonzá Flip, miközben egyik kőtömbről a másikra szökkent, mert ép akkor keltek át egy kiapadt folyónak a medrén.

— Ugy rémlik előttem, hogy te valamennyi csavargónak kalauza és ápolója voltál, a kivel itt laktod óta csak találkoztál! — kezdé ujra Lance, fokozódó kedvetlenséggel. — Ugyan, hányat kalauzoltál már?

— Egy éve lehet, midőn egy khinait az írek egész idáig üldöztek. Nagyon félt odahagyni a rejtekét s már-már éhen halt volna meg a bokrok közt. Kivezettem őt s a hegyeken át megmutattam neki az ösvényt, mert az országuton a világért sem mert volna tovább menni. Ez volt az utolsó, mig önnel találkoztam.

— Illőnek tartod-e te azt, hogy hozzád hasonló sorsu leány oly szemetnéppel kóborog és afféle semmiházi csavargókkal szóba is ereszkedik? — kérdezte Lance.

Flip egyszerre megállt.

— Ohó! — kiáltott föl, — ha ön ép ugy leckéztet, mint az apám, rögtön visszatérek.

Lance sokkal inkább érezte az öreg és közte való hasonlatnak nevetséges voltát, semmint ama tényt, hogy ő a leány iránt háládatlanságot mutatott. Iparkodott is rögtön arról győzni meg Flipet, hogy ő csupán tréfált. Mihelyt a béke ujra helyre állt, bizalmasan kezdtek csevegni s Lance talán először életében tagadta meg magát annyira, hogy Fliphez nehány oly kérdést intézzen, melyek őt nem közvetlenül érdekelték. Megtudta Lance azt is, hogy a leány anyja a lapályon halt el, mikor ő még pólyás csecsemő volt; fivére pedig tizenkét éves korában megszökött. Flip biztosan remélte, hogy bátyját még valaha látni fogja s már sokszor gondolt amaz esetlegességre, mely őt e magános helyre vezeti, hol Flip, az apjával lakik.

— Tehát ez az oka, ugy-e, hogy te oly érdeklődést tanusitasz a csavargók iránt? — kérdé Lance. — Azt hiszed, nemde, hogy egykor valamelyikben a saját testvérbátyádat ismered föl?

— Nos, — viszonzá Flip, — van valami a dologban; de még más oka is van annak, nevezetesen az, mert hiszem, hogy ama naplopók valamelyike találkozhatott valahol a

---

*) Dávid zsoltáraiból, melyeknek leforditásával s istentiszteleti használat végett átdolgozásával Kiss Józsefet a pesti izraelita hitközség bizta meg. Szerk.

bátyámmal s nekem valamely szolgálatot tehetnek.

— Például az ily naplopók, mint én is, nemde? — kérdé Lance.

— Az ilyen is, mint ön. Ugy-e ön jó indulatot mutatna iránta?

— Arra akár esküt is tehetek, — viszonzá Lance oly őszinteséggel, melytől ő maga is megrezzent; — csak arra figyelmeztetem, hogy ne kösse magát mindenkinek rögtön a nyakára.

Némi féltékenységet sejtetett aztán ama kérdése, hogy vajjon Flipnek a védencei közül tért-e hozzájok vissza valamelyik?

— Nem! — viszonzá Flip, — egyik sem! És ez arra mutat, — tevé utána — hogy én hasznokra voltam s azontul ők már segithettek önmagokon, nemde?

— Bizonynyal, arra mutat, — viszonzá Lance némi keserü gunynyal. — Hát ezeken kivül, vannak önnek barátai vagy ismerősei, a kik olykor meglátogatják?

— Csupán a postamester, onnan, hol az országutak keresztezik egymást.

— Postamester?

— Az; jövő évben nőül akar engem venni, ha már felnőttem.

— És ön mit szándékozik tenni? — kérdezte Lance komolyan.

Flip több izben vonogatva a vállát egy darabig előre futott, köveket kapott föl s azokat az erdőbe dobta s aztán pajzánul tekintve vissza Lancera, végre megadta a választ.

— Az kellene még, hogy én önnek minden gondolatomat kifecsegjem!

Végre odaértek ama helyre, hol megkellett válniok.

— Ide nézzen, — mondá Flip az ut elágazására mutatva, mely ugy látszott, mintha rögtön elenyésznék a bokrok közt; — erre vezet önnek az utja. Mennél tovább halad rajta, annál inkább kiszélesedik az; azonban nyitva tartsa ön a szemét s igyekezzék jól megismerkedni az uttal, mielőtt a köd beállna. Isten vezérelje önt!

— Isten áldjon meg! — szólt Lance, a leány kezét megfogva s magához vonva. A leányon még mindig érezni lehetett az erdő füszeres illatát s a fiatal ember fölizgatott képzelődése e pillanatban szülőfölde erdőségének mámoritó illatát idézte elő. Félig tréfából, félig komolyan megkisérlette megcsókolni a leányt. Ez erélyesen védte magát; de az utolsó pillanatban odaengedte ajkát s gyöngén viszonozta a fiatal ember csókját. Ugyanekkor oly sajátságos, szenvedélyes tüz sugárzott a leány szeméből, mely Lancet megrezzenté, ugyhogy bámulva, mozdulatlanul állt ott még akkor is, mikor a leány már rég elfutott tőle.

A könnyü sylphid-alakot mindaddig kisérte a szemével, mig az az erdő árnyában el nem tünt, aztán gyorsan lépdegélt odább a kijelölt ösvényen. Éles sasszeme rögtön felismerte a nyomot s gyorsan haladt a távoli hegyláncolat felé.

Flip ellenben nem tért oly hamar haza. Mikor az erdőt elérte, megállt annak függőleges szélén s a völgytorkon át pillantott Lance után, a mint ez a fölfelé vonuló ut kanyarulatain hol eltünt, hol ismét láthatóvá vált.

Mikor Lance a gerincre érkezett föl, a köd lassankint kezdett fölszállni, megtelepedett a hegyormon s Lancet is eltakarta a leány szeme elől.

Flip sohajtott, fölemelkedett guggoló helyzetéből, föltette lábait egymásután a fatörzsre s fölhuzta harisnyájának nagyon is megrövidült szárait. Aztán szoknyáját rángatta lefelé, idegesen erőködve, hogy azt a közeli viszonyt, mely korábbi években harisnyájának a felső széle s szoknyájának alsó széle közt volt, ujra helyre állitsa. Aztán még egyszer fölsohajtott s haza sietett.

III.

A Monterey-partvidéken félévig tartott a tenger ködének unalmas fölszállása és leszállása. Fél évig tartá megszállva e fehér haderő a partvidéki hegyeket, délutánonként rendesen megjelenve a csucsokon s ép oly rendesen hátrálva meg a reggeli nap sugaraitól. Fél év óta minden nap jelenkezett ama fehér fátyol, mely Harriott Lancet egykor redőivel eltakarta; de Lance nem mutatkozott azóta. A mi szeretetreméltó semmiházinknak sem átöltözködésre, sem rejtekhelyre nem volt szüksége. Az üldözés hulláma, mely őt oly magasra emelte, egy nappal később már lesüppedt s elmállott a levegőben. Mielőtt egy hét mult volna, a törvényes vizsgálat az állitólagos büntény vádja alól fölmentette őt s az egész esetet otromba párbajnak nevezte, melyet két fegyveres és fölingerült ember vivott egymással. Lance egyik partvidéki városban biztos helyzetben érezve magát, esküdtszék összehivatását kérte s mint már elitélt, de a végrehajtás elől megugrott egyén

fölmentetett. A rendszeres törvényszék, a minő a Csöndes-Oceán partjain szervezve volt a rendszeretlen jury-itéletét elhamarkodottnak és igazságtalannak találta. Igy aztán Lancet, biztositék letétele mellett, szabad lábra helyezték.

A postamester, ott a keresztutnál ép a heti postát kapta meg San-Franciscoból s az érkezett tárgyak megvizsgálásához fogott. Mindössze is öt levél és két csomag volt. Ezek közül három levél és mind a két csomag Fliphez volt intézve.

Az utóbbi félév alatt nem az első eset volt, hogy ily rendkivüli dolog történt s nagyon természetes, hogy a keresztuti postahivatal kiváncsisága már rég föl volt ingerelve. De mert Flip soha sem maga ment a levelek vagy csomagok átvételeért, hanem egyik-másik félvad hivét küldte s mivelhogy őt sem a keresztutnál, sem átalában a postauton nem lehetett látni, e kiváncsiság örökké kielégitetlen maradt. A postamesternek, e java férfikorában levő embernek kiábrándulása sajátságos, elegikus jellegü volt. Ma megnézte a leveleket és csomagokat, aztán egy pillantást vetett az órájára. Még kora reggel volt s ha kimegy, még délelőtt vissza is térhet. Még egyszer megtekinté a levelek cimeit; ugyanaz a kézirás volt, mint az, melyet már ismert. Azt gondolta magában a postamester, legjobb lesz, ha a leveleket ő maga adja kézhez. Küldetésének költői oldalát tiszta inggel, világoskék nyakkendővel s egy csomó mézes kockával jelezte, mit Flip rendkivül szeretett.

A Fairley udvarához a szokott ut a postaut határfája mellett vezetett el, végig az erdő alatt, hol az óvatos lovas többnyire leszállt a lováról s gyalog ballagott odább. Itt, az erdő szélén a postamester egy elegans öltözékü asszonynyal találkozott, ki lassan folytatta utját, egyik keztyüzött kezében ruhájának az uszályát tartva, mig a másikkal lovaglóostort suhogtatott. Vajjon nem valamely estélyre igyekezett-e, melyet Montereyben vagy Santa-Cruzban rendeztek? Oly ritka jelenség volt ő e helyen, hogy a postamester följogositva érezte magát, közelebbről szemügyre venni. De a nő egyszerre eltünt az erdőben; a postamester végkép elvesztette szem elől. Eszébe jutott azonban, hogy ő tulajdonképen Fliphez indult s a meredek ösvény csakhamar minden figyelmét igénybe vette.

A napsugarak csaknem függőlegesen tüztek alá, midőn ő a hegyzugba befordult s a kéregtetőzetet megpillantá. Majdnem ugyanabban a pillanathan jelent meg az uton Flip is, kipirult arccal, ziháló kebellel.

— Nekem hozott ön valamit? — kérdé, a csomagokra és levelekre mutatva.

A postamester annyira meg volt lepetve, hogy mindent rögtön gépiesen átnyujtott a leánynak, mit azonban a következő pillanatban megbánt.

Flip észrevette a postamester habozását.

— Talán csak bérmentve vannak? — kérdé.

— Bizonynyal, — dadogá a férfi, kinek utolsó reménye is, a csomagok tartalmával megismerkedhetni, már-már tünedezett; — de mivel értékes csomagok ezek, azt gondoltam, kegyed jónak látja megvizsgálni, vajjon tartalmában nincs-e hiány, mielőtt az átvételről elismervényt adna.

— A nélkül is aláirom a nyugtatványt, — viszonzá Flip kitérőleg — s ha valami hiányoznék, majd tudatni fogom önnel.

Miután a leány távozni készült, a postamester jónak látta másféle beszélgetéssel tartani vissza.

— Mi kegyedet már több vasárnap óta nem láttuk a keresztutnál, legalább is egy hónap óta, — kezdé enyelgő hangon, melybe azonban sok udvariasság is vegyült. — Vannak emberek, kik azt mondják, hogy kegyed afféle fickóval barátkozik, mint a minő Brown Bijah is s büszkeségében ránk sem néz többé.

A most emlitett egyén a kerület mészárosa volt, ki Flip iránt táplált reménytelen szerelméről az által adott tanuságot, hogy minden héten messziről, nagy kerülőutat tett, hogy Flip atyjánál megrendelés végett jelenkezzék.

Flip, a postamester eme vádjára feleslegesnek tartotta a választ.

— Én, részemről, ama hiedelemben voltam, — folytatá a postamester, — hogy önöknek látogatói lehetnek. A fogadóban, ott fent a tetőn alkalmasint városi emberek időznek. Láttam is egy uj divat szerint öltözködő nyalka leányt nagy kényesen járkálni. Le sem tudom irni, mily finom piperéje volt. Ez épen hozzám való volna. Ilyen nő mindent tehetne velem, — folytatá amaz erős meggyőződésben, hogy ő most Flipnek a féltékenységét fölébresztette, mialatt megvetőleg nézett végig a leánynak saját maga által fércelt öltözékén.

(Folyt. köv.)

UJ ASSZONY.

— Lapok egy fiatal asszony naplójából. —

Irta: ILLÉSSY PIROSKA.

Budapest, 1880. március 15-én.

Itthon vagyunk.

Most nyitom fel először esküvőnk óta ezt a kedves, kék könyvet, melyet te édes „kis anyám“, elutazásunkkor kezembe adtál, hogy uj életem legérdekesebb eseményeit s ifju szivem érzelmeit belejegyezzem. S én viszont megigértem neked, hogy naplómat, mely életemnek és kedélyhangulatomnak hü tükre lesz; valahányszor hozzám jösz, elolvashatod.

Legelőször is, mielőtt tovább mennénk, engedd meg, hogy annak rendi és módja szerint bemutassam magamat, mert oly jól esik, nevemet leirva látni. Tehát: Peterdy Kálmánné, hat hetes menyecske vagyok. Ugy-e, nagy méltóság! Az a buksi fejü, zöld szemü, trabális termetü uriember ott a másik iróasztalnál, a kivel olyan türelmetlenül kacsintgatunk egymásra irás közben, az én imádott, szeretett férjem.

Most jöttünk haza a nászutazásról.

Oh te anyák legbölcsebbike és legokosabbika, mennyire igazságod volt, mikor azt mondtad, hogy ne menjünk nászutazásra. De a te elkapatott, elkényeztetett leányodnak és az ő még jobban elkapatott férjének minden áron nászutazás kellett és elmentek.

Bejártuk Olaszország egy részét. Megnéztük az örök Róma halhatatlan kincseit; andalogtunk Amalfi illatos olajfa-erdői alatt; láttunk festői rongyokba burkolt „Beppó“-kat, barna bőrü, tüzes szemü, fehér kendővel árnyalt fejü „Juliá“-kat; megszámlálhatlan mennyiségü templomokat s még kevésbbé megszámolható szentképeket, gondoláztunk Velence bübájos, mélybe vonzó lagunáin, s — halálosan megbántuk, hogy elmentünk. Mert, hogy őszintén megvalljam, Rómáról most is alig tudnék többet mondani, mint elmenetelünk előtt, mert eszem annyira el volt telve szivem boldogságával, hogy teljesen képtelen volt az uj benyomások felvételére. A capitolium hatalmas kőrakásainak nyilása közt az ő fejét láttam, a „Beppó“-k csak akkor tetszettek, ha hozzá hasonlitottak, s a mi a müvészetet illeti, egy gyönyörü muzeumban, a legszebb kép előtt, egy óvatlan pillanatot megragadva, mikor a vezető nem nézett oda — megcsókoltuk egymást. S hizelgek magamnak azzal, hogy ő is ugy volt vele. Részemről, nekem az ő szabálytalan vonásainak látása nagyobb élvezetet szerez, mint Raphael Madonnájáé. (Jaj, észre ne vegye, hogy mit irtam, mert akkor borzasztóan elbizná magát!)

Most már itthon vagyunk, ebben a kedves, szép, nagy fővárosban, melyet annyira szerettem, még mikor nem is laktam benne s melyet te, kedves kis anyám, sohasem birtál megszokni. Itt ülök kis lakószobámban, s minden sarok, minden könyv, a függöny minden egyes ránca a te kedves, gondos kezedre emlékeztet. Igazán csudálom, hogy te sohasem voltál megelégedve lakásommal, mikor berendezted, holott oly kedves, kicsi, otthonos, stylszerü benne minden. Mindig azt mondtad, hogy szobáim kicsinyek, butoraim célszerütlenek, s én magam idegenül fogom magam érezni benne. Oh, „kis anyám“, pedig milyen szép minden! A kis szalon fehérfüggönyös erkély-ajtócskájával, kicsi rococostylü karszékeivel s megszokott leánykori zongorámmal a sarokban, kellemes, árnyékos ebédlőnk, ódon fabutoraival, és otthonos lakószobánk nehézkes ó-német butoraival olyan barátságos, hogy nem is képzeled. De a ti, tágas granáriumszerü szobátokhoz szokott szemetek előtt ez a kicsi lakás mindig „babaház“ marad, a minek te először elnevezted. Hisz ép azért kedves, mert oly kicsi; én azt hiszem, hogy olyan nagy szobákban sohasem találnám meg magamat. Igaz, hogy iróasztalom a pici salonból kiszorult a lakószobába s ez rontja kissé az összhangot, de se baj, igy legalább irás közben is közel vagyunk Kálmánnal egymáshoz, mert az ő iróasztala csaknem közvetlen az enyém mellett áll.

A mint megérkeztünk, mindjárt elébem állitott egy roppant vaskos termetü, roppant szőke haju, roppant elkeseredett képü leányzót, hogy ő az én cselédem s te fogadtad nekem „kis anyám.“ De, uristenem! hát mit csináljak én vele? Hiszen, ha ez a hatalmas teremtés, valamit eltör s én csunyán nézek reá — megver, mert az arcából renkivüli erélyt és elszántságot olvasok ki. Furcsa! Az én cselédem! Vajjon, hogy kell szólitani?

Most jut eszembe, hogy még nem mondtam el, hogy minek örülök nagyon a sok közt. Annak, hogy végre elértem azt az időpontot, mikor nem veszek utoljára a tálból, mert ez leánykoromnak az asztalteritéssel együtt egyik legfőbb keserüségét képezte. Most van egy, a ki utánam vesz és ez a — férjem.

Igen, dicséretünkre legyen mondva, dacára annak, hogy már hat hetes házasok vagyunk, még annyit megőriztünk az udvarlási korszak hagyományaiból, hogy férjem előtt veszek a tálból; ha esőben karonfogva megyünk, a viz nem az én nyakamba csorog az esernyőről, s ha a csirke mája hozzá kerül, nekem adja.

Topp! Kálmán leteszi a tollat. Most már Isten veled, te kedves, kis kék könyv, többé nem a tied, hanem a férjemé vagyok, s hogy egy titkot megsugjak — nagyon, de n a g y o n boldog vagyok.

Három héttel később.

Istenem! Annyi bajom van. Nem illő ugyan, hogy már ily fiatal asszony koromban panaszkodjam, de a panasz nem férjem ellen tolul ajkaimra — isten ments' — ő jó, mint mindig, de ez a cseléd!! — — — Igazában Roppant kisasszony, — mert igy nevezte el férjem mindjárt első nap — őrültté tesz.

Először is rendkivüli ellenszenvet tanusit a tárgyak egészben létele iránt, s hogy a dolgon segitsen, csodálatraméltó ügyességgel és gyorsasággal rakásra töri őket. S mintha leckéket venne e tárgyból, napról-napra nagyobb előmenetelt tanusit. Már annyira haladt, hogy szalonomban egy fordulással öt-hat chinai figurát, s ugyanannyi majolika edénykét képes leverni az etagère-ekről. Aztán — — —

Oh! „kis anyám", ha komolyan meggondolom a dolgot, ugy veszem észre, hogy jobban tettem volna, ha a sok physika, vegytan, történelem és földtan lapjai helyett, melyek miatt az iskolában is rajtam maradt a gunynév, a mivel te kedves, kis anyám, tudákosságomról otthon felruháztál, s „Minerva kisasszony" maradtam — néha a főzőkanalat is forgattam volna. Akkor talán kevesebb bajom lenne most. Láttad volna csak, kis anyám, milyen elkeseredett, rémült arcot csináltam, mikor Roppant kisasszony, megérkezésünk után való nap, — miután a szalonban teljes megelégedésére betörte egy gypsz-szobrocskám orrát és egy japáni virágvázám fülét (ezt ő takaritásnak nevezi!) — elébem állott s azt kérdezte, hogy mi lesz ebédre?

Uristen, de hát honnan tudjam én azt? — Soha életemben sem kérdezte még tőlem senki, s épen nem voltam elkészülve reá. Roppant kisasszony oly kihivólag nézett reám, hogy szinte láttam, a mint asszonyi méltóságom cseppenként olvadt le rólam tekintetének bűvhatása alatt, s végre nem maradt ott egyéb, mint egy kicsi, ügyetlen, gyakorlatlan, háziatlan — Minerva kisasszony. De tartani akarom azért magamat vele szemben, s igy minden erőmet összeszedve megparancsoltam neki, hogy előbb mosogassa el a kávésedényt, azután majd megmondom. Oh! Ha láttad volna azt a leirhatatlan ravaszságu pillantást, melyet reám vetett ezekre a szavakra!

Én aztán méltóságosan bementem a másik szobába, de alig vártam, hogy az ajtó becsukódjék utánam; minden méltóságom összeomlott s én elkeseredve a rettenetes átkon, melyet az istenek cselédek alakjában adtak az emberiség fejére, sirva fakadtam.

Kálmán ijedten hagyta abba irását a sirás hallatára s oda jött hozzám.

— Az istenért mi bajod? Mért sirhat az én kis bölcs „Minerva kisasszonyom" ennyire? Ki bántott?

Nekem sem' kellett több. Ez olaj volt a tüzre. Zokogva borultam a vállára.

— Oh istenem, istenem! Azt kérdezte — azt ké—hér—de—hez—te, hogy — hogy — — —

— Az ég szerelmére mit kérdezett? Ki kérdezte? —

— Azt kér—dezte az a — az a roppant lány, hogy mi legyen ebédre. S én ne—hem tudom.

Kálmán előbb hangosan felkacagott, de azután elkomolyodott arccal szólalt meg.

— Igen ez már nekem is okozott egy kis aggodalmat.

— Hogy mi lesz ebédre? kérdém, csodálkozva vetvén fel szempilláimat.

— Dehogy. Az, hogy te olyan járatlan vagy a háztartásban. Bizon eleinte nehezen fog menni, de majd belejösz. Nem azért maga a bölcs Minerva kisasszony, hogy ily csekélységen fennakadjon. Gondolj ki valami ebédet, s majd ő megcsinálja.

Megnyugodva kimegyek s a legujabb Bazárból kibetüzök egy étlapot. Azt aztán jól bevágtam s aztán kimenve ujjaimon elszámláltam neki. Topp! Valamit elfelejtettem. Biztosan tudom, hogy ötfélét kellett elmondanom s én csak négyet mondtam. Igaz! Hogy a hushoz riskása garnirungot csináljon.

Visszamentem a szobába, de Roppant kisasszony rendkivüli kiváncsisága itt sem hagyott nyugtot. Mindenáron tudni akarta, hogy teszek-e én a riskása garnirungba petrezselyemzöldjét, aztán pedig azt firtatta, hogy mennyi hagymát tegyen a pecsenye levébe.

Megmondtam neki, nagy bölcsen, hogy csinálja a mint szokta, s ha nem jó lesz, majd megmondom, hogy kell.

Megnyugodtam, hogy most már kielégitettem tudvágyát, de szó sincs róla, — öt perc mulva megint bent volt, egy vizsgálóbiró kegyetlenségével vallatva, hogy mennyi ideig kell a kochot sülni hagyni. Szóval egész délelőttöm folytonos remegésben telt el s ha már megláttam roppant szőke fejét az ajtóban, meghült bennem a vér, s az inquisitió minden kinjait szenvedtem át.

Délben a leves füszeres volt, hogy a szemünk is szikrát hányt bele, de ő azért lelke szentségére esküdte, hogy egy szem paprikát sem tett bele. (Igaz, mert biztosan az egész sótartóval belezuditotta a semmireváló.) A garnirung zöld volt a petrezselyem levéltül, s olyannak tünt fel elszörnyüködött szemeink előtt, mint egy szikfüvel tarkázott mező. A pecsenye meg hagymás volt, alig tudtuk megenni; férjem pedig boszus volt, mert nem lakott jól, s én sirtam e feletti bánatomban egy negyedórát.

S ez igy megy napról-napra.

A minap meg vendégeim voltak. Az első vendégek! Természetesen az én kis anyám „Minerva kisasszonya“ ki akart magáért tenni, s szeretetreméltó háziasszony akart lenni. Csak az volt a baj, hogy mintha mind összebeszéltek volna, csaknem minden ismerősöm egy nap adta vissza a látogatást. Pici előszobám kis csengetyüje majd leszakadt a nagy csengetéstől. És én istenem! Most vettem észre, hogy szalonom milyen kicsi! Mikor már tizen voltunk benne tökéletesen tele volt, s minden széken ültek; s aztán jött még hét ember. Hogy miként fértek, — és hogy ültek a jó isten tudja, de én nem.

Mentünk vacsorálni.

Roppant kisasszony a kielégitett boszu érzetével nézett izgatott arcomra, s ugy tartotta kezében a pecsenyés tálat, mintha valakinek fejéhez akarná csapni.

Az első tál étel szerencsésen körüljárt.

Intettem Roppant kisasszonynak, hogy hozza be a samovárt, hogy a theát elkészithessem. Nagy gyorsasággal behozta s raffinirozott ügyességgel két legelőkelőbb vendégem ölébe öntötte belőle a vizet.

— De Mári — kiáltottam felindulva mig vendégeim rémülten ugráltak fel.

— Semmi, semmi — kiáltott ez nagy léleknyugalommal. — Nem tört el semmi, ne tessék megijedni. S kiönteni — — ugyis tudja a nagyságos asszony, hogy minden reggel kiöntöm. Ezt tudtam előre, s szerencsére tettem is fel vizet. — S ezzel, mint a ki dolgait legjobban végezte, méltóságos léptekkel el- kihaladt a szobából.

Aztán én nem tudom, hogy szokta-e azt minden cseléd s van-e cselédtörvény, mely ezt megengedi (mert az igazat megvallva, mióta a cselédtörvénybe belenéztem, ugy kezdem észrevenni, hogy a cseléd az ur, s mi vagyunk a szolgák), hogy mikor reggel a kávé fő és az ujságot hozzák, a cseléd leüljön olvasni, és az alatt a tej kifusson — és olyan — oh! — olyan gőzt és rosz szagot terjeszszen? Oh! Mondd meg, te kis anyám, te anyák legbölcsebbike és legokosabbika, a te ostoba „Minerva kisasszony“-odnak, hogy mit tegyen ilyenkor?

Nem. — Nem tudom tovább irni. Dacára minden bohóskodásomnak, szemem könybe lábad, szivem elszorul, s ha Kálmán itt nem lenne, hogy szives szavaival, nyájas ölelésével megvigasztaljon — kétségbeesném.

(Vége köv.)

KÉT MÜTEREMBEN.

Velence, julius 22.

A lagunák városa nem müvészi központ a szónak közönségesen elfogadott értelmében, de mindazonáltal igen érdekes, sőt mondhatnám, tanulságos város azokra nézve, kik a modern olasz müvészet irányával akarnak megismerkedni.

A hivatalos cimtár mindössze csak 70—80 velencei müvész nevét sorolja föl; ez a szám azonban jelentékenyen nagyobb a nyári évszakban, s gyarapitására a külföldi müvészek jelentékeny contingenst szolgáltatnak. Francia-, Spanyol-, Németország, Anglia és Ausztria sohasem maradnak képviselők nélkül; nehány osztrák festő (köztük a nagytehetségü Passini s az édeskés, kinyalt dolgokat kedvelő Blaas) már valóságos velencei polgárnak tekinti magát; a spanyolok pedig külön coloniát alkotnak, elzárkózva mütermeikben s nem érintkezve, ugy szólván, senkivel.

Kevesebb vonzerővel bir Velence a szobrászokra nézve. Idegen szobrász csak elvétve, nagy ritkaságképen vetődik a lagunák városába; ekép az olasz szobrászat nincs kitéve annak a veszélynek, hogy idegenek befolyása alatt, eredeti jellegéből kivetkőzve, elütő irá-

nyok és modor utánzására adja magát. Pedig, valljuk be az igazat, épen nem válnék hátrányára az olasz szobrászatnak, ha az angolok komolysága, nemes egyszerüsége, s a franciák kecsessége és természetessége müvészeiknél egy kissé több figyelemre és méltánylásra találna.

Tagadhatatlan, hogy az ujabb olasz szobrászat a genre terén igen kedves dolgokat produkál; mindenkinek el kell azt ismerni, hogy technica dolgában müvészeik a tökély nagy magaslatára emelkedtek; de másrészről az is bizonyos, hogy a külsőségek tulzó cultusa nem egyszer a lényeg elhanyagolására csábitja az ujabbkori olasz szobrászokat, s hogy müveik csak ritkán emelkednek felül azon a szinvonalon, melyet ma már a folyvást tökélyesbülő ipar cikkeinél is megkövetelünk.

Láttam nem rég egy olasz szobrot; hálója mellett szendergő halászfiut ábrázolt. A háló finom szövete bámulatra méltó tökélylyel volt készitve; egyes szálait külön-külön megszámithattam; de maga az arc hideg és kifejezéstelen maradt a szobrász vésője alatt. A nagy közönség megbámulta a kemény márványban csodás lágysággal ábrázolt könnyed szövetet; de a müértő érdeklődés nélkül haladt el az alak előtt, mert arcán nem tükröződött vissza az álom kéjes boldogsága, melyet éreztetni első sorban lett volna föladata a szobor készitőjének. Egy másik alak fürdőből kilépő gyermeket ábrázolt. A ruha finom szövete bámulatos gonddal mintázott redőkben tapadt a testnek gömbölyü idomaihoz; a lábnál heverő szivacs valóságos mestermüve volt az aprólékosságig pontos kidolgozásnak; de kifejezést, életet az arcon itt sem találtam.

A külsőségeknek kedvelése némely szobrásznál már annyira megy, hogy az arcon valamely lelki állapot visszatükrözését nem is tartják szükségesnek. Mintáznak fejeket elfedve sürü fátyollal, vagy elrejtve kendő alá.

Meglátogattam Marini mütermét. E fiatal szobrász tehetségétől Velencében sokat várnak. Izléssel dolgozik, élénk érzéket tanusit a formák tökélye iránt; de a rosz példa reá is hatással van, s ennek kifolyása egyik legujabb alkotása, a szembekötősdit játszó gyermek. A közel másfél lábnyi szobrocska bekötött szemmel társait kereső gyermeket ábrázol. Igen kedves, szeretettel dolgozott apróság; de mint müvészi alkotás csak csoportozatban foglalhatna helyet, magyarázatakép egy másik, előle rejtőző gyermek mozdulatban és arcjátékban nyilatkozó érzelmeinek. Mint egyes alakon épen azt kell nélkülöznünk, a mi a szobormünek jelentőséget adhatna: az arc kifejezését. A müvészi érdek egy mellékes dolognak: a szemeket elfedő zsebkendőnek esik áldozatul.

Ezért sokkal sikerültebbnek tartom másik müvét: az „Un baccio“ cimü gyermekfejet, mely csókra illesztett ajkakkal mosolyog felénk. Erről a fejről lélek sugárzik szét; csak az a kár, hogy maga az arc nem eléggé üde és bájos. Ugy látszik, hogy a fiatal szobrász inkább jellemzetességre, mint kedvességre törekedett.

Figyelemre méltó mü a fiatal szobrásznál egy könnyedén kezelt férfiarckép s egy bájosan mosolygó női fej, melyet már régibb kiállitásokból ismertem.

Marini jelenleg egy nagyobb müvön: Garibaldi emlékszobrán dolgozik. Szerencsés pillanatot ragadott meg a hős ábrázolására: azt a mozzanatot, midőn Garibaldi az olasz egység kivivása után először Velencébe érkezik s a város lakosságát, fövegét jobb kezében lebegtetve, üdvözli. A szobor fölfogás dolgában hasonlit a mi Petőfi-szobrunkhoz; de a fölemelt jobb kéz tartása Marini szobrán nemesebb, s az alak maga, élénk mozdulata dacára is, nyugodtabb. Legnagyobb hibája, ha ugyan a müvész utólagosan még nem változtat rajta, szerintem, az lesz, hogy a piedestal jelképes alakjai nagyon is magokra vonják a figyelmet, s miattok első pillantásra maga a főalak szenved.

Soranzo gróf, kinek studió-ja a szépmüvészeti akadémia egyik földszinti termét foglalja el, szintén az ujabb generatióhoz tartozik. Hajlama monumentalis müvek alkotására ösztönözné; Velence azonban mai napság már nem az a város, mely ilyen ambitiók kielégitésére alkalmat nyujthatna. Nagyobb szabásu ujabb paloták, középületek nem épülnek; a régi nobilik vagy kihaltak vagy elköltöztek, az ujabb nemzedék sorában pedig vajmi ritkán akadnak maecenások. Soranzo is tehát, mint sok más fiatal szobrász, ujabb időkben kizárólag a genre-szobrászat terén érvényesiti tehetségét.

Vázlatai, melyeket nagyobb szabásu müvek előtanulmányaiul készitett, félig bevégezve vagy csak megkezdve hevernek mütermében. Egy állványon látjuk Antonio Loredan doge álló szobrát, a mint csüggedező katonáit kitartásra ösztönzi s meztelen mellét mutatja az ellenségnek. Mozdulatban, arc-

kifejezésben egyaránt jól indult munka: de azt hiszem, s azt hiszi maga a müvész is, hogy egyhamarjában nem érkezik el az az idő, melyben befejezésére gondolhatna. Igy maradt félben az a relief is, mely Lauro Querinit ábrázolja a Piazza dei Mercantén, a mint köréje sereglett tanitványainak a philosophiából előadást tart. Jól tervezett, kifejező csoportozat, mely diszére válhatnék valamely középületnek.

Soranzónál az állványokon és polcokon az arcképek egész sorozatával találkozunk. Ott látjuk Goldoni, Andrea Giovanelli, Garibaldi és Fra Mauro életnagyságu mellszobrait, melyek közül különösen ez utóbbi köti le érdeklődésünket mélyen elmélázó, jóságos tekintetével.

Genre-szobrai közül igen érdekes a kacagó velencei gyermek beszédes szemeivel, s egy másik, már nagyobb kamasz, fején hátracsapott kalapjával s tekintetében az önérzet igen sikerült kifejezésével. Ez a fő, különösen profilban tekintve, igen jellemzetes. E két mellkép mellé méltán sorakozik egy fiatal leányarc: a gyermekies ártatlanság igazi mintaképe.

Ezek a mellképek a közelébb megnyitandó turini kiállitás számára készültek, s erre a kiállitásra küldi el Storanzo legujabb csoportozatát is, melynek agyagmintája, mikorra e sorok napvilágot látnak, hihetőleg már készen lesz.

Ez a csoportozat, mely gyermekét iskolába kergető anyát ábrázol, igen jól van az életből ellesve, s bizonyára elismerést fog szerezni a müvész vésőjének. Előttünk áll a makacs muzsafi, a mint jobb lábát a földön erősen megveti, balkezének összeszoritott öklét pedig szemeihez emeli, s minden pillanatban kész arra, hogy vonakodását keserves pityergéssel is támogassa. Az anya e vonakodással szemben határozott föllépést tanusit; erélyes mozdulattal ösztönzi a távozásra, de azért arcának kifejezéséből leolvashatjuk, hogy anyai szeretetének egész melegségével csügg a szófogadatlan gyermeken. Arányaiban gondos, kifejezés tekintetében igen jellemző csoportozat. Nekem legjobban tetszik rajta az, hogy nem árul el hatásvadászatot sem a mozdulatokban, sem az apró részletek tulságos gondozásában.

Soranzo csoportozatában talán még ez év folytán a magyar közönség is gyönyörködhetik. A müvésznek föltett szándéka, hogy ujabb müvével megjelenjék őszi kiállitásunkon.

Sz. T.

IRODALOM.

Spetykó Gáspár összes költeményei. (A szerző arcképével. Kiadta és sajtó alá rendezte ifj. Káplány József. Gyöngyös, 1883. Ára 2 forint.)

Az ötvenes években szaporán támadt népköltők közt Spetykó Gáspár egyike volt az ismertebbeknek. Különösen szülőmegyéje s a felső vidék kedvelte, s dalait nem csak olvasták, hanem énekelték is sokfelé. Amaz időben más irány, más hangulat, tudvalevőleg nem is igen tetszett a költészet-kedvelőknek, mint az, a mely a Petőfi nyomán haladó versirók müveiben nyilvánult. A népről, annak életéről, szokásairól zengett a hivatottak és hivatás nélküliek egész serege; nem törődve a kritikával sem, melynek két képviselője, Erdélyi János és Gyulai Pál, már jókor hadat üzentek az uj iskola elfajulásának.

Spetykó Gáspár is korán tapasztalta, hogy a közönség s a birálat kegye nem egyenlően mosolyog parlagi muzsájának. A nép szájából ellesett, tiszta magyaros nyelven irt dalait, románcait, valamint jókedvvel irt tréfás nótáit Hevesmegye fonókáiban, szüreti mulatságain élvezettel énekelték és hallgatták; de a mikor 1854-ben „Gyöngyvirágok“ cim alatt java verseit (számszerint hatvanhatot) összeszedte s kiadta: épp Gyulai Pál szigoru kritikával sietett alább szállitani a népdalköltő érdemeit, erősen megróva azokban a „kelmeiség“-et, mint Erdélyi János az ötvenes évek ellaposodott lirájának prózai elemét elnevezte.

De Spetykó Gáspárt ez irodalmi félsiker nem riasztotta vissza: dalolt ő tovább is a népnek s költeményei egész gyüjteménynyé szaporodtak. De később is, s mind e mai napig nem az irodalom, hanem inkább szülővárosa és környéke tartá fenn nevét és emlékezetét. Tizennyolc éve, hogy meghalt, s most egy földije ifj. Káplány József szorgalmasan és kegyelettel összeböngészte mindazt, a mit az elhunyt összeirogatott; s a versek és prózai dolgozatok terjedelmes kötetéhez Spetykó Gáspár életrajzát is megirta.

Érdekes, változatos egy élet, akár csak a Petőfié, kihez valamikor Spetykót hasonlitották; de persze még annyi joggal sem, mint Hiadort. A párhuzam megvonásának ingerétől mostani első biográfja sem szabadulhatott. „Mert ha Petőfit magasztaljuk, mint országos hirü népköltőt — irja a többi közt — ugy Spetykótól nem vonhatjuk el a jeles vidéki népköltő cimet; Petőfi és ő egyidőben tüntek fel a népköltészet terén.“

S az „országos“ és a „vidéki“ népköltő ismeretségben is voltak egymással, sőt Petőfi annyira érdeklődött Spetykó iránt, hogy szebb nevet is kivánt volna neki. Neve miatt nem is szerette őt s azért Vahot Imre keresztapjának csapott föl s Avar névvel ajándékozta meg. De sem az egyik, sem a másik név nem maradhatott fönn a dicsőség s az örökkévalóság számára. Ime ifj. Káplány József szemrehányón panaszkodik, hogy az egykor „ünnepelt“ iró müveiről két évtized óta senki se emlékezett meg, sőt halála után a saját szülővárosában is, hol közszeretetben lakott, oly keveset törődtek vele, hogy sirját is elfeledték, föl se találják már, mert a sirásó s az egykori hü ápolónő más-más halmot jelöltek meg, a mikor mostanában nagy későn a kegyelet adóját le akarták róni s jellel ellátni a „gyöngyösi pacsirta“ nyugvóhelyét.

S az irodalom? Annak Spetykó Gáspár neve most ismét uj és ismeretlen. De az összegyüjtött müvek kiadása megint alkalmat ad rá, hogy tehetségét számbavegyük s arra is, hogy itéletet mondjunk, vajjon régebben, ama kevésbbé épületes irodalmi áramlat alkalmával: igazságosan itélték-e meg őt költészetünk akkori őrei, s vajjon népszerüségével arányban álltak-e igaz érdemei?

A válasz, melyet e kérdésre adhatunk, a korábbi kritikának szolgáltat igazat. A terjedelmes kötet, mely Spetykó Gáspár emlékét megőrizni van hivatva, alig foglal magában valamit, a mi a magyar lira gyarapodására szolgálna, sőt a mi a nagyobb közönség érdeklődésének is megfelelne, a prózai müvek közül pedig csak néhány történeti adalék bir némi fontossággal. A tizenkét cyclusban legtöbb a népies hangu vers. Az első: népdalokat tartalmaz; ezek nagy része azonban (hála liránk tisztultabb, emelkedettebb szellemének!) ma már meghaladott álláspontot jelöl. Csupa közhely, kopott rim, elhasznált fordulat — a mi e gyüjtemény olvasásakor fülünkbe cseng. Az eszmekör egy arasznyival sem tágabb, mint a baka-poézis akármely iskolázatlan képviselőjéé, s a ritmus iránt is sok a vétség e dalokban. Némelyiknek majdnem minden sora ilyen döcögős:

Szeretsz-e? mond | ja meg nékem,
S nem felel; hiá | ba kérdem.
Néki nincs ér | ző kebele —
Valld meg: sze | retsz-e, galambom?

Az igaz népiesség cégére alatt legtöbbször a „közönséges“-t kapjuk. Az ilyen lirai olcsóságok, mint:

Hej, parádi üveghuta,
Mingyá' megüt most a guta!

s más furcsa szesszenések szintén bőven váltakoznak. Sokszor egészen prózai helyekkel találkozunk, mint:

Husvétkor — szokás Gyöngyösön —
A rózsámat megöntözöm;

vagy pedig:

Levelet fogsz kapni rövid idő mulva, —
Csak nézd meg a postát, —
Szeretném, ha kedves lenne foglalatja;

az ilyesmi már nem is dal, főleg nem népdal, mely éneklésre van szánva, de sőt nem is vers már.

A második cyclus szerelmi költeményeiben más hang szólal meg. Nem a nép, hanem az iró subjectivitása lép előtérbe; de itt is gyakoriak a prózai strófák és sorok. A költő virágnak mondja magát, melyre a lányka, mint nap ragyog. Aztán mondja:

Nyilatkozzál: téged illetőleg
Van igazság benne?

és utána:

Fájdalommal bár, de kijavitom
Hiszen nem soká tart a dolog.

Egy versében utonállónak nevezi kedvesét, kit bevádol:

Most halld tartalmát a rögtönitéletnek

s később:

Vétkét a vádlott fél maga beösmeri —
Hogy elfogatott és fegyver vala nála.

És gyakoriak az ilyen ömlengések is:

Te nem is képzeled, hogy az én szerelmem
Minő hatalommal ruházott fel engem;
Hogy én mindenható vagyok — nem képzeled,
Nyilatkozzál bizvást, mi a kivánságod.

S mint ötlet-szegény dal, mutatványkép álljon itt e kis vers:

A fürdőbe jöttem
Régen gyengélkedvén.
De meggyógyulok-e:
Nem biztat a remény!
Nem biztat a remény,
Mert a szivem beteg:
A szivet a szerelem
S nem viz gyógyitja meg!

A regék és románcok cyclusában egy sincs, melynek akár tárgya, akár feldolgozása uj lenne. Az „Eskü“ cimüben a megcsalt ifju szelleme jön a hütlenért s a sirba viszi magával; előbb azonban rárivall a gyilkos csábitóra:

Halj te is! s menj kárhozatra
Hol pokol zár v a s l a k a t r a!

Uhland és Kölcsey hatása érzik meg e sentimentális verses történeteken, melyekben kivétel nélkül sem belső forma, sem közvetlenség, sem jellemfestés nincs. A legkomolyabb is derültséget kelt némely kifejezésével. A „Zsarnok“ cimüben az özvegy jő „s t á p s z e r é r t esdeklik, öntve könyeket“; majd „jár és kél d a g á l y l y a l széles udvarán“ a zsarnok, és „apródok p e z s e g n e k“ nyomában; alább megint beteg jő s kér lakást, mire a zsarnok felel:

„Mig elkésziteném — Uj hajlékodat,
T é r j a v e n d é g l ő b e — É r n i c é l o d a t;“

a büntetése pedig az, hogy a mikor hazatér nejéhez, ott egy rémalak fogadja:

És kegyért hiába — E s d e k l i k v a l a
Karjain nejének — B o r z a s z t ó n h a l a!

A miben Spetykó Gáspár élvezeteset nyujt: az a humor és szatira. A negyedik cyclusban van néhány genre, melyekben igazi jókedv s jellemzési erő nyilvánul. Igy a „Firkantyu koma“, kinek üzletét mulatságosan s minden hosszadalmasság mellett találón leirja: sikerült alak a maga nemében. S szintugy „A különc“ cimü szatira is, melyben életteljes alakot rajzol, sok leleménynyel és jellemzetes vonásokkal. Van egy Garay-utánzás is: „Soltész Mihály, a hajdani verbunkos káplár“, a ki jóizün mondja el nagyitásait; Petőfit pedig „A született ur“ cimü szatirájában vette mintául a költő.

Az ötödik cyclus hazafias dalai mind selejtesek; s azért szivesen lapozunk tovább, hogy a következő sorozat néhány elbeszélő s „táj-költemény“-ét elolvassuk. Ezek közt a a „Solymosi kis leány“, gyöngyös-vidéki dialektusban irva, mindvégig csinos, érdekes. Az „Atkáron a falu alatt“ cimü az alapeszmét egyszerü szavakkal szépen és igaz hangon fejezi ki. A „Gyöngyös alatt fekszik Halász“ cimüben pedig a tréfás előadás egész müvészetté válik; s e vers méltó párja a „Sáron a lányok“ kezdetü jókedvü, ügyes nótának.

Az elégiák cyclusa már kevésbbé köti le figyelmünket; ellenben az alkalmi költeményekben a „Kazinczy Ferenc emlékünnepére“ irt óda sok helyütt erőteljes hangu, a „Simonffy Kálmánnak“ cimü baráti levél meleg bensősége, s a „Galgóczi emlék“ élénk leirásai által érdemelnek figyelmet. Mint kuriózus emlékvers álljon itt a „Hollósy Corneliának“ irt strófa, 1857-ből:

A ki téged c s a l o g á n y n a k
Nevez, még nem mond sokat:
Daloddal megszégyenited
Te a csalogányokat! —
Halhatatlanságnak büvös
Z o n g o r á j a vagy nekünk:
Énekedben az u r i s t e n
J á t é k á r a ismerünk!

A bordalok közt van „Kulacs-dal“, Vahot Imrének, és „Korhely-nóta“, Beöthy Lászlónak ajánlva; mindkettő a kedélyes, pajzán hang által válik ki; a vegyes dalok sorozatában pedig különös ellentétül sördal, sőt vizdal is olvasható. A kötet legszebb, legértékesebb darabja azonban az „Anyám sirján“ cimü elégia. Igaz, mély érzés vonul át e hat strófán, melynek nincs egy döcögő sora, egy hibás kifejezése. Az előadás oly egyszerü s mégis oly megható, akár egy zsoltár. Csak két versszakot jegyzek ide:

Itt nyugszik e gyepes
Halomnak ölébe,
Fejénél kis kereszt
A vallás jelképe,
Magam vagyok
Élő sir-emléke!

Kiszenvedtél már te,
Idvezült halottam.
Itt pihensz világi
Bajoktul nyugodtan
Mig én — letört gallyad
Szenvedő emlékül
Sirodra hullottam!

Ifj. Káplány József buzgalma mindenre kiterjedt, a mit az elhunyt hátrahagyott. Ifjukori kisérleteit és prózai dolgozatait, melyek a két utolsó cyclust képezik, szintén válogatlanul vette föl a gyüjteménybe. Ez utóbbiak közt van „Gyöngyös város ismertetése“ 1856-ból, továbbá egy nemzetőri levél 1848-ból. A lokális kegyelet nehány rejtvénynek is szoritott helyet. Ime az egyik: „Milyen költők vannak legtöbben Pesten?“ Megfejtés: „Pénzköltők“. Ebben ugyan akkor, régen sem volt élc, de igaznak akkor is igaz volt!

Ime, minden oldaláról bemutattuk az elfelejtett népköltőt. Nem épen indokolatlan, hogy elfeledték! Nevét azonban, mely Gyöngyösön még nem borult homályba (noha sirkövön nem olvasható) fönn fogja tartani egy-egy anthologia, melybe az „A n y á m s i r j á n“ cimü költeményt bizvást fölveheti valamely kiadó. De egy másik neve soká emlékezetes marad, hisz sok dicsőséget aratott vele. A világot jelentő deszkákon (hol későbbi ügyvédkedése előtt müködött) V i d é k i névvel a legjobb Baczur Gazsi volt több éven át.

„Cecil házassága.“ Ez a cime Csiky Gergely legujabb szinmüvének, melyet közelébb visegrádi nyaralójában befejezett s benyujtott a nemzeti szinházhoz. Három felvonásos mü a mai társadalomból. Hősnője egy dusgazdag nagykereskedő nemesen büszke leánya, kit egy fiatal báró — eszménye — vezet oltárhoz. Cecil boldog, mert azt hiszi, hogy szerelemből vezeti, de az esküvő után rögtön annál boldogtalanabb lesz, mert egy boszuálló férj tudtára adja, hogy a báró az ő nejét szerette s Cecilt csak gazdagságáért vette el, eladósodott családját megmentendő a bukástól. A fiatal nő büszkesége halálos sebet kap, elkülönzi magát s válni akar, de midőn e fiatalok, egymást sértve és megalázva, elszakadásukat készitik elő, ép akkor ismerik meg egymás nemességét, s a vége az, hogy válás helyett egymásra borulnak és boldogok lesznek. A dráma két főalakja mellett nem hiányzanak a mulattató mellékszemélyek sem, melyek közt egy felprotegált tanfelügyelő és egy eredeti örmény kereskedő ismét eredeti genre-alakokat juttatnak a szinpadra. Az ősz-téli évadra Csiky Gergely még egy másik szindarabot is ir.

Magyar irónő müve külföldön. Beniczkyné-Bajza Lenke „Mártha“ cimü regényét, melyet a „Hamburgischer Correspondent“ Greiner Lajos forditásában közölt, most ismét két német lap forditatta le: a „Berliner Fremdenblatt“ és az „Echo der Gegenwart.“ Azon kivül közölni fogja a „St. Petersburger Zeitung“ s még két amerikai lap is.

MÜVÉSZET.

Doppler Ferenc †. A zeneirodalom egyik kitünősége Doppler Ferenc halt el julius 27-én este Badenban, Bécs mellett. Halálával a magyar zeneirodalmat is nagy veszteség érte. A boldogult, karmestere volt a bécsi operaszinháznak, mely méltán számitotta őt diszére való tajai közé. A nemrég elhunyt Flotov módjára ő sem maradhatott meg a népszerüsége régi magaslatán, melyre fiatalkori müvei juttaták. De a mit fantáziájából és eredetiségéből elkoptatott az idő, bőven pótolta azt izlésével és gyakorlottságával; nemrégiben, midőn 25 éves jubileumát ünnepelte a bécsi operánál, régi tisztelői mind fölkeresték üdvözleteikkel s nemzeti szinházunk ugy hálálta meg a magyar fővárosban szerzett érdemeit, hogy besorozta őt tiszteleti tagjainak előkelő csoportjába.

Doppler Ferenc 1821. október 16-dikán született Lembergben. A zene elemeire atyja oktatta, ki a varsói udvari szinház zenekarának volt tagja. Már zsenge korában is nagy sikerrel kultiválta müvészetét s nemsokára Bécsbe költözött, hol zeneszerzést tanult és hangversenyeket adott. Öcscsével, Károlylyal együtt, ki szintén kitünő fuvolás volt, megfordult Magyarországon, Romániában és Oroszországban; a két testvér csodálatos ösjátéka mindenütt nagy feltünést keltett. A negyvenes években Budapestre költözött állandó lakosul s első fuvolása, később karmestere lett a nemzeti szinháznak. Operái közül, melyeknek irását fővárosunkban kezdte, legnagyobb tetszésre talált az „Ilka“ cimü, mely 1849-ben negyven előadást ért. Legelső operája a „Benyovszky“ volt, mely 1847-ben került szinre először. Budapesten irta „Vanda“ (lengyel stylü) és „A két huszár“ cimü operáját is, melyekben szintoly eredeti és charakteristikus módon érvényesülnek a nemzeti motivumok, mint „Ilká“-ban. — Később irt operái nem mérkőzhettek az előbbiek fényes sikerével. Utolsó munkái közül való a „Judith“ opera, mely az ötvenes években még repertoirdarabja volt a bécsi operának. Bécsben negyedszázadig müködött a boldogult zeneszerző, eleintén, mint szóló fuvolása, utóbb mint karmestere és ballet-rendezője az operaszinháznak. Az utolsó években sulyos betegség gyötörte s akadályozta meg kötelességei teljesitésében. A szorgalmas müvész nehezen tudott beletörődni a tétlenségbe, melyre őt e betegség kárhoztatá. Néhány héttel ezelőtt szélhüdés érte, mely megfosztá őt a beszélés képességétől; e pillanattól fogva nem biztak fölépülésében az orvosok. A tavaszszal Badenbe (Bécs mellé) vitték, de a leggondosabb ápolás sem hárithatta el a katasztrófát, melyről a nemzeti szinház igazgatósága a következő gyászjelentést adta ki:

„A nemzeti szinház igazgatósága mély fájdalommal jelenti, hogy Doppler Ferenc a bécsi cs. kir. operaház karnagya, és a nemzeti szinház tiszteletbeli tagja f. hó 27-én, Badenben, megszünt élni. A boldogult sok éven át volt a nemzeti szinház karnagya, mely idő alatt több dalmüvel és sok más szerzeményével gazdagitotta a magyar zeneirodalmat. Eltávozása óta is — mint tiszteletbeli tag — hiven képviselte a nemzeti szinház érdekeit, és fáradhatlan buzgalommal tüntette ki, hogy ő mindig a mienk volt. Az „Ilka“, „Benyovszky“, „Vanda“, „Tündér Ilona“ szerzőjét méltán gyászoljuk, mint a mienket! Legyen áldott emlékezete.“

Doppler halálának hire már péntek este elterjedt a bécsi udvari operában, a hol ép a „Meluzina“ balettet adták, melynek zenéjét az elhunyt irta. A közönség körében valamint a müvészek közt, de különösen a zenekarban, hol Doppler évtizedek óta olyan rokonszenves tevékenységet fejtett ki, nagy fájdalmat keltett a népszerü zeneszerző halálának hire. Doppler holttestét vasárnap szállitották Badenből Bécsbe s a temetés hétfőn délután negyedfél órakor ment végbe nagy részvét mellett.

A müemlékek országos bizottságához beérkezett jelentés szerint Myskovszky Viktor már elkészült a sárospataki vár müemlékeinek felvételével és jelenleg a rajzok részletesebb kidolgozásával foglalkozik. A rajzok már a képzőmüvészeti társulat őszi tárlatán ki lesznek állitva, a hol a renaissance-modor e szép alkotása nagy érdeklődést fog kelteni.

Liebig-emlék. Münchenben a Liebig-emlék ünnepélyes leleplezése augusztus hó 6-ára van kitüzve, mely alkalommal Hofmann berlini tanár a hires vegyész, mint az emlék-bizottság elnöke, fogja az ünnepi beszédet tartani. A bizottság külföldről érkező tagjainak tiszteletére a városházában villásreggelit rendeznek, melyre a miniszteréket, az akadémia elnökségét és a Liebig-család tagjait is meghivják. A müncheni vegytani társaság is készületeket tesz ez ünnepre.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1785.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEIRE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMENYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepel költők közé, noha azt mélyérzelmű dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia müvelödésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Rómer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelödés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelödési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember östörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Rómer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERÜ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet 4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . . 1 frt 40 kr
— vegyes költményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei. 2 köt. 3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. 4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 0 1 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1786 83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

32. szám. 1883 Augusztus 12.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Csina Rica. (Elbeszélés.) Irta Tóth József.
Flip. Bret Harte elbeszélése.
Uj asszony. Irta Illéssy Piroska.
Az angol irodalom hóditása Magyarországban. Irta György Aladár.
Sardou a plagiumokról.
Irodalom. — Művészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Gr. Eszterházy Miksa**), a magyar athletikai klub s a vértesaljai gazdakör elnöke, sok üdvös intézmény megalapitója vagy partfogója, legnépszerübb főuraink egyike, e hó 5-dikén Tatán elhunyt. Végakaratához képest nem Galantán, az Eszterházyak temetkezési helyén, hanem a tatai köztemetőben helyezték örök nyugalomra. A derék főur, kinek halála igazán veszteség, még nem volt harminc éves.

* (**Magyarország első virilistája**) galanthai herceg Eszterházy Miklós. A herceg Eszterházy családnak Kismartonban levő központi pénztárnoki hivatala által összeállitott adókimutatás szerint ugyanis Miklós herceg magyarországi birtokai után 299,509 frt $21^5/_{10}$ kr. egyenes adót fizet. Ebből az összegből sopronmegyei birtokaira 111,140 frt 96 kr. esik.

* (**A walesi herceg leányai a „Times"-nál.**) E hó elsején a „Times" szerkesztőségének érdekes vendégei voltak; az angol trónörökös három leánya jött el, hogy megtekintse e világlap szerkesztőségi, kiadói és nyomdai helyiségeit. Két óra hosszat időztek a „Times" palotájában. Mikor távoztak, a kiadó a lap egy külön kiadását adta át nekik, mely azalatt készült el, mig ők ott időztek, s a melyben látogatásuk apróra le volt irva.

* (**Kalakaua király zenekara**) utban van Európába, s mint Berlinből irják, nemsokára ott is alkalmasint több hangversenyt rendez. Most Kalakaua király zenekara San-Franciskóban van és ott nagy tetszés mellett játszik; karmestere a berlini születésü Berger Henrik, ki már nyolc év óta van Honoluluban, a hova Kalakaua király hivta meg, hogy az ottani udvari és katonai zenekarokat organizálja és vezényelje, a mi egyáltalában nem volt valami csekély feladat. Mikor Berger 1875-ben Honoluluba érkezett, a szigetbirodalom zenészei azzal kedveskedtek jövendőbeli főnöküknek és mesterüknek, hogy üdvözlő szerenádot adtak neki. Ez a szerenád ugyan rendkivül megtisztelő volt az európai muzsikusra, de egyuttal csaknem kétségbeejtette az a szörnyü khaosz, a melyet jövendőbeli tanitványai mindenféle hangszeren produkáltak, s mint a német mester mondja, valóban képes volt arra, hogy a köveket meginditsa, s az embereket őrültté tegye. Berger erélyének és szorgalmának köszönhető, hogy a benszülött zenészek teljesen kimivelődtek, ugy hogy a fiaskótól való félelem nélkül utra kelhetnek s bemutathatják a müvelt Európának tehetségöket. A zenekar 40 emberből áll.

* (**Az épitkezés Budapesten.**) A statisztikai havi füzetek legujabb számában olvassuk a következő érdekes adatokat: Az 1882. év folyamában a fővárosban összesen 323 helyen folytak épitkezések (ide értvén nem csak az uj épitéseket, hanem minden ráépitést, toldalékot vagy átalakitást is.) Az épitkezési tevékenység e szerint a mult évben igen nagymérvü kiterjedést nyert, a mennyiben nem kevesebb, mint 135-tel több helyen folyt az épitkezés, mint 1881-ben. Az alább következő kilenc évi visszapillantásból különösen kitünik, hogy az épitkezési kedv 1879. óta évről évre fokozódik, és hogy a mult évben már majdnem a 70-es évek elején tapasztalt rendkivüli élénkséget érte el. Tett ugyanis a befejezett épitkezések száma: 1874-ik évben Pesten 332, Budán 44, Budapesten 376, 1875-ben Pesten 190, Budán 56, Budapesten 246, 1876-ban Pesten 270, Budán 54, Budapesten 324, 1877-ben Pesten 191, Budán 43, Budapesten 234, 1878-ban Pesten 176, Budán 41, Budapesten 217, 1879-ben Pesten 153, Budán 42, Budapesten 195, 1880-ban Pesten 183, Budán 48, Budapesten 231, 1881-ben Pesten 199, Budán 59, Budapesten 258, 1882-ben Pesten 233, Budán 90, Budapesten 323. Megjegyzendő, hogy az épitkezési statisztika csakis az illető évben befejezett épületeket (ill. lakhatási engedélylyel ellátott lakházakat) veszi számba; igy tehát minden év adataiban inkább a megelőző egy-két év épitkezési kedve van előtüntetve.

* (**A tornaegyletek.**) Németországban jelenleg 2451 tornaegylet van, több mint 220,000 taggal, kik között 120,000 a müködő.

* (**Különös kereseti mód**) Nottinghamban a féreg-kereskedés. A nottinghami férgeket minden angol ösmeri, azt azonban kevesen tudják, hogy mily tömérdek bajba kerül azok összeszedése. Nottinghamban és vidékén sok ember egész éven át a férgek keresésével foglalkozik, melyeket a réteken lámpafénynél fognak össze. A vadászat nedves időben a legtöbb eredményt mutatja fel. Száraz időben pedig öntöznek is, hogy valamire mégis mehessenek. A férgeket a gyüjtőktől a farmerek veszik át és mohába rakják, hol 4—5 nap alatt oly szivósakká lesznek, mint egy kaucsuk fonál; csaléteknek férgek a legalkalmasabbak, mert a frissen fogott férgek igen hamar szakadnak. A férgeket több izben átvizsgálják, s a rosszakat kidobálják. A jó férgek ezre moha közé ládákba csomagolva 2 frton kél.

* (**Kivándorlás Amerikába.**) Az 1882/83-dik évben, melyet 1883. junius 30-ig számitanak, 599.114 ember vándorolt Amerika Egyesült-Államaiba, mig a mult évben összesen 788,992 ember. Németországból 191.643, Angliából és Walesből 79.852, Kanadából 64.971, Irlandból 63.720, Svédországból 34.596, Olaszországból 31.715, Norvégiából 21.849, Skótországból 19.612 volt a bevándorlók száma. Skótországot kivéve, a többi országban apadás konstatálható, különösen Németországban és Svédországban.

* (**A nemzetközi irodalmi kongressus**) Amsterdamban fog ülésezni szeptember havában. Tiszteletbeli elnöke Hugo Viktor; a bizottság tagjai: Angolországból Jerrold, Olaszországból Ferrari Pál, Éjszakamerikából Walkes tábornok, Svájcból Tallichet, Németországból Heyse Pál és dr. Löwenthal, Spanyolországból Colzado, Hollandiából Isser, Duhl és Willenmier, a lengyeleket Kraszewski képviseli, az osztrákokat Beust gróf, a románokat Djurava, a magyarokat senki. A programm a következő: Jelentés az 1881-iki római kongresszusról. Egy „convention littéraire universelle" terve. Az irói tulajdon örököseinek joga. Hollandia és a 17. és 18. század sajtószabadsága (pályamunka). A különféle államok regényirodalma s azok erkölcsi viszonyai.

KOSZORU

32. szám. 1883 Augusztus 12.

CSINA RICA.

Irta: TÓTH JÓZSEF.

(Vége.)

A mitől remegett föl van már fedezve. Hiába volt minden, tudja azt a titkot.

De hátha még sem tudja? hátha csak mást szeret? . . . Mást szeret! Keserves vigasztalás.

Ki tudja, melyik lenne roszabb?

Meg kell tudni mindent még ma, mert holnap már késő lesz. Meg kell tudni, hogy mi a szándéka.

Irgalom-e vagy gyalázat?

Még ma, még ma!... Holnap már tán visszaadná a gyűrüt is . . . és megtudnák a szégyent . . .

„Hozzá megyek, fölkeresem. Lábához borulok sirva-riva kérem, hogy legyen az uram . . . ne legyen gyilkosom. Óh jaj, százszor jaj én nekem!“

Boris kinos küzdelemmel kulcsolta össze kezeit majd odarohant az ablakhoz s kinézett rajta.

Az éj csendes volt, s a hold bevilágitotta a tágas udvart s annak végében a fehérlevelü jegenyefákat. A leány visszahuzódott az ablaktól s eloltotta a gyertyát, egy fekete kendőt boritva vállára.

Visszafojtott lélekzettel hallgatózott. Csend volt mindenütt. Aludt már mindenki.

Az ablak függönyeit leeresztette, s csendesen kilépett a szobából. Csak a szive dobogott hangosan a mint az ajtót becsukta.

Mikorra felébrednek, akkorra ő már itthon lesz megint! Nem először ül most lóra és tud vele bánni. Az éjszakától nem fél és hajnal hasadásra megjárja Vizállást. Az istálló felé tartott, melynek ajtaja be volt zárva. A cselédek tudták, hogy a vizállási legények nem nyugodni, hanem mulatni mentek, a korcsmába. Fölhasználták az alkalmat egy kis időre. Ez is csak kedvezett Borisnak, kitudta hol van az istálló-kulcsa s hirtelen felnyitva, eloldotta a legelső lovat s hátul kerülve a kert alatt levezette, hogy ne hallja meg senki a futó ló dobogását, mely jól ismerte az utat — hazafelé.

A Kenderes Pista lova volt, a mit bekötöttek a legények a Köröszturi Lőrinc istállójába.

Most a menyasszonyt vitte a vőlegényhez, de — szomoru sorba.

Gyöngén hajlott kerek háta a mint futott, mintha tudta volna, hogy szép lány ül rajta.

Szép lány a kit szivgyötrelem üldöz.

Óh de keserves éjszaka. Másként lesz-e virradóra?

A sárdombi ut hoszsza gyorsan fogyott, mégis olyan hosszunak tetszett. Szeretett volna már ott lenni, mégis félt, hogy ott lesz.

Mit mond neki? hogy kezdi meg? . . . Alszik-e már, vagy ébren van, búban, gyötrelemben?

Ugy mint ő.

A falu tornya egyre nőtt a hold fényében . . . s a leány szive egyre hangosabban dobogott. Már mindjárt ott lesz a falu alatt. Ha meglátná ugy valaki és felismerné?!... Mit mondanának, hol járt?... Talán azt, hogy messze a vőlegényétől — s közel a grófi kastélyhoz . . .

Egész testén végig vonaglott az a nehéz, kinos borzadály, mely szivet facsar, lelket rémit. Mintha kisértetet látna, vissza és körültekint. Nincs senki. De azért fél, remeg.

„Isten ne hagyj el!... csak te tudhatod azt, hogy milyen szerencsétlen vagyok... Azt más nem tudhatja. Nem, nem! Csak te, az én szerencsétlen apám . . . én, és az, a kitől ugy félek. Édes anyám, megrepedne a szived, hogyha élnél. Édes anyám, áldott anyám!“

A ló erős horkantással ugrott félre. Az utszéli bokor mögött valami megmozdult.

Boris odakiáltott, de nem szólt vissza senki. Talán gyik, vagy kigyó zörrent ott meg. Ki is járna ilyen későn a sárdombi uton . . . Boris megállitotta a lovat. Majd odaköti egy fához az árokparton belől, mig visszatér. Gyalog megy be, hogy ne lássa senki.

A mint a bokor mögé került, vezetve a lovat, egy lapulva elhuzódó alakot pillantott meg.

— Ki az? kérdezte ijedten.

Az alak fölegyenesedett. Szép, sugár termetü leány volt, kezében egy kisded motyóval.

— Én vagyok. Egy leány. Épen mint te —

— Mi a neved?

— Hát a tied?

— Mit akarsz?

— Semmit, csak megyek . . .

— Mit viszel a kezedben?

— Azt, a mi az enyém. Talán azt hitted, hogy . . .

— Nem, de lásd, nagyon megijesztettél . . .

— Pedig nem félhetsz tőlem.

A mint a hold felé forditotta arcát Boris ráismert.

— Tudom már, hogy ki vagy. Láttalak a sárdombi piacon nem egyszer. Azt mondták, hogy Ricának hivnak. Hová mégy?

— Szolgálni a kastélyba . . .

Boris összerezzent.

— Ne menj oda, susogta lázasan — fogadj szót. Áldasz érte mindig . . .

— Miért ne menjek?

— Mert szép vagy . . .

— Szegény vagyok.

— Annyival inkább . . .

— De becsületes.

— Óh istenem!

— Boris eltakarta arcát s oly szánandó volt, hogy Rica szive megesett rajta.

— Szegény leány! Hát neked is van bajod. Pedig jó ruhád van . . . mégis éjszaka jársz . . . Tán téged is elkergettek?

— Kerget a bánatom. Rosszat álmodtam, nagyon . . . Menyasszony vagyok.

— Menyasszony vagy! . . . tudom ki vagy . . . Körészturi Boris!

— El ne árulj . . . meg ne mondd, hogy láttál . . . Ugy jöttem el, hogy nem tudja senki. Azt álmodtam, hogy a vőlegényem . . . óh istenem! de rosszat álmodtam.

Rica keble összeszorult . . . s könyezett a szeme.

— Ugy-e sajnálsz? ugy-e szerencsétlen vagyok?

„Óh de nehéz rá felelni! Ez az én testvérem . . . hogy kell megölelnem!“

— Sajnállak . . . Csókolj meg . . . azután menj vissza. Nem igaz az álmod . . . fordulj vissza innen.

Fájó szivben csoda érzés . . .

Megölelték, megcsókolták egymást.

Most már áldjon meg az isten, sietek.

— Siess vissza, ne menj oda, én meg arra kérlek.

— El kell mennem, meg kell látnom. Áldjon meg az isten.

Kendőjével betakarta arcát s eltünt a fák között. Rica szomoruan nézett utána s azt gondolta magában, hogy ő milyen boldog ahhoz képest.

Pedig ugy vérzett a szive.

Szánta azt a leányt, a ki mátkája volt az ő kedvesének s leánya annak az embernek a ki őt, a gyámoltalan árvát, oly szivtelenül megtagadta.

S most ez a leány odamegy, ahhoz, a kit ő szeret . . . Óh mi vége lesz ennek!

Megbocsát-e neki a vőlegénye? vagy elszakad tőle örökre, a mint mondta?

Vagy tán szeretni fogja tovább — őt pedig csak áltatja.

Rica szemei megvillantak és sietve indult meg a falu felé.

De csakhamar megállt s visszatekintett.

Milyen hálátlan vagyok, hogy olyat tettem fel róla — gondolá. — Hisz nincs nekem senkim rajta kivül a világon. És mégis ugy fáj nekem, hogy szerencsétlen az a leány. Szánja meg az isten, ha van neki büne, ő pedig bánja meg. Bánatban találkoztunk, bánatban válunk el, és ő nem is tudja, ki volt az, a kit megcsókolt.

Leült a bokor mellé a harmatos füre. Be akarta várni Körészturi Borist, hogy ha majd visszajön: még egyszer beszéljen vele s megtudja, mi történt.

Ugy is el volt fáradva a hosszu ut miatt, a melyen nem fog többé „hazafelé“ menni.

IV.

Késő este volt, mikor Kenderes Pista hazaért, mert meg-megállt s vissza-visszanézett a sárdombi nyárfaerdő felé, és azon tul, a merre a kocsi ment.

Akkorra már oda ért az is. Jól van. Leg-

alább gondolkozhatnak rajta, hogy feldült a kocsi . . .

Tudják ott, hogy miért dőlt fel.

Hanem azért nagyon bántotta a dolog. Hogy mondja meg a szándékát, ha el nem értik? Mit mond rá a világ? Kit tartanak hibásnak?

De leginkább tartott a méltóságos gróftól. Mivel menti magát, ha a szeme elé kerül? Megmondhatja-e épen annak az igazat?

Nagy kérdések voltak ezek, nem csoda, hogy eltünődött rajtuk. Éjfél is rég elmult, még sem vágyott pihenésre.

Kezére hajtotta fejét s ugy bámult ki az ablakon a holdfényes égre . . . Egyszerre csak megzördült az ablak. Halkan zördült, puha kéztől, künn az utca felől.

— Ki van ott? ki zörget?

— Én vagyok . . . én jöttem.

Két sötet szem csillagfénye villant. Pista megismerte.

— Hozzám jöttél? . . . ilyen későn?

Alig birta megkérdezni, ugy elállt a szava.

Köröszturi Boris eltünt az ablaktól, belépett az ajtón. Nem tartott semmitől. Bátran ment befelé. A pitvar-ajtó felnyilt.

„Ha eljöttél, gyere is be . . . nem tudja meg senki?“ Ennyit mondott köszöntésül.

— Ne félj, Pista, nem maradok itt sokáig, nem is jöttem volna, ha nem kerget a bánatom. Mit vétettem, hogy el akarsz hagyni? mit vétettem, hogy igy bántál velem? Oh! tudom én, hogy mért nem jöttél vissza! azért, mert megbántad a lépésedet.

— Igaz, Boris! megbántam. Ne kárhoztass, nem tehetek róla.

— Hát igaz, igaz, oh, jaj nekem! — zokogta a leány egy székre roskadva. — Mért huztad hát ujjamra a gyürüt? . . .

— Azt hittem, hogy boldog leszek veled. Hej, de nem lennék az. Vak volt a két szemem, hogy nem láttam semmit. Más van a te szivedben, nem én. Küzdöttem, hogy el ne higyjem, mégis el kell hinnem.

— Esküszöm az egy istenre, hogy forrón szeretlek . . . megőrülök, vagy meghalok érted.

— Tudom, hogy „már“ szeretsz, de mást is szerettél . . . Az a bajom nekem, azért nem szeretlek. Meg akartál csalni . . . gyalázatba vinni, csufságnak kitenni.

Köröszturi Boris kinos sikoltással ugrott fel, mint az őrült, homlokához kapott.

— Ne szólj többet, inkább ölj meg, ha már nem szerethetsz. Nem tudok én kérni, elvette az isten az eszemet . . . könyörülj rajtam, szánd meg szenvedésem.

— Szánom a bünödet. Oldja fel az isten.

— Ez utolsó szavad, Kenderes Pista?

— Még nem az utolsó . . . Vedd vissza a gyürüt . . . add vissza a gyürüt . . . és azután áldjon meg az isten.

— Ne áldjon, csak verjen. Mért nem ezt kivánod? Jobban már nem verhet, átkod már nem fájhat.

— Nem átkozlak, mert látom, hogy szerencsétlen vagy. Nem miattam, isten látja lelkemet. Mondj igazat, ha igazán szeretsz, volt-e okom, hogy ezt tettem veled?

Köröszturi Boris fölvetette fejét s odakapott mátkája kezéhez.

— Add ide hát azt a gyürüt!

Vad, sziszegő hang volt az. A kétségbeesés hangja.

— Itt a tied . . . most már végeztünk. Minek kivánod már, hogy igazat mondjak?! Csak azt mondom: „szerettelek!“ . . . Majd meglátod . . . majd meglátod . . .

Elment. Kenderes Pista utána meredt a lebbenő árnynak. Aztán, mintha megriasztotta volna valami: kilépett a házból s utána indult.

Már nem látta sehol, mintha elszállt volna. De ugy gondolta, hogy elérheti a falu alatt.

Nem érte el, nem is látta, pedig már ki jutott a sárdombi utra a vizállási szőlők alá.

Csak egy vágtató lovast látott messziről s egy sikoltást hallott . . . mely átcsengett a légen.

A lovas a sárdombi uton keresztül vágtatott a Tisza felé, mig utána egy alak futott ki az utra.

Pista felismerte, hogy leány, de nem az, a kit keres. Bizonyosan az sikoltott. Szaladva ment felé. Azt hitte, hogy baj van.

— Itt vagyok, ne félj! Segiteni jövök.

A futó leány megállt az átelleni szilfák árnyékában s egy kiáltás lebbent el ajkáról:

— Teremtő isten!

Egész testében remegett, mintha bünös lenne.

— Én vagyok itt, — mondá megtört hangon. — Amott meg a szegény Köröszturi Boris vágtat . . .

— Rica . . . hát csakugyan te vagy?! . . .

— Én vagyok . . . siessünk utána. Oh, én nagyon félek.

— Hogy kerülsz te ide késő éjjel? . . . Csak azt mondd meg!

— Kizártak a házból, — rebegé a szegény leány szégyennel, fájdalommal. — Elküldtek . . .

— Hát mit tettél, hogy elküldtek, szegény leány?

— Nem tettem semmit . . . csak azt, hogy a pulykákat őrizetlenül hagytam és elkóborogtak. De nincs egy hijja sem . . .

— Hová indultál most? — kérdé Pista mélyen megindulva s szivére szoritva a remegő leányt.

— A kastélyba, szolgálni. Birom már a munkát.

Kenderes Pista nagyon megijedhetett ezektől a szavaktól, mert elbocsátotta az átölelt leányt.

— A kastélyba?! . . . szolgálni! nem, oda te nem mehetsz . . . Van nekem hajlékom, van nekem kenyerem . . . van egy édes anyám. Oda jösz mihozzánk s ott maradsz mindig. Miattam küldtek el, szegény kicsi mátkám!

Rica, mintha rémes álomból riadt volna fel, előre mutatott.

— Siessünk . . . arra ment! . . . Siessünk!

— Hát Boris ült a lovon?

— Az. Olyan mint a tébolyodott. Forgott a szeme fehére. Oh, én félek nagyon.

— Nem lesz semmi baja, ne félj. Más uton ment haza. — Hanem azért megborzongott ő is. Rica lehajtotta fejét. Sirt.

— Mért sirsz, kis galambom? Elfáradtál, ugy-e?

— Megöleltem, megcsókoltam szegényt s nem tudta meg, hogy ki vagyok.

— Menjünk haza, pihend ki magadat.

A leány csak menni akart — Boris után. De lábai reszkettek. Nem birt tovább menni, odaroskadt Pista kebelére . . .

Pitymallani kezdett, mire „otthon“ voltak. Felhők közül ragyogott ki a hajnali csillag.

A kapuban állt Pista egyik lova. Várt a gazdájára. A ló hátán fekete kendő volt. A Tiszától hozta.

V.

Tegnap még rózsa volt, ma már liliom.

Hajnalfényben Tisza-vizben ugy találtak reá. Fiatal révészek, szomoru legények.

Talán nem is virág . . . Lehulló csillag volt. Pedig tudták ki volt.

Meg se kérdezték hát Kenderes Pistától, a ki szó nélkül halványan bámult a halott menyasszonyra, majd meg a Tisza szőke hullámába. Idejött keresni — s nem kellett keresni. Akorra már megtalálták, s szomoru füzfa alá tették . . .

„Áldjon meg a jó isten, hogy ide tettétek. Mátkám volt a szegény, tudjátok, hogy az volt . . .“

A révészlegények szomoruan integettek.

„Menyasszony lett volna s halott lett belőle . . . Óh mi az oka, hogy ilyen sors érte?“

Köröszturi Lőrinc egyet jajdult s összeesett, mikor hazavitték a leányát.

Azt hitték, hogy meghalt, megrepedt a szive. Szemefénye volt egyetlen leánya . . . Talán azért büntette az isten, hogy „egyetlen“ volt neki.

Haját tépte kinos fájdalmában s átkokat szórt mindenkire. Borzasztó volt látni az istenverte embert, a kiről azt hitték, hogy nincs szive.

— Megöltek, megöltek, lányom, gyöngyvirágom! Nem te ölted meg magadat. Ugy-e nem, ugy-e nem?

Ha beszélni tudna, vajjon mit mondana?

„Kinos volt az élet, nyugalom a halál. Igy volt az megirva a magas egekben.“

Talán azt mondaná, ha beszélni tudna. És egyebet semmit.

Nem mondaná el, hogy a mátkája visszaadta, visszakérte a jegygyürüt . . .

Átok volt a gyürün: megváltása halál. Nem félt tőle, vágyott bele. Susogó vizhullám rejtelmes mélyébe . . . Csöndes temetőbe.

„Meglátod . . . meglátod . . . Azt, hogy szerettelek!“

Meglátta, megtudta még meg is siratta . . .

* * *

Üres a ház, Köröszturi Lőrinc háza, s szomoru, hangtalan . . . Mégis mindig látni vél valakit. Nem halott az, még sincs szava.

Nem látható, mégis látja.

Most lépett be . . . csöndesen, félénken. Meztelen lábai a földhöz simulnak . . . kopott ruhácskája gyengén födi testét . . . Sovány arcocskáján tétovázó öröm, nagy fekete szemeiben esdeklő panasz, ajkain a bizó ártatlanság üditő mosolya . . .

A megtört ember felkiált, nyöszörög, kitárja karjait. És azután megint visszarogyik s nem lát senkit, semmit . . . csak a halottat virággal boritva, selymes koporsóban. Az egyik a halott, a másik az élő.

Vagy tán nem is él már . . . csak ki-

sérteni jár fel. Ugy küldi az anyja . . . a szegény szép Ár Katica . . .

„Óh irgalmas isten!“

Akkor is ilyen volt . . . kopott ruhácskában . . . meztelen lábakkal, angyalmosolygással . . .

— Bocsáss meg istenem, hogy azt tudtam tenni . . . Elvetted a lányom . . . Add vissza a lányom! A mi a bünöm volt azzal büntettél meg. Ne verj tovább, könyörülj meg rajtam.

Kitántorgott, mintha rémek üldöznék. Pedig még este sem volt. Csak szép, derüs alkony.

Majd megnézi a leánya sirját, hogy rajta vannak-e a koszoruk? . . . hogy kilevelezett-e már egészen a négy szomoru füzfácska? . . . Ugy odaszokott már, mióta nincs senkije itthon. Jobb is lenne ott maradni egészen és nem jönni haza ebbe a szomoru, kisértetes házba. Mi is lenne más mint kisértet . . . hazajáró lélek?

Hiába üzte el, ott látja mindig abban a kisértetes házban. Ébren és álmodva. Épen ugy mint „akkor“ azon a helyen, a melyen először és utóljára. Régen volt, nem is tudja már mennyi ideje. Mégis, mintha csak most történt volna.

Szegény, szerencsétlen asszony, szegény ártatlan kis leány! A Körösztuti Lőrinc szemeit elfutották a könyek, pedig észre sem vette, hogy már kiért a temetőbe.

Szomoru hely, de szomorubb a lelke. Hát annak lesz-e megváltása? . . .

Lehajtott fővel ment a megszokott hely felé. Ahhoz a virágos sirhoz, melyben két halottja pihen. A másik sirnak nincs virága . . . szomoru fűzfája.

Csak kopott fejfája . . . Nem gondolt rá senki, benőtte a vadfü. Körösztuti Lőrinc most elment ahhoz is.

Régen volt ott, titokban, csak távolról nézve a fekete fejfát, mintha félne, hogy ráinteget, megszólitja.

Most nem félt már tőle. Övé volt az is. A halottnak nincs beszéde . . . a fejfáról lekopott az irás . . .

Mégis odatalált az Ár Katica sirjához. Sürü bokor takarta el a szem elől. Csipkerózsa bokra egy idegen siron. Tul a bokron megdermedve állt meg. Nem halott volt, a kit látott, hanem a kisértet. Gyászkendő volt fején . . . virág a kezében s ott térdelt a sirnál könyezve, zokogva:

„Édes anyám! szegény édes anyám!“

Körösztuti Lőrinc szivét ugy szoritotta valami! . . . Fájdalomban gyöngyörüség . . . csüggedésben vigasztalás.

Most nem tünt el a kisértet, a kit mindig látott. Most már szava is volt, édes, kedves szava, zokogó bánatban.

Egy nyiló virág a hervadás bus helyén! Ez nem kisértet most már . . . ez a te leányod Körösztuti Lőrinc!

Kérted az istentől. Visszaadta, hogy szeresd. Ne kérdezd a nevét . . . csak kérdezd a szivedet . . . Lásd a fejfán sincs már a szülőanyja neve, de van egy virágkoszoru . . .

Csókold meg, öleld meg s vidd haza magaddal . . . Az, a ki itt marad, az már ugysem a tied.

Hogy éltette az a csodaérzés a megtört embert, mily féltett gyönyörrel szoritá keblére, hogy el ne veszitse!

Pedig már érte jöttek. Egy szép karcsu legény — szerető szivével.

Érte jött, hogy elvigye magával.

Körösztuti Lőrinc megölelte mindakettőt, és kérte, hogy vigyék el őt is magukkal a szomoru helyről . . . a szomoru házból.

FLIP.

— Bret Harte elbeszélése. —

(Folytatás.)

Különös, — mondá Flip, — hogy én azt a nőt még nem vettem észre.

Aztán vállára vetve a csomagokat, távozni készült, a nélkül hogy köszönetét nyilvánitotta volna a csomagok elhozataláért, mi épen nem tartozott a postamesteri kötelességek közé.

— Ha kegyed őt látni akarja, menjen csak a „Brandy és gyömbér“ erdő mentén végig, vagy — tevé utána — ha ugy tetszik, tegyünk együtt arra egy kis sétát.

Minden válasz nélkül hagyva a leány a postamester szavait, megindult a kunyhó felé, hová őt a postamester követte, közben azt motyogva, hogy mégis csak meg kell az öreget látogatnia, ha már ily közel jött a házhoz.

Mihelyt az öreg Fairley meggyőződött arról, hogy leányának uj társa sem pénzt sem élelmezést nem kiván, bizalmasabb kezdett lenni, hosszabb beszélgetésbe ereszkedett vele, ugyhogy Flip észrevétlenül eltünhetett. Az öregnek az a szerencsétlen szokása volt,

hogy beszédközben jelentéktelen dolgoknál tulzásba esett s igy a postamester csakhamar tudni vélte, hogy a mészáros nagyon buzgó udvarlója Flipnek. A postamester nem látta be, hogy mily nevetséges, oly csomagokat és leveleket postán küldeni, a melyeket sajátmaga kézhez szolgáltathat az illető. Sőt ellenkezőleg ama hitben élt, hogy versenytársának nagy ravaszsága épen ebben rejlik. A féltékenység meg a leánynál tapasztalt közönbösség annyira megzavarta a fejét, hogy „kötelességének tartotta“ — ez a legkényelmesebb ürügye a gyáva árulkodónak — Flipet elárulni.

A leány azonban, szerencsére, mit sem tudott arról. Mihelyt ő a kunyhót a háta mögött hagyta, befutott az erdőbe a csomaggal együtt, melyet mint hátitáskát cipelt magával. Csakhamar letért az ösvényről s a szálas fák és bokrok közt oly biztos ösztönnel futott odább, mint ez az állatoknak a sajátsága szokott lenni, majd meredek lejtőre kapaszkodva föl, majd hegyről lefelé madárként lebbenve egyik bokortól a másikig.

A legrövidebb idő alatt ért Flip az utnak ama részéhez, ahol az érzelgő postamestert a bájos ismeretlen hölgy elbüvölte. Óvatosan körültekintett mindenfelé, meggyőződni akarván arról, nem követi-e valaki s aztán átmászott a bokrokon ama helyre, a hol a vizesés és medence volt, mely a szökevény Lancenak oly jó szolgálatot tett. Most e hely oly jeleket mutatott, mintha gyakran fölkeresték volna s miután Flip egy sziklahasadék bejáratát az ezt fedező fakerégtől megszabaditotta, semmi kétség sem maradhatott fenn arra nézve, hogy ez a hely a leányka öltözőszobája volt. Itt bontotta ő föl a közelébb kapott csomagot is, melynek tartalma egy kicsiny, nagyon finom aranysárga crépe de Chine kendő volt. Flip a vállára vette ezt és az erdő széléhez sietett. Aztán lassan lépdelt föl s alá egy fa alatt.

Első pillanatra mit sem lehetett azon a fán észrevenni, figyelmesebb szemle után azonban arról lehetett meggyőződni, hogy a legalsó ágak közé egy üvegtábla volt szoritva. Ez az ablaküveg oly ügyesen volt az erdő sötét hátteréhez a sarokban alkalmazva, hogy az egy titokzatos tükörhöz hasonlitott, afféle Claude Lorrain üveghez, a mennyiben, nem csak a leánynak lassan sétáló alakja volt látható abban, hanem a hegylejtőnek vakitó sárga és zöld szine is, mint szintén a partvidéki távoli hegyek ormai.

Azonban a tulajdonképi kisérletnek csak most kellett kezdődnie. A leány visszatért a zuhataghoz s készletei közül egy darab sárga szappant, meg egy hosszu, durva gyapot szövetet vett elő. Mind a kettőt letette a viz szélére s ujra visszalopózkodott az erdőszélhez, még egyszer szétnézni, nem leskelődik-e valaki rá.

Midőn meggyőződött, hogy idegen láb nem járt e környéken, visszatért fürdőjéhez s vetkezni kezdett. Könnyü szellő suhant át s megrezegtette a közeli fák leveleit. Ugy tetszett, mintha e fuvalat fölébresztette volna nővéreit, a najádokat és nimfákat, kik kezet nyujtva egymásnak, kört képeztek s a mint igy karikában lejtettek, tarka fényt és rezgő árnyékot vetettek a leányra. Ezek majd az ágak alakjait, majd az összebonyolódott levelekéit öltötték föl, Flipet szüzien tiszta erdőhomályba burkolva, mely őt ugy a nesztelen léptü erdei istenke, mint az esetlen pásztor szeme elől elfödte. E szent berekben nem lehetett egyebet hallani, mint a leánykának dallamos kacaját s a vizben való lobácsolást; látni sem lehetett egyebet, mint olykor-olykor a fiatal tagok valamelyikét, vagy a rezgő verőfény által megvilágitott fehér csípőket s a gyermekies kebel szemkápráztató, éles körvonalait. Midőn Flip a lombfüggönyt elháritotta s az erdőből ujra kilépett, egészen átalakult.

Ez volt az a női alak, mely a postamesternek feltünt, a karcsu, élénk, lebegő járásu fiatal hölgy, divatos öltözetben. Bizonyára Flip volt, de hála a hosszu, testhez álló ruhának, sokkal nagyobb Flip. A szeplők is megvoltak még, de az öltözékén ravaszul alkalmazott sárga szin a barnás arcnak pikáns jelleget kölcsönzött, mig a szem világosabbá, beszédesebbé vált, ugy hogy az egész jelenség egy füszeres illat megtestesülésének látszott. Nem állithatom egész határozottsággal, vajjon Flipnek titkos varrónője minden kifogáson felül állt-e s azt sem itélhetem meg, vajjon az ő pártfogója Harriott Lance, kiváló finom izléssel birt-e; annyi azonban bizonyos, hogy ez az öltözék festői volt s nem rikitóbb és feltünőbb, mint a természet, mikor a tavasztól első ékszereit megkapja. A fa ágai közt elhelyezett büvös tükör fölfogta a leány alakját. A szellő játszott az ő hajfürteivel és szalmakalapjának világos

szalagjaival. Egyszerre összerezzent Flip. Oly hang, melyet senki más meg nem hallhatott volna, hatott el hozzá az utról s a leányka visszatartotta a lélekzetét. Aztán fölkelt s gyorsan a rejteke felé futott.

Tiz perc mult. A nap hanyatlásban volt; a fehér köd már emelkedni kezdett a hegygerinc fölött. Ekkor az erdőszélen ujra megjelent az erdő Hamupipőkéje, ki már letette igéző piperéjét s ujra saját készitményü ruháját viselte. Az óra ütött s a varázslat elmult. Mig ő a keskeny hegyi ösvényen lefelé sietett, a varázstükör is lesiklott a fáról s ott hevert a mohban, mint egészen közönséges ablaküveg.

IV.

A nap eseményei a szénégető Fairley külsejére sajátságos hatást gyakoroltak. A rendkivüli elmetevékenység, mely homlokának ismételt dörzsölgetésében nyilvánult, annak közepén világos foltot idézett elő, mely élénken kiritt a fekete környezetből s lassankint köralakot nyert. Ez a homlok volt az, mely szemrehányólag állt Flippel szembe, de egyszersmind fenyegetőleg is, mint azt másképen várni sem lehet egy apától, ki legszentebb érzelmeiben lett megsértve, egy idegennek és pedig egy postamesternek a jelenlétében.

— No, ez ugyan szép dolog! Te itt, a hátam mögött, titkon csomagokat és leveleket fogadsz el! . . . Micsoda? — kezdé Fairley.

Flip, egy gyors, lesujtó s a legmélyebb megvetést jelző pillantást lövelt a postamester felé, ki rögtön kijött a sodrából s csak motyogott, hogy neki most már sietnie kell, hogy haza juthasson s csakugyan indulni is készült. Az öreg azonban, ki tőle erkölcsi bátorságot remélt s őt már gyülölte, mert e kellemetlen jelenet okozója volt, nem engedte csak ugy könnyedén tovább ballagni.

— Üljön le csak megint! — kiáltott föl dühösen az öreg. — Nem érzi ön azt, hogy itt tanuképen szerepel?

Az öreg nagyon szerencsétlenül fejezte ki magát.

— Tanu?! — kiálta föl Flip megvetőleg.

— Igenis, tanu! Ő adta át a leveleket és a csomagot.

— Hát nem nevemre voltak-e azok cimezve?

— Az igaz, — dadogott a postamester; — a nevére voltak cimezve.

— Számot tart ön azokra? — kérdezte a leány, atyjához fordulva.

— Nem tartok, — viszonzá az öreg.

— Vagy talán ön? — kérdé élesen a postamestertől.

— Én sem, — viszonzá a postamester.

— Akkor hát, — szólt Flip hidegen, — ha ön nem tart számot azokra s miután, — mint hallotta ön — atyám szintén nem állitja, hogy azok őt illetik, azt hiszem, mennél kevesebbet beszél ön azokról, annál jobb.

— Ebben némi igaza van, — szólt az öreg, ki a postamestert gyáván cserben hagyta.

— Hát miért nem mondja ő akkor, honnan érkeznek azok a dolgok, ki küldi a csomagokat s mik vannak azokban? — kérdezte a postamester.

— Valóban, — dörmögött az öreg. — Hát miért is nem mondod te azt meg, Flip?

A nélkül, hogy egyenes választ adott volna a leány, oda fordult atyja felé s igy szólt:

— Elfeledte már ön, hogy örökké zsörtöl és tombol, mivelhogy néha csavargók jönnek udvarunkra, valamit kérve s én nekik adni szoktam? Talán majd fölhagy ön a tombolással s nem hagyja magát tovább áltatni ezzel az emberrel, ha megvallom önnek, hogy ama csavargók egyike oly becsülettudó, hogy a szivességet ajándékokkal viszonozza.

— Én nem vagyok hibás, Flip, — szólt az öreg esengő hangon, miközben boszus pillantást lövelt a postamester felé. — Én effélét nem cselekedtem volna. Sőt mindig azt mondtam neked, hogy a jó szivvel adott kenyeret elébb-utóbb megháláljják neked. De, annyi igaz, hogy a kormány emberei most mindenbe belé ártják magokat. Némelyik pöffeszkedő hivatalnoknak nem is árt, ha a legközelebbi választáskor megfeledkeznek rólok.

— Talán jobb volna, — mondá Flip az apjának, a nélkül hogy a vendéget figyelembe vette volna, — ha azt kérdezné ön, vajjon nem azért jön-e némely hivatalnok ebbe az udvarba, hogy ilyen magamforma leányt elhóditson? vagy talán azért, hogy a gyémántkészitést megtanulja; mert azért csak nem tesz körutat, hogy kifürkészsze, ki irja mindazokat a leveleket, a melyeket a postán küldenek.

A postamester aligha el nem számitotta magát az öreg ember ingatag jellemét illetőleg s mint látszott, a leány ravaszságát

sem a kellő értéke szerint becsülte. Nem volt elkészülve Flipnek a bátorságára és hetykeségére s midőn látta, hogy a leány panasza az öregre kellő hatással van, odább állt, mielőtt az öreg boszusága tetőfokát érte volna. A szénégető utána is akart sietni káromkodva, szitkozódva; de Flipnek a keze visszatartotta őt.

Jóllehet a postamester, meghiusult tervvel, teljesen leverve volt kénytelen menekülni, a szerencse még sem fordult el tőle egészen. Az „égett-bor és gyömbér-erdőség“ közelében egy levelet talált, melyet Flip ejtett el. Rögtön rá ismert a titkos levelező kézirására s nem igen habozott arra nézve, elolvassa-e e levelet? Nem volt ez valódi szerelmeslevél, legalább nem olyan, mint a minőt ő fogalmazott volna. A levél küldőjének sem a neve, sem a lakcime nem volt följegyezve; de a postamester mégis mohón olvasta a levél tartalmát.

„Talán mégis okosabb, ha nem piperézed magadat föl azoknak a keresztuti fajankóknak vagy esetleg a környéken megforduló csavargóknak a kedveért. Hagyd egész csinosságodat akkorra, ha majd én oda visszatérek. Én azt neked még most nem mondhatom meg, mikor lesz az, — az esős évszak kezdete előtt nem lehet meghatároznom. Hogy nemsokára visszatérek, az bizonyos. El ne feledd igéretedet a csavargók távoltartására nézve s átalában, ne légy nagyon bizalmas az emberek iránt. Aztán ne is ajándékozzál sokat el. Igaz, hogy két izben is küldtem már neked kalapot; az elsőről egészen megfeledkeztem. De én azért még sem ajándékoztam volna el egy tizdolláros kalapot egy vén szerecsenasszony beteg leányának csak azért, mert két kalapom is van. Az a leány kalap nélkül is visszanyerte volna egészségét. Még nem is kérdeztem, vajjon a szoknyát magában kell-e viselni; erről még beszélnem kell a varrónővel; egyébiránt azt hiszem, a szoknyán és köntösön kivül még egyebet is kell fölvenned, legalább itt mindenki visel még valamit. Én nem hiszem, hogy te ott lent zongorát tarthatnál, a nélkül, hogy azt az öreg észre nem venné . . . Én megigértem neked, hogy az ördög kisértéseit kerülöm; de te is megtartsd ám nekem tett fogadásodat! Nagyon örülök, hogy a hatcsövüvel való lövésben előhaladást tettél; bádog kannát 15 lépésnyiről eltalálni, nem épen rossz; most azonban mozgó tárgyakon gyakorold ügyességedet. Multkori levelemben elfeledtem neked mondani, hogy én a te fivérednek nyomában vagyok. Igaz, hogy e nyom már hároméves; akkor ő Arizonában volt. Barátja, a ki nekem felőle beszélt, nem nagyon közlékeny volt arra nézve, a mit ők ott együtt miveltek; de én azt hiszem, valami jót cselekedhettek. Ha ő még a földszinén él, meghiheted, föltalálom őt. A yerba buenát megkaptam — éreztem rajta illatodat. Mondd csak, Flip, emlékszel-e még arra — a mi legutoljára történt, mikor nekem „isten áldjon“-t mondtál, ott a keskeny ösvényen?.. Nehogy valamikor rájöjjek hogy téged megcsókolt valaki —“

A postamester erényes fölháborodása akadályozta őt a tovább olvasásban; egyet káromkodott s eldobta a levelet. Két dolgot azonban megjegyzett magának, nevezetesen, hogy Flipnek fivére van — de a mellett husból és csontból álló kedvese is.

Nem határozhatjuk meg egész bizonyossággal, hogy a levelekből Flip, mennyit közölt atyjával. Ha netalán valamit eltitkolt előtte, mindenesetre csak az lehetett, a mi Lancenak a saját körülményeire vonatkozott, a miről egyébiránt Flip maga is csak nagyon keveset tudott. A mi ő rá vonatkozott, őszinte volt; makacs, tartózkodó magaviseletét azonban soha sem vetkőzte le még atyjával szemben sem. Jóllehet ő tökéletesen uralkodott az öreg fölött, leginkább akkor jött zavarba, ha teljesen fölébe kerekedett. Érvényesitette akaratát, a nélkül, hogy hangját fokozta vagy szemöldökét összevonta volna; azonban minden diadala után az álszemérem egy neme lepte meg s érthetetlen motyogásában önmaga ellen fordult, hallgatag elismerve a saját gyöngeségét.

A Flip és egy idegen egyén közt szőtt viszony, mint szintén, a kölcsönös bizodalom kicserélése és a számos ajándék egyszerre azt sejteték Farley-vel, hogy ő elhanyagolta atyai kötelességeit. Ily sejtelemnek első hatása gyönge jellemre szeszélyes ellenségeskedésben nyilvánult volna, annak okozójával szemben. Hosszas, boszus magánbeszédet tartott a gyémántgyártás sikertelensége fölött, „ha az embert a betolakodók kilesik“; továbbá a titkolózás és árulás vétkes volta s ennek a szénégetésre káros hatása fölött; a kigyóknak és kémeknek keblein melengetése s titokszerü előzmények fölött, melyekbe egy ősz apát be nem avatnak.

(Folyt. köv.)

UJ ASSZONY.

— Lapok egy fiatal asszony naplójából. —

Irta: ILLÉSSY PIROSKA.

(Vége.)

Két évvel később.

„Oh, olyan boldogtalan vagyok!

Szinte látom ijedt, zavart arcodat, édes kis anyám, e váratlan felfedezésre, melyet gyakorlatlan „Minerva kisasszonyod“ olyan sokáig titkolt előtted, s végre is tollára jött. Ha majd e sorokat olvasod, sajnálkozva fogsz a te elkényeztetett leányodra gondolni, kinek mindig van valami baja. Igazán sajnálom, hogy leirtam, s már ki akartam törülni, mikor eszembe jutottak szavaid, melyekkel a könyvet átadtad nekem:

— Ird bele, édes kis leányom, legtitkosabb gondolataidat, legrejtettebb fájdalmaidat, s ha akarod, néha mutasd meg nekem, de ne törülj belőle soha semmit, mert az első gondolat a legigazabb gondolat, s a napló csak akkor hü tükre érzelmeinknek, ha minden titkolódzás nélkül irjuk belé azokat.

Igen, kis anyám, én nagyon boldogtalan vagyok. Szinte istenkisértés ezt mondani nekem, a kit olyan gyönyörü babával áldott meg az isten, de a kicsike nem pótolhat mindent s nekem ugy fáj valami. Nem egyszerü háztartási gondok felett panaszkodom most már, mint a multkor, mikor itt voltál, de más, sokkal fontosabb és fájdalmasabb — —

Oh, anyám! Hát okvetlenül bekövetkezik minden asszony életében az az időpont, mikor a férje — nem szereti többé? Volt ugyan eddig is elég példa előttem, de én mindig azt mondtam, hogy nincs szabály kivétel nélkül, s elég bohó és elbizakodott voltam azt hinni, hogy én a kivételek közé tartozom. Nem magam miatt, édes, kis anyám, annyira hiu nem voltam; de férjem miatt, kit tökéletesnek tartva, ilyen gyengeségre nem hittem képesnek. Vagy talán nem is gyengeség ez, hanem valami oly rendes, kikerülhetetlen természetes jelenség, mint az, hogy az alma lehull a fáról, ha megérik?

Tudom, kedves kis anyám, hogy első kérdésed az volna, ha itt lennél, hogy mire alapitom e véleményt? Az igazat megvallva, magam sem tudom. Senkinek nem udvarol, gyöngéd iráutam, de estéit s délutánját nem tölti itthon, visszatért legénykori szokásaihoz s mikor itthon van, kedélytelen, boszus és könnyen felingerelhető.

Oh mondd, te bölcs, te jóságos kis anyám, hogy bennem van-e a hiba? Nem birok magamban semmiféle változást felfedezni.

Szemem csak oly ragyogó, arcom csak oly piros, s gödröcskéim, melyeket ugy szeretett arcomon, most is csak olyanok, mint mikor elvett, — miért nem okoz hát többé gyönyörüséget azok látása neki?

Ne haragudj, hogy bohó „Minerva kisasszonyod“ külsejében keresi a változást. Annyiszor láttam a testi szépség győzedelmeskedését a lelki felett a férfiaknál, hogy önkénytelenül kezdem többre becsülni magam is, s fejem annyira zug már a töprenkedéstől, hogy nem vagyok képes tisztán látni. Segits, kis anyám, add kölcsön a te gyönyörü, világos, tisztán látó szemedet, hogy megtaláljam az okokat, melyek ezt a fájdalmas eredményt előidézték. Ha látnád, hogy mily kinos gyötrelemmel keresem azokat, igazán megszánnál. Ugy kutatok, mint egy elszánt ember, ki elhatározta magát, hogy a tropicus égöv rengeteg őserdejét járja be, de minden léptennyomon összerezzen, félve, hogy mérges kigyóra bukkan.

Igen — a kigyó itt van.

Érzem hidegségét, sejtem, hogy már beleharapott boldogságom üdvébe, s lassanlassan mind jobban hatalmába keritve, mérge már nem sokáig fogja megengedni, hogy mézét élvezzem, — de hollétét felfedezni nem birom, hogy elpusztithassam.

Most nem oly csekélységekről van szó, mint Roppant kisasszony csintettei, melyek felett a multkor oly jóizüt nevettél, s azt mondtad, hogy minden bajnak oka az volt, hogy oly járatlan vagyok a háztartásban. Akkor elláttál jó tanácsokkal s három hét alatt minden rendben volt, már a mennyire lehetett; most ugy veszem észre, hogy tökéletes rend nálunk sohasem lesz. Mintha minden tárgynak saját esze lenne, s azt az én megrontásomra használná fel, örökké szanaszét vannak, a nélkül, hogy tudnám, miként. Minden ágyon, minden széken van valami ruhadarab, mely nem odavaló, de az előszoba olyan távol esik, s tudod, hogy a ruhaszekrényt, mivel nem fért be — oda vitettem. A könyveket egész nap rakom egyik helyről a másikra, s még sincsenek soha jó helyen. Kálmán haragszik, hogy a baba bölcsője az ő iróasztala mellett áll, s azt mondja, hogy a gyermeksirástól nem bir dolgozni, pedig lásd

*

máshol sehol sincs olyan célszerü helyen, mint abban a sarokban.

Aztán, ha az ebéd elkésik, s várni kell reá, Kálmán türelmetlen, azt mondja, hogy nálunk semmi sem megy rendben. A multkor e miatt annyira izgatott lett, hogy egy gyermekfőkötőcskét, a mit az iróasztalán talált, kihajitott a szoba közepére, pedig igazán csak véletlenül került oda, mikor a babát ott öltöztettem. Azt mondja, hogy az egész házban nincs egy kényelmes butordarab. A rococo-karszékeket, kicsinységük miatt, csinos játékszereknek nevezi, s panaszkodik, hogy szobáink, babaházba való berendezésükkel, nem embernek valók. Szóval mindennel elégedetlen, pedig minden csak ugy van, mint mikor hozzá mentem, s akkor meg volt elégedve.

És most már, minthogy vallok, mindent el kell mondanom. A multkor csupa merő jóakaratból rendezni kezdtem az iróasztalát. Egy darabka papirt, melyre valami jegyezve volt, leejtettem. Haza jöve, tüvé tette az egész házat érte, s mikor bevallottam, hogy én rendezkedtem, roszkedvü lett, s kissé élesen megmondta, hogy nem értek hozzá.

Sirva fakadtam.

Erre ölébe vett s azt mondta, hogy én egy csinos kis baba vagyok, ki csak arra született, hogy csókolják és dédelgessék, de az iróasztal rendezéséhez annyit sem ért, mint a tyuk az a-b-c-hez. Már most, édes kis anyám, ugy-e nem valami nagy dicsőség, csinos kis babának neveztetni, mikor az ember már két éves asszony és egy igazi, csinos kis babának édes anyja.

Az a kis papiros valahogy a baba kezébe került, a ki ott csuszkált az iróasztal mellett a szőnyegen. Egyszer odanézett s észrevette fia kezében a papirost.

Odament s el akarta tőle venni, de a kicsi erősen tartotta. Erre megharagudott, s különben is izgatott levén egy kicsit, nagyon kicsit ugyan, de mégis csak — ráütött a kezére. Baba sirva fakadt s én őt karjaimba kapva, szintén. Megmondtam Kálmánnak hogy, hogy volt lelke ilyet tenni, s — kis anyám — igaz, hogy szenvedélyes voltam, de ez aztán borzasztó is volt. S azóta még roszabbul megy minden.

Pedig, ha ez nem volna, milyen boldog tudnék lenni. Képzeld, kis anyám, a fiam ma reggel már kimondta, hogy „apa“ s én dacára minden fájdalmamnak, felkacagtam örömömben s összevissza csókoltam azt az aranyos, kis gügyögő rózsasziromszerü szájacskát, a mért oly édesen tudja mondani azt a kedves, kedves szót.“

Négy hónappal később.

Oh te bölcs, higgadt, meggondolt kis anyám, te!

Mennyire igazad volt legutóbbi ittlétedkor, mikor azt mondtad, hogy fájdalmaim legnagyobb része csak képzelt, hogy férjemnek van oka a boszuságra s mindezen bajok legfőbb kutforrása az általam annyira dicsőitett „babaház“.

Mennyivel nagyobb rendben tudok mindent tartani e tágas, napfényes szobákban, hol mindennek akad helye. S Kálmán milyen elégült, ha nagy, kényelmesen berendezett szobájába mehet dolgozni. Nincs ugyan még minden ugy mint volt, de sokkal, sokkal jobban van, mint az utóbbi időkben. Férjem most is sokat van távol, de homlokáról eltünt az a borus felleg, mely olyan komorrá tette, s nyájas, vidor kedélylyel jön haza. A kis baba holmiját nem hajigálja le többé iróasztaláról, mert rendes helye levén — nem kerül oda, s mióta elmentél, egyszer sem nevezett bohó, csinos kis babának.

De jól is tartom magamat, kis anyám. Áprilisi arcomat, mely olyan hamar pityergőre állt, eltettem a sutba, s most, akármilyen házi bajom van is, sohasem fogadom összeráncolt homlokkal. Nekem haszontalan, önző létemre sohasem jutott eszembe, mig te nem mondtad, hogy mikor ő fáradtan jön haza a hivatalból, egy derült képü, nyájas, kis csinos feleséget akar otthon találni, nem pedig egy nyafcsi, durcás, rendetlen menyecskét.

S ezt a javulást mind a te áldásos gondoskodásod okozta, mert a te hasznavehetetlen Minerva kisasszonyod, minden trigonometria, geologia, pedagogia, geographia és még a többi megszámlálhatatlan mennyiségü ia mellett, a mit az iskolában a fejébe tömtek, nem érte fel észszel, hogy nagyobb családnak nagyobb hely s férjének nyugalom kell, hogy otthon jól érezhesse magát.

Ne hidd azért, kis anyám, hogy én egyik tulságból a másikba esem, s miután a multkor azt hittem, hogy férjem nem szeret többé, most meg már nagyon hamar is azt hiszem, hogy minden rendben van. Nem, aki már egyszer olyan csalódást érzett, mint én, az nem tudja az ellenkezőt sem egykönnyen elhinni.

Sőt be kell vallanom, anyám, hogy annak a szenvedélyes, tulcsapongó lángnak visszatértét, mely házasságunk első idejében me-

legitett, nem is merem többé reményleni sem. Ugy látszik, az tökéletesen, visszahozhatatlanul kialudt férjem szivéből. Olyan fájdalmas megnyugvással tekintek vissza reá, mint egy helyrehozhatlanul elveszett, kedves halottra, melynek emléke él ugyan köztünk, de bele vagyunk nyugodva a gondolatba, hogy többé vissza nem jön.

De azért, lásd anyám, mikor esténként ott ülünk a kályha előtt, a két kényelmes, barátságos zöld karszékben, melyeket te adtál nekünk, s melyekre olyan jól emlékszünk vissza udvarlásunk korszakából, akkor a te Minerva kisasszonyod lelkébe csudateljes, jóltevő nyugalom lopózik; s a messze távolban lát egy kis tündért, a reményt integetni, a mint igy biztatja őt:

— Még nem vagytok ugyan tökéletesen boldogok, de nem sokára megint ugy lesz. Férjed lassanként ujra megszereti a házi tüzhelyet, mely most kellemes otthonná vált számára. A szenvedélyes, tüzes láng helyét lassu, egyenletes melegü parázstüz foglalja el lelketekben, s akkor Minerva kisasszony megint nagyon, d e n a g y o n boldog lesz!

— És, oh! anyám, a fiam ma magában elment a pamlagtól a zongoráig!

AZ ANGOL IRODALOM HÓDITÁSA MAGYARORSZÁGBAN.

Husz évvel ezelőtt, midőn mint tanuló egy vidéki városban nehány társammal az angol nyelvet kezdtük tanulni, a legtöbben határozottan különcségnek tartották ezt. Valóban ez időben még a fővárosban is kevés lateiner értett angolul, angol müveket a könyvárusok készletben egyátalán nem tartottak, mindenki a német irodalomból vette tudományát, mert bár franciául sokan tudtak, különösen a nők, a francia irodalomból is csak a regényeket s szinmüveket ismerték. Két évtized után e tekintetben is jelentékeny a változás. Igaz ugyan, hogy ma is a német nyelv az egyedüli általános közvetitő közeg irodalmunkban, de ma már nem tekintik valóban müvelt embernek, ki a külföldi müvek közül csak a németeket olvassa s a mi még nevezetesebb, a német irodalmi segédeszközök tulsulyban léte s könyvkereskedelmünknek csaknem kizárólag német piacoktól függése nem gátolta meg, hogy a francia s angol irodalom hasonlithatlanul nagyobb becsben s elismerésben részesüljön, mint a német.

A szellemi élet terén rendkivül nehéz oly tényeket bebizonyitani, melyek még nem tartoznak a multhoz s valóban magamnak is nehezemre esnék, egészen meggyőző s kimeritő érveket s adatokat hozni fel a fentebb állitott tény bizonyitására. Szerencsére erre nincs szükség a „Koszoru“ olvasói előtt, kik a magyar irodalmat figyelemmel szokták kisérni. Ime! itt vannak mindenekelőtt a regények. Igaz, hogy Dickens s társai mellett a német regényirodalom végtelenül eltörpül, de nem tagadható az sem, hogy még a mult évtized elején is ritka volt az angol regény magyar forditása s a már ez időkben divatossá lett francia regények mellett egész sereg németet is forditottak le: ma már német regényt vidéki lapok tárcáiban is csak elvétve találunk s ellenkezőleg az angol regény még a divatlapokban is meghonosodott s kevés müvelt ház van, hol a Tauchnitz kiadásból egy-két kötetet ne lehetne találni. Még inkább áll ez a tudományos irodalomra nézve. Az akadémia s természettudományi könyvkiadó-vállalatok példái után minden szakban előszeretettel keresik az angol müveket, a tankönyvek s iskolai kézikönyvek között az angol eredetiből forditottak vagy átdolgozottak a legkeresettebbek s az ismeretterjesztő lapok közleményeik legnagyobb részét az angol irodalomból veszik. Még maguk a napilapok is, bár a gyors közölhetés végett a napidolgokat a német lapokból kölcsönzik, maradandóbb becsü közleményekért csaknem kivétel nélkül angol vagy francia folyóiratokhoz fordulnak. De legélénkebb bizonyitéka a nagy szellemi változásnak az essayszerü modor, mely jelesebb iróink s tudósaink nyilvános felolvasásait s apróbb dolgozatait jellemzi, az angol parlamenti szónoklat utánzása nemcsak az országházban, hanem másutt is s végül (de nem utolsó érv gyanánt) a német speculativ elmélkedés mellőzése s ezzel együtt az egészséges, gyakorlati irányu angol bölcselkedő irány mindinkább tágabb körben terjedése. Ez utóbbival karöltve jelentek meg irodalmunkban ujabban az angol szellem kedvenc vitatárgyairól, az ősi társadalomról, jogbölcsészetről, jellemképzésről, közigazgatás eszméjéről szóló önálló munkák s igen jellemző, hogy ezen nagyrészt az angol irodalom tanulmányozása alapján származott müvek csekély kivétellel irodalmunknak valódi gyöngyeit képezik.

Már maguk a felhozott adatok elég

bizonyitékot nyujthatnak arra, hogy az angol irodalom s különösen az abban található világosság, mély logikai s lélektani elmélkedések, rendkivül hatottak a modern magyar irodalom munkásainak izlésére. Ma már bizonyosan kinevetnénk azt, ki komoly lapjainkban a hatvanas évek stylját használná, hogy Kuthy bombasztikus irmodoráról ne is szóljak. A hatás különben egészen természetes is. Épen ugy, mint az a müvelt ember, ki az émelygős német regények után Dickens müveit veszi kezébe s azokat átérezi, többé német regényt (igen csekély kivétellel) alig képes elolvasni s még a hasonlithatlanul jobb francia regények közt is nagyon válogatós lesz: épugy uj világot s uj izlést ad az angol tudományos irodalom. Nem szólok Darwin vagy Müller Miksa munkáiról, kiknek eszméi már nemzetköziek lettek. De kérdem, hogy az a férfiu, ki Stuart Mill, Buckle, Herbert Spencer, Maine, Macaulay, Tyndall, Carlyle, Giffen s más világhirü angol iró munkáit csak forditásban olvasta is, nem érezte-e öntudatlanul, hogy egészen uj szellemi világba jutott, melynek valódi éltető levegője s kimondhatatlan vonzó ereje van? Valóban e hatalmas világirodalom nagyobb hóditást tesz a müvelt szellemek között, mint az angol fegyver a földteke minden részében. Még nálunk is, hol a szinház egészen s a népszerü regényirodalom nagyrészt a franciák számára nyeri meg az intelligentiát, még nálunk is nagy s szellemi erő tekintetében talán a francia pártnál is nagyobb az angol irodalom bámulóinak tömege, azok a férfiak, kik előszeretettel olvasnak angolul, az angol irodalom eszméit terjesztik s maguk is irva e nagy nemzet utánzói lesznek. Ismerjük őket mindannyian. Felületesen tekintve talán csekélynek látszik számuk, de, ha közelebbről kutatjuk, látjuk, hogy ma már nincs tudományág hazánkban, hol az angol utánzók jelentékeny szerepet ne játszanának s közéletünk legkiválóbb férfiai közt, habár nem irók is, ők képezik a többséget.

Bizony jelentékenyen megfordult a világ Magyarországon. A német irodalom bámulói s utánzói kihaló félben. Szépirodalmi téren ma már alig van nálunk iskolájuk, a tudományos irodalomban csak a philologusok, orvosok s félig-meddig a jogászok használják főkutforrás gyanánt a német irodalmi müveket, a többiek csak azért, mert e nyelven irt munkákhoz könyvárusi mizériáink miatt könnyebben hozzájuthatnak. S a mi a szellemi irány jelölésére leglényegesebb, a valóban müvelt közönség már csak a „Revue des deux mondes“ vagy az angol szemlék füzeteiben gyönyörködik. Nem mondjuk, hogy a változás már teljesen befejezett dolog. Már magában az a tény, hogy könyvtáraink német müvekkel telvék s a fővároson kivül az angol irodalom legjelesebb termékeiből is igen keveset lehet megkapni, eléggé mutatja, hogy a német szellem uralma hazánkban még nem szünt meg. De hogy szünőfélben van s napról-napra hanyatlik, a fentebbiek után nem kell bizonyitanunk. A társadalom „legfelső tizezere“, a mint mondani szokták, már elhagyta a régi zászlót, a „militans“ osztály egy épen nem kicsinylendő része követte őket s minden jel oda mutat, hogy a német párt bomlását már ezentul mi sem fogja feltartóztatni s közelg az idő, midőn Magyarország szellemi életének, szépirodalmának ugy, mint a tudományos irodalomnak irányát gyökeresen megváltozva fogjuk találni.

S mi lesz e változás következménye?

A magyar nemzeti szellem bizonyos foku önállósága mellett hajlandó volt mindenkor idegen befolyásoknak is engedni. Végignézve történelmünkben, látjuk, hogy már a mohácsi vész előtt a latin, byzanti s olasz müveltség uralkodott nemzetünknél s midőn történelmünk a némettel szorosabb összeköttetésbe hozott, szellemi tekintetben is a német rabszolgái lettünk. Irodalomtörténetünk megemlékszik a francia hatásról s a classikus irány ujra ébredéséről, mindamellett ténynek vehetjük, hogy az utóbbi három század alatt nemzeti müveltségünk tulnyomólag német irányu volt s még a modern fejlődés zászlóvivői is Kazinczytól Toldy-ig német gondolkozásmódot s német felfogást terjesztettek irodalmunkban. Ez legalább is egyoldalusság volt, mely egyoldalusság szellemi tekintetben sokkal veszedelmesebb, mint a sajtó s közélet emberei által annyira perhorrescalt közönséges germanisatió, azaz a német szónak kelleténél gyakoribb használata. Mint a természeti, ugy a szellemi világban is az egészséges fejlődés nem utánzás, hanem assimilatió utján történhetik s assimilatióról szó sem lehet ott, hol a nemzeti genius csak egyetlen uj utat ismer. Még a relative virágzó római irodalom is, hogy csak ezt a leginkább ismert példát emlitsük fel, határozott hanyatlása volt a nemzeti szellemnek azáltal, hogy a görög szellem rabigájából kiszabadulni képes nem

volt. A mi irodalmunk is csak akkor kezd virágozni s épen azok az egyének válnak ki szellemi müködésök által, kik a német irodalmi termékek mellett más nemzetek szellemi életével is megismerkednek. Addig, mig kizárólag a német irodalom gyámsága alatt állottunk, sem a világirodalomról, sem a müvelődéstörténelemről nem volt nálunk szó; a jogi életet, politikai történetet, nyelvtudományt s általában mindent igen szük világitásban s jóformán csak a németek szemüvegén át tárgyalták nálunk s specialis nemzetinek alig tartottak valamit mást, mint a magyar nép többé-kevésbbé egyoldaluan hangsulyozott erényeinek s dicsőségének emlegetését a külfölddel szemben.

A változás tehát az egyoldaluság bilincseiből szabadit meg minket. Ne féljünk, hogy csöbörből vederbe esünk. Az angol irodalom már magában véve is nem oly exclusiv természetü, mint a német, mely látszólagos kosmopolitikus jellege dacára mindenben s minden alkalommal a németeket teszi a világ középpontjaivá; világos s eszmegazdag előadási módjuk gondolkozásra s kutatásra vezeti az olvasót, mig a német a „rendszer“ kedvelése által mindenütt befejezett egészet akar adni s a megelőző kutatások eredményét valóban elismerésre méltó szorgalommal, de egyuttal meglepő szárazságban s egyoldalu elfogultsággal csak azért gyüjti össze, hogy megcáfolva saját rendszerét, még jobban kiemelje. Az angol irodalom tanulmányozása tehát sohasem oly veszélyes az egyediség kifejlődésére, mint a német. A legnevezetesebb hatás, melyet az angol szellem a mult században az ugynevezett deisták által a világirodalomra s a közéletre gyakorolt, elég bizonyiték ez állitásunkra, különösen, ha a németek legjelentékenyebb szellemi hatásával, a hegelianismussal, csak a legfelületesebben is összehasonlitjuk. De korunkban, midőn elvégre a „világirodalom“ szó már nem phrazis, a német szellemi járomtól megszabadulásunk után nem lehet egyhamar attól tartanunk, hogy ismét egyoldaluságba esünk, nem különösen, ha tekintetbe veszszük, hogy nálunk az angol irodalom mellett egyuttal a francia is hódit s évről-évre több hajlandóság mutatkozik népünknél, hogy az apróbb nemzetek (svédek, olaszok, spanyolok, lengyelek stb.) irodalmával is közelebbről megismerkedjék.

Az angol irodalom hóditása tehát, mint e rendkivül vázlatos fejtegetésben jeleztem, egészen egészséges fejlődésnek tartható még abban az esetben is, ha politikai függésünket a szomszéd németajku népektől hajlandók volnánk a viszonyok által parancsolt szükséges rosznak tekinteni. E hóditást sok tekintetben lehetne elősegitenünk. Már a 70-es évek elején tervezték az angol irodalom barátai, hogy egy az angol szemlékhez hasonló heti közlönyt alapitanak, de a vállalat akkor anyagi akadályokba ütközött. Most ily vállalat már könnyebben létesülhetne, ha ugyan komoly irányu lapjaink s szakközlönyeink mellett még szükség volna reá. Helyes s ohajtandó volna továbbá a könyvárusi üzletnek direct összeköttetése az angol könyvpiaccal, mert dacára a derék Tauchnitz-féle közvetitő-vállalatnak, e nagy irodalom főbb termékei is csak meglehetős későn jutnak el hozzánk. Szükséges volna továbbá, hogy — mig a tulságosan dédelgetett német nyelvet a paedagogiai józan elvek ellenére tisztán gyakorlati okokból s részben gondolkozásra képtelen jámbor megszokásból mindenütt kötelezett tantárgyként tanitják az iskolákban, a tudományos müveltségre sokkal fontosabb francia s angol nyelv se hanyagoltassék el s ne szorittassék egyedül a szakiskolákba s az ezekkel bizonyos tekintetben rokon reáliskolákba.

De nem folytatom tovább. A szellemi élet fejlődése egy nemzet életében oly bonyolult, de egyuttal oly érdekes tárgy, melyről köteteket lehetne irni. Egész sereg érdekes adatot lehetne az angol irodalomról hazánkban szintén felsorolni. Emlékezzenek csak olvasóim, hogy jóformán az első angol irodalmat ismertető vállalat hazánkban az volt, melyen Petőfi, Arany s Vörösmarty, tehát a költészet később elismert fejedelmeinek nevei életökben először s utoljára egyesitve állottak; emlékezzenek arra, hogy az 50-es években a „Pesti Napló“ tárcáiban megjelent angol modoru essayk Csengerytől, Salamontól, Keménytől, Szabó Károlytól ez éveknek jóformán legjelentékenyebb termékei s emlékezzenek reá, hogy az akadémia s természettudományi könyvkiadó-vállalatok, melyeket angol modorban inditottak meg, a nagy közönség izlésének s tudománykedvelésének mily határozott elősegitői voltak! . . . Ezeket s más ily hasonló dolgokat nagy számmal sorolhatnék fel. De megelégszem e vázlattal, olvasóim saját tapasztalataik után bizonyosan kiegészitik azt képzetökben.

GYÖRGY ALADÁR.

SARDOU A PLAGIUMOKRÓL.

Ismeretes olvasóink előtt, hogy Mario Uchard pört inditott Sardou ellen, azzal vádolva a nagynevü francia vigjátékirót, hogy „Odette"-je az ő „Fiamminá"-jából van véve.

Sardou Cléry-t választotta védő ügyvédjének, ki az ügy tárgyalásakor hathatós érvekkel bizonyitgatta, hogy itt plagiumról tulajdonképen szó sem lehet. Cléry beszéde nagy részét Sardounak egy kiadatlan röpiratából meritette, melyben Sardou többek közt ezeket irja: „Az irodalmi tulajdonjog csak formakérdés. És hogy is lehetne ez másképp? Az emberiség mindig ugyanaz marad. Örökösen ismétlődik. Mindig ugyanazok a szenvedélyei, nevetséges gyengéi, bünei. A dráma és a vigjáték, melyek ezeket a szenvedélyeket és gyengeségeket tárgyalják, szükségképpen ugyanazon körben mozognak. Nem lehet uj embert feltalálni, sem őt másnak festeni, mint amilyen. Mi müvészek és irók nem teszünk mást, mint örökösen folytatjuk elődeink müvét, ama módositásokkal, melyeket a társadalmi helyzet, a nyelv, a szokások okoznak. De csak a forma változik; a lényeg ugyanaz. Hamlet az Orestes, Orosmane az Othello, Grandet az Harpagon! Mindig a szerelem, a féltékenység, a házasságtörés, a fösvénység, szóval az emberiség.

De a közös eszmék anyagát mindenki a maga módja szerint dolgozhatja fel. Ha a lényeg ugyanaz is, a forma a végtelenségig változhatik. És az egyéniség pecsété által, melyet a szerző a közös eszmére reányom, a legrégibb, legkopottabb tárgyból eredeti és egészen uj müvet csinálhat. És itt, de csak itt nyilvánul a tulajdonjog. Nem az eszmében, mely feldolgoztatik, hanem abban, hogy miként értékesittetik az.

Az eszme, a tárgy, az mindenkié. Az egyén tulajdonát csak az képezi, hogy mikép fogja fel a tárgyat, mikép domboritja ki, hogyan tudja a mesét combinálni, a személyeket csoportositani, megszólaltatni.

Uchard ur azt mondja: „Én Sardou előtt tárgyaltam a házasok elválását és ennek következményeit. Megtiltom neki, hogy ő is tárgyalja, mert a tárgy az enyém." Én erre azt felelem, hogy: „az mindenkié." Aki felmutat két darabból minden közös jellemvonást és gondosan elhagyja mindazt, ami a kivitelben, a jellemekben, a helyzetekben eltérés, az ugy okoskodik, mint az az ember, aki két csontvázat tesz egymás mellé és igy szól: „Nézze csak, mennyire hasonlitanak egymáshoz." Az igaz. De adjuk meg csak mindegyiknek az izmait, az idegeit, a sajátos mozdulatait, a száját, az orrát és a két ember nagyon fog egymástól különbözni."

Sardou kimutatja ezután, hogy Uchard eljárása segélyével azt is ki lehetne mutatni, hogy „A nők iskolája" és a „Sevillai borbély" egy és ugyanaz a darab. Oly módon beszéli el a mesét, ho y az — csak a nevek megváltoztatása mellett — ráillik mindakét darabra. Az igaz, hogy a mese vázát ugy adja elő, hogy a Figaro nevét teljesen mellőzi.

Később Sardou kimutatja az Odette és Fiammina közti különbségeket; és itt felemliti, hogy Odette typusa azon nagyuri hölgyeknek, kiknek kalandjai betöltik a lapok törvényszéki rovatát. Nizzában három férj is mondta Sardounak: „Ön ugy-e bár az én nőmet akarta ecsetelni?"

A két darab közti hasonlatosság még nem igazolja a plagium vádját. Nincs az az uj darab, mely ne emlékeztetne egy régi darabra. Igy „Lili" hasonlit „Mathias l'invalide"-hoz; a „Galante aventure" a „Rózsaszinü dominó"-hoz, az „Une Perle" a „Divorçons"-hoz; a „Petit Duc" az „Armes de Richelieu"-höz; d'Ennery „Ezer egy éj"-e a Cogniard hasoncimü darabjához, a „Serge Panine" a „Mariage d'Olympe"-hoz és Malot „Belle-mère"-jéhez és a „Poirier ur vejé"-hez, Musset Alfréd „On ne badine pas avec l'amour"-ja és „Barberine"-je Carmontelle és Massinger egy-egy darabjához, az „Ahol unatkoznak", a „Tudós nők"-höz, a „Rantzauk", „Romeo és Juliá"-hoz.

Sardou elmondja továbbá, hogy egy olasz lapban azzal vádolták, hogy Odette voltakép Giacomettinek „La Colpa vendica la colpá"-jából van véve. Ő ezt a darabot soha sem ismerte. De ez a darab a „Fiammina" előtt jelent meg és e szerint a „Fiammina" is csak plagium.

Végül Sardou felhasználja az alkalmat és polemizál azok ellen, kik a „Pattes de mouche" és a „Pommes du voisin" előadásakor is plagiummal vádolták őt, s elmondja, hogy a két darab hogyan keletkezett. Szivaros boltban épen szivarra gyujtott és a mint a fidibust megnézte, ráismert azon Marie Laurent k. a. irására. A hires szinésznő egy levele, mely gyermekeihez volt intézve, a szivarboltba vetődött. Ekkor támadt az az ötlete, hogy egy férj éppen ilyen módon találhatná meg

a levelet, melyet a neje intézett egy imádójához és melyet ez valahol elejtett. Igy keletkezett a „Pattes de mouche“ alapeszméje. A „Pommes du voisin“ alapeszméje tényleg Bernard asszony egy novellájából került, a mint azt akkor a birálók megjegyezték; csakhogy ő ezen alapeszme felhasználásának jogát Bernárd asszonytól az összes tantièmek egy harmadának fejében, tehát elég drágán vásárolta meg.

IRODALOM.

A „Tanitók könyvtára“ cim alatt a Franklin-társulat kiadásában s dr. Kiss Áron és Péterfy Sándor szerkesztése mellett megjelent hasznos vállalatból most küldetett szét a 3. és 4. füzet, mely a magyar népiskolai tanitás történetét tartalmazza és pedig első (219 lapra terjedő) füzete az általános részt, jelesen a népiskola történelmi fejlődését s a népiskolai történelem fejlődését, — a második (szintén oly terjedelmü) füzet a módszer történetét foglalja magában. Dr. Kiss Áron, a budai állami tanitóképezde tanára nagy szorgalommal szedte össze mindazt, a mi csak található volt az irodalmi forrásokban fölvett tárgyára vonatkozólag, s valóban uttörő munkával ajándékozta meg irodalmunkat. Figyelme kiterjeszkedett a neveléstörténeti és elméleti-, a tankönyvi-, és időszaki irodalomra s teljesen egybegyüjtötte magának s másoknak a feldolgozandó anyagot. Müve, csak mint teljes irodalmi repertorium is elismerést érdemel. Ezzel azonban nem elégedett meg, hanem az egybegyüjtött anyagot meleg ügyszeretettel s nem kisebb szakértelemmel fel is dolgozta, ugy hogy az keze alatt életmüves egésszé domborodik ki, a kiválóbb alakokkal, Amos Commeniustól Gönczy Pálig vagy Gáspár Jánosig, kimutatva helyét mindeniknek a népoktatás történetében. — Ha a közmüvelődés minden külön mezejének vagy ágának igy kidolgozott történelmét birandjuk: akkor lesz igazán megirható hazánk összes müvelődéstörténelme. — A két füzet ára egyenként 1 frt 20 kr; a kettő együtt 30 nagy ivre terjedő erős kötetet alkot.

Ifjabb Dumas Sándor, ki egy idő óta minden munkásságát társadalmi alkalmi röpiratoknak szenteli, legujabban „La recherche de la Paternité“ cimü kötetet bocsátott ki, melyben a Rivet képviselő által legutóbb egy törvényjavaslat alakjában megpenditett kérdéssel, az „apasági keresettel“ foglalkozik. Rivet törvényjavaslata azt kivánja, hogy a házasságon kivül született gyermekek és anyáik jogai lehetőleg biztositassanak a csábitóval s illetőleg apával szemben, ki a francia törvények mai állása szerint teljesen érinthetetlen. Dumas csodás ékesszólásának egész hatalmával veszi pártfogásába ezt az ügyet, s a Rivet képviselőhöz cimzett nyilt levél alakjában irt és igen pazar kiállitásu könyvében még sokkal tovább megy Rivet száraz törvényjavaslatánál. Tudományos érvelés minél kevesebb van e könyvben, de a „Kaméliás hölgy“ és a „Clémanceau-pör“ szerzőjének ismert és becsült sajátságait fel fogja benne találni az olvasó, ki az ily tárgyak iránt érdeklődik.

„Báthori Zsigmondné“, történelmi jellemrajz Szádeczky Lajostól. Mária Krisztina erdélyi fejedelemnő tragikus élete, keserves viszontagságai uj kutatásokkal, számos érdekes adattal bővitve és világitva. Függelékül közli a szorgalmas fiatal szerző az okiratok és egykoru levelek szövegét is. A füzet Pfeifer Ferdinándnál jelent meg s ára 60 kr.

Molière vigjátékaiból a Kisfaludy-társaság kiadásában a tizenegyedik kötet jelent meg az Athenaeumnál. Két vigjáték van benne: „A pompás kérők“, forditotta Perényi István, és „Navarrai Don Garcia, vagy: a féltékeny herceg“ forditotta Sulkowski József. A kötet ára 1 frt.

„A belényesi ref. egyház története.“ Irta vállaji Sipos Imre ref. lelkész. A biharmegyei Belényes, mely most a románok egyik főbb helye, 1533—1700 közt a protestantizmus szilárd fészke volt, s csak a mult század elején juthattak oda más felekezetek. Története érdekes, és Sipos Imre jó munkát teljesitett, mikor az arra és magára a városra vonatkozó adatokat szorgalmasan összegyüjtve, 141 oldalra terjedő kötetben kiadta, gyarapitva ama monografiai müvek számát, melyek az általános történelmi adatokat és vonatkozásokat tisztázzák. A könyv Tisza Kálmánné urnőnek van ajánlva. Ára 1 frt, s tiszta jövedelmét fele részben a takarékmagtár felállitására forditják.

Hendrik Conscience, a hirneves flamand iró, ki az utóbbi időben nagy beteg volt, már annyira fölépült, hogy valószinüleg jelen lesz Antverpenben emelt szobrának jövő hétre kitüzött leleplezésén.

Schiller „Tell“-je „lósenkaudis“-ban. Egy vilnai iró: Radner Dávid, Schiller „Tell“-jét leforditotta a litvaniai zsidók lengyel-német dialektusára, az ugynevezett „lósenkaudis“-ra.

„Fiammina“ és „Odette“. Uchard Mario francia szinmüiró pert inditott Sardou Victor ellen, hogy ez utóbbi „Odette“ cimü szinmüvében egyszerüen lemásolta Uchard „Fiammina“-ját. Uchard egyuttal az „Odette“ előadhatásának betiltását s kártérités követelt. Roullier, a párisi közvádló helyettese, kinek inditványtétel végett a vád kiadatott, e napokban terjesztette be inditványát s az Uchard vádjának elvetését javasolja. — Az inditvány a többi között ezeket mondja: „Fiammina“ és „Odette“ iker testvérek. Kétségtelen, hogy hasonlatosság van közöttök; azonban életök nem azonos, szenvedéseik különbözők s könyeiknek is más az inditó oka. Egészen halálukig mindig fordul elő olyas, a mi megkülönböztethetővé teszi őket. Ez az oka, a miért Uchard vádja elvetendő.“ A biróság határozata már közelébb várható.

MÜVÉSZET.

A mücsarnok felülvilágitott nagy termének átalakitási munkálatai már befejezésükhöz közeledtek. A munkálatok folyamán szükségesnek mutatkozott egy kétemeletes állványnak az épület udvarán való felállitása, a mi az épitési költségeket szaporitotta ugyan, de a munkálatokat tetemesen megkönnyitette és gyorsitotta. A tető felemelése már teljesen be van fejezve és a terem most sokkal nagyobbnak látszik, mint azelőtt. A plafondnak uj, könnyü, de felette szilárd szerkezetét már nagyrészben elhelyezték, és igy valószinü, hogy a főmunkálatok még a kiszabott idő előtt befejezhetők lesznek. — Megemlitjük e hir kapcsában, hogy a mücsarnok őszi kiállitása alkalmából ki fognak állittatni Myskovszky Viktor kassai tanárnak, a müemlékek orsz. bizottsága megbizásából a vidéken tett legujabb felvételei. Ez alkalommal még több érdekes ujabb felvételek rajzait is közszemlére fogja kitenni a müemlékek országos bizottsága.

A sugáruti dalmüszinházban az udvari diszteremben felállitandó gyönyörü márványkandalló munkálatai már nagyrészben be vannak fejezve. E kandalló valódi remeke a szobrászatnak, kőfaragászatnak és diszitésnek. Az egész — az oszlopokat kivéve — tiszta fehér márványból áll vörös márványbetétekkel. Az alsó rész fölötti márványlapon, az ép talapzaton a királynak fehér márvány mellszobra áll, mely gyönyörüen üt el a szobor hátterét képező vörös márványtól. A felső rész két fekete márványoszlopon nyugszik és az egész izléses aranyozással van diszitve. Az udvari előcsarnok és váróterem falainak kifestését már befejezték s diszre és izlésességre nézve ezek is ritkitják párjukat.

A nemzeti szinház drámabiráló bizottsága Csiky Gergelynek „Cecil házassága“ cimü uj drámáját egyhangulag előadásra ajánlotta. Ezenkívül a nemzeti szinháznak még négy eredeti drámai ujdonsága van az őszi idényre. Szeptemberben szinre kerül „A csalhatatlan“, Ábrányi Kornél verses vigjátéka; később Berczik Árpád „Nézd meg az anyát“ cimü vigjátéka és Dóczi Lajostól „Az utolsó szerelem“ történeti vigjáték; előadásra jelenetezve van a Madách Imre „Ember tragédiája“.

A mücsarnok őszi kiállitásán a Münchenben élő magyar müvészek csaknem mindannyian részt vesznek. Kiváló érdekkel fognak birni Wagner Sándornak „Bikaviadal“ cimü nagyszabásu festménye, Böhm Pálnak egy nagyobb életképe és Vágó Pál történeti festménye a honfoglalás idejéből.

A nemzeti szinházban ma kezdik meg ujra az előadásokat. Ezuttal is föleleventenek nehány szinmüvet a negyvenes évek drámai müsorából. Szinre kerülnek: vasárnap Szigligeti „Micbán“-ja, hétfőn Obernyik „Örökség“-e; továbbá ki vannak tüzve előadásra a „Magának akart, másnak kért“ cimü egyfelvonásos vigjáték dr. Kovács Páltól, ki ezt még 1829-ben irta, s az „Országgyülési szállás“, Vahot Imre négyfelvonásos vigjátéka; utolsó darab lesz Czakó Zsigmond „Kalmár és tengerész“-e.

Liszt Ferencet a bayreuthi előadások fentartása érdekében alakult müvészeti társulat felkérte, vállalja el a társulat elnökségét. A mester erre elvben késznek nyilatkozott, de végelhatározását bizonyos föltételek teljesültétől tette függővé, melyeket a társulat legközelebb meg fog vitatni.

A müncheni nemzetközi kiállitáson a juryt a dijkiosztás végett már összehivták. Magyarország részéről Benczur Gyula fog abban közreműködni. A kiállitás központi bizottsága kisorsolás céljából a magyar osztályból megvásárolta Peske Gézának „Vig vendégek“ és Konek Idának „Csendélet“ cimü képeit, melyek tavaszszal a mücsarnokban voltak kiállitva. A magyar osztály ugy a mübirálók, mint a közönség részéről nagy érdeklődésnek örvend. Legutóbb a spanyol királyné látogatta meg fényes kiséretével.

Uj operaház Londonban. Mapleson, a londoni olasz opera hajdani igazgatója, néhány évvel ezelőtt a Themse partján, a parlamenti palota mellett nagy operaházat akart épiteni. Hozzá is fogott az épitéshez, de elfogyott a pénze, s a megkezdett müvet félbe kellett hagynia. Most Mapleson megszerezte a szükséges összeget, ugy hogy a jövő évben az angol főváros egy uj, gyönyörü szinházzal lesz gazdagabb. Mapleson az egész éven át akar játszatni szinházában. Három hónapon át olasz, három hónapon át angol, azután francia és két hónapon át német operaelőadásokat, az év utolsó hónapjában pedig hangversenyeket fog rendezni.

Cot festőmüvész halálát jelentik Párisból. A müvész, ki még csak 46 éves volt, különösen gyermek-arcképei és bájos genre-képei által tünt ki. „Tavasz“ cimü festménye szinnyomatok, fényképek és metszetek utján világszerte ismeretes.

Szinház Deésen. Szolnok-Dobokamegye derék közönségének pártfogása mellett nemzeti szinház-társulat alakult a megyében, oly célból, hogy a megye központján, Deésen magyar jellegü állandó szinházat épitsen. A szükséges pénzösszeg beszerzésére négy év alatt befizetendő 50 frtos részvényeket bocsátottak ki s ezenkivül jótékonycélu országos sorsjátékot is rendeznek. Üdvözöljük Szolnok-Dobokamegye lelkes közönségét hazafias elhatározásáért.

„Krisztus a betegek közt.“ Az a szoborcsoportozat, a melyet Kiss György szobrász az üllői ut végén épülő városi közkórház kapuja fölé készit, Krisztust ábrázolja, a mint a betegeket gyógyitja. A városhoz általa bemutatott rajzok alapján a müvész már elkészitette az agyagmintát, s azt bemutatta a kórházépitő bizottmánynak, mely Gerlóczy alpolgármester vezetése alatt a műteremben megjelenvén, a szoborcsoportozatot tetjesen kielégitőnek találta. A csoportozat ára is igen jutányos; mindössze 4000 frt. A tanács elvben elfogadta, hogy a müvész szoborcsoportja megszereztessék a kórház számára.

Gambetta szobrára. A Voltaire irja, hogy részben az annektált tartományokban, részben pedig Franciaország legjelentékenyebb városaiban és a külföldön lakó elszasz-lotharingiaiak 124,000 frankot gyüjtöttek az Elszász-Lotharingia nevében emelendő Gambetta-szoborra.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1872.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEIRE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmű dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, václ-utca 1. sz.) megjelent	20 frt helyett 15 frt!

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bornek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlensegi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . .	2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet	4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . .	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei. 2 köt.	3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák	1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt.	4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt.	4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1873.83 Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

33. szám. 1883 Augusztus 19.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Mézes hetek után. (Elbeszélés.) Irta Tóth Sándor.
Babérfa. (Költemény.) Irta Ábrányi Emil.
Flip. Bret Harte elbeszélése.
Ischiai regék. (Egy utazó naplójából.)
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Az erfurti Lutherünnep**) nagyszerüen sikerült. Lehetőleg hü másolata volt ama fogadtatásnak, melyben a nagy reformatort Erfurt városa 1521-ben részesité, midőn a wormsi birodalmi gyülésre utaztában Erfurton megpihent. A tornyokból trombitaszó hirdette az ünnep kezdetét; ezután isteni tisztelet volt az augusztinus templomban, melynek szószékéről 1521-ben Luther is prédikált. Később aztán megindult az ünnepi menet. Elől Landsknechtek mentek, azután egy városi birnök, trombitások, bányászok, iparos-céhek, azután diákok Berlinből, Bonnból, Boroszlóból, Erlangenből, Freiburgból, Giessenből stb. Erre következett a Lutherkocsi, mely hü utánzata volt az 1521-ben használt kocsinak, s a benne ülők Luthert, Amsdorfot, Petzensteinert és Svavent ábrázolták. A kocsi után diákok, városi tanácsosok, egyetemi hallgatók és nők haladtak. Közelebb Frankfurtban is lesz Lutherünnep.

* (**Az osztrák-magyar északsarki expedició**) Jan-Mayenből, hol egy év előtt kiszállott, szerencsésen visszaérkezett Drontjembe (Norvegiába). Gr. Wilcek egyenesen Drontjemből kapott értesitést, hogy a „Pola“ szállitó gőzös augusztus 10-én érkezett meg. Az expedició vezére Wohlgemuth tengerésztiszt a programm pontos megtartását jelenti. Az expedició tagjai a legjobb egészségben vannak és valószinüleg e hó 19-én érkeznek Hamburgba. A „Pola“ szállitó gőzösnek az a feladata volt, hogy a Jan-Mayen északsarki megfigyelő állomásról az expedició osztrák-magyar tagjait, hazájokba visszaszállitsa. Az expedició tagjai pontos megfigyeléseket tettek ez állomáson és minden, még a skorbutbetegségtől is meg voltak kimélve.

* (**Rejtélyes házak Newyorkban.**) A newyorki Broadway legnagyobb rejtélyei most két óriási ötemeletes ház, melyek földszintjén nagy üzlethelyiségek, boltok vannak. A házak szomszédságában lakók egyre panaszkodnak, hogy a puszta, komor épületek elriasztják a közönséget, s hogy ezért az üzlet nagy hátrányt szenved. Akadtak már gazdag emberek, kik óriási összegekért meg akarták vásárolni a házakat (egy kereskedő 50,000 dollár évi bért akart a két házért fizetni), de tulajdonosuk, a hetvenéves Brewster Seasbury, mint többszörös milliomos, minden ilynemü ajánlatot ridegen visszautasitott. A két óriási palotában csak egerek és patkányok laknak, melyek vinnyogása éjjel az egész környék álmát megzavarja; a falvakolat és az ablaktáblák pedig annyira megkoptak, hogy komoly veszély fenyegette a házák mellett elmenőket. Ez okból a szomszédok számos aláirással ellátott kérvényt intéztek az épitészeti hivatalhoz, melyben figyelmeztették azt a származható szerencsétlenségekre. Az épitési hivatal meghagyta a tulajdosnak, hogy a bajon segitsen s másnap már egész hadsereg kőmüves sürgölődött a falakon. A renoválás, bár a házak azért mitsem veszitettek sivár külsejükből, 15000 dollárjába került mr. Brewsternek, de a szomszédoknak mégis meg kelle nyugodniok akaratában. Az adókat is a legpontosabban fizeti a házakért s igy valószinü, hogy a Broadvay Houston-utca lakói egész addig lesznek kénytelenek türni a kisérteties szomszédságot, mig Mr. Brewster az élők közt vándorol. Brewster, a különc milliomos 1836-ban költözött Newyorkba s szerencsés vállalatok, továbbá öcscsének, Brewster Lymannak, a hires fogorvosnak halála által óriási vagyon birtokába jutott. Brewster Seasbury ifjukorában Newyork legdaliásabb ifja volt, s a metropolis hölgyei mind rajongtak a szép és gazdag fiatal emberért. Ő azonban, bár igen szeretett hölgyek körül forgolódni, agglegény maradt. Évek óta mindig a Newyork-hotelben lakik s az az ember, ki 50,000 dollár évi bért könnyedén elutasit, igen takarékosan él. Szórakozásai egyszerüek; este a hotel terraszán egy kis társaság körében vacsorál, nyáron pedig minden hónapban egy napra Coney Islandba rándul, de ekkor is hajón megy s vasuton jön vissza, mert igy az ut, mint maga sokszor emlegeti, 5 centtel kevesebbe kerül, mintha retourjegyet váltana a vonaton. Igen barátságos, közlékeny ember, csak a két házat illetőleg zárkozott és hallgatag; legjobb barátai se tudnak a titokból semmit. Mint kiszámitották, Brewster az üresen álló házakon kamatjával eddig 5.000,000 dollárt veszitett.

* (**A legnagyobb kaszárnya-város**) jelenleg a világon Berlin, hol egy házra átlag 61.60 lakó esik. Párisban az átlag 26, Londonban, hol tudvalevőleg minden vagyonosabb család külön házban lakik, csak 8.

* (**Az állatok szinérzéke.**) Egy angol tudós érdekes kisérleteket tett annak kimutatására, hogy mily mértékben birnak az alsóbb rendü állatok érzékkel a szinek iránt. Kisérleteinél különféle szinü papirszeleket használt, melyeket két üveglap közt helyezett el s aztán igyekezett a különféle rovarok figyelmét rávonni. Egy angol természettudományi folyóiratban közölt tapasztalataiból érdekes fölemlitenünk, hogy az üvegre csöpögtetett méz által oda szoktatott méhek száz eset közül hetvennégyszer a kék szint keresték föl elsőnek s csak huszonötször adtak elsőséget a szintelen üvegnek. De sőt meg lehetne állapitani a sorrendet is, a mint a méh a szineket fölkereste s mig a zöldet már harmadiknak választá, addig a vörös utolsónak maradt. Tudósunk ezekből azt következteti, hogy a kis méhek kedvenc szine a kék, a „hüség szine“, a mi náluk bizonyára a kitartó munkásság jelképe. A ki nem hiszi, tegyen kisérletet s választasson méheivel.

* (**Padozat — üvegből.**) Eddig még legfeljebb a házak tetejét rakták ki üveggel nagyobb világosság kedvéért, de most Párisban a Boulevard egyik palotájának padozatait is vastag üveg lemezekből készitették. A palota alatt két pince van; a földszint és az első pince padozata üvegből készült; a lemezeket vaskapcsok tartják össze. Ez épitésmód bizonyosan igen sokba kerül, de megvan az a nagy előnye, hogy a két egymás tetejében levő pincehelyiség oly világos, hogy még este felé is minden nehézség nélkül irni és olvasni lehet.

* (**Milliomosok.**) Az Egyesült-Államokban hét milliomos van, akik megvehetnék az Egyesült-Államok összes államadósságait. Angliában három ember van (Sutherland herceg, Brasley és Burdett-Coutts bárónő), akiknek birtokában 28 millió értékü amerikai obligáció van.

KOSZORU

33. szám. 1883 Augusztus 19.

MÉZES HETEK UTÁN.

— Elbeszélés. —

Irta: TÓTH SÁNDOR.

Tavaszi nap sütött, virágillat csapott be a kitárt ablakon. Szép asszony ült a támlásszéken, himezett.

Csicsergő madárpár repdesett ringó falombról falombra; ketté váltak, meg ujra egyesültek. Korhadt rügyön kényelmes helyet talált a nő, hivogatta szerelme tárgyát. A férj alá-alá szökelt, csevegett-búgott s kacagva felsurrant, egyenest szeme közé. Meghuzódva epedt szegény utána, szemei vágyva lesték pajzán játékát; utoljára panaszos sohaja vádként hangzott el.

Csók csókba fult azután, suttogó álmodozás váltotta fel a játékot. Az az első órák boldogsága . . .

Csörrent a lombozat, irigy madárfő nézett rájuk.

Meglepetve pillantott szerelmes mosolyukra, ingerlő önfeledtségükre. Ah, egy gondolat! — — S szétváltak a rezgő ágak, tovasurrant rejtekéből, lecsapott.

— Hess, boldogtalanok! . . .

Leventék harca következett: jajgató háttérrel, csattogó, véres ellenfelek közt. Az árvai busongás tört ki, hogy szétválaszsza a gyülölet alakjait. Odarohant közéjök, védelmül helyezkedett imádottja elé s szeme tüzével büvölet rabjává tette a vakmerőt . . .

— — — — — — — — — —

Clarisse nem veszi észre, hogy a tű kihullt kezéből s reszketve figyel a képre.

Kis vendégei tovaröppennek most s a mozgó árnyra bámul. Pedig az egészen közel lopózik hozzá, csókkal hinti be parányi lábait, nyaldossa ruhája csipkéit, csakhogy feledje a gondolatokat, melyek pillanatra lehangolták.

Felszökik.

A pálmalevél ijedten hajol el mellőle, alig-alig bólintva virágszomszédai felé, kik összehuzódtan lesnek az állványról. Friss napsugár köszönt be, rést tör magának a szép asszony kebléig, enyeleg, incselkedik; hanem a ziháló halmok roszakaratulag rejtőznek a pongyolafodrok mögé.

Sötét szempár tünődik rajta. Neveti, hogy kuszik tova a fénykör meg aztán, régi buvóhelyét keresi. Egy rózsafőn akad fenn utoljára is, ott — apró csipkei közt.

Virágillat szép asszony márványkebelén! . . . Hol a pihegést nem szerelem kelti, a végigfutó árnyakat nem mámoros ajk sohajtása fogja fel . . .

Feléje kap boszusan kis keze, letépi.

— Tartuffe-szerep! — suttogja s hosszan néz rá. — Mosolya, csókja hazug. El akar temetni. Fiatalon, lassu hervadás közt! . . . A szegény kis Clarisse története . . . Ah igen; ciprusok árnyában ültek, lopták a gyönyört, ringtak mámorban . . . És Clarisse boldogtalan! . . . Daliája rózsákat vitt a hivatalból, csecse-becséket vásárolt szive asszonyának, jártak zugligetbe, merengtek Mazeppa bora mellett s a legillatosabb manilla füstjénél olvadoztak ebéd után . . . És a kis Clarisse halálra unja magát! . . . Szörnyü, szörnyü!

Földre hányja a virágot. Erre foszlányban hullnak szét a levélkék.

— Emlék, — tördeli — Clarisse multjából!

S zokogva kerevetére dől, összekulcsolja kis kezeit, kétségbeesetten eltakarja kigyult arcát.

A szép Clarisse története — —

Dálnoky Jenő, a szerencsés férj, különc elmélet hive. Szerette a szép asszonyokat,

utoljára beléjök unt: megházasodott. Feleséges állapotáról azonban ugy itélt, hogy a mintakép nem sport-dolog: bureaucrata lesz az ember a csókolni való szemekért, emlékei közül a bókot készletben tartogatja és azontul békén álmadozik népesedésről, gyarapodásról. Szokás szerint adja ki recipéit a boldog házban, dudorászva vonul fel aktái közé s utszéli virágocskák didergő, vézna ujjaiból veszi át angyalkája számára a primulákat.

Clarisse tuljár a mézes hetek ködös világán. Maga is elmélet rabja: szereti az életet. Bizalmasan meg szokta vallani, hogy Jenő atyját nem bolygatja, de nem is csodálja pedanteriáit. A high-life órái képezik egyetlen boldogságát: ott van Pepi báró, Szegváry, a fatalista, Stefi ur, az örök gróf, a seladon. Legyeskednek, van szép szavuk, lesik mozdulatát, sohasem telnek el mosolyával. Az egy sport-bálra csábithatta Jenőt csupán, pedig tudhatná, hogy a nőt a bálok edzik: férfiak szeme a tükör, honnét az erényt jobban láthatja. Nincs mozgalmasság életében, érdek nélkül folynak napjai . . .

Most is egyhangu perceit siratja.

Körötte tátongó, szótlan falak; gúnyosan nevető virágbóbita szeme előtt; szekrényszárnyak boszantó némaságban; könyvek, egykori emléklapok, fénynyomatu képek ijesztő társaságul . . .

— Irtóztató! — kiált s megborzadva lép ruhatára felé. Lázasan hányja le magáról köntöseit, készülődik.

Ki a szabadba, emberek közé.

*

Zsibongó nép közt utja céltalan; csak néha-néha mosolyodik el, ha kis madaraira gondol.

Mennyi érdek, mennyi költészet; mig az ő életének zajtalan kell lefolynia! — —

A Gizella-tér járóján Stefi gróf sugárzó szemei üdvözlik.

Meghökkenve fordul a szőnyeg-kirakat felé. Eszébe jut, mily céltalan bolyong. Mint rab madár, melynek szokatlanul esik az első szabadság. Ha tán elkerülné! — —

— Friss, mint a hajnal! — szólitja meg hátul a legkedvesebb grófi hang. — Mosolyát szivom a napfényből, az hozta elém, asszonyom! Jenőért sétál fel kegyed?

— Nem; épen nem!

S dacos ajka szinte zavarba hozza.

— Bah, hogyis kérdhetem? Kegyed — látom — szőnyegmintákat szemel! Hahaha, valami meglepetés?

— Igen, gróf.

— Ajánlhatom; Ceylon et Comp., jeles cég! Karját, asszonyom!

Clarisse hévvel ragadja meg a mentő gondolatot. A lépcsőház gazdag berendezése oszlatja zavarát. Tudja már, hogy Jenő ujitásokat kivánt lakásukon. Maga sürgette, hogy maradjon a régi, a kedves emlék.

A várt alkalom!

És Stefi gróf ritka izlésü ember. Kiválóan a kék szint szereti. Pirulva hallja; neki is kedvelt szine. Csak Jenő gyülöli. Azt mondja, mérges hatásu, miazmás. Aztán a gróf a perzsa diszt szándékosan kerüli, pedig Jenő a brokát mellett egyedül neki él. Veszik a rococot, crêpet is, azokat nem szenvedheti. Mért ne vennék? A mi előnyösebb!

Az üzletvezető ur megelégedetten hajlong. Ráadásul lopva int, félrevonja fülkéjébe.

— Legujabb boudoir-cikk; főuri divat. Meglepetésül — hölgyeinknek!

S jelentősen mosolyog.

Clarisse diadallal távozik. A gróf szüntelen csititja, pedig repülni óhajtana. Szőnyegeivel bajlódik az egész uton:

— Hihihi, Jenő néz majd! Csupa kék . . . aztán rococo, crepp!

— Örülni fog, — jegyzi meg a gróf s lesi szemei tüzét, hévvel érzi karja izgatását.

A főherceg-utcai kanyaruló utjokba áll. Nehéz szivvel pillant át a gróf a Dálnoky-palotára. Clarisse bucsuzik:

— Hihihi, nem árul el?

— Hallgatok.

— Boszankodni fog. Igen. Tudja: boszankodni? Ugy-e lovagom lesz aztán?

— Asszonyom! — kiált a gróf s lelkesen szivéhez kap.

A bájos arc elégülten mosolyog. Számit rá, hogy Stefi gróf igazi levente. Eszébe ötlik a romantikai kor, a hogy regényei festik. Harc — a szerelemért! A miről a férjek nem tudnak; a mi az asszonyi szív álomképe. Letünt világ emlékei ujulnak meg gondolatában, mikor még erény volt a nő, hit a veszély, jutalom az angyalok mosolya. Dálnoky Jenő nem az az ember! . . .

Csók hull a parányi kézre. Álmodozó szó zeng:

— Asszonyom! . . . Tehát lovagja!

A benyilóból csendül át az imádandó kacaj:

— Hihihi — igen!

*

Dálnoky Jenő gondtalan szürcsöli piccoló-ját. Félkézre dől, mind rajt' veszti szeme mosolyát a szép asszonyon. Pajzánul himbálózik az székén, ingerli:

— Találja ki, hol jártam? Kivel találkoztam? . . . Tudom, ugy se találja ki. Ne vesződjék. Még azt mondaná, a ciprus-erdőkben álmodozott Clarisse. Azokról a szép időkről! Á—á—áh!

Sikerült gyönyörü fogsora mögül kisértetiesen vontatott hangot kierőltetnie.

— Unalmas dolgok, Clarisse?

— Szörnyen!

— Clarisse!?

— Nos? I—i—igen! — S nagy szemmeresztve bólint fürtös feje. — Nem is kiváncsi? Ceylonnál bevásároltam!

— Ugy? . . .

— Jeanette jelentette, hogy odaát vannak.

— I—i—igen? — vontatja a férj s érdek nélkül tisztogatja csibukját.

Clarisse hosszan pihenteti rajta szemrehányó tekintetét. Ajka felbiggyed, ujjacskái közt a szokottas primulát tépdesi. Percről-percre nő indulatossága, a reggeli órák is fájón kisértik, reszketve suttogja:

— Jenő!?

— Angyalom!? — kedveskedik a férj s föl sem tekintve, szedegeti gondosan a trapezuntit.

A hullámzó kebel nyugtalanul piheg; vére szilaj forgásba csap át; szólni nem tud; csak virágát ejti el.

— Megyek, megyek! — könyörül meg a férj, hogy a kitörő viharnak utját szegje. Kiváncsiságot szinlel.

— Aztán szépek a szőnyegek?

A győzelemsugár villan át az asszony szemein.

Tehát érdeklődik — gondolja. A terv bizonynyal eldől; Jenőben ébredezni fog a férfias hév; hiszen „bajnokjelölt" sorban állt, mikor arája lett.

(Vége köv.)

BABÉRFA.

Hogy' elpusztult a kis kert!
Mily néma és setét!
A hervadás ráfujta
Halvány enyészetét . . .!

Mint gördülő köny, hullong
A rózsa levele:
Ágyaz magának lágy sirt,
Fejét ugy hajtja le.

Liljomnak éles kardja
Széttörve ott hever:
Szép tulipán, palástját
Többé nem ölti fel.

A nyájas kert-virágok'
Bus temetője lett;
Fölöttük a kopár fák
Megannyi gyászjelek.

Virulva, zöld pompában
Csak a babérfa áll;
Hiába rontja —: neki
Nem árthat a halál.

Időtül nem remegve,
Fenségesen komoly,
A mig körötte minden
Halott, vagy haldokol.

Igy áll a költő hire!
Körülte a világ
Összes varázsa fonnyad,
Mint a beteg virág.

Kincs, pompa, fény, dicsőség,
Mind porba, éjbe hull . . .!
A költő híre nyilik
Hervadhatatlanul . . .!

ÁBRÁNYI EMIL.

FLIP.

— Bret Harte elbeszélése. —

(Folytatás.)

Persze, elég volt a Flip szemének egyetlen egy pillantása, hogy ily magánbeszéd idő előtt, hirtelenül érjen véget, noha szörnyen lehangoló volt az, a meddig tartott. Később az öreg nagy szánás-bánást negédelt a saját magaviselete miatt s váltig iparkodott a bocsánatot kiérdemelni. „Mi szükség neked az öreg embert kérdezni, mennyi szalonnát kell megrendelni", — mondá, — ha Flip erre nézve tanácsát kérte; — hiszen nagyon rendén van az, ha egy fiatal leány önmagától kér tanácsot." A lisztes bödön állapota is hasonló önvádra adott alkalmat.

— Ha még az uj lisztszállitásra nézve senkivel sem bocsátkoztál volna levelezésbe, bármelyik épen utadba akadó jött-menttől megkérdezheted, vajjon mint vélekedik a Santa-

*

Cruz-malmokról, de az öreg embert nem kell e végett kérdezgetni.

Ha Flip a mészárossal beszédbe ereszkedett, az öreg tüntetve visszavonult, mondván, nem akar nekik „alkalmatlan“ lenni „titkaikat kihallgatni.“

Az öreg gyöngeségeinek bizonyitékai nem igen voltak elég gyakoriak arra, hogy Flipet különösen nyugtalanitsák; azt azonban lehetetlen volt észre nem vennie, hogy atyja olyankor rendkivül komor volt. Ilyenkor aggályos pillantással őrködött leánya fölött, gyakran szokatlan órában tért haza a munkából s reggel sokáig halogatta a hazulról távozást. Hozott Flipnek nevetséges, használhatatlan ajándékokat s ideges félelemmel nyujtotta azokat át.

— Ime a keresztutnál találtam valamit a számodra, — mondá és visszavonult, hogy megfigyelje, minő hatást gyakorol rá az ajándék, például egy pár cipő, mely vagy két számmal volt nagyobb, mint kellett volna, — vagy egy prémes föveg, szeptemberben. Bérelt is volna ki a számára egy szalonharmoniumot igen jutányosan; de hát eszébe jutott, hogy Flip nem tudna rajta játszani. Azt a hirt, hogy rég elvesztett fiának a nyomára jöttek, minden fölindulás nélkül hallotta; az utóbbi időkben azonban az előrelátó gondviselésnek tulajdonitotta a dolgot s örült hogy Flipnek társa fog akadni.

— Én legalább azt hiszem, — mondá, — hogy nem fogsz idegen emberekkel kóborolni, ha a saját testvéred közeledben lesz.

Az apai szeretetnek emez őszi virágzása azonban mégis későn történt, arra nézve, hogy az Flipre némi benyomást gyakorolt volna, mivelhogy a közönyösség és önzés őt nagyon korán függetlenné tették. Mind a mellett is jószivü volt s látván, hogy atyja komolyan veszi a dolgot, idejének legnagyobb részét neki szentelte, sőt fölkereste őt a gyémántkészitésnél, e szent elzárkozottságában s vele bámult a messze távolba, ama rágalmazott vidékek felé, melyek az ő kormos laboratoriumán kivül estek.

E türelmes közöny nagyobb részét szokásaik megváltoztatásának lehetett tulajdonitani; Flip nem próbálgatta többé föl a ruháit; kedvelt öltönyeit becsomagolta s lomboktól árnyalt boudoirját nem keresgette föl. Néha a hegylejtőkön el-elbolyongott s felkereste azt az ösvényt, a melyen egykor Lance urral járt, mikor ez atyjának a hajlékához vezette. Egyszer-kétszer ama helyig is kiterjesztette sétáját, a hol a fiatal embertől elbucsuzott, de mindannyiszor elfogódva, lesütött szemmel, kipirult arccal tért onnan vissza. Eme tapasztalások, mint szintén érésnek indult hajadonságának titkos sejtelme, kifejezésteljesebbé tették a szemét, ugyhogy két imádójának, a mészárosnak és postamesternek gerjedelme iránta mindinkább fokozódott s ő oly ünnepelt szemilyiség lett, a minőről nem is álmodott. Az igéző tulajdonairól terjesztett tulzott hirek még az idegenek kiváncsiságát is fölingerelték. Könnyen elképzelhető, mily hatással volt mindez az ő öreg atyjára.

Lance jobb erényőrt csakugyan nem állithatott volna oda, mint a minő az öreg volt. Bárki hallott is egyetmást az elrejtett gyöngy felől, csodálkozott rajta, hogy oly féltékeny őrizet alatt áll.

V.

A hosszu, száraz nyár poros véget ért. A hőség nagy része az országutra és ösvényekre nehezült s a hegylejtők füveit, lombjait megaszalta, lemorzsolta. Nappal e hőség mint megfogható füst, éjjel mint lobogó erdők látható lángtengere szállt az ég felé. A tengerparti hegységek ködtábora lassankint megritkult, mig végre egészen eltünt. A szél északnyugotról délnyugat felé változtatta irányát. A tenger sós lehelete egészen a hegyormokig ért. Aztán jött egy nap, midőn a rikitó szinü, változatlan égen messze, kalandosan alakult felhők jelentkeztek, melyek annak határozatlan jelleget kölcsönöztek. Már a következő nap roppant változást hozott magával, szürke eget, párázó erdőket, elmozdult körrajzokat, eltünt magaslatokat s fátyolozott távokat. Esett az eső!

Egy hónapig tartott e változás, mely idő alatt csak néha-néha tört át a napsugár, meg a tiszta ég sötétkék szigete a felhőtömegeken, — aztán iszonyu vihar keletkezett.

Egész nap hajlongtak a fenyüfák a hegycsucsokon a szélben. Néha ugy tetszett, mintha a vihar ereje hatalmas hullámokban hömpölyögve alá a hegylejtőkön, visszatartaná az esőt. Ismeretlen, rejtélyes vizfolyások törtek elő medreikből; a tavakból tengerek, a patakokból folyamok lettek. A vihartól fedett völgyekben az erdő csöndjét a betörő vizek szörnyü zuhogása zavarta meg; még az a keskeny vizvonal is, mely az „égett-bor és

gyömbér"-erdőn, Flipnek heverésző helyén átvonult, omló zuhataggá változott.

A vihar korán reggel fölriasztotta Farleyt fekvő helyéről. Egy nagy fa dőlt le, az ösvényen keresztül, mely egy kis patakot vezetett azon át, annálfogva nem keresztülhetett. Azonban a veszélyezett helyen, egy még kellemetlenebb jelenségre, emberi alakra bukkant.

A sáros ruhákról, melyek a szélben lobogtak, a hosszu, zilált hajról, mely az arcot és szemet csaknem eltakarta, végre a különös alaku kalapról az öreg, egyik leggyülöltebb ellenségét — egy indián nőt ismert föl.

— Pusztulj innen, még pedig rögtön! — rivalt rá az öreg, de a szél nem engedte tovább menni s egy mogyoróbokorhoz dobta őt.

— Szörnyü beteg vagyok, — dadogta a nő, rongyos nagy kendője alatt dideregve.

— No, én még betegebbé teszlek, ha rögtön tovább nem viszed az irhádat, — szólt Fairley, a nő felé közeledve.

— Én azt a jó leánykát keresem, a ki nekem annyi sok jó dolgot szokott adni, — szólt a nő, a nélkül, hogy helyéről mozdult volna.

— Arra ugyan fogadhatsz, hogy ezuttal mit sem kapsz, — dörmögé az öreg. Azonban hirtelen egy gondolata támadt. — Talán valamely szép dolgokat hoztál a leánykának? — kérdezte hizelgő hangon.

— Egész rakás diót és bogyót, — viszonzá a nő.

— Ejh, természetesen, hiszen ezt tudnom kellett volna. Ugy-e vagy két mértföldnyire innen rejtetted el az erdőben s kész vagy azt elhozni, ha egy fél dollár fölpénzt adok?

— Én szivesen elvezetem a leánykát a rejtekhez, — szólt a nő, az erdő felé tekintve. — Én becsületes indián nő vagyok.

Fairleynek ismét támadt egy jó ötlete. Azonban ezt óvatosan kellett érvényesitenie. Miközben az indián nőt a záporesőben maga előtt engedte menni, az udvarhoz értek. Hasztalan pillantgatott a minden tagjában didergő benszülött asszony sovár szemmel a kunyhó felé, miközben jól beburkolt csecsemőjét lapos, szögletes melléhez szoritotta; az öreg egy lépéssel sem engedte tovább menni, hanem a keritès mellé tolta. Itt aztán közölte vele sötét tervét, nevezetesen, hogy a tanyát és különösen annak fiatal urnőjét őrizze, minden csavargót tova riaszszon onnan s ezért kap élelmezést és rumot.

Ezt az ajánlatát az öreg ember mindig ujabb alakban ismételte s oly gyakran, hogy végre beléegyezett a nő. Helyeslően bólintott s ismételte az utolsó szót: r u m.

— De most! — tevé utána rögtön.

Az öreg tétovázott, de aztán eszébe jutott, hogy ez az asszony most már az ő titkának birtokában van s dörmögve vezette őt a konyhába, hogy ott az első adag rumot kiszolgáltassa neki.

Az ajtó annyira el volt zárva a künt dühöngő vihar miatt, hogy nehány pillanat mult el, mig a keresztgerendát félre lehetett vonni s az öreg embernek elég ideje volt, káromkodással könnyiteni a lelkén.

Miután Flip az ajtót félig megnyitotta, besurrant rajta az öreg, maga után vonva az asszonyt, s gyanakodó pillantást vetett szerte a helyiségben, mely mindakettőjöknek a szobája volt. Flipet alkalmasint levélirás közben lepték meg. A kis tintatartó még ott állt az asztalon; a levelet elrejtette, mielőtt a künt ácsorgókat bebocsátotta volna.

Az indián nő mindjárt leguggolt az alacsony tüzhely mellé, hogy ott, beburkolt kisdedét megmelengesse. A bemutatást ő a házi urnak engedte át.

Flip mindakettőt a fölény érzetével s hideg közönnyel szemlélte. A mi benne némi érdeklődést ébresztett, az az indián nő átázott szoknyája és kendője volt. Flipnek a saját ruhái voltak azok, melyeket ő már rég eldobott az „égett-bor és gyömbér erdőségben."

— Megint titkok! — jajgatott Fairley apó, Flipet oldalvást végignézve. — Természetesen, titkok, melyeket az öreg ember elől rejtegetni kell! Gyanus tények, melyeket a saját husom és vérem követ el! . . . No, csak folytasd tovább! Soha se törődjél te énvelem.

Flip az egész beszédet egy szó válaszra sem méltatta; most már ócska ruhája iránt sem érdeklődött többé; alkalmasint egy pillanatra ábrándjaival jött az összeköttetésbe.

— Ugyan, nem tudsz te egy kis pálinkát hozni annak a szegény ördögnek? — kérdezte az öreg, zsémbelődve. — Pedig hát, különben adakozó szoktál lenni . . .

Mig Flip a sarokba ment, hogy a szekrényből a pálinkát elővegye, Fairley fölhasználta az alkalmat, hogy az indián nőn egyet rugjon, s tettét oly arckifejezéssel kisérte, mely azt volt jelentendő, hogy a leány előtt el ne árulja szövetségöket.

Flip egy bádog csészébe pálinkát öntve, oda nyujtotta azt az indián nőnek.

— Nem lehetetlen, — mondá Fairley a leányának, miközben az asszonyra pillantott, — hogy ez a nő a mi erdeinkben fog szerte kóborogni s a „Madronos"-on az utolsó milénél örködni fog; adj neki ezért a szolgálatáért enni s annyi pálinkát inni, a menynyit óhajt. Hallottad-e ezt, Flip? Már megint ott fönt a holdban vagy a titkaiddal? Ugyan mi lelt téged, leány?

Ha a leány csakugyan valamely álommal foglalkozott, ugy az édes álom lehetett. Delejes szeme sajátságos fényben uszott, mintha ez is kipirult volna; vérereinek gyorsabb keringése sokkal inkább fölismerhető volt arcának körületén, mint ama fokozott szinben, melyet voltaképen csak a szeplők képeztek, melyek kétségkivül ugy fénylettek, mint megannyi apró csillám. Szemét lesütötte s vallait is kissé előrehajtotta, hangja azonban most is oly mély, oly tiszta, kedélyes volt, mint mindig.

— A Madronos szén-miléin felül egyik nagy fenyőfát a patak medrébe döntötte a vihar, — szólt nyugodtan a leány. — A viz e miatt akadályozva van folyásában s egyre növekszik. Valószinüleg behat az már a milékbe is.

Az öreg ember bosszus dörmögéssel szökött fel a helyéről.

— Ejh, hát mi a manóért nem mondtad te azt nekem elébb? — kérdé s fölkapva baltáját, az ajtó felé sietett.

— Hiszen szóhoz sem hagy jutnom, — viszonzá Flip, először vetve föl a szemét.

Fairley, káromkodva türelmetlenségében, kisietett, egyenesen az erdőbe. A másik pillanatban Flip már elreteszelte az ajtót. Ugyanakkor az indián nő is fölállt s hosszu haját nemcsak félre simitotta a szeméből, hanem egészen ledobta azt a fejéről, ugyszintén a nagy kendőt s szoknyát — s Harriot Lance, széles termetével, állt a leány előtt. Flip még mindig ott állt az ajtónál; de midőn a fiatal ember fölemelkedett, a pólyás csecsemő legördült az öléből, a tüzbe.

Flip sikoltva ugrott oda, hogy azt kikapja a parázsból; azonban Lance átölelte derekát egyik karjával, mig a másikkal a csomagot rántá ki a tüzből.

— Mitől se félj, — mondá Lance nevetve, — hiszen ez csak . . .

— Micsoda? — kérdé a leány, miközben az ifju karjai közül kibontakozni iparkodott.

— Kabátom és nadrágom.

Flip kacajra fakadt, mi Lance-t fölbátoritotta arra, hogy a leányt megcsókolja; ez azonban kikerülte ezt, az ifjunak a mellényében rejtve el fejét, miközbe susogva mondá:

— Gondold meg, hogy atyám . . .

— Hiszen azért távozott ő most, hogy a fát eltávolitsa onnan a mederből.

Flipnek sokat jelentő hallgatása következett.

— Ugy! . . . most már értem, — nevetett Lance. — Ez csak aféle fogás volt, ugy-e, hogy ő kissé távozzék hazulról. Hüm!

A leány eközben kisiklott karjai közül.

— Miért jöttél te igy? — kérdezte Flip, az álhajra s álöltözetre mutatva.

— Azért, hogy láthassam, vajjon rám ismersz-e?

— Nem azért, — mondá Flip, lesütve szemét, — hanem, hogy az emberek rád ne ismerhessenek. Te már megint bujkálsz.

— Igazad van, — viszonzá Lance; — de még mindig a régi történetke miatt.

— Hiszen azt irtad Monsereyből, hogy már minden bajon tulvagy, — folytatá a leány.

— Hiszen ki is vergődtem volna már én a bajból, ha egy átkozott fickó a vidékről a régi nyomot föl nem fedezi. Majd kapóra kerül ő még s akkor megmutatom neki . . .

Egyszerre elhallgatott; de szeméből a gyülölet lángja villant ki, mi csaknem félelmet gerjesztett a leányban, ki önkénytelen karjára helyezte a kezét. A fiatal ember megragadta őt s arckifejezése egyszerre megváltozott.

— Alig vártam már azt az időt, a melyben láthatlak, Flip, — folytatá Lance; — eljöttem tehát. A ház körül lappangtam, oly szándékkal, hogy veled beszéljek először, de hát az öreg botlott elém. Nem ismert rám, s igy pompásan behálózhattam őt. Tudod-e, mit akar ő? Élelemért és pálinkáért kémkednem kell az udvar körül és utánad.

Lance kedélyesen elbeszélte az egész kalandot.

— Ugy látszik, szörnyü gyanakvó; de most már jobbra fordult a dolog s én végig eljátszom a szerepemet. Csak azt sajnálom, hogy nem igen láthatlak igy a tüzhely körül,

hanem a nedves bokrok közt kell kóborognom, ebben az öltözékben, melyet te dobtál el valahol az „égett-bor és gyömbér„-erdőben.

— E szerint csak azért jöttél volna ide, hogy engem láthass? — kérdezte Flip.

— Bizonynyal!

— Igazán csak azért?

— Csupán azért!

Flip lesütötte a szemét. Lance pedig ujra átölelte, de a leány hevesen kibontakozott karjai közül.

— Hallod-e, — szólt végre Flip, anélkül, hogy fölnézett volna, mintha csak a tolakodó karokhoz intézte volna beszédét. — Ha atyám visszatér, rá bizom majd, hogy téged a gyémánt-miléhez küldjön őrül. Nem messze van innen; ott meleg van, és . . .

— Micsoda?

— Nemsokára fölkereslek ott téged. Most pedig hagyd abba a bohóságaidat. Oh, bárcsak a saját alakodban jöttél volna el, mint fehér ember!

— Akkor az öreg engem egyszerüen a vendéglőbe utasitott volna. Ily évszakban csak nem játszhattam az eltévedt halász szerepét.

— A vizár nagyon könnyen föltarthatott volna a keresztutnál a tovább utazásban, — mondá a leány. — A postakocsi sem jár ily évszakban.

— Igaz; csakhogy könnyen üldözhették volna a nyomomat egészen e konyháig . . . De tudod-e mit, — Flip? — tevé utána fölemelkedve s a leányt magához vonva; — miattam nem kell többé hazudnod. Nincs az egyátalában rendén.

— Ugy is jól van. E szerint nem fogsz a miléhez menni s én sem kereslek ott föl.

— Flip!

— Amott jő az atyám. Gyorsan!

Lance az intést a saját tetszése szerint magyarázta. Az erős, acélos kezecske most lágyan pihent a fiatal ember vállán. A barna, ragyogó arcot még közelebb vonta magához; a leány arcának melegét, ajkának illatos leheletét érezve, egy csókot nyomott ajkára s ujra föltette az álhajat fejére s magára ölté a szoknyát és vállára kanyaritotta a nagy kendőt; aztán ujra lekuporodott a tüzhely mellé, somolyogva, mint az első ártatlan ifjusági szenvedély somolyoghat.

Flip odament az ablakhoz s a szélingatta fenyőfákat bámulta.

— Ugy látszik, még nem tért vissza, — mondá Lance pajkos mosolylyal.

— Valóban nem, — viszonzá Flip, forró arcát az ablaküveghez nyomva. — Valószinüleg csalódtam . . . Meg vagy-e te arról győződve, hogy neked nagyobb örömet okozna, ha én jönnék?

— Hogyne volnék arról meggyőződve?

— Csitt, — susogá Flip, midőn Lance hozzá sietett, hogy bizonyitásának nagyobb sulyt kölcsönözzön; — csitt! most már csakugyan jön atyám.

Valóban Fairley volt az, a ki most belépett, rendkivül átázva, rendkivül mocskosan és roppant káromkodással. Kiviláglott, hogy csakugyan a patak medrébe dőlt a fa, de a miatt nemcsak a miléhez nem folyt a viz, hanem a patak megtorlódván egészen más, uj ösvényt tört magának.

Ezt a tényt minden emberi elme legott belátta volna, ha „az idegenekkel való levelezgetés“ azt le nem köti. E könnyelmü önzés azonkivül csuzos bántalmakat is idezett elő az apánál, melyet most külsőleg „opodeldoc“-kal, belsőleg pedig pálinkával kellett gyógyitani.

Miután az öreg jól kizsörtölte magát, sietett gyermekes naivsággal két különböző szinü lábszárát mezetleniteni s azokat leányának, bedörzsölés végett oda nyujtani.

Flip egész öntudatlansággal intézett mindent, a megszokásnak gépies ügyességével s annyival kevésbbé volt elfogult, mivelhogy a fiatal ember vad pillantásait és türelmetlen integetéseit nem értette meg, és mert atyjának e baja az ő terveinek előmozditására szolgált.

— Lehetetlen, atyám, hogy ön ma éjjel a gyémánt-milénél őrködhessék, — szólt a leány. — Nem jó lenne-e, ha ön ezt az asszonyt küldené oda; majd én megmutatnám, mi teendője lenne ott.

Azonban, ugy látszott, Flipnek a terve nem fog sikerülni, mert az öreg heves ellenvetéseket tett.

— Meglehet, más dolgot is adhatok én ennek az asszonynak, de meglehet, nekem is vannak titkaim! — veté utána nyomatékkal, miközben egyetértő pillantást váltott az álindián nővel, miáltal ennek türelmetlensége még inkább fokozódott. — Nem, nem! hadd pihenje ki ő most magát kissé. Alkalmasint egészen más dolgokat bizok én majd az ő felügyelésére.

Flip ujra sokat jelentőleg hallgatott. Lance figyelemmel kisérte őt, mert kifejező szemének egy titkos pillantása nyugodtabb hangulatra késztė.

Az eső künt az ablakot verdeste s olykor sustorgott az a széles kandalló parázsában is. Fairley ur, kire a belső gyógyszer, a pálinka nagyon jó hatást gyakorolt, beszédesebbé vált. Az erős ital a következetlenség és beszámithatatlanság szellemét, mely ő fölötte uralkodni szokott, a legélénkebb lendületbe hozta.

— Ez épen olyan este, — kezdte ujra az öreg, — mint az volt, midőn te azt a ringyet-rongyot, — melyet a sacramentoi kópé küdött neked — magadra rakhattad, hogy apád előtt egyszer már fölcicomázva jelenhess meg. Ha ez nagy áldozat volt apádért, akkor, csupa keresztyéni szeretetből ezért az öreg asszonyért is megteheted.

Bajos volna megmondani, vajjon ez öreg sziv mélyében nem az apai hiuság érzete szendergett-e, mely e fél vad növel, az általa őrizendő kincs értékét és jelentőségét megismertetni óhajtotta? Flip egy kérdő pillantást vetett Lance felé, melyre ez könnyed bólintással válaszolt s ekkor a leány a belső kamrácskába suhant be. Nem sok időt vesztegetett Flip a toilettejére; kis vártatva uj pompájában tért vissza. Beléptekor még ruhájának begombolásával volt elfoglalva; az ablaknál megállt s lehajlott, hogy szokása szerint, harisnyáit feszesen fölhuzogassa. A helyzet sajátossága sokkal elfogódottabbá s tartózkodóbbá tette őt most, mint egyébkor. Mint a gyermek, zavartan játszott Lancenak legutóbbi ajándékával, egy fekete és aranynyakékkel.

Az indián nő észrevette, hogy Flipnek cipellő-csatjai nyitva voltak s bámulatát és tiszteletét azzal fejezte ki, hogy a csatokat bekapcsolta.

Lancenak alkalma nyilt azalatt a piciny lábat s finom csuklót megcsókolni, a mi ismét Flipnél hiszterikus jeleket idézett elő, ugyhogy rögtön le kellett ülnie, noha az öreg ujra dörmögött:

— Ha egyre kénytelen vagy vihogni, nyikogni, mint valamely indián csecsemő, ám vesd le azt a ruhát.

Az öreg, minden látszólagos elégületlensége mellett sem volt képes némi hiuságát elpalástolni s az indián nő bámészkodása, bármily butának tartotta is ezt, nagyon jól esett neki, annyival is inkább, mert itt a féltékenységre nem volt oka. Hiszen ez az indián asszony nem csábithatta el tőle Flipet. A szeszes ital élvezete zsémbessé tette Fairleyt, minélfogva megvetését mindazok ellen, kik tőle Flipet elragadni akarták, fenhangon fejezte ki. Mig a leány ujra bevonult a mellékkamrába, házi öltözékét felölteni, susogva igy szólt Lancehoz:

— Azt hiszed, ezt a szép ruhát meg ékszert ajándékba kapta ő? Lehet, hogy Flip azt fogja mondani. De azok nem ajándékok. Minták a varrónőtől, meg az ékszerésztől, melyeket egy hóbortos ember küld Sacramentoból, hogy uj vásárlókat csalogasson magához. Természetesen, mindezeket én fogom megfizetni. Bizonyosan számit arra, hogy nem maradok adósa s én meg is fizetem azoknak az árát, de azért nem kellett volna neki ezeket a dolgokat ajándékképen tüntetni föl. Arról is beszél, hogy el fog ide jönni, mint ugyszólván köztudomásos tisztelője az én Flipemnek. De azt ő nem fogja tenni, a meddig az öreg mozgathatja a kezét, — azt elhiheted nekem.

A képzelt méltatlanság annyira igénybe vette az öreget, hogy, szerencsére, nem vette észre a fakó paróka alatt villogó szemet s nem fedezte föl a hasonlatosságot e szánandó alak és Lance közt, ki élénken élt emlékezetében.

— Azért tehát, — folytatá — mindig Flip közelében kell lenned, legalább addig, mig a fiam haza érkezik — ő haza jő látogatóba, s ő tudni fogja, mikép bánjék el azzal a gézenguzzal onnan Sacramentóból. A fődolog, hogy én őt hamarabb láthassam, mint Flip; észrevetted-e? Akármi legyek, ha csalódom, hogy ez az átkozott asszony részeg.

Szerencse, hogy Flip ép abban a pillanatban belépett s atyja és Lance közé hajolva, a dühöngő fiatal embert egy kézmozdulattal óvatosságra intette. Ez az érintés magához téritette a fiatal embert, de még sem oly gyorsan, hogy a leány eleven eszének ideje ne lett volna az ő türelmetlenségét és haragját megitélni. Az ujonnan keletkezett gyöngédség, a felelősség kötelességét s egyszersmind a közelgő veszély sejtelmét vonta maga után. Szivének gyönge bimbója alig nyilt még ki, már is sötét árny vetődött rá. Öntudatlan félelem remegtette meg. A meddig Lance itt tartózkodott, minden pillanat előidézhette a veszélyt; csak egyetlen egy szónak kellett haragtól sápadt ajkáról ellebbenni. (Folyt. köv.)

ISCHIAI REGÉK.*)

— Egy utazó naplójából. —

Ischiának legismertebb vendéglője a „piccola sentinella“ (kis őrház). Hogyha innen a Casamicciola nevü barátságos kis városka felé haladunk, árnyas platánok bólintgatnak a déli verőfényben és délceg akácok hullatják ránk fehér virágaikat holdas éjeken. Óriási hegyszakadékok tátongnak jobb felül, melyek a sziklafalba ugyancsak meredeken bele vannak hasitva.

Ezen hasadékok alighanem évezredek előtt támadtak, midőn az öreg Epomeonak szive még ifjui tüzben dobogott. Küszöbükön bugyognak a források, melyek a városkát akkora világhirre emelték és melyekhez még most is oly sokan zarándokolnak.

Innen az ut festői szépségü kanyarulatokban kigyózik a Monte della Misericordia nevü kórház mellett, azután pedig lassan leereszkedik ahhoz a gyönyörü, sötétkék tengerhez, mely az égen és a hegyeken kivül Ischiának egyik főszépségét képezi.

Ez a főut a tengerpartnak hosszában vezet, elhagyja az 1001. évi lávafolyamokat és Ischia városánál végződik. Mindazonáltal épen egy régi, félig összedült ház mellett, mely mórizlésü bolthajtásaival, lombátfonta erkélyeivel és fesztelenül lebocsátkozó kőlépcsőivel különösen festői látványt nyujt, ágazik el egy kis mellékösvény. A szigetnek minden látogatója jól ismeri, mert hiszen ő az, a melyik a Montaron keresztül az Epomeonak rengeteg magaslatára fölvezet. Kevésbbé ismeretes azonban az a kicsi, kupolaforma hegy, mely csaknem egészen künn fekszik már a tengerben, az Epomeo hegyláncának utolsó tagját képezi és a Monte Tabor sajátságos nevét viseli.

Nem egy este és nem egy reggel néztem barátságos erkélyemről arra a sajátszerü kupolaforma magaslatra, a mely csucsán szeliden domborodik, tisztán és világosan válik el a láthatártól és épen szelid, gömbölyded körvonalai által élénk ellentétben áll azokkal a hegyes, szögletes ormokkal, melyeket a szigetnek többi hegyei föltüntetnek. Néha meg ugy látszott nekem, mintha finom, lengeteg ködalakok emelkednének föl a Monte Taborra, melyek hasonlóan más éjeli rémképekhez, eltüntek a kelő napnak legelső sugarától, mely helyettük egy hatalmas sziklatömbet világitott meg. E sziklatömb nem nagyon különbözött valami durván kifaragott ember-alaktól, mely karjait az ég felé emelgeti.

Néha nem kevésbbé csodálkoztam a hegynek keleties elnevezése, mint ama ködös alakok felett, melyek éjelenkint a hegycsucs fölött lebegtek. De valahányszor a vezetőknek azt találtam ajánlani, hogy oda menjünk, mindannyiszor mindenféle kifogásokkal éltek, s igy a Monte Taborra való kirándulás napról-napra el lett halasztva, ugy hogy már csak egyetlen napom maradt hátra, ha ugyan meg akartam látni.

Vannak Ischia szigetén bizonyos helyek, még pedig épen a legérdekesebbek — melyek ellen a vezetők határozott ellenszenvet tanusitanak. Ezen helyek közé tartozott a Monte Tabor is. Mikor hüséges Francescóm előtt azt a szót találtam kiejteni, hogy oda akarok menni, nem szabódott ugyan, miként a többiek, de mégis olyan arcot vágott, mintha azt akarta volna mondani:

— Önnek megteszem, excellenza, de másnak senkinek széles e világon!

Az odavezető ut rendkivül festői volt. Mindenekelőtt a barátságos Casamicciola nevü városka, melynek hófehérszinü házikóit hol a narancsok sötétlő koszoruja, hol a szőlőültetvények barátságos zöldje körité, azután gesztenye-erdők, melyeknek fakadó lombjain kedves kényelemmel szürődött által a napsugár, azután emelkedő ut a hegyoldalban, hol kétoldalt a láva halmozódik dombnyi magasságra, de barátságos otthont nyujt repkénynek és vadrózsának, mohnak és páfránynak egyaránt. Ezután megint szőllőskertek, gyümölcsösök, kukorica- és buzaföldek, melyeknek határát egy-egy diófa hirdeti, s azután hirtelen, mintha csak valami büvész határvonalat huzott volna büvös pálcájával, puszta terméketlenség, elperzselt és elégetett föld, csupán fényes fekete salak imitt-amott, mely ragyogott a napsugárban.

— Ez az ut vezet a Monte Taborhoz! mondá Francesco könnyedén odavetve, de egyuttal szamarát arra az ösvényre lépteté, mely a Monte Rotarohoz vezetett.

— Dehát akkor azon menjünk! kiáltám türelmetlenül és egyuttal szamaramat a föntemlitett utra inditám.

— Pedig ott nincs mit nézni! mondá Francesco durcásan. Más utazó oda sem néz,

*) Alkalomszerünek tartjuk közleni Bergsöe dán novellairónak eme phantasticus leirását, melyet a szerencsétlen sziget népköltési kincséből meritett.

de mivel excellenza erőnek erejével azt akarja megnézni, a mit mindenki kerül, jó, tehát térjünk arra az utra!

E szavakkal jokora csapást mért a szamarára, megfogta annak farkát, hogy az állat a gömbölyü habkővel fedett uton el ne csusszék, és ezzel megkezdődött az ut ama lankaságba, mely közöttünk és a hegy között elterült. Az egész utazásnak módszere eléggé sajátszerü volt. Ezen módszer abban állott, hogy a szamár kifeszitett lábbal egész feszesen haladt előre, mig Fracesco hátulról kormányozta, még pedig oly módon, hogy a farkát jobbra és balra forgatta, mintha csak kormányrud lenne. Részemről viszont az volt a fődolog, hogy üljek erősen a nyeregben, nehogy a szamárnak fején keresztül lebukfencezzem. Az egész ut különben nemsokára magától elvégződött, mert néhány perc mulva az egész habkőréteg, a melyen állottunk, mozogni kezdett, ugy, hogy mi takaros kis hegycsuszamlás módjára érkeztünk le a völgybe.

Itt aztán megint egy csapással minden megváltozott körülöttünk. Aranysárga jeneszter illatozott a myrthus fényes levelei alatt, a bozótot képező bokrok levelei is ugy ragyogtak, akár csak ércből valók volnának, a hol pedig ez a gyönyörü bozót tisztásnak engedett helyet, ott szebbnél-szebb virágok alkottak pázsitot. Az illatos kosborfajok gyönyörü liliomokkal vegyültek, azonkivül csoportonként nagyra nyiló kelyheikkel ott kékellettek a labiaták, melyeken oly szivesen kergetőznek a poszméhek, és melyekben megpihen a pillangó. Az egész természetnek oly sajátságosan délövi, oly tropikus kinézése volt, olyannyira különbözött az minden mástól, a mit a szigeten láttam, hogy önkéntelen kifejeztem ezt Francesco előtt, aki igy válaszolt:

— Én eddigelé csak egyszer voltam itt, akkor is egy franciával, aki oly tudós volt, hogy mindazokat a lávafajokat ismerni akarta, a melyek a szigetünkön előfordulnak. Azt mondotta, hogy itt minden Afrikához hasonlit. Hát ezt ismeri?

S ezen szóval Francesco egy magasszáru, sárgás-zöld növényt tépett ki és megmutatta nékem. A farkastejfélék családjához tartozott, de rendkivül nagy volt és különösen az által tünt ki, hogy virágernyőjének mindenik levelén egy barnás folt volt, mely föltünően hasonlitott a szeplőhez.

— Láttam már ilyet Siciliában, mondottam, de nem tudtam, hogy itt is nő.

— Oh találhat itt ebből a fajtából csőstül, mondá Francesco, különösen ha már kicsit feljebb kerülünk. — Azután szamarát egy fához kötve hozzátevé: Az utnak még hátralevő részét most már gyalogszerrel kell megtennünk, és ha már elértük a hegynek tetejét, akkor majd megmutatom a mór királynak kürtőjét.

Kérdezni akartam tőle, hogy ugyan mit akart ezzel mondani, de az akadályok, melyeket az ut épen ekkor föltüntetett, nem engedtek hozzájutni. Az ösvény, mely a sürü bozóton keresztül vezetett, sürün tele volt habkődarabokkal, melyek lábunk alatt folyton tovasiklottak, ugy, hogy az ember folytonosan előre bukott. A növényzet is egészen megváltozott. A sötét myrthus és sárga jéneszter helyett nagyfejü bogácsok bólintottak, közbe pedig mindig sürübben jelentkezett az a szeplős kutyatej a maga szétágazó virágfürteivel és a szélben rengő pálhás leveleivel. Végre elértük a hegynek csucsát. Itt azután a kerek kupola hirtelen tölcsérszerüen ereszkedett befelé, a tölcsér fenekén pedig repedés volt, melyből forró gőzök emelkedtek. Most már mindent megértettem. A Monte Tabor egyike volt a sziget rég kialudt kratereinek és a fehér ködös alakok, melyeket éjelenként láttam, a földből előtörő gőzök voltak, melyeket legjobban a hüvös éjeli levegőben lehetett látni.

— Nem, nem ugy áll a dolog, mondá Francesco, midőn ebbeli fölfedezésemet vele közöltem. Itt soha sem volt krater, soha, mióta ember emlékezik. Azok csakis odaát kezdődnek a Monte Montagnano mellékén és most vagy homokkal vannak bedugulva vagy pedig esővizzel megtelve, mig ez itt folytonosan füstöl, különösen pedig télen, valahányszor a mórok odalent a hegy alatt fáznak. Akkor aztán becsületesen befütenek a kályhába ugy, hogy a kéményük füstje egészen Procidáig meglátszik. Nyáron ellenben csak egy kis vizet forralnak föl reggeli italuk részére, s azért a kürtőből különösen reggeli öt óra tájban csak ugy dől a füst, azt mi vezetők tudjuk legjobban.

Tapasztalásból tudtam, mily csekély értéket tulajdonit Francesco az én tudományos magyarázatomnak, s minthogy azonkivül sejtettem, hogy a mór király kürtőjéhez egyik vagy másik monda füződik, nem ellenkeztem

bölcs vezetőmmel, hanem csupán annyit jegyeztem meg:

— Tehát a mórok itt jártak a szigeten?

— Meghiszem azt! mondá Francesco a szilárd meggyőződésnek hangján; minden apró gyermek beszélhet róla. Nézze csak meg templomainknak apró kupoláit és karcsu tornyait, azoknak is látott az én franciám nem egy párját odaát Afrikában. Azt is elmondta, hogy erkélyeinket ugy épitjük, mint a mórok és hogy a mi asszonyaink mór szokás szerint kötik a kendőt fejükre. Azonkivül még sokat hallottam erről főtisztelendő Giuseppe apától, a kitől az iskolában az olvasást tanultam volt meg. Nem egyszer mondotta el nékünk, hogyan uralkodtak a mórok régi időben a sziget fölött és milyen borzasztó szerencsétlenséget okoztak. A hol éltek és uralkodtak oda az istenfélő igaz embernek most sem tanácsos a lábát odatenni, különösen éjel és azért a vezetők egy világért sem közelitik meg a Tabor hegyet, mert még most is átok és kárhozat burjánozik ottan, a hol ezeknek a pogányoknak a lába járt.

Hitetlenül mosolyogtam, mire Francesco egészen tüzbe jött és folytatá:

— Talán nem hisz nékem excellenza? No jó, hát csak nézzen körül! Lássa itt, a hol most állunk, hajdan szép kertek és büszke paloták voltak. Pusztaság és veszedelem foglalta el a hajdani fénynek helyét, szálljon le a tölcsérbe és megfulad, mielőtt ideje lenne megfordulni. Aludjon itt egyetlen éjelen által és halálos lázzal fog fölébredni. Fogja meg ezt a szeplős növényt, dobja a tengerbe és a halak köröskörül halva fognak a fölszinre kerülni. Csepegtessen a nedvéből csak egyetlen csöppet egy kutyának a szemébe és az megvakul, mielőtt még az alkony beállott. Minden halált lehell itt a hol hajdan a mórok uralkodtak, halált és pusztulást.

— De hát mi köze ennek a növénynek a mórokhoz? kérdém.

— Jöjjön! mondá Francesco és kiterjesztette a karját, hogy engem lesegitsen. Itt nem tanácsos sokáig tartózkodni és kegyed most már amugy is látta a mór királynak kéményét. Amott a völgynek másik oldalán van egy becsületes cserfa erdő, a hol a hivesség, árnyék és keresztény talaj uralkodik, megbabonázott virágok nélkül. Nyargaljunk oda és ott majd elmondom mindazt, a mit arról a szeplős virágról tudok.

Fölszólitásának annál készségesebben engedelmeskedtem, mert a napnak fénye majdnem függélyesen verődött reánk és a lábaink alól a földből jövő hőség majdnem nagyobb volt annál, mely fölülről sugárzott.

Csakhamar elérkeztünk egy cserfaszegélyezte mély hasadékhoz, melynek üdeségét még növelte a patak, melynek vize gyorsan csörgedezett a fiatal fák alatt. Itt aztán hamarjában megebédeltünk és Francesco hozzálátott a szeplős virág regéjéhez, melyet igy adott elő:

— A Monte Tabor, mely most oly pusztának és terméketlennek látszik, mintha csak tüzvész pusztitotta volna el a csucsát, régibb időkben környezetével együtt egyike volt Ischia legszebb tájékainak. Midőn a mórok a szigetet elárasztották, Casamicciola környékét választották tevékenységüknek főfőszékhelyévé és azért látni itt még mai napság is annyi templomot és házat, melyek mór mintára vannak épitve.

— Azon a hegyen, melyről csak az imént távozánk, csináltatta a mór király a legpompásabb kerteket és legdrágább fürdőket, magán a legtetején pedig olyan palotát emelt, hogy nemcsak az egész szigeten, de még Nápolyban sem volt párja. Ennek a mór királynak a neve pedig Ebin ben Tabor volt, mely utóbbi név századokon által nem szünt meg a hegynek melléknevét képezni. Tehát ez a király gyönyörü palotát épittetett. De a mi még sokkalta szebb volt magánál a palotánál, annak fehér márványfalainál és locsocsanó szökőkutainál, az annak a királynak a leánya volt. Mailának hivták, ép ugy mint ezt a zöld növényt, a melyet kezemben tartok. Dacára annak, hogy szaracén anya szülte és déli verőfény alatt nevelkedett, mégis olyan szőke haja volt, a minővel a boldogságos szüzet szokták festeni és oly finom arcbőre, akár csak valami angolnak. Hanem büszke is volt arra és azok a költők, a kik hófehér arcát megdalolták, dus ajándokkal hagyták el atyja udvarát, a mint hogy gondoskodott róla, hogy mindig oly nők legyenek környezetében, a kiknek bőre barnább a fahéjnál.

— Ám egyszer, midőn a nap forrón sütött, megesett, hogy a királyleány sólyommal vadászott, s e közben a szél elkapta a fátyolát, ép midőn az üldözött kócsagnak nyomát érte. A királyleányban akkora lobbot

vetett a vadászat szenvedélye, hogy nem hallgatott kisérőire és vallásának tilalma ellenére fátyol nélkül folytatta a vadászatot. De midőn másnap reggel komornái szép selymes haját be akarták fonni, rémülten vették észre, hogy három szeplő van az arcán, s ijedelmük akkora volt, hogy egyikük sem merte a tükröt elébe tartani, sem pedig az igazsággal előállani. Csak az udvari ebédnél hallotta apjától, a mikor azután oly dühbe jött, hogy a komornáit menten lefejeztette.

— Azután pedig összehitták az ország bölcseit, hogy kergessék el a szeplőket. De bármenynyire is fáradoztak, bármily ritka füveket alkalmaztak gyógyszerképen, mindhiába; a királyleány csak szeplős maradt és ezen annyira dühösködött, hogy utoljára veszélyes betegségbe esett és közel volt a halálhoz.

(Vége köv.)

IRODALOM.

„A Damokosok." Regényes történet, irta Jókai Mór. Négy tollrajzzal Jókai Rózától. Két kötet. Az Athenaeum kiadása, 1883.

A csapongó fantázia kedvelői, kik a merész tulzásokat a romanticizmus szabadalmával mentegetik: legszivesebben hivatkoznak Shakespeare-re, a ki pályája vége felé kifogyhatatlan volt a kalandszerü leleményekben s utolsó müveiben mind jobban távozott a reális élettől, az igaz földről. Ime Jókai is minden ujabb müvével megmutatja, hogy képzelete semmit se fáradt el, sőt ragyogóbb, szárnyalóbb, mint valaha. Még mindig pazar bőségben rendelkezik káprázató szinekkel, izgató kalandokkal, legendai hősökkel és hősnőkkel, a kik iránt csodálatunkat s szeretetünket fölkelti, hogy velök küzdünk, velök örülünk. S mint egy-egy sokoldalu alakja: ugy Jókai is valóságos ezermester. Hatalmát oly csodásan gyakorolja fölöttünk, hogy a hihetetlent is valószinü gyanánt fogadtatja el velünk s mi szivesen hiszünk az általa mutogatott képekben, melyeket mint valami kaleidoszkópot forgat előttünk.

A történet és hagyomány, a való és a rege, a természetes és a lehetetlen ily merész vegyitése csak ő neki sikerülhet. Ebben az irányban egyedül áll, s az ő rendkivüli egyénisége, előadásának varázsa, humorának üdesége akkor is jogosulttá tennék a regénykölté s e ma már mindenütt szokatlanná vált módját, ha fantasztikus emberei közt nem volna mindig néhány lélektanilag igaz alak is s ha a hatásra számitó helyzetek és önkényes fordulatok közt olyanok is nem volnának bőven, melyek nemcsak a képzeletünket izgatják, hanem a költői igazság erejével szivünket is megremegtetik.

Ebben a „regényes történet"-ben, a mint a koszorus költő „A Damokosok"-at elnevezi: különösen két alakot rajzolt nagy előszeretettel. Az egyik Czirjék Balázs székely hadnagy, a másik Damokos Tamásné, a mikó-ujvári szép szalmaözvegy. Mindketten a küzdelmek egész sorát vivják, s a szerző ép oly kifogyhatatlan az akadályok fölidézésében, a mily nagylelkü a férfi és a nő rendkivüli tulajdonságainak osztogatásában.

Erdély történetében nagy szerepet játsztak a Damokosak, kiknek utódjai ma is élnek. A régi hősök közül egy se jutott olyan hirre, mint Damokos Tamás, ki a lengyel koronára vágyó II. Rákóczy György katonája volt. Nem ment a fejedelemmel szerencsét próbálni, de otthon maradt, hogy a hadsereg nélkül hagyott Erdélyt megvédje a betörő tatárok ellen. Küzd is vitézül Kemény János fővezérrel, de hiába; az ellenség sok társával együtt foglyul ejti s Krimiába hurcolja, hol Buzdurgán khán nehéz munkára kárhoztatja őket.

Sorsát már az erdélyi táborban tudja Damokos Tamás. El van rá készülve, hogy bőrt megy cserzeni és szattyánt készíteni a tatár fejedelem országába. De reménye is van, hogy a fogságból hamar megszabadul ismét. Sok a pénze, aranya, elég az váltságdijnak, ha felesége, a szép Ilka asszony elküldi a khánnak. Igen ám, de a tömérdek kincse vele van, a táborban. Ha elfogják őt, a pénzt is elkobozzák s akkor sohase látja viszont Mikó-Ujvár szerelmes urnője. De nem hiába áll ezermester hirében Czirjék Balázs, a hü fegyvertárs. Ha valaki, ugy ő mentheti meg a pénzt. Vállalkozik is rá, hogy a kincset keresztül lopja a tatárok roppant hadsorain. Nehéz munka; de sikerül neki. Sok veszélyes kaland várakozik rá s mindegyikből szerencsésen megmenekül. Megtanul tatárul, átfut a tó vékony jegén s medvén szánkázik oly meredek hegyoldalon, a hol senki más fia nem birna lebocsátkozni. A mikor Ilka asszonyhoz ér, az ellenség ott terem vele Mikó-Ujvárt. Épen hogy a kincseket birja átadni a bánatos szalma-özvegynek, már neki kell látnia, hogy a tatárokat

elkergesse a vár alól. Ez is sikerül neki, még pedig hátul töltő fa-ágyukkal.

A mint vége a veszélynek, Ilka asszony azonnal el akarja küldeni a váltságdijat uráért. De bele avatkozik a dolgába Apor István, az országgyülés által kinevezett tutor. Minden szalmaözvegynek, a kinek a férje fogságba jutott, ilyen gyámot rendelt az ideiglenes kormány, hadd vigasztalja a könyezőt, hadd kezelje a vagyonát s ha az egy év és egy nap letelik s a férj nem jön, ugy akár el is veheti a bánatos asszonyt. Apor István uram ez utóbbira számit. Nemcsak rettenetesen szerelmes gyámleányába, hanem vagyonára is áhitozik. Alattomosságát messze földön ismerik, most se lesz hütlen magamagához. Azon fondorkodik, hogy a tömérdek kincset a határidőn belül meg ne kapja Buzdurgán khán s igy majd magához kényszeriti a törvény szerint is özvegygyé vált Ilka asszonyt.

S a mig a hü feleség epekedik a messze tatárföldön szenvedő uráért; ezer reménynyel csüng emlékén; róla álmodik, vele érez s fölkeresi imáival, szerelmes szive sohajaival; addig a ravasz tutor nem válogat a gazságokban, hogy galád célját elérje. Egy követ fú az ellenséggel s ráveszi, hogy a váltságdij kétszeresét követelje; ennyit nem bir majd megadni a szép asszony s igy me hiusitja legszentebb tervét. Damokosnénak nincs is többje kétezer aranyánál; de szerez még hozzá annyit s akkor utnak bocsátja Czirjék Balázst. De a gyám mindenütt utjában áll, s nincs mód, hogy még kétezer aranyat kapjon a szalma-özvegy. Szerencsére megtudja a fortélyos hadnagy: ki szövi a cselt s addig nem nyugszik, a mig Apor Istvánt ki nem játsza. Olyan leleményes, hogy a váltságdijat követelő pasánál lealkudja az összeg felét. A kétezer forinttal most már utnak indul Czirjék Balázs; de hozzá szegődik a gyám is, még pedig ujabb fondorkodás szándékával. Fölbiztat oláh rablókat, hogy pénzvivő társát fosztogassák ki, sőt öljék meg. S itt a székely hadnagy, kinek ezermesterségét eddig is csodáltuk, ujra csodát mivel. Kijátsza az oláh utonállókat s visszasiet Mikó-Ujvárra, hogy Ilka asszonynak mindent elmondjon.

Ez most már óvakodhatik Apor Istvántól, de hát a pénz — elveszett. Ott rabolták el az uton az oláhok. Most már miből váltja ki a hü asszony rabságban sinlődő urát?

De ez a rabság nem is olyan keserü. Szép nő szerelme édesiti azt meg. Buzdurgán legszebb hölgye, a bájos és költői Kalme érte sopánkodik, utána leskelődik s mindenben enyhiti a magyar fogoly sorsát. A khán udvarában a többi magyar rab mind bagariát és szattyánbőrt készit; de Damokos Tamást kimélik, főleg, a mikor a gyönyörü virágos kertet megmentette a fagytól s a khán kegyét teljesen megnyerte. Azóta csak könnyebb munkát végez és Kalme azon van, hogy Buzdurgán egészen megszeresse őt. Igen ám, de e pártfogásnak ára van. A szerelmes udvarhölgy viszontszerelmet követel; ezt pedig a hü férj nem adhat. Nem szorithat ő más nőt a szivére, a mig otthon busul a szép Ilka asszony.

Kalme mindazáltal tovább is támogatja, segiti Damokos Tamást. Egy nap pompás mivü övet ad át kedveltjének, hogy azt minta gyanánt használja s ugyanolyat készitsen. A kisérlet sikerül s a mikor a khán meglátja az uj övet, mód felett megörül. Hisz ilyen övekkel az ő vetélytársai, a csecsencek, mindenütt rontják az ő vásárját. Erzerumban a vevők más munkát se vásárolnak, mint ilyen csecsenc öveket, melyekben mindenféle titokteljes irás van, arany ból; szép, szent mondások olvashatók azokon mehdruli betükkel. Nehéz azokon végig járni, elolvasni, megérteni; egész Krimiában hiába keresett rá embert a hatalmas Buzdurgán khán. S ime most a magyar fogoly megfejtette a nagy titkot. Boszorkányság van a dologban; s nem hisz neki, a mig másik övet is nem csinál Damokos Tamás, még pedig más mondással. Ennek a megbizásnak is eleget tesz a „csodaember", még pedig ismét Kalme segitségével. Mert hát a szerelmes hölgy csecsenclány: érti a nyelvet s azért jókor uj mintát ad a megszorult fogolynak. Megint nagyot néz a khán; hisz a feleségének éppen ilyen öve van. Kérdi is nagy mohón, hol látta Damokos Tamás a mustráját, s a mikor hallja, hogy Erdélyben, valamelyik muzeumban: a boldog Buzdurgán azonnal nagyobb kedvet kap Erdély elfoglalására.

Mig a férj ekkép dicsőséget arat az övkészitéssel: a szép Ilka asszony kétségbeesik odahaza. De csakhamar tettre serken, összegyüjti szomoru társait s a többi sok székely özvegyasszonyt, a kiknek szintén nincs s nem is volt váltságdijuk s e ritka haddal Deésre indul, hogy a fejedelemmel beszéljen. Mert

a fejedelemnek kötelessége, hogy a rabokat az ország költségén váltsa ki. A fejedelem azonban jókor megtudja a közeledő veszélyt s Szamos-Ujvárra siet, a hová a megszeppent országgyülés is követi. De Ilka asszony meg nem riad. Nosza, ő is indul Szamos-Ujvárra, s be is állit oda az egész asszonyhaddal. Az országgyülés üres szóharcot folytat, a mit végre megunnak a panaszló özvegyek s vezérükkel élükön berontanak a pajtába, a vitázó rendekhez. Ilka asszony azt követeli, hogy az országnagyok törvényben határozzák el a fogoly-férjek kiváltását s a dijat az ország kincseiből teremtsék elő. A fejedelem kénytelen engedni e kivánságnak; de alattomossággal él s aranyját, ezüstjét kiviteti Erdélyből.

Damokos Tamás és társai ekkép megint nem jöhetnek haza.

De végre közeledik a megváltás órája. Hazajöhet valamennyi, de csak ugy, ha a magyarok leköszöntetik II. Rákóczy Györgyöt a trónról s uj fejedelmet választanak. Nosza kapnak rajta az asszonyok s a milyen harcias indulat vezeti őket mindenben, még ezt is kiviszik. Erre azonban uj akadály és bonyodalom merül föl. A megcsufolt fejedelem összeszedi hiveit s megveri a törököt. Nagy e miatt a szultán haragja s most ráparancsol Buzdurgán khánra, hogy tatár csordáival rontson be Erdélybe. Jön is a tatár, el is pusztitja a szép országot s hozzá Mikó-Ujvárt is. A mint aztán őrizetlenül marad Damokos Tamás a messze Krimiában: Ilka asszony brassói görög kereskedőktől pénzt szerez, s most már maga megy el Buzdurgán udvarába, hogy urát megszabaditsa. Kalmében, ki hiába akarta behálózni a hű férjet, szintén föltámad a részvét s nemcsak Damokos Tamást, hanem ennek sok társát is szökni engedi. Van már vezére a megfélemlitett székelyeknek. A Krimiából haza sietö foglyok az ojtozi szorosnál megrohanják Buzdurgán hadát s szétverik. Maga Damokos az óriás khánnal csap össze s mint Dávid levágja ennek otromba, nagy fejét. Ekkép nem csecsenc-öv mintáját, hanem halálát lelte Buzdurgán a székely földön. A sok megpróbáltatáson átment hitves párra pedig mosolygó családi boldogság vár uj otthonában.

Ennyi érdekes alak, ily sok szövevény, a rendkivüli helyzetek s váltakozó események e rohamosan gyors sorakozása szinte magával ragadja az olvasót s a mire az utolsó lapot is átfutotta, csak azt sajnálja, hogy már vége is van. Jókai előadásának ama régi előnye, hogy sohasem fárasztó, most is egész teljességében meg van. A legszomorubb dolgokat is könnyed hangon, bánatos humorral csevegi el. A hatás nem is engedi, hogy a regény fogyatkozásaira gondoljon az olvasó; s a kritikus is szivesen lemond itélő tisztéről. De hisz merő ismétlésekbe kellene esnie a birálatnak, ha fölhányná, hogy Jókai embereiben ritkán vannak igaz emberi érzések, egy-egy tettükért nem mindig psychologiai ok sarkalja őket, kalandjaikra sokszor csak a költő szeszélye s nem benső akarat és szükség készteti, s hogy mind e hiányokat csak azokkal birja feledtetni, kik extravaganciákra hajló muzsájának minden bizarrsága előtt is kész-örömest meghódolnak, mig a reális irányu költészet hiveire az ő fantasztikus müvei hatástalanok maradnak.

Mert az universális tehetségeknek egyik szerencsétlensége, hogy olvasóiknak nem szabad fölöttébb finyásoknak lenniök. De a való élet rajzát követelő mübirót is meglepi az olyan szemkápráztató festés, mint Damokos és Kalme első találkozása, az olyan mozgalmas, hiven ellesett jelenet-sorozat, mint az asszonyhad pörlekedése és egész szereplése, az olyan mély érzelmü részlet, mint a mikor a szép Ilka beismeri, hogy közös sorsa van a többi özvegyasszonynyal s nem is akar már különb lenni s végül az olyan kép, a milyen a krimiai udvarban tárul föl előttünk, a zsarnokoskodó khánnal, annak hölgyeivel s a magyar foglyokkal. Mind e részletek a mester kezére vallanak s a legszebbek közé tartoznak, melyeket Jókai valaha irt.

A komposició lázasága, adomaszerü menete egyben-másban kifogás alá eshetik, s az alakok rajzát is tulzottnak mondhatja a kritika, de az ilyesmit rég megszoktuk a koszorus költőtől, ki fantaziáját nem fékezheti. A főszemélyek: Czirjék Balázs és Damokos Tamásné azonban mindig jó ismerőseink fognak maradni, egyéniségük minden vonását föltárta előttünk a szerző. A hadnagyban mindazt az ügyességet, furfangot s becsületességet megszemélyesité, mely a székely fajt jellemzi, s a hü asszonyban a székely menyecske eszményképet rajzolta és pedig rokonszenves vonásokkal. Mellettük a férj s a három hölgy tünnek ki bánatos és meddő szerelmükkel. Apor István fondorkodását, Buzdurgán operette-hősi hencegését szintoly jellemzetesen

ecsetelte a szerző, ki e legujabb művével is kedves meglepetést nyujt hivei nagy seregének.

A két kötethez Jókai Róza, a költő nagy tehetségü leánya, négy rajzot készitett. A regény legérdekesebb jeleneteit ábrázolják ezek. A fiatal müvésznőnek nehéz feladat jutott, hisz rajzoló tollával utól kellett érnie a legcsapongóbb iró tollát. De illusztrációi igy is figyelemreméltók, mert invenciói érdekesek s csak gyakorlatra van még szüksége, hogy a nehéz technikát jobban elsajátitsa. PRÉM JÓZSEF.

Petőfi viszonyáról Szendrey Juliához, a költő későbbi nejéhez érdekes és részben uj adatokat mond el a „Halasi Ujság"-ban Sass Károly, aki abban az időben Szendrey Julia atyjánál lakott mint annak gazdatisztje. Szendrey Julia — beszéli Sass — Nagy-Károlyban találkozott Petőfivel először egy bálon. Midőn onnan visszatértek, Julia dicsekedett nekem, hogy látta Petőfit, be is mutatták neki s jó kedvvel hozzá tette, hogy igen jól mulattak együtt. Elmondta aztán, hogy a költő igen csodálatos öltönyben jelent meg a bálon, t. i. virágokkal beszőtt fekete selyem attilát viselt. Julia, kinek én már előbb említém Petőfivel való ismeretségemet és sokat beszéltem neki róla, már rég szeretett volna Petőfivel megismerkedni. Egy izben elkérte tőlem költeményeit is, de azzal a megjegyzéssel adta vissza, midőn elolvasta, hogy a versek nem tetszenek neki. Midőn ennek okát kérdeztem, azt mondá, hogy a költeményekben sok illemsértő dolog van, s hivatkozott e részben a „Hortobágyi korcsmárosné" cimü dalra. Én e miatt megboszankodva, nem adtam többé neki oda a kötetet, bár ő több izben kérte, mig később a nagykárolyi találkozás után Petőfi maga megküldte neki munkáit. Megjegyzendő, hogy Szendrey Julia abban az időben még meglehetős járatlan volt a magyar irodalomban. Német neveltetésben részesült; e nyelvet jól tudta, s inkább német müveket olvasott s általában a német irodalomban meglehetős alapos tájékozottsággal is birt. A nagykárolyi találkozás után Petőfi csakhamar eljött Erdődre is Riskó Ignác kiséretében. Ez mutatta be Petőfit a családnak, mely a költőt ekkor igen szives fogadtatásban részesitette. Kétségtelen azonban, hogy Szendreyék Petőfit mint háztüznézőt még ekkor nem vették komolyan, hanem szerfölött hizelgett a család hiuságának, hogy a hires Petőfi meglátogatta Erdődöt s különösen az uradalmi lakot. Különben még akkor alig is gondolhatták, hogy Petőfi kérőkint lépjen fel.

Kraszevszki egy levelét közlik ujabban a lengyel lapok. Az ősz iró e levelében következőleg beszéli el letartóztatásának indokát: „Közönséges büntettesnek, árulónak tartottak, ki egy idegen állam vendégszeretét felhasználta várerődítési tervek ellopására. Ki hozta forgalomba e hireket s mit akart e gonosz rágalmazással? Házam nyitva áll minden honfitársam előtt s néhány hevesvérü fiatal ember felhasználta ezt, hogy nálam üléseket tartson, melyek jegyzőkönyveit nekem megőrzés végett átadták, hogy nevem örve alatt a porosz-lengyel lakosságot fölbujtogassák s a végre lecsendesedett lengyel nemesség elé a szabad lengyel királyság légvárait varázsolják. Egy elcsapott porosz tiszttel összeköttetésbe léptek, hogy erődítési terveket sikkasztassanak el, ami csak részben sikerült nekik. S a midőn bekövetkezett a szerencsétlenség, midőn a kormány értesült a dologról, engem, tehetetlen öreg embert, magamra hagytak s elillantak."

Jules Verne legujabb látványossága „Kérabon le Tétu" (az önfejü Kerabon), melyre most készülnek a Gaité-szinházban, mint Párisból irják, meg fogja lepni az e félékhez már hozzászokott párisi közönséget is. — Kerabon, a darab hőse, jámbor muzulmán. Önfejü, melléknevére igen büszke, melyet akkor szerzett, midőn az egész Fekete tengert körös-körül utazta, hogy a Bosporus mellett, igényeinek megfelelő kis házat épitsen. E költséges és hosszu utazás alatt az önfejü Kerabont barátja Van Mirten hollandi dohánykereskedő s unokaöcscse, a fiatal Ahmet kiséri. Az utóbbinak bizonyos okból különös érdeke van, hogy kitüzött időre Skutaribá érkezzék. Ez a darab alapja, mely természetesen kibővül drámai epizódokkal, pittoresk képekkel és mulattató jelenetekkel. A Jules Verne legujabb dramatizált körutazásában előforduló diszletek közül a legnevezetesebbek: a Top-Harah tér Stambulban, Selim nyárilaka Odessában és a richeteri karaván szerail. Az egyik képben előjön Mahomed ünnepe s ezzel együtt egy nagy ballet, melyet eddig ismeretlen módon adnak elő. A szinpad hátterében s oldalt nagy tükröket állitanak fel, melyek a táncosnők számát megsokszorositják. E jelenettől különösen nagy hatást várnak.

Dr. Montedegoi Albert Ferenc, a hazai tudományosság egyik kiváló férfia, ki mint csillagász buzgóságával, szakértelmével kitünő nevet szerzett magának, elhunyt Egerben 73 éves korában. A szép müvészetek és a bölcsészet tudora volt, érdemei után Hevesmegye tanfelügyelője és királyi tanácsos lett. Mindenki kedvelte, szerette és tisztelte az igazszivü embert, jó hazafit, derék polgárt és jó rokont és most gyászolja a hazai tudományosság e kiváló tagját.

MÜVÉSZET.

Liszt Ferenc Weimarban a legjobb egészségnek örvend. A hetven év terhe épenséggel nem zavarja, mert már több kirándulásban vett részt. A legutóbbi időben, mióta erejét növekedni látja, sokkal jobb kedvvel és nagyobb ambicióval dolgozik, mint az utóbbi években. A „Stanisló“ nevü oratoriumát, melyen több éven át dolgozott, most fejezi be. Mellette több kisebb dolgot végzett be: egy „Mephisto-keringőt“, egy „Valse oublié“-t stb. Háromszor hetenkint fogadja tanitványait a maestro. Október végéig vagy november elejéig marad Weimarban Liszt és aztán visszatér Budapestre.

A müncheni nemzetközi mükiállitás biráló bizottsága 19 első és 66 másodosztályu érmet osztott ki a kiállitók között. A magyar müvészek közül Mészöly másodosztályu érmet nyert. Az ausztriai kiállitók közül első osztályu érmet Müller Lipót Károly, másodosztályu érmeket Alt tanár, Brozik, Fux, Huber tanár, Lichtenfels és Schindler kaptak.

Az aradi szinházépületre hirdetett pályázat nem vezetett eredményre, s a beküldött tervek közül egyet sem lehet alkalmazni. A biráló bizottság Salacz polgármester elnöklete alatt közelebb döntött ez ügyben. A kiküldött albizottság annak dacára, hogy a pályamüvek egyikét sem ajánlotta föltétlenül kivitelre, javaslatba hozta mégis, hogy a pályadijak kiosztassanak; nevezetesen a 2000 frtos első dij a „Romok felett“, az ezer forintos második dij pedig a „Célszerüség“ jeligével ellátott pályamünek itéltessék oda. Az összbizottság azonban egy szónyi többséggel azt határozta, hogy a pályadijak ki ne adassanak, hanem az emlitett két pályamü ezer-ezer forinttal dijaztassék. A „Hon“ jeligéjü pályamü pedig egyhangulag dicséretre méltónak itéltetett. Ezután felbontattak a „Romok felett“ és a „Célszerüség“ pályamüvek jeligés levélkéi, a melyekből kitünt, hogy az előbbinek szerzője Aigner Sándor budapesti, az utóbbié pedig Halmay Andor aradi épitész.

Dumas Sándor drámát ir atyjának egyik szép regényéből, melynek cime: „Olympe de Cléves“. A darab a „Gaité“-szinháznak van szánva.

A párisi szinházak már megállapitották legközelebb szinre hozandó ujdonságaikat. Ezek a következők: A nagy operában a „Farandole“ cimü ballet, melynek zenéjét Dubois irta; a „Comédie Française“-ben „Les Maucroix“, Delpit Albert négyfelvonásos drámája; az „Opéra Comique“-ben „Joli Gilles“, vig opera három felvonásban, szövegét irta Monselet, zenéjét szerzé Jules Poise; az „Odéon“-ban „On peut on être mieux“, vigjáték három felvonásban Laurencintől; az olasz operában „Simone Boccanegra“ Verditől; a „Vaudeville“-ben Gondinet és Véron négyfelvonásos bohózata: „Vertige“; a „Gymnase“-ban Martel és Crémieux ötfelvonásos bohózata: „Autour du mariage“; a „Gaité“-ben „Kéraban le Tétu“ Jules Vernetől; a „Nouveautés“-ben „Le Diable à quatre“, vig opera három felvonásban, szövegét irták Najac és Toché, zenéjét szerzé Jonas; a „Bouffes“-ban „Madame Boniface“ operette három felvonásban, szövegét irták Clairville és Despré, zenéjét szerzé Lacome; a „Renaissance“-ban „Vertigo“, vig opera három felvonásban, irta Bocage és Crisafulli, zenéjét szerzé Hervé, és „Soi Chopine“ egy felvonás Erckmann-Chatriantól, zenéjét szerzé Sellenick.

Az aradi vértanuk emlékszobra hovatovább a megvalósulás stádiumába jut. A szoborbizottság elnöke legutóbb felkérte az aradi szinház pályaterveinek megbirálását eszközlő bizottság szakférfiait, hogy nyilatkozzanak Huszár Adolf ujabb költségvetése felett. — A szakférfiak egyhangulag oda nyilatkoztak, hogy tekintettel a tervezett szobormü 37 láb magasságára, az azon elhelyezett szobrok, érmek, cimerek nagyságára, az anyagok minőségére, szállitására, azok kidolgozására, öntetésére és felállitására s tekintettel a szobor költői s müvészi becsére, a 117,000 frt, melyért Huszár Adolf a szobormüvet teljesen elkésziteni és felállitani hajlandó, oly méltányos, minden tulzástól ment és kiérdemelt összeg, melyben a szoborbizottság teljesen megnyugodhatik és azt elfogadás végett a város közönségének közgyülése elé terjesztheti. A szobormü teljes elkészitése 1884. évi január 1-től kezdve 5 évet igényel, ugy hogy a szobor leleplezése 1889. évi október havában megtörténhetik.

Massenet tiszteletére e hó 9-én Ostendeben nagy hangversenyt rendeztek, melynek müsora egy hegedü-solo kivételével mind Massenet szerzeményeiből állt, és az előadást is ő vezényelte. A gyógyterem óriási rotundájában egy hely sem maradt üresen és a közönség a fiatal, alig negyven éves szerzőt elhalmozta ovátiókkal. Három darabot: a „Sevillana“-t, az „Air de bal“-t és „Herodiás“ előzenéjét ismételni kellett.

A „Magyar Dalalbum“-ból, mely a magyar népdalok legterjedelmesebb gyüjteménye, megjelent a IV-ik kötet is a 601—800 számu dalokkal, zongorára alkalmazva. E népdalgyüjtemény sokszorosan felülmulja az eddig megjelent összes hasonnemü vállalatok tartalmát, ára pedig oly jutányos, hogy egy-egy dal alig kerül többe egy fél krajcárnál! Jogosan mondhatjuk tehát, hogy ez a magyar népdalok egyedüli népkiadása. A „Dal-Album“ minden kötetéhez szövegkönyv is adatott ki „Magyar Daltár“ cim alatt, mely az előbbiben megjelent dalok összes szövegeit magában foglalja. A „Magyar Dal-Album“ I. és II. kötetének ára kötetenkint füzve 1 frt 20 krajcár, diszkötésben 2 forint 40 krajcár, mindkét kötet egy diszkötetbe kötve 4 frt; a III. és IV. kötet ára kötetenkint füzve 1 frt 80 kr, diszkötésben 2 frt 80 kr, mindkét kötet egy diszkötetbe kötve 4 frt 80 kr. A „Magyar Daltár“: I. II. III. és IV. kötetének ára kötetenkint füzve 80 kr, diszkötésben 1 frt 60 kr; az I. és II. kötet egy diszkötésbe kötve 2 frt 80 kr, a III. és IV. kötet egy diszkötésbe kötve 2 frt 80 kr. Az egyetemes magyar népdalgyüjtemény folytatólagos megjelenése egy ideig szünetelni fog, minthogy a következő kötetek anyag-gyüjtése, feldolgozása és rendezése időt igényel. Megrendelések legcélszerübben a „Magyar Dal-Album“ kiadóhivatalához Győrbe intézendők. Különben kapható minden hazai és külföldi zenemükereskedésben is.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

1932.83. A „Hungaria“ könyvnyomda nyomása, Budapesten.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

TÓTH ENDRE

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEIRE.

Tóth Endre régi kedvenc költője a magyar közönségnek. Közel harminc évre terjedő költői pálya emlékei füződnek nevéhez. Ő is, mint irodalmunk annyi más jelese, a szabadságharc lezajlását követő sötét korszakban ragadott először lantott, s mig egyfelől a sziv édes epekedései és örömei zendültek meg ritka bájjal e lant hurjain, addig másfelől a nemzet szenvedéseinek, aspiratióinak és reményeinek is oly igaz és költői kifejezést tudott adni, mint kortársai közül kevesen.

Ezek a költemények könyvárusi uton már régóta nem kaphatók, ujabban irott versei pedig, melyek tartalmasság és kifejezési erő dolgában talán még gazdagabbak, nem is jelentek meg önálló gyüjteményekben. Azt hiszem, a szép iránt lelkesülő közönségnek s az irodalomnak teszek szolgálatot, midőn ezuttal a magyar költői irodalom e becses termékeinek összegyüjtésére és kiadására vállalkozom.

Tóth Endre müvei 3 kötetben fognak megjelenni, s az eddigi gyüjtemények darabjain kivül számos olyan költeményt is tartalmaznak, melyek eddigelé még nem jelentek meg nyomtatásban.

Előfizetési ára a teljes 3 kötetnek füzve 5 frt, egyszerü vászonkötésben 7 frt, diszes vászonkötésben, aranymetszéssel 8 frt, diszes félbőrkötésben, aranymetszéssel 9 frt. Az előfizetési összeg két részletben is lefizethető: fele az aláiráskor, másik fele az első kötet kézhez vételekor.

Az aláirási iveket május hó végéig kérem beküldeni. Gyüjtők 8 előfizető után tiszteletpéldányban részesülnek.

Budapest, 1883. május hó 15.

Aigner Lajos, kiadó.

BOLGÁR EMIL KÖLTEMÉNYEI.

Oly költő munkásságát vagyok a magyar közönségnek bemutatandó, a midőn Bolgár Emil válogatott költeményeit készülök kiadni, a ki, habár költeményei nagyobbára fővárosi tekintélyes lapokban láttak napvilágot, — nem tartozik a felkapott, az ünnepelt költők közé, noha azt mélyérzelmü dalainál, hatásos balladáinál fogva némely „ünnepeltnél“ talán inkább megérdemelte volna.

Bolgár Emil költeményei egy csinos kiállitású kötetben fognak megjelenni.

Előfizetési ára füzve 1 frt, díszes vászonkötésben aranymetszéssel 2 frt, francia félbőrkötésben 2 frt 20 kr., mely összeg utánvétel mellett is fizethető.

A megrendelési iveket kérem beküldeni, hogy a nyomatandó példányok száma iránt tájékozva legyek.

Budapest, 1883. május hó közepén.

Aigner Lajos, kiadó.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MŰVEK.**	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. Forditották György Aladár, Láng Lajos, Márkus Miklós és mások. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. Forditotta Zsilinszky Mihály. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharcunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II.—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet (Grévy, Renan, Dupanloup, Littré, Cassagnac, Bismark, Palmerston, Kémál bég, Castelar stb.) 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratio életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templariusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődés történelem** vázlata. Irta György Aladár . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bornek után Halász Károly . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schvarcz Gyula . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . 1 frt — kr

Dávid Ferenc emléke. Elitéltetése és halála 300-dos évfordulójára irta Jakab Elek . . . . . 2 frt 50 kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Báró Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 nagy kötet . . . . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . — frt 40 kr

Magyarország függetlenségi harca 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prepostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

A legujabb kor története 1815—1871. Irta Szabó Ferenc. 4 kötet . . . 7 frt 50 kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet 6 frt — kr

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . 2 frt — kr

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók. ☜

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitásu s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc. Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— Összes költeményei. 2 kötet . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen. Mulatságos napok . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 köt. . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós. Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András. Bátori Mária . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet 4 frt 20 kr
Sárossy Gyula. Arany trombita . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei. 2 köt. 3 frt — kr
Gaál József. Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László. Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. 4 frt 20 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellett azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértés, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A „Pesti Napló“ pl. hangsúlyozván „a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét“ igy folytatja: „olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A „Pesti Hirlap“ p. o. azzal végzi, hogy a „**Nemzeti Könyvtárnak**“ egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

1933.83. Hungaria könyvnyomda nyomása Budapesten, tükörutca 5. sz.

34. szám. 1883 Augusztus 26.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Mézes hetek után. (Elbeszélés.) Irta Tóth Sándor.
Flip. Bret Harte elbeszélése.
Ischiai regék. (Egy utazó naplójából.)
Negyven év visszhangja. Irta Jókai Mór.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.
Melléklet: Volkmann Róbert arcképe Kozmata F. m. kir. udvari fényképész műtermében.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Bismark hercegről**) azt irja egy kissingeni vendég, hogy igen megöregedett. Haja teljesen fehér és meghagyott szakálla is egész ősz, alakja is meg van törve. A kancellár annyira megfogyottnak látszott maga előtt, hogy megmérette magát és kisült, hogy nem sokat vesztett sulyban, a mi megnyugtatta. Naponkint kikocsiz nejével és fiaival. A hű Tiras is mindig ott van a kocsiban; e napokban azonban az ebek igen megszoritották, s csak a Bismark fiainak erélye mentette meg a szétmarcangolástól.

* (**Venezuela**) délamerikai köztársaság közelebb ünnepelte nemzeti hőse: Bolivar századik születésnapját. Caracas fővárosban leleplezték Bolivar szobrát. Különben egész Dél-Amerika ünnepelt, mert Bolivar volt az, ki az uj világrész e felét a spanyol járom alól fölszabaditotta.

* (**A pápa nászajándéka.**) A Vatikán szertartás-mestere, monsignore Cataldi, a napokban Párisba érkezik, hogy jelen legyen ő szentsége unokaöcsének, Pecci grófnak Bueno kisasszonynyal leendő egybekelésén. Cataldi a pápa egy sajátkezü levelével együtt nászajándékokat is visz az ifju párnak: XIII. Leo arcképét, egy brilliáns-ékszert, grófi koronákkal ékitett fülönfüggőket, melltüt, karperecet, egy mozaik képet stb. Ezek a »világi« ajándékok; a vallásosak: a »Madonna della Sedia« mozaik-képe, két szentelt olvasó lapis lazuliból s imakönyvek.

* (**Postabélyeg-muzeum.**) A Bécs melletti Alsó-Döblingben érdekes gyüjtemény nyilt meg a közönség számára: egy Friedl nevü birtokos saját villájában postabélyeg-muzeumot rendezett be. A kiállitás három csoportra oszlik; az elsőnek legbecsesebb tárgyai 73 Ausztriából szétküldött levelezőlap, melyek bejárták a világ legmesszebb eső helyeit és aztán megint visszakerültek a föladási helyre. E levelezőlapokat valami hamis cimmel ellátva menesztették utnak a világ minden tája felé, az egyiket pl. elküldték Honoluluba; ott aztán természetesen nem találták meg a cimzettet, s igy a levelezőlapot visszaküldték a föladónak a cim fölé odajegyzett lakóhelyére. Igy lehetett aztán megállapitani, hogy pl. Grácból Honoluluba és vissza 67 nap alatt járta meg az utat egy levelezőlap. Az első osztályban vannak ezenkivül a legelső posta-értékjegyek, minden ország levéljegyeinek egy gyüjteménye (részben igen hü másolatokban), végre a levéljegyek keletkezésének és fejlődésének chronologikus ábrázolása. A legelső hivatalos posta-értékjegyek az angol Mulready-boritékok voltak, melyekből négy példány van a muzeum birtokában. Póstai kuriozitások ezenkivül a léghajó-, galamb- és vizalatti posta által továbbitott levelek, melyek különösen Páris ostroma alatt voltak divatban. Érdekes még ebben az oroszzsidó titkos posta egy boritékja, mely 1878-ban Wilnában volt működésben, s melyet a levéltitok többszörös megsértése miatt rendeztek be az ottani zsidók. Valamennyi posta-értékjegy ötven diszes kötetbe van beleragasztva, melyek 8000 frtnyi értéket képviselnek. A második osztály a philatelista szakirodalom müveit foglalja magában, a harmadik pedig a posta- és távirdai közlekedésre vonatkozó statisztikai táblázatokat. A muzeum közepén egy magas üvegszekrény áll, melyben óriási mennyiségü, még soha sem használt levélbélyeg van, melyek összesen fél millió forintnyi összeget képviselnek. Érdekesek még egy levéljegyekkel teleraggatott nagy spanyolfal és egy üvegszekrény, melyben apró csomagokban fél millió márka van összehalmozva. A muzeumot ingyen lehet megtekinteni.

* (**Paul Bert pilulái.**) A párisi »Gaulois«-ban olvassuk a következő érdekes történetet: »A képviselőház egyik ülésén történt. Paul Bert, Gambetta közoktatásügyi minisztere, odasug dr. Bourgeoisnak, egy vendéei royalistának, hogy néhány percig szeretne vele valamiről beszélni. Bourgeois meglepetve követi Bert-t a folyosóra, a hol ez körülbelül igy szólt hozzá: »Bár nem vagyok legitimista, de mégis őszinte tisztelettel viseltetem Chambord gróf személye és jelleme iránt. Nagy érdeklődéssel kisérem betegsége minden fázisát és látom, hogy orvosai véleménye nagyon megoszlik. Szerettem volna önnek egy általam feltalált praeparatumot hozni, mely nagyon táplálékony, a nélkül, hogy megtámadná az emésztési szerveket. De ha Chambord gróf állapotában piluláim élvezése után visszaesés állana be, azt mondanák, hogy én megmérgeztem. Azért csak annak a gyógyszerésznek cimét adom át önnek, kinél az a szer bizományban van, menjen oda maga; ne mondja meg nevét, és válaszszon; ha aztán ezer katulya közül épen az általam megmérgezettet választja, nagyon szerencsétlen keze van. Dr. Bourgeois megköszönte az ajánlatot és igérte, hogy értesiteni fogja a dologról Chambord gróf orvosait. A »Gaulois« nem tudja bizonyosan, vajjon a frohsdorfi orvosok alkalmazták-e a Bert piluláit, de annyi tudva van, hogy Chambord gróf pár napig egy Párisból odaküldött gyógyszerrel élt.«

* (**A Niagara-zuhatagokat**) többé nem lehet átuszni. A kanadai hatóságok ugyanis a Webb kapitány esete után a következő tilalmat tették közzé: »A ki meg akarná próbálni a Niagara zuhatagjain való átuszást, azt a törvény közegei mint tébolyodottat le fogják tartóztatni.« A ki azért ujra el akarná követni amaz őrültséget, csak akkép vihetné végre, ha tervét mély titokban tartaná. Minthogy pedig az efféle dolgokat csak bravourból, dicsvágyból szokták megtenni, valószinü, hogy a föntebbi tilalom által el lesz vágva az utjok azoknak, a kik Webb példáját akarnák követni.

* (**Érdekes nászut.**) Seremetjeff orosz gróf, ki nemrég egy Heyden grófnőt vezetett oltárhoz, a menyegző után egy gőzhajót bérelt ki, melyen most ifju nejével a Volga folyón hajókázik. A gróf a gőzhajó használatáért naponta 300 rubelt fizet, de oda mehet vele, a hová akar. A gőzhajón rajta van a lakadalmi vendégek nagy része, egy egész zenekar, 20 énekes, egy fényképész, orvos, szakácsok és szakácsnők s tömérdek cselédség. A nép mindenütt, a merre a hajó elhalad, a Volgához özönlik, hogy tanuja legyen Seremetjeff gróf muzikális nászutazásának.

* (**Pommade phonophile.**) Francia lapokban egy idő óta ilyen nevü hajkenőcsöt hirdet egy párisi szélhámos. A »pommade phonophile«-nak — igy szól a hirdetés — az a tulajdonsága, hogy a ki hat héten keresztül torkára rakja, kitünő tenorhangot nyer. Nagyon ajánlható müvészeknek is, hirtelen rekedtség esetére. Legközelebb valószinüleg már efféléket fognak hirdetni: »Sopran-hajolaj, bassus-szappan, bariton-fogpor stb.«

* (**Az Ischia-számok.**) Az olaszországi lutrikon az utóbbi időben tömérdek ember rakta meg az ugynevezett »Ischia-számokat« 28 (julius 28-án történt a katasztrófa), 7 (az év 7-ik hónapjában), 83 (az esztendő). E számokon az olasz kormány 595,292 lirát nyert.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kozmata Ferencz.

Vollmann Róbert

KOSZORU

34. szám. 1883 Augusztus 26.

MÉZES HETEK UTÁN.

— Elbeszélés. —

Irta: TÓTH SÁNDOR.

(Vége.)

Felpattan az ajtószárny. Kacagva mutat a szőnyeghalomra:

— Hi, magának v e t t ü k.

— S ingerkedve tolja arca elé fitoska orrát, csucsoros ajakát. Még utána is teszi, hogy:

— Az ám: v e t t ü k.

Dálnoky Jenő mogorván néz körül Szemléjét végezve — hallgat.

— V e t t ü k: Stefi gróffal v e t t ü k. Stefi gróf n a g y o n szereti a kék szint, a rococo meg a crepp azt mondta, e m l é k ü l szolgáljon ....

Csak meg se mozdul. Bohóság!.... gondolja.

— E m l é k ü l, az, az, hogy — megakadt, elpirult.

Mahagoni szárával döf egyet a legkisebb csomagon. Szétgurult. Divatos toilette-szőnyeg, középen egy rózsás levélkével.

— Ah! — kiáltá Clarisse s utána hajol. — A gróf küldeménye! Mily kedves, mily gyöngéd!...

S reszkető kézzel töri fel a boritékot.

Pár szó volt beleirva:

»Asszonyom! Ime, m é g e g y r o c o c o! Az é n emlékem .... Lovagja: Stefi gróf.«

Ott feledkezik egészen a sorok közt. Látszik, meglepte a figyelem: félrekönyökölve hajlik le szép feje s hosszan néz maga elé ....

*

Egyedül van.

Igen, a férje redős homlokkal, visszafojtott lélekzettel pillantgatott a küldeményre, onnan rá majd meg a levélre. Őrült kétségbeesés, harag és fájdalom szállta meg. Felszökött, öltözőjébe rohant s észrevette, kis vártatva, hogy távozik.

Ablakredői mögé surran, utána les. Messze-messze követé szeme a sürgő-forgó alakokat. Lehetetlen köztük Jenőt fel ismernie.

— Jeanette, Jeanette! — kiált a szobaleányra. — Jer csak! Hova ment, merre? Beszélj Jeanette!... Szaladj az inas után, kérdezd meg a kapust: zavart volt-e mi? haragudott talán? Várj te; istenem mért is jöttél?

— Nézzem meg, asszonyom, alszik-e?

— Úgy? Urad küldött?

— Igen!

— Ne menj! Várj szobádban; majd csengetek.

Fel-alá sétál a hosszú teremben. Egy-egy fordulónál megáll, százszor is végig nézi a heverő szőnyegeket; aztán folytatja utját, szakgatottan, tépelődés közt.

Sikerült!....

.... Bősz haraggal repül bizonyosan, féltékenységet hord szivében, mint Achilleus vagy Hector! A mit állomban hitt csak, a mi büszkesége volt, több: reménye. Nyomorú léte új szinbe öltözik, a gyűlöletes napok emléke háttérbe szorul. Ah, dicső élet, melyért bajnokvért lát majd egykor hullani! Hősök kora elevenül meg, férje is a daliák sorába lép; őt magát ünnepelni fogják, körülrajongani!...

Kitekint ismét. Gépies egyformaságban zajlik a főváros: nem lát senkit, szeme visszamenet a borítékra vetődik; hogy-hogy nem: a földön találja. Hogy került oda? Különös; kissé fel lehet indulva. A tükör is azt mutatja; arca lángol, halántékán lüktetést érez. Stefi gróf valóban merész játékot üzött; kezére járt a dologgal. Pompás küldemény! És az illatos, szerelmes levélke!... Hihihi. Ha Jenő számon kérné!...

Nem, az nem lehet: haragos, indulatos. Az olyan embernek nincs szüksége felvilágosításra. Látszik: gentleman, telivér aristokrata, bajnok. A féltékenység percre kigyúl szivében, filosofálásra nincs ideje: rohan a vész járásával, tombol, hervaszt! . . . .

Áthevül, bádgyadtnak érzi magát. Csenget.

Ijedt arcu leány lebeg feléje:

— Asszonyom!

S elakad. Sápadt arca baljóslatúlag keresi urasszonya tekintetét. Az kézen ragadja:

— Szólj!

— Szörnyű volt! . . . A kapus beszéli . . . . Lepin megesküszik, hogy két pisztoly nincs a fegyvertárban . . . Istenem, én megyek, itt hagyom a szolgálatot . . . . Jaj — Jaj!

Reszketve kisurran.

Még ott a — s á t á n. Hanem a hir könyeit kicsalja. A hős-világ is visszavisszaszállong; ime tünedeznek falai, háttere; alakjai megint a ködös, fátyolos, légszerű alakok. Csak a fény távoli játéka kápráztatja, utóbb ez is elhal. Szorongni kezd. Megkisérti elüzni a gondolatot, lehajol a szőnyegek közé. Huh! piszkos árnyalat villan meg előtte a sávolyok felett: haragos-vörös. Táncol, imbolyg, közelb-távolabb. Aztán nőni kezd, vértó terjeng nyomában, egészen oda — lábáig.

Felsikolt.

A kép eltünik: kék hálózat kanyarog erre-arra, mint előbb. Könnyebbülten lélekzik fel. Hogyis gondolhat annyit összevissza? Jenő kérdést intéz, a gróf lovagias feleletet ad: A párbaj ügye hamar eldől. No s aztán? Segédeket küldenek, megjelölik a helyet, az időt, a tért, a fegyvernemeket. A boszuló férj lő s nem talál. Stefi grófon van a sor, irányoz, lő . . . .

Megborzad. Görcsösen térdére hull, kezecskéit tördeli. Vér—vér mindenütt: Irtóztató! . . . Összeroskadt, szivén kapott sebet. Aggodó arcokról azt olvassa: nincs segítség . . . .

Velőtrázó sikoltásban tör ki.

Jeanette, a jó Jeanette rohan segítségére. Volt annyi szive t á v o z á s e l ő t t, hogy leskődjék asszonyára. Hiszen a soubrettenek van érzése, együtt boldog uraival és a csalódás percében testvérnek érzi magát.

— Jeanette, édes Jeanette! — Fuldokol a nő. — Meghalt, megölték! . . . A gróf . . . . ah! — S karjai közé hull.

Az eau de Cologne segít; Jeanette tudja már.

*

Stefi gróf garçon-lakása a nagy-elefánt-térre hajlik. Két nevető, kedélyes férfiu dőlöng ki felváltva az ablakon: a grófnak vendége van. Egyszer-egyszer visszahuzódnak s zörej, csapkodás, vezényszó hallatszik át a magányos folyosóra.

Clarisse pihegve szalad fel a lépcsőkön.

— Itt várj Jeanette! — sugja s közelebb huzódik a lakosztályhoz.

Csitt-csatt — piff-paff — krrrcs!

— Jeanette! Hallod?. . . hebegi halálra váltan.

— Fussunk vissza — Istenem! . . . tördeli a soubrette. S hevesen megragadja karját.

Pisztolylövés dördül el. Utána megint hallatszik a kiáltás, a grófé:

— Egy—kettő —

Most, most — férje következik! . . .

Kiszakítja magát az ölelő karokból, az ajtóhoz rohant. Füstgomoly tódul eléje a megnyilt teremből. Odaborul férje lábához, átszorítja, fuldokol.

— — —

Szerelmes szív veszi — adja a szót. Van, a mi rejtvénynek marad, a mi az álmodás rovására megy. Piruló bóbitás fej borul a férj vállára. Zokogásától alig hallatszik a szó, mikor a szeretetreméltó gyónását végzi.

Dálnoky Jenő is vall. Gonosz játékáért a szép ajk biboráról várja büntetését. Azt hitte, hogy e l s z u n y a d t Clarisse s lopva magára hagyta. Örült, hogy a kitörő vész elől is könnyen menekülhetett. Aztán Stefi is sürgette m ű k e d v e l ő i s z e r e p é é r t, hol vivóversenyben kell legközelebb föllépnie. Azért lephette meg a viaskodás, zaj, és pisztolylövés.

Engesztelésül szerelmesen hajol urához, a nő fülébe sugja:

— Magának csupa brokát-ot veszünk. Ugy-e? . . . . De e g y ü t t vesszük. Aztán igérjen meg egyet!

S még szorosabban öleli:

— Hogy — — hogy sohasem vív párbajt!

*

Stefi gróf protektori mosolylyal vonul vissza. Sport ez is, a vénülő legényembereké. A kik a férjnek — már csak a kezére játszanak. Kihajol az ablakon s áldott, szives nyugalommal egy friss keletű indulót dudorász utánuk. Good night! — —

FLIP.

— Bret Harte elbeszélése. —

(Vége.)

Az apai bizalmatlanságon kivül, melyet Lancenak hirtelen távozása ébreszthetne, még ismeretlen veszélyektől is tartott, melyek a kunyhón kivül vártak rá. Flip figyelve hallgatta a szél zúgását, a mint az a kunyhó mellett levő sycomorokban megtört s ugy rémlett neki, mintha e zúgásban közelgő veszély ellen való intés rejlenék; figyelve hallgatta az esőcsöppeket, melyek a födélzetet és ablaküveget csapkodták; a hegyi patak vad morajját, mely a lak mellett a völgybe zuhogott alá s azt képzelte a leány, hogy abban is a vész leskelődik. Egyszerre fölugrott Flip, oda futott az ablakhoz s miközben a szemét szorosan az ablaküveghez illeszté, az ingó ágakon és rezgő leveleken át fáklyák lobogó lángját látta, melyek a felső uton vonultak végig s ekkor már tudta, hogy a veszély jelen van!

Már a másik pillanatban visszanyerte lélekjelenlétét.

— Atyám, — mondá szokott egykedvű modorában — fáklyákat látok, melyek a gyémánt-mile felé közelednek. Alkalmasint csavargók lehetnek. Én magammal viszem ezt az asszonyt s utána nézek mi történik ott.

S mielőtt az öreg föltápászkodott üléből, Flip magával vonta Lance urat és az útra lépett ki vele.

VI.

Épen egy szélroham üvöltött végig, becsapta az ajtót mögöttök, mi által a világosság ama széles sugara, mely a megnyilt ajtón át kihatolt a sötétségbe, rögtön elenyészett. Mindamellett nehány pillanat alatt már vagy ötven lépésnyi távolra voltak.

Lance, egy madronno-fa védelme alatt kiterjesztette beburkolt karját, kebléhez szoritotta a leányt s pillanatig érezte, a mint ez, mint valamely megrezzent állat, hozzá simult.

— Nos, — szólt a fiatal ember vidáman, — mitevők legyünk már most?

Flip már visszanyerte nyugodt vérét.

— A házon kivül mindenütt biztonságban vagy. Számitottál-e erre ma éjjel?

Lance vállat vont.

— Miért ne? — mondá.

— Csöndesen, — susogta a leány; — azok az emberek itt fognak elvonulni.

A négy lobogó láng most egy sort képezett. Az éj vándorai megtalálták az utat s a fáklyák közeledtek. Flipnek a lélekzete hevesebb kezdett lenni; lényének fűszeres illata betöltötte a szűk tért a nagy kendő alatt, mely mindakettőjöket takarta.

A fiatal ember egészen elfeledkezett a körültök tomboló viharról s a titokzatos ellenségről, mely lassankint közeledett, mignem Flip halkan fölkacagott s megrántá Lancenak a karját.

— Hiszen Kennedy és Bijah, a kik erre jőnek.

— Kik azok? — kérdé Lance nyersen.

— Kennedy a postamester, Bijah pedig a mészáros.

— Mit akarnak ezek? — kérdezte tovább Lance.

— Engem, — viszonzá Flip, szégyenkezve.

— Téged?

— Természetesen. Fussunk el innen.

Flip, miközben barátját inkább vonta, semmint vezette maga után, biztos léptekkel haladt a völgyszurdokon lefelé. Lassankint elenyésztek a hangok s magát a vihart sem lehetett többé oly nagyon hallani. Az égő zöld fának erős szaga szemen és ajkon kezdett érezhetővé válni. Az áthatolhatatlan sötétség közepett, odalent a mélységben lassankint feltünedezett egy óriási tűzvilág, mint izzó szem, mely hol izzóan ragyogott, hol eltünt vagy rezgett és kialudt, mert még oda is elhatott a vihar elhaló lélekzete.

— Az ott a szénmile — szólt Flip; — a tulsó oldalon biztos helyecskét találunk, — tevé utána, miközben az óriás szemet óvatosan megkerülte s a fiatal embert védett helyre vezette, hol forgácsból és fakéregből egy kis fészek volt épitve. Itt meleg volt s kellemes illat fogadta a

*

belépőket. Mindamellett is szükségesnek tartották szorosan beburkolózni.

Az izzó szem rájok meredt s néha, mikor a tűz lohadt, ugy tetszett, mintha hunyorgatott volna. Annyira rejtelmesnek látszott ez, hogy a fiatalok közelebb huzódtak egymáshoz, félelmet szinlelve.

— Flip!

— Nos?

— Hát az a két másik ember mit akart? Azok is téged akartak?

— Valószinűleg — vélekedett Flip, a kacérság legcsekélyebb szinezete nélkül. — Az utóbbi időkben nagyon sok idegen megfordult itt.

— Szeretnél-e hozzájok költözni?

— Orülnél te annak, ha én velök mennék?

Lance egy csókkal válaszolt. Mindamellett sem hagyta őt el egy kellemetlen érzés.

— Nem ugy tünik-e föl, mintha én megfutottam volna? — kérdezte Lance.

— Nem, — viszonzá Flip. — Azt hiszik, te indián nő vagy; ők csupán engem keresnek.

Lance e szavakat zokon vette. Lassankint egy, ő előtte szokatlan ingerlő érzés vett rajta erőt. Életében csak most érzett megbánást és szégyent.

— Visszamegyek s körülnézek kissé, — szólt egyszerre fölállva.

Flip egy szót sem szólt. Gondolkozott. Ama szilárd meggyőződésben, hogy azok az emberek csak őt keresték, azt vélte, hogy azoknak a figyelme más irányra terelődik, ha azt veszik észre, hogy Lance nincs már ő vele, mig az ő jelenlétében nem akart ezekkel az emberekkel találkozni.

— Eredj hát, — mondá Flip. — Atyámnak azt mondhatod, hogy a gyémánt milén történt valami s egyelőre én ott maradtam őrző gyanánt.

— És mit csinálsz te?

— Én oda megyek s bevárom atyámat. Ha azoktól az emberektől nem szabadulhat s őt elkisérik, ide jövök vissza hozzád. Mindenesetre ugy intézem a dolgot, hogy atyám egy darabig a gyémánt-milénél maradjon.

Flip megfogta a fiatal embernek a kezét s egy másik ösvényen visszavezette az uthoz. Nagy meglepetésére, a kunyhó alig esett tőle száz lépésnyire. Az ablakon át a tűzhely tiszta világa kihatott.

— Eredj hátulról, a csürön keresztül a házba. De a szobába ne menj be, vagy legalább ne közeledjél a tűzhöz. Ne is beszélj bent semmit, hanem szólitsd ki atyámat. Azt se feledd, hogy te engem őrizel. Vond a hajadat a képedre, — ugy!

Mint valamennyi, női kéz által történő javitást férfi-toilette-en, ugy ezt is egy csók kisérte. Flip aztán visszalépett az árnyékba s eltünt a viharban.

Az, a mit Lance cselekedett, nem illett ama nemhez, a melynek öltözékét ideiglenesen viselte. Fölfogta sáros szoknyáját s csizmaszárából kivonta a kését; oldaltarisznyájából pedig elővette forgópisztolyát, megvizsgálva, nem hiányoznak-e abból a töltések. Aztán nagy óvatossággal a kunyhóhoz lopózkodott s belépett a félszer alá. Itt tökéletes sötétség uralgott, csak egy fénysugár tört át amaz ajtó hasadékán, mely a szobába nyilt. Egy nyers, erőteljes hang, a melyet ő már ismert, hatott a fülébe. Egy név forgott szóban — az ő neve!

Türelmetlenül tette kezét a kilincsre. A másik pillanatban már föltárult volna az ajtó; de ép akkor egy másik név került szóba — oly név, mely a vért egyszerre eltávolitá arcából. Visszatántorodott, homlokát dörzsölte kezével, de aztán a düh és kétségbeesés magához térítette, letérdepelt s forró homlokát az ajtó hasadékához nyomta.

— Hogy ismerem-e Harriott Lance-t? — kiálta föl egy hang a szobában. — Hogy ismerem-e azt az átkozott gazembert? Hát, nem üldöztem-e őt tavaly is egészen három mértföldnyire a keresztuttól? Nem épen aznap vesztettük-e el a szemünk elől, a mikor, mint ön mondja, itt járt — és nem az orrunk előtt csempészték-e át Monsereybe? Vajjon nem az-e ő, aki Bob Arkansast — Bob Ridleyt, ahogy őt Sonorában hivják — megölte? És ki volt Bob Ridley? Mit gondol ön, ki volt? Ön, átkozott vén bolond — senki más nem volt az, mint Bob Fairley, ö n n e k a f i a!

Az öreg ember nehány tagadó, érthetetlen szót dadogott. Azonban ama férfi, ki az imént szólt, közbevágott:

— Mit beszél ön összevissza? Én azt mondom önnek, hogy bizonyosan tudom. Nézze meg ön ezeket a képeket; ezeket

én holttesténél találtam. Nézze meg ön. Ezek önnek és leányának arcképei. Meglehet, kétségbe vonja ön ezt. Azt hiszi ön talán, hazudom, mikor azt mondom, ő maga beszélte nekem el, hogy ő önnek a fia. Elmondta, hogy ő megszökött; hogy ön valahol a hegyek közt lakott és aranyat vagy mit csinált, faszénből. Ő ezt mint titkot közölte velem. Másnak nem is beszélte ezt el. S mikor megtudtam, hogy az a semmirekellő, a ki életétől megfosztotta, Harriott Lance, itt rejtőzködött s kémek által az ön fia után puhatolózott; hogy önt bolonddá tette s leányát meg akarta rontani, mint fiát megölte, — akkor már tudtam, hogy ő is tudja a titkot.

— Hazug!

Az ajtó recsegve dőlt be a szobába. Ekkor egyszerre megjelent egy démoni arc, mely zilált, hosszu fekete hajával meduzafőhöz hasonlitott. — Az irtózat felkiáltása hangzott föl minden ajkról. Három férfi sietett ki az ajtón s futott tova. A belépő azonban oda ugrott a puskájához, melyet a kandalló mellett a zugba támasztott. Utolsó mozdulata volt ez. Egy vakitó villám s dörgő lövés tolakodott ő és fegyvere közé. A lövésre a szerencsétlen a kandallóra bukott, ugy, hogy vére a parázsra lövelt és sustorgott.

Harriott Lance azonban a füstölgő pisztolylyal mellette elhaladva, az ajtóhoz ment. Hallotta a távolból a menekülők lépteinek elhaló neszét s aztán csupán az utra kihajló fák ágainak a recsegését. Lance visszafordult az öreg ember felé.

Ez oly mereven és mozdulatlanul ült ott, kimeredt szemmel, mely a kandallóra dőlt halottra volt szegezve, hogy őt is halottnak lehetett volna tartani.

Mellette, az asztalon, ott hevertek ama silány fényképek, melyeknek egyike őt ábrázolta a régi időkből, mig a másik egy gyermek képe volt, melyben Lance azonnal Flipre ismert.

— Mondja meg nekem, — szólt rekedt hangon, miközben remegő kezével az asztalba fogózkodott, — csakugyan önnek a fia volt az a Bob Ridley?

— Az én fiam — mondá az öreg tompa hangon, szemét még folyvást mereven szegezve a halottra, — az én fiam ott van — ott! — s a halottra mutatott. — Hát, nem ő maga mondta-e azt? Nem hallotta-e ön az ő saját szájából? . . . Meghalt . . . meghalt . . . . . A golyó halálosan találta!

— Hallgasson, öreg! Megbolondult ön? — kérdé Lance remegő hangon. — Hiszen ez nem Bob Ridley, hanem egy nyomorult eb, egy gyáva hazug, rágalmazó, kivel már leszámoltam! Hallgasson ide! Ha Bob Ridley csakugyan az ön fia volt, akkor, esküszöm az istenre, én azt nem tudtam, sem most, sem azelőtt! Figyel e ön a szavaimra? . . Beszéljen hát! Hisz-e ön nekem? Beszéljen! önnek válaszolnia kell!

Lance csaknem fenyegetőleg tette kezét az öreg ember vállára.

Fairley lassan fölemelte a fejét s Lance irtózattal riadt vissza. A vékony ajkon kérő mosoly lebegett, de a szem, a melyben a boszus, szeszélyes lélek tükröződött, most kifejezéstelen volt; a villogó tüz, mely abban égett, kiégett, elenyészett.

Lance az ajtó felé közeledett s mozdulatlanul állt ott, a sötét éjbe meresztve a szemét. Midőn ujra visszafordult a tüzhely felé, arca oly sápadt, ólomszürke volt, mint a halotté.

A szenvedély tüze eltünt a szeméből, lépése ingadozó és lassú volt Oda ment az asztalhoz.

— Öreg, — szólt különös mosolylyal s oly hangon, mely halálos bágyadtságot árult el. — Ugy-e, nekem ajándékozza ezt?

E kérdés közben fölvette Flipnek az arcképét az asztalról.

Az öreg ember igenlően intett többször.

— Köszönöm! — szólt Lance, az ajtó felé lépdelve, de némi gondolkozás után visszatért. — Isten áldja meg önt, öreg! — szólt ellágyulva s kezét nyujtá.

Fairley gyermekies mosolylyal fogadta azt el.

— Ő meghalt, — susogta, miközben a Lance kezét folyvást kezében tartotta, s a tüzhely felé tekintett.

— Ugy van! — szólt Lance, sápadt arcán alig észrevehető mosolylyal. — Ugy-e, ön mindenkit sajnál, a ki meghalt?

Fairley ujra igenlően bólintott.

Lance oly szemmel nézett az öregre, mintha a messze távolban kalandozott volna, megrázta a kezét és eltávozott.

Az ajtónál óvatosan, tüntetésszerűen tette le forgópisztolyát egy székre. Künn, a küszöbön azonban megállt s a szoba világánál megvizsgálta a zsebéből elővont piciny Derringer-pisztolyának a zárját. Aztán bevonta az ajtót maga után, s lassu, vontatott léptekkel hagyta el a házat.

Egyetlenegy gondolat lelkesitette őt — egy magános helyet akart fölkeresni, oly helyet, hová emberi láb ne juthasson; oly helyet, hol nyugalmat, álmot, megváltást és feledséget találjon és a hol különösen ő merüljön feledségbe. Ő már látott ilyen helyeket — sok lehetett ilyen — hol fehér emberi csontvázakat találtak, melyek különben a földön semmi emberi nyomot nem hagynak hátra. Ha ő most eszének ura maradhat, találnia kell ily helyet; csakhogy nagy óvatossággal kellett eljárnia, mert a Flip kis lábai mindenüvé eljutottak; pedig hát Flipnek nem volt szabad őt látnia, sem élve, sem halva.

Es mig ő igy belemerült gondolataiba meg a sötétségbe, a viharban fölhangzottak e szavak: »Oh, Lance, mily sokáig odamaradsz!«

*

Mihelyt az öreg Fairley egyedül maradt, ujra meredt szemmel bámult a halottra, mignem egy szörnyű szélroham vetődött lávaként a kunyhóra s az el nem reteszelt ajtót felszakitva, besüvöltött a rozzant kandallóba, hamut és szikrát szerteszórt a szobában s a házat füsttel és lánggal boritotta el.

Fairley tompán felorditva, felszökkent s egyszerre eszméletét ujra visszanyerve, hirtelen az ágy alá mászott, előrántotta a megbecsülhetetlen hegyi kristályt tartalmazó zergebőr-táskát s futásnak eredt. Ez utóbbi ijedtség annyira kiragadta őt apathiájából, hogy életének agyrémét, a gyémántgyártás fölfedezését, ujra üstökön ragadta s e mellett minden mást elfelejtett. Az a kevés, a mit ő megzavarodott elméjében az éj eseményeiből megtartott: az álöltözetü Lance, fiának a története, sőt maga a gyilkosság is, a semmiségbe merült előtte; csupán egy gondolat foglalkoztatta az öreg embert, a kötelesség, minden éjjel őrt állani a gyémánt-milénél.

A régi szokás ösztöne erősebbnek bizonyult, mint a sötétség vagy a szélroham s imbolygó lépteivel áthatolt vizmosásokon, ledőlt fákon, bizton haladva célja felé. A láng, mely neki utmutatásul szolgált, kialvóban volt. Ugy rémlett előtte, mintha hangokat hallott volna közvetlen közelében s valóban mutatkoztak is oly jelek, hogy itt illetéktelen egyének jártak; a fürészporban a lábnyomokat tisztán lehetett látni.

A gyanu és düh fölkiáltásával sietett Fairley a miléhez s megvizsgálta a legközelebbi nyilást. Izgatott képzelődésében azt hitte, hogy idegen kezek működtek itt, fölfedezték titkát s sok idei munkálkodásának gyümölcseit elrabolták tőle az éjjel. Emberfölötti erővel hányta szét a milét, az égő hasábokat jobbra-balra dobva s szabad utat engedve a fojtó gázoknak, melyek a félig elégett hasábokból egyszerre fölemelkedtek. Olykor a vihar a füstöt és gázt a mile felé verte vissza.

Majd letérdelt a tébolyodott ember s orrát, száját a nedves fagyökerek és fürészpor közé rejtette. Mikor végre dühe csillapult, ujra fölegyenesedett, elfoglalta régi, őrködő állását, mint azt oly sok éjen át tette. E helyzetben némán várta be a hajnali szürkületet.

A reggel megérkezett s a viharban szünet állt be. A felhőgomolyokból ki-kitünt az ég kékje s csillagok jelenkeztek, melyek eleinte fényesen tündököltek, majd elhalványodtak, mig végre a sötét kékségben enyésztek el. A reggel a kék foltokat mérhetetlen tengerré növeszté s egy nagy oceánná változtatta, mely elveszté tiszta kék szinét, de a helyett bibor és opálszinbe játszó sávokat tüntetett elő. A reggellel megjött az ébredő nap alig meglebbenő ködleple is, mely a szirtekről és fenyőfák koronáiról emelkedett ki s lassan, de folyvást szállt fölfelé. A reggellel megjött az üde pázsit smaragdfénye s az egyes füszálak gyémánt-csilláma s ugyanakkor gyönge zsivaj keletkezett az uj életre ébredt erdőségben, országutakon és ösvényeken.

A hangok zaja elenyészett a szénmilénél s ugy tetszett az öreg embernek, mintha kérdést intéznének hozzá. Kilépett a szabad térre s miután ujját ajkára helyezte, némán, kézmozdulatokkal jelezte, hogy a kik közeledtek, óvatosak legyenek.

Három-négy ember ment le hozzá, s ő megigérte nekik, hogy követni fogja őket. Menetközben halkan s összefüggés nélkül, egyre ezt hajtogatta: »Az én gyermekem,

az én Róbert fiam . . . haza jött . . . végre haza érkezett . . . itt van Flippel . . . mindakettő itthon van . . . jertek, nézzük meg!«

Végre egy kis barlanghoz érkeztek, mely a hegylejtőn valamely fészekhez hasonlitott.

Az öreg megállt s félrevont egy pokrócot. Az alatt feküdt Flip és Lance, mind a ketten meghalva, meredt tagokkal, összekulcsolt kézzel.

— Megfuladtak! — mondák az ujabban odaérkezett emberek, a mint a szétdúlt s még folyvást füstölgő mile felé néztek.

— Ők alusznak! — mondá az öreg! Alusznak! . . . Hányszor láttam én őket igy, egymás mellett pihenve, mikor még egészen kis gyermekek voltak! . . . Mit fecsegtek ti? . . . Azt állitjátok-e, hogy én a saját véremet és husomat nem ismerem? . . . Ugy, ugy, gyermekeim, csak aludjatok tovább, nyugodtan!

Lehajolt a halottakhoz, s mind a kettőt megcsókolta. Aztán ujra kiteritette fölöttök a pokrócot s halkan susogta:

— Jó éjszakát!

ISCHIAI REGÉK.

— Egy utazó naplójából. —

(Vége.)

Ekkor a bölcseknek egyike valami titkos tanácsot adott a királynak, melynek következtében a király leghivebb emberei minden irányban bejárták a szigetet, s a hol aztán valami leányra akadtak, a ki még nem volt harminc esztendős és szép tiszta bőrrel birt, annak az arcát végigpettyegtették valami nedvvel, a mit attól a bölcstől kaptak és a mely nedvtől még sokkalta szeplősebbekké lettek, mint maga a királyleány.

— Mikor pedig már egyetlen egy nő sem akadt az egész szigeten, a kinek szebb arca volt volna a királyleányénál, maga a király elment hozzá és elmondotta neki, hogy a nap bizonyos titkos erő következtében foltossá tette az egész országban a nőknek arcát, de kivételesen az övét csak csekély mértékben, úgy, hogy mégis ő neki van az országban a legszebb arca. Ennek azután a királyasszony annyira megörült, hogy tüstént meggyógyult és még sokkalta hiúbb lett a külsejére mint azelőtt.

— De a szigeten nagy elégületlenség támadt: körösközül összegyülekeztek az ifjak és tanácskoztak, nagyon komolyan és bosszúszomjasan. Mindenikök szeretett egy szép leányt és el voltak keseredve a fölött, hogy kedveseik elvesztették szépségüket. Egész dühük és gyülölködésük azonban csakis a királyleány ellen fordult és ehhez képest egy sötét éjelen megrohanták Ebin ben Tabor királynak várát, elfoglalták és leányát a várudvaron ott fejezték le, ugyanott, a hol ő kevéssel azelőtt ártatlan komornáinak vérét ontotta volt.

— Hanem ott, a hol vére kicsordult, csodálatos növény hajtott ki a föld porából! Merev méltósággal teljes szárán, mely olyan büszkén emelkedett mint valami királyleány, sok-sok zöld virágot viselt, melyek ernyővé egyesültek. De ezen virágoknak mindenikén mai napig három szeplő található. Később a sziget minden zugába elterjedt és Mailának nevezték el a hercegnőről, a ki hiúságának áldozatává lőn. Gyors elterjedésének főoka azonban abban rejlett, hogy fehér nedvet tartalmaz, mely már csekély sértésnél is kitódul s ezzel a nedvvel kergetik el az ischiai asszonyok mai napig a szeplőiket.

— S igy történik az isten büntető igazsága folytán, hogy a büszke királyleány, kinek kedvéért hajdan Ischiának legszebb leányai elvesztették szépségüket, még holta után is kénytelen azok utódainak a szépséget visszaadni.

Ezzel a félig erkölcsi, félig költői tanulsággal Francesco a kezében tartott növényt a patakba hajitotta, mely szédítő sebességgel ragadta azt el magával. De én még ennyivel sem értem be, hanem azt kérdém:

— De hát hogy lehet az, hogy a mór király palotájának még csak nyoma sem maradt, úgy hogy a Monte Tabor tetején egyetlen kő sem tanuskodik arról, hogy hol állott hajdan a vár?

— Ah azt elfelejtettem elmondani, mondá Francesco, az a zengő szirt regéjéhez tartozik. Ebin ben Tabor királynak volt az ő udvarában egy hatalmas varázslója, egyike a legbölcsebb férfiaknak, kiket kelet valaha termett. Ez ezer és ezer titkos szert tudott, miknek tudomása vagy egészen elveszett, vagy pedig meglehetősen eltorzitva oly embereknek áll rendelkezésére, a kik állitólag egyenesen a

móroktól származnak és ebbeli tudományukkal sok bajt képesek előidézni. Tehát midőn a lázadók a várat elfoglalták volt és Ebin ben Tabor emberei legnagyobb részt mind elhullottak, a király és kedves büvésze a háztetőre menekültek, melyet már körülvett mindenfelül a láng meg a füst. Kiki azt hitte, hogy vagy megfuladnak, vagy pedig kénytelenek lesznek a lángba rohanni. De akkor a varázsló hirtelen egy fénylő varázsvesszőt dobott föl a légbe, mely messze túlragyogta magát a tüzet is. Ugyanazon pillanatban pedig az égő vár is lesülyedt a föld alá.

— Azonban mindenütt, a hol a fényes varázsvessző a földet megérintette, repedések és szakadások történtek és mindenütt források törtek elő, melyek nem egyet megöltek azok közül, a kiket a kiváncsiság odavezetett. Azért maga a hegy puszta és kopár maradt, de a forró vizek nem egy helyen még ma is megvannak, jelesül a Monte Taboron, azután Punto di Castiglioni mellett a hegyszakadékokban, s ott, a hol Casamicciola a hegynek másik oldalával érintkezik.

— Hanem ott, a hol a varázsló a várat ugy elsülyesztette, hogy annak nyomát egyetlen kő sem jelöli, ott egy óriási sziklatömb emelkedett ki a szakadékból, mely a várnak helyén tátongott. Ugyanaz a szikla az, mely a fákon keresztül egészen idáig látszik és a melyről kegyed a multkor azt kérdezte, hogy hogy hivják. Mór vitézhez hasonlit, a ki burnuszába burkolózik, karjait az ég felé emeli és merően a tengerre néz. Némelyek szerint ez maga a varázsló, de mi ugy hivjuk, hogy p i e t r o c a n t a n t e.

— A zengő szirt! kiáltám elcsodálkozva, de hiszen ez nagyon sajátságos név.

— Látja, excellenza, mondá Francesco titkolózó, de egyuttal bizalmas hangon, nincs ennek a szigetnek egyetlen pontja sem, melyet bizonyos név vagy más valami a mult időkkel kapcsolatba nem hozna. És mennyi csapás sujtotta a mi szegény szigetünket. Éhhalál, dögvész, háború és földrengés, azután kitörése mindazon gonosz szellemeknek, melyek az Eporneo alatt vannak elzárva: mindez sujtotta e szegény szigetet és minő kegyetlenül. Csaknem bámulnunk kell azon, hogy kétségbeesésében nem merült el a tenger fenekére és nem lett a szigetek soráből örökre kitörülve. Képzelje csak azt a sok néptörzset, a kik azt lábbal tapodták. Legelébb a rómaiak és görögök, azután vandalok és svédek, góthok és szaracénok, továbbá normannok és keresztesek, majd franciák, spanyolok, angolok, németek és bourbonok, miglen végre savoyai uralom alá kerültünk. Óh excellenza, ha meggondolom, hogy mennyi vér folyt ezen a szerencsétlen szigeten, mennyi könnyet sirtak rajta és mennyit sóhajtottak, akkor valóban csodálkoznom kell, hogy itt oly zöld a pázsit, hogy az ég oly derülten kék és a lég oly tiszta. Valóban ez egy paradicsom, de az emberek úgy bántak vele, mintha egyenest a pokolból kerültek volna rája. Oh én szép, én szegény szigetem, mily sokat kellett szenvedned az idő folyamában.

Francesconak a szeme könybe lábadt, de a mily könnyen megindítható minden olasz, a következő pillanatban már letörölte könyüjét, ökölbe szorított kézzel megfenyegette a Monte Taboron lévő sziklatömböt, és fenyegetőleg kiáltá:

— Itéletnapig állj ott, csúf büvész! Bár csak mi is, gyermekeink is mentül ritkábban hallanók a te hangodat.

— Miért? kérdém.

— Mert az nagy balesetet jelent! válaszolá és fölkelt.

Sejtettem, hogy itt valami ujabb mondáról van szó és minthogy tudtam, mekkorra vonzó erőt gyakorolnak a jámbor ischiaiakra azok a Francesco mórjainál is rosszabb szivarok, melyek Casamicciolában kaphatók, egy olyan szivarral próbáltam emberemet meglágyítani, a mi sikerült is, mert nemsokára megint leült.

— De hát a mórok ez alkalommal mind elvesztek? kérdém.

— Óh nem! volt a válasz. Ebin ben Tabor csak keleti részén uralkodott a szigetnek, és ott küzdötte ki magának a lakosság a függetlenséget. Hanem a nyugoti oldalon, Forio és Rento del Imperatore között egy másik mór király uralkodott, a kinek a nevét azonban elfelejtettem. Mihelyt meghallotta, mi történt a Monte Taboron, elhatározta, hogy a keresztyéneket a szigeten végleg kiirtja azt akarván elérni, hogy igy mindenféle fajgyülöletnek egy csapással vége legyen. Borzasztó kegyetlenségek folytak azóta, gyilkolás és öldöklés

volt a napirenden és a szigetnek minden tájáról menekült a lakosság a hajókra, csakhogy elkerülje a szörnyü sorsot, mely múlhatatlanul rája is várt.

— De még a tengeren sem volt maradásuk a szaracénok gályáitól, melyek őket egészen Sorrentonak közvetlen közelébe üldözték. Akkor a sorrentobeliek megsokallták a dolgot, főleg mikor hallották, hogy az egyik mór király már tönkre van verve. Hirtelen az éjjelen által hajóhadat gyüjtöttek, másnap reggel pedig száz gálya ütött rajta az ijedt mórokon. A keresztények Monte San Angelo mellett kötöttek ki és onnan indultak Forio ellen.

— Midőn a mór király látta, mily erősek ezuttal a keresztények, Casamicciola felé vonult vissza, mert azt hitte, hogy jobban védheti magát. De két sorrentói gálya már az éj folyamában kikötött volt és midőn azt a helyet elérték, a hol mai napig a szent Antal temploma áll, Casamicciola mellett meglátta a lándzsák villanását — s ekkor észrevette, hogy háta mögött is ellenség van. Két hadsereg által körülzárolva nem maradt egyéb teendője, mint a Casamicciola melletti hegyhasadékba vonulni, melyben pár száz ember bátran szembenézhet bármily nagy hadsereggel. Ezt a keresztény vezérek is belátták és azért beérték annyival, hogy a hegyszakadék előtt ütöttek tábort, nyilván azzal a szándékkal, hogy nyugodtan bevárják, a míg az éhség a szaracénokat megadásra kényeszeríti. Beérték azzal, hogy a hegyszakadék körüli magaslatokon előőrsöket állítottak föl, s azok határozottan látták, hogy a szaracénok odalent őrtüzeket gyujtottak s fegyvereiket köszörülték, mintha arra lennének eltökélve, hogy a kétségbeesés által sugalmazott bátorsággal a keresztények sorain keresztül törjenek. Azért éjjel-nappal szigoruan ügyeltek rájuk és a keresztény vezérek egy teljes hétig nem tágitottak helyükről.

— Mindez ideig semmi hirök sem volt a móroknak. Őrtüzeik mellől még füst sem emelkedett, mert nyilván elfogyott a tüzelő fájuk és minthogy kiki jól tudta, hogy csak egy napra való élelmük volt, mindenki csodálkozott rajta, hogy még addigelé meg nem adták magukat. Egyuttal a magaslatokon álló őrszemek azt jelentették, hogy az ellenségből mitsem látni, mert az egész völgytorkolatot sürü köd borítja, mely hasonlít az emelkedő gőzökhez.

— Hirtelen a hetedik éjjel, épen holdnyugtakor átható és rémesen szokatlan hang hallatszott, úgy látszott, mintha támadásra szólna a harsona és a hang oly hatalmas volt, hogy a keresztények, a kik teljes fegyverzetben aludtak pajzsaikon, a legvadabb rendetlenségben ugráltak föl helyükről. Midőn az álomittas és rémült csapatok csatarendbe állottak, másodszor is hallatszott az a rémes hang és akkor legtöbbnek ugy látszott, mintha az a Monte Tabor felől jönne. Most már mindenki azt hitte, hogy az ellenség majd kirohan a sziklahasadékból, annál is inkább, mert belülről összeverődő fegyverek csörömpölése hallatszott ki. Igy tehát a keresztény sereg harcra készülődött.

— De alig állottak sorba, midőn az a hang harmadszor is hallatszott és ekkor már nem lehetett abban kételkedni, hogy honnan jön. Mint valami óriási hárfának hanghulláma indult ki a Monte Tabor felől, azután éktelen zörgéssel ott morajlott a föld alatt, akár csak a hegy akarna gyökerestül utnak indulni, ugy hogy minden megremegett és ló és lovag minduntalan egymásra buktak; egyszerre pedig forró vizár tört elő gőzökbe burkolva és gyökerestül kitépett fákat ragadva magával ugy, hogy a keresztény sereg vad futásban keresett menedéket.

— Ez a vizár ugyanaz a folyó volt, a mely még most is elhalad Casamicciola mellett, s a melynek mentén a forró fürdők készültek. Egész éjjelen által fegyvercsörtetés hallatszott ki abból a hasadékból de az is mindinkább gyöngült és hajnaltájban, mire a földrengés elmult, csodálatosan lecsöndesült minden. Madár nem szólt, szél nem lengedezett, hanem a hasadékból sajátságos fehér ködalakok emelkedtek magasra, mintha csak lovasok és lovagok szállanának dél felé és vinnék magukkal az eltünt szaracénok elköltözött lelkeit.

— Mikor aztán a nap delet mutatott, néhányan a legbátrabb keresztények közül behatoltak a hasadékba, hogy lássák, hogy mi történt tulajdonképen a mórokkal. Bátran követték a hasadék kanyarulatait, miglen végre egy meredek sziklafal előtt állapodtak meg. Itt forró viz zuhogott ki a sziklából, de a móroknak se hire, se hamva

nem volt, csak messze távol a hegynek belsejéből hallatszott ki a fegyvercsörgés és az kihallatszik még ma is.

— Midőn a hasadékból visszatértek, a magaslatokon álló őrszemek azt jelentették, hogy a Vezuv egészen be van burkolva füstbe és ködbe, az esti szürkületnek idején pedig az izzó lávatömegek sokkal jobban világitottak, mint az alkonyodó napsugár. Azon az éjjel sok ember veszitette el az életét az öbölnek környékén és Sorrento lakosai is fölkerekedtek, hogy otthonukat megvédjék. Ha ez nem történik, alighanem meghóditották volna az egész szigetet és akkor szaracén uraink helyett kereszténye-ket uraltak volna őseink.

— Attól fogva azonban itt a szigeten nem volt sem földrengés, sem jelentősebb kitörés a nélkül, hogy a szikla ne zöngött volna, azért is neveztük el zengő kőnek és azért óhajtom, hogy hangját sem én ne halljam, sem gyermekeim azt meghallgatni kénytelenek ne legyenek!

Ezzel befejezte Francesco a mórok e regéjét és az ezüst hold fényénél búcsúztunk el az elátkozott büvésztől, s a háborgó mór hadaktól . . .

*

Szegény Francesco!

Az ég nem hallgatta meg óhajodat, a zengő kő megszólalt és talán mindazt megölte szavával, a mi előtted kedves volt. A mór király-leány büntetése letelt, mert ha véréből nőnek is még szeplős füvek, de nem lesz, a kinek arcát ujra szépitsék. Puszta szigeten romok között csak az utókor szövi tovább az ősök hagyományait! . . .

ECHO.

NEGYVEN ÉV VISZHANGJA.*)

Irta: JÓKAI MÓR.

Tavaly mult negyven éve annak, hogy a legelső elbeszélésem az olvasóközönség elé került. A cime »Istenitélet.« Pályamű volt: »egy« arany jutalmat nyert, s megjelent a »Tavasz« cimű almanachban. Azóta nagyon sokat irtam: hogy mennyit? magam sem tudom megmondani. Körülbelül ilyenformán állnak az activáim. Az Athenaeumnál van 66 kötet első kiadásbeli ujabb munkám; a Franklin-társulatnál 112 régibb, népszerü kiadásban; Pfeiffer István kiadónál (a most sajtó alatt levővel) 50, Révai testvéreknél 7, Stampfel Károlynál 6, Ráth Mórnál 2, Abaffinál 1. Saját kiadásomban 7. Azonkivül 4 kötet költemény, 4 kötet szinmüvek, 2 kötet Magyar nemzet története; az »Üstökös«-ben, »Hon«-ban szórványosan megjelent mindenféle apróbb munkáimat adom ráadásba.

Hogy lehetett ennyit összeirni?

Legelőször is az rá a válaszom, hogy negyven év szép idő!

Azután meg micsoda negyven év!

Négy olyan különböző korszak egymásutánja, melynek minden eszmejárása különbözik, elüt a másikétól.

Gyermekkorom emlékei visszahatolnak egész a napoleoni világharcok korszakáig: a magyar insurrectióig. Apám maga is ott verekedett Győr alatt a franciákkal, mint nemesi hadnagy. Még én láttam azokat a nyugalmazott huszárfőstrázsamestereket, a kik egy (nagyon is elveszthető) millióval a zsebükben jöttek haza a világháboruból; s hallgattam a történeteket, a mikben maguk is résztvettek, a »kend az Alvinczy?« adomáját (a sárkánytalan puskával), a »retirálj, Komáromig meg se állj!« gunydalát; a mesés korszakot, a mikor Komáromban volt az udvar! Még láttam azt a csodaszép hölgyet, a kiről az »Aranyember« legendája szól; egykor császári kegytől fölemelve, aztán elfeledve, megvénülve. Még én találkoztam azokkal a mult századbeli senátorokkal, a kik a copfot megtartották, csakhogy a nyakravalójukba kötve viselték. Még én ismertem azokat a magyar embereket, a kik az arcukat simára borotválták, de hozzá kurucöltözetben parádéztak. Hát azokat a polgárokat, a kik egyenruhában jártak, hogy az öltözetükről meg lehetett őket ismerni: ez a szabó, ez a molnár, ez a csizmadia, ez a takács!

Aztán meg olvastam azokat a könyveket, a miket csak leirni volt szabad; de kinyomtatni nem; néhányat még most is tartogatok.

Talán el sem hiszik már, hogy ilyen korszak is volt valaha.

Jött helyébe a másik; az ébredés, az ujjáalakulás kora. Táblabiró-kornak csufolják mai nap. Pecsovicsokról beszéltek és Kubinszkiakról. Két nagy tábor volt. Fegyvere, zászlója, vezére sok! Ütközeteik na-

*) Társaságunk t. elnökének e szép cikkét, némi kihagyásokkal, a »Nemzet« egyik közelebbi számából vesszük át. Szerk.

gyok! — Ugy elmultak, mint egy álom! A történetiró feljegyezte küzdelmeiket; de hova lettek azok a tarka képek, a mikben az élet nyilatkozott?

Szétfútta őket a szabadságharc; következett rohammal a forradalom, a népátalakitó fordulat, a mesés harcok, a mámoritó diadalok, a kétségbeesés; azután az elnyomatás, a hősi ellenállás a néma türelemben, a világháboritó reménykedés. Ezer ellentétes helyzet, indulat, fogalom; de a korszak minden eleme ugyanaz: ma hősök, holnap földönfutók; ma a rémület szörnyetegei, holnap a nevetség karrikaturái, népvezetők, aztán rabok, nagy urak, aztán földönfutó koldusok; rablókalandorok, a népmesék hősei, a sorstól jobbra-balra forgatva: óriási catastropháktól letiporva s megint fölelevenülve, egymással szembeállitva. Egy lehetetlen korszak. Átélni is nehéz: átérezni még nehezebb.

Fátyol takarja már! — S most megint egy uj »Maëlstrom« ragad bennünket magával; a mi egészen elválik attól a jegestengertől, a mit hátrahagytunk! a szikláktól, a forgatagoktól.

Ennek a négy különböző korszaknak minden eseménye, minden alakja átvonult a szemem előtt. Kicsiny pont voltam benne, de mindenütt ott voltam.

Jártam a korszak legnagyobb hőseivel együtt diadalutjaikon, s futottam futó betyárokkal együtt uttalan pusztákon, mocsárok, erdők sürüjében; ott voltam Bécs város és Budapest ostrománál, a bombatüz közepett, s a feldult Komárom romjai közt; s láttam a világot a fejemre szakadni Világosnál; ettem cigány bográcsából s királyi asztalok ezüst tálairól; voltam szegény ördög, a ki zsidógyerekeket tanit magyar nyelvre havi két forintért, s voltam bankelnök, a ki százezrekkel hajigálódzik; volt a nyakamon kötélhurok és érdemrend-szalag; megdobáltak koszoruval és sárral; hallottam magamat hivni irókirálynak és Kossuth-kutyának; huszonhárom esztendős koromban, egy év alatt csináltam forradalmat, háboruba mentem és megházasodtam; — egyiket sem bántam meg....

És a mig ezt a földglobust, a minek Magyarország a neve, annyiszor körülkerültem, mennyi alakjával kellett megismerkednem az egymást váltó kornak! élők és halottak nekem modellt álltak: hivásomra most is előjönnek, változatosságban kifogyhatatlanok. Emlékkönyveimben annyi tárgy van följegyezve, hogy még egy másik negyven év sem volna elég azokat mind feldolgozni.

De őszintén be kell azt vallanom, hogy segitségem is van. Maga a közönség. Ami csak jellemző adat, ötlet felmerül a napok történetében, azt nekem mindenünnen beküldi maga az ismeretlen jóbarát. Sok éven át az általam szerkesztett humoristicus lapot ugyszólván maga a közönség irta tele; s ezeken a lapokon van a magyar népélet minden rétegeiben és fázisaiban ismertetve. Azontul jó barátjaim közé számithattam olyan szellemi kincstárnak nevezhető nagy alakjait a magyar közéletnek, mint Deák Ferenc és Nyáry Pál, a kik élő krónikásai voltak a magyar világnak, a legalantabb rétegektől a legmagasabbakig. Én bennük az én porrá lett aranybányámat siratom.

Azonkivül, akár merre járok az országban, jóakaróim mindenütt elém hozzák azokat a hagyományokat, történeteket, a mik a vidékhez vannak kötve; régiségbuvárok, történettudósok figyelmeztetnek a historiai események közé beszövődő regényes episodokra, nyomába igazitanak rejtélyes, titokszerü alakoknak; ugy, hogy mondhatnám: az egész magyar nemzet együtt dolgozik velem.

Igaz, hogy ez a közreműködés csak olyan, mint, mikor Liszt Ferencnek a figyelmét megragadta ez a népdal: »nem ettem én ma egyebet, fekete retket, kenyeret!« s csinált belőle egy nagyszabásu oratoriumot. Én is csak egy accordot kapok meg, egy végső catastrophát és ahhoz kell hozzá divinálnom a megelőző regényt.

Ez a mesterség pedig igy megy.

Elmondom az egész titkomat: utánam csinálhatja akárki.

Vagy egy vezéreszmém akad, vagy egy történelmi adatom, vagy egy lélektanilag megoldatlan eseményem az életből. Ez ötlet, véletlen, ajándék, lelet.

Akkor ehhez meg kell találnom az alakokat, a mik ezt a történetet keresztülviszik. Ez már tanulmány. Sok munka, buvárkodás, megfigyelés, megválogatás kell hozzá. Utmutató a korszak; de még arra is rá kell előbb találni, mert nem minden mesét lehet akármely korba áthelyezni. Annak a kornak a szokásait, hangulatát, fogalmait, uralkodó eszméit, divatját, néha

még nyelvét, kifejezéseit is át kell tanulmányozni; gyakran a történet helyszinét beutazni, tájak, viseletek rajzait felvenni, műhelyek titkait tanulmányozni, szaktudó soktól leckét venni, stb. stb.

Mikor aztán ez megvan, akkor maguknak az előteremtett alakoknak kell kidolgozniok a regénymese egész szövevényét. Itt már nem segit senki: egyedül a fantázia. Akkor belehelyezem magam az egyes alakoknak a kedélyhangulatába: iparkodom bennük élni. A gyilkosnak, az árulónak, a kéjencnek, a zsugorinak a lelki állapotját éppen úgy a magamévá teszem, mint a szenvedőét, a kétségbeesettét, a haragos bosszuállóét. Ilyenkor ha a családom tagja, vagy a legkedvesebb barátom háborgat is, rosszul esik; lehet, hogy akkor épen zsarnoki kedvemben talál, indulatos vagyok, vagy elérzékenyülök, könyekre fakadásig: vagy az egekben járok és gyönörködöm. Egy ajtónyitás s az egész hangulatnak vége van. Ujra kell kezdeni. — Bele kell melegednem a tárgyamba; a nélkül is lehet ugyan irni, hidegen, kiszámitva; hanem olyan munka is az aztán. Lehet, hogy szabályszerübb, de én azt akarom, hogy az olvasó érezze azt a meleget, a mi engem hevitett.

Ülve soha sem gondolkozom, hanem járkálva. Előbb az egész hosszu regényt apróra kidolgozom a fejemben; a legrészletesebb dialogokig (kivéve a leiró részeket). Ilyenkor a fantázia átveszi a memoria szerepét s az egész munka ugy készen van a fejemben, hogy le tudnám diktálni. Hanem diktálni nem szeretek; mikor dolgozom, nem akarok emberi arcot látni. Mikor aztán leülök, akkor egyszerre megirok egy nap egy nyomtatott ivet; de megesik, hogy kettőt is, egy szó kitörlés, igazitás nélkül. S hogy valósággal a képzelet pótolta az emlékezetet, bizonyitja az, hogy egy év mulva már úgy olvashatom a regényemet, mint valami idegen munkát, nem tudom, mi van benne, s nagyon kiváncsi vagyok rá, hogy a regényhösöm, hogy fog kigázolni abból a hinárból, a mibe belelovagolt?

Ha hibásak a regényalakjaim, csak az a hibájuk, hogy nem látom őket; mert bennük vagyok. Ha kivülről mintáznám őket, lehet, hogy jobb lábon állnának; — de mi lenne a szárnyaikból?

Már ezt a hibámat meg nem javithatom. Vénebb leszek, de okosabb nem. Igy kell azt a közönségnek elfogadni, a hogy meg van negyven esztendő óta.

E negyven év alatt bizonyára sok mindenféle eszme megfordult a fejemben, a mi regényeim meséjét kiséri, ezek az én alakjaimnak a szárnyai.

Most azt gondoltam, hogy ezeket a szárnyakat kitépem s aztán képeket csoportitok belőlük.

Gondolkoztam rajta, hogy mi cimet adjak e gyüjteménynek? »A költészet philosophiája«? — vagy »A szellem zónái«? — Ezek mind nagyon kihivó, nagy hangzásu nevek. — Legjobb lesz ez a cim: »Negyven év visszhangja.« Ez legalább indokolva van s nem hivja ki a századot a sorompóba.

Nem tartom semmi érdemnek, hogy sokat dolgoztam; nem követelek érte sem a jelenkortól, sem az utókortól semmit, még azt sem, hogy olvassák. Magamnak irtam; gyönyörüségem volt benne. Ez volt a világom, életemnek titka, utamnak vezetője, nagy bajokban vigasztalóm, balsors csapásai között védelmezőm: jobb idők reményét, megnyugvást, uj erőt uj küzdelmekhez ez adott, ez az iróasztal; elveszett vagyont ez adott vissza, rámtámadó ellenségeket ez vert vissza; az életet ujra kezdeni ez buzditott. Negyven éve beszélgetünk már egymással, s még mindig van egymásnak valami mondani valónk.

Tizenkilenc éves koromban irtam az első regényemet, a »Hétköznapok«at. Az egész kecskeméti visszaemlékezés: zabolázatlan fantázia szüleménye; de itt-ott olyan leirásokkal, hogy most nem tudnék hasonlót irni. Ezt Hartleben adta ki, Nagy Ignácz ajánlatára, igen tisztességes tiszteletdij mellett. — Azontul aztán nem kellett nekem többet a prókátorság. Maga a principálisom, a derék Molnár József ajánlotta Heckenastnak kiadásra a két első kötet novellámat: »Vadon virágai« cim alatt. Azok közül az első novella »Sonkoly Gergely« hat kiadást ért meg, s angolra is le lett forditva (Hungarian sketches. Mrs. Stuart)

Husz éves koromban már állandóul Pesten laktam s tagja voltam a Petőfi által tervezett »tizek társaságának«, melynek irodalmi missiója volt, de nem kezdett hozzá.

Petőfi befolyása nagy tényező volt pályám kezdetén. Az ő fényes sikerei buzditottak engem is. Bámulói voltunk mind

a ketten a francia romantikusoknak, azután Shakespearenek, Byronnak, Shelleynek; — első müveimen észrevehető a Hugo Victor és Sue Jenő bálványozása; csak a humorisztikus munkáknál érvényesül valami önállóság. Kerestem a rendkivüliségeket, a soha meg nem történteket. Ámbitiom volt, olyan helyeken járni, a hol még pegazus patkója nyomot nem hagyott.

Ekkor szólitott fel Frankenburg az általa kiadott »Életképek« szerkesztésének átvételére. Huszonkét éves voltam. Nem a magam érdeme, hanem a közreműködött irótársaké, hogy bátran elmondhatom, miszerint annál becsesebb évfolyamai magyar szépirodalmi lapnak nem voltak, talán nem is lesznek. Olyan irodalmi csillagzatok, mint Petőfi, Arany, Vörösmarty, Tompa egyszerre, egymás mellett, körülvéve Jósika, Gyulai, Szász, Lévay és annyi más ifju tehetségtől. Hanem engem a lapszerkesztés elzsibbasztott. Költő és szerkesztő egyszerre nem lehet valaki. Lehet, de rossz lesz, vagy az egyik, vagy mind a kettő.

Jöttek aztán az 1848-iki márciusi napok.

Akkor kezdtem lenni huszonhárom esztendős.

Hogy mit csináltunk ezeken a napokon, az más lapon van megirva; annyi bizonyos, hogy a forradalom egész más irányt adott az eddigi költői működésnek.

Engem is ragadott magával Petőfi, mint Phaetont a világgyujtogató napszekér.

Szerencsémre, hogy a sors összevezetett ugyanekkor egész életemnek jó nemtőjével, a feleségemmel: akkor még Laborfalvy Rózával.

Annak, hogy olyan sokat dolgozom, az egyik oka az is, hogy szeretek otthon lenni.

S hogy még egyet megvalljak, még a birálóim legelsőjét is tisztelem az én aszszonyomban. Az ő itélete nekem oraculum.

És én egyátaljában nagyon tisztelem a birálókat. Köszönöm, ha velem foglalkoznak, a tanulok tőlük. Petőfi mindig becézett, annak minden nagyon jó volt, a mit irok. Ez elrontja a fogat. A kritika keserű, de gyógyit. Sokat köszönök Gyulaynak, még többet Aranynak és Keménynek, a kik, ha nem nyilvánosan is, de magánhasználatra szánt birálataikban olykor kegyetlenül bántak velem, s nagyon jót tettek vele.

IRODALOM.

„A kis Hugo Victor.“ Jules Leffondrey: Victor Hugo le petit. Paris, Libraire Léon Vanier 1883.

A mily udvarias a francia a társas érintkezésben, ép oly maró és kiméletlen tud lenni, ha véleményének őszinte kimondásáról van szó a nyilvánosság előtt. Nálunk az éles polemia eddig, egy-két esetet leszámitva, csak a politikai sajtóban talált termékenyitő talajra; a francia az irodalmi és müvészeti kérdések felett is csak oly hévvel, elkeseredéssel és kitartással tud vitatkozni, mintha legmakacsabb politikai ellenfelével állana sorompóba. A kritika nálunk hangjában élesebb és eszközeiben kevésbbé válogatós, mint bárhol másutt a világon. Jól emlékezem reá, hogy a »Temps« sokat emlegetett szini kritikusa nehány év előtt egy előkelő párisi művésznő ábrázolásán a »mosogató teknő szagát« érezte; egy kiválólag salon-lap birálója pedig Mme Adam legujabb könyvéről csak pár nap előtt emlékezett meg olyan hangon, a minőt használni nővel szemben, a mi sajtónk soha sem venne magának bátorságot.

A francia kritika szabadsága még féktelenebbé válik, ha többé nem egyének, hanem szervezkedett irodalmi pártok állanak szemközt. Ilyenkor nincs fegyver, melyet használni szégyenletes dolog volna, s kiméletre az ősz fürtök ép oly kevéssé számithatnak, mint a bokros érdemek.

Ime Hugo Victor, a francia nemzet büszkesége és minden idők egyik legnagyobb szelleme, még ünnepeltetésekben gazdag pályájának alkonyán sincs megkimélve a mérges nyilaktól, melyeket elkeseredetten röpit feléje az ellenséges irodalmi tábor. Mert Leffondrey röpirata, e sok zajt ütött mérges kis füzet, nem csupán egyéni vélemény nyilvánulása, hanem sok tekintetben a folyvást erősbödő naturalistikus iskola meggyőződésének a visszhangja.

Még mindnyájan emlékezhetünk azokra az erős támadásokra, melyeket Zola Emil és tanitványai pár év előtt az ősz mester ellen intéztek; nem kerülhette ki figyelmünket az az ellentüntetés sem, mely a költő nyolcvanadik születésnapjának megünnepeltetésekor Hugo Victor tisztelőinek boszankodását és gunykacaját csaknem egyenlő mértékben provokálta. Ama néze-

tek, melyek akkor egy-két zajverésben gyönyörködő lap hasábjain is felhangzottak, Leffondrey röpiratában ujra mind megszólalnak.

Merészebb és rakoncátlanabb irodalmi támadást rég idő óta nem olvastam. Leffondrey olyan hangot üt meg mindjárt a röpirat bevezető soraiban, hogy kritikájának iránya és célzatai felől egy pillanatig sem lehetünk bizonytalanságban. Látjuk, hogy igy csak az elkeseredett ellenség beszélhet, s nem a szigorában is igazságos biráló, ki talán nagyobb készséggel és kedvvel keresi a hiányokat, de utóvégre az előnyök előtt sem huny szemet. Leffondrey csak kárhoztatni tud; az elismerésre nincsen egyetlen szava.

Először is, a lyrai költőt veszi birálat alá: »Hugo Victor minden jelentőségnélküli, csak a dolgok felületét látó, csak szavakkal dolgozó, s minden aesthetikai érzéstől hihetetlen módon megfosztott szellem lévén, csupán üres és hangzatos költészetet produkált. Hányjuk föl bár a tollából kikerült versköteteket az elsőtől kezdve az utósóig, mély gondolatot, őszinte fájdalmat, igaz lelkesedést sehol sem találunk. Ennek a költőnek, ki két vagy három generatiót hajtott járma alá, sem világossága sem lángja nincsen. Hideg és tulterhelt müvészet, kiszámitott beosztás, nehézkes versszakok, fényelgő banalitások, ellentéteknek ismétlése, az anyag fényűzése, a lelkesedés hiánya, külső zaj és benső üresség: fogja mondani róla az utókor. Ha emelkedik, fölfujja magát; ha gyöngéd, bensőségteljes akar lenni, hazudik; ha az erény és nagylelkűség hirdetője gyanánt tolja föl magát, mosolyra indit. Nem lehet külömbséget tenni külömböző korszakokból eredő müvei között; ugyanaz a költői semmiség nehezedik a roppant tömeg felé; a komédiást látjuk mindenütt, a költőt sehol.«

S hogy ezek a müvek mégis oly rendkivüli sikert arattak: a francia biráló Hugo Viktor egyéniségének rójja föl. Hugo, szerinte, ritka merészséggel minden időben főpapnak, az istenség tolmácsának hirdette magát. És a beteges, politikai rázkódások által megtört századnak szüksége volt egy domináló egyéniségre, mely isteni sugallatot hirdessen és hozzá az égnek nevében beszéljen. A költő megjelenését csakugyan revelatiónak tekintették, s a sikereit kisérő enthusiasmus lényének egész fejlődésében követte őt. Minden meg volt engedve neki; átalakulásai, következetlenségei, a helyett, hogy eltörpitették volna, csak nagyobbá tételére szolgáltak; az emberek tömege természet fölötti lényt lát benne, ki szellemileg örökké tartó ifjusággal van fölruházva. — A nagy profétai nevek: Mózses, Ézsaiás, a nagy költői nevek: Eschylosz, Dante, Shakespeare, mindig tolla alatt forogtak; ugy beszél róluk mint hozzá hasonlókról; úgy beszélt Jehovah-ról, mint arról beszélünk, a kit szinről-szinre látunk. És a költő nagyzolása, irja Leffondrey, nem ujabb keletű, nem előrehaladt korának s hanyatlásának kifolyása. Már 1835-ben, »Olympio«-jában, bizonyságát adta ennek az arroganciának. — A dolog azonban ugy áll, hogy Leffondrey még nagyobb hatalmat tulajdonit a költőnek, mint ő maga és én csak azt csodálom, hogy bámulatos varázsát nem egyenesen Chateaubriand becézésének rójja föl, ki Hugot már tizennégy éves korában »enfant sublim«-nek keresztelte el. Ez szint olyan jó vagy talán még jobb alap lett volna a költő világhirének megmagyarázására.

Ha Hugo Victorban már a lyrai költő sem tetszik Leffondrey-nek, igen természetesnek fogjuk találni, hogy a drámairó még kevesebb kegyelemre talál. A »keserü igazságot« minden tartózkodás nélkül kimondja: V. Hugo hivatása az lett volna, hogy sohasem irjon a szinház számára. A költő drámai müveit Leffondrey név nélküli lim-lomoknak nevezi. »Képtelen lévén minden mélyebb conceptióra, lehetetlenné vált reá nézve, kifejleszteni a jellemeket s következetesen combinálni a cselekvény elemeit. Arra lett kárhoztatva, hogy csak formátlan müveket teremtsen és szalmabábokat és bohócokat vigyen a szinpadra ..... Az emberi sziv nem ismerése, a historiai érzék hiánya, gyermekes adományok, hibás vázlatok, vickándozó jelenetek, oktalan tettek, szertecsapongó dialogok, a komikum, mely meg nem nevettet, a pathosz, mely sirásra nem indit: ezek az elemek vannak meg nála.« — Leffondrey koruk keretéből kiszakitva birálja Hugo szinmüveit, s nem veszi számba ama lázas, csapongó, féket nem ismerő korszak eszményét és törekvéseit, mely Hugo első drámáit születni látta. Ezért aztán az irót teszi felelőssé

olyan hibákért, a mely hibák a kornak hibái voltak, s napjaink szemüvegén át itéli meg alkotásait, melyeknek méltatása csak a kor szellemének számbavétele mellett lehetséges.

Leffondrey előtt a regényiró Hugo sem létezik. Azt nem találja meg nála, a mi a regényirás lényegét képezi: az elbeszélés báját. Gyöngébb elbeszélő — szól Leffondrey — nincs nála. Midőn valamit el kell beszélnie, elveszti az idő ismeretét; a végtelenül rövid pillanat jelentékeny tartamot nyer nála, s azt, a minek mozgásnak, heves jelenetnek, gyors egymásutánnak kellene lenni, halálos mozdulatlanság átka sujtja. Leirásai, szerinte, terhelve vannak előszámlálásokkal, régészeti es tecknikus tudákossággal, s összes elismerése abban összpontosul, hogy az iszákosokat jellemzetesen tudja beszéltetni. Az, hogy Hugo regényirói tollát mindenkor a század nagy kérdései foglalkoztatják; hogy gyakran regényének egy lapján több eszmét találunk, mint mások izmos köteteiben: egészen közönyös dolog a kritikus előtt, valamint feledni látszik azt is, hogy épen a regény az a műfaj, melynek keretei legruganyosabbak.

Hugo kritikusa nem elégszik meg azzal, hogy a költőt kegyetlen birálat alá vette; hogy népszerüségén még sulyosabb döfést ejtsen: az eredetiséget is megtagadja tőle. Hugo az ő szemében csak egyszerü utánzója az idegen irodalmaknak, különösen pedig a németnek. »Hernani« — szerinte — a »Rablók« és »Don Carlos« nélkül sohasem jött volna létre; de nem csak »Hernani«, hanem minden egyes szinmüve elárulja a német irodalomnak befolyását. Ahoz, hogy valaki »Lucretiát« és »Tudor Máriát« megteremthesse, Schillert kellett olvasni, Franciaországról és a francia nőkről pedig megfeledkezni. Göthetől kevesebbet kölcsönzött; de az »Orientales« rokonsága a »Divan«-nal azért könnyen felfedezhető. Leffondrey tovább megy: Hugonak germán eredetét is szemére veti, s végül a következő komikus következtetésekben lyukad ki: »valóban, ez a származás egész egyéniségén és pályáján visszatükröződik. Hugo Viktor egész életében ugy viselkedett, mint viselkednék egy német a franciák iránt. Lelkében germán ösztön és öntudat uralkodván, ezek végzetét már korán föltárták s igy szóltak hozzá: »Király leszesz.« Engedelmeskedvén e szózatnak, egész elszántsággal fogott a munkához; segélyére hitta a germán segédrajokat: a nagy illuziókat, a merész furfangokat, a magasztos dicsfényt s uralkodott Franciaország felett. Ez az ösztön inditotta arra, hogy szitkot okádjon a forradalomra, hogy később elhagyja a restauraciót a juliusi monarchiáért és végül, hogy tulzó republikánussá váljék. Mindenkor a kormány mellé állani, a germánok bölcsességéhez tartozik. Költői és prózai szinváltozásaiban Hugo Victor valóságos fortélyos német.«

Nem akarom reprodukálni a politikusra szórt gyanusitásokat; de ide irom izelitőül nehány sorát az utolsó fejezetnek, melyben Leffondrey Mahomet és Hugo Victor közt von párhuzamot.

»Mahomed előfutárja Hugo Victornak. Hugo Victor és Mahomed dicsfénye között a hasonlatosság valóban meglepő; ugyanaz az önbizalom, ugyanaz a szónoki tulzás, az a profétai kétszinüsködés, és bámulatra inditó siker.

Mohamed azt hirdeti az araboknak, hogy az isten küldöttje. Hugo Victor elhiteti a franciákkal, hogy az emberiség világitó lámpája.

A muzulmán nem engedi meg, hogy a koránt bármely más könyvhöz hasonlitsák. Hugo Victor hivei nem tudják elhinni, hogy az emberi gondolat más valakinél oly magasságra emelkedhessék.

Melyik vitt véghez meglepőbb dolgokat: Hugo Victor-e vagy Mahomed? Ha igazságosak vagyunk, a pálmát Hugo Victornak nyujtjuk.

Mahomed tudatlan barbarokat vakitott el. Hugo Victor a XIX-dik század teljében, a scepticizmus és a positiv tudományok korában, kényszeritette az embereket arra, hogy benne higyjenek és szavainak engedelmeskedjenek. A vallásos egyeduralom véget ért; ő visszaállitotta saját személyében. Hugo felülmulta Mahomedet; illő, hogy hasonló tiszteletben és immunitásban tartsuk.«

Minden commentár nélkül teszem le a mérges röpiratot. Hugo Victor nem szorult a védelmezésre, s e lapok olvasói ujjmutatás nélkül is kiérezik: e támadásban minő szerepet játszik az igazság, minőt a szenvedély. A jelenség azonban, tulzásai

dacára is, érdekes, mert az irodalmi pártok erős küzdelmét jelezi, s igazi irodalmi élet tanubizonysága. Nem örvendetes látvány, de a dolog természete hozza magával, hogy a fegyvertűzben a pártok egyikének Hugo nemes alakja szolgáljon céltáblául.

Luther házi bibliája, Stokholmból írják: Most, midőn az egész evangelikus kereszténység a négyszázados Luther-ünneppel foglalkozik, igen érdekes felemliteni, hogy a stokholmi királyi könyvtárban egy bibliát találtak, mely Lutheré volt. Ezt a latin szövegü bibliát 1521-ben Lyonban nyomtatták és fekete bársonyba volt kötve. Valamikor gazdagon be volt ezüstözve, de most a csatok és sarkdiszitések hiányoznak. A szöveg mellett a lapok szélén számos jegyzet van, melyet Luther sajátkezüleg irt oda. A könyvbe Klemming mostani főkönyvtárnok a következő megjegyzést irta: »Magnus O. Celsius irja, hogy az ő idejében az első lapon Luther kezeirásával ez a vers volt olvasható: »Ich lebe und weijs wol wie langk: Ich sterbe und weijs wol wann: Ich fare und weijs wol wur hin: Mich wundert das ich nit Immerdar fröhlich pin. M. L.« — (Élek és jól tudom, meddig, Meghalok s jól tudom, mikor, Megyek s jól tudom, hová, Csodálkozom, hogy nem vagyok mindig vidám.) E lapot valószinüleg valamely kéziratgyüjtő vitte magával.« A bibliát üvegszekrénybe helyezték el, hogy a könyvtárba járók szemlélhessék.

MÜVÉSZET.

Volkmann Róbertnek, a nagynevü zeneköltőnek arcképét kapják havi melléklet gyanánt e számmal olvasóink. Közéletünknek kevés jelese van, ki jobban megérdemelné, mint ő, hogy a »Koszoru« arcképcsarnokában helyet foglaljon. Neve negyven év óta áll szoros kapcsolatban zenészeti törekvéseinkkel, s bár Magyarországot csak második hazájának nevezheti, gondolkozásmód és érzület dolgában, e négy évtized lefolyása alatt sohasem tudott más, mint magyar lenni. Közöttünk irta meg formatökély tekintetében legkiválóbb szerzeményeit, a dalok, triók, symphoniák és nyitányok egész sorozatát, s bár e haza határain kivül nem egyszer kinálkozott számára fényes alkalmazás s vele kényelmes, gondnélküli élet, ő habozás nélkül nálunk maradt, hogy tevékenységével, tehetségével Magyarországnak szolgáljon. Volkmann Róbert pár év óta az orsz. zeneakadémiának szenteli munkásságát. Az intézet nemcsak kiváló tanárát, de egyuttal Liszt Ferenc után legnagyobb büszkeségét tiszteli benne.

Huszár Adolf műtermében már befejezték az állambölcsességet ábrázoló szoborcsoportozatnak gipszbeöntését. A művész műterme most érdekes látványt nyujt. Jobbról van felállitva a »Justitia« óriási gipszszobra, balra az állambölcseség allegorikus szoborcsoportozata és középen Deák Ferenc hatalmas ülő alakja, melyet a művész három segédje dolgoz ki nagyjában. A gipszbe öntött alakokat, mielőtt azok az érceöntődébe kerülnének, a művész a legkisebb részletekig finoman kidolgozza. Deák ülő alakján még mindig a ruházat mintázásán dolgoznak.

A Deésen épitendő állandó szinház érdekében a szolnok-dobokamegyei magyar nemzeti szinház-társulat meleg hangon irt felhivást bocsátott ki, melyben a közönség pártfogásába ajánlja a hazafias ügyet s felszólitja a közönséget a kormány által engedélyezett arany- és ezüst-sorsjátékban való részvételre. Egy sorsjegy ára 50 kr.

Turolla Emma k. a., mielőtt a nemzeti szinházban megkezdené a jövő hónapban vendégszereplését, Baden-Badenben fog négyszer föllépni, a karlsruhei udvari szinház tagjainak közreműködésével.

Judic Anna asszony, a hirneves francia operette-énekesnő, megkötötte Schurmann impressárioval a szerződést Bécs és Budapestre nézve. Igy tehát nemsokára Budapesten is fogjuk hallani e rendkivül kedves művésznőt.

Érdekes csempéket (régi kályhacserepeket) ajándékozott a Székely Nemzeti Muzeumnak Szinte László körpataki jegyző. A cserepeken nyolcféle diszités fordul elő tizenegyféle változatban. A diszitések mind domborúak s egy pár cserépen máz nyomai vehetők észre. Valamennyi négyszögü. Legrégibbnek egy magyar lovas vitézt ábrázoló csempe látszik, mely igen primitiv kivitelü; a vitéz öltözete, a mennyire még kivehető, a XVII. századra vall. Anyagra, nagyságra s a cserép szinére nézve teljesen hasonló cserépből kinyuló tulipánt, balfelől egy székely korsót, u. n. bokájt ábrázol, alsó részén »István Miklós« föliratával; kivitele azonban ügyesebb készitőre vall, mint az előbbié. Igen érdekes egy másik csempe is, mely hegyére állitott négyszögben egy virágtőből kinyuló öttornyu várat ábrázol, G. H. és G. K. betükkel.

A párisi »Déjazet« szinháznak végre akadt gazdája. Charpentier a neve a bátor vállalkozónak, ki az elhagyott szinházba a vig muzsát ismét be akarja vezetni. A megnyitás szeptember közepén lesz.

A népszinház személyzete a szinházi segélyegylet javára Rákos-Palotán nyári tánemulatságot rendez, melyre a meghivók legközelebb szétküldetnek. A mulatság a bécsi vendégszereplés s a primadonnák szabadideje miatt maradt ily későre, de kárpótlásul annál élvezetesebbnek igérkezik.

Matejko János hirneves festő működésének 25-ik évfordulója alkalmából Krakóban a művész összes festményeiből álló kiállitást rendeznek, mely szeptember hó 1-től október 1-ig tart. Potocky Arthur gróf, a jubileumot és a kiállitást rendező bizottság elnöke, megkereste a magyar nemzeti muzeum igazgatóját, hogy a muzeum tulajdonát képező »Várnai csata« cimü Matejko-képet a kiállitásra engedje át. A muzeum igazgatósága e megkeresésnek engedve, válaszát már elküldte Potocky grófnak és e képet e napokban utnak inditotta.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt, kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán*, *Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadműveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadműveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja.

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem irodájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsők annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem*, *Klapka*, *Gál Sándor gr.*, *Bethlen Gergely*, *gr. Mikó*, *Vetter Antal*, *Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Balogh D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beőthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

35. szám. 1883 Szeptember 2.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A lelkész leánya. (Elbeszélés.) Irta Balázs Sándor.

Egy éj. (Orosz beszély.) Irta Vsévolod Garsin.

Giuseppe Giusti. Irta Dr. Radó Antal.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELOFIZETÉSI ARAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA.

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Magyar keleti utazó.**) Hopp hazánkfia keleti utazásáról ismét érdekes hirek érkeztek. Hopp ez évi február hó 20-án Maduróból elindulva, bejutazta Honkong-államot, majd Hátsó-Indiából átment Chinába, bejárta nagy fáradalmak közt ennek nevezetesebb helyeit, innen átment Japánba, hol az egész május hónapot töltötte, kirándulásokat téve az ország minden részébe. Junius 1-jén San Franciscoban szállott partra, innen beljebb hatolt Kaliforniába junius 25-én elérkezett a Geyser-források vidékére, mely források legnagyobb részét teljes működésben találta. Hopp a roppant fáradalmak dacára, a legjobb egészségnek örvend és Észak-Amerikán keresztül már utnak indult haza felé.

* (**A párisi élclap-rajzolókat**) sajátságos vaksors látszik üldözni. Egyike a leghiresebbeknek, André Gill, már néhány év óta a charentoni bolondok házában van; Charletnek ugyane sors jutott, Daumier pedig nagy nyomorral küzd. Grévina »Journal Amusant« hirneves torzképrajzolója nemrég szintén egy hidegvizgyógyintézetben tartózkodott, s bár mindenütt csak »surexcitation des nerves«-t emlegettek baja okául, azért tudták, hogy kevésbe mult, hogy ő iz Charentonba nem került. A napokban a »Journal Amusant« egy másik munkatársát érte baj. Leonie Petit, a kinek »Les bonnes gens de province« cimü képei olyan kitünően tükröztetik vissza a parasztélet humorát, s a kit »a rajzón Balzac«-ja melléknévvel diszitettek fel, annyira megbénult, hogy teljességgel képtelen rajzolni. Most a szegény művész javára párisi kartársai tombolát rendeznek.

* (**Európa legöregebb asszonya**) Franciaország Isére départementjében lakik. Durand Marinak hijják, és 1762 márc. 16-án született. 1783 szept. 30-án ment férjhez, és most már 96 esztendeje özvegy.

* (**A pápa udvari vonata.**) A római indóházban érdekes látnivaló van. Egy tágas szinben ott áll az a három vaggon, melyet XIX. Pius pápa közvetlenül Romának 1870-ben történt elfoglalása előtt készittetett, melyeket ő szentsége ezért soha sem használt. A kocsik rendkivül fényesek és kivül-belül dusan vannak megaranyozva. Tizenhárom év alatt ujnyi vastagságu por lepte el a drága kocsikat, a butorok gyönyörü szövetében pedig moly-had tanyázik.

* (**Szeged reconstructiójának**) összes költségei közel 23 millió frtra rugnak. Ebből az összegből, az adatok részletezése szerint, a város részére 5 millió forint esik, mint a mely összeget maga a hatóság a város pénztárából középitkezésekre forditott. A kir. biztosság szintén 5 millió forintot költött állami alapból épült városi épitkezésekre, mint a körtöltésre, az ujszegedi part-belebbezésre, állandó hidra és a rakpartra. Az állam épitkezéseibe, nevezetesen: a posta, távirdai, a fenyitőtörvényszéki, a dohányraktári, a polgári törvényszéki, a pénzügyigazgatósági és a sóhivatali épületekbe mintegy 3 millió frtot fektetett be. A város és a kir. biztosság tehát összesen 13 milliót költöttek az eddigi reconstructióra, a 23 millióból még föntlevő 10 millió forintot pedig a lakosság nagyrészt a kölcsönökből magánépitkezésekbe fektette be.

* (**Az ötvösmü-kiállitás**) ügyében a központi bizottság a szünidők utáni első ülését szeptemb. 15-én fogja megtartani. A vidéki bizottságok nagyrésze már megalakult, s működésükről szóló jelentésüket a jövő hóban fogják beküldeni. A központi bizottsághoz érkezett eddigi jelentések után itélve, a kiállitáson való részvétel fölötte élénk lesz.

* (**Az osztrák egyetemekről**) a következő statisztikai kimutatást olvassuk: A hét osztrák egyetemet a lefolyt félévben összesen 9571-en hallgatták (8279 rendes és 1292 rendkivüli hallgató). Ezek között volt jogász 4524, orvostanhallgató 2418, bölcsész 1461, theologus 1168. Ezekhez járul még 368 gyógyszerész és 283 hallgatója az államszámviteltannak. A bécsi egyetemet látogatták 3755-en, a prágai német egyetemet 1442-en, a prágai cseh egyetemet, 973-an, a lembergit 895-en, a grácit 867-en, a krakóit 738-an, az insbruckit 653-an, a cernovicit 248-an. Bécsben volt 1746 jogász, 1306 medikus, 483 filozofus, 220 theologus, 146 gyógyszerész és 162 hallgatója a számviteltannak Csernovicban 128 jogász, 53 filozofus, 67 theologus és 10 gyógyszerész volt beiratkozva.

* (**Bismark és az orvosok.**) Az »Allgemeine Wiener medicinische Ztg.« legutóbbi számában egy berlini levelet közöl, melynek irója érdekes képet rajzol a Bismark és orvosai közti viszonyról. Mint a politikában, ép oly szeszélyes Bismark a gyógyitási módszerek megválasztásánál is. Mint a politikában a diplomatákkal, a gyógykezelésben az orvosokkal is röviden, nem sokat habozva bánik el. Allopathia, homöopathia — neki mindegy, ő azt követi, a mi pillanatra segit neki, s többször ki is nyilatkoztatta, hogy neki mindegy akármilyen a módszer, csak eredménye legyen; sokszor egymásután allopata, majd homöopatha orvossal gyógyittatja magát. Bármily eredményesen müködjék is az orvos, a kancellár soha sem ismeri el érdemét egy szóval sem. Három év előtt Bismark elvesztette bizalmát a homöopathiában és Frerich tanárt, Németország egyik legelső orvosát, hivta meg gyógykezelésre. Két évig járt a tudós orvos Bismarkhoz, de az ő eljárása se volt a kancellár inyére, mert egyszerre csak Frerich elmaradt s helyét egy Schweninger nevü fiatal müncheni orvos, az ottani egyetem magántanára, foglalta el, kinek München egy annak idején nagy feltünést keltő botrány miatt el kellett hagynia. Dr. Schweninger ugy látszik megfelelt Bismark kivánalmainak, a mennyiben hatvan fonttal megkönnyitette a kancellár teste sulyát. Schweninger ugy jutott Bismarkhoz, hogy Münchenből való távozta után Lindau Pál közvetitése utján megismerkedett Bismark Vilmos gróffal, kit mértéktelen elhizásából kigyógyitott. Ez ajánlotta aztán atyjának.

* (**Az ujsághirdetések hasznáról**) egy amerikai lap ezt irja: Az ujsághirdetések értéke az emberi természet oly mélyen gyökerező sajátosságán alapszik, hogy azt a világ semmiféle sofisztikájával el nem lehet vitatni. Megkérdezhetni ezt illetőleg akárhány hirdettető kereskedőt s az meg fogja tudni mondani, mennyi köszönhető az annonce-álásnak. A Newyork-Herald egyetlen vasárnapi számában tizezer dollárnyi hirdetés van. Lehet-e képzelni, hogy a kereskedők ennyi pénzt kidobálnának, ha csak nem hajtana a hirdttetés óriási jövedelmet. Egy előkelő párisi cég főnöke egyszer ekkép nyilatkozott az ujsághirdetésekről: »Első hirdetés — észre sem veszik. Második hirdetés — észreveszik, de el nem olvassák. Harmadik hirdetés — elolvassák, de nem gondolnak mellette semmit sem. Negyedik hirdetés — már érdeklődnek az árak iránt. Ötödik hirdetés — beszélnek a dologról a feleséggel. Hatodik hirdetés — azt gondolják, jó volna megpróbálni. Hetedik hirdetés — vesznek.« Gutta cavat lapidem

KOSZORU

35 szám. 1883 Szeptember 2.

A LELKESZ LEÁNYA.

Elbeszélés.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

Az élet olyan gazdag a regényekben, hogy az ember soha sem tudhatja, hogy hol és mikor találkozik valamely regényhőssel vagy regényhősnővel.

Már ugyan kinek juthatna például eszébe, hogy az az egyszerü, falusiasan öltözött fiatal leányka ott azon a hegyre kapaszkodó kocsin regényhősnő legyen?

Pedig az; azaz hogy csak lesz. Az a két sovány gebe, mely a fakó kocsi felvontatásában oly elismerésre méltó igyekezetet és erélyt fejt ki, nem is sejti, hogy gazdájuk egyszerü leánykája oly nevezetesség legyen, a kiről még valaha regényt fognak irni.

De hogyan is sejthetnék ez ártatlan és tanulatlan lovak, mikor még neki magának sincs legkisebb előérzete is a felől, hogy a kisded, majdnem teljesen ismeretlen fürdőhelyen, hová a hegy tetejéről legfeljebb egy félóra alatt meg fog érkezni, oly dolgok fognak történni vele, melyek ártatlan életének eddigi nyugalmát örökre tovaüzik, s fejét koszoruval, a regényhősnők töviskoszorujával fogják felékesiteni.

A fiatal leánykát Annának nevezik, az az összetört alaku öreg ur pedig, a ki mellette ül, édes atyja, a meglédi lelkész.

A derék tiszteletes ur — fájdalom — makacs, sőt gyógyithatlannak látszó köszvényben szenved, s a kerület orvosa, midőn már több évi gyógykezelés után azon meggyőződésre jutott, hogy legalább az ő tudtával oly szer, melyet a siker reménységével alkalmazhatna, több a gyógyszertárban nem létezik, azt tanácsolta az öreg urnak, hogy utazzék az ajkai fürdőbe, mert annak meleg vize, mint azt a tudomány legujabban kideritette, ezen betegségben, bármily idült és makacs legyen is, csudahatással bir.

Az öreg lelkész, ki fájdalmát, a legszélsőbb határig menő vallásos megadás mellett is már elviselhetetlennek találta, megköszönte a jó tanácsot, s bár lakhelyétől e fürdő jó négy napi távolságra esik, minthogy e szegényes félreeső vidéken még maig sincs vasut s az emberek kénytelenek tengelyen utazni, mindamellett is rászánta magát a fáradságos utazásra.

S minthogy ily nyomorult állapotjában egyedül utra nem kelhetett, s a szerető gyöngéd női kezek ápolását nem nélkülözheti, hát leányát Annát is magával vitte.

Már négy nap óta utaznak, de mint látjuk, már közel vannak céljukhoz, s nehány perc alatt meg fognak érkezni.

Az út nagyon rosz s tele van zökkenőkkel, ugy, hogy az öreg ur már egészen össze van törve és el van keseredve, de a vidék gyönyörü. Egyik panoráma a másikat váltja. A szeszélyes, festői hegycsoportozatok, völgyek, források, patakok, vizesések, melyekkel a természet e vidéket földje mostohaságáért kárpótolta, mindenkit elbájolnak, feltéve, hogy nem szenved köszvényben, vagy valamely más fájdalmas betegségben.

Az öreg ur nem is igen vesz felőlük tudomást. Az ő egész figyelme és igyekezete oda van irányozva, hogy mily üléssel és magatartással enyhitheti legjobban a szekér döcögése által okozott fájdalmakat. De leánya, a szép Anna annál inkább el van ragadtatva, s röpülni szeretne s talán tudna is lelkesedésében.

Nem csuda, egész életét alföldön, sikságon töltötte, s a hegyek költészetéről és bájairól fogalma sem volt. Most van először közel a fellegekhez, s szive lázasan ver az

uj, lépten-nyomon változó fenséges képletek láttára.

Végre végre, az öreg tiszteletes ur nagy örömére, a kocsi kerekei döcögés nélkül egyenes uton haladnak, mely a kis fürdő egyetlen épülete, a vendéglő elé vezet, a hová csakhamar szerencsésen meg is érkeznek.

Megérkezésük csöndes és zajtalan volt, de nem maradt egészen észrevétlenül.

A vendéglő előtti park egyik padján fiatal ember ült vadászöltönyben, ki a fürdőt körző erdőségen át mint egy negyedórával előbb érkezett meg utasainknál. Jól látta, legalább láthatta megérkezésüket, de nem nagy érdekeltséget tanusitott irányukban.

Talán azért mert ingerült állapotban volt. Legalább az a haragos hang, melylyel a kocsi zajára elősietö pincérre rákiáltott, ezt sejteti.

— Nos hát mi lesz? Hát most meszelik,vagy surolják azt a szobát, hogy oly soká kell várakoznom.

A pincér hajlongva és zavart arccal közeledett feléje.

— Bocsánatot kérek nagyságos ur, de a szoba miatt, melyet lefoglalni méltóztatott, a legnagyobb zavarban vagyunk!... Épen most érkezett meg az az öreg ur azzal a gyönyörü kisasszonynyal, és talán lenne oly kegyes, hogy az első emeleten..

— Azon szobát akarom, melyet kiszemeltem és lefoglaltam.

— A szép kisasszony oly nagyon kért, hogy földszinti szobát adjunk nekik, és fájdalom, ez egyen kivül nincs már több üres. Ha tehát...

— Hozza szobámba puskámat és köpenyemet. Én ragaszkodom elsőségemhez. — mondá kissé nyersen a vadász, hogy véget vessen a szóváltásnak, azután fölkelt és sebesen bement a vendéglőbe, a nélkül, hogy a kocsijuk mellett várakozó ujjonérkezettekre csak egy tekintetet is vetett volna.

A pincér bevitte a vadász podgyászát, azután a még mindig kocsijuk mellett várakozók elé lépett.

— Rendkivül sajnálom kisasszony, de az az ur, minden kérelmem dacára, nem volt rábirható, hogy lakását átengedje.

— Köszönöm — mondá Anna — szíveskedjék egy más szobát jelölni ki számunkra, de olyat, melynek ablakai a hegyekre néznének.

— Annak az urnak a szobája az erdőre és kápolnára néz, de hát nem akarja átengedni, hanem azért nagysádéknak is szép szobával szolgálandunk, itt a melléképületben. A kilátás a hegyekre, s nem nagyon magas.

A vendégek fölmentek szobáikba, a lépcsőzet nem volt nagyon meredek, de a fölmenetel az öreg tiszteletesnek mégis terhére esett.

— De kár kedves Ninácskám, hogy nem kaphattuk meg azt a földszinti szobát, mert a lépcsőmászás az egész fürdői életemet elkeseriti. Kedvem volna azonnal visszafordulni.

— Mit szólnál hozzá kedves atyám, ha még egy kisérletet tennénk, s én kérném fel azt az urat. Attól tartok, hogy a pincér ügyetlensége rontotta el a dolgot.

— Jaj a térdem, jaj a térdem! — nyögé az öreg ur. — Nem, ezt ki nem állom. Nem, itt nem maradok, egy óráig sem maradok, hisz csak sulyositnám betegségemet. Eredj Ninácskám, próbálj hát te egyet annál az urnál, hisz nem lehet oly kegyetlen, hogy egy szegény, beteg öreg embernek kérését megtagadja. Én nem mozdulhatok, olyan gyöngének érzem magamat, hogy rögtön le kell feküdnöm.

— Csak holnapig légy türelemmel kedves atyám; ha kérésemnek nem lesz eredménye, majd beszélek a fürdőigazgatóval.

— De azt a szép szobát még sem kaphatjuk meg! — sohajtá az öreg. — Mért nem is érkeztünk csak egy órával korábban!

Anna felrakta atyja lábait a pamlagra, vánkost helyezett feje alá s azután kalapját véve, kisietett a szobából.

A lépcsőkön a pincérrel találkozott.

— Nem mondhatja meg, ki azon idegen ur, a ki azon szobát elfoglalta, melyet mi szerettünk volna?

— Nem, de mindjárt tudni fogjuk. Mondá gyorsan elsietve.

E pillanatban a lépcsőházra nyiló szobák egyike megnyilt, s egy katona egyenruhában levő ur kardcsörtetve kilépett. Megpillantván Annát, egyenesen feléje tartott, s egész fesztelenül és fürkészőleg tekintett a fiatal leány elpirult arcára.

— Mi a tatár! mondá bajszát hetykén megpödöritve, hiszen kegyed Kovács Anna kisasszony Meglédről?!

Anna némán intett fejével és távozni akart, de a tiszt utját állta.

— Valószinüleg édes atyja is itt van. Nemde?

— Igen.

— Kegyed talán nem is ismer engem, kisasszony?

— Nincs szerencsém.

— De én ismerem önt, mert a kegyed szép arcát nem lehet oly könnyen elfeledni, mint az enyémet. Mi már többször láttuk egymást és táncoltunk is együtt Ernyei báró urnál, a meglédi uraságnál. Hát nem emlékszik? Mit csinál a báró? Már régen nem láttam.

— Mi sem láttuk régóta a báró urat. De bocsánatot kérek — mondá ujból elfordulva és lefelé indulva; de a tiszt ujból utját állotta, sőt tovább ment, egész bizalmasan megfogta a kezét.

— Ön ugy látszik, valóban nem ismer engemet. Én báró Engelbart százados vagyok, az önök földesurának benső barátja. Hát ön itt lakik? No, annak örülök, mert igy szomszédok vagyunk.

Anna kirántotta a kezét. E pillanatban a pincér rohant fel a lépcsőzeten, és pedig oly szerencsétlenül, hogy kissé hozzáért a lépcső közepén álló tiszthez.

— Ostoba, marha! nem tud jobban vigyázni?! — kiáltá nyersen a pincérre, ki ijedten engedelmet kért, s azután arra az oldalra fordult, a hol Anna kisasszony állott, de ez ép azon pillanatban suhant be a szobájába.

A százados szitkozódva ment le a lépcsőn, a pincér pedig Annáék szobájához ment és halkan kopogott, Anna feltárta az ajtót.

— Nem akarta nevét beirni az idegenek könyvébe — mondá a szolgálatkész pincér — én figyelmeztettem ugyan a rendőri parancsra, de kikergetett.

— Köszönöm — mondá Anna és becsukta az ajtót.

De amint a pincér eltávozott, azonnal kilépett a szobából, s gyorsan lesietve a lépcsőzeten, egyenesen a vadász ajtajához lépett. Itt habozott ugyan pár másodpercig, de hirtelen összeszedte magát és halkan kopogtatott.

— Szabad! — mondá egy nyers hang, mire Anna belépett.

A fiatal ember kabát nélkül hevert a kereveten, de a mint Annát megpillantotta, felugrott, gyorsan felöltötte kabátját, s a fiatal leány elé lépett, kinek feltünőleg szép arca láthatólag megdöbbentette őt.

— Bocsásson meg uram e rendkivüli bátorságért, de szegény beteg atyám annyira sóvárog e szoba után, hogy eljöttem megkérni önt uram: sziveskedjék e szobát a szegény betegnek átengedni, s cserébe a miénket elfogadni.

A fiatal ember szó nélkül kezébe vette podgyászát, puskáját, s mélyen meghajtva magát, a piruló fiatal leány előtt udvariasan igy szólt:

— Igen szivesen, s ha tetszik, azonnal elfoglalhatják.

— Nagyon köszönöm uram, s még egyszer kérem, bocsássa meg vakmerőségemet, de szegény atyám vigasztalhatatlan lett volna, hogy ha ön nem tette volna meg e nagy szivességet. Beteg lábaival oly nehéz a lépcsőmászás.

Ezzel eltávozott, a fiatal ember pedig kiment a vendéglő előtti parkba. A pincér pedig magán kivül volt bámulatában, midőn fölcsengették, hogy a bőröndöket szállitsa át a vadász szobájába. Az öreg lelkész csak ugy ujongott örömében, s nem győzte eléggé dicsérni a barátságos fiatal urat, kit csak alig nehány perccel előbb durvának és szivtelennek nevezett.

Anna pedig, mialatt a bőröndök tartalmát a szekrényekben helyezte el, önkénytelenül összehasonlitást tett azon két fiatal ember között, a kikkel megérkezése után találkozott.

Ez összehasonlitás föltétlenül a vadász előnyére ütött ki, kinek arca, alakja, modora egyiránt megtetszett, mig a százados határozott visszatetszést ébresztett.

Bántotta a fiatal leánykát, hogy a vakmerő tiszt oly fesztelenül viselte magát, hogy meg merte fogni kezét, hogy oly dicsekvő hangon emlegette a földesurral való barátságát, s hogy jelenlétében oly durva szavakkal illette a pincért. Egyszóval, a tisztelt közös hadseregbeli százados ur hadjáratát oly szerencsétlenül kezdte meg, hogy teljes leveretése előre látható volt.

Anna még azt sem akarta elismerni, hogy szép, sugár termete van, hogy arc-

*

vonásai, jól gondozott bajuszával szabályosabbak voltak, mint a vadászéi, melyeket rendezetlen vad szakáll fedett. Ennek azonban szemeiben és homlokán volt kifejezve azon erő és férfiasság, mely a hölgyeknek annyira tetszik. Alkota magas, erőteljes és ruganyos volt. Modora keresetlen, kissé nyers, de őszinte volt, mint oly embereké szokott lenni, kik életük nagy részét a szabad természetben töltik.

A tiszteletes ur lefeküdt a divánra és csakhamar elaludt. Anna pedig bevégezvén munkáját, az ablakhoz lépett.

A kilátás egyenesen a vén kápolnára nyilt, s azontul a zöld szin különféle változataiban és árnyalataiban gazdag sürű erdőre. Minden csöndes és mozdulatlan volt. Csak a ház előtti hársak gyöngébb gallyaival játszott nesztelenül a halk szellő.

A kápolna régi gothikus épület volt s kisded és szűk arányaival a remeteségek kisded imahelyeire emlékeztetett. Kisded, keskeny hegyes ablakaiban ólomba foglalt üvegkarikák voltak, melyeket a vénség és a por ugy elvakitott, hogy még a napsugarak is alig voltak képesek rajtuk áthatolni. Tornyocskájában kisded csöngetyü lógott.

A kápolna ajtaja csakhamar feltárult, s egy fátyolozott, kezében imakönyvet tartó nő lépett ki rajta, ki lassu léptekkel az erdő felé tartott.

Alig egy perccel később a hársak mögül a vadász alakja tünt elő, a ki megpillantván az erdő feléi gyekvő nőt, egy gyors és meresz szökéssel a nő előtt termett.

A meglepett nő ijedten visszahökkent, de a vadász megragadta kezét, s azután karját nyujtván neki, mindketten visszafordultak.

Anna most megláthatta a nő arcát. Mintegy harminc éves lehetett, nagy fekete fürtökkel, melyek szabadon vállaira lógtak. Öltözete izléses és divatos volt. Egész lénye nagyvilági urhölgyet árult el.

A vadász időközben szintén öltönyt cserélt, s ő is sokkal elegánsabbul nézett ki, mint azelőtt.

Anna ösztönszerüleg bizonyos méla fájdalmat érzett, midőn őket e bizalmas helyzetben megpillantotta. De csakhamar mintegy megfeddte magát ez érthetetlen gyöngesége miatt. »Mit érdekel téged mindez?« — sohajtá fanyar mosolylyal — »hisz ő téged nem ismer, nem éretted van itt, s ki tudja, érdekelhetnéd-e te őt valaha csak annyira is, a mennyire ő már is érdekel téged?!«

De azért mégis elborongott, s ábrándozva maradt az ablaknál mindaddig, míg a pincér belépett, hogy ebédre hivja őket.

Anna uti öltönyét egyszerű sötét, de azért izléses ruhával cserélte fel és egyszerüsége dacára kitünően nézett ki.

Midőn atyjával az étterembe lépett, megjelenése halk tetszésmorajt idézett elő. Az asztalnál a fürdők rendes szokása szerint, mint legutóbb érkezettek, a legutolsó helyeket kapták. Anna mellett egy teriték még üres volt.

Természetesen valamennyi tekintet és szemüveg mind felé fordult, mi a fiatal leányt nem kis zavarba hozta, s bár félig lesütött szemmel ült helyén, mégis felismerte a százados, ki az asztal tulsó végén ült.

E zavarnak ujabb vendégek érkezése vetett véget. A vadász volt az emlitett urhölgygyel, kinek belépésekor a vendégek nagy része felállt, hogy tisztelettel üdvözölje őt. Az urhölgy elfogulatlanul és nyájasan viszonozva ez üdvözléseket, elfoglalta helyét az asztal tulsó felén a százados szomszédságában.

A vadász megkérdezte a pincért, hogy hol van számára hely kijelölve, mire az urhölgy elővette szemüvegét s egy gyors tekintetet vetett az asztal végén ülőkre, s különösen Annára. »Szerencse fia« — mondá mosolyogva a vadásznak — »a legszebb szomszédsága lesz, a mit csak kivánhat magának.«

A vadász székéhez ment, röviden üdvözölte Annát, s egész egykedvüen hozzá fogott ebédjéhez.

Az öreg lelkész, kit leánya figyelmeztetett a vadászra, hosszas hálálkodásra kezdett szivességeért, de a vadász azt gyorsan megszakitotta, azt kérdezvén Annától, hogy hogy tetszik a vidék?

— Nem láttam még többet belőle, mint a mennyit ablakomból látni lehet, de nekem ez is elég és rendkivül tetszik.

— Meddig maradnak itt?

— Mindaddig, mig atyámnak a fürdőt használnia kell. Négy, talán hat hétig is, mert betegsége makacs.

— Már az igaz — mondá a tiszteletes ur — lábaim egészen oda vannak; csak

a legnagyobb megerőltetéssel vagyok képes járni, s ugy is csak keveset. Ma csak azon a néhány lépcsőn kellett felmennem, s már is oly kimerültnek érzem magamat, hogy valószinüleg a holnapi napot ágyban kell töltenem. (Folyt köv.)

EGY ÉJ.

Orosz beszély.

Irta: VSÉVOLOD GARSIN.

A dolgozó-asztalon álló óra gyors és egyhangu ketyegése tölté be a szobát; olyan egyhangu vala ez a ketyegés, hogy a legélesebb hallásu fül is alig lett volna képes benne hangzatosságot kiérezni s az asztal asztal előtt ülő halvány fiatal embernek mégis valóságos dal volt az.

— Ez a bus dal, mondá magában, az idő mormolása; és az idő ezen csodálatosan egyhangu dalával talán leckét akar nekem adni. Három, négy, tiz év óta mindig ily egyhangu vala ez a ketyegés, mint ma s még tiz év mulva is épen ilyen lesz, tökéletesen ilyen.

A halvány fiatal ember szórakozott tekintetet vetett az órára, de rögtön ismét arra a pontra függeszté szemeit, mely felé előbb voltak irányozva a nélkül, hogy valamit látott volna.

— Ez a ketyegés adta volt az ütemet egész átélt életemhez annak viszontagságai, fájdalmai s örömeivel, kétségbeesése és lelkesedésével, gyülölete s szerelmével. És mégis csupán e pillanatban, ezen éjen, mikor mindenki alszik ebben a nagy városban, mikor minden zaj elhalt, az én szivem s az én órám verésén kivül, — csupán e pillanatban veszem észre, hogy életem gyötrelmei, örömei, lelkesedése s végre minden eseménye hiu képzelődés, üres agyrém volt. Azok némelyikét vakon követém a nélkül, hogy tudtam volna, miért? Még akkor nem tudám, hogy az életben csak egy dolog valóság: az idő; az idő, a maga megzavarhatlan szabályosságával, mely nem lassitja haladását ott, hol a szegény emberi lény, a jelennek élve, szeretné egy pillanatra megállitani s nem sietteti egy másodperccel sem, még akkor sem, midőn a való oly kegyetlen, hogy elmult álommá szeretnők változtatni; az idő, mely nem tudja, hogy dal, melynek hangjait én e pillanatban oly fájdalommal hallom.

Mindezt magában mondá s a gonosz óra szünet nélkül ismétlé az idő örök dalát, mely számos emléket költött fel lelkében.

— Csodálatos! . . . Én egészen biztosan tudom, hogy bizonyos illat, vagy valamely különös alaku tárgy, vagy dallam az ember emlékezetében a távol mult egész jeleneteit képes felkölteni . . . Egyszer egy haldokló mellett virraszték. Egy zongora-játszó a nyitott ablaknál állt s abban a pillanatban, a mikor a beteg végső szavait suttogva fejét mellére csüggeszté s már hörögni kezdett, Mártából egy fellengző motivum hangzék fel. És ez időtől, valahányszor ezt a motivumot hallom, (pedig elég gyakran történik, mert a mindennapi dolgok teszik az életet), mindannyiszor azonnal megjelen szemeim előtt egy halvány fő, a mint hideg verejtéktől nedves vánkosán nyugvék. És azonnal megcsendül a fülemben ez az orgonahang, ha temetést látok. Ah! igen; hiszen az imént azt kérdém magamtól, miért ébreszti fel bennem órám ketyegése, mit — ugy tetszik nekem — már rég megszokhattam, életem összes emlékeit!

»Emlékezzél a multakra, emlékezzél a multakra! . . .«

— Óh, igen! emlékszem, nagyon jól emlékszem; és emlékszem olyan dolgokra is, miket jobb lett volna meg sem tartani emlékezetemben! dolgokra, mik összevacogtatják fogaimat, ökölbe szoritják kezeimet! . . . Aztán dühösen az asztalra csapott ökölbe szorult jobbjával. No lám, ez a csapás elfojtá az óra neszét — de csak egy másodpercre, egy egyetlen másodpercre, mely után ujból hallom szomoruan, bántóan, incselkedőleg:

»Emlékezzél, emlékezzél! . . .«

Óh, igen! emlékszem. Nem kell magadat fárasztanod! Egész életem előttem van, mintha csak a tenyeremen volna. Szép dolog, az igaz!

Ez utósó szavakat egészen hangosan mondá, szinte fuldokolva, annyira össze volt szorulva a torka. Maga elé képzelé egész életét; maga előtt látá a rút és sötét jelenetek egész sorozatát, melyeknek ő volt a hőse; lelkében hiába keresett egy tiszta, mocsoktalan zugot s elhiteté magával, hogy ott csak szenny létezik.

— Nemcsak, hogy most nem találok benne egyebet szennynél, tevé hozzá, de nem is volt ott soha egyéb!

Halk, félénk hang, mely mintha lelkének valamely távoli rejtekéből jőne, mondá:

— Soha? . . . Valóban?

— Nem hallá ezt a hangot, vagy legalább ugy tett, mintha nem hallaná s tovább gyötré magát.

— Egész életemet végig futám emlékezetemben s ugy találom, hogy valóban nincs egyetlen kiindulási pont, nincs egyetlen talpalatnyi hely, hol lábamat megvethetném, hogy előre haladhassak. Előre, . . . mely irányba? Valóban nem tudom; de azt tudom, hogy ebből a körből ki kell jutnom. Nincs egyetlen támpont multamban, mert hiszen az csupa hazugság, csupa álnokság, csupa csalás. Én magam is hazug és tolvaj valék saját énem iránt, midőn szándékosan behunytam szemeimet. Mint a hogy a szédelgő csal, midőn gazdagnak adja ki magát s beszél pénzekről, melyeket innen-onnan kellene kapnia s ezen a réven kölcsönt kér jobbra-balra. Én kikölcsönzém egész életemet saját é n-emtől. Most aztán elérkezett a számolás órája s én szándékos és hamis bukásban vagyok bűnös.

Mintha gyönyörét lelné abban, hogy ezeket a szavakat ismételheti magának. Azt monda volna az ember, hogy büszke rájuk. Nem vevé észre, hogy egész életét hazugsággal vádolván, s önmagát vonszolván a hinárba, a leggonoszabb hazugságot követi el, az önámitást. Mert, a valóságban, távolról sem hivé, hogy oly mélyen sülyedt volna. Ha valaki csak tizedrészét mondta volna szemébe annak, a mit önmaga mondott volt ezen a hosszu estén, bizonyára nem a megérdemlett szemrehányás, hanem a harag pirja futotta volna el arcát. És bizonyára megtalálta volna a választ a bántalmazó számára, a ki büszkeségét sérté vala, azt a büszkeséget, a mit e pillanatban irgalom nélkül lábbal taposott. Ő volt-e az valóban? Olyan lelki állapotba jutott, hogy miről sem tudott többé számot adni magának. Több hang szólalt meg egyszerre lelkében; beszéltek különböző dolgokról s ő képtelen vala megérteni, melyik saját énjének a hangja? Egyik, a legérthetőbb, világos, sőt elegáns szólamokban ostorozá; a másik a kevésbbé érthető, de dacos és civakodó, pillanatról pillanatra elfojtá az elsőt: »Ne büntesd magad, mondá, mire való volna az? Maradj tolvaj mindvégig, csald a világot. Mutasd magad másnak, mint a milyen vagy s minden jól fog menni!« Volt még harmadik hang is, a mely igy szóla hozzá: »Soha? Valóban soha?« De ez a hang félénken beszélt, alig volt érthető; és ő nem erőlteté magát, hogy megértse.

— Csalni az egész világot, . . . másnak mutatni magamat, mint valóban vagyok . . . Nos, nem ezt tettem-e egész életemben? Nem csaltam-e hát? Nem játszottam-e szerepet az általános szemfényvesztésben? . . . És minden »jól ment-e«? Az eredmény, hogy még e pillanatban is ámitom magamat, mint a színész, hogy olyanná teszem magamat, milyen a valóságban nem vagyok. És vajjon tudom-e hát, milyen vagyok a valóságban? Sokkal jobban ki vagyok forgatva önmagamból, semhogy tudhatnám. De mit bánom én! Érzem jól, hiszen már több óra óta tart ez a tettetés, hogy egészen elmerülök az álnok fetrengésbe, minek egy szavát sem hiszem el; és még jelenleg is a halállal szemben szólamokat faragok! A halállal szemben? Hát valóban ott volnék már? . . . Igen, igen, igen! — kiáltá, mindannyiszor egyet ütve öklével az asztal sarkára. Végre is ki kell gázolni ebből a hinárból! A csomó annyira össze van bonyolitva, hogy nem lehet kibontani; kétfelé kell vágni! Miért is késtem oly sokáig és gyötörtem lelkemet, mely már tépésbe volt göngyölve? Miért maradtam mozdulatlanul, ha már egyszer el valék határozva, mint a kőszobor, két órától mostanáig?

Hirtelen felugrott, hogy prémes bundája zsebéből kivegye a forgópisztolyt.

II.

És valóban ugyanazon a helyen vesztegelt esti hét órától reggel három óráig.

Azon nap este hét órakor, mely utolsó leendett életében, elhagyá lakását, fogadott egy szánt s beleveté magát, hogy fölkeressen a város másik végén egy régi barátját, egy orvost, a kiről tudta jól, hogy az este nejével együtt szinházba megy. Biztos volt benne, hogy nem fogja honn találni s nem is a célból indult utnak, hogy lássa őt. Mint benső barátot bizonyosan be fognák bocsátani az orvos szobájába s ott megtalál mindent, a mit kiván.

— Igen, bizonyára be fognak bocsátani; azt fogom mondani, hogy egy levelet

kell irnom. Hej, öreg, gyorsabban egy kicsit! kiáltá a kocsisra.

A kocsis egy kis öreg, görnyedt emberke volt; kiaszott nyaka, mely köré színes zsebkendő volt csavarva, egészen elveszett a fölötte bő gallérban; lovai két, őszbe játszó sárga, iszonyu kumet alatt görnyedeztek. Megszólongatta a lovakat, megrángatta a gyeplőket s rekedt hangon hátraszólott:

— Megérkezünk, atyuska, ne nyugtalankodjál; szolgálatodra!... Hi! hi!... Ah! te lusta állat! Milyen gebék, jó isten! Hi!

S végig vágott rajta kancsukájával, mire az állat gyönge farkcsóválással válaszolt.

— Nagyon szeretnék kedvedre tenni, atyuska, de magad láthatod, milyen dögöket adott kezembe a gazdám! A vendégek haragszanak; de mit tehetek én róla? A gazda meg azt mondja: »Te már vén vagy« — a'szongya — »meg a kezeid is vének, épen összeilletek«, a'szongya. A társaim meg röhögnek, hogy szinte megfulladnak bele — pedig maguk sem tudják, miért. Soh' se értenek azok abból egy szót se!

— Nem értenek-e?

— Nem a', szolgálatodra, egy árva szót sem! Már hogyan is értenének? Buták azok, mint az éjszaka, meg mind gaz, akasztófára való. A gazdámnál csak én vagyok meglett ember. Hát illik-e az öreg emberből csufot űzni? Már ma-holnap nyolcvanadik esztendeje lesz, hogy ezt a földet taposom s mégis csufot űznek belőlem!... Huszonhárom évig voltam katona... Ostobák no, mondom, mint az éjszaka!... Rajta, vén jószág! tán bizony megdermedtél?...

Aztán ismét lovai közé vágott kancsukájával; de, mikor a lovak nem látszottak a csapásról tudomást venni, hozzátevé:

— Mit csináljak velük? Ezek is ügetnek már vagy huszonegy év óta e siralom völgyében. Nézd csak, a farkát is alig mozditja.

E pillanatban egy nagy épület sarkán levő óra nyolcat és felet ütött.

— Már el kellett menniök, mondá magában az utas, az orvosra s nejére gondolva. Ki tudja? Hát ha nem... Ne hajts olyan pogányul, öreg! Nem olyan sürgős a dolog, soh' se fáraszd magad!

— Igazad van, atyuska; nem érdemes magát fárasztani, mondá egészen elragadtatva. Lassan menj, tovább érsz. Gyí, öreg, gyí!

Nehány lépést szó nélkül haladtak. Aztán az öreg neki bátorodva: Szeretnék tőled valamit kérdezni, uracskám, — kezdé egyszerre az utas felé forditva ráncos, aszott arcát, — mondd csak, honnan szakadhat az emberre olyan szerencsétlenség? Volt nekünk egy Iván nevü kocsisunk, fiatal volt a legény, alig huszonnégy éves. És senki sem tudja, mi Isten csodája fogta meg, egy napon csak kivégezte magát!

— Kicsoda? kérdé az utas elfojtott hangon.

— No hát az Iván, Sidoroff! Egy kocsis nálunk. Vig fickó, jó munkás volt, mondhatom neked, atyuska. Hát igy történt la. Hétfő volt; vacsoráltunk s aztán nyugodni mentünk. Iván vacsora nélkül feküdt le. Azt mondta, hogy a feje fáj. Mi elaludtunk, ő is; de éjnek idején felkelt, kiment; olyan csendesen, akár egy macska. Reggel megyünk fogni, és ott találjuk az istállóban, egy szegen függött az istenadta. Leakasztott a szegről egy gyeplőszárat, hurkot kötött rá s azon akasztotta fel magát. Hát lehetséges ez? édes Istenem! Milyen bomlott ész! Mi vihette rá, hogy elvegye az életét? Hogy is lehet az, hogy egy kocsis felakaszsza magát? Értse a ki tudja!

— Már miért ne? kérdé az utas, miután egyet köhintett, hogy elfojtsa felindulását s szorosabban magára vonta bundáját remegő kezével.

— Ej, mert hát egy kocsisnak nincsenek ilyen gondolatai! Kemény sorsa van annak! Reggel, napkölte előtt, befog s utjára indul. Akár jégeső, akár fagy, mindegy annak. Megmelegedni a tanyán, aztán utast fogni, hogy két rubelt s huszonöt kopeket haza vihessen a gazdájának, ez az ő dolga; aztán haza menni s aludni. Nem sok ideje van más dolgon jártatni az eszét. Nálatok máskép van, uracskám; a' más dolog, ti tudjátok jobban; a ti fejetekben mindenféle gondolat megfordul a táplálék miatt.

— Miféle táplálék...?

— A könnyü táplálék mián; már ugy értem, hogy a könnyü élet mián. Az ur fölkel az ágyából, fölveszi komót ruháját, megiszsza a theáját s aztán sétál a szobá-

jában. Csak sétál s a bűn vele mindenütt. Láttam már én azt; tudom én, a mit tudok. A Tenghiusk-ezredben (mikor a Kaukázusban feküdtünk) volt köztünk egy ur, egy hadnagy, Vikhlaief herceg; én voltam a legénye . . .

— Megállj, megállj! kiáltá egyszerre az utas. Ott a lámpa alatt állj meg! Gyalog megyek tovább.

— Ha tetszik, hát menj gyalog. Köszönöm, szolgád.

A kocsis megforditotta lovait s eltünt a hózivatarban, mely időközben támadt; az utas pedig folytatá utját lecsüggesztett fővel . . . Tiz perc mulva egy ház harmadik emeletén állott egy ajtó előtt, mely zöld posztóval volt bevonva s rajta egy sárgaréz táblán a lakó neve fénylett. Csöngetett. Eltelt nehány pillanat, nem tudott volna magának számot adni, mennyi, mig az ajtó megnyilt. Ezalatt mintha teljesen cserben hagyta volna emlékezete: minden eltünt, a mult emlékek gyötrelme s annak a félrészeg parasztnak a fecsegése a körülményeknek azzal a különös összetalálkozásával együtt, a mi őt a szán elhagyására kényszerité s még az elhatározás is, a mi ide vezeté.

Nem látott egyebet, csak azt a réz szögekkel kivert zöld ajtót.

— Ah! . . . ön az, Alexis Petrovits?

Duniacha volt, a ki gyertyával jött ajtót nyitni.

— Az ur meg az asszony épen most ment el; csak az imént mentek le a lépcsőn, tán még le sem értek. Nem találkozott velük? Hát merre jött föl?

— Elmentek? No az igazán kellemetlen! mondá olyan különös hangon, hogy Duniacha egészen meglepetve tekintett rá. Sürgős dolgom lett volna velük! Halljad csak Duniacha, bocsáss be engem az orvos ur szobájába . . . Megteszed? kérdé majdnem könyörgő hangon. Csak egy szót akarnék irni . . .; olyan ügy, mely . . .

Olyan sürgető hangon beszélt, kérő tekintetet szegezve a gazdasszonyra, a nélkül, hogy bundáját levetette, vagy csak helyéből is megmozdult volna. Duniacha egészen meg volt zavarodva.

— De hát mi baj, Alexis Petrovits? Hát vajon én valaha . . . Hiszen nem most történik először! mondá sértődve. Tessék bejönni.

— Valóban, gondolá Alexis Petrovits, mire való is ennyi teketória? Hát minek beszéltem én ennek annyit? . . . Utánam jön. El kell távolitanom. Hova is küldhetném csak? Sejteni fogja, bizonyosan sejteni fogja; már sejti is.

Duniacha pedig mit sem sejtett, noha fölötte meg volt lepetve vendégének különös arckifejezése s szokatlan tartózkodása miatt. Aztán letette a gyertyát az asztalra s megállott az ajtó küszöbén.

— Az égre kérlek, Duniacha, mondá magában, távozzál.

Leült az asztal elé, elővett egy lap papirt, és, mialatt azt kérdé magától, mit fog hát irni, érezte, hogyan nehezedik rá a Duniacha tekintete, ki gondolatai után látszott kémlelődni.

»Nikolajevits Péter, irá aztán, megállva minden szó után, felkerestelek egy ügyben, mely . . .«

— Mely . . . mely . . . mormolá. Nem fog innen mozdulni! . . . Duniacha, hozz nekem egy pohár vizet, mondá fenhangon s szárazon.

— Azonnal, Alexis Petrovics.

Megfordult s kiment.

A látogató felállott s lábujjhegyen a kerevet felé sietett, mely fölött az orvos forgópisztolya függött; még Törökországból hozta magával. Egy gyors mozdulattal felnyitva a tokot, kihuzta belőle a pisztolyt s bundája jobb zsebébe csusztatá; aztán a tok kis zsebéből kivett nehány töltényt s ugyanabba a zsebébe rejtette.

Három perc mulva már Duniacha megjelent a vizzel s miután előbb zsebébe rejté a befejezetlen levelet, felhajtotta a poharat s sietve távozott. »Meg kell lenni, igen, meg kell lenni!« ismétlé utközben. De haza érkezve, nem igen látszott sietni a dologgal; bezárta a szoba ajtaját kulcscsal, egy támlásszékbe veté magát bundástul, kezébe vett egy fényképet, aztán egy könyvet, majd egy himzett szivartárcát, egy ideig hallgatta az óra ketyegését s aztán gondolatokba merült. Igy ült ott a nélkül, hogy egyetlen izma megmozdult volna késő éjjelig, egészen addig a pillanatig, mikor fentebb láttuk.

(Vége köv.)

GIUSEPPE GIUSTI.

I.

Olaszországnak a XIX. században egy költői triumviratusa volt, mely abból a hanyatlásból, melybe a 17. századtól fogva sülyedt, egyszerre a virágzás oly magas fokára emelte, hogy majdnem megközelité a Cinquecento arany korszakát. Az a kényszeredettség és erőltetettség, mely a Marini-ak pulya költészetét jellemezte, férfias erőnek engedte át helyét, s a poézis kezdte jóvá tenni ama szörnyü hibáit, melyekkel annyira elősegitette Olaszország politikai romlását. Szent kötelességének tartotta mindenki, hogy ujra fölébreszsze a nemzeti érzék elszunnyadt tüzét, és bizvást el lehet mondani, hogy Olaszországban a XIX. század első felének hazafias lirája többet tett a nemzet érdekében, mint Európa bármely más országában.

Azt a triumviratust, melyet föntebb emlitettem, Manzoni, Leopardi és Giusti alkotják. Manzoni a rendületlen hit költője, Leopardi a kétségbeesett negatioé, mely nála olykor nihilismussá is fejlődött, mig végre Giusti mintegy közepütt áll a kettő között. Nem esik egészen kétségbe, de nem is mer szilárdul hinni. E három költő között Olaszország ujjáébredése körül a legtöbb érdemet Giusti szerezte; hatása olyan volt, mint nálunk Petőfié, és mig a mythologiai képekkel tele Leopardi épugy mint a fenség szárnyain föllebegő Manzoni sohase tudott igazán az olasz nép költője lenni: addig Giustit a parasztok épugy szerették, mint a müvelt osztályok, s nem volt vidéke Olaszországnak, a hol maró satiráit ne szavalgatták volna. »A közönséges földnépe — szól Carducci Giusti-biografiájában — mohó vágygyal iparkodott hozzájutni egy-egy ujabb költeményéhez, és bár valamennyi csak kéziratban forghatott, mégis épugy olvasták Pisa síkjain és Pistoia erdős hegyein, mint az Arno mosolygó völgyében. Barát féltékenyen kölcsönözte barátnak; apák örültek, ha fiaik kezében láthatták; olvasták őket a hosszu téli estéken a szobában és tavaszszal kint, a gesztenyefák lombjai alatt.«

Hihetetlennek tetszik, de mégis igaz, hogy Giusti egyes verseit alig egy héttel megjelenésük után százezer kézirati másolatban olvasták mindenfelé az olasz földön. És csodálatos, e rendkivüli népszerüség dacára Giusti neve eddig mihozzánk alig hatolt el. Azt hiszem, magyar nyelven először ama kisebb tanulmányban volt róla szó, melyet tavaly márciusban a philologiai társulat kebelében olvastam fel s a mely később »A XIX. század olasz lirája« cimmel a »Koszoru«-ban látott napvilágot. S arról sincs tudomásom, hogy kivülem eddig foglalkoztak volna nálunk e nagy költő átültetésével, a kinek müvei pedig két, háromféle forditásban is megvannak a német irodalomban. Egy Heyse Pál küzdött meg az óriási feladattal, hogy Giustit lehetőleg teljesen, alak- és anyaghiven mutassa be a német közönségnek. S a németek, Giusti szellemi nagyságának láttára, meg tudták bocsátani azt a kiolthatatlan gyülöletet, melylyel a mester ép róluk szól. Meg tudtak bocsátani ilyen sorokat:

Kivánjuk, minden ember idebenn
Ember legyen, és menjen el a német!
Fejedelemnek feje is legyen,
Legyen rend s törvény s menjen el a német!
Csak egyet kérünk valamennyien:
Honunkat — és hogy menjen el a német!
Adunk mi pénzt, adunk mi vért is ingyen —
Csak menjen el a német: ennyi minden!

És ha a németek tudnak lelkesülni ilyen költőért, mennyivel inkább kell őt szeretnünk nekünk magyaroknak, a kik jobban megértjük minden szavát, mint akár mely más idegen nemzet. Az a keserüség, mely az ő dalaiban él, a mi szivünkben is élt; az a sbirr-rendszer, melyet ő oly halhatatlanul tudott megörökiteni, mi nekünk is volt átkunk; az az elnyomatás, melynek ő a dalnoka, bennünket is nyügben tartott sok keserves esztendőn által. Mi is kiáltottuk:

»Legyen rend s törvény s menjen el a német!«

Nálunk is csak kéziratban lehetett olvasni azt a sok bús panaszt, melyeknek ugyanaz volt szülő oka, ami Olaszország nyomorának; mi is ugy szenvedtünk, mint ők, ugy tűrtünk, mint ők, ugy vártuk a szabadulás óráját, mint ők, és nálunk is ugy elérkezett az, mint ő náluk.

Azt hiszem, e párhuzam elég lesz arra, hogy a magyar közönség érdekkel olvassa el e sorokat, melyeknek célja, a világirodalom egyik nagy költőjét vele közelebbről megismertetni. Életrajzával röviden fogok végezni, részben azért, mert az ugy sem volt gazdag eseményekben, másrész

pedig, mert egy költő jellemrajzában a biografiának ugyis csak annyiban van helye, a mennyiben az szorosan összefügg annak működésével.

Giusti 1809-ben született Monsummanoban, egy Flórenchez közeleső faluban. Előkelő, nemesi családból származott; középiskolai tanulmányait Pistojában és Luccában fejezte be, azután pedig a pisai egyetemre került. Mint deák, nem sokat törődött a tudományokkal, és mikor már Pisába került is, ott is inkább a vig mulatságokra volt gondja. Négy évet töltött ott — mint maga mondja:

»Eltemetve könyveim
Valami sarokba!«

Hanem azért ezt a »temetést« nem kell egészen szigoruan venni. Ha a pandekták nem is igen aggasztották, annál sürübben foglalkozott a régebben elhanyagolt classicusokkal: Vergiliussal, Horatiussal, kiváltképen pedig imádott Dantejával, a kiben később is éjjel-nappal buvárkodott. Verselni tizenhárom éves korában kezdett, de az ez időből való költeményei elvesztek. Mikor aztán Pisát odahagyva, belépett egy flórenci ügyvédi irodába: az ottani mozgalmas politikai élet annyira hatott reá, hogy végkép szakitott az ügyvédi pályával és tisztán csak irodalmi foglalkozásra adta magát. Ez idő óta (1836) élete meglehetős egyhanguságban folyt le; jobbára Florencben lakva, élt-halt azokért az eszmékért, melyek akkor Olaszhont forrongásban tartották, és költeményei által is arra iparkodott, hogy ez eszmék minél inkább elterjedjenek. Hogy e törekvését mekkora siker koronázta, már föntebb emlitém. 1842-ben egy veszett macska rohanta meg, és bár meg nem sebezte, de a rémület Giustit annyira megrendité, hogy ez időtől fogva folyvást betegeskedett és 1850. március 31-én el is hunyt. Csak nagy nehezen lehetett kieszközölni az osztrák hatóságoktól azt az engedélyt, hogy nyilvánosan temethessék el. Igy kisérték aztán hült porait a florenci San-Miniato templomba, a hol egy egész nemzet bánatától környezve, örök nyugalomra helyezték.

Giusti neve körül Olaszországban egész irodalom képződött; összegyüjtötték az elhunyt költő minden levelét, minden sorát; irtak róla tömérdek irodalomtörténeti monografiát, kisebbet és nagyobbat, sőt még külön lapot is inditottak »Il Giusti« cimmel, mely csakis Giusti cultusának volt szentelve. Az idegen nemzetek közül a németek mellett kivált az angolok foglalkoztak Giusti működésével. Londonban ezelőtt husz évvel egy 23 ives monografia is jelent meg róla, e cimmel: »The Tuscan Poet Giuseppe Giusti and his Times. By Susan Horner. London and Cambridge. Macmillan and Co.«

II.

Giusti par excellence politikai költő s ennélfogva, hogy képesek legyünk működése sulyát megitélni, okvetlenül szükséges egy pillantást vetnünk amaz eseményekre és állapotokra, melyek lantjának anyagot szolgáltattak.

Az 1815 diki bécsi kongresszus tudvalevőleg megsemmisité az egységes Olaszország létesülte iránt táplált reményeket, és helyet adott a vad reactionak, mely ez időtől fogva iszonyu sulylyal nehezedett az olasz népre. Ausztria, mely e kongresszus által oly nagy befolyást szerzett az apró olasz államokra, elküldte zsoldos csapatait Modenába, Piemontba, Toscanaba, melyek most egyszerre mind el lettek árasztva cseh, horvát és német »beamterek«-kel. Modenában IV. Ferenc rémuralma megtölté a börtönök minden zugát és sokakat vitt vérpadra is. Piemontban az osztrák nyüg terhességét a jezsuiták hatalmaskodása növelte, és csak az egy Toscana volt az, a hol a fejedelem szelidsége enyhitette az elnyomatás okozta szenvedéseket. De azért persze itt is ülte orgiáit a reactio, a sajtó itt is békóban volt, a reformok itt is csak ábrándos vágyak lehettek. Mégis, minthogy aránylag Toscanában volt legnagyobb a »szabadság« (ha ugyan ennek lehetett nevezni): a más olasz államokból száműzött hazafiak itt kerestek menhelyet a zsarnokok üldözése elől. És ép azért titkon itt tenyésztek leginkább azok az eszmék, melyeknek magvát a francia forradalom elhintette; az osztrák szuronyok utjokban állhattak az embereknek, de az eszméknek nem; ezek észrevétlenül terjedtek mind tovább és tovább, mig végre egy-egy forradalmi kisérletben nem nyilvánultak. Igaz, hogy a forradalmakat mind elnyomták, a hires »juliusi«-t épugy, mint azt a sok apróbbat, melyeknek Róma, Nápoly s más nagyobb városok voltak szinhelyei: de a vér, mely

akkor az osztrák szuronyok okozta sebekből ömlött, mind jobban megtermékenyité azt a földet, melyből a szabadság volt fakadandó.

Giusti ép ott volt, abban a városban, a hol legjobban forrongtak az eszmék. A flórenci számüzöttek meg voltak arról győződve, hogy a nemezis nemsokára el fog jönni és elő akarták készíteni a népet a nagy napra. Ők voltak a halott-virasztók; s ők ép ugy őrizték a holt hazát, mint a hogy őrizték nálunk. Ők is elmondhatták volna:

Itt a nagy halott előttünk,
Kiteritve, mereven;
A hideg, a téli éjben,
Csillagoltó sötétségben
Mi vagyunk még éberen.

Éberek voltak és ébresztettek is. Ha a Giusti lantja megszólalt, meghallották Velencétől Syracusáig, és Velencétől Syracusáig mindenki kezdte remélni, hogy:

»Hátha meg nem volna halva,
S lehetne még valami . . .«

Giustit kora tette satira-iróvá; ha más korban születik, talán Petrarca, talán Dante lesz belőle; de abban a században, melyben ő született, csak nevetnie lehetett a keserves komédia fölött, mely előtte lejátszódott. A ballerinák és bohócok uralmának keresztelték el e kort; két szép lábikra elég volt ahhoz, hogy megujuljon a guelfek és ghibellinek harca, s a közönség az arlecchino köpenyével, a pulcinella süvegével lépjen a küzdtérre. Ezen csak nevetni lehetett; de az a nevetés a kétségbeesés nevetése volt. Maga zengette Giusti:

Oh mennyi szenvedést rejt ez a vigság,
E mosoly mennyi bánatot!

Asszonymódra keseregni, szégyellett; visszafojtotta hát a könyeket keblébe, ahonnan aztán az a bántó, kegyetlen, rémes kacagás fakadt, mely tüzes vasként égette a pulyákat. Ha Goethe olvasta volna a Giusti satiráit, aligha mondta volna: Ein politisch' Lied — ein garstig Lied. Mert ha muló becse van is azoknak a politikai költeményeknek, melyekben meddő pártviszályok vannak megénekelve: de azok, melyeknek tárgya az emberiség folyton megujuló küzdelme a szabadságért, azok, mondom, ha tudtak lelkesiteni a saját korukban, fognak lelkesiteni tudni mindig. A kényuraság harca az emberi jogok ellen örök harc, s az az érzet, melyet az kelt, époly örök érzet, mint akár a szerelem. Még az Arndt, Körner, Uhland és Rückert szabadságdalai sem voltak ephemer értéküek; mennyivel inkább nem azok a Giusti satirái, melyek mindegyikében nemcsak a költő belső élete, hanem a külső élet is van festve. Giusti elénk varázsolja azokat az alakokat, azokat a typusokat, melyek minden nemzet »Bach-korszak«-aiban egyaránt előfordulnak. »Szélkakas« urat mi is ismerjük, a »Sbirrek congressusá«-t nálunk is meg lehetett volna irni, a csuszó-mászó udvaroncoknak nálunk is akadt elég példája, voltak nálunk is »cosmopolitáik«, külföldieskedők« stb. Hisz ép abban rejlik a satirairó művészete, hogy ő az egyedben mindig felismeri az általános vonást, s meg tudja különböztetni a mulót attól, a mi minden korban és időben egyforma marad. A Giusti alakjai élnek és mozognak s fognak is élni mindig.

Ez a Giusti satiráinak egyik főjellemvonása; ez teszi őket olyan halhatatlanokká, mint akár az Aristophanes comoediáit. A második, a mi rendkivüli becset kölcsönöz nekik, az a magas erkölcsi szempont, melyről a dolgokat nézi. Nem kell itt egyébre hivatkoznom, mint a »Sant Ambrogio«-ra, melyet forditásban ép e lapok hasábjain voltam szerencsés bemutathatni. Szólt-e valaha politikai költő ilyen hangon a hóditó zsoldosairól? Mekkora gyülölettel pillantja meg azt a sok »fajankót« a szent Ambrozius templomában; hogy undorodik tőlük, aztán hogy olvad át a gyülölet lassan-lassan szeretetbe:

Az ének elhal . . . S bennem enyhitőleg
Sok édes eszme rajként szálldogál.
»Szegények!« mondok »elcipelte őket
A lombard-tipró gazdag szláv király;
Rabok bár: elhozá rabőrizőknek —
El onnan, a hol szülőházuk áll,
S ide terelte, mint a marha-csordát!
Maremma-légbe jött a cseh, a horvát!

Giusti nem szegődik azok közé, a kik csak a zsarnokokra tudnak millió átkot szórni; ő meglátja a bünt övéi seregében is, s azt épugy ostorozza, mint a kényuralmat. Ő nem azért opponál, csakhogy opponáljon; megvan politikai ideálja, mely után tör, s ha ezt elérve látja, többre nem vágy. Midőn az olasz szabadságharc kitörése után beleválasztották az első Toszkán parlamentbe: ott a mérsékelt elemek közt fog-

lalt helyet, és sokszor felszólalt a demagógia üzelmei ellen. Tudta, hogy ezzel árt népszerüségének, hogy gúnyversek jelentek meg róla, de meggyőződését nem áldozta fel. Az anarchisták szidalmazták, de a haza igaz fiai mellette maradtak. A költő jóslata nagyon hamar valósult; az alkotmány, melyet a szabadságharc kivívott, rosz kezekbe volt letéve és már 1852-ben felfüggesztetett. Giusti e napot nem érte meg; már két évvel azelőtt sirba szállt.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

„Pósa Lajos költeményei.“ Szeged. Endrényi L. és társánál. 1883.

Ujabb liránk ellen többször azt emlegetik vád gyanánt, hogy eltért amaz iránytól, melybe a sallangosság s póriasság útvesztőjének szerencsés elkerülésével maga Arany János vezette. A népies s a műnyelv öntudatos egybekötését, ezt a nehéz feladatot csak kevesen kivánják követni s mikor arról van szó, hogy a kozmopolitikus jelleget némi nemzeti szinnel, magyaros vonással egyesitsék: ujabb költőink egyszerüsitik a dolgot s irnak verseket, melyek akár idegen költők, legtöbbször persze igen középszerü lantosok, zöngeményeinek forditása gyanánt hangzanak. És sajátságos, hogy az uj nemzedék, mely a kiegyezés évétől számitja működési idejét: mindjobban távozik Arany iskolájától s nincs egy számbavehetőbb tagja, ki a költészet profanálásának ne tekintené holmi népdal irását.

De azért egy része most is lemond a költői nyelv afféle káprázatos csillogtatásáról, a kifejezések választékosságáról s bizarrságáról s mindarról a mi Hugo, Heine, Lenau, Byron és Beranger műveiből nagy mértékben átszivárgott hozzánk. Akár két tábort különböztethetünk meg; mert Endrődivel, a két Ábrányival, Szabó Endrével, Bartók Lajossal ugyan kevés rokonságot tartanak Kiss József, Jakab Ödön és Pósa Lajos.

Ez utóbbi még legközelebb áll a népies poétákhoz. Néhány év alatt már a harmadik kötet jelenik meg tőle s mindegyikben a magyaros iz, a keresetlen előadás, a gyakran igénytelen egyszerüség a legfeltünőbb. Különösen a két első kötet válogatlan gyüjteményét képviselte az ugyanegy kaptafára készült, sokszor nagyon olcsó hatásu népdaloknak, a jól ismert »fecske — menyecske«, »kincsem — nincsen« s több efféle rimekkel.

E derüre-borura való verses kesergést egyszerüen tudomásul vette a kritika. Se nem biztatta, se el nem riasztotta a népiesség ez elkésett lantosát. És Pósa Lajos akár féltucat kötetet bocsáthatott volna a könyvpiacra, a nélkül, hogy a számba vehető lirikusok közé sorozzák, ha maga is nem enged kétségbe ejtő magyaros józanságából s némileg a választékosabb iránynak nem hódol. S más jó tulajdonságával is fölkelté a figyelmet. A szerelmi dalok és elegikus szubjektiv panaszok helyett az emberi élet kisebb-nagyobb változásait kezdte megénekelni, nem okadatolt, kerek románcban vagy balladában, hanem csak egy-egy jelenet, helyzet rövid leirása által. E keresetlen képek által már akkor vonta magára a figyelmet, mikor szétszórva jelentek meg; most közel ötven darabot összeválogatva, hosszu ciklusban mutat be.

Ez »apró történetek«-et hosszabb lélekzetü ballada félék előzik meg. Az öt közül azonban csak kettő nyerte meg tetszésünket és csodálkozunk ama birálón, ki Pósa Lajos e balladáit egyenértéküeknek mondta a Kiss Józseféivel. Baj az, a mikor a »tragédiát« akként »beszéli« el a költő »dalban«, hogy ezt a dalt kétszer-háromszor kell elolvasnunk, jól figyelve a macskakörmökre, a gondolatjelekre, a sejtelmes pontokra, melyek a homályos történet megértésére elkerülhetetlenek, s a fáradságos betüzés után is csak homályos fogalmunk van: hogy valami cigánylány s parasztlegény szerették egymást s a vén »Balambán« hegedűs valamelyes gyilkosságot követett el s e miatt most kisérteteket lát.

A »Fekete Borbála« története már világosabb, de a csecsemőjét kitett lány megtébolyodását éppen nem szerencsésen rajzolja az ilyen strófa:

»Cinege, nyulacska, ugyan hová bujtál?
Aha, megvan, ott sír, k u k k, a gyalogutnál!
Te odu, te barlang, nincs-e itt a lányom?
Jaj nekem, jaj nekem!... h i p h o p, i h a j d á r o m!«

A ballada komolysága ezzel teljesen odaveszett. Sikerült részletek vannak »A szurdoki juhász« cimüben, de a kompozició érzékeny kárát vallja, hogy a viziót látó apának, hol szerencsétlen lánya, hol a fele-

sége tünik fel. Ezt is különben tanulmányozni kell, mig félremagyarázhatlanul megértjük; s akkor már fele élvezettel kell megelégednünk. A poézis nem mathematika! Már »A cifra szeretö« egyszerü szerkezetü vers; igaz, hogy nem is ballada, csak balladás-kép; de mint ilyen a kötet legjavához tartozik; s a »Pataki Piroska« méltó társa.

Különbözö becsüek az apró történetek is. Nem mindegyik oly finom, diszkrét előadásu, mint a legelső, a »Galambos Lidi«, a ki holdvilágnál a Hernádban fürdött, ott elvesztette jegygyürüjét, s vele barna vőlegényét, és

„El is ment keresni
A ligetbe, rétre...
Azután pedig a
Hernád fenekére."

Néha két kis strófában, sőt három szóban, egész történet »kivonatát« nyujtja a szerző, mint a »Bocsánat« cimüben, mely elmondja, hogy a tó partján holtan talált ifju zsebében levélkét találtak e szavakkal: »Isten veled, megbocsátok!« A legtöbbnél a point ad értéket a kis versnek, mint »A költő ebédje« cimünek; vagy a »Levél« feliratunak, a mely Kláráról szól, ki mihelyt egy rosz levelet kapott, hervadni kezdett s aztán odaveti a kérdést a költő:

»Vajjon mi lehetett
A levélbe irva?«

De már a mikor ez utóbbi fogást ismétli: azonnal csökken a hatás, mint a »Téli napsugár« cimüben. A nap a vándorló legényt

»Csókjaival kelti
Kelti, de hiába —
Szegény vándorlónak
Mi lehet az álma?«

Egészen gyöngék a »Boldogság«, a »Légyott«, »A virágárus lány«, »A menyasszony«, a »Dal a libapásztorlányról« s a »Büszkén áll« cimüek, melyekben vagy a tárgy nagyon is hálátlan, semmit mondó vagy a kidolgozás igen közönséges, fordulat, csattanósság nélküli. Általában az ily lirai apróságok olyanok, mint a kabinetképek, csak olyan mesternek sikerülhetnek, a ki nagy kompoziciót is tud alkotni. A szép darabok azonban tulnyomók Pósa Lajos ez első sorozatában. A »Siró kút« mély tragikuma megható, »A gulyás lánya«, mely amazzal rokon tárgyu, szintoly érdekes; hangulatteljes a »Domboldalon« cimü, melyben a lány a sirhalmon kesereg és

»Bánatával odacsalta
A sok dalos madarat —
De egyszer a szomoru lány
Mindörökre elmaradt.«

A »Prédikáció«, az »Ereklyék«, a »Titkos bú«, »Temetés« s »Megsirattam« cimüek mind megannyi értékes képek. De legszebb valamennyi közt »A Maros ölén« cimü, mely a legkitünőbb kompoziciók egyike.

Pósa Lajosnak az egyszerü, jellemzetes nyelv iránti érzékét főleg gyermekversei tanusitják, melyeket csak oly gonddal irt meg, mint »komoly« költeményeit. A gyermek s a nép eszejárását, beszédmódját egész élethiven követi s a pongyolaság dacára sohasem lesz prózai. A népmesék humora, tréfája szerencsésen nyilvánul »A kis kakas meg a török császár« cimü históriában, mely egy félkrajcárról szól s mulattatón beszéli el, mint rabolja el a szultán e kis pénzdarabot a kakastól s ez hogyan üldözi aztán a hatalmas zsarnokot — akár csak a lelkiismerete — mig végre a szultán megadja magát s azt se bánja, hogy a kakas a kincstár sok pénzét elviszi a begyében.

Kakasnak is attól fogva
Tudnivaló, jól megy dolga.
Ide tekint, oda tekint,
Kukorikol kedve szerint.
A császár nem bántja többé,
Jó embere lett örökké.
S keresgélget; kapirgálgat,
Mind az övé, mit találgat.
Ő is úr lett a szemetjén —
Igy van ez a maga rendjén.

Még sikerültebb s nehezebb is volt átdolgozni »A kóró és a kis madár« cimü népmesét. A kóró megtagadja a madárnak kérelmét, hogy ringassa; a mire a madár felszólitja a kecskét, hogy rágja el a kórót. De a kecske se engedelmeskedik a madárnak; mire a madár a farkast, majd a falut, aztán a tüzet, később a vizet, utána a bikát, majd a furkót, aztán a férget s végül a kakast szólitja föl, hogy segitsen neki s egymás ellen lázitja az engedetleneket. Az utolsó hajt a szavára és:

Szalad a kakas — kukuriku!
Kapja a férget — kukuriku!
Szalad a féreg — zimzimzim!
Fúrja a furkót — zimzimzim!
Szalad a furkó — piffpaffpuff!
Üti a bikát — piffpaffpuff!

Szalad a bika — bűbűbű!
Iszsza a vizet — bűbűbű!
Szalad a viz is — licslacslocs!
Oltja a tüzet — licslacslocs!
Szalad a tűz is — ripprappropp!
Égeti a falut — ripprappropp!
Szalad a falu — jujjujjuj!
Űzi a farkast — jujjujjuj!
Szalad a farkas — vauvauvau!
Eszi a kecskét — vauvauvau!
Szalad a kecske — mekmekmek!
Rágja a kórót — mekmekmek!
A kóró is ringatta hát
A nevető kis madárkát.

Tréfás szavalásra alig kell hálásabb vers ennél; pedig megirása valóságos poétai önmegtagadásba kerül. Az efféle népmesékre kevés lirikus pazarolja nemcsak irási kedvét, hanem idejét, sőt tintáját, papirosát se. Gyulai Pálon kivül más nem is igen vállalkozott ujabban e genre mívelésére; s a kik próbálkoztak, azok messze visszamaradtak Pósa Lajostól. Egy harmadik gyermekverse azonban, »A kis Alisz«-ról, igénytelen apróság, melyet e »válogatott« gyüjteményből bizvást kifeledhetett volna a szerző.

A könyv utolsó ciklusa többet nyujt, mint prózai cime után várnánk. Ugy látszik, Pailleron hiába tette nevetségessé az »A hol unatkoznak« vigjátékában a »Vegyesek« nagyérdekü cimet: ím Pósa ez alá foglalta össze dalait, elégiáit, alkalmi verseit. Mondjuk ki azonnal, hogy e néhány darab közt van egy-kettő, mely a fiatal költő haladását legjobban mutatja. És lelkületét is ezek fejezik ki a leghivebben. Ha már a románcos és balladás képekben erős pessimizmus nyilvánult: e subjektiv költeményekben e sötét felfogás még határozottabban lel kifejezést. Szenvedés, küzdelem s kétely a jobb sors iránt: ez adja meg az alaphangot. Mindjárt az első vers »Elfáradva« cimmel találóan rajzolja a költő csüggedését:

Kimerültem, elfáradtam,
Egy pehely is teher rajtam.

S a legegyszerübb szavakban foly a panasz, emelkedettebb hangot, különösebb fordulatot is kerülve, pedig istenhez is intézi azt:

Óh, te Erős a magasban!
Mért bántottál szakadatlan?

S végül keserü megnyugvásul a sirban remél nyugtot; de ekkor is kisérti a kétely:

Szólalj meg te vén temető,
Van-e benned jó pihenő?
Megnyugodni lesz-e módom?
— Jaj, ha benned is csalódom!

Elkeseredett óra szülöttje a »Búcsú az ó-évtől« cimü; ez csak is utolsó strófája által nyer életképességet:

Nagy nehezen leőröltem
Veled is egy évet:
Olyan szép azt látni, hogy fogy
Ez a rongyos élet!

Ebben a négy sorban van humor, még pedig fájó és igaz; a vers többi strófája merő közhelyekből áll s mindegyikben más és ellenmondó képek variálnak. Az elsőben az ó-évet ürömpohárnak mondja, melynek ízét a költő Tokaj mézcsöppjével is hiába »öblögeti«; a másodikban már »ősz szakállu, vén gonosz csont«, a ki nem engedte őt virágot szedni. A harmadik strófát végül az a nem szerfölött ritkán használt hasonlat teszi élvezhetetlenné, hogy a lélek »kopasz fa«, még pedig »száraz, leveletlen«, melyre nem jő már »rózsás kikelet«. Az idézett strófa bizony megérdemelte volna, hogy néhány hasonló előzze meg. Ellenkező hibája van »A bükkösben« cimü versnek, melynek éppen a befejezése ellen van ki fogásom:

»A szűz magány, mint bűverő hatott,
Mozdult a szivem, ez a szegény halott.
Beléje szállt a vadgalamb, rigó —
De jó is ott, hol ember nincs, de jó!«

Szántszándékkal se lehetne jobban elrontani a metaforát. Már a »Betegen« cimü dal, melyben a költő senkit se vár halottas ágyához, csak messze földről hozzá sietö anyját, a mily kevéssé uj az eszméje, olyan bánatos és szép. A »Félhomályban« cimü is egészen sikerült. A hangulatot az első sortól az utolsóig egy szó, egy fordulat nem zavarja s a sejtelmesség, mely átvonul rajta finom érzékre mutat. A két árviz-vers közül a Szegedről szóló a jobb, sőt ez egészen dicséretes alkalmi költemény e találó refraine-nel:

Por, hamu az ember,
Por, hamu, mit alkot.

A »Tirol«-ról szólóban is van néhány erőteljesen festő sor; de ezek csak fel-feltünő virágok a közönséges strófák szélesen hömpölygő árjában. A kötet legvégére, azt hiszem nem minden szándékosság nélkül, a legszebb darabok egyike jutott. A ki »A

radnóti harangláb« versig eljut, s ezt a három strófát is elolvassa: elégedetten teszi le Pósa Lajos legujabb könyvét, mely nemcsak szép igéretet, hanem jó zálogot is képvisel a jövőre.

A szerző két első köteténél a kritika bőven előlegezett neki elnézésével, s ime most már ő ad foglalót még nagyobb eredményre. S ez a fordulat a természetesebb és biztatóbb.

PETERDI JÓZSEF.

A szegedi Dugonics-társaság érdekében közelebb értekezletet tartottak, melyen az elnöklő dr Tóth János népiskolai felügyelőn kivül részt vettek: Fehér Ipoly tankerületi főigazgató, Kálmán Lajos, Reizner János könyvtáros, Nagy Sándor és Enyedi Lukács lapszerkesztő, Vass Pál, Pósa Lajos, Farkas Antal és több irodalmi és tanférfiu. Az értekezlet első sorban az alapszabálytervezet részletes tárgyalásával foglalkozott, s annak szövegét némi bővitéssel és módositásokkal megállapitotta. Ilyen bővités p. o., hogy a társaság céljául egy, a magyar alföld számára létesitendő muzeum alapitása is fölvétetett. A társaság rendes tagja az a szegedi vagy szeged-vidékbeli férfiu lehet, ki a tudományos vagy szépirodalom terén önálló müvet vagy figyelemre méltó dolgozatot adott. Továbbá alapitó-tagokat is keretébe fogad az alapszabály azon egyénekben, kik a társaság céljaira és anyagi segélyezésére egyszersmindenkorra legalább 100 frtot adnak. Az alapszabálytervezet letárgyalása után hat tagból álló bizottság küldetett ki, melynek föladata lesz az alapszabályok végleges szövegezése s mely előterjesztést tesz a város köztörvényhatósági bizottságához az iránt, hogy a Dugonics-társaság Szeged város különös pártfogása mellett kiván működni s mint a város szellemi érdekeiben működő testület, első sorban a várositól óhajt anyagi támogatást. A szervező bizottság tagjaiul megválasztattak: Enyedi Lukács, Farkas Antal, Nagy Sándor, Pósa Lajos, Szabados János és Vass Pál.

A **»Természetrajzi füzetekből«**, melyet évnegyedes kötetekben a nemzeti muzeum ád ki, ismét terjedelmes szám jelent meg, a természetrajzra vonatkozó számos eredeti közleményuyel. Szaktudósok számára adatván ki, a cikkek nagy része latin nyelvü s ekkép azokat a külföld is használhatja. Ugyancsak a külföldi érintkezés szempontjából a vállalat függelékül rövidebb német ismertetéseket is közöl. A kötet nagy része (123 oldal) Mocsáry Sándornak nagy szorgalommal összeállitott »Literatura Hymenopterorum«-át adja, mely betürendes sorozatban állitja össze az ide vonatkozó müveket. Ezt követi Frivaldszky Jánostól »Endomychidae«, melyben a Xántus János által Kelet-Ázsiában gyüjtött rovarok egy osztályát irja le latin és magyar szöveggel; ugyancsak e gyüjteményből uj téhelyröpüeket is ösmertet, diszes rajzmellékletek kiséretében. További közlemények: »Az epitritus agriolus hangya előfordulása Magyarországban«, dr. Mayr Gusztáv bécsi tanártól; »Adatok a gubacsdarázsok faunájához hazánkban, különösen Budapest környékén«, Paszlavszky József reáliskolai tanártól; »A Myriopodák osztályának egy uj alakja Borneo szigetéről«, dr. Tömösváry Ödöntől; »Plumbaginae európaeae« és »Brassiceae europaeae«, két növénytani közlemény Janka Viktortól. Az ásványtant Schmidt Sándor cikke képviseli a Newberyit Mejillonesről, rajzokkal. E tudományos folyóirat előfizetési ára (12—14 iv) egy évre 3 frt, külföldre 10 frank.

»Schoppenhauer Arthur és Hartmann Ede bölcsészetének ismertetése és birálata«, irta dr. Nemes Imre, kiadja: Hügel Otto Nagyváradon. E munkáról az akadémiai birálók veleménye kedvező volt, s egyik biráló határozottan megjutalmazásra ajánlotta. A munka három részre oszlik. Az első Schopenhauerrel foglalkozik. A tájékoztató szempontok után adja S. filozofiájának ismertetését és birálatát az értelem álláspontjáról. Schoppenhauer eszmetanát, vonatkoztatva a világra és müvészetre. Az élet és világ ethico-psychologiai álláspontról. A második rész foglalkozik Hartmannal, kinek bölcsészetét a következő szempontokból vizsgálja: a természet, illetőleg a test körén belül, realistikus irányban; a szellem körén belül, idealistikus irányban; a világ körén belül, metaphysikai irányban, és végül pessimismusát fejtegeti. A harmadik részben a következtetéseket állitja össze: Minő álláspontról jutott a két bölcsész pessimistikus közös eredményre? Schoppenhauer és Hartmann pessimismusa. Igaz-e a pessimistikus világnézet filozofiai álláspontról tekintve? A kötet ára 1 frt 50 kr.

Magyar szinészek és szinésznők életrajzai, szerkeszti Báthory Romancsik Mihály, Kassán. Harmadik füzet. Ebben a füzetben életrajzi adatok vannak: özv. Latabár Endréné elhunyt szinigazgató nejéről, Balog István veterán igazgatóról, Rónai Gyula korán elhunyt jeles szinmüvészről, Klestinszky Lászlóról, a kassai szinház volt főigazgatójáról, Timár János elhunyt derék komikusról, Berki Ilona szinésznőről, Ürményi Lajos, jónevü szinész és szinmüiróról és Gaál Mihály szinészről. Ezenkivül: »Visszaemlékezések« Szabó Krisztina naplójából, apróságok, adomák azok életéből, kiknek életrajzaik e füzetben megjelentek és végül Szinmütár. — Minden egyes füzet önálló egészet képez. Egy kötet tiz füzetet tartalmaz. — Előfizetési ár tiz füzetre, (az első kötetre) 3 frt, öt füzetre 1 frt 50 kr. — Egy füzet bolti ára 40 kr. Kapható Budapesten, Aigner Lajosnál s minden vidéki könyvárusnál.

Illusztrált diszmüvek. Lipcséből Schmidt és Günther kiadásában uj illustrált vállalat indult meg füzetekben, melyből az első szám küldetett be hozzánk. A Rómát, Görögországot, Indiát, Amerikát, stb. ismertető munkákhoz hasonló alakban Nápolyt és vidékét irja le és tünteti föl képekben az uj vállalat. Cime »Neapel und seine Umgebung«, szövegét Kleinpaul Rudolf irja. Tizenöt füzetre van tervezve, minden füzet ára egy márka. — A »Rom in Wort und Bild« czimü vállalatból pedig egyszerre tiz füzetet (37—46-ik) kapunk, s ezzel be is van fejezve e diszes munka, mely két nagy kötetre terjed, 245 illustrációval. Ennek szövege is Kleinpaultól való.

Tipaldos Pretenderis, hirneves görög költő, mint a »Times«-ban olvassuk, Korfu szigetén elhunyt. Pretenderis igen magas állami hivatalt foglalt el Korfuban, ahol már az ötvenes évek elejétől fogva élt és működött. Itt adta ki 1857-ben összegyüjtött lyrai költeményei legelső kötetét is, mely nevét egyszerre ismertté tette a görög félszigeten. Sok dala annyira el-

terjedt, hogy valóságos népdallá lett, melyet egyformán énekeltek a parasztok viskóiban és a gazdagok palotáiban. Költői becsükön kivül nagy érdemül rótták fel e daloknak, hogy tiszta népies nyelven voltak irva. Pretenderis mindennemü purizmusnak nagy ellensége volt. A költő hosszabb ideig lakott Flórenczben is, hol Tasso »Megszabaditott Jeruzsálem«-ét ujgörögre forditotta. Ő előtte már Rhangabé, a berlini görög követ is átültette a halhatatlan époszt.

Hugo Viktor »Cromwell«-jét, melyet maga a költő alkalmazott szinre, vasárnap olvasták fel az »Odeon« szinház müvészeinek.

MÜVÉSZET.

A Deákmauzoleum belső márványdiszitési munkálatai annyira előrehaladtak, hogy a különféle szines márványok szép öszhangja már is látható. Az épitész kezdetben műmárványból tervezte a belső diszitéseket, miután e márvány ép oly szép mint a valódi, mely a Batthyányi siremléknél nem bizonyult célszerűnek; de tekintetbe véve, hogy a márvány a Deák-mauzoleum belsejében nincs annyira kitéve az idő viszontagságainak, elfogadta az épitő bizottságnak a valódi márvány használatára vonatkozó határozatát. Az épitész közelebb javaslatba fogja hozni, hogy a feljáratok eredeti terve, hogy a lépcsőoldalak mindegyikét egy-egy pihenő oroszlán diszitse, valósittassék, miután a szoboralakok az épület külsejét nagyban emelnék. Az ehhez szükséges költségek sem rugnának sokra, mert a nyugvó oroszlánok alakját ugyanabból a kőanyagból lehetne készitteni, melyet a mauzoleum külsejéhez használtak.

Madame Judic Budapesten. Emlitettük, hogy Párisból 28 tagból álló francia szintársulat — köztük a francia operettek elsőrangu énekesnője: Judic asszony — Budapestre jön és a népszinházban fog előadásokat tartani. Pár nap előtt Schürmann a társulat impressáriója Budapestre érkezett és megkezdte az alkudozásokat a népszinház igazgatójával, Évva Lajossal, az alkudozások azonban nem vezettek eredményre, mert Évva ez alkalommal is oly magasra akarta a helyárakat tenni, mint Sarah Bernhardt vendégszereplése alkalmával, a népszinházi bizottság pedig csak olyan árengedést akart engedélyezni, mint Coquelin előadásainak alkalmával, ezen az alapon pedig Évva nem volt hajlandó Schürmann föltételeit elfogadni. Ennélfogva Schürmann, Lesser Staniszlóval, a gyapjuutcai német szinház igazgatójával lépett érintkezésbe, kivel sikerült is a szerződést megkötnie. Az ide érkező francia szintársulat tehát nem a népszinházban, hanem, a német szinházban fog játszani. — Az egyezség szerint a társulat négyszer fog fellépni és pedig november 12-én, 13-án, 14-én és 15-én s a következő darabokat fogja előadni: »Lili«, »Niniche«, »Femme á Papa« és »Charboniers chansonnettes.« A társulat főbb tagjai: Igazgató impressárió Schürmann, Mm. Anne Judic, Melle Luille Chassaine, Maurel Desirée. Ms. Lasouche Eduard, Georges Emanuel Didier, Worms karnagy, Louis Varney zeneszerző.

A szegedi állandó szinház épitésére vonatkozó utolsó vállalatot: a szinházi bálterem és foyer kárpitos munkálatait a bizottság pár nap előtt adta ki a legolcsóbb ajánlattevőnek magánuton. Az összes munkálatok előhaladásából itélve, a szinház legkésőbb szeptember 15-ig teljesen el fog készülni. A szinházat azonban a király szegedi látogatása előtt nem nyitják meg. A megnyitás tehát október első felében lesz.

Ertl Bertalan festész és gymnasiumi rajztanár Szombathelyen, közelebb érdekes festményt fog befejezni. A kép Alba herceget ábrázolja, midőn Egmont grófot családjával együtt kivégezteti. Tizennyolc életnagyságu alakot tartalmaz müvészi kivitelben; hosszusága 2 öl, magassága 10 láb. A mű a képzőmüvészeti társulat őszi tárlatán lesz kiállitva.

A fiumei szinház épitési költségei a legujabb költségvetés szerint 380,000 frttal vannak előirányozva.

Ziegler Klára, a hirneves német szinmüvésznő sulyos betegen fekszik Bambergben, ugy hogy a téli idényre kötött vendégszereplési szerződéseit mind felbontani kénytelen, mert nincs kilátás reá, hogy egyhamar fölléphessen.

A bécsi Stadttheater legelső ujdonsága volt Ferrari Pálnak »Due Donne« cimü szinmüve, mely a mult hó 30-án került szinre. E hóban Fedro-estét fognak a nevezett szinházban rendezni, melyen előadják a lengyel költőnek »Oh a fiatalság« és »Az egyetlen leány« cimü vigjátékait.

Flotow hátrahagyott dalmüve »Mégrin lovag« december hó folyamán kerül először szinre Kölnben. Flotow e dalmüvét körülbelül ugyanakkor irta, mikor Verdi »Hernani«-ját és Meyerbeer a »Hugenottá«-kat. Szövege id. Dumasnak »III. Henrik és udvara« cimü regényéből van meritve, s azt hir szerint egy ismert francia püspök irta, ki Flotownak benső barátja volt.

Id. Coquelin szintén Amerikába készül. A jövő évben három hónapra terjedő müvészi körutat akar tenni, a dollárok hazájában.

A párisi »Opera Comique« szeptember 1-jén nyilt meg a »Perle du Brésil«-lel. E hó közepe táján szinre kerül »Lakmé«, Van Zandt kisasszonynyal és Talazac-kal. Ezt követi a »Joli Gilles« cimü ujdonság.

A német szinház szeptember 15-én nyilik meg Lesser igazgatása alatt, ki a mult saisonban annyira kiérdemelte a fővárosi közönség rokonszenvét és pártfogását. Lesser nemcsak a társulatot tette jobbá, de a szinpadot és nézőteret is ellátta mindama kellékekkel, melyeket a közönség kényelme és biztonsága megkiván. Társulata a külföldi német szinpadok legkiválóbb erőivel gyarapodott, a szinpadot vasfüggöny választja el ezentul a nézőtértől. A megnyitó estén a »Szentiváni éji álom« kerül szinre uj diszletekkel és jelmezekkel. A fáradhatatlan igazgató a helyárakat is tetemesen leszállitotta s ezzel is ujabb jogcimet szerzett a közönség támogatására.

Kreesányi Ignác, a budai szinkör igazgatója, nem akarja viszonzatlanul hagyni a hirlapiróknak társulata iránt tanusitott előzékenységét, s a jövő hó elején előadást ad a magyar hirlapirók nyugdijintézete javára. A »Donna Juannita« c. operette kerül szinre első előadásban, mi bizonyara nagyszámu közönséget fog gyüjteni a tágas szinkörbe. A nyári idény a szinkörben szeptember 23-án végződik. A társulat innen egyenesen téli állomására, Debrecenbe utazik. A befejezés is diszszel megy végbe; Váradi Antal fog »Epilog«-ot irni versekben, képletekkel. Az epilog a budai közönségnek a magyar szinmüvészet iránt való érdeklődését, érzékét magasztalja s azt maga az igazgató fogja tolmácsolni.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestans egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kárman és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt felhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E müben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kiméló és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Balogh D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beőthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

36. szám. 1883 Szeptember 9.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMAS

TARTALOM:

A lelkész leánya. (Elbeszélés.) Irta Balázs Sándor.
Baló Feri. Irta Vékony Antal.
Egy éj. (Orosz beszély.) Irta Vsévolod Garsin.
Giuseppe Giusti. Irta Dr. Radó Antal.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST
AIGNER LAJOS KIADÁSA
IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Gladstone falun.**) Az angol miniszterelnökről általánosan el van terjedve, hogy sokkal inkább szeret élni falun, mint Londonban. A fővárosi mulatságoknak ellensége, a falusiaknak pedig nagy barátja. Ha otthon falusi birtokán fákat vághat ki, vagy ha fűrészelhet, furhat, faraghat, oda nem adja London összes fényes mulatságaiért. Londonból most is azt jelentik, hogy Hawardenben ismét hozzáfogott az öreg miniszterelnök a fadöntéshez és vágáshoz. Mult hétfőn egy négyszáz éves tölgyet vágott ki és utána pihenőül végig hallgatta az isteni tiszteletet. Hawardenben igen féltik Gladstone életét és védelmezésére külön rendőrséget szerveztek. Egészségi állapota az öregséghez képest kifogástalan, különben alig is vághatna ki négyszáz éves tölgyeket.

* (**Viktória angol királynő**) megbizta Tennysont a koszorus költőt, hogy John Brownak, az elhunyt komornyiknak sirkövére valami emlékverset irjon. A nagy és büszke költő, mint mondják, nem igen érezte magát megtisztelve a királynő megbizása által, hanem nem térhetett ki a kivánság elől, mert királyi évdijat kap s ezért kötelessége a királyi család körében szükséges minden alkalmi költemény megirását elvállalni.

* (**Az ál Grévy.**) A francia köztársaság fejei közül alig volt kitéve csak egy is annyira a royalista sajtó, különösen pedig a »Figaro« csipkedéseinek mint Grévy, a jelenlegi elnök. Az aktahalmazok és expensnoték között felnőtt egyszerü öreg ember folyton céltáblája a bonapartista gunyolódásoknak. Alig mulik el nap, hogy meg ne csipkednék, különösen országosan ismert fukarsága miatt. Az elnök jelenleg falun van, szülőföldén, a svájci határon. A »Figaro« ez alkalomból a következő történetet irja róla: »Természetes, hogy a jámbor falusiak elkövetnek mindent, hogy »büszkeségük« iránt kifejezzék hódolatukat. Reggel, délbe, este folyton szerenádot tartanak ablaka alatt. Az államfő mindig oda állt ablakához, mégindultan köszönte meg a megtiszteltetést, hajlongott és kezeivel csókokat hányt a népnek. De végre maga is megsokalta a dicsőséget, s egy utánzó képességéről hires szinészt, Fusiert kérte magához. Ott azt az utasitást adta neki, hogy maszkirozza magát, vegye fel az ő (az elnök) alakját, s helyettesitse őt az ablaknál. A szinész kitünőleg oldotta meg feladatát. De egyszer csak kitört belőle a müvészi természet, s mikor a falusiak a »Marseillaise«-t énekelték Grévy tiszteletére, egy valódi kettős Louis-d'ort vetett le számukra. Csakhogy a »helyettesités« ezzel véget is ért, mert a tisztelgők egyike elkiáltá magát: »Gyerekek! megcsalnak minket; az ott fenn nem Grévy! Ő nem szokott nekünk soha egy sout sem ajándékozni; az valaki más! Gyerünk haza!« — És elmentek haza.

* (**Uj bibornokok.**) Az »Italie« jelentése szerint, a Vatikánban arról van szó, hogy a legközelebbi konzisztóriumban, melyet XIII. Leo pápa tart, három érsek nyerje el a bibornoki kalapot. Ez érsekek közt van Ganglbauer Coelesztin a bécsi érsek és a nápolyi meg a lissaboni érsek.

* (**Drága hegedű.**) Azt a hegdűt, a melyen Ole Bull játszott hangversenyein, Londonban 500 aranyért adták el.

* (**Tűzhányó kitörése Jávában.**) Londoni lapok jelentik, hogy a Bataviától 78 angol mértföldre fekvő Krakatoa sziget vulkánja augusztus 27-én kitört és környékén nagy károkat okozott. Anjen, Tjeringen és Telokbetong helységek elpusztultak; a Szunda-csatorna világitó tornyai felfüggesztették szolgálataikat, magán a csatornán a hajózás veszélyes. A tűzhányó egyre nyugtalankodik; a madarak félig sülve hullottak alá az izzó levegőből; a tenger roppant területen volt döglött halakkal boritva. Krakatoáról a lakosság nyakra-főre menekül. A hőség kiállhatatlan, az ég tiszta. Anjenben számos emberélet esett áldozatul, köztük sok európai is. Az anyagi kár rendkivül nagy. Hollandi hajók sietnek a fenyegetett szigetre emberéletet menteni, bár a közeledés a szigethez veszélyes, mert a tenger hullámzik, mint a legnagyobb viharban és a levegőből hamu- és kőeső hull.

* (**A hirlapirodalomról.**) Egy angol lap szerint a világon összesen 34,090 lap jelenik most meg 116 millió példányban. E szerint évenkint 1100 millió példányra tehető az összes lapok száma. E lapok 48·5 százaléka azaz 16500 angolul, 22·4 százaléka azaz 7600 németül, 10·7 százaléka azaz 3650 franciául, 4·7 százaléka azaz 1600 spanyolul jelenik meg sat. Legtöbb lap az Egyesült Államokba jár, azaz 2600 millionál több, Angolországba 2260 milló példány. — A hirlapirodalom magalapitója khinai, tudniillik az első Minig-császár. Hung-Vu, a ki 1366-ban alapitotta a Pekingben még ma is megjelenő hivatalos lapot, „Sin Paot«-t Az első európai journalistának eddig Reenudot Theofraste-ot tartották, ki 1623. adta ki Párisban az első rendesen megjelenő francia lapot a »Nouvelles ordinaires de divers endroits«-t, 1631-től fogva »Gazette de France«-t. E nézet ellenében német kutatók nem rég kimutatták, hogy a journalistika megalapitója tulajdonkép német ember. Carolus János ugyanis Strassburgban már 1609-ben adta ki »Relation Allen Fürnemmen und gedenkwürdigen Historien stb.« cimü rendesen megjelenő lapját, melyből a heidelbergi könyvtárban őriznek egy teljes példányt. E lap 1679-ig fenállott s igy csakugyan a legelső európai hirlap. És kétszáz év alatt oly terjedelmet vett a hirlapirodalom, hogy most egy-egy nagyobb lapból egy napon jelen meg annyi példány, a hány az első lap 70 évi fennállása alatt összesen megjelent.

* (**Hogy kell jó szinmüvet irni.**) Nem régiben egy fiatal drámairó felkereste a hires Sardout s felkérte arra, hogy magyarázza meg, miként kell jó szinmüvet irni. »Mi sem könnyebb ennél«, mondá Sardou, »találjon ki érdekes mesét, bonyolitsa össze ügyesen a cselszövények szálait, gyors és szerencsés emelkedéssel vigye előre a történet menetét, vegyitsen bele néhány megkapó jelenetet, keressen ki eredeti, gyors és meglepő megoldást: és készen lesz a jó dráma.« »Valóban, mi sem könnyebb ennél«, dadogta a meglepett drámairójelölt.

* (**A hang a vizben.**) Havreben egy klub közelebb érdekes kisérleteket tett telefonnal, hogy megtudják, hogy a hang átvitele a vizben oly könnyen történik-e, mint a szárazföldön. E célra egy összehajtott kabelt vittek ki a hajón a tengerre s lebocsátották. Bizonyos távolságban aztán létesitették az összeköttetést Havre-ral. A kisérlet által be is bizonyult, hogy az alkalmazott rendszer igen jó s hogy a telefonikus hang a viz alatt nagyon pontosan s jól halad.

KOSZORU

36 szám. 1883 Szeptember 9.

A LELKÉSZ LEÁNYA.

Elbeszélés.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

(Folytatás.)

A vadász vörös bort hozatott, s udvariasan, szó nélkül töltött belőle a lelkész és Anna poharába. A lelkész megköszönte, Anna azonban ujjaival födte be poharát. De a vadász azért csak töltötte a bort, ugy hogy a fiatal leánynak le kelle vennie kezét, ha csak azt nem akarta, hogy az abroszra egy egész vörös tenger ömöljék. »Hazai bor, kissé nyers, de tiszta és erős. Egészségére lelkész ur!« mondá, poharát fölemelve.

A lelkész koccintott, s félig kiüritette poharát.

— De atyám — mondá Anna mosolyogva, kivéve kezéből poharát — te megfeledkezel az orvos tilalmáról, a ki eltiltotta a szeszes italokat.

— Az igaz, — mondá mosolyogva az öreg — de saját egészségeért csak ihatik az ember! Add csak ide Ninácskám a poharamat, mert most már nekem is kell valaki egészségeért innom és pedig az önéért fiatal ur.

— De hisz nekem semmi bajom. Legalább lábaimnak nincs.

— De hát akkor miért megy ön fürdőre? kérdé a lelkész naiv hangon.

— A szép természet kedveért, — mondá gyorsan Anna, ki észrevette, hogy atyja e kérdésére a vadász homloka kissé elborult.

— Önnek igaza van. A szép természet kedveért.

E pillanatban a pincér a vadászhoz lépett, s valamit sugott fülébe, mire ez fejével igenlőleg intett, tekintetét az asztal másik végére forditotta, s látván, hogy a bárónő feláll székéről, ő is felállt és üdvözölte szomszédait.

— Ön meg fog bennünket látogatni, nemde? — mondá a lelkész, kezet nyujtva a fiatal embernek. Igen fognék örvendeni.

— Mihelyest csak tehetem, mondá udvariasan s az e közben odaért bárónőnek karját nyujtva, kivezette őt a teremből.

Anna figyelmeztette atyját, hogy ideje nekik is felállniok, de e pillanatban érezte, hogy egy kar nehézkedik széke támlájára. Hátra tekint: Engelbart százados volt.

— Jó napot, kedves tiszteletes ur — mondá hangosan a százados. Mi hozza önt körünkbe?

— Kihez van szerencsém? — kérdé a lelkész meglepetve s fáradságos kisérletet téve a fölkelésre.

— Maradjon csak ülve — mondá a százados, maga is elfoglalva a vadász odahagyott székét, s bemutatván magát, dicsekvőleg hangsulyozta Ernyei báróval való mély barátságát. Ez annyira imponált az öreg lelkésznek, hogy leánya boszuságára, hosszadalmas beszélgetésbe ereszkedett vele, sőt végül őt is felhivta a látogatásra.

A százados elégedett arccal kelt fel, mire a lelkész és leánya is odahagyták az asztalt. Anna észrevevén, hogy a százados karját akarja neki nyujtani, gyorsan belekapaszkodott atyjába, s ugy távoztak a teremből. A százados mellettük ment.

— Hová akarnak menni? — kérdé meglepetve, midőn a lelkészék a teremből kilépve, balra fordultak.

— Szobánkba.

— De hisz önök az én folyosómon laknak?

— Nem, mi földszinten lakunk. A fiatal ur, ki az asztalnál mellettünk ült, szives volt átengedni szobáját.

— Ah, Tusnády Andor, a Szilvai bárónő Adonisa! Tehát ő volt a boldog, ki önöknek fürdőn az első szolgálatot tehette? —

mondá fanyar hangon a százados, Annához fordulva. — És ezzel megfosztott azon szerencsétől, hogy önnek szomszédja lehessek. No, nem tesz semmit, itt is megtalálom önöket. Jó napot, tisztelt lelkész ur. Isten önökkel!

Tüzes pillantása, mit a fiatal leányra vetett, kárba veszett; Anna lesütött szemmel viszonozta üdvözletét.

A tiszteletes ur rendes délutáni pihenésre dőlt a kerevetre, Anna pedig ablakához ült, folyvást a százados utálatos szavain gondolkozva: »Ah, hisz ez a Szilvai bárónő Adonisa!«

Anna eléggé ismerte a mithologiát, hogysem ne tudta volna, hogy Vénus sokkal szerelmesebb volt a szép vadászba, mint a vadász belé. S ugy tetszett neki, hogy itt is ugyanazon eset forog fenn. A bárónő szembetünőleg öregebb volt mint Andor, szépségében volt valami müvészies, valami csinált, általában egész lénye keresettnek tünt fel, s a fiatal leány az ő éles, s egy fakadni kezdő érzés által még élesebbé vált tekintetével első pillanatra fölfedezte a bárónő hiányait és fogyatkozásait.

A vadász is e pillanatban körülbelől ilyesmit forgathatott fejében, egykedvüleg, mondhatni, unottan himbálva magát a bárónő ingaszékén, s egytagu feleleteket adva a bárónő kérdéseire.

— Nem akar szivarozni Andor?

— Szivartárcámat szobámban feledtem.

— No hát lássa, hogy mint gondoskodnak önről, háládatlan ember! — mondá a bárónő, az asztalfiókjából egy doboz szivart véve elő. — Izlelje meg, unokaöcsém vette, s azt állitja, hogy kitünő.

— Valóban kitünő! — mondá Andor rágyujtva.

— Na, annak örülök, mondá a bárónő, hosszú, mély tekintetet vetve a vadász napbarnitotta arcára, azután hirtelen hozzáhajolt, megcsókolta homlokát, s félig ingerkedő, félig komoly hangon igy szólt:

— Ma egy veszedelmes vetélytársnőt fedeztem fel. A lelkész szőke leányát.

— Nekem is tetszik.

— Na még ebben nincsen semmi rosz, ha . . . ha . . . Ön azon szobát, melyet én foglaltattam le az ön számára, átengedte a lelkésznek?

— Igen.

— Azért foglaltattam le épen ezen szobát az ön számára, mert ablakából meglát hatott volna, midőn a kápolnába megyek.

— Az ajtó előtt fogok önre várakozni.

— Ah, én ma olyan szomorú és levert vagyok; valami rosz előérzetem van.

E szavakkal sóhajtva vette kezébe horgolását.

Andor egy iv papirt szórakozottan szeletkékre szeldelt, s azután egy hirlapot vett kezébe, s mialatt a bárónő munkájára hajolt, hogy szemében egy fakadó könycseppet szétmorzsoljon, ásitott, és pedig oly ügyetlenül, hogy egész torka és szeme füsttel telt meg. Mindamellett észrevette a bárónő könyes szemeit, de nem akart felőle tudomást venni, hanem felállt, s kalapját véve meghajtotta magát.

— Öt órakor eljövök önért! — mondá és távozott.

Távozása után a bárónő könyekben tört ki, mert valóban rosz sejtelmei voltak, s Andor magaviselete épen nem volt olyan, hogy felvidithatta volna őt. Szivében az ösztönszerű féltékenység gyorsan növekedett.

De összeszedte magát, felszáritotta könyeit, s az ablakhoz lépve, Andor után nézett.

Andor a park födött csarnokába ment s egy vendégcsoport közé vegyült.

Hogy kitünt mindannyia közül magas, daliás termetével! A bárónő figyelmes, rátapadt szemmel kisérte minden mozdulatát, s midőn véletlenül feléje forditotta arcát, szép nemes homlokával és gazdag fekete fürteivel, elragadtatva kiáltott fel: Oh, mily szép! — Azután belevetette magát zsölyeszékébe és csöndesen sirni kezdett.

Szobája ajtaja megnyilt, szobaleánya Engelbart bárót jelentette.

— Bocsánatot kérek, de e pillanatban nem fogadhatom, hanem egy óra mulva szivesen látom.

Andor gyorsan megismerkedett a fürdő férfivendégeivel, s a nélkül, hogy formális bemutatások történtek volna, gyorsan népszerűvé tette magát. Kitünő fegyvere, nemes vizslája, miket épen most érkezett legénye hozott magával s itt adott át urának, bizonyos irigységgel vegyes bámulatot keltett az ahoz értők előtt.

— Angol cső? kérdé a százados, ki e közben szintén a társaság körébe lépett.

— Nem. Hazai gyártmány. De nem cserélném el semmiféle angol vagy svájcival.

Seréttöltényemet száz lépésnyi távolságra egy iv papirba belelövöm vele, golyója pedig kétszáz lépésnyire áthatol bármily vastag tölgydeszkán.

— Na ez megérdemelné a kisérletet, — mondá félgúnynyal mosolyogva a százados.

— Szabad itt lőni? kérdé szárazon Andor.

— A mennyit tetszik! Az egész erdő a vendégek rendelkezésére áll.

— Jó. Serétemmel tehát lelövöm ott azt a galambot a ház ereszéről. Mit gondolnak önök, meg van a száz lépésnyi távolság?

— Oh bizonyosan, ha még nem több.

Andor célzott, lőtt, s a galamb földre zuhant a fedélről.

— Bravo! kiáltá a társaság. Andor pedig körültekintett, hogy golyója számára is célt keressen. Végre megtalálta azt egy távol ház szélkakasában.

A távolságot illetőleg ebben is tökéletesen megnyugodott a társaság, s vadász és cső biztossága most is be lőn bizonyitva. A bádog szélkakas rudja egy jókora darabjával alá zuhant.

Andor fegyverét szobájába küldte, ő maga pedig kutyájával elment a lelőtt galambot megkeresni.

A társaság tetszésnyilvánitásokban tört ki, csak a százados nem fojthatta vissza azon keserű megjegyzését, hogy ez az ur a vadászatot valószinüleg mesterségkép űzi.

Andor ezalatt összevissza kutatta a ház azon környékét, a hová a galambot esni látta, de sehol sem találta.

(Folyt. köv.)

BALÓ FERI.

Tiszaparti csonka fűznek hűvös árnya
Borul özvegy Balónénak kunyhajára,
Szél ha lebben, meg-meglendül ritka lombja
S bele sóhajt a benn nyögő fájdalomba.

Nedves földön, törekké vált szalma-morzsán
Sir Balóné elhagyatott szörnyü sorsán,
Szeme, mint a folyton buzgó forrás habja,
A könyeket nap nap után ugy árasztja.

Tavasz elment, megy a nyár is nemsokára
S gyógyulását mind hiába lesi, várja;
Sárgul a lomb, utra készül gólya, fecske
S még most sinesen kilátása enyhületre.

Sőt ha olykor a Tiszáról be-betéved
Gyors futárja a közelgő őszi szélnek,
Mint zillanó fodor ott a csendes habon
Átfut lelkén a halálos aggodalom.

Nem magáért; — hisz halálát ő nem bánná,
Kínaira enyhületül még kívánná;
De kis fiát hogy hagyja majd itt örökre
Járni árván egy küszöbről más küszöbre?!

Hogy bizza azt, kit ugy óvott szive gondja,
Most csupán csak a mostoha irgalomra?
Hogy tegye ki martalékul bajnak, bűnnek?
Óh miatta aggodalma sose szün meg!

S szőke fürtös fejecskéjét simogatva
Oda száll a temetőbe gondolatja,
Hol jó férje nyugoszik már évek óta
Ép' a mása — s le nem veszi szemét róla.

Nézi hoszszan, nézi busan, mig végtére
Oda vonja fájdalomtól dúlt keblére:
»Árvaságra hogy hagyom itt mégis eztet«
S minden tagja, minden ize lázban reszket.

Alkonyodik, homály borul a kunyhóra,
Mint fekete bakacsin a koporsóra.
Fenn az égen csillag villog messze, messze
És Balóné oda pillant révedezve.

Aztán hévvel felé mutat két kezével
»Kis fiacskám, édes apád, nézz csak szélyel!
Ott integet fenn a fénylő csillagon tul,
A menyben« s lehanyatlik a fájdalomtul.

Mig Feri fenn édes apját lesi, nézi
Édes anyja keblét lassan hülni érzi.
S költögeti: »Édes anyám én nem látom!«
Hanem a már fel nem ébred e világon.

Baló Feri sirva fakad bánatában,
Hogy itt hagyta apja, anyja egymagában —
Majd kifut a csendességtől megriadva,
S ül a magas, szakadozó Tiszapartra.

Félelmében, fájdalmában meg se moccan,
Ugy bámulja a csillagos mennyet hoszszan,
Mig a lassan felderülő hóldnak fényén
Csillagos menny kél lenn is a Tisza mélyén.

A két menny közt andalogva vágya támad
Látni honát apjának és jó anyjának,
S mert felfele nem viheti vágya szárnya,
Leszáll ott a mélyben fénylő menyországba.

VÉKONY ANTAL.

EGY ÉJ.

Orosz beszély.

Irta: VSÉVOLOD GARSIN.

(Vége.)

III.

Mikor Alexis Petrovits kivette zsebéből a forgópisztolyt, észre vevé, hogy a lövegek a zsebéből lecsusztak a béllésbe, s csak egyet talált meg. Kést keresett hát,

*

hogy a bunda alját felfejtse; de meggondolta magát s fájó mosolylyal, mely pillanatra ajka szögletein megjelent, mormogá:

— Kár lenne a fáradságért; elég lesz ez az egy.

Óh! igen, kétség kivül elég lesz ez a darabka ón, hogy minden eltünjék, még pedig örökre! Az egész világ el fog tünni: nem lesz többé sem részvétnyilvánitás, sem sértett önszeretet, sem önmagának tett szemrehányások; nem lesznek többé azok az emberek, a kik elitélnek s kik magokat jóknak iparkodnak mutatni s becsületeseknek; azok az emberek, kiket mind jobban megismerünk, kiket megvetünk s kikkel szemben mégis jóakarók s rokonszenvezők törekszünk lenni! Nem lesz többé öncsalás s mások csalása! Nem lesz egyéb, mint igazság: a semmi örök igazsága!

Meghallá a saját szavát, mert e pillanatban fenhangon gondolkozék. És az, a mit mondott, olyan utálatosnak tetszett neki.

— Még most is! ... Meghalsz, megölöd magadat s még ezt sem tudod frázisok nélkül tenni! Mi okból s ki előtt játszod ezt a komédiát? Rajta, elég, elég, elég! ... ismétlé tompa, megtört hangon, mi alatt megkisérlé felhuzni a forgópisztoly kakasát, s nem kis erőlködésébe került felhuzni.

A faggyu, löveg könnyen csuszott be a csőbe. Most már mi akadály sem állott többé a halál utjába. A pisztoly katonatiszti fegyver, kitünő; az ajtó bezárva, seki sem lephette meg.

— Rajta, Alexis Petrovits! mondá markába szoritva a fegyver ágyát ... És a levél? ötlék egyszerre az eszébe. Hiszen nem lehet a nélkül meghalni, hogy pár szót hátra ne hagyjon az ember! ... Csak egy szót; ... de kinek? Aztán minek? Hiszen eltünsz örökre, hiszen nem marad többé semmi reád nézve; minek hát? ... Igen, ugy van! És mégis irni fogok. Kell, hogy legalább egyszer elmondjam, a mi a szivemen fekszik a nélkül, hogy valaki feszélyezzen, vagy önmagamat feszélyezzem. Aztán, nem minden nap kinálkozik ilyen alkalom; talán egyetlen alkalom lesz ez az életben.

Letevé pisztolyát, elővette a levélpapir-dobozt, megpróbált nehány tollat, mind rossz volt, s miután több levélpapirt elrontott s széttépett, végre igy kezdte:

»Pétervár, 187 ... november 28-án.«

Aztán olyan gyorsan futott a keze a papiron, hogy alig tudta figyelemmel kisérni a leirt szavakat s frázisokat.

Irta, hogy nyugodtan hal meg, mert nincs mit sajnálnia; hogy az élet hazugságok szakadatlan láncolata; hogy az emberek, kiket szeretett (ha igaz, hogy szeretett valakit s nem volt önmaga iránt is hasonló) nem tudták az élethez kötni; azok reá nézve érdektelen lényekké lettek, mióta átlátott rajtuk, s a mióta azok is kiismerték őt s rájöttek, hogy nem lakozik benne egyéb, hazugságnál; hogy, ha tett valamit az életben, azt soha sem a jó iránti szeretet, hanem csupán fitogtatásból tevé; hogy, ha kerülte a gaz s tisztességtelen cselekvényeket, az nem azért történt, mintha nem lett volna azokra hajlama, hanem álszeméremből, hogy mit mondana a világ; hogy, mindezáltal nem hivé magát rosszabbnak, mint milyenek: »mások, kik folytaták a hazugságot életük fogytáig«; hogy nem kéri bocsánatukat s meghal megvetve őket épugy, mint önmagát.

És még egy utósó frázis, kegyetlen, képtelen, siklott ki tolla alól:

»Éljetek boldogul emberek! éljetek boldogul, ti vérengző és tettető majmok!«

Még csak az aláirás volt hátra. De midőn levelét bevégezte, érzé, hogy melege van: a vér agyába tolult s hevesen lüktetett veritéktől nedves halántékain. Nem gondolva többé a pisztolyra s feledve, hogy ha megszabaditja magát az élettől, meg leend szabaditva a hőségtől is, felállott, az ablakhoz ment s felnyitá az egyik táblát. Fagyos gőz tolult be a nyiláson. A hó elállott, az ég tiszta vala; az utca másik oldaláról vakitóan fehér zuzmara-szemfedővel boritott kert ragyogott a hold fényénél. A távoli égen néhány csillag rezgett: egy azok közül, fényesebb, mint a többi, vöröses szinben tündöklött.

— Arcturus, mormogá Alexis Petrovits. Olyan régóta nem láttam már az Arcturust..., mióta a gymnaziumból kiléptem ...

Nem tudta levenni tekintetét arról a csillagról. Egy könnyü paletotba burkolt egyén haladt el az ablak alatt erősen verve dermedt lábait a kövezetre; egy kocsi kerekei fülhasitóan nyikorogtak a fagyos havon; aztán jött egy bér-szán, egy nagy urral; és

Alexis Petrovits még mindig ott állott mozdulatlanul, mintha megkövült volna.

— Rajta, itt a perc! mondá végre magában.

Midőn az ablaktól az asztalig haladt, — mindössze három méternyi távolság volt, — ugy tetszék neki, mintha nagyon sokáig ment volna. Abban a pillanatban, mikor kezét a pisztolyra tette, megszólalt egy harang s behatolt hozzá a nyitott ablaktáblán.

— Harang! mondá meglepetve.

És, ismét az asztalra téve a forgópisztolyt, visszaült támlásszékébe.

IV.

— Harang! ismétlé aztán. Mire harangozhatnak? Bizonyosan hajnali misére . . Imádkozni fognak . . . - Templom . . . . Ah! emlékezem . . . Fullasztó hőség. Viaszgyertyák. A szegény öreg pópa, Mihály atya, mondta a misét, bús, remegő hangon; a diákon énekelt az ő hamis hangján; álmos valék; a templom ablakán átszürődött a hasadó hajnal világa. Atyám mellettem állt lehajtott fővel s számtalan keresztet vetett magára; minden pillanatban egész sereg paraszt érkezett s hátunk mögött térdre borulva csaknem a földet érinték homlokukkal . . . Milyen régen volt s milyen messze van! . . . Olyan messze, mintha meg sem történt volna s csak ugy hallottam volna valahol beszélni róla. Nem, nem, ez mind létezett s az az idő jobb vala. Mit mondok; jobb-e? Hát jó volt! Ha a mai is olyan jó volna, nem kellene forgópisztoly után látni.

»Végezzünk!« — mormogá.

Aztán rátekintett a pisztolyra, kinyujtá kezét a fegyver után s majd hirtelen visszahuzta.

— Félsz? mondá magához . . . Nem, nem félek; szó sincs róla; ez nem félelem. Ebben nincs semmi borzasztó. De mire is harangoznak.

Megnézte óráját.

— A reggeli misék, kétségtelenül. Az emberek a templomba mennek; lelköknek vigaszt nyernek ott. Legalább ugy mondják. Különben én is megvigasztalódtam valaha a templomban. Akkor még gyermek valék. Aztán minden elmult, minden eltünt és nem találtam többé vigaszt a templomban. Ez az igazság . . . Az igazság! legalább, melyet e pillanatban találhatsz!

És a pillanat itt volt, nem lehetett előle kitérni. Lassan megforditá fejét s ujból a fegyverre függeszté szemét. Nagy tiszti forgópisztoly volt, Smith és Betton-féle, egykor fekete, de most már fehér helylyelközzel, megkopott a tokban, melyet az orvos mindenütt magával hordozott utazásai közben. Ott feküdt az asztalon, agyával Alexis felé fordulva, a ki olyan figyelmesen elnézdelé a használat által fényessé lett fát, annak végén a vaskarikát, melynél fogva fel szokták függeszteni, a cső egy részét s a legyet a végén.

— Az a halál. Csak kézbe kell venni s maga felé forditani . . .

Az utca néma volt: sem járókelők, sem kocsi a környéken. Ebben a hangtalan nyugalomban egyszerre ismét megszólalt egy távoli harang; a dallamos hangok behatoltak az ablakon s megcsendültek az Alexis Petrovics fülében. Ismeretlen nyelven beszéltek hozzá, de valami fölötte komoly, nagy és ünnepélyes dolgokat kellett mondaniok. Midőn az utósó hang is elhalt, Alexis Petrovits ugy érzé, mintha elvesztett volna valamit.

A harang megtette a magáét: emlékezteté ezt, az eszeveszett embert, hogy az ő szűk, benső világán kivül, mely gyötré s öngyilkosságra hajszolá, létezik még valami egyéb is. Kuszált, üsszefüggés nélküli emlékek, ugy szólván, egészen ujak, tolultak feléje, mint feltarthatatlan ár. Ezen éj folyamában sok eszme és emlék támadt fel agyában; ugy tetszett neki, mintha egész benső élete fölött szemlét tartana s tisztán látna saját énjében. De e pillanatban életének egészen más oldalát födözte fel, azt, melyről az a halk, félénk hang szólott.

V.

»Emlékszel még, midőn kis gyermek valál s atyáddal egy kis, ismeretlen, félreeső faluban éltél? Atyád nem volt boldog, s téged mégis mindennél jobban szeretett a világon. Emlékszel a hosszu téli estékre, melyeket együtt töltöttetek; ő számadásaival, te könyvecskéddel? A faggyugyertya vöröses lánggal égett, s lassanként füstölni kezdett, mikor nem jutott eszedbe a hamvát elvenni. Ez a te tiszted volt, s' te azt olyan komolysággal töltéd be, hogy atyád mindannyiszor fölemelé szemét a nagy számkönyvről s megszokott, szomoru s gyön-

géd mosolylyal nézett rád. Szemeitek találkoztak.

»— Nézd atyám, hol vagyok már, igy szóltál s két ujjad közé szoritva a már kiolvasott lapokat, büszkeségtől ragyogó arccal mutattad neki azokat.

»— Olvass, édes, kis fiam, olvass! biztatott atyád ismét belemerülve számadásaiba.

»Mindent engedett olvasnod, mert azt hivé, hogy az ő kedves, kis fiának a szive s elméje csak a jót fogja befogadni. És te olvasál, olvasál mindig, mitsem értve azokból a fejtegetésekből, de élénken megragadva a képeket gyermeki képzeleteddel.«

— Igen, abban az időben olyanoknak vettem a dolgokat, a milyeneknek látszottak. A vörös egyszerüen vörös volt; s nem vörös sugarak visszfénye. Még akkor benyomásaim számára nem voltak készen tartva öntő minták — eszmék, melyekbe az ember beleönti a mit érzett, nem kérdezve, vajon épek, hibátlanok-e s nincs-e repedés rajtuk. És, bármit szeretek, tudtam hogy szeretem; nem ólálkodott ott a kétség.

Egy csinos csintalan arc egy pillantást vetett rá s aztán rögtön eltünt.

— És ez? Ezt is szerettem? Meg kell vallani, eleget játszottunk az érzelemmel. Valóban ugy tetszett nekem, hogy őszintén beszélék s gondolkozám . . . Mennyi szenvedés! És mikor a boldogság eljött, kitünt, hogy az épen nem volt a boldogság; és ha életemnek abban a szakában hatalmamban volt volna igy szólani az időhöz: »Állj meg!« aligha tisztába tudtam volna jönni magammal az iránt: adjam-e, vagy sem ezt a rendeletet. És aztán kevéssel később ugyis azt kellett volna mondanom az időnek, hogy haladjon gyorsabban . . . De mire való most arra gondolni? Arra kell gondolni, a mi létezett és nem arra, a mi csak látszat volt.

Az pedig, a mi létezett, nagyon kevés: gyermekkora és semmi egyéb. Azonkivül nem marad más számára, mint össze nem függő emlék-foszlányok, melyeket Alexis Petrovits mohó vágygyal kezdett összeszedegetni.

Emlékezett a kis házra, a szobára, melyben atyjával együtt aludt, a családi vörös teritős ágyra; minden este azon a vörös teritőn akadtak meg szemei s mindig ujabb és ujabb alakokat födözött fel annak a rajzában: virágokat, vádallatokat, madarakat s emberi arcokat. Emlékezett a reggelekre különös szagával a szalmának, melylyel a szobát fütötték. Miklós, a kis szolga, már este az előszobába hordott egy halom szalmát, mit aztán reggel öl-számra tömött a kályhába. A szalma nagy lánggal, vigan pattogva égett, egy kissé csipős, de nem kellemetlen füstöt árasztva a szobában. A kis Alexis egy óráig is elüldögélt volna a kályha előtt, de atyja a theához szólitotta, miután megkezdődött a tanulás. Sehogy sem tudta felfogni a tizedes törteket; atyja türelmetlenkedett s minden erejét megfeszitve iparkodott azt az ördöngös tudományt a fejébe verni.

— Nem hiszem, hogy neki is nem volt legyen az nehéz időszak, gondolá Alexis Petrovits.

Majd következett az ó-szövetség. Ezt már csodás, nagyszerü és fantasztikus történeteivel jobban szerette a kis Alexis. Káin, majd József története, a királyok, a háboruk, az Éliás prófétának táplálékot hordó hollók stb. Volt egy képe, mely a következő jelenetet ábrázolta: Éliás egy kövön ülve nagy könyvet tart a kezében s két madár repül feléje csőreikben valami gömbölyü tárgygyal.

»— Nézd, papa: azok a hollók kenyeret visznek Éliásnak a mi Vorkánk meg mindent ellop!«

A kezes holló, melynek a kis szolga tréfából vörösre festé a lábait, meg a csőrét, végig ugrált a kerevet karján s erősen nyujtogatá a nyakát, hogy elérjen egy kis bronzkeretet, mely nem igen magasan függött a falon. Az a keret egy miniatur-képet köritett. Fiatal ember tekintett ki belőle simára fésült hajjal, sötétzöld egyenruhában, vállrojtokkal, iszonyatos nagy vörös gallérral s kis kereszttel az egyik gomblyukban. Az ő atyja volt, a milyen huszonöt éves korában volt.

A holló és a kép megjelentek szemei előtt s ismét eltüntek.

Majd az uj-szövetséget kezdte tanulni; de már nem nagy könyvből, mint az ó-szövetséget. Atyja elmondá neki a Jézus történetét s gyakran egész lapokat olvasott fel az evangéliumból.

»— És ha valaki arcul üt jobbfelől, tartsd neki a másikat. Érted ezt Alexis?«

És az atya hosszu magyarázatot csatolt az idézethez, mire a kis Alexis rá sem ügyelt; hanem hirtelen félbeszakitá atyját:

»— Emlékszel, papa, mikor Dinitri Ivanits nagybátya meglátogatott bennünket? Hát ugy volt, hogy arcul üté Tamást és Tamás nem is moccant; a nagybátya a másik oldalról is arcul üté s Tamás ismét nem moccant. Én megszántam s sirva fakadtam.«

— Igen, még abban az időben sirtam, mondá Alexis Petrovits, fölállva s ujból kezdve sétáját nagy lépésekkel; abban az időben még sirtam.

Ah, mennyire irigylé a hat éves gyermek könyeit s mennyire sajnálta azt az időt, mikor még meg tudott siratni egy véletlenül bántalmazott cselédet.

VI.

A fagyos lég egyre ömlött be az ablaktáblán, kis forgószelet képezve a párából a szobában, melyben már egészen kihült a levegő. Nagy, alacsony lámpa pléh-ellenzővel állott az iróasztalon; fehér lángja rezgő fény-kört vetett az asztalra, miből egy kis szelet a padmalyra esett; a szoba többi részét fél-homály boritá, melyben egy könyvszekrényt, egy nagy kerevetet, valami más butor-darabot s egy fali-tükröt lehetett megkülönböztetni. A tükörben egy hosszu alak képe mozgott megjelenve és ismét eltünve, a mint Alexis el-elhaladt előtte.

Egy-egy pillanatra Petrovits megállott az ablakban, a sürü pára körülfolyta égő arcát, nyakát s födetlen mellét. Didergett, de nem érzett hideget.

Homályos, szakadozott emlékei közül csak egy dolgot tudott biztosan, azt, hogy tizenkét éves koráig, addig, mig atyja gymnáziumba nem küldötte, egészen elszigetelt, benső életet élt s az az idő volt életének legjobb szaka.

— Ugyan mi vont téged annyira ama, csaknem öntudatlan élet szaka felé? Mi volt olyan nagyon jó azokban a gyermekévekben? Egy magános gyermek egy magános emberrel, egy egyszerü emberrel, milyennek te magad mondád halála után. Igen, igazságod volt: egyszerü ember volt. Az élet első, nem is kemény megpróbáltatása meggörnyeszté, megölvén benne mindazon jót, mit ifjuságában gyüjtött; de viszont nem tanitotta semmi roszra. Igy élt egész életen át a gyönge teremtmény erény nélküli szeretetével, melyet majdnem teljesen reád pazarolt . . .

Alexis Petrovits, évek hosszu sora után most érzé először, hogy szerette azt az apát, bármennyire jelentéktelen volt is. E percben óhajtotta, bárcsak egyetlen pillanatra nyerhetné vissza ifjuságát, térhetne vissza falucskájába, kis házukba s halmozhatná el szeretetével azt az élettől sujtott embert, ki naivul szeret, mint egy kis gyermek. Szomjazott az után a tiszta, ártatlan szeretet után, mit egyedül a gyermekek ismernek s még talán néhány szelid, a külvilágtól érintetlenül marad ifju lelke.

— De hát valósággal lehetetlen eljutni ahoz a boldogsághoz, rájönni arra a bizonyosságra, hogy szavaim, gondolataim igazak? Hány év óta nem vetettem már számot magammal? Hévvel beszéltem s ugy tetszett nekem, őszinteséggel és mégis mindig ott rágódott lelkem mélyén egy féreg, mely ez az eszme: »Barátom, mondd meg nekem, nem dőreség-e mindaz, a mit beszélsz? Gondolod te mindazt valósággal, a mit mondasz!«

S még egy, kézzelfoghatólag képtelen frázis született a Petrovits elméjében:

— Gondolod te azt valósággal, a mit gondolsz?

Képtelen eszme volt, de megértette.

— Igen, abban az időben valósággal gondolám azt, a mit gondolék. Szeretém atyámat s tudám, hogy szeretém őt. Irgalom! hogy egysser bátorkodom egy természetes és őszinte érzelmet vizsgálni, érzelmet, mit még nem fojtott el saját én-em! Nem volt szükséges mondani, hogy a világ létezik! Az a harang eszembe juttatá. A mig szólt, visszaemlékezém a templomra, a hivők sokaságára, a nagy embertömegre, a valóságos életre. Oda kell mennünk, megszabaditván magunkat én-ünktől s' ugy kell szeretnünk, mint a kis gyermekek. Mint a gyermekek! . . . De hiszen én ezt olvastam valahol! . . .

Iróasztalához közeledett, kihuzta a fiókokat s elkezdett bennük kutatni. Az egyik zugban talált aztán egy kis sötétzöld táblás könyvet, melyet egy orosz kiállitáson vett, mint az olcsóság netovábbját. Örömmel ragadta meg. A könyv lapjai, kéthasábos,

miniatur-betükkel nyomva, gyorsan futottak ujjai alatt; a szemébe ötlött szavak és szólamok föléledtek emlékezetében. Elkezdett olvasni az első lapon s olvasott és olvasott, teljesen megfeledkezve a mondásról, minek kedveért a könyvet kikereste. Azt a mondást már régesrégen tudta, de régen el is feledte. Midőn megtalálta, egészen megzavarta az a magasztosság, melyet az a hat szó rejtett magában:

»Ha nem lesztek hasonlók a kisdedekhez . . .«

Mintha teljesen megértette volna.

— Vajon tudom én valóban, mit jelentenek ezek a szavak: legyetek hasonlók a kisdedekhez? . . . Igen; annyit jelentenek: nem kell mindenben elsőnek feltolakodni; ki kell tépni szivünkből ezt a gonosz bálványt, ezt a potrohos szörnyeteget, ezt az undok é n-t, mely rágódik a lelken, mint a féreg s minduntalan uj táplálékot követel. Igen; de hát te telhetetlen féreg, hol vegyem ezt a táplálékot? Hiszen már mindent fölemésztettél. Összes erőm, minden időm a te szolgálatodra voltak szentelve. Én tápláltalak s te elnyeltél; gyülöltelek s mégis imádtalak; áldozatul hozva neked mindazt, a mi jóhoz csak hozzá juthattam. Imádtalak, imádtalak, imádtalak! . . . És ime hova jutottam! . . .

Ismétlé e szavakat sétáját folytatva, de most már lassu léptekkel, ingadozva. mint a részeg, zokogó mellére csüggesztett fővel; arcát könyek áraszták el, s nem száritá fel azokat. Lábai megtagadták a szolgálatot. A kerevet egyik sarkába hanyatlott, forró fejét kezeibe rejtette, aztán sirt, mint egy kis gyermek. Ez a lehangoltság sokáig tartott, de nem szenvedett. Sajgó fájdalma lassankint lecsendesült, bőven omló könyei fölengesztelék keserüségét s nem szégyenlé a sirást. Ha valaki e pillanatban belépett volna szobájába, ő nem iparkodik visszafojtani ezeket a könyeket, melyek magukkal vivék gyülöletét. Most érzé, hogy a bálvány, melynek éveken át áldozott, nem nyelé el egészen; hogy a szeretet, az önmegtagadás még megmaradt számára s ezen utósó kötelesség betöltése fölér az élet fáradalmaival. Mi célra, kinek a javára? azt nem tudta; de e pillanatban volt-e szüksége arra? Eszébe jutott a bú, a fájdalom, mit elég alkalma volt látni az életben; az igazi bú, a való élet fájdalma, mihez képest a saját, egyéni szenvedése csekélység volt és megérté, hogy emelt fővel kell hordania szenvedését, részt kell vennie mások fájdalmában s csupán igy nyeri vissza lelki békéjét.

— Borzasztó! hát már valóban nem élhetek többé önmagamnak? Nem; bele kell vegyülni az élet zajába; szenvedni, vagy örülni, gyülölni vagy szeretni, nem saját é n-emért csupán, mely elnyel mindent s mit sem ad cserében, hanem a köz számára létező igazságért, a mi lelkünkhöz szól minden elfojtására irányzott erőlködésünk dacára. — Igen! Igen! ismétlé Alexis Petrovits mély megindulással, mindez el van mondva a kis zöld könyvben, mindez meg van mondva mindörökre és visszavonhatlanul! Át kell változnunk, meg kell ölnünk é n-ünket s ki kell dobnunk az ut szélére . . .

— Hát mennyiben fog ez neked javadra lenni, te eszeveszett? kérdé egy hang.

De egy más hang, mely eleintén félénk volt s alig hallható, menydörögve válaszolá:

— Hallgass! Hát mennyire lenne javára, ha megsemmisitené magát?

Alexis Petrovits talpra ugrott s egész magasságában fölegyenesedett. Ez ez indok visszaadá lelkének egész rugékonyságát. Soha, semmiféle külső siker, semmiféle női szerelem nem keltett benne ehez fogható érzelmet. A vidámság forrása, mely erre szivében felbugyant, kiáradt onnan, lángözönként szétfutott minden tagjába, fölmelegité s egy pillanat alatt uj életre ébreszté szegény, eltompult lényét. Ragyogó nap támadt az egén, elárasztá fényével az egész világot s eltünt . . .

*

A lámpa, mely egész éjen át égett, mind jobban füstölt; végre egészen kialudt. De nem maradt utána sötétség a szobában: itt volt a hajnal; halvány, szelid fénye megvilágitott az asztalon egy töltött fegyvert, egy őrült átkozódásokkal teleirt papirlapot és a szoba közepén egy alvó embert, kinek halvány arcán a lelki béke trónolt.

GIUSEPPE GIUSTI.

(Folytatás.)

A mi már most Giusti humorát illeti: e téren is legelső volt az olasz irodalom satiricusai között. Azok a satira-irók, a kik előtte éltek, élcelődni tudtak csak, de humoruk nem volt. Guadagnoli pl. egyszerüen kinevette az emberek dőreségeit, Alfieri pedig szidta őket dőreségeikért. Giustinál jelenkezik először az a »vigság«, mely »annyi szenvedést rejt«, s az a mosoly, melyben annyi a bánat.

»Che par sorriso, ed dolore.«

Legtöbb humor van egyes genreképeiben, melyekről alább bővebben lesz szó. De azért a humor átlengi majdnem minden költeményét, csakhogy itt ártatlanabb, amott keserübb, sok helyen pedig megrázó. Egyes verseiben valódi cynismussá fokozódik s megrenditi az embert egész valójában. Néha a kétségbeesés humora szól belőle olyan erővel, minővel az ő koráig politikai költő nem tudott szólani. Igaz, hogy olykor kiesik a humor vagy az irónia hangjából, hogy a meggyőződés elementaris hatalmával rázza meg az embert: de az ilyen helyeken látja az olvasó, hogy itt az érzelem már annyira összeszoritotta a költő szivét, hogy nem tudhatott többé gúnyolódni. Az ilyen átcsapások más hangnembe Giustinál sohasem bántók, mert mindig igazak.

És most még hadd szólok Giusti nyelvéről. Hangsulyozom azt, hogy »Giusti nyelvéről«, mert azon a nyelven, melyen ő irt, nem tudott irni senki más. Az az ő legsajátabb, önalkotta nyelve. Hatalmas gúnyjával csufolódott azok fölött, a kik »sima, klasszikus nyelvvel« akarták »megcsiklandozni« a közönséget, s a kik mindig csak »rhetori hangon énekeltek.« A rabszolga-utánzók csordáját megvetve, kimondta: »Rántsd le inkább jó toszkáni nyelven az álarcot mindarról, a mi csúf és gyalázatos, mondd feketének a feketét, fehérnek a fehéret. Bátorodjál neki és tanuld végre használni azt a szótárt, melyet szádban hordozol, s a mely leginkább hazai, s a melyet meg fognak érteni . . . Irj ugy, hogy minden utcában megértsenek a szomszédok!«

Már e néhány sorból is kitünik, milyen irányu volt az a reformátori munka, melyet Giusti a nyelv terén végezni akart. A népnyelv kincstárából akarta gazdagitani az irodalmi nyelvet, ugy a mint nálunk akarta gazdagitani Arany János. De valamint nálunk nem ment át az irodalmi használatba az a tömérdek népies szó és szólásmód, melyek Arany müveiben előfordulnak: ugy Giusti törekvése is sikertelen maradt. Toscanismusai, melyekkel majdnem minden költeménye tele van rakva, csak nehezitik megértését és bizonyára hozzájárultak ahhoz, hogy Giustit külföldön nem igen olvassák. Értheti valaki Petrarcát, értheti Dantét is: de azért Giustinak sok helyén fog megakadni.

Az a törekvés, megtisztitani az olasz nyelvet az idegen szavaktól és gyarapitani a számos nyelvjárás szókincséből, már a XVI. században fölmerült. A hires »Accademia della Crusca«-nak is az volt a célja, hogy a nyelv tiszta búzáját elkülönitse a »korpá«-tól, és innen vette nevét is. A XIX. században Manzoni volt az első, aki megint nagy gondot kezdett forditani az olasz nyelvjárásokra, kiváltképen pedig a rendkivül gazdag toszkániaira. Beutazta az egész tartományt, hogy mennél több tősgyökeres olasz szót és szólásmódot gyüjthessen és ezek egy részét — habár csak kis részét — alkalmazta is müveiben. Giusti e téren sokkal többet tett. Hogy elsajátitsa a toszkán dialectus minden sajátosságát, rendkivül sokat társalgott a köznéppel, és ennek ajkairól leste el javarészét ama tömérdek idiotismusnak, melyeket verseiben fölhasznált. Hogy mért ép a toszkán dialectust szemelte ki nyelve gazdagitására: annak egyszerüen az az oka, hogy e nyelvjárást minden olasz a legolaszabbnak tartja Az Accademia della Crusca e tekintetben annyira ment, hogy szótárában csakis olyan szöveget fogadott el mérvadónak, melynek toszkán eredete ki volt mutatható.

Mindamellett nagyon sokat vitatkoztak Olaszországban azon, vajjon Giusti helyesen cselekedett-e, midőn satiráit annyi toscanismussal vegyité. Védelmezői azt hozzák fel mellette, hogy a toszkán nyelv szókincsének felhasználása által tehette csak stiljét olyan erőteljessé, olyan praegnanssá, olyan elevenné; mig viszont a másik párt azzal támogatja vádját, hogy a költőnek sohase szabad annyira eltérnie a közkeletű dictiótól, hogy még honfitársai egy részének is szótárra legyen szüksége, ha egynémely

*

kifejezését meg akarják érteni. Én részemről az utóbbi érvet erősebbnek tartom az előbbinél; de bár elismerem, hogy amugy bizonnyal többen foglalkoznának Giustival, mint igy: azért szerintem ez mégse von le költeményeinek absolut becséből semmit. Az idegen is egy kis fáradsággal könnyen beleéli magát a nagy költő sajátos nyelvébe, s ha már leküzdte ennek nehézségeit, annál több élvezetet fog benne találni.

Még egy oldala van a Giusti költészetének, mely a vele való foglalkozást némileg neheziti. Azt a, bár nem nagy számu apró vonatkozást értem, melyet abban az időben egész Olaszországban mindenki megértett, de melyek most már nemcsak idegen, hanem olasz ember előtt is commentárra szorulnak. De hát az efféle vonatkozások aránylag ritkán fordulnak elő, aztán meg, nézetem szerint, ha a régi classikusokért nem sajnálunk megtanulni egész mythologiát és történelmet: az ujabb classicusok is megérdemlik, hogy kedvükért néhány jegyzetet végigolvassunk. Különben nem hiszem, hogy volna politikai költő, akinek verseit az idegen minden commentár nélkül megértené.

Végül még Giusti verseléséről néhány szót.

Az a költő, aki nyelvére akkora sulyt fektetett, hogy egész philologiai tanulmányokra adta magát stilje javitása kedveért, természetesen nagy fontosságot tulajdonitott a külforma e részének is. És valóban, ha még vita dolga az, vajjon Giusti toscanismusai helyeslendők-e vagy sem: a felül már egyik táborban sem uralkodik kétség, hogy Giusti a forma tekintetében megközelité magát Dantet. Technikája egyes verseiben olyan, hogy a forditónak kihull kezéből a toll, mert olyant visszaadni nem lehet! Maga Heyse, a nyelv e nagy müvésze, a ki Rückerttel mérkőzik a német verselés pálmájáért, maga Heyse, mondom, kénytelen volt bevallani Giusti némely verséről, hogy abban »die virtuose Reimkunst spottet jedes Versuchs einer Nachdichtung.« Tősgyökeres népies stilü költőket mindig nehéz forditani, amire példa Arany is. Hátha még a nyelv oly technikával párosul, a minő a Giustié!

Természetes, hogy a nyelvre és verselésre forditott ekkora gond mellett Giusti nem lehetett szapora költő. Különben is azok közé tartozott, akik csak akkor nyulnak lanthoz, ha igazi belső szükség ösztönzi őket. Gyakran egy esztendő alatt csak három-négy verset irt, de legszaporább évében is csak tizennyolcat. Minthogy ezenkivül olyan szigoru kritikusa volt saját verseinek, hogy közülük igen sokat maga eltépett: összes költői müködésének termékei nem rugnak többre, mint 60–70 versre, melyek azonban nagyobbrészt hosszabbak.

III.

Giusti költeményeit leginkább ekkép szokták felosztani: szatirák és politikai költemények, szonettek és epigrammák, vegyes költemények. A két utóbbi csoport azonban nemcsak a hozzájuk tartozó versek számánál, hanem azok értékénél fogva is nem tarthat igényt nagyobb figyelemre. Három költemény van csak közöttük, melyek méltán sorakozhatnak az első csoportbeliekhez: a Dantehoz irott óda, a »Pisai emlékek« és a Gino Capponihoz intézett költői levél. Ez utóbbi mint egy epilog fejezi be Giusti kötetét, mint egy fájdalmas recapitulatioja a költő életének, melyből szomoruan csendül ki e két sor:

> És végignézek multam útjain . . .
> Ezer tövis közt szedtem egy virágot!

A Dantehoz intézett óda abból az alkalomból keletkezett, hogy 1841-ben fölfedezték a nagy epikusnak egy Giotto által festett arcképét. Emlitettük már, hogy Giusti valóságos imádattal csüggött a »Divina Commedia« költőjén, a kihez sok tekintetben hasonlit is. Bár távol van tőlem, hogy párhuzamot vonjak a két költő közt, de azt mindenkinek, a ki ismeri müveiket, be kell vallania, hogy két irányban Giusti csakugyan megközelitette nagy mintaképét: verselés és nyelv tekintetében. Az a tömött és gondolatokban annyira gazdag előadás, mely Dante minden sorát jellemzi, Giustinál is megragad bennünket. E hasonlóság főleg az emlitett ódában tünik ki, a hol Giusti szinte célzatosan használja a Dante nyelvét és költeményét átszövi a nagy epopeiából vett idézetekkel. Elpanaszolja a »divino maestro«-nak Itália sorsát és aztán a »Paradicsom« utolsó sorában lel vigaszt:

> »L'amor, che muove il Sole et l'altre stelle!«

»A szeretet, mely mozgatja a napot és a többi csillagokat«, uj életre fogja kelteni a latin tájakat is, mint a tavasz a mezőt.

A »Pisai emlékek«, az a harmadik költemény, melyet fentebb emlitettem, egész más hangon szól. Az egyetemi élet vigságait festi benne a költő, itt is ellentétbe helyezve a jókedvvel mulatozó diákok seregét a szenteskedőkkel, a »józanokkal«. Pajkosan kiáltja:

Az, a ki Socrates
Ifju korába'
Később lesz esztelen —
Mindhiába!
Asceta a mig ép,
S ha jön a köszvény,
Hóditni, költeni
Sohase fösvény;
Kései bolondság —
Az a bolondság!

A »Pisai Emlékek« Giusti költeményei közt az egyedüli, melyben hamisitatlan jókedv jut kitörésre.

Többi költeményeiben e hangnak még csak visszhangjával sem találkozunk. Politikai költeményeit, mint már föntebb emlitettem, a cynismusig menő humor jellemzi, mely majd a féktelen gyülölet szenvedélyes hangjába, majd komoly ünnepiességbe csap át. Legjobbnak vélem, Giusti idetartozó költeményeit abban a sorrendben tárgyalni, melyben azokat megirta; azt a néhány kevésbbé jelentékenyet, mely közöttük előfordul, egyszerüen mellőzni fogom.

Az első költeményt, melylyel némi feltünést keltett, Giusti 24 éves korában irta. Cime: »La Guigliottina a vapore« (A gőzguillotine). Már ebben is nyilatkozik az a keserű, epés gúny, melyben a nevetés mögül kihangzik a sirás, s melynek hangját Giusti később olyan remek tökélyre vitte. Kinában — ez a költemény tárgya — a papok olyan guillotinet fedeztek fel, melyet gőzzel lehet hajtani, és a mely három óra leforgása alatt százezer embernek fejét képes venni. A feltalálót fényesen megjutalmazzák, a guillotinet müködésbe helyezik és a dolognak hire elérkezik egy »tizennyolcadrétü Tiberius«-hoz. (Ez alatt IV. Ferencet, a kegyetlen modenai herceget érti a költő.) Tiberius odafordul miniszteréhez és sóhajtva felkiált: »Miért nem is született ez a zseni az én hercegségemben!«

Ennél sokkal nagyobb hatást tett a két évvel később megjelent »Dies Irae«. E költemény I. Ferenc osztrák császár haláláról szól, mely uj reményeket keltett a német járom alatt nyögő nemzetekben és a külföldi hatalmasságok hóditásvágyát is ujra fölébreszté.Hiába volt minden remény, megdördültek az örömágyuk s a leigázottak elzenghették ujra: »Habemus pontificem!« Az a merészség, melylyel Giusti kifejezte ama reményeket, melyekre akkor gondolni se mertek, az az éles gúny, melylyel abban az egynehány sorban festette az egész európai helyzetet, nem kiméive saját nemzetét sem: óriási elterjedésre segitették e költeményt, mely alapvetője volt Giusti hirnevének. Ez időtől fogva lett ő csak tisztában azzal, a mit akart. Már most tudta, milyen szerepet juttatott neki a történelem, s e szerepet jól betölteni lett egyetlen vágya. Missziójának tartotta, éleszteni azokat a lángokat, melyeket az 1831-iki forradalom szitott az olasz népben; missziójának, a gúny ostorával véresre vágni a reactionarius erkölcsi romlottság kinövéseit; missziójának, harcolni az ellen a porban mászó csőcselék ellen, mely körülrajzotta Olaszország absolutisticus trónusait és trónocskáit, harcolni a sbirrek és kémek, a hivatalvadászok és népnyomoritók ellen, pellengérre állitani a bureaucratizmus rabszolgáit, minden gazságukkal egyetemben. »Gingillino«-jában felszólitja muzsáját, hogy ne resteljen vele leszállni az ambróziás aetherből a kloákák bűzébe, mert ő azokról is akar énekelni. A »Dies Irae« óta akart Giusti azzá lenni, amivé csakugyan lett: a rendőrállam Juvenalisává.

Ama nagy hatás dacára, melyet a »Dies Irae« keltett, mégsem lehet e költeményt Giusti legjelesebb versei közé sorolni — épugy nem, mint a »Lo stivale«-t, melyet közvetlenül ez után irt, s melynek hire emezével vetekedik. Mindakettőben hiányzik még a müvészi biztosság, hiányzik a keserű gúny ama megkapó hangja, mely Giusti későbbi költeményeit jellemzi. A »Lo stivale« egy csizma képében allegorizálja Olaszországot, melynek a mappán tudvalevőleg csizma alakja van. A csizma elmondja, hogy évszázadok óta kik hordták, hányféle idegen taposta rongyosra, s végül azt az óhajtását fejezi ki, hogy vajha végre ismét

»honi lábat« takarhatna, nem franciát, se németet.

»Non tedesca, s'intende, nè francese,
Ma una gamba vorrei del mio paese.«

Az allegória azonban némely helyen kissé sántit, pl. ott, a hol azt mondja a csizma, hogy ő itt kék, amott veres-fehér, avagy fekete-sárga szinü, ezzel az Olaszországban uralkodó nemzeteket akarván jelképezni. Csizmát nem szoktak tarka folttal megfoltozni, aztán meg pl. az osztrák uralmat nem lehet egy csizmára vetett folthoz hasonlitani. Föltéve, hogy leveszik a foltot, a csizma még rosszabbul jár, a mennyiben egyszerüen lyukassá lesz. Még több ilyen hasonlósági pontban sántit a hosszu költemény, mely azonban, mint már emlitém, kivált a benne használt merész hang folytán rendkivül népszerüvé lett.

1835-ből való a »Legge penale per gl'impregati« (Büntető törvény a hivatalnokok számára), melyben az irónia már sokkal erősebben nyilatkozik, mint az eddigiekben. Az osztrák hivatalnokok galád üzelmei vannak benne a gúny fegyverével pellengérre állitva. A »San Giovanni« (Szent János) a megvesztegethetőséget, a pénz korlátlan hatalmát énekli meg, mig az »Incoronazione« II. Ferdinánd császár 1837-ben történt koronázása alkalmából leginkább XVI. Gergely pápához fordul. Itt már az aggódó kazafi komoly, szent beszédként hangzó intése szólal meg. »Tépd le az álcát előbb saját arcodról, szól hozzá, aztán a zsarnokokéról! De ha anathémákkal kereskedel, ha ajkaid csak a hatalmasok kelyheiből akarnak szürcsölgetni, majd megszólal egy hang az összesereglett népek előtt: Az a diadém, melyet hordasz, nem készült a keresztfa szent szegeiből, mint a nép őrültsége hitte; Krisztus mártirsága fegyvereit nem adja oda azért, hogy csaljanak velük. Nem abból a szántóvasból való, mely az ősök hirét-nevét elterjeszté: északi rablók kardja az, melyet koronává görbitettek. Oh latin törzs, ki előtt térdelsz? Ama rablók örökösе kinoz, s az a lánc, mely lábaidon csörög, ő tőlük maradt rája. Rajta hát, mivel már ennyien idegyültetek, rontsatok rá a bérenc zsoldosra, s az elnyomó előtt hadd csillogjon olyan fegyver, mely más bányából való: abból a bányából, mely kardot adott kezetekbe, midőn Legnanonál learattátok a barbár fejeket, mint a kasza learatja a mező gabnáját!«

A pisai tudósok-kongresszusára irt szatirában ismét Giusti legszokottabb hangjával, a maró gúnynyal találkozunk. E költemény a fejedelmek népbutitó törekvéseiről szól, melyeket a legrikitóbb szinekben fest. Egy uralkodó rendeletet bocsát közzé, melynek értelmében mindenki, a kit az ábécé tudásának gyanuja ér, számüzetik. Ő felsége rendkivül haragszik Pisa fejedelmére, a ki oly meggondolatlan volt, hogy tudós kongresszust engedett egybegyülni székvárosában. Gyülöletet esküszik a napsugárnak is, mert az is terjeszti a felvilágosodást, gyülöletet minden tudománynak, minden betünek, kivéve az — adóbevallási ivek betűit.

A »Preterito più che perfetto del verbo Pensare« cimü szatira a »régi jó időkről «szól, mikor még nem mertek álmodni a »népek egyenlőségének szédelgéséről«, mikor még nem lett mártirrá az, a kit gondolkozásmódja miatt fölakasztottak, s mikor az »urak« nem szerepeltek még az adózó-listákon meg a bagnoban épugy, mint a szegény ember. »A haladás és maradás« cimü költemény a hideg számitókat gunyolja, a kik a lelkesültséget elkergették a világ végére s csak algebrával és geometriával szeretnék kormányozni a világot.

»A holtak országa« abból az alkalomból iratott, mikor Lamartine kimondta e hiressé vált szavakat: »L'Italie est la terre des morts.« E költemény azok közé tartozik, melyek Giusti modorát a lehető leghivebben jellemzik. A keserü gúny lelkesültséggé lesz benne, az olykor ki-kicsillanó humor megrenditővé. A nap halotti fáklyává lesz a költő szemében, mely fényét búsan hinti a nagy temetőre; a rózsa, az ibolya, s a többi virág is mind, mind halotti koszorúkká fonódnak és ott pihennek a holt Itália sirhalmán. De hát ha meghaltunk, kérdi a költő, mit keres rajtunk a sbirrek hada? Mit keres az észak hóditója koponya-halmokon? Tán csak nem félnek azok a hatalmas urak a sirok lakóitól? Megcsendül a Dies Irae, és hallja, a kit vele bucsuztatnak . . . Dies Irae — el fog-e majd jönni a mi számunkra is?

(Vége köv.)

IRODALOM.

»Az életből.« Elbeszélések; irta Bodon József, Budapest, Révai testvérek kiadása 1883. Ára 1 frt 60 kr.

A ki végig olvassa e nyolc történetet: aligha élvezheti többé Bodon József első novella-gyüjteményét, mely két-három év előtt jelent meg. Kevés fiatal iró emelkedett ily gyorsan s vetkőztette le ily rövid idő alatt fogyatkozásait. A terjengős részletek helyett, melyek első elbeszéléseit unalmasakká teszik, most már jellemzetes detail-rajzot nyujt; az alakok körvonalai határozottabbak; az előadás hangulatteljes, sokszor egészen szabatos, sőt élezett és individuális; s a mi mindennél is figyelemre méltóbb: humora is van a szerzőnek, mert nem egyszer igen sötét dolgokat játszi hangon beszél el; mintha csak könyeken át mosolyogna a múzsa.

Most is a szomorú, a szerencsétlen emberek sorsa az, melylyel leginkább leköti az olvasó érdeklődését. Mindig tud rokonszenvet támasztani egy-egy pártfogásba vett üldözöttje iránt s a hatást keresetlenül, mondhatni az eszközökben való válogatás nélkül, éri el. Az élet közönséges és prózai jelenségeit csak oly érdekes szinben tünteti föl, mint a szokatlanabb helyzeteket és keresett összeütközéseket. S ez már próbaköve a tehetségnek.

Uj mese s uj tárgy keresésében azonban ritkán mutat különösebb igyekezetet. Egy-egy alakot, ha mindjárt ismert is, s egy-egy situatiót, ha mások fel is használták már elég alkalmasnak talál arra, hogy valamely novella alkat-elemeivé tegyen. De rajza azonnal sajátos vonásokat kap, s az alapszin mindvégig önálló s eredeti.

Mindjárt az első elbeszélésben, melynek cime »Dal a szép leányról« oly alakot mutat be, kiről balladák és románcok sokkal többet beszéltek, semhogy sok ujat lehetne még róla mondani. Bodon József azoban próbál mondani. A lány, ki »elejté koszoruját«: koldus gyanánt, szégyenteljesen vetődik haza anyjához. Leirások helyett azonnal erőteljes drámai jelenetet kapunk, melyben egyedül a fölháborodott és kérlelhetlen anya viszi a szót; a lány mindvégig néma marad; de hallgatása, fölsziszszenése, kis batyujának elejtése, görcsös vonaglása és sirása, majd pedig térdre hullása s elterülése az idegenné vált küszöbön, — mindez meghatóbb akármi beszédnél és többet is mond. Jön aztán, éles ellentétül a Marcsa szolgáló, a ki csúf, mint a boszorkány, a szeretőit is sűrűn váltogatja, de azért erkölcsi fölháborodással nézi az előtte heverő nyomorult lányt, saját gazdasszonya lányát, sőt határtalan felsőbbsége érzetében meg is rúgja, mint a hitvány göröngyöt: »Még ide mer szemtelenkedni!« Aztán ágyba fekteti a jövevényt s gondoskodik, hogy a szomszédság mihamarább megtudja, a házi botrányt. S mi okozta a lány bukását? Megtudjuk ama viziószerű képekből, melyeket az ágyban fekvő beteg lány képzelete a mult emlékeiből maga elé rajzol. A gavallér Jenő szerelme, csábitása, hűtlensége; Rózsi küzködése, hogy a halált válassza-e »másodmagával«, vagy anyjának valjon-e be mindent; majd az élet ezer csábja, a mámor, mely feledést kinál; élvhajhászat a bodulásig és elvetemültségig: s a mult többi jelenetei is hosszú sorban vonulnak el lelke előtt, mig végre érzi, hogy a megsemmisülés órája eljött s reszkető ajakkal nyögi: «Imakönyvet, imakönyvet!« S a megtört anya tudja, hogy lánya már csak meghalni jött haza. S a mikor fölrezzent, a beteg szemei már az örök homálylyal küzdöttek: ott látta anyja ősz fejét az ágy szélén nyugodva. S az egykor oly szép szemekbe még egyszer visszatért a fény, ajka szó nélkül remegett, kezét görcsös reszketéssel nyujtotta az ősz fej felé; de keze leesett, mielőtt elérhette volna, szemében a fény utolsó lobbot vetett és a lélek elszállt, a lopott örömnek e parányi szikrájával.

Ime, ez kerek és épen nem chablonszerű kompozició. Többet hallgat el, mint a mennyit kimond a szerző; de azért semmi sem hiányzik a történetből, hogy megérthessük. A három alakot: a lányt, az anyát s a szolgálót e rövid rajz keretében néhány vonással is életteljesen jellemzi, s az előadás által egész a szivünkig férkőzik, hogy irgalmunkat kierőszakolja a szerencsétlen iránt.

Még eredetibb s egyes részeiben művészibb »Az árny« cimű elbeszélés. Dráma ez is, s hozzá ugyanolyan tárgyu, mint az előbbi; de nem annyira a szerencsétlen lány, mint inkább a »tiltott szerelem gyümölcsé«-nek s a csábitónak sorsával foglalkozik. Az előjáték egy borzalmas éjfeli jelenet a lánchidon, a mikor az anya a Dunába

ugrik. Kevéssel előtte Málnási György háza kapualjában letette csecsemőjét. Van nagy riadalom, a mint hajnalban a kis porontyot fölfedezik. Egy puttonyos kofa az a szerencsés, a ki először látja meg. Nagyra is van vele; de mindenekelőtt átkot mond a kegyetlenre, a ki sorsára bizta a magzatot. Keletkezik aztán zűrzavar, a savanyu képű házmester, a mély pongyoláju cselédek, a pereces-inas, a kövér és jószivű szakácsné s végül a láthatáron legutoljára feltünő rendőr körülállják a lelencet. De még valaki elsuhant a csoport mellett, Málnási György urfi, a mint kimerülve az éjjeli dorbézolásban, befordult a saját háza kapuján. Nem állt meg a talált poronty előtt; mit is nézne rajta — a saját gyermekén? Hanem ezt persze nem tudja a gavallér! Azt sem tudja, hogy a csemete-embert elvitték a rendőrséghez, ott protokollumot vettek föl róla, aztán elvitte egy nagy bajuszu ember falura, az »angyalcsináló«-hoz, a ki gondoskodik róla, hogy se neki, se az államnak valami sok baja ne legyen vele. De hát az apa? . . . Málnási György urfi nagy unalmában ujságot is szokott olvasni; onnan tudja meg, hogy az ő áldozata miként veszett el. A lány emléke árny gyanánt kiséri egész életutján, s kegyetlenül gyötri, a hová megy, a hová lép. Nem használ Páris, sem az a nagy vagyon, melylyel ott a feledés kincsét akarja megvásárolni. És a mikor ismét hazavetődik: éjeli álmait egy halott anya és halott csecsemője háborgatják; nem is szabaditja meg ez árnytól semmi, még a hosszu gyónás s az engesztelő requiem sem a falusi templomban.

Előadás tekintetében alig van értékesebb darab ennél az egész kötetben. És Bodon József a legnehezebb módot választá, a mikor ugy beszéli el a történetet, hogy szavait folyvást hőséhez intézi. A hatás és visszahatás gyakran egy hajszálon függ; s annál érdekesebb, hogy a hangulatot sehol semmi se zavarja. A kis gyermek elhagyatottságát, tragikomikus helyzetét alig rajzolhatja valaki több megfigyeléssel. Minden vonást hiven, az életből lesett el a szerző, s e rendkivüli természetesség feledteti velünk a történet szaggatottságát is. Igazi értéket kölcsönöz pedig e novellának az, hogy megható, majdnem lázitó ethikai hatása mellett sehol sem válik mereven tendentiozussá, s a morált nem mutatja ki, csak fölveti annak kérdését, még pedig oly biztosan s követelőn, hogy az olvasó kénytelen megfelelni rá.

Ez az erős meggyőződés és kérlelhetlen szigoruság nyilvánul »A galagonyabokor« cimü rajzban is, hol a koldus apának büszkesége fényes diadalt ül elvetemült gazdag leányával szemközt. Továbbá a »Jó éjszaká«-t cimü rapszodikus történetben, melyben a férjet vak szerelme a lejtőre viszi, de végül lányát, az ártatlant, megmenti. Jóizű humor nyilvánul »Az utolsó Csicsay«, továbbá a »Kilis doktor« élettörténetében. Amaz régi fajta »ős jogász«, ki ismételve bukik vizsgálatain, aztán hazamegy az ősi portára, ott szegénynyé eszi és iszsza magát; majd zugprókátornak csap föl s midőn részegsége miatt az utolsó szalmaszálba (egy pénzes vén kisasszonyba) is hiába kapaszkodik: megadja magát sorsának s szomoru büszkeséggel emlegeti, hogy nemzetsége ő benne hal ki. A másik már praktikusabb ember. Az orvosi szigorlatot egy özvegy asszonyka segitségével nagy nehezen lerázza. Utána jó állomást is kap; most első teendője, hogy az özvegy asszonykának visszafizesse a kölcsön-összeget. Rakosgatja is össze a forintokat; de mikor már-már együtt van a summa: egy szép napon csak betoppan a szép hitelező, még pedig — csecsemőstül. Ez a kis poronty pedig a doktor ur — nemezise. Mit csináljon már most? Jó képet vág hozzá. Mert hát mást nem is igen tehet... Mindkét rajzban az elbeszélés hangja derült s az aprólékos vonások mind igen élénkek.

Sötét kép ismét »Az üres hónapos ágy« cimü. Egy szegény ördöggel ismerkedünk meg. Meginditóan egyszerü sorsa oly kérlelhetlen, a milyen ridegek maga az élet és az emberek e szánalmas ember iránt. Egészséges, munka képes, jóravaló ifju, a ki dolgozni akar, sőt dolgozni szeret: de nem bir foglalkozást kapni, bármint keres, egész a kétségbeesésig! s végre meg kell halnia, mert fátuma, hogy ez esetben reá, épen ő reá, nincsen szükség! Mint a hajóslegények a fölösleges terhet: ugy dobják őt ki az emberek maguk közül. Van mindenki számára állás, hivatal: ő hiába kopogtat bárhol is. Az egyletek, intézetek, társulatok, hivatalok egész hosszu sorát végig járja: sehol sem látják szivesen. A mikor aztán a

vizvezetéknél s a temetkezési egyleteknél is hiába próbált szerencsét: látogatóba megy a Duna fenekére. No ott már szivesen fogadják; a Margithidnál egyenesen az udvarias hullámok karjaiba esik, s azok vissza se adják többé.

De legbecsesebb valamennyi közt az »Egy elkésett kuruc« cimü novella. Ebben a kompozició s a jellemrajz oly kifogástalan, s az előadás oly költői, eleven és üde, hogy ujabb elbeszélőink alig mutathatnak fel különbet. Jó módu, de nyakas s a világtól elmaradó birtokos elkallódását beszéli el a szerző. Felső- és alsó-vaáli Vaály Gerzson: ez a neve az elkésett kurucnak. Pompás egy alak. Elveiből, büszkeségéből egy mákszemnyit nem enged, még akkor sem, a mikor nyomorba jut. Már nincs mit ennie a háznál, de azért megakarja traktálni vendégét, ha mindjárt a szomszédoktól kell is összekoldulgatni az ételt, a bort, a dohányt. Megtagadja a fiát, a ki magyar nemes ember létére, »ángliusnak csapott föl« s gépészmérnök lett; s a mikor józanabb eszü családja elmegy messze földre valami szeszgyárba, az öreg Gerzson bácsi akkor is itthon marad és maga kaszál, de kegyelem-kenyeret nem eszik. Az ellen meg tiltakozik, hogy a lányát valami Schottenreiter Lipót cseh hivatalnok vegye el, azt még akkor is ellenzi, ha a nevét az esküvő előtt csakugyan Lengefire megmagyarositja. És nem marad senkije, mint az öreg Rózsi cseléd, a ki gondoskodik, hogy éhen ne haljon. Mikor aztán a családja megjött s Rózsi bemegy hozzá, hogy előkészitse a nagy meglepetésre: az elkésett kuruc már halva fekszik ágyában.

A természet s az emberek rajzolása, a hangulat-keltés s az előadás jellemzetessége vetélkednek egymással ez egyszerü, megindító elbeszélésben. Fölösleges vonás nem zavarja a mese folyamát, s minden fordulat lélektanilag igaz. A stil is találó, mindent kifejező; s az oly képek, mint a virágzó udvarház leirása (mindjárt a legelején); továbbá a vendégfogadás s később a szegény házikó egész környékének bemutatása: mind igen hivek. A hatást sehol sem keresi a szerző; de azért az ritkán marad el. Ezt ez az igénytelen tárgyu novella a legszebben bizonyitja.

Mély közvetlenség és erős öntudatosság: e két lényeges kellék jellemzi Bodon József tehetségét mostani gyors fejlődésében. A szerencse, melyre még szüksége van, már biztatja, s fényével sem fog fukarkodni, hogy a szerző nevének jusson belőle.

---

† **Turgenyev Iványnak**, a jelenkor egyik legnagyobb elbeszélőjének halálát jelenti egy párizsi távirat. Az agg költő már évek óta betegeskedett és mégis most, a midőn elhunytának hirét vesszük, olyan mély megdöbbenést érezünk elvesztése felett, mintha csak egészen váratlanul érkezett volna. S ez a megdöbbenés bizonyára európaszerte általános lesz, mert Turgenyev nemcsak az orosz nemzet irója volt, hanem mindazoké a népeké, melyek az emberiség előhaladásáért és a szabadságért lelkesülnek. A mi olvasó-közönségünk is nagy veszteséget gyászol benne, mert sok müvét két-három forditásban is élvezte, s nincs talán egyetlen sora sem, melyet magyar nyelvre le ne forditottak volna. Lapunk nem rég kimeritő élet- és jellemrajzot közölt a nagy költőről, ezuttal tehát bővebb jellemzés helyett erre a cikkre utaljuk azokat, kik Turgenyev munkásságban és sikerekben egyaránt gazdag életpályája iránt közelebbről érdeklődnek.

»Az ember tragoediája«, Madáchnak e nagybecsü müvéből, melyet Paulay Ede alkalmazott a szinpadra, már megtartották a nemzeti szinházban az első próbákat, noha a mű csak e hó végén kerül szinre. A szinmü 13 képből áll. Ádámot Nagy Imre, Évát Helvey Laura, Lucifert Gyenes fogja adni. Az előkészületek után itélve, a darabnak, különösen dekorativ része rendkivül fényes lesz. Az uj decoratiók és a jelmezek készitése már nagyban foly. Magáról a darab szinrealkalmazásáról Paulay Ede igazgató társaságunk e hó 16-diki ülésén fog felolvasást tartani.

A »Nemzeti Könyvtár«-ból, Aigner Lajos pártolásra érdemes vállalatából, ismét tiz füzet (126—135-ik) jelent meg, régibb irók müveiből. Kazinczy Ferenc »Magyar Pantheon«-jából (életrajzok) a 2-dik és harmadik füzetet kapjuk, megkezdődik egyszersmind Czakó Zsigmond szinmüveinek közlése. A most megjelent három füzet a »Kalmár és tengerész«, s a »Végrendelet« cimü drámákat adja. Balogh Zoltán »Alpári« cimü verses regényéből a két első füzet, szinmüveiből a 4-ik füzet, verses müveiből pedig a 3-ik füzet hagyta el a sajtót. Sárosy Gyula szinmüveiből is van egy füzet, s abban »Aristodem« cimü szomorujáték, melyet Sárosy olaszból Montitól forditott. Egy füzet ára 30 kr.

(Schücking Levin), egyike a legkedveltebb német regényiróknak, Pyrmontban elhunyt. Hatvan évnél tovább működött a német irodalom terén, melyet

igen sok regénynyel és novellával gazdagitott. 1811. szeptember 6-ikán született Clemensdorfban. — Heidelbergben és Göttingában jogot tanult, de csakhamar felhagyott a jogi pályával, hogy egészen az irodalomnak szentelje magát. 1842-ben Wrede herceg két fiának nevelését vállalta el, egy évvel később pedig elvette Gall Luizát, ki szintén sok sikerült elbeszélést irt. A negyvenes évek végén az augsburgi »Allgemeine Zeitung«, később pedig a »Röhmische Zeitung« munkatársa lett. Schücking fia is irt nehány szépirodalmi munkát.

Uj népszinmü befejezésén dolgozik Almási Tihamér. Cime »Cigánypanna« lesz. Zenét Serly Lajos, a népszinház derék karnagya ir hozzá.

»Sztáray Mihály élete és művei.« Irodalomtörténeti tanulmány, irta Nagy Sándor; Budapest, Kilián Frigyes bizománya. E füzet ama régi magyar irók egyikének pályáját és működését tünteti föl, gondosan összegyüjtött adatokban, kiknek hatásuk a vallásügyben is jelentékeny volt. Sztáray mint reformátor, mint lirai költő, s mint elbeszélő és drámairó a XVI. század középső részének egyik kimagasló alakja, kinek irodalmi működése párhuzamosan megy hittéritői pályájával. Zsoltárfordításai, hitiratai az irodalomtörténetben és a reformációban eléggé méltányoltak, énekei sokáig használatban voltak. Élettörténete azonban sok tekintetben homályban maradt, s ezt dicséretes buzgalommal igyekszik eloszlatni Nagy Sándor, először is azokat az adatokat vizsgálva, melyek szülőhelyére vonatkoznak. A somogyi és zempléni Sztára helységek közül a zemplénmegyeiben véli föltalálhatni Sztáray Mihály szülőföldjét. Szól a család eredetéről, Mihály ifju éveiről, melyek egy részét valószinüleg Paduában töltötte, majd életének egyes folyását, irodalmi működését adja elő. Müveinek méltatásával szintén részletesen foglalkozik.

»Hervadt lombok« cim alatt Baráth Sándor (az irodalomban eddig ismeretlen név) költeményfüzetet akar kiadni, példányonkint 1 frt 50 krjával. A jövedelem egy részét a hirlapirók nyugdijintézetének javára fordítja. Az előfizetések szerzőhöz, Mária-utca 22. szám alá intézendők. A munka megjelenése ez év szeptember havára van igérve.

MÜVÉSZET.

Feszler Leó szobrász már befejezte a központi személypályaudvar főhomlokzatának csucsives fülkéjébe jövő allegorikus szoborcsoportozat gipszmintáját. E csoport a közlekedést ábrázolja allegorikus képletben. A csucsiv közepén, golyón egy nő-alak áll és az egyik kezében egy lángoló golyót, a másikban pedig kereket tart. Ez alaktól két oldalt egy-egy mythológiai állat-alakon egy férfi és egy nő nyugszik, kezeikben a szokásos közlekedési jelekkel. A csoportozat óriási arányu lesz.

A »zenetanárok országos egylete« a tanév kezdetén felhivja a t. szülők, gyámok s általában mindazok figyelmét, kiknek a zene bármely ágában tanitóra szükségük van, hogy megbizható és szakavatott zenetanárok ajánlhatása céljából egész bizalommal forduljanak az egylethez (Ferenciek bazárja), vagy Ságh József egyleti elnökhöz (kerepesi-ut 23.)

Ploteényi Nándor hegedümüvész, Reményi Ede ismert tanitványa, a napokban hangversenyt adott Ungvárott s játékával egészen elragadta az ottani közönséget. A müvészt neje, szül. Macalister Eugénia kisérte zongorán. Hangverseny után működvelők előadták Váradi Antal »A tőr« cimü vigjátékát. A darabban közreműködtek: Novák Endréné, Lám Sándorné, Tapajkovics Neszta, Lám Gyula, Dietz Sándor és ifj. Markos Mihály.

Kolumbus szobra. Amerika felfedezőjének egy szobrát, mely őt Izabella, Kasztilia királynője előtt állva ábrázolja, Mills sakramentoi polgár California államnak ajándékozta. Ez a szobor kilenc láb magas és 35,000 dollárba került. A sakramentoi kapitolium rotundájában állitják fel.

Az olasz műremekek oltalmára törvényjavaslatot tervez az olasz közoktatásügyi miniszterium. Továbbá katalogust készitenek az ország kiválóbb műremekeiről, melyeknek kivitele egyáltalán el lesz tiltva. A csekélyebb értékü műremekeket szintén összeirják, s azokat tulajdonosaik eladhatják ugyan, az elővásárlási jog azonban az államnak lesz fentartva.

Ferrari Pál »Due Donne« cimü három felvonásos szinmüve volt a bécsi »Stadt-Theater« első ujdonsága az őszi idényben. A darab a »Kaméliás hölgy« motivumának variációja. Egy kétes hirü nő, kit egy olasz főnemes a sárból kiemelt, példás magaviselete által kivivja a világ tiszteletét, mig a kényszerüség, hogy fiát megmentse egy kalandornő körmei közül, a kinek az övéhez hasonló multja van, reá nem veszi, hogy felfedezze feltékenyen őrzött titkát. A darabot az olasz szépmüvészetek miniszteriuma az első drámai jutalomra érdemesitette és Olaszországban mindenütt nagy sikerrel adták elő; a bécsi közönség és kritika azonban lanyhán fogadta.

Hülsen báró a porosz udvari szinházak főintendánsa, e hó elején ünnepelte hivataloskodásának 25-ik évfordulóját. A német császár személyesen üdvözölte őt és az első osztályu vörös sas-rendet adományozta neki. A trónörökös-pár sajátkezüleg irt levélben fejezte ki szerencsekivánatait. A tulajdonképeni ünnepélyben 800 személy vett részt. A berlini udvari szinházak nevében Strantz igazgató üdvözölte az ünnepeltet. Ezután ünnepi ének és befejezésül ünnepi induló következett. Volt diszelőadás és bankett is.

Henry Meilhac és Philippe Gille társszerzők már felolvasták a »Palais Royal« szinház tagjai előtt ötfelvonásos uj szinmüvüket, melynek cime: »Ma camarade.«

Mrs. Langtry babérjai, melyeket leginkább szépségének köszönhet, nem hagyják nyugodni Albion szép leányait. Ismét a szinpadra lépett egy hölgy: Miss Emily James, a ki nem bir ugyan nagy hivatottsággal a szinipályára, de rendkivüli szépségéről szélesebb körben ismeretes Birminghamban már nagy diadalokat aratott, legközelebb pedig egyik londoni szinházban fog föllépni.

Makart János a bécsi mücsarnok jelenlegi kiállitásán, mely mintegy 600 képet tartalmaz, a »Nibelungtetralogiá«-hoz készitett kilenc nagy vázlatot állitott ki.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőműves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia. Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Nemenyi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Balogh D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum**, utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes művei 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt, kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

37. szám. 1883 Szeptember 16.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A lelkész leánya. (Elbeszélés.) Irta Balázs Sándor.
A mit az erdő beszél. Turgenyev Iván-tól.
Giuseppe Giusti. Irta Dr. Radó Antal.
A nürnbergi mesterdalnokok.
Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST
AIGNER LAJOS KIADÁSA
IV. váci-utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

e hó 16-dikán (vasárnap) d. e. 10 órakor a magyar tud. akadémia első emeleti termében

felolvasó-ülést tart.

TÁRGYAK:

1. »Az ember tragoediája« a szinpadon (székfoglaló). Irta és felolvassa Paulay Ede r. tag.
2. Költemények. Irta és felolvassa Prém József r. tag.
3. »Erdős Juliska«, »Szebb annál a Zsuzsi« (két elbeszélés). Irta és felolvassa Balázs Sándor r. tag.

A felolvasásokat zárt ülés követi.

VEGYESEK.

* (**Éremkiállitás**) nyilt meg Bécsben, a pénzverde nagy termében. A kiállitást a bécsi numizmatikai társaság rendezte, abból az alkalomból, hogy most tartják Bécsben harmadik nagygyülésüket a »Verein deutscher Münzforscher« tagjai. A kiállitás általában igen sikerültnek mondható. Hosszu sor fali szekrényben láthatók az osztrák tartományok éremügyének fejlődését feltüntető pénznemek, melyekből olyan teljes gyüjtemény, mint itt van, még nem volt összeállitva soha sem. Ott van továbbá egy gyüjtemény, mely a 991—1677-ig élt salzburgi érsekek érmeit tartalmazza. Hohenlohe Fülöp herceg a maga családjából való érmeket állitott ki, Schwarzenberg herceg 17. és 18. századbeli arany- és ezüst-érmeket. Rendkivül becses a római császár-érmek ama collectiója is, melyet Trau küldött be a kiállitásra; továbbá a bécsi Schottenstiftnek olasz érmeket és a praehistoricus korból való arany pénzeket tartalmazó gyüjteménye. Végül megemlitjük még, hogy a bécsi pénzverde kiállitotta mindazon érmeket, melyeket 1577 óta egész a mult esztendeig vert, és hogy a kiállitáson van egy meglehetősen teljes magyar éremgyüjtemény is. Bécsnek e szerint most a villamossági kiállitás mellett még egy érdekes expoziciója van, melyet mindazok, a kik ez idő alatt elmennek az osztrák fővárosba, el ne mulaszszanak megtekinteni.

* (**Washington emlékére.**) Az Egyesült-Államok kormánya megvásárolta a wakefieldi jószágot, mely valamikor Washington apjának volt tulajdona, s a melyen a nagy férfiu született. A jószág 86 mfnyire van Washingtontól és 20 holdnyi területü. Ezenkivül a kongresszus 33.000 dollárt szavazott meg egy emlékoszlopra, melyet ama helyen fognak felállitani, a hol Washington megpillantotta a napvilágot.

* (**Uj üstökös.**) Távirati uton adták hirül a bécsi csillagvizsgálónak, hogy Blooks amerikai astronomus egy uj üstököst fedezett fel. Az idő kedvező volt, s az uj üstököst azonnal meg lehetett vizsgálni. Helyzete 12 óra 2 perckor (közép bécsi idő szerint) 16 fok 33·4 perc volt egyenes emelkedésben és 64 fok 27 perc északi elhajlásban; az üstökös a déli irány felé mozog, körülbelül 12 percet naponta. Még refraktor segélyével is alig látható, tizenkét hüvelyknyi távcsövön át pedig szintén csak igen halványan mutatkozik. Ezt az üstököst is Amerikában födözték fel, a hol a csillagok kutatása nem mutatkozik haszontalan munkának. Egy Warner nevü rochesteri gyógyszerész üstökösök feltalálóinak 100 dollár dijat tüzött ki, de avval a kikötéssel, hogy a felfedezésnek Amerikában vagy Angolországban kell megtörténnie.

* (**Nemzetközi népjogismei kongressus**) nyilt meg Münchenben. Crailsheim b. bajor miniszter üdvözölte a kongresszus tagjait a bajor király nevében szivélyesen, kiemelvén a praktikus célt, melyet a kongresszus maga elé tüzött, hogy t. i. a népek ismerjék meg egymás törvényhozásait. A kongresszuson mindjárt az első napon 30-an jelentek meg a meghivottak közül. A felolvasott évi jelentésben különösen Holtzendorff kongresszusi elnök érdemei vannak méltatva. Moynier, a genfi vörös kereszt egylet elnöke a Congo folyó szabad hajózását illetőleg értekezett s különösen hangsulyozta, hogy a folyót s partvidékét minden háborus zavar ellen biztositani kell.

* (**Bismarck herceg sulya.**) A német vaskancellár minden évben meg szokta magát méretni mikor Kissingenben van. Egy ottani lap most közzéteszi a kancellár sulyát a legutóbbi kilenc esztendőben: 1874: 207 font, 1876: 219, 1877: 230, 1878: 243, 1879: 247, 1880: 237, 1881: 234, 1882: 232, 1883: 202 font.

* (**Holttestégetés Párisban.**) Midőn Párisban a kolera elleni védekezésre készültek, szó volt arról is, hogy a holttesteket elásás helyett el fogják égetni. Különösen Koechlin-Schwarz, a nyolcadik arrondissement maireje, s a holttestégetés ügyében alakult egylet elnöke fáradozott ez ügyben. Annak idején sikerült is neki magántársalgás közben Camescasse rendőrfőnök beleegyezését megnyerni. Most azonban a rendőrfőnök dr. Brouadelnak egy rendesen exhumációkat végező orvosnak jelentésére hajolván, megváltoztatta nézetét. Koechlin a napokban levelet irt Camescassenak, melyben csodálatát fejezte ki, hogy a rendőrfőnök jelentéstételtel dr. Brouadelt bizta meg; mert ha pl. valakinek eszébe jutna — ugymond — a hálósipkák ellen inditani meg agitációt, mindenesetre nem a szövöttárukereskedőktől fogna kérni elfogulatlan tanácsot. Dr. Brouadel állása olyan, hogy lehetetlen neki elfogulatlan itéletet mondani.

KOSZORU

37 szám. 1883 Szeptember 16.

A LELKÉSZ LEÁNYA.

Elbeszélés.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

(Folytatás.)

— Eltévesztettem volna? — mormogá magában — az nagyon boszantó lenne. De hisz láttam leesni!

Ekkor felpillantott, s Anna nyitott ablaka előtt találta magát. A fiatal leányka kezében tartotta a vérző galambot.

— Kérem kisasszony, adja ki zsákmányomat, mondá az ablakhoz közelebb lépve.

— Oh szegény kis madár! — sóhajtá Anna, átadva a galambot — tehát meg kell halnia?

Andor átvette a galambot, s e közben megérintette Anna puha, fehér kezét. Azután megvizsgálta a galamb sebét. Igen, meg kell halnia, mert szárnyai vannak ellőve. De ne kinlódjék sokáig! — És ezzel benyomta a galamb koponyáját.

Anna elborzadt, a vadász pedig zsákmányával eltávozott. Mikorra a csarnokhoz ért, egy ur már a szélkakast is odahozta.

— Mit fog ön müvelni diadaljelvényeivel? — kérdé gunyorosan a százados, kinek minden szava, minden mozdulata elárulta, hogy Andor iránt ellenszenvvel viseltetik.

— Minthogy ilyeneket mindennap szerezhetek, átengedem bárkinek is, a ki erre nem képes, — volt a hideg válasz.

Ezzel a galamb odaröpült egy csoport szegény gyermek közé, kik a ház körül játsztak, a szélkakas pedig a fűbe, a vadász pedig meglehetős feltünően hátat forditva a századosnak, egy urral beszélgetést kezdett.

A százados hetykén fölvetette fejét, s oly hangosan, hogy mindenki meghallhatta, igy szólt: Mindenek előtt tudnunk kellene, hogy tulajdonképen kivel van dolgunk, hogy az ember ahoz tarthassa magát! E megjegyzés utan fel s alá kezdett járkálni a csarnokban Andor előtt is, kit szenvelgett közönynyel tüntetve ignorált.

A bárónővel megbeszélt találkozás órája elérkezett. Andor pontosan megjelent. Nem kellemes meglepetésére azonban a századost is ott találta egy zsölyeszéken ülve és a bárónővel csevegve. Maga is széket vett s közönyös dolgokról kezdett beszélgetni. A bárónő gratulált neki mesterlövéseihez.

— Olykor jó, — felelte Andor hangnyomattal — ha az ember bizonyos emberek előtt bizonyos képességeit idejekorán bemutatja.

A bárónő, ki Andor e szavaiból azonnal megértette, hogy a két férfi között történnie kellett valaminek, nyugtalanul fölkelt, s felhivta az urakat, hogy menjenek vele sétálni. A százados jelenléte máskor talán kellemetlen lett volna a bárónőnek, most azonban mégis örült, hogy meghivását elfogadta, mert azt remélte, hogy Andort féltékenynyé teendi.

Szegény, elfeledte, hogy szeretnünk kell, hogy féltékenyekké lehessünk, s hogy ez a fegyver veszélyes és pedig annál veszélyesebb, mentől gyakrabban és később használjuk.

A séta mind Andorra, mind a bárónéra kellemetlen volt. Még legjobban mulatta magát a százados, ki folyvást csevegett s nevetgélt saját élcein.

Andor leginkább azzal ölte el az időt, hogy a meredek s nehezen hozzáférhető sziklákról ritkább virágokat szedett, s hegymászójára támaszkodva át-átvetette magát a kanyargó hegyi patak meredek partjain.

— Tusnádi úr úgy látszik barátja a testgyakorlatoknak — jegyzé meg a százados.

— A füvészetnek és ásványtannak is,

— tevé hozzá a bárónő — ez a fömulatsága az erdőben és a hegyek között.

— A bárónő régibb idő óta ismeri tehát Tusnádi urat?

— Több év óta már. Szegény elhunyt bátyámnak jó barátja volt.

— Valószinüleg együtt tanultak?

— Igen, s később együtt utazta be vele Európa nagy részét.

— Mint titkár?

— Oh nem — felelte a bárónő, ki igen jól kiérezte e kérdés fulánkját. — Tusnádi ur bátyámmal csak mint barát utazott, semmiféle más minőségben. Szüleim jól ismerték Tusnádi ur családi s vagyoni körülményeit, s soha sem bátorkodtak volna oly ajánlatot tenni, mely őt megsérthette volna.

— Ime, bárónő egy alpesi rózsa — mondá az e közben hozzájuk érkezett Andor — valóságos ritkaság a hegyek között.

A bárónő megköszönte és keblére tűzte. A százados, kinek a füvészet nem volt erős oldala, nemsokára egy sárga virágot látott meg, melyet leszakitván, szintén a bárónőnek nyujtott át, azon kérelemmel, hogy tűzné azt is keblére.

Andor nevetni kezdett.

— Tudja-e százados ur, hogy e vidék fogalmai szerint most egy nagy bántalmat követett el a bárónő ellen.

— Hogy hogy?

— A virágot, mit átnyujtott, itt tehénvirágnak nevezik.

— Valószinüleg más neve is van? — dadogta a méregtől elhalványodva a százados. Aztán különben is én sokkal többet foglalkoztam egész életemben díszvirágokkal, mint tehéntakarmánynyal, tévedésem tehát megbocsátható.

— Bizonyára — mondá a bárónő. — Tusnádi ur a füvészet iránti lelkesedésében valóságos bünnek tartja, valamely növényt nem ismerni. Ez már velem is többször megtörtént, tehát vigasztalhatjuk egymást.

— Vigasztalni? Miért bárónő? Én teljesen rendben levőnek találom, ha nem törődünk oly dolgokkal, melyek bennünket nem érdekelnek. Végre is nekünk elegendő, ha a heraldika virágait ismerjük; a rózsákat és liliomokat cimereinken! Ezeket nem a mezőkön szakgatja az ember, e hervadhatatlan virágok megszerzése nem áll módjában a közönséges kertészkedést üzőknek.

— Igaza van százados ur — felelte szintén éles hangnyomattal Andor — az ön által magasztalt virágok csakis a maguk üvegházaiba valók, — de a tudomány és a természet ez által nem sokat vesztenek.

— Tusnádi ur! pattant fel a százados.

— Uraim — kérdé a bárónő — nem fordulnánk vissza?

Visszafordultak, de a szóharc tovább folyt a férfiak között. Minden alkalomból kellemetlenségeket mondtak egymásnak, a nélkül azonban, hogy nyilt sértés történt volna.

Végre Andor beleunt e szóversenybe. de tartott attól is, hogy heves vére elragadja. Felhasználta tehát a legelső alkalmat, s midőn egy távolabbi szikla tetején virágtelepet pillantott meg, azon ürügy alatt, hogy annak tanulmányozására megy, kimentette magát a bárónőnél, hidegen meghajolt a százados előtt, s gyorsan eltávozott.

A bárónő egy fájdalmas tekintetet vetett utána, s azután a százados hazament. A százados a megsértett hiuság ingerültségével egész úton bántólag és kisebbitőleg beszélt Andor felől.

A bárónőnek sokkal több tapintata volt, hogysem túlélénken mondott volna ellent, s Andort csak átalánosságban védelmezte.

Midőn hazaérkeztek már este volt, s igy háza kapujánál feltünés nélkül jó éjszakát kivánhatott a századosnak, a nélkül, hogy kénytelen lett volna megengedni, hogy ez őt egészen szobájába vezesse.

Itt, hangos zokogással vetette magát a pamlagra, s megkisérté levelet irni Andornak, de papirja hulló könyeitől átt lett áztatva, mielőtt csak a megszólításon: Andor, kedves Andorom! túl lett volna. Nem volt képes levelét bevégezni.

Andor pedig ezalatt ott hevert az erdőben egy bükk tövében, s folyvást csak Annára gondolt. Hát meg vagyok boszorkányozva általa? — kérdé önmagától, — hogy nem tudok képétől szabadulni.

A helyről, a hol pihent, beláthatta az egész fürdőt, a házat, melyben Anna lakott, sőt ablakán át, mely épen feléje nyilt, szobájába is beláthatott.

Elővette tehát messzelátóját s a fiatal leány ablakára szegezte.

Még mindig az ablaknál ült ugyanazon a helyen, a hol pár órával előbb látta. Feje kezére volt hajtva, s a leszálló napnak egy sugara megvilágitotta szép vonásait és nemes homlokát.

Elővette tehát messzelátóját, s a fiatal leány ablakára szegezte.

Nemsokára felállott s becsukta az ablakot; később azonban ugy tetszett neki, mintha szép alakját a kápolna felé vezető ösvényen pillantotta volna meg. Gyors futással és merész szökésekkel csakhamar ő is ott termett, — de Anna sehol sem volt látható.

Andor ekkor közeledni kezdett a ház és Anna ablaka felé, de az sokkal magasabb volt, hogysem a szobába beláthatott volna.

Ekkor szobájába akart visszavonulni, de a mint belépett a ház folyosójára, észrevette a pincért, a mint egy könyvvel épen Anna szobájába akar lépni.

— Inasom számára van lakásról gondoskodva? E kérdéssel állitotta meg a pincért.

— Oh igen, a hátsó épületben.

— Mi van a kezében?

— Az idegenek könyve. A lelkész urhoz viszem.

— Jó hogy eszembe jutott, hisz még én sem irtam be a nevemet.

— Oh kérem alássan még van idő rá.

— Jöjjön a tekézőszobába; ott van tinta és toll. Azonnal beirom.

Kivette a könyvet a pincér kezéből, belépett a tekézőszobába, s beirta nevét: »Tusnádi Andor, földbirtokos Torjáról. Marad négy hétig.«

— Igy, s most vigye a könyvet a lelkész urhoz, s kivánjon neki nevemben jó éjszakát.

A pincér elsietett, Andor pedig ismét kilépett a házból, s felsietett a kápolna fölötti magaslatra, a honnan beláthatni Anna ablakára.

Már sötét volt, a fák galyai elfedték, s igy észrevétlenül maradhatott.

Anna gyertyát gyujtott; az öreg ur pedig az asztal mellett ülve, figyelemmel hallgatta az idegenek névsorát, melyet Anna a vendégkönyvből neki felolvasott. Már végére kellett érnie, mert megszünt olvasni, de azért folyvást az utolsó néven, az Andor nevén merengett. Az öreg ur azonban csakhamar mondott valamit, mire a fiatal leány fölállt és bezárta az ablaktáblákat.

Andor érezte, hogy szerelme előjátéka bevégződött, hogy már kezdődnie kell magának a szindarabnak.

Nagyot sóhajtott, egy pillantással jó éjszakát intett Anna ablaka felé, s felsietett szobájába.

Mielőtt azonban belépett volna a ház folyosóján, szemei önkénytelenül egy bizonyos ablakra tévedtek, mely még meg volt világitva, s melyen át egy bizonyos jól ismert dal akkordjai hatoltak le a csöndes éjszakába. A bárónő volt, ki szomorusága ellen zongoráján keresett vigasztalást.

Darabig szó nélkül hallgatta, azután könnyedén felsietett szobájába.

A szerelem soha sem hal meg, csak tárgyát változtatja!

Ez a ledér gondolat ringatta őt álomba.

Másnap a kora reggel őt már az erdőben találta.

De Anna mégis megelőzte őt. Korábban kelt, s a szirt, hol jó reggelt kivántak egymásnak, közel volt a hegy legmagasabb csúcsához.

— Ily korán szokott ön kelni kisasszony? — kérdé Andor meglepetve, midőn a fiatal leányt megpillantotta.

— Oh igen. Én reggel sétálok, midőn édes atyám még alszik; napközben nem hagyom őt magára.

Azután együtt folytatták sétájukat.

A fiatal leány egész el volt ragadtatva a természet eddig nem ismert bájai által. Keveset beszélve, majdnem szótalanul haladtak egymás mellett, de némaságuk minden beszédnél ékesen szólóbb volt.

Hallgattak, de azért mindent elmondtak egymásnak.

— Ma szeretném meglátogatni kedves atyját; mikor lennék legkevésbbé terhére? kérdé Andor, midőn az erdő nyilásához közeledtek.

— Soha sem lesz terhünkre! — mondá a fiatal leány, egy kettéágazó ösvényhez érve, a hol kezet fogtak egymással és elváltak.

E pillanatban, egy harmadik uton a százados közeledő alakja tünt fel, ki gúnyoros mosolylyal kivánt jó reggelt és beszélgetést akart kezdeni, de Anna kimentette magát, kogy atyja vár reá és sebes léptekkel lakásukra sietett.

Andor a bárónővel csak a déli zenénél találkozott a kút sétányán.

— Mért hagyott ön oly rögtön és gyorsan el tegnap estve?

— A legokosabb volt a mit tehettem,

különben a századosnak szemébe kellett volna megmondanom, hogy ostoba ember.

— És hogy megijesztett! Az istenre kérem Andor, ne tűzzön össze vele. Belátom, hogy visszataszitó egyéniség, nem is kivánom, hogy barátságos legyen hozzá. De tegnapi magaviselete mégis rendkivül különös volt irányában.

— Ki nem állhatom. Ostoha gőgje fellázit.

— Igaz, mind igaz, de azért meg kell igérnie, hogy jövőre a százados iránt nem fogja ily kihivólag viselni magát.

Mielőtt felelhetett volna a százados egy ösvénykanyarulatnál feléjük közeledett, hozzájuk csatlakozott, s oly fesztelenül kezdett csevegni és társalogni, mintha a tegnapi jelenetre már nem is emlékeznék többé. Andor azonban észrevett az arcán bizonyos malitiozus kárörömet, melynek sehogy sem tudta kitalálni magyarázatát.

De a százados csakhamar maga megadta a felvilágositást.

— Apropos — mondá egyenesen Andorhoz fordulva — épen most jövök a kis lelkészkisasszonytól, a kit ugyan csak megfakgattam a ma reggeli kora sétáért, melyet önnel tett az erdőben.

A bárónő egy gyors oldalpillantást vetett Andorra, kinek szemöldökei elkomorultak.

— A kicsike ugyan csak irult, pirult, — folytatá nevetve a százados — alig tudott felelni szavaimra. No de tréfa a mi tréfa, én valóban nem hittem őt olyan vakmerőnek, hogy egy ismeretlen erdőben oly hosszú sétát merjen tenni, habár az ön társaságában is.

— Én Kovács kisasszonnyal az erdőben találkoztam, s nekem is el kell ismernem bátorságát, hogy ez ismeretlen erdőségbe be mert hatolni.

— Csodálkozom, hogy nem iramodott futásnak, midőn önt megpillantotta.

— Mi oka lett volna előlem elfutni?

— Na tudja, a nők félénksége sokszor kisérteteket lát. Na de annál jobb, nekem tetszik ennek a kis leánynak a bátorsága. Szeretem a vállalkozó nőszemélyeket.

— Ugy tetszik nekem, hogy ez roszszul választott kifejezés volt báró ur. A kisasszony bizonyára tudta, hogy kivel van dolga, s mással talán fényes nappal s az egész fürdőközönség jelenlétében sem merne még a piacon is végig menni.

A százados arca elborult e szavakra, s mialatt a bárónő egy szembetalált nőismerősével pár szót váltott, halkan igy szólt Andorhoz:

— Még egyetlen ily megjegyzés, és én semmi tekintettel nem leendek ön iránt.

— Azt nem is kértem és nem is várom öntől. — Mondá hidegen Andor, tessék tetszés szerint cselekedni.

— Ez pompás uraim, — mondá a bárónő az urakhoz fordulva. — Ligetiné ő nagysága ma délutánra kirándulást rendezett, s általam önöket is meghivja. Azt hiszem, kellemetes délutánunk leend. Nos, mit szólnak hozzá?

— Örömmel fogadom a meghivást — mondá a százados.

— És ön?

— Én, fájdalom, kénytelen vagyok e szerencséről lemondani — felelé Andor.

A bárónő kellemetlenül meglepetve tekintett rá.

— Pista barátomat várom Kolozsvárról, s igy nem szabad megszöknöm előle — mondá Andor, s meghajtván magát a hölgyeknek, eltávozott, s egyenesen a lelkész szobája felé ment, hogy már bejelentett látogatását megtegye.

— Ez már sok! — tört ki, zokogva a bárónő, midőn szobájába lépett. — Igy viselni magát saját szemeim előtt minden legkisebb gyöngédség és tekintet nélkül! Hanem ezután én is egészen más leendek hozzá, mint eddig voltam. Ez a hála eddigi gyöngeségemért.

A szegény asszonynak igaza volt, Andor magaviselete joggal sérthette őt. Mert hiszen egyedül érette jött e távoleső, alig ismert fürdőbe, csak azért, mert az az Andor jószágához közel esik. Itt várt rá több mint nyolc napig, mig ő mindenféle ürügyek alatt húzta, halasztotta ideutazását. Jól tudta, hogy e szeszélyes választása a főváros körében élcekre és gyengédtelen magyarázgatásokra szolgáltatand alkalmat, de ő dacolva minden mende-mondával és gyanusitással megis eljött, hogy vele nehány zavartalan, boldog napot élhessen át. De e szép álom nem valósult meg, sőt önkénytelen gonosz sejtelmei tudatták vele, hogy még sok gonoszabb dolgoktól is van oka tartania.

Szivét féltékenység gyötörte.

Andor különben nem hazudott, midőn a kirándulásból való elmaradását Pista ba-

rátja megérkezésével mentette ki. Ez volt a főok, de más oka is volt — Anna. Már nem is igyekezett titkolni önmaga előtt, hogy szerelmes az egyszerü falusi leánykába, s hogy e szerint a bárónő iránti érdekeltsége teljesen elhamvadt.

Most már csak arról volt részéről szó, hogy a szétválás illemes módon eszközöltessék, s hogy az istenhozzád a lehető leggyöngédebb módon mondassék ki.

De nem tőle függő ok folytán oly esemény jött közbe, mely ezt lehetetlenné tette, s mely a szakadást fájdalmassá és erőszakossá alakitotta át. (Folyt. köv.)

A MIT AZ ERDŐ BESZÉL . . .

TURGENYEV IVÁN-tól.

Kirják és Akszjuta együtt mentek arra a helyre, a hol sok gomba nőtt. Nem voltak vidámak, lassan haladtak, s keveset beszéltek, időnkint pedig az ifju egy-egy lopott pillantással oldalgott a leányra és azt gondolta magában: »Jaj beh szép!« és valahányszor ránézett forróság futott végig a testén, s lehellete pillanatokra megszakadt.

Akszjután rövid kék szaratán volt és fölhajtott ujjain alul kilátszottak erőteljes és mégis gömbölyü karjai. Apró lábai ujdonatuj facipőbe voltak bujtatva. Fehér inge a mellén kissé lazán volt összegombolva, a pajkos erdei szél odalopózott alája és fölfölemelte, majd hullámosra fujta, ugy hogy a nyakon alul kilátszott a hószin kebel, magát a nyakat barnára festette a nap, ugy hogy majdnem rezesnek nézett ki. Arcát is megbarnitotta a nyári verőfény, de azért az egészséges pir mégis fölülkerekedett a napnak hatásán és á[illegible]sillámlott alóla az egészséges arcon. Ajka f[illegible]s volt és kicsattanó, akár csak az imént érett cseresznye, élénk és hamis fekete szeme egyre forgott, mindegyre pislogott, hol jobbra, hol balra. Nehéz fekete hajfonadéka hátul majd lehuzta kerek fejecskéjét. A szép leány azt sem tudta, hogy a nagy melegben mit csináljon azzal az ármányos hajjal, majd hátravetette, majd megint a vállára tette, majd az övéhez tűzte és csak változatosság kedvéért vetette megint hátra.

Az ifju és a leányka lassan lépkedtek az erdőnek mohos ösvényein; lassan haladtak le egy hegyszakadékon, a hol Kirják tudomása szerint sok gomba szokott teremni, és lassan szedtek gombát. A forróság is nyomasztóan hatott rájuk, de azonkivül is úgy látszott mintha egymást valamivel megbántották volna. Hallgatva mentek egymás mellett és csak néha vetettek egy-egy titkos pillantást egymásra, mely azonban tüstént lesiklott a földre, mihelyt valamelyikök észrevette, hogy a másik odavigyáz. Akszjuta fölbigygyesztette az ajkait, mintha zokon vett volna valamit Kirjáktól, az pedig ugy sóhajtott és nyöszörgött, mintha hirtelen megbetegedett volna. Mikor a völgybe leértek, csöndesen leültek a fiatalka bozót alá és hallgattak, az öreg lombos erdő pedig szintén hallgatott felettük . . .

— Jaj, ez a meleg! suttogta Akszjuta, azután kényelmesen hanyatt feküdt a fűbe, meztelen karjait szétterjesztette és fejét a pázsitra fekteté.

— Nyár van most, hiába, ki tehet róla! — dörmögé Kirják, de azért szorgalmasan odapislantott a barna arcú, magaskeblü leánykára, ki oly közel feküdt mellette.

Akszjuta feje számos vadvirágcsoportok között épen egy óriási bogáncsnak két nagy levele közt nyugodott, mig a harmadik levél, akár valami sátor vagy diadalmi zászló ott lengedezett a szélben fölötte. Ifju keble majdnem magasabban feküdt, mint rózsás arca, s egyenletesen, csaknem észrevehetetlenül hullámzott. Emlegetjük az aranyos nyarat és csakugyan forró nyáron a nap verőfényétől minden piros, aranyos és biborszinü.

Verőfényes nyári napon ugy látszik, mintha a tarlóból lángok lobognának, melyek elemésztik a füvet is, mely a dülő uton lábunk alatt zireg-zörög. Nyomasztó, fülledt nyugalom nehezedik mindenre, annyira örülnénk a legcsekélyebb fuvalomnak, az ég mindenütt egyforma tiszta és egyforma kék, csak nagynéha tévedezik rajta egy-egy felleg, s az a felleg is oly szomoruan vonul végig égi utján, mintha tudná, hogy annak az utnak nincsen sem eleje sem vége, mintha panaszkodnék a fölött, hogy nincsen senkije, a kihez támaszkodni lehetne, hogy árván és magányosan kell vándorolnia, s ugy látszik, mintha még ő is, az égboltnak bánatos vándora, alig birná ki a napnak tüzes csókjait.

Hegyen-völgyön tele van a lég apró legyecskékkel, melyek még a lélegzést is megakadályozzák, belebujnak az ember szájába, fülébe és szemeibe.

Bezzeg más a nyár az öreg erdőben, a százados fák odui között és a csalitos tisztásoknak mélyén!

A tölgyek és fenyük csúcsa is kimelagszik a napsugártól, hanem odalent hüvös szél és kellemes légáramlat uralkodik. Fönt a tűz szine tükröződik, alant a kékes pára készül, hogy a szürkületben köddé szűrődjék. Odalent bujik el a madár s ott várja be a szürkületet, azt az időt, mikor majd neki is lehetséges lesz a szellővel versenyt szállani a légben, fönt abban a lazurszinü tengerben, a hol az embernek csak tekintete és vágyai kalandozhatnak.

És minő pompás, leirhatatlan és megmagyarázhatatlan illat az, mely az öreg erdőben uralkodik! Mindent látni, az ágakat, a lombokat, a bokrokat, a füvet, mindezt láthatja a szem, meg is olvashatja és mégsem mindent. Ugy látszik mintha még lenne valami, a mit sem szemmel meglátni, sem névvel megjelölni nem lehet. Lehetséges, hogy még az öreg erdőben sem fogsz rája akadni, hogy csupán csak a képzelődésnek szülötte az. Vagy tán mégis itt van, mindenfelül körülveszi az embert és belenéz a lelkébe s talán maga is lélek, sötét lelke magának a tiszteletre méltó erdőnek.

Zavartalan, zajtalan csönd uralkodik mindenütt, köröskörül messzire egyetlen élő lelket sem látni, de az élet mégis pezseg, hullámzik és mozog mindenütt, fiatal és életerős, százszemü és száznyelvü élet lüktet.

És minden élő körforgásban mozog, minden mozog, pislog és kopog, dalol, zümmög, röpül és szökell. Amott ép most ugrik föl egy nyul, a madár megrezzen tőle és fölrepül, a fölreppenő madárnak szárnycsapásától megrezzen a galy, melyről egyetlen levél hull a fűbe és halálra ijeszti a szorgalmas hangyákat, a kik nyakrafőre menekülnek.

Kiki megteszi a kötelességét, elvégzi a munkáját, de mindamellett mindenkinek megvannak a maga titkos gondolatai, sajátszerü és érthetetlen beszéde. Öröktől fogva dühöng itt egy folytonos, megállapodást és kiméletet nem ismerő háboru. Két dühös küzdő találkozott itt egymással: az élet és a halál. A halál hatalmas, de az élet még hatalmasabb. Nézz ide, itt a halál győzött, kiszáritotta a füvet, megölte a madarat és eltiporta a kisded férget; egyetlen mozdulattal száz meg száz lényt változtat porrá és hamuvá. De ime, mellette más kétszáz most pillantja meg a napvilágot, mozog és lehel. Bármily erős és hatalmas is a halál, mégis minden erejét össze kell szednie, mindig és mindenkor küzdenie, makacsul és ravaszul harcolnia és mégsem ölhet meg mindent.

Senki sem tudja, hogy a két ellenfél mikor kezdett egymással harcolni, azt sem tudjuk, meddig fog a küzdelem tartani, de azt meg még kevésbbé, hogy utoljára ki fog győzni vagy pedig kudarcot vallani. Ez sajátságos és örökös küzdelem, sok ember törte rajta a fejét és igyekezett a rejtélyt megfejteni, de minden hiába való volt, a rejtély megfejtetlenül maradt. Csupán az emberi lélek érzi ezt a küzdelmet. Érzi ép ugy, a mint érzi azt is, hogy az erdőnek van lelke és hogy van világlélek; érzi, hogy idebenn minden rokon, minden egy közös anyának gyermeke, egyetlen és hatalmas, titkos és szent erőnek eredménye.

Kirjáknak lelke is megérezte az erdő lelkét.

Az erdőben nőtt fel, azért egyet is érzett vele, mint mikor két sziv egymástól tanulja dobbanásait. Természetesen nem állott hatalmában, hogy mindazt, a mi csodálatos abban a lombos országban napról-napra megtörtént, nevén megnevezze, ujjával megmutassa és észszel fölérje, hanem mindannyiszor, valahányszor a legény az erdőben letelepedett, akár a déli hőségben, akár a reggeli szürkületben vagy az estnek büvös idején, mikor az éj és nap küzdenek egymással: az erdőnek titkos élete homályos sejtelmeket rezegtetett meg lelkében, érezte, hogy mindez él, hogy ezer változatban pezseg körülötte az élet.

Most, a szép Akszjuta mellett ülve, egészen más szemekkel tekintett maga körül és a nélkül, hogy akarta volna, igy gondolkodott:

— Minden teremtésnek jól megy dolga ezen a világon. Amott két bogár mászik, ketten vannak. Nekik is van valami bajuk vagy pedig sajátságos ügyeik. Bizonyosan valami levél alá vonulnak, hogy ott, távol többi társaiktól, fészket épithessenek; csak én vagyok itten árván, egyedül.

— Itt az ideje, hogy haza menjek, mormogta hirtelen Akszjuta, a nélkül azonban, hogy a fűből fölemelkedett volna, csu-

pán gömbölyü karjait fonta párnává hátratett fejecskéje alatt, azután nagy fekete, félig gonosz, félig a forróságtól kimerült szemeivel odapillantott a legényre.

— Hátha még egy kicsit ülnénk!

— Ugyan, ugy-e? Hát kapunk azért valamit? Látod, hol van már a nap .... nekem pedig még jókora utam van.

— Legföljebb három verszt vagy talán annyi sem!

— Te nem járod meg helyettem, azután nyúllábaim sincsenek, s egész napon által elfáradtam, mondá a leány roszkedvüen, ha pedig elkésem, akkor kikapok, mert apámnak nem mindegy, hogy mikor érek haza, aztán még a korbácsnak is lehet dolga.

— Hát akkor mehetünk, sóhajtott Kirják. Mikor várhatlak megint?

— Micsoda? — pattant föl Akszjuta. Hát azt hiszed nincs egyéb dolgom, mint az erdőbe futkosni? Nem vesztettem itt el semmit? Egyszer eljöttem, most már elég, ezeket a gombákat is a jó Isten tudja, hogy ki fogja megenni.

Akszjutának fenekedő hangja mint valami éles kés metszett a szivébe Kirjáknak. A szép leány egyszerre olyan dühös lett és ugyan miért? Annak az Isten a megmondhatója.

— Jaj be csudálatos vagy te, suttogta Kirják. Hát ha nem akarsz jönni, ne gyere. Isten áldjon meg! Hiszen magad mondtad, hogy este jösz, holdujságkor és meghallgatod a fülemülét...

— Mi közöm nekem a te fülemiléd-hez? Nálunk is vannak olyan fülemülék, mint a tied. Hát még a Maskin-féle erdőben! Vanka megigérte nekem, hogy oda fog vezetni.

— Vanka? No hát akkor csak eredj oda! Csak hallgasd a fülemülét ottan! mondá Kirják haragosan. Nem emlékezett arra, hogy valamikor csak megközelitőleg is ilyen dühös lett volna.

— Vanka azt mondá, hogy a Maskin-fenyvesben páratlanul is csattog a fülemüle...

— Vanka! Oh hogy az ördög vigye el. Ő a legnagyobb gazember. Rég bele kellett volna dugni a katonazubbonyba! Hadd puhulna meg ott a beste-lélek! De hát utóvégre is, mi közöm nekem ahhoz!? Eredj vele, ha akarsz!

— El is megyek!

— Hát eredj!

— Igen, elmegyek...

— De ide ne próbálj vele eljönni.

— Ide is eljövök vele, ha kedvem ugy fogja tartani. Még a te kunyhódba is!...

— Próbáld csak! Majd készitek neked olyan magamféle fogadj istent!

— Te, nekünk!?.... Hát a biró elé akarsz kerülni? Elment az eszed?

— Hallgass hát, hallgass az istenre kérlek; bohó leány! sóhajtá Kirják hirtelen,

— Hát ugyan miért hallgassak? Talán valami nagy ur vagy, a ki előtt tilos a beszéd? Hát most megint azt mondom neked, hogy csak azért is el fogok jönni... Vankával.

— Hallgass! kiáltott Kirják és ökölre szoritott kezeit fölemelte a leánykára, szemei villámokat löveltek.

— Mi lelt? Talán verekedni akarsz?

— Szeretnélek agyonütni!

— És ugyan miért!? Akszjuta féloldalt fordult és könyökére támaszkodva pillái alól gúnyos pillantást lövelt az ifju felé.

— Hát azért.... mormogta Kirják, azért mert azt akarom, hogy az enyém légy... Szeretnélek megölni, azután sirodra ülni és holtomig mindig csak azt őrizni; ha ott volnál is, de az enyim lennél...

— Te engemet ölnél meg?... Hisz a megölteknek lelke nyugtalanságában hazajár. Akkor én is ijesztgetnélek kunyhódban.

— Gyere csak. Nem félnék tőled. Megölelgetnélek.

— Hallottad? Oh te hencegő! Hiszen még az eleven leányoktól is félsz! — mondá Akszjuta gúnyosan és elforditotta a fejét.

A leány oda sem nézett többet a legényre, mintha azt akarná mondani, hogy ő arra nem is érdemes. Félrenézett hamis mosolylyal és fényes, fehér fogaival rózsás ajkait rágcsálta.

— Félni? — ismételte Kirják és a fejét rázta. Hát ugyan mitől féljek? Hát mi félni való van abban?

— A halottat ölelgetné! — kacagott a leány. De az élőt nem. Az élőtől fél. Oh a pökhendi.

— Talán azt hiszed félek tőled.

— Eddig is te vagy a leggyőzött.

— No várj csak, várj!

— Már jó ideje, hogy várok. Majd kinézem a két szememet a fejemből. Mi lesz hát? Majd meglásd megfoglak az üstöködnél és földhöz teremtlek.

Akszjuta már nem tréfált, látszott rajta, hogy komolyan haragszik. Fölemelte a kezét a legény ellen. Kirják ezt a kezet megragadta két kezével, megszoritotta és olyan tekintettel nézett a szép leánynak rózsás arcába, mintha kérdezne tőle valamit. Lélegzete elakadt, szive nagyokat dobbant.

— Oh te, te . . . Akszjuta! — suttogá alig hallhatólag, félig ájultan.

Ekkor Akszjuta fürgén fölemelkedett, fölült és két kézzel kapaszkodva a legénybe, odavonta azt magához . . . .

— Majd csak meglátjuk, hogy melyikünk birja elhuzni a másikat. Különb embereket lebirtam én már, mondá nevetve, de olyan kifejezéssel mintha legkevésbbé sem lenne nevető kedvében.

Mindig erősebben huzta magához, de akkor hirtelen Kirják is megfogta a leányt, de nem birkózott komolyan, hanem csak ugy, mintha tréfálna. Akszjuta azonban igazánra vette a dolgot, két kézzel megragadta a legénynek nyakát, fejét összeszoritotta és forró arcát egészen közel tolta amannak arcához. Egy ideig dulakodtak, azután mindketten végigestek a nagy fűben.

— Oh Akszjuta! — nyögte Kirják, mintha csak bocsánatot akarna tőle kérni.

A pajzán leány tehát győzedelmeskedett.

A legény és leány, midőn ketten a fűbe hemperegtek, egy nyulat ugrasztottak ki fekhelyéből.

A nyul már sokáig hallott közelében emberi hangokat és ugyancsak hegyezgette a fülét barátságos faodujából. Talán csak elmennek? Dehogy, ott maradnak, ülnek és veszekednek s aztán még roszabbra fordult az állapot, birkózni kezdettek: kicsibe mult, hogy oda nem lapitották a mohához. De már ekkor felugrott a nyul és a bozótba surrant. Lábával felrugott egy pelyhes virágbóbitát, a minek neve »asszonyi hűség«. A pehely fölszállott és azoknak forró arcára ereszkedett, a kik odalent a fűben hevertek.

A nyul megugrott, hanem a fűben, a hol Akszjuta és Kirják heverésztek halotti csend állott be, mintha senki sem lenne ottan.

Akszjuta mindkét kezével simogatta a legénynek fejét, s halkan hallgatva csókolgatta homlokát, szemét, ajkát. Kirják megdermedt, azt sem tudta élő-e vagy halott. Most már meg fog halni, bizonyára igy kerül a halál az emberhez. Szeme előtt elsötétült minden, feje belülről izzó volt, mint a parázs, lelkében pedig olyan vihar uralkodott, mintha a teste darabokra akarna szakadni. Sokáig eltartott, mire a legény és leány megint elkezdettek beszélni, akkor pedig mindenféle együgyü csacskaságot beszéltek össze-vissza, ugy hogy talán senki sem lett volna képes megérteni és maguk sem tudták mit beszélnek.

Csakhogy a nap nem igen várakozott ám; már régen elérte a látóhatárt. Akszjuta hirtelen fölugrott.

— Most már itt az ideje, hogy hazamenjek, valóságos szerencsétlenség, mire hazaérek öreg este lesz.

Mindketten fölugrottak és a völgyből fölfelé haladtak, a mily gyorsan csak lehetett.

— De hát a gombák! — figyelmeztető Kirják a leányt.

— Ugyan hagyd el, vannak is itt gombák!

— Hogy gondolsz ilyet?

— Hát csak ugy, hogy a multkor is a folyóba hajitottam a gombát, nevetett Akszjuta, atyus nem szereti és nekünk is megtiltotta, hogy együk.

— De hát akkor minek szedtünk belőle máma is?

— Mintha bizony a gomba kedveért jöttem volna . . . sóhajtá a leány. Jaj de nagy csacsi vagy!

Ujból előrehaladtak és nemsokára elérték a legközelebbi tisztást.

Kirják és Akszjuta sokáig bucsúztak az erdőszélen. Már egészen besötétedett és ők még mindig bucsúztak és még mindig nevettek.

— Jaj be rövid is egy nap! — sajnálkozott Kirják, midőn kunyhójába lépett. Alig tekint körül az ember és már itt az éjjel!

Hogyan rövid a nap? Azelőtt mindig hosszu volt és most egyszerre rövid lett. Százszor is körülnézhetsz egy napnak folyamában, de kedvedre csókolózni: ahhoz száz esztendő is kevés . . .

GIUSEPPE GIUSTI.

(Vége.)

Az 1841-ben irt költeményei közül legnagyobb hatást a »Re travicello« (Gerenda király) idézett elő, melyben néhány aluszékony apró fejedelem van satirizálva. A békák királyt kérnek Jupitertől a ki gerendát küld le nekik. Erre nagy riadás támad a békák közt; lármáznak, zajongnak.

»De már ez nem lehet
Sohsem a fejedelmünk!
Jupiter tévedett,
Vagy megtréfál tán bennünk'!
Hej jertek, űzzük el!
Hahó! dobjuk ki végre!
Nekünk biz sohse kell
Gerenda ő felsége!«

Az istenért — oh csitt!
De már most egy se szóljon!
Csak hadd maradjon itt
Gerenda úr a trónon!
Nem koppaszt bennetek,
Nem visz a mészárszékre,
S hagy énekelnetek
Gerenda ő felsége!

Hintálják a szelek,
Hintálják jobbra-balra;
Ő ellibeg-lebeg,
S bár mély a birodalma —
Hah, milyen tudomány! —
Sohsem tekint a mélybe . . .
Mert ritka ember ám
Gerenda ő felsége!

S ha olykor a feje
Belémerül a habba,
Pere sem telik bele
Szegény mindjárt kikapja!
Hjah, mert hát könnyü az . . .
Ezért hát mind dicsérje:
Nagy böles, az szent igaz,
Gerenda ő felsége!

Hát kígyó volna jobb,
Mely álmatok rabolja?
Jobb lesz alunnotok
Szép csöndes nyugalomba'!
A kinek foga nincs
(Tinektek ugy-e kéne?)
Annak valódi kincs
Gerenda ő felsége!

A negyvenes években Olaszországban megindult cosmopolita áramlat ellen is suhogtatta Giusti a satira ostorát. »Gli umanitarii« cimü költeményében gunyolódva kiált fel: »Én a világ-egyetem fia vagyok! Nem pocsékolom az időmet azzal, hogy Olaszország számára irjak! Édes polgártársaim! Ne vegyük többé határokként az Alpokat és Siciliát. Minek vesztegeljünk ideszegezve erre a földre, mely bennünket táplált? Nem vagyunk mi káposztafejek! Mindegy, akár itt, akár ott születik az ember. Én akár tatárnak vallom magamat!« De aztán itt is, mint legtöbb satirájában, kicsap a gunyolódás hamuja alól az igazi elkeseredettség lángja, s a költemény hatalmas accorddal végződik.

Ugyancsak 1841-ben, mely esztendőben Giusti legtöbb versét irta, született meg »A csiga« is, mely mint már cime is mutatja a lomhaság gunydala. Tán nem lesz érdektelen, ha ezen Olaszországban rendkivül népszerü verset egész terjedelmében közlöm:

Csak a csigát dicsérem én,
Hej a csiga éljen!
Milyen állat! milyen szerény!
S mennyi benn az érdem!
Csillagászok csavarlátcsőt,
Épitészek csigalépcsőt
Soha nem csinálnak,
Hogyha szinét sose látják,
Nem láthatják palotáját
A mi jó csigánknak!

Élj soká, te jó csigabiga,
Állatoknak legdrágábbika!

Meg van azzal elégedve,
Mit az ég ad néki,
Valamennyi féreg benne
Diogenest nézi;
Járni-kelni háza előtt,
Szivogatni f r i s l e v e g ő t
Senki sose látja;
Ősi szokást jól megbecsül,
Nem megy ki a héja közül,
Nem is bántja nátha!

Élj soká, te jó csigabiga,
Állatok legháziasbika!

Külországi csemegékkel
Csiklandoznak bennünk;
Étvágyunk bár rég tünék el,
Mégis csak kell ennünk!
Ám a csiga másfélét tesz,
Mert amikor egészséges,
Kedve telik abba,
Hogy a maga jó házája
Kövér füvét rágicsálja,
A mig jól nincs lakva!

Élj soká, te jó csigabiga,
Férgek legtartózkodóbbika!

Nem tud menni senki ma már
Szép szerével, halkan;

*

Oroszlánként bőg a szamár,
Ha valami hare van.
Nézd a csigát, szépen kérlek!
Akármilyen buta féreg,
Behuzza a szarvát;
Hősködésre semmi vágya,
Inába száll bátorsága,
S még szavát se hallják:

Élj soká, te jó csigabiga,
Állatok legjámborabbika!

Hát bizony a földi porban
Sok-sok csuda él meg;
A mi csigánk is amolyan
Kiváltságos féreg:
Ha a fejét elvesztette,
Ujdonatuj nő helyette —
Hallod-e te hóhér?
Ugy-e szörnyen bámulsz ezen?
No de higyjed — kezeskedem
Minden egyes szóér'!

Élj soká, te jó csigabiga,
Állatoknak legszivósbika!

Kik egész nap prédikáltok,
Ti tudákos baglyok,
Kik, bár mindig jár a szátok,
Egy helyen maradtok,
Ti, kik mindig jártok-keltek,
Telhetetlen, kósza lelkek,
Könnyelmű falánkok,
Viznemissza derék urak,
Béna, renyhe szolgacsapat,
Rajta, csak fujjátok:

Élj soká, te jó csigabiga,
Állatok legpéldásabbika!

»A csiga« után időrend szerint Giusti egyik rendkivül érdekes költői levele következik: az, melyet egyik legjobb barátjához, Girolamo Tommasihoz intézett, s mely mintegy a költő hitvallásának tekinthető. Cime: »Origine degli scherzi«, a mit magyarul leginkább ezzel vélek visszaadhatni: »Hogy keletkeztek satiráim?« Giustira nézve legjellemzőbb a hosszu költemény ama része, melyben elmondja, mint irogatott ő is eleinte a »finomság« akkori fogalmai szerint, mint turbékolt, és mint harsogtatott ő is harci riadókat és végre mint látta be, hogy más az ő hivatása. Lapokat irhatnék tele, a nélkül, hogy a költőt oly jól jellemezhetném, mintha egyszerüen ideszurom e vers emlitett részét:

Megcsaltam én is önmagam, s daloltam
Hőn lelkesülve fiatal koromban;
Petrarca volt tanitóm, mesterem,
S daiom a szerelem.

De később hallám azt a szózatot,
Mely szivem mélyén egyre kinozott:
»Hej, azt a hangszert« — folyton ezt beszélte —
Dobd végre félre!

Félsz megmutatni tennen tagjaid,
Hogy egyre ez a torz-ruha csufit?
Vagy árnyékodtól félsz, mint buta állat?
Avagy mi általat?

Magadnak forditója te, a ki az eszmét,
Csak ha a prizmán egyszer áteresztéd,
Bocsátod tarka félretolt sugárral
Papirra által!

Te, a ki hamisitod tenmagad,
S más-más szinűre fested tolladat:
Véled, hogy az utókor bebocsát
A vámon át?

Ki járni, ki meg szaladásra jó;
Forgó-malomba zebra nem való,
S a teknősbékát, hogyha van eszed
Postássá nem teszed!

A harci kürtöt és a fuvolát
Hadd fujja más; egyéb tiszt vár terád!
Most a bolondok ünnepét ülik —
Dudálj nekik!

S a költő most szétnéz a »bolondok« seregén, aztán fölkiált:

Kővé meredtem és tagadni vágytam,
Hogy én is ott vagyok, e csuf családban;
S harag, keserv, minden, mi szűmbe' dúlt,
Kacajba fúlt —

Csontig, velőig elható kacajba!
Bohóc vagyok, ki majdnem éhen halva,
Mégis nevetteti a tömeget
S nem kesereg...

Be szép lesz, hogyha ujra szólni fognak
E húrok valami vigabb dolognak,
Ha rólatok, virág és ifju lány,
Zeng majd danám!

Föntebb, midőn Giusti koráról szóltam, már emlitém, mennyire elmerült akkor egész Olaszország a szinpad, a bálterem és a korcsma által nyujtott gyönyörökbe. Különösen az énekesnőkre és a ballerinákra jártak az időben arany napok. A nép feledést keresett és mulatni akart. Igy közelgett aztán az elpulyásodás örvénye felé, melytől Giusti vissza akarta ragadni. Nemzete mulatásvágyát élesen ostorozta, és különösen abban a satirájában érintette e pontot, melyet »Egy énekes katarrhusára« irt. Csak rajta, hazámfia, szól, tódulj a szinház felé, hiszen

Ha egyre nyögnek, ezt a szép világot
A sok sirástól még meg is utálod!
Oh hidd: egy hős tenor s egy jó szakács
Örök vigasztalás!

Hej, mit tenéked fenkölt lelkü szellem,
Ki kiabál, hogy »állj a vésznek ellen!«
Ne bánd a »vad poéta« verseit,
Ki csuful összeszid!

Ha csendül az a trilla, az a skála,
Nincs száj, amely még ásitni találna!
Hol Dante kapna tiz garast: sok ezret
Szerez más — kiabálva!

»Az eljegyzés« (La scritta) a tönkrejutott nemest gunyolja, a ki az uzsorán hizott pénzarisztokrata leányát veszi el, hogy hozzájuthasson ősei elprédált vagyonához. A remek satira, mely nemcsak az olasz viszonyokra illik, hanem másokra is, ekképen indul:

Vizsgáld a régi és uj diplomákat,
S majd látod, megfogyott a tiszta kékvér.
Mióta grófok vizet vacsorálnak,
A nemesi gőg eladó lett pénzér'!
Uj ácsot küld a korhadt palotának
És uj kalmárokat egy büszke tőzsér.
Ki disziti a puszta falakat,
S aranyt, mit leszedett, most rárakat.

... Nemrég egy bankár mindenütt beszélte,
Hogy férjhez készül adni drága lányát,
S hogy a ki elveszi, megkapja véle,
Amit elődjitől rabolt, a zsákmányt.
Csak »abb'a társaságba« őt vegyék be,
S biz' isten ritka fényes hozományt ád!
Hisz a mi csak jószága van neki,
A grófi vő »nemes«-sé teheti!

Valódi szörnyeteg volt az ara,
Csúf, ferde vállu, ferde képü lányka;
Az arca csupa száj meg orr vala,
Itt olyan, mint a sáfrány, ott meg sárga.
De apja nyolcszázezer aranya
Fátyolt boritott mind e sok hiányra,
S ezért sok mágnás mondta róla: szép,
Sok mondta gentlemannek öregét!

A majdnem félivre terjedő költeményben aztán el van mondva, hogy jelentkezett a kérő, hogy hivták egybe a kétféle rokonságot az eljegyzésre stb. stb. Jóizű humorral van festve, a kézfogó-bálon milyen kényelmetlenül érzi magát az ara sok szatócs-bácsija és nénje, és milyen »reserve«-vel közlekednek »ezzel a népséggel« a vőlegény hozzátartozói. Egyformán csipdesi a költő az őseire büszke mágnást, a kinek egy elődje udvaronci csuszás-mászásért kapta a grófi koronát, és az arisztokraciához dörgölődző bankárt, a ki összeharácsolt vagyonát egy mihasznának veti oda, ki azt bizonynyal hamarabb el fogja verni, mint a hogy szerezték.

A »Két felköszöntő« az Olaszországban annyira elharapódzott franciáskodást gúnyolja, különösen az evést-ivást illetőleg, a »Giovinetto« a blazirt ifju-öregeket, a 18 éves vén embereket mutatja be egy kis genre-képben. Már ez utóbbi költeményt 1845-ben irta Giusti, épugy mint a »Páter Péter«t, melyben a pápaság ellen fordul hatalmas gunyja. Ugyanez évből való leghiresebb költeménye is, a »Gingillino«, melyet már föntebb egy izben megemlitettem. E szó »gingillino« toszkáni tájszó, melyet olyan emberre szoktak alkalmazni, a ki mindenféle ravaszság és gazság árán emelkedik fel. Giusti a Gingillino alakjában a bureaucrata absolutismus ama hivatal-vadászait festette, a kik csuszász-mászás segélyével fényes állásokra tevén szert, olasz létükre is kinozták, gyötörték a népet. Giusti e határozottan legkiválóbb alkotásának jellemzésére, bemutatom annak elejét.

Tudod te, Sándor, *) hogy a fejedelmek
Azt választják csupán szolgájokul,
A kiben látnak aljas, romlott lelket —
Nekik a söpredék kell, nem az ur!
De aztán, hogyha olykor vész közelget,
Remegnek s kiabálnak botorul —
Csak ekkor látják, ha a gálya ing:
Hogy azt a bajt a r a b okozta mind!

Azok okozták, a kik szunyókálva
Semmittevéssel vesztik napjaik,
A kik pompáznak szép libériába,
A kiknek zsebe meg sohsem telik!
A bürokraták undok sokasága,
Mely minket szipolyoz és rugdal itt,
A melytül népünk veszhet, nyomoroghat,
Prédájaként ámitó csudaroknak!

.... Királyi és császári hercegek,
Kik gót zsiványok nemzedéki vagytok,
Talán e farkasokat értitek,
Ha »én« helyett csak ugy per »mi« gagyogtok?
Mentsétek végre hát meg bennetek
És minket, a kik rég nyögünk alattok:
Verjétek el e tolvaj csapatot,
S ne tartsátok a zsákot, hogyha lop!

E pár bevezető strófa után következik aztán a hős életleirása:

A Gazság és a Köpenyforgatás,
A Gyávaság és a Porbacsuszás
S másféle istenasszonyok,

*) A »Gingillino« Alessandro Poerio jeles olasz költőnek van ajánlva.

Példának kedveért: a Hitszegés,
A Kapzsiság s a Rászedés,
A kiknek az a dolga,
Hogy jó családból való fiukat
Bürokratákká kifaragjanak,
Egy kis gyerek bölcsője mellett,
Kit Gingillinnak kereszteltek,
Egy bölcsődalt daloltak.
Sok arany-mondást mondtak,
Mely méltó századukhoz s önmagukhoz.

»Csitt fiu! meztelen
Jöttél világra!
De hogyha halni vágysz
Cifra ruhába:

Im itt a jó tanács,
Mely majd a vizen,
Mint a jó parafát
Felszinre viszen!

Ifju korodtól
Szokd meg kicsit
Az idomitók
Veréseit!

Hogyha a mestered
Megráncigálna:
Te csak törődj bele
Szótlan igádba!

Máshol, még otthon is
Az emberek
Csak egy kis semminek
Tekintsenek!

Éber ne légy soha,
Ne légy merész,
Igy aztán untalan
Előre mész!

Sohase lepje meg
Szivedet, fejedet
Dicsőség szomja,
Hiresség gondja!

Tudd meg, a dicsőség
Olyan portéka,
A melynek csupa baj
Az ivadéka!

Irni meg olvasni
Egy kicsikét
Tudj, fiam, ámde ez
Legyen elég!

Azt, a ki lángeszü,
Mondd te hülyének,
Igy lesz csak gondtalan
S boldog az élted!

Ilyen szellemben folytatják az istenasszonyok bölcs tanitásaikat, melyeket Gingillino hiven követ is. Husz éves korában tudorrá avatják és ekkor megkezdődik nyilvános pályája, melyen dicsőséggel halad, mignem elvéve egy öreg, de gazdag özvegyasszonyt, udvari tanácsossá lesz.

*

Még folytathatnám e szemelvényeket, mert Giusti majd mindegyik költeményében bőven akadnak szebbnél szebb sorok: de ismertetésem már ugyis hosszabbra terjedt, mint a mennyire terjednie szabad lett volna, s ezért sietek azt befejezni. Nem kecsegtetem magamat azzal a hittel, hogy költőmről minden tekintetben teljes és hü képet állitottam az olvasó elé, de beérem azzal is, ha sikerült meggyőznöm e lapok közönségét arról, hogy a XIX. század olasz lirájának nemcsak Leopardi a nagyja, hanem hogy a nagy pessimista mellett méltán foglalhat helyet ugyanazon a piedestalon Giuseppe Giusti is, a nagy satirikus. Beérem azzal, ha az olvasóban vágyat keltettem, közelebbről megismerkedni Itália Juvenalisával, a kit mi magyarok sokkal inkább birunk megérteni, mint saját nemzetén kivül akármely más nemzet.

Dr. RADÓ ANTAL.

A NÜRNBERGI MESTERDALNOKOK.

(Wagner Richard dalmüve. Előadták a nemzeti szinpadon szept. 8-ikán.)

A nemzeti szinház Wagner-féle ujdonsága nem tartozik a nagy zenereformator legujabb keletü müvei közé. Első tervét már 1845-ben elkészitette. »Ugy fogtam föl Hans Sachs-ot — irja maga Wagner Richard — mint a müvészi népszellen utolsó jelenségét s szembe állitottam a mesterdalnokok nyárspolgárságával, melynek minden izében nevetséges pedantizmusát az iródeák alakjában személyesitettem meg.« A darab megzenésitéséhez azonban Wagner csak a hatvanas évek elején fogott s körülbelől 1867 táján készült el vele, ugy hogy a dalmü első előadatását Münchenben csak 1868-ban érhette meg.

A dalmüben a szabályokhoz kötött poetáskodással az inspirátió költészete van szembeállitva s központot Hans Sachs képez, ki Wagnernál a nemzeti irány bajnokaként szerepel.

A dalmü meséje rövid kivonatban következő:

Walther von Stolzing lovag elhagyja őseinek rombadőlt kastélyát és Nürnbergbe

megy a mesterdalnokságot megtanulni. Az első felvonás elején ott találjuk őt a Katalin-templomban egy oszlophoz dőlve. A község hivei choralt énekelnek s az utolsó padsorban ül Pognernak, az aranymüvesnek, bájos leánya Éva, dajkájával Magdolnával. A lovag és Éva az isteni tisztelet alatt szerelmes pillantásokat váltanak egymással s miután a »látni és szeretni« pillanat müve volt, Walther a távozni készülő két nő elé áll s Évától szerelmes határozottsággal azt kérdi: menyasszony-e már? A bátor dajka jelenti ki, hogy a ki a versenyen a mesterdalnoki dijat elnyeri, Éva annak lesz menyasszonya, s kezéből fogja elnyerni a jutalmat is. Éva aggódva távozik s önfeledten szól, hogy vagy a lovagot választja, vagy senkit. Ezzel indul meg a cselekmény. A lovag is meretes versenytársa Beckmesser az iródeák, kinek a kisujjában van a szövetkezetnek minden pedáns szabálya. — E közben előkészületeket tesznek a versenyre.— A sekrestyéből előlép Pogner az aranymüves, s vele Beckmesser. Pogner beszédet tart, s a versenydijat kijelöli, fölszólitva Waltert a versenyre. — A szegény lovag dala ellenkezik a dalnok-céh ismert szabályaival s miután ehhez még Beckmesser (a vetélytárs) a rovó-deák (Merker) munkáját is végzi, csakhamar megtelik a tábla hibákkal és a mesterek egyhanguan kimondják a szegény lovagra: »Er hat versungen, verthan!«

A következő szinben előttünk áll Nürnberg egyik szép utcája, a jobb felőli sarkon Pogner házával, a balon Hans Sachs mühelyével. A hazafelé jövő Éva benéz Sachshoz megtudni a verseny eredményét s midőn a balsikerről értesül, bosszusan ott hagyja az évelődő mestert s dajkával atyja háza ajtajáig megy. Magdolna a dajkák azon fajtájából való, kik nem szivesen rontják meg a szerelmesek pásztoróráit. Ezért midőn a félhomályban a lovagot látja közeledni Évához, leghelyesebbnek tartja az eltávozást s a jó szinpadi dajkák hagyományához hiven igy kiált fel:

Nun haben wir's. Jetzt heisst's: gescheit!

A szerelmesek édesen ömlengenek egymással s Éva elhatározza, hogy meg fog szökni a — verseny elől. A szökevényeknek azonban nem kedveznek a körülmények. Legelőbb az éjjeli őr jelenik meg. Távozásával Éva kijön az atyai házból a dajka ruhájában. De H. Sachs is kileste a szerelmeseket s midőn már futni készülnek, mühelyéből lámpafényt áraszt reájuk. Midőn a lovag már-már kardjával vet véget e kellemetlen incidensnek, egyszerre megjelenik a háttérben a szerelmes Beckmesser is, ki éjjeli zenét akar adni Évának. A szerelmesek lombsátor alá rejtőznek. H. Sachs a fiatalokat veszi pártfogásába s Beckmesser szerenádjának hatását saját dalával teljesen megsemmisiti. Az iródeák azonban nem tágit, sőt midőn Pogneréknál az ablakot nyilni látja, ujra rágyujt a dalra, mert Évát sejti az ablak mögött. Onnan azonban Magdolna tekint ki — várva a varga inasát, Dávidot. Ez utóbbi a zajra kinéz s miután Beckmesserben versenytársát hiszi föltalálni, kirohan a mühelyből s végigveri a meglepett iródeákot. Erre iszonyu zürzavar támad. A szomszédok fölriadnak és az egész jelenetnek egy kis parasztos verekedés vet véget. A lovag és Éva helyzete a legválságosb s midőn Walther kardjával akar utat törni a tömegen át, egyszerre megjelenik H. Sachs s a lovagot karon fogva magával viszi, Évát pedig betolja az atyai házba. — A harmadik felvonás első része a mühelyben játszik. Dávid érdektelen beszéde után megjelenik Walther és elmondja a mesternek, hogy szépet álmodott. Ez kérdi őt, mondaná el álmát. A vonakodót aztán arra buzditja, hogy ne törődjék a szabályokkal — alkosson maga szabályt és kövesse azt. Erre elénekli verseny-dalát. A mester titkon leirja azt s a később belopódzó Beckmessernek átadja mint olyant, a melylyel bizonyára elnyeri a mesterdalnok diját. Azt ezt követő keresztelési jelenet csak szép quintettejeért érdemel különösebb emlitést. Az utána következő változásban künn vagyunk a réten. A háttérben Nürnberg látszik, a rétséget pedig a Pegnitz folyócska kigyózza be. Festői jelenet tárul itt a szem elé. A céhek fölállnak és a verseny megkezdődik. Ezuttal az iródeák kezdi, az idegen dallal. Mi természetesb, mint az, hogy belésül a dalba, a nép kineveti, s megszünik vetélytárs lenni. A nép a dalt tartja rossznak, mire H. Sachs előáll s kijelenti, hogy a dal nagyon szép, csak legyen a ki el tudja énekelni. A dal költője, Walther, fölszólittatik elénekélésére, mire nemcsak a mesterdalnoki nevet nyeri el, de egyuttal a szép Éva kezét is.

A dalmü, első előadatása alkalmával, az egységes egész imponáló hatását gyakorolta a hallgatókra. A wagnerizmus szépsé-

geivel és tulzásaival egyetemben föltalálható ebben a dalmüben. Vannak végtelenül hosszura nyuló dialogjai, de egyuttal csodás zenei szépségei is, melyek főleg Walther, Pogner, Sachs és Éva dalaiban kulminálnak.

Az előadás egyike volt a legjobbaknak, noha a közreműködők közül senki sem emelkedett ki különösebben. Elismerés illeti meg első sorban a zenekert, élén Erkel Sándorral, ki erős kézzel tudta összetartani a különböző szólamok szétfutó szálait. A magánszereplők közül legtöbb tapsot Odry, Gassi, Tallián és Saxlehner Emma asszony kaptak. —ó.

IRODALOM.

Sámi László válogatott művei. Kolozsvártt 1883. Nyomatott Stein János nyomdásznál. Ára ?

Sámi Lászlót a magyar közönség kevéssé ismeri, dacára annak, hogy majdnem negyedszázados irodalmi működését ép azon irodalmi téren fejtette ki, melyen leginkább válhatott volna népszerűvé, jelesül a hirlapirodalom és a népszerü iratok terén. »Sámi az utazó!« ezt a megjegyzést hallottam, midőn ismerőseim a rózsaszin boritéku vaskos kötetet megpillantották asztalomon. Ez a mondás pedig félreértés meg dicséret is egy huzamban. Félreértés azért, mert Sáminak Livingstone-átdolgozásából vette eredetét és dicséret azért, mert föladatának (e fontos utazás ismertetése) oly közvetlenséggel megfelelt, hogy a közönség nem is Livingstonet, hanem egyenesen Sámit képzelte a megjárt vidékek megjárójának.

Ugyanazért mielőtt a föntebbi kötetet ismertetnők, néhány vonással összefoglaljuk Sáminak élete történetét, mely regényes epizódokban, nagyszerü fordulatokban szegény ugyan, de annál gazdagabb öntudatos, becsületes munkában, következetes kulturtörekvésben. Sámi 1813-ban született, s a tanári pályának szentelve életét, áldásos müködést fejtett ki, előbb (1846 óta) Zilahon, később a kolozsvári ref. collégiumnál. Itt érte 1881-ben a halál és elszólitotta arról a tanszékről, a honnan az emberi haladást szüntelenül hangoztatta és az ifju nemzedéket egy jobb jövővel szüntelenül biztatta.

Sámi a történelem tanára volt és ezen tárgynak mindent átható befolyása látszik meg kisebb müvein is, melyek most e kötetben előttünk fekszenek. Vagyis mint a kötet összeállitója, Hegedüs István, a kötethez csatolt előszóban mondja: »Sámi egy történelmi iskolának ékesen szóló képviselője, egy történelmi hagyomány legméltóbb személyesitője, egy társadalmi áramlat folyton növekedő reményének élő kifejezése, bámulatosan összhangzó kül- és belélétével egy az emberiséget átalakitó eszmének holtig állhatatos hive.«

A kötet tartalmát szónoki müvek, tudományos értekezések, társadalmi elmélkedések és tárcalevelek képezik. A két utolsó rovat alá foglalt cikkek tulajdonképen mind tárcák, mert csaknem egytől-egyik a régi, Csernátony által szerkesztett »Ellenőr«-ben jelentek meg, mely lapnak Sámi állandó munkatársa, szerkesztőjének benső barátja volt. Lássuk már most e négy vagyis inkább három csoportot egyenkint.

Szónoklatai, melyek a tanulmányai folytán rája ragadt rhetorikus forma által legtöbbet nyertek, részint iskolai megnyitók, politikai irányu beszédek, emlékbeszédek (Deák Ferenc és gr. Teleki Domokos fölött) részint ünnepi alkalommal tartott diszbeszédek (1878 márczius 15.) Van közöttük egy képviselő-jelölti programmbeszéd is 1872-ből, melynek keretében két mondás ragadja meg figyelmünket, még pedig azért, mert az embert és politikust nem kevésbé jellemzi, mint a tanárt. Ezek pedig a következők: »Én erős és független parlamentet tartok a béke és szabadság kezességének« és »A jog ellen törvényt soha sem pártolok.«

A tudományos értekezések száma csekély, mindössze három képviseli ezt a genre-t. Az egyik a tudomány erkölcsnemesitő hatásáról szól, a másik a hasznos emberekről, a harmadik Zilahon mondott bucsuszava 1850-ben. Ez utóbbi fájdalmas elszakadás az intézettől, honnan őt a hatalom elüldözte, de telve van egy szebb jövő reményével. A kitartó ember itt sem tagadta meg magát.

Legsikerültebbek a kötet harmadik részét képező társadalmi elmélkedések. Ezekben nyilt sisakkal küzd a lelkiismeretlen politika külföldi képviselői ellen (mexikói expedició, 1871-iki német-francia háboru stb.). Igaz, hogy a magyar hirlapirodalomban e cikkek nem nagy hullámokat vertek, de Sáminak nem is az volt a célja: ő politikailag érett publikumot akart nevelni. Vannak azonban oly cikkek is, melyek országszerte és a Királyhágó mindkét oldalán föltünést okoztak, milyenek: a pápaság és a polgári há-

zasságról. Tárcalevelei könnyebb előadásuak, de a francia előadás eleganciájáig még sem emelkedtek.

A nélkül, hogy az elhunyttal szemben kritikát akarnánk gyakorolni, mégsem hallgathatjuk el ama tulajdonságokat, melyek Sáminak kisebb-nagyobb mértékü elszigeteltségét okozták. Első és főhátránya a történelmi példákkal való túlterheltség valamint a doktrinär modor, melyben e példálózást mindenütt (még képviselői programmbeszédében is) folytatja. Ebből fakadt azután egy másik nem kellemes tulajdonság: az idegen szóknak tulságosan sürü használata, mely különben a régi iskolának általán jellemző szokása. Sámi leginkább akkor esik bele, mikor külföldi tárgyról ir, mig tisztán magyar tárgyu beszédeiben péld. zilahi bucsubeszédében meglátszik, hogy tudott volna e nélkül is irni.

Mindazonáltal nagyon hálás föladat volt kivált a tárcákat összegyüjteni, mert a hirlapirodalom történetéhez nem kevésbbé fontos adalékot képeznek, mint magának Sáminak megörökitéséhez.

Akadémiai értekezések. A tud. akadémiában tartott felolvasásokból a következők jelentek meg ujabban: Magyarország a Kelet és Nyugat határán, Kállay Béni közös pénzügyminiszter ama tanulmánya, melyet az akadémia ez idei nagy-gyülésén adott elő. Ára 40 kr. Gróf Károlyi István emlékezete, Ipolyi Arnold tanulmánya, mely szintén a nagy-gyülés érdekes tárgya volt. Ára 30 kr. Az 1681-iki soproni országgyülés történetéhez. Zsilinszky Mihálytól, ára 50 kr. Az államgazdaság eszméje és a socialistikus financia kezdetei, Kautz Gyulától, ára 20 kr. Az első magyar vasut története, mely a »Budapesti Szemlé«-ben jelent meg, most pedig a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből való értekezések ciklusában foglal el. 129 oldalra terjedő kötet ára 80 kr. A községi pénzügy főbb eredményei hazánkban, az 1882. évi jóváhagyott költségvetések alapján irta dr. Jekelfalusi József miniszteri titkár. Ára 40 kr.

Egy könyv jubileuma. Kakujay Károly temesi tanfelügyelőtől kilenc év előtt egy iskolai könyv jelent meg: »Magyar nyelv gyakorló és olvasó könyv« nem magyar ajku népiskolák számára. Elkelt a könyvből kétszázezer példány, a mi mutatja, hogy megfelel a kitüzött feladatnak és egyik tényezője az iskolában a magyarosodásnak. A hozzátartozó vezérkönyvet leforditották tót, bolgár, szerb nyelvre, Aigner Lajos, a jeles munka kiadója, a kétszázezeres jubileum alkalmából most ezer peldányt ajánlott föl szegény iskolás gyermekeknek.

Uj lapok. »Közérdek« cimmel uj politikai hetilap indult meg M.-Szigeten. Előfizetési ára egész évre 6 forint. Szerkesztik Ronyai István és Hollósy István. — Csorba Géza és Rakits Vladimir Révkomáromban e hó 1-től fogva uj hetilapot adnak ki, melynek cime »Komárom és vidéke.« Előfizetési ár félévre 2 frt,

»Bácsbodrogmegye leirása«, a bácsbodrogvármegyei gazdasági egyesület által ezüst éremmel s második oszt. diszoklevéllel jutalmazva, készitette Radics György, a zombori államgimnázium igazgatója. Második javitott kiadás, ára 20 kr, kiadja Schön Adolf. Bács-Bodrogmegye területét a 13. szolgabirói járás szerint irja le, a végén pedig a megye testületi, égalji, természeti, gazdászati, ipari, kereskedelmi. közlekedési, vallási és közoktatási viszonyait ismerteti röviden.

Az akadémiai Almanach ügyében a tud. akadémia főtitkára Fraknói Vilmos, a következő körlevelet bocsátotta ki: »A magyar tud. akadémia tiszteleti, rendes és levelező tagjait ezennel tiszteletteljesen felkérem, hogy az 1883-ik évi irói munkásságuk eredményeinek, illetőleg közrebocsátott vagy sajtókész dolgozataiknak jegyzékét, az 1884-ik évi akadémiai Almanach számára, folyó évi szeptember 20-ig, az akadémia főtitkári hivatalhoz beküldeni méltóztassanak. Az utolsó nagy-gyülésen megválasztott tagok, valamint. azok is, kik eddig munkálataik jegyzékét be nem küldötték, felkéretnek, kogy összes irodalmi munkásságukra terjeszkedjenek ki. Minthogy az elmult években a tagoknak kis része felelt meg ezen felhivásnak, tekintettel az Almanach e részének irodalomtörténeti jelentőségére: bátor vagyok kérésemet a tagok különös figyelmébe ajánlani. Végre az 1883-dik évi Almanachban levő s azóta netán megváltozott cimek kiigazitását kérem. Egyszersmind szerencsém van figyelmeztetni a t. c. tagokat az ügyrend 7. pontjára, mely az önéletirási adatoknak pecsét alatt beküldését kivánja.«

Siraudin, az ismert vaudeville-szerző és cukrász, e hó 8-án Enghienben 71 éves korában meghalt. Siraudin utolsó éveiben is erős testalkatu férfi volt s szeretetreméltó humora a sir széléig elkisérte. Működése igen termékeny. 1842 óta részint maga, részint másokkal igen sok darabot irt; semmitől sem ijedt vissza, sem a drámától, sem a vigjátéktól, legtöbb sikert azonban a vaudeville, operette és a paródia terén aratott, melyen legotthoniasabb volt. A »Fille de Madame Angot« három szerzőjének egyike Siraudin volt; a másik kettő Clairville és Koning. 1860-ban Páris nem kevéssé ámult, midőn megtudta, hogy Siraudin a Rue de la Paixben boltot bérelt, melyben cukrászüzletet akar nyitni. Egy ideig buzgón vezette ezt az üzletet, mely jövedelmét tetemesen gyarapitotta; kora reggelenkint maga ment a csarnokokba, hogy a legszebb gyümölcsöt lehetőleg olcsón bevásárolja. Neve az előkelő körökben, a cukorkáknak, melyeket a Rue de la Paixben árusitott, valóban reklamot csinált s ha a későbbi években a részletekkel nem sokat törődött is, mégis mindenki meg volt róla győződve, hogy a költséges meglepetési tárgyak, melyek karácsony körül a kirakatban láthatók voltak, az ő képzelőtehetségének szüleményei. Az ajtó fölött még mindig a vaudeville-szerző neve olvasható, de az üzlet és annak kezelése már régebben a másé

A Havi Füzetek kiadóhivatala tudatja: Azon több oldalról nyilvánitott óhajnak megfelelőleg, hogy az Idézetek Tára ne könnyen elhányódó havi füze-

tekben, hanem kötetekben jelenjék meg, az eddig megjelent hat füzetet, mely a világirodalom mezejéről közel ezer szerzőtől több mint kétezerkétszáz idézetet hoz, egy kötetben is kiadtuk s 1 frt 50 krért postafordultával dijmentesen küldjük meg.

Conscience Henrik flamand költő e hó 10-én meghalt Brüsszelben. Éveken át küzdött sulyos bajával az uj flamand irodalom megteremtője, Belgium egyik legnagyobb költője, mig a halál győzedelmeskedett fölötte. Conscience-szal kihalt az a mindent magával ragadó politikai szellem is, a mely ötven év előtt felrázta Németalföld polgárait dermedtségükből s a mely lelket öntött a mozgalomba. Conscience 1812-ben Antverpenben született, atyja francia, anyja pedig flamand volt. Irodalmi munkáiban a francia és germán szellemnek olyan szerencsés vegyüléke található fel, mint semmi más flamand költőnél s novellái csakhamar állandó hirnevet szereztek neki. A külföldön hirnevét főleg azok a flamand-rajzok alapitották meg, a melyeket Diepenbrock Menyhért boroszlói érsek forditott németre. Conscience tizenhatéves korában, gyönge testalkata dacára is, a hadseregbe lépett (1830-ban), még pedig mint önkéntes. 1836-ban szivvel-lélekkel a flamand irodalomnak szentelte magát, s ekkor irta első regényét, mely a legnagyobb feltünést keltette. Wapper királyi festő közvetitésével ekkor kis államhivatalt kapott, a mit azonban csakhamar elhagyott, hogy egészen az irodatomnak szentelje magát. Irodalmi működése kevés hasznot hajtott s Wapper pártfogása mellett 1840-ben az antwerpeni müvészeti akadémia titkára lett. Majd a magánéletbe vonult vissza s 1866-ban a Wiertz-muzeum felügyelőjévé nevezték ki, mely állomásán haláláig megmaradt. — Az elhunyt iró nevezetesebb müvei: »Csodák esztendeje«, »Phantasia«, »A flandriai oroszlán«, »A szegény nemes«, »A pénz ördöge«, »A szerencse utja«. Conscience müvei csaknem minden európai nyelvre le vannak forditva: magyar nyelven a »Szegény nemes« sok ideig közönségünk egyik kedvenc olvasmánya volt.

MÜVÉSZET.

»A Tempefői«, Erkel Elek három felvonásos vig operája, melynek szövegét Rákosi Jenő irta, november havában fog szinre kerülni a népszinházban. A próbákat már megkezdték, a cimszerepet Blaháné asszony fogja játszani.

Mosonyi Mihály szülőházát, Boldogasszonyban emléktáblával jelölték, melyet e hó 4-én lepleztek le az elhunyt rokonainak és a környékbeli lakosságnak élénk részvétele mellett. Az emléktáblát Hafner Dávid fiatal szobrász készitette, s rajta a következő felirás olvasható: »Itt született Mosonyi Mihály, 1815. szepr. hó 4-én«. Az ünnepélyen beszédet mondtak Fiala Miklós szolgabiró s az ünnepélyt rendező bizottság elnöke, Fehérváry Gyula nezsideri ügyvéd és Nabinger Nemerius boldogasszonyi zárdafőnök. A nezsideri tanitókból alakult dalárda néhány dalt adott elő.

A müemlékek orsz. bizottsága elhatározta, hogy az 1884-ben rendezendő általános kiállitáson részt fog venni. A részvételre vonatkozó módozatok és intézkedések megállapitására vonatkozólag a bizottság legközelebbi ülésén javaslatot tesznek az iránt, hogy ne csak azok a felvételek és rajzok állittassanak ki, melyek a müemlékek orsz. bizottsága által legutóbb a mücsarnokban rendezett kiállitás alkalmával kiállitva nem voltak, hanem a régiek is és pedig azért, hogy az idegenek és külföldiek a Magyarországon létező müemlékekről teljes áttekintést nyerjenek. Intézkedés fog történni az iránt is, hogy a kiállitásig felfedezendő müemlékek gyors felvételére a kellő lépések megtétessenek, s a fölötte érdekesnek igérkező gyüjtemény mennél nagyobb legyen. Szó van arról is, hogy az e szakba vágó magyar irodalmi termékek, értekezések stb. szintén kiállittassanak.

Rubinstein Antal e hó végén visszatér Németországba. Október 28-án jelen lesz Frankfurtban a »Makkabäusok« cimü dalmüvének első előadásán, november 8-án pedig Hamburgban a »Sulamith« előadásán.

Geoffroy ünnepelt francia színész a mult héten elhunyt Párisban 70 éves korában. 1838-ban lépett föl legelőször a »Gymnase« szinházban, utóbb pedig a »Palais Royal« szinház tagja lett, és itt aratta diadalait. Kiválóbb szerepei, melyeket megalkotott, a következők voltak: »Le Bourgeois de Paris«, »Le Voyage de M. Perrichon«, »Célimare le bien-aimé« és »Panache«.

Matejko nagyszabásu festménye: »Bécs előtt« négy hétig lesz kiállitva Bécsben, a »Gartenbaugesellschaft« termében.

A müncheni udvari szinházban a jövő nyáron három sorozatban szinre akarják hozni Wagner Richárd »Nibelung-tetralogiá«-ját. A legkisebb szerepekre is elsőrangu müvészi erőket óhajtanak megnyerni s e célból az intendatura más szinházakhoz is fog fordulni. A zenekart a bayreuthi mintájára fogják berendezni.

A párisi »Ambigu«-szinház mult szombaton nyitotta meg ujból csarnokait. Catulle Mendes hatásos drámája »Les méres ennemies« került szinre, mely iránt az érdeklődést az elmult idény nyolcvan előadása nem csökkentette.

A »Harmonia« matinéi. A »Harmonia« zenemüvészek társulata által rendezett matinék az idén november hó első vasárnapján veszik kezdetüket. A társulat igazgatósága, mindent el akar követni, hogy e reggélyek mentül fényesebb erkölcsi sikert mutathassanak fel, s már eddig is számos előkelő müvész és müvésznő igérte meg közremüködését.

Margitay Tihamér fiatal festőmüvészünk képei, melyek az őszi tárlatra vannak szánva, már megérkeztek Flórenceből. Összesen nyolc kép, melyek közül 4 olasz genre, 4 pedig magyar történelmi szinvázlat. Az »Il Decamerone«, »La sonata«, »Evviva« és »Un baccio« (egy csók) cimü olasz genre-képek az olasz középkori testőréletből vannak meritve s azokon az olaszt annyira jellemző szenvedélyes hév eléggé sikerülten van visszatükröztetve. Margitay képei különösen a rajz szabatosságát illetőleg jeleznek nagy haladást előbbi müveihez képest.

Erdősy Eugénia k. a. a népszinháznak egykori tagja, a ki legutóbb a berliniek kedvence volt, a napokban szülővárosába, Nagy-Kanizsára érkezik és ott ez alkalomból föl is fog lépni.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi hare történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi hare hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi hare valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadműveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi hare után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Balogh D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a beköttést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve, havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacikkekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

38 szám. 1883 September 23.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A lelkész leánya. (Elbeszélés.) Irta Balázs Sándor.

Lampo és Carmela. (Olasz elbeszélés.) Irta Enrico Castelnuovo.

Szigeti József. (Arcképünkhöz.)

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

Melléklet: Szigeti József arcképe Kozmata Ferenc m. kir. udv. fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**50 éves tanári jubileum.**) Vandrák András, ismert eperjesi tanár, 50 éves jubileumát ülték meg közelébb Eperjesen. Vandrák 1807-ben született és 1833-ban lett tanár. Az irodalom terén a negyvenes években kezdett működni, a mikor lélektant, logikát, ethikát, észjogot és más ilyes szakmüveket bocsátott közzé. Trencsén 1845-ben, Árva 1849-ben és Sárosmegye 1848-ban táblabirájukká választották, a magyar tud. akadémiának 1847-ben levelező tagja lett, a jénai egyetem pedig 25 éves tanári jubileuma alkalmából doctor honoris causává avatta fel. 1881-ben a Ferenc-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki ő felsége. Az érdemes férfiu fogadja jubileuma alkalmából a mi üdvözletünket is!

* (**A nemzeti muzeum**) egyes tárai a mult augusztus hóban jelentékenyen szaporodtak. Nevezetesen a könyvtárba hivatalosan beérkezett 174 mű és nyomtatvány, valamint 239 iskolai értesitő, ajándékoztatott 11 nyomtatvány, a muzeum költségén beszereztetett 14 nyomtatvány és a Széchenyi Lajos-féle alapitványból 7 mű. A régiségtárba hivatalosan dr. Czobor Béla 51 darab római követ a dunai szalkszigetről s dr. Réthy László a régi Bregetiumból (Uj-Szőny) 11 db római bronzérmet, továbbá római téglákat és római bronzszobrocskát vitt be. Ajándékképen 19 egyén részéről 64 különféle érem, továbbá 1 sárgaréz jeton, 1 őskori bronz lándzsacsucs, 2 őskori bronzfibula, 1 középkori vassisak, 5 középkori bronzgyürü, kardmarkolat csontból, ujabbkori vaslózabla, középkori vastárgyak és cserépedény-töredékek érkeztek be; vétel után 18 vegyeskori magyar érem, 1 raguzai fél-scudó, 1. I. Lajos korabeli ritka magyar garas, 2 őskori érem, 12 arany és 22 ezüst római és magyar érem, két őskori vörösréz csákány, egy őskori bronz csákány, 2 db őskori vörösréz balta, 133 darabból álló őskori bronzlelet, 1660-iki magyar községi pecsétnyomó s egy római kocsirészlet bronzból szereztetett be. A természeti osztályba ajándékképen egy vörhenyes örvöly, egy calcyt, egy jaspis és mammuth-fogak küldettek be; vásároltatott egy északeurópai ruca, mely becseréltetett egy Felső-Magyarországban lőtt ugyanily faju példányért, továbbá 74 faj kaliforniai és mexicói téhelyröpü rovar 90 példányban és 23 faj tüskebőrű 35 példányban.

* (**A sadagorai csodarabbi**): Friedmann Ábrahám Jakabban a szegény zsidóság könyörülni tudó, nemes emberbarátot veszitett el. A csodarabbi e hó 13-án éji 2 órakor, vesebaj következtében hunyt el. Halála hirét a lakosság szivszaggató jajkiáltásokkal fogadta; a halottas háznál ezernyi zsidó gyült össze, ruháját tépve, mellét verve és kétségbeesetten kiáltozva. Sadagora sokat vesztett Friedmann Ábrahám halálával, mert a város gyülhelye volt a zsidóságnak és némely zsidó-ünnepen 2—3000 zsidó fordult meg a világ részéből, de leginkább Oroszországból. A csodarabbi ajtaján sohasem kopogott hiába a szükölködő hitsorsos. Rendes szegényeinek hetenkint közel kétezer forintot osztott ki s azonkivül évenkint 30.000 rubelt küldött Jeruzsálembe az ottani szegényeknek. Friedmann különben egyike volt a legfanatikusabb zsidóknak s a babonát és a faji elkülönzés érzelmeit élte végeig szenvedélyylyel szitotta a zsidóság értelmieg alantas fokon álló köreiben.

* (**Chambord gróf utóda.**) Chambord gróf végrendeleti intézkedéseinek teljesitése alkalmából egy francia lap irja, hogy az elhunyt trónkövetelőnek él még egy unokaöcsese, a kinek a francia trónra jogosabb igényei vannak, mint magának a párisi grófnak. Az unokaöcsés neve: de Lucinge herceg s anyja abból a házasságból származott, melyet Berry herceg 1806-ban Brown Amy angolnővel kötött. Hogy ez a házasság minden tekintetben kifogástalanul törvényes volt, onnan is kitünik, hogy XVIII. Lajos trónralépte után a pápától e házasság felbontását kérte. A király kivánságát a kuria teljesitette; azonban egyuttal kimondotta, hogy Berry hercegnek Brown Amytól származott két leánya törvényes gyermek. Az egyik leány 1823-ban Faucigny-Lucinge grófhoz, a másik pedig négy évvel később de Charette báróhoz ment nőül. A mostani Lucinge herceg tehát unokája Berry hercegnek, kinek második neje Mária Karolina volt. Mária Karolina volt az anyja a pármai hercegnőnek s férje halála után szülte a bordeauxi hercegeet, a későbbi Chambord grófot.

* (**Az antiquariusok fejedelme.**) Ezzel a cimmel emlegetik az angol lapok mr, Quaritch londoni régiségárust, a ki ugy látszik csakugyan meg is érdemli e cimet. Nincs a világon nevezetesebb gyüjtemény-árverés, melyen ő jelen nem lenne s hakell, a legmagasabb árat ne fizesse. Igy tevékeny részt vett a Sunderland-könyvtár tavaszi elárverésénél, mely e század legnagyobb árverése volt, minthogy eddig legmagasabb árakat ott fizettek egyes könyvekért. Az árverésen befolyt összeg 55.170 font sterlingre rug s ebből Quaritch maga 32.650 fontot (326.500 forint) fizetett. És Quaritch a legtöbb bevásárlást saját raktára részére tette. Az árverés végén beszédet tartott, melyben kifejtette, hogy a könyvtár az e században eladásra került magán-gyüjtemények közt talán legnevezetesebb volt. A Beckford-könyvtár árverésénél aránylag olcsón, azaz 79 font sterlingért, Valois Margit, navarrai királyné könyveiből megvett egy tizenhetedik századbeli Petrarca-kiadást. A könyvnek gyönyörü kötése van, olajbogyószinü marokkói bőrből, a királyné cimerének és jelmondatának gazdag arany nyomásával. A Townelei-kéziratok elárverezésénél Jézus életének pompás kézirati codexét, Giulio Clovis három kitünő miniature-képével, 2050 font sterlingért vette meg. A British Museum igazgatósága szintén meg akarta szerezni a codexet, de csak 1000 fontot igérhetett érte. Quaritch azonban nemcsak műértő, szenvedélyes és áldozatkész gyüjtő, hanem jeles szakképzettségü férfi is. Most a könyvkötés s a hiresebb könyvkedvelők történetén dolgozik.

* (**Hol isznak legtöbb sört?**) A »Times« e kérdésre azzal felel, hogy Angliában. Itt ugyanis minden egyes emberre évenként 115 liter sör esik: »rangban« Németország következik Britannia után, a mennyiben a »deutsches Reich« minden egyes polgárára 112 liter sör jut évenként. Legkevesebb sört Oroszországban fogyasztanak, 4 litert fejenkint; ezt azonban nem szabad oda magyarázni, hogy talán az orosz nép a legmértékletesebb. A dolognak egyszerüen az az oka, hogy Oroszországban jobb szeretik a sörnél — a vutkit.

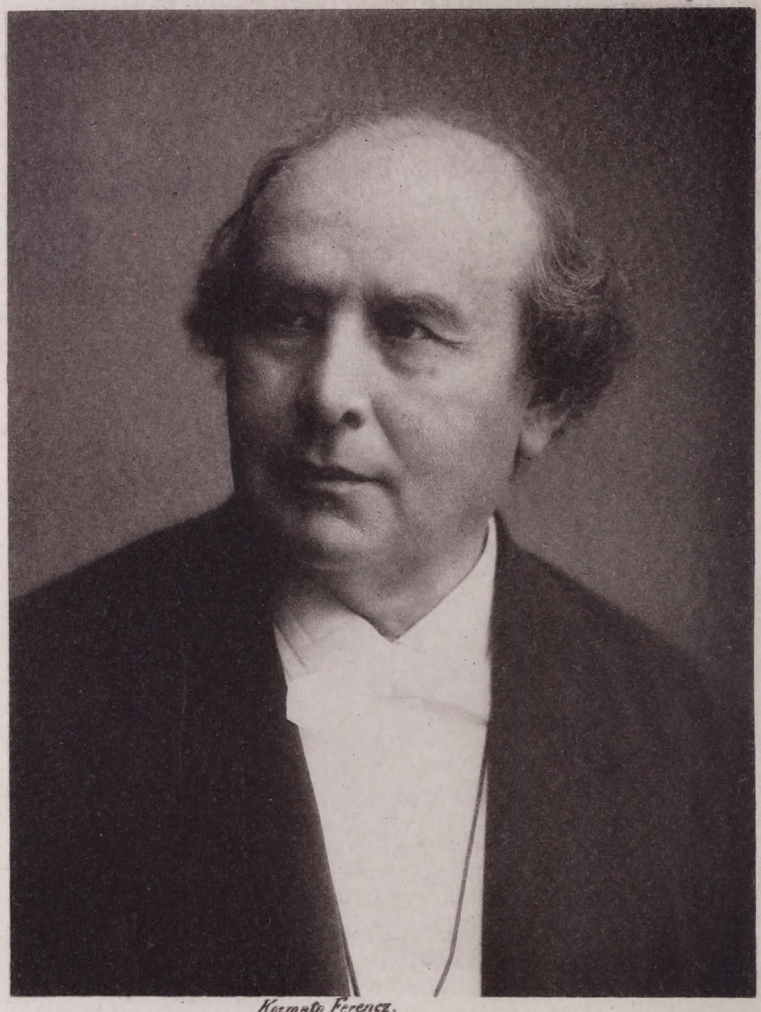

Kozmata Ferencz.

Szigeti József

KOSZORU

38 szám. 1883 Szeptember 23.

A LELKÉSZ LEÁNYA.

Elbeszélés.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

(Folytatás.)

Pista, kinek a bárónő és Andor közötti bizalmas viszonyról nem csak tudomása volt, hanem egyszersmind mindkét félnek teljes bizodalmát is birta, még ez estén meglátogatta a bárónőt.

Halványan, kisirt szemekkel találta, de kiméletből ugy tőn, mintha észre sem vette volna azt.

Közönyös dolgokról beszélgetett. A bárónő szórakozottan hallgatta, s csak egy-tagu feleleteivel járult hozzá a társalgás fenntartásához.

Hirtelen a nyitott ablakon át élénk szóváltás zaja hatolt be a szobába a kápolna felől.

— Ez az Andor hangja! — mondá Pista.

— És a századosé — mondá ijedten a bárónő. — Kérem önt édes Pista, siessen, és tudja meg mi történt. Egész napon át rettegtem, hogy összetűznek.

Pista lesietett és szemben találta a századost, ki magában morogva és szitkozódva haladt el mellette.

A hársak között minden csöndes volt. Pista fürkészve tekintett szét, midőn a kápolna ajtaja halkan megnyilt, s azon át halvány arccal Anna lépett ki, s zokogva sietett a vendéglő felé.

Pista nem találván barátját a parkban, annak szobájába ment. Andort csakugyan ott találta.

— Mi történt? Kérlek mondd el.

— Semmi jelentékeny. A századossal összeszólalkoztunk és mindenféle nyájasságokat mondtunk egymásnak. Végre is kihivás lett a vége. Pisztolyra hivtam ki holnap reggelre.

— Átkozott történet. Van már segéded?

— Te vagy. A százados is magával fogja hozni a magáét, ugy csináltuk ki.

— Jól van. Hanem most a bárónőhöz kell sietnem, hogy megnyugtassam őt.

— Hallottatok valamit?

— Csak szavaitok zaját, értelmét nem vehettük ki.

— Csak kérlek siess, mert még sok végezni valónk van.

Pista a bárónőhöz sietett, s megnyugtatta őt, hogy a szóváltást békésen kilehetend egyenliteni.

Azután visszasietett barátjához, s kikérdezte őt az összekoccanás felől.

— Röviden megmondhatom. A százados Anna irányában szemtelenül viselte magát, én odaérkeztem, s kissé gyöngédtelenül a kápolna falához szoritottam. A dal vége pedig az, hogy holnap reggelre a Normafánál találkozót adtunk egymásnak.

— De hát hol szerzünk pisztolyokat?

— Nekem vannak. Szerencsémre magammal hoztam.

— No akkor hát jó éjszakát. Feküdj le és aludjál. Reggel majd fel foglak kelteni.

Andor nem tartóztatta őt.

A hogy barátja távozott, kis idő mulva ő is lesietett szobájából, s egy gyors elhatározástól megkapatva, egyenesen Anna ablaka alá ment.

A szobában még gyertya égett. Andor halkan megkopogtatta az ablakot.

Az ablak megnyilt és Anna kitekintett.

— Csak egy pillanatra jöjjön le a ház elé! — suttogá Andor esdő hangon.

Anna egy pillanatig habozott, azután halkan és szó nélkül betette az ablakot és lement.

Andor eléje ment és magával vonta őt a kápolna előtti hársak árnyába.

— Anna kisasszony, én szeretem önt, s ha nem akarja, hogy eszemet veszitsem, kérem, legyen irgalommal irántam!

A fiatal leányka felsóhajtott, de nem volt ideje válaszolni, mert Andor magához szoritotta őt, s szenvedélyes csókokkal boritotta el arcát, szemeit, homlokát.

Anna kiszakitotta magát karjai közül, s mint a megriadt őz visszafutott a házba.

Andor pedig fel ment szobájába.

E pillanatban, halkan zokogva, egy elburkolt női alak lépett ki a hársak árnyából, a hol észrevétlenül tanuja volt az egész jelenetnek . . .

Másnap kora reggel a százados volt első a kitüzött helyen, mert, mint Pistának kijelentette, senkit sem talált az egész fürdőközönség közt, kit e kényes természetü ügyben bizalmával megajándékozhatna. Különben is elég egy tanu is, hisz a föltételek már megállapitvák.

Andor is csakhamar megérkezett Pistával.

Alig indultak azonban el, midőn a bárónő egészen felöltözve, a lépcsőzeten lejött, s egyenesen a lelkész szobája felé sietett.

Heves kopogtatására Anna csakhamar ajtót nyitott, s ijedten hökkent vissza, midőn a bárónő dúlt arcát megpillantotta.

— Jöjjön ön, sietve, meg akarják egymást gyilkolni!

Anna visszaugrott a szobába, hol egy pillanat alatt felrántotta magára reggeli öltönyét.

Szó nélkül lesiettek, s az erdőbe vezető hegyi ösvényre léptek.

— Ah istenem! — kiáltá a bárónő, hirtelen megállva — nem tudom az utat. Kitől tudakozódjunk?

— Hová akar ön menni, nagyságos asszony?

— A Normafához.

— Én tudom az utat.

— Messze van ide?

— Félórányira.

— Akkor minden pillanat drága; siessünk.

A két nő gyors léptekkel haladt felfelé. Elől Anna, mint vezetőnő. Egy szót sem szóltak, de oly sebesen haladtak, mintha csak egy láthatatlan hatalom űzte volna őket.

A bárónő leirhatatlan aggodalomtól gyötörve, tőle telhetőleg sietett, de minthogy nem volt hozzászokva az ily gyors járáshoz, s különben is rendkivül gyönge alkattal birt, csakhamar annyira kimerült, hogy nem volt képes tovább menni.

Kétségbeesett arccal egy fa oldalához dőlt.

— Messzi van még a Normafa? — kérdé elfulladt hangon.

— Épen fele utján vagyunk, — felelé Anna.

E pillanatban egy lövés dördült el, melyet csakhamar egy második követett.

— Nagy isten, már késő! — sóhajtá a bárónő és ájultan rogyott össze a fa tövében.

Anna egy pillanatig habozott, azután a bárónő fejét a fa tövéhez támasztotta, s egy üldözött vad gyorsaságával rohant tova a Normafa felé.

A Normafa közelében egy hegyszakadás van, melyet keskeny palló hidal át. Midőn Anna e pallóhoz megérkezett, Andort és a századost néhány lépésnyi távolságra szemben pillantotta meg egymással.

Mindkettő kezében pisztoly volt, s Pista mintegy jeladásul háromszor csattantott tenyerével.

Abban a pillanatban az Andor kezében lévő pisztoly eldördült, s a százados sapkája átlyukasztva lehullott fejéről.

Anna hangosan felsikoltott.

A százados elsütötte pisztolyát, s a lövés után mely nem talált, mindhárman arra fordultak, honnan a sikoltás hallatszott.

Andor gyorsan Anna mellett termett, s igyekezett őt lábra állitani.

Anna csakhamar felnyitotta szemeit, s egy sóhajtással fölegyenesedett.

A százados gúnymosolylyal ajkán igy szólott Pistához:

— Minthogy a kisasszony már magához tért, kicserélhetnők a harmadik golyót is. A nélkül is elestem második lövésemtől, mert a sikoltás hallattára akaratom ellenére sütöttem el pisztolyomat.

— Ön nem fogja elvisziteni lövését — mondá Andor büszkén — semmi előnyt nem akarok a véletlennek köszönni.

— Ebbe nem egyezem bele — mondá Pista — ez a párbaj szabályok ellen volna. Ha az urak ragaszkodnak ahoz, hogy

harmadik golyójukat is kicseréljék, azt más alkalomból is megtehetik, most legjobb lesz, ha visszatérünk a fürdőbe.

— Nem látom át miért? — felelé a százados. — A kisasszony most nem fog elájulni, s nagyon nevetséges volna a párbajt a harmadik lövés előtt megszakitani.

— Jerünk tehát, — kiáltá Andor — ha a százados ur annyira óhajtja a kisasszonynak bemutatni hősies vitézségét, én nem akarom kedvét szegni.

Ezzel lehajolt és fölemelte a földről pisztolyát, melyet Anna ápolása közben dobott le kezéből.

E pillanatban az ösvényen feltünt a bárónő alakja, ki rémült halotthalvány arccal inogva közeledett.

Pista, ki először vette észre őt, támogatására sietett. A százados gúnyos udvariassággal követte őt.

Anna felragadta a százados pisztolyát a földről, s a hegyszakadékba vetette, s azután Andor felé közeledett, hogy őt is lefegyverezze.

— Mit tett ön Anna? — kérdé ijedten Andor — ez ügynek be kell fejeztetni, a századosnak joga van a harmadik lövéshez.

— Ön egy borzasztó ember, Andor, ön oly nyugodtan tud emberre is lőni, mint a madarakra. Irtózom öntől!

— A bárónőhöz kell sietnünk. Menjünk.

— Igérje meg előbb, hogy a párbajt nem fogja tovább folytatni.

— Nem tehetem. Minden a századostól függ. Én neki elégtétellel tartozom.

— De könyörgöm, igérje meg.

Andor nem felelt, hanem szó nélkül a társasághoz sietett.

Ugy látszik ez alatt a bárónő is megkisértette a kibékitést, s a századoshoz engesztelő szavakat intézett.

— Utoljára is legokosabb lesz — mondá Pista — ha az urak ügyöket egy más alkalommal fogják bevégezni.

— Reám nézve mindegy — mondá Andor — a százados ur határozzon helyet és időt.

— Csodálatos — jegyzé meg a százados — hogy a hölgyek szándékunkról, sőt magáról a helyről is ily pontosan értesültek.

Andor ajkába harapott, s ijedten igy szólt: Legjobb lesz, ha nem határozzuk meg előre sem az időt, sem a helyet, mert valóban nincs kedvem hasonló meglepetésnek másodszor is kitenni magamat.

A százados közönyösen elfordult és karját nyujtotta a bárónőnek, Pista Annát vezette, Andor pedig ajánlotta magát és más irányba indult.

Rendkivül fel volt indulva; a lefolyt jelenet meggyőzte őt a felől, hogy a bárónő már tud Anna iránt támadt gyors szenvedélye felől, és hogy rendkivül föl van háborodva felette.

Tegnap még örömmel fogadta volna a mindent gyorsan bevégző katasztrophát, ma azonban igen érzékenyen és fájdalmasan érintette e feláldozó részvét látása.

Elégületlen volt mind magával, mind a párbaj kimenetelével, mind Pistával, mind a bárónővel. Mindenki visszásan, félszegen járt el, — csak Anna ellen nem mert szemrehányást emelni.

Nem volt tisztában vele, hogy mit cselekedjék. A legellentétesebb érzések és emlékek vivtak szivében és sehogy sem tudott végleges elhatározásra jutni.

Igy bolygott darabig, végre egy szirtre dőlt. Ekkor érezte, hogy valami kellemetlenül nyomja oldalát. A pisztoly volt, melyet Anna elől zsebébe rejtett.

Kár, hogy nincs megtöltve, sóhajtá — e pillanatban legjobban volnék hangolva arra, hogy Fernandot utánozzam, ki két nő közül nem birván választani, utoljára is a halált választotta.

E pillanatban kutyája ugatását hallotta az erdőben. Füttyentett neki, mire pár másodperc mulva a kutya által vezettetve, Pista barátja állott előtte.

— Nem lesz szükségünk rá! — mondá, a pisztolyt megpillantva Andor kezében.

— Hogy hogy?

A százados lemond a párbajról, ha becsületszavadat adod, hogy többé őt nem fogod megsérteni.

— Ezt nem teszem — kiáltá Andor ingerülten. Ő volt az, ki szemtelenségeivel az összeszólalkozásra okot adott.

— Ő hasonló igéretet teend. Ti mindketten bátran viseltétek magatokat, s e nyilatkozatokkal vége lesz az egész dolognak.

Ezzel mindketten gyorsan visszatértek a fürdőbe.

Anna haza érve, lázasan ágyára vetette magát. A veszély, melyben Andort látta, a könnyelmü játék az élettel, mely ell n

atyját oly sokszor hallotta egész lelkesedéssel szónokolni, s melyet először életében látott a valóságban, idegeit a legborzasztóbban felingerelte, — egy sivár, mély szomoruság fogta el egész lényét.

Ha Andor zavarodott és határozatlan volt, ő, a kire az átélt események kétszeres erővel hatottak, még nagyobb mértékben fel volt izgatva.

A százados és a bárónő elfogultan és némán váltak el egymástól.

A fürdő közönsége sejteni látszott, hogy valami rendkivüli történt, mert a folyosó közelében egész csoportok alakultak, melyek a bárónőt és a századost kiváncsi és figyelmes szemekkel kisérték.

A déli csöngetyü megszólalt, s Andor elfogultan foglalta el helyét; szerencsére Pista szomszédja volt, s jelenléte némileg magához téritette őt. Nemsokára a lelkész is megjelent, de egyedül. Leánya, mint mondá, rosszul érzi magát.

— Tartóztasd még egy ideig az öreget, — sugá Andor barátjának — nekem Annával egyedül kell beszélnem.

Pista az ebéd végén a lelkészt egy ügyesen előidézett vitával és egy üveg borral az asztalnál tartóztatta, miközben Andor észrevétlenül eltünt.

Senki sem látszott távozását észrevenni, csak a bárónő remegett meg, midőn őt távozni látta.

Andor kopogtatott a lelkész ajtaján, egyszer, kétszer, de senkisem felelvén, gyorsan a szobába lépett.

Anna kisirt szemekkel a pamlagon feküdt. Andor láttára fel akart állani, de megakadályozta őt, s kezét megragadva, térdre omlott előtte.

— Anna, ön érettem szenved. Kérem bocsásson meg nekem.

— Lemondott-e borzasztó elhatározásáról?

Andor nem felelt.

— Akkor hát hagyjon el. — Mondá a fiatal leány szomoruan. — Hogyan hihetnék szavainak, ha még arra sem tudja magát rábirni, hogy egyetlen lépést tegyen a közeledésre.

— Azt nem tehetem.

— Még az én kérésemre sem?

— Legyen! — mondá szünet után Andor. — Megteszem az engesztelő nyilatkozatot, s akkor a százados viseletétől fog függni, hogy az ügy élintézettnek tekintessék-e vagy nem? Most mennem kell, mert távozásomat az étteremből bizonyára észre vették, s nem akarok mende-mondára nyujtani alkalmat. Hol láthatom önt ma Anna?

— Este a hársak alatt leendek.

Ezzel visszatért a terembe. Midőn belépett, az egész társaságot indulókészen találta. A bárónő a százados karján távozott a teremből.

Andor Pistával egészen szobájáig kisérte a lelkészt, s azután lement a folyosóra, hol a százados a vendégekkel szivarozva beszélgetett.

Andor szótlanul járkált a folyosón, s sötét arca mutatá, hogy mily nehezére esik igéretét beváltania.

Végre rászánta magát, s egy pillanatban, midőn a százados magára maradt, hozzá lépett.

— Két szóm volna önhöz százados ur.

— Szolgálatjára állok! — mondá a százados rideg udvariassággal.

— Ama két hölgy, kik iránt oly nagy tisztelettel viseltetem, fölkértek a köztünk fölmerült viszály békés elintézésére. Ha báró ur azon nyilatkozattal, hogy becsületes embernek tartom, s nem szándékosan sértettem meg, megelégszik, kész vagyok a nyilatkozatot megtenni.

— Az az, hogy ön kinyilatkoztat olyasmit, mit kétségbe vonnia nincs joga. De megelégszem vele, s mert a hölgyek idegeit ujabb megrázkódásoknak kitenni nem akarom, lemondok a harmadik golyóváltásról.

— Ön tehát Pista barátom előtt kinyilatkoztatandja, hogy az ügy becsülettel bevégeztetett?

— Kinyilatkoztatom, hogy bevégeztetett. Mondá szárazon a százados és elakart fordulni Andortól, de ez megragadta karját.

— Ezen nyilatkozat nekem nem elég!

— Jól van. Hol találkozunk tehát? De még ma?

— Egy óra mulva a keselykőnél. Ön ismeri e helyet? — kérdé Pistához fordulva,

— Oh igen, — mondá Pista — de figyelmeztetnem kell önt, hogy csak egy pisztolyunk van, és hogy előbb uj pisztolyokról és golyókról kell gondoskodnom.

— Igaz, gondoskodjék tehát uj fegyverekről. A hely ugyan az marad, a talál-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

kozás azonban máról holnap reggeli hét órára tétetik át.

— Miért a halasztás? — vágott közbe Andor ingerülten. — Még van egy pisztolyunk és két golyónk. Menjünk rögtön. Én a báró urnak engedem át az első lövést.

— Ezt nem fogadom el; sorsot fogunk huzni.

Azután megegyeztek, hogy a feltünés kikerülése végett, először Andor fog távozni Pistával, a báró pedig egy negyed óra mulva fogja követni őket.

(Vége köv.)

LAMPO ÉS CARMELA.

Olasz elbeszélés.

Irta ENRICO CASTELNUOVO.

Éji két óra lehetett. Isoletta falu mély álomba merült. A csöndet csak koronkint zavarta meg egy-egy kakas élénk kukorikolása. A hajnalért való sovárgás volt ez, egy kis kesergés a sors ellen s üdvözlet a távoli bebörtönzött társakhoz, e köszöntésre: »kukorikú!« Aztán mit sem lehetett többé hallani.

Carmela, e nyolc éves, igen szép gyermek, hallgatózott, hogy meggyőződést szerezzen magának, vajjon mélyen alusznak-e már mindnyájan a hozzátartozók; aztán óvatosan kiszállt az ágyból, felöltötte ruhácskáját s nehogy zajt okozzon, kezébe vette fasaruit s lement a konyhába. Semmi más világitásnál, mint a melyet az ablakon áttörő hold kölcsönzött, fölállt egy székre s a falon levő fogasról levett egy kulcsot. Aztán lehaladt egy másik kis lépcsőn, mely olyan lomtárforma helyiséghez vezetett. Alig hogy meghallotta egy, e helyiségbe zárt eb a kis leány lépteinek a neszét, legott elkezdett ugatni s az ajtót kaparni. Lelkesült, sokat remélő ugatás volt ez, noha könnyen veszélyeztethette Carmela bátor vállalkozásának a sikerét.

— Csöndesen, Lampo, csöndesen! — csititá a leányka az ebet, miközben a sötétségben a kulcslyukot kereste.

Lampo mérsékelte a hangját. Ám fölindulása sokkal nagyobb volt, semhogy teljesen el tudott volna hallgatni. Rögtön sejtette, hogy most a szabadságát akarják visszaadni s öröme kétszeres volt, mert az, a ki fölszabaditotta, az ő kis urnője volt, vagyis ama lény, a kit mindenkinél jobban szeretett.

Végre sikerült a gyermeknek a kulcsot a zárba tolni s az ajtót kinyitni.

A jó Lampo hozzászökött s a kis leány érezte, a mint az eb a térdére és mellére helyezte puha lábait s a mint nedves orrával hol a kezét, hol az arcát érintette.

— Csöndesen, Lampo, csöndesen! — ismételte a leányka.

S megsimogatva karcsu, hajlékony derekát, iparkodott az ebet elhallgattatni.

Carmela ujra fölsietett a lépcsőkön; a kutya követte. Visszatért a konyhába, kivett a szekrényből jó nagy darab polentát és a zsebébe rejtette azt. Aztán kiment a folyosóra s megkisérlé kinyitni a kertre nyiló kis ajtót. De nem sikerült neki félretolni a závárt s e hasztalan kisérletét abba kellett hagynia. Azonban nem csüggedt el a kis leány s miután az ajtó oly makacsul ellenállt, lassan kinyitotta az ablakot.

Lampo azonnal megértette a jó szándékot s egy ugrással az ablakpárkányon termett. Carmela is fölkapaszkodott egy szék segélyével. Feljutva oda, méregetni kezdte szemével a magasságot, mely másfél méternyi lehetett. Ott lent a talaj puha és nedves volt; a leányka egy ugrást kockáztatott s habár az egyensulyt nem tudta megtartani, hanem előre bukott, nem lett semmi baja s rögtön fölkelt. Az eb, alig érintve lábaival a talajt, már megelőzte őt az ugrásban.

— Csöndesen, Lampo! — mondá a a gyermek századszor is, midőn észrevette, hogy az állat a visszanyert szabadság fölött való örömét csak alig tudja elfojtani.

Miután Carmela fölhuzta fasaruit s kezeit megdörzsölte, hogy azokról a földet eltávolitsa, az istállót balra hagyva, a kertet szegélyező sövénynek oly helye felé ment, hol néhány nappal előbb, az utcai gyerekek rést csináltak a korai földieper meglopása végett. Kis testét áterőszakolta a résen, s csakhamar kijutott az országutra. Először is ruhácskáját igazitgatta helyre s aztán először is hátra, majd előre tekintgetett. Mögötte a csöndes, nyugalmas ház, mely őt hivogatni látszott a visszatérésre; mögötte atyja, nagyanyja és kis nővére, kik talán épen felőle álmodtak s kik őt néhány óra mulva bizonnyal keresik; előtte a néptelen

mező és aztán a sötét erdő, melyen neki át kell hatolnia, és aztán a meredek hegy, melyet meg kell másznia, hogy céljához érhessen, melyet kis szive tűzött maga elé.

A gyermek egy pillanatig föl volt gerjedve; érezte a mint könyek tolulnak a szemébe: kimondhatatlan vágyat érzett, visszatérni ama szobácskába, a hol őt mindnyájan annyira szerették; azonban Lamponak halk szükölése véget vetett a habozásának. Neki, e barátját és védelmezőjét minden áron meg kellett mentenie . . .

Oh, mily rossz teremtés is az ő atyja, meg a nagyanyja. Ők elhatározták, hogy Lampot megfosztják életétől, — Lampot, a kinek a védelme nélkül őt, pár nappal az előtt, egy kóbor eb megharapta volna. Ily gonoszságot Carmela lehetetlennek tart vala, ha a borzasztó tervet saját füleivel nem hallja. Ő mindjárt ebéd után élt a gyanuperrel, mikor egy ocsmány ember, a ki magát a sanct-augustini községtanács küldöttjének adta ki, az ő atyjával, signor Ambrogio Marenivel, Isoletta község ügyvédével beszélni akart, s az ő atyja komor arcot vágva, Lampót elzárta. »Oh istenem, miért?« kérdezte Carmela; de ő csak kitérő feleleteket kapott. A nagymama, a kihez azután fordult, nyájas szavakkal iparkodott őt megnyugtatni, cirógatva az arcát és biztatva, hogy Lampot másnap reggel már kibocsátják. Aztán a nagymama csókokkal száritotta föl a Carmela szemébe szökkent könyeket . . . . De hát ő nem olyan leány volt, a kivel el lehetett volna hitetni, hogy az *X* és *U* betű közt semmi különbség nincs. Csöndesen viselte magát s tetteté, mintha a nyert fölvilágositások őt megnyugtatták volna; lement a gyümölcsös kertbe, majd visszatért az udvarba, hogy ott, az apró csibéknek enni adjon; aztán szép lassan visszament a lakba s hallgatózott ama szoba ajtajánál, a melyben atyja és a nagyanyja beszélgettek. Ajtónál hallgatózni ocsmány dolog, azt állitotta a tisztelendő ur, meg a tanitónő s e fölött nem is kételkedett Carmela. De ha egyszer fontos ügyről van szó? Carmela azt hitte, hogy atyja és a nagymama Lampo felől beszélnek s gyanitása helyesnek bizonyult.

— Szegény állat! — sóhajtott a nagymama. — Mennyire sajnálom!

— Hát még én! . . . De hát nem lehet megmenteni.

— Fájdalom, nem . . . Legalább arra legyen gondod, hogy sokáig ne szenvedjen.

— Oh, e miatt nincs mit aggódni . . . Nekem jó kezem és biztos szemem van . . . Még ideje sem lesz, észrevenni . . .

— És mikor.

— Holnap reggel, mikor Carmela az iskolában lesz . . . Oh, hogy fogja ő is sajnálni!

— Azt kell neki mondani, hogy . . . szóval valami ürügyet gondolni ki . . . Betegségben mult ki . . . . már ma is beteg volt . . .

— Azt ő nem hiszi el . . . a gyermekeket nem lehet elbolonditani . . .

— Mindenesetre meg fog nyugodni benne . . . ha már megtörtént . . . Majd kárpótoljuk őt egy másik ebbel.

— Nagyon bajos ilyet, mint ez, találni.

Többet nem hallott Carmela, de a mit hallott, elég volt arra, hogy borzadályt idézzen nála elő. S neki legcsekélyebb reménye sem volt arra, hogy atyja megváltoztatja a szándékát. Ha egyszer ő valamit föltesz magában, arról többé senki le nem beszélheti. A mi pedig a nagymamát illette, hiába fordult volna hozzá Carmela, annyira alkalmazkodott ő a fiához minden tekintetben s különben sem avatkozott minden házi dologba.

De mindamellett is Carmela nem akarta Lampót sorsának átengedni s mivel rimánkodásai ugy sem vezethettek volna célhoz, egy pillanat alatt kész vott a tervével. Éj idején akart megszökni Lampóval, hogy Riviera helységbe juthasson, hol Norina néni, az ő kedves mamájának a nővére lakott.

Norina néni ismerte Lampót s alkalmasint szivesen fogadja; hiszen mikor legutóbb Isolettában volt, nagyon szerette volna magával vinni azt az ebet. Carmela iránt pedig rendkivüli vonzalmat érzett. Ugyan lehetett-e arra gondolni is, hogy kérelme szives fogadtatásban nem részesülne? A nehézség csak abban rejlett, miképen juthasson el Carmela Rivierába? Ő még soha sem volt ott; azonban egyszer, mikor atyjával és hű ebével a nénit jó darabig, egész az erdő mélyeig, elkisérte, a néni igy szólt: »E hegy mögött van egy völgy s e völgyön túl következik egy másik, magasabb hegy s e mögött fekszik Riviera. Ha majd nagyobb leszel, keress föl engem s mulass nálam vagy egy hétig.« — »Es sokára ér

az ember Rivierába? — kérdezte a gyermek. — »Nekem öt órára van szükségem, — válaszolá a néni, — de te, parányi lábaddal sokkal később érnél oda.«

E hiányos tájékoztatás és gyönge biztatással kelt utra Carmela. De hát az oda vezető út? Azt ő majd csak megtalálja. Az volt a fődolog, hogy estig célját érhesse s most még csak nem is mutatkozott a hajnal és a nap eléggé hosszu volt.

Miután Carmela minden aggodalmát legyőzte, két gabnaföldön átvonuló utat választott. Lampo, a nem remélt szabadság visszanyerése által a fiatalkori ruganyosságot is visszanyerve, ide-oda szökdösött, majd előre, majd hátra futkosott mintha üldözött volna valakit, ugy hogy az ingó kalászok szinte zúgtak utána; majd el-eltünt s hol az egyik, hol a másik oldalon bukkant elő, hogy aztán pártfogójának a lábánál huzódjék meg. Időnkint hallották egy-egy kunyhó vagy csűr felől az őrzőebek csaholását; itt-ott egy-egy tehén bődült el vagy egy-egy kakas hallatá átható, éles hangját a tiszta légben. Ekkor a leányka gyorsitotta lépteit s iparkodott menekülni az emberi lakhelyek közeléből. A gabnaföldek közül rétre jutott s aztán a temető keritése mellett haladt el. Itt keresztet vetett magára s anyjára gondolt. Majd egy meredek ösvényen gyorsan haladt lefelé a patak irányában.

Csak keskeny vizvonal volt ez s ő minden veszély nélkül átgázolhatott volna azon; de nagyobb biztosság tekintetéből inkább egy kis kerülőutat akart tenni a fűz- és égerfabokrokon át, a hidig, melyen túl az út egy magaslat felé vezetett, melyre ő, Norina nénivel, egy darabig föl is ment. A hold, mely fellegtelen égről ragyogott alá, fehér fényt kölcsönzött a patak kavicsainak s a mederben tovakigyózó vizér ugy csillogott a hold világánál, mint a csiszolt acél; e távoli hegyek körrajzai éles vonalakban emelkedtek ki s Carmelának karcsu alakja árnyat vetett a talajra.

Mikor a hidon átkelt, a szintér megváltozott. Az eleinte gyéren jelenkező növényzet mindig sűrűbb lett. Százéves fenyőfák kapaszkodtak egyenesen az ég felé s ágaikon át csak alig törhetett át a holdnak a fénye. A menekülők fölött az erdő lombjainak titokzatos zúgása hallatszott; hosszú időközönkint itt-ott meg-megszólalt egy-egy magános madár. Carmela félt, de Lampónak a jelenléte ujra megnyugtatta őt.

A mi az ebet illeti, ennek még nem volt ideje az urnője által választott út fölött gondolkozni. Csak nem tiz órán át tartott fogság után ujra szabad volt, üde légre jutott, — más egyébre nem gondolt. Mihelyt némi világosság hatolt az erdőbe, föltekintett Carmelára s oly gyöngéden, hálásan nézte őt, mintha kárpótolni akarta volna mindazon veszélyekért, a melyeknek értte kitette magát.

A hold eltünt a hegyek mögött, a levegő üde és csipős volt; a madarak odahagyták fészköket s ágról-ágra szökdécseltek, a fenyőfák csúcsáig föl, hogy ott várják be a hajnali szürkületet, mely már a távol égaljon jelentkezett. Eleintén csak egyes halk hangokat, bátortalan, csalogató hivásokat lehetett hallani — majd aztán jobbról, balról minden hivó hangra hangzott a válasz, s nemsokára élénk, vidám, szárnycsapásoktól kisért csevegés hallatszott az erdő felső részéről. De lent, a mélyben most még sötétebb volt.

Carmela a szabad mezőre vágyott ki. Ezek a fenyők, melyek oly sűrűen álltak egymás mellett, egészen elvonták tőle az eget s lelkét mély szomorusággal töltötték el. Gyorsan haladt odább a meredek ösvényen, ama reményben, hogy az erdőből nemsokára kijut, szabadabban lélekzhetik s nagyobb területet láthat be.

Végre teljesült a forró óhaja. Fáradtan kapaszkodott föl egy fákkal boritott magaslatra, honnan, midőn feljutott, nagy csodálkozására, a fenyőfákat a lába alatt pillantotta meg. Egészen el volt lankadva s letelepedett a puha, harmatos fűre. Még köd boritotta a völgyeket; csak a hegyek ormai váltak ki élesen a szürke égből. Az éles levegő fölingerelte Carmelának az étvágyát. Elővette azt a darab polentát, melyet a konyhában zsebébe rejtett s beleharapott. Egy kis darabot Lampónak adott, mely minthogy nehány óra óta koplalt, ugy látszott, nagyon inye szerint való volt e tápszer. Majd eszébe jutott a leánykának, hogy nincs egyéb ennivalója, minélfogva egy részecskét a polentából ujra visszatett a zsebébe. Eközben a hajnal többféle meglepetést tárt Carmelának a szeme elé, ki már ismét talpon volt, még napkelte előtt; azonban az isolettai szűk völgyben a haj-

nali szürkület egészen más volt, mint itt fent, hol a szem oly nagy területet átpillanthatott. Az égnek egyenletes szürke szine lassankint átváltozott s más szinek mutatkoztak; ott a hol elébb még csak homály volt, száz meg száz halvány rózsaszin felhőcske jelenkezett s a messze keleten élénk narancsszin terjedt el. A köd, mely addig mélyen a völgyekben vesztegelt, szétfoszladozva, a magasba szállt föl, fátyolként, mely, ha fölemelik, ezernyi ismeretlen szépséget leplez föl. S a ködből feltünedeztek a barna facsoportok, a rétek szönyegzete s a hegyoldalban itt-ott szétszórva álló házacskák. Egy csoport ház, mely egy karcsu toronyhoz mintegy odatapadva látszott s mely távolból olyannak tünt föl, mint ama festett házacskák, melyeket gyermekeknek ajándékba szoktak adni, leginkább magára vonta Carmelának a figyelmét. Vajjon nem Riviera falva-e az? De ez az illuzió csak pillanatig tartott; mert csakhamar fölismerte Carmela ama hosszu toronyban, mely a figyelmét magára vonta, az isolettai tornyot. Elszorult a szive. Bizonyosan fölébredtek már: atyja, nagyanyja, nővére s kiáltották a nevét: Carmela, Carmela!

Mig ő e gondolattal foglalkozott, egyszerre sugárözön boritotta el. A nap volt ez, mely épen előbukkant két hegy között. A napsugarakkal a remény is visszatért a leányka szivébe s ama hit, hogy vállalkozása sikerülni fog. Néhány pillanatig időzött még ott, hogy tagjait pihentesse, a »Fekete kő« csúcsát, melyet a nap épen megvilágitott, megbámulja, az aranyvirágban gyönyörködjék, mely fejecskéjét a harmatos fűből kiüté, s élvezze a madarak csicsergő dalait. Azután elhatározta magát, hogy tovább folytatja utját.

Carmela több izben ismételgette Norina néninek a szavait: »E hegy mögött van egy völgy s e völgyön túl következik egy valamivel magasabb hegy s mögötte fekszik Riviera«.

Az első hegyet már megmászta Carmela; igy tehát nagyon természetes dolog volt, arról lemenni. És aztán? Az »azután« fölött némi kételyek kezdtek a gyermek szivében támadni; mert a völgyön tul különböző hegyek magaslottak s bajos volt kitalálni, melyik lehet azok közt az igazi.

Azonban e tárgy fölött nem akart Carmela sokáig töprengeni, s azt az irányt kereste, a hol az alászállás a legkönnyebbnek látszik. Eleinte szelid lejtése volt a hegynek; de aztán több-több akadály merült föl.

A lejtő kopár volt, a talaj egyenetlen s Carmela minden lépésénél érezte a kőtörmeléket lába alatt megmozdulni s ilyenkor meg-megsiklott. Koronkint a bokrokba kellett kapaszkodnia, mi miatt kezei véreresek lettek s összekarcolódtak. Egyszer kételkedve állt meg. Valóban ez volna az a hegy, a melyiken a néni átkelt? Lampo, melynek szemében több izben mutatkozott a csodálkozás a gyermek e sajátságos bujdosása fölött, szintén megállt s éles tekintettel, hegyezett füllel vizsgálta a helyet. Aztán minden tétovázás nélkül tova rohant, miközben vissza-visszanézett kis urnője után s addig futkosott jobbra-balra, mig alkalmasabb ösvényt talált. Ekkor visszatért Carmelához s nem hagyott neki addig nyugtot, mig nem követte s egy kevésbbé meredek lépcsőn haladtak lefelé egy tisztai átlátszó patakig, mely csörögve futott tova kő és növényzet közt.

Lampo, szomjas levén, beleütötte orrát a patakba s jóizűen ivott.

Carmela is lehajolt s markával anny, vizet meritett, a mennyivel kiszáradt torkát felüdithette. E patak azonban gátolta őt abban, hogy utját az eddigi módon folytathassa s nem volt más hátra, mint azt átgázolni. Carmela rögtön dologhoz látott. Ujra lehuzta fasaruit, fölemelte ruhájának az alját s átment a vizen a tulpartra, noha térden felül ért a patak.

Lampo egy ugrással előre sietett, mintegy segitségére akarva lenni urrőjének szükség esetében.

Itt ujra pihenőt tartottak. Carmela leült egy kiálló mohtömbre s ugy a nagy fáradság, mint az árnyas hely, meg a viz moraja elálmositotta. Érezte, hogy fejecskéje vállára hanyatlik s nehogy elaludjék, talpra ugrott.

A talaj ujabb nehézségeket okozott s a leányka csak ugy, jó remény fejében indult tovább a fenyő- és égerfák közt, melyekből a nap erős gyantaillatot csalt ki.

Hol is járt Carmela tulajdonképen? Közeledett-e avagy távolodott-e céljától? Az a gondolat, hátha el talál tévedni az erdőben, nyomasztóan hatott kedélyére s borzazadály futotta át idegeit. Legalább valamely

kunyhó volna közelben látható, melybe bekopogtathatna, vagy legalább egy részvevő emberrel találkozhatnék, a ki őt utba igazithatná! Itt-ott, fölhalmozott fatörzsek emberi nyomokat gyanittattak; néhol pedig kunyhók nyomait lehetett észrevenni, melyekben a favágók, kik hetekig dolgoztak künt, éjjelenkint megvonták magokat; egy-egy égett fatörzs pedig szénégetők ott időztét jelezte.

De hát az erdei munkát már azelőtt egy hónappal beszüntették s még néhány napig itt mély csönd uralghat.

S a gyermek tovább ballagott, megmegbotolva egy-egy lehullt fenyűtobozban és a nyirkos talajban nőtt tömérdek gombában; de mit sem vett egyebet észre, mint a rovarok halk zümmögését s körüle és magasan feje fölött a szél által lengetett fák koronáinak suhogását.

Kis idő mulva azonban ritkult az erdő némileg s Carmela egy halom aljához ért, mely puha zöldjével oly ajánlatos volt a megmászásra. Mikor a leányka a tetőre följutott, szélés rétlapály terült előtte, mely csaknem észrevétlenül szükült össze s a meredélyesen alányuló szikláknál végződött, melyek messziről gránit-falakként tüntek föl. Ösvénynek semmi nyoma, sehol egyetlen lakhely nem mutatkozott, a mely után a szegény gyermek tájékozhatta volna magát, hogy merre jár. Eközben ugy elfáradt, hogy ideje sem volt e pillanatban szomoritó helyzete fölött gondolkozni. Ledőlt a fűbe hanyatt és most csakugyan elaludt. Mellette helyezkedett el Lampo, koronkint szunnyadozva, de szemét többnyire félig nyitva tartva, füleit hegyezve s farkát mozgatva az okos eb kifejezésével, melynek figyelmét semmiféle zörej vagy mozgás nem kerüli ki.

És valóban nem is késlekedett kis urnőjét fölébreszteni. Carmela kezével dörzsölve álmos szemét, végre föltekintett, s mintegy százötven lépésnyire egy fehér tehenet pillantott meg, mely nagy, okos szemével rá nézett. Túl ezen még három-négy más tehenet is látott s egyszerre a távolban a talajmélyedésből egész csorda bukkant elő. Komoly, mérsékelt lépésben közeledtek a tehenek, a nyakukban levő csengetyű hangjával ütemszerűleg, fejöket lassan, majd jobbra, majd balra forditva s a levegőt hosszan elnyujtott bőgéssel üdvözölve.

Egy körülbelől tizenkétéves pásztorfiu őrizte a harminc főre menő csordát; oldalánál bozontos juhászkutya kullogott, mely néha odahagyta őt, hogy egy-egy tehenet, mely a többitől messze távozott, visszatereljen.

A mint az eb Lampot megpillantá, ugatva, fogcsikorgatva közeledett feléje. Lampo azonban nem tartozott amaz ebek közé, melyek gyáván visszavonulnak. Állást foglalva, villogó szemmel, tátott szájjal, föltartott farkkal várta a kevés jóakaratot mutatott ebet, ezt tiszteletteljes távolságban tartva vissza. Igy állt egymással szemben vagy husz lépésnyire a két négylábu, szemlét tartva egymás fölött, mielőtt harcba szállanának.

Carmela, felugorva, egész testében remegett s tovafutott volna, ha az ijedtség lekötve nem tartja.

E közben közeledett a pásztorfiu is, ki figyelmessé lett az ebugatásra s alighogy a gyermeket észrevette, kiáltott az ebre: »Nero! Nero!« — s a dühös eb engedelmeskedett, habár kedvetlenül is. Lampo is, mikor látta, hogy ellenfele odahagyta állomását, kevésbbé ellenséges indulatot mutatott. Miután ekkép a versengő hatalmak közt a fegyverszünet helyreállt, közeledett a fiu a még mindig nyugtalankodó Carmela felé, megkérdezve honnan jő és hová igyekszik?

Carmela alig hallható hangon közölte vele, kogy ő Isolettából jön s Rivierába szándékozik, mely falut mielőbb szeretne elérni?

— Rivierába? — kérdé a pásztorfiú. — De hiszen oda nem erre kell menni!

— Hát merre? — kérdé a gyermek, először fölpirulva, majd elsápadva.

A fiu körülnézett, mintegy tájékozni akarva magát s aztán igy felelt:

— Neked azon a hegyen ujra le kell mennöd, ép azon az ösvényen, a melyen alkalmasint jöttél . . . Amonnan, ugy-e? — kérdé, ujjával bizonyos irány felé mutatva.

— Onnan.

— Aztán egy fenyűerdőt találsz.

— A melyiken az imént keresztüljöttem.

— Nos, ezen ujra áthaladsz s ha kijutsz belőle, balra fordulsz kelet felé s mindenütt a patak mentét követed.

*

— Azt a kis patakot!

— Azt. Oly tiszta a vize, hogy a legkisebb követ is megláthatni benne.

— Az igaz; akár megis számlálhatni.

— A part mentén egy kis zuhatagig kell menned, egy félóránnyira innen; olyan szépen habzik, hogy »tejzuhatag«-nak nevezik azt. Közel ahhoz egy kövecses utat látsz, mely kanyarodva vonul föl a hegyre; mindenki ezt az utat használja a ki Rivierába akar menni, vagy ha az erdőből fát akar szállitani . . . Csakhogy — folytatá a pásztorfiu némi gondolkozás után, a faluig legalább kell . . .

— Mennyire esik az ide?

— Legalább is három óránnyira.

— Onnan való vagy te? — kérdé a leány nekibátorodva.

— Én? . . . Nem . . . Én Fresanóból való vagyok, egészen más vidékről.

(Vége köv.)

SZIGETI JÓZSEF.

(Arcképünkhöz.)

A valódi szinművészet akkor ragadja meg igazán a közönséget, midőn a szinész teljesen azonosul szerepe érzelmével, vagyis: midőn többé nem a szerepből, hanem saját alanyiasságából látszik meriteni a tüzet és szellemet. A szinész ilyenkor mintegy kezességet vállal a drámairó helyett, és mindig felelős a sikerért, Szigeti ilyen szinész. Boldog drámairó a kiért ő jótáll, attól a hitelező közönség bizonyosan megkapja — legalább azt a részletet, a miért Szigeti jótállott. Mert Szigeti mindenét ráruházza szerepére: frissitő humorát, kedves kényelmességét, ártatlan, nemes kedélyét — szóval mindazt, a mivel lelket lehelhet szerepébe és könnyebbé teheti, hogy alá ne merüljön a vizbe. Ha van Szigeti művészetének fogyatékossága, az épen azon buzgalomból ered, hogy mindig és minden szerepében egész magát adja, a nélkül hogy valamit átalakitana, vagy megtagadna tehetségéből. De ki törődnék ezzel, mikor Szigeti, ha nem *azt* adja, a mit tőle vártunk, de ad *mást*, a mit tőle nem vártunk?! Szigeti nem tartozik ama jellemszinészek közé, kik a lelki állapotok ábrázolásában nagyszabásu szavalati és különösen mimikai *formákkal* imponálnak, a mely formák tanulságul szolgálhatnának az utókorra nézve is, a mennyiben mint műformák irásban is jellemezhetők. Szigeti első sorban az ihlet, a rögtönzött nem bonyolódott gépezettel ellátott érzelem művésze; nála mindig az egyéniség lép előtérbe, sokszor egészen önkényesen, a szerep rovására. Mint teremtő genie ad ő is műformákat: ámde véletlenül, elszórtan és a ki ilyenkor, kellő percben nem figyeli meg, örökre elmulasztotta — mert megesik, hogy Sz. azt soha többé nem fogja ismételni. Szigeti nem alapitott iskolát. Tőle roppant sokat tanulhatni — de mindig ott, a hol nem számitottunk reá, ott, a hol a szerző jelentéktelen és ő megereszté jókedvét. Harpagonja kevéssé talál Molière Harpagonjára — és ez mégis Szigeti egyik legragyogóbb alkotása. Csupa szeretetreméltóság és jókedvü mókázás az ő fösvénye — ki oldhatná meg ily jellemzéssel a fösvény jellemét? Senki más, csak Szigeti. Nem tanulhatjuk meg tőle Harpagont és mégis elragadtatva tapsolunk a nagy szinésznek, ki föladatán kivül állva is gazdag kedélyével képes megvesztegetni a nézőt, s ez a háttérbe szoritott költői alak helyett készséggel fogadja el az előadó subjectiv leleményességét. E kiapadhatatlan leleményességért kell Szigetinek adnunk az első helyet mai szinészeink között. Az a mit ő szerepeihez hozzáad, sokszor fölér a lényegessel, a mit elhagyott. A nagyszabásu drámai jellemszerepek, melyek idealis életének mását a szinész nem találja készen a közéletben, nem érzékithetők meg nagyigényü műelvek nélkül. Szigeti játékának egyszerü szerkezete nincs ily feladatokra számitva; megbirkózik velük sokszor pompás eredménynyel, de az eredmény a mellékesre szoritkozik, arra, a mi a szereptől elmaradhatott volna. Az a stilszerüség pl., mely *Molnár* monologjait, fölfogását jellemzi és azon határozott alap, melyre alakjait helyezi és fejlődésüket némely momentumokban elénk állitja, a költői intentiót mintegy demonstrálja: őt bizonyára Szigeti fölé emeli. Mindez Molnár élénk formaérzékéről és elmélyedő hajlamáról tanuskodik. Az életben azonban nincsenek ily határozott műformák; ott minden véletlenségen, rögtönzésen alapszik. Szigeti közvetlensége annyira csalódásba ejt, hogy a rögtönzés és véletlen jellegével bir mindig. Szerepeiből soha sem hiányzik az élet, sőt fokozódik; Molnár ellenben, bármily érdekesen vezeti be és

indokolja is helyenkint jellemeit, sokszor épen az ihletés folyamában akad meg és válik hézagossá. Szigetit elavult, igénytelen műformái mellett is és annak dacára, hogy a kisszabásu modern alakokban jeleskedik, teljessége és gyujtó közvetlensége miatt élő legnagyobb szinészünknek kell tartanunk. A modern dráma halvány, elmosodó alakjai nagyon is rászorulnak, hogy egy-egy mély érzelmü, eleven szellemü szinész egyéniségében elevenedjék meg vér nélküli szervezetük. Ha olvassuk, vagy tanulmányozzuk Szigeti egy-egy shakspearei szerepét, alakitása sokat veszt tekintélyéből; ellenkezőleg modern szerepei később olvasva vesztenek mint irodalmi müvek és minden szavukban Szigeti áll előttünk, nélküle az alak helyzeteivel együtt alig képzelhető el. Midőn Szigeti után Tyroltól láttam Fourchambault-t, — a ki pedig jeles szinész — nemcsak hogy az ő emlékétől nem birtam szabadulni, hanem az egész alak is mellékesebbnek tünt föl előttem a darabban, mint Szigeti játékának hatása alatt. Ez nem volt csalódás, mert aztán ujból látva Sz. alakitását, legelső benyomásom ismétlődött. Tyrolt talán tárgyilagosabban fogta föl szerepét, de ezáltal épen annak mellékességét emelte ki: Szigeti teketoria nélkül puszta alkalomnak vette Fourchambault szerepét, hogy a maga alanyiasságát tündököltesse és a közönség nyert vele. A száraz korrektséggel szemben a dusösztönü alanyiasság válik elfogadhatóvá: e tekintetben Szigeti sokat kapott a természettől, és nagy hatalma van mosolygó izmaink, sőt könyeink felett. Ő az alanyias szinészek királya.

Szigeti drámairó is, még pedig egyike a keveseknek, kiknek neve nemcsak az irodalomtörténet, hanem a jövő repertoirejának lapján is számottevő név lesz. Bizonyára a drámairás a legobjectivebb munka és ha még oly kitünő szinész is az iró, ha tárgyilagos az iránya, — nem gondol arra, melyik szerepet szeretné saját darabjában játszani. Ily szinészek lehettek Shakspeare és Katona; a tragoedia szelleme túlemeli az irót saját érdekein és ha az iró szinész, nem gondol önmagára. A polgári dráma kevésbé ragadván túl az irót kedvenc szemléletkörén, a szinésziró itt inkább megmarad érdekelt félnek a szerepek irásában (Molière, Schröder, Iffland) és alanyias hajlamait követi. Talán nem csalódom, ha azt következtetem, hogy Szigetit is főként az vonzotta a drámairáshoz, hogy magának irjon egy-egy jó szerepet; tényleg Sas István, Vavranec, Frici, Óvári, Bence, továbbá néhány kisebb vigjátékának nagybácsijai legkedvesebb szerepei közé tartoznak és valóban rá vannak szabva egyéniségére, tehát ép az objectiv drámairás egyik bizonyitéka Szigeti subjectiv müvészetének. A nagy jellemszerepek az ő kevéssé alkalmazkodó természetéhez nem valók, a sok üres modern szerep meg nem elégiti ki: ir tehát magának kedve szerinti szerepet; csak igy magyarázhatni meg, hogy a szinmüvész, kinek részére a kész drámairodalom kifogyhatatlan tárháza a munkának, oly szerepet keres, melybe kényelmesen beleilleszthetí tehetségeit. Szigeti humora, jó, kedves, nemes, önzetlen kedélye, szóval mindaz, a mi előadásában nyilvánul, meg van a fönnebbi szerepekben, de egyikben sincs meg annyira, mint a legujabban, a melyet magának irt. Ez a »Rang és mód« Bannai Gerője. E szinmü és szerep Szigeti irói és szinészi fejlődésének hü, tökéletes kifejezése. Maga a szinmü egyszerü, igénytelen, de egységes, szigoruan összetartott s azért az események gyupontjában égő sugarakkal érülköző fordulataival megrázó, szinte kegyetlen vitatása azon sebeknek, melyeket, csekélységem szerint, Csiky az ő »Cifra nyomoruságában« távolról sem tép föl oly megdöbbentően, annyi drámaisággal, mint Szigeti. A »Rang és mód« II. felvonásának azon tetőző jelenetét értem, hol Bannai a dusgazdag és unokaöcscse nejétől lenézett paraszt az unokaöcstől számonkéri a pénzt, mit rábizott. Itt a drámai, faj- és társadalmi jellemzés egyesülten irgalmatlan hatást eszközöl. Es hogyan játszsza a jelenetet Szigeti! Bannai uram feljön a a feleségével miniszteri tanácsos unokaöcscséhez, a ki midőn el kellene őket fogadnia, szégyenli parasztszármazásukat. Bannai megbocsátaná a pénzsikkasztást, de hogy »feleségét, a ki az ő nehéz természetét 30 esztendeje tűri« — megalázta, ezt nem bocsátja meg. Szigeti a szép, nemes, kedélyes, gyöngéd, erőszakos, szájas, sőt néha komisz parasztot oly jóizű, fölséges nemzetiességgel jellemzi, mintha Vas Gereben avagy épen Szigeti novelláinak zamatos nyelve nyerne életet. Előttünk áll a szép erőteljes, 50-es koru földbirtokos tisztes, parasztos tekintélyességével, okos,

»aszongyá«-kkal bőven kevert beszédével, a mikor beszél és méltóság szófukarságával, mely oly imponáló sajátsága fajunknak. Mindig gyöngéd, mindig nemes — de azért mindig paraszt. Nincs meghatóbb ama fajjellemző mozzanatnál, midőn Bannai uram a cseléd által értesülvén, hogy nagyságos öcscse nincsen idehaza, párszor tervtelenül föl-alá jár, a bajuszát mutatóujja külső oldalával keményen simogatja ajkához, nagyokat nyelve, szembe kerül hitvesével és végtelen fájdalmas gyöngéden, siráshoz közel mondja: Édes anyjukom, ezt a megaláztatást te énnekem köszönöd . . . Szigeti nem drámai színész, hanem azért a föntebbi kemény jelenetben nagy erélylyel játszik. A parasztos erő és szilajság, mely pongyolaságban vész el, fedezi drámai pathoshoz nem edzett hangját, sőt megdöbbentő hatásu, midőn a lealázott, könyekben kitörő nagyságos unokaöcs fölött kinzó csufondárossággal kacag és nemes jelleme dacára kiüti magát belőle a bugris, hogy kedvtelten nyomorgassa a szerencsétlent. Szintily gyötrelmes az e nagy momentumot megelőző alázatos magatartása, midőn még nem tud a sikkasztásról, de a nején ejtett sérelmet magába fojtja. Folyton nagyságolja unokaöcscsét, nagy alázatosan. A nyilt teketoriátlan férfiu itt egészen megváltozottan lép föl, mint parasztról telik, a ki hiába tettet, mert magábafojtott indulata csak feltünőbbé válik. Minden szava kerülgetés, arca valami furcsa, ügyetlenül elrejtett indulatok melancholiájára vall, koronkénti titokzatos mosollyal; hol a nadrágját söprögeti kezével, hol meg egészen öcscse mellé könyököl, de nem néz rá és gépies kedélyességgel beszél. Hanem a mit a III. fölvonásban mível veteránunk, mikor felesége bámulatos furfanggal veszi rá, hogy bocsásson meg unokaöcscsének, az leirhatatlan, mert hisz a tollnak nincs annyi nuancea, hogy az ő nuanceait leirhatná; hisz az emlékezet is oly nehézkes erre, hogy bárhányszor segitsük is uj előadással: ama nuanceokat ujra élvezzük, de emlékezetünk sohse csipheti meg üstökön. Ki irhatná le azokat a meg-megkezdett, de be nem végzett dünnyögéseket, melyeknek közepette Bannai uram körüljárja a szobát, mintha keresgélne valamit?! . . Ha elébb paraszt volt, itt magyar ember. Az elébb felakasztotta volna öcscsét, de mikor az anyjuk azt találja mondani, hogy az ő familiájából még senkit sem kötöttek fel, tehetetlenül elnémulva mondja: »Hiszen ezt se kötik fel . . .« Az öreg végtelen kedves keverékét mutatja itt az erőlködésnek, szalmatűznek és felesége ugy vezeti az orránál fogva mint valami medvét. Meg-megkezd egy-egy dühös gestust, de abbahagyja, nem jut szóhoz, másfelé fordul; meg leül és rosz kedvét máson nem tölthetvén, az asztalról felkapja kalapját — de csak annyi lesz belőle, hogy félreteszi csendesen és a kalap helyére könyököl mogorván.

Eh! győzi is mindezt az emlékezet, meg a toll!

A ki nem látta még e szerepét, siessen, nézze meg. Van is oka rá! Ritkán van arra alkalom, hogy a kor legnagyobb művészei egy szinpadon együttlegyenek. A tragikusok hires hona, Olaszország ujabban csak kétszer részesült a szerencsében, hogy két legnagyobb színészét, Rossit és Salvinit együtt láthatta. Édes jó közönség! Te élő két legnagyobb színészünket láthatod időről-időre a »Rang és mód«-ban: Szigetit és Prielle Corneliát. De ne csak azért siess élni az alkalommal. Az még nagyobb ritkaság, hogy megláthasd egy kitünő színész kitünő szinművét és abban őt magát utólérhetlen virtuozitással játszani, megleshetni az alkalmat, hogyan érzi át az iró azt, a mit irt és hogyan forr együvé az iró a színészszel. Ha eddig nem jutottál hozzá, siess, el ne mulaszd e fenséges pillanatát a muzsának!

RAKODCZAY PÁL.

IRODALOM.

»Magyar Helikon.« Tizenötödik füzet: »Zrinyi Miklós« irta Vermes Imre; tizenhatodik füzet: »Kisfaludy Sándor« irta dr. Badics Ferenc. Kiadja Stampfel Károly. Pozsony, 1883. Egy-egy füzet ára 20 kr.

Az utóbbi években élénk lendület tapasztalható nálunk az irodalom-történet terén. A monográfiák, életrajzok, forrás-tanulmányok sürün érik egymást; ifjabb és idősebb tudósok folyvást ellátják a »Figyelő«-t, e jóravaló szak-folyóiratot, közleményekkel; s már egyik-másik tudori értekezés szerzője is igényt tart rá, hogy müvét az irodalom-történeti kutatás számottevő eredménye gyanánt fogadják. És különös jelenség, hogy e mozgalom azóta keletkezett, hogy Toldy Ferenc, a magyar irodalomtörténet megalapitója, elhunyt. A mig ő élt,

és működött: csak kevesen segitettek neki, mintha fölöslegesnek tartották volna, hogy azon a téren, melyen lankadatlan buzgalmával félszázadnál tovább fáradozott, más is kivánjon használni.

A nagyszámu uj müvek tömérdek uj adatot hoztak felszinre; régi tévedéseket helyreigazitottak; homályos viszonyokra világot árasztottak; elfogult itéleteknek hadat üzentek s az igazság sokszor félrebillentett mérlegében helyreállitották az egyensulyt. A forrongás, mely még tart s fog tovább is tartani: már eddig is üdvös hatással volt. Hisz maga Toldy Ferenc, ki négy irodalmi nemzedék küzködését, irányát, izlésváltozását látta: évtizedenkint mind nagyobb engedményeket volt kénytelen tenni korán hozott itéleteiben, s megérte azt az időt, hogy Petőfit és Aranyt, a kicsinyelt »epigonok«-at, ő is a koszorusok közé igtatta; sőt be kellett látnia, hogy nemcsak Kazinczynak, hanem jórészt Vörösmartynak is, a kikben egykor a magyar költészet betetőzését látta, nagyobb az irodalom-történeti jelentősége, mint idővel dacoló absolut értéküknek.

A helyesebb nézeteknek már az ujabb irodalom-történeti kézikönyvek is mind meghódolnak. Ezek azonban mind csak iskolai használatra szánvák s nem egyuttal a nagy közönség számára valók. A népszerüen, érdekesen irt életrajzok pedig, a milyenek Német-, Francia- és Angolországban csak oly bőven jelennek meg, mint a szépirodalmi müvek: legkiválóbb tényezők a költészet kultuszának emelésére. Mindenütt a hol a tudósok és költő *életét* és *személyiségét* csak oly érdekesnek tartják, mint *müveit*: ott az irodalom egész teljessége iránt is nagyobb az érdeklődés és méltánylás.

A Stampfel Károly által nagy áldozatkészséggel meginditott »*Magyar Helikon*« az elhunyt kiválóbb irók és költők életrajzait foglalja magában. Mint ilyen az első mű nálunk, mely arcképekkel s más illusztrációkkal szélesebb körökben is hiveket akar hóditani az irodalomnak. Külföldön számtalan ily kézikönyv forog közkézen, s a magyar vállalatnak is egy hasonló berendezésü német mű szolgált mintául. De a rendszert jobban szem előtt kellett volna tartani. A kronologiai sorrend nagyon is önkéntes, a mi máskép nem is lehet, a mikor a szerkesztésnél egyedül az az irányadó, hogy egyik-másik életrajz irója, mikor készül el művével. A ki hamarább küldi be kéziratát, azé hamarább lát napvilágot. Igy aztán Tompáról előbb olvas a közönség, mint Bessenyeiről, és Berzsenyiről később, mint Garayról.

Legujabban is két oly költő életrajza jelent meg egyszerre, kik nem voltak kortársak. Zrinyi Miklós és Kisfaludy Sándor közt a magyar költészet nem egy érdemes mivelője található; ezek azonban nem is szerepelnek a programmban. De hiába keressük a többi közt Szigligeti Ede és Hugo Károly neveit is; ugy látszik e két drámairó ki lesz zárva a pozsonyi magyar Helikonból!

Az utóbbi füzetek irói megszivlelték a kritika felszólalásait, s most már szabatos, népszerü életrajzban foglalják össze azt, a mit egy-egy iró pályájáról, müveiről érdekeset mondani tudnak és kivánnak. Nincs is értelme annak, hogy a nagy közönség számára irt kézikönyvben uj, de száraz adatokkal, könyvészeti jegyzetekkel vagy polemikus támadásokkal kérkedjék az iró. Nem az a főcél, hogy eddig ismeretlen dolgokat tárjon föl a könyv, hanem az, hogy a már ismertet vonzó, érdekes alakban mutassa be s a költő életének és müveinek rövid ismertetésével kedvet keltsen maguknak a müveknek olvasására is.

Zrinyi Miklós életirója *Vermes* Imre nem követhette az egyedül helyes módszert, hogy az iró munkáit a biográfia keretén belül tárgyalja. Az utóbbi évek kutatásai némi világot vetettek arra is, mikor és hol irta Zrinyi egyik-másik művét; de ez adatok távolról sem elegendők még arra, hogy az életrajziró kimutassa, mint fejlődött időrendben a költő, mint folytak be életének körülményei költészetére s viszont művei mint hatottak reá és korára. Pedig, ha valakiről, ugy Zrinyiről érdekes volna az ily jellemrajz; hisz a tollat és kardot egyenlő szerencsével forgatta, s nem csak költő, hanem államférfiu is volt.

De kortársai mélyen hallgatnak róla, mint iróról. Ő maga is csak homályos felvilágositásokat ad, melyekből mást nem tudunk meg, mint azt, hogy a »Zrinyiász«-t később irta, mint a lyrai verseit; ugyanez az adat azonban hibát is foglal magában, mert az epost nem pontosan száz évvel

később irta, a szigetvári hős eleste után; mert ha utána számitunk, akkor a »Zrinyiász«-nak 1666-ban kellett volna elkészülnie, holott a költő már 1664-ben elhunyt.

Vermes Imre bölcsen megalkudva a körülményekkel egyszerüen két részre osztja élet- és jellemrajzát; s az elsőben elmondja mindazt, a mit a költő kardjával tett és teremtett; a másikban pedig azt, a mit a tollával alkotott. A jellemző és szükséges vonásokat egyszerü, könnyen érthető előadásban sorozza egymás mellé s találó képet nyujt a hadvérő, gazdag, befolyásos főurról, kinek oly tragikusan kellett befejeznie életét; aztán áttér müveinek ismertetésére és sorra veszi az idylleket, aztán a nagy epost, melyet röviden bemutat és méltat, vázolva meséjét, kiemelve nagy előnyeit s utalva hatására és jelentőségére; s végül prózai müveiről szól.

Az életrajzhoz három illusztráció járul. Zrinyit a költőt, továbbá Zrinyit a szigetvári hőst tiszta kivitelü arcképek mutatják. A harmadik kép ama cimlapnak másolata, mely a költő munkáinak első kiadását diszité. Ez fantasztikus hajót ábrázol, melyben páncél-ruhás lovag ül; a hajó mellett két szirén uszik; a vitorlán a mű cime olvasható: »Adriai tengernek syrenaia. Groff Zrini Miklos«; s egy lebegő szalagon a költő jelmondata: »Sors bona, nihil aliud.«

Egészen más feladattal állt szemközt dr. Badics Ferenc, a ki Kisfaludy Sándorról irt életrajzot. A »Himfi szerelmei« szerzőjének pályája most már egészen ismert, sőt kevés irónál mutatható ki oly biztosan, melyik müvét mikor és hol irta, mint épen a magyar nemesség költőjénél De jellemének s kezdetben változatos később egyhangu életének festése szintén próbára teszi az essay-irót, dacára annak, hogy Kisfaludy Sándorral sokan foglalkoztak s az ismétlések elkerülése szinte a lehetetlenségek közé tartozik.

Badics Ferenc a legujabb felderitéseket is mind fölhasználta s egészben kerek, jellemzetes rajzot nyujt a költőről. Itéleteiben, noha a kegyelet szavait használja, igazságos s nem épen kiméletes; arról azonban le kell mondania, hogy e nézeteit eredetieknek ismerjük el.

Az első részben, mely a tanulás és katonáskodás éveivel foglalkozik: tisztába hozza a szerző a Szegedi Rózáliára és a klagenfurti grófnőre vonatkozó kérdést, mely polemiákra szolgáltatott okot. A másodikban a »Himfi szerelmei« s a »Regék« keletkezését és hatását irja le, mindenütt rajzolva a költő életét is; mig a harmadik részben későbbi családi viszonyait, szereplését vázolja s az ez időben irt drámáit és ujabb regéit ismerteti s végül a negyedik részben hátrahagyott munkáit méltatja s a költő emlékszobrait mutatja be.

Dicséretes vonása e rajznak, hogy a kort, mint háttért, nem felejté el a szerző. Az ugyanakkor müködött irókra is tesz itt-ott helyes megjegyzéseket; azonban nem érthetünk vele egyet, a mikor azt állitja, hogy »Bánk bán« az egyedüli dráma volt annak idejében, mely nem azért iratott, hogy lelkesitő vagy elijesztő példákat nyujtson a történelemből. Ha más nem: Kisfaludy Károly »Iréné«-je is bizonyosan más célból látott napvilágot.

A »Magyar Helikon«-ban mindazáltal a dr. Badics Ferenc essayje egyike a legjobbaknak. Semmi fölösleges észrevétel; oda nem illő vonás nem zavarja a rajz egységét és szabatosságát s a ki elolvassa: akár jó ismerősének vallhatja Kisfaludy Sándort. A füzetet a költő arcképe, továbbá sümegi házának, emlékszobrának, siremlékének és balatonfüredi szobrának csinos rajzai diszitik. Ez utóbbit Tahy Antal festőművész készité.

Tizenharmadik életrajza ez a »Magyar Helikon«-nak. Kevés, ha meggondoljuk, hogy már két év előtt inditotta meg kiadója. Ha igy halad a munka: ugy az igért és hátralevő huszonhárom biográfia utolsóját majd csak a következő évtizedben olvashatja a közönség.

A Petőfi-társaságnak e hó 16-án népes ülése volt. Ugy tagok mint közönség szép számmal jelentek meg s első értekező gyanánt Paulay Ede lépett a felolvasóasztalhoz, hogy ismertesse azokat az elveket, melyek őt Madách »Ember tragédiájá«-nak szinrehozatalánál vezérelték. Közel egy óra hosszáig olvasott, főleg szinpadi szempontból ismertetve a nagy költő mesteri alkotását. Utána Komócsy József olvasta föl P. Szathmáry Károly »Az ur itél« cimü költeményét, mely nyilván az ischiai szerencsétlenség behatása alatt született. Utósó felolvasó Balázs Sándor volt, ki a pro-

grammban előre hirdetett két kis elbeszéléshez még egy harmadikat is csatolt: a »Két krajcár« cimü bájos rajzot. Prém József költeményei, az idő nagyon előrehaladván, lemaradtak a tárgysorozatról. Egy-két napilap azonban, mely az irodalmi társulatok üléseiről a tárgysorozat után szokta megirni birálatát, ezeket is hallotta s illő elismeréssel adózott érdemeiknek. Kiváncsiak vagyunk rá: mikor érkezik el az az idő, midőn a politikai lapok lelkiismeretesebb figyelemmel kisérik a közmüvelődési és irodalmi társulatoknak üléseit? A zárt ülésben a társaság egy diszes szekrény készittetését határozta el, melyben Petőfi ereklyéi, kéziratai, levelei s a társaság kiadványai és irományai fognak elhelyeztetni. Az irattár közelébb Petőfi egy rövid költeményével s Térey Mari kisasszonyhoz intézett levelével gazdagodott.

A kölcsönkönyvtárak ellen érdekes rezolueiót hozott a jelenleg Darmstadtban ülésező német »Schriftstellertag.« A tárgyat Last könyvárus és kölcsönkönyvtár-tulajdonos hozta szőnyegre; hangsulyozta, hogy a kölcsönkönyvtárak tervszerüleg kizsákmányolják az irók szellemi tulajdonát, és hogy azért nekik kárpótolniok kellene az irókat. Ő és néhány társa hajlandók ez irányban a német irók egyesületével karöltve meginditani az actiót. Egyelőre a következő határozatot ajánlta elfogadásra: »Az egyetemes német irói szövetkezet nagy-gyülése kijelenti, hogy irodalmi és zenei müveknek kölcsönüzletekben, ipari célokra való felhasználását a szellemi tulajdon megsértésének tartja, és az illető üzleteket kárpótlás nyujtására véli kötelezetteknek. A nagygyülés megbizza a szövetség választmányát, hogy tegye meg a szükséges lepéseket, melyek alkalmasak az igények érvényesitésére és azok törvényes oltalomban való részesitésére.« Hosszas vita fejlődött ki e tárgy körül, de végre az inditványt nagy többséggel elfogadták.

Vajda Péter egy ismeretlen satiráját közli a »Figyelő« legutóbbi számában Keresztes István. »A hosszu költemény eredeti kézirata — irja a közlő a vers elé irt bevezetésében — Ballagi Aladár egyetemi tanárnak birtokában van. A költő halálakor (1846. febr. 10.) ugyanis kéziratainak nagy része kebelbarátjára s a szarvasi evang. gimnáziumban tanártársára Ballagi (akkor még Bloch) Mórra maradt, ki azután átengedte a becses gyüjteményt fiának. A nagyon is vegyes kéziratok közt keresgélve, akadtam »Az ember« cimü satirára. E satira olykor a tankölteméný egyszerü hangján, néha egy monolog páthoszával, s igen sokszor juvenalisi erővel s kiméletlenséggel szól. A szabadság, testvériség, (de nem a socializmus) a háboruskodás helyett emberszeretet, a népnevelés, a vagyon megvetése — és ki győzné elszámlálni, hogy még hány nemes és nagy eszme szolgálatában korholja az erkölcseiben sülyedt s elveiben ugy, mint tetteiben következetlen emberiséget. A kellő hangot jól eltalálja: nehány dissonans (Vajdánál mindennapi) szórendi vagy egyéb nyelvbeli különösségen fölül kell emelkednünk. A nyelven egy pár helyütt erőszakot tesz, sőt, a mi a verselést illeti, hexameterei közt megenged magának itt-ott az ötödik lábban is spondeust; de, hogy e satira külső formája különben tökéletes: azt különös dicséretel kell kiemelnünk épen Vajdánál, kiről méltán terjedhetett el az a nézet, hogy költeményeihez azért választotta rendesen a próza alakját, mert a verseléssel nagyon kellett küzdenie.«

Bottyán János levelezéseit bocsátotta közre közelébb a magy. tud. akadémia az »Archivum Rakóczianum« kilencedik kötetében. A leveleket Thaly Kálmán gyüjtötte össze a legkülönbözőbb levéltárakból, leveles fiókokból, és látta el bevezető részszel. A kötet egészen közelünkbe hozza a hires kuruc generálist, ki vitézségével, jellemével a köznemesi osztályból emelkedett oly katonai rangra, milyet akkoriban csak születési kiváltságok mellett lehetett elérni, s kiről Bercsényi is azt irta Rákóczinak, a trencsényi harcot követő napok és árulások szomoruságában: »Csak az megmaradjon s Eszterházy Antal, — semmi az többi.« Thaly egybegyüjti Bottyán leveleit, hadi parancsait, proklamációit, rendeleteit, körülbelül háromszázat, ugyanannyi egyéb iratot, minők: Bottyánhoz irt vagy rávonatkozó levelek, okiratok. A kuruc generális tevékeny életpályájának harminckét esztendejére vonatkoznak ez iratok. Az egybegyüjtés, felkutatás nehéz lehetett. Bottyán után, miután családja egyenes ágon kihalt, nem maradt levéltár, és igy tábori kancelláriájának fogalmazásai s a hozzá intézett hivatalos és magánlevelek nagyrészt elvesztek. Csak itt-ott maradt némi töredék; például özvegye gróf Forgách Julianna révén a báró Palocsai levéltárban vagy fogadott fia gróf Károlyi Sándor utódainál, stb. Valamint Bottyán leveleit az országban szétszórt irattárakból kelle összeböngészni, ugy a kortársak levelezéseit is át kellett nézni, hogy mit irtak személyéről és tetteiről. Minden darabnál meg van jegyezve, hol található az eredeti; de még a könnyen meg nem érthető vonatkozásokra nézve is találunk jegyzeteket. »A ki az országok sorsát intéző hadtörténelem, a katonai élet változó fejleményeinek az egymást üző események rohamos áradatának friss, közvetlen szemléletében kedvét leli, s a nemzeti jellem sokszor magragadó tünetekben nyilvánuló jelenségeit akarja tanulmányozni, — az e könyvben rakott tárházra talál.« Igy hivja föl a figyelmet Thaly a gyüjteményre. Ára 4 frt.

»A Fuggerek jelentősége Magyarország történetében«, eredeti okiratokkal. Irta Wenzel Gusztáv. Az Augsburgban élt Fugger-család ugyanaz volt a XV. és XVI. században, a mi napjainkban a Rotschildek. Hazánkbeli szereplésökről megemlékezik a történet, de csak futólag. Pedig e szerep és befolyás szorosan összefügg hazánk akkori kereskedelmi és bányászati ügyeivel. Szerencsére elég számos levelezés és okirat maradt, melyek meglehetősen feltüntetik az ország akkori közgazdasági viszonyait s megismertetnek egy előkelő, vállalkozó szellemü magyar családdal is, a Thurzókkal, mely a Fugger-házzal szövetségben müködött s később bele is házasodott. Veterán tudósunk, Wenzel Gusztáv, Magyarország régibb kereskedelmi viszonyainak alig ismert történetéhez igen becses tanulmányt nyujt itt 70 oldalon, azontul pedig az eredeti okiratokat közli. A 212 oldalra terjedő kötet ára csak 30 kr. Megjelent a magy. tud. akadémia kiadásában.

Uj lap. »Ellenőr« cimmel f. hó 30-án társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilapot indit Hevesi József. Az »Ellenőr« rendesen vasárnap délután fog megjelenni mint esti lap és közölni fogja a vasárnapi legujabb hireket.

»Elbeszélések«, irta Ember György; megjelent Nagyváradon, s Aigner Lajos utján kapható. Ember György a népies elbeszélések genrejában több figyelemreméltót irt. Folyékonyan tud előadni s a falusias eredetiség és iz is megvan nála. A kötet nyolc elbeszélést tartalmaz: A drágakő története. Imádkozott. Kacagó Mariska. A kis furulya. A dalos kis pásztorleány. A kis bitang. Az iskolamester leánya. A husvéti ajándék. Ember György kötetéről később bővebben fogunk szólani.

Emlékkönyv. A történelmi társulatnak soproni gyülése alkalmából emlékkönyvet szerkeszt Matasovszky Béla és előfizetést hirdet rá. Tartalma lesz: 1. Történelmi rész (a társulat meghivása, a rendező bizottság müködése, a társulat ünnepélyes fogadtatása és itt időzése alkalmából rendezett ünnepélyességek leirása.) 2. A megnyitó ülés, báró Kemény Gábor miniszter megnyitó beszédével és szopori Nagy Imre fölötte érdekes felolvasásával »Sopron multjáról«. 3. A társulat tagjai által Kismartonba, Fraknóra, Czenkre, a Fertőre stb. tett kirándulások leirása és Paur Iván tudósunk érdekfeszitő felolvasása a kiscenki remetéről. 4. A befejező ülés, a szakbizottságoknak kutatásaik gazdag eredményéről tett részletes jelentéseivel, kapcsolatban az egyes levél- és könyvtárak és Nagy Miklós megyei levéltárnok által a megyeház nagytermében rendezett okirat-kiállitással és Paur Iván nagybecsü magángyüjteményének leirásával. A diszesen kiállitott »Emlékkönyv«, Sopron város fényképével, szeptember hóban fog megjelenni. Tiszta jövedelme a soproni irodalmi és müvészeti kör javára fordittatik. Előfizetési ára 1 frt 20 kr, mely összeg vagy előre, vagy a füzet átvételénél fizetendő. Előfizetéseket elfogad Schwarz Károly könyvkereskedő Sopronban és Matasovszky Béla Budapesten, váci-utca 19. sz. II. emelet.

Hamburgban nehány nap előtt hunyt el Fels Roderich jónevü nemet szinmüiró. Meglehetős vagyont szerzett tollával, melyet azonban a boldogtalan emlékü Ringtheater igazgatóságában töltött egyetlen év teljesen fölemésztett. Több dalmüszöveget is irt, melyek közül egyik Rubinstein zenéjével még a tél folyamán a közönség elé kerül.

Erzsébet román királyné a monte-cassinói zárdát sajátkezü miniatur-rajzainak egész gyüjteményével ajándékozta meg. A csinos kötetnek felirata »Souffrences« (szenvedések). Jellemző felirat egy királyné részéről.

MÜVÉSZET.

A képzőmüvészeti társulat őszi kiállitásában az ujabb olasz müvészek közül is többen részt fognak venni. Giueseppe Soranzo, a jónevü velencei szobrász, már utnak inditott két tanulmányfőt, Luigi Ferrazzi pedig a második sorozat számára küld érdekes genre-képeket. Marsili, kinek érdekes márványszobrát tavaly a képzőmüvészeti társulat vásárolta meg, hihetőleg egy nagyobb compositióval fog szerepelni.

A Deák-mauzoleum épitő bizottsága elhatározta, hogy a mauzoleum belső ivezeteibe jövő festmények elkészitésére nem hirdet pályázatot, hanem azokat felhivás utján megbizandó festőmüvészekkel fogja elkészittetni. E célból megbizta Székely Bertalant, hogy vázlatait készitse el és költségvetését nyujtsa be a bizottsághoz, amit a müvész már meg is tett. Mielőtt a falfestmények megkezdetnének, elhelyezik a mauzoleum belsejében a falak bevonására szánt márványlapokat, azután hozzáfognak az oszlopfejezetek, a kupola stb. belső diszitési és aranyozási munkálataihoz, melyekkel a jövő év nyaráig elkészülnek és azután látnak csak hozzá a falfestmények kiviteléhez, melyek Deák Ferenc életéből tüntetnek föl egyes nevezetesebb mozzanatokat. A mauzoleumban felállitandó nagy márvány sarcophagra nézve azt határozta a bizottság, hogy azt gipszből egész nagyságában elkészitteti s felállittatja, hogy az összbenyomást előre is láthassa. A mauzoleum ezek szerint a jövő év vége felé be lesz fejezve.

A vértanuk mauzoleuma. Kegyeletes mozgalom indult meg Aradon, melynek célja az, hogy a vértanuk kivégzési helyét diszes mauzoleummal jelöljék meg. E célból legközelebb gyülést tartanak a mozgalom megindítói.

A dalmüszinház festményeinek elkészitésével megbizott festőmüvészek egy része már annyira előrehaladt a munkálatokkal, hogy még az idén befezik falfestményeiket. Erre törekszenek a többi müvészek is, miután a tél beálltával az illető helyiségeket füteni nem lehet, s igy a müvészek munkálatai fölötte meg lesznek nehezitve. Than Mór, ki csak nehány nappal ez előtt kezdte meg a főlépcsőház csarnokának festését a plafond kilenc falfestményét már teljesen befejezte és most a felső ivezetek festményein dolgozik. Azonkivül már befejezte az ivezetek közé jövő geniusz-alakok festését is. Lotz Károly már szintén nagyon előrehaladt a nézőtér nagy menyezetének festésével. Vastagh György az előcsarnok plafondjára már felrajzolta az oda jövő képcsoportozat vázlatát és a napokban hozzá fog a festéshez. Feszti Árpád ugyanott már megkezdte a falakra jövő nagy képek festését és az elsőt már a legközelebbi napokban befejezi. Kovács Mihály az udvari lépcsőház nagy előcsarnokában már két képet fejezett be a felső ivezetekben és jelenleg a harmadikon dolgozik.

Huszár Adolf a jövő év nyarán szándékozik uj műtermét fölépittetni, hogy az aradi szobor munkálatait megkezdhesse. E műterem a müvész mostani műtermétől rézsutosan fekvő telken lesz épitve. Közepét a nagy nyoleszegletü mintázó terem foglalja el, mely 5 öl magas és 8 négyszögöl széles lesz. E terem északi világitását egy észak felül fekvő óriási vasszerkezetü ablakon át fogja nyerni. A terem két ellenkező oldalán egy-egy megfelelő terjedelmü esztrade nyulik ki, abból a célból, hogy a szobrok megfelelő távlatból is megtekinthetők legyenek. A nagy terem körül még hat kisebb helyiség lesz, melyek kisebb darabok mintázására, a főszöntöde, a szertár stb. elhelyezésére szolgálnak.

Dóczi Lajosnak »Az utolsó szerelem« cimü drámáját a nemzeti szinház igazgatósága negyedik helyen tüzte ki az előkészületre kiszemelt és elfogadott ujdonságok sorában. A darab ismertetését jövő számunkban hozzuk.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőműves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irinéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

Aki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadműveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, Váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek utan Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinművei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — k

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinművei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt- kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszenbrun testvérek könyvnyomdája.

39 szám. 1883 Szeptember 30.

KOSZORÚ

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A lelkész leánya. (Elbeszélés.) Irta Balázs Sándor.

Lampo és Carmela. (Olasz elbeszélés.) Irta Enrico Castelnuovo.

A görög szellem mivolta. Irta dr. Krausz Jakab.

»Az ember tragédiája.« Irta Rakodczay Pál.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

VEGYESEK.

* (**Érdekes vendége**) volt e napokban a fővárosnak: dr. Elewyk lovag, a louvaini (Belgium) egyetem tanára, az egyházi zene emelésére alakult nemzetközi kongresszus titkára s a »Guide Musical« munkatársa, ki zenészeti kérdések tanulmányozása céljából utazza be Németországot, Ausztria-Magyarországot, Romániát és Törökországot. Különösen célul tüzte ki magának a magyar népdalok ismertetését és népszerüsitését Belgiumban.

* (**A tudomány vértanuja.**) Alexandriából az a megdöbbentő hir érkezett, hogy Thuillier Lajos, Pasteur assistense, ki Egyiptomba a kolerát ment tanulmányozni a baktérium-elmélet szempontjából, a járvány áldozatául esett. A huszonhét éves fiatal tudóst ép akkor érte el a kérlelhetlen végzet, mikor nagyfontosságu tudományos tapasztalatokkal és kisérleti anyaggal megrakodva már hazájába készült vissza. Thuillier halála a budapesti tudományos körökben is kétségkivül nagy részvétet fog kelteni. Thuillier 1881. szeptemberében Budapesten járt és itt az állatorvosi tanintézetben, majd a kapuvári uradalomban mutatott be tanulságos kisérleteket. Az ép oly kitünő tudományos képzettségü, mint nagy technikai ügyességü ifju francia Magyarországon, a merre csak járt, mindenütt rokonszenvvel és barátsággal találkozott. A francia lapok igen rokonszenves hangon bucsuztatják el a tudomány fiatal harcosát, ki az egész emberiség jóvoltáért ment küzdeni a járvány ellen, de elesett a harcban. Méltó rá, hogy mindenha tisztelettel emlitsék a nevét!

* (**A nihilisták közlönye.**) Pétervárról jelentik e hó 19-ről: A nihilisták közlönye a »Narodnaja Wolja« ismét megjelent. A lap sima, erős, fehér papirra tiszta betükkel van nyomtatva s a »Narodnaja Wolja« u. n. repülő nyomdájából kerül ki. — A lap egyik cikke Tolstoj gróf eddigi müködését birálva, kijelenti, hogy azt tovább türni nem lehet s hogy Tolstoj napjai csakhamar meg lesznek számlálva. A cikkiró Tolstojt hóhérnak, Ignatievet ellenben csak fondorkodónak nevezi. Van ezenkivül egy közlemény a legutóbbi tanuló- és munkás-zavargásokról. Megemliti, hogy husz különböző város ismeretes, melyekben a munkás-zavargásokat fegyveres erővel nyomták el.

* (**A sah, mint zarándok.**) Teheráni közlemények jelentik, hogy Nasr-Eddin visszatért Mesed szent városából, hova négy hét előtt mint buzgó zarándok vándorolt. A zarándok ut néhány hetet vett igénybe, mert a császári vándor-karaván, beleszámitva a katonai kiséretet, több ezerre menő tömeg, csak lassan folytathatta utját. Öt-hat órai járás után mindig szünetelni és táborozni kellett. Mesedben nem mulasztotta el a sah az ott levő összes mecseteket s a városon kivül eső szent sirokat meglátogatni s imádkozni. A zarándok-ut, természetesen, óriási összeget emésztett föl.

* (**Kara Musztafa egyik utódja**) látogatta meg minap a bécsi történelmi kiállitást, melyben a Bécs előtt megvert török fővezértől elrabolt hadi jelvények vannak összehalmozva. Köhne báró ez, orosz császári titkos tanácsos és a legjelesebb orosz hitszónokok egyike. Köhne báró anyai ágon attól az Andrzejevszki ezredestől származik, ki Bécs felszabaditásakor Szobieszki János király testőrségét vezette. Az ezredes a csatában mindig elől járt csapatjával; sisakján a faszárnyakat több golyó furta át, de ő mit sem törődve a kartácszáporral egész Kara Musztafa sátráig nyomult s ott a nagyvezér leányát fogságba ejtette. A török leány igen szép volt s a lengyel dalia, ki az apját megkergette, meghódolt előtte, s annak rendi és módja szerint, a kikeresztelkedés után, feleségül vette. A család még igen sokáig őrizté Kara Musztafa szép leányának, ősanyjuknak mellképét, mig az egy tüzvész alkalmával odaégett. Andrzejevszki utódjai egy lengyel fölkelés alkalmával számüzettek s részint Magdeburgban, részint Berlinben telepedtek meg. A család egyik nőtagja egy udvari lelkészhez ment férjhez s gyermekei protestánsok lettek. Az udvari lelkész ur leányai jó parthiek lehettek, mert csupa nagy ur vette el őket; egyiköket Köhne báró, a jelenlegi Köhne titkos tanácsos nagyatyja vette el, ki Flandriából Hollandiába menekült.

* (**Egy kedves elbeszélés**) jár most szájról szájra a párisi salonokban. Estély volt Flaubertnél, melyben Turgenyevet ostromolták, hogy mondjon el egy adomát az orosz népéletből. Turgenyev a kandallóra támaszkodva, ismert szelid és magával ragadó modorával a következőket mondta: »Egy fiatal földbirtokos ott hagyta birtokait, hogy a telet Pétervárott töltse. A folyó partján meglátott egy fiatal jobbágynőt, ki oly szép volt, hogy megállittatá trojkáját és igy bucsuzott el tőle: »Zsófia Androwna, a városba megyek. Mit kivánsz: nyakláncot, vagy fejdiszt? Igérem, hogy tavaszszal elhozom azt, a mit óhajtasz.« Zsófia igy felelt: »Ah uram, nem kell nekem se fejdisz, se nyaklánc, de hozz' nekem a városból egy darabkát abból a szappanból, melylyel a nagyuri nők mosakodnak.« Mosolyogva kocsizott a földesur tovább és nem gondolt többé szép juhásznőjére. Midőn azonban tavaszodott és visszakészült birtokaira, eszébe jutott a fiatal leány szerény és sajátságos kivánsága. Megint ott találta a vizparton és átadta neki az ajándékot. A leány a vizhez sietett, megmosta kezeit a szappannal, visszatért a trojkához és fülig pirulva, halkan suttogva mondá: »Most, ah uram, csókold meg kezemet, mint a hogy a nagyvárosi nőknek szoktad.«

* (**A gyémántkirályné.**) Saratogában egy fiatal filadelfiai hölgy nemrég egy jótékonycélu előadáson, mint »gyémántkirályné« szerepelt. Az ünnepély a »Grand-Union-Hotel« kertjében volt és az emlitett hölgyön százötezer dollár értékü gyémánt és 30,000 dollár értékü csipke volt. Két báliasan öltözött rendőr kisérte lépten-nyomon az értékes hölgyet, hogy a tolvajok netaláni támadása ellen megvédjék.

* (**A siami királynak**) uj diszkardot készitettek Londonban. Ez a birodalmi kard. Pompás készitmény, 15 hüvelknyi hosszu, két élü pengével, mely tőrhöz hasonlit. Pengéje rendkivül szép arany zománccal van ékitve, különböző jelképes cifraságokkal. Buddha alakja minden oldalán be van vésve. A markolata hét hüvelyk és gazdagon van kirakva gyémántokkal. A hüvelye a kardnak egy darab aranyból van készitve és dusan kirakva szintén drágakövekkel. 700 darab gyémántot szánt e kard ékitésére a különben igen békeszerető király.

KOSZORU

39 szám. 1883 Szeptember 30.

A LELKÉSZ LEÁNYA.

Elbeszélés.

Irta: BALÁZS SÁNDOR.

(Vége.)

Anna kisasszony, midőn atyja szokott délutáni álmára dőlt, lábujjhegyen kilépett szobájukból s himzőrámájával kezében egy hárs alatti padhoz ment a kápolna előtt, s nem vette észre a bárónőt, ki a kápolnából kilépve, megállt és hosszan vizsgálta őt.

Végre közelebb ment, s a gondolatokba elmerült leánynak jó estét kivánt. Anna fel akart állani, de a bárónő maga is leült mellé a padra s atyja egészsége után tudakozódott.

Kis idei közönyös beszélgetés után, melyet mindketten elfogultan folytattak, a bárónő megfogta Anna kezét, merőn a szemébe nézett s azután igy szólt:

— Ön szereti Andort. Én ezen szerelemnek utjában állok és lemondok.

— Nem nem, nagyságos asszonyom, mondá egészen megzavarodva a fiatal leány — ez áldozatot én nem fogadhatom el, inkább eltávozom én, hogy a megzavart béke nagysádék közt helyreállittassék.

— Nagylelkü lemondása nagyon keveset használna nekem, — mondá sóhajtva a bárónő — én a lemondás harcát már megvívtam, s sietnem kell a végrehajtással, mert elhatározásom megingathatatlan! Andor megszünt szeretni engem, s vonzalmával ön felé hajlott. Ennek előbb-utóbb igy kellett történnie, most legalább azon megnyugvásom van meg, hogy szivét egy arra érdemes és méltó lénynek ajándékozta. Én annyira meg vagyok hasonolva és összetörve, hogy nem nyujthattam neki egyebet egy szomoru szivnél, s azért feloldozom kötelékei alól, minthogy tudom, hogy azok számára nyomasztókká váltak.

Anna megcsókolta a bárónő kezét. Mindketten sirtak és egymás kezét szorongatták. Ekkor az erdőből egy távol lövés zaja hallatszott; ijedten felriadtak és figyelni kezdtek.

— Hol lehetnek az urak? — kérdé a bárónő, a sétányon végig tekintve. Ma este megirok Andornak mindent, s holnap elutazom.

E pillanatban uj lövés hallatszott.

— Ők még is vívnak! — kiáltá Anna fájdalmasan — ah, ő nem szeret, máskép nem törte volna meg adott szavát.

A bárónő élénk nyugtalansággal tekintett az erdő felé. A két nő nyugtalanul felugrott és izgatottan járkált az erdő előtt a sétányon, szemeiket folyvást az erdőből kivezető ösvényeken jártatva, mintegy várva valakinek megérkezését, ki rémitő nyugtalanságuknak véget vessen.

Egyszer csak megpillantották Andort, ki sietö léptekkel jött, s magához kiáltotta inasát, ki parancsa szerint a vendéglő előtt várakozott, s kinek halk hangon valami rendeletet adott.

Erre az inas gyorsan elsietett, Andor pedig gyorsan visszatért az erdőbe és csakhamar ujból eltünt a nők szemei elől. Nemsokára a fürdőinast látták Andor inasával az erdőbe belépni.

A két hölgy kinos várakozásban töltött mintegy félórát. Egyiknek sem volt bátorsága eltávozni. Végre léptek zaja hallatszott, s az orvos, a százados, Pista és Andor kiléptek az erdőből. Az inas néhány lépésnyi távolságban követte őket. A százados egyik karja fel volt kötve.

Midőn a sétányra értek, hidegen köszöntek egymásnak és szétváltak. Pista, s az orvos a századost szobájába kisérték, Andor pedig sebes léptekkel a kápolna felé tartott.

— Lépjen ön gyorsan be a kápolnába — mondá a bárónő egy rögtöni gondolat által megkapatva, én fogom őt itt fogadni.

— Anna engedelmeskedett, s alig tette be maga után az ajtót. Andor megérkezett, s fürkészve körültekintett.

— Ön keres valakit Andor? — mondá a bárónő a sűrűből előlépve. — Nemsokára látni fogja őt, de előbb nehány szót meg kell hallgatnia.

Parancsára állok bárónő.

— Ön elszakadt tőlem Andor, és én harag nélkül és kibéküléssel mondok önnek bucsut, mert nem akarom, hogy önnek jövendő boldogságát egy szegény, egyedül álló nő emléke zavarja. Csak egyet igérjen meg nekem. Azt, hogy ha szereti Annát, hát feleségül veendi.

Andor némán fogta meg a bárónő feléje nyujtott kezét, ki őt a kápolnába vezette. Midőn beléptek, Anna az örök lámpás félhomályában egy Máriakép előtt térdelt. A bárónő hirtelen hozzálépett és igy szólt:

— Kedves kisasszony, Andor általam kezét kéri. — Azután lehajtott fővel és roskatag léptekkel odahagyta a kápolnát.

Anna felállott, és Andor feléje nyujtott kezét szeliden, de határozottan eltaszitotta.

— Hisz ön nem szeret engem! — mondá szomoruan.

— Én nem szeretem önt?!

— Ha szeretne, nem szegte volna meg ma adott szavát.

— Ezt a becsület parancsolta. Különben is, csak föltételes igéretet tettem. A százados az oka; én kénytelen voltam megverekedni.

— Vallja meg, hogy nem hihetek önnek föltétlenül, bár mennyire szeretnék is. Folyvást reszketnem és félnem kellene önért Andor.

— Anna, kedves, édes Anna — kiáltá Andor mind két kezével megragadva őt — kérem, könyörgök, bocsássa meg nekem ez előitéletet, melynek rabja vagyok.

— Akkor hát adjon önnek erőt a szerelem, hogy magát e méltatlan rabszolgaságból kiszabaditsa. Igérje és fogadja ön fel ezt nekem Andor! Ha azt akarja, hogy hitelt adjak esküinek és állitásainak kedves barátom, akkor esküdjék meg, itt a szüzanya képe előtt esküdjék meg, hogy az életben soha, értse meg jól: soha nem fogja ily könnyelmüen veszélyeztetni sem a maga, sem embertársa életét.

— Anna, — mondá kis szünet után Andor — azt nem tehetem. Kivánjon bár mit, föltétlenül mindent megigérek és megteszek, csak ez egyet nem. Azt mégigérem, hogy uralkodni fogok magamon, minden alkalmat gondosan kikerülök, de azt nem igérhetem meg, hogy ha valaha saját akaratom ellenére, szerencsétlenségből jutok oly helyzetbe, melyben a becsület párbajt követel, az elől, minden áron gyáván kitérek. Ezt ne kivánja, ezt nem tehetem.

— Kegyetlen! kegyetlen!

— Ön a kegyetlen, Anna, hogy szerelmét, boldogságomat egy lehetetlen föltételhez köti.

— Akkor Andor isten önnel, mi nem lehetünk egymáséi! Isten önnel! — mondá, zokogásban törve ki a fiatal leányka, és lassu, bús léptekkel, mintha tartóztatást várt volna, eltávozott.

Andor szomoru arccal nézte távozását, de nem tartóztatta őt vissza.

— Nem tehetem, nem tehetem! Gyávaságra nem vagyok képes! — sóhajtá szomoruan, s azután ő is odahagyta a kápolnát.

Soha sem látták többé egymást.

Andor később megházasodott. Elvett egy szép urhölgyet és kétezer hold földet.

Anna is engedelmeskedett atyjának, s nőül ment atyja segédlelkészéhez. S egy ideig buslakodott, összehasonlitásokat tett, de azután megnyugodott.

Rendesen igy végződnek a regények.

LAMPO ÉS CARMELA.

Olasz elbeszélés.

Irta ENRICO CASTELNUOVO.

(Vége.)

Amaz élénk sugár, mely Carmelának a szemét megvilágitotta, ujra eltünt; hallgatag csüggeszté le fejecskéjét.

— És oly nagyon kell neked sietned, hogy Rivierába érhess? — kérdezte a fiu.

— Nagyon bizony. Én Norina nénihez megyek, — viszonzá a leányka, ama hitben, hogy teljesen kielégitő választ adott.

— Hm! — csóválta a fejét a másik, — s igy egyedül! Hát nem akart senki oda elkisérni.

Carmela hallgatott.

— Nincs neked többé senkid? .... Sem apád, sem anyád?

— Az anyám már meghalt.

— Apád pedig, gondolom, ujra megnősült s tudni sem akar rólad ... Épen igy jártam én is.

— Oh, — kiáltott föl Carmela, büszkén fölemelve fejét, — apám nem nősült meg ujra; jó apám van nekem!

Lampo, mely elébb hizelegve közeledett kis urnőjének uj barátja felé, ujra odább vonult mellőle, mihelyt észrevette, hogy Carmela más hangon beszél vele s oda állt a leányka mellé, mintha védelmezni akarná.

A derék pásztorfiu eközben folytatá:

— Most arra kell gondolnunk, először is mit kell cselekedni ... Ugy-e éhes vagy?

— Van még valamim — válaszolta Carmela, kivéve szebéből a darabka polentát, melyet még tartogatott.

— Tedd el te azt ... Mindjárt megnézzük, vajjon a »Kormos« ad-e valamit nekünk!

Ezt mondva, közeledett a fiu egy barna tehénhez, mely a többitől különválva legelészett. Letérdelt a tehén hasa alá s a nála levő fakupába tejet fejt. Aztán diadalmas arccal tért vissza Carmelához, igy szólva hozzá:

— A »Kormos« barátságos volt. Nézd csak, nem jobb-e ez az ital, mint a te polentád ... Várj, mindjárt elkészitjük ezt ...

Ezzel kivett a tarisznyájából egy nagy darab kenyeret s a tejbe apritgatott abból.

— Nézd, milyen jó leves lett belőle ... nesze!

Carmela nem kérette magát kétszer. Már csaknem egészen kiürité a kupa tartalmát, mikor Lampót észrevette, mely nedves szemét rászegezte s a farkát csóválgatta.

— Szegény állat! — kiáltott föl. — Ugy-e te is éhes vagy? Letette a kupát a földre s a maradványt odaengedte az ebnek.

Aztán más gondolata támadt Carmelának. A jószivü fiura pillantva, igy szólt:

— Hát te?

— Én, — viszonzá a fiu mosolyogva, — én majd akkor következem, ha a kutyád már elvégezte.

Carmela szánakozva nézett az ebre.

— Soha se busulj, — folytatá a derék fiu; — a »Kormos« annyi tejet ad nekem, a mennyit csak óhajtok ... Aztán még a az a másik is ott marad a számomra, a melyik ott lent legel, az a nagyszarvu.

— Apád tehenei ezek?

A fiu elkacagta magát.

— Persze! .. Bárcsak az ő tehenei lennének ezek! ... Nem, ezek egy nagy urnak a jószágai, a ki ott lent, a városban lakik ... Alig keres ő minket föl egész esztendőn át egyszer ... Oh, mily sok birtoka meg tehene van neki ... Ez csak egy kis rész, a mit itt látsz ... Tavaly láttam én őt ... Ép akkor hajtottam be a teheneket az istállóba ... Megsimogatta arcomat s egy Cavour-képet ajándékozott nekem ... A mostohaanyám meglátta azt; a cirógatással nem törődött, de a Cavour-képet elvette tőlem ... De se baj! Mit is csináltam volna én azzal?

Eme bölcselkedő szavak után a fiu ég felé emelte a szemét.

— Nézd, amott egy felhőcske szállt föl.

— Esni fog? — kérdé Carmela megijedve.

— Nem hiszem, — válaszolt a fiu, tenyerét a szeme fölé helyezve s a felhőt vizsgálva. — Legalább ma estig ...

— Akkor sietnem kell! — jegyzé meg Carmela.

S megindult.

— Hiszen te sántitasz!

A leány lehuzta egyik saruját s a kezébe vette.

— Hát nem látod, hogy a lábadat sebesre jártad? Hogy akarsz igy tovább indulni?

Carmela mitsem válaszolt.

— Hány éves vagy?

— Nyolc éves.

— S már is ily hóbortos vagy?

— Norina nénihez kell mennem.

— Akkor várj egy pillanatig.

A kis pásztorfiu egy völgyhajlás felé futott s eltünt Carmela szeme elől.

Onnan, begombolt zubbonynyal, karján fehér inggel tért vissza.

— Mit csináltál te?

— Nézd az ingemet vetettem le.

— Miért?

— Mindjárt megtudhatod.

Ezt mondva elővette kését s a vászonból levágott néhány szeletet s fölhivta a leányt üljön le a földre.

— Még egyszer?

— Természetesen.

*

A fiu begöngyölte vászonszalagokkal a szép kis lábat s mikor ezzel kész volt, nagy elégültséggel mondá:

— Nos, kiséreld meg, föl tudod-e rá huzni a sarudat?

— Fel bizony! — szólt a leányka, midőn a saru a lábán volt.

A fiu tapsolt örömében.

— Nos, lépdelj csak kissé!

Carmela néhány lépést haladt előre s egész elragadtatással mondá:

— Most már semmi bajom sincs!

— No lám!

— Köszönöm szépen!.. De te elrontottad az ingedet.

— Oh, az mitsem tesz.

— S ha kérdezik otthon, hová tetted a hiányzó részt?

— Azt mondom, hogy elveszett.

A leány nevetett.

— Hogy hínak téged? — kérdé a fiu.

— Carmelának.

— Szép név.

— Hát téged?

— Engem?.. Vittorio... Hát a kutyádat?

— Lampónak.

— Nézd a két eb már barátságot kötött egymással.

— De most bucsut kell egymástól venniök... Isten veled, Vittorio!

— Isten áldjon meg, Carmela... De, várj csak kissé!

— Mit akarsz még?

— Ejnye, majdnem elfeledtem.... Nesze ez a bot... Erre legalább támaszkodhatol...

— Mint a nagymama...

— Nagymamád is van?

— Természetesen!

— És ő elbocsátott téged?

Carmela elpirult, de mitsem válaszolt.

— No de elég — szólt a fiu, ki nem akarta faggatni — siess, hogy későn ne érkezzél meg... Isten veled!

— Isten veled!... És köszönöm szépen a szivességedet!

— Nero!

— Lampo!

A két gyermek különböző irányban távozott. Vittorio a csorda után ment; Carmela pedig a patak felé. A halomra fölérve, még egyszer visszafordult a leányka s kezével nyájasan integetett a pásztorfiu felé.

Eleinte Carmela ugy érzé, hogy egészen megerősödött. Dalolgatott s ismételgette magában a pásztorfiu utasitásait. Ugy tetszett most neki, mintha már az eltévedés veszélyétől megszabadult volna s biztatgatta Lampót:

— Bátorság, Lampo; nemsokára megérkezünk!

De midőn ujra az erdőbe jutott a leányka s már csak alig hallhatta a háta mögött maradt csorda bőgését, elnémult a dal az ajkán s vidám hangulata tökéletesen elhagyta.

Mintegy háromnegyed órája ballagott már s most már a patakhoz közel kellett járnia, midőn egyszerre fölpillantva, érzé, hogy egy csöpp a homlokára esett.

Talán harmatcsöpp volt, mit a nap nem szivhatott föl.

Azonban e csöppet egy másik és harmadik is követte s aztán hosszantartó dörgés hallatszott, miközben a lombok és ágak hovatovább ingadoztak ide-oda.

Carmela figyelmesen szemlélődött s végre észrevett egy pontot, ott a hol a fák ritkábbak voltak s megláthatta az eget. A meddig csak szemhatára terjedt, mindenfelé fellegeket látott, sürű, sötét fellegeket, melyek egymásra halmozódtak — s megeredt az eső gyorsan, nagy csöppekben.

Ezuttal csakugyan fogyni érzé erejét a nyolcéves gyermek s vágyott napsugarak után, szerette volna a tehenek bőgését hallani — s látni azt a jó fiut, a ki oly szives volt hozzá s önkénytelen fölkiáltott: Vittorio! Vittorio!

De hangja a szél zúgásában s az eső zajában enyészett el. Félelem lepte meg Carmelát; betakarta a szemét kezecskéjével, egy fának vetette a hátát s keserü könyeket hullatott! Szegény kis teremtés! Ily magányosan lenni az erdőben, könyeiddel!

Egyedül? Nem, nem egyedül! Lampo mellette volt, Lampo, hajlékony testével, gombolyagba tekerve magát a leányka lábainál; Lampo, mely gyakran fölállt a két hátulsó lábára, hogy jobban láthasson s nyájasan nyöszörgött, hogy urnője figyelmét magára vonhassa.

E közben az eső egyre hevesebben hullott alá s a viz csak ugy folyt alá a fa derekán, a melyhez Carmela támaszkodott, átnedvesitve ruhácskáját és minden szélrohamnál, mely a lombokat megrázta, nagy

csöppek hulltak le, melyek a gyermek lábánál egész tócsát képeztek.

Lampo, mely mindinkább nyugtalankodott, minden pillanatban távozott urnőjétől, ide-oda futkosva, vizsgálódva, vajjon nem mutatkozik-e valahol menedékhely? Messze nem akart Carmelától távozni s igy ujra-ujra visszatért s le-letelepedett Carmela mellett.

Végre oszlott a nagy sötétség némileg s az eső nem korbácsolta többé oly erősen a fák lombjait; a csöppek apróbbak és ritkábbak lettek; a fatörzsön alászivárgott viz is szikkadni kezdett s a lombok egy nyilásán át kék vonal látszott s e vonalon át belopózkodtak a napsugarak is.

A madarak ismét vidáman csicseregtek; kellemes, üde légvonal huzódott át az erdőn s a növényzetből, virágokból uj illatot csalt elő.

A természet megint csöndes, szép és derült lett.

A továbbmenetelnél semmi akadály nem merült többé fel; azonban a gyermek minden bátorságát elvesztette, azonkivül alig volt annyi ereje, hogy a bokrokon áthatolva, egy magaslatra fölkapaszkodhassék, hol ruháit a napsugaraknál megszáritotta.

Alatta folyt a patak, melynek irányadójául kellett szolgálnia. De Carmelának nem volt többé kedve lemenni a patakhoz. Az a vállalat, mely neki oly könnyünek tetszett a mult éjjel, most lehetetlenségnek látszott; nem tudta többé könyeit visszatartani s hangosan kiáltott atyja és nagyanyja után.

De minden kiáltozás hasztalan volt; mértföldnyi körben nem lakott élő lény és senki sem hallhatta kiáltozásait, sem az eb vonitásait, mely a gyermek sirását követte.

A mi Lampót illeti ő nem jött zavarba s már rég kész volt a tervével s ha Carmela ügyel rá, nem sir magányosan a patak partján. De Carmela eddig csupán a saját töprengésével volt elfoglalva s lehetetlen volt őt megindulásra ösztönözni, bármenynyire intett is neki Lampo nedves szemeivel, hogy kövesse.

Az időre nézve a leányka egyátalában nem tudta magát többé tájékozni. Lehetett két, három, négy óra délután — ő ezt nem tudhatta. Csak annyit tudott, hogy sok óra elmulhatott azóta, mióta hazulról elindult. Látta, a mint a nap gyorsan hanyatlik ama hegy mögött, mely előtte állt s borzadva gondolt a lehetőségre, hogy az éj e magányban lepi őt meg.

A közelében levő bokorban megzörrent valami s ő ijedten ugrott föl. Amaz irány felé nézett a merről a zörej keletkezett s az ágak közt valami fekete, fényes hullámzott kifelé. Lehet, valamely ártatlan kigyó volt, minőt otthon a kertben is látott; de e pillanatban, ama kedélyhangulatban, a melyben ő volt, a kellemetlen látvány sajátságos félelmet és undort ébresztett nála.

Carmela hirtelen fölugrott, fölsikoltott és tovafutott, anélkül hogy tudta volna, hová. De, ép e futása mentette meg.

Lampo, mely eddig hüségesen a nyomában járt, most öntudatlanul kalauza lett. Ugatva nyargalt előre s utána Carmela, a nélkül, hogy legkevésbbé is gondolt volna arra, hogy az eb őt nem esetleg vezeti, hanem határozott cél felé törekszik.

Egy ideig a patak mentén futott Lampo; aztán nehány, a patakból kiemelkedett nagy követ pillantva meg, átszökkent a tulsó partra. Odaérve megállt, hogy bevárja urnőjét. Nem is kellett soká várnia; mert a leányka még mindig azt képzelte, hogy az a borzasztó állat folyvást üldözi.

Most ujra hegynek fölfelé vezetett az ut, de nem volt az többé oly fáradságos, mint az, a melyen elébb átkeltek s Lampo, mely mennél tovább mentek, annál biztosabben látszott előre haladni, minden pillanatban visszafordult Carmela felé, mintha ezt mondta volna: »Lásd, én itt az utat jobban ismerem, mint te!«

Carmela egészen kimerült s meg-megállt egy kevés ideig, akár a lankadtság miatt akár pedig azért, mert kételkedett, s félt, hogy még inkább eltéved.

De Lampo aztán fogaival rángatta a leányka ruhájának a szélét s oly biztatólag pillantott rá föl, hogy Carmela lassankint meggyőződött arról, mikép Lampo őt valamely barátságos helyre, valamely vendégszerető kunyhóhoz vezeti, hol száraz ruhát és vezetőt talál, a ki neki az ut hátralevő részét megmutatja. Végre kijutottak az erdő mélyéből s a hegy ormára értek föl, melyről Carmela nem tudta, vajjon nem az-e az, a melyiken már egyszer átkeltek.

Azonban jobbról, nyugoti irányban fölismerte a fekete szirt sötét, éles csucsait,

melyekhez most mindinkább közeledett, mintha csak Isolettából látná azokat.

A nap, mely lassankint kezdett tünedezni Carmela szeme elől, ama szirtláncolat legmagasabb csucsát érintette már, ugyhogy Carmela kénytelen volt tenyerét ernyő gyanánt használni a sugarak ellen.

Szomoruság volt azonban arra gondolni, hogy a nap csakhamar eltünik a hegyek mögött s csak a kétes szürkület fog világitani e különös bujdosásában, melynek sikere most egyedül az eb okosságától függött, melyet néhány évvel ezelőtt e vidékről hoztak át. Egy bizonyos helyen Lampo egyszerre jobbra kanyarodott s szökdécselve sietett alá egy meredek völgytorokba, melyet régenten vizár moshatott ki a sziklák közt.

Pillanatig habozott Carmela, de bátoritva Lampo vidám csaholása által, követte az ebet a veszélyes ösvényen s kezével, lábával segitve magán, csakhamar egy gyepes térre ért, honnan egy másik völgybe kellett alászállni, melyet azonban még nem lehetett tisztán áttekinteni.

Lampo darabig előre futott, fölment egy fövenyhalomra s onnan a völgybe le, hol, visszatekintve Carmela felé, nem győzte határtalan örömének különféle jeleit adni. Alig hogy a leányka oda ért, rögtön megtudta, miért örül Lampo oly szerfölött. A völgy, melyet ő e magaslatról átpillantott s melyet még egészen megvilágitott a nap, nem más volt, mint az Isoletta-völgy. Ott állt az ismeretes torony: ott a házak, melyek a torony körül ugy csoportosultak, mint katonák a zászlójuk alá. Ráismert Carmela a kőhidra, a község eme büszkeségére is, mely a kis folyón vezetett át, noha ez, a magasból nézve, sokkal keskenyebbnek tünt föl, olyannak, mint ezüst szálon átfektetett szalmaszál. A fenyőfák szelid zugása mellett fölhallatszott a távolból az Avemaria-harang csöngése. Oh, ha ő most, mint más estéken, öreg nagyanyjával a templomba menne, s bámulhatná Giacomo egyházfit, a mint ez az oltár előtt a gyertyákat gyujtogatja! Ha ő most onnan, a hol áll, átrepülhetne kedves övéi közé, s az ő miatta busuló arcokat ismét fölvidithatná!

És e nyugtalan vágy, e sovárgás a szülői házhoz, kis nővéréhez, elfeledtette vele éji szökésének célját — elfeledtette vele, hogy ő Lampot azoktól akarta eltávolitani, akik rosszat akartak vele tenni. Carmela meg akarta Lampót menteni, biztos helyre vezetni, Lampót, mely őt az éhhaláltól mentette meg, visszavezetve az erdőből szülőfalujába, hol Lampóra a halál várakozott.

Előre, előre! Diadalmas csaholással vezette Lampo a leányt a nem kényelmes ösvényen lefelé; nem tudta elgondolni, hogy kerülhet Carmelának oly nagy fáradságába, őt követni s boszankodva szemrehányó pillantást vetett felé. Két izben takarták el szemök elől a tornyot és házakat a fenyűfacsoportok s talajmélyedések s Carmela egyszer csak fogyni érezte erejét. Csaknem összerogyott a nagy lankadtság miatt. Majd ujra láthatta a házak ismert körrajzait s ujabb erőt meritve e kedves látványból, bátrabban haladt előre. Az eb csaholását viszhangozták a hegyek s már meg is hallhatta azt valaki, ki amaz irány felé sietett, a honnan az ebugatás hallatszott.

Egyszerre, hosszan tartó éles fütty harsant föl. Lampo megállt egy pillanatra, hegyezgette a füleit, szőre felborzolódott s egész testében remegett. Aztán, mint a kilőtt nyil rohant alá a meredélyen, a rétszőnyegen, fenyűcsoportokon, bokrokon, árkon és vizfolyáson át.

Tüskéktől összekarcolva, tajtékzó szájjal tette meg a több mint száz ölnyi távolságu utat s gazdája lába elé veté magát, ki a falu több lakosával a hegyek közt gyermekét kereste. Csaknem kimeredt szemmel, zilált hajjal, sápadt arccal állt ott a szegény ember. Lampo megpillantásakor még nem tudta remélhet-e vagy a legnagyobb csapásra kell készen lennie, a minő az apai szivet érheti.

— Carmela, Carmela! — kiáltozott kétségbeesve, miközben kérdőleg nézett Lampóra. És az eb, mélyen megszomorodva a fölött, hogy ő kis urnőjét — kinek oly nagy szüksége volt rá — odahagyta, szükölve futott vissza azon az uton, a melyen jött.

De követőinek nem voltak szárnyai s a fölfelé kapaszkodás sokkal nehezebb volt, mint a hegyről lefelé menetel.

A völgy viszhangzott az eb csaholásától s a kiáltástól: Carmela, Carmela!

Végre a távolból panaszos hang hallatszott:

— Apa, apa! itt vagyok!

Még egy kis kapaszkodás, s Ambrogio ott állt gyermeke mellett. Carmela, kinek a lábai megtagadták a szolgálatot, ott ült térdén átkulcsolt karokkal, fejecskéjét mellére horgasztva, mint a szárán meghajlott virág. Csak nehezen tudta szemét nyitva tartani. Mikor atyját és Lampót megpillantotta, föl akart állani, de nem tudott; ájultan hanyatlott vissza.

Signor Ambrogio hátramaradt társai után kiáltozott; aztán fölvette a gyermeket a karjaiba, a nélkül, hogy ez ujra visszanyerte volna eszméletét. De szive dobogott még s teste meleg volt. A futólagos rosszullét nem ártott meg az életforrásnak.

Mig a falu birája drága terhével hazafelé sietett, Lampo mellette kullogott, minden pillanatban föltekintve, ha vajjon a a gazdája vállán nyugvó fejecske nem egyenesedik-e föl s a zárt ajkak nem nyilnak-e végre föl, hogy Carmela szokott kedves hangján a »Lampo« nevet hangoztassa?

— Szegény állat! — szólt Signor Ambrogio, végtelen szánalommal tekintve Lampóra.

*

Mikor Carmelát ágyacskájába fektették, pillanatra fölnyitotta a szemét, de ujra lehunyta.

Az orvos, megtapogatva ütőerét, mosolygott:

— Ő nem ájult el, — csak alszik, — mondá. — Isten önökkel holnapig!

Boldossari orvos, e kövér, piros képü férfiu, ki a vadpecsenyét és bort szerfölött kedvelte, az egész vidék orakuluma volt. Most is sikerült neki az apa és nagymama aggályait eloszlatni.

Lampo, mely az ágy lábánál állt, egy ugrással fenn termett az ágyon s a takarón feküdt.

A falu birájának elkomorult a homloka, midőn a hű állatot az ágyról lekergette.

Nincs-e ennek a számára valamely gyógyszer? — kérdezte az orvostól.

— Oh, ha életben tarthatnánk e szegény állatot! — sóhajtott föl a nagymama.

— Sajnos, ez eb számára nincs gyógyszer! — viszonzá az orvos. — Lampót veszett eb harapta meg s jobb lesz, ha kioltják életét, még mielőtt a düh kitörne belőle.

— S még mielőtt Carmela fölébred! — mondá Ambrogio szomoruan.

— Mindenesetre, az lesz a legjobb!

Signor Ambrogio, anélkül hogy egy szót szólt volna, a mellékszobába ment, elővette puskáját s parancsoló hangon kiáltá:

— Lampo!

— Lampo!

— Hová mégysz? — kérdé a nagymama.

— Csitt! — Addig maradjon Carmelánál. — Lampo!

Az eb kissé kelletlenül hagyta oda az ágy alját s közeledett a gazdájához.

Ez jelt adott neki, hogy kövesse, miközben gondosan óvakodott az ebre nézni.

Kimentek együtt a kertbe, épugy, mint az előtt való éjjel Carmelával.

Már késő este volt; a hold világitott és sugarainál megvillant a fegyver csöve, a mint azt Signor Ambrogio a vállára akasztotta.

Lampo meg volt lepetve s nyugtalankodott. Vajjon ily késő este indulna-e gazdája vadászatra? Pedig Lampo nagyon fáradt és éhes is volt!

Signor Ambrogio fölvett egy, a fáról leesett éretlen almát s eldobta Lampo előtt. Ez, hiven szokásához, mindent a mit ura eldobott, előhozni, utána iramodott az almának. Villámgyorsasággal ragadta kezébe a fegyvert Signor Ambrogio, irányzott és lőtt.

Lampo egyet nyikkant, kétszer körülforgott, ledobbant s kiadta páráját.

A falu birájának könybe lábadt a szeme, midőn ujra visszatért a lakba. A fegyvert a zugba támasztotta, s bement édesden alvó leánya ágyához.

— Mit mond majd holnap Carmela?

Éjjel a leányka, álmában, összefüggés nélkül való szavakat motyogott:

— Norina néni . . . tartsd magadnál Lampót . . . meg akarják ölni . . . nem . . . nem . . .

Pedig, akkor már Lampo megdermedve feküdt a kert keritésén kivül.

A GÖRÖG SZELLEM MIVOLTA.

Az emberi lelket különösen három fő eszme foglalkoztatja; a szép, igaz és jó. Ezek után törekszik az emberi szellem a tudományban, erkölcs- és müvészetben; s tény, hogy e három eszme valódi világ-

törvényt képez, melyeknek valósításában rejlik összes értékünk, erkölcsi nemességünk. A három nagy eszme a szép, igaz és jó közül a legnagyobb, a szép, Európa egyik legszebb vidékén, az antik Hellasban, jutott először uralomra. Természeti fekvés, talajviszonyok, égalji sajátságok mind befolytak arra, hogy a görög emberben a szépség eszméje lehetőleg megvalósuljon. E nép szelleme müvészi előadásokat óhajt, melyek neki a szépség eszméjét elővarázsolják; s ezen óhajtása a legnagyobb mértékben teljesedik. Soha sem volt még nép annyi isteni szellemtől, annyi müvészeti remektől környezve, mint az athéni, különösen a panathenaeákon, melyek azt hatalma teljességében és dicsőségében mutatták be; de soha nem is buzditott még müvészeket uj alkotásokra annyi részvétel; müvészet és tudomány soha nem szövődött be még annyira az élet minden irányába, a nyilvános helyektől kezdve, a pompás nemzeti ünnepélyeken keresztül, egész a házig, mint Athénben, a fény ezen városában, a görög élet eme mintaképében, gyupontjában. Ezen együttélés a müvészettel kifejtette s kiélesitette a csodálatra méltó szellemi látérzéket, azon képességet, melynél fogva mindazt, a mi nemes, szép, törvényszerü, a köznapi tökéletlen tárgyak közepett észrevevé s legjelentősebb mozzanatában érezé, mely sem a gyakorlati egyoldaluságnak, sem az alanyi izlés önkényének nem hódolva, mindent az eszményiség mérvesszőjéhez illesztett.

A görög a szépnek annyira élénk érzetével birt, hogy azt az erényhez hasonlóan tisztelte; Egesta lakói Siciliában crotonai Fülöpnek, mivel szép volt, templomot emeltek; Phrynet, mert szép volt, fölmenték a birák; Spartában, Lesbosban a parrhasiaiak közt a női szépséget versenyjátékok tárgyává tették; hasonló versenyjátékokat férfiak számára az arcadiai Cypselus alapitott Elisben. Xenophonnak a vendégségről irt munkájában olvassuk, hogy Nikeratos, ha szép lehetne, nem adná a perzsa király minden kincséért. Hogy szép gyermekeik legyenek, Castor, Pollux, Hyacinthus és Apollo arcképeit tarták a szobákban; Archidamus király birságot fizetett, mert kis termetü hölgyet vett nőül; bizonyos vallásos szertartások elvégzésére a szépség adománya kivántatott.

A nemes testalkatot az ép és egészséges szellem természetszerü kifejezésének tartották és semmi sem látszott a görögök előtt csodálatosabbnak, mint hogy égre törő szellem lakjék oly nemtelen alakban, milyennel Sokrates koponyája birt. Valamint más népeknél a szépség, ugy a görögöknél a rútság volt feltünő; ez volt a kivétel a szabály alól. Épen ezért soha semmiféle nép sem különözte el magát a többitől szigorubban és határozottabban és nem állt oly büszkén velök szemközt, mint épen a hellének.

Társadalmi, különösen nevelési rendszerök arra célzott, hogy a fiatal nemzedék mennél edzettebb és erősebb, mennél hajlékonyabb és ügyesebb, mennél szebb legyen, s e szépséget hirdetik még ma is a szobrok ezrei, melyek ama derült világból reánk maradtak. Apollo és Hermes, Achilles és Theseus a mint kő- és ércszobrokban vagy szinezett rajzolatokban előttünk állanak, nem egyebek, mint eszményitett görögök és tagjaik nemes harmoniája, az arc szelid és egyszerü vonásai, a nagy szem, a rövid homlok, az egyenes orr, a a finom száj, mindez a görögök közös sajátja és természetes ismertető jele.

Egyébiránt nem csupán a testi, hanem az értelmi szépség iránt is ritka fogékonysággal birtak a görögök. Tudva van, hogy az egész nép helyeslését nyilvánitotta Herodot felolvasásaira, Pindar és Corinna költeményeire; a syracusaiak a siciliai háboruban irgalom nélkül akarták meggyilkolni az athéni foglyokat: de midőn Euripides verseit hallották tőlük szavaltatni, megoldák láncaikat és megvendégelvén őket, szabadon bocsáták vissza hazájokba.* A gyülölség és vetekedés dühösen kivánta Athén elpusztittatását és a győztes nép kegyetlen, vad szándékkal jelenék meg Euripides egy tragédiájának előadására; de midőn a kar Elektrához e szavakat intézi: »Mi a te szegény elpusztult hajlékodba jövünk oh Agamemnon leánya,« a jelenlevők valamennyien Athén szenvedéseire értik e szavakat és könyekre fakadva megbocsátanak a városnak. Oly népnek, mely a szép iránt ily elevenen érzett, nem kellett-e szükség-

*) V. ö. Szerzőnek »Euripides élete és költészete« c. értekezését. Egyet. Philol. Közl. 1882. ápr. füz. 321. lap.

képen a tökéletesség fokára vinni a müvészeteket? Bármely munkakörét vizsgáljuk e népnek, ott találjuk mint vörös fonalat, mint vezérelvet a szépérzetet, ott a tartalom és alak symmetriáját, mint főtörekvést a müvészetben és tudományban ugy, mint a gyakorlati életben is.

Az emberi szellem fejlődésének első fokán a phantasia a legtevékenyebb; a képzelettel, s nem a tiszta észszel fogta föl az ember a természetet, s közvetlenül, azaz a nélkül, hogy azt maga tudta vagy magának arról számot adott volna teremté isteneit, s valóban létezőkül ismeré el, hitt bennök, s ájtatos érzettel tisztelé. Ekkor fejlődött ki ama bölcselet vagyis ama vallás, mely igazságok és mondák, figyelmet érdemlő hagyományok és mosolygó képek gyüjteménye, hizelkedik az érzésnek, s fellázasztja a lelket, gyönyört lehelve hirdeti, magasztalja az erényt és magán viseli azon század bélyegét, mely eredni látta. A görögök istenvilágát a költészet teremtette, benne kiválóan a szép eszméje uralkodik; azért a görög mythologia az emberiség eszményitett lenyomata, s szép alakulatainál fogva minden más nép mythologiáját meghaladja. A keletiek sem határt, sem mértéket nem ismertek; ezeknél az istenség ábrájának mindazon fogalmakat kellett kifejeznie, melyeket arról alkottak magoknak, s mindazon szempontokat, melyeket egy ábrándos mythologia nyujthatott. Egyedül a végtelenség lévén nálok a vallásos elmélkedésre méltó tárgy: az által véltek az őslény magasztos teljességéhez eljuthatni, ha végnélküli litániákat állitanak össze a beszédben, vagy a jelvényeket és megkülönböztető jeleket egymásra halmozzák a müvészetben. Innen vannak nálok az óriási nagyságu him-nő istenek temérdek karokkal, fők- és emlőkkel. Mig az egyszerü emberi tulajdonságokkal felruházott görög isteneket egy pár galamb huzza a levegőben, vagy két delfin a tenger tükre fölött: az ind tizezer méntől huzott szekérre ülteti és villámokkal, tüzfejü kigyókkal stb. veszi körül a maga istenét. Visnu millió mértföldre ragyogó arany hal alakjában jelen meg Bhagavadgitában; Pritha fia pedig igen sok szemmel, menyei koronákkal ékesitve, menyei illatot terjesztve tünik föl. — A görögöknek ama közös hitük, hogy az istenek résztvevőleg folynak be az emberi viszonyokba, hogy a hősök keblében isteni erő honol, sok eszményi képet teremtett; sőt ama boldog hiedelemben — mely szerint ember, anyagi és szellemi képességei által istenek sorába magasztosulhat — hatalmas rugója rejlett a nép polgári s erkölcsi felvirágzásának.

A görögök vallása rege ugyan, de a legmélyebb igazságok vannak abba burkolva; s ha mélyebben fürkészszük, bizonyára még a nevetséges külső alatt is mély érteményre találunk. Azért nincs is okunk kicsinylőleg itélni e nép vallásosságáról, mely oly töprenkedő gondossággal és szent félelemmel áldozott isteneinek. Fontoljuk meg csak, hogy a görögök erkölcsisége iratlan törvényeken alapult, melyeket Olympusról származtattak, s igy isteni törvényeknek tartottak. Fontoljuk meg, mily mértékletességet gyakorolt az egész nemzet, mig intézményeit tiszteletben tartá; mily tanitója volt a bölcseségnek és erénynek egy Homeros; mily mély erkölcsi értelemmel ecsetelik a tragicusok, főleg Sophocles, fenségeit az isteni igazságosságnak, határait a halandók akaratának! Akár merre forduljon a görög, mindenütt istenek vannak körötte: feltalálja őket önmagában, fel magán kivül; harmincezer isten vigyáz szüntelen a görög nép gondolataira, cselekedeteire. — A tartarus sirás és kétségbeesés hona, hol a bünösök rettentő kinokra tétetnek ki, belső részeiket kegyetlen saskeselyük tépik ki, tüzes kerekek forgatják őket tengelyeik körül. Itt eped Tantalus éhen, szomjan a tiszta viz közepett, a gyümölcscsel rakott fák alatt; itt vannak Danaus leányai arra kárhoztatva, hogy megtöltsenek egy feneketlen hordót; itt izzad Sisiphus, hogy a tetőre állitson egy kőszikla darabot, a mely valahányszor nagy erővel oda fölhelyezte, magától mindig visszahengereg. Mekkora büntetések! A phantasia, mely ezeket föltalálta, minden erejét összeszedte, hogy fenyitéket készitsen a vételnek.

A görög szellemnek egyik alapelemét és eszközét a költészet tette. Mély értelem rejlik azon hitregében hogy Orpheus a maga énekei által erdőket, sziklákat hozott mozgásba; az ének, zene és költészet szent hatalmát fejezi az ki a nyers állapotban levő ember polgárosodására, az erkölcsnek nemesitésére, mint a melyek az érzelemvilág nyelvét képezik s föl, az emberi lét középpontja felé irányitnak. A görög

*

vallását nem papok vagy bölcselők gondolák, hanem költők alakiták, kik az élet és természet gazdagságának egész teljességét, tudományt és történetet, ügyesen be tudák fonni varázs-szövetökbe. Egyéb vallásokat egyes kiválasztott s szellemi emelkedettség által kitünő emberek alapitottak, milyenek voltak Mózes, Buddha, Zoroaster stb. Ezen vallások mindegyike valamely szent könyvre, mint alapra támaszkodott, s a hittani vagy erkölcsi elveket abból meritette. A görögök vallásának sem ilyen egyes alapitója, sem ilyen nagy könyve nem létezett. Ők az istenek ismeretét nem komor képü bölcsektől, hanem kedélyt derito költőktől tanulták, kiknek költeményei nemzeti és vallásos jellegüek voltak egyszersmind. A görögök költészete nem olyan, mint az ujabbkori hasonnemü tevékenység. Egy mostani költőnek összes müveit elolvashatni anékül, hogy azon nemzet vallási eszméiből csak valamit is találnánk benne, melynek képviselőjéül azon költőt tartjuk. A görögöknél ellenben majdnem minden költemény egyuttal vallási tanitás is. Náluk a vallás tanait nem hirdették egyházi szószékről, hanem mindazt, a mi istenre, az ember földi rendeltetésére, az erkölcsi kötelességekre vagy a jövő életre vonatkozott. hallani lehetett a költők müveiből. Az epikus- vagy tragédiaköltők müvei a görögökre nézve nem csak irodalmi remekek voltak, hanem ha ugy mondhatjuk, szent irásuk is. A görög mythologia egész birodalmát, az oly gazdag teremtő képzelettel megáldott görög népnek ezen ezerféle mondáit és hitregéit egy nagy költeménynek nevezhetni, melyet az egész nemzet évszázadokon át költött. Csaknem minden görög rege vonatkozik zenére és költészetre. A zene szelidit állatokat, elevenit köveket, épit városokat. Schiller a dal hatalmát (»Die Macht des Gesanges«) mélyebben, bensőbben fejezte ki, de nem hatalmasabban. Az argonautákat zene vidámitja és lelkesiti, a hősök lakomáit zene és ének fűszerezi. Ki nem hallotta volna, hogy midőn Thebaet falakkal akarták körülvenni, a sziklák Amphion dalán és lantja szózatán megelevenülve lábra keltek és szép rendben fallá alakultak? Nem lehet kétkednünk, hogy oly népnél, a melynél ilyen mondák keletkeztek, a zene a legmélyebb jelentőségü hatalom volt. A zene őrzé és fokozá az érzelmeknek amaz ifju elevenségét, a melyre épen a zenének van a legnagyobb hatása mindazon tényezők közül, a melyek a belső életet illetik. A nevelésben egybeköték a zenét a költészettel, a mint e kettő az emberek és istenek életében is egybe volt kapcsolva. A zene csak más nyilatkozata volt ugyanazon múzsa müvészetének, sőt a költészettel majdnem egynek nézték. Minden költemény, mely görög költő lelkéből eredt, csak dalban élt; sőt Homéros müvei is csak a lant hangjaiban nyertek teljes életet és azzal együtt hatottak a hallgató lelkére. Az istenek lakomáin Apollo pengeti lantját és körülötte a múzsák zengenek gyönyörü hangokon az istenek adományairól, a halandók gyakori tévedéseiről. Az Achilles pajzsán ábrázolt szüretben is ugy van egy gyermek feltüntetve, mint a ki a szedőknek citerált, s a mellett énekelgetett is. (Il. XVIII. 569.) A görög hősök közül, kik Tróját ostromolták, különösen Achilles az, a ki nem csak a kardot legvitézebbül forgatta kezében, hanem a citerából is édesen zokogó hangokat tudott előcsalogatni. Épen mikor a békitő követek feléje közeledtek, akkor is a zugó tengernek partján ülv eciterázgatott, mig mélázó barátja Patroklos hallgatott. Tizenhárom éves korától kezdve tizenhat éves koráig a görög ifju csak dalolt és muzsikált. Igen, mert arra, hogy bárki is eleget tehessen vallásbeli kötelezettségének, legelsőbben is énekelni kellett tudni; az élet tánccal és énekléssel járt le, s a törvényeket is énekszó mellett hirdették ki. Minden jól nevelt athéninek szükségkép értenie kellett az énekhez és Themistokles nevelését elhanyagoltnak tekintették, mert énekelni nem tudott. A dalnokot hős gyanánt tisztelték azon korban, melyben a testi erő és vitézség az erények legdicsőbbikének tartatott. Nem történt semmi nagy, semmi dicső dolog, melyet a görögök meg ne énekeltek volna. Más nemzetek jellemét próféták, törvényhozók, bölcsek képezték: a görögök jellemét költő képezte. Ebben áll a görög nép sajátsága. S ha kérdezzük, ki tette a hellén nemzetet leginkább ama költői nemzetté, felelet rá: Homeros, »a vak s mégis oly sokat látó, a szegény s mégis oly dús, a hontalan s mégis egész Görögországnak dalnoka, kinek énekei azon tul az emberek közt uralkodnak.« Homeros énekei alapját rakták le a görög szellem fejlődésének, belőlük forrásozott: a

vallás, jog, történelem, költészet és tudomány. Homerost egész Görögország tanitójának, bibliájának tekintették, ki az emberi élet mindennemü viszonyainak intézésére irányadóul használandó; inkább a soloni törvényekben lehetett valaki járatlan, mint Homerosban. Strabo szerint a régibb görögök a költői müveket az ifjuság első bölcseleti oktatására használták, mely oktatás öntudatlan és kellemes módon erkölcsre vezet. S ezek közt első helyre tették az epost, mint a mely a nemzet gyermekkorát, költői történetét tárgyilagos valósággal ecseteli s tápot nyujt a plasticai érzéknek. E tekintetben az Ilias és Odyssea igazi hellén nemzeti költemények. — A dórok az érzelemnemesitő lantos költészetet kedvelték inkább; s mivel e költészetet ének, hangszer, tánc és taglejtés kisérék, azért belőle a görög szellem legszebb, legmagasztosabb terménye, a *dráma* fejlődött ki, mely egységénél és minden költészeti elemnek proportionális egyesitésénél fogva a szépséget egyuttal erkölcsiségre emelte, s igy, mint a hellén nép fő nevelési eszköze, legtöbbet tett a kalokagathia megtestesitésére.

A lélek és képzelő tehetség magasztos röptét hatalmasan gyámolitá a gyökszavakban gazdag, szerkezetében ruganyos, az összetételekben és származtatásokban változatos, s a legfinomabb eszmeszinezet kifejezésére hajlékony és világos nyelv; a legszebb és legzengzetesebb, melyet emberek valaha beszéltek.

A görögök főleg oda törekedtek, hogy a való világot a költői és müvészi teremtés által meghóditsák és emeljék; csak azt tartották a hellén polgárhoz méltónak, mit a müvészet körébe vonhattak; a közönségest és kézmü szerintit, mindazt, a mi csak az élet szükségének, vagy kényelmének szolgált és a birtokvágynak eszköze és emeltyüje volt, a félszabadoknak és rabszolgáknak engedték át. A müvészet összefolyt nálok a közszellemmel, s egy részét tette a népéletnek. A görög előtt minden concrét alakban áll és maga a szellem is csak finomabb alakja a testinek. Minden, mit a szellem felfogni képes, testi és alaki, s a mérték törvénye alatt áll, vagyis müvészet. *Müvészet* teszi uralkodó hatalmát a görög szellemnek: testöket gymnastika által müvelék ki remekmüvé; vállásuk szép ünnepélyeket és szép istenképeket kivánt, az istenek maguk is személyesitett műeszmék voltak; költészetük a legszebb arányosságot mutatja; szobrászatuk a nemesitett és idealizált emberi alakot a testi szépség typusává és az isteni szellem lakásává tette különféle sugárzataiban; zenéjök és a bájos karének felvidámitotta az ünnepeket, s a szabadon született ember minden cselekvényének nemesebb kifejezést, magasabb célt kölcsönzött; alkotmányuk oly föld vala, melyből ama pompás növények, mint Themistokles, Aristides és a hasonlithatatlan Perikles nőhettek. A történetirás is Herodotnál, Thukydidesnél és Xenophonnál a müremekek alakjában lépett föl és a hellének »első tette«, nyelvök kiképzése, müvészi. Ezen szépségeért a görög még elpusztulásában is nagy volt, s midőn már anyagilag nem uralkodhaték, szellemi hatalma kormányát még akkor sem tette le. »A hová a római legionarius jött, oda követte őt a görög iskolamester, a maga nemében nem kevésbé hóditó.« Egy görögtől sem kivánták, mondja Plutarchus, hogy latinul tanuljon; de a rómait, ki görögül nem értett, müveletlennek tartották.

Mondják, hogy a föld valamennyi népe közt a görög az élet álmát legszebben álmodozta, hozzá tehetjük, hogy legszebben gondolta is; eszméknek élt, eszméket valósitott, mértéktartást tanitott és képviselt, s az emberi szellem minden mozzanatának monumentális kifejezést adott. Ezen idők geniusáról mondja *Schiller*:

»Schöne Welt, wo bist du? — Kehre wieder
Holdes Blüthenalter der Natur!
Ah! nur in dem Feeland der Lieder
Lebt noch deine fabelhafte Spur.
Ausgestorben trauert das Gefilde,
Keine Gottheit zeigt sich meinem Blick,
Ach! von jenem lebenwarmen Bilde
Blieb der Schatten nur zurück.«

(Die Götter Griechenlands.)

Azon korszak volt az, mely az egyes ember életében is a legszebb, az ifjukor büszke vágyainak ideje, mely reményeket ismer csak, de még nem csalódott soha. Az emberiség életében azon korszak, melyben az ember még nem volt az Isten képére teremtve, a melyben — több ennél — a maga képére teremté az isteneket. Ekkor még sem az ember, sem a gondolat nem volt halavány. Még nem vitatkoztak, vajjon igaz-e *Hutten* mondása: »Jetzt ist's eine

Freude zu leben«; és ha a gondolatnak kifejezést akartak volna adni, ez talán közelebb állt volna ahhoz a magyaros alakhoz, melyben Vörösmarty ugyanezt az érzést kifejezte:

»Köszönjük élet! áldomásidat
Ez jó mulatság, férfi munka volt!«

Ekkor még nem volt Hartmann, ki egész kényelemmel berendezett szalonjában magyarázta volna, hogy ez a világ a lehető legrosszabb; az optimismus és pessimismus ellentéte — még nem volt fölfedezve. Teljes önbizalom, munkakedv és munkaerő, magasröptü képzelet, mely ha nem is tudta a tudomány ideáit szélesen kifejteni, de a tudományban is megállapitani tudta az emberiség ideáljait, — mindezt bele kell gondolnunk a sophisták ama hires mondásába; »Mindennek mértéke az ember.«

(Vége köv.)

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA.

(Először adatott a nemz. szinházban 1883. szept. 21.)

Magasztos és nagy pillanatot éltünk ma át a nemzeti szinházban. Ki tudja, utódaink számára mikor jut ily nagy pillanat? Nem a magyar, hanem a világirodalom egy remekét hallottuk és láttuk először érzékeinkkel is.

E kisérlet fényes bizonyitéka annak, hogy a dráma a szinpadon élvezhető igazán, még ha oly messze jár is a szinpadtól, mint Madách halhatatlan müve. Sokan barátjai Erdélyi János ama nézetének, hogy a dráma kész megirva is és az események lefolyását az illetők elképzelik. Erre csak az lehet a megjegyzésünk, hogy az ily drámaolvasó hijával van a kellő drámaérzéknek és az irott dráma hézagosságát, vagyis a dekorativ, plasztikai, szavalati, mimikai kiegészités nélkülözését nem érzi meg és beéri a puszta szó elvont, sokszor elmosódó, száraz gyönyörével, tanulságával. Megveti az élőszó hatalmát (mely a költészet első és ma is tekintetbe veendő alakja volt, nem pedig a könyv), szóval nem az élet, hanem a könyv embere. Madách müve olvasva inkább bölcseleti, előadva pedig müvészi hatást tesz. A legelevenebb müvészi formát, a drámát választotta, mert bármely más válfajban hamarább rájutott volna a tanköltemény zátonyára. Az élet alakjában, a dialogban jelenité meg fenséges eszméit s mivel az alakban mesternek, költőnek bizonyult: ez a szinpad emberét feljogositá arra, hogy az »Ember tragédiá«-ját végre a szinpadon is fölavassa. Jelen esetben Paulayé az érdem, hogy a nagy fába vágta fejszéjét; már előtte Molnár és Kovács kidolgozták a maguk scenirozását — hanem hát ők nem a nemzeti szinház igazgatói. Sajnos, hogy a sajtó épen nem támogatja a buzgó igazgatót — nekik is tetszik Erdélyi elvével érdekesebbé válni a plebs előtt. Nem szólalnék föl ez ellen, de a sajtó csinálja a közvéleményt, az üres vagy telt házakat, mert mai világban mindenki az ujság után indul. A jó Budapesti Hirlap is fanyaran, nagy pessimismussal ismerteti az előadást, de azért nyomban utána megdicséri a népszinház igazgatóját, hogy »Favartné« operettet ujra elővette. Az »Egyetértés« igy szól: »Szem és fül egyaránt el volt a mámorig ittasulva. Megkapta-e azonban a sziv is részét ebből a monstre-előadásból?.. Nem!..« Ismét egy kis különvéleményféle. Szem, fül és sziv együtt és egyszerre él és müködik a dráma láttára. És nem szorult-e szivünk Kepler panaszaira, a francia forradalom jelenetére, a phalansteri anya jajszavára? Ha e műnél a sziv máskép érez, annak nem a scenirozás az oka, mert hisz érzékileg még jobban hathatni a szivre, hanem maga a mű. E dráma már tárgyánál fogva a költőt, szinészt, nézőt a nagy mindenségbe vonja, hol elvész az egyén, — tehát a sziv is csak másodsorban, vagy épen nem érvényesül. Szempontunk oly magas, hogy ismét alátekintve, mindennek más szempontból van értéke, célja, mint pusztán az egyéniség szempontjából. Ezért a legszörnyebb jeleneteket is csakhamar megkönnyebbülve nézzük végig, mert mindezen jelenetek csak példák, minden következés nélkül.

A szivnek ily elszigetelt, következés nélküli élete lévén, a szinész érvényesülése is másodlagos. A két nagy szereplő Ádám és Éva csak akkor érez, midőn a költő ezzel bizonyitani akar. Tehát a szinész csak korlátoltan teremthet e szerepekben és az egyszerü átérzéssel beérik; passziv szerepek, épen, mivel a költő céljaira szolgáló példák.

Ezért volt, hogy Nagy Imre, a különben passziv, kevésbé teremtő, mint csu-

pán átérző színész oly magasra tudott emelkedni Ádám szerepében. Igaz, hogy ő rendelkezik az e szerephez megkivántató passzív, de hatásos tulajdonokkal. Ádámot alig képzelhetjük másként, mint ez athleta-termetü s mégis gyöngéd, ábrándos, classikus fejü színész alakjában. Hosszu, fekete hajával, sima arcával, párducbőrrel fedett tagjaival az ős ember ifjuságának eszményképe. Nagy momentum az Nagy I. pályáján, hogy Ádámot játsza, mert ily ünnepélyes alkalmat a sors kevés színésznek juttat. De mi is örömmel fogunk arra emlékezni, hogy az első Ádám-alakitót, ki véletlenül annyira alkalmas volt a föladatra, láthattuk, mert ebből sem jut ki minden nézőnek. Megjelenése oly érdekes volt, hogy addig, mig (mint Kepler) őszszakállt nem ragasztott, nem is tértünk rá, hogy játékára figyeljünk, — csak néztük. A Kepler-jelenettől kezdve a müvészeti érdeklődés kerekedett fölül. Szokatlan mélységgel adta itt N. I. a szomorkodó Keplert. Igaz, hogy gyönyörü hangja is, mely egymagában hangszer, diadalra segité, de e sikerben a lágyságnak, szelidségnek is, melylyel a csengő hangszert pengette, része volt. Nejével szemben inkább türelmes volt, mint szemrehányó, a növendékkel való jelenetben pedig panaszos — jajongás nélkül, keserü, de azért mindig nemes. Lelkületében önmaga fölött látszott irónizálni, miáltal Kepler kedélyét befelé forditotta és a költő célzata erős nyomatékot nyert. A következő Danton-jelenetben is nagy sikerrel játszott N. I., de hisz itt a külső hangulat és hatások segitségére voltak, holott a fönnebbi jelenet müvészi, nehéz monologformájában önmaga tüzelte bele magát a hangulatba. A Kepler-jelenet megható befejezője volt az eszkimójelenet, hol Ádám mint aggastyán lép föl. A költői szarkazmus színészünk irtózatának érzelmében oly szivetátjáró kifejezést öltött, hogy a ki olvassa e helyet, miután Nagy I.-től is látta, annak emlékezetében bizonyára végigrezdül az első ember — Nagy I. öregesen rezgő, fájdalmas szörnyülködése az utolsó ember hitványsága fölött. A Kepler vágya és az aggastyán kiábrándulása közti ellentétet N. I. annyira kiemelte, hogy jeles előadása uj bizonyiték arra, mikép a költő szava nem olvasva, hanem élőszóban nyer fokozatos nyomatékot.

Jászai Mari asszony épen ellentéte Nagy Imrének. Ő nem a passziv, naiv lények ábrázolója s igy oly szerep, mely tisztán a viszonyok közt ide-odalebegő nőiesség allegoriája, alig volna neki való. Annál meglepőbb, hogy egészen belédolgozta magát nehéz föladatába. Mindenekelőtt meglepett az általa, helyenkint szinezett naiv kedély, holott J. M. épen ebben fogyatékos és nem igen enyelgő természetü. Kiemelte e sajátságot mindjárt a II. szinben (»Én meg ha ott fenn a dics elborul, Itt lenn találom azt szemedben Ádám! . . .«) ábrándosan, egyuttal valódi vidor, asszonyos józansággal, mintha igy mondaná: »Eh bánom is én, ha elveszett is az ég, itt lenn stb. . . .« Vagy a londoni jelenetben a táncolva lépdelő, lepke-állhatatos leány jellemében. Igen nőies és talán legszebb jelenete a Kepler-jelenetben volt (rendezői hiba, hogy 50 évvel előbbi costumeben) »a jó sajátja, mig bűne a koré.« — Ilyen volt. Könnyelmüségében meg volt a bátortalanság és a férje iránti sajnálat, — de férjétől szabadulva kacér nő, ki a parkban éjjel kihivóan körülsétál. A tendenciához hiven J. M. a Danton-jelenetben a nőietlent is kiemelte, mikor frigiai sapkával, cafatos, térdig érő szoknyában, féllábát közönséges módon fölteszi az emelvényre, melyen Danton áll. Általában — kivévén Lucia modoros szavalatát — J. M. asszony feladata magaslatán állott.

Nem igy azonban a harmadik nagy alak, Lucifer előadója Gyenes. Lucifer a dráma egyetlen cselekvő alakja, az egész mű folyamában egyedül ő van ébren s ő öntudatos folytonosan. Paulaytól eltérően vélem, hogy a szinpadon Lucifer van hivatva összetartani a cselekvény egységét. Az egész cselekvény az ő küzdelme az ur ellen; ő a dráma tragikusa. Ha ez áll, világos, hogy Lucifer bár a legnehezebb, de a leghálásabb szerep az egész darabban. Ebben alkothatni legtöbb fantáziával és elvetendő egyik lapunk ama fonnyadt, nagyképüsködő mondása, hogy Ádám és Éva a legmegjátszhatóbb szerep, mig Lucifer a szinpadon képtelenség . . .« Paulay, ki értekezésében sem igen méltányolta Lucifert, a szinpadon is elhanyagolta. Máskülönben alig engedte volna, hogy Gyenes Luciferből idestova körben szállingozó, lármázó, operistamódra kacagó, mesebeli ördögöt alakitson. Lucifer nem annyira démon, mint inkább a szellemi démonizmus, az örök pessimista fel-

fogás képviselője. Ádám előtt ő alig jelenhet meg förtelmes ábrázattal, denevérszárnyas ördögpojácer costumeben.

»Ki vagy tehát te?
»Hisz olyannak tűnsz fel, mint mi vagyunk . . .«

Gyenes nem jutott el magasabb felfogásra, mint hogy csupán az ördögöt hitesse el velünk. Lucifer folyton ébren van s ő mutogatja a képeket, ámde Gyenes elkövette a nagy tévedést, hogy maga is csak oly öntudatlanul vett részt az álomképekben, akár Ádám meg a többiek. Igaz, kevés alkalom van arra, hogy L. kiéreztethesse, mikép ő — bár látszólag benne van a játékban — csak néző. A római szinben, midőn a jelenlévők a dögvészes halott elől futnak, maga Gyenes is hirtelen félreállt és ijedten, mentegetődzve mondá: »Ma néked, holnap nékem édesem! . . .« Ha a színész ezt nem Hippiához, hanem inkább a többiekhez mondja, afféle kiegészítő hangsulylyal, mely gunyos leckézést foglal magában, mintha mondaná: »Gyávák! Tudom, hogy igy gondolkoztok: ma néked, holnap nekem . . .« — ugy e felfogással megvilágithatná, hogy L. nem az álomkép embereihez szól, hanem az általa tönkreteendő emberiséget megleckézi és magában örvend.

Szintugy midőn L. a világ- és erkölcsmegváltó kereszt feltüntére némileg önmagát is biztatva (mert nemcsak Ádám néz jövőjébe, hanem Lucifer is) mondja:

»E látvány kissé borzongatja hátam,
»De nem emberrel kell-e küzdenem?
»Mit én nem birok ő teszi helyettem.
»A gloria, ha lassan elveszett,
»Még megmarad a vérengző kereszt.

Világos a vonatkozás Lucifer kedélyében és a haladó eseményekhez való viszonyában. Gyenes itt még a gloria és vérengzés közti ellentétet sem hangsulyozta, csupán a keresztet, mintha bizony csupán a kereszt iránt forogna fönn kétség, tekintet nélkül arra, hogy milyen kereszt. A színész teremtése abban áll, hogy a hol a költő hallgat, ott ő folytassa és nyomatékolja a célzatot. Ez alkalmon kivül elég más módja is lett volna Gyenesnek. Ha Luciferben nem lázadó ördög, hanem a lázadó ész egyénét iparkodván felfogni, az érvelés metsző és nem kiabáló hangjára tér, ezáltal a zajos álomképekkel szemben merő ellentétet képezhetett volna. Mindemellett volt Gyenesnek néhány sikerült mozzanata. Az egyptomi és eszkimójelenetben túltette magát a versidomokon és meglepő intelligens, természetes érvelésben tudta hangsulyozni Madácht.

E három alakon kivül a többieké jelentéktelen és jól be is volt töltve, kivált Bercsényi szigoru, de akaratlan önirónikus phalansteri tudósa és Egressy Ákos öblös, dallamos hangu földszellemje.

Az igazat megvallva igen tapintatlan és kómikus elbánás az Ur szerepadójával, Pintérrel, hogy még Luthert is vele adatják. Hasonlag a költő félreismerésére vall, hogy a phalansterben Plato a megillető pantallonon kivül egy darabka görög köpenyfélével, Luther pedig mai feketeruhában, lutheranus pap-nyakkendővel jelenik meg. Itt nem a történelem Platója és Luthere lép föl, hanem a nekik megfelelő világvégezeteig ismétlődő platók és lutherek typusai; és ki hagyhatná szó nélkül, hogy minden lutheránus pap Luther képviselőjének tekintessék. — Ezeket és a lanyha népjelenet rendezést kivéve, az előadás és — nem utolsó sorban — a valóban müvészi diszletek, a leleményes és illuziót keltő gépezet, Erkel Gyula hangulatteljes, átgondolt zenéje, mind azt bizonyitották, hogy a remekmű szépségei megérzékitve csak nyernek és a néző képzelme nemhogy akadályoztatnék, hanem tápot nyer; a ki a látottakon kivül is képzelni akar, tessék! eleget képzelhet . . . . Ha a mi versgyülölő és képzelmet meg nem erőltető francia drámaimádó közönségünk időnként ily magas müveket láthatna, talán ez által a szorosabb értelemben vett szinpadi klassikusok is könnyüekké válnának részére; a ki megbirkózik a legnehezebbel, a nehezet könnyünek találja.

RAKODCZAY PÁL.

IRODALOM.

»Göthe és Schiller epigrammái«, forditotta Csalomjai. A két nagy német költő epigrammáiból már sokan forditottak, de ezek a forditások külön egybegyüjtve eddig nem jelentek meg. A Csalomjai által kiadott 59 lapra menő füzet nagy részét Göthe »velencei epigrammái« és a »négy évszak« foglalja el, s ezeket követik Schiller epigrammjai, formás forditásban. Ára 50 kr, s a tiszta jövedelem a csángók javára van szánva. — Ugyancsak Csalomjai egy kis füzetkét

is adott ki »Neologia és orthologia« cimen, polemizálva Szarvas Gáborral s azt hirdetve, hogy ha a korral haladni akarunk, nem szabad magunkat orthodox nyelvtani szabályok proklamálása által a haladás feltételeitől megfosztani. Mind a két füzet B.-Gyarmaton került ki a sajtó alól.

Madarász József képviselő, ki 1848 óta minden országgyülésnek képviselője, emlékiratokat rendezett sajtó alá, s a 27—30 ivre terjedő müre előfizetést nyit. Az emlékirat az 1831-től 1881-ig tartó időközre terjed ki, tehát félszázadra, s oly időszakra, melyben minden évtized valóságosan egy-egy korszak. Madarász a nevezetes eseményekből egész közelről ért meg sokat. Az országos eseményeken kivül főleg a régi megyei életet festi, közvetlen tapasztalataiból. A szabadságharc küzdelmeiről szintén saját benyomásait és tapasztalatait adja elő. Az 1848—49-iki eseményekre vonatkozólag megjegyzi a fölhivásban, hogy azokról több, mostanában megjelent emlékirat sok részben az ő tapasztalataival és tanuságaival meg nem egyező dolgokat tartalmaz. Madarász emlékiratai mindenesetre közérdeklődésre számithatnak. A könyv előfizetési ára 3 forint.

A »Figyelő« irodalomtörténeti közlöny szeptemberi számában Ferenczi Zoltán folytatja a b. Eötvös müködéséről és irodalmi jellemzéséről irt cikkeit. Abafi Lajos a magyar pasquillok közlését, Oláh Béla a Baróti Szabó Dávid emlékét és müködését eleveniti föl; dr. Gerecze Péter több kiadatlan költeményt ismertet Palóczi Horváth Ádámtól, Kereszty István pedig Vajda Péter egy eddig ismeretlen költeményét hozza napfényre; Csaplár Benedek irodalmunk száz év előtti küzdelmeiről ir, id. Szinnyei irodalomtörténeti repertóriumot állit össze.

Kálmán Károly zsoltárforditásai, melyeket Szász Károly az akadémia előtt költői becsüeknek mondott, sajtó alá kerültek s a forditó még egyszer emlékezteti azokat, kik a biblia örökbecsü költészete iránt érdeklődnek, hogy megrendeléseket még elfogad 2 frtjával, vagy diszkötésü példányokra 4 frtjával. A megrendelések Kálmán Károly r. kath. káplánhoz a fehérmegyei Adonyba (postahely) intézendők.

Sajtó alatt levő müvek. Prém József költeményei e hó végén jelennek meg Aigner Lajos kiadványában. A kötet négy részre oszlik; cimeik: 1. Szerelem, csalódás; 2. Egy év — egy perc; 3. Könnyü szivvel. 4. Hárfahangok. Ez első három cyclus egy-egy változatos szerelmi történetet, a negyedik csoport vegyes költeményeket, balladákat, ódákat s egy költői beszélykét tartalmaz. Megrendelési ára füzött példányra 1 frt 20 kr; diszpéldányra 2 frt 20 kr. — Porzsolt Kálmán tehetséges fiatal tárcairó és elbeszélő »Szerencsétlen furulyások« cimü kötetre hirdet előfizetést. Az előfizetési pénzek (füzött példány ára 1 forint) szerző lakására Budapest, nagy körut 17. sz. küldendők. — »Koszoru a román népköltészet virágaiból« cimü kötetre adott ki előfizetési felhivást Moldován Gergely, ki sokat buzgólkodik a román népköltés megismertetésével magyar nyelven. A kötet román balladák és dalok forditását közli s a jövő hóban jelenik meg Kolozsvárt. Előfizethetni egy frtjával s ez összeg Tordára küldendő.

Aigner Lajos, lapunk kiadója, ki nemrég a Kakujay-féle magyar tankönyv 200.000-ik példányának kibocsátásakor, annak ezer példányát ajándékozta szét a tanfelügyelőségek és magyarositó egyletek utján, közelebb a tanári és ifjusági könyvtárak gyarapitása céljából az általa szerkesztett és kiadott »Nemzeti könyvtár« első tiz kötetéből 100—100 példányt, összesen tehát ezer kötetet (melyek bolti ára mintegy 1200 forint) bocsátott a közoktatásügyi miniszter rendelkezése alá a középtanodák, tanitóképezdék, felsőbb leányiskolák, polgári és felsőbb népiskolák tanári és ifjusági könyvtárai közt leendő szétosztás végett. Aigner, hogy a magyarosodás ügyének minél jobb szolgálatot tegyen, különös figyelemben kérte részesittetni a vegyes ajku vidékeket.

MÜVÉSZET.

A képzőmüvészeti társulat »Közlemények«-ből uj kötet jelent meg, diszes kiállitásban a társulat titkárának Szmrecsányi Miklósnak szerkesztésében. E »Közlemények« a társulat évkönyveit képezik s egy év főbb eseményeit adják elő. A mostani kötet közli Ipolyi Arnold püspöknek, mint a társulat elnökének ama terjedelmes, a magyar festészet jelenével, s a társulat müködésének fejtegetésével tüzetesen foglalkozó beszédét, melylyel az idei közgyülést nyitotta meg, aztán a társulat vagyonáról, pénzügyéről szóló kimutatásokat. Szmrecsányi titkár »Munkácsi diadalnapjait« irja le, s később szakavatottan emlékezik meg a mult évi kiállitásról. Pulszky Károly a tagoknak szétküldött mülapokat ismerteti. Közölve van Munkácsy alapitó levele egész terjedelmében, továbbá a festészeti pályázatok eredményéről a birálók hivatalos jelentése, az ujabb (1883-ra szóló) pályázatok, a tagok közt 1882-re rendezett sorsjáték eredménye. Végül egy lajstrom a magyar képzőmüvészek névsorát adja elő. Összesen százegyvenhárman vannak felsorolva, kik közül 123 festő, 14 szobrász, a többi pedig metsző; itthon lakik 89, külföldön 54.

Székely Imre a nemzeti zenede megbizásából jelenleg nagyobb müvön dolgozik. A zongorajáték kimüvelésére vonatkozó magasabb technikai gyakorlatokat ir, melyek együttvéve már annyiban is számot fognak tenni a zongorairodalomban, a mennyiben a zongoratechnika összes speciálitására vonatkozó gyakorlatok eddig nem léteztek s igy várható, hogy ezt a müvet a külföldi zeneintézetekben is elfogadják tananyagul.

Beaconsfield szobra. Az elhunyt angol államférfi szobrát, melyet a westminiszteri apátságban fognak fölállitani, Böhm szobrász már elkészitette. A szobor tiszta karrarai márványból készült s Beaconsfieldet miniszteri ruhában ábrázolja, a térdszalag rendjellel diszitve. Az alak magassága valamivel több mint hét láb.

A müncheni nemzetközi mükiállitást október 15-ikén fogják berekeszteni. A kiállitás müvészi sikere meglepő. A tárlaton 1741 müvész 3398 müvel volt képviselve. Ezen óriási számból Amerikára 154, Némertországra 760, Ausztriára 117, Franciaországra 224, Olaszországra 188, Belgiumra, Hollandiára és Angliára összesen 130, Spanyolországra 103, Skandináviára 34 és Magyarországra 31 kiállitó esik. A kiállitott müvek értéke mintegy hat millió márkát képvisel. A kiállitást igen sokan látogatták. Ott voltak Lipót hg. a király képviseletében, a spanyol király és ki-

rályné, a németbirodalmi trónörökös, a meklenburgi nagyhercegné, a szász-veimari nagyhercegné, az oldenburgi nagyherceg, Koburg hercegné, Sergius és Pál orosz nagyhercegek, Biron kurlandi hercegné és az egész bajor udvar. A kiállítást eddig több mint 100,000 ember látogatta.

Művészeti rövid hirek. Bernhardt Móric a legfiatalabb szinigazgató, megszünt igazgató lenni. Mamája, Sarah Bernhardt eladta a párisi »Ambigu«-szinházat Simonnak, az eddigi ügyvezetőnek. — Patti Adelina legközelebb Birmighamban és Manchesterben fog hangversenyezni; a müvésznő minden énekszámért, melyet előad, 170 font sterlinget kap. — Salvini, a hirneves olasz szinmüvész, november hóban Nápolyban, Messinában, Palermoban, Cataniában és Rómában fog vendégszerepelni; a római vendégszerepléssel elbucsuzik a szinészettől, melynek eddig annyira kiváló kegyeltje volt. — Junius Booth, Edwin Boothnak, a hirneves tragikus szinésznek s John Wilkes Boothnak, Lincoln elnök gyilkosának édes atyja a ki szintén szinész volt, New-Yorkban meghalt.

Munkácsy Mihály egészségi állapotáról Fittler Camille párisi müépitész hazánkfia — ki pár nap óta Budapesten időz — igen megnyugtató hireket hozott. Munkácsy julius havában a Rhone folyó torkolatánál Lamalou-ban iszapfürdőket használt, melyek oly jó hatással voltak megrongált egészségére, hogy miután egy hónapot luxenburgi falusi jószágán töltött, most ismét visszatért az emlitett fürdőhelyre. Arcszine és kedélyhangulata hasonlithatatlanul élénkebb mint tavaly volt és remélhető, hogy Párisba visszatérve, ismét egész erővel fog dolgozhatni a »Consummatum est« befejezésén.

Az aradi szinház fölépitésének kérdése egy nevezetes lépéssel előbbre haladt. A városi közgyülés ugyanis elhatározta, hogy a szinházi tervekre kiirt pályázaton legjobbnak, azonban teljesen alkalmasnak még sem talált két pályamü közül Halmai Andor ottani épitészét oly megjegyzéssel adja vissza a tervezőnek, hogy azt egy hónap mulva a biráló bizottság által kijelölt hibák kijavitásával ismét nyujtsa be a közgyülésnek. Ha e terv akkor alkalmasnak találtatnék, a mi valószinü, ugy a szinházat ezen terv szerint épitik ki Halmai vezetése mellett, ki ötezer frt tiszteletdijban fog részesülni.

A szegedi szinház ünnepélyes megnyitására szóló meghivókat a központi rendező bizottság már megküldte a tudományos akadémiának, a Kisfaludy- s a Petőfi-társaságnak, az irók és müvészek társaságának és a nemzeti szinház igazgatóságának. A társulat tagjai már majd mind ott vannak és lázas tevékenységgel folynak a készülődések, ugy hogy a társulat eddig már 20 szindarab előadására teljesen el van készülve. Erkel Elek befejezte a megnyitási prolog megzenésitését s azt leküldte Szegedre. A megnyitás október 14-dikén, ő felsége, a király jelenlétében fog megtörténni.

Wolf Róbert berlini impreszarió Budapestre érkezett azon célból, hogy a helybeli koncert-viszonyokra vonatkozó adatokat megszerezze és nagyobb szabásu hangverseny rendezése tárgyában a szükséges lépéseket megtegye. Az impreszárió ugyanis a közeledő hangverseny-idény alatt négy elsőrendü müvészszel hangversenyzési körutat akar tenni Európában és e célból előbb személyesen látogatja meg azokat a városokat, a hol hangversenyt rendezni szándékozik. Az impreszárió Bécsből jött és másnap vissza is utazott oda.

Björnsohn Björnsterne legujabb szinmüvét, a »Keztyü«-t, mely modern társadalmi kérdéssel foglalkozik, a hamburgi Stadttheaterben fogják először szinre hozni.

A mücsarnok felülvilágitott nagy termét az átalakitás felülvizsgálására kiküldött Hauszmann Alajos és Pártos Gyula müépitészek vasárnap szemlélték meg és a teljesitett munkára vonatkozólag a vállalkozó Wahl Hugó épitőmesternek teljes elismerésüket fejezték ki. A terem kárpitozása és az üvegmennyezetet szegélyző ivezet diszitése akkorra marad, a mikor a falak teljesen kiszáradnak. A teremnek az átalakitás által nyert szép arányai s a minden falra teljesen eső világosság a kiállitások rendezését igen meg fogják könnyiteni. Már legközelebb alkalma is lesz a közönségnek e teremben Makart »A nyár« cimü festményben gyönyörködhetni, melyet annak idejében nagyon dicsértek a német birálók.

A debreceni Petőfi-szobor. Mint tudva van a Petőfi-szobor országos bizottsága a debreceni főiskolának ajándékozta volt a Petőfi-szobor eredeti nagy gipszmintáját, melyet Huszár Adolf készitett. A szobordarabok már régen leszállittattak Bécsből Debrecenbe, de a felállitás a szükséges pénz hiánya miatt mindezideig elmaradt. Most már azonban el van háritva ez az akadály is, miután a legközelebbi egyházkerületi közgyülés megszavazta a még hiányzó összeget. A 12 láb magas szobor nem a nagy könyvtár termében, mint eredetileg tervezve volt, hanem a diszgyülés-teremhez vezető lépcsőcsarnokban állittatik föl, Huszár Adolf javaslata folytán.

A »Velencei éj«, Strauss János legujabb operettéje — mint már emlitettük — október 3-án kerül először szinre Berlinben. Az operette szövegét a következőkben ismertetjük: Az urbinoi herceg egy álarcos bálon megismerkedik Delegna senator nejével és belé szeret, a nélkül, hogy látta volna, mert a nő vonakodik levenni álarcát. A féltékeny senátor, a ki a herceget mint veszedelmes Don Juant ismeri, nejét a farsang tartamára zárdába akarja küldeni. De az asszonyka, a kinek unokaöcsesével, Enricóval viszonya van, reá birja testvérét, Aninát, hogy helyette a zárdába menjen, ő pedig kedvesével vigan tölti a farsangot. A herceg Caramello udvari orvosa segitségével, a ki Aniának kedvese, megszökteti és palotájába viteti Aninát, a kit Delagna nejének tart. Midőn a herceg az ál-Delagnanéval bizalmas téte-á-tétében vacsorál, megjelenik Delagna, a ki a hercegtől bizonyos hivatalt akart kieszközölni, és Ciboletta nevü szolgálóját mutatja be neki neje gyanánt. Anina ezt hazugságnak nyilvánitja, és erősiti, hogy ő Delagna neje, kit féltékenységből kolostorba akart küldeni. A hercegnek megtetszik Cibolotta és most ő neki kezd udvarolni. De Ciboletta nem Delagna, hanem Papagoda nevü kedvese számára eszközöl ki hivatalt a hercegtől. Végül a misztifikáció kiderül. Delagna büntetésből, hogy nejét el akarta rejteni a herceg elől, nem kapja meg az óhajtott hivatalt, de a szép Delagna Borbála sem viszonozza a herceg szerelmét, hanem hű marad — Enricohoz.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlék-zete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimerítő leirásával szakszerűen és sokszor uj szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt felhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is krono'ogiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Iiy gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hü és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E müben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hü arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mü 36 iv, a kiállitás elegáns. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Balogh D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beőthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemélve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

40 szám. 1883 Október 7.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Szegény Margit! (Elbeszélés.) Irta P. Szathmáry Károly.

A titok dalaiból. Irta Csáktornyai Lajos.

Egy felesleges ember naplójából. Irta Turgenyev Iván.

A görög szellem mivolta. Irta dr. Krausz Jakab.

A legujabb vigjáték. Irta Reviczky Gyula.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Mikor tanult Széchenyi magyarul?**) A P. N. Dr. Kerékgyártó Árpád egyetemi tanártól és kitünő történettudósunktól a következő sorokat közli: A Pesti Naplónak szept. 28-iki esti kiadása a Debreceni Ellenőr-ből reprodukálja Szél György ref. lelkész urnak szept. 25-én kelt levelét, mely szerint ő Derecskén, mint az ottani gimn. rektora, az ott állomásozó huszárkapitányt, gr. Széchenyi Istvánt, 1829 április, május és junius hónapokon át oktatta a magyar nyelvre. De ezen állitás ellenkezik Széchenyi naplóival. Ezek szerint a gróf 1821-ben volt Debrecen vidékén huszárszázadánál. Novemberben Wesselényivel együtt Cenken. 1822-ben tavaszkor mindketten külföldre utaztak és onnan szeptemberben érkeztek Bécsbe. Az 1823. és 1824. évet szintén Bécsben és Cenken töltötte, 1825. májustól kezdve Franciaországban volt X. Károly koronázásán. 1826. február 15-én leköszönt a kapitányságról. És a kérdéses 1829. évben: április 10. Bécsben Crescentia anyja ugy fogadta, mint fiát. April 26. Pesten Albach prédikációján; ott volt Cr. is. Május 27. Pesten lóversenyen. Junius 16. Megnézte Budán Brunswick grófné kisdedóvó intézetét. Junius 23. letette az esküt Pesten, mint tiszteletbeli polgár. Junius 30-án a nádornál volt Budán a hid tervrajzával. Ha tehát Szél ur tanitotta Széchenyit, a huszárkapitányt, a magyar nyelvre, ez legkésőbb 1821. évi április-juniusban történhetett. Miből egyszersmind következtethető a lelkész ur nagy kora, ki már a 86-ik életévet elérte vagy épen meg is haladta.

* (**Turgenyev hagyatéka**) pör tárgya lett. A nagy iró oroszországi birtokai, melyek családi örökséget képeznek és értékök mintegy 400,000 frank, kétségtelenül az oroszországi rokonságra fognak szállani. De vita tárgyát képezték a Turgenyev franciaországi irói tulajdonjogai és ingóságai, melyeket ő sajátkezü végrendeletben hü ápolójára és barátnőjére, Viardot özvegyére hagyott. Ez aránylag igen csekély vagyonra jogot formált Bruère ur is, egy francia ember, a ki Turgenyev természetes leányát birja nőül. A törvényszék a pörös feleket az orosz konzul elé utasitotta követelésökkel, mint a ki ez ügyben illetékes.

* (**A kedive uj lakása.**) Az egyiptomi exkedive, mint a »Pall Mall Gazette«-nek jelentik, a legérdekesebb és diszesebb paloták egyikét, az ugynevezett Gheradeskát megvásárolta. Itt akar élni és hét feleségével udvart tartani. Egy millió frankot fizetett le a palotáért, mi, tekintve a nagy, tágas kastélyt, nem magas ár. Az uj palota az ó angol temetővel van szemben, hol Barrett Browning Erzsébet költőnő pihen.

* (**A nihilisták lapja**), a világszerte ismert »Narodnaja Wolja«, mely nemrégiben ujra megjelent, az orosz rendőrséget a legnagyobb mértékben megdöbbentette. Rendőri körökben ugyanis azzal áltatták magokat, hogy a forradalmi párt valamennyi titkos nyomdáját fölfedezték s igy a lap megjelenését lehetetlenné tették. Eleinte azt gondolták, hogy a lap valamelyik külföldi nyomdából került ki és a határon átcsempésztetett, de később meggyőződtek, hogy a »Narodnaja Woljá«-t ismét a fővárosban nyomják. A rendőrség roppant erőfeszitéseket tesz, hogy a nyomdát fölfedezze. A titkos rendőrök egész legióját mozgásba hozták, hogy legalább a lapok árusitói közül valakit elfogjanak. Eddig azonban minden fáradság hiábavalónak bizonyult, mert a nihilisták jobban őrködnek magukra, mint valaha.

* (**Dolgorucki herceguő**), II. Sándor cár morganatikus özvegye, Párisban telepedett le és megvette Branicki gróf palotáját az avenue du Bois de Boulogne-ban.

* (**Mióta müveltetnek a növények?**) A boroszlói botanikus kertben, mely az ottani mezőgazdasági tanintézet céljaira szolgál, az van feljegyezve, hogy a veres hagyma, ugorka, kelkáposzta, repce, borsó, lencse, árpa, len, köles és buza több mint 4000 éve; a lucerna, mák, zab, rozs több mint 2000 éve müveltetik. A katángot, herét, komlót kevesebb mint 2000 év óta, a tengerit, dohányt, burgonyát pedig csak Amerika felfedezése óta müvelik nálunk.

* (**Szürke gyémánt.**) Jagersfontain Mineben egy 602 karatos gyémántot találtak, melynek palaszürke szine volt. A szakértők nem birnak megegyezni, rendkivüli szine miatt, a kő értékére nézve, de mindenesetre legalább 3000 font sterlinget ér.

* (**Távolságmérő.**) Dr. Klinkerfuss Göttingában közelebb szabadalmat nyert egy általa feltalált akustikus távolságmérőre, melynek segélyével méterekben lehet olvasni a készülék üvegcsövére alkalmazott skálán, a hallott lövés távolságát. A készülék a delejesség alkalmazásán alapszik.

* (**A legnagyobb orgona**), melyet valaha épitettek, most készült a rigai székes-egyház számára. Hétezer sipja van, 124 hangra és 174 registerre s külön szerkezetek a hang fokozására és tompitására. A legnagyobb fa-sip tiz méter hosszu, mig a legkisebbik, mely mintegy tréfából a nagynak nyilása alá van helyezve, alig két centiméternyi. Az óriási orgona fuvóját kézi erővel vagy taposással nem lehet megmozditani, hanem e célra gőzgép szolgál, melyet négy lőerejü gőzmotor hajt.

* (**Ó-kori leletek.**) A berlini királyi muzeumban az ó-kori eredeti szobrászati müvek osztálya, közelebb felette érdekes és értékes mükincsesel szaporodott. Athenből ugyanis a görög müvészet fénykorából származó márvány-müemlék érkezett. A márvány siremlék, melyről szó van, 1 és fél méter magas, 120 méter széles és 50 ct. mély fülkéje van, melynek oldalán két keskeny dór gyámoszlop emelkedik; e felett keskeny párkányzat nyugszik, két szeglet- és egy közép akroteriával. A fülkében müvészi kivitelü dombormü található, mely áll négy háromnegyed életnagyságu alakból. Ezek közül a két főalak, egy széken ülő nő és az előtte álló szakálas férfi, majdnem teljesen kidomborodtak, mig a háttérben levő két nő, lapos reliefet képez a fülke hátterével. Különösen találó a fájdalom kifejezése az ülő nő arcán, a ki fátyolát fellebbentette és az előtte lecsüggedt fővel szomorkodó férfira tekint.

* (**A lordmayor**) leányának esküvője Aitkens Alberttal csütörtökön ment véghez a Szt. Pál-templomban. Az esketést a Canterbury érsek végezte. A city nem mulasztotta el legelső polgárának örömünnepén szivélyes rokonszenvét nyilvánitani. A menyasszony minden céhtől s testülettől oly ajándékokat kapott, melyek legnagyobb részt nagy értékűek. Az esküvőre oly nagy közönség gyült össze, minőt a City már rég nem látott. Az oda s visszakocsizáskor tüntető éljenzéssel fogadták a lordmayort és a fiatal párt.

KOSZORU

40 szám. 1883 Október 7.

SZEGÉNY MARGIT!

Elbeszélés.

Irta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

Szegény Margit — ott fekszik a teritőn! . . .

Mily szép, fiatal leány; alig lehet több husz évesnél; szülőinek öröme, kik benne egyetlen leányukat vesztették el; rokonai és ismerőseinek büszkesége, kit egyaránt tisztelt és szeretett mindenki.

Most már halott; egy szép szobor, azzal az értelmes, fennkölt homlokkal, azzal a mennyországot látó mosolylyal, azokkal a finom, szigoruan szabatos vonásokkal s a nemes metszetü orral, mely átlátszó, mintha alabastromból lenne faragva . . . Gazdag, gesztenyeszinü haja az ezüst aranyozásu kék koporsót csaknem egész végig elboritja; csak az imára kulcsolt finom ujjak fehérlenek ki alóla.

A koporsót, a teritőt, a gyászba vont szoba padlatát mind, mind virágok boritják és rezedaillat tölti be . . . Ez volt az ő kedves virága, mely nem diszlik, nem tünik föl s mégis legdusabban, legkellemesebben illatozik.

A ravatal fejénél, sötét gyászszal főtől talpig elboritva, egy nő roskadozik és tördeli kezeit. Szemei vörösek, de nem a könyüktől, hanem a hosszas virrasztástól; a könyük nem tudtak még a tulterhelt sziv mélyéből fölfakadni, ez az a legmélyebb fájdalom, melynek könyüi nincsenek, — e nő az anya, az anya, kinek egyetlen leánya fekszik a teritőn.

Eljőnek a szegény Margit barátnői és virágokat hintenek a koporsóra és a gyászba vont padolatra.

Eljő a nép apraja nagyja és megbámulja az ezüstös koporsót s az ezüstrojtos szőnyegeket, melyek a falakat elboritják s a szép halott fölött dus menyezetet képeznek.

Itt-ott sirnak is, törlik a könyüket; kiki elvesztett kedvesére gondol, vagy a világ és földi szépség mulandóságára.

Megjelennek az anya barátnői is, résztvevő, vigasztaló szavakat intéznek az anyához; megjelen az atya is, őszülő hajfürtökkel s hosszan elnézi oly forrón szeretett gyermekét a ravatalon. Ugy jő neki, mintha a halál csak hazudnék s megtapintja a hideg kezeket, megcsókolja az alabastrom homlokot: aztán zilált fürteit simitja el homlokáról, mintha nehéz gondolatokat akarna elkergetni . . . Mind hiába! A fagyos mosoly leánya ajkairól nem olvad fel; a kéz, a homlok jéghideg marad s a meggyőződés, hogy kedves gyermekét csakugyan elvesztette, nehéz könycseppeket szorit ki szemeiből.

Tekintete nejére esik; látja azt ott összeesve, összetörve, mintha valami nagy magasból dobták volna oda, hogy semmivé legyen. Hozzá lép.

— Izidóra! — mondá gyöngéden — elég volt már; hisz reggel óta vagy itt s most már esteledik; elemészted magadat. Kelj föl!

— Hagyj engemet! — mondá az anya megrázkódva és fuldokló hangon — bár sohase kelnék föl e helyről!

— Az istenért, végy erőt magadon! — mondá az atya s fel akarja emelni.

— Támaszd föl Margitomat! — kiáltja az kétségbeesett fuldoklással. Támaszd föl gyermekemet!

— Az isten adta; az Isten elvette! — mondá a férj, a vallás vigaszára hivatkozva.

— Miért adta, ha elvette? — sikít fel a nő elrémitő hangon.

Az atya megtántorodik és elfödi szemeit; egy ujabb csapástól, neje őrültségétől kezd félni . . .

— Nem is ő vette el, — mi öltük meg! — mondja kéztördelve az anya.

— Meglehet! — mondá a férj — de nem az én akaratommal! — és kitántorog a szobából, nehogy a szerencsétlennek még több szemrehányást tegyen.

— Igaz! — mondá a magára maradt Izidóra — én, egyedül én öltem meg őt!

*

Ismét mély csend lőn a gyászba vont szobában; még a gyertyák is nesztelenül lobogtak és a leáldozó nap sugarai mellett, melyek a halottra bucsucsókot látszottak hinteni, az apró madarak csicsergése hallatszott be a kertből.

Az anya mozdulatlanul, mint egy élő szobor térdelt ott, egyetlen életjelt sem adva magáról.

Egyszerre férfias léptek hangzottak a tornácon s a nyitott ajtón át barna, magas férfiu lépett a szobába nagy, szellemet elárulo homlokkal, hátravetett dus hajjal és oly arccal, mely a rajta kifejezett bánat daczára is inkább magasztos volt, mint torz. A ravatal lábához érve, összefonta karjait; szemeit mély bánattal szegezte a halott arczára s könyüi dusan omlottak alá, mint egy most nyilott forrásból.

A zajra megfordult a gyászoló édesanya, majd felugrott helyéről s az ifjuhoz rohanva, annak karjai közé vetette magát.

— Zoltán — kiáltott fájdalmasan — nézze, hol találja őt! . . . Önt szerette egyedül és e szerelem ölte meg!

A Zoltánnak nevezett ifju ember vonásai visszás, talányos érzéseket fejeztek ki. Kiszabaditá magát a nő karjai közül és hátralépve, csodálkozással tekintett reá.

— Megfejthetetlen, mit nagyságod itt mond — kiált indulattól remegő hangon — én teljes szivemből, lelkem lángoló érzelmeivel öleltem körül ezt a szerencsétlen teremtést, ki most itt a ravatalon fekszik; és épen önök voltak azok, kik közénk tiltólag léptek és engemet elűztek házuktól. Ön első sorban, asszonyom.

— És mégis ugy van az; nem szemrehányásképen mondom, mert a vádnak minden sulya az én lelkemre esik: de tény, hogy szegény, szerencsétlen leányom önön kivül nem tudott mást szeretni.

— Sőt engem sem; legalább ugy nem, a mint szeretnie kell és a mint az én vonzalmam megérdemlette vona, mely tiszta volt, mint a tavaszi harmat. De hagyjuk ezt most, asszonyom: e pillanatok legyenek csak azon óriási bánatnak szentelve, melyet vesztesége fölött érezünk. Oh, én rég elsirattam Margitot! Ő most másodszor hal meg reám nézve — és az első halál sokkal rettenetesebb volt . . .

— Ön nem tudja mit beszél és nem tudja mily végtelen sokat veszitett e kedves gyermekben. Sirjon ön vérkönyüket ha tud, — én tőlem mindent megtagadott a természet; az önvád irtózatos erővel csavaritotta össze szivem et és elzárta a könyük forrásait előttem.

— Talányokban beszél asszonyom és lelkem nincs azon állapotban, hogy én e talányokat megfejteni birnám.

— Várjon ön — mondá a nő őrületesen suttogva — mindjárt elhozom az ő naplóját és abból mindent meg fog érteni — egyetlen egyen kivül. Igérje meg, hogy eljön a temetésre; és majd ha ez a szegény gyermek ott künn fekszik a hideg föld alatt — megmondom önnek azt az egyet is

Izidóra a belső szobákba távozott s nemsokára egy fekete bársonyba kötött könyvvel tért vissza, melyet az ifjunak e suttogó szavakkal nyujtott át.

— Olvassa el — és aztán sirjon vagy álljon boszut a nyomorult vétkesen, ki mindkettőjüket oly végetlen kincstől rabolta meg!

Az ifju szó nélkül vette át a könyvet; azután még egy hosszu, bánatos tekintetet vetett a szegény Margit halálban is oly szép arcára. Végre mintha félne az ünnepélyes csendet megzavarni, a halott szentélye körül, némán hajlott meg a gyászos anya előtt, ki leánya arcára szegszett szemekkel állt a koporsó mellett s megfordulva zajtalan léptekkel távozott.

MARGIT NAPLÓJA.

Berend, julius 3. 1879.

Kovács Zoltán . . . Igy hivják azt az ifju embert, ki Miklós öcsémmel a szünnapokra mint nevelő jött ki Berendre. Csinos és szellemdus férfi, az ifjuság legszebb korában; szerény viselete megnyerő, ábrándos szemeiben igen sok a vonzó. Ha társaságunkban van, rendesen szótalan, szórakozott és ugy látszik, mintha lelke nem közöttünk járna. Bármi fölött folyjon a társalgás, ő csak kérdezve felel s akkor is a legnagyobb szerénységgel mondja el nézeteit,

melyek pedig annyira talpraesettek, gyakran szellemdusak, hogy atyám és anyám meglepetve tekintenek egymásra. Ha testvérem tanitásával nincs elfoglalva, legtöbbször kertünk árnyas ligeteit keresi föl; hosszu sétákat tesz a Bodrog kanyargó habjai mellett s legkedvencebb mulatóhelye az a százados hársfa által fedett part, honnan a viz felett a végetlen Alföldre nyilik kilátás. Itt szokott olvasgatni, vagy jegyezgetni; azt hiszem költeni is szokott, mert ha sétáink esetleg arra vezetnek, hol ő nyugalma helyét kereste: bizonyos meglepetéssel csapja össze jegyzeteit s mintha sétánkat zavarni nem akarná, mélyebben hatol ama sürüségbe, hol a rendezett park több százholdnyi ős tölgyerdőbe olvad át.

De mit foglalkozik az én lelkem oly sokat ezzel az ifju emberrel, ki reám figyelni sem látszik? Azt hiszem csak azért, mert itt a nyári napokon alig fordul meg valaki, kivel érdemes lenne az embernek foglalkoznia. Ma már édesanyám is megszólitott, a miért pár izben rajta feledtem tekintetemet s elmondotta, hogy az ifju ember alacsony sorsu és szegény, ki nevelősködésből tartja fönn magát s még talán aggott szüleit is. Gyermeki engedelmességgel fogadtam az intést, bár nem érzem magamat hibásnak; azután pedig hosszabban gondolkoztam el a mondottak fölött. Mit jelent az a szegény, mit jelent az az alacsonysorsu? Én láttam kastélyunk kapuja előtt elég szegényt, ki alamizsnára várt: de ezekhez semmiben sem hasonlit Kovács Zoltán. Nemes és büszke tartása van, ajkáról nem lebben el a kérő szó s nem tudnék oly merész lenni, ha hatalmamban állana is, hogy bármi földi kincscsel meg merném kinálni. Szenved-e valamiben szükséget, azt nem tudom: de annyi bizonyos, hogy mindig csinos és tiszta; sokkal csinosab, mint a mi vidéki gavalléraink és bizonyos elegantia ömlik el rajta, mely nemes izlésnek eredménye lehet s mely nem annyira alacsony, mint épen magasabb származásra mutatna, ha külsőről általában lehetne ilyesmire következtetni. Gondolkodásmódja is sokkal magasabb és fennköltebb, mint a közönséges embereké. A mi vidéki pletykáink ugy suhannak el fülei mellett, mintha észre sem venné azokat. Olvasmányai a legmagasabbak és változatosabbak és kis kézi könyvtára, melyet magával hozott, Shakespeare-t, Byront és Selley-t, Hugót és Göthét foglalja magában, mindannyit eredetiben és a mint beléjök pillanthattam, sajátkezü jegyzetektől kisérve. E szerint sem lelki, sem testi szegénynek nem tarthatom őt . . . Na de már most magam is boszankodni kezdek a fölött, hogy miért foglalkozom annyit vele? Hiszen naplóm minden sorát eddig ő foglalta el. Ma itt volt gróf Üregváry, a legkitünőbb sportsman a vidéken és mint mondják igen terjedelmes birtokok ura. Ugy öltözik, mint egy angol lovász; igaz, hogy kifogástalan az utolsó gomb is rajta. Atyám birtokai határosak az övével és a gróf többször célzott a kellemes szomszédságra; különben folyton lovairól és agarairól beszélt; csak egyetlen kitérést tett a hires Gallmeyer magasztalására. Sehogysem tudom magamat az ilyszerü társalgásba beletalálni; és ugy tetszik nekem, mintha a gróf eszmemenete is körben forogna előttem, mint kopófalkája, melyet atyámnak bemutatott. Mennyire más — no de semmi — összehasonlitás; egy betüvel sem szabad már ma többet irnom r ó l a.

Berend, augusztus 26. 1879.

Nevezetes felfedezés! Ma véletlenül — de igazán véletlenül abba az irányba mentem sétálni, melybe Ő szokott. Észre sem vettem magam, midőn már ott álltam a nagy hársfa alatt az Ő kedvenc helyén. Miért is legyen az az Ő kizárólagos kedvenc helye? Nem szabad-e nekem is ugyanazt választanom, miután ott amugy is a legszebb kilátás van? Elhatároztam e kétségbevonhatatlan jogomat igénybe venni és kivált miután a hársfa alatt senkit sem láttam, egyenesen odasiettem és helyet foglaltam az általa készitett ezüst-nyir ülésen, mely igazán oly kényelmes, mint bármely szalon kerevete. Hosszasan gyönyörködtem a szép kilátásban; azután pedig arról kezdettem gondolkozni; vajjon járt-e Ő ma itt, s ha igen: vissza ment-e, vagy lement a Bodrog partjára horgászni, mi szintén kedvenc mulatságai közé tartozik? Az is eszembe jntott, hogy fivéremmel együtt nemsokára távozni fognak és én igen hosszas ideig, talán sohasem fogom őt többé látni. De hát miért is lássam? — füztem odább gondolataimat — hiszen közöttünk, anyám állitása szerint, oly roppant távolság létezik, melyet még véletlenségekkel sem lehet megröviditeni.

*

De különben is miért évelődném én vele, holott Ő reám sem gondol, egyáltalában nem látszik becses személyemmel foglalkozni. E tünődések közben szemeim egy közellevő bokorra estek, melynek aljából valami tárgy fehérlett ki. Azonnal felébredt bennem a kiváncsiság, mert sejtettem, hogy Ő rejtette könyveit oda, de egy kis küzdelem támadt lelkemben: van-e jogom az ő elrejtett könyvei után kutatni? de utoljára is azzal az álokoskodással győztem le magamat, hogy én nem tartozom tudni, kiéi az elrejtett könyvek s mi közben a bokorhoz siettem, kiváncsiságomat már csak az korlátozta, nehogy vizsgálódásaim közben a tulajdonos meglepjen. Kiváncsiságom keményen meg volt büntetve, mert a talált könyv valami nagy politikai mű volt Stuart Mill-től. Boszuságomban már épen vissza akartam dobni, midőn egyszerre igen finom füzetke hullott lábaimhoz halvány rózsaszin lapokból összeállitva és a külső lapon e szavak »Margit emlékezete«. Egy egész kötet költeményke volt az, mindannyi a közelebbi két hónapokról adatolva; szép magasan fellengő lantos költemények, melyek tárgyát azon parányiságok képezték, melyeket csak a legeszményibb szerelem képes odaadó és bámuló figyelmével szerelme tárgyán fölfedezni. Reszketett a füzet kezemben, arcom lángolt és szemeimbe könyek gyültek arra az eszmére, melyet magam előtt megvalósulni láttam, — h o g y Ő s z e r e t! Szeret ép oly reménytelenül, mint én, de talán még forróbban, minden pillanatomat ellesve, minden érdemecskémet nagyitva és a költészet dicsfényével fonva körül! Ha e pillanatban érkezett volna meg Zoltán, nem hiszem, hogy el ne árultam volna magamat előtte. Szerencsére vagy szerencsétlenségre, magam sem tudnám megmondani, Zoltán hosszasabban maradt ki; ugy hogy nekem módomban állott másodszor is átfutni a költeménysorozaton, sőt még ki is sirhattam magam az utolsó költemény felett, melynek refrainje igy hangzott: »feledni, ah, örökre elfeledni«! Ugy tetszett, mintha a Bodrog partján mozgás keletkeznék és én siettem viszarejteni a füzetkét Stuart Mill vaskos kötetébe. De most jutott eszembe, hogy meg kellett volna a lapszámot jegyezni, honnan a füzetkét kivettem. Most már késő; a füzetet betettem jó találomra; a könyvet visszahelyeztem előbbi helyére és siettem vissza a park sétányai alá, hogy még ne is sejtse, ki járhatott szentségtelen kézzel az ő gondolatainak szentélyében . . . Nem tudom megmondani miért, de lábaimat sokszorosan könnyebbeknek éreztem, mint máskor, keblem hullámzott és szivem dagadt az öröm és boldogság érzésétől, folyvást dalolni és nevetni szerettem volna, mint az a turbékoló gerlepár, mely a naptól átvilágitott bükkös lombjai közt üzte vidám játékát s melyet legkevésbé sem zavart meg a közeledő léptek zaja. Engem sem zavart meg semmi az egész nap hosszában. Atyámmal a közelebbi városból egy nagyhirü fiatal bankár érkezett hozzánk, ki a jószágunkon átviendő vasutnak volt vállalkozója. Könnyed modoru francia ifju volt ez, kinek a mai nagy üzletvilágban jártassága valami olyszerű könnyüséget kölcsönzött, mintha az embereket társadalomban ugy mint politikában csakis számoknak tekintené; az emberek dicsérése és ócsárlása egyaránt könnyen ment nála és sok milliós beszédei után ugy tünt fel előttem, mint egy ujkori rhodosi bálvány, ki mindkét lábával egy-egy bankóhegyen áll és onnan felülről, madártávlatból tekinti és itéli a világot. Máskor talán bosszankodtam volna fölötte: de mostani kedélyállapotomban csak gyönyörködtetett. Nagy kedvvel mulattam vele, mely a pénz emberét egészen ellátszott ragadni és St. Croix ur, a fiatal milliós, távoztakor ki is jelentette atyámnak, hogy kikéri azt a szerencsét, miszerint házunkat jövőben is fölkereshesse. Még az sem hozott zavarba, hogy Zoltán tekintetét a vacsoránál hosszasan és kétkedve függeszté reám, mi arra mutatott, hogy jegyzetei megrablóját bennem sejti. Oh, most már semmit sem félek tőled tisztelt Zoltán ur; most már én vagyok a helyzet ura s egyedül én birom titkodat, melylyel uralkodhatom fölötted; enyelegtem és bohóskodtam az egész este ebéd folytában; ugy hogy tulságos jókedvem végre anyámnak is visszatetszett s annak olyszerü magyarázatot adott, mintha a milliós bankár befolyásolta volna kedélyemet. Mi lelt ma táged? — kérdé, midőn hálószobámban egy csókkal bucsut vett — sohasem láttalak ilyen jó kedvedben. Anyámnak nem feleltem, de felelek e néma lapoknak: Ő s z e r e t! (Folyt. köv.)

A TITOK DALAIBÓL.

I.

Oh higy nekem .. Nem lesz a földön
Soha más, a ki igy szeret!
Szivembe hagynám verni a tört,
Ha rája irnák nevedet.

A te szived tett engem jóvá,
Adott erőt, reményt, hitet;
Nem veszhet az el, a ki ugy hisz,
Csak a ki igy — szeret.

II.

Szeretnélek még egyszer látni ..!
Megfogni szép liljom kezed,
A nagy mennynek e pici kulcsát,
Mely nékem elveszett!

Szeretnék a szemedbe nézni ..!
Szived e gyémánt-kapuján
Megkérdeném a búju könytől:
Szerettél? Igazán?

Szeretnék szivedre borulni ..!
De szived, mint az ég hideg.
Ah! sem az ég, sem a te szived
Nem ért már engemet!

III.

Mondtam a holdnak: ég leánya
Oh adj ábrándokat!
Hadd álmodozzam, hadd felejtsek
Virágos fák alatt!

Mondtam a fényes csillagoknak:
Oh nyujtsatok vigaszt,
Fölöttetek, hogy irgalom van,
Oh hadd, hadd higyem azt!

Mondtam a napnak: nekem is adj!
Derűt, mosolyt, sugárt,
Ne legyen a szív pusztuló kert,
Mit a bú összejárt.

Mondtam a templom márványára
Lehajtva bús fejem:
Oh, halld meg a hozzád kiáltót,
Oh adj enyhet nekem!

Mondtam virágnak, fűnek, fának:
Adjatok balzsamot!
Mondtam azoknak, kik szeretnek
Oh vigasztaljatok!

De mindenütt az volt a válasz:
Semmitsem tehetünk;
Nincs balzsam, nincs, ha egyszer elhágy
Az, a kit szeretünk!

IV.

Ne félj! ne félj! Nem mondom én
Senkinek még nevedet.
Azt se tudják: vagy-e hát te?
Kit én holtig szeretek.

Járok-kelek, poharazok,
Vig fiúnak tartanak,
Nevetik, ha elolvassák
Gyászhordozó dalomat.

Én is aztán velök tartok,
Velök együtt nevetek.
Csak az isten tudja, látja
Szivemen a sebeket!

V.

Daloltam én is lánynak
Szerelmes lantomon.
A dalban szerelem volt,
A szivben fájdalom.

Titok volt a szerelem,
S titkon sirattalak.
Szerelmem mint dal elszállt,
A köny, az megmaradt!

CSÁKTORNYAI LAJOS.

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

18 . . március 20.

E percben távozott az orvos. Végre megtudtam: mi a bajom! s mennyire vagyok! Sokáig titkolta előttem, de végre is mindent meg kellett mondania. Igen, nemsokára meghalok, nemsokára. A folyók futnak vég nélkül és beömlenek .... hova? Isten a megmondhatója! Valószinüleg sziutén a tengerbe. De hát, ha már meg kell halnom, legjobban szeretnék tavaszkor halni meg. De hát nem nevetséges-e, naplót kezdeni a bizonyos halál előtt két héttel? Különben, mi ellenmondás van ebben? Vajon 14 nap kevesebbet jelent-e, mint 14 év, mint 14 évszázad? Mindez, ugy mondják, semmi az örökkévalósághoz képest — bizonyára semmi; de ha igy van, vajon maga az örökkévalóság nem a semmi-e? No lám, azon veszem észre magamat, hogy bölcselkedni kezdek; ez rosz jel — hát gyáva volnék én? — Inkább elbeszélek önöknek valamit.

Künn esik, sivit a szél — az orvos megtiltotta a szobát elhagynom. Miről beszéljek hát! Testi bajairól nem beszél a tisztességes ember; költenék valami elbeszélést, de az meghaladja tehetségemet; magasztosabb tárgyak szemléletét nem birja meg szellemi erőm; környezetem leirása még s a j á t érdeklődésemet nem képes felkölteni, összetett kézzel meg itt ülni, végre is terhes lesz; olvasni — no arra lusta vagyok. Igy hát elfogom beszélni enmagamnak a saját élményeimet. Kitünő egy gondolat! Sőt a halál előtt egészen rendén

levőnek is tartom s kinek sem árthat. Kezdem tehát:

Ezelőtt 30 évvel jöttem e világra, szüleim meglehetősen vagyontalan földbirtokosok voltak. Atyám szenvedélyesen kártyázott; anyám jellemes nő volt . . . a legerényesebb nő a világon. Mégis soha sem láttam nőt, kinek erénye kevesebb boldogságot nyujtott volna környezetének. Anyám összeroskadt szép tulajdonságainak terhe alatt, s gyötört mindenkit, saját magát sem véve ki. Ötven éves életének lefolyása alatt egyetlen-egyszer sem nyugodott, egyetlen-egyszer sem tette össze a kezét az ölében, örökké foglalkozva s aggódva járt ide s tova, mint a hangya, de minden haszon nélkül, a mit a hangyáról nem lehet mondani. Folytonosan valami rágódott a szivén, éjjel-nappal. Csak egyetlen-egyszer láttam őt egészen nyugodtnak — kimulásának első napján, midőn a koporsóba tették. Akkor látva őt, ugy tetszett nekem, mintha vonásain csendes elmélkedés tükröződött volna: félig nyitott ajkai, beesett arca s a mozdulatlan, merev szem, mintha azt mondották volna: »Milyen jó igy nyugodtan itt feküdni!« Igen, igen, jó, nagyon jó, végre az életnek ettől a kinteljes tudatától megszabadulni, a létnek ettől az örökké nyugtalanitó érzetétől! De nem erről akartam én beszélni.

Felnőttem együgyüen s vidámság nélkül. Szüleim szerettek, de én mégsem éreztem jól magamat. Atyám a saját házában legcsekélyebb hatalommal, legkisebb jelentőséggel sem birt, miként egy férfihoz illik, nyilvánosan átengedte magát a leggyalázatosabb bűnnek, a minek kimaradhatatlan következménye leendett vagyonunk megsemmisülése; érezte, hogy mélyen sülyedt, de nem birt elég uralommal önmaga fölött, hogy megszabaditsa magát szenvedélyétől; ezért legalább arra törekedett, hogy minta szerü neje kiméletét kiérdemelje, teljesen alávetvén magát akaratának, s egyetlen szemhunyoritására nem tudott hova lenni a félelem s aggodalomtól.

Anyám sorsát valóban nagylelkü türelemmel viselé, a mi az erényt szüli s oly nagy öntudatlan büszkeséget rejt magában. Soha sem tett atyámnak legkisebb szemrehányást sem, szó nélkül odaadta neki az utósó garast is s megfizette adósságait; ő viszont égig magasztalta anyámat épugy a szemében, mint a háta mögött, de sohasem tudott a házban sokáig megmaradni; engem csak titkon dédelgetett, mintha attól tartott volna, hogy jelenlétével megmételyez. De olyankor arcának dult vonásain annyi érzelem ömlött el, ajkai körül jóságteljes mosoly játszadozott, apró redőkkel környezett fekete szemeiből olyan szerelem sugárzott elő, hogy én arcomat önkénytelenül az övéhez szoritottam, mely nedves volt és forró könyeitől. Kendőmmel felszáritám e könyeket, melyek folytonosan ömlöttek szemeiből, mint a viz a csordultig töltött pohárból. Én sem tudtam visszatartani könyeimet, de atyám vigasztalt, simogatott s remegő ajkaival össze-visszacsókolta egész arcomat. És még most is, halála után 20 évvel, görcsös zokogás szoritja össze torkomat, valahányszor szerencsétlen atyámra gondolok; szivem oly hevesen dobog s oly hosszan, mintha még sokáig kellene neki verni s dobogni!

Anyám ellenben mindig egyenlően bánt velem: szeliden, de hidegen. Gyermekeknek szánt könyvekben olvasunk gyakran ilyen erkölcsi tanitásokat osztogató s egyszersmind igazságos anyákról. Ő szeretett engem, de én nem szerettem őt. Bizonyára nem. Mi sem vonzott erényes anyámhoz, s kicsapongó atyámat gyermeki szivem egész hevével szerettem.

De elég is mára. A kezdet meg van; a mi a véget illeti s hogyan üt ki, nem az én gondom. Az betegségemtől függ.

*

Március 21.

Ma csodaszép idő van: meleg s verőfényes; a nap vidáman játszadozik az olvadó hóval; minden ragyog, párolog és csurog-csepeg; a verebek eszeveszettül csiripelnek s röpködnek a sövények körül, melyeket a lágy idő feketére festett; az üde levegőt édes kéjjel szivom beteg tüdőmbe. A tavasz, a tavasz közeledik! Csendesen ülök az ablaknál s tekintetem a folyócskán tul elterülő mezőn tévelyeg. Oh, természet, természet! Olyan nagyon szeretlek, nem tudok nélküled élni, hiszen öledből keltem életre. Lám, ott ugrál egy veréb, kiterjesztett szárnyakkal csiripel, minden egyes hangja, mindegyik tollacska kicsi testén erőtől s egészségtől duzzad . . .

Mi következik ebből? Semmi! a veréb

egészséges — van oka csiripelni, vignak lenni; de én beteg vagyok s meg kell halnom — ez az egész. Nem érdemes erről többet beszélni. Könyek között epedni a természet kegyeért, az meg épen nevetséges. Térjünk hát vissza elbeszélésünkez . . .

Felnőttem, amint az imént mondám, együgyüen s vidámság nélkül. Testvéreim nem voltak. Honn nyertem neveltetésemet. Mivel is foglalkozott volna anyám, ha engem nevelőintézetbe, vagy nyilvános iskolába adott volna? Arra valók a gyermekek, hogy a szülőknek legyen mivel törődniök s legyen miért aggódniok. Rendesen falun laktunk s csak olykor-olykor Moszkvában. Volt nevelőm s tanitóm, a mint már szokás; soha sem fogom feledni azt a nyurga, beteges s örökké pityergő, német Rickmannt, az ő különös, rettentően komor s a természettől elhanyagolt alakjával, a ki örökké távoli hazája után epedett.

Atyám halála után végleg Moszkvába költöztünk. Akkor 14 éves voltam. Atyám éjjel halt meg szélhüdésben. Soha sem fogom azt az éjet elfeledni. Aludtam mélyen, mint a gyermekek szoktak aludni, de emlékszem, hogy még álmomban is mintha valami nehéz, szabálytalan hortyogást hallottam volna. Egyszerre éreztem, hogy valaki megfogta a karomat s elkezdett rázni. Felnyitottam szemeimet s előttem állott komornyikom. »Mi baj?« . . . — »Jöjjön, gyorsan, gyorsan, Mihájlovics Elek haldoklik.« Ágyamból kiugorva, mint egy őrült futottam a hálószobába. Ott feküdt atyám, fejével a falhoz támaszkodva, arca, mint a láng és iszonyu kinok között hörögve. Az ajtókban a felriasztott cselédség tolongott s az előszobában valaki tompa hangon kérdezte: »Küldöttek orvosért?« Az udvaron vezették a lovat az istállóból, a kapu nyikorgott; a szobában a padlón faggyugyertya égett; anyám jajveszékelt, a nélkül azonban, hogy a tisztesség formáit, vagy saját méltóságának érzetét megsértette volna. Én atyám keblére vetettem magamat, s átölelve őt, kiáltottam: »Apácskám, drága, kedves apácskám!« . . . De apám mozdulatlan maradt s olyan különös arcot csinált. Arcába tekintettem — kimondhatlan félelem szoritotta össze keblemet; egy kiáltást hallattam, mint a madárka, melyet durva kézzel hirtelen megfognak — elragadtak atyám ágyától s szobámba vittek. Még csak azelőtt való napon atyám olyan hévvel, ugy megindulva ölelt karjaiba, mintha sejtette volna közel halálát. Hoztak egy álmos, érzéketlen orvost, a kin erősen érzett a pálinkaszag. Atyám az ő lancettája alatt halt meg s másnap fájdalom s kétségbeeséstől megdermedten állottam, gyertyával kezemben, a ravatal mellett, melyen a drága lény földi maradványa nyugodott s gépiesen hallgattam az egyházfi énekét, melyet időről-időre a pap gyenge hangja szakitott félbe; könyeim pattakként özönlöttek végig arcomon; egészen oda voltam a fájdalomtól s tekintetemet atyám merev arcára függesztettem, mintha azt vártam volna, hogy meg fog szólitani; anyám ahitattal imádkozott, sürün hányva magára a keresztet, s közben-közben egészen a földig hajolva. Egyetlen gondolat sem támadt agyamban: elmém eltompult, de éreztem, hogy valami borzasztó változás megy végbe egész valómban . . . a halál a szemembe nézett s reám nyomta bélyegét. Atyám halála után Moszkvába költöztünk, még pedig egyszerüen azért, mivel összes vagyonunkat elárverezték adósságokért — igen, az egész vagyont, egyetlen kis birtok kivételével, melyen én most fényes életem végét várom. Megvallom, hogy én akkor, noha még gyermek voltam, nagyon sajnáltam ősi fészkünket — vagy jobban mondva kertünket.

Ehez a kerthez füződnek ifjuságom kevés vidám emlékei; ott temettem el egy derült tavaszi reggelen legjobb barátomat, az öreg rövidfarku cséklyéslábu kutyát — az én hü Trixemet; ott történt, hogy a buja fűben heverve eszegettem a szép piros almákat, melyeket titokban szedtem! végre ott láttam először egy érett málnával megrakott bokor mögött Klaudiát, a szobaleányt. Dacára a fitos orrocskájának s az együgyü modornak, hogy arcát mindannyiszor elfödte kötényével, valahányszor nevetni akart, olyan lángoló szenvedélyt gyujtott szivemben, hogy jelenlétében alakadt a lélegzetem — egy napon pedig, husvét első napján, midőn arra került a sor, hogy kezemet megcsókolja, kevésbe mult, hogy nem én csókoltam meg az ő — kopott kocskebőr topánkáját. Édes Istenem! Ki hinné, hogy már husz éve annak? Nekem mindig ugy tetszik, mintha csak a minap történt volna, hogy kis, borzas szőrű barnámon kertünk sövénye körül lovagolgattam s a kengyelben

felágaskodva megraboltam a nyárfákat kétszinü leveleiktől.

Amig az ember tökéletes egészségnek örvend, nem érzi: milyen kincscsel bir. Az élet olyan, mint a hang: csak bizonyos idő mulva jut el érzékünkhez. Oh, én kertecském! Ti süppedékes utak kis tavam körül! Te drága föveny az öreg árok mentében, hol olyan nagy gyönyörrel fogdostam a szép halacskákat! És ti, pompás lucfenyük, lecsüggő ágaitokkal, melyek között az országutról áthangzik a földmives vig danája s a kocsik zörgése — utósó bucsumat küldöm nektek! Abban a pillanatban, mikor az élettől megválok, csupán felétek tárom ki karjaimat! Csak egyetlen-egyszer szeretném még az űröm keserü illatát, s a frissen csépelt bükköny édes zamatát, mely az én ősi birtokom földjein termett, tele tüdővel belehelni; csak még egyetlen-egyszer életemben hallhatnám falunk harangocskájának szerény hangját; csak még egyetlen-egyszer vágynám a tölgy-cserje üditő árnyában, ott a hegy lejtőjén, kinyugodni magamat; csak még egyetlen-egyszer követhetném szememmel a röpke szellő nyomát, mely sötét hullámokban nyargalt végig rétünk arany füszálain . . .

Különben, mire való volna mindez? De már nem irhatok ma többet. Isten velünk holnapig!

*

Március 22.

Ma ismét hüvös, barátságtalan idő van. Ez jobban illik én hozzám, s összhangban van munkámmal. A tegnapi nap bennem — egészen hasztalanul — a fölösleges érzelmek s benyomások egész sorozatát költé fel; — ez nem fog többé megtörténni. Az érzelemnek e kitörései a nyalánkságra emlékeztetnek engem, mely eleintén édes és kellemes izü, aztán pedig kellemetlen utóizt hagy a szájban. Azért hát ezentul egyszerüen s nyugodtan folytatom elbeszélésemet.

Tehát Moszkvába költöztünk . . .

De itt egyszerre eszembe jut valami — vajon érdemes-e hát az én életem arra, hogy leirásával fárasszam magamat?

Nem, bizonyára nem. Az én életem miben sem különbözött sok más ember életétől. A szülői ház, az egyetem, hivataloskodás különféle alsóbb állásokban, elbocsátás a szolgálatból, az ismerősök kis köre, türhető szegénység, mérséklet a vágyakban — mondják meg önök maguk, ki nem ismeri mindezt? Elejtem hát életem leirását, ugyis a saját gyönyörüségemre irok; aztán minthogy multam sem tartalmaz fölötte vig, vagy valami fölötte szomoru dolgokat, nem is méltó valami különös figyelemre. Inkább megkisérlem számot adni magamnak a saját jellememről.

Milyen ember vagyok én? Talán azt mondhatná valaki, hogy hiszen senki sem kérdezte — jól van.

De gondolják meg, hogy meghalok; Istenemre meghalok: halálom előtt pedig talán meg fogják nekem bocsátani, ha kedvem kerekedik megtudni: milyen gyerek vagyok hát én?

(Folyt köv.)

A GÖRÖG SZELLEM MIVOLTA.

(Vége.)

Görögországban van forrása a nyugati népek müvészeti, bölcseleti, történelmi, költészeti müveltségének; a mi nagyot, nemeset és szépet az emberiség felmutathat, az eme mozgékony, sokoldalu és lelkes népnél virult fel és érlelődött meg; fejlődésének eredménye a humanismus, melyet soha el nem muló ifju virágzásban örökit át a világra. S ki szerezhette volna meg könnyebben az erre való képességet, mint azok, kiknek elemi könyvük Homer volt, s a költészet életük minden ünnepélyébe belevegyült; kiknek Sokrates a köztéren okoskodott, kiket Sophokles a szinpadon mulattatott, Plato a tanodában lelkesitett, s Demosthenes a szószéken meginditott? »Mi, az európaiak, husz, harminc századnyi szellemi munka gyüjtötte vagyon örökösei, majdnem mindennek a kezdeményét — kivéve a vallásét — a görögöknek köszönhetjük; és különösen hangozhatik ugyan, de azt hiszem kevesen mondanának ellent, — ezen távoli elődeink és régi mestereink müvei, Homeros énekei, Plato párbeszédei, Demosthenes beszédei és Phidias szobrai mind e mai napig, noha nem állanak versenytársak nélkül, legalább fölülmulva nincsenek semmi által, a mit utódaik és tanitványaik teremtettek. Hogyan váltak a görögök azzá, a mik voltak; hogyan nyitották meg ők maguk valamennyi nemzetek közt a gondolatnak majdnem minden aknáját,

melyben azóta az emberiség dolgozik; hogyan találták föl és tökéletesitették a költészetnek és prózának majdnem minden nemét, melyet azóta nemünknek legnagyobb szellemei müveltek; hogyan vetették meg tartós alapjait a fő müvészeteknek és tudományoknak, s némelyekben hogyan arattak diadalokat, a milyeneket azóta senki sem aratott: mind ez olyan kérdés, melyre még eddig sem történettudósok, sem bölcselők nem tudtak megfelelni. Mint saját istennője, Athene, ugy látszik az athéni nép teljesen fölfegyverkezve a történet porondjára ugrani, és Aegyptomban, Syriában, Indiában csak keveset találunk meg azon magok közül, melyek oly csodás fejlődésnek indultak Attika földjén.« (Müller Miksa.)

A tudósoknak sokáig volt egyik kedvelt vitatárgyuk az a kérdés, vajjon a görög müveltség az Euphrates vagy Nilus partjairól lett-e átültetve vagy pedig független eredetü. A történeti kritika e téren aránylag még igen fiatal, és igy régebben a kérdés eldöntése izlés vagy még gyakrabban az épen uralkodó tudományos divat dolga volt. Majd minden tudomány kizárólag görögnek nyilvánittatott, majd pedig megforditva a görög szellem az átültetett idegen ismeretek gyüjtője volt csak. Ma mind a két szélső nézetet egyenlően tévesnek mondhatjuk, és a tudományra nézve is ugyanazon szavakkal fogalmazhatjuk a végitéletet, a melyekben ezt Semper a müvészetre vonatkozólag összefoglalta: »Mint teremtés másodlagos; anyaga nem uj, de uj az eszme, mely benne él.«

Egy nép története sem oly mesés, s mythusa egynek sem oly történeti, mint a görögé. Minden eseménynek tény a gyökere, de a szépben gyönyörködő görög szellem a történet száraz fonalaira vonzó ékeket halmozott. Egészen Ázsia productuma. Athént alapitá Cecrops, Thebét Cadmus, s behozá a betüket, Danaus kincsekkel gazdagitá, s megismerteté az aegyptomiak isteni tiszteletét, Prometheus tüzet lopott körébe. Nem is lehet tagadni a müvelt Phoeniciának és Aegyptomnak — ha szinte mesések is a föntebbi nevek — a görögökre való befolyását. De azért a görög szellem nem vetkezé le eredetiségét; kelet e nyers anyagát saját természete szerint dolgozta fel, s belőle ragyogó müvet alkotott. A görögök velök született képességeiket nyelvökben tanusiták legkorábban és legvilágosabban, később pedig müvelődésben oly kiterjedésben és oly tökéletességgel, mint kivülök semmiféle nemzet. Mert mindaz, a mit a vallás és a cultus terén, az államéletben, a tudományok és müvészetek mezején teremtettek, az ő kétségtelen tulajdonuk és bármennyit kölcsönöztek is más nemzetektől, azt annyira átalakitották, hogy sajátjukká és szellemi lényök kinyomatává lett; végtelenül sokféle, de mindig görög.

Azt mondta a görög vigjáték teremtője, Epicharmus, ezelőtt 24 századdal, hogy »minden vagyon munka árán szerezhető meg az istenektől«; s a miként a költő beszélt, Görögország akkép cselekedett. Soha egy nép sem fejtett ki a görögökéhez fogható tevékenységet, de aztán nincs is oly nemzet, melyet aránylag oly magas hely illetne meg az emberi müvelődés történetében. A tetterő mintegy kiolthatatlan láng gyanánt égett a görög keblekben, mely az egyeseket szorgalom- és munkára ösztönözte. Oly csekélyszámu nemzet, oly kis téren, oly rövid idő alatt, hogy oly roppant mennyiségü, oly kitünő szépségü és finomságu terméket hozzon létre, ez valóban meglepő.

A szellem hatalmával meghóditották a való világot, ellentétben Kelettel, mely egyoldalu fürkészésével az isteni után, nem tudta kiegyenliteni a szellem és anyag közti meghasonlást. Mivel Ázsia az emberiségnek bölcsőül és gyermekségének szinteréül volt kijelölve, s igy népei alacsony fokán maradának a fejlődésnek; mivel továbbá a kasztszerkezet, az önkényuralom és általában mindenkép lebilincselt lét örök fogságban, kiskoruságban tartja vala a szellemet: azért ott az élet magasabb érdekeit nem lehetett a maga tisztaságában fölfogni és megállapitani. — Aegyptom a régi világ gabonatára volt: mivel azonban élete félszegségben folyt le, s a lélek ép nyilatkozatainak kellő tért nem engedett, bámulatos siremlékeken kivül nem hagyott semmit hátra; mumiáit a muzeumokba viszik szét, hol jegeces kötöttségökben csodáljuk; szabadabban lélekzünk csak akkor, mikor a görög geniusokhoz fordulunk. A kő, mely Aegyptomban hallgatásával beszél, Görögországban megelevenedik, a merev anyag megpuhul és lelket kap. Aegyptomban a

külső nap volt az, mely olykor-olykor memnoni hangokat varázsla elé: Görögországban a belső örök nap az, mely szakadatlanul hangzik a kövek mélyéből; Aegyptom művészete rabszolga-kezekben van, önkényes uralkodók hiu érdekének szolgálatában, Görögországé a szabad, önzetlen szellem tiszta kinyomata.

Az aegyptomi szobrászatnak még most is meglevő müvei közt nem ritkák a kos- vagy ibis-fejü szobrok, melyek hajdanta, mint a művészet remeknek gondolt példányai, diszelegtek a pharaók palotáiban vagy Memphis, Theba, Sais s egyéb városok templomaiban. Azon befont szakállu és nehéz kelmébe össze-vissza pólyázott alakok, melyekkel a régi, assyriai dombormüveken (relief) találkozunk, s azon összenyomott fejü, vézna termetek, milyenekre a Nilus körüli romok közt bukkanunk, vajmi más érzelmet keltenek a szemlélőkben, mint az emberi természetet egész mivoltában feltüntető görög szobrok. Mig amazok magukon viselik ezt a keleti mozoghatlanságot és a társadalmi intézvények általi összefacsartságot, addig a görög szobrokon a szabadon cselekvő vagyis az erkölcsi értelemben vett emberre ismerünk.

Kelet legtöbb népénél a fölötte tüzes képzelem, vagy ha ugy tetszik, az ábránd emésztett föl sokat az emberi természetből, majd másrészt valami sajátságos mellőztetésben részesült az a müveltség és a külső természet egyéb tárgyaihoz viszonyitva. Ez állitásunk mellett tanuskodhatnak Ázsia nemzeteinek azon könyvei, melyeket azok, mint vallási életök kutforrását századokon, sőt ezredeken át megőriztek. A keleti vallásokban az ember vagy sehogy, vagy hibásan és ferditve tárgya a vallásnak. Tudjuk, hogy a chinaiak vallási épületeiben semminemü emberi alakkal sem találkozunk. A parzok templomaiban égnek itt-ott a szent tüzek, de nincs ember elénk állitva, kiben lelki és testi természetünk teljességét bámulva szemlélnők és nemesülnénk. A mohamedánok mecsetei káprázatóan cifra falazatuak, de szintén az emberiségnek minden müvészi előállitása nélkül; az indus buddhisták pagódái az egyedüliek, melyekben az emberi alakokkal bőségesen találkozhatunk, de oly emberi alakokkal, melyek a vallási képzelődés igényeinél fogva éktelenül el vannak torzitva. S az emberi természetnek ez elnyomottsága, mely a keleti müveltséget oly rideggé és kihalttá tette, a legszánandóbb vonásokkal valósult meg magában a társadalmi életben is. A kővé keményedett társadalmi korlát volt ott mindig a fő, az ember pedig csak mint ennek eszköze, mellékes valami. Az emberi léleknek legszebb képviselője, a szó, soha sem volt kelet egyik népénél sem az ember erkölcsi és polgári jogainak védője, a szónoklat soha az irodalomnak tárgya. A keleti költeményekben vagy irott elbeszélésekben valami sajátságos álomszerüséggel találkozunk, a hol szemeink előtt össze-vissza kuszálódnak az események, mindenféle alakok egybevegyülnek a nélkül, hogy egy egészséges és természetes emberi alakkal találkoznánk, mely egészen emberileg érezne, gondolkodnék vagy cselekednék.

Egy régi adat mondja Aristippos philosophusról, hogy midőn a hajótörés alkalmával Rhodus szigetének partjára kivetődve a sima homokban mértani idomokat látott, társaihoz fordulva mondá: »Nincs mit félnünk, mert embernyomokra találtunk.« Valóban mi is, ha képzeletünk szárnyain a messze multba visszavándorolva Görögország földén ereszkedünk le, nem másra fogunk ott a görögök élményeiben ismerni, mint az emberre. Az ő összes müveltségi tényeik az emberben gyökereznek, melynek kialakulása teszi az ő történetüket.

Ha a sphinxet az aegyptomi élet jelképének tekintjük, mely az állati létből kibontakozni, tekintetét ég felé forditni törekszik, miben az embernek az állat fölötti fölénye áll; ha ezen aegyptomi sphinx azt a rejtvényt adja fel, hogy mi az ember: akkor épen nem véletlen dolog, hogy e rejtvényt egy görög oldja meg; mert Görögországban ismeri fel először az ember élte legmagasabb célját, az emberiség rendeltetését.

Ha Saisban a Neithnek, az éj és világosság (minthogy az aegyptomi életben e kettő még nincs kellőleg elválasztva) istennőjének templomán ezen felirat áll vala: »Én vagyok minden, a mi volt, van és lesz, s az én leplemet még senki sem emelte föl!« akkor Patroklos nagyon eltalálá e szavak mély értemenyét, midőn azt tette hozzájok: »A magzat, melyet szültem, Helios vala.« E Helios nem más, mint a görög szellem, mely az aegyptomi félhomályból az élet

szép harmoniájává, az öntudat világosságává és a szabadság kedves virágává bontakozik szét. Heliosban a benső világosság istenére, a görögök Apollójára ismerünk, kinek templomán a görög szellem feladatát kitüző eme szavak állának: »Ember, ismerd meg magadat!«

A görögöknek vallása, állama és művészete egyszerre fejlődik a szabadon működő emberi szellem eszméjéből; a görög irodalomtörténet, mint a görög szellem fejlődésének története, egyszersmind ugy tekinthető, mint az emberi szellem neveléstörténete.

Hogy szokott az ember természetesen érezni, melyek vágyai, mily társadalmi körben mozoghat az szabadon, stb. mind az ilyenféle nagyszerü végrendeletképen le van téve a görög irók munkáiban. Azért bármily politikai nézetek vagy társadalmi rendszerek üssenek tanyát az emberek közt, melyek azoknak fölfogását félre vezetik, a görög irodalom eszméi mindig fogják az egészségesebb gondolkodást ujra megmutatni. A görög irodalom remekei hatalmas emberi szózatok, melyek bárhol és bármikor is, ha az emberiség jogait eltapodják, a fejekbe beférközve, ismételten visszaküzdik azt, a mi az embert megilleti.

»Ha az ind irodalom a természetnek istenitése és annak ellentéte — a héber — a természet isteniségének lerontója: akkor a görög az isteni- és természetinek e m b e r e s i t ő j e,« mondja H u m b o l d t S. — Az a görög irodalomnak örök becse, hogy emberileg szól az emberhez; az képző ereje, hogy benne találjuk leghivebb képét az embernek; az örökké ifju bája, hogy a tökéletlent és mulandót tüzvén ki eszményeül, az embert készteti és erősiti, hogy a szépet és jót önmagában keresse és magán kivül érvényesitse: s igy a görög szellem vivmánya örökké fönmaradó kincse egyszersmind az összes emberiségnek.

Dr. KRAUSZ JAKAB.

DÓCZI UJ VIGJÁTÉKA. *)

Az első Csók után mindjárt az Utolsó szerelem: oly ugrás a szivvilágban, a milyen ezen az árnyékvilágon nincs. — Voltakép nem is ugrás; mert a Dóczi muzsájának első csókja és utolsó szerelme közti hézagot tizenkét évi konok hallgatás tölti be. A mi vágy és hevülés a költő szivében e tizenkét év alatt rajzott, fájdalom, megiratlan maradt. Fájdalom, mert az uj magyar irodalomnak nincs érdekesb jelensége Dóczinál. A Csók mindezideig legköltőibb, legbecsesebb vigjátékunk; Faust forditása, sokat meghurcolt magyartalanságai dacára, sok helyt mesterien adja vissza az eredeti szépségeit; a szétszórva megjelent apróbb versek is, melyekkel Dóczi a lapokat ifjabb éveiben élénkitette, derüs és kedves világnézettel, szinjátszó hangulattal dicsekedhettek. Szóval, költészet iránt fogékony sziv, bárhol pillantotta légyen meg Dóczi nevét, élvezetre számithatott. Legujabban különböző álnevek alatt irodalmi tárcákat irt egy német helyi lapba és csak sajnálni lehet, hogy az oly szellemes és magvas cikkek, minők például a Zaláról, Vajda Jánosról irottak, nem magyarul láttak napvilágot.

Az irodalmi tárcákat leszámitva (ezek is németül és álnevek alatt) évek hosszu során át semmi se jelent meg Dóczitól. Ő maga is panaszkodik a Csók egy uj kiadásához irt előszavában, hogy régi ideális világa szétfoszlott, hogy a muzsa elpártolt tőle s egyik legutolsó versében igy sóhajtott:

Küzdtem, győztem, boldogultam:
Még sem éltem boldogul.

Ezalatt Dóczi, mint mondani szokták, carrière-t csinált a közpályán s már-már gyanakodni kezdtek, hogy a lant pengetését meg se kisérli többé, mert keztyüs kézzel ez bajosan megy. Időnkint szállingózott ugyan a hir, hogy Dóczi ilyen meg olyan vigjátékot irt, de egyszer sem akart valósulni. Ellenfelei, hivatkozva minden igazi költő örökös munka-lázára, célzatosan hangsulyozták, hogy Dóczi első Csók-ja az »első, utolsó, egyszeri«, az ifjuság nem sokáig tartó fellobbanása s hogy Andrássy protegáltja szegre akasztotta a muzsafi fakó zubbonyát, hogy felölthesse az udvaronc csillogó kabátját.

Szerencse, hogy a ki valaha megjárta a muzsa szentelt berkeit, azt a szalonok parketjéről is megint csak oda űzi vissza a költés-vágy. Ez történt Dóczival is. Tizenkét évbe került, mig a politika és a nagy-

*) Utolsó szerelem. Történeti vigjáték 4 felvonásban. Grill Károly kir udvari könyvkereskedése.

világ termeiben antichambreáló durcás Maritta uj kihallgatást nyert; de végre mégis csak be lett bocsátva.

A mult télen ujra határozottan fölmerült a hir, hogy Dóczi uj darabot irt s azzal a Teleki-dijra pályázott. A dolog egy ideig nem látszott valószinünek, mert sokan nem akarták hinni, hogy Dóczi, a a ki nem szorul többé sem az akadémia száz aranyára, se buzditására, uj müvét nem egyenesen a nemzeti szinházhoz nyujtotta be, hanem eddigi hirnevét is a pályázat eshetőségeinek kockájára tette. Pedig ugy történt. A kósza hir mind sürübben emlegette, hogy a pályamüvek közt van Dóczinak is egy költői darabja, mely azonban ki lesz zárva a pályázatból, mert az tragédiákra szól, a kérdéses munka pedig vigjáték. És valóban ugy történt, csakhogy az akadémiai előadó nem elégedett meg azzal, hogy az Utolsó szerelem cimü pályamüvet, mint vigjátékot egyszerüen kizárja a pályázatból, hanem egyuttal felhasználta az alkalmat, hogy derekasan elverje rajta a port. Helyes volt-e ez az eljárás, nem ide tartozik. Annak idején maga Dóczi kellően megkritizálta s akkoriban a sajtó is eleget foglalkozott ez affairerel. A nemzeti szinház kárpótlásul sietett megszerezni a vigjátékot, mely — mint annak idején a Csók — hir szerint a bécsi Burgtheaterben is elő lesz adva. A kiadók is versenyezve ajánlkoztak a mű kiadására s ennek köszönhető, hogy az Utolsó szerelem előbb élvezhető könyvben, mint a szinpadon.

Az anti-dócziták ebből is mindjárt tőkét csináltak s azt terjesztették, hogy az Utolsó szerelem könyvdráma. Mintha bizony nem volna könyvdráma i s a világ minden igazi költői szindarabja! Mintha Shakespeare, Calderon, Moreto, Goethe, Schiller drámái nem könyvalakban forognának közkézen, szállnának nemzedékről-nemzedékre! Mintha Goethe Iphigeniája vagy Tassója, bár mind a kettő könyvdráma, nem érne föl Kotzebue száz és nem tudom hány darabjával! Mintha Szofokles, Aiszkülosz, Arisztofánesz, bár kuriozumból hébe korba még előadják, nem egyszersmind csupa könyvdrámákat irtak volna! Mintha mindezek a darabok nem mint könyvdrámák — vagyis mint költői alkotások — mentek volna át a halhatatlanságba! Mintha a még oly hatásos és szinszerü darabok nem volnának kontármüvek, ha olvasva azok, vagyis, ha nem könyvdrámák!

A ki Manfrédet produkál, halhatlanitja nevét, bár könyvdrámát irt, mig ha valaki száz külső szinpadi hatással biró darabot hevenyész össze, mulhatlanul a szinházi lomtárba kerül, ha egyikről se mutatható ki, hogy nemcsak bizonyos kis kor és közönség szórakoztatójául lett irva, hanem könyvdráma is, vagyis költői becscsel is bir, olvasva, könyvalakban is élvezhető. Sőt a legnagyobb költő olvasva legnagyobb. — Shakespearet a leghiresebb szinész is csak megközeliti; teljesen kifejezni lehetetlen.

Azonban értsük meg egymást. Drámának a szinpadi hatás époly szükséges kelléke, mint igazi dalnak az énekelhetőség. Hiszen tudjuk, mily nagy hatással voltak a nézőkre az antik drámák; Skakespeare és Molière darabjainak kiváló szinszerüségéről mindenki meggyőződhetett és Schiller szinszerüség dolgában az uj francia iskola leggyakorlottabb szindarabirójával is kiállja a versenyt. Végig mehetünk a világirodalmon s azt fogjuk látni, hogy a nagy dramatikusok darabjai csaknem kivétel nélkül birnak szinpadi hatással is. Csakhogy nem oly könnyü meghatározni, mi az a szinpadi hatás. Ez részben a néző miveltségétől, izlésétől is függ. A karzatra nem az hat, a mi az irodalmilag müvelt nézőre, s ritka darab, melynek legértékesebb része a nagy közönségre legjobban hat. Épen azért könyvdráma i s minden kiváló költői produktum; mert száz meg száz szépsége, mely a néző fülei mellett észrevétlenül elsiklik, csak az olvasónak ötlik szemébe, sőt valódi nagy alkotásoknál nem is az első, hanem többszöri olvasás után. Hiszen a szép vers is mindig szebb olvasva, mint meghallgatva; mert olvasva hat a költő minden szava legközvetlenebbül a lélekbe. Azért a ki a költészetet igazán és teljesen akarja élvezni, nem teheti ezt a más szájából; a külvilágról végkép meg kell feledkeznie s a költő és fogékony lelke közt nem szabad elfogadnia közvetitőt. Erre épen a tartalmatlan poéták szorulnak. A mi olvasva üres és lapos, hallgatva gyakran szellemesnek és hatásosnak látszik s valószinü, hogy egy a napi fogyasztásnak iró szinmügyártó találta ki a könyvdráma elnevezést, mert érezhette, hogy egy, a szinpadon talán hatástalan szindarab, mely azonban költői

becscsel bir, még mindig szép költemény s ezen a jogcimen maradandó, mint Manfréd, Tasso, Pentheriela stb., viszont még oly idegfeszitő szindarab, mely olvasva lapos és sivár: — semmi, mely egy-két évi kérész-élet után örökre letünik a világirodalom nagy szinpadáról.

Mi tehát a könyvdráma? Merem mondani, hogy sok recenzens szerint minden versben irt, költői becscsel biró szindarab, kivéve az idő által igazolt nagy dramatikusok szinmüveit, melyekről ezt a véleményt terjeszteni egyszerüen nem merik, bár szivük mélyében Augier vagy Sardou jobban birja tetszésüket. — Szerintem könyvdráma a kiváló drámaköltők minden szinmüve s ezek közt kevés van olyan, mely csak olvasva hat, előadva nem.

Dóczi uj vigjátéka is könyvdráma ama bizonyos recenzensek szemében; mert versben van irva és költői becscsel bir. Ha nem is vallják be: ezért. Mert ők titokban — sőt némelyek már nyiltan is — ugy vélekednek, hogy a mai reális korban szindarabot prózában kell irni — mert csak igy lehet szinpadi hatása — s a magasabb igény, a mübecsre való törekvés csak a titkos drámairók fantazmagóriája. A modern dráma istenei: Augier, Dumas, Sardou másra tanitanak.

Midőn tehát Dóczi uj darabját néhány recenzens könyvdrámának nevezte, ezzel hallgatag elismerte, hogy az Utolsó szerelemtől nem vár szinpadi hatást. — Én is azt mondom, hogy az Utolsó szerelem (az én értelmemben vett) könyvdráma, csakhogy én szinpadi hatást is várok tőle, legalább is akkorát, mint a minővel a Csók (ez is könyvdráma, mert maradandó!) dicsekszik, ha egészben véve ez utóbbit tökéletesebb munkának tartom is.

Mindjárt az első felvonásban nagyon szinszerü s lehetetlen, hogy hatás nélkül maradjon az a mozzanat, midőn Laczfi Apor vajda megkéri a büszke Drugeth Máriát, kiről kevéssel előbb ugy nyilatkozott, hogy csak azért nem merné megkérni, mert fél, hogy hozzámegy. Vigjátékban ez ép oly merész jelenet, mint a hires koporsó-jelenet III. Rikhárdban. Igen kedves Catherina és Laczfi első találkozása a második felvonásban, midőn ez utóbbi Cecconak nézi a férfiruhába bujt Catherinát, s mégis, mintha delejes hatalom vonzaná, különös vonzalmat érez iránta s szép szemeiről ábrándozik. Ugyancsak ebben a felvonásban látjuk Catherinát Cecco gyanánt vezekleni apja büneért a doge előtt. Itt vallja be később Catherina szerelmét Laczfihoz, a ki már érezni kezdi, hogy Máriát nem szereti s csak azért veszi el, mert erre szavát adta. — Megannyi élénk momentumokban, lélektani fordulatokban gazdag jelenet. — A harmadik felvonásban leköti a néző figyelmét a krajnai lovag feletti győztes Cecco Lajos király előtt. Cecco kibujdosott hazájából s a magyar király udvaránál akar uj nevet, uj hazát szerezni. Dalban és viadalban győzelmet arat, beleszeret Máriába, a ki szintén érdeklődik iránta. Midőn Lajos faggatására végre bevallja, hogy ő Cecco, a király csalónak mondja; mert hiszen Cecco (már mint Catherina (az ál Cecco) ép abban az időben vezekelt a doge előtt, melyben ő (az igazi Cecco) a magyar király udvaránál tartózkodott, — és megparancsolja neki, hogy reggelig hagyja el udvarát, különben halálfia. — A Catherina és Duczi apród közti furcsa párbajjelenetről se szabad megfeledkeznem, melynek pajkos vidámsága e néhány lapot a darab legkedvesebb helyeinek egyikévé teszi. — Szóval, a cselekmény elég gyors és gazdag, a helyzetek változatosak, a dialog könnyed és szellemes s külső cselekmény — az u. n. szinszerüség ez éltető eleme — is elég van az Utolsó szerelemben. Egyébiránt az előadás el fogja dönteni igazam van-e. Hozzájárul mindezekhez, hogy a darab tárgya közelebb áll hozzánk, mint a Csóké, mert magyar. A költő történeti vigjátéknak nevezte müvét, holott csak a személyek és a háttér történetiek. Jól is van ez igy, mert a vigjáték nem igen kedveli a történeti multat; sokkal otthonosabb a képzelt vagy a jelen világban.

A párbeszédek szellemes voltáról, a költői hangról, mely az Utolsó szerelmen átvonul, tanuskodjék néhány mutató. Laczfi, e magyar Don Juan, igy nyilatkozik Lajos király előtt az asszonyokról:

> Hűségem nem hires, és mégis, lám
> Sok hölgynek szép kegyét tapasztalám.
> Tudván, hogy nincs bennem bűverő,
> Mit véljek hát? Hogy gyenge mind a nő.
> S természetes. A nőnek ha nem szolga,
> Szerelmen kivül nincs a földön dolga,
> S a férj, ha férfi, ha még oly csipetnyi,
> Nem ér rá annyit, mint a nő szeretni.

Inogni láttam, láttam dőlni mind:
Mélát, vigat, egykép nagyot, kicsinyt.
Csalárd a nő: franc, olasz, magyar, német,
Mért tartanám hát hűnek az enyémet?

A szépség dicsőitésére ily ékesen szóló verseket ad a költő Laczfi szájába:

Hős vagy? Mit ér? Isten mindenható.
Böles vagy, de hajh, e földön nincs való.
Jó vagy — de bűnnel küzdesz önmagadban:
Mindenfelé a kétség áll utadban.
De a mi szép, szemeddel látod azt.
Látod, mi szép, s megszünik lelki harcod:
A csillagot, a tengert, a tavaszt,
S mi mindezt tükrözi: az ember-arcot.

De:

A szép csak ugy szép, ha tekintetünk
A földre szállott égi alkotáson
Ohajtalan', magát feledve csüng.
Mitsem kivánva, minthogy látva lásson.

S mily meghatóan vallja be Catherina szerelmét Laczfinak:

— meg se kérdem, hogy szeretsz-e te.
Ne szólj! Tudom! Hiába mondanád is,
Hogy nincsen ugy. Látom nedves szemedből,
S ha azt nem látnám, érzem hangodon.
S ha néma volnál, kebled dobogásán,
S ha távol lennél, szivem mondaná,
Hogy nincsen másképp, hogy nem is lehet:
Szeretni kell azt, ki mint én szeret.

Mindez idézetek versenyeznek a Csók legszebb helyeivel. Magukon hordják Dóczi egyéniségének ama melancholikus derüjét, mely vidámságában komoly, komolyságában vidám. In tristitia hilaris, in hilaritate tristis. Kevesebb szin és élet van ama sorokban, melyek a komoly dráma hangját pengetik és páthoszra törekszenek. Különösen halvány Lajos királynak eszméről-eszmére ugrándozó monológja a negyedik felvonás elején. Mintha a költő az igazán komoly helyzetekben elvesztené eszméinek vezérfonalát. A Lófő és Anzelma közti bohókás jelenetek (p. o. latinizáló tréfálkodás) se hatnak a természetesség közvetlenségével. Az őrtálló Laczfi pórias beszéde sem illik az Utolsó szerelem emelkedett, nemes stiljéhez. — Catherina hosszu levele a második felvonás elején megakasztja a vigjáték gyors tempóját s fölösleges is, mert a költő néhány sorban kényelmesen tudtunkra adhatta volna e levél tartalmát s akkor Catherina nem is toppanna be oly váratlanul.

Végre nem hallgathatom el, mert azok, a kik a Faust magyartalanságait feszegették, bizonyára az Utolsó szerelmet se fogják kimélni, hogy e vigjáték szépen zengő versei közé is, fájdalom, nem egy kifejezés csuszott, mely a magyar nyelvérzéket sérti. Sőt nemcsak magyartalanságokra, hanem értelmetlenségekre is bukkanunk. — A 179. lapon például, midőn Catherina bizonyitgatja Lajosnak, hogy az ismeretlen olasz csakugyan Cecco, a király ezt mondja:

Nem, hivém-e
Saját szavának s higyjem most neked?

Prózában ez annyit tesz: Saját szavának *elhittem*, de neked nem hiszem el. Pedig Dóczi ezt akarja mondani: Saját szavának *sem hittem el*, hogyan hinném el hát neked. Egy más helyen ez áll:

Elég volt *látnalak*, hogy hűségére
Esküdjem. (145. l.)

Ennek nincs is értelme s ugy látszik e helyett áll: Elég volt *látnom téged*. — Szerencse, hogy az ily hibákon hamar segit egy tollvonás. A lényeg az, a mi a poétikus müvet a kétköznapi tákolmánytól megkülönbözteti.

Foglalkozzunk egy kissé ezzel a lényeggel. — Már akkor, mikor a Csók aratta első sikereit, hallottuk azt a vádat, hogy vannak ugyan benne csinos költői helyek, de az egész darab valószinütlen, nem mozog reális légkörben. Legujabban átkozott sok bajt okoz az irodalomban ez a szó: *realizmus*. Unos-untig hangoztatják olyanok, a kik abban találják ezt a hires, magasztalt realizmust, hogy az iró pontosan le tudja irni egy kereskedő boltját, ugy gondolkozzék és beszéljen, a hogy épen környezetében gondolkoznak és beszélnek, — lehet, máról-holnapra; tudja, hogy lehajló vagy felálló gallér-e a legujabb divat; szóval, hogy az iró azt a külső világot másolja le, mely tegnap még tán ismerős volt, holnap talán már idegen lesz. Az ily irók alakjai a következő nemzedékeknél aztán érthetetlen kuriózumokká lesznek. Minden szavuk, tettük, gondolkodásmódjuk époly furcsa, mint divatjamult ruhájok. Belső lelki életük, az egyedüli, a mi nincs a divat változásainak alávetve, nincs és nem is volt, mert ennek festéséhez költő kellett volna.

Nem hiszek a kisértetekben, de bezzeg meghat Hamlet apjának a szelleme;

tudom, hogy Faust története nem igaz, mégis megcsodálom a költő isteni simbolumait, mert hiszen: Alles Vergängliche ist nur ein Gleichniss; — a jelképes igazság a költő realizmusa, az egyedüli, a melyre törekednie kell. — Mit bánom én, hogy Zubolynak szamárrá való átváltoztatása s a csak regékben létező Titánia általi csókoltatása lehetetlenség, mikor minden nap látom, hogy a szerelmesek vakok s a legszebbnek és legjobbnak nézik szerelmük tárgyát!

Hiába irja le nekem az a dicsőitett realizmus ezt a saját szemeimmel látható világot örökösen változó, rövid életü divatjaival, ha müvében nem látom az eszmét, az emberiség ama titkos, folyton meg-megujuló küzdelmeit, melyek a lélek utvesztőjében mennek végbe. — Minden léleknek vannak misztériumai s csak az a költő, a ki ezeket megismeri és megmagyarázza. — Vajjon micsoda eszmét lehet a most világszerte divatos szindarabok legtöbbjéből kivonni? Semminőt. Meg lettek irva az izgalmat kedvelő közönség, a szépen öltözködni tudó színésznők, a szinpadi rendezés és az ensemble kedveért.

Von einem Geiste seh' ich nichts
Und alles ist Dressur.

A Csókban egy örök igazság simbolumát találjuk meg, azt, hogy a tapasztalatlan ifjuság, nem ismervén a világot, többet követel tőle mint a mennyit megadhat; mert mindnyájan gyönge és törékeny emberek vagyunk. A tapasztalatlan ifju király eltiltja a csókot. Erényhősnek hiszi magát, pedig ő maga szegi meg tilalmát. Hogy a férj a homályban nem ismeri meg nejét, hogy az emberek elváltoztatott hangon beszélnek s más ily valószinütlenség előtt szivesen szemet hunyok, mert nem azt követelem, hogy az legyen igaz, ami szószerint, hanem az, a mi jelképesen történik. Különben is a Csókot ama romantikus drámai müvek közé kell sorolnunk, melyekben bő tere van a fantasztikumnak. Nem nagyon kultivált müfaj; igazi költő legyen, a ki megbirja, mint Shakespeare, Calderon, (Élet álom), Kleist Henrik (Heilbronni Katica). Vörösmartynak (Csongor és Tünde) már nem sikerült

Az Utolsó szerelem is romantikus vigáték s nem egy helyen átcsap a fantasztikumba. Kár, hogy a szép alapeszmét, egy sokat szerelmeskedett, sok nőt elcsábitott deli férfi utolsó szerelmét, mely a Mária és Laczfi közti jelenetben a költészet teljével zeng felénk, Dóczi elejti darabja további folyamában.

Apor ünnepélyesen megfogadja:

— — — — tanum uram királyom,
Hogy utolsó szerelmem Mária.

De bár hevesen kikel a király előtt, hogy őt különbnek ismeri el minden másban; de egyben nem: a szótartásban, mégis tudatlanul érzi, hogy nem lesz ura szavának, mert a nászt rögtön kivánja. Lófő is tréfálkozik:

Ha majdan megtelik a lyukas korsó,
Ha falra hányva, ott ragad a borsó,
Ha drága lesz a viz, a bor meg olcsó,
Ha szöszből selymet fon az orsó, —
Akkor esküdj' meg Laczfi vajda:
Hogy e szerelmed az utolsó! —

Csakugyan, alig érkezik Laczfi Olaszországba, beleszeret a férfinak öltözött és annak vélt Catherina szép — szemeibe. Hogy azért Máriát szavához hiven el akarja venni, férfias dolog tőle, de azért nem Mária, hanem Catherina az utolsó szerelme. Ez megzavarja a szép alapeszmét és megosztja az érdeklődést. Az lett volna az igazi utolsó szerelem, ha a költő kimutatja, mint ébred Máriában és Laczfiban az egymás iránti szerelem, mig végre leküzdhetetlen, mély szenvedélylyé, valódi utolsó szerelemmé lesz.

Még csak egyet. Bár az Utolsó szerelem tárgya magyar, a Csók mégis inkább vall német szellemü költőre. Uj vigjátékában Dóczit itt-ott meglepte a német sentimentalismus. Az elragadtatás ily kifejezéseit p.: »Rólad hihessem, rólad, ragyogó« vagy: »Élj oly boldogul, mint társaid, a szárnyas angyalok« a magyar ember józan elméje be nem veszi. Minden elragadtatás tuloz; de ez a tulzás nem magyaros. Catherina wildfeuereskedése is német minta után készült; a végső jelenetek pedig nagyon hasonlitanak Heilbronni Katicához. Ezt is végigkinoztatja a költő, mint Dóczi Catherinát; felöltözteti pompás selyemruhába s ő az utolsó percig ép oly kevéssé tudja, hogy a Strahl gróf neje, mint Catherina, hogy Laczfié lesz. — De

azért szó sincs róla: az Utolsó szerelem a magyar irodalom örvendetes nyeresége, maradandó becsü munka.

REVICZKY GYULA.

IRODALOM.

Stanley uti könyve. A hires afrikai utazó nevezetes müve, melyben a földrajzi és ethnografiai tudományra annyira fontos felfedezésü afrikai utazását oly vonzón és érdekfeszitőn irja le, teljesen megjelent magyar forditásban, mint a Révai testvérek kiadása. Két nagy diszes kötet ez, számos szép illustrátióval, térképpel s diszben is emeli a magyar nyelvü utazási müveket, melyek közt egyik legkivalóbb. A két kötet ára füzve 10 frt, egy diszkötésben 12 frt, két kötetes diszkiadasban 14 frt. Méltán számithat elterjedésre.

»Az apasági kereset«, Dumas Sándornak ama feltünést okozott társadalmi fejtegetése, melyet Rivet képviselőhöz intézett levél alakjában tárgyal, magyar forditásban is megjelent egy füzetben. Forditotta Szokolay Kornél s kiadták a Révai testvérek. Ára 80 kr.

Előfizetési felhivások. Kiss József jeles költőnk előfizetést nyitott »Mese a varrógépről« cimü elbeszélő költeményére, melyből először a Petőfi-társaság egyik ülésén olvasott föl nagyhatásu részleteket. A Franklin-társulat nagy negyedrét alakban fogja kiadni Baditz Ottó rajzaival. A nagyérdekü mü karácsony előtt fog megjelenni és bizonyosan épen olyan kapós s kedves ünnepi ajándékul fog szolgálni, mint a költő tavalyi kötete, mely közelebb a negyedik kiadást fogja megérni. A »Mese a varrógépről« előfizetési ára füzött példányra 3, stilszerü kötésben pedig 5 frt. A pénz Kiss Józsefhez (IX. Csillag-utca 15. sz.) november elsejéig küldendő. — »Mas mindég« lesz a cime egy kötet elbeszélésnek, melyet Karczag Vilmos tehetséges iró rendez sajtó alá. A kötet 12—14 ivre terjed, decemberben jelenik meg, s a megrendelések (egy forintjával) november elejéig szerzőhöz, Debrecenbe intézendők. A pénz csak a kötet megjelenése után küldendő el. — »Asszonyok bolondja« cimü kétkötetes regényre nyitott előfizetést Miskolczról Szabó Katalin, ki az ottani lapokba gyakran ir elbeszéléseket s társadalmi cikkeket. A munka ujévre jelenik meg, ha az előfizetési összegek (egy kötetre 1 frt 25 kr) a kellő időre beérkeznek. — »Futó felhők« cimen ad ki elbeszéléseket Zatopek Antal, egy frtos előfizetés mellett, Budapesten.

»Diák ismeretek tára« cimmel 129 oldalra terjedő vidám füzet jelent meg Bukovay Absentius »ős jogonc«-tól, a »Borszemjankó« egyik legelmésebb munkatársától. A diák-élet minden mozzanatára kiterjeszkednek Bukovai ur észrevételei, melyeket bizonyára nem közönséges érdeklődéssel fogadnak az országszerte ismert alak kedvelői. A könyvet Bukovai Absentiusnak és kenyeres pajtásainak: Dákó Pistának és Slager Bandinak arcképei diszesitik. Megjelent az »Athenaeum-társulat«-nál s ára 1 forint.

MÜVÉSZET.

Bignio Lajos a bécsi udvari opera tagja, ki októbertől a nemzeti szinházhoz van szerződtetve, már elbucsuzott a bécsi közönségtől, melyet tizenkilenc éven át részesitett müélvezetben. A bécsi lapok a legnagyobb elismeréssel nyilatkoznak Bignio érdemeiről, kit mint lyriai baritont maig sem mult felül senki azon a szinpadon. A hosszu idő alatt, mig az udvari operánál szerződve volt, egyetlen előadás sem maradt el miatta, mi szintén nem utolsó érdem egy müvész életében. Mindenki fájlalja, hogy Bécsből távozik és Budapesten örülnek, mert a nemzeti szinház igazi müvészi erőt nyer Bignioban.

A képzőmüvészeti társulat kiállitási bizottsága Barabás Miklós elnöklete alatt ülést tartott, melyen bejelentették, hogy Makartnak óriási festménye »A nyár«, mely az ez évi salon-nak egyik kiváló müve volt, továbbá Wagner Sándornak a »Picador« cimü érdekes festménye és Mervart Pál párisi előkelő müvésznek szintén nagyobb szabásu müve »Sarah«, valamint az antwerpeni egész küldemény, közte kiváló festmények Verstraete és Abry Leontól elkésett vasuti szállitás miatt még meg nem érkeztek. Tekintettel erre, a bizottság az őszi kiállitás első sorozatának megnyitását okt. hó 10-ére halasztotta el. — Makart festménye csupán négy hétre volt megszerezhető, e szerint r csak az első sorozat alatt lesz a mücsarnokban kiállitva.

Az uj »Német szinház«-at Berlinben Schille »Árnány és szerelem« cimü szomorujátékával nyitották meg. A darab előtt Niemann Raabe Hedvig asszony prológot szavalt Wolff Gyulától. Igen válogatott közönség volt jelen, mely lelkesen tapsolt.

Rövid hirek. A kolozsvári nemzeti szinház részére ő felsége az udvartartási javadalmazásból a rendes 20,000 frt évi segélyen fölül az 1883—84-ki szinházi évre még 10,000 forint segélyt engedélyezett — »Estudiantina espagnola« érkezett ismét Bécsbe; a daltársulat kizárólag a madridi főiskolák hallgatóiból áll, kik ily módon beutazzák Európát és bevételeikből födözik uti költségeiket. Eddig Párisban, Londonban, Brüsszelben, Amsterdamban, Frankfurtban stb. léptek föl, még pedig mindenütt fényes sikerrel s Bécsből valószinüleg Budapestre is lejönnek. — Wilhelmj Ágoston, a hirneves hegedümüvész, Joachim vetélytársa, több szerzeményt fejezett be hegedűre, zenekar-kisérettel, köztük egy »Ungherese« cimüt, Liszt egyik magyar rhapsodiája nyomán. — A párisi »Ambigu«-szinházban közelebb volt a »Mères ennemies« cimü dráma 100-ik előadása; ezt az igazgató a szerző beleegyezésével akként ünnepelte meg, hogy az előadást ingyenesnek nyilvánitotta. — A napokban Albany asszonyt, a londoni »Coventgarden« szinház primadonnáját az angol királynő Balmoralban fogadta. Husz évvel ezelőtt Albany Emma Saratogában az előkelő házak kapui előtt énekelt — apró pénzért. — A nemzeti szinházban ifj. Ábrányi Kornél »Csalhatatlan« cimü verses vigjátéka e hó 14-dikén kerül szinre először. A főszerepek Prielle Kornélia, Náday, Csillag Teréz és Ujlaki kezeiben vannak.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd . . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József* . . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kuruczvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadműveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt felhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadműveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól diczérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

e hó 14-dikén (vasárnap) d. e. 10 órakor a magyar tud. akadémia első emeleti termében

felolvasó-ülést tart.

TÁRGYAK:

1. »A virginás asszony.« (Történeti elbeszélés.) Irta: Tóth Sándor vendég. Felolvassa: Bodnár Zsigmond r. tag.
2. Költemények. Irta Torkos László r. tag.
3. »A jó múzsák« és »A citromos becsinált« (két elbeszélés) Balázs Sándor r. tagtól.
4. Költemények. Reviczky Gyula r. tagtól.

A felolvasásokat zárt ülés követi.

VEGYESEK.

* (**Esztergom felszabadulásának ünnepe.**) Esztergom felszabadulásának kétszázados évfordulóját, a hercegprimás rendeletéből a legfényesebb egyházi ünnepélylyel fogják megünnepelni. Esztergom tudvalevőleg 1683 október 21-kén szabadult fel a török rabság alól. Simor János herceg-primás a legfényesebben akarja a nagy nap emlékét megünnepelni. Sajátkezüleg irt történelmi becsü körlevelet fog a legközelebbi napokban egyházmegyéje plébánosaihoz intézni, melyben elrendeli, hogy Esztergom felszabadulásának 200-ik évfordulóján minden templomban hálaadó isteni tisztelet tartassék.

* (**A pápa és Matejko.**) Lembergből jelentik, hogy a pápa Dunajevski püspökhöz igen szives és kegyes levelet intézett, melyben köszönetet mond Matejko festőművésznek és a lengyel nemzetnek, a melynek nevében Matejko hires festményét Sobieszky Bécs előtt a vatikánnak ajándékozta. A lengyelek igen megörvendtek a pápa köszönetének.

* (**Az idősb Dumas szobra**) mint Párisból irják, vászonburkolat alatt fel van már állitva a Malesherbes-téren. Doré Gusztáv tervezte s ülve, tollal kezében ábrázolja a népszerü irót, a talapzat homlokoldalának dombormüvein könyveit olvasgató csoporttal, a hátsó oldalon legismertebb regényeinek alakjaival. Az emléket közadakozás utján állitották elő; leleplezése még e hó folytán nagy ünnepélyességgel, Páris összes irodalmi s müvészeti köreinek résztvevése mellet fog végbemenni. A leleplezés napján megjelenik s részben ingyen fog a közönség közt kiosztatni Dumas regényeinek uj illusztrált népszerü kiadása. A szobor környékét sétatérré alakittatja át a párisi községtanács. — A szobor felállitásának alkalmából a francia lapok a következő történetkét beszélik el: Dumas »La conscience« cimü drámáját előadásra az Odeon szinháznak engedte át, a hol tisztességes sikert aratott. Az előadás után Dumas egyik társa igy szólt hozzá: »Mesterem, engedje meg, hogy gratuláljak. Nem tudom ugyan, hogy a mai siker hoz-e nagy jövedelmet, de mindenesetre hoz nagy tisztességet.« — »Akkor biz rosszul áll a dolog, — felelé Dumas melancholikusan, — mert tisztességben ugyan nincs hiányom, de igen is pénz dolgában.«

* (**Pater Anderley**), ki Beckx, az agg rendfőnök mellé a jezsuita-rend helyettes főnökévé választatott s ki, mint állitják, rövid idő mulva a 11.000 tagot számláló jezsuita-rend kormányzója lesz, Briegben, Svájc német részében született 1819. jun. 3-án. 19 éves korában lépett a jezsuita-rendbe s tanulmányait Rómában és Freiburgban végezte. Itten tartózkodott, midőn Svájc 1847-ben a jezsuita-rendet területéről kitiltotta s Piemontba ment, de 1848-ban innen is távoznia kellett. Számos rendtársával az amerikai Egyesült Államokba vonult s Green-Bai-ban lelkészkedett. 1851-ben ismét visszatért Németországba s 1853-tól 1869-ig több kiváló jezsuita-tanintézet főnöke volt. 1870-ben Rómába ment és páter Beckx rendfőnök segéde lett. Ez állásban nagy sikerrel müködött egész mostanig. Beckx rendfőnök tudvalevőleg nem rég jelentette, hogy agg kora folytán a 11.000 tagból álló szerzetrend kormányzatának terheit és sokféle elfoglaltságát nem birja tovább s hogy ifjabb helyettest kér maga mellé. A rend főkongregációja ez ügyben szept. 15-én Rómában összegyült s midőn a pápától a helyettes választásra az engedélyt megkapta, szept, 24-én Anderley Antalt választotta a rendfőnök helyettesévé.

* (**Regényes eljegyzés.**) Herceg Hohenlohe-Oehringen, az Ennsben állomásozó 3. dra gonyosezred hadnagya, ki 1861. január 19-én született s Hohenlohe-Oehringen Bódognak és Hanau-Alexandrine hercegnőnek fia, nemrég Plohberger volt mészáros 16 éves gyönyörü szép leányát jegyezte el és az esküvőt is nemsokára meg fogják tartani. A hercegnek egy milliónyi magánvagyona van és apósa is gazdag ember, Esküvő után a herceg, hir szerint, visszavonul a magánéletbe.

* (**Hány ház épült Szegeden?**) A rekonstrukció kezdete, vagyis 1880. év tavasza óta, bezárólag az 1883. év szeptember hó 30-ig, mint lapunknak irják, 26 kétemeletes, 211 emeletes, 836 magas földszintes, 1314 közönséges földszintes és 246 udvari földszintes, összesen 2633 uj lakház épült Szegeden. Ezenfelül még 760 mühelylyel, istállóval és gazdasági melléképülettel gyarapodott a város.

KOSZORU

41 szám. 1883 Október 14.

SZEGENY MARGIT!

Elbeszélés.

Irta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Folytatás.)

Berend, február 10. 1879.

Tegnap Csákváron voltunk egy jótékonycélu táncmulatságon, mely az egész vidék fiatalságát körébe vonta. A kaszino diszes nagyterme zsufolva volt szebbnél szebb és cifrábbnál cifrább öltözetü hölgyekkel, kiknek külsején egyáltalában nem látszott meg az a nagy adó, melyről az öregurak a dohányzó teremben panaszkodtak. Koromnál fogva, természetesen, nekem is a táncosnők közé kelle sorakoznom, sőt örömet mutatnom a felett, ha mindegyre táncra szólitottak, mert közfelfogás szerint tánc közben ülni, fiatal leányra nézve szégyenletes dolog. Pedig ha az igazat meg kell vallanom, kivált a táncok egy részénél szivesebben vállalkoznám a néző szerepére. A francia négyes föltétlenül tetszik nekem és szivesen is részt veszek benne. A szünetek kellemes alkalmat nyujtanak arra, hogy táncosunkkal társalogjunk és a nem fárasztó testmozgás mellékes dolognak látszik, melyben kiki annyi kellemet mutathat be, mennyivel csak bir. Még a mazurka, a lengyelek eme szenvedélyes tánca, bir reám nézve vonzerővel, hol az egymást kiválasztott pár magát bemutatva a nagyközönségnek, könnyedén repül át teremhosszában, mintegy jelezve, hogy a szivben ép oly rokonszenv uralkodik, mint a harmonikus mozgásokban. A forgó táncok őrületes rohama egyáltalában nem tetszik nekem. Itt a nő kegyelemre adja meg magát és veti táncosa karjai közé, ki a következő percekben már mintegy határoz sorsa fölött, — és határoz gyakran ugy, hogy a dolog szégyenletes bukással végződik. Ha a keringőt csak azzal az egygyel lehetne járni, kit szivünk választott, még hagyján; de a véletlen által egy karból másba dobatni és mindenkkel sziv sziven dobogva, átöleltetve rohanni tovább, ez előttem az érzelmek kigunyolásának látszik. Mit mondjak a mi mostanság divatozó táncunkról, a csárdásról, mely mind régi főuri, mind egyszerü falusi formájából kivetkőztetve, valódi cipekedéssé fajult és elvesztette aestheticai szépségét. Egy tömegbe a cigány elé oda áll egy csomó pár ember és azon látszik igyekezni, hogy döcögtetéseivel egymást halálig kifáraszsza; közbe jönnek a divatos kurjongatások, »hogy volt hogy«-ok: és lesz az egészből oly visszataszitó tolongás, melyet udvarias idegenek ugyan érdekesnek mondhatnak: de hogy ezt nem aestheticai szempontból teszik, arra meg mernék esküdni. A mulatság közben Darázsy urat, egy fiatal tudóst mutattak be, ki azonnal föl is kért a következő franciára. Darázsy ur kétségkivül nagy tudós lehet, különben nem is választották volna meg akadémiai tagnak, de annál rosszabb táncos és igen szegletes társalgó, kit tánc közben mindig nekem kellett ide-oda vonszolni s a szünetek alatt nyelvünknek a finn-ugorral való rokonságával mulattatott. De még ez sem volt elég, hanem tánc után sem hagyott el; sőt miután egyik viráglugasban helyet foglaltam, egész nyelvtani rendszerét kifejtette előttem. Meglehet, hogy e tudós fejtegetések hatása alatt szerencsésen el is szunnyadtam volna, ha e közben egy párbeszéd nem költi fel figyelmemet, párbeszéd, melyet a közeli falfülkében fagylaltozó és nekünk háttal ülő két ifju ur folytatott, kikben Üregváry és St. Croix urakat ismertem fel később. Társalgásukban saját nevem ütötte meg fülemet és senki sem veheti rosz néven, hogy ettől kezdve inkább figyeltem oda, mint Darázsy ur tudós fejtegetéseire. Ez urak jellemzésére följegyzek pár sort az érdekes társalgásból.

— Berendy Berta — mondá Üregváry — kétségkivül érdekes egyéniség és értékét nem is saját, hanem atyja hibája csökkenti. Az öregur tudniillik fűnek-fának elbeszéli, hogy a fekvő jószágot fia számára tartja fenn; leánya csak attól fog kielégitést nyerni az ő halála után. Az pedig szintén tudva van, hogy a különben tekintélyes berendi jószágokat néhány százezer solid hitel terheli. — Az még nem tenne olyan sokat — mondá St. Croix — ha ugyan Berendy leánya hozományául tisztességes összeget szánt el. Mit gondol ön, mennyire fog a szép Margit hozománya menni. — Azt hiszem az ősi ékszereken kivül kapni fog néhány százezret. — No az is valami — fejezé be e kis részletet St. Croix ur. És e reám nézve hizelgő társalgás ily szellemben folyt tovább, mig végre egy uj táncos felköltött helyemről. Minő megtiszteltetés részemre, hogy egy nagybirtoku főur és egy több milliomos bankár, értékemet ily pontosan meg tudják határozni atyám állitólagos végrendelete és a telekkönyv alapján. Esküt mernék rá tenni, hogy Zoltánnak sohasem jutott eszébe arra gondolni, minő örökség vár reám. Darázsy ur is még többször lábatlankodott előttem, teljes erejéből fitogtatva tudományos voltát; tehetek-e róla, hogy ujra Zoltán jutott eszembe, ki társalgás közben mindig azon igyekezett, hogy a tudákosságnak még látszatát is elkerülje. Csak jönne már az a husvét s vele a szünidő, midőn — testvéremet ujból láthatom . . . De miért hypokritáskodjam, mit tettessem magamat még magam előtt is? Első sorban őt vágy m én látni — az én lelki testvéremet.

*

Berend, március 27. 1880.

A legizgalmasabb nap, minőt valaha átéltem. Kezem reszket s a sorok összefolynak szemeim előtt, vagy könyüimben törnek meg. Vége, vége mindennek! . . . Nem tudom lesz-e erőm a történteket bármily gyarló alakban is papirra vetni, egy oly napról, melyen kétszer éltem és kétszer haltam meg . . . . Öcsém már igen régóta hivogat csolnakázni; mindegyre dicsekedve azzal a nagy jártassággal, melyet a fővárosban e tekintetben szerzett; ma végre engedtem kérésének. Az idő nagyon szép volt és mi vidáman siettünk le a Zagyvára, bár a parton még nagy volt a nedvesség s a folyó a közelebbi nagy esőktől kiáradva. Kissé csatakosan érkeztünk a sark alsó részénél kikötött lélekvesztőhöz, melybe Miklós vidáman ugrott be s helyezett el engem is, habár a csolnak ugyancsak hinbálódzott alattunk. Miklós elég ügyesen evezett s a kis csolnak mint a nyil száguldott lefelé a Zagyván, mi nekünk nagy örömet szerzett, csupán az a kétes kérdés merült fel előttem néha, hogy hol lesz a mi tengeri utunk biztos kikötője? Épen azon a tájon, a hol az ő és az én kedvenc hársam alatt az a gyönyörü kilátás nyilik, a Zagyvának éles kanyarodása van; e miatt a part el van mélyitve s még kis viz idején is oly forgó támad, melynek játékában gyakran gyönyörködtünk. Miklóst jó idején figyelmeztettem e helyre; igyekeztünk is teljes erőnkből az örvényt kikerülni, de a rohanó viz hatalmával nem birtunk, az egyenesen a baljóslatu helynek ragadott bennünket; pillanat alatt a forgó örvényében voltunk, mely mint orsót kezdette alattunk forgatni a csolnakot; azután kikapta alólunk s mi egy jajkiáltással a Zagyva hullámai közé estünk. Azt, mi ezután történt csak elbeszélés után tudom, hogy tudniillik szerencsénkre Zoltán ott volt rendes olvasó helyén s hallván vészkiáltásunkat, segitségünkre rohant. Először Miklóst ragadta meg hajánál fogva s a parthoz lódítva reá kiáltott, hogy fusson segitségért; azután utánam vetette magát, mert engem ragadott az ár tovább és talán javamra vált, hogy eszméletlenül, különben lehetetlen lett volna, hogy a zugó elemből egyetlen ember ereje kiragadjon. Hogy miként történt ez, én nem tudom. Csak annyit tudok, hogy midőn magamhoz tértem, a vizparti gyepen fejjel lefelé voltam fektetve, kibomlott hajam szétszórtan feküdt mellettem és ruhám dereka elől egészen végig volt hasitva. Halántékomat, kezeimet érzém dörgöltetni s felnyitott szemeim elsőbben is az Ő arcára estek.

— Zoltán, megmentőm, neked köszönhetem életemet? — volt első kérdésem — de a következő pillanatban már észre vettem öltözetem ziláltságát s pirulva kapkodtam össze magamon, a mit össze lehetett. — Nincs itt helye semmi ömlengésnek — mondja Zoltán — hanem szedje össze magát hamar Margit kisasszony, csipeszkedjék karomba és fussunk, hogy fölmelegedjék; mert

a vizhaláltól ugyan mertve van, de ha áthül, igen könnyen tüdőgyuladást kaphat. Ezzel köpenyét teritette reám, melyet ülőkelyén hagyott volt s melyre mind a csipős szél, mind gyarlóvá lett öltözetem tekintetéből, ugyancsak szükség volt. Igy futottunk, mintha csak fogadásból tennők a jól ismert uton a kastély felé; s az erdő-sürüből kiérve, már találtuk a rémült csoportot, mely Miklós vezetése alatt fölkeresésemre indult. Az öröm természetesen elnyomta a szemrehányást s midőn szüleim öleléséből kifejtőzve körültekintettem, a megmentő Zoltán nem volt sehol látható; nemes szerénysége tiltá, hogy ott maradjon, mintegy a hálálkodások elfogadására. Nem is láttuk Őt ebédig, melyen a beszéd tárgyát természetesen megmentésünk képezte; de melynek elbeszéléséhez Zoltán egy árva szót sem adott, mintha semmit sem tudna az egész eseményről. Ebéd után atyám szobájába hivta őt és egy ezerforintos bankjegygyel kinálta meg forró kézszoritása mellett. Atyám panaszolt, hogy a forró kézszoritást elfogadta, a bankjegyet pedig ott hagyta asztalán, mintha nem is hallott volna róla. Ekkor anyám vette elő s okvetlenül egy nagy solitaireel rakott arany gyűrűt akart reá erőszakolni; de Zoltán hallani sem akart róla, e helyett meglátva azt a kis bagolyfejet asztalomon, mely aznap viselt és széttépett szürke ruhámat foglalta össze, — azt kérte el emlékül. Igy rázta le a nemeslelkü ifju a hála minden adóját, még Miklós felajánlott vadászfegyverét is, melynek felajánlásáért Miklóst megölelte és haját ugy felborzolta, hogy minden szála ég felé állott. De az én szivem elől ugyan nem menekülsz! — gondoltam magamban vidám daccal — azt az életet, melyet szüleimtől nyertem, könyelmüen eljátszottam; te nyerted meg, legyen a tied. Lelkem ugyis igen nagy változáson ment át e megrenditő események alatt; eddig az életet csak mint festett képet tekintettem, mint szinpadot melyen jönnek-mennek az emberek és követik a sugónak, a végzetnek intéseit. De azon pillanat óta, hogy magamat leleplezve karjai között éreztem: egész valómat valami jótékony meleg hatotta át, valami édes borzongás, mely mint villámszikra rohant át egész valómon s érezttette velem, hogy nő vagyok, hogy szeretek. Még délután vallomást tettem anyámnak, őszintén megmondva, hogy csak őt szeretem és hogy sohasem tudnék más iránt szerelmet érezni; valamint a történtek után nem tudok reá másként nézni, mint jegyesemre; miután másként oly férfiuval élni egy fedél alatt, ki bár véletlenségből oly sajátszerü helyzetben látott, nem vagyok képes. Anyám meglepetve hallgatott, majd szenvedélyes ellentmondással vágott szavaimba és képtelen ábrándnak mondá mindazt, a mit jövőmre nézve álliték. — Hova gondolsz? — kérdé átváltozott arccal és a kevélység lenéző hangján — egy Berendy kisasszony és egy Kovács Zoltán? Egy ősi név, melynek soraiból főispánok, országbirók váltak ki, s egy polgári származásu ifju, ki nevelősködésből él! Egy félmilliós parthie s egy ifju, ki napról-napra alig tengeti életét s ennek dacára büszke koldus, kinek a mai világban épen e miatt alig lehet előmenetelre kilátása! — De ott van szive, mely minden gyémántnál, aranynál többet ér és lángszelleme, mely fel fogja tudni magát küzdeni tollának és szónoklatának hatalma által mindazok fölé, kiket csak ujjaidon előszámitani birsz! Ezeket és száz más ilyet hasztalanul mondék el neki, azzal hallgattatott el, hogy Zoltán a milyen büszke, érezve a különbséget, mely köztünk van: kezemet oly ajándéknak tekintené, melyet okvetlenül büszkén utasitana el. Igaz, a mennyire ismerem, ez is kitelik tőle s én még ma alig tudok egyebet tenni, minthogy szégyenletes visszautasitásom előérzetében párnáimat könyüimmel áztatom.

*

Berend, március 28. 1880.

Elhatároztam magamat a legmerészebb vállalatra, melyet nő férfivel szemben megengedhet magának: fölkerestem Zoltánt, megmondám neki, hogy csak őt szeretem; felajánlom neki szivemet és kezemet és várok reá addig, mig pályát teremt magának. Örömvillanat vonult át nemes arcán és nem utasitá el büszkén ajánlatomat, mint azt anyám előre jósolta volt; hanem arca egyszerre elkomolyodott és reám függesztve nagy, szivigható szemeit, azt kérdezte tőlem, mennyi része van e gyors elhatározásban a hálának, a miért életemet megmentette? Fürkésző szemei előtt nem láttam okot, hogy az enyéimet lesüssem; őszintén és nyiltan feleltem neki: nem tagadom édes Zoltán, hogy a legutóbbi esemény elhatározásomat siettette, mert akkor nem mondanék igazat;

*

de csakis siettette, mert az érzelem meg volt első látása után, lassankint növekedve s ha naplómat meglátná ön, erről határozottan meggyőződhetnék. Nem pillanatnyi szeszély vagy hálából eredő gyors elhatározás ez, hanem egy folyton fokozódó érzelem, mely abból származott, hogy önt mindazokkal összehasonlitva, kiket életemben valaha láttam, mindazok fölé emelte. Ha mégis egy eseményhez kell kötnöm szivem vonzalmának legelső mélyebb nyilatkozatát, az nem tegnap történt, hanem akkor, a midőn az Ön szellemvilágát meglopva, költeményeiből megtudtam, hogy engem szeret. Zoltán elpirult, midőn szive titkát igy leleplezve látta; de azután mély bánat látszott tükröződni arcán és szemeiben. — Margit! — mondá — minél jobban utána gondolok, annál nyomorultabb helyzetben látom magamat kegyednek ez érzelme és nyilatkozata által. Csak gondolja el, minő szinben fogok állani szülei, sőt magam előtt is, midőn a látszat oda mutat, hogy egy előkelő család körébe lépve, annak mintegy szivét lopom meg és egyetlen leányához kötött fényes reményeit megsemmisitéssel fenyegetem. Minő arccal léphetek már most szülői elé, midőn minden körülmény oda mutat, hogy titokban önt meghóditani törekedtem, s a legelső kedvező alkalmat felhasználom, hogy mint vagyontalan kalandor egy fényes multu és nagy vagyonu családba betolakodjam? — Ön igaztalan maga iránt, midőn önmagát pusztán a látszat, nem pedig a valóság után itéli meg — és ez nem igazságos. Hozzáteszem, hogy szülőim, vagy legalább édesanyám másként itélte Önt meg, mert én előtte szerelmemről nyilt vallomást tettem; azt is elmondám, hogy annak Ön előtt eddig semmi jelét nem adtam, még kevésbé Ön és ezen alapon ő épen azzal fenyegetett, hogy Ön ridegen fogja az én ajánlatomat visszautasitani. Azon büszkeségből következteti ezt, melyet Ön szüleim irányában a tegnapi napon tanusitott. Zoltán arca valamenynyire felvidulni látszott és hirtelen válaszolá: — Édes anyja csalódott bennem, mert annyi önmegtagadással szivem irányában még sem birok. Én szeretem önt Margit, szeretem önzetlenül, minden utógondolat nélkül. Ha kegyed egyszerű, vagyontalan leányka lett volna, már rég tettem volna e vallomást és arra kértem volna, várjon pár évig, mig jövőt teremtek magamnak s ha szivünk vonzalma találkozik, legyen az enyém. — Ezt most is megteheti Ön, mert azt a képzelt távolságot, melyet Ön inkább lát, mint én, nemes szive és lelki képességei könnyen kiegyenlitik. — És hiszi-e Margit, hogy szülei szintén igy fognak gondolkozni? — Meglehet, hogy nem: de ha látni fogják, hogy évek mulnak el és én másként nem fogok, nem tudok érezni: akkor ezt a kezet nem tehetik másába, mint az Önébe. Zoltán, odanyujtott kezemet először életében nyomta forró ajkaihoz; szemei érzelmeinek forró tüzében égtek és arca kipirult a boldogságtól. — Hát vessük kockára boldogságunkat, a kegyed felelősségére, kinek jobban kell ismerni szülőit: csak egyre figyelmeztetem Margit, hogy szülői elhatározása egy élet fölött határoz s a tagadó szó — engem örökre eltávolit! ... Elváltunk s én siettem anyámhoz, ki előtt titkom sohasem volt, hogy elbeszéljem a történteket. Anyám fejet csóvált s rosszalását fejezte ki hirtelenkedésemért; de arcából határozott rosszalást tudtam kiolvasni. Később láttam őt atyámhoz sietni, kivel a parkban sétálva, hosszasan értekezett. Az estebédnél szokatlan némaság uralkodott, melyből nem sok jót sejthettem, midőn anyám szokott bucsucsókját adta rám, fülembe sugá, rosszul cselekedtél! A legcsodálatosabb pedig az volt, hogy Zoltán alig tekintett reám s akkor is kérdőleg, mondhatni csodálkozással. Istenem mi lesz mindebből?

(Vége köv.)

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

(Folytatás.)

Minthogy ezt a fontos kérdést illendőleg meghánytam-vetettem magamban s minthogy különben legkisebb okom sincs saját személyemre büszke lennem, mint az emberek szoktak lenni, kik fényes tulajdonaiknak nagyon is élénk tudatával birnak, egyet be kell vallanom: hogy én e világon egészen fölösleges voltam, vagy, ha önöknek ugy tetszik, legalább egészen szükségtelen voltam. Ezt holnap fogom bizonyitani, mert ma ugy köhögök, akár egy vén birka, és hogy a szerencsétlenség teljes legyen, ápo-

lónőm, az öreg Terentjewna nem hagy békében: Menjen hát az ágyba, aranyos uracskám s igyék téát . . . »De tudom én jól, miért buzgólkodik ő olyan nagyan: maga szeretne téát inni. Nos, hát miért is ne?! Miért ne engedném meg a jó öregnek, hogy urától végső napjaiban minden kigondolható hasznot huzzon? . . . Amig nem késő.

*

Március 23.

Ismét tél lesz. A hó sürü pelyhekben hull. Egy fölösleges ember, egy fölösleges . . . kitünő egy szó. Mennél inkább magamba mélyedek, mennél figyelmesebben vizsgálom egész mult életemet, annál jobban meggyőződöm e szó megdönthetetlen igazságáról. Fölösleges. Ugy van. Más emberekre nem alkalmazható e szó. Az emberek lehetnek gonoszak, jók, okosak, ostobák, kedvesek s kiállhatatlanok; de fölösleges emberek azt hiszem, nincsenek a világon. Talán nem helyesen fejeztem ki magamat, hallják tehát önök: Ezen emberek nélkül is nagyon jól ellehetne a világ . . . . ez minden kétséget kizáró igazság; de fölösleges embernek lenni — nem főhibájuk, nem jellemző tulajdonságuk, ugy hogy, ha önök róluk beszélnek, e szó »fölösleges« nem mint első fog az önök nyelvére jönni. A mi ellenben engem illet . . . rólam teljességgel nem lehet egyebet mondani: fölösleges — ez minden. Egy számfölötti ember, egyéb semmi.

Megjelenésemet a világ szinpadán bizonyosan nem látta előre a természet, s ezért bánt velem ugy, mint egy váratlan, hivatlan vendéggel. Nem csodálni való tehát, ha egyszer egy tréfás ember, egy szenvedélyes preferánsz-játékos azt mondotta rólam, hogy anyám, mikor a világra hozott, rossz kártyát játszott ki.

Én most a legnagyobb nyugalommal beszélek magamról . . ., azok az idők elmultak! Egész életemen át mindig mások által elfoglalva találtam azt a helyet, melyre én törekedtem, talán azért, mivel nem ott kerestem, a hol keresnem kellett volna. Nem biztam saját erőmben, félénk, ingerlékeny lény voltam, mint a beteg emberek rendesen, s hogy a pohár csordultig legyen, valószinüleg tulságos önszeretet vagy főleg szerencsétlen szervezetem következtében — érzelmem s gondolkozásom és ezen érzelmek kifejezése között megfejthetlen s leküzdhetlen ellenkezés állott fenn; és valahányszor e bajt leküzdeni törekedtem, mozdulataim, arcvonásaim, egész lényem gyötrelemteljes erőlködés kifejezését ölték fel. Nemcsak olyannak látszottam, hanem természetellenes módon rá voltam kényszeritve. Én magam éreztem azt s gyorsan visszavonultam. Alaposan vizsgáltam, tanulmányoztam magamat, összehasonlitást tettem köztem s mások között, visszaidéztem emlékezetembe minden tekintetét, minden egyes mosolyát, minden vonását azon embereknek, kiknek tetszeni iparkodtam; mindent a legrosszabb oldalról fogtam fel, gunyolódtam még a fölött is, hogy igényt tartottam rá: »olyannak látszani, mint mások« — és a mint magam körül kedvet s vidámságot vettem észre, rögtön szomoruság s tompa kétségbeesés szállott meg; aztán ismét elülről kezdtem — szóval, körben forogtam, mint evet a kalitjában.

Egész napok teltek bele ebbe a morgolódó, eredménytelen küzdelembe.

És most mondják meg önök, kérem, mondják meg maguk: kinek és minek lehet hasznára az ilyen ember? Miért történt mindez velem, mi oka lehet annak, hogy nem jöhettem tisztába magammal — ki tudja ezt, ki találja ki ezt?

Emlékszem, hogy egyszer a postával utaztam el Moszkvából. Az ut kitünő volt, de a kocsis a négy ló mellé még ötödiket is fogott be. Ez a szánalomra méltó ötödik ló, mely egészen fölöslegesen s csakugy hanyagul volt a rudhoz kötve egy vastag, rövid szijjal, mely kegyetlenül horzsolta az állat combját és farkát, olyan kinosan ügetett a többiek mellett. Megszántam a szegény párát s figyelmeztettem a postakocsist, hogy most ugyan ötödik ló nélkül is lehetett volna boldogulni. Miután a kocsis egy ideig hallgatott s fejét csóválta, neki állott s elverte a szegény jószágot az ostorral, mely sovány hátán keresztül egészen a hasáig ért — s végre mosolyogva mondá: »Valósággal, csak ugy véletlenül került a kezem ügyébe, az ördög tudja minek?«

Épenily véletlenül kerültem én ide . . . De szerencsére nincs már messze az állomás.

Fölösleges . . . megigértem, hogy indokolni fogom nézetemet s be fogom váltani igéretemet. Szükségtelennek tartom az ezernyi csekélységet, apró eseményt s mindennapi véletlent elősorolni, mik különben

minden gondolkodó ember szemében megdönthetlen bizonyitékot képeznének mellettem, azaz, nézetem helyessége mellett — de mégis szivesebben kezdem egy nem jelentéktelen eseménynyel, mely, miként hiszem, a »fölösleges« kifejezés helyessége iránt felmerülő minden kétséget el fog oszlatni.

Ismétlem, nem fogok részletekbe bocsátkozni, de egy meglehetősen érdekes körülményt nem mellőzhetek hallgatással, épigy nem egy észrevételt, még pedig ama különös modort illetőleg, melylyel barátaim (mert én sem voltam barátok hijával) velem bántak, valahányszor velem találkoztak, vagy meglátogattak. Látásomra, mintha kicserélték volna őket: ha találkoztak velem, erőltetve nevettek s nem néztek a szemembe, vagy a lábaimra, mint némelyek szokták tenni, hanem az arcomba, sietve kezet szoritottak és sebtében kérdezték: »Ah, hogy vagy, Czulkaturin?« (A sors ajándékozott meg ezzel a névvel), vagy pedig: »A, hiszen itt van Czulkaturin is!« s hamar visszavonultak, sőt még egy ideig mozdulatlanul is állottak, mintha valamit vissza akarnának idézni emlékezetükbe. Oh én mindezt jól észre vettem, mert nem hiányzik nálam az éleslátás és megfigyelő tehetség, mindenekfölött pedig nem vagyok ostoba ember; olykor nem mindennapi, vig ötleteim vannak; de, minthogy fölösleges ember vagyok, s szeg van a fejemben, nehezemre esik gondolatomnak kifejezést adni, főleg mivel előre tudom, hogy a lehető legrosszabbul fognám azt a gondolatot kifejezni. Olykor épen csodálatosnak tetszik nekem, ha embert természetesen s fesztelenül hallok beszélni..., milyen müvészet, mennyi erő, gondolom magamban. Az igazat megvallom, nekem is kedvem kerekedik néha, annak a szögnek dacára, nyelvemnek használt venni; de csak ifju korombau sikerült kisé jobban beszélnem, mig érettebb koromban majdnem soha sem tudtam magamon erőt venni. Azt szoktam magamnak sugni: »Inkább hallgatni fogok« s az elnémitott. A hallgatásban mi mindnyájan erősek vagyunk; kiválólag nőink tünnek ki e tekintetben. Egy némely virágzó, orosz szűz oly állhatatosan hallgat, hogy még oly embernél is, a ki arra el van készülve, ez a szinjáték lázas borzongást s hideg veritéket képes előidézni. De nem erről akartam beszélni s nem illik nekem másokat birálni. Megkezdem az elbeszélést, melyet igértem.

Ezelőtt néhány évvel történt. Különféle körülmények, mik magukban véve egészen jelentéktelenek, de mik nagy befolyást gyakoroltak egész hátralevő életemre, O... kerületi városba szólitottak, hol félévnél tovább időztem. Az egész város egy hegy lejtőjén terül el s fölötte szabálytalanul van épitve. Lakóinak száma körülbelül 800-ra rug. Nagyon szegények s viskókban laknak. A főut, kövezet helyett itt-ott iszonyu nagy, faragatlan homokkővel van kirakva; innen van azután, hogy a kocsizás olyan terhes rajta, hogy még üres kocsikkal is kerülik ezt az utat; a rettentően piszkos piac kellő közepén egy sárgára mázolt ház áll. Ebben az épületben, sötét lyukakban, emberek ülnek, borzasztó nagy süveg a fejükön, kik azt állitják, hogy kereskedéssel foglalkoznak. Közvetlenül az épület mellett emelkedik egy tarkára festett oszlop, s ezen oszlop körül áll *pro forma* a városi hatóság rendeletére *egy* kocsi sárga szénával, e körül meg sétál egy városi tyuk. Szóval, O.... városkában ugy élhet az ember, a hogy akar. Ott tartózkodásom első napjaiban majd megölt az unalom. E tekintetben igazat kell adnom magamnak. Ha felesleges ember vagyok is, nem az én hibám. Magam ugyan beteg vagyok, de mitsem tudok megtürni, a mi a betegségnek csak a látszatát hordja is magán. Nem is futottam soha a boldogság elől, sőt minden erőmmel törekedtem utána...; nem csoda hát hogy unatkozni is tudok épugy, mint más ember. O.... városban hivatalos ügyben voltam.

Terentjewna a fejébe vette, hogy nem hagy békében. Ime kis mutatvány társalgásunkból:

Terentjewna: Ah, aranyos uracskám! Hagyjon fel már az irással! Árt önnek az az örökös irás, meg-meg irás.

Én: Csak azért teszem, hogy valamivel öljem az időt.

Ő: Inkább innék téát s menne aludni. Isten segitségével izzadni fog s talán szunyókálni is.

Én: Nem vagyok álmos.

Ő: Mit mond ön, az isten szerelmeért! feküdjék csak le, feküdjék, jót fog tenni önnek.

Én: Hiszen ugyis meg kell halnom, jó Terentjewna!

Ő: Isten őrizz bennünket s legyen irgalmas nekünk . . . Mit, parancsolja, hogy téát főzzek?

Én: Nem fogok egy hétig élni, Terentjewna.

Ő: Hagyjon már fel egyszer az ilyen beszéddel! . . . Megyek hát a samowart rendbe hozni.

Oh, te öreg, sárga, fogatlan teremtmény! Hát már te rád nézve sem vagyok ember.

*

Március 27. — Borzasztó hideg.

Mindjárt másnap, O . . . .ba érkezésem után, a fentebb említett hivatalos ügy egy bizonyos Ozogin, Matensovics Cyrillnek, a kerület egyik tekintélyesebb hivatalnokának házába vezetett, kivel azonban csak két hét mulva kötöttem személyes ismeretséget. Háza a főuton volt s a többiektől nagyobb kiterjedése, mázolt teteje s a kapu fölött elhelyezett két oroszlán által különbözött — e két vadállat az oroszlánok ama fajához tartozván, mely rendkivül hasonlit az elfajult kutyákhoz. Már az a két oroszlán mutatta, hogy Ozogin jól birja magát. És valóban 400 jobbágya volt, házában O . . . . város szine-javát fogadta s hires volt vendégszeretetéről. Nála megfordult minden előkelőbb városi tisztviselő: a járásfőnök, egy epés, gonosz német; a mérnök, tréfás ember, német eredetü, de tatár arcvonásokkal; a közlekedési hivatal egyik tisztje — gyöngéd lélek, énekes, de pletykafészek; az egykori kerületi parancsnok — egy hatalmas, marciális kinézésü ur festett hajjal, keményitett inggel, szük, testhez álló, feszes nadrágban s ama nemes arcvonásokkal, melyek oly ember sajátjai, kikre az igazságszolgáltatás felelőssége sulyosodott. Járatos volt hozzá két földes ur is, elválhatlan barátok; nem fiatalok már s meglehetősen kiéltek. A fiatalabb folytonoson gunyolta az idősebbet s valahányszor beszélni akart, mindannyiszor betömte a száját e szavakkal: »Okosabb bizony ha hallgat Szergejevics Sergiusz, mert bizony elszólja magát. Hiszen ön a »bab«-ot »p«-vel irja. »Igen, igen uraim«, fordult nekihevülten a jelenlevőkhez, — sejtelme sincs a helyesirásról, Papot ir bab helyett.« S mindnyájan nevetésben törtek ki, noha talán egyiküknek sem volt erősebb abban a müvészetben, hogy hibátlanul tudott volna irni; a boldogtalan Szergejevics Szergiusznak torkán akadt a szó s erőltetett mosolylyal bólingatá fejét.

De el is feledem, hogy még csak kevés időm van s nagyon is pontos, részletes leirásba bocsátkozom. El fogom hát mondani minden kerülgetés nélkül, hogy Ozogin nős volt s volt egy leánya, Erzsébet, a kibe én beleszerettem. Ozogin maga közönséges ember volt, sem rossz, sem jó. Neje sokban hasonlitott egy vén kotlóstyukhoz, de leánya nem ütött szüleire. Nagyon szép volt, élénk, de egyszersmind szelid természetü. Világos kék szeméből jóság sugárzott elő s örökös mosoly játszadozott ajkai körül. Hangja kellemes csengésü volt; mozdulatai kimértek, de élénkek. Az ifjuság pirja gyakran megfesté kedves arcát. Erzsébet nem öltözködött fényüzéssel; legjobban állott neki az egyszerü, keresetlen ruha. Nem volt természetem gyorsan barátságokat kötni, de ha valakivel szemben, a kivel először beszéltem, hamar bátornak s fesztelennek éreztem magamat — a mi különben csaknem soha sem történt — az nagyon az illető mellett szólott. Nőkkel soha sem tudtam bánni. Jelenlétükben arcvonásaim majd sivárak, majd szigoruak voltak, vagy pedig rettentő ostoba mód eltátottam a számat s annyira elvesztém lélekjelenlétemet, mintha megbénult volna a nyelvem. Ellenben Erzsébet iránt csakhamar oly erős vonzalmat éreztem, mintha már régi ismerősök lettünk volna. El fogom mondani, hogyan esett az.

Egy délelőtt Ozoginhoz menve, kérdeztem: honn van-e? Azt válaszolták: »Igen, az uraság öltözik, tessék addig ide besétálni.« Belépek a fogadószobába s nini! ott áll az ablakban, háttal az ajtónak, tehát felém, egy leány fehér ruhában, madárkalittal kezében. Szokásom szerint rögtön zavarba jöttem, de azért köhintettem tisztesség okáért. A leány megfordult, oly gyorsan, hogy feloldott haja az arcába csapódott. Midőn megpillantott, barátságos mosolylyal üdvözölt s egy kendermaggal telt kis ládára mutatva, mondá: »Bocsánat!« Én, természetesen, meghajoltam, a mint szokás s aztán hirtelen fölegyenesedtem, (mintha valaki hátulról a lábikrámra csapott volna) a mi, tudvalevőleg, jó nevelésnek a jele; aztán mosolyogtam, felemeltem kezemet s egyet legyintettem a levegőben.

A leány rögtön elfordult tőlem, kivett a kalitból egy pálcikát s elkezdette késsel tisztogatni s hirtelen igy szólt, a nélkül, hogy állását változtatná: »Ez a papa veresbegye . . . szereti ön a veresbegyet?« »Én jobban szeretem a csízet«, felelém én, nem minden megerőltetés nélkül. — »Én is szeretem a csízet; de nézze csak, milyen szép ez a kis állat. Látja, cseppet sem fél.« (Nem birtam eléggé csodálkozni, hogy én sem féltem.) »Jőjjön közelebb, Popkának hivjuk.« Egy lépéssel közelebb mentem s kissé lehajoltam. »Nemde, kedves jószág?« Arcát felém forditotta, de olyan közel állottunk egymáshoz, hogy ő kénytelen volt a fejét kissé hátraszegni, hogy ragyogó szemével jobban megnézhessen. Én reá pillanték: üde, rózsás arca olyan szivélyesen mosolygott, hogy magam is nekibátorodtam s örömemben csaknem vele nevettem. Ekkor kinyilt az ajtó s Ozogin ur belépett. Én eléje siettem, fesztelenül megszólitottam s máig sem tudom, hogy, hogy nem, náluk maradtam ebédre, sőt az egész estét is ott töltöttem. Másnap Ozigin szolgája, egy rövidlátó, hórihorgas fickó, olyan bizalmasan vigyorgott a szemembe, mikor a köpenyemet feladta, mintha csak a háznak régi jóismerőse, barátja voltam volna.

Saját tüzhelylyel birni, fészket rakni magának, ha mindjárt rövid időre is, — ezt a boldogságot én, mint fölösleges ember, családi emlékek nélkül, soha sem élveztem. Ha csak egy porszem volna birtokomban, mit virához lehetne hasonlitani s ez a hasonlat nem volna olyan nagyon is elkoptatott, azt merném mondani, hogy azon naptól virágzásnak indultam. Bennem és körülöttem minden gyors változáson ment át! Egész életemet a szerelem ragyogta körül, igen, egész életemet bensőm legtitkosabb rejtekéig, körülbelül ugy, mint mikor sötét, lakatlan szobába világot visznek be. Lefeküdtem aludni és felkeltem, felöltöztem, reggeliztem, pipáztam — mindent máskép, mint azelőtt; sőt mi több, szökdelve, ugrálva jártam, mintha egyszerre szárnyam nőtt volna. Emlékszem, hogy az első pillanattól tudatával birtam az érzelemnek, mit bennem Erzsébet keltett, szeretém őt szenvedélyesen az első naptól s attól a pillanattól nem volt titok előttem, hogy szeretem. Három hétig minden nap láttam őt. Ez a három hét volt életem legboldogabb szaka; de a visszaemlékezés azon időre mély fájdalommal tölt el. Én nem tudom ezt a három hetet máskép képzelni, mint összefüggésben azzal, a mi utána következett s fájó szivemet maró keserüség tölti el.

Valahányszor az embert a boldogság érzete uralja, agya, tudvalevőleg, mindanynyiszar teljesen tétlen. A nyugodt, örvendetes érzelem, a boldogság érzete betölti egész lényét, megragadja őt egészen; énjének öntudata elenyészik, — kimondhatlanul boldognak érzi magát, a hogy kevésbbé gyöngéd érzésü költők mondják; de ha ez a »bűbáj« elmult, az ember szemrehányást tesz magának s sajnálja, hogy ezen boldogság idején oly kevéssé figyelte meg önmagát, hogy szemlélődés és emlékezés által élvezetét nem fokozta, nem hosszabitotta . . ., mintha bizony annak, a ki boldogságában önmagának sem ura, ideje s kedve volna érzelmei fölött elmélkedni. Az ember a boldogság mámorában hasonlit a légyhez a napsugárban. Ezért nem vagyok én is képes arra a három hétre visszagondolva lelkemben tisztán és érthetően visszavarázsolni az akkor érzett benyomást, noha igaz, hogy azon egész idő alatt mi sem történt közöttünk, a mi különös figyelemre méltó volna . . . ama husz nap ugy él emlékezetemben, mint valami sugárövezett, illatos, ifjuságlehellő, mint szingazdag szivárvány bus életem egén. Csupán attól a pillanattól hű emlékezetem, hol nehéz sorsom csapásai reám hullottak.

Ah, ez a három hét! Még erről sem mondhatom, hogy semmi fogalmat sem hagyott maga után emlékezetemben. Olykor, ha sokáig elgondolkozom ama pillanatok fölött, fel-feltünik egy-egy emlék multam homályából — mint a csillagok váratlanul feltünnek az égen, midőn az őket kereső szemnek mintegy eléje jönnek.

Legtisztábban megmaradt emlékezetemben egy erdei séta emléke. Négyen voltunk: Ozogin neje, Erzsébet, én és egy bizonyos Bizmionkov, alsóbb foku városi tisztviselő . . . szőke, derék és szerény ifju. Később lesz alkalmam bővebben szólani róla. Maga Ozogin honn maradt, a feje fájt, mert sokáig aludt. Csodás szép idő volt, meleg, csendes, egy levél sem mozdult. Itt meg kell jegyeznem, hogy városi nyilvános kertek s sétányok nem izlése az oroszoknak. A legnagyobb városokban bármely évszakban sem talál az ember a nyilvános

kertekben akár csak egy árva lelket, legfölebb egy-egy öreg anyóka sütkérezik valamelyik napsugáros lócán; de csak akkor, hogyha a bejáratnál nincs a szokásos piszok. Ha azonban a város közelében egy arasznyi nyires van, a kereskedők s olykor a hivatalnokok is, különös élvezetet találnak abban, hogy vasár- s ünnepnapokon szamovárral, kalács, dinnyével megrakottan oda kivonulnak s mindezen istenáldását kiteritik a poros gyepen, köréje települnek s késő estig boldogan lakmároznak s verejtékes arccal szürcsölik a téát. Ilyen erdőcske volt O . . . város határában.

(Folyt. köv.)

A NÉPSZINMŰ JELENE.

(»**Turi Borcsa**«, Gerő Károly népszinműve előadásának alkalmából. Először adatott 1883. okt. 5.)

A mennyire jelentéktelen ez az ujdonság mint népszinmű, annyira mély tanulság magára a népszinműre nézve.

Eleinte a szerző kiinduláspontjával érdekelni kezd, az I. felvonásban uj alapeszme magvát véljük csirázni. A népszinmü, némely régibb kivételeket (»Viola«, »Két pisztoly«, »Betyár kendője«) nem tekintve, épen mivel csak kivételek, kerüli a szomoru véget. Gerő müvében a kezdet szomoru véget igér, Turi Borcsa menyasszonya Gombos Ferinek, a kit azonban nem szeret, mivel szerelme már régebben a léha Tornya ispánhoz füzi. A menyegző napján csakugyan ott hagyja vőlegényét a faképnél s az ispánnal megszökik; tettét azonban csakhamar van oka megbánni, mikor szerelmi mámorából kiábrándul. Mily végre enged ez következtetni? A mély érzelmü Feri sorsa határozottan tragikus; de Borcsáé is az. A szökés óta (az I. felvonás óta) folyton hallgat és e hallgatás ama tragikus makacsság benyomását kelti, mikor gyönge lények az őket elvesztő démontól menekülhetnének és mégsem tudnak vele szakitani. És épen ezért keltett e mü az I. felvonás után érdekeltséget. Az iró le fog térni a szokott ösvényről, mely a könnyen kibonyolitható könnyed szenvedélyek összeütközését kedveli. Merészen a szenvedélyek révparttalan tengerére hajtja embereit, hol eddig csak Vörösmarti Szabolcsa és Zenője hányódtak és szenvedtek hajótörést. Mily érdekes lenne a sok parlagiság és együgyüség után végre ily hajótörést látni a nép életéből, hol az csak ugy járja, mint a nagyvárosi életben. Nemcsak a lakodalomig haladni, hanem a lakodalom után sötét képeit is föllepleznì — szóval a költői alkotás, szenvedélyek világába emelkedni. És Gombos Feriből mégsem lett Szabolcs, Borcsából nem lett Zenő. Pedig az lehetett volna. Borcsa makacs ragaszkodása pusztitó szenvedélyéhez drámai érzés volna, mert a makacsság a dráma legkiválóbb érzése, minthogy a dráma emberei első sorban, mindig az akarat egyénei. Szóval az I. felvonás csak tragédiát jelezhetett. Mert lenne bár Borcsa boldog vagy boldogtalan, a hű Feri minden esetben csak boldogtalan sorsra tarthat számot. Ki gondolt volna az I. felvonásban arra, hogy a Feritől szive mélyében borzadó, irtózó Borcsa valamikor Ferit boldogitsa kezével. Ez még az életben is lehetetlen dolog. A kit nem szenvedhetünk, azt sohase boldogithatjuk szerelemmel. És ha az élet Borcsái mégis megtérnek és kezöket nyujtják Ferinek: az nem szerelem, csak valami lanyha, tisztes érzés, tisztelet a félreismert Feri derék-, jóravalósága iránt. Lehetnek az életben kivételek, hogy Borcsa pl. ujjászületve, egész lélekkel belészeret a megvetett Feribe, ámde csakis ujjászületve, ha valami kézzelfogható, látható oknál fogva Feri fölmagasztosul szemében. De még föltéve, hogy az életben ez igy lehet, a drámában igen nehéz dolog. Gringoire inséges volta dacára megszeretteti magát Lujzával; ámde ez őt eddig még csak látásból sem ismerte. Gringoire költői rajongásba merül, ugy hogy ez átszellemülésben Lujza őt bámulja, megszereti; és mivel a költő igy okadatolta, a »miért«-et drámailag elénk tárta, elhisszük, hogy Lujza fölületes (és nem mély, mint Borcsáé) irtózata ellenére megszereti Gringoire-t. Tehát életben és szinpadon egyaránt az ily megtérések csak meglepő, váratlan okadatolás utján nyernek hitelt. A nem okadatolt megtérések azonban, melyekről a megtérő nem tud számot adni az életben is talányszerüek, regényben is azok, — mert a regényiró is csak találgatja a megtérés okát; drámába meg épen nem valók, mert a drámában megtérőnek meg kell tudnia mondani minden időben mit és miért érezett, hogy a többiek felelhessenek rája — különben nincs cselekmény, nincs dráma. Mert az nem

*

dráma, ha a többi személyek találgatják, mondják el, hogy Borcsa igy meg ugy érez mostan; erre a néző ezt mondja: meglehet azt tette Borcsa, de én nem láttam, nem hallottam tőle magától .... Az ily ugrások, váratlan, magyarázatlan megváltozások az életben sem lelkesitők — no de hát az életben nincsenek is arra szánva, hogy nézzék, kritizálják és érezzenek láttukra; hanem a drámában mindenből hasznot, élvezetet akar vonni a néző, azért hát ott a természet ugrásai még ugy sem járják. Az ilyenektől a legnagyobb irók is tartózkodtak. A megjavulást a dráma nem kedveli. Ki gondolta volna, hogy Gerő a kinálkozó lélektani összeütközések helyett a kibonyolitás e nyárspolgárias fogásához nyul? De meg is járta vele. Mint mondók az ily megjavulás drámaiatlan, költőietlen, igen józan és igy csak epikailag okadatolható. És a hiba Gerő müvében az utolsó apróságig megboszulta magát. Már maga a megjavulás felvonás közben történik; azt el kell körülményesen beszélni, sokaknak hozzá szólni; mind hozzászólnak, de mind csak a fejét csóválja, semmit sem tesz és várja mi lesz a vége. A plébános ur e mellett borzasztó kényes és indiskrét adatokat, bizonyitékokat kénytelen szőnyegre hozni, hogy Feri valamikor ugy kapja meg Borcsát, mintha Borcsa mindig csak őt szerette volna és nem szökött volna meg senkivel. Rettenetes izléstelenség ez a pont; de bármint mosolyogjunk is, a szerzőnek és a plébánosnak ezen át kell esnie, hogy a darab végét türhetővé tegye. Miután Borcsának nincs ujabb oka Feribe szerelmesnek lenni, de már az ispánt sem látszik annyira szeretni, hát marad ott, a hol áll és vár jobb időkre. Gombos Feri még kevesebbet tesz, csak muzsikáltatja magát bujában és a II. felvonás elején neki megy fokosával az ispánnak. Már ennél többet nem tehet — ha ugyan agyon nem akarja ütni az ispánt; de hisz akkor rosz vége lenne a népszinmünek és ez ma még nem járja — hogy azonban mégis tegyen valamit a darab végén megint csak nekiront az ispánnak fokosával. Ez a II. felvonás haladása. A jó emberek még mindig nem tudják mitévők legyenek Borcsával. A III. felvonásban Borcsa még többet hallgat, mint a II-ikban. Ez alkalmat tehát még jobban fölhasználhatja a falu népe, hogy a csendesen varrogató Borcsa hallgatása alatt a biró is szerelmet valljon, meg egy volt furvézer arató is sikeretlen ostromolja valami Panna vagy Sára szivét. Végül a közboldogságban eszükbe jut Borcsa. Rábeszélik hát, legyen esze, Feri derék, jóravaló ember, menjen hozzá. És e legkevésbbé gringoirei okra, a derékségre, jóravalóságra hajt Borcsa, engedelmet kér Feritől és hozzámegy. Tehát az egész II. és III. felvonás, hogy tovább folyjon, oly szereplőkkel és eseményekkel van rakva, melyek nélkül a darabot elmondhatjuk. Nem is tehetett szerző máskép, mint igy, miután Feri semmit sem tehet és Borcsa folyton hallgat, sirdogál és varrogat, meg Blaha Lujza énekére figyel. Az az ének és tánc! Nagy baj, hogy olyan még a magyar közönség, hogy a mellékes érdekli őt a darabban. Még a III. felvonásban is, ahol már alig várja az ember rendszerint, hogy haladjon a darab már vagy mi: a mi közönségünk hűségesen ujrázza 2-szer, 3-szor a nótát. Nem is csoda hát, ha az iró ezekre fektet sulyt, sőt ezekben keres segitséget sülyedő drámája számára. Hisz a mi kritikánk sem sokkal drámaibb érzékü, mint maga a közönség. A lapok mind mellékesebb hibáit hangsulyozták a darabnak: hogy nem tudja a szereplőket maguktól fölléptetni, hanem mások hivják be, hogy az epizódokat el nyujtja, hogy szerkezete aránytalan, nincs még technikája, stb. és hogy bár hibái számosak, nagy érdeme a zamatos nyelv, az elmés ötletek. Csakhogy mind e hibákon javithatna Gerő és darabja még sem javulna. Egyik lap sem mondta meg neki: hogy nem a technikában van a hiba, hanem a conceptióban. Mit ér az ötlet, az elmésség, ha nincs lángelme, mely a szerencsés kiindulásból uj helyzeteket teremtsen, mik a népszinművet reformálják, — mert az uj helyzet mindig reformálja a müfajt! És a müfaj reformja reformálja a közönséget is. Ma ennek a közönségnek elég a tánc, lakzi, dana. Nyer-e a magasabb dráma, ha a közönséghez mindig csak leereszkedünk? A közönség csak ugy emelkedhetik izlésében, ha emeljük. A mi népszinművünknek gondja van arra, hogy a vacsorázó közönség jó hangulatban hagyja el a szinházat: nálunk a népszinmü főfeltétele a jó kimenetelü vég. Derültség, könnyed érzelmek, együgyü észjárás a népszinmü eleme; különben nincs

jó vége, nyugodt bonyodalma. Ez nem maradhat igy. A népszinmü valamikor majd csak oda fog fejlődni, hogy ujjászületve dal, tánc nélkül és sötét bonyodalommal a nemzeti szinházban is megnézze a nép, mint nézi a Burg-ban Mosenthal, a Théatre françaisban Erckmann Chatrian magasabb szinmüveit. Tehát nemcsak népszinmü, hanem népdráma is legyen már egyszer!

Akkor aztán a szinmüvészet is mélyebbé fog válni.

Ma a népszinmüi szenvedély tetőfoka a verekedés. Tamási — Feri akkor tör ki, mikor az ispánt meg akarja verni. E müvészünk az ily momentumokban hirtelen alászáll, csak készülődik, forgatja szemét, gyürkőzik. Hangja sem birja az ily kitörést, mert soha sincs alkalma a dictióban gyakorolni. A népszinmühősök fokos nélkül nem igen jönnek indulatba és e hősök mindig is fokossal járnak; pedig a nép közt is vannak öreg, ifju, jó, rosz, szép, rút, szelid érzelemből, megrögzött szokásból, szivből és más alkalmakból támadt hősök! De népszinmüvünk csak az egyszerü érzés és a genre drámája. Ezért igaz, hogy e téren gazdag szinészetünk is. Tamási e tekintetben valóban alkotó, nagy szinész. Folyton érzékit, magyaráz, kiegészitő vonást teremt . . ! Nézzük csak e háromsoros dalt:

»Hollóhajad hullámzása,
Piros ajkad mosolygása,
Gyöngysor fogad tündöklése . . .«

Az első sornál gyönyörében összecsapja kezét, az utolsónál a legmagasabb kéjjel kiterjeszti ég felé kezeit és végül lebocsátja, kifejezve, hogy nem is képes ő elmondani szerelmét, gyönyörét érzelme tárgya fölött. Oly müvészi elmélyedést adott e három sor énekében, hogy nem is énekelt, hanem önmagában, senkiről sem tudva látszott beszélni. Ha már a dalban az, a játékban még inkább mély Tamási. E sajátságára nézve nem méltányolják őt eléggé. »Más körülmények közt téged is szeretnélek — mondja Tercsihez jósággal, de aztán elfordulva mondja — ugy a hogy a Borcsát szeretem«, — oly csendes, komor merengéssel, mely érezteti azt, hogy Feri sejti, mikép Borcsát hiába szereti olyan nagyon. Blaha Lujza nem ily drámai hajlamu. Ő is játsza a népdalt és hozzásimulva gereblyéhéhez, énekelve mereng; de a dalból nem mindig csinál oly helyzetet, mint Tamási és sokszor hagyományosan gestikulál, a közönséghez énekelve. Érzelem dolgában messze mögötte áll Tamásinak, kinek müvészetét Blaha L. természetes, veleszületett bája, vidorsága a drámaiatlan néző és kritikus szemében elhomályositja. Abban egyek Tamási és Blaha L., hogy mindig passziv érzelmek tolmácsolói és alanyiasak. Ilyen a többi szinész is. Tihanyi kitünő tehetség. Katonás, mozdulatlan állásban, csak derülten, de nem nevetve, bizonyos együgyüséggel és szelidséggel, a mi igen komikus ellentét nagy alakjához képest, mondja el jámbor vigságait és agyonkacagtat; de csakis ilyen mozdulatlan, »engedelmet orditó« (mint szerző jellemzi) volt furvézer aratóban tud müvészkedni; a legcsekélyebben összetett egyénnél egyenetlen, álpáthosos. Horvát Vince egy szárazabb Szigeti-tehetség; humoros mondásait bizonyos önéldelettel mondja, amiben van naivság, de még több fanyar kényszerüség, mintha azt mondaná, hogy: »nem mondhatom másképe«. E humor nem oly érzéki, kurjogató, szóval eszmeibb és nuanceozó. A közönség inkább élvezi Horvát rövid, köpcös alakja, komoly, kövér feje komikumát, mint e humort, mely a nemzeti szinházban megmenthető volna, mig a népszinházban nem talál tért. Valóban e nagytehetségü szinész alig kap szerepet. Turi Gáspár és az ispán komolyabb jellemszerepek és előadóik csak szembeötlőbben világitották meg azt a jelenséget, hogy a népszinmü ma kellő mélység hiján van és a szinmüvészet is parlagon áll vagy — mint Eőri példája mutatja: elparlagiasodik . . .

R. P.

HUGO VIKTOR ELETÉBŐL.

— Intim dolgok. —

Clément Caraguel, egyike azon francia iróknak, kik a »költőkirály« bizalmának napjánál sütkérezhetnek, két adomaszerü dolgot bocsátott az utókor rendelkezésére.

*

Egy ifju költő, a kit senki sem ismert, beállit az egyik párisi kiadóhoz. Egy füzet költemény van a kezében, szép tisztán leirva: a Muzsa csókjával homlokán, előzékeny mosolylyal ajkai körül. Azt a typikus választ kapta, melyet a kiadók internationa-

lis megállapodás szerint minden ismeretlen poéta számára készletben tartanak: hogy a pillanat nincs jól megválasztva, a költemény egyáltalán nem kelendő stb.

— Kegyed csalódik, mondá az ifju, minden versirót nem szabad egyforma mértékkel mérni. Szerződést kötöttem volna önnel, mely biztositotta volna önnek későbbi müveimnek kiadása jogát. Ezáltal szerencséjét utasitja el magától.

— Kegyed valóban nagyon kegyes, uram! — mondá a kiadó gunyos mosolylyal.

— Talán kegyesebb, mint gondolja, válaszolt a fiatal poéta, mert bennem lángész rejlik, bármily kevéssé hajlandó is kegyed azt most elismerni, ám a jövő meg fogja mutatni.

Ezzel az ifju zsebre tette kéziratát és eltávozott. A kiadó, a kit a fiatal költőnek biztos föllépése meglepett, egy ideig megfontolta a dolgot és vissza akarta hivni. Késő! A poéta és a költemények eltüntek.

Az olvasó kétségkivül eltalálta, hogy ki volt.

*

Alig pár napja mult el az a rettenetes háboru a szinfalak között, melynek »Hernani«, néhány előadás után, végre is áldozatául esett. Az ifju költő kirándulást tervezett és el is utazott Normandiába, hogy a párisi izgalmakat kissé kipihenje. Hogy a vadregényes tájéknak szépségeit annál zavartalanabbul élvezhesse, a póstakocsinak födelén helyezkedett el, a hol csakhamar utitársra is akadt, egy nagyon gondosan öltözködött, fehér nyakravalós urnak személyében. A két utazó eleinte egészen elmerült a tájképnek bájaiban, de csakhamar a beszédnek folyama is megindult és az előkelő uri ember fiatal utitársához azt a kérdést intézte, vajon Párisból jön-e. Igenlő válasz.

— Ah! És ugyan mi ujság a fővárosban? — folytatá a fehér nyakravalós.

A párbeszéd mindenekelőtt politikai dolgokkal foglalkozott, melyek akkor a szellemeket annál nagyobb mértékben vették igénybe, minthogy a forradalmi események előérzete mindenütt fölmerült.

Következett az irodalom, mely nem kevésbé érdekel Franciaországban minden embert.

— Miután kegyed Párisból jön uram, kezdé rövid szünet után a fehér nyakkendős ur, kétségkivül hallott valamit arról a szindarabról, a melylyel most akkora hűhót csapnak.

— Oui, Monsieur.

— Talán maga is látta?

— Oui, Monsieur.

— Eszeveszett dolog, nemde?

— Oui Monsieur, mondá Hugo Viktor harmadszor is rendületlen nyugalommal, hogy társát kelleténél korábban meg ne zavarja.

— Uraságod talán maga is foglalkozik az irodalommal? — kezdé a fehér nyakkendős ur megint a beszélgetést.

— Kissé.

— Ah!

— Tragédiákat irok.

Ezen szónál, hogy »tragédiák« az előkelő férfiu szive — miként Hugo később megtudta, legfelsőbb itélőszéki biró volt — nem állotta meg tovább tartózkodását.

— Ugy látszik, hogy ez a »Hernani« valami rettenes darab, melynek szerzője az irodalom legcsufabb alakjai közé tartozik — s következett a gyalázatos epithetonok tarka litániája.

— Nincs szerencsém őt ismerni, válaszolá Hugo Viktor, kit a jelenet egyre jobban és jobban mulattatott.

— Nekem sem, uram, hál' Istennek! Hanem egyik barátom, a ki nemrég került vissza Párisból, véletlenül látta.

— Ne mondja!

— És milyennek látta, édes Istenem. Tökéletesen elembertelenedett, félig mezitelen teremtés.

— Lehetetlen!

— Azonkivül majdnem mindig részeg.

— Milyen utálatos!

— Néha tökéletesen ittasan kell őt a kávéházból hazacipelni. Mint minden irodalmi cigány, ő is idejének java részét a boros kancsó mellett tölti. C'est un pilier d'estaminet!

— Tessék!...

— Nemde, különben ez nem is csoda olyanféle költészet mellett!

— Igaza van, uram!

— És tudja, hol irja félbolond költeményeit? Ama lakomáknál, melyeket a kardalnoklányok legközönségesebb fajtájával tart, ama lángnak világánál, mely a puncsos bögréből száll fel, pálinkától szagos

és utálatig kendőzött világban. És ilyen világnézletnek termékeit tukmáltattuk magunkra néhány bolond által, mint nemzeti költészetet?

— Soha! majd megvédjük magunkat! — mondá Hugo Viktor tüzesen, hogy elrejtse a nevetést, mely már-már kitört belőle.

— Oui, Monsieur! megvédjük magunkat, jól van, fiatal barátom, nagyon jól van; óh, mi boldog vagyok, hogy kegyedben olyan lélekre akadtam, melyet a kornak romlottsága érintetlenül hagyott; kegyed egy galant homme, egy... végtelen sok bók következik itten a fehér nyakravaló tulajdonosától.

Ilyen párbeszédek közben folytatták utjokat és midőn a két utitárs Hawreba érkezett, kettejük között oly szivbeli egyetértés uralkodott, hogy az előkelő fehér nyakravalós nem állhatta meg, hogy a szerény fiatal emberrel ugyanegy vendéglőbe ne szálljon.

A szobapincér mindenekelőtt azt a könyvet adta elő, melybe az érkező idegenek nevüket beirják.

— Viktor Hugó, Párisból! irja oda nyugodtan a »Hernani« szerzője és jelentős, de szives mosolylyal nyujtja oda társának a tollat.

Ez alig pillantotta meg a nevet, midőn sápadt lett, kékült, zöldült, azután mint valami őrült ugrott föl, felkapta böröndjét és nyakra-főre elszaladt....

IRODALOM.

»Elbeszélések.« Irta Ember György. Budapest, Aigner Lajos bizománya. Ára 1 frt.

Novella-iró tehetségének megitélésénél, ugy hiszem nem épen helytelen nézpont az: vajjon bir-e holmi közönséges emberek iránt is érdeklődést kelteni az olvasóban? A kérdésnek ily módon való föltevése Ember Györgyre nézve nem előnyös. Kötetében alig van elbeszélés vagy rajz, melyet érdekesnek lehetne mondani. Mindennapi viszonyok, sokszor elhasznált fordulatok, jámbor világnézet, egyszerü előadás és jólismert népies alakok — im, ezekből az elemekből áll mind a nyolc történet. Szerzőjük merőben lemondott az érdekkeltés müvészetéről s ugy hiszi teljesen eleget tett kötelességének, a mikor a józanságnak s az erkölcsösségnek szerez érvényt néhány gonosz ember megszégyenitésével s ugyanannyi jóravaló polgártársnak megjutalmazásával.

Ha nem tudnók, hogy Ember György tulajdonképi foglalkozására nézve néptanitó: e kötetének elolvasása után azonnal megtudjuk ezt. De szivesen hozzátesszük, hogy felvilágosodott, minden nemes- és jóért buzgólkodó paedagogot ismerünk meg benne. Nincs is egy novella sem e kötetben, melyből a tanulság könnyen levonható nem volna. A népet, melyet oktat s melynek javára müködik jól ismeri; szokásait, gondolkodását hiven irja le, ugy hogy egyik-másik részlet ethnografiai becscsel bir; de minde dicséretes tulajdonságok mellett élénk hiányát érezzük a jellemzés erőteljességének, határozottságának; a szinezését ez előadásban s főleg az irói individualitását, mely többé-kevésbbé megkülönböztesse a könyv szerzőjét, más hasonló könyvek szerzőjétől.

Ma, a mikor a népies genre annyira kedvelt, s néhány jeles mivelője által igaz diadalt is ül: nem épen örvendetes jelenség az oly könyv, melyről a kritikus nem birja elhallgatni azt, hogy kötelességből, de nem egyuttal igaz élvezettel olvasta végig. A stil magyaros és világos, a történet meg is indul, érezzük, hogy a szerző meg is szeretné kedveltetni velünk egyik-másik alakját: a folyvást fütyörésző Farkas iskolamestert, az imádkozó Évit, az ártatlan kacagó Mariskát, a Gyuri bojtárt, a koldusgyerekből lett Sándor papot, meg a többit; de hát ugy vagyunk velük, mint a ránk tukmált ismerősökkel: bemutatják nekünk, a mikor kelletlen hangulatban vagyunk, szóba is állunk velük, egy ideig hallgatjuk is őket, aztán tovább megyünk. Ember György, mindig kelletlen hangulatban talál bennünket. Ez az ő irói malheure-je.

Pedig voltak sikerei s nevéhez már érdemek is füződnek. Sőt épen e novellái közül egyik-másik pályadijat is nyert; meg is érdemelték, mert jóirányu, tanulságos népies olvasmányok. Ha hozzá még költészet és erő volna bennök, pályadijnál is többet érdemelnének: azt, hogy széles körben is kedvenc olvasmánynyá váljanak.

Ember Györgyöt valamely rajza, vagy novellája megirásánál, ugy látszik, nem a tárgy sajátossága, a szereplők s a mese különössége, hanem első sorban a théma ethikai célja és következménye foglalkoztatja. Azért nem is válogat sokat az eszközökben, a

mikor valami alapigazságot vagy erkölcsi tételt hasznos okulás végett egy-egy történet keretében be akar bizonyitani.

Mindjárt az első elbeszélés «A drágakő története» igen egyszerü s csak egyes részeiben édekes elbeszélés. Azt bizonyitja be vele a szerző, hogy a koldusgyerekből is lehet derék ember, ha találkozik emberbarát, a ki fölneveli és alkalmat ad rá, hogy tehetségét kifejleszsze. A »drágakő« senki más, mint a koldusgyerek: Kálas Jóska. A falu iskolamestere, Farkas, ki különcködő zenekedvelő s azért a nép bolondnak hiszi: az utszélen találja őt, megismeri szép hangját s földesura, Gyürki Bódog segitségével kiképezteti, hogy mire felnő a nemzeti szinház első tenoristája lesz. A mig a fiut ily szerencse éri, a Gyürki-család elszegényedik. De Kálas Jóska nem hiába kapott jó nevelést: titkon kifizeti egykori jóltevője hatezer forintnyi adósságát, e derék tetteért aztán abban a jutalomban részesül, hogy a szép és büszke Gyürki Margitot megnyeri feleségül. Az agyarkodó falusiak pedig, élükön a Szájas Pistával, az iskolamester nagy megelégedésére, csufos szégyent vallanak.

Hát ez bizony elég naiv mese. Az alakok mind halványok, még az iskolamester is, a a kit pedig előszeretettel rajzolt a szerző. Sehol se látjuk a jövő nagy énekesének ambicióját, küzdelmét, céljait; sőt őt magát se látjuk, mert a szerző nem állitja elénk, csak beszéli, mit terveznek, tesznek vele. Farkas mestert a titkolódzás, fütyörészés még nem teszi genre-rá; Gyürki elszegényedése sincs indokolva, mert az ugyan nem elég ok a tönkrejutásra, hogy majd Margit kénytelen lesz engedni gőgjéből s Kálasnak majd alkalma nyilik nagylelküsködni. Még legélénkebb az a néhány találó vonás, melylyel a szerző Szájas Pista kontur-jait megrajzolta.

Nem különb elbeszélés a »Kacagó Mariska« bus története sem. Itt is a »jó« és »rosz« küzdelmét tárja föl az iró; de fájdalom egy ártatlan leány esik e harc áldozatául. A gonosz Potya Pista önzésből neveli föl a szép Kacagó Mariskát. A leány egy alkalommal szemére hányja nevelőapjának, hogy méregkeverő s hogy a kapzsi özvegy Zsigmondnéval egyetértve, ennek mostoha-fiát, Sándort, majd pálinkával, majd mérges tejjel elakarja veszteni. Ekkor Potya Pista megöli a leányt; de őt és cinkosait elfogják. Ez az egész. A gyilok és méreg e szerepeltetése olyan e kis rajzban, mint tengeri vihar egy pohár vizben. Megdöbbenteni ugyan nem bir. Bonyodalmasabb »Az iskolamester leánya« cimü novella. Ebben is koldusgyerek szerepel, kit a falusi tanitó nevel föl és képeztet ki. Sándor meg is becsüli magát: pap lesz s megnyeri mindenki szeretetét. Legjobb szivvel viseltetik iránta Róza, gyámatyjának leánya; de más is szemet vetett reá: Ilonka, a Rojtos bérlő leendő gazdag örökösé. Foly is a cselszövény, hogy az ifjut megnyerjék a módos leánynak. Mindenekelőtt ráfogják, hogy Róza egy obsitos katonával, Gergelylyel ért egyet s elidegenitik tőle a fiatal papot, s mikor ez se használ, Rojtos nagy titkon a vizbe fulasztja az iskolamestert. De a turpisság természetesen kisül. Róza és Sándor egymáséi lesznek; Ilonka cifra hölgynek csap föl s midőn egy báró kedvese cserben hagyja: bánatában meghal; Rojtos uram pedig megtörik s miután mindent kivallott, egy reggelen a leánya sirján megfagyva találják. Ez az egyetlen novella a kötetben, melyben némi rejtélyesség s igy érdekfeszités van. Az iskolamester vizbefulása ugyan semmikép sincs indokolva; legalább Rojtos haragját, szenvedélyét nem rajzolja a szerző s igy bosszuját sem értjük meg; de a kék köpenyről letépett posztódarabbal, melyet a patakban találnak, s a gyilkosság eltitkolásával: legalább kiváncsiságunkat kelti föl a szerző. Azt azonban nem birja elhitetni velünk (különben rábeszéléssel meg se kisérli), hogy Ilonkának okvetlenül el kellett kallódnia. De hisz Ember György alakjai általában nem azt teszik, a mit a hozzájuk hasonló vérmérsékletü és gondolkodásu emberek tennének, hanem azt, a mit maga a szerző akar. A novella kidolgozása is sekélyes; a végéről már csak holmi levéltöredékekből, naplókivonatokból és száraz felvilágositásokból értesülünk.

Egy elbeszélés, »A dalos kispásztorleány« cimü, a román népéletből van véve; sentimentális, de költői részletekkel bir s a közbeszőtt népdalok forditásai csinosak. »A kis furulya« történetében az előadás sok helyütt ízes, de a szószaporitás e darabban nyilvánul a leguntatóbban.

Mindkét novellának ellentétei az »Imád-

kozott« és »A husvéti ajándék« cimü rajzok. Ezekben a kompozició iránti érzéket mindenekelőtt a szabatosság és kerekdedség mutatja. Amaz balladai menetü elbeszélés, voltakép két monolog; az egyiket a templomajtóban kolduló vénasszony mondja el, a szintén kolduló Évihez intézve a szavakat, melyekből a leány családjának egész szerencsétlensége kiviláglik; a másikat meg Évi mondja s ebből megtudjuk, hogy végül annak a fiával lesz boldog, a ki az ő megrontójuk volt. És monolog a második rajz is. Egy anya intézi gyermekéhez s panaszaiból megtudjuk, hogy férje elhagyta egy más nő kedveért, de aztán bűnbánólag visszatért, hímes tojást küldve előre e fölirással: »Kegyelem.« S a nő megbocsát.

A szerkezetnek ez a módja mindenesetre érdekes; de egyuttal nehéz is. Az utóbbi rajznak az a hibája, hogy az anya oly stilusban beszél a »tatá«-ról, melyet a »kicsi« nem igen érthet meg. Ime néhány mondat: »Az az alak, melyet tatád egykor angyalinak mondott, összeesett, gyönge, beteges hüvelye lett csak már keserüségek közt vergődő lelkemnek.« Vagy pedig: »Az a másik »angyal«, ki mézes-mázos szavakkal hitegette, ki neki az én szivemtől soha nem telhető boldogságot igért, az, mint sok ezer lepke, már más virágnak kéjelgé illatát.« És végül: »A nyájas ködfátyolképet zordon tájék váltotta föl.«

S ha már benne vagyok a helytelen passusok idézésében: hadd jegyezzek ide amazokból is néhányat, melyek mind megannyi foltok ebben a különben is fogyatékos könyvben. Népies műben nagyon is keresett az olyan frázis, melyben az »Ég fénykép telep«, a nap sugarai képet irnak s az »örök fényképész megörökiti az emberszív példáját.« Az isten, mint — fotográfus! Ezt csak humorosan lehetne mondani és alkalmas helyen . . . A mikor szenvedélyes az apa, Ember György ily szavakat mondat vele leányának: »Hadd szijjam ki édes lelked picipiros ajkad közől!« Egyik-másik alakja nem vonja vagy vonogatja, hanem »vonitja a vállat«; majd meg naivan, inter parenthesim, közbeszól a szerző, mikor a parasztok a tenorista tizenötezer forintnyi fizetését emlegetik: hogy hát »váltóban értették«, a mivel menten megzavarja az illuziót. Az is furcsa, mikor családi körülményekről ily szárazon referál: »A legény Zsigmondnénak mostoha gyermeke volt. Atyja, Mészáros György, második férje volt Zsigmondnénak. Mészáros György első neje igen gazdag volt.« Aztán az alakok leirása, jellemzése! Akár csak hivatalos utlevelet olvasnánk, kék szemekről, szabályos orról, vörös hajról, no meg arról, hogy különösebb ismertető jel — nincs. Hát még a hasonlatok; mennyi a közönséges, az elcsépelt ezek közt! A kigyó, mely a madarat igézi, a szarvas, mely hives patakra vágyik, s Kalifornia, mely aranybányákban gazdag: mindezeknek olcsó szolgálatot kell tenni a félelem, sóvárgás és vágy illustrálására.

De elég legyen a megrovásokból. Ember György törekvése és tehetsége megérdemli, hogy a birálat többet mutasson iránta, mint elnézést, a mely ő rá nézve se lenne hizelgő. Az egészséges, ha nem is valami nagyon költői érzés, gondolkodás nem épen megvetendő tulajdonok a mi irodalmunkban, azért ne bánjuk azt, ha a józanságnak is van képviselője; de jelöljük ki egyuttal a helyet, mely az illető szerzőt megilleti. Különben a jelen kötet irója még nem irta meg java müveit. Mert ime: nem szóltam még egy rajzáról, mely nemcsak a legjobb e gyüjteményben, hanem valóban becses kis kompozició. Cime »A kis bitang.« Ez aztán nem jámbor, habár morálja is van. A jellemzés erőteljes és igaz, a hang megkapó. Ki is ri erősen és előnyösen a többi hét darab közül; de hát vegyük ezeket ráadásul s bizzunk a szerző jövőjében.

PRÉM JÓZSEF.

---

† **Török Pál.** A magyar református egyháznak fájdalmas vesztesége van. Török Pál, az egyház egyik magasan kiemelkedő alakja, a dunamelléki egyházkerület szuperintendense, budapesti lelkész, e hó 7-én éjjel hosszabb betegeskedés után meghalt. Nemcsak az egyház, hanem az egész Magyarország lelkes, buzgó, fáradhatatlan bajnokot vesztett benne. Az absolutismus alatt elévülhetetlen érdemeket szerzett a theologiai intézet megalakitása körül, melyből a közmüvelődést, magyar nemzeti szellemet terjesztő rajokként mentek hóditani az ifju lelkészek, s Török Pál volt ugyszólván a pesti református egyház megalapitója is. Előtte volt ugyan már a megalakulás nehézségeivel küzdő egyháznak egy lelkésze, Bátori Gábor püspök, de midőn Török Pál ennek örökét átvette, az egyház ügyei a legnagyobb zavarban voltak. A templom épitéséből eredő adósságok ónsulyával nehezedtek a zsenge egyházközségre, s Török Pál vaserélyével rövid időn rendezte ezen ügyeket, kifizette az egyház adósságait, sőt minta-

szerü kormányzata által tőkét is gyüjtött számára. Török Pál született Alsó-Váradon, Barsmegyében 1808-ban. Tanulmányait a selmeci lyceumban és a debreceni főiskolában végezte. Ez utóbbi tanintézetnek 17 éves korában lett növendéke, 2 évig bölcsészetet, jogot és hittant hallgatott és egyidejüleg mint a szónoklati és költészeti osztály köztanitója müködött. 1832-ben a kisujszállási gymnasiumba hivták tanárnak. A meghivást elfogadta s állásának oly lelkiismeretesen felelt meg, hogy mindenki megszerette. Ennek lehet tulajdonitani, hogy három évvel később, a kisujszállási ref. egyházközség lelkészévé is megválasztotta. Kis-Ujszállásról 6 évi ott tartózkodása után, 1838-ban került el; a pesti egyházközség választotta lelkésznek. 1845-ben a pesti egyházmegye alesperese, 1849-ben annak főesperese lett; 1860-ban a protestáns autonomia győzelmével, a dunamelléki egyházkerület superintendensévé választatott. Török Pál még mint kis-ujszállási tanár sok cikket irt az akkori hirlapokba; 1842-ben Székács Józseffel megalapitotta a »Protestans Egyházi és Iskolai Lap«-ot és szerkesztette 1848-ig. — 1841-ben megindította az »Egyházi Beszédek Tára« c. gyüjteményt, melyben több kitünő egyházi beszéde jelent meg. A forradalom után már ritkábban látjuk őt megjelenni az irodalom terén. Mint főesperest az egyház bonyolult ügyei és kényes körülményei foglalták el leginkább s egész erejét a pesti főiskola ügyére forditotta. Ez intézet az ő buzgó fáradozásainak köszöni létét. Török maga leirta, mily óriási küzdelmekbe került az intézet megalapitása és fentartása »Korrajzok a Dunamelléki helv. hitv. egyházkerület életköréből, tekintettel a kecskeméti és pesti főiskolák ügyére (Pest 1858.)« c. művében. Ezt, mint védiratot adta ki a kecskeméti egyház polemiája ellen, minthogy ez egyház annyiban ellensége volt a pesti főiskolának, a mennyiben némi jogalappal azt követelte, hogy az egyházkerület Kecskemétre helyezze a papneveldét. Egy Pesten felállitandó református iskola szükségét egyébiránt rég érezte már nemcsak a dunamelléki egyházkerület, hanem az egész protestáns egyház. Az egyházkerület már 1839-ben bizottságot nevezett ki ez ügyben, mely tervét oly hamar nyujtá be, hogy már 1840 szeptember havában Pesten az összes négy szuperintendencia képviselői és megbizottai tanácskozás alá vehették; az innét kiküldött bizottság azután megindította a gyüjtést. De a terv megvalósitását hosszabb időre megakasztotta a forradalom kitörése. A forradalom után Török ujitotta fel az ügyet. 1854-ben az egyházkerület a kormányhoz folyamodott, egyelőre csak egy theologiai osztály megnyithatásáért. Török 1855-ben ment fel Bécsbe, ujabb folyamodványt adott be és erélyesen fogott a pénzgyüjtéshez. Az eredmény az lett, hogy 1855. október havában megnyilt a hittani osztály. 1859-ben a gimnazium állittatott fel és gyüjtés utján megvásároltatott számára a hires Rhádaykönyvtár.

A virágzó pesti ref. főiskola egyik legmaradandóbb emléke Török Pál müködésének.

»Őszi verőfény.« Kedvelt elbeszélőnk Margitay Dezső hasoncimü regénye, melyet ez év elején lapunk közölt először, önálló kötetben is megjelent Aigner Lajosnál A 244 lapra terjedő diszes kiállitásu kötet ára 2 forint.

»Szinészek lapja« cim alatt az orsz. magyar szinész-egyesület központi igazgató-tanácsa hetenkint egyszer, minden szombaton megjelenendő szaklapot ad ki, melynek szerkesztője Bényei István, a közp. iroda igazgatója lesz. A lap célja a magyar vidéki szinészet szellemi és anyagi emelése, érdekeinek előmozditása, jövőjének megalapitása. Mint a magyar szinészet közlönye, leginkább szinirodalmi és szinmüvészeti ügyekkel fog foglalkozni. E mellett igyekezni fog, hogy változatos tartalmánál fogva a müpártoló közönségnek is kedves olvasmányt nyujtson. A központi igazgató-tanács rendeleteit és végzéseit időnkint a lap »Hivatalos Értesitőjé«-ben közlendi. A »Szinészek Lapja« előfizetési ára egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr. Szinészeknek és szinésznőknek egész évre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt. A lap tiszta jövedelme a szinészet segély-alapjára fordittatik. Az első szám f. é. október hó második szombatján jelenik meg. Az előfizetési pénzek a lap kiadóhivatalába (kerepesi ut 13.) küldendők.

Tankönyvek. Aigner Lajos kiadásában megjelentek: »Magyarország alkotmánya felső nép- és polgári iskolák és képezdék számára, valamint vezérkönyvül tanitók részére. Irta Jánosi Ferenc. Harmadik kiadás, ára 50 krajcár. — »Előgyakorlatok az irva-olvasás és rajzolás tanitásához.« Irta Gyertyánffy István. Második, teljesen átdolgozott és bővitett kiadás; ára 50 kr.

MÜVÉSZET.

A képzőmüvészeti társulat őszi kiállitása e hó 10-ikén nyilt meg. Szép számmal vannak képviselve benne a magyar festők, kiváltképen a fiatalabbak, kiknek részére Budapest lassankint jó piaccá növi ki magát. Francia és belga müvészek szintén küldtek müveket, de kiválóbb kép tőlük nem érkezett. Ausztria legfényesebben Makart képviseli. A tárlatról közelebb bővebb ismertetést közlünk, addig csak azt emlitjük föl, hogy a kiállitás képes tárgymutatójához cimrajzot ez évben Baditz Ottó készitett, s az illusztrációk száma ez évben meghaladja az ötvenet. A lemezek Ellinger Illés mütermében készültek, ki saját találmányu eljárása szerint közvetlenül a festmények vagy fényképek után is készit sikerült clichéket.

Rafael szobra. Rómából távirják e hó 5-éről; A Rafael számára Urbinoban felállitandó emlékszobor-pályázatnál több pályázó közül — Kiss György budapesti szobrász a harmadik dijat nyerte el. Az első dijat Luigi Relli turini szobrász, a másodikat Lucheri florenci szobrász kapta meg.

Kamarai hangversenyek. A Klemcke-féle hangversenytársulat, melynek tagjait a nemzeti szinház zenekarának kiválóbb zenészei és zenetanárok képezik ujból megalakult és elhatározta, hogy a téli első saisonban három hangversenyt rendez, a vigadó kis termében és pedig okt. 24-én, nov. 26-án és december 12-én. E hangversenyekben a rendes tagokon kivül szivességből közre fognak működni Guhrauer H. és Klemcke L. urhölgyek, Risley és Igerosics kisasszonyok, Deutsch Villi és Néry Béla urak.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pál yám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haromezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállítás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett **20 frt!**

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett **15 frt!**

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W. H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVANYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

42 szám. 1883 Október 21.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Szegény Margit! (Elbeszélés.) Irta P. Szathmáry Károly.

Egy felesleges ember naplójából. Irta Turgenyev Iván.

Az őszi kiállitás. Irta Szana Tamás.

A csalhatatlan. Irta R. P.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Amerika fölfedezésének évfordulóját,**) mint Madridból távirják, diszes lakomával ünnepelték meg a spanyol fővárosban. A lakomán az egész diplomáciai testület jelen volt és számos felköszöntőt mondtak Spanyolország jövőjére.

* (**Luther születésnapjának**) négyszázéves emlékünnepét a bécsi evangelikusok november 10-én nagy solennitással ülik meg. Hogy e napnak maradandóbb emléket is biztositsanak, a praesbiterium egy alapot akar teremteni, melyből a külvárosok evang. hitvallásu tanulóinak iskolai költségei födöztetnének.

* (**Csernisevszky,**) ki a pétervári »Szovremennik« (Kortárs) cimü lapban közölt szabadelvü cikkei miatt huszonnégy év előtt Szibériába számüzetett és ott fél őrült állapotra jutott, végre kegyelmet kapott III. Sándor cártól. Csernisevszkit Asztrakánba, a délkeleti orosz városba szállitják. A kegyelmet nyert számüzött most hatvan éven felül van, testileg, szellemileg össze van törve. Az utóbbi időben Wiljujszk kelet-szibériai városban élt és most megindult Asztrakán felé, hol nyugodtan halhat meg. A levelező csak óhajtja e hir valósulását, de föltétlenül nem hiszi.

* (**Stanley utja.**) A newyorki hirlapok Stanleynak julius 14-ről szóló sürgönyét közlik, melyben egy uj közép-afrikai tónak, a Mantumbanak fölfedezéséről emlékszik meg. Stanley az Ikelembu vagy Undi folyó medrét is kikutatta; e folyó a Congónak egyik déli mellékfolyója. Valódi neve nem Ikelembu, hanem Malundu. Stanley ismételve csodálkozását fejezi ki a Congó mellett lakó népek sürüsége fölött. 49 millióra teszi az itt lakó emberek számát és azt hiszi kereskedelmi forgalomra itt jók a kilátások.

* (**Vértanuk emléke.**) Székesfehérvárott az 1849-ik augusztus 21-én Budapesten, az üjépület udvarán vérbirósági itélet alapján agyonlőtt hat fehérvári polgár emlékére szobrot akarnak emelni, Valószinü, hogy a szabadságot szerető és a szabadságért elhunyt férfiak emléke iránt kegyelettel viseltető székesfehérvári közönség teljes buzgósággal karolj a fel az emlékszobor ügyét.

* (**Turgenyev tetemei**) négy napig a wirballeni állomáson állottak. A költő tisztelői s az egész orosz nemzet hiába kutatják az okokat, amiért az igazgatóság négyszer huszonnégy óráig tartotta vissza az ország határán a holttestet mielőtt Pétervárra szállittatott volna, hol Oroszország minden részéből összegyülekezve vártak a gyászünnepélyre. A wirballeni orosz gyarmat, mely nagyobbára vámhivatalnokokból áll, épen nem törődött a nagy költő tetemével, hanem annál jobban szemügyre vette a koporsót, mely el volt halmozva a költő külföldi tisztelőitől küldött koszorukkal. A koszorukat leszedték, megmérték, a vámtarifa szabályai szerint klasszifikálták és kivetették rájok a megfelelő vámot. És a világhirü orosz költő koporsójára küldött gyászkoszoruk megvámolása be is hozott 18 rubelt és 20 kopeket aranyban.

* (**Igaz kegyelet.**) Pozsonyból irják: B. J e s z e n á k n é, kinek férje 1849-ben vértanu halált szenvedet, férje halálának évfordulóján kegyeletesen emlékezett meg a gyászos napról: 400 frtot adományozott a népkonyha alapjának. Az igazán nemes asszony minden évben tetemes összeget ad jótékony célra; mások nyomorának enyhitésével könnyit annyi évek után is bánatba merült szivén.

* (**Villamos léghajó.**) A Tissandier testvérek hétfőn auteuili műhelyökből fölszállást rendeztek az általok szerkesztett villamos léghajóval. A gép három méter átmérőjü csavarral van ellátva, melyet egy Siemens-féle dynamo forgat. A hydrogéniummal töltött gömb a közönség tapsai közt 400 méter magasra emelkedett és csavarja segitségével megfordult, de a szél miatt nem sikerült több maneuvreje; a csavar megmegállt és az egész drága szerkezet igen kevéssé használhatónak bizonyult. A léghajó Croissynán szállt le; a gázt csak másnap bocsátották ki, mert sok fényképész és rajzoló örökitette meg a villamos gőzhajót.

* (**Uj hitfelekezet.**) Schnyler kerületben, Illinois államban uj secta keletkezett, mely »zarándok-szövetkezet« név alatt terjeszti elveit. Körülbelől a mormónok vallásához hasonlit s a »szabad szerelem« eszméjén alapul. A secta székhelye Erwin s alapitója Anderson Caleb, ki azelőtt methodista prédikátor volt, különben pedig spiritista hirében áll. Anderson magas, szép külsejü 45 éves ember; a methodista felekezetből azért lépett ki, mert egyik gyülésükben kárhoztatták ujitását. Azt hirdette, hogy őt egy régebben elhunyt methodista pap, Rayburn küldte világosságot terjeszteni a földön. Ezt a Rayburnt a »zarándok-szövetkezet« istenül tiszteli s a zsoltárokban az isten neve helyébe mindenütt az ő nevét irták. Anderson Caleb törvényes feleségét elhagyta s egy csinos szobaleányt választot »lelki menyasszonyául.« Gyermekeit is elhagyta és pedig azért, mert azok mint a »bün gyermekei« származtak a »sötétség házasságából.« Nemrég kihirdette községében, hogy kevés napok mulva egy uj próféta fog születni, kinek apja ő lesz; néhány nap mulva csakugyan jelentkezett egy testvér (férjes asszony), aki tudatta, hogy isteni küldött látogatását fogadta, kinek szavai szerint ő lesz az uj szülött próféta anyja. Férje ura e hirnek állitólag nagyon megörült. A Schnyler kerületben több vagyonos és befolyásos család csatlakozott már a »zarándokok szövetséghez.«

* (**A mexikói kormány**) messze vereti a pénzét. A Bécs melletti Berndorf községben készitik és pedig olyan módon jutott Ausztria ehez a szerencséhez, hogy a mexikói kormány egy amerikai céget bizott meg e munkával s az a berndorfi fémgyárra ruházta át. Berndorfban folytonosan egy mexikói mérnök tartózkodik s a kész anyagot Hamburgon át küldik Mexikóba. Eddig mintegy 190 millió pénzdarabot vertek melyek sulya 550 kilogram s értéke négy millió dollár.

* (**Jeu de paume.**) A párisi tanulókörökben egy tornajátékot kaptak ujra fel, a lapdajáték egy nemét, az ugynevezett »jeu de paume«-ot. Már Cato is üzte ezt a játékot a római Marstéren. Augustus idején Virgil, Horác, Maecen és más müvészi és irodalmi tekintélyek, mint lapdajátékosok is hiresek voltak. Franciaországban már 1440-ben VI. Károly idejében volt egy lapdaterem a »rue du Grenier Saint-Lazare«-ban. Általánosságra azonban VI. Henrik alatt jutott ez a játék. Az ő idejében találták fel a lapdahálót is (raquette). Azon időben nem csupán mulatságból, de pénzért is játszottak, mit a nyerő részére a »Valet de paume« szedett be. A vidám bearni nevetve mondá, mikor a nyereményt kalapjába öntötték: »Vente-saint-gris! Ebből a pénzből legalább semmit se fogok elveszteni, mert nem megy kincstárnokaim kezein át.« A 18. században már sok ilyen lapdaterem volt. Az utolsó a »rue Mazarine«-ban volt Mazarin bibornok idejétől 1802-ik évig.

KOSZORU

42 szám. 1883 Október 21.

SZEGÉNY MARGIT!

Elbeszélés.

Irta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Vége.)

Berend, március 29. 1880.

Elment .... Itt hagyott a nélkül, hogy egy szót, egy bucsu kézszoritást vehettem volna tőle! Csak atyám komorságából és anyám zavaros beszédeiből sejtem, hogy olyasminek kelle történnie, mi sorsomat a balvégzet utjára hajtotta . . .

*

Idáig ért Zoltán a szerencsétlen Margit naplójának olvasásával, melyet a falusi vendéglő egyetlen szobájában, az éjféli órákban, a mint a leirottakból látszik csak a főbb eseményekre vonatkozólag itt-ott végigfutott.

E helyhez érve, mintegy rémült arccal ugrott fel nyugvó helyéről, ha ennek lehet nevezni az oly kinpadot, melyen lelke órák óta vonaglik.

— Mi ez? — kérdé öklével a naplóra ütve — miként fejthetők meg e sorok? Minő ördög űzte velem játékát és ki volt az a nyomorult lény, ki ama balvégzetes éjen találkozót adott és önfeledett odaadásában a Margit nevet előttem utálatossá tette? . . . Világot, világot e jelenetre! . . . Mert ha nem ő volt, akkor ez éj néhány perce ölte meg a szegény leányt; és gyilkosa nem én vagyok, ki egemből szállottam alá s hulltam a sáros földre, hanem az a nyomorult, a ki ide magával rántott!

Sok idő telt el s már a hajnal kezdett gyenge pirral jelentkezni az ablakon, midőn az ifju annyira nyugalmat tudott parancsolni magának, hogy a naplót ujra kezébe vehette . . .

*

Egész nap a kertben bolyongtam s öndudatlanul nem egyszer értem a Bodrog azon helyére, hol a sötét örvény kavarog, melyből az Ő karjai ragadtak ki egykor. Elmerengve hosszan néztem a viz kanyargó és habzó játékát a magas partról s mindenről elfeledkezve mi körülem van ugy éreztem, mintha a hullámok kanyargásai az én lelkemet is széditő mozgásba hoznák s egy olthatlan vágy kezdett emelkedni keblemben: oda temetkezni a hideg, jeltelen sirba. Nem is volt akaratra szükség, sem elhatározásra; egy csodálatos ösztön volt az, mely megragadott és vonzott közelebb és közelebb a part széle felé .... Sikoltás és két kar szenvedélyes szoritása ébresztett fel e csodálatosan vonzó merengésből: édesanyám állott előttem szétszórt hajjal, megtépett öltözetben s arcán a kétségbeesés vonásaival. Erőszakosan vonszolt el a viz partjáról s én öntudatlanul követtem; eszmemenetem elvesztette a rendes járóutját; ön tudatom elé borongó köd kezdett leereszkedni és szivemen oly nyomást éreztem, hogy annak verése megakadt és csak akkor indult meg ujra, midőn kitörő zokogásom közben az első könyük kezdettek jelentkezni. Végetlenül szerencsétlennek éreztem magamat! Már az is nagy csapás, midőn attól, kit szivünk szeret, örökre el kell válnunk; de ha ehhez még az a tudat is járul, hogy az, kitől szerettetni véltünk, e csapás sulyát nem érzi, többé nem szeret, tán nem is becsül s kevély gőgjében végig tapod annak a sirnak virágain, melybe legszentebb érzelmeinket temettük el, — ez oly fájdalom, minőnek elviselésére női sziv nehezen vállalkozhatik. Édesanyám azzal vigasztalt, mi nekem legjobban fájt, hogy Zoltán könnyedén tette túl magát ez elválás kellemetlenségein, hogy el fog feledni s ott a nagy városban szerelmének más tárgyat keres: azért igen jó lesz, ha magamat hasztalan

epekedéssel nem gyötröm és nevetségessé nem teszem. Nincsen leány — mondá — kinek ilyen első ábrándja ne lett volna; igy volt nekem is. Aztán a csalódás első pillanatában azt hiszszük minden veszve van; vége a világnak reánk nézve és csak később veszszük észre, hogy ez az első vonzalom egy tündéries gyermekmese volt, melynek varázsa csak addig tart, mig a befejezés el nem hangzik: »addig éltek, a mig meg nem haltak.« Ha ő, kinek annyi szerelemmel és hálával akartad feláldozni magadat, szép nevedet s még szebb vagyonodat, minderről oly könnyedén le tudott mondani, hogy téged még bucsura se méltasson: akkor keresd meg te is szivedben azt a hurt, mely arról szól, hogy te is érsz valamit; hogy Berendy Margitnak is van önérzete és szégyenitsd meg a kevélyt azzal, hogy te is futó homokba lépett nyomoknak tartsd első vonzalmad minden jelét s válaszsz magadnak mást, rangodhoz és vagyonodhoz illőt. Érdemes-e egy férfi, ki oly könnyedén idehagyott s ki holnap már egy másikról gondolkozik, hogy érette gyászt ölts a világ előtt, vagy épen azt tedd, mint első elkeseredésedben tenni akartál, hogy gyászt öltess szüleiddel és elrabold tőlük gyermeküket, kit oly forrón szeretnek? Hisz atyád nem tagadta meg tőle kezedet föltétlenül; csak annyit kivánt, hogy küzdje föl magát hozzád s tegye magát méltóvá arra, hogy dicsekedve mutathassuk be a körben, melyben egy hosszu életet kell végig élnetek. Anyám szavai keserüek voltak, de igazaknak tüntek fel. Miként ne higyjem el, hogy e szavak igazak, midőn Zoltán oly kevélyen tudta egykor szive érzelmét eltitkolni; oly hidegséget tanusitott szerelmem első nyilatkozatával szemben; oly büszkén utasitotta vissza atyám és anyám hálanyilatkozatait és el tudott menni a bucsu egyetlen szava nélkül, holott jól tudja, mennyire fáj ez elválás nekem és hogy ez elválás örök? Föltettem magamban, hogy többé nem is gondolok reá: hogy a Zoltán név ma utoljára jelenik meg titkos barátom, naplóm hasábjain, melyet őrzök még az idegen lehellettől is és mely siromba fog kisérni. Büszke leszek, mint Ő, kivetem szivemből még emlékét is a gőgösnek, hogy ne nevethessen egy szegény leány szivfájdalmai fölött. Feledni, igen feledni akarom Őt! Te sziv nem hallod? Szüntesd meg gyorsabb dobogásodat, mert feledni akarom Őt örökre!

*

Berend, február 10. 1881.

Édesanyám vigalomról vigalomra vezet s kéri, követeli, hogy válaszszak. Választani? Hol találok hozzá hasonlót, hol találok csak egyet is, kit szivem vele egy sorba helyezni birjon? Ez üres fejü léhák, kik hizelegnek az örökségnek, melyet utánam várnak, vagy a névnek, az ősi Berendy névnek, melyet hajdanában nagy ősök viseltek. Hogy lehessek oly együgyü, hogy midőn mindenki tudja, egyedül én ne lássam, hogy mindenik a nullákhoz keres jelentő számot: a gróf ciméhez vagyont, a gazdag vagyonához cimet. Nem szive üres, mert abban talán egész fénykép-gyüjteménye van a fővárosi lapokból ismert szinpadi eszményeknek, hanem egyiknek zsebe, másiknak hiusága, melyet velem akarnak megtöltetni. Igaz, van olyan is, a ki mindakettőt fel akarja találni bennem. És hiába nem akarok vele foglalkozni; most már szemeimet és füleimet sem zárhatom el a Kovács Zoltán nevétől. A napi lapok beszélnek róla és alig mulik el hét, hogy hol fényes szónoklatáról, hol megjelent jeles müveiről ne legyen említés. Először csak azt beszélték, minő feltünést keltett illető körökben először letett vizsgája, később arról beszéltek, minő hóditást tettek müvei az irodalmi és tudományos világban. Vajjon az, ki szellemét ily magas tárgyakkal foglalja el, lehetséges-e, hogy könnyü szerelmek után fusson? Én nem hiszem. Talán azért dolgozik, hogy foglalja el lelkét oly nagy mértékben, hogy ne jusson hely és idő az érzelmeknek és talán az emlékezetnek sem. Vajjon igazán, gondol-e valaha reám?

*

Berend, február 11. 1881.

Gondol, de jaj inkább ne gondolt volna. Ma egy barátnőm látogatott meg a megye székhelyéről, ki Kovács Zoltánt szintén ismerte, de kiről én nem tudtam, minő különös célzattal jöhetett ki Berendre. De a titok csakhamar meg lett oldva, midőn szobámban magunkra maradva, Vilma előhozta, hogy egy kérés következtében látogatott meg, melyet Ő intézett levélben hozzá és e kérés annyiból áll, hogy egy bizonyos könyvet, melyet esetleg nálam feledett s

mely előttem bizonyosan ugy sem bir értékkel, legyek szives Vilmától visszaküldeni. Azonnal megértettem: az egykor nekem adott, rólam irott költemények voltak azok. Ugy látszik jól esett lelkének, hogy még ez egy szurást mérheti szivemre. Legyen meg az az öröme is; csak észre ne venné annak a sok könycseppnek nyomait, melyeket titkos bánatomban e költemények lapjaira hullattam! — Oh, igen szivesen — mondám Vilmának; miközben iróasztalomhoz menve, annak legtitkosabb rejtekét fölnyitám s a kötetet elővéve, az abban rejtező száraz emlékvirágokat belőle kiráztam s azután a könyvet gondosan becsomagolva és lepecsételve átnyujtám — bizonyosan összes költeményeit akarja kiadni Kovács ur s meglehet, hogy e jegyzetek között, melyeket itt feledett, olyanak is vannak, melyeket nem bir több példányban. Küldd meg neki, kedves Vilmám, szives üdvözletemet s mondd, örömmel várom az egész kötet megjelenését!... Igen keserü nap volt ez reám nézve; e költemények az utolsó szálat képezték, melyek egymáshoz füztek bennünket s ime, most az is elszakadt. Hosszasan gondolkozom: Ha lehetséges-e oly mélyen érezni, mint e költemények mutatják és oly hirtelen feledni; vagy tettetni s mégis ily melegen adni elő oly érzelmeket, melyeknek a szivben egyetlen gyökérszáluk sincs? Nem tudok reá felelni; csak azt tudom, hogy én felét sem tudnám elmondani vagy leirni annak, mit szivemben érezek!

*

Berend, március 17. 1883.

Ma édesanyám rendkivül nyájas volt hozzám; talán érzi és tudja, mily küzdelem megy véghez lelkemben, látja, mily hidegen hagynak ez üres lelkü és fejü embereknek hizelgései, kik körülöttem ödöngenek. Én ritkán szoktam beszélni neki érzelmeimről, Zoltánt pedig ama nap óta soha sem említettem előtte; de ezuttal épen ő maga hozta elő és midőn e név megemlitésére arcomat fellángolni látta, egyszerre megragadta kezemet és felkiáltott: te még most is szereted őt! Roszkor kényszeritett a nyilatkozatra, midőn rögtöni meglepetésemben legkevesebb erőm sem volt érzelmeim eltitkolására: ugy hogy egész határozottsággal válaszoltam: csak is őt és senki mást soha! Karon fogott és végig sétált velem a park leghosszabb porondutján, melyet a már sarjadzani kezdő fák könnyed árnynyal vontak be s az alantasabb bokrok között kellemesen hűs tavaszi szellő lebegett, melyben a nyiló ibolyák ezreinek illata volt érezhető. — Látod kedves gyermekem — mondá — én azt akartam, hogy te, egy Berendy Margit, ki férjedhez fényes nevet és nagy vagyont viszesz s azonkivül szép és mivelt vagy, mint senki más vidékünkön, ha lehet, rangodon felül menj férjhez. Nem sajnáltam érted semmi áldozatot meghozni és volt sikere; milliomos bankárok, fényes nevü főurak szivesen rakták volna le lábaidhoz vagyonukat és rangjukat. De neked nem tetszenek és én nem akarlak megfosztani boldogságodtól... hát ujitsuk meg azt a régi viszonyt! Kovács Zoltán már kinevezett egyetemi tanár, közelebbről képviselőnek is megválasztották és tegnap beszélte atyádnak valaki, hogy nincs távol a miniszteri széktől. Irj neki pár sort és tudasd vele, hogy a berendi park fái már zöldülnek, virágszőnyegei diszleni kezdenek s óhajtanók őt itt látni a Zagyva partján ábrándozni, mint egykor; a pünkösdi ünnepekre Miklós is hazatér és mindnyájan, kik egykor ugyis családtagul tekintettük, óhajtva várjuk körünkbe. — Szivem erőszakosan kezdett dobogni; ugy hogy pár percig szólani sem tudtam; de aztán felküzdötte magát a hang, de még akkor is csak suttogva mondám a Poe Edgar hollójával: »Soha, soha, soha sem!«

És a felindulástól annyira reszkettem, hogy édesanyám visszafordult velem a kastély felé s erős elhatározással mondá: irok hát neki én! Alig tudtam, hogy érek szobámba és igazán csak reszkető kézzel tudom e néhány sort is papirra vetni az örömtől és félelemtől. Örömtől remegek a gondolatra, hogy ő engedhet anyám felhivásának s talán néhány nap mulva már itt Berenden együtt fogjuk szivni a tavasz illattelt, fris levegőjét; de egyuttal reszketek az ellenkezőtől, hátha kevély szive visszautasitja azt, mit egykor tőle megtagadtak. Valóban nem tudom, hogy a könyük, melyek e papirra hullnak s melyek ágyamba kisérnek, örömkönyük-e, vagy a csalódás legmélyebb fájdalmának előérzetéből származnak?

*

*

Berend, március 22. 1883.

Jól sejtettem, midőn az Ő kemény szive mint rémkép állott előttem: Zoltán tagadólag válaszolt; mentegette magát elfoglaltságával, országos és irodalmi teendőivel és a célzást, melyet anyám levelében ábrándozásaira tett, Arany gyönyörü versének idézetével viszonozta:

»Álmaim is voltak, voltak!
Oh én ifju álmaim:
Rég eltüntek, szét oszoltak,
Mint köd a szél szárnyain.
Az az ábránd elenyészett,
Az a légvár füstgomoly,
Az az ábránd, az az élet,
Az a remény nincs sehol!«

Édesanyám együtt érezte velem a szörnyü csalódás fájdalmait, melyekhez most még a megaláztatásé is járult. Egymás nyakába borulva hosszasan sirtunk és midőn az első fájdalmi rohamok megszüntek, anyám ujból önérzetem felköltéséhez folyamodott. — Nem mondhatod kedvesem, hogy el nem mentem éretted a legszélső határig: ha ez embernek szive volna, vagy valaha igazán szeretett, éreznie kellett azt, hogy mit tesz az, midőn egy előkelő nő és anya ekként alázza meg magát gyermeke boldogságáért. Azt is jól tudhatta, hogy e levelet a te tudtod nélkül nem irhattam; e szerint a te meghivásod volt az, melyet ha szivében egykor állitott szerelmének csak legkisebb szikrája is él, méltányolnia kellett volna: de utálatos paraszt gőgjében visszautasitja szerelmedet s ezt nem szabad egyébbel viszonoznod, mint megvetéssel és *gyors elhatározással* egy más kéz elfogadására. Azután egy hosszu névsort mondott végig, mindenikre megtéve előnyös megjegyzéseit és szavait azzal rekesztette be: válaszsz! Magamra hagyott; de én nem a névsort gondoltam végig, hanem azt a balsorsot, mely engem visszaadott csodálatos módon az életnek az által, a kit szerettem és annak, a ki szeretett . . . Neki nem kellek; hát akkor miért ragadott ki a habok közül? — Most már rég ott nyugodnám a Zagyva jeltelen sirjában. Végig gondoltam mindent; és ugy találtam, hogy miután itt e földön senkinek sem kellek; legalább annak nem a kiért örömest élnék: legjobb lesz nekem oda visszatérni a Zagyva csendes hullámai közé, hol nem fog fájni az élet. Édesanyám azt kivánta, hogy válaszszak, — választottam: a halált! . . .

*

Megvirradt. Kovács Zoltán megtörölte az éjszakai virrasztástól és könyüktől kipirult szemeit és a nélkül, hogy gazdag fekete fürteit, melyek ziláltan hulltak szét vállain, legkevésbé is rendezné: fölragadta a naplókönyvet s a szabadba kirohanva, egyenesen a Berendy-kastélynak tartott. Még minden néma volt a gyászos udvar körül s a ravatal-szobát is épen azon állapotban találta, mint tegnap elhagyta volt; ott térdelt a gyászoló anya is összeroskadva, mint egy odadobott fekete felleg.

— Ugy-e, ugy-e — kiáltott felriadva a szerencsétlen anya, a mint Zoltánt megpillantotta — ugye — mondá az ifju kezét megragadva — igazam volt? Szegény leányom csakugyan ön utáni szerelmében halt meg.

Zoltán felelet helyett oly merev tekintettel nézte végig a nőt, hogy ez egész testében összeremegett.

— Egy kérdést asszonyom — mondá azután indulattól elfojtott hangon — a szegény Margit naplójának egy helye felvilágositást követel s ezt ön megigérte. Ki volt az a nő, ki nekem itt létem utolsó estéjén a kerti lugasban találkozót adott?

Izidórának térdei roskadozni kezdettek; pillanat mulva térdre esett és megkinzott arcát odahagyta a vér.

— Az én voltam — mondá aztán, csaknem suttogó hangon — azt hittem, hogy önnel meggyülöltetem őt és elszakitom önöket egymástól.

— Hát ez sikerült is asszonyom — mondá a kétségbeesés gunyjával Zoltán — csakhogy akkor ön és senki más *leányának gyilkosa*!

— Oh irgalom, vonja vissza ön e rettenetes szót — mondá a szerencsétlen anya, az ifju térdét átkarolva — a magas istenre és mindenre, a mi szent, vonja vissza!

— Azt nem teszem! — mondá Kovács Zoltán határozott, itéletszerü hagon — az ön nagyravágyása és gonosz ármánya ölte meg a szegény Margitot!

És Berendynét eltaszitva magától, oda rohant a ravatalhoz; csókot nyomott a kiszenvedett alabastrom homlokára és kihült, finom kezeire; egy halvány rózsát tépett le kebléről és rejtett öltönye alá — azután szó nélkül rohant ki az ajtón. De még a

tornácon is utána hangzott a jajveszéklő kiáltás:

— Irgalom, Zoltán irgalom!

*

Szegény Margit már rég ott fekszik a családi sirboltban, melyre már a késő ősz hullatja utolsó leveleit.

Az egyre jobban ritkuló parkban egy mély gyászba öltözött nő jár le s fel halavány arcával és egészen megőszült fürtökkel; szüntelen csak e két szót suttogva maga elé: szegény Margit!

A kastély urnője, Izidóra ez, kivel férje Európa összes gyógyintézeteit bejárta már, hogy a szerencsétlen lelkének egyensulyát helyreállithassa — sikertelenül.

Ott jár néha még a késő éjszakán is, a falubeli gyermekek rémületére és ott suttogja egyetlen monologját a zizegő fáknak és a suttogó Zagyvának:

— Szegény Margit!

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

(Folytatás.)

Kikocsiztunk oda ebéd után, ittunk téát s aztán elmentünk az erdőbe sétálni . . . Bizmionkov Ozoginné asszonynak nyujtotta karját, én meg Erzsébetnek. Alkonyodott. Akkor én a szerelem első tüzében voltam, (alig mult két hete, hogy megismerkedtünk), azon időben, mikor szivünk ártatlan s akaratlanul is a szeretett lénynek minden mozdulatát követi s nem tud eltelni jelenlétével, nem tudja eleget hallani szavát, mikor a szerelmes ajkán örökös mosoly lebeg s ugy néz ki, mint a gyermek, a ki betegségéből fölépül elannyira, hogy a ki csak némi ismerettel bir a szerelem történetéből, az első pillanatra fölismeri, mi megy végbe bennünk. Először mentem akkor Erzsébettel karöltve; igy haladtunk együtt nesztelenül a zöld pázsiton. Lenge szellő futott keresztül a fehér nyirtörzsek között s olykor arcomba hajtotta a leány kalapjának szalagjait. Én állhatatosan követém tekintetét, mignem végre felém fordult; akkor aztán egymásra mosolyogtunk. A madárkák csicsergéssel fejezték ki tetszésüket, a kék ég bátoritólag tekintett le reánk az apró levelek között. A határtalan boldogságtól szédült a fejem. Meg kell itt emlitenem, hogy Erzsébet teljességgel nem szeretett engem. Tetszettem neki; különben ő mindenki iránt barátságos volt; de nekem volt fenntartva, hogy szive békéjét megzavarjam. Karöltve ment velem ugy, mint testvér testvérrel. Ő akkor 17 éves volt . . . de még ugyanazon este, jelenlétemben, életre kelt először szivének hallgatag érzelme, a mi közönségesen azon határozó pillanatot szokta megelőzni, melyben a szűz gyermek nővé lesz. Tanuja voltam ennek az egész lényét átható változásnak, ennek az ártatlan bámulatnak, ennek a szorongó merengésnek; először én vettem észre tekintetében a rögtöni szelidséget, hangjában a kellemesen ható bizonytalanságot — és mint egy őrült, mint egy valósággal fölösleges ember az egész következő héten abban a képzelődésben éltem, hogy én voltam oka ennek a változásnak.

Ez azonban következő módon állott be.

Meglehetősen sokáig, egészen késő estig sétálgattunk s csak keveset beszéltünk egymással. Én hallgattam, mint tapasztalatlan szerelmesek szokták tenni; de világosan látható volt, hogy gondolatok foglalták el, mert gyakran bólintott fejével. Olykor hirtelen előre sietett, aztán egyszerre megállott s messze körültekintett, miközben szemöldeit felvonta s szórakozottan mosolygott. Előtte való nap a »Kaukázusi fogoly«-t olvastam fel neki.*) Milyen buzgósággal hallgatott, arcát két kezére támasztva s keblével az asztalhoz támaszkodva! Tegnapi olvasmányunkra emlékeztettem. Élénk pir futotta el arcát, megkérdezett, eljövetelünk előtt megetettem-e a vörösbegyet, aztán elkezdett egy dalt, majd rögtön elhallgatott. Az erdő egyik oldalon egy meredek partnál végződött. Alant sebes folyócska rohant ágyában, azon tul pedig itt-ott keskeny ösvénytől keresztezett, végtelen rét terült el. Én meg Erzsébet érkeztünk elsőknek a meredek parthoz, Bizmionkov és Ozoginné elmaradtak tőlünk. Megállottunk a meredély szélén s mindketten mintegy önkénytelenül behunytuk szemeinket. Épen előttünk szállott le a roppant nagy, tüzes nap. Az égbolt egész fele izzott, biborvörös lángocskák csillogtak a réten s még az ut árnyas oldalára is fényt vetettek, aztán mint tüzes ón szétfutottak a folyócs-

*) Puskinnak egyik költeménye. A ford.

kában, ott a hol a nád el nem födte. Mi ott állottunk a tüzfénytől elárasztva. Nem vagyok képes leirni e kép csodás pompáját. Beszélik, hogy a vörös szin egy vakra olyan hatással volt, mint a trombita hangja; én nem tudom, mennyire jogosult e hasonlat, de tény volt az, mintha hangot hallottunk volna az esti lég izzó aranyában s az ég és föld biborfényében. Én elragadtatva felkiáltottam s Erzsébetre tekinték. Ő mereven a napba nézett. Emlékszem, hogy a leszálló nap izzó parázsa mint apró, égő pontocskák tükröződtek szemeiben. Ő álmodozva, elragadtatva s érzelmekben egészen felolvadva állott ott. Nem felelt felkiáltásomra, sokáig mozdulatlanul állott s fejét lecsüggeszté . . . Én feléje nyujtám kezemet, de ő elfordult s elkezdett sirni. Én bensőségteljes, örvendő bámulattal néztem a leányt . . . . Ekkor felhangzott Bizmionkov szava néhány lépésnyire mögöttünk. Erzsébet gyorsan letörölte könyeit s félénk mosolylyal rám tekintett. Ozoginné nemsokára megjelent a fák mögött, szőke gavallérja karjára támaszkodva. Most rajtuk volt a sor, hogy a pompás látványt megbámulják. Az anya valamit kérdezett a leánytól, én meg, egész határozottsággal gondolom, önkénytelenül összerezzentem, midőn Erzsébet hangját hallottam, mely megcsendült, mint mikor az üveg könnyedén megreped. Ez alatt leszállott a nap. A biborfény kezdett kialudni. Mi hazafelé indultunk. Én ismét Erzsébetnek nyujtám karomat. Az erdőben még világos volt s én könnyen olvashattam arcvonásaiban. Szomoru volt s földre szegzé szemeit. Az arcán elömlő pir nem akart eltünni. Mintha még mindig a leáldozó nap fényében állott volna. Karomat alig érinté kezével. Sokáig nem tudtam szóhoz jutni, olyan hevesen dobogott a szivem. A ritkuló erdőben messze végig láttunk az uton; a kocsis lassan elénk hajtott.

— Erzsébet kisasszony, kezdém végre, miért sirt kegyed?

— Nem tudom — válaszolá ő rövid hallgatás után s reám emelé szelid, könytől ázott szemeit — tekintete egészen másnak tünt fel nekem, mint rendesen — s ismét elnémult.

— A mint látom, kegyed szereti a természetet — folytatám. Teljességgel nem ezt akartam mondani, de még ezeket az utósó szavakat is alig tudtam befejezni.

Ő fejével intett. Egy szót sem tudtam többet szólani . . . vártam valamit . . . nem vallomást — az nagyon sok lett volna, vártam egy jelentős tekintetet, egy kérdést . . . de Erzsébet lesüté szemét s hallgatott. Még egyszer ismételtem gyönge hangon: »Miért?« — De ez a kérdés is válasz nélkül maradt. Láthatólag zavart volt, talán épen szemérmes.

Negyedóra mulva már ismét kocsiban ültünk s közeledtünk a városhoz. A lovak erős ügetésben haladtak s gyorsan vittek bennünket a mind sötétebb s nedvesebbé lett levegőn. Én egyszerre beszédes lettem s szakadatlanul hol majd Bizmionkov, majd Ozoginnéhoz fordultam, de azért sikerült észrevennem, hogy Erzsébet a kocsi zugából, hova mintha egészen be akart volna temetkezni, olykor egy egy tekintetet vetett reám. Honn ismét visszanyerte élénkségét, de nem akart velem olvasni s nemsokára nyugodni ment. Az a válság állott be nála, miről az imént beszéltem. Megszünt leány lenni, kezdett, mint én, valamit várni.

A mi engem illet, ezen este teljesen elbüvölve tértem lakásomra. A sejtelem — nem akarom mondani előérzet, sem gyanu, mikben nem ébredtek, — eltünt. Erzsébetnek velem szemben rögtöni tartózkodó magaviseletét én a szeméremnek, a szűzies félénkségnek tulajdonitottam . . . Nem olvastam-e könyvekben ezerszer is, hogy a szerelem első ébredése a leányt mindig izgatottá s nyugtalanná teszi? Határtalanul boldognak éreztem magamat s gondolatban már a legkülönbözőbb terveket kovácsoltam.

Ha akkor valaki fülembe sugta volna: »Csalódol, barátom! Nem az vár reád, kedvesem; reád a halál vár a magányban, a nyomorult házacskában, egy vén asszony kiállhatatlan fecsegése kiséretében, a ki türelmetlenül várja végső hörgésedet, hogy aztán csizmáidat nevetséges áron elprédálja« . . .

Igen, önkénytelenül is ismételnem kell egy orosz bölcsész szavait: »hogyan tudjuk azt, a mit nem tudunk?« Holnap folytatom.

*

Március 25. — Derült, téli nap.

Épen az imént olvastam át, a mit tegnap irtam s az egész kéziratot szét akartam tépni. Azt hiszem nagyon is részletesen s érzelgősen irok. De hát, minthogy emlékeim maradványai azon napokból semmi

örvendetest nem tartalmaznak, kivévén egy sajátságos természetü örömet, milyen Lermontov szeme előtt lebeghetett, midőn azt mondá, hogy édes és fájó egyszersmind régi sebeket föltépni, miért ne szerezném meg magamnak ezt a gyönyörüséget? De hát tartsunk mértéket. Ezért minden érzelgés nélkül fogom folytatni elbeszélésemet.

Az erdei sétánkat követő egész héten át mit sem változott alapjában véve helyzetem, noha Erzsébet egész lényén naprólnapra észrevehetőbb lett a változás. A mint mondám, én a magam előnyére magyaráztam ezt a változást. A zárkózott és félénk emberek szerencsétlensége — az önszeretetből félénkeké — épen abban áll, hogy ép szemmel, sőt megfeszitett nézés mellett is, mitsem látnak vagy mindent hamis világitásban látnak, mintha tarka szemüvegen néznének.

Saját gondolataik s szemléleteik léptennyomon akadályul szolgálnak nekik. Erzsébet, ismeretségünk fénykorában, egészen fesztelenül érintkezett velem s gyermeki bizalmat tanusitott irántam; jóakaratában velem szemben, meglehet, inkább ártatlan, gyermeki ragaszkodás nyilvánult .... de mióta benne az a különös, majdnem rögtönös változás végbe ment, jelenlétemben idegennek érezte magát, elfordult tőlem önkénytelenül, epedőn s ábrándozón. Várt valamit, maga sem tudta mit; én meg, mint mondám, örültem ennek a változásnak; sőt magamon kivül voltam örömömben. Különben szivesen bevallom, hogy helyzetemben más ember is könnyen ebbe a tévedésbe eshetett volna ... mert kiben nincs önzés? Természetesen, én minderről számot adtam magamnak, de csak akkor, mikor már lehullottak megnyirbált szárnyaim, melyek ugy sem voltak már röpülésre alkalmasak. Ez a félreértés, a mi köztem s Erzsébet között támadt, tartott egy egész hétig — a mi különben nem tartozik a csodák közé: már magam is gyakran voltam tanuja hasonló viszonyoknak, melyek egész éven át tartottak. Emlékszem, hogy e hét tartama alatt a bizalmatlanságnak nem egy férge rágódott szivemen, de mi zárkózott emberek, — ezt ismételnem kell — ép ugy képesek vagyunk megérteni azt, a mi bennünk végbe megy, mint azt a mi szemeink előtt történik. S továbbá: Vajjon természetes érzés-e a szerelem? Sajátsága-e az embernek szeretni? A szerelem betegség, a betegségnek pedig nincsen törvénye. Tegyük fel, hogy szivem nem egyszer fájdalmasan összehuzódott s ilyenkor, mintha minden a fejetetejére állott volna bennem: ki különbözteti itt meg, mi a valóság és mi a csalódás, mi az indoka, mi a jelentősége minden egyes jelenségnek?

Végre ezek a homályos viszonyok, ezek a sejtelmek és remények következő módon értek véget.

Egy napon — délelőtt 11 órakor volt — alig léptem Ozogin ur előszobájába, midőn ismeretlen csengő hang ütötte meg fülemet; a fogadóteremből jött. Az ajtó feltárult s a küszöbön elegáns, magas férfialak jelent meg a házigazda kiséretében. Az idegen ur lehetett valami 25 éves. Sietve vállára veté katonaköpenyét, udvariasan elbucsuzott Matensovics Cirilltől, elhaladt előttem, miközben mintegy véletlenül, kissé megérinté fövegét — és eltünt, hangosan pengetve sarkantyuját.

— Kicsoda ez az ur — kérdém Ozogintól.

— N. herceg, — válaszolá a házigazda láthatóan zavartan, — Pétervárról küldték ide ujoncozásra. De hol a pokolban van a cselédség? — folytatá, az elégültség kifejezésével — hogy senki sem segitette föl a köpenyét?

Bementünk a fogadóterembe.

— Régen van már itt ez az ur?

— Tegnap este érkezett. Meghivtam házam vendégeül, de nem fogadta el. Különben nagyon kedves embernek látszik.

— Sokáig volt önnel?

— Majdnem egy óráig. Kért, hogy mutassam be Nikitovna Olimpiának.

— És ön bemutatta?

— Természetesen.

— És Erzsébet kisasszonynak is?

— Mindenesetre, vele is megismerkedett.

Egy ideig hallgattam.

— Sokáig szándékozik itt maradni?

— Gondolom néhány hétig, vagy talán tovább is.

E szavak után Ozogin távozott, hogy átöltözzék.

Én néhányszor fel- s alájártam a szobában. Nem emlékszem, hogy N. herceg érkezése valami különös benyomást tett volna, legfölebb azt a kellemetlen érzést keltette, mit akkor érezünk, ha házi kö-

rünkben uj ember jelen meg. Ebbe az érzésbe talán valami irigység féle is vegyült, mi Mosztva egyszerü fiában a hatalmas pétervári tiszttel szemben támadt.

»A herceg — gondoltam — a székváros fia. Egy kicsit majd le fog nézni bennünket.« Én csak futólag láttam, de volt alkalmam észrevenni, hogy szép, ügyes és fesztelen volt. Miután néhányszor igy elmélkedve végig mértem a termet, végre megállottam a tükör előtt, elővettem a zsebemből kis fésümet, hajamat festői rendetlenségbe hoztam s elkezdtem, mint olykor megesik, önkénytelenül arcomat vizsgálni. Emlékszem, hogy orromnak különös figyelmet szenteltem, s elmosódott, határozatlan formái nem valami különös gyönyörüséget okoztak, — midőn egyszerre a rézsutosan függő tükör árnyékos sarkában, melyben majdnem az egész szoba látszott, az ajtó megnyilt s megjelent az Erzsébet kedves alakja. Nem tudom, miért nem mozdultam s miért nem változott meg arckifejezésem. Erzsébet előre nyujtá nyakát, figyelmesen reám nézett, miközben összevonta szemöldeit, ajkába harapott és lélekzetét visszafojtotta, mint a ki örül, hogy nem vették észre; aztán vigyázva visszavonult s csendesen betette maga után az ajtót — mely egy kissé csikorgott. Erzsébet megijedt s mintegy megdermedve az ijedtségtől, mozdulatlanul állott. Én sem mozdultam. Ő ismét megragadta a kilincset s eltünt. Most már nem lehetett többé kétség: arcának kifejezése, midőn meglátott, ez a kifejezés, melyből kirítt a szándék, hogy a kellemetlen találkozást kikerülendő, a lehető legelőnyösebben visszavonuljon, a tökéletes megelégedés, mely szeméből sugárzott, mert azt hitte, hogy nem vettem észre, mindez nagyon is érthetőleg beszélt: Ez a leány soha sem szeretett téged.

Sokáig, nagyon sokáig nem tudtam levenni a szememet erről a mozdulatlan, néma ajtóról, mely, mint egy fehér folt, ismét megjelent a tükörben; meg akartam mosolyogtatni saját fanyar arcomat — lecsüggesztettem fejemet, hazamentem s a kerevetre vetém magamat. Fájt, olyan nagyon fájt a szivem, hogy nem tudtam sirni; minek is sirtam volna? »Lehetséges ez?« — ismétlém szakadatlanul, midőn kezemet mellemen keresztbe fonva, kétségbeesetten ott feküdtem — »lehetséges ez?« Milyennek találják önök ezt a kifejezést: »Lehetséges ez?«

*

Március 26. — Lágy idő

Midőn másnap, hosszu vonakodás és benső harc után, Ozogin ismert fogadótermébe léptem, már egészen más ember voltam, egészen különböző attól, milyennek három hét óta ott ismerni tanultak. Mindazon régi szokásaim, miket egy uj érzelem befolyása alatt elhagyni kezdtem, ismét csakhamar felülkerekedtek s uralkodtak fölöttem, mint urak, kik ismét visszatértek házukba. Olyan embereket, mint én, rendesen nem a való tények, hanem inkább a saját benyomásaik vezetnek.

Még tegnap a »viszontszerelem örömeiről« álmodoztam, ma már nem kétkedtem többé legtávolabbról sem »boldogtalanságomon« s egészen martalékul dobtam magamat a kétségbeesésnek, noha nem voltam képes kétségbeesésemnek egyetlen észszerü indokot sem találni. Hiszen csak nem lehettem féltékenynyé a herceg megjelenése miatt, mert legnagyobb előnyei mellett is, egyszerü *megjelenése* teljességgel nem lehetett elégséges elfojtani a jóakaratot, mit Erzsébet irántam táplált. De hát létezett-e valóban ezen irántam való jóakarat? Visszaidéztem emlékezetembe a legközelebbi multat. »És a séta az erdőben?« — kérdém magamtól. »És az arc, melyet a tükörben láttam?« »Nos« — gondoltam tovább — »az erdei séta ugy látszik . . . Oh istenem, milyen nyomorult lény is vagyok én!« — igy kiálték fel végre hangosan. Ilyen összefüggetlen, szakadozott mondatok járták át agyamat önkénytelenül. Szóval, ismét ugy léptem Ozogin házába, mint bizalmatlan, kényszeritett s önmaga fölött kétségbeesett ember, milyen gyermekségemtől fogva voltam.

A fogadóteremben találtam az egész családot; Bizmionkov a sarokban ült. Valamennyien jókedvüeknek látszottak. Különösen Ozogin ragyogott az örömtől, s csakhamar kitálalta, hogy N. herceg tegnap az egész estét nálok töltötte. »Most már értem« — gondoltam magamban — »miért vagytok olyan jókedvüek!« Meg kell vallanom, hogy a herceg ismételt látogatása kellemetlenül érintett. Ezt nem vártam volna. Hanem hát már mi olyanok vagyunk, hogy mindent inkább várunk e világon, csupán azt nem, a minek a dolgok rendes folyása szerint

szükségképen el kell érkeznie. Komorrá lettem s sértett, de egyszersmind nagylelkünek mutattam magamat; Erzsébetet az által akartam megboszulni, hogy éreztettem vele, mennyire kegyvesztett nálam, miből, természetesen, az következik, hogy még nem hagyott el teljesen a remény. Mondják, hogy némely esetben helyesen cselekszik az, kit valóban szeretnek, ha az imádott lényt kissé kinozza; azonban az én helyzetemben ez fölötte ostoba mód tünt fel: Erzsébet a legártatlanabb módon legkisebb tekintettel sem volt irántam. Ozoginné észre vette ünnepélyes hallgatásomat s aggódva kérdezősködött hogylétem felől. Én, természetesen, keserü mosolylyal azt feleltem, hogy, hála istennek, a legjobb egészségnek örvendek. Ozogin nem fogyott ki vendége magasztalásából; de midőn látta, hogy én csak kénytelen-kelletlen hallgatom, jobban Bizmionkovhoz fordult, a ki figyelmesen hallgatta — midőn egyszerre szolga lépett a szobába s jelentette N. herceget. A házigazda felugrott s eléje sietett; Erzsébet, kire hirtelen ráforditottam sas tekintetemet, elpirult az örömtől s a fogadásra készült. Ekkor belépett a herceg, gondosan öltözve, messziről szagos volt, vigan és kedélyesen mosolygott.

(Folyt. köv.)

AZ ŐSZI KIÁLLITÁS.

A műcsarnok termeiben az idén nincsen olyan pezsgő élet, mint a minő a megelőző években volt. Az idei kiállitás csakis a müvek számát illetőleg versenyezhet a társulat eddigi nagyobb kiállitásaival s nem egyszersmind a kiállitott tárgyak müvészi értékét illetőleg is. Eltekintve Makart »A nyár« cimü colossalis festményétől, melyet csalétek gyanánt használ az igazgatóság, alig van a tárlatban 4—5 festmény, mely előtt igazi érdeklődéssel lehetne megállapodni, olyan pedig egyetlen egy sincsen, melyet minden habozás nélkül az elsőrendü müvek közé sorozhatnánk.

Általában véve, hogy előre s egyuttal összegezve mondjam ki itéletemet a mostani tárlat felől, legnagyobb hiánya szerintem abban áll, hogy még csak halvány képet sem alkalmas nyujtani a mai festészeti irányokról s azoknak kiválóbb képviselőiről. A kiállitás csupán többé-kevésbbé jó vagy rosz képek gyüjteménye, a nélkül, hogy az ujabb festészeti iskolák törekvéseit visszatükröztetné. Arról, hogy a különböző iskolák elsőrendü mestereikkel volnának képviselve, szó sem lehet. A különböző irányok közt kifejlődő küzdelem szemmel látható nyomaira csakis a fiatalabb magyar képirók müvein találunk, melyeknek egészséges realismusa itt-ott örvendetes ellentétet képez régibb festőink halvány és beteges irányával.

Ez ujabb nemzedék azonban szintén nincsen teljes számmal képviselve. Olyan kiváló tehetségeknek, mint Baditz Ottó, Paczka Ferenc, Vágó Pál és Gyárfás Jenő nem volna szabad hiányozniok. Elmaradásukat fájdalmasan érezzük.

Azok közt, kik rendes vendégei szoktak lenni tárlatainknak, legtöbb müvet ez idén is a széptehetségü Spányi Bélától találunk. Ennek a fiatal képirónak minden eszköze meg van arra, hogy a legjelesebb magyar tájfestők sorába emelkedjék. Gyöngéd, érzelmes kedélyével ritka szinérzék párosul s technikai jártassága szintén nem megvetendő. Láttam képeket tőle, melyek bárhol is figyelmet ébreszthetnének. Most kiállitott müvei azonban nem tartoznak a legjobbak közé. Keresni látszik bennük a tulromantikus tárgyakat, a szinek merész combinatioit, s nem egyszer nagyon is eltávolodik a való természet igaz hatásaitól. Mostani képei közt csakis az »Erdőrészlet« (193. sz.) az, melyet szerencsés pillanatokban vetett vásznára. Ez kielégiti a müértőt is, mig a többiek csak a nagy publicum izlésére és dicséreteire számitanak. — Tölgyessy Artur Párisból a naturalisticus iskola szerencsés benyomásaival tért vissza. Egészséges szinérzéke fejlődött s ma már a staffage-alakokat is jobban rajzolja, mint azelőtt. »Kaszás«-a egyike a tárlat jobbhatásu tájképeinek. — Ezt a haladást Mesterházy Kálmán ujabb képein hiába keresem. Kezd modorossá válni a szinhatások hajhászásában. Még legjobban sikerült kis genreképe, a halászó fiu, melyet gr. Zichy Jenő vásárolt meg.

Az ujabb nemzedék tagjai közül előnyösen emelkedik ki Innocent Ferenc három női arcképpel. Festményei közül legtöbb tartalom van egy éltesebb nő arcában, mig másik két képe főleg a berendezés csinjával hat. Elegáns, könnyeden raj-

zolt képek ezek, melyeken a ruhakelmék és draperiák kezelése különös figyelmet érdemel. — Innocent mellett Csányi Gizella egy öreg nő sok jóságot elárulo arcképén nem közönséges jeleit adta jellemzési ké pességének. — Uj név a kiállításon Vajda Zsigmond, ki szintén két arcképpel szerepel. Figyelmét ma még csak a külsőségek birják, s rajza sem kifogástalan; de szinei eléggé tartalmasak. — Derekas tehetséget árul el Hollósi Simon a mosolygó leányt ábrázoló csinos tanulmányfőben. Erről az arcról lélek sugárzik felénk s fiatal festője, ki Münchenben folytatja tanulmányait, nagyon megérdemli a bátoritást. — Pataki kisérleteiben a hiányos rajz dacára is könynyen fölfedezhetjük a tehetség csiráit; mig a »Szeszélyes nők« már jelentős fokon mutatja be Kéméndy Jenő haladását. — Margitay Tihamér Florencben készitett olasz genreképeit állitotta ki. Távolléte alatt sokat haladt s különösen »Dekameron« cimü nagyobb festményén igen szerencsésen tükrözteti vissza a vidám elbeszéléseknek két fiatal nőre gyakorolt hatását. Jellemzetes különösen az öreg ur arckifejezése. Herzl Kornél a rajzban mutat haladást. Ugy látszik, idejét komoly tanulmányozásban töltötte nagynevü mestere: Lietzen-Meyer Sándor oldala mellett.

Egészen eredeti jelensége a mostani tárlatnak a naturalista festő: Kegyes József. Ez az egyszerü földmüves tolnamegye egyik falujában, Bölcskén forgatja az ecsetet. Képén, mely paraszt lakodalmi jelenetet ábrázol, a természet egyszerü gyermekének naiv és közvetlen felfogásával találkozunk. A müvészet technikájában csaknem egészén járatlan, de van benne kedély és érzék a jellemzetes iránt. Képe mindenesetre egyike a tárlat legérdekesebb tárgyainak. Tiszta szivből óhajtom, hogy mielőbb vevőre találjon.

A már ismert, jónevü hazai müvészek közül Mészöly Géza és Valentiny János két-két képpel szerepelnek. Ez utóbbi hegedüjét hangoló cigánygyermeket mutat be, az első pedig »Kalászok közt« cimmel, ismét egyikét festette meg ama pompás miniature-képeknek, melyek bármely főrangu salon elsőrendü ékességeit képezhetnék.

Wagner Sándort visszaemlékezései a spanyol földre vitték. Egy picadort mutat be a madridi arenában, a mint a virágokkal dusan ékitett bikát a földre teriti. A kép alakjai életnagyságuak. A kép mindjárt első pillanatra elárulja a rajz kiváló mesterét; de arra, hogy a festmény erősebben hathasson, az élet nagyobb teljessége volna szükséges.

Lietzen-Meyer Sándornak, Göthe méltán magasztalt illusztrátorának nevét, tehetségéhez nem méltó festményen olvasom. A »Reggeli imádság« szerfelett könnyelmü munka, kirivó rajzhibákkal, erő- és kifejezés nélküli szinekkel. Alig hisszük el, hogy a nagynevü müvész festette, kitől annyi érdemes alkotást láttunk.

A tárlat idegen képei ezuttal szintén nem nagy feltünést keltenek. Kevés köztük a feltünő s még kevesebb a példányszerü. A válogatósabb izlés valamennyit összeszorithatná egy kisebb terembe. A legutolsó párisi salonból csak egy kicsiny töredéket találok. Jutalmazott mü nincs közöttük, s talán csakis Ernest Laurent »Harlowe Clarisse«-ja az egyetlen mü, mely a »mention honorable« biztató utlevelével érkezett hozzánk. A kép Richarson hasoncimü regényének egyik mozzanatát illustrálja. Sápadt, szenvedő nőt ábrázol, a mint a kerti padon, leveleit hullató fák között elmerül. Az elfogyott alak, sárgás arcszinével, tüz és szenvedély nélküli szemeivel, fehér ruhájában, csaknem kisérteties benyomást gyakorol reánk. Hangulat azonban van a képen s ez a tulajdonsága elég érdem arra, hogy néhány percet szenteljünk megtekintésére. — Szintén illustratio, de már eredetibb felfogásra mutató alkotás Merwart Pál képe: »Aline halála.« Tárgyát Zola Emil egyik regénye szolgáltatta. Kábitó illatot terjesztő virágok közt fekszik Aline, egy csodás szépségü leány, s mig keble csaknem lázasan pihegni látszik az illat mámorában, megtört fényü szemei, nyitott ajkai a kéjes halál közeledését jelezik. A realisticus regényiró méltó tolmácsra talált Merwart Pálban; poeticusabb ábrázolását már képzelni sem lehetne a halál megrázó pillanatának.

Régibb tárlataink vendégei közül a francia Grandjean s a belga Abry Leon neveivel találkozunk. Grandjean ezuttal csinos miniature-képet állitott ki »Találkozás« cim alatt, lóháton ülő férfi és női alakkal; Abry Leon pedig ujra kedvenc themáját a belga katona-életet festi. Három

képe közül legtöbbre becsülöm »A vártán« cimüt, mely belga közvitézeket ábrázol Antwerpen egyik várkapuja előtt. A kicsiny vizfestmény correct rajzával s erőteljes szineivel kedves cabinet-darab. Sok megfigyelőképességet és erős realisticus érzéket találok a párisi tájfestő Ribarz Rudolf képeiben. Egyik müvén (Zsilipek St.-Denis mellett) a távlat nem közönséges nehézségeivel küzdött meg, mig a másikkal (Falusi ut Picardiában) jóformán csak élénk szinhatásra törekedett. Kevés eszközzel igazi hatást ért el, s fiatal tájfestőink sokat tanulhatnak tőle. Egészséges szineivel tünik föl Bernaert is, ki két képen mutat be erdőrészleteket. — Smith-Hald a norvég tengerpartokat festi. Egészséges realismusa ép oly ismeretes, mint biztos ecsetkezelése. Két festménye közül compositio dolgában érdekesebb az »Elhagyatva« cimü, melyen tengerre szálló hajót s a parton, talán férje távozása miatt buslakodó nőt látunk.

Az állatfestészetet a müncheni Mali Christian, s a Párisban élő Thoren Ottó képviselik. Az első birkákat festett, az utóbbi a parasztok versenyét Szolnokon. Reánk nézve ez a kép már tárgyánál fogva is érdekesebb. Napsütött arcu magyar földmüvesek, lobogó ingben és gatyában apró alföldi lovakon törnek a cél felé, mig a háttérben nagyszámu közönség foglal helyet, érdeklődéssel várva a verseny eredményét. Élénk, mozgalmas kép.

Antwerpenből tárlataink mindenkor szivesen látott vendége: Verstraete Tódor gondolt reánk. Két képe van az őszi kiállitáson: egy őszi táj esti világitásban, s áprilisi reggele, melyet bátran legjobb müvei közé sorozhat. A laicus néző közönyösen halad el az utóbbi festmény előtt, mely a sürün egymás mellé ültetett fűzfák lekopasztott törzseivel első pillanatra meglehetősen egyhangu és unalmas látványt nyujt. A müértő azonban rögtön észreveszi a müvész célzatát, ki érdekes s a mellett könnyünek éppen nem mondható távlati kérdést oldott meg. Sik terület közepén akar bemutatni tüz körül sütkérező alakokat, az elő- és háttérben nagy távlat hatását érezletve. Célját elérte: képe minden pontján az igazság erejével hat s a fatörzsek légtávlatában látni véljük a reggeli párát, amint fölebb és fölebb emelkedik. Szintén mesterileg ábrázolt távlatáért állapodjunk meg Courtens »Hollandiai falu«-ja előtt. Gondosan ápolt szőlőültetvényekkel szegélyezett utnak végében terül el a kis falu; első épület gyanánt a templomot tüntetve elő, melyből épen távozni készül az ájtatoskodó falusi nép. A háttérből vasárnapi diszbe öltözött nő közeledik felénk, kit nem nagy távolságban gyermekek követnek. A szürkés levegő s az ültetvények sárguló lombjai, a hervadó természet hatását érezletik. A müvész sok hangulattal tükrözi vissza a természet haldoklását, s a távlat titkainak ismerésében igazi mesternek mutatja magát.

Makart képe, a szines plakátokon nagy betükkel hirdetett csalétek, délszaki növényektől környezve, egy egész falat foglal el a felülvilágitott teremben. Bécs hires koloristája ezuttal sem lett hütelenné önmagához. »A nyár« minden szembeötlő fogyatkozása dacára is olyan festmény, mely mindjárt első pillanatra lebilincseli a nézőt. Nem vagyunk tisztában a kép alapgondolatával; még azt sem tudjuk: renaissance-stylü teremben vagyunk-e, vagy barokk izléssel dekorált előcsarnokban; szeretnénk, ha megfejtené valaki: mit keresnek egymás mellett a fürdőmedence, meztelen alakjaival és a sakk asztal, mely körül elegáns öltözékü nők csoportosulnak; figyelmünket magára vonja, a sok büvös arc; gyönyörrel legeltetjük szemeinket egy-egy gömbölyded testalkaton, melynek végtagjai lapos árnyékban enyésznek el s látunk kékes-zölddel árnyalt női testet, mely szemébe kacag a természetnek; sok szép, gondosan kezelt részlet mellett rikitó rajzhibák és összhangtalanság bosszantanak, s a festmény mégis büvös erővel csábit magához. Makart ezen a képen valóságos kéjelgést visz véghez a szinekkel; csillog és vibrál minden körülöttünk, a háttérből előkandikáló kék ég éppen ugy, mint az ingerlő női test vagy az öltözékek keleties szinpompája. Minden pillanatban akad valami látni való; képzelődésünk lépen ragad, s itélőképességünk jóformán csak akkor kezd munkálkodni, ha a kép elől már eltávoztunk. Szeretnénk számot adni magunknak a kimagyarázhatatlan hatásról; de elragadtatásunkat megokolni éppen nem tudjuk sőt idővel mindig több és több fogyatkozásra bukkanunk. Makart hatása abban rejlik, hogy eltudja

kábitani érzékeinket s az elragadtatás első pillanataiban alkalmatlanokká tesz bennünket a birálásra.

Naponta sürü csoport áll a korlátokkal körülvett festmény előtt; de látása után senki sem viszi haza magával azt az érzést, melyet az igazi müremek szemlélése szokott fölkelteni.

Szobormüveket illetőleg szegényes a kiállitás. Ismertebb müvészeink közül csakis Kiss György állitotta ki Tréfort miniszter jól mintázott mellszobrát. A tért egészen a fiatalabb nemzedéknek engedték át. S e nemzedéket csak Lorántfi Antal és Róna József képviselik. Az utóbbi Pyramos és Thisbe szoborcsoportozatát állitotta ki. Érezhető rajta az akadémiai jelleg, de egyuttal a fiatal szobrász tehetsége is. A test idomai nemesek s mindkét arcon élénken tükröződik vissza az érzelem. Lorántfi saruit áldozó leányt mintázott elég csinosan. Még talán sikerültebb másik müve: egy könnyedén kezelt férfi arckép.

A külföldi szobormüvek közül csakis a Budapesten időző Moretti kissé édeskés, de technika tekintetében meglepő spanyol cigányleányát és Soranzo gróf »Velencei utcagyermek«-ét lehet kiemelnem. Ez utóbbi sok érzéssel van mintázva s a fiatal velencei szobrász sikerültebb müvei közé tartozik.

SZANA TAMÁS.

A CSALHATATLAN.

Ifj. Ábrányi Kornél 3 felvonásos vigjátéka. Először adatott 1883. október 12-én.

Abrányi Kornél, müve első estéje óta igen mulatságos napokat tölthetett. Nem csak vigjátékot irt, hanem valóságos vigjátékot idézett elő az ujság-kritikában. Dicséret, ócsárlás, elfogult lelkesedés, mindenáronvaló nagyképüsködés, hagyományos kritikai kifogásoló viszketeg, boncolás nemboncolás egyaránt nekiestek a derült idyllnek. Boldog, a ki csak egy lapot olvas; de a ki valamennyit olvassa és nem volt jelen az előadáson: rettenetes zürzavarban rajzhatik fejében a sok véleményy. Mert a hány vélemény, mind szétágazik, meg összekeveredik; a ki jelen volt és meg van a maga véleménye, kitünően mulathat e chaos fölött. Mulathat, mert a chaos hősei nagy fegyverekkel szállnak sikra és a hány fegyver mind más meg más. Puska, ágyu, parittya, szélpisztoly, acélkard, fakard stb. Szóval mindenki fölfegyverkezve ült a támlásszékre, mint a bástyára, várva az ellenséget . . . Pedig hát az uj darab nem ellenség; legjobb fegyvertelenül ülni eléje, azzal a föltevéssel: »Nem tudok semmiről, a mit eddig láttam, ideülök, nézem, hallgatom fészkelődés nélkül, bizalommal a költő müvét és az ő álláspontjához szabályozom a magamét . . .« Hanem hát ki lehetne ma oly együgyü, hogy ilyen naivan nézze végig a darabot; ki érné be azzal, hogy csak élvezni akarjon és csak azon ütközzék meg, a mi a költő kiindulópontjához mérve nem látszik helyesnek, tökéletesnek. Ki tartózkodhatnék attól, hogy a kész ruhát szétfejtse? Hej, sokan szétfejtették ezt a darabot is, de senkinek sincs kedve megmondani, hogy miért fejtette szét és hogyan kellene jobban összevarrni. Hagyjuk a képletbeszédet. Ki-ki elmélettel áll elő, elmélettel, a melyet viszont meglevő, uralkodó elméletekből von el, a gyakorlat helyett. Lehetetlen, hogy a szerző megnyugodnék az eltérő kifogásokban és ha maga is érzi müve fogyatékosságát, nem érezheti azon helyeken, melyeket kritikánk kifogásolt. Egyik kritikusunk azt mondja, hogy »a magasabb vigjáték föltétele: határozott jellemek, világos cselekvény, no meg egy kis magasabb stil.« Az utóbbit csak mellékesen emliti. — A mi a két előbbit illeti, régi dolog, hogy a határozott jellem és világos cselekvény minden jóravaló vigjáték első megkivántatósága, sőt e tulajdonságokkal a vigjáték kitünő hatásu lehet, a nélkül, hogy magasabb vigjáték volna. Mondhatja-e valaki Sardout magasabb vigjáték-irónak? A határozottság és világosság még nem emeli a drámát magasabb szinvonalra, ha hiányzik a teremtő subjectivitás, a költői lendület. Csekélységem ugy hiszi, hogy Ábrányinál, ha ez nem is hiányzik, de csak kisebb mérvben van meg s ez az oka részben való tökéletlenségének.

Abrányi maga igen megnehezitette föladatát, hogy igényeinket már eleve fölcsigázta müve iránt. A megnehezitő körülmények: 1. a multból vett, 2. idegen földre helyezett, végül 3. verses, még pedig rimes formában feldolgozott tárgy. Csak egy ily körülmény is elég volna arra, hogy a költő elszigetelje magát az egyszerübb drámától és ideálisabb követeléseket keltsen. A dráma a legtárgyilagosabb müvészet, azért itt az iró — még ha a máskülönben szükséges lyrai adományt nélkölözi is — a maga korában hatásos lehet, ha tud tárgyat ellesni az életből és mutatni a nézőnek. Ha azonban elhagyja a jelent, egyuttal elhagyja a tért is, hol megfigyelhet, forrást találhat. A részére távol, látkörén kivül eső mult és idegen föld alakjait ő nem látja cselekedni, nem hallja beszélni. Az iró itt önmagára van utalva. Kárpotolnia kell a maga érzelmével, humorával a nézőt azért, hogy tárgyát a megérthető társadalmi és napi vo-

natkozásokon kivül helyezte. Mennyivel könnyebb a modern drámairónak! Sardounak hány oly vágó élce válik lapossá és elavulttá a jövő században, melyen mi ma kitünően mulatunk. És hány nemzetiségi, — genre — jellemzése hágy ma is hidegen bennünket, magyarokat. Moreto-t, Molière-t a maguk idejében a közönség a részére érdekes vonatkozásokért, melyeket a közéletben is tapasztalt kedvelte; ma ez irók müveit, minden időkre érvényes alanyiságuk, nem a külvilágból, hanem az örök emberi kedélyből meritett érzelmük és humoruk tartja fönn. Egy-egy molière-i alak ma csakis annyiban életképes, a mennyiben ily alak két század mulva is, anélkül, hogy a maga korának sajátságaival elénk léphetne, szivünkhöz szólani képes. Tartuffe frakkban játszva is tökéletesen hatna. Mily szellem kell ahhoz, hogy a költő már a maga korában a jövő századok érzelmeiből is tudjon mondani valamit és a késő jövőben, ő a mult egyéne, a jövő kor alkalmiságai és külsőségei nélkül csupán érzelmével képes legyen versenyezni a modern realizmus forrásából meritő költővel. Ez csak ugy lehetséges, ha a költő uj typusokat teremt, helyesebben: ujjáteremt. Az eszméket, jellemeket az emberi ismeret már rég osztályozta fajok — typusok — szerint. Nincs uj fajkép: mert az ember mindig ugy érzett és gondolkozott, cselekedett, mint ma, mint a jövőben fog. Csak a helyzetek változtak. Ezért aztán a fajkép is lényegében változatlanul, de koronként más magyarázattal, jelleggel lép föl. A költői hivatás mértéke: képes-e a meglevő fajképeket uj alakjukban fölismerni, vagy pedig, ha a régi fajképnek nem találja mását a modern világban, képes-e önmaga, mai felfogás szerint, ujjáalkotni. Vannak, a kik egyszerüen a hagyományos szinpadi typusokat másolják: sok iró a véletlenre bizza magát, nem a hagyományt, hanem az életet veszi mintául, lemásolja a kinálkozó momentumot ugy, a mint van, annak kutatása nélkül, ha van-e e momentumban rejtett vonatkozás a minden időre szóló faji fogalmakkal. Mindkét rendbeli iró a mulandóságnak dolgozik. Előbbi épen nem jöhet számba mint alkotó müvész, miután az önálló felfogásról lemondott; az utóbbi, élő mintákat választván s a hagyományoshoz uj vonásokat adván, igazabb, közvetlenebb és a maga korában nagy hatást kelthet, de csakis a maga korában, mert az ellesett vonásokra csakis az ő kora ismer rá, a később a következő nem, s igy az ő közvetlensége is időhöz kötött.

Az az iró azonban, ki az életet nem csak megfigyeli, hanem a multhoz és jövőhöz való vonatkozásait is fölismeri, következteti és átérzi, szóval nemcsak a külvilágból, hanem saját belvilágából, mely minden idők érzületét és gondolkozásmódját képviseli, is ad a meglevő fajképhez: az az iró typusokat teremt, melyek minden időre ujak maradnak. Az ily lángelme két korhoz szól: a magáéhoz és az utókorhoz. A magáé azt élvezi müvéből, a mi hasonló, az utókor pedig azt, a mit a mü kortársai talán nem is igen méltattak figyelmükre. A kortársak élvezték a müvet; az utókor megérti, birálja. Ezért van, hogy sok lángszellem a maga korában alig tetszett s az utókor méltnyolja igazán. A vigjátékban nehéz az utókor számára is teremteni, mert »a vigjáték a folyton átalakuló társadalom képe.« A vigjáték-irónak nem elég, ha hálás tárgyat talált, mely neki es körének tetszik, hanem igen erős, érző és kritikai subiectivitásra van szüksége. Miért szólanánk különben »magasabb vigjátékról«, holott, »magasabb tragédiá«-ról épen nem szólunk; mert a tragikai tárgy, ha teljes, már magában fölemeli az irót és örök-modern; mig a vigjátéki tárgy, ha annak idejében még oly helyes volt, nem következés, hogy az irót magasabb légkörbe emelte légyen. Jó tragédia költői subjectivitás nélkül nem képzelhető, jó komédia igen. Hogy a »jó« komédia egyuttal a »magasabb komoedia« legyen, ahhoz a költő alanyiassága, lendülete szükséges. A magasabb vigjátékban nemcsak »határozott jellemeket«, hanem faji jellemeket keresünk.

Ábrányi müvében is, az önmaga által választott körülményeknél fogva (mult kor, külföld,) verses typusokat kerestünk. Költőnk általában ugyan nem elégitette ki várakozásunkat, de részben kielégitette és mi már ezzel is megelégedhetünk. Helyzeteiben, alakjaiban sok a hagyományos. Izolde hidegsége, majd megtérése Pálhoz, már rég nem uj, annyira nem uj, hogy Pál első keserü kitörései és elutasittatásakor már sejtettük: no majd jobbra válik a sorsod, csak türj még egy darabig! Boldizsár a cselszövő, humoros nagybácsi, Konrád, a papucshős, régi ismerősök, a begyeskedő idealizmust affektáló Speráta mintájáért pedig kár volt egyik kritikusunknak Molière »précieuse«-jéig fáradni; a mi Balázs Sándorunk teremtett azóta egy uj précieuse-typust és Speráta feltünően emlékeztet »Az égben« Semiraminájára. A mennyire e helyzetek és alakok éreztették a teremtő képzelem hiányát, ép ugy éreztük az eredeti, lyrai csapongásu dictio hiányát; kevés helyen emeli tul szerző a nézőt az egyszerü csevegés derült, józan hangulatán, a mely hangulat megtöltené és észrevétlenné tenné a sokszor nagyon is csörgő formát. A darab főszemélyei és helyzetei nagyon is észrevétetik a nézővel, hogy szerzőt nem ragadta eléggé magával a tárgy hanem a müfaj érdekelte és ag-

gasztotta. Mintha nem annyira tárgyába akarta volna beleélni magát, hanem, kitüzött céljához képest, nagy óvatossággal a Molière és Moreto felé vezető uton látszanék haladni. A mult és a távol föld kétségkivül első lépés arra, hogy az iró a jelen prózaiságát levetkezze s attól a nézőt is elvonja. Ámde ezáltal, mint emlitettük, az iró a vigjáték legfőbb forrásától: a modern élettől szigeteli el magát. Molière, Moreto, Shakespeare modern tárgyakat dolgoztak fel. Molière Tartuffe-jének mintája gyanutlanul járt kelt, mialatt Molière uram alattomban mintázta. Az idegen tárgyakat pedig a nagy vigjáték-irók mindig modernizálták. Shakespeare római tárgyu vigjátéka az angol társadalom képe; Terentius görög tárgyu müvei pedig a rómaié. Ábrányi nem kezdő és tapasztalt ember is, müve általában arra enged következtetni, hogy az embereket megfigyeli. Kivánatos lett volna, ha megfigyeléseit bátran fölhasználta volna müvében; igy alakjai hagyományossága fedezve lett volna. Hogy ezt fedezni és a meglevőhöz ujat adni Ábrányi képes, a felől épen a darab hőse győz meg minket. Ez Tristán gróf, a szélhámos royalista-diplomata, ki, miután Párisban gőgje és léhasága, ugyszintén adósságai miatt az előkelő körökből kikopott, hogy rendezze magát, az époly birka, mint dusgazdag falusi nemest, Konrádot, vette célba, hogy jól megnyirja. Nem is kell erőlködnie, mert Konrád neje, Speráta, kihez semmiféle halandó még csak nem is közeledhetik, rajongva óhajtja vejéül a kor lángelméjét. Magát a diplomatia áldozatát, a kedves, szép Izoldét is (és ezt Ábrányi igen elhihetővé teszi) elbóditja Tristán glóriája, melyet azonban inkább csak hiréből ismer és közönyös az igénytelen, sőt szegletes Pál iránt, azaz eziránt is (a mi szintén igen természetesen van feltüntetve), inkább a mama behatása folytán közönyös és skrupulózus. A minap, Túri Borcsa alkalmából volt alkalmam szólani a megtérő, illetőleg átváltozó hajlamokról, hogy menynyiben valók azok szinpadra. Ábrányi sikerrel tanulmányozta az idevágó mintákat. Pál, ki eddig tűrt és passiv volt, most szenvedélyesen kitör és váratlanul érdekes szinben tünik föl a hideg Izolde előtt. Igen talpraesett fogás szerzőtől, hogy ezután nyomban felépteti Tristánt, kinek — bár Izolde még nem idegenkedik tőle — fanyar, kedélytelen impozánssága, mint dér csipi meg Izolde illuzióját, melybe Pál az imént ragadta. A leány most már nem bámulja Tristánt annyira, hanem vitáz vele, mint a ki gunyolja Pált, hogy szive mélyéből szeret. Izolde ekkor megretten: hátha Pál megölné magát. Tristán gunyolja e fölösleges aggodalmat, Izolde védi álláspontját és Tristán kevélyen ugy nyilatkozik, hogy Olymp istenei csak enyelegni tudtak, de nem érzelegtek. Izolde teljesen kiábrándul és a sivár jelenben végtelen szerencsétlennek érzi magát. Részvevő lélekre talál Pál apjában, kitől Speráta már egyszer megtagadta Izolde kezét. Izolde megvallja, a mi észrevétlenül fejlődött benne, hogy t. i. Pált szereti. Pál is megjelenik. Minden jó lenne, de hogy nyerik meg Speratát? Az öreg tervet főz, szinleg elviszi Pált, ki midőn bucsuzik, Tristán belép. Izolde most már egészen kritikus Tristán iránt, kiben a váratlan ellenállás érdekeltséget kelt, ugy hogy térdre hull a leány előtt. Ez Tristánt saját szavaival vágja vissza: Olymp istenei csak enyelegnek, nem érzelegnek. A kis leány kiszalad és (nincs kezemnél a szöveg, kérem az idézet elengedését) egy igen pointeált szóváltás után Tristán, ki eddig azt hitte, hogy megy minden az ő akarata szerint, szalad a mamához segitségért. A II. felvonás e csattanós záradéka valóban nagy várakozással tölti el a nézőt. Megfoghatatlan, hogy akadhat kritikus, ki azt kifogásolta, hogy Á. müvében nem vagyunk elkészülve arra, a mi történik. A III. felvonás rendkivül érdekfeszitő, mert ha Tristán nem is tétetik passzivvá, de küzködik s a komikai eszme épen az álnagyság e küzködésében tetőzik. De még itt Tristán ellenpártja is tevékeny lesz, miáltal a egyének jellemzése a két első felvonás hagyományos chablonjától igen eltér. A harc itt a még hatalmas szövetséges Speráta ellen folyik, mert ő egyetlen, utolsó akadálya a szerelmeseknek. Az ellenpárt vezére, Bódi (Pál apja) azzal áll elő, hogy az ifjak titokban megesküdtek. Erre Speráta fölháborodik, férjétől válni akar és grandezzával Tristánnak nyujtja kezét: ki azt szépen megköszönve, visszautasitja. Nem eredeti-e, hogy épen Tristán pottyantja le egéből azt, a ki legbuzgóbb szövetségese volt a jó ügy elleni küzdelemben?! Tristán nem hozatja ki magát sodrából; azt mondja, ő nevet azokon, a kik meg akarták buktatni. De Bódi még nagyobbat nevet a markába, mert kijelenti, hogy az egész összeeskető história csak költemény; emellett ajánlja Tristánnak, szökjék mielőbb, Napoleon visszajött, a royalisták buktak, ha elfogadja, ő elszökteti. Bódi tehát épen nem deus ex machina, mint mondták, hanem rászedi T.-t: Tristán odább áll, de nem megy a nélkül, hogy csattanósan ne zárná be szereplését: azt mondja, félannyi gőggel sem jött, mint a mekkorával most távozik. — Oly geniális megugrása ez a semmirekellőnek a caudiumi járom elől, hogy az ember szeretné kitapsolni — nem a szinészt, hanem Tristánt, a ki nem hagyja magát megleckéztetni, mint más vigjátékhősök. E frappans befejezés ragyogó foglalata az alapeszmének, mely minden izében komikus, és nőttön nő. Miért? Mert Ábrá-

nyit ez alakban egy oly typikai jellemvonás inspirálta, mely egymagában ok-, fejlemény- és okozatul volt képes szolgálni a drámai bonyodalom megindulására. Az egész cselekvény mind e jellemvonásra vezethető vissza: mindig és mindenütt Tristán a hős. Határtalan elbizottsága inditja meg a cselekményt. Oly nagymérvü ez elbizottság, hogy Tristán soha sem jő ki flegmájából. Érdekében van a családot megnyerni, de fontoskodásból, mielőtt biztositaná a parthiet, beleártja magát a családi ügyekbe, Konrádot kiakarja vetkőztetni nyárspolgárságából, válással fenyegeti, (ez az oka, hogy e merész játéka nagyon is helyén van és jellemzetes, bár az Egyetértés M. J.-je, első tekintetre meggyőző érveléssel kifogásolja) gorombaságokat mondat magának, Konrádot ellenségévé teszi, Izoldét magától elidegeniti. Végtelen bizalma önegyéniségében, hogy mindezt kockáztatja: az ő szemében, minden a mit ellene tennének, hiu erőlködés. Hadd erőlködjenek hát! gondolja. E flegmája folytán az egész harc igen kellemes derültségü és előkelő. Tristán mindig finom, derült, szenvedélytelen. Egyszer vét ez ellen a költő. Nem ott vélem a hol az Egyetértés vélte. Az utóbbi kifogásolja, hogy Tristán akkor midőn a hölgyek nagy előzékenységgel fogadják kérdi, ha készek e a lovak. Ő itt diplomatiai sürgős ügyeivel fontoskodik és a derült blazirtság, melyet itt az ő neki tömjénező nők előtt affektál, igen jellemző. Ott vétett szerző, midőn Tristán a hirre, hogy Izolde megesküdött Pállal, elég közönségesen mondja: »zsák megleli foltját« ... Tristán e helyzetben épen önuralma által kerekedik a győzők fölé, tehát nem válhat ily kicsinyessé! Ép az az érdeme e műnek, hogy a komikai eszme sehol sem sekélyesedik el sentimentalizmusban, mint ez oly hamar megesik azoknál, kik csak a komikus mozzanatokat aknázzák ki, de nem fogják föl az egész eszmét. Ábrányi müvében oly szerencsével uralkodik az eszme minden részlet fölött, hogy nála még az érzelmes mozzanatok is komikailag záródnak. S ez azért van igy, mert az eszme maga nem egyéb, mint egyetlen egyén jellemvonása. A mint az egyén föllép, az ő jellemvonása érvényesül cselekvőleg, mivel pedig cselekvőleg: jelenléte a darabban folyton indokolt és szükséges. Következetes lévén önmagához, nem enged hajszálnyit sem magatartásából; alávet minden körülményt akaratának, észre sem véve, hogy maga kerül alájok, szerinte mások, tényleg azonban önmaga fölött mosolyogva; mikor pedig rájön tévedésére, még kevésbbé zavartatja ki magát harmoniájából: még ő neki áll feljebb, kacagja azokat, a kik azt hiszik, hogy neki kellemetlenséget okoztak. Valóban müvészi fejlesztése a végső percig a komikai eszmének, mely oly szorosan függ össze egyetlen személy sorsával. Tristan egymaga, illetőleg egyetlen jellemvonása képviseli a darab egységét. A hol a drámai cselekvény ily egyszerü intéző eszmére vezethető vissza, ott a cselekvény csak gyors egymásutánban és szük helyen lefolyva halad célja felé. Valóban, mindama vigjátékok, melyek cselekvénye egy kimagasló alak cselekvő sajátságából csirádzott, természetszerüleg a cselekvény-, hely- és időegység korlátai között maradnak. Lám eme szinmüvek, (bár vigjátéknak szokás azokat keresztelni) melyek szabadabban veszik a hely, idő körülményeit, kevésbé adhatnak egy egész cselekvény fölött álló, fejlődő és minden izében kifestett, megmagyarázott jellemképet, illetőleg typikai eszmét: épen mert a hely, idő nagyobb arányai közt az egy uralkodó jellem elvész, hézagok támadnak a cselekvényben, a mely hézagokban aztán idegen, vegyes elemek foglalnak helyet. Azért az ily müvekben a vig eszme már nem oly uralkodó és nem is adhat többé nevet a darabnak, épen mivel csak tényező csupán. Molière a »Fösvény«-t ma is a hármas egység korlátai közt irta volna meg, a minthogy Sardou is a »Váljunk el« 3 felvonását pár óra alatt és csak két helyen játszatja le. Nézetem szerint Ábrányi nem akart »à la greque vigjátékot, hármas egységgel« megteremteni, mint valaki véli; nála ez hasonlóan az alapeszme folyománya volt. Azt hiszem, mi ép ezért csak üdvözölhetjük a szerzőt, ki ambiciójává tudta tenni: elvonni az eseményekből nemcsak a korszerüt, hanem az általánost és hézagnélküli szorosságban összefoglalni, indokolni az általánosban különböző irányu eseményeket. Tegye ambiciójává Ábrányi a drámát, még pedig — dacára annak, hogy többször átdolgozta jelen művét. Főalakja kitünő, ihletteljes egyén, de a többiek nem eléggé életképesek.

R. P.

IRODALOM.

Dumas és Heine. A »Figaro«-ban több érdekes részletet találunk idősb Dumas és Heine viszonyáról. A cikk irója több levelet közöl, melyek egyike, Heineé Dumashoz, igy hangzik: »Hat esztendeje ágyban fekszem. Ha betegségemben a legborzasztóbb kinokat szenvedtem, csak egy volt, a mi fájdalmaimat elfeledtette; feleségem az ön regényeit olvasta fel s ismételve voltam kénytelen felkiáltani a felolvasás alatt: »Mily találékony poéta ez a vén Dumas gyerek! Cervantes és Schariaz asszony után, kit Scheherazade szultána név alatt ismernek, ön a legvigabb elbeszélő.« Dorval Mari halála után Heine a következőket irta: »Az ön inkább elzokogott, mint irt sorai sok könyembe kerültek. Köszönet e könyekért, vagy inkább a sirás ügyéért; mert az emberi szív, ez a büszke eb

olyan, hogy inkább megtörik, mintsem könyekkel enyhítsen magán; ennek a kevély ebnek jól kell éreznie magát, ha azt akarjuk, hogy saját fájdalmain sírással adjon túl, miközben azt szeretné elhitetni, hogy mások baján könyez. Köszönet tehát Dorval Mariról irt megragadó soraiért.« Béranger látogatásáról így ir: »Miért nem látogat meg kedves Dumas? Nem szégyenli magát; mig ön, a fiatal ember, látogatását halasztja, egy, 75 éves agg, ki Maraisben lakik és a ki fejébe vette hogy mindenhova gyalog kószál, szóval a mi híres mesterünk: Béranger nemrég a legrosszabb időben meglátogatott. Bérangért huszonnégy éve nem láttam s most oly vignak találtam, mint egy párisi utcagyerek. — Társalgás közben Heine a következő párhuzamot vonta Dumas és Hugo Viktor között: »Hugonak, ugymond, van fantaziája, teremtő ereje, anyagában mélység, de egy taktikai hibája is van, mely hiba inkább a németeké szokott lenni, mint a franciáké. Lelkében hiányzik a harmonia; muzsájáról azt mondhatnám, a mivel a szép angol nőket róják meg, hogy két balkeze van. Dumas nem olyan költő, mint Hugo, akárhogy törekedik is arra, de vannak tulajdonai, melyek a színházban könnyebben segitik hatáshoz; rendelkezik eszközökkel, melyekkel a szenvedélyt közvetlenül ki tudja fejezni s amit a franciák vervenek neveznek; sok tekintetben pedig inkább francia, mint Hugo.«

»A magyar millenarium«, irta Helmár Ágost pozsonyi főgymnáziumi tanár, kiadta Stampfel Károly Pozsonyban. Népszerű alakban, röviden összefoglalja hazánk ezeréves történetének legfőbb eseményeit s ezek mellé több rajzot is közöl, leginkább arcképeket. Alkalmas a népkönyvtárakba és iskolai olvasmányul. Ára csak 20 kr.

»Sylvia vőlegénye«, francia regény, irta Gréville Henrik, forditotta Br. O—y; kiadta az Athenaeum, ára 1 frt. Termékeny és a regényirás könnyebb genrejét müvelő iró müve, ki maga is nő lévén, első sorban a női olvasók számára ir. Müvei közül nem ez az első, melyet élvezettel olvasott végig a magyar közönség.

MÜVÉSZET.

A szegedi színház megnyitása egész nemzeti ünnepélylyé vált a király jelenléte által. Az ország minden részéből odaözönlött diszes közönség: a közélet, a tudomány, az irodalom és müvészet fényes képviselete tette ünnepélylyé ez estét. Az előadást Szabados »Prolog«-ja nyitotta meg, Erkel Elek sikerült alkalmi zenéjének kisérete mellet. A »Prolog« első részében a gyászoló Szeged siralmait meghatóan szavalta Nagy Ibolyka s midőn rá Hunyadi Margit a vigasztáló »Részvét« szavait szavalta kitünő melegséggel, az uralkodó nevének említésénél az egész közönség felállva, lelkesen éljenzé a királyt, ki páholyában jobbjára Tisza Kálmánt, baljára Tisza Lajost ültette. Midőn pedig Nagy Ibolyka Szeged háláját tolmácsolta, köszönetet mondván a mindenhatónak, s az intéző vezéri kéznek (Tisza Lajosnak), kit szintén éljenzés üdvözölt, továbbá a külföldnek, a hazának s végül e szavakkal: »Kit a hazával együtt emleget s atyjának hí a honfi kegyelet, légy áldva fényes őrszemünk király!« — riadó éljenzés hangzott fel; de a lelkesedés tetőpontját akkor érte el, midőn az ujon épült Szeged látképe után a városház terének képe előtte a királynak márványszobra tünt fel a felvont függöny mögött, villámfénysugarak központjában. Szünni nem akaró igaz meleg éljennel üdvözölte a királyt a kalapot, kendőt lobogtató lelkesült közönség, s ő felsége minden felharsanó éljenzésre láthatólag meghatottan emelkedett fel helyéről, meghajlással fejezve ki köszönetét. — Öt perenyi szünet után a függöny ismét fellebbent és az uj szinház képe tárult elő, mire Lánczy Ilka elszavalta Pósa prologját. Következett Dóczy »Utolsó szerelmé«-nek előadása. A király élénk tetszéssel nézte végig a fényes magyar jelmezekben előadott eszmegazdag darabot. A csarnokban a szinház-bizottság, Szabados János tanácsnokkal élén, ugy jövetkor, mint távozásakor tisztelettel teljesen üdvözlé ő felségét. A roppant közönség, mely a tele szinházba be nem fért, sürü tömegekben állta körül a szinház terét és a szinháztól szállásáig riadó éljenzéssel kisérte a királyt, ki rövid sétakocsizás közben a város kivilágitását is megnézte.

Jókainé jubilaeumát a nemzeti szinház igazgatósága, az ünnepelt müvésznővel egyetértőleg, november második felére halasztotta. A jubilaeumban az irók és müvészek társasága is részt vesz, mely e tárgyban már megindította az előmunkálatokat.

A dalmüszinházban dolgozó festőmüvészek már annyira előrehaladtak munkálataikkal, hogy azokkal még korábban fognak elkészülni, mint kezdetben remélték. Igy Than Mór már teljesen befejezte festményeit; Lotz Károly pedig már annyira haladt munkájában, hogy a nagy nézőtéri mennyezet alakjai már nagyjában ki vannak dolgozva; Feszty Árpád eddig három nagy falfestményt fejezett be és most 5 más festményhez készit megfelelő nagyságu szinvázlatokat; Vastag György egy ivezeti geniusz-alakot fejezett be és »Bacchus diadalmenete« cimü nagy csoportjával is nagyon előrehaladt, mig Kovács Mihály a lépcsőházban több ivezeti csoporttal készült el.

A két Musset emléke. Musset Pálnak két év előtt elhunyt özvegye, végrendeletében 160,000 franknyi összeget hagyott a francia államnak azzal a kikötéssel, hogy érte Párisban Alfréd és Paul Mussetnek márványszobrot emeljenek, a tőke kamatainak egy része pedig valamely elszegényedett szobrász segélyzésére forditassék. A francia köztársaság elnöke csak most fogadta el a hagyományozott összeget a föltételekkel együtt.

Richter János, a bécsi udvari opera karmestere, ki több éven a nemzeti szinház karmestere is volt e hó 20-án indult Londonba, hol három nagy zenekari hangversenyt fog rendezni. Az első hangverseny e hó 29-én, a második nov. 3-ikán és a harmadik nov. 10-én lesz a St.-James-Hallban.

* **(Gounod Károly)** a napokban olvasta fel a párisi nagy opera müvészeinek »Saphó« cimü operájának szövegét, melyet Emile Augier irt. A dalmü a mostani idény alatt fog szinre kerülni.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőműves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestans egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimerítő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt felhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadműveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány felhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól diceserő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hü és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E müben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyü, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hü arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mü 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Europában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Nemenyi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

A székesfehérvári ásatások eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVANYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beőthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes művei 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: „»olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »**Nemzeti Könyvtárnak**« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testverek könyvnyomdája.

43 szám. 1883 Október 28.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Két krajcár. (Elbeszélés.) Irta Balázs Sándor.

Egy felesleges ember naplójából. Irta Turgenyev Iván.

Oh szivem, ne nyilj meg, (Költemény.) Irta Zongor Pál

Petőfi egy olasz költő dalában. Irta Radó Antal.

Gounod és Sarah Bernhard. (A maestro naplójából.)

Nemzeti szinház. (A »Csalhatatlan« előadása.)

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

Melléklet: Paulay Ede arcképe Kozmata Ferenc m. k. udv. fényképésztől.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A jezsuita-rend generálisai.**) A »Germania« abból az alkalomból, hogy Anderley patert a jezsuita-rend generálisának vikáriusává választották meg, a következőket irja: Jézus társaságának eddigi huszonkét rend-generálisa közül épen a fele, Aquaviva, Vitelleshi, Caraffa, Picollomini, Gottifredi, Oliva, Tamburini, Visconti, Centurioni, Ricci és Fortis olasz származásu volt. Spanyol négy volt, u. m.: Loyola Ignác, Lainer Jakab, Borgias Ferenc és Gonsales Thyrzus, ugyszintén német is: Merkurian Eberhard, Nikel Goswin, Neta Ferenc és Anderley Antonius. Németalföldi három volt: Novelle Károly, Rothaan János és Bex Péter, lengyel pedig egy: Brzozovski. A »Reichs-Zeitung« felemliti, hogy mint most Bex Péter generális mellé még életében, ugy 1861-ben Nikel Goswin mellé rendeltek vikáriust, a ki egyszersmind utódnak volt kijelölve. A mint a fentebbi kimutatásból látható, a franciák, angolok és portugálok közül még nem választottak generálist.

* (**Érdekes leletre**) akadtak a bécsi rég rendőri fogházépület kápolnájában: egy befalazott sirboltra, melyben kettős koporsó volt egy férfiholttesttel. A sirboltban sirkő is volt, melyen a következő felirat van:

Hic
Thomas palffy episcopus
Nitriensis regnique Vngari Cancellarius
Jacet
orbi paulaque (?) Mortuus
Vivit Deo in Celo
obyit die sexta May.

A sirkőn a Pálffy-cimer s több évszám látható. Kétségtelen, hogy a koporsóban Pálffy Tamás, ki a XVII. század második felében előbb egri, azután nyitrai püspök volt, van eltemetve. A holttest ujabb eltakarításáról Bécsben a hatóság még nem tett intézkedést.

* (**Berlioz és Paganini.**) Berlioz emlékirataiban egy megható jelenetet ir le, mely vele 1838-ban történt. — Hangversenyt adott, melynek müsorán a »Simphonie fantastique« és »Harold« állottak. A hangverseny véget ért és Berlioz betegen, kimerülten, reszketve állt a terem bejáratánál, midőn Paganini hevesen gestikulálva belépett fia kiséretében. Paganini egészen elvesztette volt hangját és ha nem uralkodott teljes csend, csakis fia volt képes őt megérteni. Intett a gyermeknek, s az egy székre állva, oda tartotta fülét atyja szájához. Azután a fiu leszállt a székről és Berlioz felé fordulva igy szólt: — Atyám biztositja önt, uram, hogy soha hangverseny hasonló benyomást nem tett reá, hogy az ön zenéje őt egészen megzavarta és szeretne önnek lábaihoz borulni. — Berlioz meg volt lepetve, de Paganini megragadta karját, a terem közepére vonszolta őt, a hol még számos zenész volt együtt és térdre bocsátkozva Berlioz előtt, megcsókolta a kezét. Ezt a jelenetet most Yvon párisi festész meg fogja örökiteni s a képet a Berlioznak emelendő emlékszobor javára kisorsolják.

* (**Turgenyev — Hugó Viktorról**) a »Russkaja Starina« szerint, állitólag következőleg nyilatkozott: »Kétségtelen, hogy ő a francia genius tölgyfája. Mindazáltal ismeretei a külföld irodalmáról alig elemiek. Igy egyszer ugy nyilatkozott Goethe felől, hogy müveiben nem talál valami különöset s hogy különösen »Wallenstein's Lager« cimü darabja neki egyáltalán nem tetszett. Midőn én (Turgenyev) erre megjegyeztem, hogy azt a darabot nem is Goethe irta, hanem Schiller, azt felelte Hugó: »No, hisz az teljesen mindegy Goethe-e vagy Schiller; ugyanegy fajtáju gyümölcsök s higyje el nekem, hogy én a nélkül, hogy egyiket is olvashattam volna, tudom azt. hogy egy Göthe mit mondhatott és mondott s hogy egy Schiller mit irhatott és irt.« — Természetes, hogy az ilyes költeményeknek nincs egyéb céljuk, mint hogy megingassák azt a hitet, mely Turgenyev francia sympathiái felől el van terjedve, — s alapjuk is csak ennyi.

* (**A chiosi földrengés.**) Konstantinápolyból azt sürgönyzik e hónap 19-éről, hogy Chiosban s a vele szomszédos szigeteken folyvást éreznek gyönge földrengéseket. Katapanjában és Rizdera-Zidgában, melyeket legjobban megviselt a katasztrófa, rombadőlt a legtöbb ház s hajléktalanná lett csaknem az egész lakosság. Az áldozatoknak eddig emlegetett száma alkalmasint tulzott lesz. A szultán elrendelte, hogy a szerencsétleneket gyors segedelemben részesitsék. A hajléktalanok száma meghaladja a 20,000-et. Érdekes tudni, hogy a mostani katasztrófa szinhelyén 1881. április 3-án is volt földrengés, mely 5—6000 embernek került életébe; ezeken kivül mintegy 40,000 ember vált hajléktalanná. Akkoriban keveset tett a porta a nyomor enyhitésére. Minden segitséget az angolok, amerikaiak és görögök adtak, kiket M i d h a t pasa, Smyrna kormányzója nagylelküen támogatott. Chiost, melyet 60 évvel ezelőtt anynyira szétromboltak a törökök, tudvalevőleg bölcsőjéül tekintik a görög királyság függetlenségének, s igy valószinü, hogy a görögök ezuttal sem feledkeznek meg szerencsétlen véreikről.

* (**Luther Márton a szinházról.**) Németországban most mindenféle Luther-ünnepélyeket rendeznek. Ez alkalomból német lapok a nagy reformátornak következő érdekes nyilatkozatát elevenitik föl, melyet a szinházakra vonatkozólag tett: »Keresztények ne kerüljék a szinházakat azért, mivel a szindarabokban néha durva tréfák és trágárságok fordulnak elő, mert akkor a bibliát sem volna szabad olvasni.«

* (**Trollope irói tiszteletdijai,**) Nem rég jelent meg Trollope Anthoni, a közelébb elhunyt hirneves angol regényiró önéletrajza. Trollope ifjusága nagyon nyomoruságos volt; szegény lévén, nem voltak barátai és nagyon szerencsésnek érzé magát, hogy a főpostánál egy alárendelt állást kaphatott. Meglehetős későn kezdett regényeket irni; első kisérletei nem sikerültek, de mikor már meg volt törve a jég, mosolygott feléje a szerencse és a kiadók tépték magukat érte. Trollope rendszeresen és oly pontosan irt, mint egy gép; naponkint öt órakor kelt fel reggel és nyolc óráig bizonyos feladattal készen kellett lennie. Órája előtte feküdt és még a szavak száma is meg volt határozva. Az utolsó két év alatt Trollope évenkint 4500 font sterlinget (45,000 frtot) szerzett tollával és husz év alatt összesen 70.000 fontot (700,000 forintot) keresett.. Ezt az eredményt Trollope kényelmesnek, de nem fényesnek nevezte.

Kozmata Ferenez.

Paulay Edey

KOSZORU

43 szám. 1883 Október 28.

KÉT KRAJCÁR.*)

Elbeszélés.

Irta BALÁZS SÁNDOR.

Polgári értekezleten vagyunk, melynek tárgyát és célját Kondor Dániel ur, mint az értekezlet összehivója, a következőkben adja elő:

Ne nézzük le uraim a két krajcárt, mert az szép összeg pénz, bizonyos körülmények között épen nagy összeg pénz.

Hogy ne lenne szép összeg pénz, mikor annyi minden hasznos, sőt szükséges dolgot lehet rajta vásárolni.

Például mindenek előtt kenyeret, szalonnát, gyufát, papirt, tollat, egy pohárka pálinkát a szomoru sziveknek és fáradt munkásoknak, s nehány szem szilvát vagy egy-két almát a fürge és vidám gyermekeknek. Tűt és cérnát vehet rajta a szorgalmatos háziasszony, s fekete medvecukrot, a ki köhög. Pipadohányt, fájdalom, nem kaphatni ugyan két krajcárért, csak háromért, de már szivart igen. Kékitőt, keményitőt akárhány szegényes házhoz csak két krajcár árát visznek, s bizony levesbe való zöldségre sem ad ki többet az ily házak takarékos gazdasszonya, sem tojásra a metélthez.

Oh, de ki győzné mind előszámlálni, mi mindent lehet még a szép és nagy világ gyönyörüségeiből két krajcáron megszerezni?!

Nem is kisértem meg, mert tudom, hogy nem hallgatnának végig az urak, csak még egyet emlitek fel, mely valamennyinél sokkal fontosabb és értékesebb: egy olyan pléhkarikát is lehet rajta kapni, melyért áteresztik az embert a lánchidon!

Ez pedig nagy dolog, uraim, minden olyan emberre nézve, a ki teszem Pesten lakik, de Budán van a mühelye, vagy a kinek Budáról kell átjárni Pestre a hivatalába. Mert az alagut vámját még megtakarithatni nagy kerülővel, de a lánchidét épen nem lehet. Mert ha az ember a Margithidra megy, ott is fizetni kell, de még a vasuti hidon is fizetni kell, pedig az menkő messze leesik, a propelleren pedig épen öt kajcárt kell fizetni. Repülni pedig, fájdalom, nem tudunk, ámbátor azt hiszem, hogy nem sokat nyernénk vele, mert merő következetességből talán még akkor is meg kellene a két krajcárt fizetnünk!

Nekem uraim, amint tetszik tudni, Pesten van a hivatalom, és pedig olyan hivatalom, a hova délelőtt is, délután is be kell járni, mert az fontos hivatal, adóhivatal, én tehát jól tudhatom, hogy mi az a két krajcár! Mert nekem az a két krajcár nem két krajcár ám, hanem nyolc krajcár minden isten áldott napon. Mert nem elég ám Pestre jönni, hanem vissza is kell menni, ha az ember ebédelni szeret s otthon akar hálni.

Nyolc krajcár pedig sok pénz!

Hej, ha ugy sokszor elgondolom, hogy mennyi szilvát és almát vihetnék én ezen a gyermekeknek! Sőt még egy-egy dinnyét is, a mikor olcsó. Pedig hogy szeretik szegénykék! Persze, hogy ritkán jutnak hozzá. Hát még mennyi kenyeret, mennyi szalonnát lehetne rajta összevásárolni!

Mert nagy pénz ám az a nyolc krajcár. Az én fizetésemnek épen nyolc percentjét teszi ki, mert én még mindig csak egy forintban vagyok. Pedig bizony már régen megérdemeltem volna az egy forint és huszonöt krajcárt. De meg is van igérve; már öt esztendeje, hogy meg van igérve. Pedig érzem, tessék meghinni, hogy érzem. Mert hát tulajdonképen nem is egy forint a napidijam, a mivel bolonditom magamat is, a világot is, hanem csak kilencvenkét krajcár. És pedig négyen vagyunk hozzá: én, a fe-

*) Felolvastatott a Petőfi-társaság 1883 szept. 16-iki ülésén.

leségem, meg a két kis gyerek. A házban váltig megszólnak ugyan, hogy nem tartok cselédet, ha tekintetes ur és hivatalnok vagyok, de biz én nem bánom, járjon a szájok a mennyit nekik tetszik; de nem tartok. Nem tartok, mert nem tarthatok. elviszi a lánchid, de meg aztán nincs is szükségem reá. Elvégez az én anyjukom mindent. Főzni pedig ugy tud, hogy akármelyik plébános, sőt többet mondok: kanonok is leülhetne az asztalunkhoz. Persze, hogy csak sátoros ünnepeken, mert köznap bizony több ott a hamis leves, mint az igazi.

De hol is hagytam el?

Igen, ott hagytam el, a hol tulajdonképen kezdenem kellett volna programmbeszédemet, hogy a lánchid vámja, nem igazságos vám!

— Rablás!

— Gyalázat!

— Kérem uraim, ne tessék közbe kiabálni, aztán meg különösen ne tessék ilyen tiszteletlen kifejezéseket közbe kiabálni. Gondoljuk meg, hogy többnyire tisztviselők vagyunk s állásunkkal játszunk. Aztán meg nem azért jöttünk mi ide össze, hogy ellenzéki tüntetést rendezzünk akár a pénzügyminiszter ur ő excellentiája ellen, akár pedig a nagyméltóságu országyülés ellen.

— De biz azért jöttünk, hát miért jöttünk volna?

— Ne tessék türelmetlenkedni, tessék kihallgatni az embert. Azért jöttünk, hogy eszközök és módok felől tanácskozzunk arra nézve, hogy miként juttassuk a legtisztességesebb és legloyalisabb módon pénzügyminiszter ur ő excellentiája és a nagyméltóságu országgyülés tudomására, hogy reánk, kis hivatalnokokra, munkásokra, szegény emberekre a lánchid vámja nehéz terü, elviselhetetlen terü . . .

— Beszélhet azoknak, hisz eleget irkáltak-firkáltak az ujságok annak idején, de azokra se hederitettek!

— Akkor más volt, akkor a dolog uj volt, akkor még nem voltak tapasztalatok, de ma már vannak. A jó akaratot pedig nem szabad kétségbe vonnunk, mert az meg van, tényleg meg van!

— Honnan tudja?

— Honnan tudom? Nevetséges kérdés. Ugyan ne izgágáskodjék az ur, várjon sorára, mindjárt beszélhet. Ki nem állhatom a minden áron való ellenzékieskedést. Honnan tudom? Hát nincs elég olyan tér és utca Budapesten, melyet semmiképen nem kerülhetünk ki, ha az egyik városrészből a másikba akarunk menni? Hát szednek ott vámot? Pedig azokat is kövezik, azokat is világitják, azokra is van kiadás! Hát nem világos jele ez a jóakaratnak? Hát nem lehetne azokon is átjáró dijt szedni, ha akarnának?

— Jó, jó, csak fesse az ur az ördögöt a falra!

— Jaj uraim, igy csakugyan nem lehet higgadtan tanácskozni. Ugyanazért bevégzem beszédemet, s inditványomat röviden aként formulázom, hogy a tisztelt értekezlet keressen valamely loyalis módot, nézeteit, illetve kérelmét, (mert arról van szó) e kérdésben az iletékes helyekre juttatni. No, már most tessék beszélni Gábori urnak, átadom a szót.

— Én nem beszélek sokat, hanem csak azt mondom, hogy ne fizessünk, streijkoljunk. Majd ha nem lesz ki dolgozzék a hivatalokban, majd akkor ingyen is átereszteneK!

— Bolond beszéd. Hamarább elcsapnak!

— Csak komolyan uraim, komolyan. Láng uron a sor.

— Én, uraim, a hallottak után nem igen tudnék uj érveket felhozni, hanem inkább elbeszélek egy kis történetet, mely most, alig két hete esett meg, s melyben azt hiszem, szintén van legalább egy érv a szőnyegen levő inditvány mellett.

— Szenes Tamást azt hiszem sokan ismerik az urak közül! Nem ismerik? No hát megmondom kicsoda. Dijnok az illetékkivetési hivatalban, a hol magam is szolgálok, csakhogy régebben mint ő; ő csak három év óta szolgál, s igy napdija még mindig csak hetvenöt krajcár. Ugyanazon szobában dolgozunk mindaketten. Igen derék, jámbor, szorgalmatos ember, csakhogy nagyon is szegény ember az istenadta! Olyan szegény, hogy még ebédre sem jár haza, csakhogy a lánchidpénzt megtakaritsa. Egy darab kenyér s egy darabka szalonna vagy sajt egész ebédje. Aztán még hozzá családja is van. Felesége, fia. Leánya is volt, de az meghalt szegényke.

Épen annak a történetét akarom elbeszélni.

Egy napon, gondolom épen ma két hete történt, üldögélünk az irodában, s hányjuk-vetjük a töméntelen sok számot, midőn az ajtó megnyilik, s belép rajta a kis Zsiga, a Szenes Zsiga, a keresztfiam.

Szegénykének egész ki volt veresedve a szeme a sok sirástól. Egész testében remegve huzta meg magát az ajtó mögött.

— Ni, ni a Zsiga! Szervus Zsiga! Hát hogy jössz te ide, ahol a madár se jár!

A Zsiga nem felelt, hanem apja, egészen kikelve képéből, felugrott s fiához rohant.

— Tán rosszabbul van a Klárika? — kérdé remegő hangon.

— Bizony rosszabbul! — mondá pityeregve a gyermek. — Édesanyám épen azért küld, hogy édesapám hozza el a doktort.

— Hát most küld? — kiáltá hevesen, az iroda órájára tekintve. — Hisz mindjárt tizenkét óra. Jól tudja pedig, hogy doktor Hevesit csak tiz óráig lehet otthon találni! Valamint azt is, hogy mást nem hivhatok. Oh asszonyok, asszonyok!

— Nem most küldött; már régen elküldött — mondá a gyermek, zokogó sirásra fakadva.

— Hát aztán miért jössz csak most? Hol voltál?

— Hát a lánchidnál várakoztam.

— Mire várakoztál?

— Valami ismerősre, a ki egy krajcárt adjon, hogy átjöhessek a lánchidon.

— Hát édesanyád nem adott?

— Adott. De mert a Klárika nagyon beteg és édesanyám azt mondta, hogy fussak, ahogy csak tudok, hát futottam és az egyik krajcárt elvesztettem . . .

— Jaj, jaj te szamár. Hát nem tudtál hazamenni édesanyádhoz, hogy másik krajcárt kérj?

— De édesanyámnak sincs, azt is, a mit adott, a házmesternétől vette kölcsön.

— Hát aztán ki adta neked a krajcárt.

— A kofa. Sok urtól kértem, de senki sem adott. Azt mondták, hogy szemtelen csavargó vagyok és az egyik azzal fenyegetett, hogy mindjárt konstáblert kiált. Erre ugy megijedtem, hogy elfutottam és elbujtam a kofa sátra mögé és ott sirtam. A kofa meghallotta és azt kérdezte, hogy mi bajom? Elmondtam neki. Ő mindjárt adott egy krajcárt, meg egy almát is és azt mondta, hogy az istenért siessek. Én siettem is és egész idáig futva jöttem. Itt van még az almám is egész, bele sem haraptam.

Azalatt mig a gyermek beszélt, az apa levetette irodai zubbonyát, felöltötte utcai kabátját, s bement az igazgató urhoz, hogy engedelmet kérjen a távozásra. Mikor kijött, félre intett, s halk hangon arra kért, adjak neki két krajcárt kölcsön, hogy a gyereket haza küldhesse. Ő majd elmegy a doktort felkutatni, mert tudja, hogy ilyenkor nincs otthon, s ki tudja mikor kapja meg?

Egy hatost adtam neki, ki tudja utközben mi mindenre lehet még szüksége? A Zsiga gyereknek is kezébe nyomtam egyet. Tetszik tudni, keresztfiam!

Szenes Tamás másnap a szokott időnél később jött a hivatalba. Bizony már volt kilenc is, mikor megérkezett.

Csak az arcára kellett pillantanom, hogy megtudjam, hogy mi történt!

De azért szóval is megkérdeztem.

— Nos, kedves komám, hát hogy van a kis Klárika?

— Jól, köszönöm, most már nincsen semmi baja! — felelte sirástól rekedt hangon és ujjával fölfelé mutatott. A doktor későn érkezett, mert csak estefelé kaphattam meg. Azt mondta, hogy ha csak két-három órával korábban érkezik, talán megmentheti a gyereket, de akkor már késő volt. Igy kellett meghalni az én kedves kis Klárikámnak egy krajcár miatt!

Ime, ez a kis Klárika története, talán a tisztelt értekezlet ennek is hasznát veheti.

A tisztelt értekezlet pedig egy kilenctagu bizottságot küldött ki, hogy feliratot szerkeszszen pénzügyminiszter ur ő excellentiájához és a nagyméltóságu országgyüléshez.

Lesz-e eredménye? Ki tudja? Én nem hiszem.

OH, SZIVEM NE NYILJ MEG.

Oh, szivem ne nyilj meg a hiú világnak,
A nap elhervasztja múló tavaszod!
Kik letipornának, jobb ha meg se látnak,
Maradj ismeretlen, néma, zárkozott.
Ha él benned érzés, öröm avagy bánat,
Rejtegesd, jó vándor! féltett kincs gyanánt
Vagy daloid el titkon; — boldog a ki szállhat,
Kinek üdve-búja dalba olvad át!

Nem vegyülök én el a tömeg zajába,
Hadd rohanjon lejtős utján a tömeg!
Bálványa után fut a bolond, a kába,

Gyönge az én hangom, nem állitja meg.
Ujjong, a ki könnyen feljut a magasba,
Nem siratják, kit az örvény elsodor:
Mit ér a küzdőknek keserü panasza?
A gonosz szerencsés, jóké a nyomor!

Hasztalan csügsz hittel egy igaz, nagy eszmén,
Megtör a csalódás s késő koszorud
Fejeden csak gúny már, hogyha más az eszmény,
Mire a te álmod diadalra jut!
A nagy örökséget millió paránya
Szedi szét az önző durva ivadék;
Ha nem illik rá nagy hőseid ruhája,
Kontárnak itéli munkádat a nép!

Baj az is, ha fenjársz szárnyalón az égben:
Ki alant van s fölnéz, kicsinynek itél —
És baj, ha közel vagy, földiek körében
S magad is csak ugy élsz, mint a többi él:
Aki meg nem értett, szegény árva dalnok,
Téged sújt haragja, bár lelkén a köd;
Célod az igazság s ép' azt kell takarnod,
Mert jaj, ha egy jámbor rajt' megütközött!

A sivár versengés pihenni sem enged,
Hervatag hirnévért örök a tusa; —
S a midőn te már csak a békét esenged,
Nem kell a dicsőség olcsó mirtusza.
A vásári zajban elvész az imádság,
Nem a hőst irigyled, csak a boldogot...
Sirodra hiába köti rózsaláncát,
Aki életedben rád követ dobott! —

Jer, pihenj a fűben, harmatos magányban,
Szép tündérregéket álmodó szivem;
Keljen a vágy szárnyra, zengjen a dal lágyan,
Messze a világtól, kis völgy berkiben.
A mit a halál hoz, előre ne képzeld,
Az őszre ne gondolj, élvezd a nyarat;
Virágos életfád gyümölcseit érleld
S álmodozzál békén árnyéka alatt!

ZONGOR PÁL.

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

(Folytatás.)

Minthogy én itt nem a szives olvasónak irok elbeszélést, hanem csupán és egyszerüen a saját gyönyörüségemre, igy nincs szükségem mesterséges eszközökhöz folyamodni, mint a hogy a szerző urak szokták. Kimondom hát egyenesen, hogy Erzsébet az első naptól szenvedélyesen beleszeretett a hercegbe s hogy ez szintén beleszeretett a leányba, részint más szórakozás hiányában, részint szokásból, meg lévén szokva a nőket elbolonditani, de azon okból is, mert Erzsébet valóban nagyon szép leány volt. Nem volt abban semmi csodálatos, hogy egymásba szerettek. A herceg bizonyára nem várta, hogy olyan szép gyöngyöt fog találni egy olyan utálatos kagylóban (itt az utálatos O... városra gondolok). Erzsébet meg eddig soha sem látott még álmában sem olyan előkelő ifjut, mint ez az elegáns, okos, elbüvölő arisztokrata. A szokásos üdvözlések után Ozogin bemutatott a hercegnek, a ki irántam is rendkivül udvarias volt. Ő különben mindenki iránt nagyon előzékeny volt s dacára a mélységnek, mely őt a mi kerületi városunktól elválasztotta, nemcsak senkit sem mellőzött, hanem tudott a dolognak olyan látszatot kölcsönözni, mintha hozzánk hasonló volna s mintha egyesegyedül a sors hozta volna, hogy Péterváron volt állandó lakása.

Ez az első est... oh! ez az első est! Emlékszem boldog tanuló éveimből, hogy a tanitók beszéltek egy spártai ifju utánzásra méltó, vakmerő kitartásáról, a ki rókát lopván, azt burnusza alá rejtette. A vadállat elkezdte az ifju testét marcangolni, de ő elnyomta fájdalmát s inkább meghalt, semhogy meggyaláztatásnak tegye ki magát. Én nem találok jobb hasonlatot azon gyötrelmekre, miket azon este szenvedtem, melyen először láttam a herceget Erzsébet mellett. Erőltetett nevetésem, a megfeszitett figyelem, a mi láthatólag terhemre volt, együgyü hallgatásom, a zavart, nyugtalan fészkelődés, lesve az alkalmat, hogy elillanhassak — mindez nagyon nevetségesnek tünhetett fel. Nem csupán egy róka marcangolta az én bensőmet — féltékenység, gyülölet, saját semmiségem tudata, tehetetlen düh gyötörtek. Meg kellett vallanom, hogy a herceg valósággal szeretetreméltó ember volt. Majd elnyeltem tekintetemmel. A herceg nem egyedül Erzsébettel társalgott, de világosan lehetett látni, hogy csak neki beszélt. Én tolakodónak látszhattam neki. Nemsokára azon gondolatra kellett jönnie, hogy vetélytárssal van dolga, de szánalomból, valamint azon meggyőződésből, hogy teljességgel nem vagyok veszélyes, a lehető legnagyobb előzékenységgel viseltetett irántam. Könnyen elképzelhető, mennyire sértett az engem! Rajta voltam, hogy az est folyamában jóvá tegyem hibámat; egyszerre fejembe vettem, (de ne nevessen ki senki, bárki olvassa légyen ezen vallomásomat, ne nevessen ki, mert az volt utósó álmom) istenemre, ezen gyötrelmek közepette egyszerre a fejembe vettem, hogy Erzsébet bün-

tetni akar kevély közönyösségemért, melylyel az est kezdetén viselkedtem iránta, hogy csupán neheztel reám, s a herceggel kacérkodik — boszuságomra. Alkalmas pillanatban hozzáléptem alázatos, de barátságos mosolylyal s mondám: »Elég, bocsásson meg, kisasszony . . . különben nem azért van, mintha félnék« — s feleletét be sem várva, hirtelen rendkivüli élénkség s nagy öntudat kifejezését öltve magamra, fölemelém egyik kezemet, (emlékszem, hogy nyakkendőmet akartam megigazitani) s sarkon akartam fordulni, a mi annyit akart volna jelenteni: »Hagyjuk el, én vig vagyok, legyünk azok mindnyájan« — de nem fordultam meg; féltem, hogy elesem, mert nagyon gyöngének éreztem a térdeimet. Erzsébet nem is értett meg; csodálkozva tekintett reám, ajkát rövid mosolyra vonta, mintha lehető leggyorsabban szabadulni akarna tőlem s ismét a herceghez közeledett. Vakságom dacára mégis meg kellett végre vallanom magamnak, hogy teljességgel nem neheztelt reám, hanem egész egyszerüen legtávolabbról sem gondolt reám. Ez megadta a kegyelemdöfést. Utósó reményeim elenyésztek, semmivé lettek, mint a jég a tavaszi nap első sugarai alatt. Az első támadásnál tönkre vertek s miként a poroszok Jenánál, én is mindent elvesztettem egy napon. Nem, Erzsébet nem neheztelt!

Fájdalom, megforditva állott a dolog! Ő maga — világosan láttam — nem volt képes az őt fenyegető viharnak ellenállani. Mint a fiatal fácska, melyet vihar és áradás már félig elszakitott a parttól; ugy hajolt ő is egész odaadással a folyó fölé, kész annak tavaszi első virágát, egész életét viszszahozhatlanul odaadni. A ki valaha tanuja volt ilyen leküzdhetlen vágynak, keserü órákat kellett átélnie, ha szeretett, de viszont nem szerettetett. Soha sem fogom feledni ezt a benső örömet, az ártatlan odaadást, tek intetet, mely még szüzies volt de már elárulta a nő fakadó érzelmét, ezt a gyönyört sugárzó, ragyogó mosolyt, mely nem akarta elhagyni a félignyilt ajkat s a piros arcot . . . Most mindaz életet nyert a mit Erzsébet erdei sétánk alkalmával érzett. Mialatt egészen átadta magát ébredő szerelmének, egyszersmind csöndes lett és átlátszó, mint az idei bor, mely nem forr többet, mert ideje elérkezett . . .

Volt annyi türelmem, hogy az egész első és következő estéken végig ott maradtam. Nem táplálhattam többé semmi reményt. Erzsébet és a herceg napról-napra szerelmesebbek lettek. Én meg teljesen elvesztettem önérzetemet s nem voltam képes távol maradni gyötrelmeim szinhelyétől. Egy napon erősen elhatároztam, hogy nem megyek el, szavamat adtam magamnak, hogy honn maradok — de este nyolc órakor (rendesen hét órakor szoktam odamenni) felugrottam, mint egy őrült, felragadtam fövegemet s elfulladva érkeztem Matensovics Cirillhez. Helyzetem fölötte kellemetlen volt. Makacsul hallgattam s néha egész napokon át egy szót sem beszéltem. Már elmondottam, hogy soha sem tüntem ki beszélő tehetségben, de most, a herceg jelenlétében, azt a kevés eszemet is elvesztettem s nem tudtam egy árva szót kiejteni. Azonkivül honn, magányomban annyira megerőltettem szegény fejemet, mialatt a tegnap történtek s észleleteken törtem, hogy valahányszor Ozoginékat meglátogattam, mindig hiányzott az erőm további észleletekre. Kiméltek, mint valami beteget, ezt jól láttam. Minden reggel uj, megdönthetlen határozatra jutottam, melyet legtöbbnyire álmatlan éjek gyötrelmei között szőttem: Erzsébettel akartam beszélni, neki jó tanácsot adni . . . de mihelyt vele egyedül voltam, nyelvem megtagadta a szolgálatot, dadogtam s mindketten nyugtalanul vártuk egy harmadik belépését. Egyszer menekülni akartam, természetesen, örökre, de előbb szemrehányással telt levelet akartam irni kedvesemnek; azonban a jogérzet még nem halt ki egészen belőlem: beláttam, hogy nincs jogom senkinek szemrehányást tenni s eltéptem a levelet. Más alkalommal meg nagylelkü áldozatot csináltam magamból, Erzsébetre áldást kértem az égtől, boldog szerelmet kivántam neki a sarokból, a hol ültem, jóakarólag s barátságosan mosolyogtam a hercegre, — de a kegyetlen szerelmesek nem mondtak köszönetet feláldozásomért, sőt észre sem vették; szemmel láthatólag sem áldásomra sem jóakaratu mosolyomra nem volt szükségük. Ekkor az ellenkező érzelem rohant meg. Szavamat adtam magamnak, hogy köpenyembe burkolózva, mint egy brávo, vetélytársamat valami rejtekből le fogom döfni az utcán s vadállati gyönyörrel festettem ki képzeletemben az Erzsébet két-

ségbeesését . . . De hát először is O . . . . . városban nem volt ilyen rejtekhely, vagy csak nagyon kevés s másodszor valami sövény, lámpa, egy rendőr a közelben . . . . nem, ebben a fészekben, okosabb perecet árulni, mint embervért ontani. Meg kell vallanom, hogy a mentőeszközök között — miként magamat szoktam kifejezni, ha enmagammal beszéltem — az is eszembe jutott, hogy Ozoginhoz magához megyek, a nemest figyelmessé teszem a saját veszélyére, mely leányát fenyegeti s könnyelmüségének szomoru következményeire . . . Már egyszer el is kezdtem vele e tárgyról beszélni, de oly zavartan adtam elő a dolgot, hogy egy darabig hallgatván hadarásomat — egyszerre, mintha álomból ébredne, gyorsan végigsimitotta arcát kezével, még orrát sem kimélve, aztán köhécselt s ott hagyott. Természetesen, elhitettem magammal tervem kivételénél, hogy önzetlenül cselekszem, s a közjót tartva szemem előtt, mint a ház barátja, kötelességemet teljesitem . . . De biztos vagyok benne, hogy, ha meghallgatott is Ozogin, nem lett volna erőm magánbeszédemet befejezni.

Olykor meg egy agg bölcs nyugalmával fontolgattam a herceg előnyeit, vigasztaltam magamat azon reménynyel, hogy Erzsébet be fogja látni: szerelme nem valódi szerelem . . . szóval, nem volt olyan eszme, mi meg nem fordult volna agyamban. Csupán egy eszköz nem jutott eszembe s ezt nyiltan bevallom: soha sem gondoltam öngyilkosságra. Miért nem jutott az soha sem eszembe: máig sem tudom. Talán már akkor éreztem, hogy nem sokáig élek.

Könnyen elgondolható, hogy oly szerencsétlen körülmények között lényem, föllépésem másokkal szemben, még természetellenesebb s különösebb volt, mint bármikor. Még Ozoginné is — ez a természettől oly nehéz felfogásu teremtés — kezdett tőlem visszavonulni, nem tudván, mit kezdjen velem. Az örökké barátságos s szolgálatkész Bizmionkov került. Már akkor ugy tetszett nekem, mintha szerelmes lett volna Erzsébetbe, főleg azért, mert soha sem válaszolt, ha arról beszéltem neki s mivel főkép nem szivesen társalgott velem. A herceg barátságos volt, sőt tiszteletet tanusitott iránta. Sem Bizmionkov, sem én, miben sem zavartuk Erzsébetet s a herceget. Bizmionkov nem futott előlük, nem kerülte őket, mint én, nem nézett reájuk, mint a farkas s nem csinált magából áldozatot; ellenkezőleg készségesen társalgott velük, valahányszor ugy kivánták. Ily esetekben nem tünt ugyan ki rendkivüli élccel, de eddig sem volt valami különösen jókedvü. Igy mult el körülbelől két hét. A herceg nemcsak nagyon szép volt és szellemes, hanem zongorázott, énekelt, meglehetősen jól rajzolt s elbeszéléseivel le tudta kötni hallgatói figyelmét. Apró anekdotái, melyekhez az anyagot a pétervári társaság magasabb köreiből vette, mindig nagy benyomást tettek a hallgatókra, mely benyomás annyival nagyobb volt, mivel ő maga semmi különös sulyt nem látszott azokra fektetni.

Ez a látszólag egyszerü fogás a herceg részéről azt eredményezte, hogy O . . . ban rövid tartózkodása alatt az egész ottani társaságot a legnagyobb mérvben elragadta. A magasabb körökből való embernek mi sem könnyebb, mint bennünket, falusiakat elragadni. A herceg gyakori látogatásai Ozogin házában (minden estét ott töltött) természetesen, felköltötték a többi nemes ur s hivatalnok irigységét s féltékenységét; de a herceg, mint világfi s szellemes ember, egyet sem mellőzött, mindenkinél megtette látogatását, minden asszonynak s leánynak mondott legalább néhány udvarias szót, szivesen hozzálátott a legnehezebb étkekhez s a legvadabb bort valóságos élvezettel szürcsölte, szóval udvarias, előrelátó s ügyes volt. N. herceg már természeténél fogva vig, barátságos és udvarias volt; ehez járult a tetszvágy: hogyan is ne sikerült volna hát neki minden?!

Érkezése óta az egész Ozogin-család ugy találta, hogy az idő rendkivül gyorsan telt; minden ugy ment, mint, a hogy mondani szokták, akár a parancsolat.

Ozogin ur, noha ugy tett, mintha mit sem látna, bizonyára örült magában csupán arra a gondolatra, hogy egykor ilyen vejc lesz; a herceg maga az egész dolgot nyugodtan s komoly méltósággal vette, midőn egyszerre egy váratlan esemény . . .

Elég mára, nagyon fáradt vagyok Ezek az emlékek keserüséggel töltenek el még most is, midőn féllábbal a sirban vagyok. Az én Terentjewnám ma ugy látja, hogy az orrom hosszabb lett: azt mondják, ez rosz jel.

*

Március 27. — Állandó, lágy idő.

A dolgok tehát ugy állottak, miként ...entebb elbeszéltem. A herceg és Erzsébet ...zerették egymást, Ozogin ur és Ozoginné ...árták a történendőket. Bizmionkov elvál...atlan kisérőjük volt — egyebet nem le...etne felőle mondani. A mi engem illet, ...ergődtem, mint a hal, melyet a viz kive...ett a jégre s folytattam észleléseimet. Akkor ...lhatároztam, legalább azt akadályozom ...neg, hogy Erzsébet a herceg által kivetett ...álóba ne akadjon; ez okból a szobaleányt ... a veszélyes »hátsó« udvart kezdtem figye...emmel kisérni, mig másrészről olykor egész ...jjel arról ábrándoztam, hogyan fogom én ...najd megindító nagylelkűséggel kezemet ...nyujtani az elárult áldozatnak, mondván: »Kedvesed megcsalt, de bennem hű barát ...naradt számodra . . . vessünk fátyolt a tör...éntekre s legyünk boldogok!« — Ekkor ...gyszerre hire futott a városban, hogy a ...emesség elnöke a hires vendég tiszteletére ...agy bált szándékozik adni saját nemesi ...irtokán. Az összes hivatalnok-személyzet ... a város legtiszteltebb polgárai meghivást ...aptak a város legidősbjétől le a gyógy...zerészig, egy igazi németig, a ki azt kép...elte magáról, hogy kitünően beszél oroszul ... azért gyakran egészen helyén kivül a leg...válogatottabb és legnyomatékosabb kifeje...téseket használta. Az egész város ez elő...készületekkel volt elfoglalva. Csupán az ...llatszerész 16 sötétkék, bodoritó hajkenőcs...égelyt »à la jasmin« adott el. A fiatal ur...ölgyek rettentően kikeményitették alsó...uháikat, a ruhaderekak szokatlanul szükek ...voltak s csucsban végződtek; az öregebb ...sszonyságok fejeikre egész gulaszerü mű...pitményeket rakattak, mik főkötőül kel...ett volna, hogy szolgáljanak; az izgatott ...saládatyák alig érezték már lábaikat . . . Végre elérkezett a várva-várt nap. Magam ...s a hivatalosak közé tartoztam. O . . . város ... nemesség elnökének birtokától mintegy ... verstnyire*) volt. Ozogin ur felszólitott, ...nenjek vele az ő saját fogatán, de én meg...köszönve, el nem fogadtam. Igy tesznek a ...gyermekek, midőn a kiállott büntetés után ...szüleiken boszut akarnak állani s az asz...alnál önmaguk vonják meg maguktól ked...venc ételeiket. Ezenfölül éreztem, hogy je...enlétem Erzsébet előtt tolakodásnak tün...

*) 1 verst = körülbelül egy kilométer.
A ford.

nék fel Bizmienkov foglalta el helyemet. A herceg külön kocsin ment; én egy nyomorult droskában, melyet busásan meg kellett fizetnem, miután a nagy esemény felszöktette az árakat. A bál leirását elengedem magamnak. Mi sem hiányzott: volt zene, mely a karzaton játszott elhangolt trombitákon, elhizott földesurak megvénült családjaikkal, volt fagylalt, a mennyi csak kellett, sör sem hiányzott, sem cselédség, mely félretaposott sarku csizmában s kötött fehér keztyüben ide-oda futkosott, a vidék elegáns fiatalsága is képviselve volt görcsösen eltorzult arcaikkal stb. stb.

És ez az egész kis világ a herceg körül keringett, mint saját napja körül. A tömegben engem még csak a 48-as fiatal asszonyok sem vettek észre homlokukon vörös pattanásokkal, hajukban kék virágokkal s igy békében észlelhettem majd a herceget, majd Erzsébetet. Csak kétszer táncoltak együtt (majd elfeledem, hogy a herceg a mazurkát táncolta vele), de ugy tetszett nekem, mintha köztük titkos összeköttetés léteznék. Még ha nem reá nézett és nem vele beszélt is, mégis mintha egyedül ő hozzá fordult volna a herceg és pedig csupán ő hozzá. A herceg szép volt s előkelő s mások iránt is jelét adta udvariasságának, de mindaz egyedül ő érte történt. Erzsébet tudta, hogy ő a bál királynéja, s ezenkivül még — szeretett királyné: arca gyermekes örömtől, ártatlan büszkeségtől ragyogott, mignem csakhamar mélyebb érzelem tündökölt rajta. Egészen elolvadt a boldogságtól. Én mindezt megfigyeltem . . . Hiszen nem első izben tanulmányoztam . . . Eleintén elszomoritott, aztán szánalmamat keltette fel s végre őrjöngővé tett, a mit láttam. Érzém, hogy egyszerre düh szállott meg s emlékszem, hogy nagyon megörültem ennek az érzelemnek, sőt némi tiszteletet éreztem önmagam iránt. »Mutassuk meg nekik, hogy nem vagyunk elveszve«, mondám magamban. Midőn a mazurra elhangzott a jeladás, körülnéztem, egész közönyösen s fesztelenül egy ifju urhölgyhez közeledtem, a ki hosszu arca, orrának vöröses, fénylő hegye, ostobán eltátott szája s eres nyaka által, mely olyan nagyon hasonlitott egy bőgő nyakához, tünt ki a többiek fölött — mondom; hozzá közeledtem, sarkammal egyet koppantottam a földre s táncba vittem. Táncosnőm rózsaszinü ruhát viselt, mely

olyan benyomást tett, mintha erre az alkalomra átcsinálták volna; fejét egy hagyottszinü, szemérmes légy ékitette, mely erős, acéltollrugóján nyugtalanul rezgett ide-oda; egyáltalában ez a szűz, ha szabad igy neveznem, a mogorva unalom s folytonos balsiker mintaképe volt.

A bál megnyitásától nem mozdult helyéről, mert senkinek sem jutott eszébe, táncba vinni. Egy 16 éves szőke fiatal ember akart vele táncolni — más táncosnők hijában, — már feléje is indult, midőn egyszerre meggondolta magát, egy pillanatig figyelmesen megnézte s eltünt a tömegben. Képzelhetik önök, milyen örvendetes meglepetéssel vette felszólításomat! Én diadalmasan körülvezettem a teremben, keritettem két széket s helyet foglaltam vele a körben, melyet a mazurkához formáltak; tizedik pár voltam, csaknem a herceggel szemben, a ki a társaság kérelmére természetesen, az első helyet foglalta el. Amint már elmondottam, a herceg Erzsébettel táncolt. Sem engem, sem hölgyemet nem foglalkoztattak valami különös figuráknál; volt hát időnk csevegni. Az igazat megvallva, hölgyem nem tünt ki bőbeszédüségben, a száj nála inkább egy különös arcfintor vágására szolgált, a mi mosoly akart volna lenni, mi közben aláfelé hajolt, mig szemei felfordultak, mintha valami láthatlan hatalom megnyujtotta volna az arcát, — de hát nekem nem is volt szükségem az ő társalgására. Haragos voltam s hölgyem egy cseppet sem feszélyezett. Elkezdtem mindenkit és mindent kritizálni, mialatt különös sulyt fektettem a főváros elegáns ifjuságára s a pétervári Don Juánokra s végre olyan mélyen belemerültem, hogy hölgyem lassankint felhagyott a mosolygással s mig előbb szemeit az égre meresztette, most egyszerre elkezdett — valószinüleg a csodálkozástól — kancsalitani, de olyan különös módon, hogy azt hitte volna az ember, csak most vette észre először, hogy orra is van. Szomszédom meg, egyike ama vidéki elegáns fiatal embereknek, kikről fentebb beszéltem, előbb nehány mérges pillantást lövellve rám, felém fordult s olyan arcot vágott, milyet a szinész szokott csinálni, midőn idegen országban ébred fel álmából; ugy tetszett nekem, mintha azt akarta volna mondani: »te is itt?« Mindenek dacára én maradtam a régi nótánál s nem vettem le tekintetemet a hercegről és Erzsébetről. Elég gyakran voltak táncban; de én kevesebbet szenvedtem, ha együtt táncoltak, vagy egymás mellett ültek; mialatt csevegve mulattak s egymásra mosolyogtak ama bensőségteljes mosolylyal, mely a boldog szerelmesek arcáról nem akar távozni — még akkor sem éreztem a legkinzóbb gyötrelmeket; valahányszor azonban Erzsébet egy más tolakodóval táncolt s a herceg kék sálját tartva, győzelmének tudatával eltelve, gondolatban mozdulataikat követte — akkor, ah akkor kimondhatatlan kinokat szenvedtem s elkeseredésemben oly gonosz megjegyzéseket tettem, hogy hölgyem mindkét szemének sugarai találkoztak az orra hegyén! A mazurka ezalatt végéhez közeledett: az ugynevezett »bizalmas« figurát táncolták. Ennél egy hölgy a kör közepére ül; választ egy másik hölgyet bizalmasául s annak halkan a fülébe sugja: kivel óhajt táncolni; egy fiatal ember sorban valamennyi táncost odavezeti, a bizalmas azonban mind elutasitja, mignem a szerencsés választott kerül sorra. Erzsébet a kör közepére ült s bizalmasául a háziur leányát választotta, egyiket ama szüzek közül, kikről azt szokták mondani: »Isten legyen neki irgalmas!« A herceg egymásután elővezette a táncosokat. Miután mintegy tiz visszautasittatott (a házi kisasszony valamennyinek bájos mosolylyal köszönte meg a fáradságot), végre hozzám közeledett a herceg. Lehetetlen leirnom, mi ment végbe akkor bennem: egész testemben remegtem s köszönettel le akartam mondani, de mégis fölemelkedtem helyemről s előléptem. A herceg Erzsébethez vezetett .... Még csak egy tekintetre sem méltatott. A házigazda leánya tagadólag rázta fejét, a herceg felém fordult s valószinüleg elbámulva arcom ostoba kifejezésén, mélyen meghajolt előttem. Ez a gunyos meghajlás, ez az elbocsátás, melylyel a győzedelmeskedő vetélytárs megtisztelt, megvető mosolya, végre Erzsébet közönye — mindez felforralta véremet . . . odaléptem a herceghez s tajtékzó dühvel a fülébe sugtam: »Ön engem gunyolni látszik uram!?«

A herceg lesujtó bámulattal tekintett rám, megfogta karomat mintha helyemre vezetett volna, s hidegen válaszolá: »Én?«

»Igen, uram!« folytatám, de némileg mégis engedve, azaz helyemre mentem vele

— »igen, uram, de én nem tűröm, hogy minden hiu pétervári nyegle . . .«

A herceg nyugodtan mosolygott, majdnem udvariasan, megszoritotta kezemet s halkan mondá: »értem önt, uram, de itt nincs annak a helye. Még beszélünk erről.« Erre elfordult tőlem, Bizmionkovhoz lépett s Erzsébethez vezette. Kitünt, hogy a halvány hivatalnok-arc volt a választott.

Erzsébet fölemelkedett helyéről s eléje ment.

(Folyt. köv.)

PETŐFI EGY OLASZ KÖLTŐ DALÁBAN.

— Aleardi szobrának leleplezése alkalmából. —

Az olasz szabadságharc Tyrteusai között egy olyan költő is van, ki a többinél sokkal nagyobb mérvben tarthat számot Magyarország rokonszenvére. Aleardo Aleardit értem, aki egyike volt nemzetünk leglelkesebb barátainak, s a kinek szobrát ép e hó 16-án leplezték le Veronában, mely őt szülte. »A Mantova e Josephstadt — igy szól a szobor fölirata — mai cedendo a blandizie o minaccie, ebbe inditta costanza per la liberta. I suoi canti addivarono nei giovani l'amora d' Italia, che li trasse alla gloria delle patrie bataglie.« »Mantuában és Josephstadtban megmutatta legyőzhetetlen állhatatosságát a szabadságért való küzdelemben, nem engedve sem hizelgésnek, sem fenyegetésnek. Dalai az ifjuságban szitották a hazaszeretet, mely a hazáért vivott ütközetek győzedelmeihez vezérelte őket.« S hogy e felirat nem üres hizelgés, mindenki tudja, a ki ismeri az olasz szabadságharc történetét.

Dalaiért Ausztria börtönbe vetette; de természetes, hogy Mantua és Josephstadt cellái csak még inkább növelték Aleardi szivében az Ausztria iránti gyülöletet, mely ott már amugy is régen lángolt. Növelték egyuttal benne a Magyarország iránti szeretetet is, melyet szintén már kora ifjuságától fogva táplált. Sokat foglalkozott hazánk történelmével, melyet a legjobb forrásokból ismert, és nemzetünk iránti enthusiasmusának egy hosszabb költeményben adott kifejezést, melybe beleszőtte Petőfi alakját is. Olvasta müveit és természetes, hogy szerette is őket. Emlitett verséhez jegyzetként odacsatolta Petőfi meglehetős terjedelmes életrajzát is, melyet e szavakkal vezet be: »A milyen kicsinynek érzem magamat, ép annyira szeretem hirdetni azok dicsőségét, akik igazán nagyok!«

»I sette soldati« — ez a cime ama műnek, melyről itt szó van. Körülbelől husz oldalra terjed és tisztán a magyar szabadságharcnak van szentelve. Leirja keletkeztét, egyes diadalmas csatáit, Buda elfoglalását, a világosi gyászt, s az aradi mártirok halálát, hogy végre aztán egy Petőfi utáni sóhajjal fejezze be az elbeszélést. Ép ezt az utóbbi részletet akarom itt, a Petőfi-társaság közlönyében, bemutatni. Megértésére csak azt kell előre bocsátanom, hogy a költő a castelfidardoi csata sikján, egy öreg székely pappal találkozik, a ki könyezve áll két holttest mellett. Kérdi tőle, kik azok, s az aggastyán elmondja, hogy az egyik magyar ifju, akit arra itélt az osztrák zsarnokság, hogy élte végeig Ausztria seregében szolgáljon, a másik pedig lengyel, a ki szintén a magyar ügynek szentelte kardját. Ez az öreg pap irja le aztán a magyar szabadságharc gyászos és mégis dicső napjait, s ugyancsak az ő szájába adja a költő a Petőfiről szóló részletet is, mely következőképen hangzik:

»Oh te Múzsa s Mars kegyence,
Oh Sándor! érted is kesergek én!
Élted- s korodnak ragyogó delén
Elveszte téged is a balszerencse
Nemes gyümölcs, a nép fáján teremve!
Te tőled tanulá a haza nyelve,
Melynek se anyja nincs, se rokona,
A szilaj harci zengzetet!
Hova tünél, oh Tyrteus, hova?
. . . Nászágyán ülve, ifju özvegyed
Mindegyre szól: Hát sohse jösz te meg?!
S a hófehér pólyák között, oh ládd,
Ládd mosolyogni házad angyalát!
Térj vissza, térj! E hon minden leánya,
Nem félve kémtől, koszorút kötött,
Hogy rá tegye P e t ő f i homlokára!

. . . . Nem ismeri kisem a szent rögöt,
Amelyhez búsan elzarándokolva,
Siratni őt, lehullanánk a porba!
A harc alatt tán ő is elesett
Tán ejjeli portyázás közepett
Valami mély mocsárba süppede,
S ott hangozék el hattyu-éneke!
Talán valami vad kozák-csapat
A lankadt hősre ráakadt,
S belédöfék szivébe a pikát . . .
És szent fején, amelyben annyi eszme,
Megannyi édes dal csirája pezsge,
V a d u l t á n c o l t a k t a t á r p a r i p á k!
Vagy tán betévedett egy hogyszorosba . . .
A szászok fent a csúcsokon leselgtek

*

És látva, ott len ellenség közelget,
Sziklát dobáltak rá — hunyát okozva.
S talán mint az a hős, ki hajdanán
Kinlódva nyögdelt Ronceval homokján:
Ő is a kürtöt két kezébe fogván,
Beléje fútt, segélyre várva tán . . .
Hiába hangzott el a kürt szava —
Nem hallhatá meg már a holt haza!«

Elnémul im a bánatos öreg,
Letérdel, aztán halk imát rebeg.
Az Ima földöntúli valami,
S az ég felé röpültek szárnyai;
Lenézve onnan a magyar hazára,
Talán, magános, csendes téren állva
Meglátta azt a tölgyet, mely alatt
Nagy költő! te aluszod álmodat!

Dr. RADÓ ANTAL.

GOUNOD ÉS SARAH BERNHARD.

— A maestro naplójából. —

»Egyszer megint elfogott az ihlettség, a mit barátaim igy neveznek, ellenségeim azonban mysticismusnak szeretnek elkeresztelni. A vallásos érzület exaltatióvá fokozódott bennem, a mi oly mértékben történt, hogy szeretteim már-már életemet féltették. Álmatlanul töltött éjel után hirtelen fö ugrottam, gyorsan fölöltöztem és kirohantam a friss reggelbe. A mint ugy végigmentem az avenue de Villiersnek csöndes és még félálmosan bólingató sorain, egyszerre szemembe tünt Sarah Bernhardnak kacér palotácskája. A futókás növényekkel és örökzöld iszalaggal befuttatott müvészotthon zavart fejemben nagyon sajátszerü, phantasticus alakot öltött. Az ablakok ugy tüntek föl nekem, mint óriási szemek, melyek kisértetesen tekintgettek elő a sürü repkényfátyol alól. Közelebb léptem. Az ajtó fölött egy kis cimerféle volt faragott tölgyfából, a következő fölirattal: Quand même! Mintegy a dacos szónak enyhitésére másfelül ott állott a küszöbön a klasszikus: »Salve!« Ugyanekkor egy merész napsugár áthatott a fellegeken, megtörte azoknak fátyolát és vöröses fénybe burkolta a repkénynek zöld hálózatát. Akkor egyszerre vágy fogott el, hogy belépjek, nem az öreg Gounod a bájos Sarahhoz, hanem a zeneköltő a nagy szinésznőhöz. Minden oly csöndes, oly ünnepélyes volt köröskörül! . . . . Sajátszerü érzés vett rajtam erőt. Szivem megtelt érzelemmel, csordultig volt benne a megindulás édes-kinos itala . . . Bele kellett tekintenem egy szeretett női arcba, s azzal szivből fakadt szót váltanom . . .

Csöngettem és mély gondolatokba merülve tépegettem az előcsarnoknak virágleveleit. Rövid idő mulva kinyilt az ajtó.

Sarah, dacára a kora reggeli órának, már mütermében dolgozott, szorgalmasan forgatva a vésőt. Szokott munkásöltözete volt rajta: fehér pamutnadrág, fehér pamutkabát, fehér selyemcipő, nyaka körül pedig fehér csipkekendő! Vörösösszőke haja, melynek féktelen fürtei kissé erőszakosan voltak hátrafelé simitva, nyakán szeszélyes alakban mozogtak föl és alá. Keskeny és átszellemült arca, melynek felső része nagy tisztaságát tüntette föl a vonaloknak, kimondhatatlanul bájos egymásba szövődését mutatta a szelid fénynek, mely a buskomorság szelid árnyaival gyönyörü ellentétben állott.

Nagy szemei, melyek világosak voltak és zöldszinüek, akár csak valamely tengerszemnek a tükre, néma üdvözlettel pihentek rajtam. Liliomszerü alakja csöndesen meghajolt ugyan, de ezen mozdulata is inkább önkénytelennek látszott, a meglepetésnek minden mozdulata nélkül.

Előhoztam a szokásos kérelmet, hogy magát jelenlétem által ne zavartassa (Sarah-t soha sem lehet megzavarni, mikor quand même), azután néhány lépésnyire a müvésznőtől helyet foglaltam egy puha pamlagon. Perc után perc telt el, de én mélyen hallgattam. Valami nyomta a lelkemet, a mit azonban nem igen tudtam kimondani. Azért hallgatva, csaknem álmodozva tekintettem rája.

Akkor Sarah tett végre megjegyzést. Midőn még mindig hallgattam, csodálkozva tekintett reám.

Végre bátorságot vettem magamnak és egy fölsőbb hatalomnak engedelmeskedve kérdezém:

— Sarah, szokott ön néha imádkozni?

Minden szótagra nagy nyomatékot helyeztem.

A müvésznő eleinte meglepetve, gyorsan összeszedte egész őszinteségét és könnyü vállvonással igy válaszolt: »Imádkozni? én? . . . soha! . . Atheista vagyok!«

— Atheista? ismétlém és éreztem, hogy elsápadtam.

Azután fölugrottam, térdre borultam a nagy müvésznő előtt és mondám: »Jóság Istene, kegyelemnek ura. Te ezen te-

remtésedet minden lehetséges és mindenhatóságodtól kitelő ajándékokkal elárasztottad, adtál neki bajt, tehetséget és bájt, megteremtetted ugy, hogy szeressen és szeretve legyen; mindent adtál neki, csak a hitet tagadtad meg tőle. Mindenható Isten: mutasd hatalmadat épen Sarah-n, világositsd meg őt és bocsáss meg neki! . . .

Nem tudom, meddig beszéltem igy, csak azt tudom, hogy nagyon meg voltam hatva és a könnyük dusan peregtek le arcomon. Sarah is küzdött a meghatottsággal. Végre fölkaptam a kalapomat és eltávoztam, mig Sarah könnyes szemmel mosolygott utánam . . .

Nemde különös eset? Magam is érzem most mikor leirom . . .

NEMZETI SZINHÁZ.

(A Csalhatatlan előadása.)

Térszűke miatt e mű előadásának ismertetése a minap elmaradt. Nem maradhatunk ezzel adósak, mert Abrányi darabja a szerző és szinész közti viszonyban nyert élénkebb megvilágitást, ugy hogy a darabjáról elmondott észrevételek az előadás megbeszélésében nyernek igazi nyomatékot. Szerzőt mindössze 5-ször hivták; de hivták volna többször is. Darabjában a helyzetek mulattatók, a közönség közben-közben eleget tapsolt. De a verses forma igen megnehezitette az előadás sikerét. A dráma az élet formáival eszközöl müvészi csalódást, mert a dráma a mozgó élet közvetlen kifejezése. E mozgást nem a költő ábrázolja: ő csak eredményét, a beszédet foglalja össze szavakban. Nála az összefoglalásban minden kikerekül. Nyelvezete bevégzettebb, mint az életé és még inkább az rimes versben. Itt a kimért verssorokban pontosan nyilik és záródik az eszme. A szinész azonban, ha élethűvé akarja tenni a drámát, a közbeszéd rhytmusát kénytelen használni s a költő rhytmikáját irgalom nélkül fel kell bontania. Mert az életben a mondás nem kezdődik oly szabályszerüen és szakadozottabban is folyik, — kikerekülten pedig sohasem záródik le (az életben mondás, könyvben mondat), hanem vagy a hangsuly gyengülő fokozataiban mosódik el és megy át a levegőbe, vagy mimikailag folytatódik. Nagy teremtő-képzelem kell ahhoz, hogy az élet sajátszerü szakaszait az önkényesen beosztott költői nyelvbe átvihessük. Szinészeink nincsenek szokva ily munkához, mert szinészetünkben, ez idő szerint, a vigjátéki, még pedig alsóbb vigjátéki stil uralkodó. Tragoediában az egyén uralkodik a helyzeten s igy az eszme csakis a szinész boncolva magyarázó, szerkesztő egyéni működésében érvényesül. Nincs nagy tragikusunk, csak tragikai epizód-sikerekről szólhatunk s igy régóta nem a tragikai stil az irányadó. Most a vigjáték járja és ebben a szinész mellett a rendező is igen előtérbe léphet, mert tőle függ az ensemble sikere. A rendező az ensemble-t forceirozza, mert a könnyedebb szinmüvekben ez irányban dolgozhatik ambiciója legtöbb sikerrel. Tovább, tovább, gyorsan, ne álljunk meg sehol! hajszolja a szinészt. A hangsuly és mimika nagy alkalmait, a szakaszokat, szüneteket a vigjátékban nem tanulhatni meg; a szinész sokszor nem is meri érvényesiteni önállását és sietve halad végig mondatain. Az eredeti és önálló fejlődésre a vigjáték sohsem oly alkalmas mint a tragoedia, hol a velejátszó játéka nem sokat segit a szinészen, ha előbb maga nem élte bele magát helyzeteibe. A mai »magasabb« alkalommal a modern szinészi stil kirivóvá vált. Legkitünőbb szinészeink is — miután folyton vigjátékban és könnyed szalondarabokban gyakorolják magukat — az ensemble-t tartották szem előtt, ez pedig a »Csalhatatlan«-ban nem elsőrendü; itt az emberek ráérnek beszélni. A rimek — kivált a rövid, egysoros mondásoknál, melyeket nagy feladat az élet hangjából, mimikájából bevezetni és lezárni — sürűen kelepeltek. A közönségre nézve ez szokatlan, szinte furcsa volt, mert a szinpadot az élettel szokta azonositani s a rim ez illuziójából kiábránditja. A verses forma a magasabb vigjátéknak mondhatni kelléke, ámde a természetesség határai között. Aristotelestől tudjuk, hogy a görögök a jambust azért választották, mert az ő nyelvükben, közbeszédben is a jambus volt jellemző. Leszámitva a rimnehézségeket, Prielle Cornelia és Náday erőltetés nélkül csevegtek versben is. Kivált Prielle, ki a jellemzést, a kevésbé öntudatos érzelemnek eléje teszi, ma is akadály nélkül alkotott s játékában megvolt a tartalom sulya — afféle lenge, könnyed sulyocska, a milyennel az ő derült szelleme szállong az illuzió verőfényében, melyet

puszta megjelenésével maga idéz elő. Sohsem telhetünk el Prielle elegantiájával, mert ez elegantia csupa természetesség, csupa báj; még ma is, midőn karrikaturát adott. Karrikaturát anélkül, hogy azt torzitani, avagy szeliditeni iparkodott volna. Affektált, kényeskedő ömlengéseit inkább önmagának, mint a környezetnek mondta el (melytől többnyire kedvetlenül elfordult). A szenvelgés második természetévé látszott válni. Semmisem előbbkelő, semmisem kényeskedőbb — és mégis gyöngéd és kedves — mint a finom irtózat és összeborzadó büszkeség, midőn a nyers Bódi föl meri tenni, hogy Izolde talán mégis szereti Pált: »Szereti? Nem! Csak az kéne még!« . . . Vagy a kihivó, dicsekvő és mégis előkelően mérsékelt elégültség, midőn a rokonoknak bemutatja Tristánt, s nevét kiemelve mondja: »Tristán!« . . . majd meg a rokonok neveit, a Tristánénak büszke utóhangzása alatt, szintén derülten, de némi előkelő megvetéssel darálja el.

Náday hasonló szándéktalansággal tudott karrikirozni. Jól felfogta szerepének derült flegmáját; Tristán gőgje nála kellemes, természetes volt, mert azt páthos-szal avagy tulzott gunynyal nem torzitá el. E középuton haladásával, mintha magyarázta volna, hogy Tristán csalhatatlan önérzete csak ugy lehetséges, hogy lángelméje koronként békésen megfér az ostobasággal. Mint Prielle, ugy Náday is hajlandó az objectiv jellemzésre és sokszor érdekes realizmussal kezeli a verset. Bizonyitó érveléseiben hallottuk a közbeszéd gyujtó staccatóit, emelkedő nyujtásait. Mulatságos pointe-ot teremtett ott, midőn az ujjáalakitandó Konrádról finoman, de szivéből nevetve mondja: »Szinte látom már v e r g ő d n i őt!« . . . A »vergődni« szót bukdácsolást mutató kézmozdulatokkal egészitette ki. G. Csillag Teréz (Izolde), Ujházi (Bódi), Mihályfi (Pál) általában jól játszottak, de jobbára ismert alanyiasságukat ismételték. Vizvári (Konrád) csak nem találja belé magát a szalon keretébe. Igazságtalanság volna elhallgatni abbeli érdemét, hogy alkalmilag utóbbi három társán is tultesz. Vizváry a verssorból tud mondatot csinálni, holott amazok (kivált Mihályfi) sokszor önkénytelenül is a verssor első szótagját hangsulyozzák — tekintet nélkül arra, hogy hangsulyozandó mondattag-e? De ez előnyét leszámitva, Vizváry egyáltalában nem jellemezett. Folytonlármázva, vontatva, mindent kiemelve beszél, — a mi csak oly monoton, mint (engedelmet az igen kinálkozó hasonlatért!) a gyermek mindent kiemelő s voltaképen keveset hangsulyozó beszéde. Nála a szónak soha sincs háttere, azaz, összetett erzelmeket alig jellemez. Lényében ezért mindig egyformán fiatalos, hangulata változatlan. Mellékes szerepekben ez nem oly szembeötlő, de a maiban van fejlődés s ezt fel kellene tüntetni. Az utolsó felvonásban pl. Vizváry semmiképen sem jelezte Konrád magatartásában, hogy ő is részese Bódi cselszövényének.

A rendezésnél nem hagyható emlitetlen, mikép a világfi Tristán 20 évvel korábbi jelmezt viselt, mint a milyen 1814-ben divatos volt.

IRODALOM.

»**Egy könyv.**« Elbeszélések és rajzok Iványi Ödöntől. Nagyvárad, 1883. Ára 1 frt.

A vidéki iró rendesen közös hibákban szenved a vidéki színészszel. A legderekabb tehetség is tele van apró fogyatkozásokkal, tulzással, izetlenséggel, melyek annál kirivóbbak, minél jobbravaló az, a mit egészben véve nyujt. Iványi Ödön, e jótollu aradi hirlapiró, ujabb elbeszéléseinek már a cime is provinciális izü. Semmitmondó és mégis kihivó; feltünő, de csöppet sem találó; szóval tapintatlan. A jó érzék hiánya aztán e »könyv« egyik-másik lapján is fel-feltünik. Szerencsére azonban inkább lényegtelen dolgokban. Le is vetkőzheti azokat a szerző, mint a hogy a fővárosba szerződtetett színész, a megrovó kritika hatása alatt, csakhamar tulad egyes szögletességein s formátlanságain.

A ki irónnal kezében olvassa Iványi Ödön kötetét: nem egy sértő kifejezést, helytelen sort s izléstsértő vonást jelöl meg, melyről szeretné, ha a szerző gondtalan tollában maradt volna. Az olvasónak e jóakaratát azonban már előnyére magyarázhatja az iró. A kinek apró hibáival is foglalkozunk s azoktól mentve kivánnók látni: az már birja rokonszenvünket. Mert valljuk be mindjárt: Iványi Ödön tehetségét e különös cimü könyv egész sokoldalusságában és félreérthetlenül mutatja. De azért ne kiméljük s mutassunk rá gyarlóságaira. Ha ezeken tulestünk, marad dicsérni való is elég.

Nem akarok hosszasan időzni a nyelv-

tani botlásoknál; noha, mások okulására is, helyén volna rámutatni, mennyire nem természetes a stilus, a mikor valaki lapokon át »azon«-t és »ezen«-t használ, mint a hogy a csizmadia-céhmester vasárnap délelőtt ünneplő ruhájában szokott beszélni. Arany János ugy látszik hiába kelt ki ez ellen még a régi »Koszoru«-ban; mert a vidéki lapok hemzsegnek az illető névmás e korcs alakjától, melyet nem igazol az, hogy Pázmány Péter is használta. Összetéveszti a szerző a »miután«-t a »minthogy«-gyal is, az időhatározót az okhatározóval; valamint a szenvedő alakot is szereti, a mi novellában mindig bántó.

A provinciális bárdolatlanságra kirivóbb példákat is találunk. Szalonias hangulatu rajzban nem szivesen olvassa az ember az oly nyerseséget, mely »R-né keblének példátlan terjedelmé«-t emlegeti; továbbá az olyan gúnyt, mely a »csóknál félreismerhetlenül jelentkező, déli hagymás rostélyos maradvány illatá«-val foglalkozik; vagy az olyan drasztikus passust, mely az »asszonyát forró hurka-zsirral leöntő szakácsné«-ról szól, s mely aztán alkalmat ád a szerzőnek, hogy olcsó élcet csináljon» hurka-zsir-nemezis« cimen . . . Néha a bizarrságban leli kedvét s a fantasztikust is az idétlenségig tulozza, mint a mikor egy tulvilági rajzában azt irja a csontvázról, hogy »fogsoraihoz egy likacsos szárcsontot illesztve, hustalan ujjaival billegteté«; egy »hamuveder« pedig alkohol-gőzzel van megtöltve, »melyet egy iszákosságban elveszettnek fejéből csapolnak«. Ez se nem elmés, se nem jellemző. Mert a hátborzogató kisérteties dolgokban is elengedhetlen a szellemesség. De élvezhető-e az oly jellemzés, mint ime ez: »Vis-a-vis-m s e b e egyszerre mozogni kezdett, mint egy s z á j, mely beszélni akar; vastag vérsugár lövelt ki belőle« . . . Szinte elemében érzi magát Iványi Ödön tolla, a mikor oly tárgyat választ, mely erősen naturalisztikus feldolgozásra ad alkalmat. Kedvteléssel emlegeti a cirkusz-kisasszonyok »vaskos ikrái«-t, a »lovak fará«-t, melyet a herceg »megsimogat«, a szeretőt, ki »a maga részéről jól lerágja hercegé«-t, s ugyane szerető körmeit, melyeket viszont a »hercegi száj nyalogat«; továbbá a »pofá«-t (ismételten, egész élvezettel), melyet »összedolgoznak« s melyen »vastagon van a piszok«; a »káromkodás«-t, melyet »köpőláda-számra vet ki magából a direktor«; az »apus«-t, a ki »egészen veszett kutya-hangulatban van« s több ilyen rakoncátlanságokat.

Néha megtetszik a szerzőnek egy izléstelen kifejezés s azt egy rajzában mindvégig megtartja abban a balvéleményben, hogy azzal jellemez. De ki találná élcesnek azt, ha egy muzsikáló s folyvást izgő-mozgó család tagjait »sajt-kukacok«-nak nevezi? A »humoreszk« ilyenre még nem jogosit föl! Az is különös, hogy az emberek nem vonják vagy vonogatják, hanem »vonitják vállaikat«; de hát a vidéken ezt teszik a novella-hősök, mint már Ember György alakjainál is láttuk. Hát a mikor az álmos asszonyka ugy tesz, »mintha a saját puha ölébe akarna kuporodni«; vagy a szolga »megsodorja orra alatt a vastag szőrhurkát«! Ki ne akadna fönn a leirás efféle sulyok-elvetésein?

Szó sincs róla, hogy ezek nem a tehetség, hanem az izlés rovására esnek; de hát ugy van az jól, ha ez a kettő nem néz farkas-szemet egymással, hanem karon fogva járnak.

A mi a tehetséget illeti: az legerősebben nyilvánul ott, a hol a szerző az életben tett megfigyeléseiről ad számot. Helyzetek, alakok, összeütközések, viszonyok jellemzetes leirásában sokszor egészen szabatos s nem egyszer bevégzett is. Hangja és hangulatkeltése is változatos. Kötetében a rajz, a fantasztikus satyra, a beszély, a szalon-novellette, a drámai és vig életkép, a humoreszk és az érzelmes elbeszélés: tehát több genre van képviselve; s az előadás valamennyiben megfelel tárgyának.

Ez a tárgy legtöbbször hálás s nem mindig elkoptatott. S ha ismert motivumot választ: akkor is uj szinezetet kölcsönöz neki, uj fordulattal teszi érdekessé. Ebben több szerencséje van a szerzőnek, mint rajzai és novellái megkomponálásában. A mesét nem vezeti mindig egy csapáson; sokszor kitér, halmozza a részleteket, máskor fölösleges bevezetéssel fohászkodik neki s a végén megfeledkezik a kerekdedségről.

Az »Ujonc feleség«-ben például sok találó vonással mutatja be a szobaleány zsarnokságát tűrő menyecskét; rajzolja az ellentétet, mely közte s az utcán haladó zárdabeli volt növendék-társai közt hirtelen támadt; de aztán a látogatás alkalmával elmondott, kevéssé izléses pletykák hát-

térbe szoritják az alakot s többé nem is bir érvényt szerezni magának. Konturjai teljesen elmosódnak. Rokon-tárgyu, de más alapeszmét variál az »Uj főkötő« cimü rajz. Az asszonyka hajnalban fölébred hirtelen. Prózai hangok zavarták meg álmát: férje kegyetlen hortyogása. Kell-e több ennél arra, hogy a költői hajlamu nőcske mentten elveszitse minden illusióját? Kezd is gondolkodni, hogy hát mit is szeret a közönséges Andoron, a mikor első férje, Fülöp, olyan romantikus lelkü volt? Nosza kezdődik az összehasonlitás, hosszasan és érdekesen; mig végül sir és elalszik ujra. S a vége? A férj megöleli, mire a nőnek »öntudata boldog aléltságba roskad vissza«; s feledve az első férj minden édes emléke. Mindezt pikánsan, tetszetősen mondja el a szerző s pessimisztikus pointje is helyén van; de mielőtt a nő első férjéről kezd elmélkedni, untató, zavart leirásba kezd, Vénus Anadyomenét, valami képet s »bajuszos reményé«-t emlegetve, a mi egészen fölösleges és érthetetlen.

Ilyen kitérések vannak »A hazatért« cimü rajzban is, mely egy ártatlan emberről szól, ki a börtönből betegen érkezik vissza s nem mer bemenni nejéhez, a ki gyermek-ágyban fekszik, nehogy a viszontlátás öröme ártson neki. A »Rosz kezdet, gonosz vég« kacagtató satira a házi hangversenyeket rendező, vendégkinzó családokra. Minden vonás, melylyel a szerző mulattatón tulozva leirja látogatását a Dugasz-familiánál, életteljes és jellemző; de mire való volt a hosszas előljáró beszéd s Vékonyné asszony és lakásának kifigurázása? Ez egész más tárgy s külön rajz lehetett volna. A »Késő játék«-ot két agglegény: ügyvéd és orvos játsza végig. Mindkettő szivét másodvirágzés éri s az egyiket egy gőgös kisasszony, a másikat egy énekesnő kábitja el; de mindkettő csalódásra ébred. A nemezis egy öcs s egy »első szerelmes« alakjában látogatja meg őket. A rajz kezdetén a két öreg barát együttlétének negyedszázados megünnepléséről van szó; de a szép terv a meginduló viszonyok miatt dugába dől. Már most azt várná az ember, hogy a mikor mindkét vén udvarló kiábrándul és észretér: szépen összejönnek s egymásban találnak vigaszt. A szerző azonban megfeledkezik erről, s rajzát csattanósság nélkül fejezi be.

A kötetben levő két beszélynek már jobb a szerkezete. A »Nagyanya és unokája« cimü, egy magyar Afrika-utazó szerelmét rajzolja két nő iránt s igy szükségkép katastrófát idéz elő. A mese, a fordulatok, az összeütközések s az alakok sorra mind ismertek; de azért élvezetes olvasmány, mert az előadásban s a jellemzésben szokatlan vonásokat és sok distinguált részletet találunk. Öntudatosság és erő nyilvánul minden lapon. Ugyanazt mondhatjuk a »Mr. Caesar lovardája« cimü novelláról is, mel Zola Emil hatását mutatja. De azért e kiméletlenül életigaz történet, valamint a »Boszorkánynyomás« cimü allegorikus satira legélénkebben tanuskodnak arról, mennyi invenciója, fantáziája és leiró talentuma van a szerzőnek. Az elsőnek kompoziciója is kifogástalan, sőt érdekes; az utóbbi pedig a tultengő részletek dacára is kerek. A cirkusz-világnak cifra nyomoruságát, problematikus alakjait, szenvedélyeit, aljasságát és jobb érzéseit annyi eredetiséggel s oly találón ecseteli az iró, hogy a cikkünk elején elősorolt nyerseségek sem ronthatják el. S az erős pessimizmuson át az emberszeretet derüje mosolyog. Részvétet tud kelteni a lováról lebukott Titánia, az érte érdeklődő Crupp óriás s az elhagyatott gyermekek iránt, kiket részeges apjuk, a deli Arretino, gyötör, a mig Crupp, az óriás egy produkció alkalmával, őrült bosszujában, le nem zuhan vele együtt a mélységbe, hogy mindketten halálukat lelj ék. A milyen hi en rajzolja ebben a szerző a költőietlen valót, oly szinteljes a szatirában, a mikor a fantasztikus álom bizarr jelenségeit irja le, eszünkbe juttatva Saint-Saëns »Danse macabre«-ját és Zichy Mihály »Kisértetek órájá«-ját.

Általában Iványi Ödön, mint emlitettem, a jellemzetes, pointe-okkal füszerezett leirásban arat legtöbb sikert. Ebbeli erejét maga is jól ismeri, azért szivesen vállalkozik mindenre, a mit érdekesen tud bemutatni. S dicséretére legyen mondva: a közönséges mindennapi jelenségekben ép ugy bizik, mint a hálásokban; s e mellett ritkán csalódik. Vannak helyzetek e rajzaiban, melyeket Ágai Adolf vagy Tóth Béla sem irtak volna meg különben. Ilyen az a jelenet, a mikor a hintójában ülő uj asszony régi zárdabeli pajtásaival találkozik az utcán; a cirkuszbeli hajmeresztő katastrófa; a férje,

hortyogására fölébredt fiatal feleség bosszankodása s ugyanott a salonban csicsergő kanárik idylli együttléte; majd erős ellentétül, az a jelenet, midőn a gyermekágyas asszony sógornője a halotti ruhákat varrja idegeneknek; továbbá a késő szerelemre ébredt agglegények: az ügyvéd és orvos meggondolatlan mulatsága s keserű kijózanodásuk, a hangversenyző familiánál tett mulatságos látogatás s végül az Afrika-utazó és Zenobia közti heves jelenet, a mikor ujból szerelmet vallanak egymásnak. S a hangulat, a szinezés mindenütt megfelel a situatiónak.

Elmésség is könnyen kerül ki a szerző tollából; s a hány régi, de ügyesen alkalmazott élc van kötetében, ugyanannyi ujat is találunk. Csak egyet keresünk hiába benne: igaz, mély b e n s ő s é g e t. Ez a vonás hiányzik a fiatal iró talentumából s félünk, nem is igen fejlődik benne. A naiv egyszerüség iránt nincs érzéke s kedve sincs hozzá. De azért, az izléssértő formátlanságok levetése után, még sok jót várhatunk tőle. En legalább szivesen elolvasom ezentul mindazt, a mi neve alatt megjelenik, mert meg vagyok győződve, hogy mindig lesz mondani valója.

—M —F.

Arany összes munkái. R á t h Mór legujabb nagy vállalatából, A r a n y összes munkáinak végleges teljes kiadásából már tizenegy füzet jutott a közönség kezei közé. A 7—11-ik füzet most jelent meg. A hetedik füzet folytatja »Toldi szerelmé«-t, s a következő füzet befejezi. Jegyzetek és glossarium vannak hozzá csatolva. Megkezdődik egyszersmind »Toldi estéje«, mely a nyolcadik füzet nagy részét elfoglalja, s ezt »Buda halála« követi, mely a kilencedik füzeten keresztül még a tizedikben is tart. Jön aztán »Murányvár ostroma.« A kiállitás diszes; egy füzet ára csak 60 kr. Vannak azonban 1 forintos amateur kiadásu példányok is, nagyobb alakban nyomatva. Ezekből Ráth Mór csak száz példányt nyomatott

»Magyarország függetlenségi harca,« Gelich Rikhard tábornok nagyérdekü munkájából a 6-dik füzet hagyta el a sajtót. Az 1848-iki októberi eseményekkel s főleg az akkori haderővel foglalkozik. A füzethez a honvédgyalogság egyenruháját feltüntető szines kép van mellékelve. Ára 40 kr. s Aignernél rendelhető meg.

»A magyar nemzet családi könyvtára« cimü vállalatból (kiadja Ráth Mór) uj füzetek jelentek meg. Három füzet D i c k e n s hires regényét, »T w i s t O l i v é r t«, folytatja. Egy füzet ára 40 kr. — Uj munka gyanánt van megkezdve »S é t a a v i l á g k ö r ü l«, irta b. H ü b n e r Sándor, a volt külügyminiszter és nagykövet. Egy füzet hagyta el belőle a sajtót és ez Amerikával foglalkozik. Habár nagyot változott a világ Hübner utazása óta, az utazó előkelő állása és figyelmessége, továbbá érdekes előadása sok frisseséget őriztek meg a munka számára, kivált a hol az intézményeket és lakosokat irja le. Sőt az amerikai lakosság és népfajok leirásában épen az benne az érdekes, hogy ezek viszonyai azóta tetemes változáson mentek át, s ekkép a mult évtizedekből mintegy a történelmi előzményeket kapjuk. A mü további részében Japánt és a mennyei birodalmat s azok állami szervezetét ismerteti. Az első füzet ára 40 kr.

A »Figyelő« irodalomtörténeti közlöny uj számának tartalma: Vajda Péter, K e r e s z t y Istvántól. Széptani kritika az első magyar hirlapban, dr. V e r s é n y i Györgytől. Palóczi Horváth Ádám, dr. G e r e c z e Pétertől. Kisfaludy Károly mint képiró, B á n ó c z y Józseftől. Révai irányzata II. József korában, C s a p l á r Benedektől. Magyar pasquillok, A b a f i Lajostól. Két vitéz kuruc poéta, T h a l y Kálmántól. Vas Gereben családi nevéről, dr. V á l i Bélától. Irodalomtörténeti repertórium, id. S z i n n y e i Józseftől.

»Papok Lapja« cimen hetilap indult meg Budapesten, hogy a katholikus papság érdekeit képviselje. Szerkeszti T a l a b é r János, megjelenik minden szerdán s előfizetési ára egész évre 5 frt.

»Visszaemlékezések,« irta Szentkuthy Mihály 1848—49-iki honvédfőhadnagy és veterán szinész. Egyszerü kis füzet, melynek tartalma vegyesen foglalkozik a szabadságharc nagy napjaival, a szinész-élettel és a szinpad egyes szereplőivel. A visszaemlékezések fölidézésére a bus aggkor és elhagyatottság nagy alkalmat nyujtottak Szentkuthynak, ki most az országos honvédmenházban talál ellátást, mig felesége távol tőle betegeskedik és megnémult. Jó tettet gyakorol, a ki megveszi az 50 krajcáros füzetet, melyre előfizetés is volt nyitva. Mint az előfizetők névsorából látszik, a szintársulatok tagjai közül számosan megemlékeztek a szegény pályatársról s bizonyosan még többen is lesznek, kiknek részvétére számithat. A kiknél még gyüjtőivek vannak, legyenek szivesek b küldeni Szentkuthy nevére cimezve a honvéd-menházba; ugyanott rendelhetik meg a füzeteket is.

Moliére török nyelven. Egy konstantinápolyi hirlap azt a hirt közli, hogy egy pasa és egykori nagyvezér, Si Ahmed Belitz, több Molière-féle vigjátékot forditott törökre, nevezetesen a »Le Médecin malgré lui«-t, »A fösvény«-t és a »Misantrop«-ot. E szinmüveket nemcsak leforditották, de elő is adták, még pedig örmény szinészek és a jó muzulmánok annyit nevettek, mint más gyaurok.

Pályázatok. A K i s f a l u d y - t á r s a s á g f. é. febr. 7-én a következő két pályakérdést tüzte ki I. Lukács Krisztina jutalom: Kivántatik egy a hazai történelemben, társadalomban vagy irodalomban kitünt nő élet- és jellemrajza szép prózában. II. Lukács Krisztina jutalom: Kivántatik egy vig éposz. Mindegyiknek jutalma a Lukács Móric által nejének, Birly Krisztinának, emlékére tett alapitványból 500—500 forint. Benyujtásuk határideje: 1883. nov. 30-dika. A kellőleg kiállitott és fölszerelt pályamüvek e határidőig a Kisfaludy-társaság titkári hivatalába (Budapest, IV. ker. muzeum-körut 13.) küldendők. Budapest, 1883. október 20. B e ö t h y Zsolt, a Kisfaludy-társaság titkára. — A t e r m é s z e t t u d o m á n y i t á r s u l a t által az 1882. január 18-iki közgyülésen kitüzött nö-

vénytani pályakérdés megoldása benyujtásának határideje folyó évi október 31-én lejár, a mire az érdekelteket ezennel emlékeztetjük. A pályakérdés ez: »Tanulmányoztassanak összehasonlitólag bonc- és fejlődéstani szempontból a Gyékényfélék (Typhaceae) családjához tartozó nemek (Typha, Sparganium) kiváló tekintettel a virág fejlődésére.« — Jutalma a Bugát-alapitványból 300 (háromszáz forint.) A beküldés határideje 1883. okt. 31-ike. Fodor József titkár.

MÜVESZET.

Mellékletünk. A magyar közönségnek régi jó ismerőse az, kinek arcképét ezuttal bemutatjuk. Nincs szükségünk hangzatos szavakra, hogy Paulay Ede érdemeit kiemeljük. Beszélnek azok önmagok és beszélnek ékesebben, mint minden szó. A nemzeti szinház Paulay vezetése alatt emelkedett jelenlegi magas szinvonalára. Az összjáték amaz ereje, mely még a finnyás idegent is meglepi, határozottan az ő érdeme; s ha a hazai drámairodalom multja és jelene mind erősebben tükröződnek vissza a játéksoron: ezt is az ő vivmányainak sorozatába irhatjuk. Szinmüvészek és irók vállvetve munkálkodnak, hogy sikereit előmozditsák; mert Paulay nemcsak nagy müveltségü és finom izlésü igazgató, de egyuttal valóságos varázsló, ki ért a szivek megnyeréséhez s magához tudja bilincselni a tehetségeket. Ezért neki csak barátjai vannak, ugy a szinpadon, mint az irodalomban. Nagy ritkaság szinigazgatónál, mert régi dolog, hogy a szinigazgatók pályája tövissel rakott. Paulay ez ideig csak virágait ismeri ennek a pályának. Hogy a szinmüvészetnek szolgálhasson, irodalmi ambitióit hozta áldozatul. Ő, ki annyi sikerrel ültette át Racine és Beaumarchais remekeit s oly szépen tudja magyarázni a magyar drámairók mestermüveit, tollát már évek óta pihenteti. Neheztelhetnénk értte, ha nem tudnók, hogy szabad óráiban a magyar szinmüvészet történetének megirásával foglalkozik. Ez megnyugtat, s bizalommal várjuk a nagy munkát, mely bizonyára hézagot fog betölteni irodalmunkban.

A Petőfi-szobor eredeti mintáját, melyet a szoborbizottság tudvalevőleg a debreceni főiskolának ajándékozott, már fölállitották a főiskola uj épületének oszlopcsarnokában. Október 31-én fogják ünnepélyesen leleplezni.

A műcsarnok képes tárgymutatója megjelent s 80 krért kapható. Czimlapját Baditz Otó rajzolta, a festészetet jelképező alakokból csinos csoportozatot állitva össze. Elől van a kiállitás tárgymutatója, s ezt 31 oldalon a kiállitott képekről vett vázlatok követik, némelyik igen sikerült tollrajz, magától az illető müvésztől. A hazai festők müvei közül a következőkből ád vázlatot a füzet: Barabás Miklóstól »Gyöngyvirágos leányka«. Szárics Imrétől »A müterem« és egy tájkép. Tölgyessy Arthurtól »A kaszás« és »A délibábos puszta«. Spányi Bélától két tájkép. Somogyi Dánieltől tájkép. Csuzy Gillától életkép. Udvarlaky Bélától csendélet. Kéméndy Jenőtől »A szeszélyes nők«. Róna Józseftől pedig »Pyramus és Thisbe« szobormü. A külföldi müvekből: Durrant Engénetől »A kis galambbarát«, Stocks Minnától lovak, Le Camustól »A Szajna partján«, Gassiestől tájkép, Jacobs Rudolftól »A várkapu előtt« és még két életkép, Jacobs L. A.-tól két tengeri tájkép, Abry Leontól »Belga közkatonák«, Oppenvorthtól tájkép, Sallestől »Meglepetés«, Dehaussytől »Páris itélete«, Boutibonnétől »Szirének«, Gaillardtól »Utca Brüsszelben«, Berger Ernsttől »Rebekka bucsuja«, Guillontól feszület, Laurenttől »Harlowe Clarisse«, Pocci Máriától két életkép, bajor leányokkal, Richommetől »Hóditó Ámorok«, Vervloettól »Az osztrák kapu Löwenben« és »Brügge télen«, Gide Theophiltől »Látogatók Fontainebleauban«, Charpentiertől »Előre« csatakép, Cursontól tájkép, Guilon-tól rózsák és szőlőfürtök, Ador Jeannetől női arckép, továbbá szobormüvek gr. Soranzotól »A kis inas« és »Velencei utcagyerek«, mellszobrok.

Siegert Ágoston, kiváló düsseldorfi genrefestő a napokban meghalt, hatvanhárom éves korában. Hildebrandt és Schadow tanitványa volt és eleinte s történelmi festészetet müvelte, hirnevét azonban genreképei alapitották meg, melyekben a mesteri technika a compozitió kedves humorával párosul. E müvei számtalan metszetben vannak elterjedve, sőt oly keresettekké váltak, hogy a művész némelyiket több példányban is kénytelen volt festeni.

Gounod Károlynak »A megváltás« cimü oratoriumát november 4-dikén adják elő Bécsben az udvari operaszinház nyugdijalapja javára rendezendő hangversenyben.

François Coppée e napokban olvasta fel az »Odéon« szinház müvészei előtt »Severo Torelli« cimü uj drámáját, melynek betanulásához azonnal hozzáfognak.

A müncheni nemzetközi mütárlaton, mely julius 1-jén nyilt meg és október 15-én záratott be a kiállitott 3358 mütárgy közül 343-at vásároltak meg. A megvásárolt müvek értéke 700,000 márkát tesz.

A bécsi egyetem nehány nap előtt érdekes ajándékot kapott. Gróf Wilczek ugyanis tizenhét olajfestményt adott az egyetemnek, melyek az Alma Mater Rudolphina kiváló rektorait és tudósait ábrázolják a tizenhetedik és tizennyolcadik századból. Ezen képek 1848-ig a bécsi egyetem tulajdonát képezték, a forradalmi időkben ismeretlen módon eltüntek. Gróf Wilczek a napokban födezte fel azokat egy müárusnál.

A newyorki olasz opera, mint New-Yorkból táviriák, e hó 23-dikán nyilt meg. Gerster Etelka mint alvajáró nagyszerü diadalt aratott.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztár* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a boltí árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni fel, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Europában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Nemenyi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1 – 5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVANYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt táreacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

44 szám. 1883 November 4.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A virginás asszony. (Történelmi elbeszélés.) Irta Tóth Sándor.

Egy felesleges ember naplójából. Irta Turgenyev Iván.

A dalszinház belseje. Irta Prém József.

Turgenyev a sakk mellett. (Egy szemtanu feljegyzése.)

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETESI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**III Béla király**) és neje antiochiai Anna földi maradványait, melyek a Henszlmann által vezetett székesfehérvári ásatások alkalmával találtattak meg s melyek ideiglenesen a budavári Mátyás főtemplom sirboltjában voltak elhelyezve, legközelebb fogják véglegesen eltemetni a Mátyás-templom teljesen elkészült alsó kápolnájában. A közoktatási miniszter az áthelyezést intéző bizottságot legközelebb ki fogja nevezni. A végleges elhelyezés előtt, — mint halljuk — a horgany koporsót, melyben a csontok nyugszanak, fel fogják nyitni s az anthropologiai intézet igazgatója koponyaméréseket fog eszközölni az Árpádok királyi ivadékának koponyáján.

* (**Darvin hitvallása.**) A nagy tudós egyik leveléből a következő sorok tekinthetők hitvallásának: »A mi nézeteimet illeti, ez olyan kérdés, mely csak reám nézve bir fontossággal. Minthogy ön azonban kérdéssel fordul hozzám, azt kell felelnem, hogy itéletem sokszor változik. Hogy valaki az atheista nevet megérdemli-e, az mindig ezen szó értelmezésétől függ. Legnagyobb ingadozásaim idejében sem voltam atheista azon értelemben, hogy isten létezését tagadtam volna. Azt hiszem, hogy agnostikusnak mondható leghelyesebben kedélyem állapota.

* (**A világ születésnapja**) október 26-án volt. Legalább igy számitotta ezt ki Muticus Calvitius thüringiai kronológus, ki 1617-ben élt s azt állitotta, hogy isten október 26-án fogott hozzá a világ megteremtéséhez. Hogel rektor Gerában azt is tudta, hogy a teremtés munkája 26-án este felé kezdődött. Asher angol prelatus (meghalt 1636-ban) a születés napjául 23-át tartja, 28-án pedig Ádámot teremtette az alkotó. Asher számitása szerint ez pénteki napon történt volna. Dante más nézeten volt és tavaszra tette át ezt a nevezetes napot. Igy gondolkodott Dalsted herborni dogmatikus is (meghalt 1638-ban) mig Heidegger zürichi theologus szerint a világ teremtése őszre esik.

* (**Matejko és a pápa.**) Ledochovszky biboronk a Czasban levelet tesz közzé, melyben felhivja a lengyeleket, hogy Matejko hires képének átadását — a müvész a képet tudvalevőleg Leo pápának ajánlotta föl — minél ünnepélyesebbé tegyék s e célra az egész lengyel népet képviselő nagy küldöttséget küldjenek Rómába.

* (**Makart nagyhirü müterének**) környéke nem felel meg a müterem pompájának. A bécsi Gusshausstrasseban, nagyon is kétes kinézésü deszkakerités öleli körül Makart otthonát és már sok látogatóra nagyon kellemetlen benyomást tett az ott uralkodó rondaság. Makart ennétfogva a városi hatóságnál engedélyt kért egy diszes portale emelésére. A müvész tervezetének rajzát is mellékelte. Az épület izléses és gazdag renaissance modoru lenne s fő ékessége a müvészileg kovácsolt vasrács, melyet Makart egy ódon kastélyból keresett ki és szerzett meg. A hatóság megadta a kivánt engedélyt.

* (**Turgenyev végrendelete.**) Orosz lapok közlik Turgenyev végrendeletének szövegét. A végrendelet kis alaku levélpapirra van irva; a papiron T. I. monogramm és legfölül e szavak láthatók: »Bougival. Les Frêmes.« A végrendelet maga francia nyelven irott következő két sorból áll: »Általános örökösömül Viardot Pauline asszonyt rendelem. Turgenyev Iván, Bougival jun. 14. 1883.« Ezt a végrendeletet a párisi főkonzul láttamozta, az aláirást pedig a francia külügyminiszter hitelesité. A végrendelet érvényes a franczia codex értelmében és érvényes Oroszországban is, kivéve az elhunyt családi ingatlan vagyonát, melyet idegennek elajándékozni nem lehet.

* (**Osztriga fogyasztás Amerikában**) ujabban óriási mérveket kezd ölteni. Igy New-Yorkban a mult évben 5.000,000 dollár értékü osztrigát adtak el. Philadelphiában 1.500,000 dollár értéküt, Bostonban 1.750,000 dollár értéküt.

* (**A távirás Khinában.**) Ujabban már Khinában is táviratoznak. Kezdetben a dolog nagyon nehezen ment, sok nehézséggel kellett megküzdeni. Igy a többek közt oly európai táviró, aki annyira megtanulta volna a khinai nyelvet, hogy azt akadálytalanul a belső szolgálat terén is érvényesiteni tudja, nem akadt. Ekkor a Khinában müködő táviró-társulat eredeti eszmére bukkant. Ugyanis a rendes forgalomban használt khinai szók száma 5—6000. Készittettek tehát ugyanannyi kis fatáblácskát, amelynek egyik oldalára egy-egy khinai szót, a másik oldalára folytatólagos számokat jegyeztek. A táviró hivatalnok a távirat szövegét számokban kapja, előveszi fatáblácskáit, összeállitja a megfelelő szavakat, lenyomtatja és igy küldi a táviratot már khinai nyelvre leforditva a cimzettnek. A távirás e módja a távirásnak nagy jövőt biztosit — Khinában.

* (**Csoda-doktor.**) Párisban nemrég idegen nevü »csoda-doktor« költözött a Faubourg Montmartreba. Titokszerü egyéniség volt, szolgái mit sem árultak el és még a rendelő-órákban is csak nagy nehezen lehetett vele beszélni. Ennek természetesen az volt a következménye, hogy várószobája reggeltől estig zsufolva volt betegekkel. A rendőrség értesülvén a csoda-doktor müködéséről, egy biztos által a diploma felmutatását kérte. Ez azonban nem hozta zavarba a doktor urat, mert a legszeretetreméltóbb mosolylyal mutatta meg a rendőrbiztosnak diplomáját. »De — mondá azután a biztosnak — miután mindenről meggyőződött, kérem ne áruljon el semmit, mert ha betegeim megtudják, hogy csak oly orvos vagyok, mint más, nyomban itt hagynak.«

* (**Japán lakossága.**) 1883. január elsején foganatositott népszámlálás szerint Japán lakossága 36.700.110-re rug, ebből 13.598,998 a férfi és 18.101,112 a női nemre jut. — Japánnak három 1 milliónál több lakost számláló városa van: Osska 1.722,333; Hiogo 1.418,521 és Nagaski 1.204,629 lakossal. Ezek után következik Tokio főváros 987,887 és Kioto 835,215 lakossal. A japáni hadsereg körülbelül 120,000 főre rug.

* (**Artot Desirée asszony,**) a hirneves énekmüvésznő, ki a hatvanas években a pesti közönség előtt is nagy diadalokat aratott, legközelebb Debrecenben fog hangversenyt adni. A müvésznő ugyanis férjével: Padillával, az ismert baritonistával és Schacling zongoramüvészszel Konstantinápolyba indul s utjába ejti először Szegedet és Debrecent is.

KOSZORU

44 szám. 1883 November 4.

A VIRGINÁS ASSZONY.

— Történeti elbeszélés. —

Irta TÓTH SÁNDOR.

I.

Mikor Báthori Gábor fejedelem hires pecéreivel Brassóban agárcserét rendezett, az erdélyi »főemberes urak« örömest jöttek áldozataikkal: jóvérü kapornakit, tusnádit, igazi rattli-fajt százával válogathatott. Nem is tartotta volna tisztességesnek egy udvarház sem szép szerin át nem esni a bajon: akár keresztet irhattak volna ki ugyis a kapura, hogy ujjal mutogassanak reá az emberek, mivelhogy ama portán p ó r u l j á r t a k a k o n t y o s n é p p e l. Tudvalevőleg a fejedelem ő nagysága, sok nevezetes dolog mellett, mérhetetlen nagyságban táplálta szive mélyén azt az emberi érzést, mely legtöbb halandó fájdalomnak oka; öl is, hervaszt is, de soha ki nem elégit: s z e r e t t e a s z é p a s s z o n y o k a t.

Ismeretes volt kalandjairól; a pecérlakomáktól meg valóságos rettegés fogta el a városokat. Azért, ha szerét tehették, felhajtatták bizony az egész vadász-indigenátust, versenyre keltek Balling János urammal, a fejedelem addictusával. Csakhogy nem könnyü munka volt az! Valóságos pecértartomány állt ő méltóságának parancsai alatt; kutya-specialitásoknak ismerője meg aligha akadt olyan széles Erdélyországban.

A n e m e s e b b i k tudománya sokkal nagyobb örömére szolgált azonban a fejedelemnek; furfangos utakon-módokon ezer bajból szabaditotta ki, meg ezer ujba bonyolitotta be: kézre adta neki a bércek rózsáit, a völgyek liliomát, a névtelen limlomot; Báthori Gábornak csak tépnie kellett, hogy élvezze és — e l d o b j a.

Most, hogy a brassói csere ideje lejárt, Ballingék Radnót felé forditották a szekérrudját: soros volt a csemete-asszony, a szép Kornis Mária. Hire járt ugyanis, hogy Boldizsár ur, a boldog férj, lakat alatt őrzi a feleségét, mióta az udvarhelyi fegyverjátékon ő nagysága megpillantotta. Az addictus kémei nyomába is jutottak az egész dolognak, hogy hát bizony felséges élet ütött tanyát a radnóti kastélyban a fiatal urasszonynyal, apró gyereg ring selymes kosárkában, szerelmes bóbitás fej borul Kornis Boldizsár kebelére . . . Lakoma végén azért, mikor a főhopmester alajost *) hordatott fel porumbáki zászlós kupákban az urak gyönyörüségére, Imreffi János, a főajtónálló, odasompolygott seres-bogályával **) az addictushoz, sugott valamit fülébe, a mitől méltóságos mosolygás ült ki annak hizlalt tarkóján; kocintgattak, barátkoztak közben és nagy szivük szerint megegyeztek, hogy Radnótot ez egyszer — törik-szakad — utba ejtik, ha ugyan Kornis Boldizsár illőnek tartja önként felajánlani nemesi kuriáját, uri vendéglátását. A szomszéd Horváth Miklós és Thédy Bálint csak jámbor képet vágtak a szeretkező urak tréfájához; de lopva annál többet intettek egymásnak, hogy aligha koncosztásra nem kerül megint a sor . . .

A radnóti gerlice nevét igy hát hamar felkapta a jóvérű társaság; hallhattak belőle a tulsó asztalvégen is: a Szilvássiak, Kendiek, Dobokaiak. Még Körpedi Zsiga, a ki a legcsalibb lovashadnagy volt, az se tagadhatta, mennyire kelletlen emlegetik azt a fiatal teremtést; hanem azért hallgatott, csak egyet-egyet zörditett őrálló fegyverén s szomoruan átnézegetett az udvar i r i g y e l t emberére.

Mit tehetett mást, Kornis Boldizsár akárhogy tünődött, nem szabadult ki a fefejedelmi grácia alól. Megvallotta szépen, hogy csendes háza tája régóta kivánkozik

*) Ürmös. **) Pokál.

a magas vendég után; s ha már Besztercének különben is arra visz utja, mind családostul elvárná uri szolgálattételre ő nagyságát.

Báthori Gábor legjava szempcit tartott billikomában, ugy köszöntötte föl erre a szóra a radnótiakat.

— Urak, a legszebb asszonyért, Kornis Máriáért! — kiáltott s dévajon szétpislogott cimborái közt.

Zugott a terem azok visszhangjától. Hanem az irigyelt férj, a kinek tiszteletére immár divatos kontynótát dorombolt össze két-három kántorinas, tüzes pillantással vágott vissza a fejedelem arcára; aztán fenékig itta kupáját, mintha azt akarta volna mondani:

— Jó; de az egyszer mi is ott leszünk, nagyságos uram!

— — — — — — — — — —

»Utóáztatáskor«, nem csoda, félrevonult Kornis a dőledező társaságtól: tivornya ideje járta. Szépen elkövetkezett a méltóságos uraktól, Balling Jánosnál atyafiságos kézszoritással is megtoldta, s elvágtatott jó lován a déli szoros mentében.

Erdő, szirt, hegytető szerették volna odasugni neki, ne rohanjon vesztére; forduljon be jó tanácsért tiszteletes Széki Mózes portájára, a ki jobb kézt remete módjára éli világát, mióta aranyhaju, ragyogó szemü asszonyfeleségét oldaláról elrabolták; de csak rohant, vitte epedő szerelme, boldogtalansága . . .

A prédikátor ur pedig ablaka mellett gunnyasztva bámult a világba; számlálgatta a tilos arcu jövendőt. Nézte, hogy rohan veszettül Kornis Boldizsár hazafelé; szomoru mosolygás ült ki jóakaró ábrázatára; de csak hagyta, hadd temessék el a futó halmok, árnyak, messze föld alakját . . .

Ölbeli fiacskája ringó ágyról motyogott feléje. Csattogtatta kezecskéit, kacagott.

Rajta feledte szemét. A bece gyerek csak azért is ujra kezdte, tapsolt még erősebben.

Komor arcvonásai ellágyultak, pár könycsepp tolult pilláira.

— Te kis árva, mit mosolyogsz? — suttogott feléje. Aztán altatót énekelt neki, puha takaróval fedte gyönge testét. Eh, hadd nyugodjék! . . . Szomoru történet ugyis, mit az Irás szent ajku embere mond:

. . . Hárman ültek együtt az angyal haju szép feleséggel. Kései este volt, hogy Judit asszony utoljára csicsergett a lombsátor alatt. Hogy elhallgatta szavát; hogy bennfeledte lelkét csodálatos szemeiben! A csillagos ég szorosabbra vonta őket egymáshoz, a szelid hold rezgő fénynyel szürődött közéjük: szegény Széki Mózes bizony azt gondolta, isten felséges mulatságára teszi ez az asszony olyan nagyon boldoggá. Aztán — no, hisz ugy volt: hült helyét találták reggel. Nyoszolyája érintetlen maradt, öltözője teli patyolat-ruhákkal: vitte a bünösédes szerelem. Titoknak mondta mindenki; pedig bele volt irva a sóhajtó szellőbe, a komor faárnyba, az ódon ház falrései közé. Azok beszélik ma is, miért hagyta el Széki Judit szerelmes urát, gyügyögő, ártatlan gyermekét?

Megigézte két szem, rabja lett a csóknak, átkos kar ölelésének . . .

Báthori Gábor eklézsia-látogatás óta lesett rá, azután, hogy asztaláldomásra hivta tiszteletes Széki Mózes. Tüzes menyecske, jó berethalmi kupa, nyájas szavu levente: ej, mi haszna is könyörgött volna prédikátor uram isten magas szine előtt, hogy ha már harmatesőt hullatott a mennybeli Erő szegényes házára, mentse is meg ezután perzselő, ártalmas napmelegtől?

Megmondhatta volna pedig a dáridós ház, meg a fakkos szekrény tele pipes asszonyi dolgokkal, tercella ruhákkal, petymeges kanovác kabátkákkal, karmazsinsárga, ezüstvarrásos csizmákkal. Azok járták bizony nagyuri kivánságára! . . .

Eleget sugott-bugott fünek-fának Szilvássi Péter is, hogy igy meg ugy, baj lesz a menyecske dolgából: az isten szolgája erősebben bizott nálánál, felütötte a Sion leányairól szóló könyvet és olvasott nagy bölcsen épületes történeteket az asszonyi virtusokról, mialatt Báthori lenge fürtei künn az ér mentén a legszebb asszony kebelén játszadoztak.

Jöttek aztán Dobokai János, Gyerő, Kendi, a két Ribicei; még a kis Bornemisza Tamáskó se hallgatta el, mekkora rosz hire jár a fejedelem ő nagyságának, hogy jobbágyain kezdi, urasszonyoknál folytatja, lopva, világ láttára; bün az ébredése, lenyugvása és százszor jaj a háznak, hova egyszer lábát betette. Azt felelte nekik, a min tul senki se szólhatott többet:

— Erős várunk nekünk az isten! . . .

Utoljára otthagyta barát, rokon, ismerős: ha hát akkora a bizodalma, legyen vele, hogy isten ő szent felsége végezte.

Nem is soká váratott a hir magára: betoppant a legszomorubb házakba, megvitte oda a szörnyü dolgot, hogy Széki Mózes szép felesége világgá ment. Immár az utolsókon a sor, hogy ez is elbukott...

Nem akart pedig vége szakadni a sornak: Balling mester gondoskodott, hogy friss virágok kerüljenek a fejedelmi udvarra. Utoljára, mikor igen elsokasodtak, piros pünkösd napján fogta magát, a legszebb chorust vezette asztalhoz, a kik egy álló hétig nem szabadulhattak meg aztán a kegyelmes urtól: chalysnak, hárfának, hegedünek, virginának *) kijutott bőven a munka.

Mi türés, tagadás, a gavallér cimborák szerettek volna betelni a gyönyörüséggel; de Báthori Gábor, hogy kicsit feljebb jutott a halandók paradicsomában, hamarosan nem akart leszállni: maga vetette előbb sorját a földi angyaloknak; gondolta, élvez valami jót a legkivánatosabb portékából...

Egyszer azonban mégis csak megállapodott; annál, a kinek hirét az addictus ugy jelentette be az asztaltársaság előtt, hogy csoda esett az égen, a hold immár beleolvadt a napsugarakba; fény támadt, halandó szemnek vakitó: a Báthori Gábor diadalfénye.

Az volt a virginás asszony.

Sok levente-sziv megfeszült a boérmente alatt, a fiatalabbja meg mint valami varázsütésre pattant fel székéből, mikor a tizenkettős chorus élén patyolatruhában, lengő fürtökkel, kezében a vonós virginával, föllépett. Senki sem tudta, hol hazája, mely édes hajnali álom szülhette, szeme tüzében bűn-e, átok-e ott feledkezni? Csak azt érezte mindenki, hogy Báthorinak ma nagy napja van.

Ettől a perctől fogva csakugyan csendes világ ütött tanyát a fejérvári székházban: a fejedelem megváltozott. Rejtegette kedvesét, óvta hirtől, emberek látásától. Már azt hitték, szerelemből félti: gyültek a templomlátogató asszonyságok mint nagyrégen, piacon a vihogó leányok kezdtek előtünedezni, tiszteletes férfiak meg áhitattal gondoltak a kenetes szókra, hogy de mégis csak erős várunk nekünk az isten!

Pedig ha az egyházak szent oszlopai közé juthatott volna a kósza hir, hogy Báthori fejedelem isten szolgájának dulta fel oltárkövét s virginás asszony-köntösben Széki Juditot rejtegeti!...

Mesét mondott hamarosan jó Balling János; azt aztán elhitte mindenki. Legjobban hitte pedig Kornis Mária, mikor uri mindenestül végiglakomáztatta pár napra rá ő nagyságát. Megszánta azokat a szomoru sorsu choristákat is szegényeket; talán a tizenhármas számukért, vagy talán mert fiatal arcukhoz ugy odaillett a keresztyén alázat, a hogy Ur napján vele együtt térdre borultak a szent zsámoly előtt?...

Kornis Boldizsárt azonközben csupa gyönyörüség volt nézni: vadásztatott nyakra főre, cirmos legényeivel móka-táncot járt és hogy betetézze jámbor indulatát, nagy bálházi mulatságot igért.

Báthori mosolyogva ütött vállára, mikor ezt a sok szivességet látta.

— Hivem vagy Boldizsár! sugta neki.

Amaz férfiasan visszaszoritotta a felé nyujtott kezet s azt felelte:

— Szolgád vagyok!

Aztán összenéztek. Az egyiknek szeme azt beszélte;

— Bolond vagy bátyó! Hogy is őrized te azt az aranymadarat?

A másiknak csak villámok löveltek a szeméből. Hanem azokat nem vette észre a fejedelem.

II.

Udvari könyöklőrül, a kertre nyiló részen csipegett Kornis Mária apró csibéivel. Tűzött alju előkötő, rece köntös, aranylemezes, köves fejszoritó, beh illettek örökké mosolygó arcához, a mint zsibogó kis népét fel-felröppentette! Hiába, lakomás háznál szokott lenni becsülete fiatal, öreg marhának: mikor csak hat fogásig sem telnek be fölöstököm-időn a szolgálatbeli urak, esteli falatozást rucamell, pipecomb, java püspök-fertály nélkül váj' melyik urasszony kezdene? Hivogatta, noszogatta: öröm volt nézni. A vászoncseléd, akinek arrafelé akadt dolga, szájtátva lesett a gyönyörü teremtésre, a belső inasfajta meg összedugta fejét, csak sugva merte

*

*) Virgina = vonós hangszer a XVI—XVIII. században.

kimondani, hogy beh kár a lelkéért, mivel hogy Báthori Gábor matollájára kerül ő is szegényke . . .

A fel-alá ringó, tétova szellő hamar tovalopta a szót: futó virágillattal telt meg a lég. A bágyadt szirmu azáleák bánatosan bólintottak tőle, az akanthus keserűn adta tovább a hirt; csak a kacér rózsabokor bókolt szerelmesen, meg-megrázta bóbitás fejét, várva, hogy az urasszony fülébe csodamesét sugdoshasson.

Ketté vált a falomb Kornis Mária előtt, amint köztük elhaladt. Kigyózó ut vezetett a kerti lakás felé: ott ült a virginás asszony.

Áttekintett hozzá: eszébe jutott Balling János. Boldogtalan, szegény! — gondolta. — Apátlan, anyátlan követi Báthorit: fényt az árny, szerelmet a fájdalom. Arról a levente-arcról olvasta le végzetét: bolyg vigasztalanul. Báthori, hej! a nagy, hatalmas, hóditó Báthori, hol szárnyal messze tőle! Tekintete égbe vesz, lábai nyomán meg nem bánja, ha hervadt virág nyögi sóhaját . . .

Négy éve látta, mikor arakoszorut segitett homlokára. Azóta, ha kis gyermeke kardról, kopjáról dadog, eszébe jut képe, amint fiatalon, délceg paripán ülve, testőrei közt várukba szöktetett és már messziről kiáltotta Kornis felé:

— Irigyed vagyok, bátya! azért az asszonyért! — — —

Tizenhárom asszony váltotta a szerepet. Az égető napfény fölperzselte valamennyit; hanem azért nincs más napjuk: vele nyugszanak, kelnek. Az utolsó, akinek szomoru sorsát Balling kántorai külön verssel énekelték meg, ott bug a felház lépcsőjén, tovatéved szeme a messzeségben . . .

Megálltt, nézte.

A virginás asszony hátra vetette fejét, megpillantotta. Felszökött ülőhelyéről, hozzá futott s kezét megragadva kiáltá:

— Te is szereted ugy-e? Pirulásod vall rád, Báthorira gondoltál . . . Pedig te nem lész virginás asszony . . . Ne járj itt, hol az én bánatom lakik. Holnap ugy is elhagyna, mint engemet . . . Haj, félsz-e Kornis Mária?

Az ijedten vonta el kezét, alig merte kérdeni:

— Mit akarsz? Bocsáss el, szegény, te!

S menni készült.

Könycseppek vegyültek az őrületes mosolyba; a boldogtalan leborult térdére, onnan nyögte:

— Az addictus beszéli, hogy te következel. Oh, ne szeresd el tőlem, nem élhetek nélküle!

Az urasszony elfordult, maga is könyet érzett szemeiben.

— Balga te! — szólt. — Nem szeret az senkit: sem téged, sem mást.

— Mennyországban voltam! — zokogott a nő. — Érted hagy el, Kornis Mária! Ej, miért is vannak olyan átkozott szép szemeid? . . . Báthorinak nem elég, lásd az én keblem dobogása . . . Rut vagyok-e?

Felállt; karcsu teste, lázas szemei megbüvölték ellenfelét. Kéjes árny ült ama sötét pillák alatt s ajka körül féltékeny izgulás támadt.

Hosszasan néztek igy egymásra. Kornis Máriának meg kellett vallania, hogy sohasem látta szebbnek. Nehezen nézte, utoljára már neki permetezett arca redőin végig pár könycsepp, oda vetette magát a virginás asszony karjai közé s fájó hangon, suttogva hizelgett neki:

— Szép vagy te, asszony!

Megcsókolta, aztán ellökte magától. Kuszó folyondár csüggött közöttük, annak rései mögül tört elő hangja sziszegve:

— Kigyó vagy, lopod a napfényt. — Csuszszál sziklaüregbe, mosolyogj onnan ki, hadd vegyen észre valaki a — Báthori oldalán. Ugy!

S felkacagott.

A virginás sikoltva kapott szivéhez. Halotthalványan bámult az urasszonyra; látta, ellensége akivel szemközt áll. Vére szilajon vert föl szivéből, megszakadt pihegése fölengedt, reszkető kezeit tördelni kezdte.

De csak pillanatig tartott. Nyugalmat erőltetett magára. Hirtelen szuró tekintetet vetett rá, megszólitá:

— Ki vagy te? . . . Mesét hazudtak neked, Kornisné, tizenhárom csillagról, hogy egy hold sugaráért reszkettek, tizenhárom asszonyról, aki Báthori csókjára áhitozik. Azt mondom én neked, nem vagy te különb a virginásnál: az szerette *utoljára* Báthorit. Le tudnál-e mondani, mi, egy életről, milyen a tied most; lásd én lemondtam! Házamon a kereszt, Báthoriért van

felirva; azt jelenti széles ez világnak: asszonyátok ül rajta. No, le tudnál-e mondani?

A kérdezett nem válaszolt. A guny megtörni kezdett ajakán, de csak könyörtelenül várt. A másik folytatá:

— Volt valaki, akiről azt beszélte a Szilágyság, hogy felesége boldogabb minden asszonynál. Az szeretett szegény; én megcsaltam. Hát megcsalnád-e te?

Arcvonásai közé lesett. Egy-egy redő rándult meg ott, hanem szobormerevsége azt látszott felelni: lemondana, elárulná otthonát.

Az őrült beszéd nem szünt meg:

— Gőgicsélő fiut emtettem. Azt sugták fülembe, hagyjam el. Aranyszőke haju volt, kék szemü, mint a tied: megtagadtam. Megtagadnád-e te?

(Vége köv.)

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

(Folytatás.)

Midőn ismét helyet foglaltam hölgyem mellett, azzal a csodálatos légygyel a hajában — majdnem ugy tüntem fel magam előtt, mint egy hős. Szivem hevesen dobogott, mellem büszkén emelkedett a keményitett ing alatt, lélekzetem rohamos volt — és én egyszerre olyan nagyszerü tekintetet vetettem szomszédomra, hogy önkénytelenül remegni kezdtek lábai. Miután igy imponáltam neki, tekintetemet az egész körön végigjártattam . . . Ugy tetszett nekem, mintha két, három ember csodálva szemlélt volna, pedig nem hallotta senki a herceggel folyt beszédemet. Vetélytársam már székén ült, teljes nyugalommal s a nála sajátságos mosolylyal ajkán. Bizmionkow helyére vezette Erzsébetet. Erzsébet bizalmasan meghajolt, de mindjárt a herceghez fordult, miként nekem látszott, a nyugtalanság kifejezésével; de a herceg mosolylyal felelt neki, egy előkelő kézmozdulatot csinált s bizonyosan valami hizelgést is mondott neki, mert elpirult, szemét a földre szegzé s aztán ismét a hercegre tekintett, szemrehányással, miből a legszivélyesebb vonzalom szólott.

A hősies érzelem, ami oly váratlanul támadt bennem, egész mazurka alatt nem hagyott el; de abban hagytam a maró észrevételeket s kritizálást s megelégedtem azzal, hogy időről-időre sötét és szigoru tekintetet löveltem hölgyemre, a ki szemlátomást félni kezdett tőlem, dadogott és szemeivel hunyorgatott, mig végre visszavezettem anyja biztos védelme alá. Egy nagyon kövér matróna volt, kinek fejét sárga fejdisz ékitette. Miután a megrémült szüzet elhelyeztem, az ablakba állottam, karomat mellemen keresztbe fontam s vártam ebben az állásban, mi fog még következni. Meglehetős sokáig vártam, az egész idő alatt a házi gazda elhalmozta udvariassággal a herceget . . ., igen, elhalmozta, nem szólva az elnök családjának többi tagjairól s a vendégekről; azonfölül nem is ereszkedhetett le általános feltünés nélkül ilyen magamféle szegény ördöghöz. Épen az a körülmény, hogy oly csekély szerepet játszottam, okozott nekem, a mennyire emlékszem, igen nagy örömet. »Csak rajta!« gondoltam magamban, midőn láttam, hogy a herceg udvariasan egyikmásik előkelő személyhez fordult, kik égtek a vágytól, hogy, bárcsak egy pillanatra is észre vegye őket, »csak rajta barátocskám . . . Végül hozzám is kell jönnöd, mert én megsértettelek.« Végre a herceg ügyesen kibontakozott tisztelői gomolyából, elhaladt előttem, az ablakra tekintett, vagy talán ép jól rendezett hajamra is s tovább indult, de csakhamar megállott s ugy tett, mintha valami eszébe jutott volna.

— Ah igen, igen — mondá, miközben mosolyogva felém fordult — nekem még önnel egy kis rendezni való ügyem van.

Két filiszter a legtolakodóbb fajtából, ki a herceget árnyékként kisérte, bizonyosan azt hivén, hogy ez az »ügy« nagyon hivatalos jellegü, visszavonult. A herceg karon fogott s félrevezetett. Szivem még hevesebben dobogott, mint előbb. »Ugy látszik, urram«, kezdé a herceg s ezt a szót »urram« olyan különösen megnyujtotta, miközben lesujtó tekintetet vetett reám, olyan tekintetet, mely elég csodálatos, szép arcának életteljes, vonásait még élénkebbé tevé — urram, ön elég vakmerő volt nekem sértést mondani!«

— Azt mondtam, a mit gondoltam — válaszoltam én emelt hangon.

— Kissé halkabban, — suttogta a herceg, — müvelt emberek nem szoktak kiabálni. Talán verekedni akar ön velem?

— Azt önre bizom — felelém kiegyenesedve.

— Kénytelen leszek önt kihivni, — mondá ő hanyagul — ha vissza nem vonja ön . . .

— Mit sem vonok vissza — válaszolám én kevélyen.

— Valóban? — jegyzé meg a herceg, nem minden guny nélkül. — Azon esetben, — folytatá ő rövid szünet után, — lesz szerencsém holnap reggel önhöz küldeni segédeimet.

— Nagyon örvendek, — válaszoltam oly hangon, mely a lehető legközönyösebb akart lenni.

A herceg könnyedén bólintott fejével.

— Nem tilthatom meg önnek, hogy hiu embernek nevezzen, — tevé hozzá, mialatt kevélyen forgatá szemeit — de az N. hercegek nem lehetnek nyeglék. Viszontlátásra, urram. — Stukaturin ur.

E szavakra gyorsan elfordult s ismét a házigazdához közeledett, a ki már nyugtalankodni kezdett.

Stukaturin ur! De hiszen az én nevem Culkaturin. Egy szót sem tudtam válaszolni erre az utósó sértésre s megelégedtem azzal, hogy egy dühös pillantást küldöttem utána. »Holnap«, mondám halkan, összeszoritva fogaimat s azonnal fölkerestem egy ismerős tisztet, egy dzsidás hadnagyot, egy nagy naplopót s nagyon szeretetreméltó fickót, elbeszéltem neki az esetet röviden s felkértem segédemül.

Kolobjerdajev hadnagy késznek ajánlkozott ügyem képviseletére s én haza hajtattam.

Az egész éjjel nem tudtam elaludni — az izgatottságtól, korántsem gyávaságtól. Teljességgel nem vagyok gyáva. Sőt tökéletesen közönyös maradtam arra a gondolatra, hogy életemet vesszthetem — ezt a nagy kincset a világon — mint a német mondja. Én csak Erzsébetre gondoltam, vesztett reményeimre s arra, a mi reám várt.

»Megöljem a herceget?« kérdezém magamtól s természetesen nem akartam megölni bosszuból, hanem csupán Erzsébet javára. »De nem birná e csapást elviselni,« beszéltem tovább önmagamhoz. »Nem, inkább ő öljön meg engem.« Megvallom, hizelgett önszeretetemnek, hogy én, az ismeretlen szobamoly, egy oly fontos személyt kényszeritettem párbajra.

A kelő nap ennél a szémlélődésnél talált s nemsokára megjelent Kolobjerdajev is.

— Hol van hát? — kérdé zajjal, robajjal a szobába rontva, — a herceg segéde?

— De kérlek, — mondám bosszusan, — hiszen még csak hét óra: azt hiszem, a a herceg még alszik.

— Akkor hát adasson ön nekem téát — válaszolá a türelmetlen hadnagy, — fejem fáj a tegnapi báltól, még csak le sem vetkőztem. Különben — tevé hozzá ásitva, — én ritkán szoktam levetkőzni. — Téát hoztak; a hadnagy hat pohárral ivott ebből a nektárból araccckal, kiszitt négy pipa dohányt, elbeszélte, hogy tegnap potomárért lovat vett, melyet egy lovász sem akart idomitani, hogy ő maga fogja lovagolni, hogy e célból alá fogja kötni az első lábát — és ruháiban elaludt a kereveten, pipával szájában.

Én felkeltem s rendeztem papirjaimat. Egy levélkét, mely meghivást tartalmazott Erzsébethez, az egyetlent, mely tőle birtokombam volt, szivemre tettem, de némi megfontolás után visszadobtam a fiókba. Kolobjerdajev jóizűn horkolt s feje lecsüngött a bőrvánkosról. Sokáig néztem ifju, könnyelmü arcát, melyen gondtalanság és jóság kifejezése volt olvasható. Tiz órakor a szolga Bizmionkov érkezését jelentette. Őt választotta a herceg segédeül.

Közös erővel felköltöttük az alvó hadnagyot, a ki kissé fölemelkedve álmos szemeit ránk meresztette, rekedt hangon snapszot kért, aztán felállott s miután Bizmionkovot üdvözölte, vele a szomszédszobába vonult. A segédek tanácskozása nem tartott sokáig. Negyedóra mulva mindketten visszatértek a szobából; Kolobjerdajev tudatá velem a következőt: »Ma délután három órakor verekedni fognak pisztolyra. Hallgatva igent intettem fejemmel. Bizmionkov nemsokára bucsut vett s elhajtatott. Kissé halvány volt, mint rendesen történni szokott oly embereknél, kik ilyen dolgokban nem járatosak, de különben udvariasan viselte magát s megtartotta hidegvérét. Én kissé nyugtalan voltam jelenlétében s nem mertem a szemébe nézni. Kolobjerdajev ismét lováról kezdett beszélni. Ez a szórakozás nagyon jó volt nekem. Tartottam tőle Erzsébetről fog beszélni; de az én derék hadnagyom nem volt fecsegő s gyülölte az asszo-

nyokat, kiket nem tudom miért, salátának nevezett. Két órakor pár falatot ettünk s három órakor már a helyszinén voltunk — ugyanazon nyirben, hol nemrég Erzsébettel sétáltam. Néhány lépésnyire a meredek vizmosástól megállapodtunk.

Mi érkeztünk elsőknek. De a herceg s Bizmionkov nem sokáig várattak magukra. A herceg, tulzás nélkül, olyan üde volt, akár a rózsa. Fekete szeme barátságosan villogott elő fövege alól. Nyugodtan szivta szivarját s midőn Kolobjerdajevet megpillantotta, szivélyesen kezet szoritott vele. Felém is udvariasan meghajolt. Én ellenben éreztem, hogy elsápadtam s nagy boszuságomra a kezem reszketett . . . kiszáradt a torkom . . . most vivtam életemben először pisztolylyal. »Oh Istenem«, gondoltam, »ha ez a gunyolódó ember zavaromat gyávaságnak tartaná!« Elátkoztam magamban idegeimet; midőn azonban a hercegre tekintettem s arcán alig látható szarkasztikus mosolyt vettem észre, ismét visszatért bátorságom s visszanyertem nyugodtságomat. Eközben segédeink kimérték a távolságot, megtöltötték a pisztolyokat. Kolobjerdajev volt az intéző, mig Bizminkov csak nézte müködését. Az idő époly fölséges volt, mint sétánk amaz emlékzetes napon. A kék ég épugy tekintett le, mint akkor a levelek megaranyozott zöldjére, melyek suhogása most gunyolódásnak tetszett nekem. A herceg nyugodtan szivarzott; egy fiatal hárshoz támaszkodva, állott . . .

— »Uraim, dologra, minden kész,« — kezdé Kolobjerdajev s kezünkbe adta a pisztolyokat.

A herceg néhány lépést tett, megállott s hátratekintve, a vállán keresztül kérdezte tőlem: »Még most sem akarja ön visszavonni?« Felelni akartam neki, de hangom megtagadta a szolgálatot s én megelégedtem egy elutasitó kézmozdulattal; a herceg mosolygott s helyére állott. Előre léptünk, én kezembe szoritva pisztolyomat, ellenfelem mellére céloztam — e percben ellenségem is volt, nemcsak ellenfelem — de egyszerre fölkaptam a csövet, mintha valaki könyökön taszitott volna s lőttem. A herceg inogott, kezével bal halántékához kapott — vér ömlött végig az arcán a fehér keztyű alatt. »Semmi«, mondá a herceg s levetette az átlőtt föveget. »Ha a golyó a fejemet találta s én nem estem el, akkor az csak horzsolás.« Nyugodtan kivett a zsebéből egy battisztkendőt s a véres hajfürtökre nyomta. Én megdermedve tekintettem rá s nem mozdultam . . .

— Menjen vissza állására, — mondá Kolobjerdajev szigoru hangon.

Engedelmeskedtem.

— Folytatják a párharcot? — kérdé Bizmionkov.

Nem kapott feleletet. A herceg azonban anélkül, hogy a zsebkendőt levette volna a sebről, sőt még azon élvezetet sem engedve meg magának, hogy gyötrelmemben gyönyörködjék, mosolygó arccal mondá: »A harc be van fejezve«, s a levegőbe lőtt.

Én sirhattam volna dühömben.

Ez az ember nagylelküségével teljesen megsemmisitett, tökéletesen megölt. Tiltakozni, minden áron követelni akartam, hogy lőjjön rám, de a herceg hozzám lépett s megszoritotta kezemet.

— Gondolom, mindent el fogunk feledni, nemde? — mondá barátságos hangon. Halvány arcára, a véres kendőre tekintettem, aztán majdnem elájulva, megszégyenülve s megsemmisülve válaszoltam egy kézszoritással.

— Uraim! — fordult most a herceg a segédekhez — remélem, hogy az itt történtek köztünk fognak maradni.

— Bizonyára, — válaszolá Kolobjerdajev — de engedje meg . . .

És beköté a herceg fejét.

Távozás alkalmával még egyszer felém fordulva, meghajtotta magát a herceg, Bizmionkov azonban egy tekintetre sem méltatott.

Holtan — erkölcsileg holtan tértem vissza lakásomra Kolobjerdajevvel.

— Mi baja önnek? — kérdé a hadnagy, — nyugodjék meg, a seb nem veszélyes. Ha akar, holnap már táncolhat. Vagy talán az fáj önnek, hogy nem ölte meg? Kár volna érte, pompás egy ember!

— Miért kimélt? — nyögtem én ki végre.

— Itt van ni! — mondá a hadnagy nyugodtan. — Ah ezek az irók, ezek az irók!

Nem tudom mi jutott eszébe, hogy irónak nevezett.

Lemondok a gyötrelmek leirásáról, miket a párharcot követő este szenvedtem,

önszeretetem szenvedett kimondhatatlanul. Nem a lelkiismeret gyötört — de ostobaságom öntudata semmisitett meg. »Én magam saját kezemmel adtam meg magamnak a kegyelemdöfést!« mondám magamhoz, fel s alá futkosva szobámban. »A herceg, kit megsebesitettem, megbocsátott nekem, igen, most már Erzsébet egészen át fogja neki adni magát. Nincs többé mentség a számára, mi sem képes többé visszatartani a mélység szélétől!« Tudtam én nagyon jól, hogy párharcunk nem marad titokban, dacára a herceg szavainak; mindenesetre tudnia kellett arról Erzsébetnek. »A herceg nem olyan korlátolt eszü ember,« hitettem el magammal, »hogy az alkalmat föl ne használja.« De tévedtem. A párharcról s annak igazi okáról másnap az egész város tudomással birt; de nem a herceg fecsegett — ellenkezőleg; mert midőn Erzsébet előtt megjelent megsebzett fejével s előre elkészitett ürügygyel, ő már mindent tudott. Vajjon Bizmionkov árulta-e el titkunkat, vagy valamely más uton jutott hozzá, azt máig sem tudom. De hát lehetséges-e egy kis városban valamit titokban tartani? Képzelhetik önök, hogyan fogadta Erzsébet, hogyan fogadta Ozogin egész családja! Ami engem illet, — én nyomban általános gyülölet s általános megvetés tárgya lettem. Dühös, vérszomjazó féltékenynek tekintettek. A nélkül sem számos ismerőseim szakitottak velem s kerültek, mint a bélpoklost. A városi előljárók rögtön a herceghez siettek azon ajánlattal, hogy példásan és keményen meg fognak büntetni. Hogy a fenyegető veszélytől megmenekültem, egyedül a herceg sürgető kérésének köszönhetem. Már végzetem volt, hogy ez az ember lépten-nyomon megsemmisitsen. Nagylelküsége élve vitt a sirba. Könnyen elgondolható, hogy az Ozogin háza örökre zárva volt előttem. Ozogin ur még egy közönséges darab irónt is visszaküldött, melyet nála feledtem. Tulajdonképen Matensovics Cirillnek nem volt oka rám haragudni. Az én »dühös« féltékenységem tisztázta a viszonyt a herceg és Erzsébet között. Ozogin és neje, valamint s városka minden polgárai kezdték őt Erzsébet vőlegényeül tekinteni; a mi tulajdonképen nem volt rá nézve kellemes. De Erzsébet tetszett neki s még nem érte el a célját . . . A herceg, egy okos, világlátott férfi ügyességével könnyen beletalálta magát helyzetébe s csakhamar »egygyé« lett szerepével, a mint mondani szokás . . .

És én . . . én lemondottam mindenről saját személyemet s jövőmet illetőleg. Mihelyt fájdalmunk oly magas fokot ér, hogy egész benső lényünket megingatja, kellene, hogy megszünjön nevetséges lenni . . . Azonban nem igy áll a dolog! Guny és kacaj kiséri könyeinket nemcsak a végső határig, nemcsak azon pillanatig, mikor már nem tudunk sirni, nem, még akkor is a fülünkbe cseng az, midőn már elnémul a nyelv s maga a panasz is elhal. Minthogy pedig én először nem akarok magam előtt nevetségesnek látszani — és másodszor nagyon fáradt vagyok — holnapra halasztom elbeszélésem folytatását s ha Isten is ugy akarja, befejezését.

*

Március 29. Fagy; Tepnap lágy idő.

Tegnap nem volt erőm naplóm befejezésére. Majdnem egész nap ágyban feküdtem s Terentjevnával mulattam. Ezt nevezem aztán én asszonynak. 60 évvel ezelőtt temette el vőlegényét, a ki pestisben halt meg, gyermekeit mind tulélte; vén, mint maga a világ, issza a téát vég nélkül, van hatalmas étvágya, melegen öltözik. S mivel bolonditotta el tegnap egész nap a fejemet? kérdik önök. Egy másik vén asszonynak egy régi köpenyemről a nagy gallért ajándékoztam oda, melyet már félig megettek a molyok . . . és most tele kotyogta a fejemet, miért nem *ő* kapta meg? stb. stb. A szivtelen banya eláraszt szemrehányásaival. De térjünk vissza elbeszélésünkhez.

Tehát kinoztam magamat, mint a kutya, melynek a hátulján kocsi ment keresztül. Csak most, miután Ozogin házából számüzettem, jöttem arra a meggyőződésre, milyen kellemes az embernek saját boldogtalanságára visszagondolni! Oh emberek! Milyen szánandó lények vagytok ti! De hagyjuk a bölcselkedést.

Egész napokat teljes elszigeteltségben töltöttem s csak elvétve kérdezősködtem, mi történik Ozogin házában, mit csinál a herceg. Szolgám Ozoginné kocsisának egy távoli nőrokonával ismeretséget kötött. Ez az ismeretség hozott számomra némi enyhülést s szolgám, hála célzásaimnak s apró ajándékaimnak, gyorsan kitalálta, miről beszéljen velem, mikor este a csizmámat

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

lehuzza. Hébekorban találkoztam az utcán emberekkel, kik Ozogin házába járatosak voltak s ott találkoztak Bizmionkovval és a herceggel. A herceget s Bizmionkovot üdvözöltem, de nem állottam velök szóba. Erzsébetet csupán háromszor láttam; egyszer anyja társaságában egy női divatkereskedésben, máskor nyitott kocsiban, anyja, atyja s a herceg társaságában s végre egyszer az isteni tiszteleten. Könnyen megfogható, hogy nem mertem hozzá közeledni, csupán távolról láttam. Az első izben nagyon aggódónak látszott nekem, de azért vig volt, rendelt magának valami piperét s nagyon el volt foglalva szalagok megválasztásával. Az anya szeme rajta függött s mosolygott azzal az ostoba s szeretetteljes mosolylyal, mit egyedül az anyának lehet megbocsátani. A kocsiban Erzsébet a herceg mellett ült. Sohasem fogom elfeledni ezt a találkozást. A szülők a hátsó ülésen ültek, a herceg meg Erzsébettel szemközt velök. Rendkivüli halványság ült vonásain, csupán az arca közepén látszott még két alig észrevehető piros sáv. Félig a herceghez volt fordulva; jobb karjára támaszkodott; (baljában a napernyőt tartotta) fejecskéjét bájosan meghajtva, a herceg arcába nézett. Azokban a pillanatokban egészen a hercegé volt, egész bizalmával megajándékozta őt. Nem láthattam arcvonásait, — a kocsi nagyon gyorsan suhant el előttem — de a herceg is mélyen megindultnak látszott.

(Folyt. köv.)

A DALSZINHÁZ BELSEJE.

Az épitészetet egy jól ismert mondás megfagyott zenének nevezi. E hasonlat révén valaki a redoute palotáját »megfagyott csárdás«-nak nevezte el. Ha a sugáruti uj muzsa-templom számára is igénybe akarjuk venni a képies beszédet, mindenesetre magasabb zenei műfajjal, akár operával hozhatnók összeköttetésbe.

Büszkén, a nagy stil előkelő arányaival, diszesen emelkedik föl e palota. A monumentális jelleg első tekintetre leköti a figyelmet s fönnen hirdeti Ybl Miklós, e kiváló müvész nagy érdemeit. Ama számos épület között, mely az utóbbi két évtizedben a fővárosban általa létesült, az opera-ház kétségkivül a legbecsesebb. Budapest egész ujjáalakulása Ybl Miklós nevéhez van kötve s ez a név tovább marad fönn, mint maguk az épületek, melyek meggyőző bizonyságai annak, hogy hazánk az architektura terén nemcsak lépést haladt a külfölddel, hanem egy és más tanulmányok előnyös fölhasználása által nem egyszer eléje is vágott.

Ime a magyar operaház oly épület, mely a világvárosok más ily palotái közül sokat lever. A mi reform ujabban létesült, azt mind fölhasználta a tervező; s a gyakorlati tökély mellett a müvészeti disz is teljes diadalt ül. Már csak tizenegy hónap választ el bennünket az ünnepélyes megnyitás napjától. Mert — mint az uralkodó óhajának megfelelően elhatározták — 1884 október hó 1-én fölavatják a zenemüvészetnek szentelt falakat.

Kivül e falak már régóta ékességükben pompáznak. Az architektonikus formák a legszerencsésebb renaissance modort mutatják. Az oszlopok, erkélyek, loggiák, párkány, mindmegannyi diszes részletek. A plasztikai diszt a képmás-alakok és allegoriák egész sora képviseli s a magyar szobrászok tehetségéről tanuskodik. Ezt a néző naponta szemügyre veheti és meg is győződhetik róla. De az épület belseje? Elkészül-e az a hátralevő rövid idő alatt? S vajjon megfelel-e a külső pompának? Mind e kérdések foglalkoztatják a müvészet barátait s a nagy közönséget is, amely számára »tilos a bemenet« az épületbe.

Aki azonban bemehet, az láthatja mily nagy tevékenységgel dolgozik ott a sok kőmives, diszitő, asztalos, aranyozó s ujabban a festők és szobrászok is. Hónapok óta foly ez a lázas munka, Schmal Henrik épitész vezetése alatt. A dalszinház belső ékitményei jórészt el is készültek már s a fölszerelés is munkában van. A technika legujabb vivmányait mind értékesitette az épület tervezője. A szinpad vizerőmütani gépezete ép oly egyszerü, mint célirányos, s a sülyesztő és a zsinórpadlás, melynek vasszerkezetét a Schlick-féle gyár készité, tüzbiztonság szempontjából jóformán páratlan a modern szinházakéi között.

Az épület összes költsége három millió forintra rug, tehát felényivel kevesebbe kerül a sugáruti dalszinház, mint a bécsi opera, mely hét milliót nyelt el s mégis oly kevéssé nyerte meg a közönség és a kritika

*

tetszését, hogy a tervező müvészek: Siccardsburg és van der Nüll, kétségbeesésükben a nagy csalódás miatt, öngyilkosok lőnek. Legnagyobb hibája a bécsi épületnek tudvalevőleg az, hogy főhomlokzata nagyon alacsony. Nyomottnak, alásülyedtnek tetszik. Az arkádok, oszlopok fölfelé való törekvése teljesen hiányzik s ez által az épület derült hatása, nyilt tekintete (mely dalszinháznál elengedhetlen), jóformán egészen elenyészik. Mennyivel szerencsésebb Ybl Miklós müve! Itt a façade könnyed, barátságos, hivogató. Igaz, hogy a »valódi anyag« kevesebb; több a mészkő, mint a márvány s több a téglaburkolat mint a mészkő; de a belső diszités, különösen a plasztikai és festészeti ékesség semmivel sem áll hátrább.

Tegyünk egy sétát a helyiségek nagy labyrintjában.

A főbejáratnál mindjárt a nagy lépcsőház rendkivül diszesnek igérkezik. Mindenekelőtt két szobormü fogja magára vonni a figyelmet. A tervező épitész ugy vélekedett, hogy aki belép a zenemüvészet e fényes csarnokába, azonnal ama két férfiu képmásával találkozzék, ki a magyar zenének legnagyobb diadalt szerzett. Mindkét nagy szellem most is él köztünk: Liszt Ferenc és Erkel Ferenc; sőt ez utóbbinak legujabb alkotásával: a »Szent István« opera hangjaival avatják föl a muzsa-templomot. A két szobormüvet Strobl Alajos mintázta. Hosszu idő óta foglalkozik velük a budai várkerti bazárban, hol mütermét berendezte. Liszt Ferenc képmása már elkészült. A mestert ülő helyzetben ábrázolja, amint elmélyedt s a lelkében zsongó dallamokra figyelni látszik. Ritka érdekességü, szellemes arcán, magas homlokán, nyilt tekintetén csupa ihlet, csupa ész és csupa erély látszik. Nem ismerek jellemzetesebb arcképet, pedig Kaulbach Vilmostól gróf Nemess Elizáig sokan festették a »Krisztus« és »Erzsébet« oratoriumok alkotóját. Ami individuális vonást talált e fiatal szobrász a mesteren, ki több izben minta gyanánt ült előtte, azt épp oly lelkiismeretesen, mint találóan kifejezte, fölhasználta; még pedig ugy, hogy nem csupán portrait-t, hanem emlékmüvet készitett, anélkül azonban, hogy az eszményitès által ártott volna az alak életteljességének. S ez igy van helyesen. Strobl Alajos e szobra a mesternek nemcsak csetleges kifejezését, vonásainak hasonmását mutatja (hisz ezt a müvészietlen fotográfia is teszi), hanem föltünteti egyuttal egész lelkületét, benső világát, jellemét. Az elhelyezés is szerencsés. A ruha a legtermészetesebben födi az idomokat s a drapéria mindenütt élénkiti a vonalmenetet s emeli a festői hatást, melyről a modern plasztika mai nap mind nehezebben bir lemondani. Méltó társa lesz e szobornak az Erkel Ferencé. Az ősz zeneköltőt ugyanoly helyzetben mutatja. A mintázó szobrásznak a fényképek egész sora áll rendelkezésére, hogy munkáján könnyitsen; a befejezésnél pedig a megörökitendő mester szintén minta gyanánt ül. Ekkép a két nagy szellemről még életében a legélethübb monumentális képmást kapjuk, oly helyen, ahová legjobban illenek.

E fehér márványszobrokra ékes menyezet fog alátekinteni. A fölépcsőház boltozatát ugyanis Thán Mór falfestvényekkel diszité. Ezek »a zene diadalá«-t ábrázolják allegoriai csoportokban. A különféle zeneszereket tartó geniusok szeretetreméltó csapata fogadja a nézőt. Középütt négy kis jelvényes csoport amoretteket tüntet föl. Az egyik páván lebeg s kezében csigát tart, egy másik villával kezében a háromfejü cerberust hajtja; a harmadik az olympusi villámmal sas hátán áll s a negyedik delfinen ül szigonynyal kezében. Egy terjedelmesebb kompozició a költészetet s a dicsőséget ábrázolja; amaz szárnyas griffen ül, az utóbbi feléje lebeg s koszorut nyujt neki. Mozgalmas kép az, melyen Apollo megfenyiti Marsyast s egy harmadik festmény a Pegazust ábrázolja két allegoriai alakkal. Szélről a falakon a különféle hangszereken játszó amorettek dévajkodnak, emelve és kiegészitve e csoportok hatását. Változatosság a motimuvokban, könnyedség az elrendezésben, üdeség a felfogásban s rajzbeli kifogastalanság egyaránt előnyei e képeknek. Thán Mór az ilyen feladatokat mindig sikerrel oldja meg. Évek hosszu során át a figurális kompoziciókban ritka ügyességet sajátitott el s azért akkor is tetszetőset nyujt, a mikor a mélységről s a szellemességről lemond, mint a hogyan ezuttal tevé. Nála a dekorativ hatás sokszor az egyedüli cél; s ezt, ha magas is, mindig eléri. Ugyanő tőle valók az oldalfalak félkörü

mezőiben ékeskedő képek is. Orpheus és Euridice történetét találjuk itt. A tárgy rendkivül hálás és egyuttal nehéz, ha a müvész nem kiván a már jól ismert nyomokon haladni. A köveket megindító mythologiai lantost, a ki meghalt kedveséhez az alvilágba leszáll, csak oly gyakran festették (s éppen csarnokok, termeknek diszéül), mint akár az Amor és Psyche történetét, melynek typusait, csoportjait s egész szellemét Rafael örök időkre megállapitá ugy, hogy ember legyen a gáton, aki epigonjának kivánjon fölcsapni. Ő, a nagy mester adott reá példát, mint komponáljon bele a képiró a megszabott térbe egy-egy jelenetet, hogy a szük határak ne merő akadályoknak szolgáljanak, sőt természetes kereteket képezzenek. Ha valahol itt, az ilyen félkörü vagy négyszegü mezőbe irt képnél nyer jelentőséget Goethe mondása: »In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister!« Nos, a térrel hüségesen és jó tapintattal sáfárkodott Thán Mór. S ez nem is kiván dicséret lenni számára. Mert hisz Goethének nem akkor van igaza, ha a megszabott korlátokat át nem lépi a müvész; hanem akkor, ha azokon belül valóban mesternek mutatkozik. Én azonban az Orpheus és Euridice alakjait modorosaknak találom. Ugy tetszik már több izben s másutt volt hozzájuk szerencsém, s nem csalódom, a mikor azt hiszem, hogy előkelőség s költői illusio dolgában érzékeny fogyatkozást szenvedtek. Ezek is takaros hivei az olympusi Zeusznek, de mintha fájdalmuk, gyászuk kissé theatrális lenne, s mintha a csoportositásban is a balletrendező gyakorlottsága jutna eszünkbe. Ez az Orpheus és ez az Euridice csak ékiteni akarja a falakat; meginditani bennünket — nem igen készülnek.

De a széles lépcsőház összhatása a legkedvezőbb. Az ornamentáció ragyogó, szinteljes, a nélkül, hogy tulterhelt és rikitó lenne. A hová a szem néz: mindenütt a legszebb renaissance-modoru ékitmények, szárnyas-oroszlán- és virág-motivumok pompáznak.

Szintoly fényesnek igérkezik a *fővestibule*. Itt a menyezetet a kilenc múzsa fogja ékiteni, *Székely* Bertalan ecsete által megörökitve. Az oldalfalak mezőibe ugyane müvész kisebb geniusokat, amoretteket fest. Székely Bertalan már elkészité a kartonokat s ezek rajz és felfogás tekintetében egyaránt kiválóak. A falakra közelebb viszi át a konturokat s a festést is nemsokára megkezdi. Ugyane helyiség plasztikai diszt is kap. Oldalvást a kerek medaillon-mezők ugyanis egy-egy hirneves hazai zenész dombormü-képmása számára vannak fenntartva. E relief-müveket *Sefcsik* Antal mintázza. Eddig négy arcképet rendeltek meg nála. Mosonyi Mihályé és Doppler Ferencé már készen van. Amaz a simphonikus zene jeles költőjét hiven tünteti föl. Érdekes magyar arca, nemes vonásaival, hosszu szakállával, éles tekintetével, szellemes profilt mutat; a másik mü, mely az »Ilka« opera s annyi más zeneköltemény nemrég elhunyt kitünő mesterét ábrázolja, szintoly találó arckép. A fiatal szobrász nehéz feladatot oldott meg, mert arc-éleket kellett mintáznia, de a rendelkezésére állott fényképek közül egy sem mutatta profilban az illető fejet. Annál dicséretesebb, hogy a nagy arányu dombormüvekben nemcsak élethüséget, hanem jellemzést is birt nyujtani. Most Hummel Nep. János, e pozsonyi születésü, régi jeles zeneköltő és Goldmarck Károly, a »Sába királynője« szerzőjének medaillon-képmásait mintázza.

A első emeleti *foyer* diszitésével két festőmüvész van elfoglalva. A menyezeten Bachus üzi isteni játékát. Telitett, ragyogó szinek, kecses alakok, üde háttér s mámoros derült hangulat: mindez alámosolyog a nézőre, változatosan s figyelmet lekötően. Három nagy kompoziciót készitett *Vastagh* György, ki évek előtt a székely- és cigányéletből meritette képeinek tárgyát, s azokkal Bécsben gyors hirre is jutott; de aztán hazajöve itt majdnem kizárólag arcképfestészettel foglalkozott s csak néha-néha hódolt a kevésbé jövedelmes, de ambiciózusabb müvészetnek. Az alcsuthi kápolna oltárképei óta most igyekezett először ismét magasabbra törni. Müvei valóban tetszetősek, s ez irányban való tehetségét előnyösen igazolják. A menyezet jobb részén négyszegü mezőben »Bachus neveltetése« látszik. A piros-pozsgás gyermeket egy bájos, szőke nimfa tartja ölében, mig egy másik üde szőlő-fürtöt tart feléje, melyet az elkényeztetett »kis isten« elkapni próbál. A háttérből a vén Silénus nézi az idylli jelenetet, a melynek a nyár és ősz minden öröme: virága és gyümölcse nyujt ékességet. A másik oldalon »Bachus ifjusága« látható. A serdülő

fiucska fehér kecskén nyargal. Pompás rózsa-guirland ékiti a paripát s a rajta ülőt; valamint a három pajtást is, kik a kecskét nagy vidáman vezetik s körülölelik. A kopasz Silénus ott lustálkodik a gyepen s örömét leli tanitványa dévajkodásában. Az egész jelenet keretéül zöldelő tájkép szolgál. S a mámor heve, az érzéki öröm csapongása még fokozottabban nyilvánul a középső nagy kompozición, mely »Bachus diadalmenet«-ét tünteti föl. Az aranynyal ékes szekéren ül az ifju Bacchus a bájos Ariadnéval. Két királyi tigris vonja a szekeret. Elől halad Ámor pajzán mosolylyal. Körülte a bachantikus alakok, amorettek, faunok, egész sereggel. A hegyesfülű fele-bakkecske Pán a kettős sipot fujja és az egész társaság föléledni látszik. Virág a hová a szem néz; az egész tavasz szinjátékát, illatát kivánta a müvész feltüntetni e képen s a siker nem is fordit neki hátat. Az oldal-falakon folytatást nyer a bachantikus kép-ciklus. Az egyes mezőket amorettek fogják disziteni. Összesen tizenkét ily mező van a menyezet alatt.

Lejebb Feszty Árpád müködik. A szemközti ablakok által megvilágitott három falra kilenc terjedelmes kép számára van hely. Tájfestvények fognak itt ékeskedni, melyekhez a müvész a mult télen és tavaszkor Italia kék ege alatt szerzé a motivumokat. Már a kartonok mindenkinek megnyerték a tetszését, a ki csak látta azokat. Most három kép már készen látható, s a kivitel megfelel a kompozicióknak. Az egyik »Saphot«-t ábrázolja, vadregényes sziklás tájban, a tenger mellett, melynek hullámai tajtékozva ostromolják a meredek, magas partot. A csalódott, kétségbeesett költőnő fejét lehajtva néz a vad örvénybe, melyben nyugalmat remél. Koszoruja, melylyel csak dicsőség, de nem egyuttal szerelem jutott osztályrészeül ott hever a sziklán. Alant a kaktuszok s más növények egész fákká nőve zöldelnek s exotikus jelleget adnak a mélyen átérzett, historiai szellemmel áthatott képnek. Más hangulat szól hozzánk a »Nimfák táncá«-ból. Buja tájban, hol »regét suttog az árny« »s a sürűben ezer mese szövődik«: az esti pir titokteljes világa mellett hóditó körtáncot lejtenek a nimfák. Az előtérben rózsafüzérrel ékitett thermaszobor áll, s e mögött egy fiatal pásztor lesi a táncot. Az igézet lekötve tartja s nem mer közelebb lépni; mintha álomnak tetszenék neki a jelenet, mely az első neszre szétoszolhat. S mint egy álom tünik fel a harmadik kép is, mely romba dőlt templomot mutat. Az előtérben viz csillan föl; hosszu nádak, bambuszok, sás merednek föl. Egy oszlopdarabon pán ül s egykedvüen fujja hangszerét. A melancholia s az elmulás érzete nyert kifejezést e jeleneten. Mindhárom festvény oly haladásban mutatja Feszty Árpádnak majd rohamosan emelkedő, majd ismét alábbszálló tehetségét, a milyent legjobb barátjai sem igen vártak és reméltek. Semmi kicsinyesség a kompozitióban, semmi aprólékosság a kivitelben és semmi keresettség a hatásban. A nagy stil egyszerüsége, határozottsága érvényesül minden részletben s a hangulat mindenütt tiszta költői, zavartalan.

Rendkivüli fényüzés lepi meg a nézőt az udvar számára épült helyiségekben. A földszinti vestibule s az innen tovább vezető királyi lépcső, mind valódi anyagból készült. A boltozatot vörös, csikos márványoszlopok tartják, melyeknek fehér márvány fejei a legszebb korinthusi styl ékességét hirdetik. Scholz Róbert, a kinek finom izlését, élénk képzeletét a többi helyiségek ornamentumai is hirdetik: változatos, élénk hatásu arabeszkekkel diszitette a vestibule-t. Azonkivül Kovács Mihály tizenhét képcsoportot festett, a legkedvesebb amorettek alakjaival, kik táncolnak, zenélnek. A különféle hangszerek mind fel vannak itt tüntetve s a gyermekek erőlködése, buzgalma sok közvetlenséggel nyert kifejezést. A lépcsőház menyezetét arabeszkek; az alatta lévő félkörü mezőket pedig fülkébe festett eszményi tájképek, görög klasszikai templomokkal, déli erdő- és tenger-motivumokkal diszitik.

Az első emeleten levő udvari szalon falaira Keleti Gusztáv nagy tájképeket fest, melyeknek tárgyát magyar dalmüvekből vagy a regényvilágból meriti; Székely Bertalan pedig a négy évszakot festi friz alakjában gyermekek csoportjaival. Egy másik terem falait Thán Mór ékité falfestvényekkel. A menyezet nagy képe »Páris itéleté«-t tünteti föl. Az Ida hegyén, regényes tájkép terül el. Mercur, az istenek követe egy sziklán pihen, előtte Páris áll frigiai sapkával, pásztorbottal s az almával kezében; a felhők hátán megjelent három

istennő felé közeledik, miközben fehér kutyája lesi őt. Az istennők közt legszebb természetesen a ruhátlan Venus, kit Amor pajzánkodva Páris elé vezet. A háttérben Minerva pávája látható. Nagyobb igények nélkül festett, tetszetős kép. A két kisebb kompozició a három gráciát, a másik Amort és Psychét ábrázolja. A két oldalfalon pedig jobbra a Reggel, balra az Éj allegoriája látható.

A nézőtér födisze a menyezet óriási falképe »Az olympus«, melyet Lotz Károly festett. Hat csoportban, melyeket körben komponált a mester, a zenemüvészet egész aesthetikáját, a szépnek különféle válfajaiban tünteti föl. E mü, a magyar monumentális képirásban korszakalkotó s hivatva van, hogy Lotz Károly genialitását örök időkre hirdesse. A mély szellemet, a gondolat gazdagságát s a kompozició bámulatos tökélyét, mely ez alkotást oly becsessé teszi, külön tanulmány tárgyává lehetne tenni; azért máskor hosszasan ismertetjük.

Ugyancsak Lotz Károly a proscenium három allegoriáját: a tánc, a zene s a költészet alakjait festi Jakobey Károly, e sokoldalu s kitünő technikáju müvész társaságában. Gazdag ékitésü lesz az udvari páholy is, mely a szinpaddal szemközt van s három részből áll. Magassága oly nagy, hogy a második emelet fölé ér. Előtte négy oszlopon Donáth Gyula négy allegoriája fog állni, melyek quartettet ábrázolnak a soprán s alt két női, a tenor és basszus két férfi képviselőjével. A nézőtér minden része diszesnek igérkezik. Az első és második emelet páholy-könyöklőjét cinköntésü figurális ornamentumokkal látják el, melyeket Strobl Alajos mintázott, a harmadik emelet kihajló karzatán pedig szintén ércből öntött virág- és gyümölcs-motimuvokból szerkesztett fesztonok futnak végig.

De ki győzné mind elősorolni, ami e pompás épület stilszerűségét hirdeti, fényét emeli, gazdagságát öregbiti. A loggiák szines majolikái, melyeket Marchenke készitett, az ajtók faragványai, a menyezetek, oszlopok, párkányok aranydiszitései s a többi ékes részletek a hazai müipar igaz diadalát képviselik. Ybl Miklós érdeme, hogy a különféle müvészeteket egy nagy, egy emlékezetes alkotás szolgálatában oly fényes sikerrel tudta egyesiteni, hogy valamennyien ismét a zenemüvészetet dicsőitsék.

PRÉM JÓZSEF.

TURGENYEV A SAKK MELLETT.

— Egy szemtanunak följegyzései. —

A »Vadász naplójá«-nak geniális irója rendkivül szeretett a sakktáblának harlekinszerü talaján vadászni. Éles szeme sajátszerüen szuró kifejezést öltött, valahányszor a király-fogósdi megeredt és a »sakk, sakk, sakk« rémitő igéit oly veszedelmes biztossággal hajigálta oda ellenfelének, akár csak valami ellenséges hadvezér a kartácsokat. Kedves szenvedélyének föláldozta még irodalmi foglalkozását is és azok a pillanatok, melyeket a theaasztal mellett oly feledhetetlen bájjal tudott fölékesiteni, megfogytak, mihelyt valaki a »vérnélküli küzdelem« eszméjével állott elő . . .

Azoknak, kik Párisban a Café de la Régencenak törzsvendégei voltak, nagyon élénk emlékezetükben fog maradni azon jelenet, midőn Turgenyev egyik kezével a sakknak alakjait mozgatva, másik kezével jegyzeteket vetett papirra, melyekben beszámolt kiadójának egy rég odaigért regénynek tárgyáról.

1870-ben tagja volt ama nemzetközi sakk-kongresszusnak, mely Baden-Badenben tartotta tornáit és melyekben Turgenyev csak nagy szerénysége folytán maradt ki a a győzők sorából. Turgenyev azonban egyre járt-kelt, ezt üdvözölte, amannak más lakás hiányában saját nyaralóját ajánlotta föl, ugy hogy a »champion«-ok tréfából elnevezték »kvártélymester«-nek.

— Nos, ha már igy neveztek! mondá csöndes mosolyával, akkor be is kvártélyozlak benneteket magamhoz, holnap hivatalosak vagytok nyaralómba.

Másnap valóságos kis népvándorlás támadt. A fogatok egymás után robogtak a Turgenyev-villának fenyűfákkal szegélyzett kapuja elé s abból a világ legjobb sakkozói szállottak ki. Belül a pompás termekben tréfás torna folyt: minthogy a háziur sakktáblát nem adott és mégis azt kivánta, hogy a theát egy-egy problemával kell kiérdemelni; kopekek és ezüstrubelekből állitottak össze egy kis táblát, melyen gyufákat fektettek jellemző csoportokba és ugy

játszottak. Turgenyev jóizűt nevetett és boldogan vizsgálta a termeiben ülő válogatott társaságot.

Talán soha sem látott még senki együtt annyi nevezetes embert, mint akkor. Andersen és Neumann heves csatát vivtak az improvizált sakktáblán, Blakburn és Paulsen a kandalló mellől hallgatóztak, mig Rolisch minden egyes huzást harsány hangon odakiáltott nekik. Vinawer, Mirkvitz, Rosenthal és de Vere képezték a publikumot és valóban szakértőbb és egyuttal figyelmesebb quadrum-viratus alig képzelhető.

A játék javában folyván, senki sem vette észre, hogy a házigazda csöndesen leült és valamit futólag papirra vetett. Csak midőn egy kis szünet állott be, akkor látták Andersen mellett, kinek győzelmet jóslólag mosolygott a szemei közé és igy szólott: »Ön lesz az én sakktáblámon a champion!« — Hát hogy tudja ezt már most! — pattant föl Neumann, de már a következő pillanatban lecsillapodva tette hozzá: »Ez csak költői divinatió és semmi más!« Turgenyev nagyra becsülte a költői divinatiót és a költőt bizonyos tekintetben mindenkor jósnak is tekinté. A csöndes gunynak hallatára elpirult és élénken fordult Neumannhoz: »Nos fogadjunk, hogy ön elveszíti a játszmát; ha igen, akkor ön tartozik nekem egy érdekes sakkfeladványnyal, ha én vesztek, azaz, ha ön nyer, akkor rendelkezzék velem!«

— Szavánál fogom kedves barátom!« — volt a válasz és a játszma tovább folyt.

Végre is Neumann győzött.

Turgenyev elkedvetlenedve fordult el. — Megbuktam! — mondá, mint mindig, midőn győzni óhajtottam. Neumann fölismerte kötelességét és gyorsan fölkelve Turgenyevnek tulajdonitotta a győzelmet, mint a ki őt nyilatkozatával még jobban feltüzelte. De a költő visszautasitotta a bókot.

— Nos Neumann, mondá, mit kiván?

— Azt amit az imént irt!

Turgenyev összerezzent, s összevonta szemöldeit.

— Csodálatos, mondá, hogy barátaim mindig félig kész müveimet óhajták! De legyen, halljátok tehát, ez egy karcolat a sakkjáték eredetéről.

— Halljuk, halljuk! hangzott mindenfelül.

Turgenyev a balkonra lépett és annak nyitott ajtajában megállapodva olvasta a következőket:

»Keleten történt. A verőfényes országban, a hol a forró napsugár teremtővé teszi a képzelmet és a forró szerelem tudóssá a tudatlant.

Egy ifju fejedelem gyönyörü rabnőt emelt magához és trónjáig vitte, a mennyiben nejévé tette. Játszva helyezé fejére a koronát, de alig történt ez meg, midőn maga is rabjává lett a szép ifju királynőnek, ki egyre többet és többet követelt.

A fejedelem megunta e parancsolgatást és a tartomány szokása szerint egy más nőt jegyzett el magának és nőül akarta venni. De ekkor az első feleség lépett elő kérelmével és oly szivrehatólag tudta azt előadni, hogy a fejedelem már-már hajlandó volt engedni, midőn egyszerre kegyetlen kedve támadt és a következő feladattal ütötte el az egész dolgot:

— Ha képes vagy országomban még egy házastársat mutatni, a hol a férjnek csakis egyetlen neje van, beleegyezem, hogy te légy egyedüli nőm.

Az országban többnejüség uralkodván, a szép Fatime (igy hitták a merész fejedelemasszonyt) eleinte elszomorodott, de két heti gondolkozási időt kérve, visszavonult és a kitüzött időre sugárzó arccal mutatta meg azt a mit most sakkjátéknak nevezünk.

— Ime, felséges uram és férjem, itt van egy király, kinek csupán egyetlen felesége van. Szavamat beváltottam most felségeden a sor.

A fejedelem meglepetve, ismételten megmagyaráztatta magának a mély értelmü játékot és végül mosolyogva mondá:

— Én ugyan élő házaspárról szólottam, de a királyi szót csürni-csavarni nem szabad, tehát szavamnak helyt állok: te vagy egyedüli feleségem és királynőm!

Igy győzött a szerelem, mely mindenütt nyomában jár és parancsol az észnek!«

Turgenyev elhallgatott és mélán tekintett ki, midőn egyszerre a szél kikapta kezéből a papirost és nyakra-főre magadta magával. Hiába volt minden kutatás és igy csak a kortársak emlékezete őrizte meg, hogy mit regélt Turgenyev a sakktábla mellett!...

ECHO.

IRODALOM.

A Kisfaludy-társaság vasárnap ünnepet ült nagynevü tagjának s egykori igazgatójának: Arany Jánosnak emlékére. Az akadémia fényes diszterme zsufolásig megtelt: a széksorokban hölgyközönséggel, a karzatokon ifjusággal, mely mindenkor buzgó látogatója a szépirodalmi társaságok üléseinek. Ez az emlékünnep maradandó emléket hagy a jelenvoltak elméjében, s egyuttal tartalmas müvekkel gazdagitotta a magyar szépirodalmat. A Kisfaludy-társaság három kiváló tagja: Gyulai Pál, Lévai József és Szász Károly, az elhunyt nagy költő barátai, koszoruzták meg Arany emlékét, visszaemlékezve életére és müködésére. Nem akarunk az ülés tárgyainak elemezésébe bocsátkozni. A gyors kezü napisajtó után későn is érkeznénk hiradásunkkal. Annyit azonban el nem hallgathatunk, sőt örömmel hangsulyozzuk, hogy a Kisfaludy-társaság ünnepe ezuttal a magyar irodalomnak is ünnepe volt. Ugy Szász Károly hangulatteljes megnyitó beszéde, mint Lévai József lendületes ódája és Gyulai Pál tartalmas jellemrajza méltók voltak az ünnepelt nagy költő nevéhez. Szavaikat mély csendben hallgatta a nagy közönség, ismerve és átérezve az ünnepély jelentőségét.

Az akadémiai könyvkiadó vállalat 1883-ik évre eső illetményeinek szétküldése e hó 15-én kezdődik. Az ekkor szétküldendő munkák a következők: A történelmi (első) sorozatból: Fustel de Coulangestől »Az ókori község«, franciából forditotta Bartal Antal. Egy kötet, 41 iv, diszkötésben, teljes. Boissier Gaston: »Archaeologiai séták.« (Róma és Pompei.) Franciából forditotta dr. Molnár Antal. Egy kötet, 25 iv, diszkötésben, teljes. Ezen sorozatért beküldendő: 4 frt 86 kr. A történelmi sorozat jelen (III.) ciklusára igért 240 iv helyett csak 213 ivet kapnak a pártoló tagok. Habár a megelőző két ciklusban ezen sorozat pártolói részére szétküldött munkák összesen 54 ivvel haladták meg a köteles ivszámot, a m. t akadémia könyvkiadó bizottsága ezen többletet nem szándékozik a jelen ciklus könyvilletményeibe beszámitani, és az elmaradt 27 ivért kárpótlásul a pártoló tagoknak felajánlja a következő két munka egyikét: Beöthy Leótól »A társadalmi fejlődés kezdete«, 2 kötetben, füzve; vagy Trefort Ágostontól »Emlékbeszédek és kisebb dolgozatok«, 2 kötetben, füzve. Az irodalmi (második) sorozatból: Taine H. A. »Az angol irodalom története«, franciából forditotta Csiky Gergely, III. kötet, 30 iv, diszkötésben. Ezen sorozatért beküldendő 3 frt 46 kr. A második sorozat pártolói a jelen ciklusban 19 ivnyi többletet kapnak, t. i. 180 iv helyett 199 ivet. A jog és államtudományi (harmadik) sorozatból: Taine H. A. »A jelenkori Franciaország alakulása,« franciából forditotta dr. Toldy László, III. kötet, 41 iv, diszkötésben. Ezen sorozatért beküldendő: 3 frt 86 kr., mind a három sorozatért 11 frt 66 kr. A könyvilletmények utánvételes szétküldése megszüntetvén, felkéretnek a pártoló tagok, hogy az évi dijat postai utalvány által november 10-ig a könykiadó hivatalhoz előre megküldjék.

A »Filozófiai irók tára« negyedik kötete megjelent. A derék vállalat, melyet az akadémia is támogat, eddigi köteteiben a bölcsészet kitünőségei közül megismerteti Decartest, Schoppenhauert és Humet, most pedig egy nagyérdekü bölcsészeti tanulmányt közöl: »Franciaország klasszikus filozófusai a XIX. században.« Irta Taine, forditotta Péterfy Jenő. A könyv a franciák e századbeli filozófusainak nemcsak nézeteit és müködését ismerteti meg, hanem azok hatását, az ellenkező véleményeket s a fölidézett vitákat is föltárja s közbe vegyül maga Taine is megjegyzéseivel. A mü tizennégy fejezetre oszlik s főalakjai: Laromiguière, Royer-Collard, Maine de Biran, Cousin, Jouffroy. A hires francia iró e munkája Péterfy Jenőben megtalálta illetékes forditóját. Az uj kötet a Franklin-társulat kiadásában jelent meg s 1 frt 40 krajcárért kapható.

»A jász-kunok története«, a nemrég elhunyt Gyárfás István terjedelmes történeti monografiájából, a harmadik kötet is megjelent. Ez a kötet az 1301—1542-iki évkort öleli fel, de szerző egy cikkben még visszapillant a régebb multra, a jászok történetét adván elő 454-től 1323-ig. Gyárfás a sokféle néven előforduló jászokat (ijász, philiszteus, jacving, jazmazita) a két kun nemzetség egyikének tartja, mely Moldvából jött be, hol Jászvásár neve ma is őrzi emléköket. Szerinte a hét nemzetségről hazai okleveleink hallgatnak, mig nem hihetően a III. Endre és I. Károly alatti trónviszályok alatt magokat a király iránti ragaszkodással s hadjáratokban vitézségükkel különösen kitüntetvén, a kun név mellett külön a jász is, legelőször I. Károly alatt 1323-ban előtérbe jött s királyi oklevelekben is használtatott. Gyárfás az okirat hasonmását is közli mellékletül. A kötet következő részei folytatják a jászkunok történetét, s mindenik résznek meg van a maga korrajzi háttere. A jászkunok beléletéről két nagyobb fejezet (az egyik a XIII. és XIV. században, a másik 1400—1542-ig) mint ö. álló tanulmányok is igen értékesek és tartalmasak. A kötetet, mely 32 ivre terjed, okiratok közlése rekeszti be. — A »jász-kunok története«, Gyárfás halála következtében nem marad csonkán. A nagy buzgalmu szerző egészen készen hagyta hátra a negyedik kötetet is, sőt elkészült az egész monografiával, ugy hogy legfeljebb oly részek maradhatták el, melyekkel pótlólag akarta kiegésziteni munkáját, mert a levéltári kutatások időközben mindig és mindig több adatot hoznak napvilágra, s e munka irása közben emelkedett nagy jelentőségre a XIV. század legelső éveiből való Petarrca-féle kun-codex, mely a teljesen kihalt kun nyelvet megőrizte és azt töröknek tünteti föl.

»A kereszt diadala a félhold felett 1683-ban.« Ez a cime a füzetnek, mely Esztergomban hagyta el a sajtót s az október 28-iki ünnepély alkalmára jelent meg. Népszerü modorban adja elő az 1683-iki állapotokat, Bécs ostromát és fölmentését, továbbá a háboru folytatását Magyarországon, a párkányi diadalt, Esztergom visszafoglalását. Közli Simor bibornokprimás-

nak a kétszázados emlékünnep megülése tárgyában irt körlevelét is. A füzet ára 40 kr, s kapható Esztergomban Séda Ernőnél és Buzárovics Gusztáv könyvkereskedésében.

MŰVÉSZET.

A zenemüvészetnek nagy vesztesége van: Volkmann Róbert, egyike korunk legnagyobb zeneköltőinek, e hó 29-én, éjfélkor, hirtelen meghalt. A 68 éves aggastyánt az nap délután, midőn egy lánchidtéri kereskedésben járt, szivszélhüdési roham támadta meg; lerogyott a székéről, melyen ült, elvesztette eszméletét s mire hazaszállitották budai lakására, már alig volt benne élet. Az orvosok mindent elkövettek megmentésére, de már késő volt. Szenvedése éjfél előtt pár perccel ért véget. Volkman Róbert Lommatzsch szászországi faluban 1815. ápr. 6-án született. Atyja, ki kántor volt, oktatta őt zenére; a freibergi szemináriumban Anacker karnagy részesitette további képeztetésben, majd 1836-ban Lipcsében Becker az ellenpontozatokra oktatta. Élete zajtalan és szerény volt. 1839 óta kevés félbeszakitással folyton Magyarországon élt és itt szerezte örökbecsü szimfoniáit, szonátáit, vonós négyeseit stb. Németországban jobban ismerték Volkmannt, mint nálunk; ott a legnagyobbak mellé helyezték. De itt Magyarországon is voltak a mesternek hü tisztelői, bámulói és ezek közt első a megboldogult Heckenast Gusztáv, ki lelkes maecenás bőkezüségével tette egész haláláig barátja életét gondtalanná. Heckenast Gusztáv először Pozsonyban, aztán Budapesten adott nyájas és kellemes otthont Volkmann Róbertnek, ki nemeslelkü barátja áldozatkészségéből gondtalan napokat élhetett és a muzsának áldozhatott. Volkmann Róbert mint zeneköltő legnagyobb volt a symphoniában. Gondolatainak mélysége, a dallamos kifejezés egyszerüségében is megragadó hangszerelés örök nevet és dicsőséget biztositanak neki e téren. Apróbb zenemüveiben játszi kedély és utólérhetetlen báj nyilvánul. Volkmann Róbert egyike volt a legszerényebb embereknek; kerülte a nyilvánosságot; Budapesten alig ismerték nehányan tiszteletreméltó ősz alakját. Legutoljára az 1881-ki filharmoniai hangversenyek egyikén a redoute nagytermének diszes közönsége fényes ovacióbau részesitette az agg költőt, kinek akkor B-moll szimfoniáját adták elő. Az öreg Volkmann szerényen hajlott le egyik erkélykarzatról; ez volt egyetlen nyilvános szereplése, melyre emlékezünk. Volkmann Róbert az orsz. zenészeti akadémián az összhangzattan és ellenpontozat tanára volt. Mély bánattal mondunk áldást emlékére!

Jókainé asszony jubileuma, melynek a mult hó 31-án kellett volna végbemenni, e hó elejére halasztatott. Jókainé-Laborfalvi Róza asszony fényes öltözékeket készittetett buesu-fölléptére. A darabból e héten kezdődnek a próbák. Coriolanust Nagy Imre fogja játszani. Jókainé asszony csak a két utolsó próbán vesz részt. Itt megemlitjük, hogy a vidék több helyéről küldenek a szintársulatok képviselőket a jubileum ünnepélyre. Igy a székesfehérvári szinpártoló-egyesület is elhatározta, hogy képviselteti magát.

Szigeti József egy uj 3 felvonásos énekes vigjátékot nyujtott be a népszinház igazgatójának. A darab, melynek cime még nincs megállapitva, november végén fog szinre kerülni, a főszerepben Pálmai Ilkával. A darabhoz Serly Lajos irja a zenét.

Szinész-kongresszus. A magyar szinész-egyesület ez évi közgyülését a központi igazgató-tanács legutóbb tartott ülésében f. évi december hó 10, 11 és 12-napjaira s esetleg az ezt követő napokra tüzte ki, utasitotta egyuttal az irodaigazgatót az erre vonatkozó intézkedéseknek és jávaslatoknak idejében való megtételére, s a kongresszus elé terjesztendő jelentés elkészitésére.

Kamarai trio-hangversenyek. A tavalyi hangverseny-saison alatt alakult s Grünfeld V., Willmout B. és Major J. Gyula zenemüvészekkől álló trio az idén is fog két kamarai hangversenyt rendezni a vigadó kis termében és pedig az elsőt november 14-én (szerdán) s a másodikat december 10-én (hétfőn). Az első hangverseny müsora a következő: 1. Trio zongora, hegedü és gordonkára (Dur op. 87) Allegro, Andante conmoto, Scherzo, Finale (uj) Brahms-tól. Sonata zongora-hegedüre (A-dur op. 13) Allegro mollo, Andante, Allegro trio, Allegro quasi presto (uj) Fauré től. 3. Trio zongora, hegedü és gordonkára (C-moll op. 16) Allegro energico, Andante espressivo, Scherzo, Finale Mendelssohntól.

Offenbach szobra. Párisból irják, hogy a Mont-martre boulevardon levő des Variétés-szinház foyer-jában november 10-én leplezik le ünnepélyesen Offenbach mellszobrát. A márványszobor egy Franceschi nevü olasz szobrász mühelyéből került ki és élethüsége által tünik fel. A Variétés szinházban a tél folyamán ujból előadják Offenbach »Párisi élet« cimü darabját; a szereposztás majdnem ugyanaz, mint volt e darab első előadása alkalmával.

Coquelin néhány nap előtt olvasta fel a párisi Vaudeville szinház tagjai előtt, a Daudet »Királyok számüzetésben« cimü regényéből meritett szinmüvet. A darabot Daudet Alfonz Delairrel irta és november havában fog az szinre kerülni a Vaudevilleben.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd . . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia. Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a holti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a művén átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe disziti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MŰVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Nemenyi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet. . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel.) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVANYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt- kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzeti jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest, Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

45 szám. 1883 November 11.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A virginás asszony. (Történelmi elbeszélés.) Irta Tóth Sándor.

A kőszent. (Költemény.) Irta Torkos László.

Egy felesleges ember naplójából. Irta Turgenyev Iván.

Aphorismák.

Berczik Á. uj vigjátéka. Irta Rakodczay Pál.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

e hó 11-dikén (vasárnap) d. e. 10 órakor a magyar tud. akadémia első emeleti termében

felolvasó-ülést tart.

TÁRGYAK:

1. A moszlim próféták. Irta és felolvassa: dr. Hatala Péter r. tag.
2. Költemény. Ábrányi Emil r. tagtól.
3. »A mi utcánk.« (Elbeszélés.) Irta és felolvassa Margitay Dezső r. tag.

A felolvasásokat zárt ülés követi.

VEGYESEK.

* (**Katona József emlékét**) a kecskeméti két gimnázium ifjusága halottak estéjén, kegyeletteljesen ünnepelte meg. A kath. gimnázium ifjusága kivonult a fáklyákkal és gyászének után Bogoss Endre elmondta Tary István szép, hatásos emlékbeszédét, mely méltányolva a költő érdemeit, ecseteli a kort, a melyben élt. Majd egy másik növendék diszes koszorut helyezett a márványemlékre. Azután Kovács István szavalta el Szalay Gyula alkalmi odáját. A ref. gimnázium ifjusága kivonult, gyászdalt énekelt, azután Papp Zs. alkalmi beszédet tartott, Talos L. pedig ódát szavalt.

* (**Turgenyev-ünnepély Bécsben.**) A »Bukowina« bécsi ruthén egylet dec. 1-én gyászünnepély rendez Turgenyev emlékezetére. Nevezett egylet minden Bécsben levő szláv egyletnek küldött meghivót, mire az »Ognisko« lengyel egylet következő levélben válaszolt: »A néhány év előtt tett szomoru tapasztalás folytán nem vehetünk részt ezen ünnepélyben. Attól félünk, hogy kénytelenek lennénk oly összejövetelben résztvenni, melyen lengyelellenes elvek hozatnának szőnyegre, melyek ellen határozottan fel kellene szólalnunk.« A levél e szavakkal végződik: »Nem akarunk félreértésekre okot adni, ezért tehát jobbnak látjuk távol maradni, habár a nagy férfiut, honfit és a szabadság törhetlen előharcosát nagyrabecsüljük és imádjuk.« Ezen levél a »Bukowina« három év előtti Cyril és Method ünnepélyére céloz, melyről a pánorosz manifestációk folytán a lengyelek tüntetőleg távoztak.

* (**Volkmann Róbert koponyája.**) Dr. Török Aurél, a tud. egyetem antropologiai tanszékének tanára, Volkmann Róbert, az elhunyt jeles zeneszerző koponyáján, közvetlen a temetés előtt, néhány főbb mérést eszközölt, melynek adatait a következőkben foglaljuk össze: A koponya legnagyobb harántátmérője 193 mm., legnagyobb hosszátmérője 163 mm., tehát a koponya hyperbrachycephal. A koponya e méretek szerint a nagy koponyák közé sorolandó, jóllehet a vizszintes kerület (380 mm.) nem tartozik a legnagyobb értéküek közé; a koponya üregе a középnagyságunál határozottan sokkal nagyobbnak vehető s a három legnagyobb átmérő modulusa a golyó alaku testhez közel álló értéket mutat. A koponya kerete széles tojásdad alaku, a homloki rész felé csucsosodik s a nyakszirt felé feltünően elszélesedik, ami mint jellegző kategória, az egész koponyának legfeltünőbb jelensége.

* (**Nagybecsü történeti oklevélgyüjtemények**) jutott birtokába a nemz. muzeum könyvtára. A füzetekbe szépen összegyüjtött és évszám szerint rendezett gyüjtemény, mely összesen 313 darab oklevelet foglal magában, különösen Erdélyországnak mult századbeli történetére nézve tartalmaz nagyfontosságu és becses adatokat s valamennyi az 1713—1731. évekből ered. Az oklevelek legnagyobb része — 308 darab — gróf Korniss Zsigmond erdélyi kormányzóhoz van intézve az azon korban szerepelt elsőrangu politikai egyéniségektől: igy Savoyai Jenőtől 43 darab (1714—1730), Saponia bibornok esztergomi érsektől 5, gróf Pálffy Miklóstól 8, gróf Koháry Istvántól 4, s gróf Károlyi Sándortól és gróf Nesselrode osztrák államminisztertől 1—1 darab, s végül Koch György Gottfried udvari ágenstől 36 darab. Ezeken kivül van még a gyüjteményben öt levél, melyeket Kizing György József cs. tanácsos és főhadbiztos intézett gróf Korniss István főkormányszéki tanácsos és tartományi főbiztoshoz.

* (**Érdekes leletek**) kerültek felszinre a nagyváradi várbeli ásatások alkalmával. Pár nap előtt a munkások ásója és kapája, körülbelül a templom közepén egy nagy sirhelyet takart fel, melybe falépcsőkön volt a lejárás. A sirboltban két csontváz feküdt. Egyik csontváz lábánál — melynek koponyáján 7 centiméter hosszu kardvágás látható — találtak sarkantyut, gazdag zsinórzatu ruhafoszlányokat, arany láncot s egy arany karikagyürü darabot, melynek külső része nem domboru, mint a mostani karikagyürüké, hanem homoru; a másik csontváz koponyája körül szintén ruhadarabokat fedeztek föl, melyekbe igaz gyöngyök vannak beillesztve. E sir mellett még van két kisebb sirhely. Az a vélelem, hogy a templom közepén föltalált sirbolt Szent-László nyughelye, mert a templom közepén hihetőleg nem valami közönségesebb halottat temethettek el. — Dr. Römer azonnal tett intézkedést, hogy az ásatás az eddig megengedett területnél még nagyobb területre is kiterjesztessék s az erre vonatkozó engedély távirati uton már meg is érkezett. Az ásatás tehát még 10 méter szélességben és 10 méter hosszban tovább folyik s igy igen hihető, hogy nemsokára a templom sanctuariumáról is feltakartatik a földréteg, mely azt századokon keresztül fedte.

KOSZORU

45 szám. 1883 November 11.

A VIRGINÁS ASSZONY.

— Történeti elbeszélés. —

Irta TÓTH SÁNDOR.

(Folyt. és vége.)

Az urasszony elsápadt. Válaszolni akart, de nem birta kinyögni, hogy szörnyü, a mit beszél. Avagy erős akart-e lenni, a legborzasztóbbat kivánta hallani? — — —

Hallhatta:

— Megtagadnád ugy-e? No hát mégse vagy több, Kornis Mária; te csak férjet, gyermeket tudnál árván hagyni; én az isten kezét huztam le egy házra, hol isten lakott. Elárultam a szent embert, az isten szolgáját!

Megdöbbent maga is a kárhozatos szótól. De azért szerepet váltott az urasszonynyal. Az félig összeroskadtan tántorgott visszafelé, eltakarta arcát, hogy ne lássa a szörnyü képet. Mintha itéletre hivná föl, büszkén emelte föl fejét a virginás. Ha érdemes volt-e hát Báthori szerelmére?

Az urasszony lassan fölkelt, szeme élesen nyugodott ismét a virginás asszonyén. De pihegő keble mintha megtagadná a szolgálatot, magasra nyult karja kimeredt és suttogásba vesző hangon szólt:

— Akkor hát Széki Judit vagy!

Arra a szóra felsikoltott a boldogtalan. Aztán minden elcsendesült. Az urasszony irtózva menekült onnan s sirva rejtőzött a kastély fülkéi közé.

A virginás pedig nem nézett utána; lázas homloka a lépcsőház oszlopához tapadt, szemeivel a földet kereste. Zsongó, cirpelő világ vette körül, tele lanka lombon játszi szellővel, imbolygó napsugárral. Nem látta meg őket, nem az utszéli galyért sivó madarat, mikor nevető fiókái közé visszarepült, nem a hegyalján szunnyadó napot, a vörhenyes alkonyt. Hizelgő lég futvalt fürtein át, ringó keblével játszott, ajkait körülcsókdosta, fülébe dudorászott; nem akarta észrevenni, csak az urasszony képén tépelődött. Haj, igazat mondott Balling János a Kornisné szerelméről, hogy »Asszony az is, mint te; aztán meg nem sirnak itt szentek, az isten sem ismerős, mint tinálatok, lelkem!«

III.

Szörnyü játékba kapott az éj. Másnapra is mind fellegtornyosulásban erőködött a megtelt égbolt s vérvörös nyilásokon hagyta fölfelé iramodni a viharos szelet. Válaszul vakitó fényt lövelt vissza az üres légutakba, haragosan utána szökött maga is s üvöltve futotta be a lakoma-házak téreit. Majd megfordult, kanyargó munkáját ujra kezdte a kert virágai, fa lombjai közt s megverte didergős ujjaival a nyári lak ablakait.

— Kalári, te! — ijedt fel a szép asszony — Ne aludj; vihar ült az eresz alá.

— Fogarasi lesz vagy a Buttyán-szél! — szól vissza az öreg cseléd s megint lekonyul a feje.

— Beh zug! Hej, chalys az, te; vigak odaát a Kornisok ... Haha! cseng ujra, táncba ropnak a leventék ... No te, Kornis Mária szép egy asszony!

— Haragos az isten! — nyöszörög a hang hátulról — Szünj meg, szünj meg!

— Bálházas, maszkás világ Báthori mellett ... Csókja kell ugy-e Mária? ölelése? Haha!

— Urasszony! — sug az öreg — Árva a ki messze sir Brassó alján, nyögése veri fel a vihart. Széki Mózesék könyörögnek e Magasságbelihez. Hallod?

Nagyot dördült az ég. Terhes öbleiből tüzpatak szabadult ki, vérpiros kép rajzolódott a szoba falára.

Dacosan fölvetette fejét, szemközt nézett a cikázó villámmal, leste a kastélyablakok keringő árnyait. Szünet állt ott be, a zene elhallgatott.

Hátra fordult.

Görnyedt alak meredt rá a sarokból, imádságot motyogott ráncos ajka. Nézni alig mert a szép asszonyra.

— Kalári, édes! — szólitotta meg s ki-kilopta tekintetét a borzalmas éjbe — a patikaládámat! Azt, a rekeszest . . . Aztán te, kacabájkát, rása-előkötőt, lengyel szoknyát, hamar a superlátból! . . . Hej, szegény virginás asszony!

Az ébenfa szekrény, az armáriumfakkok egyet-egyet csikorogtak odaát; rég volt, hogy Kalári köztük járt. Szomoruan szedte össze a fajlondis, saja-posztót, hozta az aranyrekeszes ládát pipes dolgokkal.

Széki Judit a falnak dőlve nézte. Onnan mondta tovább:

— Azt szereti: Ma lesz a napjuk. Maszkát játszódik, uri mulatságot Báthori Gábor tiszteletére! . . .

Feltörte a zárat; zománcos tükörképre esett a szeme. Megborzadt magától.

Az-e a virginás?

Halomra hevert körülte a ruha; az öreg megint régi helyén kucorgott, sóhajtozott. Válogatta, rakta; drága fejedelmi köntösök voltak. Egy se tetszett, maga is rut volt.

Másodszorra könycseppet látott pillái alatt. Aztán még egyet, aztán sikoltva székébe hullt. Onnan tévedt szeme a vén alakra.

— Te is sirsz? — fuldokolta s térdre roskadt mellette — Sirjunk hát ketten, Kalári!

Bucsuzó felhők szeme pillantott néha be rájuk. Utoljára a vihar is megsajnálta, más tájra költözött a radnóti falak mellől. Ugysem szereti a könnyeket . . .

Szótlan, egyszer-egyszer jajongva ültek egymás mellett: az urasszony arca kezei közé temetve, mig a másik merőn félrenézett.

Ijesztővé vált a csendesség. A chalys is bömbölni kezdett át az ablaktáblákhoz. Széki Judit kacagva szökött vissza csecsebecséi közé: felnyitotta a rekeszeket, válogatott az asszonyi praktikákban.

— Elmegyek Báthorihoz — kiáltotta szilajon. — Hadd lássa még egyszer a virginást!

Aztán összerázkodott. Merengve nézte magát a tükörben: Megint a szép Judit volt.

— Ah az én ölelésem, az én csókom! — suttogta szenvedélyesen, S kacéran bámult át az életre vált alakra. Ives szemöldeire árnyalatot irt a »szarvas szivé«-vel, alájuk »emberkoponya-por«-t fuvalt, »Kláris«-sal keltegette arca havát, mosolyát »sárkányviz«-ben fürösztötte s széphajlásu ajka fölé »márciusi nyulszem«-oldatban »szarvas szarvának a porá«-t hintette. Ugy támad a szerelem gödre.

A tükörlap hizelgő választ adott. Azt mondta:

— Te vagy a virginás!

A vén leány lopva nézte hátul. Még ajakán ültek a kenetes szavak: tovább mondta; de gyönyörüség szállt arca redői közé. Ide-oda hajlongott, hogy egészen lássa. Messzetüntek aggódó lelkétől a brassói árvák: szeme rajt' veszett alakján. Mikor mosolyát megpillantotta, közelhajolt füléhez, ugy biztatta:

— Te vagy a virginás. Mutasd meg annak, a ki helyetted ment!

Széki Judit boldogan veregette meg vállait. Aztán feltüzte arany futa-kalpagját, megragadta a virginát, indulni akart.

Két öreg könnycsepp állta utját.

— Ne menj »Ábel vére« nélkül, urasszony. Avval hintettelek meg, mikor a fejedelem őnagysága ide hozott, hogy szeressen. Várj csepp! ne menj, ne menj!

Keze fejére kettőt-kettőt locsolt, aztán keblére öntötte.

Az az ír a szerelem erőssége.

— — — — — — — — — — — — — —

Kornis Boldizsár, a gazda, éppen kockát vetett a bálházban. Fényes tallérokkal hajigálóztak előtte az urfiak; szörnyen jó kedvében volt, lenyerte a fél Csik-komposzszesszorátust. Horváth Miklós, a szeredai uraság, immár két gavallér fia jóvoltából állt benn a zálogban; nem csoda, ha félvállról odavetette, hogy:

— Baj komám, mikor az ember akkorát nyer!

A kenyeres pajtása, Thédy Bálint, mindjárt tovább segitette. Imreffi szomszédjának valamit sugott a fülébe; az aztán a

maga barátainak tovább adta, egészen Balling Jánosig, a ki szintén ujságkép mondta kegyelmes urának, a fejedelemnek.

— Ördög vigyen el, nagyságos uram! ha az a Kornis hajnalhasadtára el nem játsza a mennybéli fölöstököm részét!

Szegény Körpedi Zsiga akkorát lódult erre a beszédre nevettében, hogy őrálló dárdája iziben végignyult a bársony derékaljon. Alig tudott helyre igazodni. Báthori Gábor maga is, félóra telt bele, amig visszakapta a prezenciáját. Akkor is csak azt hebegte:

— No, no addictus uram!... Aztán keményen azért a besztercei préfekturáért! Nem adjuk ám ingyen!

A kockás urak ezalatt készitették Kornis uram számára a boldogságot; erősen hajtott a játékuk. Ritkán is akadt ideje, hogy átpillantson a menyezet alá, mit csinálnak ottan? Lenge patyolatköntösökön járt a fejedelem szeme, amint körösdi táncban megrendült előtte a padozat.

Le-lejárt a sor, végigszaladt ilyenkor ujjaival a gazda hosszu barna hajában. Dévaj szó akadt, ha nem egy, kettő — hamar, hogy:

— Meleg van, ugy-e bátya?

Összenéztek rá. Kornis arra szive szakadtából kezdte, kacagott velük versenyt. Pedig a lelkében másféle dolgot tartogatott. Szeme gyöngyös volt még a könytől, átnézett a keringő világra, hanem azt dörmögte fogai közt:

— Instáld csak komám, Balling, instáld! Szabok én de'iszen nektek uri mulatságot, várjatok! — — —

Virginás maszka perdült ölébe. Dehogy dobhatta tőle a kockát; ármányosan körülfogta, szerelmesen sugott-bugott fülébe. Az urfi nép egy ideig csak méregette irigy pillantásokkal, de aztan rákezdte, hogy bizony egyszeribe viszik a hirt az uraszszonynak; már ez mégse járja!

Visszaölelte, nem hallgatott rájuk. Majd hát másra tolja Kornis Boldizsár az asszonyfeleségét! Hajaha! Báthori Gábor, hát megőriztük-e, mi? az aranymadarat?...

Férfias keble majdcsaknem kettészakadt szive fölött: nem birt a büszkeségével. Oda se nézett azontul, hogy perdül a kocka; két kézzel szórta a Horváth Miklós robotját.

— — — — — — — — — — — — — —

Here nép járt-kelt fel-alá a fejedelem zsámolyánál: leste, hogy esik le Kornis Boldizsár egyszer már a lábáról? Mikor a virginás tovarepült mellőle, uri ornátusát mind a két szeme-szája csücskébe szedte az addictus, ugy alázatoskodott.

— Mit akarsz, fiam? — tréfálkozott Báthori.

— Szerencsét kivánni nagyságodnak a — holnapi fölöstökömhöz.

Erre a jó kivánatra mégis csak megadta magát. Leszállt az emelvényről, kémlőleg körültekintett.

Koszoruba sorakoztak a leventék, körbe vették az asszonyokat, nyilt rózsával kezében játszadozott a virginás. Azt leste mindenki, ha beköti-e a koszorut?

Bekötötte: odalépettt a fejedelemhez, feltüzte keblére. Aztán tovasodorta magával.

Jöhettek immár a kántorgyerekek! Integetett is nekik váltig Balling János. hogy; »Hajrá fiuk, no valamit azokról az — asszonyi virtusokról!«

Hullámzott a mámoros nép: egyszer-egyszer felbukkant a fejedelem alakja; azután senkisem látta többet.

Csak a reszkető virginás tünt föl percre a nagy damasz-függöny mögött. A ki látta, azt gondolta: Ej, hát mégis csak verdesi utoljára szárnyait szegény! Haj-jaj urasszony! miért hivtad te ide azt az ölyvet?!...

Az uj préfektus ur gratulánsai szint ezt mondták fönn a menyezet alatt. Ráadásul nagyokat nevettek s áldomás közben nagyokat tapsoltak a friss keletü konty nótának.

A virginás pedig, a kire pár cimbora esküvel merte volna állitani, hogy csak Balling uram bolond szeme látta, senki más, — hirtelen visszahuzódott, letépte álarcát, köntösét, virágait, sarokba dobta virgináját, megszaggatta keblét, haját s fenyegetve rázta meg jobb kezét:

— Hej Széki Judit! mért kell neked az erősebbnek lenned!...

Jó, hogy nem birta tovább: megkönyörült rajta az asszonyterméseet. Siró szolgaleányok szedték össze a pado-

zatról, ágyba tették, felmosdatták. Mire föl-ébredt, maga sem tudta, honnét jutott akkora tisztességhez, mekkorát a krónikások irtak felőle. Biz a pápistahitű leányok nem sokat nézték: eretnek-e, nem-e? de mindjárt az övéré gondoltak akkoriban a szent Emerencia asszony neve mellett.

... Nagy dolog is egyszer az az asszonyi állhatatosság!

IV.

Báthori Gábor hajnaltájban ért Székre a szép szökevénynyel. Sok mindenféle kósza gondolat elhányódott, vetődött az agyában; de nem volt a legutolsó az, hogy mégis csak hitványul fizette ki azt a jámbor embert, Balling Jánost.

— No, majd hozzáiratom a papok usztatóját! — javitgatta a dolgot s még szorosabban ölelte magához a patyolat gyenge teremtést.

Sugott, ömlengett is a szegény. Azt hitte, már most senki se választhatja el kedvesétől. Próbálta, ha igazán akkora-e az erőssége? nagyobb a Kornis Máriáénál, nagyobb a világ minden asszonyáénál?

... Megcsalta az istent, azután ellopta magát az oltárházból, csakhogy szerethesse, követhesse mind halálig ...

Harmadszorra a legnehezebb megpróbáltatás órája ütött. Rémes kiáltás hangzott be az udvarházból:

— Halál Báthorira!

Szegény bolond asszony azt gondolta a szerencsétlenségben, beh jó volna együtthalni mindjárt; akkor mindenki tudná, mennyire szerette! Keblére csüggesztette fejét, lázas szerelemmel csókolta leomló fürteit ...

Hanem Erdélyország fejedelme nem dobhatta olyan könnyen oda az életét. Reszketett érte. Fiatalon, éretlenül halálba rohanni! Ej, bizony, mit szólnának ahhoz a szép asszonyok?

Odakünn pedig már hatalmasan dörömböltek:

— Asszonyainkért, mocsoktalan nevünkért! Halj meg, Báthori!

Messze lökte magától a nőt; de aztán térdre hullva csuszott közelébe. Onnét rimánkodott.

— Ments meg, Kornisné! Légy őrangyalom!

A virginás fájón mosolyogva fordult félre. Habozott, ha ne büntesse-e meg? Hanem a perc drága volt; letépte hirtelen álarcát, felcsavargatta az álmélkodó fejedelem ujjaira s a letóduló tömeg elé rohanva harsány hangon kiáltá:

— Jó reggelt, urak! Látom, utról jöttetek: Széki Judit szivesen lát egy kis fölöstökömre:

*

Kornis Boldizsár megszégyenülten intett társainak. Nem is szólt azok közül senki; a hogy jöttek, el is távoztak. Még olyan se akadt, a ki a szép fogadj isten után legalább meginstálta volna a hires asszonyt.

Igy ültek fel akkoribnn Kornisék a széki merénylettel.

— — — — — — — — — — — —

Báthori azonban nem az az ember volt, a ki sokáig türhette volna a kordát; a nagyváradi menyecskeszemek nem hiába lestek rá: próbára vette őket is. Hanem akkor rajtvesztett.

Mikor a bőszült férjek és apák 1618. évi október 27-dikén kérlelhetetlen itéletet tartottak fölötte, egy őrült asszony kacagása vegyült szörnyü lármájukba:

— Elég volt a Báthoriakból!..,

A KŐSZENT.

Hol bokrok közt kis ér szalad,
Egy kőszent áll zöld fák alatt.
Körül sárgulva leng az áldás,
Zeng a pacsirta víg dala,
Dús rendet vágva peng a réten
Serény kezekben a kasza,
A föld virúl, az ég ragyog, —
A szent szeliden mosolyog.

Borúl az égbolt zordonul,
Felhőre felhő tornyosul,
Lomhán gomolygva közelegnek
Sötét ölükben vész, halál,
Már zúg a szél, fut ember, állat,
Dalos madár fészkébe száll,
Halkan zokognak a habok, —
A szent szeliden mosolyog.

A vész kitör, pattogva csap
A földre egy-egy jégdarab,
Dúlt arcu nő jön fuldokolva,
— Siró jajától zeng a rét, —
A szent előtt a földre roskad:
»Oh védd az árvák kenyerét!«
A szív remeg, a köny csorog, —
A szent szeliden mosolyog.

Nincs irgalom, nincs kegyelem,
Rombol, pusztít a vak elem,
A nő felugrik vad kacajjal,
Vérben forognak szemei,
Tajtékzó ajkkal átkozódva
A szentet arcul köpdösi.
Rekedten hörg a bősz torok, —
A szent szeliden mosolyog.

Egy dördülés — egy villanat,
S az őrjöngő szív megszakadt;
Ott fekszik némán, mozdulatlan
Meredten néznek a szemek,
A hült kebelben rettegő gond,
A szilaj kín békén szendereg,
Elhaltak átkok, sóhajok, —
A szent szeliden mosolyog.

TORKOS LÁSZLÓ.

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

(Folytatás.)

Harmadszor a templomban láttam az isteni tisztelet alatt. Alig mult tiz napja, hogy a kocsiban láttam a herceggel s nem több, mint három hét ama párharctól. Az ügy, mely a herceget O . . . . .ba hozta, le volt gombolyitva, de ő nem sietett elutazásával; betegnek jelentette magát Pétervárra. O . . . .ban minden pillanatban határozottan várták nyilatkozatát. Én magam is csak erre az utósó csapásra vártam, hogy örökre elhagyjam a várost.

O . . . . kiállhatatlan lett rám nézve. Nem volt maradásom honn s kora reggeltől késő estig a környéken barangoltam. Egy nap az eső korábban haza kergetett s betértem a templomba. Épen az esti isteni tisztelet kezdődött; nem sok ember volt a templomban; körülnéztem s egyik ablakban megláttam egy ismerős arcélt. Nem ismertem meg mindjárt; ez a halvány, beesett arc, ez a bágyadt tekintet, — ez lenne az az Erzsébet, kit én ezelőtt két héttel láttam? Köpenybe burkolva, kalap nélkül, egyik oldalról a széles ablakon beömlő fénysugártól megvilágitva, tekintetét az oltárra függeszté s ugy látszék, mintha imára kényszeritené magát, mintha erővel iparkodnék megszabadulni attól a merevségtől, mit a mértéktelen fájdalom okozott. Egy pirospozsgás kozák-fickó, sárga tölténydobozzal*) mellén állott mögötte s ábrándozva tekintett fiatal urnőjére. Összerázkódtam tetőtőltalpig; hozzá akartam lépni, de mintha a földbe gyökerezett volna a lábam. Borzasztó sejtelem visszafojtá lélegzetemet. Erzsébet e helyzetben maradt az isteni tisztelet végeig. A nép lassankint távozott a templomból, az egyházfi már söpörni kezdett, de ő nem mozdult helyéről. Kozákja hozzá lépett, valamit mondott neki s gyöngéden megérinté köpenyét. Végre körülnézett, kezével végigsimitotta arcát s ment. Én bizonyos távolságból egészen haza követtem, aztán megfordultam s lakásomra mentem.

»El van veszve«, kiálték, midőn szobámba léptem.

Becsületemre mondhatom, hogy még máig sem tudom, mit éreztem akkor; csupán arra emlékszem, hogy kezeimet tördeltem, a kerevetre vetettem magamat s mereven a tetőre bámultam, de magamat sem értettem, mert, aggodalmam dacára, mégis bizonyos elégtételt éreztem. Ezt soha sem vallottam volna be, ha nem egyedül magamnak irnék. Borzasztó sejtelmek gyötörtek . . . . s ki tudja, talán kiábrándultam volna, ha azok nem lettek volna igazak. »Ilyen az emberi szív!« igy kiáltana most fel átható hangon a középkor egyik orosz tanitója, kövér ujját fölemelve s vörös karneolos pecsétgyűrűjét mutatva. De mit érdekel bennünket egy orosz tanitó nézete pecsétnyomó gyűrűjével s hatalmas hangjával együtt!

Azonban sejtelmeim nem voltak alaptalanok. Egyszerre hire futott a városban, hogy a herceg Pétervárról érkezett parancs folytán elutazott, még pedig a nélkül, hogy az Erzsébet kezét megkérte volna és igy nem maradt egyéb hátra a szerencsétlen leánynak, mint hogy élte végeig sirassa hütlenségét.

A herceg elutazása egészen váratlan volt. Még azelőtt egy nappal mit sem tudott a kocsisa ura szándékáról, a mint szolgám erősitette előttem. E hirre majdnem forró lázba estem, gyorsan felöltöztem s Ozoginhoz siettem; de utközben meggondoltam a dolgot, illőnek találtam másnapig várni. Különben mit sem vesztettem azáltal, hogy honn maradtam. Ugyanazon este meglátogatott egy bizonyos Pandopipopulo nevezetü görög, a ki átutaztában hosszabb ideig maradt O . . . .ban, már nem tudom, miféle

*) Tölténydobozt minden kozák hord a mellén; az hozzátartozik az ezen néven nevezett csapattest egyenruhájához. A ford.

körülmény miatt. A görög valóságos szószátyár volt s a herceggel küzdött párharcom után egyike volt azoknak, a kik kigyót-békát kiáltottak rám. Pandopipopulo nem is jelenteté be magát szolgám által, ajtóstul rohant szobámba, keményen megrázta a kezemet, ezerszer bocsánatot kért tőlem, a nagylelkűség és bátorság mintaképének nevezett, a herceget szólta-szapulta, nem kímélte még Erzsébet szüleit sem, kiket, véleménye szerint joggal büntetett a sors s megemlité mellesleg Erzsébetet is és karomat megcsókolva kisietett. A többi közt megtudtam tőle, hogy a herceg, mint igazi nagy úr, egy nap, elutazása előtt, Ozoginnak egy gyöngéd célzására hidegen azt válaszolta, hogy senkit nem akar félrevezetni s nincs szándéka nősülni; aztán felállott, elbucsuzott s többé nem mutatta magát.

Másnap meglátogattam Ozogint. Be léptemkor a rövidlátó szolga villámgyorsan elém ugrott. Bejelentettem magamat, a szolga eltünt s gyorsan visszatért. »Kéreti az uraság, tessék belépni.« Ozogin dolgozószobájába léptem . . . De elég mára.

*

Március 30.

Tehát az Ozogin szobájába léptem. Mit nem adnék annak, a ki képes lenne a saját arcomat meglátni, a milyen abban a pillanatban volt, mikor ez a tiszteletreméltó tisztviselő hirtelen rendbe hozva hálókabátját, tárt karokkal elém sietett. Bizonyosan majd kicsattantam a diadalmas szerénységtől, benső részvéttől s határtalan nagylelkűségtől. Ugy tetszett nekem, mintha a második Scipio Africanus lettem volna. Ozogin láthatólag aggódó s szomoru volt, kerülte tekintetemet s zavarában majd az egyik, majd a másik lábára állott. Az sem kerülte el figyelmemet, hogy természetellenes emelt hangon beszélt s fölötte határozatlanul, de bizonyos hévvel fejezte ki magát. Bocsánatot kért tőlem, ugy mellékesen megemlitette az imént elutazott vendéget is, hozzátévén néhány általános, határozatlan megjegyzést a földi boldogság állhatatlanságáról, aztán, midőn érzé, hogy könyek tolulnak szemeibe, hirtelen egyet szippantott burnótos szelencéjéből, valószinüleg, hogy tévedésbe ejtsen azok okáról. Zöld, orosz hurnótot szitt; s tudva van, hogy ez a haraszt még öreg embereknek is könyeket csal a szemeikbe, melyek által a szem néhány pillanatra fátyolozottnak s ábrándozónak tetszik. Természetesen, nagy kimélettel bántam az öreg emberrel; kérdezősködtem neje s leánya hogyléte felől s aztán a társalgást ügyesen a mezőgazdaságban szokásos vetésforgás érdekes kérdésére vittem át. Ugy voltam öltözve, mint köznapokon; de a megindító udvariasság s szelid elnézés, mi egészen eltölté bensőmet, ünnepies s ünnepélyes szinbe öltöztetett, mintha fehér mellényt s fehér nyakkendőt viseltem volna. Csak egy dolog tett türelmetlenné: Erzsébet viszontlátása. Végre Ozogin maga ajánlotta, hogy nejéhez fog vezetni. Ez a jó, de nem épen okos asszony eleintén nagyon zavart volt, de agya nem lévén képes hosszabb ideig megtartani valami benyomást, csakhamar megnyugodott. Végre láttam Erzsébetet. A szobába lépett...

Én szemérmes, bűnbánó Magdolnát vártam benne, s arcomnak lehetőleg szelid, bátoritó kifejezést iparkodtam adni . . . Miért ne vallanám be az igazat? Valóban szerettem őt s szomjaztam a boldogság után, hogy neki megbocsáthassak s kezemet feléje nyujthassam; de legnagyobb csodálkozásomra, Erzsébet csak hideg mosolylyal felelt jelentőségteljes üdvözletemre: Hanyagul mondá: »Ah, ön uram?« s gyorsan elfordult tőlem. Mosolya ugyan erőltetettnek tetszett nekem s mindenesetre nagyon ellentétben állott borzasztóan beesett arcával . . . de én még sem vártam ilyen fogadtatást. Bámulva tekintettem rá, milyen változáson ment át! Még röviddel ezelőtt gyermek, most megnyultnak, hirtelen kifejlődöttnek látszott; arcának minden vonása, főleg pedig szája, jellegzetesebb, tekintete mélyebb, merevebb és komolyabb lett. Egészen dél idejéig Ozoginnál maradtam. Erzsébet gyakran felállott, majd kiment a szobából, majd visszajött, nyugodtan felelt kérdéseimre, de szándékosan nem figyelt reám. Tisztán láttam, éreztetni akarta velem, hogy nem vagyok méltó haragjára, noha kedvese csaknem életét vesztette általam. Végre türelmemet vesztve, egy gonosz célzás siklott le ajkamról . . . Erzsébet összerezzent, mereven rám tekintett, felemelkedett helyéről s mondá, mialatt az ablakhoz lépett, gyöngén remegő hanggal: »Mondjon ön, a mit akar uram, de tudja meg, hogy én azt az embert szeretem, hogy legkevésbbe sem tartom vétkesnek, ellenkezőleg . . .« Hangja elakadt

s rögtön elhallgatott. Megkisérté, de nem birt uralkodni magán; könyek között hagyta el a szobát. A szülők elszomorodtak, én mindkettővel kezet szoritottam, mélyen felsóhajték s szememet az égre emelve, távoztam.

Nagyon gyönge vagyok, kevés időm is van, nem vagyok képes oly kimeritően, mint eddig a gyötrő gondolatok uj sorozatát, a megingathatlan elhatározásokat s a lelki küzdelem mindazon következményeit leirni, mik bennem az Ozoginékkal felujitott ismeretség által támadtak. Legtávolabbról sem kétkedtem, hogy Erzsébet még szereti a herceget s még sokáig szeretni fogja; de mint ember, kit a viszonyok megaláztak s a ki maga dobta magát oda a megalázásnak, egyáltalában nem gondoltam szerelmére. Csupán barátságát kivántam, bizalmát, tiszteletét, dolgokat, mik tapasztalt emberek itélete szerint, a legbiztosabb kezességei a családi boldogságnak. De fájdalom, én megfeledkeztem egy nem jelentéktelen körülményről, nevezetesen arról, hogy Erzsébet ama párvivás napjától gyülölt engem. Nagyon későn tudtam meg ezt. Kezdtem ismét látogatni Ozogin házát. Matensovics Cirill még udvariasabb volt irányomban, mint ezelőtt. Okom van még azt is hinni, hogy akkor örömest nekem adta volna leánya kezét, ámbár nem valami irigylendő vő lettem volna. A közvélemény elitélte a herceget s Erzsébetet, mig engem égig magasztalt. Erzsébet magatartása ugyanaz maradt velem szemben: többnyire hallgatag volt, evett, ha asztalhoz hivták, mi által sem árulta el fájdalmát, de mindemellett láthatólag fogyott, mint az égő gyertya. Meg kell adni Ozoginnak, hogy leányát lehetőleg kimélte, Ozoginné azonban nem volt képes uralkodni fájdalmán, ha szerencsétlen gyermekére nézett. Csak egy embert nem került Erzsébet, noha vele is keveset beszélt; ez az ember Bizmionkov volt. Az öregek nem bántak vele barátságosan, nem tudták neki megbocsátani, hogy a hercegnek segédje volt; de ez nem akadályozta őt látogatásaiban. Ugy tett, mintha észre sem venné az öregek hidegségét. Velem szemben Bizmionkov fölötte tartózkodó volt és, a mi különös! — én valósággal féltem tőle. Ez az állapot mintegy két hétig tartott. Végre egy napon, egy álmatlan éj után, elhatároztam, hogy beszélni fogok Erzsébettel, kitárom előtte szivemet, elmondom neki, hogy én nem tekintve a multat, a mendemondát s pletykát, a legboldogabb ember lennék, ha megtisztelne kezével s ismét megajándékozna bizalmával. Komolyan, nem fájdalomtól elfogultan, azt képzeltem, hogy — miként iskolai olvasókönyvekben szokott állani — a nagylelküség példátlan jelét fogom neki szolgáltatni és már csupán a csodálkozásnak arra kell őt inditani, hogy ajánlatomat elfogadja. Mindenesetre beszélni akartam vele s végre szabadulni a bizonytalanság kinjaitól.

Ozogin háza mögött meglehetős nagy kert terült el, mely elhanyagolt s cserjéből álló hárserdőben végződött. Az erdőcske közepén khinai modorban épült, régi lugas állott. Az utcától deszkakeritès választotta el a kertet. Ebben a kertben szokott Erzsébet órákig egyedül sétálni. Ozogin tudta ezt s nem engedte, hogy valaki zavarja, vagy utána menjen: hadd hegedjen be a seb, ugy gondolta. Ha a házban nem találták, csak ebéd előtt a csengetyűt kellett meghuzni ott a folyosó végén s ő nemsokára előjött ugyanazon makacs hallgatással, élettelen, semmitmondó tekintettel s egy-egy szétmorzsolt falevéllel kezében. Egy napon, észre vevén, hogy nincs a szobában, ugy tettem, mintha haza mennék; elbucsuztam Ozogin urtól, feltettem kalapomat s kimentem az előszobából az udvarra, onnan az utcára, de rögtön gyorsan visszafutottam a kapuba s a konyha előtt elhaladva a kertbe jutottam. Szerencsémre senki sem vett észre. Hosszas gondolkozás nélkül, gyors léptekkel siettem az erdőbe. Előttem állott a keskeny ösvényen Erzsébet. Szivem hangosan dobogott. Megállottam, mélyen sóhajtottam s már közeledni akartam hozzá, midőn Erzsébet, a nélkül, hogy megfordult volna, hirtelen fölemelé kezét abba az irányba, a hol én állottam s hallgatózni kezdett. A fák mögött, az utca felől, két ütést lehetett hallani, mintha valaki a sövényen kopogna. Erzsébet tapsolt, erre halk nyikorgást hallottam s Bizmionkov lépett elő a cserjéből. Hirtelen elrejtőztem egy fa mögé. Erzsébet némán eléje ment. Ő szintén hallgatva közeledett, karját nyujtá s lassan megindultak az ösvényen, az erdő felé. Elcsodálkozva néztem utánuk. Megállottak, mindenfelé körülnéztek s eltüntek a cserje mögött, majd ismét láthatók lettek s végre bementek a

lugasba. Ez a lugas kis, kerek épület volt, ajtóval s egy ablakkal; közepén rozzant asztal állott egy alacsony, zöld mohával benőtt lábon; két kopott fakerevet két oldalról kissé távolabb a nedves, fekete faltól. Itt szokták a régi időben, a legnagyobb forróságban, még pedig egyszer egy évben a téát felszolgálni. Az ajtó nem záródott, az ablakkeretek rég kihulltak s csak az egyik sarkvason csüngtek még nagy busan, mint a madár ellőtt szárnya. Odalopóztam a lugashoz s a bokor ágai közül belestem az ablakon. Erzsébet lecsüggesztett fővel ült az egyik kereveten, jobbjával térdére támaszkodva; balját Bizmionkov tartá mindkét kezében s Erzsébetre tekintett a részvét kifejezésével.

— Hogyan érzi magát ma, Erzsébet? — kérdé Bizmionkov halkan.

— Mindig egyformán, — felelé ő; — nem jobban, nem rosszabbul. Ür, borzasztó ür, tevé hozzá, szemét bánatosan az égre emelve.

Bizmionkov mit sem válaszolt neki.

— Mit gondol ön, — folytatá aztán — fog ő még egyszer irni?

— Nem hiszem, Erzsébet kisasszony.

(Vége köv.)

APHORISMÁK.

Aki nem bizik saját sorsában, az gyáva, de a ki nem hisz nemzete jövőjében, az bűnös.

*

A lemondás a halál, a küzdelem az élet, — de a ki fáradt a küzdelemre, az a perzsa bölcscsel tart: »jobb meghalni, mint élni.«

*

A szerelem paradoxonai közé tartozik az is, hogy akinek a jelenléte nyugtalanná teszi szivünket, annál szokott a távolban lelkünk gondolata megpihenni.

*

Az irigy olyan, mint aki kielégithetlen éhséggel van megverve; az egész világgal sem laknék jól.

*

A gyöngédtelenség a civilizált ember ama kegyetlensége, melylyel a rézbőrű indián felebarátjának a fejét szokta skalpirozni.

*

Annak a dicsérete, kit megvetünk, sértőbb, mintha gáncsolna.

*

A gondolkozó embert könnyü meggyőzni, ha tévedett; de a kik nem képesek önállón itélni, azok oly konokul ragaszkodnak ahhoz a véleményhez, melyet első izben hallottak maguk sem tudva, hol és kitől, hogy — mintha nem is esetleg szedték volna fel, hanem saját meggyőződésök lenne, — verekedni tudnának értte.

*

A közönséges embereknek, épp mint az állatoknak, igen jó eszük van a maguk javára; azért nagy ostobaságokat a saját kárukra csak a nagyon okos emberek követnek el.

*

A vallás jóvá tenné az embereket, ha az emberek nem tennék a vallást roszszá.

*

A tévedés az által, hogy régen fenáll, nem válik igazsággá.

*

Ha a szerelem paradicsommá teszi egy emberpár életét, — elég a féltés-kigyójának megjelenése, hogy az éden siralom-völgygyé változzék át.

*

Az imádságra az embernek van szüksége és nem istennek.

*

A ki véd valamely aljasságot, az elvileg már részesévé vált annak az aljasságnak.

*

Az asszony csak azzal az udvarlójával tüntet és pompázik, a kit nem szeret; de bolonditva azt a világ bolonditására használja, hogy elfedje vele az igazit, mert azt mindig titkon szereti.

*

Ha igaz uton haladunk tiszta cél felé, még ha a célt el sem érnénk, nyomunkban mindig áldás kél.

*

A legtöbb férfi előtt a szinésznőnek az a legjobb hire, ha mennél rosszabb hire van.

*

A legjobb sziv is könnyen lesz önzővé, ha még nem ismeri a szenvedést.

*

A földi phantasia égi gyermeke — a hit.

*

A teljesületlen vágyak megmaradnak, mint félig bus, félig édes ábrándok; a teljesült vágyak megfosztanak legszebb, legjobb ábrándjainktól.

*

A remény egész életünkön át épiti a légvárakat, s az emberiség szertefoszló légváraiból emeli aztán a hit a legnagyobb, legfényesebb légvárat — a mennyországot.

*

Az érdek, mi egy nőnél a Don Juan hirében álló férfi iránt támad, veszedelmesen hasonlit ahhoz az érdekhez, mely a férfiaknál a ledér nő iránt ébred. És ilyen érzelemre sem az, a kiben ébred, sem az, a ki fölébreszti, nem lehet büszke.

*

Az éppen semmi nevelés is jobb, mint a rosz nevelés.

*

Vannak gyöngéd, finom lények, kiknek a jóság csak oly szükséges, mint a lég.

*

A ki a kortól elmaradva él, az mintha idegen országban járna, hol olyan nyelvet beszélnek körülte, melyet ő épen nem, vagy csak alig ért.

*

A ki a rosszat nem viszonozza roszszal, az nemes, de a ki jósággal van az ellenségeihez, az bolond és nem érdemel barátokat.

BERCZIK UJ VIGJÁTÉKA.

(**»Nézd meg az anyját!«** Vigjáték 3 felvon. Irta Berczik Árpád. Először adatott a nemzeti szinpadon november 2-ikán.)

Vigjátékiróink mindig kiválóan a család köréből választották tárgyaikat. Ritka jelenség az, hogy Szigligeti a »Csikós«-ban, »Rab«-ban (mely utóbbit oly kár mellőzni) néha-néha tulépett a családi viszonyok szerény körén és ha nem adott is társadalmi jellemtypusokat, de foglalkozott kora kérdéseivel. Ujabban Toldi István és főképen Csiky választották ki a mozgalmas társadalomból a dráma egyéneit. Igaz, hogy maga Csiky sem oly molière-i genie, ki a kor jellemzetességét általánosságra emelné és egyetlen alakban vigjátéki események központjává tenné; nála a jellemzetes csak epizódszerü, mellékalakjai mindig jobbak a főalakoknál: épen mivel a társadalom megfigyelésében a külső jelenségek megfigyelésénél tovább nem megy. Oly költői subiectivitása nincs, hogy a talált jelenségeket magába átolvasztaná s ujjáalakitva kidomboritaná. Szerencsés megfigyelései ellentétben állanak józan, költőietlen dictiójával; midőn az érzelem és humor legmagasabb pillanataiban csakis magából merithetne, ő is közhelyekkel él. Drámája csupa vegyes elemből áll, soha sincs egy uralkodó hangulata, még Mukányija is, mely kizárólag komikai alapból indul, el-elsekélyesedik a sentimentalisban és sokkal inkább a napi furcsaságok tűhegyre állitása, semmint őskomikuma által kacagtat, ha ugyan kacagtat, mert van elég unalmas jelenete. Mindazáltal Csiky, miután a házon kivül helyezte cselekvényeit és uj forrást mutatott drámairóinknak, szükebb értelemben véve geniális iró. Valóságos reformátora szinmüvünknek. A ki nem fogadja el ujjmutatását, csak ugy versenyezhet vele, ha meghaladja őt lyrai adományban.

Berczik müve fényes alkalom arra nézve, hogy lássuk, mily nagy lökést adott Csiky a drámának és hogy mennyire lejárta magát a régi irány.

Berczik Kisfaludy nyomain jár, annak genialitása nélkül. Kisfaludy, Fáy, Gaál, Csató, Szigligeti a családi pörpatvarokat dramatizálták — mindannyian nagy tehetséggel. Berczik nem ilyen tehetség és azért mégis mindenkép maradinak mutatkozik. Haladása abban áll, hogy a nemzetiesség rovására jelentkezik. Sententiáz, mint a franciák, emberei hol te-gezik, hol ön-özik egymást. Hogy mindez külső utánzat, kitünik abból, hogy a minta belső mivoltát, finomságát már nem utánozza és az eszme hol az alakokban, hol a helyzetekben gyakran durva fordulatokat vált.

Viskiné megtagadja leánya Edit kezét Téssy Lajostól, mivel az egyszer — a szép Viskinét leánynak nézve — szemtelen modort tanusitott irányában. Valahányszor Viskiné szembe kerül Lajossal, mindig visszataszitó módon utasitja el, bár ez a porig alázza magát. Férje pártolja e házasságot, nem ugy Téssy nagybátyja Tamás, ki a példabeszédhez hiven: »nézd meg az

*

anyját, vedd el a lányát«, idegenkedik a gondolattól, hogy öcscse a rossz gazdasszony Viskiné leányát vegye feleségül. Az első felvonás végén igen mulatságos (kivált ha Szigetitől láthatjuk), mikor Tamás csinján examinálja Viskinét, meddig tartaná tüzön a libapecsenyét stb. Szóval azt már itt kellően tudjuk, hogy Téssy Viskiné kezére játszik önkénytelenül is. Téssy időközben Homokinéban, ki értesülvén az öreg bogaráról, hogy leányát rásózza, gazdasszonyi buzgóságot tettet, szövetségest szerez Viskinének Lajos, Edit és Viskiné ellen. Én azt hiszem, ez elég lenne. Ez után már csak az következhetnék, hogy Lajosék (Lajos, Edit, Viski) kapacitálják Viskinét. Egy percre a második felvonásban ezt hinnők; Viskiné csak itt értesül Tamás furcsa elveiről és arról, hogy őt nem tartja a jó háziasszony mintájának. Itt azt vártam, hogy ez a, Tamás által szemtől-szembe mondott gáncs sérteni fogja Viskiné hiuságát, megfeledkezik arról, hogy Téssy voltakép szövetségese, saját gazdasszonyi tehetségét iparkodik igazolni és majd Tamás ellen valami harcot kezd . . . Bizonyára a költő legjobban ismeré egyéneinek gondolkozásmódját, helyzeteinek természetességét és mindenki más csak igen föltételesen javallhat változtatást, csak ugy, ha előbb a költő álláspontjára helyezkedett. Én azt hiszem, jelen esetben a költő müvének szakszerü beavatkozás nem ártott volna, mielőtt müvét szinrehozta. A fönnebbi módon (általam nem oktroyált, csak véleménykép) jelzett fordulat vigjátékiasabb volna azért, mert igy a pathetikus Viskiné egyszerre vigjátéki alakká változna azáltal, hogy akaratlanul letérne eredeti céljától: a házasság ellenzésétől s a maga személyével foglalkoznék. Itt nincs többé szükség, hogy Viskiné Tamást ujabban is meggyőzni iparkodjék arról, hogy ő rossz házinő. Mégis Berczik elköveti a tulzást és Viskinével bachansnői hajlamokat tettet, hogy Tamást még inkább elidegenitse. Igy végződik a második felvonás a nélkül, hogy haladna, mert a tulzás nem haladás, csak fölösleg, e mellett — miután drámai fordulatul szolgál jelen müben, annál kirivóbbá teszi, hogy irónknak minden franciáskodása dacára itt nem volt finom érzéke. Ha a második felvonás végén a tettető bachansnő nem táncolna Szigetivel, épen nem kacagnánk, hanem megcsömörlenénk. Hasonlag durva laposságu, józan a kifejlet. Tamás öcscsét kitagadja örökségéből. Lajos azonban szegény létére ujra megkéri Editet. Viskiné most beleegyezik. Ő, ki Lajost léha svindlernek tartja, tehát jellemét utálja, ez alkalommal máskép vélekedik Lajos felől, holott ez csak arról győzhetné meg Viskinét, a miről egyébiránt untig eléggé meggyőződhetett eddig, hogy Lajos Editet szereti, de nem arról, hogy megváltozott-e jellem dolgában is. Az igen kitűnő komikus fordulat, hogy most meg Viski ellenzi a házasságot, mert őt az egészben a félmilliomos vő érdekelte. Viski most Tamást kapacitálná, sőt neje is engeszteli Tamást, a mi megint izléstelenség, mert Viskinét Tamásnak igy lehetne oka közönséges önérdekről gyanusitani. A megoldás a lehető legdrámaiatlanabb. Lajos elrejti bátyját és minden furfang nélkül kicsalja Homokinéból azt, hogy csak tetette a gazdasszonyi buzgalmat. Tamás előlép és beleegyezik a házasságba. Ez megint erőszakolt valami, mert hisz Tamást a kiábrándulás még mindig nem győzi meg arról, hogy Viskiné most már jó háziasszony és hogy leánya is az. Szerző tehát az eszmével: nézd meg az anyját stb. nem boldogult. Ugy lett volna ez vigjátékivá, ha Tamás a darab végén megtagadná magát és igy szólna: »Soh'se nézd az anyját, vedd el a lányát ugy, a mint megszeretted!«... Tényleg Tamás a darab legeredetibb alakja. A legszerencsésebb vigjátéki programmal lép föl és ha ezt teljesen átérezné, ő lehetne a vigjáték központja. De szerző nem érezteti át az eszmét emberével. A vigjáték eszme embere elvét, ha még ugy fölvilágositják is tévessége iránt, következetesen végigvallja. Berczik nem engedi Tamást fölvilágositani. Hiába mondják neki, hogy Homokiné csak tettető: ő nem hiszi, mert ha elhinné, nem szürhetné össze Homokinéval a levet és az egész további bonyodalom lehetetlen lenne. Tamás e vaksága durván elárulja azt, mennyire nem érzi át elveit és mennyire drótra jár a vérkeringése. De minden főalak tekintetét hályoggal boritja szerző. Viskiné okos létére azon tévhitben él, hogy Szeredi az ő leányát Editet szereti és miért? Hogy Viskiné komikai tévhitben élvén, a harmadik felvonásban komikailag kiábrándulhasson. De

ki nevetne ily szemmelláthatólag csinált komikumon? Szeredi Homokiné leányába szerelmes halálosan és mégis félreértésből tesz vallomásokat, utána pedig mintha csak fürdőviz-változtatásról volna szó, ujra az őrülésig bolondul Homoki Izabelláért. Számos részletben kimutathatnók e csinált, át nem érzett helyzetek müvészietlenségét. Bábalakok, bábérzelmek. Szerzőnek néhány kitünő ötlete van. Kiindulása igen eredeti, Viski jelleme a darab vége felé virtuóz megvilágitást nyer: és mégis Viskiné jellemének fönnebbi fordulatát szerző elszalasztja, hőse az eszmét elejti, mellékalakká válik s a darab izléstelen és természetietlen mozzanatoktól hemzseg. Mert összefüggés nélkül csak a helyzettel akart hatást csinálni anélkül, hogy az alapeszmét átérezve, annak egyénét mélyebb lelkiélettel ruházta volna föl. Igy az események maguk csoportosultak volna egy alak: egy eszme körül. Szerzőből ugy látszik hiányzik az igazi ambició és alanyiasság. Se nem uralkodik az érzelmen, de érzelme sem tör elő hathatósan. Komikailag indul darabja, de csakhamar érzékenykedésbe megy át és igy ingadozik tovább. Érzelme felületes, frázishajhászó. A két leány a leggyülöletesebb báli tucatlány, folyton tánccal, szerelemmel, léhasággal a száján. Kisfaludy iránya rég elavult: ámde szive vérrel teli volt és ma is megértjük dobbanását. Ő is hallgatóztatta, félreértette embereit, de velük érzett s igy örökre kedves alakokat teremtett.

Berczik alakjainak az érzelmet egészen szinészeink adták — már akik adták. Szigeti József az ő meleg szárnyai alá rejtette a vén Tamást és öröm volt nézni, hogy repült az öreg — ajánljuk nézze meg ki-ki. Valóban ez este ismét pompás alkalmunk lehetett észlelni, mennyire átalakul, kiegészül, ujjászületik minden szerep egy geniális szinész játékában, ki nemcsak átérez, hanem teremt is egyuttal. Az elragadtatás felső foka, midőn Szigeti beront és mohón kezdi: »Tündöklő koronája öcsém az asszonyi erényeknek a házasság!« .... elfeledtette velünk, hogy szerző mily motiválatlanul hagyta Tamás hiszékenységét Homokiné álháziassága fölött. A mit valaki átérez, azt elhiszszük. A költő helyett Szigeti érezett és neki mindent elhittünk. Mohón, áradozva mondja: »Tündöklő koronája stb.« hol erélyesen, hol csititólag a kételkedő Lajoshoz; és még azután is magának gyönyörtelten el-elmondogatja. De a mily átérzett, ép oly komikai is az ő sajátságos sopánkodva gyönyörködő csodálkozása Homokiné rendszeretete fölött. »Minő rend!« — mondja összecsapva kezeit, az e hangzón vagy három hangját végig énekelve a skálának jámbor ujjongással. Szigeti érzelme és komikuma elfogadhatóvá teszi ez alak valószinütlen helyzeteit. A fontoskodás, a hogy Szigeti elvét (a darab cimét) elmondja, körülirja és mint a magyarázgató pedánsok teszik kézmozdulatokkal és arcfintorokkal bevezetve mérgesen, óvatosan hangsulyozza érvelésének bevezető részleteit, mig végre a mimikai és hangbeli cikornyák után rendesen ünnepélyesen kiderülve nyitjára vél jutni a dolognak: Látod, hogy igy van, ki cáfolhatná ezt meg? — mindez rendkivül mulatságos és nem kevésbé előkészíti is a nézőt Tamás bornirt magatartására. Méltó társa volt Ujházi, ki mig Szigeti kedélyével, ő fonákságával mulattat. Mi sem jellemzi ezt jobban, mint mikor Ujházi (Viski) nagy elismeréssel mondja Lajosról: »Igen derék ember. Találkoztam vele a vasuton«... Lényegében véve ez két különböző körülmény: Lajos derék ember és Viski a vasuton ismerte meg. Mit tesz Ujházi? Az első mondatot hangos elismeréssel mondja és a másodiknál hirtelen mély hangba csap át. Igy aztán olybá tünik, mintha az lenne az ismérve, bizonyitéka Lajos derékségének, hogy Viski vele a vasuton találkozott. Hatalmas kacajban lelt visszhangra a müvész e mulattató fonáksága.

Két ily tehetség mellett csak annál ridegebbé tünt Helvey Laura k. a. lelemény nélküli játéka. E játékban nem volt semmi szeretetreméltóság, mely Viskiné kelletlen hatásu magatartását szeliditette volna. Errenincs is kedve Helvey k. a.-nak. Mondjuk ki: durva megvetés hangján és lenéző állásban szólt Lajossal minden alkalommal. A k. a. nagyléptü járása, megvető gőgös fejtartása, kedvenc ökölszoritó gestusa, háttal állása a vele beszélőhöz, azon módja, a hogy sleppjét utjából félre szokta rugni, továbbá szinte kellemetlen erejü zajos kitörései oly jellegüek, hogy bámulunk, midőn a napisajtó nem győzi e szinésznőnk szeretetreméltó nőies megjelenését magasztalni. Bámulatos ez, mert ugyanaz a kritika nem

mulasztja el Prielle Corneliát is szeretetreméltónak találni, már pedig a nőiesség és szeretetreméltóság két ellentétes fölfogásban nem jelenhet meg és én ugy vagyok bátor hinni, hogy inkább Prielleben mint Helveyben látjuk megjelenni. Priellenél a bachans jelenet kedves-bizarr lett volna. Helvey k. a. itt oly visszataszitó ujjongásban tört ki, ugy mondta szavait, mint midőn a lovarnő lovát ostorával kedvtelten csapkodja és ösztökéli. Nem hallgathatjuk ezt el. Igy tesz Helvey k. a. a Fourchambault-ban is, hol »hoplá«-ját ugyancsak nem gracieuse módon mondogatja. Hát Cluviája! (»ember tragoediája«) és még számos ily szerep, melyekben tapsolják! De hát nem is okolhatni őt nagyon. Kritikánknak ez tetszik és volt a ki Csillag Terézt a Párisi regényben azért dicsérte meg, mert »Helvey k. a. modorában tud már játszani« . . . Ma ez a kultusz. A színésznőnél nem az a fő, hogy játszék, hanem hogy tessék. Ha kritikánk, közönségünk tudná mi a müvészet, akkor Helvey k. a.-t nem emlithetné meg egyszerre Sarah, Prielle C., Jászai M. mellett. Helvey k. a.-ban van némi szinészi ösztön, de mindig a passziv érzés rabja. Kritika nélkül érzeleg, kitör ugy a mint a szó első tekintetre sugallja. Rettenetes páthoszszal járt-kelt mai könnyed szerepében is. Müvészi formái nincsenek. Bosszuság és mulatság egyaránt látni, mily kezdetlegesen ad elő egy-egy monologot. Föl-alá sétál, bólint a nézőtér felé, helyeslést vár — szóval diskurál a közönséggel folyvást. Soha sem száll önmagába, a jellemet mindig csak társalogva véli jellemezhetőnek. Ennyi gyakorlat után már erről rég leszokhatott volna magasabb felfogással. Annyira nem képes külső támogatás nélkül meglenni, hogy midőn »félre«, az elrejtőzött férjre gondolva mondja (és nem kérdezi) »Hallod Albert, hallod?« . . . odafordult az elrejtőzött felé és kérdő álmozdulattal, integetve kérdezi azt, a mit Viskiné önmagának mond csupán. — A kritika és nézők többsége persze a neki tetszetős megjelenésért tapsol, de a jövő a szerint itél: benső, müvészi előadó volt-e a szinész. És ha H. k. a. idejekorán nem jut más meggyőződésre, a jövő róla nem fog itélni tudni.

RAKODCZAY PÁL

IRODALOM.

»Lili.« Regény. Irta Nagy László. Budapest, Aigner Lajos bizománya. 1883. Ára 80 kr.

Mindig baj az, ha a komolyabb irányu elbeszélés szerzője csak az unalmasság árán juttathat az olvasónak egy kis magvasságot. Nagy László jobban érti, mint bárki más, hogy egy-egy kötetével erős próbára tegye azt, a ki elszánja magát rá, hogy átvergődjék folyvást fontoskodó és moralizáló alakjainak végtelenül egyszerü történetén. Az efféle elszánás koronkint egész hőstetté magasztosul; s a végső benyomás, melylyel a könyvet leteszszük, az az örvendetes fölfedezés, hogy ime, még türelem is lakozik bennünk. Valóban, a ki annyira megveti mindama fűszert, mely az előadás érdekességéhez nélkülözhetetlen: attól legalább is a Kemény és Eötvös gondolatmélységét követelhetnők kárpótlásul. De hát van-e Nagy László reflexió-özönében legalább néhány uj és szép gondolat, a melyért ráadásul elfogadjuk a többi kelletlenségeket? S van-e az ő psychologiai festéseiben annyi igazság s annyi meggyőző erő, hogy a mese soványságától, az invenció szegénységétől s a cselekvés hiányától eltekinthessünk? Ez itt a kérdés.

»Lili« ugyanama családból származik, a melyből »Zsadányi István«, a szerzőnek két év előtt megjelent müve. A mostani regény még se olyan fárasztó, de annak egyszerü oka az, hogy nem oly — terjedelmes. Ott ezernél több sürű lap: valóságos sivatag; itt csak kétszázhuszonhét, s hozzá kisebb és ritkább. S ez a vizsga kicsinyesség, mely ekkép megszállja az olvasót, mikor a Gyulai Pál által protegált szerző valamely müvéhez nyul: már magában véve is kritika lehetne.

A mesével néhány sorban végezhetünk: azt maga az iró is másodrendünek tartja. Lili, egy gondtalan, ifju leányka, a kinek naivsága koronkint tapintatlansággá, vidám hangulata sokszor rakoncátlan szeszélylyé válik, s a kinek mindez elevenségét, később házas-élete komor napjaiban sok szenvedésért kell cserébe adnia. Jó szivé el, életörömével megérdemelné, hogy oly férfiu neje legyen, a kinek lelkülete talál az övéhez; de a végzet Bogáthy Dezsőt, e meghasonlott, unalmas embert vezeti hozzá; s noha mindenki azt várná, hogy a pajzán leányka

szintén unalmasnak fogja találni: ellenkezőleg, szivesen fogadja professoroskodó udvarlását, hallgatja »elcsépelt bölcseség«-eit, melyek hely, idő és alkalom megválasztása nélkül bámulatos kitartással folynak a szomoru lovag ajkairól, sőt a mikor Bogáthy Dezső távozik, szinte aggódik ismét utána a lány, s a mikor visszatér, a szerző irgalom nélkül feleségül adja neki; Lili pedig — mi mást tegyen? — hozzá megy.

Igen, Bogáthy Dezső elveszi a kedves leányt s e perctől fogva kezdünk végre igazán érdeklődni irántuk. Ugyan meddig birja ki e rettenetes filozofáló ember oldalánál? Rokonszenvünk, sajnálatunk egész vértanut lát Liliben. És az is, valósággal. Dacára annak, hogy leánykája születik s igy, mint anya, végre szórakozást találhat: csakhamar unni kezdi férjét; elégedetlen lesz s naplójába épen nem hizelgő dolgokat jegyezget hitvestársáról, a kiről most már azt sem hiszi, hogy szereti őt. Csöppet se csodálkozunk ennélfogva, mikor a szerencsétlen asszony férjének egy barátját, a szintén veszedelmes elmélkedésekre hajló, de némileg mégis érdekesebb Garandyt kedveli meg, a kivel elmefuttatásokat folytat »tételek«-ről és »ellentételek«-ről fecseg vele, s végül még veszedelmesebb dologra is vetemedik: levelet fogad el tőle. Ezt a levelet látja a férj. Nem olvassa el; de azt parancsolja, hogy neje égesse el.

Ezzel szakadás áll be a házasfelek közt. Félévig még együtt maradnak, nehogy a világ pletykáljon róluk. E közben Bogáthy uj viszonyt kezd valami Rónaynéval; s vetélytársa ellen, kiről csak később tudja meg, hogy Garandy: föllép képviselőjelöltnek s le is győzi őt; s miután Lili lemondott udvarlójáról és visszavonult családjához: öt évi vezeklés után Bogáthy hirtelen megbocsát neki, fölkeresi őt s ujra magához veszi. A házasfelek most aztán megteszik azt, a mit bizvást megtehettek volna a regény közepén: világosan, értelmesen beszélnek egymással; s kisütik azt, hogy tulajdonképen nem is volt elegendő ok a végleges összetüzésre. Mert hisz a Garandy ártatlan udvarolgatása miatt e k k o r a konfliktust csak makacs és szántszándékos félreértés idézhetett elő.

Mint ebben, ugy az egész történetben sok az idealizmus; az alakok elhatározásait nem látjuk élektanilag indokolva s a mese főbb fordulataiban nincs igazi életgazság. Igy nem birja a szerző meggyőzni az olvasót, hogy Lili csakugyan megszerette Bogáthyt. Igaz, hogy a leány: nagybátyja, a kiméletlen s az izetlenségig durva Vetésy elől menekül Bogáthyhoz; de ez nem elég erős érv. Az is minden valószinüséget nélkülöz, hogy Bogáthy, féltékenysége első rohamában, el nem veszi az áruló levelet Lilitől, hogy el nem olvassa mi van benne, s hogy soha nem akarja megtudni, ki a vetélytárs? Ez merő különcködés, affectáltság s nem hiszünk benne! Már mi ugy ismerjük a férjeket, még a pipogyábbakat is, hogy a mikor in flagranti kapják hütlenségen nejeiket: akkor végére járnak rögtön a dolognak; s első kérdésük az: ki a házasélet feldulója? mi van a dologban? s vagy elkergetik a nőt a házból vagy megbocsátanak neki. Aztán miféle tehetetlenség az, hogy Lili is, Bogáthy is, ismételve beszélnek ügyükről s mindig elkerülik a tárgyat. Hát nem-e legtermészetesebb az, hogy a nő, ha csakugyan ártatlan s ha csakugyan megbánt mindent: büszkén a szemébe néz férjének s megmondja az igazat? Ez a férj az udvarlónak a második levelét is, melyet a feleség önkényt akar átadni, hihetetlen konoksággal visszautasitja, még pedig azért, hogy — »az iró nevét meg ne tudja!« S vajjon azt elhihetjük-e, hogy ugyanez a makacs, hozzáférhetlen Bogáthy, minden különösebb incidens nélkül, egyszeribe csak fölkeresse ujra Lilit és véget szakitson minden »önvértanuskodás«-nak, a miben olyan szivesen tetszelgett magának? Ha valahol, itt követeltük volna a psychologiai fordulat meggyőző kiszinezését,

Nem. Ezek az alakok nem élethivek. Hiába ad Nagy László (a 36 ik lapon) a regénynek előnyt a beszély fölött, mert ebben »rendesen csak egyoldalulag fejthetők ki a jellemek s ezért csak nagyon ritkán varázsolnak abba a képzeletbe, hogy az életből vannak meritve.« Az ő müve »regény« kiván lenni; de az ő itélete teljesen reá illik alakjaira. Beszélnek, okoskodnak össze-vissza mindenről s legtöbbször arról, a mire az olvasó ott, a hol rákezdik, éppenséggel nem kiváncsi; de nem tesznek semmit s nem mindig éreznek ugy, a hogy kellene. Az élet, a társadalom, a családi körülmények, a mindennapi viszonyok s ezeknek keretében az emberek megjelenése,

viselkedése, küzdelme, szóval a reális való alig egy-egy helyes vonással, egy-egy találó szinnel mutatkozik Nagy László e művében. Nem akar közönséges lenni s elvonttá lesz; az emberek gondolat- és érzésvilágát rajzolja, de persze fárasztóan és csak egyes részleteiben hiven; s megfeledkezik, hogy ez embereket hussal és vérrel lássa el, hogy életet kapjanak. Igy csak három beszélőgépet mutat be, melyeknek nevei: Bogáthy, Lili, Garandy.

A hogy ezek az alakok társalognak: az lehet igen józan, igen higgadt; de rettenetesen hosszadalmas s egy csöppet sem kellemes. A szerző minden helyzetet, minden órát alkalmasnak talál arra, hogy reflexióit általuk elmondassa nékünk. A mikor először találkozik Bogáthy a semmi rosszat nem sejtő Lilivel: azonnal az őszinteségről, majd a jóságról, a gunyról s a felületességről értekezik előtte. Akár mit tesz a lány: nem haragszik rá, mert ez csak »kulcsot ad jelleméhez« s ezt meg is mondja neki. Beszél továbbá vele a türelemről, a hűségről, szerelemről (de milyen unalmas elméleti hangon!) s az ifjuságról . . . Ama sorsot, hogy tanuljon Bogáthytól senki se kerülheti el, a ki közelébe jut! Sőt az elmélkedés betegsége csakhamar mindenkire rá ragad, a ki egy levegőt szí vele. Ime a nyers Vetésy is, a kinél a komor férfiu szállva van: nem röstel tételekről, fogalmakról, hajlamokról diskurálni, s hozzá olyan komolyan, hogy az olvasó minden percben letenni készül a könyvet. Aztán szóba kerül a magyar zene, a bók s annak kicsikarása, a lovaglás s a gyávaság, a kételkedés és sok más, a miről ezek a jó urak és asszonyok semmi, de semmi ujat, pikánsat nem tudnak mondani, csak azt, hogy ő nekik mi a nézetük e dolgok felől? De hát kit érdekel néhány költött alak világnézete, ha még meg sem nyerték rokonszenvünket? Jön aztán Garandy. Ez is ugy udvarol és csábit, hogy vitába ereszkedik Lilivel sok mindenről: ő is »uj tételek felállitásáról« beszél s az ellenkező »tételek lerontásával« foglalkozik; de legalább a saját szenvedéseiről is beszél s érdeklődést igyekszik kelteni a nőben maga iránt. De csak az kellett neki, hogy Bogáthyval kerüljön össze! A férj és az udvarló? Milyen küzdelmet folytat ez a két vetélytárs az eszmék cserélésében! Szinte izzadnak bele, a mint az egyházról, a katholicizmusról és protestáns hitről, a Caesarok koráról és a mai Poroszországról, Magyarország egy vallásuvá tevéséről, az apostataságról, Zeusról, Rafaelről, Miltonról és X. Leoról praelegálnak egész lapokon keresztül, s bámulatos egykedvüséggel egész zseb Niagara-zuhatagokat rögtönöznek beszédök félelmes árjával.

S a mikor az alakok szünetelnek: maga a szerző beszél helyettük. De ha emberei nem azért vitték a szót, hogy a helyzetet megvilágitsák s a történetet előre vigyék, hanem csupán azért, hogy önmagukról mondjanak el egyet-mást s ekkép bele engedjenek tekinteni az illuzió kulisszáiba: viszont a szerző nem alakjait jellemzi a maga reflexióival, hanem subjektiv szesszenésekkel könnyit magán s legtöbbször tehetsége fogyatkozásait mentegeti. Már alakjai is elismerik, hogy »szökni« szeretnének egymástól kölcsönös »unalmasság«-uk miatt (25. lap); és Vetésy kacajra kelti az olvasót, a mikor mondja: »Jerünk be az asszonyhoz, elég volt magunkból ennyi, mert még egymásra unnánk!« (47. lap.) Bogáthy boldogságát azért nem festi a szerző, mert boldogságot nem tud festeni, mint mondja. Azt a kérdést, hogy Lili hiuságból kiván-e verseket férjétől: az olvasóra bizza »eldöntés« végett; s arról is számot ad, miért nem »ragyogtatta Lili társalgási tehetségét.« Az pedig banális, a mit regénye végén mond a szerző, t. i., hogy »nem voltunk képesek Lili nyakát szegni, a Dunába ugratni, vagy mérget itatni vele.«

De abban nincs igaza Nagy Lászlónak, hogy müvét azért »itéljük el«, mert hősnőjét »mások elijesztő példájára nem tette egészen boldogtalanná.« A fő az, vajjon ezt vagy azt miként teszi. Kétségtelen, hogy a két ellentétes lelkületü lény, a komor Bogáthy s a vidor Lili egymáshoz való viszonya, össszeütközése sok helyütt szép rajzra, fejtegetésekre adott alkalmat s a szerző elégséges tanuságát adta nemes felfogásának s a saját emelkedett érzületének is; de az előadás oly kevéssé érdekes, annyira nem behizelgő, hogy a lényeges hibákat nem takarhatta el. Még abban igazat adunk neki, hogy Lili »alakját néhol vonzóvá sikerült tennie«; de azt nem osztjuk vele, hogy »tolla gyarló.« Nem, sőt ellenkezőleg: tud irni ez a toll s néhol szépen is fog; de nincs mindig tisztában,

mikor és mit irjon? Nagy László tehetségében sok oly vonás van, mely amaz óhajt kelti bennünk, hogy e kettős kérdésre ő maga mihamarább megfelelhessen.

—M —F.

A »Tigris és hiéna«, Petőfi Sándor drámai kisérlete e hó 3-án került a kolozsvári nemzeti szinház szinpadára. A darab története ismeretes. Második szinműve volt Petőfinek. Még a költő barátai sem tanusitottak élénkebb érdeklődést e drámairói kisérlet iránt, melyet a későbbi idők kritikusai is a kicsinylés hangján emlitenek. Első védelmezője dr. Meltzl Hugó egyetemi tanárban akadt, ki pár év előtt a »Tigris és hiéná«-t szinpad-képesnek itélte s előadásra ajánlotta. E. Kovács Gyula, a kolozsvári szinház ismert müvezetője megvalósitotta a sokak által kétes reménnyel várt tervet s megszerezte a magyar irodalomtörténetnek azt a nem kis eredményt, hogy ezentul a »Tigris és hiéná«-ról beszélvén, tény gyanánt legyen mondható: Petőfi e müvében is geniejének adta tanujelét. A kolozsvári sajtó megegyezik abban, hogy a Petőfi drámája ugy szerkezet, mint jellemfestés tekintetében — még a negyvenes évek igényei szerint is — nem egy alapos kifogás alá eshetik. Bebizonyultnak tekintik azonban, hogy a kitünő lyrikus idővel kitünő drámairóvá képezhette volna magát, mert volt tragikai ere. Dicsérik nyelvezetét, mely természetes és könnyed, de kifogásolják az alakok és jellemek tulromantikus voltát. A darab aránylag kevés kihagyással, de egy pár lényeges változtatással került szinre. A rövid párbeszédek néhol összevonattak vagy kimaradtak. A közönség kezdetben tartózkodással fogadta a harminchét éves »ujdonság«-ot; de később a darab több hatalmas jelenetét valóságos frenetikus tetszészaj kisérte. A szinészek lelkesültséggel törekedtek a legnagyobb magyar lyrikus egyetlen drámájának becsületet szerezni. A »Magyar Polgár« az előadásról szólva, ezeket irja: »Petőfi szelleme, a neki még folyvást adós budapesti szinháztól elvárhatja méltán, hogy a kolozsvári sikert figyelembe vegye s az annak idején ledorongolt darabot szinre hozza. A mérvadó, irodalmunkban és szinpadi életünkben különben irányt szabó kritikának feladata, hogy a »Tigris és hiéna« szinpadi jogosultságának általános érvényt szerezzen. A fővárosi kritikát értjük. Elő kell adni ezt a darabot a budapesti nemzeti szinházban is. Az ország első szinházának müvészei a dekorativ tekintetben is ott rendelkezésre álló eszközök — valóban fényes sikert biztosithatnának e szomorujátéknak.« — Nekünk csak a »Magyar Polgár« terve ellen van kifogásunk. Petőfi drámai kisérletét, egyes előnyei dacára sem óhajtjuk látni a nemzeti szinpadon. A költőnek, ki örökéletü dolgokat termelt a lyrában, csak ártanánk azzal, ha szinrehozatnók azt a kisérletet, mely utóvégre is leggyöngébb oldaláról mutatja be tehetségét.

»A csalhatatlan«, ifj. Ábrányi Kornél a nemzeti szinházban tetszés közt előadott vigjátéka izléses, szép kiállitásban jelent meg Grill Károly könyvkereskedésében. A finom velinpapiron, kis nyolcadrétalakban nyomott könyv Paulay Edének, a nemzeti szinház drámai igazgatójának van ajánlva. A vigjáték a költészet müve lévén, mint olvasmány is megtalálja közönségét. Ára 1 frt 60 kr.

A Budapesti Szemle novemberi számát Rónay István »Két világnézlet harca« cimü bölcseleti tanulmánya nyitja meg. Ezt követi Földes Béla cikke: »Megjegyzések a pénzegység kérdéséhez« s Mika Sándor nagyobb tanulmányának folytatása a pápaság fölemelkedéséről a XI. században. Berczik Árpád elbeszélése (A bárányka), Alexander Bernát cikke Schopenhauer Arturról s Gyulai Pál szép emlékbeszéde Arany Jánosról. Ezután jön Lévay József költeménye »A mi házunk« Kálmán Károly zsoltárforditásaiból, melyekből a Kisfaludy-társaságban is olvastak fel mutatványt, a füzet a 101., a 22. és 138. zsoltárt közli eredeti héberből, lendületes rimes magyar versekben. Pauler Gyula a millenium tárgyában értekezik, melyre nézve válaszol Salamon Ferencnek. A nagy tudománynyal irt cikket a magyar történelem minden barátja élvezettel fogja olvasni. A füzet ára 2 frt.

A »Nemzeti könyvtár«-ban, Aigner Lajos uj kiadást rendez Szemere Miklós összes müveiből s ekkép e kitünő, humorában páratlan költőnk müveinek megszerzése megkönnyebbül, mert 30 krajcáros füzetekben is kapható lesz. Ezuttal három füzet jelent meg belőle. Ugyane vállalatban Sárosy Gyula szinmüveiből és Balogh Zoltán müveiből egy-egy füzet hagyta el a sajtót. Ez utóbbiakból is minden egyes füzet ára 30 kr.

Esztergomi emléklap. Az esztergomi ünnepélyek alkalmából dr. Kőrösy László emléklapokat szerkesztett ily cim alatt: »Esztergom felszabadulása a török rabságból 1683. okt. 28. kétszáz éves évfordulója emlékére«. Az ostromra és Esztergom multjára vonatkozó közleményeket dr. Kőrösy, dr. Merényi Lajos és Tergina Gyula irták. Közli a bibornok-primásnak az egyházmegye papságához intézett körlevelét; dr. Villányi Szaniszló felolvasását, melyhez régi rajzok másai is járulnak, dr. Földváry Istvántól alkalmi költeményt, s ezen kivül emléksorokat kézirati másban a közélet, irodalom és müvészet jeleseitől, Jókaitól, Pulszky Ferenctől, Szilágyi Sándortól, Knauz Nándortól. Frankenburg Adolftól, br. Splényiné Blaha Lujzától, Kiss Józseftől, Ágai Adolftól, Mikszáth Kálmántól, Szigeti Józseftől, stb. Összesen 23 oldalra terjednek az emléklapok, csinos kiállitásban. Ára 30 kr., diszesebb cimlappal 60 kr.

Az Athenaeum nagy képes naptára gazdag tartalommal jelent meg. Első közleménye mindjárt Jókai »Fejedelem és Fra Diavolo« c. elbeszélése, melyet a költő leánya, Jókai Róza k. a. látott el illusztrációkkal. Jókai beszélyén kivül a következőket találjuk benne: Az ördög és gazda. Népmonda Endrődi Sándortól. A vászonpalota, beszély Fanghné Gyujtó Izabellától. Nyári reggel falun. Költemény Szász Károlytól. Acél, kova, tapló. Katonai történet Szíklay Jánostól. Csabor ur, ballada Vargha Gyulától Maros-Némethi s a gróf Gyulayak, Szilágyi Sándortól. Szülőföldem, költemény, Váradi Antaltól. Pipike és Alfréd, vig história Murai Károlytól. Bucsuztató, költemény Szabó Sándortól. Hogyan lett Ákosból hires orvos, Relle Iványtól. Szabókaland, Kozma Andortól. Az ős ember kortársai Téglás Gábortól. Vegytani apróságok dr. Hankó Vilmostól. A szünidői gyarmatok, György Aladártól.

MŰVÉSZET.

Turolla Emma kisasszony, a kitünő olasz énekmüvésznő, aláirta szerződését a nemzeti szinházzal. E szerint 40,000 frtot kap évenkint s ezért tartozik kilenc hónapon át énekelni. A müvésznő negyven ezer forintos fizetése fellépésekre lesz beosztva és minden fellépteért 500 forintot kap. A szinlapon Turolla kisasszony »mint vendég« lesz emlitve. Ez legnagyobb fizetés, melyben nemzeti szinház énekesnője, vagy tagja valaha részesült. Sem Benza Ida asszony, kinek félévre 18,000 frtja volt, sem Lagrange asszony, kinek 10,000 pengő frtja volt, hasonló jutalomban nem részesültek.

Dumas szobrát vasárnap délután két órakor leplezték le a Malesherbes-téren. A szobor, melyet még Doré Gusztáv mintázott, karszéken ülve, kezében tollal, gondolkozva ábrázolja Dumast. Beszédeket Leuven, a szoborbizottság elnöke, Doucet, a drámairók társaságának elnöke és Jules Claretie tartottak, koszorukat téve le a szobor lépcsőire. Claretie azt mondta, hogy Dumas dicsősége fiában folytatódik és ujul meg. Szóltak még Kaempfen a kormány részéről, About és Halanzier, amaz az irók, ez a drámai müvészek nevében. Az ünnep különben minden nagyobb föltünés nélkül folyt le, közönség is aránylag csekély volt. — Szombaton, az ünnepnap előestéjén, a Théâtre Français szinrehozta az öreg Dumas »Medemoiselle de Belle Isle« cimü történeti vigjátékát, a cimszerepben Brindeau kisasszonynyal, ki ezuttal először lépett fel Franciaország első szinpadán.

Volkmann-estély. A filharmonikusok a tervezett Volkmann-emlék-hangversenyt csak második hangversenyük alkalmával december hó 5-én fogják rendezni, mert D a w i d o f f gordonkamüvész a hozzáintézett kérdésre sajnálattal tudatta, hogy oly rövid idő alatt nem vállalkozhatik a Volkmann-féle nagy gordonkaverseny eljátszására. Ha a filharmonikusok megmaradnak e szándékuknál, ő csak november 9-iki hangversenyét tartaná meg S a f a n o f f szentpétervári zeneakadémiai zongoratanár társaságában. Ennek következtében a filharmonikusok — nehogy e nevezetes müvész közremüködését elveszitsék — a Volkmann-estély megtartását elhalasztották.

Wegener Ernesztina az ismert berlini soubrette szinésznő Wiesbadenben meghalt. Halálát tüdővész okozta. Wegener Ernesztina alig élt harminc évet. Kiváló müvésznő veszett el benne. Atyja drámairó volt s korán megismertette a szinpaddal. A megboldogult neve már 17 éves korában igen jó hangzásu volt. A Wallner-szinháznak volt tagja, hol a berlini Gallmeyer névvel tisztelték meg. A közönség valósággal elkényeztette és kitüntette. Igen kedves, csinos, pajzán jelenség volt, a ki mindenütt meg tudta nyerni a közönséget. A Wallner-szinház igen sokat vesztett benne, mert hosszabb idő óta csak Wegener kisasszony volt vonzó ereje.

A párisi vaudeville-szinházban legközelebb szinre kerül D a u d e t Alfonz »L e s r o i s e n e x i l« cimü regénye id. Coquelinnek átdolgozásában. Midőn e hires regénynek életteljes alakjai szinpadra kerülnek, érdekes lesz azoknak a személyeknek neveit megemliteni, a kik Daudetnek akaratukon kivül mintákul szolgáltak. »Keresztély király« és »Friderika királyné« nem mások, mint Nápoly volt királya és királynéja, a kik még mainap is egy párisi szállodában laknak. Raguza megszállása nem más, mint Gaëta megszállása. Wesztfalia királya és leánya, Hannovernek királya, vak György és Friderika, a ki a párisi társaság rokonszenvét nagy mértékben megnyerte. A »Reine de Galice« Izabella volt spanyol királyné, a »palmai herceg« don Carlos, »d'Athis herceg« Lévis-Mirepoid herceg, Chambord gróf volt titkára. D'Axel herceg az elhalt oraniai herceg, kit Párisban »prince Citron« csufnéven hittak, és Meraut Elysée a fiatal Gambetta, kombinálva az 1876-ban elhalt Thiérron tanárnak személyével.

Szinházi krach fenyegeti a prágai cseh szinészetet, még pedig a legalkalmatlanabb időben. Mint tudva van, a jövő héten nyitják meg a fényes uj cseh nemzeti szinházat, de kétesse vált, fognak-e benne játszani. A szini konzorcium már ezelőtt pár héttel folyamodott az országos választmányhoz rendkivüli subvencióért az országos pénztárból; de eddig választ nem kapott. Most ujra sürgetőleg kéri a segélyt, megjegyezve, hogy ha egy hét alatt meg nem kapják a pénzt, a szintársulat nem folytathatja az előadásokat.

A bécsi Karl-szinház, melyben jelenleg a meiningeniek vendégszerepelnek, még mindig bérbeadandó. A mult tél óta nem akadt igazgató, a ki kivette volna. A Karl-örökösök most tárgyalásokba bocsátkoztak Mitterwurzerrel, a ki hajlandó volna átvenni a szinház igazgatását.

A párisi községtanács az uj népoperaháznak 1883—84-re 300,000 frank szubvenciót szavazott meg.

»Kegyelemkenyér«, Turgenyev kétfelvonásos szinmüve, e hó 3-ikán került Frankfurtban szinpadra s jóllehet mindazzal homlokegyenest ellenkezik, ami Németországban a drámáról és tragikai hatásról elfogadva, nélkülözhetetlen kellék gyanánt megállapitva van, mégis roppant hatást keltett. A darab nem más, mint rideg életkép, mely idegen világ, ismeretlen társas élet és szokatlan lelkiállapotok titkait tárja föl, a maga teljes valóságában s mely mégis lebilincseli a figyelmet, mert nagy költő müve. Sardou »Fedorá«-jában a modern szalon oroszaival ismertet meg; Turgenyev pedig a valódi oroszokkal, nyers és durva valódiságukban. Egy gazdag nemes ember neje abba a helyzetbe jut, hogy egy földönfutó, állitólagos nemesembert, ki az ő szülői házánál kegyelemkenyéren él, kell atyjának elismernie, vagy pedig a világ őt e szerencsétlen ember törvénytelen gyermekének tekinti. Turgenyev a legfinomabb jellemzéssel, a legerősebb, legkövetkezetesebb logikával fejti meg a problemát. A sentimentálizmus legcsekélyebb árnyalatát sem használja fel, hogy a nézők érzelmeire hatást gyakoroljon; hősnője, mint szilárd lelkü orosz nő, megtagadja apját, kinek hallgatását és eltávozását férje 10,000 rubelért vásárolja meg. A darab végződik azzal, hogy az egyik mellékszemély megdicséri a férjet, mondván: »Igazi orosz nemesemberhez méltón cselekedtél.« A kifejlet durva, vigasznélküli, de igaz. Nagy költő mondja el az igazságot.

Javitani való. A mult számunkban megkezdett »A virginás asszony« két helye következőleg olvasandó: 696 lap, második hasáb, 12, sor. M e n n y o r s z á g a; 697. lap, első hasáb, 7. sor S z é k e l y f ö l d.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőműves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerüen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki azokat itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete	1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . .	2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek	1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . .	1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . .	1 frt 20 kr
— Törökországi levelei	1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . .	2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . .	2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . .	1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei	1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet	1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . .	1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet .	4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita	1 frt 40 kr
— vegyes költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).	
Vajda János összes költeményei 2 köt. .	3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg.	2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok .	2 frt — kr
— Történeti beszélyek	2 frt — kr
Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg.	1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete	2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei	1 frt 40 kr
— szinmüvei	1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák	1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. .	4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. .	4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számitva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

46 szám. 1883 November 18.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Az én falumból. (Két rajz.) Irta Darvas Aladár.

A három liliomnál. Neruda János rajza.

Egy felesleges ember naplójából. Irta Turgenyev Iván.

A moszlim próféták. Irta dr. Hatala Péter.

Petőfi-társaság.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**A francia trónkövetelő.**) Breda holland városban a mult héten egy Nauendorf nevü ur hunyt el, mely igénytelen név alatt állitólag XVI. Lajos unokája rejlett. A »Bourbon herceg« életét igen nyomoruságos viszonyok közt fejezte be, ugy hogy temetését is a község fedezte. Tudvalevőleg régen és sok időn át igyekezett jogait a francia törvényszékeknél érvényesitni, a nélkül, hogy bármi eredményt is elért volna. Nevét a tuilleriák rombadöntésénél ismét emlegették. Az elhunyt, mint akkor hire járt, jelentést tett, hogy a tuilleriák egyik elrejtett zugában sokat érő szekrény van elrejtve mindenféle drága ékszerekkel. Állitólag e szekrényt XVI. Lajos környezete a forradalom alatt rejtette el és sohasem került felszinre. A trónkövetelő igérte, hogy a kincseket fölfedezi és semmi igényt nem támaszt, csak az okmányt szolgáltassák ki, melylyel XVI. Lajostól való leszármazását igazolhatja. A történet folytatásáról sohasem volt többé szó; ugy látszik a francia kormány az ajánlatot sohasem vette komolyan. XVI. Lajos állitólagos fia három fiut és egy leányt hagyott hátra.

* (**Liebig szobra ellen**) kegyeletlen suhancok merényletet követtek el Münchenben, barnás-fekete maró folyadékkal öntve le a márványszobor egyik oldalát. Münchenben e hó 9-én Pettenkofer elnöklete alatt szobrászokból és épitészekből álló bizottság alakult, mely a megrongált szobrot megvizsgálta. A bizottságnak az a nézete, hogy a sérülést helyreigazitani nem lehet. Valószinü, hogy a vandalizmust nagy fecskendővel követték el, mert csak igy érhették el a szobor legmagasabb pontját. A szobor Wagmüller elhunyt szobrásznak utolsó müve és gyanitják, hogy az egész dolog bosszu müve. Évek előtt I. Lajos lovas-szobrát vörös olajfestékkel mázolták be, a mi azonban nem tett kárt a bronz-szobron. A müncheni rendőrségnek akkor nem sikerült a tettest megkeriteni, meglehet, hogy fáradozásait ezuttal nagyobb siker fogja koronázni.

* (**Hirlap-jubileum.**) A párisi »Univers« cimü ismert katholikus napilap e hó elején ülte alapitásának 50-ik évfordulóját. 1833-ban november 3-án, mely vasárnapra esett, jelent meg az első szám. A lap később a nemrég elhunyt Veuillot Lajos tulajdona lett.

* (**Uj északsarki expeditió.**) Valószinü, hogy a jövő évben is fog egy dán expeditió az északi sarkra menni. A dán földrajzi-társulat mult keddi ülésében ugyanis a titkár jelentést tett arról, hogy Gamél kopenhágai nagykereskedő, hajlandónak nyilatkozott »Dimphna« nevü hajóját ujból átengedni Hovgaard hadnagynak, ha az expeditiót szervez.

* (**Rómából**) a Vestaszüzek közelebb föltalált házáról irják: Kétségtelen, hogy Vesta hires attriumának egy részét találták meg. Találtak ott három alapzatot a Vestaszüzek három főnöknője tiszteletét hirdető feliratokkal. Azonkivül sok más feliratokat födöztek fel, ezek közt egyet, a mely Commodusra, s egy másikat, mely Alexander Severusra vonatkozik; továbbá Commodus császár szobrának fejét és Annius Verus mellszobrát.

* (**Sir Moses Montefiore.**) születése napjának századik évfordulóját e hónap 8-dikán ünnepelték meg az angolországi zsidó hitközségek. Ramsgate városát, melyben Montefiore egy emberöltő óta lakik, ünnepiesen feldiszitették e napra. A városházán e feliratot alkották az egybeolvadó gázlángok: »Isten áldja meg sir Moses Montefiorét, a nagy emberbarátot.« — A vasuti társaságok különvonatokat inditottak Ramsgateba, hová tömérdek idegen gyült meglátni az ünnepi menetet. Az angol királyné táviratban kivánta a jubilánsnak, hogy még sokáig éljen vidámságban, egészségben. A világ minden részéből kapott üdvözlő sürgönyöket a sokaktól áldott aggastyán.

* (**17000 festmény.**) A Wolflbert bizonyos Borniche hagyatékára hivja fel a párisi mükedvelő körök figyelmét, melyben nem kevesebb mint 17000 kép van Ezek közül 8000 darab a télen a »Hotel Drouot«-ban kerül árverésre. Borniche épületfakereskedő volt, a ki az évek folyamán sok házat szerzett. A Rivoli utcában lakott s kezdetben itt-ott vett egy olcsó képet, hogy háza falait ékesitse. Lassankint valóságos szenvedélylyé erősbült benne a képvásárlás s a festők mütermében ugy emlegették őt, mint a nyomoruságba került festők védangyalát. Ifju müvészek ostrom alá fogták ajtaját s családja megijedvén szenvedélyétől, minden cselt felhasznált, hogy elzárja a tolakodók utját. Idővel sorban; felmondott lakóinak, hogy elhelyezhesse a képeket nagy háza tele volt a földszinttől kezdve a padlásig képekkel. Végre már 17000 képet gyüjtött össze, melyek közt természetesen sok kritikán aluli mázolás van Utóbbi időben Borniche válogatós kezdett lenni: azért a festők, ha rá akarták szedni, odaállottak a kép elé, (mert Borniche a nevesebb festőket mütermükben szokta meglátogatni) s igy szóltak: Éppen most volt itt p. o. Izabella királyné, meg akarta venni ezt a képet de ötven frankkal kevesebbet igért, azért nem adhattam. Borniche nem akart kevésbé bőkezü lenni, mint egy királyné s s megadta az egész összeget. Kevéssel halála előtt azt be szélték, hogy a Boulevard St. Germain egy telkén, mely tulajdonát képezte, nagy barakkot készült épiteni, melyben modern festményeket akar kiállitani; a kiállitást olcsó áron mindenki mégnézhette volna. Mielőtt tervét megvalósithatta volna, meghalt.

* (**Az olasz opera Párisban**) nemsokára megnyilik. A megnyitás ünnepélyes lesz. A szinház iránt régtől fogva nagy az érdeklődés s az anyagi eredmény már a megnyitás előtt is kitünőnek mondható. Alig függesztették ki a hirdetéseket, már egy millió frank bérlet folyt be; az elsőrangu páholyok mind le vannak foglalva s Páris nagy világa mohón kap a rég nélkülözött olasz opera élvezete után. — Maurel, az igazgató, a milanoi Corti testvérek közremüködésével elsőrangu társulatot szervezett s a legjelesebb énekeseket szerződtette. A termet is megujitották. A régi Lyrique most diszes külsőt kapott. Megkönnyitették a kocsik feljárását, a csarnokot diszes kárpitokkal látták el és gondoskodtak a léghuzam elháritásáról. A terem fényes világitást nyer. A fényes világitás előnyös lesz a szép nőkre, de előnyös lesz a férfiakra is, a kik tetszésük szerint bámulhatják szemüvegezhetik majd a nőket. Az erkélyek csarnokai diszesen ki vannak festve, az erkélyszékek és földszinti zsöllék kényelmesek, nincsenek összezsufolva, könnyen lehet köztük járni. A szinpad kiállitása szintoly fényes lesz, mint a szinház előcsarnokaié és a nézőtéré. A diszletek szépsége, a jelmezek gazdagsága, mint a párisi lapok irják, meg fogja lepni a párisiakat is. — A táncekar nem nagyszámu, de a legjobb olasz táncosnőkből van toborozva. Huszonhat táncosnőből áll a kar. Ezeket ép ugy, mint a karénekeseket, Milanóból szerződtették. Állitólag csupa bájos, elragadó teremtés valamennyi. A megnyitó opera »Simon Boccanegra« lesz.

KOSZORU

46 szám. 1883 November 18.

AZ ÉN FALUMBÓL.

Két rajz.

Irta DARVAS ALADÁR.

I.

PIROS TOJÁSOK.

Gangos Eszti egy hete már, hogy truccol.

Majd megbékél a maga kenyerin — szokta mondani a rekt'ram, majd csak előbb-utóbb beadja a derekát — bizonyitgatta Éhes uram, az érdemes presbytéria tagja, mert — már ahogy a presbyter ur szokta volt mondani — a tüdejéből fájlalja azt a dolgot, nem a szivéből.

Furcsa portéka az asszony, még a példabeszéd is ráfogta, hogy hát »mosolygós asszonynak, világos felhőnek soh'se kell hinni?«

Bárcsak Éhes uram is előbb tudta volna ezt a példabeszédet, nem halt volna meg sárgaságban, mert olyan felesége volt, a kitől csak halála napján tudott szóhoz jutni; beszélt az ő felesége tiz helyett is, egész a szomszed határba elért a nyelve, pedig mindig füstre harangozott, soh'se volt beszédének se eleje, se veleje, de azért birta szuszszal!

Három ura volt. Mind a három sárgaságban halt meg, mind a hármat a nyelvével temette el. Éhes uram is ennek tudhatja be a halálát, pedig okos ember volt. A kinek a faluban baja esett, csak hozzá fordult. Ráolvasott a tehénre — az igaz, hogy a tehén nyomban rá kiadta drága lelkét; beadott a betegnek és elkövette a nagy ceremoniát — az igaz, hogy ha ő bele nem ártja magát, még most is él a Ripók Laci, meg a Mikita Marcsu, de hát mindegy, azért ő volt a falu bölcse.

Akkorjában, ahogy Gangos Eszti összekapott a Dömével, szinte Éhes uram szentenciáját áhitotta a Döme gyerek . . . Pedig olyan békesség volt annak előtte közöttük, ugy szerették egymást, akár a fű a harmatot, akár a virág a nap melegét, de hiába, a sátán megirigyelte ezt a mennyországi boldogságot. Eszti rajtakapta Dömét, ahogy vasárnap létánia után megölelte Füllencs Böskét és ha szerencsére Eszti el nem kiáltja magát, megis csókolja.

Meg az!

Ez órától fogva Gangos Eszti truccolt. Kerülte Dömét, elbujt előle. Föltette magában, hogy soha ez életben rá se néz többet! Soha! És nem enged meg többé Dömének, mint azelőtt, meg azelőtt, meg még azelőtt.

Feledni fogja Dömét örökre!

Csúf ember! Hütlen ember! Beste lélek! Jegyben jártak, mégis elkövette azt a dolgot; el az egész falu szeme láttára, ott azon áltukban a templom előtt. Hogy verné meg Dömét az ist . . .!

Jaj már! Hova szalad a nyelvem kereke? Uram én istenem, mit beszélek itt össze-vissza? . . .

De ugy kell neki! Az nem lehet hű szerető, a ki erre vetemedik! Hogy az a . . . az a . . . semmi!

Gangos Eszti szivében nagy zavarodás támadt; érezte, hogy valami keserü fájdalom gyötri, ugy szerette volna kitépni onnan azt a mérges gyökeret, de nem tudott hozzá!

De csak legalább jönne, aztán engedelmet kérne, csak eljönne, hogy megcibálhatná őt kedve szerint!

De nem! Döme nem jön; még neki áll feljebb!

Eszti szeretett volna haragudni, de mi haszna, ha Döme nem látja az ő iszonyu haragját! Hanem iszen megállj Döme! Megiszod te még ennek a levit! . . .

Döme megmutatta, hogy legény a talpán. Szoktatni kell a feleséget — gondolta magában.

Nem! Azért sem megy Gangosékhoz. Csak hadd fujja ki magát Eszti! Aztán ő

kérjen engedelmet, ő sértette meg Dömét minden ember szeme láttára, füle hallattára, azért hogy Füllencs Böske karcsu derekát átölelte; akárki megtette volna helyében, ha olyan közel állt volna Böskéhez, mert csak ugy kivántatta magát az a derék, hogy, hogy — no, hát mit hogy? — Kinek mi köze hozzá, ha megis ölelte? Az volna szép, ha az asszony vagy a mátka parancsolna, ha még időnap előtt felhuzná a nagy csizmát.

Semmi engedelemkérés!

Semmi megkövetés!

Megöleltem. Bár meg is csókolhattam volna! Bár hozzáférhettem volna! Megesett a dolog, aztán megvan! . . .

Nem soká ragyog a gyémánt a réten. Ahogy a nap a hegy mögül előbuvik, már kámforrá lesz az a ragyogó harmat, sirásra fakadnak a fűszálak, eloszlik végre a bánat is, felrepülnek a könyek, fel egész a mennyországig és a fűszálak ujra felemelt fejjel büszkélkednek egymás mellett.

Döme szivét csak amolyan késő őszi jéghártya takarta, hamar elolvad az ott; egy kis lehellet is megássa sirját. Eszti is telerítt már vagy három kötényt, mégis — akár forrás volna mind a két szeme, szüntelen uj cseppek szöknek azokba! Hanem ezek is csak olyan cseppek, hogy próbáljon oda ülni a tüzhely mellé, olyan hamar nyomuk vész, mint annak a rendje.

Szép tavaszi nap volt.

Sürgött-forgott a fiatalság az utcákon.

Egy csapat legény a kuthoz iramodott; az egyik tele vödörrel huzta föl a vizet, a többiek meg egy vászoncselédet cipeltek oda, jól nyakon öntötték, hogy olyan lett, akár egy öntött ürge. Tüzet-vizet kiabált az istenadta, de hiába! Le kell önteni az eladó lányt husvétkor, igy annak a rendje, máskülönben nem lehet elkommendálni senkinek!

Jaj is annak a fehérszemélynek, a ki ilyenkor a legények keze közé kerül, az igazán nem viszi el szárazon! De meg otthon is jól elbujjék, ha azt akarja, hogy a szent viz a nyaka közé ne menjen!

Az iskolás fiuk meg kalapszámra viszik már haza a tojást! De sokat is locsoltak már ezekért.

Egyik-másik megpróbált Gangosékhoz is beköszönteni, nem is köszönte meg, mert egy esztendőre valót kapott a seprüvel.

Esztinek boszuságában majd megszakadt a lépe. Szerette volna maga-magát megverni. Szerette volna azt a kutat betömni, hogy ne öntözhessen belőle senki, mert őt, nincs a ki megöntözné, a ki meg volna, nem a kedvire való!

Már azt se tudta boszuságában, hogy mit tegyen?

Kezébe vette azt a tiz darab piros tojást, a mit még egy hét előtt megfestett vörsönynyel. El fogja ásni, el fogja temetni éppen ugy, ahogy az ő boldogságát eltemették. Nincs, a kinek odaadja.

Verje meg a . . . . no, mit mondok! Deiszen várj csak Döme, várj csak!

Nehéz lett a feje a szomoruságtól, a keserü szenvedés vezette ki az ajtón, ki a kertbe, a galagonya-bokor mellé, a hol olyan sok jó napokat töltött Dömével, a hol olyan rövidek lettek a napok, mikor Döme szemeiben a tündérvilágot bámulta; oda fogja eltemetni azokat a tojásokat.

Még egyszer megforgatta a tojásokat, bucsuzó könyeket hullajtott rájuk, félrehajtott egy kis galyat, hogy jobban megtalálhassa a tojások sirját, mikor éppen egy kis cinke-madár riadt ki a bokorból.

Szegény, éppen fészket akart rakni.

Eszti nagyon megijedt a madártól, egy lépéssel visszaszökött helyéről, a madár pedig nagyon sirt, mert felzavarták dolgából.

Eszti nem mert közeledni a bokorhoz, ugy összeszorult a lelke, mintha azt sirta volna az a madár, hogy maradjon békével!

Hátha igazán békével kellene maradni, hátha igazán nem kellene eltemetni a tojásokat?

A verebek is ugyancsak csiripeltek a fa tetején, mintha még jobban akarnák zavarni Eszti fejét.

Hiába!

A kert végiben egy pacsirta repült az ég felé, hogy hálaénekét mondja el a jó Istennek azért a szép, jó időért, a mit adott; nagyon szépen énekelt. Eszti is nagy kedvet kapott a nótázásra; rá is kezdte, hogy:

»Vadgalambot cserben hagyta a párja,
A szegényke, hogy sir, jajgat utána,
Engemet is elhagyott a szeretőm,
No de azért áldja meg a teremtőm!«

Várj Döme — gondolta magában — megsiratod te még ezt.

Dehogy ásom el! Miért ásnám el?

Megboszulom magam! Odaadom másnak! Szeret engem más is! Megcsókolt már engem más is!

Csak most jutott eszébe, hogy neki is van bűne; őt is megcsókolták.

Csak most látta be, hogy Dömének igaza van!

Ahogy egy pár lépést odébb tesz az eperfa felé, egyszerre nagy sikoltásba tör ki, aztán végig nézi magát; egy viz volt a ruhája!

— Ki az?

— Én volnék, Esztikém!

— Hogy merted ezt tenni?

— Hogy lemossam a haragodat!

— Hát te nem haragszol Döme?

— Eszemágában sincs!

— Dömém, lelkem mindensége!

— Esztikém! Mennyországom!

Vagy két tojás beletörött az ölelésbe, a többit a Döme zsebébe rakta Eszti. Olyan piros lett aztán a boldogságuk, akár azok a tojások.

II.

MÁJUSFA.

Dudás Terka volt a falu szája.

Ha csak módját ejthette, roszba kevert valakit. Áskálódott mások baján, akár az ördög a pozdorján.

Ha ő nem lehet boldog — gondolta magában — más se legyen az; könnyebb a fájdalma, ha másokat is szenvedni lát.

Amióta a Pista kocsis a faképnél hagyta, azóta gyászos felhők huzódoznak a feje fölött, azóta a kedve hijján, csak ugy kénytelen, kelletlen nótázik, abba temeti el a bánatát.

Nincs is olyan lány a faluban, a kire rá ne fogott volna már valamit. Vasárnap pedig, amikor a haranglábnál apróztak a lányok, kicsi hijja volt, hogy a maga fejére nem huzta Terka a vizes lepedőt, mert ugy megbokrosodtak a leányok, hogy mindegyiknek a tiz körme Terka felé fordult. Azért egyik lányon se fogott az ő vasvillanyelve ugy, mint a Barázdás Nacán — az istenadtán.

Azt az ágyba kergette.

Éppen ma két hete történt a dolog. Terka éppen kenyeret dagasztott, ugy éjféltájban; hogy hajnalra már legyen, mire az öreg bemegy Miskolcra. — A kis Csanika elaludt, egy órahosszat kellett ölben táncoltatni . . .

Ahogy aztán Terka azt a vánkost, a melyikkel a kovász volt betakarva, hogy hamarabb dagadjon — az ágyba akarta vinni, ugy rémlett neki az ablaklyukon keresztül, hogy a szőlők alatt valami szoknyás járkál.

Kezébe vette szemeit, hogy jobban lásson, a holdvilág is segitett neki, de még ez sem volt elég.

Kimegy biz ő — gondolta magában.

Ahogy az ajtót behuzza — a Bunda kutya is felébredt — akkorát sikoltott valaki ott a szőlők alatt, aztán szaladt le egyenest az alvégbe, valami szürös ember meg föl a hegynek.

A kis Csanika is felébredt — Terkának be kellett volna igyekeznie — de bizony ríhatott szegényke, mert Terkát nagyon szorongatta a tudhatnám, hogy kicsodás lehet ő kigyelme?

Mikor aztán látta, hogy az a valaki Barázdásék portája felé tart és már a ház ajtaját is benyitotta, gondolta magában, hogy: »Jól vagyunk már. Megállj Barázdás Naca, beleugratlak az ördögök bocskorába!« Másnap aztán volt csetepaté!

Azóta Naca olyan beteg, hogy nem kell neki sem étel, sem álom, semmi!

A Terka leány lelke rajta, ha Naca kárát vallja az életinek; az ő lelke számol be ezért a más világon.

Naca szivét keserü mardosás szakgatta, mint hullám a gyenge partot; a szégyen, a gyalázat megfosztották erejétől, eszétől, mindenétől.

Hiába dugdossa be füleit a kendővel, mivel, még most is hallja azt a mocskos beszédet, a mit rászórtak; hiába takarja el szemeit a párnával, még most is látja a rámutató ujjakat. Ráolvastak, megfüstölték három éves kukoricával, megpiócázták, beadtak neki ezerjófü herbatéát, megmosdatták fehér sima homlokát kakukfülevéllel, — nem használt.

Utóbb doktort hivatott az apja. A doktor körülfogta, hogy hol fáj, mi fáj? Hol fáj?

Az ő fájdalma ellen nincs patika, neki az élet fáj, melynek halál a gyógyitója.

Ugy érezte, mint hogyha kötéllel szoritanák össze a derekát, mint hogyha valami szarvasbogár mardosná a belsejét; szerette volna onnan kitépni, de nem tudta a módját.

Édesanyja két hetet virrasztott mellette, azóta még be sem hunyta a szemeit,

*

a mécs se aludt ki azóta, fogytán is voltak már a napraforgó-olajnak, a mit a mult őszszel szedtek a lányok.

Meg is sajnálták szegény Nacát, mert soha sem vétett senkinek, olyan volt mindig, mint a legszelidebb bárány. Amikor ugy egyedül volt szobájában, azt hitte, hogy csak álom volt az ő szeretete. Ott van az asztal végén az a selyemkendő, visszaküldte Laci, a magáét meg azt a szép babos kendőt visszakérte, pedig már össze-vissza csókolta Naca mind a négy végét; nem is hitte volna, hogy ez a kendő még visszamenjen Laci kezébe.

Három réf pántlika is volt a Laci kendőjébe kötve, sárga, piros meg kék; azokat is visszaküldte Naca, szép bokréta is volt mellette: mindent, mindent visszaküldött neki, Laci is visszaküldött mindent Nacának, amit valaha ajándékképen kapott tőle.

Mert megüzente Nacának, hogyhát semmi köze többé az ilyen leányhoz, aki ezt el tudta követni.

— Jól van Laci, jól is teszed, válaszsz magadnak mást, magadhoz valóbbat, a jó ságos isten a tanuságom, hogy nem követtem el olyan dolgot, amiért ezt megérdemelném tőled, akinek rabja lett szivem.

De hát miért nem vallott szegényke? Egy szavába került volna és olyan tisztán állt volna, akár a nap fénye; csak egy szavába került volna és Gomba Laci alább hagyott volna a hetvenkedéssel!

Ha egyet szól, Gomba Laci térdencsuszva könyörög bocsánatért!

De Naca tudta, mi a becsület!

Elkövette a dolgot más hasznára, a maga vesztére.

Ő nem szól, ha belehal is, mert szavát adta.

Ha Gombáné utba nem igazitja Laci fiát, ha ő meg nem vallja neki az igazat, nem bánja, ha az életébe kerül is.

De mikor olyan nehéz ez a dolog!? Gombáné két hét alatt vagy tizszer eljött Nacához, titkon, amikor senki sem tudta, Laci sem tudott a dologról semmit!

Eleinte csak járt Gombáné Naca ágya körül, akár a fájás, nehéz volt neki a beszéd, de meg Naca is jól hallott, mert majd hogy meg nem zavarodott az esze; nagyon szerette azt a gyereket.

Eleinte csak csókolta Naca homlokát, szerette volna azokkal felmelegiteni, érezte, hogy nagy hálával tartozik Nacának, de még többet is érzett, érezte, hogy Naca érte szenved, ő a bünös!

Mikor aztán Naca szemeiről elvonult az a hályog, mikor Naca szivében aláhagyott az a bizsergés, mikor már lehetett érteni szavait és ő is elértette az embert, azt találta mondani neki Gombáné, hogy:

— Lelkem Nacám! Én ezt tovább nem türhetem! Magam szereztem a bajt, jóvá is teszem! Föláldoztad magad értem, amint a fiam megátkozott, de ha a lelkem belé is szakad, lemosom rólad azt a foltot, amelyik méltatlanul ragadt rád!.. Törikszakad, tudja meg a fiam, hogy az az ember, akivel ott láttak, nem a szeretőd volt, az az ember...

— Meghallja valaki — kiáltott közbe Naca — vigyázzon, meghallja valaki!

— Nem bánom! Tudja meg a fiam, hogy tőlem vittél annak az embernek üzenetet, az én szivem baját vitted el neki, mert én nem tehetem, mert nem volt szabad, hadd tudja meg a fiam, hogy szeretőm van, akit jobban szerettem, mint uramat, az ő apját! — Ha megátkoz érte, jól teszi, az nem fog fájni ugy, mint az a tudat, hogy te szenvedsz miattam ártatlanul!

— Az istenért, ne tegye!

— Igy kell annak történni!

— Ne árulja el magát! Én szivesen tettem, el is türöm érte a szenvedést; szivesen tettem, mert ugy szeretem a nénikét, akár a két szemem világát!

— Meg kell lenni a dolognak!

Ez volt Gombáné utolsó szava és szaladt egyenesen hazáig!

Naca napról-napra ébredezni kezdett, mintha a levegő is megtisztult volna előtte, tisztábban látott mindent, csak ugy hébehóba volt előtte ködös a levegő. A doktor is elmaradt a háztól, biztatta az öregeket, hogy már nem lesz nagy baj, nemsokára rendben lesz minden.

Éppen május elseje volt.

A legények még előtte való nap este megválasztották a »szomoru királyt«, akivel sorra járták a lányos házakat a májusfára gyüjtögetni.

Kurimai Pali lett a szomoru király.

Kétszer nevette el magát, csak két liter bort kellett neki fizetnie.

Naca nagyon kellemes álomra ébredt

ezen a reggelen, de annál fájdalmasabb volt, mikor csak a régi ágyban, a régi helyen találta magát, ahol olyan régóta szenved.

Mégis szeretett volna felkelni.

Azt álmodta, hogy ő volt a Válburga szűz, aki szent Jakabot meg szent Fülöpöt kisérte a földön téritgetni ; azt álmodta, hogy őrá fogták a pogányok a tisztátalanságot és hogy elüzze magától őket, elővette vándorbotját, a földbe szurta, letérdelt melléje és imádkozott, aztán alig telt bele egy óra, kiviritott a bot és széles lombokat hajtott. Ahogy aztán nézegette, látta rajta azt a babos kendőt, Laciét, meg a pántlikákat a bokrétával együtt.

Laci meg ott térdelt mellette és édes szavakkal kért bocsánatot tőle, hogyhát fogadja tőle ismét vissza mindezt, mert belátta, hogy nagy hibát követett el, aztán megölelte .... megcsókolta .... oh milyen édes álom volt ez!! . .

Naca nem birta tovább, elővette a párna alul zsebkendőjét, jó kedvére kisirhatta magát, szinte könnyebb lett a lelkének.

— Miért sirsz, egyetlen rozmaringom? — mondja az öreg Barázdás, ahogy benyitja az ajtót.

— Csak!

— Nem érzed magad jobban?

— Szeretnék felkelni.

— Ugy már jól van! Gyere csak! Egészen kinyilt a természet! A házunk eleje is olyan szép, hej, ha látnád! Fel van cifrázva!

— Májusfával!

— Azzal, azzal!

— Igazán! Segitsen apám, segitsen, megnézem.

Nacát a legédesebb sejtelem sietteté az öltözködésben, mint hogyha gőzös-masina lett volna mind a két keze, ugy sietett; mikor aztán a küszöböt átlépte, a pacsirta dala olyan szivesen üdvözölte őt, a nap is éppen akkor kelt fel és bevilágitotta a ház elejét; ragyogott is a kapu mellett a májusfa, rajta a baboskendő, a pántlikák, meg a bokréta. Mellette egy siró asszony üldögélt, Gombásné asszony, háta mögött Laci térdelt és mind a két kezével tartotta fáradt, kábult fejét.

Gombáné aztán felkelt helyéről és reszkető kezekkel vezette Lacit Nacához.

És ne bocsátottak volna meg egymásnak? . . . De azért a Terka leánynak az irigység miatt majd megszakadt a lépe.

Ő nem kapott májusfát.

A „HÁROM LILIOMNÁL".

NERUDA JÁNOS *) rajza.

Azt hiszem őrült valék akkor. Üterem lázasan lüktetett, vérem forrongásban volt.

Sötét, meleg nyári éj volt. A kénköves szagu, halott, nehéz levegő, mely már néhány napja tehetetlenül függött fejünk fölött, végre összetöpörödött egy sötét, terhes felhővé.

Este óta vad szél nyargalt végig, azután vihar zúdult föl, az egek csatornái megnyiltak és késő éjfélig szakadatlanul esett az eső.

Én gondolatokba merülve ültem a »Három liliomhoz« cimzett vendéglőnek fából készült vendégfolyosója alatt. Kicsiny vendéglő ez, közel a strahow-kapuhoz, mely vendéglőbe többnyire katonák járnak. Akkor is nehány altiszt és kadét táncolt a teremben egy rozzant zongorának hangja mellett.

Akkor épen vasárnap volt. Magam ültem egy asztalkánál épen az ablaknak tőszomszédságában. A mennydörgés hatalmas szava egyre-másra megszólalt, azután sürűn következtek a csapások, mialatt az eső egyre paskolta fejem fölött a háztetőt, az összegyülemlett viz patakokban szaladt végig rajta és annak csobbanása percekre még a zongorának hangjait is elhallgattatta.

Sokáig néztem, hogyan forognak a jókedvü párok, azután megint kitekintettem a sötét kertecskébe. Néha, mikor különösen vakitó villám cikázott végig a tájon és környéken, a kerti falnak oldalán és a tornácnak végén emberi csontokat láttam egy halmon heverni. Egykor temető volt azon a helyen és a mult héten ép azért szközöltek ott ásatásokat, hogy a halottakat eltakaritsák. A föld még egészen föl volt tárva és kotorva; a sirok nyitva állottak.

En azonban nem sokáig állottam meg asztalkám mellett. Minduntalan beléptem a szalonba, hogy közel legyek a táncosokhoz.

Ott aztán csakhamar magára vonta figyelmemet egy gyönyörü szépségü, körülbelül tizennyolc éves leányka. Termete

*) Neruda János, a csehek Bret-Harte-ja; müveit egészséges realizmus s költői kedély jellemzik.

karcsu volt, tagjai gömbölydeden lágyak, haja fényes fekete, arca hosszukás, tojásdad; szeme villanó, hanem mégis világos; szóval pompás gyermek.

Hanem mindenekfölött a szemeivel gyült meg a bajom. Oly tiszták voltak e szemek, mint a tenger sima tükre, hanem oly mélységesek is egyszersmind, mélyek és telhetetlenek! Oly szemek, melyeknek láttára eszedbe jut az az örökigaz mondás, hogy: »Korábban lesz a fából tűz és korábban laknak jól a tengerek vizükkel, hogysem a szépszemü leány megsokallná a férfiakat!«

A szépszemü csaknem szakadatlanul táncolt. Mindazonáltal nagyon is jól észrevette, hogy figyelmemet magára vonta volt. Valahányszor a körtáncnak szenvedélyes mozdulataival elröpült azon aztal mellett, a melynél állottam, s mindig mikor a szalonon átlebbent, láttam, hogy reám tekint és szeme végigsikamlik rajtam. A mint észrevettem, egyetlen táncosával sem beszélt.

S ugy csak megint odakerültem az ajtóhoz. Dacára annak, hogy a szép leány a legutolsó sorban volt, tekinteteink rögtön találkoztak.

A francia négyes, mely akkor járta, szemlátomást közeledett vége felé. Immár az ötödik fordulat is elhangzott.

Akkor egyszerre egy másik leány lépett a terembe, egészen átázottan és lelkendezve. Lélekszakadva sietett és előrehatolt egészen a szépszemüig. A táncolóknak láncolata között sietve mondott valamit a fülébe. A szépszemü erre csöndesen intett a fejével.

A hatodik fordulat sokáig tartott, mert egy délceg kadet volt a rendező. Mikor a négyes véget ért, a szépszemü még egy pillantást vetett felém, azután az ajtón kilépett a szabadba. Láttam, a mint odakünn fejére vetette a felső ruháját és azután eltünt.

Ismét visszatatértem magános helyemre. A vihar ujból elkezdett garázdálkodni, épen ugy, mintha csak most ébredne igazán. A szél ujult erővel orditott, a villámok versenyeztek a széllel, mely őrülten kergette maga előtt a fellegeket. Izgatottan hallgattam a zajongó elemeket, de mindig csak a szép leányra gondoltam, a szép leányra és szép szemeire. Hiszen a hazatérésről már ugy sem lehetett szó.

Körülbelül egy negyedóra mulhatott el akkorára, midőn a szépszemü ismét a szalonba lépett. Gyorsan körülnézve, megigazitotta átázott ruháját és fürteit föltüzdelé. Idősebb barátnőinek egyike gondosan sürgölődött körülötte, s szeliden korholá.

— De ilyen pogány időben! Ugyan nézd csak miért futottál haza? — kérdé.

— Testvérem jött el értem.

Először hallottam hangját, finom volt, mint a bársony és lágyan hangzó.

— Történt valami otthon?

— Édesanyám meghalt.

Összerezzentem. Tehát a ravatal mellől! . . .

A szépszemü megfordult és kilépett. Hirtelen mellettem állott, szemei rajtam pihentek, éreztem, a mint keze az enyémet érinté . . . Az én kezem remegett . . .

Megfogtam azzal a kezemmel, s keze puha volt, puha, mint a bársony.

Szó nélkül vontam a leánykát magammal, s a leányka láthatólag szivesen követett.

A vihar legmagasabb pontjára hágott. A szél által korbácsolt zápor akkora mérveket öltött, mint valami viztölcsér; panaszos zajjal omlott egymásba ég és föld, fejünk fölött dörgésre dörgés következett, körülöttünk megmozdultak sirjaikban a megzavart holtak.

A szépszemü pedig odasimult hozzám. Éreztem, a mint nedves ruhája mezitelen mellemhez tapadt, éreztem puha testét, forró, ziháló lélekzetét — s ugy látszott nekem, mintha azt az ördögi lelket ki kellene szoritanom abból az angyali testből . . .

EGY FELESLEGES EMBER NAPLÓJA.

Irta TURGENYEV IVÁN.

(Vége.)

Erzsébet hallgatott.

— Valóban, mit is irna? Hiszen mindent megirt első levelében. Nem lehettem nejévé; de boldog voltam . . . ha rövid ideig is . . . boldog voltam.

Bizmionkov mereven a földre nézett.

— Ah — folytatá Erzsébet élénken — ha tudná ön mennyire undorodom attól a Tsulkaturintól. Mintha mindig kezén látnám annak az embernek a vérét.« (Össze-

borzadtam rejtekemben.) Különben — tevé utána mintegy álmában, — ki tudja, e nélkül a párvivás nélkül talán . . . ah midőn őt megsebesülten láttam, érzém, hogy egészen az övé vagyok.

— Tsulkaturin szereti önt, — jegyzé meg Bizmionkov.

— Talán boldognak érezzem azért magamat? Szükségem van nekem valamely ember szerelmére? Egy pillanatig gondolkozott, aztán hozzátevé: az önén kivül. Igen, barátom, az ön szerelme nélkülözhetlen reám nézve, a nélkül el lennék veszve. Ön borzasztó órákat segit nekem elviselni.«

Elhallgatott. Bizmionkov atyai gyöngédséggel simogatta a leány kezét.

— Mi lesz hát már most, Erzsébet kisasszony?

— Most is azt hiszem — folytatá Erzsébet tompa hangon — meg kellene halnom ön nélkül. Egyedül ön tart fenn; ön emlékeztet ő reá! Hiszen ön mindent tudott. Gondolja meg csak, milyen szép volt azon a napon. De bocsásson meg, terhes lehet önnek . . .«

— Beszéljen tovább, beszéljen! Mi baja? — szakitá őt félbe Bizmionkov.

Erzsébet megszoritotta a férfi kezét.

— Ön jó, Bizmionkov, — folytatá a hölgy, — ön jó, mint az angyal. Mit tegyek! Érzem, hogy szeretni fogom őt a sirig. Én megbocsátottam s hálával tartozom neki. Isten adjon neki boldogságot! Adjon neki szive szerinti nőt! — Szemei megteltek könynyel. — Óh bár el ne feledne, óh bár néha megemlékeznék az ő Elzájáról. Menjünk, — tevé utána rövid szünet után.

Bizmionkov ajkához szoritá a hölgy kezét.

— Tudom, — folytatá Erzsébet élénken, — ők mindnyájan elitélnek engem, mindnyájan követ dobnak rám. Legyen! Igy sem adnám boldogtalanságomat az ő boldogságukért. Nem, nem! Nem sokáig szeretett, igaz, de szeretett! Soha sem ámitott, soha sem mondta, hogy valaha neje leszek, magam sem gondoltam arra soha. Csak szegény atyám áltatta magát reményekkel. S most sem érzem magamat egészen boldogtalannak, hiszen megmarad számomra az emlékezet s bármily borzasztók legyenek is a következmények . . . olyan szük itt nekem, itt láttam utószor . . . Menjünk a levegőre!

Felállottak. Alig volt időm félreugrani s a nagy hárs mögé rejtőzni. Kiléptek a lugasból s a mint az elhangzó léptek után kivehettem, az erdőbe mentek. Nem tudom, meddig állottam ott mozdulatlanul s álmodozásba merülve, midőn egyszerre ismét lépteket hallottam; felrezzentem álmodozásomból s vigyázva kitekintettem rejtekemből. Bizmionkov s Erzsébet ugyanazon uton tértek ismét vissza. — Mindketten nagyon fel voltak indulva, de főleg Bizmionkov. Ugy tetszett nekem, mintha sirt volna. Erzsébet megállott s reá tekintett s a következőt mondá érthető hangon: »Beleegyezem, Bizmionkov. Nem tenném, ha ön csupán meg akarna menteni, ha csak ki akarna szabaditani ebből a borzasztó helyzetből, de ön szeret engem, ön tud mindent — és mégis szeret Sohasem fogok odaadóbb, hűbb barátot találni. Neje leszek önnek.«

Bizmionkov megcsókolta a hölgy kezét; ő szomoruan reá mosolygott s bement a házba. Bizmionkov az erdő felé vette utját s most már én is mehettem. Minthogy Bizmionkov Erzsébetnek valószinüleg ugyanazt mondotta, mit én akartam mondani, és minthogy ő épen azt válaszolta neki, a mit én óhajtottam az ő szájából hallani: igy minden veszve volt rám nézve. Két hét mulva Erzsébet Bizmionkov nejévé lett. A szülők boldogok voltak, hogy egyáltalában találtak vőt.

Mondják már most önök magok, nem vagyok-e én egy fölösleges ember? Vajjon ebben az egész történetben nem a fölösleges ember szerepét játszottam-e? A herceg szerepe — nos arról nem sokat lehet mondani; Bizmionkov szerepe szintén könnyen érthető. De én, minek ártottam én magamat ebbe az egész dologba — ötödik kerék a kocsiban! Ah ez keserű, nagyon keserű! A hogy a hajómunkások szoktak kiáltani: egy, kettő . . . igy mondom én is, még egy napot, még egyet, s aztán nem lesz nekem sem édes, sem keserű.

*

Március 31.

Rosszul vagyok. Ágyban irom ezeket a sorokat. Tegnaptól egyszerre megváltozott az idő. Ma meleg van, majdnem nyári nap. Minden enged, olvad, csurog csepeg,

a levegőben érzik a fellágyult föld szaga: nehéz, erős, kábító szag; minden párolog. Rosszul állunk. Érzem, hogy a feloszlásnak megyek eléje.

Naplómat akartam megirni, de mit csináltam a helyett? Elbeszéltem egyet életem eseményeiből. — Terjengő, hosszadalmas lettem, a régi emlékek feltámadtak s magokkal ragadtak. Nem siettem, kimeritően irtam, mintha még egész évek állottak volna előttem s most már nincs időm folytatni. A halál, a halál közeledik. Már hallom fenyegető crescendóját... Itt az az idő, itt az idő!

És mi van abban? Nem teljesen közönyös-e, mit beszéltem el? A halállal szemben a föld minden hiusága elenyészik. Érzem, minden csendesebb, határozottabb, világosabb lesz énemben. Csodálatos! csendesebb leszek s forróság fog el. Igen, izzó forróság. Mialatt a néma, tátongó mélység fölött lebegek: összeborzadok, elfordulok s epedő tekintettel nézek minden irányban hátrafelé. Most minden kétszeresen értékes lesz rám nézve. Szemeim nem tudnak jóllakni szegényes, örömtelen szobám nézésével. A falakon minden foltnak istenhozzádot mondok. Legeljetek utójára szemeim! Az élet eltünik; olyan csendesen, olyan egyenlően távozik tőlem, mint a part a hajós szemeitől. Ápolónőm vén fakó arca, sötétszinü kendővel félig eltakarva, zubogó szamovár az asztalon, geránium-cserép az ablakon, és te, szegény Frezór kutyám, toll, melylyel ezeket a szavakat leirom, kezem — mindnyájatokat látlak... itt... és mégis talán már ma nem foglak többé benneteket látni. Milyen nehéz is élőlénynek megválni az élettől. Mit hizelegsz ugy, szegény állat?! Minek szoritod ugy ágyamhoz szügyedet; minek csóválod rövid farkadat s minek függeszted ugy rám jóságos, hű szemeidet? Szánalmat érzesz irántam? Vagy talán sejted, hogy urad nem lesz már sokáig a földön? Ah, bár átfuthatnám gondolatban minden emlékemet ugy, mint most szemeimet végigjártatom a szobámban levő minden egyes tárgyon! Tudom szomoruak s jelentéktelenek ezek az emlékek, de másokkal nem birok. Ür, borzasztó ür! miként Erzsébet mondotta volt.

Oh Istenem! Istenem! A sziv, mely képes és kész volt szeretni, nemsokára megszün dobogni... hát csakugyan megszünjön örökre dobogni, mielőtt egyetlenegyszer dagadt volna a boldogság mámoritó terhe alatt? Oh jaj, lehetetlen, lehetetlen, tudom... Ha legalább most, a haldoklás pillanatában... hiszen meghalni szent dolog s a halál minden lényt megnemesit, ha most egy kedves, hizelgő baráti hang bucsuztatót zengene fölöttem, saját fájdalmamról, talán ki tudnék vele békülni. De csendben s eltompulva halni meg...

Azt hiszem, kezdek félrebeszélni.

Élj boldogul, világ, élj boldogul kertem, éljetek boldogul, ti, társaim! Ha a nyár jön, kérlek, ne feledjetek el tetőtőltalpig zöldbe öltözni, hogy az emberek balzsamos árnyatokban pihenhessenek, üde gyepszőnyegen, leveleitek susogó párbeszédeinél, ha a zefir érinti őket. Éljetek boldogul, éljetek boldogul örökre!

Elj boldogul Erzsébet! Leirtam e szavakat — s majdnem kedvem lett volna hozzájok nevetni. Ez a felkiáltás ugy hangzik, mintha valamely könyvből kölcsönöztem volna. Mintha bizony megható elbeszélést irni, vagy kétségbeesett levelet akarnék bezárni.

Holnap április elseje. Vajjon irok-e még holnap? Nem egészen lenne helyén. De különben jőjjön, a minek jönni kell...

Orvosom már aggodalmasan rázta fejét...

*

Április 1.

Vége. Még ma meghalok. Künn forróság van, minden olyan szük, olyan fullasztó, vagy talán az én mellem nem birja már a lélegzetet? Az én kis vigjátékom le van játszva. A függöny legördül.

Az élők sorából távozván, megszünök fölösleges lenni.

Ah, mily fölségesen ragyog a nap. Ezek a hatalmas sugarak örökéletet osztanak..

Élj boldogul Terentjevna. Ma reggel az alaknál ült és sirt, értem-e, vagy azért, hogy ő is nem sokára követni fog!? Szavát vettem, hogy nem fogja agyon kinozni Trezóromat. Nem tudok tovább irni... Eldobom a tollat... Itt az idő! A halál nem közeledik már erősbülő zajjal, mint a kocsi, mely éjjel a kövezeten végigrobog; itt van, fölöttem lebeg, mint a lenge szellő, mely a próféta fején felborzolta a hajat.

Meghalok.... éljen, a kinek élni adatott!

A MOSZLIM PRÓFÉTÁK.

Irta dr. HATALA PÉTER.

I.

Angol képes lapok, nem igen régen, egy csataképet közöltek, a feketék országából, az egyiptomi Szudánból. Hiks pasa diadalának képe volt Mohammed Ahmed-nek, az álprófétának hada felett. Az egyiptomi gyalogság eleven sorfalat képez, előre tartott szuronyos puskákból lövöldözi a dárdával rohanó s nyilazó meztelen szerecseneket. Hiks pasa s angol törzskara lóháton, a zászlóalj mögött vezéri hidegvérüséggel nézik az egyenetlen harcot. Az álprófétának hiveit a lelkesedés, a fanatizmus heviti, ragadja. Mohammed Ahmed igazi prófétának hirdeti magát. Ő a Mahdi, a vezér, az utolsó Imám, lelki főnök, ki eddig elrejtve élt s most a világitélet idején jelenik meg.

Az »Egyptian Times« f. évi augusztus 27-iki számában, két egyiptomi tiszt, kiket Mohammed Ahmed próféta elfogott és saját hadseregében való szolgálatra kényszeritett, azt irja, hogy a prófétának arca oly fényes, mint a teljes hold, s folyton mosolygó. Alakja olyan, mint Izrael fiáé, s jobb arcán a Mahdi jele, ismérve látható.

E napokban pedig a táviró Egyiptomból azon hirt hozta, hogy az egyiptomi hadsereg — angol vezérlet alatt — az álprófétát Elobeid mellett Kordofánban, döntő csatában leverte ... Másnapra oda igazitja ki hirét a táviró: hogy a Mahdi érzékeny veszteséget szenvedett.

Már évek előtt láttam Alexandriában és Kairóban az egyiptomi hadsereget. Európai tisztek tanitották, s a francia módra, de tiszta fehér kabátba s nadrágba öltözött feketék zászlóaljai is ügyesen végezték hadi gyakorlataikat. Azóta is fokozódott katonai képzettségük. S most, angol vezérlet alatt mégis soká küzködnek a próféta rendezetlenebb, sem oly jól felfegyverzett csapataival ... A marabreai csata, még tavaszszal, április 29-én volt.

Mohammed Ahmed 1850-ben született, s szent tudományokkal foglalkozó irástudó. Jelenleg tehát harminchárom éves.

Ő az iszlámnak legujabb prófétája ... S mert önmagát a Mahdinak tartja: tehát ő a legutolsó próféta is, minthogy a világitélet a Mahdi megjelenésével veendi kezdetét. Moszlim hittudósok szerint a világ végének s az itélet napjának előjelei a következők:

A Mahdinak megjelenése; az Antikrisztus fellépése; Jézus prófétának az égből való alászállása; a föld állatjának megjelenése; ez kezében fogja tartani Mózes vesszejét és Salamon pecsétjét. A földet sötét, fekete füst fogja boritani; kelet és nyugat megrendül; Arábia felfordul; a nap nyugaton fog felkelni; a világ lángba borul s elégése Jémenben arab földön veszi kezdetét ...

Midőn a moszlimek, ott Szudánban, Mohammed Ahmedot, Mahdinek hirdetik: elismerik, hogy a világ vége, a világitélet küszöbén állunk.

Jézus, a moszlim hittudósok szerint azért jelenik meg, hogy a világot az iszlamra téritse.

Szudánban tehát azt hiszik, hogy a paniszlamiszmus világuralma kezdetét veszi.

Szudán a feketék országa, a menynyiben Egyiptomhoz tartozik, Darfur, Kordofán, Szennár tartományokra, s a felső Nilus mentére, a Diaka, Silluk, Nuer, Bongo, Aliab, Mittu, Bari s egyéb néger törzsek földére terjed. Ezen egyiptomi Szudánnak fővárosa Khartum; a fehér és a kék folyó — Nilus — összefolyásánál. Harminc vagy negyvenezer ember lakik e piszkos, szennyes, egészségtelen városban: arabok, törökök, abeszszinok, koptok, mibiaiak, görögök, zsidók s talán harminc európai, beleértve a konzulátusokat.

Ezelőtt félszázaddal, 1820-ban, Mehemet Alinak fia Iszmail hóditotta meg e tartományokat. A hóditó szellemét a következő tény jellemzi. Sendiben az ottani melektől, fejedelemtől, azt követelte, hogy rövid idő alatt egy bárkát tele aranynyal adjon, különben karóba huzatja. A Melek megigérte ... Aztán leitatta Iszmail katonáit, s éjjel, midőn ez aludt, reá gyujtotta sátorát.

Az egyiptomi uralom Szudánra, eddig nem tapasztalt nyomort hozott. A kormányzók kiméletlenül zsarolták a népet. A rabszolga-kereskedés, a feketék ellen intézett iszonyu hajtóvadászat,

*

borzalommal, elkeseredéssel tölté el a benszülötteket.

Egyiptom összes csapásai, isten átkaként nehezedtek a feketék országára. Az alkirály által kinevezett s Khartumban székelő kormányzók isten ostorai valának. Utonállók módjára raboltak, fosztogattak, loptak.

A rabszolga-kereskedés nagy jövedelmet hozott a pasáknak. De a rabszolga hajhászok égbe kiáltó gazságai az európai nagy hatalmakat erélyesb fellépésre kényszeriték. Egyes derék angol férfiak, mint Backer, Gordon, a helyszinére siettek, s felsőbb rendelettel s meghatalmazással erős kézzel hozzá fogtak a rabszolgakereskedés kiirtásának herkulesi munkájához.

Midőn Backer Khartumba érkezett s a kormányzó Musza pasától, az alkirályi fermán következtében, a rabszolgakereskedők ellen hajókat és katonaságot kért, Musza azt felelte, hogy a fermán csak a Nilus folyamra vonatkozik, ámde Khartumnál a Nilus megszünik s azontul csak a fehér folyamot ismerjük, s erről az alkirályi fermán nem rendelkezik.

Igy akart Szudán kormányzója gátot vetni Backer emberbaráti vállalatának.

És Musza utódjai még gonoszabbak valának. Személy- és vagyonbiztonság nem létezett. Az alkirály katonái rabolták a fellahokat, a földmivelő népet; a szegény embernek szamarát, gabnáját, fáját, gummiját; az asszonyoktól a korsókat erővel elragadták »mert a kormánynak szüksége van mindezekre.« Az embereket az utcákon fogdosták el s közmunkákra kényszeritették; a hajókat teherrel, emberrel lefoglalták. Az állampénztárt az alkormányzó épen az őrök által lopatta el a maga számára.

A hetvenes évek elején Montas pasa volt kormányzó Khartumban. Midőn hivatalát átvette, huszonegyezer erszényt, majd egy millió forintot küldött Kairóba az alkirálynak; de Kordofánból, cserébe, huszonötezer erszény állampénzt vett el ... Aztán elment hivatalos körutra Szennárba, innen százharmincötezer Mária Terézia tallért hozott el ... Az ottani alkormányzót pedig, mert nem adta meg a kivánt pénzbeli ajándékot, elmozditotta s helyébe mást nevezett ki néhány ezer forint ajándékért.

Mikor európai ember keletről jő, az első szó, mit hall és megtanul: Baksis... Borravalónak mondaná a magyar ember, de a moszlimok bort nem isznak s azért »ajándék« értelemben használják. Sokszor hallottam az araboktól, a kik szinte határtalan mohó vágygyal vonzódnak a baksis iránt, hogy a török kormány férfiai, a szultántól a legalsóbb hatóságig mindent baksisért tesznek ... Angolok kiszámitották, hogy Montas pasa, a hetvenes évek kezdetén csak egy negyedév alatt az állampénztárból negyvenezer font sterlinget elsajátitott. A hires baksis embernek háremhölgyei is megkivánták a loyalis alattvalóktól az ajándékot ... Elfogadtak ők egy pár forintocskát is.

A baksisos főkormányzónak hivatalos közegei főnökükhez méltó férfiak.

Hogy ily hivatalos közegek müködése mellett, a rabszolgavadászat jövedelmező üzlete egész Szudánban virágzó állapotban van, az nagyon természetes. Ez a baksisnak igen bő forrása.

Egyiptom látja el fekete rabszolgákkal a moszlimséget; s e tekintetben Szudán az aranybánya.

De ugyancsak ez az egyiptomi állam egyik nagy betegsége, mely gyökeres orvoslatot igényel ... Az egyiptomi államreformnak egyik igen égető kérdése.

Ama földön, hol a kormány az embereket vadászsza, mindenüket elragadja s elprédálja; csoda-e: hogy a világitélet bekövetkeztét látják az emberek és seregesen tódulnak a Messiásnak, a Mahdinak, zászlója alá?

»Sir Baker S. öt évig küzdött, a hatvanas években, a rabszolgakereskedők barbársága ellen — irja Schweinfurt-Darfurt, az embervásár központját Egyiptom elfoglalta. Az összes emberkereskedés a felső Nilus mentében monopoliummá lett; Gordon, Baker utódja, kitartó buzgalommal kutatva a rabszolgakereskedők bujóhelyeit, terjedelmes kormányzóságának egyik tartományából a másikba sietve, tettdús életének legszebb éveit a rabszolga-emancipatio nemes ügyének szentelte. Hét európai, kiket főnökük szelleme lelkesitett — a Gordon által kinevezett alkormányzók — évekig

küzdött ezen megrögzött gyalázatosságok ellen, a teljhatalmat mindenütt kiméletlen szigorral érvényesitvén. Anglia és Egyiptom államszerződést kötött a rabszolgakereskedés elnyomására. Utoljára Gessi emlékezetes hadjáratot viselt a rabszolgakereskedők jól szervezett bandái ellen, oly harcot, mely párját ritkitja Afrika évkönyveiben. Egy évnél tovább mocsárokban, ingoványokban, őserdőkben viselt irtóháborut, hogy elnyomja a védtelen vadak ellen dulakodó emberi gonoszságot és sok száz rabszolgakereskedő életével lakolt érette.

De azért a rabszolga kereskedés Szudánban maiglan dusan jövedelmező üzlet. Az Iszlam sohse fogja eltörölni a rabszolgakereskedést ... az egyiptomi alkirály hivatalnokai annál kevésbé. Iszmail khedive dicsekedett az európaiak előtt a rabszolgakereskedés elleni rendszabályaival. Ámde milyen rendszabályok voltak ezek! ... Port hintett Európának szemébe.

A Nilus mentében állomásozó egyiptomi katonaság családja számára menetleveleket adtak ... És kit fedezett ezen passzus? .... A rabszolga-kereskedőket .... A rabszolgákat ily cimen szállitották.

Midőn a kormányzók egyes rabszolgaszállitó bárkákat elfogtak, a rabszolgákat részint az alkirály jószágaira küldték dolgozni, részint katonáknak vették.

Élelmesb kormányzók előbb a rendes vámot és adót beszedték a rabszolga-kereskedőktől, s baksist is vettek, büntelenséget és szabad vásárt igérvén, de másnap, a hajó teljes rakodmányának lefoglalásakor az éjjel érkezett fensőbb rendeletre hivatkoztak. Midőn Reinisch Leo, Maszavából Szuákinba jött: látta, hogy a Kairóba szállitandó katonáknál, sok szudáni gyermek van.

Minden legény kapott egyet vagy kettőt is hátralékos zsoldjának törlesztésére. A katonák Kairóban szándékozták eladni a kis feketéket. Tehát az egyiptomi kormány székhelyén. Ez két-három év előtt történt

A kormány gőzösein a rabszolgákat hivatalos utlevél mellett szállitják mint szolgáit a velök utazó uraiknak ... Sokszor látni a gőzösökön, igazhivő moszlim zarándokokat, kik imádkozva töltik a napot. Igen sok szolgáik és szolgálóik vannak — — mind rabszolga.

1878-ban, midőn Gordon pasa még ur volt Szudánban, Nubiának Galabat nevü tartományán át mégis tizezer rabszolgát szállitottak, s a kormány tekintélyes összeget szedett be vám fejében.

Szintban a francia köztársaságnak egy benszülött konzula van, névszerint Magar Damián. Ez is nagy pártolója a rabszolgakereskedésnek. Roth G., ki ugyanott az amerikai misszió-iskolában tanitó, hivatalos jelentést tett ellene Kairóban. Eredménye azt volt, hogy Riaz basa rendeletére a szinti rabszolgakereskedőktől elszedték a rabszolgákat és elszállitották Kairóba. Bizonyosan csak azért, hogy ott eladják. Mindenki ismeri Kairóban a rabszolgakereskedők raktárait, a fehér és fekete kelméket tartalmazókat egyaránt. Csak a helybeli kormány nem ismeri. Az egyiptomi kormányon hosszabb idő óta pénzsovár moszlimek és szédelgő európaiak ülnek a mindenható khedive mellett. Ezek Alexandriától Kairóig sem birnak jót tenni, annál kevésbé Khartumban.

Baker, Gordon, Gessi igen érdemes férfiak valának; de a rabszolgakereskedést eltiltó államszerződés Anglia és Egyiptom között általuk gyakorlati, végleges eredményt nem nyujthatott. Ez csak ugy történhetnék meg: ha az irott betüket néhány angol hadihajó támogatná ott Dsiddában, mivel a rabszolgakereskedés fővonala Szuákinból Dsiddába vezet. Ha az angol kormány csakugyan végre akarja hajtani a szerződést, akkor a fegyveres kéz vas erőszakával kell azt megtennie. A humanismusnak, moszlim területen, s igy a fáraók birodalmában is, a papir és ténta nem sokat használt ... erre az ágyunak praktikus hangja a legalkalmasabb; ezt az orthodox moszlimek ép ugy megértik s rettegik, mint a baksisos hivatalnokok.

Most Egyiptom angol kézben van s Gladstone ép e napokban mondá egy nyilvános banketten, hogy az angolok nemsokára elhagyják Egyiptomot. Több kárt tettek ott, mint hasznot; az önérdek politikájának szemüvegén át Gladstone nem látta Egyiptom bajait, sőt azokat ujakkal tetézte.

Egyiptomba becsületes kormány kell, mely az emberiség és az ország valódi érdekeit tartsa szeme előtt ... Az angolok

egyszerüen kielégitési végrehajtók voltak Egyiptomban, az angol hitelezők érdekében. Most elmennek s a mi a végrehajtás után még fenmaradt, átadják a khedivének. Azért gyülöli Egyiptom népe mindkettőt. És az ily országokban mindig várják a Messiás eljövetelét . . . mindig reménylik, hogy: Novus ab integro seculorum nas citur ordo!

(Folyt. köv.)

PETŐFI-TÁRSASÁG.

Társaságunknak, a kellemetlen esős idő dacára is eléggé népes ülése volt, e hó 11 dikén.

A felolvasások sorát dr. Hatala Péter r. tag nyitotta meg, ki az iszlám prófétákról értekezett. Nagyérdekü s tetszéssel fogadott felolvasásának közlését lapunk mai számában kezdjük meg.

Ezután Komócsy József olvasta fel Ábrányi Emilnek »Jónás vitéz« cimü költői elbeszélését. Mutatványul a következő sorokat közöljük a költeményből:

Jónás vitéz a szent földön csatázott
Fringiája pogány vérben megázott, —
Szaracennal vagy hat évig vesződött,
Hat év mulva — hej: nagy idő! —
Magyarország szent földére
Ujra visszavetődött.
Fogadásból járta
Jeruzsálem földjét:
Megszerezni török véren
Kiválasztott hölgyét.
Nagy volt a szerelme,
Nincsen annak mása!
Viszhangot nyert a szivének
Minden dobbanása
Amikor a kedves
Házába belépett . . .
Hát mikor meglátta
Azt a rózsás képet,
Százszor kecsesebben
Milliószor szebben,
Mint mikor bucsut vett
Ezelőtt hat évvel
Hüséget örökké tartót
Esküdni hivével . . .

Jónás a hölgy elé borul, de az ömlengéseire nem szól semmit, mert Jónás távolléte alatt Győry Mihálynak lett a neje. Hogy kellemetlen helyzetéből meneküljön, becsengeti a cselédséget.

— Viharnál feketébb,
Villámnál tüzesebb
Az a bősz pillantás,
Mit a nőre vetett —:

»Bujdosásban érted elkopott sarumnak
Sarkaival mostan eltaposhatnálak
Mint egy kigyót. De nem! Nagyon is utállak!
Nem bántalak, ne félj! Átkozott légy csalfa!
Szivemet megölted . . . szivem meg van halva!«

A vitéz elbujdosik az erdő sürüjébe. Dühében a fákat veri kardjával, mintha mindannyi ellen volna. Egyszerre csak gyermeksirást hall. A hang után indul s egy alig öt éves fiut talál. Ez könyörög neki, hogy igazitsa ki az erdőből, ahova eltévedt. A vitéz, kinek szivét a nagy csalódás egészen érzéketlenné tette, visszautasitja e kérést. A gyermek esengése végre meghatja. Ölbe fogja a gyermeket s viszi ki az erdőből. Az erdő szélén leteszi. A gyermek könyörög, hogy vigye őt haza szüleihez s a vitéz kérdi:

— »Hát
Kicsoda a te apád
És a háza merre áll?
»»Az apám Győri Mihály
S ott a dombon áll a háza««

Jónás nagy lelki harcot ví magával, mig végre elszánja magát, hogy haza viszi a gyermeket.

Messziről hallik már asszony jajgatása
Sápadozó képét körmeivel ássa:
— Fiam! kicsi fiam! hát ti sem láttátok?
Jaj nekem, százszor jaj! megfogott az átok!
Elveszett a fiam . .! Az én pici fiam,
Aranyos magzatkám . . . Oda van! oda van!
Menjetek érte a világ végére!
Aki visszahozza, vagyonom megossza!
Jaj csak a fiamat . . . azt adjátok vissza.
Add vissza, ember . . .! add vissza vadállat!
Hogyha elloptad . . . hogyha ott van nálad!
Jónás odalépett. Köpenyének rongyát
Arcára huzgálta s elfödte egészen:
— »A vadállat itt van . .! Karjaidba teszem
Fiadat . . . de máskor jobban viseld gondjat!«

A közönség percekig tartó tapssal jutalmazta a nagyhatásu költeményt.

Végre még Margitay Dezső olvasta fel »A mi utcánk« cimü rajzát s egy »A menyasszony-tánc« cimü elbeszélést Bannától. Mindkettő élénk tetszésre talált.

A felolvasó-ülést zárt ülés követte, melyben elhatározták a jelenvoltak, hogy a rendes tagok sorában megürült két helyet ez idén be fogják tölteni. Az uj tagok

választása, titkár inditványára, dec. hó 27-dikén d. u. 5 órakor lesz, s a tagok a tagválasztó-ülést megelőzőleg egy héttel, kéretnek beadni a titkári hivatalba (IV. Bástya utca 11.) indokolt ajánlataikat. Választhatók tehát csak olyan irók lesznek, kiket dec. hó 20-dik napjáig irásban ajánlott valamely társasági r. tag. A választás napján tagot ajánlani nem lehet.

IRODALOM.

Egy uj rajzkötet. (»Székely históriák«. Irta Jakab Ödön. Budapest, Franklin-társulat 1883.)

Furcsán esett, de megesett ebben a mi irodalmunkban, és pedig a következő módon: Mikor két év előtt Mikszáth Kálmán kötete, a »Tót atyafiak« méltó sikereit aratta, egy kezdő novellistának kedve kerekedett, hogy ő is ir nehány elbeszélést, nem ugyan tót, hanem szász és román atyafiakról. A mit gondolt, meg is tette s előfizetést hirdetett »Szász és román atyafiak« cimü beszélykötetére. Időközben azonban megjelent Mikszáth másik könyve, a »Jó palócok«, mely addigi sikereit jóval öregbitette, ugy, hogy a szegény »tót atyafiak« a palócok elől kénytelenek voltak meghátrálni. A »jó palócok« hire természetesen a mi kezdő novellistánk füléhez is elhatott, a minek folytán tanácsosnak vélte szakitani mindenféle atyafiakkal s előfizetőit hirlapilag értesiteni, hogy beszélykötete nem a »Szász és román atyafiak,« hanem a »Jó erdélyiek« cimet fogja viselni. S mindezt a Mikszáth sikerei okozták.

Mióta a »Jó palócok« megjelentek, egész rajzirodalom támadt. A rajzirás valódi járványa tört ki. Mig az utóbbi években talán egy jövőt igérő lirikus se bukkant elő: a »tehetséges« és »kiváló tehetségü« fiatal elbeszélőknek se szeri se száma. Ismerek nehány hivatott költőt, a kik a hetvenes években csinos versekkel köszöntöttek be az irodalomba s a kik most nem tudnak aludni a Mikszáth sikereitől s beállottak rajziróknak. Hiába, nemcsak a közönség olyan, hogy az iró nagyságát sikerei után méri, hanem sok iró is, mint a napraforgó, oly müfajba veri képességét, a melyet épen a siker napfénye aranyoz be. Mert: hogy visszatérjek, a honnan kindultam, a rajzirásnak, e legujabb irodalmi járványnak, jó részben az az oka, hogy akadt egy kiváló tehetség, a ki ebben a genre-ben jeleskedett és általános tapsokat aratott. Őt is utolérte az eredeti tehetségek balvégzete: seregestől léptek nyomába az — utánzók. Pedig roszkor. Napjainkban anélkül is divatos jelmondattá kezd válni, hogy a poézisnek nincs jövője, hogy a verseket ki fogja szoritani a próza. S valóban, ugy látszik, hogy a Vojtina nemzetségéhez tartozók jórésze többé nem versekben sóhajtozik, hanem rajzokban humorizál, a mi egyrészt annak a tanubizonysága, hogy fiatalságunk, hál' isten, józan és egészséges, de másrészt az idők jele is, hogy a poezis iránti finomabb érzék nálunk is csökkent. Ha tehát a kötetlen forma felülkerekedik, a kötötten, ez nem azt fogja jelenteni, hogy a poézis fölöslegessé vált, hanem, hogy az irodalom hanyatlik, mint mindenütt, a hol a regényirodalom egyszerre nagyon lábra kap. Goethe barbárnak mondta azt, a ki a költészet szavát meg nem hallja s barbárnak fogják mondani még a késő századok is.

E bevezető sorokból némelyest Jakab Ödön is magára vehet. Ő mint lirikus, tehetséges lirikus, kezdte meg körülbelül ezelőtt tiz évvel irói pályafutását. Irt csinos genre-képeket, jól komponált balladákat és ugynevezett »tartalmas« lirai verseket. Ha tollat vett kezébe, volt is mondani valója s ha költeményeiben itt-ott nem is éreztünk kellő melegséget, e hiányt pótolta, hogy őszintének, közvetlennek látszott. Mesterséges eszközökkel sohse kivánt hatni; érdeme volt, hogy egyszerü tudott maradni s nem a szóhalmozásban, hanem a szóválogatásban kereste a müvészetet. Amellett csinosan és gonddal verselt, elég nagy szóbőséggel rendelkezett s az egyhanguság zátonyát is szerencsésen el tudta kerülni. — Pályáján mindig bizonyos komoly ambició kisérte. Nem az a lázas, szenvedélyes ambició, mely gazdáját belesodorja az irodalmi küzdelembe, hogy ne mondjam: ökölharcba s százszor a földhöz vágja, hogy százegyedikszer megint csak a régi hévvel rohanja meg ellenfelét. Jakab Ödön ambiciója inkább fontolgató, szemlélődő természetü. Semmit sem ad ki a kezéből, mielőtt jól meg nem gondolta; megválogatja, milyen lapokban közölje dolgozatait, nem ir sokfelé s bizonyos kiszámitott komolysággal lép át a dicsőség létráján minden fokot. Türelmetlenségét, ingerlékenységét mintha elfojtaná,

lassan halad, de biztosan. A fogadtatás ellen, melyben nehány év előtt megjelent verskötete részesült, nem sok kifogása lehetett, körülbelül őt tekintették Erdély legtehetségesebb fiatal lirikusának s az ugynevezett irodalmi vezérkörökben is volt nehány jó baráija, a kik egész csöndesen egyengették neki az utat »ad astra«.

Mikszáth babérai azonban Jakab Ödönnek is elvették az álmát s egy reggel arra virradtunk, hogy a Fővárosi Lapok-ban nem vers, hanem rajz alatt pillantottuk meg nevét; majd az irodalmi társulatok felolvasó ülésein is hallhattuk egy-egy csinos beszélykéjét, mig végre legujabban önállóan is kiadta e nemü dolgozatait. A karcsu kötet mindössze tiz rajzot foglal magában s mindegyik apró cimképpel kezdődik s ugyanily apró képpel végződik, épugy, mint a Mikszáth palóc kötete. Ez, az igaz, csak külsőség, de mégis rögtön eszünkbe juttatja Mikszáthot, főleg, ha a könyv cimét is olvastuk, mely, mint a bevezetésben emlitett novellánál láttuk, szintén Mikszáth etnografiai cimei után készültnek látszik. — Néha az egyes rajzcimek is gyöngéden Mikszáthra emlékeztetnek, teszem: A Keszeg Imre pásztorsága; vagy: Hova lett a Gál Sándor kenyere. — Előadási modorát is mintha Mikszáthtól leste volna el. Apró történeteit nem gombolyitja le, hanem kicsattantja, mint az ostort. A végpointe adja meg sokszor az egész rajznak az alaphangulatot; nélküle, mint a jó adománák, az egésznek nem is volna értelme. Ilyen pointe például mikor az ellenséges földön szabad zsákmányra indult éhes katona utolsó darab kenyerét szánalomból elajándékozza s pajtásainak aztán azt hazudja: megettem. Vagy midőn a bünbánó férj, kinek ledér szeretőjét a malomkerék összetörte, feleségét kéri, ne álljon oly közel a kerékhez. — Ezeknek Mikszáth a nagymestere, használja is gyakran közben is, nemcsak befejezésül.

Szóval, egy irodalmi esküdtszék vétkesnek mondaná Jakab Ödönt abban, hogy Mikszáth hatása alatt irta meg a Székely históriák-at. — Ezzel azonban korántsem azt mondom, hogy Mikszáthot egyszerüen lemintázta. Utánozni különben is csak külsőségeket lehet. Jakab Ödön se tett többet. Meglehet, neki magának se volt tudata Mikszáth befolyásáról, mint az alvajárónak a hold hatásáról, de hogy a Székely históriák irója a Jó palócok költőjétől erős impulzust kapott, csaknem bizonyosnak látszik. Egyéniségét azért megtartotta Jakab Ödön, a mi főleg akkor vehető észre, ha könyvét akár a Mikszáth, akár a Petelei kötetével hasonlitjuk össze. Mikszáth meglehetős tárgyilagosan nézi a világot, azért történetei hol vigak, hol szomoruk, személyei hol elbuknak, hol pedig boldogulnak: a jó és rosz, a bűn és erény apró történeteiben egyre hullámzik és váltakozik, épugy, mint az életben, az eleven óriási kaleidoskopban. Petelei a nyomor, a szenvedés, az elzüllött bukott alakok, a kudarcot valló becsület felé fordul sajátságos előszeretettel. Erős, de sötét szinekkel fest s csak egy végkifejlést ismer: a halált.

Jakab Ödön megkönyörül hősein és sokszor a lélektani igazság rovására mindent jóra fordit, a mi balul kezdődött. — A mily nagy valószinüséggel előre megmondható Petelei rajzáról, hogy főalakja el fog pusztulni, ép oly bizonyosra vehető, hogy a székely históriák bármelyik hősének »kutya baja« se lesz az utolsó lapon. — Minden az erkölcs, a társadalmi és emberbaráti törvények szerint lesz elintézve; a ki hazudik, rajtakapják, a ki másnak vermet ás, beleesik s a kiben van türelem, annak számára rózsa terem.

Már maga ez a világnézet, mely Jakab Ödön könyvét csaknem ifjusági olvasmánynyá teszi, elég okot szolgáltat, hogy ne serkentsük őt rajzainak folytatására. Hogy könyve igy is elég élvezetes olvasmány s egy pár darabja, például a Kegyes Imre pásztorsága, eltekintve az emlitettem fogyatkozásoktól, igazán csinos, oly megfontolva iró, distingvált költőtől, mint Jakab Ödön, nem meglepő. Népiességében választékos, jól perdülő nyelvezetét különösen meg kell dicsérnem. De hol a »je ne sais quoi?« Kerestem és nem találtam.

Erdélynek ez idő szerint van egy kimagasló, sokat igérő fiatal rajzirója: Petelei István. Ne csináljon Jakab Ödön ennek konkurrenciát, hanem maradjon, a mi eddig volt: Erdélynek, ez idő szerint, legtehetségesebb fiatal lirikusa. REVICZKY GYULA.

Az akadémia könyvkiadó vállalatából négy ujabb kötetet kaptunk. A történelmi sorozatból két teljesen befejezett mű: Fustel de Coulanges »Az ókori község« cimü terjedelmes tanulmánya s Bois-

sier Gastontól az »Archeologiai séták« fekszenek előttünk. Az elsőt Bartal Antal, az utóbbit dr. Molnár Antal fordította. Az irodalmi sorozatból Taine hires művének: az »Angol irodalom történeté«-nek harmadik kötetét kapjuk Csiky Gergely fordításában, a jog- és államtudományi sorozat pedig Taine »A jelenkori Franciaország átalakulása« cimü munkájának harmadik (befejező) kötetével gazdagodott. Ez utóbbit dr. Toldy László ültette át. Mind olyan müvek, melyeknek egy irodalombarát könyvtárából sem volna szabad hiányozniok.

Vámbéry önéletrajza jelent meg Londonban közelébb. (Arminius Vámbéry, his life and adventures. Written by himself. London. T. Fisher Unwin 26. Paternoster-square 2884.) A »Times« másfél hasábos cikkben s rendkivül rokonszenvesen ismerteti e müvet. Az angol világlap azzal a biztositással ajánlja olvasóinak, hogy Vámbéry most is olyan szeretetreméltó, mulattató elbeszélő, mint husz év előtt, midőn az angol közönség először ismerkedett meg vele, s hogy azóta semmit sem veszitett élénkségéből.

Uj regények. »A Rantzau-testvérek«, Erckmann-Chatrian elszászi társirók müve, mely már szinmünek feldolgozva a nemzeti szinházban is sikert aratott, megjelent Fái J. Béla fordításában. — Ez a regény a nagyvilág és egy kis hegyközi falu fontos és aprólékos eseményeit egy mesteri jellemrajz keretében adja elő. A gyülölködő Rantzau-testvérek s egymásba szerető gyermekeik története ez, melyet egy öreg, naiv iskolamester, a szerelmes pár egykori tanitója, beszél el, olyan egyszerüséggel s mégis raffinériával, mely a »Rantzau-testvérek«-et, vagy eredeti cimén: »A két testvér«-t, a regényirodalom egyik legderekabb termékévé teszi. Természetesen minden személy csak annyiban szerepel itt, a mennyiben az öreg tanitóval érintkezésbe jön és minden dolga — a fiatal pár lassan fakadó s végre kitörő szerelme is — csak e jámbor falusi filozóf benyomásaiban és néha furcsán mutató szemüvegén át van bemutatva, a kedélyesség és humor olyan gazdagságával, a milyennel francia müvekben ritkán találkozunk. S mivel minden képnek és jelenetnek csaknem fő érdekességét és tetszetősségét az adja meg, hogy a naiv elbeszélő miként fogja azt fel, valóságos csoda, hogy hogyan lehetett szinpadra vinni azt a történetet, melynek érdekes személyei alig ha egyszer is érintkeznek egymással. A kik a szindarabot már ismerik, annál nagyobb élvezettel fogják olvasni e könyvet, melyet Fái Béla szépen forditott le, s a Révai testvérek illusztrált kötetben adtak ki. Ára 1 frt 60 kr. — Szintén a Révai testvérek kiadásában jelent meg Véka Lajosnak legujabb kétkötetes regénye: »Pali bácsi.« Inkább gondolkozó fő, mint költői kedély terméke. A két kötet ára 3 forint.

»Ujfalvy utazása Páristól Samarkandig«, irta Ujfalvy-Bourdon Mária. A Révai testvérek kiadása, kik az érdekes és diszszel kiállitott, számos illustrátióval ellátott müvet a »Világhirü utazások könyvtára« cimü vállalatban füzetenkint adják közre. Most a 4—8-ik füzetek jelentek meg. Az egész mü körülbelül harmine füzetből fog állani, 200 illustrátióval. Egy füzet ára 30 kr.

Dickens leveleit az északamerikai államok legkiválóbb könyvkiadói egyike megszerezte a hire regényiró végrendeletének végrehajtójától, Ouvry Frigyestől. A többnyire kényes magánügyekre vonatkozó levelek már ki is kerültek a sajtó alól, a mi nagyon kinos benyomást tett Dickens családjára, ugy hogy valószinüleg pörre fog kerülni az ügy.

Ifjusági iratokra adott ki megrendelési felhivást Tóth József ismert elbeszélőnk. Nálunk az ifjuság többnyire idegen müveket olvas, idegen földről, idegen légkörről. Örvendünk, ha hivatottak vállalkoznak, hogy a magyar ifjuságnak eredeti olvasmánya legyen. Tóth József e téren régen müködik és jó eredménnyel. Az ifjuság számára eddig irt müveire hivja most föl a figyelmet. Ezek a következők: »Kis regélő.« (Ifjusági beszélyek, Aigner L. bizománya) 11 nyomott iv, ára 1 frt. »Gyöngyvirág tündérkéi.« (Rege, szerző tulajdona), ára 60 kr, »A kalászszedő öreg asszony fiai.« (Elbeszélés az ifjuság és a nép számára, Budapest, Aigner Lajos, ára 60 kr.) »A nagyapó elbeszélései.« (Franklin-társulat tulajdona, kemény táblában, szinezett képekkel, ára 1 frt 30 kr.) Sajtó alatt van: »A fehér ember.« (Történeti elbeszélés a magyar szabadságharcból az ifjuság és nép számára, képekkel, ára 80 kr.) »Képes regélő.« (Elbeszélések és regék az ifjuság számára, képekkel, ára 1 frt 20 kr.) E müvek egyenként is megrendelhetők a kitett árakon, a ki pedig valamennyi munkát megrendeli 5 frt 40 kr. qelyett 4 frt 40 krért kapja a 6 kötet könyvet. Utánvéttel is megküldetnek. A megrendelési pénzek Tóth József szerző nevére Nagy-Kőrösre (Pestmegye) intézendők. Bolti áron a kérdéses müvek minden hazai könyvkereskedésben kaphatók.

Megjelentek: »Az ember őstörténete nyomozva a magyar nyelvben.« Ujabb felolvasások. Irta Balogh Dezső, kiadta Aigner Lajos. A 98 lapra terjedő kötet ára 60 kr. — »A dákok«, ethnographiai tanulmány. Irta Borovszky Samu. Budapest, Hornyánszky Viktor. Ára 50 kr. — Levélszerinti oktatás a francia nyelv tanulására. Toussaint-Langenscheidt tanmódja szerint. Átdolgozta Sz. Nagy Sándor. 4 és 5 levél. Ára egyenkint 30 krajcár. Kapható Grimm Gusztáv könyvkereskedésében.

MÜVÉSZET.

Feszti Árpád, az ujabb festői nemzedék egyik kiváló tagja, eszményi tájképeket fest a dalszinház első emeleti foyerja számára. A vázlatokat és tanulmányokat a mult télen és tavaszszal Itália kék ege alatt szerzé a müvész s a kartonokat is onnan készen hozta haza. Három kép már készen látható, s a többi négy is már munkában van Az egyik »Saphó«-t ábrázolja, vadregényes sziklás tájban, a tenger mellett, melynek hullámai tajtekozva ostromolják a meredek, magas partot. A csalódott, kétségbeesett költőnő fejét lehajtva néz a vad örvénybe, melyben nyugalmat remél. Koszoruja, melylyel csak dicsőség, de nem egyuttal szerelem jutott osztályrészeül, ott hever a sziklán. Alant a kaktuszok s más növények egész fákká nőve zöldelnek s exotikus jelleget adnak a mélyen átérzett, historiai szellemmel áthatott képnek. Más hangulat szól hozzánk a »Nimfák tánca«-ból. Buja tájban, hol

regét suttog az árny az esti pir titokteljes világa mellett bódító körtáncot lejtenek a nimfák. Az előtérben rózsafüzérrel ékített Herma-szobor áll s e mögött egy fiatal pásztor lesi a táncot. Az igézet lekötve tartja s nem mer közelebb lépni, mintha álomnak tetszenék neki a jelenet, mely az első neszre szétfoszolhat. S mint egy álom tünik föl a harmadik kép is. Ez »r o m b a d ő l t t e m p l o m o t« mutat. Az előtérben viz csillan föl, hosszu bambusz-nád, sás mered föl. Egy oszlopdarabon Pán ül s egykedvüen fujja hangszerét. A melancholia s az elmulás érzete nyert kifejezést e jelenetben. Mindhárom képen a nagy stil egyszerüsége, határozottsága érvényesül minden részletben s a hangulat mindenütt tiszta, költői, zavartalan.

A népszinház statisztikája. Az 1882—83. szinházi évben 328 előadás volt a népszinházban, ezek közt 26 magyar darab 156, 13 francia 121, 5 német 51, összesen 44 darab 328 előadással. A népszinművekre 36 százalék, operettekre 45.1 százalék esik 18.9 százalékot a szavalati müvek, bohózatok vettek igénybe. Tiznél több előadást 6 mü ért u. m: Almási Tihamértól »A tót leány« 38 előadással, Hennequin és Millaudtól »Lili« 21 előadással, Milöcker Károlytól »Koldus diák« 21 előadással, Csepreghy Ferenctől »Strogoff Mihály« 18 előadással, Lecocq Károlytól »A kertészleány« 25 előadással, Offenbach »Hoffmann meséi« 15 előadással. A legnagyobb napi bevételeket mind magyar szerzők müvei adták. Ezen müvek a következők voltak: Follinusz Aureltől »Szeget szeggel, Almási Tihamértól »A tót leány«, Almási Tihamértól »A millimári«, Berczik Árpádtól »Az igmándi kis pap«, Csepreghy Ferenctől »A piros bugyelláris« Nyirő Sándortól »A fütty«, Lukácsy Sándortól »A veres haju«, Vidor Páltól »A vörös sapka«, Makróczy Jánostól »A becsület szegénye«, Gerő Károlytól »Turi Borcsa». A legnagyobb napi bevételt biztositó dalmüvek a következők voltak: Milöcker Károlytól »A koldus diák«, Lecocq Károlytól »A kertész leány«, Lecocq Károlytól »Nap és hold«, Offenbachtól »Favartné«, Offenbachtól »Hoffmann meséi«, Suppé Ferenctől »Boccaccio«, Suppé Ferenctől »Fatinitza«, Strausz Jánostól »A furcsa háboru», Audran Ödöntől »Az üdvöske«, Br. Bánffy Györgytől »A fekete hajó«. Előadási jutalék gyanánt magyar szerzőknek 11,786 frt, idegen szerzőknek 7,885 frt, összesen 19.671 frtot fizettek, mig a mult évben csak 18.866 frtot, s ebből 11.367 forintot magyar szerzőknek.

Rubinsteinnak két uj operáját adták elő közelebb a hamburgi városi szinházban. Az egyik »S u l a m i t h bibliai szinjáték« cimmel került szinre. Szövegét irta R o d e n b e r g Gyula. A másik »A r a b l ó k k ö z t« c. vig opera, melynek szövegét W i c h e r t irta. A két mü nem egyforma sikert aratott. Sulamith határozottan tetszett, a vig operának csak kisebb sikere volt. Rodenberg Sulamithot, Salamon király által elcsábitott vincellérnőnek tünteti fel, a ki szeretett pásztorát nem tudja elfelejteni. A pásztort, ki kedvese eltünése miatt kesereg, a többi vincellérnők figyelmeztetik, hogy Sulamith nem önkényt hagyta el, hanem csak kényszerüségből tartózkodik a királyi palotában. Jeruzsálembe siet, éjnek idején szólitja Sulamithot, a ki álmatlanul időzik szobájában és meghallva kedvesét, lesiet hozzá. A szerelmesek megszöknek. A város kapuinál azonban feltartóztatja őket az őrség és reggel a király elé vezettetnek. Salamon még nem tudta, hogy mi történt és mikor azután Sulamith kedvesével megjelent előtte, megbocsátott nekik és egybekelhettek. Az érdekes, ügyesen megalkotott mesében csak az kifogásolható, hogy »bibliai szinjáték«-nak nevezte szerzője, holott az egyszerü szerelmes történet, mely a vallással, a vallásos érzelmekkel semmi összefüggésben nem áll. A zenei rész Rubinstein legjobb alkotásai közé sorolható. Stylusa egyöntetü, formája kifogástalan, s nagy hatással volt a közönségre. Szebb számai: Sulamith dala, a mint szeretett pásztora után vágyódik a királyi palotából, az őt vigasztaló nők chorusa, egy szerelmi kettős a király és Sulamith között, Sulamith őrizetére bizott nők chorusa, a vincellérek, a pásztor dala. stb. A hangszerelés nincsen végig egyenlő gonddal keresztül vive. — Az egyfelvonásos vig opera »A r a b l ó k k ö z t« szintén nagy gonddal és komolysággal van kidolgozva, vig operánál azonban nem ezen fekszik a fősuly. A zene érdekes, kellemes, hizelgő dallamokkal van tele, de nem mulattató. A szöveg gyenge.

»La Clairon« cimü operette került közelebb szinre Párisban a Renaissance-szinházban. Zenéjét Jacobi G e o r g e s, szövegét hárman irták. Clairon nem más, mint Mária Terézia »magyar királynő« (ennyire respektálnak bennünket a szövegirók) a ki incognito találkozik II. Katalin császárnővel. II. Katalin ugy szerepel az operetteben mint Cornikoff hercegné. Cornikoffné és Clairon vetélytársak egy Vanloo nevü festő miatt. Leduc szinigazgatót, a kinek társaságába Clairon álöltözetben beállt, üldözik adósságai miatt, melyeket egy magyarországi korcsmában hagyott hátra. Helyette Cornikoff herceget fogják el. Egyszerü bonyodalom következik erre, melyet megold a függöny lebocsátása. A gyarló szöveghez Jacobi elég tisztességes zenét irt. Az operette nem nagy hatást tett s főleg szövege volt ebben az ok.

Párisi körökben élénk beszéd tárgyát képezi egy párbaj, melynek Wolff Albert és Koning igazgató közt kellett volna megtörténni. Koning igazgató megvonta Weisztól, a Débats tudositójától a szinházi jegyet. Wolff lándzsát tört Weisz mellett. A véletlenség ugy akarta, hogy az Opera Comique kulisszái mögött Koning igazgató találkozott Wolffal. Wolff Koning felé ment, hogy mint rendesen kezet szoritson vele, Konig azonban egy odavetett jóestét mondván, elfordult. Wolff boszankodva várta az alkalmat, hogy a lealázást viszonozhassa. Az alkalom nem késett sokáig. Azon este, midőn Dumas szobrának leleplezése alkalmából a Theatre Françaisban felujiták a Mademoiselle de Belle Islet, Wolff az előcsarnokban találkozott Koninggal és sietett éles, gunyos hangon üdvözölni őt: »Jó estét Koning.« Koning erre felkapta sétapálcáját s Wolff felé ütött; a pálca surolta Wolff klakkját. A közbelépő barátok megakadályozták a további tettlegességet. Wolff még az este elküldé segédeit. Koning segédei azután akképen intézték el a dolgot, hogy kijelentették: Koning egyáltalában nem akarta sérteni Wolffot, csak idéges izgatottságában kapta fel a pálcáját, mire Wolff segédei a párbajt fölöslegesnek jelentették ki.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr.

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Iréneje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Teguer, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr. kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimerítő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E müben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet. . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépo . . . története. Irta Römer Floris . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkesztő **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

47 szám. 1883 November 25.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

Jókainé. (1833–1883.) Irta Rakodczay Pál.

Sötéten, mint fátyolod. (Költemény.) Irta Prém József.

A tanitónő. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.

A moszlim próféták. Irta dr. Hatala Péter.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Eugenia volt francia császárné**) szép ajándékkal lepte meg Marseille városát. Bournet ur, Eugenia császárné meghatalmazottja, átadta a császári várkastélyt a városnak. Marseille városának radikális képviselete egyszerüen el akarta a császárnétól venni e kastélyt; a császárné tiltakozott és pörre került a dolog. A törvényszék a császárnénak itélte oda a kastélyt és a császárné most a városnak ajándékozta jótékony és közcélokra.

* (**A magyar nyelv Párisban.**) Az institut polyglotte igazgatósága elhatározta, hogy január 1-től a külügyminiszterium, a posta- s távirda-hivatalnokok, valamint philologiával foglalkozók számára hat hónapra terjedő s francia nyelven előadott magyar nyelv-kurzust nyit. Az igazgatóság Arányi Miksa urat kérte föl az előadások tartására, ki a közoktatási miniszterium megbizásából Párisban tartózkodik. Trefort közoktatásügyi miniszter az előadások tartására készségesen megadta az engedélyt.

* (**Az idei Monthyon-dijakat**) a francia akadémia a f. hó 15-iki nyilvános évi ülésben osztotta ki. Rousse akadémikus, a hires ügyvéd tartotta az alkalmi beszédet, mely telve volt megragadó részletekkel és szellemesen előadott érdekes epizódokkal. A Lamartine-ról szóló dicsköltéményre kiirt 4000 frankot, 175 versenytárs közül Jean Aicard nyerte el, a ki ott fel is olvasta nyertes müvét. Dijakat nyertek még többek közt Rothan az 1866-iki franciaországi politikáról és a luxemburgi kérdésről irt ismert müveért, Bigot Károly, a szellemes librepenseur publicista »Le Petit Français« c. hazafias könyvéért, Auguste Vitu, az ismert szinbiráló »La maison mortuaire de Molière« cimü érdekes könyveért. A 4000 franknyi Therouanne-dijat két szerző közt osztották meg, Jules Delaborde gróf (»Coligny élete«) és Dubays Albert (»Az angol schisma keletkezése«) közt; ebben az az érdekes, hogy az egyik szerző dicsőiti, a másik pedig kárhoztatja a protestantismust.

* (**Uj régészeti expedició Kis-Ázsiába.**) A tavalyi régészeti expedició most folytatást nyert. A mult évinek feladata volt, hogy a Lykiában levő nagy siremléket kiássák és a bécsi udvari régiségtárba szállitsák. Az ó-görög relief-homlokzatokat már Bécsbe vitték, a kapu és nagy koporsó szállitása azonban nehézségekbe ütközött. A mostani expedició célja, ezt az értékes emléket Bécsbe hozni. A konstantinápolyi nagykövetség az ottoman kormánytól megkapta az engedélyt, hogy az ásatásokat és az elszállitást eszközölhesse. Dumba Miklósnak és Zichy Ödön gróf fáradozásainak sikerült, az e célra szükséges jelentékeny költségeket megszerezni. Az adakozók közül megemlitendők Lichtenstein János herceg, Rothschild Albert báró, lovag Lanna Béla, Lanczkoronski Károly gróf, Dumba Miklós és Zichy Ödön gróf. Most két hónapja, hogy Knaffl Gábor mérnök, a ki a mult évi munkálatokat is vezette több trieszti munkással, Lykiába indult. A föladat, mely reá vár, felette fáradságos és valószinüleg néhány hónapig fog tartani. A rendkivül nagy kődarabokat egy 2400 láb magas meredek hegyről a hét órányi távolságra fekvő tengerhez kell szállitani. A kapu három darabból áll, az összsuly 260 mázsa. Azonkivül két koporsót kell szállitani, mert a társaság arra kötelezte magát, hogy az egyiket a konstantinápolyi régiségtár számára ingyen szállitja. A munkálatok eleinte nagy akadályokba ütköztek, mert munkásokban nagy hiány mutatkozott és a viz a cisternákban kiapadt. Most már javában folyik a munka. A »Pola« nevü szállitógőzös már Kis-Ázsiába indult, hogy az értékes mükincseket Triesztbe szállitsa.

* (**Csernyisevszki**), az ismert orosz regényiró, a ki évek hosszu sora óta van Szibériában számüzetésben, mint a »Nov. Vremja« irja, Asztrakánba költözött. Az engedélyt erre csak nemrég adták meg neki s az iró máris letelepedett uj lakóhelyén.

* (**A holt király utazása.**) Egyiptomban rendszeres vizsgálat alá veszik a régi pyramisokat, hogy nyomát leljék a négy ősi dynasztiának, melyről eddig mit sem fedezhettek föl a napfényre került emlékeken. E kutatások alkalmával Vaspero tanár Sakharában meglelte Merenra király mumiáját, melyről még a burkolatot is elrabolták. A mumiát Bulakba szállitandó, egy szamár hátára kellett kötözni, a mi nem igen megtisztelő volt ugyan az őskori királyra, de hát azért csak eljutott Bredesinbe. Itt teherszállitmányként adták fel a vasutra, ám a tarifában nem találtak mumiákra vonatkozó tételt, sőt a hivatalnokok nem is tudták mi ez, — De hát az ördögbe is, mi az a mumia!? — kiáltott bosszankodva egyik hivatalnok, miután sokáig hasztalan lapozta a könyveit. — Miből van? mire használják? méltatlankodék tovább. — Hát az egy ember, volt a válasz. — Akkor váltson jegyet! — s azzal becsapta sz ajtót. — Ugy is történt. Néhai Merenra király ő felsége számára váltottak egy jegyet, s igy utazott az egyiptomi király több ezer év mulva gőzkocsin Kairóba. Itt félig-meddig letakarva kocsira teszik s megindulnak vele a muzeum felé. De már az első hidnál uj akadály merül fel. Itt is mindenre külön tarifa van. Megkérdik hát a mumia kisérőjét, mi van a kocsiján? — Egy mumia — hangzik a válasz. — Mumia, mumia; miféle istenteremtése az, dörmög a vámszedő. — Meg akarja neki magyarázni, hogy a muzeumba való régiség; de emberünk nem hagyja magát kapacitálni. Végre jó ötlete támadt ő felsége szállitójának; eszébe jut, hogy Felső-Egyiptomból sokszor szállitanak erre száritott halakat, melyek a napon igazi mumia-szint kapnak. — Hát nem látja, hogy egy ősrégi száritott hal a felső Nilusról — kiált rá a vámszedőre. — Ez használt; a mérlegre tétette az ős király földi maradványait s kivetette rá a vámot. Igy végződött a szegény Merenra király viszontagságos utja, a ki halála után 7000 esztendőre száritott hal gyanánt tartotta bevonulását egykori fővárosába.

* (**A Vatikánból.**) Mint az »Italie« irja, az olasz zarándokok utolsó fogadtatása alkalmával történt zajos tüntetések a pápának sehogy sem tetszettek és a pápa kijelentette, hogy nem jött volna a kihallgatásra, ha őt a tüntetésről értesitik. A pápának határozott szándéka az, hogy jövőre a bazilikában kihallgatást nem ad, hanem csak a vatikán belsejében, annak egyik udvarában vagy kertjében. Igen valószinü, hogy a pápa husvét alkalmával, valószinüleg a »del Belvedere«-ben fogja adni. A szertartás e szerint nem lesz nyilvános, de azért ugy rendeznék a dolgot, hogy e fontos egyházi szertartáson mégis több ezer ember vehetne részt.

KOSZORU

47 szám. 1883 November 25.

JÓKAINÉ.

1833—1883.

Ritka dolog az, hogy magánember jövőjére a közélet valamely jelensége elhatározó lehetne. Az én szerény pályámon, mint ilyen döntő fordulatra emlékezem az 1868-iki tél egy szinházi estéjére: »II. Rákóczi Ferenc fogságá«-ra. Mi okon említem meg gyermekkorom e momentumát? Az csak közönséges vasárnapi este volt, bérletfolyamban, üres páholyokkal, (hogy-ne?! magyar történeti darab . . .), a lapok nem adtak róla számot. Meg aztán ugyanazon szereposztással még párszor ismétlődött is amaz előadás. Azóta azonban nagy idő telt el, uj korszak kezdődött és a kinek emlékezete ily eset birtokában lehet, az nem gyermekemléket mond el, hanem mint a nagybecsü szinészettörténeti mozzanat tanuja szólal meg. Sokan már nem tudják, vagy nem törődnek vele, vagy akkor nem becsülték nagyra, hogy abban az esztendőben még a három nagy szinész: Jókainé, Tóth József, Szigeti József együtt volt. Velük Feleki, Réthi, Lendvai. Azután Jókainé csakhamar lelépett a szinpadról, Tóth József »az álmot játsza«, Lendvai, Réthi is elnyugodtak. Az az este a nagy mult birodalmából való és akaratlanul elábrándozik rajta az ember. Hogy hányódik-vetődik a gyermeki kedély! Minden uj kör, melybe jut, megragadja. Lát katonát, papot, festőt, hajóst, sőt kocsist avagy drabantot: rajta! Én is az leszek! — És játszik, misézik, pingál, stb., persze mind játsza.

De hányan vannak, a kik mindjárt eleinte egyik vagy másik játékot komolyan veszik és átviszik szenvedélyüket az érett korba. Ezek azok a boldog kevesek (tiltakozom, hogy boldogtalanok volnának!) a kik gyermekek maradnak. Hej, az a Rákóczi fogsága! Átkozott rosz tanuló voltam addig is, mert mig a tanár azt hitte, hogy nagyban figyelek: az orrát, bóbitás üstökét, potrohát nézdeltem és mikor a feladatkészitésre került a sor, ennek ürügye alatt a könyvembe rajzolgattam. Hanem egyszer csak pedans szájtartását,tubák-szippantásait, éneklős, ünnepélyes mondásait is kezdtem ellesni és produkálni. Volt pedig ez a Rákóczi-este után. Észre sem vettem, hogy az utánzat voltakép »alkotás« és hogy erre már amaz utánzat inditott, a hogy Szigeti csodálatos komikumát produkáltam, midőn éneklősen szólitá Rákóczit: Francisce! és Tóth József velőtrázó vontatott, sötét jajszavát: Vigyetek vissza a sirba. Napokig valami démoni zürzavar fogta el valómat. A szinlapokat könyv nélkül tanultam, lázasan vártam egy-egy ujabb szinházi estére, Hoffmann, Remellay ifjusági iratai nem kellettek, hanem szindarabok, a »Hon« és »Fővárosi Lapok« kritikái stb. Szóval csupa vágy, meghasonlás, erőlködés, a mely állapotot magam sem tudtam megnevezni. Mi volt ez? A csirádzó mag első küzködése kijutni a földből; az első boldog izgalom, a mit annyian nem éreznek, hiányozván hasonló véletlen — a férfiui harc első kéjteli láza! Mikor egyszer megdicsérték utánzataimat, megtudtam nevezni vágyamat: Szinész akarok lenni. És bár — fájdalom — nem lehettem azzá, azóta is folyton ismétlődik amaz izgalom és szinpad nélkül is szinész vagyok, gondolataim a nap minden percében a szinpadéi. Ezért van, hogy nem irhattam oly hidegen e cikk fölé, Jókainé nevét és hogy a mult emlékével az érzelem is kiujult. Az emlékezet föl idézi a még folyton tartó álom legelső csodálatos percét, melyre mindenha boldogan

és boldogtalanul, áldva és átkozva kell gondolnom. Mert az a perc gyujtotta meg a lángot, mely azóta emészt, de éltet is — ne is ébredjek föl ez álomból soha! Ha minden színészben ily magasztos alkalom gyulasztana szerelmet Thalia iránt, hiszem, nem akadna színésze az operette-bohóckodásnak.

A szives olvasó ne vegye rosz néven tőlem, ha ez alkalommal érzelmeimnek utat engedek. Hiszen felnőttnél is ugy van ez, hogy a színész játékánál inkább tud számot adni arról, a mit érezett, mint a mit látott. A színész játéka nem merev, mint a festő müve, melyet ha már élveztünk, előttünk marad, hogy tanulmányozhassuk is. Már most a gyermek annyira sem adhat számot arról, a mit látott, mint pl. a felnőtt kritikustól megkivánhatnánk; jobbára csak arra emlékszik, a mit érezett kivált a színésznő még illanóbb légies müvészeténél. Én is most, tizenöt év után, csak érzelmeimből találgatom, mit figyeltem meg Jókainé játékában. Szerencsére a gyermeki kedély annyira fogékony, hogy elméjében gépiesen is sok megragad abból, a mit látott. Büszkén vallom tehát én is azon boldogok közé magamat, kik a mult nagy alakjai közől még láthatták Jókainét, midőn játszta Erzsébet királynét (Király házasodik), Szentgyörgyinét (Halottak emléke), Zrinyi Ilonát, Volumniát, Lorántffy Annát. (Szigetvári vértanuk). Igen, csak belé kell élnem magamat a letünt érzelemvilágba és ma is hallani vélem a prielle-i gyöngédségü, de tömörebb, félénkes, irtózattal rezgő hangot és látom Annát a mint a renegáttá lett Selim elől ijedten huzódozik Zrinyi karjai közé. Látom, a mint fölfedeztetvén a török táborban nyugodtan, elszánt megadással áll és beszél Solejmann előtt. Hallom a római Volumniát, a mint sértett büszkeséggel, de uralkodva magán, mondja fiának: Tégy a mint tetszik! Látom Erzsébet imponáló mozdulatlanságát, hallom mély, erőlködés nélkül sulyos hangját, midőn inkább csodálkozva, semmint kicsinyesen megütődve fogadja fia, I. Lajos ellenvetéseit. Mindez emlékezetembe ragadt, a nélkül, hogy akkor tudtam volna itélni a jelenségek fölött. Még akkor nem értettem, miért mondogatják jelenései előtt nagy várakozással: Ahá! most jön Jókainé. — Bár e mozzanatok is elégségesek arra, hogy az utókor fiának halvány képzete legyen a nagy színésznőről — több, mint azoknak, a kik épen nem látták: de csekély alap Jókainé jelentőségének feltüntetésére. A színész csak addig él, mig a szinpadon van. Müvészete a tegnap müvészete; játékának becsét csak előadás után határozhatjuk meg igazán. Jókainé tegnapja régen volt, 1872-ben, a mikor mint vendég nehányszor föllépett. Bár még él, immár csakugy a mult müvésze, mint Kántorné, ki már rég nem él. A ki őt játékai idején nem tanulmányozhatta, csakugy a hagyományra van utalva, mintha Kántornét akarná tanulmányozni. Már pedig szinészeti hagyományaink fölöttébb szegények. Kritikusainknak mindig megvolt az a hibájuk, hogy inkább saját érzelmeiket, mint a látottakat örökitették meg. Azt tudja mindenki, hogy Jókainénak csak egy elődje és vetélytársa volt: Kántorné, — amint hogy eddig csak egy utódja van: Jászai Mari. Habár hypothesis alapján, de mégis megállapithatni, hogy Melpomenenek eddig e három névben tetszett magát képviseltetni a magyar szinpadon. Mind a hárman teljesen elütők egymástól. A mi egyiküknél hiba, az a másiknál előny.

Kántornéban nem az adomány volt a szép, hanem a gondolat. Megjelenése nem volt csábító mint a Jókainéé, hanem fenkölt. Kántorné nagy objectivista lehetett, Jókainé inkább az alanyias érzés színésznője. Ezt onnét következtetem, mert a természettől pazarul megáldott színészek mindig természeti eszközeikben biznak kiválólag. Jókainéban is megvolt az értelem meleszősége, azért jegyezte fel róla egyik birálója, lady Macbethben csodálatosan, félig együgyüséggel, félig sötét iróniával mondott kérdését, midőn a hozzájuk szállott, de meggyilkolandó Duncanről kérdezi Macbethet: »És mikor megy vissza?« . . . Valószinüleg azonban ez inkább a magát feltaláló szellem rögtönzése lehetett. Jókainénak gyönyörü hangja volt és azt irták róla, hogy a magyar nyelvet nála szebben beszélni nem lehet. De épen kitünő eszközében, hangjában ugy látszik inkább bizott, mint az előadásban (mint a hires Wolter Charlotte). Bizonyitja ezt, hogy Vörösmarty modoros tremolázásról, monotonságról vádolja. Vadnay az 1857. szinházi naptárban e figyelemreméltó megjegyzést teszi: »Ha vala-

mivel áthatóbb tüze volna, egyike lenne a legnagyobb szini nevezetességeknek, kiknek az egész világ meghódolt« .... Ugyancsak ő irja róla, hogy mindig eredeti és hogy sohasem ismétli magát. Köztudomásu, hogy tüze volt és érzelme Jókainénak elég. Molnártól tudom, hogy Gertrudban rettenetes szuró és vágó tudott lenni nyelvével, szemével. Ez arra látszik mutatni, hogy részére a tüz, az érzelem volt a fő és hogy inkább a dispositió szinésze volt, mint akárhány kevésbé megáldott külsejü nagy szinész, ki nem a dispositióra bizza magát, hanem oly takarékosan elosztja az érzelem fokozatait, hogy a nézőt csalódásba ejti; tüzéből nem fogy ki és azt mind végig növelni képes. Kántorné áthatólag démoni tudott lenni, pedig kevésbbé volt benső Jókainénál és néha álpathosról vádolták. De számító volt; inkább a tárgy ragadta meg, mint saját érzelme. Ezért nem a hálás passivitásu Stuart Máriát választá, hanem a hideg, ellenszenves Erzsébetet. E tekintetben Jászai M. Kántornéhoz hasonló. Megjelenés és érzelem dolgában Jókainé mellett nem emlithető, a szerelem hurja lantjából hiányzik — de idő folytával megpenditett egy más hurt, a szenvedését. Mint Kántornéhoz hasonló tárgyilagos müvésznő, szerepeinek e momentumait aknázza ki, a mire Jókainénak kevésbé volt szüksége, mert ő meg másban haladta meg őket. Ő erőlködés nélkül is nagy, hatalmas Volumnia volt. Jászai csak negativ ily nagy; ott ugyanis, a hol Volumnia megtörik,midőn fiát számüzték. Egyéniségének eme sajátságát emeli érvényre és ezért ő is kitünő Volumnia. A nagy müvészek mindig is valamely egyes tulajdonuk által nagyok. Azért Jókainé nem áthatható tűz dolgában, de valamely más érző sajátsága által tudott nagy lenni még Szigligeti, Molnár előtt is, a kik pedig Kántorné bámulói voltak. E kiváltságos egyéni tulajdon miatt bizonyos értelemben Jókainé nem pótolta Kántornét, Jókainét nem pótolta Jászai Mari. Az a szinmüvészet tragikuma, hogy uj tehetség mindig akad, de nem pótolja a korábbit, mely örökre letünik s csak az utódok ajkán él.

Valaki a lapokban azt irta, hogy Jókainé az élő legnagyobb magyar szinésznő. Fájdalom, ő már nem az. A szinész csak addig él, mig a szinpadon van. Müve eltünik még a maga számára is. A lehulló függöny az ő játékának szemfödele. Jókainé, a müvésznő már 1872. óta nem él többé. Meglepő örömhir, hogy még egyszer föltámad egy estére amikor utólszor akar játszani.

És tudjátok-e, hogy ez nem lesz örömünnep, és hogy nem a müvészet vidám, hanem az enyészet félelmes érzetével fogjátok nézni, midőn jeleneteit végzi és talán titkos érzet fojtja el üdvrivalgástokat, teszi késlekedővé tapsaitokat? Tudjátok mért fog el ily érzés? Mert ekkor fog Jókainé, a nagy szinésznő meghalni!

RAKODCZAY PAL.

SÖTÉTEN, MINT FÁTYOLOD ...

Sötéten, mint fátyolod árnya
Tekint rám büszke képed —
És mégis szemed fénye, bája
Áthatja büszkeséged'.
Lekötve tart még mosolyod,
Mely rám ujabb halált hoz,
Szivem, bár vérzik, még dobog —
Oh, kérlek távozz, távozz!

Kioltom végső csillagát is
Szerelmünk szép egének!
Ah, édes lesz már a halál is —
Csak megkimélne téged!
Ez őrült játék véget ér,
Mely bennünket megátkoz ...
De emléked szivemben él —
Oh, csak te távozz, távozz!

Bár itélete a világnak
Kacag mindütt szemedbe,
Szivem csak áldást küld utánad,
Imát, sohajt rebegve!
S bár tépje a gúny lelkemet —
Mi közöm a világhoz!
Én híven, hőn szerettelek —
Oh, csak te távozz, távozz!

Hitemnek elbukott bálványa —
Oh, az leszesz örökre!
Tied lesz szivem minden vágya,
Szemem utolsó könyje!
S ha majd szivem végsőt dobog,
S borus napom leáldoz:
Küldd hozzám végső mosolyod —
De kérlek távozz, távozz!

PRÉM JÓZSEF.

A TANITÓNO.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

Triesztnek egyik lejtősen fekvő külvárosában csinos házikó állt, melyet félig elrejtettek a parányi kert lombjai, eltakart a hold fátyola. Odabent mély csend ural-

kodott. A konyhában csak egyes legyek zümmögése s a két egymásba nyiló kis szobában pedig az ott alvók nyugodt, mély lélegzetvétele hallatszott; s e csendet egyedül egy könyv olykor forgatott lapjainak suhogása szakitotta meg. Az egyik szobában az apa aludt, a két nagyobb — 10—11 éves fiuval; a másikban pedig az anya, három kisebb gyermekével, mig egy fölvetett ágy érintetlenül állt, a legnagyobb leány, a 16 éves Mária számára, ki mélyen könyve fölé hajolva ült az ablak melletti asztalkánál, melyre a homályosan égő lámpa világosabb fénykört vetett. Mária annyira lehajtotta fejét, hogy arcát is érinté e fény, mely alkalommal föltüntek a dús, szőke fürtök, a halavány, fehér arc, a kissé duzzadt ajkak, s a sok olvasástól és virrasztástól egy kevéssé gyulladt szemek, melyeknek jóságos kifejezése elfeledtette, hogy ez arc egyedüli szépségét, az ifjnság himpora képezi.

Egy éjeli lepke ütődött odakünn az ablaktáblához s Mária föltekintve elejté az irónt, melyet kezében tartott s a zavartalan csendben, e nagynak tetsző morajban fölébredt az anya.

— Eredj aludni, Mária, ne rontsd a szemedet, s ne égesd ily soká a lámpát.

— Mindjárt lefekszem — viszonzá a leány — de tudod mama, hogy a vizsgálat nagyon közel már, azért csak e leckét akarom befejezni.

Az anya megnyugodtan fordult be a falhoz és szoritotta magához vele alvó, kis gyermekét, mig az olvasó Mária ujra könyve fölé hajolt, s elfeledte a lámpát, elfeledte az órát, csakhogy amaz oklevelet elnyerhesse, mely évek óta fényes ábrándképe az egész családnak.

Igy történt, hogy már kékesen világitott be a hajnal, midőn Mária lefeküdt; s alig szunnyadhatott el még jól, midőn álmában is hallotta »a kezdődő nap«-ot, a nap teendőit, a mint azok örökös egyformasággal évről-évre ismétlődtek, csak az évszakok forgása okozván egy-egy kis változást inkább is csak külsőleg, mint a házi élet belsejében.

Az anya fölkelt, megrakta a konyhában a tüzet, s főzte a kávét férjének, mielőtt az a hajógyárba megy dolgozni, s gyermekeinek, hogy a sirva ébredőket legyen mivel elcsititani.

Mária álmában is hallotta a lángoló hasábok pattogását, a kávédaráló egyhangu őrlését s érezte a forró kávé üditő illatát, mely alvás közben is élénkitette fáradt idegeit.

Hallotta az apát, a mint az csoszogva ment szobájából, az ő ágya mellett elhaladva, ki a konyhába. De a következő párbeszédet már nem hallotta; csendes, távoli morajként hangzott az be hozzá.

— Hát az a nagy leány most is alszik Ursula; midőn mi ketten már javában készülünk a munkára?! — szólt a férfi egy székre ülve s pipájába tömve a dohányt.

— Ne bántsd Antonio, az éjjel is tanult szegény, fáradt lehet. Aztán a vizsgálat már közel van, eléri nemsokára célját s mindnyájan megpihenünk mellette.

— Hiszen ha elérné, akkor nem is szólanék, de ki tudja! Annyi már a tanitónő!

— Hát mit tesz az?! Annál jobb, látszik, hogy sokra van szükség.

— Elhiszem! De ő szegény leány; ki tudja alkalmazni fogják-e?

— A gazdagok ugy sem állanak be tanitónőknek! A mi leányunk pedig a vizsgálatot kitünően fogja letenni; bizonyosan alkalmazni fogják.

— Nincs protectiója!

— De mi ütött ma téged Antonio, hogy egyszerre oly kétkedő vagy?! Hogy a miben eddig magad is reménykedtél, a minek örültél, arról ma oly kétkedőleg beszélsz?!

— Nem győzöm a minduntalani kiadást; azt mondottad tegnap is, hogy uj ruha kell a vizsgálatra.

— Természetesen; csak nem jelenhetik meg ott rongyosan, a hol a többi uj ruhában lesz. Aztán ez az utolsó kiadásod; csak annyi, mintha menyasszonyi ruhát vagy halotti köntöst csináltatnál a leányodnak.

— De ez már évek óta igy van! Minduntalan uj ruha, uj cipő, uj keztyü, uj legyező, uj kalap, mig te magad vizes-dézsát hordasz a fejeden.

— Csak nem akarod, hogy ő is azt hordjon! Egy tanitónő azt nem teheti! Akkor azután igazad lehetne, hogy nem alkalmazzák.

— No már csak nem tudom én, hogy a jövő kifizeti-e az eddigi költségeket és

munkahiányt! Mi csak tartottuk őt, de ő viszont nem dolgozott semmit. Még a többi gyermekektől elvontakat is reá forditottuk.

— A mi a munkahiányt illeti — felelt vissza Ursula önérzettel — azt pótoltam én, mert nem nézhettem, hogy eldurvitsa a kezét s alantabb álljon a többi ugyane pályára készülő leánynál. Ő urnő fog lenni s e szerint ugy kell őt nevelnünk és tartanunk.

A nő emeltebb, erélyes hangján észrevette Antonio, hogy ezután feleselni már nem vezetne semmire; azért szótlanul el költve reggelijét, egykedvüen vette kezébe a födeles kis pléh edényt, melyben déli ebédje volt elkészitve s gondolkozva indult munkája után az arsenalba.

A nő pedig összeseperve a pernyét, még töprengett magában:

— Egy kis igaza van az öregemnek, de ezt csak be nem vallhatom! Ha igazat adunk a férfiaknak, akkor azután uralkodási vágyuk nem ismer határt!

Nemsokára zajongva ébredtek a nagyobb gyermekek, a legkisebb pedig sirva jetentette, hogy ő is várja már a reggelit.

E zajra Mária is fölnyitá szemeit s hallva, hogy odakünn a konyhában, ugyancsak igénybe vannak már véve és csörömpölnek a kávésfindzsák és kanalak, ő is hozzáfogott csendesen az öltözködéshez.

Azután kiment a többiekhez s szótlanul elfoglalta szokott helyét a családi asztalnál; hol nemsokára párolgott előtte a a tele findzsa, melybe ő egykedvüen mártogatta a külön számára piritott kenyérszeletkéket.

Nem is ügyelt ifjabb testvéreire, kik a maguk módjuk szerint reggeliztek körülötte. A két nagyobb fiu, Pietro és Antonio, az asztalra könyökölve szürcsölték a forró kávét; a két kisebb Gigi és Anetta a földön ülve ettek ama közös csészéből, mely előttük a zsámolyon állott; a legkisebb pedig, Erminia, anyja ölében ülve, tátott szájjal várta a tejben duzzasztott zsemlyével megrakott kanalat, melylyel anyja gondosan és nagy vigyázva etette.

A mint a két suhanc elvégezte a reggelit, észrevétlenül kilopódzott az utcára, hogy ott szokott kedvtelését, a kődobálást, lármázást és hancuzást folytassa, a mig lehet.

Ezalatt a két kisebb, Gigi és Anetta, összeveszett egymással:

— Te mind kieszed a zsemlyét — szólt Anetta siró hangon — megmondom a mamának.

— Te pedig a cukrot halászod ki — válaszolt Gigi dacosan — már most azért sem hagyok neked semmit!

Erre Anetta ugy felsivitott, mintha nyuzták volna s csak az anya közbeszólása csititotta le. Azután folytatta:

— Megállj! majd ha Mária gazdag lesz, akkor nekem adni fog mindent s neked semmit.

— De nekem is ád, már meg is igérte, szép kis paripát, ostort, uj ruhát . . .

— Nekem pedig többet ennél: hajas babát, kis konyhát, mindent!

Igy folyt a feleselés a kicsinyek között, kik aranyváraikat szintén a Mária elérendő pályájára épitették. De ezt korlátolt fölfogásuk szerint csak azzal tudták jelezni: »Majd ha gazdag lesz.«

E feleselésre az asztalnál ülők nem figyeltek; napjában többször előforduló eset volt ez, melyet egészen megszoktak már, s mely magától békés véget szokott érni. Az anya gyönyörködve legkisebb gyermekében, fölszólalt:

— Hogy nő ez a kis leány! Ruhácskái mind szükek és rövidek már; a nagyobbakéiból készitetteket is elhordta, ujat kellene varrnom, de nincs pénz.

— Pedig nekem is elkerülhetetlenül szükséges lesz egy kézitáska, melybe könyveimet helyezzem el ha a vizsgálatra megyek, — szólott Mari, nem igen törődve kis testvére ruhácskáival.

— Persze! Ez ugyan fölösleges lenne; épen ma zsémbelt apád a költségek miatt. Könyveidet egy zsebkendőbe, vagy papirba is csomagolhatod.

— Az ugyan szép lenne; ugyan kinevetnének többi társnőim, kiknek mindnyájuknak lesz kézi-táskájuk, sőt a Luciáé diszesen himezett lesz.

— Jó, jó! Majd kölcsönzök valahol egyet, — szólt az asszony megnyugtatólag.

— Csak nem akarod mama, hogy azt mondják rólunk, egy táskát sem vagyunk képesek venni?!

— Hát mit tegyek, ha ugy van?!

— Csak legalább a világ ne tudja!

— No majd gondolok valamit, ugyis olyan a fejem a sok gondtól, mint egy kád! De hol is van az a két gaz kölyök Pietro

meg Antonio ; bujkálnak a munka elől, pedig jól tudják, hogy a mühelybe kellene menniök.

E szavak után karján ülő gyermekével együtt indult a két suhanc fölkeresésére.

Mária ezalatt szótlanul, gondolkozva ült helyén s nézte, hogy testvérkéi mint játszanak a földön a macskával.

Nemsokára hallotta a két nagyobb fiu feleselő, siró hangját.

Antonio igy szólt:

— Nincs kedvem a kőmüvességhez! Mért legyek én durva munkás, ha Mária kisaszszony lesz?!

— Én sem akarok asztalos lenni — egészité ki Antonio — ha testvérem urnő lesz, mért ne legyek én is ur?!

— Igen, ha tanultatok volna ti is ugy, mint ő — válaszolt az anya — akkor más lenne; akkor válogathatnátok a pályákban; de igy csak takarodjatok munkátok után, mert ugyis elkéstetek már!

A két fiu összeszedve magát, duzzogva engedelmeskedett.

Ekkor Mária is fölkelt csendesen az asztaltól és igy szólt:

— Én is megyek Rosetta-hoz, hogy a Capodistriá-ba való utat megbeszéljük együtt. Ő velem egyszerre fogja a vizsgálatot letenni s azt határoztuk, hogy az ott töltendő napokra együtt veendünk szobát. Igy olcsóbb lesz.

— Jaj, jaj! — sopánkodott az anya — mindig csak uj kiadás.

— De ezt nem lehet elkerülni, jegyzé meg a leány.

— Ezt bizony nem! Azért csak menj, és intézzétek ugy, a mint legjobban lehet. A Rosetta anyja Capodistriában volt s ő a legjobb tanácsot fogja adhatni.

— Hisz épen ő mondotta, hogy legjobb lesz, ha egy szobát veszünk ; igy élelmezéssel együtt csak nyolcvan krt fizet mindegyikünk naponta.

— Nyolcvan krajcár! — kiáltott föl ijedten az asszony — majd egy forint! No de ha nem lehet másként, hát isten neki!

Ezalatt Mária elkészült, föltette kalapját, fölhuzta keztyűjét, s köszönve anyjának, átlépte a ház küszöbét.

(Folyt. köv.)

A CSATA NAPJA.

(Rajz.)

Irta EDMONDO DE AMICIS.

— Mondja el, kérem, szólt egy fiatal nő egy tiszthez, a ki ép visszatért a háboruból, mondja el, voltaképen mit érez, mire gondol az ember azokban a szörnyü pillanatokban. De arra kérem, legyen őszinte. A katona, mikor háboruról beszél, nagyokat szeret mondani, s talál is eleget, a ki hisz neki. Csakhogy én nem tartozom az ilyen hiszékenyek közé. Mondja el nekem az igazat, semmi egyebet, csak az igazat, mindenféle cicoma nélkül; csata-leirásokat eleget olvastam már — azok mind egy kaptafára vannak ütve.

— Mondjam el, mondjam el! Könnyü azt kivánni! — felelt a tiszt. Igy, minden előkészület nélkül! Engedjen legalább annyi időt, hogy rendbeszedjem emlékeimet, ha csak azt nem akarja, hogy valami zürzavaros khaoszt tálaljak nagyságod elé.

— Oh nem, ifjuracskám! Csak semmi előkészület. Nem akarok én philosophiai értekezést hallani, annál kevésbé egy fejezetet a háboruk történetéből. Egész pongyolán, ugy a mint ép eszébe jut, mondjon el mindent, a mit látott.

— Okvetlenül igy akarja?

— Okvetlenül — felelt a nő teljes határozottsággal.

— Hát elmondom. De figyeljen: egy szóval se mondok többet, mint a mennyit láttam ; ha elbeszélésem nem igen fogja mulattatni, nem az én hibám lesz.

— Legyen csak őszinte s ne szaporitsa a szót; kezdje.

— Kezdem. Mindenek előtt hát, legyen egy kis fogalma a terrenumról. Figyeljen. Tegyük fel, hogy ez itt az Alpesek hegylánca ; ez a hegyfok, mely itt előrenyomul —

— Talán bizony topografiát akar itt előadni? Majd bizony!

— Nem tetszik talán ez a tudomány? Akkor hát máskép fogom előadni a dolgot. Ugy jobb lesz. Tegyük fel, hogy egy nagy mezőség közepén vagyunk, nyilt helyen, reggel, szép őszi napon, derült, nyugodt időben. Tegyük fel, hogy innentől fogva, a hol állunk, a talaj lassan-lassan emelkedik, mig végre egy szép nagy, magas, szabályos görbék által határolt halmot képez,

melynek csucsa körülbelől félóra járásnyira esik tőlünk. Szép zöld halom; lejtője félig tele van ültetve bokrokkal, fákkal, szőlőtőkék hosszu soraival; árkokkal van keresztülhasogatva; mindenfelé gyalogösvények, mesgyejelző nagy kőhalmazok; itt egy darab föld egészen tele van fűvel meg egyéb növényekkel! amott puszta a tér, vörhenyes, teleszórva sziklákkal; itt könnyü, majdnem sik az ut; amott hirtelen meredekké és meztelenné lesz. Előtte áll már a halom? Látja?

— Látom.

— Jó. Most tegyünk fel még valamit: azt, hogy a halom egy jó része, csucsától egész le aljáig, puszta és üres; nincs rajta se ház, se fa; a nap ugy odatüz, hogy világosan lehet látni rajta minden egyes nagyobb barázdát, minden kis cserjét, minden embert — ha ugyan volna ott ember. Tegyük fel, hogy meg is lehet különböztetni onnan, ahol mi állunk, vajjon férfi vagy asszony áll-e ott fönn a halmon.

— Értem.

— Jó tehát. Azon a reggelen mi ép olyan halom tövénél voltunk, a milyet leirtam, egy nagy mezőségen, és vártunk. Itt is, ott is, jobbról, balról a távolban a fák mögött, a halmok mögött, a szőlőtők, mellett, az árkokban, mindenütt katona volt, állva, ülve, fekve, ki födetlen fővel, ki meg kigombolt ruhákkal, kinek a földön, kinek a térdén a puskája, és valamennyi komoly és gondolkozó. Bár szét voltak osztva és széjjel is szóródva, mégis látszott még egy kis rend a csapatok elhelyezésében. A tisztek együvé csoportosulva csevegtek, vagy halkan néhány szót váltottak egymással, röviden, egy-egy szótaggal, egy-egy jellel közölve gondolataikat; közbe-közbe feltekintettek, körülnéztek, hátranéztek. De sokkal hosszabb ideig néztek fölfelé, ugy látszott, valamennyien onnan fölülről várnak valamit: minden tekintet oda irányult arra a csucsra, mintha minden percben ott kellett volna megjelennie valaminek. És csakugyan, odafenn balfelől, egy ponton, ahol sok ciprus állt együtt, egy hosszu fekete fal tünt elénk, mely lassan-lassan mozgott tovább, folyton előre, hasonlitva azokhoz az árnyékokhoz, minőket elszigetelt felhőcskék szoktak vetni a napra, mikor elhaladnak előtte. És mennél előbbre haladtak, annál szélesebb lett a folt, annál gyorsabban közelgett. Egy hadoszlop katona volt, teletüzdelve szuronyokkal, melyek egymás villogását csillogtatták vissza: fekete folyam, teleszórva ezüst kalászokkal. Mi valamennyien némán, mozdulatlanul követtük lépteiket, kisértük figyelemmel minden mozdulataikat, félig nyitott szájjal, merően odaszegezett szemmel; az egész zászlóaljban körösközül nem hallatszott egy lehellet, nem látszott egy jeladás; mintha csak szobrok álltak volna ott.

Hirtelen egy hang felkiált: Ott, ott, a másik felén!

És csakugyan, odafönt jobbról, a csucson, a hol egy düledezett házikó állott, egy másik, még szélesebb és még hosszabb hadsor tünt elénk, ez is villogva a sok szuronytól; zárt sorokban, gyorsan, határozott lépésekkel mentek előre, ép ellenkező irányban amazzal.

Halk moraj támadt.

— Hányan lehetnek?

— Egy ezred.

— Nem, két zászlóalj!

— Vagy egy.

— Nem, nem, kettő!

— Három.

— Ugy látszik, bersaglierek.

— Sorkatonaság!

— Bersaglierek!

— Nem azok.

— De azok, látom a fövegükről.

— Megállanak.

— Csak ugy látszik!

— Nem, megállottak,

— Látod, hogy mozognak?

És azalatt a két csapat közti tér fogyott. Remegve méregettük, percről-percre. Tekintetünk nyugtalanul tévelygett az egyik csapatról a másikhoz, gyorsan, mint a gondolat, kiváncsian, mohóan Minden életünk szemünkben volt, a lelkünk odafönn.

És aközben a tér kisebbedett, kisebbedett; a két sereg már nagyon közel volt egymáshoz; gyorsan haladtak, nagyon gyorsan, kissé rendetlenül és összezavarodva. Mi meg, mintha oda lettünk volna szegezve, néztük öket kimeresztett szemmel, mozdulatlanul. A szivünk gyorsan dobogott; lélekzetünk elakadt.

Hirtelen, mintegy ugyanabban a percben, valami villámfény csillogott a két sereg felett, lecsapott, aztán eltünt . . . Leeresztették a szuronyaikat . . .

Rögtön azután nekirohantak egymásnak. Hozzánk egy üvöltés hallatszott, mely rettenetes lehetett.

Mi halk mormogással válaszoltunk.

Ott vannak, alig pár lépésnyire egymástól; ütközésre rohannak, megütköznek. Az egyik sereg enged, meglazul, hátrál, megoszlik, szétzavarodik jobbra és balra . . . Szaladnak.

Uj kiáltás hatolt el hozzánk, örömkiáltás, és mi is azzal feleltünk. A mi kiáltásunk, mely már annyi ideje fojtogatta mellünket, de a melyet el kellett nyomnunk, most egyszerre kitört a börtön ajtajából, kiszökött a légbe, lelkünk legislegmélyéből, vadul, hosszan, élesen.

A győzedelmes hadsereg egy percig megállott, de aztán tovább rohant, űzve a futókat; mögöttük eltávolodva, folyton kisebb meg kisebb lett, fekete ponttá alakult, eltünt.

E pillanatban érces, kemény férfihang szólalt meg közöttünk:

— Rajtatok a sor! helyre!

Őrnagyunk hangja volt.

Próbáljatok égő papirdarabot vetni ama széles és tömött hangyabolyok fölé, melyek néhány lépésnyire mozdulatlan, fekete foltnak látszanak, ugy hogy az ember nem is tudja mik. A kis tömeg rémülve torlódik egymás fölé mindenütt, és egész dühvel rohan földalatti üregeibe. Szerencsések, akik legelől vannak! A többiek szoronganak, tolonganak, egymás fölé esnek. Ez az ut el van zárva? Hamar egy másikhoz. Ez is? Gyorsan egy harmadikhoz. Zárva van ez is? Hamar vissza az elsőhöz. És mikor már legnagyobb részük lefurakodott a föld alá, még sokan kétségbeesve szaladgálnak vaktában erre-arra, az egyik lyuktól a másikhoz, menedéket keresve, inkább halva, mint élve, mig végre ők is találnak egy kis biztos helyet, ha későn is, ha tán néhány égési seb árán is.

Leszámitva a rémületet, itt is minden ép igy történt, mikor az a hang megszólalt.

Egy pillanat, és mindenki talpon állott fegyverben; a sorok őrült gyorsasággal ujra alakulnak; nagy nyüzsgés, nagy zugás, nagy tolongás; aztán csend. Még egyik-másik szaladgál, helyét keresve; a ki megtalálta, oda furakodik, aki nem találta, könyökével csinált magának . . . A zászlóalj rendben állott.

Szép látvány volt. Ez a sokaság, mely csak kevéssel ezelőtt még széjjel volt szóródva, heverészett a földön, kigombolt kabátokkal, feloldott övekkel, fegyverét a fübe dobva: íme most itt áll egy perc alatt, egyenesen, sorban, mozdulatlanul, némán és készen a halálra. Elég szemük közé nézni, és tudja az ember, hogy olyan nép ez, mely vagy meglátja az ellenség hátát, vagy saját holttesteivel födi a sik mezőt. A zászló szilárdul áll; a mely fogja, nem remeg a kar. Azok között, akik mintegy szurony védfal veszik körül, büszke arcokat láthatni, és villámló szemeket.

— Előre! dördül el az ismert hang.

Hirtelen mozgás minden szakaszban; zugás, susogás, aztán csend.

— Előre! ismétlik a kapitányok.

Előre hát, föl, a dombra.

A csapat legeleje egy percig késlekedik néhány cserje előtt, mely utjában áll, az utána következők összetolulnak mögötte, szorong a hadsor, ingadozik; az a sok fej, mintha csak hullámzanék az egyenlőtlen téren. A hullám megszakad, a hadsor szélesbül, összeszorul, hosszabb lesz, ujra alakul, aztán váltakozva megint hirtelen fönnakad, hogy ujra előrerohanjon, ujra megálljon, egyenlőtlen lépéssel, szinte támolyogva. Az, a ki előbb áll, bornyujával nyomja, mellbe löki a mögötte haladót; itt valaki megelőzi az előtte járót, a ki tántorogva kidől a sorból; a kik e szárnyakon vannak, azokat innen is, onnan is oldalba taszitják, könyökkel, bornyuval, s azok mennek előre kúszva, ingadozva, lecsüggesztett fejjel, nagy léptekkel.

Itt egy cserje van: lépj el fölötte; ott egy árok: gyorsan — tul vannak rajta. Itt egy kis emelkedés, bátorság, rendben föl! Ott összekuszált ágak, melyek nekiverődnek az arcnak: félre kell lökni — le a fejet! Pár szőlőtő áll az utban; egy kardcsapás — a földön hevernek már. Előre. Fű, fa, cserje, szőlőtőke, barázda, gyalogut: mind más alakot ölt, mind eltorzul vagy eltünik ez óriási suly alatt, e nagy hullám nyomásától.

(Vége köv.)

A MOSZLIM PRÓFÉTÁK.

Irta dr. HATALA PÉTER.

(Folytatás.)

II.

A prófétaság nagyhorderejü tényező az iszlám közmivelődési történelmében.

Az eszmét Mohammed honositá meg az arabok közt, ő pedig a keresztények és zsidókkali társalgásból tanulta. Arábiában sok zsidó és keresztény lakott, s az arab próféta az ó-szövetségi biblia prófétáit, s Jézust vette mintául. Sok istent imádó, pogány nemzetében, mint más népeknél átalán, megvoltak: az arráf, — a tudós — és a káhin, a pap — s egyuttal jós; de a bibliai értelemben vett prófétákat nem ismerték. Mohammed volt az első, ily bibliai értelemben vett próféta. De a bibliai próféták közül is csak kevésnek jutott fejedelmi szerep is egyuttal, majdnem kizárólag a vallás-erkölcsi téren müködtek s politikai befolyásuk a fejedelemre és népre, valláserkölcsi irányu vala.

A régi s jelenkori pogány papok, a meglevő vallás szertartásait végezték; a jósok egyéneknek, városoknak, országoknak ügyeiben mondottak tanácsot, itéletet, jövendőt.

A bibliai prófétismusnak feladata nem ilyen volt. Ez az istentől kinyilatkoztatott vallásrendszert — hittani és erkölcsi dogmákat — hirdetett. Tehát közevtitő volt isten és ember közt, hirdetvén ennek, a mit ez önmagától, saját eszével fel nem fedezhetett, az istenség akaratát t. i. az erkölcsi törvényt, az istenségről való fogalmakat s az istenség tiszteletének módját.

A moszlim traditio szerint, Mohammed a próféták száma felől kérdeztetvén: azt állitá, hogy a világ teremtése óta százhuszonnégyezer próféta élt s ezek közül háromszáztizenhárom volt a raszul, követ, aki nemzetnek hirdeti Alla akaratját; a próféta családi körben müködik. Egy másik traditio kétszázhuszonnégyezer prófétát számit, de a követek számát ez is háromszáztizenháromra teszi.

Ádám, az első ember, az első próféta volt s Alla tiz szent könyvet adott át neki. Szét is próféta volt s Allától ötven szent könyvet kapott; Idrisz, a bibliai Henoch, szinte próféta, harminc szent könyvet kapott; Ábrahám hasonlag próféta, tiz könyvet: Móse próféta egyet — a Tórát; Dávid próféta szinte egyet — a zsoltárok könyvét; Jézus próféta egy könyvet kapott Allától — az evangeliumot. Mohammed próféta, a ptóféták legkitünőbbje szinte egy könyvet kapott: a koránt, a szent könyvek zárszavát. A korán a százegyedik szent könyv, mely Allától származott s parancsait tartalmazza.

Moszlim irók az iszlám történetét, a világ teremtésével kezdik, ép ugy, mint keresztény hittudósok, a keresztény egyháznak történetét. Moszlim felfogás szerint vallási tanok, Alla kinyilatkoztatásainak hirdetésével foglalkoztak: Ádám, Noe, Ábrahám, Móse, Jézus és Mohammed. Mindannyian ugyanazon hitvallást, az iszlámot hirdették s követték, habár különböztek is egyes rendeleteikben. Mohammed befejezte elődeinek munkáját az iszlamnak, mint végleges vallásformának korszakot alkotó megalapitásával; utána hozzá hasonló alapitó-próféta többé nem érkezik.

A zsidó próféták száma, mint a bibliai könyvekből tudjuk, elenyészőleg csekély a száz- vagy kétszázezer moszlim próféta mellett. Ép oly csekély a zsidó és keresztény szent könyvek száma, a moszlimek által vallott szent könyvek számához mérve. Tényleg azonban csak a Korán, tehát csupán egy könyv létezik, mely Alla hamisitatlan akaratát tartalmazza; a zsidó szent könyvet, a Tórát, a zsidók; a keresztény szent könyvet pedig, az Evangeliumot, a keresztények hamisitották meg, kitörülvén belőlük a Mohammed eljövetelére vonatkozó isteni jóslatokat. A még régibb szent könyvek hollétéről moszlim irók sem tudnak beszámolni.

A próféták sorát a zsidók még nem zárták le véglegesen, még várják a legnagyobb prófétát, a Messiást; a keresztények Messiása immár megérkezett, ő lett a keresztény profetismus zárszava. Moszlim hittudósok a zsidók nyomán indulva, nem zárták le véglegesen a próféták sorát, szerintök csak vallásalapitó próféta nem jön több, de fentartó jöhet még. És ebben különböznek a zsidóktól.

A moszlim profetismusnak egy lényeges sajátsága is van: a szellemi fegy-

*

verek mellett a kardot is használja.

És ez az iszlam tizenkétszázados élete folytán majd mindig ismétlődött, kezdve Mohammedtől, a mekkai s első prófétától egész Mohammed Ahmed prófétáig, ki épen most küzd kemény harcot Szudanban.

Uj vallások megalapitása, terjesztése, legtöbbnyire fegyveres erővel történt. A kereszténységet kard nélkül terjesztették az apostolok, a szó, a lelkesedés fegyverével: de a mint a kereszténység uralkodó vallássá lett, a világi hatalom kardját vette igénybe, nemcsak a benső, a kebli eltérések, az ugynevezett eretnekek ellen: de a pogány népekkel szemben is téritési eszközül. — Hazánkban is Szent István a kereszténységet Kupának s a régi pogányság harcosainak leveretése után alapitotta meg. A tizenhatodik századbeli nagy reformatio diadalát is a fejedelmek fegyvere vivta ki, s hasonlag fejedelmi hatalom nyitott utat az ellenreformátiónak.

Egy vallás sem engedett lelkiismeretszabadságot. Mindegyik önmagát tartá az isteni kinyilatkoztatásnak s ebből folyólag szigoru következetességgel küzdött uralmáért. Megkövetelte minden embertől a föltétlen meghódolást. A moszlim próféták majd mindannyian felkötötték a kardot s ugy beszéltek az emberekkel Alla nevében. — Mintájuk Mohammed volt, ki egyszerü kereskedőből próféta és fejedelem — pápa-király lett. De ezen ujabbi próféták fellépését a moszlim theocraticus állameszme; az arab hóditók által legyőzött és elnyomott nemzetiségeknek a hóditók iránti ellenszenve; a politikai s közigazgatási kormányzat türhetlen zsarnoksága; társadalmi bajok; az egyházi orthodoxia esztelen szigora és erkölcsi romlottsága segitette és sokszor megkönnyitette. És napjainkban is ezen politikai s társadalmi háttere, alapja van a fellépő prófétáknak. Régente az iszlamra kényszeritett népek ősi hite, ősi vallásos eszméi igyekeztek érvényesülni az iszlamban s azt értelmökben reformálni: ma az európai szellem befolyása elől iparkodnak a modern próféták megóvni a moszlim vallást s a moszlim társadalmat. De maguk a próféták nem voltak mindig feddhetlen jellemü férfiak. Nagyravágyó, pénzsovár, vakbuzgó fanatikus akárhány. Az ámitás, csalás eszközeihez is nyultak, midőn érdekökben állott. Régibb prófétáktól a nép csodákat várt s voltak, kik csodákat is miveltek. Voltak kommunisták: leideni Jánosok; voltak misztikusok, kik nappal is álmodtak, révedeztek; arcukra fátyolt vontak, midőn a hivő közönség előtt megjelentek, mint Móse, mikor a Sinai hegyről lejött s az istenséggel való társalgástól ugy ragyogott arca, hogy Iszrael fiai szemkápráztatás nélkül reá nem tekinthettek.

Az első moszlim prófétának, Mohammednak apotheosisa, halála után négyszáz évvel teljes volt. Kádi Ijádnak Sifá cimü könyvében és Gazzáli, a hires hittudós müveiben, melyeket a vallási tudományok fejlesztéséről s a bölcseletnek a valláshozi viszonyáról irt, feltalálható ezen apotheosis.

A régi traditiók, melyek a prófétának egyes emberi gyarlóságairól, hibáiról szólnak, elvettettek s ellenkezők által pótoltattak. A moszlim traditio-gyüjtők közt sok Hári János volt; sok báránybőrbe öltözött farkas, kik az uralkodók inye szerint gyártottak régi, állitólag a prófétától származó hagyományokat. Bochari, a kilencedik keresztény századnak második felében élő traditionalista hatszázezer traditiót gyüjtött, de csak hétezret tartott belőlök hiteleseknek.

Egy kortársa pedig, Háshid: másfél millió traditiót gyüjtött. Mennyi volt itt a szándékos ámitás!

Kádi Ijád azt irja: Alla áldja meg jámbor őseinket, kik a próféta hadjáratainak s élete viszontagságainak történetéből, sok olyasmit kitöröltek s nem adtak tovább!... Elv az igazhivő moszlimek közt, — mondja Kádi Ijád — hogy agyonhallgassanak mindent, a mi a prófétát bármikép kisebbitené. Ibn Hátim-ot a törvény halálra itélte, mert a próféta áhitatosságát kétségbe vonta. És Spanyolországban, ugyancsak Kádi Ijád szerint, a törvénytudók egy fiatal theologust keresztre feszitettek, mert a prófétát »Árva gyermek«-nek nevezte s azt állitotta, hogy ájtatossága nem volt mindig őszinte. S Ibrahim Fazárit, a tudományosan mivelt költőt, a prófétára vonatkozó könnyelmü beszédei miatt, szintén keresztre fe-

itették. »A lelki üdvösségre nézve igen eszedelmes, a prófétáról valami fogyatkozást vagy hibát feltételezni — ezért könnyen ökre elkárhozhatunk!« — irja Kádi Ijád. A sátán ugyan a prófétát is kisértette, imáiban háborgatta, de ő megfogta sátánt s odakötötte a mecset egyik oszpához. — Ezt Bochári is elhiszi, a ki ıtszázezer traditióból csak hétezret tart telesnek.

A prófétának bűntelenséget és salatkozhatlanságot tulajdonitottk. Csak kevés hittudós akadt, a ki a bünlenséget csak a nagyobb bünökről mavarázta s a csalatkozhatlanságot illetőleg, ekélyebb tévedéseket megengedett.

A prófétának, isten és ember közötti özbenjárói tisztét illetőleg, a moszlim ttudósok Mohammednek oly hatalmat tujdonitanak, minőt a katholikus egyházın a legbuzgóbb Mária-tisztelők az istenyának.

Nincs az égben oly hatalmas szószóló, int a mekkai próféta. Az itéletnapján lla Mohammed kedveért megkegyelmez indazoknak, kiknek közbenjárójuk.

A büntelenséget illetőleg is, a oszlim hittudósok az immaculata conceptot, a szeplőtlen fogantatást, szóval a teljes üntelenséget állitják Mohammedről, ugy int a kath. dogma tartja szűz Máriáról. salatkozhatlanságát illetőleg peig olyan, mint a római pápa.

A próféta nevét az imában is fel kellett emliteni az illető dicsőitéssel. A moszm hittudósok tüzetesen tárgyalják e kérést: Vajjon a próféta dicsőitése lényeges-e az imában vagy csak előnyös, éremszerző.

Sáfi hires hittudós azt állitja, hogy próféta dicsőitése nélkül elmondott ima aszontalan . . . Régibb hittudósok azt monák: nem kötelező, tehát nem lényeges.

Mohammed maga tiltotta a sirok látogatását s kérte Allát, hogy sirja ne legyen álványimádás tárgya. Kádi Ijád oly érelmü traditiót hoz fel, mely szerint a próéta azt mondá: A ki siromat meglátogatja, az jogot nyer közbenjárásomra.

Gazzáli ugy vélé megoldhatni e csonót, hogy feltételezi, miszerint a próféta ezdetben csakugyan eltiltá a sirok látogatását, mert régi pogány szokás vala, de később mégis megengedte azt.

Az apotheosis folyton haladt, s Kádi Ijád-nak a prófétáról irt müvét tulszárnyalta Busziri, az egyiptomi költő. Ennek a próféta álmában megjelent s egy köpenyt adott át neki, a mely, mint egykor Illés próféta köpenye, csodatevő volt. Busziri egy költeményben énekelte el a próféta apotheosisét, s e költeményt: Albordanak, köpeny-nek cimezé . . . Hires költemény egész keleten. Busziri a Hidszet 694-ik évében halt meg. Ker. számitás szerint 1294—95-ben. Más jámbor moszlimeknek is megjelent álmukban a próféta s őket kegyéről, közbenjárásáról biztositá.

Az apotheosis felkarolta a próféta családját is. Kufa helytartója, Musza Ibu Isza Abbászi, egy embert, a ki Aisát, Mohammed kedvenc nejét ócsárolta, nyolcvan korbácsütéssel büntetett, azután fejét leborotváltatta s megköpülöztette. A törvénytudók a próféta feleségeinek ócsárlóit nemcsak korbácsütésekkel, de halállal is büntették.

Ennyire nőtt a próféta dicsköre!

III.

A legrégibb moszlim vallástörténelem irója, a kordovai tudós Ibn Hazm — a Hidszet 450-ik táján, a mi a ker. számitás szerint az 1058-ik év — azt irja, hogy Persia meghóditása az arabok által okozta az első vallási belviszályt a moszlimség közt. A perzsák, kik minden népet lenéztek s az arabokat a leghitványabb népnek tartották, igen fájlalták épen ezen leghitványabbnak tartott nép általi legyőzetésüket. Mivel fegyverrel nem boldogultak a hóditók ellen: cselhez nyultak. Tömegesen áttértek az iszlamra. A próféta személye és családja iránt rendkivüli hódolatot tanusitottak. Az igazságtalanságot, melyet az Omajja-ház Ali, a próféte veje irányában elkövetett, midőn tőle s házától a legitim uralmat erőszakkal elvette, a legélénkebb szinekkel festették. Ezzel bizalmat keltettek azon moszlimekben, kik az ellenzék felé hajoltak. Messiást is hirdettek s azt Mahdi-nak nevezték. Mások minden fellépő prófétának meghódoltak.

A mekkai oligarchia, melyet kezdetben csakis a póféta kardja terelt az iszlamra: midőn látta az iszlam s az arab

törzsek nagy hóditásait, szinte munkához látott, hogy a hatalomból ki vegye a maga részét.

Az első kalifák, Mohamed bajtársai voltak, de midőn Alira, a próféta kedvenc leányának, Fatimének, férjére került a sor: a mekkai aristokraták egyike, az Omajja-ház feje, Moavija, ki az iszlam szolgálatában már sziriai helytartó volt Damaskusban: fegyveres erővel, véres harcok után magához ragadta a Kalifaságot, az összes nagy moszlim birodalom fejedelemségét. De Alinak, legyőzött hivei nem nyugodtak. Elvül kimondották, hogy Ali a prófétának törvényes, legitim örököse; s ámbár tényleg a világi hatalmat a Omajja-ház bitorolja, annak s az egyházfőnökségnek, — mely iszlam theocraticus államrendszerében az államfőnökséggel ugyan azon személyben, a kalifában egyesül — legitim örököse Alinak családja. Ali hivei el is választották most a két legfőbb hatalmat egymástól, a mennyiben azt állitják, hogy az egyházi főnökség az iszlamban, a jelen körülmények közt nem illeti a tényleg uralkodó kalifát; hanem Ali családjából való Imámok — egyházi előljárók — vannak ezzel felruházva. Az imám nem mindig látható — ő láthatlan feje az iszlám látható egyházának. A láthatatlan Imámról szóló tan, az üldöztetések következtében támadt.

Tizenkét Imám van eddigelé: a tizenkettedik, a leghoszabb életü, mert ő fog megjelenni az itélet napján mint Mahdi vezér. — A zsidó traditió szerint Illés próféta sem halt meg s az itélet napján, mint a Messiás előhirnöke meg fog jelenni.

A Messiás is a zsidók szerint már megérkezett, de elrejtve tartózkodik ismeretlen helyen.

Ali hiveit, kikhez a perzsák csatlakoztak, az Omajja-dinasztia pártfelei, pártosoknak, siitáknak, nevezték.

Ez volt az első szakadás az iszlámban Jellege politikai, főleg dinasztikus, de egyházi is egyuttal. Az elégületlenségnek más forrásai is voltak.

Az arab hóditóknak határtalan büszkesége.

És az, hogy a népek régi vallásos eszméi az iszlamban is érvényesülésra törekedtek. Igen sokan kényszerülten fogadták csak el az iszlamot, most azt saját felfogásuk szerint reformálták. Az arabok is, mint nemzet, saját vérökre oly büszkék voltak, hogy a nem arabokat megvetették.

Még nagyobb mértékben meg volt közöttük a nagyzás, az öndicsőités hibája, mint a perzsákban.

Midőn a nem arab nemzetiségek az iszlamot elfogadták: az által még nem lettek egyenjoguakká a telivér arab moszlimekkel. Pedig a tudomány, a jog, a korán-értelmezés, az arab nyelvtudomány, az egyházi traditio férfiai tulnyomó többségben a nem arab nemzetiségü moszlimek közül váltak ki. Perzsa és arámi törzsekből származtak. Politikai, egyházi, társadalmi tekintetben a nem arab nemzetiségü moszlimek, Ázsiában ép ugy, mint Afrikában, igen mostoha sorsban részesültek. Az Omajja-ház megbuktatásában ezen elégedetleneknek — a nem arab moszlimeknek — oroszlánrészük volt.

Az Omajja-ház csak száz evig uralkodott. Ali meggyilkoltatásától, 661-től kezdve 750-ig. ker. sz.

Alinak ifjabbik fia Hoszszain fegyvert fogott az Omajja-ház ellen. Husz évvel apja meggyilkoltatása után — 680-ban — Kerbela mellett a csatát és életét veszté. Megsebesülve az Euphrát partjához vánszorgott, hogy égető szomját csillapitsa. Egy nyilveszszőt épen szájába lőttek. Testét nyilak és dárdák özöne boritá. Meghalt. Valamint apjának sirja Nadszafban, Kufa mellett a Meshed Ali — Ali vértanusága — hires szentélye a moszlim legitimistáknak; ép ugy Kerbeliban a Meshed Hoszszein — Hoszszein vértanusága — kiváló szent helyük lőn. Itt adják elő évenként, a halál évfordulóján, a perzsa, ind s egyéb siita zarándokok ezreinek szemeláttára, izgató passiójátékban, Hoszszein vértanui halálának szent tragédiáját. Idejárnak a halottak borzasztó karavánjai, hozván magukkal messze, messze földről, tevéken, a meghalt hivőknek hulláit, hogy a vértanuság helyén eltemettessenek. A zsidók elevenen, vénségükben, a halál előérzetében jönnek Európából, Afrikából, Amerikából, Ázsiából Jeruzsálembe, hogy a Jehosafat — az istenitélet völgyében, hol az utolsó itélet fog tartatni, eltemettessenek. A siiták meghalnak szülőföldjükön, de holtan elvitetik ma

gukat, szent processiókban, messze földre — egész Kerbéláig, hol Hoszszein vértanu nyugszik, várván a dicső feltámadást.

Az istenségnek megtestesülése incarnatiója, ősázsiai, ind eredetü eszme. Már Ali életében, egy délarábiai zsidó: Abd Alla ibn Szaba, ki az elsők egyike volt ama felkelés szervezésében, mely Ozmán kalifának meggyilkoltatásával végződött, Egyiptomban — hová Medinából számüzetett — Alit, a próféta vejét, Messiásnak hirdette. Több követője akadt. Ali Medainba számüzte.

(Vége köv.)

IRODALOM.

»Minden poklokon keresztül«. Regény, két kötetben. Irta Jókai Mór. Kiadják a Révai testvérek. Ára 2 frt. 50 kr.

A hitvesi hüség, önfeláldozás és vértanuság kedvenc tárgya Jókai Mórnak. Multkori regényében »A Damokosok«-ban ragyogó szinekkel rajzolta e mai nap szinte legendaszerünek tetsző erényt, s legujabb müvében, a »Minden poklokon keresztül« cimüben is oly nőt mutat be, kinek erélyét, lemondását, szerelmét csodásnak tartjuk s történetét, mint mesét olvassuk.

Maga a koszorus költő, a kinek a fantáziája semmi lehetetlent nem ismer, s mindenható ereje érzetében a leghihetetlenebbnek ecsetelésére és valószinüvé tevésére vállalkozik: ezuttal »vakmerő képzelet«-nek nevezné e kalandsort, ha nem volna »valóságos igaz történet«, melyet a zsombori evangelikus lelkész régi krónikája után elbeszél.

A regény hátteréül a keresztes háboru ideje szolgál. II. Endre király, kit régi fogadalma késztetett arra, hogy a szent földre induljon, fölszólitja a székelyeket, hogy vele menjenek. Nagy szomoruságot okoz e hir Mária grófnénak, a székelyek hadnagya gróf Lebée László szép nejének, mert most az urát, a kit rajongva szeret, hosszu időre nem látja. Annál is inkább fél a férje távozása miatt, mert gyanu bántja, hogy szerelme nem talál hasonló viszonzásra. Már több mint két éve, hogy édes frigyben egyesültek, de az ég nem áldotta meg őket gyermekkel, s most az amugy is csapodár férj hidegülni kezd iránta. Hiába volt minden kedveskedése, ragaszkodása — a régi melegség csak nem akart visszatérni.

A család gyóntatója ugy gondolkozott, hogy Lebée László uram a szép Annába, Mária hugába szerelmes, ki ott lakott a várban. Azért nem is késett a jó tanácscsal, s rávette urnőjét, hogy adja férjhez Annát mielőbb, legalább megszabadul vetélytársától. Mária nem is sejti: hogy huga és férje közt viszony van, s azért hamarosan vőlegényt keres s azt meg is találja a deli Henning Brüniszkáld lovagban, aki minden akadályt legyőz s Annának kezét meg is nyeri.

A lakzi után a boldog pár Kőhalom várába készül, hogy ott a mézes heteket élvezzék; de ép ekkor érkezik II. Endre parancsa. Márián kivül ekkép Annát is lesujtja a király határozata, mert nem csak Lebée Lászlónak, hanem Henning Brüniszkáldnak is utra kell kelnie a szent földre. Hiába tiltakozik ellene az uj férj: saját sógora, a székelyek teljhatalmu feje nem tágit, s erőszakkal, csellel ráveszi őt is, a hozzátartozó szászokat is, hogy vele menjenek. Volt oka rá a csalfa grófnak, hogy a lovagot eltávolitsa fiatal nejétől. Hisz a gyóntató tisztán látott, a mikor bünös vonzalmát a szép sógorasszony iránt sejté.

Lebée László jól számitott. A roppant nehéz ut, annak ezer fáradalma beteggé teszik Brüniszkáld lovagot. Kifogyhatatlan az invenciókban a regényköltő, mikor mindama kalandokat elbeszéli, melyeknek veszélyeit a keresztes hadnak le kell győznie. A Jezrael völgy nyomoruságait oly élénken szinezi, hogy megdöbbenve olvassuk; a dudaimgyümölcsök okozta sok bajt nagy érdekkel irja le, s a Genezaret tavát, a Jordán forrását s a keleti városokat oly hiven mutatja be, mint ha ott járt volna.

S e festői részletek keretébe folyvást a magyar sereg sorsát, viszontagságait tárja fel előttünk, mig végül a Thábor hegyén, hol a keresztesek szembe szállnak a szaracén haddal, a szomjazott dicsőség helyett gyalázatot aratnak. Maga a király csak egy hű alattvalója segitségével szabadul meg; Lebée László nagy vitézségének köszönheti, hogy életét megmenti, de már a szegény Brüniszkáld, a kit a hosszu uton nagy betegség alatt csak az Annába vetett hite és reménye tart fönn, ott vész el gyilkos nyil által találva.

De a halálokozó sebnél is jobban fáj

neki a tudat, hogy sógora bünös vonzalommal viseltetik neje iránt, a kit örökre itt kell hagynia, szűzen és ártatlanul, és Lebée László nem is érdemli ez angyalt, mert hisz a hadjárat ezer herce-hurcája közt is mindenkor és mindenütt csak azon jártatta elméjét, mint élvezze a tiltott szerelmet. A többi közt megismerkedett a bájos Clarindával, ki Ptolomaisba zarándokol, hogy férjét az ifju de Blois Balduint fölkeresse, mert ama gyászhirt kapta róla, hogy a pogányok ellen vivott harcok egyikében elesett. Az élvvágyó Lebée László szerelemre lobban a nő iránt, s ez erős következetlenség az ő jellemében, midőn Annát oly szenvedélyesen szereti.

Meg is lakol, mert a mikor a keresztes hadak szétveretve futnak, Malek Adel szultán foglya lesz, a ki ott tartja őt udvarában, nehéz őrizet alatt. De megszabadul a sok veszély közül Bálint vitéz, a derék, öreg szolga. Siet is haza a szép Erdélybe, ott is egyenesen Zsombor várába, hogy hirül vigye urnőjének: mi csapás érte a magyar kereszteseket, köztük Lebée Lászlót és Henning Brüniszkáldot. A szalmaözvegy Máriát megdöbbenté a hir, de ajka nem nyilt jajra; csak nézett mereven maga elé s első gondolata volt: mint keresse föl hitvesét a messze idegenben? Az egész özvegy Anna azonban kétségbeesett a szolga szavaira; tépte haját, öklözte a szép fejét, és sirt, zokogott keservesen.

Máriában mind jobban föltámad az erély. Elmegy, hogy Malek Adel udvarából haza hozza vitéz urát. Utját »minden poklokon keresztül« is megteszi s hasztalan beszél neki Bálint: mennyi szenvedés, élethalál-veszedelem vár rá, mig odaér s ha már odaér: nyilik csak meg számára az igazi pokol tornáca, melynek ajtaján ott sötétlik az irás: férjed, a kit igy imádsz, rég nem szeret téged. De a szolga ezt elhallgatja urnője előtt. Nem is sejti, nem is tudja Mária: mi vár rá. Lászlót most is ugy szereti, mint az első napon, sőt jobban még, szive fájdalmával, reményével.

Ez a remény oltalmazza meg hosszu vándorlásában. Ez tartja fönn, midőn Sauria forró sivatagján szomjazik, ez támogatja az Ördög-hegy meredek ösvényein, ez biztatja midőn Bálint, egyetlen hive és kalauza kiről mellőle. Végre Horus, a szent atya vezetése alatt elér rendeltetése helyére. De mi lesz a váltság? Nem arany és nem drágakő, hanem ennél becsesebb kincs: orvosság, melylyel a vakságot gyógyitani lehet. Mária ugyanis hallotta, hogy keleten szembetegség uralkodik s azért még otthon ellátja magát szerekkel. A mint a Hegyek ura, e mesés fejedelem birodalmába ér: a zsarnok magához hivatja őt, hogy egy szolgálat teljesitését követelje tőle. Országát ugyanis csak ugy tarthatja fönn, ha a szomszéd uralkodók háborut viselnek egymással s azért haragszik a vak Malek Adel szultánra, ki Palesztinát ingyen engedte át a keresztyéneknek s elejét vette minden háborunak. Meg kell azért ölni a vak szultánt s minthogy ez férfit nem bocsát magához: a gyilkos szerepet Máriának kell elvállalnia, amaz ürügy alatt, hogy szemeit gyógyitja a békés fejedelemnek. Azért is vezetőt ád a Hegyek ura Mária mellé, a ki igy eljut Bagdadba. Itt a kalifa Malek Kamel, a vak szultán Malek Adel fia uralkodik s szinte vak, valamint a gyermeke is szembajban sinylik. A férjét kereső asszony mindakettőt meggyógyitja. Erre a kalifa feleségül akarja venni, mert az ő neje egy keresztény fogolylyal házasságtörést követett el. De hiába ajánlja trónját a kalifa, szeretetét a gyermeke: Máriának indulnia kell, hogy Lászlót megszabaditsa. »S ki a férjed« — kérdi a kalifa. — Mária megnevezi urát, a mire a fejedelem felordit dühében, mert a ki őt meggyalázta, nejét elrabolta, gyermekét árvává tette, senki más nem volt, mint a fogoly székely gróf.

De végre könyörül rajta a kalifa. Szabadság-levelet ad Máriának, a ki Malek Adel udvarába siet vele. De még néhány kalandon kell törnie magát. A Holt tenger rémületeit, a Bar Lut vizének csalogató örvényeit mind szerencsésen elkerüli s végre a vak szultánhoz jut, meggyógyitja ennek szemeit s ez áron visszakapta urát. Ez azóta csontvázzá aszott le; de a szerető sziv oly delinek látja, mint azelőtt volt; s Mária meggyógyitja szeretetével, odaadásával. Még mielőtt a háboru ujra kitör, a mire Malek Adel szörnyet hal, a diadalmas asszony már indul hazatelé betegével. Otthon ez kiheveri sok baját, ereje visszatér s ugy tetszik most már a boldogság fészket vert a zsombori várban. De a mint a férj erőre kap: ismét ábrándossá lesz s lelke más után eped. Mária azt hiszi a szép kalifa-feleség

után vágyódik, s erre a legnagyobb áldozatra is késznek vallva magát, már-már visszakar menni, hogy ezt a nőt is meghozza férjének: hadd legyen boldog vele.

De a legkinosabb pokol mégis az: midőn megtudja, hogy László senki más, mint Anna iránt rajong. A nagy titok föltárul előtte, midőn egy izben kihallgatja a szerelmeseket. László bevallja, hogy imádja, tiszteli a feleségét, el is tudna előtte naphosszant térdelni, mint a szentek előtt szokás; de szeretni nem tudja, mert soha se szerette! Csak ezt kellett meghallania az önfeláldozó hitvesnek. Ha kész volt ezer viszontagság között visszaszerezni a férjét: meg tudja azt tenni, hogy zárdába vonul s visszaadja őt önmagának. Minthogy hitét nem hagyhatja el s a nélkül nem szakadhat el a lánc, mely Lászlóhoz köti: cselt gondol ki, a legnaivabbat, melyet asszony tervezhet. Halottnak hireszteli magát s viaszból készitett képmását a saját teste helyett temetteti el; csak azért, hogy akadályul ne álljon férje és huga közt s ezek boldogok legyenek. És azok is lettek, ha Mária mindennapi imáját meghallgatják az égben.

Eddig van a ragyogó, érdekfeszitő mese, mely bizony nem tarthat igényt a »történeti regény« elnevezésre. De hát foglalható-e egyáltalán valamely müfaj fogalma alá e szinteljes képsorozat, melyet költői toll öntetszelgő jókedvében rajzolgatott? Mi tiszte lehetne az ilyen müvel szemközt a kritikának, a mikor holmi rég megállapodott szabályokkal, aesthetikai hitcikkelyekkel fölfegyverkezve nagy-komolyan neki látna a munkának? Firtassa vajjon lehetséges-e az oly lény, mint a milyen Mária? Van-e valószinüség a László egymásnak ellenmondó tulajdonságaiban? Olyanok voltak-e a geo-ethno-charto- és más grafiai viszonyok keleten II. Endre király idéjében? Létezett-e a Hegyek ura s voltak-e mind ez emberek olyan naivak, olyan romantikus lelküek, olyan rajongók, olyan semmi akadályt nem ismerők? Valóban ugy tennénk birálatunkkal, mint a gyerek, a ki a himes, tündöklő pillangót körmeivel babrálja, az ékességet letörli: ime, hisz ez mind nem igaz, csak szemfényvesztés, csak mulandó csillogás.

Vannak könyvek, melyek megkövetelik, hogy ugyanoly hangulattal, hittel olvassuk, mint a milyennel a költő megirta. S nyert ügye van a szerzőnek, ha ezt a hangulatot, e hitet fölkelti bennünk; ha lelke egy részét müvével átönté a miénkbe, s magával ragad, bárhová visz bennünket. Ez a csodás erő most is oly mértékben meg van Jókai Mórban, mint annak előtte. Szeretetreméltósága, naivsága lebilincsel s a következő percben már ugy olvassuk, mint a hogy a gyermek a mesét hallgatja. Kinek jutna eszébe fejét rázni hitetlenül, mosolyogni kétkedőn? Orüljünk, hogy ez a genre is képviselve van irodalmunkban. Olyan mivelője van, a ki ebben is egyedül áll: elől és utód nélkül; s mint ilyen fog szerepelni irodalmunk történetében.

Én ezuttal csak annak kijelentésében találtam kritikusi hivatásomat, hogy a koszorus költő fantáziája még most is magasan szárnyal, magasabban mint az élet szférái.

(—M.)

»Negyven év visszhangja.« Tavaly volt negyven éve, hogy Jókai tól az első elbeszélés megjelent nyomtatásban. Ez a könyv a negyven év óta megjelent müvek visszhangja: idézetek, reflexiók, leirások azokból a müvekből, melyek annyi élvezetet okoztak e hosszu idő alatt. Jókai maga állitotta össze e becses gyüjteményt s bevezető részt is irt hozzá »Negyven év visszhangja« cim alatt, melyet a lapok már előlegesen közöltek a nyáron. Ebben visszapillant a négy évtizedre, hogy milyen ellentétes korszakokból állt az, és mi mindent irt. Harmadfél száz kötetnél jóval több munka jelent meg tőle, nem számitva, a mit mint szerkesztő és hirlapiró dolgozott. De hát negyven év szép idő, — mondja Jókai — az alatt sokat lehet irni. Kivált ha valakinek annyi mindent megadtak az istenek, mint Jókainak, a kinek semmi sem kell egyéb hozzá, csak egy kalamáris. Szeretetreméltó jó kedvvel beszéli el, hogyan szokott irni. Annak, hogy olyan sokat dolgoz, az egyik oka az, hogy szeret otthon lenni. »S hogy még egyet megvalljak — mondja, — még a birálóim legelsőjét is tisztelem az én asszonyomban. Az ő itélete nekem oraculum.« Jókai költői egyéniségének hévteljes kinyomata van e bevezetésben, mely megemlékezik élete egy-egy epizódjáról, némely müvéről, kiadóiról, forditóiról, a kikről azt tartja, hogy a jó forditó és a jó kiadó az irónak az, a mi a szárny a madárnak; egy »toll« még nem röpit el. Ötvenkét fejezetből áll a könyv, s ezekben vannak azok az eszmék, melyek negyven év alatt a regények és elbeszélések alakjainak kisérői. A könyv maga 350 oldalt foglal el, sürü nyomással. Szól mindenféle emberekről, nagyokról, nyomorultakról, gazdagokról, koldusokról; az érzéseknek egész orgonája. Ime a fejezetek egyes cimei. Szerelem. Költészet. Nők ereje és gyöngesége. Férfiak ereje és gyöngéi. Hazaszeretet; árulás. Hit; reformáció, hitetlenség. Háboru, béke. Szabadság, dicsőség. Család, elválás. Sziv kis világa. Költő világa; tudós, hirlapiró, lángész. Szenvedélyek. Kétségek. Szenvedések;

öngyilkosság. Jellem, becsület. Forradalom; elbukás, reakció. A magyar ember. Nagy emberek. Társadalom. A pénz, a nyomor. Bölcsesség és bóhóság. Kereskedés, munka. Gazdaság. Történelem. Régi emberek. Külföld. A pápa. A pap szív-világa. Szinészet. Festészet. Ügyvédek. Ifjuság. Urak, urfiak. Nemzeti hadsereg. Politika. A játék. A szent természet. A tenger. Égbenjárás. Kortesvilág. Párbaj. Nihil. A muszáj. A bor. Napoleon, franciák. Orosz dolgok. Törökök. Czigány. Tetszhalál. A Franklin-társulat nyomdája Jókai könyvét oly izléssel állitotta ki, hogy diszével is képviselje az ünnepélyes alkalmat. Hollandi meritett papirra van nyomva, finom tiszta betükkel, s külső boritékul pergamen szolgál. Ára 3 forint 60 kr. A közelgő ünnepekre értékesebb ajándékot már alig ajánlhatnánk.

Az »Utazások könyvtára« cimü vállalatból, melyet a földrajzi társaság inditott meg és a Franklin-társulat ad ki, a harmadik kötet jelent meg. Cime: »Serpa Pinto utazása Afrikán keresztül az Atlanti oceántól az indiai oceánig.« Átdolgozta dr. Brózik Károly tanár. — Serpa Pinto utazási müvét itt ugyan csak kivonatban kapjuk, de a nagy közönség aligha vesztett, mivel minden érdekesebb részlet és leirás megvan a magyar átdolgozásban. A sikerült illusztrációk csak emelik a könyv becsét, mely ugy a földrajzi és népismei olvasmányok iránt érdeklődő felnőtteknek, mint a serdültebb ifjuságnak egyaránt ajánlható. Ára 2 frt.

MÜVÉSZET.

Az Arany-szobor-bizottság Pauler Tivadar elnöklete alatt ülést tartott. Az ülésben résztvettek: Lipthay Béla báró, Pulszky Ferencz, Henszlmann Imre, Beöthy Zsolt, Lukács Antal, Vadnai Károly, Keleti Gusztáv és Kaas Ivor báró. Hosszu és élénk vita fejlődött ki, melynek folyamán a bizottság a következőkben állapodott meg: 1. Az Arany-szobor helyéül a muzeum előtti tért fogadták el. 2. A szobor alakja ülő lesz. A szoborra általános pályázatot hirdetnek, melyben résztvehet minden bel- és külföldi szobrász. A beérkezett pályamüvek közül azonban a dijazottak egyike sem tarthat igényt arra, hogy kivitelre ajánltassék, illetőleg, hogy alkotója a kivitellel megbizassék. 4. Összesen öt pályadij tüzetik ki: egy ezer forintos és négy 500 forintos. 5. A pályázat feltételei: A főalaknak három láb magas főszmintának kell lenni, mig a talpazat akár rajzban, akár főszmintában bemutatható. A pályázó minták a pályázat kiirásától számitandó fél év mulva küldendők be a bizottságnak. A végrehajtó bizottság e határozatai legközelebb a nagy bizottság elé kerülnek. A szobor ára 80,000 frtban fog megállapittatni.

Jókainé-Laborfalvi Róza asszony jubileumát a nemzeti szinház, mint már emlitve volt, e hó 30-án ünnepli. »Coriolanus« kerül szinre Jókainéval Volumnia szerepében. A nemzeti szinház diszes ezüst koszorut ad át a müvésznőnek, a hölgytagok pedig szép babérkoszorut. Az egész személyzet résztvesz a darabban. Az »Irók és müvészek társasága« december 2-dikán tartja az ünnepet a jubiláló müvésznő tiszteletére. A kör termeit ez alkalommal fényesen földiszitik s ifj. Ábrányi Kornél üdvözlő verset olvas föl. A jubileumra az aradi Kölcsey-egyesület s a pozsonyi Toldy-kör is küldenek képviselőket.

Az uj operaház függönyének festése még függő kérdés. Elintezése, mint mondják, Ybl Miklósra van bizva. Ő először is Benczur Gyulát szándékozik felkérni, s ha másnemü elfoglaltságai miatt nem fogadná el: akkor egy Bécsben élő müvészhez szándékozik fordulni. A »Fővárosi Lapok« ehhez a következő helyes megjegyzéseket teszi: Ybl csak nem Makarthoz akar fordulni, noha ő igen geniális diszlet-festő, ugy hogy sok aranyrámás nagy képe sem egyéb, mint theátrális festés. De hát Benczur Gyulán kivül is van elég jeles magyar képiró, ki pompás függönyt tudna festeni. Ezt bizonyára Ybl is tudja s nem fog bécsi kézhez folyamodni, ha itthon is talál kielegitőt. A dalszinház müékitését hazai müvészekkel végeztetik. Szemszuró lenne, ha ép azt a nagy függönyt, melyet legtöbben és legállandóbban fognak látni, idegen müvészre biznák.

Müvészeti ösztöndijak. A vallás- és közoktatási miniszter Szerdahelyi Olga kisasszonynak, a nemzeti zenede tehetséges növendékének, valamint Mannheimer Gyula fiatal zeneszerzőnek állami ösztöndijat engedélyezett.

Blaha Lujza december 12-én fel fog lépni a pozsonyi »Toldi-kör« által az ottani szinházban a gyermekkert javára rendezendő hangversenyben. Dalait Schwarz Gyula énektanár fogja zongorán kisérni.

A prágai cseh szinházat vasárnap nyitották meg. 1881. augusztus 12-kén az uj szinház, tudvalevőleg alig hogy elkészült, leégett. Ennek a helyébe épitették Schulz és Pazold épitészek tervei szerint az uj szinházat, melynek szinpadi szerkezete egészen vasból készült. Az egész épület több mint három millió forintba került. Ebből 1.800,000 frt esik a leégett szinházra, 1.300,000 frt pedig a rekonstrukcióra. Az impozáns épület Prága egyik legszebb tereinek egyikén, a Moldva partján emelkedik. Az épület legszebb része a loggia, mely a bejárat fölött öt karcsu korinthusi oszlopon nyugszik és melyet Tulka freskói diszitenek. A loggia fölött, a tetőzet párkányán, Apolló szobra áll. Ezenkivül allegorikus alakok képezik az épület külső szobordiszitését. A lépcsőház egyszerü, de nagyon izléses. Két lépcső jobbra és balra fölvezet az első emeletre. Itt van az épület legpompásabb helyisége: a foyer. Falai márványból valók, az eresz és a csillárok ragyognak az aranytól. Ezenkivül a falakat négy nagy festmény diszíti, melyek a regét, a mondát, a történelmet és a dalt ábrázolják. A padmalyon három fresko a művészet virágzását, hanyatlását és ujjáébredését tárja elénk. A festmények természetesen mind cseh művészektől valók. A zenekar annyira mélyen fekszik a nézőtér alatt, hogy csak a karmester feje látszik ki. A nézőtéren, a folyosókon, a szinpadon, az öltözőkben és a ruhatárakban légfütés, a mellékhelyiségekben gőzfütés van alkalmazva. Tüz esetére gondoskodva van arról, hogy a füst és a gőz a szinpadról kürtőn kivezettessék és ne hatolhasson a nézőtérre. Az egész szinházat, a loggia és a bejárat kivételével, villammal világitják. Összesen 2500 izzólámpa szórja fényét az épületben. Annyi ajtó van az épületen, hogy öt perc alatt egészen kiürülhet.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann festvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utcza 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr. kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimerítő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E müben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb. Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe disziti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum**, utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinművei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinművei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes művei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a beköttést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

48 szám. 1883 December 2.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A tanitónő. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.

A csata napja. (Rajz.) Irta Edmondo de Amicis.

A moszlim próféták. Irta dr. Hatala Péter.

Csiky uj szinmüve. Irta Rakodczay Pál.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

VEGYESEK.

* (**Judic asszony**) társulatával együtt szerdán reggel hagyta el a fővárost és művészi körutját Oroszországban folytatja. A magyar államvaspálya vonatával egyenesen Kievbe utazott, hol 4 előadást tart. Onnan előbb Moszkvába megy 12 előadásra, majd Szent-Pétervárra 6 előadásra s ezzel művészi körutja be lesz fejezve. Szent-Pétervárról a művésznő egyenesen visszautazik Párisba.

* (**Napoleon minisztere**) Rouher, mint Párisból irják, rég óta gyöngélkedik, ugy hogy barátai komolyan kezdik életét félteni. Mikor III. Napoleon fia, Lajos herceg meghalt, az öreg Rouher kijelentette: Ezennel megszünt politikai szereplésem! Mandatumát a képviselőházban megtartotta az ülésszak végeig, de 1881-ben nem kivánta magát ujolag megválasztatni. Azóta a legnagyobb visszavonultságban él és csupán Eugenia volt császárné ügyeiben jelentkezik néha, mint képviselője. Marseille ellen való pörében is ő képviselte Eugenia császárnét. A jeromisták és Viktoristák közt való vitába soha bele nem elegyedett. Ereje gyengül, tulajdonképeni betegsége nincs, csak az öregség nyomasztó sulya nehezedett rá s azt hiszik, észrevétlenül el fog aludni. Napoleon legigazabb és legtehetségesebb hive vész el benne, ki szerette császárját a fényben és nem hagyta el, mikor a hatalom alászállott. Jellemét e politikusnak senki sem vonta kétségbe soha.

* (**Gallmeyer Pepi adója.**) Gallmeyer, a szeszélyes bécsi művésznő, néhány nap előtt kérvényt intézett a bécsi tanácshoz, melyben a rá mért 6000 frtnyi adó elengedését kéri. — A bécs-lipótvárosi tanács az egész összeget elengedte, még pedig azzal az indokolással, hogy a művésznő nagyon sok jótékonycélu hangversenyben vett részt és nagy összegeket juttatott a szegényeknek; mint igazgatónő egész vagyonát feláldozta, hogy kötelezettségeinek megfelelhessen s hogy Gallmeyer beteg s egyelőre nem képes szerezni.

* (**Kalandos élet.**) A mult héten halt meg a Bretagneban, Vannesban a 109 éves Yves Conedic magánzó. 1774-ben születvén, 20 éves volt, a mikor Vendéeban kitört a harc, s a fiuból, a ki tudott a puskával bánni, jó katonája vált Cathelenának. A háboru után megházasodott, s Brestben fűszerekkel szatócskodott. A felesége megszökött egy csendőrrel s a kasszával. Conedic minden követ megmozditott, hogy a hatóság a szökevényt megkeritse, de látván, hogy hiába, maga látott utána a dolognak. A feleségét kergetve Chartresbe került, ott megösmerkedett a »chauffeur«-ökkel, s hozzájuk szegődött, sőt mikor a kapitányukat lefejezték, ő vállalta el azt a méltóságot s réme lett a vidéknek vakmerő csinjei által. Például egyszer világos nappal fogott el egy rendkivüli kormánybiztost, magával hurcolta, s igy erőszakolta ki, hogy elfogott két társát szabadon bocsássák. Megtudván, hogy neje csábitójával együtt Dourbanban lakik, odament embereivel. A két szerencsétlent kivonszolták az ágyból, meztelenül ráfektették egy szénacsomóra, s azt Conedic meggyujtotta. Mind a két nyomorult megégett. Mikor a rendőrség és katonaság nagyon kezdte szorongatni a bandát, Conedic jobbnak látta kereket oldani. Összerablott zsákmányaival Belgiumba, s onnan Angliába menekült. Ott terménykereskedő lett, s vagyont szerzett. Mivel itéletet nem mondtak felette, 1815-ben bántatlanul visszatérhetett Franciaországba. Vannesben telepedett le, mint jómodu tőkepénzes nyugalomban pihente ki kalandos életének izgalmait.

* (**Hercegi palotából szinház.**) Mint Szt.-Pétervárról irják, a cár megengedte, hogy az Izsák-téren levő Leuchtenberg-palotát megvegye egy részvénytársulat, mely 6 millió rubel tőke fölött rendelkezik, s a palotát szinházzá s földszinti részében előkelő bazárrá alakitja. A palota melléképületeivel két desjaalin területü és 2.800,000 rubelbe került. A társulat élén Panejew nevü egyén áll.

* (**Uj ékszer.**) A párisi hölgyek pipere-asztalán legujabban egy ékszer szerepel, melyet »irodalmi karperec«-nek neveznek. Ez a karperec tizenkét kis tagból áll, melyeknek könyvalakjuk van egy-egy költő, mint p. Hugo, Lamartine, Dumas stb. nevét viselik a külső lapon.

* (**Miért nem lehetnek a nők ügyvédek?**) Egy római levelező irja: Poét k. a. Turinból, az ottani ügyvédi kamarához, a szükséges okmányok mellléklésével kérvényt intézett, hogy vegyék fel a város ügyvédi névsorába, a mit a kamara teljesitett is, az államügyészség azonban e határozat ellen felebbezett a felsőbb birósághoz, mely kimondta, hogy doctor juris Poét kisasszonynak az ügyvédi gyakorlat azért nem engedhető meg, mert kacérkodása és szépsége által a judicatura komolyságát nagy veszély fenyegetné.

* (**A nemzeti zenede.**) igazgató-választmánya Bartay Ede igazgató elnöklete alatt ülést tartott, melyen első sorban a Volkmannak emelendő siremlék ügye került tárgyalás alá. Az ülés Bartay Ede inditványára elhatározta, hogy a zenede a siremlék felállitási költségeire egyszer mindenkorra 100 frtot szavaz meg, melyet annak idején az országos zeneakadémiának fog átszolgáltatni. Ugyancsak a Volkmann-siremlék ügyében az elhunyt baratai népes értekezletet tartottak dr. Falk Miksa elnöklete alatt, melyen felolvasták a zeneintézetek képviselőiből alakult bizottságnak az elnökhöz intézett levelét. E levélben tudatják, hogy a bizottság további müködését az egyöntetü eljárás céljából beszüntette. Falk örömét fejezi ki a felett, hogy a másik bizottság elnökének tapintatos eljárása folytán e kényes természetü ügy ily szerencsés megoldást nyert s megköszönve az iránta nyilvánult bizalmat, kérte az értekezletet, hogy őt az elnöki tiszt további vezetésétől mentse fel s ruházza azt Végh Jánosra. Ez megtörténvén, határozatba ment még egy 20 tagu választmány alakitása, melynek az elnökségen kivül tagjai lettek: Böck János, Bartay Ede, Bellovics János, Dunkel János, Erkel Ferenc, Erkel Sándor, Flock Henrik, Fuchs Gusztáv, Kupf Ágoston, Nemeshegyi József, dr. Markusovszky Lajos, Manoilovich Emil, Huszár Adolf, dr. Kern Tivadar, dr. Késmárszky, Preuszner József, Thaisz Elek, Schütz Miksa, Saagh József, Weisz B. F. A titkári teendők vitelére Magyary Kálmán és Schütz Miksa kérettek fel. — A közönséghez kibocsátandó felhivás fogalmazására az értekezlet dr. Falk Miksát kérte fel.

KOSZORU

48 szám. 1883 December 2.

A TANITÓNO.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folyt.)

Az üde lég, a madarak dala, a sima tenger kék tükre oly viditólag hatottak ifju szivére, hogy eszébe sem jutott arra gondolni, hogy mig ő e reggeli, aranyos verőfényben jár, szegény anyja otthon hogy beleöli magát a házi teendőkbe s hogy neheziti mindezt a három gyermekre való felügyelés, minden segitség nélkül. — Alig akad egy-egy lopott perc a megpihenésre, t. i. a szomszédasszonynyal való rövid pletykára vagy a kölcsönös bajok megbeszélésére, s ekkor is csak a konyhaajtóban állva, a keritésen át.

Minderre nem gondolt Mária; a ház nehéz levegőjét lefujta róla a játszi, fürge szellő s mintha lábait emelte volna maga a föld, oly könnyen ment. Nagy kedvet érzett arra, hogy a madarak dalába ő is belevegyitse a hangját.

Az öbölbe sötéten nyult be Servola, e dombon épült regényes falu, melynek, a reggeli ködpárán át, aranyfényben csillogtak ablakai, mintha ezek is üdvözölve, biztatólag tekintenének a leányka felé, mint megannyi barátságos szemek.

Nem is volt pedig szükség e biztatásra, a jövő szép álma ugyis könnyü szárnyakon repült mindenütt a leányka előtt, mint egy ragyogó, tarka lepke!

Az ismerősök üdvözölve haladtak el mellette. »Adio Mária« hangzott nem egyszer vidáman, vagy csak az ő fülének csengett minden oly örömteljesen?!

Azután senki sem jött vagy ismeretlenek, s igy háboritatlanul átengedhette magát gondolatainak.

Az iskola, a zajgó, nyüzsgő kis tömeggel, csak háttere volt a képnek. E zajt ő hamar lecsititotta, s a szerettel rajta csüngő gyermekek osztatlan figyelemmel kisérték fölvilágositó, oktató szavait.

Azután következett az otthon, ez az otthonos, független otthon, melynek ő a korlátlan urnője s melyben kipiheni fáradalmait, melyben őt meglátogatják barátnői s mindent ugy megbámulnak, hogy milyen szépen, milyen célszerüen van rendezve. Azután megmutatja nekik uj ruháit s elmondja, hogy zsebében mindig akad egy kevés pénz, pedig szüleit, testvéreit is segiti, mégis telik néha mulatságra is. Jó beosztással igen sokat lehet keresztül vinni!

A gyermekek próbatételein hogy meg fogják őt dicsérni; hány szem lesz reá függesztve és hogy fognak tolongni az ifjak, hogy az érdekes tanitónőt megismerjék.

De ő figyelmére sem fogja méltatni az udvarlókat. Minek is menne férjhez, hiszen biztositott, szép állása van. Ezt áldozza fel a házi gondokért?! Nem ő! Végre mégis Majd ha eljő az a szép, fekete szemü, ragyogó sötét haju ifju ur, kit ő sohasem látott, csak álmaiban, de kit ő ugy eltud képzelni: igen, akkor majd férjhez megy; de e mellett nem is lesznek házi gondjai, mert gazdag lesz, ő pedig boldog urnő!

— Jó reggelt, Mária! — szólalt föl mellette üdvözlőleg s egyuttal zavarólag egy vidám férfi hang.

A leányka föltekintett s a munkásosztályhoz tartozó ifjut látott maga mellett haladni, ki gyermekéveiben játszótársa volt.

Rogero most is a régi őszinteséggel nézett rá mély, kék szemeivel, s ellentétül porlepte ruháihoz, fényesen csillogott vállán a szekerce.

— Jó reggelt Rogero! — viszonzá Mária egykedvüen.

— Hová megy ön? — kérdé az ifju.

— Egy barátnőmet akarom meglátogatni. S ön?

— A mint látja, a munkába. Mit csinálnak otthon?

— Mindnyájan jól vannak.

— S ön hogy van Mária? Kissé halványnak látszik, — mondá az ifju oly hangon, mely gyöngédséget és részvétet árult el.

— Én is jól vagyok, — viszonzá Mária — készülök a vizsgálatra, sokat kell tanulnom s innen eredhet a halványságom.

— Az a vizsga, az a vizsga! — sopánkodott az ifju — gondoljon inkább egyet, jöjjön hozzám feleségül; én megbecsülöm s nem kell annyit fáradnia.

— Milyen bohó gondolat ez Rogero!

— Miért lenne bohó gondolat? Hisz tudja, hogy szeretem önt.

— És fölhagyjam a pályát, melynek már küszöbén állok? Jól tudja, ha férjhez megyek, nem lehetek tanitónő!

— Hát ne is legyen, elbirom én tartani — viszonzá az ifju, büszke önérzettel.

— Köszönöm, Rogero, irántami jó hajlamát, de már én csak a magam utján megyek.

— Tovább e szerint nem kisérhetem önt, — szólt az ifju tompán és hidegen — adja isten, hogy sohase bánja meg!

Ezzel megemelintve kalapját egy oldalutcába tért.

Mária gondolkozva nézett utána. Lelkén a szánalomnak egy sugara villant át. Ő testvéri vonzalmat érezett az ifju iránt, meglehet, hogy többet is, de e hamvadó szikra mélyen el volt rejtve a nagyravágyás bársonypuha és hófehér hamva alatt. Hogy menne ő egy munkáshoz férjhez, ő, kit a sors urnőnek jelölt ki?!

Nemsokára elérte a kaput, melyen át barátnőjéhez juthatott, s betérve e sötét boltiven, a következő percekben együtt ült már a két ifju leány az otthonos szobácskában, ragyogó szinekkel festve a jövőt s kiegészitve egymás képzelőtehetségét. Rosetta igazat adott Máriának, hogy Rogerót kikosarazta. Ő is épen igy tenne Silvióval, pedig mélyen, igazán szereti; de csak nem lehet egy munkás neje, nem dobhatja oda egész fényes jövőjét.

Igy tartott az ábrándozás nem csak itt, e kis szobában, de Capodistriában is, hová együtt mentek a vizsgálat letételére; s ott kezdődött el csak igazán a reménykedés, remegés, öröm és kétség; mit az is fokozott, hogy számitáson tul, soká nem került reájuk a sor s igy a többi izgalomhoz amaz aggodalom is járult, melylyel növekedő számlájukra gondoltak. Mindennap uj remény, mindennap uj elhalasztás, valamint izgatottabb, idegesebb átnézése a könyveknek. Mintha mindazt el lehetne egy éjen át feledni, a mit valaki évekig szorgalmasan tanult.

Végre bekövetkezett a nagy nap, a vizsgálat napja; s ők szerencsésen megoldották feladataikat.

Oh! milyen suly esett le sziveikről! Ugy tetszett nekik, hogy kiterjesztett szárnyakon lépik át az igéret földének e régen várt küszöbét!

Alig várták, hogy haza érjenek s övéiknek elmondják ez örömhirt. A kis távolság Capodistria és Trieszt között soha sem tünt föl nekik oly hosszunak, mint ezuttal, s mégis sajnálták, midőn véget ért, mert elkellett válniok egymástól; barátságuk majdnem testvéries jelleget öltött a hosszas, bizalmas együttlét alatt, midőn tanulmányaik, reményeik és kétségeik egyek voltak; egy a cél s most egy az eredmény s épen az e feletti öröm boldogitó mámorában kell most elválniok.

De meg kellett lenni s csak az vigasztalta őket, hogy naponta láthatják majd egymást és folytathatják ábrándozásaikat addig is, mig nemsokára beosztatnak valamerre gyakorlatra segéd-tanitónőkül. Elválásuk igen szivélyes volt.

A Mária hazaérkezése valódi ünnepet idézett elő a házban; annálinkább, mert különben is vasárnap volt. E szerint kettős ünnep.

Az apa s a nagyobb fiuk nem mentek el munkába, az anya megölte legkövérebb tyukját, a kicsinyek pedig örömzajongva ugráltak Mari körül. Csak a legkisebb volt részvétlen; ez csak nézett a megérkezettre, de mintha még ő is tágabbra nyitotta volna értelmetlen szemeit. Nem volt vége-hossza a kérdezősködésnek; számot kellett adni a legkisebb részletekről. Az anya be-beszaladt a konyhából, hogy egy szót se veszitsen el. A nagyobb fiuk az asztalra könyökölve, tátott szájjal hallgatóztak; most az egyszer elfelejtették szokott zajos kedvteléseiket az utcán végig. A kicsinyek bár nem értettek semmit, mégis közelebb huzódtak ők is; ott játszottak az asztal alatt a Mária lábainál, valamely talált bogárral.

— No, csakhogy igy van! — mondotta az apa, elégedetten fujva maga elé a pipafüstöt — most már azt sem bánom, hogy sokat költöttünk. Hátha mégis lesz a dologból valami! — Azután elgondolkozott. Oh, az az emberi szív! A siker legkisebb látszatán elejti kétségeit s korlátlan tért enged a reménynek!

Az anya e kedvező pillanatban jónak látta azt is fölemliteni, hogy bizony a Capodistriában való mulatás is nagyon elhuzódván, sokkal többe került, mint azt egyelőre kiszámitották volna s erre kölcsönt kellett fölvenni, mert a készlet elfogyott.

— No, semmi! — szólt a ma türelméből ki nem vehető családfő — majd éjeli munkát is vállalok, ezt jobban fizetik s majd csak letörlesztjük az adósságot. Fődolog lesz azonban, a diplomát mellékelve, most már alkalmazásért folyamodni. Hátha menni fog protectió nélkül is!

Reménykedve, boldogan folyt le a nap, estefelé pedig elment Antonio egy gépészhez, ki tanult ember hirében állott s kinek mellékkeresetét holmi apró folyamodványok megirása képezte s fölkérte őt, hogy ezt is irná meg, de ugy, hogy mielőbbi sikere legyen. Azután megnyugodva tért haza, mint a ki dolgát jól végezte.

Pár nap mulva a folyamodvány fényes minister-papiron meg is érkezett, s értte még fényesebb ezüst forint volt a gépésznek kézbesitendő. De ilyen szivesen még soha nem adott ki Antonio egy forintot sem; sőt ezenfelül még egy pohár borral is megkinálta vendégét. A piros lőre ivása közben ünnepélyesen felolvasták a folyamodványt, s az általános vélemény az volt, hogy ez el nem téveszthető hatását.

Alig várta Antonio, hogy valamelyik szabadabb napján személyesen benyujtsa a folyamodványt. Leányát is magával vitte, hogy egyuttal bemutassa és az illető urak jóakaratát személyesen fölkérje.

De e nagy körutjokból igen leverten tértek haza, mert előlegesen is azt a biztatást nyerték, hogy két évnek előtte segédtanitónői állásra aligha lesz üresedés. Nagyon sokan vannak előjegyezve, a kiknek e szerint már elsőbbségök van; de csak legyenek türelemmel, majd lehetőleg tekintet leend a folyamodványra.

Nem nagy biztatást látott ezekben Antonio s kedvetlenül járogatott el a fáradságos éjeli munkára, mert vele oly költséget fedezett, melynek visszatéritése nem egyhamar volt kilátásban.

Mária is nagyon szomoru volt. Csak most kezdette érezni ferde állását az apai házban. Mióta nem foglalkozott oly szorgalmasan és kötelezetten a könyvekkel és tanulmányaival, érezni kezdette a tétlenség átkát: az elégületlenséget s belátta, hogy ő csak teher, de semmi könnyebbség vagy segitség szülei házánál.

Egy ilyen bus órában vette kalapját, keztyüjét és elindult barátnőjéhez, Rosettához, hogy panasza által szivét megkönnyebbitse.

De a mint a sötétkapus belvárosi házba ért, s az otthonos kis szobába lépett: Rosettát az asztalnál ülve, kisirt szemekkel találta. Egész lényén észrevette azonnal azt a tétlen fáradságot, mely a bánat jellege; s percre elfeledve saját baját részvéttel kérdezé:

— Mi bajod Rosetta?

— Oh, hogy mi bajom?! — viszonzá a leányka, sötét szemeit a belépőre emelve — a legnagyobb: a reménytelenség!

— Hogy, hogy?

— Folyamodványomra azt mondották, hogy vagy két évig még várnom kell, mig üresedés lesz.

— Ugyanezt mondották nekem is. Épen azért jöttem hozzád, hogy vigasztalj meg, adj tanácsot. De látom . . .

— Neked csak könnyü — válaszolt Rosetta — te neked van apád, aki jó kereső! De én szegény özvegy anyámmal egyedül vagyok s csak az az egyetlen szerencséje, hogy bejutott ide házmesternőnek. Az én helyzetem kétségbeejtő! Annyi szép remény dugába dőlten!

— Az én helyzetem se jobb, hidd el! — szólt Mária csüggedten — Vagy azt hiszed, kellemes dolog apámat fáradni látni? Eddig nem vettem semmibe szüleim fáradozását, mert azt gondoltam: hisz én is dolgozom a jövőn; de most, hogy az álmodott cél oly messze tünt . . .

— S mit mondjak én — kiáltott föl Rosetta — tudván, hogy anyám egész kis megtakargatott pénzét reám forditotta?!

— Istenem, istenem! — sóhajtott föl Mária.

— De én ezt nem türöm! — szólt határozottan Rosetta.

*

— S mit fogsz tenni?

— Addig, mig állást kapok elmegyek szolgálni.

— Szolgálni?! — szörnyüködött Mária.

— Igen. Gyermekek mellé bonne-nak, vagy ha egyébnek nem, szobaleánynak.

— S azt hiszed, ha ezt megtudják, adnak azontul állást?

— A kiktől függ, nem fogják megtudni — válaszolt Rosetta.

— Ki tudja? Inkább leckéket adni a városban. Ezt már igen!

— S ki fogja tanulni a mi tantárgyainkat? Minden gyermek iskolába jár. Elérhetlen ábránd ez, hidd el. Én szolgálni megyek!

Csüggedten hajtotta le fejét Mária s nem válaszolt semmit. Ugy tetszett, hogy valamin töprenkedik.

Csendes kopogás hallatszott az ajtón s kis vártatva csinos ifju munkás lépett be. Mária, látva, hogy barátnőjével most már ugy sem szólhat bizalmasan, minden tartóztatás dacára, elbucsuzott s alig tudva merre jár, indult hazafelé.

— Rosetta! bucsuzni jöttem önhöz. Mondá az ifju, midőn egyedül maradtak.

— Bucsuzni, Silvio? Hová megy ön? — kérdé a leányka, s egész lényén bizonyos elfogultság és zavar volt észlelhető.

— Én sehová — mondá az ifju — de hallottam, hogy ön megkapta már a diplomát, lehet, hogy pár nap mulva elutazik, ki tudja hová? Azért még látni akartam önt.

— Szép öntől, Silvio.

— Ez nem szép, ez csak természetes; hisz tudja mennyire szerettem, habár alig mertem szemeimet önre emelni! De most a bucsu pillanatában ezt elmondani szabad.

A leány szivdobogva hallgatta az ifju beszédét. Ugy tetszett neki, mintha az iménti kétségbeesett helyzetből egy szebb világba tekintene; mint a rab, midőn a börtön ablakából a fakadó, zöldelő tavaszba néz.

— Tudja-e már, hogy mikor és hová fog menni? — kérdé Silvio csendesen a leánytól.

— Még nem — szólt ez, mintha csak önmagában töprengene — nagyon későre van az én elutazásom kilátásba helyezve!

— Hogy, hogy? — kérdé az ifju munkás örömteljesen.

— Azt mondották, hogy két évig aligha lesz üresedés, hogy alkalmazhatnának.

— S addig? — kérdé Silvio, visszafojtott lélegzettel, tágra nyilt szemekkel.

— Addig — semmi. Várnom kell; — válaszolt Rosetta lemondólag.

Percnyi szünet állott be; az ifju munkás mélyen elgondolkozott, azután csendesen megfogva a leány kezét, ábrándosan tekintett reá s ezt mondá:

— Két év a bizonytalanságban: egész öröklét. Mondok én önnek ennél jobbat, Rosetta!

— S mi az? — kérdé a leány föl nem pillantva, s kissé megremegve, mintha sejtené azt, a mit az ifju mondani akar.

Ez pedig mintha keresné a szavakat, egy pillanatig mintegy küzdött önmagával; azután egyszerüen csak ezt mondá:

— Legyen az én feleségem!

— Silvio! — szólt Rosetta félig szemrehányólag, félig pedig a boldogság elfojtott hangján.

— S elhagyjam pályámat?! Jól tudja, hogy a ki férjhez megy, nem lehet már tanitónő.

— S az lesz-e két év mulva?! Ki tudná a jövőt belátni?! — mondá az ifju erélyes határozottsággal. — Uj biztatás, véletlen, sorsfordulat stb. mind romba dönthetik szép reményeit. Mig ha én hozzám jő, a tenyeremen fogom hordani és boldoggá teendem, hisz tudja, mennyire szeretem!

Rosetta láthatólag küzdött önmagával s Silvio fölhasználandó a kedvező perceket, folytatta:

— S ha elérné is, hogy segédtanitónő lesz, egy darabig semmi fizetése, azután csak nyomorult huszonöt forint havonként, végre pedig legjobb esetben ötven-hatvan forint; de ezért el kell adnia szivét, holott ennél többet megkeresek én, s boldogok leszünk! Ismétlem Rosetta, legyen feleségem, hisz nem gyülöl, hátha talán szeretni is fog.

Ezzel jobban megszoritva a leány kezét, mélyen tekintett annak szemeibe.

— Hisz én is rég szeretem önt — mondá Rosetta, olyan nyilt őszinteséggel, mintha csak önmagának beszélne — de . . .

Az ifju nem hagyta befejezni a mondatot. Hévvel ragadta őt kebelére s egy forró csókkal zárta le ajkait:

— Ne többet ennél Rosetta, e szó elég, mi boldogok leendünk s nem létezik semmi »de«!

A leány szeliden bontakozott ki az őt ölelő karokból s folytatta:

— De igen létezik. Anyám . . .

— Ő nem fogja ellenezni; ő is velünk jő; eltartom őt minden kényelemben, s megbecsülöm ugy, mint saját anyámat; boldog lesz, ha boldogságunkat látja.

A kiről szó volt: nemsokára belépett, egy bevásárló kosárkában hozva a zöldséget. Nehány perc mulva mindhárman a háziboldogságról ábrándoztak.

Ezalatt Mária hazaért. Csendesen bement a szobába s ledobva kalapját, kesztyűjét, odaült az asztalhoz s két kezébe mélyesztve forró homlokát, gondolkozni kezdett.

Háboritatlanul tehette, nem volt a szobában senki, s egymásután jöttek-mentek a gondolatok, mint a felhők.

— Két év! Hát addig, mit kezdjek?! Beláthatlan sötét idő, melynek egyes napjai mint a láncszemek egymásba folynak és egy meghatározhatlan egészet képeznek, mely gyötrő kigyóként csavarodik a szivre s mardossa ezt a kétség hegyes fulánkjával a reá gondolásnál.

Szolgálni menjen ő is, mint Rosetta, vagy tétlenül várjon s nézze tovább is szüleinek végnélküli fáradozását?! Vagy odaálljon a mosóteknő mellé vagy a lugzókádhoz s ő is szorgalmasan segitsen, a szomszédnők nagy mulatságára, kik ugyancsak megbámulnák az eddigi kisasszonyt, kivált ha a szokatlan munka ügyetlenül állna kezeiben. Nagy lenne a káröröm, hogy vége az álmodott jólétnek s el sem hinnék, hogy az csak időkérdés; inkább lennének hajlandók azt gondolni, hogy nincsen képessége!

— Mit is tegyen, mit kezdjen? E két év ugy nehezedik szivére, mint a kő s ennek sulyától még csak eszmélni, gondolkozni sem bir!

A nap besütött az ablakon, s megaranyozta szőke haját a leánynak. Ez mintha érezte volna a dédelgető érintést: csendesen vonta le kezeit arcáról s tekintett a ragyogó sugár felé.

Van-e nagyobb vigasztaló, mint a nap?! A legkisebb fűszál, a legparányibb rovar s az emberi szív éled, vidul biztató fényével s a mint földeriti a pincék és börtönök sötétségét, ugy belopódzik a legkétségbeesettebb kedélybe is.

A mint a bus leány a napsugárra tekintett, azonnal érezte annak villanyos hatását, a mint szemtükrén át szivébe hatott.

Csodálatos fölvidulást érzett s azt sem tudva, hogy miért.

Ugy tetszik neki, mintha minden jó lehető, minden rosz mulandó lenne. Egy alaktalan biztató vigasztalás volt ez; egy előérzet, mely átfutja olykor a szivet ugy, miként a melodikus, alaktalan dallam az aeol-hárfa hurjait.

Mária fölkelt, odament a szekrényhez s rendezgetni kezdé selyem szalagjait, habár azt sem tudta, hogy miért.

Céltalan foglalkozás volt ez, olyan, mint midőn a siró gyermek ujra előveszi játékszereit.

A szekrényből üditő jó illat dőlt ki, tetején pedig ragyogtak a virágos, porcellán findzsák és a középen álló kis feszület. Minden nyugalmat és biztositást lehelt, ugy hogy midőn az ajtó nyilott, a leányka már egészen fölvidultan forditotta arra szemeit.

Az életben vannak olykor pillanatok is, melyek ép oly hatásuak, mint a napsugár s Máriának ép ily hatásu volt a következő.

Signor Lorenzo, a gépész lépett be az ajtón.

— Jó napot Mária, nincs még itthon a papa?

— Még nincs; ma késik.

— Már fél ötre van — mondá Lorenzo, órájára nézve — soká nem késhetik, ha tehát megengedi várok reá kissé.

— Tessék leülni.

— Jó hirt akarok neki mondani. Signora Ursulát sem leltem a pitvarban, hogy elmondtam volna, igy tehát ön lesz az első, a ki megudja. Ugyis kegyedet illeti.

— Engemet? — csodálkozott meglepetten a leányka — jó hir, engemet? Ugyan mi lehetne az?

— Nagyon egyszerü. Az én folyamodványom el nem tévesztette hatását!

— Hogy-hogy, signor Lorenzo, beszéljen!

— A komám öcscse irnok abban az osztályban, a hol az ön kérvénye van. Tőle halottuk, hogy egy véletlenül megüresedett helyre ön van kinevezve segéd-tanitónőül.

— Az nem lehet! — kiáltott föl Mária oly bámulattal, mintha az égből cseppent volna le.

— Pedig mégis ugy van! — szólt Lorenzo elégedett mosolylyal, mintha övé lenne az egész érdem.

— De hát, hogy lehet ez? — kérdé Mária még folyton ámulva — Hisz azt mondották, hogy két évig nincs kilátás.

— Hja! tudja a körülmények néha váratlanul fordulnak; aztán meg signor Antonionak, az ön édes atyjának a nagybátyja tanácsos a városnál. Az ilyen urak segitnek olykor egy-egy szóval rokonaikon — ha t. i. nem kerül semmibe!

Mária elragadtatva nézett az ablakon betörő napsugárra. Az ő életébe is ilyen fényes napsugár esett e percben! Azután mintegy föleszmélve szólt:

— Köszönöm Signor Lorenzo, hogy olyan jól irta meg a folyamodványt. E nélkül semmi nem lett volna.

Az is meglehet! — szólt a gépész önhitten.

(Folyt. köv.)

A CSATA NAPJA.

(Rajz.)

Irta EDMONDO DE AMICIS.

(Folyt. és vége.)

Itt hirtelen meredekké, sziklássá lesz a talaj; sokan megbotlanak, elesnek — egymásután, talpra, előre! A legtöbben kezükre támaszkodva egyenesednek fel, vagy a puskaagyat földre szoritva, vagy előbb térden csuszva, fa, göröngy, kő, gyökér — mindenbe belefogódzik a reszkető kéz; a tömeg hason kuszik, térden mászik előre s meg-megakad; itt sürü a sor, ott megritkult, itt összezavarodott, amott gomolylyá lett, de mindenütt szilárdság, mindenütt elszántság, mindenütt vad tűz a szemekben.

És aközben fogynak az erők; a nap meg perzsel, éget s mintha mindegyik mellben láng lobogna . . . Sebaj; bátorság; nézzétek, még csak mennyi ut van hátra. Kevés. S aztán hátra tekintünk; elbukottak hosszu sora terjengeti karjait; sokan felállani próbálnak, de visszahanyatlanak.

Már majdnem ott vagyunk; már tán észre is vettek, még egy perc . . . Ah!

Egy süvöltés. Hosszan, bántón, élesen, erővel repült tova a hadsor felett. Halk kiáltás, megrendülünk — le a földre.

Talpra! kiált megint őrnagyunk hangja, mikor elmult a süvöltés.

És állunk valamennyien; célnál vagyunk; megláttak bennünket. Le a szuronyt; gyorslépésben előre . . . lebukni!

Uj süvöltés; hosszabb, élesebb, rémitőbb.

— Talpra fiuk, ha mondom! Nézzetek hát farkasszemet a halállal. Csak nem féltek talán?

Uj süvöltés; megint egy, megint egy. Sértetlenek vagyunk valamennyien, biztos helyen. Itt állunk a magasban, a csucson; s most várjunk!

Valamennyien csodálkozva néznek körül; milyen mérhetetlen, milyen bámulatos sikság! Az ég derült volt, s elláthattunk messze, messze.. Egyikfelől, egészen távol, hegyek tüntek elénk, melyek mögött ismét hegyek meg hegyek emelkedtek, magasan, kéken, tisztán; másfelől rónaság csupa rónaság. S az a zöld talaj itt-ott hosszu, keskeny, fehér barázdákkal volt átszelve, melyek sok helyen keresztezték egymást s aztán elvesztek a fák mögött; itt-ott vastag porfelhők emelkedtek rajtok, melyek amint rájuk tüzött a nap, szinte hófehéreknek látszottak, és a fehér vonalak hosszában lassan-lassan tovaszállottak. Azok a fehér vonalak utak voltak, melyeken reggel végighaladtunk; azok a felhők pedig néhány olasz csapat közeledtét jelezték.

Itt-amott néhány házikó látszott, félig elrejtve a fák közé, mintha csak féltek volna és nem akarták volna látni mi történik odafenn. Lent pedig, egészen lent, hallgatagon nézve felénk, állott Villafranca.

A másik részen, az ellenségek felé, a rétek zöldjén bizonyos fekete foltok tünedeztek fel, közbe-közbe meg mintegy villámfény csillogott felénk a szuronyok ragyogása, melyek majd előrehaladtak, majd megállottak, majd jobb felé vonultak, majd bal felé, mintha nem tudnák, merre menjenek s csak igen óvatosan akarnának közeledni. Valamivel odébb, még mindig a sikságon, öt vagy talán négy osztrák ágyu, melyek folyton dörögtek, csak kis szünetet tartva. Az ellenkező oldalon, épen a mi dombunk talpánál a mi ágyuink állottak, dörögve mint azok, de nagyobb időközökben. Mögöttünk, egy szomszéd halom alján, sürü, fehér füst látszott és sortüzek ragyogtak. Egyebet nem láttunk, vagy legalább nem emlékszem, hogy láttunk volna. Ott

állottunk egy darab ideig várva és nézve azt a csodálatos látványt.

Mély izgatottság közepette, midőn valami rendkivüli érzet reszket bennünk, az ész gyakran, mintegy nem tudva, mi történ a szivben, másfelé kalandozik, s átadja magát a leggyermekesebb, a legkülönösebb gondolatoknak, mintha csak a rendes, köznapi élet egy nyugodt, üres óráját kellene elölnie. És én is, egy távoli tornyot véve észre, elgondoltam:

— Vasárnap van. A nép ünnepi ruhát öltött és vigan ment ki az utcára, aztán a templomba, aztán elvégezte a dolgát, mint akármelyik más vasárnapon, nyugodtan, elégedetten .... Nekik egy nap olyan, mint a másik. Ki tudja, vajjon sejtik-e, mi történik itt! Pedig van köztük sok anya, kinek a fia katona ...

És tovább füzve az álmodozást, láttam azt a sok asszonyt, mind térdelve a templomban, ájtatosan, imádkozva ... És fürkésztem arcaikat, s ezt mondtam magamban: Ez itt ni — ez ez, ez katonának anyja; és minden ágyudördülésnél elsápadni és reszketni láttam.

Hirtelen egy káplár, a ki mellettem ült volt, felállott, előre nyujtott fejjel néhány lépést tett, mosolyogva és szemét a távolba szegezve, a hegyek felé; aztán kiterjesztette karját, és arra felé mutatva, várt egy pillanatig, pajtásaira nézve.

— Fiuk, kiáltott aztán tiszta, magas hangon, ide jertek!

Sokan fölemelkedtek és köréje csoportosultak.

— Látjátok? — folytatta, még egyre kiterjesztve karját, és mutató ujjával jelezve az irányt. Látjátok ott a távolban azokat a tornyokat, odalenn meg azokat a házakat?

— Hol? hol? kiáltottak sokan, gyorsan odaszaladva.

— Ott, ott; arra nézzetek!

— Én látom őket, szólt az egyik.

— Én is!

— Én is!

— Mind látjuk!

— Nos hát?

— Nos hát! kiáltott a káplár harsogó és mégis reszkető hangon: az ott Verona!

— Verona! Verona! kiáltottak valamennyien, ujjongva, tapsolva. A szó továrepült s egy perc alatt ott volt az egész zászlóalj; valamennyien arra felé néztek, arra felé terjesztették ki karjaikat, a kiáltás után is nyitva maradt szájjal, nézve-nézve, mint ahogy az ember néz ... Volt ön már ugy, hogy sokáig nem látta édes anyját? Amikor várta megérkeztét, tekintetét mohón jártatta azon az uton, melyen jönnie kellett, és mikor az ut legvégén, messze-messze, észrevett egy fekete pontot s egy kis fehér porfelhőt, és talán megütötte fülét egy kürt szava: mondja, asszonyom, mit érzett ön akkor? Azt, amit mi akkor éreztünk, ittasan jártatva szemünket azokon az áldott tornyokon, kiáltva azt a drága nevet ....

Ott fenn volt az ezrednek mind a négy zászlóalja. Hirtelen hangos kiáltást hallunk, a katonák mind felugranak, a tisztek vezénylenek; »Helyre!« A sorok ujjáalakulnak, s aztán minden csendes.

Megint egy kiáltás, s a tisztek mind ismétlik: »szuronyt szegezz!«

És mind a négy zászlóalj szuronyt szegez, aztán megint csend.

— Mi az? Mi történt? kérdik valamennyien.

Az ezredes szárnysegéde lóháton odaérkezik, közeledik őrnagyunkhoz és mond valamit neki.

— Előre! kiált az őrnagy.

A zászloalj megindul, áthalad a magaslaton, aztán az ellenség oldala felől leszáll a lejtőn. Azok, akik hátul vannak, köztük én is, nyakukat előrenyujtják, fordulnak jobbra, balra, hogy lássák, hova mennek. Hiába, nem láthatni semmit; az első század elzárja egészen a kilátást.

Egy helyen az utolsó csapat egy kis emelkedésre jut, és én a távolban, a fákon át, valami mozgást, valami villogást látok ... Ugyanabban a percben egy irtóztató csattanás, és jobbról, balról, fölöttünk, előttünk, mindenütt éles süvöltések; pár lépésnyire tőlem iszonyu kiáltások, a távolban egy nagy fehér füstfelhő, s aztán ismét egy hatalmas szózat: Szuronyt szegezz!

A zászlóalj rendetlenül, összegomolyodva, lassu léptekkel juthat csak előre.

Uj kiáltás: Savoja!

Egy lelkesült üvöltés, s a zászlóalj előretörtet, gyorsan, rohamlépésben; nem látni mást, csak füstöt; uj csattanás; uj süvöltések; előre, előre ...

Állj! Megállj-t fútt a trombita.

Hol vagyunk? Hol az ellenség? Mit csinálnak? Mekkora füst!

A zászlóalj szét van szóródva. Ott egy ház áll. Mintha lődöznének belőle.

S a puskaropogás közt ujra hallatszik a kiáltás: Szuronyt szegezz! A zászlóalj előretörtet ... hova megyünk? merre járunk?

Semmit sem látni. Hah! ott egy kapu — bezuzzuk. Egy udvar, ellenség, egy zászló — bátorság — rajta!

A zászló körött élő bástya, tele mozdulatlan szuronyokkal. Az első sor hamar elbukik, de a többieken, akik állnak mint oszlopok, megtörik a támadók dühe; s most záporként hullnak a csapások, melyeket csak érezni, de látni nem lehet; a szuronyok kereszteződnek és élesen összecsengve ütődnek egymáshoz; szilánkokra törve, recsegnek a puskák; szörnyü, fojtott hangu üvöltések; lihegés és nyögés, amint nekicsap egyik a másiknak; a fegyvereket már most csak égnek tarthatják; a tömeg mindinkább összegomolyodik, már csak dulakodásról lehet szó; a két ellenfél zavart csoporttá bonyolul, összepréselve, ember ember hátán; a katonák megkapják egymás szuronyát, fojtogatják egymást, gáncsot vetnek egymásnak, leszoritják egymást a földre, megint fölugranak, elesnek, megint felkelnek, sápadtan, összeszoritott fogakkal, hajadon és vértől boritott fővel. Az egyik érzi a másik tüzes leheletét; hirtelen egy-egy arc elkékül, egy egy fej szinte kifordult szemgolyóval hátrahanyatlik, a tér elesettekkel van fedve, s a zászló körött mindinkább kisebbedik a csoport.

Az ellenfél zászlósának épen mellébe hatolt egy szurony. »Fogd!« kiált elhaló hangon s már másnak kezében a zászló.

És ez alatt foly a harc a ház minden részében.

A szobákból kétségbeesett kiáltások hallatszanak: reng a padló a rohanó léptek sulya alatt, és a puska agya elzárt ajtókat rombol széjjel. A megtámadottak rémülettel szaladnak erre, arra: elbujnak a kandallóba, a butorok mögé, az ajtók mögé; a támadók üvöltve törnek rájuk, keresnek, kutatnak, megtalálják őket, előrevonszolják őket, vérrel áztatva padozatot és lépcsőket. De a legyőzöttek nem adják meg magokat; a foglyok ujra fellázadnak, kiszabaditják magokat, leugranak az ablakokból, összetolulnak az udvaron, hogy aztán egy szuronydöféstől mégis holtan rogyjanak össze. Némelyek a tetőre menekülnek, mások csurogva a vértől négykézláb félrevonszolják magokat, ki e rémes khaoszból.

A zászló védői kimerültek.

— Adjátok meg magatokat! Kiáltanak a mieink.

— Nem! — felelnek azok fojtott hangon — Meghalunk!

Egyszerre harsány kiáltástól hangzik vissza az egész ház. Ugyanabban a percben a gomolyból egy katona alakja válik ki, az ellenség zászlójával kezében, büszke, magasra emelt fővel, rongyosan és vérezve.

— Éljen! dörgi száz torok a ház minden részéből.

S most trombita-harsogás hallatszik.

— Mi ez? Mi történt? Takarodó? Hogy-hogy? Lehetetlen ... Csend!

S megint megszólal a trombita; őrnagyunk felkiált:

— Vissza! Hátrálunk!

— Hátrálunk? Mi? Most? Miért? Tévedésnek kell lennie! Hisz az lehetetlen.

De már künn vagyunk a házból, s az őrnagy odamutat az utra, melyen a többi zászlóalj már visszafordult.

— Szent isten! Jaj, jaj! Hátrálunk ... Kapitány ur, kapitány ur, az istenért, mért hátrálunk? Jaj mért kell most hátrálnunk?

A kapitány nem szólva semmit, az ellenség oldala felé fordul és kiterjeszti karját a sikság felé, mintha mutatni akarna valamit.

Odanézek ...

Végtelen hadoszlopban jön az ellenség mögöttünk, elveszve a rónaság mérhetetlen zöldjében.

— De kapitány ur! kapitány ur! Hát a többi hadtest? a többi hadoszlop! hol vannak? mit csinálnak? mért nem jönnek?

— Hm! felelt ő, vállat vonitva.

— Hát vesztettünk? Vesztettünk, mi? kiáltottam kétségbeesetten.

— Ugy látszik.

Ránéztem katonáimra, aztán megint a közelgő osztrák csapatokra, aztán Villafrancára, s arra a csodálatos lombard sikságra, arra a szép égre, azokra a szép hegyekre.

— Oh én szegény hazám! sóhajtottam. Földre ejtém kardomat ... és sirtam, mint egy gyermek.

. . . . . .

A nő, a ki meghallgatott, tenyerébe hajtá fejét és gondolkozott.

A MOSZLIM PRÓFÉTÁK.

Irta dr. HATALA PÉTER.

(Folytatás.)

De Ali meggyilkoltatása után nemsokára kezdődött a tulajdonképeni Apotheosis. Saját és fiainak tragikus vége, főleg Irakban nagy részvétet keltett.

A nem arab moszlimek, csakugyan nagy tisztelettel viseltettek a próféta, annak családja és a Korán, a próféta által irott szent könyv iránt. A sziffini sikon történt csata után, mikor az Omajja pretendens ügye már hanyatlóban volt, ez, egyik barátja tanácsára, uj támadást intézett Ali győztes serege ellen, de a támadók lándzsáik élén a korán példányait hozták. Alinak, iráki harcosai a szent könyv elől meghátráltak, mint egykoron az egyiptomiak a szent macskák elől . . . Ámbár az Omajjaház katonái is, Kerbelánál, csak nagy nehezen voltak rábirhatók, hogy a próféta unokája — Hoszszein, az Ali fia — ellen erélyesb támadást intézzenek.

A nép mindig fanatikus volt vallásában, a vezérek pedig a vallást politikai eszközül használták fel. 1848-ban az elfogott muszka katonák azon kérdésünkre: miért állják oly jól a magyar ágyuk tüzét, azt felelték: pópáink hirdetik, hogy a ki itt Magyarországon elesik, otthon, övéi közt feltámadva jelenik meg.

Irakban tehát az Ali család sorsa nagy részvétet keltett. A régi perzsa és ind alapokon, az iszlamban addig ismeretlen tanok keletkeztek, sokan Alit, Abd-Alla ibn Szába tana szerint: Messiás-nak, vagy az istenség megtestesülésének — avatára — hirdették.

Több próféta támadt, s magokat az istenség incarnatiójának hirdetvén, számos hivőre találtak . . . A régi vallások átalakitó befolyása az iszlamra érvényesült.

Egyike a legrégibb prófétáknak Mohtár. Alig hogy Hoszszein elvérzett, bosszuállójaként lépett fel. Prófétának vallotta magát, kit Alla közvetlen társalgására érdemesitett. Azt is hirdette, hogy Hoszszein után következő, Mohammed ibn Hanafijja nevü Imam utján is jutott több isteni kinyilatkoztatásnak ismeretére.

Egyébként Mohtár igen élelmes ember volt. Ha valamely jövendölése nem teljesült, azzal mentegetődzött, hogy Alla, megváltoztatta szándékát.

Szahrosztáni, a moszlim vallásfelekezetek s bölcsészeti iskolákról irt művében, — németre forditá Dr. Haarbrücker, Religionsparteien und Philosophenschulen, Halle 1859 — azt irja, hogy Mohtár elvül hirdeté, miszerint Alla, időnként változtatja akaratát, s ennél fogva parancsait részint módositja, részint egészen megszünteti. Első pillanatra, visszatetsző eszme; de meg kell jegyeznünk, hogy keresztény felfogás szerint is a mozaismus, ugy mint az ó-szövetségi bibliában foglaltatik szinte isteni kinyitatkoztatás: de jelenleg nem kötelező, mert Jézus a Messiás azt, mint a kor ujabb haladásával egybe nem hangzót, megszüntette.

Van a dologban valami.

Mohtár a mozaismusból más külsőséget is átvett. Egy régi széket tartott és tartatott tiszteletben, mert — azt állitá — hogy Ali-nak tulajdon butora volt. Mint Móse a frigyszekrényt, ugy hordoztatá Mohtár a szent széket népei előtt, hirdetvén, hogy a szent Sekina, — a szent felhő, mely egykoron Jeruzsálemben, a frigyszekrény fölé ereszkedett, e széken is lakozik. Tehát az istenség ereje. Hoszszeinnak és társainak, kik vértanuképp haltak el, ereklyéit, — turbánjaik s kaftánjaiknak maradványait — külön ládában hordoztatta serege előtt.

Sok követője volt. Kufát Irak akkori fővárosát elfoglalván 686-iki juliusban, kardra hányta mindazokat, kik Kerbelánál — ezelőtt hat évvel, a próféta unokája Hosszein ellen harcoltak. Azután Ibrahin nevü vezére Moszulig hatott, s az Omajják hadait, a város közelében, a Záb folyó mellett megverte. Prófétai cselfogásnak köszönheté e győzelmet. Mohtár, — ki Kufában maradt, — embereit azzal buzditá harcra, hogy szükség esetén Alla az angyalokat küldi segedelmükre s ezek galambalakban fognak röpködni fejeik fölött. A sereg már ingadozott, az Omajják hada nagyon szorongatta: ekkor, a legválságosabb pillanatban, a próféta bizalmasai kiereszték a galambokat . . . A sereg ujult erővel rohant az ellenségnek, s a már-már legyőzöttek diadalt arattak, futásra kényszeriték a győzőket . . . Mohtár nem is volt a csatatéren, hanem Kufában leste a harc kimenetelét.

*

Akkor a kalifák nagy birodalmában három párt verekedett az uralomért: Az Omajja-ház, mely tényleg birta már Sziriát s Meszopotámia s Perzsia egy részét; Abdalla a Zobair fia, ki Mekkában, Medinában, Arábia több részében és Egyiptomban uralkodott; végre az Ali-háznak egymással is farkasszemet néző hivei.

Mohtár majd az Ali-háznak, majd Zobeirnek hiveire támaszkodott, az Omajjákkal szemben; s a pártok közt, a mig lehetett, elég ügyesen mozgott. A Záb melletti csata a hidsret 66-dik évében (685. Ker. sz.) történt. Egy évvel később már Zobeir hadaival gyült meg a baja. Harura mellett, elszánt védelem dacára legyőzetett. Kufa erődébe vonult, s a győzők, lemészárolták a prófétát s tizenkilenc hű bajtársát . . . a Hidszet 67-dik évében. (686—7. Ker. sz.)

Alig negyven év mulva, egy uj próféta támadt. Meteor-nak — arabul Kiszf — nevezé magát: ki az égből a földre szállt alá. Alla az égbe emelte őt s azt mondá neki: Szállj le a földre, s hirdesd akaratomat. Szerinte, egyik próféta nyomban követi a másikat s a próféták sora csak az itélet napján záródik le. — A kórán tilalmait, képleges, allegorikus módon értelmezte. Megengedte, hogy hivei, a nem hivőket megöljék, feleségeiket s jószágaikat maguk számára lefoglalják.

Abu Manszur Igli, a tulajdonképeni neve e prófétának. Kezdetben ez is az Ali-ház hivének vallotta magát, de mert a ház feje Mohammed Ibn Ali Bákir, el nem fogadta hódolatát: saját szakállára kezdett müködni, hirdetvén, hogy ő az Imám.

Majd husz évig tartott szereplése . . . Kufa helytartója — az Omajjaház pártfele elfogatta a prófétát Kufában s keresztre feszittette.

Igy tünt le a Meteor . . .

IV.

Az arab kalifátus harcaiban a dinasztikus érdek nagy szerepet játszott. Midőn Mohammed társai közül a harmadik kalifa Oszmán uralkodott, ennek személyében az Ommajja-ház jött trónra, és Oszmán a legjövedelmezőbb helytartóságokat adományozta nekik, azonkivül nagy évdijakat az állam kincstárából. Ezzel maga ellen ingerelte, a prófétának még élő társait, a medinai menekülteket, s a medinai bajtársakat; első sorban a prófétának kedves vejét, Alit. Maguk az arabok belátták, hogy hatalmas birodalmuk trónjának elfoglalhatása volt a főcél az egymással véres csatákban versengő vezér-embereknek. Midőn Ali két vetélytársát Talhát és Zobeirt tönkretette, huszezer ember vesztette életét; és Sziffinnél, hol Ali az Omajják hadaival mérkőzött hetvenezer ember, — mindenütt igazhivő moszlim, — maradt a csatatéren.

Ezen iszonyu vérengzés láttára három férfiu, névszerint: Abd-arrahmán ben Muldsim, Bórak ben Abdalla, és Amr ben Bekr, — a kharidsiták pártfelei, — egymásnak megesküdött, hogy ugyanegy napon — 661-iki január 19-én, péntek napon — meggyilkolják a még küzdő három trónkövetelőt.

Az egyik összeesküvő, Abd-arrahmán, elment Kufába, s ott Alit a mecsetben leszurta. Ezen pretendens meghalt. A másik cimbora ugyanazon a napon Damaskusban, szinte a mecsetben megszurta Moaviját, de ez kiheverte sebét; a harmadik kéz ugyanakkor Kairóban a mecsetben megölte emberét, csakhogy ezen ember nem volt Amr ibn Ászi, hanem annak egyik főembere, ki helyette végzé ép ama napon az ajtatosságot.

Ugyancsak ott az Eufrát nyugati lapályán, Sziffin mellett, hol Ali és Moavia három napig tusakodtak: tizenkétezer ember, az Ali táborából megsokallotta a dinasztikus vérengzést és elpártolt Alitól. Ezek a Kharidsi, — lázadók — néven ismert szigoru puritán moszlimek. Szakrasztáni szerint az ima és a böjt emberei. Tetteik vallási indoka a pokoltól félelem, rettegés volt. Az iszlámbani hit is csak akkor üdvözitő, ha az jó cselekedetekkel párosult, ezek nélkül a puszta hit nem üdvözit. Ez volt a morálban vezérelvük a kezdetleges, democratikus iszlám hiveinek. Szerintök az Imám, a theocratikus államfő méltósága nincs családhoz kötve; a próféta rokonság sem elegendő jogcim erre. A moszlimség tetszése szerint választhatja fejét . . . És oly államfő, ki igazságtalan, vallástalan, elmozditandó helyéről.

És a Kharidsiták száma, politikai, vallási s társadalmi bajok folytán, melyekért az uralkodó házat okozták —

folyton szaporodott — Ázsiában is, Afrikában is. Azért az Omajják elleni harcot szent háborunak nevezték. Főnöküket a hivők fejedelmének cimezték.

Sok és kemény harcokat vivtak az Omajja-ház ellen. Afrikában a nagy berber törzsek között is nagyon elterjedt a Kharidsiták tana, s a berberek véres harcokat küzdöttek az arabok ellen; sokszor ugy látszott már, hogy az arab uralomnak utolsó órája ütött Afrikában.

A zendülőkkel, a kharidsitákkal szemben a sziffini csata után, midőn a választott birróság Ali ellen nyilatkozott: hatvanezer ember életét és vérét ajánlá fel Aliért. Ezek Alinak nagyszámu törzs és családi rokonsága, továbbá jámbor, igazhivő arab moszlimek valának, kik a próféta iránti határtalan hódolatuknál fogva, annak kedves vejét akarták trónra emelni; végre az arabok által legyőzött népekből való moszlimek, perzsák és arámi törzsek, kik ősi vallásuknak elveit az iszlámban érvényesiteni törekedtek ... Ezek, ős ázsiai felfogása szerint, a fejedelem az istenség képét viseli.

Ez volt a Siat Ali, az Ali pártja; később egyszerüen: siiták.

A Siat Ali száz esztendeig küzdött az Omajja-ház ellen — ennek bukásáig. Ekkor pedig a nagy Koreisi törzs, Hásim családjának egy másik ága, az Ali-háznak a kalifák elleni küzdelemben szövetségese az Abbasz-ház jutott trónra, az Ali utódjai ismét csak trónkövetelők maradtak, a siiták által támogatva. Ezek idő folytán két ágra szakadtak, a mérsékeltekre és a szélsőkre. Amazok az iszlám vallás-körén belül maradtak és az Imámságot csak a Fatima gyermekeinek örökségeül tekintik. Ezek a szigoru legitimisták, emezek azt tullépték.

Ezek az ó ind eszméket, — jelesen az istenségnek megtestesüléséről az emberben — az iszlámba átvitték .... Szerintök az Imám méltóságát közvetlenül Alla rendelte; ugy hogy az Imám az istenségnek folytonos, élő manifestatiója, nyilvánulása; azért az Imám határozataiban csalatkozhatlan, tetteiben pedig mindig büntelen. Az Imám lelke, annak halála után, az utódba vándorol át ... Némely siiták azt álliták, hogy az Imám a megtestesült, az emberré lett Isten, tehát Istenember.

Smivel az Ali házát az abaszida uralkodók is üldözték, s ennélfogva az Imám nyilvános fellépte veszedelemmel járt: a láthatatlan Imám-ról szóló tannal segitettek rajta.

Mohammed Ibn Alhanafijja, Alinak egyik fia, Taifban, Mekka közelében meghalt. Kr. u. 700. évben. Nemsokára halála után keletkezett mythologiája. Sokan azt hirdették felőle, hogy nem halt meg, hanem csak eltünt s a Ridva hegyen ül szundikálva, az őt őrző oroszlán és párduc között. Két forrás bugyog mellette, az egyikből viz folyik, a másikból méz. Meghatározott időben innen fog eljönni, hogy e földön az igazságot helyreállitsa. Ekkor fog bekövetkezni a boldog arany korszak.

A siiták egy része ugyanis azt tartja, hogy Hoszszein, Ali fiának halála után, nem ennek fiára szállott az Imám méltóság, hanem Alinak még élő másik fiára, ki nem Fatimától született, t. i. Mohammedre.

De a másik párt is, mely csak a Fatima gyermekeit ismeri el törvényes Imámokul, azt vallja, hogy Haszán Aszkári, az utolsó látható Imám, nem halt meg, csak eltünt, s egy földalatti helyen tartózkodik. Midőn a világ vége bekövetkezik akkor megjelenik, s ő lesz a Mahdi, a Messiás.

Egy harmadik pártja a siiták-nak pedig azt hirdeti, hogy az Imámság nincs az Ali házához kötve, hanem bárkit választhat Alla Imámnak, sőt az incarnatio, Alla megtestesülése, bármely jámbor hivőben megtörténhetik s ő az Imám, kinek egyházi és világi ügyekben minden hivő engedelmeskedni tartozik. Ily szellemben lépett fel még Omajják uralkodása alatt Bonán ibn Szimám, ki az istenség megtestesülésének tartotta magát.

A siiták e nézetei Afrikába is áthatottak ... A berberek közé ... s prófétákat támasztottak.

Ezek is, mint keleten a perzsák: nemzetiségi gyülölettel viseltettek a hóditó arabok irányában.

S mert a régi népeknél vallás és nemzetiség egyesülve, theocraticus viszonyokat alkottak: a legyőzött népek a kalifátus elleni harcaikban nemzetiségük és vallásuk nevében emeltek zászlót. Igy a Jezidi

felekezet, mely már az iszlám második századának elején keletkezett, azt hirdette, hogy perzsa nemzetiségü próféta fog jönni, a ki eltörli Mohammed törvényét ... Afrikában a berber-törzsek is saját nemzetiségü Messiástól, a Mahditól várták az arab moszlimség uralmától való felszabadittatásukat.

Társadalmi bajok is növelték az elégületlenek számát s nemcsak a parasztoknak, a földmivelőknek, hanem a fekete rabszolgáknak is voltak saját prófétáik, kik szabadulást igértek, boldogabb időkkel kecsegtettek.

Az abbaszidák eleinte kedveztek a perzsáknak s ezek nagy befolyást nyertek az udvarnál, Bagdadban. Az Omajja-dinasztia az arab nemzetiséget ápolta. Azonban az abbaszidák is kénytelenek voltak felhagyni a perzsa pártolással is és a siiták dédelgetésével is.

Az arab nemzetiség annál erősebben követelte vissza uralkodó jogait, mennél kiálhatlanabbul viselkedtek a perzsák, csak imént nyert befolyásos állásaikban.

(Vége köv.)

CSIKY UJ SZINMÜVE.

»**Cecil házassága**.« 3 felv. Először adatott 1883. november 23.

Csiky müve: a »Proletárok« megint tetszést aratott. Mert voltaképen ez a darab sem más, mint a »Proletárok« és Csiky valamennyi társadalmi szinmüve csupán alfaja azon társadalmi eszmének, mely az ő költői érzületét állandóan foglalkoztatja: a modern proletárság eszméje. Én még a »Proletárok« szinrekerültekor nevetséges, mesteremberi szőrszálhasogatásnak tartottam, midőn voltak kritikusok, a kik tudós arcfintorral azt vitatták, valjon megfelel-e a cim Csiky darabja személyeinek? Szerintök egyik szereplő társadalmi állására sem illett a proletár nevezet. De hát melyik teremtő iró nevezete illenék az ilyen céhbeliek fogalomkaptafájára? A fogalom különben is igen általános valami és a drámairó, a ki egyéneket teremt, okvetlen eltér a hagyományos fogalomtól, mert azt uj sajátságokban teremti ujjá. Csiky a proletár fogalmát szélesebb értelemben vette és veszi. Nemcsak a vagyoni, hanem az erkölcsi, szellemi, észbeli, lelki elzüllést érti alatta. Ezért aztán proletárokul kell tekintenünk »Mukányi« rangkórban szenvedő alakját, a »Stomfay család«, »Bozóti Márta« és a mai »Cecil házassága« egyéneit is.

Az utóbbi mű főbb alakjai épenséggel proletárok — még ha a részeges, korhely Gerezdit kihagynók is. Proletár a fia hitványsága folytán szegénységre jutott tisztes Radnóthy báró; proletár vagyonilag és erkölcsileg fia is, Farkas; proletárok unokái: két leány és egy fiu, László. Ne alkalmazzuk aprajáig e megállapitást a dráma többi alakjára. Ugyis elég volna, ha a dráma főalakjában, az ifju Radnóthy Lászlóban kimutathatjuk Csiky kedvenc irányzatosságát, melyet — miután kedveli — mindig uj meg uj alakban tud szemléltetni.

Radnóthy László a viszonyok hatalma alatt senyvedő proletárt mutatja. Elég gyenge arra, hogy egy férjes nővel, Gerezdinével, szerelmi viszonyt folytasson és elég gyenge azt abbanhagyni, érzelmét megtagadni. Elég gyenge és erős egyuttal tenni igy azért, hogy családja vagyoni állapotát rendbehozza. Hajlama ellenére megteszi apja kedveért, hogy a dusgazdag Gábry kereskedő leányát, Cecilt, nőül voszi. Ebből láthatjuk, hogy bár egy az iró által nemesnek föltüntetett, de érzelmében teljesen elzüllött rokkant egyénnel van dolgunk, épen a milyen a proletár szokott lenni: részint menthető, részint menthetlen hibái folytán passzivvá lett egyén, a kit el is itélünk, szánunk is. E mellett bizonyit László egész szereplése, mely mindvégig nyomoru vergődés, illetőleg szakadatlan bünhődés. Cecil, a másik áldozat mit sem tud a házasság valódi célzatáról, melyben nem ők, a fiatalok, hanem egyrészről az ő — bárói vőre áhitozó apja — másrészről László tönkrement családja vannak első sorban érdekelve; ő imádja Lászlót. De még a menyegző napján kiábrándul. Gerezdi értesül László multjáról és odaadja a menyasszonynak László egy levelét, melyet Gerezdinéhez intézett. A nemes Cecil, László esengéseire a levelet olvasatlan széttépi. Mesteri fogás Csikytől és rettentő cynizmus, mely kinosan kerekedik a szánandó helyzet fölé, hogy Gerezdi gunyosan kikacagja a megható jelenetet, mert miután ezt előre el is várta, előveszi az igazi levelet, melyet épen nem szánt széttépésre. Abból fennhangon elolvassa László bucsuzását Gerezdinétől. Cecil igy László saját irott szavaiból megtudja,

hogy hitvány pénz hajtotta őt e házasságba. Az első kegyetlen büntetés László részére az, mikor Cecil átadja neki az apjától átvett pénzt: »Itt van, a mi után törekedett, élvezze!« . . . Egyike ez ama kinos, megdöbbentő helyzeteknek, a milyeneket nálunk ujabban csakis Csiky ragad ki kora szánalmas, silány igazságaiból. Cecil megvetése a legjogosultabb. László lelki hitványsága itt tetőzik és azontul csakis az által enyhittetik valamennyire, hogy minden csapásra kész és bár első párbaját Gerezdivel megakadályozták, egy másodikat ví vele és sulyosan megsebesül. Cecil meggyőződik, mikép László csak áldozat volt a szülők kezében és ezt Cecil apja iránti kiméletből neje előtt elhallgatta. Cecil egy pillanatra megbocsát férjének. De midőn ez a párbaj megakadályozásáért apját okolja, Cecil azt hiszi, hogy László annak tudatában vette el, mintha Cecil maga adta volna magát eszközül apja nagyzó terveinek. Itt másodszor látjuk, mily drámai motivumot teremtett Csiky az első párbaj meghiusulásából. Egy kevésbé teremtő iró pl. Gerezdi második levelét, esetleg a harmadikat is eltépette volna Cecillel; továbbá már az első párbajnál megsebesittette volna Lászlót vagy esetleg kibékittette volna őt nejével. És Csikynél? A párbaj meghiusulta előidézi azt, hogy a nő engedi férjét a halál torkába rohanni, holott elébb, midőn élve visszajött, örült neki. És a mint László felgyógyul, neje tőle válni készül. Ujabb inditó ok ebbeli elhatározására az, hogy László apja tudatja Cecillel, mikép Gerezdiné elvált férjétől, szabad és László elfogja venni (persze Gerezdiné gazdag, azért szeretné igy a derék apa). László azonban megátkozza Gerezdinével való viszonyát és ezáltal Cecil jéggé fagyott szerelmét ujból felolvasztja, egymáséi lesznek.

E megoldás kitünően megvilágitja Csiky drámairói egyéniségét. A nagy drámairó két megkivántató kelléke: tud-e situatiókat teremteni és van-e lyraisága. E kettő eleddig Shakspeare-en kivül kevés drámairóban volt meg együtt. Scribe bámulatos situatiokat tudott teremteni, de mindössze annyi lyraisága volt, hogy opera szövegeket irhatott. Szintilyen Csiky. Concurrentiát csinálhatna a legfőbb drámai mai sinisztának, az életnek: oly leleményes a helyzetek összekoccantásában. Nevetséges dolog nála a valószinüség fölött gáncsoskodni — mint némelyek teszik. A valószinüség nehézségein Csiky régen tul van. Mert ez nem egyéb, mint az az ügyesség: elhitetni, mi történhetik meg. Már pedig Csiky több, mint pusztán ügyes ember és az ő situatióit bátran elhihetjük — hisz ép azért van hatalma könyeink fölött. Nagyságához a lyrai lendület hiányzik. Ő csak az életet adja, de a frappáns helyzetek közepette is emberei nem Csiky nyelvén, hanem a mienken szólanak. Ezért a jövő embereit hidegen fogják hagyni, mert azoknak fejlettebb gondolkozásmódjuk és beszédjük lesz, mint nekünk volt. És mivel nincs költői pathosa, emberei mindig a helyzet alatt nyögnek, nem szállnak szembe a sorssal. László folyton bilincseit csörgeti. Költőibb lett volna (és természetesebb is) hogy Gerezdiné iránti rajongása kiujul. Mindenesetre a vég igy tragikus leendett, a mi csakis magas költői lendülettel vált volna elfogadhatóvá a közönség számára — holott a helyzeteknek való engedés megnyugtató vége magában véve is a költőiség bizonyos harmonikus jellegével bir és a költői alanyiasságot legalább a kor nézője részére nélkülözhetővé teszi. Jól ismeri Csiky önmagát és még oly tragikusan kezdődő drámái is mind jó kimenetelüek. Darabjai tendentiájának közössége is e mellett szól. A költői tehetségü drámairót tárgyában az emberi akarat, az önállóság inspirálja, fő előtte az egyén lelki élete; a helyzetek itt inkább az egyén kedélyéből folyók és ott nyernek magyarázatot. Shakspeare Lear-je is szenved, de folyton magába merül és magából merit. Körülményei mindig az ő akarata és sohasem társadalmi, korbeli viszonyok által fejtetők meg. Shakspearenél nincs tendentia! Meglehet, megtetszett neki az élet egy-egy alakja, sőt valószinü, hogy Leart, Richardot látta is az életben. De mire beleélte magát alkotásaiba, elfelejtette az alkalmi vonásokat, mondásokat, a mik eleinte ösztönözték. Ezért vált minden alakja, minden darabja külön egymástól. Ellenben Euripides az alkalmi ihletet, mely inspirálta, nem tudta levetkőzni tárgyaiban (nem ugy mint Shakspeare és Sophokles). A szenvedő társadalom ragadta meg érzületét és nem merült annyira önmagába, hogy a példaadó kép

mellékessé vált volna előtte. Célja nem az volt, hogy drámát irjon, hanem hogy a szenvedő és szenvedésében tehetetlen, ugyszintén fortélyossá vált nőt dramatizálja. Darabjai telve vannak tendentiosus mondásokkal és kritikai jellegük folytán, szinte modern olvasmányok. Ez jutott eszembe Csikynél és semmiképen sem idézgető viszketegből hurcolom ide Shakspeare, Sophokles és Euripides nevét. Minden, inkább a situatiókban, mint dictióban erős drámairó valamely specialitásra adja magát. Saját képzelem hijával lévén, képekre van szüksége, melyeket az életből választ. Természetesen azt választja, a mivel leginkább rokonszenvez s igy többnyire egyfélét választ. Az e fajta drámákból tehát ha hiányzik a költői subjectivitás, de annyival inkább szembetünő az iró emberi subjectivitása és mig Shakspeare, Sophokles, Katona, Calderonnál alig téjékozhatjuk magunkat, mi érdekelte őket az ember sorsában: a tendentiózus Euripides, Schiller, Dumas, Augier, Sardou, Csiky müveiből egyszerre megtudjuk, mint éreztek az emberiség iránt és a kor mely kérdéseit találták legégetőbbeknek. Ezért tartom én Csiky ez ujabb müvét uj helyzetei, teljesen uj bonyodalma és uj alakjai dacára a »Proletárok« alapeszméje egy ujabb változatának. Hogy a tendentia ma is ugyanaz, azt épen Csiky fejlődése ama kitünő műtől a mai szinten kitünő műig bizonyitja. Ujabban ugyanoly dús cselekvényt 4 felvonás helyett 3-ba tud összevonni. Azelőtt darabjai rakva voltak epizódalakokkal, csakhogy mentül több kifejezést nyerjenek irányzatos mondásai. Ma már csak egy ily mellékalakja van a »hires« Szalánczi; de az is azért oly komikus, mert az egész darabban folyvást hallgat. A másik személy, hogy szerző szatirikus mondásait áruba bocsássa, a tanfelügyelő Törcsvári mindenkép drámai egyén. Az I. felvonásban ő is epizódisztikus. De a II-ikban váratlanul az ő jellemvonása szolgál a fejlemények okául — igen, csupán jellemvonása. A nagyratarti, de egyszersmind gyáva fickó le szeretné rázni a párbajsegédséget, de ezt nem tehetvén máskép, meg akarja a párbajt akadályozni. De hogyan? Ő, a kir. tanácsos, a gentleman csak nem adhatja föl a párbajozókat?! Tehát bizalmasan megsugja Cecil nagybátyjának, hogy László párbajt ví, de nehogy az após ezt megtudja valamikép, mert ezt elárulni gentleman-ellenes volna. Persze épen igy tudja meg az após és láttuk, mily fejlemény alapjául szolgált az após közbelépése. Ez egységesitő, takarékos eljárás folytán a darabban kiválóan a két legfőbb érdekelt: Cecil és László szerepel s az erős helyzetek folytán mindkét szerep, bár dictio nélkül, de tág tért adva a szinészi képzelemnek, hálás föladat a szinész számára. Cecil szerepét Jászai Mari asszonytól kellett volna látnunk. P. Márkus Emilia asszony sokkal kevésbé alkotó tehetség, hogysem ezen, nem csupán ölelkezés, bucsuzás, viszontlátás könnyü, önmagától játszható érzelmeivel, hanem akarattal és némi szenvedélylyel fölruházott alak nehézségeit legyőzhette volna. A levél tartalma utáni kiábrándulás, továbbá a László iránt ujra éledező meg elalvó szerelem, megvetés, fájdalom nagy mimikai átmeneteket, hangban pedig szinezést, tempót, teremtő képzelmet igényelne; mindez pedig P. Márkus Emiliából teljesen hiányzik. Pl. a nevezetes levél után mit tett? Egy kis pityergés, kezeit összeteszi imára és aztán rákezdi, mintha a koncert következő számu költeményét szavalná vagy mintha felolvasáskor mondaná: II fejezet és hadarná a sorokat. E mellett csakoly dagályos, csakoly hősiesen nyomkodja a szavakat, emelkedik sarkain, mint évekkel ezelőtt. A másik szerep, László, sem volt jobb kézben. Mihályfi eléggé meleg érzelmét el kell ismernünk, de még az utánzás, minták (még pedig rosz minták) másolásán nincs tul és annyira technikai fogásokkal foglalkoztat játéka, hogy eszünkbe sem jut azon tünődni, hogyan fogta fel szerepét.

Az este oroszlánrészét Náday vivta ki Törcsvári szerepében. Mint kiválóan tendentiózus szerepben kétségkivül sokszor tapsoltak Nádaynak a szerző helyett. De Náday elég leleményes szinész hogy a szerző egyenrangu kompanistájaként léphessen föl. A tanfelügyelőnek magát elszólásait és székelyes kiejtését valószinüleg Csikytől kapta, de borotvált, medveszőrű maszkját ő leste el, már ő tudja honnét. Hát még azt a furcsa nevetést! Az egész alak épen nem hajlandó nevetni, mindig peckes és komoly. De ha valamely, szerinte csattanós ötletet befejezett, egyet fordul és hirtelen afajta durva röhögést hallunk, hol egyszer, hol 2—3-szor,

mintha üres fazekat a szájával viz alá boritanánk és az bugyborékolna. Ki nevethet igy? A rátarti, frakkos, állán kiborotvált kir. tanácsos, a ki a nevetés után csak oly komoly, mint azelőtt? Persze hogy nem ő, hanem a nevetések nagy specialistája: Náday.

RAKODCZAY PAL.

IRODALOM.

Petőfi Sándor összes költeményei nek uj diszkiadása épen most hagyta el a sajtót az Athenaeum kiadásában. A karácsonyi és ujévi könyvpiacnak előrelátható lag e diszmű lesz a legbecsesebb s legkeresettebb terméke. A kiállitás diszére, a tartalom teljességére s a müvészi illustrációk bőségére nézve egyaránt fölötte áll az első diszkiadásnak, mely e téren hazánkban páratlanul álló sikert ért el s kedvelt diszévé lett a vagyonosabbak szalonjainak csak ugy, mint a kevésbbé tehetősek könyves asztalának. Az uj kiadás is nagy negyedrétben jelent meg, gazdag aranyozásu és csinos mintázatu vászonkötésben, mely Gottermayer Nándor jó izléséről tanuskodik. Unger W. müvészi acélkarcában Petőfi Sándornak minden eddig megjelentnél szebb arcképe áll a kötet élén. Benne foglalvák továbbá azon — hazánk legkiválóbb müvészi erőitől származott költemény-illusztrációk, számszerint nyolcvan, melyek annyira fokozták már az előbbeni diszkiadás értékét. Ezeken felül tizennégy uj kép: Zichy Mihálynak négy, Böhm Pálnak három, Jankó Jánosnak három, Székely Bertalannak két rajza gazdagitja a kötetet. Fel vannak véve bele a szabadságharc halhatatlan dalnokának azon kiadatlan költeményei is, melyeket Kovács Mihály turkevei ref. tanitó kapott Fazekas Lajos volt nagykőrösi tanártól Petőfi eredeti kéziratában. Szóval teljes Petőfit, Petőfihez méltó köntösben nyujt a magyar olvasó közönségnek az uj diszkiadás, melylyel nem csekély érdemet szerzett mágának az Athenaeum érdemes igazgatója, Vérey József ur, kinek kezdeményezésére jött létre irodalmunknak ezen elsőrangu diszmüve. Az előbbeni Petőfikiadásnak 16 forint volt az ára; a mostanié, felsoroltuk uj előnyei mellett is, jóval olcsóbb, 12 forint, oly ár, mely még a mienknél aránytalanul nagyobb olvasó közönségre számitó külföldi könyvpiacokon is rendkivül olcsónak volna mondható.

Gróf Széchenyi István naplói, adalék gyanánt a nagy hazafi jellemrajzához, egy 670 oldalra terjedő diszes kiállitásu kötetben jelentek meg az Athenaeumnál. Mint tudjuk, a magyar tud. akadémia nem rég gróf Széchenyi összes müveinek egy ujabb diszes kiadását rendelte el; e sorozatot a nagy hazafi naplói nyitják meg a kezeink közt levő kötettel, melyet nagy gonddal Zichy Antal állitott össze a Tasner családtól megvásárolt kéziratokból. Széchenyinek már fiatal korában szokása volt élményeit, benyomásait »a jót' és rosszat, mi vele történt«, napról-napra följegyezni. E szokást élte alkonyáig, szivének gyászos megtöréseig megtartotta. Följegyzéseiben mint megannyi tükördarabokban pillantjuk meg a bámulatos egyéniséget, s alkalmat találunk, hogy az egyes vonásokból következtetéseinket levonhassuk. A kötet tehát szerfelett érdekes s a nagy hazafi későbbi életirójára megbecsülhetlen értékkel bir. Az »Athenaeum« e kötethez Amerling ismert festménye után Doby Jenővel készittetett rézkarcot. Az izmos kötet ára csak 4 forint.

Arany János összes munkáinak első teljes kiadásából már a 13-ik füzet jelent meg Ráth Mórnál. Ezzel a füzettel véget ér a harmadik kötet, melyben többek közt »Bolond Istók« életrajzi vonatkozásokban szerfelett gazdag második énekét kapjuk, s megkezdődik az elbeszélő és elegyes költemények befogadására szánt negyedik kötet, első közlemény gyanánt az »Elveszett alkotmány«-t hozva. Ráth Mór a magyar költő összes munkáihoz gazdag bekötési táblákat is készittetett, melyek egy-egy kötethez — vörös vagy drapp szinben — 80 krajcárjával rendelhetők meg. — Ugyanesak Ráth Mór kiadásában megjelent: B. Eötvös József összes munkáinak két első füzete a »Gondolatok« első iveit tartalmazva, s B. Hübner Sándor »Séta a világ körül« cimü müvéből szintén két füzet. Az első mü ára füzetenkint 50, az utóbbié 40 krajcár. Ugy hiszszük egészen felesleges ajánlgatnunk a buzgó kiadó vállalatait.

Paedagogiai encyclopaedia első füzete hagyta el a sajtót az »Athenaeum« részvény-társulatnál. Az uj vállalat tanitók, nevelők, szülők, iskolai előljárók számára akar segédkönyv lenni és szerkesztésével a társulat Verédy Károlyt bizta meg, ki már eddig is több kiváló tanférfiut csoportositott maga körül. A munka körülbelül 20 füzetben jelenik meg s minden egyes füzet 3 ivből áll. Ára füzetenkint 30 kr.

A Károlyi család levéltárának okmányaiból a második kötet hagyta el a sajtót. Alig jellemezheti valami jobban a levéltár dus voltát, mint ez a kötet, mely csak az 1414—1489 közti rövid időközből megmaradt okiratokat közli s mégis 36 nagy ivet tölt be. A történetbuvároknak nagy és becses anyagot tesz könnyen hozzáférhetővé e kiadvány, melyet a grófi család a tudományra való tekintetből határozott el. Hat kötetre van szánva a teljes munka, s ezt a család megbizásából gr. Károlyi Tibor adta ki, a ki Quinet egyik legkitünőbb müvét is átülteté irodalmunkba. A sajtó alá rendezést pedig Géresi Kálmán debreceni tanár vállalta el, ki a kötetekhez pontos tárgymutatót is szerkeszt, mely az okiratok tömegéhez jó kalauzolást nyujt a kutatónak. Géresi e kötet élén tanulmányt közöl a Kaplyon nemzetségről, mely a Károlyiak ős volt,

és a XIV—XV. században élt Károlyiakról, mikor e család még nem vitt oly nagy szerepet a történelemben. Összesen 323 latin okirat szövege van a második kötetben. A Hunyadiak korából számos darabot találhatni itt; más részük Szatmármegye történetét illeti közelebbről; de sok vonatkozik az országos állapotokra is. A munka nagy díszszel van kiállítva; nehány régi okirat fénynyomatu másolatban közölve s ezenkivül a Chapy András címere 1418-ból, és Rezegei György címere 1421-ből színezve. A nagy kötet ára 5 frt.

»Utazás szobám körül«, a régibb francia irodalom egyik legvonzóbb és sokat emlegetett müve De Maistre Xaviertől, megjelent Szana Tamás fordításában. Költészettel, szellemmel, mély kedélylyel, bölcsességgel, olykor vidám hangon irt mü ez, melyben a szerző őszinteséggel mondja el nézeteit a vallás, politika, társadalom, irodalom és müvészetek fontos kérdéseiről. Először 1794-ben jelent meg, de a szellem frissesége megóvta e kilenczven év alatt az irodalmi sirocco elsodró pusztitásatiól. A Révai testvérek diszszel állitották ki, kis nyolcadrét alakban, hozzá mellékelve még Hédouin három rajzát is. Füzött példány ára 1 frt 40 kr, a diszkötésüé 2 frt 40 kr.

»A szárnyas kerék regéi« cim alatt Siklósy József, ki maga is vasuti tisztviselő, tizenhárom csinos történetet tesz közzé egy kisebb kötetben. Minden elbeszélés a vasut mentén játszik s kapcsolatban van a vasuttal s elég jó szórakoztatót képez. A kötetnek, mely csinos kiállitásban a Révai testvérek kiadásában jelent meg, ára 1 frt.

A Petőfi-társaság könyvtára. Aigner Lajos ily cimen füzetenként is forgalomba adja a Petőfi-társaság kiadványait. Most is egyszerre hat füzet jelent meg s ebből három Lauka Gusztáv emlékjegyzeteit közli »A multról a jelennek«, három pedig Abonyi Lajos elbeszélőnktől novellákat »Itt a szép alföldön« cim alatt. A három-három füzettel mind a két munka teljes. Egy füzet 30 krért szerezhető meg.

Uj naptárak. Szammer Imre naptárai: a székesfehérvári, veszprém-, somogy-, zala- és tolnamegyei naptárak az 1884-ik szökő évre már megjelentek. A buzgó kiadó e naptáraknál a nagy közönség érdekeit tartotta szem előtt; ezért több figyelmet forditott a hasznos tudni valókra, mint a szépirodalmi részre, noha könnyedebb olvasmányt is eleget nyujt s a mi mindenesetre nagy érdem: megválogatva. Minden egyes vidék naptára mellett ott találják a kalauzt s ebben az egyházi hatóságok, állami közegek, a községi és körjegyzők, postahivatalnokok, országos képviselők, tanárok stb. névsorát. Egy-egy naptár ára csak 30 kr.

MÜVÉSZET.

Munkácsy Mihály, kinek egészsége tökéletesen helyreállt, már visszatért Párisba és hozzálátott »Consummatum est« cimü nagy festményének befejezéséhez. E kép jövő nyáron Párisban, októberben pedig Budapesten lesz kiállitva.

Joachim hegedümüvész hazánkfia Amerikába készül. — Szerződést kötött Pollini igazgatóval, melynek értelmében a müvész Amerika nagyobb városaiban félév alatt 100 hangversenyben fog fellépni. E 100 föllépéseért 230,000 márkát kap. Társa ságában lesz egy kiváló zongoramüvész és egy énekes is.

Barsescu k. a., a Bécsben legutóbb feltünt drámai csillag, születésére nézve román. A bécsi konzervatoriumban végezte tanulmányait, ott azonban nem volt alkalma feltünni, ugy hogy Berlinbe ment szerencsét próbálni. Itt sem volt szerencsésebb, sőt L'Arronge az ottani »Német szinház« igazgatója kereken kinyilatkoztatta előtte, hogy külseje nem alkalmas a modern szinpadra, melynek első sorban szép szinésznőkre van szüksége. De egy honfitársa felhivta az ifju müvésznőre a román királyné figyelmét, kinek közbenjárására azután Wilbrandt igazgató meghivta Barsescu kisasszonyt a bécsi »Burg«-szinházhoz, próba-föllépésre.

Szász Gyula szobrász jelenleg Székesfehérvárt időz a püspöki palotában, hol Pauer püspök mellszobrát készíti. Szász Gyula székesfehérvári születésü, s már régóta nem volt szülőföldjén.

A Garibaldi-szobor pályázatát az olasz parlament már kibocsátotta. A szobrot a Janiculuson, az eddigi san-pietrói kolostor kertjében, Montorion állitják föl. E hely topographiai rajzát, a szobor helyének és irányának megjelölésével, a bizottság minden pályázni akarónak megküldi. A szobor legfőbb része természetesen Garibaldi alakja, akár lovon, akár gyalog. A pályázat, mely 1884. szeptember 20-án záródik, minden olasz müvész előtt nyitva áll.

A párisi szinházak. A francia kamarában kiosztották Antonin Proustnak jelentését a szépmüvészeti költségvetésről, mely érdekes adatokat tartalmaz a subvencionált szinházakról. A lefolyt szinházi év nem volt oly jövedelmező, mint a tavalyi; az összes jövedelem 3.066,348 frankot tett, tehát 101,139 frankkal kevesebbet, mint tavaly. Vaucorbeil, a nagy opera igazgatója, ki minden évben két uj darab előadására van kötelezve olyatén képen, hogy a két darab együttesen legalább hat felvonást adjon ki, a lefolyt szinházi évben VIII. Henrik-et, Saint-Saens öt felvonásos operáját adatta elő, s december utolsó felében Dubois 1 felvonásos Farandole-ját hozatja szinre. A jövő évi müsoron Gounod Sappho-ja áll, melybe Gounod egy uj fölvonást s balletet füzött bele. Emile Pessard két-felvonásos Tabarinje szintén a jövő évben kerül szinre.

»Severo Torelli«, Francois Coppé ötfelvonásos verses drámája az »Odéon«-szinházban nagy sikert aratott. Severo Torelli anyja egykor saját szégyene árán vásárolta meg férje életét Barnabótól, Pisa zsarnokától. Ennek a viszonynak gyümölcse Severo, a ki felnőven, több pisai ifjuval összeesküszik Pisa fölszabaditására. A sors őt jelöli ki Barnabo gyilkosának. Ekkor anyja fölfedezi előtte születésének titkát. Severo most irtóztató dilemmába kerül, melyből anyja az által menti ki, hogy leszurja Barnabot, azután pedig önmagát.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utcza 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi költészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb, Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe disziti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Europában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé:

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beőthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ **Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.** ☜

☞ **E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.**

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

49 szám. 1883 December 9.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASAG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A tanitónő. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.
Akaratlan. (Költemény) Irta Csengeri János.
A párbaj. Sziciliai történet.
A moszlim próféták. Irta dr. Hatala Péter.
Magyar müvek az őszi tárlaton. Irta Prém József,
Szigeti a népszinházban. Irta Rakodczay Pál.
Iodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ARAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST
AIGNER LAJOS KIADÁSA
IV. váci-utca 1. szám.

A „PETŐFI-TÁRSASÁG“

e hó 9-dikén (vasárnap) d. e. 10 órakor a magyar tud. akadémia első emeleti termében

felolvasó-ülést tart.

TÁRGYAK:

1. »A szinész teremtő erejéről« (értekezés) Rakodczay Pál vendégtől, felolvassa: Bodnár Zsigmond r. tag.
2. Költemények. Irta és felolvassa: Torkos László r. tag.
3. »Örvény« (vázlat) Karlovszky Endre vendégtől, felolvassa: Komócsy József r. tag.
4. »Az első vihar« (elbeszélés). Irta Beniczkyné-Bajza Lenke r. tag.

A felolvasásokat zárt ülés követi.

VEGYESEK.

* (**A Kemény Zsigmond-társaság**) megtartotta Marosvásárhelyen beszámoló és tisztujitó gyülését. A gyülésen Apor b. elnökölt. A választások megejtetvén, elnökké Apor b, alelnökké Antal, titkárrá Tolnay, helyettes titkárokká Lakatos és Kerekes, továbbá tiszteletbeli tagokká Szász Károly, Gyulai Pál és Jókai Mór s kültaggá Neugebauer László választatott meg. A társaság nagygyülése 1884. január 6-ára tüzetett ki.

* (**480,000 keresztelt gyermek.**) XIII. Leo pápa mult héten fogadta Monsignor Fougereint, a »De la sainte enfante« társulat igazgatóját. E társulat pogánygyermekek keresztelésével és a keresztségre való előkészitésével foglalkozik. Az igazgató XIII. Leo pápának részletes kimutatást adott, mely szerint a társulat a mult évben 480,000 pogány gyermeket látott el a keresztséggel; most ismét 90,000 gyermeket készit elő a keresztségre.

* (**Egy svéd herczeg világuton.**) A svéd király a trónörökössel együtt Carlskronába ment, hol második fia, Oszkár herceg (szül. 1859. nov. 15.) a Vanadis fregatte-tal világutra indul. A gőzös a következő helyeket fogja érinteni: Lissabon, Rio Janeiro, Valparaiso, Callao, Társaság és Sandvich szigetek, San Francisco, Japán, China, India, Ceylon, Suez-csatorna, Málta, Gibraltár.

* (**Practicus műértő.**) Ifj. Dumas Sándor nem rég Charpentier kiadótól 6000 frankon megvette Neuville csataképfestőnek 32 tollrajzát és metszetét. Szerdán Dumas a Hotel Drouotban elárvereztette e mütárgyakat és azok összesen 21,400 frankon keltek el.

* (**Szinház- és cirkusz-égések.**) E hó 8-án két éve mult, hogy a bécsi Ringszinház leégett. Ez alkalomból nem lesz érdektelen közölni a szinházégések statisztikáját mult évi december hó 2-kától kezdve. 1882. de. 2-án leégett egy szinház az Antillákon, 1883. január 7-én a moszkvai »Ruff« szinház, január 13-án a berdicsevi cirkusz (odaveszett 300 ember), január 22-én Schrikenhotir szinháza Mitauban, február 8-án a torontói operaház (Kanadában), február 18-án az aradi szinház, március 18-án a new-orleansi cirkusz (60 halott, 100 sebesült); április 4-dikén a berlini nemzeti szinház, április 8-án Salamonsky cirkusza Moszkvában, április 22-én a Star-szinház Stockton-upon Tees-ben Angliában, április 25-ikén gőzrobbanás a párisi Ambiguben (20 sebesült), junius 5-én Barnum cirkusza Chicagoban, jun. 9-én a Gaiety-szinház Manchesterben, jun. 11-én a varsói Variétes, jun. 16-án a Viktoria-Hallban Sunderlandban (180 gyermek agyonnyomatik), junius 24-dikén a dervioi szinház, (48 halott, 10 sebesült) jul. 8-án a varsói nyári szinház, aug. 28-án a katamocomura kamada, Gori szanukui (Japán) szinház (75 halott, 115 sebesült), aug. 29-én a choroli nyári szinház (Oroszország 12 halott), aug. 31-én a pekaterinogradi nyári szinház, október 30-án Herzog cirkusza Budapesten, nov. 17-én a Theatre Royal Darnigtonban nov. 29-én a Windsor-szinház New-Yorkban. Az utóbbiról a következőket közölhetjük: A tüz közvetlen az előadás után gyuladt ki, midőn a közönség már elhagyta a szinházat; a láng nemcsak a szinházat, hanem a vele szomszédos Hartmann hotelt is elhamvasztotta. A kár egy félmillió dollárra rug. Emberélet nem esett áldozatul.

* (**Rio de janeirói csendélet.**) Rio de Janeiroban az a hir terjedt el a multkor, hogy egy lovastiszt Apulchro de Castrot, a »Corsario« szerkesztőjét halállal fenyegette egy sértő cikk miatt. A szerkesztő mindig rendőri felügyelet mellett járt, ez azonban nem mentette meg sorsától. A szerkesztő, mikor Avila rendőrkapitány társaságában lakására ment, lakása közelében egy késekkel s revolverekkel fölfegyverkezett tömeg megtámadta s annyira összeszurkálta s lődözte, hogy pár perc mulva meghalt. Avila kapitány is több sebet kapott. Pár nappal ezen véres esemény után a csőcselék megtámadta az utcán járó békés polgárokat, meggyujtott két nagy hordót s ezt hengergette, megostromolt egy rendőrlaktanyát, mig végre a katonaság szétüzte a zavargókat.

KOSZORU

49 szám. 1883 December 9.

A TANITÓNŐ.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folyt.)

Tovább folyt a beszéd a jövő terveiről, de Lorenzo nem tudta megmondani, hogy a kinevezés hová szól, s e szerint el kellend-e hagynia Triesztet.

Nemsokára bejöttek a szülők is, kiknek öröme a jó hir vételénél csak oly nagy volt, mint leányuké; mert hiszen inkább óhajtották az ő javát, mint az önmagukét. Ilyen az a hű sziv, melynek sehol nincsen párja s mely a szülői kebelben dobog!

A következő napok örömteljes készülődésben folytak, noha a folyamodvány még nem jött vissza s igy hivatalos tudomásuk még nem volt a megtörtént kinevezésről. Meg voltak azonban győződve, hogy az irnok igazat beszélt s a nők ugyancsak neki adták magukat a készülődésnek.

Ursula mosott, Mária pedig vasalt. Százszor is megforgatott minden kis fodrot, elegyengette a csipkéket és ráncokat s mellé dalolt, mint az utra készülő madár.

Csak most kezdette érteni, hogy akkor, ama szomoru órában miért fogott a szalagok rendezéséhez! Öntudatlan előérzet volt ez. A jövő sötét hatalma vezeti ilyenkor a kezet, hogy oly munkába fogjon, mely a következő s akkor még beláthatlan idő keretébe esik.

Midőn az ágyon egész halmaza volt már a lenge, hófehér vászon- és csipkedisznek s a gyermekeket alig lehetett visszatartani, hogy össze ne gyűrjék a nagy bámulásban: Mária jónak látta azokat mind egyenként összehajtogatva a szekrénybe elrakni, s Rosettához ment, hogy szerencséjét barátnőjének elmondja.

A mint belépett a jól ismert kapu alá: már kihallatszott az oldalszobából Rosetta vidám, üde hangja, a mint egy nápolyi gondola-dalt énekelt.

Mária, kit könyek helyett ma e dal fogadott, megkönnyült szivvel közeledett az ajtóhoz. Igy sokkal könnyebb volt boldogságát közlenie, mintha társnőjét busnak látta volna. A jövő percben a két barátnő már egymást ölelte meg.

— Mily vidám vagy Rosetta! Mennyire örülök! Talán te is? . . .

— És te is?! — kiáltott fel Rosetta, társnőjét ujból megölelve. — Már most kétszerte boldog leszek! De beszéld el, hogy történt.

— Váratlanul, meglepőleg, véletlenségből . . .

— Jól tetted!

— De hisz én semmit nem tettem, önmagától jött az egész . . .

— Annál jobb! Nem hiába mondják, hogy az eféle dolgok az égben köttetnek! Már hozzád akartam menni, hogy elmondjam boldogságomat.

— Gratulálok. Bárcsak egy városba tennének át bennünket.

— Hát a te férjedet áthelyezik? — mondá Rosetta kissé meglepetten.

— Megbolondultál?! A bánat zavarta meg az eszedet?! Hisz tudod, hogy nincs férjem.

— Tudom, hogy nincs, de lesz!

— A jövőbe senki sem lát! — viszonzá Mária, észre nem véve, hogy két malomban őrölnek; azután folytatta: De már most beszéld el te, hogy miként volt az egész.

— Ez is véletlen, váratlan! Régen készülő dolog; mint a csóva, mely lassan senyved a nádtetőben, mig egyszerre lobbot vet. Megkéretett s én igent mondottam.

— Kinek? A hivatalnak?

— Már most meg te bolondultál meg! Én Silvióról beszélek.

— Hát férjhez mégy?! — csapta össze kezét Mária.

— Persze, hogy férjhez. S azt hiszem, hogy te is . . .

— Dehogy! Engem kineveztek. Hát nem mondottam?

— Egy szót sem! s csak e percben értjük meg egymást.

Azután leültek, cseveegtek együtt nagy bőséggel, nagy fontossággal, épitve és bontva a légvárakat. Az ilyen bizalmas társalgásban hamar telik az idő. Ezalatt haza érkezett a Rosetta öreg anyja is, hozva kezében a tejes bögrét. Azután oda ült a leányokhoz s megértve, hogy miről van szó: ő is befolyt a tanácskozásba; hosszu életének bölcs tapasztalataival szilárditva az ifjuság légvárainak omlékony falait. Közbe-közbe pedig a kávé-daráló zúgó hangja szólt, mintha e magas légvárak kéményeiben dudolt volna a szél.

Az idő olyan hamar és jól telt, hogy mire a kis, gömbölyü kávé-asztaltól fölszabadultak, már szépen sütött a hold, bevilágitva a szoba padlójára s emlékeztetve Máriát a hazatérésre.

Egy darabig Rosetta is elkisérte őt, hogy addig is cseveghessenek, mert nehezére esett az iménti nagyon érdekes beszédtárgyaktól megválnia.

Folytatták hát az utcán is. A járókelő, nyüzsgő emberektől háboritatlanul tehették, mert ezek nem figyeltek; de ugy tetszett, hogy az ifju leányok ábrándait érdekkel hallgatja a hold, mert csendesen uszott a sötétkék ég ezüstös felhői között. Érdekkel figyeltek a néma épületek is, melyek árnyukat oda vetették az átellenes járdán haladó leánykák elé, hogy mentől közelebb lehessenek s jobban hallhassák beszédeiket. Az utca kövezete is figyelt. Kidomborodottnak tetszett minden egyes kő; mintha az utca porából emelné föl hallgatózni álmos fejét.

Végre elváltak a barátnők s Mária egyedül folytatta utját. Gondolata azonban fogva volt, s most is folytatta az előbbeni ábrándozást. El volt bódulva, meg volt büvölve a Rosetta álomképeitől. Meg volt vesztegetve, meg volt mételyezve a házi boldogság ama fényes képeitől, melyekkel a szerető Rosetta festette ki a saját jövőjét. S e meleg verőfény mellett magányosnak, ridegnek tetszett »a hivatal«, melynek pedig ugy örült még csak néhány rövid óra előtt is!

De mit tegyen! Férjhez menjen ő is Rogerohoz, a kit nem szeret oly mélyen, igazán, mint Rosetta Silvio-t? Neje legyen egy munkásnak s épen most jövője küszöbén?

Nem, nem! Ő ezt szégyenlené! Inkább elmegy abba a rideg, magányos hivatalba, mely paragraphussal zárja el a családi boldogság küszöbét előle; s majd talán idővel, midőn ő is szeretni fog valakit mélyen és rajongva, oly egyént, kinek társadalmi állása, nevelése inkább megfelel az ő igényeinek: akkor majd ő is dacolni fog a szigoru paragraphussal.

Ily gondolatokkal foglalkozva haladt előre Mária. Lábai gépiesen vitték a szokott uton, a rosz kövezeten fölfelé, s csak akkor eszmélt föl, midőn elérte a St.-Giacomo egyházat s megcsapta őt a lengeri légnek e helyen mindig hullámzó áramlata. A dombon lefelé tartva nemsokára eléje tünt kicsiny otthona. Önkénytelenül föltárult előtte a környezet szépsége; a milliárd csillaggal behintett kék ég, melynek lágysága (mint a bársonyé) szinte kiemelni látszott ama csillogó égi testeket, melyek legnagyobbika és leghalványabbika — a hold — csendesen uszott az őt hódoló udvarként környező és követő ezüst felhők gyürűjében.

Odébb a hegyek tükröződtek vissza a tengerben, mely acélszinü, apró fodrokban rengett, millió szikrázó csillagot ragyogtatva hullámain. Imitt-amott a sima foltok mozdulatlanul pihentek, mintegy tükrei az égnek vagy tiszta kristályablakai a tengernek, melyeken át a csodás, titkos mélységbe láthatni.

Jobbra az ut mentében egész sora fehérlett amaz egyenlő, apró házaknak, melyek mindenike előtt üde növényzetü kertecske diszlik. E dús zöldség üditő párát lehel s a hold fényénél mintha látszanék átlátszó, finom köd alakjában az illat: a mint a nap hevétől meleg virágok fölött kóválygog.

E házacskák előtt ültek még az emberek; vidáman beszélgetve, dalolva s átszólva a közel szomszédokhoz, kik egy-egy tréfával, megjegyzéssel vagy messzehalló nevetéssel válaszoltak vissza. A Máriáék háza előtt is kint voltak még. Az apróbb gyermekek aludtak már, de a nagyobbak ott

kuporogtak hasonkoru társaikkal együtt szüleik lábainál a földön.

Mária csendesen köszönt és bement a szobába, hol kényelmesen, lassan kezdette lerakni kalapját, keztyüjét, mintha ezalatt is folytatni akarná ábrándjait. Azután odakönyökölt az ablakra s a kert sürű lombjain át kitekintett a holdvilágos tájra.

A lombnyilások csak egy-egy részletet engedtek látni: Itt egy darab tengert, ott egy domboldalt, a rajta épült csinos villákkal együtt; majd egy »vitorlás« árbocait, mely a hajógyár kikötőjében várt a kijavitásra.

Mozaikszerü volt az egész látvány, olyan, mint egy tükör, melynek tört darabjai más-más tárgyat mutatnak. Hasonmása az ábrándozó Mária kedélyének, mely bizonytalanul és remegve foglalkozott a jövőnek különböző képeivel.

Odakint a konyhában ezalatt már lobogott a láng s a gondos anya párolgó csészékben osztogatta a vacsorát. A Mária csészéje is ott állt már az asztal végén, várva, hogy mikor leend kedve az ábrándozónak szokott helyét elfoglalni.

Egyhangu, szokásos kerékvágásban folyt le még néhány nap s csak ama tünődés tarkázta az egyhanguságot: hogy vajjon a folyamodványra érkezendő válasz Máriának melyik helyet fogja lakásul kijelölni?

Végre földerült a nagy nap; megérkezett a várt okmány s Mária, izgatottságában, alig birta az eléje tett vevényt aláirni.

Azután kezébe vette a papirt, mely remegett, mintha csendes légvonat érte volna; pedig a mozgató erő csak a sziv gyors dobogása volt.

Azután olvasni kezdett.

Gyakorlatra segédtanitónőül neveztetett ki egyik helybeli külvárosi leányiskolába; egyelőre fizetés nélkül.

Ez utóbbi tétel nagyon lehangoló volt s a szülőket csak az vigasztalta, hogy legalább közelükben, szem előtt fog maradni leányuk. E vigasztalódás dacára Antonio titokban nem egyszer vakarta meg a fejét, ha eszébe jutott az eddigi büsás költség; Ursula pedig annál jobban sürgött-forgott a ház teendői körül, hogy ne legyen ideje semmire gondolni s csak homlok-redői mutatták, hogy valamin tépelődik.

Mária le volt verve s mint egy szobor ült az ablaknál. E mozdulatlanságba végre csak az az erő kezdett életet önteni, mely az egész emberiség föntartója — a remény!

— Nincs min busulni — vigasztalta önmagát — kitüntetés már az is, hogy kineveztek és jele annak, hogy a sors kedvezni fog. Pár hó alatt jól begyakorlom, kitüntetem magamat és akkor jó fizetés mellett véglegesen is kinevezhetnek tanitónőnek.

E megnyugtató gondolatok után fölkelt a székről; nézegetni kezdé a szekrényben elkészitett apróságait s mintegy magára erőszakolva a jó kedvet, csendesen dalolgatott, mintha semmi sem történt volna.

A következő hó elsején Mária elfoglalta uj állását és ezzel egy uj életbe, uj világba lépett.

Mint ez ilyenkor történni szokott: a való nem felelt meg a képzeletnek, sőt nagyrészben egészen elütő volt.

(Folyt. köv.)

AKARATLAN' . . .

Akaratlan' ha néha bántalak,
Mindjárt, lelkem, meg ne haragudj'.
A bántalmak rám vissza hullanak,
Nem fájhatnak azok neked úgy.

Mint a méh, mely fulánkját veszíti
És bele hal, ha mást megcsipett:
Szivem a te keserved' ugy sinyli
Látom omolni könyeidet.

Bánj szivemmel, miként a beteggel,
Hogyha vivja harag s szeretet.
Egy zokszóra bús haragja felkel,
Egy jó szóval megengeszteled.

CSENGERI JÁNOS.

A PARBAJ.

Sziciliai történet.

Mikor Turidda Macca, Nuncia néninek a fia a katonaságtól kiszabadult nagy urat játszott az egész városkában. Már pedig ott vasárnap, kivált ha még bucsu is volt, ugyancsak nagy volt a világnak sorja. Pompás bersaglieri egyenruhájában, a csinos, piros sapkát nagy begyesen félrecsapva, büszkén lépdelt végig Turidda a piacon és a szép leányok majd elnyelték a szemükkel. Az utcai suhancok ugy röpködtek körülötte, akár a legyek és a jól megtermett anyókák, a kiknek az orruk hegye alig-alig látszott

*

ki a mantillájukból, szeretetteljesen simogatták pillantásaikkal a reményteljes ifjut.

Turidda nagyokat pöfékelt egy kis kurta pipából, melyen a megboldogult Viktor Emanuel volt kifaragva, a mint lóháton ül, még pedig oly pompásan, hogy a jóravaló parasztemberek kicsibe mult, hogy elevennek nem nézték. Hogyha pipája kialudott, Turidda fölemelte a lábát és szürke nadrágjához dörzsölte a gyufát. Hanem dacára ennek a közmondásossá vált népszerüségnek az ő hazatérte óta a szép Lola, Angelo mesternek leánya, nem is mutatkozott a városkában. Időközben férjhez ment valami licodiai emberhez, a ki derék szekeres volt és kinek istállójában derék négy öszvér állott rendelkezésére a pénzelő közönségnek. Lola egészen eltünt s jóformán nem is mutatkozott sem a templomban, sem pedig a táncnál, mikor az ifju párok dudaszónál vigan lejtették a tarantellát. Turidda először pogácsává akarta gyurni a kövér szekerest, a miért ugy elhalászta előle azt a kövér falatot, de azután jobban meggondolta a dolgot és semmit sem tett, ugyan érdemes is az olyan rongyos szekeressel kikezdeni!

Hanem azért mégis tett valamit: minden este kilépett a kapun, ott pedig nem messzire épen balkéz felül az illető szekeresnek háza állott: arra járt Turidda épen Lolának ablaka alatt és gunyos dalokat fütyörészett.

A szomszéd házak ablakaiból kitegintgető asszonyokban fölfort a méreg, mikor látták, hogy a nyalka katona a szép Lolának háza tájékát kerülgeti. Tüstént összebujtak és nemsokára hire járt:

— Ugyan mi lehet annak az oka, hogy az a mihaszna Turidda egyre muzsikál a szép Lolának ablakai alatt, akár csak valami seregély-pinty. Mit jelentsen az?

Utoljára találkoztak ketten.

Lola imakönyvével épen visszatérőben volt a Madonna del Picollohoz intézett bucsuról és midőn Turiddát megpillantotta, eleinte nagyon elpirult, de azután csakhamar összeszedte magát.

— Boldog az az ember, a ki téged áthat, mondá Turidda.

— Ah Compare Turidda, tehát maga az? Hiszen nekem azt mondották odalenn, hogy kegyelmed a hónap elején elhagyta Palermót!

— Nekem egészen más dolgokat beszéltek az emberek, — vágott bele Turidda, és az erek ugyancsak megdagadtak homlokán, — igaz lenne, hogy férjhez mentél Alfiohoz, ahhoz az utálatos szekereshez?

— Az Isten akarata, az emberek akarata egyszermind, — védekezett Lola kenetteljesen. Egyuttal pedig izgatottságát elrejtendő, gömbölyü álla alatt csomóra kötötte a sárga keszkenőt, melyet a fején viselt.

— Isten akarata, bolond beszéd, mondá Turidda — ugyan kérlek, ne komédiázzál én velem, ismerem már az ilyen gyönyörüséges mondókákat. Vagy talán az Isten akarata, hogy én akkora távolságból csak azért tértem vissza, hogy ilyen gyönyörü hireket halljak; ha, ha, ha! Szegény fiu mindezeket korántsem akarta elmondani, de hiába, talán a szive repedt volna meg, ha ajakán ki nem ereszti; Lola pedig hátat fordított neki, tovább ment, Turidda pedig utána. Piros sapkájának aranybojtja mint valami mérges kigyó ugrált a vállán, Lola észrevette, hogy követi.

Egyszerre az utnak közepén megállott. megfordult és szinte parancsoló hangon mondá:

— Hallja-e komám, jó lesz ha kelmed odább áll és magányosan enged engem menni barátnőimmel. Mit mondanának az emberek, ha azt látnák, hogy kegyelmed mint valami leöntött komondor sompolyog utánam? Azért ha ugy tetszik, fel is ut, le is ut!

— Jó, jó! Fel is ut, le is ut! — mondá Turidda keserüen. — Könnyü neked, hiszen férjhez mentél ahhoz a szép istállóhoz, melyben négy öszvér van és ráadásul elfogadtad azt a vén kalendáriomképü Alfiót. Most már minek is beszélne rólunk a világ?! Szegény anyám pedig elcsereberélte egyetlen öszvérünket, de még a szőlőnket is elkótyavetélték, mig odavoltam katonáskodni. Persze, most már nem emlékezel arra, Lolita, — folytatá csaknem suttogva, a mikor olyan sok szép dolgot sugtunk egymásnak az udvari ablakon által, a mikor azt a gyönyörü sárga keszkenőt kaptam kegyelmedtől? Olyan szép sárga volt, akár csak a birsalma a káplárnak szobájában! S abba a kendőbe nem egy keserves könnyet sirtam miattad, s most előjön az a hiábavaló szekeres és elcsipi Lolát orrom elől.

Az utolsó szavakat már majdnem sirva

ejtette ki. Lola azonban már nem is hallotta, mert hirtelen megfordult a sarkán és eltünt Turiddának szemei elől.

Rákövetkező vasárnap nagy dáridó volt a helységnek korcsmájában. — Lola ugyancsak fölcicomázva ült a táncosnők sorában, a dudának fuvolahangja és a bőgőnek szuszogása fülébe zugott, szeme pedig önkénytelenül Turiddát kereste. Mindkét kezét ugyancsak szétterpesztve ölébe nyugtatta, hogy vastag menyegzői gyürüit annál jobban megbámulhassák és ajkai körül mindannyiszor megelégedett mosoly játszadozott, valahányszor társnőinek ajakáról egy-egy bámuló kiáltást csalt ki a szokatlan aranyfény. Turidda azon az utcán járt föl és alá, mely a táncoló-helynek tőszomszédságában futott végig, két kezét nadrágja zsebébe tette és szépen faragott pipájából bodor füstfelhőket eregetve udvarolgatott a parlagi szépségeknek. Külsőleg a világ legközömbösebb kifejezése látszott meg rajta, de belsőleg roppantul bántotta őt, hogy Alfio szekeresnek, Lola férjének, annyi sok a pénze és hogy a büszke Lola valahányszor találkoztak, mindig olyan közömbösen nézett rája, mintha bizony eddigelé soha sem találkoztak volna.

— Ennek a nyomoruságos emberfiának majd odatenyerelek még! — mormogá Turidda és bosszut forralt.

Alfioval szemben Cola lakott, a vincellér. Ennél még a kutya is bankón hevert, azonkivül volt egy szép leánya, szép és eladó.

Turiddának sikerült a Cola házába bejutnia és alig telt bele pár hét, már fülig szerelmessé tette magába a szép Lantinát.

— Ugyan, ugyan Turidda, mondá egy izben Lanta, miért nem megy ezekkel a szép dolgokkal inkább Lolához, s miért nem mondja neki ezeket?

— Ah, Lolához? Mit csinálnék én Lolánál? Ő nagyságos asszony lett, a ki férjhez ment egy istállóhoz és négy öszvérhez, no hiszen az az igazi. Kegyelmed kedves Lanta lelkem, fölér száz és száz Lolával és én ismerek valakit — ezt mondva titokteljesen hunyoritott a szemével — a kinek Gna Lola és az ő védszentje is csak akkor érnek valamit, ha magácska is velük van. — Gna Lola — Gna Lola, folytatá gúnyos kaczajjal, Gna Lola arra sem érdemes hogy kegyelmednek lába saruját föloldja.

— Az az a régi mese a rokáról, mondá Lantina, a ki az egész körülményt nagyon jól ismerte.

— Milyen szép vagy te galambocskám! suttogá hirtelen Turidda.

— Tartsa csak otthon a kezeit!

— Talán attól fél kelmed, hogy megeszem?

— Nem féltem sem a kegyelmed lelkét, sem a védangyalát! válaszolá Lantina hirtelen.

— Aha! tréfálkozott a katona. Oh lelkem tudják már, a te anyád is csak Likodiából való volt. Forró vér, pezsgő vér! Jaj kincsem, beh szeretnélek a szememmel elnyelni!

— Hagyjon inkább ott, a hol vagyok.

— Ha gazdag volnék, akkor kegyelmednek Lanta lelkem, nőmmé kellene lennie.

— Én ugyan nem akarok négy öszvérrel összekelni, mint Lola, hanem azért hozományom van, még pedig bezzeg becsületes. A jó isten talán csak férjet is küld hozzá kellő időben.

— Hogy kegyelmed gazdag, angyalom, azt már régóta tudjuk.

— Hátha olyan jól tudja, akkor siessen. Apám mindjárt beléphet és annak bizony csöppet sem örülnék, ha együtt találna bennünket itt az udvaron.

A szigoru papa csakugyan megleh tősen dühös arcot vágott, hanem a figyelmes leányka oly sok munkát talált magának, hogy alkalma sem nyilt ezt észrevenni. Semmit sem látott, csak a piros bersagliesi sapkát, melynek aranyos bojtja a szemei előtt táncolt.

Az öreg Cola kiutasitotta a délceg mihasznát, ki az ajtó elé, a friss levegőre. De leánykája kinyitotta az ablakot és az illatos jácintok mögé rejtőzve egészen késő estig elpletykázott a hetyke bersaglieroval úgy, hogy pár hét mulva az egész szomszédság nem is beszélt már egyébről, mint Lantáról és az ő csinos katonájáról.

— Egyszer csak elmegy az eszem miattad, suttogta egy este Turidda, máris elvesztettem az étvágyamat és jóformán semmit sem alszom.

— Mesebeszéd! Tromfolta le Lanta egész hidegen.

— Volnék csak Viktor Emánuelnak a fia, szavamra mondom, mindjárt elvennélek.

— Mézes madzag . . .

— A boldogságos szűznek szent nevére esküszöm, hogy tenyeremen hordoználak.

— Az igéret szép szó . . .

Lola minden este féltékenységtől remegve hallgatta ezt a szerelmes fecsegést és mig a virágoknak levelei mögött bujkált, hol forrón szökött a vér arczába, hol hideg láz járta által csontját, velejét. Akkor aztán találkozott az utcán Turiddával.

— Nos, Turidda komám, hát már meg sem ismeri a régi jó barátokat?

— A hogy mikor, volt a válasz. Boldog az, kire magad ráismersz.

— Ha meg akarsz látogatni, akkor tudhatod, hogy hol lakom, nevetett sátáni mosolylyal. Amugy is eleget hallottalak ablakom alatt fütyörészni, jó madár.

Ezentul Turidda Lolánál mindennapos vendég volt, Lanta pedig, a ki ezt csakhamar észrevette, haragosan csapkodta be orra előtt az ablakot. A szomszédok szánakozva mosolyogtak a »szegény Turidda« fölött, Alfio mester pedig egyre járta be a szomszéd falvakat öszvéreivel. Azoknak kellett azt a sok szép aranyat megkeresni, a mivel Alfio kedves Loláját meglepni szokta.

— Jövő vasárnap elmegyek a szent gyónáshoz, szólt Lola Turiddához, hiszen egész éjjel fekete szőlővel álmodtam.

— Eh mit, bolondság! Gyónni! Maradjál inkább itthon!

— Nem, Turidda! szólt Lola nagyon komolyan, férjem hazajövetelekor mindenesetre kérdezni fogja, hogy miért nem gyóntam, hiszen húsvétra jár az idő.

És Lanta, az elhanyagolt, a megsértett szomszédasszony, ép az lett Lolának utóda a gyónószékben. Ájtatosan térdelt ott, de hirtelen egész csufondárosan fordult a töredelmesen imádkozó Lolához és odasugta neki: »a te büneidet ugyan soha sem fogod magadtól elodázni. Jó lenne, ha a pápához mennél Rómába, az ugyan megmondaná az igazságokat.«

Alfio mester is visszatért végre négy öszvérével. Zsebe csak ugy duzzadt a sok pénztől és hüséges kis nejének pompás vörös ruhát hozott a városból a szent ünnepekre.

— Azt ugyan kár volt kegyelmednek elhozni, — sugta oda neki Lanta — mert a mig kegyelmed oda járt, a felesége ugyan szépen fölcifrázta a háza tájékát.

Alfio nagyon is jól ismerte az ilyen élceknek az értelmét, de szilárdul bizott nejének hüségében és azért roszkedvüen szólt ada Lantának, hogy: — Majd utána nézek én most mindennek, de legyen az isten irgalmas és kegyelmes neked és egész pereputtyodnak, hogyha hazudtál. Egytől-egyig kikaparom azokat a macskaszemeiteket.

— Csak kaparjon, kedves komám, nevetett a kis boszorka, csak kaparjon bátran, azt ki nem kaparhatja, a mit ezek a szemek láttak. Már pedig akkoriban, mikor Turidda a kegyelmed házába lépett, akkor ezek a szemek nagyban világitottak. Azért csak kaparjon kedves komám, ha tud, ha mer!

— Mit? Hogy? Mikor? — mormogta Alfio a fogai között — Vagy ugy? Köszönöm szépen!

Turidda, mióta Alfio hazajött, nem igen legyeskedett már annak háza tájéka körül. Cserében talált jó pajtásokat, a kik felebaráti szeretetből elvitték a korcsmába. A piros bor pompásan izlett neki és egy kis kártyajátéknak sem volt elrontója.

Igy ültek husvét előestéjén a sarki korcsmában és az asztalon jókora májas gőzölgött, körülvéve pompás puliszkával. Akkor egyszerre belépett Alfio. Sötét tekintetéből kitünt, hogy miért jött. Azért Turidda, mint jó katona, fölállott és bevárta ellenfelét.

— Mit parancsol, kegyelmed Alfio koma? — kérdé Turidda.

— Nem parancsolok semmit, csakhogy már rég ideje tatálkoztam kegyelmeddel és most azért jövök, hogy a tudvalevő dologban végezzünk egymással.

Turidda eleinte egy pohár syrakusai bort kinált volt neki, de Alfio kezének egyik mozdulatával visszautasitotta — ekkor Turidda lépett hozzá és igy szólott:

— Itt vagyok hát, Alfio komám, itt vagyok!

— Hogyha holnap reggel, — kezdé Alfio sötéten, — hogyha holnap reggel kijöhet kend a Canziriához, ott a fügefák mellett, akkor a tudvalevő dolognak tökéleten végére járhatunk.

— Várjon meg az országuton, napkeltekor ott leszek. Akkor aztán szolgálatára állok szóval és tettel.

Igy szólott a két ellenfél és megadta egymásnak a kihivó csókot. Turidda könynyedén beleharapott a szekeresnek füle cimpájába és ezzel ünnepélyes fogadást tőn, hogy igéretét mindenben teljesiteni fogja.

Este Turidda lehajtott fővel ballagott hazafelé. Öreg anyja, Gna Nunzia ép az imént ejtette bele a tűzbe legszebb porcellántányérját, a mi szerencsétlenséget jelentett.

— Édes anyám, kezdé Turidda, emlékszel még arra, mikor elvittek a katonasághoz s karjaidból kiragadtak, ugy hogy azt sem tudtam, látlak-e valaha vagy sem; emlékszel rá? No hát, akkor csókolj meg amugy igazán a szivedből, mert holnap nagyon, de nagyon messzire fogok tőled elmenni.

Gna Nunzia sirva fakadt és forró csókot nyomott fiának arcára és ajkaira.

Alig pitymallott, midőn Turidda máris talpon volt, csizmástól és sarkanytustól ép ugy, mint akkor, midőn anyjától legelébb eltávozott. Magához vette a nagy kést is, melyet előtte való napon a szénapadláson elrejtett volt, azután utnak indult, végig a széles országuton a Canziria felé, a merre a fügefák voltak.

— Jézus Mária, hova ilyen jókor? — kérdé Lola, midőn férje szokatlan időben fölkelt, hogy Turiddával találkozzék.

— Itt közelben van egy kis dolgom, — mondá Alfio sötéten, mialatt utra készült, — de rád nézve valóban jobb lenne, ha nem látnál többet.

Lola ugy megijedt, hogy hamarjában egy szál ingben térdelt le az ágynak fejénél, azután kezébe vette a rózsafüzért, melyet Fra Bernardino hozott neki a szent földről és annyi miatyánkot mondott, a mennyi csak sebtiben eszébe jutott.

— Alfio bátya! — mondá Turidda ellenfeléhez, — Alfio atya, a milyen igaz, hogy egy isten van a fellegek felett, olyan igaz, hogy nagyot vétettem kegyelmed ellen és le is szuratom magamat kegyelmed által, mint valami rühös kutyát. Hanem mielőtt idejöttem, még egyszer láttam öreg édes anyámat: fölkelt, hogy láthasson mielőtt elmegyek. A mily igaz, hogy egy isten van, én megölöm kegyelmedet. Mert anyuskám én nélkülem nem élhet. Erőszak ellen erőszak!

— Ugy van jól! — mondá Alfio mialatt zekéjét lehuzta és vállára akasztotta, — ugy van jól. Hadd legyen ez valóságos istenitélet!

Mindketten ügyes harcosok voltak, Turiddáé volt az első szurás és ellenfelének karján mély sebet ejtett.

— Jaj nekem, Turidda koma! — kiáltá Alfio, — tehát csakugyan szörnyü halált akar bennem okozni?

— Természetes! Hát nem megmondtam, hogy az öreg asszonynak nem szabad miattam sirnia. Azt ne tegye soha.

— Nyisd ki a szemedet! — kiáltott ekkor hirtelen Alfio, jótéteményeidet vissza adom neked kamatok kamatjával.

S mint ingerült oroszlán ugrott Turiddához, közvetlen előtte lehajolt egy maroknyi homokot kapott fel és azt ellenfelének szemei közé hintette.

— Jaj nekem, kiáltá Turidda, meg vagyok vakitva. Meggyilkolnak! Árulás Árulás!

Alfio egy hatalmas döfést adott a gyomrába, ugy hogy összerogyott, egy másikat a torkába és egy harmadikat a halántékába. — Egy — kettő — három — igy ni babám, ez a köszönet, a miért meggyaláztad a házam táját. Most már sirhat az édes anyád, ha, ha, ha!

Turidda ide-oda hentergett a fügefák között, végső fájdalmában még egyet vonaglott. aztán élettelenül terült a porba. A vér patakzott a torkából és alig birta dadogni: »Szegény anyám!!« Szegény jó anyám!

A MOSZLIM PRÓFÉTÁK.

Irta dr. HATALA PÉTER.

(Folytatás.)

Kufában, Irak fővárosában, nemsokára a Meteor letünése után uj próféta támadt: Abu Khattáb. Az Ali-ház pártosa volt, de nem fogadták szivesen. Azt hirdette, hogy ő láthatatlan Imámnak látható képviselője s közvetitő. Alla a próféták fénye s a prófeta az Imám fénye, e két fény mindig ragyog a világon. A vallás szabályait szó szerint csak a köznép tartozik követni, az értelmesebbek képlegesen értelmezzék e törvényeket, szellemi jelentőségük szerint. Életével lakolt Manszur abbaszida kalifa alatt. Nagyobb bajt okozott Manszurnak Osztazis perzsa eredetű próféta; sok ezer követője volt, több

győzelmes csatában megverte a kalifa seregét, de elvégre a próféta mégis legyőzetett.

Az ősázsiai ind eszme, az istenségnek megtestesüléséről szóló tan, a fejedelmeik iránt határtalan hódolattal viseltető perzsák közt termékeny talajt nyert. A ravendi nevü felekezet Manszur kalifát istennek hirdette. Manszur e tant hirdetőinek vérébe fojtotta; de véglegesen ki nem irthatta. Századok mulva is hatalmas prófétái támadtak.

Mások az istenségnek megtestesülésére nem kivánták a fejedelmi származást: hanem azt hirdették, hogy Isten bármely jámbor emberben megjelenhetik, megtestesülhet. Manszur közvetlen utódjának Mahdi-nak idejében 779—780. Kr. u. Merv-ben bizonyos Ata nevü timár, ki félszemü s rutarcu volt, de a büvölés, szemfényvesztés mesterségében igen jártas: azt állitá magáról, hogy benne az istenség megtestesült. A lélekvándorlást is hirdette.

Aba, midőn az emberek közt megjelent, arany álarcot viselt, azért álarcos prófétának cimezték. Az Oxus folyó tulsó partjain, s a Turkomannok között is, sok követőre talált. Dicsősége azonban nem volt tartós. Maguk a hivek kijózanodtak, midőn reá jöttek a próféta csodáinak nagyon természetes okaira.

A kalifa hadai Szenám várában, utolsó menedékében megostromolták. Midőn a veszedelem torkába jutott, először feleségeit mérgezte meg, azután önmagát . . . Megmaradt hiveit, a győzők felkoncolták.

Ily sorsa volt az arany álarcu prófétának!

Nem igen sokára, Mámun kalifának dicsőitett uralkodása alatt egy perzsa: Bábek, a lélekvándorlást s az istenség megtestesülését hirdette, s önmagáról azt állitá, hogy Budha, egy régi fejedelem ő benne megtestesült. A Korán t, képlegesen, allegoricus módon értelmezte Örményországban, Adzerbigan-ban s Khoraszánban nagy hatalomra vergődött. A kalifák seregei husz esztendeig küzdöttek e prófétával; mig Számirrá-ban — Motászim kalifa parancsára — lefejeztetett. 837-ben Kr. u.

Teheran vidéken, egy hires próféta: Ali született. A feketék, a rabszolgák, a zeng-ek szószólója. Kezdetben a keleti arab tengerpartokon, Bahrein-ban izgatott az Ali-ház mellett. De menekülni kellett s igy eljutott Baszszorába, később Bagdádba. 869-ben ismét Baszszorába ment s ott a feketéknek szabadságot és gazdagságot igért Büvöléseit, szemfényvesztéseit csodáknak nevezte el, s a nép azoknak vette; sok követője támadt s az Eufrát alsó vidékén győzelmesen hatolt előre . . . De előnyomulását rablás és végpusztulás jelölék. Tizennégy évig, raboltak, gyilkoltak, pusztitottak a Zengek; megverték a kalifák seregeit, tartományaikat elhóditották, de elvégre 883-ban tönkre verettek s Ali Zeng prófétának feje Bagdadban közszemlére kitétetett!

Maimun, Abn Khattabnak, ki Kafa mellett a mocsárokban megöletett, buzgó tanitványa, mesterének katastrófája után Jeruzsálembe menekült, hogy az Eufrat tartományoktól mentől távolabb lappanghasson, fiára, Abdallára, hagyta vallásos örökségét. Abdalla ügyes bűvészszé képezte magát, de prófétai szereplése nem sikerült. Csak titokban terjeszté ennélfogva tanait. A világon mindig van egyházi fővezér, Imám. E tiszt apáról fiura száll és soha magva nem szakad. Az Imám csak akkor halhat meg, midőn már fia, ki utódja lesz, megszületett. De az Imám nem mindig látható. Az iszlam előtti korban az Imámok nem valának láthatók. Az első látható Imám Ali volt s hetedik unokájáig Iszmailig láthatók valának az Imámok, azóta nem láthatók, de végre mégis láthatókká leendenek. De közvetitőik vannak. Ilyennek önmagát hirdette. Ispahán környékén is, Khurisztánban, nagy buzgalommal működött, innen, az abbaszida hatóságok által üldöztetve, Baszszorába menekült, innen Szalamiába, Aleppo és Emesza közt. Ott meg is halt. Tanát fiára, Ahmudra hagyta örökségül.

Szalamiából sok hive ment szerte szét a nagy kalifa birodalomba, s terjesztették tanát.

Hamdan-Karmat Irakban, földmivelő volt s nem csak elfogadta Ahmed tanát, hanem terjesztette is sorsosai közt. Prófétájuk lett. Irak népének nagy többsége arámi törzsekből állott, a hóditó arabok rájuk erőszakolták volt az iszlamot s anyagilag is nagyon sanyargatták. Valamint Ali a Zengek, a rabszolgák prófétája volt: ugy Hamdan-Karmat a paraszt-

tok prófétája lőn. A kalifák serege nagy nehezen birta a karmatákat leverni. Hoszain Ibn Zakaruja vezérlete alatt, a karmaták Hama mellett összeütköztek a kalifa hadseregével, de a legelszántabb vitézségük dacára tönkre verettek 903-ban Kr. u. Zakarnya a vezér eltünt, de egyik hive Abn Ghanim Abdalla, ujból fellelkesité a karmatákat. Isteni kinyilatkoztatásként hirdette, hogy a világ vége elközelgett, s a Mahdi, a vezér, az utolsó próféta legközelebb győzelmesen fog megjelenni . . . Zakaruja az eltünt vezér, hirtelen megjelent, . . . hivei majdnem istenkép fogadták. — Valahányszor nyilvánosan megjelent, le volt fátyolozva. Sok nyers bedavi csatlakozott hozzá, s a karmaták iszonyuan pusztitottak Sziriában.

Egy századig tartó bajokat okoztak.

A karmaták Bagdadot, a kalifák székvárosát is elfoglalták, ámbár nem soká tarthatták. Mekkát a szent várost is hatalmukba ejtették s a Kábából a fekete követ elvitték. Huszonkét évig volt a szent kő birtokukban.

A szélső siiták mistikus tana, jelesen a jövendő Mahdi-ról, a Messiás-ról, a ki minden igazságtalanságot megtorol — szóló tan: igen alkalmas eszköz volt az elégületleneknek különbféle fajait egy zászló alá gyüjteni.

Akinek az uralkodó dinastia nem tetszett és bármi okból boldogabb időket várt, oda csatlakozott a siitákhoz; ezek fenhangon hirdették, a dolog jobbra fordultát a jövendő Mahdi, a Messiás alatt. A rabszolgák is, a parasztok is jobb idők után sóvárogtak, a jelen nyomortól szabadulni akartak, tehát — ép ugy mint mai nap Szudánban történik — seregesen tódultak a siita próféták és Mahdik zászlója alá. Kivált a nem arab nemzetiségek.

Azért a siita eszmék, főleg a tulzók Afrikában is, a Nilustól kezdve az Atlanti Oceánig, igen termékeny talajra jutottak. A nagy berber törzsek, elégedetlenek voltak hóditóiknak, az araboknak uralmával.

Abu Abdalla, Szanaaból, Arábiából eljutott Afrikába s a Katáma nevü nagy berber-törzs elfogadta tanát, nem sokára más rokontörzsek is. Prófétájuk lőn. Azt hirdette, hogy a szent Imám az Ali családból eljövend eddigi rejtekéből, övé lesz a legfőbb egyházi és világi hatalom. Alinak egy sarjadékát Obeidallát fiával együtt a fogságból — Szigilmászában, kiszabaditá s a jövendő, elrejtett Imámnak, Mahdinak nyilvánitá.

A 920-dik évben felépité uj székvárosát, Mahdijjá-t, a Mahdi városát . . . Ez volt hiveinek Mekkája. Obeidalla a csalatkozhatlan Imám, a nő közösséget hirdeté; a szokásos moszlim imákat megváltoztatá; a Ramadán havi bőjtöt fölöslegesnek mondá. De önmagát istenité. Ellenében a berberek közt Tetuán környékén a Ghomára törzsben egy próféta támadt: Hami m. Ennek iszlamja kényelmesebb volt. Nem ötször hanem kétszer kelle napjában imádkozni; reggel t. i. és este. A Ramadán havi bőjtöt három napra leszállitá. A mosakodásokat, a tisztasági szertartásokat, a mekkai zarándoklatot feleslegesnek mondá. A disznóhus evését, de csak a nőstény disznóét, megengedé. A tojás eledelt megtiltá. Hetenkint szerdán délig, csütörtökön egész nap bőjtöt tartatott, ki e bőjtöket megszegte, a prófétának öt tehenet fizetett. Berber nyelven irott, külön koránja is volt. Hiveitől tizedet vett. A hódolni nem akaró törzseket fegyverrel támadta meg.

Csak pár évig tartott szereplése, Tanger környékén a Moszmuda törzs megölte 927-ben. Obeidalla halála után fiával Abdul-Kászim Imámmal szemben is föllépett egy berber próféta: Machlad. Nagy siker koronázta felléptét, mert a berberek már ki nem állották az Imámok zsarnokságát, s korábbi reményeikben csalatkoztak. De az uj próféta is fejedelmi fénynyel vette magát körül, s ezáltal demokratikus szellemü hiveit maga ellen zuditá. Az Imám serege elvégre legyőzte, elfogta, s nagy kinzások után megölte — 947–48-ban.

Obeidalla utódainak hatalma folyton terjedt; elfoglalták Egyiptomot is és székhelyül Kairót választák. Itt leghiresebb lett közülök Hákim kalifa, — az 1008-ik évben kezdett uralkodni — a drúzok maiglan isten gyanánt imádják. Esztelen zsarnok volt, kit saját nővére gyilkoltatott meg.

Az ultra siita dogmának ez volt egyik iszonyu megtestesülése.

Az Aszszaszinok hires rendje szinte az ultra siita eszméken alapult, az isteni csalatkozhatatlan főnök iránti feltétlen engedelmességen.

És ez volt a misztikus fanatismus netovábbja.

A mongolok Hulagu khán alatt, megtörték az aszszaszinok hatalmát, melytől kétszáz esztendeig sok moszlim fejedelem rettegett . . . Ily soká tudták ravasz főnökök, alattvalóik fanatismusát fentartani és kizsákmányolni . . .

De mindezek, ezelőtt hét, nyolcszáz évvel történtek.

Nálunk is akkor és később is boszorkányokat égettek.

A mongolok az abbiszidák trónját és az aumgy is bomladozó kalifa birodalmat tönkre tették.

Ekkor is támadtak próféták, keleten is nyugaton is.

Midőn a török szultánok vették át az arab kalifák örökségét: a régi okok is hasonló eredményeket szültek. Politikai, társadalmi, vallási bajok reformátorokat, prófétákat támasztottak.

Igy a többi közt 1596-ban egy öreg ember Konstantinápolyban Mahdinak hirdette magát — felakasztották . . . Egy másik Mahdit szinte Konstantinápolyban, a szultán a Bajazet-mecset udvarán karóba vonatott.

1638-ban Kis-Ázsiában egy dervis Mahdinak adta ki magát, a szultán hadaival győzelmes csatákat vivott; hivei sérthetetlenek tartották . . . végre legyőzetett, s a török vezér, hogy a sérthetetlenség hitét megcáfolja, szijjakat hasittatott a Mahdi bőréből, s ujjait egyenként vagdostatta le.

Szótlan tűrte a szenvedő s a hóhért e szavakkal inté: Rá érsz! . . . Ne siess! . . .

És a siiták birodalmában Perzsiában 1840-ben támadt hires próféta Báb, és női apostola: Korrat al Ain, — a szem gyönyörüsége. — Amazt Tebrizben agyonlőtték, ezt Teheránban megégették a sáh parancsára.

Mindkettő menekülhetett volna a halál elől, de nem akart.

A nép szent vértanukul tiszteli e jobb sorsot érdemelt reformátorokat.

Az iszlámban a próféta személyében központosul a vallás, s a valláson alapszik az állam. Az államfő, a kalifa, egyuttal egyházi fő is volt ezen theocratiában.

Azért a koronkénti reformátorok a prófétaság nimbuszával szereztek tekintélyt — de egyuttal összeütközésbe jöttek az állammal, mert reformátori törekvéseik bármily irányban érvényesültek is: okvetlen ellenkezésbe jöttek a theocratikus állammal és annak kardjával.

Mohammed Ahmed, ki Elobeid mellett tönkre tette Hiks pasa seregét — a táviró igy igazitja ki első hireit — a vadai szultánhoz irt levelében azt mondja, hogy a kalifátust akarja visszaállitani Medinában . . . Tehát az iszlám régi dicsőségét

Ugy leszen-e, megválik! . . .

MAGYAR MÜVEK AZ ŐSZI TÁRLATON.

A kiállitás második sorozatának a három rendbeli pályamunkák kiváló érdeket kölcsönöznek. A régi s az uj gárda tagjai számos jóravaló művel álltak ki a versenyre s e képek — más-más iskolák termékei — bő alkalmat adnak az elmélkedésre. A lendület, mely képirásunkban ugy a genre-, mint a tájfestészetben nyilvánul: minden tekintetben örvendetes. Persze a nagy stil iránt most is kevesebb az érzék, s ha Paczka Ferenc nem küldi »Emese álma« cimü müvét: a históriai müfajt csak néhány vázlat képviselné.

Különösen nagy a vetélkedés a Ráth-féle dijért, melyet sokan Baditz Ottónak szántak. Öt különféle nagyságu s más-más értékü művel köszöntött be, melyek közt két pendant-kép: »Fürdés előtt« és »Fürdés után« cimmel igénytelenebb darabok. Szép mű ellenben a »Kisértés« cimü; dacára annak, hogy a háttérben látható öreg aszszony inkább kedélyesnek, mint gonosz indulatunak látszik, s a lány keleténél kevésbbé figyel arra, a mit neki sug. Különösen szépek a lány kezei. Ebben látszik a müvész rajzolási képessége s a distinguáltság, a mire mindig törekszik. Van Dyck ugylátszik kedvenc mestere neki: csak ugy, mint Munkácsy, a kitől azonban hamar emancipálta magát. A technikában is nagy haladást tanusit. A hús-szinek átlátszók, jellemzetesek, s a gyöngy-ékszer csillogása azt mutatja, hogy ecsete néha a Tizian palettájáról is szeret torkoskodni. Mindezzel azonban nem akarom szemére hányni, hogy eklektikus. Sőt bátran merem állitani, alig van ujabb figurális festőink közt egy is, a kinek indi-

vidualitása már korábbi képein is oly határozottan érvényre jutott volna, mint éppen a Baditz Ottóé. Azt persze nem hallgathatom el, hogy a »Kisértés«-en minden eleganciája és régies jellege dacára, kelleténél jobban látszik meg, hogy a müvész a nagy közönség s a műárus igényeivel is megalkudni igyekszik.

Szerényebb a »Magányosan« cimü kép, mely egyszerü, ékes bourdoir-t s abban szőke nőt tüntet föl, érdekes profilban, amint kézi munkával foglalatoskodik. Az interieure rejtelmességét, csöndjét rendkivül finoman adta vissza a müvész; s a magányos alak, kiben Spányi Béla szép nejére ismerünk, a legjobban illik e környezetbe. A szinek minden ellentéte teljes harmoniába olvad itt. Ugyane profil-fejet életnagyságban is mutatja Baditz Ottó »Arckép« cimü festményén. Ez kétségkivül legbecsesebb müve a képirónak, ki tudja, hogy ezt a müfajt, melyet a fotográfia évről-évre mindjobban háttérbe szorit, s melyet a festők elhanyagolnak, teljes ambicióval, öntudattal jóval fölül lehet emelni a müvészet mindennapi szinvonalán. Azt meg kell nézni, miként érti Baditz Ottó, a női arc minden vonását, a tekintetet élethiven s mély jellemzéssel visszaadni. Ebben semmi keresettség, csak müvészi választékosság: semmi kapkodás, hanem merő öntudatosság. S a kék és sárga, e két ellentétes szin, mily barátságos összhangot s élénkséget kölcsönöznek a ruhának. Sokan azt hitték, hogy ezen arckép kapja a kétszáz aranyat.

Terjedelmes mü s mégis vázlatosnak tetszik Ebner Lajos »Ujoncok« cimü képe. A korcsma belseje ugyancsak lármás. Ott huzza a cigánybanda s a tüzes nótára erőltetett jókedvvel járják a besorozott legények. Középütt az előtérben nyalka, szőke legény ül, lehorgasztott fejjel, nem is hallgatva öreg anyjára, a ki aggódva áll mellette s vigasztalni próbálja. Jobbra hosszu asztalok mellett a társaság többi tagja ül s hevesen iszik. Kiválóan szép részletek mellett egész sor befejezetlen detaillal találkozunk rajta; de azért az első nagyobb kép ez, mely a Párisban élő müvész tehetsége finomulását mutatja. Meglepő az, hogy eredetiségét a jó iskola nem birja csökkenteni.

Vastagh Györgytől, ki azonban nem pályázik, egy »Férfi arckép« látható. Tolnai Lajost ábrázolja és érdemes, sikerült munka. Fekete diszruhában, prémes mentével, érdemjelekkel áll ott a magyar államvasutak igazgatója; keresetlen, természetes poseban. Az arc egészen élethü, s a jellemzés is találó. Szintoly jóravaló mü egy »Gyermekarckép«, mely kis leánykát ábrázol. Fekete szemeiben merő okosság. Akár csak jó barátunk volna: oly életteljesen néz ránk.

Sok igényt kelt Gyárfás Jenő »A tél örömei« cimü sajátságos kompoziciójával. Valóban meglepő ez erősen realisztikus kép, ugyanama festőtől, ki tavaly a »Tetemre hivás«-sal lepte meg a mücsarnok látogatóit, kik addig nem igen ismerték nevét. Az Arany balladájának illustrátióján különben nem a főalak, a lépcsőn lefutó Abigél, hanem a mellékszemélyek keltettek figyelmet, kiket a müvész genreszerüen, életteljesen jellemzett. Az a gond és közvetlenség, mely ez alakokon nyilvánult: az uj képen is ennek minden részletében feltalálható. De a festő nagyon is sokat akart. Annyi mindennel terhelte meg képét, hogy a szerkezet központjáról, az akció egységéről teljesen megfeledkezett. A disznó-ölés különféle stadiumait, az azzal összefüggő jeleneteket egész panorámaszerüen mind föl kivánta tüntetni s alig maradt hely a vásznon, melyet alakokkal meg ne tömött volna. Szinte kapzsi a tér kizsákmányolásában. A hóval boritott udvaron a kut mellett foly a nevezetes dolog. Az egyik disznó már le van forrázva s most két izmos legény ketté vágja a földön. Mellette egy másik, szintén leölt sertést vizzel öntöznek. A munkának sok a nézője; a hová a szem néz mindenütt néhány alak, sőt csoportok láthatók. E detailokban sok az érzés s rajzbeli bravour; de a kép inkább tanulmány, mint bevégzett mü. Szinei nyersek s levegő távlata nincs. Kiforratlan, de izmos tehetség alkotása.

Ugyane hibában szenved Kubányi Lajos képe a »Vásári részlet«. Ezen is sok a részlet, s a festmény nagyon is tömöttnek, tulterheltnek tetszik.

Az ujabb nemzedék tagjai közül Tahy Antal is minden ujabb képén nagyobb haladást tanusit. Két év előtt csak szerény tájképecskék alatt találkoztunk nevével s az idén már számos alakkal népesitett katonai genre-t mutat be, bátran belemarkolva a »teljes élet«-be. A bosnyák föld egy dom-

bos, árkos vidékét festé, a melyen egy csapat baka pihenőt tart. A magaspartu vizmedence fölött hid vezet; ezen valamint a földön szanaszét állnak, ülnek, hevernek a fáradt legények. A kép cime »Bosnyák kalauz«. A kék egyenruhás alakokat tőrülmetszetten varázsolta oda a müvész; s a tájrész is üde.

Kész történeti kép csak egy van a tárlaton: Paczka Ferenc »Emesé«-je. A magyar őstörténetből meritett tárgyat a fiatal müvész ép oly tapintatosan, mint érdekesen érzékitette. Álmos vezér anyját fiatal nomád asszonynak tünteti föl, ki ékes sátrában pihen. Most ébredt föl álmából, melyben a turul-madár meglátogatta. E látogatásnak köszönhető, a mythologia szerint, hogy a magyar nemzetnek később vezére támadt, ki őseinket a határig vezeté. Ezt Emese álmában, mint fényes jövőt előre látta, s most, hogy szemeit fölveti: álmulva s a gyönyörrel küzdve gondol rá, vajjon az álom: valóság-e csakugyan? A turulnak egy tolla ott maradt a patyolat-ruhán, melyen Emese pihen; maga a madár a sátor tetejére szállt. Látni való, hogy a felfogás elég diszkrét, nem ugy, mint a hogy Lédát szokták festeni a hattyuval. A kép fő előnye különben a kivitel rendkivüli gondosságában, lelkiismeretességében nyilvánul. A női testet minden részleteiben hiven, szabatosan rajzolta és mintázta a müvész. Az idomok báját a szinek üdeségével, természetességével s a formák bevégzettségével egész hatásosan tünteti föl. Szó sincs róla, hogy Árpád vezér nagyanyja pompás, fejedelmi asszonyka volt, még ha kicsit cigányosnak tetszik is nekünk. De hát Paczka Ferenc nem akarta a historiai stil kedveért az egyszerüséget s természetességet fölál. dozni. Lesz is kritikus, a ki a történeti jelleget nélkülözni fogja benne; én szivesen lemondok róla, s élvezem azt, a mit a müvész bőven nyujt e kompoziciójában: a közvetlen, öntudatos festői szépet.

Az Ipolyi-féle dij tudvalevőleg vázlatokra és kész történeti festvényekre szól. Paczka Ferenc képe ennélfogva nemcsak a Ráth-féle aranyakra, hanem erre a jutalomra is pályázott. Versenytársai közül tán legtöbb reménye volt Aggházy Gyulának, ki a »Munkácsy-ünnepély«-t örökité meg. A szinhely a mücsarnok nagy terme, melynek hátterében a »Krisztus Pilátus előtt« cimü kép látható. Itt folyt le az emlékezetes mozzanat, a midőn Ipolyi Arnold püspök, mint a képzőmüvészek társulat elnöke magasztaló beszéd kiséretében a koszorut átadta a világhirü mesternek. Aggházy Gyula a nehéz föladatot merészen és sok szerencsével oldotta meg. A zöld szőnyeggel boritott asztal körül félkört képeznek a választmányi tagok: köztük Majláth György országbiró, gróf Zichy Jenő, Tarkányi Béla kanonok, Perlaky Kálmán, Keleti Gusztáv, Pulszky Ferenc, Huszár Adolf, Tölgyessy Artur, Barabás Miklós, báró Lipthay Béla, Fraknói Vilmos kanonok s a müvészet számos képviselői. Maga Munkácsy Mihály közepütt áll, félig háttal a néző felé fordulva, a mi bizony nem valami szerencsés pose-nak mondható. A sok fekete ruha is némi egyhanguságot kölcsönöz a vázlatnak, melyen a portrait-k persze még csak nagyjában, néhány vonással vannak jelezve s az ünnepi hangulat egyáltalán nem nyert még kifejezést.

Székely Bertalan, »Zrinyi kirohanásá«-t mutatja be egy szines, mozgalmas jelenetben. A vár égése, a kétségbeesett magyarok csoportosulása, a bucsu s a diadalra indulás ellentéte — mindez élénken tárul elénk s a müvész történeti képeiből ismert előnyök közül többet egyesit magában. Még gazdagabb Vágó Pál vázlata: »Kiev hódolása a magyarok előtt«. Szin, csoportositás, elrendezés s a felfogás is első pillanatra Matejkó János egyik-másik festvényét juttatja eszünkbe. A fiatal képiró sokat ellesett a lengyel mestertől; sokat is markol, de keveset szorit. Vásznán egész tömeget tüntet föl chaotikus rendetlenségben; s a nézőnek jó ideig kell szemlélnie a képet, mig az alakokat szétválaszthatja s a jelenet tartalmát részleteiben is tudomásul veszi. A hódoló lakosok s a győzelmes magyarok ellentétes jellemzését is nélkülöznünk kell. A ruházat, fegyverek különböző volta nem elég az ily fajkülönbség feltüntetésére. Dicséretes mindazáltal Vágó Pál ambiciója, melyről e sok gondot és sok tanulmányt igényelt mű is meggyőző bizonyságot nyujt. A negyedik versenyző: Margitay Tihamér szintén csak arra ad alkalmat, hogy buzgalmát ismerjük el. Sikert még nem találunk nála. Egyik vázlata, mely »II. Lajos holttestének föltalálásá«-t ábrázolja, egész fölösleges munka, mert ugyanezt a tárgyat

hasonló felfogással s majdnem ugyanily alakokkal Székely Bertalan már egészen jól megfesté s müve a nemzeti muzeum képtárának egyik legbecsesebb darabja. A másik skizze, mely »Zrinyit a költő«-t tünteti föl, a mint eposát néhány vitéznek s egy szerzetesnek fölolvassa, egyszerü, igénytelen történeti genre, modoros felfogással, sokszor átható elrendezéssel. Individuális vonás egyik kisérletben sincs; legföljebb egy kis szabatosság a rajzban, s értelmesség abban, mint hozza az alakokat viszonyba egymáshoz.

A jurynek, mely a dij odaitélésére hivatva van, mindenesetre nehéz föladat jutott.

Már aziránt alig maradhatott fönn kétség, hogy a társulat nagy diját kinek adják. Ugy hiszem Mészöly Gézával ezuttal senki sem konkurálhat, a nélkül, hogy vereséget ne szenvedjen. A Balaton lelkes dicsőitője most is a legszebb idyllt festé. Soha. sem fogy ki a halász-motivumokból s rendesen a somogyi partok egy-egy derült napfényes pontját veti vásznára, oly hiven, annyi természetességgel, hogy meglepi a nézőt. Néha ő is meglesi, mint borul a láthatár, mint játszadozik az ősz bátyatag világa a szürkés krétás parton, a sárgás-kék vizen s mint lepi be a tárgyakat az ólomszinü pára, mely oly jellemző a Balaton vidékére nézve. A mester egész sor képei közt »A Balaton« cimü jókora darabot tüntet föl a tóból; afféle földnyelvet, sekélyes parttal, melyen talyigás szamár áll. A vizben tehenek bámészkodnak, az előtérben néhány liba sétál; s néhány kakas foglalatoskodik még a képen. A viz s a levegő átlátszó, hangulatos s ritka szép harmoniát kölcsönöz az egésznek. Pedig a motivum igen egyszerü; de ép abban rejlik Mészöly Géza ecsetének ereje, hogy költészetével mindent fölemel s mindennek hatást bir kölcsönözni. A »Siófoki részlet«, továbbá a »Velencei táj« s az apró csibéket feltüntető kabinetmüvek mind megannyi bevégzett képek, melyek ritkitják párjukat.

El is marad mögötte Spányi Béla, ki nagyobb hatásra számit, de kevesebb eszközökkel. Éppen a »Balaton mellett» cimü képe, melylyel Mészöly Gézának mintegy hadat akart üzenni, nagyon keresettnek látszik vetélytársa müvei mellett Ez a fehérség nem igen jellemző; s azért bármi más cime lehetne a képnek. De azért vannak brilliáns részletek e festvényen is. A levegő tükrözése s a staffage gyanánt szolgáló tehenek szinezése egyaránt természetes. Másik müve a »Szeptemberi reggel« cimü nem mutat uj vonásokat. Ugyanezek a tehenek, a vékony nyirfák s a sással benőtt viz a festőnek már más képeiből ismeretesek. Most mind e részleteket uj beosztással ép oly tetszetősen mutatja be.

Tölgyessy Artur évről-évre mind finomabb felfogásra, distinguáltabb kivitelre törekszik. — Mesterházy Kálmán szintén nagyot haladt s multkori igénytelenebb képei után szinte meglep két nagyobb tájfestvénye által, melyeken önállóságra törekedett. Csak járjon is inkább a maga lábán, még ha sántit is; a mi most mind ritkábban fordul elő nála.

Tarnóczy Berta egy üde képe, »Részlet Felső-Bajorországból«, viruló majorudvart mutat, barátságos házakkal s néhány libával és tyukkal. Az igénytelen tárgyat a gond s közvetlenség müvészivé igyekszik emelni. Szintén a bajor főváros lakosa Somogyi Dániel. Egy terjedelmes képe »Az Ortler csoport Trafoi mellett«, régi modorban készült kép, de azért nem modoros. Ligeti Antal és Telepy Károly még a régibb iskola hivei, amaz »Kesüj vizi töltés Nádudvarnál« cim alatt nagyobb látképet állitott ki, melynek legdicséretesebb oldala a kitünő perspectiva s az előtér gondos kivitele. A sással benőtt mocsaras vizbe hosszu part nyulik be, rajta juhok nyája közeledik, szemközt a nézővel. A háttérben kutgém rajzolódik le a szürkés levegő égbe. Az egész képen végtelen nyugalom terül el. Telepy Károly képe: »A dugáti ut Losonc mellett« változatos, hangulatos sceneriát mutat. A háttérben fasor, elől egy katona, amint puskájával céloz, távolabb néhány társa fut; továbbá hid, viz, partmosás tarkállanak a festvényen; a láthatárt pedig hegyek szegélyezik. Végül ki kell emelnünk Aggházy Gyula »Nyires erdő« cimü tájképét.

A csöndélet-képek közül Bubics Zsigmond, Konek Ida és Udvarlaky Béla néhány müve érdemel említést. Ezek azonban a társulati nagy dijért nem igen versenyezhetnek. Sokkal szerényebb alkotások.

Állatképet pedig ezuttal az egy Feledi Tivadar állitott ki. A »Vásárból hazafelé« s a »Lóugratás« cimüek azt mutatják, hogy a fiatal müvész (ki nemrég

tért vissza Rómából s most apósa Zichy Mihály talafalvi műtermében dolgozik) rendkivül nagyot haladt. Megfigyelési tehetsége izmosodott s a mit lát, azt hiven utánképezi, szivesebben hódolva a realisztikus hatásnak, mint a tulságos müvészi finomodásnak, a melynek most is ellensége. Meglehet, mire a társulat nagy diját ujra állatképre tüzik ki, Feledi Tivadar egész joggal magának igényelheti azt. Törekvése reményt kelt erre.

A három rendbeli pályázat eredménye nemcsak a müvészek, hanem a nagyközönség körében is méltán érdeklődést keltett.

PRÉM JÓZSEF.

SZIGETI A NÉPSZINHÁZBAN.

»**Csókon szerzett vőlegény.**« Énekes bohózat 3 felvonásban. Irta Szigeti József Először adatott dec. 1-jén.

Ott is csakugy otthon van, mint a nemzetiben. Sőt a népszinház mai megmételyezett, porhadt korszaka valóságos intésül veheti Szigeti megjelenését, mely ezt látszik mondani: »Térjetek meg fiaim, legyetek inkább együgyüek, mint mi régiek voltunk; az egészségesebb, mint a mai kicsapongó fölvilágosodottság.« S ebben igaza van. Hajdanta sok bolondság megfordult a szinpadon, de az mind természetes volt és egészséges kacaj kisérte. Azok emberek voltak, az operette alakjai azonban élclapfigurák tulnagy fejjel. Az élclapból pedig még a mai korban is elég hetenkint egyszer: vasárnap. Fájdalom, az operette mindennapos szükség kezd lenni. No de e keserves állapotról majd máskor. Örüljünk, hogy végre a népszinházban nemcsak gatyás paasztokat és szemtelen operette coupletteket látunk, hallunk, hanem egy bohókás vaudevillet is a komikum valódi forrásából: a polgári életből, a régi jó idők mintájára. Szigeti ez idők embere és igy a hajdan kedvelt tárgyait jól ismeri. Sőt maga is kedvvel emlékezik vissza az általa is játszott darabokra, melyek komikuma azon fordul meg, hogy valamely kitünő szini tehetség különböző célok elérésére mindenféle alakot ölt s ily módon megdönthetetlen akadályokat elhárit. Ilyen régi minták: Garrik Bristolban, Dr. Robin, Nem türöm a háznál, Sullivan stb. De azért bár Szigeti a régi jó idők embere, az uj időkből is megérti azt, a mi jó: a haladást. Az ötlet, melyet a mintáktól kölcsön vett, ma már nem volna elég drámai megoldásra: ő azt csak a bonyodalom megindítására és mulattató töltelékül alkalmazza. Igaz, hogy bármily mulattató is, e töltelék 2 felvonáson át tart. Az öreg Csontai Lőrinc ugyanis, a ki unokaöcscse, Béla rajongását a szinésznő Ábrai Irén iránt mindenkép meg akarja akadályozni, fogadkozik, hogy csak akkor lesz Irén Béla felesége, ha ő, a nagybácsi, a szinésznőt ismerve vagy ismeretlenül hatszor megcsókolja. A két első felvonás alatt a leleményes szinésznő 4 csókig képes felvinni. De ez nem drámai haladás. Mert hiszen egy csók csakugy megtenné a szolgálatot, elég lehetetlenség lévén egymagában is. Csak a csókok szaporodnak, de nem a helyzet fejlődik. A helyzet mindig ugyanaz, mert a drámai helyzet célja négyszer ismételten: csók. Nem az érdekelt fél, Béla küzd a csökönös bácsival, hanem mintha az éjféli vonatig várnia kellene, a délután folyamában kénytelenkelletlen a szinésznő productióját nézi végig, a mint szamócátáruló menyecske stb. alakjában rászedi az öreget. E productiók elég unalmasak, csak a harmadik válik drámaiabbá. Az a cigányleány ugyanis, a ki őrültséget tettetve, elköltözött kedveséről beszél, az öreget azonositja kedvesével és tébolyodott örömmel várja, hogy csókolja meg most, mert eddig még nem kapott tőle csókot. Az öreg hüledezik, de csupa részvétből tetteti, mintha ő volna az imádó és megcsókolja a cigányleányt. A leány viziója tárgyának a vén Csontaira való átvitelében igen mulatságos komikum van, de ez csak ideiglenes.

A Túri Borcsák szerzőinek azonban Szigeti, a régi mester, megmutatja, hogy az epizód-tölteléket az első felvonásokban kiaknázhatjuk, hanem az utolsóban aztán már komolyan neki kell látni a munkának. Szinte kifejezi ezt az, hogy Horváth-Csontai a két első drámaiatlan felvonásban magán tartott überciherét a harmadikban levetette. Ő is, a szerző is, itt már nem látják tanácsosnak ignorálni a körülményeket. A darab ujsága abban van, hogy Irén mindenekelőtt productioitól az öreg figyelmét elakarja vonni. Ezért az első felvonásban egy házassági közvetitőt léptet föl egy sereg leánynyal. Szerző ez alkalmat

a naiv, léha házassági üzelmek karrikirozására használja fel, igen mulatságosan. Az öreg csakugyan e leányok közt véli föltalálhatni a csókjelölt menyasszonyt, azért is vitézül ellenáll. A harmadik felvonásig azért is gyanutlanul csókolgatja az igazit. Egy véletlen körülmény ujra résen tartja gyanakvását. Béla barátja, Kálmán, eljő nejével, a ki az öreggel egyedül marad. Az utóbbi szentül hiszi, hogy ez nem Kálmán neje, hanem az alakoskodó színésznő. Itt kezdődik Szigeti bohózata. Az öreg büszkén mondogatja, hogy majd csak ő nevet utoljára. Az álfeleség arcán látni véli a pirositót és jelképes példálózásokban tudtára adja Olgának, hogy ő jól tudja, mikép nem Olga az igazi, a ki Kálmáné, hanem egy más. Persze a menyecske megijed, tombol. Az öreg egyre diadalmasabban mondogatja Olgának: »hiszen tetszik ugyis tudni« . . . és bámulja a féltékenységet tettető müvészetét. Hanem azért — mondja — ha te kitünő müvésznő vagy, én meg még jobb intrikus leszek. Béla már elébb, nem értve az öreg rejtélyes, diadalmas példálózásait megijedt és lélekszakadva orvosért indult. Az orvos el is jő és azt hivén, az öregnek elment az esze, eret akar rajta vágni. A Csontai által segitségül hivott inasok is hisznek az orvosnak és nekigyürkőznek, hogy gazdájukat lefüleljék. Ez könyörög nekik és elhiteti velük, hogy a doktornak ment el az esze s ki is dobják. Ezután megjelen Irén és most mint sorsüldözött, honáért harcolt hős árvája hálózza be az öreget, a ki meghatva (ötödször) megcsókolja és gyermekévé fogadja. Hanem Kálmán is ott terem és elégtételt kiván, hogy az öreg az ő felesége valódiságán kételkedik s az öreg bosszusággal látja, mily bakot lőtt. Öcscsének pedig azt mondja, hogy ezt a nőt (az ál Irént) kellene elvennie, mire Béla megnevezi Irént. Az öreg meg van lepetve és csak azt rosszalja, hogy Irén a sorsüldözöttet is csak tettette s a legszentebb érzelemből is hazugjátékot üzött, csakhogy Béla kezét elnyerje. Irén kijelenti, hogy ez az egy nem volt játék, mert valóban olyan származásu, a mit okmányokkal is bizonyit. Különben is a sértő vádra azt válaszolja, hogy távozni készül, mert hisz ő csak azt igérte Bélának, hogy megtréfálja az öreget és ebbeli célját elérte. Hasztalan örög Béla. A komikum abban tetőzik, hogy most az öreg könyörög Irénnek és hatodszor most már a maga jószántából megcsókolva, őt menyéül fogadja.

Nagy finomság Szigetitől, hogy Irén utolsó szerepét nem játszta, továbbá, hogy — bár fájdalommal — az egészet tréfának tüntetve föl, távozni akar. Szigeti itt érezte, hogy Irénnek, illetőleg az alakoskodás folytán merészen kockáztatott nőiségének kell fényes elégtételt szolgáltatnia. De az is eredeti, leleményes fogás, hogy szerző nem nem mind a hat csókot véteti meg az öregen és a furfangos hölgyecskét megkiméli a kényes helyzettől, hogy leszolgálván munkáit, diját követelje. E fölvonás mind részleteiben, mind egészben véve kitünőleg komikai hatásu. Az öreg nevetni akar; még a vége felé is szabódik. De azért még is csak én fogok nevetni — és még sem ugy lesz. Látszik mily jól ismeri Szigeti a kátyuban észrevétlenül megfeneklő vigjátéki hősök lélektanát. A közönség, mely megmutatta, hogy nemcsak a nagy müvészt szereti, de az irót is méltányolja, két felvonás után kétszer-kétszer, az utolsó után, már felöltött téli kabátja dacára még egyszer kihivta a lampák elé.

RAKODCZAY PÁL.

IRODALOM.

A francia forradalom története, Michelet hires munkája, magyar forditásban is megjelenik. A nagy müveltségü De Gerando Antonina vállalkozott többed magával átültetésére, s a mü első kötete 290 lapon pár nap előtt került ki Kolozsvárott Stein János nyomdájából. A francia forradalmat számosan leirták, különböző szempontokból, de legtöbb objectivitást kétségkivül Michelet tanusitott, ki több éven át volt az országos levéltár őrzője s pihenést nem ismerő munkássággal gyüjtötte össze az adatokat. Michelet lánglelkével teljesen bele tudta élni magát a francia forradalom korába, ezért történelmét sem a leiró, sem a festő, sem más iskolához nem számitják, hanem föltámadásnak (resurrection) nevezik. A nagy munka tizenkét kötetből fog állani, s a forditók évenkint két-két kötetet szándékoznak közre bocsátani. Egy kötet ára 2 forint, de komoly célu és törekvésü körök 30 krajcárért is megszerezhetik Kolozsváron de Gerando Antoninánál, ha megrendelésükkel hozzá fordulnak. Nem hiszszük, hogy lenne Magyarországon olvasó-kör, mely föl ne használná ezt a kedvező alkalmat.

A »Budapesti szemle« decemberi füzete Csengery Antal irodalmi hagyatékából »Adalék Kossuth jellemzéséhez« cimü cikket közöl, melyet Csengery 1850-ben irt a »Szónokok és státusférfiak« második kötete számára, hol azonban nem jelenhetett meg e dolgozat az akkori sajtóviszonyok következtében. Csengery össze-

gyüjtött munkái e napokban hagyják el a sajtót s a »B. Sz.« az emlitett cikk előleges bemutatásával siet bővíteni a maga 1848-iki irodalmi gyüjteményét. Csengery még az 1850-diki évben közel állván ama nagy eseményekhez, Kossuth rendkivüli tulajdonaival számot vet, de magyarázza. Olyan szónoknak mondja, milyet csak keveset ismert a világ, hanem jobban nézve, mégis csak népszónoknak találja. Nem tud meggyőzni okokkal, csak rábeszélni, hizelegni, igérni, varázsolni. Olyan mint Lamartine volt, csodás tehetség, mások eszméinek elsajátitására; a mit mások megpenditnek, szebben, megnyerőbben tudja előadni. Nem fejti ki tárgyát, csak megvilágositja mint a villám. Az ujkor eszméit hangoztatta, a nélkül, hogy a részleteket ismerte volna. Csak izgató volt stb. Fraknói Vilmostól egy történelmi tanulmányt közöl a kötet II. Lajos nevelőjéről, Brandenburgi Györgyről. A többi cikkek: »A müvészet kezdetleges fejlődése« Pasteiner Gyulától. »A sociális reform« Heltai Ferenctől. A szépirodalmi közlemények közt találjuk Ábrányi Emil forditásában Byron »Don Juan«-jának negyedik énekét s »Az alagut« cimü elbeszélést, melyet Belényesi Gábor forditott angolból.

»Költők lugasa« cimmel uj anthologia jelent meg diszes kiállitásban Mehner Vilmosnál. A gyüjteményben, melyhez Greguss János, Aggházy Gyula Gyulai László és Greguss Imre készitettek csinos rajzokat, csaknem minden ujabbkori magyar költő képviselve van. Az egyes darabok megválasztása a szerkesztő jó izlésére vall, a magyar könyvek réme: a sajtóhiba azonban itt mód nélkül grasszál. Kiváló költőnk, Vajda János, kit már tavaly is méltán föl-boszantott Mehner egy másik anthologiája, ezuttal 31 sajtóhibát olvasott össze a »Költők lugasá«-ban közölt 9 versében, s jogosan szólal föl a »Nemzet« hasábjain: »Ha valaki mágánkörben egy ott jelen nem levőről azt állitja, hogy az ilyen s amolyan nagy ostobaságokat mondott, s ezzel őt nevetségessé teszi, — ezt a fönnálló fogalmak szerint rágalomnak nevezzük s bűnös cselekménynek bélyegezzük. Már most ha valaki valamely szerző munkáját lenyomatja, de oly éktelen eltorzitásban, hogy az illető szerzőt valósággal szégyenpadra állitja és ezt nem is csak néhány egyénből álló magánkörben, de éveken át ezer meg ezernyi olvasó kezén forgó nyomtatványban — vajon ez nem sulyosabb meggyalázás-e amannál? És ez mégis megengedett dolog legyen, mit akárkinek szabad legyen elkövetni?« Teljes mértékben osztakozunk a költő föl-szólalásában; a hibát azonban inkább könnyelmüség, mint rosszakarat kifolyásának tekintjük, mert az anthologia szerkesztője — tudomásunk szerint — Vajda János őszinte tisztelői közé tartozik. A »Költők lugasá«-nak ára különben diszkötésben 4 frt.

MÜVÉSZET.

Jókainé Laborfalvi Róza asszony jubileumát m. hó 30-án az uralkodó magas elismerése s a főváros értelmiségének hódolata a nemzeti szinház valóságos ünnepévé avatták. Társaságunk is elküldte szerény koszoruját. Legyen az mulékony jele az öröklő tiszteletnek, melylyel a legnagyobb magyar müvésznő iránt mindnyájan viseltetünk.

Pályázatok eredménye. A képzőmüvészeti társulat idei pályadijait kedden itélték oda. Az Ipolyi Arnold püspök által adományozott 500 forintnyi történelmi dijat a választmány által kiküldött bizottság (elnöke Ipolyi, tagjai Barabás Miklós, Benczur Gyula, Keleti Gusztáv, Pártos Gyula, Szalay Imre osztálytanácsos) Székely Bertalannak »Zrinyi Miklós Szigetvárott« cimü olaj szinvázlatának itélte oda. A táj-, állat- és csendéletképekre kitüzött 800 arany forintos dijat Mészöly Géza kapta tájfestményeért. A Ráth féle 400 arany forintos dijat Ébner Lajosnak itélték oda »Ujoncok« cimü festményéért.

Vendégszereplések. Szigeti József december közepe táján kezdi meg kolozsvári vendégszereplését. Szigeti a Két Rantzau, IV. Henrik, Rang és mód, Nemes és polgár, Nők iskolája, Nyelvtan, Jó madár cimü darabokban fog fellépni. Kolozsváron nagy ünnepélyességgel fogadják. Ez alkalmat felhasználva Krecsányi, felkérte Szigeti Józsefet, hogy vendégszerepeljen Debrecenben is. A debreceni szinház, irja a D. Ellenőr, valóban büszke lehet, hogy ott a legnagyobb élő magyar szinmüvész is megjelenik, s ragyogtatni fogja azt a hatalmas müvészetet, mely a főváros közönségét annyi kitüntetésre buzditotta. Krecsányi ez időben akarja előadatni Szigeti legujabb bohózatát, a »Csókon szerzett vőlegényt« is, mely uj alkalmat nyujt a közönségnek a jeles művész és iró kitüntetésére. — Blaha Lujza, f. hó 12-én közreműködik Pozsonyban a Toldy-kör által rendezett mükedvelő előadáson. Az előadás a szinházban lesz. Az előadás iránt rendkivül nagy az érdeklődés. A 48 páholyra már 114 előjegyzés történt s a körszékek is mind elfogytak.

A műcsarnok őszi kiállitásának második sorozatáról is megjelent a képes tárgymutató, számos vázlatos illusztráczióval bővitve. Közli többi közt Baditz Otto vázlatát »A kisértés« cimü gyönyörü képéről, a naturalista Kegyes Józseftől egy paraszt typust, Szobonya Mihálytól két életképet, Telepy Károlytól tájképet és több külföldi festmény rajzát. A csinos füzet ára 1 frt.

Isaye, a hires belga hegedümüvész legutóbb Genfben hangversenyezett nagy sikerrel. Bécsi hangversenyét elhalasztotta és csak a budapesti hangverseny után fogja megtartani. Itteni, Hegyesi gordonkamüvészszel rendezendő hangversenyének nagy érdeket fog kölcsönözni az a körülmény, hogy Deutsch Willi jeles zongoramüvészünk megigérte közremüködését, mely esetben Saint-Saens trióját fogják előadni.

Uj zenemű. Táborszky és Parsch nemzeti zenemükereskedésében megjelent jeles dalköltőnk Szentirmay Elemértől »Piros rózsa, fehér rózsa« két kedvelt dal, énekhangra, zongorakisérettel. Ára 80 kr.

Egy millió egy képért. Az »Evénement«-ban olvassuk, hogy Vanderbill nevü gazdag amerikai Meissoniernél hat négyszög méter nagyságu katonai tárgyu képet rendelt meg, melyért egy milliót fizet.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőműves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt, kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Molière élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re

Irta **JAKAB ELEK,** a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E müben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb, Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe disziti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete . 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

50 szám. 1883 December 16.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A tanitónő. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.

Menyasszonytánc. Irta Banna.

A lelkész kedvese. Renan emlékirataiból.

Modern Magyarország. Irta Ferenczy József.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

Előfizetési felhivás a „KOSZORU“-ra.

A »Koszoru« iránya, beosztása jövőre is a régi marad. Mint a *Jókai Mór* vezetése alatt álló »*Petőfi-társaság*« hivatalos közlönye azon törekszik, hogy a legjobb szépirodalmi erőket gyüjtse maga körül, s ne csak élvezetes, de egyuttal tartalmas és választékos olvasmánynyal is szolgáljon a művelt magyar közönségnek.

A lap elbeszéléseit, költeményeit vonzón és tartalmasan irt fejtegetések követik, a birálati rovatok pedig az irodalom, szinház és művészetek ujabb jelenségeiről nyujtanak kellő tájékoztatást.

A lap jövő évi közleményei közül elég legyen fölemlitenünk *Jókai* Mór egy hosszabb elbeszélését és *Tolnai* Lajos »*Az oszlopbáró*« cimű egykötetes regényét, mely ugy költői szépségeinél, mint irányánál fogva bizonyára nem közönséges feltünést fog kelteni.

Hisszük, hogy a lap eddigi barátai a »Koszoru«-t, mint a magyar szépirodalom egyetlen komolyabb közlönyét, jövőre is rokonszenvükre, pártfogásukra méltatják, sőt részére ujabb híveket is igyekeznek szerezni ismerőseik között. A vállalat felvirágzása a jobbak buzgalmától függ; azért egész bizalommal tesszük le kezükbe a »Koszoru« sorsát.

A »Koszoru« előfizetési ára: egész évre 8 frt, félévre 4 frt, negyedévre 2 frt.

Aigner Lajos,
kiadó.

VEGYESEK.

* (**Turgenyev miatt**) ismét viszályban állanak Gresser, a pétervári rendőrkapitány s a duma. Az egyetem Turgenyev emlékére ösztöndijat akart alapitani a város pénzéből, Gresser azonban Tolstoj miniszter megbizásából értesitette a dumát, hogy ez nem engedhető meg; az egyetemnek tessék a maga pénzéből költekezni.

* (**A spanyol nőket**) egy madridi levelező igy irja le: E város legszebb látványosságai a nők. A százszemü Argus nem lenne képes a báj e számtalan árnyalatát megfigyelni. Lépésről-lépésre szeretné az ember leboritani köpenyét, mint a lovagias spanyolok szokták, hogy a világ legkisebb lábait megkiméljék az utca sarától. Oly gyöngédek, kecsesek, piciny ek, hogy az én csekély öt láb öt hüvelyknyi alakommal valóságos óriásnak érzem magam mellettök. A spanyol hölgy szeme négyfelvonásos szinmü, melynek oly ragyogó meséje van, a minőt költő tolla nem képes leirni. Ah istenem! Mily szivesen megbocsátja az ember az országnak az ő szikláit, mikor ilyen női vannak.

* (**Danton dohányszelencéje.**) Spuller ur Lilleből magával vitte Párisba Danton dohányszelencéjét, melyet ez barátjának Camille Desmoulinsnek adott ajándékba. Egy lille-i munkás azzal a kérelemmel adta át a szelencét Spullernek, hogy a forradalmi muzeumba helyezze el.

* (**A berlini muzeum**) igazgatósága nemrég megszerezte Rembrandtnak egyik müvét, »József és Putifár«-t. Mivel az igazgatóság nem közölte a vételár összegét, a közönség 240,000 márkáról beszélt. Most végre kijelentette az igazgatóság, hogy 150,000 márkáért vette.

* (**III. Napoleon császár egyik buzgó hive**) f. hó 1-én Chatenayban meghalt. Badinguet Jean Michelnek hivták; ő volt az, ki a hami várban átengedte dr. Conneaunak a ruháit, melyekben Napoleon Lajos elmenekült a börtönből. Ezért egy ideig fogsággal lakolt. Az államcsiny után Badinguet Párisba ment és itt 1870-ig a császártól évenkint 1200 frank dijat kapott. Utóbbi időkben Radot név alatt élt és csak halála után tudták meg kivoltát.

* (**A világ leggazdagabb hölgye**) valószinüleg Katalin orosz nagyhercegnő. Az óriás vagyon, melyet egykor II. Katalin császárné és egyetlen fia Pál szereztek össze, két egyenlő részben oszlott szét a most uralkodó ág és Helena Paulowna nagyhercegnő, Katalin nagyhercegnő anyja között, mivel sem I. Sándor cárnak, sem testvérének Konstantinnak nem volt gyermeke. A Helena Paulowna nagyhercegnőre esett rész jobbára nagy uradalmakból és földterületekből áll, melyeknek csak a jövedelmei is mesés összegeket képviselnek. Katalin nagyhercegnő 1876-ban nőül ment György mecklenburg-strelitzi herceghez, kitől két fia és egy leánya maradt. A nagyhercegnő óriás vagyonát jól használja fel: sokat áldoz a tudományra és müvészetre. A szegényeket és betegeket gyámolitja; Pétervártt több kórházat egymaga tart fönn, s törekvő fiatal orvosoknak örömest ád utazási ösztöndijakat. Pétervári palotája közelében tápintézetet rendezett be szegény tanulóknak és fiatal tudósoknak.

* (**Gyufa statisztika.**) Hogy Jönköping svéd városban mily óriási a gyufaipar legjobban bizonyitja hogy mennyi fát dolgoznak fel a gyufagyárakban. A legutolsó nyáron 20 gőzös és 8 vitorlás hajó érkezett Jönköpingbe, mind megannyi nyárfát hozott, melyből a säckerhäts tändstickor fáját készitik. A hajók összes rakománya 208,000 köbláb volt. 129,000 korona értékben. A hajók közül Rigából jött 15, Wiborgbul 8, Helsingsforsból 3, Königsbergből és Pétervárról 1—1. A fának legnagyobb részét különben Finnországból és Livlandból szállitják. Stockholmban most is van még 70—80.000 köbláb nyárfa, honnan majd Jönköpingbe fogják szállitani.

KOSZORU

50 szám. 1883 December 16.

A TANITÓNŐ.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Folyt.)

A főtanitónő, egy idős, pedáns nő, mintaképe volt az iskolai felügyelőnőknek, s visszataszitó, feszes modora által mindjárt ama korlátot vonta maga körül, mely lehetetlenné tesz minden bizalmas közeledést vagy ragaszkodást.

Kimutatta Máriának teendőjét, azután felsőbbségét éreztetve, nem igen foglalkozott már vele. Olykor előforduló helyeslését vagy figyelmeztető rosszalását csak egy-egy fejbólintás jelezte s Mária e néma jelek iránt sokkal nagyobb és félénkebb tisztelettel viseltetett, mintha az élőszó egész özönét érezte volna ártatlan fejére zúdulni.

A növendékek sem feleltek meg felőlük alkotott eszményének.

E gyermekek zárkózott, ravasz teremtések voltak, kiknek szivéhez ép ugy nem lehetett hozzáférni, mint a főtanitónő bizalomgerjesztő mosolyához.

Mária eleinte megkisérlette e gyermekekben szeretetet gerjeszteni maga iránt. Jóakaró szivességgal közeledett hozzájuk; elnéző, megbocsátó volt. Rendetlen öltözeteiket megigazitotta, a mi pedig hatáskörébe sem tartozott volna. A legkisebb érdemet örömmel elismerte, megdicsérte, szóval ugy bánt velök, mintha testvérei vagy gyermekei lettek volna.

S mi lett mindennek a jutalma?

Szemben: meghunyászkodók, alázatosak voltak, mert féltek a büntetéstől; de ha Mária elfordult: egy oldalpillantással észrevehette ama csufolódó nevetést és suttogást, mely végigcikázott a padok sorain, mint a villám, s mely egyenesen a Mária szivét érte.

Jól ismerte ő a trieszti gyermekek hajlamát s remélte, hogy célszerü bánásmóddal azon változtatni lehet; ámde napról-napra jobban belátta, hogy ez lehetetlen. Elkeseredett lemondással ült órákig az iskola fülledt levegőjében, a nélkül, hogy ebből csak a legkisebb öröme vagy anyagi haszna lett volna.

Végre megérkezett a vár-várt 25 frt havi fizetés s bár Mária e csekély összeg felét is szüleinek adta, vidámabb kedélylyel ült az iskola poros tanszékén s ujra megkisérlette azt, a min ezelőtt hajótörést szenvedett: megnyitni szivét s magához édesgetni a gyermekeket.

Hasztalan fáradság, elpazarolt jóakarat! Mintha virágszirmokat hintene valaki a porba!

Egy Anetta nevü kis leány volt még a leghajlithatóbb s Mária azt hitte, hogy hozzá őszinte ragaszkodással vonzódik.

Ki is tüntette őt a mennyire csak lehetett, sőt néha jutalmul »bonbon«-okat is vitt számára a zsebében.

Egy délelőtt is ez történt, s mialatt Mária a másik terembe ment egy könyvért, a leánysereg irigykedve ingerkedett Anettával:

— Azért kapja a cukorféléket, mert ellenünk árulkodik.

— Jutalmul kaptam, mert leckémet jól mondtam fel.

— Persze! mert a signorina kémje vagy!

— Adj nekem is Anetta e cukorkákból!

— Minek is kérsz tőle, ugy sem ád.

— Csókold meg a kezét, ő a vice mesternő!

— A signorina barátnője!

— De hisz' majd az utcán!..

— Várj csak!

Anetta mig az édességeket szájába rakta, nem érezte keserüségét a megjegyzéseknek; de midőn a bonbonok elfogytak eddigi türelme is elfogyott, s föllobbanva igy szólott:

— Mért akartok bántalmazni! Hisz nem vagyok én sem barátnője sem kémje annak a — békának!

Mária, ki a félig nyitott ajtón át az egész csendes beszélgetést hallotta, egyszerre belátta, hogy itt javitani még egyeseket sem lehet, mert a föl-fölbukkanó kivételes gyöngyszemet is magával ragadja a piszkos ár.

Bizonyos elkeseredettséggel tért vissza helyére, s egy szó megjegyzést sem téve kicsinylő megvetéssel pillantott a ravasz leánykára, s aztán — lehajlott könyve fölé.

Senki nem vette észre, hogy a »signorina« tudja a történteket, s a szokott alattomos hunyászkodással figyeltek előadására.

Mária ezután ismét csak gépiesen folytatta kötelességét, a nélkül hogy bárkit is kitüntetett vagy különös figyelmére méltatott volna.

Egy élő tömegnek tekintette az egészet, melynek csak értelmét lehet némileg fejleszteni, de szivére hatni lehetetlen.

Ez igy folyt hónapokon át, mig egy nap igen nagy öröm érte Máriát.

Karinthiába nevezték ki tanitónőnek egy mezővárosnak is beillő helységbe, 600 frt évi fizetéssel.

Most már tehát beteljesült régi ábrándja; független volt és megélhetett a saját becsületes keresményéből.

Szülei usztak a boldogságban, s ujra kezdődött a készülődés, még pedig oly örömmel, a milyennel ezelőtt soha.

Mária végigjárta ismerőseit, hogy elbucsuzzék tőlük. Midőn Rosettának most már saját tüzhelyére került a sor: nem csak a parázs világitott ki barátságosan a konyhából, de a boldogság meleg verőfénye is az egész házból s Mária a szép családi kép előtt megállva, egy percig elmerengve nézte azt.

A konyha közepén állt a szépen megteritett asztal, melynek fő helyén a Rosetta anyja ült. Rosetta háziasszonyi tisztjéhez képest nagy kanállal osztogatta a levest a tálból, s Silvio az ifju munkás, — most már férje Rosettának — elmerengő boldogsággal tekintett mosolygó neje szemébe. Csevegés közben azt sem vették észre, hogy a levesből az abrosznak is jut, sem pedig azt, hogy Mária darab idő óta ott áll már a küszöbön.

Végre is az öreg asszony látta meg, s nem volt vége-hossza a szives látásnak; sőt akkor sem szomorodtak el, midőn megtudták, hogy bucsuzni jő, mert őszintén örültek szerencséjének.

Végre félig tréfásan mondá Rosetta:

— Aztán Mária iparkodj mielőbb lemondani hivatalodról.

— Hogy hogy? — kérdé ez meglepetten.

— Hogy férjhez menj s oly boldog légy, mint én.

— Majd megfontolom — felelt Mária tréfásan s azután komolyabban tevé utána: — de ezt, ugy hiszem, nagyon is meg kell fontolni, mert nem minden fán terem olyan jó férj, mint signor Silvio.

— Bizony signorina Marietta én is azt mondom, hagyja ott mielőbb azt a poros cathedrát.

S igy folyt tovább a társalgás, mig végre elváltak. A szavak elhangzottak nyomtalanul, de a látott boldogság meleg verőfénye belopódzott a Mária szivébe, eloszlatva az ott hónapokon át gyült rideg ködöt, melyből csendesen bontakoztak ki a távol jövőnek légvárai.

A szivélyes magánbucsuzások után végre következett a hivatalos elbucsuzás is.

Az utolsó előadás alkalmával tudatta Mária tanitványaival, hogy ezentul más fogja majd belyét pótolni s egyuttal szivökre kötötte, hogy miként viseljék magukat.

Egyetlen szóval sem tett nekik szemrehányást (mert erre már szükség ugy sem volt), sőt bizonyos szeretettel, sajnálattal gondolt reájok e válásnál. Nem csoda tehát, hogy a főtanitónő rideg szive is megvidult abban a percben, midőn a távozó Mária bucsuját elmondotta neki. A mit a leányka nem is remélt volna, a tanitónő szokott pedáns modorában szerencsét kivánt neki; ellátta néhány jó tanácscsal az uj pályán, s végre bizonyos leereszkedéssel vonta magához s megcsókolta homlokát.

Mária olyformát érzett, mintha ez a bölcsesség fölszentelő csókja lett volna, s nemével a büszkeségnek hagyta el az iskolát.

A bucsu otthon rövid volt, mintha csak

megröviditeni akarták volna az elválás fájdalmát.

Az indulás gyorsan történt. Mindnyájan elkisérték a vasutig. Azután csengettek, fütyülni, zakatolni kezdett a gép, gomolygott a kék füst, s gyorsan tüntek tova a tárgyak a waggon jobb és bal ablakai előtt.

Mint a kék tenger partján elaludt fehér hattyu maradt el Miramar, azután maga a tenger, a kopár Karst-hegység, a mesés barlangu Adelsberg; a méla harangu, regényes fekvésü Laibach s ezeken tul megnyilt ama szép, zöld hegysor, mely Stiriát és Karinthiát szegélyezi.

Üde lég dölt be az ablakokon, a fenyűillat felüditette az idegeket, s végre az egyik állomáson, mint végcéljánál, kiszállott Mária a waggonból.

Midőn táskájával kezében s a földre kitett bőröndje mellett állva körültekintett, először is két időses férfi tünt föl szemei előtt. Az egyik: széles karimáju kalapja, fekete harisnyája, csatos, durva cipője és hosszu felöltője után itélve, katholikus lelkész volt, a kinek érdekkel beszélt valamit a másik: gömbölyded alaku, posztó ruhás uriféle ember.

Mig Mária egy hordártól a felől kérdezősködött: kapható lenne-e itt egy kocsi, mely Bruneckbe vigye, — ezalatt a két alak is odaközeledett a leányhoz, s megemelintve kalapjaikat az elégedett arcu igy szólt:

— Bocsánat kisasszony, halljuk, hogy ön Brunecket emlegeti, ön talán az uj tanitónő? . . .

— Igen uram, — felelt Mária némi meglepetéssel.

Az előbbi folytatta: Én Bruneck birája vagyok, ez pedig a tisztelendő ur s azért jöttünk ide, hogy önt üdvözöljük s hivatalába vezessük. Azért ne gondoskodjék ön kocsiról, hanem sziveskedjék a mienket elfogadni.

Mária megköszönte a kitüntetést s nemsokára két prüsszögő ló száguldott egy szekérkével a zöld réten végig kanyargó uton; tartva ama csinos fekvésü helységnek, mely a várhegy tövében nyulik el. A hegyről Bruneck vára tekintett le piros fedelével, magasra nyuló, karcsu tornyaival, mintha nézné jön-e már az uj tanitónő a lelkész és biró társaságában?

Kis vártatva meg is érkeztek ezek, s a mi igen kellemesen lepte meg a leánykát, nem csak a nyilt, őszinte jóakarat és szivesség volt, melyet szülővárosában, Triesztben meg nem szokott s melylyel itt mindenfelé találkozott, de nagy örömet okozott neki az is, hogy szállását egészen berendezve és csinosan, kényelmesen butorozva találta. Nem tudta mire vélni ezt az előzékenységet.

A biró azonban megmagyarázta az egészet:

— Az előbbeni tánitónő férjhez ment s nem lévén szüksége e butorokra, itt hagyta ama reménybon, hogy az utódja talán átveendi azokat.

— Nagyon meg vagyok elégedve — szólt Mária; a lelkész pedig tréfás mosollyal jegyzé meg:

— Vigyázzon kisasszony! Brunecknek az a végzete, hogy itt a tanitónők férjhez mennek. Már kettőre adtam az áldást.

— A kisasszonyra nézve nem lenne nagy szerencsétlenség — nevetett a biró — csakhogy nekünk gyülne meg a bajunk a változtatással.

Mária zavartan, kitérőleg felelt s gyönyörködött uj otthonában, melyet pár nap alatt már egészen megszokott.

Az iskolába az öreg lelkész vezette be s tanitást adott a gyermekeknek, hogy miként viseljék magukat. Ezek tiszteletteljesen, állva hallgatták öreg lelkipásztoruknak szavait.

S csakugyan, e gyermekek szivében, lelkében uj világ nyilt meg Mária alatt: az alattomos ravaszság, a roszakaró guny helyett az őszinte, habár tartózkodó ragaszkodás.

Mennyire örült Mária, hogy habár csak megkőzelitőleg is, föltalálta első képzelmének alakjait: ama fogékony szivü kis népet, melyet képezni, idomitani lehet! Most már valódi előszeretettel fogott élete föladatát képező müvéhez.

A mire csak nézett, a kikkel csak érintkezett, mindenből csak azt következtetheté, hogy itt boldog leend.

Köröskörül a gyönyörü vidék, melynek sötét keretét az illatos fenyőerdőkkel benőtt hegyek képezék; mig lejebb a sárgásba játszó lomberdők mutatták selyempázsitos tisztásaikat, melyeken tarka-barka tehenek legelésztek. Az előtéren Bruneck vára, lejtős, sziklás hegy tetején, melynek lábánál nyugodtan fehérlettek a terjedelmes Bruneck házai, a csonkatornyu templommal, mely

*

körül terebélyes hársak állottak. Messze vetették árnyukat majdnem a patakig, mely gyors morajjal, s fehér habszalaggal ölelte körül a helységet és várhegyet.

A templom közelében állott az ódon paplak, odébb meg a helység lejtősebb részén egy fölötte kedves házacska, melynek parányi fa-erkélyéről visszahullottak a fölfutó zöld indák. Pompás kilátás kinálkozott innen a szemközti hegyekre; mig három szobájának ablakai az árnyas, virágos kertecskére nyilottak, melyben pirult a barack a fán, s átlátszó aranyszinben csüggöttek a szőlőfürtök a lugasról.

Ez volt a helység tanitónőjének a lakása.

Mária szabad idejét leginkább az árnyas kis faerkélyen szerette eltölteni; s ilyenkor habár munka vagy könyv volt is a kezében, gyakran elszökött révedező tekintete a ködpárás távolba, s elmerengett a verőfény sugarán, mely egy-egy ujabb szépséget, eddig észre sem vett ujabb részletet világitott meg. Vagy a szaladó felhőket követte a leányka szemével, amint azok szeszélyes játékkal pihenő oroszlánból szétfolyó, vékony nyaku griff-madárrá változtak át, melynek szárnyaiból viszont legpompásabb fellegvárak támadtak és omlottak össze az est biborának piros tengerébe; helyükön csupán egy elsimuló sötét szigetke uszott, melyen egyetlen pálmafa emelte magasan lombkoszoruzott pikkelyes törzsét. Igy ábrándozott Mária, ha épen ideje volt; ha a jegyzőné, biróné, kántorné, vagy ezek leányai nem voltak nála látogatóban.

(Vége köv.)

MENYASSZONYTÁNC.

Irta BANNA.

Ki tudja: nem volt-e igaza Péter János uramnak, mikor Boriskát azt a szép virágszálat, az ő egyetlen gyermekét Boros Pistával, a kékbeli Boros Pistával, a ki a maga négy lova közé szokott csergetni a hosszu suhogóval, összeeskette? Jussa mindenesetre volt hozzá, mert apja volt a leánynak; aztán meg az okoskodásának is volt egy csipet alapja: — bokrétának a virág, a lány feleségnek való.

Szerelem? kölcsönös ragaszkodás? — Lári-fári beszéd! Olyan emberek találták biz azt ki, akiknek nem volt más dolguk, minthogy szofián törjék az eszüket. — Persze, hogy a gyereknép kap rajta! — Hanem hát nem azért elsőrangu fazekasmestere Péter János uram az Ujvárosnak, hogy ne tudná: miképen kell az agyagot hajlékonynyá tenni? Ért az ő vasmarka hozzá s azt tartja: a gyermek is csak agyag: — idomitani kell! — Lecscs-pacscs! jobbrul, balrul, ha megrőkönyödött, — fazék lesz belőle.

No hiszen csak vele ellenkezzék a kölyök! — Lecscs-pacscs! — asszony lesz belőle,

— Négylovas legény a a Boros Pista. Marcsa! — Aztán meg — szerelem? . . . Szerettem-e én istenben boldogult feleségemet csak annyit is, mint a körmöm feketéje? — Pedig ezt te tudhatnád legjobban, Marcsa. — S kérdem: megbotránykozott-e valaha valaki a mi életünkön?

Ilyen s ehez hasonló kérdéseket intézett feleletképen Péter János uram komaasszonyához: Vágó Marcsához, aki, mikor eligérte a leányt, kérdőre vonta az apát.

Marcsa néninek nem adott az isten gyermeket; Boriska keresztleánya volt, meg aztán meg is igérte az anyjának, mikor haldokolva kezeit szorongatta, hogy anyja helyett anyja lesz a leánynak, hát szerette is a szegény jószágot, mintha szivétől szakadt sziv lett volna.

Fejcsóválva vette észre Boriskán, hogy mióta vert feléje a mátkaság hire, eltünt az arcáról minden rózsa; lassan, lassan halavány lett, mint a tej. — Hanem azért csak szeliden beszélgetett Péter János urammal s azt gondolta: majd megszállja szivét a jó isten! — De, mikor a gyürüváltás napján könyeitől fuldokolva tántorgott be a kis kapun Boriska és nyöszörögve rogyott a Marcsa néni vállára — no, már akkor kiömlött az epe benne s keserüségének nyoma meglátszott azon a fazékon, melyre épen tulipánt akart pingálni piros, zöld festékkel. — Tulipán?! Az ám: sárkány, krokodilus; vagy mit tudom én mi? hanem tulipánnak édes anyja se nézhette volna.

— Ejnye lánchordta embere! — No csak várj rá, majd adok én neked, — ugy is van még számadásunk együtt! — S haragjában fehér, bodros fejkötőjét hol jobbra, hol balra lökdöste festékes kezével, hogy az menten nemzeti szinü lett.

— Ugy is van még számadásunk együtt.

— Igaz, hogy volt! Most csak a komaság fűzte őket össze: hanem — réges-régen — valami más köze is volt ehez az akaratos Péter Jánoshoz.

Marcsa néniéknek csak egy kemencéjök volt és hetenként csak egyszer égettek edényt. — Péter János uramnak meg három volt a kemencéje; hetenként kétszer gyujtottak beléjök; legénye is volt négy; két nagy háza, szőlővel utána. Szerzett neki a vagyon elég tisztességet; a szegényebb népség a biró előtt sem emelte jobban kalapját, mint előtte, mikor közéjök vetődött ezüstgombos dolmányában. Nem igen mert volna vele feleselni minden hinc-hánc ember, — hanem Marcsa néni? — Az biz' könnyen oda merte vágni a dölyfös ember orcájához, hogy azt mondja:

— Hitvány volt a legény, aki megkeseritette másnak az életét; hitvány most az apa, a ki meg akarja ölni egyetlen gyermekét!

Kemény szavak! S Péter János uram még se mert rá fölcsattanni; csak — mint a bika — lesütötte szemét; nem, mintha szégyelné magát! hanem kigyult benne a düh s nem akarta, hogy megsejtse ez az asszony, aki — ugyse félne tőle.

Mert hát Péter János valamikor, régen, mint szegény, fazekaslegény dolgozott a Marcsa néni apjánál; szegény volt a leány is, de szépsége meg jósága gazdaggá tették. — Sok szerencse érte volna, ha ez a legény nem lábatlankodik az utjában.

Hányszor volt tanuja az a nagyképü hold, mikor Péter János a ház előtti akácfa alatt fogadta, hogy széles e világon senkit se birna Mariskán kivül szeretni; (mert még akkor Mariskának hitták) és vagy ő lesz a felesége, vagy a fekete halál.

Egy napon arra virradt Mariska, hogy sem ő, sem a fekete halál. — Egyiket se választotta János, hanem választotta a Mariska egyik leánypajtását: a jómodu mészáros nyomorék leányát.

Hasztalan mondanám, hogy nem sirt, hogy nem törte azt a munkás két kezét, mikor mások nyugodtan aludtak. — Sirt biz ő eleget; sokszor annyira volt, hogy még fürtös haját is meg-megszaggatta, de annak csak a jó isten volt egyedül tanuja; az meg nem mondta el Péter Jánosnak, hogy mi történt a nagy akácfa alatt, mikor ő a lakodalmát ülte?

De mikor aztán tapasztalta később, hogy az a legény, a ki őt oly rutul rászedte, milyen dölyfös, durva természetü emberré vált; hogy bánik a szegény, gyámoltalan feleségével is? — hej, de sokszor végigsimogatta sötétszinü haját, mintha bocsánatot kérne tőle, amért megtépászta.

Jött egy ujabb kérő; — nem bocsátotta el, hanem felesége lett, s oldalánál békességben folydogáltak lefelé a napok.

Szánta sorsát volt lánypajtásának s szive igaz szeretetével fordult hozzá: bátoritotta, vigasztalta a bánatos asszonyt, akinek a gazdagság hej, keserü sorsot okozott. — Mikor megszületett, keresztanyjává lett Boriskának — aztán meg nemsokára anyja helyett anyja.

Nem kereste okát: miért retteg a leány a Boros Pistával való házasságtól? — Látta, hogy akihez apja erőlteti nem képes szeretni. Neki ez elég volt, nem keresett más okot.

Pedig ha áttapodott volna Marcsa néni hozzám, a mi kertünkbe s letelepedett volna mellém az almafa hüs árnyába, mondhattam volna én neki valamit, amit nem is sejtett; aminek én is csak ugy, véletlenül jöttem a nyomára.

II.

Az a kert, véggel járt a Boriskáékéra és csak egy ugrásnyi patak választotta el, ahol az árnyékból én szoktam bámulni a verőfényes kék eget, meg a dolgos hangyák futkosását a fü között.

Sokat gyönyörködtem innen a lány módos termetében, buja, szép haja, s hamvas két arcában. — Természetét anyjától örökölhette: szelid, félénk volt, mint az őzünő. Összerezzent, aggódóvá vált az arca, ha az apja dörgő szavát meghallotta.

Nem emlékszem már a napra, csak arra emlékszem, hogy ragyogó tavaszi alkony volt. A fák virágaitól balzsamos volt a levegő; az ég derült kékjét nem zavarta felleg; nem még felhőfoszlánykák sem. A leáldozó nap sugarai aranyhimmel vonták be a Saárhegy cserjéit. — Ugy tündökölt minden s ugy örült az életnek fü, fa, madár, még a locsogó patak is!

Ringatózó ágán a mogyoróbokornak énekelt a fülemüle, amig párja távolabbról gyügyögve, csipogva felelgetett neki. Talán hitta, csalogatta; de a kis énekes jól érezte

magát a nap aranyos fényében, a szellő lágyan ringatta kis testét.

Már én bizony nem tudom, hogy Boriska is jó kedvéből-e vagy a madár énekétől ösztönözve, dalolgatni kezdett; előbb félénk, lassu hangon, későbbb jobban belemelegedve dalolta:

A tó utcán véges-végtől végig . . .

És a sóskát csipegető kezecske nem egyszer vándorolt fel két szeméhez; — bizonyosan bele esett valami.

Hangja összevegyült a madár hangjával. — Gyönyörködtem bennök . . . Rajtam kivül más is gyönyörködött; más a ki a lány dalát alighanem többre becsülte a fülemüle dalánál.

Egyszerre csak lágy hegedühang kezdte kisérni a Boriska énekét.

Én láttam a lányt felugrani a fa alól, ahol sóskát szedegetett; áthajolni a keritésen. — Én láttam Palit a mint átugrott a patakon s megállott a kerités innenső oldalán, a lány előtt.

Nem hallottam egy szót se. Talán nem is szóltak, vagy ha szóltak, nem a szájokkal beszéltek . . . Egymást nézték elmerülve, be nem telhető gyönyörrel.

Sokáig állottak ugy; a kerités köztük, kéz a kézben.

— Borcsa! — recsegett a Péter János uram hangja.

— Jaj istenem! — S összébb kapta sóskával telt köténykéjét.

— Mikor jösz ki?

— Holnap.

Mintha csak nekem szólt volna ez az igéret; másnap delután ott hevertem már az almafa árnyában.

Ujra láttam a lányt aggodó kürültekintéssel lejönni a kertbe. Dalolni akart volna, kétszer is megkezdte, de nem ment: remegett a hangja. Odasettengett a galykeritéshez, kitekintett jobbra, balra s mikor megpillantotta azt az epedő szemü fiut a hegedüjével a hona alatt a város felől jönni, olyan meleg, piros lett az arca, szemei megvillantak . . . a szive is dobogható szegénykének, mert ugy odakapott a kezével, mintha el akarná nyomni, mintha attól félne, hogy Péter János uram is megtalálja hallani.

Elugrott a keritéstől; nehány lépést tett a ház felé; arrafelé hallgatózott s szemeivel erre lesett, amerről az ő édes veszedelme közeledett. — Határozatlanul tipegett, majd erre, majd arra; vergődött, reszketett; verte a hullám a lelkét; félénk tekintettel lesett fel az apja ablakára: nem áll-e a nagy korong mellett?

Nem állt. Ujra odasettenkedett a keritéshez. — Nagyon szomjas lehetett: félig nyitva maradt kis kövérke szája.

Már a harmadik kert szögleténél álla alatt termett Palinak a hegedüje.

A tóutcán végesvégtől végig . . .

A lány tiltó kézmozdulattal hajlott ki.

— Csitt! . . . Ha meghallaná!

— Csak azt akartam megtudni, hogy itt vagy-e?

— Itt, itt. Pedig — nagyon félek . . . Mintha tegnap gyanu támadt volna édes apámban. — Pali! — ha megtudná . . .

Pali rákönyökölt a galykerités közé vert karó lapos tetejére és ugy nézett a lány szemei közé. — Sok fájdalom, büszkeség és szerelem volt abban a tekintetben; mintha azt mondta volna:

Nem kellenék az apádnak, annak az ezüstgombos Péter Jánosnak ugy-e, mert a bőrünk nem egyszinü? — Pedig hiába fujja föl az arcát, mert én több vagyok, minden fajtájánál. — Ő nekem csak fekete gyász, hanem te . . . Te, aranykalász, hej, ha téged ugy nem szeretnélek, mint ahogy szeretlek . . !

Átfogta jobbjával Boriska derekát, oda huzta magához, rátette a fejét annak a keblére, mintha csak a szive dobogását akarná hallani; a lány is kipirult orcáját a Pali orcájára fektette.

Sokáig állhattak igy. — Én nem tudom; részeg lettem én is az ő mámoruktól. — Hanem fölriadtunk mindhárman egyszerre!

— Dehogy? hát igy — bestelelke! — Csikorgatta fogát Péter János, kidülyedt szemekkel, a szeretők közé ugorva. — Nem rosszul sejtettem! — Cigány kell neked? — s lánya karját megmarkolva, lependeritette a kert közepére. — Hej, hogy . . . Ha nem félnék, hogy beszéd lesz belőle s az én becsületem csorbul vele, hogy itt fogtalak, fattyu! levernélek, mint az ebet. — Meg ne lássalak itt többet!

Ezzel Boriskához fordult:

— Takarodsz be? — Erre neveltelek? — Majd gondoskodom én, aki megőrizzen; aki bottal tanit meg, hogy . . . Be előttem.

Ette a méreg a gazdát. Jussa volna hozzá s mégsem verheti meg egyiket sem; még csak nem is káromkodhatik kedvére, teleszájjal, mert tiltja a becsülete: lármát csapni a dologból.

Ott maradt a fiu; állott, bámult; nem igen tudta, hogy mi történt vele? De még jómagam is ugy megilletődtem.

Lehuzódtam a fű közé, s végig vonult lelki szemeim előtt e két ember gyermekkora.

Nem kellett még akkor félni a világ nyelvétől, mikor hármasdiban malmot csináltak a patakon. A Pali húga hordta hozzá a sarat, Boriska a köveket s a fiu épitette fel. Hát még a sok papiroshajó, mely a patak fodros hátán siklott tova! ők pedig sikongatva futottak le a parthosszán, hogy a kis szökevény hajórajt elfogják.

Igaz, hogy járta utána a büntetés; de legfájóbb volt Boriskának a büntetések között, mikor édes apja egyszer szolgálni küldte: Elment a kapuig, kimenni nem tudott, nem érte fel a kalincsot; de meg hova is ment volna? Nagy barna szemeit körüljártatta az égbolton, aztán elpityeredve visszafordult, hátán kis batyujával. Bent megfogta apja kérges kezét s megcsókolta.

— Nem találtam meg az utat az istenkéhez, nem tudok oda menni; bocsásson meg édes apám.

Egyszer aztán, mikor egy nagy fényes szivárványtól áthidalva látta az eget, hogy futott sikongatva:

— Ott az égi mesgye, jertek!

III.

Borús, csepergős napok következtek. Sokáig felé sem nézhettem a kertnek; pedig nem csak azért vágytam oda, mert szerettem a fűben heverészni; nézni amint az aranyos szárnyu lepke rászáll a sárgás szinü réti árvácskára s testének sulya alatt majd ketté törik a vékony virágszál; hallgatni a patak locsogását; engedni, hogy hajamat a meg-megiramodó szellő összeborzolja — hanem azért is, mert nagyon érdeklődtem a két szerető sorsa iránt.

Nem láthattam őket. Marcsa néni beszélt el egyet-mást Boriskáról.

— Férjhez adja, lelkem! Hozzá fogja erőltetni. Siet vele, mintha ő félne, hogy Boros Pista visszaadja a lány jegyét. Olyan ez a Péter János, mint fában a görcs. De nem tudok elég hálát adni, hogy megőrzött a jó isten tőle!

— Most már hozzám se bocsátja a lányt, amióta odamondtam neki, ami szivemen volt. Őrzi, mint a kiteritett buzát. — Hiába könyörög a szegény teremtés térdenállva; hiába mondja, hogy meghal bánatában, nem tágul az a kérges sziv csak egy mákszemnyit sem. — Pistának is megmondta Boriska, hogy nem szeretheti: kérte: ne vegye el. — Tetszik tudni: mit mondott a — megkövetem — hájas fejü medve?

— Nem baj, Borcsa; nem baj, csakhogy én szeretlek! — Majd, ha egyszer, kétszer magamhoz ölellek! — ugy belém bolondulsz, hogy a füled se látszik ki!

— Hű! a szemtelenje! . . . Nem menti már meg ezt a lányt semmi. — Még az az ezer szerencse, hogy szemérmesen neveltem, nem igen tekintgetett a legények szemébe; mert ha szemtől talált volna neki esni vagy egy . . . tetszik tudni . . . Jaj de keserves volna a sorsa!

Mikor nehány hét mulva megint olyan idő kezdett járni, hogy kimehettem a kertbe, a meleg nyári délután hegedüszó mellett, kurjongató hangokat hallottam Péter János uram udvaráról. Nem sokat adtam rá! De amint kedves almafám alá érkeztem, nagy parádét látok Boriskáék udvarában.

Ingujjra vetkőzött legények aprózzák a csárdást, izzadságtól, csurgó arcáikat a lányoktól elcsent kezkenőbe törölgetve. — Nyalkán félrenyomják a kalapot a fejükön s »haj ihajla — haj!« kiáltással lobogtatják meg a levegőben az elcsent kezkenőt, miközben erősebben szoritja egyik-másik pruszlikjához a lihegő asszonynépet. — Repül a viganó, bodorodik alja, kilátszik a harisnya piros kötője; a lány pirulva, lihegve hajlik táncosa karjára; mint a fogott galamb elbocsátja szárnyát: — átengedi derekát az ölelő karnak. — Egy-egy ellopott csók csattan, pattan . . . Nem sirnak azért az angyalok az égben; idelent meg . . . az asszonynép ajka pirosabb lesz tőle.

Távolabb, a cigányok előtt felállitott asztal mellett ülnek az öregebbek; ügyetlen pajkossággal csippentenek hol itt, hol ott egyet az éltesebb asszonyokon, akik bodros főkötőjük alól mosolyognak. — Ott ül az örömapa is; csak ugy fénylik arca. Nem tudni mitől: az örömtől, vagy a bor tüzétől?

Mellette ül Boros Pista is; nagyon be van »törülközve,«

— Pali, aki csillagod van! kurjant a primásnak.

— Nincs itt, kirem, nincs itt! — mondja már huszadszor a másodprimás. — Kilelte a hideg megint.

— No hát aki . . . Ni te ne! ugy huzzad, hogy hát: tajda . . . Kis-Kecsege András! mondja meg kend nékem, ha huszár volt: nagy patak-e az a tenger? — Hej, az áldóját, ha borrá válnék . . .

Elrágódnék isten tudja meddig ezen az egy tárgyon: ha oda nem kiáltana valaki a táncos párok közül:

— Ni te, Boros Pista! — hát a rózsád hol van?

— Az én rózsám? Üti föl nagy fejét, melyen az erek vastagon kidagadtak az italtól, tánctól; vérben forgó szemeit bambán forditja a kérdező felé. — Már mint az én rózsám?

— A' hát. — El se járod vele a menyasszonytáncot?

— Aho — haj — haj! — s buta röhögéssel tápászkodik föl az asztaltól; tántorgó léptekkel indul a ház felé.

IV.

Szól a zene, hangzik a táncolók kurjantása. El-elkapja a szél; elviszi messzire.

Szalmafödeles házikó eresze alatt, falócán fekszik Pali az első primás. Sárga arcán a szem alatt nagy karikák, fekete szemei mély üregből fénylenek ki, mint két alvófélben levő üszök; fürtös haja összecsapzott, lecsüng homlokára; a ruhái cábár módra összeráncosodva, mintha görcs kinozta volna fetrengése közben. — Ha a szellő arra lendül, elhozza a vigság hangját: összerándul, összeszoritja a fogát.

Futna, futna ezek elől a hangok elől, de hát — hova? — de hát . . . de hát nem bir. — Futna is, meg maradni is. — Behunyja a szemét s ott látja maga előtt lebegni azt, a ki neki arany kalász volt; ott látja lebegni mosolyogva, tánctól piros arccal. — Ez a szem volt neki a legszebbik csillag; ez a kis ajk a mennyország kapuja; azok a karok . . .

Most fehér fátyolát meglebbenti a szél, kézről-kézre perdül . . . Hajh! de elfeledte . . . de hamar elfeledte . . .

— Ki tépi le homlokodról koszorudat? Beboritod csókjaiddal? — Rámosolyogsz? — Nem! Megállj, meg! — Én huzom el mennyasszony-nótádot . . . Utoljára . . . Vigadj rajta, ha van szived.

Láztól fénylő szemei rátapadnak hegedüjére, erre az egyetlen tárgyra, melybe bánatát beleöntheti; mely elsirja azt, a mit ő érez s még se árulja el; erre a darab szárazfára, mely nem mosolyog, nem kelleti magát, nem hizeleg, mégis hű marad hozzá örökkön örökké.

Sötéten nyul utána; reszkető kézzel pendit egyet a hurokon, aztán hóna alá kapja. Settenkedve lopakodik Péter János uram háza felé, a sürüdő esthomályban, lopva rántja meg a másod-primás hacukáját:

— Most adj helyet nekem.

Aztán rákezdi, hogy:

A tó utcán végesvégtől végig . . .

A visszaemlékezés fájó jajgatással jelenik meg hurjain; sir, zokog, mint az elhalóban levő őszi szél az ablak alatt; majd kacagni kezd, hogy az embernek fölpezsdül bele a vére, aztán meg is döbben a hallattára s nem tudja, hogy kurjantson-e vagy sirva fakadjon? — Mindjobban beleolvad lelke a zenébe; szerelmét, reményeit dobja oda a táncoló talpak alá. — Tiporjátok; csak tiporjátok!

Boros Pista a kis házból vonszolja ki menyasszonyát. Hasztalan esdekel a szegény:

— Ne, ne! — Csak most ne! — Csak mig ez a nóta . . .

Elnyeli hangját a zene; a táncolók zsibongása. — Kézről-kézre adják; megpörditi itt az egyik s fölfogja a másik; halavány az arca, ajkai kékülnek, keble zihál; néz, hanem nézése olyan üres, olyan furcsa. — Visszakerül a Pista karjára, aki rekedten orditja:

— Ijaha! Ugorj egyet, meg egy felet. — Hopp!

Szilajon foly a tánc, de még szilajabb a hegedü sirása. Pali ráfekteti fejét a hegedülapra; Pista meg előtte táncol a leánynyal, forgatja erősen; fátyola uszik utána körben; most odacsapódott a Pali arcára.

Nagyot recscsen a hegedü; tépett hurjai lecsüngenek róla . . . A lány ott fekszik az udvar porában; hófehér ruháját pirosra festi a száján kiömlő vér.

Nem fél már a tánctól, se senki fiának ölelésétől. Nem fáj neki semmi többé. — Alszik.

Meghozza minden tavasz virágát a Boriska sirjára; de elhozza azt az olajbarna arcu embert is a fővárosból a hegedüjével, aki odaülve szembe a fejfával, éjfélekig huzza:

A tó-utcán végesvégtől végig
Minden kis kapuban virág nyilik;
Minden kis kapuban kettő, három; —
Csak az enyim hervadt el a nyáron . . .

A LELKÉSZ KEDVESE.

RENAN emlékirataiból. *)

Anyám egy pillanatra elhallgatott azután a következőket mondotta el:

Emlékszel-e még Trédarzec községre, melynek tornya oly szépen meglátszik házunk erkélyéről? Nem egészen egy negyedórajárásra akkortájt — mikorról elbeszélésem szól — a csak plébániából, templomból és a maire házából álló falucskától egy Kermelle nevü nemesi ház feküdt. Csak olyan uri ház volt, mint a többi, tulajdonképen csakis jókarban tartott major, melyet hosszu és magas körfal övezett. Az udvarba magas csúcsives kapun által jutott az ember, a mely fölött palával födött tetőzet nyult a vendég felé. A kapu mellett egy kisebb bejáró volt közönséges és mindennapi használatra. A ház maga hátul állott, teteje meredek volt, oldalaira felkuszott a repkény. Galambdúc, néhány tornyocska, két-három ablak, mely a csúcsives templomok ablakaira emlékeztetve, csaknem merészen ékelődött a hatalmas falak közé: mindössze ennyi jellemezte a nemesi fészket, egyikét ama régi kastélyoknak, melyekben a forradalom előtt egy oly emberfaj lakott, melynek jellemét és erkölcsét ma már képzelni is jóformán a lehetetlenségeknek sorába tartozik.

Ezek a falusi nemesek parasztok voltak, mint a többi, hanem egyuttal a többieknek urait képviselték. A régi időben minden egyházmegyében csak egyetlen egyet lehetett találni és ők képezték a népnek fejét. Senki sem merte tőlük ezt az előjogot elvitatni, ki-ki sietett kiváltságaikat tiszteletben tartani. A parasztok az egyház, megye világi fejét tisztelték bennök, a mint a plébános annak világi dolgoktól tartózkodó lelki atyja volt. Trédarzec falu nemese, a kiről az imént beszélni kezdettem- szép öreg ember volt: nyulánk, karcsu és tüzes, mint valami ifju, arcának kifejezése nyilt és becsületes. Haját hosszan viselte, s annak fürteit fésüvel szoritotta domboru halántékaihoz, csak vasárnap eresztette le azoknak hullámzó palástját, mikor a templomba áldozni ment. Mintha most is látnám (nem egyszer látogatott meg bennünket Fréquierben) a maga teljes kimértsége és komolyságában, a melybe azonban már némi szomoruság is vegyült, mert hiszen ő volt fajának legutolsó képviselője. A benszülött köznemesség nagyobbrészt eltünt, a többi nagyjában a városba költözött. Az egész környék tisztelte. A templomban egészen külön padja volt. Minden vasárnap látták a hivőknek élén régies ruhájában, parádés keztyüjével, mely csaknem könyökéig ért neki. Ha azután az áldozás kezdetét vette, akkor odament a karhoz, ott leoldotta hosszu hajzatát és keztyüjét a különösen az ő számára elkészitett asztalkára tette, azután átment a szentélyen, egyenesen mint a katona. Senki sem ment addig áldozni, a mig ő vissza nem érkezett és keztyüjét föl nem vette.

Nagyon szegény volt, de ezt mindenképen elrejtette, főleg állására való tekintetből. Az őfajtáju kurta nemesek régente bizonyos kiváltságokkal rendelkeztek, melyek megengedték nekik, hogy kissé másképen éljenek, mint a parasztok. De az idők folyamában mindez eltünt. Kermelle borzasztó zavarban volt. Nemesi állása megtiltotta neki, hogy a mezőn parasztmunkával foglalkozzék, egész nap négy fal közé zárkózva élt és olyan munkával tengétte életét, mely munkát nem kelle szükségképen népes szabadban, mások szemelátára végezni. — Ha a kendert már megpörkölték, akkor bizonyos hámozásnak vetik alá, melynek végeztével nem marad meg belőle egyéb a tulajdonképeni fonható szálnál. — Ezt a munkát vállalta el a szegény Kermelle, azon hiedelemben, hogy ezáltal nem üt csorbát cimerén. Igaz, hogy senki sem látta, mindazonáltal csakhamar megtudták és minthogy a környéken mindenkinek megvolt a maga guny-

*) »Souvenirs d'enfance et de jeunesse« par E. Renan, Paris, 1883.

neve, csakhamar őt is elnevezték »kendertörő«-nek. A mint azután szintén nem ritkán esik meg, a csufnév kiszoritotta az igazi nevet, ugy, hogy utoljára már másképen nem is hivták.

Bizonyos tekintetben élő patriarcha volt. Nevetni fogsz, ha elmondom neked, hogy mivel gyarapitotta a szegény kendertörő azt a csekély jövedelmet, mely kézimunkájából befolyt. Azt hitték, hogy mint családfő fajának egész vérét, annak egész erejét magában hordozza és azért oly fokban rendelkezik családi tulajdonaival, hogy nyálával vagy kezének puszta fölrakásával képes valamely elgyöngült nemzetséget megint erőre segiteni. Meg voltak arról győződve, hogy ilynemü gyógyitások végrehajtására az ősök óriás hosszaságu láncolatára van szükség és hogy csakis ő rendelkezik azoknak oly hosszu sorával. Azért háza bizonyos napokon egészen, de egészen körül volt véve oly emberekkel, a kik néha husz órajárásnyiról özönlöttek hozzája. Ha valamelyik gyermek későn kezdett járni, ha gyönge lábai voltak, akkor okvetlenül hozzája vezették. Ilyenkor azután ujjait megnedvesitette nyálával és igy simitott végig a gyermeknek lágyékain, melyek ennek következtében nyomban csodálatosan megerősödtek. Ezt nagyon komolyan tette és a nélkül, hogy arcának egyetlen izma is megrándult volna. Mit akarsz, kérlek! Akkor még volt az embereknek hitük, azonkivül jók voltak és együgyüek! Ő maga egy világért sem fogadott volna el pénzt, s azok az emberek, a kik a segitségét igénybe vették, sokkal is szegényebbek voltak, semhogy képesek lettek volna őt készpénzzel fizetni; azért egy tucat tojást ajánlottak neki, egy oldalszalonnát, egy köteg kendert, egy darab vajat, néha egy kis zsák kolompért vagy gyümölcsöt. És ilyesmiket el is fogadott. A városi nemesek kigunyolták, de alaptalanul: ő legjobban ismerte a tájat, ő volt annak lelke, szellemének megtestesült képviselője.

A forradalom napjaiban kivándorolt Jerseybe, hogy miért, azt senki sem tudta. Senki sem bántotta volna, de mivel a tréquieri nemesek azt mondották neki, hogy a király parancsolja, ő is elment a többivel. Hamar visszatért és régi fészkét, melybe távolléte alatt beköltözni senki sem akart, azon állapotban találta, a melyben elhagyta volt. Midőn azután kárpótlásokat osztogattak, megpróbálták vele elhitetni, hogy kárt szenvedett és erre nézve több okok müködtek össze. A többi nemesek szégyelték szegénységét és ezen az uton akarták fölsegiteni, de mintegy öntudatlanul ellenszegült és gyermeteg kedélye meghiusitott minden ilyen kisérletet. Mikor fölszólitották, hogy veszteségét előserolja, azt mondotta: »Semmim sem volt, tehát mitsem veszithettem.« Sehogy sem tudván belőle más választ kicsikarni, szegény maradt, a milyen addig is volt.

Ha jól emlékezem, Jerseyben elvesztette a nejét. Volt azonban egy leánya, ki az emigratio ideje alatt született. Szép nagy leány volt (te már csak elvirulva láttad őt) természettől megáldva a legpompásabb vérmérséklettel, gyönyörü szinnel és tiszta telivér ösztönnel. Ifjan kellett volna férjhez mennie, de sajnos ez lehetetlen volt. A kis városokban lakó tönkrejutott nemesek, a kiket jóformán semmire sem lehet használni és a kik felényi értékével sem birnak a régi becsületes kurtanemeseknek, fiaikra nézve hallani sem akartak róla. Anyjának öröklött nézetei és elvei viszont nem engedték, hogy paraszthoz menjen nőül. Igy tengette a szegény leány napjait öntudatlan, de annál keservesebb búbánatban; számára e világon nem volt hely. Apja volt nemzedékének utolsó sarja és ő mintha csak azért került volna a világra, hogy azon otthont, házi tüzhelyet sohase találjon. Szelid volt és engedelmes. Szép test, jóformán semmi lélekkel. Minden csak ösztön volt benne. Kitünő jó anya lett volna. Minthogy férjhez nem mehetett, apácává kellett volna lennie, a kolostori életnek szigorusága megnyugtatta volna. Valószinüleg atyja azonban annyi vagyonnal sem rendelkezett, hogy őt a kolostorba megkivántató hozománynyal elláthassa, világi testvért pedig viszontrangjánál fogva nem csinálhatott belőle. Szegény leányka! születése által fonák helyzetbe sodortatva, a végzet azt a kegyeletlen ítéletet mondotta ki rája, hogy ebben a helyzetben elveszszen.

Természettől fogva becsületes és jó volt, kötelessége felől soha sem kételkedett és egyedüli hibája forró vérében állott. Egyetlen falubeli ifju sem mert volna szüzi erényének bimbajához nyulni, annyira tisztelt és becsült volt apja mindenki előtt.

Másfelül előbbkelő származásának öntudata is megakadályozta őt abban, hogy valamelyik parasztsuhancnak szeretőjévé legyen. Ezeknek szemében kisasszony volt és igy gondolni sem merészeltek rája. Igy tehát a szegény leányka tökéletesen elzárkózva élt. Házukban csupán egy férfi lény lakott, Kermellenek egy tizenhárom éves unokaöcscse, a kit a lelkész — a vallás méltó szolgája — abban oktatott, a mit maga is csak másoktól tanult: a latin nyelvben.

A szegény gyermek egyedüli szórakozásának eszköze és egyuttal szinhelye a templom volt. Természettől fogva jámbor volt, habár sokkal kevésbbé müvelt, semhogy vallásának fenséges titkait átérezhette vagy épenséggel átérthette volna. A lelkész, a ki egészben véve derék, tisztességes pap volt, a kurta nemes iránt kiváló tisztelettel viselkedett. Azokat az órákat, melyek az imádságon és istentiszteleten kivül rendelkezésére állottak, mind a derék nemesnél töltötte. Különös fáradságot vett magára Kermelle kis rokonának oktatásával, a leánynyal szemben pedig azt az udvarias tartózkodást őrizte meg, mely a mi bretagnei papjainkat a másik nemmel való érintkezésükben kiválólag jellemzi. Üdvözölte őt, kérdezte, hogy vagyon dolga, de sohasem csevegett vele, kivéve egészen jelentéktelen vagy közönyös dolgokról. A boldogtalan napról-napra jobban beleszeretett a lelkészbe. Ő volt az egyedüli személy, a kit rangjához méltónak tekinthetett. Azonkivül ez a fiatal pap nagyon vonzó jelenség volt. Ama szerénységnek, mely egész lényét eltöltötte, épen megfelelt arcának szomoru, rezignált, tartózkodó kifejezése. Érezhető volt ugyan, hogy volt szive is, meg érzékei is valának, de az is látható volt, hogy rajtuk magasabb principium uralkodik vagyis inkább, hogy szive és érzékei valami magasabb valamivé alakultak által. Te ismered azt a rendkivüli bájt és ingert, mely ifju bretagnei papjainkat jellemzi. A nők nagyon élénken képesek ezt átérezni. Legyőzhetetlen fogadalmuk bizonyos önmegtartóztatás iránt, mely másrészt a legnagyobb bók a nőkre nézve, azokat merészekké, vakmerőkké teszi, azonkivül vonzalmat gyakorol reájuk. A lelkész, titkos vágyaik és képzelt büneik titoktartó letéteményese, rájuk nézve megbizható testvérré válik, a ki érettük lemondott az érzéki világról és annak gyönyöreiről. Mindebből azután oly érzés keletkezik, a melyben bizalom és szánakozás, sajnálkozás és köszönet csodálatosan vegyülnek össze egymással. Adjatok nőt a papnak és meg lesz semmisitve társadalmunk legszükségesebb elemeinek, leggyöngédebb lelki árnyalatainak egyike. A nő mindig tiltakozni fog ellene, mert van valami, a mire még sokkalta nagyobb sulyt fektet, mint arra, hogy szeretve legyen és az, hogy szerelmét fontosnak tartsák. Sohasem hizelgünk a nőnek jobban, mintha azt mutatjuk, hogy félünk tőle. Midőn az egyház szolgáinak első kötelességévé a szüzességet teszi, legbensőbben hizeleg a női hiuságnak.

Tehát, miként már mondottam, a szegény leány szenvedélyes szerelemre gyuladt a lelkész iránt. Ez a szerelem csakhamar uralomra jutott egész lénye fölött. Amaz erényes és a mysticismusra hajlandó néptörzs, melyhez tartozott, nem ismeri a szenvedély azon örjöngését, mely minden akadályt elhárit és azt hiszi, hogy mitsem bir, hacsak mindent nem bir. Oh szegényke beérte volna édes kevéssel! Hacsak egyáltalán tekintetbe vette volna létezését, máris boldogság volt volna ez rája nézve. Nem kért tőle még tekintetet sem, dúskált volna egy egy gondolatában. A lelkész természetesen gyóntatója is volt egyszersmind; hiszen ő volt az egyedüli pap az egész plébániakerületben. A katholikus vallásfelekezetnek oly szép, de egyszersmind oly veszedelmes szertartásai sajátságos módon ragadták meg képzelődését. Hetenkint egyszer, szombaton, kimondhatatlan gyönyörüség volt rája nézve vele magányosan lenni magányosan és egészen közel; felfohászkodni hozzá, mintegy istenéhez, érezni forró lehelletét, hallani suttogását és érezni korholásának édes megaláztatását legtitkosabb büneiért, titkos hibáiért. Mindazonáltal nem szabad azt képzelnünk, mintha ezzel a szabadsággal visszaélt volna. Nagy ritkaság az, hogy egy jámbor női lélek a gyónást arra használja fel, hogy valakivel szerelmi titkot közöljön. Lehet hogy sok élvezettel jár a dolog, de mellesleg mégis kiteszi magát annak a veszélynek, hogy veszedelmesen rátérjen az igazmondás ösvényére. Szóval a mi lánykánk egyáltalán nem volt ugy alkotva, hogy ilyenféle titkot meggyónjon. A szemérem és szüzies tartózkodás megállitotta

volna azokat ajkain. Szenvedélye lassu, csöndes szenvedély volt, mely belsőleg ég és titkon emészt. S e mellett látta mindennap, naponta többször is. Szegény feje nem volt képes ezt kiállani, szelleme megzavarodott. Mindig jelentékenyebbek lettek a zavarok egész szervezetében. Agg atyja szellemi fogyatkozásnak rótta föl azt, a mi valósággal nem volt egyéb elnyomott szerelmi vágynál és vallásunk nyügeiben átszellemült nemi ösztönnél.

Miként egy heves hegyi folyam, mely legyőzhetetlen akadályokba ütközvén, eltér addigi folyásából és egészen uj medret alkot magának: ugy a szegény leányka, kinek semmi alkalma sem volt szive bálványának szerelmét bevallani, a legcsekélyebbre szállitotta le vágyait és kivánságait: beérte azzal, hogy ne legyen a szeretett férfi előtt olyan, mint bárki más, hogy némi szolgálatokat tehessen neki és elhitethesse magával, hogy rája nézve némiképen nélkülözhetetlen. »Istenem, ki tudja azt?« — mondogátta magában — »végre ő is csak férfi, talán lelkének mélyén megszólal a meghatottság, talán csak a neki előirt szigoru fegyelem által van lenyügözve?« Azonban mindezen erőlködések csak egy vasrácscsal, merev jégburokkal találkoztak. A lelkész nem lépett le fenségének megközelithetetlen polcáról. Annak a férfinak volt ez a leánya, kinek ő a legnagyobb tisztelettel adózott. Igen, ha kitért volna neki, ha esetleg szigorral bánt volna vele, akkor talán boldog lett volna, azon hiedelemben, hogy az imádott férfiut szivén találta, de az örökösen egyforma udvariasság, az a szigoru elhatározás, hogy még a legszembetünőbb szerelmi nyilatkozatokat se vegye észre, az rettenetes volt. Nem korholta, nem is titkolózott előtte, általában nem tágitott abbeli szokásától, hogy egész lételét inkább tárgynak tekintette, mintsem élő lénynek.

Bizonyos időpontnak lefolyása után ez a magaviselet kegyetlen lett. Visszataszitva és kétségbeesve, a szegény leányka csak hervadt, csak fogyott. Szemében valami őrületes tűz gyuladt ki: hiszen senki sem ismerte a titkát és igy bátran megőrizhette azt. — Micsoda? mondá magában, tehát egyetlen pillanatra sem volnék képes tekintetét megamra vonni? Azt sem sem akarja tudomásul venni, hogy létezem, hanem valami árnyéknak tekint, valami semmivel határos tüneménynek, léleknek, a minő száz más vergődik áldás- és kárhozatadó kezei között? Szerelme, nos persze, azt követelni kissé sok volna, hanem futólagos figyelme, mosolya, tekintete? . . . Hogy vele egy sorban álljak, vele a tudományos, Istentől felkent férfiuval, azt kivánni természetesen sok volna, általa anyává válni, megszentségtelenitése volna a szentségnek, mely őt körüllengi; hanem szolgálója lenni, járni lábainak nyomában és szolgálni neki, miként Mártha az Üdvözitőnek: megtenni mindent, a mi egy dolgos, szorgalmas nőtől kitelik, ah valóban, az a paradicsom, az éden maga lenne!« Egész délutánokat töltött székén mozdulatlanul, gondolatait szüntelenül csak ezen egy irányban fűzve egymáshoz. Látta őt, ugy látszott, mintha ott lenne körülötte, vezetve háztartását, szerető kézzel gondoskodva róla és csókokkal illetve ruhájának szegélyét. Eleinte mindig küzdött ez oktalan álmok ellen, de hovatovább mindig könnyebben vettek rajta erőt és akkor aztán halványan, betegen és kimerülten járt körül a házban. Környezetére nézve megszünt a szegény leányka létezni és jóformán olyan volt, mintha meghalt volna. Apjának ezt észre kellett volna vennie, de csoda-e, ha az aggastyán nem vett észre oly betegséget, a melynek még puszta létezéséről is alig volt tudomása?

Igy tartott ez körülbelül egy esztendeig. Valószinü az, hogy a lelkész mit sem vett észre, annyira képesek a mi papjaink e tekintetben a legmakacsabb következetességre és arra, hogy mitsem lássanak. Ez a bámulatos szüziesség még sokkal jobban fölizgatta a leánykának phanthásiáját. A szerelem nála lassankint valóságos vallássá lett, tiszta imádás és rajongássá. Igy aztán viszonylag véve még nyugalmat is talált. Képzelő tehetségét már most gyermekes játékokra irányozta; akarta, hogy meg legyen neki az az öntudata, hogy neki dolgozik, hogy olyasmivel van elfoglalva, a mi az ő részére történik. Nemsokára annyira jutott már, hogy ébren álmodott és miként az alvajárók oly tetteket müvelt, melyekre később épen nem vagy csak homályosan emlékezett. Éjjel-nappal csakis egyetlen eszméje volt, azt képzelte ugyanis, hogy őt kiszolgálja, hogy vele foglalkozik, fehérneműjét veszi számba, a mi a szerelmes ábrándozó szerint sokkal alább áll, semhogy az imádott férfiu azzal

foglalkozhatna. Mindezen képzelmek utoljára szilárd alakot öltöttek és oly sajátszerü lépésre vitték, mely csak valóságos őrültség állapota által fejthető meg; amaz őrültséggel, melynek a szánandó leány azon idő ben határozottan rabjává lett.

(Vége köv.)

MODERN MAGYARORSZÁG.

Das moderne Ungarn. Essays und Skizzen. Herausgegeben von Dr. Ambros Nemény i.

Politikailag kis nemzet vagyunk, culturális tekintetben jórészt a külföldre utalva, mindkét szempontból szükségünk van a szomszéd nagy nemzetek támogatására, barátságos érzületére. Politikai hatalmi köreink buzgón ápolják a barátságos összetartozást Németországgal, culturalis életünk folyama is, fájdalom, legnagyobbrészt német csatornákból gyarapszik. Csaknem egy második reactio korának közeledtét kell óhajtanunk, mely, mint egykor, nemzeti nyelvünk jogaiba való visszahelyezését kivánta, ma a német szellem uralkodó hatalma alól való emancipálást sürgesse. Nem a német cultura ignorálását értjük, a mit komolyan sürgetni észszerütlen volna, de hogy culturális táplálkozásunk mindennapi kenyere a német szellem legyen, azt határozottan rosszaljuk.

Fajunknak a germán tendentiák ellen irányuló ostentativ nyilatkozatai dacára is sajátszerünek kell tartanunk, hogy a német szellem hatalmának békóiból szabadulni nem tud. Sem a lélektanilag rokonabb, sem az anyagilag praktikusabb nemzetek felé nem tud közeledni. Több sulyt fektet azon nemzet rokonszenvére, melynek jármában nyög, melynek gondolkodásmódja, érzülete az övétől egészen elütő, mint a vele érzésre és gondolkodásra nézve sokkal megegyezőbb nemzetekére. Az is jellemző, hogy mig egy szellemes francia irónak hazánkról irt és ferditésekkel telt könyvében csak szellemes naivságot lát, melyet egyszerüen megmosolyog, a németek szidalmait mélyen fájlalja s minden lehető módon iparkodik ferditéseiket helyreigazitani, tulzásaikat redukálni.

A hazánkban és Németországban napirenden levő egymás elleni kölcsönös demonstratiók közepett megjelen egy könyv — Neményi fent cimzett kiadványa — mely bő adathalmazzal iparkodik kimutatni, hogy Magyarország akár irodalmi, akár tudományos vagy müvészi, akár közgazdasági, akár politikai tekintetben nem oly ország, melyet bármely nemzet is szidalmakkal illethessen, a német pedig már politikailag egymásra utaltságunknál fogva éppen nem teheti ezt. Nem mondhatnók, hogy teljesen közömbös reánk nézve, miként vélekedik felőlünk a külföld, vagy csak Németország is; elszigetelt faji és geographiai helyzetünknél fogva is kivánatos, hogy hazai közállapotaink a külföld előtt ismertek legyenek, és ezért minden oly vállalatot több-kevesebb elismeréssel kell fogadnunk, mely e célt elősegiteni iparkodik.

Neményi könyve bár a külföldre céloz, csak Németországnak szól, s bár aktuális jelentőségü, de azért mégis ephemerbecsü, ezért elismerésünkből nem a több, hanem csak a kevesebb részt juttathatjuk vállalatának. Egy elhibázott huzásnak tekinthetjük a játszmában, melyet visszavonni nem lehet, helyreütni meg ki tudja mikor lesz módunkban.

Vizsgáljuk csak a helyzetet.

Németországban rendszeres izgatás folyhazánk ellen szóval és irásban, hirlapi cikkekben, ugy mint tudományos könyvekben, magántársalgásban ugy mint clubbok és egyletek gyülésein. Nemcsak journalisták és hirlapi reporterek, hanem politikai szónokok, sőt tudósok hirdetik a magyar faj keleti hátramaradottságát, ázsiai barbárságát; ez általános izgalom közepett a berlini német irodalmi egylet módot nyujt a németeknél meglehetősen elterjedt vállalatában a magyar viszonyok ismertetésére; — és a modern Magyarországot kellő világitásban feltüntetni akaró könyv, mely hivatva volna a németek lenéző kicsinylését megszüntetni, azt mutatja ki, hogy a magyarnak alig van számbavehető irodalmi multja, hogy tudományos inzetei kicsinyesek, fogyatékosak, hogy képzőmüvészete primitiv, hogy szinmüvészetét, kevés kivétellel, kóbor társulatok képviselik, hogy dalköltészetében sem költőiség, sem zeneiség szempontjából nincs semmi jellemző, hogy éppen ezért magyar opera nincs, hogy a magyar klerus és magyar nemesség sülyednek, a magyar parlament hanyatlik, termeiből az egykori igazi rhetorikai szónoklatok eltüntek, hogy a magyar katona eszméje csak hagyomány, és mindezek betetőzéseül magyar ember irja, hogy az eddig minden külföldinek feltünt

női szépségtypus is kiveszőben van. A könyv ezek szerint sem rokonszenv és barátságos érzület ébresztésére nem szolgálhat, sem az ellenünk szórt vádak cáfolatára.

Sok tekintélyes és tisztelt nevet találunk Neményi vállalatának közreműködői között s dacára ezen körülménynek sem a névsor megállapitásában, sem az anyag kiválasztásában nem lehet megnyugodnunk. A külföldi német sajtó egy része látva a tartalomjegyzékben az Aigner, Danzer, Pasteiner, Heinrich, Riedl neveket, felkiáltott, hogy ime a magyaroknak csak német iróik vannak, erre azonban nem reflectálva, elégületlenséget inkább az kelthet bennünk, hogy a magyar iróvilágot nem látjuk kellően képviselve a kötetben. A mi pedig a kötet anyagát illeti, az még több kifogásra szolgáltat okot. Első sorban joggal kérdezhetnők, hogyan kerül a modern Magyarország ismertetésébe gróf Széchen Antal essay-je Kisfaludy Sándorról, mely — kicsinylés nélkül legyen mondva, mint a leggyengébb irodalmi cikk, a mértéket sem üti meg — modernnek pedig éppen nem az. Ha már költészetünk legujabb korának legkiválóbb triászát akarta bemutatni, miért nem helyezte Petőfi és Arany mellé Tompát, ki az absolutismus korának hazafias költészetét méltóan repraesentálta volna. Petőfi s Arany mellé különben is ő való.

Nagy hiány a kötet anyagában több oly mozzanatnak teljes kimaradása, melyek nélkül a modern Magyarország ismertetését képzelnünk sem lehet. Csak néhányat említünk: A magyar büntető codex létrejötte; a magyar tudományos irodalom ujabb emelkedése; a magyar közoktatásügyi viszonyok fejlődése az utolsó évtizedben; az időszaki sajtó mai helyzete; a magyar társadalomnak mai képe, mely a még pár év előtti táblabirói felfogásból teljesen kiemelkedett; a mai közlekedésügyi viszonyok, melyek képessé teszik a haza legtávolabb lakóit az egész müvelt világgal való érintkezésre, noha másfél évtizeddel ezelőtt a szomszéd megyével sem voltak összeköttetésben; kiviteli cikkeink külföldi piacainak felemlitése, virágzásnak induló gyáriparunk .... stb. vannak oly fontos mozzanatok, hogy a modern Magyarország ismertetésében nem nélkülözhetjük.

Az egész könyv öt cikkben foglalkozik szorosabban az irodalommal. Bevezetésül dr. Heinrich Gusztáv ad áttekintő képet a magyar irodalom fejlődéséről, inkább általában találót, mint a részletekben teljesen helybenhagyhatót. Nem mindenben megfelelő a Zrinyire alkalmazott mérték, de találó és igazságos Kazinczy méltatása. Nem szól a XVIII. század klasszikai iskolájáról, nem Kisfaludy Károlyról, a magyar vigjáték tulajdonképeni megalkotójáról, mellőzi a dazdag népköltészetet, valamint a magyar hirlapirodalmat, mely Kossuthban és Dessewffy Aurélban világirodalmi jelentőségre emelkedik.

Kevés diszére van a kötetnek gróf Széchen dolgozata, mely sem a költő belvilágába sem vet mélyebb pillantást, sem müveit nem elemezi. Az egész essay általános jellemzésekből szőtt halvány képét tünteti föl a jeles magyar regeköltőnek, kinek költészete korrajzi szempontból is behatóbb tárgyalást érdemelne. A kötet egyik legtartalmasabb cikke azon jellemrajz, melyet dr. Riedl Frigyes ad Aranyról, többnyire a költő életeseményeiből vett motivumokra vezetvén vissza a nagy költő egyes alkotásait; nincs ugyan minden tulzás nélkül mint midőn például Vörösmarty nyelvét is szegénynek találja Aranyé mellett, de ugy részleteiben, mint egészében a dolgozat határozottan a kötet egyik legsikerültebb darabja, mely formai tekintetben is kiváló figyelmet érdemel. Petőfi már gyengébb jellemzőre talált Péterfy Jenőben. Többször sikerült vonással rajzolja Petőfi szerelmi költészetét, de nincs meg müvében az a határozottság, mely egyéb dolgozatait oly előnyösen jellemzi. Vázlatszerü ugyan Aigner ismertetése a népköltészetről, de azért mégis szabatosabb formában kivánnók meg a sárga cserebogárhoz intézett sóhaj forditását ennél:

».....
Ich frag' nicht, wann's wird Sommer sein,
Auch nicht, ob ich lang leben bleib',
Frag' nur ob Liebchen wird mein Weib?«

Ennek költőiségét is, zeneiségét is — hogy a hűséget ne emlitsük — keveseljük, különösen oly műforditótól, kinek e téren elismerésre méltó érdemei vannak.

Valódi publicistai dolgozatot nem találunk a kötetben. Eötvös Károly cikke többet igér, mint amennyit ad; igy is kár, hogy a politikus mindenütt eléje tolakodik a publicistának. Asbóth cikke inkább jour

nalistikai verve-vel van irva, mint publicistai magasabb felfogással. Neményi tárcaszerü csevegése is inkább napi érdekü hirlapi cikk, mint komolyabb tanulmány s benne a parlamenti tagok egymásközti érintkezésének rajza inkább kicsinyes, mint jellemző. Elfogultságnak vagy felületességnek kelljen-e tekintenünk, hogy a magyar parlament jellemzéséből Szilágyi Dezső kimaradt? Ez mindenesetre sajátszerü! Még egy különös sajátsága van ennek a nagyobb hatásra számitott dolgozatnak: bizonyos bágyadtság a jellemrajzok nuanceaiban, mely nem vall azon szellemes francia mesterek követésére, akiknek iskolájában szerző nem járatlan. Nem annyira tárgyánál, mint inkább irányánál fogva kell itt emlitenünk Hermann Otto közleményét, mely tudományos tárgyu ismertetés akar lenni, de szerzője polemikus természetét itt sem tagadhatván meg, inkább a politikai ellenzék pártvezérének hirlapi cikkévé lesz a mü. Éles és igaztalan támadás ez culturintézeteink ellen, mely várható volna egy hite szerint nem eléggé méltányolt félreismert lángész szenvedélyességétől, de nem a komoly tudós higgadt analysisétől. Hermann Otto cikke leginkább erősitette meg bennünk azon hitet, mennyire kár volt a szerkesztőnek nagyobb virement alkalmazásától visszariadni. Inkább egy elkeseredett tudós pillanatnyi nehezteléséből, mint egy nagyfontosságu vállalat sikerének és hatásának kockáztatása!

Csalódást keltett bennünk Danzer cikke is. Egy darab néppsychologiát vártunk és kaptunk egy politikai essay-t a monarchia közjogi viszonyáról, mind közjogi, mind historiai szempontból hibásan előadva, nem a valóságnak megfelelően.

Tartalmilag tanulságos és formailag csinos Pulszky dolgozata hazánk müemlékeiről, Deák Farkas ismertetése a régi magyar szokásokról és viseletről, és alapos dr. Rodiczky Jenőnek cikke a magyar mezőgazdaságról.

A szaktudós erős meggyőződésével szól Vámbéry azon kapcsolatról, mely a magyarok és törökök multját egygyé füzi; érdekes és tartalmas Pasteiner cikke is a magyar képzőmüvészetekről, noha nekem ugy látszik kritikája kissé egyoldalu. Bő apparatussal tárgyalja Bartalus is a magyar zenét, de kevés positiv eredményt nyerünk belőle.

Még két ismeretterjesztő, komoly cikk van a kötetben dr. Ötvös Adolfé a magyar szinészetről és Schütz Miksáé a magyar operáról. Mindkettő hiányos vázlat.

A mulattató olvasmányok között találjuk dr. Ágay szellemes rajzát a magyar női typusokról, Jókaitól egy kis életepisódjának leirását, Hevesi élénk rajzát fővárosunkról, Mikszáthtól a magyar Alföld, Törzs Kálmántól a magyar Felföld ismertetését.

Ime a kötet teljes tartalomjegyzéke, mely kötetnek azon fontos missió jutott, hogy hazánknak jó barátokat szerezzen s az ellene emelt vádakat megcáfolja, vagy legalább ellensulyozza. Hogy nem sok sikert várhatunk tőle, azt az elmondottak tanusitják. Ámbár a nagy irodalmi vállalat élén álló két főherceg védnöksége nagyobb elterjedést biztosit ez egyes köteteknek, Németországon túl mindamellett nem igen forognak, azért ez utóbbi körülményben egy kis megnyugtató is van, az t. i. mivel a németeken kivül nem igen olvassák, tehát a könyv nem sokat árt, mivel pedig csakis a németek olvassák nem is sokat használ.

FERENCZY JÓZSEF.

IRODALOM.

A Petőfi-társaságnak mult vasárnap rendkivül népes ülése volt, elannyira, hogy a közönség egy részének az előteremből kellett hallgatni a felolvasásokat. Komócsy József elnökölt s mindjárt az ülés elején bejelentette, hogy b. Vay Miklós koronaőr száz forinttal a társaság alapitó tagjai közé lépett A felolvasások sorát Bodnár Zsigmond r. tag nyitotta meg, bemutatva Rakodczay Pál vendég értekezését: »A szinész teremtő erejéről.« Rakodczay kifejti, hogy a szinész alkotó müvész; az anyag, melyből alkot, saját képzelme és élettapasztalata. Nem alárendelt szolgája a drámairónak, hanem egyenrangu társa. sőt előadáskor a szerzőt teljesen elfeledteti és maga bilincseli le a nézőt. A szinész nem a szerzővel osztozik dicsőségében, hanem játszótársaival, — ha ezek tulszárnyalnák. Müve az igaz minden este megsemmisül — látszólag; de abban áll fölötte más müvészeknek, hogy az alkotás kéjét minden ismétléskor ujra élvezheti és ugyanazt a müvét tökéletesitheti. A tetszéssel fogadott felolvasás után, Torkos László mutatta be három szép költeményét: »A tél küszöbén«, »Magányban« és a »Szenteskedőknek« cimüeket. Megtapsolták a Karlovszky Endre »Örvény« cimü vázlatát is. Komócsy József olvasta föl a kisebb elbeszélést, mely egy férj tragoediáját tárgyalja, ki feleségét, mert a nevére érdemetlen, szeretőjévé akarja tenni, hogy tovább is birhassa. A negyedik felolvasás az idő rövidsége miatt elmaradt, s zárt ülés következett, melyen a jan. 6-iki közgyülés programmjának megállapitására

Kiss József, Reviczky Gyula és Szana Tamás r. tagokból álló bizottságot küldött ki a társaság. Titkár bejelentette, hogy Jókai Mór a közgyülésre hosszabb elbeszélést irt. A társaság örvendetes tudomásul vette jelentését.

Magyar Gyermek- és Népmesék. (A meséket összeállitotta Radó Vilmos. A képeket rajzolta Szemlér Mihály.) Az Eggenberger-féle könyvkereskedés ujra egy gyönyörü kötettel járul a gyermekkönyvek ama diszes sorához, mely e cég kiadásában néhány év óta megjelent. A »Magyar Gyermek-mesék« ezen kötete már csak azért is kiváló figyelmet érdemel, mert minden izében hazai termék: teljesen eredeti a tartalom, eredetiek az illustrációk, s maga a technikai kiállitás szintén honi munka. A mesék összeállitása igen nagy gondra és paedagogiai tapintatra vall. Van itt képviselője minden genrenek: az egyszerü állatmese, az allegoria, Krisztus-monda, a furfangos mese, a tündérmesék nagy odysseiái s a csalimesék bohózatos játéka — mind előfordul, a legjellemzőbb példányokban s oly természetes, oly igazán népies, vonzó előadásban, a minőt efféle gyüjteményeinkben nem találni sehol. A szöveghez minden tekintetben méltók Szemlér hangulatos, kedves képei s a diszes, aranyozott boritók, melynek előlapján Pancimanci furcsa alakja hirdeti, hogy itt tündérek, manók és óriások világa kezdődik, — a phanthasia végtelen, csodás birodalma. Kis gyermek számára nincs szebb és örvendetesebb ajándék, mint egy ilyen könyv, mely feltárja előtte azt a költői világot, melyet a nép a maga gyermekkorában alkotott — A kötet ára 2 frt 40 kr.

Petőfi életrajza. Dr. Bubenik Ferenc, mint tudjuk, szép életrajzot irt Petőfiről a német közönségnek. Márai Lajos, az osztrák-magyar államvasuttársaság egyik előkelő tisztviselője most leforditotta magyarra s a Révai testvéreknél diszes kiállitásu, 45 lapra menő füzetben kiadta ezt az életrajzot. Mikor Bubenik e müve németül megjelent, a magyar sajtó is nagy elismeréssel nyilatkozott róla. Sokan lesznek, kik a magyar forditásban még szivesebben fogják olvasni.

Koszoru a román népköltészet virágaiból. Ily cim alatt diszes, 192 oldalra terjedő kötetet állitott össze Moldován Gergely. A kötet tulnyomó részét rövidebb elbeszélő költemények alkotják, melyekben a román népköltészet rendkivül gazdag. Moldován a legszebbeket mutatja be; kár azonban, hogy gyüjteményébe olyan darabokat is felvett, melyeknek nem népies származása első pillanatra szembeötlő. A költemények forditása különben gondról és jó érzékről tanuskodik. A kötet ára 1 forint. Kapható a forditónál Tordán, továbbá minden könyvárusnál.

Aranka cimmel tündéries elbeszélés jelent meg Mátray Lajos fiatal költőtől, kinek neve eddig főleg a vidéki lapokból volt ismeretes. E nagyobb mü előnyös oldalokról mutatja be tehetségét; van képzelődése, választékos, költői nyelve s tud uralkodni a formák felett. Ohajtandó, hogy képességeit jövőre a mindennapi élethez közelebb eső tárgyak földolgozására szentelje. A csinos kötet ára 1 forint. Kapható Aigner Lajosnál.

MÜVÉSZET.

A népszinház bérlete ügyében e hó 9-ikén döntött a népszinházi bizottság, melynek ülésén a tagok teljes számmal jelentek meg. Az eredmény az, hogy Evva Lajos kapta meg a népszinházat további három esztendőre. — Ugyanezt javasolta az albizottság is, a melynek véleményét a teljes ülés egészen magáévá tette.

Jókainé mellszobra. Az ünnepelt müvésznő felszázados jubileumát, melyben az egész nemzet részt vett, hazai szobrászatunk sem nézte tétlenül. Mint az »Egyetértés« értesül, Aradi Zsigmond, Velencében élő magyar szobrász, a jubileum alkalmából elkészité Jókainé mellszobrát. A ki látta a képes lapokban legutóbb megjelent sokféle s egymástól teljesen elütő arcképét Jókainénak, az megitélheti, hogy nem könnyü feladatot tüzött maga elé Aradi Zsigmond az ünnepelt müvésznőt szépsége és szinészi pályája fénykorából ábrázolta, s egy Barabás-féle, az 50-es évek végéről való rézmetszetet használt fel. A minta után készült rajz, melyet a szobrász Budapestre küldött, igen szép és gondos munkára vall ugy egészben, mint részletekben. A felszázados jubileum méltó befejezése lenne, ha a nemzeti szinház a szinész-kitünőségek mellett állandó emléket emelne Jókainénak, a magyar szinészet egyik legnagyobb diszének.

Sarah Bernhardtot és volt férjét Damalát, a párizsi kereskedelmi törvényszék 110,000 frank megfizetésére itélte. A jelentékeny összeg kárpótlás Mayer impressariónak, kivel Sarah Bernhardtnak és Damalának müvészi körutat kellett volna tenni.

Patti és Gerster Etelka. New-Yorkban most valósággal életre-halálra versenyez egymással két impressário: Abbey és Mapleson. A versenynek a közönség adja meg az árát, mert az impressáriók rossz repertoirral és magas helyárak mellett dolgoznak. Abbey helyzete annyival előnyösebb, mert társulata nagyobb és jobb akármelyik európai társulatnál. Maplesonnak ellenben Patti, Gerster Etelka és signor Galassi kivételével, igen gyenge társulata van. Ezzel kapcsolatban érdekes felemliteni néhány adatot Patti és Gerster Etelka fizetéséről. Patti még három évvel ezelőtt meg volt elégedve 5000 frankkal; rövid ideig Pollini fizetett a divának esténkint 10,000 frankot, de ama 20 év alatt, mig a londoni Coventgardenben müködött, csak 80—200 font fizetést huzott. Csakis az utolsó saisonban követelt egy estére 400 fontot; midőn Patti három évvel ezelőtt először Amerikába ment, egy estére 5000 dollárt kért, nem találkozott azonban impressario, a ki azt neki megadta volna. Elment tehát impressario nélkül. Végre Abbeyhez fordult, ki 4000 dollárt fizetett Pattinak esténkint. A deficit 12—15.000 dollárra rugott, de nem Abbeynek, hanem annak a zongoragyárosnak kárára, a kinek Patti reklamot csinált felléptei alkalmával. Patti második amerikai utja Gye és Mapleson szövetkezett impressárióknak 60.000 dollár veszteséget okozott. Most azonban a diva kitünő vonzerőnek bizonyult és Maplesonnak esténként 8—10.000 dollár jövedelme van. Gerster Etelka 8000 frankon alul nem énekel; ennyit kap ő egy estére, e mellett szabad utazást és teljes ellátást. Campanini a hőstenor 1000 dollárt kap egy estére.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőműves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt művek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca 1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerüen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerü ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb, Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent TÖRTÉNELMI MÜVEK.	20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr
A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr
***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr
***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer, Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr
***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr
***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr
***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr
***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr
***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr
***Az egyet. művelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr
Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr
***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr
Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr
***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr
***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr
A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr
Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr
Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet. . . . . 1 frt — kr
Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr
***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr
***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr
Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr
Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr
***A szabolcsmegyei muzeum,** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.
Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr
Árpás és a mórichidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr
Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . 6 frt — kr.
A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.
***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — kr
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

☞ **Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.** ☜

☞ **E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.**

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

51 szám. 1883 December 23.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A tanitónő. (Elbeszélés.) Irta Majthényi Flóra.

Throckmortonék. Prescott Mary-tól.

A lelkész kedvese. Renan emlékirataiból.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

Előfizetési felhivás a „KOSZORU“-ra.

A »Koszoru« iránya, beosztása jövőre is a régi marad. Mint a *Jókai Mór* vezetése alatt álló »*Petőfi-társaság*« hivatalos közlönye azon törekszik, hogy a legjobb szépirodalmi erőket gyüjtse maga körül, s ne csak élvezetes, de egyuttal tartalmas és választék os olvasmánynyal is szolgáljon a művelt magyar közönségnek.

A lap elbeszéléseit, költeményeit vonzón és tartalmasan irt fejtegetések követik, a birálati rovatok pedig az irodalom, szinház és művészetek ujabb jelenségeiről nyujtanak kellő tájékoztatást.

A lap jövő évi közleményei közül elég legyen fölemlitenünk *Jókai* Mór egy hosszabb elbeszélését és *Tolnai* Lajos »*Az oszlopbáró*« cimü egykötetes regényét, mely ugy költői szépségeinél, mint irányánál fogva bizonyára nem közönséges feltünést fog kelteni.

Hisszük, hogy a lap eddigi barátai a »Koszoru«-t, mint a magyar szépirodalom egyetlen komolyabb közlönyét, jövőre is rokonszenvükre, pártfogásukra méltatják, sőt részére ujabb híveket is igyekeznek szerezni ismerőseik között. A vállalat felvirágzása a jobbak buzgalmától függ; azért egész bizalommal tesszük le kezükbe a »Koszoru« sorsát.

A »Koszoru« előfizetési ára: egész évre 8 frt, félévre 4 frt, negyedévre 2 frt.

Aigner Lajos,
kiadó.

VEGYESEK.

* (**Petőfi gyermekkorából.**) A »Vasárnapi Ujság«-ban dr. Sass István Petőfi gyermekkorából közöl visszaemlékezéseket. Petőfi 1832—33-ban Tolnamegye Szt.-Lőrinc városában az ott fennállott algymnasiumba járt. Lehr András tanitott egymaga egy teremben négy osztályt s Petőfi is tanitványa volt. Nem nagyitok — mond dr. Sass — ha ezen mesterénél keresem az alapot, mely Petőfit később arra a tetőre emelé, honnan Horatiust megértvén s nagy részét könyv nélkül is tudván, az legkedvesebb mesterévé vált. Sokat nélkülözött, rongyoskodott, éhezett, fázott — de Horatius nélkül ritkán volt, vagy ha nélkülözte is, az »aequam memento rebus in arduis servare mentem«-féle kedves költeményének elszavalása mindig nyujtott neki annyi vigaszt és erőt, hogy magát föntarthatá.« Petőfi »az iskolán kivül a magánosságot kedvelé. Korához aránylag igen komoly volt, de ha társai közé keveredett, játék vagy egyéb szórakozás alkalmával, viszont igen derült, virgonc lett mint a csik. Mindegyikkel békében élt, senkivel sem civakodott, de benső barátságot csak kevéssel kötött, főkép az idősebb társak társaságát keresé s ha kis termete s kora ellenére is befogadák, bizonyos fensőbbség-érzet s erőltetett komolyság látszott rajta, mely kicsiny, vézna termetével s korával egészen ellentétben állt. Nagy hajlama s kellő bátorsága volt testi erejét tulhaladó vállalatokba bocsátkozni s igy az ugrással, birkozással mindig szerepelt, mit mi ő benne nagyra becsültünk. Ha lapdáztunk, az ő kiütő botja volt a legnagyobb, melyet vállára vetve, mint egy kis Herkules törtetett előre, sietve, hogy a nagyokat elérhesse.«

* (**Beaconsfield szobra.**) Liverpoolban f. hó 14-én leplezték le Beaconsfield szobrát a St.-Georges Hall előtt. A 2200 guineába került szobor költségét nyilvános aláirásokkal fedezték.

* (**Elcsevegett hirlap.**) Louis Peyramont, a legszellemesebb párisi hirlapirók egyikének, eredeti ötlete támadt. Megindította a »Journal parlé«-t, melyhez fogható még nem volt a hirlapirodalomban. Mint a cime is mutatja, ez az uj napilap »szóbelileg« adatik elő; esténként ebéd után. A »lap« a volt Athénée-szinházban jelent meg. Egy-egy számnak az ára (már mint a belépti dij) két frank, mi kétségkivül drága, a mennyiben a legdrágább napilap ára Párisban 15 centime. A nagy szinház egészen megtelt a Journal parlé első számának meghallgatására. A szinpad közönséges szobát ábrázolt, a sugólyuk helyén felolvasó asztal, balra fehér, jobbra fekete tábla. Először Peyramont ur lépett a közönség elé, elmondani a lap programmját és egyszersmind elszavalni a vezércikket, mely a tonkingi kérdést tárgyalta. Unalmas volt a lapszemle, melyet egy munkatárs szakasztott ugy olvasott föl, mint valami titkári jelentést vagy jegyzőkönyvet, a mit szokás meg nem hallgatni. A Zolát csufoló »tárca« nagyon tetszett. A szerző és előadó a kitünő komikus Saint Germain, kit a hallgatók szüntelenül megtapsoltak. Azután következtek a sürgönyök, melyek az uj lapnak a nap folyamán érkeztek be a külföldről és a vidéki városokból. Nehézkes volt az országgyülési tudósitás is. Nagyobb érdeket keltett a »reportage« vagyis a párisi napi hirek. Az uj lapnak reporterei elbeszélik látogatásaikat a nap hősénél, a látott vagy hallott napi eseményeket. Különös érdeket kölcsönöz a Journal parlé e »rovatának« a napi események illusztrálása. Alfred le petit, a kitünő rajzoló, mialatt a reporterek közleményeiket elbeszélik, a nagy fekete táblákra a napi hősök arcképeit és az események vázlatait rajzolta csodálatos gyorsasággal.

* (**Tennyson,**) a kit pairségre akartak emelni, — mint a londoni lapok irják — e megtiszteltetést visszautasitotta. Mint azonban ujabban hivatalosan tudatják, a királynő Tennysont már is pairré emelte. Cime báró Tennyson-D'Eyncourt lesz.

KOSZORU

51 szám. 1883 December 23.

A TANITÓNŐ.

Elbeszélés.

Irta MAJTHÉNYI FLÓRA.

(Vége.)

Ezekkel ment vasárnap a templomba is, a legelső padsorban ülvén, a mint már ez ilyen helyen szokásban van.

Az oltár baloldalán azonban volt egy magas támláju, faragott ima-pad, melynek legtetején a brunecki lovagok ősi cimere diszlett. A »sanctuarium« legközepén, a földön ugyanaz a cimer volt a nehéz kő lapra kifaragva s bejáratát födte a családi sirboltnak, a mint ezt Máriának szomszédnői elmagyarázták.

Csengettek, a pap kilépett, az orgona zúgni kezdett, s Mária áhitatosan hajtotta le arcát imakönyvére.

Midőn ujra fölpillantott, első tekintete az oltár melletti, családi ima-padra esett s ott most egy ragyogó fekete haju és szemü halvány ifju ült, ki érdekkel nézett Máriára s mintegy várni látszott, hogy az fölemelje arcát.

A leányka önkénytelenül elpirult s ujra leborult imakönyvére, egész mise alatt nem mervén többé fölpillantani.

Midőn végre a pap szentelt vizzel készült a népet meghinteni: először is oda lépett a ragyogó haju ifjuhoz, ki ujja hegyével érinté meg az oda nyujtott aspergatoriumot.

— A templom kegyura — susogta a jegyzőné — Brunecki Bruno lovag, ki nem rég tért vissza utazásaiból, s most fönt lakik a várban.

Hazafelé menvén a templomból, még többet is beszéltek róla az asszonyok. Hogy szülei halála után külföldre ment, sok pénzt elvert, azután beleunva a változatosságba haza jött s most visszavonultan él. Ha igy folytatja könnyen helyre ütheti a vagyonán ejtett csorbát, annálinkább, mert mondhatlanul gazdag. Hátha még megtalálná amaz arany bombákat, melyekről a monda azt tartja, hogy egyik őse öntette háboru idején s nem tudni, hogy a pincében vagy a sánc árkában rejtették-e el azokat.

Mind e beszédek némi regényes érdeket költöttek Máriában az ifju iránt, ugy hogy mire haza ért feje és szive tele volt a Brunecki Bruno képével.

Délután első dolga volt a lombos faerkélyen ugy helyezni el székét, hogy többé ne a szemközti vidékre, de az oldalt eső várhegyre lásson, melynek egyes szépségeit csak most fedezte föl igazán.

A bárs nyzöld, repedékes szikla ezerféle változatos alakban tünt föl előtte. Majd a kis barlangot látta, melyből aranyzománcu gyikok bujtak elő és szaladtak végig a verőfényes gyepen; majd a homályban érc csillogott ki a kő-repedésből, s odébb a kopár szikla tetején tüskés levelü, piros virágu bokrok diszlettek.

A vár fönt állott karcsu tornyaival, piros födelével, erősen épült sáncoktól körülvéve. A lő-résekben most nem tátongott az ágyu sötét szája; de békés folyondár lobogtatta hosszan kilógó indáit, mig a torony fokán a vas-kakas csikorgatta rozsdás szárnyait s a kémény füstje borongott finom, átlátszó felhő gyanánt az épület fölött.

Midőn alkonyatkor merengve tekintett föl a leányka a regényes várra, ugy tetszett neki, hogy megpillantá amaz aranyból öntött ágyu golyókat, melyekről beszélni hallott. Világosan látta, hogy ott csillognak a sánc árkában, aranyosan, gömbölyüen, hömpölyögve, mintha láthatatlan szellemi kéz görgetné elő azokat egy pince-ablakból. Szinte felszökött ülő helyéből e mesés látványra; s csak midőn felpillantott a vár ablakaira s észrevette, hogy ott az üvegtáblákon ugyanaz az aranyfény csillog: csak

akkor vette észre, hogy az egész nem egyéb, az alkony visszaragyogó fényénél, mely aranyával bevilágitá az ablaktáblákat s a sánc árkában hömpölygő vizet.

Másnap, hétfőn, korábban ébredt Mária, mint egyébkor s elhagyva ágyát, könnyü pongyolájában először is a lombos fa-erkélyre lépett.

Alig látott szebbet, üditőbbet e reggelnél. A harmatcseppek ott rezgettek még a leveleken, az erkély fölött pedig ébredő madárkák tollászkodtak.

Az egész vidéken átlátszó finom köd borongott, melynek fátyolából fokonként emelkedett ki a vár, mig végre a pára a nap sugaraitól mind aranyosabb lett, s e glória-fényben élesen rajzolódtak le a tárgyak határozott körvonalai.

Mária szinte sajnálta, hogy a látványtól el kell válnia s kötelességét végzendő, az iskolába kell mennie. Föltevé magában, hogy legközelebbi szabad perceit ujra fölhasználandja a merengésre.

E vágyteli merengés volt-e visszahatással? — Vagy mi hozhatta estefelé Brunót a várösvényen lefelé, a lombtakarta kis házhoz ?!

Mária ekkor is az erkélyen ült s nyugtalan szivvel tekintett az ifjura, ki egyszerü vadászöltönyt viselve, könnyü léptekkel haladt a földön kúszó folyondárok mentében, mig szeme bátran, mint a sasé, tekintett föl az erkélyre.

A ház elébe érve, udvariasan megemelinté kalapját s egyuttal kérdé:

— Szabad-e Brunecki Brunónak tisztelegni a kisasszonynál?

Mária néhány lekötelező szóval felelt, sietve egyuttal az ifju elfogadására.

Ez fölszaladt a lépcsőn s meghajlott a zavart leányka előtt:

— Bocsásson meg kisasszony, ha talán zavartam e tájkép nyugodt szemléletében s ne vegye rosz néven, ha nem állhattam ellent az óhajnak, hogy a világtól félreeső helységünk szövétnekét megismerjem.

— Szövétnekét?! — szólt mosolyogva Mária.

— Igen, szövétnekét; mert ön terjeszti a világosságot az itteni tudatlan, szegény gyermekek sötét elméjében.

— Oh, ne higyje lovag, hogy ez oly sötét világ; földeriti azt a sziv jóságának meleg sugára.

— Ön elnéző; s ez épen egyik fő disze az ön hivatásának — felelt Bruno s miután helyet foglaltak az erkélyen, áttért a beszéd a trieszti gyermekekre, s ama nagy különbségre, melyet Mária az itteni nép kedélyvilágában talált.

Azután kiki áttért saját multjára s az egyhangu jelenre, melynek azonban e beszélgetés alatt oly hamar folytak percei, hogy észre sem vették, miszerint ujra ott hömpölygnek már a mesés arany ágyugolyók a sánc árkában: vagyis, hogy a nap lemenőben van s bucsufényével megaranyozza a vizet.

Bruno is elbucsuzott s midőn elváltak, mindkettőjüknek ugy tetszett, mintha már jó ismerősök volnának.

A látogatás nemsokára ismétlődött s a leányka mind merengőbben tekintett a vár felé.

A várúr elfogulatlan nyiltsággal társalgott valahányszor eljött; Mária pedig, mint a galamb, mind szelidebb, mind tartózkodóbb lett.

A helységbeliek is észrevették, hogy a gazdag Brunecki Bruno gyakran fölkeresi a szegény tanitónőt; találgatni, suttogni kezdettek, s kétszeresen érdekelt figyelemmel kisérték Máriát.

Egy nap azonban véget vetett az ifju lovag e suttogásnak, mely véletlenül az ő fülébe is eljutott.

Délután alig várta, hogy Mária az iskolából visszatérjen, azonnal fölkereste őt s vidámabhan, boldogabban lépett be, mint egyébkor.

— Kisasszony — szólitá meg a kellemesen meglepett Máriát — ön csodálkozni fog, hogy ily szokatlan időben háborgatom, a nélkül, hogy az épen most hazaérkezőnek csak néhány percet is engednék a pihenésre; de bocsásson meg nekem, mert emberi természetünkben fekszik, hogy a boldogság közlékenyekké tesz bennünket.

— Ön boldog? Mi jó érte önt? — kérdé Mária örömteljes részvéttel.

— Még nem ért semmi különös; de egy határozat . . . egy gondolat . . . egy végtelen boldogság előérzete . . . melynek megerősitését öntől várom.

— Tőlem?

— Igen öntől, kinek soha nem mon-

dottam azt, hogy szeretem, mert egyedül áll, s mert föltettem magamban, hogy e szót csak arámnak fogom kimondani. S most kérdem, hogy megengedi-e, akarja-e, hogy e szót önnek mondjam ki?

A Mária arca biborvörös, majd halotthalovány lett. A mit régen sejtett, most élőszóval mondták ki előtte: szerettetik! A váratlan boldogság elfogultságával rebegte, csendesen, ugy hogy alig mozdultak halvány ajkai:

— De uram! Ön a gazdag lovag s én a szegény tanitónő . . .

— Én rangkülönbséget nem ismerek; nálam a miveltségi fok s a rokonszenv teszi egyenlőkké az embereket.

A mi pedig az én hires gazdagságomat illeti: ne gondolja, hogy valóban oly gazdag vagyok!

Nagyon jól vette ön észre, hogy amaz aranyból öntött ágyugolyók nem egyebek az est verőfényénél, tünékeny látszatnál — ábrándnál! Igen, egykor gazdag leendek, majd ha nagybátyám elhagyja ezt az árnyékvilágot s egyetlen örököse én leszek; de addig ne gondoljon ön kincseimmel s ne tekintse gátnak azt, a mi nem egyéb puszta látszatnál. Egyesitsen bennünket a szegénység.

Mária egy nemével az elragadtatásnak és bámulatnak veté föl szemeit az ifjura, ki oly nyiltan, oly őszintén szólott vele. Ugy tetszett neki, mintha az a sötét szemü, ragyogó, fekete haju fiatal ember ama régi ábrándkép eredetije lenne, mely oly gyakran fölmerült egykor képzeletében s melyről most azt sem tudta: hogy őszintén beszél-e csakugyan, vagy csak azért veszi föl a szegénység látszatát, hogy közelebb férkőzzék az ő szivéhez s legalább részben lerombolja ama korlátot, mely elválasztja őket. — Bármiként van is — gondolta magában — szép és nemes cselekedet!

S e gondolatok alatt keze öntudatlanul és akaratlanul az ifju kezében nyugodott, ki örökre kérve azt, nyult utána s boldogan szoritotta dobogó kebléhez.

— Tehát: igen? — kérdé Bruno, a leggyöngédebb kifejezéssel tekintve Máriára, ki habozva, pirulva felelt.

— Én . . . én magam sem tudom, nehogy ön egykor megbánja, s én fájdalmasan érezzem, hogy állásomon felüli körbe tolakodtam . . .

— Tehát nem szeret ön? — kérdé az ifju megdöbbenéssel. — Pedig elég képzelgő voltam néha percekre azt gondolni, hogy érdekkel viseltetik irántam.

— Az nem volt képzelődés — sugá Mária lesütött szemekkel — de épen azért kell őrködnöm az ön jövő boldogsága fölött!

— S ezt legjobban teheti, ha mindig közelemben lesz! — felelt Bruno örömmel s a leány mindkét kezét erősen megfogván. Mélyen szemébe tekintett, mintha e tekintette, örök időre le akarná bűvölni a saját körébe. E vidám, önbizalmas tekintet eloszlatá a Mária kétségeit is, annálinkább, hogy Brunonak nem voltak szülei, a kik talán görbe szemmel nézhettek volna reá.

Pár hét mulva nagy meglepetésre ébredtek a bruneckiek. Uj tanitónő érkezett az iskolába. Nem győzték mondogatni, hogy ők a régi tanitónővel is meg voltak elégedve, ők nem kivántak mást s igy nem értik az egészet!

De nemsokára megértették, midőn egy kora reggel zöld galyakkal diszitették föl a brunecki egyszerü, régi templomot, illatos, harmatos vadvirággal hintették be a földet s a titokba avatott öreg lelkész csendben megáldotta az ifju párt; a vár-urat: Brunecki Brunot s a tanitónőt: Máriát.

Mintegy álomból ébredve néztek utánuk, a mint a kanyargó uton fölhajtottak a várba; oly sebesen, hogy szinte megrendültek az utszéli kökény- és galagonyabokrok, mintha megdöbbenve üdvözölnék a most először hazaérkező vár-urnőt.

Mária nagyon hamar beletalálta magát uj szerepébe. Viszhangzottak az eddig néma termek boldog dalától, mialatt ablakról-ablakra, erkélyről-erkélyre járt s gyönyörködött a szép kilátásban. Majd a vár gyüjteményeit nézte végig; s mint az árny mindenüvé hiven kisérte, mindent magyarázott neki férje, ki nem győzött eltelni az ifju nő örömével, szeretetreméltó kiváncsiságával.

Nem vágyott többé vissza ama lombrejtette kis házba, melyet bőkezüsége jeléül ugy hagyott, a mint állt, minden kényelmével együtt az uj tanitónő számára. Hisz ő is tágas, jól berendezett otthonra lelt, melyben az ősanyák egész sora halmozta föl mindazt, a mi kényelmes volt a maga — és az utódok számára.

De az iskolát, azt mégsem feledte el; tanitványainak minden vasárnap föl kellett menniök a várba, s alig lehet kedvesebbet

*

képzelni, mint ez ifju leánykák viritó sorát a lovagteremben, a mint szerényen körben ültek s majd a finom kézi munkára, majd a jóságosan oktató vár-urnőre, majd pedig a körül fölállitott lovag-jelvényekre néztek, vagy a falakon függő ősi képeket bámulták meg egy egy lopott pillantással. Ez volt a vasárnapi himző-iskola.

Mária most már haza is a legnagyobb örömmel gondolt, mert aránylag bőkezüen segithette szüleit; tudta, hogy mennyire büszkék mindnyájan reá, hogy eldicsekesznek mindenkinek, s mennyire szeretik őt. Azt is érezte, hogy csak azért nem látogatják meg az egyszerü jó emberek, mert szinte aggódva, tartózkodva lépnék át ez uri küszöböt. Az apa irta ugyan, hogy készül; de előbb természetesen meg kell szokniok ez uj gondolatot.

Szóval Mária nagyon boldog volt, s akkor érte el boldogsága tetőpontját, midőn érezte, hogy nehány rövid hó mulva szaporitni fogja a már már kihaló Brunecki családtagok gyér sorát.

De mint a csendesen haladó kocsi, mely fokonként éri el a hegytetőt s aztán rohamosan szalad lefelé: ugy a Mária szerencséje is, visszatarthatlan sebességgel gördült a semmiségbe.

Egy nap levél érkezett, melyet Brunecki Bruno az elolvasás után, halaványan, szótlanul tartott kezében, mintha álmodnék.

E levél azt jelenté, hogy a Bruno nagybátyja előrehaladott kora dacára megházasodott s minden vagyonát menyasszonyára iratta.

Mária megértette a csapás egy részét; de azt nem tudta, hogy épen az örökség reménye áztatta el végkép összes birtokaikat s hogy a hitelezőket csakis a fényesebb jövő reménye tartotta vissza további lépésektől. De Bruno jól tudta ezt; napról-napra zárkozottabb, mogorvább lett, mig egy alkonyatkor zöld galyakra fektetve, s szivén átlőve hozták haza a vadászatról.

Soha nem tudhatta meg senki: véletlen volt-e vagy szándékos e végzetes lövés?

A mily gyorsan átfurta szivét a golyó, époly gyorsan és könyörtelenül rohanták meg a hitelezők a birtokokat.

A különben is megtört, kétségbeesett Mária, szökve a megaláztatás elől, hagyta el a várat, s bizonyosan önkényt fölkereste volna a halált, ha nem tudta volna, hogy két életet egyszerre nem szabad kioltania.

Igy azonban csak szüleihez ment, kik vallásos megadással fogadták a nagy csapást. Nem panaszkodtak, nem zugolódtak, csak az látszott meg rajtuk, hogy kettőztetett szorgalommal dolgoztak, a nélkül, hogy csak egyetlen szóval is szemrehányást tettek volna leányuknak a tanitói pálya elhagyása miatt.

Mária csendes volt. Nem tombolt fájdalmában. Talán szüleit kimélte a zárkozottságával . . . Sorsa nem jött soha szóba s minden ugy folyt a háznál, mint férjhez menetele előtt, csakhogy légvárak és — remény nélkül.

Mária gyakran ült most is az ablaknál, de nem kelt föl azért, hogy szalagjaiban, csipkéiben gyönyörködjék. E helyett gyakran elővont kebeléből egy kis arcképet; soká, soká nézte, mig szemeiből a könyek gyöngyökként hullottak reá.

Ilyenkor anyja elfojtott bánattal szólt hozzá:

— Eredj, eredj a kertbe s nézd meg, hogy milyen szép uj virág nyilott ki s egyuttal öntözd meg a viola-ágyat.

Máskor pedig:

— Mária, fogd ezt a kis leányt, sir szegényke s nincs időm, hogy vele foglalkozzam.

Pedig a jó asszony csak szórakoztatni akarta szegény leányát.

Elküldötte Rosettához is látogatóba, ki addig gyöngédségből nem kereste fel őt a magas polcnak romjain. S midőn látta Mária a házi boldogságot, melynek nyiló tavasza egy égszin-szemü, szőke haju, rózsapiros arcu gyermek volt, s kinek vidám nevetése, gagyogása oly nagyon hasonlitott a gerle-kacagáshoz, szinte fölvidult s örömmel kezdette várni az ő »kicsiké jét«, föltéve magában, hogy jövőre csak ennek fog élni.

A »kicsiny« meg is jött nemsokára; egy fekete szemü, szép kis fiu alakjában, ki Bruno nevet nyert a keresztségben.

E parányi lény forduló pont volt a Mária életében.

E főkötőbe szoritott alvó arcocskát és dióhéjnagyságu, fölszalagozott kezecskéket nézve, különös tettvágy szállta meg; föltette magában, hogy dolgozni fog, oly erély-

lyel, a milyennel még sohasem s a milyenre e kis gyermek tehetetlensége hivja fel őt.

De mihez fogjon?

Mit is tehetne egyebet, mint a mire nevelték, a mihez ért, a mit megtanult? Most, hogy már özvegy, talán ujra beveszik; folyamodni fog tanitónői állásért.

Nemsokára ujra elment Antonio a gépészhez s fölkérte, hogy irjon megint egy folyamodványt; de olyan jó eredményűt, mint akkor, évek előtt! A gépész megtette a tőle kitelhetőt s iparkodott, hogy lehetőleg szép »rond« betükkel irja le a fogalmazványt. Mária nyugodtan várta az eredményt: nem remegett, nem kétkedett, bizonyos volt a sikerben.

Végre megjött a válasz: »Különösen minthogy gyermeke van, az özvegy nem vétethetik vissza a tanitónők sorába.«

Olyan érzés lehet az égből a földre lebukni, mint a minőt érzett Mária e sorok átolvasásánál!

»Különösen minthogy gyermeke van« . . . hisz épen ezért lenne még szükségesebb megélhetési módot adni a kezébe!

De hasztalan volt minden okoskodás; a paragrahusoknak nincs szivük!

Különben ekkor ugy sem volt már semmire szüksége; mert a »kicsike« érezve, hogy gát az édesanyja sorsában, fölment nemsokára az égbe, angyaltársai közé.

Mária e perctől fogva elvesztette minden erélyét, minden életkedvét. Minek fáradjon? Magáért, örömtelen életének föltartásáért? Hisz övéi megbirnak élni nélküle is.

Egy nap eltünt az apai háztól. Senki sem tudta hová!

Csak az a nagy viz-gyürű tudhatta volna elmondani, mely fölvetődött s elmosódott a holdsugáros tenger hullámaival.

De ez a viz-gyürü titoktartó, néma maradt!

THROCKMORTONÉK.

PRESCOTT MARY-tól.

— És igy hozzá fogsz menni Throckmorton Teodor urhoz? — Mondá Janka néni érezhető rosszalással hangjában.

— Igen, eddig ugy látszik, — felelt Rózsa.

— A Throckmortonok mindig nyakas, dacos emberek voltak. Én csak jót kivánok neked Rózsa, csakis jót, de nem szerettem volna, ha az én leányaim valamelyike abba a családba ment volna férjhez.

Rózsa elfojtotta a feleletét, hogy Janka néni leányai egyátalában nem forogtak a férjhezmenetel veszedelmében.

— Igaz, — folytatá Janka néni — hogy nekik mindig elég piszkos nyeréségük volt, mindig volt bor pincéjükben, kappan nyársukon s brocát selyem és gyémánt feleségeiken, hogy a szomszédokat bosszantsák. Ott volt Throckmorton tábornok, ki nejét mindig a régi urilakba csukta, valahányszor az udvarhoz ment, nehogy az nagyon is jól mulasson az alatt. Ki tudja, hogy a te Teodorod is nem a régi tanuló egy szilánkja-e? Zsarnok sereg az egész család, kik sohasem éltek békében feleségeikkel. Ott volt Tristram, ezen kerület, vagy állam — vagy minek is nevezték akkor — első képviselője, — nos, ő a legcsinosabb kis bolondot vette el a világon s megtörte szivét, s azt mondják, hogy a kis asszonyka lelke vándorol a régi urilakban; egy fiatal urhölgy, ki sok évvel azután meglátogatta az asszonyka fiának feleségét, látta őt a a folyosón ó-divatu, két szintjátszó selyemruhába öltözve, régi rézgyertyatartóval kezében, a mint a meggyujtott gyertyával megvilágitotta s nézegette az arcképeket a falon. Oh, ismerem én Throckmortonékat, gyökerestől minden ágát.

— De Teodor nem ebből az ágból való — mondá Rózsa, ki hozzá volt szokva Janka néni szóáradozásához.

— Mind egy törzsből erednek — mind egyből; zabolátlan nép, mindent lerombol maga előtt, keresztül rontanak barátjokon, ha utjokban áll, s megtörik az asszonyok szivét. Hallottam is, hogy a te Teodorod sem jött ki soha a feleségével.

— Épen ugy beszél Janka néni, mintha legalább is háremje lett volna — kiáltott Róza — Teodor egyetlen egyszer nősült meg, s ha a nő nem tudott vele kijönni — mit nem hiszek — akkor az az asszony hibája volt.

— Én csak jót kivánok neked Rózsa, de hálás vagyok érte, hogy sem Ellen sem Amanda nem bizzák boldogdogságukat egy Throckmortonra.

Vajjon volt-e egy szemernyi igaz Janka néni besugásaiban a Throckmortonokról? Rózsa gondolkozott. Igazában mondva Janka néni példázgatásaiban semmi sem szólt Teo-

dorról; de igaz-e, hogy olyan keménynyaku család volt? Még ha olyan kemények voltak is, mint a kova, Teodor kivétel volt s a mi első feleségét illeti, ezelőtt alig gondolkozott róla Rózsa élénken. Milyen volt? Szerette-e Teodor? Jutott-e eszébe, hogy egykor más nő fogja helyét betölteni? Ugy tetszett Rózának, mintha ezen gondolat legkeserübb lenne az egész mindenségben. Gondolkozott, hogy van-e Teodornak arcképe tőle s kielégitheti-e kiváncsiságát valamely nap s majd találgatja, hogy kinos volt-e az elválás tőle Teodornak; milyen nő volt, ki először nyerte meg Teodor szivét. Annak találgatásával kinozta magát, hogy melyiköket választotta volna Teodor, ha mindegyiket egyszerre ismerte volna. Bizonyos nemü gyötrelmet érzett ezen rég meghalt asszonyra emlékezve, ki az árnyékba állott, hogy neki helyet adjon a napfényen.

Most, hogy visszagondolt rá, eszébe jutott, hogy Teodor szigoruan hallgatag volt, ha első feleségéről jött szó; erre bizonyosan emlékezett.

Közönyösség volt ez, vagy fájdalma nagyon is nagy volt arra, hogy beszélgessen róla? Vajjon beszélt-e valaha férfi első feleségéről a másodikkal? Leirta-e bájait, apró kedveskedéseiről vezetett-e leltárt? Nem csunya lenne az ilyen magaviselet? Rózát nem értesitette tapasztalata semmiről. Talán mindig az egyén természetétől függ. Mindezen gondolatok dacára e dolog nem sokáig foglalt helyet lelkében, — más gondok elűzték onnan — hozományának utolsó részletét vásárolta; sok ajándékot kellett kibontogatni; zavarba hozta a nehéz müvelet, miképen használja a kevés pénzt ugy, hogy soknak helyét pótolja; — s próbálgassa menyasszonyi ruháját.

Bár Janka néni szerint a Throckmortonokat igen jól ismerték a környéken, mégis Teodor tökéletesen idegen volt, mivel külföldi neveltetése után hazajövé, délre ment s miután ott megnősült, ott is maradt. Csak egy éve, hogy Róza és ő találkoztak a vasuton, mikor a nagy hófuvatag miatt néhány mértföldnyire Little Cramptontól megakadt a vasut. Róza a városban volt zeneleckéket adni, s Teodor egyik birtoka után nézett, melyet most örökölt Little Cramptonban. Bár csak öt angol mértföldnyire voltak a várostól, mégis igen kevesen vállalkoztak a bemenetelre, mert igen hideg és sötét zivatar volt. Mindössze egy maroknyi utazó sereg volt ott, legtöbbnyire Little Cramptonból valók, kik a városban dolgaik után láttak s most éjjelre hazatértek; igy történt, hogy Róza volt az egyedüli nő közöttük. Az éjet kint töltötték a fuvatagban. Szerencséjökre a vasut mentén nagy erdő volt, mely megvédte őket a zivatartól. Ilyen körülmények között igen könnyen megy az ismerkedés. Throckmorton, ki nem akart gyalog bemenni a városba, mert igen tetszett neki a helyzet ujdonsága, kimerészkedett körülbelül egy mértföldnyire és felfedezett egy tanyát, honnan csemegével megrakodva tért vissza, melyet felajánlott Rózsának felosztás végett. Throckmorton észrevette, hogy Rózsa unatkozott, álmos volt, s hogy nagyon elhagyottnak érezte magát: s igy természetesen rokonszenvezett vele, mint a férfiak kivétel nélkül teszik, ha csinos asszonnyal van dolguk. Miért van az, hogy a szép sokkal meghatóbb, ha szomoru, mint a csunya? Meglehet, hogy Trockmorton Teodor összehajtogatta volna fáradt feje alá nagy kendőjét, dacolt volna felfrissitéseért a viharral, s előzte volna unalmát adomákkal és bohóságokkal, ha ő a legcsunyább vén leánya lett volna is Little Cramptonnak, de annyi bizonyos, hogy Trockmorton Teodor akkor kivétel lett volna saját neme alól. Másnap már Róza és Tkrockmorton oly bizalmasak voltak, mintha szomszédoknak születtek volna és ezen ismeretség, mely a hófuvatagban kezdődött, sokkal gyöngédebb összeköttetéssé változott át.

Dacára Janka néninek, Teodor és Róza összekeltek s kora télben elutaztak Teodor déli otthonába. Milyen uj világ volt ez Rózsának! Sokszor csodálkozott azon napokban, hogy csakugyan ő-e az, a kicsi, szegény, lenézett Thoruton Róza, kinek ezen pompához, szeretethez és imádathoz joga van; nem fog-e fölébredni little-cramptoni sötét szobájában, hol fekete ruhájában megkisérli, miként lehet krajcárokkal kijönni ott, a hol a forint se lenne elég, s hol senki sem néz rá szivesebben Janka néninél, s erre a boldogságra, mint elmuló álomra fog gondolni.

— Az én éltem csupa költészet — mondá csaknem naponkint.

— Bár sohase változnék száraz valósággá — válaszolja Teodor.

Trockmorton urat ügyei elszólitották, egy évvel házasságuk után, pár napra hazulról, s most először tünt ugy fel Rózának, mintha a nap fellegekbe borult volna. Megkisérté ezerféle aprósággal foglalkozni. De még a rózsák is a kertben lehajtották fejecskéjöket s gondolatokba mélyedten hullatták le szirmaikat: a fekete rigók hamisan fütyöltek; a lég nehéz és fojtó volt, mint zivatar előtt. Róza cél nélkül vándorolt keresztül házon és kerten, nem tudva eltölteni az időt Teodor nélkül. Megemlékezett Throckmorton Tristramnére, mint vándorol a meggyujtott viasztekercscsel kezében s nézi férje arcképét; átforgatta a könyvtár néhány kötetét, felnyitotta az ó-divatu ujságokat, melyeket elmult, meghalt nemzedék irt; Teodor hegedüjén nehányszor keresztül huzta a vonót s olyan hangokat csalt ki, mint a száműzött panasza.

Egy délután eszébe jutott Teodor naplója a háboruból, melyet megigért, hogy elolvas, ha egyszer kedve lesz leszállani a száraz valóságba. »Iróasztalom egyik fiókjában van« mondá Teodor. »Olvasd el Rózám, ha egyszer életedben igazán unatkozni akarsz.« Felnyitotta az iróasztalt s megkezdte a kutatását; de a naplót nem oly könnyü volt megtalálni, mivel Teodor egyik barátjának kölcsönözte kevéssel ez előtt, hogy egy politikai esemény évszámát kikeresse belőle.

De mialatt Rózsa felforgatta Teodor papirjait s kihuzogatta fiókjait, ujjának véletlenül meg kellett érinteni egy titkos rejtek rugóját, mert az felpattant s egy nő arcképét tartalmazta, mely gazdag smaragdos és gyöngyös keretben volt, — egy nőét, nagy bársonyos szemekkel, mint a párducé. Gazdag szinezetü, barnás bőrrel birt s feszült kifejezés ült az ajkak skarlát szélei körül. Ijesztő és megdöbbentő arc volt. Róza megborzadt e képtől.

— Halál van szép szemeiben; — kiáltá — mennyire kellett gyülölnie a halált, mely elválasztotta ezen szép világtól és — Teodortól! Hogy volt képes valaha Teodor elfeledni őt és szeretni engem! S azután szemei egy kis ócska naplóra estek, mely a kép mellett félre volt tolva.

— Ez bizonyosan a Teodoré — gondolá s leült a hintaszékbe, hogy teljesen nyugodtan olvashassa, mert ugy érezte, mintha azon arc mindig Teodor és ő közébe tolakodnék, mig csak el nem merül a napló lapjainak olvasásába.

Annyira el folt foglalva gondolatában azon szép asszonynyal, kit Teodor egykor szeretett, hogy a naplót már egy órája olvasta s forgatta a leveleket, megkisértvén követni a leirás fonalát, mikor észrevette, hogy az nem beszély, a mit kezében tart, sem csataleirás, nem is Teodor irta, hanem megható érzelmeknek s végtelen gyötrelmeknek leirása az: — Throckmorton Julia naplója.

20-án. — És ez bosszu valóban! Éhenhalásra kárhoztatod a testet és lelket, Throckmorton Teodor, ki azt igérted, hogy szeretni és gondozni fogod. Szidhatnak azért, hogy nem tudtalak szeretni? Én voltam az oka, hogy nem voltál oly ellenállhatatlan, mint Raphael? Miért mentem hozzád akkor? Miért esküdtek nekem, hogy Raphael halva van, szivén keresztül lőve, mit gondoltam akkor akármivel? Ép oly jó voltál te, mint bárki más. Ha én megcsaltalak, az azért történt, mert könnyen megcsalható voltál; azt hitted, hogy senki sem állhat ellent egy Throckmortonnak. S mennyire gyülöltelek, mikor Raphael visszajött erősen és szépen, vágyódással szemében, melyet én olyan jól megértettem! Milyen órákat töltöttünk mi a csendes folyamon csolnakázva, mialatt te elfelejtkeztél rólunk könyveid között, követted az üstökösök utját s mérlegelted a csillagokat és a földet. Én egy elveszett Pleiád voltam, melynek utját elmulasztottad kiszámitani. Milyen estalkonyok voltak azok, megélénkitve szerelemmel és költészettel! Milyen naplementek ragyogtak nekünk kettőnknek: milyen csillagok reszkettek menyországunkban. És az a fekete viharos éjszaka, — óh én boldog voltam, boldog, dacára mindennek, Throckmorton Teodor! Valamennyi gazdagságod és szerelmed nem volt képes boldogságot szerezni számomra. Én boldog lettem volna Raphaellel Olaszországban, — igen a Hadesben is. Miért nem hagytál elmenni? Miért jöttél le a felhőkből és csillagos ürből, miért ébredtél föl ködös elbájoltatásodból, csak azért, hogy két szerelmest megakadályozz? Miért álottál lángoló karddal paradicsomunk és miközénk? És itt ebben a magános börtönlakban jól boszulod meg magadat. Kiálthatnék segitségért, vagy egy falat kenyérért és

senki sem hallana engem, ki be vagyok zárva s mértföldekig csak ültetvénynyel körülvéve. Jaj, oly gyenge és tönkrement vagyok.

Belenéztem ma a tükörbe s megijedtem a kisértettől, melyet láttam. Ha még egyszer olyat mutat, porrá zúzom az üveget. Ablaktáblám hasadékán látom az érett gyümölcsöt lehullani a szomszéd kertekben; csak elrohad, és én oly éhes vagyok, — éhen halok, éhen halok a bőség ölében, minden szépségem, mint a köd tünik el, semmivé lesz! Ki hitte volna, hogy Throckmorton Teodor megboszulja magát egy asszonyon, kit megakadályozott a vétek elkövetésében? Ha meghalok az éjjel, kisérteni foglak, minden éjen keresztül kisérteni foglak, egész a halál utáni örökké valóságban, kisérteni.

Megszünt dobogni a keserü sziv ezen szabálytalan felkiáltással?

Throckmorton Julia meghalt 18 — december 20-án, — volt aláirva Teodor aláirásával.

Mialatt Rózsa leigézve olvasott, villámlás és zivatar tört ki, de ő nem figyelt rá, a villám megszakitotta az eget s be csapott a fasor egyik fájába, tövestől kiforditotta azt.

Teodor váratlanul visszaérkezett s keresztül sietvén a kerten és házon, a könyvtárban kereste őt; Róza mindig nagyon félt ezen délvidéki zivataroktól, s csak karjaiban nyugodott meg; de most szembe szállott vele Throckmorton Julia naplójával kezében; szótlan rémület volt meredt szemében, s görcsösen visszariadva tőle, remegve dadogá:

— Te, — te, — halálra éheztetted őt, itt ezen a magános helyen, és — és — én — én szerettelek! A Throckmortonok mind szivtelenek! — s ájulva esett Teodor karjaiba.

A kis Throckmorton örökös ezen éjjel megérkezett, de anyja nem örvendezett neki. Mindig és mindig a kegyetlen naplón gondolkozott; annak szavai beleégtek emlékébe, őt kisértették Julia halálos szemrehányásai. De a mint a napok multak, ő erősebb lett, elég erős, hogy papirt és irónt foghasson, melyekkel a dajka ellátta, és irt: »Ha jobban leszek, Teodor; visszamegyek Little Cramptonba. Bébé és én együtt megyünk. Isten áldja!«

— Little Crampton, persze, — mondá a doktor, ki belépett s a papirt és irónt elvette kezéből — melyik vonatot akarja használni Throckmorton asszony? Azután mikor látta, hogy könyek tólulnak szemeibe, susogá: — Engedje meg, hogy megnyugtassam. Férje mondta nekem, hogy ön olvasta Throckmorton Julia naplóját. Teodor megmentette őt a megszökés szégyenétől, de Julia sohasem bocsátotta meg neki ezt és, kedves gyermekem, az ő naplója egy őrült nő naplója volt.

— És ő nem halt éhen? Hát Teodor csakugyan szerette és gondozta őt, a mint igérte?

— Igen, ő éhen halt. Kijátszotta őrei figyelmét s halálra éheztette magát őrültségében. Ő az őrültek házában halt meg, s nem ezen magányos börtönszerü lakban, s én ápoltam őt.

— Nem hivná be Teodort? — mondá Róza.

A LELKÉSZ KEDVESE.

RENAN emlékirataiból.

(Vége.)

Az, a mi most következik, valósággal megfoghatatlan lenne, ha ugyanakkor nem vennők számitásba a bretagnei népjellemnek bizonyos szokásait. A breton származásu népeknél legsajátságosabb az a modor, a melyben náluk a szerelem mutatkozik. A szerelem náluk inkább benső, szivük mélyén rejtőző és lelkes gerjedelem mintsem szenvedély. Szerelmük belső, mystikus kéj, mely a szivet halkan, észrevétlenül sorvasztja, hanem a déli népek perzselő lángjához semmiben sem hasonlit. A paradicsom, melyről a bretonok ábrándoznak, hőség nélküli, hives és zöld: fülmiledal és patakcsörge dezés van benne, ellenben nincs meg a pezsdülő vér lázas lüktetése. Egyetlen fajból sem halnak bele annyian a szerelmi búbánatba. Az öngyilkosság e mellett ritkábban fordul elő, uralkodó a lassu sorvadás. A bretagnei ujoncoknál ez a mindennapi esetek közé tartozik. Nem lévén képesek arra, hogy ösztönüket durva pénzen vásárolt kéjjel kielégitsék, valami talányos kimerültségben halnak meg. Ennek oka csakis látszólag — a honvágy. Valósággal náluk a szerelmi élvezetnek gondolata sokkalta élénkebben ébred, ha azzal együtt fölidézik képzeletükben falujukat, annak tornyát, az esti harangszót és egész

kedves tájat, a hol szerelmüknek nem is látott, hanem legfőlebb sejtett tárgya időzik. A délvidéki szerelmes megöli vetélytársát, meggyilkolja szerelmének tárgyát is. Az az érzés ellenben, a melyről imént szólottunk, csakis azt öli meg, a kinek kebelében megfogamzott és ezért a breton faj tulajdonképen és alapjában véve szüzies faj; élénk képzelmével egy aetherikus világot alkot magának, mely igényeit tökéletesen kielégiti. Az ilyen szerelemnek valódi költői kifejezéseül csupán az »Énekek énekének« tavaszi dala tekinthető, az a csodálatos, inkább csöndes kéjbe olvadó, mint szenvedélyes költemény: Hiems transiit, imbor abiit et recessit!... Vox turturis audita est in terra nostra! Surge amica mea et veni!

*

Anyám igy folytatá:

»E világon tulajdonképen minden csak képzelődés, amit legjobban azzal lehet megbizonyitani, hogy jóformán mindig képesek vagyunk magunknak a természetet bizonyos majmolás által helyettesiteni, magunkat és másokat ugy félrevezetni, hogy a csalódásból jóformán semmit sem veszünk észre. Soha sem fogom elfeledni Marzinnak a hosszúutcai asztalosnak a leányát, a ki szintén az anyai ösztönnek ki nem elégitése által őrült meg és ugy segitett magán, hogy egy darab fával ugy bánt, mintha az csecsemő lenne, karjaira vette, rongyokba pólyázta és csókjaival boritva naphosszat ringatta. Hogyha aztán képzelt kicsinyét mellette hagyták és a lefekvéskor melléje tették, nyugodtan aludt. Vannak ösztönök, melyeket egy-egy csalódás kielégit és melyeket holmi képzelődésekkel el lehet altatni. A szegény Kermelle kisasszony is utoljára ugy jutott hozzá álmainak megvalósitásához, hogy megtette azt, a mivel álmodott volt. Álmaiban egy oly élet merült föl előtte, melyet közösen élne a szeretett férfiuval és az élet, melyet szellemi közösségben tölt a szeretett emberrel, természetesen nem ugy merült fel előtte, mintha a lelkésznek neje volna, hanem csakis ugy, mintha annak háztartását vezetné. A szegény leány határozottan a házasság számára volt alkotva. Őrültségét a háztartás őrültségének lehetne elnevezni, kielégitetlen ösztönnek, mely a háztartás vezetésére irányul. Azt képzelte magának, hogy az álmodott paradicsom megvalósult, látta magát a háztartást vezetve annál, a kit szeretett, s minthogy már-már odáig jutott a képzelet zsarnok rabigája alatt, hogy a képzelt dolgokat nem igen tudta a tényektől megkülönböztetni, hihetetlen elmezavarba esett. Mit akarsz, fiam? E szegény betegek őrültségük által tesznek bizonyságot a természet törvényeinek szentsége és törhetetlensége mellett.

Napjait ruhaszegélyezéssel és betüzésével töltötte. Képzeletében ez a fehérruha természetesen annak a háztartásnak szólt, a melyről álmodozott, annak a csöndes, kis fészeknek, a melyben életét az imádott férfiu lábainál eltölteni akarta. Érzéki csalódása annyira ment, hogy a lepedőket, az asztalkendőket a lelkész kezdőbetüivel jelezte. Utoljára aztán saját nevét is odafüzte szeretetének mystikus betüihez. S ezeket a munkákat lassanként fokozódó tökélylyel végezte. Tűje szakadatlanul mozgott és igy álmodott át gyönyörrel teljes órákat, elmélyedve legkedvesebb gondolatába, elhitetve önmagával, hogy ő és a kedves lény egy személyt képeznek. Igy csalta meg saját szenvedélyét és oly szent örömet talált e pillanatokban, mely őt a kietlen napoknak hosszu sorára kielégité.

Igy teltek el hetek és hónapok, melyeknek számát csak ugy jegyezte meg magának, ha számbavette, hogy időközben mennyit dolgozott és ezeket a betüket a magáéival egyesitette; ez az időtöltés egyszersmind nagy vigaszt képezett rája nézve. Keze mindig az ő számára müködött, a meghimzett fehérnemü a szeretett férfiuról beszélt. Hiszen azt a fehérnemüt föl fogja használni, magára ölti és ez által ő is érintkezik majd vele. Micsoda tulvilági, emberfeletti gyönyör rejlett ebben. Persze, hogy távol kell tőle lennie, de hiszen ép azért lehetetlen valami, mert azt megvalósitani nem lehet; igy legalább annyira közeledik hozzája, a mennyire ez egyáltalán lehetséges! Ily módon teljes egy esztendeig gyönyörködött szerencséjében. Ha magányos elvonultságában ott ült csupán munkájára hajolva, akkor pillanatokra behunyta szemeit és azt képzelte, hogy a mennyire egyáltalán lehetséges, neje a szeretett férfiunak. Az órák lassan peregtek egymásután, annál gyorsabban mozgott azonban tűje, melylyel csupán phantásiája tarthatott lépést. Azután meg a titkos remény is megszólalt

kebelében; azt hitte, hogy ennyi szeretet, ennyi önfeláldozás talán mégis csak megindítja, tán még a könye is kicsordul, ha ezt a sok könyes szemmel készített munkát meglátja. »Majd meglátja, mennyire szeretem, s akkor talán arra is rájön, hogy mily édes az együtt való élés!« Igy merült el napszámra elméjének titkos gyönyöreibe, mig utoljára teljes kimerültség vett rajta erőt.

Végre azután elérkezett a nap, melyen mindaz, a mi a háztartáshoz tartozott elkészült. Mit csináljon már most vele? Egyszerre uralomra vergődött benne az a vágy, hogy őt valamely szolgálatának elfogadására kényszeritse, jóformán köszönetre kötelezze. Képletes szóval élve, háláját mintegy el akarta lopni, hogy igy joga legyen tőle elismerést követelni. Igy jutott aztán az alább következő gondolatra, mely magában véve oly egyszerü és oly kevésbé titkolható, hogy azt bárki is átláthatja; de ő már huzamosb idő óta csak phantáziájának lidérceit követte és eszméinek kuszált ösvényeire csak a rögeszmének kóbor tüze hintett világot.

Karácsony ideje járta. A karácsonyi éjjeli mise után a lelkész rendesen egy kis vacsorát rendezett, a melyre a maire-t és a falu bizalmi férfiait meg szokta hivni. A paplak közel állott a templomhoz és a főkapun kivül még más két kijárással birt. Ezeknek egyike a sekrestye belsejébe vezetett és igy a paplakot összeköttetésbe hozta a templommal, a másik hátul a kertbe és ezen keresztül a szabadba vezetett. Kermellék urasági háza körülbelül egy negyedóra járásnyira volt a templomtól. Hogy a kis fiút, kit a lelkész oktatott, a fárasztó kerülőtől megkiméljék, átadták neki a hátulsó ajtónak kulcsát. A szegény őrült az éjjeli mise ideje alatt megkeritette a kulcsot és annak segitségével bejutott a plébániába. A cseléd szintén részt akarván venni az éjjeli misében, jó előre megteritette az asztalt. A mi szegény őrültünk gyorsan fölkapta az egész fehérnemüt és az úri házba vitte magával. Alig ért véget az istentisztelet, máris fölfedezték a lopást. Természeten nagy volt a fölháborodás és izgatottság. Eleinte különösen azon csodálkoztak, hogy minden megvolt, egyes-egyedül csak az asztalra való fehérnemü tünt el. A lelkész ennek dacára mégsem akarta vendégeit vendégelés nélkül elbocsátani. Midőn a zavar tetőpontját érte, egyszerre megjelent a leányka és igy szólott: »Most«, ugymond »azt hiszem mégis csak elfogadja szolgálatunkat plébános úr. Egy negyedóra mulva rendben lesz az asztal!« Az öreg Kermelle szintén egyesitvén kérelmét leányának könyörgésével, a lelkész végre is beleegyezett a dologba, természetesen sejtelmével sem birván ama cselnek, melyre a különben oly együgyünek ismert leány ez egyszer vetemedett.

Másnap megkisérlették a sajátszerü lopásnak földeritését. Betörésnek sehol semmi, nyoma sem volt. A plébániához vezető fő-, ugyszintén a hátulsó kertajtó érintetlen volt mindkettőt érintetlen állapotban, azaz bezárva lelték. Arra senki sem gondolt, hogy talán a Kermellék házában levő kulcs is szolgálhatott eszközül: ez a föltevés még legtávolabbról sem jutott senkinek eszébe. Igy tehát csakis a sekrestyébe vezető ajtó maradt hátra. Szembeszökő dolog volt, hogy a lopást csak onnan lehetett elkövetni. A sekrestyést az egész mise alatt a templomban látták, ő tehát egészen ment volt minden gyanutól. Nem ugy a neje. Ez a mise közben ismételten eltávozott, bement a plébániába és onnan parazsat hozott a füstölőbe Igy tehát a gyanu eleinte halkan, később mindig határozottabban ellene irányult. Jeles asszony volt, a kiről ellenségei se hitték hogy tolvaj, de mit lehetett tenni ennyi, gyanuokkal szemben? Kiki megállapodott a következő okoskodás mellett: »A tolvajnak a sekrestye-ajtón által kellett behatolni. Már pedig azon az ajtón által csakis a sekrestyésnek felesége mehetett be és hogy valósággal bement, az bizonyos, mert hiszen maga bevallotta« Akkoriban még nagyon könnyen engedtek annak a felfogásnak, mely szerint minden bünténynre közvetlenül elfogatásnak kell következnie. Ehhez viszonyitottak minden véleményt, mely az igazságszolgáltatásnak rendkivüli gyorsaságára, gyos és éleslátására és a büntény ügyes felkutatására vanatkozott. Az ártatlan asszonyt gyalog vezették el fegyveres csendőröknek közepette; s tudjuk, hogy a csendőröknek már puszta megjelenése szerény és becsületes falvainkban emberemlékezet óta roppant hatásu volt. Az egész falu sirt. Csupán a vádlott maga volt nyugodt, sőt mosolygott és jobbra, balra odamondogatta ismerőseinek, hogy majd kiderül az igazság.

Csakugyan már egy-két nap mulva mindenki belátta az előbbi feltevésnek tarthatatlanságát. Harmadnap a falubeliek már alig merészeltek egymással szóba állani és véleményüket kicserélni. Mert mindnyájan ugyanazon gyanut táplálták, bár kimondani senki sem merészelte, mert ez a gondolat, a mily parancsolólag valószinű volt, egyuttal oly ostobaságnak látszott, t. i. hogy a tolvajlásnál a »kendertörő« kulcsa szerepelt. A lelkész ki sem mozdult lakásából, nehogy kénytelen legyen kimondani azt a gyanut, mely ónsulylyal nehezedett rája. Eddigelé nem figyelt valami nagyon arra a fehérneműre, a melyet sajátja helyett adtak neki. De mikor megtette, szemei önkéntelenül a belehimzett betükre estek. Eleinte meghökkent, azután mosolygott, majd gondolkodóba esett; de sokáig tartott, a mig a szegény őrültnek látományait magának meg tudta magyarázni.

Épen ebbeli gondolataiba volt elmélyedve, mikor a »kendertörőt« látta belépni. Az aggastyán megállott, egyenesen, mint a fenyűszál, de halotthalványan. Könyekre fakadt és csak nagy megerőltetéssel tudta kimondani:

— A boldogtalan! most már tudom, hogy ő volt. Jobban kellett volna buskomorságára ügyelnem, de ezt elmulasztottam és most meglakoltam. — Ezzel kimondta a titkot és egy negyedóra mulva a lopott fehérnemü visszakerült gazdájához.

A boldogtalan leány a maga korlátolt eszével abban a hiszemben élt, hogy az izgatottság és ő majd nyugodtan élvezheti csinyének féltett vivmányát. A sekrestyés nejének elfogatása összetépte terveinek hálóját. Ha a jó és rosz közötti különbség fejében annyira összezavarodott nem leendett, akkor bizonyára az ártatlanul vádolt nőre gondol legelébb, de igy ez eszébe sem jutott. A kábultságnak bizonyos faja vett rajta erőt, a melynek azonban semmi köze sem volt a bánathoz. A mi tulajdonképen lesujtotta őt, az a kudarc volt, melyet akkor vallott, midőn a lelkészre hatni akart. Bárki mást ennyi szerelem mélyen meghatott volna, nem ugy ezt a papot. Ez utóbbi szigoruan megtiltotta magának, hogy erre az eseményre gondoljon és mihelyt meghallotta, hogy a sekrestyés felesége ártatlan, ép oly nyugodtan járt és kelt, tett és vett mindent, mint azelőtt.

Az a viszásság, hogy a sekrestyés nejét elfogták, most már mindenki előtt teljes nagyságában tünt föl. Ezen elfogatás nélkül az egész dolgot el lehetett volna nyomni, hiszen tulajdonképeni lopás nem is történt. De miután egy ártatlan személy több napi börtönt szenvedett, nagyon nehéz volt a tulajdonképeni bünöst megkimélni. Azonkivül az őrültség eddigelé nem is volt bebizonyitva, mi több ez az őrültség addigelé kifelé nem is mutatkozott. Ezen esemény előtt senkinek sem jutott volna eszébe, hogy Kermellék leányát őrültnek tartsa. Külső megjelenésében semmi feltünő sem volt, ha ugyan csaknem teljes némaságától eltekintünk. Igy tehát az őrültségnek létezését nagyon könnyen kétségbe lehetett vonni. Azonkivül annak alapja és inditó oka oly rendkivüli és különös volt, hogy azt voltaképen nem is igen merték előhozni. Minthogy pedig a téboly bebizonyitva nem volt, az a tény, hogy a bűnösök az ártatlan aszszonynak elfogatását nem akadályozták, nem volt menthető. Ha a lopás csak játék volt, akkor annak könnyelmü intézője tartozott volna azt tüstént megszüntetni, s még mielőtt annak egy harmadik személy áldozatául esik. A szerencsétlent elfogták és Sain-Brieucbe vitték az ottani esküdtszék elé. Egyetlen pillanatra sem tért magához tökéletes szellemi megsemmisüléséből; ugy látszott, mintha tökéletesen kivül esne a világon. Hanem az álom, melyet oly sokáig álmodott, az véget ért. A rögeszme, mely zsarnokilag uralkodott felette, egy csapással eltünt és elvesztette hatalmát. Kedélyállapota ment volt minden fölindulástól: tökéletesen néma volt. Az orvosok látták állapotát és helyesen itélték meg.

Az esküdtszék előtt gyorsan elintézték a dolgot. A vádlottból egyetlen szót sem lehetett kicsikarni. A kendertörő halványan, de szilárd, majdnem büszke magatartással lépett elő. Odaállott a zöld posztós asztalhoz, rátette keztyüit, övét és Lajos-keresztjét, azután igy szólott: — Uraim, rangomnak ezen jelvényeit csakis az önök parancsára ölthetem fel ismét, becsületem az önök kezében van. Igen, ő megtette mindazt, a mivel vádolják és mégsem tolvaj . . . csupán beteg!« A derék embernek könyei a szemébe szökkentek, beszélni sem tudott tovább. — Elég, elég! hallatszott mindenfelül. Az államügyész tapintatos volt és a nélkül.

hogy a szerelmi szenvedély ilyen ritka esetének fejtegetésébe bocsátkozott volna, visszavonta a vádat.

Az esküdtek tanácskozása sem tartott sokáig. Mindnyájan mélyen meg voltak hatva és a közönség titkos óhajának tettek eleget, midőn a fölmentő ítéletet kimondották. A kendertörő erre előlépett, fölvette rangjának jelvényeit és gyorsan eltávozott szerencsétlen leányával együtt.

A lelkész, ki e tárgyalás által egy csapással egy nagy port felvert ügynek központjává lőn, okvetetlen megtudta az igazságot sok oly pontra nézve, melyet a legszivesebben agyonhallgatott volna. Mindazonáltal a dolog legkevésbbé sem izgatta föl. Ép oly nyugodtan müködött, mint azelőtt, sőt azokat a dolgokat, melyek neki nem tetszettek, egyszerüen ugy tekintette, mintha meg sem történtek volna. Eszébe sem jutott, hogy a püspöktől áthelyeztetését kérje, a püspök pedig nem figyelmeztette. Az ember lehetetlennek tartaná, hogy a történtek után minden zavar nélkül érintkezett Kermelle-lel és leányával, pedig ugy történt. Oly időben ment az úri lakba, mikor azt tudta, hogy ugy a nemes, mint leánya mindketten otthon vannak. »Ön sulyosan vétkezett«, mondá a szegény őrültnek, »kevésbbé bohó kivánságai által, mint azzal, hogy egy becsületes asszonyra szégyent hozott. Az ön vétke folytán egy ártatlan nővel napokon által ugy bántak, mintha tolvaj lenne. Az egész plébániakerület legderekabb asszonyát mindnyájuk szemeláttára fényes nappal kisérték be a zsandárok. Mindezért elégtétellel tartozik neki. Vasárnap a C r e d o nál el fogja hivni a sekrestyés nejét és azt saját padjához vezetni, a melyre inkább méltó, mint ön.«

A szegény őrült gépiesen tette, a mit tőle követeltek. Jóformán nem is volt már élőlény többé. Attól az időtől fogva a kendertörőt alig látták többet. Az úrilak pedig olyan volt, mint valami temető, a melyből alig látni életjelt.

A szereplő személyek közül legelébb is a sekrestyés nejét ragadta el a halál. Erre az egyszerü asszonyra nézve tulságos nagy volt az izgatottság. Egy pillanatig sem kételkedett ugyan a kegyes gondviselésben, de az eset mégis megrázta. Ereje lassankint, de folytonosan fogyott. Jámbor asszony volt és kiváló finom érzékkel birt az egyház élvezeteivel szemben. Párisban, a hol a templom ma már elvesztette jelentőségét, ez nem sokat jelent. Egy szombat este érezte, hogy életének vége közeledik. Elhivatta a lelkészt. Ekkor elgondolta magában, mily nagy szerencse vár reája: egész vasárnap ott fog feküdni a templomban. Utoljára még egyszer, habár kiteritve, az egész misén jelen lehetne; még egyszer hallani a szent beszédet és az ájtatos zsolozsmákat, tudni azt, hogy körülötte lesznek mindazok, kik őt életében tisztelték, becsülték: minő boldogság! S ezt a boldogságot valóban el is érte. A lelkész szép beszédet tartott felette.

Az öreg kurta nemes még több esztendeig élt, lassadán haldokolva. Folyton elzárkózott a házába és azontul még a lelkészszel sem beszélgetett. El-eljárt a templomba, de padjára nem ült. Igy haldokolt hét nyolc évig, a mig vasszervezete az engedelmességet meg nem tagadta.

Sétája abból állott, hogy föl és alá járkált a magas hársfák alatt, melyek az urilakot környezték. Egy napon azonban valami szokatlant látott feltünni szemei előtt: az a háromszinü zászló volt, mely ott lobogott Tréquier tornyán és a juliusi forradalom győzelmét jelentette. Mikor meghallotta, hogy a királynak Franciaországból menekülnie kellett, világossá lett előtte, hogy oly világhoz tartozik, mely immár tulélte magát. A rang, melynek oly sokat áldozott volt, ez által tárgytalanná vált. Nem sajnálta azt, hogy ily fenkölt eszmének áldozott mindent, azt sem bánta, hogy mások példájára nem sietett annak idején a dologból tőkét kovácsolni, hanem most már mindenben csodálkozott és kétkedett az egy Istent kivéve. Tréquier karlistái váltig erősitgették ugyan, hogy ez nem tart sokáig, majd visszatér a törvényes király ismét. De ő csak fejét rázta: jól tudta, hogy ezekből is csak remény beszél. Nemsokára meghalt.

Halála után leánya minden támasz nélkül maradván, ugy került az elmebetegek házába, a hol te is láthattad . . .

IRODALOM.

Prém József költeményei. Budapest. Aigner Lajos. 1883.)

Most divat a lyrát is drámának csinálni. A költők verseiket rendbe illesztik

ugy, hogy azok egy regényt képviseljenek, melynek megvan a kezdete, bonyodalma, s ha müvészi befejezése is, akkor annál jobb. Kiválogatnak mindent, a mi a történet fejlődését gátolná s azokat külön teszik a vegyesek rovatába. Egy lyrai vers-sorozat ma igazi elbeszélés monologokban vagy párbeszédekben.

Csakhogy az ilyen osztályozást többnyire erőltetni kell. Ha szerelmesek vagyunk, azért még más egyébre is gondolunk, s aztán az élet az eseményekben nem is követ valami nagyon szigoru logikát. Igy nem azok a versek kerülnek egymás mellé, melyek többé-kevésbé teljesen megmutatnák, hogy gondolkozott valaki egy korban; a valódi egyéniség helyett egy csináltat látunk. Az alaphang sem lehet egységes; fiatalkori, szenvedélyes és kiforratlan müvek mellé a megülepedettebb férfi dolgozatai jutnak: egyenlővé kell őket gyalulni legalább alakilag s a simitgatásban elvész a közvetlenség zománca.

S aztán történet csak akkor érdekes, ha minden jellemző fordulatát tudjuk. Már pedig, a hol költött személy álorcája alá nem rejtőzhetünk, az átallás sok bizalmas részletet elhallgattat velünk. Elnagyzolt körvonalak között csupa titkolódzás és homály az, a mit adni merünk, rejtélyeket s azok találgatása fárasztó. Higyjék el költő urak, a mesterkélés árt mindig.

Prém József hódol a divatnak s az megboszulja magát rajta. Három lyrai regénye között a két elsőnek (»Szerelem, csalódás« és »Évek után egy perc«) érthetetlen a meséje. Csak annyit látunk, hogy félreértés forog fenn közte és szerelmese között s e versek tulajdonképen a hölgyhöz intézett levél, kölcsönös kimagyarázkodás végett. Szeretik egymást, a jó eredmény nem lehet kétséges. S a hölgyek nem érzéketlenek az ékes beszéd iránt.

Mert Prém szépen beszél és ügyesen, ir. Lokikája van s az ritkán hagyja cserben; ura a formának, verse jól foly, ríme cseng, szava sok, válogatott és képes, az attitudeöket, melyek megénekelni valók kiszemeli. Izlést müvelt magában, józan ember, de szerelmi elégiák irására nagyon is józan. Azt hiszem nagyobb jelentőséget tulajdonit örömeinek és bánatának, mint kellene. Legalább az ilyen vers azt hirdeti:

»Ez az, mi engem még vigasztal,
Ez, ami éltet önt belém:
Neved versenyre kél a nappal,
Szerelmed örök, tiszta fény!

»Feledni? Nem! Sohsem feledlek,
Bár veszszen oda életem;
Ha hűnek ismered e keblet;
Ismerd ilyennek szüntelen!«

Nap és fény, s a költemény mégis hideg a borzongásig. Pedig ez csak egy a sok közül s hogy fölmelegedjünk olyan meleg könynyel áztatott vers kell, amilyen a »Boldogság tanyája.«

»Alacsony sárga ház, ott a Duna mellett —
Oh! hány boldog órát töltöttem én benned!
Mennyi édes emlék tart lekötve hozzád,
Szenvedő lelkemet mindig oda vonzzák.

»Jártam palotában, hol sikos a padló,
Szobormüvel ékes mindenik kandalló,
Csillagfényét szórja száz ragyogó csillár,
Aranyos kerevet, puha párna himbál!

»Jártam palotában, melyben a lég: illat,
Arany kalitkában madár dala ringat,
Selyemruha susog, nehéz függöny lebben,
Fényes festett égbolt tündököl felettem!

»S mégis! Oh, ezerszer kedvesebb e kis hely!
Maradj csak palota, fényes termeiddel!
Hová szellő szárnyán üzött egyre vágyam:
A boldogság helyét, ime megtaláltam! . . .

»Áldott az az ócska szőnyeg, melyen lépdel,
Az a rozzant hályha édes melegével.
Csókjaink tanuja volt a lámpa fénye,
E régi diványon enyelegtem véle!

»Telve a lég haja szegfü-illatával,
Pici ajakának beszédes dalával, —
Oh! ha ruhájának csak egy fodra lebben,
Mennyi titkos érzés, vágy támad szivemben!

»S ki egyre bolyongtam nehéz, sajgó sebbel,
Este soh'se tudtam köszönt-e a reggel!
Kinek lelkét kétség s ezer önvád tépték
S még csak a büszkeség tartá ingó térdét:

»Most, hogy bepillanték szivem legmélyébe
— Tükröm volt szemének varázsteljes éje —
Megvetve az élet hiu ál-csillámit
Szivem a boldogság tanyájába vágyik!

»Alacsony sárga ház, ott a Duna mellett!
Permetezzék áldás örökké feletted,
Hol nyugtot, szerelmet, életet találtam:
Szent hajlékod legyen a halottas házam!«

»Könnyü szivvel« ez a harmadik sorozat cime: Prém jelszavul választhatná. Ne ösmerje magát félre: ő »viveur«, olyan vérmérséklet ez, mint a többi, nincs mit takargatni. Az a modern kis kaland, melyet

igazán »könnyü szivvel« dalol meg mulattató és kedves. Például ez a »találkozás«:

»Ugy tettünk, mintha ma először
Találkoznánk véletlenül.
Néném örült. Én is őrültem,
De mért nem jöttél egyedül!

»Ugy tettünk, mintha nem is tudnám
Hol laktok, hol a bemenet . . .
Valóban: tul van a kis ablak,
Hol nagy titokban rád lesek.

»Ugy tettünk, mintha elfogultak
Volnánk s pirultam magam is:
Eszembe jutott, mily félénk vagy
Ha megcsókollak s mily hamis.

»A néne szólt: Kár, hogy már dél van,
Ma még szerencsénk lenne tán!«
Szemed mosolygott: »Ne feledd el
A rendezvoust ma délután!«

S ez az »Utolsó üdvözlet«:

»Köszönöm ezer édes csókod'
Köszönöm öleléseid',
Köszönöm édes kacérságod
S a mámor üdvös perceit!

»A málha rendben. Még egy kézcsók,
Amig előáll a fogat:
— Az isten áldjon meg szerelmem
És üdvözlöm utódomat!«

Különben Prém csak mellesleg költő. Foglalkozik képzőművészettel s a mit a lapokba ir, olvassák is. Másfél évtized alatt egy kis kötet vers, ez csak emlékeztető arra, hogy az ember volt fiatal.

Végül még egyet. Az idéztem »Boldogság tanyájá«-ról megjegyzi a szerző, hogy az eredeti vers, tehát hibásan volt William Matherwell angol költőnek tulajdonitva. Jó, de e csinos kiállitásu kötet egy tévedését bizonyosan nem volt érkezése kijavitani. »Guinevere«-t értem, melyről nem mondja, hogy átdolgozása Tennyson egyik király-idylljének.

»Egy évig mondurban.« Karcolatok az egyévi önkéntes-életből. Irta Kacziány Géza (Gyalog Huszár) Budapest, Franklin-Társulat. 1884. Kis nyolcadrét, 184 lap. Ára 1 frt.

Ez a kis könyv tulajdonképen különnyomat több rendbeli vidéki lapból, melyekben részint a bosnyák hadjárat folyama alatt, részint azután jelentek meg egyes részletei. Összesen huszonhét apró karcolat sorakozik egymáshoz és alkot egy kezdetnek ugyan beváló, de különben meglehetősen rikitó sorozatot.

A genre, melyhez a könyv tartozik, háromfelé ágazik el: van tisztán szatirikus rész (az első tizenhárom karcolat), a melynek éle a tulságos »abriktolás« és a magyar fiukat nem egyszer valósággal üldöző német szekatura ellen van irányozva egy leiró és egy sentimentális. Tulnyomó mégis az első. Ebben helylyel-közzel valóságos virtuozitásig emelkedik, csakhogy az eredmény nem szatira, hanem karrikatura: nem javit, hanem keserit. Ha valaki azok közül, kiknek ezt a folytonos meghurcoltatást okvetetlen magára kell vennie, elolvassa az »Első nap mondurban«, »Az első abriktolás«, »A szolgálatban« és több ilyen karcot, csak ugy fogja magát érezni, mint akkor, mikor »Istók«-ban a »Lajtinant Stibli« kapcáskodásait olvassa. A mi a könyvnek valósággal nem válik hasznára, az az óriási kiméletlenség, melylyel a tisztek bánásmódját leleplezi.

Azon csekély számu megkapó részlet, melyben igazi magyar humor (sirva-vigadó érzet) lüktet, valóban nagyon eltér és kirí a karrikaturák közül, a melyek közé ékelve van. Ilyenek: »A derventi kerek erdő mellett«, »A kis Curry« és »Karácsonyunk bosnyák földön« melyekből kiri a magyar ifjunak helylyel-közzel mindig kitörő mélabús hangulata. Ezzel függ össze a föntebbi és még néhány más részleteknek (pl. »Pósta fedezeten«) eredetisége, melyektől aztán nagyon is elütnek a kötet javarészét képező csúfondáros cikkek. Ez utóbbiaknak egyrészt stilusa, másrészt hangulata páttogó zsörtölődéssel van irva és valóban nem értjük: bogy képes valaki azt a kardot annyira bántani, melyet vasárnaponkint maga is csörtet az oldalán.

Amit az eredetiségről mondottunk, azt nem vesszük vissza. Lenz katonai humoreszkjei és »Istók«-nak árzenálja sokkal kimeritőbben referálnak mindarról, a mi a katonai dreszszurára vonatkozik. Keserves igazságokat kár olyan pörén világgá bocsátani, ha mindjárt pár embernek tetszenek is.

Különben a könyvnek utolsó fejezete ellen az igazság érdekében is volna egy kis megjegyzésünk. Abban ugyanis az van elmondva »Hadnagy úr« cim alatt, hogyan változik meg az egyévi önkéntes élet keserüsége egy csapással fenékig tejfellé, mi-

helyt a tiszti egyenruhát magára kapja. Állitólag az ebédnél az ezredes őt kinálja meg étellel. Ezt már határozottan tagadjuk. Volt alkalmunk különböző rangu tiszteket komoly állapotban és mulatság közben megfigyelhetni, de ilyen tulságos előzékenységről mélységesen hallgat a krónika.

Az egész könyvet félig-meddig ajánlja az, hogy egy főherceg mondása által: »A katonát nevelni kell, nem pedig dresszirozni!« aktuális értéküvé vált, bár versenytársaival a »Baka-humor«-ral és »Huszárhumorral« korántsem mérkőzhetik.

Csengeri Antal összegyüjtött munkái öt testes kötetben megjelentek Kiliáu Frigyes bizományában, a szerző arcképével diszitve. A két első kötet Csengery történeti tanulmányait és jellemrajzait tartalmazza, az utóbbiak között Nagy Pál, Beöthy Ödön, Szentkirályi Mór, Dessewffy Aurél gr., Eötvös József b., Szemere Bertalan, Szalay László stb. jellemrajzait. A harmadik kötet Deák Ferenc jellemzését s a történetirókról irt tanulmányokat (Macaulay és Thierry Ágoston, Lamartine, Ranke, gróf Teleki József, Szalay L., Thierry Amadé sat.) azonkivül néhány történeti és mütörténelmi essayt. A negyedik kötet tartalmát Csengery publicistikai dolgozatai és beszédei, az ötödiket közgazdasági és közmivelődési dolgozatai képezik.

Mikszáth Kálmán-tól, a jeles elbeszélőtől megjelent »Az apró gentry és a nép«. Van benne harminc kis elbeszélés, melyek keretében nagyságos és tekintetes urak, meg gazdauramék és »hallja kendek« mozognak, a magyar élet eredetiségében. Ezek az »Alföldi emberek« és »Felföldi emberek« cimü sorozatban találhatók együtt. Egy másik sorozat »Történetek a tisztelt folyosó«-ról, képviselőházi rajzok, melyeket Mikszáth a »Pesti Hirlap«-ba szokott irni. Majd »Saját külön regényeink« cimen anekdotás rajzok következnek, végül pedig »Egyéb históriák«, tizenegy apró történet. Mindannyi kellemes olvasmány. A kötet ára 1 frt 50 kr, s a Révai testvérek kiadása.

Pálffy Alberttől, a régóta hallgató regényirótól, két kötetes társadalmi regény jelent meg a Kisfaludy-társaság kiadásában. Cime: »Esztike kisasszony professzora«. Később bővebben akarván szólani róla, ezuttal csak annyit jegyzünk meg, hogy a két kötet ára 3 forint.

Az akadémia első osztálya, egyik közelebbi ülésén, egy Shakespeare drámáit részletesen tárgyazó eredeti munka jutalmazását határozta el s megirásával Beöthy Zsolt levelező tagot, a budapesti tudományegyetemen az eszthetika tanárát bizta meg. A dec. 6-diki osztálygyülésen olvastatott fel Beöthy válasza, melyben a megbizást köszönettel elfogadta s a könyv benyujtását 1886-ra igérte.

»Lalla Roukh«, Moore Tamás keleti regéje, végre a magyar közönség ama részére is hozzáférhetővé vált, mely nem gyönyörködhetik az eredeti münek szépségeiben. A Kisfaludy-társaság rendezte sajtó alá a pár év előtt elhunyt Lőrinczi Lehr Zsigmond fordítását, lekötelezve vele a hires angol költő magyar tisztelőit. A fordítás általában véve gondosnak mondható. A csinos kiállitásu kötet ára 1 frt 60 kr.

Carmen Sylvától, a román királynétól, Berlinben Duncker Sándor kiadásában uj kötet költemény jelent meg: »Meine Ruh« cimmel. E kötetben is ugyanaz a fenkölt szellem, a tartalom mélysége s a külalak kelleme található föl, mely előbbi költeményeiben. Az alaphang is ugyanaz a szomoru, bánatos.

Bánóczi József »Kisfaludy Károly és munkái« cimü tanulmánya be van fejezve. Második kötete most jelent meg a Franklin-társulatnál, mint a Kisfaludy-társaság pártolói illetménye. A 401 oldalra terjedő vastag kötet ára 2 frt 40 kr. Ismertetésére később még visszatérünk.

A »Figyelő« irodalmi-történeti közlöny ez évi utolsó füzetében Komlóssy Arthur, atyjának Imrének két eltévedt kéziratára: »Mátyás király otthon és a hadjáratban« cimü époszára s »A kalendárium« cimü vigjátékára kér esetleges utbaigazitást. Kereszty István »Vajda Péter«-ről, Ferenczy Zoltán »B. Eötvös József«-ről, Gerecze Péter »Pálóczi Horváth Ádám«-ról és Pintér Kálmán »B. Amade László kiadatlan versei«-ről szóló értekezéseiket folytatják. Csaplár Benedek, Révai M. életrajzirója, »Az időszaki magyar irodalom zsengéi«-ről ir; id. Szinnyei József pedig irodalomtörténeti repertoriumát közli.

Az »Olcsó könyvtár«-ból ujabban ismét tiz füzetet bocsátott a könyvpiacra a Franklin-társulat. E füzetek a következők: »Grandet Eugenia«, Balzac hires regénye, forditotta Toldy László. Ára 60 kr. — Kölcsey Ferenc országgyülési naplója. Negyedik kiadás. Ára 60 kr. — »Anna« dráma 1 felvonásban, irta Csiky Gergely. Ára 20 kr. — »Rosenkranz és Güldenstern«, vigjáték négy felvonásban. Irta Klapp Mihály, forditotta Csiky Gergely. Ára 30 kr. — »A wakefieldi pap«; irta Goldsmith Olivér, forditottaÁcs Zsigmond. Ára 50 kr. — »A helység kalapácsa« Petőfi Sándortól. Ára 20 kr. — »A magyar emigratio mozgalmai« 1859—1862, Kossuth emlékiratai nyomán. Ára 30 kr. — »Költemények prózában« (Turgenyev bájos apró elbeszéléseinek harmadik magyar forditása.) Ára 30 kr. — »Kisebb szinmüvek« (A kincs. Tedd kötelességedet. Az ékszerek.) Irta Coppée Ferenc, forditotta Csiky Gergely. Ára 20 kr. — »A külföldiek«, Fáy András kétfelvonásos vigjátéka. Ára 20 kr. — Ez utósó már 174-ik száma a gazdag vállalatnak, melyre, ugy hiszszük, felesleges ujolag figyelmeztetni olvasóinkat.

»Regények dióhéjban« cim alatt vegyes tartalmu müvek gyüjteménye jelent meg Kenézy Csatártól. A kötetet Pakson nyomták Rosenbaum Ignácnál s ez eléggé magyarázza a kiállitás primitiv voltát. Egyes darabokban némi érdeklődést kelt az előadás elevensége, de erősebb tehetség nyomaira nem találtunk a kötetben. Ára 1 forint.

Két francia költő haláláról hoznak hirt a párisi lapok. Az egyik de Laprade, Lamartine egyik legtehetségesebb epigonja, ki ugy »Poémes évangeliques« cimü verskötetével, mint zenei tanulmányaival egyaránt kitünt. A másik Lebreton a roueni »munkásköltő«, a ki egyszerü kötélverő létére, helyesirást sem tudva, zenditette meg lantját, melynek naiv hangjai a harmincas években nagyon tetszettek és a dalnoktól nem vonta meg pártfogását Chateaubriand, Viktor Hugó,

Lamartine és Béranger sem. Rouen városa később könyvtárnokká nevezte ki a költőt, ki aztán bejutott az 1848-iki nemzetgyülésbe is. A francia szabadkőmüvesek közt előkelő helyet foglalt el.

Uj lapok. »Talpra magyar!« cim alatt Áldor Imre hetenként megjelenő képes politikai lapot inditott. — »Összetartás« cim alatt illustrált szépirodalmi, ismeretterjesztő és mulattató közlöny indult meg a kath. közönség számára. A lap ára egész évre 3 frt 50 kr. — »Máramarosi lapok« cimmel M.-Szigeten politikai és társadalmi hetilap indult meg Szépfaludi Örlősi Ferenc szerkesztésében. — Csabán, »Csaba és Vidéke« cimmel társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap jelenik meg. Szerkesztője és kiadótulajdonosa: Tóth Ferenc. — Kunszentmiklóson, Kunszentmiklós és Vidéke cimü közmüvelődési, szépirodalmi, társadalmi és közgazdászati hetilapot szerkeszt Bors Károly.

MÜVÉSZET.

»Krisztus Pilátus előtt.« A »Times« párisi levelezője jelenti: »Sedelmayer a ki jelenleg Angolországban Munkácsynak, »Krisztus Pilátus előtt« cimü festményét állitja ki, most teszi ki a bámulatraméltó metszetet, melyet Waltner, a hires metsző két évvel ezelőtt kezdett meg. Korlátolt számu példányokra hirdettek aláirást és valamennyi példány aláiratott. A metszet rendes kiadása egy hét mulva be lesz fejezve. Munkácsy festményének fénye és árnya, a rajz erőteljessége, a mély perspectiva, a physionomiák élénk tarkasága csodálatos pontossággal vannak reprodukálva. Krisztus arca meglepő világosan válik ki a metszetből. Waltner át volt hatva a nagy magyar festő szellemétől, amidőn a modern müvészet egyik legnagyobb remekét igy népszerüsitette.«

Mario, az egykor annyira ünnepelt olasz tenorista Rómában öregen, szegényen, elhagyatva meghalt. A harmincas és negyvenes években egymást érték diadalai Európa és Amerika szinpadain és mesés vagyont szerzett össze. A piemonti Candia marquis-családból származott és katonai pályára szánta magát. Már tiszt volt, mikor beleszeretett egy szép fiatal énekesnőbe és szögre akasztotta kardját, hogy maga is fölcsapjon a szinpad tarka világába. Már első föllépte is rajongó tetszésben részesült. Öregségére azonban elvesztette mindenét, csak büszkesége maradt meg, mert soha sem fogadott el alamizsnát. Régi tisztelői, köztük Odescalchi herceg, csak a leggyöngédebb cselekkel tudták rávenni, hogy ne utasitsa vissza segélyöket. A hetvenhárom éves aggnak utolsó kivánsága az volt, hogy még egyszer elmehessen Párisba, a hol annyi dicsőséget ért meg a jobb napokban.

Doyle Rikhárd, a hires angol karrikaturarajzoló, folyó hó 11-én meghalt. Szélhüdés érte. 58 éves volt. Az ujabb nemzedék csak neve után ismerte, mert azokat a hires torzképeket, melyek nevét ismeretessé tették, ifjukorában készitette. Már apja is hires torzképrajzoló volt, s különösen a politikai egyéneket karrikaturázta. Doyle Rikhárd ezelőtt 40 évvel tünt fel. A »Punch« egyik számában az angol főuri körök gyengéit és nevetségességeit igen találóképen figurázta ki; a Punch cimlapját is Doyle rajzolta. 1850-ben Doyle valami egyházpolitikai viszály miatt megvált a nevezett befolyásos élclaptól. A Punch ugyanis akkor több kiváló katholikus főpapot igen élesen megtámadott s ezért Doyle, a ki ultra katholikus családból származott, megvált az élclaptól. Ezután Thackerey müveihez készitett illustrációkat. Rendkivüli humorral volt megáldva, s karcolatai az angol nemzeti tipusz hü képei, s ez kulturtörténeti értéket kölcsönöz nekik.

Uj csillag tünt fel Flórencben a zenemüvészet egén: Cognetti Lujza nápolyi születésü zongoramüvésznő, Liszt Ferenc »állitólagos« tanitványa. Az ottani kritika nem győzi magasztalni. Egy másik érdekes jelenségről, — vagyis inkább kuriózumról, — szintén sokat beszélnek Flórencben. Ez Bernardo Cantalanessa nevü fiatal énekes, a ki tüneményszerü sopránhanggal bir. Arca is egészen nőies és női ruhában lép föl, ugy hogy nemére nézve tökéletesen tévedésbe ejtheti a hallgatót.

A szentpétervári cenzura, mely veszélyesnek tartotta »Tell Vilmos«-t és »Egmont«-ot, most olyan darab előadását engedélyezte az udvari szinházban, melynek cinizmusa a hirhedt Zola féle »Pálinká«-ét is fölülmulja. A dráma tele van házasságtörésekkel, lopásokkal, pálinkagőzzel. A szinpadon részeg alakok dühöngenek, kiknek a közönség tenyérrepedésig tapsol.

Szinházi hirek. Turolla Emma k. a. dec. 29-kén bucsuzik el a fővárosi közönségtől, az »Afrikai nő« cimszerepében. Wiltné Mária asszony pedig Szilveszter estéjén érkezik Budapestre és január első napjaiban kezdi meg vendégszereplését a nemzeti szinpadon. — A nemzeti szinházban Szilveszter-estéjén fölelevenitik uj szereposztással a »Szökő év« cimü vigjátékot. Alkalomszerüség is lesz benne mert a jövő esztendő szökő év. — A nagyváradi állandó szinház ügyében ifj. Gyalokai Lajos és Rimanóczy Kálmán az épitési költségek födözését illetőleg azt a tervezetet nyujtották be a kiküldött bizottságnak, hogy a város vegyen föl a helybeli három pénzintézettől 200,000 frt kölcsönt, törlesztésre; ebből 150,000 frt fordittatnék a szinház fölépitésére, a fönnmarado 50,000 frton pedig vásári árucsarnokok épittetnének, melyek jövedelme a kölcsön törlesztéseül szolgálna. — Párisban élő hazánkfia, Rosé Emil (Rosenthal) egy »Zingara« cimü operettet ir, melynek szövegét Cosseret és Barberon, a Republique Redicale szerkesztői készitették. — Souppé Ferenc uj operetten dolgozik; cime: »Scala« lesz, szinhelye Verona. A szöveg olaszból van átdolgozva. — Jeanne Samary, a párisi Comédie francaise legkitünőbb tagjainak egyike Amerikába utazik; két évig szándékozik az uj világban maradni s aztán visszavonul a magánéletbe. — Arigo Boito, a »Mefistofeles« szerzője és a »Gioconda« szövegének irója, uj operát fejezett be, melynek cime: »Pierluigi Farnese«. — Judic asszony Moszkvában és Kievben nagy diadalokat aratott; zsufolt házak előtt játszott s a bevételek oly összegekre rugtak, minőkre a kérdéses szinházakban nem volt példa. Most Szentpétervároa vendégszerepel hasonló sikerrel.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testverek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek*. . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves. Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Irénéje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy-egy 8 frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szellemek (Leopardi, Poe, Burns, Tegner, Heine, Lenau). Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árank csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes művek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a haremezőn történt felhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadmüveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birtak. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re.

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány főihivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól diczérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hű és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb, Az előadási modor könnyű, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a műveh átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hű arcképe disziti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mű 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!

(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent

TÖRTÉNELMI MÜVEK.

20 frt helyett 15 frt!

Anglia művelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer. Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyainak leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. művelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem művelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevélészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum.** utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel.) 1 5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Floris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden in** Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

☞ A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr
Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr
Kármán József művei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr
Vitkovics Mihály művei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr
Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr
Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr
Csokonai Mihály művei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr
Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr
Katona József összes művei. 3 kötet . 4 frt 20 kr
Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).
Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt — k
Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr
Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr
Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr
Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr
Szemere Miklós összes művei. 3 köt. . 4 frt 80 kr
Czakó Zsigmond összes művei 2 köt. . 4 frt — kr

☞ Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva. ☜

☞ E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a művelt magyar közönség minden rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt találhat benne minden művelt ember, a ki a nemzeti irodalom multja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasoniólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

52 szám. 1883 December 30.

KOSZORU

A PETŐFI-TÁRSASÁG HETI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

SZANA TAMÁS

TARTALOM:

A tanácsos ur öröme. (Rajz.) Irta Tóth Sándor.

Mese. (Költemény.) Irta Nógrádi Pap Gyula.

Te ... Björnson Björnsterne rajza.

Prometheus-mondák a Kaukázusban. Irta György Aladár.

Nemzeti szinház. Irta Rakodczay Pál.

Donáth Gyula. Irta Szana Tamás.

Irodalom. — Müvészet. — Vegyesek.

Melléklet: Donáth Gyula fénynyomatu arcképe.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	8 frt.	Negyedévre	2 frt.
Félévre	4 frt.	Egyes lap ára	16 kr.

Az előfizetési pénzek a kiadóhoz (IV. váci-utca 1) küldendők.

Szerkesztőség: IV. bástya-utca 11.

A lap közleményeinek utánnyomása tilos.

BUDAPEST

AIGNER LAJOS KIADÁSA

IV. váci-utca 1. szám.

Előfizetési felhivás a „KOSZORU“-ra.

A »Koszoru« iránya, beosztása jövőre is a régi marad. Mint a *Jókai Mór* vezetése alatt álló »*Petőfi-társaság*« hivatalos közlönye azon törekszik, hogy a legjobb szépirodalmi erőket gyüjtse maga körül, s ne csak élvezetes, de egyuttal tartalmas és választékos olvasmánynyal is szolgáljon a müvelt magyar közönségnek.

A lap elbeszéléseit, költeményeit vonzón és tartalmasan irt fejtegetések követik, a birálati rovatok pedig az irodalom, szinház és művészetek ujabb jelenségeiről nyujtanak kellő tájékoztatást.

A lap jövő évi közleményei közül elég legyen fölemlitenünk *Jókai* Mór egy hosszabb elbeszélését és *Tolnai* Lajos »*Az oszlopbáró*« cimü egykötetes regényét, mely ugy költői szépségeinél, mint irányánál fogva bizonyára nem közönséges feltünést fog kelteni.

Hisszük, hogy a lap eddigi barátai a »Koszoru«-t, mint a magyar szépirodalom egyetlen komolyabb közlönyét, jövőre is rokonszenvükre, pártfogásukra méltatják, sőt részére ujabb híveket is igyekeznek szerezni ismerőseik között. A vállalat felvirágzása a jobbak buzgalmától függ; azért egész bizalommal tesszük le kezükbe a »Koszoru« sorsát.

A »Koszoru« előfizetési ára: egész évre 8 frt, félévre 4 frt, negyedévre 2 frt.

Aigner Lajos,
kiadó.

VEGYESEK.

* (**Petőfi gyermekkorából**) ismét érdekes vonásokat jegyez föl a »Vasárnapi Ujság«-ban dr. Sass István. Petőfi szülei, beszéli Sass István, még jómódban lehettek akkor, a midőn Sándor fiukat Lőrincre adták, mert a módos Hilfig jegyzőnél lakott, s ugy el volt látva mindennel, de leginkább ruhával, mint az szegénysorsu szülőktől ki nem telhetett volna. Édesanyja még a távolból is a leggondosabb szeretettel övezte körül s ellátta fiát süteményekkel, illatos gyümölcsökkel bőven. Mint kis diák jókedvü, mozgékony, vidám volt, a makacsságnak és dacnak látszata nélkül. De azért az önérzet nem kevésbbé erőteljesen jelentkezett már jellemében akkor is, mit bizonyit a következő eset: Egyszer télen a fiuk kerestek valami jó csuszkáló helyet, mert a régi rosz volt. Az uj csuszkálóra azonban a nagy fiuk csak azon föltétel alatt akarták bocsátani a kicsinyeket, ha egy közbe fekvő kis patakot átugornak. A kicsinyek közül egyedül Petőfi volt az, a ki a patakot átugorta, mert a többi visszarettent a feltételtől, nyilvánvaló lévén, hogy ők azt átugorni nem képesek. Petőfi bele is esett a patakba térden fölül, de nem tette azt, hogy ő is körülsompolyogva jusson a csuszkáló helyre, mint a többi. A zajos összejöveteleket, utcai csoportosulásokat nem szerette s inkább sétált egy-két pajtásával a szabadban, vagy maradt otthon. Hogy otthon szivesen időzött, abban nagy része volt házi gazdája Amália nevü kis leánykájának, akivel valódi testvéri szeretet füzte össze. Megosztották egymással minden örömüket, minden bánatjukat s Petőfinek későbbi költeményei is bizonyitják, hogy ez időre ugy emlékezett vissza, mint boldog gyermekkorára. A mi szabad ideje maradt, azt tavaszszal a madarászatra forditotta.

* (**Turgenyev siremléke.**) Az elhunyt nagy költő siremlék-bizottsága elhatározta, hogy Turgenyev sirját nem fogja, mint eleinte tervben volt, szoborcsoportozattal ékesiteni, hanem egyszerü gránit- vagy márványlapot tétet rá, melyen csak a fényes szellem neve lesz olvasható.

* (**A magyar egyházi mükincsekből**) gazdag gyüjtemény lesz látható az ötvösmükiállitáson. A tárgyakat, melyek eddig már beérkeztek, 400,000 frt erejéig biztositották. Főpapjaink a legszebb mütárgyakat küldik a kiállitásba. Igy pl. Mihajlovics zágrábi bibornok többek között egy ritka becsü középkori pásztorbotot küldött, dr. Kruesz főapát 24 tárgyat küldött, köztük Zrinyi Ilonának aranynyal berakott vetélőjét és két ereklyetartót, melyeken 4000 gramm szinarany van; Császka György személyesen adta át a bizottságnak 40,000 frtra becsült gyüjteményét, mely főleg azért érdekes, mert tárgyainak tulnyomó része a Szepességben készült. Haynald bibornok lépéseket tett, hogy az aacheni és a mária-celli egyházi felszereléseket átengedjék a kiállitásra. Ipolyi püspök 270 darabból álló gyüjteményt jelentett be. Értékes küldeményeket jelentettek be Schuster kassai püspök, Lönhardt gy.-fehérvári püspök, Römer Flóris kanonok, Nagy Péter erdélyi ref. püspök és mások.

* (**Szobor Mezzofantinak.**) Rómában egy tudósokból és irókból álló bizottság alakult, melynek célja, Mezzofantinak, a hires lingvistának és nyelvkutatónak szobrot állitani. A szobrot a sz. Onuphrius-templomban, a tudós sirja felett állitják fel.

* (**Petrarca könyvtárából.**) Milanóban Petrarca könyvtárához tartozó kéziratokat találtak. A nagy olasz költő tudvalevőleg majdnem félszázadon át gyüjtött kéziratokat s azoknak a tizenegyedik századtól a tizennegyedikig terjedő részét a garegnanobeli karthauziaknak ajándékozta. A kéziratoknak másik része elégett s egy kis maradékot az ambráziai könyvtárban helyeztek el. Midőn a garegnanoi kolostort megszüntették, a kéziratok a milanói hercegek családjának birtokába mentek át, a mely azokat 1834-ig meg is őrizte. Ekkor egy gazdag mérnök megszerezte a nagy költő könyvtárát.

Hermann Fezersch.

Jonáth Gyula.

KOSZORU

52 szám. 1883 December 30.

A TANÁCSOS UR ÖRÖME.

— Rajz. —

Irta TÓTH SÁNDOR.

Abbanhagyák az étkezést: a cselédség asztalt szed s lábujjhegyen távozik. Az öreg tanácsos szorongva néz utánuk; majd meg feleségére, ki nyugodtan ül karosszékében hátradőlve s malmot hajt ujjaival. Hiába lesi félszemmel: pillái nem nehezednek, pergő keze nem akar lankadni. Bárcsak szárnyalna pedig feléje az álomhozó tündér, hadd bénulna el — vagy egy rövid órára! ... Szándékosan nyujtja meséit, apró hirei is csupa altató dalok — — Nehéz ostromba kapott; vereség jár annak nyomában.

Elcsendesül.

Az ujjak szakadatlan mozognak tovább: a két öreges szem merőn rájok tapad. Még a felverődő árnyalat sem zavarhatja, pedig nagy fekete látájukon mindegyre rajzot ir. A jobb hüvelyk indul, mintha bokorkőre tapadna; a bal aztán segiti, hogy könnyü tengelyt kapjon. Oh ez a mulatság sok édes gondolatot fölvet; arról, a mi emlékezetünkben öröm, a mit szerettünk és a mi mai békessége szivünknek. Játékot űz az ember, holott magát nyugtatja; csupán egy változatot enged, hogy ha megunta egy irányból, visszáján kezdi: pedig örök tépelődéseken esik át maga. Fiatal leány volt, arany-szőke haju, fekete szemü gyermek; apja becézte, anyja meg gyülölte. Különös igazán, hogy a szeretetet tovább szőjük; hiánya volt egyszer, akkor toldást keresünk; ha még sebe van, ír után nézünk. Szive olyanná nőtt, mint a magány, mely dajkálta: ringott álmok világában, de fájt neki, hogy mostoha sorsra került; szerette a szabad napsugárt, belekacagott a patak csevegésébe, megosztozkodott a pillangók örömében, hanem azért együtt kesergett a szomoru fűzzel, mert az is árván maradt. Valaki azt mondta neki, hogy az élet csupa cserebere; vannak, a kik elhagynak, de nyomukban uj emlék támad: boldog, ki egy utolsóra talált. Megnézte az embert s rabja lett szerelmének. Átélt leánykor, epedő szemfény, repeső ajkak! ... beszéljetek arról a világról! Istenem, hova is lett az a lenge fürt, mely vállára omolt; s miért bágyadt el szemeinek éjszakája, honnét láthatatlan csillagok lövelték bucsujokat az ifju felé! ... Pereg a kéz, a sziv sóhajokkal tarkitja játékát; hadd nyujtson engesztelést azoknak, a kik rég elporladtak ... Anyja megátkozta szerelmét: közéjök állt. Hosszu egy évet töltött rabságban. Élt, mint a virág, harmat nélkül, nem látta, csak mikor éjelenkint szük ablakrácsozata mögött várt — férjére. Lebocsátotta kezét s mikor a csók melege szivéig rezdült, ajkához vonta az ifjuét: nászukra a hallgatag éj figyelt és suttogó szavokat a lanka szellő nem sietett elárulni. Percről-percre folyt a csere, mégis elégtelennek találták a csókot: egy kis ujjszem hogy is birna meg akkora szerelmet? Elvesz belőle annyit, mennyi kínnak is kevés volna. Majd számüzés következett, félévre, a szülői háztól: akkor ismerte meg otthonát férje oldalán. Sok sziv nem érti e szót; kevés, a ki választani tud szerelme és azok közt, kikhez a viszonyok köték. Ő boldogságra követte férjét; de temetetlen maradt a mult előtte, melynek romjai a két öreg: ez a töpörödött arcu, bohó ember ott az asztalvégen, no, meg ő, a tutyis, bóbitás anyóka ... Föl, le, föl, le ... ringjatok apró, kövér ujjak! hunynak már lassankint — ne félj! — azok a szemek, az ősz fej is beljebb-beljebb szorul a támlás szögletbe: ringjatok: Csicsija-bubája! ugy a mint volt régen, mikor kis gyermekét altathatta. Aludj', aludj', öregem. Kifogtak rajtad: ni még hunyókást is játszik veled az asszony: leerőlteti redős pilláit, malmát beköti, teste

hátrakonyul. Szép pillangó röppen be közétek, aranyos szárnyu legyezőt renget szemetek fölött; fuvalmával zsibbaszt a légnek, repesés közben ajkatokra száll le, édességet ömleszt belé. Ugy, ugy; épen a bóbitás főn állapodott meg, lebocsátja lám himes testét az apró csipkére s a lágy rezgés elszenderiti az asszonyt.

A férj fölemeli lassan pilláit s rajtuk átszürődik óvatos kémpillantása. Alszik, alszik! — suttogja. Félrehuzódik az asztaltól, kalapot, botot vesz, indul. Kilincsre rakja kezét, az ajtó nyikkan, csaknem kiosont; mikor egyszer nagyot rezdül a fejkötő-szalag s öreges kacaj dermeszti meg lépteit.

— Hihi, szökünk?

— Csak át a hivatalba — rebegi a tanácsos ur s szégyenlősen szorongatja csontnyelű botját.

Hamis mosoly ül ki erre a szóra az asszony arcán; felugrik székéből, örömében ide-oda tapod s szaggatott hangon tördeli:

— Ugy?... a hivatalba?... Igazán oda?... Hihihi!...

S betölti tántorogva a hosszu ebédlőt; ki-kitekint az ablakon is, meg ismét ott áll a szökevény előtt, arcát fürkészi, hangosan nevet s szörnyü szemmeresztéssel félresurran.

A férj hosszan nézi a bohóskodást. Bátortalansága tünik; elereszti a kilincset.

— De Tinki! — szól rá szinlett haraggal.

A megkockáztatott szemrehányás növeli kedvét, egész csapongásba esik át:

— Hivatalba, mondod?... Sürgős ügyek, persze!... Hogy is ne? Negyvenhat esztendő után elfelejtheti az ember, hogy az ebéd után szünet, alvás, bucsu következik, csak aztán... sok, sok idő mulva üt az óra. — Szava hirtelen könyárba ful, kendőjébe temeti arcát:

— Oh, én boldogtalan!

Hiába hallatszik az engesztelő szó:

— Tinki! Tinikém! Dolgom akadt, hamarabb is megjövök... De hát ne sirj, no!

Néma fuldoklás felel neki s egy kimeredt kéz, mely az ajtó felé mutat:

— Távozzál!

Jéggé merednak tagjai, erős tusát viv önmagával. Lépése ingadoz; de a harag küszöbén keresztül esik végre-valahára. Hisz' az asszonyok neheztelése nem több egy permeteghullásnál; ha megered, ki is ürül: mire visszatér, csésze kávéjuk köré letelepszik, ismét régi angyaluk!...

Kilép merészen s maga után bevonja az ajtót. Ej, mintha zokogást hallana!... Szegény Tinki!... De már nem késhetik; se hall, se lát; rohan egyenest — a hivatalba. Csak egy düllőn kell átsietnie, a tulsó utcasoron várják iratai.

Mikor a kis-udvarba ér, lesi már a hivatalszolga: csomó iratot szorit hóna alatt, libériás ködmenéhez tapad jobbja: tiszteleg. Megkérdi tőle, ha fontosak, sürgősek-e? s kielégitő választ kap mindenre. Aztán megnyilik előtte a hivatalos helyiség: maga kulcsot vesz, kiveszi az ellenőrzési okiratokat, tanácspecsétet, igtató ivet; futólag beletekint az aktákba, végiglapozza a referens-vallomást s helyet foglal. A szolga még mindig ott őgyeleg az ajtó előtt s szótlan néz az urra. Közben simit uniformisán s ha megunta, köhögős kedvet vált, alig tartja, hogy bele ne kapjon a mondókájába. Végre a szorgos szemek kibujnak az iratcsomó mögül, egyenesen arcára villan az ur tekintete. Tudja a jelet, sorját is keriti legottan:

— Sénátor ur, jelentem alássan! ma a magistrátuális consessus déli tizenegy órakor devalválódván, subscriptio okáért jelen minősitvények láttamoztattak!

Hivatalos szigor ömlik el ekkor arcán, átveszi a küldeményt. A szolga kissé küljebb huzódik az ajtón, tova surranni akar. Tetten kapják.

— Állj! Defraudáció lappang benned, Sodoma!

Amaz fölemeli halkan jobbját, szájára illeszti mutató ujját s átsug:

— A delinquens, nagysás uram! — S ellopózik. Lejárt a szerepe: a tanácsos ur ismet a magáé erre a szóra. Mert bogara a hivatal, iratok, jelentéstétel: reggel feladatot ir, délután megfelel s az esti órákban uj pertételeket fogalmaz. Maga a tanácsos, bíróság, perpatvar, feljebbezés. Mikor ősz napjaira nyugalomba tették, betege lett a kitüntetésnek: izgett-mozgott, mig utoljára kertje végében kiüritette egyszer csak a lakót, hivatalt állitott magának. S ajó Márton, a kertész, hüségesen fogadja évek óta urát, vesz, ad rendeleteket és intézvé-

nyeket, s ha kedve szottyan, mókás beszédekkel áltatja boldog nrát — a magistrátuális ülések küldöttjeként.

A tanácsos ur arcát szokatlan öröm boritja el. Zavarosan kap ide-oda, irományait türelmetlen döfi tovább. — Megvan, kifogott az asszonyon! . . . Szegény Tinki, — gondolja — bizonyosan a ház-eresz alatt kucorog most, les szokott helyén, mint a kincsásó, mikor a közeli homályba vesz tekintete s számlál érthetetlen varázsszókat. Remek fogás volt bizony Mártontól, odakuszni hozzá a sürü málna-bokrok mentén s hiven megvinni hirét annak, a mivel az urasszony mulatozik. Haj! ezért altatta meséivel; s rábizta a dongó méhekre, ahogy az ablakhálóhoz csapódnak alvó feje fölött! maga pedig elillant kis kertjébe, elbujt a lugas bokrai közé s onnan lesett át a szomszéd udvarára. Hahaha! . . . ülhet ott, gondja volt Mártonnak rá, hogy hiába várjon! . . .

Kilép. A kis rózsalugas padja csábitólag int felé, letelepszik; onnan néz merőn a keritès egy pontjára. Semmi! . . . Visszaijedt volna? . . . Mozgást vesz észre most: előbb egy szem sötétség födi be a deszkahasadékot, majd meg vidám kacagás üti meg fülét. Reszketve szökik oda, inai alig tartják: leguggol s les.

— Bácsipapa! — sug egy gyermekhang s kis ujját átbocsátja a nyiláson — Bácsipapa! Csókold meg.

S már rajta csüng a csókos ajka, százszor odahajol s meg ujra kezdi.

A gyermek pajzánul visszarántja ujját.

— Ne vedd el, kicsi! — ne vedd! — rimánkodik az öreg s majdnem zokogásba vész suttogása.

— Mért? — kérdi s ijedten néz át reszkető arcára.

— Mert fájna a bácsinak.

— Te nem vagy bácsi. Te olyan vagy mint az én papám. Légy te is papám. Ugy-e bácsipapa vagy?

— Az, az . . .

— Az én nevem Ada, tudod? Ada.

— Ada . . . óh cseppem!

— Kis leányod, ugy-e? Hát dugd te is át az ujjadat.

— Adom, kicsi!

— Hadd csókolom. Ugy! Most végy át, bácsipapa; ugy-e átvész? Mesélek neked szépet, egy néniről, nem-nem: a nénimamáról . . .

S felkuszik hirtelen a keritès mögül, s aztán szőke, mosolygó arca hosszan bámul rá:

— Kukk, bácsipapa!

A tanácsos ur lábra emelkedik ezalatt. Ijedten néz fel a palánktetőre. Nem birják onnan a terhet kezei; érzi, hogy térdei is inganak. Megkisérti, ha tán kebléhez szorithatná. Közel van hozzá, de hasztalan nyujtja ki jobbját; öreges csontja visszahull. Vére is mintha elhalna, valami zsibbadság nyügzi szive táján. Az orvos nem hiába tiltotta meg, hogy bármit is emelgessen . . . s a jó Tinki áldott pörlekedést végez, ha csak a szekrény födelét keresi is ujjaival. Nem lehet, nem lehet! . . .

— Kukk, bácsipapa! — hangzik ismét.

Szemei rajta nyugszanak s fájdalmasan sug vissza:

— Nem birlak kicsi, öreg vagyok.

S szinte elszégyenül. De már akkorra az egyik parányi láb áthajol a keritésen, követi gyorsan a második: karjaira ereszkedik a leányka. Függőben is ráér dévajon lekiáltani hozzá:

— Megyek; végy át!

Kétségbeesetten nyul érte; s csodálatos, karjai fölérnek: lesegiti, keblére zárhatja.

Viszi a lugas padjára s szótlan csókdossa kis kezeit, arcát, szőke fejecskéjét. Közben meg-megpihen: ugy esik neki, mintha korábbi fájdalma megujulna. Feje szédül, halántéka körül vére zsibog, lélekzete megszorul. Néha-néha erőt vesz magán, megsimitja hideg homlokát s lelke kiülni látszik bágyadt fényü szemeire, mialatt a gyermek pajzánul guritja a gömbölyü cukorkákat az asztalon s motyog ártatlan dolgokat.

— Mink katonáék vagyunk. Az ám! A mama papája is katona volt, aztán Károly is az lesz, meg Rudi is. Nem az a Rudi a melyik Besztercén meghalt. Szegény Rudika! olyan nagy bábui voltak neki, meg két ágyuja . . . Kapd el, bácsipapa, legurul — jaj! . . . Egy hónapja jöttünk; a Marci mondta, hogy egy hónapja — tudod mikor a meggyfáról rázott nekünk a nénimama. Ugy-e nem tudod, ki a nénimama? Az ott lakik a más házban: hihihi, hosszu-hosszu buklija van, meg bim-bam barna-virágos fejkötője. Mindig a deszka mellett vár, furt is egy lyukat; s olyan szép meséket mond.

*

Azt mondta, hogy neki is van bácsija, jó öreg báesi: azt gondolom, olyan mint te vagy. Az a bácsi mindig eljött a nénimamához, a kit nem szeretett a mamája. Becsukták, az bizony: csak az ablakrács mögül csókolhatta a bácsi kezét. Igy ni, csókold meg te is bácsipapa? — S nyujtja ujjacskáját.

Az öreg ur alig int fejével. Ajka hideg, csupán a szeme csap át boldog révedezésbe . . .

— A nénimama sokat sir — cseveg a gyermek. — Lányka volt, a kis Etus. Künn fekszik, mondja, a temetőn: kicsikicsi buba; hanem én nagyobb vagyok sokkal. Koporsóba tették, meghalt szegényke, aztán virágos gödörbe bocsátották le. Jaj, istenkém! már csak a sok földet ne hányták volna rá: fájt neki bizonyosan. A nénimama sokszor hallja, hozzá kiált éjjel: azért siratja. Nincs többet kis leánya, csak én. Vesz nekem köntöskét, kalapocskát és bácsipapa lelkem! olyan lesz az Ada bubája, hogy no: sleppes lesz, uri dámás; a pecsenye-néni ura csinálja majd a topánkákat, fehérre, mert ugy szebb. Aztán rizlises inget adunk rá, keztyüt öt-ujjasat, nem mint a kis Laira. a kinek mind a keze belefér két ujjba. Bácsipapa elhozom majd, megmutatom, ha a papa engedi. Az enged! én vagyok a papa jó leánya; de a tied is leszek. Ugy-e leszek, bácsipapa? Majd segitek főzni, ágyat vetni: lásd, neked nincs itt senkid. Szegény bácsipapa! . . .

Nem felel senki: két szem mered feléje, annak sincs egyebe fagyos mosolygásnál. Halántékába mélyen beül a lugos karfája, keze-ajka lankadtan nehezedik le.

— Bácsipapa! — kiált a gyermek s leugrik helyéről, megrázza. Majd pajkosan keze után kap: hátha csak ijeszti. A kéz hideg, tehetetlen összeroskad. Szorongni kezd, félrehuzódik a szomszéd karfa mögé, onnét sikoltja immár könybe lábbadt szemekkel:

— Bácsipapa! félek . . . no, ne!

A beteg test hátraroskad, a szempillák lehunynak: a siró gyermek kitör és jajveszékelve keresi az ajtót. Fut apjáért.

A beteg körül azalatt már a tanácsosné szorgoskodik. A gyermeksikoltás hozzá is elhatott. Párnák közé helyezik s a nyugalom magához téríti.

— Tinki! — szól megtört hangon — bocsáss meg! Egyszer hagytalak el, de isten nem akarta. Önző voltam, Tinki! Egy kis gyermekért, a ki a m i gyermekünk, érted? a kit te is rejtegettél, hogy ne lássam. Hozzám kivánkozott: én aztán elfeledtem, hogy béna ember vagyok. Itt, itt, nem érzek bal felől . . . Oh jaj! . . .

S lankadtan összeesik.

*

Az őszi estéken már ritkán voltak tiszta percei. Könnyen esett halála is egy verőfényes napon. Ablakhoz vitette magát s majd a hulló levelekre bámult ki, majd meg a gyermek beszédes ajkán csüggött. Fel-felsóhajt néha s bizalmas tekintete egyesülni látszék a hitvesével, mikor fülébe suttogta:

— Az én örömem, lásd; az én boldogságom!

Magához intette még egyszer, rámosolygott szeliden s párnája mögül egy iratot adott kezébe:

— A m i gyermekünknek, Tinki! A m i e n k n e k: az imádkozik majd te érted is! . . .

S k i t ö r ő könyeivel elszáll jó lelke.

Sirjánál ma is találkozunk, csakhogy hárman: az öreg boldogsága az én osztályrészem lett, mióta egy angyal lépte át kis házam csendes küszöbét . . . Koszorunk a a szerelemé, tele van az áldás ezer apró virágával . . .

MESE.

Egyszer volt
Hol nem volt
Egy derék királyfi volt.
Kinek messze utra kelni
Vágya volt.
»Nyergeljék a paripát,
Pakkolják be a pipát,
A pipához jó dohányt,
Kardot, pisztolyt, buzogányt!«
Töltött tyuk és sült malac,
Csikóbőrös nagy kulacs,
Só, szalonna, paprika
— Haragos mint a bika —
Alma, dió, mogyoró,
Mákos patkó, friss cipó . . .
Mind megtüri ezt a kápa
S elbirja a lova lába.

Nos, amint megy mendegél,
Egyszer egy vadonba ér.
A vadonba házikó,

Házikóban vén anyó
Fekszik, nyög, mert nagy beteg.
Már alélva szendereg.
Nincs ki neki vizet adna
S gyóntató papért szaladna.
A királyfi emberül
Vén anyókán könyörül,
A forráshoz elsiet,
Hoz egy bögre friss vizet,
A beteggel megitatja;
Hasznos az, mert szivből adja,
Felüdül a szenvedő,
Megjön étvagy, szin, erő.

A jó asszony hála végett
Köszöni a szivességet.
Viszonzásul a mit ád:
Egy kicsike gyönge nád;
De mert hogy emlékbe adta,
A királyfi elfogadta.

S nem mondta meg az anyó,
Hogy az a nád mire jó.
Titkolózva annyit mondott:
Fel e nádat csak ott bontod.
Majd csak ott, majd csak ott
Ahol minden elhagyott.
Mikor a hit
Meg nem enyhit,
S nem lesz biztató remény
Szived bus kietlenén.

A királyfi bucsut véve
Ér sivatag messzeségre,
Ahol nincs dalos madár
Csapongó szellő se száll,
Nincsen harmat, nincs virág,
Üde árnyék, lombos ág.
Sem fecsegő hűs patak
S csillogó aranyhalak;
Csak zugó szél és homok,
Félig porlott testromok.
Vérese, varju, holló, kánya
Száll előtte, száll utána.
Elfogy-e még valaha
Eme szörnyü Sahara?
Vagy felőle az van irva
Hollók gyomra lesz a sirja?
Akkor jobb ha itt előre
Önnön magát lövi főbe;
Inkább mint e végtelen
Szivet tépő gyötrelem.

És mi várva várt halált hoz:
Odakap most pisztolyához.
De hogy, hogy nem, im cserébe
A nád akad a kezébe
S ő megszólal: »holla hó,
Már tudom, kibontható«!

Mikor a nád lenge bolyha
A burokból jól kiomla
Mint a félig ért pipacs
Halvány hamva. Jaj mi az!?
Oly szép tündért kéz nem festhet
A minő a nádból feslett:

Csillag, holdfény, nap, szivárvány,
Ibolya felnőve árván,
Szellő, harmat, dal, tavasz . . .
Ő az, ő az, mégsem az.

A királyfi szólni sem mer
— Egy tündérhez földi ember! —
Alig érthetőn susog:
»Hű szivem szeretni fog
Siron innen, siron tul,
Hőnél hőbben, tulon-tul.

E szavakra szűz mosoly
— Szép szivárvány — válaszol.
És nem is maradtak ott,
A Sahara elfogyott.
Szellő szárnyon elrepültek,
Haza jutva trónra ültek
S uralkodtak boldogan
Vége, vége, vége van.

*

Az ábrándos ifju korban
Hallottam én e mesét.
Ki mesélte, rég a sirban
Nyugszik immár a eseléd.

Hanem tőle soha többé
Szabadulni nem tudtak,
Álmodom: te vagy a tündér
S a királyfi én vagyok.

NÓGRÁDI PAP GYULA

TE . . .

— BJÖRNSON BJÖRNSTERNE rajza. —

Apjának fia volt. Többet nem igen mondhatnánk róla. Születésekor megfogadta az öreg, hogy fiacskájának majdan jobb dolga lesz, mint a milyen neki volt. S a mig a harmadik százezret mindenféle lehetséges és lehetetlen módon összekaparta, alig fölcseperedett fiát máris csézán járatta és utazni küldötte Párisba és megmászatta vele Svájcnak minden hegyét. A fiunak a lázsiások csak ugy repültek a két kezében: természetes dolog tehát, hogy a röpülésről nem egykönnyen akartak leszokni, elszállottak, a minthogy az ifju ur a költekezésben egyáltalán mesés gyakorlottsággal birt. Lassankint az adakozásnak netovábbjává képezte ki magát. Ha az öreg ötven fillért adott a fahluni bányában eltemetettek árváinak javára, akkor fia minden bizonynyal tizszeresét jegyezte ugyanannak az összegnek.

— De Norgen ur! — mondák ilyenkor a társas klubboknak buzgó gyüjtői — hiszen édes fia ennyit . . .

— Hja! édes uraim, a fiam tehet ilyesmit, annak gazdag apja van, de az enyém már rég meghalt . . .

— Papa! tegnap este roppantul üldözött a balsors!

— A jeu-jeu-ben!?

— Kétezer tallért vesztettem.

— Csunyaság.

— Gróf Klinkowström nyerte el! — Ez aztán megint kibékitette az öreget, hiszen gróffal játszott a fia, tehát illő dolog, hogy ennek a nemes mulatságnak meg is adja az árát.

— Hanem egyre mégis figyelmeztetlek: ez legyen az utolsó pénz, a mit a kártyán elvesztettél.

— Nincs az elveszve! — nevetett a fiatal szeleburdi és bajuszkáját pödörgetve készült klubbjába.

— Hát mi? — pattant föl az öreg.

— Nem veszett el, csak más kézre került.

Ez már csakugyan jó élc volt és ha nem kerül kétezer tallérjába, az öreg bizonyára megkacagja.

— Éljen a mi derék tagtársunk, a kis Norgen! — kiálták a »cserebogarak klubb«-jában, mely csupa fiatal emberből állott, a kik különös ügyességgel facsarták ki az élet élvezeteinek citromát. A klubb tagjai lelkesülten koccintottak, a mi azonban ifj. Norgen urnak megint egy fél tucat cliquot-jába került.

Ez a kedélyes élet annyira megtetszett neki, hogy csak a harmincas évek derekán — akkor is barátainak unszolására — határozta el magát a nősülésre. Leánynézője is páratlan volt a maga nemében . . .

— Kisasszony! — mondá — vajjon kegyed hajlandó volna-e arra, hogy életem utján hűséges társam legyen.

— Szószerint bajosan; — válaszolá a hölgy, életének pályájára vonatkoztatva feleletét — hanem képletesen véve a dolgot, vállalkozom e nehéz feladatra.

Házassági utazásukról való visszatértökben látta, hogy klubbeli pajtásai valami társas kirándulásra indulnak.

— Lizikém! — mondá a legközelebbi állomáson — mig te hazamégy, én talán betérhetnék egy-két üdvözlő szóra régi barátaimhoz, reménylem azért ma még találkozunk. — Ezzel kiugrott a vasuti kocsiból. És azóta a fiatal asszony folytonosan magára volt hagyatva.

Az elhagyatott asszony, a ki magára marad mindennapi bajával, mindennapi gondjaival, nemsokára megunja ezt az életet; ott találja a szórakozást és ott keresi, a hol nem kell és másokra bizza az örömtelen tűzhelyet, melynek gondozását senki nem kivánja, senki meg nem köszöni.

A nőnek a házasságban mindjárt eleinte, mikor még a szentesitett kéjnek egész mámora forr, hozzá kell fogni ama nagy feladathoz, a melynek neve a férjnek nevelése. Tennie kell ezt még annak a veszélyeztetésével is, hogy az elemek mindjárt eleinte összeütköznek. Mert sokkal jobb, ha a helyzetet mindjárt tisztázzák, mintha ez hosszas, szeretetteljes nem-bánom-okoskodás után történik, mely a hanyagságnak édes nevelő-anyja.

Midőn Norgen ur a vasuti kocsiból kiugrott és a szép, kis menyecskét egymagán bocsátotta haza az uj fészekbe, valami sajátszerü, mondhatni, bús érzés ébredt a fiatal asszonynak lelkében, de napról-napra azzal vigasztalta magát: az idő nagy mester, az idő itt is segiteni fog.

S ebből a kényelmes elvből kiindulva, még maga segitette föl férjére a felöltőt, midőn az a »Cserebogarak klubbjá«-ba ment.

— Károlykám, szentem, csak aztán meg ne hűtsd magad!

— Károlykám, talán shawlt akarnál?

— Ne adjak nyakravalót, Károlykám?

Károlyka pedig egyre-másra csak járogatott haza éjfél után. Vad zimánkos éjeken föl-fölriadt a szegény elhanyagolt asszony, kérte, hogy vigyázzon magára, ne maradjon el, nem tud aludni, ébren tartja az aggodalom!

Egyszer akart csak erélyesen föllépni . . . Kimondta, hogy a gyermekek mindig jobban és jobban nőnek, egyre neveletlenebbekké válnak, mutassa meg már egyszer, hogy ő az apa, ő az ur . . .

Hirtelen kiköpött a szőnyegre: — Utálatos íz! — mondá roszkedvüen. — Chestersajtot ettem, ugy látszik avas volt . . . A mi a gyermekeket illeti, feleded az iskolát, oda kell őket küldeni.

Az iskola, az állam; erre bíz a modern apa mindent, hátat fordit a nevelés

tulajdonképeni helyének, a családnak és mindig csak gyönyöreit hajhászsza.

— Oda kell őket küldeni! Az oly nyersen és érdesen hangzott, mintha csak valami öreg pléhfazékból jönne a hang, a mely fazékot megrágott a rozsda. Aztán meg ugy hangzott, mintha valami teletömött kályhacsőből kerülne, mert hisz a folytonos ivás és pipázás valóságos kormot rak le a gégében, mely elfásitja még az apai érzést is. S ilyen apa nem egy millió van a három tenger között.

— Arra való az iskola! s ezen szavakkal a gyönyörüséges apa szivarra gyujtott és valami modern operette-dallamot dudolt. Azután egy hordárt ugratott oda magához: — Hallja csak Sven, menjen el szaporán a Cserebogár-klubba és mondja meg, hogy öt órára készitsék el a megrendelt puncsot. Tizenkét személyre, értett?

— Károlykám, bevárjalak az estebéddel?

— Csak vacsorázzál magad a gyermekekkel.

— Károlykám, ne hoznók még mа rendbe a számadó-könyvet?

— Ráérünk holnap is!

»Holnap« pedig azon csodálkozik az uri ember, hogy ugyan hová lehetett oly hirtelen a pénz. Zsebét nem nyomja semmi. Furcsa! Kiforditja zsebeit: tudja az ördög, hiszen még maradt néhány tallérom . . .

— Kati, — kiált ki a konyhába — nézzen csak utána, nincs e pénz a kabátom bélése között, talán véletlenül odacsuszott!

— Károlykám! — mondá a felesége és szeretettel nézett a szemei közé, mondd csak, tulajdonképen hol voltál tegnap?

— Jaj — mondá — biz' én azt hamarjában nem igen tudnám megmondani!

— Károlykám, talán elvesztetted?

— Hm! hm!

— Károlykám talán lyukasok a zsebeid?

Az asszony előtt mindez oly talányszerü. Bizony azok a zsebek nem voltak lyukasok. Hm, hm . . . Sokáig támasztotta gondteljes fejét a tenyerébe. Annyi tény: a pénznek rejtélyes eltünése neki kevesebb fejtörésébe került, mint a szegény asszonynak.

— Papa — mondá a legkisebb fiu, a ki könyves tekjával csak az imént jött haza az iskolából — papa, a tanitó azt mondotta hogy minden családban. minden századik évben kell akadnia valakinek, a ki hátára veszi a koldustarisznyát. Tudod-e papa, és a kicsike égszinkék szemeivel egészen ártatlanul tekintett apjára, tudod-e, hogy a mi családunkban ki fogja viselni a koldustarisznyát?

— Kicsoda?

— Te?...

Az apa szájára ütött a tejfölös száju prófétának, de már kesőn: a szó kiröppent onnan.

PROMETHEUS-MONDÁK A KAUKAZUSBAN.

Ismeretes, hogy a görögök a Prometheus mondának szinhelyét Ázsiában, különösen a Kaukázusban jelölték meg. Apollodor, Hygin s más későbbkori mythographok egyenesen a kaukázusi hegységet jelölték meg, mint oly helyet, hol Prometheus leláncolva volt. S már a régebben élt Aeschylos hires tragoediájában, »a leláncolt Prometheus«-ben találunk oly részleteket, melyek Kolchistól északra s az azovi tengertől a Kaukázi hegységtől délre fekvő vidéket sejtetnek. Hesiodnál a helyről nincs szó s csak azt olvassuk a theogoniában, hogy Zeus Prometheust oszlophoz kovácsoltatta, ugy hogy ég és föld között lebegett.

Kétségtelen, hogy a görögök nézetének, mely szerint Prometheus valahol a Kaukázusban volt leláncolva, kellett valami alapjának lenni. Alig gondolható, hogy a pontos meghatározás egészen önkényszerü lett volna oly hősnél, kinek tiszteletére Athenben évenkint ünnepeket ültek s kinek mythosa a görögök legrégibb müveltségi viszonyaival kapcsolatban oly népszerü volt, hogy Aeschylos egyik leghiresebb müvének tárgyát képezhette. Az ok csak az lehetett, hogy a görögök nézete szerint a mythos e helylyel összeköttetésben állott. Valóban még jelenleg is maradtak fenn a Kaukázus egyes vidékein hősökről vagy másokról szóló mondák, kiket isten egy hegy csucsához kovácsolt. Müller Vilmos orosz iró e mondákról külön tanulmányt irt, melyet ez alkalommal mutatunk be olvasóinknak.

A Kabardinerek beszélnek egy az Elboruson levő óriásról. A hegy nyugoti teteje ugyanis, Musketov tanár észlelete sze-

rint, a keleten fekvő Asace jégártól tekintve, élénken emlékeztet egy óriási emberalakhoz. A monda szerint az Elborus tetején nagy, gömbalaku kő van, melyen egy öreg óriás ül lábáig érő szakállal; egész teste szőrös, a körmök a kezeken s lábakon hosszuk, hasonlitanak a saskarmokhoz, a vörös szemek ugy tündökölnek, mint égő szén. Az óriást végtelen idő óta nyakán, derekán, kezén s lábain nehéz lánc köti e sziklákhoz. Jámbor élete miatt nagyon közel állott az istenhez (csa), de midőn ő meg akarta buktatni, hogy magát felemelje, legyőzetett s most örök időkre a sziklákhoz köttetett. Nem sokan látták az óriást, mert nagy nehézséggel lehet hozzá jutni; senki sem látta kétszer, mert ki ezt akarta, elpusztult. Az öreg legtöbbnyire öntudatlan állapotban van; de ha ismét megmozdul, az őrökhöz fordul s ezt kérdezi: »Van-e még a földön bárány és nád?« Az őrök igenlő szavára az óriás dühös lesz; mert tudja, hogy mindaddig kinzatik, mig a föld nádat és bárányt termel. Kétségbeesésében szét akarja törni láncait; e mozdulatától megrendül a föld, a láncscörrenés mennydörgést s villámlást okoz, nehéz lélegzetvételei az orkánt s könyei azt a nagy árt idézik elő, mely oly erővel fut le az Elboruson. A cserkesz óriás tehát, épen ugy, mint Prometheus, az istentől reábocsátott büntetést azért tűri, mert ellene fellázadott.

Az ossetek hagyománya tudja az óriás nevét is s elmondja, hogy egy osset látta őt. Amiran — igy hivják a hőst — oriás ember volt s isten ebben hatalmának korlátozását látta. Csellel hatalmába keritette tehát s egy barlangba zárta. Egy vadász eltévedett s isten Amiran barlangja elé vezette s kinyitotta előtte a rézkaput. A vadász bement s meglátta Amirant, ki oly nagy szemekkel nézett reá, minő egy ökör járma. A vadász megrettenve visszalép. »Ne félj tőlem, napom, én Amiran vagyok s isteni átok kötött ide — mondá Amiran. Midőn a fiatal ember látta, hogy nem forog veszélyben, azt kérdi: »Minő nemzetségből származol, te csodalény s mit csinálsz itt?« — »Amiran vagyok, a Darcsánok nemzetségéből (e hőscsalád a Narféle mondákban gyakran emlittetik), hatalmas ember voltam, nem hagytam békét az embereknek a földön, küzdöttem a dzsuárokkal (angyalok szellemek) s még az istennek sem volt becsülete előttem. Akkor megharagudott rám, ide üzött s most itt vagyok megkötve. Add ide kardomat s én sok jót fogok veled tenni.« A vadász elővette a kardot, igyekezett azt kihuzni, de hiába. »Bocsáss meg, nem tehetem! Hogyan csináljam?« mondá a vadász. »Kösd a kardot egyik kezedhez« mondá Amiran »s nyujtsd ide a másikat.« A vadász engedelmeskedett. Amiran vonni kezdte s a vadász teste repedezni kezdett. »Légy kegyelmes, hagyj élnem!« — mondá az ifju. Amiran megszánta s elengedte. »Menj — mondá — s hozz nekem hazulról láncot; de ugy tedd ezt, hogy egy szót se szólj s ha futsz, ne nézz vissza, különben a barlang kapuja bezáródik.« A vadász teljesitette parancsát, felvette otthon a láncot s nem szólt egy szót sem. De az övéi s az egész falu utána mentek. »Megbolondult! Hova viszi a láncot?« kiabálták. Az ifju futott s már nem volt messze a barlangtól; de, ugy látszott, isten ezt nem akarta. A fiatal visszafordult, a barlang rézajtaja bezárult s Amiran örök időkre a barlangban maradt.

Hasonló osset regét mondd el Dunkel-Welling egy orosz lapban, állitván, hogy azt Raesban, Izergo faluban hallotta. Sajnos, hogy elbeszélését nagyon kicifrázta épen Prometheus regéje mintájára. Elbeszéléséből eredeti lehet, hogy egy Simonisvidi Besso nevü pásztor Elborus környékén a hegyek közt eltévedt s egy hegyszakadékban hangokat hallva egy megláncolt, félig meztelen sóhajtozó alakot pillantott meg. Közelebb menve, látta, hogy a barlang talaja, hol az ember ült, pénzzel, fegyverekkel s értékes tárgyakkal boritott volt s hogy a falakból lánc csüggött le. A fogoly felkérte őt, hogy régi vasból kovácsoljon láncot, erősitse meg azt a rövid lánchoz s nyujtsa neki a végét; ekkor láncát könnyen széttörheti. Besso hajlandó volt kérelmét teljesiteni. Visszatért a faluba, összegyüjtött minden régi vasat, hogy láncot készitsen belőle. De a falu lakói, kik azt hitték, hogy a hegyek közt kincset talált, utána mentek. Besso már a barlangnál volt, midőn a szikla a barlangnyilással ingadozni kezdett; elsülyedt. Besso felkiáltott s eszméletlenül földre esett.

Az osettek legközelebbi szomszédai, a georgiaiak is Amiránnak nevezik az elborusi fogolyt. Ősrégi idők óta a Jalbusa hegy-

hez van láncolva. A vasláncot semmikép sem lehet széttörni. Van Amirannal együtt a barlangban egy kutya, mely folytonosan nyaldossa ura láncait. Ily módon már széthullott volna az, ha a georgiai kovácsok nagycsütörtökön évenkint nem ütnének háromszor az üllőre. Ez ütések által a lánc visszanyeri régi erejét s Amiran csak Krisztus ujból megérkezése napján szabadul meg láncaitól.

E hagyományban szembetünők az uj részletek: a láncot nyaló kutya s a régi szokásra emlékeztető három kalapácsütés és Nagycsütörtökön. Más változat szerint Nagy pénteken a föld mélyéből jő elő egy kovács, ki a már megvékonyodott láncra erősen üt, miáltal az ismét visszanyeri régi szilárdságát. Erre a kovács eltünik s csak a következő évben jő ismét elő. Ugyane regecsoporthoz tartozik az is, melyet Mikeladzse herceg beszél el Kutais kormányzóságban. Szerinte van egy elterjedt rege Rokapi hősről, kit vas láncok kötnek egy oszlophoz. Az óriás folytonosan erőlködik ez oszlopot kihuzni. Augusztus 14 és 15-ke közt, a boszorkány-éjszakán, legjobban erőlködik s már majdnem eléri célját, midőn egy kis madár jő s az oszlophoz száll. A lelánc olt nagy kalapácscsal üt az oszlopra, hogy megölje a madarat; de nem sikerül, a madár elrepül s az oszlop még mélyebbre mélyed a földbe. A fogoly ily módon maga semmisiti meg egy évi fáradságos munkáját. Hozzá teszik még, hogy ha valamikor sikerülne Rekapinak magát megszabaditania, akkor a világ vége következnék be.

Két hasonló regét Potanin is beszél el, egyiket Georgiában, másikat Abcháziában gyüjtötte. Az első részleteket tartalmaz arról, miért büntette meg isten Amirant. Szerintök Amiran isten jobbágya volt s rendkivüli erővel rendelkezett. Egyszer egy hosszu botot szurt a földbe s megparancsolta mindenkinek, hogy huzzák ki, különben megöli őket. A bot oly mélyen volt a földben, hogy senki sem huzhatta ki s Amiran mindnyáját könyörtelenül meggyilkolta. Ekkor maga isten jött arra egy öreg ember alakjában. Amirán reá kiáltott az öregre: »Állj meg, huzd ki a botot vagy agyonütlek!« — Isten erre igy válaszolt: »Mit akarsz egy öregtől, hogyan huzhatná ki a botot!« A kegyetlen Amirán, mint valami ingerelt oroszlán, ugrott istenre. Ez ekkor egy ujjával gyorsan kihuzta a botot s megátkozva Amirant, megkötözte s egy üveg-házba tette, melyet a hegy tetején teremtett. Amirán kardját egy kis távolságba oda tette. A ház kapuja minden száz évben megnyilik egyszer. Amiránnak volt egy kis kutyája, mely naponkint megnyaldosta a láncot, ugy hogy Nagycsütörtökön már csaknem szétmállott: de e nap reggelén a kovácsok reá ütöttek az üllőre, miáltal a lánc ismét ép s egész lett. Egykor, midőn parasztok mentek el a ház előtt, a kapu nyitott volt s ezek észrevették a leláncolt óriást. Megijedve elfutottak, de Amirán biztatására visszatértek s beszélgettek vele. Kérésére adtak kenyeret is, melyből Amirán vért csavart ki s ezután elővette a kenyeret, melyet isten adott neki, s ezt összenyomva tej folyt ki belőle. Midőn a parasztok eltávoztak, Amiran megkérte az egyiket, hogy hozzon neki kötelet, de az üveg-ház felé jőve ne nézzen vissza, mert különben a kapu bezáródik. A paraszt elhozta a kötelet, de neje is utána jött s oly tolakodó volt, hogy a paraszt megfordult s visszahajtotta őt. Midőn a helyre érkezett: Amirán eltünt, nem találhatta. Sohasem látták azóta. De Dzsavasetienben még ma is Amirán hegyének neveznek egy hegyet. Ugyane nevet adják különben néha az Elborusnak és Araratnak is.

Az abchazi változatban uj részlet, hogy Amiránt isten Hadzsilga folyó forrásánál láncolta az Elborushoz. Az óriásnál van egy sárkány, mely a láncokat rágja. Már-már sikerül azt szétrágnia, midőn egy fekete ruhába öltözött nő pálcával oda nyul s a lánc ismét szilárd lesz. Amirán a Zizibujeff nevü abcház családnál növekedett. E család tagjai egykor a Hadzsilga folyó mellett felfelé mentek, hogy meglátogassák őt, de nem juthattak el hozzá, csak szavát hallották. A hang azt kérdezte: »Nő-e még haraszt nálatok?« — »Semmi sincs oly sok, mint a haraszt« — válaszoltak a Zizibujeffek. — »Az baj — mondá Amirán — hát vereshaju emberek vannak-e?« — »Van egy pár«. — »Az is baj; de van-e oly szőlőtő, mely az ösvényeken át kuszik?« — »Igen«. — »Az is baj.« Azt mondják, hogy ez utóbbi azért kellemetlen Amiránnak, mivel az emberek, ha a szőlőtő alatt mennek, akaratlanul is meghajolnak isten előtt.

A bizonyos alkalommal előforduló kalapácsütések szokásban vannak az örmé-

*

nyeknél is, hol az örmény Prometheus, Artawasd, ügye áll velök összeköttetésben. Chorene Mózes történeti müvében a következő érdekes történetet olvassuk: Midőn Artases örmény császár (Hadrian császár kortársa) meghalt, pogány szokás szerint sok vért fogyasztottak el; Artawasd, fia, nagyon szomoru volt e miatt s igy szólt atyja szelleméhez: »Eltávoztál, atyám s elvitted magaddal egész országunkat, hogyan uralkodjam én e romok felett?« — Ezért elátkozta őt atyja s igy szólt: Ha vadászni fogsz a Masison (Ararat), megragadnak a gonosz szellemek, erőszakkal a hegyre vonszolnak, te ott maradsz s sohasem látod meg többé a napvilágot.« Mondják továbbá felőle, hogy két kutya örökké rágja láncait; igyekszik megszabadulni, hogy a világnak véget vessen, de a kovácsok kalapácsütései megerősitik láncait. E legenda szerint egész napjainkig fenmaradt a kovácsoknál az a szokás, hogy kalapácscsal üllőre ütnek, azért, mint mondják, hogy Artawasd láncait megerősitsék . . . Mások azt mondják, hogy születésekor szer encsétlenség történt s az Asdahak család női elvarázsolták őt, mivel Artaser soká s kegyetlenül kinozta őket. Az énekesek még azt is mondják, hogy a drakonidák ellopták az ujszülött Artawasdot s gonosz szellemet tettek helyére. Ein, Chorone müvének forditója, megemliti végül, hogy a perz siai örményeknél most is fennáll a szokás, hogy szombat este, midőn a kovács mühelyét bezárná, kalapácsával teljes erejével hármat üt az üllőre.

Hasonló regéket az örményeknél általában gyakran találunk. Egyik regében a leláncolt óriást Sidárnak, Artawasd fiának hivják. E fiu állitólag gyenge fejü volt s ezért apja nem neki adta a trónt. Az országban ennek következtében zavargások törtek ki s minden pusztulásnak indult. Sidár egyszer lóra ült s trombitába fuvatva, kijelentette, hogy megkezdi az uralkodást s válogatott lovas-csapattal vadászatra ment. Alig érkezett azonban a hidhoz, midőn egy gonosz szellem megragadta; vizbe esett és eltünt. A lovagok azt a hirt terjesztették, hogy az istenek megfogták Sidárt s megláncolva a Masis hegyben elzárták. Két kutya, egy fehér és egy fekete, folytonosan nyaldossa Sidár láncait. Az év végén e láncok oly vékonyak lesznek, mint a hajszál. Ha elszakadnak s Sidár megszabadul, megsemmisiti az egész földet. Ennek meggátolása végett a papok elrendelték, hogy az év vége felé, a Nawassarda hó első napján a kovácsok, bármivel foglalkozzanak is, három kalapácsütést tegyenek, hogy Sidár láncai ismét vastagok s erősek legyenek.

A török örmények is beszélnek hasonló mondát. Wan erőd keleti részén van egy kis hegylánc három hegycsucscsal; a középsőt Mocher kapujának nevezik. Lapos meredek sziklája csakugyan hasonlit a kapuhoz s felülről fekete folyadék csepeg le. A monda szerint isten rendeletére e kapu mögött van Mocher és lova bezárva. A kapun tul van egy kerék, mely az eget s földet keringő mozgásba hozza. Mocher folytonosan arra néz s szemét nem veszi le a kerékről. Ha ez megáll, Mocher megszabadul, kilép s a világot szétrombolja.

Az örmény monda érdekes adalékul szolgál arra, hogy a különböző epikus motivumok mint egyesülnek a történeti nevekkel. Chorene Mózes elbeszélése szerint ugyanis az atyjától megátkozott Artawasd következőkép halt meg: Trónralépte után néhány nappal Artawasd, midőn Artasat város mellett a hidon átment, őrültségbe esett s ez állapotban lován sokáig cél nélkül bolyongott, mig végre egy mélységbe bukott s nyomtalanul eltünt. A fejedelem e sajátságos s titokteljes halála alkalmat adott a nép képzelődésének, hogy ez eseményt már ismert s egyéb mondákból eredő motivumokkal kösse össze. Artawasd alakja összevegyült a perzsa Sochakkal (Firduzinál) és Asdahak ótirán sárkánynyal. Az ismert mythos a hős vagy isten harcáról a sárkánynyal, a sötétség és gonosz szellemével, a perzáknál is politikai jelleget öltött; a sárkány zsarnokká változott, egy ellenséges törzs fejedelmévé s e zsarnok nyomása alul a perzsákat egy nemzeti hős szabaditja meg.

A nép képzelődő tehetségének e működését Chorene Mózes is fölemliti, midőn azt állitja, hogy Artawasdot az Asdalak családból származó nők varázsolták, illetőleg cserélték ki. Ily módon lesz Artawasdból egy gonosz szellem az Asdahak családból, mely a mondában először mint sárkány lép fel, később mint király s Irán és Örményország nemzeti ellensége, történeti személy lesz. Ez az Asdahak, Cyrusnak, örmény kortársa, barátja, Tigrannak ellensége, Chorene müvében részletesen szerepel, de ugy,

hogy a történeti vonások perzsa-örmény népmondákkal kevertetnek egybe. Minket mindebből csak az Asdahakok halálára vonatkozó mondák érdekelnek. Ezek közt van egy monda, mely szerint Asdahakot bizonyos Rudén (valószinülng a Sanamak Feridunja) megláncolja s Demavend nevü hegybe vive, ott barlangba zárja. Maga Ruden a barlang nyilása előtt sziklává változik. A megrémült hős megnyugszik leláncoltatásában s nem mer kijönni, hogy a világot elpusztitsa. Látható, hogy Artawasd leláncoltatása az Araratban s Asdahaki Demawenden ugyanazon regén alapul.

Iran forrásokban szintén találunk nyomokat e regékről. Firduzinál Sohak története a következő: Tachmura után fia Dzsemzsid lett Perzsia uralkodója. 700 évig uralkodott; az egész világ alattvalója volt, még a divek és perik is engedelmeskedtek neki. Ő honositotta meg a müveltséget Perzsiában, megtanitotta őket házépitésre, fegyvergyártásra, ruhakészitésre, alattvalóit csoportokra osztotta s hajókat épitett számukra. Igy telt el 300 év; ez idő alatt az emberek még nem ismerték a halált, nem volt fogalmuk a munkáról s a divek voltak rabszolgáik. De a szerencse rosz hatással volt a királyra: dölyfös lett s isteni tiszteletet követelt. Ekkor isten elhagyta őt. Ugyanakkor Tasi (Arábia) országban a kegyes Merdas király uralkodott, kinek fiát Dohaknak vagy Sohaknak, sőt Peiverazinak (10,000 ló tulajdonosa) is hivták; Iblis egyszer elment Sohakhoz; felkelti benne a vágyat, hogy a trónt elfoglalja. A kertben volt egy mély, szalmával fedett gödör. Öreg atyja vigyázatlanságból a gödörbe esett s Dohak apagyilkos lesz, hogy a trónra jusson (jegyezzük meg, hogy Artawast is rosszul bánt atyjával, ki őt ezért elátkozza). Iblis egy szép ifju alakjában szakács lesz Sohaknál s huseledelt készit neki, holott az emberek addig csak növényételt ettek. Szolgálata jutalmául azt a kegyet kéri a királytól, hogy vállait megcsókolhassa. A sötétség szellemének csókja következtében a király vállaiból két fekete kigyó jő ki. Sohak levágatja a kigyókat, de azok ujból kinőnek. Iblis ismét megjelenik orvos alakjában s azt tanácsolja Sohaknak, hogy a kigyókat emberi agyvelőkkel táplálja. Azt hitte, hogy ily módon a földet néptelenné teszi.

Ez alatt a perzsák fellázadva elüzik Dzsemsidet s Sohakot kiáltják ki királynak. Dzsemsid elszökik s száz évig rejtőzik üldözői előtt, de végre Sohak hatalmába jut, ki őt ketté fürészelteti. Sohak ezer évig uralkodik s rendkivül sok kegyetlenséget követ el: minden nap két embert áldoz fel a kigyóknak. Ez alatt a Dzsemsid családjában megszületik Feridun, Sohak későbbi legyőzője. Atyját, Abtint, Sohak megöli, de anyjának, Firaneknek, sikerül megmenteni a gyermeket, kit az erdőben egy csodálatos tehén táplál. Az anya erre a gyermekkel Hindusztánba megy, Albursz-hegyre, hol fiát egy remetének adja nevelésre. Sohak az erdőben a csodatehént megöli. Tizenhat éves korában Feridun előjő Alburszból s megtudva eredetét, megesküszik, hogy atyját megboszulja. A viszonyok kedveznek tervének. Egy Kawo nevü kovácsnak már tizenhét fiát áldozták fel a király kigyóinak s a tizennyolcadik fiut is el akarják rabolni. Az atya a népet lázadásra hivja fel s dárdájára zászlóul bőrköténYt akaszt. Igy ered Iran zászlója. Kawo körül egy csoport harcos gyül össze s a kovács felkéri Feridunt, hogy legyen vezérük. Feridun egy tehénfej alaku buzogányt vesz elő s szembeszáll Sohakkal. Sok nehézség és kaland után le is veri őt, de Sterosa angyal parancsából nem öli meg, hanem Demawand hegybe viszi, hol egy mély barlangban a sziklákhoz láncolja, hol időről-időre dühöngő lesz, a mi földrengést okoz.

Morier utazó Demawendben is jegyzett fel hasonló mondát. Demawend városban, a hasonnevü hegy alján, Sohak várának nevezett romokat lehet látni s e helyen, augusztus 31-én még most is megülik a zsarnok leveretésének évfordulóját. E napon nemcsak a város, de az egész kerület lakosai összegyülnek s különféle mulatságokat rendeznek; lovakon s öszvéreken nyargalnak, örömkiáltásokat lehet hallani az egész vidéken s este a házakat kivilágitják. A helyi rege szerint egy ifju elhatározta, hogy Sohakot, ki a Demawend tetején élt s naponkint két embert áldozott fel a vállain levő kigyóknak, meggyilkolja. Siker esetére a hős megfogadta, hogy a legközelebbi hegycsucson tüzet gyujt. A tüz emlékére most is évenkint örömtüzet gyujtanak. Az a monda is uralkodik itt, hogy Sohak még él egy földalatti barlangban s ő okozza az országban gyakran előforduló földrengéseket.

Ha már most tekintetbe vesszük az összes eddig felsorolt cserkesz, osset, georgiai, örmény és perzsa mondákat, észrevehetjük, hogy az óriás, kit egy istenség a sziklához láncol, lassankint kigyóvá változik s hogy az istenség, ki őt megláncolja, egy minden mondában előforduló sárkányölő istenhez vagy hőshöz hasonlit. Ezért mindezen mondákat két csoportra oszthatjuk: az elsőhöz tartoznak az isten vagy hős által megláncolt sárkányok mondái s a másikhoz egy óriásról szóló mondák, kit egy hegyi barlangban sziklához láncoltak. A régi perzsa Asidachak sárkány átalakulása Asidachak királylyá s később Sohak királylyá világosan mutatja, hogy az első csoport mondái régebbek, mint a másodiké. A népmondák történetében ritkán esik meg, hogy egy uj monda az előbbenit teljesen kiszoritsa; a régibb mondák ellenkezőleg az ujakkal egyidejüleg fennmaradnak, de az átmeneti alakok igen ritkán. Igy a görögöknél a Prometheus-monda mellett megmaradt a Typhon-monda, melyet az első csoporthoz kell számitanunk. Már Aeschylos észrevette az utóbbinak hasonlatosságát Prometheussel s ezért a Prometheust vigasztaló Ocean szájába e szavakat adja: »Én láttam a földszülött Typhont, ki egykor a ciliciai barlangokban lakott, sajnálkoztam e harcias százfejü szörnyeteg felett, Typhon legyőzte az isteneket, mert halált fuvott ki rettenetes torkából s szemeiből gorgoni villámok lövelltek s ugy látszott, hogy Zeus hatalmát magához rántotta, de Zeus biztos nyila találta őt, a tüzokádó gyors villám; hangos nyögés jött ki belőle s mennydörgéstől kábitva elvesztette erejét. Tehetetlen teste most az Etna alján, a tenger partján fekszik, rajta kovácsol Hephaestos olvadt tömeget s tüzárak ömlenek ki innen s Sicilia termékeny mezeit elboritják.«

Ha csak oly alakban tekintjük Prometheust, a mint a görög költő-bölcsész képzelete elénk állitotta, az emberi nem e jótevője s védelmezőjében nagy nehezen ismerhetjük fel a sárkány származást. De ha a kultus s helyi mondák egyes vonásait tekintjük, a rokonság már világosabb lesz. Prometheus a titanokhoz tartozik, kik mint Briareus, Atlas s mások, az olympi istenekkel ellenséges lábon állanak. Miként Typhon a földalatti tüzokádó hegyekben láncolt tűz személyesitője, Prometheus egyik jelzője is a tüzhozó istenség; az égből földre hozza a tüzet, de ez a tüz már a kultusz jelvénye s nem a megsemmisitésé, mint Typhon-Dahak ősi tüze. Prometheus tiszteletére Athenben minden évben versenyfutást rendeztek égő fáklyákkal, midőn a dijt az nyerte el, ki a fáklyával először ért a célhoz.

Prometheus s Typhon között rokonságot láthatunk még Hephaestos szerepében a Zeussal vivott harcban. Hephaestos, az olympi kovács, Typhon teste felett üti fel műhelyét s ő egyuttal az, ki Aeschylos szerint Zeus parancsára Prometheust a sziklákhoz láncolja. Hasonló szerepe van a vidék Kargájának is, ki Indrát elkiséri Aki sárkánynyal vivott harcában s Kawe ispahani kovácsnak, ki fellázad Sohak ellen. E kovács s sárkánygyőzőre emlékeztet, a három kalapácsütés az ispahani s örmény kovácsoknál. Ez ütések különben nemcsak keleten hangzanak, hanem Németországban is, a mi a szokás régiségére mutat. Tirol némely részében a kovácsok nagy ünnepek előestéjén hármat ütnek az üllőre, hogy megszilárditsák Lucifer láncait, különben megszabaditaná magát s a világot megsemmisitené. Más vidékeken, igy Wildschönauban, Lucifer helyén egy farkas van, mely háromszoros vasláncon van kilenc vasajtó mögött. Waldkirchenben (Bajorország) az, ki a kovácsmühelyt utoljára hagyja el, egyszer az üllőre üt, hogy ne sikerüljön az ördögnek szétfürészelni láncát. Az ördög ugyanis folytonosan ráspolyoz láncain s ez Sz.-Jakab napján oly vékony lesz, mint egy fonál! Ha a szokást megtartják, a lánc ismét megkapja régi vastagságát.

Az ősi sárkány átalakulását ördöggé, megtaláljuk az albanoknál is. Az ő mondáik szerint az ördög nagy lánccal van a sziklához kötve. Egész éven át rágja a láncot s a nagyhét szombatján a láncszemek oly vékonyak, mint a borsólevelek; de Husvétvasárnapján megjő a megváltó Krisztus s ismét megkovácsolja a sárkányt.

A sárkány s ember közt átmeneti typust alkot a skandináv Loki, kinek összefüggését az ókori sárkánynyal már Mannhardt bebizonyitotta s kinek rokonságát a görög Prometheussal Hahn mutatta ki. Mint Typhont s Prometheust ugy Lokit is Baldur haláláért Thor három szikla felett egy

barlang nyilásánál kovácsolta meg. Feje felett volt egy mérges kigyó, melynek mérge rendesen a leláncolt arcába folyik. Loki neje Sigyn a mérget egy csészébe fogja fel s ha ez tele lesz s néhány csepp lehull Lokira, oly erőszakosan mozog, hogy az egész föld megrázkódik. Ez által ered a földrengés.

A második mondacsoportot, melyben a sárkányt óriás pótolja, a görögön kivül még a cserkesz, osset, abkház s georgiai mondák képezik Amiranról. E csoporthoz tartozik továbbá egy csomó német rege Nagy Károlyról, Barbarossáról, kik egy hegy bensejében mély álomban heverve maradnak. Ezek dicsőséges, a nép által szeretett királyok, kik hivatva vannak, hogy a messze jövőben, midőn a világ megváltozik, felébredjenek s uj tevékenységet kezdjenek. Barbarossa tehát még mindig Kyfhäuserben van s ott fog ülni az utolsó itéletig. Ha előlép, paizsát egy száraz galyra akasztja, mely rögtön zöldelni s virágozni kezd. Ekkor uj világ támad, mely jobb, mint a régi. Mint a kabardini fogoly az Elboruson megkérdi őreit, valjon terem-e még a föld nádat s bárányokat, épúgy a német császár is megkérdezi, ha felébred álmából, valjon keringenek-e még a varjak a hegy körül s az igenlő válaszra ezt mondja: »Tehát még száz évig kell aludnom!«

Végül vissza kell térnünk a görög Prometheus viszonyaira a kaukázihoz. A felelet e kérdésre a felhozott rokon mondában van. Mint minden más nép, úgy a görögök is, magukkal hozták a régi mythost a világosság istenének harcairól a setétség sárkányával, az előbbi győzelméről az utóbbi felett s a sárkány leláncolásáról egy hegyben. Az utóbbi monda főkép azon népeknél fejlődött ki, melyek a vulkanokat ismerték. A görögök azt hitték továbbá, hogy a földi tüz az égből jön s igy az az istenség, ki az embernek a tüzet hozta, a vallásos képzetek változásával titánná, lázadóvá alakult s igy a régi sárkányhoz hasonlóvá lett. A világosság ez istenének is hasonló sorsának kellett lenni, mint a monda sárkányának s igy Zeus ellenfelét Prometheust is sziklához láncolják, mint egykor Typhonnal történt.

Igy világos lesz előttünk a Prometheus-typus vázlata, habár nem minden részlet, a mit a görögök költői s bölcselkedő szelleme hozzá toldott. A görögök alkotása még magasztosabbnak tünik fel, ha Aeschylos Prometheusát összehasonlitjuk a kelet szörnyetegeivel: Sohak, Amiran, Rokapi, Sidar, Mecher, kik pedig közel rokonságban vannak velök. A görögök Prometheus szám üzetési helyét a Kaukázusra tették. De ez nem magyarázza meg ázsiai eredetét. Nekünk ugy tetszik, hogy a földrajzi jelölés, melyet különben sem találunk Hesiodnál, csak később toldatott ide, midőn a monda már kiképződött s azzal magyarázható meg, hogy a görögök érintkezve Kaukázussal, hallottak a leláncolt óriásról s azt hitték, hogy ez az ő Prometheusok. Tudjuk például, hogy Heraklesöket is végigutaztatták minazon országokban, hol az ő félistenökre emlékeztető helyi mondásokat találtak. Még azt is felemlithetjük, hogy az örmény monda a szép Ar királyról Plato irataiban is megvan. Mindez bizonyitéka, hogy a Prometheus monda kaukázi jelzését helyesen magyarázzuk.

(A »Russische Revue« után.)

NEMZETI SZINHÁZ.

(December 21-én: A szép Armand. Dráma 3 felv. Kölcsönkért feleség. Bohózat 3 felv.)

Drámai müsorunk nemzetietlen s költőiség nélküli egyaránt. Sok oka van ennek, de fő oka: az igazgatóság, a közönség és az önállóan alkotó szinésztehetség hiánya; az utóbbi különösen ok, mert hisz a munkás, teremtő szinész képes igazgató, közönség és ujságirók ellenére is müsort szabni. A szinész a közönségből kerül ki. Nem csoda, ha ilyen operette izlésü közönség nem szolgáltathat törekvőbb, a kor selejtességét maga alatt hagyó szini tehetséget. Annyira meg vagyunk mételyezve, hogy a kritika mely az aesthetikai morál traditióit fönntartani hivatva volna, maga sem tudja miben sinylődünk: a kór már annyira második természetünkké vált. Fönnebbi két ujdonság kitünő alkalom e jelenség megfigyelésére. Az első darab a törvénytelen fiúban az apai botlás nemezisét demonstrálja. A második szándékosan a házasélet legprivátabb jellegü komikai eshetőségeit hurcolja szinpadra, melyek fölött még az életben is férfi és nő együtt titokban nevetnek s legfeljebb a drastikust sportként részletező

férfitársaság, bizalmas magányban tartja érdemesnek élcelni. A római vigjáték korába visz e nyers bohózat, azon időbe, midőn még nem tudták azt, hogy a komikum legfeljeb a pikáns sejtelméig fokozható, mert ha a pikánst még ki is mondja, vége az ingernek; a brutális valóság fölött a jó izlés sohasem nevet. A fönnebbi bohózat irója azonban abba helyezi a komikumot, hogy hol a férfit, hol a nőt bizonyos kényszerüségre utalja, a mikor ugyanis vagy a férfi szava elakad, sőt (hogy nagyobb legyen a komikum!) ki is mondja a kikerülhetetlent, — vagy a mi még nagyobb merénylet az izlés ellen, a nő — még pedig fiatal leány jő hasonló kelepcébe. Tisztelt nőolvasóink szivesen veszik, ha a mondottak igazolásaul nem bocsátkozom részletekbe.

És milyen a mi kritikánk? A Pesti Hirlap t. birálója az első darabot nevezi frivolnak, az utóbbit pedig mulatságosnak. Nem veszi észre, hogy amabban a pikánssal az iró nem izgatni, nem mulattatni kivánt. Ki mondhatná frivolnak Lear királyt — Gloster Edmund szerepléseért? Hanem a biráló úr hozzáteszi, hogy unalmas darab is. A másodiknál, mivel mulatságosnak találta, nem jutott eszébe a frivolt kifogásolni s igy arra el nem juthatott, hogy az már nem is frivol, hanem obscoen.

Szomoru korszak, midőn a morálizlésbe ütköző csak akkor talál ostorozóra, ha az unalmas.

Pedig mint már mondók, Jannet a dráma szerzője nem is akart frivol lenni. De unalmas sem. Annyira elsekélyesedett kedélyünk, hogy a megható komoly unalmas részünkre. Jannet müvében van drámai morál és összeütközés. Müve lecke a fiúknak és az apáknak s e leckét nemcsak prédikálni, hanem megdöbbentő eseményekben, frázistalan igazságokként tudja bemutatni. Evrard Armand (a hajdan »szép Armand«) megcsalta barátját La Roche-t; bűne eredménye André, La Roche nejétől — de La Roche André-t fiának tartja, szereti, büszke reá. Evrard a fiut aztán üzlettárs ürügy alatt magához veszi és saját nejétől való fia: Fabriel rovására dédelgeti. Mily költői felfogásu és mély lélektani célzat az, hogy az apa a szerelem szülötte André-t jobban kedveli! Nekiadja unokahugát, a kit pedig Fabrice is szeret, sőt Fabrice-t kényszeriti, hogy lakását engedje át Andrénak. Eredeti eltérés a hagyományostól, hogy a könnyüvérü Fabrice még nem is a közös imádottért vetélkedésért, hanem a mások részére csekélyebb oku, de az ő szemében megalázóbb kihurcolkodásért támadja meg André-t. E jelenet mutatja, hogy szerző ujjá alkotva utánozta a Fourchambault-család hasonló helyzetét és jellemeit. Magas életmorál van abban, hogy Evrard, a ki az egész világ elől eltitkolta bűnét, azt most maga kénytelen kideriteni, a legrettentőbb birák: André és Fabrice előtt, hogy párbajukat megakadályozza. Nehány lapunk elismerte e mü hatalmas konfliktusait. Kitünő debutszerepei vannak, ha volnának alkotó debutirozóink. Ilyenek megtarthatnák a müsoron, mert maga a szerző erre alig képes. Csak felfogása magasztos, de költői szárnyalása, a dictió cserbenhagyja. Ezért La Roche szerepe majdnem tragikomikussá válik a prózai észjárásu dialógok folyamában. A megrázó III. felvonás is, hol Evrard bevallja bünét, csak kezdetben indit meg, mert mind az apa töredelme, mind a fiú meglepetése csakhamar laposságba csap át.

Jelen színészeink alig hivatvák e laposságot eltüntetni. Prielle Cornelia alkalmas volna reá, de szerepe (Evrardné) jelentéktelen és csak pár percre adott alkalmat arra, hogy szerzőt és játszótársait háttérbe szoritsa. Könyre fakasztó fájdalom volt magatartásában, midőn Fabricet a párbajtól visszatartani akarta.

Bercsényi Evrard hálás szerepét nem aknázta ki ennyire s csakis a passzivitást tudta meghatóan kiemelni.

Bercsényi sikerült mozzanatai mellett Szigeti Imre kiválóan jó, nemes, tisztes és kedélyes La Roche-a vált ki kellemesen a környezetből, melyben még csak Mihályfi keltett feltünést André szerepében. Mihályfi tehetséges színész, azonban még mindig alig több. Legfeljebb hevét, szép alakját méltányolhatjuk. Önálló iránya, leleménye, formái még nincsenek.

DONÁTH GYULA.

(Arcképünkhez.)

A budai várbazárban székelő müvésztelep egyik legkiválóbb tagja kétségenkivül Donáth Gyula, kinek arcképét lapunk mai számához mellékeltük.

Művészi természet a szónak legteljesebb értelmében, de egyuttal igazi művészi tehetség is, ki aránylag rövidnek mondható idő alatt itthon és a külföldön egész sorozatát teremtette meg a figyelemreméltó szobormüveknek.

Ha Donáth mütermében szétnézünk, nem látunk drága keleti szőnyegeket, ékes vázákat, művészi faragványu állványokat, gonddal és izléssel rendezett növénycsoportozatokat; maga a fiatal szobrász is legtöbbnyire az egyszerü munkás poros és foltos köntösében közeledik felénk; de szemeiből élet- és munkakedv sugárzik, s ha az elkészült vagy készülőfélben levő szobormüveket megszabaditja lepleiktől, az első pillanatra jóformán sivárnak mutatkozó müterem egyszerre megnépesül életerős, eleven alakokkal s az egyszerü munkásban isten kegyelméből váló igazi művészre ismerünk.

A valódi tehetségeknek ama tulajdonsága, hogy a mellőztetések és nélkülözések csak magasabb szárnyalásra ösztönzik, érvényesült Donáth Gyulánál is. Emlékszem azokra az időkre, midőn a fiatal művészre épenséggel nem akart mosolyogni a szerencse istenasszonya; nem voltak megrendelései s ezenkivül is sokat kellett szenvednie megrongált egészsége miatt. Donáth ekkor is megőrizte aranyos kedélyét s egész raja fogamzott meg agyában az ujabb és ujabb terveknek. Mint igazi művész tudta, hogy az elismerés késhetik, de el nem marad.

Pedig ekkor már alkotott annyit, hogy müködése fölkelthette volna az illetékes körök figyelmét. Itthon azonban kevesen ismerték s nem voltak pártfogói. Jóformán még azt sem tudták róla, hogy hazánkfia s épen a honvágy szólitotta haza szülővárosába. Mert Donáth 1850-ben Pesten született s ugyanitt végezte gymnasiumi tanulmányait is. Hajlama a szobrászat iránt korán mutatkozott; már Pesten is dolgozott Schaffer Károlynál, innen azonban csakhamar Münchenbe ment, hol, mint tanuló és segéd másfél évig dolgozott Knabl tanár mütermében. Innen Boroszlóba ment, majd később Bécsbe, a nagynevü Semperhez, ki rögtön felismerte nem közönséges tehetségét. A fiatal magyar növendék nem hazudtolta meg mesterét; midőn a világkiállitási épület homlokzatára szánt nagyméretü medaillonokra pályázatot hirdettek, a pályadijat Donáth nyerte meg s ezek a medaillonok (a király és királyné arcképei) szakértő körökben oly nagy elismeréssel találkoztak, hogy pár év mulva az udvari muzeumok számára is kapott megrendelést: Athenodorus és Dioscorides nyolc és fél láb magas, álló alakjait. Ugyanekkor számos mellszobrot is készitett, melyek a jellemzés ereje s a kivitel keresetlen egyszerüsége által tüntek ki.

A világkiállitási palota medaillonai b. Lipthay érdeklődését keltették föl a fiatal szobrász iránt, s Pestre hivta Donáthot, hogy vegyen részt a Szilágyi-siremlék pályázatában. Donáth engedett a meghivásnak s beadta pályamüvét. A jury s a képzőmüvészeti társaság igazgatósága egyetértőleg Donáth versenymüvét találták a legjobbnak, a szoborbizottság azonban — nem tudni mi okból — mégis mást bizott meg az emlék kivitelével. Ez a mellőztetés oly roszszul hatott a fiatal müvészre, hogy ujra kezébe vette vándorbotját s Münchenbe utazott. Szerencsecsillaga a hires Wagmüller mütermébe vezette. A nagynevü müvész eleinte nem akarta foglalkoztatni; midőn azonban a Gaigl-siremlék-pályázaton versenymüvével megismerkedett, maga sietett fölkeresni a Probst kávéházban (a fiatal müvészek találkozási helyén) és azonnal szerződtette. Donáth csakhamar legismertebb és legkedvesebb tanitványává lett Wagmüllernek. Mellette is maradt egész haláláig, ellesve a müvész kiváló tulajdonságait: a mintázás elegantiáját s a jellemzésnek titkait.

A budapesti operaház épitésének hire ujra hozzánk szólitotta Donáthot. Müvészetében megerősödve, uj kedvvel látott a dologhoz, s vázlatai oly nagy tetszést arattak, hogy előbb Pergolese és Arezzo, később pedig Orlando di Lasso és Thalia álló szobrainak elkészitésére kapott megbizást. Ugyancsak az uj operaház számára, a prosceniumpáholy diszitéseül készitette szép quartettjét, mely szinpadias mozdulatokban, négy jelmezes gyermek-alak által személyesitve ábrázolja a négy hangot. A mozdulatok élénksége, a mintázás gondossága s a kifejezés ereje az ujabbkori magyar szobrászat legkiválóbb termékei közé emelik Donáth csoportozatát. A fiatal müvész tevékenysége bámulatos. Alig végezte be quartett-jét s a honvédelmi miniszterium számára Zrinyi szobrát, már ismét két nagyobb compositioja van készülőben: a hűség és vendég

szeretet allegorikus szobrai. Mindkettőt b. Lipthay Béla számára készíti, kinek nemes ambitioja, hazai művészek által diszittetni budai palotáját.

A városi vigadó Syrinx alakját rendelte meg Donáthnál, s e diszes épületbe jön Füredi Mihály szobra is, a magyar népdalt ábrázolva.

Mindezek annak jelei, hogy a kiváló fiatal művészt nálunk is kezdik megismerni. Ybl-nek, ki mindig ritka érzéket tanusitott az igazi tehetségek fölfedezése körül, nagy érdemei vannak e részben is. Donáth nem egy szobrának elkészitésére tőle nyert eszközöket és bátoritást. Ha véglegesen körünkben marad s mint reméljük, egykor nagyszabásu müvekkel gazdagitja hazáját: azt sok tekintetben Ybl jóérzékének és kiváló müveltségének köszönhetjük.

SZANA TAMÁS.

IRODALOM.

Mai számunk utósó lévén ez évben, előfizetésük megujitására kérjük föl mindazokat, kiknek e tartalmasabb, komolyabb irányu vállalat gyarapodása és fölvirágzása szivükön fekszik. A »Koszoru« jövőre is nagy gondot fordit arra, hogy szépirodalmi részében választékos olvasmányt nyujtson előfizetőinek, kritikai rovataiban pedig a mellektekinteteket nem ismerő igazság tolmácsa legyen.

»Arany János dalai.« A nagy költőről tudja a közönség, hogy szerette a zenét s magánya óráiban dallamokat szerzett. Ezeket a dallamokat Bartalus István zeneileg formásabb alakban átdolgozta zongorára, énekhangra tette, a Révai testvérek pedig nagy diszszel kiállitva, album-alaku kötetben, könyvárusi forgalomba bocsátották. Arany szövegül részint saját költeményeit választotta, részint Petőfitől egy párt, továbbá a mult századbeli Amadé egy humoros toborzóját. Bartalus nagy elismeréssel nyilatkozik ezek zenei értékéről és eredetiségéről. Némely dal legjobbjaink közé sorolható, némelyik pedig egészen müveletlen tért foglal el. Arany 1874—1882-ben szerzé e dalokat, mikor szembajjal és betegséggel küzdött. Összesen tiz dal van; a hangjegyek előtt közölve a szöveg, s minden dalhoz külön lapot elfoglaló illusztráció, ezenkivül jellemző iniciale és befejező vignet. Gyulai László sikerült rajzai ezek. A dalok következők: »A toronyban delet harangoznak. A tintás üveg. Csokonai. Éji dal.« (Mind a négy Petőfitől.) Arany ból pedig: »Zách Klára, (melyet Bertha Sándor irt át zongorára.) A tudós macskája. A hegedü száraz fája. Igyunk biz azt egy-egy kicsit. Kondorosi csárda mellett.« Aztán Amadétól a »Toborzó.« A könyv cimlapja igen ékes. A gyüjtemény királyné ő felségének van ajánlva, ki az ajánlatot elfogadta. Ára diszkötésben 8 frt.

»Egy régi udvarház utolsó gazdája.« Gyulai Pálnak 1857-ben megjelent s akkor kedvező fogadtatásban részesült elbeszélését a Franklin-társulat igen diszes kiállitásban harmadszor adja a magyar olvasó közönség kezébe. A szép kötetet, Dörre Tivadar tetszetős rajzai teszik még diszesebbé. Ára füzve 1 frt 40 kr, kötve 2 frt.

»Ma és mindig.« Karczag Vilmos tehetséges fiatal irótársunk e cimen tiz elbeszélést tesz közzé. A rendkivül diszesen kiállitott kötethez Teleki Sándor irt előszót. A könyvben foglalt hangulatos rajzok cimei a következők: »A korelnök«, »a kelepcze«, »a nehézfejü«, »a néma gyerek«, »az élhetetlen«, »finánc-farfang«, »a hóttig beteg«, »szegény Sára asssony«, »a kasznár ur szeretője«, »a kis kadet«. A figyelemre méltó kötet a Révai testvérek utján kapható. Ára 1 frt 40 krajczár.

»Élet és irodalom« cimen Korbuly József mint szerkesztő és Hegedüs István mint főmunkatárs ujévtől szépirodalmi és társadalmi heti közlönyt inditanak. A lap törekedni fog tükre lenni a társadalom életének, terjesztője az irodalmi izlésnek és őszinte hangon kiván hozzászólni a nevezetesebb társadalmi kérdésekhez. A lapban Jókai Mór, Tolnai Lajos, Petelei István elbeszélései fognak megjelenni. Ára egész évre 6 frt.

MÜVÉSZET.

Joachim legközelebb Amerikába indul, s egy félév alatt száz hangversenyben fog föllépni. Joachim 230,000 márka tiszteletdijt kap. A müvészt egy zongoravirtuóz és egy énekes kisérik utjában.

Zampis Péter ismert bécsi festőmüvész 64 éves korában meghalt. Zampis különösen mint állatfestő és torzképrajzoló tünt ki. Egyik legismertebb müve a Sándor-album, melyben Sándor grófnak hires sport-kalandjait örökitette meg.

Uj zenemüvek. Táborszky és Parsch zenemükereskedésében Budapesten megjelent: »Tiszavidéki hangok.« 1. A mi házunk felett csak egy csillag van. 2. Csicsóné galambom. 3. Kalapom, kalapom csurgóra . . . 4. Nefelejts az én nevem . . . 5. Csomódi csősz . . . . 6. Erre gyere galambom . . . Énekhangra zongorakisérettel szerkeszté Huber Sándor. Ára 1 frt. — Négy zenemüre hirdet előfizetést idősb Ábrányi Kornél. A négy mü harmincket lapnyi füzetben fog megjelenni, s cimök: »Magyar rhapsodia«, zongorára, »A hegedüs«, ballada énekhangra, zongorakisérettel; »Távol tőle«, ábránd zongorára, s végre »Három eredeti magyar dal«, énekhangra zongorakisérettel. A harmadik mü kivételével mind a magyar zene-irályra támaszkodik. A diszes kiállitásu zenefüzet január végén kerül ki sajtó alól; előfizetési ára 2 frt. jan. 10-ig a Táborszky és Parsch-féle zenemükereskedésbe küldendő.

Felelős szerkesztő: SZANA TAMÁS.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

AIGNER LAJOS kiadásában

30 frt helyett 20 frt!	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent IRODALOMTÖRTÉNETI MŰVEK.	20 frt helyett 15 frt!

*Figyelő. Irodalomtörténeti közlöny. Szerkeszti *Abafi Lajos*. I—XII. Egy-egy 4 frt — kr.

Pályám emlékezete. Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

Kazinczy Ferenc és Guzmics Izidor levelezése. Közli *Gulyás Elek* . . . . 1 frt 50 kr.

Erdélyi levelek, Irta *Kazinczy Ferenc*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 10 kr.

*Kazinczy Ferenc mint szabadkőmüves Emlékbeszéd. . . . . — frt 30 kr.

*Vitkovics Mihály levelei (Kazinczy-, Kölcsey-, Döbrentei-, Szemere-, Horvát Istvánhoz stb.) 1 frt. kötve . . . . 1 frt 60 kr.

*A multról a jelennek. Emlékjegyzetek (Petőfiné Szendrey Julia, Kuthy Lajos stb.) Irta *Lauka Gusztáv*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

Moliére élete és művei. Irta *Szana Tamás*. 1 frt 50 kr, kötve . . . . 2 frt 50 kr.

*Emlékeim (Petőfi, Liszt, Bem, Boka, Feleki stb.) Irta gróf *Teleki Sándor*, 2 kötet 3 frt 80 kr, diszkötésben . . 5 frt 50 kr.

*Itt is, ott is. Irta *K. Papp Miklós* (Petőfi, Gyulay Ferenc, Vörösmarty, Deák Ferenc stb.) 2 frt 50 kr, kötve 3 frt 50 kr.

Vahot Imre emlékiratai (és Petőfi emlékezete) 2 frt, kötve . . . . . 2 frt 60 kr.

*Csokonai Vitéz Mihály. Irta *Haraszti Gyula*. 1 frt 60 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

*Kölcsei Ferenc élete. Irta *Vajda Viktor*, (előbb 2 frt 50 kr.) . . . . . 2 frt — kr.

*Dugonics András. Irodalomtörténeti tanulmány. Irta *Endrődi Sándor* . . 1 frt 20 kr.

Uj magyar Athenás. Ujabbkori magyar protestáns egyházi irók életrajz-gyüjteménye. Gyüjtik *Sz. Kiss Kálmán, Kálmán Farkas* és mások. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr.

*Gaal József élete és munkái. Irta Dr. *Badics Ferenc* . . . . . 1 frt — kr

A magyar doctrinairek. (Csengery, Eötvös, Kemény, Szalay, Trefort.) Irta *Beksics Gusztáv* . . . . . 1 frt 20 kr.

Irodalmunk története 1711—1772. Irta Dr. *Szinnyei József*. . . . . 1 frt 20 kr.

Petőfi kötészetének nemzeti idomairól. Irta *Erődi Dániel* . . . . . — frt 60 kr.

Kisfaludy Károly Iréneje. Irta *Peterdi Prém József* . . . . . 1 frt — kr.

*A két Kisfaludy. Irta *Szana Tamás* 1 frt 50 kr, kötve . . . . . 2 frt 40 kr.

*Költészetünk uj népies iránya. Irta *Haraszti Gyula* . . . . . — frt 60 kr.

Uránia, Kármán és Pajor. Irta *Bodnár Zsigmond* . . . . . — frt 60 kr.

A lyrai álláspont és Arany János. Irta *Tóth Sándor* . . . . . 1 frt — kr.

Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irta *Rényi Dezső* . . . . . — frt 50 kr.

A kurucvilág énekei. Tanulmány. Irta *Ferenczi Zoltán* . . . . . — frt 60 kr.

*Shakespeare jellemképei. Irta *Brankovics György*. 2 kötet . . . . . 2 frt 40 kr.

*Figyelő. Szépirodalmi és kritikai hetilap. Szerkeszti *Szana Tamás* 1871—76. évfolyam. Egy[illegible] frt helyett . . 5 frt — kr.

*Nagy szel[illegible]pardi, Poe, Burns, Tegner, [illegible] Lenau). Irta *Szana Tamás* [illegible] 50 kr, kötve . . . . 2 frt 20 kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árunk csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók

AIGNER LAJOS kiadványai.

Magyarország függetlenségi harca

1848—49-ben.

Irta **GELICH RIKHÁRD** tábornok.

2 kötet, szines képekkel, térképpel

2 köt. vagy 17—18 füzet. Előfizetési ára 6 frt, füzetenkint 40 kr.

Ezen sok évi tanulmányozás és kiadatlan források gondos feldolgozásából eredt munkának főfeladata a magyar függetlenségi harc történetét az akkori honvédelem önálló és kimeritő leirásával szakszerűen és sokszor új szempontból előadni. Az eddig megjelent jelesebb katonai munkák többnyire csak a függetlenségi harc hadmüveleti részével foglalkoztak és a honvédelem szervezését csak felületesen érintették. A történelemre azonban még nagyobb érdekkel birnak azon módok és eszközök, melyek a magyar nemzet csodaszerű ellentállási képességét 1848—49-ben fejlesztették, mint az azokból származó nemzeti hadseregnek a harcmezőn történt fölhasználása. Ezen hadsereg harcképességét a függetlenségi harc valamennyi stádiumában, valamint a hadműveleteket és azoknak tényezőit csak a honvédelem szervezésének tökéletes ismerete alapján lehet megitélni a szerint, a mint azok a hadműveletekre gátló vagy előmozditó befolyással birták. Mindezeknél fogva e munka nem kirekesztőleg katonai tartalmú, hanem a legfontosabb politikai mozzanatokat és eseményeket is kronologiai rendben foglalja magában. Ezekhez sorozvák minden azokra vonatkozó okmányok, u. m. királyi leiratok, kiáltványok, miniszteri rendeletek, polgári és katonai hatóságok s más társulatok hirdetései, országgyülési tárgyalások, a hadjáratok pontos leirása stb. stb.

Szabadságharcunk történetéhez.

Visszaemlékezések 1848—49-re

Irta **JAKAB ELEK**, a m. t. akadémia l. tagja

Iró államszolgálatát s hirlapiró szép állását elhagyva gr. Batthyány fölhivására, mint Kossuth-huszár közharcos 9 hónapon át szolgált, a Piski mellett vivott két napi harc után 1849 febr. 12-én lett hadnagy, a sorban, ágyufedezeten szolgálta végig a nagy nemzeti harcot, Bemtől érdemjele, a nemzeti kormánytól dicsérő oklevele van. Csak azon csatákat irja le, melyekben részt vett, a miket látott, vagy résztvevőktől, bajtársaitól hallott, vagy hiteles adatokból olvasott. Bem iródájából, Kurtz irásai közül, Vetter altábornagytól, gr. Mikó és a kir. főkormányszék titkos levéltárából, b. Vay, Csányi, gr. Batthyány és Szemere, több kormánybiztos hagyatékából oly iratokat bir, a miket soha senki nem használt. Ily gazdag anyagkészlettel volt képes amaz évek politikai és harci eseményeinek oly titkos okait fedezni föl, menetét, válságos fordulatait s a vezérférfiak közötti viszonyt ugy állitni elé, a mi dicső korszaknak oly hü és a következetlenség jellegét magán viselő képét adni, ama másoknak egyáltalában nem állott módjában. E műben sok oly részlet van, mely egészen új s a szereplők maguk megvallották, hogy nem tudták. S mert hiteles, becsök annál nagyobb, Az előadási modor könnyü, természetes, világos, irálya tiszta, magyaros, vonzó, a müven átvonuló szellem szabad, hazafias, mégis kimélő és méltóságos, az itéletek igazságosak és indokolva vannak. A könyvet 9 jeles hadvezér és államférfi hü arcképe diszíti: *Bem, Klapka, Gál Sándor gr., Bethlen Gergely, gr. Mikó, Vetter Antal, Gábor Áron és Csányi Ferenc.*

Az egész mü 36 iv, a kiállitás elegans. Ára 4 forint.

AIGNER LAJOS kiadásában

helyett **20 frt!**	(Budapest, váci-utca 1. sz.) megjelent **TÖRTÉNELMI MÜVEK.**	**20 frt** helyett **15 frt!**

Anglia müvelődésének története. Irta Buckle H. Tamás. 10 kötet füzve 13 frt 20 kr. 5 vászonkötésben . . . . . 16 frt 40 kr

A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában. Irta Lecky W H. E. 2 kötet kötve . . 7 frt 60 kr

***Szabadságharczunk történetéhez.** Visszaemlékezések 1848—49-re. Irta Jakab Elek. Vaskos kötet 9 fényképpel 4 frt, kötve . . . . . 5 frt 20 kr

***Archaeologiai értesitő.** Szerkesztik Römer Henszlmann stb. II—IX. évfolyam. Egy-egy . . . . . 3 frt — kr

***Kortörténelmi rajzok.** Irta Neményi Ambrus. 2 kötet 1 frt 60 kr. Velinkiadás . . . . . 3 frt — kr

***Vázlatok a magyar emigratió életéből.** Irta Áldor Imre . . . . . 1 frt 20 kr

***Szarvas város történelme** és jelen viszonyaink leirása. Irta Zsilinszky Mihály . . . . . 1 frt 20 kr

***A Templáriusok titkos statutumai.** Irta Barach Benedek . . . . . — frt 60 kr

***A szabadkőmüvesség története.** Irta Hollós László . . . . . 1 frt — kr

***Az egyet. müvelődéstörténelem** vázlata. Irta György Aladár . . . . 1 frt 20 kr

Az emberi nem müvelődési történetének vázlata. Irta Torkos L. . . . 1 frt — kr

***A hadmüvészet történelme.** Irta Bernek után Halász Károly . . . . — frt 80 kr

Az 1848. reaktio és ellenforradalom. Irta Rogge. Forditotta Hoffer . . . 1 frt 50 kr

***Széchenyi István** napjaink történelmében. Irta Schwarcz Gyula . . . . — frt 30 kr

***A báni méltóság** eredetétől fogva napjainkig. Irta Hampel József . . — frt 30 kr

A lovasság történelme a legrégibb időktől a jelenkorig. Irta Denison György. Forditotta Szeles Dénes. 1—4. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 50 kr

Mikes Kelemen törökországi levelei. 1 frt 80 kr., kötve . . . . . 2 frt 40 kr

Felolvasások az ember őstörténetéről. Irta Baloghy D., 2 füzet . . . . . 1 frt — kr

Tanulmányok az ember eredetének történetéből. Irta Majláth Béla . . 1 frt — kr

***A székesfehérvári ásatások** eredménye. Irta Henszlmann Imre . . 5 frt — kr

***Wesselényi Miklós felségsértési bünpere.** Irta Jakab Elek. 2 kötet . . 4 frt — kr

Oklevelészeti naptár. Irta Torma J. . 2 frt — kr

Egyptomi cultur-maradványok hazai leletek közt. Irta Majláth B. . . . 1 frt — kr

***A szabolcsmegyei muzeum**, utasitással vidéki muzeumok rendezésére. Irta Hampel József, 30 ábrával . . . — frt 40 kr.

Magyarország függetlenségi harcza 1848/49-ben. Irta Gelich Rikhárd tábornok (17 füzet képekkel) 1—5. füzet. Egy-egy . . . . . — frt 40 kr

Árpás és a móriehidai prépostság története. Irta Römer Flóris . . . . 1 frt — kr

Pest-Pilis-Solt megye monographiája. Irta Galgóczy K. 3 kötet . . . . 6 frt — kr.

A magyarországi zsidók története. Irta Bergl József . . . . . 1 frt 50 kr.

***Zur neuern Geschichte der Juden** in Ungarn. Von Leopold Löw . . . . 2 frt — kr.

A ki az itt felsorolt és *-gal jelölt müvek közül egyszerre 30 frtért megrendel, a bolti árnak csak 2/3-át, 20 frtért csak 3/4-ét fizeti. Egyes müvek csak a kitett áron kaphatók.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI

Részletfizetés mellett megszerezhető.

NEMZETI KÖNYVTÁR.

MAGYAR IRÓK NÉPSZERŰ KIADÁSA.

Szerkeszti **ABAFI LAJOS.**

E diszes kiállitású s magyarázó jegyzetekkel és életrajzokkal ellátott vállalatból megjelentek eddigelé

Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete 1 frt 50 kr
— összes költeményei. 2 kötet . . . 2 frt 40 kr
— Erdélyi levelek . . . . . 1 frt 80 kr
— Magyar Pantheon. Életrajzok . . 1 frt 50 kr

Mikes Kelemen: Mulatságos napok . . 1 frt 20 kr
— Törökországi levelei . . . . . 1 frt 80 kr

Kármán József müvei. 2 kötet . . . 2 frt 60 kr

Vitkovics Mihály müvei. 3 kötet . . . 2 frt 80 kr

Zrinyi Miklós: Szigeti veszedelem . . 1 frt 20 kr

Dayka Gábor költeményei . . . . . 1 frt — kr

Csokonai Mihály müvei. Bevezető kötet 1 frt 60 kr

Dugonics András: Bátori Mária . . . 1 frt 40 kr

Katona József összes müvei. 3 kötet . 4 frt 20 kr

Sárosy Gyula Arany trombita . . . . 1 frt 40 kr
— vegyes költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei (sajtó alatt).

Vajda János összes költeményei 2 köt. . 3 frt —

Gaál József: Szirmay Ilona. Tört. reg. 2 frt — kr
— Alföldi képek és humoros rajzok . 2 frt — kr
— Történeti beszélyek . . . . . 2 frt — kr

Beöthy László: Goldbach & Comp. Reg. 1 frt 40 kr

Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete . . . . . 2 frt — kr

Balogh Zoltán költeményei . . . . . 1 frt 40 kr
— szinmüvei . . . . . 1 frt 40 kr
— Alpári. Verses regény. Függelék: prózák . . . . . 1 frt 40 kr

Szemere Miklós összes müvei. 3 köt. . 4 frt 80 kr

Czakó Zsigmond összes müvei. 2 köt. . 4 frt — kr

Minden kötet külön kötve is kapható, a bekötést (barna vászonban, piros metszéssel) 60 krral számítva.

E gyüjtemény egyszerre megrendelve havi részletlefizetésre is kapható, oly formán, hogy a megrendelésnél füzött példányra előre fizetendő 7 frt, havonkint pedig 4 frt-kötött példányra előre fizetendő 10 frt, és havonkint 5 frt; azaz: 7 frt, illetőleg 10 frt lefizetése kötelező nyilatkozat beküldése mellet azonnal szállitjuk az összes megjelent köteteket.

E 36 kötetre terjedő csinos könyvtárt tárcacik kekben behatóan ismertették a **Pesti Napló, Egyetértes, Pesti Hirlap, Pester Lloyd** stb., kiemelve annak nagy fontosságát. A »Pesti Napló« pl. hangsúlyozván »a vállalat nagy irodalmi, sőt nemzet jelentőségét«, igy folytatja: »olcsósága, diszes kiállitása és a felvett irók nagy neve egyaránt utat nyithat, neki a müvelt magyar közön[illegible]den rétegébe. Gazdag és becses olvasmányt ta[illegible] minden müvelt ember, a ki a nemzeti irodal[illegible]ja és a magyarság szellemi fejlődése iránt érzékkel viseltetik.

Hasonlólag nyilatkozott a többi. A »Pesti Hirlap« p. o. azzal végzi, hogy a »Nemzeti Könyvtárnak« egyetlen magyar családban sem volna szabad hiányoznia.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.